శ్రీ మ ద్దే వీ భా గ వ త మ్

శ్రీతిలకాఖ్యవ్యాఖ్యయా సమలంకృతమ్.

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

చె న్న పు రి:

శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్వేదవ్యాసమహర్షిప్రణీతమ్

శ్రీమద్దేవీభాగవతమ్

నీలకంఠవిరచితేనతిలకాఖ్యేన వ్యాఖ్యానేన సహితమ్

చెన్నపుర్యామ్:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అన్డ్ సన్స్

ఇత్యేతైః ప్రకటితమ్.

1930

PRINTED BY
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS,
MADRAS—1930.

శ్రీమద్దేవీభాగవతస్య విషయానుక్రమణికా

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీ గ ణే శా య న మః.

శ్రీమద్దేవీ, విష్ణుభాగవత విచారః.

తత్రాష్టాదశపురాణేషు భాగవతద్వయం ప్రసిద్ధమేకం మహాపురాణాన్తర్గతమపరముపపురాణాన్తర్గతమ్. లోకేఽప్యుభయోర్భాగవతయోర్దేవీభాగవతనామ్నా విష్ణుభాగవతనామ్నా చ ప్రసిద్ధిః, తత్రైకం మహాపురాణాంతర్గతమన్యదుపపురాణాన్తర్గతమిత్యపి నిర్వివాదమేవ, తథాపి కిన్దేవీభాగవతం మహాపురాణమన్యదుపపురాణమథవా విష్ణుభాగవతం మహాపురాణమన్యదుపపురాణమితి సంశయే, కేచిద్విష్ణుభాగవతమేవ మహాపురాణమితి వదన్తి, కేచిద్దేవీభాగవతమేవ మహాపురాణమితి వదన్తి, తత్ర ప్రథమపక్షైకదేశినః కేచిదుపపురాణేషు ద్వితీయం భాగవతం నాస్త్యేవ మహాపురాణేష్వేవైకం భాగవతం ప్రసిద్ధమ్, తచ్చ విష్ణుభాగవతమేవన దేవీభాగవతమ్, దేవీభాగవతం తు నిర్మూలమేవేతి వదన్తి, ద్వితీయపక్షైకదేశినోఽపి విష్ణుభాగవతం బోపదేవకృతమితి వదన్తి, వస్తుతస్తూభయోరపి పురాణయోః పురాణమతభేదేన మహాపురాణత్వముపపురాణత్వం చ. నను మహాపురాణేష్వేవైకం భాగవతం ప్రసిద్ధమ్, న తూపపురాణేషు ద్వితీయమస్తీతి చేన్న, కూర్మగరుడపాద్మాదిషు ఉపపురాణేషు ద్వితీయస్య స్పష్టపరిగణనాత్. తథాహి హేమాద్రౌ దానప్రస్తావే కూర్మపురాణే అష్టాదశపురాణాన్యుక్త్వా "అన్యాన్యుపపురాణాని మునిభిః కథితానితు, ఆద్యం సనత్కుమారోక్తం నారసింహమతః పరమిత్యాది, పరాశరోక్తం ప్రవరం తథా భాగవతాహ్వయమి"తి తథా గారుడే తత్వరహస్యే ద్వితీయాంశే ధర్మకాణ్డే ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమతో మహాపురాణానాం సాత్వికాదిభేదేన విభాగముక్త్వా లఘుపురాణానాం సాత్వికాదిభేదేన విభాగప్రదర్శన పరే గ్రన్థేఽప్యుక్తమ్ "పురాణం భాగవతం దౌర్గం నన్దిప్రోక్తం తథైవచ, పాశుపత్యం రైణుకం చ భైరవఞ్చ తథైవచే"తి తథా తత్పూర్వమపి "విష్ణుధర్మోత్తరం చైవ తత్ర భాగవతం తథే"తి తన్త్రం భాగవతం తథేతి పాఠేఽపి తంత్రం శాస్త్రమిత్యర్థః. తద్విశేషణేన చోత్తమత్వం సూచితమ్, తథాపాద్మేశకునపరీక్షాయామ్ "బ్రాహ్మం పాద్మం వైష్ణవఞ్చ మార్తణ్డం నారదేరిత మిత్యాది, తత్రైవ గదితం

రామపురాణం కాపిలం తథా, వారాహం బ్రహ్మ [illegible]షు [illegible]త్రే, శైవం భాగవతం దౌర్గం భవిష్యోత్తరమేవచే"తి తథా [illegible]త్రే ఏకోనవింశేఽధ్యాయే ఉపపురాణేషు "శైవమాదిపు[illegible] [illegible]" తథా మధుసూదనసరస్వతీకృతసర్వశాస్త్రార్థసంగ్రహేఽప్యుపపు[illegible] తం పరిగణితమ్, నాగోజీభట్టాదిభిశ్చ ధర్మశాస్త్రగ్రన్థేషు [illegible] [illegible]రితి. నను దేవీభాగవతస్య "తత్ర భాగవతం పుణ్యం [illegible]" ఇతి ప్రథమాధ్యాయస్థస్వవచనేనాష్టాదశపురాణేషు [illegible] స్వస్య మహాపురాణత్వం బోధయతః, కథమస్య పురాణముపపు[illegible] యేన్నహ్యేవం క్వచిత్ దృష్టచరమితి చేన్న - నారదీయ[illegible] ణానాం స్వముఖేనాన్యముఖేన వా మహాపురాణత్వే[illegible] పురాణైరుపపురాణత్వస్య వ్యవస్థాపనాత్, పురాణమత[illegible] మహాపురాణత్వోపపురాణత్వసిద్ధ్యా తత్పరో[illegible]ధాభావాత్, పు[illegible] దస్తు బహుశః ప్రసిద్ధః వైష్ణవపురాణేషు సాత్త్వికత్వమ్, శై[illegible] సత్వమ్, వైష్ణవపురాణమతేన శైవపురాణేషు సాత్త్వికత్వమ్, వైష్ణవపు[illegible] తామసత్వమ్ "దశ శైవపురాణాని సాత్త్వికాని విదుర్బుధాః, తామసాని చ చత్వారి వైష్ణవాని ప్రచక్షతే" ఇతి స్కాన్దే శైవపురాణమతేనేత్యసం[illegible] ణేతి, తథాహి నారదీయస్య పురాణస్య స్వ[illegible]మహాపురాణ[illegible] స్వముఖేనైవ స్వాత్మనో మహాపురాణత్వం బోధయతః "[illegible]యం భద్వయం [illegible] బ్రత్రయం వచతుష్టయమ్, అలింపాగ్నిపురాణాని [illegible] గారుడమేవచ" ఇతి వచనేన వక్ష్యమాణముద్గలపురాణవచనేన చ మహాపురాణబహిర్భూతత్వం బోధ్యతే, అలింపాగ్నిత్యత్రాశబ్దేనాదిత్యపురాణం తథా శైవపురాణస్య స్వము ఖేన స్వస్యమహాపురాణత్వం బోధయతో మద్వయం భద్వయమిత్యేవ వచనం తచ్చ హిర్భూతత్వం బోధయతి. నను వాయవ్యం పురాణమేవ శైవం శివప్రతిపాదక త్వాత్తస్య చ వచతుష్టయపదేన సంగ్రహాత్తదుదాహరణం న సంభవతీతి చేన్న, ముద్గలపురాణే "బ్రాహ్మం చ వైష్ణవం పాద్మం శైవం భాగవతం తథా, భవిష్యం బ్రహ్మవైవర్తం మార్కణ్డేయఞ్చ వామనమ్, ఆగ్నేయం వాయవం మాత్స్యమి"తి వచనేన శైవవాయవ్యపురాణయోః పరస్పరం పృథక్త్వేన పరిగణనాత్, తథా వాయ వ్యపురాణస్య స్వవచనేన స్వస్య మహాపురాణత్వం బోధయతో వక్ష్యమాణశైవపు రాణవచనం మహాపురాణబహిర్భూతత్వం బోధయతి, తథాదిత్యపురాణస్యాపా లింపాగ్ని పురాణానీతి క్వచిత్పురాణసమ్మతపాఠేన మహాపురాణత్వమ్, అనాపలిఙ్గ

[illegible] క్వచిత్ [illegible] తేన మహాపురాణమహిమ్నాతిత్వం యథా
[illegible] క్వచి[illegible] పురాణత్వేన క్వచిదుపపురాణత్వేన
ప్రమాణతా, [illegible] యోఽపి
పఠ్యతే [illegible], తథా "[illegible] పురాణాని మునిభిః కథితాని"తి
[illegible] పరిగణితత్వ
[illegible] నాన్తరా
[illegible] పురాణానీతే [illegible] ణత్వ
[illegible] యేన తు
[illegible] పురాణమధ్యే చ ఉపపురాణమధ్యే
[illegible] మహాపురాణాన్తర్గతమితి దేవ్యుచ్య
తే [illegible] పురాణాని తేచ దేవీభాగవతమేవ మహాపురాణమితి.
తథాహి స్కాన్దపురాణే [illegible] ఖణ్డే [illegible] మాహాత్మ్యే పరాశరనన్దనేన వ్యా
సేన మహాపురాణాని ప్రకటీకృతాని [illegible] తేషాం నామాన్యష్టాదశోక్తాని
తేషాం యోగరూఢానాం నామ్నాం నిర్వచనం తత్రైవ కృతమ్, తద్యథా "యత్ర
వక్తా స్వయం దేవో బ్రహ్మా సాక్షాచ్చతుర్ముఖః, తస్మాద్బ్రాహ్మం సమాఖ్యాతం పురా
ణం ప్రథమం మునే" తద్వై ఇతి మునిసంబోధనమ్ "పద్మకల్పస్య మాహాత్మ్యం
తత్ర యస్మాదుదాహృతమ్, తస్మాత్పాద్మం సమాఖ్యాతం పురాణఞ్చ ద్వితీయకమ్,
పరాశరకృతం యత్తు పురాణం విష్ణుబోధకమ్, తదేవ వ్యాసకథితం పుత్రపిత్రోర
భేదతః, యత్ర పూర్వోత్తరే ఖణ్డే శివస్య చరితం బహు, శైవమేతత్పురాణం
హి పురాణజ్ఞా వదన్తి చ, భగవత్యాశ్చ దుర్గాయాశ్చరితం యత్ర విద్యతే, తత్తు
భాగవతం ప్రోక్తం నతు దేవీపురాణకమ్, నారదోక్తం పురాణన్తు నారదీయం
ప్రచక్షతే, యత్ర వక్తా భవేత్తద్వై మార్కణ్డేయో మహామునిః, మార్కణ్డేయ
పురాణం హి తదాఖ్యాతఞ్చ సప్తమమ్, అగ్నియోగాత్తదా జ్ఞేయం భవిష్యోక్తే
ర్భవిష్యకమ్, వివర్తనాద్బ్రహ్మణస్తు బ్రహ్మవైవర్తముచ్యతే, లిఙ్గస్య చరితోక్తి
త్వాత్పురాణం లిఙ్గముచ్యతే, వరాహస్య చ వారాహం పురాణం ద్వాదశం మునే,
యత్ర స్కన్దస్స్వయం శ్రోతా వక్తా సాక్షాన్మహేశ్వరః, తత్తుస్కాన్దం సమాఖ్యా
తం వామనస్య తు వామనమ్, కౌర్మం కూర్మస్యచరితం మాత్స్యంమత్స్యస్య కీర్తి
తమ్, గరుడస్తు స్వయం వక్తా యత్తద్గారుడసంజ్ఞకమ్, బ్రహ్మాణ్డచరితోక్తత్వా
ద్బ్రహ్మాణ్డం పరికీర్తితమి"తి అత్ర క్వచిద్వక్తృసంబంధః, క్వచిచ్ఛ్రోతృసంబంధః,
క్వచిత్ప్రతిపాద్య ముఖ్యదేవతాచరితసంబంధః, ప్రవృత్తినిమిత్తమితి స్పష్టమేవ

దర్శితమ్, తత్ర భాగవతనామ్నో నిర్వచనవాక్య మేతత్ "భగవత్యాశ్చ దుర్గా-
యాశ్చరితం యత్ర విద్యతే, తత్తు భాగవతం ప్రోక్తం నతు దేవీపురాణకమ్" ఇతి
అనేన చ వాక్యేన భగవత్యా ఇదం భాగవతమితి, ప్రవృత్త్యా నిమిత్తభూతయా
ముఖ్యదేవతాచరితసంబన్ధః, ప్రవృత్తినిమిత్తమితి ప్రదర్శయన్ గ్రన్థకారః భగ
వతీత్యేతస్యాయాపూహ దుర్గాయా ఇతి. తత్తు భాగవతం తు శబ్ద నిశ్చయార్థః,
తదేవభాగవతపదవాచ్యం ప్రోక్తమిత్యర్థః, నతు పురాణాన్తరస్యాపి విష్ణు
భాగవతం మహాపురాణాన్తర్గతం భాగవతమిత్యర్థ ఇతి, శైవపురాణే వ్యాసేన
ప్రదర్శితమ్, కశ్చిదేతత్పురాణాన్తరమతేనోపపురాణం జానీయాదిత్యాహ, "నతు
దేవీ పురాణకమి"తి పురాణకమిత్యత్ర కప్రత్యయోఽల్పార్థేఽస్తీతి సూత్రాన్
పురాణక మల్పం పురాణమితి యావత్, దేవ్యాః పురాణకం దేవీపురాణకమ్, యద
దముక్తం తద్దేవ్యా ఉపపురాణం నైవాస్తీత్యర్థః. అనేన చ వాక్యేనాస్యస్య మహా
పురాణత్వనిషేధేన స్వాభిప్రేతస్య చ ఉపపురాణత్వనిషేధేన శ్రీమద్దేవీభాగవత
స్యైవ మహాపురాణత్వం బోధయతి వ్యాసః ముఖ్యత్వేన భాగవతేచరిత ప్రతిపాద
కస్య మహాపురాణమధ్యే కస్యచిత్పురాణస్యాన్యస్యాభావాత్. నను నారదాది
పురాణవచనబలాద్విష్ణుభాగవతస్య మహాపురాణాన్తర్గతత్వేనిరిష్ణుంనిశ్చితే, తత్ర భా
ద్భాగవతద్వయస్య మతభేదేన మహాపురాణత్వకల్పనాపేక్షయా యత్ర కశ్చిద్భా
గవతీచరితస్యాస్మిన్వచనే గ్రహణేనానేన వచనేన విష్ణుభాగవతనామ్న ఏవ నిర
క్తిః కృతేతి కుతో న కల్ప్యతే? వర్తతే చ తత్ర విష్ణుభాగవతే దశమస్కన్ధే కిం
చిద్విన్ధ్యవాసిన్యాశ్చరితమితి చేన్న - తథాసతి మునేర్విష్ణుభాగవతవిషయపవ
తాత్పర్యసత్త్వే భగవత ఇదం భాగవతమిత్యేవ వ్యుత్పత్తిం కుర్యాన్నహి కేన
చిన్మునేః శిరసి భారస్థాపితో యత్స్వాభిప్రేతాం యుక్తియుక్తాం నిరుక్తిం త్యక్త్వా
నిష్ప్రయోజనోఽనభిప్రేతాం నిరుక్తిం కరోతి, కిఞ్చ, సర్వం చైతద్వచనప్రకరణే
"యత్ర పూర్వోత్తరే ఖణ్డే శివస్య చరితం బహు, శైవమేతత్పురాణం హి పురా
ణజ్ఞా వదన్తి చే"తి వచనైర్బహుచరితముఖ్యచరితసంబంధరూపప్రవృత్తి నిమిత్త
స్యైవాభిప్రేతత్వం మునేరవసీయతే మతభేదేన పురాణభేదకల్పనా తు నాత్రైవ
నవీనాస్తి పూర్వోక్తయుక్త్యా. నారదశైవవాయవ్యాదిత్యపురాణేష్వన్యత్రాపి
సత్త్వాత్. అస్తు వా గౌరవం న హి తద్భయాత్ మునే స్తాత్పర్యమన్యథాకర్తుం
కశ్చిదీష్టే, తస్మాత్పూర్వోక్తం తాత్పర్యం విహాయాన్యతాత్పర్యేణానార్థ
కరణం మహాసాహసమేవ. నను లక్షణవాక్యమేతత్, తతశ్చ దుర్గాచరితం
యత్ర వర్తతే తద్భాగవతమిత్యర్థః, తచ్చ న దేవీభాగవతం భవితుమర్హతి

తస్య తల్లక్షణలక్షితత్వే౽పి దేవీపురాణమితి నిషేధవిషయత్వేన నిషేధ విధ్యోస్సమానవిషయత్వాయోగాత్. కిఞ్చ విష్ణుభాగవతమేవ. నను తథాప్యేతల్ల క్షణాన్యపురాణేష్వతిప్రసక్తమితి చేన్న - యథా హ్యత్రానువాదలక్షణమన్యపు రాణేషు ప్రసక్తం యథా లక్షణత్వేన గృహీతమ్, తద్వదత్రాపి సత్త్వాదితి చేన్న - పురాణాన్తరేషు తదభావాత్ తదనుపపత్తినిరోధాత్, కిఞ్చ, లక్షణవాక్యమేతదితి పక్షే౽స్య లక్షణస్య మహాపురాణోద్దేశేన సత్త్వాదన్యపురాణేష్వప్యస్య ప్రసక్తస్య భాగవతేదేవీపురాణ మహాపురాణయోరన్యపురాణత్వేనాస్య నిశ్చితత్వాత్తత్రైతల్ల క్షణస్య ప్రసక్తేరనాశఙ్కనీయత్వాద్దేవీపురాణమితి నిషేధో వ్యర్థ ఏవ స్యాత్. తస్మాదేతద్వచనస్య పూర్వోక్త ఏవార్థః. కిఞ్చ లక్షణవాక్యమేతదితి పక్షే యత్కి ఞ్చిచ్చరితం గృహ్యతే! ఉత యాదృశచ్చరితం? యత్కిఞ్చిచ్చరితస్య సర్వమహాపురా ణేషు సత్త్వాద్దేవీపురాణమాత్రే నిషేధో న నిర్వాహ్యః, తస్మాద్దేవీపురాణస్యైవ నిషేధానుపపత్త్యా యాదృశచ్చరితం ముఖ్యత్వేన భగవతీచరితమేవ గ్రాహ్యమ్, తథా చ నాశేషాఖ్యానస్య ముఖ్యత్వేన విష్ణుభాగవతే దుర్గాచరితస్యాభావాన్న తేన త్వోష్టార్థసిద్ధిః, నిషేధవిధ్యోస్సమానవిషయకత్వరూపం దూషణన్తు నైవ సంభవతి, ప్రకరణబలాత్తాత్పర్యే నిశ్చితే తద్విషయం విహాయైవ నిషేధప్రవృత్తేః, వృత్రా సురవధోపేతత్వలక్షణన్తు గాయత్ర్యారంభవిశిష్టమితి న తదతిప్రసక్తం తస్మా త్పూర్వోక్త ఏవ తద్వచనార్థ ఇతి తద్వచనాద్దేవీభాగవతం మహాపురాణమ్, నతువిష్ణు భాగవతమితి శివపురాణమతమ్. అత్ర చ నియమద్వయస్య పూర్వో క్తస్య సత్త్వాద్విష్ణుభాగవతవిషయే తథా నియమద్వయాభావాదిదం శివపు రాణమతమేవ ముఖ్యమన్యపురాణమతం త్వేకదేశీతి నియమద్వయప్రదర్శకవ్యా సవాక్యేన స్పష్టమేవ బోధితమితి సుధియో విభావయన్తు, కిఞ్చ "శైవమాదిపురా ణఞ్చ దేవీభాగవతం తథా" ఇతి పాద్మవచనసంవాదితయా "నవరాత్రే తు దేవేశి దౌర్గం భాగవతం పఠేత్, జపేత్సప్తశతీం చణ్డీం నియమేన సమాహితః" ఇతి దుర్గాతరఙ్గిణీధృతయామళవచనేన తథా "దేవీభాగవతంనిత్యం పఠేద్భక్త్యాసమా హితః, నవరాత్రే విశేషేణ శ్రీదేవీప్రీతయే ముదే"తి మహేశకక్కురకృతదుర్గాప్ర దీప ధృతదేవీయామళవచనేన చ సప్రమాణస్య దేవీభాగవతస్య సర్వథోపపురాణ మధ్యే ఏవ నివేశేత్ "తత్ర భాగవతం పుణ్యం పఞ్చమం వేదసంమితమ్" ఇతి ప్రథమస్కన్ధస్థస్య మహాపురాణేషు పఞ్చమమిదం పురాణమిత్యర్థకస్య దేవీభాగ వతోక్తవచనస్య నిరాలంబనత్వాదప్రామాణ్యాపత్తేః, మన్మతేతు తస్య విషయలా భాన్నాప్రామాణ్యం తద్వచనప్రామాణ్యాదపి దేవీభాగవతమేవమహాపురాణమితి.

కిఞ్చ హేమాద్రౌ కాళికాపురాణే "యదిదం కాళికాఖ్యం తన్మూలం భాగవతం స్మృ-
తమ్" ఇతి వచనం తదపి దేవీభాగవతస్యైవ మహాపురాణత్వం బోధయతి, తథా
హి "అష్టాదశభ్యస్తు పృథక్పురాణం యత్ప్రదృశ్యతే, విజానీధ్వం ద్విజశ్రేష్ఠాస్తదే-
తేభ్యో వినిర్గతమి"తి మాత్స్యవచనేనోపపురాణానాం మహాపురాణమూలకత్వ-
నియమాదిదం కాళికాపురాణం కింపురాణమూలకమిత్యాకాఙ్క్షాయాం తన్నిర్ణయ-
నివర్తకమిదం వాక్యం "యదిదం కాళికాఖ్యం పురాణం తన్మూలం త్వస్య మూలం
భాగవతంవిదురి"తి హి తస్యార్థో నిబంధకారైర్దర్శితః. యథాన్యాన్యుపపురాణాన్యే-
కైకస్మాన్మహాపురాణాన్నిర్గతాని, తద్వదిదం భాగవతాదుత్పన్నమితి భావః,
తచ్చ భాగవతం న వైష్ణవం తన్మూలం భవితుమర్హతి, దేవ్యుపపురాణస్య దేవీ-
పురాణమూలకత్వే ఏవ సామంజస్యాత్, శైవోపపురాణానాం శైవేభ్య ఏవ
వైష్ణవోపపురాణానాం వైష్ణవేభ్య ఏవోత్పత్తిదర్శనాదితి దేవీభాగవతమేవ తన్మూ-
లమితి తస్య మహాపురాణత్వం సిద్ధమ్. యత్ర తు క్వచిత్క్వచిన్మహాపురాణమూల-
కత్వమప్రసిద్ధం తత్ర యథాయోగ్యమనుమేయమితి, కించాదిత్యపురాణప్రసిద్ధ్యాపి
దేవీభాగవతమేవ మహాపురాణం, తథాహి, ఆదిత్యపురాణే వృత్రాసురవధప్రస్తావే
"యా జఘ్నే మహిషం దైత్యం క్రూరం వృత్రాసురం తథా, సాద్య వృత్రాసురం
హత్వా స్వారాజ్యన్తే ప్రదాస్యతీ"తి వనచమ్ అనేన వచనేన దేవీభాగవతే వృత్రాసుర-
మతిర్దర్శితా, నహి దేవీభాగవతాతిరిక్తసర్వపురాణేషు దేవీకృతో వృత్రాసుర-
వధః; క్వచిదప్యస్తి. ఇన్ద్రకృతస్యైవ తస్య సత్వాత్, తద్గ్రహణేన తు దేవీభాగవతే
కృతస్యాస్తి, తద్గ్రహణేన తు దేవీభాగవతే వృత్రాసురవధం దేవీభాగవత ఏవ దేవీ-
కర్తృకత్వం, తత్రైవ పురాణదానప్రస్తావే "దదాతి సూర్యభక్తాయ యస్తు భాగవతం
ద్విజాః, సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సర్వవ్యాధివివర్జితః, జీవేద్వర్షశతం సాగ్రమన్తే
స్వతం పదమి"తి పఠితమ్ అత్ర చ సూర్యసమ్మతం భాగవతమేవ గృహీతుముచితమ్,
కించేదం వచనం దేవీభాగవతపక్షే ఏవ స్వరసతస్సంగచ్ఛతే, ప్రథమశ్లోకే ఏవ
దశ ద్వాదశస్కన్ధయోశ్చ సవిస్తరం గాయత్రీవిధాన సహస్రనామాదేః
నాత్సూర్యస్య గాయత్రీదేవతాత్వాత్ తద్భాగవతపక్షే తు వైకుణ్ఠం గచ్ఛేదిత్యేవ
వదేదితి, కిఞ్చ "యత్రాధికృత్యగాయత్రీం వర్ణ్యతే ధర్మవిస్తరః, వృత్రాసురవధో-
పేతం తద్భాగవత మిష్యత"ఇతి మాత్స్యవచనమపి దేవీభాగవతస్యైవ మహా-
పురాణత్వం బోధయతి, వేదే త్రిపదాగాయత్రీతి. గాయత్రీలక్షణం శ్రూయతే
తేన చ త్రిపాచ్ఛన్దోధికృత్య యత్ర ధర్మవిస్తరో వర్ణ్యతే తద్భాగవతమితి తదర్థః.
త్రిపాచ్ఛన్దశ్చ దేవీభాగవతే ప్రథమశ్లోకే "సర్వచైతన్యరూపాం తామాద్యాం వి

దాన్యశ్చ ధీమహి బుద్ధిం యో నః ప్రచోదయా"దితి శ్రూయతే న విష్ణుభాగవతే తచ్ఛబ్దోఽపి సంబన్ధ్యపేక్షః గాయత్ర్యర్థస్య లక్షణయా ధీమహీత్యర్థకస్యైవ విష్ణుభాగవతారంభవాక్యస్య వచనస్య తు సాహాయ్యమేవ, క్వచిత్పురాణేషు యత్ భాగవతాన్యేన విష్ణుభాగవతపరాణి వచనాని సన్తి, తత్ర గాయత్ర్యర్థాభావా దస్తు లక్షణా, ఉపాఖ్యానే సారస్వతకల్పే తు ముఖ్యవిషయసంభవే సానుచితా, యద్యప్యాధునికేషు పుస్తకేషు క్వచిచ్ఛందోఽర్థశ్లోకోఽపి దృశ్యతే తథాపి పూర్వాచార్యా ణాం నిర్ణయానుసారేణ ప్రక్షిప్త శ్లోకసైన్యస్య వ్యాఖ్యాతత్వేన నవీన సాంప్రదా యికః పాఠ ఇతి బోధ్యమ్. యచ్చ గాయత్ర్యర్థశ్చ విష్ణుధ్యానం న తు దేవశక్తి సూక్ష్మాభిధ్యానమిత్యస్తు తదపి నాదికత్వమూలకమేవ, నైత్రాయణీయానాం 'భర్గో వై ఋద్ర' ఇతి శ్రుత్యా ప్రపంచసారాద్యాగమతన్త్రేషు పురాణాదిషు చ దేవ సూర్యాది శక్త్యాదిరూపాభిధేయత్వాచ్చ సదుపాస్యధ్యానమిచ్ఛాయనాద్యేన "భర్గో దేవస్య ధీమహి ధ్యానేతద్ధ్యానమనాపతి"తి న్యాయరూపాఖ్యానమేవేతి, కిఞ్చ "హయ గ్రీవబ్రహ్మవిద్యా యత్ర వృత్రవధస్తథా, గాయత్ర్యా చ సమారంభ స్తద్వై భాగ వతం విదు"రితి "పురాణాన్తరవాక్యమపి దేవీభాగవతస్యైవ మహాపురాణత్వ బోధకమ్, తథాహి హయగ్రీవ నామాసురో దేవీభాగవతే ప్రథమస్కన్ధే ప్రసిద్ధ స్తేనోపాసితా బ్రహ్మప్రతిపాదికావిద్యాస్త్రీదైవత్యోమన్త్రః సా విద్యా యత్ర వర్ణ్యతే తద్భాగవతమిత్యర్థః. స్త్రీదైవత్య స్తదుపాసితా విద్యా దేవ్యేత్యర్థ యమపి తత్రైవ ప్రథమస్కన్ధే వర్ణితమ్ "జగన్నేకాక్షరం మన్త్రం మాయాబీజాన్వితం యమే"త్యా దినా. నను విష్ణుభాగవతే పఞ్చమస్కన్ధేఽపి హయగ్రీవమన్త్రస్య సత్త్వాదిదం వచన ముభయభాగవత సాధారణమితి చేన్న - నారదీయే శారదాతిలకాదినిబన్ధేషు చ "మన్త్రాః పుందేవతాః ప్రోక్తా విద్యాస్త్రీదేవతాస్మృతా" ఇత్యాదివచనైః స్త్రీదై వత్యమన్త్రేష్వేవ విద్యాపదప్రయోగో న పుందైవత్యమన్త్రేష్వితి ప్రతిపాదనాత్, క్వచిత్పుందైవత్యమన్త్రే తథా ప్రయోగస్తుగౌణః, నచ గౌణార్థమాదాయ తద్వచ నస్య విష్ణుభాగవత పరత్వం కల్పయితు ముచితమ్ లక్షణాయాఅదోషాపత్తేః-తస్మా న్న తద్వచన ముభయసాధారణమితి దేవీభాగవతస్యైవ మహాపురాణత్వం బోధ యతి, సారస్వతస్య కల్పస్యేతి మాత్స్యవచనాదపి దేవీభాగవతమేవ మహాపురా ణమ్, అత్రేదమవధేయమ్ ప్రకరణశుద్ధిః. ఋషయః "పురాణసఙ్ఖ్యాసమాచక్ష్వ సూత విస్తరతః క్రమా"దితి మునిప్రశ్నోత్తరం బ్రహ్మణాభిహితం పూర్వం యత్తద్బ్రా హ్మమ్, పద్మకల్పవృత్తాన్తాశ్రయం పాద్మం, వరాహకల్పవృత్తాన్తాశ్రయం వైష్ణవం శ్వేత కల్పవృత్తాన్తాశ్రయం వాయవీయమిత్యేవం తత్తత్కల్పవృత్తాన్తాశ్రయాణి

పురాణాన్యుక్త్వా తదుత్తరం "యత్రాధికృత్య గాయత్రీం వర్ణ్యతే [illegible],
వృత్రాసురవధోపేతం తద్భాగవతమిష్యత ఇతి, సా[illegible]స్వతస్య [illegible] మధ్యే యే
స్యుర్నరామరాః, తద్వృత్తాన్తోద్భవం లోకే తద్భాగవతమిష్యతే" [illegible]
తతోఽన్యాన్యపి మహాపురాణాన్యేవ తత్తత్కల్పవృత్తాన్తాశ్రయాణి [illegible],
పశ్చాదుపపురాణకథనార్థం ఉపభేదాన్ప్రవక్ష్యామీతి, ప్రతిజ్ఞాయ పద్మపు[illegible]
న్నారసింహం నిర్గతమేవం నన్దిసాంబాదిత్యసంజ్ఞకాన్యుక్త్వా అన్యోపపు[illegible]
పి మహాపురాణేభ్య ఏవ నిర్గతానీతి "అష్టాదశభ్యస్తు [illegible] యన్ని
దృశ్యతే, విజానీధ్వం ద్విజశ్రేష్ఠాస్తదా తేభ్యో వినిర్గతమ్" ఇ[illegible]వచనే[illegible] సూతబు
షిరుక్తవాన్, తతః "సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో మన్వన్తరా[illegible]" [illegible]
ణాలక్షణాన్యుక్త్వా "సాత్త్వికేషు చ కల్పేషు మాహాత్మ్య[illegible] హరేః, [illegible]జసేషుచ
కల్పేషు మాహాత్మ్యం బ్రహ్మణో విదుః, తద్వదగ్నేశ్చ మాహాత్మ్యం తామసేషు [illegible]
స్యచ, సంకీర్ణేషుసరస్వత్యాః పితౄణాఞ్చ నిగద్యతే" ఇతివచనేన పురాణప్రతిపాద్య
హరిబ్రహ్మాగ్నిహరసరస్వతీపితౄణాం మాహాత్మ్యసంబంధాత్కల్పానాం సాత్త్విక
రాజసతామసత్వసంకీర్ణత్వభేదైశ్చాతుర్విధ్యత్వముక్తవానితి, తత్రకల్పానాం తత్త
ద్దేవతా సంబంధజ్ఞానం తు తత్తత్కల్పాశ్రితతత్తత్పురాణ ప్రతిపాద్య ముఖ్యదేవ
తాజ్ఞానేనైవ బోధ్యమ్, అన్యప్రకారస్య క్వచిదపి పురాణేషు అనుపలంభాత్
తత్రైవం సతి "సారస్వతస్య కల్పస్య మధ్యే యేస్యుర్నరామరాః, తద్వృత్తాన్తో
ద్భవం లోకే తద్భాగవతమిష్యతే" ఇతి వచనం భాగవతస్య లక్షణప్రతిపాదకం
ప్రతిపాదితమ్, తదర్థస్తు యథా గారుడకల్ప ఇత్యత్ర గరుడస్యాయం గారుడః,
యథా వా వారాహకల్పఇత్యత్ర వరాహస్యాయం వారాహ ఇతివ్యుత్పత్తిః ప్ర
సిద్ధా, తద్వదేవసరస్వత్యాఅయం సారస్వత ఇతి విగ్రహః "సరస్వత్యాస్తథాకల్పో
గౌరీకల్పస్తథైవచే"తి కల్పనామసు సరస్వతీకల్పత్వేనైవ కథితత్వాచ్చ, మత్స్యపు
రాణే ఉపాంత్యాధ్యాయే "సంకీర్ణేషు సరస్వత్యాః పితౄణాం కల్ప ఉచ్యతే"
ఇతి-వచనేన తథైవోక్తత్వాచ్చ బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాణాం కల్పవద్గౌరీలక్ష్మ్యోః కల్ప
వచ్చ సరసవ్తీకల్పస్యార్థప్రాప్తత్వాచ్చ తాదృశసారస్వతకల్పసంబంధినో యే
దేవమనుష్యాస్తద్వృత్తాన్తస్యోద్భవ ఉత్పత్తిర్యస్మాత్తత్పురాణం భాగవతం
విదుః, తద్వృత్తాన్తప్రదర్శకం యత్పురాణం తద్భాగవతసంజ్ఞకమితి యావత్.
అత్ర చ తత్తద్దేవతానామావిర్భావాశ్రయా యే యే కల్పాస్తే తత్తన్నామ్నా
వ్యవహ్రియంతే, ఏతచ్చ తత్తన్నామకకల్పాశ్రితేషు పురాణేషు తత్తద్దేవతాయా
ఏవ ముఖ్యత్వేనోత్పత్తిప్రదర్శకవాక్యైర్లక్ష్మీకల్పాదికల్పాశ్రిత కూర్మపురాణాదిషు

పద్మోత్పత్తి [illegible] తథాచ ముఖ్యత్వేన సారస్వతాఖ్య [illegible] ప్రతిపాదకం పు
రాణం యదుక్తం [illegible] తత్ర సారస్వతకల్ప ఇతి పదేనైవ కల్ప
స్య సారస్వతత్వం [illegible] గమ్యతే, తస్య [illegible] సంకీర్తనం సారస్వతాఖ్య ఇతి వచ
నేన [illegible] వచనే భాగవతపదేన విష్ణు
భాగవతస్య గ్రహణం [illegible] ముఖ్యత్వేన సారస్వతాఖ్య
[illegible] "పాద్మం కల్పమథో శృణు"
ఇతి వచనేన [illegible] పాద్మకల్పకథాయా [illegible] త్వాత్ తద్విరో
ధాచ్చ. న చ పాద్మకల్పపద [illegible] జాతం కమలం సారస్వ
తమ్, తస్య కల్పత్వం [illegible] "[illegible]కల్పస్య [illegible] తత్ర యస్మా
దుదాహృతమ్, తస్మాత్పాద్మం [illegible]"తి పూర్వోదాహృతవైష్ణవపురాణవ
చనేన "ఏతదేవ యదా పద్మ మభూద్ధైరణ్మయం జగత్, తద్వృత్తాంతాశ్రయం
తద్వత్పాద్మమిత్యుచ్యతే బుధైః, పాద్మం తత్పఞ్చపఞ్చాశత్సహస్రాణీహ కథ్యతే"
ఇతి మాత్స్యపురాణవచనేన "సారస్వతస్య కల్పస్య మధ్యే యేస్యుర్నరామరాః"
ఇతి వచనేన చ పాద్మకల్పసారస్వతకల్పయోః పృథక్కథనాత్, కిఞ్చ సారస్వతకల్ప
పాద్మకల్పయోరేకత్వే పద్మకల్పస్య ప్రతిపాదకం పురాణద్వయం పాద్మం భాగవ
తం చేత్యేవ వదేత్, కిఞ్చ పద్మకల్పస్య వృత్తాన్తమిత్యత్రాభివ్యక్తవాదాద్ యే
ప్వతన్త్రాలోకవిశ్రుతా ఇతి న్యాయేన పూర్వం బుధ్యారూఢం ప్రసిద్ధం పాద్మశబ్దం
విహాయ ప్రసిద్ధం సారస్వతశబ్దం పాద్మశబ్దస్య వాచకం కృత్వా సారస్వతపదఘటి
తకల్పనే ప్రయోజనాభావః, కిఞ్చ "సరస్వత్యాస్తథా కల్ప"ఇత్యాదేః పూర్వోక్తస్య
సారస్వతపదనిరుక్త్యర్థకస్య వచనసమూహస్య విరోధశ్చ. న చ పాద్మకల్ప సార
స్వతకల్పయోః పృథక్త్వే త్రింశత్కల్పేషు మత్స్యపురాణాన్తి మాధ్యాయే కీర్తి
తేషు సారస్వతపదేన పాద్మస్య గ్రహణం నస్యాదితి వాచ్యమ్, ప్రభాసఖణ్డే త్రింశ
త్కల్పేషు విష్ణుజకల్పార్చిషకల్పసుపుమాన కల్పానాం గ్రహణేఽపి తేషాం కల్పా
నాం యథామాత్స్యాన్తి మాధ్యాయేన గ్రహణంతథా పాద్మస్యాపి న గ్రహణ
మిత్యస్యతుల్యత్వాత్, యది తేషాం పర్యాయత్వేన కుత్ర చిదంతర్భావః, క్రియతే
తర్హ్యస్యాపి కుత్ర చిదంతర్భావోఽస్తు అతఏవ విష్ణుభాగవతస్య ప్రబంధటీకాకా
రేణ పితృకల్పే ఏవ పూర్వార్ధాంతే పద్మస్యోద్భవాత్పితృకల్పపదేన పాద్మసంగ్రహో
వేదితవ్య ఇత్యుక్తమ్, పురాణకల్పకథన ప్రస్తావే సారస్వతకల్పపాద్మకల్పయోః పృథ
క్కరణేన సారస్వతపదేన పాద్మస్య సర్వథా నగ్రహణమ్, వస్తుతస్తు త్రింశత్కల్పా
బ్రహ్మణస్త్రింశత్తిథ్యాత్మకాః త్రింశత్తిథిషు ప్రతిపదాదిషూత్పద్యంతే,భూఃభువఃసువః

భూర్భువస్సువ ఇత్యాదయస్త్రయత్రింశత్కల్పాః పాద్మాదయశ్చ [illegible] పురాణోక్తాః
దినకల్పాబ్రహ్మణః ప్రతిదివసేషూత్పద్యంతే ఇతిదినకల్పతిథికల్పానాం [illegible]
త్తిథికల్పేషు దినకల్పానాం పాద్మాదీనాం న గ్రహణమితి సిద్ధాంతః. యస్య [illegible]
తస్యారంభతఃపాద్మకల్పకథాశ్రయత్వేఽపికృష్ణజన్మఖణ్డస్య [illegible] త్వేన
తస్యచ దశమస్కంధేసత్వాత్ "సారస్వతస్యకల్పస్య మధ్యేయేస్యు [illegible]" ఇతి
వచనస్యవిష్ణుభాగవతంవిషయోఽస్తీత్యాహు స్తదసత్, కృష్ణజన్మఖణ్డస్య [illegible] కల్ప
భవత్వప్రతిపాదకానాం వచనానాం నిర్మూలత్వాత్సమూలత్వేఽపి యస్మిన్ [illegible]
యస్య కల్పస్య ప్రథమతః ప్రతిపాదనం తత్కల్ప ప్రతిపాదకమేవ [illegible] ఇతి
నియమః. సర్వపురాణే తథా దృష్టత్వాత్ తథా చ కృష్ణజన్మఖణ్డస్య [illegible]
విద్యమానత్వేఽపి ప్రథమత స్తత్కథాయా అభావా [illegible]
మత్తో విద్యమానత్వస్య స్వేనైవోక్తత్వాచ్చ, న సారస్వతస్య కల్పస్యేతి వచనస్య
విష్ణుభాగవతం విషయః, కిఞ్చ కృష్ణజన్మఖణ్డస్య యథా దశమస్కన్ధే కథనం తథా
సర్వపురాణేషు తత్కథనం వర్తత ఏవేతి సర్వపురాణానాం తద్వచనవిషయత్వా
స్యాత్ తథాచ సర్వపురాణాని భాగవతపదవాచ్యాని స్యుస్తస్మాత్సారస్వతకల్పస్య
యత్ర ప్రథమతః ప్రతిపాదనం సఏవ తద్వచనస్యవిషయో వక్తవ్యస్తాదృశఞ్చ దేవీ
భాగవతమేవాస్తీతి దేవీభాగవతమేవ తద్విషయోవక్తవ్య ఇతి. కిఞ్చ శివపురాణే
ఉమాసంహితాయాం "బ్రహ్మణా సంస్తుతా సేయం మధుకైటభనాశనే, మహా
విద్యా జగద్ధాత్రీ సర్వవిద్యాధిదేవతా, ద్వాదశ్యాం ఫాల్గునస్యైవ శుక్లాయాం
సమభూన్నృప"ేతి వచనాత్ఫాల్గునశుక్లద్వాదశ్యాం దేవ్యా ఉద్భవ [illegible]నే ఏవ
సారస్వత కల్పోద్భవ స్తదుక్తం హేమాద్రౌ కల్పశ్రాద్ధప్రకరణే నాగరఖణ్డే "సార
స్వతస్తు ద్వాదశ్యాం శుక్లాయాం ఫాల్గునస్య చే"తి. తథాచ సరస్వత్యా కల్ప
ఇత్యర్థకస్య "సారస్వతస్య కల్పస్య మధ్యేయేస్యుర్నరామరా" ఇతి వచనస్యసర్వథా
దేవీభాగవతమేవ విషయో న విష్ణుభాగవతమితి బోధ్యమ్, కిఞ్చ తస్య గ్రహణే
తస్య హరిమాహాత్మ్యప్రతిపాదకత్వాత్, తదాశ్రితకల్పస్య సాత్త్వికత్వమేవాయా
స్యతి "సాత్త్వికేష్వథ కల్పేషు మాహాత్మ్యమధికం హరే"రితి వచనాత్. తతశ్చ
"సంకీర్ణేషు సరస్వత్యా" ఇతి వచనేన సారస్వత కల్ప ఇతి నామ్నా చ పారమహం
స్యసామగ్ర్యేవ కర్తవ్యా స్యాత్, అతో విష్ణుభాగవతం విహాయ దేవీభాగవత
మేవాస్య వచనస్య విషయోఽనిచ్ఛతాపి వక్తవ్యస్తస్మాత్, సారస్వతస్య కల్పస్యేతి
వచనాద్దేవీభాగవతమేవ మహాపురాణమ్, అస్తిచాత్ర సరస్వత్యావిర్భావ ప్రతిపా
దకం వచనం. తదుక్తమ్, దేవీ భాగవతే ప్రథమస్కన్ధే "తస్యాస్తు సాత్త్వికీ శక్తి

రాజన్ నారదాత్ తథా, సమాసతః శ్రుతం ... ఇతి మహాకాలేతి తాన్ప్రియః, తాసాం
త్రయాణాం చ ... వేదశాఖానాం ... పృష్ట్వా బ్రహ్మాణం ఫాల్గునే పృష్టవాన్పుత్రకారణ
ఇతి ... శుకాయ ప్రోక్తవాన్ ... నారదాత్ భాగవతం కృతవాన్” ఇతి వచనానాం శుకాయ
ప్రోక్తమితి కృష్ణద్వైపాయన దేవీభాగవతం ... భాగవచ్ఛ్రుతే, భవతి హి, దేవీభాగవ
తం శుకాయ ప్రోక్తం ... “అష్టాదశపురాణాని కృత్వా సత్యవతీ
సుతః, భారతాఖ్యానమతులం చక్రే తదుపబృంహితమ్”ఇతి మాత్స్యవచనమపి దేవీ
భాగవతస్యైవ మహాపురాణత్వం బోధయతి, అష్టాదశపురాణోత్తరం భారతస్య
జాతత్వాత్, భారతోత్తరం చ దేవీభాగవతస్య జాతత్వాత్, భారతోత్తరకాలం
నిర్వర్ణోఽయం ... ఏవం ... తే ఏవాత్ ... త్వాత్, నను “వేదశాఖాః
పురాణాని వేదాన్ ... తథా, కృత్వా సంమోహసంమూఢోఽభవం రాజ
న్నవస్యపి”ఇతి దేవీభాగవతే తృతీయస్కన్ధే ఏవోక్తత్వాత్తత్రాపి సవిరోధస్తదవస్థ
ఏవేతి చేన్మన్యసే ... జాతః కిన్తు ... ఇతి ఏవం
వక్ష్యతి జ్ఞానచక్షుషా జ్ఞాత్వా భారతాత్పూర్వమేవ దేవీభాగవతం కృతమిత్య
స్యైవ కల్పనాత్, తథా తే ... చతుశ్శ్లోకీ భాగవతోప
దేశస్య జాయమానత్వాత్ ఉపదేశాత్పూర్వం తజ్జ్ఞానాభావస్యావశ్యం కల్పనీ
త్వాత్. యదితత్రాపిపూర్వం వ్యాసస్య జ్ఞానమస్తీతి స్వీక్రియతే తదా వక్ష్యమా
ణస్యపురోఽప్యర్థవాదసన్నత్, తతశ్చ ... భంగప్రసజ్ఞ ఇత్యాస్తాంతావత్.
వస్తుతస్తు వేదశాఖాః పురాణానీతి ... ఇతి వక్ష్యతే, తృతీయస్కన్ధేతదా
న కోఽపి విరోధః, యత్తు పాద్మే భాగవతమాహాత్మ్యే శ్రీమద్భాగవతకథాశ్రవ
ణాయ సమాగతానాం పరిగణనప్రసఙ్గే “వేదాంతానిచ వేదాశ్చ మన్త్రాస్తంత్రాణి
సంహితాః, దశసప్తపురాణాని షట్ఛాస్త్రాణి సమాయయు రి”త్యుక్తమ్. తత్ర
వ్యాసకృత పురాణానా మష్టాదశత్వా దష్టాదశేతి వక్తవ్యే సప్తదశత్వోక్తి
శ్శ్రీమద్భాగవతస్యాష్టాదశత్వం గమయతి, తస్యాష్టాదశానంతర్గతత్వే దేవీభాగవ
తస్యాష్టాదశాంతర్గతత్వే వా అష్టాదశానాం శ్రోతృత్వసంభవేన, శ్రోతుమాగతా
నాం పురాణానాం అష్టాదశత్వానుక్తే ర్నిర్బీజత్వప్రసంగాత్, ఏవం పాద్మే “దశ
సప్తపురాణాని కృత్వా సత్యవతీసుతః, నాప్తవాన్మనసాతోషం భారతేనాపి భామిని,
చకార సంహితామేతాం శ్రీమద్భాగవతీం పరామి”తి సప్తదశత్వోక్తిశ్శ్రీమద్భా
గవతస్యైవ ఏతాం సంహితామితి, నిర్దిష్టస్యాష్టాదశత్వం గమయతి, దేవీభాగవత
స్యాష్టాదశత్వేఽష్టాదశపురాణానీత్యనుక్తే నిర్బీజత్వ ప్రసజ్గాదిత్యాహుస్తదసత్
తేషామేవ వచనై ర్విష్ణుభాగవతస్యాష్టాదశపురాణాన్తర్గతత్వం న సిద్ధ్యతి, కిన్తు

దేవీభాగవతస్యైవేతి వార్ధుషికత్వం కుర్వాణో మూలమేవ వినాశితవానితిన్యాయ
ఆగతః, తథాహి, భారతం వ్యాసముఖాచ్ఛ్రుత్వా తత్ర సన్దిహానః జైమిని ర్మార్క
ణ్డేయం ప్రత్యాగత్య సన్దేహం పృష్టవాన్, తస్మై మార్కణ్డేయో మార్కణ్డేయ
పురాణముక్తవాన్. తదుక్తం మార్కణ్డేయపురాణే "తపస్వి భారతాఖ్యానం
బహ్వర్థం శ్రుతివిస్తరమ్, తత్వతో జ్ఞాతుకామోఽహం భగవన్త్వాముపస్థిత" ఇత్యాద్యా
చ భారతోత్తరం మార్కణ్డేయ పురాణం సముద్భవత్, తథైవ త్వదుక్తరీత్యా
విష్ణుభాగవతమపి తథాచ భారతాత్పూర్వం షోడశపురాణాన్యేవ సిద్ధాని తథాచ
పూర్వోక్తవచనమధ్యే షోడశేత్యేవ వక్తవ్యే సప్తదశేత్యుక్తత్వాత్, దేవీభాగవ
తమేవ మహాపురాణమన్యథా సప్తదశత్వపూర్తిర్న స్యాత్, తస్మాత్పూర్వాచార్యోక్తప్రమా
ణ్యాద్దేవీ భాగవతమేవ మహాపురాణమితి సిధ్యతి, నతు విష్ణుభాగవతమ్, భారతా
త్పూర్వం సప్తదశమదీయ భాగవతసహితాని మార్కణ్డేయమష్టాదశ ముభయమను
తసిద్ధమేవ విష్ణుభాగవతస్య భారతోత్తరం జాయమానత్వేన తన్మధ్యే సర్వస్యైవ
స్థానస్థలాభావాదిత్యేవం లాపనేనాపి దోషాభావాదితి సుధియో విభావయన్తు. యత్తు
కించ పాద్మే "వైష్ణవం నారదీయఞ్చ తథా భాగవతం శుభమ్, గారుడఞ్చ తథా
పాద్మం వారాహం శుభదర్శనే, సాత్వికాని పురాణాని విజ్ఞేయాని శుభాని వై"
ఇత్యుక్త్వా చ భాగవతస్య సాత్వికత్వముక్తమ్, సాత్వికేషు పురాణేష్విత్యాద్యుక్త్యా
చ సాత్వికపురాణానాం విష్ణుపరత్వముక్తమ్, అతో విష్ణుపరమేవ భాగవతమష్టా
దశపురాణాన్తర్గతం నతు దేవీభాగవతమితి, అపిచ స్కాన్దే ప్రభాసఖణ్డే "చతు
ర్భిర్భగవాన్విష్ణుర్ద్వాభ్యాం బ్రహ్మాతథా రవిః, అష్టాదశపురాణేషు శేషేషు భగవా
న్భవః" ఇత్యుక్తమ్, స్కాన్దే సౌరసంహితాయాం చ "కథ్యతే దశభిర్విప్రాః పురాణైః
పరమేశ్వరః, చతుర్భిర్భగవాన్విష్ణుర్ద్వాభ్యాం బ్రహ్మా ప్రకీర్తితః, ఏకేనాగ్నిస్తథైకేన
భగవాం శ్చణ్డభాస్కరః" ఇత్యుక్తమతోఽపి విష్ణుభాగవతమష్టాదశాన్తర్గతం నత్వ
న్యదిత్యాహుస్తదసత్, త్వన్మతే మాత్స్యోక్తసాత్వికరాజసతామస సంకీర్ణ పురా
ణేషు మధ్యే త్రయాణాం వ్యవస్థా పూర్వవచనైస్తవయోక్తా, సంకీర్ణపురాణానా
న్తునోక్తా, తేషాం కేషు పురాణేష్వన్తర్భావ ఇతి వద, కరిష్యామి కుత్రచిదితిచేన్న
న్మతేఽపి శ్రీభగవత్యా విష్ణుశక్తిత్వాభిమానేన మన్త్రాధిష్ఠాత్రీం దేవతాం వేదమా
తోదుర్గాం దుర్బోధధ్వాన్తభానుం గురుం చేతి శ్రీక్రమదీపికోక్తప్రకారేణ విష్ణు
మన్త్రాణాం దుర్గాయా అధిష్ఠాతృత్వేన తయోరైక్యాద్వా తత్ప్రతిపాదకభాగ
వతస్య వైష్ణవేష్వేవాన్తర్భావాత్. అతఏవ, "హరిర్ద్వాభ్యాం రవిర్ద్వాభ్యాం
ద్వాభ్యాం చణ్డీవినాయకౌ, ద్వాభ్యాం బ్రహ్మా సమాఖ్యాతశ్శేషేషు భగవాఞ్ఛివః"

ఇతి వచనం సంగచ్ఛతే. వస్తుతస్తు ద్వయోరపి భాగవతయోస్సన్మతే ప్రమాణత్వాత్, విష్ణుభాగవతేతరతత్పాతినాం వచనానామస్మాకం విరోధాభావేన తల్లాపనే ప్రయోజనాభావ ఏవ, తథాచ నారదీయాదిపురాణమతేన శ్రీవిష్ణుభాగవతంమహాపురాణం సర్వవచనాని ప్రసిద్ధాన్యేవేతిన లిఖితాని, దేవీభాగవతన్తుతన్మతే ఉపపురాణమ్, శైవపురాణాద్యుపపురాణమతే తు దేవీభాగవతం మహాపురాణం విష్ణుభాగవతమన్యాదుపపురాణమితి వ్యవస్థా. అత్ర కేచిద్దేవీభాగవతస్మృతిత్వేన దేవీయామళతంత్రస్థం "శ్రీమద్భాగవతం నామ పురాణం వేదసమ్మితమ్, పారీక్షితాయోపదిష్టం సత్యవత్యఙ్గజన్మనా, యత్ర దేవ్యవతారాశ్చ బహవః ప్రతిపాదితా" ఇతి తథా ఇదం రహస్యం చరితం రాధోపాసనముత్తమమ్, వ్యాసాయమమభక్తాయ ప్రోక్తం పూర్వం మయావ్రజే, మత్తో రహస్యం జ్ఞాత్వా రాధామాహాత్మ్యముత్తమమ్, ఏతస్య విస్తరం చక్రే శ్రీమద్భాగవతే తథా, నారదే బ్రహ్మవైవర్తే లోకానాం హితకామ్యయా"ఇతి సౌభాగ్యకల్పలతాయాం సంహారభైరవతంత్రస్థం వచనం లిఖంతి, తత్ర పరే వదంతే, తదుభయమపి గౌరవభియా న లిఖ్యత ఇతి.

తత్రైతస్య సప్రమాణస్య దేవీభాగవతస్య క్వచిత్క్వచి ద్ద్రావిడగౌడ సంప్రదాయపాఠభేదేన ద్వైవిధ్యేఽపి గౌడపాఠస్య సమంజసత్వాత్ తమాలంబ్యైవ యథామతి వ్యాఖ్యాయతే - తత్ర తావద్భగవత్యుపాసనాయ కేచిద్భ్రాన్తా వదన్తి, మాయారూపాయా భగవత్యా ఉపాసనా శాస్త్రేషూక్తా. తథా చ మాయాయా మిథ్యాత్వాన్ముక్తా తస్యా అనన్వయా చ్ఛాస్త్రే ధ్యేయముపాసనేతి. నను నేయం భ్రాంతిః తాపనీయే "మాయావా ఏషా నారసింహీ సర్వమిదం సృజతి, సర్వమిదం రక్షతి, సర్వమిదం సంహరతి, తస్మాన్మాయామేతాం శక్తిం విద్యాద్య ఏతాం మాయాం శక్తిం వేద సమృత్యుం జయతి సపాప్మానం తరతి సోఽమృతత్వం చ గచ్ఛతి. మహతీం శ్రియమశ్నుతే" ఇతి శ్రుత్యా మాయాం శక్తిం వేదోపాస్తే సమృత్యుం జయతీతి కథనేన తథా "త్వం వైష్ణవీశక్తిరనంతవీర్యా విశ్వస్య బీజం పరమాసి మాయా, సంమోహితం దేవి సమస్తమేతది"తి స్మృతిభిర్విష్ణోః శక్తేర్జడాయా మాయాయా ఏవోపాస్యత్వ కీర్తనాదితి చేన్న - దేవ్యథర్వ శిరసి "సర్వే దేవా దేవీ ముపతస్థుః కాసి త్వం మహాదేవీ సాబ్రవీదహం బ్రహ్మరూపిణీ, మత్తః ప్రకృతి పురుషాత్మకం జగత్" ఇతి. తథా "భువనేశ్వర్యుపనిషది అథాతోంబోపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామోఽథ హ్యేనాం బ్రహ్మరంధ్రే బ్రహ్మరూపిణీమాప్నోతి" ఇతి తథా "భువనాధీశ్వరీ తుర్యాతీతా విశ్వమోహినీ" ఇతి. తథా భావనోపనిషది - "స్వాత్మైవ లలితా" ఇతి శ్రుతిభిః.తథా

త్రిపురాతాపనీయసుందరీతాపనీయాదిషు "పరో రజసే సావదోమ్" ఇతి గాయత్రీచతుర్థచరణ ప్రతిపాద్య బ్రహ్మవాచకత్వేన హ్రీంకారబీజస్య కథనేన హ్రీంకారబీజస్య బ్రహ్మదేవతాత్వప్రతిపాదకశ్రుత్యా చ తథా కాళికాద్యుపనిషదాది శ్రుతిభిస్తథా స్మృతిభిశ్చ బ్రహ్మరూపిణ్యా భగవత్యా ఏవోపాసనాకథనాత్. తథాహి స్మృతయః - సూతసంహితాయాం పంచమాధ్యాయే "అతః సంసారనాశాయ సాక్షిణీం మాత్మరూపిణీమ్, ఆరాధయేత్పరాం శక్తిం ప్రపంచోల్లాసవర్జితామ్" ఇతి. స్కాందే - వేదారణ్యేశ్వరమాహాత్మ్యే - "పరా శక్తిః సచ్చిదానందరూపిణీ జగదంబికా, సైవాధిష్ఠానరూపా స్యాజ్జగద్భ్రాంతేశ్చిదాత్మని" ఇతి. కూర్మపురాణే - ద్వాదశాధ్యాయే "ఏతత్ప్రదర్శితం [illegible] దేవ్యామాహాత్మ్యముత్తమమ్, సర్వవేదాన్తవేదేషు నిశ్చితం బ్రహ్మవాదిభిః. ఏకం సర్వగతం సూక్ష్మం కూటస్థమచలం ధ్రువమ్, యోగినస్తత్ప్రపశ్యన్తి మహాదేవ్యాః పరం పదమ్" ఇతి. "పరాత్పరతరం తత్త్వం శాశ్వతం శివమచ్యుతం, అనంతం ప్రకృతౌ లీనం దేవ్యాస్తత్పరమం పదమి"తి. "శుభ్రం నిరంజనం శుద్ధం నిర్గుణం ద్వైన్యవర్జితమ్, ఆత్మోపలబ్ధివిషయం దేవ్యాస్తత్పరమం పదమి"తి. హాలాస్యేశ్వరమాహాత్మ్యే మాయాబీజార్థప్రస్తావే - "సత్స్వరూపః సదాకారో హాకారో ధర్మతత్పరః, చిదాకారశ్శివాకారో రేఫః సర్వార్థసిద్ధిదః. ఆనందరూపయోర్నిత్యా ఈకారః సర్వకామదః, బిందునాదౌ తదంతస్థౌ భవేతాం మోక్షదావుభౌ. సచ్చిదానందరూపం తు ప్రోక్తం బీజం మనీషిభిః, సచ్చిదానందరూపం యత్పరం బ్రహ్మ తదేవ"హి. ఇతి దేవీభాగవతే-"నిర్గుణా సగుణా చేతి ద్విధా ప్రోక్తా మనీషిభిః, సగుణా రాగిభిస్సేవ్యా నిర్గుణా తు విరాగిభిః" ఇతి. బ్రహ్మాండపురాణే - లలితోపాఖ్యానే-"చితిస్తత్పదలక్ష్యార్థా చిదేకరసరూపిణీ" ఇత్యాదయోఽష్టాదశపురాణేషూపపురాణేషుచ దేవ్యాః పరబ్రహ్మత్వప్రతిపాదకస్మృతయో ద్రష్టవ్యాః. నను. తర్హి షోడశీగ్రహణాగ్రహణయోః క్రియావిషయత్వాత్తత్ర శాఖాభేదేన వికల్పసంభవేఽపి వస్తుస్వరూపస్యైకవిధత్వాత్తత్ర వికల్పాసంభవేన భగవతీస్వరూపస్య మాయాస్వరూపత్వ ప్రతిపాదకశ్రుత్యా సహభగవత్యా బ్రహ్మరూపత్వప్రతిపాదకశ్రుతేర్విరోధః ఇతి చేన్న - మాయాయాః వేదాన్తేషు మిథ్యాత్వాన్మిథ్యాపదార్థస్యాధిష్ఠానే కల్పితత్వాత్ తస్యాధిష్ఠానసత్తాతిరిక్తసత్తాభావాన్మాయాయామధిష్ఠానసత్తాప్రవేశాన్మాయాస్వరూపోపాసనాయామపి సత్తాస్వరూపబ్రహ్మణఏవోపాసనా సంభవతీత్యాశయేన మాయాస్వరూపత్వప్రతిపాదనేఽపి విరోధాభావాత్. యథా బ్రహ్మణః ఉపాసనాయామపి న కేవలం బ్రహ్మణో గ్రహణం కింతు

శక్తివిశిష్టస్యైవ సర్వత్ర వ్యతిరేకేణాభావాత్. కేవలస్యోపాసనాసంభవాచ్చ. తథా మాయోపాసనాఽసంభవాచ్చ. తథా మాయోపాసనాయామపి న కేవలమాయాయాః అవస్థానమస్తి, యేన కేవలాయా ఉపాసనం భవేత్? కింతు బ్రహ్మాధిష్ఠానయుతాయా ఏవావస్థానమితి. భగవత్యా మాయామాయాత్వప్రతిపాదనేఽపి ఫలతో బ్రహ్మస్వరూపమేవ భగవత్యాః సిద్ధ్యతీతి శ్రుత్యోః పరస్పరం విరోధాభావాత్. తదుక్తం-"పావకస్యోష్ణతేవేయముష్ణాంశోరివ దీధితిః, చంద్రస్య చంద్రికేవేయం శివస్య సహజా ధ్రువా" ఇతి తథా "స్వభావా స్వచ్ఛాయాం యద్వల్లంఘితుమీహతే, పాదోద్దేశే శిరో న స్యాత్తథేయం బైందవీ కలా" ఇతి. తథా చ యథాగ్నౌ హోమే అగ్నిశక్త్యా హోమోఽనుష్ఠితః. ఏవమగ్నిశక్త్యాం హోమోఽపి వహ్నౌ హోమోఽనుష్ఠితః. తద్వన్మాయాయాం భగవతీత్వేఽపి బ్రహ్మణ ఏవ భగవతీత్వం సిద్ధమితి తస్యైవోపాసనాయాం గ్రహణమ్. మాయాయాః మిథ్యాత్వప్రతిపాదకేషు వాక్యేషు తు బ్రహ్మణో మిథ్యాత్వాభావాత్ కేవలమాయాయా ఏవ గ్రహణమ్. తస్యాః మిథ్యాత్వేఽపి తదధిష్ఠానస్య సత్యత్వాత్. ఉపాసకస్యోపాస్యమాయాపదార్థాంతర్గతస్య బ్రహ్మాంశస్య మోక్షదశాయామనుస్యూతత్వాన్న ముక్తావుపాస్యస్వరూపత్యాగః. అత ఏవాంతర్యామిబ్రాహ్మణే - "పృథివ్యాదిమాయాంతానాం పదార్థానాం యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్ యం పృథివీ న వేద యస్య పృథివీ శరీరం యః పృథివీమంతరో యమయతి" ఇత్యాదినా అంతర్యామిచేతనసంబద్ధేనైవ దేవతాత్వముపవర్ణితమ్. తథాచ "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ"ఇతి శ్రుతిరప్యనుగృహీతా భవతీత్యేతత్సర్వమభిప్రేత్య సూతసంహితాయాముక్తమ్. "చిన్మాత్రాశ్రయమాయాయాః శక్త్యాకారే ద్విజోత్తమాః, అనుప్రవిష్టాయా సంవిన్నిర్వికల్పా స్వయంప్రభా. సదాకారా సదానందా సంసారోచ్ఛేదకారిణీ, సా శివా పరమా దేవీ శివాభిన్నా శివంకరీ"ఇతి. యద్వా- భగవతీస్వరూపప్రతిపాదకవాక్యేషు యే మాయాశక్తికలాదిశబ్దాస్తే లక్షణయా మాయావిశిష్టశక్తివిశిష్టకలావిశిష్టబ్రహ్మబోధకాః. తథాచ మాయావిశిష్టంశక్తివిశిష్టం యద్బ్రహ్మతద్భగవతీపదవాచ్యమితి ఫలితోఽర్థః. ఏతేన క్షుధారూపేణ సంస్థితా నిద్రారూపేణ స్మృతిరూపేణేత్యాదికేవలశక్తివాచకపదాని వ్యాఖ్యాతాని. తైః పదైస్తత్తచ్ఛక్తివిశిష్టబ్రహ్మణఏవ సర్వత్ర గ్రహణాత్. అయమేవార్థః కాలోత్తరేఉక్తః. తథాచకాలోత్తరే శివం ప్రతి దేవీప్రశ్నవాక్యం "భగవన్ దేవదేవేశ మిథ్యామాయేతి విశ్రుతా, తస్యాః కథముపాస్యత్వం భవేన్ముక్తావనన్వయాత్. శ్రద్ధా న జాయతే క్వాపి మిథ్యావస్తుని కుత్రచిత్, దేవ్యా ఉపాసనా చేయం శ్రుతామ్నాయాశ్రితా

ప్రభో. సంశయం ఛింధి దేవేశ రహస్యం వద మే ప్రభో, ఇతి శ్రుత్వా [illegible]
దేవ్యా భగవాంశ్చంద్రశేఖరః. ఉవాచ వచనం [illegible] లోకహితం [illegible].
నాహం సుముఖి మాయాయా ఉపాస్యత్వే బ్రువే క్వచిత్, [illegible]
న్య ముపాస్యత్వేన కీర్తితమ్. మాయాశక్త్యాదిశబ్దాశ్చ [illegible], [illegible]
న్మాయాదిశబ్దైస్తు బ్రహ్మైవోపాస్యముచ్యతే" ఇతి అత్ర [illegible],
ష్ఠానచైతన్యమిత్యనేన ప్రథమపక్ష ఉక్తః. మాయాశక్త్యాదిత్యనేనో [illegible]
యః పక్ష ఉపపాదితః. ఏతదభిప్రాయేణైవ బ్రహ్మాండపురాణే మాయావాచక
స్యైవ హ్రీంకారస్య మాయావిశిష్టబ్రహ్మవాచకత్వముక్తమ్ "శక్త్యాత్మ [illegible]
ణి హ్రీంకార ఉభయాత్మకః" ఇతి. ఉభయాత్మకః [illegible]
మాయాయాః కేవలాయా ఉపాస్యత్వం వదన్త్యాది భ్రాన్తాః ప్రష్టవ్యాః! [illegible]
ఉపాస్యత్వే తత్తద్దేవతావిగ్రహాణాం ప్రాణేంద్రియమనఆత్మ [illegible]
భవేత్? ద్వివిధం హి భగవతీరూపం - స్థూలం, సూక్ష్మం చ. తత్ర సూక్ష్మం ము
ఖ్యం స్థూలం తు తత్తదుపాసకానాం దర్శనాదివ్యవహారార్థం తత్తదుపా[illegible]
పాసితమ్. సూక్ష్మరూపమేవ స్థూలం రూపం గృహ్ణాతి. తత్రైవం సతి సూక్ష్మరూపే
చైతన్యానుప్రవేశే తద్గృహీతే స్థూలరూపేఽపి చైతన్యస్యానుప్రవేశేన తత్తద్దే
వతానాం ప్రాణనసంభాషణాదివ్యవహారోచ్ఛేద ఏవ స్యాత్, తస్మాదనిచ్ఛయాపి
ర్థం మాయాదిశబ్దైర్వ్యవహారో భగవత్యాః శాస్త్రే క్రియతే, లక్షణాదిదోషా
భావాయ స్పష్టప్రతిపత్తయే బ్రహ్మాదిశబ్దైరేవ కుతో న వ్యవహారః క్రియత ఇతి
చేచ్ఛృణు - చతుర్వ్యూహాత్మకం హి బ్రహ్మణో రూపమ్. విరాడ్ఢిరణ్యగర్భావ్యా
కృతబ్రహ్మరూపమ్ తత్ర దేవ్యుపాసనావ్యవహారాంతర్గతస్య తస్య పదార్థస్యేతి శంకా
యాం విరాడ్ఢిరణ్యగర్భావ్యాకృతానాం తదధిష్ఠాతౄణాం బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాణాం
చ. మైత్రాయణీయశ్రుతౌ ఏకైకం గుణమయత్వేన కీర్తనాద్గుణత్రయసామ్యావ
స్థాయా మాయాయాః ప్రకృత్యాదిశబ్దవాచ్యత్వేన తస్యాశ్చ తురీయబ్రహ్మాశ్రిత
త్వేన శాస్త్రేషూక్తత్వాత్. తదేవ మాయావిశిష్టం తురీయం బ్రహ్మైవ భగవత్యు
పాసనాయాం గ్రాహ్యమితి బృహదర్థప్రదర్శనార్థం తథా మాయాదిశబ్దైర్వ్య
వహారస్య సత్త్వాత్. తథాచ మైత్రాయణీయశ్రుతిః - "తమో వా ఇదమేకమగ్ర ఆసీ
త్తత్పరే స్యాత్తత్పరేణేరితం విషమత్వం ప్రయాత్యేతద్వై రజస్తద్రజః ఖల్వీరితం
విషమత్వం ప్రయాత్యేతద్వై సత్త్వస్య రూపమ్" ఇతి. అనేన వాక్యేన మాయా

యాం ప్రమాణత్వేనాభ్యుపగతే బ్రహ్మణా నిత్యసంబంధప్రదర్శనేనైవ జగత్కారణరూపం సామర్థ్యస్వాత్మకం ప్రదర్శితమ్. అన్యత్ర "తస్యైతాః ప్రవపోఽథ యో హ ఖలు వా అస్య తామసోంశోఽసౌ యోఽయం రుద్రో యో హ ఖలు వా నాస్య రాజసోంశోఽసౌ బ్రహ్మా యో హ ఖలు సా వాస్య సాత్త్వికోంశోఽసౌ విష్ణుః" ఇతి. గుణత్రయోపాధికత్వం బ్రహ్మాదిషు పుత్రాణాం ప్రతిపాదితమ్. తథా పురాణేషు చ "సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్గుణాస్తైర్యుక్తః పరః పురుష ఏక ఇహాస్య ధత్తే, స్థిత్యాదయే హరివిరించిహరేతి సంజ్ఞాః శ్రేయాంసి తత్ర ఖలు సత్త్వతనోర్నృణాంస్యు"రిత్యాదివచనప్రపంచేషు బ్రహ్మాదిషు పుత్రాణామేకైకగుణత్వమేవ ప్రతిపాదితమ్. న హి మాయాప్రకృతిశక్త్యాదిశబ్దవాచ్యం వస్తు బ్రహ్మాతిరిక్తాశ్రయకం భవతి. యేన మాయాదిశబ్దవాచ్యం వస్తు మాయావిశిష్టబ్రహ్మాతిరిక్తం భవేత్, కింతు మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపమేవేతి. తైః శబ్దైర్వాచ్యవస్తుని ప్రతిపాదితే మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపమేవ భగవతీరూపముపాస్యం భవేదితి, బోధనార్థమేవ మాయాదిశబ్దైర్భగవత్యా ఉపాసనకథనామితి. నను తర్హి త్వం వైష్ణవీ శక్తిరనంతవీర్యేత్యత్రాపి మాయాశబ్దో బ్రహ్మవిశిష్టమాయావాచకః స్యాత్ ! న చేష్టాపత్తిః-తత్ర కేవలాయా మాయాయా ఏవ వివక్షితత్వాదితి చేన్న- న హ్యస్మాభిః సర్వత్ర మాయాశబ్దేన మాయావిశిష్టం బ్రహ్మైవ గ్రాహ్యమితి శపథః క్రియతే యేనాతిప్రసంగస్స్యాత్. కింతు క్వచిత్ సంబంధిశబ్దసమభివ్యాహారే కేవలమాయాయా గ్రహణం యథాత్రైవ తథా నాశప్రకరణే కేవలమాయాయా గ్రహణమ్. తథా సృష్టిస్థలేఽపి "మన్మాయాశక్తిసంక్లృప్తం జగత్సర్వం చరాచరమ్, సాపి మత్తః పృథగ్వ్రప్రా నాస్త్యేవ పరమార్థతః" ఇత్యాదౌ. ఉపాసనాస్థలే తు తద్విశిష్టబ్రహ్మణో గ్రహణమితి యథాయథమూహనాజ్ఞేయమితి. తథాచ త్వం వైష్ణవీ శక్తిరిత్యాదౌ త్వమధిష్ఠానబ్రహ్మరూపిణీ సతీ వైష్ణవీ యా మాయాశక్తిరస్తి తద్రూపిణ్యసీత్యర్థః. తేన చ బ్రహ్మరూపత్వమేవ భగవత్యాః ప్రతిపాదితమ్. ఏవమన్యత్రాప్యూహ్యమ్. యద్వా బ్రహ్మణో జగత్కారణస్యోభయాత్మకత్వాత్ క్వచిన్మాయోపసర్జనబ్రహ్మణ ఉపాసనం తత్ర శక్తిః సహాయభూతా ఇదం చ మతం శివపురాణాదిషు స్పష్టమ్. "తస్మాత్సహ తయా దేవ హృది పశ్యంతి యే శివమ్, తేషాం శాశ్వతికీ శాంతిర్నేతరేషాం కదాచన" ఇత్యాదివచననిచయైః. క్వచిచ్చ బ్రహ్మోపసర్జనమాయాయా ఉపాసనం తత్ర భగవతీవిషయే బ్రహ్మోపసర్జనమాయాయా ఏవోపాసనమితి దర్శయితుం మాయాశక్త్యాదిశబ్దైః శాస్త్రే భగవత్యా వ్యవహారః క్రియతే

ఇదం చ సర్వతంత్రాభిమతం పురాణాభిమతం చ "శివేన సహితాం దేవీం ధ్యాయేద్భువనేశ్వరీ"మితి. భువనేశ్వరీపారిజాతాదివచననిచయాన్, తదుక్తం కూర్మపురాణే - "అస్యాస్త్వనాదిసంసిద్ధమైశ్వర్యమతులం మహత్, తత్సంబంధాదనన్యేషాం రుద్రేణ పరమాత్మనా" ఇత్యాదీని వచనాని దేవీభాగవతాదిపురాణేషు ద్రష్టవ్యాని. ఉభయపక్షేఽపి బ్రహ్మణశ్చిదంశ ఉపాసనాయామనుగత ఏవేతి న ముక్తావుపాస్యస్వరూపానన్వయిత్వరూపం దూషణం సమాశ్రయితుం శక్యం. ఇత్థం భగవత్యుపాసనాయాః స్వరూపే నిర్ణీతే బ్రహ్మవిష్ణుశక్త్యుపాసనాసు సర్వోపాసనా వరిష్ఠేత్యస్య విచారః క్రియతే. తత్ర "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" ఇతి సామానాధికరణ్యేన సర్వపదార్థమాత్రస్య బ్రహ్మరూపత్వేఽపి భక్తానాం చేతసోఽవలంబాయ పరమేశ్వరేణ మలినశుద్ధతరశుద్ధతమా విభూతయః శుద్ధతారతమ్యేన కల్పితాః. తాశ్చ గీతాశాస్త్రేషు విభూత్యధ్యాయే ఛాందోగ్యాదిషు చ "ప్రాణో బ్రహ్మ ఆదిత్యో బ్రహ్మ మనో బ్రహ్మ" ఇత్యాదివాక్యైః ప్రదర్శితాః. తత్ర చ సర్వభూతేషు బ్రహ్మణః సమానత్వేనావస్థానేఽపి యథా పాత్రమణికృపాణదర్పణాదిషు శుద్ధితారతమ్యేన ప్రతిబింబఫలనస్యాపి. తారతమ్యమేవం విభూతిషు చ శుద్ధితారతమ్యేనైవ బ్రహ్మణః ప్రసాదకరణతారతమ్య ప్రతిబింబఫలనతారతమ్యం చేతి యాభిర్యాభిర్విభూతిభిర్యథా ప్రతిబింబఫలనప్రసాదకరణస్య యథాచ తారతమ్యం చ భవతి తథా తథా తస్యా విభూతే రుత్కృష్టత్వోత్కృష్టతరత్వమిత్యాదివ్యవహారః సర్వశాస్త్రప్రసిద్ధో నిర్వివాద స్తథా చ సతి బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాణామేకైకగుణోపాధిత్వేనైకైకగుణాపేక్షయా సామ్యావస్థాయా స్తత్తద్గుణమూలభూతాయా ఆధిక్యేనైకైకగుణోపాధిబ్రహ్మవిష్ణురుద్రాపేక్షయా సామ్యావస్థోపాధికాయా భగవత్యా ఏవోపాసనం సర్వోత్కృష్టం సామ్యావస్థాయాః సర్వకారణభూతాయాః సర్వోత్కృష్టత్వాత్. కిం చ ప్రథమతో బ్రహ్మణి మాయా తస్యా బ్రహ్మణా అవ్యవహితః సంబంధః. తదుత్తరం గుణానాముద్భవాన్మాయాద్వారకః సంబంధో గుణానామితి సామ్యావస్థాయా మవ్యవహితః సంబంధో బ్రహ్మణ ఇతి. సైవోపాసనా ముఖ్యా సర్వోత్కృష్టా చ. అతఏవ సూతసంహితాదిషు రీతిరియముక్తా "పరతత్వప్రకాశస్తు రుద్రస్యైవ మహత్తరః, బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవానాం న తథా మునిపుంగవాః" ఇత్యాది. "రుద్రః కథంచిత్ కార్యార్థం మనుతే రుద్రరూపతామ్, న తథా దేవతాః సర్వాః పరిపూర్ణా స్త్వల్పతాంబలాది"తి సూతగీతాసు. నను బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాణామేకైకగుణోపాధిత్వే సర్వసంమతే కథం సామ్యావస్థాత్మకత్వేనాపి తేషాం పురాణాదిషూపవర్ణనమితి చేన్న- తదంతర్గతబ్రహ్మణ ఏవ సామ్యావస్థాత్మకత్వేన

తదభేదాత్ప్రేమా … … విద్యాస్వరూపత్వేన శక్తిసామాన్యాత్. అతఏవ తాపనీయే నృసిం హస్య పరబ్రహ్మత్వం ప్రతిపాద్య … శ్రుతిపురాణనిష్ఠతే … … స మాయావ స్థాత్మకత్వేన … … అనుచ్ఛ్రతి. … బ్రహ్మాయా భగవత్యుపాస నైవ ముఖ్యా … … … … శ్చైతత్ప్రష్ట … … … పురాణాంతరవచనైః స్పష్ట ముపలభ్యతే. … … మాహాత్మ్యే—"బ్రహ్మవిద్యా జగద్ధాత్రీ సర్వేషాం జననీ తథా, … … … త్రైలోక్యం సచరాచరమ్, సైవం సేవ్యా చ పూజ్యా చ … … దేవానామపి"తి. తథా తంత్రేషు "ఏవం యః పూజయేద్భక్త్యా … … మేశ్వరీమ్, భుక్త్వా భోగాన్యథాకామం దేవసా యుజ్యమాప్నుయాత్, యో న పూజయతే నిత్యం చండికాం భక్తవత్సలామ్, భస్మీకృత్యాస్య పుణ్యాని నిర్దహేత్పరమేశ్వరీ" ఇతి. అనేన వచనేన భగవత్యుపా సనాయాః … … … నిత్యవదోచ్చారణేన స్పష్టమేవ బోధితమ్. తథా పురాణాంతరే "… … … … సురాసురైః, మాతుః పరతరం … … … యే" ఇతి తథా "ఓంకారం పితృరూపేణ గాయ త్రీం మాతరం తథా, పితరౌ యో న జానాతి స విప్రస్త్వన్యరేతజః" ఇతి తథా కాలోత్తరే "ధిగ్ ధిగ్ ధిగ్ ధిక్చ తజ్జన్మ యో న పూజయతే శివామ్, జననీం సర్వ జగతః కరుణారససాగరీమ్" ఇత్యాదిపురాణేషు తంత్రేషు చ బహూని వచనాని ద్రష్టవ్యాని. విస్తరస్తు మత్కృతశక్తితత్త్వవిమర్శిన్యాం ద్రష్టవ్యః. అయం చోపా ద్ఘాతోక్తార్థోఽస్మాభిర్దేవీభాగవతస్థితా సప్తశత్యంగషట్కవ్యాఖ్యానే చోక్తః.

శ్రీరస్తు.

దేవీభాగవతప్రారమ్భః.

ప్రథమస్కంధః

శ్లో. సర్వచైతన్యరూపాం తామాద్యాం విద్యాం చ ధీమహి, బుద్ధిం యా నః ప్రచోదయాత్. ౧. శౌనక ఉవాచ.—సూత సూత మహాభాగ ధన్యోఽసి పురు

తస్యాః భగవత్యాః పురాణస్య దేవీభాగవతస్య సమంతతో గూఢపాఠానామాలోచనేన వ్యాఖ్యానం యథామతి ప్రారభ్యతే—తత్ర తు ప్రథమేఽధ్యాయే పంచవింశతిపద్యైః పురాణవిషయః ప్రశ్న ఋషీణాం సమున్మిషతే. తత్రాదౌ భగవాన్ బాదరాయణో గ్రంథప్రతిపాద్యదేవతాస్మరణలక్షణం మంగళమాచరతి—సర్వచైతన్యరూపామితి. చైతన్యమిత్యత్ర స్వార్థే ష్యఞ్. 'చైతన్యమాత్మే'తి శివసూత్రే తథా ప్రసిద్ధత్వాత్. తథాచ చైతన్యరూపామిత్యర్థః. నను తథాపి తస్య నిష్క్రియత్వాత్. ప్రచోదయాదితి ప్రేరణాకర్తృత్వప్రతిపాదనమనన్వితం భవతీత్యాశంకాయామాహ— ఆద్యాం చేతి. ఆద్యామనాదిభూతాం విద్యాం బ్రహ్మవిషయకశుద్ధసత్వాంతర్ముఖప్రతిబింబవిశిష్టవృత్తిరూపాం యాం తాపసీయాస్తురీయోపాధిమాహుః. ఏకైవ శక్తిరంతర్ముఖతయా విలసంతీ విద్యా తత్వరూపిణీ తదుపాధిక ఆత్మా తురీయ ఇత్యుచ్యతే. బహిర్ముఖతయా విలసంతీ విద్యాతత్వరూపిణీ తదుపాధిక ఆత్మా ప్రాజ్ఞ ఇత్యుచ్యతే ఇతి తేషాం సిద్ధాన్తః. చకారః సముచ్చయార్థః. ఆత్మరూపాం తాం ప్రసిద్ధాం ఆద్యాం విద్యాంచ. అప్యయపస్య దేహలీదీపకన్యాయేనోభయత్రాన్వయః. తామాద్యాం విద్యాం చ ధీమహి ధ్యాయామః. ధ్యానవిషయత్వముభయోర్విశిష్టత్వేన—నను ప్రత్యేకం సముచ్చయార్థకచకారాత్. తథాచ మాయావిశిష్టబ్రహ్మణ ఏవ ధ్యానవిషయత్వాత్. తస్య చ శబలత్వేన నిష్క్రియత్వాభావాత్ నః ప్రచోదయాదితి ప్రేరణకర్తృత్వమనన్వితమితి బోధ్యమ్. సైతాదృశీ సేయం ధ్యాతా భగవతీ మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీ నోఽస్మాకం బుద్ధిం ధ్యానం కర్తుం ప్రచోదయాత్ ప్రేరయేత్. ప్రార్థనాయాం లిఙ్. తేన చ నిరంతరమస్మచ్చేతోవృత్తయస్తదాసక్తా భవంత్విత్యర్థః. గాయత్ర్యా అంతర్యామిబ్రహ్మప్రతిపాదకత్వస్య సర్వవేదసంమతత్వేన గాయత్రీపదం గాయత్రీఛందోఘటితమంగళాచరణేనైతద్భాగవతప్రతిపాద్యమపి వస్తు మాయావిశిష్టాంతర్యామిబ్రహ్మరూపమితి బోధితమ్. యథా చాయమర్థస్తథోపాఖ్యాతే ఏవవర్ణితమగ్రే చ తత్ర తత్ర వర్ణయిష్యామః. తథా చ తద్భక్తస్తద్గుణ శుశ్రూషురధికారీ.ఫలంచ జ్ఞానప్రాప్త్యా మోక్షః ఇత్యగ్రే వర్ణయిష్యతి. ౧. ఇత్థం మంగళాచరణం నిర్విఘ్నతయా గ్రంథసమాప్తిఫలకం కృత్వా ప్రశ్నముత్థాపయతి—శౌనకఇతి. సూతేతి. వీప్సా అతిశయప్రేమవిషయత్వదర్శనార్థా. ధన్యత్వే హేతుమాహ—యదధీతా ఇతి. అత్యంతం దుర్లభ మేతత్ [illegible] యస్మాత్త్వయా

షర్షభ, యదధీతా_స్త్వయా సమ్యక్పురాణసంహితాశ్శుభాః. ౨. అష్టాదశ పురా
ణాని కృష్ణేన మునినానఘ, కథితాని సుదివ్యాని పఠితాని త్వయానఘ. ౩. పఞ్చ
లక్షణయుక్తాని సరహస్యాని మానద, త్వయా జ్ఞాతాని సర్వాణి వ్యాసాత్సత్య
వతీసుతాత్. ౪. అస్మాకం పుణ్యయోగేన ప్రాప్తస్త్వం క్షేత్రముత్తమమ్, దివ్యం
విశ్వసనం పుణ్యం కలిదోషవివర్జితమ్. ౫. సమాజోఽయం మునీనాం హి శ్రోతు
కామోఽస్తి పుణ్యదామ్, పురాణసంహితాం సూత బ్రూహి త్వం సుసమాహితః.
౬. దీర్ఘాయుర్భవ సర్వజ్ఞ తాపత్రయవివర్జిత, కథయాద్య మహాభాగ పురాణం
బ్రహ్మసమ్మితమ్. ౭. శ్రోత్రేంద్రియయుతాస్సూత నరాస్స్వాదవిచక్షణాః, న శృ
ణ్వన్తి పురాణాని వఞ్చితా విధినా హి తే. ౮. యథా జిహ్వేంద్రియానందః
షడ్రసైస్సమ్ప్రపద్యతే, తథా శ్రోత్రేన్ద్రియానన్దో వచోభిస్సుధియాం స్మృతః.
౯. అశ్రోత్రాః ఫణినః కామం ముహ్యంతి హి నభోగుణైః, సకర్ణా యే న శృణ్వం
తి తేఽప్యకర్ణాః కథఞ్చన. ౧౦. అతస్సర్వే ద్విజాస్సౌమ్య శ్రోతుకామాస్సమా
హితాః, వర్తంతే నైమిశారణ్యే క్షేత్రే కలిభయార్దితాః. ౧౧. యేన కేనాప్యుపా

సంపాదితం తస్మాత్త్వం ధన్యఏవేత్యర్థః. తాస్తాః సంహితా స్తత్రాహ—అష్టాదశేతి. అష్టాదశపురాణా
న్యేవ పురాణసంహితా ఇత్యర్థః. ౩. పంచలక్షణేతి. తాని చ వక్ష్యమాణాని. సరహస్యానీతి. నానా
మంత్రవిధానశక్తిపాతప్రకారప్రతిపాదనాదిరహస్యార్థసహితానీత్యర్థః. నను తేనోక్తాని మయా శ్రు
తానిపరం తు తదర్థో మమ మనసి నాగత ఇతిచేత్! తత్రాహ-త్వయా జ్ఞాతానీతి. యతస్తస్య నా
గ్యతానస్యాత్ తర్హి వ్యాసో నైవ వదేత్. యస్మాత్తేనోక్తాని తస్మాత్ త్వయా జ్ఞాతాన్యేవేతి. యతస్త్వ
యథ ఇతి భావః. ౪. ఏతాదృశస్య తవాస్మాకం సమాగమః ఏతాదృశపుణ్యక్షేత్రే దుర్లభఏవ. కిఞ్చ
యదస్మాభిరనేకజన్మసు పుణ్యమాచరితం తద్యోగాదేవ సమాగమః సులభో జాత ఇత్యాహ— అస్మా
కమితి. విశ్వసనం తన్నామకం తద్వ్యుత్పత్తిశ్చాన్యత్రోక్తా "మునివిశ్రామదేశో య స్తత్తు విశ్వసనం
స్మృతమి"తి. ౫. అస్త్వేతత్తథాపి భవతాం కిమభిలషణీయమితి చేత్! తత్రాహ—సమాజోఽయ
మితి. ౬. దీర్ఘాయుర్భవేతి. అనేన గురావతిభక్తిః స్వస్మింశ్చాతిశయేన శుశ్రూషా వర్తత ఇతి
బోధితమ్. బ్రహ్మసంమితం వేదసంమితమ్. వేదార్థస్యైవ ప్రతిపాదకమిత్యర్థః. సహ్యస్యథా వేదసంమి
తత్వం సంభవతి. ౭. శ్రోత్రేంద్రియేతి. స్వాదవిచక్షణాః స్వాదగ్రహణపండితాః సంతః శ్రో
త్రేంద్రియయుతాః సంతో యది పురాణాని న శృణ్వంతి తర్హి తే సామగ్ర్యసత్త్వేఽపి విధి
నా దైవేన ఏవం వంచితా హతభాగ్యా ఇత్యర్థః. ఏతేన స్వస్య శ్రవణే అత్యాదరవత్త్వం
సూచితమ్. ౮. తదేవ దృష్టాంతేన స్పష్టయతి- యథేతి. ౯. అశ్రోత్రా ఇతి. కామం యథేచ్ఛా
స్యాత్ తథా నభోగుణైః శబ్దైః శబ్దస్యాకాశగుణత్వాత్. అశ్రోత్రా అపి ఫణినో దుష్టజాతయోఽపి
ముహ్యంతి సకర్ణాః సంతో యే పురాణాని న శృణ్వంతి తే కథమకర్ణా బధిరా ఏవ న భవంతి.
చకారఏవకారార్థోఽకర్ణా ఇత్యత్ర యోజ్యః. బధిరా ఏవ తే ఇత్యర్థః. ౧౦. యస్మాదేవం తస్మాత్ కిం
తదాహ— ౧౧. న తు సర్వేఽపి జనాః పురాణశ్రవణం వినా కాలం క్షపయంత్యేవ. తథా భ

యేన కాలాతివాహనం స్మృతమ్, వ్యసనైరిహ మూర్ఖాణాం బుధానాం శాస్త్రచిన్తనైః. ౧౧. శాస్త్రాణ్యపి విచిత్రాణి జల్పవాదయుతాని చ, నానార్థవాదయుక్తాని హేతుమన్తి బృహన్తి చ. ౧౨. సాత్త్వికం తత్ర వేదాన్తమీమాంసా [illegible]రమ్, తామసం న్యాయశాస్త్రఞ్చ హేతువాదాశ్రయన్త్రితమ్. ౧౩. తథైవచ పురాణాని త్రిగుణాని కథాన్తరైః, కృతాని త్వయా సౌమ్య సర్వలక్షణవన్తి చ. ౧౪. తత్ర భాగవతం పుణ్యం పఞ్చమం వేదసమ్మితమ్, కథితం యత్త్వయా పూర్వం సర్వలక్షణసంయుతమ్. ౧౫. ఉద్దేశమాత్రేణ తదా కీర్తితం పరమాద్భుతమ్, ముక్తిప్రదం ముముక్షూణాం కారుణ్యాద్భవతా తథా. ౧౬. విస్తరేణ తదాఖ్యాహి పురాణోత్తమముత్తమమ్, శ్రోతుకామా ద్విజాః సర్వే [illegible] భాగవతం శుభమ్. ౧౭. త్వం తు జానాసి ధర్మజ్ఞ [illegible] హితాం కిల, కృష్ణోక్తాం [illegible] త్వాత్ [illegible] గుణాస్త్రయః. ౧౮. శ్రుతాన్యన్యాని సర్వజ్ఞత్వన్ము

[illegible] కుతో న [illegible] త్రాహ—యేన కేనచిత్. మూర్ఖాణాం కేనాప్యుపాయేన శబ్దస్పర్శాదివిషయసంబన్ధేన యస్య [illegible] కాలాతివాహనం కాలాతిక్రమణం స్మృతమనుభూతమ్. [illegible] మూర్ఖాణాం యద్యపి వ్యసనైస్తదాచారైః కాలాతివాహనం స్మృతమ్. తథాపి బుధానాం న తథా రీతిః కింత్వన్యైవేత్యాహ—బుధానామితి. [illegible] చ మహతాం రీతిరేవాశ్రయణీయేతి భావః. ౧౨. నను బుధా న్యాయశాస్త్రాది చిన్తనైః [illegible] కాలం క్షపయన్తి తదేవ భవద్భిః కుతో నాద్రియతే? తత్రాహ—శాస్త్రాణ్యపీతి. నానార్థవాదిన్యస్తాని [illegible] హేతూపన్యాసవన్తి. ౧౩. తత్ర న తాని సర్వాణి సమాని [illegible] భేదేన భిన్నానీత్యాహ—సాత్త్వికం తత్రేతి. హేతునా హేతూపన్యాసేన వాదేన జల్పవితణ్డాదినాశ్రయం త్రితం యుక్తం న బ్రహ్మాదివిచారయుక్తం తత్తామసత్వమేవ తస్యయుక్తమితి భావః. అతస్తామసశాస్త్రవిదో న బుధాః కింత్వబుధా ఏవేత్యర్థః. ౧౪. నను తథాపి యత్కించిత్పురాణం శ్రూయతాం తత్రాహ—తథైవేతి. యథాశాస్త్రాణి త్రిగుణాని తథైవేత్యర్థః. త్రిగుణాని గుణత్రయాత్మక బ్రహ్మవిష్ణ్వాది ప్రతిపాదకత్వాత్త్రిగుణాని. ౧౫. నను విష్ణుప్రతిపాదకంపురాణం సాత్త్వికమస్తి తదేవ శ్రూయతాం తత్రాహ—తత్ర భాగవతమితి. గుణత్రయోపాధి హరిహరాద్యపేక్షయా [illegible] గుణత్రయసామ్యావస్థోపాధిసహితాయా భగవత్యా ఉత్కృష్టత్వాత్తస్యైవపురాణం భాగవతం వేదేనాప్యుత్కృష్టపక్షపాతిత్వాత్ సర్వేషామిత్యర్థః. పంచమమితి. 'బ్రాహ్మం పాద్మం వైష్ణవం చ శైవం భాగవతం శుభ'మితి శ్లోకేపంచమమిత్యర్థః, అయం చ శ్లోకః పురాణాన్తరే మహాపురాణగణనాయాముక్తః. అతఏవైతస్యభాగవతస్య మహాపురాణత్వమితి పూర్వముక్తం న విస్మర్తవ్యమ్. కథితమితి. పురాణాంతరశ్రవణప్రసంగే ఇత్యర్థః. ౧౬. యది కథితం తర్హి తదేవ కిమితి. పునః పృచ్ఛ్యతే? తత్రాహ—ఉద్దేశమాత్రేణేతి. సామాన్యతో భాగవతం పురాణమస్తీత్యేతాదృశమేవ నామమాత్రేణోక్తం న తు సవిస్తరమిత్యర్థః. ౧౭. తదేవాహ— విస్తరేణేతి. ౧౮. నన్వన్యం ప్రతి కుతో న పృచ్ఛ్యతే? తత్రాహ-త్వం త్వితి. త్వమేవ జానాసి నాన్య ఇత్యర్థః తత్ర హేతుః—గురుభక్తత్వాదితి. ౧౯. నన్వన్యాని పురాణాని శ్రుతాన్యేవ సంతి తైరేవ తృప్తిః

ఖాన్నిఃసృతాని చ, నైవ తృప్తిం వ్రజామోఽస్య సుధాపానేఽనఘ యథా ౨౦. ధిక్సుధాం పిబతాం సూత ముక్తిర్నైవ కదాచన, పిబన్భాగవతం విద్వాన్ సద్యో ముచ్యేత సంకటాత్. ౨౧. సుధాపాననిమిత్తం యత్కృతా యజ్ఞాస్సహస్రశః, న శాన్తిమధిగచ్ఛామః సూత సర్వాత్మనా వయమ్. ౨౨. మఖానాం హి ఫలం స్వర్గః స్వర్గాత్ప్రచ్యవనం పునః, ఏవం సంసారచక్రేఽస్మిన్భ్రమణం చ నిరన్తరమ్. ౨౩ వినా జ్ఞానేన సర్వజ్ఞ నైవ ముక్తిః కదాచన, భ్రమతాం కాలచక్రేఽత్ర నరాణాం త్రిగుణాత్మకే. ౨౪. అతస్సర్వరసోపేతం పుణ్యం భాగవతం వద, పావనం సుఖదం గుహ్యం ముముక్షూణాం సదా ప్రియమ్. ౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణేఽష్టాదశసాహస్ర్యాం సంహితాయాం
ప్రథమస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

కర్తవ్యేతి చేత్ తత్రాహ—శ్రుతాసీతి. తత్ర దృష్టాంతః సుధాపానే ఇతి. ౨౦. నను భాగవత శ్రవణాత్ కించిదపూర్వముత్పద్యతే తతశ్చ స్వర్గాదిలోకో భవతీత్యేవముక్తిప్రాయేణ పృచ్ఛ్యతే చేత్! తత్ఫలం యజ్ఞాదిభిరపి సేత్స్యత్యేవేతి చేత్! తత్రాహ—ధిక్సుధామితి. సంకటాత్ సంసారరూపాత్. న హి కర్మణా ముక్తిర్భవతి తస్యాః అవిద్యానాశప్రయుక్తత్వాత్. అవిద్యానాశస్య సాక్షాత్కారజన్యత్వాత్. న హి కర్మణా క్వచిదపి రజ్జుసర్పాదావవిద్యానాశో దృష్టః. తస్మాత్ కర్మణా నైవ సంసారనివృత్తిర్భవతి. అత ఏవ "న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకేఽమృతత్వమానశు"రితి శ్రుతిః కర్మణాం మోక్షఫలత్వం వారయతి—కింతు స్వర్గాదిషు సుధాపానమేవ కర్మఫలమ్. తచ్చాతినింద్యమేవ మోక్షాపేక్షయా. అథ చ భాగవతం కర్ణపుటేన పిబన్ తత్రోచ్ఛ్రవణాజ్ఞానేనావిద్యానాశే సతి తజ్జన్యసంసారాన్ముచ్యతే. అతో జ్ఞానమేవాత్రోపాదేయం న కర్మేత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః—"జ్ఞానాదేవ హి కైవల్యమి"తి. ౨౧. యది కర్మభ్యో మోక్షః స్యాత్ తర్హి స కిమేకేన కర్మణా? ఉత అనేకకర్మభిః? అనేకకర్మభిశ్చేత్! తేషాం సంఖ్యానియమాభావాదవ్యవస్థైవ. ఏకేన కర్మణా చేదస్మాభిర్బహవో యజ్ఞాః కృతాః, అద్యాపి మోక్షో నైవ జాత స్తత స్తదపి న సంభవతీత్యాహ— సుధాపాననిమిత్తమితి. శాంతిం మోక్షమ్. ౨౨. తర్హి కిం కర్మభిర్భవతీత్యత్రాహ— మఖానామితి. ౨౩. వినా జ్ఞానేనేతి. 'జ్ఞానాదేవ హి కైవల్యమి'తి శ్రుతేః. కాలచక్ర ఇత్యనేనఘటీయంత్రవదస్మాన్నిర్గమనం నైవ సంభవతీతి దర్శితమ్. ౨౪. భాగవతమేవ సంసారనాశకం తత స్తదేవ వదేత్యాహ—అతఇతి. సర్వరసోపేతం భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యరసోపేతం ముముక్షూణాం సదా ప్రియమిత్యనేన ముముక్షవోఽత్ర అధికారిణ ఇతి దర్శితమ్. ౨౫.

ఇతి శ్రీశైవోపనామకలక్ష్మీగర్భజరంగభట్టసుతనీలకంఠభట్టకృతే దేవీభాగవతస్యాభినవవ్యాఖ్యానే
తిలకాభిధేయే ప్రథమస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః

దేవీభాగవతస్తుతిప్రశంసావర్ణనమ్.

సూత ఉవాచ.—ధన్యోఽహం కృతకృత్యోఽహం పావితోఽహం మహాత్మభిః,
యత్పృష్టః సుమహత్పుణ్యం పురాణం వేదసమ్మితమ్. ౧. తదహం సంప్రవక్ష్యా
మి సర్వశ్రుత్యర్థసమ్మతమ్, రహస్యం సర్వశాస్త్రాణామాగమానామనుత్తమమ్.
౨. నత్వా తత్పదపంకజం సులలితం ముక్తిప్రదం యోగినాం బ్రహ్మాద్యైరపి సేవి
తం స్తుతిపరైర్ధ్యేయం మునీంద్రైస్సదా, వక్ష్యామ్యద్య సవిస్తరం బహురసం శ్రీ
మత్పురాణోత్తమం భక్త్యా సర్వరసాలయం భగవతీనామ్నా ప్రసిద్ధం ద్విజాః. ౩.
యా విద్యేత్యభిధీయతే శ్రుతిపథే శక్తిః సదాద్యా పరా సర్వజ్ఞా భవబంధచ్ఛిత్తిని
పుణా సర్వాశయే సంస్థితా, దుర్జ్ఞేయా సుదురాత్మభిశ్చ మునిభిర్ధ్యానాస్పదం ప్రాపి
తా ప్రత్యక్షా భవతీహ సా భగవతీ బుద్ధిప్రదా స్యాత్సదా. ౪. దృష్ట్వాఖిలం
జగదిదం సదసత్స్వరూపం శక్త్యా స్వయా త్రిగుణయా పరిపాతి విశ్వమ్, సంహృ

అధ్యాయే ఽత్ర ద్వితీయేఽస్మిన్ త్రింశత్సంఖ్యా యథార్థకాః, విషయశ్చోచ్యతే సమ్యక్ చత్వారింశత్ప్రపన్నకైః. యథా భవతాం ధన్యతా మత్ప్రశ్నమాత్రేణ పురాణశ్రవణాదేవం మమాపి ధన్యతాస్తి త్వత్ప్రశ్నమాత్రేణ మన్ముఖాద్భాగవతస్య నిస్సరణాదిత్యాహ—సూత ఉవాచ ధన్యోఽస్మీతి. అనేన గురుశిష్యయోరుభయోరపి గ్రంథప్రతిపాద్యశ్రద్ధావత్త్వయా ఫలప్రాప్తిరపేక్షితేతి బోధితమ్. ౧—౨
గ్రంథారంభే గ్రంథప్రతిపాద్యదేవతాస్మరణలక్షణం మంగళమాచరతి సూతః—నత్వేతి. తత్పదపంకజం తస్యా దేవతాత్వప్రసిద్ధాయాః భగవత్యాః పదపంకజం పదకమలమిత్యర్థః. భగవతీనామ్నేతి. భగవతీపదసహితభాగవతనామ్నేత్యర్థః. తేన చ భగవత్యా ఇదం భాగవతమితి వ్యుత్పత్తిర్దర్శితా. దేవీభాగవతమిత్యత్ర తు శివస్య భాగవతో భక్త ఇత్యర్థే శివభాగవత ఇతి ప్రయోగవత్సాధ్వసమ్. దేవ్యా భగవత్యా భక్తిరస్యేత్యర్థే దేవీపదం తు భగవత ఇదం భాగవతమితి వ్యుత్పత్తిభ్రమనిరాసాయ. ౩. ఇత్థం సగుణమూర్తేః పదస్మరణరూపం మంగళం కృత్వా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపసూక్ష్మరూపస్య శ్రుతిప్రతిపాద్యస్య భాగద్వయసహితస్య సత్త్వాత్. తత్రైకభాగస్య మాయారూపస్య స్మరణరూపం మంగళమాచరతి—యా విద్యేతి, విద్యాం పర్ముఖసాధ్యావస్థారూపిణీ శక్తిర్న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే ‘‘న తత్సమశ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే. పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చే’’తి శ్వేతాశ్వతరశ్రుతిప్రసిద్ధా. ‘‘ఇచ్ఛాశక్తిరుమా కుమారీ’’తి శివసూత్రప్రసిద్ధా చ దురాత్మభిర్దుర్విజ్ఞేయా ధ్యానాస్పదం ప్రాపితార్థాత్ సుయోగిభిరితి శేషః. యా ధ్యానాస్పదం ప్రాపితా సతీ ప్రత్యక్షా భవతి నాన్యోపాయైః సా సదా మమ బుద్ధిప్రదా స్యాదితి ప్రార్థనాయాం లిఙ్. ధ్యానయోగశ్చ పరాశక్తిసాక్షాత్కారహేతుః శ్వేతాశ్వతరే ఉక్తః. తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢామితి. ౪. అథ ద్వితీయబ్రహ్మరూపభాగరూపిణ్యా భగవత్యాః స్తుతిరూపం మంగళమాచరతి—దృష్ట్వేతి. యా స్వయా స్వకీయయా త్రిగుణయా గుణత్రయవిశిష్టయా శక్త్యా అఖిలమిదం జగత్ సదసత్స్వరూపం వ్యవహారదృష్ట్యా సత్యపరమార్థదర్శనేనాసత్తదాత్మకం సృష్ట్వా తద్విశ్వం పాతి పునః కల్పసమయే కల్పాంతసమయే తద్విశ్వం

త్యకల్పసమయే రమతే తథైకా తాం సర్వవిశ్వజననీం మనసా స్మరామి. ౨. బ్రహ్మా సృజత్యఖిలమేతదితి ప్రసిద్ధం పౌరాణికైశ్చ కథితం ఖలు వేదవిద్భిః, విష్ణోస్తు నాభికమలే కిల తస్య జన్మ తైరుక్తమేవ సృజతే న హి స స్వతన్త్రః. ౩. విష్ణుస్తు శేషశయనే స్వపితీతి కాలే తన్నాభిపద్మముకులే ఖలు తస్య జన్మ, ఆధారతాం కిల గతోఽత్ర సహస్రమౌలిః సంబోధ్యతాం స భగవాన్హి కథం మురారిః. ౪. ఏకార్ణవస్య సలిలం రసరూపమేవ పాత్రం వినా న హి రసస్థితిరస్తి కుత్రచిత్, యా సర్వభూతవిషయే కిల శక్తిరూపా తాం సర్వభూతజననీం శరణం గతోఽస్మి. ౫. యోగనిద్రామీలితాక్షం విష్ణుం దృష్ట్వామ్బుజే స్థితః, అజస్తుష్టావ యాం దేవీం తామహం శరణం వ్రజే. ౬. తాం ధ్యాత్వా సగుణాం మాయాం ముక్తిదాం నిర్గు

తథా పూర్వవత్సృష్టిస్థితివత్సంహృత్య ఏకా ఏకమేవ ద్వితీయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించనేతి శ్రుతిప్రతిపాద్యాత్మరూపిణీ రమతే క్రీడతే స్వస్మిన్నేవ స్వరూపే తాం సర్వవిశ్వజననీం మనసా స్మరామి. అత్ర పూర్వవాక్యే వరకేలిశక్తివర్ణనేనోత్తరవాక్యేన తచ్ఛక్త్యాశ్రయబ్రహ్మవర్ణనేన దేవీభాగవతప్రతిపాద్యే భగవతీరూపమాయాశబలబ్రహ్మత్వమేవ న కేవలమాయాశక్తిరూపత్వమితి బోధితమ్. అయమేవార్థః—సర్వచైతన్యరూపాం తామాద్యామితి ప్రథమశ్లోకే ఉక్తః ఉపోద్ఘాతే చాస్త్రాభిరుక్తః. అగ్రే చ తత్ర తత్ర మూలకార ఏవ దర్శయిష్యతి. ౨. తత్ర శంకతే—బ్రహ్మేతి. బ్రహ్మా ఖిలమేతత్సృష్టిం సృజతీతి ప్రసిద్ధం లోకే వేదవిద్భిః పౌరాణికైశ్చైతదేవ కథితమ్. తథా చ కథం భగవతీ సృజతీతి పూర్వముక్తమితి చేత్! తత్ర సమాధత్తే—విష్ణోస్త్వితి. తైః పౌరాణికైః బ్రహ్మా స్రష్టేత్యుక్తం తైరేవ పౌరాణికైర్విష్ణోరేవ నాభికమలే కిల నిశ్చయేన తస్య జన్మోక్తమ్. తథా చ తస్య జన్మవత్త్వాత్పరాధీనత్వం పరాధీనత్వే చ సతి బ్రహ్మా స్వతంత్రః స హి నైవ స్రష్టేతి కింతు పరాధీనతయా. తథా చ యద్భగవత్యధీనతయా సృజతి సైవ భగవతీ ముఖ్యత్వేన జగత్స్రష్ట్రీత్యర్థః. ౩. నను బ్రహ్మణో జన్మ విష్ణునాభికమలే తథా చ విష్ణోరేవ జగత్స్రష్టృత్వమస్త్వితి చేత్తత్రాహ—విష్ణుస్త్వితి. ఈతికాలే ప్రళయకాలే విష్ణుస్తు శేషశయనే స్వపితి తన్నాభికమలే ఖలు తస్య బ్రహ్మణో జన్మ. అత్రాస్మిన్ ప్రలయకాలే సహస్రమౌలిః శేష ఆధారతాం గతః విష్ణోః తథా చాస్యాధారేణ స్థితస్య విష్ణోః పరతంత్రత్వాత్తాదృశపారతంత్ర్యవిశిష్టో భగవాన్మురారిః విష్ణుః కథం జగత్స్రష్టృత్వేన సంబోధ్యతాం గచ్ఛేన్న కథమపీత్యర్థః. ౪. నను విష్ణోరాధారః సముద్రః స ఏవ జగత్స్రష్టాస్త్వితి చేత్తత్రాహ—ఏకార్ణవస్యేతి. ఏకార్ణవో హి జలాత్మకస్తచ్చ జలం రసరూపమేవ రసస్య చ పాత్రం వినా కుత్రచిత్కదాపి న హి స్థితిరస్తి. ఏవం పాత్రస్యాపి అన్యాధారస్తస్యాప్యన్యాధార ఇతి యా సర్వరూపవిషయే కిల శక్తిరూపా స్వతంత్రా సర్వాధారశక్తిరూపా సైవ జగత్స్రష్ట్రీతి తాం సర్వభూతజననీం శరణం గతోఽస్మి అతఏవ పీఠపూజాదిషు ఆధారశక్తేరేవ సర్వాధారత్వం ప్రతిపాదితమితి భావః. ౫. ఇదానీం చరిత్రత్రయే ప్రథమచరిత్రదేవతాం మహాకాళీం స్మరతి—యోగనిద్రేతి. యోగనిద్రయా మీలితే అక్షిణీ యస్య స యోగనిద్రామీలితాక్షస్తమ్. అక్షోరదర్శనాదిత్యర్థః. ౬. ఏవం సగుణాం నిర్గుణాం చ గుణసామ్యావస్థాత్మికాం మాయాం ధ్యాత్వా పురాణం వక్ష్యే ఇతి ప్రతిజానాతి.

ణా తథా, [illegible] శృణ్వన్తు మునయస్త్విహ. ౧౦. పురాణము త్తమం పుణ్యం శ్రీమద్భాగవతాభిధమ్, అష్టాదశసహస్రాణి శ్లోకాస్తత్ర తు సంఖ్యయా. ౧౧. స్కన్ధా ద్వాదశ వై తత్ర కృష్ణేన విహితాశ్శుభాః, త్రిశతం పూర్ణ మధ్యాయా అష్టాదశయుతాః స్మృతాః. ౧౨. వింశతిః ప్రథమే తత్ర ద్వితీయే ద్వాదశైవ తు, త్రింశచ్చైవ తృతీయే తు చతుర్థే షడ్వింశతిః. ౧౩. షట్త్రింశచ్చ తథాధ్యాయాః పఞ్చమే పరికీర్తితాః, ఏకత్రింశత్తథా షష్ఠే చత్వారింశచ్చ సప్తమే. ౧౪. అష్టమే చతుర్వింశాశ్చ పఞ్చాశన్నవమే తథా, త్రయోదశ తు సమ్ప్రోక్తా దశమే మునినా కిల. ౧౫. తథా చైకాదశస్కన్ధే చతుర్వింశతిరీరితాః, చతుర్దశైవాధ్యాయా ద్వాదశే మునిసత్తమాః. ౧౬. ఏవం సంఖ్యాసహస్రాణి [illegible] అష్టాదశసహస్రాణి సంఖ్యా చ పరికీర్తితా. ౧౭. సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో మన్వన్తరాణి చ, వంశానుచరితం చైవ పురాణం పఞ్చలక్షణమ్. ౧౮. నిర్గుణా యా సదా నిత్యా వ్యాపికా వికృతా శివా, యోగగమ్యాఖిలాధారా తురీయా యా చ సంస్థితా. ౧౯. తస్యాస్తు

తాని ౯. [illegible] నిర్గుణాం గుణత్రయసామ్యావస్థారూపామ్. సామ్యావస్థాత్రయబ్రహ్మణో గ్రన్థానాం తు నిర్గుణాపదేన గ్రహణమ్. శక్తిశక్తిమతోరభేదాత్. తత్ర తస్య పునర్[illegible]. ౧౦. అష్టాదశ సహస్రాణి శ్లోకా ఇతి. అనుష్టుప్ఛన్దస్కాః సర్వే మిలితాః శ్లోకాః అత్ర భాగవతే అష్టాదశసహస్రాణి సన్తీతి గ్రన్థసంఖ్యోక్తా. ౧౧. స్కన్ధసంఖ్యామాహ—స్కన్ధా ఇతి. అధ్యాయసంఖ్యామాహ—త్రిశతమితి. త్రిశతసంఖ్యయాః త్రిశతసంఖ్యాకాః అధ్యాయాః అష్టాదశయుతాః పరికీర్తితా ఇత్యర్థః. అష్టాదశాధ్యాయోత్తరత్రిశతాధ్యాయాః సన్తీత్యర్థః. "ద్వాత్రింశత్త్రిశతం పూర్ణమధ్యాయాయాస్తు ప్రకీర్తితా" ఇతి ప్రమాదస్తు విష్ణుభాగవతవిషయః ఇతి బోధ్యమ్. ౧౨. ప్రతిస్కన్ధమధ్యాయసంఖ్యామాహ— వింశతిరితి. ప్రథమస్కన్ధే వింశతిరధ్యాయాః ద్వితీయే దశసంఖ్యాః తృతీయే తిథిసంఖ్యాః చతుర్థే పంచాధికవింశతిసంఖ్యాకాః ౧౩. పంచమే పంచాధికతిథిసంఖ్యాకాః. షష్ఠే ఏకాధికతిథిసంఖ్యాః. సప్తమే చత్వారింశత్సంఖ్యాకాః. ౧౪. అష్టమే చతుర్వింశతిసంఖ్యాకాః. నవమే పంచాశత్సంఖ్యాకాః, దశమే త్రయోదశసంఖ్యాకాః. ౧౫. ఏకాదశస్కన్ధే తత్త్వసంఖ్యాకాః ద్వాదశే చతుర్దశైవాధ్యాయాః. ౧౬. ఏవమితి. ఇయమధ్యాయసంఖ్యోక్తా. యా గ్రన్థసంఖ్యా అష్టాదశసహస్రీ సా తు పూర్వం పరికీర్తితేత్యర్థః. ౧౭. ఇదానీం సర్వపురాణసామాన్యలక్షణముక్త్వా విలక్షణం దేవీభాగవతే అస్తీతి వదతి—సర్గశ్చేతి. ఇదం సర్వపురాణసామాన్యలక్షణమ్. ౧౮. అత్ర దేవీభాగవతే సర్గశబ్దేన కస్య సర్గోఽభిధీయతే? తత్రాహ—నిర్గుణేతి. సచ్చిదానన్దబ్రహ్మరూపిణీ యా భగవతీత్యర్థః. ౧౯. తస్యాస్త్వితి. తస్యాః యా సాత్త్వికీ శక్తిస్తథా రాజసీ తథా తామసీ చ యా శక్తిస్త్రిశక్తివిశిష్టం యత్పరం బ్రహ్మేత్యర్థః. తత్ మహాలక్ష్మ్యాదయో యాః ప్రసిద్ధాః స్త్రియః తాః. స్త్రియో భవన్తి. సామ్యావస్థాత్మకబ్రహ్మరూపిణీ మూలదేవతా తత్తదేకైకగుణవిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యో

సాత్త్వికీ శక్తి రాజసీ తామసీ తథా, మహాలక్ష్మీస్సరస్వతీ మహాకాళీతి తాః స్త్రియః. ౨౦. తాసాం తిసృణాం శక్తీనాం దేహాంగీకారలక్షణః, సృష్ట్యర్థం చ సమాఖ్యాతస్సర్గశ్శాస్త్రవిశారదైః. ౨౧. హరిద్రుహిణరుద్రాణాం సముత్పత్తిస్తతస్స్మృతా, పాలనోత్పత్తినాశార్థం ప్రతిసర్గః స్మృతో హి సః. ౨౨. సోమసూర్యోద్భవానాఞ్చ రాజ్ఞాం వంశప్రకీర్తనమ్, హిరణ్యకశిప్వాదీనాం వంశాస్తే పరికీర్తితాః. ౨౩. స్వాయమ్భువముఖానాఞ్చ మనూనాం పరివర్ణనమ్, కాలసంఖ్యా తథా తేషాం తాని మన్వన్తరాణి చ. ౨౪. తేషాం వంశానుకథనం వంశానుచరితం స్మృతమ్, పఞ్చలక్షణయుక్తాని భవన్తి మునిసత్తమాః. ౨౫. సపాదలక్షం చ తథా భారతం మునినా కృతమ్, ఇతిహాస ఇతి ప్రోక్తం పఞ్చమం వేదసమ్మితమ్. ౨౬. శౌనక ఉవాచ-

---

మహాలక్ష్మ్యాదయో దేవతా ఇతి భావః. అతఏవ పురాణాగమాదిష్వాసాం సచ్చిదానన్దరూపత్వముక్తం న తు కేవలజడశక్తిరూపత్వమ్. ౨౦. తాసామితి. సృష్ట్యర్థం జగత్సర్జనాయ యస్తాసాం తిసృణాం శక్తీనాం దేహాంగీకారో దేహధారణం తల్లక్షణో యః సర్గః సోఽత్ర శాస్త్రవిశారదైః సర్గశబ్దేన సమాఖ్యాత ఇత్యర్థః. అస్మిన్ పురాణే సర్గశబ్దేనాయమేవ గృహ్యత ఇత్యర్థః. మహాలక్ష్మ్యాదీనాముత్పత్తిః ప్రథమస్కన్ధే పఞ్చమస్కన్ధే చ. ౨౧. ప్రతిసర్గమాహ—హరీతి. అస్మిన్పురాణే ప్రతిసర్గశబ్దేనాయమేవ గృహ్యత ఇత్యర్థః. ప్రతిసర్గో నామానుసర్గో బ్రహ్మాదీనాముత్పత్తిరూప ఇత్యర్థః. తదుక్తం పురాణాన్తరే "ప్రతిసర్గోనుసర్గశ్చ ప్రలయశ్చ ప్రకీర్తితః" ఇతి. తత్ర గుణత్రయరూపశక్తీనాముత్పత్తిస్తాసాం పరిణామశ్చ బ్రహ్మాదిరూపేణ నానావిధాకారాదిరూపేణ చ తృతీయస్కన్ధే "త్వం చ పధాః శివస్త్వేతే దేవా మద్గుణసంభవాః" ఇత్యనేన సంక్షేపేణ ప్రలయరూపే ప్రతిసర్గోఽపి నవమస్కన్ధే సర్వేషాం ప్రకృతౌ లయరూప ఉక్తః. ౨౨. సోమేతి. తేషాం యద్వంశప్రకీర్తనం స వంశోఽత్ర వంశశబ్దేన గృహ్యత ఇతి భావః. ఇతి, తేఽపి వంశశబ్దేన గృహ్యంతే ఇత్యర్థః. సోమవంశస్తు సోమాత్ పురూరవఃపర్యంతం ప్రథమస్కంధే ఉక్తః. సూర్యవంశస్తు వైవస్వతమనుమారభ్య హరిశ్చంద్రపర్యంతం సప్తమస్కంధే సంక్షేపేణోక్తః. తదుభయవంశీయాన్యరాజ్ఞాం కథా తు దేవీకథాయాం విక్షేపబాహుల్యప్రసంగభియా నోక్తేతి బోధ్యమ్. తదుక్తం సప్తమస్కంధే "ఇత్యేవం సూర్యవంశ్యానాం రాజ్ఞాం వంశప్రకీర్తనమ్, సోమవంశోద్భవానాం చ వర్ణనీయం మయా కియత్" ఇతి. ౨౩. స్వాయంభువేతి. తాన్యత్ర మన్వన్తరశబ్దేనోచ్యన్త ఇత్యర్థః. మన్వంతరకథా తు దశమస్కంధేఽభిహితా. తేషాం వంశానుచరితమపి తత్రైవ. ౨౪. తేషాం వంశేతి. తదత్ర వంశానుచరితమిత్యర్థః. భవంతీతి. సర్వాణి పురాణానీత్యర్థః. యద్యప్యత్ర సకలజగత్సృష్టిరపి తృతీయస్కంధాదిష్వభిహితా తథాపి భగవతీవర్ణనపరత్వాదస్య గ్రంథస్య తాత్పర్యం న సృష్ట్యాదివర్ణన ఇతి బోధయితుం మహాలక్ష్మ్యాదీనామవతారఏవ సృష్టిశబ్దేనోక్త ఇతి బోధ్యమ్. ౨౫. భారతమపి పంచలక్షణవదేవేత్యాహ—సపాదేతి. పంచమం వేదచతుష్టయాపేక్షయా పంచమమితిహాసపదవాచ్యమిత్యర్థః. తథా పంచలక్షణవదేవ. ౨౬. భవంతీతి బహువచనాకాంక్షితాని పురాణాని కతిసంఖ్యాని సంతీతి పృచ్ఛతి శౌనకః—కతీతి.

యాని యాని పురాణాని బ్రూహి సూత మహామతే, కతి సంఖ్యాని సర్వజ్ఞ శ్రోతుకామా వయం త్వయా. ౨౭. కలికాలభయాత్త్రస్తా నైమిశారణ్యవాసినః, బ్రహ్మణా ప్రేషితాస్సర్వే చక్రం దత్త్వా మనోమయమ్. ౨౮. కథితం తేన విశ్వాత్మన్నచ్ఛం త్వేతస్య పృష్ఠతః, నేమిస్సంశీర్యతే యత్ర స దేశః పావనస్స్మృతః. ౨౯. కలేరత్ర ప్రవేశో న కదాచిత్సంభవిష్యతి, తావత్తిష్ఠన్తు తత్రైవ యావత్సత్యయుగం పునః. ౩౦. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య గృహీత్వా తత్కథానకమ్, చాలయన్నిర్గతస్స్థానే స్థానే సర్వదిశావృతః. ౩౧. ప్రేరయంశ్చాలయంశ్చక్రం నేమిశ్శీర్ణోఽత్ర పశ్యతః, తేనేదం నైమిశం ప్రోక్తం క్షేత్రం పరమపావనమ్. ౩౨. కలిప్రవేశో నైవాత్ర తస్మాదాసనం కృతం మయా, మునిభిస్సిద్ధసంఘైశ్చ కలిభీతైర్మహాత్మభిః. ౩౩. పశుహీనాః కృతా యజ్ఞాః పురోడాశాదిభిః కిల, కాలాతివాహనం కార్యం యావత్సత్యయుగాగమః. ౩౪. భాగ్యయోగేన సంప్రాప్తః సూత త్వం చాత్ర సర్వథా, కథయాద్య పురాణం హి పావనం బ్రహ్మసంమతమ్. ౩౫. సూత శ్రోతాస్మహే సర్వే వక్తా త్వం మతిమానథ, నిర్వ్యాపారా వయం నూనమేకచిత్తాస్స్థిరాశ్చ చ. ౩౬. త్వం సూత భవ దీర్ఘాయుస్తాపత్రయవివర్జితః, కథయాద్య పురాణం హి పుణ్యం భాగవతం శివమ్. ౩౭. యత్ర ధర్మార్థకామానాం వర్ణనం విధిపూర్వకమ్, విద్యాం ప్రాప్య తయా మోక్షః కథితో మునినా కిల. ౩౮. ద్వైపాయనేన మునినా కథితం యచ్చ పావనమ్, న తృప్యామో వయం సూత కథాం శ్రుత్వా మనోరమామ్. సకలగుణగణానామేకపాత్రం పవిత్రమఖిలభువనమాతుర్నాట్యవద్యద్విచిత్రమ్, నిఖిలమలగణానాం నాశకృత్కామకన్దం ప్రకటయ భగవత్యా నామయుక్తం పురాణమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ప్రథమస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

---

౨౭. యుష్మాకం వైరాగ్యం నాస్తి కథం వక్తవ్యం తత్రాహ—కలికాలేతి. తేన వైరాగ్యమస్తీత్యుక్తం భవతి. పుణ్యో దేశో నాస్తీతి చేత్తత్రాహ—నైమిశేతి. కథం తస్య పుణ్యదేశత్వం తత్రాహ—బ్రహ్మణేతి. ౨౮—౩౦. తస్య బ్రహ్మణస్తత్కథానకకంథారూపవచనం శ్రుత్వా తచ్చక్రం గృహీత్వేత్యన్వయః. చాలయన్నితి. అర్థాచ్చక్రమ్. ౩౧—౩౩. యుష్మాకం సాత్త్వికే కర్మణి శ్రద్ధా నాస్తీతి చేత్! తత్రాహ—పశుహీనా ఇతి. యజ్ఞాః దర్శపూర్ణమాసాదయో యే పురోడాశసాధ్యాః పశురహితాశ్చ ఏవ ప్రాయః కృతాస్తేన కదాచిత్పశుసహితయజ్ఞకరణేఽపి న సాత్త్వికత్వహానిః అవశ్యపశుసాధ్యేఽస్య యాగస్య బ్రాహ్మణేనావశ్యకర్తవ్యత్వాత్. యుష్మాకమవకాశో నాస్తీతి చేత్తత్రాహ—కాలాతివాహనమితి. ౩౪. పురాణం హీతి. నామమాత్రేణైవ తాని పురాణాన్యుక్త్వా ముఖ్యవిషయం భాగవతం వదేత్యర్థః. ౩౫—౩౯. సకలేతి. అఖిలభువనమాతుర్భగవత్యా నాట్యమస్తి యస్మిన్నాట్యవద్యచ్చ విచిత్రమ్. భగవత్యా నామేతి భగవతీపదఘటితమిత్యర్థః. ౪౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

—— పురాణసఙ్ఖ్యాదివివరణమ్. ——

సూత ఉవాచ—శృణ్వన్తు సమ్ప్రవక్ష్యామి పురాణాని మునీశ్వరాః, యథా శ్రుతాని తత్త్వేన వ్యాసాత్సత్యవతీసుతాత్. ౧. మద్వయం భద్వయం చైవ బ్రత్రయం వచతుష్టయమ్, అనాపలిఙ్గకూస్కాని పురాణాని పృథక్పృథక్ ౨. చతుర్దశసహస్రఞ్చ మాత్స్యమాద్యం ప్రకీర్తితమ్, తథా గ్రహసహస్రం తు మార్కణ్డేయం మహాద్భుతమ్. 3. చతుర్దశ సహస్రాణి తథా పఞ్చశతాని చ, భవిష్యం పరిసఙ్ఖ్యాతం మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః. ౪. అష్టాదశసహస్రం వై పుణ్యం భాగవతం కిల, తథా చాయుతసఙ్ఖ్యాకం పురాణం బ్రహ్మసంజ్ఞకమ్. ౫. ద్వాదశైవ సహస్రాణి బ్రహ్మాణ్డం చ శతాధికమ్. తథాష్టాదశసాహస్రం బ్రహ్మవైవర్తమేవ చ. ౬. అయుతం వామనాఖ్యం చ వాయవ్యం షట్ఛతాని చ, చతుర్వింశతిసఙ్ఖ్యాతః సహస్రాణి తు శౌనక. ౭. త్రయోవింశతిసాహస్రం వైష్ణవం పరమాద్భుతమ్, చతుర్వింశతిసాహస్రం వారాహం పరమాద్భుతమ్. ౮. షోడశైవ సహస్రాణి పురాణం చాగ్నిసంజ్ఞితమ్, పఞ్చవింశతిసాహస్రం నారదం పరమం మతమ్. ౯. పఞ్చపఞ్చాశత్సహస్రం పద్మాఖ్యం విపులం మతమ్, ఏకాదశసహస్రాణి లింగాఖ్యం చాతివిస్తృతమ్. ౧౦. ఏకోనవింశత్సాహస్రం గారుడం హరిభాషితమ్, సప్తదశసహస్రం చ పురాణం కూర్మభాషితమ్. ౧౧. ఏకాశీతిసహస్రాణి స్కన్దాఖ్యం పరమాద్భుతమ్, పురాణాఖ్యా చ సఙ్ఖ్యా చ విస్తరేణ మయానఘాః. ౧౨. తథైవోపపురాణాని శృణ్వన్తు ఋషిసత్తమాః, సనత్కుమారం ప్రథమం నారసింహం తతః పరమ్. ౧౩. నారదీయం శివం చైవ దౌర్వాససమనుత్తమమ్, కాపిలం మానవం చైవ

త్రిచత్వారింశచ్ఛ్లోకైస్తు పురాణాఖ్యాససంఖ్యకా, ఉత్తద్యుగీయవ్యాసాశ్చ కథ్యంతేఽస్మిన్ తృతీయకే. శృణ్వన్త్వితి. ౧. మద్వయమితి. మశబ్దేన మకారాద్యక్షరయుక్తం పురాణం గృహ్యతే, తస్య ద్వయం తథా చ మార్కండేయం మాత్స్యమితి చ సిద్ధమ్. ఏవం సర్వత్ర వ్యాఖ్యేయమ్. అస్మిన్ పద్యే అష్టాదశపురాణానామాద్యక్షరగ్రహణేనసంగ్రహః కృతః. ౨. అధునా తాని పురాణాని నామ్నా సంఖ్యయా చ పృథక్పృథగాహ—చతుర్దశేతి. గ్రహసహస్రం నవసహస్రం. 3—౬. వాయవ్యమితి. యస్య సంఖ్యేతి శేషః. యస్య సంఖ్యా షట్ఛతాని అథ చ సంఖ్యాతః సంఖ్యయా చతుర్వింశతిః. చతుర్వింశతిసంఖ్యాకాని సహస్రాణి యాని సా చ సంఖ్యేత్యర్థః. ౭—౧౧. పురాణేతి. పురాణనామాని తత్సంఖ్యా చ మయా ప్రోక్తేతి శేషః. ౧౨—౧౫. భాగవతమితి. లోకే దేవీభాగవతవిష్ణుభాగవతనామ్నా భాగవతద్వయస్యైవ ప్రసిద్ధత్వేన దేవీభాగవతస్య పంచమం వేదసంమితమితి వచనే స్వేనైవ స్వస్య మహాపురాణత్వస్య నిశ్చితత్వేనార్థాదుపపురాణేషుభాగవతపదేన విష్ణుభాగవతస్యైవ గ్రహణమ్. ౧౬. భారతాత్పూర్వమేవ మహాపురాణాని కృతానీత్యాహ—అష్టాదశేతి. యద్యప్యత్రోపపురాణకథనోత్తరమేవేదం వచనం పఠితం తథాపి

తథా చౌశనసం స్మృతమ్. ౧౪. వారుణం కాలికాఖ్యం చ సామ్బం నన్దికృతం శుభమ్, సౌరం పారాశరప్రోక్తమాదిత్యం చాతివిస్తరమ్. ౧౫. మాహేశ్వరం భాగవతం వాసిష్ఠం చ సవిస్తరమ్. ఏతాన్యుపపురాణాని కథితాని మహాత్మభిః. ౧౬. అష్టాదశపురాణాని కృత్వా సత్యవతీసుతః, భారతాఖ్యానమతులం చక్రే తదుపబృంహితమ్. ౧౭. మన్వంతరేషు సర్వేషు ద్వాపరే ద్వాపరే యుగే, ప్రాదుఃకరోతి ధర్మార్థీ పురాణాని యథావిధి. ౧౮. ద్వాపరే ద్వాపరే విష్ణుర్వ్యాసరూపేణ సర్వదా, వేదమేకం స బహుధా కురుతే హితకామ్యయా. ౧౯. అల్పాయుషోఽల్పబుద్ధీంశ్చ విప్రాన్ జ్ఞాత్వా కలావథ, పురాణసంహితాం పుణ్యాం కురుతేఽసౌ యుగే యుగే. ౨౦. స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాం న వేదశ్రవణం మతమ్, తేషామేవ హితార్థాయ పురాణాని కృతాని చ. ౨౧. మన్వంతరే సప్తమేఽత్ర శుభే వైవస్వతాభిధే, అష్టావింశతిమే ప్రాప్తే ద్వాపరే మునిసత్తమాః. ౨౨. వ్యాసస్సత్యవతీసూనుర్గురుర్మే ధర్మవిత్తమః, ఏకోనత్రింశత్సంప్రాప్తే ద్రౌణిర్వ్యాసో భవిష్యతి. ౨౩. అతీతాస్తు తథా వ్యాసాస్సప్తవింశతిరేవ చ, పురాణసంహితాస్తైస్తు

మార్కండేయపురాణం భారతోత్తరం జాతమితి నిశ్చీయతే. తతశ్చ భారతాత్పూర్వం సప్తదశపురాణాన్యేవ సంతీతి అష్టాదశపురాణాని కృత్వేతి వచనమసంగతమేవేతి చేన్న—ప్రథమతః కథామాత్రం వ్యాసముఖాచ్ఛ్రుతం న తు గ్రంథరూపమ్. తత్కథామాత్రశ్రవణేనైవ జాతసందేహః క్రౌష్టుకిర్మార్కండేయం ప్రత్యాగత్య సందేహం పృష్టవానితి మార్కండేయపురాణాభిప్రాయః. అష్టాదశపురాణగ్రంథం తదుత్తరం కృత్వా భారతగ్రంథః కృత ఇతి. అష్టాదశపురాణాని కృత్వేతి వచనాభిప్రాయకల్పనేన విరోధాభావాదితి. ౧౭. నన్వేతాని పురాణాని కస్మిన్యుగే జాయంతే తత్రాహ—మన్వంతరేష్వితి. యుగానామేకసప్తత్యా మన్వంతరమిహోచ్యతే. తే చ మనవశ్చతుర్దశ. తథా చ ప్రతిమన్వన్తరం ద్వాపరే యుగే కరుణానిధిర్వ్యాసః కేవలం ధర్మబుద్ధ్యైవ పురాణవిభాగం ప్రాదుష్కరోతి. ౧౮. వ్యాసో విష్ణురేవ వేదవిభాగం చ కరోతీత్యాహ—ద్వాపరే ఇతి. ౧౯—౨౧. అష్టావింశతితమే యుగే సత్యవతీసూనుర్మమ గురుర్వ్యాసోఽభవత్. పురాణాన్తరే అష్టాదశమహాపురాణోత్తరమేవ భారతస్యోత్పత్తేరుక్తత్వాదత్రాపి అష్టాదశపురాణపదేన మహాపురాణానామేవ గ్రహణమ్. తథాచాష్టాదశమహాపురాణాని కృత్వా భారతాఖ్యానం వ్యాసశ్చక్రే ఇత్యర్థః. తదుపబృంహితం తైః పురాణైర్భారతాఖ్యానముపబృంహితం వర్ధితమిత్యర్థః. అయం భావః—అష్టాదశపురాణాని వ్యాసేన ప్రథమతః కృత్వా తత్రత్యం సారాంశం ప్రగృహ్య భారతం ప్రణీతమ్. తథా చ భారతాపేక్షయా భారతోక్తార్థస్యాష్టాదశసు విస్తృతత్వేన తదుపబృంహితమవ్యాహతమేతద్వచనాదపి దేవీభాగవతమేవ మహాపురాణమ్. విష్ణుభాగవతస్య భారతోత్తరం జాయమానత్వస్య భారతోత్తరం నిర్విణ్ణో వ్యాసశ్చకారేతి విష్ణుభాగవతవచనేనైవ బోధితత్వాద్భారతాత్పూర్వం విద్యమానేషు మహాపురాణేషు విష్ణుభాగవతస్య ప్రవేశాభావాత్. నను మార్కండేయపురాణే ప్రథమేఽధ్యాయే ఉక్తం — భారతం వ్యాసముఖాచ్ఛ్రుత్వా తత్ర

కథితాస్తు యుగే యుగే. ౨౪. ఋషయ ఊచుః — బ్రూహి సూత మహాభాగ వ్యాసాః పూర్వయుగోద్భవాః, వక్తారస్తు పురాణానాం ద్వాపరే ద్వాపరే యుగే. ౨౫. సూత ఉవాచ: — ద్వాపరే ప్రథమే వ్యస్తాః స్వయం వేదాః స్వయమ్భువా, ప్రజాపతిర్ద్వితీయే తు ద్వాపరే వ్యాసకార్యకృత్. ౨౬. తృతీయే చోశనా వ్యాసశ్చతుర్థే తు బృహస్పతిః, పఞ్చమే సవితా వ్యాసః షష్ఠే మృత్యుః ప్రదాపరే. ౨౭. మఘవా సప్తమే ప్రాప్తే వసిష్ఠస్త్వష్టమే స్మృతః, సారస్వతస్తు నవమే త్రిధామా దశమే తథా. ౨౮. ఏకాదశేఽథ త్రివృషో భరద్వాజస్తతః పరమ్, త్రయోదశే చాంతరిక్షో ధర్మశ్చాపి చతుర్దశే. ౨౯. త్రయ్యారుణిః పఞ్చదశే షోడశే తు ధనంజయః, మేధాతిథిః సప్తదశే వ్రతీ హ్యష్టాదశే తథా. ౩౦. అత్రిరేకోనవింశేఽథ గౌతమస్తు తతః పరమ్, ఉత్తమశ్చైకవింశేఽథ హర్యాత్మా పరికీర్తితః. ౩౧. వేనో వాజశ్రవాశ్చైవ సోమోఽముష్యాయణస్తథా, తృణబిందుస్తథా వ్యాసో భార్గవస్తు తతః పరమ్. 3౨. తతః శక్తిర్జాతుకర్ణః కృష్ణద్వైపాయనస్తతః, అష్టావింశతిసఙ్ఖ్యేయం కథితా యా మయా శ్రుతా. 33. కృష్ణద్వైపాయనప్రోక్తం పురాణం చ మయా శ్రుతమ్, శ్రీమద్భాగవతం పుణ్యం సర్వదుఃఖౌఘనాశనమ్. 3౪. కామదం మోక్షదం చైవ వేదార్థపరిబృంహితమ్, సర్వాగమరసారామం ముముక్షూణాం సదా ప్రియమ్. 3౫. వ్యాసేన కృత్వాఽతిశుభం పురాణం శుకాయ పుత్రాయ

సందిహానః క్రోష్టుకిర్మార్కండేయం ప్రత్యాగత్య తత్ర త్వ్యాం సందేహం పృష్టవాన్. తత్సందేహనివృత్త్యర్థం మార్కండేయో మార్కండేయపురాణముక్తవానితి. తథా చ ... కలే యుగే ద్రౌణిరశ్వత్థామా భవిష్యతీత్యన్వయః. ౨౨—౨3. అతీతా ఇతి. అష్టావింశతితమయుగస్థాద్వ్యాసాత్పూర్వం సప్తవింశతివ్యాసా జాతా ఇత్యర్థః. ౨౪. వ్యాసనామాని పృచ్ఛన్తి ఋషయ ఇతి. బ్రూహి సూతేతి. కూర్మపురాణే తు "ఏకాదశే తు సహుషః శతతేజాస్తతః పరమ్, త్రయోదశే తథా ధర్మస్తురక్షుస్తు చతుర్దశే. త్రయ్యారుణిః పంచదశే షోడశే తు ధనంజయః, కృతంజయః సప్తదశే హ్యష్టాదశ ఋతంజయః. తతో వ్యాసో భరద్వాజస్తస్మాదుద్ధర్తుం గౌతమః. వాజశ్రవాశ్చైకవింశే తస్మాచ్ఛుష్మాయణః పరః. తృణబిందుస్త్రయోవింశే వాల్మీకిస్తు తతః పరమ్. పంచవింశే తథా శక్తిః షడ్వింశే తు పరాశరః. సప్తవింశే తథా వ్యాసో జాతుకర్ణో మహామునిః అష్టావింశే పునః ప్రాప్తే" ... స్మృతో వ్యాసః పరాశరసుతః పరః. ఇత్యన్యథా వ్యాసా ఉక్తాః. కల్పభేదేన వ్యవస్థా. ౨౫—3౧. ఉత్తమో హర్యాత్మా చైకఏవ ఏకవింశే అయం జాతః. ద్వావింశే వేనో వాజశ్రవాః. త్రయోవింశే సోమోఽముష్యాయణః. చతుర్వింశే తృణబిందుః. తతో భార్గవః. 3౨. తతః శక్తిస్తతో జాతుకర్ణః తతః కృష్ణద్వైపాయనః. 33—3౫. వ్యాసేనేతి. ఇదం పురాణం వ్యాసేన ప్రథమతః కృత్వా పశ్చాదిదమత్యంతం శుభమితి విజ్ఞాయ జ్ఞాత్వా యస్మై కస్మై నోక్తమ్. కుతః? సర్వోత్కృష్టత్వాత్ కిం తు అయోనిజః పుత్రః కీదృశో మహాత్మా సర్వోత్తమగుణవాన్, అరణిసంభవోఽయోనిజశ్చ వైరా

మహాత్మనే యత్, వైరాగ్యయుక్తాయ చ పాఠితం వై విజ్ఞాయ తచ్చైవ వారణిసంభవాయ. ౩౬. శ్రుతం మయా తత్ర తథా గృహీతం యథార్థవద్వ్యాసముఖాన్మునీంద్రాః, పురాణగుహ్యం సకలం సమేతం గురోః ప్రసాదాత్కరుణానిధేశ్చ. ౩౭. సుతేన పృష్టస్సకలం జగాద ద్వైపాయనస్తత్ర పురాణగుహ్యమ్, అయోనిజేనాద్భుతబుద్ధినా వై శ్రుతం మయా తత్ర మహాప్రభావమ్. ౩౮. శ్రీమద్భాగవతామరాంఘ్రిపఫలాస్వాదాదరస్సత్తమాః సంసారార్ణవదుర్విగాహసలిలం సంతర్తుకామశ్శుకః, నానాఖ్యానరసాలయం శ్రుతిపుటైః ప్రేమ్ణాఽశృణోదద్భుతం తచ్ఛ్రుత్వా న విముచ్యతే కలిభయాదేవంవిధః కః క్షితౌ! ౩౯. పాపీయానపి వేదధర్మరహితస్స్వాచారహీనాశయో వ్యాజేనాపి శృణోతి యః పరమిదం శ్రీమత్పురాణోత్తమమ్, భుక్త్వా భోగకలాపమత్ర విపులం దేహావసానేఽచలం యోగిప్రాప్యమవాప్నుయాద్భగవతీ నామాంకితం సుందరమ్. ౪౦. యా నిర్గుణా హరిహరాదిభిరప్యలభ్యా విద్యా సతాం ప్రియతమా థసమాధిగమ్యా, సా తస్య చిత్తకుహరే ప్రక

టయతు కర్త్ర్యస్తస్మై పాఠితమ్. తస్మాదిదం సర్వోత్తమమిత్యత్ర కః సందేహః. ౩౬. నను తవాపి వ్యాసేనోక్తమస్తీతి చేత్తత్రాహ—శ్రుతమితి. వ్యాసేనైతాదృశం పురాణం మాం వక్తవ్యమితి మమ భాగ్యం క్వాసి? కింతు ముఖ్యత్వేన శుకాయోక్తమ్. మయా తత్సహాధ్యాయిత్వేన శ్రుతమితి. నను తత్సహాధ్యాయిత్వం తవ కస్య వ్యాసస్యేష్టమితి చేత్తత్రాహ—ప్రసాదాదితి. ఏతత్సహాధ్యాయిత్వం మయా గురుకృతా యత్నేన ప్రసాదాదేవ లబ్ధం నతు సహజతయేతి భావః. నను తథాపి ప్రసాదయోగ్యస్త్వమసి తత్రాహ—కరుణానిధేశ్చేతి. నాహం యోగ్యః కింతు గురురేవ కరుణానిధిరస్తత్ప్రసాదప్రాప్తసహాధ్యాయిత్వేన మయేదం భాగవతం వ్యాసముఖాచ్ఛ్రుతమితి భావః. ౩౭. తత్రాపి ప్రష్టా శుక ఏవాహం తు శ్రోతైవ కేవలమిత్యాహ—సుతేనేతి. సుతేన పుత్రేణ శుకేనేత్యర్థః. ౩౮. మహత్త్వం పురాణస్య వర్ణయతి—శ్రీమద్భాగవతేతి. అయమపి శుకః హే సత్తమా ఇతి ఋషిసంబోధనమ్. సంసారార్ణవస్య దుర్విగాహ్యం యత్సలిలం తత్సంతర్తుకామస్సన్ అమరాంఘ్రిపః కల్పతరుర్వేదరూపస్తస్య ఫలం శ్రీమద్భాగవతాత్మకం తదమరాంఘ్రిపఫలం యత్తస్య స్వాదే ఆదరో యస్యైతాదృశః సన్ నానాఖ్యానమేవ రసస్తస్యాలయం పురాణమిదమద్భుతం ప్రేమ్ణా శ్రుతిపుటైః కర్ణపుటైరశృణోత్. ఏతాదృశం మహాభాగవతం శ్రుత్వా కలిభయాన్న ముచ్యతే ఏవం విధః పురుషః క్షితౌ కోఽస్తి? న కోఽపీత్యర్థః. ౩౯. నను శుకాదయో మహాంతో భాగవతశ్రవణేన ముక్తా భవంతు పాపినస్తు కథం ముక్తాస్స్యురితి చేత్తత్రాహ—పాపీయానపీతి. అతిశయేన పాపవానపి పునశ్చ వేదోక్తధర్మరహితోఽపి తథా స్వాచారేణ హీన ఆశయోఽంతఃకరణం యస్య ఆచారసంస్కారరహితాంతఃకరణవానపీత్యర్థః. ఏతాదృశోఽపి సన్ పునర్వ్యాజేనాపి కపటేనాపి యో భగవతీనామాంకితం భగవతీపదఘటితం సుందరమిదం ప్రకృతం శ్రీమత్పురాణోత్తమం శృణోతి సోఽప్యత్ర భోగకలాపం విపులం భుక్త్వా దేహావసానే నిశ్చలం కూటస్థం శ్రేష్ఠపదం యోగిభిః ప్రాప్యం గచ్ఛతీత్యర్థః. తదుక్తం "శివారాధనతత్పరాణాం భోగశ్చ మోక్షశ్చ కరస్థ ఏవే"తి. ౪౦.

ర్గోతి భావం యః సంశృణోతి సతతం తు సతీ పురాణమ్. ౪౧. సంప్రాప్య మానుషభవం సకలాంగయుక్తం పోతం భవార్ణవజలోత్తరణాయ కామమ్, సంప్రాప్య వాచకమహో న శృణోతి మూఢః సోఽవంచితోఽత్ర విధినా సుఖదం పురాణమ్. ౪౨. యః ప్రాప్య కర్ణయుగళం పటుమానుషత్వే రాగీ శృణోతి సతతం చ పరాపవాదాన్, సర్వార్థదం రసనిధిం విమలం పురాణం నష్టః కుతో న శృణుతే భువి మన్దబుద్ధిః. ౪౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ప్రథమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

శుకోత్పత్తిప్రశ్నః

ఋషయ ఊచుః—సౌమ్య వ్యాసస్య భార్యాయాం కస్యాం జాతస్సుతశ్శుకః, కథం వా కీదృశో యేన పఠితేయం సుసంహితా? ౧. అయోనిజస్త్వయా

నను జ్ఞానం వినా న మోక్ష ఇతి సిద్ధాన్తః తథా చైతస్య జ్ఞానాభావేన కేవలపురాణశ్రవణమాత్రేణ కథం మోక్ష ఉక్త ఇతి చేత్తత్రాహ—యా నిర్గుణేతి. నిర్గుణా బ్రహ్మరూపిణీ హరిహరాదిభిస్సహాద్భిరప్యలభ్యావిద్యావిషయః సతాం జ్ఞానినాం ప్రియతమా అథాపిసమాధినా నిర్వికల్పసమాధినైవ గమ్యా జ్ఞేయా ఏతాదృశీ యా సర్వోత్కృష్టా భగవతీ బ్రహ్మరూపిణీ సా తస్య పురుషస్య చిత్తగుహాశే. భావం స్థితిం కరోతి. కస్య పురుషస్య యః పురుషః సతతం సతీపురాణం సతీ దేవీ తస్యాః పురాణం తు సంశృణోతి తస్య పురుషస్యేత్యర్థః. ఏతద్భాగవతశ్రవణేన చిద్రూపిణ్యా దేవ్యా అనుభవస్తతశ్చ భోగమోక్షౌ జాయేతే తతశ్చ సర్వోత్తమమేతద్భాగవతమితి భావః. ౪౧. ఇదానీం సూతో జనానాక్రోశతి—సంప్రాప్యేతి. యః పురుషో మానుషభవం మనుష్యజాతౌ జన్మ సంప్రాప్య కీదృశం జన్మ? సకలాని సశక్తికాన్యంగాని తు వికలాని తద్యుక్తం తథావాచకం పురాణవక్తారమపి సంప్రాప్య యో మూఢో భవార్ణవస్యోత్తరణార్థం పోతం పోతభూతం సుఖదం మోక్షసుఖదం పురాణం దేవీభాగవతాఖ్యం న శృణోతి స విధినా దైవేన వంచితో హతభాగ్య ఇత్యర్థః. ౪౨. యః పురుషో మానుషత్వే మనుష్యజాతౌ కర్ణయుగళం ప్రాప్య రాగీ సన్ పరాపవాదాన్సతతం శృణోతి సః సర్వార్థదం పురుషార్థచతుష్టయప్రదం రసనిధిం 'రసో వై రస' ఇతి శ్రుతిప్రతిపాదితో రస ఆత్మా తస్య నిధిం స్థానభూతం పురాణం దేవీభాగవతాఖ్యం నష్టో మందబుద్ధిః కుతో న శృణుతే ఇత్యాక్రోశతి సూతః. ౪౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతవ్యాఖ్యానేతిలకాభిధే ప్రథమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

పంచషష్టిశ్లోకవర్ణ్యైశ్వేవీ సర్వోత్తమేతి చ,

తత్ర పూర్వాధ్యాయే 'విజ్ఞాయ చైవారణిసంభవాయ' చేత్యుక్తం తత్ప్రశ్నబీజముపలభ్య మునయః పృచ్ఛంతి—సౌమ్యేతి. హే సౌమ్య సూత కస్యాం వ్యాసభార్యాయాం శుకః సుతః పుత్రో జాతఇతి ఏకః ప్రశ్నః. కథం కేన ప్రకారేణ జాత ఇతి ద్వితీయః. కిం చ కీదృశః కీదృగ్గుణవానితి తృతీయః. యేనైతాదృశీ సుసంహితా పఠితా స నసాధారణగుణ ఇత్యర్థః. ౧. ననుశ్శుకోఽరణిసంభూతోఽస్తీతి మయోక్తం తతశ్చాయం ప్రశ్నో ఘటనాం ప్రాప్నోతి చ

ప్రాప్తః స కథమయోనిజః శుకః, సందేహోఽస్తి మహాంస్తత్ర కథయాద్య మహామతే. ౨. గర్భయోగీశ్రుతః పూర్వం శుకో నామ మహాతపాః, కథం చ పఠితం తేన పురాణం విపులం మహత్. ౩. సూత ఉవాచ.—పురా సరస్వతీతీరే వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, ఆశ్రమే కలవింకౌ తు దృష్ట్వా విస్మయమాగతః. ౪. జాతమాత్రం శిశుం నీడే ముక్తమండాన్మనోహరమ్, తామ్రచంచుం శుభసర్వాంగం పిచ్ఛాంకురవివర్జితమ్. ౫. తౌ తు భక్ష్యార్థమత్యంతం రతౌ శ్రమపరాయణౌ, శిశోశ్చంచుపుటే భక్ష్యం క్షిపంతౌ చ పునః పునః. ౬. అంగేనాంగాని బాలస్య ఘర్షయంతౌ ముదాన్వితౌ, చుంబంతౌ చ ముఖం ప్రేమ్ణా కలవింకౌ శిశోశ్శుభమ్. ౭. వీక్ష్య ప్రేమాద్భుతం తత్ర బాలే చటకయోస్తదా, వ్యాసశ్చింతాతురః కామం మనసా సమచింతయత్. ౮. తిరశ్చామపి యత్ప్రేమ పుత్రే సమభిలక్ష్యతే, కిం చిత్రం యన్మనుష్యాణాం సేవాఫలమభీప్సతామ్. ౯. కిమేతౌ చటకౌ చాస్య వివాహం సుఖసాధనమ్, విరచ్య సుఖినౌ స్యాతాం దృష్ట్వా వధ్వా ముఖం శుభమ్. ౧౦. అథవా వార్ధకే ప్రాప్తే పరిచర్యాం కరిష్యతి, పుత్రః పరమధర్మిష్ఠః పుణ్యార్థం కలవింకయోః. ౧౧. అర్జయిత్వాథవా ద్రవ్యం పితరౌ తర్పయిష్యతి, అథవా ప్రేతకార్యాణి కరిష్యతి యథావిధి. ౧౨. అథవా కిం గయాశ్రాద్ధం గత్వా సంవితరిష్యతి, నీలోత్సర్గం చ విధివత్ప్రకరిష్యతి బాలకః. ౧౩. సంసారేఽత్ర సమాఖ్యాతం సుఖానాముత్తమం సుఖమ్, పుత్రగాత్రపరిష్వంగో లాలనం చ విశేషతః. ౧౪. అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి స్వర్గో నైవ చ నైవ చ, పుత్రాదన్యతరం నాస్తి పరలోకస్య సాధనమ్. ౧౫. మన్వాదిభిశ్చ మునిభిర్ధర్మశాస్త్రేషు భాషితమ్, పుత్రవాన్ స్వర్గ

తీతి చేత్సత్యమ్. తదేవ తు సందేహాస్పదమరణౌ వీర్యపాతాసంభవాదిత్యాహ—అయోనిజ ఇతి. అయోనిజః కుతో యతోఽరణిసంభవస్తతః. ౨. కించ గర్భయోగీ ఇతి. నహియోగినః కృతకృత్యజ్ఞానార్థమస్య పురాణాద్యపేక్షాస్తీత్యభిప్రాయేణాహ—కథం చేతి. ౩. ఇతి ఋషిప్రశ్నత్రయముపలభ్యాహ—పురా సరస్వతీతీర ఇతి. అనేన చాయోనిజ ఇత్యేవ పక్షం స్థాపయతి గర్భయోగిత్వం తస్య వాస్తవం న భవతి కింతు స్తావకత్వేనోక్తం దేవీభాగవతశ్రవణోత్తరమేవ తు తస్య యోగిత్వం వక్ష్యతీతి భావః. కలవింకౌ చటకౌ. ౪. విస్మయకారణమాహ—జాతమాత్రమితి ౫—౭. మనుష్యవ్యవహారతుల్యః పక్షివ్యవహార ఇత్యాశ్చర్యహేతుః—కామమితి. కామంయథేష్టం మనసా సమచింతయత్ విచారితవాన్. ౮. విచారమేవాహ—తిరశ్చామితి. మనుష్యాస్తు పుత్రోఽస్మాకం సేవాం కరిష్యతీతి సేవాఫలేచ్ఛయా పుత్రే ప్రేమ కుర్వంతి తత్ర కిం చిత్రం తదభావేఽపి పక్షిషు ప్రేమదర్శనాదితి భావః. ౯. పక్షిషు పుత్రకర్తృకసేవాయాః అసంభావనాం దర్శయతి—కిమేతావితి. వధ్వాః స్నుషాయాః. ౧౦—౧౩. ఏవం సేవాఽసంభావనాయామపి పుత్రే ప్రేమ కుర్వంతి తస్మాత్పుత్రః సంసారే అధిక ఇతి భావః. తదేవాహ—సంసార ఇతి. ౧౪. శాస్త్రమప్యేవ

.మాప్నోతి నాపుత్రస్తు కథంచన. ౧౫. దృశ్యతేఽత్ర సమక్షం తన్నానుమానేన-
సాధ్యతే, పుత్రవాన్ముచ్యతే పాపాదాప్తవాక్యం చ శాశ్వతమ్. ౧౬. ఆతుర
మృత్యుకాలేఽపి భూమిశయ్యాగతో నరః, కరోతి మనసా చింతాం దుఃఖితః పుత్ర
వర్జితః. ౧౭. ధనం మే విపులం గేహే పాత్రాణి వివిధాని చ, సదనం సుందరం చా
త్ర కోఽస్య స్వామీ భవిష్యతి. ౧౮. మృత్యుకాలే మనస్తస్య దుఃఖేన భ్రమతే
యతః, అతోఽస్య దుర్గతిర్నూనం భ్రాన్తచిత్తస్య సర్వథా. ౨౦. ఏవం బహువిధాం
చింతాం కృత్వా సత్యవతీసుతః, నిశ్వస్య బహుధాచోష్ణం విమనాస్సంబభూవహ.
౨౧. విచార్య మనసాత్యర్థం కృత్వా మనసి నిశ్చయమ్, జగామ చ తపః కర్తుం
మేరుపర్వతసన్నిధౌ. ౨౨. మనసా చింతయామాస కం దేవం సముపాస్మహే, వర
ప్రదాననిపుణం వాంఛితార్థప్రదం తథా. ౨౩. విష్ణుం రుద్రం సురేన్ద్రం వా
బ్రహ్మాణం వా దివాకరమ్, గణేశం కార్తికేయం చ పావకం వరుణం తథా. ౨౪.
ఏవం చింతయతస్తస్య నారదో మునిసత్తమః, యదృచ్ఛయా సమాయాతో వీణా
పాణిస్సమాహితః. ౨౫. తం దృష్ట్వా పరమప్రీతో వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, కృత్వా
ర్ఘ్యమాసనం దత్త్వా పప్రచ్ఛ కుశలం మునిమ్. ౨౬. శ్రుత్వాథ కుశలప్రశ్నం పప్రచ్ఛ
మునిసత్తమః, చింతాతురోఽసి కస్మాత్త్వం ద్వైపాయన వదస్వ మే. ౨౭. వ్యాసఉవాచ
అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి న సుఖం మానసే తతః, తదర్థం దుఃఖితశ్చాహం చింత
యామి పునః పునః. ౨౮. తపసా తోషయామ్యద్య కం దేవం వాంఛితార్థదమ్, ఇతి
చింతాతురోఽస్మ్యద్య త్వామహం శరణం గతః. ౨౯. సర్వజ్ఞోఽసి మహర్షే త్వం కథ
యాశు కృపానిధే, కం దేవం శరణం యామి యో మే పుత్రం ప్రదాస్యతి. ౩౦.
సూత ఉవాచ-ఇతి వ్యాసేన పృష్టస్తు నారదో వేదవిన్మునిః, ఉవాచ పరయా ప్రీత్యా
కృష్ణం ప్రతి మహామనాః. ౩౧. నారద ఉవాచ—పారాశర్య మహాభాగ యత్త్వం పృ

మేవాహ—అపుత్రస్యేతి. పుత్రాదన్యతరత్ భిన్నమ్. ౧౫—౧౬. దృశ్యత ఇతి. ఇదం నాను
మానేన సాధ్యతే పుత్రస్యావశ్యకత్వం కింతు సమక్షం ప్రత్యక్షమేవ దృశ్యతే. యథా ప్రత్యక్షం
ప్రమాణమత్ర వర్తతే తథా ఆప్తవాక్యమపి వర్తత ఏవేత్యాహ—పుత్రవానితి. పాపాత్ సర్వక్లేశ
రూపాత్. ఇతి శాశ్వతం చిరంతనమాప్తవాక్యం వర్తత ఇత్యర్థః. ౧౭. యదుక్తం ప్రత్యక్షం తన్ని
దర్శయతి—ఆతుర ఇతి. ౧౮—౨౦—ఏవమితి. బహువిధాం చింతాం విచార్య వ్యాసః కృత్వా
తస్య పుత్రాభావాదుష్ణం సంతాపయుక్తం యథా స్యాత్తథా బహుధానేకప్రకారైర్నిశ్వస్య
విమనాః సంబభూవహ—. ౨౧. తతః పుత్రోత్పత్తిరీశ్వరానుగ్రహం వినా న భవతి పరమేశ్వరా
నుగ్రహశ్చ తపో వినానభవతీత్యర్థమతిశయం మనసా విచింత్య తపసి నిశ్చయం కృత్వా జగామ
౨౨—౩౨. త్వన్నాథీతి. అహం సర్వజగత్కర్తా త్వత్పుత్రస్తతః త్వత్తః కోఽన్యోఽప్యధికస్త
థాపి. త్వం ధ్యాయసి తస్మాదస్త్యన్యోఽధికః దేవస్తం దేవం హే మాపతే లక్ష్మీపతే! మాం బ్రూ

చ్ఛసి భూమిప, తమేవాన్వేష్టుం ... ప్రష్టుం ... మే మధుసూదనః. ౧౨. ధ్యానస్థం చ హరిం దృష్ట్వా ... మే విస్మయో ... త్వాం పృచ్ఛత దేవేశం శ్రీనాథం జగతః పతిమ్. ... కౌస్తుభోద్భాసితం ... శంఖచక్రగదాధరమ్, పీతామ్బరం చతుర్బాహుం శ్రీవత్సాఙ్కితవక్షసమ్. ౧౪. కారణం సర్వలోకానాం దేవదేవం జగద్గురుమ్, వాసుదేవం జగన్నాథం ... మహాత్మనః. ౧౫. బ్రహ్మోవాచ—దేవదేవ జగన్నాథ భూతభవ్యభవత్ప్రభో, తపశ్చరసి కస్మాత్త్వం కంధ్యాయసి జనార్దన. ౧౬. విస్మయోఽయం మమాత్యన్తం త్వం సర్వజగతాం ప్రభుః, ధ్యానయుక్తోఽసి దేవేశ కంచ చిత్రమతః పరమ్. ౧౭. త్వన్నాభికమలాజ్జాతః కర్తాహమఖిలస్య హి, త్వత్తః కోఽప్యధికోఽస్తి ... దేవం బ్రూహి నమోఽస్తు తే. ౧౮. జానామ్యహం జగన్నాథ త్వామాది పూర్వకారణమ్, కర్తా పాలయితా హర్తా సమస్తస్సర్వకార్యకృత్. ౧౯. ... చ్ఛయా తే మహా... సృజామ్యహమిదం జగత్, హరస్సంహరతే కాలే సోఽపి ... తే వచనే ... ౨౦. సూర్యో భ్రమతి చాకాశే వాయుర్వాతి శుభాశుభః, అగ్నిర్జ్వలతి ... నో ... త్వదాజ్ఞయా. ౨౧. త్వం తు ధ్యాయసి కం దేవం ... ... విస్మయోఽయం మహాన్మమ, త్వత్తః పరం న పశ్యామి దేవం వై భువనత్రయే. ౨౨. కృపాం కృత్వా వదస్వాద్య భక్తోఽస్మి తవ సువ్రత, మహతాం నైవ గోప్యం హి ప్రాయః కించిదితి స్మృతిః. ౨౩. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య హరిరాహ ప్రజాపతిమ్, శృణుష్వైకమనా బ్రహ్మంస్త్వమ్బ్రవీమి మనోగతమ్. ౨౪. యద్యపి త్వాం శివం మాంచ స్థితిసృష్ట్యన్తకారణమ్, తే జానన్తి జనాస్సర్వే సదేవాసురమానుషాః. ౨౫. స్రష్టా త్వం పాలకశ్చాహం హరః సంహారకారకః, కృతా శ్శక్త్యేతి సంతర్కః క్రియతే వేదపారగైః. ౨౬. జగత్సంజననే శక్తిస్త్వయి తిష్ఠతి రాజసీ, సాత్త్వికీ మయి రుద్రే చ తామసీ పరికీర్తితా. ౨౭. తయా విరహితస్త్వం న తత్క-

హర్తృత్వ ... ౩౦. తదేవోపపాదయతి—జానామ్యహమితి. ౩౯—౨౫. తథాప్యేతే బ్రహ్మవిష్ణ్వాదయో దృశ్యాః పరిచ్ఛిన్నాః కార్యరూపాః శక్త్యా కృతా ఇత్యత్ర తర్కోఽనుమానం వేదపారగైః పురుషైర్వేదార్థానుసారేణ క్రియతే. ౨౬—౨౭. తత్కర్తృకరణే ఇతి. అయం భావః— ... పురుషాః ప్రథమతో “మాయాం బ్రహ్మవిష్ణ్వాదయః కస్మాదుత్పన్నా ఇతి జిజ్ఞాసాయాం వేదరసికాః పురుషాః ప్రథమతో ... వై జగదేతచ్చరాచరమ్. న తు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వరమ్, తయోర్విభూతిలేశో వై జగదేతచ్చరాచరమ్. న తస్య కార్యకరణం చ విద్యతే న తత్సమశ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే, పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చే”తి. “మాయా వా ఏషా నారసింహీ సర్వమిదం సృజతి సర్వమిదం రక్షతి సర్వమిదం సంహరతి తస్మాన్మాయామేతాం శక్తిం విద్యా”దిత్యాదిశ్రుతీః పర్యాలోచయన్తి. తచ్చేత్థమ్. యో యో వ్యవహారః, స శక్తిపూర్వకః తత్తదర్థానుసారేణైవానుమానం కల్పయన్తి. ... తత్రాస్మాకం ... వ్యవహారత్వాత్; ప్రాకృతపురుషవ్యవహారవదిత్యనుమానం కల్పయన్తి ...

ర్మకరణే ప్రభుః, నాహం పాలయితుం శక్తః సంహర్తుం నాపి శంకరః. ౪౮. తదధీనా వయం సర్వే వర్తామస్సతతం విభో, ప్రత్యక్షే చ పరోక్షే చ దృష్టాన్తం శృణు సువ్రత. ౪౯. శేషే స్వపితి పర్యంకే పరతంత్రో న సంశయః, తదధీనస్సదోత్తిష్ఠే కాలే కాలవశం గతః. ౫౦. తపశ్చరామి సతతం తదధీనోఽస్మ్యహం సదా, కదాచిత్సహలక్ష్మ్యా చ విహరామి యథా సుఖమ్. ౫౧. కదాచిద్దానవైస్సార్ధం సంగ్రామం ప్రకరోమ్యహమ్, దారుణం దేహదమనం సర్వలోకభయంకరమ్. ౫౨. ప్రత్యక్షం తవ ధర్మజ్ఞ తస్మిన్నేకార్ణవే పురా, పఞ్చవర్షసహస్రాణి బాహుయుద్ధం మయా కృతమ్. ౫౩. తౌ కర్ణమలజౌ దుష్టౌ దానవౌ మదగర్వితౌ, దేవదేవ్యాః ప్రసాదేన నిహతౌ మధుకైటభౌ ౫౪. తదా త్వయా న కిం జ్ఞాతం కారణం సు పరాత్పరమ్, శక్తిరూపం మహాభాగ కిం పృచ్ఛసి పునః పునః. ౫౫. యదిచ్ఛా పురుషో భూత్వా విచరామి మహార్ణవే, కచ్ఛపః కోలసింహాశ్చ వామనశ్చ యుగే యుగే. ౫౬. న కస్యాపి ప్రియో లోకే తిర్యగ్యోనిషు సంభవః, నాభవం స్వేచ్ఛయా వామవరాహాదిషు యోనిషు. ౫౭ విహాయ లక్ష్మ్యా సహ సంవిహారం కో యాతి మత్స్యాదిషు హీనయోనిషు, శయ్యాం చ ముక్త్వా గరుడాసనస్థః కరోతి యుద్ధం విపులం స్వతన్త్రః. ౫౮. పురా పురస్తేఽజ శిరో మదీయం గతం ధనుర్జ్యాక్షయ

హారస్తథా జన్మోత్తరం జగత్సర్జనాదివ్యవహారశ్చ శక్తిపూర్వక ఏవేతి నిశ్చినుమః. వ్యతిరేకే చ పశ్యన్తి నహి శక్తిరహితః స్పందితుమపి సమర్థః కశ్చిదితి తస్మాచ్ఛ్రుత్యనుమానాభ్యామస్మాకం శక్తిపూర్వకత్వం నిశ్చితమ్. తస్మాత్పరా శక్తిజన్యా ఏవ వయమితి. యత ఏవం తస్మాద్వయం సర్వే తదధీనా ఇత్యాహ— తదధీనా ఇతి. ప్రత్యక్షే చ పరోక్షే చేతి. అస్మాకం ప్రత్యక్షే వ్యవహారే పరోక్షే చ వ్యవహారే పరాధీనత్వం స్పష్టమేవ తత్ర దృష్టాంతముదాహరణం శృణు. ౪౮-౪౯. స్వపిమీతి. ప్రలయకాలీనవ్యవహారస్య బ్రహ్మణా దృశ్యమానత్వాభావేన పరోక్షత్వం ప్రలయకాలే చ తదధీనః శక్త్యధీన ఏవ స్వపిమి తథైవ కాలే సృష్టికాలే సదోత్తిష్ఠే ఉత్తిష్ఠామి తదధీనస్సన్నిత్యర్థః. స్వాపజాగరయోః క్షణమేకమపి న్యూనాధికం కర్తుం మయా న శక్యతే తస్మాత్పరతంత్ర ఏవాహమస్మీతి భావః. ౫౦—౫౪. తదేతి. ప్రథమతో మధుకైటభయుద్ధసమయే మద్బలం నష్టమనంతరం తౌ దేవ్యా విమోహితౌ మయి చ బలం తద్ధననయోగ్యం దేవ్యా స్థాపితమ్. తదా సర్వప్రపంచస్య మద్బలస్య చ కారణం భగవతీరూపం న కిం త్వయా జ్ఞాతమస్తి. తతః పునః కిం పృచ్ఛసీత్యర్థః. ౫౫. యదిచ్ఛేతి. యస్యా భగవత్యాః ఇచ్ఛయా ప్రథమతః స్త్రీరూపేణ స్థితో మణిద్వీపేఽనంతరమహం పురుషో భూత్వా మహార్ణవే చరామి వసామి తస్మాత్తదధీన ఏవాహమస్మీతి భావః. ఇయం కథా వక్ష్యమాణా. కోలేతి ప్రథమాంతం లుప్తవిభక్తికమ్. భారత ఇతి శేషః. ౫౬. నాభవమితి. తస్మాత్స్వేచ్ఛయా వామాః కుటిలాయా వరాహాదియోనయస్తాసు నాభవన్నాసం కింతు పరాధీన ఏవ సన్నభవమిత్యర్థః. ౫౭. కించ యది మమ స్వాతంత్ర్యం స్యాత్తదాసీం చ యోనిషు మమ జన్మనైవ స్యాన్నహి లోకే కశ్చన స్వతంత్రో హీనయోనిషు జన్మ వాంఛతీత్యాహ—విహాయేతి. ౫౮.

నాత్కృపాక్, త్వయా తదా వాజిశిరో గృహీత్వా సంయోజితం శిల్పివరేణ భూయః. ౫౯. హయాననోఽహం పరికీర్తితశ్చ ప్రత్యక్షమేతత్తవ లోకకర్తః, విడంబనేయం కిల లోకమధ్యే కథం భవేదాత్మపరో యది స్యామ్. ౬౦. తస్మాన్నాహం స్వతన్త్రోఽస్మి శక్త్యధీనోఽస్మి సర్వదా, తామేవ శక్తిం సతతం ధ్యాయామి చ నిరన్తరమ్. ౬౧. నాతః పరతరం కించిజ్జానామి కమలోద్భవ. నారద ఉవాచ— ఇత్యుక్తం విష్ణునా తేన పద్మయోనేస్తు సన్నిధౌ. ౬౨. తేనచాప్యహముక్తోఽస్మి తథైవ మునిపుఙ్గవ, తస్మాత్త్వమపి కల్యాణపుమర్థప్రాప్తిహేతవే. ౬౩. అసంశయం హృదంభోజే భజ దేవీపదామ్బుజమ్, సర్వం దాస్యతి సా దేవీ యద్యదిష్టం భవేత్తవ. ౬౪. సూత ఉవాచ—నారదేనైవముక్తస్తు వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, దేవీపాదాబ్జనిష్ణాతస్తపసే ప్రయయౌ గిరౌ. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ప్రథమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

హయగ్రీవావతారః.

ఋషయ ఊచుః.—సూతాస్మాకం మనః కామం మగ్నం సంశయసాగరే,

అన్యచ్చ మమ పరాధీనతాయాః ప్రత్యక్షముదాహరణముచ్యతే—పురేతి. హే అజ తే తవ పురోఽగ్రదేశే మదీయం శిరో ధనుషో జ్యాయాః మౌర్వ్యాః స్ఖలనాత్త్రోటనాత్ క్వ చాపి కస్మిన్నపి దేశే గతం పురా పూర్వం తదా వాజిశిరో అశ్వశిరో గృహీత్వా శిల్పివరేణ త్వష్ట్రా త్వయా సంయోజితం త్వదాజ్ఞయా త్వష్ట్రా సంయోజితమిత్యర్థః. యథా చాహం కథం సర్వేశ్వరః స్వతన్త్రో భవామి న హీశ్వరస్యేదృశదశా జాయతే తస్మాత్పరతన్త్ర ఏవాహమస్మీతి భావః. ౫౯. హయాననోఽహమితి। తదాహం హయాననో హయగ్రీవనామ్నా ఇతి పరికీర్తితః. ఇదం హే లోకకర్తః లోకోత్పాదక బ్రహ్మంస్తవ ప్రత్యక్షమేవాస్తి యది పునరాత్మపరః స్వతన్త్రోఽహం స్యాం భవేయం తదేయం విడంబనా లోకమధ్యే కథం భవేన్నకథమపీత్యర్థః. తస్మాదపి పరాధీన ఏవాహమస్మీతి జానీహీతి భావః. ౬౦. తదేవాహ—తస్మాదితి. శేషం స్పష్టం. యత్పృష్టం కం ధ్యాయసీతి తస్యోత్తరమాహ—తామేవ శక్తిమితి. శక్తిమితి సామ్యావస్థమాయాశబల బ్రహ్మరూపిణీ దేవీమిత్యర్థః. ౬౧—౬౪. అత్ర క్వచిత్పుస్తకేషు శేషే స్వపిమి పర్యంకే ఇత్యతః పూర్వం మమ భార్యా వరారోహా మహాలక్ష్మీరితి శ్రుతేత్యాదిపంచ శ్లోకాః సంతి. అగ్రే చ హయాననోఽహం పరికీర్తితశ్చేతి శ్లోకోత్తరం తస్మాన్నాహం స్వతన్త్రోఽస్మీత్యాదిపంచ శ్లోకా న సంతి తత్పక్షే తేషాం తదుక్తార్థస్యాధ్యాహారః కర్తవ్యః స్యాదితి. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతవ్యాఖ్యానేతిలకాభిధే ప్రథమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

ద్వాదశాధికపద్వ్యాసు శతసంఖ్యైర్లయాస్యయోః, కథయా తు మహాదేవ్యా మహోత్కర్షో నిగద్యతే. హయగ్రీవరూపం ప్రశ్నబీజముపలభ్య కథాప్రసంగమధ్యే ఏవ ఋషయః పృచ్ఛంతి—

యథోక్తం మహదాశ్చర్యం జగద్విస్మయకారకమ్. ౧. యన్మూర్ధా మాధవస్య క్వ-
గతో దేహాత్పునః పరమ్, హయగ్రీవస్తతో జాతః సర్వకర్తా జనార్దనః. ౨. వేదోఽ-
స్తౌతి యం దేవం దేవాస్సర్వే యదాశ్రయాః, ఆదిదేవో జగన్నాథః సర్వకారణ
కారణః. ౩. తస్యాపి వదనం ఛిన్నం దైవయోగాత్కథం తదా, తత్సర్వం కథయా
శు త్వం విస్తరేణ మహామతే. ౪. సూత ఉవాచ.—శృణ్వన్తు మునయస్సర్వే
సావధానా స్సమన్తతః, చరితం దేవదేవస్య విష్ణోః పరమతేజసః. ౫. కదాచిద్దారు
ణం యుద్ధం కృత్వా దేవస్సనాతనః, దశవర్షసహస్రాణి పరిశ్రాన్తో జనార్దనః. ౬.
సమే దేశే శుభే స్థానే కృత్వా పద్మాసనం విభుః, అవలంబ్య ధనుస్సజ్యం కణ్ఠదేశే
ధరాస్థితమ్. ౭. దత్త్వా భారం ధనుష్కోట్యాం నిద్రామాప రమాపతిః, శ్రాన్తత్వా
ద్దైవయోగాచ్చ జాతస్తత్రాతినిద్రితః. ౮. తదా కాలేన కియతా దేవాస్సర్వే సవాస
వాః, బ్రహ్మేశసహితాస్సర్వే యజ్ఞం కర్తుం సముద్యతాః. ౯. గతాస్సర్వేఽథ వైకుణ్ఠం
ద్రష్టుం దేవం జనార్దనమ్, దేవకార్యార్థసిద్ధ్యర్థం మఖానామధిపం ప్రభుమ్. ౧౦.
అదృష్ట్వా తం తదా తత్ర జ్ఞానదృష్ట్యా విలోక్య తే, యత్రాస్తే భగవాన్విష్ణుర్జగ్ము
స్తత్ర తదా సురాః. ౧౧. దదృశుస్తే తదేశానం యోగనిద్రావశం గతమ్, విచేత
నం విభుం విష్ణుం తత్రాసాం చక్రిరే సురాః. ౧౨. స్థితేషు సర్వదేవేషు నిద్రాసుప్తే
జగత్పతౌ, చిన్తామాపుస్సురాస్సర్వే బ్రహ్మరుద్రపురోగమాః. ౧౩. తానువాచ
తతశ్శక్రః కిం కర్తవ్యం సురోత్తమాః, నిద్రాభఙ్గః కథం కార్యశ్చిన్తయన్తు సురో
త్తమాః. ౧౪. తమువాచ తదా శంభుర్నిద్రాభఙ్గేఽస్తి దూషణమ్, కార్యం చైవ
ప్రకర్తవ్యం యజ్ఞస్య సురసత్తమాః. ౧౫. ఉత్పాదితా తదా వమ్రీ బ్రహ్మణా

సూతేతి. ౧. సర్వకర్తేతి. యం వేదోఽపి స్తౌతి యశ్చ సర్వకర్తా తస్యాపి హయగ్రీవత్వం ప్రాప్త
మిత్యాశ్చర్యకథనం భవేదితి భావః. ౨—౫. యుద్ధమితి. దైత్యైః సమం దారుణం క్రూరమ్.
౬. శుభే స్థానే ఇతి వైకుణ్ఠే దేవాః ప్రత్యహమాగత్య నిద్రాభఙ్గం కరిష్యన్తీతి దేవమిత్యావై
కుణ్ఠం త్యక్త్వా క్వచిదేకాన్తస్థాన ఇత్యర్థః. ధనుః సజ్యమితి. వక్రీభూతం ధరాస్థితం తద్ధనుః కణ్ఠ
దేశే అవలంబ్య యోగిజనవత్ కణ్ఠదేశం తద్ధనుషో ద్వితీయకోట్యాం స్థాపయిత్వేత్యర్థః.
దత్త్వేతి. సర్వశరీరస్య భారం తస్యాం ధనుష్కోట్యాం స్థాపయిత్వేత్యర్థః. ౮. దైవయోగాచ్చేతి. ఈశ్వ
రస్య శ్రాన్తత్వం నిద్రావశగత్వమనుచితమపి దైవయోగాత్ప్రారబ్ధయోగాదాగతమిత్యర్థః. తథా చ
తాదృశానామపి ప్రారబ్ధాధీనత్వం తతశ్చ పరాధీనత్వమస్తీతి ధ్వనితమ్. ౯—౧౫. వమ్రీ కీట
విశేషః. యస్య భాషాయాం 'వాలపీ'తి నామ. ఇయం చాఖ్యాయికా శతపథబ్రాహ్మణే చతుర్దశే
కాణ్డే ప్రవర్గ్యారమ్భేఽభిహితా. ‘‘స యః స విష్ణుర్యజ్ఞః స యః స యజ్ఞోఽసౌ స ఆదిత్య స్తద్ధేదం
యశో విష్ణుర్న శశాక సంయన్తుం తదిదమప్యేతర్హి నైవ సర్వ ఇవ యశః శక్నోతి సంయన్తుం
సతి సుధన్వమాదాయాపచక్రామ స ధనురార్త్న్యా శిర ఉపస్తభ్య తస్థౌ తం దేవా అనభి

పరమేష్ఠినా, తదా పశ్యతు తం తత్ర ధనుషోఽగ్రం ధరాస్థితమ్. ౧౬. భక్షితేఽగ్రే తదాఽనిష్టం గమిష్యతి కింపునః, తదా నిద్రావిముక్తోఽసౌ దేవదేవో భవిష్యతి. ౧౭. దేవకార్యం తదా సర్వం భవిష్యతి న సంశయః, స వమ్రీం సన్నిదేశాత్థ దేవ దేవస్యానఘ. ౧౮. వమ్ర్యువాచ తదా వమ్రీ దేవదేవస్య మాపతేః, నిద్రాభంగః కథం కార్యో దేవస్య జగతాం గురోః. ౧౯. నిద్రాభంగః కథాచ్ఛేదో దంపత్యోః ప్రీతిభేదనమ్, శిశుమాతృవిభేదశ్చ బ్రహ్మహత్యాసమం స్మృతమ్. ౨౦. తస్మాత్కిం మే దేవస్య కార్యం సుఖదాయినమ్, కిం ఫలం భక్షణాద్దేవ యేన పాపం కరోమ్యహమ్. ౨౧. సర్వస్స్వార్థమిహ లోకే హి కరోతి పాతకం కిల, తస్మాదహం కరిష్యామి స్వార్థమేవ ప్రభక్షణమ్. ౨౨. బ్రహ్మోవాచ.—తవ భాగం కరిష్యామో యజ్ఞమధ్యే యథా శృణు, తేన త్వం కురు కార్యం నో విష్ణుం బోధయ మా చిరమ్. ౨౩. హోమకర్మణి పార్శ్వే చ హవిర్దానాత్పతిష్యతి, తం తే భాగం విజానీహి కురు కార్యం త్వరాన్వితా. ౨౪. సూత ఉవాచ.—ఇత్యుక్తా బ్రహ్మణా వమ్రీ ధనుషోఽగ్రం త్వరాన్వితా, చఖాద సంస్థితం భూమౌ విముక్తా జ్యా తదాభవత్. ౨౫. ప్రత్యంచాయాం విముక్తాయాం ముక్తాకోటిస్తథోత్తరా, శబ్దస్సమభవద్ఘోరస్తేన త్రస్తాస్సురాస్తదా. ౨౬. బ్రహ్మాండం క్షుభితం సర్వం వసుధాకంపితా తదా, సముద్రాశ్చ సముద్విగ్నాస్త్రేసుశ్చ జలజంతవః. ౨౭. వవుర్వాతా వ్యథా చోగ్రాః పర్వతాశ్చ చకంపిరే, ఉల్కాపాతా మహోత్పాతా బభూవుర్దుఃఖశంసినః. ౨౮. దిశో ఘోరతరాశ్చాసన్సూర్యోఽప్యస్తంగతోఽభవత్, చింతామాపుస్సురాస్సర్వే కిం భవిష్యతి దుర్దినే. ౨౯. ఏవం చింతయతాం తేషాం మూర్ధా

ధృష్ణువంశః సమంతం పరిత్యాదిశంశతాహ వమ్ర్యస్తోచుః—''ఇమా వైవమ్ర్యో యదుపదీకాయోస్య జ్యామప్యద్యాతిస్మన్నస్మై ప్రయచ్ఛన్మే'' త్యాదినా. వమ్రీ తథోపదీకా చేతి హేమచంద్రకోశశ్చ. నను నిద్రాభంగకదోషాభావార్థం యది కీటవిశేషసోత్పాదితస్తర్హి తద్ద్వారా నిద్రాభంగే కృతేఽపి నిద్రాభంగకదోషో దేవానాం భవత్యేవేతి చేన్న—'కార్యం చైవ ప్రకర్తవ్యం యజ్ఞస్య సురసత్తమా' ఇతి పూర్వవచనేన యజ్ఞార్థం దోషకరణేఽపి ప్రత్యవాయాభావాత్. తర్హి కిమర్థం కీట ఉత్పాదితః స్వేనైవ కుతో న నిద్రాభంగః కృత ఇతి చేత్! ఉచ్యతే—సాక్షాన్నిద్రాభంగే విష్ణుకోపస్య సంభావనాస్తి కీటద్వారా భంగే తు తథా నాస్తీత్యాశయాత్. ౧౬. నను కీటద్వారా కథం నిద్రాభంగో భవిష్యతి? తత్ర యుక్తిమాహ—భక్షితేఽగ్ర ఇతి. అనిష్టమితిచ్ఛేదః. అథః కోట్యాం భక్షితాయాం ప్రత్యంచాయాం ముక్తాయాం ద్వితీయా కోటిరూర్ధ్వం గమిష్యతి తదాధికస్పర్శేన నిద్రాభంగో భవిష్యతీతి భావః. ౧౭—౧౮. నిద్రాభంగ ఇతి. యద్యపి భవతాం యజ్ఞార్థం నిద్రాభంగకరణేఽపి దోషో న తథాపి మమ యజ్ఞాధికారిత్వాభావాత్సమమాస్త్యేవేతి భావః. ౧౯—౨౩. పార్శ్వే కుండాద్బహిః పార్శ్వే దేశే ఇత్యర్థః. ౨౪—౨౮. అస్తంగతోఽభవదితి నిష్ప్రభో

విష్ణోస్సకుండలః, గతస్సముకుటః క్వాపి దేవదేవస్య తాపసాః. ౩౦. అన్ధకారే మహా
ఘోరే శాన్తే బ్రహ్మహరౌ తదా, శిరోహీనం శరీరన్తు దదృశాతే విలక్ష
ణమ్. ౩౧. దృష్ట్వా కబంధం విష్ణోస్తే విస్మితాస్సురసత్తమాః, చిన్తాసాగరమగ్నాశ్చ
రురుదుశ్శోకకర్శితాః. ౩౨. హా నాథ కిం ప్రభో జాతమత్యద్భుతమమానుషమ్,
వైశసం సర్వదేవానాం దేవదేవ సనాతన. ౩౩. మాయేయం కస్య దేవస్య యయా
తేఽద్య శిరో హృతమ్, అచ్ఛేద్యస్త్వమభేద్యోఽసి అప్రదాహ్యోఽసి సర్వదా.
౩౪ ఏవం గతే త్వయి విభో మరిష్యంతి చ దేవతాః, కిన్నశ్శోచ్యస్త్వయి న స్నేహా
స్వార్థేనైవ రుదామహే. ౩౫. నాయం విఘ్నః కృతో దైత్యైర్యక్షైర్న చ
రాక్షసైః, దేవైరేవ కృతః కస్య దూషణం చ రమాపతే. ౩౬. పరాధీనాస్సురా
స్సర్వే కిం కుర్మః క్వ వ్రజామ చ, శరణం నైవ దేవేశ సురాణాం మూఢచేత
సామ్. ౩౭. నచైషా సాత్త్వికీ మాయా రాజసీ నచ తామసీ, యయా ఛిన్నం శిర
స్తేఽద్య మాయేశస్య జగద్గురోః. ౩౮. క్రన్దమానాం స్తదా దృష్ట్వా దేవాఞ్ఛోకసప్లు
రోగమాన్, బృహస్పతిస్తదోవాచ శమయన్వేదవిత్తమః. ౩౯. రుదితేన మహా
భాగాః క్రన్దితేన తథాపి కిమ్, ఉపాయశ్చాత్ర కర్తవ్యః సర్వథా బుద్ధిగోచరః. ౪౦.
దైవం పురుషకారశ్చ దేవేశసదృశావుభౌ, ఉపాయశ్చ విధాతవ్యో దైవాత్ఫలతి
సర్వథా. ౪౧. ఇన్ద్ర ఉవాచ.—దైవమేవ పరం మన్యే ధిక్పౌరుషమనర్థకమ్, విష్ణో
రపి శిరశ్ఛిన్నం సురాణాం చైవ పశ్యతామ్. ౪౨. బ్రహ్మోవాచ.—అవశ్యమేవ
భోక్తవ్యం కాలేనాపాదితం చ యత్, శుభం వాప్యశుభం వాపి దైవం కోఽతిక్ర
మేత్పునః. ౪౩. దేహవాన్సుఖదుఃఖానాం భోక్తా నైవాత్ర సంశయః, యథా కాలన
కాత్కృత్తం శిరో మే శమ్భునా పురా. ౪౪. తథైవ లిఙ్గపాతశ్చ మహాదేవస్య శాపతః,

---

జాత ఇత్యర్థః. ౨౯. ఏవం చిన్తయతాం తేషామితి. అత్ర పురోడాశే ఇతి శేషః. ౩౦. నను
యస్మిన్ క్షణే ప్రత్యంచా ముక్తా తస్మిన్నేవ క్షణే మూర్ధా భిన్న
ప్రథమతః కియత్కాలపర్యంతముత్పాతా జాతాస్తతో మూర్ధా భిన్న ఇతి యుక్తిమత్. అత్ర తు
ఇతి చేన్న—మూర్ధచ్ఛేదోత్తరమేవోత్పాతా యద్యపి జాతాస్తథాప్యుత్పాతకోలాహలవ్యాకులతయా
దేవైర్మూర్ధచ్ఛేదో న జ్ఞాత ఇతి తదభిప్రాయేణ తథోక్తేః. తదేవ స్పష్టయతి—అంధకార ఇతి. శాంతే
తూత్పాతే పూర్వం భిన్నమపి శిరోఽనంతరం దదృశాతే ఇత్యర్థః. ౩౧—౩౨. వైశసం దుఃఖమ్.
౩౩—౩౪. దేవైరితి. అస్మాభిః స్వహస్తైనైవాయం విష్ణుః కృత ఇతి భావః—౩౫—౩౭. నచై
షేతి. మాయా మాయేశం న కదాపి మోహయతి కింత్వన్యమేవేతి భావః. ఇయముక్తిస్త్వద్యాపి సర్వే
శ్వర్యా భగవత్యా మహిమానమజ్ఞాత్వా విష్ణోర్మాయేశత్వం జ్ఞాత్వా స్థితానామితి బోధ్యమ్. అస్మిన్
సిద్ధాంతే తు విష్ణోర్మాయేశత్వాభావాద్దేవ్యా ఏవ మాయేశత్వాత్. ౩౮—౪౧. ఇంద్రస్తు సంతా
షేణ బృహస్పతిమతం ఖండయతి—దైవమేవేతి. ౪౨—౪౩. కృత్తం ఛిన్నం నఖేనేతి శేషః,

స్థానాద్వ్యాహరేత్తూర్ణం [illegible] తతో [illegible]. ౪౫. సహస్రభగసంప్రాప్తిదుఃఖం చైవ శచీపతేః, [illegible] నాకే [illegible]లే మానసే పరే. ౪౬. ఏతే దుఃఖస్య భోక్తారః [illegible] దుఃఖం [illegible] ద్యతే, సంసారేఽస్మి[illegible]గా స్తస్మాచ్ఛోకం త్యజంతు వై. ౪౭. చిం[illegible] మహామాయాం [illegible] దేవీం సనాతనీమ్, సా విధాస్యతి నః [illegible] ప్రకృతిః [illegible]. ౪౮. బ్రహ్మవిద్యాం జగద్ధాత్రీం సర్వేషాం జననీం తథా, యయా [illegible] త్రైలోక్యం సచరాచరమ్. ౪౯. సూత ఉవాచ—[illegible] సుర[illegible] నిగమానాధిదేవతా, దేహయుక్తాః స్థితా[illegible] సురకా[illegible]. ౫౦. బ్రహ్మోవాచ—స్తువంతు పరమాం దేవీం బ్రహ్మవిద్యాం సనాతనీమ్, [illegible] చ మహామాయాం సర్వకార్యార్థసాధనీమ్. ౫౧. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం [illegible] వేదాః [illegible], తుష్టువుః జ్ఞానగమ్యాం తాం మహామాయాం జగన్మతామ్. ౫౨. వేదా ఊచుః—నమో దేవి మహామాయే [illegible]కరే శివే, నిర్గుణే సర్వభూతేఽసి మాతః శంకరకామదే. ౫౩. త్వం భూమిః సర్వభూతానాం ప్రాణః ప్రాణవతాం తథా, ధీః శ్రీః కాన్తిః క్షమా శాన్తిః శ్రద్ధా మేధా ధృతిః స్మృతిః. ౫౪. త్వముద్గీథేఽర్ధమాత్రాసి గాయత్రీ వ్యాహృతి స్తథా, జయాచ విజయా ధాత్రీ లజ్జా కీర్తిః స్పృహా దయా. ౫౫. త్వాం సంస్తుమోఽంబ భువనత్రయసంవిధానదక్షాం దయా

౪౪—౪౫. వాసః కమలే ఇతి. ఇంద్రస్యైవేత్యర్థః. ౪౬—౪౭. అనేకోదాహరణైర్బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదిసర్వదేవానామనీశ్వరత్వమల్పజ్ఞత్వం పరేచ్ఛాధీనత్వం మాయామోహితత్వం చోపపాద్య అనంతరం విఘ్ననివారణార్థం సర్వస్వకార్యసిద్ధ్యర్థం సర్వేశ్వర్యాః సర్వజ్ఞాయాః స్వతంత్రాయా మాయేశాయా భగవత్యా ఆరాధనా కర్తవ్యేత్యాహ—చింతయన్త్వితి. ౪౮—౫౦. బ్రహ్మవిద్యామితి. అత్ర సర్వత్ర మయోక్తోపోద్ఘాతరీత్యా బ్రహ్మవిద్యామాయాదిశబ్దా మాయావిశిష్టబ్రహ్మవాచకా ఇతి న విస్మర్తవ్యమ్. యథా గజశరీరే ప్రవిష్టస్య చైతన్యస్య గజేతి సంజ్ఞా తథా ప్రథమం మాయాశరీరే ప్రవిష్టస్య చైతన్యస్య మాయాశక్తిరితి సంజ్ఞా ప్రథమా తతో విద్యాదిశరీరే ప్రవిష్టస్య విద్యాదిసంజ్ఞా. ౫౧—౫౩. 'నిర్గుణే'ఇత్యనేన బ్రహ్మరూపిణీ 'మహామాయే'ఇత్యనేన బ్రహ్మైకదేశ శక్తిరూపిణీ ఫలతో మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీతి ఫలితమ్. అత్ర సర్వత్ర దేవీస్తోత్రేషు పురాణతంత్రోక్తేషు దేవ్యా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపత్వాద్ధేతోః క్వచిద్బ్రహ్మత్వేన వర్ణనం క్వచిన్మాయాత్వేన వర్ణనముభయమపి సంగచ్ఛతే ఇతి బోధ్యమ్. ౫౪. ఉద్గీథ ఇతి. ఉద్గీథప్రణవే అర్ధమాత్రా బిందవ్యర్ధచంద్రరూపిణీ యా సా త్వమసి. వాచ్యవాచకయోరభేదాదర్ధమాత్రాత్మకత్వముక్తమితి బోధ్యమ్. తత్రార్ధమాత్రా పరం పదమితి వచనాదర్ధమాత్రావాచ్యత్వేన బ్రహ్మ ప్రతిపాదితమ్. తాదృశార్ధమాత్రాత్మకత్వోక్త్యాచ బ్రహ్మరూపత్వం భగవత్యాః స్పష్టమేవోక్తమ్. తదుక్తం మార్కండేయపురాణే "అర్ధమాత్రా స్థితా నిత్యా యానుచ్చార్యా విశేషతః"ఇతి. ౫౫. త్వాం సంస్తుమ ఇతి. హే అంబ! త్వాం [illegible]

రసయుతాం జననీం జనానామ్, విద్యాం శివాం సకలలోకహితాం వ రేణ్యాం [illegible] జవాసనిపుణాంభవనాశకర్త్రీమ్. ౪౬. బ్రహ్మాహరశ్శేషహ స్రనేత్ర [illegible] ర్యాభువనాధి నాథాః, తే త్వత్కృతా స్సంతి తతో నముఖ్యా [illegible] స్థిరజంగమానామ్. ౪౭. సకలభువనమేతత్కర్తుకామా యదా [illegible] దేవాన్విష్ణురుద్రాజముఖ్యాన్, స్థితిలయజననం తైః కారయస్యేకరూపా [illegible] కథంచిద్దేవి సంసారలేశః. ౪౮. న తే రూపం వేత్తుం సకలభువనే [illegible] నిపుణో-

---

సంస్తుమః కీదృశీం భువనత్రయస్య సవిధానముత్పాదనం తత్ర [illegible] వాగ్భవో మంత్రః తత్ర యో వాస స్తస్మిన్నిపుణాం పండితాం [illegible] బీజే ప్రతిబింబితత్వేన దృశ్యత్వాత్ తద్బీజోపాసకానాం [illegible] విద్యత ఇతి జాయత ఇతి భావః. భవనాశకర్త్రీం జ్ఞానప్రదానేనేతి భావః. ౪౬. [illegible] సంతి తే కిమితి స్వకార్యార్థం న స్తూయంతే తత్రాహ—బ్రహ్మేతి. బ్ర[illegible] శౌరిశ్చ సహస్రనేత్రశ్చ వాక్చ సరస్వతీ చ వహ్నిశ్చ సూర్యశ్చేతి యే భువనాధినాథాః [illegible] త్వత్కృతా స్త్వయోత్పాదితాః. కస్మాదితి చేద్యత స్త్వం స్థిరజంగమానాం [illegible] త్పాదితా స్తత స్తస్మాద్ధేతో స్తేన ముఖ్యాః అతో మాస్మాభిస్తేస్తూయంత [illegible] పాతం విహాయామముఖ్యపక్షపాతం కశ్చిత్కరోతీతి భావః. ౪౭. నన్వహమేవ [illegible] స్మిన్ జగతి నీచోచ్చప్రాణికల్పనయా వైషమ్యనైర్ఘృణ్యే మమ స్యాతామ్ [illegible] భువనమితి. హే జనని సకలభువనమేతద్యదా కర్తుకామా త్వమసి తదా విష్ణు [illegible] ప్రభృతీన్సృజసి సృష్టైశ్చ తైః స్థితిలయజననం సమాహారద్వంద్వః సృష్టిస్థితిసంహారాన్ [illegible] కథమేకరూపా ఈషదపి వికారాభావాత్. అవికృతరూపేత్యర్థః. [illegible] దోషప్రసక్తిస్తవేతి భావః. యథా రాజా స్వసేవకైః స్వస్వకర్మానురూపే [illegible] వైషమ్యనైర్ఘృణ్యే ప్రాప్నోతి తద్వత్. నను కథం మమావికృతరూపత్వమి[illegible] ఖల్వితి. హే దేవి తవ కథంచిత్కేనాపి ప్రకారేణ సంసారలేశః సంసారగంధ [illegible] స్తీత్యతో ఽవికృతరూపత్వం తవ నిర్విఘ్నమస్త్యేవేతి భావః. తథా చ శ్రుతిః "అసంగో హ్యయం పురుషో ఽసంగో న హి సజ్జత" ఇతి. ౪౮. కించ హే మాతః త్వాం సంస్తుమ ఇతి ప్రతిజ్ఞామాత్రమ స్మాభిః కృతాం స్తుతిం కర్తుమవలోక్యతే చేత్! కథమపి కర్తుం న శక్యత ఇత్యాహ—న తే రూప మితి. హే మాతః తే రూపం సగుణం వా నిర్గుణం వా వేత్తుం జ్ఞాతుం సకలభువనే ద్వైతప్రపంచే కో ఽపి పురుషో నిపుణః సమర్థో నాస్తి. తథా చ—శ్రుతిః—"యస్యాః స్వరూపం బ్రహ్మాదయో న విజానంతి తస్మాదుచ్యతే అజ్ఞేయే"తి. "కో అద్ధా వేద క ఇహ ప్రవోచత్ కుత ఆజాతా కుత ఇయంవిసృష్టిః అర్వాగ్దేవా అస్య విసర్జనేనాథాకో వేద యత ఆబభూవే"తి. "యతో వాచో నివ ర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహే"తి చ అస్త్యేవ తత్తవ రూపం దుర్జ్ఞేయం దూరం తవ నామ్నాం సంఖ్యామపి కథితుం కథయితుమిహ యోగ్యః పురుషో నాస్తి యథాయం దృష్టాంతః కో ఽపి యథా అల్పం కీలాలం వాపీసరోవరస్థజలం తత్కలయితుముల్లంఘయితుమశక్తో యో నరః బుద్ధమతిః సత్య

నాశయామ్యాత్మభావస్థో [illegible] యోగో [illegible],యదల్పం[illegible]లం కలయతు
[illegible] మతి. ౫౯. నదేవానామధ్యే
భగవతి [illegible] తే [illegible] నాసిజనని, కథం మిథ్యా
[illegible] న్నిగమవచనం దేవివిహితమ్.
౬౦. నిర [illegible] చరిత్రం తే చిత్రం భగ
[illegible] సత్యా [illegible]ల్లాసానాం [illegible]
[illegible] నానాత్వ [illegible] త్రిపా
[illegible] చనాన
[illegible] మనం
[illegible] సాధనేతి
[illegible] దేవానాం [illegible] విభవసారం [illegible]
దేవా [illegible]. [illegible] ఇతి [illegible]త్రాహ—
[illegible] నామ్నా [illegible]
[illegible] మేవాద్వితీయం బ్రహ్మ
నేహ నానాస్తి కించనే"తి శ్రుతిభ్యః. తర్హి మేఽపి సర్వం సకలం విశ్వం మిథ్యా కిం న విచయసి న
[illegible]మాసి. [illegible] స్తోతుం న
శక్యత ఇతి భావః. నను [illegible] కిం ప్రమాణం [illegible]త్రాహ-ప్రమాణం
[illegible] సహితం
య [illegible]. ౬౦. తన్నహా [illegible] సంకల్పవికల్పచేష్టత్వేన మమ వికా
రిత్వం స్యాత్ యథా [illegible]మేవ వివిధరూపేతి మమ పరిణామి[illegible]త్వం చ స్యాత్! [illegible]థా [illegible]
క్రియాయా ఇచ్ఛాప్ర[illegible] [illegible] యోః మయి భంగశ్చ
స్యాత్ తత్రాహ-నిరీహైవాసి త్వమితి. హే భగవతి! త్వం నిరీహైవ నిరిచ్ఛైవ అవిక్రియరూపైవాసి
శ్రుతిప్రతిపాద్యావిక్రియరూపస్య [illegible] త్వాత్. అస్తు తర్హి మమావిక్రియరూపత్వం
జగత్కారణత్వమసంభవాన్నాస్తు. న హ్యవిక్రియో [illegible] కించదపి కర్తుం శక్నోతీ.
పాషాణాదిష్వదర్శనాదితి చేత్! తత్రాహ—నిఖిలజగతామితి. హే భగవతి యద్యపి త్వం నిరీహాసి
తథాపి నిఖిలజగతాం కారణమపి త్వమేవాసి అవిక్రియరూపస్యైవ బ్రహ్మణో నాసదాసీన్నో సదా
సీత్తదానీం నాసీద్రజో నో వ్యోమా పరో యత్. తుచ్ఛేనాభ్వపిహితం యదాసీత్తపసస్తన్మహినా
జాయతైకమ్. [illegible]మస్తదగ్రే సమవర్తతాధీత్యాదిశ్రుతిభిర్జగత్కారణత్వ స్యాభ్యుక్తత్వేన తస్యాపి జగ
త్కారణత్వస్య త్వయ్యపలపితుమశక్యత్వాత్. నను తర్హి మయ్యరూపే ద్వితీయే సక్రియత్వమ
క్రియత్వం చ తమః ప్రకాశవద్విరుద్ధం ధర్మద్వయం కథం సంభవేదితి చేత్! తత్రాహ—చరిత్రం
తే చిత్రమితి. హే మాతః యద్యపి విరుద్ధధర్మద్వయవత్త్వమేకస్య న సంభవతి తథాపి శ్రుత్యా విరు
ద్ధధర్మద్వయస్యాపి ప్రతిపాదనాత్ తస్యాప్యపలాపానర్హత్వాత్ తదపి త్వయ్యద్వితీయే బ్రహ్మణి
సంభవత్యేవ కథమేకత్రాద్వితీయే విరుద్ధధర్మద్వయవత్త్వం సంభవేదితి చేత్! తే ఇదం చిత్రం విచి

వతి మనో నో వ్యథయతి, కథం కారం వాచ్యస్సకలనిగమాగోచరగుణ[illegible]
స్వయస్మాత్స్వయమపి న జానాసి పరమమ్. ౬౧. న [illegible] జానా[illegible]త్వం జనని [illegible]
న్మాళిపతనం శివే కిం వా జ్ఞాత్వావివిదిషసి శక్తిం మధుజితః, హరేః [illegible]
ర్దురితతతి రేషా బలవతీ భవత్యాః పాదాబ్జే భజననిపుణే [illegible]స్తి దురిత[illegible]. ౬[illegible]
ఉపేక్షాకిక్ష్వేయం తవ సురసమూహే తివిషమాహరే ర్మూర్ధ్నో నాశో [illegible]
మహాశ్చర్యజనకమ్, మహాదుఃఖమాత స్త్వమసి జననచ్ఛే[illegible] న జానీమో

త్రంచరిత్రమేవ నో మనో వ్యథయతి మోహయతి నైతదస్మ[illegible]నిర్వచ[illegible]
వాస్తీతి భావః. యత ఇదమనిర్వచనీయం తతః సకలనిగమానామగోచరా గుణా యస్య ప్రభా[illegible]
స తే ప్రభావః పామరైరస్మాభిః కథం కారం వాచ్యః న కథమపీత్యర్థః. హే మా[illegible]
ఇతి తావద్దూరం తిష్ఠతు యస్మాత్స్వయమపి త్వం స్వం స్వకీయమనిర్వచనీయప్రభావం [illegible]
త్కృష్టం న జానాసి తదాన్యః కథం జానీయాత్? న కథమపీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః. "[illegible]
అస్యాధ్యక్షః పరమే వ్యోమన్ సో అంగ వేద యది వా న వేద" ఇతి. అయం భావః—విరుద్ధయో
రేకత్ర సహావస్థానాసంభవరూపం యద్దూషణముద్భావితం తత్ర కిం సత్యయో రేకత్రావస్థానాసంభవః!
ఆహోస్విత్ సత్యమిథ్యాపదార్థయో రేకత్రావస్థానాసంభవః? ఆద్యపక్షే తు నాస్మత్సిద్ధాన్తే దూష[illegible]
విషయః. న హ్యస్మాభిర్విరుద్ధయోః సత్యయో రేకత్రావస్థానం మన్యతే బ్రహ్మణః సత్యత్వా[illegible]
మిథ్యాత్వాత్. ద్వితీయపక్షే తు సత్యమిథ్యాపదార్థయోరజ్జుసర్పాదౌ సహావస్థానస్య దృష్టత్వాన్న
విరోధః తథా చ బ్రహ్మణః పరమార్థనిష్క్రియత్వేఽపరిణామిత్వే సత్య[illegible] అనిర్వచనీయమిథ్యా
శక్తియోగాదసత్పదార్థాధ్యాసో జగత్సర్జనాదికం చ సర్వం భవిష్యతీతి సర్వమనవద్యమితి. ౬౧. నన్వ
స్త్వేతద్యద్భవద్భిః ప్రార్థ్యతే తత్ప్రార్థ్యతామితి చేత్! తత్రాహ—న కిం జానాసి త్వమితి
హే జనని యదర్థమస్మాభిర్భవతీ ప్రార్థ్యతే తన్మధుజితో విష్ణోర్మూర్ధపతనం సర్వజ్ఞత్వం న జానాసి
కిం కిమస్మాభిస్తద్వక్తవ్యం సర్వజ్ఞాయాస్తవాగ్రే. సత్యం జానామి తతః కిముచ్యత ఇతి చేత్
జ్ఞాత్వాపి మౌళిపతనం యద్యుపేక్షసే తత్ర కిం కారణమేతస్య స్వశక్త్యభిమానో జాతః తత స్తస్య
మధుజితః శక్తిం మౌళిపతనం జ్ఞాత్వా వివిదిషసి కిం జ్ఞాతుమిచ్ఛసి కిమ్! ఇదమప్యనుచితం త్వత్ప్ర
సాదాదేవానేన మధుదైత్యో జిత స్తత స్తస్యాల్పశక్తిపరీక్షయా భవాదృశా ద్రష్టుమనుచితమేవేతి మధు
జిత్పదేన బోధితమ్. నను నైతత్కారణమన్యదేవకించిత్కారణమస్తీతి చేత్తత్కిం హరేర్దురితతతిః పాతక
సంతతిర్బలవతీ. ప్రాప్తా తద్రూపమస్తు యతోఽన్యత్. యది ప్రథమపక్షస్తర్హి సోఽపి న సంభవతి
యతో భవత్యాః పాదాబ్జే యద్భజనం తస్మిన్నిపుణే ప్రవీణే విష్ణౌ దురితం క్వాస్తి? దేవీభక్తే
పాతకసంభావనా స్వప్నేఽపి నాస్తి. తదుక్తం—"భిత్వాభిత్వా చ భూతాని హత్వా
సర్వమిదం జగత్, దేవీం నమతి భక్త్యా యో న స పాపైః ప్రలిప్యతే" ఇతి. ౬౨. అన్యత్కారణం
చేత్! తత్కిం దేవేషూపేక్షా వా హరేర్మస్తకపతనేవిలక్షణస్వరూపదర్శనచమత్కారోవేత్యాహ-
ఉపేక్షేతి. ఇయం సురసమూహే యా తవోపేక్షా అతివిషమా కర్తుమయోగ్యా సా కిం కారణమ్
యద్వా హరేర్మూర్ధ్నో మస్తకస్య నాశః స ఏవేదమాశ్చర్యజనకం కారణం వా మతమ్. విచ్ఛిన్న
శిరస్కపురుషదర్శన చమత్కారాత్. ఇతి కారణద్వయం సంభావ్య ఖండయతి-మహాద్దుఃఖమితి.

మోశేత్యఘుటనవిలంబః కథమభూత్. ౬౩. జ్ఞాత్వా దోషం సకలసురతాపాదితం దేవి చిత్తే కింవా విష్ణావమరజనితం దుష్కృతం పాతితం తే, విష్ణోర్వా కిం సమరజనితః కోఽపి గర్వోఽతివేగాచ్ఛేత్తుం మూర్ధా తవ విలసితం నైవ విద్మోఽత్ర భావమ్. ౬౪. కిం వా దైత్యైస్సమరవిజితైస్త్వత్పదేశే సురమ్యే ఘోరం తప్త్వా భగవతి వరం లబ్ధవద్భిర్భవత్యాః, అంతర్ధానం గమితమథవా విష్ణుశీర్షం భవాని ద్రష్టుం కిం వా విగతశిరసం వాసుదేవం వినోదః ౬౫. సింధోః పుత్ర్యాం రోషితాం కిం త్వమాద్యే కస్మాద్దేవానాం ప్రేక్షసే నాథహీనామ్, క్షంతవ్యస్తే స్వాంశజాతాపరాధోఽప్యుత్థాప్యైనం మోదితాం మాం కురుష్వ. ౬౬. ఏతేసురాస్త్వాం సతతం నమంతి కార్యేష్వముఖ్యాః ప్రథితప్రభావాః, శోకార్ణవాత్తారయ దేవి దేవానుత్థాప్య దేవం సకలాధినాథమ్. ౬౭. మూర్ధా గతః క్వాం బ హరేర్న విద్మో నాన్యోఽస్త్యుపాయః

యదీదం కారణద్వయం తదా మహాదేవ్యా దుఃఖమస్మాకం నిరాలంబనత్వాపాతాత్. అస్మాకంసర్వోఽప్యాశ్రయస్త్వమేవ త్వం యదీత్థం కరోషి తర్హి వయం మృతా ఏవేతి భావః. తస్మాదిదముభ కారణద్వయం సంభావ్యత ఏవ. కించ హే మాతః త్వం భువనరూపం యన్మహద్దుఃఖం తచ్ఛేదే మూలాసీతి వేదసిద్ధాంతస్తదా విష్ణోర్శ్లోకేర్విసుటనం సంయోజనం తస్మిన్ విళంబః కథమభూదితి న జానీమస్తవాపేక్షయా కిమత్ర భారోఽధికోఽస్తి. త్వయైతాదృశసమయే క్షణమాత్రమపి విలంబో న కర్తుం యోగ్య ఇతి భావః. ౬౩. అథానేకాని కారణాని సంభావయంతి—జ్ఞాత్వేతి. హే దేవి సకలసురాణాం సమూహః సకలసురతా తయా సంపాదితం న నాప్రచారకం దోషం జ్ఞాత్వా తస్యా దుఃఖదనాయ ఇదం శిరశ్ఛేదనం కృతం త్వయా. రాజనాశే ప్రజానాం దుఃఖసంభవాత్. కిం వా ప్రజాకృతం పాపం రాజనీతిన్యాయేనామరజనితం దుష్కృతం విష్ణౌ దేవరాజే విద్యమానం తే త్వయా పాతితమ్. కిం వా విష్ణోః సమరజనితో యః కోఽప్యనిర్వచనీయోఽతిగర్వోఽస్తి తం వా ఛేత్తుం తవైతద్విలసితమితి. అత్రైతద్విషయే తే భావం నైవ విద్మో మూఢత్వాత్. ౬౪. కిం వా దైత్యైః సమరే యుద్ధే దేవైర్విజితైస్త్వత్పదేశే సురమ్యే ఘోరం తపస్తప్త్వా భవత్యాః సకాశాత్ వరం లబ్ధవద్భిరిదం విష్ణుశీర్షమంతర్ధానం తిరోధానం గమితం ప్రాపితమ్. యద్వా హే భవాని! •విగతశిరసం వాసుదేవం ద్రష్టుం తవాయం వినోదో వా. ౬౫. సింధోః పుత్ర్యాం లక్ష్మ్యాం హే ఆద్యే త్వం రోషితా అసి రుష్టాసి కిమ్? కస్మాదపరాధాద్దేవానాం నాథహీనాం గతధవాం ప్రేక్షసే. నైతత్తవోచితమ్: లక్ష్మీస్తు నాన్యా కాచిదస్తి కింతు తవ స్వాంశజైవ తస్మాత్తే త్వయా స్వాంశజాతాయా లక్ష్మ్యా అపరాధః క్షంతవ్యః. అథ చైనం విష్ణుముత్థాప్య మాం లక్ష్మీం మోదితాం హర్షితాం కురుష్వ. ౬౬. కించ యద్యద్రోషకారణం మనసి త్వయా జ్ఞాతమస్తి తత్ర క్షమాం విధాయ వయమనుగ్రహణీయా ఇత్యాహ—ఏతే ఇతి. హే భగవతి తవ జగత్కార్యేషు సృష్ట్యాదిషు ముఖ్యా అధికారిణస్త్వాం సతతం నమంతి త్వదనుగ్రహాదేవ ప్రథితప్రభావాః సంతి. అతస్తదభిమానమంగీకృత్య సకలాధినాథం దేవముత్థాప్య హే దేవి శోకార్ణవాత్తారయ దేవాన్. ౬౭. హే అంబ హరేర్మూర్ధా క్వ గత ఇత్యేవం ప్రథమం వయం న విద్మః దూరతస్తు తం మూర్ధానమానీయ దేహే సంయోజనమితి.

ఖలు జీవనేఽద్య, యథా సుధాజీవనకర్త్రీ తథా జగజ్జీవితదాసి దేవి. ౧౮. సూత ఉవాచ—ఏవం స్తుతా తదా దేవీ గుణాతీతా మహేశ్వరీ, ప్రసన్నా సా మహా మాయా వేదైస్సాంగైశ్చ పారగైః. ౧౯. తానువాచ తదా వాణీ హ్యాకా స్థాశరీరిణీ, దేవాన్ప్రతి సుఖైశ్శ్లక్ష్ణైరానందకరీ శుభా. ౨౦. మాకురుధ్వం సురశ్రే ష్ఠాః తాంస్వస్థాస్తిష్ఠన్తు చామరాః, స్తుతాహం నిగమైః కామం సంతుష్టాస్మి న సంశయః ౨౧. యః పుమాన్మానుషేలోకే స్తోత్రేణానేన మామకీం స్తుతిమ్, కరిష్యతి సదా భక్త్యా సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్. ౨౨. శృణోతి వా స్తోత్రమిదం మదీయం భక్త్యా త్రికాలం సతతం నరో యః, విముక్తదుఃఖస్సుఖ కేత్స్యః చ వేదో స్మృ తన్నను వేదతుల్యమ్. ౨౩. శృణ్వంతు కారణం చాస్య యజ్జాతం సహసా హరేః, అకారణం కథం కార్యం సంసారేఽత్ర భవిష్యతి. ౨౪. ఉపవిష్టః సుసమయాం విష్ణుః సంస్థితామన్తికే ప్రియామ్, జహాస వదనం వీక్ష్య తస్యాస్తత్ర మనోరమమ్. ౨౫. తయా జ్ఞాతం హరిర్నూనం కథం మాం హసతి ప్రభుః, విరూపం హరిణా దృష్టం ముఖం మే కేన హేతునా. ౨౬. వినాపి కారణేనాద్య కథం హాస్యస్య సంభవః, సపత్నీ వా కృతా తేన మన్యేఽన్యా వరవర్ణినీ. ౨౭. తతః కోపయుతా జాతా మహాలక్ష్మీస్తమోగుణా, తామసీ తు తదా శక్తిస్తస్యా దేహే సమావిశత్. ౨౮. కేనచిత్కాలయోగేన దేవకార్యార్థసిద్ధయే, ప్రవిష్టా తామసీ శక్తిస్తస్యా దేహేఽతిదారుణా. ౨౯. తామసావిష్టదేహా సా చుకోపాతిశయం తదా, శనకైః సము వాచేదమిదం పతతు తే శిరః. ౩౦. స్త్రీస్వభావాచ్చ భావిత్వాత్కాలయోగాద్విని

విష్టాస్త్వాం వినాన్యోఽప్యుపాయో జీవనాయ నాస్తి అస్మిన్ సంకటే యథా దేవానాం అమృతం జీవనరూపే కర్మణి దక్షా. తథాహి దేవి జగతో ద్వైతప్రపంచస్య జీవితదా జీవనదా త్వమేవాసి అతో యథేచ్ఛసి తథా కుర్వితి భావః. ౧౮. సామగైః సామగాయకైః. ౧౯—౨౪. మనోరమామితి. ధన్యమస్యా ముఖమిత్యభిప్రాయేణ నిర్వ్యాజంజహాసేత్యర్థః. ౨౫. హాసతీతి. కదాపీన హాసతీతి తయా జ్ఞాతమిత్యర్థః. విరూపమితి. అద్యావధ్యయనేన మన్ముఖేన కదాపి విరూపతా దృష్టా న చ హాస్యం కృతమ్. అద్యకేన కారణేన విరూపతా దృష్టా హాస్యం చానేన కృతమిత్యర్థః. ౨౬. నను విరూపతా నైవ దృష్టా కేవలం హాస్యమేవ కృతమితి చేత్! తత్రాహ—వినాపీతి. నిష్కార ణం హాస్యం నైవ భవతీత్యర్థః. విరూపతాకారణం హాస్యే అస్తీతి యథా తర్కితం తథా కారణాం తరమపి తర్కయతి - సపత్నీ వేతి. ౨౭. తతః కోపయుతేతి. తమోగుణేతి. నను మహాలక్ష్మ్యాః సాత్త్వికత్వాత్ తమోగుణత్వమప్రసిద్ధం తత్రాహ—తామసీతి. తస్మిన్నేవ కాలే తామసీ శక్తి ర్దేహే సమావిశత్ న తు పూర్వమిత్యర్థః. ౨౮. కిం కారణమితి చేత్! తత్రాహ—కేనచిత్కా లేతి. విపరీతకాలయోగేనేత్యర్థః. పరిణామస్తు తస్య శుభఏవాస్తీత్యాహ—దేవకార్యార్థేతి. దేవ కార్యార్థసిద్ధ్యర్థం చేత్యర్థః. ౨౯—౩౦, శాపదానే కారణాంతరమాహ—స్త్రీస్వభావాదితి. అవి

ర్తతః, ... తదా ... శాపః స్వసుఖనాశనః. ౬౧. సపత్నీసమ్భవం దుఃఖం వైధవ్యాధికం త్వితి, విచిన్త్య మనసేత్యుక్తం తామసీశక్తియోగతః. ౬౨. అనృతం సాహసం మాయామూర్ఖత్వమతిలోభతా, అశౌచం నిర్దయత్వం చ స్త్రీణాం దోషాస్స్వభావజాః. ౬౩. పశ్చాత్ వాసుదేవస్య కరోమ్యద్య యథా పురా, శిరో హయస్య యోగేన నిముఖం జనణాముపథా. ౬౪. అన్యచ్చ కారణం కించిద్వర్తతే సురసత్తమాః, భవనాశ్చ మహత్కార్యం భవిష్యతి న సంశయః. ౬౫. పురా దైత్యో మహాబాహుర్హయగ్రీవోఽతివిశ్రుతః, తపశ్చక్రే సరస్వత్యాస్తీరే పరమదారుణమ్. ౬౬. జజాపైకాక్షరం మన్త్రం మాయాబీజాత్మకం మమ, నిరాహారో యతాత్మా చ సర్వభోగవివర్జితః. ౬౭. ధ్యాయన్మాం తామసీం శక్తిం సర్వభూషణభూషితామ్, ఏవం వర్షసహస్రం చ తపశ్చక్రేఽతిదారుణమ్. ౬౮. తదాహం తామసం రూపం కృత్వా తత్ర సమాగతా, దర్శనే పురతస్తస్య ధ్యాతం తత్తేన యాదృశమ్. ౬౯. సింహోపరి స్థితా తత్ర తమవోచం దయాన్వితా, వరంబ్రూహి మహాభాగ దదామి తవ సువ్రత. ౭౦. ఇతి శ్రుత్వా వచో దేవ్యా దానవః ప్రేమపూరితః, ప్రదక్షిణాం ప్రణామఞ్చ చకార త్వరితస్తదా. ౭౧. దృష్ట్వా రూపం మదీయం స ప్రేమోత్ఫుల్లవిలోచనః, హర్షాశ్రుపూర్ణనయనస్తుష్టావ సచ మాం తదా. ౭౨. హయగ్రీవ ఉవాచ—నమో దేవ్యై మహామాయే సృష్టిస్థిత్యంతకారిణి, భక్తానుగ్రహచతురే కామదే మోక్షదే శివే. ౭౩. ధరాపస్తేజః పవనఖపఞ్చానాఞ్చ కారణం, త్వం గన్ధరసరూపాణాం కారణం స్పర్శశబ్దయోః. ౭౪. ఘ్రాణం రసనా చక్షుస్త్వక్ శ్రోత్రమిన్ద్రియాణి చ, కర్మేన్ద్రియాణి చాన్యాని త్వత్తస్స

వేకాఽపి ప్రాయః స్త్రీణాం ప్రవృత్తేః. భావిత్వా దవశ్యంభావిత్వాత్. కాలయోగాత్ సాంప్రతం విపరీతకాలాగమనాత్. ౬౧. స్వహస్తేన కథం వైధవ్యం సంపాదితమితి చేద్వైధవ్యాపేక్షయా సపత్నీసంభవదుఃఖస్యాసోఢవ్యత్వాదిత్యాహ—సపత్నీతి.౬౨. స్త్రీణాం దోషాః స్వభావజా ఇతి. తామసస్త్రీణాం తమోగుణాదేతే దోషాః స్వభావజా ఇత్యర్థః. తేన సాత్త్వికస్త్రీణాముత్తమా గుణా భవంతీతి బోధ్యమ్. యద్యపి లక్ష్మ్యాః సాత్త్వికత్వమస్తి తథాప్యాగంతుకతామసీ శక్తియోగాదిత్థం జాతమితి భావః. ౬౩. ౬౪. దేవకార్యార్థసిద్ధయే ఇతి యదుక్తం తదేవాహ—అన్యచ్చేతి. ౬౫.౬౬. జజాపైకాక్షరమితి. అనేన చ మాయాబీజం భగవత్యా మాయాశబలబ్రహ్మరూపిణ్యా ముఖ్యమస్తీతి ఇతరమంత్రాపేక్షయేతి బోధితమ్. యథా చ తారాదిమంత్రాః సామాన్యబ్రహ్మవాచకాః. ఇదం తంత్రవిదాం స్పష్టమ్. తస్మాన్మాయాబీజమేవ ముఖ్యం శాక్తం రూపం ఏతదేవ బోధయితుమత్ర మమేత్యుక్తమ్.౬౭.ధ్యాయన్మాం తామసీం శక్తిమితి యద్యపి మాయాబీజస్య మాయాశబలబ్రహ్మవాచ్యో న తామసీ శక్తిః తథాప్యేతస్య మంత్రస్య సర్వాత్మకత్వాద్దైత్యస్య చ తామసత్వాత్తామసీం శక్తిమేవ ధ్యాత్వా మాయాబీజమేవ జజాపేత్యర్థః. ౬౮. తామసం రూపమితి. యద్యప్యహం సామ్యావస్థమాయాశబల బ్రహ్మరూపిణీ మాయాబీజవాచ్యా తథాపి తస్య ధ్యానానురోధేనైవ మయాపి తామసంరూపం ధృతమిత్యర్థః.తదేవ స్పష్టయతి—ధ్యాతం తత్తేన యాదృశమితి.౬౯.౭౩.

ర్వంమహేశ్వరి.౯౫.శ్రీదేవ్యువాచ—కిం తేఽభీష్టం వరం బ్రూహి వాఞ్ఛితం యచ్ఛ
దామి తత్,పరితుష్టాస్మి భక్త్యా తే తపసా చాద్భుతేన చ. ౯౬.హయగ్రీవఉవాచ—
యథా మే మరణం మాతర్న భవేత్తత్తథా కురు, భవేయమమరో యోగీ తథా
జేయస్సురాసురైః. ౯౭. దేవ్యువాచ. జాతస్య హి ధ్రువం మృత్యుర్ధ్రువం జన్మ
మృతస్యచ, మర్యాదా చేదృశీ లోకే భవేచ్చ కథమన్యథా. ౯౮. ఏవం త్వం నిశ్చ
యంకృత్వా మరణే రాక్షసోత్తమ, వరం వరయ చేష్టం తే విచార్య మనసా కిల. ౯౯.
హయగ్రీవ ఉవాచ—హయగ్రీవాచ్చ మే మృత్యుర్భవేన్నాన్యాజ్జనాదికే, శివే
మే వాఞ్ఛితం కామం పూరయస్వ మనోగతమ్.౧౦౦.దేవ్యువాచ—గృహంగచ్ఛ
మహాభాగ కురు రాజ్యం యథాసుఖమ్, హయగ్రీవాదృతే మృత్యుస్తే నూనం
భవిష్యతి. ౧౦౧. ఇతి దత్త్వా వరం తస్మా అన్తర్ధానం గతా తదా, ముదం పరా
మికాం ప్రాప్య సోఽపి స్వభవనంగతః. ౧౦౨. సపీడయతి దుష్టాత్మా మునీన్వేదాంశ్చ
సర్వశః, న కోఽపి విద్యతే తస్య హంతాద్యభువనత్రయే. ౧౦౩. తస్మాచ్ఛీర్షంహ
యాస్యస్య సముత్కృత్య మనోహరమ్, దేహేఽత్ర విశిరో విష్ణోస్త్వష్టా సంయోజ
యిష్యతి. ౧౦౪. హయగ్రీవోఽథ భగవాన్హనిష్యతి తమాసురమ్, పాపిష్ఠం దాన
వంక్రూరం దేవానాం హితకామ్యయా.౧౦౫.సూతఉవాచ—ఏవం సురాంస్తదా
భాష్యశర్వాణీ విరరామహ, దేవాస్తదాతిసంతుష్టాస్తమూచుర్దేవశిల్పినమ్.౧౦౬.
దేవా ఊచుః—కురు కార్యం సురాణాం వై విష్ణోశ్శీర్షాభియోజనమ్,దానవప్రవరం
దైత్యంహయగ్రీవో హనిష్యతి.౧౦౭. సూతఉవాచ—ఇతి శ్రుత్వా వచస్తేషాం
త్వష్టా వాతిత్వరాన్వితః, వాజిశీర్షం చకర్తాశు ఖడ్గేన సురసన్నిధౌ.౧౦౮. విష్ణోః శరీ
రే తేనాశుయోజితం వాజిమస్తకమ్,హయగ్రీవో హరిర్జాతో మహామాయాప్రసా
దతః.౧౦౯.కియతా తేన కాలేన దానవో మదదర్పితః,నిహతస్తరసా సఖ్యే దేవానాం
రిపురోజసా.౧౧౦.య ఇదం శుభమాఖ్యానం శృణ్వంతి భువి మానవాః, సర్వదుఃఖ

ధరాంబుతేజ ఇతి. ధరా పృథ్వీ అంబు జలం తేజోఽగ్నిః పవనో వాయుః ఖమాకాశ ఏతే పంచ
పదార్థాస్తేషాం కారణమ్. ౯౪.౯౯.హయగ్రీవాచ్చేతి. హయగ్రీవో జగతీతలే నైవాస్తి తథాచ తస్మా
న్మృత్యుర్యాచితోఽపి నైవ భవిష్యతీతి గూఢోఽభిసంధిర్దైత్యస్య. ౧౦౦—౧౦౨. స పీడయతీతి.
స దుష్టాత్మా పీడయిష్యతీత్యర్థః. న తు యథాశ్రుతో వర్తమానార్థః కర్తవ్యః తథా సతి తస్మిన్
దుష్టదైత్యే సతి దేవానాం యజ్ఞాదికం తాదృశదుష్టదైత్యపీడాపరిజ్ఞానాభావశ్చాసంగత ఏవ స్యాత్!
భవిష్యద్దైత్యకథాకథనే తు న కోఽపి దోషః. ౧౦౩. విశిరో విష్ణోః విగతశిరస్కవిష్ణోర్దేహ ఇత్యర్థః.

ధన్యాస్తే శృణ్వంతి వసుధాయాం... ౧౧౧. మహామాయాచరిత్రఞ్చ పవిత్రం పాపనాశనమ్, పఠతాం శృణ్వతాం చైవ సర్వసంపత్తికారకమ్. ౧౧౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ప్రథమస్కంధే
పఞ్చమోఽధ్యాయః.

◄ మధుకైటభోత్పత్త్యాదిః. ►

ఋషయ ఊచుః—సౌమ్య యచ్చ త్వయా ప్రోక్తం శౌరేర్యుద్ధం మహార్ణవే, మధుకైటభయోస్సార్ధం పఞ్చవర్షసహస్రకమ్. ౧. కస్మాత్తౌ దానవౌ జాతౌ తస్మిన్నేకార్ణవే జలే, మహావీర్యౌ దురాధర్షౌ దేవైరపి సుదుర్జయౌ. ౨. కథన్తావసురౌ జాతౌ కథఞ్చ హరిణా హతౌ, తదాచక్ష్వ మహాప్రాజ్ఞ చరితం పరమాద్భుతమ్. ౩. శ్రోతుకామా వయం సర్వే త్వం వక్తా చ బహుశ్రుతః, దైవాచ్చాత్ర సంజాతః సంయోగస్తు తథావయోః. ౪. మూర్ఖేణ సహ సంయోగో విషాదపి సుదుస్సహః, విజ్ఞేన సహ సంయోగః సుధారససమః స్మృతః. ౫. జీవన్తి పశవ స్సర్వే ఖాదన్తి మేహయన్తి చ, జానన్తి విషయాకారం వ్యవాయసుఖమద్భుతమ్. ౬. న తేషాం సదసజ్జ్ఞానం వివేకో న చ మోక్షదః, పశుభిస్తే సమా జ్ఞేయాః యేషాం న శ్రవణాదరః. ౭. మృగాద్యాః పశవః కేచిజ్జానంతి శ్రావణం సుఖమ్, అశ్రోత్రాః ఫణినశ్చైవ ముముహుర్నాదపానతః. ౮. పఞ్చానామిన్ద్రియాణాం వై శుభే శ్రవణదర్శనే, శ్రవణాద్వైస్తు విజ్ఞానం దర్శనాచ్చిత్తరంజనమ్. ౯. శ్రవణం త్రివిధం ప్రోక్తం సాత్త్వికం రాజసం తథా, తామసఞ్చ మహాభాగాస్సుజ్ఞోక్తం నిశ్చయాన్వితమ్. ౧౦. సాత్త్వికం వేదశాస్త్రాదిసాహిత్యం చైవ రాజసమ్, తామసం యుద్ధవార్తా చ పరదోషప్రకాశనమ్. ౧౧. సాత్త్వికం త్రివిధం ప్రోక్తం ప్రజ్ఞావ

౧౦౮—౧౦౯. కియతేతి. ఏతత్కాలాదూర్ధ్వం బహుకాలేన దైత్యో (మదదర్పితో) జాతస్తేన దేవా ఉపద్రుతాః. తతో హయగ్రీవేణ నాశిత ఇతి బోధ్యమ్. ౧౧౦—౧౧౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే తిలకాభిధే ప్రథమస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః.

చతుర్భిరధికైశ్చత్వారింశచ్ఛ్లోకైరతః పరమ్, మధుకైటభయోర్యుద్ధోద్యోగః సమ్యగుదీర్యతే. తత్ర చతుర్థేఽధ్యాయే మధుకైటభాభ్యాం సహ పంచవర్షసహస్రాణి బాహుయుద్ధం మయా కృతమితి భగవతోపవర్ణితం తత్ప్రశ్నబీజముపలభ్య ఋషయః పృచ్ఛంతి—సౌమ్య యచ్చేతి. ౧. కస్మాదితి. కస్మాదుత్పన్నావిత్యర్థః. ౨. కథం తావసురావితి. దానవాపేక్షయా అసురావతిక్రూరౌ. ఇమౌ త్వసురావేవ దానవౌ. దనోరనుత్పన్నత్వాత్. తథాపి దానవసదృశత్వాద్దానవావిత్యుక్తమ్. ౩—౬. ఇతఃపరం పురాణవక్తురుత్సాహాయ శ్రోతారః స్వోత్సాహం ప్రకటయంతి—న తేషామితి. ౭. మృగాద్యా అపి పశవ ఇత్యర్థః. తద్వత్ఫణినోఽపీత్యర్థః. ౮. శ్రవణదర్శనే ఇతి. పంచేంద్రియాణాం మధ్యే శ్రవణేంద్రియం దర్శనేంద్రియం చ శుభం కల్యాణకరమిత్యర్థః. [illegible] ౯—౧౧.

ద్భిశ్చ పణ్డితైః, ఉత్తమం మధ్యమం చైవ తథైవాధమమిత్యుత. ౧౨. ఉత్తమం మోక్షఫలదం స్వర్గదం మధ్యమం తథా, అధమం భోగదం ప్రోక్తం నిశ్చిత్య విదితమ్బుధైః. ౧౩. సాహిత్యం చైవ త్రివిధం స్వీయాయాం చోత్తమం స్మృతమ్, మధ్యమం వారయోషాయాం పరోఢాయాం తథాధమమ్. ౧౪. తామసం త్రివిధం జ్ఞేయం విద్వద్భిః శాస్త్రదర్శిభిః, ఆతతాయిని యుద్ధాయ యదుత్తమము దాహృతమ్. ౧౫. మధ్యమఞ్చాపి విద్వేషాత్పాణ్డవానాం యథారిభిః, అధమం న్నిర్నిమిత్తం తు వివాదే కలహే తథా. ౧౬. తదత్ర శ్రవణం ముఖ్యం పురాణస్య మహామతేః, బుద్ధిప్రవర్ధనం పుణ్యం తతః పాపప్రణాశనమ్. ౧౭. తస్మాద్బ్రూహి మహాబుద్ధే కథాం పౌరాణికీం శుభామ్, శ్రుతాం ద్వైపాయనాత్పూర్వం సర్వార్థస్య ప్రసాధినీమ్. ౧౮. సూతఉవాచ—యూయం ధన్యా మహాభాగా ధన్యోఽహం పృథివీతలే, యేషాం శ్రవణబుద్ధిశ్చ మమాపి కథనే కిల. ౧౯. పురా హ్యేకార్ణవే జాతే విలీనే భువనత్రయే, శేషపర్యంకసుప్తే చ దేవదేవే జనార్దనే. ౨౦. విష్ణుకర్ణమలోద్భూతౌ దానవౌ మధుకైటభౌ, మహాబలౌ చ తౌ దైత్యౌ వివృద్ధౌ సాగరే జలే. ౨౧. క్రీడమానౌ స్థితౌ తత్ర విచరంతావితస్తతః, తావేకదా మహాకాయౌ క్రీడాసక్తౌ మహార్ణవే. ౨౨. చింతామవాపతుశ్చిత్తే భ్రాతరావివ సంస్థితౌ, నాకారణం భవేత్కార్యం సర్వత్రైషా పరంపరా. ౨౩. ఆధేయం తు వినాధారం న తిష్ఠతి కథంచన, ఆధారాధేయభావస్తు భాతి నో చిత్తగోచరః. ౨౪. క్వ తిష్ఠతి జలం చేదం సుఖరూపం సువిస్తరమ్, కేన సృష్టం కథం జాతం మగ్నావావాం జలే స్థితౌ. ౨౫. ఆవాం వా కథముత్పన్నౌ కేన వోత్పాదితావుభౌ, పితరౌ క్వేతి విజ్ఞానం నాస్తి కామం తథావయోః. ౨౬. సూత ఉవాచ—ఏవం కామయమానౌ తౌ జగ్మతుర్న వినిశ్చయమ్, ఉవాచ కైటభస్తత్ర మధుం పార్శ్వే స్థితం జలే. ౨౭.

సాత్త్వికశ్రవణస్యాపి త్రివిధం భేదమాహ—సాత్త్వికమితి. ౧౨-౧౩. రాజసం శ్రవణమపి త్రివిధమాహ—నవరసాత్మకః శృంగార ఇత్యర్థః. ఉత్తమమితి. పరస్త్రీగమనజన్యదోషాభావాత్. మధ్యమమితి. తత్ర స్వల్పదోషాత్. అధమమితి. దోషబహుత్వాత్. ౧౪—౧౬. తదత్ర శ్రవణం ముఖ్యమితి. సాత్త్వికశ్రవణభేదత్రయమధ్యేఽపి ముఖ్యం ప్రథమం మోక్షప్రదం యదుక్తం సాత్త్వికం శ్రవణం తదాత్మకం పురాణశ్రవణమస్తీత్యర్థః. బుద్ధిప్రవర్ధనమితి. సూక్ష్మాత్మరూపవస్తువిషయకబుద్ధేః ప్రవర్ధనం కారణమిత్యర్థః. ౧౭—౧౯. పురేతి. అవాంతరప్రలయే ఇత్యర్థః. ౨౦—౨౨. భ్రాతరావివేతి. ఏకోదరజన్యత్వాభావాన్న ముఖ్యౌ భ్రాతరౌ కింతు పరస్పరప్రేమ్ణా భ్రాతృతుల్యావిత్యర్థః. తౌ చింతామవాపతుర్విచారం చక్రతురిత్యర్థః. తమేవ విచారమాహ—నాకారణమితి. కారణం వినా కార్యం నైవ భవతీత్యర్థః. ౨౩. ౨౪. కేన సృష్టమితి నిమిత్తకారణప్రశ్నః. జలే స్థితావితి. అత్ర కథమితి శేషః. ౨౫. ఆవాం వేతి. అత్రాప్యుభయకారణప్రశ్నః. ౨౬. ౨౭.

కైటభ ఉవాచ — యయావామత్ర సలిలే స్థాతుం శక్తిర్మహాబలా, వర్తతే భ్రాతర
పరా కారణం సా హి మే మతా. ౨౮. తయా తతమిదం తోయం తదాధారం చ
తిష్ఠతి, సైవ దేవీ పరా దేవీ కారణం చ తథావయోః. ౨౯. ఏవం విబుధ్యమానౌ తౌ
చిన్తావిష్టౌ యదాసురౌ, తదాన్తరిక్షే శ్రుతం తాభ్యాం వాగ్బీజం సుమనోహరమ్.
౩౦. గృహీతశ్చ తదాభ్యాం తస్యాభ్యాసో దృఢః కృతః, తదా సౌదామినీ దృష్టా
తాభ్యాం ఘనోత్థితా శుభా. ౩౧. తాభ్యాం విచారితం తత్ర మన్త్రోఽయం నాత్ర
సంశయః, తథా ధ్యానమిదం దృష్టం గగనే సగుణం కిల. ౩౨. నిరాహారౌ జితా
త్మానౌ తన్మనస్కౌ సమాహితౌ, బభూవతుర్విచిన్త్యైవం జపధ్యానపరాయణౌ. ౩౩.
ఏవం వర్షసహస్రం తు తాభ్యాం తప్తం మహత్తపః, ప్రసన్నా పరమా శక్తిర్జాతా
సానుపమా తయోః. ౩౪. ఖిన్నౌ తౌ దానవౌ దృష్ట్వా తపసే కృతనిశ్చయౌ,
తయోరనుగ్రహార్థాయ వాగువాచాశరీరిణీ. ౩౫. వరం వాం వాఞ్ఛితం
దైత్యౌ బ్రూతాం మనస్సమ్మతమ్, ఇదానీం పరితుష్టాస్మి యువయోస్తపసా కిల. ౩౬.
సూత ఉవాచ — ఇతి శ్రుత్వా తు తాం వాణీం దానవావూచతుస్తదా, స్వేచ్ఛయా
మరణం దేవి వరం నౌ దేహి సువ్రతే. ౩౭. వాణ్యువాచ — వాఞ్ఛితం మరణం దైత్యౌ
భవేతాం మత్ప్రసాదతః, అజేయౌ దేవదైత్యైశ్చ భ్రాతరౌ నాత్ర సంశయః. ౩౮.
సూత ఉవాచ — ఇతి దత్తవరౌ దేవ్యా దానవౌ మదదర్పితౌ, చక్రతుః సాగరే
క్రీడాం యాదోగణసమన్వితౌ. ౩౯. కాలేన కియతా విప్రా దానవాభ్యాం యదృచ్ఛ
యా, దృష్టః ప్రజాపతిర్బ్రహ్మా పద్మాసనగతః ప్రభుః. ౪౦. దృష్ట్వా తౌ ముదితావాస్తాం
యుద్ధకామౌ మహాబలౌ, తమూచతుస్తదా తత్ర యుద్ధం నౌ దేహి సువ్రత. ౪౧.
నోచేత్పద్మం పరిత్యజ్య యథేష్టం గచ్ఛమాచిరమ్, యది త్వం నిర్బలశ్చాసి క్వ
యోగ్యం శుభమాసనమ్. ౪౨. వీరభోగ్యమిదం స్థానం కాతరోఽసి త్యజాశు వై,
తయోరితి వచశ్శ్రుత్వా చిన్తామాప ప్రజాపతిః. ౪౩. దృష్ట్వా చ బలినౌ వీరౌ కిం
కరోమీతి తాపసః, చింతావిష్టస్తదా తస్థౌ చిన్తయన్మనసా తదా. ౪౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ప్రథమస్కంధే
షష్ఠోఽధ్యాయః.

శక్తిర్మహాబలేతి. సర్వేఽపి జలే నిమజ్జంతి వయం తు న నిమగ్నాస్తత్ర కారణం కశ్చిచ్ఛక్తివిశేషః కల్ప్యః. తథా చ ఏకత్ర వ్యాప్త్యా బాధకాభావే అన్యత్రాపి తాదృశశక్తేరేవ కారణత్వకల్పనేన నిర్వాహే కారణాంతరగవేషణోపయోగాభావాత్ సైవ శక్తిరస్మాకమపి కారణమితి భావః. ౨౮. తదేవ స్పష్టయతి — తయా తతమితి. ౨౯. ౩౦. గృహీతమితి. ఉపదేశతయా స్వీకృతమిత్యర్థః. అభ్యాసో జపరూపః. సౌదామనీతి. జప్తో మంత్ర ఏవ తేజోరూపేణ దృష్టిగోచరోఽభూదిత్యర్థః. ౩౧. ధ్యానమితి. పాశాంకుశపుస్తకాక్షమాలాధరం సరస్వతీధ్యానమిత్యర్థః. ౩౨—౩౭. వాంఛిత

కమలాసనకృతవిష్ణుయోగనిద్రాస్తుతిః.

సూతఉవాచ—తౌ వీక్ష్య బలినౌ బ్రహ్మా తదోపాయానచిన్తయత్,
సామదానభిదాదీంశ్చ యుద్ధాంతాన్సర్వతంత్రవిత్. ౧. న జానేఽహం బలం నూన-
మేతయోర్వా యథాతథం, అజ్ఞాతే తు బలే కామం నైవ యుద్ధం ప్రశస్యతే.
స్తుతిం కరోమి చేదద్య దుష్టయోర్మదమత్తయోః, ప్రకాశితం భవేన్నూనం ని-
ర్బలత్వం మయా స్వయమ్. ౩. వధిష్యతి తదైకోఽపి నిర్బలత్వే ప్రకాశితే, దానం
నైవాద్య యోగ్యం వా భేదః కార్యో మయా కథమ్. ౪. విష్ణుం ప్రబోధయా-
మ్యద్య శేషే సుప్తం జనార్దనమ్, చతుర్భుజం మహావీర్యం దుఃఖహా స భవిష్యతి.
౫.ఇతి సంచిన్త్య మనసా పద్మనాళగతోఽబ్జజః, జగామ శరణం విష్ణుం మనసా దుఃఖ-
నాశకమ్. ౬. తుష్టావ బోధనార్థం తం శుభైస్సమ్బోధనైర్హరిమ్, నారాయణం జగ-
న్నాథం నిస్పందం యోగనిద్రయా. ౭. బ్రహ్మోవాచ—దీననాథ హరే విష్ణో వామ-
నోత్తిష్ఠ మాధవ, భక్తార్తిహృద్ధృషీకేశ సర్వావాస జగత్పతే. ౮. అన్తర్యామిన్నమే-
యాత్మన్వాసుదేవ జగత్పతే, దుష్టారినాశనైకాగ్రచిత్తచక్రగదాధర. ౯. సర్వజ్ఞ
సర్వలోకేశ సర్వశక్తిసమన్విత, ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ దేవేశ దుఃఖనాశన పాహి మామ్.
౧౦.విశ్వంభర విశాలాక్ష పుణ్యశ్రవణకీర్తన, జగద్యోనే నిరాకార సర్వస్థిత్యంతకా-
రక. ౧౧.ఇమౌ దైత్యౌ మహారాజహన్తుకామౌ మదోద్ధతౌ, న జానాస్యఖిలాధార
కథం మాం సంకటే గతమ్. ౧౨. ఉపేక్షసేఽతిదుఃఖార్తం యది మాం శరణం
గతమ్, పాలకత్వం మహావిష్ణో నిరాధారం భవేత్తతః.౧౩.ఏవం స్తుతోఽపి భగవా-
న్న బుబోధ యదా హరిః, యోగనిద్రాసమాక్రాన్తస్తదా బ్రహ్మాఽప్యచిన్తయత్.
౧౪. నూనం శక్తిసమాక్రాన్తో విష్ణుర్నిద్రావశం గతః, జజాగార న ధర్మాత్మా కింక-
రోమ్యద్య దుఃఖితః. ౧౫. హన్తుకామావుభౌ ప్రాప్తౌ దానవౌ మదగర్వితౌ, కింక-
రోమి క్వ గచ్ఛామి నాస్తి మే శరణం క్వచిత్. ౧౬. ఇతి సంచిన్త్య మనసా
నిశ్చయం ప్రతిపద్యాథ, తుష్టావ యోగనిద్రాం తామేకాగ్రహృదయస్థితః. ౧౭.

మితి. స్వేచ్ఛయేత్యర్థః. ౩౮—౪౧. యది నిర్బలస్తర్హి శుభమాసనమిదం క్వాపిదూరమిత్యర్థః.
౪౨—౪౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే తిలకాభిధే ప్రథమస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

పంచాశద్భిరతః శ్లోకైః పద్మజస్తు పరాంబికామ్, మధుకైటభయోర్భీత్యా తుష్టావేతి నిగ-
ద్యతే. ౧—౧౪. నూనం శక్తిసమాక్రాన్త ఇతి. యద్యయం స్వతంత్రః స్యాత్తర్హి జాగృయాదేవ
న చ జాగర్తి తస్మాత్పరవశ ఏవాయం న ముఖ్య ఈశ్వరః పరశ్చాత్ర విలక్షణశక్తిరూపః కల్ప్యః.
సర్వత్ర కారణాపరిజ్ఞానే శక్తేరేవ కారణత్వస్య కల్పనాదితి నిశ్చయేనాయం శక్తిసమాక్రాన్త
ఇత్యర్థః. ౧౫.౧౬. నిశ్చయం ప్రతిపద్య చేతి. పరశక్త్యైవాయం వశీకృత ఇతి నిశ్చయం కృత్వా

విచార్య మనసా స్వేనం న శక్తే రక్షణే క్షమా, యయా హ్యచేతనో విష్ణుః కృతోఽస్తి స్వవశస్థితః. ౧౮. యస్తు సర్వథా న జానాతి గుణాన్వస్త్రాదికానిహ, తథా హరిర్న జానాతి నిద్రామీలితలోచనః. ౧౯. న జహాతి యతో నిద్రాం బహుథా సంస్తుతోఽప్యసౌ, మన్యే నాస్య వశే నిద్రా నిద్రయాఽయం వశీకృతః. ౨౦. యో యస్య వశమాపన్నః స తస్య కింకరః కిల, తస్మాచ్చ యోగనిద్రేయం స్వామినీ మాహతేర్హరేః. ౨౧. సిన్ధుజాయా అపి వశే యయా స్వామీ వశీకృతః, నూనం జగదిదం సర్వం భగవత్యా వశీకృతమ్. ౨౨. అహం విష్ణుః తథా శమ్భుః సావిత్రీ చ రమాప్యుమా, సర్వే వయం వశేఽస్యాస్స్యాన్నాత్ర కించిద్విచారణా. ౨౩. హరిర్యస్యా వశే శేతే యథాన్యః ప్రాకృతో జనః, యదాభిభూతః కా వార్తా కిలాన్యేషాం మహాత్మనామ్. ౨౪. స్తౌమ్యద్య యోగనిద్రాం వై యయా ముక్తో జనార్దనః, ఘటయిష్యతి యుద్ధే చ వాసుదేవస్సనాతనః. ౨౫. ఇతి కృత్వా మతిం బ్రహ్మా పద్మనాళస్థితస్తదా, తుష్టావ యోగనిద్రాం తాం విష్ణోరంగేషు సంస్థితామ్. ౨౬. బ్రహ్మోవాచ—దేవి త్వమస్య జగతః కిల కారణం హి జ్ఞాతం మయా సకలవేదవచోభిరంబ, యద్విష్ణురప్యఖిలలోకవివేకకర్తా నిద్రావశం చ గమితః పురుషోత్తమోఽద్య. ౨౭. కో వేద తే జనని మోహవిలాసలీలాం మూఢోఽప్యహం హరిరయం వివశశ్చ శేతే, ఈదృక్తయా

తామేవ పరాం శక్తిం యోగనిద్రారూపాం యోగనిద్రావిశిష్టచైతన్యరూపాం తుష్టావేత్యర్థః. న హ్యన్యథా చైతన్యసత్తాం విహాయ యోగనిద్రాయాః స్వతః సత్తా సంభవతి తస్యాః సదసద్విలక్షణత్వాత్. ౧౭. తదేవాహ—విచార్యేతి. ౧౮—౨౧. సింధుజాయా ఇతి. సింధుజా లక్ష్మీస్తస్యా అపి యదాయం వశే వర్తతే తదా యోగనిద్రావశే వర్తతే ఇత్యత్ర కిమాశ్చర్యకామితి భావః. ౨౨. వశేఽప్యస్యా ఇతి. కేషామప్యస్మాకం న స్వాతంత్ర్యం అభీష్టాద్యోగేనానభీష్టస్య జాయమానత్వాత్. ౨౩.౨౪. ఘటయిష్యతీతి. యుద్ధే ఉద్యోగం కరిష్యతీత్యర్థః. ౨౫. ౨౬. సకలవేదవచోభిరితి. "అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీం సరూపామితి. మాయా వా ఏషా నారసింహీ సర్వమిదం సృజతి సర్వమిదం రక్షతి సర్వమిదం సంహరతి తస్మాన్మాయామేతాం శక్తిం విద్యాది"తి. "సర్వే వై దేవా దేవీముపతస్థుః. కాసి త్వం మహాదేవీ. సాబ్రవీదహం బ్రహ్మరూపిణీ మత్తః ప్రకృతిపురుషాత్మకం జగది"త్యాదివేదవాక్యైరిత్యర్థః. ప్రత్యక్షమప్యత్ర ప్రమాణమిత్యాహ—యద్విష్ణురపీతి. సకలదేవవరో వివేకవానపి విష్ణుర్యద్యస్మాన్నిద్రావశం గమితః ప్రాపితస్త్వయా తస్మాత్తవ కారణతాయాం కః సందేహ ఇత్యర్థః. ౨౭. కో వేదేతి. హే జనని సకలభూతమనోనివాసేఽన్తర్యామిరూపిణి యస్మాత్కారణాదహం విష్ణుః శివశ్చైతే వయం సర్వదేవవరిష్ఠాః స్మోఽథాపి అహం మూఢో అధునైవాస్మి విష్ణుశ్చ త్వదధీనః శేతే. వయమేతాదృశా అపి తవ మోహస్య విలాసరూపాం లీలాం న జానీమో మోహితత్వాత్. తస్మాదస్మదపేక్షయా విబుధకోటిషు మధ్యే విద్వత్తమః పండితో నిర్గుణాయాస్తవ మోహవిలాసలీలామీదృక్తయా కో వేద

సకలభూతమనోనివాసే విద్వత్తమోఽపి బుధకోటిషు నిస్తుణాయాః. ౨౮. సాంఖ్యా
వదన్తి పురుషం ప్రకృతిఞ్చ యాం తాం చైతన్యభావరహితాం జగతశ్చ కర్త్రీమ్,
కిం తాదృశాసి కథమత్ర జగన్నివాసశ్చైతన్యతావిరహితో విహితస్త్వయాద్య,
౨౯. నాట్యం తనోషి సగుణా వివిధప్రకారం నో వేత్తి కోఽపి తవ కృత్యవిధానయో
గమ్, ధ్యాయన్తి యాం మునిగణా నియతం త్రికాలం సన్ధ్యేతి నామ పరికల్ప్య
గుణాభవాని. ౩౦. బుద్ధిర్హి బోధకరణా జగతాం సదా త్వం శ్రీశ్చాసి దేవి స
తతం సుఖదా సురాణామ్, కీర్తిస్తథా మతిధృతీ కిల కాన్తిరేవ శ్రద్ధా రతిశ్చ సక
లేషు జనేషు మాతః. ౩౧. నాతః పరం కిల వితర్కశతైః ప్రమాణం ప్రాప్తం
మయా యదిహ దుఃఖగతిం గతేన, త్వఞ్చాత్ర సర్వజగతాం జననీతి సత్యం నిద్రా
లుతాం వితరతా హరిణాత్ర దృష్టమ్. ౩౨. త్వం దేవి వేదవిదుషామపి దుర్విభా

న కోఽపీత్యర్థః. ౨౮. నను సాంఖ్యా మాం జడేతి వదన్తి తదా జడాయా మమ ప్రార్థనే కిం ఫలమితి చేత్! తత్రాహ—సాంఖ్యా ఇతి. చైతన్యభావశ్చైతన్యసత్తా తద్రహితామిత్యర్థః. త్రిగుణం ప్రధానం స్వతన్త్రం జడమితి తేషాం సిద్ధాన్తః. యద్యపి తే వదన్తి తథాపి త్వం కిం తాదృశాసి నైవ తాదృశ్యసీత్యర్థః. కుత ఇతి చేత్! యది త్వం జడా పరతన్త్రా తదా సర్వేశ్వరో విష్ణుస్త్వయా చైతన్యతావిరహితః కథం విహితః నహీన్ద్రజాలమిన్ద్రజాలకర్తుర్వ్యామోహకం స్వాతన్త్ర్యప్రకాశనాశకరః తస్మాత్త్వం న జడా పరతన్త్రాఽపి కిన్తు బ్రహ్మవిష్ణ్వాద్యుత్పాదకమాయావిశిష్టస్వతన్త్రచైతన్యరూపేత్యర్థః. ౨౯. నను తర్హి సాంఖ్యాః కిమితి తథా వర్ణయన్తీతి చేత్! తవ స్వరూపాపరిజ్ఞానాదిత్యాహ—నాట్యమితి. యాం మునిగణాః సన్ధ్యేతి నామ పరికల్ప్య గుణాత్ తాదృశానేవానియతం త్రికాలం ధ్యాయన్తి సా హే భవాని త్వం సగుణా గుణత్రయవిశిష్టా వివిధప్రకారమనేకప్రకారం నాట్యం తనోషి యథా జడాద్గోమయాదేరపి వృశ్చికాదీనాముత్పత్తిః తథా చేతనాత్ పురుషాదేరపి జడానాం కేశనఖాదీనాముత్పత్తిస్తదనుభూయ కోఽపి పురుషో జడాద్వా చేతనాద్వా జగద్భవతీతి నిశ్చయం న ప్రాప్య తవ యత్కృత్యం జగత్సర్జనాదికం తస్య విధానం కారణం తస్మిన్ యోగః సంబన్ధస్తవ చైతన్యరూపస్యాస్తి సంయోగం న వేత్తి న జానాతి మోహితత్వాత్. అతోఽన్యథా వర్ణనం కుర్వన్తీతి భావః. ౩౦. కించ సర్వత్ర బుద్ధ్యాదిరూపా త్వమేవాసి తస్మాద్వ్యష్టిపురుషే యథా బుద్ధ్యాదిరూపేణ తిష్ఠసి తథా సవ్యవహారం కరోతి న తస్యాపరాధః కశ్చిదస్తీత్యాహ—బుద్ధిర్హీతి. బోధకరణా జ్ఞానకరణా. ౩౧. నను యథా తేషాం మతాన్యయథార్థాని తథా తవాపి మతం కిం న స్యాదితి చేత్! తత్రాహ—నాతః పరమితి. యస్మాదిహ దుఃఖగతిం గతేన దుఃఖమార్గం ప్రాప్తేన మయా నిద్రాలుతాం వితరతా స్వీకుర్వతా హరిణా హేతునా త్వం మాయాశబలబ్రహ్మరూపా సర్వజగతాం జననీతి సత్యం దృష్టం ప్రత్యక్షం దృష్టమ్. అతః పరమస్మాదధికం వితర్కశతైరనేకవితర్కైర్నిష్పన్నం ప్రమాణమనుమానాదికం న ప్రాప్తం తస్మాత్ప్రత్యక్షస్య ప్రబలత్వాన్మమ మతమేవ ముఖ్యం న హ్యన్యథా సర్వేశ్వరో జడయా స్వతన్త్రయా బద్ధః స్యాదితి. ౩౨. అహమేవ జానామి నాన్యో జానాతీతి మయా భక్తివశేనోచ్యతే వస్తుతస్తు తవ రూపం

ద్యా వేదోఽపి నూనమఖిలార్థతయా న వేద,యస్మాత్త్వదుద్భవమసౌ శ్రుతిరాప్నువా-
నా ప్రత్యక్షమేవ సకలం తవ కార్యమేతత్. ౩౩. కస్తే చరిత్రమఖిలం భువి
వేద ధీమాన్నాహం హరిశ్చ భవో న సురాస్తథాన్యే, జ్ఞాతుం క్షమాశ్చ
మునయో న మమాత్మజాశ్చ దుర్వాచ్య ఏష మహిమా తవ సర్వలోకే. ౩౪.
యజ్ఞేషు దేవి యది నామ న తే వదన్తి స్వాహేతి వేదవిదుషో హవనే కృతేఽపి,
న ప్రాప్నువన్తి సతతం మఖభాగధేయం దేవాస్త్వమేవ విబుధేష్వపి వృత్తిదాసి.
౩౫. త్రాతా వయం భగవతి ప్రథమం త్వయా వై దేవారిసమ్భవభయాదధునా
తథైవ, భీతోఽస్మి దేవి వరదే శరణం గతోఽస్మి ఘోరం నిరీక్ష్య మధునా సహ కైట-
భేన. ౩౬. నో వేత్తి విష్ణురధునా మమ దుఃఖమేతజ్జానే త్వయా వశీకృతదేహ-
యష్టిః, ముఞ్చాదిదేవమథవా జహి దానవేన్ద్రౌ యద్రోచతే తవ కురుష్వ మహా-
నుభావే. ౩౭. జానన్తి యే న తవ దేవి పరం ప్రభావం ధ్యాయన్తి తే హరిహరా-
వపి మన్దచిత్తాః, జ్ఞాతం మయాద్య జనని ప్రకటం ప్రమాణం యద్విష్ణురప్యతి-
తరాం వివశోఽథ శేతే. ౩౮. సిన్ధూద్భవాపి న హరిం ప్రతిబోధితుం వై శక్తా ప-
తిం తవ వశానుగమన్యశక్త్యా. మన్యే త్వయా భగవతి ప్రసభం రమాపి ప్రస్వా-
పితా న బుబుధే వివశీకృతేవ. ౩౯. ధన్యాస్త ఏవ భువి భక్తిపరాస్తవాంఘ్రౌ త్యక్త్వా

వేదా అపి న జానన్తి. తత్ర మమ కా కథేత్యాహ—త్వం దేవీతి. యతో వేదోఽపి నూనమఖి-
లార్థతయా అఖిలరూపేణ సర్వస్వరూపేణ న వేదేత్యర్థః. కుతో న వేదేతి చేత్! తత్రాహ—
యస్మాత్కారణాచ్ఛ్రుతిస్త్వదుద్భవం జన్మ ఆప్నువానా ప్రాప్నువతీత్యనన్తరజాయమానా కథం
త్వద్రూపం జానీయాన్న కథమపీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః—"అర్వాగ్దేవా అస్య విసర్జనేనాథా కో
వేద యత ఆబభూవే"తి. "యతో వాచో నివర్తన్తే అప్రాప్య మనసా సహే"తి. నను శ్రుతిర్దే-
వీత ఉద్భూతేత్యత్ర కిం ప్రమాణం? తత్రాహ—ప్రత్యక్షమేవేతి. సర్వం హ్యేతత్కార్యం త్వత్త ఏవో-
ద్భూతం తత్ తస్తదన్తఃపాతినో వేదాః కిం త్వత్తో నోద్భూతాః? అపి తూద్భూతా ఇత్యర్థః. తథా చ
శ్రుతిః "వేదోఽహమవేదోఽహమి"తి దేవ్యథర్వశిరసి. "అస్య మహతో భూతస్య నిఃశ్వసితమేతద్య-
దృగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదోఽథర్వవేద"ఇత్యాది. ౩౩. వేదా అపి న జానన్తి తదాన్యః కో
వేదేత్యాహ—కస్తే చరిత్రమితి. ౩౪. అధునా దేవానాం జీవనం తవైకదేశస్వాహాశక్త్యధీన-
మిత్యాహ—యజ్ఞేష్వితి. ౩౫. త్రాతా వయమితి. పూర్వకల్పే రక్షితా ఇత్యర్థః. మధుకైటభయు-
ద్ధస్య బ్రహ్మోత్పత్తిసమయే జాయమానత్వాదేతయోః పూర్వమన్యదైత్యస్యాశ్రుతత్వాచ్చ. ౩౬——౩౭.
యది మదిచ్ఛయైవ సర్వం జాయతే తర్హి సర్వే జనా మాం కుతో న భజన్తి? తత్రాహ—జానన్తి
యే నేతి. హే దేవి తవ ప్రభావం యే న జానన్తి తేఽన్యాన్ భజన్తి. తే మూఢచిత్తా ఏవ
తత్త్వైరనాదృతేఽపి వస్తుని న హి బుద్ధిమతామనాదరో భవతి. అహం తు ప్రమాణతస్త్వామేవ
సర్వోత్కృష్టాం జానామి. కిం తత్ర ప్రమాణం? తదాహ—యద్విష్ణురపీతి. బుద్ధిమన్తస్త్వాం భజం-
త్యేవేతి భావః. ౩౮. సిన్ధూద్భవా లక్ష్మీరపి త్వయా వశీకృతం న బోధయితుం శక్తా. కించ స్వాపి-

న్యదేవ భజనం త్వయి లీనభావాః, కుర్వంతి దేవి భజనం సకలం నికామం జ్ఞాత్వా సమస్తజననీం కిల కామధేనుమ్. ౪౦. ధీకాన్తికీర్తి శుభవృత్తిగుణాపయస్తే విష్ణో ర్గుణాస్తు పరిహృత్య గతాః క్వచాద్య, బందీకృతో హరిరసౌ నను నిద్రయాఽత్ర శక్త్యా తవైవ భగవత్యతిమానవత్యాః. ౪౧. త్వం శక్తిరేవ జగతామఖిలప్రభావా త్వన్నిర్మితం చ సకలం ఖలు భావమాత్రమ్, త్వం క్రీడసే నిజవినిర్మితమోహజాలే నాట్యే యథా విహరతే స్వకృతే నటో వై. ౪౨. విష్ణుస్త్వయా ప్రకటితః ప్రథమం యుగాదౌ దత్తా చ శక్తిరమలా ఖలు పాలనాయ, త్రాతఞ్చ సర్వ మఖిలం వివశీకృతోఽద్య యద్రోచతే తవ తథాఽమ్బ కరోషి నూనమ్. ౪౩. సృష్ట్వాఽత్ర మాంభగవతి ప్రవినాశితుం చేన్నేచ్ఛాఽస్తి తే కురు దయాం పరిహృత్య మానమ్, కస్మాదిమౌ ప్రకటితౌ కిల కాలరూపౌ యద్వా భవాని హసితుం ను కిమిచ్ఛసే మామ్. ౪౪. జ్ఞాతం మయా తవ విచేష్టితమద్భుతం వై కృత్వాఽఖిలం జగదిదం రమసే స్వతంత్రా, లీనం కరోషి సకలం కిల మాం తథైవ హన్తుం త్వమిచ్ఛసి భవాని కిమత్ర చిత్రమ్. ౪౫. కామం కురుష్వ వధమద్య మమైవ మాతర్దుఃఖం న మే మరణజం జగదంబికేఽత్ర, కర్తా త్వయైవ విహితః ప్రథమం స చాయం దైత్యా హతోఽథ మృత ఇత్యయశో గరిష్ఠమ్. ౪౬. ఉత్తిష్ఠ దేవి కురు రూపమిహాద్భుతం త్వం మాం వాఽథవా జహి యథేచ్ఛసి బాలలీలే, నోచేత్ప్రబోధయ హరిం నిహనేదిమౌ యస్త్వత్సాధ్యమేతదఖిలం కిల కార్యజాతమ్. ౪౭. సూత ఉవాచ-

త్వయా వశీకృతైవ యతః సా విష్ణోః శక్తిరస్తి అత ఏవ సా న బుబుధే బోధం ప్రాప్తవతీ. ౩౯—౪౩. సృష్ట్వేతి. నాశితుమిచ్ఛా నాస్తి చేన్మానం పరిహృత్య దయాం కుర్విత్యన్వయః. ఇమౌ దైత్యౌ కస్మాత్కారణాత్. ప్రకటితౌ ఇతి న జానే ఇతి శేషః. స్వయమేవోత్ప్రేక్షతే—యద్వేతి. మాం హసితుం కిమిచ్ఛసే? తత్ర పితావుత్పాదితౌ వా. ౪౪. యది మాం హన్తుమేతావుత్పాదితౌ తర్హి మహానప్రతాపస్తవ మశకవధే గజస్యేవేత్యాహ—జ్ఞాతమితి. ౪౫. కించ కామమితి. యది మమ వధార్థమేవోత్పాదితావేతౌ తర్హి మాతరద్యైవ కామం యథేష్టం మమ వధం కురుష్వ మే మరణజం దుఃఖం నైవాస్తి కింతు త్వయైవ యః ప్రథమం జగతః కర్తా విహితోఽథ స ఏవాయం దైత్యా హతో మృత ఇదం గరిష్ఠమయశస్తవ భవతి ఇదమేవ మహద్దుఃఖకరమితి భావః. ౪౬. ఉత్తిష్ఠేతి. హే దేవి బాలలీలే కోమలలీలే ఉత్తిష్ఠ ఇహాద్భుతం రూపం భయంకరం రూపం కురు కృత్వా చ మద్వధేచ్ఛా యద్యస్తి తర్హి స్వహస్తేనైవ మద్వధం కురు న దైత్యహస్తేనాథవా ఇమౌ దైత్యౌ వా జహి. ఉభయమపి న కరోషి చేత్! హరిం ప్రబోధయ స ఇమౌ నిహనేదిదం సర్వ కార్యజాతం తవ సాధ్యం భవతి. ౪౭. తామసీ నిద్రాభిమానినీత్యర్థః. తదుక్తం శివపురాణే ఉమా సంహితాయాం "బ్రహ్మణా సంస్తుతా సేయం మధుకైటభనాశనే, మహావిద్యా జగన్మాతా సర్వ విద్యాధిదేవతా. ద్వాదశ్యాం ఫాల్గునస్యైవ శుక్లాయాం సమభూన్నృపే"తి. అస్యామేవ తిథౌ

ఏవం స్తుతా తదా దేవీ తామసీ తత్ర వేధసా, నిస్సృత్య హరిదేహాత్తు సంస్థితా పార్శ్వతస్తదా. ౪౮. నేత్రాస్యనాసికాబాహుహృద్భ్యో విష్ణోరతులతేజసః, నిర్గతా యోగనిద్రా సా నాశాయచ తయోస్తదా. ౪౯. విస్పందితశరీరోఽసౌ యదా జాతో జనార్దనః, ధాతా పరమికాం ప్రాప్తో ముదం దృష్ట్వా హరిం తతః. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ప్రథమస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

శక్తిస్వరూపకథనమ్.

ఋషయ ఊచుః—సన్దేహోఽత్ర మహాభాగ కథాయాంతు మహాద్భుతః, వేదశాస్త్రపురాణైశ్చ నిశ్చితం తు సదా బుధైః. ౧. బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ త్రయో దేవాస్సనాతనాః, నాతః పరతరం కిఞ్చిద్బ్రహ్మాండేఽస్మిన్మహామతే. ౨. బ్రహ్మా సృజతి లోకాన్వై విష్ణుః పాత్యఖిలం జగత్, రుద్రస్సంహరతే కాలే త్రయ ఏతేఽత్ర కారణమ్. ౩. ఏకా మూర్తిస్త్రయో దేవా బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః, రజస్సత్త్వతమోభిశ్చ సంయుతాః కార్యకారకాః. ౪. తేషాం మధ్యే హరిశ్శ్రేష్ఠో మాధవః పురుషోత్తమః, ఆదిదేవో జగన్నాథః సమర్థః సర్వకర్మసు. ౫. నాన్యః కోఽపి సమర్థోఽస్తి విష్ణోరతులతేజసః, స కథం స్వాపితః స్వామీ వివశో యోగమాయయా. ౬. క్వగతం తస్య విజ్ఞానం జీవతశ్చేష్టితం కుతః, సన్దేహోఽయం మహాభాగ కథయస్వ యథాశుభమ్. ౭. కా సా శక్తిః పురా ప్రోక్తా మయా విష్ణుర్జితః ప్రభుః, కుతో జాతా

"సారస్వతస్తు ద్వాదశ్యాం శుక్లాయాం ఫాల్గునస్య చ, కల్పః సమభవ"దితి హేమాద్రిధృతనాగరఖండవచనాత్సారస్వతస్య కల్పస్యోత్పత్తిః స ఏవ సరస్వత్యా అయమితి వ్యుత్పత్త్యా సారస్వతకల్పప్రాదుర్భావో వ్యాసేనాత్ర సృష్టికృతో వేదితవ్య ఇతి. ౪౮. ౪౯. విస్పందితశరీరః కంపితశరీరః. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే తిలకాభిధానే ప్రథమస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

పంచాశత్పద్యసంకేతైశ్శ్లోకైస్త్రశైః సంరంభతోఽధునా, అధ్యాయే త్వష్టమే ప్రోక్తః సమ్యగారాధ్యనిర్ణయః. పూర్వాధ్యాయే పరశక్త్యా విష్ణుస్సర్వేశ్వరోఽపి వివశీకృత ఇతి శ్రుత్వా ఋషయః పృచ్ఛంతి—సందేహోఽత్రేతి. అత్ర సందేహశబ్దో లక్షణయా ఆశ్చర్యపరస్తదేవాహ—వేదేతి. ౧—౨. త్రయ ఏతేఽత్రేతి. సర్వదేవమధ్యే ఏతద్దేవత్రయమేవ ముఖ్యం కారణం చ సర్వస్యేదమేవేత్యర్థః. ౩. తేషామభేదమాహ— ఏకా మూర్తిరితి. తేషాం గుణభేదమాహ— రజ ఇతి. ౪. త్రయాణాం మధ్యే విష్ణురేవ ముఖ్య ఇత్యాహ—తేషామితి. ౫. ఇత్థం సర్వవరిష్ఠోఽపి యోగమాయయా కథం స్వాపితః కథం వా స వివశః పరాధీనో జాతః. ౬. జీవతస్తస్య విజ్ఞానం చేష్టితం చ కుతో హేతోః క్వ గతమిత్యన్వయః. సందేహోఽయమాశ్చర్యమిత్యర్థః. ఏతాదృశస్యేయం దశా ఆశ్చర్యజనికైవ. అతో యథా శుభం స్యాత్ తథా కథయేత్యర్థః. ౭. కా సేతి. సా శక్తిః కీదృశీత్యర్థః. కుతో జాతేతి. కస్మాత్కారణాత్ జాతేత్యర్థః. కథం విష్ణుం జేతుం శక్తా సమర్థేత్యర్థః. కా శక్తిరితి. తస్యాః శక్తేః కా శక్తిరస్తి యయా శక్త్యా యుతా స్వయం శక్తిర్విష్ణుం వశీకరోతి.

కథం శక్తా కాశక్తి ర్వద సువ్రత. ౮. యస్తు సర్వేశ్వరో విష్ణు ర్వాసుదేవో జగత్ప్రభుః,
పరమాత్మా పరానందః సచ్చిదానందవిగ్రహః. ౯. సర్వకృత్సర్వవిత్స్రష్టా ...
స్సర్వగశ్శుచిః, సకథం నిద్రయా నీతః పరతన్త్రః కథం కృతః. ౧౦. ఏతదాశ్చర్య
భూతో హి సన్దేహో నః పరంతప, ఛింధ జ్ఞానాసినా సూత ...
మతే. ౧౧. సూత ఉవాచ—కస్సందేహం వినత్యేనం త్రైలోక్యే సచరాచరే,
ముహ్యంతి మునయః కామం బ్రహ్మపుత్రాస్సనాతనాః. ౧౨. నారదః ...
ప్రశ్నేఽస్మిన్మునిసత్తమాః, కిం బ్రవీమి మహాభాగా దుర్ఘటేఽస్మిన్విమర్శనే. ౧౩. వేదే ...
విష్ణుః కథితః సర్వగస్సర్వపాలకః, యతో విరాడిదం సర్వముత్పన్నం సచరాచరమ్.
౧౪. తే సర్వే సముపాసన్తేన త్వాదేవం పరాత్పరమ్, నారాయణం హృషీకేశం
వాసుదేవం జనార్దనమ్. ౧౫. తథా కేచిన్మహాదేవం శంకరం శశిశేఖరమ్, త్రినే
త్రం పఞ్చవక్త్రం చ శూలపాణిం వృషధ్వజమ్. ౧౬. తథా వేదేషు సర్వేషు గీత
నామ్నా త్రియమ్బకమ్, కపర్దినం పఞ్చవక్త్రం గౌరీదేహార్ధధారిణమ్. ౧౭. కైలా
సవాసనిరతం సర్వశక్తి సమన్వితమ్. భూతబృందయుతం దేవం దక్షయజ్ఞవిఘాత
కమ్. ౧౮. తథా సూర్యం వేదవిదః సాయం ప్రాతర్దినే దినే, మధ్యాహ్నే చ మహా
భాగాస్తువన్తి వివిధైః స్తవైః. ౧౯. తథా వేదేషు సర్వేషు సూర్యోపాసనము
త్తమమ్, పరమాత్మేతి విఖ్యాతం నామ తస్య మహాత్మనః. ౨౦. అగ్నిస్సర్వత్ర వేదేషు
సంస్తుతో వేదవిత్తమైః, ఇన్ద్రశ్చాపి త్రిలోకేశో వరుణశ్చ తథాపరః. ౨౧. యథా
గంగా ప్రవాహైశ్చ బహుభిః పరివర్తతే, తథైవ సర్వదేవేషు విష్ణుః ప్రోక్తో మహ
ర్షిభిః. ౨౨. త్రీణ్యేవహి ప్రమాణాని పఠితాని సుపణ్డితైః, ప్రత్యక్షం చానుమా
నఞ్చ శబ్దం చైవ తృతీయకమ్. ౨౩. చత్వార్యేవేతరే ప్రాహురుపమానయుతాని
చ, అర్థాపత్తియుతాన్యన్యే పఞ్చ ప్రాహుర్మహాధియః. ౨౪. సప్తపౌరాణికాశ్చైవ
ప్రవదన్తి మనీషిణః, ఏతైః ప్రమాణైర్దుర్జ్ఞేయం యద్బ్రహ్మ పరమఞ్చ తత్. ౨౫.
వితర్కాశ్చాత్ర కర్తవ్యో బుద్ధ్యా చైవాగమేనచ, నిశ్చయాత్మకయా యుక్త్యా

౭. పునరాశ్చర్యముపపాదయతి—యస్త్వితి. ౯. నీత ఇతి. స్వాధీనతామితి శేషః. ౧౦. ఆశ్చ
ర్యభూత ఇతి. ఆశ్చర్యాత్మకః సందేహ ఇత్యర్థః. ౧౧—౧౨. నారద ఇతి పూర్వాన్వయి. ౧౩.
—౧౪. తే సర్వే ఇతి. దేవాద్యా ఇత్యర్థః. ౧౫—౨౩. ఇతరే నైయాయికైకదేశిన ఇత్యర్థః.
౨౪. సప్తేతి. పూర్వోక్తాని పంచసాక్షిరూపం షష్ఠమైతిహ్యం సప్తమమితి సప్త ప్రమాణాని. ఏతై
రితి. ఏతైరనేకధా భేదభిన్నైః ప్రమాణైర్దుర్జ్ఞేయం యత్పరం బ్రహ్మతదేవ పరమం ముఖ్యం జగత్కా
రణ మస్తీతి వేదాన్తా ఆహురితి శేషః. ౨౫. ఏవమేతాని సర్వమతాని వేదే ఏవ సంతి తత్ర కిం
మతం ముఖ్యమితి విమర్శో దుర్ఘట ఏవ తథాపి యత్ర శ్రుతివాక్యానాం పరస్పరం విరోధస్తత్రోప

విచార్య చ పునఃపునః. ౨౬. ప్రత్యక్షేణాస్య విజ్ఞానం చిన్త్యం మతిమతా సదా, దృష్టాం తేనాపి బ్రహ్మ శిష్టసూక్తానుసారిణా. ౨౭. విద్వాంసోఽపి వదన్త్యేవం పురాణైః కథ్యతే, ద్రుహిణస్సృజతే శక్త్యా హరిః పాలయతే శక్త్యా. హరః సంహరతే శక్త్యా సూర్యశ్శక్త్యా ప్రకాశకః, శేషో ధరణిం శక్త్యా శేషే పూర్ణే తథైవ చ. ౨౮. సాధ్యా శక్తిః పరిణతా సర్వస్మిన్ యా ప్రతిష్ఠితా, హాహాశక్తిస్తథా స్వాహా సమీరే ప్రేరణాత్మికా. ౩౦. శివోఽపి శవతాం యాతి కుణ్డలిన్యా వివర్జితః, శక్తిహీనస్తు యః కశ్చిదసమర్థః స్మృతో బుధైః. ౩౧. ఏవం సర్వత్ర భూతేషు స్థావరేషు చరేషు చ, బ్రహ్మాదిస్తమ్బపర్యన్తం బ్రహ్మాణ్డేఽస్మిన్ మహామతే. ౩౨. శక్తిహీనం తు నిన్ద్యం స్యాద్వస్తుమాత్రం చరాచరమ్, అశక్తః శత్రువిజయే గమనే భోజనే తథా. ౩౩. ఏవం సర్వగతా శక్తిః సా బ్రహ్మేతి వివిచ్యతే, సోపాస్యా వివిధైస్సమ్యగ్విచార్య సుధియా సదా. ౩౪. విష్ణుశ్చ సాత్త్వికీశక్త్యా హీనోఽప్యకర్మకృత్, ద్రుహిణో రాజసీశక్త్యా హీనో హ్యసృష్టికృత్. ౩౫. శివే

ప్రమోపసంహారాదిలిఙ్గైః శ్రుతితాత్పర్యం నిర్ణీయ తాత్పర్యవతీ శ్రుతిః ప్రబలేతి సిద్ధాన్తో ఉత్తరమీమాంసాయాముక్తః. నను తేన సిద్ధాన్తేన బ్రహ్మైవ జగత్కారణమితి సిద్ధ్యతీతి చేత్! తత్రానుమానేనాగమేన శ్రుతివాక్యేన చ బ్రహ్మ, కింశక్తికం జగత్కారణం? ఉత శక్తిరహితమ్? ఇతి విచారః కర్తవ్య ఇత్యాహ—వితర్క ఇతి. అనుమానమిత్యర్థః. బుద్ధ్యేత్యస్యార్థో నిశ్చయాత్మికయా యుక్త్యేతి. ౨౬. ప్రత్యక్షేణేతి. కించ మతిమతా ప్రత్యక్షతో యద్విజ్ఞానం తదపి చిన్త్యం గ్రాహ్యమ్ ప్రమాణత్వేనేత్యర్థః. శిష్టమార్గః శిష్టాచారః తదనుసారిణా దృష్టాన్తేన వ్యాప్తిగ్రాహకేణాపి సకలమనుమేయమితి శేషః. ౨౭. తమేవ దృష్టాన్తమాహ—విద్వాంసోఽపీతి. కిం తద్గీయతే? తదాహ—ద్రుహిణ ఇతి. ఇత్థమనేకదృష్టాన్తైర్వస్తుమాత్రే శక్తిమత్త్వవ్యాప్తిర్గ్రాహ్యేతి భావః. ౨౮. ౨౯. సాధ్యేతి. యా సర్వస్మిన్ ఆహ్యా శక్తిరస్తి శక్తిః పరిణతా తత్తచ్ఛక్తిరూపేణేత్యర్థః. ౩౦—౩౨. తథేతి. విద్వాంసో వదన్తీత్యన్వయః. ౩౩. ఏవమితి. యథా అత్ర సర్వపదార్థత్వావచ్ఛేదేన శక్తిమత్త్వవ్యాప్తిర్గృహీతా తథా బ్రహ్మణోఽపి పదార్థత్వావచ్ఛిన్నత్వేన శక్తిరస్తి. సా చ శక్తిః సామర్థ్యరూపా న స్వాశ్రయాద్భిన్నా భాసతే అగ్నిశక్త్యాదావదృష్టత్వాత్! కింత్వభిన్నైవ తదేవ దర్శయితు“మేవం సర్వగతా శక్తిః సా బ్రహ్మేతి వివిచ్యతే” ఇత్యనేన స్వాశ్రయాఽభేద ఏవోక్తః. తథా చ శ్రుతిప్రతిపాద్యం “బ్రహ్మ మాయా వా ఏషా నారసింహీతి న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే” ఇత్యాదిశ్రుతిభిరనుమానాదిభిశ్చ సశక్తికమేవ జగత్కారణమితి తదేవోపాస్యమితి భావః. ఏతేన కా సా శక్తిరిత్యస్యోత్తరం బ్రహ్మసామర్థ్యరూపా శక్తిరస్తీతి బోధితమ్. సోపాస్యేతి. యతో బ్రహ్మాభిన్నా న శక్తిస్తతస్తస్యా భజనేఽగ్నిశక్త్యాం హోమే అగ్నౌ హోమస్యార్థసిద్ధత్వవత్ బ్రహ్మణ ఉపాసనం జాతమేవేతి సర్వేషాం కారణభూతా సైవ శక్తిః సామ్యావస్థాత్మికోపాస్యేత్యర్థః. ౩౪. బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదిషు ప్రసిద్ధేష్వన్వయవ్యతిరేకం దర్శయంస్తేషామేకైకగుణవత్తయా న్యూనత్వేన నోపాసనార్హత్వం శ్రీభగవ

చ తామసీ శక్తిస్తయా సంహారకారకః, ఇత్యూహ్యాహం మనసా సర్వం విచార్య చ
పునః పునః. ౩౬. శక్తిః కరోతి బ్రహ్మాణ్డం సా వై పాలయతేఽఖిలమ్, ఇచ్ఛయా సం
హరత్యేషా జగదేతచ్చరాచరమ్. ౩౭. నవిష్ణుర్నహరః శక్రో న బ్రహ్మా న చ
పావకః, న సూర్యో వరుణః శక్తః స్వే స్వే కార్యే కథఞ్చన. ౩౮. తయా యుక్తా
హి కుర్వన్తి స్వాని కార్యాణి తే సురాః, సైవ కారణకార్యేషు ప్రత్యక్షేణావగ
మ్యతే. ౩౯. సగుణా నిర్గుణా సా తు ద్విధా ప్రోక్తా మనీషిభిః, సగుణా రాగిభిః
సేవ్యా నిర్గుణా తు విరాగిభిః. ౪౦. ధర్మార్థకామమోక్షాణాం స్వామినీ సా నిరా
కులా, దదాతి వాఞ్ఛితానర్థాన్పూజితా విధిపూర్వకమ్. ౪౧. న జానన్తి జనా
మూఢాస్తాం సదా మాయయా వృతాః, జానన్తోఽపి నరాః కేచిన్మోహయన్తి పరా
నపి. ౪౨. పణ్డితాస్స్వోదరార్థం వై పాషణ్డాని పృథక్ పృథక్, ప్రవర్తయన్తి
కలినా ప్రేరితా మన్దచేతసః. ౪౩. కలావస్మిన్మహాభాగా నానాభేదసముత్థితాః, నాన్యే
యుగే తథా ధర్మా వేదబాహ్యాః కథంచన. ౪౪. విష్ణుశ్చరత్యసావుగ్రం తపో వర్షా
ణ్యనేకశః, బ్రహ్మా హరస్త్రయో దేవా ధ్యాయన్తః కమపి ధ్రువమ్. ౪౫. కామయానా
స్సదా కామం తే త్రయః సర్వదైవ హి, యజన్తి యజ్ఞాన్వివిధాన్బ్రహ్మవిష్ణుమ
హేశ్వరాః. ౪౬. తే వై శక్తిం పరాం దేవీం బ్రహ్మాఖ్యాం పరమాత్మికామ్,
ధ్యాయన్తి మనసా నిత్యం నిత్యాం మత్వా సనాతనీమ్. ౪౭. తస్మాచ్ఛక్తిస్సదా
సేవ్యా విద్వద్భిః కృతనిశ్చయైః, నిశ్చయస్సర్వశాస్త్రాణాం జ్ఞాతవ్యో మునిసత్తమాః.
౪౮. కృష్ణాచ్ఛ్రుతం మయా చైతత్తేనజ్ఞాతం తు నారదాత్, పితుస్సకాశాత్తేనాపి
బ్రహ్మణా విష్ణువాక్యతః. ౪౯. న శ్రోతవ్యం న మన్తవ్యమన్యేషాం వచనమ్బుధైః,
శక్తిరేవ సదా సేవ్యా విద్వద్భిః కృతనిశ్చయైః. ౫౦. ప్రత్యక్షమపి ద్రష్టవ్యమశ
క్తస్యావిచేష్టితమ్, అతస్సర్వేషు భూతేషు జ్ఞాతవ్యా శక్తిరేవ హి. ౫౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే - మహాపురాణే-ప్రథమస్కన్ధే-అష్టమోఽధ్యాయః.

త్యపేక్షయేతి దర్శయతి—విష్ణాచేతి. ౩౫—౩౬. కుతో జాతేత్యస్యోత్తరమాహ—శక్తిః కరో
తీతి. యా సర్వస్య కర్త్రీ సా కస్మాదుత్పద్యేతానవస్థాప్రసంగాదితి భావః. అత ఏవ శక్తేః శక్త్యం
తరకల్పనమప్యనుచితమితి అర్థాద్బోధ్యమ్. ౩౭. ౩౯. సగుణేతి. ఏకైకగుణవిశిష్టేత్యర్థః నిర్గుణసా
మ్యావస్థోపాధికబ్రహ్మరూపేత్యర్థః. ౪౦—౪౫. యది బ్రహ్మాదయో ముఖ్యాస్తర్హి తేఽన్యం కిమితి
భజేయుః భజన్తి చ తస్మాన్న తే ముఖ్యాః కిన్తు పరా శక్తిరేవేతి భావః. ౪౬. పరబ్రహ్మైవ
తస్యా రూపం నాన్యదస్తీత్యభిప్రాయేణ బ్రహ్మాత్మికామిత్యుక్తమ్. స్పష్టీకృతం చైతదస్మాభిరుపోద్ఘా
తే. ౪౭—౪౯. యథా గజశరీరే ప్రవిష్టస్య గజ ఇతి వ్యవహారస్తథా ప్రథమతో మాయాశరీరే
ప్రవిష్టస్య చైతన్యస్య మాయాశక్తిరితి వ్యవహారస్తదనన్తరం గుణోత్పాదనాదేకైకగుణవిశిష్టమాయా

—ఀ మధుకైటభయుద్ధమ్. —

సూత ఉవాచ—యదా వినిర్గతా నిద్రా దేహాత్తస్య జగద్గురోః, నేత్రాస్య నాసికా బాహుహృదయేభ్యస్తథోరసః. ౧. నిస్సృత్య గగనే తస్థౌ తామసీ శక్తిరుత్తమా, ఉదతిష్ఠజ్జగన్నాథో జృంభమాణః పునః పునః. ౨. తదాపశ్యత్ స్థితం తత్ర భయత్రస్తం ప్రజాపతిమ్, ఉవాచ చ మహాతేజా మేఘగంభీరయా గిరా. ౩. శ్రీవిష్ణురువాచ—కిమాగతోఽసి భగవం స్తపస్త్యక్త్వాత్ర పద్మజ, కస్మాచ్చిన్తాతురోఽసి త్వం భయాకులమానసః. ౪. బ్రహ్మోవాచ—త్వత్కర్ణమలజౌ దేవదైత్యౌ చ మధుకైటభౌ, హన్తుం మాం సముపాయాతౌ ఘోరరూపౌ మహాబలౌ. ౫. భయాత్తయోస్సమాయాతస్త్వత్సమీపం జగత్పతే, త్రాహి మాం వాసుదేవాద్య భయత్రస్తం విచేతనమ్. ౬. శ్రీవిష్ణురువాచ-తిష్ఠాద్య నిర్భయో జాతస్తౌ హనిష్యామ్యహం కిల, యుద్ధాయాజగ్మతుర్మూఢౌ మత్సమీపం గతాయుషౌ. ౭. సూతఉవాచ-ఏవం వదతి దేవేశే దానవౌ తౌ మహాబలౌ, విచిన్వానావజం చోభౌ సమ్ప్రాప్తౌ మదగర్వితౌ. ౮. నిరాధారౌ జలే తత్ర సంస్థితౌ విగతజ్వరౌ, తావూచతుస్తదోన్మత్తౌ బ్రహ్మాణం మునిసత్తమాః. ౯. పలాయిత్వా సమాయాతః సన్నిధానస్య కిం తతః, యుద్ధం కురు హనిష్యావః పశ్యతోఽస్యైవ సన్నిధౌ. ౧౦. పశ్చాదేనం హనిష్యావః సర్పభోగోపరిస్థితమ్, త్వమద్య కురు సఙ్గ్రామం దాసోఽస్మీతి చ వా వద. ౧౧. సూత ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం విష్ణుస్తావువాచ జనార్దనః, కురుతాం సమరం కామం మయా దానవపుఙ్గవౌ. ౧౨. హరిష్యామి మదం చాహం యువయోర్మత్తయోః కిల, ఆగచ్ఛేతాం మహాభాగౌ శ్రద్ధా చేద్వాం మహాబలౌ. ౧౩. సూత ఉవాచ—శ్రుత్వా తద్వచనం చోభౌ క్రోధవ్యాకులలోచనౌ, నిరాధారౌ జలస్థౌ చ యుద్ధోద్యుక్తౌ బభూవతుః. ౧౪. మధుశ్చ కుపితస్తత్ర హరిణా సహ సంయుగమ్, కర్తుం ప్రచలితస్తూర్ణం కైటభస్తు తథా స్థితః. ౧౫. బాహుయుద్ధం తయోరాసీన్మల్లయోరివ మత్తయోః, శ్రాన్తే మధౌ కైటభస్తు సఙ్గ్రామమకరోత్తదా.

శబలబ్రహ్మణ ఏవ బ్రహ్మవిష్ణురుద్రా ఇత్యాదివ్యవహారస్తథా చ సర్వకారణం బ్రహ్మ మాయాశక్తిసహితమేవభవతీతి మాయాశక్తిర్దేవీభగవతీత్యాదిముఖ్యశబ్దైరేవోపాస్యేత్యాహ—శక్తిరేవేతి. ౫౦. ౫౧

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కన్ధేఽష్టమోఽధ్యాయః.

సప్తాశీతిమహాశ్లోకైర్మధుకైటభయోర్వధః, దేవప్రసాదాద్ధరిణా కృత ఇత్యేతదుచ్యతే. మధుకైటభవధకథాయాం ప్రసంగాగతం విచారం సమాప్య పునస్తామేవ కథాముత్థాపయతి సూతః-యదా వినిర్గతేతి. యదా దేహాత్సా నిద్రా నిద్రాభిమానినీ దేవతా నిర్గతా తదా సా నిద్రాభిమానినీమహాకాలీ తామసీ శక్తిర్గగనే మూర్తిమతీ తస్థౌ తయోర్దైత్యయోర్మోహార్థమ్. ౧—౧౭. న మమ్లతుః

౧౬. పునర్మధుః కైటభశ్చ యుయుధాతే పునః పునః, బాహుయుద్ధేన [illegible]
విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా ౧౭. ప్రేక్షకస్తు తదా బ్రహ్మా దేవీ చైవాంతరిక్షగా, [illegible]
స్తదా తౌ తు విష్ణుస్తు గ్లానిమాప్తవాన్. ౧౮. పఞ్చవర్షసహస్రాణి యదా జాతాని
యుధ్యతా, హరిణా చిన్తితం తత్ర కారణం మరణే తయోః. ౧౯. పఞ్చవర్షసహ
స్రాణి మయా యుద్ధం కృతం కిల, న శ్రాంతౌ దానవౌ ఘోరౌ శ్రాన్తోఽహం చైత
దద్భుతమ్. ౨౦. క్వగతం మే బలం శౌర్యం కస్మాచ్చేమౌ నిరామయౌ, కిం కా
రణం చిన్తనీయం విచార్య మనసా త్విహ. ౨౧ ఇతి చిన్తాపరం దృష్ట్వా హరిం హర్ష
పరాప్లుతౌ, ఊచతుస్తౌ మదోన్మత్తౌ మేఘగంభీరనిస్స్వనౌ. ౨౨. [illegible] నోచేచ్ఛ
విష్ణో యది శ్రాంతోఽసి యుద్ధతః, బ్రూహి దాసోఽస్మి వాం నూనం కృత్వా శిరసి చాం
జలిమ్. ౨౩. న చేద్యుద్ధం కురుష్వాద్య సమర్థోఽసి మహామతే, హత్వా త్వాం
నిహనిష్యావః పురుషంచ చతుర్ముఖమ్. ౨౪. సూత ఉవాచ—శ్రుత్వా తద్భాషితం
విష్ణుస్తయోస్తస్మిన్మహోదధౌ, ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణం సామపూర్వం మహా
మనాః. ౨౫. హరిరువాచ—శ్రాంతే భీతే త్యక్తశస్త్రే పతితే బాలకే తథా,
ప్రహరంతి న వీరాస్తే ధర్మ ఏష సనాతనః. ౨౬. పఞ్చవర్షసహస్రాణి కృతం యుద్ధం మ
యా త్విహ, ఏకోఽహం భ్రాతరౌ వాఞ్చ బలినౌ సదృశౌ తథా. ౨౭. కృతం విశ్రమ
ణం మధ్యే యువాభ్యాంచ పునః పునః, తథా విశ్రమణం కృత్వా యుధ్యేఽహం నాత్ర
సంశయః ౨౮. తిష్ఠతాం హి యువాం తావద్బలవంతౌ మదోత్కటౌ, విశ్రమ్యాహ
చ కరిష్యామి యుద్ధం వా న్యాయమార్గతః. ౨౯. సూత ఉవాచ-ఇతి శ్రుత్వా వచ
స్తస్య విశ్రబ్ధౌ దానవోత్తమౌ, సంస్థితౌ దూరతస్తత్ర సంగ్రామే కృతనిశ్చయౌ
30. అతిదూరే చ తౌ దృష్ట్వా వాసుదేవశ్చతుర్భుజః, దధ్యౌ చ మనసా తత్ర
కారణం మరణే తయోః. 31. చిన్తనాత్ జ్ఞానముత్పన్నం దేవీదత్తవరావుభౌ,
కామం వాఞ్ఛితమరణౌ న మ్మ్లతురతస్త్విమౌ. 32. వృథామయాకృతం యుద్ధం
శ్రమోఽయం మే వృథాగతః, కరోమిచ కథం యుద్ధమేవం జ్ఞాత్వా వినిశ్చయమ్.
33. అకృతే చ తథా యుద్ధే కథమేతౌ దమిష్యతః, వినాశం దుఃఖదౌ నిత్యం
దానవౌ వరదర్పితౌ. 34. భగవత్యా వరో దత్తస్తయోః సోఽపిచ దుర్ఘటః, మరణం
చేచ్ఛయా కామం దుఃఖితోఽపిన వాఞ్ఛతి. 35. రోగగ్రస్తోఽపి దీనోఽపి న ముమూ

న గ్లానౌ బభూవతుః ౧౮—౨౭. విశ్రమణం విశ్రామః. ౨౮—౩౮. వరదాం భువనేశ్వరీమితి.
యద్యపి సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణీ భువనేశ్వరీ న తామసీ శక్తిస్తథాపి సామ్యావస్థా
త్మకభువనేశ్వర్యైవ తమోగుణయుక్తా సతీ మహాకాళీపదవాచ్యేతి తామస్యా మహాకాళ్యాః శ్రీభు
వనేశ్వర్యా అభేదస్య సత్వాత్తామస్యాః శక్తేర్భువనేశ్వరీతి నామ్నా వ్యవహారః కృతః! 3౯—౪౦.

ష్టాని శతాని చ. సంఖ్యాశ్చైవమా మదోన్మత్తౌ మధుకైటభౌ భవిష్యతః. ౩౬. నన్వేష్య
... మాయయా శక్త్యా ... సుదానవాన్, ... తయా నశిష్యంతి కామమ్
... ప్రసన్నయా. ౩౭. ఏవం సంచింత్య మనసా గగనే సంస్థితాం శివామ్,
... నిద్రాం మనోహరామ్. ౩౮. కృతాంజలిరమేయాత్మా
... యోగనిద్రామ్, ... తయోః ... వరదాం భువనేశ్వరీమ్.
౩౯. విష్ణురువాచ— నమో దేవి మహామాయే సృష్టిసంహారకారిణి, అనాదినిధనే
చండి భుక్తిముక్తిప్రదే శివే. ౪౦. న తే రూపం విజానామి సగుణం నిర్గుణం తథా,
చరిత్రాణి కుతో దేవి సంఖ్యాతీతాని యాని తే. ౪౧. అనుభూతో మయా తేఽద్య
ప్రభావశ్చాతిదుర్ఘటః, యదహం నిద్రయా లీనః సంజాతోఽస్మి విచేతనః. ౪౨. బ్రహ్మ
ణా చాతియత్నేన బోధితోఽపి పునః పునః, నప్రబుద్ధః సర్వథాహం సంకోచితషడిం
ద్రియః. ౪౩. అచేతనత్వం సంప్రాప్తః ప్రభావాత్తవ చాంబికే, త్వయా ముక్తః
ప్రబుద్ధోఽహం యుద్ధం చ బహుధా కృతమ్. ౪౪. శ్రాంతోఽహం న చ తౌ శ్రాంతౌ త్వ
యా దత్తవరౌ వరౌ, బ్రహ్మాణం హంతుమాయాతౌ దానవౌ మదగర్వితౌ. ౪౫.
ఆహూతౌ చ మయా కామం ద్వంద్వయుద్ధాయ మానదే, కృతం యుద్ధం మహా
ఘోరం మయా తాభ్యాం మహార్ణవే. ౪౬. మరణే వరదానం తే తతో జ్ఞాతం మహా
ద్భుతమ్, జ్ఞాత్వాహం శరణం ప్రాప్తస్త్వామద్య శరణప్రదామ్. ౪౭. సాహాయ్యం
కురు మే మాతః ఖిన్నోఽహం యుద్ధకర్మణా, దృప్తౌ తౌ వరదానేన తవ దేవార్తినాశనే.
౪౮. హంతుం మాముద్యతౌ పాపౌ కిం కరోమి క్వ యామి చ, ఇత్యుక్తా సా తదా దేవీ స్మిత
పూర్వమువాచ హ. ౪౯. ప్రణమంతం జగన్నాథం వాసుదేవం సనాతనమ్, దేవ దేవ హ
రే విష్ణో కురు యుద్ధం పునః స్వయమ్. ౫౦. వంచయిత్వా త్విమౌ శూరౌ హంతవ్యౌ చ
విమోహితౌ, మోహయిష్యామ్యహం నూనం దానవౌ వక్రయా దృశా. ౫౧. జహి
నారాయణాశు త్వం మమ మాయావిమోహితౌ, సూత ఉవాచ— తచ్ఛ్రుత్వా వచ
నం విష్ణుస్తస్యాః ప్రీతిరసాన్వితమ్. ౫౨. సంగ్రామస్థలమాసాద్య తస్థౌ తత్ర మహార్ణవే,
తదా యాతౌ చ తౌ ధీరౌ యుద్ధకామౌ మహాబలౌ. ౫౩. వీక్ష్య విష్ణుం స్థితం తత్ర హ
ర్షయుక్తౌ బభూవతుః, తిష్ఠ తిష్ఠ మహాకాయ కురు యుద్ధం చతుర్భుజ. ౫౪. దైవాధీనౌ
విదిత్వా ద్వ్యనూనం జయపరాజయౌ, స బలీ జయమాప్నోతి దైవాజ్జయతి దుర్బలః.
౫౫. సర్వథైవ నకర్తవ్యౌ హర్షశోకౌ మహాత్మనా, పురా వై బహవో దైత్యా
జితా దానవవైరిణా. ౫౬. అధునా దానయోస్సార్ధం యుధ్యమానః పరాజితః. సూత

వక్రయా దృశేతి కటాక్షేణేత్యర్థః. ౫౧—౫౫ పురా వై ఇతి. దానవవైరిణా మయా పురా బహ
వో దైత్యా జితా ఇతి హర్షో న కర్తవ్యః. అధునా చానయోర్మధుకైటభయోః సార్ధం యుద్ధే

ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా తౌ మహాబాహూ యుద్ధాయ సముపస్థితౌ. ౫౭. పశ్య
విష్ణుర్జఘానాశు ముష్టినాద్భుతకర్మణా, తావప్యతిబలోన్మత్తౌ జఘ్నతుర్ముష్టినా హరిమ్.
౫౮. ఏవం పరస్పరం జాతం యుద్ధం పరమదారుణమ్. యుధ్యమానౌ మహావీర్యౌ
దృష్ట్వా నారాయణస్తదా. ౫౯. అపశ్యత్సంముఖం దేవ్యాః కృత్వా దీనాననో
హరిః సూత ఉవాచ—తం వీక్ష్య తాదృశం విష్ణుం కరుణారసపూరితా. [illegible]
జహాసాతీవ తామ్రాక్షీ వీక్షమాణా తదాసురౌ, తౌ జఘ్నతుః [illegible]
బాణైరివాపరైః. ౬౧. మన్దస్మితయుతైః కామప్రేమభావయుతైస్తు, దృష్ట్వా [illegible]
హాతుః పాపౌ దేవ్యావక్రవిలోకనమ్. ౬౨. విశేషమితి మన్వానౌ [illegible]
పీడితౌ, వీక్షమాణౌ స్థితౌ తత్ర తాం దేవీం [illegible]ప్రభావాం. ౬౩. హరిః [illegible]
చతద్దృష్టం దేవ్యాస్తత్ర చికీర్షితమ్, మోహితౌ తౌ పరిజ్ఞాయ భగవాన్ [illegible]
విత్తమః. ౬౪. ఉవాచ తౌ హసన్ శ్లక్ష్ణం మేఘగమ్భీరయా [illegible]
యతాం వీరౌ యువయోరభివాఞ్ఛితః. ౬౫. [illegible]
యువయోః కిల, దానవా బహవో దృష్టా యుధ్యమానా మయా పురా. ౬౬.
యువయోస్సదృశః కోఽపి న దృష్టో న చ వై శ్రుతః, తస్మాత్తుష్టోఽస్మి [illegible]
లేన బలేన చ. ౬౭. భ్రాతరౌ వాఞ్ఛితం కామం ప్రయచ్ఛామి [illegible]
సూత ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం విష్ణోః [illegible] మహాబలౌ,
వీక్షమాణౌ మహామాయాం జగదానన్దకారిణీమ్, [illegible]. ౬౮.
విష్ణుం కమలలోచనౌ. ౬౯. హరే న యాచకావావాం త్వం [illegible]
చ్ఛసి, దదావ తుభ్యం దేవేశ దాతారౌ నా న యాచకౌ. ౭౦. ప్రార్థయ త్వం హృ
షీకేశ మనోభిలషితం వరమ్, తుష్టౌ స్వస్తవ యుద్ధేన వాసుదేవాద్భుతేన చ. ౭౧.
తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ జనార్దనః, భవేతామద్య మే తుష్టౌ
మమ వధ్యావుభావపి. ౭౨. సూత ఉవాచ— తచ్ఛ్రుత్వా వచనం విష్ణోర్దానవౌ
చాతివిస్మితౌ, వఞ్చితావితి మన్వానౌ తస్థతుః శోకసంయుతౌ. ౭౩. విచార్య
మనసా తౌ తు దానవౌ విష్ణుమూచతుః, ప్రేక్ష్య సర్వం జలమయం భూమిం స్థల
వివర్జితామ్. ౭౪. హరే యోఽయం వరో దత్తస్త్వయా పూర్వం జనార్దన, సత్య
వాగసి దేవేశ దేహి తం వాఞ్ఛితం వరమ్. ౭౫. నిర్జలే విపులే దేశే హనస్వ మధు
సూదన, వధ్యావావాన్తు భవతః సత్యవాగ్భవ మాధవ. ౭౬. స్మృత్వా చక్రం
తదా విష్ణుస్తావువాచ హసన్ హరిః! హన్మ్యద్య వాం మహాభాగౌ నిర్జలే విపులే
స్థలే. ౭౭. ఇత్యుక్త్వా దేవదేవేశ ఊరూ కృత్వాతివిస్తరౌ, దర్శయామాస
తౌ తత్ర నిర్జలఞ్చ జలోపరి. ౭౮. నాస్త్యత్ర దానవౌ వారిశిరసీముఞ్చతౌ

మిహ, ధన్యౌ నాగేహాసురైః భవద్భ్యాం చ వాం తదా. ౭౯. తదాకర్ణ్య వచస్తథ్యం విచిన్త్య మనసా చ తౌ, దృష్ట్వా జలమయం సర్వం యోజనానాం సహస్రకమ్. ౮౦. భగవానూరుగం చక్రే జఘనే విస్తృతే తదా, శీర్షే సన్దధతాం తత్ర జఘనే విధృతే. ౮౧. చక్రేణ తదా చ్ఛిన్నే శిరసీ ప్రభవిష్ణునా, జఘనోపరి వేగేన ప్రకృష్టే తయోః. ౮౨. గతప్రాణౌ తదా జాతౌ దానవౌ మధుకైటభౌ, సాగరస్సకలో వ్యాప్తస్తదా వై మేదసా తయోః. ౮౩. మేదినీతి తతో జాతం నామ పృథ్వ్యాస్సమన్తతః, అభక్ష్యా మృత్తికా తేన నారదేవ మునిశ్వర. ౮౪. ఇతి తే కథితం సర్వం యత్పృష్టోఽస్మి సునిశ్చితమ్, మహావిద్యా మహామాయా సేవనీయా సదా బుధైః. ౮౫. ఆరాధ్యా పరమా శక్తిస్సర్వైరపి సురాసురైః, నాతః పరతరం కిఞ్చిదధికం భువనత్రయే. ౮౬. సత్యం సత్యం పునస్సత్యం వేదశాస్త్రార్థనిర్ణయః, పూజనీయా పరా శక్తిర్నిర్గుణా సగుణాథవా. ౮౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ప్రథమస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

—— వ్యాసస్య పుత్రప్రాప్తిః ——

ఋషయ ఊచుః—సూత పూర్వం త్వయా ప్రోక్తం వ్యాసేనామితతేజసా, కృత్వా పురాణమఖిలం శుకాయాధ్యాపితం శుభమ్. ౧. వ్యాసేన తు తపస్తప్త్వా కథముత్పాదితశ్శుకః, విస్తరం బ్రూహి సకలం యచ్ఛ్రుతం కృష్ణతస్త్వయా. ౨. సూత ఉవాచ—ప్రవక్ష్యామి శుకోత్పత్తిం వ్యాసాత్సత్యవతీసుతాత్. యథోత్పన్నశ్శుకః సాక్షాద్యోగినాం ప్రవరో మునిః. ౩. మేరుశృంగే మహారమ్యే వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, తపశ్చచారసోఽత్యుగ్రం పుత్రార్థం కృతనిశ్చయః. ౪. జపన్నేకాక్ష

ఊరూ పరౌ ఇతి ... కర్తవ్యౌ. ౭౯—౮౨. విర్జలం జలరహితం స్థలమిత్యర్థః. ౮౦—౮౩. మేదినీ. మధుకైటభయోర్జాతే పశ్చాత్సర్వా మేదిని యదా పృథ్వీ వ్యాప్తా తదా సా మేదోయుక్తా జాతేతి. మేదోఽస్తి యస్యామితి వ్యుత్పత్త్యా మేదినీ నామ జాతమిత్యర్థః. ౮౪. మహావిద్యేతి. యస్మాత్కారణాత్సర్వశ్రుతిప్రతిపాద్యసామ్యావస్థమాయాశబలబ్రహ్మరూపా భగవతీ సర్వకారణకారణా సత్త్వైకగుణోపాధిబ్రహ్మాద్యపేక్షయా సర్వోత్కృష్టా తస్మాత్ సైవోపాస్యా ధ్యేయా జ్ఞేయా చేతి భావః. ౮౫—౮౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

షట్త్రింశత్పద్యకైః సాక్షాద్వరదానం శివస్య చ, వ్యాసాయ పుత్రవిషయం జాతమిత్యేతదీర్యతే.

పూర్వం వ్యాసే పుత్రలాభార్థమనుష్ఠానచికీర్షయా పర్వతం గతే సతి కస్య దేవస్య ఆరాధనా కర్తవ్యేతి జిజ్ఞాసాయాం సత్యాం నారదసమాగమే జాతే నారదేన బ్రహ్మవిష్ణుసంవాదముఖేన భగవత్యేవ సర్వోత్కృష్టా ఆరాధ్యేతి స్థాపితమ్. మధ్యే ప్రసంగాగతాః కథాః సమాపితాః. భగవత్యా ఆరాధనేన కథం పుత్రోత్పత్తిర్జాతేతి వ్యాసాద్యవశిష్టం తదృషయః పృచ్ఛన్తి. ౩. తపశ్చచారేతి. శక్తిరేవారాధ్యేతి నారదాచ్ఛ్రుత్వా తస్యా వాగ్భవం బీజం నారదేనోపదిష్టం గృహీత్వా తజ్జపంస్తప

రం మన్త్రం వాగ్బీజం నారదాచ్ఛ్రుతమ్, ధ్యాయన్పరాం మహామాయాం పుత్ర
కామ స్తపోనిధిః. ౫. అగ్నేర్భూమే స్తథా వాయోరన్తరిక్షస్య చాప్యయమ్,
వీర్యేణ సమ్మతః పుత్రో మమ భూయాదితి స్పృహా. ౬. అతిష్ఠత్సగతాహారః శతసంవ
త్సరం ప్రభుః, ఆరాధయన్మహాదేవం తథైవ చ సదాశివమ్. ౭. శక్తిస్సర్వత్ర
పూజ్యేతి విచార్య చ పునః పునః, అశక్తో నిన్ద్యతే లోకే శక్తస్తు పరిపూజ్యతే.
౮. యత్ర పర్వతశృంగే వై కర్ణికారవనాద్భుతే, క్రీడన్తి దేవతాస్సర్వే మునయశ్చ
తపోధికాః ౯. ఆదిత్యా వసవో రుద్రా మరుతశ్చాశ్వినౌ తథా, వసన్తి మునయో
యత్ర యేచాన్యే బ్రహ్మవిత్తమాః. ౧౦. తత్ర హేమగిరేశ్శృంగే సఙ్గీతధ్వనినా
దితే, తపశ్చచార ధర్మాత్మా వ్యాసస్సత్యవతీసుతః. ౧౧. తతోఽస్య తేజసా వ్యాప్తం
విశ్వం సర్వం చరాచరమ్, అగ్నివర్ణా జటా జాతాః పారాశర్యస్య ధీమతః. ౧౨.
తతోఽస్య తేజ ఆలక్ష్య భయమాప శచీపతిః, తురాసాహం తదా దృష్ట్వా భయ
త్రస్తం శ్రమాతురమ్. ౧౩. ఉవాచ భగవాన్రుద్రో మఘవన్తం తథా స్థితమ్.
శఙ్కర ఉవాచ—కథమిన్ద్రాద్య భీతోఽసి కిం దుఃఖం తే సురేశ్వర. ౧౪. అమర్షో
నైవ కర్తవ్యస్తాపసేషు కదాచన, తపశ్చరన్తి మునయో జ్ఞాత్వా మాం శక్తిసం
యుతమ్. ౧౫. న త్వేతేఽహితమిచ్ఛన్తి తాపసాస్సర్వదైవ హి, ఇత్యుక్తవచనః
శక్రస్తమువాచ వృషధ్వజమ్. ౧౬. కస్మాత్తపస్యతి వ్యాసః కోఽర్థస్తస్య మనోగతః
శివ ఉవాచ—పారాశర్యస్తు పుత్రార్థీ తపశ్చరతి దుశ్చరమ్. ౧౭. పూర్ణం వర్షశతం
జాతం దదామ్యద్య సుతం శుభమ్. సూత ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా వాసవం రుద్రో
దయయా ముదితాననః. ౧౮. గత్వా ఋషిసమీపన్తు తమువాచ జగద్గురుః, ఉత్తిష్ఠ
వాసవీపుత్ర పుత్రస్తే భవితా శుభః. ౧౯. సర్వతేజోమయో జ్ఞానీ కీర్తికర్తా తవాన
ఘః అఖిలస్య జనస్యాత్ర వల్లభస్తే సుతస్సదా. ౨౦. భవిష్యతి గుణైః పూర్ణస్సాత్వికై
స్సత్యవిక్రమః, సూత ఉవాచ— తదాకర్ణ్య వచః శ్లక్ష్ణం కృష్ణద్వైపాయన
స్తదా. ౨౧. శూలపాణిం నమస్కృత్య జగామాశ్రమమాత్మనః, స గత్వాశ్రమ
మేవాశు బహువర్షశ్రమాతురః. ౨౨. అరణీసహితం గుహ్యాం మమన్థాగ్ని
చికీర్షయా, మన్థనం కుర్వతస్తస్య చిత్తే చిన్తాభరస్తదా. ౨౩. ప్రాదుర్బభూవ సహ

శ్చచారేత్యర్థః. ౪. ౫. జపకాలే ఏతాదృశీం భావనాం కృతవానిత్యాహ—అగ్నేర్భూమేరితి.
వీర్యేణ శక్త్యేత్యర్థః. సంమితస్తుల్యః. ౬. ఆతిష్ఠదితి. తపసీతి శేషః. యద్యపి వ్యాసేన నారదముఖా
ద్భగవతీం సర్వోత్కృష్టాం శ్రుత్వా పరాశక్తేరేవ ధ్యానం కృతం తథాపి శక్తేర్ధ్యానే కృతే శివస్య
ధ్యానం జాతమేవేత్యభిప్రాయేణ ఆరాధయన్మహాదేవమిత్యుక్తమ్. ౭—౧౫. అహితమితి ఛేదః.
అహితం నేచ్ఛతీత్యర్థః. ఇత్యుక్తం వచనం యస్మై స ఇత్యుక్తవచనః శక్రః. ౧౬—౨౨. గుహ్యాం

ధనుర్గోత్పత్తిమహాత్మని, మన్దానారణేసుయోగాత్ స్మరణాచ్చ మహాత్మనః. ౨౪.
[illegible]స్య యథా తన్మత్కథం మే [illegible], పుత్రారణిస్తు యా ఖ్యాతా [illegible]మహాద్య న విద్యతే. ౨౫. తరుణీ రూపసమ్పన్నా కులోత్పన్నా పతివ్రతా, కథం కరోమి కాన్తాఞ్చ [illegible]యోశ్శ్లక్ష్ణాం [illegible]. ౨౬. పుత్రోత్పాదనదక్షాం చ పాతివ్రత్యే సదా స్థితామ్, [illegible] కామినీ. ౨౭. సదాబన్ధన రూపా చ స్వేచ్ఛాసుఖ[illegible], [illegible]తే నిత్యం కామినీపాశసంయుతః.
[illegible] కరోమ్యహం [illegible] దుష్కరం చ గృహాశ్రమమ్, [illegible] స్వాయత [illegible] [illegible]తాపి [illegible]రూపిణీ. ౨౯. [illegible] తత్ర [illegible] గగనే స్థితా, తాం దృష్ట్వా చ [illegible] [illegible]. ౩౦. [illegible]బాణపరీతాంగ స్త్వామాసీద్ధృతవ్రతః, చి[illegible] చ తదా కిం కరోమ్యద్య సఙ్కటే. ౩౧. [illegible]స్యపురతః ప్రాప్తా [illegible], అఙ్గీకరోమి యద్యేనాం వఞ్చనార్థ మిహాగతామ్. ౩౨. హాసిష్యంతి మహాత్మానస్తాపసా మాం తు విహ్వలమ్, [illegible] మహాఘోరం [illegible] వర్షశతం త్విహ. ౩౩. దృష్ట్వా ప్సరాఞ్చ [illegible] కథం జాతో [illegible], [illegible] భవతు యది స్యాదతులం సుఖమ్. ౩౪.
గృహస్థాశ్రమసమ్భూతం సుఖదం పుత్రకామదమ్, స్వర్గదఞ్చ తథా ప్రోక్తం జ్ఞానినాం మోక్షదం తథా. ౩౫. న భవిష్యతి తన్నూనమనయా దేవకన్యయా, నారదాచ్చ మయా పూర్వం శ్రుతమస్తి కథానకమ్. యథోర్వశీవశో రాజా సం భూతః పురూరవాః ౩౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ప్రథమస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

—— బుధోత్పత్తిః. ——

ఋషయ ఊచుః—కోఽసౌ పురూరవా రాజా కోర్వశీ దేవకన్యకా, కథం కష్టం చ సమ్ప్రాప్తం తేన రాజ్ఞా మహాత్మనా. ౧. సర్వం కథానకం బ్రూహి లోమహర్షణజాధునా, శ్రోతుకామా వయం సర్వే త్వన్ముఖాబ్జచ్యుతం రసమ్. ౨.

గుప్తమగ్నిం మమంథేత్యన్వయః. ౨౩. మంథానో మంథనదండః ౨౪. పుత్రారణిః పుత్రజననీ కామినీ మమ నాస్తి—౨౫—౩౦. ధృతవ్రత ఇతి. ధృతవ్రతోఽపి పంచబాణేన పరీతాం గో విద్ధాంగ ఆసీదిత్యర్థః. ౩౧. ౩౨. హాసమేవాహ—తపస్తప్త్వేతి. ౩౩. యది స్యాదతులమితి. ఇయమప్సరాభోగం దత్వా గమిష్యతి నత్వనయా గృహస్థాశ్రమజన్యం సుఖం స్యాదితి భావః. ౩౪. గృహస్థాశ్రమసంభూతం పుణ్యమితి శేషః. ౩౫. ౩౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

షడశీతిమహాశ్లోకైర్బుధోత్పత్తిస్తు కథ్యతే, కామబాణైస్తు విద్ధత్వం మహతాం యత్ర భణ్యతే. పూర్వాధ్యాయే యథోర్వశీవశో రాజా పథాభూతః పురూరవా ఇత్యుక్తం తత్ర కోఽసౌ పురూ

అమృతాదపి మృష్టా తే వాణీ సూత రసాత్మికా, న తృప్యామో వయం పీత్వా
సుధయా చ యథామరాః. ౩. సూత ఉవాచ—శృణుధ్వం మునయస్సర్వే కథాం
దివ్యాం మనోరమామ్, వక్ష్యామ్యహం యథాబుద్ధ్యా శ్రుతాం వ్యాసవర్యాత్స
మాత్. ౪. గురోస్తు దయితా భార్యా తారానామేతి విశ్రుతా, రూపయౌవన
యుక్తా సా చార్వంగీ మదవిహ్వలా. ౫. గతైకదా విధోర్గేహం యజమానస్య
భామినీ, దృష్ట్వా చ శశినాత్యర్థం రూపయౌవనశాలినీ. ౬. కామాతురస్తదా జాత
శ్శశీ శశిముఖీం ప్రతి, సాపి వీక్ష్య విధుం కామం జాతా మదనపీడితా. ౭. తావ
న్యోన్యం ప్రేమయుక్తౌ స్మరార్తౌ చ బభూవతుః, తారాశశీ మదోన్మత్తౌ కామబాణ
ప్రపీడితౌ. ౮. రేమాతే మదమత్తౌ తౌ పరస్పరస్పృహాన్వితౌ, దినాని కతిచిత్తత్ర
జాతాని రమమాణయోః. ౯. బృహస్పతిస్తు దుఃఖార్తో తామానయితుం
గృహమ్, ప్రేషయామాస శిష్యం తు నాయాతా సా వశీకృతా. ౧౦. పునః పున
ర్యదా శిష్యం పరావర్తత చన్ద్రమాః, బృహస్పతిస్తదా క్రుద్ధో జగామ స్వయమే
వహి. ౧౧. గత్వా సోమగృహం తత్ర వాచస్పతిరుదారధీః, ఉవాచ శశినం క్రుద్ధః
స్మయమానం మదాన్వితమ్. ౧౨. కిం కృతం కిల శీతాంశో కర్మ ధర్మవిగర్హితమ్,
రక్షితా మమ భార్యేయం సున్దరీ కేన హేతునా. ౧౩. తవ దేవగురుశ్చాహం
యజమానోఽసి సర్వథా, గురుభార్యా కథం మూఢ భుక్తా కిం రక్షితాధునా.
౧౪. బ్రహ్మహా హేమహారీ చ సురాపో గురుతల్పగః, మహాపాతకినో హ్యేతే
తత్సంసర్గీ చ పఞ్చమః. ౧౫. మహాపాతకయుక్తస్త్వం దురాచారోఽతిగర్హితః, న దేవ
సదనార్హోఽసి యది భుక్తేయమఙ్గనా. ౧౬. ముఞ్చేమామసితాపాఙ్గీం నయామి
సదనం మమ, నోచేద్వక్ష్యామి దుష్టాత్మన్గురుదారాపహారిణమ్. ౧౭. ఇత్యేవం భాష
మాణస్తమువాచ రోహిణీపతిః, గురుం క్రోధసమాయుక్తం కాన్తావిరహదుఃఖి
తమ్. ౧౮. ఇందురువాచ—క్రోధాత్తే తు దురారాధ్యా బ్రాహ్మణాః క్రోధవర్జితాః
పూజార్హా ధర్మశాస్త్రజ్ఞా వర్జనీయాస్తతోఽన్యథా. ౧౯. ఆగమిష్యతి సా కామం

రవాః కథముత్పన్న ఇతి ఋషయః పృచ్ఛంతి—రసోఽస్యాదితి. కష్టం క్లేశః ౧.౨.న తృప్యామ ఇతి.
తమేతి శేషః. ౩. యథాశ్రుతం తథేతి శేషః. ౪—౧౩. తవ దేవగురుశ్చాహమితి. హే దేవ
తవాహం గురురస్మీత్యన్వయః. కిం రక్షితేతి. కిమర్థం రక్షితేత్యర్థః. ౧౪—౧౬. నో చేద్వక్ష్యామీతి.
శేషః. శాపమితి. ౧౭. ౧౮. క్రోధాత్తేత్వితి. బ్రాహ్మణాః క్రోధాదేవ దురారాధ్యా అపూజ్యా
భవంతీత్యర్థః. అథ క్రోధవర్జితా ధర్మశాస్త్రజ్ఞాః పూజార్హా భవంతి. ఏతే యే పూజార్హా ఉక్తాస్తత
స్తేభ్యో అన్యథా ప్రకారేణ యే క్రోధయుక్తాస్తే పూజాయాం వర్జనీయా ఇతి శాస్త్రమర్యాదా.
అతస్త్వం గురో! క్రోధం విహాయ పూజ్యో భవ న తు తమాలంబ్యాపూజ్యో భవేతి భావః,

గృహాన్తే పరపత్నీ, చ త్రైస సంస్థితా బాలా న తే సాంనిధిమానఘ. ౨౦. ఇచ్ఛయా సంస్థితా చాత్ర సుఖకామార్థినీ హి సా, దినాని కతిచిత్ స్థిత్వా స్వేచ్ఛయా వా గమిష్యతి. ౨౧. త్వయోక్తో హి దాహృతా పురాస్యం ధర్మశాస్త్రమతం తథా, న స్త్రీ దుష్యతి చారేణ న విప్రో వేదకర్మణా ౨౨. ఇత్యుక్తః శశినా తత్ర గురురత్యన్తదుఃఖితః, జగామ స్వగృహం తూర్ణం చిన్తావిష్టః స్మరాతురః. ౨౩. దినాని కతిచిత్తత్ర స్థిత్వా చిన్తాకులో గురుః, జగామ పునః గృహం తస్య త్వరితశ్చోషధీపతేః. ౨౪. స తతః క్షత్త్రా నిషిద్ధోఽసౌ ద్వారదేశే రుషాన్వితః, నాజగామ సౌమ్య తత్ర చుకోప చ బృహస్పతిః. ౨౫. అయం మే శిష్యతాం యాతో గురుపత్నీం తు మాతరమ్, జగ్రాహ బలతో ధర్మ రక్షిణీయో మయాధునా. ౨౬. ఉవాచ వాచం కోపాత్తు ద్వారదేశే స్థితో బహిః, కిం శేషే భవనే మన్ద పాపాచార సురాధమ. ౨౭. దేహి మే కామినీం శీఘ్రం నోచేచ్ఛాపం దదామ్యహమ్, కరోమి భస్మసాన్నూనం న దదాసి ప్రియాం మమ. ౨౮. సూత ఉవాచ—క్రూరాణి వచనాదీని భాషణాని బృహస్పతేః, శ్రుత్వా ద్విజః తతః శీఘ్రం నిర్గతస్సదనాద్బహిః. ౨౯. తమువాచ హసన్ సోమః కిమిదం బహు భాషసే, న తే యోగ్యాసితాపాఙ్గీ సర్వలక్షణసంయుతా. ౩౦. సదృశాయ స్వసదృశం గృహాణాన్యాం స్త్రియం ద్విజ, భిక్షుకస్య గృహే యోగ్యా నేదృశీ వరవర్ణినీ. ౩౧. రతిస్స్వసదృశే కాన్తే నార్యాః కిల నిగద్యతే, త్వన్న జానాసి మన్దాత్మన్కామశాస్త్రవినిర్ణయమ్. ౩౨. యథేష్టం గచ్ఛ దుర్బుద్ధే నాహం దాస్యామి కామినీమ్, యచ్ఛక్యం కురు తత్కామం న దేయా వరవర్ణినీ ౩౩. కామార్తస్య చ తే శాపో న మాం బాధితుమర్హతి, నాహం దదే గురో కాన్తాం యథేచ్ఛసి తథా కురు. ౩౪. సూత ఉవాచ—ఇత్యుక్తః శశినా చేజ్యశ్చిన్తామాప రుషాన్వితః, జగామ తరసా సద్మ క్రోధయుక్తశ్శచీపతేః. ౩౫. దృష్ట్వా శతక్రతుస్తత్ర గురుం దుఃఖాతురం స్థితమ్, పాద్యార్ఘ్యాచమనీయాద్యైః పూజయిత్వా సుసంస్థితః. ౩౬. పప్రచ్ఛ పరమోదారస్తం తథావస్థితం గురుమ్, కా చిన్తా తే మహాభాగ శోకార్తోఽసి మహామునే. ౩౭. కేనావమానితోఽసి త్వం మమ

౧౯—౨౧. పాతకే కృతేఽపి చారేణ రజస్సంచారేణ రజోదర్శనేన స్త్రీ న దుష్యతీతి త్వయా బార్హస్పత్యమతే ఉక్తమితి భావః. తదుక్తమ్—"ప్రాయశ్చిత్తం భవేత్స్త్రీణాం యస్మాత్సా రజస శ్చ్యుతి" ఇతి. ౨౨—౨౪. శీఘ్రం నిర్గత ఇతి. తస్య నిరాకరణం వినాశాంతిర్న భవిష్యతీతి మత్వా నిరాకరణార్థం శీఘ్రం నిర్గత ఇత్యర్థః. ౨౯—౩౩. కామార్తస్యేతి. యద్యపి కామార్తానామిన్ద్రప్రభృతీనాం గౌతమాదిశాపబాధా జాతైవ తథాపి కామార్తస్యేతీయముక్తిః యథా "మదకరమది రాక్షీసివిమోక్షో హి, మోక్షః" ఇతి తద్వదోధ్యా. ౩౪. శశినా చేజ్య ఇతి. ఈజ్యో గురుః శచీ

రాజ్యే గురుశ్చమే. త్వదధీనమిదం సర్వం సైన్యం లోకాధిపస్పహా. ౩౮. బ్రహ్మా
విష్ణుస్తథా శమ్భుర్యేచాన్యే దేవసత్తమాః, కరిష్యంతి చ సాహాయ్యం ...
వదసామ్ప్రతమ్. ౩౯. గురురువాచ—శశినాపహృతా భార్యా మమ ...
సులోచనా, న దదాతి సదుష్టాత్మా ప్రార్థితోఽపి పునః పునః. ౪౦. కిం కరోమి సురే
శాన త్వమేవ శరణం మమ, సాహాయ్యం కురు దేవేశ దుఃఖితోఽస్మి శతక్రతో.
౪౧. ఇన్ద్రఉవాచ—మా శోకం కురు ధర్మజ్ఞ దాసోఽస్మి తవ సువ్రత, దాపయిష్యా
మ్యహం నూనం భార్యాం తవ మహామతే. ౪౨. ప్రేషితే చేన్మయా దూతే న
దాస్యతి మదాకులః, తతో యుద్ధం కరిష్యామి దేవసైన్యైస్సమావృతః. ౪౩.
ఇత్యాశ్వాస్య గురుం శక్రో దూతం వక్తుం విచక్షణమ్, ప్రేషయామాస సోమాయ
వార్తా శంసినమద్భుతమ్. ౪౪. సగత్వా శశిలోకన్తు త్వంతస్సువిచక్షణః
ఉవాచ వచనే నైవ వచనం రోహిణీపతిమ్. ౪౫. ప్రేషితోఽహం మహాభాగ శక్రే
ణ త్వాంవివక్షయా,కథితం ప్రభుణా యచ్చతచ్ఛృణు మహామతే. ౪౬. ధర్మజ్ఞోఽసి
మహాభాగ నీతిం జానాసి సువ్రత, అత్రిః పితా తే ధర్మాత్మా న నిన్ద్యం కర్తుమర్హసి.
౪౭. భార్యా రక్ష్యా సర్వభూతైర్యథాశక్తి హ్యతన్ద్రితైః, తదర్థే కలహః
కామం భవితా నాత్రసంశయః. ౪౮. యథా తవ తథా తస్య యత్నః స్యాద్దా
రరక్షణే, ఆత్మవత్సర్వభూతాని చిన్తయత్వం సుధానిధే. ౪౯. అష్టావింశతిసఙ్ఖ్యా
స్తేకామిన్యో దక్షజాశ్శుభాః, గురుపత్నీం కథం భోక్తుం త్వమిచ్ఛసి సుధానిధే.
౫౦. స్వర్గే సదావసంత్యేతా మేనకాద్యా మనోరమాః, భుంక్ష్వ తాః స్వేచ్ఛయా
కామం ముఞ్చ పత్నీం గురోరపి. ౫౧. ఈశ్వరా యది కుర్వన్తి జుగుప్సితమహం
తయా, అజ్ఞాస్తదనువర్తంతే తదా ధర్మక్షయో భవేత్. ౫౨. తస్మాన్ముఞ్చ మహా
భాగ గురోః పత్నీం మనోరమామ్, కలహస్త్వన్నిమిత్తేఽద్య సురాణాం సభవే
ద్యథా. ౫౩. సూత ఉవాచ—సోమః శక్రవచః శ్రుత్వా కిఞ్చిత్క్రోధసమా
కులః, భర్త్స్య ప్రతివచః ప్రాహ శక్రదూతం తదా శశీ. ౫౪. ఇన్దురువాచ—
ధర్మజ్ఞోఽసి మహాబాహో దేవానామధిపః స్వయమ్, పురోధాపిచ తే తాదృక్
యువయోస్సదృశీ మతిః. ౫౫. పరోపదేశే కుశలాభవన్తి బహవో జనాః, దుర్ల
భస్తు స్వయం కర్తా ప్రాప్తే కర్మణి సర్వదా. ౫౬. బార్హస్పత్య ప్రణీతఞ్చ శాస్త్రం

పతేః సద్మ గృహమ్. ౩౫—౪౪. రోహిణీపతిం చన్ద్రం. ౪౫—౪౭. కలహావాక్ చర్చా. ౪౮.
యథా తవేతి. యథా తవదారరక్షణే స్త్రీరక్షణే యత్నస్తథైవ తస్య గురోః స్యాదిత్యర్థః. ౪౯—౫౧.
జుగుప్సితమహం తయేతి. అహంకారేణేత్యర్థః. ౫౨—౫౫.—పరోపదేశకుశలా ఇతి. సర్వస్మిన్న
హల్యాదారత్వం కథం న జానాసీత్యర్థః. ౫౬. బార్హస్పత్యప్రణీతమితి. తస్మిఞ్ఛాస్త్రే స్త్రియం కామ

...ష్ఠాని ..., ...ఙ్గిరోఽపి ... ...యామాసాం ధనజ్యేష్ఠప్రియమ్.
౧౪. స్వకీయం ... ... దుర్బలానాం ..., స్వీయా చ పరకీయా చ
...మోఽనుజ ... ౧౫. ... మయ్యనురక్తా చ యథా న తు తథా
..., ...ముపక్తా ... ...జ్యే... ...తో న్యాయత స్తథా. ౧౬. గృహారంభస్తు
... ..., ...యం తదా జాతా చకమేఽనుజకామి
... ౧౭. ... ...ద్వాఽపి ... ... దూత నవస్వయమ్, ...ఽపి
...త్రాణ య... ...స్వ... ౧౮. ... ఉవాద—... ...
...యయా ... ..., ...యాచష్ట తత్సర్వం యదుక్తం ...
...నా. ౧౯. ... ...ప్రీతా... ...ధయుక్తా ..., ...దోఽస్య...
తథా చక్రే ... ... ౨౦. శుక్రస్తు విగ్రహం శ్రుత్వా ...
...ప్రతో యయౌ, ... తం వాక్యమువాచ ... ప్రతి. ౨౧.
సాహాయ్యం తే కరిష్యామి ... ..., భవితా యది సంగ్రామస్తవ
...ణ మా... ౨౨. ...స్తు తదాకర్ణ్య ...దారాభిమర్శనమ్, ...శస్త్రం
భృశం మత్వా సా...య్యమకరో త్తదా. ౨౩. సగ్రామస్తు తదా వృత్తో దేవదాన
...యో... ..., బహూని తత్ర వర్షాణి తారకాసురవత్తదా. ౨౪. దేవాసురకృతం
...ద్ధం దృష్ట్వా తత్ర పితామహః, హంసారూఢో జగామాశు తద్దేశం ...
...యే. ౨౫. ... తదా ప్రాహ ... భార్యాం ...త్తి, నోపద్రష్టుం
... కరిష్యామి ... ...యమ్. ౨౬. భృగుం ... ...
బ్రహ్మలోకే పితామహః, కిమన్యాయమతిర్జాతా సజ్జదోషాన్న...మతే. ౨౭. నిషేధ

యమానాం భవన్న ... ... మమ ... ...ధః. ౧౪. స్వకీయమితి. బలినాం ప్రబ
లానాం సర్వం కృతాకృతరూపం స్వకీయమేవ స్వేన కృతముత్తమమేవ భవతి. దుర్బలానాం తు
కృతమపి నోత్తమం భవతీతి లోకరీతిరియం వర్తతా. కించ మమ భార్యాం దేహీతి వదన్బృహస్పతిః
కథం న లజ్జతే తస్యాః మయ్యనురక్తత్వేన మదీయత్వాదిత్యాహ—స్వీయా చేతి. యద్వా ప్రబ
లానాం సర్వవస్తు స్వకీయమేవ భవతి వస్తు వస్తునో ... సామర్థ్యాత్. దుర్బలానాం తు న
కించన స్వకీయమపి పరకీయం భవతీత్యర్థః. తథా చ మమ ప్రబలత్వాన్మమైవ సా వర్తత ఇతి
భావః. జ్ఞానదృష్టిమవలంబ్య వదతి. స్వీయా చేతి. జ్ఞానినస్తు మమ సర్వం స్వకీయమేవ భవతీతి
భావః. ౧౬. ౧౭. చకమేఽనుజకామినీమితి.యదానుజకామినీం కనిష్ఠ బంధుకామినీం సంవర్తభార్యాం
బృహస్పతిశ్చకమే తదా ప్రభృతీయం విరక్తా జాతేతి. కథా పాద్మే ప్రసిద్ధా. యద్వానుజేతి ప్రథ
మాంతం లుప్తవిభక్తికమ్. తథాచానుజస్సన్ కనిష్ఠబంధుః సన్నపి బృహస్పతిః కామినీం జ్యేష్ఠబంధో
రుతథ్యస్య కామినీమిమంమతాభిధాం చకమే భుక్తవానిత్యర్థః. తదా ప్రభృతి విరక్తా జాతేతి కథా
మహాభారతే ప్రసిద్ధా. ౨౦—౨౪. సాహాయ్యం మంత్రాదిభిర్బృహస్పతేః శంకరోఽకరోదిత్యర్థః.

యామాస తతో భృగుస్తం చౌషధీపతిమ్, ముఞ్చ భార్యాం [illegible] ప్రేషితస్తవ. ౨౦. సూత ఉవాచ—ద్విజరాజస్తు తచ్ఛ్రుత్వా [illegible] తమ్, దదావథ ప్రియాం భార్యాం గురోర్గర్భవతీం శుభామ్. ౨౨. [illegible] గురుర్హృష్టః స్వగృహం ముదితో యయౌ, గతా దేవా [illegible] యయుః స్వాని స్వాని గృహాణి ప్రతి. ౨౩. బ్రహ్మా స్వభవనం [illegible] శఙ్కరః, బృహస్పతిస్తు సన్తుష్టః ప్రాప్య భార్యాం మనోరమామ్. ౨౪. [illegible] న కియతా తారా సూత సుతం శుభమ్, సుదినే [illegible] గుణైః. ౨౫. దృష్ట్వా పుత్రం [illegible] చకార [illegible] సర్వాం ప్రహృష్టేనాన్తరాత్మనా. ౨౬. శ్రుత్వా చన్ద్రమా [illegible] తమనాః, దూతఞ్చ ప్రేషయామాస [illegible] వ పుత్రోఽస్తి మమ వీర్యసముద్భవః, కథం త్వం కృతవాన్ [illegible] విధిమ్. ౨౮. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య దూతస్య చ బృహస్పతిః, ఉవాచ [illegible] త్రో మే సదృశో నాత్ర సంశయః. ౨౯. పునర్వివాదస్సంజాతో [illegible] దేవానాం, యుద్ధార్థమాగతాస్తేషాం సమాజస్సమజాయత. ౩౦. తత్రాగతః స్వయం బ్రహ్మా [illegible] కామః ప్రజాపతిః, నివారయామాస మిథః సంస్థితాన్ యుద్ధమస్త్రతః [illegible] పప్రచ్ఛ తారాం [illegible] కస్యాయం తనయస్సుభగే సత్యం వద [illegible] యథా [illegible] మ్యతి. ౩౨. తమువాచాసితాపాఙ్గీ లజ్జమానాఽధోముఖీ [illegible], చన్ద్రస్యేతి [illegible] జగామ వరవర్ణినీ. ౩౩. జగ్రాహ తం సుతం సోమః ప్రహృష్టేనాన్తరాత్మనా [illegible] చక్రే బుధ ఇతి జగామ స్వగృహం పునః. ౩౪. యయౌ బ్రహ్మా స్వభవనం [illegible] దేవాస్స్వాసనాన్, యథా గతం గతం సర్వైస్సర్వశః ప్రేక్షకైర్జనైః. ౩౫. [illegible] యం బుధోత్పత్తిరుదాహృతా చ సోమతః, యథా శ్రుతా మయా పూర్వం వ్యాసాత్ కథితే సత్యవతీసుతాత్. ౩౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే - ఏకాదశోఽధ్యాయః.

—బుధోత్పత్తి [illegible]—

సూత ఉవాచ—తతః పురూరవా జజ్ఞే ఇళాయాం కథయామి వః, బుధపు

౬౩—౬౮. కిమన్యాయమవిజ్ఞాతేతి. పదేతి శేషః. ౨౦. ఓషధీపతిం చన్ద్రమ్. పిత్రాహం ప్రేషిత స్తవేతి. తవ పిత్రా అత్రిణేత్యర్థః. ౨౧—౩౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కంధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

త్రిపంచాశత్పద్యపదైర్యైరుత్పన్నస్తు పురూరవాః, దేవీప్రసాదాన్మాతా [illegible] కథ్యతే. ఋషిభిః పురూరవసో వృత్తాంతప్రశ్నే కృతే సోఽసౌ పురూరవా ఇత్యాకాంక్షాని [illegible]

[illegible] సుద్యుమ్నో నామ భూపతిః [illegible]
[illegible] వనే. ౨.
[illegible], [illegible] బద్ధ్వా [illegible]
[illegible] హాస్యమానో [illegible]
[illegible]. ౪. తదథా
[illegible] సైన్ధవాశ్వసమారూఢో రాజా [illegible]
[illegible]. ౫. [illegible] వృక్షం మన్దారద్రుమసంవృతమ్, అశోకల
తా[illegible]. ౬. [illegible] చమ్పకైః
[illegible], [illegible] పుష్పితమ్. ౭. మాధవ్యైర్నా
[illegible] పుష్పవల్లీసమావృతమ్. ౮.
[illegible] నాదితమ్, భృఙ్గ[illegible] వనం సర్వసుఖా
వహమ్. ౯. [illegible] సుద్యుమ్నస్సైన్యైర్వృతః, వృక్షాన్సు
పుష్పితా[illegible]. ౧౦. [illegible] రాజర్షిః స్త్రీత్వమాప
[illegible], అశ్వో[illegible] జాతస్సైన్యాని[illegible] భూపతిః. ౧౧. కిమేతదితి చిన్తావిష్ట
[illegible] పునః పునః, దుఃఖం బహుతరం ప్రాప్తః సుద్యుమ్నో లజ్జయాన్వితః.
౧౨. కిం కరోమి కథం యామి గృహం స్త్రీభావసంయుతః, కథం రాజ్యం కరిష్యామి
కేన వా [illegible] హ్యహమ్. ౧౩. ఋషయ ఊచుః—సూతాశ్చర్యమిదం ప్రోక్తం
త్వయా యల్లోమహర్షణ, సుద్యుమ్నః స్త్రీత్వమాపన్నో భూపతిర్దేవసన్నిభః
౧౪. కిం తత్కారణమాచక్ష్వ వనే తత్ర మనోహరే, కిం కృతం తేన రాజ్ఞా చ
విస్తరం వద సువ్రత. ౧౫. సూత ఉవాచ—ఏకదా గిరిశం ద్రష్టుమృషయస్సనకా
దయః, దిశో వితిమిరాభాసాః కుర్వన్తస్సముపాగమన్. ౧౬. తస్మింశ్చ సమయే తత్ర
శంకరః ప్రమదాయుతః, క్రీడాసక్తో మహాదేవో వివస్త్రా కామినీ శివా. ౧౭.

[illegible]త్యర్థం సోమవంశోద్భవరాజ్ఞాం కథాస్మిన్పురాణే క్వ[illegible] అవశ్యం వక్తవ్యేతి పురూరవసః ప్రసఙ్గేన వక్తవ్యాం సోమవంశోత్పత్తిముక్త్వా. తతః పురూరవస ఉత్పత్తిమాహ—తతః పురూరవా ఇతి. తతో బుధోత్పత్త్యనన్తరం పురూరవా ఇలాయాం కామిన్యాం జజ్ఞే ప్రాదుర్బభూవ బుధపుత్రో బుధాదిలాయాముత్పన్న ఇత్యర్థః. ౧. కాసావితేత్యాకాంక్షాయాం తదుత్పత్తిం కథయతి-సుద్యుమ్నో నామేతి. అయం సుద్యుమ్నో వైవస్వతమనోః పుత్ర ఇతి విష్ణుభాగవతే. సైన్ధవం సిన్ధుదేశోద్భవమ్. ౨—౪. మేధ్యాన్ యజ్ఞియాన్. ౫. ౬. మాధవీ వాసన్తీ "వాసన్తీ మాధవీ లతే"తి వచనాత్. ౭, ౮. కీచకధ్వనినాదితామితి. "వేణవః కీచకాస్తే స్యుర్యే స్వనన్త్యనిలోద్ధతాః" ఇతి కోశాత్ కీచకా వేణవః. ౯—౧౨. యామి యాస్యామీత్యర్థః. ౧౩. ౧౪. కిం కృతం కో వాపరాధః కృతః? ఇత్యర్థః. ౧౫—౧౭. భర్త్రా రమమాణా ఇతి [illegible] ఇతి [illegible]. ౧౮.

ఉత్సఙ్గే సంస్థితా భర్తురమ్బికా మనోరమా, తాన్విలోక్య [illegible] దేవీ [illegible]
వ్రీడితా భృశమ్. ౧౮. భర్తురఙ్కాత్సముత్థాయ వస్త్రమాదాయ సత్వరా,
లజ్జావిష్టా స్థితా తత్ర వేపమానాతిమానినీ. ౧౯. ఋషయోఽపి చ తౌ దృష్ట్వా [illegible]
ఙ్గం రమమాణయోః, పరివృత్య యయుస్తూర్ణం నరనారాయణాశ్రమమ్. ౨౦.
హ్రీయుతాం కామినీం వీక్ష్య ప్రోవాచ భగవాన్హరః, కథం లజ్జాతురా [illegible] త్వ
సుఖం తే ప్రకరోమ్యహమ్. ౨౧. అద్యప్రభృతి యో మోహాత్పుమాన్కో [illegible]
వరాననే, వనమ్ప్రవిశేదేతత్స వై యోషిద్భవిష్యతి. ౨౨. ఇతి శప్తం వనం తత్
న యే జానన్తి జనాః క్వచిత్, వర్జయన్తీహ తే కామం వనం దోషసమన్వితమ్.
౨౩. సుద్యుమ్నస్తు తదజ్ఞానాత్ప్రవిష్టః సచివైస్సహ, తథైవ స్త్రీత్వమాపన్న [illegible]
స్సహేతి న సంశయః. ౨౪. చిన్తావిష్టః స రాజర్షిర్నజగామ గృహం హ్రియా, స చ
చార బహిస్తస్మాద్వనదేశాదితస్తతః. ౨౫. ఇలేతి నామ సమ్ప్రాప్తం స్త్రీత్వే [illegible]
మహాత్మనా, విచరంస్తత్ర సమ్ప్రాప్తో బుధస్సోమసుతో యువా. ౨౬. [illegible]
వృతాం తాం తు దృష్ట్వా కాన్తాం మనోరమామ్, హావభావకలాయుక్తాం చకమే
భగవాన్బుధః. ౨౭. సాపి తం చకమే కాన్తం బుధం సోమసుతం పతిమ్, సంయోగ
స్తత్ర సఞ్జాతస్తయోః ప్రేమ్ణా పరస్పరమ్. ౨౮. స తస్యాం జనయామాస పురూరవ
సమాత్మజమ్. ౨౯. సా ప్రసూతసుతం బాలా చింతావిష్టా వనే స్థితా, [illegible]
స్వకులాచార్యం వసిష్ఠం మునిసత్తమమ్. ౩౦. స తదా స్య దశాం దృష్ట్వా
సుద్యుమ్నస్య కృపాన్వితః, అతోషయన్మహాదేవం శఙ్కరం లోకశఙ్కరమ్.
౩౧. తస్మై స భగవాంస్తుష్టః ప్రదదౌ వాఞ్ఛితం వరమ్, వసిష్ఠః ప్రార్థయా
మాస పుంస్త్వం రాజ్ఞః ప్రియస్య చ. ౩౨. శఙ్కరస్తు నిజాం వాచమృతాం
కుర్వన్నువాచ హ, మాసం పుమాంస్తు భవితా మాసం స్త్రీ భూపతిః కిల. ౩౩.
ఇత్థం ప్రాప్య వరం రాజా జగామ స్వగృహం పునః, చక్రే రాజ్యం స ధర్మాత్మా వసి

పర్యధాత్ పరిధానం కృతవతీ. ౧౯. ప్రసంగం ప్రవృత్తిక్రీడాయాం. ౨౦. హ్రీయుతాం లజ్జా
యుక్తామ్. సుఖం తే ఇతి. తే యథా సుఖం స్యాత్తథా ప్రకరోమీత్యర్థః. ౨౧. మోహాన్మోహవ
శీత్యర్థః. ౨౨. ౨౩. త్రైస్సహేతి. త్రైః సచివైః సహ తద్వనం గతస్తై స్సహైవ స్త్రీత్వం ప్రాప్త
ఇత్యర్థః. ౨౪. ౨౫. స్త్రీత్వే ప్రాప్తే సతి ఇలేతి నామ ప్రాప్తమిత్యన్వయః. నికటస్థమంత్రిభిరి
లేతి నామ స్థాపితమిత్యర్థః. ఈడస్తుతావిత్యస్య రూపమ్. ఇలాస్తుత్యా డలయోరభేదః. ప్రాస్వాహా
తస్తు సంజ్ఞాశబ్దత్వాజ్జాతః. ౨౬—౩౦. స తదాఽస్యేతి. సుద్యుమ్నస్యేతి. ౩౧. ౩౨. ఋతాం
కుర్వన్నితి. అయం స్త్రీత్వం ప్రాప్స్యతీతి వాక్యం మమ మిథ్యా నైవ భవేదథాపి తవ ప్రార్థనాను
రోధేన మాసం పుమాన్ భవిష్యతి పునర్మాసం స్త్రీ భవిష్యతి పునర్మాసం పురుష ఇత్యేవం చేత్యర్థః.
౩౩—౩౪. హర్మ్యేషు గృహేభ్యంతరే చేత్యర్థః. నాభ్యసందర్ ఆసాం ప్రజానాం స్త్రీరూపిణ

[illegible] ప్రాప్తిప, [illegible] హో [illegible] ౩౬. కాలే గు యథా [illegible] ప్రాప్తి [illegible] యయా. [illegible] నానా [illegible] మూర్తే, నానావాన [illegible] రసాక్షు [illegible] ౩౭. జరా [illegible] ప్రసూనాంచితమూర్ధజ, పరిపుష్టా [illegible] ౩౮. [illegible] దివ్యరూపా మనో [illegible] లోచనా. ౩౯. దృష్ట్వా తాం దివ్యరూపాం [illegible] లోచనాః, [illegible] ప్రీత్యా సంస్థాప్య జగదమ్బి [illegible]. ౪౦. బ్రహ్మోవాచ—[illegible] చ భగవతి [illegible] స్వరూపాః [illegible] దృష్టా మయా సకలలోకహితానుకూలా, [illegible] త్వమపి [illegible] కామప్రదా [illegible] ౪౧. కో వేత్తి తే భగవతి [illegible] కామం [illegible] ఐశ్వర్యమేతదఖిలం కృపణే దయా [illegible] దృష్ట్వా [illegible] విస్మయో మే. ౪౨. శంభుర్హరిః కమలజో మఘవా [illegible] పవనశ్చ సోమః, జానన్తి నైవ వసవోఽపి హి తే ప్రభావం బుధ్యేత్కథం తవ గుణానగుణో మనుష్యః. ౪౩. జానాతి విష్ణురమితద్యుతిరంబ సాక్షాత్త్వాం సాత్త్వికీముదధిజాం సకలార్థదాం చ, కో రాజసీం హర ఉమాం కిల తామసీం త్వాం వేదాంబికే న తు పునః ఖలు నిర్గుణాం త్వామ్. ౪౪. క్వాహం సుమన్దమతిరప్రతిమప్రభావః క్వాయం తవాతినిపుణో మయి సుప్రసాదః,

---

రాజేతి లోకనిందయేతి భావః. ౩౯. నృపతిః సుద్యుమ్నో రాజ్యం ప్రతిష్ఠాం [illegible] మకం పుత్రం చ దత్త్వేత్యర్థః. ౪౦—౪౧. కో వేత్తీతి. ఏతదఖిలం తవైశ్వర్యం మాదృశే కృపణే దయాం చేయత్తయా కో వేత్తి న కోఽపీత్యర్థః. విస్మయో మే ఇతి. అహో భగవత్యాం కియదైశ్వర్యం తిష్ఠతి? కియతీ చ మామకే దయాస్తీ? తి. ౪౨. తత్ర ఆశ్చర్యమితి చేత్! తత్రాహ—శంభురితి. ఏతే మహాప్రభావవన్తోఽపి తవ ప్రభావం న జానన్తి తదా అగుణో గుణహీనో మనుష్యః కథం బుద్ధ్యేత్ జానీయాన్న కథమపీత్యర్థః. యతో న జానాతి అత ఏవాశ్చర్యమితి భావః. ౪౩. విష్ణుర్జానాతీతి యత్తత్రాహ—జానాతీతి. సత్యం విష్ణుర్జానాతి కింతు సాత్త్వికీం శక్తిం లక్ష్మీరూపామేవ కేవలం జానాతి. న సామ్యావస్థాత్మికాం తురీయాం నిర్గుణామ్. తథా కో బ్రహ్మా రాజసీం శక్తిమేవ కేవలం జానాతి. తథా హర ఉమాం తామసీమేవ కేవలం జానాతి న తు పునర్నిర్గుణామ్. ఏకైకశక్తిజ్ఞాతారస్త్వైతే న తురీయరూపా నిర్గుణజ్ఞాతార ఇత్యర్థః. ౪౪. ఏతాదృశీ త్వం సర్వోత్కృష్టాపి స్వభక్తస్యాతిసులభాసీత్యాహ—క్వాహమితి. హే మాతరహం సుమన్దమతిః క్వ? తథా తవాయం మయి సుప్రసాదః క్వ? అతిదూరమిత్యర్థః. తథాపి మాదృశానపి సేవకాంస్త్వయి భావయుక్తాన్న్యస్తాత్మ [illegible] స్వయమేవ దయాం కరోషి తస్మాత్స్వభక్తవిషయే తవ చరితం కరుణామేతమస్తీతి

జానే భవాని చరితం కరుణా సమేతం యత్సేవనాచ్చ [illegible]
[illegible]. ౮౫. వృత్తస్త్వయా హరిరసౌ వనజేన [illegible] మధుసూదనశ్చ, పాదా తవాదిపురుషః కిల [illegible] శుభా పవిత్రా. ౮౬. వాఞ్ఛత్యహో హరిరశోక [illegible] దితః పురుషః పురాణః, తాం త్వం కరోషి రుషితా [illegible] పతిం సకలదేవనుతం స్మరార్తమ్. ౮౭. వక్షఃస్థలే [illegible] కవత్సుచరితే విపులేఽతిశాన్తే, సౌదామనీవ సుఘనే [illegible] వాహనమసౌ జగదీశ్వరోఽపి. ౮౮. త్వం చేజ్జహాసి మధుసూదన [illegible] వాఞ్ఛితోఽపి సభవేత్కిల శక్తిహీనః, ప్రత్యక్షమేవ పురుషం స్వజనా [illegible] శ్రియోజ్ఝితమతీవ గుణైర్వియుక్తం. ౮౯. బ్రహ్మాదయః సురగణా [illegible] తో యే త్వత్పదాంబుజ మహార్నిశమాశ్రయన్తి, మన్యే త్వమేవ [illegible]

జానే నిశ్చినోమి. తతః స్వభక్తస్యాతిసులభాసీతి సత్యమేవేతి భావః. ౮౫. [illegible] వనమితి కోశాద్వనం జలం తస్మాజ్జాతం వనజం కమలం వనస్యేశా స్వామినీ కమలవాసినీ [illegible] పరశక్త్యంశభూతయా వృత్తోఽపి భాతానామనేకార్థత్వాత్ వివాహితోఽపి మధుసూదనశ్చ [illegible] దైత్యనాశకోఽపి మహాపరాక్రమవాన్ విష్ణుర్యదం హర్షం కృత్వా నైవాచర [illegible] మేతస్యానయోరస్త్విత్యభిప్రాయేణ లక్ష్మీం ప్రాప్యాపి స హస్తేన వ్యవహరతి [illegible] సర్వదా ధ్యానస్థ ఏవ భవతీతి భావః. నన్వేవం చేత్కిమితి పదయా [illegible] కారయతీతి చేత్! తత్రాహ—పాదౌ తవాదిపురుష ఇతి. న స్వపాదసంవాహన [illegible] యతి. కింతు లోకోద్ధారార్థం తవ పావకేన శుద్ధికారకేణ కరేణ హస్తేన [illegible] పాదౌ పవిత్రౌ కరోతి చ తథా చ విష్ణురేకశక్తిప్రభావజ్ఞోఽపి స భవతి [illegible] ఇత్యర్థః. ౮౬. తవోత్కృష్టత్వాదేవ వక్ష్యమాణం సంభవతీత్యుత్ప్రేక్షతే—వాఞ్ఛత్యహో ఇతి. అశోకవృక్షస్య హి స్వభావః పాదతాడనేన ఆత్మానం వర్ధయతీతి తథా చ స్వవర్ధనార్థం [illegible] డనం స ఇచ్ఛతీత్యుచ్యతే. తథా చ తాదృశాశోకజాతికామం యథేష్టం యథా స్యాత్తథా ప్రముదితో హర్షితో విష్ణుః పురుషస్తవ పాదాహతిం [illegible] పాదతాడనం వాఞ్ఛతి [illegible] మహో ఆశ్చర్యమిత్యర్థః. తాం చ పాదాహతిం సకలదేవనుతం స్మరార్తం పతిం పాదే [illegible] దృష్ట్వా రుషితా కుపితా త్వం కరోషి తదేతత్తవోత్కృష్టత్వాభావేన సంగచ్ఛత ఇతి భావః. ౮౭. కించ వక్షఃస్థల ఇతి. హే దేవి తస్య విష్ణోః వక్షఃస్థలే పర్యంకవత్ సదైవ వససి. కీదృశే? ఘనే మేఘే కృష్ణవర్ణే సౌదామనీ విద్యుల్లతేవ తేన కిం తద్ధృదయే వాసేనాసౌ జగదీశ్వరోఽపి [illegible] వాహనం న జాతః కిం? జాత ఏవేతి తవైకదేశశక్తేరేవం మహిమా కిం పునస్తవ మూలప్రకృతేరితి భావః. ౮౮—౮౯. నను త్వం యువతీభావం గతోఽసి తత్ర త్వం మహానుగ్రహయోగ్యా [illegible] సీతి చేత్! తత్రాహ—బ్రహ్మాదయ ఇతి. యే త్వత్పదాంబుజమహర్నిశ మాశ్రయన్తి

[illegible] తే ప్రసాదా[illegible] యామి [illegible] క్షమస్వ [illegible] ర్య. ౪౯. త్వాం నాపుమాన్నచ పుమానితి మే వికల్పో యాంతి దేవి సగుణా నను నిర్గుణా వా, తాం త్వాం వదామి పరమం కిల భావగమ్యం వాఞ్ఛామి భక్తిమచలాం త్వయి మాతరన్తే. ౫౦. సూత ఉవాచ—ఇతి స్తుత్వా మహీపాలో జగామ శరణం తదా, పరితుష్టా దదౌ దేవీ తత్ర సాయుజ్యమాత్మని. ౫౧. సుద్యుమ్నస్తు తతః ప్రాప పదం పరమకం [illegible], [illegible] దేవ్యా[illegible] ప్రసాదేన [illegible] ౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీ[illegible] తే [illegible] ద్వాదశోఽధ్యాయః.

సూత ఉవాచ—సుద్యుమ్నే తు [illegible] యాతే [illegible] చక్రే పురూరవాః, సుగుణశ్చ సురూపశ్చ ప్రజారంజనతత్పరః. ౧. ప్రతిష్ఠానే పురే రమ్యే రాజ్యం సర్వనమస్కృతమ్, చకార సర్వధర్మజ్ఞః ప్రజారక్షణతత్పరః. ౨. మన్త్రస్సుగుప్తస్తస్యాసీత్ పరత్రాభిజ్ఞతా తథా, సదైవోత్సాహశక్తిశ్చ ప్రభావశక్తిసంయుతః. ౩. సామదానాదయ స్సర్వే వశగాస్తస్య భూపతేః, వర్ణాశ్రమాన్స్వధర్మస్థాన్కుర్వన్రాజ్యం శశాస హ. ౪. యజ్ఞాంశ్చ వివిధాంశ్చక్రే స రాజా బహుదక్షిణాన్, దానాని చ విచిత్రాణి దదావథ నరాధిపః. ౫. తస్య రూపగుణౌదార్యశీలద్రవిణవిక్రమాన్, శ్రుత్వోర్వశీ వశీభూతా చకమే తం నరాధిపమ్. ౬. బ్రహ్మశాపాభితప్తా సా మానుష [illegible]

[illegible] బ్రహ్మమయః కిం [illegible] ప్రసాదేన [illegible] ఏవం తథా చ తే యథా [illegible] ఏవ [illegible] భావః. మయ్యేవ [illegible]. సాంప్రతం పుమాంసోఽపి తే [illegible] ఏవ యది [illegible] కరోషి పుమాంసం [illegible] న స్యాం కింతు భవిష్యామ్యేవ. నను కిం మయి [illegible] ప్రసాదం [illegible]? [illegible] త్రాహ—కిం వక్ష్యామీతి. హే అంబ! [illegible] కిం వక్ష్యామి? యా వేదానామప్యవిషయా ఇత్యర్థః. ౫౦. త్వాం నాపుమానితి. అపుమాని[illegible]. [illegible] పుమాన్ [illegible] సామ్యావస్థాయా [illegible] బ్రహ్మణి లింగత్రయాభావాత్. ఇతి మే వికల్పో [illegible] మనసి వర్తతేఽపి [illegible] భజనం క్రియతేగుణజ్ఞానాభావాదితి చేత్తత్రాహ—యా ఇతి. గుణజ్ఞానాభావేఽప్యేవం కిత్వా[illegible] కిం భజనం న సంభవతీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్య ఇత్యతో హే దేవి! త్వాం తా[illegible] కిం త్వాం నమామి భావో భక్తిస్తద్యుక్తః. కించ అచలాం భక్తిం వాంఛామి నాన్యత్కించిదితి. ౫౧. సాయుజ్యమాత్మనీతి. దేవీ తుష్టా సతీ జ్ఞానప్రదానేనాత్మని బ్రహ్మరూపే సాయుజ్యమైక్యం దదౌ దేవీప్రసాదాదాత్మానుభవేన బ్రహ్మరూపోఽభవదిత్యర్థః. ౫౨–౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

చతుస్త్రింశచ్ఛ్లోకవద్భిః పురూరవసముత్తమమ్, ఉర్వశ్యాశ్చరితం చైవ వైరాగ్యార్థమిహోచ్యతే. ౧—౨. మంత్రః సుగుప్త ఇతి. తస్య రాజ్ఞో మంత్రో గుప్తోఽన్యైరవిదిత ఆసీత్ పరత్ర

షం లోకమాస్థితా, [illegible] నృపం [illegible]
యం చేదృశం కృత్వా స్థితా గత్ర [illegible]. ఏతా[illegible]
మానవ. ౮. ఘృతం మే భక్షణం నిత్యం నాన్యత్కించి[illegible]
త్వాఙ్చ మహారాజన్నగ్నమన్యత్ర [illegible]. ౯. [illegible]
న్యది భగ్నో భవిష్యతి, తదా త్యక్త్వా గమిష్యామి [illegible]
౧౦. అఙ్గీకృతం చ తద్రాజ్ఞా కామినీ [illegible]
శాపానుగ్రహకామ్యయా. ౧౧. [illegible] తదా [illegible]
[illegible], ధర్మకర్మాదికం త్యక్త్వా [illegible]
సఞ్జాత [illegible] మహీపతిః, న శశాక తయా [illegible]
౧౩. ఏవం వర్షగణాంతే తు [illegible]
గన్ధర్వానాహ దేవరాట్. ౧౪. ఉర్వశీ మానయధ్వం భో [illegible]
హ్యత్ర్వోరణౌ గృహే త్తస్య భూపతేస్సమాస్తే కిల. ౧౫. ఉర్వశీరహితం [illegible]
యం నాతిశోభతే, యేన కేనాప్యుపాయేన తామానయత కామినీమ్. ౧౬. [illegible]
క్తాస్తేఽథ గన్ధర్వా విశ్వావసుపురోగమాః, నత్వా గత్వా [illegible]
పస్థితే. ౧౭. జహ్రుస్తావురణౌ దేవా రమమాణాం విలోక్య [illegible]
తౌ తు హ్రియమాణౌ విహాయసా. ౧౮. ఉర్వశీ తదు[illegible]
రివ, కుపితోవాచ రాజానం సమయోఽయం కృతో [illegible] సుమయా
తవ విశ్వాసాద్ధృతౌ చోరై ర్మమోరణౌ. రాజపుత్రసమా [illegible]
త్త్రియా సమః. ౨౦. హతాస్మ్యహం కునాథేన న పుంసా వీరమానినా, [illegible]
తౌ చాద్య సదా ప్రాణప్రియా మమ. ౨౧. ఏవం విలప్యమానాం తాం [illegible]
రాజా విమోహితః, నగ్న ఏవ యయౌ తూర్ణం పృష్ఠతః ప్రధావితః. [illegible]
కాశితాత్ర గన్ధర్వైర్న ప్రవేశ్మని, నగ్నభూత స్తయా దృష్టో [illegible] ౨౨. విద్యుత్ప్రకాశితా

పరమంత్రే తు తస్య రాజ్ఞోఽభిజ్ఞాతాసీదేతాదృశశ్చతుర ఇత్యర్థః. ౩—౭. సమయం సంకేతమా
వాహ— ఏతావురణకావితి. ఉరణకౌ మేషౌ మయా త్వన్నికటే న్యస్తౌ ఏతౌ రక్షస్వ. ౮. కించ
హే నృప మే మమ భక్షణం ఘృతమేవ నాన్యత్కించిత్. కించాన్యత్ర మైథునాత్త్వాం నగ్నం
నేత్రే న పశ్యేఽహమితి. యది మత్ప్రతిజ్ఞాత్రయం త్వయా నిర్వాహ్యతే తర్హి త్వన్నికటేఽహంస్థా
స్యామి నోచేద్గమిష్యామీతి. ఘృతం మే భక్షణమితి "అమృతం వా ఆజ్యమి"తి శ్రుతేః. దేవానాం
చామృతత్వాత్. ౯—౧౦. శాపానుగ్రహకామ్యయేతి. శాపమోక్షకామనయేత్యర్థః. ౧౧. లీనో
ఽంతర్గృహే స్థిత ఇత్యర్థః. ౧౨. న శశాకేతి. తయా హీనోఽవస్థాతుం న సమర్థో బభూవ.
౧౩—౧౪. సమయే తేనాజ్ఞాతకాల ఇత్యర్థః. ౧౫—౧౭. చక్రందతురాహ్వానం రోదనం వా
చక్రతుః. ౧౮. సమయోఽయమితి. మయా యః సమయః కృతః స నష్ట ఇతి శేషః. ౧౯—౨౭.

యౌ. ౨౩. గన్ధర్వాస్తౌ గతాః స్వర్గే గన్ధర్వాః కథితాస్తథిః, నగ్నో జగ్రాహ తౌ శ్రాన్తో జగామ స్వగృహం ప్రతి. ౨౪. తదోర్వశీం గతాం దృష్ట్వా విలలాపాతిదుఃఖితః. నగ్నం వీక్ష్య పతిం నారీ గతా సా వరవర్ణినీ. ౨౫. క్రన్దన్స దేశదేశేషు బభ్రామ నృపతి స్స్వయమ్, ఉన్మత్త ఇవ విహ్వలః శోచన్వివశః కామమోహితః. ౨౬. భ్రమన్వై సకలాం పృథ్వీం కురుక్షేత్రే దదర్శ తామ్, దృష్ట్వా సంహృష్టవదనః ప్రాహ సూక్తం నృపోత్తమః. ౨౭. అయే జాయే తిష్ఠతిష్ఠ ఘోరే న త్యక్తుమర్హసి, మాం త్వం త్వనాగసం కాన్తం సతతం చానుయాయినమ్. ౨౮. సుదేహోఽయం పతత్యత్ర దేవి దూరం హృతస్త్వయా, ఖాదన్త్యేనం వృకాః కాకాస్త్వయా త్యక్తం వరోరు యత్. ౨౯. ఏవం విలపమానం తం రాజానం ప్రాహ చోర్వశీ, దుఃఖితం కృపణం శ్రాన్తం కామార్తం వివశం నృపమ్. ౩౦. ఉర్వశ్యువాచ-మూర్ఖోఽసి నృపశార్దూల జ్ఞానం కుత్ర గతం తవ, క్వాపి సఖ్యం న చ స్త్రీణాం వృకాణామివ పార్థివ. ౩౧. న విశ్వాసో హి కర్తవ్యః స్త్రీషు చౌరేషు పార్థివైః, గృహం గచ్ఛ సుఖం భుఙ్క్ష్వ మా విషాదే మనః కృథాః. ౩౨. ఇత్యేవం బోధితో రాజా న వివేదాతిమోహితః, దుఃఖం చ పరమం ప్రాప్తః స్వైరిణీస్నేహయన్త్రితః. ౩౩. సూతఉవాచ—ఇతి సర్వం సమాఖ్యాత ముర్వశీచరితం మహత్, వేదే విస్తరితం చైతత్సంక్షేపాత్కథితం మయా. ౩౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే - మహాపురాణే-ప్రథమస్కన్ధే-అష్టమోఽధ్యాయః.

సూతఉవాచ—దృష్ట్వా తామసితాపాఙ్గీం వ్యాసశ్చిన్తాపరోఽభవత్, కిం కరోమి న మే యోగ్యా దేవకన్యేయమప్సరాః. ౧. ఏవం చిన్తయమానన్తు దృష్ట్వా వ్యాసం తదాప్సరాః, భయభీతా హి సంజాతా శాపం మాం విసృజేదయమ్.

అనాగసమనపరాధినం న త్యక్తుమర్హసీత్యన్వయః ౨౮. పతతీతి చేత్తత్రాహ— సుదేహ ఇతి. యద్యస్మాద్ధేతోః స దేహో యః పూర్వం త్వయాతిప్రేమ్ణా భుక్తః సోఽయం దేహోఽత్ర పతతి. త్వయా దూరదేశం హృతస్త్వదుద్దేశేన దూరదేశం ప్రాప్తోఽతికోమల ఇతి కృత్వా కించ హే వరోరు! ఏనం దేహం కాకా వృకాః ఖాదన్తి వర్తమానసామీప్యే లట్. త్వయా త్యక్తం మృతమతఏవ భక్షయిష్యన్తీత్యర్థః. ౨౯—౩౩. వేదే విస్తరితమితి. బహ్వృచి మాసృథా సూక్తేనేత్యర్థః. స్త్రీసఙ్గినామిత్థం గతిర్భవతి తస్మాత్స్త్రీసఙ్గః సర్వథా శ్రీభగవత్యుపాసకైస్త్యాజ్య ఇత్యేవాం పరతాత్పర్యమ్. ౩౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

సప్తతిశ్లోకవర్గైస్తు శుకస్యోత్పత్తిరీర్యతే, యత్ర ధర్మో గృహస్థానాం కర్తవ్యత్వేన చోచ్యతే. దృష్టాన్తత్వేనోపాత్తాం పురూరవః కథాం సమాప్య ప్రకృతాం శుకోత్పత్తిం కథయతి—దృష్ట్వేతి. న మే యోగ్యేతి. గృహస్థాశ్రమయోగ్యా నేత్యర్థః. యతోఽప్సరా ఇయం భవతి. ౧. మాం ప్రతి శాపమయం విసృజేదితి హేతోః సాప్సరా భయభీతా అభవదిత్యాహ—భయ

అసాకృత్వాథ శుకీరూపం నిర్గతా భయవిహ్వలా, కృష్ణస్తు విస్మయం ప్రాప్తో విహం
గీతాం విలోకయన్. ౩. కామస్తు దేహే వ్యాసస్య దర్శనాదేవ సఙ్గతః, మనోఽతి
విస్మితం జాతం సర్వగాత్రేషు విస్మితః. ౪. స తు ధైర్యేణ మహతా నిగృహ్ణన్మా
నసం మునిః, న శశాక నియన్తుం చ నవ్యాసః ప్రసృతం మనః. ౫. బహుశో
గృహ్యమాణఞ్చ ఘృతాచ్యా మోహితం మనః, భావిత్వాన్నైవ విధృతం వ్యాస
స్యామితతేజసః. ౬. మన్థనం కుర్వతస్తస్య మునేరగ్నిచికీర్షయా, అరణ్యామేవ
సహసా తస్య శుక్రమథాపతత్. ౭. సోఽవిచిన్త్య తథా పాతం మమన్థారణిమేవ చ,
తస్మాచ్ఛుకస్సముద్భూతో వ్యాసాకృతిమనోహరః. ౮. విస్మయం జనయన్వ్యాసే
సంజాతస్తదరణ్యాజః, యథాధ్వరే సమిద్ధోఽగ్నిర్భాతిహవ్యేన దీప్తిమాన్. ౯. వ్యాస
స్తుసుతమాలోక్య విస్మయం పరమం గతః, కిమేతదితి సంచిన్త్య వరదానాచ్ఛివస్య
వై. ౧౦. తేజోరూపీ శుకో జాతోఽప్యరణీగర్భసమ్భవః, జ్వలితోఽగ్నిరివాత్యర్థం
దీప్యమానః స్వతేజసా. ౧౧. విలోకయామాస తదా వ్యాసస్తు ముదితం సుతమ్,
దివ్యేన తేజసా యుక్తం గార్హపత్యమివాపరమ్. ౧౨. గంగాన్తః స్నాపయా
మాస సమాగత్య గిరేస్తదా, పుష్పవృష్టిస్తు ఖాజ్జాతా శిశోరుపరి తాపసాః. ౧౩.
జాతకర్మాదికం చక్రే వ్యాసస్తస్య మహాత్మనః, దేవదుందుభయో నేదుర్ననృతు
శ్చాప్సరోగణాః. ౧౪. జగుర్గన్ధర్వపతయో ముదితాస్తే దిదృక్షవః, విశ్వావసుర్నా
రదశ్చ తుమ్బురుశ్శుకసమ్భవే. ౧౫. తుష్టువుర్ముదితాస్సర్వే దేవా విద్యాధరాస్తథా,
దృష్ట్వా వ్యాససుతం దివ్యమరణీగర్భసమ్భవమ్. ౧౬. అన్తరిక్షాత్పపాతోర్వ్యాం
దణ్డః కృష్ణాజినం శుభమ్, కమణ్డలుస్తథా దివ్యః శుకస్యార్థే ద్విజోత్తమాః. ౧౭.

భీతేతి. ౨. శుకీతి. కీరాంగనారూపమిత్యర్థః. విస్మయమితి. అహో అద్భుతైవేయం విలక్షణా కామినీ
కథం శుకీ జాతేతి విస్మయ ఇత్యర్థః. ౩. దర్శనాదేవేతి. అప్సరోరూపదర్శనాదేవేత్యర్థః. విస్మితం
ప్రఫుల్లం జాతమ్. విస్మితః ప్రఫుల్లః. ౪. నిగృహ్ణన్మానసమితి. నిరుద్ధం కుర్వన్నపి నియంతుం న శశా
కేత్యర్థః. ప్రసృతమితి. విషయేషు వ్యాపృతమిత్యర్థః. ౫. నైవ విధృతమితి. న విధృతం నిరుద్ధమభవ
దితి శేషః. ౬—౭. సోఽవిచింత్యేతి. అవిచింత్యేతి ఛేదః. న గణయిత్వేత్యర్థః. నను వీర్యపాతా
నంతరం ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వైవ మంథనం కర్తవ్యం తత్కథమవిచింత్యేత్యుక్తమితి చేన్న—
యతో యజ్ఞే కర్మణి యజ్ఞాంగవైకల్యేఏవ ప్రాయశ్చిత్తం నాన్యథేతి మన్యతే మునిః యద్వా
అరణ్యాం పతితం వీర్యమవిచింత్యాఽజ్ఞాయేత్యర్థః.—వీర్యపాతానంతరం ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వైవ
మంథనం కృత్వైవ మంథనం కృతం పరం త్వరణ్యాం పతితమిత్యేవ న జ్ఞాతమిత్యర్థ
కల్పనాత్. వ్యాసాకృతిశ్చాసౌ మనోహరశ్చేతి సమస్తమ్. ౮. అరణ్యాజః. అరణ్యాకాష్ఠజ
ఇత్యర్థః. శమ్యా అరణ్యాః కాష్ఠత్వాత్. యథాధ్వరే ఇతి. తథాయం దీప్తిమానితి శేషః. ౯.
కిమేతదితి. కామిన్యభావే కథం పుత్రోత్పత్తిరితి విచింత్య చింతాం కృత్వా శివస్య వరదా

ర్కృష్ణవనస్థే బాలో జాతః పుత్రోఽతిసుకుమారః, తస్యోపనయనం చక్రే వ్యాసో వ్యాసశ్చాధ్యాపయత్. ౧౮. ఉత్పన్నమాత్రం తం వేదాః సరహస్యాః ససంగ్రహాః, ఉపతస్థుర్మహాత్మానం యథాస్య పితరం తథా. ౧౯. యతో దృష్టం శుకీరూపం ఘృతాచ్యాః సంభవే తదా, శుకేతి నామ పుత్రస్య చకార మునిసత్తమః. ౨౦. బృహస్పతిముపాధ్యాయం కృత్వా వ్యాససుతస్తదా, వ్రతాని బ్రహ్మచర్యస్య చకార విధిపూర్వకమ్. ౨౧. సోఽధీత్య నిఖిలాన్వేదాన్సరహస్యాన్ససంగ్రహాన్, ధర్మశాస్త్రాణి సర్వాణి కృత్వా గురుకులే శుకః. ౨౨. గురవే దక్షిణాం దత్త్వా సమావృత్తో మునిస్తదా, ఆజగామ పితుః పార్శ్వే కృష్ణద్వైపాయనస్య చ. ౨౩. దృష్ట్వా వ్యాసశ్శుకం ప్రాప్తం ప్రేమ్ణోత్థాయ ససంభ్రమః, ఆలిలింగ ముహుర్ఘ్రాణం మూర్ధ్ని తస్య చకార హ. ౨౪. పప్రచ్ఛ కుశలం వ్యాసస్తథా చాధ్యయనం శుచిః, ఆశ్వాస్య స్థాపయామాస శుకం తత్రాశ్రమే శుభే. ౨౫. దారకర్మ తతో వ్యాసశ్శుకస్య పర్యచిన్తయత్, కన్యాం మునిసుతాం కాన్తామపృచ్ఛదతివేగవాన్. ౨౬. శుకం ప్రాహ సుతం వ్యాసో వేదోఽధీతస్త్వయానఘ, ధర్మశాస్త్రాణి సర్వాణి కురు భార్యాం మహామతే. ౨౭. గార్హస్థ్యం చ సమాసాద్య యజ దేవాన్పితౄనథ, ఋణాన్మోచయ మాం పుత్ర ప్రాప్య దారాన్మనోరమాన్. ౨౮. అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి స్వర్గో నైవ చ నైవ చ, తస్మాత్పుత్ర మహాభాగ కురుష్వాద్య గృహాశ్రమమ్. ౨౯. కృత్వా గృహాశ్రమం పుత్ర సుఖినం కురు మాం శుక, ఆశా మే మహతీ పుత్ర పూరయస్వ మహామతే. ౩౦. తపస్తప్త్వా మహాఘోరం ప్రాప్తోఽసి త్వమయోనిజః, దేవరూపీ మహాప్రాజ్ఞ పాహి మాం పితరం శుక. ౩౧. సూత ఉవాచ—ఇతి వాదినమభ్యాశే ప్రాప్తః ప్రాహ శుకస్తదా, విరక్తస్సోఽతిరక్తం తం సాక్షాత్పితరమాత్మనః. ౩౨. శుకః ఉవాచ—కిం త్వం వదసి ధర్మజ్ఞ వేదవ్యాస మహామతే, తత్త్వేన శాధి శిష్యం మాం త్వదాజ్ఞాం కరవాణ్యలమ్. ౩౩. వ్యాస ఉవాచ—త్వదర్థే యత్తపస్తప్తం

నాచేపదభవదితి పర్యాయమాసేతి శేషః. ౧౦—౧౨. ఖాదాకాశాత్. ౧౩—౧౮. ఉపతస్థుర్మనసి స్ఫురణం ప్రాప్నువన్నిత్యర్థః. ౧౯. ఘృతాచ్యాః సంభవే తదేతి. ఘృతాచ్యాః శుకీరూప సంభవే శుకోత్పత్తిసమయే దృష్టం యతో యస్మాత్కారణాత్ తస్మాదేవ తదా తస్మిన్కాలే. శుకేతి సంధిరార్షః. శుక ఇతి నామ చకారేత్యర్థః. యదుద్దేశేన వీర్యం పతితం సా శుక్యస్య మాతేతి శుకీమాతాస్యేతి శుకనామకరణతాత్పర్యమ్. ౨౦—౨౩. ఘ్రాణం మూర్ధ్నీతి. మస్తకావఘ్రాణం కృతవానిత్యర్థః. ౨౪. ఆశ్వాస్యేతి. పుత్రాధ్యయనం శ్రుత్వా సమ్యక్త్వయా అధ్యయనం కృతమిత్యాశ్వాస్యేత్యర్థః. ౨౫—౩౧. అభ్యాశే సమీపే ౩౨. తత్త్వేన పరమార్థదృష్ట్యేత్యర్థః. పూర్వోక్తం తు త్వయా లౌకికదృష్ట్యోక్తమితి భావః. ౩౩. పరమార్థదృష్ట్యైవేదముక్తమిత్యభి

మయా పుత్రశతం సమాః, ప్రాప్తస్త్వం చాతిదుఃఖేన శివస్యారాధనేన చ. ౩౪.
దదామి తవ విత్తం తు ప్రార్థయిత్వాథ భూపతిమ్, సుఖం భుంక్ష్వ మహాప్రాజ్ఞ
ప్రాప్య యౌవనముత్తమమ్. ౩౫. శుక ఉవాచ—కిం సుఖం మానుషే లోకే
బ్రూహి తాత నిరామయమ్, దుఃఖవిద్ధం సుఖం ప్రాజ్ఞ న వదన్తి సుఖం కిల. ౩౬.
స్త్రియం కృత్వా మహాభాగ భవామి తద్వశానుగః, సుఖం కిం పరతంత్రస్య స్త్రీజి
తస్య విశేషతః. ౩౭. కదాచిదపి ముచ్యేత లోహకాష్ఠాదియన్త్రితః, పుత్రదారైర్ని
బద్ధస్తు న విముచ్యేత కర్హిచిత్. ౩౮. విణ్మూత్రసమ్భవో దేహో నారీణాం తన్మ
యస్తథా, కామిన్యాః ప్రీతిం తత్ర విప్రేన్ద్ర విబుధః కర్తుమిచ్ఛతి. ౩౯. అయోనిజోఽహం
విప్రర్షే యోనౌ మే కీదృశీ మతిః, న వాఞ్ఛామ్యహమగ్రేఽపి యోనావేవ సముద్భ
వమ్. ౪౦. విట్ సుఖం కిము వాఞ్ఛామి త్యక్త్వాత్మసుఖమద్భుతమ్, ఆత్మారా
మశ్చ భూయోఽపి న భవత్యతిలోలుపః. ౪౧. ప్రథమం పఠితా వేదా మయా విస్తా
రితాశ్చ తే, హింసామయాస్తే పఠితాః కర్మమార్గప్రవర్తకాః. ౪౨. బృహస్పతి
ర్గురుః ప్రాప్తస్సోఽపి మగ్నో గృహార్ణవే, అవిద్యాగ్రస్తహృదయః కథం తారయి
తుం క్షమః. ౪౩. రోగగ్రస్తో యథా వైద్యః పరరోగచికిత్సకః, తథా గురుర్ముము
క్షోర్మే గృహస్థోఽయం విడమ్బనా. ౪౪. కృత్వా ప్రణామం గురవే త్వత్సమీపము
పాగతః, త్రాహి మాం తత్త్వబోధేన భీతం సంసారసర్పతః. ౪౫. సంసారేఽస్మిన్
మహాఘోరే భ్రమణం నభచక్రవత్, న చ విశ్రమణం క్వాపి సూర్యస్యేవ దివా
నిశి. ౪౬. కిం సుఖం తాత సంసారే నిజతత్త్వవిచారణాత్, మూఢానాం సుఖబు
ద్ధిస్తు విట్సుకీటసుఖం యథా. ౪౭. అధీత్య వేదశాస్త్రాణి సంసారే రాగిణశ్చ యే,
తేభ్యః పరో న మూర్ఖోఽస్తి సధర్మా శ్వాశ్వసూకరైః. ౪౮. మానుష్యం దుర్లభం
ప్రాప్య వేదశాస్త్రాణ్యధీత్య చ, బధ్యతే యది సంసారే కో విముచ్యేత మానవః.
౪౯. నాతః పరతరం లోకే క్వచిదాశ్చర్యమద్భుతమ్, పుత్రదారగృహాసక్తః పణ్డితః

ప్రాయేణ వ్యాస ఆహ—౩౪—౩౫. నిరామయమ్. దుఃఖేనాసంభిన్నమిత్యర్థః. దుఃఖవిద్ధం తు సుఖం నైవ సుఖం భవతీతి పండితా వదంతీత్యాహ—దుఃఖవిద్ధమితి. ౩౬—౪౧. విచారితా విస్తారితా ఇత్యర్థః. తత్రాపి న శాంతిర్లబ్ధా. తేషాం హింసామయత్వాదిత్యాహ—హింసేతి. ౪౨—౪౪ కృత్వేతి. ఏతత్ప్రసాదేవ బృహస్పతిం ప్రణమ్య జ్ఞానప్రాప్త్యర్థం త్వత్సమీపమాగతోఽస్మీత్యర్థః, ౪౫. నభచక్రవత్ నక్షత్రచక్రవదిత్యర్థః. ౪౬. నిజతత్త్వవిచారణాదితి ల్యబ్లోపే పంచమీ. తం విహాయేత్యర్థః. మూఢానాం సుఖబుద్ధిః సంసారే త్వకించిత్కరేత్యాహ—మూఢానామితి. ౪౭. సధర్మా ఇతి. శ్వాశ్వసూకరైః సధర్మాః సమానధర్మవంత ఇత్యర్థః. సమాసాంతవిధేరనిత్యత్వాత్ ధర్మాదనిచ్ కేవలాదిత్యనిజభావః. ౪౮. మానుష్యమితి. ఏతాదృశో యది బధ్యేత తర్హి మోక్షోచ్ఛేద

పరిగీయతే. ౪౦. న బాధ్యతే యస్సంసారే నరో మాయాగుణైస్త్రిభిః, స విద్వా
న్స చ మేధావీ శాస్త్రపారం గతో హి సః. ౪౧. కిం వృథాధ్యయనేనాత్ర దృఢబన్ధ
కరేణ చ, పఠితవ్యం తదేవాశు మోచయేద్భవబన్ధనాత్. ౪౨. గృహ్ణాతి పురుషం
యస్మాద్గృహం తేన ప్రకీర్తితమ్, క్వ సుఖం బన్ధనాగారే తేన భీతోఽస్మ్యహం పితః
౪౩. యేఽబుధా మన్దమతయో విధినా ముషితాశ్చ యే, తే ప్రాప్య మానుషం
జన్మ పునర్బంధం విశన్త్యుత. ౪౪. వ్యాస ఉవాచ— న గృహం బన్ధనాగారం
బన్ధనే న చ కారణమ్, మనసా యో వినిర్ముక్తో గృహస్థోఽపి విముచ్యతే. ౪౫. న్యాయా
గతధనః కుర్వన్వేదోక్తం విధివత్క్రియాత్, గృహస్థోఽపి విముచ్యేత శ్రాద్ధకృత్స
త్యవాక్ఛుచిః. ౪౬. బ్రహ్మచారీ యతిశ్చైవ వానప్రస్థో వ్రతస్థితః, గృహస్థం సము
పాసన్తే మధ్యాహ్నాతిక్రమే సదా. ౪౭. శ్రద్ధయా చాన్నదానేన వాచా సూనృ
తయా తథా, ఉపకుర్వన్తి ధర్మస్థా గృహాశ్రమనివాసినః. ౪౮. గృహాశ్రమాత్పరో
ధర్మో న దృష్టో న చ వై శ్రుతః, వసిష్ఠాదిభిరాచార్యైః జ్ఞానిభిస్సముపాశ్రితః.
౪౯. కిమసాధ్యం మహాభాగ వేదోక్తాని చ కుర్వతః, స్వర్గం మోక్షం చ సజ్జన్మ
యద్యదాకాఙ్క్షతి తద్భవేత్. ౫౦. ఆశ్రమాదాశ్రమం గచ్ఛేదితి ధర్మవిదో విదుః,
తస్మాదగ్నిం సమాధాయ కురు కర్మాణ్యతన్ద్రితః. ౫౧. దేవాన్పితౄన్మనుష్యాంశ్చ
సన్తర్ప్య విధివత్సుత, పుత్రముత్పాద్య ధర్మజ్ఞ సంయోజ్య చ గృహాశ్రమే. ౫౨.
త్యక్త్వా గృహం వనం గత్వా కర్తాసి వ్రతముత్తమమ్, వానప్రస్థాశ్రమం కృత్వా
సన్న్యాసఞ్చ తతః పరమ్. ౫౩. ఇన్ద్రియాణి మహాభాగ మాదకాని సునిశ్చితమ్,
అదారస్య దురన్తాని పఞ్చైవ మనసా సహ. ౫౪. తస్మాద్దారాన్ప్రకుర్వీత తజ్జయాయ
మహామతే, వార్ధకే తప ఆతిష్ఠేదితి శాస్త్రోదితం వచః. ౫౫ ! విశ్వామిత్రో మహా
భాగ తపః కృత్వాతి దుశ్చరమ్, త్రీణివర్షసహస్రాణి నిరాహారో జితేన్ద్రియః. ౫౬.
మోహితశ్చ మహాతేజా వనే మేనకయా స్థితః, శకున్తలా సముత్పన్నా పుత్రీ త
ద్వీర్యజా శుభా. ౫౭. దృష్ట్వా దాశసుతాం కాలీం పితా మమ పరాశరః, కామ
బాణార్దితః కన్యాం తాం జగ్రాహోడుపే స్థితః. ౫౮. బ్రహ్మాపి స్వసుతాం దృష్ట్వా

ఏవ స్యాదితి భావః ౩౯, ౪౦. తర్హి కః పండిత స్తత్రాహ—న బాధ్యత ఇతి. కూటస్థవత్స్వానుభ
వేన గుణత్రయాసంబద్ధ ఇత్యర్థః. ౪౧. భవబాధనాదత్ర యతేతి శేషః. ౪౨. గృహ్ణాతీతి. బ
ధ్నాతీత్యర్థః. ౪౩. ౪౪. వ్యాసస్తు కుటుంబే శుచౌ దేశే స్వాధ్యాయమధీయానో ధార్మికాన్విద
ధాదిత్యాదిఛాందోగ్యశ్రుతిమనుసృత్య గృహస్థాశ్రమం శ్రేష్ఠత్వేన కథయతి—న గృహంబంధనాగా
రమితి. న హి జడం గృహం పురుషం బధ్నాతి నచాన్యద్బంధనే కారణమస్తి కింతు మనఆసక్తి
మాత్రం కారణం తాం విహాయ సంసారం కుర్వాణో ముచ్యత ఏవేత్యర్థః. ౪౫. ౪౬. బ్రహ్మచా
రీతి. గృహస్థాశ్రమే వసంస్తేభ్యో భైక్ష్యం దత్వా తత్పుణ్యభాగీ భవతీత్యర్థః. ౪౭. ఉపకుర్వంతీతి.

పఞ్చబాణప్రపీడితః, ధావమానశ్చ రుద్రేణ మూర్ఛితశ్చ నిపాతితః. ౧౯. తస్మాత్త్వమపి కల్యాణకురు మే వచనం హితమ్, కులజాం కన్యకాం వృత్వా వేదమార్గం సమాశ్రయ. ౨౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే - ప్రథమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

శుకకృతసంసారనిన్దా

శుక ఉవాచ—నాహం గృహం కరిష్యామి దుఃఖదం సర్వదా పితః, వాగురాసదృశం నిత్యం బన్ధనం సర్వదేహినామ్. ౧. ధనచిన్తాతురాణాం హి క్వ సుఖం తాత దృశ్యతే; స్వజనైః ఖలు పీడ్యంతే నిర్ధనా లోలుపా జనాః. ౨. ఇన్ద్రోఽపి న సుఖీ తాదృగ్యాదృశో భిక్షునిస్పృహః, కోఽన్యస్స్యాదితి సంసారే త్రిలోకీవిభవే సతి. ౩. తపంతం తాపసం దృష్ట్వా మఘవా దుఃఖితోఽభవత్, విఘ్నాన్బహువిధా న్యస్య కరోతి చ దివస్పతిః. ౪. బ్రహ్మాపి న సుఖీ విష్ణుర్లక్ష్మీం ప్రాప్య మనోరమామ్, ఖేదం ప్రాప్నోతి సతతం సఙ్గ్రామైరసురైస్సహ. ౫. కరోతి విపులాన్యత్నాం స్తపశ్చరతి దుశ్చరమ్, రమాపతిరపి శ్రీమాన్కస్యాస్తి విపులం సుఖమ్. ౬. శఙ్కరోఽపి సదా దుఃఖీ భవత్యేవ చ వేద్మ్యహమ్, తపశ్చర్యాం ప్రకుర్వాణో దైత్యయుద్ధకరస్సదా. ౭. కదాచిన్న సుఖీ శేతే ధనవానపి లోలుపః, నిర్ధనస్తు కథం తాత సుఖం ప్రాప్నోతి మానవః, ౮. జానన్నపి మహాభాగ పుత్రం వా వీర్యసమ్భవమ్, నియోజ్యసి మహాఘోరే సంసారే దుఃఖదే సదా. ౯. జన్మదుఃఖం జరాదుఃఖం దుఃఖఞ్చ మరణే తథా, గర్భవాసే పునర్దుఃఖం విష్ఠామూత్రమయే పితః. ౧౦. తస్మాదతిశయం దుఃఖం తృష్ణాలోభసముద్భవమ్, యాచ్ఞాయాం పరమం దుఃఖం మరణాదపి మానద. ౧౧. ప్రతిగ్రహధనా విప్రా న బుద్ధిబలజీవనాః, పరాశా పరమం దుఃఖం మరణఞ్చ దినే దినే. ౧౨. పఠిత్వా సకలాన్వేదాన్ శాస్త్రాణి చ సమన్తతః, గత్వా చ ధనినాం కార్యా స్తుతిస్సర్వాత్మనా బుధైః. ౧౩. ఏకోదరస్య కా చిన్తా పత్రమూలఫలాదిభిః,

---

పుణ్యాదిదానేనేత్యర్థః. ౧౯—౨౦. ఏతద్గ్రన్థస్యావాన్తరతాత్పర్యం తు జ్ఞానాధికారప్రాప్తిపర్యన్తం కర్మమార్గో నిష్కామతయా ఆశ్రయితవ్య ఇతి.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

సప్తషష్టిశ్లోకవర్త్యాం శుకవైరాగ్యముచ్యతే, శ్రీదేవ్యా చోపదేశశ్చ హరయే కృత ఉచ్యతే. పితుర్వాక్యం శ్రుత్వా శుక ఉవాచ— నాహమితి. గృహం జాయాసంబంధం గృహస్థాశ్రమం వా వాగురామృగబన్ధినీరజ్జుస్తత్సదృశం బాధకమ్. ౧. ౨. త్రిలోకీవిభవే సతి ఇన్ద్రోఽపి న సుఖీత్యన్వయః. ౩. ఇన్ద్రదుఃఖం కథయతి—తపంతమితి. భవన్నితి శత్రన్తం వ్యాససంబోధనమ్. ౪—౮. జానన్నపీతి. ఇత్థం జానన్నపి మామౌరసం పుత్రం కథమేవం నియోజయసీత్యర్థః. ౯—౧౧. మరణం చేతి. అపమాన ఏవ మరణం ప్రతిదినమ్. ౧౨. ౧౩. విరక్తస్య నైవ దుఃఖమిత్యాహ—ఏకోదర

యేనకేనాప్యుపాయేన పస్తుష్యా చ ప్రపూర్యతే. ౧౪. భార్యా పుత్రా స్తథా పౌత్రాః కుటుమ్బే విపులే సతి, పూరణార్థం మహద్దుఃఖం సుఖం పితరదృ్భుతమ్. ౧౫. యోగశాస్త్రం వద మమ జ్ఞానశాస్త్రం సుఖాకరమ్, కర్మకాణ్డేఽఖిలే తాత నరమేఽహం కదాచన. ౧౬. నవకర్మసు యోపాయం ప్రారబ్ధం సఞ్చితం తథా, వర్తమానం యథా నశ్యేత్త్రివిధం కర్మమూలజమ్. ౧౭. జలూకేవ సదానారీ రుధిరం పిబతీతి వై, మూర్ఖస్తు న విజానాతి మోహితో భావచేష్టితైః. ౧౮. భోగైర్వీర్యం ధనం పూర్ణం మనః కుటిలభాషణైః, కాన్తా హరతి సర్వస్వం కస్తేన స్యాత్ సుఖీ నరః. ౧౯. నిద్రాసుఖవినాశార్థం మూర్ఖస్తు దారసఙ్గ్రహమ్, కరోతి వఞ్చితో ధాత్రా దుఃఖాయ నసుఖాయ చ. ౨౦. సూత ఉవాచ— ఏవంవిధాని వాక్యాని శ్రుత్వా వ్యాసశ్శుకస్య చ, పస్పర్శ మహతీం చిన్తాం కిం కరోమీత్యసంశయమ్. ౨౧. తస్య సుస్రువురశ్రూణి లోచనాద్దుఃఖజాని చ, వేపథుశ్చ శరీరేఽభూత్ గ్లానిం ప్రాప మనస్తథా. ౨౨. శోచన్తం పితరం దృష్ట్వా దీనం శోకపరిప్లుతమ్, ఉవాచ పితరం వ్యాసం విస్మయోత్ఫుల్లలోచనః. ౨౩. అహో మాయాబలం చోగ్రం యన్మోహయతి పణ్డితమ్, వేదాన్తస్య చ కర్తారం సర్వజ్ఞం వేదసమ్మితమ్. ౨౪. న జానే కా చ సా మాయా కింస్విత్సాతీవ దుష్కరా, యా మోహయతి విద్వాంసం వ్యాసం సత్యవతీసుతమ్. ౨౫. పురాణానాఞ్చ వక్తా చ నిర్మాతా భారతస్య చ, విభాగకర్తా వేదానాం సోఽపి మోహముపాగతః. ౨౬. తాం యామి శరణం దేవీం యామోహయతి వై జగత్, బ్రహ్మవిష్ణుహరాదీంశ్చ కథాన్యేషాం చ కీదృశీ. ౨౭. కోఽప్యస్తి త్రిషు లోకేషు యో న ముహ్యతి మాయయా, యన్మోహం గమితాః పూర్వే బ్రహ్మవిష్ణుహరాదయః. ౨౮. అహో బలమహో వీర్యం దేవ్యాఖిలవినిర్మితమ్, మాయయైవ వశం నీతః సర్వజ్ఞ ఈశ్వరః ప్రభుః. ౨౯. విష్ణ్వంశసమ్భవో వ్యాస ఇతి పౌరాణికాజగుః, సోఽపి మోహార్ణవే మగ్నో భగ్నపోతో వణిగ్యథా. ౩౦. అశ్రుపాతం కరోత్యద్య వివశః ప్రాకృతో యథా, అహో మాయాబలం చైతద్దుస్త్యజం పణ్డితైరపి. ౩౧. కోఽయం కోఽహం కథం చేహ కీదృశోఽయం భ్రమః కిల,

---

స్యేతి. ౧౪—౧౬. ప్రారబ్ధసంచితం వర్తమానం చ త్రివిధం కర్మమూలజమవిద్యాజన్యం యథా నశ్యేదిత్యన్వయః. ౧౭. ౧౮. భోగైర్వీర్యం హరతి. పూర్ణం ధనం మనశ్చ కుటిలభాషణైః స్తేన శ్చోరః. ౧౯—౨౧. అశ్రూణి నేత్రజలాని వేపథుః కంపః. ౨౨, ౨౩. వేదసంమితం వేదవత్ప్రమాణవాక్యమ్ ౨౪. కా చ సేతి. కాప్యనిర్వచనీయేత్యర్థః. కింస్విదితి వితర్కే. దుష్కరాదుష్కరయత్నసాధ్యేత్యర్థః. ౨౫. ౨౬. వ్యాసశాంత్యర్థం దేవీం ప్రార్థయతి—తాంయామీతి. అంతర్యామిరూపిణీత్యర్థః. ౨౭. ౨౮. ఈశ్వరో విష్ణుః. ౨౯. ౩౧. కోఽయమితి. అయం వ్యాసో మమ కః

పఞ్చభూతాత్మకే దేహే పితాపుత్రేతి వాసనా. ౩౨. బలిష్ఠా ఖలు మాయేయం మా
యినామపి మోహినీ, యయాభిభూతః కృష్ణోఽపి కరోతి రోదనం ద్విజః. ౩౩.
సూతఉవాచ—తాం నత్వా మనసా దేవీం సర్వకారణకారణమ్, జననీం సర్వ
దేవానాం బ్రహ్మాదీనాం తథేశ్వరీమ్. ౩౪. పితరం ప్రాహ దీనాస్యం శోకార్ణవపరిప్లు
తమ్, అరణీసమ్భవో వ్యాసం హేతుమద్వచనం శుభమ్. ౩౫. పారాశర్య మహా
భాగ సర్వేషాం బోధదస్స్వయమ్, కిం శోకం కురుషే స్వామిన్యథాజ్ఞః ప్రాకృతో
నరః. ౩౬. అద్యాహం తవపుత్రోఽస్మి న జానే పూర్వజన్మని, కోఽహం కస్త్వం మహా
భాగ విభ్రమోఽయం మహాత్మని. ౩౭. కురు ధైర్యం ప్రబుధ్యస్వ మాఽవిషాదే
మనః కృథాః, మోహజాలమిమం మత్వా ముఞ్చ శోకం మహామతే. ౩౮. క్షుధా
నివృత్తిర్భక్ష్యేణ న పుత్రదర్శనేన చ, పిపాసాజలపానేన యాతి నైవాస్యజే
క్షణాత్. ౩౯. ఘ్రాణం సుఖం సుగన్ధేన కర్ణజం శ్రవణేన చ, స్త్రీసుఖం స్త్రియా
నూనం పుత్రోఽహం కిం కరోమి తే. ౪౦. అజీగర్తేన పుత్రోఽపి హరిశ్చన్ద్రాయ
భూభుజే, పశుకామాయ యజ్ఞార్థం దత్తో మౌల్యేన సర్వథా. ౪౧. సుఖానాం
సాధనం ద్రవ్యం ధనాత్సుఖసముచ్చయః, ధనమర్జయ లోభశ్చేత్పుత్రోఽహం కింకరో
మ్యహమ్. ౪౨. మాం ప్రబోధయ బుద్ధ్యా త్వం దైవజ్ఞోఽసి మహామతే, యథా
ముచ్యేయమత్యన్తం గర్భవాసభయాన్మునే. ౪౩. దుర్లభం మానుషం జన్మ కర్మ
భూమావిహానఘ, తత్రాపి బ్రాహ్మణత్వం వై దుర్లభం చోత్తమే కులే. ౪౪.
బద్ధోఽహమితి మే బుద్ధిర్నాపసర్పతి చిత్తతః, సంసారవాసనజాలే నివిష్టా వృద్ధగా
మినీ. ౪౫. సూతఉవాచ—ఇత్యుక్తస్తు తదా వ్యాసః పుత్రేణామితబుద్ధినా,
ప్రత్యువాచ శుకం శాన్తం చతుర్థాశ్రమమానసమ్. ౪౬. వ్యాస ఉవాచ—

న కోఽపి తథాహం శుక ఏతస్య కః న కోఽప్యథాపి కీదృశోఽయం భ్రమః ఏతస్య మమ గృహ చతు
ర్థాశ్రమేణ కల్యాణం భవత్వితి. కథం చేహ పఞ్చభూతాత్మకే మే దేహే పితా పుత్ర ఇత్యేవం
రూపా వాసనా ఆశ్చర్యమేతదిత్యర్థః. ౩౨—౩౬. విభ్రమోఽయం మహాత్మనీతి. కథమితి శేషః.
౩౭—౩౯. పుత్రోఽహం కిం కరోమీతి. మమోపయోగః క ఇత్యర్థః. నను పితుః పరలోకక్రి
యార్థం పుత్రోఽపేక్షిత ఇతి చేన్న-తద్వచనస్య కర్మశ్రద్ధాజాడ్యాభిప్రాయకత్వాత్. బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేదితి సన్న్యాసో బ్రహ్మచారిణాముక్త ఇతి భావః. ౪౦. అజీగర్తేనేతి. తస్మాద్ద్రవ్యమేవ సుఖదం న పుత్రాదికమిత్యర్థః. ఇయం కథా సప్తమస్కన్ధే వక్ష్యమా
ణాస్తి. అత ఏవ స్వపుత్రో ద్రవ్యం గృహీత్వా హరిశ్చన్ద్రాయ పశ్వర్థం సమర్పిత ఇత్యాహ—అజీగర్తేన బ్రాహ్మ
ణాస్తి. ౪౧. ౪౨. దైవజ్ఞ ఇతి. దైవస్య సూక్ష్మత్వాత్సూక్ష్మజ్ఞ ఇత్యర్థః. ౪౩—౪౪. వృద్ధగామినీ
వృద్ధాశ్రయిణ్యపీయం మాయేత్యర్థః. ౪౫. ౪౬. చతుర్థాశ్రమయోగ్యస్య శుకస్య పుత్రస్యైతద్భాగ
వతోపదేశాదన్యోఽపి యో విరక్తః పుత్రసదృశః ప్రియశ్చ తస్మాపి వైతద్భాగవతం వక్తవ్యం నా

పుత్ర మహాభాగ మయా భాగవతం స్మృతమ్, శుభం నచాతివిస్తీర్ణం పురాణం బ్రహ్మసమ్మితమ్. ౪౭. అష్టాదశా వ్యాకృతాని తత్రాపి పఞ్చలక్షణసంయుతమ్, సర్వేషాం చపురాణానాం భూషణం మమ సమ్మతమ్. ౪౮. సదసత్ జ్ఞానవిజ్ఞానం శ్రుతమాత్రేణ జాయతే, యేన భాగవతేనేహ తచ్ఛృణుత్వం మహామతే. ౪౯. వటపత్రశయానాయ విష్ణవే బాలరూపిణే, కేనాస్మి బాలభావేన నిర్మితోఽహం చిదాత్మనా. ౫౦. కిమర్థం కేన ద్రవ్యేణ కథం జానామి చాఖిలమ్, ఇత్యేవం చిన్తమానాయ ముకున్దాయ మహాత్మనే. ౫౧. శ్లోకార్ధేన తయా ప్రోక్తం భగవత్యాఖిలార్థదమ్, సర్వం ఖల్విదమేవాహం నాన్యదస్తి సనాతనమ్. ౫౨. తన్మనో విష్ణునా పూర్వం సంవిజ్ఞాతం ముహుర్ముహుః, కేనోక్తా ... యతా చిన్తయామాస చేతసా. ౫౩. కథం వేద్మి ప్రవక్తారం స్త్రీపుంసో వా నపుంసకమ్, ఇతి చిన్తాం ప్రపన్నేన ధృతం భాగవతం హృది. ౫౪. పునః పునః కృతో జాపస్తస్మిన్నేవా స్వచేతసా, వటపత్రే శయానస్సన్భూచ్ఛిన్నా మనస్వితః. ౫౫. తదా శాన్తా భగవతీ ప్రాదురాస చతుర్భుజా, శంఖచక్రగదాపద్మవరాయుధధరా శివా. ౫౬. దివ్యాంబరధరా దేవీ దివ్య

స్మృతమ్ ఇతి సూచితమ్. బ్రహ్మసమ్మితం వేదసమ్మితమ్. ౪౭. భూషణం ముఖ్యం సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మప్రతిపాదకత్వాదేతస్య సర్వపురాణశ్రేష్ఠత్వం యుక్తమేవ. అన్యపురాణానాం తు సామ్యావస్థమాయాజన్యైకైకసత్త్వాదిగుణోపాధిహరిహరబ్రహ్మాదికప్రతిపాదకత్వాన్న ముఖ్యత్వమితి భావః. ౪౮. సదసజ్జ్ఞానవిజ్ఞానమితి. యేన శ్రుతమాత్రేణ సదృష్టిస్థా జగదసదేతయోః సదసతోః దృష్టిస్థాగతోః సత్త్వేన చ జ్ఞానం పరోక్షజ్ఞానం విజ్ఞానమపరోక్షజ్ఞానం చ జాయత ఇత్యర్థః. ౪౯. ఇదం భాగవతం కేన కస్మా ఉపదిష్టమితి చేత్తత్రాహ—వటపత్ర ఇతి. కథం భూతాయ కేన కారణేనాహం బాలభావేన స్థితోఽస్మి కించ కేన చిదాత్మనా కేన చేతనేన పురుషేణాహం నిర్మితోఽస్మి ౫౦. కిమర్థం కస్మై ప్రయోజనాయ చ నిర్మితోఽస్మి కేన ద్రవ్యేణ పృథివ్యాదిద్రవ్యమధ్యే కేన ద్రవ్యేణాహం నిర్మితోఽస్మి. కించేదమఖిలం సర్వమహం కథం జానామి జ్ఞాస్యామీత్యేవం ప్రకారేణ చిన్తయతే ఇత్యర్థః. ౫౧. ఏతత్సర్వశంకానివృత్త్యర్థం సర్వార్థదం వాక్యం భగవత్యా శ్లోకార్ధేన ప్రోక్తమ్. కిం తత్ ?సర్వం ఖలు ఇదం జగదహమేవ సనాతనమస్మి. బాధాయాం సామానాధికరణ్యేన సర్వం దృశ్యమాత్రం మిథ్యారూపం నాస్తి. కింతు అహం సనాతనబ్రహ్మరూపా కాలత్రయాబాధ్యా సచ్చిదానందరూపిణ్యహమేవాస్మి. అనేన వాక్యేన సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేతి వాక్యస్యార్థ ఉక్తః. నను మిథ్యా జగతో భావేఽపి చేతనాన్తరసంభావనా స్యాత్. తదర్థం నేహ నానాస్తి కించనేత్యస్యార్థముపాదిశతి-నాన్యదస్తి సనాతనమితి. మత్తోఽన్యద్భిన్నం సనాతనం ద్వితీయం చేతనమపి నాస్తి. తథా చ సర్వదృశ్యనిషేధేన చేతనాంతరనిషేధేన చైకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మేతి మహావాక్యార్థ ఉపదిష్టో భవతి. తేన చ త్వయా యద్యచ్చింత్యతే తస్య సర్వస్య కారణం సచ్చిదానందరూపిణ్యద్వితీయానిర్వచనీయశక్తిమత్యహమేవ భగవత్యస్తీత్యుపదిష్టం భవతి. ౫౨. తద్వచ ఇతి. సంవిజ్ఞాతం విస్తృతమిత్యర్థః. ౫౩. భాగవతమర్ధశ్లోకరూపం తద్ధృతం హృది తస్య జపం చకారేత్యర్థః.

భూషణభూషితా, సంయుతా సదృశీభిశ్చ సఖిభిః స్వవిభూతిభిః. ౫౭. ప్రాదుర్బ భూవ తస్యాగ్రే విష్ణోరమితతేజసః, మన్దహాస్యం ప్రయుఞ్జానా మహాలక్ష్మీశ్శుభా వనా. ౫౮. సూత ఉవాచ—తాం తథాసంస్థితాం దృష్ట్వా హ్యాపయే కమలేక్షణః, విస్మితస్సలిలే తస్మిన్నిరాధారాం మనోరమామ్. ౫౯. రతిర్భూతిస్తథా బుద్ధిర్మతిః కీర్తిస్స్మృతిర్ధృతిః, శ్రద్ధా మేధా స్వధా స్వాహా క్షుధా నిద్రా దయాగతిః. ౬౦. తుష్టిః పుష్టిః క్షమా లజ్జా జృమ్భా తన్ద్రా చ శక్తయః, సంస్థితాస్సర్వతః పార్శ్వే మహాదేవ్యాః పృథక్పృథక్. ౬౧. వరాయుధధరాస్సర్వా నానాభూషణభూషి తాః, మన్దారమాలాకలితా ముక్తాహారవిరాజితాః. ౬౨. తాం దృష్ట్వా తాశ్చ సం వీక్ష్య తస్మిన్నేకార్ణవే జలే, విస్మయావిష్టహృదయస్సమ్బభూవ జనార్దనః. ౬౩. చిన్తయామాస సర్వాత్మా దృష్ట్వా మాయామతివిస్మితః, కుతో భూతాః స్త్రియ స్సర్వాః కుతోఽహం వటతల్పగః. ౬౪. అస్మిన్నేకార్ణవే ఘోరే న్యగ్రోధః కథము త్థితః, కేనాహం స్థాపితోఽస్మ్యత్ర శిశుం కృత్వా శుభాకృతిః. ౬౫. మమేయం జన నీనో వా మాయా వా కాపి దుర్ఘటా, దర్శనం కేనచిత్త్వద్య దత్తం వా కేన హేతునా. ౬౬. కిం మయా చాత్ర వక్తవ్యం గన్తవ్యం వా న వా క్వచిత్, మౌన మాస్థాయ తిష్ఠేఽహం బాలభావాదతన్ద్రితః. ౬౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే - పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

దేవీభాగవతోత్పత్తి స్వరూపకథనమ్.

వ్యాస ఉవాచ—దృష్ట్వా తం విస్మితం దేవం శయానం వటపత్రకే, ఉవాచ సస్మితం వాక్యం విష్ణుం కిం విస్మితో హ్యసి. ౧. మహాశక్త్యాః ప్రభావేన త్వం

---

౫౪. అస్తచేతసా స్థాపితచేతసా. ౫౫—౬౨. తాః లక్ష్మీం తాశ్చ పరివారశక్తీశ్చ. ౬౩-౬౫. దేవీం దృశ్యమానాముత్ప్రేక్షతే-మమేయం జననీతి. దర్శనం కేనచిదితి. కేనచిదనిర్వచనీయేన దేవతావిశేషేణ వా కేనాపి హేతునా కారణేన దర్శనమద్య దత్తం వా. ౬౬. అత్ర నిశ్చయా భావే కిం వా మయా వక్తవ్యమ్. క్వచిద్వా దేశే మయా గన్తవ్యం న వా గన్తవ్యమితి కిమప్యహం న జానే కేవలం బాలభావాదతన్ద్రితో మౌనమాస్థాయ ఆశ్రిత్య తిష్ఠేయమిత్యేవం మయాస్మిన్ సమయే కర్తవ్యం నాన్యదితి భావః. ౬౭. ఇతి.

శ్రీదేవీభాగవతతిలకే-ప్రథమస్కన్ధే, పంచదశోఽధ్యాయః.

ఏకషష్టిశ్లోకవర్ణ్యదేవీభాషణపూర్వకమ్, ఉపదిష్టం శుకాయైతత్పురాణమితి చోచ్యతే, కిం విస్మితో హ్యసీతి. యద్యహం నవీనా త్వదపరిచితా దేవీ వా మాయా వా స్యామ్ తదా తవ విస్మయో యుక్తో న చ తథాస్తి కింతు తవైవ శక్తిరస్మీతి భావః. ౧. నను తర్హి మయా కుతో న స్మర్యత ఇతి చేత్తత్రాహ-మహాశక్త్యా ఇతి. మహాశక్తిర్మాయాశబలబ్రహ్మరూపిణీ తస్యాః ప్రభావేణా వరణరూపేణ త్వం మాం విస్మృతవాన్ అతో న స్మరసి. నను మమాద్యనైవ జన్మ తథాచ తవ

మాం విస్మృతవానసి, ప్రభవే ప్రలయే జాతే భూత్వా భూత్వా పునః పునః. ౨. నిర్గుణా యా సదా శక్తిః సగుణస్త్వం తథా ప్యహమ్, సాత్త్వికీ కిల యా శక్తిస్తాం శక్తిం విద్ధి మామికామ్. ౩. త్వన్నాభికమలాత్ప్రాప్తో భవిష్యతి ప్రజాపతిః, సకర్తా సర్వలోకస్య రజోగుణసమన్వితః. ౪. స తదా తప ఆస్థాయ ప్రాప్య శక్తిమనుత్తమామ్, రజసా రక్తవర్ణం చ కరిష్యతి జగత్త్రయమ్. ౫. సగుణాన్పఞ్చభూతాంశ్చ సముత్పాద్య మహామతిః, ఇన్ద్రియాణీన్ద్రియేశాంశ్చ మనఃపూర్వాన్సమంతతః. ౬. కరిష్యతి తతస్సర్గం తేన కర్తా స ఉచ్యతే, విశ్వస్యాస్య మహాభాగ త్వం వై పాలయితా తథా. ౭. సమ్భ్రువోర్మధ్యదేశాచ్చ క్రోధాద్రుద్రో భవిష్యతి, తపః కృత్వా మహాఘోరం ప్రాప్య శక్తిం తు తామసీమ్. ౮. కల్పాంతే సోఽపి సంహర్తా భవిష్యతి మహామతే, తేనాహన్త్వాముపాయాతా సాత్త్వికీం త్వమవేహి మామ్. ౯. స్థాస్యేఽహం త్వత్సమీపస్థా సదాహం మధుసూదన, హృదయే తే కృతావాసా భవామి సతతం కిల. ౧౦. శ్రీవిష్ణురువాచ—శ్లోకస్యార్థం మయా పూర్వం శ్రుతం దేవిస్ఫుటాక్షరమ్, తత్కేనోక్తం వరారోహే రహస్యం పరమం శివమ్. ౧౧. తన్మేబ్రూహి వరారోహే సంశయోఽయం వరాననే, నిర్ధనో హి యథా ద్రవ్యం తత్స్మరామి పునః పునః. ౧౨. వ్యాస ఉవాచ—విష్ణోస్తద్వచనం శ్రుత్వా మహాలక్ష్మీస్స్మితాననా, ఉవాచ పరయా ప్రీత్యా వచనం చారుహాసినీ. ౧౩. లక్ష్మీరువాచ—శృణు శౌరే వచో మహ్యం సగుణాహం చతుర్భుజ, మాం జానాసి న జానాసి నిర్గుణాం సగుణాలయామ్. ౧౪. త్వం జానీహి మహాభాగ తయా తత్ప్రకటీకృ

మమ చ సంబంధో నైవ కదాపి జాతస్తస్య కథముచ్యతే విస్మృతవానసీతి చేత్తత్రాహ—పురేతి. పురా పూర్వే ప్రభవే సృష్టౌ తథా పూర్వే ప్రలయే జాతే త్వం పునః పునర్భూత్వా ఉత్పద్యోత్పద్య తిష్ఠసీతి శేషః. తథా చ తస్మింస్తస్మిన్క్షణే న్యహం త్వచ్ఛక్తిరభవం తాం మాం న జానాసీత్యతో విస్మృతవానిత్యుక్తం సత్యమేవేతి భావః. ౨. నను కా సా మహాశక్తిస్తత్రాహ—నిర్గుణేతి. సామ్యావస్థోపాధికేత్యర్థః. తర్హ్యహం కస్తత్రాహ-సగుణస్త్వమితి. తర్హి త్వం కాసి? తత్రాహ-తథాప్యహమితి. యథా త్వం సగుణస్తథైవాహం సగుణాస్మీత్యర్థః. తవ కోఽసౌ గుణస్తత్రాహ-సాత్త్వికీతి. సాత్త్వికీ పరా శక్తిస్తాం మామికాం మత్సంబంధినీం విద్ధి సత్త్వగుణాత్మికాహమిత్యర్థః. ౩. కిమర్థముత్పాదితోఽస్మీత్యస్యోత్తరమాహ—త్వన్నాభీతి. ౪. ౫. సగుణాన్గుణసహితాన్ పంచభూతానిత్యర్థః. పుంలింగమార్షమ్. ౬—౮. తేనేతి. సృష్ట్యాదినిమిత్తే. ౯. ౧౦. తత్కేనోక్తమితి. అత్ర యయోక్తం శ్లోకార్ధం సా మూర్తిర్విష్ణునా దృష్టా అస్తి అత ఏవ తృతీయస్కంధే మణిద్వీపాధివాసినీం దృష్ట్వా విష్ణునోక్తమ్. ''గాయంతీ దోలయంతీ చ బాలభావాన్మయోపేక్షితే''తి. తస్మాత్కేనోక్తమిత్యత్ర యయా శ్లోకార్ధముక్తం సా తదర్ధముక్త్వా తిరోహితా సా కా భవతి కింతత్త్వా భవతీతి తస్యాః స్వరూపనిర్ధారణార్థోఽయం ప్రశ్న ఇతి మంతవ్యమ్. ౧౧—౧౪. యాం : నిర్గుణాం

తమ్, పుణ్యం భాగవతం విద్ధి వేదసారం శుభావహమ్. ౧౫. కృపాఞ్చ మహతీం మన్యే దేవాశ్శత్రునిషూదన, యయా ప్రోక్తం పరం గుహ్యం హితాయ తవ సువ్రత. ౧౬. రక్షణీయం సదా చిత్తే న విస్మార్యం కదాచన, సారం హి సర్వశాస్త్రాణాం మహావిద్యా ప్రకాశితమ్. ౧౭. నాతః పరం వేదితవ్యం వర్తతే భువనత్రయే, ప్రియోఽసి ఖలు దేవ్యాస్త్వం తేన తే వ్యాహృతం వచః. ౧౮. వ్యాస ఉవాచ— ఇతి శ్రుత్వా వచో దేవ్యా మహాలక్ష్మ్యాశ్చతుర్భుజః, దధార హృదయే నిత్యం మత్వా మన్త్రమనుత్తమమ్. ౧౯. కాలేన కియతా తత్ర తన్నాభికమలోద్భవః, బ్రహ్మా దైత్యభయాత్త్రస్తో జగామ శరణం హరేః. ౨౦. తతః కృత్వా మహాయుద్ధం హత్వా తౌ మధుకైటభౌ, జజాప భగవాన్విష్ణుః శ్లోకార్ధం వరదాక్షరమ్. ౨౧. జపన్తం వాసుదేవఞ్చ దృష్ట్వా దేవః ప్రజాపతిః, పప్రచ్ఛ పరమప్రీతః కఞ్జజః కమలాపతిమ్. ౨౨. కిం త్వం జపసి దేవేశ త్వత్తః కోఽప్యధికోఽస్తి వై, యత్స్మృత్వా పుణ్డరీకాక్ష ప్రీతోఽసి జగదీశ్వర. ౨౩. శ్రీహరిరువాచ—మయి త్వయి చ యా శక్తిః క్రియా కారణలక్షణా, విచారయ మహాభాగ యా సా భగవతీ శివా. ౨౪. యస్యాధారే జగత్సర్వం తిష్ఠత్యత్ర మహార్ణవే, సాకారా యా మహాశక్తి రమేయా చ సనాతనీ. ౨౫. యయా విసృజ్యతే విశ్వం జగదేతచ్చరాచరమ్, సైషా ప్రసన్నా వరదా నృణాం భవతి ముక్తయే. ౨౬. సా విద్యా పరమా ముక్తేర్హేతుభూతా సనాతనీ, సంసారబన్ధహేతుశ్చ సైవ సర్వేశ్వరేశ్వరీ. ౨౭. అహం త్వమఖిలం విశ్వం తస్యాశ్చిచ్ఛక్తిసమ్భవమ్, విద్ధి బ్రహ్మన్నసన్దేహః కర్తవ్య స్సర్వదానఘ. ౨౮. శ్లోకార్ధేన తయా ప్రోక్తం తద్వై భాగవతం కిల, విస్తారో

గుణత్రయోపచయాపచయరహితసామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణీ న జానాసి త్వం త్వయా మూలదేవ్యా భువనేశ్వర్యా తత్ప్రకటీకృతమిత్యాహ—తయా తత్ప్రకటీకృతమితి. భాగవతమితి. భగవత్యా మాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణ్యాః ప్రతిపాదకమర్ధశ్లోకాత్మకం సూత్రభూతమేవ సర్వవేదసారం సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించనేతి సర్వవేదతాత్పర్యార్థప్రతిపాదకవాక్యార్థాభిలాపకం పురాణం మంత్రరూపం ప్రకటీకృతం విద్ధి. ౧౫. నన్వేతాదృశం రహస్యం భువనేశ్వర్యా పామరాయ బాలకాయ మహ్యం కిమిత్యుపదిష్టమితి చేత్తత్రాహ—కృపాం చేతి. నాన్యదత్ర కారణం పశ్యామి కేవలం భగవతీ కృపైవాత్ర కారణం మన్యే. యయా స్వముఖేనైవాతిరహస్యముక్తమ్. ౧౬. మహావిద్యా శ్రీభువనేశ్వరీ తయా ప్రకాశితమ్. ౧౭. ఇదం యది త్వయానుభూయతే తదాతః పరం కిమపి వేదితవ్యమవశిష్టం నైవాస్తి. "వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమి" తి. "బ్రహ్మైవేదమమృతం పురస్తాద్బ్రహ్మపశ్చాద్దక్షిణతశ్చోత్తరేణ. అధశ్చోర్ధ్వం చ ప్రసృతం బ్రహ్మైవేదం విశ్వం వరిష్ఠమి"త్యాదిశ్రుతిభిః సర్వకారణజ్ఞానేన కార్యమాత్రజ్ఞానస్య ప్రతిజ్ఞానాత్. ౧౮—౨౩. క్రియాకారణేతి. కార్యకారణలక్షణేతి తాత్పర్యమ్. ౨౪. సా సర్వాధిష్ఠానకూటస్థబ్రహ్మరూపిణ్యస్తీత్యాహ— యస్యాధారే ఇతి. అత్ర సంధిరార్షః. యస్యాః

భవితా తస్య ద్వాపరాన్తే యుగే తథా. ౨౯. వ్యాసఉవాచ—బ్రహ్మణా సంగృహీతశ్చ శిష్యాస్తు నాభిజజ్ఞిరే, నారదాయ చ తేనోక్తం పుత్రాయామితబుద్ధయే. ౩౦. నారదేన తథా మహ్యం ప్రోక్తం హి మునినా పురా, మయా కృతమిదం పూర్ణం ద్వాదశస్కన్ధవిస్తరమ్. ౩౧. తత్పఠస్వ మహాభాగ పురాణం బ్రహ్మసమ్మితమ్, పఞ్చలక్షణయుక్తం చ దేవ్యాశ్చరితముత్తమమ్. ౩౨. తత్త్వజ్ఞానరసోపేతం సర్వేషాముత్తమోత్తమమ్, ధర్మశాస్త్రసమం పుణ్యం వేదార్థేనోపబృంహితమ్. ౩౩. వృత్రాసురవధోపేతం నానాఖ్యానకథాయుతమ్, బ్రహ్మవిద్యానిదానన్తు సంసారార్ణవతారకమ్. ౩౪. గృహాణ త్వం మహాభాగ యోగ్యోఽసి మతిమత్తరః, పుణ్యం భాగవతం నామ పురాణం పురుషర్షభ. ౩౫. అష్టాదశసహస్రాణాం శ్లోకానాం కురు సఙ్గ్రహమ్, అజ్ఞాననాశనం దివ్యం జ్ఞానభాస్కరబోధకమ్. ౩౬. సుఖదం శాన్తిదం ధన్యం దీర్ఘాయుష్యకరం శివమ్, శృణ్వతాం పఠతాం చేదం పుత్రపౌత్రవివర్ధనమ్ ౩౭. శిష్యోఽయం మమ ధర్మాత్మా లోమహర్షణసమ్భవః, పఠిష్యతి త్వయా సార్ధం పురాణసంహితాం శుభామ్. ౩౮. సూతఉవాచ—ఇత్యుక్తం తేన పుత్రాయ మహ్యఞ్చ కథితం కిల. మయా గృహీతం తత్సర్వం పురాణం చాతివిస్తరమ్. ౩౯. శుకోఽధీత్య పురాణన్తు స్థితో వ్యాసాశ్రమే శుభే, న లేభే శర్మ కర్మాత్మా బ్రహ్మ

ఆధారే ఇతి తు ఛేదః. అభేదే భేదమారోప్య యస్యాఆధారే ఇత్యుక్తమ్. యదాత్మకే ఆధారే ఇతితు రహస్యమ్. మహార్ణవే మహార్ణవసదృశే గంభీరే అగాధే ఆధార ఇత్యన్వయః. ౨౭—౨౮ విస్తర ఇతి. వ్యాసకృతవిస్తర ఇత్యర్థః. తథా యుగే కృతయుగే హిరణ్యగర్భకృతవిస్తర ఇత్యర్థః. ద్వాదశస్కంధే హిరణ్యగర్భకృతవిస్తరస్య వక్ష్యమాణత్వాత్. ౨౯.౩౦. పూర్ణమితి. బ్రహ్మణా శతకోటివిస్తరం కృత్వా నారదాయోపదిష్టం తేన మహ్యముపదిష్టం తస్య సారాంశం గృహీత్వా మయా ద్వాదశస్కంధపరిమితం పూర్ణం కృతమిత్యర్థః. ౩౧—౩౭. శిష్యోఽయమితి. సూత ఇత్యర్థః. ౩౮—౩౯. న లేభే శర్మకర్మాత్మేతి. నను సర్వక్లేశశాంత్యర్థం భాగవతం ప్రణీతం తచ్ఛ్రుత్వా యది న శాంతిస్తదా భాగవతప్రణయనం వ్యర్థమేవ. కించ శుకోఽపి మహాన్విరక్తః కర్మానాసక్తమతి రత ఏవ గృహస్థాశ్రమానాకాంక్షీతి పూర్వముక్తం తచ్ఛాంత్యర్థం చ భాగవతం ప్రణీతం తత్కథమత్రోచ్యతే న లేభే శర్మ కర్మాత్మేతి చేత్సత్యమ్. నాత్ర కర్మాత్మేత్యనేన కర్మాసక్తమతిరిత్యర్థః. కింతు గృహస్థాశ్రమిణాం కర్మిణాం సంసర్గాద్యజ్ఞోపవీతశిఖాసూత్రసంబంధాచ్చ కర్మణ్యాసక్త్యభావేఽపి సన్న్యాసాశ్రమం వినా కర్మ త్యక్తుం న శక్యత ఇతి కర్మాత్మేత్యుక్తమ్. తథా చాయమర్థః. శ్రీమద్దేవీభాగవతప్రతిపాద్యోఽర్థః సన్న్యాసాశ్రమం వినా చిత్తవిక్షేపాదినా నానుభవితుం శక్యతే.తతశ్చ కథం మమ సన్న్యాసాశ్రమపురస్సరం తదనుభవః స్యాదితి చింతయా న లేభే శర్మకర్మాత్మేత్యుక్తమితి న కశ్చిద్దోషగంధోఽపీతి. ౪౦.తదేవాహ—ఏకాంతసేవీతి. వికలః స శూన్య ఇవేతి. సన్న్యాసాతిరిక్తాశ్రమే సుఖలేశాభావాద్యుక్తమేవ వికలత్వమ్. ౪౧. చింత్యత ఇతి కర్మణి ప్రయో

త్మజ ఇవాపరః. ౪౦. ఏకాన్తసేవీ వికలః సశూన్య ఇవ లక్ష్యతే, నాత్యన్తభోజనాసక్తో నోపవాసరతస్తథా. ౪౧. చిన్తావిష్టం శుకం దృష్ట్వా వ్యాసః ప్రాహ సుతం ప్రతి, కిం పుత్ర చిన్త్యతే నిత్యం కస్మాద్వ్యగ్రోఽసి మానద. ౪౨. ఆస్సే ధ్యానపరో నిత్యమృణగ్రస్త ఇవాధనః, కా చిన్తా వర్తతే పుత్ర మయి తాతే తు తిష్ఠతి. ౪౩. సుఖం భుఙ్క్ష్వ యథాకామం ముఞ్చ శోకం మనోగతమ్, జ్ఞానం చిన్తయ శాస్త్రోక్తం విజ్ఞానే చ మతిం కురు. ౪౪. నచేన్మనసి తే శాన్తిర్వచసా మమ సువ్రత, గచ్ఛ త్వం మిథిలాం పుత్ర పాలితాం జనకేన హ. ౪౫. స తే మోహం మహాభాగ నాశయిష్యతి భూపతిః, జనకో నామ ధర్మాత్మా విదేహస్సత్యసాగరః. ౪౬. తంగత్వా నృపతిం పుత్ర సన్దేహం స్వం నివర్తయ, వర్ణాశ్రమాణాం ధర్మం త్వం పృచ్ఛ పుత్ర యథాతథమ్. ౪౭ జీవన్ముక్తస్స రాజర్షిర్బ్రహ్మజ్ఞానమతి శ్శుచిః, తథ్యవక్తాతి శాన్తశ్చ యోగీ యోగప్రియస్సదా. ౪౮. సూతఉవాచ— తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య వ్యాసస్యామితతేజసః, ప్రత్యువాచ మహాతేజా శ్శుకశ్చారణిసమ్భవః. ౪౯. దమ్భోఽయం కిల ధర్మాత్మన్భాతి చిత్తే మమాధునా, జీవన్ముక్తో విదేహశ్చ రాజ్యశాస్త్రే ముదాన్వితః. ౫౦. వన్ధ్యాపుత్ర ఇవాభాతి రాజాసౌ జనకః పితః, కుర్వన్రాజ్యం విదేహః కిం సందేహోఽయం మమాద్భుతః. ౫౧. ద్రష్టుమిచ్ఛామ్యహం భూపం విదేహం నృపసత్తమమ్, కథం తిష్ఠతి సంసారే పద్మపత్రమివామ్భసి. ౫౨. సన్దేహోఽయం మహాంస్తాత విదేహే పరివర్తతే, మోక్షః కిం వదతాం శ్రేష్ఠ సౌగతానామివాపరః. ౫౩. కథమ్భుక్తమభుక్తం స్యాదకృతఞ్చ కృతం కథమ్, వ్యవహారః కథన్త్యాజ్య ఇన్ద్రియాణాం మహామతే. ౫౪. మాతాపుత్రస్తథా భార్యా భగినీ కులటా తథా, భేదాభేదః కథం నస్యాద్వ్యద్వైతస్ముక్తతా కథమ్. ౫౫. కటుక్షారం తథా తీక్ష్ణం కషాయం మిష్టమేవ చ, రసనా యది జానాతి భుఙ్క్తే భోగాననుత్తమాన్. ౫౬. శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిపరిజ్ఞానం యదా భవేత్, ముక్తతా కీదృశీ తాత సన్దేహోఽయం మమాద్భుతః. ౫౭. శత్రుమిత్రపరిజ్ఞానం వైరం ప్రీతికరం సదా, వ్యవహారే పరే తిష్ఠన్కథం న కురుతే నృపః. ౫౮. చోరం వా తాపసం వాపి సమానం మన్యతే కథమ్, అసమా యది బుద్ధిస్స్యాన్ముక్తతా తర్హి కీదృశీ. ౫౯.

గః. ౪౨. ౪౩. శాస్త్రోక్తం భాగవతోక్తం విజ్ఞానే తద్భాగవతోక్తార్థానుభవే. ౪౪—౪౯. జీవన్ముక్తో విదేహశ్చేతి. యది జీవన్ముక్తోఽస్తి తర్హి కామక్రోధాద్యభావాత్కథం రాజ్యం శాస్తి యది తత్సత్త్వాద్రాజ్యం శాస్తి తర్హి జీవన్ముక్తః కథం తమః ప్రకాశవద్విరుద్ధ స్వభావత్వాదుభయోర్వ్యవహారయోరిత్యర్థః. ౫౦—౫౨. అస్మిన్పక్షే దేహపాత ఏవ మోక్షః సంపన్నః యావజ్జీవం రాజ్యం కృత్వా ఆత్మానుభవాభావేఽపి మోక్షః సిద్ధ్యతీత్యాహ— మోక్షః కిమితి. ౫౩. నను జ్ఞానినాం

దృష్టపూర్వో న మే కశ్చిజ్జీవన్ముక్తశ్చ భూపతిః, శఙ్కేయం మహతీ తాత గృహే
ముక్తః కథం నృపః. ౬౦. విస్మృతా మహతీ జాతా శ్రుత్వా తం భూపతిం తథా,
సన్దేహవినివృత్త్యర్థం గచ్ఛామి మిథిలాం ప్రతి. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే - షోడశోఽధ్యాయః.

— మిథిలాం ప్రతి శుకగమనమ్. —

సూత ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా పితరం పుత్రః పాదయోః పతితశ్శుకః, బద్ధా
ఞ్జలిరువాచేదం గన్తుకామో మహామనాః. ౧. ఆపృచ్ఛే త్వాం మహాభాగ గ్రాహ్య
న్తే వచనం మయా, ద్రష్టుమిచ్ఛామి పాలితం జనకేన వై. ౨. వినా దణ్డం కథం
రాజ్యం కరోతి జనకః కిల, ధర్మేణ వర్తతే లోకో దణ్డశ్చేన్న భవేద్యది. ౩.
ధర్మస్య కారణం దణ్డో మన్వాదిప్రహితస్సదా, స కథం వర్తతే తాత సంశయోఽ
యం మహాన్మమ. ౪. మమ మాతా త్వియం వన్ధ్యా తద్వద్భాతి విచేష్టితమ్,
పృచ్ఛామి త్వాం మహాభాగ గచ్ఛామి చ పరన్తప. ౫. సూత ఉవాచ—తం
దృష్ట్వా గన్తుకామఞ్చ శుకం సత్యవతీసుతః, ఆలిఙ్గ్యోవాచ పుత్రం తం జ్ఞానినం
నిస్పృహం దృఢమ్. ౬. వ్యాస ఉవాచ—స్వస్త్యస్తు శుక దీర్ఘాయుర్భవ పుత్ర
మహామతే, సత్యాం వాచం ప్రదత్వా మే గచ్ఛ తాత యథాసుఖమ్. ౭. ఆగ
న్తవ్యం పునర్గత్వా మమాశ్రమమనుత్తమమ్, న సుత్రాపి చ గన్తవ్యం త్వయా పుత్ర
కథఞ్చన. ౮. సుఖం జీవామి పుత్రాహం దృష్ట్వా తే ముఖపఙ్కజమ్. అపశ్యన్దుః
ఖమాప్నోమి ప్రాణస్త్వమసి మే సుత. ౯. దృష్ట్వా త్వం జనకం పుత్ర సన్దేహం
వినివర్త్య చ, అత్రాగత్య సుఖం తిష్ఠ వేదాధ్యయనతత్పరః. ౧౦. సూత ఉవాచ-
ఇత్యుక్తస్సోఽభివాద్యార్యం కృత్వా చైవ ప్రదక్షిణామ్, చలితస్తరసాతీవ ధను
ర్ముక్తశ్శరో యథా. ౧౧. సంపశ్యన్వివిధాన్దేశాన్లోకాంశ్చ విత్తధర్మిణః, వనాని పాద
పాంశ్చైవ క్షేత్రాణి ఫలితాని చ, ౧౨. తాపసాంస్తప్యమానాంశ్చ యాజకాన్దీ

భుక్తమప్యభుక్తం కృతమప్యకృతమస్తీతి న దోష ఇతి చేత్తత్రాహ-కథం భుక్తమితి. ౫౪. ౫౫.
భుఙ్క్తే భోగానన్యథా కథం భోగః స్యాదితి భావః. ౫౬—౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

షట్షష్టిశ్లోకవద్భిస్తు జనకస్య పరీక్షణమ్, మిథిలాయాం గతః కర్తుం శుక ఇత్యేతదీర్యతే.
ఇత్యుక్త్వేతి. ౧. ౨. వర్తత ఇతి వర్తేతేత్యర్థః. ౩. ౪. మమ మాతేతి. యది మాతా వన్ధ్యా
తదా వక్తురభావాదిదం వాక్యమేవ న స్యాత్తద్వద్దణ్డో యది న స్యాత్తర్హి ధర్మ ఏవ న స్యాత్.
యది పునర్దణ్డోఽస్తి తదా శమాద్యభావాత్ జ్ఞానమేవ న స్యాదితి భావః. ౫. ౬. సత్యాం వా
చం పునరాగమిష్యథ యామీత్యేవం రూపాం. ౭—౧౨. యోగివానప్రస్థానితి సమస్తమ్. ౧౩—
౧౫. మధ్యే మిథిలామధ్యే. ౧౬. క్షత్తా ద్వారపాలః. ౧౭. నిఃసృత్యేతి. మానమాస్థాయ ద్వార

తయాన్వితాన్, యోగాభ్యాసరతాన్యోగి వానప్రస్థాన్వనౌకసః. ౧౩. శైవాన్పా
శుపతాంశ్చైవ సౌరాంశ్చాపి శాక్తాంశ్చ వైష్ణవాన్. వీక్ష్య నానావిధాన్ధర్మాన్ జగామాతి
స్మయన్మునిః. ౧౪. వర్షద్వయేన మేరుఞ్చ సముల్లఙ్ఘ్య మహామతిః, హిమాచలఞ్చ
వర్షేణ జగామ మిథిలాం ప్రతి. ౧౫. ప్రవిష్టో మిథిలామధ్యే పశ్యన్సర్వర్ధిముత్త
మామ్, ప్రజాశ్చ సుఖితాస్సర్వా స్సదాచారాస్సుసంస్థితాః. ౧౬. క్షత్త్రా నివారిత
స్తత్ర కస్త్వమత్ర సమాగతః, కిం తే కార్యం వదస్వేతి పృష్టస్తేన సహాప్రభోః.
౧౭. నిస్సృత్య నగరద్వారాత్ స్థితస్స్థాణురివాచలః. విస్మితోఽతిహాసం [illegible]
నోవాచ కిఞ్చన. ౧౮. ప్రతీహార ఉవాచ—బ్రూహి మూఢోఽసి కిం బ్రహ్మన్కిమర్థం
త్వమిహాగతః, చలనఞ్చ వినా కార్యం న భవేదితి మే మతిః. ౧౯. రాజాజ్ఞయా
ప్రవేష్టవ్యం నగరేఽస్మిన్సదా ద్విజ, అజ్ఞాతకులశీలస్య ప్రవేశో నాత్ర సర్వథా. ౨౦.
తేజస్వీ భాసి నూనం త్వం బ్రాహ్మణో వేదవిత్తమః, కులం కార్యం చ మే బ్రూహి
యథేష్టం గచ్ఛ మానద. ౨౧. శుక ఉవాచ—యదర్థమాగతోఽస్మ్యత్ర తత్ప్రాప్తం
వచనాత్తవ, విదేహనగరం ద్రష్టుం ప్రవేశో యత్ర దుర్లభః. ౨౨. మోహోఽయం
మమ దుర్బుద్ధేః సముల్లఙ్ఘ్య గిరిద్వయమ్, రాజానం ద్రష్టుకామోఽహం పర్యటన్న
ముపాగతః. ౨౩. వఞ్చితోఽహం స్వయం పిత్రా దూషణం కస్య దీయతే, భ్రామి
తోఽహం మహాభాగ కర్మణా వా మహీతలే. ౨౪. ధనాశా పురుషస్యేహ పరిభ్రమ
ణకారణమ్, సా మే నాస్తి తథాప్యత్ర సమ్ప్రాప్తోఽస్మి భ్రమాత్కిల. ౨౫.
నిరాశస్య సుఖం నిత్యం యది మోహేన మజ్జతి, నిరాశోఽహం మహాభాగ మగ్నో
ఽస్మిన్మోహసాగరే. ౨౬. క్వ మేరుర్మిథిలా క్వేయం పద్భ్యాం చ సముపాగతః, పరి
భ్రమఫలం కిమ్మే వఞ్చితో విధినా కిల. ౨౭. ప్రారబ్ధం కిల భోక్తవ్యం శుభం వాఽప్యథ
వాఽశుభమ్, ఉద్యమస్తద్వశే నిత్యం కారయత్యేవ సర్వథా. ౨౮. న తీర్థం న చ
వేదోఽత్ర యదర్థమిహ మే శ్రమః, అప్రవేశః పురే జాతో విదేహో నామభూపతిః.
౨౯. ఇత్యుక్త్వా విరరామాశు మౌనీ భూత ఇవ స్థితః, జ్ఞాతో హి ప్రతిహారేణ

దేశం ముక్త్వా ద్వారస్యాగ్రే తస్థావిత్యర్థః. ౧౮. చలనం చేతి. ఆగమనమిత్యర్థః. ౧౯—౨౦.
తతో యథేష్టం గచ్ఛేత్యర్థః. ౨౧. యదర్థమితి. మన్మతే త్వయం జ్ఞానీన స్థితః కింతు పిత్రాయం
జ్ఞానీ నిశ్చితస్తత్రాశ్చర్యం మమ జాతమితి ద్రష్టుమాగతః. స జ్ఞానప్రకాశస్తస్యానుభూతో మయా
యస్మాదృశానాం ప్రవేశాభావ ఇతి భావః. ౨౨—౨౫. మోహసాగరే ఇతి. అతో మయా దుఃఖం
ప్రాప్తం న తత్రాన్యాపరాధ ఇత్యర్థః. ౨౬—౨౭. నన్వేవం క్లేశం భుక్త్వా నిరర్థకం కిమర్థమాగత
స్త్వమితి చేత్తత్రాహ—ప్రారబ్ధమితి. అవశ్యం ప్రారబ్ధం కర్మ భోక్తవ్యమ్. ఉద్యమఉద్యోగస్తు తద్వ
శే నిత్యం వర్తతే తమితి శేషోఽత్ర కర్తవ్యః. తముద్యోగం తత్ప్రారబ్ధం సర్వథా కారయతి వ్యా
పారమ్. ఉద్యోగో యత్నో వ్యాపారం కరోతి తేనోద్యోగేన ప్రారబ్ధం కర్మ కారయతి న తత్ర

జ్ఞానీ కశ్చిద్ద్విజోత్తమః. ౩౦. సానుపూర్వమువాచాసౌ తం తత్ర సంస్థితం మునిమ్, గచ్ఛభో యత్ర తే కార్యం యథేష్టం ద్విజసత్తమ. ౩౧. అపరాధో మమ బ్రహ్మన్ యన్నివారితవానహమ్, తత్క్షన్తవ్యం మహాభాగ విముక్తానాం క్షమా బలమ్. ౩౨. శుక ఉవాచ—కిన్తేఽత్ర దూషణం త్వం తు పరతన్త్రోఽసి సర్వదా, ప్రభు కార్యం ప్రకర్తవ్యం సేవకేన యథోచితమ్. ౩౩. న భూపదూషణం చాత్ర యదహం పరీక్షితస్త్వయా, గురోశ్శత్రుపరిజ్ఞానం కర్తవ్యం సర్వథా బుధైః. ౩౪. మమైవ సర్వథా దోషో యదహం సముపాగతః, గమనం పరగేహే యల్లఘుతాయాశ్చ కారణమ్. ౩౫. ప్రతీహార ఉవాచ—కిం సుఖం ద్విజ కిం దుఃఖం కిం కార్యం శుభమిచ్ఛతా, కశ్శత్రుర్హితకర్తా కో బ్రూహి సర్వం మమాద్య వై. ౩౬. శుక ఉవాచ—ద్వైవిధ్యం సర్వలోకేషు సర్వత్ర ద్వివిధో జనః, రాగీ చైవ విరాగీ చ తయోశ్చిత్తం ద్విధా పునః. ౩౭. విరాగీ త్రివిధః కామం జ్ఞాతోఽజ్ఞాతశ్చ మధ్యమః. రాగీ చ ద్వివిధః ప్రోక్తో మూర్ఖశ్చ చతురస్తథా. ౩౮. చాతుర్యం ద్వివిధం ప్రోక్తం శాస్త్రజం మతిజం తథా, మతిస్తు ద్వివిధా లోకే యుక్తాయుక్తేతి సర్వథా. ౩౯. ప్రతీహార ఉవాచ— యదుక్తం భవతా విద్వన్నాఽర్థజ్ఞోఽహం ద్విజోత్తమ, తత్సర్వం విస్తరేణాద్య యథార్థం వదసత్తమ. ౪౦. శుక ఉవాచ— రాగో యస్యాస్తి సంసారే స రాగీత్యుచ్యతే ధ్రువమ్, దుఃఖం బహువిధం తస్య సుఖఞ్చ వివిధం పునః ౪౧. ధనం ప్రాప్య సుతాన్దారాన్మానం చ విజయం తథా, తదప్రాప్య మహద్దుఃఖం భవత్యేవ క్షణే క్షణే. ౪౨. కార్యం తస్య సుఖోపాయః కర్తవ్యస్సుఖసాధనమ్, తస్యారాతిస్స

మదధీనతా కాచిదస్తీతి భావః. "హ్యక్రో రన్యతరస్యామి"తి ద్వికర్మత్వమ్. ౨౮. విదేహో నామభూపతిరితి. యత్రేతి శేషః. ౨౯—౩౫. ప్రతీహారస్త్వయం జ్ఞానీ వాఽజ్ఞానీ వేతి బుభుత్సయా అప్రకృతమేవ పృచ్ఛతి కిం సుఖమితి. శుభమిచ్ఛతా కార్యం కర్తవ్యం కిమ్. ౩౬. ద్వైవిధ్యమితి. యతో ద్వివిధో జనస్తతో ద్వైవిధ్యం సర్వత్ర వర్తతే ద్వైవిధ్యమేవాహ—రాగీ చైవ విరాగీ చేతి. కిం జాత్యా నయోర్భేదః? నేత్యాహ—తయోశ్చిత్తమితి. చిత్తద్వైవిధ్యాదేవ రాగివిరాగిద్వైవిధ్యం న స్వత ఇతి భావః. ౩౭. తత్ర విరాగిణోఽన్తర్భేదమాహ—విరాగీ త్రివిధ ఇతి. జ్ఞాతః లోకైరేతస్య వైరాగ్యం స్పష్టమేవ జ్ఞాయత ఇతి తీవ్రవైరాగ్యవాన్ జ్ఞాత ఇత్యుచ్యతే అజ్ఞాతశ్చ మందవైరాగ్యవాంల్లోకైరజ్ఞాతవైరాగ్యవాన్. మధ్యమస్తు లోకైః కించిజ్జ్ఞాతవైరాగ్యవాన్. రాగిణోఽప్యవాంతరభేదమాహ—౩౮. మతిజం శాస్త్రవిరుద్ధమయుక్తమతిరహితం మత్యా తర్కిత విషయమేకమ్. శాస్త్రవిషయకం చాతుర్యం ద్వితీయమ్ శిష్టలౌకికవ్యవహారవిషయకం తృతీయమ్. తచ్చాశిష్టవ్యవహారవిషయకమితి ఫలితోఽర్థః. ౩౯—౪౧. ధనం ప్రాప్యేతి. ఏతేన కిం సుఖం కిం దుఃఖమిత్యస్యోత్తరముక్తం భవతి. ౪౨. కిం కార్యమిత్యస్యోత్తరమాహ—కార్యం తస్యేతి. యేన సుఖం భవతి స ఉపాయః కర్తవ్యః. కః శత్రురిత్యస్యో

విజ్ఞేయస్సుఖవిఘ్నం కరోతి యః, ౪౩. సుఖోత్పాదయితా మిత్రం భోగసంస్థస్య సర్వదా, చతురో నైవ ముహ్యేత మూర్ఖస్సర్వత్ర ముహ్యతి. ౪౪. విరక్తస్యాత్మరక్తస్య సుఖమేకాన్తసేవనమ్, ఆత్మానుచిన్తనం చైవ వేదాన్తస్య చ చిన్తనమ్. ౪౫. దుఃఖం తదేతత్సర్వం హి సంసారకథనాదికమ్, శత్రవో బహవస్తస్య విజ్ఞస్య శుభమిచ్ఛతః. ౪౬. కామః క్రోధః ప్రమాదశ్చ శత్రవో వివిధాస్స్మృతాః, బన్ధుస్సన్తోష ఏవాస్య నాన్యోఽస్తి భువనత్రయే. ౪౭. సూత ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య మత్వా తం జ్ఞానినం ద్విజమ్, స్తుత్వా ప్రవేశయామాస కక్షాం చాతిమనోరమామ్. ౪౮. నగరం వీక్ష్యమాణస్తం స్త్రీహృద్యజనసఙ్కులమ్, నానావిధద్రవ్యాఢ్యం క్రయవిక్రయకారకమ్. ౪౯. రాగద్వేషయుతం కామలోభమోహాకులం తథా, వివదత్సుజనాకీర్ణం వసుపూర్ణం మహత్తరమ్. ౫౦. పశ్యన్స త్రివిధాన్లోకాన్ప్రాప సద్రాజమన్దిరమ్, ప్రాప్తః పరమతేజస్వీ ద్వితీయ ఇవ భాస్కరః. ౫౧. నివారితశ్చ తత్రైవ ప్రతీహారేణ కాష్ఠవత్, తత్రైవ చ స్థితో ద్వారి మోక్షమేవానుచిన్తయన్. ౫౨. ఛాయాయామాతపే చైవ సమదర్శీ మహాతపాః, ధ్యానం కృత్వా తథైకాన్తే స్థితః స్థాణురివాచలః. ౫౩. తం ముహూర్తాదివాగత్య రాజ్ఞోఽమాత్యః కృతాఞ్జలిః, ప్రావేశయత్తతః కక్షాం ద్వితీయాం రాజవేశ్మనః. ౫౪. తత్ర దివ్యం మనోరమ్యం పుష్పితం దివ్యపాదపమ్, తద్వనం దర్శయిత్వా తు కృత్వా చాతిథిసత్క్రియామ్. ౫౫. వారముఖ్యాస్స్త్రియస్తత్ర రాజసేవాపరాయణాః, గీతవాదిత్రకుశలాః కామశాస్త్రవిశారదాః. ౫౬. తా ఆదిశ్య చ సేవార్థం శుకస్య మన్త్రిసత్తమః నిర్గతస్సదనాత్తస్మాద్వ్యాసపుత్రః స్థితస్తదా. ౫౭. పూజితః పరయా భక్త్యా తాభిః స్త్రీభిర్యథావిధి, దేశకాలోపపన్నేన నానాన్నేనాతితోషితః. ౫౮. తతోఽన్తఃపురవాసిన్యస్తస్యాన్తఃపురకాననమ్, రమ్యం సన్దర్శయామాసురఙ్గనాః కామమోహితాః. ౫౯. సయువా రూపవాన్కాన్తో మృదుభాషీ మనోరమః, దృష్ట్వా తాము ముహుః సర్వాస్తఞ్చ కామమివాపరమ్. ౬౦. జితేన్ద్రియం మునిం మత్వా సర్వాః పర్యచరంస్తదా, ఆరణేయస్తు శుద్ధాత్మా మాతృభావమకల్పయత్. ౬౧. ఆత్మా

తరమాహ—తస్యారాతిరితి. ౪౩. నను సుఖదుఃఖకార్యశత్రుమిత్రాణి మూర్ఖచతురయోః సమాని తదా మూర్ఖచతురయోః కో భేదస్తత్రాహ-చతురో నైవ ముహ్యేతేతి. శాస్త్రావలోకనజజ్ఞానయుక్తమత్యోః సత్వాన్న తస్య మోహో మూర్ఖస్య తు సోఽస్తీతి తయోర్భేదః. ౪౪. ఇత్థం రాగిద్వైవిధ్యం తత్సుఖదుఃఖకార్యశత్రుమిత్రాణ్యుపపాద్య త్రివిధవిరాగిణోఽపి సుఖదుఃఖకార్యశత్రుమిత్రాణ్యుపపాదయతి-విరక్తస్యేతి. ఆత్మానుచింతనం చైవేత్యాదిః కార్యనిర్దేశః. ౪౫. దుఃఖం తదేతదితి దుఃఖనిర్దేశః. శత్రవో బహవ ఇతి శత్రునిర్దేశః. బంధుః సంతోష ఇతి మిత్రనిర్దేశః. ౪౬.

కామో జితక్రోధో న హృష్యతి న శోచతి, పశ్యంస్తాసాం వికారాంశ్చ స్వస్థ ఏవ వ్యవస్థితః. ౬౨. తస్మై శయ్యాం సురమ్యాఞ్చ దదుర్నార్యస్సుసంస్కృతామ్, పర్యాస్తృత్య వర్ణోపేతాం నానోపస్కరసంస్కృతామ్. ౬౩. సకృత్వాపాదశౌచంచ కుశహస్తరతన్ద్రితః, ఉపాస్య పశ్చిమాం సన్ధ్యాం ధ్యానమేవాన్వపద్యత. ౬౪. యామమేకం స్థితో ధ్యానే సుష్వాప నిరవన్తరమ్, సుప్త్వా యామద్వయం తత్ర చోపతిష్ఠత్తతశ్శుకః. ౬౫. పాశ్చాత్యం యామినీయామం ధ్యానమేవాన్వపద్యత, స్నాత్వా ప్రాతః క్రియాః కృత్వా పునరాస్తే సమాహితః. ౬౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే - ప్రథమస్కన్ధే నామ సప్తదశోఽధ్యాయః

అష్టాదశోఽధ్యాయః.

సూత ఉవాచ— శ్రుత్వా సమాగతం రాజా మన్త్రిభిస్సహితశ్శుచిః, పురః పురోహితం కృత్వా గురుపుత్రం సమభ్యయాత్. ౧. కృత్వార్హణాం నృపః సమ్యగ్దత్వాసనముత్తమమ్, పప్రచ్ఛ కుశలం గాం చ వినివేద్య పయస్వినీమ్. ౨. సచతాం నృపపూజాం వై ప్రత్యగృహ్ణాద్యథావిధి, పప్రచ్ఛ కుశలం రాజ్ఞేస్వంనివేద్యనిరామయమ్. ౩. కృత్వా కుశలసమ్ప్రశ్నముపవిష్టం సుఖాసనే, శుకం వ్యాససుతం శాన్తం పర్యపృచ్ఛత పార్థివః. ౪. కిం నిమిత్తం మహాభాగ నిస్స్పృహస్య చ మామ్ప్రతి, జాతం హ్యాగమనం బ్రూహి కార్యం తన్మునిసత్తమ. ౫. శుకః ఉవాచ—వ్యాసేనోక్తో మహారాజ కురుదారపరిగ్రహమ్, సర్వేషామాశ్రమాణాఞ్చ గృహస్థాశ్రమ ఉత్తమః. ౬. మయా నాఙ్గీకృతం వాక్యం మత్వా బన్ధం గురోరపి, నబన్ధోఽస్తీతి తేనోక్తో నాహం తత్కృతవాన్మునేః. ౭. ఇతి సందిగ్ధమనసం మత్వా మాం మునిసత్తమః, ఉవాచ వచనం తథ్యం మిథిలాం గచ్ఛ మా శుచః. ౮. యాజ్యోఽస్తి జనకస్తత్ర జీవన్ముక్తో నరాధిపః, విదేహో లోకవిదితః పాతి రాజ్యమకణ్టకమ్. ౯. కుర్వన్రాజ్యం తథా రాజా మాయాపాశైర్న బధ్యతే, త్వమ్బిభేషి కథం పుత్ర వనవృత్తిః పరంతప. ౧౦. పశ్య తం నృపశార్దూలం త్యజ మోహం

ఏతేన జ్ఞానలాభాయ హేయోపాదేయముక్తం భవతి రాగిణో వ్యవహారస్య హేయత్వాత్ విరక్త వ్యవహారస్యోపాదేయత్వాదితి. ౪౭. ౪౮. పణ్యజనస్య క్రయవిక్రయకారకత్వేఽపి నగరస్య పదభేదాత్ క్రయవిక్రయకారకత్వముక్తమ్. యథా గ్రామః కరోతీతి. ౪౯—౬౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కన్ధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

అర్థాధిక్యైకషష్ట్యా తు జనకేన మహాత్మనా, వైరాగ్యాదుపదేశశ్చ శుకాయ కృత ఉచ్యతే పురోఽగ్రదేశే పురోహితం కృత్వా. ౧—౭. గురోః పితురపి మయా నాంగీకృతమిత్యన్వయః. ౮—౧౧. పృచ్ఛేత్యస్యోత్తరశ్లోకస్థసందేహపదేనాన్వయః. తస్య జనకస్య వచః శ్రుత్వా మామేహి

మనోగతమ్, కురు దారాన్మహాభాగ పృచ్ఛ వా భూపతిం చ తమ్. ౧౧. సన్దేహా
స్తేమనో జాతం కథయిష్యతి పార్థివః, తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యపప్రచ్ఛ మహీపం తరసా
సుత. ౧౨. సమ్ప్రాప్తోఽహం మహారాజ త్వత్పురే చ తదాజ్ఞయా, మోక్షకా
మోఽస్మి రాజేన్ద్ర బ్రూహి కృత్యం మమానఘ. ౧౩. తపస్తీర్థవ్రతేజ్యాశ్చ స్వాధ్యా
యస్తీర్థసేవనమ్, జ్ఞానం వా వద రాజేన్ద్ర మోక్షం ప్రతి చ కారణమ్. ౧౪. జనక
ఉవాచ—శృణు విప్రేణ కర్తవ్యం మోక్షమార్గాశ్రితేన యత్, ఉపనీతో వసే
దాదౌ వేదాభ్యాసాయ వై గురౌ. ౧౫. అధీత్య వేదవేదాన్తాన్దత్వా చ గురుద
క్షిణామ్, సమావృత్తస్తు గార్హస్థ్యే సదారో నివసేన్మునిః. ౧౬. న్యాయవృత్తిస్తు
సన్తోషీ. నిరాశీ గతకల్మషః, అగ్నిహోత్రాదికర్మాణి కుర్వాణః సత్యవాక్ఛుచిః. ౧౭.
పుత్రం పౌత్రం సమాసాద్య వానప్రస్థాశ్రమే వ్రజేత్, తపసా షడ్రిపూఞ్జిత్వా
భార్యాం పుత్రే నివేశ్య చ. ౧౮. సర్వానగ్నీన్యథాన్యాయమాత్మన్యారోప్య
ధర్మవిత్, వసేత్తుర్యాశ్రమే శాన్తశ్శుద్ధే వైరాగ్యసమ్భవే. ౧౯. విరక్తస్యాధికా
రోఽస్తి సన్న్యాసేనాన్యథా క్వచిత్, వేదవాక్యమిదం తథ్యం నాన్యథేతి మతిర్మమ.
శుకాష్టచత్వారింశద్వై సంస్కారా వేదబోధితాః, చత్వారింశద్గృహస్థస్య ప్రోక్తా
స్తత్ర మహాత్మభిః. ౨౧. అష్టౌ చ ముక్తికామస్య ప్రోక్తాశ్శమదమాదయః, ఆశ్ర
మాదాశ్రమం గచ్ఛేదితి శిష్టానుశాసనమ్ ౨౨. శుక ఉవాచ—ఉత్పన్నే హృది వై
రాగ్యే జ్ఞానవిజ్ఞానసమ్భవే, అవశ్యమేవ వస్తవ్యం గృహాశ్రమేషు వనేషు వా. ౨౩.
జనక ఉవాచ—ఇన్ద్రియాణి బలిష్ఠాని న నియుక్తాని మానద, అపక్వస్య ప్రకుర్వన్తి

తరసా వేగేనేత్యర్థః. ౧౨—౧౩. తపస్తీర్థేతి. యద్యపి దేవీభాగవతశ్రవణేనాయం కృతార్థ ఏవాస్తి
తథాప్యుపదేశార్థమాగత ఇతి; గురుం ప్రతి స్వాజ్ఞానమాచ్ఛాద్యైవ ముచ్యత ఇతి బోధ్యమ్.
౧౪—౧౬. న్యాయవృత్తిః. న్యాయప్రాప్తయజనయాజనాదివృత్తిః. ౧౭—౨౦. అష్టచత్వారింశత్
నిషేకాదిశ్మశానాన్తాః. ౨౧. ౨౨. శుకస్తు స్వాభిప్రేతం ముఖ్యం పృచ్ఛతి—ఉత్పన్న ఇతి. హృది
బుద్ధౌ వైరాగ్యే ఉత్పన్నే జ్ఞానం పరోక్షజ్ఞానం విజ్ఞానమపరోక్షజ్ఞానం తయోః సంభవే ప్రాప్తే
సత్యాం కిమవశ్యమాశ్రమేషు గృహస్థాశ్రమాదిష్వేవ వస్తవ్యమాహోస్విద్వనేషు వా వస్తవ్యమి
త్యర్థః. అయం భావః. మమ శ్రీదేవీభాగవతశ్రవణేనానుభవస్తు జాతస్తతస్తస్యైవ పరిశీలనార్థం
గృహస్థాశ్రమే విశేషబాహుల్యాద్వైరాగ్యాతిశయేన చిత్తం వనం గన్తుముత్సుకం భవతి పితుస్తు
ఉచితం గృహస్థాశ్రమే ఏవ ప్రథమతః పరిశీలనం కృత్వా పశ్చాద్వానప్రస్థాశ్రమం కృత్వా
పశ్చాత్సన్న్యాసం కృత్వా వనం గన్తవ్యమితి తన్నిర్ణయార్థమహమత్రాగతోఽస్మి తత్ర తన్నిర్ణయం
వదేతి. ౨౩. జనకస్తు క్రమేణాశ్రమాదాశ్రమాన్తరం గచ్ఛేన్న సహసేతి
భవతోపదిష్టం స్థాపయతి-ఇన్ద్రియాణీతి. బలిష్ఠానీతి. అపక్వదశాయాం కోమలవైరాగ్యేణ
యద్యపీన్ద్రియజయో జాత ఇతి ప్రతిభాతి తథాపి న తత్ర విశ్వాస ఆస్థేయః, కాలాన్తరే తస్మైవ

వికారాంస్తాననేకశః. ౨౪. భోజనేచ్ఛాం సుఖేచ్ఛాఞ్చ శయ్యేచ్ఛామాత్మజస్య చ, యతిభూత్వా కథం కుర్యాద్వికారే సముపస్థితే. ౨౫. దుస్తరం వాసనాజాలం న శాన్తిముపయాతి వై, అతస్తచ్ఛమనార్థాయ క్రమేణ చ పరిత్యజేత్. ౨౬. ఊర్ధ్వం సుప్తః పతత్యేవ వినా యానైః పతత్యధః, పరివ్రజ్య పరిభ్రష్టో న మార్గం లభతే పునః. ౨౭. యథా పిపీలికామూలాచ్ఛాఖాయామగ్రకోహతి, శనైః శనైః ఫలం యాతి సుఖేన పదగామినీ. ౨౮. విహఙ్గస్తరసా యాతి విఘ్నశఙ్కాముపస్య వై, శ్రాన్తో భవతి విశ్రమ్య సుఖం యాతి పిపీలికా. ౨౯. మనస్సు ప్రబలం కామమజేయమకృతాత్మభిః, అతః క్రమేణ జేతవ్యమాశ్రమానుక్రమేణ చ. ౩౦. గృహస్థాశ్రమసంస్థోఽపి శాన్తస్సుమతిరాత్మవాన్, న చ హృష్యేన్న చ ద్విష్యేల్లాభాలాభే సమో భవేత్. ౩౧. విహితం కర్మ కుర్వాణస్త్యజంస్తత్ఫలమిత్యతశ్చ యత్, ఆత్మలాభేన సన్తుష్టో ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౩౨. యథాహం రాజ్యసంస్థోఽపి జనస్సక్తో యథానఘ, విచరామి యథా కామం న మే కించిత్ప్రజాయతే. ౩౩. భుంజానో వివిధాన్భోగాన్కుర్వన్కార్యాణ్యనేకశః, భవిష్యామి యథాహం త్వం తథా ముక్తో భవానఘ. ౩౪. కథ్యతే ఖలు యద్దృశ్యమదృశ్యం బధ్యతే కుతః, దృశ్యాని పఞ్చభూతాని గుణాస్తేషాం తథా పునః. ౩౫. ఆత్మాగమ్యోఽనుమానేన ప్రత్యక్షో న కదాచన, సకథం బధ్యతే

ష పురుషస్య వాసనావశాదన్యథా వ్యవహారస్య దృశ్యమానత్వాదితి భావః. ౨౪. వికారే సముపస్థిత ఇతి. వాసనావశాదితి భావః. ఆత్మజస్య చ పుత్రస్యచేచ్ఛామితి శేషః. ౨౫. అతః ఆశ్రమక్రమ ఆస్థేయః పక్వవైరాగ్యపర్యంతమిత్యాహ-దుస్తరమితి. ౨౬. ఉపతిక్రమే దోషమాహ—ఊర్ధ్వం సుప్త ఇతి. నను కదాచిదింద్రియప్రాబల్యాత్సన్న్యాసస్యైవనంరీత్యాభ్రంశేఽపి పునః ప్రాయశ్చిత్తాదినా శుద్ధిర్భవిష్యతి. యది తు భ్రంశో న స్యాత్తర్హి కృతార్థతైవేతి చేత్తత్రాహ—పరివ్రజ్యేతి. ప్రాయశ్చిత్తాద్యభావాదితి భావః. ౨౭. సన్న్యాసే త్వరా న విధేయేత్యాహ-యథా పిపీలికేతి. ౨౮. విహంగ ఇతి. విఘ్నశంకామునస్య విహంగో యాతి పరం తు శ్రాంతో భవతి త్వరయా గమనాత్ ౨౯. ౩౦. నను గృహస్థాశ్రమే విక్షేపబాహుల్యమితి చేత్తత్రాహ-గృహస్థాశ్రమేతి. రాగద్వేషౌ వియుజ్య ఉదాసీనో భవేదిత్యర్థః. ౩౧. ౩౨. ఏవం విధః కో ముక్త ఇతి చేత్తత్రాహ—యథాహమితి. ౩౩. భుంజాన ఇతి. యథాహముదాసీనవదాసీనో రాగద్వేషాదిరహితో భగవత్ప్రీత్యర్థం సర్వాణి కర్మాణి కుర్వన్ జీవన్ముక్తస్సన్ దేహాన్తే ముక్తో ముక్తో భవిష్యామి తథా త్వమపి సదాచారం కుర్వన్ ముక్తో భవేత్యర్థః. ౩౪. జ్ఞానముపదిశతి—కథ్యత ఇతి. యత్ఖలు జడం జగత్ అవిద్యాదికం దృశ్యంకథ్యతే తేన పరమార్థతో దృశ్యమాత్మతత్త్వం కుతః కేన హేతునా బధ్యతే న కేనాపీత్యర్థః. తత్సిద్ధేరదృశ్యాధీనత్వాత్. న హి దీపభానుప్రభయా ప్రకాశితా ఘటాదయో దీపభానూ ప్రతిబధ్నంతితత్ర దృశ్యాదృశ్యశబ్దార్థమాహ-దృశ్యానీతి. ఇదముపలక్షణ... ఆత్మా తు అనుమానేన గమ్యో జ్ఞేయో ఽత ఏవాదృశ్యో న ప్రత్యక్ష... ... ప్రకాశరూప

బ్రహ్మన్నిర్వికారో నిరఞ్జనః. ౩౬. మనస్తు సుఖదుఃఖానాం మహతాం కారణం ద్విజః, జాతే తు నిర్మలే హ్యస్మిన్సర్వం భవతి నిర్మలమ్. ౩౭. భ్రమన్సర్వేషు తీర్థేషు స్నాత్వా స్నాత్వా పునః పునః, నిర్మలం న మనో యావత్తావత్సర్వం నిరర్థకమ్. ౩౮. న దేహో న చ జీవాత్మా నేన్ద్రియాణి పరన్తప, మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణం బన్ధమోక్షయోః. ౩౯. శుద్ధో ముక్తస్సదైవాత్మా న వై బధ్యేత కర్హిచిత్, బన్ధమోక్షౌ మనస్సంస్థౌ తస్మిఞ్ఛాన్తే ప్రశామ్యతి. ౪౦. శత్రుర్మిత్రముదాసీనో భేదాస్సర్వే మనోగతాః, ఏకాత్మత్వే కథం భేదః సమ్భవేత్ ద్వైతదర్శనాత్. ౪౧. జీవో బ్రహ్మ సదైవాహం నాత్ర కార్యా విచారణా, భేదబుద్ధిస్తు సంసారే వర్తమానా ప్రవర్తతే. ౪౨. అవిద్యేయం మహాభాగ విద్యా చైతన్నిషేధనమ్, విద్యావిద్యే చ విజ్ఞేయే సర్వదైవ విచక్షణైః. ౪౩. వినాతపం హి ఛాయాయా జ్ఞాయతే చ కథం సుఖమ్, అవిద్యయా వినా తద్వత్కథం విద్యాం చ వేత్తి వై. ౪౪. గుణా గుణేషు వర్తన్తే భూతాని చ తథైవ చ, ఇన్ద్రియాణీన్ద్రియార్థేషు కో దోషస్తత్ర చాత్మనః.

ఆత్మా ఇతి ఫలితమ్. కించ నిర్వికారో నిరంజనశ్చ. ఇదముపలక్షణమసంగిత్వాదిధర్మాణామ్. నను తర్హి బంధః కేన హేతునా సంభూయత ఇతి చేత్తత్రాహ—మనస్త్వితి. ౩౬. అవిద్యావచ్ఛిన్నో జీవో మనోవృత్త్యా స్వావిద్యయా స్వాకారసమాత్మానమజ్ఞాత్వా బుద్ధ్యాదినిష్ఠధర్మాచ్ఛత్రిన్యాయేన కర్తృత్వభోక్తృత్వముక్తత్వాదీనాత్మన్యధ్యస్యతి దుఃఖాదీన్బుద్ధినిష్ఠానాత్మన్యారోపయతి. తస్మాన్మన ఏవ కారణం సుఖదుఃఖానాం నాన్యదితి భావః. జాతే త్వితి. కర్మోపాసనాదిభిర్భగవతీప్రీత్యర్థమాచరితైః శ్రవణమననిదిధ్యాసనాదిభిశ్చాత్ర సుఖవేనావిద్యానాశేన మనసి నిర్మలే అవిద్యారహితే జాతే సర్వం నిర్మలమేవ భవతి. నను పూర్వవన్మోహావృతం తతశ్చ న దుఃఖాదికమనుభవతీత్యర్థః. ౩౭. హే శుక ఇదం రహస్యం సర్వప్రాణిభిరవశ్యమాశ్రయితవ్యమ్. ఇదమనాశ్రిత్య సర్వం కృతమప్యకృతమేవ భవతీత్యాహ—భ్రమన్నితి. ౩౮—౪౦. ద్వైతదర్శనాత్. ద్వైతదర్శనం విహాయైకాత్మత్వే లబ్ధే కథం భేదస్సంభవేత్ న కథమపీత్యర్థః. ౪౧. సంసారే వర్తమానా భేదబుద్ధిః జీవబ్రహ్మభేదబుద్ధిః ప్రవర్తతే ఉత్పద్యత ఇత్యర్థః. వర్తమానా అవిద్యావస్థాయాం ముత్పద్యత ఇతి చేత్తత్రాహ—అవిద్యేయమితి. అవిద్యాకారణమస్యా ఇత్యర్థః. ౪౨. కస్మాత్తన్నాశకం విద్యా చ విద్యైవ బ్రహ్మవిషయిణీ నిర్వికల్పకవృత్తిరేవ నాన్యత్. తస్మిన్ప్రవర్తకం జ్ఞైస్తే ఏవ విద్యావిద్యే జ్ఞాతవ్యే. పురుషార్థహేతుత్వాత్. అత్ర విచక్షణాద్వైతం తదవస్థమేవేతి కథం భవతాఽద్వైతం ప్రతిపాద్యతే చేత్. ౪౩. నన్వవిద్యానాశేఽపి విద్యాయాస్సత్త్వాద్ద్వైతం ... తత్రాహ—వినాతపమితి. ఛాయాయాః సుఖమాతపం వినా కథం జ్ఞాయతే తథా అవిద్యయా వినా కథం విద్యాం వేత్తి న కథమపీత్యర్థః. అయం భావః—అవిద్యాకార్యమేవ విద్యా తయా చ విద్యయా విద్యానాశే సతి కతకరజోన్యాయేనావిద్యాసహితా స్వయమపి విద్యా నశ్యతి తతశ్చ న ద్వైతాపత్తిరితి. ౪౪. జ్ఞాన

౪౫. మర్యాదా సర్వసన్త్యాజ్యం కృత్వా వేదేషు సర్వశః, అన్యథా ధర్మనాశస్స్యాత్త్వాగతానామివానఘ. ౪౬. ధర్మనాశే విప్లవః స్యాద్వర్ణాచారోఽతివర్తితః, అతో వేదప్రతిష్ఠేన మార్గేణ గచ్ఛతాం శుభమ్. ౪౭. శుక ఉవాచ—సన్దేహో వర్తతే రాజన్న నివర్తతి మే క్వచిత్, భవతా కథితం యత్తచ్ఛృణ్వతో మే నరాధిప. ౪౮. వేదధర్మేషు హింసా స్యాదధర్మబహులా హి సా, కథం ముక్తిప్రదో ధర్మో వేదోక్తో బత భాసతే. ౪౯. ప్రత్యక్షేణ త్వనాచారః సోమపానం నరాధిప, పశూనాం హింసనం తద్వద్భక్షణం చామిషస్య చ. ౫౦. సౌత్రామణౌ తథా ప్రోక్తః ప్రత్యక్షేణ సురాగ్రహః, ద్యూతక్రీడా తథా ప్రోక్తా వ్రతాని వివిధాని చ. ౫౧. శ్రూయతే హి పురాహ్యాసీచ్ఛశబిన్దుర్నృపోత్తమః, యజ్వా ధర్మపరో నిత్యం వదాన్యస్సత్యసాగరః. ౫౨. గోప్తా చ ధర్మసేతూనాం శాస్తా చోత్పథగామినామ్, యజ్ఞాశ్చ విహితాస్తేన బహవో భూరిదక్షిణాః. ౫౩. చర్మణాం పర్వతో జాతో విన్ధ్యాచలసమః పునః, మేఘామ్బుప్లావనాజ్జాతా నదీ చర్మణ్వతీ శుభా. ౫౪. సోఽపి రాజా దివం యాతః కీర్తిరస్యాచలా భువి, ఏవం ధర్మేషు వేదేషు న మే బుద్ధిః ప్రవర్తతే. ౫౫. స్త్రీసంగేన సదా భోగే సుఖమాప్నోతి మానవః, అలాభే దుఃఖమత్యన్తం జీవన్ముక్తః కథం భవేత్. ౫౬. జనక ఉవాచ—హింసా యజ్ఞేషు ప్రత్యక్షా సాహింసా పరికీర్తితా, ఉపాధియోగతో హింసా నాన్యథేతి వినిర్ణయః. ౫౭. యథా చేన్ధనసంయోగాదగ్నౌ ధూమః ప్రవర్తతే, తద్వియోగాత్తథా తస్మిన్నిర్ధూమత్వం విభాతి వై. ౫౮. అహింసాం చ తథా విద్ధి వేదోక్తాం మునిసత్తమ, రాగిణాం సాపి హింసైవ నిస్స్పృహాణాం న సా మతా. ౫౯. అరాగేణ చ యత్కర్మ తథాహఙ్కారవర్జితమ్, అకృతం వేదవిద్వాంసః ప్రవదన్తి మనీషిణః. ౬౦. గృహస్థానాం తు హింసైవ యా యజ్ఞే

ముపసంహరతి—గుణాగుణేష్వితి. కో దోష ఇతి. అసంగత్వాదిత్యర్థః. ౪౫. యద్యప్యేవం వర్తతే తథాపి మహద్భిర్లోకసంగ్రహార్థం వేదమర్యాదావశ్యం పాలనీయేత్యభిప్రాయేణాహ—మర్యాదేతి. ౪౬—౪౮. సందేహమేవాహ—వేదధర్మేష్వితి. ౪౯. ౫౦. వ్రతానీతి. బ్రహ్మచారిపుంశ్చల్యోర్మైథునాదీని. ౫౧—౫౪. న మే బుద్ధిః ప్రవర్తతే స్వర్గాద్యనిత్యఫలకత్వాద్వేదోక్తకర్మణ ఇతి భావః. ౫౫. కించ త్వయా జీవన్ముక్తతోక్తా. తత్రాపి సందేహోఽస్తీత్యాహ—స్త్రీసంగే చేతి. ౫౬ సా హింసేతి అహింసేతి ఛేదః. "అహింసన్సర్వభూతాన్యన్యత్ర తీర్థేభ్యః" ఇతి శ్రుతేః. ఉపాధియోగత ఇతి. రాగరూపోపాధినా కృతా తు హింసైవ భవతి. ౫౭.౫౮. అహింసా చేతి. ఆర్ద్రేన్ధనోపాధినా వహ్నేః సధూమత్వమ్. అన్యథా నిర్ధూమత్వమ్. తథా రాగాద్యుపాధినా పశ్వాలంభస్య హింసాత్వమన్యథా హింసాత్వాభావ ఇతి. ౫౯. రాగాదిరహితకర్మణి ఈశ్వరప్రసాదరహిత

ద్విజసత్తమ, అరాగేణ చ యత్కర్మ తథాహంకారవర్జితమ్. ౬౧. సా హింసా న మహాభాగ ముముక్షూణాం జితాత్మనామ్. ౬౨॥

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే - ప్రథమస్కంధే అష్టాదశోఽధ్యాయః.

శుక ఉవాచ--సన్దేహోఽయం మహారాజ వర్తతే హృదయే మమ, మాయామధ్యే వర్తమానస్తు కథం నిఃస్పృహో భవేత్. ౧. శాస్త్రజ్ఞానం చ సమ్ప్రాప్య నిత్యానిత్యవిచారణమ్, త్యజతే న మనో మోహం స కథం ముచ్యతే నరః. ౨. అన్తర్గతం తమశ్ఛేత్తుం శాస్త్రాద్బోధో హి న క్షమః, యథా న నశ్యతి తమః కృతయా దీపవార్తయా. ౩. అద్రోహస్సర్వభూతేషు కర్తవ్యస్సర్వదా బుధైః, స కథం రాజశార్దూల గృహస్థస్య భవేత్తథా. ౪. విత్తైషణా న తే శాన్తా తథా రాజ్యసుఖైషణా, జయైషణా చ సఙ్గ్రామే జీవన్ముక్తః కథం భవేః. ౫. చోరేషు చోరబుద్ధిస్తే సాధుబుద్ధిస్తు తాపసే, స్వపరత్వం తవాప్యస్తి విదేహస్త్వం కథం నృప. ౬. కటుతిక్తకషాయామ్లరసాన్వేత్సి శుభాశుభాన్, శుభేషు రమతే చిత్తం నాశుభేషు తథా నృప. ౭. జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిశ్చ తవ రాజన్ భవన్తి హి, అవస్థాస్తు యథా కాలం తురీయా తు కథం నృప. ౮. పదాత్యశ్వరథేభాశ్చ సర్వే వై వశగా మమ, స్వామ్యహం చైవ సర్వేషామన్యసే త్వం న మన్యసే. ౯. మిష్టమత్సి సదా రాజన్ముదితో విమనాస్త

ఫలాభావాత్ కృతమపి కర్మాకృతమేవ భవతి. పునః కర్తృస్తస్య హింసాదిదోషదుష్టత్వమిత్యాహ— అరాగేణ చేతి. ౬౦. గృహస్థానాం త్వితి. రాగిణామిత్యర్థః. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కంధే అష్టాదశోఽధ్యాయః.

అథాధికాష్టపంచాశచ్ఛ్లోకైర్జనకవాక్యతః, శాన్తస్య శుకదేవస్య వివాహాదికముచ్యతే. పూర్వాధ్యాయే నిఃస్పృహస్య అరాగిణో దేవేశ్వరప్రీత్యర్థం క్రియమాణే వైదికే కర్మణి హింసా న భవతీత్యుక్తం తత్ర నిస్పృహత్వమేవాక్షిపతి—సన్దేహోఽయమితి. న హి జలమధ్యే విద్యమానో జలేనాసంబద్ధో భవతి. ఏవం మాయాయాం విద్యమానో మాయాగుణైః కథమసంబద్ధః స్యాదితి భావః. ౧. నను వేదాన్తశాస్త్రశ్రవణజన్యబోధేన వివేకో జాగరూక ఏవేతి నిస్పృహతా స్యాదితి చేత్తత్రాహ—శాస్త్రజ్ఞానం చేతి. జ్ఞానం సంప్రాప్య యావద్యోగాదికం న సాధితం తావన్మనో మోహం న త్యజతే. త్యజతే ఆత్మనేపదమార్షమ్. శాస్త్రజన్యబోధస్య పరోక్షత్వాదిత్యభిమానః. తథా చ కేవలశాస్త్రజన్యబోధేన న కథంచిన్నిస్పృహతా సంభవతి తతశ్చ సంసారే విద్యమానో నరః కథం ముచ్యతే? న కథమపీత్యర్థః. తస్మాత్సంసారం విహాయ యోగాదినిష్ఠో భవేదిత్యేష సిద్ధాన్త ఇతి తాత్పర్యమ్. ౨. అంతర్గతమితి. అవిద్యారూపమంతర్గతం తమో న శాస్త్రజన్యపరోక్షజ్ఞానేన నశ్యతి. కిం తు యోగజన్యజ్ఞానభాస్కరోదయేనైవేత్యర్థః. ౩—౪. స్వయం చ త్వం జీవన్ముక్తోఽస్మీతి వదసి తదపి న సాంప్రతమిత్యాహ—విత్తైషణేతి. బోధవిరుద్ధధర్మాణాం దర్శనాద్బోధాభావ ఏవ నిశ్చీయత ఇత్యర్థః. ౫—౮. మన్యసే త్వ ముత న మన్యసే ఇతి వదేత్యర్థః. ౯. సమదృశ్యేతి. మాలా

థా, మూర్ఖాయాశ్చ తథా పశ్యే సమదృక్త్వ నృపోత్తమ. ౧౦. విముక్తస్తు భవేద్రా జన్సమలోష్టాశ్మ కాఞ్చనః, ఏకాత్మబుద్ధిస్సర్వత్ర హితకృత్సర్వజన్తుషు. ౧౧. న మేఽద్య రమతే చిత్తం గృహదారాదిషు క్వచిత్, ఏకాకీ నిస్స్పృహోఽత్యర్థం చరేయమితి మే మతిః. ౧౨. నిస్సంగో నిర్మమశ్శాన్తః పత్రమూలఫలాశనః, మృగవద్విచరిష్యామి నిర్ద్వంద్వో నిష్పరిగ్రహః. ౧౩. కిం మే గృహేణ విత్తేన భార్యయా చ సురూపయా, విరాగస్యాస్య కామం గుణాతీతస్య పార్థివ. ౧౪. చిన్తయసే వివిధాకారం నానారాగ సమాకులమ్, దంభోఽయం కిల తే భాతి విముక్తోఽస్మీతి భాషసే. ౧౫. కదాచిచ్ఛత్రుజాచిన్తా ధనజా చ కదాచన, కదాచిత్సైన్యజా చిన్తా నిశ్చిన్తోఽసి కదా నృప. ౧౬. వైఖానసా యే మునయో మితాహారా జితవ్రతాః, తేఽపి ముహ్యన్తి సంసారే జానన్తోఽపి హ్యసత్యతామ్. ౧౭. తవ వంశే సముద్భూతానాం విదేహా ఇతి భూపతే, కుటిలం నామ జానీహి నాన్యథేతి కదాచన. ౧౮. విద్యాధరో యథా మూర్ఖో జన్మాన్ధస్తు దివాకరః, లక్ష్మీధరో దరిద్రశ్చ నామ తేషాం నిరర్థకమ్. ౧౯. తవ వంశోద్భవా యే యే శ్రుతాః పూర్వే మయా నృపాః, విదేహా ఇతి విఖ్యాతాః నామతః కర్మతో న తే. ౨౦. నిమినామాభవద్రాజా పూర్వం తవ కులే నృప, యజ్ఞార్థం స తు రాజర్షిర్వసిష్ఠం స్వగురుం మునిమ్. ౨౧. నిమన్త్రయామాస తదా తమువాచ నృపం మునిః, నిమన్త్రితోఽస్మి యజ్ఞార్థం దేవేన్ద్రేణాధునా కిల. ౨౨. కృత్వా తస్యమఖంపూర్ణం కరిష్యామి తవాపి వై, తావత్కురుష్వ రాజేన్ద్రసమ్భారస్తు శనైశ్శనైః. ౨౩. ఇత్యుక్త్వా నిర్యయౌ సోఽథమహేన్ద్రయజనే మునిః, నిమిరన్యం గురుం కృత్వాచకార మఖముత్తమమ్. ౨౪. తచ్ఛ్రుత్వాకుపితోఽత్యర్థం వసిష్ఠో నృపతిం పునః, శశాప చ పతత్వద్య దేహస్తే గురులోపక. ౨౫. రాజాపి తం శశాపాథ తవాపి చ పతత్వయమ్, అన్యోన్యశాపాత్పతితౌ తావేవ చ మయా శ్రుతమ్. ౨౬. విదేహేన చ రాజేన్ద్ర కథం శప్తో గురుస్స్వయమ్, వినోద ఇవ మే చిత్తే విభాతి నృపసత్తమ. ౨౭. జనక ఉవాచ—సత్యముక్తం త్వయా నాత్ర మిథ్యా కిఞ్చిదిదం మతమ్, తథాపి శృణు విప్రేన్ద్రగురుర్మమ సుపూజితః. ౨౮. పితుః సఙ్గం

సర్పాదిభేదబుద్ధేః. సత్యాత్ క్వత్వం సమదృగసీత్యర్థః. ౧౦. విముక్తస్య త్వేతాని లక్షణాని దృశ్యంత ఇత్యాహ—విముక్తస్త్వితి. ౧౧. స్వాభిప్రాయమాహ—న మేఽద్యేతి. ౧౨. ౧౪. త్వం దాంభికో విముక్తో భాసీత్యాహ—చింత్యసే ఇతి. ౧౫. ౧౬. ఏతాదృశా మహాంతోఽపి జగతో సత్యతాం జానంతోఽపి ముహ్యంతి తదా తదా కా కథా జీవన్ముక్తతాయా ఇత్యాహ—వైఖానసాఇయ ఇతి. ౧౭—౨౬. న హ్యేవం విధే ఆచరణే జీవన్ముక్తతా సంభవతి న చ జీవన్ముక్తతాయాం సత్యామేతాదృశాచరణసంభవస్తస్మాన్నామత ఏవ విదేహా న త్వర్థత ఇత్యర్థః. ౨౭. శుకవాక్యం శ్రుత్వా జనక ఉవాచ—సత్యముక్తమితి. త్వయా యదుచ్యతే తత్సాధనంసత్యమేవాస్మద్గురోః

పరిత్యజ్య త్వం వనం గన్తుమిచ్ఛసి, మృగైస్సహ సంసర్గో భవితా తే [illegible] శయః. ౨౯. మహాభూతాని సర్వత్ర నిస్సంగః కిం భవిష్యసి, ఆహారార్థం సదా చిన్తా నిశ్చిన్తస్స్యాః కదా మునే. ౩౦. దణ్డాజినకృతా చిన్తా యథా తవ వనేఽపి చ, తథా రాజ్యచిన్తా మే చింతయానస్య మానద. ౩౧. వికల్పోపహత స్త్వం వై దూరదేశముపాగతః, న మే వికల్పసన్దేహో నిర్వికల్పోఽస్మి సర్వథా. ౩౨. సుఖం స్వపిమి విప్రాహం సుఖం భుంజామి సర్వదా, నబద్ధోఽస్మీతి బుద్ధ్యాహం సర్వదైవ సుఖీ మునే. ౩౩. త్వం తు దుఃఖీ సదైవాసి బద్ధోఽహమితి శఙ్కయా, ఇతి శఙ్కాం పరిత్యజ్య సుఖీ భవ సమాహితః. ౩౪ దేహోఽయం మమ బన్ధోఽయం న మమేతి చ ముక్తతా, తథా ధనం గృహం రాజ్యం న మమేతి చ నిశ్చయః. ౩౫. సూత ఉవాచ— తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య శుకః ప్రీతమనాభవత్, ఆపృచ్ఛ్య తం జగామాశు వ్యాసస్యాశ్రమముత్తమమ్. ౩౬. ఆగచ్ఛన్తం సుతం దృష్ట్వా వ్యాసోఽపి సుఖమాప్తవాన్, ఆలిఙ్గ్యాఘ్రాయ మూర్ధానం పప్రచ్ఛ కుశలం పునః. ౩౭. స్థిత స్తత్రాశ్రమే రమ్యే పితుః పార్శ్వే సమాహితః, వేదాధ్యయనసమ్పన్నస్సర్వశాస్త్రవిశారదః. ౩౮. జనకస్య దశాం దృష్ట్వా రాజ్యస్థస్య మహాత్మనః, స నిర్వృతిం పరాం ప్రాప్య పితురాశ్రమసంస్థితః. ౩౯. పితౄణాం సుభగా కన్యా పీవరీనామసున్దరీ, శుకశ్చకార పత్నీం తాం యోగమార్గస్థితోఽపి హి. ౪౦. స తస్యాం జనయామాస పుత్రాంశ్చ

వ్యాసస్య మమ చేష్టమేవ తత్. వివాహస్త్వయమేవ [illegible] వనం గతే విక్షేపాభావః సంభవతి అస్మాభిరుచ్యతే గుణాగుణేషు వర్తంత ఇతి నిశ్చయేనాత్రైవ వసతో గృహేష్వేవ స్నా[illegible]నాదికం కుర్వతో విక్షేపాభావో భవతీతి. తత్ర దృష్టాన్తః శృణు హే విప్రేన్ద్ర శుక మమ సుస్థి[illegible]తో వ్యాసో గురుర్యదాహ తదేవ సత్యమితి శేషః. ౨౮. ముక ఇతి చేత్త్వన్మతే దోషస్య సత్త్వాదిత్యాహ—పితుస్సంగమితి. పితుః సంగత్రాసేన వనం గతస్య మృగసంగః పరిహార్య ఏవేతి నిస్సంగత్వా వనం గతస్యాపి దుర్లభా ఆహారాదిచింతాః పంచమహాభూతసంగస్త్వ ఏవేతి. తత్రాపి చిత్తసమాధానవివేకాదికమపేక్షితమేవేతి గృహస్థాశ్రమత్యాగే బీజాభావః. కించ లోకసంగ్రహార్థం కర్మ కుర్వతః సకలలోకకల్యాణకరత్వం గృహస్థాశ్రమ ఏవ సంభవతి. అపరిపక్వకషాయస్య పక్వతాప్యస్మిన్నేవాశ్రమే భవతి. తతో గృహస్థాశ్రమ ఏవాపరిపక్వకషాయేన స్థాతవ్యమ్. అత ఏవాస్మత్పూర్వజై రేతదభిప్రాయేణైవ జీవన్ముక్తత్వసిద్ధ్యా సత్యామపి వ్యవహారః కృత ఇతి న త్వదుద్భావితాని దూషణాని మత్పూర్వజేషు సంతి యస్తు పరిపక్వకషాయః స తు నైవ విక్షేపకింకరో న చ ససందేహం కరోతి త్వం తు సందేహమగ్నోఽస్యతః పిత్రోక్తమేవ కురు తదా పరిపక్వకషాయత్వాది సప్తశ్లోకానాం సంపిండితోఽర్థః. ౨౯—౩౧. వికల్పోపహత స్త్వమితి. వివేకాభావాత్. అత ఏవాత్రాగతోఽసి అతో గృహస్థాశ్రమ ఏవ సమ్యఙ్నిశ్చయం సంపాద్యానంతరం సంన్యాసం కుర్విత్యర్థః. ౩౨—౪౦. చతుర ఏవ హీతి. కృష్ణనామా ఏకః గౌరప్రభో ద్వితీయః

చతురశ్చ హ. కృష్ణం గౌరప్రభశ్చైవ భూరిం దేవశ్రుతం తథా. ౪౧. కన్యాం కీర్తిం సముత్పాద్య వ్యాసపుత్రః ప్రతాపవాన్, దదౌ విభ్రాజపుత్రాయ త్వణుహాయ మహాత్మనే. ౪౨. అణుహస్య సుతః శ్రీమాన్ బ్రహ్మదత్తః ప్రతాపవాన్, బ్రహ్మజ్ఞః పృథివీపాలః శుకకన్యాసముద్భవః. ౪౩. కాలేన కియతా తత్ర నారదస్యోపదేశతః, జ్ఞానం పరమకం ప్రాప్య యోగమార్గమనుత్తమమ్. ౪౪. పుత్రే రాజ్యం నిధాయాథ గతో బదరికాశ్రమమ్, మాయాబీజోపదేశేన తస్య జ్ఞానం సునిర్మలమ్. ౪౫. నారదస్య ప్రసాదేన జాతం సద్యోవిముక్తిదమ్, కైలాసశిఖరే రమ్యే త్యక్త్వా సఙ్గం పితుశ్శుకః. ౪౬. ధ్యానమాస్థాయ విపులం స్థితస్సఙ్గపరాఙ్ముఖః, ఉత్పపాత గిరేః శృఙ్గాత్ సిద్ధిం చ పరమాం గతః. ౪౭. ఆకాశగో మహాతేజా విరరాజ యథా రవిః. గిరేశ్శృఙ్గం ద్విధాజాతం శుకస్యోత్పతనే తదా. ౪౮. ఉత్పాతా బహవో జాతాశ్శుకశ్చాకాశగో౽భవత్, అన్తరిక్షే యథా వాయుస్స్తూయమానస్సురర్షిభిః. ౪౯. తేజసాతీవ రాజన్వై ద్వితీయ ఇవ భాస్కరః, వ్యాసస్తు విరహాక్రాన్తః క్రన్దన్పుత్రేతి చాసకృత్. ౫౦. గిరేః శృఙ్గే గతస్తత్ర శుకో యత్ర స్థితో౽భవత్, క్రన్దమానం తదా దీనం వ్యాసం మత్వా శ్రమాకులమ్. ౫౧. సర్వభూతగతస్సాక్షీ ప్రతిశబ్దమదాత్తదా, తత్రాద్యాపి గిరేశ్శృఙ్గే ప్రతిశబ్దః స్ఫుటో౽భవత్. ౫౨. రుదన్తం తం సమాలక్ష్య వ్యాసం శోకసమన్వితమ్, పుత్ర పుత్రేతి భాషన్తం విరహేణ పరిప్లుతమ్. ౫౩. శివస్తత్ర సమాగత్య పారాశర్యమబోధయత్, వ్యాస శోకం మాకురు త్వం పుత్రస్తే యోగవిత్తమః. ౫౪. పరమాం గతిమాపన్నో దుర్లభామకృతాత్మభిః, తస్య శోకో న కర్తవ్యస్త్వయా

భూరిస్తృతీయః దేవశ్రుతశ్చతుర్థః. కూర్మపురాణే తు పఞ్చ పుత్రా ఉక్తాః. "శుకస్యాప్యభవన్పుత్రాః పఞ్చాత్యన్తతపస్వినః, భూరిశ్రవాః ప్రభుః శంభుః కృష్ణో గౌరశ్చ పఞ్చమః. కన్యా కీర్తిమతీ చైవే"తి. ౪౧. కీర్తినామ్నీం కన్యామ్. విభ్రాజరాజ్ఞః పుత్రో అణుహనామా. ౪౨. బ్రహ్మదత్తనామకః శుకదౌహిత్రః. ౪౩—౪౪. నారదేన మాయాబీజస్య భువనేశ్వరీమన్త్రస్యోపదేశః కృతస్తేన ప్రభావేణ శ్రీప్రసాదాత్తస్య జ్ఞానమభవత్. ౪౫. శుకకథామాహ—కైలాసేతి. ౪౬. ధ్యానమాస్థాయేతి. గృహస్థాశ్రమే ఏవ కర్మోపాసనాయోగాదిభిః పక్వకషాయే జాతే సతీతి శేషః. సిద్ధిం చేతి. అణిమాదికాం సిద్ధిం ప్రాప్త ఇత్యర్థః. ౪౭. మహాతేజాః సందేహ ఏవేతో నిర్గతః సూర్యవద్విరరాజాకాశగిరేః శృఙ్గం ద్విధా జాతమితి. మహాపురుషవియోగేనేత్యర్థః. ౪౮. యథా వాయురితి సూత్రాత్మేత్యర్థః. ౪౯—౫౧. సర్వభూతగత ఇతి. అనేన వాక్యేన శుక ఆకాశం ప్రతి గతో వ్యష్టిదేహం సమష్టౌ విలాప్య వ్యాపకరూపేణ స్థిత ఇత్యవగమ్యతే. ప్రతిశబ్దమితి. తవ మమ చాత్మరూపేణాభేద ఏవాస్తి కిమితి మదర్థం శోకః క్రియత ఇత్యేవం ప్రతిశబ్ద ఇత్యర్థః. ౫౨—౫౪. పరమాం గతిం బ్రహ్మరూపత్వమ్. ఆశోకం బ్రహ్మ విజానతా త్వయా బ్రహ్మరూపేణ

శోకం విజానతా. ౫౫. కీర్తిస్తే విపులా జాతా తేన పుత్రేణ చానఘ, వ్యాస ఉవాచ:- న శోకో యాతి దేవేశ కిం కరోమి జగత్పతే. ౫౬. అతృప్తే లోచనే మేఽద్య పుత్రదర్శనలాలసే, మహాదేవ ఉవాచ—ఛాయాం ద్రక్ష్యసి పుత్రస్య పార్శ్వస్థాం సుమనోహరామ్. ౫౭. తాం వీక్ష్య మునిశార్దూల శోకం జహి పరంతప. సూత ఉవాచ—తదా దదర్శ వ్యాసస్తు ఛాయాం పుత్రస్య సుప్రభామ్. ౫౮. దత్త్వా వరం హరస్తస్మై తత్రైవాన్తరధీయత, అన్తర్హితే మహాదేవే వ్యాసస్స్వాశ్రమమభ్యగాత్. ౫౯. శుకస్య విరహేణాపి తప్తః పరమదుఃఖితః. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే - మహాపురాణే- ప్రథమస్కంధే-ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

ఋషయ ఊచుః—శుకస్తు పరమాం సిద్ధిమాప్తవాన్ దేవసత్తమః, కిం చ కార తతో వ్యాసస్తన్నో బ్రూహి సవిస్తరమ్. ౧. సూత ఉవాచ—శిష్యా వ్యాసస్య యే వ్యాసన్వేదాభ్యాసపరాయణాః, ఆజ్ఞామాదాయ తే సర్వే గతాః పూర్వం మహీతలే. ౨. అసితో దేవలశ్చైవ వైశంపాయన ఏవ చ, జైమినిశ్చ సుమన్తుశ్చ గతాస్సర్వే తపోధనాః. ౩. తానేతాన్వీక్ష్య పుత్రం చ లోకాన్తరితమప్యుత, వ్యాసశ్శోకసమాక్రాన్తో గమనాయాకరోన్మతిమ్. ౪. సస్మార మనసా వ్యాసస్తాం నిషాదసుతాం శుభామ్, మాతరం జాహ్నవీతీరే ముక్తాం శోకసమన్వితామ్. ౫. స్మృత్వా సత్యవతీం వ్యాసస్త్యక్త్వా తం పర్వతోత్తమమ్, ఆజగామ మహాతేజా జన్మస్థానం స్వకం మునిః. ౬. ద్వీపం ప్రాప్యాథ పప్రచ్ఛ క్వ గతా సా వరాననా, నిషాదాస్తం సమాచఖ్యుర్దత్తా రాజ్ఞే తు కన్యకా. ౭. దాశరాజోఽపి సమ్పూజ్య

స్థితస్య, శుకస్య స్వస్య చ భేదాభావేన, తన్నాశతద్వియోగశంకయా వా శోకో న కర్తవ్య ఇత్యాహ—తస్యేతి. ౫౫. ౫౬. ఛాయామాయామితి. పుత్రసమానాకృతిమ్. ౫౭—౫౯. శ్రీదేవీభాగవతశ్రవణేన శుకస్యైతత్ఫలం జాతమ్. ఏతాదృశోఽయం శ్రీదేవీభాగవతశ్రవణమహిమేత్యవాంతరతాత్పర్యమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ప్రథమస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

'చతుస్సప్తతిపద్యైస్తు శుకనిర్గమనోత్తరమ్, వ్యాసశ్చకార యత్కృత్యం తత్సమాసేన కథ్యతే.

ఏతావత్పర్యంతం కథం శుకేన పురాణమధీతమితి ప్రథమప్రశ్నస్యోత్తరం దత్తం మధ్యే ప్రసంగాగతాః కథాశ్చోక్త్వా ఇదానీం శ్రీదేవీభాగవతప్రతిపాదకాచార్యస్య వ్యాసస్య గురోః కథాం గురుభక్తా ఋషయః పృచ్ఛంతి—శుకస్త్వితి. తన్నో బ్రూహీతి. "యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ, తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశంతే మహాత్మనః" ఇతి శ్రుతేరస్మభ్యం శ్రీగురోః కథాం బ్రూహీత్యభిప్రాయః. ౧—౩. పూర్వం శిష్యా ఆజ్ఞామాదాయ గతాస్తజ్జన్యం దుఃఖం జాతమేవాచార్యస్య పరం తు శుకదేవసుఖేన తన్నష్టం శుకదేవనిర్గమనే తు తదుభయమప్యేకవారమేవ దుఃఖం ప్రాదుర్భూతమిత్యాహ—వ్యాసః శోకసమాక్రాంత ఇతి. ఏతాదృశమహానుభావానామపి సంసారజన్యక్లేశసంభవాన్న సంసారే ఆసక్తో భవేత్. కిన్తు తస్మాద్విరజ్యేతైవేతి తు రహస్యమ్. ౪. ముక్తా

వ్యాసం ప్రత్యుప్రస్సరమ్, స్వాగతేనాభిసత్కృత్య ప్రోవాచ విహితాఞ్జలిః. ౮. దాశరాజ ఉవాచ—అద్య మే సఫలం జన్మ పావితం నః కులం మునే, దేవానామపి దుష్ప్రాప్యం యజ్జాతం తవ దర్శనమ్. ౯. యదర్థమాగతోఽసి త్వం తద్బ్రూహి ద్విజసత్తమ, అపి దారా ధనం పుత్రాస్సర్వం త్వదాయత్తమిదం విభో. ౧౦. సరస్వత్యాస్తటే రమ్యే చకారాశ్రమమణ్డలమ్, వ్యాసస్తపస్సమాయుక్తస్తత్రైవాస సమాహితః. ౧౧. సత్యవత్యాస్సుతౌ జాతౌ శన్తనోరమితద్యుతేః, మత్వా తౌ భ్రాతరౌ వ్యాసః సుఖమాస వనే స్థితః. ౧౨. చిత్రాఙ్గదః ప్రథమజో రూపవాన్శత్రుతాపనః, బభూవ నృపతేః పుత్రస్సర్వలక్షణసంయుతః. ౧౩. విచిత్రవీర్యనామాసౌ ద్వితీయస్సమజాయత, సోఽపి సర్వగుణోపేతశ్శన్తనోస్సుఖవర్ధనః. ౧౪. గాఙ్గేయః ప్రథమస్తస్య మహావీరో బలాధికః, తథైవ తౌ సుతౌ జాతౌ సత్యవత్యా మహాబలౌ. ౧౫. శన్తనుస్తాన్సుతాన్వీక్ష్య సర్వలక్షణసంయుతాన్, అమంస్తాజయ్యమాత్మానం దేవాదీనాం మహామనాః. ౧౬. అథ కాలేన కియతా శన్తనుః కాలపర్యయాత్, తత్యాజ దేహం ధర్మాత్మా దేహీ జీర్ణమివామ్బరమ్. ౧౭. కాలధర్మం గతే తస్మిన్భీష్మశ్చక్రే విధానతః, ప్రేతకార్యాణి సర్వాణి దానాని వివిధాని చ. ౧౮. చిత్రాఙ్గదం తతో రాజ్యే స్థాపయామాస వీర్యవాన్, స్వయం న కృతవాన్రాజ్యం తస్మాద్దేవవ్రతోఽభవత్. ౧౯. చిత్రాఙ్గదస్తు వీర్యేణ ప్రమత్తః పరదుఃఖదః, బభూవ బలవాన్వీరస్సత్యవత్యాత్మజశ్శుచిః. ౨౦. అథైకదా మహాబాహుః సైన్యేన మహతావృతః, ప్రచచార వనోద్దేశాన్పశ్యన్వ్యాఘ్రాన్మృగాన్రురూన్. ౨౧. చిత్రాఙ్గదస్తు గన్ధర్వో దృష్ట్వా తం మార్గగం నృపమ్, ఉత్తతారాన్తికమ్భూమేర్విమానవరమాస్థితః. ౨౨. తత్రాభూచ్చ మహద్యుద్ధం తయోస్సదృశవీర్యయోః, కురుక్షేత్రే మహాస్థానే త్రీణి వర్షాణి తాపసాః. ౨౩. ఇన్ద్రలోకమవాపాశు గన్ధర్వేణ హతో

మితి. వ్యాసస్య పులినే జన్మోత్తరం వ్యాసం గృహీత్వా గతేన పరాశరేణ ముక్తాని వ్యాసేన ముక్తా జాతైవేత్యభిప్రాయేణేయముక్తిః. ౫—౭. దాశరాజోఽపీతి. ౮—౧౦. సరస్వత్యా ఇతి. తత్ప్రార్థనోత్తరం తస్య యథాయోగ్యముత్తరం దత్వా సరస్వతీతీరే తపశ్చర్యార్థమాశ్రమం చకారేత్యర్థః. ౧౧. శన్తనోః సకాశాదిత్యర్థః. మత్వేతి. మమ భ్రాతరౌ సుఖినౌ స్త ఇతి మత్వా. ౧౨. ప్రథమశ్చిత్రాఙ్గదః. ౧౩. ద్వితీయో విచిత్రవీర్యః. ౧౪. తయోః పూర్వం గఙ్గాతో రాజ్ఞః శన్తనోః సకాశాత్ప్రథమపుత్రో గాఙ్గేయనామకో జాతః అనన్తరం సత్యవత్యాం పుత్రద్వయం జాతమ్. ౧౫—౧౭. భీష్మ ఇతి. తస్య జ్యేష్ఠపుత్రత్వాత్ పితృకార్యేఽధికారః. ౧౮. చిత్రాఙ్గదమితి. పితరి మృతేఽస్య రాజ్యాధికారసత్త్వేఽపి పితరం ప్రతి నాహం రాజ్యం వివాహం వా కరిష్యామి త్వం సత్యవతీం వృణు ఇతి సత్యవతీవివాహసమయే ప్రతిజ్ఞాతత్వాచ్చిత్రాఙ్గదం సత్యవతీజ్యేష్ఠపుత్రమేవ రాజ్యే స్థాపయామాస. తాదృశసత్యరూపస్య దేవానాం వ్రతస్య పరిపాలనాద్దేవవ్రతనామా

రణే, భీష్మశ్శ్రుత్వా చకారాశు తస్యౌర్ధ్వదేహికం తదా. ౨౪. గాంగేయః [illegible]
శోకస్తు మన్త్రిభిః పరివారితః, విచిత్రవీర్యనామానం [illegible] జ్యేష్ఠశ్చ చకార హ. ౨౫.
మన్త్రిభిర్బోధితా పశ్చాద్గురుభిశ్చమహాత్మభిః,స్వపుత్రం రాజ్యగం దృష్ట్వా పుత్రశో-
హతాపిచ. సత్యవత్యతిసన్తుష్టా బభూవ వరవర్ణినీ, వ్యాసోఽపి [illegible]
రాజానం ముదితోఽభవత్. ౨౬. యౌవనం పరమం ప్రాప్తః సత్యవత్యాస్సుత-
శ్శుభః, చకార చిన్తాం భీష్మోఽపి వివాహార్థం కనీయసః. ౨౭. కాశిరాజసుతాస్తిస్ర-
స్సర్వలక్షణసంయుతాః, తేన రాజ్ఞా వివాహార్థం స్థాపితాశ్చ స్వయంవరే. ౨౮.
రాజానో రాజపుత్రాశ్చ సమాహూతాస్సహస్రశః, [illegible] స్వయంవరార్థం [illegible]
పూజ్యమానాస్సమాగతాః. ౩౦. తత్ర భీష్మో మహాతేజాస్తా జహార బలేన వై,
నిర్మథ్య రాజకం సర్వం రథేనైకేన వీర్యవాన్. ౩౧. స జిత్వా పార్థివాన్సర్వాంస్తా-
శ్చాదాయ మహారథః, బాహువీర్యేణ తేజస్వీ హాస్తినం [illegible] గజాహ్వయమ్. ౩౨.
మాతృవద్భగినీవచ్చ పుత్రీవచ్చిన్తయన్కిల, తిస్రస్సమానయామాస కన్యకా వామ-
లోచనాః. ౩౩. సత్యవత్యై నివేద్యాశు ద్విజానాహూయ సత్వరః, దైవజ్ఞాన్వే-
దవిదుషః పర్యపృచ్ఛచ్ఛుభం దినమ్. ౩౪. కృత్వా వివాహసమ్భారం యదా వై
భ్రాతరం నిజమ్, విచిత్రవీర్యం ధర్మిష్ఠం వివాహయతితాయదా. ౩౫. తదా జ్యేష్ఠా
ప్యువాచేదం కన్యకా జాహ్నవీసుతమ్, లజ్జమానా [illegible] తిసృణాం చారులో-
చనా. ౩౬. గంగాపుత్ర కురుశ్రేష్ఠ ధర్మజ్ఞ కులదీపక, మయా స్వయంవరే సాల్వో
వృతోఽస్తి మనసా నృపః. ౩౭. వృతాహం తేన రాజ్ఞా వై చిత్తేప్రేమసమాకులే,
యథా యోగ్యం కురుష్వాద్య కులస్యాస్య పరంతప. ౩౮. తేనాహం వృతపూర్వాస్మి
త్వఞ్చ ధర్మభృతాంవరః, బలవానసి గాఙ్గేయ యథేచ్ఛసి తథా కురు. ౩౯. సూత
ఉవాచ—ఏవముక్తస్తయా తత్ర కన్యయా కురునన్దనః, అపృచ్ఛద్బ్రాహ్మణాన్వృ-
ద్ధాన్మాతరం సచివాంస్తథా. ౪౦. సర్వేషాం మతమాజ్ఞాయ గాంగేయో ధర్మ-
విత్తమః, గచ్ఛేతి కన్యకాం ప్రాహ యథారుచి వరాననే. ౪౧. విసర్జితాథ సా తేన
గతా సాల్వనికేతనమ్, ఉవాచ తం వరారోహా రాజానం మనసేప్సితమ్. ౪౨. విని-
ర్ముక్తాస్మి భీష్మేణ త్వన్మనస్కేతి ధర్మతః, ఆగతాస్మి మహారాజ గృహాణాద్య కరం
మమ. ౪౩. ధర్మపత్నీ తవాత్యన్తం భవామి నృపసత్తమ, చిన్తితాఽసి మయా
పూర్వం త్వయాహం నాత్ర సంశయః. ౪౪. సాల్వ ఉవాచ—గృహీతా త్వం

అభవత్. ౧౯—౨౬. అతిసంతుష్టేతి. చిత్రాంగదే హతే భీష్మస్య రాజ్యాధికారసత్త్వేఽపి మత్పు-
త్రాయైవ రాజ్యం దత్తమితి హేతోరిత్యర్థః. ౨౭—౩౪. తావదేతి. తాసు తిస్రః కన్యాః తిసృ-
ణాం మధ్యే జ్యేష్ఠేత్యర్థః. ౩౫—౪౭. ముక్తాం త్వయేతి. ప్రథమతో హస్తేన సంస్పృశ్య రథే

సహారోఽహో భీష్మేణ పశ్యతో నృప, పత్రే సంస్థాపితా తేన సంగృహీష్యేకరంతవ. ౪౫. పరోచ్ఛిష్టాం చ కః కన్యాం గృహ్ణాతి మతిమాన్నరః, అతోఽహం న గృహీష్యామి త్యక్తాం భీష్మేణ మాతృవత్. ౪౬. రుదతీ విలపంతీ సా త్యక్తా తేన మహాత్మనా, పునర్భీష్మముపాగత్య రుదతీ చేదమబ్రవీత్. ౪౭. సాల్వేన ముక్తాం త్వయా వీర సంగృహ్ణాతి గృహాణ మామ్. ధర్మజ్ఞోఽసి మహాభాగ మరిష్యామ్యన్యథాహ్యహమ్. ౪౮. భీష్మ ఉవాచ—అన్యచిత్తాం కథం త్వాంవై గృహ్ణామి వరవర్ణిని, పితరం త్వం హి సాల్వం వ్రజ శీఘ్రం నిరామయా. ౪౯. ఇత్యుక్తా సా తు భీష్మేణ జగామ వనమేవ హి, తపశ్చచార విజనే తీర్థే పరమపావనే. ౫౦. ద్వే భార్యే చాతిరూపాఢ్యే తస్య రాజ్ఞో బభూవతుః, అమ్బాలికామ్బికా చ కాశిరాజసుతే శుభే. ౫౧. రాజా విచిత్రవీర్యోఽసౌ తాభ్యాం సహ మహాబలః, రేమే నానావిహారైశ్చ గృహే చోపవనే తథా. ౫౨. నవ వర్షాణి నృపతిః కుర్వన్క్రీడాం మనోరమామ్, ప్రాప సోమరణం భూయో గృహీతో రాజయక్ష్మణా. ౫౩. మృతే పుత్రేఽతి దుఃఖార్తా జాతా సత్యవతీ తదా, కారయామాస పుత్రస్య ప్రేతకార్యాణి మన్త్రిభిః. ౫౪. భీష్మమాహ తదైకాన్తే వచనఞ్చాతి దుఃఖితా, రాజ్యం కురు మహాభాగ పితుస్తే శన్తనోస్సుతః. ౫౫. భ్రాతుర్భార్యాం గృహాణ త్వం వంశఞ్చ పరిరక్షయ, యథా న నాశమాయాతి యయాతేర్వంశ ఇత్యుత. ౫౬. భీష్మ ఉవాచ—ప్రతిజ్ఞా మే శ్రుతా మాతః పిత్రర్థే యా మయాకృతా నాహం రాజ్యం కరిష్యామి న చాహం దార సంగ్రహమ్. ౫౭. సూత ఉవాచ—తదా చిన్తాతురా జాతా కథం వంశో భవేదితి, నాలస్యాద్ధి సుఖం మహ్యాం సముత్పన్నే హ్యరాజకే. ౫౮. గాఙ్గేయస్తామువాచేదం మా చిన్తాం కురు భామిని, పుత్రం విచిత్రవీర్యస్య క్షేత్రజం చోత్పాదయ. ౫౯. కులీనం ద్విజమాహూయ వధ్వా సహ నియోజయ, నాత్ర దోషోఽస్తి వేదేఽపి కులరక్షావిధౌ కిల. ౬౦. పౌత్రం చైవం సముత్పాద్య రాజ్యం దేహి శుచిస్మితే, అహఞ్చ పాలయిష్యామి తస్య శాసనమేవ హి. ౬౧. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కానీనం స్వసుతం మునిమ్, జగామ మనసా వ్యాసం ద్వైపాయనమకల్మషమ్. ౬౨. స్మృతమాత్రస్తతో వ్యాస ఆజగామ స తాపసః, కృత్వా ప్రణామం మాత్రేఽథ

స్థాపితాం పశ్చాన్ముక్తామిత్యర్థః. తత్ర త్వన్నిమిత్తం మమ జన్మ వ్యర్థం భవతీతి. త్వం మాం గృహాణేత్యభిప్రాయః. ౪౮. అన్యచిత్తామన్యాసక్తామిత్యర్థః. ౪౯. ౫౦. రాజ్ఞో విచిత్రవీర్యస్య ౫౧—౫౭. నాలస్యాద్ధి సుఖమితి. అరాజకే సముత్పన్నే అలసాత్సుఖం నైవాస్తి ఆలస్యం నైవ కర్తవ్యమిత్యర్థః. ౫౮. క్షేత్రజమితి. విచిత్రవీర్యస్య క్షేత్రే అన్యస్మాత్పురుషాజ్జాతమిత్యర్థః. ౫౯. ౬౦. పౌత్రమితి. తవ పౌత్రస్త్వమిత్యర్థః. ౬౧—౬౬. అసూతాంధమితి. వ్యాసతేజసా నిమీలితనేత్రా

సంస్థితో దీప్తిమాన్మునిః. ౬౩. భీష్మేణ పూజితః కామం సత్యవత్యా చ మానితః,
తస్థౌ తత్ర మహాతేజా విధూమోఽగ్నిరివాపరః. ౬౪. తమువాచ మునిం మాతా
పుత్రముత్పాదయాధునా, క్షేత్రే విచిత్రవీర్యస్య సున్దరం తవ వీర్యజమ్. ౬౫.
వ్యాసశ్శ్రుత్వా వచో మాతురాప్తవాక్యమమన్యత, ఓమిత్యుక్త్వా స్థితస్తత్ర
ఋతుకాలమచిన్తయత్. ౬౬. అమ్బికా చ యదా స్నాతా నారీ ఋతుమతీ తదా,
సఙ్గం ప్రాప్య మునేః పుత్రమసూతాన్ధం మహాబలమ్. ౬౭. జన్మాన్ధఞ్చ సుతం వీక్ష్య
దుఃఖితా సత్యవత్యపి, ద్వితీయాఞ్చ వధూమాహ పుత్రముత్పాదయాశుభే.
౬౮. ఋతుకాలేఽథ సమ్ప్రాప్తే వ్యాసేన సహ సఙ్గతా, తథా చామ్బాలికా
రాత్రౌ గర్భం నారీ దధార సా. ౬౯. సోఽపి పాణ్డుస్సుతో జాతో రాజ్యయోగ్యో
న సమ్మతః, పుత్రార్థే ప్రేరయామాస వర్షాన్తే చ పునర్వధూమ్. ౭౦. ఆహూయాయ చ
తతో వ్యాసం సమ్ప్రార్థ్య మునిసత్తమమ్, ప్రేషయామాస రాత్రౌ సా శయ
నాగారముత్తమమ్. ౭౧. న గతా చ వధూస్తత్ర ప్రేష్యా సమ్ప్రేషితా తయా,
తస్యాం చ విదురో జాతో దాస్యాం ధర్మాంశతశ్శుభః. ౭౨. ఏవం వ్యాసేన తే
పుత్రా ధృతరాష్ట్రాదయస్త్రయః, ఉత్పాదితా మహావీర వంశరక్షణహేతవే. ౭౩.
ఏతద్వస్సర్వమాఖ్యాతం తస్య వంశసముద్భవమ్, వ్యాసేన రక్షితో వంశో భ్రాతృ
ధర్మవిదానఘాః. ౭౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణేఽష్టాదశసాహస్ర్యాం సంహితాయాం
ప్రథమస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.
ప్రథమస్కన్ధస్సమాప్తః.

గర్భం దధార తస్మాత్. ఇదమన్యపురాణే స్పష్టమ్. ౬౭—౬౯. పాణ్డుః సుక ఇతి. వ్యాసతేజసా
ఊష్మణా దగ్ధా స్యామితి హేతోః స్వశరీరం చన్దనేనోపలిప్య సఙ్గం కృతవతీ. తస్మాత్. ఇదమ
ప్యన్యత్ర స్పష్టమ్. ౭౦. ౭౧. న గతా చేతి తత్తేజస్సహనశక్త్యభావాదితి భావః. ౭౨. ౭౩.
ఇత్థమనేన గ్రన్థసన్దర్భేణాస్మిన్ సంసారే మహతామప్యేవం దశా జాయతే తస్మాత్సంసారాద్వి
రజ్య శ్రీభగవత్యుపాసనయా తజ్జ్ఞానేన చ సంసారం నిరస్య ముక్తో భవేదితి బోధితమ్. ౭౪.

శ్రీమచ్చైత్పవకులోత్పన్నో రంగనాథాత్మజః సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసమ్భూతో నీలకణ్ఠోఽభిధానతః.
దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
తిలకాఖ్యాం మహావ్యాఖ్యాం సమ్యగ్యః కృతవాఞ్ఛుభామ్.
స్కన్ధస్తు ప్రథమస్తస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః.

ఇతి శ్రీమచ్చైత్పవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజలక్ష్మీగర్భజ నీలకణ్ఠభట్టకృతే
దేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే తిలకాభిధానే
ప్రథమస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః. స్కన్ధశ్చాయం సమాప్తః.

శ్రీ ర స్తు.

దేవీభాగవతే ద్వితీయస్కన్ధప్రారమ్భః.

మత్స్యగన్ధోత్పత్తిః.

ఋషయ ఊచుః— ఆశ్చర్యకరమేతత్తే వచనం గర్భహేతుకమ్, సన్దేహోఽత్ర సముత్పన్నస్సర్వేషాన్నస్తపస్వినామ్. ౧. మాతా వ్యాసస్య మేధావిన్నామ్నా సత్యవతీతి చ, వివాహితా పురా జ్ఞాతా రాజ్ఞా శన్తనునా యథా. ౨. తస్యాః పుత్రః కథం వ్యాసస్సతీ స్వభవనే స్థితా. ఈదృశీ సా కథం రాజ్ఞా పునశ్శన్తనునా వృతా. ౩. తస్యాం పుత్రౌ మహాభాగ జాతౌ తత్త్వం కథయ సువ్రత, విస్తరేణ మహాభాగ కథాం పరమపావనీమ్. ౪. ఉత్పత్తిం వేదవ్యాసస్య సత్యవత్యాస్తథా పునః, శ్రోతుకామాః పునస్సర్వే ఋషయస్సంశితవ్రతాః. ౫. సూతఉవాచ— ప్రణమ్య పరమాం శక్తిం చతుర్వర్గప్రదాయినీమ్, ఆదిశక్తిం వదిష్యామి కథాం పౌరాణికీం శుభామ్. ౬. యస్యోచ్చారణమాత్రేణ సిద్ధిర్భవతి శాశ్వతీ, వ్యాజేనాపి హి బీజస్య వాగ్భవస్య విశేషతః. ౭. సమ్యక్సర్వాత్మనా స్మర్తవ్యస్సర్వకామార్థసిద్ధయే, స్మర్తవ్యా సర్వథా దేవీ వాఞ్ఛితార్థప్రదాయినీ. ౮. రాజోపరిచరో నామ ధార్మికస్సత్యసాగరః, చేదిదేశపతిశ్శ్రీమాన్బభూవ ద్విజపూజకః. ౯. తపసా తస్య తుష్టేన విమానం స్ఫాటికం శుభమ్, దత్తమిన్ద్రేణ తత్తస్మై సున్దరం ప్రియకామ్యయా. తేనారూఢస్తు సర్వత్ర యాతి దివ్యేన భూపతిః, స భూమావుపరిస్థోఽసౌ తేనోపరిచరో

జీవా యదంశభూతా యస్యా వేదా భవన్తి నిశ్శ్వసితస్య, తామేతాం చిద్రూపాం మాయాశక్తేః పరాశ్రయాం వన్దే. అథాష్టచత్వారింశద్భిః శ్లోకైః వ్యాసస్య ధీమతః, జన్మోచ్యతే యత్ర దేవ్యా మహిమాతీవ భాసతే. పూర్వాధ్యాయే పరాశరసుతస్య వ్యాసస్య మాతా శంతనోః పత్నీతి విరుద్ధం శ్రుత్వా ఆశ్చర్యవన్త ఋషయః పృచ్ఛన్తి ఆశ్చర్యకరమేతత్త్విత్యాది. గర్భహేతుకమితి అస్పష్టకారణమిత్యర్థః. ౧. తమేవ సందేహమాహ— మాతా వ్యాసస్యేతి. ౨. సతీ స్వభవనే స్థితేతి పరాశరపత్నీ పతివ్రతా కథం శంతనునా రాజ్ఞా వివాహితేతి విరుద్ధం భాతీత్యర్థః. ౩—౫. పరమాం శక్తిసామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణీమ్. యదాహ గీతాసు— "అపరేయమితస్త్వన్యాం విద్ధి మే ప్రకృతిం పరామ్, జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగది"తి సైవాదిశక్తిః. ౬. యస్యోచ్చారణేతి. యస్య వాగ్భవస్య బీజస్య వ్యాజేన కపటేన నాప్యుచ్చారణేన సిద్ధిర్మోక్షో జ్ఞానం వా భవతి. తేన వాగ్భవబీజేన స్మర్తవ్యా యా భగవతీ వాంఛితార్థప్రదాయినీ దేవీ తాం ప్రణమ్యేత్యన్వయః. ౭—౮. కథామాహ— రాజోపరిచర ఇతి. విమానేనోర్ధ్వం నిరంతరం గమనాదుపరిచరనామకత్వమ్. ౯—౧౦. తేన విమానేన యాతీత్యన్వయః. న భూమా

15

వసుః. ౧౧. విఖ్యాతస్సర్వలోకేషు ధర్మనిత్యస్సభూపతిః, తస్య భార్యా వరారోహా గిరికానామ సున్దరీ. ౧౨. పుత్రాశ్చాస్య మహావీర్యాః పఞ్చాసన్నమితౌజసః, పృథగ్దేశేషు రాజానః స్థాపితాస్తేన భూభుజా. ౧౩. వసోస్తు పత్నీ గిరికా కామార్తా ఋతుమన్వితా న్యవేదయత్, ఋతుకాలమనుప్రాప్తా స్నాతా పుంసవనే శుచిః. ౧౪. తదహః పితరశ్చైనమూచుర్జహి మృగానితి, తచ్ఛ్రుత్వా చిన్తయామాస భార్యామృతుమతీం తథా. ౧౫. పితృవాక్యం గురుం మత్వా కర్తవ్యమితి నిశ్చితః, చచార మృగయాం రాజా గిరికాం మనసా స్మరన్. ౧౬. వనే స్థితః స రాజర్షిశ్చిత్తే సస్మార భామినీమ్, అతీవ రూపసమ్పన్నాం సాక్షాచ్ఛ్రియమివాపరామ్. ౧౭. తస్య రేతః ప్రచస్కన్ద స్మరతస్తాం చ కామినీమ్, వటపత్రే తు తద్రాజా స్కన్నమాత్రం సమాక్షిపత్. ౧౮. ఇదం వృథా పరిస్కన్నం రేతో వై నభవేత్కథమ్, ఋతుకాలం చ విజ్ఞాయ మతిం చక్రే నృపస్తదా. ౧౯. అమోఘం సర్వథా వీర్యం మమ చైతన్న సంశయః, ప్రియాయై ప్రేషయామ్యేతదితిబుద్ధిమకల్పయత్. ౨౦. శుక్రప్రస్థాపనే కాలం మహిష్యాః ప్రసమీక్ష్య సః, అభిమన్త్ర్యాథ తద్వీర్యం వటపర్ణపుటీకృతమ్. ౨౧. పార్శ్వస్థం శ్యేనమాభాష్య రాజోవాచ ద్విజం ప్రతి, గృహాణేదం మహాభాగ గచ్ఛ శీఘ్రం గృహం మమ. ౨౨. మత్ప్రియార్థమిదం సౌమ్య గృహీత్వా త్వం గృహం నయ, గిరికాయై ప్రయచ్ఛాశు తస్యాస్త్వార్తవమద్య వై. ౨౩. సూత ఉవాచ— ఇత్యుక్త్వా ప్రదదౌ పర్ణం శ్యేనాయ నృపసత్తమః, స గృహీత్వోత్పపాతాశు గగనం గతివిత్తమః. ౨౪. గచ్ఛన్తం గగనే శ్యేనం ధృత్వా చఞ్చుపుటే పుటమ్, తమపశ్యదథాయాన్తం ఖగం శ్యేనస్తథాపరః. ౨౫. ఆమిషం స తు విజ్ఞాయ శీఘ్రమభ్యద్రవత్ఖగమ్, తుణ్డయుద్ధమథాకాశే తావుభౌ సమచక్రతుః. ౨౬. యుధ్యతో రపతద్రేతస్తచ్చాపి యమునామ్భసి, ఖగౌ తౌ నిర్గతౌ కామం పుటకే పతితే తదా. ౨౭. ఏతస్మిన్సమయే కాచిదద్రికా నామ చాప్సరా, బ్రాహ్మణం సమనుప్రాప్తం సంధ్యావన్దనతత్పరమ్. ౨౮. కుర్వన్తీ

వితి. భూమిగమనం తేన త్యక్తమితి భావః. ౧౧—౧౩. వసోరుపరిచరస్య పత్నీ కామాన్ స్వమనోరథాన్పుత్రవిషయాన్. ౧౪. తదహరితి. యస్మిన్ దినేఽద్య ఋతుకాలోఽస్తీతి గిరికయా పత్యో నివేదితమ్. తస్మిన్నేవ దినే పితర ఆహురస్మచ్ఛ్రాద్ధార్థం మృగాన్ జహీతి. ౧౫. తత్రోభయోర్వాక్యయోరగమనగమనప్రయోజకయోర్విరోధేఽపి పితృవాక్యం గమనప్రయోజకం గమనాభావప్రయోజకస్త్రీవాక్యతో గురుం శ్రేష్ఠం నిశ్చితం మత్వా కర్తవ్యం తదేవేతి నిశ్చిత్యేతి శేషః. చచార గతవాన్. గురుమిత్యత్ర విభక్తిలోపాభావ ఆర్షః. ౧౬—౧౭. సమాక్షిపత్. స్థాపితవాన్. ౧౮—౨౦. కాలం నక్షత్రాద్యనురూపయోగ్యమ్. ౨౧. పార్శ్వస్థం సమీపస్థం శ్యేనమిత్యర్థః. అత ఏవ తస్య భాషాజ్ఞానాత్తం ప్రత్యువాచేతి సంగచ్ఛతే. ౨౨—౨౭. ఏతస్మిన్నేవ సమయే తయో

జలకేళిం సా జలేమగ్నా చచార సా, జగ్రాహ చరణం నారీ ద్విజస్య వరవర్ణినీ. ౨౯. ప్రాణాయామపరస్సో౽థ దృష్ట్వా తాం కామచారిణీమ్, శశాప భవ మత్సీ త్వం ధ్యానవిఘ్నకరీ యతః. ౩౦. సా శప్తా విప్రముఖ్యేన బభూవ యమునాచరీ, శఫరీరూపమ్మనా హ్యద్రికా చ వరాప్సరాః. ౩౧. శ్యేనపాదపరిభ్రష్టం తచ్ఛుక్రమథ వాసవమ్, జగ్రాహ తరసా ప్యేత్య సాద్రికా మత్స్యరూపిణీ. ౩౨. అథ కాలేన యతా మత్సీం తాం మత్స్యజీవినః, సంప్రాప్తే దశమే మాసే బబంధుస్తాం మనోరమామ్. ౩౩. ఉదరం విదదారాశు తస్యా మత్స్యజీవినః, యుగ్మం వినిస్సృతం తస్మా దుదరా న్మానుషాకృతి. ౩౪. బాలః కుమారస్సుభగ స్తథా కన్యా శుభాననా, దృష్ట్వాశ్చర్యమిదం సో౽థ విస్మయం పరమం గతః. ౩౫. రాజ్ఞే నివేదయామాస పుత్రౌ ద్వౌ తు ఝషోద్భవౌ, రాజాపి విస్మయావిష్టః సుతం జగ్రాహ తం శుభమ్. ౩౬. మత్స్యో నామ రాజాసౌ ధార్మికస్సత్యసఙ్గరః, వసుపుత్రో మహాతేజాః పిత్రా తుల్యపరాక్రమః. ౩౭. కాలికా వసునా దత్తా తరసా జలజీవినే నామ్నా కాళీతి విఖ్యాతా తథా మత్స్యోదరీతి చ. ౩౮. మత్స్యగంధేతి నామ్నా వై గుణేన సమజాయత, వివర్ధమానా దాశస్య గృహే సా వాసవీ శుభా. ౩౯. ఋషయఊచుః— అద్రికా మునినా శప్తా మత్సీజాతా వరాప్సరా, విదారితా చ దాశేన మృతా చ భక్షితా పునః. ౪౦. కిం బభూవ పున స్తస్యా అప్సరాయా వదస్వ తత్, శాపస్యాన్తం కథం సూత కథం స్వర్గమవాపసా. ౪౧. సూతఉవాచ- శప్తా యదా సా మునినా విస్మితా సంబభూవ హ, స్తుతిం చకార విప్రస్య దీనేవ రుదతీ తదా. ౪౨. దయావాన్బ్రాహ్మణః ప్రాహ తాం తదా రుదతీం స్త్రియమ్, మాశోకం కురు కల్యాణి శాపాంతం తే వదామ్యహమ్. ౪౩. మత్క్రోధశాపయోగేన మత్స్యయోనిం గతా శుభే, మానుషౌ జనయిత్వా త్వం శాపమోక్షమవాప్స్యసి. ౪౪. ఇత్యుక్తా తేన సా ప్రాప మత్స్యదేహం నదీజలే, బాలకౌ జనయిత్వాసా మృతా ముక్తా చ శాపతః. ౪౫. సన్త్యజ్య రూపం మత్స్యస్య దివ్యరూపమవాప్య చ, జగామామరమార్గం చ శాపాంతే వరవర్ణినీ. ౪౬. ఏవంజాతా వరా పుత్రీ మత్స్యగంధావరాననా, పుత్రీ చ పాల్యమానా సా దాశగేహే

ర్యుద్ధసమయే. అథో భూమౌ జాతం వృత్తమాహ— కాచిదితి. సమనుప్రాప్తా యమునాతీరే ఇత్యర్థః. ౨౮. చచార జలే ఇత్యర్థో జ్ఞేయమ్. ౨౯—౩౧. తస్యాః శఫరీరూపప్రాప్తిసమయే౽థ శ్యేనపాదపరిభ్రష్టవీర్యపాతసమయ ఏకఏవ జాత స్తత స్తద్వీర్యం సా జగ్రాహేత్యాహ— శ్యేనేతి. ౩౨. దశమే మాసి గర్భస్యేత్యర్థః. ౩౩—౩౫. రాజ్ఞే తద్దేశస్థాయ రాజ్ఞే ఉపరిచరాయ యస్య వీర్యమస్తి తస్మై రాజ్ఞే ఇతి ఫలితమ్. సుతం జగ్రాహేతి. స్వవీర్యజం పుత్రం స్వసమాకారత్వేన

న్యవర్ధత. ౪౭. మత్స్యగంధా తదా జాతా కిశోరీ చాతిసుప్రభా, తస్య కార్యాణి కుర్వాణా వాసవీ చాతిసుప్రభా. ౪౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

వ్యాసోత్పత్తిః.

సూత ఉవాచ— ఏకదా తీర్థయాత్రాయాం వ్రజన్పారాశరో మునిః, ఆజగామ మహాతేజాః కాళిన్ద్యాస్తటముత్తమమ్. ౧. నిషాదమాహ ధర్మాత్మా కుర్వాణం భోజనం తదా, ప్రాపయస్వ పరం పారం కాళిన్ద్యా ఉడుపేన మామ్. ౨. దాశశ్శ్రుత్వా మునేర్వాక్యం కుర్వాణో భోజనం తదా, ఉవాచ తాం సుతాం బాలాం మత్స్యగన్ధాం మనోరమామ్. ౩. ఉడుపేన మునిం బాలే పరం పారం నయస్వహ, గన్తుకామోఽస్తి ధర్మాత్మా తాపసోఽయం శుచిస్మితే. ౪. ఇత్యుక్తా సా తదా పిత్రా మత్స్యగన్ధాథ వాసవీ, ఉడుపే మునిమాసీనం సంవాహయతి భామినీ. ౫. వ్రజన్సూర్యసుతాతోయే భావిత్వాద్దైవయోగతః, కామార్తస్తు మునిర్జాతో దృష్ట్వా తాంచారులోచనామ్. ౬. గృహీతుకామస్స మునిః దృష్ట్వా వ్యంజితయౌవనామ్, దక్షిణేన కరేణైనామస్పృశద్దక్షిణే కరే. ౭ తమువాచాసితాపాంగీ స్మితపూర్వమిదం వచః, కులస్య సదృశం వః కిం శ్రుతస్య తపసశ్చ కిమ్? ౮. త్వం వై వసిష్ఠదాయాదః కులశీలసమన్వితః, కిం చికీర్షసి ధర్మజ్ఞ మన్మథేన ప్రపీడితః. ౯. దుర్లభం మానుషం జన్మభువి బ్రాహ్మణసత్తమ, తత్రాపి దుర్లభం మన్యే బ్రాహ్మణత్వం విశేషతః. ౧౦. కులేన శీలేన తథా శ్రుతేన ద్విజోత్తమ త్వం కిల ధర్మవిచ్చ, అనార్యభావం కథమాగతోఽసి విప్రేన్ద్ర మాం వీక్ష్య చ మీనగన్ధామ్. ౧౧. మదీయే శరీరే ద్విజామోఘబుద్ధే శుభం కిం సమాలోక్య పాణిం గృహీతుమ్, సమీపం సమా

జ్ఞాత్వా స్వయం ఉగ్రాహేత్యర్థః. ౩౬—౩౭. కాంచికేతి. వసునోపరిచరేణ రాజ్ఞా కాలకనామ్నా కన్యకా తు యేనాఽఽనీతా తస్మై జలజీవినే దత్తా. లబ్ధనిధేరర్ధభాగస్య రాజ్ఞోఽధికారాపవర్గిష్ఠ ధస్య యేన లబ్ధస్తస్యాధికారాత్. ౩౮—౪౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

అథాధికైకపంచాశచ్ఛ్లోకైరథ పరాశరాత్, దాశకన్యోదరే జన్మ వేదవ్యాసస్య కథ్యతే. ఏవం వ్యాసమాతుర్జన్మోక్త్వా పరాశరప్రసంగమాహ— ఏకదేతి. ౧—౨. దాశో నిషాదః. మత్స్యగంధాం ఉపమానాచ్చేతీత్వాభావశ్ఛాందసః. ౩—౪. వాసవీ వసురాజస్య ప్రత్యపత్యం. వాసవీ ౫—౬. గృహీతుకామః. ౭. స్మితపూర్వమితి. అనేన సాప్యంతః కామాతురాఽఽసీదితి బోధితమ్. స్త్రీజాతిత్వాత్తు శృంగారవర్ధనార్థముపహాసం కరోతి కులస్య సదృశమితి. వః ఋషీణాం కులస్య శ్రుతస్యాధీతస్య తపసశ్చ కిమిదం సదృశం భవతి యోగ్యం భవతి యుష్మాకం, కిం నీచపరస్త్రీగమనాదికం ధర్మోఽస్తీత్యభిప్రాయః. ౮—౧౧. ఇత్థముపహాసపూర్వకనిషేధేనాతికామాతురం వీక్ష్యమనసి

యాసి కామాతురస్త్వం కథం నాభిజానాసి ధర్మం స్వకీయమ్. ౧౨. అహో మందబుద్ధిర్ద్విజోఽయం గృహీష్యన్జలే మగ్న ఏవాస్య మాం వై గృహీత్వా, మనో వ్యాకులం పంచబాణాతివిద్ధం తతోఽపీహ కర్తుం ప్రతీపం హి కస్తమ్. ౧౩. చిన్త్యమానా తు సా బాలా తమువాచ మహామునిమ్, ధైర్యం కురు మహాభాగ పరం పారం నయామి వై. ౧౪. సూత ఉవాచ-- పరాశరస్తు తచ్ఛ్రుత్వా వచనం హితపూర్వకమ్, కరం త్యక్త్వా స్థితస్తత్ర సిన్ధోః పారం గతః పునః. ౧౫. మత్స్యగంధాం ప్రజగ్రాహ మునిః కామాతురస్తదా, వేపమానా తు సా కన్యా తమువాచ స్థితం మునిమ్. ౧౬. దుర్గంధాహం మునిశ్రేష్ఠ కథం త్వం నోపశంకసే, సమానరూపయోః కామసంయోగస్తు సుఖావహః. ౧౭. ఇత్యుక్తేన తు సా కన్యా క్షణమాత్రేణ భామినీ, కృతా యోజనగంధా తు సురూపా చ వరాననా. ౧౮. మృగనాభిసుగన్ధాం తాం కృత్వా కాన్తాం మనోహరామ్, జగ్రాహ దక్షిణే పాణౌ మునిర్మన్మథపీడితః. ౧౯. గృహీతుకామం తం ప్రాహ నామ్నా సత్యవతీ శుభా, మునే పశ్యతి లోకోఽయం పితా చైవ తటస్థితః. ౨౦. పశుధర్మో న మే ప్రీతిం జనయత్యతిదారుణః, ప్రతీక్షస్వ మునిశ్రేష్ఠ యావద్భవతి యామినీ. ౨౧. రాత్రౌ వ్యవాయ ఉద్దిష్టో దివా న మనుజస్య హి, దివాసంగో మహాన్దోషః పశ్యన్తి కిల మానవాః. ౨౨. కామం యచ్ఛ మహాబుద్ధే లోకనిందా దురాసదా, తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యా యుక్తముక్తముదారధీః. ౨౩. నీహారం కల్పయామాస శీఘ్రం పుణ్యబలేన వై, నీహారే చ సముత్పన్నే తటేఽతితమసా యుతే. ౨౪. కామినీ తం మునిం ప్రాహ మృదుపూర్వమిదం

విచారయామాసేత్యాహ—అహో ఇతి. అయం ద్విజో మాం గ్రహీష్యన్ మందబుద్ధిస్సన్నబ్ధబుద్ధిర్జాతః ప్రథమం కామేన తదుత్తరమాహ—హస్తే ఇతి శేషః. హస్తే గృహీత్వా జలే శృంగారరసే మగ్న ఏవాస్య మనో యతః పంచబాణేన కామేనాతివిద్ధం తతో వ్యాకులం జాతమస్మిన్సమయే. అస్య ప్రతీపం విరుద్ధం కర్తుం న కోఽపి సమర్థః శాపభయాదితి విచారయామాస. ౧౩. విచార్య కిం కృతవతీ! తదాహ— ఇతి సంచిన్త్యేతి. పరం పారం న యామీతి. తత్ర గత్వా యదిచ్ఛసి తత్కుర్విత్యర్థః. ౧౪. సింధోర్నద్యాః. ౧౫. వేపమానేతి. కామాతురోఽపి మునిర్మమ దౌర్గంధ్యమనుభూయ మత్స్య ఏవ మాం త్యక్ష్యతీతి భీత్యా వేపమానా స్వదోషం స్వముఖేన వర్ణయతి— తస్య మునేః ప్రియత్వేన స్వీకారార్థమ్. స్త్రీణాం స్వభావ ఏవాయమ్. ౧౬. కిమువాచ? తదాహ— దుర్గంధాహమితి. ౧౭—౧౮. మృగనాభిశబ్దేన కస్తూరీ. ౧౯—౨౦. పశుధర్మో మైథునధర్మః. ఇదం వాక్యం మునేః కామోద్దీపనార్థమ్. కించాధునా కాలోఽపి నాస్తీత్యాహ— ప్రతీక్షస్వేతి. ౨౧. మహాన్ దోష ఇతి. 'ప్రాణం వా ఏతే ప్రస్కందంతి యే దివా రత్యా సంయుజ్యంతే' ఇతి ప్రశ్నోపనిషచ్ఛ్రుతేర్దివా సంగే మహాన్ దోషః. కించ మానవా అపి పశ్యన్తీతి లోకనిందా చాస్తీతి భావః. ౨౨—౨౩. నీహారం భాషాయాం 'ధువారా' ఇతి ప్రసిద్ధమ్. శ్రుత్యుక్తదోషస్తు తపోబలేన

వచః, కన్యాహం ద్విజశార్దూల భుక్త్వా గంతాసి కామతః. ౨౫. అమోఘవీర్య బ్రహ్మ
న్నాగతిస్తే భవేదితి, పితరం కిం బ్రవీష్యామి సగర్భా చేద్భవామ్యహమ్. ౨౬.
త్వం గమిష్యసి భుక్త్వా మాం కిం కరోమి వదస్వ తత్, పరాశర ఉవాచ—కాన్తే
వ్యమత్ప్రియం కృత్వా కన్యైవ త్వం భవిష్యసి. ౨౭. వృణీష్వ చ వరం భీరు యం త్వ
మిచ్ఛసి భామినీ, సత్యవత్యువాచ—యథా మే పితరౌ లోకే జానీతో న హి
మానద. ౨౮. కన్యావ్రతం న మే హన్యాత్తథా కురు ద్విజోత్తమ, పుత్రశ్చ త్వ
త్సమః కామం భవేదద్భుతవీర్యవాన్. ౨౯. గంధోఽయం సర్వదా మే స్యాద్యౌవనం
చ నవం నవమ్, పరాశర ఉవాచ—శృణు సుందరి పుత్రస్తే విష్ణ్వంశసంభవశ్శుచిః.
౩౦. భవిష్యతి చ విఖ్యాతస్త్రైలోక్యే వరవర్ణిని, కేనచిత్కారణేనాహం జాతః కా
మాతురస్త్వయి ౩౧. కదాపి చ న సంమోహో భూతపూర్వో వరాననే, దృష్ట్వా
చాప్సరసాం రూపం సదాహం ధైర్యమావహమ్. ౩౨. దైవయోగేన వీక్ష్య
త్వాం కామస్య వశగోఽభవమ్, తత్కించిత్కారణం విద్ధి దైవం హి దురతిక్ర
మమ్. ౩౩. దృష్ట్వాహం చాతిదుర్గంధాం త్వాం కథం మోహమాప్నుయామ్, పురా
ణకర్తా పుత్రస్తే భవిష్యతి వరాననే. ౩౪. వేదవిద్భాగకర్తా చ ఖ్యాతశ్చ భువన
త్రయే, సూత ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా తాం వశం యాతాం భుక్త్వా స మునిస
త్తమః. ౩౫. జగామ తరసా స్నాత్వా కాళిందీసలిలే మునిః, సాపి సత్యవతీ జాతా
సద్యోగర్భవతీ సతీ. ౩౬. సుషువే యమునాద్వీపే పుత్రం కామమివాపరమ్, జాత
మాత్రస్తు తేజస్వీ తామువాచ స్వమాతరమ్. ౩౭. తపస్యేవ మనః కృత్వా విపశే
చాతి వీర్యవాన్, గచ్ఛ మాతర్యథా కామం గచ్ఛామ్యహమతః పరమ్. ౩౮.
తపః కర్తుం మహాభాగే దర్శయిష్యామి వై స్మృతః, మాతర్యదాభవేత్కార్యం
తవ కించిదనుత్తమమ్. ౩౯. స్మర్తవ్యోఽహం తదా శీఘ్రమాగమిష్యామి భామిని,
స్వస్తి తేఽస్తు గమిష్యామి త్యక్త్వా చిన్తాం సుఖం వస. ౪౦. ఇత్యుక్త్వా నిర్యయా
వ్యాసస్సాపి పిత్రాన్తికం గతా, ద్వీపే న్యస్తస్తయా బాలస్తస్మాద్ద్వైపాయనోఽభ
వత్. ౪౧. జాతమాత్రో జగామాశు వృద్ధిం విష్ణ్వంశయోగతః, తీర్థే తీర్థే కృత
స్నానశ్చచార తప ఉత్తమమ్. ౪౨. ఏవం ద్వైపాయనో జజ్ఞే సత్యవత్యాం పరా
శరాత్, చకార వేదశాఖాశ్చ ప్రాప్తం జ్ఞాత్వా కలేర్యుగమ్. ౪౩. వేదవిస్తారకర
ణాద్వ్యాసనామాభవన్మునిః, పురాణసంహితాశ్చక్రే మహాభారతముత్తమమ్. ౪౪.

శమయిష్యామీతి మునేరభిప్రాయః. ౨౪—౩౪. భాగకర్తా వేద. విభాగకర్తా. ౩౫—౩౮. దర్శయి
ష్యామి వై స్మృత ఇతి అహం త్వయా స్మృతో నిజం రూపం దర్శయిష్యామీత్యర్థః. ౩౯—౪౩.
వేదవిస్తారో విభాగపూర్వకో విస్తారస్తస్య కరణాద్వ్యాసనామాభవత్. తదుక్తం సూతసంహితా

శిష్యానధ్యాపయామాస పారాశర్యో మహాయశాః, సుమన్తుం జైమినిం పైలం వైశమ్పాయనమేవ చ. ౪౫. అసితం దేవలం చైవ శుకం చైవ స్వమాత్మజమ్. సూత ఉవాచ—ఏతచ్చ కథితం సర్వం కారణం మునిసత్తమాః. ౪౬. సత్యవత్యాస్సుతస్యాపి సముత్పత్తిస్తథా శుభా, సంశయోఽత్ర న కర్తవ్యస్సమ్భవే మునిసత్తమాః. ౪౭. మహతాం చరితే చైవ గుణా గ్రాహ్యా మునేరిహ, కారణాచ్చ సముత్పత్తిస్సత్యవత్యా ఝషోదరే. ౪౮. పరాశరేణ సంయోగః పునశ్శన్తనునా తథా, అన్యథా తు మునేశ్చిత్తం కథం కామాకులం భవేత్. ౪౯. అనార్యజుష్టం ధర్మజ్ఞః కృతవాన్స కథం మునిః, సకారణేయం మునిభిః కథితాశ్చార్థకారిణీ. ౫౦. శ్రుత్వా పాపాచ్చ నిర్ముక్తో నరో భవతి సర్వథా, య ఇదం శుభమాఖ్యానం శృణోతి శ్రుతిమాన్నరః. ౫౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

గఙ్గాయాం వసుప్రాప్త్యాదికథనమ్.

ఋషయ ఊచుః—ఉత్పత్తిస్తు త్వయా ప్రోక్తా వ్యాసస్యామితతేజసః, సత్యవత్యాస్తథా సూత విస్తరేణ త్వయాఽనఘ. ౧. తథాప్యేకస్తు సందేహశ్చిత్తేఽస్మాకం సుసంస్థితః, న నివర్తతి ధర్మజ్ఞ కథితేన త్వయాఽనఘ. ౨. మాతా వ్యాసస్య యా ప్రోక్తా నామ్నా సత్యవతీ శుభా, సా కథం నృపతిం ప్రాప్తా శన్తనుం ధర్మవిత్తమమ్. ౩. నిషాదపుత్రీం స కథం వృతవాన్నృపతిస్స్వయమ్, ధర్మిష్ఠః పౌరవో రాజా కులహీనామసంవృతామ్. ౪. శన్తనోః ప్రథమా పత్నీ కా హ్యభూత్కథయాధునా, భీష్మః పుత్రోఽథ మేధావీ వసోరంశః కథంపునః. ౫. త్వయా ప్రోక్తం పురా సూత రాజా చిత్రాఙ్గదః కృతః, సత్యవత్యాస్సుతో వీరో భీష్మేణామితతేజసా. ౬. చిత్రాఙ్గదే హతే వీర్యే కృతస్తదనుజస్తథా, విచిత్రవీర్యనామాసౌ సత్యవత్యాస్సుతో నృపః. ౭. జ్యేష్ఠే భీష్మే స్థితే పూర్వం ధర్మిష్ఠే రూపవత్యపి, కృతవా

గూఢమ్. వ్యస్తవేదతయా వ్యాస ఇతి లోకే శ్రుతో మునిరితి ౪౪—౫౧. ఏతావతా గ్రన్థేన సత్యవతీ పరాశరస్య వివాహితా స్త్రీ నాస్తీత్యుక్తమ్. తథా చ సా శన్తనునా వివాహితేతి న విరుద్ధమితి భావః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

అష్టాధికైకోనషష్టిశ్లోకైః శన్తనునా తథా, సత్యవత్యా వివాహశ్చ గఙ్గాయాశ్చోపవర్ణ్యతే. యద్యపి సత్యవతీ పరాశరపత్నీ నాస్తి తతశ్చ శన్తనునా వృతేతి యుక్తమేవ తథాపి నిషాదపుత్రీ సా కథం రాజ్ఞా వృతేతి శఙ్కావశిష్టైవేతి మునయః పృచ్ఛన్తి—ఉత్పత్తిస్త్వితి. ౧—౪. ప్రథమా పత్నీ కా శన్తనోరభూదితి ద్వితీయః ప్రశ్నః యస్యాం భీష్మ ఉత్పన్నః స భీష్మో వసోరంశః కథమితి తృతీయః ప్రశ్నః. ౫—౭. జ్యేష్ఠే భీష్మే స్థితే సతి కనిష్ఠః కథం రాజ్యం ప్రాప్తవానితి

న్స కథం రాజ్యం స్థాపితస్తేన జానతా. ౮. మృతే విచిత్రవీర్యే తు సత్యవత్యతిదుఃఖితా, వధూభ్యాం గోళకౌ పుత్రౌ జనయామాస సా కథమ్. ౯. కథం రాజ్యం న భీష్మాయ దదౌ సా వరవర్ణినీ, న కృతస్తు కథం తేన వీరేణ దారసంగ్రహః. ౧౦. అధర్మస్తు కృతః కస్మాద్వ్యాసేనామితతేజసా, జ్యేష్ఠేన భ్రాతృభార్యాయాం పుత్రావుత్పాదితావితి. ౧౧. పురాణకర్తా ధర్మాత్మా స కథం కృతవాన్మునిః, సేవనం పరదారాణాం భ్రాతుశ్చైవ విశేషతః. ౧౨. జుగుప్సితమిదం కర్మ స కథం కృతవాన్మునిః, శిష్టాచారః కథం సూత వేదానుమితికారకః. ౧౩. వ్యాసశిష్యోఽసి మేధావిన్సన్దేహం ఛేత్తుమర్హసి, శ్రోతుకామా వయం సర్వే ధర్మక్షేత్రే కృతక్షణాః. ౧౪. సూత ఉవాచ—ఇక్ష్వాకువంశప్రభవో మహాభిష ఇతి స్మృతః, సత్యవాన్ ధర్మశీలశ్చ చక్రవర్తీ నృపోత్తమః. ౧౫. అశ్వమేధసహస్రేణ వాజపేయశతేన చ, తోషయామాస దేవేన్ద్రం స్వర్గం ప్రాప మహామతిః. ౧౬. ఏకదా బ్రహ్మసదనం గతో రాజా మహాభిషః, సురాస్సర్వే సమాజగ్ముస్సేవనార్థం ప్రజాపతిమ్. ౧౭. గంగా మహానదీ తత్ర సంస్థితా సేవితుం విభుమ్, తస్యా వాసస్సముద్ధూతం మారుతేన తరస్వినా. ౧౮. అధోముఖాస్సురాస్సర్వే న విలోక్యైవ తాం స్థితాః, రాజా మహాభిషస్తాం తు నిశ్శంకస్సముపశ్యత. ౧౯. సాపి తం ప్రేమసంయుక్తం నృపం జ్ఞాతవతీ నదీ, దృష్ట్వా తౌ ప్రేమసంయుక్తౌ నిర్లజ్జౌ కామమోహితౌ. ౨౦. బ్రహ్మా చుకోప తౌ తూర్ణం శశాప చ రుషాన్వితః, మర్త్యలోకేషు భూపాల జన్మ ప్రాప్య పునర్దివమ్. ౨౧. పుణ్యేన మహతా విష్టస్త్వమవాప్స్యసి సర్వథా, గంగాం తథోక్తవాన్బ్రహ్మా వీక్ష్య ప్రేమవతీం నృపే. ౨౨. విమనస్కా తు తా తూర్ణం నిస్సృతా బ్రహ్మణోఽన్తికాత్, స నృపాన్ చింతయిత్వాథ భూర్లోకే ధర్మతత్పరాన్. ౨౩. ప్రతీపం చిన్తయామాస పితరం పురువంశజమ్, ఏతస్మిన్సమయే చాష్టౌ వసవః స్త్రీసమన్వితాః ౨౪. వసిష్ఠస్యాశ్రమం ప్రాప్తా రమమాణా యదృచ్ఛయా, పృథ్వాదీనాం వసూనాం చ మధ్యే కోఽపి వసూత్తమః. ౨౫. ద్యౌర్నామా తస్య భార్యాథ నందినీం

చతుర్థః ప్రశ్నః. ౮. కులీనానాం కులే మృతే భర్తరి. విచిత్రవీర్యే అన్యస్మాత్పురుషాద్వేదవ్యాసాత్కథం గోళకావుత్పాదితావితి పంచమః. ౯. భీష్మేణ వీర్యవతా కథం న వివాహః కృత ఇతి తస్మై రాజ్యం చ మాత్రా కథం న దత్తమితి షష్ఠసప్తమౌ ప్రశ్నౌ. ౧౦. వ్యాసోఽపి ధర్మాత్మా కథం భ్రాతుర్విచిత్రవీర్యస్య భార్యాయాం పుత్రావుత్పాదితవానిత్యష్టమః ప్రశ్నః. ౧౧. భ్రాతుశ్చైవ దారాణామితి శేషః. ౧౨. శిష్టాచారేణ హి శ్రుతిరనుమీయతే స కిం శిష్టాచార ఏతాదృశ ఇతి నవమః ప్రశ్నః. ౧౩—౨౩. ప్రతీపమితి. ప్రతీపరాజోపరి జన్మగ్రాహ్యమితి చింతయామాసేత్యర్థః. ఇత్థం మహాభిషస్య రాజ్ఞః శంతనురూపేణావతరణముక్త్వా గంగాయా అవతరణప్రకారం తస్యాః

గాం దదర్శ హ, దృష్ట్వా పతిం సా పప్రచ్ఛ కస్యేయం ధేనురుత్తమా. ౨౬. ద్యౌస్తామాహ వసిష్ఠస్య గౌరియం శృణు సుందరి, మర్త్యస్త్వస్యాః పిబేద్యస్తు నారీ వా పురుషోఽథవా. ౨౭. అయుతాయుర్భవేన్నూనం స్థైర్యవాగతయౌవనః, తచ్ఛ్రుత్వా సుందరీ ప్రాహ మర్త్యలోకేఽస్తి మే సఖీ. ౨౮. ఉశీనరస్య రాజర్షేః పుత్రీ పరమశోభనా, తస్యా హేతోర్మహాభాగ సవత్సాం గాం పయస్వినీమ్. ౨౯. ఆనయస్వ ప్రమత్తశ్రేష్ఠం నన్దినీం కామదాం శుభామ్, యావదస్యాః పయః పీత్వా సఖీ మమ స్యాదేవ హి. ౩౦. మానుషేషు భవేదేకా జరారోగవివర్జితా, తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యా ద్యౌర్జహార చ నన్దినీమ్. ౩౧. అనయ్య మునిం దాన్తం పృథ్వాద్యైస్సహితోఽనఘః, హృతాయామథ నన్దిన్యాం వసిష్ఠస్తు మహాతపాః. ౩౨. ఆజగామాశ్రమపదం ఫలాన్యాదాయ వత్సరః, నాపశ్యత యదా ధేనుం సవత్సాం స్వాశ్రమే మునిః. ౩౩. మృగయామాస తేజస్వీ గహ్వరేషు వనేష్వపి, నాసాదితా యదా ధేనుశ్చుక్రోపాతిశయం మునిః. ౩౪. వారుణిశ్చాపి విజ్ఞాయ ధ్యానేన వసుభిర్హృతామ్, వసుభిస్తే హృతా ధేనుర్యస్మాన్మామవమన్య వై. ౩౫. తస్మాత్సర్వే జనిష్యంతి మానుషేషు న సంశయః, ఏవం శశాప భగవాన్ వసూంస్తాన్వారుణిస్స్వయమ్. ౩౬. శ్రుత్వా విమనసస్సర్వే ప్రయయుర్దుఃఖితాశ్చ తే, శప్తాస్స్మ ఇతి జానంత ఋషిం తముపచక్రముః. ౩౭. ప్రసాదయంతస్తమృషిం వసవశ్శరణం గతాః, మునిస్తానాహ ధర్మాత్మా వసూన్దీనాన్పురస్థితాన్. ౩౮. అనుసంవత్సరం సర్వే శాపమోక్షమవాప్స్యథ, యేనేయం విహృతా ధేనుర్నన్దినీ మమ వత్సలా. ౩౯. తస్మాద్ద్యౌర్మానుషే దేహే దీర్ఘకాలం వసిష్యతి, తే శప్తాః పథి గచ్ఛన్తీం గంగాం దృష్ట్వా సరిద్వరామ్. ౪౦. ఊచుస్తాం ప్రణతాస్సర్వే శప్తాం చిన్తాతురాం నదీమ్, భవిష్యామో వయం దేవి కథం దేవాస్సుధాశనాః. ౪౧. మానుషాణాం చ జఠరే చిన్తేయం మహతీహి నః, తస్మాత్త్వం మానుషీ భూత్వా జనయాస్మాన్సరిద్వరే. ౪౨. శంతనుర్నామ రాజర్షిస్తస్య భార్యా భవానఘే, జాతాన్జాతాన్జలే చాస్మాన్ నిక్షిపస్వ సురాపగే. ౪౩. ఏవం శాపవినిర్మోక్షో భవితా నాత్ర సంశయః, తథేత్యుక్తాశ్చ తే సర్వే జగ్ముర్లోకం స్వకం పునః. ౪౪. గఙ్గాపి నిర్గతా దేవీ చిన్తయమానా పునఃపునః, మహాభిషో నృపో జాతః ప్రతీపస్య సుతస్తదా. ౪౫. శన్తనుర్నామ రాజర్షిర్ధర్మాత్మా సత్యసంగరః, ప్రతీపస్తు స్తుతిం చక్రే సూర్యస్యామితతేజసః. ౪౬. తదా చ సలిలాత్త

ఉదరే వసూనామవతారప్రకారం చాహ— ఏతస్మిన్నసమయే ఇతి. ౨౪—౩౪. వారుణిర్వసిష్ఠః. ౩౫—౩౮. అనుసంవత్సరమితి. యుష్మాకం జన్మనో యః సంవత్సరస్తత్ప్రాప్తేః పశ్చాదిత్యర్థః. జన్మసంవత్సరమధ్య ఏవ జన్మమరణే భవిష్యత ఇత్యర్థః. ౩౯—౪౬. ప్రతీపస్త్వితి. యదా స్తుతిం.

స్నాన్నిస్సృతా వరవర్ణినీ, దక్షిణం సాలసంకాశమూరుమస్యాభజే శుభాననా. ౪౭. అంకే స్థితాం స్త్రియం చాహ మా పృష్ట్వా కిం వరాననే, మమోరావాస్థితాసి త్వం కిమర్థం దక్షిణే శుభే? ౪౮. సా తమాహ వరారోహా యదర్థం రాజసత్తమ, స్థితాస్మ్యంకే కురుశ్రేష్ఠ కామయానాం భజస్వ మామ్. ౪౯. తామువాచ తదా రాజా రూపయౌవనశాలినీమ్, నాహం పరస్త్రియం కామాద్గచ్ఛేయం వరవర్ణినీమ్. ౫౦. స్థితా దక్షిణమూరుం మే త్వమాశ్లిష్య చ భామిని, అపత్యానాం స్నుషాణాం చ స్థానం విద్ధి శుచిస్మితే. ౫౧. స్నుషా మే భవ కల్యాణి జాతే పుత్రేతి కాంక్షితే, భవిష్యతి చ మే పుత్రస్తవ పుణ్యాన్నసంశయః. ౫౨. తథేత్యుక్త్వా గతా సాపి కామినీ దివ్యదర్శనా, రాజా చాపి గృహం ప్రాప్తశ్చింతయంస్తాం స్త్రియం పునః. ౫౩. తతః కాలేన కియతా జాతే పుత్రే వయస్విని, వనం జిగమిషూ రాజా పుత్రం వృత్తాంతమూచివాన్. ౫౪. వృత్తాంతం కథయిత్వా తు పునరూచే నిజం సుతమ్, యది ప్రయాతి సా బాలా త్వాం వనే చారుహాసినీ. ౫౫. కామయానా వరారోహా తాం భజేథా మనోరమామ్, న ప్రష్టవ్యా త్వయా కాసి మన్నియోగాన్నరాధిప. ౫౬. ధర్మపత్నీం చ తాం కృత్వా భవితా త్వం సుఖీ కిల, సూతఉవాచ— ఏవంసన్దిశ్య తం పుత్రం భూపతిః ప్రీతమానసః. ౫౭. దత్త్వా రాజ్యశ్రియం సర్వాం వనం రాజా వివేశ హ, తత్రాపి చ తపస్తప్త్వా సమారాధ్య పరాంబికామ్. ౫౮. జగామ స్వర్గం రాజాసౌ దేహం త్యక్త్వా స్వతేజసా, రాజ్యం ప్రాప మహాతేజాశ్శంతనుస్సార్వభౌమికమ్. ౫౯. ప్రజాంవై పాలయామాస ధర్మదండో మహీపతిః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

గాంగేయోత్పత్త్యాదికథనమ్.

సూతఉవాచ— ప్రతీపేఽథ దివం యాతే శంతనుస్సత్యవిక్రమః, బభూవ మృగయాశీలో నిఘ్నన్వ్యాఘ్రాన్మృగాన్నృపః. ౧. స కదాచిద్వనే ఘోరే గంగా

చక్రే తదేత్యర్థః. వరవర్ణినీ వరార్థినీ గంగా. ౪౭. దక్షిణే శుభే ఇతి. ఇదం కన్యాయాః స్థానం కామాతురా త్వం కథమాశ్రితవత్యసీత్యర్థః. ౪౮—౫౩. వయస్విని తరుణే. ౫౪. వృత్తాంతం కాచిత్స్త్రీ సమాగమ్య మమ దక్షిణోరౌ స్థితా. కామాతురాం తాం సమీక్ష్య మయా నిర్భర్త్సితా సా పునః ప్రార్థితవతీ మయా ప్రోక్తా మమ భవిష్యతః సుతస్య పత్నీ భవేతి సా తదుపశ్రుత్య గతేతి. ౫౫. భజేథా ఇతి. మమ సత్యవాక్యపాలనార్థమిత్యర్థః. ౫౬—౫౭. పరాంబికాం సామ్యావస్థ మాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణీమ్. ౫౮—౫౯.

ఇతి శ్రీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

ఏకోనసప్తతిశ్లోకైర్గంగయా సహ శంతనోః, వివాహః కథ్యతే తత్ర వసూనాం జన్మ చోచ్యతే ప్రతీపస్య భగవతీప్రసాదాదుత్తమపదప్రాప్త్యుత్తరం జాతం వృత్తాంతమాహ— ప్రతీపేఽథేతి.

తీరే చరన్నృపః, దదర్శ మృగశాబాక్షీం సుందరీం చారుభూషణామ్. ౨. దృష్ట్వా తాం నృపతిర్మగ్నః ఏతాం ప్రేక్షేయం వరాననా, రూపయౌవనసంపన్నా సాక్షాల్లక్ష్మీరివాపరా. ౩. పిబన్ముఖాంబుజం తస్యా న తృప్తిమగమన్నృపః, హృష్టరోమాభవత్తత్ర వ్యాప్తచిత్తశ్చ వానఘ. ౪. మహాభిషం సా మత్వా ప్రేమయుక్తా బభూవ హ, కించిన్మందస్మితం కృత్వా పస్థాన్త్రే నృపస్య చ. ౫. వీక్ష్య తామసితాపాంగీం రాజా ప్రేమపునా భృశమ్, ఉవాచ మధురం వాక్యం సాన్త్వయన్ శ్లక్ష్ణయా గిరా. ౬. దేవీ వా త్వం చ వామోరు మానుషీ వా వరాననే, గంధర్వీ వాథ యక్షీ వా నాగకన్యాప్సరాపి వా. ౭. యాసి కాసి వరారోహే భార్యా మే భవ సున్దరి, ప్రేమయుక్తస్మితేన త్వం ధర్మపత్నీ భవాద్య మే. ౮. సూత ఉవాచ— రాజా తాం నాభిజానాతి గంగేయమితి నిస్పృహమ్, మహాభిషం సముత్పన్నం నృపం జానాతి జాహ్నవీ. ౯. పూర్వప్రేమసమాయోగాచ్ఛ్రుత్వా వాచం నృపస్య తామ్, ఉవాచ నారీ రాజానం స్మితపూర్వమిదం వచః. ౧౦. స్త్ర్యువాచ. జానామి త్వాం నృపశ్రేష్ఠ ప్రతీపతనయం శుభమ్, కా న వాంఛతి చార్వంగి భావిత్వాత్సదృశం పతిమ్. ౧౧. వాగ్బంధేన నృపశ్రేష్ఠ చరిష్యామి పతిం కిల, శృణు మే సమయం రాజన్ వృణోమి త్వాం నృపోత్తమః. ౧౨. యచ్చ కుర్యాం మహం కార్యం శుభం వా యదివాఽశుభమ్, న నిషేధ్యా త్వయా రాజన్న వక్తవ్యం తథాఽప్రియమ్. ౧౩. యదా చ త్వం నృపశ్రేష్ఠ న కరిష్యసి మే వచః, తదా ముక్త్వా గమిష్యామి యథేష్టం దేశమారిష. ౧౪. స్మృత్వా జన్మ వసూనాం సా ప్రార్థనాపూర్వకం హ్యదః, మహాభిషస్య ప్రేమాథ విచిన్త్యైవ చ జాహ్నవీ. ౧౫. తథేత్యుక్త్వాథ సా దేవీ చకార నృపతిం పతిమ్, ఏవం వృతా నృపేణాథ గంగా మానుషరూపిణీ. ౧౬. నృపస్య మందిరం ప్రాప్తా సుభగా వరవర్ణినీ, నృపతిస్తాం సమా

---

౨. మగ్నో మగ్నచిత్త ఇత్యర్థః. ౩. వ్యాప్తచిత్తస్తస్యాం మగ్నచిత్త ఇత్యర్థః. ౪. మహాభిషమితి. తస్యా దేవతాత్వాద్దివ్యజ్ఞానేనాయం బ్రహ్మసభాయాం దృష్టో మహాభిషరాజా భవతీతి మత్వేత్యర్థః. ౫—౬. అప్సరాపీతి టాబంతత్వం ఛాందసమ్. ౭—౮. రాజా తాం నాభిజానాతీతి. దివ్యజ్ఞానాభావాదితి భావః. ౯—౧౦. భావిత్వాదితి. స్త్రీజాతేరవశ్యం పతిరపేక్షిత ఏవ చేతి హేతోర్వ్యవహారే వాపి పతిరపేక్షిత ఏవ తత్రాపి సదృశో మనోఽనురూపో యది లబ్ధస్తర్హి తం కా న వాంఛతి సర్వాపి వాంఛత్యేవేత్యర్థః. ౧౧. వాగ్బంధేన పణేన. సమయం పణమ్. ౧౨. తథాప్రియమ్. అప్రియమితి చ్ఛేదః. ౧౩. తదేతి. తదా త్వాం ముక్త్వా త్యక్త్వా యథేష్టం దేశం గమిష్యామీత్యర్థః. యథేష్టం దేశమారిషేత్యత్ర దేశపదోత్తరవిభక్తిలోపశ్ఛాందసః. ౧౪. స్మృత్వేతి. ఇత్థం కార్యద్వయహేతోర్జాహ్నవీ శంతనోః పత్నీ జాతేతి శేషః. ౧౫. యద్వా పణం శ్రుత్వా రాజ్ఞా తథాస్త్విత్యంగీకృతపణా జాహ్నవీ కార్యద్వయహేతోర్నృపతిం చకారేత్యన్వయః. ౧౬.

సాద్య చ క్రీడోపవనే శుభే. ౧౭. సాపి తం రమయామాస భావజ్ఞా వై మనోనుగా, నబుబోధ నృపః క్రీడన్గతాన్వర్షగణానథ. ౧౮. స తయా ముముదే రాజా శచ్యా శతక్రతుర్యథా, సా సర్వగుణసంపన్నా సోఽపి కామవిచక్షణః ౧౯. రేమాతే మన్దిరే దివ్యే రమానారాయణావివ, ఏవం గచ్ఛతి కాలే సా దధార నృపతేః శుభా ౨౦. గర్భం గంగా వసుం పుత్రం సుషువే చారులోచనా, జాతమాత్రం సుతం వారి చిక్షేపైవం ద్వితీయకే. ౨౧. తృతీయేఽథ చతుర్థేఽథ పంచమే షష్ఠకే తథా సప్తమే వా హతే పుత్రే రాజా చిన్తాపరోఽభవత్. ౨౨. కిం కరోమ్యద్య వంశో మేకథం స్యాత్సుస్థిరో భువి, సప్తపుత్రా హతా నూనమనయా పాపరూపయా. ౨౩. నివారయామి యది మాం త్యక్త్వా యాస్యతి సర్వథా, అష్టమోఽయం సుతః ప్రాప్తో గర్భే మే మనసీప్సితః. ౨౪. న వారయామి చేదద్య సర్వథేయం జలే క్షిపే త్, భవితా వా నవా చాగ్రే సంశయోఽయం మహాద్భుతః. ౨౫. సర్వథాపి చదుష్టేయం రక్షయేద్వా న గక్షయేత్, ఏవం సంశయితే కార్యే కిం కర్తవ్యం మయాధునా. ౨౬. వంశస్య రక్షణార్థం హి యత్నః కార్యః పరో మయా, తతః కాలే యదా జాతః పుత్రోఽయమష్టమో వసుః. ౨౭. మునేర్శాపేన హృతా ధేనుర్వంశిని స్త్రీజితేన హి, తం దృష్ట్వా నృపతిః పుత్రం తామువాచ పతన్పదే. ౨౮. దాసోఽస్మి తవ తన్వంగి ప్రార్థయామి శుచిస్మితే, పుత్రమేకం పుషామ్యద్య దేహి జీవం తవా ద్య మే. ౨౯. హింసితాస్సప్తపుత్రా మే కరభోరు త్వయా శుభాః, అష్టమం రక్ష సుశ్రోణి పతామి తవపాదయోః. ౩౦. అన్యద్దైవ ప్రార్థితం తేఽద్య దదామ్యథ చదుర్లభమ్, వంశో మే రక్షణీయోఽద్య త్వయా పరమశోభనే. ౩౧. అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి స్వర్గే వేదవిదో విదుః, తస్మాదద్య వరారోహే ప్రార్థయామ్యష్టమం సుతమ్. ౩౨. ఇత్యుక్త్వాపి గృహీత్వా తం యదా గన్తుం సముత్సుకా, తదాతికుపితో రాజా తామువాచాతిదుఃఖితః. ౩౩. పాపిష్ఠే కిం కరోమ్యద్య నిరయాన్న బిభేషి కిమ్, కాసి పాపకరాణాం త్వం పుత్రి పాపరతా సదా. ౩౪. యథేచ్ఛం గచ్ఛ వా తిష్ఠ పుత్రో మే స్థీయతామిహ, కిం కరోమి త్వయా పాపే వంశాన్తక రయాఽనయా. ౩౫. ఏవం వదతి భూపాలే సా గృహీత్వా సుతం శిశుమ్, గచ్ఛన్తీ వచనం కోపసంయుతా తమువాచ హ. ౩౬. పుత్రకామా సుతం త్వేనం పాలయామి

౨౭. తం దృష్ట్వేతి. తం ద్యోర్నామానామిత్యర్థః. పతన్ పదే నమస్కుర్వ న్నిత్యర్థః. ౨౮. పుషామి పోషయామీత్యర్థః. ౨౯—౩౩. పాపకరాణాం పాపినామిత్యర్థః. ౩౪—౩౬. పుత్రకామేతి. హే రాజన్. పుత్రకామాహం పుత్రం గృహీత్వా గమిష్యామి వనే చైనం పుత్రం పాలయామి పాలయిష్యామి. ఇహైవ కుతో నపాల్యతే ఇతి చేద్గతః సమయో యో మయా పణః కృతః స

వనే గతః, సమయో మే గమిష్యామి వచో హ్యన్యథా కృతమ్. ౩౭. గంగాం మాం త్వం విజానీహి దేవానాం కార్యసాధనాగతామ్, వసవస్తు పురా శప్తా వసిష్ఠేన మహాత్మనా. ౩౮. ప్రజను మానుషీం యోనిం కృత్వా తాం చిన్తాతురాస్తు మామ్, వ్యజ్ఞప్య న్ప్రార్థయామాసుర్జననీ నో భవానఘే. ౩౯. తేభ్యో దత్త్వా వరం జాతా పత్నీ తే నృపసత్తమ, దేవకార్యార్థసిద్ధ్యర్థం జానీహి సంభవో మమ. ౪౦. ముక్తాస్తే వసవః పుత్రా ముక్తాశ్శాపాదృషేస్తు తే, అయం తు కాలమేకోఽయం తవపుత్రో భవిష్యతి. ౪౧. గంగాదత్తమిమం పుత్రం గృహాణ శన్తనో స్వయమ్, వసుం దేవవిదిత్వైవం సుఖం భుఙ్క్ష్వ సుతోద్భవమ్. ౪౨. గాంగేయోఽయం మహాభాగ భవిష్యతి [illegible]ధికః, అద్య తత్ర నయామ్యేనం యత్ర త్వం హి మయా వృతః. ౪౩. పాస్యామియావత్ప్రౌఢం పాలయిత్వా మహీపతే, న మాతృరహితః పుత్రో జీవేన్న చ సుఖభవేత్ ౪౪. ఇత్యుక్త్వాన్తర్హితా గంగా సా గృహీత్వా చ బాలకమ్, రాజా చాతీవ దుఃఖార్తస్సంస్థితో నిజమన్దిరే. ౪౫. భార్యావిరహజం దుఃఖం తథా పుత్రస్య చాద్భుతమ్, సర్వదా చిన్తయన్నాస్తే రాజ్యం కుర్వన్మహీపతిః. ౪౬. ఏవం గచ్ఛతి కాలేఽథ నృపతిర్మృగయాఙ్గతః, నిఘ్నన్మృగగణాన్బాణైర్మహిషాన్సూకరానపి. ౪౭. గఙ్గాతీరమనుప్రాప్తస్స రాజా శన్తనుస్తదా, నదీంస్తోకజలాం దృష్ట్వా విస్మితస్స మహీపతిః. ౪౮. తత్రాపశ్యత్కుమారం తం ముఞ్చన్తం విశిఖాన్బహూన్, ఆకృష్య చ మహాచాపం క్రీడన్తం సరితస్తటే. ౪౯. తం వీక్ష్య విస్మితో రాజా న స్మ జానాతి కిఞ్చన, నోపలేభే స్మృతిం భూపః పుత్రోఽయం మమ వా నవా. ౫౦. దృష్ట్వాఽప్యమానుషం కర్మ బాణేషు లఘుహస్తతామ్, విద్యాం వా ప్రతిమాం రూపం తస్య వై స్మరసన్నిభమ్. ౫౧. పప్రచ్ఛ విస్మితో రాజా కస్య పుత్రోఽసి చానఘ, నోవాచ కించిద్వీరోఽసౌ ముఞ్చఞ్ఛిలీముఖానథ. ౫౨. అన్తర్ధానగతస్సోఽథ రాజా చిన్తాతురోఽభవత్, కోఽయం మమ సుతో బాలః కిం కరోమి వ్రజామి కమ్. ౫౩. గంగాం తుష్టావ భూపాలః స్థితస్తత్ర సమాహితః, దర్శనం సా దదౌ చాథ చారురూపా యథా పురా. ౫౪. దృష్ట్వా తాం చారుసర్వాఙ్గీం బభాషే నృపతిస్స్వయమ్, కోఽయం గంగే గతో బాలో మమ త్వం దర్శయాధునా. ౫౫. గంగోవాచ. పుత్రోఽయం తవ రాజేన్ద్ర రక్షితశ్చాష్టమో వసుః, దదామి తవ హస్తే తు గాఙ్గేయోఽయం మహాతపాః. ౫౬. కీర్తికర్తా కులస్యాస్య

నష్ట ఇతి హేతోః కుతో నష్ట ఇతి చేన్మమ వచనం పూర్వోక్తం త్వయా అన్యథా కృతమితి హేతోః. ౩౭. తత్ర పుత్రం పాలయిష్యసీత్యత్ర కిం ప్రమాణమితి చేదహం గంగాస్మి తతో మద్వచనం సత్యం జానీహీత్యభిప్రాయేణాహ-గంగామితి. తర్హి త్వం మమ పత్నీ కుతో జాతా తథా పుత్రాశ్చ త్వయా కథం హింసితా ఇతి చేత్తత్రాహ—వసవస్త్వితి. ౩౮—౩౯. కోఽయ

భవితా తవ సువ్రత, పాఠిత స్త్వఖిలాన్వేదాన్ ధనుర్వేదం చ శాశ్వతమ్. ౫౭.
వసిష్ఠస్యాశ్రమే దివ్యే సంస్థితోఽయం సుత స్తవ, సర్వవిద్యావిధానజ్ఞస్సర్వార్థకుశల
శ్శుచిః. ౫౮. యద్వేద జామదగ్న్యోఽసౌ తద్వేదాయం సుత స్తవ, గృహాణ గచ్ఛ
రాజేన్ద్ర సుఖీ భవ నరాధిప. ౫౯. ఇత్యుక్త్వాన్తర్దధే గంగా దత్త్వా పుత్రం నృపా
య వై, నృపతిస్తు ముదా యుక్తో బభూవాతి సుఖాన్వితః. ౬౦. సమాలిఙ్గ్య సుతం
రాజా సమాఘ్రాయ చ మస్తకమ్, సమారోప్య రథే పుత్రం స్వపురం స ప్రచక్రమే.
౬౧. గత్వా గజాహ్వయం రాజా చకారోత్సవముత్తమమ్, దైవజ్ఞం చ సమా
హూయ పప్రచ్ఛ చ శుభం దినమ్. ౬౨. సమాహూత్య ప్రజాస్సర్వా స్సచివాన్
సర్వశశ్శుభాన్, యౌవరాజ్యేఽథ గాంగేయం స్థాపయామాస పార్థివః. ౬౩. కృత్వా
తం యువరాజానం పుత్రం సర్వగుణాన్వితమ్, సుఖమాస స ధర్మాత్మా న సస్మార
చ జాహ్నవీమ్. ౬౪. సూతఉవాచ. ఏతద్వః కథితంసర్వం కారణం వసుశాపజమ్,
గాంగేయస్యతథోత్పత్తిం జాహ్నవ్యాస్సంభవంతథా. ౬౫. గంగావతరణంపుణ్యం
వసూనాం సమ్భవం తథా, యశ్శృణోతి నరఃపాపా స్ముచ్యతే నాత్రసంశయః. ౬౬.
పుణ్యం పవిత్రమాఖ్యానం కథితం మునిసత్తమాః, యథా మయా శ్రుతం వ్యాసా
త్పురాణం వేదసమ్మితమ్. ౬౭. శ్రీమద్భాగవతం పుణ్యం నానాఖ్యానకథాన్వితమ్,
ద్వైపాయనముఖోద్భూతం పఞ్చలక్షణసంయుతమ్. ౬౮. శృణ్వతాం సర్వపాప
ఘ్నం శుభదం సుఖదం తథా, ఇతిహాసమిమం పుణ్యం కీర్తితం మునిసత్తమాః. ౬౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

సత్యవతీశన్తనుసంవాదకథనమ్.

ఋషయఊచుః—వసూనాంసమ్భవస్సూత కథితశ్శాపకారణాత్, గాఙ్గేయ
స్య తథోత్పత్తిః కథితా లోమహర్షణే. ౧. మాతా వ్యాసస్య ధర్మజ్ఞ నామ్నా
సత్యవతీసతీ, కథం శన్తనునా ప్రాప్తా భార్యా గన్ధవతీ శుభా. ౨. తన్మమాచక్ష్వ
విస్తారం దాశపుత్రీ కథం వృతా, రాజ్ఞా ధర్మవరిష్ఠేన సంశయం ఛిన్ధి సువ్రత. ౩.
సూతఉవాచ—శన్తనుర్నామ రాజర్షిర్మృగయా నిరతస్సదా, వనం జగామ నిఘ్న
న్వై మృగాంశ్చ మహిషాన్రురూన్. ౪. చత్వార్యేవ తు వర్షాణి పుత్రేణ సహ భూ

తిమి. అయం బాలో మమ సుతో అన్యో వాకశ్చ నాస్తీత్యర్థః. ౫౩—౬౩. న సస్మారేతి. పుత్ర
ముఖేన జాహ్నవీవిరహజదుఃఖస్య నాశాత్తాం నసస్మారేత్యర్థః. ౬౪—౬౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

ఏకోనషష్టిశ్లోకైస్తు సత్యవత్యతిసుందరీ, వృతా శంతనునా రాజ్ఞా కథేయం సమ్యగీర్యతే. గం
గయా సహ శంతనోర్వివాహాదికం శ్రుత్వా సత్యవతీవివాహకథాం పృచ్ఛంతి. వసూనామితి. ౧—౪.

పతిః, కుమారాణస్సుఖం ప్రాప కుమారేణ యథాహరః. ౫. ఏకదా విక్షిపన్బాణా న్వినిఘ్నన్దుష్టసూకరాన్, స కదాచిద్వనం ప్రాప్తః కాళిన్దీం సరితాం వరామ్. ౬. మహీపతిరనిర్దేశ్య మాజఘ్రౌ గన్ధముత్తమమ్, తస్య ప్రభవమన్విచ్ఛన్సంచచార వనాన్తరా. ౭. న మందారస్య గన్ధోఽయం మృగనాభిమదస్య న, చమ్పకస్య న మాలత్యా న కేతక్యా మనోహరః. ౮. న చానుభూతపూర్వోఽయం వాతి గన్ధవహాచ్ఛుభః, కుతోఽయమేతి వా సుత్రైవ మమఘ్రాణాని మోహయన్. ౯. ఇతి సంచిన్తయమానోఽసౌ బభ్రామ వనమండలమ్, మోహితో గన్ధలోభేన సన్దేహః పవనానుగః. ౧౦. యమునాయా నదీతటే సంస్థితాం చాపసన్నిభామ్, శృంగారరహితాం కాన్తాం సుస్థితాం మలినామ్బరామ్. ౧౧. దృష్ట్వా తాం ... తుష్టో మహీపతిః, అస్యా దేహస్య గన్ధోఽయమితి సంజాతనిశ్చయః. ౧౨. తాదృశం రూపమతీవ సున్దరం తథైవ గన్ధోఽఖిలలోకవిస్మృతః వయశ్చ తాం వృజ్జిన యౌవనం శుభం దృష్ట్వైవ రాజా కిల విస్మితోఽభవత్. ౧౩. కేయం సుతోషా సముపాగతాధునా దేవాఙ్గనా వా కిము మానుషీ సా, గన్ధర్వపుత్రీ కిల నాగకన్యా జానే కథం గన్ధవతీం సుకామినీమ్. ౧౪. సంచిన్త్యైవం మనసా నృపోఽసౌ వినిశ్చయం ప్రాప యదా తతస్స్వయమ్, గంగాం స్మరన్కామవశంగతోఽథ పప్రచ్ఛ కాన్తాం తటసంస్థితాం చ. ౧౫. కాసి ప్రియే కస్య సుతాసి కస్మాదిహస్థితా త్వం విజనే వరోరు, ఏకాకినీ కిం వద చారునేత్రే వివాహితా వాన వివాహితాసి. ౧౬. సంజాతకామోఽహమరాళనేత్రే త్వాం వీక్ష్య కాన్తాం చ మనోరమాం చ, బ్రూహి ప్రియే యాసి చికీర్షసి త్వం కిం చేతి సర్వం మమ విస్తరేణ. ౧౭. ఇత్యేవ ముక్తా సువతీ నృపేణ ప్రోవాచ తం సస్మితమంబుజేక్షణా, దాశస్య పుత్రీం త్వమవేహి రాజన్కన్యాం పితుశ్శాసనసంస్థితాం చ. ౧౮. తరీమిమాం ధర్మనిమిత్తమేవ సంవాహయామీహ జలే నృపేన్ద్ర, పితా గృహే మేఽద్య గతోఽస్తి కామం సత్యం బ్రవీమ్యర్థపతే తవాగ్రే. ౧౯. ఇత్యేవముక్త్వా విరరామ బాలా కామాతురస్తాం నృపతిర్బభాషే, కురు ప్రవీరం కురు మాం పతిం త్వం వృథా న గచ్ఛేన్ననుయౌవనస్తే. ౨౦. నచాస్తి పత్నీ

పుత్రేణ సహ భీష్మేణ సహ కుమారేణ స్కన్దేన. ౫. స కదాచిదితి. ప్రథమం వనం ప్రాప్తః పశ్చాద్వనమధ్యస్థాం సరిద్వరాం కాళిందీం యమునాం ప్రాప్త ఇత్యర్థః. ౬. అనిర్దేశ్యం నిర్ణేతుమశక్యమ్. తస్య గంధస్య ప్రభవముత్పత్తిస్థానమ్. ౭—౮. గంధవహో వాయుః. ౯. పవనానుగః పవనమనులక్షీకృత్య గంతా. ౧౦—౧౪. గంగాం స్మరన్ కాలవశం గతః కామేన రూషచిత్తస్సన్ యా గంగయాహం త్యక్తః సైవ గంగా కిం న స్యాత్ ఇతి తాం గంగాం స్మరన్ పప్రచ్ఛేత్యర్థః. ౧౫, ౧౬. అరాలనేత్రే కుటిలనేత్రే. ౧౭—౧౮. ధర్మనిమిత్తమేవేతి. అస్మాకం దాశానామయంధర్మోఽస్తీ

మమ వై ద్వితీయా త్వం ధర్మపత్నీ భవ మే మృగాక్షి, దాసోఽస్మి తేఽహం సతతం స్సదైవ మనోభవస్తాపయతి ప్రియే మామ్. ౨౧. గతా ప్రియా మమాం [illegible] త్య కాన్తా నాన్యా వృతాఽహం విధురోఽస్మి కాన్తే, త్వాం వీక్ష్య సర్వావయవాతి రమ్యాం మనోఽతిజాతం వివశం మదీయమ్. ౨౨. శ్రుత్వామృతాస్వాదరసం నృపస్య వచోఽతిరమ్యం ఖలు దాశకన్యా, ఉవాచ తం సాత్త్వికభావయుక్తా కృత్వాతిధైర్యం నృపతిం సుగన్ధా. ౨౩. యదాత్థ రాజన్ మయి తత్తథైవ మన్యేఽహమేతన్ను యథా వచస్తే, నాస్మి స్వతన్త్రా త్వమవేహి కామం దాతా పితా మేఽర్థయ తం త్వమాశు. ౨౪. న స్వైరిణీ హ్యస్మ్యపి దాశపుత్రీ పితుర్వశేఽహం సతతం చరామి, సచేత్ప్రదాతా ప్రథితః పితా మే గృహాణ పాణిం వశగాస్మి తేఽహమ్. ౨౫. మనోభవస్త్వాం నృప కిం దునోతి యథా పునర్మాం నవయౌవనాం చ, దునోతి తత్రాపి హి రక్షణీయా ధృతిః కులాచారపరంపరాసు. ౨౬. సూతఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్యా నృపతిః కామమోహితః, గతో దాశపతేర్గేహం తస్యా యాచనహేతవే. ౨౭. దృష్ట్వా నృపతిమాయాన్తం దాశోఽతివిస్మయంగతః, ప్రణామం నృపతేః కృత్వా కృతాఞ్జలిరభాషత. ౨౮. దాశఉవాచ—దాసోఽస్మి తవ భూపాల కృతార్థోఽహం తవాఽఽగమే, ఆజ్ఞాం దేహి మహారాజ యదర్థమిహ చాగమః. ౨౯. రాజోవాచ—ధర్మపత్నీం కరిష్యామి సుతామేతాం తవానఘ, త్వయా చేద్దీయతే మహ్యం సత్యమేతన్నృప, దాతవ్యం తు ప్రదాస్యామి న త్వదేయం కదాచన. ౩౦. దాశఉవాచ—కన్యారత్నం మదీయం చేద్యత్త్వం ప్రార్థయసే నృప, దాతవ్యం తు ప్రదాస్యామి న త్వదేయం కదాచన. ౩౧. తస్యాః పుత్రో మహారాజ త్వదన్తే పృథివీపతిః, సర్వథా చాభిషేక్తవ్యో నాన్యః పుత్రస్తవేతి వై. ౩౨. సూతఉవాచ—శ్రుత్వా వాక్యన్తు దాశస్య రాజా చిన్తాతురోఽభవత్, గాంగే

తి తన్నిమిత్తమిత్యర్థః. ౧౯—౨౧. వివశం కామాధీనమితి యావత్. ౨౨. అతిధైర్యమితి. అనేన సాపి కామాతురా జాతేతి బోధితమ్. ౨౩. యదాత్థ రాజన్నితి. హే రాజన్! యత్త్వాఽభిలషితం తదేతన్మమాప్యభిలషితమిత్యర్థః. ౨౪. న స్వైరిణీ న కులటాఽహమస్మి అపి తు కులీనస్య దాశస్య పుత్రీ. ౨౫. నను త్వత్పితా ప్రష్టవ్య ఇత్యవకాశః కామాన్ధస్య మమ నైవాస్తీతి చేత్తత్రాహ—మనోభవ ఇతి. యథా మాం పునర్నవయౌవనాం మనోభవో దునోతి క్లేశయతి తథా నృప త్వాం కిం దునోతి నైవ దునోతి పురుషాపేక్షయా అష్టగుణితకామస్య స్త్రీషు సత్త్వాత్. తథాప్యహం యథా ధైర్యేణ న విహ్వలాస్మి. ఏవం త్వయా తత్రాపి కామోద్భవేఽపి ధృతిః కులాచారపరంపరాసు యోగ్యా రక్షణీయేత్యర్థః. ౨౬—౩౦. ప్రార్థయసే చేదిత్యన్వయః. దాతవ్యం త్వవశ్యం దాతవ్యమేవాస్తి తద్వస్తు న గృహే స్థాపనీయం తాదృశో యది ప్రార్థయతే తదా అవశ్యం దాస్యామి. ౩౧. పుత్రస్తవేతి వై ఇతి. ఇతి యది తవేష్టం తదా దాస్యామీత్యర్థః. ౩౨. గాంగేయం మనసా రాజ్యాధిపం కృత్వా ప్రత్యుత్తరం నోవాచ. గాంగేయసదృశే పుత్రే సతి కథమేతస్యాః పు

యం మనసా కృత్వా నోవాచ నృపతిస్తదా. ౩౩. కామాతురో గృహం ప్రాప్తశ్చిన్తావిష్టో మహీపతిః, న పస్నౌ బుభుజే నాథ న సుష్వాప గృహం గతః. ౩౪. చిన్తాతురస్తు తం దృష్ట్వా పుత్రో దేవవ్రతస్తదా, గత్వాఽపృచ్ఛన్మహీపాలం తవసంతోషకారణమ్. ౩౫. దుర్జయః కోఽస్తి శత్రుస్తే కరోమి వశగన్తవ, కా చిన్తా నృపశార్దూల సత్యం వద నృపోత్తమ. ౩౬. కిం తేన జాతేన సుతేన రాజన్దుఃఖం న జానాతి ననాశయేద్యః, ఋణం గృహీత్వా సముపాగతోఽసౌ ప్రాగ్జన్మజం నాత్ర విచారణాస్తి ౩౭. విముచ్య రాజ్యం రఘునందనోఽపి తాతాజ్ఞయా దాశరథిస్తు రామః, వనం గతో లక్ష్మణజానకీభ్యాం సహైవ శైలం కిల చిత్రకూటమ్. ౩౮. సుతో హరిశ్చన్ద్ర నృపస్య రాజన్ యో రోహితశ్చేతి ప్రసిద్ధనామా, క్రీతోఽథ పిత్రా విపణౌ వ్రతశ్చ దాసార్పితో విప్రగృహే తు నూనమ్. ౩౯. తథాఽజిగర్తస్య సుతో వరిష్ఠో నామ్నా శునశ్శేప ఇతి ప్రసిద్ధః, క్రీతస్తు పిత్రా హ్యథ యూపబద్ధస్సం మోచితో గాధిసుతేన పశ్చాత్. ౪౦. పిత్రాజ్ఞయా జామదగ్న్యేన పూర్వం ఛిన్నం శిరో మాతురితి ప్రసిద్ధమ్, అకార్యమప్యాచరితం చ తేన గురోరనుజ్ఞా చ గరీయసీ కృతా. ౪౧. ఇదం శరీరం తవ భూప తేన క్షమోఽస్మి నూనం వద కిం కరోమ్యహమ్, నశోచనీయం మయి వర్తమానేఽప్యసాధ్యమర్థం ప్రతిపాదయామ్యదః. ౪౨. ప్రబ్రూహి రాజంస్తవ కాస్తి చిన్తా నివారయామ్యద్య ధనుర్గృహీత్వా, దేహేన మే చేచ్చరితార్థతా వా భవత్యమోఘా భవతశ్చికీర్షా. ౪౩. ధిక్తం సుతం యః పితురీప్సితార్థం క్షమోఽపి సన్న ప్రతిపాదయేద్యః, జాతేన కిం తేన సుతేన కామం పితుర్న చిన్తాం హి సముద్ధరేద్యః. ౪౪. సూత ఉవాచ—నిశమ్యేతి వచస్తస్య పుత్రస్య శంతనుర్నృపః, లజ్జమానస్తు మనసాతమాహ త్వరితం సుతమ్. ౪౫. రాజోవాచ—చిన్తా మే మహతీ పుత్ర యస్త్వమేకోఽసి మే సుతః, శూరోఽతిబలవాన్మానీ సంగ్రామేష్వపరాఙ్ముఖః. ౪౬. ఏకా

త్రాయ రాజ్యం దేయమితి భావః. ౩౩. తస్యాః పుత్రాయ రాజ్యదానే అనిష్టేఽపి సాత్విష్టైవేత్యాహ—కామాతుర ఇతి. ౩౪. దేవవ్రతో భీష్మః. ౩౫. ౩౬. దుఃఖం పితురితి శేషః. యో దుఃఖం పితుర్న నాశయతి స పుత్ర ఋణం ప్రాగ్జన్మని గృహీతం పిత్రా తద్గృహీతుమాగతోఽస్తీతి ధిక్తాదృశం పుత్రమిత్యర్థః. ౩౭. ౩౮. సుతో హరిశ్చన్ద్రేతి. దాసార్పితో లక్షణయా దాసత్వేనార్పిత ఇత్యర్థః. ఇయం కథా సప్తమస్కన్ధే వక్ష్యమాణా. ౩౯. తథాఽజీగర్తస్యేతి. ఇయమపి కథా సప్తమస్కన్ధే వక్ష్యమాణా. గాధిసుతేన విశ్వామిత్రేణ. ౪౦. పిత్రాజ్ఞయేతి. గురోరనుజ్ఞా గురోః పితుర్జమదగ్నేరిత్యర్థః. ౪౧. నక్షమోఽస్మి నూనమితి. యద్యపి కిమపి భవత్ప్రియం కర్తుం న క్షమః సమర్థోఽస్మి తథాప్యహం కిం కరోమీతి వద మయా కిం కర్తవ్యమితి వదేత్యర్థః. అదః ఇదమిత్యర్థః. ౪౨. దేహేనేతి. యది కార్యకారణే మమ దేహః పతతి తదా దేహేన చరితార్థతా మమ జాతా మమ దేహః సార్థకో జాతః, అథవా కార్యం జాతం తదా భవతశ్చికీర్షా అమోఘా సఫలా జాతా ఉభయతోఽపి ఫల

పత్యస్య మే తాత వృథేదం జీవితం కిల, మృతే త్వయి మృధే క్వాపి కిం కరోమి నిరాశ్రయః. ౪౭. ఏషా మే మహతీ చిన్తా తేనాద్య దుఃఖితోఽస్మ్యహమ్, నాన్యా చిన్తాస్తి మే పుత్ర యాం తవాగ్రే వదామ్యహమ్. ౪౮. సూతఉవాచ—తదా కర్ణ్యాథ గాంగేయో మన్త్రివృద్ధానపృచ్ఛత, నయాం వదతి భూపాలోఽద్య మహాన్య పరిప్లుతః. ౪౯. విత్తవార్తాం నృపస్యాద్య పృష్ట్వా యూయం వినిశ్చయాత్, సత్యం బ్రువన్తు మాం సర్వం తత్కరోమి నిరాకులః. ౫౦. తచ్ఛ్రుత్వా తే నృపామాత్యా సంవిజ్ఞాయ చ కారణమ్, శశంసుర్విదితార్థాస్తు గాంగేయ నృపచిన్తితమ్ ౫౧. మహా సైన్యగావృతో దాశస్య సదనం తదా, ప్రేమపూర్వముపాచేదం వినమ్రో జాహ్నవీసుతః. ౫౨. గాఙ్గేయఉవాచ—పిత్రే దేహి సుతాం తేఽద్య ప్రార్థయామి సుమధ్యమామ్, మాతా మేఽస్తు సుతేయం తే దాసోఽస్మ్యస్యాః సదాప్యహమ్. ౫౩. దాశఉవాచ:—త్వంగృహాణ మహాభాగపత్నీం కురు నృపాత్మజ, పుత్రోఽస్యా నభవేద్రాజా వర్తమానే త్వయీతి వై. ౫౪. గాంగేయఉవాచ—మాతేయం మమ దాశేయీ రాజ్యం నైవ కరోమ్యహమ్, పుత్రోఽస్యా సర్వథా రాజ్యం కరిష్యతి న సంశయః. ౫౫. దాశఉవాచ—సత్యవాక్యం మయా జ్ఞాతం పుత్రస్తే బలవాన్భవేత్, సోఽపి రాజ్యం బలాన్నూనం గృహ్ణీయాదితి నిశ్చయః. ౫౬. గాంగేయఉవాచ—నదారసఙ్గ్రహం నూనం కరిష్యామి హి సర్వథా, సత్యం మే వచనం తాత మయా భీష్మం వ్రతం కృతమ్. ౫౭. సూతఉవాచ:—ఏవం కృతాం ప్రతిజ్ఞాం తు నిశమ్య ఝష జీవకః, దదౌ సత్యవతీం తస్మై రాజ్ఞే సర్వాఙ్గశోభనామ్. ౫౮. అనేన విధినా తేన వృతా సత్యవతీ ప్రియా, న జానాతి పరం జన్మ వ్యాసస్య నృపసత్తమః. ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కంధే పఞ్చమోఽధ్యాయః.

మేవాస్తీత్యర్థః. ౪౩. సముద్ధరేన్నాశయేత్. ౪౪—౪౬. మృధే యుద్ధే కస్మాత్. ౪౭—౪౯. విత్తేతి. యూయం పృష్ట్వా నృపస్య వార్తాం విత్త జానీత. ౫౦. విదితార్థో జ్ఞాతార్థః. ౫౧—౫౫. సత్యం వాక్యమితి. త్వం యద్యపి సత్యవాక్యతయా రాజ్యం న కరిష్యసి తథాపి త్వత్సుతస్తు బలాద్రాజ్యం గృహ్ణీయాన్మమ దౌహిత్రస్యేత్యర్థః. ౫౬. మయావివాహే కృతే సత్యేఽపత్యభయమ్. తతో వివాహమేవాహం న కరిష్యామీతి భీష్మం భయం కరం వ్రతం మయా కృతమితి జానీహి ౫౭. ఝషజీవకో మత్స్యజీవనో దాశరాజః. ౫౮. నను వ్యాసమాతా అన్యస్త్రీ కథం తేన వివాహితేతి చేత్తత్రాహ—న జానాతీతి. తదుదరే వ్యాసస్య జన్మ రాజా న జానాతి కన్యైవేయమితి నిశ్చితమతి రిత్యర్థః. ఏతేన ధర్మజ్ఞేన రాజ్ఞా కథం దాశకన్యా అన్యస్త్రీ వివాహితేతి దూషణం నిరస్తమ్. కామాతురత్వాచ్చాశ్లాఘ్యమప్యాచరితమహో భగవత్యా అంతర్యామిరూపిణ్యా అయం మహిమా యదకార్యమపి మహద్భిః కారయతి కారయిత్వా చ స్వోపాసనాబలేన సర్వాన్మహీ కరోతీతి. అత ఏవ వక్ష్యతి—సప్తమస్కంధే. సోమసూర్యోద్భవా రాజానః సర్వే శక్త్యుపాసనయా మహత్త్వం ప్రాప్తా ఇతి. ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః,

ధృతరాష్ట్రాద్యుత్పత్తిః.

సూత ఉవాచ—ఏవం సత్యవతీ తేన వృతా శన్తనునా కిల, ద్వౌ పుత్రౌ చ తథా జాతౌ మృతౌ కాలవశాదుభౌ. ౧. వ్యాసేన క్షేత్రజో జాతో ధృతరాష్ట్రోఽన్ధ ఏవ చ, మునిం దృష్ట్వా చ కామిన్యా నేత్రసంమీలనే కృతే. ౨. శ్వేతరూపా యతో జాతా దృష్ట్వైవ వ్యాసం నృపాత్మజా, వ్యాసాత్పాండుస్సముత్పన్నః పాండుస్తేన న సంశయః. సంతోషితస్తయా వ్యాసో దాస్యా కామకలావిదా, విదురస్తు సముత్పన్నో ధర్మాంశస్సత్యవాక్ఛుచిః. ౪. రాజ్యే సంస్థాపితః పాండుః కనీయానపి మన్త్రిభిః, అన్ధత్వాద్ధృతరాష్ట్రోఽసౌ నాధికారే నియోజితః. ౫. భీష్మస్యానుమతే రాజ్యం ప్రాప్తః పాండుర్మహాబలః, విదురోఽప్యథ సుధీః మన్త్రకార్యే నియోజితః. ౬. ధృతరాష్ట్రస్య ద్వే భార్యే గాన్ధారీ సౌబలీ స్మృతా, ద్వితీయా చ తథా వైశ్యా గార్హస్థ్యేషు

ఏకసప్తతిపద్యైస్తు వ్యాసాత్పాండ్వాద్యుత్పత్తిః, పాండవానాం తదుత్పత్తిః సంక్షేపాదిహ కథ్యతే. ప్రథమాధ్యాయే ప్రశ్నాః కృతాస్తేషాం సర్వేషాముత్తరమేతత్పర్యంతం దత్తమ్. కథం గోలకాపుత్రాద్విదురాదిత శంకా కేవలమవశిష్టా తస్యోత్తరమాహ—ఏవం సత్యవతీతి. ద్వౌ పుత్రౌ చిత్రాంగద విచిత్రవీర్యౌ. ఏకతార్థం గోలకాపుత్రాద్విదురాదిత్యపి ద్రష్టవ్యా గోలకా వంశసంరక్షణార్థముత్పాదితావిత్యాహ—కాలవశాదితి. ఇదముత్తరాన్వయ్యపి. యతో వంశచ్ఛేదకాలస్సమాగతస్తద్వశాం దేవేత్యర్థః. ఏతేన ధార్మికేణ వ్యాసేన కథం భ్రాతృభార్యాగమనం కృతమితి శంకా నిరస్తా. వంశోచ్ఛేదప్రాప్తావేతాదృశకర్మకరణే వేదాజ్ఞాయాః సత్త్వాదితి. ఇదం కలియుగాతిరిక్తపరమ్. ౧. అంధత్వే నిమిత్తమాహ—మునిం దృష్ట్వేతి. జటిలవ్యాసం దృష్ట్వా తత్రానురాగాభావేన స్త్రియా నేత్రనిమీలనే కృతే సతి నిమిత్తవశాదంధో జాత ఇత్యర్థః. ౨. శ్వేతరూపేతి. మునిం దృష్ట్వా తత్రానురాగాభావాన్నిష్ప్రభా శ్వేతా జాతేతి హేతోః స్వస్మిన్ననురాగాభావాద్వ్యాసస్య కోప ఉత్పన్నస్తస్మాద్ధేతోః పుత్రః పాండుః శ్వేత ఉత్పన్నః. ౩. యదా పునర్వ్యాసాంతే విచిత్రవీర్యపత్నీ ప్రేషితా సా న గతా తయా స్వకీయా దాసీ ప్రేషితా శృంగారాదిరసైః కామకలావిదా కామశాస్త్రాభిజ్ఞయా దాస్యా వ్యాసః సంతోషితస్తత్సంతోషవశాత్సామ్యక్పుత్రో విదుర ఉత్పన్నః. ౪. ప్రథమాధ్యాయమారభ్యైతావత్పర్యంతమృషిభిర్యే యే ప్రశ్నాః కృతాస్తేషాముత్తరమేతత్పర్యంతం సూతేన క్రమేణ దత్తమితః పరమపృష్టమప్యృషిభిః పాండవాఖ్యానం జనమేజయపర్యంతం సూతేన కథ్యతే. తత్ప్రయోజనం త్వగ్రే జనమేజయాయ స్వపూర్వజదుర్గతిగతపాండవోద్ధారార్థం వ్యాసో దేవీభాగవతం కథయామాసేతి వక్తవ్యమస్తి. తత్ర కే పాండవాః? కించ తైః దురితమాచరితం? కో జనమేజయః?ఇత్యాకాంక్షా స్యాత్తన్నివృత్త్యర్థం ప్రకృతమపృష్టమప్యాఖ్యానం పాండవానాం వక్తుమారభతే—రాజ్యే సంస్థాపిత ఇతి. నను శుకాయ భాగవతోపదేశసమయే జనమేజయోత్పత్త్యభావేన జనమేజయాయోపదిష్టం భాగవతమితి కథా శుకోపదిష్టభాగవతే అసంగతేతి చేన్న—వ్యాసస్య సర్వజ్ఞత్వేన జనమేజయం ప్రత్యేవం వక్తా అస్మీత్యభిప్రాయేణ పూర్వమేవ గ్రంథం భవిష్యాఖ్యానఘటితం కృత్వా శుకాయోపదిదేశేతి కల్పనాత్. ౫—౬. సౌబలీ సుబలస్యాపత్యం కన్యా.

ప్రతిష్ఠితా. ౭. పాండోరపి తథా పత్న్యౌ ద్వే ప్రోక్తే వేదవాదిభిః, శౌరసేనీ తథా కున్తీ మాద్రీ చ మద్రదేశజా. ౮. గాన్ధారీ సుషువే పుత్రశతం పరమశోభనమ్. వైశ్యాప్యేకం సుతం కాన్తం యుయుత్సుం సుషువే ప్రసూః. ౯. కున్త్యాః ప్రథమం కన్యా సూర్యాత్కర్ణం మనోహరమ్, సుషువే పితృగేహస్థా కన్యాభావా దుపరిగ్రహాః. ౧౦. ఋషయఊచుః— కిమేతత్స్వవిచిత్రం త్వం భాషసే మునిసత్తమ, జనితశ్చ సుతః పూర్వం పాండునా సా వివాహితా. ౧౧. సూర్యాత్కర్ణః కథం జాతః కన్యాయాం వదవిస్తరాత్, కన్యా కథం పునర్జాతా పాండునా సా వివాహితా. ౧౨. సూతఉవాచ—శూరసేనసుతా కున్తీ బాలభావే యదా ద్విజాః, కున్తిభోజేన రాజ్ఞా తు ప్రార్థితా కన్యకాశుభా. ౧౩. కున్తిభోజేన సా బాలా పుత్రీ తు పరికల్పితా, సేవనార్థస్తుదీప్తస్య విహితా చారుహాసినీ. ౧౪. దుర్వాసాస్తు మునిః ప్రాప్తశ్చాతుర్మాస్యే స్థితో ద్విజః, పరిచర్యా కృతా కున్త్యా మునిస్తోషం జగామహ. ౧౫. దదౌ మన్త్రం శుభం తస్యై యేనాహూతస్సురస్స్వయమ్, సమాయాతి తథా కామం పూరయిష్యతి వాఞ్ఛితమ్. ౧౬. గతే మునౌ తతః కున్తీ నిశ్చయార్థం గృహే స్థితా, చింతయామాస మనసాకం సురం సముచితం న్వయే. ౧౭. ఉదితశ్చ తదాభానుస్తయా దృష్టో దివాకరః, మన్త్రోచ్చారం తథా కృత్వా చాహూతస్తిగ్మగుస్తదా. ౧౮. మణ్డలాన్మానుషం రూపం కృత్వాసర్వాతిపేశలమ్, ఆజగామ తదాకాశాత్సమీపే తత్ర మన్దిరే. ౧౯. దృష్ట్వాదేవం సమాయాతం కున్తీ విస్మయమానసా, ...భానుం సువిస్మితా, వేపమానా రజోదోషం ప్రాప్తా సద్యస్తు భామినీ. ౨౦. కృతాఞ్జలిః స్థితా సూర్యం బభాషే చారులోచనా, సుప్రీతా దర్శనేనాద్య గచ్ఛత్వం నిజమణ్డలమ్. ౨౧. సూర్యఉవాచ—ఆహూతోఽస్మి కథం కున్తి త్వయా మన్త్రబలేన వై, న మాం భజసి కస్మాత్త్వం సమాహూయ పురోగతమ్. ౨౨. కామార్తోఽస్మ్యసితాపాంగి భజమాంభావసంయుతమ్, మన్త్రేణాధీనతాం ప్రాప్తం క్రీడితుంనయ

---

౭. శూరసేనస్యాపత్యం కన్యా శౌరసేనీ మద్రదేశజా మద్రదేశరాజజేత్యర్థః. ౮—౧౦. జనితః తర్హి సూర్యాత్కర్ణః కథముత్పన్నః, కన్యావస్థాయాం వ్యభిచారేణోత్పత్తౌ తు పునః కన్యా కథం జాతా కన్యాత్వాభావే పాండునా కథం సా వివాహితేత్యాహ—సూర్యాత్కర్ణ ఇతి. ౧౧. పిత్రా యది సా న వివాహితా చేతి. బాల్యభావే యదాస్థితా కుంతీ తదా కుంతిభోజేన రాజ్ఞా మమ కన్యా నాస్తి భవత్కన్యా మహ్యం దేహీతి ప్రార్థితః శూరసేనస్తస్మై కన్యాం దత్తవానిత్యర్థః. ౧౨. యః ౧౩. దీప్తస్యాగ్నివహ్నేః ప్రస్థితస్యాగ్నేః. ౧౪—౧౫. యేన మంత్రేణ సురో వాయో వా కో వా సమాయాతి సమాయాస్యతి. ౧౬—౧౮. పేశలం సుందరమ్. ౧౯. రజోదోషం ప్రాప్తా రజస్వలా జాతేత్యర్థః. ౨౦. సుప్రీతాస్మి త్వం గచ్ఛ మమ త్వద్దర్శనాతిరిక్తం ప్రయోజనాంతరం నాస్తీత్యర్థః. ౨౧—౨౩. న దుర్వాచ్యా దు

షామితి. ౨౩. కుంత్యువాచ—కన్యాఽస్మ్యహం సుధర్మజ్ఞ సర్వసాక్షిన్నమామ్యహమ్, తవాప్యహం నదుర్వాచ్యా యాచే కన్యాఽస్మి సువ్రత. ౨౪. సూర్య ఉవాచ—లజ్జా మే మహతీ చాద్య యది గచ్ఛామ్యహం వృథా, వాచ్యతాం సర్వదేవానాం యాస్యామ్యత్ర న సంశయః. ౨౫. శప్స్యామి త్వాం ద్విజం చాఽద్య యేన మన్త్రస్సమర్పితః, త్వాంచాపి సుభృశం కున్తి నోచేన్మాం త్వం భజిష్యసి. ౨౬. కన్యాధర్మస్థిరస్తే స్యాన్న జ్ఞాస్యంతి జనాః కిల, మత్సమస్తు తథా పుత్రో భవితా తే వరాననే. ౨౭. ఇత్యుక్త్వా తరణిః కున్తీం తన్మనస్కాం సులజ్జితామ్, భుక్త్వా జగామ దేవేశో వరం దత్త్వాఽభివాంఛితమ్. ౨౮. గర్భం దధార సుశ్రోణీ సుగుప్తే మన్దిరే స్థితా, ధాత్రీ వేద ప్రియాఖ్యాతా న మాతా న జనస్తథా. ౨౯. గుప్తేఽసద్మని పుత్రస్తు జాతశ్చాతిమనోహరః, కవచేనాతిరమ్యేణ కుణ్డలాభ్యాం సమన్వితః. ౩౦. ద్వితీయ ఇవ సూర్యస్తు కుమార ఇవ చాపరః, కరే కృత్వాఽథ ధాత్రేయీ తామువాచ సులజ్జితామ్. ౩౧. కాంచిన్తాం కరభోరు త్వమాధత్సేఽద్య స్థితాస్మ్యహమ్, మంజూషాయాం సుతం కున్తీ ముఞ్చన్తీ వాక్యమబ్రవీత్. ౩౨. కింకరోమి సుతార్తాహం త్యజే త్వాం ప్రాణవల్లభమ్, మన్దభాగ్యా త్యజామి త్వా సర్వలక్షణసంయుతమ్. ౩౩. పాతు త్వాం సగుణా గుణా భగవతీ సర్వేశ్వరీ చామ్బికా స్తన్యం సైవ దదాతు విశ్వజననీ కాత్యాయనీ కామదా, ద్రక్ష్యేఽహం ముఖపఙ్కజం సులలితం ప్రాణప్రియాఽహం కదా త్యక్త్వా త్వాం విజనే వనే రవిసుతం దుష్టా యథా స్వైరిణీ. ౩౪. పూర్వస్మిన్నపి జన్మని త్రిజగతాం నేత్రీ న చారాధితా నధ్యాతం పదపఙ్కజం సుఖకరం దేవ్యాశ్శివాయాశ్చిరమ్, తేనాహం సుతదుఃఖగాస్మి సతతం త్యక్త్వా పునస్త్వాం వనే తప్స్యామి ప్రియపాతకం చ భజతీ బుద్ధ్యా కృతం యత్స్వయమ్. ౩౫. సూత ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా తం సుతం కున్తీ మంజూషాయాం ధృతం కిల, ధాత్రీహస్తే దదౌ భీతా జనదర్శనతస్తథా. ౩౬. స్నాత్వా త్రస్తా తదా కున్తీ పితృవేశ్మన్యువాస సా, మంజూషా వహమానా చ ప్రాప్తా హ్యధిరథేన వై. ౩౭. రాధా సూతస్య

ర్వాక్యవిషయా నాస్మి యతోఽహం కులకన్యాస్మి ౨౪. వాచ్యతాం. నిన్ద్యతామ్. ౨౫—౨౮. ఏకా ధాత్రీ వేద నాన్యో జనః. ౨౯—౩౧. కాంచిన్తామితి. అహం త్వదాజ్ఞాధారికా స్థితాస్మి యద్యత్త్వయా జ్ఞాప్యతే తత్సర్వం క్రియతే తతః కాం చిన్తా మాధత్సే ధారయసి నైతాదృశీ చిన్తా స్త్రీత్యర్థః. తతో మంజూషాయాం, స్థాపితం పుత్రం నద్యాం త్యక్తుమిచ్ఛన్తీ కున్తీ ప్రాహేత్యర్థః. ౩౨.౩౩. సర్వేశ్వరీం భగవతీం స్మృత్వా దదాతి పాతు త్వామితి అధునా త్వాం త్యక్త్వా తవ ముఖపంకజం కదా ద్రక్ష్యే ఇత్యన్వయః. ౩౪. సుతప్రియేతి సంబోధనద్వయమ్. ౩౫. ధాత్రీహస్తే ఇతి గంగాయాం త్యక్తుం దదౌ. ౩౬.౩౭. అధిరథస్య సూతస్య భార్యా రాధా తయా

భార్యావై తయా సా ప్రార్థితస్సుతః,కర్ణోఽభూద్బలవాన్వీరః పాలితస్సూతసద్మని. ౩౮. కున్తీవివాహితా కన్యా పాణ్డునా సా స్వయంవరే,మాద్రీ చైవ వాసా భార్యా మద్ర రాజసుతా శుభా. ౩౯. మృగయాం రమమాణస్తు వనే పాణ్డుర్మహాబలః, జఘాన మృగబుద్ధ్యా తు రమమాణం మునిం వనే. ౪౦. శప్తస్తేన తదా పాణ్డుర్మునినా కోపితేన చ, స్త్రీసఙ్గం యది కర్తాసి తదా తే మరణం ధ్రువమ్. ౪౧. ఇతి శప్తస్తు మునినా పాణ్డుశ్శోకసమన్వితః, త్యక్త్వా రాజ్యం వనే వాసం చకార భృశదుఃఖితః. ౪౨. కున్తీ మాద్రీ చ భార్యే ద్వే జగ్మతుస్సహసఙ్గతే, సేవనార్థం పతేర్ధర్మం సంశ్రితే మునిసత్తమాః. ౪౩. గఙ్గాతీరే స్థితః పాణ్డుర్మునీనామాశ్రమేషు చ, శృణ్వానో ధర్మశాస్త్రాణి చకార దుశ్చరం తపః ౪౪. కథాయాం వర్తమానాయాం కదాచిద్ధర్మసంశ్రితమ్, అశృణోద్వచనం రాజా సుపుష్టం మునిభాషితమ్.౪౫. అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి స్వర్గే గన్తుం పరంతప, యేన కేనాప్యుపాయేన పుత్రస్య జననం చరేత్. ౪౬. అంశజః పుత్రికాపుత్రః క్షేత్రజో గోళకస్తథా, కుణ్డస్సహోఢః కానీనః క్రీతః ప్రాప్తస్తథా వనే.౪౭. దత్తః కేనాపి చాశక్తౌ ధనగ్రాహిసుతాస్స్మృతాః,ఉత్తరోత్తరతః పుత్రా నికృష్టా ఇతి నిశ్చయః. ౪౮. ఇత్యాకర్ణ్య తదా ప్రాహ కున్తీం కమలలోచనామ్, సుతముత్పాదయాశు త్వం మునిం గత్వా తపోన్వితమ్.౪౯. మమాజ్ఞయా నదోషస్తే పురా రాజ్ఞా మహాత్మనా, వసిష్ఠాజ్జనితః పుత్రః సౌదాసేనేతి మే శ్రుతమ్. ౫౦. తం కున్తీ వచనం ప్రాహ మమ మన్త్రోఽస్తి కామదః, దత్తో దుర్వాససా పూర్వం సిద్ధిదస్సర్వథా ప్రభో. ౫౧. నిమన్త్రయేఽహం యం దేవం మన్త్రేణానేన పార్థివ, ఆగచ్ఛేత్సర్వథా సోవై మమ పార్శ్వే నియన్త్రితః. ౫౨. భర్తుర్వాక్యేన సా తత్ర స్మృత్వా ధర్మం సురోత్తమమ్, సఙ్గమ్య సుషువే పుత్రం ప్రథమం చ యుధిష్ఠిరమ్. ౫౩. వాయోర్వృకోదరం పుత్రం జిష్ణుం చైవ శతక్రతోః, వర్షే వర్షే త్రయః పుత్రాః కున్త్యాం జాతా మహాబలాః.౫౪.మాద్రీ ప్రాహ పతిం పాణ్డుం

సుతః ప్రార్థితః పుత్రత్వేన స్వీకృత ఇత్యర్థః. ౩౮—౪౬. అంశజః స్వవీర్యజః. పుత్రికాపుత్రః కన్యాపుత్రః అస్యాం జాయమానః పుత్రో మమేతి సంకేతితః క్షేత్రజః "యస్తల్పజః ప్రమీతస్య క్లీబస్య వ్యాధితస్య వా స్వధర్మేణ నియుక్తాయాం సపుత్రః క్షేత్రజః స్మృత" ఇతి మనుః. గోలక ఇత్యేకః స్వక్షేత్రే స్వస్త్రియాం మృతే భర్తరి జాయమానో గోలకః అమృతే జారజః కుణ్డః సహోఢజస్తు గర్భే స్థితో గర్భిణ్యాం పరిణీతాయాం యః పరిణీతః స వోఢుః పుత్రః కానీనః పితృవేశ్మని కన్యాతు యం పుత్రం జనయేద్రహః. తం కానీనం వదేన్నామ్నేతి. క్రీతో మాల్యేన గృహీతః వనే ప్రాప్తశ్చ. ౪౭. అశక్తౌ పుత్రపాలనాసామర్థ్యే కేనాపి దత్తః ఏతే ధనగ్రాహిసుతా భవంతి. ౪౮—౫౧. సోవై ఇత్యత్ర సంధిరార్షః. ౫౨. సంగమ్య మిథునీభూయ. ౫౩.౫౪. పుత్రం మే ఇతి, దేహీతి శేషః. కురుసత్తమేతి సంబోధనమ్. యద్వా పుత్రం మే కురు హే సత్తమేతి సంబో

పుత్రం మే సుపుషస్తమ, కిం కరోమి మహారాజ దుఃఖనాశాయ మే ప్రభో. ౫౫. ప్రార్థితా పతినా కున్తీ దదౌ మన్త్రం దయాన్వితా, ఏకపుత్రప్రబంధేన మాద్రీ పతిమతే స్థితా. ౫౬. స్మృత్వా తదాశ్వినౌ దేవౌ మద్రరాజసుతాసుతౌ, నకులం సహదేవఞ్చ సుషువే వరవర్ణినీ. ౫౭. ఏవన్తే పాణ్డవాః పఞ్చ క్షేత్రోత్పన్నాస్సురాత్మజాః, వర్షే వర్షాన్తరే జాతా వనే తస్మిన్ద్విజోత్తమాః. ౫౮. ఏకస్మిన్సమయే పాణ్డుర్మాద్రీం దృష్ట్వాథ నిర్జనే, ఆశ్రమే చాతికామార్తో జగ్రాహాగతవైశసః. ౫౯. మామామామేతి బహుధా నిషిద్ధోఽపి తయా భృశమ్, ఆలిలిఙ్గ ప్రియాం నైవాప్తపాత ధరణీతలే. ౬౦. యథా వృక్షగతా వల్లీ ఛిన్నే పతతి వై ద్రుమే, తథా సా పతితా బాలా కుర్వంతీ రోదనం బహు. ౬౧. శ్రుత్వాగతా తదా కున్తీ రుదన్తీ బాలకాస్తథా మునయశ్చ మహాభాగా శ్రుత్వా కోలాహలం తదా. ౬౨. మృతః పాణ్డుస్తదా సర్వే మునయస్సంశితవ్రతాః, వహ్నిభిర్విధిం కృత్వా గంగాతీరే తదా దహన్. ౬౩. చక్రే సహైవ గమనం మాద్రీ దత్వా సుతౌ శిశూ, కున్త్యై ధర్మం పురస్కృత్య సతీనాం సత్యకామతః. ౬౪. జలదానాదికం కృత్వా మునయస్తత్ర వాసినః పఞ్చపుత్రయుతాం కున్తీం మనయన్ హాస్తినాపురమ్. ౬౫. తాం ప్రాప్తాఞ్చ సమాజ్ఞాయ గాఙ్గేయో విదురస్తథా, నాగరా ధృతరాష్ట్రస్య సర్వే తత్ర సమాయయుః ౬౬. పప్రచ్ఛుశ్చ జనాస్సర్వే కస్య పుత్రా వనాననే, పాణ్డోశ్శాపం సమాజ్ఞాయ కున్తీ దుఃఖాన్వితా తదా. ౬౭. తానువాచ సురాణాం వై పుత్రాః కురుకులోద్భవాః, విశ్వాసార్థే సమాహూతాః కున్త్యా సర్వే సురాస్తదా. ౬౮. ఆగత్య ఖేతద్యాతైస్తు కథితం నస్సుతాః కిల, భీష్మేణ సత్కృతం వాక్యం దేవానాం సత్కృతాస్సుతాః. ౬౯. గతా నాగపురం సర్వే తానాదాయ సుతాన్ వధూమ్, భీష్మాదయః ప్రీతచిత్తాః పాలయామాసు రర్థతః, ఏవం పార్థాస్సముత్పన్నా గాఙ్గేయేనాథ పాలితాః. ౭౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

ధనమ్. ౫౫. ఏకపుత్రప్రబంధేన ఏకపుత్రోద్దేశేన. ౫౬. తదనంతరం మాద్రీ అశ్వినీ కుమారౌ స్మృత్వా మద్రరాజసుతా సా నకులః సహదేవశ్చేత్యేతౌ సుతౌ సుషువే ఇతి సంబంధః. ౫౭.౫౮. ఆగతవైశసః ప్రాప్తమరణః. ౫౯—౬౬. పాండోః శాపం సమాజ్ఞాయ కస్యేమే పుత్రా ఇతి సర్వే పప్రచ్ఛుః. ౬౭.౬౮. తైః సురైర్నోఽస్మాకం దేవానాం సుతా ఇతి కథితమ్. వధూం కుంతీం చ అర్థతో యథాయోగ్యం ధనాదిభిః. ౭౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరాదిచరితమ్.

సూతఉవాచ—పఞ్చానాం ద్రౌపదీ భార్యా సామాన్యా సా పతివ్రతా, పఞ్చపుత్రాస్తు తస్యాస్సుస్వభర్తృభ్యోఽతివ సున్దరాః. ౧. అర్జునస్య తథా భార్యా కృష్ణస్య భగినీ శుభా, సుభద్రా యా హృతా పూర్వం జిష్ణునా హరిసమ్మతే. ౨. తస్యాం జాతో మహావీర్యో నిహతోఽసౌ రణాజిరే, అభిమన్యుర్హతాః పఞ్చ ద్రౌపద్యాశ్చ సుతాః కిల. ౩. అభిమన్యోర్వరా భార్యా వైరాటీ చాతిసున్దరీ, కులాన్తే సుషువే పుత్రం మృతో బాణాగ్నినా శిశుః. ౪. జీవితస్తు కృష్ణేన భాగినేయసుతస్స్వయమ్, ద్రౌణిబాణాగ్నినా దగ్ధః ప్రతాపేనాద్భుతేన చ. ౫. పరిక్షీణేషు వంశేషు జాతో యస్మాద్వరస్సుతః, తస్మాత్పరిక్షితో నామ విఖ్యాతః పృథివీతలే. ౬. నిహతేషు చ పుత్రేషు ధృతరాష్ట్రోఽతిదుఃఖితః, తస్థౌ పాణ్డవరాజ్యే చ భీమవాగ్బాణపీడితః. ౭. గాన్ధారీ చ తథా తిష్ఠత్పుత్రశోకాతురా భృశమ్, సేవాం తయోర్దివారాత్రం చకారార్తో యుధిష్ఠిరః. ౮. విదురోఽప్యతిధర్మజ్ఞః ప్రజ్ఞానేత్రమబోధయత్, యుధిష్ఠిరస్యానుమతే భ్రాతృపార్శ్వే వ్యతిష్ఠత. ౯. ధర్మపుత్రోఽపి ధర్మాత్మా చకార సేవనం పితుః, పుత్రశోకోద్భవం దుఃఖం తస్య విస్మారయన్నివ. ౧౦. యథా శృణోతి వృద్ధోఽసౌ తథా భీమోఽతిరోషితః, వాగ్బాణేనాహనత్తంతు శ్రావయన్సంస్థితాన్జనాన్. ౧౧. మయా పుత్రా హతాస్సర్వే దుష్టస్యాన్ధస్య తే రణే, దుశ్శాసనస్య రుధిరం పీతం హృద్యం తథా భృశమ్. ౧౨. భునక్తి పిణ్డమన్ధోఽయం మయా దత్తం గతత్రపః, ధ్వాంక్షవద్వాశ్వవచ్చాపి వృథా జీవత్యసౌ జనః. ౧౩. ఏవంవిధాని రూక్షాణి శ్రావయత్యనువాసరమ్, ఆశ్వాసయతి ధర్మాత్మా మూర్ఖోఽయమితి చాబ్రువన్. ౧౪. అష్టాదశైవ వర్షాణి స్థిత్వా తత్రైవ దుఃఖితః, ధృతరాష్ట్రో వనే యానం ప్రార్థయామాస ధర్మజమ్. ౧౫. అయాచత ధర్మపుత్రం ధృతరాష్ట్రో మహామతిః, పుత్రేభ్యోఽహం దదామ్యద్య నిర్వాపం విధిపూర్వకమ్. ౧౬. వృకోదరేణ సర్వేషాం కృతమౌర్ధ్వదైహికమ్, న కృతం మమ పుత్రాణాం పూర్వవైరమనుస్మరన్. ౧౭. దదాసి చేద్ధనం మహ్యం కృత్వా చైవౌర్ధ్వదైహికమ్, గమిష్యేఽహం వనం తప్తుం తపస్స్వర్గఫలప్రదమ్. ౧౮. ఏకాన్తే విదురేణో

అష్టషష్టిశ్లోకవర్యైః పాండవానాం కథానకమ్. మృతానాం దర్శనం దేవీ ప్రసాదాదిహ కథ్యతే. పంచానామితి. ౧. జిష్ణునా అర్జునేన హరిసంమతే సతి. కృష్ణానుమతేనేత్యర్థః. ౨-౩. వైరాటీ విరాటకన్యా ఉత్తరా కులాన్తే కులక్షయే సతి సపుత్రో గర్భఏవాశ్వత్థామబాణాగ్నినా మృతః. ౪. పునర్ద్రౌణిరశ్వత్థామా తస్య బాణాగ్నినిర్దగ్ధో భాగినేయో భగిన్యా అపత్యం భాగినేయో అభిమన్యుస్తస్య సుతోఽద్భుతప్రతాపేన కృష్ణేన జీవిత ఇత్యన్వయః. ౫. తస్య పుత్రస్య జీవితస్య పరీక్షితనామ కిన్నిమిత్తం! తత్రాహ—పరిక్షీణేష్వితి. ౬—౧౩. ధర్మాత్మా ధర్మరాజః. ౧౪. ధర్మజం యమధర్మాజ్జాతం యుధిష్ఠిరమ్. ౧౫—౧౬. నిర్వాపకామినే పుత్రపిండప్రదానకామవతే.

[illegible] రాజా [illegible] సుతశ్చ యః, ధనం దాతుం సమిచ్ఛన్వై ధృతరాష్ట్రాయ చార్థినే. ౧౯. సమాహూయాథ నిజాన్భ్రాతౄ నువాచ నృపతిస్తతః, ధనం దాస్యే మహాభాగాః పిత్రే నిర్ధనకామినే. ౨౦. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం భ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్యామితతేజసః, సంప్రహస్య మహాబాహు ర్భీమసేనో ఽబ్రవీదిదమ్. ౨౧. ధనం దేయం మహాభాగ దుర్యోధనహితాయ కిమ్, అసౌ హి సుఖమాప్నోతి మూర్ఖత్వం కిమతః పరమ్. ౨౨. తేన దుర్యోధనేనాస్య దుఃఖం ప్రాప్తం వనే ఽ యమ్, ద్రౌపదీ చ మహాభాగా సమానీతా దురాత్మనా. ౨౩. [illegible] సువ్రత, పాపత్వం చ కృతం [illegible] త్వం న చేత్ [illegible] వేత్సి షీ[illegible] కథమ్, సూపకారో [illegible] హత్వా [illegible]. ౨౫. బృహన్నల[illegible] కథం [illegible] కృత్వా వేషం మహాబాహు ర్యోషాయా వాసవాత్మజః. ౨౬. గాన్ధర్వ[illegible] శోభితా, [illegible] వపుః ప్రాప్య [illegible]. ౨౭. దృష్ట్వా వేణీం కృతాం మూర్ధ్ని కజ్జలం లోచనే తథా, అసిం గృహీత్వా తరసా హన్మ్యహం నాన్యథా సుఖమ్. ౨౮. అపృష్ట్వా చ మహీపాలం నిక్షిప్తో ఽగ్ని స్త్వయా గృహే, దగ్ధుకామశ్చ పాపాత్మా నిర్దగ్ధో ఽసౌ పురోచనః. ౨౯. కీచకా నిహతాస్సర్వే త్వామపృష్ట్వా జనాధిప, న తథా నిహతాస్సర్వే సభార్యా ధృతరాష్ట్రజాః. ౩౦. మూర్ఖత్వం తవ రాజేన్ద్ర గన్ధర్వేభ్యశ్చ మోచితాః, దుర్యోధనాదయః కామం శత్రవో నిగడీకృతాః. ౩౧. దుర్యోధనహితాయాద్య ధనం దాతుం త్వమిచ్ఛసి, నాహం దదే మహీపాల సర్వథా ప్రేరితస్త్వయా. ౩౨. ఇత్యుక్త్వా నిర్గతే భీమే త్రిభిః పరివృతో నృపః, దదౌ విత్తం సుబహుళం ధృతరాష్ట్రాయ ధర్మజః. ౩౩. కారయా

---

౨౦. మారుతిర్భీమసేనః. ౨౧. అసౌ ఽయ మ్మేతాదృశదుష్టో ధృతరాష్ట్రో ఽసీత్యర్థః. ౨౨. దురాత్మనా దుశ్శాసనేన సభాయామితి శేషః. ౨౩.౨౪. [illegible]ధం జరాసంధం హత్వా లబ్ధయశా ఽహం విరాటస్య సూపకారో ఽభూవమేతాదృశః [illegible] త్వం [illegible] చేదితా [illegible] న చేదిత్యర్థః. ౨౫. వాసవాత్మజో దేవేంద్రజః. ౨౬.౨౭. దృష్ట్వేతి. అర్జునస్య మూర్ధ్ని కృతాం వేణీం లోచనే కజ్జలం చ దృష్ట్వా దుఃఖితస్య మమ కదా సుఖం స్యాదిత్యహం ధృతరాష్ట్రమసిం గృహీత్వా తరసా వేగేన హస్తకే హన్మి హత్వా [illegible] నాన్యథేత్యర్థః. ౨౮. అపృష్ట్వా భీష్మాదిభిరపి చార్యైరిత్యర్థః. యేన దుష్టేన మయా గృహే మయా సురవిద్యానిర్మితే లాక్షాగృహే అగ్నిర్నిక్షిప్తః. నిర్దగ్ధో ఽసౌ దుష్టాత్మా అస్మద్దైవేనైవ కేవలం నత్వస్మాకం రక్షకః కశ్చిదాసీదేతాదృశం మహద్దుఃఖమస్మాభిస్త్వత్ప్రసాదాదేవ లబ్ధమితి భావః. ౨౯. న తథేతి. అయం మనసి ఖేదో ఽద్యాపి వర్తత ఇత్యర్థః. ౩౦. గంధర్వేణ నిగడీకృతా బద్ధా దుర్యోధనాదయః శత్రవః త్వయా మోచితాః ఇదం తవ మూర్ఖత్వమేవ. ఏతాదృశేషు దయా నైవ విధేయేత్యర్థః. ౩౧. ౩౨. త్రిభిరర్జుననకుల

మాస విధివత్పుత్రాణాం చౌర్ధ్వదేహికమ్, దదౌ దానాని విప్రేభ్యో ధృతరాష్ట్రోఽమ్బికాసుతః. ౩౪. కృత్వోర్ధ్వదేహికం సర్వం గాన్ధార్యా సహితో నృపః, ప్రవివేశ వనం తూర్ణం కున్త్యా చ విదురేణ చ. ౩౫. సఞ్జయేన పరిజ్ఞాతో నిర్గతోఽసౌ మహామతిః, పుత్రైర్నివార్యమాణాపి శూరసేనసుతా గతా. ౩౬. విలపన్భీమసేనోఽపి తథాఽన్యే చాపి కౌరవాః, గఙ్గాతీరాత్పరావృత్య యయుస్సర్వే గజాహ్వయమ్. ౩౭. తే గత్వా జాహ్నవీతీరే శతయూపాశ్రమం శుభమ్, కృత్వా తృణైః కుటీం తత్ర తపస్తేపుస్సమాహితాః. ౩౮. గతాన్యబ్దాని షట్తేషాం యదా యాతా హి తాపసాః, యుధిష్ఠిరస్తు విరహాదనుజానిదమబ్రవీత్. ౩౯. స్వప్నే దృష్టా మయా కున్తీ దుర్బలా వనసంస్థితా, మనో మే జాయతే ద్రష్టుం మాతరం పితరౌ తథా. ౪౦. విదురఞ్చ మహాత్మానం సంజయఞ్చ మహామతిమ్, రోచతే యది వస్సర్వాన్వ్రజామ ఇతి మే మతిః. ౪౧. తతస్తే భ్రాతరస్సర్వే సుభద్రా ద్రౌపదీ తథా, వైరాటీ చ మహాభాగా తథా నాగరికో జనః. ౪౨. ప్రస్థాస్సర్వజనైస్సార్థం పాణ్డవా దర్శనోత్సుకాః, శతయూపాశ్రమం ప్రాప్య దదృశుస్సర్వ ఏవ తే. ౪౩. విదురో న యదా దృష్టో ధర్మస్తం పృష్టవాంస్తదా, క్వాస్తే స విదురో ధీమాన్ప్రాహువాచామ్బికాసుతః. ౪౪. విరక్తశ్చరతే త్యక్త్వా నిరీహో నిష్పరిగ్రహః, క్వాత్రాప్యేకాన్తసంవాసీ ధ్యాయతేఽన్తస్సనాతనమ్. ౪౫. గఙ్గాం గచ్ఛన్ద్వితీయేఽహ్ని వనే రాజా యుధిష్ఠిరః, దదర్శ విదురం క్షామం తపసా సంశితవ్రతమ్. ౪౬. దృష్ట్వోవాచ మహీపాలో వన్దేఽహం త్వాం యుధిష్ఠిరః, తస్థౌ శ్రుత్వా చ విదురః స్థాణుభూత ఇవానఘః. ౪౭. క్షణేన విదురస్యాస్యాన్నిస్సృతం తేజ అద్భుతమ్, లీనం యుధిష్ఠిరస్యాస్యే ధర్మాంశత్వాత్పరస్పరమ్. ౪౮. త్యక్త్వా జహౌ తదా ప్రాణాన్సుశోచాతి యుధిష్ఠిరః, దాహార్థం తస్య దేహస్య కృతవానుద్యమం నృపః. ౪౯. శృణ్వతస్తు తదా రాజ్ఞో వాగువాచాశరీరిణీ, విరక్తోఽయం న దాహార్హో యథేష్టం గచ్ఛ భూపతే. ౫౦. శ్రుత్వా తే భ్రాతరస్సర్వే సస్నుర్గఙ్గాజలేఽమలే, గత్వా నివేదయామాసుర్ధృతరాష్ట్రాయ విస్తరాత్. ౫౧. స్థితాస్తత్రాశ్రమే సర్వే పాణ్డవా నాగరైస్సహ, తత్ర సత్యవతీసూనుర్నారదశ్చ సమాగతః. ౫౨. మునయోఽన్యే మహాత్మానశ్చాగతా ధర్మనన్దనమ్, కున్తీ ప్రాహ తదా వ్యాసం సంస్థితం శుభదర్శనమ్. ౫౩.

సహదేవైః. ౩౩—౩౫. శూరసేనసుతా కున్తీ ౩౬. యయురితి. తాన్వనం ప్రేషయిత్వా. ౩౭. ౩౮. యదా యాతా హి తాపసా ధృతరాష్ట్రాదయస్తదా తేభ్య ఇత్యర్థః. ౩౯. మాతరం కుంతీమ్. పితరౌ ధృతరాష్ట్రగాంధార్యావితి. ౪౦—౪౩. అంబికాసుతో ధృతరాష్ట్రః. ౪౪—౪౭. తేజ అద్భుతమిత్యార్షమ్. ధర్మాంశత్వాదుభయోర్యమధర్మజన్యత్వాత్. ౪౮. ౪౯. విరక్తో జ్ఞానీత్యర్థః.

కృష్ణే గతస్తు పుత్రో మే జాతమాత్రస్తు వీక్షితః, పునో మే తద్యతే సర్వం దర్శయస్వ తపోధన. ౫౪. సమర్థోఽసి మహాభాగ కుణు మే వాఞ్ఛితం ప్రభో. గాన్ధార్యువాచ—దుర్యోధనో రణేఽగచ్ఛద్వీక్షితో న మయా మునే. ౫౫. తం దర్శయ మునిశ్రేష్ఠ పుత్రం మే త్వం సహానుజమ్, సుభద్రోవాచ—అభిమన్యుం మహావీరం ప్రాణాదప్యధికం ప్రియమ్. ౫౬. ద్రష్టుకామాస్మి సర్వజ్ఞ దర్శయాద్య తపోధన, సూత ఉవాచ— ఏవం విధాని వాక్యాని శ్రుత్వా సత్యవతీసుతః. ౫౭. ప్రాణాయామం తతః కృత్వా ధ్యాత్వా దేవీం సనాతనీమ్, సన్ధ్యాకాలేఽథ సంప్రాప్తే గఙ్గాయాం మునిసత్తమః. ౫౮. సర్వాంస్తాంశ్చ సమాహూయ యుధిష్ఠిరపురోగమాన్, తుష్టావ విశ్వజననీం స్నాత్వా పుణ్యసరిజ్జలే. ౫౯. ప్రకృతిం పురుషారామాం సగుణాం నిర్గుణాం తథా, దేవదేవీం బ్రహ్మరూపాం మణిద్వీపాధివాసినీమ్. ౬౦. యదా న వేధా న చ విష్ణురీశ్వరో న వాసవో నైవ జలాధిపస్తథా, న విత్తపో నైవ యమశ్చ పావకస్తదాసి దేవి త్వమహం నమామి తామ్. ౬౧. జలం న వాయుర్న ధరా న చామ్బరం గుణా న తేషాం చ న చేన్ద్రియాణ్యహమ్, మనో న బుద్ధిర్న చ తిగ్మగుశ్చ తదాసి దేవి త్వమహం నమామి తామ్. ౬౨. ఇమం జీవలోకం సమాధాయ చిత్తే గుణైర్లిఙ్గకోశం చ నీత్వా సమాధౌ, స్థితా కల్పకాలం నయస్యాత్మతన్త్రా న కోఽప్యస్తి వేత్తా వివేకం గతోఽపి. ౬౩. ప్రార్థయత్యేష మాం లోకో మృతానాం దర్శనం పునః, నాహం క్షమోఽస్మి మాతస్త్వం దర్శయాశు జనాన్మృతాన్. ౬౪. సూత ఉవాచ—ఏవం స్తుతా తదా దేవీ మాయా శ్రీభువనేశ్వరీ, స్వర్గాదాహూయ సర్వాన్వై దర్శయామాస పార్థివాన్. ౬౫. దృష్ట్వా కున్తీ చ గాన్ధారీ సుభద్రా చ విరాటజా, పాణ్డవా ముముదుః సర్వే వీక్ష్య ప్రత్యాగతాన్ స్వకాన్. ౬౬. పునర్విసర్జితాస్తేన వ్యాసేనామితతేజసా, స్మృత్వా దేవీం మహా

౫౦—౫౩. హే కృష్ణ కృష్ణద్వైపాయనేత్యర్థః. ౫౪—౫౭. సనాతనీం నిత్యాం దేవీం సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణీం భువనేశ్వరీమిత్యర్థః. ౫౮.౫౯. పురుషారామాం పురుషాశ్రయాం చైతన్యాభిన్నామిత్యర్థః. ౬౦—౬౨. సామ్యావస్థాం వర్ణయతి—ఇమమితి. ఇమం జీవలోకం జీవసముదాయం చిత్తే హిరణ్యగర్భాత్మకే సమష్టౌ సమాధాయ సంస్థాప్య తదేకతాం నీత్వేత్యర్థః. తం లింగకోశం చ సమష్టిలింగశరీరాత్మకం హిరణ్యగర్భం చేత్యర్థః. తం హిరణ్యగర్భం గుణైః పృథగ్భిన్నైః సత్త్వాదిభిశ్చ సహితం సమాధౌ సామ్యావస్థాత్మకే సుషుప్తిద్వారా నీత్వా స్థితా త్వం కల్పకాలం యావత్కల్పస్య పరిమాణం తావన్తం కాలం స్వతన్త్రా సతీ నయసి తస్మిన్ సమయే వివేకం గతో జ్ఞానవాన్ వేత్తా తవ కోఽపి నాస్త్యేతాదృశీ త్వం సామ్యావస్థమాయోపాధిక బ్రహ్మరూపిణీ సర్వోత్తరేత్యర్థః. యావాన్ ప్రపంచస్య కాలస్తావానేవ ప్రలయస్యాపీతి తు పురాణే ప్రసిద్ధమ్. ౬౩—౬౭. ఇంద్రజాలమిత్యనేన జగతో మిథ్యాత్వప్రతిపాదనాన్మిథ్యాభూతసంసారాదేతా

మాయామింద్రజాలమివోద్యతమ్. ౬౭. తదాకృష్ట్వా యయుస్సర్వే [illegible] య స్తథా, రాజా నాగపురం ప్రాప్తః సర్వ్వాశ్చర్య[illegible] ౬౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కంధే [illegible]మోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్రాదిమరణమ్.

సూతఉవాచ—తతో దినే తృతీయే చ ధృతరాష్ట్రస్స భూపతిః, దావాగ్నినా వనే దగ్ధస్సభార్యః కుంతిసంయుతః. ౧. సంజయఉవాచ—[illegible] యాత్రాయాం గతస్త్యక్త్వా మహీపతిమ్, శ్రుత్వాయుధిష్ఠిరో రాజా నారదాద్దుఃఖమాప్తవాన్. ౨. షట్త్రింశేఽథగతే వర్షే కౌరవాణాం క్షయాత్పునః, ప్రభాసే [illegible] వాస్సర్వే విప్రశాపాత్క్షయం గతాః. ౩. తే పీత్వా [illegible]ంమత్తాః కృత్వా యుద్ధం పరస్పరమ్, క్షయం ప్రాప్తా మహాత్మానః పశ్యతో రామకృష్ణయోః. ౪. దేహం తత్యాజ రామస్తు కృష్ణః కమలలోచనః, వ్యాధబాణాహత[illegible] హరిః. ౫. వసుదేవస్తు తచ్ఛ్రుత్వా దేహత్యాగం హరేరథ, జహౌ ప్రాణాన్స్మృత్వా చిత్తే శ్రీభువనేశ్వరీమ్. ౬. అర్జునస్తు తతో గత్వా ప్రభాసే [illegible]తిదుఃఖితః,సంస్కారం తత్ర సర్వేషాం యథాయోగ్యం చకార హ. ౭. సమీక్ష్య [illegible] హరేర్దేహం కృత్వా కాష్ఠస్య సఞ్చయమ్, అష్టాభిస్సహ పత్నీభి[illegible] హయామాస పార్థివః. ౮. దేహం రామస్య రేవత్యా సహ దగ్ధ్వా విభావసౌ, అర్జునో ద్వారకామేత్య పురాన్నిష్కాసయజ్జనమ్. ౯. పురీ సా వాసుదేవస్య ప్లావితోదధినా తతః, అర్జునస్సర్వలోకాన్వై గృహీత్వా నిర్గతస్తదా. ౧౦. కృష్ణపత్న్యస్తదా మార్గే చోరాభీరైశ్చ లుంఠితాః, ధనం సర్వం గృహీతఞ్చ సిన్నస్తేజశ్చార్జునోఽభవత్. ౧౧

దృశానామీశ్వరానుగృహీతానామపీదృశీ దశా జాయత ఇతి విరక్తో భూత్వా భగవతీ స్వరూపం మోక్షార్థం విచింతయేదిత్యవాంతరతాత్పర్యమ్. వ్యాసకథాం వ్యాసే శ్రీభువనేశ్వర్యనుగ్రహః [illegible]థామ్. ౬౮.

ఇతి శ్రీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

పంచాశత్పృష్ఠ్యాకై రేకేనోనైర్నష్టం హరేః కులమ్. కీర్త్యతేఽత్రరామనోఽవృత్తం చ గీయతే. తత ఇతి. పాండవానాం హస్తినాపురగమనోత్తరం. ౧. నారదాచ్ఛ్రుత్వేత్యన్వయః. ౨. షట్త్రింశేఽథేతి. కౌరవాణాం క్షయాదనంతరం షట్త్రింశే వర్షే గతే సత్యథ ప్రభాసే యాదవా ఇత్యన్వయః. ౩. పశ్యతో రామకృష్ణయో రిత్యనేనేశ్వరయోరపి భావిత్వస్యాపరిహారకత్వముక్తం భవతి. ౪. ఏవం రామకృష్ణయోరపి దుర్దశాం దర్శయతి—దేహం తత్యాజేతి. ౫. శ్రీభువనేశ్వరీచిత్తే కృత్వేత్యన్వయః. ౬—౮. నిష్కాసయజ్జనమితి. వాసుదేవేన స్వశక్త్యా తత్పురం సముద్రమధ్యే నిర్మితం తస్మిన్నీశ్వరే గతే సతీశ్వరేణ స్వశక్త్యపకర్షాన్నిశ్చయేన సముద్రో నగరీం ప్లావయిష్యతీతి భయేన నిష్కాసయన్నిష్కాసితవానిత్యర్థః. ౯—౧౧. ఇంద్రప్రస్థే ఇతి. అనిరుద్ధసుతో వజ్ర

త్రింశత్సహస్రే మహాగస్య తత్ర రాజా కృతస్తదా, అభిమన్యుసుతో నామ్నా పార్థే
నామకో భువి. ౧౨. ఖ్యాపయామ కథితం దుఃఖం తేనోక్తోఽసౌ మహాత్మనః, పురా హ్యదా
హం త్వం చ భవతాం మయా మతే. ౧౩. తదా తేష్వాత్యస్త్రం భవిష్యతి పున
ర్యుగే, తచ్ఛ్రుత్వా వచనం పార్థో గత్వా నాగపురేఽవసత్. ౧౪. దుఃఖితో భక్త్యా
రాజానం పృష్ట్వా సర్వమత్రతః, దేహత్యాగం మాతేశ్చ్రుత్వా యాదవానాం
క్షయం తథా. ౧౫. గమనాయ మతిం చక్రే రాజా హైమాచలం ప్రతి, షట్త్రింశ
ద్వర్షకం రాజ్యే స్థాపయిత్వా పరీక్షితమ్. ౧౬. నిర్జగామ వనం రాజా భ్రాతృభ్యాం
భ్రాతృభిస్సహ, షట్త్రింశచ్ఛతవర్షాణి కృత్వా రాజ్యం గజాహ్వయే. ౧౭. గత్వా
హిమాచలే షట్ జహుః ప్రాణాన్పృథాసుతాః, పరీక్షిదపి రాజర్షిః ప్రజాస్సర్వా
స్స్వధార్మికః. ౧౮. ఆఖేటయన్ కదాచిత్తు పష్టివర్షాణ్యతన్ద్రితః, బభ్రామ మృగ
యాశీలో జగామ చ వనం మహత్. ౧౯. విద్ధంమృగం విచిన్వానో మధ్యాహ్నే
ఘూర్ణితస్స్వయమ్, తృషితశ్చ పరిశ్రాన్తః క్షుధితశ్చోత్తరాసుతః. ౨౦. రాజా ఘర్మేణ
సంతప్తో దదర్శ మునిమన్తికే, ధ్యానే స్థితం మునిం రాజా జలం సంప్రచ్ఛ హాతురః.
౨౧. నోవాచ కించిన్మౌనస్థశ్శృఙ్గీ నృపతిస్తదా, మృతం సర్పం తదాదాయ ధను
ష్కోట్యా తృషాతురః. ౨౨. కలినావిష్టచిత్తస్తు కంఠే తస్య న్యవేశయత్, ఆరో
పితే తథా సర్పే నోవాచ మునిసత్తమః. ౨౩. న చచాల సమాధిస్థో రాజాపి స్వగృహం
గతః, తస్య పుత్రోఽతితేజస్వీ గవి జాతో మహాతపాః. ౨౪. మహాశక్తోఽథ శుశ్రావ
క్రీడమానో వనాన్తికే, మిత్రాణ్యాహుశ్చ తత్పుత్రం పితుః కంఠే తవాధునా.
౨౫. లమ్బితోఽస్తి మృతస్సర్పః కేనాపీతి మునీశ్వర, తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా
చుకోపాతిశయం తదా. ౨౬. శశాప నృపతిం క్రుద్ధో గృహీత్వాశు కరే జలమ్,
పితుః కంఠేఽద్య మే యేన వినిక్షిప్తో మృతోరగః. ౨౭. తక్షకస్తస్తరాత్రేణ తంద
శేత్పాపపూరుషమ్, మునేశ్శిష్యోఽథ రాజానం సముపేత్య గృహే స్థితమ్. ౨౮.
శాపం నివేదయామాస మునిపుత్రేణచార్పితమ్, అభిమన్యుసుతః శ్రుత్వా శాపం
దత్తం ద్విజేన వై. ౨౯. అనివార్యశ్చ విజ్ఞాయ మన్త్రివృద్ధానువాచ హ, శప్తోఽ

నామా యాదవానాం రాజా కృతః. ౧౨. కథితం దుఃఖమితి మమ మహతీ శక్తిః క్వ గతేతి
దుఃఖం కథితమిత్యన్వయః. ౧౩. పునర్యుగే ఇతి. అధునా శక్తిర్హరిణాపహృతా సా పునర్ద్వాపరేవ
తారే జాతే తవాపిచావతారే జాతే ఆయాస్యతి న మహ్యే. ౧౪. ౧౫. ఉత్తరాసుతం పరీక్షితమ్
౧౬—౨౦. ఘర్మేణోష్ణజన్యజలేన. ౨౧. తృషాతురః తృషాపీడితః. ౨౨. ఆరోపితేఽపీత్యర్థః. ౨౩.
గవి జాతస్తన్నామక ఇత్యర్థః. ౨౪. మహాశక్త ఇతి. పరాశక్తేరుపాసక ఇత్యర్థః. తత్పుత్రం యస్య
కంఠే సర్ప ఆరోపితస్తస్య పుత్రమిత్యర్థః. ౨౫. లంబితః స్థాపితః. ౨౬—౨౯. మమ ద్వేషాన్మమ

హం ద్విజరూపేణ మమ ద్వేషాదసంశయమ్. ౩౦. కిం విధేయం మయామాత్యా ఉపాయశ్చిన్త్యతామిహ, మృత్యుః కిలానివార్యోఽసౌ వదన్తి వేదవాదినః. ౩౧. యత్నస్తథాపి శాస్త్రోక్తః కర్తవ్యస్సర్వదా బుధైః, ఉపాయవాదినః కేచిత్ప్రవదన్తి మనీషిణః. ౩౨. విఘ్నోపాయేన సిధ్యన్తి కార్యాణి నేతరస్య చ, మణిమన్త్రౌషధీనాం వై ప్రభావాః ఖలు దుర్విదః. ౩౩. న భవేదితి కిం తైస్తు మహద్భిస్సుసాధకైః, సర్పదష్టా పురా భార్యా మునేస్సఞ్జీవితా మృతా. ౩౪. దత్త్వార్ధమాయుషస్తేన మునినా సా వరాప్సరా, భవితవ్యే న విశ్వాసః కర్తవ్యస్సర్వథా బుధైః. ౩౫. ప్రత్యక్షం తత్ర దృష్టాన్తం పశ్యన్తు సచివాః కిల, దివి కోఽపి పృథివ్యాం వా దృశ్యతే పురుషః క్వచిత్. ౩౬. దైవే మతిం సమాధాయ యస్తిష్ఠేత్తు నిరుద్యమః, విరక్తస్తు యతిర్భూత్వా భిక్షార్థం యాతి సర్వథా. ౩౭. గృహస్థానాం గృహే కామమాహూతో వాథ వాన్యథా, యదృచ్ఛయోపపన్నం చ క్షిప్తం కేనాపి వా ముఖే. ౩౮. ఉద్యమేన వినా చాస్యాదుదరే సంవిశేత్కథమ్, ప్రయత్నశ్చోద్యమే కార్యో యదా సిద్ధిం న యాతి తత్. ౩౯. తదా దైవం స్థితం చేతి చిత్తమాలమ్బయేద్బుధః. మన్త్రిణ ఊచుః—కో మునిర్యేన దత్త్వార్ధమాయుషో జీవితా ప్రియా. ౪౦. కథం మృతా మహారాజ తన్నో బ్రూహి సవిస్తరమ్. రాజోవాచ—భృగోర్భార్యా వరారోహా పులోమా నామ సున్దరీ. ౪౧. తస్యాన్తు చ్యవనో నామ మునిర్జాతోఽ

పరాభవాదిత్యర్థః. ౩౦—౩౨. విఘ్నోపాయేనేతి విఘ్నకృతోపాయేన మన్త్రాదిభిః అప్యర్థాః సిద్ధ్యన్తీత్యర్థః. దుర్విదా అచిన్త్యా ఇత్యర్థః. ౩౩. ౩౪. భవితవ్యే న విశ్వాసః కార్యో భవితవ్యతామాత్రం శ్రిత్వైవ నిరుద్యోగేన స్థాతవ్యమితి న కిన్తూద్యోగోఽపి కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౩౫. అయం సర్పదష్టోఽనేన ప్రత్యక్షం జీవిత ఇతి ప్రత్యక్షదృష్టాన్తం ప్రథమం తు మయోచ్యమానమాలోచయన్తు. తం తథావిధం నిశ్చిత్య దివి పృథివ్యాం వా యః కోఽపి పురుషో విద్యతే క్వచిత్స ఆనేయ ఇతి శేషః. ౩౬. నను దైవం ప్రారబ్ధమేవ ముఖ్యమితి కేచిద్వదన్తి తత్రాహ—దైవే మతిమితి. ఏతాదృశో నిరుద్యమస్తు పురుషో విరక్తో దైవే ప్రారబ్ధే నిశ్చయాత్మికాం మతిం కృత్వా యస్తిష్ఠతి యతిర్భూత్వా భిక్షార్థే గృహస్థానాం గృహం యాతి న తు గృహస్థాశ్రమే తిష్ఠతి అతో మమ గృహస్థాశ్రమిణో న తన్మతం యుక్తమితి భావః. ౩౭. ఉద్యోగస్తదాశ్రమేఽప్యపేక్షితోఽన్యథాఽనిరాహారాదితి తన్మతేఽపి దూషణమస్త్యేవేత్యాహ— గృహస్థానామితి. ఆహూతోఽథవాఽనాహూతో వా యద్గచ్ఛతి గృహస్థానాం గృహం ప్రతి యతిః స ఉద్యోగేనైవ గచ్ఛతి న తు కేవలం దైవేన తథా యదృచ్ఛయోపాత్తం కేనాపి ముఖే నిక్షిప్తాన్నముద్యోగేన వినా యత్నం వినా కథముదరే సంవిశేత్? న కథమపీత్యర్థః. తస్మాద్విరక్తోఽప్యుద్యోగప్రధాన ఏవేతి భావః. ౩౮. తదేవాహ—ఉద్యమేనేతి. ౩౯. యదోద్యమే కృతేఽపి కార్యం న సిద్ధ్యతి తదా దైవం ప్రబలమితి నిశ్చయః కర్తవ్యో న తు తతః పూర్వమిత్యాహ— తదా దైవం స్థితం చేతి. ౪౦. ౪౧. సున్దరీతి. శర్యాతేః సుక

తి విశ్రుతః, చ్యవనస్య చ కన్యాతే సుకన్యా నామ సున్దరీ. ౪౨. తస్యాం జజ్ఞే సు
తశ్శ్రీమాన్ప్రమతిర్నామ విశ్రుతః, ప్రమతేస్తు ప్రియా భార్యా ప్రతాపీ నామ
విశ్రుతా. ౪౩. రురుర్నామ సుతో జాతస్తస్యాం పరమతాపసః, తస్మిన్కాలే చ సమ
యే కశ్చిత్స్థూలకేశశ్చ విశ్రుతః. ౪౪. బభూవ తపసా యుక్తో ధర్మాత్మా సత్యస
మ్మతః, ఏతస్మిన్నన్తరే మాన్యా మేనకా చ వరాప్సరాః. ౪౫. క్రీడాం చక్రే నదీ
తీరే సర్వలోకాతిసున్దరీ, గర్భం విశ్వావసోః ప్రాప్య నిర్గతా వరవర్ణినీ. ౪౬.
స్థూలకేశాశ్రమే గత్వా విసృజ్య వరాప్సరాః, కన్యకాఞ్చ నదీతీరే త్రిషు లోకేషు సున్ద
రీమ్. ౪౭. దృష్ట్వాఽనాథాం తదా కన్యాం జగ్రాహ మునిసత్తమః, పుపోష స్థూల
కేశస్తు నామ్నా చక్రే ప్రమద్వరామ్. ౪౮. సా కాలే యౌవనం ప్రాప్తా సర్వల
క్షణసంయుతా, రురుర్దృష్ట్వాథ తాం బాలాం కామబాణార్దితో హ్యభూత్. ౪౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కన్ధేఽష్టమోఽధ్యాయః.

పరీక్షిచ్ఛాప నివృత్త్యుపాయచిన్తా.

పరీక్షిదువాచ—కామార్తస్స మునిర్గత్వా రురుస్సుప్తో నిజాశ్రమే, పితా
పప్రచ్ఛ దీనం తం కిం రురో విమనా అసి. ౧. స తమాహాతి కామార్తః స్థూలకేశస్య
చాశ్రమే, కన్యా ప్రమద్వరా నామ సా మే భార్యా భవేదితి. ౨. స గత్వా
ప్రమతిస్తూర్ణం స్థూలకేశం మహామునిమ్, ప్రణమ్య సుముఖం కృత్వా యయాచే
తాం వరాననామ్. ౩. దదౌ వాచం స్థూలకేశః ప్రదాస్యామి శుభేఽహని, వివా
హార్థం చ సంభారం రచయామాసతుర్వనే. ౪. ప్రమతిః స్థూలకేశశ్చ వివాహార్థం
సముద్యతౌ, బభూవతుర్మహాత్మానౌ సమీపస్థౌ తపోవనే. ౫. తస్మిన్నవసరే
కన్యా రమమాణా గృహాఙ్గణే, ప్రసుప్తం పన్నగం పాదే నాస్పృశచ్చారులోచనా.
౬. దష్టా తు పన్నగేనాథ సా మమార వరాంగనా, కోలాహలస్తదా జాతో మృతాం
దృష్ట్వా ప్రమద్వరామ్. ౭. మిళితా మునయస్సర్వే చక్రుశ్శోకసంయుతాః,

---

న్యా శోభనా కన్యా చ్యవనస్య సుందరీ పత్నీ ఆసీదిత్యర్థః. ౪౨—౪౭. ప్రమద్వరామితి. తదర్థ
స్తు మహాభారతే "ప్రమదాభ్యో వరా సా తు సర్వరూపగుణాన్వితా, తతః ప్రమద్వరేత్యస్యా
నామ చక్రే మహానృషి"రితి. ౪౮—౪౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కన్ధే అష్టమోఽధ్యాయః.

అథాధిమైకపంచాశత్పద్యైర్వృత్తం రురోః పురః, కీర్తయిత్వా గుప్తగేహే రాజ్ఞో వాసస్త
థోచ్యతే. కామార్తః కామపీడితస్సన్. విమనాః ఖిన్నః. ౧—౨. ప్రమతిః పితా ప్రముహ్య స్వ
భాషణేన మోహయిత్వా అతిసంకటేన సుముఖం ప్రసన్నమ్ ౩. శుభేఽహని ప్రదాస్యామీతి
వాచమిత్యర్థః. తతో వాక్యనిశ్చయోత్తరం సంభారం సామగ్రీముభావపి సంబంధినౌ రచయామాస

భూమౌతాం పతితాందృష్ట్వా పితా తస్యాతిదుఃఖితః. ౮. సర్పదష్టాం గతప్రాణాం శోభమానాం సుతేజసా, రురుశ్శ్రుత్వా తదా క్రన్దం దర్శనార్థం సమాగతః. ౯. దదర్శ పతితాం తత్ర సజీవామివ కామినీమ్, రుదన్తం స్థూలకేశఞ్చ దృష్ట్వాన్యాన్ ఋషిసత్తమాన్. ౧౦. రురుః స్థానాద్బహిర్గత్వా రురోద విరహాకులః, అహో దైవేన సర్పోఽయం ప్రేషితః పరమాద్భుతః. ౧౧. మమ శర్మవిఘాతాయ దుఃఖహేతురయం కిల, కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి మృతా మే ప్రాణవల్లభా. ౧౨. న వై శేషుమిచ్ఛామి వియుక్తః ప్రియయానయా, యా నాలింగితా కణ్ఠేఽహా న మయా చుమ్బితా ముఖే. ౧౩. న పాణిగ్రహణం ప్రాప్తం మన్దభాగ్యేన సర్వథా, లాజహోమస్తథా చాగ్నౌ న కృతస్త్వనయా సహ. ౧౪. మానుష్యం ధిగిదం కామం గచ్ఛన్త్వద్య మమాసవః, దుఃఖితస్య నవా మృత్యుర్వాఞ్ఛితస్సముపైతి హి. ౧౫. సుఖం తర్హి కథం దివ్యమాప్యతే భువి వాఞ్ఛితమ్, ప్రపతామి హ్రదే ఘోరే పావకే ప్రపతామ్యహమ్. ౧౬. విషమగ్నిం గళే పాశం కృత్వా ప్రాణాంస్త్యజామ్యహమ్, విలప్యైవం రురుస్తత్ర విచార్య మనసా పునః. ౧౭. ఉపాయం చిన్తయామాస స్థితస్తస్మిన్నదీతటే, మరణాత్కిం ఫలం మే స్యాదాత్మహత్యా దురత్యయా. ౧౮. దుఃఖితశ్చ పితా మే స్యాజ్జననీ చాతిదుఃఖితా, దైవస్తుష్టో భవేత్కామం దృష్ట్వా మాం త్యక్తజీవితమ్. ౧౯. సర్వః ప్రముదితశ్చ స్యాన్నష్టే మయి నాత్ర సంశయః, ఉపకారః ప్రియాయాః కః పరలోకే భవేదపి. ౨౦. మృతే మయ్యాత్మఘాతేన విరహాత్పీడితేఽపి చ, పరలోకే ప్రియా సాపి న మే స్యాదాత్మఘాతినః. ౨౧. ఏతదర్థం మృతే దోషో మయి నైవామృతే పునః, విమృశ్యైవం రురుస్తత్ర స్నాత్వాచమ్య శుచిస్థితః. ౨౨. అబ్రవీద్వచనం కృత్వా జలం పాణావసౌ మునిః, యన్మయా సుకృతం కిఞ్చిత్కృతం దేవార్చనాదికమ్. ౨౩. గురవః పూజితా భక్త్యా హుతం జప్తం తపః కృతమ్, అధీతాస్త్వఖిలా వేదా గాయత్రీ

తుః. ౮. సమీపస్థా దూరదేశాదాగత్య సమీపదేశస్థా. ౯—౯. సజీవామివేతి. మృతాఽపి తేజస్వినీత్యర్థః—౧౦—౧౫. సుఖం తర్హీతి. అనయా వినేతి శేషః. అతః ప్రపతామీత్యర్థః. వర్తమానసామీప్యే లట్. పతిష్యామీతి తు ఫలితమ్. ౧౬. ఇత్థం ప్రథమతో మరణనిశ్చయం కృత్వా పునర్మనసా విచార్యోపాయం చిన్తయామాసేతి వక్ష్యమాణేనాన్వయః. ౧౭—౧౮. దైవో విధిః. పుంల్లింగమార్షమ్. ౧౯. సర్వో లోకః శత్రులోకః యదర్థం ప్రాణో దేయస్తస్యాః స్త్రియాః పరలోకే క ఉపకారః స్యాదిత్యాహ—ఉపకార ఇతి. ౨౦. నను తద్వాసనయా మరణే పరలోకే సా ప్రాప్స్యతి తత్రాహ— మృతే మయ్యాత్మేతి. ఆత్మఘాతవ్యతిరిక్తస్య తదర్థం కర్మాచరితవతః తద్వాసనయా తత్ఫలం భవతి నాత్మఘాతినస్తస్య త్వేతదర్థమేతన్మృతప్రియాప్రయోజనాయాన్యో

సంస్కృతా యది. ౨౪. దవిశాత్యధిత స్సేన పుంజేనతు మమ ప్రియా, యది జీవేన్న మే కాన్తా త్యజే ప్రాణానహం తతః. ౨౫. ఇత్యుక్త్వా తజ్జలం భూమౌ చిక్షేపా రాధ్య దేవతాః, రాజోవాచ—ఏవం విలపత స్తస్య భార్యయా దుఃఖితస్యచ. ౨౬. దేవదూత స్తదాభ్యేత్య వాక్యమాహ రురుం తతః, దేవదూతఉవాచ—మా కార్షీ స్సాహసం బ్రహ్మన్కథం జీవేన్మృతా ప్రియా. ౨౭. గతాయురేషా సుశ్రోణీగన్ధ ర్వాప్సరసోస్సుతా, అన్యాం కామయ చార్వఙ్గీం మృతేయం చావివాహితా, ౨౮. కిం శోచషి సుదుస్బుద్ధే కా ప్రీతి స్తేఽనయా సహ. రురురువాచ—దేవదూత నచాన్యాం వై పరిష్యామ్యహమఙ్గనామ్. ౨౯. యది జీవేన్న జీవేద్వా మ ర్తవ్యం చాధునామయా, రాజోవాచ—ఇ త్యేతిహతంతస్య దేవదూతో ముదాన్వితః. ౩౦. ఉవాచ వచనం తథ్యం సత్యం చాతిమనోహరమ్, ఉపాయం శృణు విప్రేన్ద్ర విహితం యత్సురైః పురా. ౩౧. ఆయుషోఽర్ధప్రదానేనజీవయాశు ప్రమద్వరామ్, రురురువాచ - ఆయుషోఽర్ధం ప్రయచ్ఛామి కన్యాయై నాత్ర సంశయః. ౩౨. అద్యై ప్రత్యాగత ప్రాణా ప్రోత్తిష్ఠతు మమ ప్రియా, విశ్వావసు స్తదా తత్ర విమానేన సమాగతః. ౩౩. జ్ఞాత్వా పుత్రీం మృతాం చాశు స్వర్గలోకాత్ప్రమద్వరామ్, తతో గన్ధర్వ రాజశ్చ దేవదూతశ్చ సత్తమః. ౩౪ ధర్మ రాజముపేత్యేదం వచనం ప్రత్యభాషతామ్, ధర్మరాజరురోః పత్నీ సుతా విశ్వావసో స్తథా. ౩౫. మృతా ప్రమద్వరా కన్యా దష్టా సర్పేణ చాధునా, సా, రురోరాయుషోఽర్ధేన మర్తుకామస్య సూర్యజ. ౩౬. సముత్తిష్ఠతు తన్వఙ్గీ వ్రతచర్యా ప్రభావతః, ధర్మఉవాచ— విశ్వావసుసుతాం కన్యాం దేవదూత యదీచ్ఛసి. ౩౭. ఉత్తిష్ఠత్వాయుషోఽర్ధేన రురుం గత్వా త్వమర్ప య, రాజోవాచ—ఏవముక్త స్తతో గత్వా జీవయిత్వా ప్రమద్వరామ్. ౩౮. రురోస్సమర్పయామాస దేవదూత స్త్వరాన్వితః, తతశ్శుభేఽహ్ని విధినా రురుణాపి వివాహితా. ౩౯. ఇత్థం చోపాయయోగేన మృతాప్యుజ్జీవితా తదా, ఉపాయ స్తుప్రకర్తవ్య స్సర్వథా శాస్త్రసంమతః. ౪౦. మణిమన్త్రౌషధీభిశ్చ విధివత్ప్రాణర క్షణే, ఇత్యుక్త్వా సచివాన్రాజా కల్పయిత్వా సురక్షకాన్ ౪౧. కారయిత్వాథ ప్రాసాదం సప్తభూమికముత్తమమ్, ఆరురోహోత్తరాసూనుస్సచివైస్సహ తత్క్ష ణమ్. ౪౨. మణిమన్త్రధరాశ్శూరాః స్థాపితా స్తత్రరక్షణే, ప్రేషయామాస భూ

గతేరేవ శ్రవణాదిత్యర్థః. ౨౧. తస్మాన్మయి మృతే దోషా ఏవ భవేయుర్నామృతే. ౨౨—౨౬. దేవదూత ఇతి. సర్వపుణ్యాకర్మణః శపథే కృతే సతి దైవేనేశ్వరేణ బోధనార్థం ప్రేషితో దూతో ఽయం దేవదూత ఇతి బోధ్యమ్. ౨౭—౩౨. స్వర్గలోకాత్సమాగత ఇత్యన్వయః. ౩౩—౪౨. ప్రేషయామాసేతి. యేన మునినా శాపో దత్తస్తం మునిం ప్రతిసేవకస్య మమ ప్రసాదార్థం పునః

లోమునిం గౌరముఖం తతః. ౪౩. ప్రసాదార్థం సేవకస్య క్షమస్వేతి పునఃపునః,
బ్రాహ్మణాన్ సిద్ధమన్త్రజ్ఞాన్రక్షణార్థమితస్తతః. ౪౪. మన్త్రిపుత్రస్తేనాస్తత్రస్తాపసా
మాసదన్తినః, న కశ్చిదారుహేత్తత్ర ప్రాసాదే చాతిరక్షితే. ౪౫. వాతోఽపి చ
శేత్తత్ర ప్రవేశే వినివార్యతే, భక్ష్యభోజ్యాదికం రాజా తత్రస్థశ్చచకార హ. ౪౬.
స్నానసంధ్యాదికం కర్మ తత్త్రైవ వినివర్త్యచ, రాజకార్యాణి సర్వాణి తత్రస్థశ్చా
రోన్నృపః. ౪౭. మన్త్రిభిస్సహ సమ్మన్త్ర్య గణయన్దివసాన్నృపః, కశ్చిచ్చ కశ్యపో
నామ బ్రాహ్మణో మన్త్రిసత్తమః. ౪౮. శుశ్రావ చ తథా శాపం ప్రాప్తం రాజ్ఞా
మహాత్మనా, స ధనార్థీ ద్విజశ్రేష్ఠః కశ్యపస్సమచిన్తయత్. ౪౯. వ్రజామి తత్ర
యత్రాస్తే కశ్యపో రాజా ద్విజేన హ, ఇతి కృత్వా మతిం విప్రః స్వగృహాన్ని
స్సృతః పథి. ౫౦. కశ్యపో మన్త్రవిద్విద్వాన్ధనార్థీ మునిసత్తమః. ౫౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

పరీక్షిన్మరణమ్.

సూతఉవాచ—తస్మిన్నేవ దినే నామ్నా తక్షకస్తం నృపోత్తమమ్, శప్తం
జ్ఞాత్వా గృహాత్తూర్ణం నిస్సృతః పురుషోత్తమః. ౧. వృద్ధబ్రాహ్మణవేషేణ తక్షకః
పథి నిర్గతః, అపశ్యత్కశ్యపం మార్గే వ్రజన్తం నృపతిం ప్రతి. ౨. తమపృచ్ఛత్పన్న
గోఽసౌ బ్రాహ్మణం మన్త్రవాదినమ్, క్వభవాం స్త్వరితో యాతి కించ కార్యం
చికీర్షతి. ౩. కశ్యపఉవాచ-పరీక్షితం నృపశ్రేష్ఠం తక్షకశ్చ ప్రధక్ష్యతి, తత్రాహం
త్వరితో యామి నృపం కర్తుమపజ్వరమ్. ౪. మన్త్రోఽస్తి మమ విప్రేన్ద్ర విషనాశకరః
కిల, జీవయిష్యామ్యహం తం వై జీవితవ్యేఽధునా కిల. ౫. తక్షకఉవాచ—అహం
పన్నగో బ్రహ్మంస్తం ధక్ష్యామి మహీపతిమ్, నివర్తస్వ న శక్తస్త్వం మయా దష్టం
చికిత్సితుమ్. ౬. కశ్యపఉవాచ—అహం దష్టం త్వయా సర్ప నృపం శక్తం ద్విజే
న వై, జీవయిష్యామ్యసందేహం కామం మన్త్రబలేన వై. ౭. తక్షకఉవాచ—

పునః క్షమస్వేతి ప్రార్థయితుం గౌరముఖం మునిం ప్రేషయామాసేత్యన్వయః. ౪౩. బ్రాహ్మణా
నితి. ఇతస్తతో యత్ర కుత్రచిద్విద్యమానాన్ సిద్ధమన్త్రజ్ఞాన్ రక్షణార్థమానినాయేత్యర్థః. ౪౪.
—౪౫. వాతోఽపీతి. వినివార్యతే సేవకస్య ప్రవేశే కా వార్తేతి భావః. ౪౬—౫౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

అష్టాధికైః షష్టిపద్యైస్తక్షకద్విజయోః కథామ్, సమాప్య తక్షకేణాథో రాజా మృత ఇతీర్య
తే. తస్మిన్నేవ దినే ఇతి. యస్మిన్దినే కశ్యపో గృహాన్నిర్గతస్తస్మిన్నేవేత్యర్థః. పురుషాకృతిస్సన్.
౧—౩. అపజ్వరం శాంతమ్. ౪. జీవితవ్యే ఆయుష్యే సతి. తదభావే బ్రహ్మణాపి జీవయితుమశ
క్యత్వాదితి. ౫. అహం స ఇతి. యస్య విషం నాశయితుమిచ్ఛసి సోఽహం తక్షకోఽస్మి రాజాన
మధునైవ ధక్ష్యామి భస్మసాత్కరిష్యామి. ౬. అసందేహంమృతశరీరమ్. ౭—౮. న్యగ్రోధం వటమ్.

యది త్వం జీవితుం యాసి మయా దష్టం నృపోత్తమమ్, మన్త్రశక్తిబలం విప్ర దర్శయ త్వం మహామతే. ౮. భస్మ్యామ్యేనం చ న్యగ్రోధం విషదంష్ట్రాభిరద్య వై, కశ్యప ఉవాచ—దంశయిష్యే త్వయా దష్టం దగ్ధం వా పన్నగోత్తమ. ౯. సూత ఉవాచ—అదశత్పన్నగో వృక్షం భస్మసాచ్చ చకార తమ్, ఉవాచ కశ్యపం భూయో జీవయైనం ద్విజోత్తమ. ౧౦. దృష్ట్వా భస్మీకృతం వృక్షం పన్నగేన విషాగ్నినా, సర్వం భస్మ సమాహృత్య కశ్యపో వాక్యమబ్రవీత్. ౧౧. పశ్యమన్త్ర బలం మేఽద్య న్యగ్రోధం పన్నగోత్తమ, జీవయామ్యద్య వృక్షం వై పశ్యతస్తే మహావిష. ౧౨. ఇత్యుక్త్వా జలమాదాయ కశ్యపో మన్త్రవిత్తమః, సిషేచ భస్మరాశిం తం మన్త్రితేనైవ వారిణా. ౧౩. తద్వారిసేచనాజ్జాతో న్యగ్రోధః పూర్వవచ్ఛుభః, విస్మయం తక్షకః ప్రాప్తో దృష్ట్వా తం జీవితం నగమ్. ౧౪. తమాహ కశ్యపం నాగః కిమర్థం తే పరిశ్రమః, సంపాదయామి తం కామం బ్రూహి బాడబ వాఞ్ఛితమ్. ౧౫ కశ్యప ఉవాచ—శప్తార్థం నృపతిం మత్వాశప్తం పన్నగ నిఃసృతః, గృహాదహం చోపకర్తుం విద్యయా నృపసత్తమమ్. ౧౬. తక్షక ఉవాచ—విత్తం గృహాణ విప్రేన్ద్ర యావదిచ్ఛసి పార్థివాత్, దదామి స్వగృహం యాహి సకామోఽహం భవామ్యతః ౧౭. సూత ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కశ్యపః పరమార్థవిత్, చిన్తయామాస మనసా కిం కరోమి పునః పునః. ౧౮. ధనం గృహీత్వా స్వగృహం ప్రయామి యద్యహం పునః, భవిష్యతి న మే కీర్తిర్లోకే లోభసమాశ్రయాత్. ౧౯. జీవితేఽథ నృపశ్రేష్ఠే కీర్తిః స్యాదచలా మమ, ధనప్రాప్తిశ్చ బహుధా భవేత్పుణ్యఞ్చ జీవనాత్. ౨౦. రక్షణీయం యశః కామం ధిగ్ధనం యశసా వినా, సర్వస్వం రఘుణా పూర్వం దత్తం విప్రాయ కీర్తయే. ౨౧. హరిశ్చన్ద్రేణ కర్ణేన కీర్త్యర్థం బహువిస్తరమ్, ఉపేక్షేయం కథం భూపం దహ్యమానం విషాగ్నినా. ౨౨. జీవితేఽద్య మయా రాజ్ఞి సుఖం సర్వజనస్య చ, అరాజకే ప్రజానాశో భవితా నాత్ర సంశయః ౨౩. ప్రజానాశస్య పాపం మే భవిష్యతి మృతే నృపే, అపకీర్తిశ్చ లోకేషు ధన

టీ—౧౩. నగం వృక్షమ్. ౧౪. కిమర్థమితి. కిం ధనలోభార్థమిత్థం ప్రయాసం కరోషి అథవా ప్రతిష్ఠార్థమిత్యర్థః. ౧౫. హే పన్నగ నృపతిం శప్తం మత్వా విద్యయా సంజీవిన్యా నృపసత్తమముపకర్తుం విత్తార్థం చ గృహాదహం నిఃసృత ఇత్యన్వయః. ౧౬. సకామోఽహమితి. అతస్తవ గమనాదహం సకామః పూర్ణకామో భవామి భవిష్యామీత్యర్థః. ౧౭—౧౮. రాజానం న గత్వా తత కాన్మధ్యే ఏవ ధనగ్రహణే ధనం తు లబ్ధం పరం తు రాజసంజీవనజన్యా మహతీ కీర్తిః న స్యాత్. ౧౯. గమనే తు ఫలత్రయం భవిష్యతీత్యాహ— జీవితేఽథేతి. ౨౦—౨౧. ఉపేక్షేయం కథముపేక్షాం కుర్యామహమ్. ౨౨. మయా ధార్మికే రాజ్ఞి జీవితే సర్వజనసుఖం స్యాదిత్యపి మహాఫలమ్. అజీవితే తు దోషప్రాప్తిశ్చ ఫలమ్. ౨౩. అహో ధనలోభేన దుష్టేనానేన ధార్మికో రాజా న

లోభాద్భవిష్యతి. ౨౪. ఇతి సంచిన్త్య మనసా ధ్యానం కృత్వా స కశ్యపః, గతా-
యుషం చ నృపతిం జ్ఞాతవాన్బుద్ధిమత్తరః. ౨౫. ఆసన్నమృత్యుం రాజానం జ్ఞాత్వా
ధ్యానేన కశ్యపః, గృహం యయౌ స ధర్మాత్మా ధనమాదాయ తత్క్షణాత్. ౨౬.
నివర్త్య కశ్యపం తక్షః సప్తమే దివసే నృపమ్, హన్తుకామో జగామాశు నగరం
నాగసాహ్వయమ్. ౨౭. శుశ్రావ నగరస్యాన్తే ప్రాసాదస్థం పరీక్షితమ్, మణిమన్త్రౌ-
షధైః కామం రక్ష్యమాణమతన్ద్రితమ్. ౨౮. చిన్తావిష్టస్తదా నాగో విప్రశాపభయా-
కులః, చిన్తయామాస యోగేన ప్రవిశేయం గృహం కథమ్. ౨౯. వంచయామి
కథం చైనం రాజానం పాపకారిణమ్, విప్రశాపాద్ధతం మూఢం విప్రపీడాకరం
శఠమ్. ౩౦. పాణ్డవానాం కులే జాతః కోఽపి నైతాదృశో భవేత్, తాపసస్యగ-
ళే యేన మృతసర్పో నివేశితః. ౩౧. కృత్వా విగర్హితం కర్మ జానన్నాత్మగతిం
నృపః, రక్షకాన్భవనే కృత్వా ప్రాసాదమభిగమ్య చ. ౩౨. మృత్యుం వంచయతే
రాజా వర్తతేఽద్య నిరాకులః, తం కథం భక్షయిష్యామి విప్రవాక్యేన నోదితః.
౩౩. న జానాతి చ మన్దాత్మా మరణే హ్యనివర్తనమ్, తేనాసౌ రక్షకాన్ధృత్వా
సౌధారూఢోఽద్య మోదతే. ౩౪. యది వై విహితో మృత్యుర్దైవేనామితతే-
జసా, స కథం పరివర్తేత కృతైర్యత్నైస్తు కోటిభిః. ౩౫. పాణ్డవస్య చ దాయాదో
జానన్మృత్యుం గతం నృపః, జీవనే మతిమాస్థాయ స్థితః స్థానే నిరాకులః. ౩౬. దాన
పుణ్యాధికం రాజా కర్తుమర్హతి సర్వథా, ధర్మేణ హన్యతే వ్యాధి ర్యేనాయు
శ్శాశ్వతం భవేత్. ౩౭. కృత్వా మృత్యువిధిం కృత్వా స్నానదానాదికాః క్రియాః
మరణం స్వర్గలోకాయ నరకాయాన్యథా భవేత్. ౩౮. ద్విజపీడాకృతం పాపం
పృథగ్వాస్య చ భూపతేః, విప్రశాపస్తథా ఘోర ఆసన్నే మరణే కిల. ౩౯. నకో-

---

రక్షితః ప్రజాశ్చ నాశితా ఇత్యపకీర్తిః స్యాదిత్యర్థః. ౨౪. ఇతి విచార్యాధునా మయా కిం కర్త
వ్యమితి నిశ్చేతుం యోగజజ్ఞానేన ధ్యానం కృతవాన్ తస్మింశ్చ ధ్యానే గతాయుషం నృపతిం
జ్ఞాతవాన్ ౨౫—౨౮. విప్రశాపభయాకుల ఇతి. యది రాజా మయా న దశ్యతే తదా రాజ
శాపదాతా బ్రాహ్మణో మాం శపేదితి భయాకుల ఇత్యర్థః. యోగేన కేనోపాయేనేత్యర్థః.
౨౯—౩౫. మృత్యుం గతం నష్టమితి. జానన్ జీవనే మతిం బుద్ధిమాస్థాయేత్యర్థః. ౩౬.
భవేదితి హేతోరిత్యర్థః. ౩౭. ఇతి యద్యేతస్య మనసి నో చేత్తర్హి మృత్యువిధిమాసన్నమృత్యోర్యో
విధిః తం కృత్వా స్నానదానాదిక్రియాః కృత్వా స్వర్గలోకాయ స్వర్గలోకం గంతుం మరణం
ప్రతీక్షతే అన్యథా స్నానాదిక్రియాభావే మరణం నరకాయ భవేదితి భయాన్న చ తథాయం కరోతి
తస్మాన్మృత్యుం జితవానహమితి జానాతీత్యర్థః. ౩౮. ద్విజపీడాకృతం పాపమస్య జాతం తథా విప్ర
శాపోఽపి జాతస్తావుభావప్యాసన్నమరణే ఏవ భవతో నాన్యథా తస్మాదయమాసన్నమరణ ఇత్యర్థః.

విబ్రాహ్మణః కార్శ్యే య ఏనం ప్రతిబోధయేత్, వేషసా విహితో మృత్యురనివా ర్యస్తు సర్వథా. ౪౦. ఇతి సంచిన్త్య సర్పోఽసౌ స్వాన్నాగాన్నికటే స్థితాన్, కృత్వా తాపసవేషాంస్తాన్ప్రాహిణోత్సుభుజఙ్గమాన్. ౪౧. ఫలమూలాదికం గృహ్య రాజ్ఞే నాగోఽథ తక్షకః, స్వయం చ కీటరూపేణ ఫలమధ్యే ససార హ. ౪౨. నిర్గతాస్తే తదా నాగాః ఫలాన్యాదాయ సత్వరాః, తే రాజభవనం ప్రాప్య స్థితాః ప్రాసాదసన్నిధౌ. ౪౩. రక్షకాంస్తాపసాన్దృష్ట్వా ప్రచ్ఛుస్తచ్చికీర్షితమ్, ఊచుస్తే భూపతిం ద్రష్టుం ప్రాప్తాస్స్మోఽద్య తపోవనాత్. ౪౪. అభిమన్యుసుతం వీరం కులాలంకారదర్శనమ్, పరివర్ధయితుం ప్రాప్తా మన్త్రైరాథర్వణైస్తథా. ౪౫. నివేదయధ్వం రాజానం దర్శనార్థాగతాన్మునీన్, కృత్వాభిషేకాన్యాస్యామో దత్వాభీష్టఫలాని చ. ౪౬. భారతానాం కులే క్వాపి న దృష్టా ద్వారరక్షకాః, న శ్రుతం తాపసానాన్తు రాజ్ఞో సందర్శనం కిల. ౪౭. ఆరోహామో వయం తత్ర యత్ర రాజా పరీక్షితః, ఆశీర్భిర్వర్ధయిత్వైనం దత్త్వాజ్ఞాం ప్రవ్రజామహే. ౪౮. సూత ఉవాచ— ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తేషాం తాపసానాన్తు రక్షకాః, ప్రత్యూచుస్తాన్ద్విజాన్మత్వా నిదేశం భూపతేర్యథా. ౪౯. నాద్య వో దర్శనం విప్రా రాజ్ఞస్స్యాదితి నో మతిః, శ్వస్సర్వైస్తాపసైరత్ర త్వాగన్తవ్యం నృపాలయే. ౫౦. అనారోహాస్తు ప్రాసాదో విప్రాణాం మునిసత్తమాః, విప్రశాపభయాద్రాజ్ఞా విహితోఽస్తి న సంశయః. ౫౧. తదోచుస్తా నగో విప్రాః ఫలమూలజలాని చ, విప్రాశిషశ్చ రాజ్ఞేఽథ గ్రాహయన్తు సురక్షకాః. ౫౨. తే గత్వా నృపతిం ప్రోచుస్తాపసానాగతాన్ జనాః, రాజోవాచానయధ్వం వై ఫలమూలాదికం చ యత్. ౫౩. పృచ్ఛధ్వం తాపసాన్కార్యం ప్రాతరాగమనం పునః, ప్రణామం కథయధ్వం మే నాద్య సందర్శనం మమ. ౫౪. తేగత్వా ధనమాదాయ ఫలమూలాదికం చ యత్, రాజ్ఞే సమర్పయామాసుర్బహుమానపురస్సరమ్. ౫౫. గతేషు తేషు నాగేషు విప్రవేషావృతేషు చ, ఫలాన్యాదాయ రాజాసౌ సచివానిదమబ్రవీత్. ౫౬. సుహృదో భక్షయం త్వద్య ఫలాన్యేతాని సర్వశః, అద్మ్యహం చైకమేతద్వై ఫలం విప్రార్పితం మహత్. ౫౭. ఇత్యుక్త్వా తత్ఫలం దత్వా సుహృద్భ్యశ్శోత్తరాసుతః, కరే కృత్వా ఫలం పక్వం దదార నృపతిస్స్వయమ్. ౫౮. విదారితం ఫలం రాజ్ఞా తత్ర క్రిమిరభూదణుః, స కృష్ణనయనస్తామ్రో దృష్టో భూపతినా స్వయమ్. ౫౯. తం దృష్ట్వా నృపతిః ప్రాహ సచివా

ఇదం స్వయం న జానాత్యేతాదృశో మూఢోఽయమితి భావః. ౩౯—౪౧. గృహ్యేతి ల్యబన్తమార్షం సంగృహ్యేత్యర్థః. ససార గతవాన్. ౪౨—౪౬. రాజ్ఞః అసందర్శనమితి ఛేదః. ౪౭—౫౩. కిం కార్యమితి పృచ్ఛధ్వం ప్రాతరాగమనం యుష్మాకం భవత్వితి శేషః. ౫౪—౫౯. న మే

న్విష్టితానఘ, అస్తమభ్యేతి సవితా విషాదద్య న మే భయమ్. ౬౦. అంగీకరోమి తంశాపం కృమికో మాం దశత్వయమ్, ఏవముక్త్వా స రాజేన్ద్రో గ్రీవాయాం సన్న్యవేశయత్. ౬౧. అస్తం యాతే దివానాథే ధృతః కంఠేఽథ కీటకః, తక్షకస్తు తదా జాతః కాలరూపో భయానకః. ౬౨. రాజా సంవేష్టితస్తేన పక్షశ్చాపి మహీపతేః, మన్త్రిణో విస్మయం ప్రాప్తా రురుదుర్భృశదుఃఖితాః. ౬౩. ఘోరరూపమహిం వీక్ష్య దుద్రువుస్తే భయార్దితాః, చుక్రుశూ రక్షకాస్సర్వే హాహాకారో మహానభూత్. ౬౪. వేష్టితో భోగిభోగేన వినష్టబహుపౌరుషః, నోవాచ నృపతిః కించిన్న చచాలోత్తరాసుతః. ౬౫. ఉత్థితాగ్నిశిఖా ఘోరా విషజా తక్షకాననాత్, ప్రజజ్వాల నృపం త్వాశు గతప్రాణం చకార హ. ౬౬. హృత్వాశు జీవితం రాజ్ఞస్తక్షకో గగనే గతః, జగద్దగ్ధం తు కుర్వాణం దదృశుస్తం జనా ఇహ. ౬౭. స పపాత గతప్రాణో రాజా దగ్ధ ఇవ ద్రుమః, చుక్రుశుశ్చ జనాస్సర్వే మృతం దృష్ట్వా నరాధిపమ్. ౬౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కన్ధే దశమోఽధ్యాయః.

జనమేజయస్య రాజ్యప్రాప్తిః.

సూత ఉవాచ— గతప్రాణస్తు రాజానం బాలం పుత్రం సమీక్ష్య చ, చక్రుశ్చ మన్త్రిణస్సర్వే పరలోకస్య సత్క్రియాః. ౧. గఙ్గాతీరే దగ్ధదేహం భస్మప్రాయం మహీపతిమ్, అగరుభిశ్చాభియుక్తాయాం చితాయామధ్యరోపయత్. ౨. దుర్మరేణ మృతస్యాస్య చక్రుశ్చైవౌర్ధ్వదైహికీమ్, క్రియాం పురోహితస్తస్య వేదమన్త్రైర్విధానతః. ౩. దదుర్దానాని విప్రేభ్యో గాః స్సువర్ణం యథోచితమ్, అన్నం బహువిధం తత్ర వస్త్రాణి వివిధాని చ. ౪. సుముహూర్తే సుతం బాలం ప్రజానాం ప్రీతివర్ధనమ్, సింహాసనే శుభే తత్ర మన్త్రిణస్సన్న్యవేశయన్. ౫. పౌరా జానపదా

భయమితి. సప్తమదివసస్యాస్తం గతే సవితరి తక్షకస్యాభావేన తక్షకవిషజన్యమరణభయస్య గతత్వాదితి భావః. ౬౦. అథ బ్రాహ్మణశాపసార్థక్యాయ గ్రీవాయామేనం కటం స్థాపయామి స చ మాం దశతు తేన దష్టే సతి తక్షకసదృశకీటదంశనేనాపి యథాకథంచిద్బ్రాహ్మణవాక్యసార్థక్యం భవిష్యతీత్యభిప్రాయేణాహ— అంగీకరోమీతి. బ్రాహ్మణవాక్యస్య వైయర్థ్యాభావాయేత్యర్థః. ౬౧. అస్తం యాతే ఇతి. అస్తగమనసమయే ఏవేతి భావః. తథా చ దివైవ దైవమరణేన బ్రాహ్మణశాపో యథార్థో జాత ఇతి బోధ్యమ్. అంగీకరోమీత్యనేన రాజ్ఞః ఉన్మాదశ్చ ధ్వనితః. ౬౨—౬౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

సార్ధపంచాధికషష్టిపద్యైశ్చ జనమేజయః, సర్పసత్రే కృతోద్యోగ ఆస్తికేనానివారితః. గతప్రాణమితి. ౧. ప్రథమం దుర్మరణేన మృతస్యాముత్రికం దాహమాహ— గంగాతీరే ఇతి. పశ్చాత్పాలాశవిధినా అగరుచందనకాష్ఠయుక్తాయాం చితాయామధ్యరోపయన్ స్థాపితవంత ఇత్యర్థః. ౨. తత్ర పాలాశవిధౌ హేతుమాహ— దుర్మరణేతి. మరణం మరో దుర్మరో దుర్మృతిస్తేన మృత

లోకాశ్చ ప్రాప్తం నృపతిం శిశుమ్, జనమేజయనామానం రాజలక్షణసంయుతమ్. ౬. ధాత్రేయికా శిక్షయామాస రాజచిహ్నాని సర్వశః, దినేదినే వర్ధమానస్సబభూవ మహీపతిః. ౭. ప్రాప్తే చైకాదశే వర్షే తస్మై కులపురోహితః, యథోచితాం తదా విద్యాం జగ్రాహ స యథోచితామ్. ౮. ధనుర్వేదం కృపః పూర్ణం తదావస్మై సుసత్కృతమ్, అర్జునాయ యథా ద్రోణః కర్ణాయ భార్గవో యథా. ౯. సంప్రాప్య విద్యో బలవాన్సబభూవ దురతిక్రమః, ధనుర్వేదే తథా వేదే పారగః పరమార్థవిత్. ౧౦. ధర్మశాస్త్రార్థకుశలః సత్యవాదీ జితేన్ద్రియః, చకార రాజ్యం ధర్మాత్మా పురా ధర్మసుతో యథా. ౧౧. తతస్సువర్ణవర్మాఖ్యో రాజా కాశిపతిః, కిల, వపుష్టమాం శుభాం కన్యాం తదా పారిక్షితాయ చ. ౧౨. స తాం ప్రాప్యాసితాపాఙ్గీం ముముదే జనమేజయః, కాశిరాజసుతాం కాన్తాం ప్రాప్య రాజా యథాపురా. ౧౩. విచిత్రవీర్యో ముముదే సుభద్రాం చ యథార్జునః, విజహార మహీపాలో వనేషూపవనేషు చ. ౧౪. తయా కమలపత్రాక్ష్యా శచ్యా శతక్రతుర్యథా, ప్రజాస్తస్య సుసంతుష్టా బభూవుస్సుఖలాలితాః. ౧౫. మన్త్రిణః కర్మకుశలాశ్చక్రుః కార్యాణి సర్వశః, ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు మునిరుత్తఙ్క-నామకః. ౧౬. తక్షకేణ పరిక్లిష్టో హాస్తినాపురమభ్యగాత్, వైరస్యాపచితిం కోఽస్య ప్రకుర్యాదితి చిన్తయన్. ౧౭. పరీక్షితసుతం మత్వా తం నృపం సముపాగతః, కార్యాకార్యం న జానాసి సమయే నృపసత్తమ. ౧౮. అకర్తవ్యం కరోష్యద్య కర్తవ్యం న కరోషి వై, కిం త్వాం సంప్రార్థయామ్యద్య గతామర్షం నిరుద్యమమ్. ౧౯. అవైరజ్ఞమతంత్రజ్ఞం బాలచేష్టాసమన్వితమ్, జనమేజయఉవాచ— కిం వైరం న మయా జ్ఞాతం న కిం ప్రతి కృతం మయా. ౨౦. తద్వద త్వం మహాభాగ కరోమి యదనన్తరమ్, ఉత్తరఉవాచ—

సార్థవదైహికాః క్రియాః సమన్త్రకాశ్చక్రురిత్యర్థః. ౩—౭. తదా విద్యాం గాయత్రీం క్షత్రియజాతేస్తస్మిన్కాలే వ్రతబన్ధస్య సత్వాత్. ౮—౯. తథా వేదే స్వశాఖాయామ్. ౧౦—౧౬. తక్షకేణ పరిక్లిష్ట ఇతి. వైరస్య తక్షకేణకృతస్యాపచితిం ప్రతిక్రియాముత్తంకస్య గురోః పత్న్యై రాజపత్నీకుండలానయనార్థముత్తంకే ప్రేషితే సచోత్తంకో రాజపత్నీం ప్రార్థయిత్వా తయా దత్తే కుండలే సంగృహ్య మార్గమధ్యే క్వచిత్సరసి కుండలే తీరే స్థాపయిత్వా స్నానార్థముత్తతార తస్మిన్నేవ సమయే తక్షకోఽభ్యాగత్య కుండలే అపహృతవాననంతరం మహతాయాసేన తే కుండలే ఉత్తంకేన లబ్ధే తద్దినాత్తక్షకేణ సహోత్తంకస్య వైరమాసీదితి కథా మహాభారతే ప్రసిద్ధా. ౧౭. పరీక్షితసుతో జనమేజయః కుర్యాదితి మత్వా తం నృపం సముపాగతః సన్ బభాషే ఇతి శేషః. ౧౮. ౧౯. అతంత్రజ్ఞమశాస్త్రజ్ఞం న హి శాస్త్రజ్ఞః సన్ పితృశత్రోః క్షయం న కుర్యాదిత్యర్థః. కిం వైరమితి. యద్భవతా వైరముచ్యతే తత్కిమితి వద న తన్మయా జ్ఞాతమస్తీత్యర్థః. న కిం ప్రతి కృతమితి. వైరం జ్ఞాత్వా మయా న తత్ప్రతికృతమితి నైవాస్తీత్యర్థః. తథాస్తి చేత్తదపి వదేత్యర్థః.

పితా తే నిహతో భూప తక్షకేణ దురాత్మనా. ౨౧. మన్త్రిణస్త్వం సమాహూయ పృచ్ఛస్వ పితృనాశనమ్, సూతఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజా పప్రచ్ఛ మన్త్రిసత్తమాన్. ౨౨. ఊచుస్తే ద్విజశాపేన దష్టస్సర్పేణ వై మృతః, జనమేజయ ఉవాచ—శాపోఽత్ర కారణం రాజ్ఞశ్శప్తస్య మునినా కిల. ౨౩. తక్షకస్య తు కో దోషో బ్రూహి మే మునిసత్తమ, ఉత్తఙ్కఉవాచ—తక్షకేణ ధనం దత్వా కశ్యపస్సన్నివారితః. ౨౪. న స కిం తక్షకో వైరీ పితృహా తవ భూపతే, భార్యా రురోః పురా భూప దష్టా సర్పేణ సా మృతా. ౨౫. అవిహితా తు మునినా జీవితా చ పునః ప్రియా, రురుణాపి కృతా తత్ర ప్రతిజ్ఞా చాతిదారుణా. ౨౬. యం యం ప్రపశ్యామి తన్తం హన్మ్యాయుధేన వై, ఏవం కృత్వా ప్రతిజ్ఞాం స శస్త్రపాణీ రురుస్తదా. ౨౭. వ్యచరత్పృథివీం రాజన్నిఘ్నన్సర్పానితస్తతః, ఏకదా స వనే ఘోరే డుండుభం జరసాన్వితమ్. ౨౮. అపశ్యద్దణ్డముద్యమ్య ఘ్నంస్తం తం సముపాయయౌ, అభ్యహన్ రుషితో విప్రస్తమువాచాథ డుణ్డుభః. ౨౯. నాపరాధ్నోమి తే విప్ర కస్మాన్మామభిహంసి వై. రురురువాచ—ప్రాణప్రియా మే దయితా దష్టా సర్పేణ సా మృతా. ౩౦. ప్రతిజ్ఞేయం తదా సర్ప దుఃఖితేన మయాకృతా, డుండుభఉవాచ—నాహం దశామి తేఽన్యే వై యే దశన్తి భుజఙ్గమాః. ౩౧. శరీరసమయోగేన న మాం హింసితుమర్హసి, ఉత్తఙ్కఉవాచ—శ్రుత్వా తాం మానుషీం వాణీం సర్పేణోక్తాం మనోరమామ్. ౩౨. రురుః పప్రచ్ఛ కోఽసి త్వం కస్మాత్ డుణ్డుభతాం గతః, సర్పఉవాచ—బ్రాహ్మణోఽహం పురా విప్ర సఖా మే ఖగమాభిధః. ౩౩. విప్రో ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠస్సత్యవాదీ జితేన్ద్రియః, స మయా వఞ్చితో మౌర్ఖ్యాత్సర్పం కృత్వా చ తార్ణకమ్. ౩౪. భయం చ ప్రాపితోఽత్యర్థమగ్నిహోత్రగృహే స్థితః, తేన భీతేన శప్తోఽహం విహ్వలేనాతివేపినా. ౩౫. భవ సర్పో మన్ద

---

౨౦. కరోమి కరిష్యామి వర్తమానసామీప్యే లట్. ౨౧—౨౩. శాపేన మృతస్య దోషస్తక్షకే నైవ సంభవతీత్యర్థః. ౨౪. బ్రాహ్మణశాపాత్తక్షకేణ దంశః కర్తవ్యః. సంజీవయితా కశ్యపో బ్రాహ్మణో ధనం దత్వా కిమితి నివారితః. న చ తదభావే తస్య కాచిత్క్షతిరభూత్ తస్మాత్స ఏవ తస్యాపరాధ ఇత్యర్థః. ఇత్థమపరాధే స తక్షకో వైరీ తవ పితృహా న కిమితి వదేత్యాహ—న స కిమితి. నన్వేతాదృశాపరాధినః శిక్షా కేన కృతేతి చేత్తత్రాహ—భార్యేతి. ౨౫. ౨౬. హన్మి హనిష్యామీత్యర్థః. ౨౭. డుండుభమజగరమ్. ౨౮. ౨౯. తే తుభ్యం నాపరాధ్నోమి ద్రోహం కరోమి. ౩౦. ఇయమితి. సర్పజాతిర్హన్తవ్యేత్యేవం రూపేత్యర్థః. దంశకసర్పవిషయే సా ప్రతిజ్ఞా తవాస్తి నాహం దంశక ఇత్యాహ—నాహమితి. ౩౧, ౩౨. ఖగ మః ఖేచర ఇత్యన్వర్థనామా. ౩౩. తార్ణకం తృణనిర్మితం సర్పం కృత్వా వంచితః. ౩౪. మయా భయంప్రాపిత ఇతి తాత్పర్యమ్. ౩౫—౩౮. య

బుద్ధే యేనాహం ధర్షిత స్త్వయా, మయా ప్రసాదితోఽత్యర్థం సర్పేణాసౌ ద్విజోత్తమ. ౩౬. మామువాచాథ తతోఽభిధ్యాత్వా కించిచ్ఛాన్తిమవాప్య చ, రురుస్తే మోచితా శాపాదస్య సర్పభవిష్యతి. ౩౭. శ్రమతేస్తు సుతో నూనమితి మాంసోఽబ్రవీద్వచః, సోఽహం సర్పో రురుస్త్వం చ శృణు మే పరమం వచః. ౩౮. అహింసా పరమో ధర్మః సర్వప్రాణినాం నాత్ర సంశయః, దయా సర్వత్ర కర్తవ్యా బ్రాహ్మణేన విజానతా. ౩౯. యజ్ఞాదన్యత్ర విప్రేన్ద్ర న హింసా యాజ్ఞికీ మతా, ఉత్తఙ్క ఉవాచ—సర్పయోనేర్వినిర్ముక్తో బ్రాహ్మణోఽసౌ సముత్థితః. ౪౦. కృత్వా తస్య చ శాపాన్తం పరిత్యక్తం చ హింసనమ్, వివాహితా తేన బాలా మృతా సంజీవితా పునః. ౪౧. కదనం సర్వసర్పాణాం కృతం తేన సమనుస్మరన్, త్వయా తు వైరం సముత్సృజ్య వర్తసే పన్నగేష్వథ. ౪౨. విమన్యుర్భరతశ్రేష్ఠ పితృఘాతకరేషు వై, అన్తరిక్షే మతస్తాతః స్నానదానవివర్జితః. ౪౩. తస్యోద్ధారం చ రాజేన్ద్ర కురు హత్వాథ పన్నగాన్, పితుర్వైరం న జానాతి జీవన్నైవ మృతో హి సః. ౪౪. దుర్గతిస్తే పితుస్తావద్యావత్తాన్న హనిష్యసి, అంబామఖమిషం కృత్వా కురు యజ్ఞం నృపోత్తమ. ౪౫. సర్పసత్రం మహారాజ పితుర్వైరమనుస్మరన్, సూత ఉవాచ—ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా రాజా జన్మేజయస్తదా. ౪౬. నేత్రాభ్యామశ్రుపాతం చ చకారాతీవ దుఃఖితః, ధిఙ్మామస్తు సుదుర్బుద్ధేర్వృథా మానకరస్య వై. ౪౭. పితా యస్య గతిం ఘోరాం ప్రాప్తః పన్నగపీడితః, అద్యాహం మఖమారభ్య కరోమ్యపచితిం పితుః. ౪౮. హత్వా సర్పానసంవిగ్నో దీప్యమానే విభావసౌ, ఆహూయ మన్త్రిణస్సర్వాన్రాజా వచనమబ్రవీత్. ౪౯. కుర్వన్తు యజ్ఞసంభారం యథార్హం మన్త్రిసత్తమాః, గఙ్గాతీరే శుభాం భూమిం మాపయిత్వా ద్విజోత్తమైః. ౫౦. కుర్వన్తు మణ్డపం స్వస్థాః శతస్తంభమనోహరమ్, వేదీయజ్ఞస్య కర్తవ్యా మమాద్య సచివాః ఖలు. ౫౧. తదఙ్గత్వేవిధేయం వై సర్పసత్రం సువిస్తరమ్, తక్షకస్తు పశుస్తత్ర హోతోత్తఙ్కో—

జ్ఞాదన్యత్ర దయా కర్తవ్యా. న సా యాజ్ఞికీ హింసా హింసా భవతి "అహింసన్ సర్వభూతాన్యన్యత్ర తీర్థేభ్య" ఇతి శ్రుతేరిత్యాహ—యజ్ఞాదన్యత్రేతి. ౪౦. ఏవం ప్రకారేణ రురుణా బాలా స్త్రీ మృతా సంజీవితా ఽఽయుషోఽర్ధదానేన తతో వివాహితా చ పునరనన్తరం పూర్వవైరమనుస్మరన్ సర్పాణాం తేన కదనం నాశనం కృతమ్. తతః శాపాన్తం కృత్వా హింసనం పరిత్యక్తమిత్యన్వయః. ౪౧. త్వం తు వైరమితి. ఇదమాశ్చర్యం మమ భాతీత్యర్థః. ౪౨—౪౪. యావత్తాన్న హనిష్యసీతి స్వశత్రునాశనే తస్య వాసనాయా అవశిష్టత్వాత్తయా వాసనయా దుర్గతిర్వ్యక్తైవ. అంబామఖో వక్ష్యమాణో నవరాత్రోత్సవః. ౪౫. జన్మే జయ ఇతి. "జన్మనైవాతిశుద్ధేన శత్రూనేజితవాన్యతః, ఏజృకంపనే ధాతోర్హి జన్మే జయ ఇతి శ్రుతః" ఇతి వచనాత్. శకన్ధ్వాదిత్వాత్పరరూపే జన్మే జయ ఇత్యపి సాధు. ౪౬—౪౯. మాపయిత్వేతి పరిచ్ఛిద్యేత్యర్థః. ౫౦, ౫౧. తదఙ్గత్వే

మహామునిః. ౫౨. శీఘ్రమాహూయతాం విప్రాస్సర్వజ్ఞా వేదపారగాః, సూత ఉవాచ—మన్త్రిణస్తు తదా చక్రుర్భూపవాక్యైర్విచక్షణాః. ౫౩. యజ్ఞస్య సర్వసంభారం వేదీం యజ్ఞస్య విస్తృతామ్, హవనే వర్తమానే తు సర్పాణాం తక్షకో గతః. ౫౪. ఇన్ద్రం ప్రతి భయార్తో౽హం త్రాహి మామితి చాబ్రవీత్, భయభీతం సమాశ్వాస్య స్వాసనే సన్నివేశ్య చ. ౫౫. దదావభయమత్యర్థం నిర్భయో౽థ పన్నగ, తమిన్ద్రే శరణం జ్ఞాత్వా మునిర్దత్త్వాభయం తథా. ౫౬. ఉత్తఙ్కో౽హ్వాయదుద్విగ్నః సేన్ద్రం కృత్వా నిమన్త్రణమ్, స్మృతస్తదా తక్షకేణ యాయావరకులోద్భవః. ౫౭. ఆస్తీకో నామ ధర్మాత్మా జరత్కారుసుతో మునిః, తత్రాగత్య మునేర్బాలస్తుష్టావ జనమేజయమ్. ౫౮. రాజా తమర్చయామాస దృష్ట్వా బాలం సుపండితమ్. అర్చయిత్వా నృపస్తం తు ఛందయామాస వాఞ్ఛితైః. ౫౯. సతు వవ్రే మహాభాగ యజ్ఞో౽యం విరమత్వితి, సత్యబద్ధో నృపస్తేన ప్రార్థితశ్చ పునస్తథా. ౬౦. హోమం నివర్తయామాస సర్పాణాం మునివాక్యతః, భారతం శ్రావయామాస వైశంపాయనవిస్తరాత్. ౬౧. శ్రుత్వాపి నృపతిః కామం నశాన్తిమభిజగ్మివాన్, వ్యాసం పప్రచ్ఛ భూపాలో మమ శాంతిః కథం భవేత్. ౬౨. మనో౽తిదహ్యతే కామం కింకరోమి వదస్వ మే, పితా మే దుర్భగస్యైవం మృతః పార్థసుతాత్మజః. ౬౩. క్షత్రియాణాం మహాభాగ సంగ్రామే మరణం వరమ్, రణే వా మరణం వ్యాస గృహే వా విధి పూర్వకమ్. ౬౪. మరణం నపితుర్మే౽భూదన్తరిక్షే మృతో౽వశః, శాన్త్యుపాయం వదస్వాత్ర త్వం సత్యవతీసుత. ౬౫. యథా స్వర్గం వ్రజేదాశు పితా మే దుర్గతిం గతః. ౬౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కంధే ఏకాదశో౽ధ్యాయః.

సతి తాదృశవేద్యాద్యంగత్వే సతి సర్పసత్రో విధేయో నాన్యథేత్యర్థః. పుంస్త్వమార్షమ్. ౫౨-౫౬. ఉత్తంకో౽హ్వాయత్ ఆహూతవాన్ సేంద్రం తక్షకం ప్రథమతః పురోనువాక్యాదిభిర్నిమంత్రణం కృత్వేత్యర్థః. ౫౭,౫౮. వాంఛితైరితి. వాంఛితం వృణీష్వేత్యుక్తవానిత్యర్థః. ౫౯, ౬౦. వైశంపాయన ఇతి ప్రథమాంతం ఛాంధసత్వాల్లుప్తవిభక్త్యంతమ్. ౬౧. భారతశ్రవణేనాపి శాంతిర్న జాతేతి వ్యాసం పప్రచ్ఛేత్యాహ—వ్యాసమితి. ౬౨,౬౩. సంగ్రామే మహతి రణే. రణే సామాన్యే. ౬౪. మరణం మే పితుర్నాభూదితి 'గృహే యే విధిపూర్వకమి'త్యనేనాన్వేతి. ౬౫. దుర్గతిం గత ఇతి. పరీక్షితో దుర్గతిశ్చ మహాభారతే౽ప్యుక్తా. "అపృచ్ఛత్స తదా రాజా మంత్రిణస్తాన్సుదుఃఖితః, ఉత్తంకస్యైవ సాన్నిధ్యే పితుః స్వర్గగతిం ప్రతీ"తి. ౬౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వితీయస్కంధే ఏకాదశో౽ధ్యాయః.

వ్యాసజనమేజయసంవాదః.

సూత ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, ఉవాచ వచనం తత్ర సభాయాం నృపతిం చ తమ్. ౧. వ్యాస ఉవాచ-శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి పురాణం గుహ్యమద్భుతమ్, పుణ్యం భాగవతం నామ నానాఖ్యానయుతం శివమ్. ౨. అధ్యాపితం మయా పూర్వం శుకాయాత్మసుతాయవై, శ్రావయామి నృప త్వాం హి రహస్యం పరమం మమ. ౩. ధర్మార్థకామమోక్షాణాం కారణం శ్రవణాత్కిల, శుభదం సుఖదం నిత్యం సర్వాగమసముద్ధృతమ్. ౪. జనమేజయ ఉవాచ—ఆస్తీకోఽయం సుతః కస్య విఘ్నార్థం కథమాగతః, ప్రయోజనం కిం తస్య సర్పాణాం రక్షణే ప్రభో. ౫. కథయస్వ మహాభాగ విస్తరేణ కథానకమ్, పురాణం చ తథా సర్వం విస్తరాద్వద సువ్రత. ౬. వ్యాస ఉవాచ—జరత్కారుర్మునిః శాన్తో న చకార గృహాశ్రమమ్, తేన దృష్టా వనే గర్తే లంబమానాస్స్వపూర్వజాః. ౭. తత స్తమాహుః కురు పుత్ర దారాన్యథాచనః స్యాత్పరమా హి తృప్తిః, స్వర్గే వ్రజామః ఖలు దుఃఖముక్తా వయం సదాచారయుతే సుతే వై. ౮. సతానువాచాథ యథా సమానా మయాచితాం చాతివశానుగాం చ, తదా గృహారమ్భమహం కరోమి బ్రవీమి తథ్యం మమపూర్వజా వై. ౯. ఇత్యుక్త్వా తాన్ జరత్కారుర్గత స్తీర్థాన్ప్రతి ద్విజః, తత్రైవ పన్నగాశ్శప్తా మాత్రాగ్నౌ నిపతంత్వితి. ౧౦. కశ్యపస్య మునేః పత్న్యౌ కద్రూశ్చ వినతా తథా, దృష్ట్వాదిత్యరథే చాశ్వమూచతుశ్చ పరస్పరమ్. ౧౧. తం దృష్ట్వా చ తదా కద్రూర్వినతామిదమబ్రవీత్, కిం వర్ణోఽయం హయో భద్రే సత్యం ప్రబ్రూహి మా చిరమ్ ౧౨. వినతోవాచ—శ్వేతవర్ణో హయరాజోఽయం కిం వా త్వం మన్యసే శుభే, బ్రూహి

చతుష్షష్టిశ్లోకవర్త్యైరాస్తీకస్య సముద్భవః, శ్రీమద్భాగవతస్యాపి మాహాత్మ్యమితి కథ్యతే. తచ్ఛ్రుత్వేతి. భారతాదిశ్రవణేన మమ చిత్తశాంతిర్నజాతేతి మమ పితా దుర్గతిం గత ఇతి చ జన్మేజయవాక్యం శ్రుత్వేత్యర్థః. ౧—౩. శ్రవణాత్కారణమిత్యన్వయః. సర్వాగమముద్ధృతం సర్వవేదేభ్యః సారం గృహీత్వా కృతమిత్యర్థః. ౪. విఘ్నార్థం సర్పసత్రవిఘ్నార్థం. ౫. ఇదం ప్రథమత ఉక్త్వా అనంతరం సర్వం పురాణం వదేత్యర్థః. ౬. స్వపూర్వజాః స్వవంశజాః. ౭. తత స్తమాహురితి. తం జరత్కారుం తత్పితర ఆహుః యేన దారకరణేన నో అస్మాకం తృప్తిః స్యాత్తథా కుర్విత్యర్థః. తథా చ త్వయి సుప్తే సతి వయం స్వర్గే వ్రజామ స్తథా కుర్విత్యర్థః. ౮. ఇత్థం పూర్వజవాక్యం శ్రుత్వా జరత్కారుస్తానాహ—సతానితి. సమానాం నామ్నా సమానాం యస్యాః కన్యాయా నామ మమ నామ చ సమానమేక మస్తి పునరయాచితాం మయా ప్రార్థితాం పునరతివశానుగామతివశ్యామేతాదృశీం కన్యాం యద్యహం లభే ప్రాప్నుయాం తర్హి గృహారంభం వివాహం కరోమి కరిష్యామీత్యర్థః. ౯. అగ్నౌ పతంత్వితి మాత్రా శప్తా ఇత్యర్థః. ౧౦. తత్ర కా మాతా? కథం వా శప్తా! ఇతి సర్వవృత్తాంతమాహ—కశ్యపస్యేతి. ఊచతుర్వక్ష్యమాణమ్. ౧౧. కిం తత్తదాహ—

వర్ణం త్వమప్యస్య తతస్తు విపణావహే. ౧౩. కద్రూరువాచ—కృష్ణవర్ణమహం మన్యే హయమేనం శుచిస్మితే, ఏహి సార్ధం మయా దివ్యం దాసీభావాయ భామిని. ౧౪. సూత ఉవాచ-కద్రూశ్చ స్వసుతానాహ సర్వాన్ సర్పాన్వశేస్థితాన్, వాలాశ్ఛ్యామాః ప్రభూత్వా హి కుర్వన్తు యావన్తోఽశ్వశరీరకే. ౧౫. నేతి కేచన తత్రాహుస్తానథాసౌ శశాప హ, జనమేజయస్య యజ్ఞే వై గమిష్యథ హుతాశనమ్. ౧౬. అన్యే చక్రుస్తదా సర్పాః కర్బురం వర్ణభోగకైః, వేష్టయిత్వాస్య పుచ్ఛన్తు మాతుః ప్రియచికీర్షయా. ౧౭. భగిన్యౌ చ సుసంయుక్తే గత్వా దదృశతుర్హయమ్, కర్బురం తం హయం దృష్ట్వా వినతా చాతి దుఃఖితా. ౧౮. తదా జగామ గరుడస్సుతస్తస్యా మహాబలః, సదృష్ట్వా మాతరం దీనామపృచ్ఛత్పన్నగాశనః. ౧౯. మాతః కథం సుదీనాసి రుదితేవ ప్రభాసి మే, జీవమానే మయి సుతే తథాన్యేరవిసారథౌ. ౨౦. దుఃఖితాసి తతో వాం ధిక్ జీవితం చారులోచనే, కిం జాతేన సుతేనాథ యది మాతా సుదుఃఖితా. ౨౧. కింపమే కారణం మాతః కరోమి విగతజ్వరామ్. వినతోవాచ—సపత్న్యా దాస్యహం పుత్ర కిం బ్రవీమి వృథాక్షతా. ౨౨. వహ మాం సాబ్రవీత్యద్య తేనాస్మి దుఃఖితా సుత, గరుడ ఉవాచ—వహిష్యేఽహం తత్ర కిల యత్ర సా గంతుముత్సుకా. ౨౩. మా శోకం కురు కల్యాణి నిశ్చిన్తాం త్వాం కరోమ్యహమ్, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా సాగతా పార్శ్వం కద్రోశ్చ వినతా తదా. ౨౪. దాసీభావముపాకర్తుం గరుడోఽప మహాబలః, ఉవాహ తాం సపుత్రాం వై సిన్ధోః పారం జగామ హ. ౨౫. గత్వా తాం గరుడః ప్రాహ బ్రూహి మాతర్నమోఽస్తు తే, కథం ముచ్యేత మే మాతా దాసీభావాదసంశయమ్. ౨౬. కద్రూరువాచ—అమృతం దేవలోకాత్త్వం బలాదానీయ మే సుతాన్, సమర్పయ సుతాద్యాశు మాతరం మోచయాబలాన్. ౨౭. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తః ప్రయయౌ శీఘ్రమిన్ద్రలోకం మహాబలః, కృత్వా యుద్ధం జహారాశు సుధాకుమ్భం ఖగోత్తమః. ౨౮. సమానీయామృతం మాత్రే వైనతేయస్సమర్పయత్, మోచితా వినతా తేన దాసీభావాదసంశయమ్. ౨౯. అమృతం సంజహా

తం దృష్ట్వేతి. ౧౨,౧౩. దాసీభావాయేతి. యస్యాః పరాభవః సా తస్యాః దాసీతి దాసీభవనాయ దివ్యం పణం కుర్వీత్యర్థః. ౧౪. వాలానశ్వస్య కేశాన్ శ్యామాన్ కృష్ణశరీరవేష్టనేన. ౧౫. గమిష్యథ పతథేత్యర్థః. ౧౬. కర్బురం బహులకృష్ణవర్ణకం వర్ణభోగకైః నానావర్ణవిశిష్టస్వశరీరైః. ౧౭—౧౯. రవిసారథిరరుణః. ౨౦. వాం గరుడారుణయోః. ౨౧. వృథా క్షతా వ్యర్థం ఖండితా అహం సపత్న్యా దాసీ జాతా తతో దాసీభావాదధికం దుఃఖం కిం బ్రవీమి వృథా కృతేత్యపిపాఠః. ౨౨. వహ మామితి. స్వస్కంధే మాం స్థాపయిత్వా యత్ర దేశే గంతు మిచ్ఛామి తం దేశం మాం వహ ప్రాపయేత్యర్థః. ౨౩—౨౫. కథం ముచ్యేత తద్వదేత్యర్థః. ౨౬—౨౯. సంజహార అపహృ

రేస్తైః స్నాతుం సర్పా యదా గతాః, దాస్యభావాద్వినిర్ముక్తా వినతా విపతేర్బలాత్.
౩౦. తత్రాస్తీర్ణాః కుశాస్తైస్తు లీఢాః పన్నగనాయకైః, ద్విజిహ్వాస్తే సుసంపన్నాః కు
శాగ్రస్పర్శమాత్రతః. ౩౧. మాత్రా శప్తాశ్చ యే నాగాః వాసుకిప్రముఖాశ్చ వా,
బ్రహ్మాణం శరణం గత్వా తే హ్యోచుః శాపజం భయమ్. ౩౨. తానాహ భగవాన్బ్ర
హ్మా జరత్కారుర్మహామునిః, వాసుకేర్భగినీం తస్మై అర్పయధ్వం సనామికామ్. ౩౩. త
స్యాం యో జాయతే పుత్రః స వస్త్రాతా భవిష్యతి, ఆస్తీక ఇతి నామాసౌ భవితా
నాత్ర సంశయః. ౩౪. వాసుకిస్తు తదాకర్ణ్య వచనం బ్రహ్మణశ్శివమ్, వనం గత్వా సుతాం
తస్మై దదౌ వినయపూర్వకమ్. ౩౫. సనామ్నీం తాం మునిర్జ్ఞాత్వా జరత్కారురువా
చ తమ్, అప్రియం మే యదా కుర్యాస్తదా త్వాం సంత్యజామ్యహమ్. ౩౬. వాగ్బ
ద్ధం తాదృశం కృత్వా మునిర్జగ్రాహ తాం స్వయమ్, దత్త్వా చ వాసుకిః కామం
భవనం స్వం జగామ హ. ౩౭. కృత్వాపర్ణకుటీం శుభ్రాం జరత్కారుర్మహావనే,
తయా సహ సుఖం ప్రాప రమమాణః పరంతప. ౩౮. ఏకదా భోజనం కృత్వా
సుప్తోఽసౌ మునిసత్తమః, భగినీ వాసుకేస్తత్ర సంస్థితా వరవర్ణినీ. ౩౯. న సంబోధ
యితవ్యోఽహం త్వయా కాన్తే కథంచన, ఇత్యుక్త్వా తు గతో నిద్రాం మునిస్తాం
సుదతీం తదా. ౪౦. రవిరస్తగిరిం ప్రాప్తః సంధ్యాకాల ఉపస్థితే, కిం కరోమి న మే శా
న్తిః త్యజేన్మాం బోధితః పునః. ౪౧. ధర్మలోపభయాద్భీతా జరత్కారురచింత
యత్, నో చేత్ప్రబోధయామ్యేనం సంధ్యాకాలో వృథా వ్రజేత్. ౪౨.
ధర్మనాశాద్వరం త్యాగస్తథాపి మరణం ధ్రువమ్, ధర్మహానిర్నరాణాం హి నరకా
య భవేత్పునః. ౪౩. ఇతి సంచిన్త్య సా బాలా తం మునిం ప్రత్యబోధయత్.
సంధ్యాకాలోఽపి సజ్జాత ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ సువ్రత. ౪౪. ఉత్థితోఽసౌ మునిః కోపాత్తా
మువాచ వ్రజామ్యహమ్, త్వం తు భ్రాతృగృహం యాహి నిద్రావిచ్ఛేదకారిణీ. ౪౫.
వేపమానా బ్రవీద్వాక్యమిత్యుక్తా మునినా తదా, భ్రాత్రా దత్తా యదర్థం తత్క
థం స్యాదమితప్రభ. ౪౬. మునిః ప్రాహ జరత్కారుం తదస్తీతి నిరాకులః, గతా సా
మునినా త్యక్తా వాసుకేః సదనం తదా. ౪౭. పృష్టా భ్రాత్రా బ్రవీద్వాక్యం యథో

తవానిత్యర్థః. యదా సర్పాః స్నాతుం స్నానం కర్తుం గతాస్తదేత్యర్థః. విపతేః పక్షిరాజస్య. ౩౦. లీఢా అమృతకుంభస్థానస్థితానాం కుశానామమృతద్రవయుక్తత్వబుద్ధ్యా ఆస్వాదితా జిహ్వయా తతః కుశానాం తీక్ష్ణాగ్రత్వాన్మధ్యే జిహ్వాః స్ఫాలితాః. ౩౧, ౩౨. మహామునిరస్తీతి శేషః. సనామికాం సమాననామికాం జరత్కారునామికామిత్యర్థః. ౩౩—౩౫. తం వాసుకిమ్. ౩౬—౪౧. జరత్కారుః జరత్కారుమునేః పత్నీ. ౪౨. ధర్మనాశాపేక్షయా మమ త్యాగం కరిష్యతి అథవా మమ మరణం స్యాదిదం వరం న తు ధర్మనాశ ఇత్యర్థః. ౪౩—౪౬. తదస్తీతి, తవ భ్రాతుర్య ఇష్టః

క్తం పతినా తదా, అస్తీత్యుక్త్వా చ హిత్వా మాం గతోఽసౌ మునిసత్తమః. ౪౮. వాసుకిస్తు తదాకర్ణ్య సత్యవాఙ్మునిరిత్యుత, విశ్వాసం చ పరం కృత్వా భగినీం తాం సమాశ్రయత్. ౪౯. తతః కాలేన కియతా జాతోఽసౌ మునిబాలకః, ఆస్తీక ఇతి నామాఽసౌ విఖ్యాతః కురుసత్తమ. ౫౦. తేనాయం రక్షితో యజ్ఞస్తవ పార్థివస త్తమ, మాతృపక్షస్య రక్షార్థం మునినా భావితాత్మనా. ౫౧. భవ్యంకృతం మహా రాజ మానితోఽయంత్వయా మునిః, యాయావరకులోత్పన్నో వానుకేర్భగినీసుతః ౫౨. స్వస్తి తేఽస్తు మహాబాహో భారతం సకలం శ్రుతమ్, దానాని బహుదత్తాని పూజితా మునయస్తథా. ౫౩. కృతేన సుకృతేనాపిన పితా స్వర్గతిం గతః, పావితం నః కులం కృత్స్నం త్వయా భూపతిసత్తమ. ౫౪. దేవ్యాశ్చాయతనం భూప విస్తీ ర్ణంకురు భక్తితః, యేన వై సకలా సిద్ధిస్తవ స్యాజ్జనమేజయ. ౫౫. పూజితా పర యాభక్త్యా శివా సకలదా సదా, కులవృద్ధిం కరోత్యేవ రాజ్యం చ సుస్థిరం సదా. ౫౬. దేవీమఖం విధానేన కృత్వా పార్థివసత్తమ, శ్రీమద్భాగవతం నామ పురాణం పరమం శృణు. ౫౭. త్వామహం శ్రావయిష్యామి కథాం పరమపావనీమ్, సంసార తారిణీం దివ్యాం నానారససమాహృతామ్. ౫౮. న శ్రోతవ్యం పరం చాస్మాత్పు రాణాద్విద్యతే భువి, నారాధ్యం విద్యతే రాజన్దేవీపాదాంబుజాదృతే. ౫౯. తేస

పుత్రః స తవ గర్భే అస్తీత్యర్థః. ౪౭—౫౧. భవ్యం కృతం సమ్యక్కృతమిత్యర్థః. ౫౨. యత్త్వ యోక్తం భారతం సకలం శ్రుతం దానాని నానావిధాని దత్తాని తథాపి మే చిత్తశాంతిర్న జాతా నవా పితుః స్వర్గోఽభూదితి తత్తథైవాస్తీత్యాహ—భారతం సకలమితి. ౫౩. అద్యాప్యేభిః కర్మభి రపి త్వయా న కులం పావితమ్. అతో మయా యదుచ్యతే త్వత్కల్యాణార్థం తచ్ఛృణ్విత్యభిప్రా యః. ౫౪. తత్కిం తదాహ—దేవ్యాశ్చాయతనమితి. తదుక్తం శివపురాణే "యో దేవీం స్థాప యేత్సౌందప్రాసాదే భక్తిభావతః, త్రైలోక్యం స్థాపితం తేన యతః సర్వమయీ శివా. నానేన సదృశో ధర్మో దేవస్థాపనకర్మణా, తుష్టాయాం ఖలు తస్యాం తు సంతుష్టం భువనత్రయమ్, యః కరోతి నరో భక్త్యా దేవీప్రాసాదమద్భుతమ్. స కోటికులముద్ధృత్య మణిద్వీపే విరాజతే, కులకోటిసమా యుక్తో దేవలోకే వసేన్నరః. జ్ఞానం దివ్యం పరం ప్రాప్య కైవల్యం మోక్షమాప్నుయాత్" ఇత్యా దివచనాని పురాణాంతరేష్వపి ద్రష్టవ్యాని. ౫౫. రాజ్యం చకారాన్మోక్షం చ ౫౬. దేవీమఖం నవరాత్రోత్సవాదికం జ్యోతిష్టోమాదికం కోటిహోమాదికం చ దేవీప్రీత్యర్థం కృతం దేవీమఖశబ్దే నోచ్యతే. తం దేవీమఖం కృత్వా శ్రీదేవీభాగవతం శృణు అనేన వచనేన నవరాత్రోత్సవే దేవీ భాగవతపారాయణవిధిః ప్రదర్శితః అతోఽవశ్యం నవరాత్రచతుష్టయే దేవీభాగవత పారాయణం కర్తవ్యం శ్రోతవ్యం చ ౫౭. కిం ఫలం తచ్ఛ్రవణేనేతి చేత్ సంసారతారిణీమితి. కేవలం దేవీభాగ వతశ్రవణేనైవ దేవీప్రసాదే జాతే సంసారాన్ముక్తో భవతీతి మహాఫలశ్రవణేనేతి భావః. ౫౮. అస్మా త్పురాణాదధికం సమం వాన్యత్పురాణం శ్రోతవ్యం నైవ భువి విద్యతే అస్య పురాణస్య సామ్యా వస్థమాయోపాధికబ్రహ్మప్రతిపాదకత్వా దన్యేషాం చ పురాణానామేకైకసత్త్వాదిగుణోపాధిహరి

భాగ్యాః కృతప్రజ్ఞా ధన్యాస్తే నృపసత్తమ, యేషాం చిత్తే సదా దేవీ వసతి ప్రేమసంకులే. ౨౦. సుదుఃఖితాస్తే దృశ్యన్తే భువి భారతభారతే, నారాధితా మహామాయా యైర్జనైశ్చ సదామ్బికా. ౨౧. బ్రహ్మాదయస్సురాస్సర్వే యదారాధనతత్పరాః, వర్తన్తే సర్వదా రాజంస్తాం న సేవేత కో జనః. ౨౨. య ఇదం శృణుయాన్నిత్యం సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్, భగవత్యా సమాఖ్యాతం విష్ణవే యదనుత్తమమ్. ౨౩. తేన శ్రుతేన తే రాజంశ్చిత్తశాన్తిర్భవిష్యతి, పితృణాం చాక్షయస్స్వర్గః పురాణశ్రవణాద్భవేత్. ౨౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

స్కంధశ్చాయం సమాప్తః.

హరబ్రహ్మాదిప్రతిపాదకత్వాత్. అత ఏవ సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణ్యా భగవత్యా ఏకైకసత్త్వాదిగుణోపాధిహరిహరాద్యపేక్షయా సర్వోత్కృష్టత్వాదేవ దేవీపాదాంబుజాదృతే ఆరాధ్యం నైవాస్తి తదేవ సర్వైరారాధ్యమితి భావః. ౧౯—౨౧. మనుష్యైర్భగవతీ సర్వదారాధ్యేత్యత్ర కిం వక్తవ్యమితి కైముతికన్యాయేనాహ—బ్రహ్మాదయ ఇతి. ౨౨. విష్ణవే యదనుత్తమమితి. పూర్వోక్తార్థశ్లోకాత్మకం యద్భాగవతం సాక్షాద్భగవత్యా స్వముఖేనైవ విష్ణవే ఉపదిష్టం యస్మాత్ తస్మాదనేన సదృశం మహాఫలం కిమన్యత్స్యాత్ న కిమపీతి భావః. ౨౩. యదుక్తం మమ చిత్తశాన్తిర్న జాతా పితౄణాముద్ధారోఽపి న జాత ఇతి తత్రాహ—తేన శ్రుతేనేతి. ౨౪.

శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నో రంగనాథాత్మజః సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసంభూతో నీలకంఠోఽభిధానతః.
దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
తిలకాఖ్యాం మహావ్యాఖ్యాం సమ్యగ్యః కృతవాఞ్ఛుభామ్.

స్కంధో ద్వితీయస్తస్యాస్తు సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః.

ఇతి శ్రీశైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజశ్రీలక్ష్మీగర్భజనీలకంఠకృతే
దేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే తిలకాభిధే
ద్వితీయస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః సమాప్తః. ద్వితీయః స్కంధః సమాప్తః.

దేవీభాగవతే, తృతీయస్కన్ధప్రారమ్భః.

జనమేజయకృతదేవీస్వరూపాదిప్రశ్నః.

జనమేజయ ఉవాచ—భగవన్భవతా ప్రోక్తం యజ్ఞమంబాభిధం మహత్, సా కా కథం సముత్పన్నా కుత్ర కస్మాచ్చ కిం గుణా.? ౧. కీదృశశ్చ మఖస్తస్యాః స్వరూపం కీదృశం తథా, విధానం విధివద్బ్రూహి సర్వజ్ఞోఽసి దయానిధే. ౨. బ్రహ్మాణ్డస్య తథోత్పత్తిం వద విస్తరతస్తథా, యథోక్తం యాదృశం బ్రహ్మన్నఖిలం వేత్సి భూసుర. ౩. బ్రహ్మావిష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ త్రయో దేవా మయా శ్రుతాః, సృష్టిపాలనసంహారకారకాస్సగుణాస్త్వమీ. ౪. స్వతన్త్రాస్తే మహాత్మానః పారాశర్య వదస్వ మే, ఆహోస్విత్పరతన్త్రాస్తే శ్రోతుమిచ్ఛామి సాంప్రతమ్. ౫. మృత్యుధర్మాశ్చ తే నో వా సచ్చిదానన్దరూపిణః, అధిభూతాదిభిర్యుక్తా న వా దుఃఖైస్త్రిధాత్మకైః. ౬. కాలస్య వశగా నో వా తే సురేన్ద్రా మహాబలాః, కథం తే వై సముత్పన్నాః కస్మాదితి చ సంశయః. ౭. హర్షశోకయుతాస్తే వై నిద్రాలస్యసమన్వితాః, సప్తధాతుమయాస్తేషాం దేహాః కిం వాన్యథా మునే. ౮. కైర్ద్రవ్యైర్నిర్మితాస్తే వై కైర్గుణైరిన్ద్రియైః

పాశాంకుశవరాభీతిధరాం దేవీం చిదాత్మికామ్, వందే సమందహసితాం మణిద్వీపాధివాసినీమ్. పంచాశత్పద్యకై రర్థశ్లోకైస్సైర్భువనేశ్వరీమ్, సమ్యక్పృష్టవతే రాజ్ఞే నిర్ణయః సమ్యగుచ్యతే. సర్వైర్భగవత్యేవారాధ్యా పూజ్యా చేతి వ్యాసవాక్యం శ్రుత్వా జనమేజయః పృచ్ఛతి-భగవన్నితి. యజ్ఞం యజనీయం పూజ్యమిత్యర్థః. అంబాభిధమంబాసంజ్ఞకం తత్వమిత్యర్థః. యత్త్వయా ప్రోక్తం తత్ర కా సా అంబా? కింస్వరూపా! కథం కేన ప్రకారేణోత్పన్నా? కుత్ర కస్మిన్దేశే కాలే వా ఉత్పన్నా? కస్మాత్కారణాదుత్పన్నా! కిం గుణా కింగుణవతీ? సా చ. ౧. తస్యా దేవ్యా మఖో యస్త్వయా ప్రోక్తః స కీదృశస్తస్య మఖస్య స్వరూపం కీదృశం తథావిధానం చ కీదృశం తత్సర్వం విధివద్బ్రూహి యతస్త్వం సర్వజ్ఞోఽసి. ౨. యథోక్తం యాదృశం పృష్టం మయా తత్సర్వం త్వం వేత్సి. ౩,౪. తే కిం స్వతంత్రా? ఆహోస్విత్ పరతంత్రా? ఇత్యపి పారాశర్య వద. ౫. మృత్యుధర్మా జీవా వా? ఆహోస్విత్ సచ్చిదానందరూపిణస్తే బ్రహ్మాదయః? తథాధిభౌతికాధిదైవికాధ్యాత్మికైస్త్రివిధైర్దుఃఖైస్తే యుక్తాః. ౬. ఇతి చ సంశయోఽస్తీతి శేషః. ౭. హర్షశోకయుతాస్తే సంతి కిమన్యథా వేతి పాదత్రయేణ సంబధ్యతే. ౮. కైర్ద్రవ్యైరితి. తేషాం దేహాః పాంచభౌతికా ఉత న. ౯,౧౦. బ్రహ్మాదీనామితి. ఇదముపలక్షణమ్. జనమేజయేన కృతానాం సర్వేషాం ప్రశ్నానామ్. ౧౧. ఏతదేవేతి. నను జనమేజయేన ప్రశ్నా అన్యవిధాః కృతాః వ్యాసస్య నారదం ప్రతి ప్రశ్నాస్త్వన్యవిధాః సంతి తత్కథముచ్యతే ఏతదేవ మయేతి చేన్న—ఏతదేవేత్యస్యైతత్సదృశమిత్యర్థాత్. యే

స్తథా, భోగశ్చ కీదృశ స్తేషాం ప్రమాణమాయుష స్తథా. ౯. నివాసస్థానమప్యేషాం విభూతిం చ వదస్వ మే, శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం బ్రహ్మన్విస్తరేణ కథామిమామ్. ౧౦. వ్యాస ఉవాచ--దుర్గమః ప్రశ్నభారోఽయం కృతో రాజం స్త్వయాధునా, బ్రహ్మాదీనాం సముత్పత్తిః కస్మాదితి మహామతే. ౧౧. ఏతదేవ మయా పూర్వం పృష్టోఽసౌ నారదో మునిః, విస్మితః ప్రత్యువాచేవ ముత్థితః శృణు భూపతే. ౧౨. కస్మింశ్చ సమయే చాహం గఙ్గాతీరే స్థితం మునిమ్, అపశ్యం నారదం శాన్తం సర్వజ్ఞం వేదవిత్తమమ్. ౧౩. దృష్ట్వాహం ముదితో గత్వా పాదయోరపతం మునేః, తేనాజ్ఞప్తస్సమీపేఽస్య సంవిష్టశ్చ వరాసనే. ౧౪. శ్రుత్వా కుశలవార్తాం వై తమపృచ్ఛం విధేస్సుతమ్, నివిష్టం జాహ్నవీతీరే నిర్జనే సూక్ష్మవాలుకే. ౧౫. మునేఽతివితతస్యాస్య బ్రహ్మాణ్డస్య మహామతే, కః కర్తా కరమః ప్రోక్తస్తన్మే బ్రూహి విధానతః. ౧౬. కస్మాదేతత్సముత్పన్నం బ్రహ్మాణ్డం మునిసత్తమ, అనిత్యం వా తథా నిత్యం తదాచక్ష్వ ద్విజోత్తమ. ౧౭. ఏకకర్తృకమేతద్వా బహుకర్తృకమన్యథా, అకర్తృకం న కార్యం స్యాద్విరోధోఽయం విభాతి మే. ౧౮. ఇతి సందేహసన్దోహే మగ్నం మాం తారయాధునా, వికల్పకోటిః కుర్వాణం సంసారేఽస్మిన్ప్రవిస్తరే. ౧౯. బ్రువన్తి శఙ్కరం కేచిన్మత్వా కారణకారణమ్, సదాశివం మహాదేవం ప్రలయోత్పత్తివర్జితమ్. ౨౦. ఆత్మారామం సురేశఞ్చ త్రిగుణం నిర్మలం హరమ్, సంసారతారకం నిత్యం సృష్టిస్థిత్యన్తకారణమ్. ౨౧. అన్యే విష్ణుం స్తువన్త్యేనం సర్వేషాం ప్రభుమీశ్వరమ్, పరమాత్మానమవ్యక్తం సర్వశక్తిసమన్వితమ్. ౨౨. భుక్తిదం ముక్తిదం శాన్తం సర్వాదిం సర్వతోముఖమ్, వ్యాపకం విశ్వశరణమనాదినిధనం హరిమ్. ౨౩. ధాతారఞ్చ తథా చాన్యే బ్రువన్తి సృష్టికారణమ్, తమేవ సర్వవేత్తారం సర్వభూతప్రవర్తకమ్. ౨౪. చతుర్ముఖం సురేశానం నాభిపద్మభవం విభుమ్, స్రష్టారం సర్వలోకానాం సత్యలోకనివాసినమ్. ౨౫. దినేశం ప్రవదన్త్యన్యే సర్వేశం వేదవాదినః, స్తువన్తి చైవ గాయన్తి సాయంప్రాతరన్ద్రితాః. ౨౬. యజన్తి చ తథా యజ్ఞై వాసవఞ్చ శతక్రతుమ్, సహస్రాక్షం దేవదేవం సర్వేషాం ప్రభుముల్బణమ్. ౨౭ యజ్ఞాధీశం సురాధీశం త్రిలోకేశం శచీపతిమ్, యజ్ఞానాం చైవ భోక్తారం

త్వయా ప్రశ్నాః కృతాస్తత్సదృశా ఏవ ప్రశ్నా మయా నారదం ప్రతి కృతాస్తేషాం ప్రశ్నానాం ప్రత్యుత్తరం నారదో దత్తవాంస్తేనైవ త్వత్ప్రశ్నానాం సమాధానం భవిష్యతి. న త్వత్ప్రశ్నానాం పృథక్ప్రతివచనం దేయం భవతీతి భావః. అత ఏవ జనమేజయేన కృతప్రశ్నానాం ప్రత్యేకం ప్రతివచనం వ్యాసో న దత్తవానితి బోధ్యమ్. ఉత్థిత ఆవిర్భూతో మదగ్రే ప్రకటీభూతః. ౧౨—౧౭. విరోధోఽయమితి. కృతిజన్యత్వాభావే కార్యత్వమేవ న స్యాదితి విరోధః. ౧౮—౧౯. యాః

సోమపం సోమపప్రియమ్. ౨౮. వరుణశ్చ తథా సోమం పావకం పవనం తథా, యమం కుబేరం ధనదం గణాధీశం తథాపరే. ౨౯. హేరమ్బం గజవక్త్రంచ సర్వకార్య ప్రసాధకమ్, స్మరణాత్సిద్ధిదం కామం కామదం కామగం పరమ్. ౩౦. భవానీం కేచనాచార్యాః ప్రవదన్త్యఖిలార్థదామ్, ఆద్యాం మాయాం మహాశక్తిం ప్రకృతిం పురుషానుగామ్. ౩౧. బ్రహ్మైకతాసమాపన్నాం సృష్టిస్థిత్యన్తకారిణీమ్, మాతరం సర్వభూతానాం దేవతానాం తథైవచ. ౩౨. అనాదినిధనాం పూర్ణాం వ్యాపకాం సర్వజన్తుషు, ఈశ్వరీం సర్వలోకానాం నిర్గుణాం సగుణాం శివామ్. ౩౩. వైష్ణవీం శాఙ్కరీం బ్రాహ్మీం వాసవీం వారుణీం తథా, వారాహీం నారసింహీం చ మహాలక్ష్మీం తథాద్భుతామ్. ౩౪. వేదమాతరమేకాఞ్చ విద్యాం భవతరోస్థిరామ్, సర్వదుఃఖనిహన్త్రీం చ స్మరణాత్సర్వకామదామ్. ౩౫. మోక్షదాఞ్చ ముముక్షూణాం కామదాం చ ఫలార్థినామ్, త్రిగుణాతీతరూపాం చ గుణవిస్తారకారకామ్. ౩౬. నిర్గుణాం సగుణాం తస్మాత్తాం ధ్యాయన్తి ఫలార్థినః, నిరఞ్జనం నిరాకారం నిర్లేపం నిర్గుణం కిల. ౩౭. అరూపం వ్యాపకం బ్రహ్మ వదన్తి మునీశ్వరాః, వేదోపనిషదిప్రోక్తస్తేజోమయ ఇతి క్వచిత్. ౩౮. సహస్రశీర్షాపురుషః సహస్రనయనస్తథా, సహస్రకరకర్ణశ్చ సహస్రాస్యస్సహస్రపాత్. ౩౯. విష్ణోః పదమథాకాశం పరమం సముదాహృతమ్, విరాజం విరజం శాన్తం ప్రవదన్తి మనీషిణః. ౪౦. పురుషోత్తమం తథాచాన్యే ప్రవదన్తి పురావిదః, నైకోఽపీతి వదన్త్యన్యే ప్రభురీశః కదాచన. ౪౧. అనీశ్వరమిదం సర్వం బ్రహ్మాణ్డమితికేచన, న కదాపీశజన్యం చ జగదేతదచిన్తితమ్. ౪౨. సదైవేదమనీశం చ స్వభావోత్థం సదేదృశమ్, అకర్తాసౌ పుమాన్ప్రోక్తః ప్రకృతిస్తు తథాచ సా. ౪౩. ఏవం వదన్తి సాఙ్ఖ్యాశ్చ మునయః కపిలాదయః, ఏతేసన్దేహసన్దోహాః ప్రభవన్తి తథాపరే. ౪౪. వికల్పోపహతం చేతః కిం కరోమి మునీశ్వర, ధర్మాధర్మవివక్షాయాం న మనో మే స్థిరం భవేత్. ౪౫. కోధర్మః కీదృశో ధర్మశ్చిహ్నం నైవోపలభ్యతే, దేవా

వికల్పకోటీస్తా అహముక్తవానిత్యాహ—బ్రువంతి శంకరమితి. ౨౦—౩౬. వేదాంతిమతమాహ—నిరంజనమితి. ౩౭—౩౮. విరాట్స్వరూపవాదిమతమాహ—సహస్రశీర్షేతి. ౩౯—౪౦. అనేకేశ్వరవాదిమతమాహ—నైకోఽపీతి. గృహప్రాసాదాదివిచిత్రం కార్యమనేకకర్తృకం దృష్టం తథేదం జగత్కార్యమప్యనేకకర్తృకమేవేతి భావః. ౪౧. అనీశ్వరం స్వభావాదేవేదం జగదభూదితి కేషాంచిన్మతమాహ—అనీశ్వరమితి. తన్మతసాధకమాహ—న కదాపీశజన్యమితి. యదీదం జగదీశజన్యం స్యాత్తదాఽచింతితమనిర్వచనీయం కిమితి స్యాన్న హి కులాలకర్తృకో ఘటో ఽనిర్వచనీయోఽస్తి తస్మాదచింతితత్వాదనిర్వచనీయత్వాత్స్వభావాదేవ జన్యం నత్వీశజన్యమిత్యర్థః. ౪౨. సాంఖ్యమతం ప్రాహ—అకర్తేతి. తథా చ నేతి. కర్త్రీత్యర్థః. ౪౩—౪౫. యత్ర కల్యాణం తిష్ఠతి తత్ర

సత్త్వగుణోత్పన్నాస్సత్యధర్మవ్యవస్థితాః. ౪౬. పీడ్యన్తే దానవైః పాపైః పుత్రధర్మవ్యవస్థితే, ధర్మస్థితాస్సదాచారాః పాణ్డవా మమ వంశజాః. ౪౭. దుఃఖం బహువిధం ప్రాప్తాస్తత్ర ధర్మస్య కాస్థితిః, అతో మే హృదయం తాత వేపతేఽతీవసంశయే. ౪౮. ఛిన్ధి మే సంశయం చేతః సమర్థోఽసి మహామునే, త్రాహి సంసారవార్ధేస్త్వం జ్ఞానపోతేన మాం మునే. ౪౯. మజ్జన్తం చోత్పతన్తఞ్చ మగ్నం మోహజలావిలే. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణేఽష్టాదశసాహస్ర్యాం సంహితాయాం
తృతీయస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

[illegible]

వ్యాస ఉవాచ—యత్త్వయా చ మహాబాహో పృష్టోఽహం కురుసత్తమ, తాన్ప్రశ్నాన్నారదః ప్రాహ మయా పృష్టో మునీశ్వరః. ౧. నారద ఉవాచ—వ్యాస కిన్తే బ్రవీమ్యస్య పురాఽయం సంశయో మమ, ఉత్పన్నో హృదయేఽత్యర్థం సన్దేహాసారపీడితః. ౨. గత్వాహం పితరం స్థానే బ్రహ్మాణమమితౌజసమ్, అపృచ్ఛం యత్త్వయా పృష్టో వ్యాసాద్య ప్రశ్న ఉత్తమః. ౩. పితః కుతస్సముత్పన్నం బ్రహ్మాణ్డమఖిలం విభో, భవత్కృతేన వా సమ్యక్కిం వా విష్ణుకృతం త్విదమ్. ౪. రుద్రకృతం వా విశ్వాత్మన్బ్రూహి సత్యం జగత్పతే, ఆరాధనీయః కః కామం సర్వోత్కృష్టశ్చ కః ప్రభుః. ౫. తత్సర్వం వద మే బ్రహ్మన్సన్దేహాంశ్ఛిన్ధి చానఘ, నిమగ్నోహ్యస్మి సంసారే దుఃఖరూపేఽనృతోపమే. ౬. సన్దేహాన్దోళితం చేతో న ప్రశా

ధర్మోఽపి తిష్ఠతి ధర్మస్య కల్యాణం చిహ్నం జ్ఞేయమితి చేత్తత్రాహ—దేవాః సత్త్వగుణోత్పన్నా ఇతి. ౪౬. ధర్మిష్ఠానాం దేవానాం మమ వంశజానాం పాండవానాం చ ధర్మిష్ఠత్వేఽప్యకల్యాణోపహతత్వాద్యత్ర కల్యాణం తత్ర ధర్మస్తిష్ఠతీత్యత్ర వ్యాప్త్యభావాన్న ధర్మాచిహ్నం జ్ఞాతుం శక్యత ఇతి భావః. ౪౭—౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

చత్వారింశచ్ఛ్లోకైకవర్గైరర్ధశ్లోకాధికై రథ, విమానేన గతిర్బ్రహ్మాదినామిహ తు కథ్యతే. యత్త్వయేతి. హే మహాబాహో యత్త్వయాహం పృష్టో యాన్ యాన్ ప్రశ్నాంస్త్వం మాం ప్రత్యకార్షీస్తాన్ సర్వాన్ప్రశ్నాన్ మునీశ్వరో నారదో మయా పృష్టో నారదం ప్రతి తాన్ సర్వాన్ ప్రశ్నాన్ కృతవానిత్యర్థః. అత్ర వ్యాస ఉవాచేత్యత ఉత్తరం యత్త్వయా చేత్యతః పూర్వమేకాదశశ్లోకా దాక్షిణాత్యపాఠే సన్తి పరం తు సోఽపపాఠః. సంగత్యగ్రహాత్పునరుక్తిదోషాచ్చ గౌడపాఠే ప్రాచీనపుస్తకేషు చ తేషామనుపలంభాచ్చ. ౧. తతస్తదుత్తరం నారదః కిమువాచ? తదాహ—వ్యాస కిం తే ఇతి. సందేహాసారేణ సందేహధారాసంపాతేన. ౨. అద్య యత్త్వయా పృష్టం తం ప్రశ్నమపృచ్ఛమిత్యన్వయః. అద్య యస్త్వయా పృష్టః ప్రశ్నస్తథావిధమన్యం ప్రశ్నం బ్రహ్మాణం ప్రత్యహం కృతవాంస్తత్ప్రత్యుత్తరం యదేవ బ్రహ్మా ప్రాహ తదేవ త్వత్ప్రశ్న ప్రతివచనం భవిష్యతీతి భావః. 3. భవత్కృతేన భవద్వ్యాపారేణేత్యర్థః. అస్యోత్పన్నమితి శేషః. ౪.

మ్యతి కుత్రచిత్, న తీర్థేషు న దేవేషు సాధనేష్వితరేషు చ. ౭. అవిజ్ఞాయ పరం
తత్త్వం కుతశ్శాన్తిః పరంతప, వికీర్ణం బహుధా చిత్తం నైకత్ర స్థిరతాం వ్రజేత్.
౮. కం స్మరామి యజే కం వా కం వ్రజామ్యర్చయామి కమ్, స్తౌమి కం నాభిజా
నామి దేవం సర్వేశ్వరేశ్వరమ్. ౯. నారద ఉవాచ—తతో మాం ప్రత్యువా
చేదం బ్రహ్మాలోకపితామహః, మయా సత్యవతీసూనో కృతే ప్రశ్నే సుదుస్తరే. ౧౦.
బ్రహ్మోవాచ—కిం బ్రవీమి సుతాద్యాహం దుర్బోధం ప్రశ్నముత్తమమ్, త్వయా
శక్యం మహాభాగ విష్ణోరపి సునిశ్చయాత్. ౧౧. రాగీ కోఽపి న జానాతి సంసారేఽస్మిన్మ
హామతే, విరక్తశ్చ విజానాతి నిరీహో యో విమత్సరః. ౧౨. ఏకార్ణవే పురా
జాతే నష్టే స్థావరజఙ్గమే, భూతమాత్రే సముత్పన్నే సంజజ్ఞే కమలాదహమ్. ౧౩.
నాపశ్యం తరణిం సోమం న వృక్షాన్న చ పర్వతాన్, కర్ణికాయాం సమావిష్టశ్చిన్తా
మకరవం తదా. ౧౪. కస్మాదహం సముద్భూతస్సలిలేఽస్మిన్మహార్ణవే, కో మే త్రాతా
ప్రభుః కర్తా సంహర్తా వా యుగాత్యయే. ౧౫. న చ భూర్విద్యతే పృష్ఠా యదా
ధారం జలం త్విదమ్, పఙ్కజం కథముత్పన్నం ప్రసిద్ధం యద్ధి యోగయోః. ౧౬.
పశ్యామ్యద్యాస్య పఙ్కస్తం మూలం వై పఙ్కజస్య చ, భవిష్యతి ధరా తత్ర
మూలం నాస్త్యత్ర సంశయః. ౧౭. ఉత్తరస్సలిలే తత్ర యావద్వర్షసహస్రకమ్,
అన్వేషమాణో ధరణీం నావాపన్తాం యదా తదా. ౧౮. తపస్తపేతి చాకాశే వాగ
భూదశరీరిణీ, తతో మయా తపస్తప్తం పద్మే వర్షసహస్రకమ్. ౧౯. సృజేతి పునరు
ద్భూతా వాణీ తత్ర శ్రుతా మయా, విమూఢోఽహం తదాకర్ణ్య కం సృజామి
కరోమి కిమ్. ౨౦. తదా దైత్యావతిప్రాప్తౌ దారుణౌ మధుకైటభౌ, తాభ్యాం
విభీషితశ్చాహం యుద్ధాయ మకరాలయే. ౨౧. తతోఽహం నాళమాలంబ్య వారి

ఆరాధనీయః పూజ్యః సర్వదేవేషూత్కృష్టః సర్వోత్కృష్టశ్చ కః. ౯—౧౦. హే సూత త్వయా
కృతం దుర్బోధం ప్రశ్నం కిం బ్రవీమి యద్విష్ణోరపి నిశ్చయాద్వక్తుమశక్యం భవతీత్యన్వయః. ౧౧.
ఏతస్య జ్ఞాతా రాగీ బహిర్ముఖః కోఽపి నాస్తి కిం తు రోయోఽన్తర్ముఖో జ్ఞానీ స ఏవ జానాతి.
తథా చ శ్రుతిః “తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్ దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢామి”తి. ౧౨
తత్ర విష్ణ్వాదిభిరప్యజ్ఞేయత్వే పూర్వకథామాహ—ఏకార్ణవే ఇతి. నష్టే స్థావరజంగమే సతి ప్రలయ
కాలేఽనంతరమాత్మన ఆకాశః సంభూత ఇత్యేవం రీత్యా భూతమాత్రే పంచమహాభూతమాత్రేఽ
న్యపదార్థరహితే ఉత్పన్నే సతి తదానీమహం కమలాజ్జజ్ఞే ఉత్పన్నః. ౧౩—౧౫. పంకజం హి పం
కాజ్జాతమ్. పంకస్త్వత్ర నాస్తి తతః పంకజం కథముత్పన్నమ్. ౧౬. మాదృశ్యతామత్ర పంకస్త
థాపి కార్యేణ పంకజేన కారణస్య పంకస్యానుమానాదస్త్యేవ. స కుత్రచిదితి నిశ్చిత్య తం పంకం
పశ్యామీతి నిశ్చయం కృతవానిత్యాహ— పశ్యామీతి. పంకస్యాపి ధరామూలం సాపి తత్ర
స్యాదితి పంకాన్వేషణేన ధరాపి ప్రాప్తా భవేదితి భావః. ౧౭. నావాపం తాం ధరణీం తం పం

మధ్యమవాతరమ్, తదా తత్ర మయా దృష్టః పురుషః పరమాద్భుతః. ౨౨. మేఘశ్యామశరీరస్తు పీతవాసాశ్చతుర్భుజః, శేషశాయీ జగన్నాథో వనమాలావిభూషితః. ౨౩. శఙ్ఖచక్రగదాపద్మాద్యాయుధైస్సువిరాజితః, తమద్రాక్షం మహావిష్ణుం శేషపర్యఙ్కశాయినమ్. ౨౪. యోగనిద్రాసమాక్రాన్తమవిస్పన్దినమచ్యుతమ్, శయానం తం సమాలోక్య భోగిభోగోపరిస్థితమ్. ౨౫. చిన్తా మమాద్భుతా జాతా కిం కరోమీతి నారద, మయా స్మృతా తదా దేవీ స్తుతా నిద్రాస్వరూపిణీ. ౨౬. దేహాన్నిర్గత్య సా దేవీ గగనే సంస్థితా శివా, అవితర్క్యశరీరా సా దివ్యాభరణమణ్డితా. ౨౭. విష్ణోర్దేహం విహాయాశు విరరాజ నభస్స్థితా, ఉదతిష్ఠదమేయాత్మా తయా ముక్తో జనార్దనః. ౨౮. పఞ్చవర్షసహస్రాణి కృతవాన్యుద్ధముత్తమమ్, తదా విలోకితౌ దైత్యౌ హరిణా వినిపాతితౌ. ౨౯. ఉత్సఙ్గం విమలం కృత్వా తత్రైవ నిహతౌ చ తౌ, రుద్రస్తత్రైవ సంప్రాప్తో యత్రావాం సంస్థితావుభౌ. ౩౦. త్రిభిస్సంవీక్షితాస్మాభిస్సా దేవీ మనోహరా, సంస్తుతా పరమా శక్తిరువాచాస్మానవస్థితాన్. ౩౧. కృపావలోకనైః కృత్వా పావనైర్ముదితానథ దేవ్యువాచ కాజేశానాస్స్వాని కార్యాణి కురుధ్వం సమతన్ద్రితాః. ౩౨. సృష్టిస్థితివినాశాని హతావేతౌ మహాసురౌ, కృత్వా స్వాని నికేతాని వసధ్వం విగతజ్వరాః. ౩౩. ప్రజాశ్చతుర్విధాస్సర్వాస్సృజధ్వం స్వవిభూతిభిః, బ్రహ్మోవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యాః పేశలం సుఖదం మృదు. ౩౪. అబ్రూమ తామశక్తాస్స్మ కథం కుర్మస్త్విమాః ప్రజాః, న మహీ వితతా మాతస్సర్వత్ర వితతం జలమ్. ౩౫. న భూతాని గుణాశ్చాపి తన్మాత్రాణీన్ద్రియాణి చ, తదాకర్ణ్య వచోఽస్మాకం శివా జాతా స్మితాననా. ౩౬. ఝటిత్యేవాగతం తత్ర విమానం గగనాచ్ఛుభమ్, సోవాచాస్మిన్సురాః కామం విశధ్వం గతసాధ్వసాః. ౩౭. విమానే బ్రహ్మవిష్ణ్వీశా దర్శయామ్యద్య చాద్భుతమ్, తన్నిశమ్య వచస్తస్యా ఓమిత్యుక్త్వా పునర్వయమ్. ౩౮. సమారుహ్యోపవిష్టాస్స్మ విమానే రత్నమణ్డితే, ముక్తాదామసుసంవీతే కిఙ్కిణీజాలశబ్దితే. సురసద్మనిభే రమ్యే త్రయస్తత్ర విశఙ్కితాః, సోపవిష్టాంస్తతో దృష్ట్వా

కం చ నావాపం న ప్రాప్తవానహమ్. ౧౮—౨౦. యుద్ధాయ యుద్ధం కర్తుమ్. ౨౧—౨౫, తదా విలోకితౌ దేవ్యా కటాక్షేణ ప్రథమం విలోకితౌ తతో విమోహితౌ తతో హరిణా నిపాతితావితి పూర్వవృత్తాంతః స్మారితః. ౨౯. రుద్రస్తత్రైవ సంప్రాప్త ఇతి వచనేనాయం రుద్రో బ్రహ్మలలాటాదుత్పన్నాద్వక్ష్యమాణాద్రుద్రాదన్య ఏవేతి నిస్సంశయమేవ బోధ్యతే. అత ఏవ కూర్మపురాణాదిపురాణేషు బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాత్మకత్రిమూర్తిరహితస్తురీయో రుద్రోఽస్తీత్యుక్తమ్. ఏతావాంస్తు విశేషః. క్వచిత్పురాణేషు బ్రహ్మలలాటోద్భవస్య మూర్తిత్రయాంతర్గతత్వమస్య తు రయిత్వం క్వచిత్తస్యైవ మూర్తిత్రయాంతర్గతస్య బ్రహ్మలలాటోద్భవస్య తు న తురీయత్వం నాపి తృతీయత్వమితి.

దేవ్యస్మాన్విజితేన్ద్రియాన్. ౪౦. స్వశక్త్యా తద్విమానం వై నోదయామాస
చామ్బరే. ౪౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

—— బ్రహ్మాదీనాం భువనేశ్వరీసందర్శనమ్. ——

బ్రహ్మోవాచ—విమానం తన్మనోవేగం యత్ర స్థానాన్తరే గతమ్, నజలం తత్ర ప్రశ్యామో విస్మితాస్స్మో వయం తదా. ౧. వృక్షాస్సర్వఫలాస్సమ్యాః కోకిలారావమణ్డితాః, మహీ మహీధరాః కామం వనాన్యుపవనాని చ. ౨. నార్యశ్చ పురుషాశ్చైవ పశవశ్చ సరిద్వరాః, వాప్యః కూపా స్తటాకాశ్చ పల్వలాని చ నిర్ఝరాః. ౩. పురతో నగరం రమ్యం దివ్యప్రాకారమణ్డితమ్, యజ్ఞశాలాసమాయుక్తం నానాహర్మ్యవిరాజితమ్. ౪. ప్రత్యభిజ్ఞా తదా జాతా హ్యస్మాకం ప్రేక్ష్యతత్పురమ్, స్వర్గోఽయమితి కేనాసౌ నిర్మితోఽస్తి మహాద్భుతః. ౫. రాజానం దేవసంకాశం వ్రజన్తం మృగయాం వనే, అస్మాభిస్సంస్థితా దృష్టా విమానోపరిచామ్బికా. క్షణాచ్చచాలగగనే విమానం పవనేరితమ్, ముహూర్తాద్వా తతః ప్రాప్తం దేశే చాన్యే మనోహరే. ౭. నన్దనం చ వనం తత్ర దృష్టమస్మాభిరుత్తమమ్, పారిజాతతరోశ్ఛాయాం సంశ్రితా సురభిస్స్థితా. ౮. చతుర్దన్తో గజస్తస్యాస్సమీపే సమవస్థితః, అప్సరసాం తత్ర బృన్దాని మేనకా ప్రభృతీని చ. ౯. క్రీడన్తి వివిధైర్భావైర్గాననృత్యసమన్వితైః, గన్ధర్వా శ్శతశస్తత్ర యక్షా విద్యాధరాస్తథా. ౧౦. మన్దారవాటికామధ్యే గాయన్తిచ రమన్తి చ, దృష్టశ్శతక్రతుస్తత్ర పౌలోమ్యాసహితః

౩౦—౩౨. విశిష్టాని సృష్టిస్థితిసంహారరూపాణీత్యర్థః. ౩౩—౩౬. గతసాధ్వసాః గతభయాః. ౩౧—౪౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

సప్తషష్టిశ్లోకవర్యైర్విమానస్థా హరాదయః, దదృశుస్తే దేవదేవీమితి సమ్యగిహోచ్యతే. విమానస్యాంబరగమనానంతరం జాతం వృత్తమాహ—విమానం తన్మనోవేగమితి. ౧—౨. నిర్ఝరాః గిరిప్రస్రవణాని. ౩—౪. స్వర్గోఽయమిత్యస్మాకం ప్రత్యభిజ్ఞా జాతా పరం తు స స్వర్గోఽయమస్మత్పరిలక్షితస్వర్గాపేక్షయా అన్యః కేన నిర్మిత ఇత్యద్భుత మాశ్చర్యం తదా జాతమ్. ౫. తత్ర యదా విమానమాగతం తస్మిన్సమయే తత్స్వర్గస్థో దేవరాజో మృగయాం కర్తుం బహిర్నిగతః సోఽస్మాభిర్దృష్టః తస్మిన్నేవ స్థలే స్థితైరస్మాభిః పూర్వదృష్టాయాంబికా సాపి విమానోపరి స్థితా దృష్టా ౬. మృగయాం కర్తుం గతమిత్యనేన స్వర్గాద్బహుదూరంయదా విమానం స్థితం తత్కాలికో వృత్తాంత ఏతత్పర్యంతముపపాదితోఽథ యదా ముహూర్తాంతరేణ విమానం స్వర్గనికటే గతం తత్కాలికం వృత్తాంతమాహ—క్షణాచ్చచాలేతి. దేశే చాన్యఇతి స్వర్గనికటే దేశ ఇత్యర్థః. ౭. సురభిః స్థితా దృష్టేత్యర్థః. ౮. ౧౦. రమంతిచేతి. తే చ దృష్టా

ప్రభుః. ౧౧. వయస్తు విస్మితాశ్చాస్మ దృష్ట్వా త్రైవిష్టపం తదా, యాదః పతిం కుబేరం చ యమం సూర్యం విభావసుమ్. ౧౨. విలోక్యవిస్మితాశ్చాస్మ వయం తత్ర సురాన్ స్థితాన్, తదా వినిర్గతో రాజా పురాత్తస్మాత్సుమణ్డితాత్. ౧౩. దేవరాజ ఇవాత్యోఽభ్యో నరవాహ్యయానే స్థితః, పశ్చాదస్థా వయం తచ్చ చచాల తరసా గతమ్. ౧౪. బ్రహ్మలోకం సదా దివ్యం సర్వదేవనమస్కృతమ్, తత్ర బ్రహ్మాణమాలోక్య విస్మితౌ హరకేశవౌ. ౧౫. సభాయాం తత్ర వేదాశ్చ సర్వే సాఙ్గాస్స్వరూపిణః, సాగరాస్సరితశ్చైవ పర్వతాః పన్నగోరగాః. ౧౬. మామూచతుశ్చతుర్వక్త్రః కోఽయం బ్రహ్మా సనాతనః, నారదోచమహం నైవ జానే సృష్టిపతింపతిమ్. ౧౭. కోఽహం కోఽయం కిమస్తీదం నా భ్రమోఽయం మమ చేశ్వరౌ, క్షణాదథ విమానం తచ్చలదాశు మనోజవమ్. ౧౮. కైలాసశిఖరే ప్రాప్తం రమ్యే యక్షగణాన్వితే, మన్దారవనాఢ్యే రమ్యే కీరకోకిలకూజితే ౧౯. వీణామురజవాద్యైశ్చ నాదితే సుఖదే శివే, యదా ప్రాప్తం విమానం తత్తనైవ సదనాచ్ఛుభాత్. ౨౦. నిర్గతో భగవాన్ఛమ్భుర్వృషారూఢస్త్రిలోచనః, పఞ్చాననో దశభుజః కృతసోమార్ధశేఖరః. ౨౧. వ్యాఘ్రచర్మపరీధానో గజచర్మోత్తరీయకః, పార్ష్ణిరక్షౌ మహావీరౌ గజాననషడాననౌ. ౨౨. శివేన సహ పుత్రౌ ద్వౌ వ్రజమానౌ విరేజతుః, నన్దిప్రభృతయస్సర్వే గణపాశ్చ వరాశ్చ తే. ౨౩. జయశబ్దం ప్రయుఞ్జానాః వ్రజన్తి శివపృష్ఠగాః, తం వీక్ష్య శఙ్కరం చాన్యం విస్మితాస్తత్ర నారద ౨౪. మాతృభిస్సంశయావిష్టాస్తత్రాహం న్యవసం మునే, క్షణాత్తస్మాద్గిరేశ్శృఙ్గాద్విమానం వాతరంహసా. ౨౫. వైకుణ్ఠసదనం ప్రాప్తం రమారమణమన్దిరమ్, అసమ్భావ్యా విభూతిశ్చ తత్ర దృష్టా మయా సుత. ౨౬. విసిస్మయే తదా విష్ణుర్దృష్ట్వా తత్పురముత్తమమ్, సదనాగ్రే యయౌ తావద్ధరిః కమలలోచనః. ౨౭. అతసీకుసుమాభాసః పీతవాసాశ్చతుర్భుజః, ద్విజరాజాధిరూఢశ్చ దివ్యాభరణభూషితః. ౨౮. వీజ్యమానస్తదాలక్ష్మ్యా కామిన్యా చామరైశ్శుభైః, తం వీక్ష్యవిస్మితాస్సర్వే వయం విష్ణుం సనాతనమ్. ౨౯. పరస్పరం నిరీక్షన్తస్స్థితాస్తస్మిన్వరాసనే, తతశ్చచాల

ఇత్యర్థః. ఇంద్రాసనే ఇంద్రోఽపి దృష్ట ఇత్యాహ—శతక్రతురితి. మృగయాం కృత్వా గతః స్వాసనే స్థితో దృష్ట ఇత్యర్థః. ౧౧. యాదః పతిః వరుణమ్. ౧౨. విస్మితా ఇతి. అస్మత్సృష్టిస్థదేవతాపేక్షయా అన్య ఏతే కస్మాదాగతా ఇతి విస్మితా ఇత్యర్థః. తస్మిన్నేవ సమయే యః సింహాసనే స్థిత ఇంద్రో దృష్టః స తస్మాత్పురాన్నిర్గతో దేవరాజః. ఇవ శబ్దో నిశ్చయార్థకః. దేవరాజ ఏవ నరవాహ్యా యా వనిః శిబికారూపా తస్యాం స్థితో దృష్టః. ౧౩—౨౩. శంకరమితి. ఏతచ్ఛంకరాద్విమానస్థాచ్ఛంకరాదన్యమిత్యర్థః. ౨౪. మాతృభిః సహితం శంకరమిత్యన్వయః. ౨౫—౨౬. సద

తరసా విమానం వాతరంహసా. ౩౦. సుధాసముద్రస్సంప్రాప్తో మిష్టవారిమహార్మిమాన్, యాదోగణసమాకీర్ణశ్చలద్వీచివిరాజితః. ౩౧. మన్దారపారిజాతాద్యైః పాదపై రతిశోభితః, నానాస్తరణసంయుక్తో నానాచిత్రవిచిత్రితః. ౩౨. ముక్తాదామపరిక్లిష్టోనానాదామవిరాజితః,అశోకబకులాఖ్యైశ్చ వృక్షైఃకురువకాదిభిః. ౩౩. సంవృతస్సర్వతస్సామ్యైః కేతకీచమ్పకై ర్వృతః, కోకిలారావసంఘుష్టో దివ్యగన్ధసమన్వితః. ౩౪. ద్విరేఫాతిరణత్కారై రఞ్జితః పరమాద్భుతః, తస్మిన్ద్వీపే శివాకారః పర్యఙ్కస్సుమనోహరః. ౩౫. రత్నాలిఖచితోఽత్యర్థం నానారత్నవిరాజితః,దృష్టోఽస్మాభిర్విమానస్థై ర్దూరతః పరిమణ్డితః. ౩౬.నానాస్తరణసంఛన్న ఇన్ద్రచాపసమన్వితః, పర్యఙ్కప్రవరే తస్మిన్నుపవిష్టా వరాఙ్గనా. ౩౭. రక్తమాల్యామ్బరధరా రక్తగన్ధానులేపనా, సురక్తనయనా కాన్తా విద్యుత్కోటిసమప్రభా. ౩౮. సుచారువదనా రక్తదన్తచ్ఛదవిరాజితా, రమాకోట్యధికా కాన్త్యా సూర్యబింబనిభాఖిలా. ౩౯. వరపాశాఙ్కుశాభీష్టధరా శ్రీభువనేశ్వరీ, అదృష్టపూర్వా దృష్టా సా సున్దరీస్మితభూషణా. ౪౦. హ్రీఙ్కారజపనిష్ఠైస్తు పక్షిబృన్దైర్నిషేవితా, అరుణా కరుణామూర్తిః కుమారీ నవయౌవనా.౪౧. సర్వశృంగారవేషాఢ్యా మన్దస్మితముఖాంబు

నాగే) ఇతి. యద్వైకుంఠస్థితో విష్ణుస్తద్వైకుంఠసదనాగే) ఇత్యర్థః. యయౌ ప్రాప్తవాన్. ఇమే బ్రహ్మాదయోఽన్య బ్రహ్మాండస్థా ఏతైర్దృష్టా ఇతి బోధ్యమ్. ౨౭—౩౧. మందారపారిజాతేతి. అతిశోభితో మణిద్వీపదేశ ఇతి శేషః. అత ఏవాగే) తస్మిన్ ద్వీప ఇత్యుక్తం సంగచ్ఛతే. ౩౨—౩౪. శివాకారః పర్యంకః బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేశ్వరాః పర్యం కఖురాః సదాశివస్తు ఫలకస్థానీయః తతః శివాకారో జాతః. ఇదం సప్తమస్కంధే స్పష్టమ్. అత్ర మణిద్వీపస్థానం బ్రహ్మాండాద్బహిరస్తీతి ద్వాదశస్కంధే వక్ష్యతే సుమేరుమధ్యశృంగే భవతీతి తు బ్రహ్మాండపురాణే లలితోపాఖ్యానే స్పష్టమ్. తత్పరిమాణం తద్వర్ణనం చ తత్రైవ స్పష్టమ్. దుర్వాసః కృతే స్తవరత్నే శివరహస్యే ద్వితీయాంశే చ. ౩౫. రత్నాలయో రత్నభ్రమరాః. ౩౬. ఇంద్రచాపసమన్వితః ఇంద్రచాపవదనేక వర్ణవిశిష్టమణిసమన్విత ఇత్యర్థః. ౩౭—౩౯. వరపాశాంకుశేతి. ఆయుధస్థానాని వామాధః కరమారభ్య దక్షిణాధః కరపర్యంతమ్. తదుక్తం మహాసంమోహనే తంత్రే— "దక్షిణే చాంకుశం దద్యాద్వామే పాశం ప్రదాపయేత్, అభయం దక్షిణే దద్యాద్వరం వామే ప్రదాపయేది"తి. దశపటల్యామపి భువనేశీధ్యానే. "దక్షేఽంకుశాభయే ప్రోక్తే వామే పాశమభీష్టదమి"తి. ఇష్టదం వరదమ్. ఆయుధార్థస్తు ప్రపంచసారేభువనేశ్వరీపటలేశ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదైర్విస్తరేణోపపాదిత ఇతి తత ఏవావధార్యః. భువనేశ్వరీ సర్వభువనేశ్వరీత్యర్థః. భువనేశ్వరీపదనిరుక్తిస్తు భువనేశ్వరీపారిజాతే భువనేశ్వరీహృదయేదక్షిణామూర్తి సంహితాయాం చ. ఇదం చధ్యానం దేవ్యథర్వశిరసి— "హృత్పుండరీకమధ్యస్థాం ప్రాతః సూర్యసమప్రభామ్, పాశాంకుశధరాం సౌమ్యాం వరదాభయహస్తకామ్. త్రినేత్రాం రక్తవసనాం భక్తకామదుఘాం భజే" ఇత్యుక్తమ్. హ్రీంకారజపనిష్ఠైస్త్వితి. యదాపక్షిగణోఽపి హ్రీంకారం జపతి తదాన్యే జపంతి హ్రీంకారబీజ

జా, ఉన్నతపీనకుచద్వన్ద్వనిర్జితామ్భోజకుడ్మలా. ౪౨. నానామణిగణాకీర్ణభూషణైరుపశోభితా, కనకాఙ్గదకేయూరకిరీటపరిశోభితా. ౪౩. కనచ్ఛ్రీచక్రతాటఙ్కవిటఙ్కవదనామ్బుజా, హృల్లేఖా భువనేశీతి నామజాపపరాయణైః. ౪౪. సఖిబృన్దైస్సంస్తుతా నిత్యం భువనేశీ మహేశ్వరీ, హృల్లేఖాద్యాభిరమరకన్యాభిః పరివేష్టితా. ౪౫. అనఙ్గకుసుమాద్యాభిర్దేవీభిః పరివేష్టితా, దేవీ షట్కోణమధ్యస్థా యన్త్రరాజోపరిస్థితా. ౪౬. దృష్ట్వా తాం విస్మితాస్సర్వే వయం తత్ర స్థితాభవన్, కేయం కాన్తా చ కిన్నామ న జానీమోఽత్ర సంస్థితా. ౪౭. సహస్రనయనారామా సహస్రకరసంయుతా, సహస్రవదనా రమ్యా భాతి దూరాదసంశయమ్. ౪౮. నాప్సరా నాపి గన్ధర్వీ నేయం దేవాఙ్గనా కిల, ఇతి సంశయమాపన్నాస్తత్ర నారద సంస్థితాః. ౪౯. తదాసౌ భగవాన్విష్ణుర్దృష్ట్వా తాం చారుహాసినీమ్, ఉవాచాస్మాం స్వవిజ్ఞానాత్కృత్వా మనసి నిశ్చయమ్. ౫౦. ఏషా భగవతీ దేవీ సర్వేషాం

మిత్యత్ర కిం ప్రత్యయః. ౪౧. ఉన్నతపీనేతి. స్తనద్వయేన కమలకుడ్మలే జితే ఇత్యర్థః. ౪౨.—౪౩. కనచ్ఛ్రీచక్రతాటఙ్కేతి. కనతి దీప్యమానే యే శ్రీచక్రాకారే త్రిపురసున్దరీచక్రాకారే తాటఙ్కే కర్ణకుణ్డలే తాభ్యాం విటఙ్కం సున్దరం వదనారవిన్దం యస్యాః సా హృల్లేఖా. భువనేశీతి. హృల్లేఖాపదవ్యుత్పత్తిస్తు భువనేశ్వరీరహస్యే ఉక్తా. "హృది లేఖేవ జాగర్తి ప్రాణశక్తిరియం పరా. హృల్లేఖాఽఽఖ్యాయతే తస్మాత్" ఇతి. త్రిపురతాపనీయశ్రుతిః "హృదయాగారవాసినీ హృల్లేఖే"తి. భువనేశీపదవ్యుత్పత్తిస్తు భువనేశీపారిజాతే - భువనేశీహృదయే-దక్షిణామూర్తి సంహితాయాం చ "వ్యోమబీజే మహేశాని త్రైలోక్యాది ప్రతిష్ఠితమ్, తస్మాద్బీజాత్సువర్ణాదివిపన్నం బహుధా ప్రియే. తేనాయం వర్తతే లోకో భూమణ్డలసమస్థితః, తుర్యస్వరేణ పాతాలే శేషరూపేణ ధార్యతే. మహాభూమణ్డలం తస్మాత్పాతాలస్యాపి నాయికా, అత ఏవ మహేశాని భువనేశీతి కథ్యతే. బిన్దుచన్ద్రామృతం దేవి ప్లావయన్తీ జగత్త్రయమ్, ద్రవరూపా భవేత్తస్మాత్సృజన్తీ చార్ధమాత్రయా. అత ఏవ మహేశానీ భువనేశీతి కథ్యతే" భువనేశ్వర్యుపనిషది "భువనాధీశ్వరీ తుర్యాతీతా విశ్వవిమోహినీ"తి. మన్త్రార్థస్తు హాలాస్యమాహాత్మ్యే ఉక్తః. సచోపోద్ఘాతే ఏవ దర్శితః. ౪౪. హృల్లేఖాద్యా అమరకన్యాః. ౪౫. అనఙ్గకుసుమాద్యాశ్చ యన్త్రావరణదేవతాః ఇదముపలక్షణమ్. సేవార్థమాగతానామన్య దేవతానామపి. తదుక్తం బ్రహ్మాణ్డపురాణే. "సేవార్థమాగతాస్తత్ర బ్రహ్మాణీ బ్రహ్మకోటయః, లక్ష్మీనారాయణానాం చ కోటయః సముపాగతాః. గౌరీకోటిసహస్రాణాం రుద్రాణామపి కోటయః" ఇతి. యన్త్రమాహ—దేవీషట్కోణేతి. షట్కోణకయన్త్రమధ్యస్థేత్యర్థః. తచ్చ యన్త్రం ప్రపఞ్చసారే స్పష్టమ్. యద్వా "పద్మమష్టదలం బాహ్యే వృత్తం షోడశభిర్దలైః, విలిఖేత్కర్ణికామధ్యే షట్కోణమతిసున్దర" మితి శారదోక్తం గ్రాహ్యమ్. ౪౬—౪౭. ఇతి యావచ్చతుర్భుజాం పశ్యన్తి తావదేవ సైవ మూర్తిః విరాడ్రూపేణ దృశ్యమానాభవదిత్యాహ—సహస్రనయనారామేతి. విరాట్స్వరూపం దేవ్యాస్తు సప్తమస్కన్ధే స్పష్టమ్. ౪౮. ౪౯. స్వవిజ్ఞానాత్స్వకీయస్మరణాత్. ౫౦. ఏషేతి. యన్నోఽస్మాకం కారణం సామ్యావస్థ

కారణం హి నః, మహావిద్యా మహామాయా పూర్ణా ప్రకృతిరవ్యయా. ౫౧.
దుర్జ్ఞేయాల్పధియాం దేవీ యోగగమ్యా దురాశయా, ఇచ్ఛాపరాత్మనః కామం
నిత్యా నిత్యస్వరూపిణీ. ౫౨. దురారాధ్యాల్పభాగ్యైశ్చ దేవీ విశ్వేశ్వరీ శివా,
వేదగర్భా విశాలాక్షీ సర్వేషామాదిరీశ్వరీ. ౫౩. ఏషా సంహృత్య సకలం విశ్వం
క్రీడతి సఙ్క్షయే, లిఙ్గాని సర్వజీవానాం స్వశరీరే నివేశ్య చ. ౫౪. సర్వబీజమయీ
హ్యేషా రాజతే సామ్ప్రతం సురాః, విభూతయస్స్థితాః పార్శ్వే పశ్యతాం కోటిశః
క్రమాత్. ౫౫. దివ్యాభరణభూషాఢ్యా దివ్యగన్ధానులేపనాః, పరిచర్యాపరాస్సర్వాః
పశ్యతాం బ్రహ్మశఙ్కరౌ. ౫౬. ధన్యా వయం మహాభాగాః కృతకృత్యాస్స్మ సామ్ప్ర
తమ్, యదత్ర దర్శనం ప్రాప్తా భగవత్యాస్స్వయం త్విదమ్. ౫౭. తపస్తప్తం పురా య
త్నాత్తస్యేదం ఫలముత్తమమ్, అన్యథా దర్శనం కుత్ర భవేదస్మాకమాదరాత్. ౫౮.
పశ్యన్తి పుణ్యపుంజా యే యే వదాన్యాస్తపస్వినః, రాగిణో నైవ పశ్యన్తి దేవీం భగవ
తీం శివామ్. ౫౯. మూలప్రకృతిరేవైషా సదా పురుషసఙ్గతా, బ్రహ్మాణ్డం దర్శయత్యేషా
కృత్వా వై పరమాత్మనే. ౬౦. ద్రష్టా సౌ దృశ్యమఖిలం బ్రహ్మాణ్డం దేవతాస్సురాః,
తస్యైషా కారణం సర్వా మాయా సర్వేశ్వరీ శివా. ౬౧. క్వాహం వా క్వ సురా

మాయోపాధికబ్రహ్మరూపం "తదిదం తర్హ్యవ్యాకృతమాసీత్తన్నామరూపాభ్యాం వ్యాక్రియత"
ఇత్యాదిశ్రుతిప్రతిపాద్యం "మాయా వా ఏషా నారసింహీ సర్వమిదం సృజతి సర్వమిదం రక్షతి సర్వ
మిదం సంహరతి తస్మాన్మాయామేతాం శక్తిం విద్యాది"తి. "అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం న తస్య
కార్యం కరణం చే"త్యాదిశ్రుతి ప్రతిపాద్యం చ. తదేషా భగవతీ తస్యైవ ముఖ్యా మూర్తిరియ
మితి భావః. పరం బ్రహ్మైవ సర్వకారణమాయాశబలితం భక్తానుగ్రహార్థమిదం రూపం దధాతీ
త్యర్థః. ౫౧. ఇచ్ఛేతి. "ఇచ్ఛాశక్తిరుమాకుమారీ"తి శివసూత్రప్రతిపాద్యా. తర్హి కిం జడా? నేత్యాహ
—నిత్యానిత్యస్వరూపిణీతి. నిత్యం బ్రహ్మ. అనిత్యం మాయా. తదుభయరూపిణీ. మాయాశబలబ్రహ్మ
రూపిణీత్యర్థః. తథా చ భగవత్యా ఉభయాత్మకత్వాత్ కదాచిద్బ్రహ్మరూపేణైవ వర్ణనం కదాచి
త్ శక్తిరూపేణైవ వర్ణనమితీచ్ఛాశక్తిరూపత్వేన వర్ణనేన వర్ణనేఽపి దోషాభావః. తథా చ స్మృతిః
"హ్రీంకార ఉభయాత్మక" ఇతి. శివశక్త్యాత్మక ఇత్యర్థః. "హ్రీం బ్రహ్మే"తి శ్రుతేశ్చ. ౫౨. వేద
గర్భా వేదజనయిత్రీ. "అస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితమేతదృగ్వేద" ఇత్యాదిశ్రుతేః. "మమై
షాఽజ్ఞా పరా శక్తిర్వేదసంజ్ఞా పురాతనీ, ఋగ్యజుస్సామరూపేణ సర్గాదౌ సంప్రవర్తతే" ఇతి కూర్మ
పురాణద్వాదశాధ్యాయే శ్రీభగవత్యుక్తేశ్చ. ౫౩. కారణస్వరూపం భగవత్యా విశదయతి—ఏషా
సంహృత్యేతి. సర్వజీవానామితి. వ్యష్టిలింగశరీరాణి తద్వాసనాశ్చ సమష్టౌ సూత్రాత్మని స్థాపయి
త్వా తత్సమష్టిలింగశరీరం సవాసనం స్వశరీరే ప్రలయకాలే సంనివేశ్య స్థాపయిత్వా ఏకాకినీ క్రీడ
తి. ౫౪—౫౯. మూలప్రకృతిరేవైషేతి. ఏవం వర్ణనం జడశక్తిరూపత్వేన క్రియతే. భువనేశ్వ
ర్యా జడాజడరూపత్వేన విద్యమానత్వాత్. ౬౦. ద్రష్టాసౌ జీవో దృశ్యమిదం సర్వం విశ్వం తస్యో
భయవిధస్యాప్యేషైవ కారణమ్. యథా "సుదీప్తాత్పావకాద్విస్ఫులింగా" ఇతి శ్రుతేర్జీవవిశ్వభాగస్య

స్సర్వే రమాద్యాస్సురయోషితః, శతాంశేన తులామస్యా న భవామః కథంచన. ౬౨. సైషా వరాఙ్గనా నామ యా దృష్టా వై మహార్ణవే, బాలభావే మహాదేవీ దోలయన్తీవ మాం ముదా. ౬౩. శయానం వటపత్రే చ పర్యఙ్కే సుస్థిరే దృఢే, పాదాఙ్గుష్ఠం కరే కృత్వా నివేశ్య ముఖపఙ్కజే. ౬౪. లేలిహన్తం చ క్రీడన్తమనేకైర్బాలచేష్టితైః, రమమాణం కోమలాఙ్గం వటపత్రపుటే స్థితమ్. ౬౫. గాయన్తీ దోలయన్తీ చ బాలభావాన్మయి స్థితే, సేయం సునిశ్చితం జ్ఞానం జాతం మే దర్శనాదివ. ౬౬. కామం నో జననీ సైషా శృణుతాం ప్రవదామ్యహమ్, అనుభూతే మయా పూర్వం ప్రత్యభిజ్ఞా సముత్థితా. ౬౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కంధే-తృతీయోఽధ్యాయః.

విష్ణుకృతభువనేశ్వరీస్తుతిః.

బ్రహ్మోవాచ-ఇత్యుక్త్వా భగవాన్విష్ణుః పునరాహ జనార్దనః, వయం గచ్ఛేమ పార్శ్వేఽస్యాః ప్రణమన్తః పునఃపునః. ౧. సేయం వరా మహామాయా దాస్యత్యేషా వరాన్హి నః, స్తువామ స్సన్నిధిం ప్రాప్య నిర్భయాశ్చరణాన్తికే. ౨. యది నో వారయిష్యన్తి ద్వారస్థాః పరిచారకాః, పఠిష్యామశ్చ తత్రస్థాః స్తుతిం దేవ్యాస్సమాహితాః. ౩. బ్రహ్మోవాచ—ఇత్యుక్తే హరిణా వాక్యే సుప్రహృష్టౌ సుసంస్థితౌ, జాతౌ ప్రముదితౌ కామం నికటే గమనాయ చ. ౪. ఓమిత్యుక్త్వా హరిం సర్వే విమానాత్త్వరితాస్త్రయః, ఉత్తీర్య నిర్గతా ద్వారి శఙ్కమానా మనస్యలమ్. ౫. ద్వారస్థానీక్ష్య తాన్సర్వాన్దేవీ భగవతీ తదా, స్మితం కృత్వా చకారాశు తాంస్త్రీన్స్త్రీ

కారణబ్రహ్మాధీనత్వాత్ ౬౧. ౬౨. సైషేతి. అనయైవ మమార్ధశ్లోకాత్మకభాగవతస్య రహస్యభూతస్యోపదేశః కృత ఇత్యస్యా మూర్తిదర్శనేన మమ ప్రత్యభిజ్ఞా సముత్థితా. తస్య శ్లోకార్ధస్యార్థస్తు సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మాహమేవేతి. తస్మాద్యా మయా దృష్టా సైవేయం సా చ సర్వకారణత్వం స్వస్యాహ-తస్మాదియం సర్వకారణమేవేతి భావః. నను కస్యామవస్థాయామియం త్వయా దృష్టా తత్రాహ— బాలభావే ఇతి. ౬౩—౬౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

ఏకోనపంచాశత్పద్యైః స్త్రీభావగమనోత్తరమ్, విష్ణునాథకృతం స్తోత్రం శ్రీదేవ్యా ఇతి కథ్యతే. శ్రీదేవీదర్శనోత్తరం బ్రహ్మాదీనాం వృత్తమాహ—ఇత్యుక్త్వేతి. ఇతి పూర్వోక్తాం బాలావస్థాకథాం బ్రహ్మణే విష్ణురుక్త్వా పునర్బ్రహ్మాణం విష్ణురాహ-౧. ౨. తత్రస్థా యద్దేశే వారయిష్యంతి తస్మిన్నేవ దేశే స్థితాః స్తుతిం కరిష్యామః తావతా దయార్ద్రా సర్వజ్ఞా దేవీ జ్ఞాస్యత్యస్మాకం స్తుతిం కృపాం చ కరిష్యతీత్యర్థః. ౩. నారదం ప్రతి బ్రహ్మాహ—ఇత్యుక్తే ఇతి. హరివాక్యం శ్రుత్వా అహం హరశ్చోభౌ ప్రముదితౌ జాతౌ నికటే శ్రీదేవీసమీపే గమనాయ తదా హరిం ప్రత్యోమిత్యంగీకారవాక్యముక్త్వా స్థితౌ. ౪. తతః సర్వే వయం విమానాదుత్తీర్య తత్ర గతా ఇత్యాహ—ఓమి

రూపధారిణః. ౬. వయం యువతయో జాతాస్సురూపాశ్చారుభూషణాః, విస్మయం పరమం ప్రాప్తాః గతాస్తత్సన్నిధిం పునః. ౭. సా దృష్ట్వా నస్స్మితాం స్తత్ర స్త్రీరూపాంశ్చరణాన్తికే, వ్యలోకయత చార్వఙ్గీ ప్రేమపూర్వకయా దృశా. ప్రణమ్య తాం మహాదేవీం పురతస్సంస్థితా వయమ్, పరస్పరం లోకయన్తస్స్త్రీరూపాశ్చారుభూషణాః. ౯. పాదపీఠం ప్రేక్షమాణా నానామణివిభూషితమ్, సూర్యకోటిప్రతీకాశం స్థితాస్తత్ర వయం త్రయః. ౧౦. కాశ్చిద్రక్తామ్బరాస్తత్ర సహచర్యస్సహస్రశః, కాశ్చిన్నీలాంబరా నార్యస్తథా పీతామ్బరాశ్శుభాః. ౧౧. దేవ్యస్సర్వాశ్శుభాకారాః చిత్రామ్బరవిభూషణాః, విరేజుః పార్శ్వతస్తస్యాః పరిచర్యాపరాః కిల. జగుశ్చ ననృతుశ్చాన్యాః పర్యుపాసం తతాస్త్రియః, వీణామారుతవాద్యాని వాదయన్త్యో ముదాన్వితాః. ౧౩. శృణు నారద వక్ష్యామి యద్దృష్టం తత్ర చాద్భుతమ్, నఖదర్పణమధ్యే వై దేవ్యాశ్చరణపఙ్కజే. ౧౪. బ్రహ్మాణ్డమఖిలం సర్వం తత్ర స్థావరజఙ్గమమ్, అహం విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ వాయురగ్నిర్యమో రవిః. ౧౫. వరుణశ్శీతగుస్త్వష్టా కుబేరః పాకశాసనః, పర్వతాస్సాగరా నద్యో గన్ధర్వాప్సరసస్తథా. ౧౬. విశ్వావసుశ్చిత్రకేతుశ్శ్వేతశ్చిత్రాఙ్గదస్తథా, నారదస్తుమ్బురుశ్చైవ హాహాహూహూస్తథైవ చ. ౧౭. అశ్వినౌ వసవస్సాధ్యాస్సిద్ధాశ్చ పితరస్తథా, నాగాశ్శేషాదయస్సర్వే కిన్నరోరగరాక్షసాః. ౧౮. వైకుణ్ఠో బ్రహ్మలోకశ్చ కైలాసః పర్వతోత్తమః, సర్వం తదఖిలం దృష్టం నఖమధ్యస్థితం చ నః. ౧౯. మజ్జన్మపఙ్కజం తత్ర స్థితోఽహం చతురాననః, శేషశాయీ జగన్నాథస్తథా చ మధుకైటభౌ. ౨౦. శ్రీభగవానువాచ—ఏవం దృష్టం మయా తత్ర పదపద్మనఖే స్థితమ్, విస్మితోఽహం తతో వీక్ష్య కిమేతదితి శఙ్కితః. ౨౧. విష్ణుశ్చ విస్మయావిష్టశ్శఙ్కరశ్చ తథా స్థితః, తాం తదా మేనిరే దేవీం వయం విశ్వస్య మాతరమ్. ౨౨. తతో వర్షశతం పూర్ణం వ్యతిక్రాన్తం ప్రపశ్యతః, సుధామయే శివే ద్వీపే విహారం వివిధం తదా. ౨౩. సఖ్య ఇవ తదా తత్ర మేనిరేఽస్మానవస్థితాన్, దేవ్యః ప్రముదితాకారా నానాభరణమణ్డితాః. ౨౪. వయమప్యతిరమ్యత్వాద్వభూవిమ విమోహితాః, ప్రహృష్టమనసస్సర్వే పశ్యన్తో భావాన్మనోరమాన్. ౨౫. ఏకదా తాం మహాదేవీం దేవీం శ్రీభువనేశ్వరీమ్, తుష్టావ భగవాన్విష్ణుర్యువ

త్యుక్త్వేతి. ౫. స్త్రీరూపా జాతా ఇత్యర్థః. ౬—౯. పాదపీఠం సింహాసనమ్. అనేన దాసమర్యాదా బోధితా. యద్దాసేన స్వామిముఖనిరీక్షణం న విధేయం కింతు పాదయోరేవ దృష్టిః స్థాపనీయేతి. ౧౦—౧౨. మారుతవాద్యం వేణ్వాదికమ్. ౧౩. తదుత్తరం శ్రీభువనేశ్వర్యాః స్వపాదనఖమధ్యే ఏవానేకకోటిబ్రహ్మాండాని దర్శితానీత్యాహ—శృణు నారదేతి. ౧౪—౧౮. చ నేత్యవ్యయమప్యర్థకం. నఖమధ్యస్థితమపీత్యర్థః. ౧౯—౨౧. ఇతి దర్శనేనేయమేవ సర్వకారణమిత్యస్మాకం

తీభావసంస్థితః. ౨౬. శ్రీభగవానువాచ—నమో దేవ్యై ప్రకృత్యై చ విధాత్ర్యై సతతం నమః, కల్యాణ్యై కామదాయై చ వృద్ధ్యై సిద్ధ్యై నమోనమః. ౨౭. సచ్చిదానన్దరూపిణ్యై సంసారారణయే నమః, పఞ్చకృత్యవిధాత్ర్యై తే భువనేశ్యై నమోనమః. ౨౮. సర్వాధిష్ఠానరూపాయై కూటస్థాయై నమోనమః, అర్ధమాత్రార్థభూతాయై హృల్లేఖాయై నమోనమః. ౨౯. జ్ఞాతం మయాఖిలమిదం త్వయి సన్నివిష్టం త్వత్తోఽస్య సమ్భవలయావపి మాతరద్య, శక్తిశ్చ తేఽస్య కరణే వితతప్రభావా జ్ఞాతాఽధునా సకలలోకమయీతినూనమ్. ౩౦. విస్తార్య సర్వమఖిలం సదసద్వికారం సందర్శయస్యవికలం పురుషాయ కాలే, తత్త్వైశ్చ షోడశభిరేవ చ సప్తభిశ్చ భాసీన్ద్రజాలమివ నః కిలరంజనాయ. ౩౧. న త్వామపాస్య తే కిమపి వస్తుగతం విభాతి వ్యాప్యైవ సర్వమఖిలం త్వమవస్థితాఽసి, శక్తిం వినా వ్యవహృతౌ పురుషోఽప్యశక్తో బమ్భణ్యతే జనని బుద్ధిమతా జనేన. ౩౨. ప్రీణాసి విశ్వమఖిలం సతతం ప్రభావైః స్వైస్తేజసా

నిశ్చయో జాత ఇత్యాహ—విశ్వస్య మాతరమితి. ౨౬—౨౭. సంసారారణయే సంసారయోనయే. పంచకృత్యవిధాత్ర్యై. పంచవిధం తత్కృత్యం సృష్టిస్థితిసంహృతితిరోభావాః. తద్వదనుగ్రహాకరణం ప్రోక్తం సతతోదితస్యాస్యేతి వచనోక్తాని పంచకృత్యాని తేషాం విధాత్రీ కర్త్రీ. ౨౮. సర్వాధిష్ఠానరూపా యే సర్వం వివర్తరూపం మిథ్యాజగత్తదధిష్ఠానావికృతబ్రహ్మరూపాయై ఇత్యర్థః. తథా చ బ్రహ్మాండపురాణే మిథ్యాజగదధిష్ఠానేతి. కూటస్థాయై దేహద్వయాధిష్ఠానం కూటవన్నిర్వికారం చైతన్యం కూటస్థం తద్రూపాయై. అర్ధమాత్రార్థః పరం బ్రహ్మ. అర్ధమాత్రాత్మికా దేవీ బ్రహ్మానందైకవిగ్రహా. ''భువనాధీశ్వరీ తుర్యాతీతా విశ్వవిమోహినీ''ని శ్రుతేః. ''అకారో భగవాన్బ్రహ్మా ఉకారో విష్ణురుచ్యతే, మకారో భగవాన్రుద్ర అర్ధమాత్రా పరంపదమ్. అర్ధమాత్రా స్థితా నిత్యే''తి స్మృతేశ్చ. తదూపిణ్యై. హృల్లేఖాయై ప్రత్యగాత్మభూతాయై. ౨౯. ఇత్థం నిర్గుణబ్రహ్మరూపత్వేన వర్ణయిత్వా కారణబ్రహ్మత్వేన స్తౌతి—జ్ఞాతమితి. త్వయి సన్నివిష్టం స్థితమిత్యర్థః. తే బ్రహ్మరూపిణ్యా అస్య జగతః కరణే యా శక్తిః మాయాఖ్యా సకలలోకమయీతి ప్రసిద్ధా అస్తి సా జ్ఞాతా మయా. నఖదర్పణమధ్యే అనేకబ్రహ్మాండదర్శనాత్. ''సర్వం ఖల్విదమేవాహం నాన్యదస్తి సనాతనమి''తి భగవత్యుక్తేశ్చ తస్మాత్సర్వకారణభూతా త్వమేవాసీతి భావః. ౩౦. ఇత్థం కారణబ్రహ్మరూపిణీం వర్ణయిత్వా మాయాశక్తిమాత్రాం వర్ణయతి—విస్తార్యేతి. సత్ ఆకాశవాయురూపమమూర్తం భూతద్వయమ్. అసత్ తేజోజలభూమిరూపం మూర్తం భూతత్రయమ్. తయోర్వికారం తత్పరిణామరూపం సర్వం జగత్ విస్తార్య పురుషాయ చేతనాయ భోక్త్రే దర్శయసి కిమర్థం రంజనాయ తస్య నానాప్రకారైర్భోగం కర్తుమిత్యర్థః. ఏతాదృశీ షోడశభిస్తత్త్వైః సాంఖ్యోక్తైః తద్రూపైః పరిణతా తథా సప్తభిశ్చ మహదాద్యైస్తత్త్వైస్తద్రూపైః పరిణతా త్వం నోఽస్మాకమింద్రజాలమివ విలక్షణా భాసి అనిర్వచనీయేత్యర్థః. యదాహుః సాంఖ్యాః—''మూలప్రకృతిరవికృతిర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయస్సప్త, షోడశకస్తు వికార'' ఇతి. త్వామృతే కిమపి వస్తు నైవాస్తీతి వ్యాప్తిమాహ—న త్వామితి. యద్వస్తు భాసతే తన్నామరూపవిశిష్టమేవ భాసతే తచ్చ నామరూపం త్వద్రూపమేవ తతస్తవ వ్యాప్తిర

చ సకలం ప్రకటీకరోషి, అత్త్యేవ దేవి తరసా కిల కల్పకాలే కో వేద దేవి చరితం తవవైభవస్య. ౩౩. త్రాతా వయం జనని తే మధుకైటభాభ్యాం లోకాశ్చ తే సువితతాః ఖలు దర్శితా వై, నీతాస్సుఖస్య భవనే పరమాం చ కోటిం యద్దర్శనం తవ భవాని మహాప్రభావమ్. ౩౪. నాహం భవో న చ విరిఞ్చి ఏవేద మాతః కోఽన్యోహి వేత్తి చరితం తవ దుర్విభావ్యమ్, కానీహ సన్తి భువనాని మహాప్రభావే హ్యస్మిన్భవాని చరితే రచనాకలాపే. ౩౫. అస్మాభిరత్ర భువనే హరిరన్య ఏవ దృష్టశ్శివః కమలజః ప్రథితప్రభావః, అన్యేషు దేవి భువనేషు న సన్తి కిం తే కిం విద్మ దేవి సతతం తవ సుప్రభావమ్ ౩౬. యాచేఽమ్బ తేఽఙ్ఘ్రికమలం ప్రణిపత్య కామం చిత్తే సదా వసతు రూపమిదం తవైతత్, నామాపి వక్త్రకుహరే సతతం తవైవ సందర్శనం తవ పదామ్బుజయోస్సదైవ. ౩౭. భృత్యోఽయమస్తి సతతం మయి భావనీయం త్వాం స్వామినీతి మనసా నను చిన్తయామి, ఏషావయోరవిరతా కిల దేవి భూయాద్వ్యాప్తిః సదైవజననీసుతయోరివార్యే. ౩౮. త్వం వేత్సి సర్వమఖిలంభువనప్రపంచం సర్వజ్ఞతా పరిసమాప్తినితాన్తభూమిః, కింపామరేణ జగదమ్బ నివేదనీయం యద్యుక్తమాచర భవాని తవేఙ్గితం స్యాత్. ౩౯. బ్రహ్మా సృజత్యవతి విష్ణురుమాపతిశ్చ సంహారకారక ఇయన్తు జనే ప్రసిద్ధిః, కిం సత్యమేత

వ్యాహతేతి భావః. ౩౨. ప్రీణాసీతి. ఇదం విశ్వం ప్రకటీకరోష్యుత్పాదయసి తథా ప్రీణాసి అంతర్యామిత్వేనాత్మార్థాత్తోషయసి తేన త్వం కరుణావత్యసీతి భాతి. ప్రలయకాలే సర్వమత్సి భక్షయసి తేన చ క్రూరేతి భాసీతి తే వైభవస్యైశ్వర్యస్య చరితం కో వేద న కోఽపీత్యర్థః. ౩౩. అస్త్వేవమత్ర కథంచిదస్మాసు తు త్వమతికరుణావత్యసీతి నిదర్శయమాహ—త్రాతా వయమితి. రక్షితా మధుకైటభాభ్యాం సకాశాత్ సుఖస్య భవనే మణిద్వీపే నీతా ఆనీతాః పరమాం చ కోటిం నీతాః ప్రాపితాః. యద్యస్మాత్తవ మహాప్రభావం దర్శనం జాతం తస్మాదిత్యర్థః. నహ్యేతత్కరుణామంతరా సంభవతి తస్మాదస్మాసు కరుణావత్యేవేతి భావః. ౩౪. నాహం భవ ఇతి. యానీహ నఖదర్పణే దృష్టాని భువనాని తాదృశాన్యన్యాని కాని కతిసంఖ్యాని తవాస్మిన్ ప్రభావే చరితే రచనాకలాపరూపే సంతి తాని కో వేద న కోఽపీత్యర్థః. ౩౫. అస్మాభిరితి. యథాస్మిన్ భువనే అస్మాభిర్బ్రహ్మాదయో దృష్టాః సంతి తథాన్యేషు భువనేషు కిం న సంతి సంత్యేవ. కథమిదం భవిష్యతీతి చేత్తవ వైభవస్య చరితం కో వేద న కోఽపీత్యర్థః. తవ వైభవేన సంభవిష్యతీతి భావః. ౩౬, ౩౭. జననీసుతయోర్మాతాపుత్రయోః ఇవ వ్యాప్తిః సంబంధః స్వస్వామిభావః సదైవ భూయాత్. ౩౮. యతః సర్వజ్ఞతాయాః పరిసమాప్తేర్నితాంతభూమిశ్చరమభూమిస్త్వమసి ఇంగితమభిప్రేతమ్. ౩౯. కిం సత్యమేతన్న సత్యమిత్యర్థః. యతస్తవేచ్ఛయా తవ శక్తియుక్తా వయం కర్తుం క్షమా నాన్యథా తస్మాదిత్యర్థః. త్వం ప్రథమతో విరజా నిర్గుణాత్మరూపిణీ విభాసి పశ్చాత్తే ప్రభయా యుతః సూర్యో విభాతి. తథా చ శ్రుతిః "తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతీ"తి. ౪౦.

దపి దేవి తవేచ్ఛయా వై కర్తుం క్షమాస్తుహినగజే తవ శక్తియుక్తాః. ౪౦. ధాత్రీ ధరాధరసుతే జగద్బిభర్తి ఆధారశక్తిరఖిలం తవ వై బిభర్తి, సూర్యోఽపి భాతి వరదే ప్రభయా యుతస్తే త్వం సర్వమేతదఖిలం విరజా విభాసి. ౪౧. బ్రహ్మాహమీశ్వరవరః కిల తే ప్రభావాత్సర్వే వయం జనియుతా న యదా తు నిత్యాః, కోఽన్యే సురాశ్శతమఖప్రముఖాశ్చ నిత్యా నిత్యా త్వమేవ జననీ ప్రకృతిః పురాణా. ౪౨. త్వం చేచ్ఛవాని దయసే పురుషం పురాణంజానేఽహమద్య తవసన్నిధిగస్సదైవ, నో చేదహం విభురనాదిరనీహ ఈశో విశ్వాత్మధీరితి తమః ప్రకృతిస్సదైవ. ౪౩. విద్యా త్వమేవ నను బుద్ధిమతాం నరాణాం శక్తిస్త్వమేవ కిల శక్తిమతాం సదైవ, త్వం కీర్తికాన్తికమలామలతుష్టిరూపా ముక్తిప్రదా విరతిరేవ మనుష్యలోకే. ౪౪. గాయత్ర్యసి ప్రథమవేదకలా త్వమేవ స్వాహా స్వధా భగవతీ సగుణార్ధమాత్రా, ఆమ్నాయ ఏవ విహితో నిగమో భవత్యా సంజీవనాయ సతతం సురపూర్వజానామ్. ౪౫. మోక్షార్థమేవ రచయస్యఖిలం ప్రపఞ్చం తేషాం గతాః ఖలు యతో నను జీవభావమ్, అంశా అనాదినిధనస్య కిలానఘస్య పూర్ణార్ణవస్య వితతా హి యథా తరఙ్గాః. ౪౬. జీవో యదా తు పరివేత్తి తవైవ కృత్యం త్వం సంహరస్యఖిలమేతదితి ప్రసిద్ధమ్, నాట్యం నటేన రచితం వితథేఽన్తరఙ్గే కార్యే కృతే విరమసే ప్రథిత ప్రభావా. ౪౭. త్రాతా

తే ప్రభావాత్తవ శక్తేర్వయం సర్వే జనిమంతో జన్మవంతోఽన్యేఽస్మదపేక్షయా జన్మవాన్ కో నిత్యః స్యాన్న కోఽపీత్యర్థః. ౪౨. త్వం చేదితి. యది పురుషం పురాణం త్వం దయసే దయాం కరోషి బ్రహ్మాకారమనోవృత్తిరూపబ్రహ్మవిద్యాప్రదానేన తదా సస్వరూపం జానీయాదితి శేషః. ఇదం తవ సన్నిధిగోఽహం జానే నిశ్చినోమి. అన్యథా విద్యావత్త్వేనానేకాహంకారాదిధర్మవాంస్తమః ప్రకృతిర్మూఢప్రకృతిరేవ స్యాత్ "విభురహమనాదిరహమనీహోఽహమీశోఽహమి"త్యాదియోఽహంకారధర్మాస్తద్వాన్న స్యాత్ స పురుషస్తథా నిత్యస్త్యైవేతి భావః. ౪౩.౪౪. సురపూర్వజానాం దేవాదిజీవానామపి సంజీవనాయ రక్షణాయ మోక్షాయ చామ్నాయరూపః శాస్త్రరూపోఽన్నసత్రస్థానీయో నిగమ ఏవ విహితో భవత్యేతాదృశీ త్వం దయావత్యసీత్యర్థః. ౪౫. మోక్షార్థమేవేతి. సముద్రతరంగవదనాదినిధనస్య బ్రహ్మణో యేఽంశా జీవభావం గతాస్తేషాం మోక్షప్రాప్త్యర్థమేవ స్వప్రయోజనాభావేఽపి ప్రపంచం కష్టేన రచయస్యేతాదృశ్యసి దయావత్యసీత్యర్థః. ౪౬. జీవో యదేతి. యదా జీవః కృత్యం కర్తృత్వాదికం తవైవ త్వత్కర్తృకమేవేతి పరివేత్తి జానాతి న స్వకర్తృకమ్. స్వయం త్వసంగోదాసీన ఏవాహమితి వివేకతో జానాతి తథా అఖిలమేతత్త్వమేవ సంహరసీత్యపి ప్రసిద్ధం జానాతి తదా త్వం జీవస్యాసంగత్వాదిజ్ఞానస్య సత్త్వాద్విరమసే ఉపశమం ప్రాప్నోషి స్వకృత్యాత్. తత్ర దృష్టాంతా యథా వితథే మిథ్యారూపే అంతరంగే అతిరహస్యే చమ

త్వమేవ మమ మోహమయాద్భవాబ్ధేస్త్వామమ్బికే సతత మేమి మహార్తిదే చ, రాగాదిభిర్విరచితే వితథే కిలాన్తే మామేవ పాహి బహుదుఃఖకరే చ కాలే. ౪౮. నమో దేవి మహావిద్యే నమామి చరణౌ తవ, సదా జ్ఞాన ప్రకాశం మే దేహి సర్వార్థదే శివే. ౪౯.

ఇతి శ్రీదేవీ భాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

శివకృతభువనేశ్వరీస్తుతిః.

బ్రహ్మోవాచ—ఇత్యుక్త్వా విరతే విష్ణౌ దేవదేవే జనార్దనే, ఉవాచ శఙ్కరశ్శర్వః ప్రణతః పురతస్స్థితః. ౧. శివ ఉవాచ—యది హరిస్తవ దేవి విభావజస్తదను పద్మజ ఏవ తవోద్భవః, కిమహమత్ర తవాపి న సద్గుణస్సకలలోకవిధౌ చతురా శివే. ౨. త్వమసి భూస్సలిలం పవనస్తథా ఖమపి వహ్నిగుణశ్చ తథా పునః, జనని తాని పునః కరణాని చ త్వమసి బుద్ధిమనోఽప్యహంకృతిః. ౩. న చ విదన్తి వదన్తి చ యేఽన్యథా హరిహరాజకృతం నిఖిలం జగత్, తవ కృతాస్త్రయ ఏవ సదైవ తే విరచయన్తి జగత్సచరాచరమ్. ౪. అవనివాయుఖవహ్ని జలాదిభిస్సవిషయైస్సగుణైశ్చ జగద్భవేత్, యది తదా కథమద్య చ తత్స్ఫుటం ప్రభవతీతి తవామ్బ కలామృతే. ౫. భవసి సర్వమిదం సచరాచరం త్వమజవిష్ణుశివా కృతికల్పి

తాకారరూపే కార్యే కృతే నటేన రచితం నాట్యం యథా విరమతి తథేత్యర్థః. మోహమయాద్భ ౪౭. మోహమయాద్భవాబ్ధేః సకాశాన్మమ త్రాతా త్వమేవ నాన్యః ఏమి అన్యశరణమితి శేషః. మహార్తిదే చేత్యుత్తరేణ కాలే ఇత్యనేనాన్వేతి. అంతకాలే నాశకాలే ఇత్యర్థః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

చత్వారింశత్పద్యకైస్తు షట్పద్యైరధికైరథ, హరత్యుత్తరం బ్రహ్మస్తుతిరత్రాపి వర్ణ్యతే. బ్రహ్మా నారదం ప్రత్యాహ—ఇత్యుక్త్వేతి. ౧. యదీతి. హే దేవి యది హరిస్తవవిభావజః పరాక్రమాజ్జాతః తర్హి తదను తస్య విష్ణోరను పశ్చాజ్జాయమానః పద్మజో బ్రహ్మాపి తవోద్భవస్త్వజ్జన్య ఏవ. యద్యేవ మస్తి తర్హ్యహం సద్గుణస్తమోగుణవాన్ తవ త్వజ్జన్యో న కిమపి తు త్వజ్జన్య ఏవ. గుణత్రయస్య త్వత్సంబంధిత్వాదస్మాకం చ తదాత్మకత్వాత్. యతస్త్వం సకలలోకవిధానే చతురాసి తతోఽస్మాకం జననం త్వయా కథం కృతమిత్యత్ర కిమాశ్చర్యమ్. ౨. త్వమసీతి. వహ్నిగుణస్వరూపతాప్రతిపాదనం వహ్నిస్వరూపతాప్రతిపాదనస్యాప్యుపలక్షణమ్. కరణాని జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియాణి. అథ అహంకృతిరహంకారః. తకంధ్యాదిత్వాత్పరరూపమ్. ౩. న చ విదంతీతి. యే నిఖిలం జగద్విష్ణుహరబ్రహ్మకృతమిత్యన్యథా వదంతి తే న శాస్త్రసిద్ధాంతం విదంతి జానంతి యతస్తే త్రయస్తవ కృతాస్త్వయా కృతా ఏవ జగద్విరచయంతి. తస్మాత్త్వమేవ సకలజగత్కర్త్రీతి సిద్ధాంత ఇత్యర్థః. ౪. నను పంచమహాభూతైరేవ జగదుత్పద్యతాం నేశ్వరస్యోపయోగః ఇతి చేత్తత్రాహ—యది పంచభూతైర్విషయసహితైః గుణసహితైః శబ్దస్పర్శాదిసహితైశ్చ జగద్భవేదితి మతం? తదా తద్భూతపంచకం తవ కలాం చిదంశరూపామృతే కథం స్ఫుటం భవేత్ తస్య భూతపంచకస్య దృశ్యత్వేన కార్యత్వాత్

తమ్, వివిధవేషవిలాసకుతూహలైర్విరమసే రమసేఽమ్బ యథారుచి. ౬. సకలలోక సిసృక్షురహం హరిః కమలభూశ్చ భవామ యదామ్బికే, తవ పదామ్బుజపాంసుపరి గ్రహం సమధిగమ్య తదా నను చక్రిమ. ౭. యదిదయార్ద్రమనా న సదామ్బికే కథమహం విహితశ్చ తమోగుణః, కమలజశ్చ రజోగుణసమ్భవస్సువిహితః కిము సత్వగుణో హరిః. ౮.యది న తే విషమా మతిరమ్బికే కథమిదం బహుధా విహితం జగత్,సచివభూపతిభృత్యజనావృతం బహుధనైరధనైశ్చ సమాకులమ్. ౯. తవ గుణా స్త్రయఏవ సదాక్షమాః ప్రకటనావన సంహరణేషు వై, హరిహరద్రుహిణాశ్చ క్రమాత్త్వయా విరచితా స్త్రిజగతాం కిల కారణమ్. ౧౦. పరిచితాని మయా హరిణా తథా కమలజేన విమానగతేన వై, పథిగతైర్భువనాని కృతాని వా కథయ కేన భవాని నవాని చ. ౧౧. సృజసి పాసి జగజ్జగదమ్బికే స్వకలయా కియదిచ్ఛసి

కార్యస్య కర్త్రపేక్షత్వాత్కశ్చిచ్చేతనః కర్తాపేక్షిత ఏవేతి త్వమేవ జగత్కర్త్రీతి భావః. ౫. "ఏకోఽహం బహుస్స్యాం ప్రజాయేయ ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే" ఇతి శ్రుతిరేకైవ త్వమనేకరూపా భవసీత్యాహ—భవసీతి. వివిధవేషైః యే విలాసాః క్రీడాః తాసు కుతూహలైరాశ్చర్యైరమసే క్రీడసే విరమసే క్రీడానంతరం ప్రలయకాలే విరామం చ ప్రాప్నోషి. తథాచ వ్యాససూత్రమ్. "లోకవత్తు లీలాకైవల్య"మితి. ౬. అస్మాసుయత్కర్తృత్వం తత్తు త్వత్సృష్టపదార్థేష్వవాకారాంతరోత్పాదకత్వం ఘటం ప్రతి కులాలస్యేవేత్యాహ—సకలలోకేతి. ఏతే వయం భవామ జగత్కర్తారో భవామ. కదా? యదా త్వత్పదరజోభూజలాదికం సమధిగమ్య ప్రాప్య తస్యాకారవిశేషం చక్రిమ కృతవంతస్తదేత్యర్థః. ఇతి పూర్వకల్పీయకథా స్మారితా. ౭. యది దయార్ద్రేతి. యది దేవీ త్వం దయావతీ నాసి తదా ప్రలయకాలే సుషుప్తిమూర్చ్ఛాగతేభ్యో అస్మభ్యం తత్తద్గుణోపాధికం జ్ఞానయోగ్యం దేహం కో దద్యాదృతో దేహో దత్తస్తస్మాద్దయావతీత్యాత్తవ మయ్యపి దయాం కుర్వితి భావః. ౮. నను సర్వే మమ ప్రాణినః సమా ఏవేతి కథం తాన్విహాయ త్వదుపర్యేవ దయా కర్తవ్యేతి చేత్తత్రాహ—యది న తే ఇతి. యది తవ విషమా మతిర్నాస్తి కింతు సమైవ తర్హి సర్వే ప్రాణినః సమదుఃఖసుఖాః కిమితి న కృతా విషమాశ్చ కృతాస్తత్తత్ప్రాణికృతకర్మవశాత్తస్మాత్తవాపి జగత్కర్మవశాద్విషమా మతిరస్త్యేవేతి మయ్యపి భక్తిప్రేమయుక్తే దయాం కుర్వితి భావః. ౯. నను యుష్మత్పూర్వం జగన్మయా కేన సాధనేన నిర్మితం? తత్రాహ—తవ గుణా ఇతి. తవ గుణత్రయమేవ జగత్కర్తుం సమర్థమిత్యర్థః. తర్హి భవంతః కథం జగతాం కారణమితి చేత్తత్రాహ—హరిహరేతి. త్వత్సృష్టపదార్థానాం పంచమహాభూతానామాకారవిశేషరూపాణాం త్రిజగతాం కారణం వయం త్వయా రచితాః త్వత్సృష్టపదార్థేష్వహంకారాదిషు జగదాకారవిశేషోత్పాదకత్వమేవాస్మాకం కారణత్వం న తతోఽతిరిక్తత్వమిత్యర్థః. ౧౦. యది త్వద్గుణానాం కర్తృత్వం న స్యాత్తదాహ—పరిచితానీతి. మయా హరిణా చ విమానగతేన కమలజేన చ ఏతైరస్మాభిః పథి గతాని భువనాని దృష్టాని తాని కేన కృతానీతి కథయ. న హ్యస్మాకం తత్కర్తృత్వం కింతు త్వద్గుణానామేవేతి భావః. ౧౧. తస్మాత్త్వమేవ జగత్స్రష్ట్రీత్యాహ—సృజసీతి. కథం జగదే

నాశితుమ్, రమయసే స్వపతిం పురుషం సదా తవగతిం నహి విద్మ వయం శివే. ౧౨. జనని దేహి పదామ్బుజసేవనం యువతిభావగతానపి నస్సదా, పురుషతామధిగమ్య పదామ్బుజాద్విరహితాః క్వ లభేమ సుఖం స్ఫుటమ్. ౧౩. న రుచిరస్తి మమామ్బ పదామ్బుజం తవ విహాయ శివే భువనేష్వలమ్, నివసితుం నరదేహమవాప్య చ త్రిభువనస్య పతిత్వమవాప్య వై. ౧౪. సుదతి నాస్తి మనాగపి మే రతిర్యువతిభావమవాప్య తవాన్తికే, పురుషతా క్వ సుఖాయ భవత్యలం తవపదం న యదీక్షణగోచరమ్. ౧౫. త్రిభువనేషు భవత్వియమమ్బికే మమ సదైవ హి కీర్తిరనావిలా, యువతిభావమవాప్య పదామ్బుజం పరిచితం తవ సంసృతినాశనమ్. ౧౬. భువి విహాయ తవాన్తికసేవనం క ఇహ వాఞ్ఛతి రాజ్యమకణ్టకమ్, త్రుటిరసౌ కిల యాతి యుగాత్మతాం ననికటం యది తేఽఙ్ఘ్రిసరోరుహమ్. ౧౭. తపసి యే నిరతా మునయోఽమలాస్తవ విహాయ పదామ్బుజపూజనమ్, జనని తే విధినా కిల వఞ్చితాః పరిభవో విభవే పరికల్పితః. ౧౮. న తపసా న దమేన సమాధినా నచ తథా విహితైః క్రతుభిర్యథా, తవ పదాబ్జపరాగనిషేవణాద్భవతి ముక్తిరజే భవసాగరాత్. ౧౯. కురు దయాం దయసే యది దేవి మాం కథయ మన్త్రమతోఽచిరమద్భుతమ్, సముభవం ప్రజపన్సుఖితో హ్యహం సువిశదం చ నవార్ణమనుత్తమమ్. ౨౦. ప్రథమజన్మని చాధిగతో మయా తదధునా న విభాతి నవాక్షరః, కథయ మామనుమద్య భవార్ణవాజ్జనని తారయ తారయ తారకే. ౨౧. బ్రహ్మోవాచ—ఇత్యుక్తా సా తదా దేవీ శివేనాద్భుతతేజసా, ఉచ్చచారామ్బికా మన్త్రం ప్రస్ఫుటం చ నవాక్షరమ్. ౨౨. తం గృహీత్వా మహాదేవః పరాం ముదమవాప హ, ప్రణమ్య చరణౌ దేవ్యాస్త

కాకినీ సృజసీతి తవ లీలాం న విద్మ ఇతి భావః. ౧౨. భగవతీసాన్నిధ్యం ప్రార్థయతే— జననీతి. ౧౩—౧౫. పరిచితం సేవితమ్. ౧౬—౧౭. ఏతాదృశం త్వత్పదాంబుజం యేన భజంతి తే హతభాగ్యా ఇత్యాహ— తపసీతి. విభవే ఐశ్వర్యే తపోరూపే సత్యపి పరాభవో మోక్షాత్సకాశాత్పరికల్పితో జాతస్తేషామిత్యర్థః. ౧౮. తస్మాన్న తపసే. ''న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశు''రిత్యాదిశ్రుతేః. ''అహమేవ స్వయమిదం వదామి జుష్టం దేవేభిరుత మానుషేభిః యం కామయే తం తముగ్రం కృణోమి తం బ్రహ్మాణం తమృషిం తంసుమేధా''మితి శ్రుతేశ్చ. తవ పదాబ్జనిషేవణాద్యథాముక్తిః సా చ ఝటితి భవతి తథా న కుత్రాపీతి భావః. ౧౯. ప్రజపన్సుఖితః సముభవమిత్యర్థః. ౨౦. నను సర్వాణమన్త్రోఽస్తీత్యేవ ప్రథమతస్త్వయా కథం జ్ఞాతమితి చేత్తత్రాహ— ప్రథమజన్మనీతి. పూర్వజన్మని మయా గురోః సకాశాదధిగతః ప్రాప్తః స్థితః స ఇహ జన్మన్యధునా న విభాతి విస్మృతత్వాత్తథాపి సంస్కారస్తు తిష్ఠతి తస్మాత్స్మరణం జాతమితి భావః. నవాక్షర ఇతి. నవార్ణశ్చండికామన్త్ర ఇత్యర్థః. తద్విధానం చ నవమస్కంధాంతిమాధ్యాయే వక్ష్యతి. అనేన చ బ్రహ్మాదీనాం జీవత్వం స్పష్టమేవోక్తమ్. ౨౧—౨౩. బీజయుక్తం వాక్కా-

త్రైవావస్థితశ్శివః. ౨౩. జపన్నవాక్షరం మన్త్రం కామదం మోక్షదం తథా, బీజయుక్తం శుభోచ్చారం శఙ్కరస్తస్థివాంస్తదా. ౨౪. తం తథావస్థితం దృష్ట్వా శఙ్కరం లోకశఙ్కరమ్, అవోచం తాం మహామాయాం సంస్థితోఽహం పదాన్తికే. ౨౫. న వేదాస్త్వామేవం కలయితుమిహాసన్నపటవో యతస్తేనోచుస్త్వాం సకలజనధాత్రీమవికలామ్, స్వాహాభూతా దేవీ సకలమఖహోమేషు విహితా తదా త్వంసర్వజ్ఞా జనని ఖలుజాతా త్రిభువనే. ౨౬. కర్తాహం ప్రకరోమి సర్వమఖిలం బ్రహ్మాణ్డమత్యద్భుతం కోఽన్యోఽస్తీహ చరాచరే త్రిభువనే మత్తస్సమర్థః పుమాన్, ధన్యోఽస్మ్యత్ర న సంశయః కిల యదా బ్రహ్మాస్మిలోకాతిగో మగ్నోఽహం భవసాగరే ప్రవితతే గర్వాభివేశాదితి. ౨౭. అద్యాహం తవ పాదపఙ్కజపరాగాదానగర్వేణ వై ధన్యోఽస్మీతి యథార్థవాదనిపుణో జాతః ప్రసాదాచ్ఛ తే, యాచే త్వాం భవభీతినాశచతురాం ముక్తిప్రదాం చేశ్వరీం హిత్వా మోహకృతం మహార్తినిగళం తద్భక్తియుక్తం కురు. ౨౮. అతోఽహం చ జాతో విముక్తః కథం స్యాం సరోజాదమేయాత్త్వదావిష్కృతాద్వై, తవాజ్ఞాకరః కిం కరోఽస్మీతి నూనం శివే పాహిమాం మోహమగ్నం భవాబ్ధౌ. ౨౯. న జానన్తి యే మానవాస్తేవదన్తి ప్రభుంమాంత

మమాయాయుక్తమ్. ౨౪—౨౫. న వేదా ఇతి. వేదాస్త్వామేవం సర్వజ్ఞత్వాదివిశిష్టాం కలయితుం జ్ఞాతుం పటవో నాసన్ ఇతి న కిం తర్హి పటవ ఏవ యతస్త్వాం సకలజనధాత్రీమవికలాం క్షుద్రకర్మణి యజ్ఞాదిషు నోచుస్తదేతత్త్వన్మహిమజ్ఞానాభావే సంభవతి కిం నైవ సంభవతి తస్మాజ్జ్ఞానత ఏవ తే. నను తర్హి సర్వథా న జానంతి మామతో నోచురిత్యేవ కిం న స్యాత్తత్రాహ—స్వాహాభూతేతి. యది త్వాం సర్వథా న జానంతి తర్హి త్వదేకదేశభూతశక్తిః స్వాహాభూతా కథంసకలమఖహోమేషు విహితా తైస్తస్మాజ్జ్ఞానత ఏవ తే. అత ఏవ తవ వేదకైర్వేద్యత్వమస్త్యేవ. యతస్త్వం క్షుద్రకర్మణి న విహితా తత ఏవ త్వం సర్వజ్ఞా సర్వోత్తరా జాతా న త్విన్ద్రాదిక్షుద్రదేవగణపంక్తిస్థా జాతేతి భావః. ౨౬. భక్త్యభినివేశాత్స్వధన్యతాం వర్ణయతి— కర్తాహమితి శ్లోకద్వయేన— కర్తాహం ధన్యోఽస్మీత్యాద్యేతాదృశాభిమానేన కేవలగర్వాభినివేశాన్మోహసాగరే మగ్నః స్థితః విలక్షణగుణాభావే అభిమానస్య మూర్ఖధర్మత్వాత్. ౨౭. యద్యప్యేతావత్కాలపర్యంతమేతాదృశః స్థితస్తథాప్యద్యాహం ధన్యోఽస్మీతి వక్తా. యథార్థవాదనిపుణో యథార్థవక్తా జాతోఽస్మి మహాగుణలాభాత్. కోఽసౌ మహాగుణస్తత్రాహ— తవ పాదపంకజపరాగస్యాదానం గ్రహణం తస్య యో గర్వః స ఏవ మహాన్గుణస్తేన. అనేన చ భక్తినిర్భరో దర్శితః. యత ఏతాదృశీ భక్తిర్నిర్గుణస్యాపి దురాచారవతో మహత్త్వప్రదా తస్మాన్మహార్తినిగడం హిత్వా త్వద్భక్తియుక్తం కురు ఇత్యేవ ప్రార్థనా మమేతి భావః. ౨౮. అత ఇతి. హే శివే త్వదావిష్కృతాత్సరోజాదహం జాతః కథం ముక్తః స్యామితి చింతయా యుక్తస్తవాజ్ఞాకరః కిం కరోఽస్మీతి నూనంమాం నిశ్చిత్య భవాబ్ధౌ మోహేనావివేకేన మగ్నం మామతో భక్తిప్రదానేన పాహి రక్షయ. ౨౯. యే తవాద్యం పవిత్రం చరిత్రం జగత్సర్జనాదిరూపం న జానంతి తే మాం ప్రభుం వదంతి తథా యే యాజకాః.

వాద్యం చరిత్రం పవిత్రమ్, యజన్తీహ యే యాజకాస్స్వర్గకామా న తే తే ప్రభావం విదన్త్యేవ కామమ్. త్వయా నిర్మితోఽహం విధిత్వే విహారం వికర్తుం చతుర్ధా విధాయాదిసర్గమ్, అహం వేద్మి కోఽన్యో వివేదాదిమాయే క్షమస్వాపరాధం త్వహఙ్కారజం మే. ౩౧. శ్రమం యేఽష్టధా యోగమార్గే ప్రవృత్తాః ప్రకుర్వన్తి మూఢాస్సమాధౌ స్థితా వై, న జానన్తి తే నామ మోక్షప్రదం వా సముచ్చారితం జాతు మాతర్నిమేషేణ. ౩౨. విచారే పరే తత్త్వసఙ్ఖ్యావిధానే పదే మోహితా నామ తేఽపి ప్రహాయ, న కిన్తే విమూఢా భవాబ్ధౌ భవాని త్వమేవాసి సంసారముక్తిప్రదా వై. ౩౩. పరం తత్త్వవిజ్ఞానమాద్యైర్జనైర్వై రజే చానుభూతం త్యజన్త్యేవ తే కిమ్, నిమేషార్ధమాత్రం పవిత్రం చరిత్రం శివా చామ్బికా శక్తిరీశేతి నామ. ౩౪. న కిం త్వం సమర్థాసి విశ్వం విధాతుం దృశైవాశు సర్వం చతుర్ధా విభక్తమ్, వినోదార్థమేవం విధిం మాం విధాయాదిసర్గే కిలేదం కరోషీతి కామమ్. ౩౫. హరిః పాలకః కిం త్వ

స్వర్గకామాస్తేఽపి తే ప్రభావం న జానన్తి. యతో మోక్షార్థం త్వామనారాధ్య స్వర్గార్థమిన్ద్రాది దేవానేవ యథేష్టం యజన్తి మోహితా ఏవ తవ మాయయైతే ఇతి భావః. తదుక్తం బ్రహ్మాణ్డపురాణే— "అశ్రుతాసః శ్రుతాసశ్చ యజ్వానో యేఽప్యయజ్వనః, స్వర్యన్తో నాపేక్షన్తే ఇన్ద్రమగ్నిం చ యే విదుః. సికతా ఇవ సంయన్తి రశ్మిభిః సముదీరితాః. అస్మాల్లోకాదముష్మాచ్చేత్యాహ చారణ్యకశ్రుతిః" ఇతి. ౩౦. త్వయేతి. విహారసంసారసర్జనాదిరూపం విశేషేణ కర్తుమహం విధిత్వే విధిత్వపదవ్యాం త్వయా నిర్మిత ఉత్పాదితః సన్నప్యాదిసర్గం చతుర్ధాణ్డజస్వేదజజరాయుజోద్భిజ్జాదిరూపేణ విధాయాహఙ్కారాదహమేవ వేద్మి సర్వం మత్తః కోఽన్యో వివేదేతి వృత్తిమాన్ జాతః తదహఙ్కారజమపరాధం క్షమస్వ న హి త్వయా నిర్మితస్యైవమపరాధో యుక్తః ఇతి భావః. ౩౧. శ్రమమితి. మిషేణాపి వ్యాజేనాపి యన్నామ శ్రీదేవ్యాః సముచ్చారితం జాతు కదాచిదపి న నిరన్తరం తథాపి తన్నామోచ్చారితం మోక్షప్రదం భవతి. ఇత్థం సతి మోక్షార్థం యేఽష్టాఙ్గయోగాదిసాధనశ్రమం కుర్వన్తి తే మూఢా ఏవ. తదుక్తం మహాకాలసంహితాయామ్— "సహేలం వా సలీలం వా యస్యాః స్మరణమాత్రతః, కరామలకవన్ముక్తిస్తాం న సేవేత కో జనః" ఇతి. ౩౨. విచారే పరే ఇతి. యథా యోగినో మూఢా ఏవం సాంఖ్యా అపి మూఢా ఏవేత్యాహ— విచారే ఇతి. తత్త్వసంఖ్యావిధానే తత్త్వసంఖ్యావిధానవతి విచారే పదే స్థానే మోహితా ఏతే భవాబ్ధౌ కిం న మూఢా అపితు మూఢా ఏవ. యతః సంసారముక్తిప్రదా త్వమేవాసి తత స్త్వన్నామ విహాయ తస్మిన్పదే మోహితా మూఢాః కథం న స్యురిత్యర్థః. ౩౩. అస్తు మూఢానామియం వార్తా పూర్ణా జ్ఞానినస్తు త్వయి ప్రేమ్ణా ఽతిశయాత్త్వన్నామ కదాపి న త్యజన్తీత్యాహ— పరం తత్త్వేతి. ఆద్యైర్హరిహరాదిభిర్జనైర్యైః పరం తత్త్వజ్ఞానమనుభూతం తేఽపి కిం నిమేషార్ధమపి శివా చామ్బికా శక్తిరీశేతి నామ త్యజన్తి నైవ త్యజన్తీత్యర్థః. తదుక్తం భువనేశీసంహితాయామ్. "ఆత్మానుభూతినిష్ణాతా ద్వైతభావవివర్జితాః, తేఽపి ప్రేమ్ణా భజన్త్యేనామిత్థం సర్వోత్తమా శివే"తి. [illegible]. హరిః పాలక ఇతి. యః సిన్ధుమధ్యే త్వయా మధోర్వా కైటభాద్వా రక్షితో

యాఽసౌ మధోర్వా తథా కైటభాద్రక్షితః సింధుమధ్యే, హరిః సంహృతః కిం త్వయాఽసౌ న కాలే కథం మే భ్రువోర్మధ్యదేశాత్సజాతః. ౩౬. న తే జన్మ కుత్రాపి దృష్టం శ్రుతం వా కుతస్సంభవస్తే న కోఽపీహ వేద, కిలాద్యాసి శక్తిస్త్వమేకా భవాని స్వతంత్రైస్సమస్తైరతో బోధితాసి. ౩౭. త్వయా సంయుతోఽహం వికర్తుంసమర్థో హరిస్త్రాతుమమ్బ త్వయా సంయుతశ్చ, హరస్సంప్రహర్తుం త్వయైవేహ యుక్తః క్షమానాద్య సర్వే త్వయా విప్రయుక్తాః. ౩౮. యథాహం హరిశ్శంకరః కింతథాన్యేన జాతా నసన్తీహ నోవాభవిష్యన్, న ముహ్యన్తి కేఽస్మిన్ తవాత్యన్తచిత్రే వినోదే వివాదాస్పదేఽల్పాశయానామ్. ౩౯. అకర్తాగుణస్పృష్ట ఏవాద్యదేవో నిరీహోనుపాధిస్సదైవాకలశ్చ, తథాపీశ్వరస్తే వితీర్ణం వినోదం సుసంపశ్యతీత్యాహురేవం విధిజ్ఞాః. ౪౦. దృష్టాదృష్టవిభేదేఽస్మిన్ప్రాక్త్వత్తో వై పుమాన్పరః, నాన్యః కోఽపి తృతీయోఽస్తి ప్రమేయే సువిచారితే. ౪౧. న మిథ్యా వేదవాక్యం వై కల్పనీయం కదాచన, విరోధోఽయం మయాత్యన్తం హృదయే తు విశఙ్కితః. ౪౨. ఏక

హరిరసౌ జగతః పాలకః కిం భవతి నైవ భవతీత్యర్థః. యః స్వరక్షణే సమర్థో న స కథమన్యపాలనే సమర్థః స్యాదితి భావః. తథా సర్వసంహారకో యది హరస్తర్హి త్వయాఽసౌ కిం కాలే ప్రలయకాలే సంహృతో నాశితః. యది న నాశితస్తర్హి కథం మే భ్రువోర్మధ్య దేశాత్సంజాతస్తస్మాత్సోఽపి సర్వసంహారకో న. న హి సర్వసంహారకమన్యః సంహరేత్తస్మాన్ముఖ్యా సృష్టిస్థితిసంహారకర్త్రీ త్వమేవాసీతి భావః. ౩౬. స్వతంత్రైర్వేదైరిత్యర్థః. ౩౭. త్వయా విప్రయుక్తా వియుక్తా క్షమా నేత్యన్వయః. ౩౮. అల్పాశయానామల్పబుద్ధీనాం వివాదాస్పదే సద్వాసద్వేత్యాదివికల్పాస్పదే. ౩౯. నిర్గుణోఽపీశ్వరస్తవ వినోదం సంపశ్యతీతి విధిజ్ఞాః శాస్త్రజ్ఞా వదంతీత్యన్వయః. ఏతాదృశీ త్వం మహాచమత్కారకర్త్రీ. యస్యాశ్చమత్కృతిం నిరీహోఽపీశ్వరో వేదితుమిచ్ఛతీతి. ౪౦. ఇత్థం దేవీం స్తుత్వా స్వమనసి స్థితాం శంకాం దూరీకర్తుం పృచ్ఛతి— దృష్టాదృష్టవిభేదేఽస్మిన్నితి. దృష్టాదృష్టయోర్మూర్తామూర్తయోర్విభేదా యేఽస్మిన్సంసారే దృశ్యాదృశ్యరాశిద్వయాత్మకమిత్యర్థః. తస్మిన్ సంసారే త్వత్తః ప్రాగాధారభూతస్త్వపరః పుమాన్భవతి. ఆధారాధేయయోః పూర్వాపరీభావస్య లోకదృష్ట్యోక్తత్వాత్. న తు వాస్తవికః పూర్వాపరీభావః ఉభయోరప్యనాదిత్వస్య వేదసిద్ధత్వాత్. తథా చైకా త్వం స చైక ఇతి తత్త్వద్వయం సిద్ధమ్. అనేన తత్త్వద్వయేనైవ సర్వప్రపంచనిర్వాహే తృతీయస్యోపయోగాభావాన్నాన్యః కోఽపి తృతీయోఽస్తి. ఇత్థం ప్రమేయే పదార్థే శ్రుత్యా యుక్త్యా లాఘవేన చ విచారితే పదార్థద్వయమేవ సిద్ధ్యతి అవిచారితే తు మతాంతరేఽనేకాని తత్త్వాని జాతాన్యేవేతి తదుపయోగాభావః. ౪౧. తత్ర ''ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించనే''తి శ్రుతివాక్యం కదాపి మిథ్యా నైవ కల్పనీయమ్. సర్వప్రమాణమూర్ధన్యత్వాత్. తత్రైవం సతి పదార్థద్వయమనుభవేన భాసతే శ్రుతిస్త్వద్వైతం వక్తి తస్మాచ్ఛ్రుత్యనుభవయోర్మహాన్విరోధో మయా హృదయే విశంకితస్తర్కిత ఇత్యర్థః. ౪౨. తత్ర శ్రుతిప్రామాణ్యాదాత్మవ్యతిరిక్తస్య మిథ్యాత్వం వక్తవ్యం తదా కిం త్వమాత్మరూపాస్యుతాసౌ పురుషః? ఇతి సందేహం వినివర్తయ. మిథ్యాప

మేవాద్వితీయం యద్బ్రహ్మవేదా వదన్తి వై, సా కిం త్వం వాప్యసౌ వా కిం సన్దేహం వినివర్తయ. ౪౩. నిస్సంశయం న మే చేతః ప్రభవత్యవిశఙ్కితమ్, ద్వైతైకత్వవిచారేఽస్మిన్నిమగ్నం క్షుల్లకం మనః. ౪౪. స్వముఖేనాపి సన్దేహం ఛేత్తుమర్హసి మామకమ్, పుణ్యయోగాచ్చ మే ప్రాప్తా సఙ్గతిస్తవ పాదయోః. ౪౫. పుమానసి త్వం స్త్రీ వాసి వద విస్తరతో మమ, జ్ఞాత్వాహం పరమాం శక్తిం ముక్తస్స్యాం భవసాగరాత్. ౪౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే పంచమోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మాదీనాం శ్రీదేవీనిజరూపోపదేశః.

బ్రహ్మోవాచ—ఇతి పృష్టా మయా దేవీ వినయావనతేన చ, ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణమాద్యా భగవతీ హి సా. ౧. దేవ్యువాచ—సదైకత్వం న భేదోఽస్తి సర్వదైవ మమాస్య చ, యోఽసౌ సాహమహం యోఽసౌ భేదోఽస్తి మతివిభ్రమాత్. ౨.

ధార్థభజనే శ్రద్ధాయా అజాయమానత్వాదతి నిర్ణయ ఆవశ్యక ఇతి భావః. ౪౩. ద్వైతైకత్వేతి. ద్వైతం సత్యం వా అద్వైతం సత్యం వేతి విచారే ఇత్యర్థః. ౪౪. స్వముఖేనాపి స్వముఖేనైవేత్యర్థః. బహుపుణ్యయోగేన తవ పాదయోః సంగతిర్లబ్ధా అస్తి తత ఏతాదృశం రహస్యమేవ ప్రష్టవ్యమితి భావః. ౪౫. యేన జ్ఞానేన త్వాం పరమాం శక్తిం జ్ఞాత్వా భవసాగరాన్ముక్తః స్యామిత్యర్థః. ౪౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః.

పంచాశీతిమహాపద్యైరర్ధశ్లోకాధికైరథ, శ్రీదేవ్యా ఉపదేశశ్చ బ్రహ్మణే కృత ఈర్యతే. బ్రహ్మప్రశ్నోత్తరం శ్రీదేవీనిజరూపోపదేశం చకారేత్యాహ— ఇతి పృష్టేతి. ౧. సదైకత్వమితి. యత్త్వయోక్తమద్వైతసత్యం చ ద్వైతస్య మిథ్యాత్వాద్ద్వైతాంతర్గత ఏవ మాయాదిపదార్థః సంభవతీతి మిథ్యాపదార్థభజనే శ్రద్ధా న జాయత ఇతి త్వం బ్రహ్మరూపిణ్యసి వా తతో భిన్నాసి చేతి తత్రైతదుచ్యతే. సత్యమద్వైతమేవ తథాప్యద్వైతరూపాద్బ్రహ్మణో నాహం భిన్నాస్మి శక్తేశ్చాశక్తవ్యతిరేకాత్. అగ్న్యాదిశక్తీనామగ్నేర్వ్యతిరేకేణాదర్శనాత్. ద్వివిధం హి శక్తిరూపం కార్యం కారణం చ. తత్ర కార్యరూపమావరణవిక్షేపాదిరూపం తత్తు శక్తిమద్రూపాత్పృథగేవ భాసతే అహమజ్ఞోఽహం సుఖీ దుఃఖీ చేత్యాద్యనుభవాత్. అగ్నిరూపాద్భిన్నత్వేన భాసమానదాహస్ఫోటాదిశక్తికార్యవత్. యచ్చ కారణభూతం మహామాయారూపం న తచ్ఛక్తిమతో బ్రహ్మణః పృథగవభాసతే అగ్నేర్దాహాదికార్యభిన్నదాహాదికార్యజనకశక్తభేదేనాదర్శనాత్ స్వాత్మన్యావరణవిక్షేపజనకమహామాయాశక్తేరనుభవాచ్చ. తస్యాః సద్భావే తర్హి కిం ప్రమాణమితిచేత్తదావరణవిక్షేపరూపకార్యాన్యథానుపపత్తిః. శ్రుత్యాదికం చేతి బ్రూమః. తత్రైవం సతి యథాగ్నౌ హోమే అగ్నిశక్త్యాం హోమోఽర్థసిద్ధో యథావాగ్నిశక్తౌ హోమేఽగ్నౌ హోమేఽర్థసిద్ధ ఏవం బ్రహ్మోపాసనాయామపి మమోపాసనార్థాదేవ సిద్ధా మమోపాసనాయమపి బ్రహ్మోపాసనార్థాదేవ సిద్ధా. తథా చోభయత్ర మాయోపాసనాయాం బ్రహ్మోపాసనాయాం చ మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపమేవోపాస్యం భవతి. తథా చ మమోభయాత్మకత్వాదేకస్య భాగస్య మాయారూపస్యమమ మిథ్యా

ఆవయోరన్తరంసూక్ష్మంయో వేద మతిమాన్హి సః, విముక్తస్సతు సంసారాన్ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౨.ఏకమేవాద్వితీయం వై బ్రహ్మ నిత్యం సనాతనమ్, ద్వైతభావం పునర్యాతి కాలఉత్పిత్సుసంజ్ఞకే.౪.యథా దీపస్తథోపాధేర్యోగాత్సంజాయతేద్విధా, ఛాయేవాదర్శమధ్యేవా ప్రతిబిమ్బం తథావయోః. ౫. భేద ఉత్పత్తికాలే వై

త్వే౽పి ద్వితీయభాగస్య బ్రహ్మరూపస్య మమ సత్యత్వాన్న ద్వైతే శ్రుతివిరోధో నవోపాసనాయామశ్రద్ధా స్యాత్. అయం తు భావః సర్వేషామ్. మాయోపాసనా మాయయా ఏవ బ్రహ్మోపాసనా బ్రహ్మణ ఏవేతి. తస్మాత్కేవలమాయాయాః కారణభూతాయా బ్రహ్మణానధిష్ఠితాయా ఉపాస్యత్వాసంభవేన మాయావిశిష్టం బ్రహ్మైవ సర్వేషాముపాస్యమితి తదేవ చ మమ ముఖ్యం స్వరూపమితి న కశ్చిద్దోషలేశ ఇతి ఇదం సర్వముపాస్త్యకాలే ఏవ సృష్టికాలం తదేతత్సర్వం మనసి నిధాయ శ్రీదేవ్యువాచ— సదైకత్వమితి. తదుక్తం "పావకస్యోష్ణతేవేయముష్ణాంశోరివ దీధితిః, చంద్రస్య చంద్రికేవేయం శివస్య సహజా ధ్రువే"తి. యో౽సౌ పరమాత్మా సా ఏవాహమస్మి అహం యాస్మి స ఏవ యో౽సౌ పరమాత్మా సో౽స్తి శక్తిశక్తిమతోరభేదాత్. మతివిభ్రమాదితి. శక్తిః శక్తిమతో భిన్నేతి భేదో భ్రమమూలక ఏవేత్యర్థః. ౨. ఆవయోః శక్తిశక్తిమతోరంతరం భేదః. కార్యరూపేణ శక్తిః శక్తాద్భిన్నేతి రూపస్తం యో వేద అర్థాత్ కారణశక్తిరూపస్య బ్రహ్మణా సహాభేదం యో వేద స పురుషో మాయాశక్తిజ్ఞానం సమయే ఏవ తదా భిన్నబ్రహ్మజ్ఞానవాన్ సన్ జ్ఞానసమయే ఏవ విముక్తః సన్నపి దేహాంతే సంసారాన్ముచ్యతే. విదేహకైవల్యం ప్రాప్నోతీత్యర్థః. యద్వావయోరంతరం నామ్నైవ భేదో న స్వరూపతో భేదస్తం యో వేదేతి సమానార్థమ్. ౩. యద్యేకమేవ బ్రహ్మ తర్హీదం ద్వైతం కస్మాదాగతమితి చేత్తత్రాహ— ఏకమేవేతి. కాలే ఉత్పిత్సుసంజ్ఞకే ఉత్పాదనేచ్ఛావతి కాలే సృష్టికాలే ఇత్యర్థః. ౪. యథా దీప ఏకః సన్నప్యుపాధియోగాదనేకధా భవతి. తథా మాయా తత్కార్యోపాధిభేదాదాత్మైకో౽పి ద్విధానేకదృశ్యాదృశ్యకోటిభేదేన ద్విధా భవతి. యథా ముఖమేకమప్యుపాధిదర్పణభేదాత్ప్రతిబింబరూపేణ బహుధా భవతి యథా వా పురుషస్య ఛాయోపాధిభేదాదనేకధా భవతి తథైవావయోః ప్రతిబింబం మాయాకార్యాంతఃకరణరూపోపాధిష్వనేకధా భవతి. ౫. కిమర్థమయం భేదో భవతి తత్రాహ— సగాథామితి. అయంభావః. నియతకాలపరిపాకానాం కర్మణాం మధ్యే పరిపక్వానాముపయోగేన క్షయాదితరేషాం చాపరిపక్వానాం భోగాసంభవేన తదర్థాయాః సృష్టేరనుపయోగాత్ప్రకృతః ప్రలయో భవతి తస్మిన్ప్రలయే సర్వం జగద్బీజరూపేణ మాయాయాం లీనం భవతి మాయా చ గ్రస్తసమస్తప్రపంచా బ్రహ్మాభేదేన తిష్ఠతి తదా నిస్తరంగసముద్రకల్పం బ్రహ్మ నిరీహం తదైవ తిష్ఠతి యదధికృత్యోచ్యతే "నాసదాసీన్నోసదాసీత్తదానీం నాసీద్రజో నో వ్యోమాపరో యది"త్యాది తుచ్ఛ్యేనాభ్వపిహితమిత్యంతమ్. పరిపక్వేషు తు కర్మసు తత్తత్కాలకర్మవత్క్షేత్రస్థం బీజం యథోచ్ఛూనం భవతి తథైవాద్వైతం నిరీహం బ్రహ్మాపి కాలకర్మవశాదుచ్ఛూనం భవతి పశ్చాదంకురస్తతః శాఖాస్తాభ్యః పత్రాణి తతః పుష్పం తతః ఫలమేవం క్షేత్రబీజవదత్రాపి మాయాబీజాదంకురాదికం జాయతే స చోచ్ఛూనతాదిపరిణామో మాయాయా ఏవ న బ్రహ్మణస్తస్య నిరవయవత్వాన్మాయాయాశ్చ సావయవత్వాత్ పరిణామే సావయవస్యైవాపేక్షణాత్. బ్రహ్మ తు వివర్తోపాదానం తదధీనాయా మాయాయాః

సర్గార్థం ప్రభవత్యజ, దృశ్యాదృశ్యవిభేదోఽయం ద్వైవిధ్యే సతి సర్వథా. ౬. నా
హం స్త్రీనపుమాంశ్చాహం న క్లీబం సర్గసంక్షయే, సర్గే సతి విభేదస్స్యాత్కల్పితోఽయం
ధియా పునః. ౭. అహం బుద్ధిరహం శ్రీశ్చ ధృతిః కీర్తిస్స్మృతిస్తథా, శ్రద్ధా మే
ధా దయా లజ్జా క్షుధా తృష్ణా తథా క్షమా. ౮. కాన్తిశ్శాన్తిః పిపాసా చ నిద్రా తన్ద్రా
జరాఽజరా, విద్యాఽవిద్యా స్పృహా వాఞ్ఛా శక్తిశ్చాశక్తిరేవ చ. ౯. వసామ
జ్జా చ త్వక్చాహం వృష్టిర్వాగనృతానృతా, పరా మధ్యా చ పశ్యన్తీ నాడ్యో
ఽహం వివిధాశ్చ యాః. ౧౦. కిం నాహం పశ్య సంసారే మద్వియుక్తం కిమస్తి
హి, సర్వమేవాహమిత్యేవం నిశ్చయం విద్ధి పద్మజ. ౧౧. ఏతైర్మే నిశ్చితై రూపై
ర్విహీనం కిం వదస్వ మే, తస్మాదహం విధే చాస్మిన్ సర్గే వై వితతాభవమ్. ౧౨.
నూనం సర్వేషు దేవేషు నానానామధరా హ్యహమ్, భవామి శక్తిరూపేణ
కరోమి చ పరాక్రమమ్. ౧౩. గౌరీ బ్రాహ్మీ తథా రౌద్రీ వారాహీ వైష్ణవీ శివా,
వారుణీ చాథ కౌబేరీ నారసింహీ చ వాసవీ. ౧౪. ఉత్పన్నేషు సమస్తేషు
కార్యేషు ప్రవిశామి తాన్, కరోమి సర్వకార్యాణి నిమిత్తం తం విధాయ వై. ౧౫.
జలే శీతం తథా వహ్నావౌష్ణ్యం జ్యోతిర్దివాకరే, నిశానాథే హిమా
కామం ప్రభవామి యథా తథా. ౧౬. మయా త్యక్తం విధే నూనం స్పన్దితుం
న క్షమం భవేత్, జీవజాతఞ్చ సంసారే నిశ్చయోఽయం బ్రువే త్వయి. ౧౭.
అశక్తశ్శఙ్కరో హన్తుం దైత్యాన్కిల మయోజ్ఝితః, శక్తిహీనం నరం బ్రూతే
లోకశ్చైవాతిదుర్బలమ్. ౧౮. రుద్రహీనం విష్ణుహీనం నవదన్తి జనాః కిల, శక్తి
హీనం యథా సర్వే ప్రవదన్తి నరాధమమ్. ౧౯. అశక్తః ప్రోచ్యతే లోకే నారు

సత్తాస్ఫూర్త్యోరభావేన పరిణామాయోగాత్ తథా చ మాయాయాం తత్తత్కార్యే చ బ్రహ్మణో
ఽనుస్యూతత్వాద్యావన్తో మాయాభేదాస్తావన్త ఏవ బ్రహ్మణో భేదాః సర్గార్థం జాతా ఇతి. య
ద్యేవం జాతం తదా ద్వైవిధ్యే సతి దృశ్యాదృశ్యభేదోఽపి సర్వథా జాతః. ౬. తథా చాహం మా
యావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యేవ న పురుషరూపా క్లీబరూపా వా న వా స్త్రీరూపేత్యాహ— నాహం
స్త్రీతి, సర్వసంక్షయే ప్రలయే ఇదం కిమపి నాస్తి అహం పురుషో వా స్త్రీ వేతి పునః సర్గే సతి జీవా
నుగ్రహార్థమయం భేదో మయా ధియా స్వవృత్త్యాత్మకయా కల్పితః. ౭. భేదానామానన్త్యేఽ
ప్యుదాహరణార్థం కాంశ్చిద్భేదానాహ— అహం బుద్ధిరితి. ౮—౧౦. సర్వమేవాహమితి "ఏకో
ఽహం బహు స్యాం ప్రజాయేయ ఇన్ద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే"ఇతి శ్రుతేర్మాయావిశిష్టం
బ్రహ్మైవ సర్వాకారేణ భాసత ఇతి మద్వియుక్తం వస్తు కిమస్తి నైవాస్తీత్యర్థః. యది స్యాత్తర్హి
తద్వన్ధ్యాపుత్రోపమమసదేవ స్యాదితి. ౧౧. వితతా వ్యాపికా. ౧౨—౧౪. ప్రవిశామి తానితి.
"తత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశది"తి శ్రుతేః. తాన్ పదార్థానిత్యర్థః. అనేనచాన్తర్యామిత్వం భగవ
త్యాః స్వాస్యోక్తమ్. నిమిత్తం తమితి. స కరోతీతి తం పురుషం నిమిత్తమాత్రం విధాయాహమేవ

ద్రుహిణోఽపి కథ్యతే, పతితః స్ఖలితో భీతశ్చాన్యే శత్రువశంగతః. ౨౦. తద్విధికారణం శక్తిర్యథా త్వం చ సిసృక్షసి, భవితా చ యదా యుక్త శ్శక్త్యా కర్తా తదాఖిలమ్. ౨౧. తథా హరి స్తథా శమ్భు స్తథేన్ద్రోఽథ విభావసుః, శశీ సూర్యో యమ స్త్వష్టా వరుణః పవన స్తథా. ౨౨. ధరా స్థిరా తదా ధర్తుం శక్తియుక్తా యదా భవేత్, అన్యథా చేదశక్తా స్యాత్పరమాణోశ్చ ధారణే. ౨౩. తథా శేష స్తథా కూర్మో యేఽన్యే సర్వే చ దిగ్గజాః,మద్యుక్తా వై సమర్థాశ్చ స్వాని కార్యాణి సాధితుమ్. ౨౪. జలం పిబామి సకలం సంహరామి విభావసుమ్, పవనం స్తమ్భయామ్యద్య యదిచ్ఛామి తథా చరమ్. ౨౫. తత్త్వానాం చైవ సర్వేషాం కదాపి కమలోద్భవ, అసతాం భావసన్దేహః కర్తవ్యో న కదాచన. ౨౬. కదాచిత్ప్రాగభావస్స్యాత్ప్రధ్వంసాభావ ఏవ వా, మృత్పిణ్డేషు కపాలేషు ఘటాభావో యథా తథా. ౨౭. అద్యాత్ర పృథివీ నాస్తి క్వ గతేతి విచారణే, సంజాతా ఇతి విజ్ఞేయా అస్యాస్తు పరమాణవః. ౨౮. శాశ్వతం క్షణికం శూన్యం నిత్యానిత్యం సకర్తృకమ్, అహఙ్కారాగ్రిమం చైవ సప్తభేదైర్వివక్షితమ్. ౨౯. గృహాణాజ మహత్తత్త్వమహ

సర్వం కరోమీత్యర్థః. ౧౫. హిమా శీతలా చన్ద్రికేత్యర్థః. ౧౬—౨౪. యద్యదిచ్ఛామీతి. యద్యదిచ్ఛామి తత్తత్సర్వం స్వాతన్త్ర్యేణ కరోమి న మత్తోఽన్యః కోఽప్యస్తీత్యర్థః. ౨౫. నను యది త్వమేవ సర్వస్వరూపా తర్హి తవ నిరన్తరం విద్యమానత్వాత్ సర్వప్రపఞ్చస్యాపి విద్యమానతాస్త్యేవేతి జగన్మయోత్పాద్యతే ఇతి తవ వచనం న సంగచ్ఛతే. అథ చ యది త్వత్సకాశాత్త్వత్తోఽతిరిక్తమేవ జగదపూర్వముత్పద్యత ఇతి మతమ్ తదా త్వం సర్వరూపాసీతి వచనం న సంగచ్ఛతేతి శఙ్కాం నిరాకర్తుమాహ— తత్త్వానాం చైవేతి. హే బ్రహ్మన్! సర్వేషాం తత్త్వానామసతాం భావసందేహ ఉత్పత్తిసందేహః కదాపి నైవ కర్తవ్యః. అసత ఉత్పత్త్యాద్యాశ్రయత్వాయోగాత్. న హ్యసన్వన్ధ్యాపుత్ర ఉత్పత్త్యాద్యాశ్రయో భవతి కిన్తు సద్రూపేణ సతాం విద్యమానానామేవ తత్త్వానాముత్పత్తిరితి జానీహి. ౨౬. నను తర్హి సతాం విద్యమానానాం తత్త్వానాముత్పత్త్యాద్యాశ్రయత్వమపి సంభవతీతి చేదావిర్భావతిరోభావావేవ సత్కార్యవాదే ఉత్పత్తిప్రలయౌ నాన్యావిత్యాహ— కదాచిదితి. యథా విద్యమానస్యైవ ఘటస్య మృత్పిణ్డేష్వభావః ప్రాగభావ ఆవిర్భావజనకః. యథా వా కపాలేషు ఘటాదేర్విద్యమానస్యైవాభావః ప్రధ్వంసాభావస్తిరోభావజనకః తథైవ కారణాత్మనా విద్యమానానాం తత్త్వానామావిర్భావతిరోభావావేవోత్పత్తిప్రలయౌ నాన్యావితి న సత్కారణవాదే సర్వాత్మత్వమవ్యాహతమితి భావః. ౨౭. అత్ర సత్కార్యవాదే అనుభవమాహ— అద్యాత్రేతి. అద్యాత్ర పృథివీ ఘటరూపా నాస్తి ధ్వంసే సతి సా క్వ గతేతి విచారణే సతి లోకా అస్యా ఘటరూపాయాః పృథివ్యాః పరమాణవో జాతా ఇతి వదన్తి. తథా చ పరమాణురూపేణ ఘటస్య విద్యమానతాస్త్యేవేతి లోకసిద్ధ ఏవ సత్కార్యవాద ఇతి. ౨౮. ఇత్థం భగవత్యుపదిశ్యాజ్ఞాపయతి. శాశ్వతమితి. శాశ్వతమిత్యాదిపరస్పరవిరుద్ధవిశేషణైర్మహత్తత్త్వస్యాపి మాయాజన్యత్వాదనిర్వచనీయత్వం సూచితమ్. అహంకారస్యాగ్రే ప్రథమతో భవం సప్తభేదైర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయః సప్తేత్యేవం

ణ్కుర స్తదుద్భవః, తతస్సర్వాణి భూతాని రచయస్వ యథాపురా. ౩౦. ప్రజస్తు స్వాని ధిష్ణ్యాని విరచ్య నివసన్తువః, స్వాని స్వాని చ కార్యాణి కుర్వన్తు దైవభావితాః. ౩౧. గృహాణేమాం విధే శక్తిం సురూపాం చారుహాసినీమ్, మహాసరస్వతీం నామ్నా రజోగుణయుతాం వరామ్. ౩౨. శ్వేతామ్బరధరాం దివ్యాం దివ్యభూషణ భూషితామ్, వరాసనసమారూఢాం క్రీడార్థం సహచారిణీమ్. ౩౩. ఏషా సహచరీ నిత్యం భవిష్యతి వరాఙ్గనా, మావమంస్థా విభూతిం మే మత్వా పూజ్యతమాం ప్రియామ్. ౩౪. గచ్ఛ త్వమనయా సార్ధం సత్యలోకం బతాశు వై, బీజాచ్చతుర్విధం సర్వం సముత్పాదయ సామ్ప్రతమ్. ౩౫. లిఙ్గకోశాశ్చ జీవైస్సహితాః కర్మభిస్తథా, వర్తన్తే సంస్థితాః కాలే తాన్కురు త్వం యథాపురా. ౩౬. కాలకర్మ స్వభావాఖ్యైః కారణైస్సకలం జగత్, స్వభావస్వగుణైర్యుక్తం పూర్వవత్సచరాచరమ్. ౩౭. మాననీయ స్త్వయా విష్ణుః పూజనీయశ్చ సర్వదా, సత్త్వగుణప్రధానత్వాదధికస్సర్వతస్సదా. ౩౮. యదా యదా హి కార్యం వో భవిష్యతి దురత్యయమ్, కరిష్యతి పృథివ్యాం వై అవతారం తదా హరిః. ౩౯. తిర్యగ్యోనావథాన్యత్ర మానుషీం తనుమాశ్రితః, దానవానాం వినాశం వై కరిష్యతి జనార్దనః. ౪౦. భవోఽయన్తే సహాయశ్చ భవిష్యతి మహాబలః, సముత్పాద్య సురాన్సర్వాన్విహరస్వ యథాసుఖమ్. ౪౧. బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యా నానాయజ్ఞైస్సదక్షిణైః, యజిష్యన్తి విధానేన సర్వాన్వస్సుసమాహితాః. ౪౨. మన్త్రోచ్చారణాత్సర్వే మఖేషు సకలేషు చ, సదా తృప్తాశ్చ సన్తుష్టాః భవిష్యథ్వం సురాః కిల. ౪౩. శివశ్చమాననీయో వై సర్వథా యత్తమోగుణః, యజ్ఞకార్యేషు సర్వేషు పూజనీయః ప్రయత్నతః. ౪౪. యదా పునస్సురాణాం వై భయం దైత్యాద్భవిష్యతి, శక్తయో మే తదోత్పన్నా హరిష్యన్తి సువి

రూపైర్భేదైర్వివక్షితమ్. మహతత్త్వాదేరన్యేషాం తత్త్వానాం సత్త్వాత్ స్వస్యాపి స్వాంతర్భావవివక్షయా సప్తత్వోక్తిః. ౨౯—౩౦. ఇతః పరమస్మాత్స్థానాద్భవంతో ప్రజంతు నిర్గత్య చేదం కుర్వంత్విత్యాహ— ప్రజంత్వితి. దైవభావితాః ప్రార్థనోత్పాదితాః. ౩౧—౩౪. బీజాన్మహత్త్వాత్. ౩౫. తస్మిన్బీజే కిం కిమస్తి? తత్రాహ— లింగేతి. లింగశరీరాణి కర్మజీవసహితాని సంతి తాని యథాపురా పూర్వవత్ పృథక్కురు. ౩౬. సామగ్ర్యంతరమాహ—కాలకర్మస్వభావాఖ్యైః కారణైరితి. ఏభిః కారణైః స్వభావభూతాః స్వగుణాః సత్త్వాదయః శబ్దాదయశ్చ యుక్తం పూర్వవత్కుర్విత్యర్థః. యో యస్య గుణో యద్యస్య ప్రారబ్ధం యో యస్య కాలో యో యస్య స్వభావభూతో గుణస్తస్మిన్ కాలే తాదృశకర్మగుణానురోధేన తాదృశం ఫలం దేయమిత్యర్థః. ౩౭—

గ్రహాః. ౪౫. వారాహీ వైష్ణవీ గౌరీ నారసింహీ సదా శివా, ఏతాశ్చాన్యాశ్చ కార్యాణి కురుత్వం కమలోద్భవ. ౪౬. నవాక్షరమిమం మన్త్రం బీజధ్యానయుతం సదా, జపన్సర్వాణి కార్యాణి కురుత్వం కమలోద్భవ. ౪౭. మన్త్రాణాముత్తమోఽయం వై త్వం జానీహి మహామతే, హృదయే తే సదా ధార్యస్సర్వకామార్థసిద్ధయే. ౪౮. ఇత్యుక్త్వా మాం జగన్మాతా హరిం ప్రాహ శుచిస్మితా, విష్ణో వ్రజ గృహాణేమాం మహాలక్ష్మీం మనోహరామ్. ౪౯. సదావక్షఃస్థలే స్థానే భవితా నాత్ర సంశయః, క్రీడార్థం తే మయా దత్తా శక్తిస్సర్వార్థదా శివా. ౫౦. త్వయేయం నావమన్తవ్యా మాననీయా చ సర్వదా, లక్ష్మీనారాయణాఖ్యోయం యోగో వై విహితో మయా. ౫౧. జీవనార్థం కృతా యజ్ఞా దేవానాం సర్వథా మయా, అవిరోధేన పక్షేన వర్తితవ్యం త్రిభిస్సదా. ౫౨. త్వఞ్చ వేధాః శివస్త్వేతే దేవా మద్గుణసమ్భవాః, మాన్యాః పూజ్యాశ్చ సర్వేషాం భవిష్యన్తి న సంశయః. ౫౩. యే విభేదం కరిష్యన్తి మానవా మూఢచేతసః, నిరయం తే గమిష్యన్తి విభేదాన్నాత్ర సంశయః. ౫౪. యో హరిస్స శివస్సాక్షాద్యశ్శివః స స్వయం హరిః, ఏతయోర్భేదమాతిష్ఠన్నరకాయ భవేన్నరః. ౫౫. తథైవ ద్రుహిణో జ్ఞేయో నాత్ర కార్య విచారణా, అపరో గుణభేదోఽస్తి శృణు విష్ణో బ్రవీమి తే. ౫౬. ముఖ్యస్సత్త్వగుణస్తేఽస్తు పరమాత్మవిచిన్తనే, గౌణత్వేఽపి పరౌ ఖ్యాతౌ రజోగుణతమోగుణౌ. ౫౭. లక్ష్మ్యా సహ వికారేషు నానాభేదేషు సర్వదా, రజోగుణయుతో భూత్వా విహరస్వానయా సహ. ౫౮. వాగ్బీజం కామరాజఞ్చ మాయాబీజం తృతీయకమ్, మన్త్రోఽయం త్వం రమాకాన్త మద్దత్తః పరమార్థదః.౫౯.గృహీత్వా జప తం నిత్యం విహరస్వ యథాసుఖమ్, న తే మృత్యుభయం విష్ణో న కాలప్రభవం భయమ్.౬౦. యావదేష విహారో మే భవిష్యతి సునిశ్చయః, సంహరిష్యామ్యహం సర్వంయదా విశ్వం చరాచరమ్. ౬౧. భవన్తోఽపి తదా నూనం మయి లీనాభవిష్యథ, స్మర్తవ్యోఽయం సదా మన్త్రః కామదో మోక్షదస్తథా. ౬౨. ఉద్గీథేన చ

---

౪౨. మన్నామస్వాహేతి. ౪౩—౪౫. ఏతాశ్చాన్యాశ్చేత్యస్య హరిష్యంతీతి పూర్వేణాన్వయః. ౪౬. నవాక్షరమిమంమన్త్రమితి. స చ దుర్గాయాః నవార్ణః ప్రసిద్ధః. ఏతద్విధానం నవమస్కంధాన్తిమాధ్యాయే వక్ష్యతి. ౪౭—౫౫. అపరో గుణభేదోఽస్తీతి. యూయం తత్తత్కార్యేషు తత్తద్గుణయుక్తా భవితారః అన్యకార్యేషు నత్వన్యగుణయుక్తా ఇతి గుణత్రయాత్మకత్వమేవ సర్వేషామితి భావః. ౫౬. యదా యో గుణో ముఖ్యస్తదాన్యౌగుణౌ గౌణత్వే ఏవ స్థితౌ స్యాతామ్ ౫౭. ౫౮. వాగ్బీజం కామరాజం చేతి. అయం చ త్ర్యక్షరో భువనేశీమన్త్రో భువనేశీసంహితాయాం ప్రసిద్ధః. ధ్యానపూజాదియన్త్రాదికం చ తత్రైవ స్పష్టమ్.౫౯.౬౦.విహారః క్రీడా జగత్సర్జనాది

సంయుక్తః కర్తవ్యశ్శుభమిచ్ఛతా, కారయిత్వాథ వైకుంఠం వస్తవ్యం పురుషోత్తమ. ౬౩. విహరస్వ యథా కామం చిన్తయన్మాం సనాతనీమ్, బ్రహ్మోవాచ— ఇత్యుక్త్వా వాసుదేవం సా త్రిగుణా ప్రకృతిః పరా. ౬౪. నిర్గుణా శఙ్కరం దేవ మవోచదమృతం వచః, దేవ్యువాచ—గృహాణ హర గౌరీం త్వం మహాకాళీం మనోహరామ్. ౬౫. కైలాసం కారయిత్వా చ విహరస్వ యథాసుఖమ్, ముఖ్యస్తమోగుణస్తేఽస్తు గౌణౌ సత్వరజోగుణౌ. ౬౬. విహరాసురనాశార్థం రజోగుణతమోగుణౌ, తపస్తప్తుం తథా కర్తుం స్మరణం పరమాత్మనః. ౬౭. శౌచ సత్వగుణశ్శాన్తో గృహీతవ్యస్సదానఘ, సర్వథా త్రిగుణా యూయం సృష్టిస్థిత్యన్తకారకాః. ౬౮. ఏభిర్విహీనం సంసారే వస్తు నైవాత్ర కుత్రచిత్, వస్తుమాత్రస్తు యద్దృశ్యం సంసారే త్రిగుణం హి తత్. ౬౯. దృశ్యఞ్చ నిర్గుణం లోకే న భూతం నో భవిష్యతి, నిర్గుణః పరమాత్మాసౌ న తు దృశ్యః కదాచన. ౭౦. సగుణా నిర్గుణా చాహం సమయే శఙ్కరోత్తమ, సదాహం కారణం శమ్భో న చ కార్యం కదాచన, ౭౧. సగుణా కారణత్వాద్వై నిర్గుణా పురుషాన్తికే, మహత్తత్త్వమహంకారో గుణాశ్శబ్దాదయస్తథా. ౭౨. కార్యకారణరూపేణ సంసరన్తేత్వహర్నిశమ్, సదుద్భూతస్త్వహఙ్కారస్తేనాహం కారణం శివ. ౭౩. అహంకారశ్చ మే

రూపా. ౬౧, ౬౨. ఉద్గీథేనేతి. ప్రణవేన సంయుక్తోఽయం మన్త్రో జప్య ఇత్యర్థః. తథా చ ప్రణవాది చతురక్షరో మన్త్రః సంపన్నః. ౬౩—౭౦. సమయ ఇతి. సృష్ట్యాదిసమయే సగుణా సమాధిసమయే నిర్గుణా. సదాహమితి. అహం హే శంభో కార్యం కదాపి నాస్మి మమానాదిసిద్ధత్వేనోత్పత్త్యభావాత్ కిన్తు సర్వకారణరూపైవాస్మీత్యర్థః. నను నిర్గుణాయాస్తవ కారణత్వమపి కథమితి చేత్తత్రాహ—సగుణేతి. న మమ సదా నిర్గుణత్వం కిన్తు పరమాత్మాభిన్నాం శక్తిం గుణత్రయసామ్యావస్థాయాముద్భూతగుణాభావేన నిర్గుణాహమ్. సృష్ట్యాదిదశాయాం తు సగుణైవాస్మి. తతశ్చ కారణత్వం న విరుధ్యత ఇతి భావః, ౭౧. కారణత్వం విశదయతి—మహత్తత్త్వమితి. శబ్దాదయః శబ్దస్పర్శాదయో గుణా ఇత్యర్థః. ౭౨. కార్యకారణరూపేణేతి. పూర్వపూర్వస్య కారణత్వముత్తరోత్తరస్య కార్యత్వం తద్రూపేణ సంసరన్తే పరిణమన్త్యహర్నిశం న కదాచిద్విరామోఽస్తి. తత్ర మహత్తత్త్వమవ్యక్తాత్కేన క్రమేణోత్పద్యతే తత్రాహ—సదుద్భూతస్త్వహంకార ఇతి. అహంకారో ద్వివిధః. ఏకః పరాహన్తారూపో, ద్వితీయో మహత్తత్త్వాదుత్పన్నః. పరాహన్తారూపశ్చ బృహదారణ్యకే—"సో వేదాహం బ్రహ్మాస్మీ"తి వృత్తిరూప ఉక్తః. తథా చ సృష్టిసమయే యః ప్రథమో భావో వ్యక్తస్య పరావాణీరూపోఽయమహమస్మీత్యుత్పన్నః పరాహన్తారూపః సోఽహంకారః సదుద్భూతః "సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీ"దిత్యత్రోక్తాత్సత ఉత్పన్న ఇత్యర్థః. తేన హేతునాహమవ్యక్తరూపా కారణం పరాహన్తారూపాహంకారస్యేత్యర్థః. ౭౩. స చ పరాహన్తారూపోఽహంకారోఽపి మత్కార్యభూతో గుణత్రయాత్మకః ప్రతిష్ఠితోఽస్మి. సర్వస్యైవ పదార్థ

కార్యం త్రిగుణోఽసౌ ప్రతిష్ఠితః, అహఙ్కారాన్మహత్తత్త్వం బుద్ధిస్సా పరికీర్తితా. ౨౪. మహత్తత్త్వం హి కార్యం స్యాదహంకారో హి కారణమ్, తన్మాత్రాణి త్వహఙ్కారాదుత్పద్యన్తే సదైవ హి. ౨౫. కారణం పఞ్చభూతానాం తాని సర్వసముద్భవే, కర్మేన్ద్రియాణి పఞ్చైవ పఞ్చజ్ఞానేన్ద్రియాణి చ. ౨౬. మహాభూతాని పఞ్చైవ మనః షోడశమేవ చ, కార్యఞ్చ కారణం చైవ గణోఽయం షోడశాత్మకః. ౨౭. పరమాత్మా పుమానాద్యో న కార్యం న చ కారణమ్, ఏవం సముద్భవశ్శంభో సర్వేషామాదిసమ్భవే. ౨౮. సఙ్క్షేపేణ మయా ప్రోక్తస్తవ తత్ర సముద్భవః, వ్రజన్త్వద్య విమానేన కార్యార్థం మమసత్తమాః. ౨౯. స్మరణాద్దర్శనం తుభ్యం దాస్యేఽహం విషమే స్థితే, స్మర్తవ్యాహం సదా దేవాః పరమాత్మా సనాతనః. ౩౦. ఉభయోస్స్మరణాదేవ కార్యసిద్ధిరసంశయమ్, బ్రహ్మోవాచ—

జాతస్య గుణత్రయాత్మకత్వాత్. తథాచావ్యక్తాత్ ప్రథమం పరాహంతారూపో అహంకార ఉత్పన్నః తతోఽహంకారాన్మహత్తత్త్వముత్పన్నమిత్యాహ—అహంకారాన్మహత్తత్త్వమితి. బుద్ధిః సమష్టిబుద్ధిరిత్యర్థః. ఏతేన సాంఖ్యోక్తం మహత్తత్త్వమనాశ్రితం భవతి. ౨౪. తన్మహత్తత్త్వం హి కార్యమ్. అహంకారో హి పరాహంతారూపస్తస్య మహత్తత్త్వస్య కారణమిత్యర్థః. తస్మాదహంకారో ద్వితీయ ఉత్పన్నస్తస్మాదహంకారాత్తన్మాత్రాపరపర్యాయాణి సూక్ష్మభూతాన్యుత్పన్నాని. ద్వితీయాహంకారస్యోత్పత్తిరనేన వాక్యేనార్థాద్బోధితా. ౨౫. కారణం పంచభూతానాం తానీతి. తాని సూక్ష్మభూతాని పంచీకృతానాం పంచభూతానాం కారణం భవతి. అపంచీకృతభూతేభ్యః పంచీకృతపంచమహాభూతోత్పత్తిర్భవతీత్యర్థః. సర్వప్రపంచస్య సముద్భవే ఉత్పత్తిసమయే తత్ర పంచభూతానాం సాత్త్వికాంశేభ్యః పంచ జ్ఞానేంద్రియాణి భవంతి. పంచభూతానాం రాజసాంశేభ్యః కర్మేంద్రియాణి భవంతి. మనస్తు పంచభూతానాం మిలితసాత్త్వికాంశేభ్యో భవతి తథా ప్రాణోఽపి పంచభూతానాం మిలితరాజసాంశేభ్యో భవతి. ౨౬. తత్ర కర్మేంద్రియాణి పంచ పంచ జ్ఞానేంద్రియాణి పంచ భూతాని మనశ్చ షోడశ మిత్యేవం కార్యమింద్రియరూపం కారణం మహాభూతరూపం మిలిత్వాయం గుణసముదాయః షోడశాత్మకో భవతి. యదధికృత్యోచ్యతే ''షోడశకస్తు వికార''ఇతి. ౨౭. ఏవమష్టౌ ప్రకృతయః షోడశ వికారాశ్చోక్తాః సోఽయం సర్వోఽపి పరిణామో మాయాయా ఏవ న పరమాత్మన ఇత్యాహ—పరమాత్మేతి. పరమాత్మా న కస్యచిత్కార్యమ్. న కస్యాపి కారణముపాదానం భవతి. కింతు వివర్తకారణమేవ భవతీత్యర్థః. ఏవం సముద్భవ ఇతి. ఆదిసంభవే ఆదిసర్గే ఈశ్వరకృతసృష్టౌ సర్వేషాముద్భవో మత్తః సకాశాదేవం భవతీతి సంక్షేపేణ ప్రోక్తమిత్యర్థః. ౨౮. పూర్వోక్తం శ్రీదేవ్యా దత్తం మహత్తత్త్వం గృహీత్వా చతుర్ముఖాదిభిః క్రియమాణా వ్యష్టిదేహాదిసృష్టిర్జీవసృష్టిః. ఇత్థం మహాసృష్టిం వ్యష్టిసమష్టిం చోక్త్వా అనంతరమాహ—వ్రజంత్వితి. ౨౯. విషమే సంకటే. ఇదానీముపాసనాస్వరూపమాహ—స్మర్తవ్యోఽహమితి. పరమాత్మోపాసనాయామపి న కేవలం పరమాత్మా స్మర్తవ్యో మాయాయాః తదభిన్నాయాః

ఇత్యుక్త్వా విససర్జాస్మాన్దత్వా శక్తీస్సుసంస్కృతాన్. ౮౧. విష్ణవేఽథ మహాలక్ష్మీం మహాకాళీం శివాయ చ, మహాసరస్వతీం మహ్యం స్థానాత్తస్మాద్విసర్జితాః. ౮౨. స్థలాన్తరం సమాసాద్య తే జాతాః పురుషావయమ్, చిన్తయన్తస్స్వరూపం తత్ప్రభావం పరమాద్భుతమ్. ౮౩. విమానం తత్సమాసాద్య సంరూఢాస్తత్ర వై త్రయః, న ద్వీపోఽసౌ న సా దేవీ సుధాసిన్ధుస్తథైవ చ. పునర్దృష్టం విమానం వై తత్రాస్మాభిర్న చాన్యథా. ౮౪. ఆసాద్య తస్మిన్వితతే విమానే ప్రాప్తా వయం పఙ్కజసన్నిధౌ చ. మహార్ణవే యత్ర హతౌ దురత్యయౌ మురారిణా తౌ మధుకైటభాఖ్యౌ. ౮౫.

ఇతి శ్రీదేవీ భాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

శివకృతభువనేశ్వరీస్తుతిః.

బ్రహ్మోవాచ—ఏవం ప్రభావా సా దేవీ మయా దృష్టాథ విష్ణునా, శివేనాపి మహాభాగ తాస్తా దేవ్యః పృథక్పృథక్. ౧. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య పితుర్వాక్యం నారదో మునిసత్తమః, పప్రచ్ఛ పరమప్రీతః ప్రజాపతిమిదం వచః. ౨. నారద ఉవాచ—పుమానాద్యోఽవినాశీ యో నిర్గుణోఽచ్యుతిరవ్యయః, దృష్టశ్చైవానుభూతశ్చ తద్వదస్వ పితామహ. ౩. త్రిగుణా వీక్షితా శక్తిర్నిర్గుణా కీదృశీ పితః, తస్యాస్స్వరూపం మే బ్రూహి పురుషస్య చ పద్మజ. ౪. యదర్థం చ మయా తప్తం శ్వేతద్వీపే మహాతపః, దృష్టాస్సిద్ధా మహాత్మానస్తాపసా గతమన్యవః. ౫. పరమాత్మా న సంప్రాప్తో మయాసౌ దృష్టిగోచరః, పునః పునస్తపస్తీవ్రం కృతం తత్ర ప్రజాపతే. ౬. భవతా సగుణా శక్తిర్దృష్టా తాత మనోరమా, నిర్గుణా నిర్గుణశ్చైవ కీదృశౌ తౌ వదస్వ మే. ౭. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి పృష్టః పితా

వహ్నిశక్తివత్తృత్యక్తుమశక్యత్వాత్ తయా శక్త్యుపాసనాయామపి న కేవలా శక్తిః స్మర్తవ్యా పరమాత్మనస్తదభిన్నస్య వహ్నివత్త్యక్తుమశక్యత్వాత్తస్మాత్తయావిశిష్టం బ్రహ్మైవోభయత్ర దేవతేతి బ్రహ్మోపాసకైః శక్త్యుపాసకైశ్చ తదేవోపాస్యం ధ్యేయం చేతి. ౮౦. తదభిప్రాయేణాహ—ఉభయోరితి. సర్వం చేదముపోద్ఘాతే స్పష్టమ్. ౮౧. మహ్యం దత్త్వేతి శేషః. ౮౨—౮౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

ద్విపంచాశత్పద్యకైస్తు ప్రోక్తం తత్తత్స్వరూపకమ్, గుణానాం భేదసంస్థానైః సాధిదైవమథోచ్యతే. తాస్తా దేవ్య ఆవరణదేవతాః. ౧, ౨. అచ్యుతిర్నాశరహితః. దృష్టశ్చైవేతి. స్వనేత్రేణ దృష్టోఽనుభూతశ్చ స్యాత్తం యథా దృష్టం యథానుభూతం చ వద. ౩. యథా త్రిగుణా స్థూలరూపా శక్తిః మణిద్వీపే కరచరణాదివిశిష్టా దృష్టా స్యాత్తథా చ సా నిర్గుణా కీదృశీతి తస్యా అపి స్వరూపం బ్రూహి. ౪. ఏతత్పరమాత్మనా దేవ్యా దర్శనార్థం బహు తపస్తప్తం తథాపి తౌ న లబ్ధావిత్యాహ—యదర్థమితి. ౫—౮. దృశ్యం చ నశ్వరమితి. యస్మాద్ధేతోర్యద్దృశ్యం తత్తన్న

తేన నారదేన ప్రజాపతిః, ఉవాచ వచనం తథ్యం స్మితపూర్వం పితామహః. ౮. బ్రహ్మోవాచ-నిర్గుణస్య మునే రూపం నభవేద్దృష్టిగోచరమ్, దృశ్యఞ్చ నశ్వరం య స్మాదరూపం దృశ్యతే కథమ్.౯. నిర్గుణా దుర్గమా శక్తిర్నిర్గుణశ్చ తథా పుమాన్, జ్ఞానగమ్యౌ మునీనాన్తు భావనీయౌ తథాపునః. ౧౦. అనాదినిధనౌ విద్ధి సదా ప్రకృతి పూరుషౌ, విశ్వాసేనాభిగమ్యౌ తౌ నావిశ్వాసేన కర్హిచిత్. ౧౧. చైత న్యం సర్వభూతేషు యత్తద్విద్ధి పరాత్మకమ్, తేజస్సర్వత్రగం నిత్యం నానాభావే షునారద. ౧౨. తఞ్చ తాఞ్చ మహాభాగ వ్యాపకౌ విద్ధి సర్వగౌ, యాభ్యాం విహీ నం సంసారే న కించిద్వస్తు విద్యతే. ౧౩. తౌ విచిన్త్యౌ సదా దేహే మిశ్రీభూతౌ సదాఽవ్యయౌ, ఏకరూపౌ చిదాత్మానౌ నిర్గుణౌ నిర్మలావుభౌ. ౧౪. యాశక్తిః పరమాత్మాఽసౌ యోఽసౌ సా పరమా మతా, అన్తరంనైతయోః కోఽపి సూక్ష్మం వేద చ నారద. ౧౫. అధీత్య సర్వశాస్త్రాణి వేదాన్సాఙ్గాంశ్చ నారద, న జానాతి తయో స్సూక్ష్మమన్తరం విరతిం వినా. ౧౬. అహఙ్కారకృతం సర్వం విశ్వం స్థావ రజఙ్గమమ్, కథం తద్రహితం పుత్ర భవేత్కల్పశతైరపి. ౧౭. నిర్గుణం సగుణః

శ్వరమితి వ్యాప్తిస్తస్మాత్పరమాత్మాత్మనో నశ్వరత్వాభావాన్న దృశ్యత్వం దృశ్యత్వే నశ్వరత్వం స్యా దేవేత్యర్థః. ఏతేన ప్రథమాధ్యాయోక్తస్య శంకా కథముత్పన్నేతి జనమేజయప్రశ్నస్యోత్తరం వ్యాసేన నారదబ్రహ్మసంవాదముఖేనోక్తమితి బోధ్యమ్. ౯, ౧౦. విశ్వాసేనేతి. అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్య స్తత్వభావేన చోభయోరితి శ్రుత్యనుభవవిశ్వాసేనైవ జ్ఞేయావిత్యర్థః. ౧౧. తత్ర తయోర్వ్యాపక త్వమాహ—చైతన్యమితి. నానాభావేషు నానాజీవేషు. ౧౨. యథా చైతన్యం వ్యాపకం తథా తాం తదభిన్నాం శక్తిమపి వ్యాపికాం విద్ధి తస్మాదుభావపి వ్యాపకౌ. తాభ్యాం విహీనమితి. తథాచ శ్రుతిః "మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వరమ్, తస్యావయవభూతైస్తు వ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్" ... తయోర్విభూతిలేశో వై జగదేతచ్చరాచర" మితి. ౧౩. తావితి. తౌ చ పృథఙ్నోపాస్యౌ కిం తు మిశ్రీభూతావేవో పాస్యౌ. తయోర్నిరంతరం మిశ్రీభూతయోరేవ సత్వాత్ పృథక్త్వేనైకస్యాప్యవస్థానాభావా దితి భావః. అత ఏవ శాస్త్రే దేవ్యా ఉపాసనాయోక్తా సా జడా యా మిథ్యాభూతాయా ఉక్తేతి న భ్రమితవ్యమ్. తథా చ మాయావిశిష్టం బ్రహ్మైవ దేవీపదవాచ్యం మాయాపదశక్త్యాదిపదవాచ్య మితి సిద్ధాంతః. స్పష్టం చేదముపోద్ఘాతే. ౧౪. తదేవ స్పష్టయతి—యా శక్తిరితి. అంతరం భేదః సూక్ష్మమపి న వేద. ౧౫. యావత్పర్యంతం సత్వాదిశుద్ధ్యా వైరాగ్యం నాస్తి తావత్పర్యంతం సర్వ శాస్త్రాణ్యప్యధీత్య తయోః పరమాత్మదేవ్యోర్నామమాత్రకృతం సూక్ష్మమంతరం భేదం న జానాతి కింతు స్వరూపత ఏవ మూఢో భేదం జానాతి. విరక్తః సత్వశుద్ధస్తు తయోః స్వరూపతో భేదేనైవ జానాతీతి భావః. ౧౬. నను తద్వైరాగ్యం కుతో దుర్లభమితి చేత్తత్రాహ—అహంకారేతి. సర్వం విశ్వం దేహాదిష్వహంకారేణ వ్యాప్తం తద్విశ్వం కల్పశతైరపి కథం తద్రహితం స్యాత్ న చ తత్స త్వే వైరాగ్యం భవతి తతో వైరాగ్యం దుర్లభమితి. ౧౭. తస్మాన్నిర్గుణం పరమాత్మానం స్వయం సగుణోఽహంకారాదివిశిష్టః పురుషః కథం చక్షుషా పశ్యతి న కథమపీత్యర్థః. తస్మాద్యోగ్యతాభా

పుత్ర కథం పశ్యతి చక్షుషా, సగుణశ్చ మహాబుద్ధే చేతసా సంవిచారయ. ౧౮. పిత్తేనాచ్ఛాదితా జిహ్వా చక్షుశ్చ మునిసత్తమ, కటుపిత్తం విజానాతి రసంరూపం నతత్తథా. ౧౯. గుణైస్సమావృతం చేతః కథం జానాతి నిర్గుణమ్, అహఙ్కారోద్భవంతచ్చ తద్విహీనం కథం భవేత్. ౨౦. యావన్న గుణవిచ్ఛేదస్తావత్తద్దర్శనం కుతః, తం పశ్యతి తదా చిత్తే యదాహఙ్కారవర్జితః. ౨౧. నారద ఉవాచ— స్వరూపం దేవదేవేశ త్రయాణామేవ విస్తరాత్, గుణానాం యత్స్వరూపోఽస్తి హ్యహఙ్కార స్త్రిరూపకః. ౨౨. సాత్త్వికో రాజసశ్చైవ తామసశ్చ తథాపరః, విభేదేనస్వరూపాణి వదస్వ పురుషోత్తమ. ౨౩. యజ్జ్ఞాత్వా విప్రముచ్యేఽహం జ్ఞానం తద్వదమే ప్రభో, గుణానాం లక్షణాన్యేవ వితతాని విభాగశః. ౨౪. బ్రహ్మోవాచ- త్రయాణాం శక్తయస్తిస్రస్తద్బ్రవీమి తవానఘ, జ్ఞానశక్తిః క్రియాశక్తిరర్థశక్తిస్తథాపరా. ౨౫. సాత్త్వికస్య జ్ఞానశక్తీ రాజసస్య క్రియాత్మికా, ద్రవ్యశక్తిస్తామసస్యేతి తిస్రశ్చ కథితాస్తవ. ౨౬. తేషాం కార్యాణి వక్ష్యామి శృణు నారద తత్త్వతః, తామస్యా ద్రవ్యశక్తేశ్చ శబ్దస్పర్శసముద్భవః. ౨౭. రూపం రసశ్చ గన్ధశ్చ తన్మాత్రాణి ప్రచక్షతే, శబ్దైకగుణమాకాశం వాయుస్స్పర్శగుణస్తథా. ౨౮. సురూపైకగుణోఽగ్నిశ్చ జలం రసగుణాత్మకమ్, పృథ్వీ గన్ధగుణా జ్ఞేయా సూక్ష్మాణ్యేతాని నారద. ౨౯. దశైతాని మిళిత్వాతు ద్రవ్యశక్తియుతాని వై, తామసాహఙ్కారజస్స్యాత్సర్గస్తదనువృత్తికః. ౩౦. రాజస్యాశ్చ క్రియాశక్తేరుత్పన్నాని శృణుష్వ మే, శ్రోత్రం త్వగ్రసనా చక్షుర్ఘ్రాణం చైవ చ పఞ్చమమ్. ౩౧. జ్ఞానేన్ద్రి

వాత్సగుణమేవాధికారప్రాప్తిపర్యంతం చేతసా సంవిచారయోపాస్వ. ౧౮. దృష్టాంతమాహ—పిత్తేనేతి. రసం రూపం నేతి. యథార్థరసం యథార్థరూపం న జానాతీత్యర్థః. ౧౯. దార్ష్టాంతికమాహ-గుణైరితి. తద్విహీనం గుణవిహీనమ్. అహంకారస్య గుణత్రయాత్మకత్వేన తదుద్భూతస్య చేతసస్తన్మయత్వేన కథం తస్య చేతసో గుణరహితత్వం స్యాదిత్యర్థః. ౨౦. న యావద్గుణవిచ్ఛేదస్తావత్తయోః పరమాత్మదేవ్యోర్దర్శనాశాఽపి నాస్తీత్యాహ—యావన్నేతి. ౨౧—౨౪. త్రయాణామహంకారాణామ్. తిస్రః శక్తయః జ్ఞానజనికా శక్తిః సాత్త్వికస్య క్రియాజనికా శక్తీ రాజసస్య పృథివ్యాద్యర్థరూపకార్యజనికా శక్తిస్తామసస్యేత్యాహ—త్రయాణామితి. ౨౫, ౨౬. తామస్యా ఇతి. తామసాహంకారసంబంధిద్రవ్యజనకశక్తేః సకాశాచ్ఛబ్దాదిగుణానాముత్పత్తిః. ౨౭. ఏతేభ్యో గుణేభ్యః శబ్దైకగుణమాకాశమిత్యాదిక్రమేణ సూక్ష్మాణి తన్మాత్రాపరపర్యాయాణి పంచభూతాన్యుత్పద్యంత ఇత్యాహ—శబ్దైకగుణమితి. ౨౮, ౨౯. పునర్వక్ష్యమాణరీత్యా పంచీకరణే కృతే సతి ద్రవ్యశక్తియుతతామసాహంకారానువృత్తియుక్తో బ్రహ్మాండసర్గో జాయత ఇత్యాహ—దశైతానీతి. ౩౦. రాజసాహంకారసంబంధిక్రియాజనకశక్తేః కార్యాణ్యాహ—రాజస్యా ఇతి. పంచ జ్ఞానేంద్రి

యాణి స్మృతాని తథా కర్మేన్ద్రియాణి చ, వాక్పాణిపాదపాయుశ్చ గుహ్యాంతా
ని చ పంచ వై. ౩౨. ప్రాణోఽపానశ్చ వ్యానశ్చ సమానోదానవాయవః, పఞ్చ
దశమిళితైర్వైవ రాజసస్సర్గ ఉచ్యతే. ౩౩. సాధనాని కిలైతాని క్రియాశక్తిమయా
నిచ, ఉపాదానం కిలైతేషాం చిదనువృత్తిరుచ్యతే. ౩౪. జ్ఞానశక్తిసమాయుక్తా
స్సాత్త్వికాచ్చ సముద్భవాః, దిశో వాయుశ్చ సూర్యశ్చ వరుణశ్చాశ్వినావపి. ౩౫.
జ్ఞానేన్ద్రియాణాం పఞ్చానాం పఞ్చాధిష్ఠానదేవతాః, చన్ద్రో బ్రహ్మా తథా రుద్రః
క్షేత్రజ్ఞశ్చ చతుష్టకః. ౩౬. ఇత్యన్తః కరణాఖ్యస్య బుద్ధ్యాదేశ్చాధిదైవతమ్,
చత్వార్యేవ తథా ప్రోక్తాః కిలాధిష్ఠాతృదేవతాః. ౩౭. మనసా సహైతాని
నూనం పఞ్చ దశైవతు, సాత్త్వికస్యతు సర్గోఽయం సాత్త్వికాఖ్యః ప్రకీర్తితః.
౩౮. స్థూలసూక్ష్మాదిభేదేన ద్వే రూపే పరమాత్మనః, జ్ఞానరూపం నిరా
కారం నిదానం తత్ప్రచక్షతే. ౩౯. సాధకస్యతు ధ్యానాదౌ స్థూలరూపం ప్రచ

యాణి పంచ కర్మేంద్రియాణి పంచ ప్రాణాశ్చేత్యన్వయః ఇత్యర్థః. ౩౧—౩౩. సాధనాని కిలేతి.
సాధనాని కరణసంజ్ఞకానింద్రియాణ్యేతానీత్యర్థః. కించ క్రియాశక్తియుక్తత్వాత్క్రియాశక్తిమ
యాని. ఏతేషాం సర్వేషా ముపాదానం వివర్తోపాదానం తు చిదనువృత్తిశ్చిదేవ వర్తత ఇత్యర్థః.
యద్వా ఉపాదానం సమవాయికారణం తు చిదనువృత్తిశ్చితోఽనువృత్తిరనుస్యూతతా యస్యాం
మాయాయాం సా మాయోచ్యత ఇత్యర్థః. మాయైవ సర్వేషాం పరిణామోపాదానమిత్యర్థః. ౩౪.
సముద్భవా అర్శఆద్యజంతమ్. సాత్త్వికాదహంకారాదధిష్ఠాతృదేవతా దిశో వాయుశ్చేతి వక్ష్య
మాణా ఉత్పన్నా ఇత్యర్థః. అత్ర జ్ఞానేంద్రియాధిష్ఠాతృదేవతా కథం న కర్మేంద్రియాధిష్ఠాతృదేవ
తానాముపలక్షణమ్. వైకారికాదహంకారాద్ద్వయోరప్యుత్పన్నత్వాత్. చంద్రో బ్రహ్మేతి చతుష్ట
యం తు వృత్తిభేదేన చతుర్ధాభిన్నస్య అంతఃకరణస్యాధిష్ఠాత్రీతి బోధ్యమ్. ౩౬. ౩౭. వృత్తిభేదే
నైవ మనసశ్చతుష్టయాత్మకత్వం న స్వరూపతః. స్వరూపతస్త్వేకత్వమేవేతి. పంచ జ్ఞానేంద్రియాణి
పంచ కర్మేంద్రియాణి పంచ ప్రాణా ఇతి పంచదశ వస్తూని ఏకేన మనసా యుక్తాని షోడశవికారే
గణితాని షోడశైవ భవంతి న త్వధికానీతి. తదుక్తమ్—"మూలభూతాత్తతో వ్యక్తాద్వికృతాత్ప
రవస్తునః, ఆసీత్కిల మహత్తత్త్వం గుణాంతఃకరణాత్మకమ్. అభూత్తస్మాదహంకారః త్రివిధః సృష్టిభే
దతః, వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రిధా. వైకారికాదహంకారాద్దేవా వైకారికా దశ.
దిగ్వాతార్కప్రచేతోశ్వివహ్నీంద్రోపేంద్రమిత్రకాః. తైజసాదింద్రియాణ్యాసంస్తన్మాత్రాక్రమయో
గతః. భూతాదికాదహంకారాత్పంచభూతాని జజ్ఞిరే"ఇతి శారదాయామ్. అత్రేంద్రియసృష్టివి
షయే పంచభూతసృష్టివిషయే చ శైవసాంఖ్యవేదాంతినాం పరస్పరం బహువిరోధో దృశ్యతే
తథాపి సృష్టేర్మాయికత్వేన మిథ్యాత్వాత్తత్రాదరాభావేన యథాకథంచిదింద్రజాలవద్దృశ్యమానస్య
నిరుక్తిర్మూఢజనబుద్ధిశంకానివారణార్థం కాంచిదపి ప్రక్రియామాశ్రిత్య కర్తవ్యేత్యభిప్రాయేణ గ్రంథ
కృదుక్తా సృష్టిర్మతాంతరవిరుద్ధేతి న మంతవ్యమితి. ౩౮. ఇత్థం తత్త్వసృష్టిముపపాద్యోపాసనార్థం
మాయాశక్తివిశిష్టబ్రహ్మణో భగవతీపదవాచ్యస్య ద్వివిధం రూపమాహ—స్థూలసూక్ష్మాదిభేదేనేతి.

క్షుతే, శరీరం సూక్ష్మమేవేదం పురుషస్య ప్రకీర్తితమ్. ౪౦. మమ నైవ శరీరం వై సూత్రమిత్యభిధీయతే, స్థూలం శరీరం వక్ష్యామి బ్రహ్మణః పర మాత్మనః. ౪౧. శృణు నారద యత్నేన యచ్ఛ్రుత్వా విప్రముచ్యతే, తన్మాత్రాణి పురోక్తాని భూతసూక్ష్మాణి యాని వై. ౪౨. పఞ్చీకృత్య తు తాన్యేవ పఞ్చభూతాని సముద్భవః, పఞ్చీకరణభేదోఽయం శృణు సంవదతః కిల. ౪౩. ప్రథమం రసతన్మాత్రా ముపాదాయ మనస్యపి, కల్పయేచ్చ తథా తద్ద్వైధ యథా భవతి సోదకమ్. ౪౪. శిష్టానాం చైవ భూతానామంశాన్కృత్వా పృథక్పృథక్, ఉదకే మిశ్రయేచ్చాంశాన్కృతే రసమయే తతః. ౪౫. తదా భూతవిభాగే చ కృతస్యే చ ప్రవేశితే, చైతన్యస్య ప్రవేశాత్తు తదాహమితి సంశయః. ౪౬. ప్రతీయమానే త్వేనైవ విశేషేణాభిమానతః, ఆదినారాయణో దేవో భగవానితి చోచ్యతే. ౪౭. ఘనీభూ

నిదానమితి. జ్ఞానరూపం సర్వాధిష్ఠానం నిదానం వివర్తాదికారణమిత్యర్థః. ౩౯. సూక్ష్మమాదిత్యాది జ్ఞానగమ్యమేవ న తు మధ్యమాధికారిధ్యానగమ్యమ్ తతో మధ్యమాధికారిణాం ఉపాసనార్థం ద్వితీయం స్థూలరూపమస్తీత్యాహ—సాధకస్యేతి. సూక్ష్మమేవేతి. మాయాశక్తే రూపద్వయమన్తర్ముఖబహిర్ముఖరూపభేదేన. తత్రాంతర్ముఖం రూపం తు పరాహంతారూపముత్తమాధికారి ధ్యానవిషయో బహిర్ముఖం రూపం తు తదపేక్షయా స్థూలం భవతి తతో బహిర్ముఖమాయాశక్త్యాకారవిశిష్టం బ్రహ్మరూపం మధ్యమాధికారిభిరుపాస్యమిత్యర్థః. అక్షరార్థస్తు పురుషస్య పరమాత్మనో లింగదేహాపేక్షయాసూక్ష్మమేవేదం. బహిర్ముఖమాయాకారరూపమంతర్ముఖమాయాంకారాపేక్షయా తు స్థూలం శరీరం ప్రకీర్తితం తత్తదుపాస్యమిత్యర్థః. ౪౦. మమ చేతి. మమ చ యచ్ఛరీరం సూత్రం సూత్ర సంజ్ఞకం తదపి పరమాత్మనః స్థూలం శరీర మిత్యభిధీయతే. తత స్తద్విశిష్టః పరమాత్మాప్యుపాస్య ఇత్యర్థః. అథ స్థూలతమం విరాట్ఛరీరమాహ—స్థూలంశరీరమితి. ౪౧. ప్రథమస్యోత్పత్తిమాహ— శృణ్వితి. ౪౨. తాన్యేవేతి. తాన్యేవ సూక్ష్మభూతానీశ్వరేణ పంచీకృత్య పంచభూతసముద్భవః కృత ఇత్యర్థః. ౪౩. ప్రథమం రసతన్మాత్రామితి. రసతన్మాత్రాం మనస్యుపాదాయ నిశ్చిత్య తద్ద్వేధా కల్పయేదితి శేషః. అనంతరం యథా తత్స్థూలముదకం భవతి తథా కల్పయేత్. ౪౪. కయా కల్పనయా తథా భవతి తత్స్వయమేవాహ—శిష్టానామితి. యథా రసతన్మాత్రా ద్విధా కృతా తథా పశిష్టా భూతతన్మాత్రా అపి ద్విధా తత్ర సర్వేష్వర్ధభాగస్తథైవ స్థాపనీయోఽవశిష్టార్ధభాగస్యాంశాన్ పృథక్ పృథక్ చతుర్ధాకృత్వా స్వం స్వార్ధభాగరహితేఽర్ధభాగే తానంశాన్ మేలయేత్. తథా చ రసతన్మాత్రార్ధభాగే ఉదకే రసతన్మాత్రాతిరిక్తభూతతన్మాత్రార్ధభాగచతుఃఖండాన్మిశ్రయన్మేలయేదేవం కృతేరసమయే స్థూలజలే జాత ఇత్యర్థః. ౪౫. తతోఽనంతరమేవ తదా భూతవిభాగే ఇతరేషాం చతుర్ణాంభూతానాం పంచీకరణేన విభాగేజాతే తస్మిన్ పంచీకృతపంచభూతాత్మకేఽధిష్ఠానతయా చైతన్యస్య ప్రవేశేజాతేఽపి ప్రతిబింబతయా ప్రవేశఉచ్యతే. చైతన్యే చ ప్రవేశితఇతి. తస్యప్రతి బింబరూపచైతన్యస్యప్రవేశాత్పంచభూతాత్మకే దేహే అహమితి సంశయస్తాదాత్మ్యరూపః సంశయో మనోవృత్తిరూపఉత్పద్యతే. తస్యదేహేఽహమితి తాదాత్మ్యముత్పద్యత ఇతి ఫలితమ్. ౪౬. తత్స్థూలదేహాభిమానవిశిష్టం చైతన్యం వైశ్వానర ఇత్యాదినారాయణ ఇత్యాదిసంజ్ఞాభిరుచ్యతే. ౪౭. పంచీ

తేఽథ భూతానాం విభాగే స్పష్టతాం గతే, వృద్ధిం ప్రాప్య గుణైశ్చైతైర్మేకైకగుణవృద్ధితః. ౪౮. ఆకాశస్య గుణస్త్వేకః శబ్ద ఏవ న చాపరః, శబ్దస్పర్శౌ చ వాయోశ్చ ద్వౌ గుణౌ పరికీర్తితౌ. ౪౯. అగ్నేశ్శబ్దశ్చ స్పర్శశ్చ రూపమేతే త్రయో గుణాః. శబ్దస్పర్శౌ రూపరసౌ చత్వారో వై జలస్య చ. ౫౦. స్పర్శశబ్దరసారూపం గన్ధశ్చ పృథివీగుణాః, ఏవం మిలితయోర్గర్భే బ్రహ్మాణ్డోత్పత్తిరుచ్యతే. ౫౧. సర్వే జీవా మిలితైరేవ బ్రహ్మాణ్డాంశసముద్భవాః, చతురశీతిలక్షాశ్చ ప్రోక్తా వై జీవజాతయః. ౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః.

సత్త్వాదిగుణానాం స్వరూపోపదేశః.

బ్రహ్మోవాచ—సర్గోఽయం కథితస్తాత యత్పృష్టోఽహం త్వయాఽధునా, గుణానాం రూపసంస్థాం వై శృణుష్వైకాగ్రమానసః. ౧. సత్త్వం ప్రీత్యాత్మకం జ్ఞేయం సుఖాత్ప్రీతిసముద్భవః, ఆర్జవం చ తథా సత్యం శౌచం శ్రద్ధా క్షమా ధృతిః. ౨. అను

పఞ్చీకృతపఞ్చభూతానాం గుణవృద్ధ్యా స్వరూపమాహ—తేఽథ భూతానామితి. తే భూతపఞ్చకరూపేణ వృద్ధే భూతే సతి విభాగే ఆకాశాదిరూపేణ విభాగే స్పష్టతాం గతే సతి పూర్వోక్తైస్సత్త్వాదిగుణైః కారణభూతైర్వృద్ధిం ప్రాప్య "కారణగుణాః కార్యగుణానారభన్తే" ఇతి న్యాయాద్గుణవృద్ధిం ప్రాప్యైకైకగుణవృద్ధితో యుక్తాన్యేకైకభూతాని భవన్తీత్యర్థః. ౪౮. కయా కయా గుణవృద్ధ్యా కిం కింభూతం సముత్పన్నమిత్యపేక్షాయామాహ—ఆకాశస్యేతి. ౪౯-౫౦. ఏవమితి. ఏవం పఞ్చీకృతభూతాత్మకమేవ బ్రహ్మాణ్డముత్పద్యత ఇత్యర్థః. ౫౧. సర్వే జీవా ఇతి. ఏతే సర్వే జీవా మిలితైరేవ సర్వైర్జీవావిద్యాభిరేవ బ్రహ్మాణ్డస్యోత్పత్తిరిత్యర్థః. జీవావిద్యాభిరేవ బ్రహ్మాణ్డం కల్పితం స్వకర్మఫలభోగార్థమితి భావః. న త్వీశ్వరస్య తత్కల్పనే కిఞ్చిత్ఫలమస్తి కిం బహునేశ్వరోఽపి జీవావిద్యాభిరేవ కల్పిత ఇతి రహస్యమ్. కతి జీవాః సన్తీత్యత్రాహ—చతురశీతీతి. తదేతత్స్థూలతమం రూపముపాస్యమ్. కథా చ ఏతావతా సర్వప్రబన్ధేన సర్వా మహాసృష్టిరీశ్వరకర్తృకా జీవసృష్టిశ్చోపపాదితా తస్యాం సృష్టౌ విద్యమానజీవానాముత్తమాధికారిణాం జ్ఞానఘనం తురీయం ప్రణవమాయాబీజం వాచ్యం బ్రహ్మ జ్ఞేయముక్తమ్. మధ్యమాధికారిణాం తు స్థూలసూక్ష్మకారణదేహావచ్ఛిన్నం బ్రహ్మవైశ్వానరసూత్రహిరణ్యగర్భావ్యాకృత సంజ్ఞకం వ్యష్టౌ విశ్వతైజసప్రాజ్ఞసంజ్ఞకం ప్రణవమాయాబీజావయవవర్ణత్రయవాచ్యముపాస్యముక్తం భవతి. చతుష్పాదేవ చ బ్రహ్మమాణ్డూక్యాదిషు ప్రతిపాదితం తద్వాచకా వర్ణాశ్చ ప్రతిపాదితా ఇతి బోధ్యమ్. ౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః.

ఏకాధికైశ్చ పఞ్చాశత్పద్యైరథ చతుర్ముఖః, గుణానాం రూపసంస్థాం వై కథయామాస విస్తరాత్. సర్గోఽయమితి. దృశ్యమాత్రస్య సర్గ ఇత్యర్థః. ౧. గుణానాం ముముక్షుభిర్హేయోపాదేయత్వజ్ఞానార్థం స్వరూపం కార్యం చాహ—ప్రీత్యాత్మకమితి. సత్త్వాద్ధి సర్వత్ర సుఖం భవతి. సుఖే జాతే సర్వపదార్థస్య సుఖదత్వాత్తత్ర ప్రీతిరుత్పద్యతే. తస్మాదేతోః సత్త్వం ప్రీత్యాత్మకమిత్యర్థః. ౨. ఏతైర్లక్షణైః సత్త్వకార్యభూతైః కారణస్య సత్త్వస్య ప్రతీతిర్నిశ్చయో జాయతే మయి

కంపా తథా లజ్జా శాన్తిస్సన్తోష ఏవ చ, ఏతైస్సత్త్వప్రతీతిశ్చ జాయతే నిశ్చలా సదా. ౩. శ్వేతవర్ణం తథా సత్త్వం ధర్మే ప్రీతికరం సదా, సచ్ఛ్రద్ధోత్పాదకం నిత్యమసచ్ఛ్రద్ధానివారకమ్. ౪. సాత్త్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చ తథాఽపరా, శ్రద్ధా తు త్రివిధా ప్రోక్తా మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః. ౫. రక్తవర్ణం రజః ప్రోక్తమప్రీతికరమద్భుతమ్, అప్రీతిర్దుఃఖయోగత్వాద్భవత్యేవ సునిశ్చితా. ౬. ప్రద్వేషోఽథ తథా ద్రోహో మత్సరః స్తమ్భ ఏవ చ, ఉత్కణ్ఠా చ తదా నిద్రా శ్రద్ధా తత్ర చ రాజసీ. ౭. మానో మదస్తథా గర్వో రజసా కిల జాయతే, ప్రత్యేతవ్యం రజస్త్వేతైర్లక్షణైశ్చ విచక్షణైః. ౮. కృష్ణవర్ణం తమః ప్రోక్తం మోహనఞ్చ విషాదకృత్, ఆలస్యఞ్చ తథాఽజ్ఞానం నిద్రా దైన్యం భయం తథా. ౯. వివాదశ్చైవ కార్పణ్యం కౌటిల్యం రోష ఏవ చ, వైషమ్యం చాతినాస్తిక్యం పరదోషానుదర్శనమ్. ౧౦. ప్రత్యేతవ్యం తమస్త్వేతైర్లక్షణైస్సర్వథా బుధైః, తామసాశ్రద్ధయా యుక్తం పరతాపోపపాదకమ్. ౧౧. సత్త్వం ప్రకాశయితవ్యం నియన్తవ్యం రజస్సదా, సంహర్తవ్యం తమః కామం జనేన శుభమిచ్ఛతా. ౧౨. అన్యోన్యాభిభవాశ్చైతే విరుధ్యన్తి పరస్పరమ్, తథాన్యోన్యాశ్రయాస్సర్వే న తిష్ఠన్తి నిరాశ్రయాః. ౧౩. సత్త్వం న కేవలం క్వాపి న రజో న తమస్తథా, మిళితాశ్చ సదా సర్వే తేనాన్యోన్యాశ్రయాస్స్మృతాః. ౧౪. అన్యోన్యమిథునాస్తేషాం విస్తారం కథయామ్యహమ్, శృణు నారద యజ్జ్ఞాత్వా ముచ్యతే భవబన్ధనాత్. ౧౫. సన్దేహోఽత్ర న కర్తవ్యో జ్ఞాత్వేత్యుక్తం మయా వచః, జ్ఞాతం తదనుభూతం యత్స

సత్త్వం నిశ్చలముత్పన్నమితి. ౩. సత్త్వస్య కార్యాన్తరాణ్యాహ—శ్వేతవర్ణమితి. ౪. నను శ్రద్ధా కిమనేకవిధాస్తి యస్మాదత్రోచ్యతే అసచ్ఛ్రద్ధానివారకమితి చేదస్త్యేవేత్యాహ—సాత్త్వికీతి. సాత్త్వికవ్యతిరిక్తా సతీ శ్రద్ధేత్యర్థః. ౫. అప్రీతికరమితి. రజో హి దుఃఖప్రదం సర్వత్ర దుఃఖే జాతే సర్వపదార్థేష్వప్రీతిర్జాయత ఇత్యప్రీతికరముచ్యతే తదేవాహ—అప్రీతిరితి. ౬, ౭. రాజసీ. రజఃకార్యాణ్యేతానీత్యర్థః. ప్రత్యేతవ్యమితి. ఏతైర్లక్షణైరజఃకార్యభూతైర్మయి కారణభూతో రజోగుణోఽస్తీతి జ్ఞేయమిత్యర్థః. ౮—౧౦. పరతాపోపపాదకమితి పూర్వాన్వయితమోగుణలక్షణమ్. ౧౧. కిమర్థమేతాని లక్షణాన్యుక్తాని తత్రాహ—సత్త్వం ప్రకాశయితవ్యమితి. సత్త్వవృద్ధిర్యథా భవతి తథా కర్తవ్యమిత్యర్థః. న హి తత్సత్త్వలక్షణజ్ఞానమన్తరా సంభవతి. హేయోపాదేయయోః స్వరూపజ్ఞానస్యాపేక్షితత్వాదితి భావః. ౧౨. అన్యోన్యేతి. ఏతేఽన్యోన్యాభిభవాః పరస్పరాభిభవాత్ విరుధ్యన్తీతి స్వభావ ఏషామ్. తతశ్చ సత్త్వస్థైర్యే జాతే ఇతరేతరయోరభిభవః కర్తవ్య ఇతి భావః. ౧౩—౧౫. మయేత్యుక్తం వచో జ్ఞాత్వేత్యన్వయః. జ్ఞాతం తదనుభూతమితి. హే మహామతే శ్రవణాద్దర్శనాచ్చైవ సపది తత్కాలమేవ ఫలే సతి యత్పరిజ్ఞాతం ఫలజనకత్వేన పరిజ్ఞాతం తదేవ జ్ఞాతం శ్రుతమనుభూతం చ భవతి. యత్తు సంస్కారానుభవాత్సంస్కారజన్యస్మరణాజ్జ్ఞాతం తత్ర తత్కాలే తత్పదార్థస్యానుభవాభావే ఫలస్యాభావాన్న తజ్జ్ఞానం జాయతే. న హి

రిజ్ఞాతం ఫలే సతి. ౧౬. శ్రవణాద్దర్శనాచ్చైవ సపద్యేవ మహామతే, సంస్కారాను
భవాచ్చైవ పరిజ్ఞాతం న జాయతే. ౧౭. శ్రుతం తీర్థం పవిత్రఞ్చ శ్రద్ధోత్పన్నా చ
రాజసీ, నిర్గతస్తత్ర తీర్థే వై దృష్టం నైవ యథా శ్రుతం. ౧౮. స్నాతస్తత్ర
కృతం కృత్యం దత్తం దానఞ్చ రాజసమ్, స్థితస్తత్ర కియత్కాలం రజో
గుణసమావృతః. ౧౯. రాగద్వేషాన్న నిర్ముక్తః కామక్రోధసమావృతః, పునరే
వగృహం ప్రాప్తో యథాపూర్వం తథా స్థితః. ౨౦. శ్రుతఞ్చ నానుభూతం వై తేన
తీర్థం మునీశ్వర, న ప్రాప్తం చ ఫలం యస్మాదశ్రుతం విద్ధి నారద. ౨౧. నిష్పాపత్వం
ఫలం విద్ధి తీర్థస్య మునిసత్తమ, కృషేః ఫలం యథా లోకే నిష్పన్నాన్నస్య భక్ష
ణమ్. ౨౨. పాపదేహవికారా యే కామక్రోధాదయః పరే, లోభో మోహస్త
థా తృష్ణా ద్వేషో రాగస్తథా మదః. ౨౩. అసూయేర్ష్యా క్షమా శాన్తిః పాపాన్యే
తాని నారద, న నిర్గతాని దేహాత్తు తావత్పాపయుతో నరః. ౨౪. కృతే తీర్థేయ
ద్యేతాని దేహాన్న నిర్గతాని చేత్, నిష్ఫలః శ్రమ ఏవైకః కర్షకస్య యథా తథా.
౨౫. క్రమేణాపీడితం క్షేత్రం కృష్ట్వా భూమిస్సుదుర్ఘటా, ఉప్తం బీజం మహార్ఘఞ్చ
హితా వృత్తిరుదాహృతా. ౨౬. అహోరాత్రం పరిక్లిష్టో రక్షణార్థం ఫలోత్సుకః,
కాలే సుప్తస్తు హేమన్తే వనే వ్యాఘ్రాదిభిర్భృశమ్. ౨౭. భక్షితం శలభైస్స
ర్వం నిరాశశ్చ కృతః పునః, తద్వత్తీర్థశ్రమః పుత్ర కష్టదో న ఫలప్రదః ౨౮. స త్వం
సముత్కటం జాతం ప్రవృద్ధం శాస్త్రదర్శనాత్, వైరాగ్యం తత్ఫలం జాతం తామ
సార్థేషు నారద. ౨౯. ప్రసహ్యాభిభవత్యేవ తద్రజస్తమసీ ఉభే, రజస్సముత్కటం

గంగాతీరే ఆమ్రా దృష్టా ఇతి స్మరణే న కించిత్ఫలమస్తి తదుత్తరం అనుభవస్యైవ సఫలత్వాత్. తథాచ యత్ర కర్మణి ఫలం న దృశ్యతే తత్కృతమకృతమేవ. తాదృశం చ రాజసం తామసం వా కర్మ భవతీతి భావః. ౧౬, ౧౭. తదేవాహ—శ్రుతమితి. రాజసీతి. ఫలం భవతు వా మా వా లోకా గచ్ఛంతి మయాపి గంతవ్యమిత్యేవం రూపేత్యర్థః. రాజసం ఫలం భవతు వా మావేత్యుక్త రూపమ్. ౧౮—౨౦. తత్ర ఫలాభావాత్తత్తీర్థం తేన న శ్రుతం నాప్యనుభూత మిత్యర్థః. ౨౧. కిం తత్ర తీర్థస్య ఫలం తత్రాహ—నిష్పాపత్వమితి. ౨౨. నను పాపస్యామూర్తత్వాత్పాపం న గతమితి కథం జ్ఞాయత ఇతి చేత్పాపకార్యాణాం కామాదీనాం దృశ్యమానత్వే తేన కార్యేణ కారణస్య పాపస్యానుమానాదిత్యాహ—పాపదేహవికారా ఇతి. ౨౩—౨౫. ఆపీడితమాసమం తాడ్బద్ధమ్. మహార్ఘమమూల్యం బీజమిత్యర్థః. హితా వృత్తిరియం వృత్తిర్హితా కల్యాణకరీ ఉదాహృతా. యద్యపి తథాపి ఫలాభావే నిరాశః కృత ఇత్యర్థః. ౨౬, ౨౭. దార్ష్టాంతికే యోజయతి—తద్వదితి. ౨౮. ఏకైకస్య కారణవశాదుత్కటత్వే జాతే అన్యయోరభిభవో భవతీత్యాహ—సత్త్వమితి. శాస్త్రం వివేకశాస్త్రం వేదాంతస్తద్దర్శనం సత్త్వోద్రేకే కారణముక్తమ్. తేన దర్శనేన తామసార్థేషు రాజసేషు చ వైరాగ్యం ఫలమ్. ౨౯. తత్సత్త్వం ప్రసహ్య బలాత్కారేణ. ౩౦—౩౨.

జాతం ప్రవృత్తం లోభయోగతః. ౩౦. తత్తథాభిభవత్యేన సమస్తత్వే తథా ఉభే, తమస్తథోత్కటం భూత్వా ప్రవృద్ధం మోహయోగతః. ౩౧. తస్సత్వరజ చోభే సజ్జమ్యాభిభవత్యపి, విస్తరం కథయామ్యద్య యథాభిభవతీతి వై. ౩౨. యదా సత్త్వం ప్రవృద్ధం వై మతిర్ధర్మే స్థితా తదా, న చిన్తయతి బాహ్యార్థం రజస్తామసముద్భవమ్. ౩౩. అర్థం సత్త్వసముద్భూతం గృహ్ణాతి చ న చాన్యథా, అనాయాసకృతం చార్థం ధర్మం యజ్ఞం చ వాఞ్ఛతి. ౩౪. సాత్త్వికేష్వేవ భోగేషు కామం వై కురుతే తదా, రాజసేషు న మోక్షార్థీ తామసేషు పునః కృతః. ౩౫. ఏవం జిత్వా రజః పూర్వం తతశ్చ తమసో జయః, సత్త్వఞ్చ కేవలం పుత్ర తదా భవతి నిర్మలమ్. ౩౬. యదా రజః ప్రవృద్ధం వై త్యక్త్వా ధర్మాన్సనాతనాన్, అన్యథా కురుతే ధర్మాన్ శ్రద్ధాం ప్రాప్య తు రాజసీమ్. ౩౭. రాజసాదర్థసంవృద్ధి స్తథా భోగేషు రాజసః, సత్త్వం వినిర్గతం తేన తమసశ్చాపి నిగ్రహః. ౩౮. యదా తమో వివృద్ధం స్యాదుత్కటం సంబభూవ హ, తదా వేదేన విశ్వాసో ధర్మశాస్త్రే తథైవ చ. ౩౯. శ్రద్ధాఞ్చ తామసీం ప్రాప్య కరోతి చ ధనాత్యయమ్, ద్రోహం సర్వత్ర కురుతే న శాన్తిమధిగచ్ఛతి. ౪౦. జిత్వా సత్త్వం రజశ్చైవ క్రోధనో దుష్టతిర్శ్వకః, వర్తతే కామచారేణ భావేషు వితతేషు చ. ౪౧. ఏకం సత్త్వం న భవతి రజశ్చైకాంతమస్తథా, సహైవాశ్రిత్య వర్తన్తే గుణా మిథునధర్మిణః. ౪౨. రజో వినా న సత్త్వం స్యాద్రజస్సత్త్వం వినా క్వచిత్, తమో వినా న చైవైతే వర్తంతే పురుషర్షభ. ౪౩. తమస్తాభ్యాం విహీనస్తు కేవలం న కదాచన, సర్వే మిథునధర్మాణో గుణాః కార్యాన్తరేషు వై. ౪౪. అన్యోన్యసంశ్రితాస్సర్వే తిష్ఠన్తి న వియోజితాః, అన్యోన్యజనకాశ్చైవ యతః ప్రసవధర్మిణః. ౪౫. సత్త్వం కదాచిచ్చ రజస్తమసీ జనయత్యుత, కదాచిత్తు రజస్సత్త్వతమసీ జనయత్యపి. ౪౬. కదాచిత్తు తమస్సత్త్వ రజసీ జనయత్యుభే, జనయన్త్యేవ మన్యోన్యం మృత్పిణ్డశ్చ యథా ఘటమ్. ౪౭. బుద్ధిస్థాస్తే గుణాః కామాన్బోధయన్తి పరస్పరమ్, దేవదత్తవిష్ణుమిత్రయజ్ఞదత్తాదయో యథా. ౪౮. యథా

వివృద్ధసత్త్వస్య లక్షణమాహ—యదా సత్త్వమితి. ౩౩. న చాన్యథా రజస్తమస్సముద్భూతం బాహ్యార్థం న గృహ్ణాతీత్యర్థః. ౩౪. మోక్షార్థీ సన్ రాజసేషు తామసేషు చ కామం కురుతే ఇత్యర్థః. ౩౫—౪౫. పరస్పరజనకత్వముపపాదయతి—సత్త్వం కదాచిచ్చేతి. ౪౬, ౪౭. కస్మిం స్థలే స్థితా గుణా ఇత్థం కార్యం కుర్వంతి—తత్రాహ—బుద్ధిస్థా ఇతి. యథా ఏకైకోత్కటత్వే స్వైకైకం స్వకార్యం చోక్తం కుర్వంతి తథా మిథునీభూయాప్యుభయగుణకం కార్యముత్పాదయన్తీతి దృష్టాంతముఖేనాహ—దేవదత్తేతి. యథా దేవదత్తాదయస్త్రయో మిలిత్వా కార్యం కుర్వంతి యథా వా స్త్రీపురుషౌ మిథునీభూయ కార్యముత్పాదయతస్తథేత్యర్థః. ౪౮. యుగ్మభావం మిథు

స్త్రీపురుషశ్చైవ మిథునౌ చ పరస్పరం, తథా గుణాః సమాయాంతి యుగ్మభావం పరస్పరమ్. ౧౯. రజసో మిథునే సత్త్వం సత్త్వస్య మిథునే రజః, ఉభే తే సత్త్వరజసీ తమసో మిథునే విదుః. ౨౦. ఇత్యేతత్కథితం పిత్రా గుణరూపమనుత్తమమ్, శ్రుత్వా వ్యాసాత్స ఏవాహం తతోఽపృచ్ఛం పితామహమ్. ౨౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కంధే అష్టమోఽధ్యాయః.

నారద ఉవాచ.—గుణానాం లక్షణం తాత భవతా కథితం కిల, నతృప్తోఽస్మి సంబన్నిష్టం త్వన్ముఖాత్పరిచ్యుతం వచః. ౧. గుణానాం సుపరిజ్ఞానం యథా భవతి సువ్రతయ, యేనాహం పరమాం శాంతిమధిగచ్ఛామి చేతసి. ౨. వ్యాస ఉవాచ.—ఇతి పృష్టస్సుపుత్రేణ నారదేన మహాత్మనా, ఉవాచ చ జగత్కర్తా రజోగుణసముద్భవః. ౩. బ్రహ్మోవాచ—శృణు నారద వక్ష్యామి గుణానాం పరివర్ణనమ్, సమ్యగ్నాహం విజానామి యథామతి వదామి తే. ౪. సత్త్వంతు కేవలం నైవ కుత్రాపి పరిలక్ష్యతే, మిశ్రీభావాత్తు తేషాం వై మిశ్రత్వం ప్రతిభాతి వై. ౫. యథా కాచిద్వరానారీ సర్వభూషణ భూషితా, హావభావయుతా కామం భర్తుః ప్రీతికరీ భవేత్. ౬. మాతాపిత్రో స్తథా సైవ బన్ధువర్గస్య ప్రీతిదా, దుఃఖం మోహం సపత్నీషు జనయత్యపి సైవహి. ౭. ఏవం సత్త్వేవ తేనైవ స్త్రీత్వమాపాదితేన చ, రజసస్తమసశ్చైవ జనితా వృత్తి

సిభావం పరస్పరం యాంతీత్యర్థః. ౧౯. తదేవ దర్శయతి—రజసో మిథునే సత్త్వమితి. రజః సత్త్వరూపమేకం మిథునమిత్యర్థః. ఏవమన్యదప్యూహ్యమ్. యథా రజసో మిథునే సత్త్వం గౌణం స్త్రీస్థానాపన్నం యథా వా సత్త్వస్య మిథునే రజో గౌణం స్త్రీస్థానాపన్నం తథైవ సత్త్వతమో మిథునం రజస్తమోమిథున మిత్యాహ—ఉభే తే సత్త్వరజసీ ఇతి. సత్త్వస్య మిథునే తమస్తమసో మిథునే సత్త్వం తథా రజసో మిథునే తమస్తమసో మిథునే రజ ఇత్యర్థః. ఏకం ప్రధానం పురుషభావాపన్నమితరద్గౌణం స్త్రీభావాపన్నమిత్యర్థః. ఏతాదృశం మిథునానాం బుద్ధౌ వర్తమానతోత్పద్యమానోభయాత్మకకార్యేణ ప్రత్యేతవ్యా. ౨౦, ౨౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే అష్టమోఽధ్యాయః.

అష్టాధికైస్తు చత్వారింశత్పద్యైర్నారదేన చ, గుణానాం లక్షణం పృష్టం పునరేవోపవర్ణితే.—ముముక్షుభిర్గుణానాం హేయోపాదేయత్వజ్ఞానార్థం స్వరూపం కార్యం చ పునరాహ—గుణానామితి. ౧—౪. సత్త్వం తు కేవలమితి. ఏకైకగుణోఽన్యగుణాసహాయః కుత్రాపి న తిష్ఠతి. తేషాం గుణానాం పరస్పరం మిశ్రీభావాత్తు మిశ్రత్వమేవ సర్వదాస్తి. ౫. మిశ్రీభావాదేవ గుణానాం సుఖదుఃఖమోహాత్మకత్వం భవతి నాన్యథేతి దృష్టాంతముఖేనాహ—యథా కాచిదితి. ౬. ౭. యథైకైవ స్త్రీ సుఖదుఃఖమోహాత్మికా వ్యక్తిభేదేన భిన్నం ప్రతికాలభేదేన వా ఏకాం వ్యక్తిం ప్రతి భవతి తథైవ సత్త్వం భవతీత్యాహ—ఏవం సత్త్వేనేతి. స్త్రీత్వమాపాదితేనేతి స్త్రీస్థానాపన్నమిత్యర్థః. తేన సత్త్వేన కస్యచిత్పురుషస్య సుఖజనికా వృత్తిర్జనితా భవతి తస్యైవ పురుషస్య

రన్యథా. ౮. రజసా స్త్రీకృతేనైవం తమసాచ తథా పునః, అన్యోన్యస్య సహాయో
గాదన్యథా ప్రతిభాతివై. ౯. అవస్థానాత్స్వభావేషు నవై జాత్య[illegible]ణి చ, లక్ష్య[illegible]
విపరీతాని యోగాన్నారద కుత్రచిత్. ౧౦. యథా రూ[illegible]వతీ నారీ యౌవ[illegible]
విభూషితా, లజ్జామాధుర్యయుక్తాచ తథా వినయసంయుతా. ౧౧. కామశా[illegible]
విజ్ఞాచ ధర్మశాస్త్రేఽపి సమ్మతా, భర్తుః ప్రీతికరీ భూత్వా సపత్నీనాఞ్చదుఃఖదా. ౧౨.
మోహదుఃఖ స్వభావస్థా సత్వస్థే త్యుచ్యతేజనైః, తథా[illegible]త్వం [illegible]
వం విభాతివై. ౧౩. చోరైరుపద్రుతానాం హి సాధూనాం సుఖదా భవేత్,
దుఃఖా మూఢాచ దస్యూనాం సైవసేనా తథా గుణాః. ౧౪. విపరీతప్రతీతిం వై
జనయన్తి స్వభావతః, యథాచ దుర్దినం జాతం మహామేఘఘనావృతమ్. ౧౫. విద్యు
త్తనితసంయుక్తం తిమిరేణావకుణ్ఠితమ్, సించద్భూమిం ప్రవర్షద్వై వ్రతమోరూప
ముదాహృతమ్. ౧౬. యదేతత్కర్షకాణాం వై తదేవాతీవ దుర్దినమ్, బీజాంకుర
యుక్తానాం సుఖదం ప్రభవత్యుతా. ౧౭. అప్రచ్ఛన్నగృహాణాఞ్చదుర్భగానాం విశే
షతః, తృణకాష్ఠగృహీతానాం దుఃఖదంగృహమేధినామ్. ౧౮. ప్రోషితభర్తృ
కాణాం వై మోహదం ప్రవదన్త్యపి, స్వభావస్థాః గుణాస్సర్వే విపరీతా విభాన్తి
వై. ౧౯. లక్షణాని పునస్తేషాం శృణుపుత్ర బ్రవీమ్యహమ్, లఘుప్రకాశకం
సత్వం నిర్మలం విశదం సదా. ౨౦. యదాఙ్గాని లఘూన్యేవ నేత్రాదీనీన్ద్రి

కాలాన్తరే అన్యథారదుఃఖమోహాత్మికరజసః సంబంధినీ తమసో వా సంబంధినీ వృత్తిర్జనితా భవతి. ౮. ఏవం రజో యదా స్త్రీకృతం స్త్రీభావాపన్నం తథా తమో యదా స్త్రీభావాపన్నం స్త్రీస్థానత్వేన కల్పితం తదా తేన రజసా తమసావా దుఃఖాత్మికా మోహాత్మికా వా కస్యచిత్పురుషస్య వృత్తిర్జనితా భవతి తస్యైవ పురుషస్య కాలాన్తరే సుఖవృత్తిరుత్పద్యతే. న చైత ద్గుణానామన్యగుణసహాయతాభావే సంభవతి తస్మాన్మిశ్రీభూతా ఏవ గుణా ఇతి జ్ఞేయమిత్యాహ—అన్యోన్యస్యేతి. ౯. అవస్థానాత్స్వభావేష్వితి. యది గుణా ఏకైకా ఏవ స్యుర్నమిశ్రీభూతాస్తదా తేషాం స్వభావేష్వవస్థానాదేకరూపైవ వృత్తిః స్యాన్నజాత్యంతరాణి స్యుః లక్ష్యంతే తు విపరీతాని జాత్యంతరాణి. కదాచిత్సుఖాత్మకంకదాచిద్దుఃఖాత్మకం కదాచిన్మోహాత్మకమితి తస్మాన్మిశ్రీభూతా ఏవ గుణాఇతిభావః. ౧౦. యథా రూపవతీత్యారభ్య చోరైరుపద్రుతేటి పర్యంతం పాఠః పునరుక్తార్థోఽపి దృష్టాంతదార్ష్టాంతికయోరుపసంహారార్థమితి బోధ్యమ్. ౧౧—౧౩. దృష్టాంతాంతరమాహ—చోరైరితి. సేనా రాజసేనా. ౧౪. జనయంతి ఏతేదృష్టాంతార్థా యథా తథా గుణాః విపరీతప్రతీతిం జనయంతీత్యర్థః. యథేతి. దుర్దినం మేఘచ్ఛన్నో దివసః. ౧౫. తమోరూపం నిబిడాంధకారప్రాయం ౧౬—౧౮. ప్రోషితభర్తృకాణాం విరహిణీనాం కామినీనామ్. స్వభావస్థాఇతి. ఏతేయథా దృష్టాంతా ఏవమేతే గుణాః స్వభావస్థా అన్యగుణసాహాయ్యేన విపరీతా భాంతి తస్మాన్మిశ్రీభూతా ఏవేతి భావః. ౧౯. సత్వాదిగుణోద్రేకే సతి జాయమానాని లక్షణాన్యాహ—లక్షణానీతి. ౨౦. లఘుస్వరూపమాహ—యదాంగానీతి. లఘూన్యేవ న భారవంతి. తాన్రాజసాంస్తామసాన్వా విషయాన్నగృహ్ణా

యాణి చ, నిష్కలఞ్చ తథా చేతో గృహ్ణాతి విషయాన్నతాన్. ౨౧. తదా సత్త్వం శరీరే వై ప్రశస్తవ్యఞ్చ సముత్కటమ్, జృమ్భాం స్తమ్భఞ్చతన్ద్రాఞ్చ చలం చైవ రజః పునః. ౨౨. యదా తదుత్కటం జాతం దేహే యస్య చ కస్యచిత్, కలిం మృగయతే కర్తుం గన్తుం గ్రామాన్తరం తథా. ౨౩. చలచిత్తశ్చ సోఽత్యర్థం వివాదే చోద్యతస్తథా, గురుమావరణం కామం తమో భవతి తస్యదా. ౨౪. తదాఙ్గాని గురూణ్యాశు ప్రభవన్త్యావృతానిచ, ఇన్ద్రియాణి మన శ్శూన్యం నిద్రాం నైవాభివాఞ్ఛతి. ౨౫. గుణానాం లక్షణాన్యేవం విజ్ఞేయానీహ నారద, నారదఉవాచ—విభిన్నలక్షణాః ప్రోక్తాః పితామహగుణాస్త్రయః. ౨౬. కథమే కత్ర సంస్థానే కార్యం కుర్వన్తి శాశ్వతమ్, పరస్పరం మిళిత్వా హి విభిన్నాశ్శ త్రవః కిల. ౨౭. ఏకత్రస్థాః కథం కార్యం కుర్వన్తీతి వదస్వ మే. బ్రహ్మోవాచ— శృణుపుత్ర ప్రవక్ష్యామి గుణాస్తే దీపవృత్తయః. ౨౮. ప్రదీపశ్చ యథా కార్యం ప్రక రోత్యర్థదర్శనమ్, వర్తిస్తైలం యథార్చిశ్చ విరుద్ధాశ్చ పరస్పరమ్. ౨౯. విరుద్ధం హి తథా తైలమగ్నినా సహసఙ్గతమ్, తైలం వర్తివిరోధ్యేవ పావకోఽపి పరస్పరమ్. ౩౦. ఏకత్రస్థాః పదార్థానాం ప్రకుర్వన్తి ప్రదర్శనమ్. నారదఉవాచ.—ఏవం ప్రకృతిజాః ప్రోక్తా గుణాస్సత్యవతీసుత. ౩౧. విశ్వస్య కారణం తేవై మయా పూర్వం యథాశ్రుతమ్. వ్యాసఉవాచ--ఇత్యుక్తం నారదేనాథ మమ సర్వం సవిస్తరమ్. ౩౨.

తీత్యర్థః. ౨౧. జృంభామితి. జృంభాం స్తంభం శరీరగురుతాం తంద్రాం చ యదా పశ్యతి తదా చలం రజః సముత్కటం జాతమిత్యన్వయః. ౨౨. తమోలక్షణమాహ—కలిమితి. కలిః కలహః ఏతాని లక్షణాని యదా భవంతి తదా తత్తమః ఉత్కటం జాతమితి జ్ఞేయమిత్యర్థః. ౨౩, ౨౪. గురుమావరణమిత్యస్యార్థమాహ—తదంగానీతి. ఆవృతాని తమసేత్యర్థః. శూన్యం జ్ఞానశూన్యమ్. ౨౫. మిశ్రీభూతా గుణాః కార్యం కుర్వంతీతి శ్రుత్వా నారదః శంకతే—విభిన్నేతి. యథా శత్రవో మిళితాః కార్యం న కుర్వంతి తథా గుణాః పరస్పరం శత్రవః సంతః కథం మిలిత్వా కార్యం కుర్వంతీత్యర్థః. ౨౬, ౨౭. దీపవృత్తయ ఇతి. తథా చ యథా దీపవర్తికాతైలాని పరస్పరవిరుద్ధాన్యపి మిలిత్వా ఘటాద్యర్థప్రకాశనమేకం కుర్వంతి తద్వద్గుణా అపీతి భావః. ౨౮—౩౦. ఇత్థమేతావత్పర్యంతం బ్రహ్మణా నారదం ప్రత్యుక్తం నారదో : వ్యాసం ప్రత్యుక్తవానిత్యాహ— ఏవం ప్రకృతిజా ఇతి. అత్ర నారద ఉవాచేత్యనేనైవ బ్రహ్మనారదసంవాద సమాప్తేః సిద్ధత్వాత్సా పురాణేనోక్తేతి బోధ్యమ్. ౩౧. తే వై విశ్వస్య కారణం తే వై ప్రకృతిసంబంధినో గుణా ఏవ నాన్యే విశ్వస్య కారణమిత్యర్థః. ఇత్యుక్తమితి. హే రాజన్ జనమేజయ యత్త్వయా పృష్టం తదేవోద్దిశ్య మయా పృష్టో నారదో మాం ప్రత్యేవముక్తవానిత్యర్థః. ౩౨. ఇత్థం సంవాద శ్రవణేన జనమేజయస్య సర్వప్రశ్నసమాధానే జాతేఽపి సంవాదనిరళితార్థం [illegible]పానీయం వ్యాస ఆహ— ఆరాధ్యేతి. హే రాజన్ యతో యా దేవా[illegible]

గుణానాం లక్షణం సర్వం కార్యం చైవ విభాగశః, ఆరాధ్యా పరమా శక్తిర్యయా సర్వమిదం తతమ్. ౩౩. సగుణా నిర్గుణా చైవ కార్యభేదే సదైవ హి, అకర్తా పురుషః పూర్ణో నిరీహః పరమోఽవ్యయః. ౩౪. కరోత్యేషా మహామాయా విశ్వం సదసదాత్మకమ్, బ్రహ్మా విష్ణుస్తథా రుద్రస్సూర్యశ్చ న్ద్రశ్శచీపతిః. ౩౫. అశ్వినౌ వసవస్త్వష్టా కుబేరో యాదసాం పతిః, వహ్నిర్వాయుస్తథా పూషా సేనాన్యథ వినాయకః. ౩౬. సర్వే శక్తియుతాశ్శక్తాః కర్తుం కార్యాణి స్వాని చ, అన్యథా తేఽప్యశక్తా వై ప్రస్పన్దితుమనీశ్వరాః. ౩౭. సా చైవ కారణం రాజన్జగతః పరమేశ్వరీ, సమారాధయ తాం భూప కురు యజ్ఞం జనాధిప. ౩౮. పూజనం పరయా భక్త్యా తస్యా ఏవ విధానతః, మహాలక్ష్మీ మహాకాళీ తథా మహాసరస్వతీ. ౩౯. ఈశ్వరీ సర్వభూతానాం సర్వకారణకారణమ్, సర్వకామార్థదా శాన్తా సుఖసేవ్యా దయాన్వితా. ౪౦. నామోచ్చారణమాత్రేణ వాఞ్ఛితార్థఫలప్రదా, దేవైరారాధితా పూర్వం బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరైః. ౪౧. మోక్షకామైశ్చ వివిధైస్తాపసైర్విజితాత్మభిః, అస్పష్టమపి యన్నామ ప్రసఙ్గేనాపి భాషితమ్. ౪౨. దదాతి వాఞ్ఛితానర్థాన్దుర్లభానపి సర్వథా, ఏఏ ఇతి భయార్తేన దృష్ట్వా వ్యాఘ్రాదికం వనే. ౪౩. బిన్దుహీనమపీత్యుక్తం వాఞ్ఛితం ప్రదదాతి వై, తత్ర సత్యవ్రతస్యైవ దృష్టాన్తో నృపసత్తమ. ౪౪. ప్రత్యక్ష

సృష్టిస్థితిక్షయతిరోధానానుగ్రహపంచకృత్యకర్త్రీ ఉత్పత్తిస్థితిక్షయరహితా గుణత్రయసముద్భూత పంచభూతసముద్భూతదేహవతామేకైకగుణాభిమాని బ్రహ్మాదిజీవానాం సృష్టిస్థితిక్షయకారిణీ సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణీ శ్రీదేవీ హేయగుణాంస్తత్కార్యాణి చ జ్ఞాత్వా కర్మోపాసనాదిభిర్వేదాంతశాస్త్రశ్రవణాదిభిశ్చ హేయగుణాంస్తత్కార్యాణి చ నిరుధ్య గ్రాహ్యం సత్వగుణం తత్కార్యాణి చ జ్ఞాత్వా తం సంపాద్య సత్వగుణోద్రేకేణ యుక్తేన పురుషేణ సైవ సర్వోత్కృష్ట దేవీ సర్వవేదాంతతాత్పర్యభూమిరారాధ్యా జ్ఞేయా చ మోక్షకామేనేత్యర్థః. ౩౩. కార్యభేదే మోక్షరూపే కార్యే బ్రహ్మాభిన్నా నిర్గుణా ఆరాధ్యా తదన్యకామే తు సగుణా గుణవిశిష్టైవ మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీ శ్రీదేవీ జగత్కర్త్రీ న కేవలం బ్రహ్మా న వా బ్రహ్మాదయో దేవా ఇత్యాహ—అకర్తేతి. ౩౪—౩౭. సా చైవ కారణమితి. యాని మయా నారదం ప్రతి జగత్కారణాని శంకితాని తాని తాని సర్వాణి న స్వస్వశక్తిం విహాయ జగత్కర్తుం సమర్థాని తస్మాత్సా శక్తిరేవ జగత్కారణం సైవ సర్వోత్కృష్టా ధ్యేయా జ్ఞేయా చేతి మమ నారదస్య సంవాదే నారదస్య బ్రహ్మణశ్చ సంవాదే నిర్ణీతమిత్యర్థః. యజ్ఞమంబామఖమిత్యర్థః. ౩౮—౪౧. అస్పష్టం యథావద్వర్ణరహితమిత్యర్థః. ప్రసంగేనాపి దేవతానామబుద్ధిరహితేనాపి పురుషేణాన్యప్రసంగేనాపీత్యర్థః. ౪౨. ఇతరదేవతాస్త్వారాధనేనైవ యత్కించిత్ఫలం దదతి. ఇయం తు అశుద్ధనామోచ్చారణే ప్రసంగేనాపి కృతే పురుషార్థచతుష్టయం దదాతీతి కథం న సర్వైః సేవ్యేతి భావః. తదుదాహరణమాహ—ఏఏ ఇతి. ౪౩—౪౪. ప్రత్యక్ష ఏవేతి. అస్మాకం మునీనాం భగవతీనామమహిమస్వరూపం నానా

ఏవ చాస్మాకం మునీనాం భావితాత్మనామ్, బ్రాహ్మణానాం సమాజేషు తస్యోదాహరణం బుధైః. ౪౫. కథ్యమానం మయా రాజన్ఛ్రుతం సర్వం సవిస్తరమ్, అసత్తు రోమహామూర్ఖో నామ్నా సత్యవ్రతో ద్విజః. ౪౬. శ్రుత్వాక్షరం కోలముఖాత్సముచ్చార్య స్వయం తతః, బిన్దుహీనం ప్రసఙ్గేన జాతోఽసౌ విబుధోత్తమః. ౪౭. ఐకారోచ్చారణాద్దేవీ తుష్టా భగవతీ తదా, చకార కవిరాజం తం దయార్ద్రా పరమేశ్వరీ. ౪౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ—కోఽసౌ సత్యవ్రతో నామ బ్రాహ్మణో ద్విజసత్తమః, కస్మిన్దేశే సముత్పన్నః కీదృశశ్చ వదస్వ మే. ౧. కథం తేన శ్రుతశ్శబ్దః కముచ్చారితః పునః, సిద్ధిశ్చ కీదృశీ జాతా తస్య విప్రస్య తత్క్షణాత్. ౨. కథం తుష్టా భవానీ సా సర్వజ్ఞా సర్వసంస్థితా, విస్తరేణ వదస్వాద్య కథామేతాం మనోరమామ్. ౩. సూత ఉవాచ—ఇతి పృష్టస్తదా రాజ్ఞా వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, ఉవాచ పరమోదారం వచనం రసవచ్ఛుచి. ౪. వ్యాస ఉవాచ— శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి కథాం పౌరాణికీం శుభామ్, శ్రుతాం మునిసమాజేషు మయా పూర్వం కురూద్వహ. ౫. ఏకదాహం కురుశ్రేష్ఠ కుర్వన్తీర్థాటనం శుచి, సంప్రాప్తో నైమిశారణ్యం పావనం మునిసేవితమ్. ౬. ప్రణమ్యాహం మునీన్సర్వాన్స్థితస్తత్ర వరాశ్రమే, విధిపుత్రాస్తు యత్రాసన్జీవన్ముక్తా మహావ్రతాః. ౭. కథాప్రసఙ్గ ఏవాసీత్తత్ర విప్రసమాగమే, జమదగ్నిస్తు పప్రచ్ఛ మునీనేవం సమాస్థితః. ౮. జమదగ్నిరువాచ. సన్దేహోఽస్తి మహాభాగా మమ చేతసి తాపసాః, సమాజేషు మునీనాం వై నిస్సన్దేహో భవామ్యహమ్. ౯. బ్రహ్మా విష్ణుస్తథా రుద్రో మఘవా వరుణోఽనలః, కుబేరః పవనస్త్వష్టా సేనానీశ్చ గణాధిపః. ౧౦. సూర్యోఽశ్వినౌ భగః పూషా నిశానాథో గ్రహాస్తథా, ఆరాధనీయతమః కోఽత్ర వాఞ్ఛితార్థఫలప్రదః. ౧౧. సుఖసేవ్యశ్చ సతతం చాశుతోషశ్చ మానదాః, బ్రువన్తు మునయశ్శీఘ్రం సర్వజ్ఞాస్సంశితవ్రతాః. ౧౨. ఏవం ప్రశ్నే

ప్రకారకజాతసిద్ధిభిర్వారం వారం ప్రత్యక్షమేవాస్తి న సంశయోఽస్మాకం తత్రేతి భావః. ౪౫-౪౬. అక్షరమితి. ఐకారాక్షరమిత్యర్థః. ౪౭. హే రాజన్నేతాదృశీ దయార్ద్రా భగవతీ సర్వోత్కృష్టా భక్తకామకల్పద్రుమాస్తీతి సైవారాధ్యేతి భావః. ౪౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

పఞ్చషష్టిశ్లోకవర్ణ్యైర్వాగ్బీజమహిమా మహాన్, సత్యవ్రతకథాయోగాత్ప్రోచ్యతే భక్తికారకః. పూర్వాధ్యాయాన్తే ప్రశ్నబీజముపలభ్య కోఽసౌ సత్యవ్రతః? కథం తేన ప్రసఙ్గేనాస్పష్టనామోచ్చారణం కృతమ్? కా చ తేన సిద్ధిర్జాతేతి పరమభాగ్యో రాజా పృచ్ఛతి- కోఽసావితి. ౧-౩.

కృతే తత్ర లోమశో వాక్యమబ్రవీత్, జమదగ్నే శృణుష్వైతత్ యత్పృష్టం
వై త్వయాధునా ౧౩. సేవనీయతమా శక్తిస్సర్వేషాం శుభమిచ్ఛతామ్, పరా
ప్రకృతిరాద్యా చ సర్వగా సర్వదా శివా. ౧౪. దేవానాం జననీ సైవ బ్రహ్మా
దీనాం మహాత్మనామ్, ఆదిప్రకృతిమూలం సా సంసారపాదపస్య వై. ౧౫. స్మృతా
చోచ్చారితా దేవీ దదాతి కిల వాఞ్ఛితమ్, సర్వదైవార్ద్రచిత్తా సా వరదానాయ
సేవితా. ౧౬. ఇతిహాసం ప్రవక్ష్యామి శృణ్వన్తు మునయశ్శుభమ్, అక్షరోచ్చా
రణాదేవ యథా ప్రాప్తం ద్విజేన వై. ౧౭. కోసలేషు ద్విజః కశ్చిద్దేవదత్తోఽభవత్
శ్రుతః, అనపత్యశ్చకారేష్టిం పుత్రాయ విధిపూర్వకమ్. ౧౮. తమసా తీరమా
స్థాయ కృత్వా మణ్డపముత్తమమ్, ద్విజానాహూయ వేదజ్ఞాన్సత్రకర్మవిశా
రదాన్. ౧౯. కృత్వా వేదిం విధానేన స్థాపయిత్వా విభావసూన్, పుత్రేష్టిం విధివ
త్తత్ర చకార ద్విజసత్తమః. ౨౦. బ్రహ్మాణం కల్పయామాస సుహోత్రం మునిసత్త
మమ్, అధ్వర్యుం యాజ్ఞవల్క్యఞ్చ హోతారఞ్చ బృహస్పతిమ్. ౨౧. ప్రస్తో
తారం తథా పైలం ఉద్గాతారఞ్చ గోభిలమ్, సభ్యానన్యాన్మునీన్కృత్వా విధివ
త్ప్రదదౌ వసు. ౨౨. ఉద్గాతా సామగశ్శ్రేష్ఠస్సప్తస్వరసమన్వితమ్, రథన్తరమగా
యత్తు స్వరితేన సమన్వితమ్. ౨౩. తదాస్య స్వరభఙ్గోఽభూత్కృతేశ్వాసేముహు
ర్ముహుః, దేవదత్తశ్చుకోపాశు గోభిలం ప్రత్యువాచహ. ౨౪. మూర్ఖోఽసి ముని
ముఖ్యాద్య స్వరభఙ్గస్త్వయా కృతః, కామ్యకర్మణి సంజాతే పుత్రార్థం యజతశ్చ
మే. ౨౫. గోభిలస్తు తదోవాచ దేవదత్తం సుకోపితః, మూర్ఖస్తే భవితా పుత్ర
శ్శఠశ్శబ్దవివర్జితః. ౨౬. సర్వప్రాణిశరీరేషు శ్వాసోచ్ఛ్వాసస్సుదుర్గ్రహః, న మేఽత్ర

ఆరాధనీయతమా సర్వోత్కృష్టా పూజ్యతమశ్చేత్యర్థః. ౧౧—౧౩. పరా ప్రకృతిః సామ్యావస్థ
మాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణీ. తదుక్తం గీతాసు— "భూమిరాపోఽనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధి
రేవ చ, అహంకార ఇతీయం మే భిన్నా ప్రకృతిరష్టధా. అపరేయమితస్త్వన్యాం విద్ధి మే ప్రకృ
తిం పరామ్, జీవరూపాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగది"తి. జీవరూపాం చైతన్యరూపామ్.
"చిన్మాత్రాశ్రయమాయాయాః శక్త్యాకారో ద్విజోత్తమాః, అనుప్రవిష్టాయా సంవిన్నిర్వికల్పా
స్వయంప్రభా. సదాకారా సదానందా సంసారోచ్ఛేదకారిణీ, సా శివా పరమా దేవీ శివాభిన్నా
శివంకరీ"తి. శివాభిన్నా బ్రహ్మాభిన్నేత్యర్థః. జగదంకురరూపిణ్యా శక్త్యా యదవచ్ఛిన్నం చైతన్యం సా
మూలప్రకృతిః పరా శక్తిరితి చోచ్యతే ఇతి తట్టీకాయాం మాధవః. ౧౪. సంసారవృక్షస్య మూలం
మూలభూతేత్యర్థః. సేవితా సతీ వరదానార్థం సదైవార్ద్రచిత్తా యా భవతీత్యర్థః. ౧౫—౧౬.
యథా ప్రాప్తం ఫలమిత్యర్థః. ౧౭. పుత్రాయ పుత్రార్థమ్. ౧౮. తమసా నామ్నా నదీ తత్తీరమ్.
౧౯—౨౪. కామ్యకర్మభ్రంశే కామ్యసిద్ధిర్న స్యాదితి భావః. సంజాతే ప్రాప్తే. ౨౫. శబ్దవివర్జి
తో మూకః. ౨౬. సర్వప్రాణిశరీరే శ్వాసోచ్ఛ్వాసః సుదుర్గ్రహః స్వాధీనో నాస్తి తథా చ మదప

దూషణం కిఞ్చిత్స్వరభఙ్గే మహామతే. ౨౭. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య గోభిలస్య మహాత్మనః, శాపాద్భీతో దేవదత్తస్తమువాచాతిదుఃఖితః. ౨౮. కథం క్రుద్ధోఽసి విప్రేన్ద్ర వృథా మయి నిరాగసి, అక్రోధనా హి మునయో భవన్తి సుఖదాస్సదా ౨౯. స్వల్పేఽపరాధే విప్రేన్ద్ర కథంశప్తస్త్వయాహ్యహమ్, అపుత్రోఽహంసుతః ప్రాప్తశ్శాపయుక్తః పునః కృతః. ౩౦. మూర్ఖపుత్రాదపుత్రత్వం వరం వేదవిదో విదుః తథాపి బ్రాహ్మణో మూర్ఖస్సర్వేషాం నిన్ద్యఏవ హి. ౩౧. పశువచ్ఛూద్రవచ్చైవ వనయోగ్య స్సర్వకర్మసు, కింకరోమీహ మూర్ఖేణ పుత్రేణ ద్విజసత్తమ. ౩౨. యథా శూద్రస్తథా మూర్ఖోబ్రాహ్మణో నాత్ర సంశయః, నపూజార్హో నదానార్హో నిన్ద్యశ్చ సర్వకర్మసు. ౩౩. దేశే వైవసమానశ్చ బ్రాహ్మణో వేదవర్జితః, కరదశ్శూద్రవచ్చైవమంతవ్యస్సచభూభుజా. ౩౪. నాసనే పితృకార్యేషు దేవకార్యేషు సద్విజః, మూర్ఖస్సముపవేశ్యశ్చ కార్యస్య ఫలమిచ్ఛతా. ౩౫. రాజ్ఞా శూద్రసమో జ్ఞేయో నయోజ్యస్సర్వకర్మసు, కర్షకస్తు ద్విజః కార్యో బ్రాహ్మణో వేదవర్జితః. ౩౬. వినా విప్రేణ కర్తవ్యం శ్రాద్ధఙ్కుశచటేన వై, నతు విప్రేణ మూర్ఖేణ శ్రాద్ధం కార్యం కదాచన. ౩౭. ఆహారాదధికఞ్చాన్నం నదాతవ్యమపణ్డితే, దాతా నరకమాప్నోతి గృహీతా తు విశేషతః. ౩౮. ధిగ్రాజ్యం తస్య రాజ్ఞో వై యస్య దేశేఽబుధా జనాః, పూజ్యంతే బ్రాహ్మణా మూర్ఖా దానమానాదికైరపి. ౩౯. ఆసనేపూజనేదానే యత్ర భేదో న చాణ్వపి, మూర్ఖపణ్డితయోర్భేదో జ్ఞాతవ్యోవిబుధేన వై. ౪౦. మూర్ఖా యత్ర సుగర్విష్ఠా దానమానపరిగ్రహైః, తస్మిన్దేశే న వస్తవ్యం పణ్డితేన కథఞ్చన. ౪౧. అసతాముపకారాయ దుర్జనానాం విభూతయః, పిచుమన్దః ఫలాఢ్యోఽపి కాకైరేవోపభుజ్యతే. ౪౨. భుక్త్వాన్నం వేదవిద్విప్రో వేదాభ్యాసం కరోతి వై, క్రీడన్తి పూర్వజాస్తస్య స్వర్గే ప్రముదితాః కిల. ౪౩. గోభిలాతః కిముక్తం వై త్వయా వేదవిదుత్తమ, సంసారే మూర్ఖపుత్రత్వం మరణాదతిగర్హితమ్. ౪౪. కృపాం కురు మహాభాగ శాపస్యానుగ్రహం ప్రతి, దీనోద్ధారణశక్తోఽసి పతామి తవ పాదయోః. ౪౫. లోమశ ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా దేవదత్తస్తు పతితస్తస్య పాదయోః, స్తువన్దీనహృదత్యర్థం కృపణస్సాశ్రులోచనః. ౪౬. గోభిలస్తు తదా తత్ర దృష్ట్వా తన్దీనచేతసమ్, క్షణకోపామహాన్తో వై పాపిష్ఠాః కల్పకోపనాః. ౪౭. జలం స్వభావతశ్శీతం పావకా

రాధాభావే దుర్వాక్యం వదతస్తవ పుత్రస్తథైవ స్యాదితి. ౨౭—౩౦. తదుక్తం "వరం పుత్రాదపుత్రత్వం మూర్ఖశ్చేద్భవితా సుతః" ఇతి. ౩౧—౩౩. దేశేవై ఇతి. వసమానో వాసం కుర్వాణః. ౩౪—౩౮. దేశే అబుధా ఇతి ఛేదః. ౩౯—౪౧. అసతామితి. యథా పిచుమందో నింబః ఫలాఢ్యోఽపి కాకైరేవోపభుజ్యతే స యథా అసతాం కాకానాముపకారాయ తథేత్యర్థః. ౪౨.

తత్ప్రయోగతః, ఉష్ణం భవతి తచ్ఛీఘ్రం తద్వినాశిశిరం భవేత్. ౪౮. సమాహ్వాన్య భిలస్త్వాహ దేవదత్తం సుదుఃఖితమ్, మూర్ఖో భూత్వా సుతస్తే వై పశ్చాద్విద్వాన్ భవిష్యతి. ౪౯. ఇతి దత్తవరస్సోఽథ ముదితోఽభూద్ద్విజర్షభః, గత్వా స్వగృహం సమానాస్య నైర్వవిససర్జ యథావిధి. ౫౦. కాలేన కియతా తస్య భార్యా రూపవతీ సతీ, గర్భం దధార కాలే సా రోహిణీ రోహిణీసమా. ౫౧. గర్భాధానాదికం కర్మ చకార విధివద్ద్విజః, పుంసవనవిధానఞ్చ శృఙ్గారకరణం తథా. ౫౨. సీమన్తోన్నయనఞ్చైవ కృతం వేదవిధానతః, దదౌ దానాని ముదితో మత్వేష్టిం సఫలాం తథా. ౫౩. శుభేఽహ్ని సుషువే పుత్రం రోహిణీరోహిణీయుతే, దినే లగ్నే శుభేఽత్యర్థంజాతక ర్మ చకార సః. ౫౪. పుత్రదర్శనకం కృత్వా నామకర్మ చకార చ, ఉతథ్య ఇతి పుత్రస్య కృతం నామ పురా విదా. ౫౫. నచాష్టమే తథా వర్షే శుభే వై శుభవాసరే, తస్యోపనయనం కర్మ చకార విధివత్పితా. ౫౬. వేదమధ్యాపయామాస గురుస్తం వై వ్రతే స్థితమ్, నోచ్చచార తథోతథ్యస్సంస్థితో ముగ్ధవత్తదా. ౫౭. బహుధా పాఠితః పిత్రా న దధార మతిం శఠః, మూఢవత్తిష్ఠతేఽత్యర్థం తం శుశోచ పితా తదా. ౫౮. ఏవం కుర్వన్సదాభ్యాసం జాతో ద్వాదశవార్షికః, న వేదవిధివత్కర్తుం సన్ధ్యావన్దనకం విధిమ్. ౫౯. మూర్ఖోఽభూదతిలోకేషు గతా వార్తాతివిస్తరమ్, బ్రాహ్మణేషు చ సర్వేషు తాపసేష్వితరేషు చ. ౬౦. జహాస లోకస్తం విప్రం యత్ర తత్ర గతం వనే, పితా మాతా నినిన్దాథ మూర్ఖం తమతిభర్త్సయన్. ౬౧. నిన్దితోఽథ జనైః కామం పితృభ్యామథ బాన్ధవైః, వైరాగ్యమగమద్విప్రో జగామ వనముపసా. ౬౨. అన్ధో వరస్తథా పంగుర్న మూర్ఖస్తు వరస్సుతః, ఇత్యుక్తోఽసౌ పితృభ్యాం వైవివేశ కాననం ప్రతి. ౬౩. గఙ్గాతీరే శుభేస్థానే కృత్వోటజమనుత్తమమ్, వన్యాం వృత్తిఞ్చ సంకల్ప్య స్థితస్తత్ర సమాహితః. ౬౪. నియమఞ్చ పరం కృత్వా నా సత్యం ప్రబ్రవీమ్యహమ్, స్థితస్తత్రాశ్రమే రమ్యే బ్రహ్మచర్యవ్రతో హి సః. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే దశమోఽధ్యాయః.

లోమశ ఉవాచ—న వేదాధ్యయనం కిఞ్చిజ్జానాతి న జపస్తథా, ధ్యానం న దేవతానాఞ్చ నచైవారాధనం తథా. ౧. నాసనం వేదవిప్రోఽసౌ ప్రాణాయామం

---

౪౮. కల్పకోపనాః బహుకాలపర్యన్తకోపవంతః. ౪౯—౬౩. ఉటజం కుటీమ్. వన్యాం వృత్తిం ఫలమూలాశనరూపామ్. ౬౪—౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

అష్టపంచాశద్భిరేవ పద్యైః సత్యవ్రతస్య హ, వాగ్బీజోచ్చారణాత్సిద్ధిర్జాతేతి పరిగీయతే. వనం గతస్యోతథ్యస్య వృత్తమాహ—లోమశః. న వేదేతి. ౧. కారణం సర్వేశ్వరం చ న వేద·

తథా పునః, ప్రత్యాహారస్తు నోవేవ భూతశుద్ధిశ్చ కారణమ్. ౨. న మన్త్రం కీలకం జప్యం గాయత్రిఞ్చ నవేవ సః, శౌచం స్నానవిధిఞ్చైవ తథాచమనకం పునః. ౩. ప్రాణాగ్నిహోత్రం నో వేవ బలిదానం న చాతిథిమ్, న సన్ధ్యాం సమిధో హోమం వివేవ చ తథా మునిః ౪. సోఽకరోత్ప్రాతరుత్థాయ యత్కిఞ్చిద్దన్తధావనమ్, స్నానఞ్చ శూద్రవత్తత్ర గఙ్గాయాం మన్త్రవర్జితమ్. ౫. ఫలాన్యాదాయ వన్యాని మధ్యాహ్నేఽపి యదృచ్ఛయా, భక్ష్యాభక్ష్యపరిజ్ఞానం న జానాతి శఠస్తథా. ౬. సత్యం బ్రూతే స్థితస్తత్ర నానృతం వదతే పునః, జనైస్సత్యతపా నామ కృతమస్య ద్విజస్య వై. ౭. నాహితం కస్యచిత్కుర్యా న్న తథావిహితం క్వచిత్, సుఖం స్వపితి తత్రైవ నిర్భయశ్చిన్తయన్నితి. ౮. కదా మే మరణం భావి దుఃఖం జీవామి కాననే, జీవితం ధిక్చ మూర్ఖస్య తరసా మరణం ధ్రువమ్. ౯. దైవేనాహం కృతో మూర్ఖో నాన్యోఽత్ర కారణం మమ, ప్రాప్యచైవోత్తమం జన్మ వృథా జాతం మమాధునా. ౧౦. యథా వన్ధ్యా సురూపా చ యథా వా నిష్ఫలో ద్రుమః, అదుగ్ధదోహా ధేనుశ్చ తథాహం నిష్ఫలః కృతః. ౧౧. కిన్ను నిన్దామ్యహం దైవం నూనం కర్మ మే దృశమ్, న దత్తం పుస్తకం కృత్వా బ్రాహ్మణాయ మహాత్మనే. ౧౨. న వై విద్యా మయా దత్తా పూర్వజన్మని నిర్మలా, తేనాహం కర్మయోగేన శఠోఽస్మి చ ద్విజాధమః. ౧౩. న చ తీర్థే తపస్తప్తం సేవితా న చ సాధవః, న ద్విజాః పూజితా ద్రవ్యైస్తేన జాతోఽస్మి దుష్టధీః. ౧౪. వర్తన్తే మునిపుత్రాశ్చ వేదశాస్త్రార్థపారగాః, అహం సుమూఢస్సంజాతో నైవ యోగేన కేన చిత్. ౧౫. న జానామి తపస్తప్తుం కిఙ్కరోమి సుసాధనమ్, మిథ్యాయం మేఽత్ర సఙ్కల్పో న మే భాగ్యం శుభం కిల. ౧౬. దైవమేవ పరం మన్యే ధిక్పౌరుషమనర్థకమ్, వృథా శ్రమకృతం కార్యం దైవాద్భవతి సర్వథా. ౧౭. బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ శక్రాద్యాః కిల దేవతాః, కాలస్య వశగాస్సర్వే కాలో హి దురతిక్రమః. ౧౮. ఏవం విధాన్వితర్కాంస్తు కుర్వాణోఽహర్నిశం ద్విజః, స్థితస్తత్రాశ్రమే తీరే జాహ్నవ్యాః పావనే స్థలే. ౧౯. విరక్తస్స తు సంజాతః స్థితస్తత్రాశ్రమే ద్విజః, కాలాతివాహనం శాన్తశ్చకార విజనే

౨—౪. తర్హి తత్ర కిమకరోత్తత్రాహ— సోఽకరోదితి. ౫—౬. సత్యమేవ తపో యస్య స సత్యతపాః అయం చ ఋషిః సత్య ఇతి "సత్యతపారాథీతర" ఇతి తైత్తిరీయశ్రుతిప్రసిద్ధః. ౭. నాహితం కస్య చిత్కుర్యాదితి. జానాతీతి శేషః. చింతయన్నితి. ఇతి వక్ష్యమాణప్రకారేణ. ౮-౧౦. అదుగ్ధదోహా దోహనే యస్యాః సా. ౧౧. కిన్న్వితి. దైవం విధిం కిన్ను కిమర్థం నిందామి యతో మమ కర్మ వేదృశం భవతి విధేః కర్మానురూప మేవ ఫలదాతృత్వాత్. ౧౨—౧౫. ఇదం న మయా కృతమితి సంకల్పః పశ్చాత్తాపోఽపి మిథ్యైవ యతో భాగ్యం మే శుభం నాస్తి తతః పశ్చాత్తాపేఽపి న సత్కర్మ భవితుమర్హతీతి. ౧౬. వృథేతి. శ్రమేణ పౌరుషేణ కృతం కార్యం

వనే. ౨౦. ఏవం స్థితస్య తు వనే విమలోదకే వై వర్షాణి తత్ర నవపఞ్చగతాని
కామమ్, నారాధనంచ నజపం న వివేద మన్త్రం కాలాతివాహనమసౌ కృతవా
న్వనే వై. ౨౧. జానాతి తస్య వితతం వ్రతమేవ లోకస్సత్యం వదత్యపి మునిః కిల
నామజాతమ్, జాతం యశశ్చ సకలేషు జనేషు కామం సత్యవ్రతోఽయమనిశం
నమృషాభిభాషీ. ౨౨. తత్రైకదా తు మృగయాం రమమాణ ఏవ ప్రాప్తో నిషాదవని
శతో ధృతచాపబాణః, క్రీడన్వనేతి విపులే యమతుల్యదేహః క్రూరాకృతిస్త్వసుక
ర్మణి చాతిదక్షః. ౨౩. తేనానికృష్టేన శరేణ విద్ధః కోలః కిరాతేన ధనుర్ధరేణ, పలా
యమానో భయవిహ్వలశ్చ మునేస్సమీపం విద్రుతో జగామ. ౨౪. సకమ్పమానో
రుధిరార్ద్రదేహో యదాజగామాశ్రమమణ్డలం వై, కోలస్తదాతీవ దయార్ద్రభావం
ప్రాప్తో మునిస్తత్ర సమీక్ష్య దీనమ్. ౨౫. అగ్రే వ్రజన్తం రుధిరాప్లుతదేహం
దృష్ట్వా మునిస్సూకరమాశు విద్ధమ్, దయాభివేశాదతి కమ్పమానస్సారస్వతం
బీజముఖోచ్చచార. ౨౬. అజ్ఞాతపూర్వశ్చ తథా శ్రుతశ్చ దైవాన్ముఖే నైవ సముపా
గతశ్చ, నజ్ఞాతవాన్బీజమసౌ విమూఢో మమజ్జ శోకే సమునిర్మహాత్మా. ౨౭. కోలః
ప్రవిశ్యాశ్రమమణ్డలం తద్గతో నికుంజే ప్రవిలీయ గూఢమ్, అప్రాప్తమార్గో దృఢ
నిర్విణ్ణచేతాః ప్రవేపమానశ్శరపీడితత్వాత్. ౨౮. తతః క్షణాదాకరణాన్తకృష్టం
చాపం దధానోఽతికరాళదేహః, ప్రాప్తస్తదన్తే సచ మృగ్యమాణో నిషాదరాజః
కిల కాలఏవ. ౨౯. దృష్ట్వా మునిం తత్ర కుశాసనే స్థితం నామ్నాతు సత్యవ్రతమ
ద్వితీయమ్, వ్యాధః ప్రణమ్య ప్రముఖేస్థితోఽసౌ పప్రచ్ఛ కోలః క్వగతో ద్విజేశ.
౩౦. జానామి తేఽహం సువ్రతం ప్రసిద్ధం తేనాద్య పృచ్ఛే మమ బాణవిద్ధః, క్షుధార్ది
తం మేసకలం కుటుమ్బం బిభర్తు కామః కిల ఆగతోఽస్మి. ౩౧. వృత్తిర్మమైషా విహి
తా విధాత్రా నాన్యాస్తి విప్రేన్ద్ర ఋతం బ్రవీమి, భర్తవ్యమేవేహ కుటుమ్బమఙ్గ
సా కేనాప్యుపాయేన శుభాశుభేన ౩౨. సత్యం బ్రవీత్వద్య సత్యవ్రతోఽసి క్షుధా
తురో వర్తతే పోష్యవర్గః, క్వాసౌగత స్సూకరో బాణవిద్ధః పృచ్ఛామ్యహం

దైవాత్సర్వథా వృథా. భవతి. ౧౭—౨౧. సత్యం వదతీతి వ్రతమిత్యన్వయః. అత ఏవ సత్యతపా ఇతి నామ జాతమిత్యర్థః. ౨౨—౨౩. కోలః వరాహః ౨౪—౨౫. సారస్వతం బీజమితి. ఐఐ ఇతి శబ్దం చకారేత్యర్థః. స్వభావ ఏవాయం మనుష్యాణాం దుఃఖాతురం దృష్ట్వా ఐ ఐ ఇతి శబ్ద ఉచ్చారణీయ ఇతి. ౨౬. న జ్ఞాతవానితి. మయా యదుచ్చారితం తద్బీజమస్తీతి న జ్ఞాతవాన్. అథ చ తం సూకరం దృష్ట్వా శోకే మమజ్జ చ. ౨౭. నికుంజే నిబిడవృక్షదేశే ప్రవిలీయాదృశ్యో భూత్వా. ౨౮. తత ఇతి. సూకరే ఆశ్రమం ప్రవిశ్యానంతరం నిబిడవనే గతే సతి తతోఽనంతరమేవాకరణాంతం కృష్టం కరణం శ్రోత్రేంద్రియం తత్పర్యంతకృష్టం చాపం దధాన ఇత్యర్థః. ౨౯—౩౦. లకి

బాడబబ్రూహి తూర్ణమ్. ౩౩. తేనేతిపృష్టస్సమునిర్మహాత్మావితర్కమగ్నః ప్రబభూవ మేకాసుమ్, సత్యవ్రతం భవేన్నభగ్నం నదృష్టఇత్యుచ్చరితేన కిం వై. ౩౪. గతోఽత్ర కోలః శరవిద్ధదేహః కథం బ్రవీమ్యద్యమృషాఽమృషావా, క్షుధార్దితోఽయం పరిపృచ్ఛతీవదృష్ట్వా హనిష్యత్యపి సూకరం వై. ౩౫. సత్యం న సత్యం ఖలు యత్ర హింసా దయాన్వితం చానృతమేవ సత్యమ్, హితం నరాణాంభవతీహ యేన తదేవ సత్యం న తథాన్యథైవ. ౩౬. హితం కథం స్యాదుభయోర్విరుద్ధయోస్తదుత్తరం కిం న యథా మృషావచః, విచారయన్బాడబధర్మసంకటేన ప్రాప వక్తుం వచనం యథోచితమ్. ౩౭. బాణాహతం వీక్ష్య యదన్వితఞ్ఛకోలం తదన్తే సముదాహృతం వచః, తేన ప్రసన్నా నిజబీజతశ్శివావిద్యాం దురాపాం ప్రదదౌ చ తస్మై. ౩౮. బీజోచ్చారణతో దేవ్యావిద్యా ప్రస్ఫురితాఽఖిలా, వాల్మీకేశ్చ యథా పూర్వం తథా సహ్యాభవత్కవిః. ౩౯. తమువాచ ద్విజో వ్యాధం సంముఖస్థం ధనుర్ధరమ్, సత్యకామస్తుధర్మాత్మాశ్లోకమేకం దయాపరః. ౪౦. యా పశ్యతి న సా బ్రూతే యా బ్రూతే సా న పశ్యతి, అహో వ్యాధ

ఆగతోఽస్మీత్యత్ర సన్ధ్యభావ ఆర్షః. ౩౧—౩౨. సత్యమితి. భవాన్సత్యం బ్రవీతు. ౩౩. వితర్కమగ్నః సందేహమగ్నః. సందేహమేవాహ— సత్యమితి. న దృష్ట ఇత్యుచ్చరితే మమ సత్యవ్రతం భగ్నం న భవేత్కిమ్ అపి తు భవేదేవ. ౩౪. అతో గతః కోలః శరవిద్ధదేహ ఇత్యమృషా సత్యం వక్తవ్యమితి చేత్తత్రాహ— కథం బ్రవీమీతి. హింసాదోషభయాదపి సత్యం కథం బ్రవీమీతి. ఇత ఉభయతో దోషాన్మృషా వా ఽమృషా కథం బ్రవీమీతి. కథం బ్రవీమీతి వాక్యస్య దేహళీదీపకన్యాయేనాన్వయః. సత్యే ఉక్తే అయం హనిష్యత్యేవేత్యాహ— క్షుధార్దిత ఇతి. ౩౫. సత్యం న సత్యమితి. యేన సత్యభాషణేన హింసా భవతి తత్సత్యం సత్యం న భవతి. కింతు దయాన్వితం దయయా అన్యకల్యాణార్థం ప్రయుజ్యమానమప్యనృతం సత్యమేవ భవతి. ౩౬. యద్యప్యన్యకల్యాణార్థమనృతమపి సత్యం తథా చ మమానృతకథనేఽత్ర దోషో నాస్తి తథాప్యుభయం సంరక్షితం స్యాచ్చేత్సర్వతో వరమితి మనసి విచారయన్నాహ—హితం కథం స్యాదితి. ఉభయోర్విరుద్ధయోః ప్రసంగే మమ హితం కథం స్యాత్తస్యోత్తరం చ మయా కిం వక్తవ్యం యేన మమ వచో మృషా న స్యాదితి విచారయన్ సన్ హే వాడవ హే జమదగ్నే ధర్మసంకటే యథోచితం వచనం వక్తుం న ప్రాప న సమర్థో బభూవ. ౩౭. బాణాహతమితి. హే జమదగ్నే అస్మిన్సమయే నిజబీజతో నిజబీజవాగ్భవబీజోచ్చారతో దేవీ ప్రసన్నా సతీ విద్యాం బ్రహ్మవిద్యాం దురాపాం దదౌ తస్మై సత్యవ్రతాయ. యయా విద్యయా బాణాహతం దయాన్వితం కోలం వీక్ష్య తదంతే విచారాంతే తేన సత్యవ్రతేన వచః సముదాహృతమ్. యద్వా యద్వచః ఐఐ ఇతి సముదాహృతం తేన వచసేత్యన్వయః. ౩౮. తదేవాహ— బీజోచ్చారణేతి. ౩౯—౪౦. యదుక్తం త్వయా పరాహః కేన మార్గేణ గత ఇతి తత్ర దర్శనవదనయోరేకకర్తృత్వే ఏవేదం సంభవతి న చ దర్శనవదనైకకర్తృత్వమేకస్యాస్తి కింతు భిన్నస్యైవేత్యాహ—

స్వకార్యార్థిన్ కిం పృచ్ఛసి పునఃపునః. ౪౧. ఇత్యుక్తస్తు తదా తేనగతోఽసౌ పక్ష
హాపున్నః, నిరాశస్సూకరే తస్మిన్పరావృత్తో నిజాలయే. ౪౨. బ్రాహ్మణాస్తుకవిజ్ఞాతః
ప్రాచేతస ఇవాపరః, ప్రసిద్ధస్సర్వలోకేషు నామ్నా సత్యవ్రతో ద్విజః. ౪౩. సార
స్వతం తతో బీజం జజాప విధిపూర్వకమ్, పణ్డితశ్చాతివిఖ్యాతో ద్విజోఽసౌ ధరణీ
తలే. ౪౪. ప్రతిపర్వసు గాయన్తి బ్రాహ్మణా యద్యశస్సదా, ఆఖ్యానం చాతివిస్తీ
ర్ణం స్తువన్తి మునయః కిల. ౪౫. తచ్ఛ్రుత్వా సదనం తస్య సమాగమ్య తదా
శ్రమే, యేన త్యక్తః పురా తేన గృహం నీతోఽతిమానితః. ౪౬. తస్మాద్రాజన్సదా
సేవ్యా పూజనీయా చ భక్తితః, ఆదిశక్తిః పరా దేవీ జగతాం కారణం హి సా
౪౭. తస్యా యజ్ఞం మహారాజ కురు వేదవిధానతః, సర్వకామప్రదం నిత్యం నిశ్చ
యం కథితం పురా. ౪౮. స్మృతా సమ్పూజితా భక్త్యా ధ్యాతా చోచ్చారితా
స్తుతా, దదాతి వాఞ్ఛితానర్థాన్కామదా తేన కీర్త్యతే. ౪౯. అనుమానమిదం
రాజన్కర్తవ్యం సర్వథా బుధైః, దృష్ట్వా రోగయుతాన్దీనాన్ క్షుధితాన్నిర్ధనా
న్ఛఠాన్. ౫౦. జనానార్తాంస్తథా మూర్ఖాన్పీడితాన్వైరిభిస్సదా, దాసానాజ్ఞాక
రాన్క్షుద్రాన్వికలాన్విహ్వలానథ. ౫౧. అతృప్తాన్భోజనే భోగే సదార్తాననజితేన్ద్రి

యా పశ్యతీతి. యా "అనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీ"తి శ్రుతిప్రతిపాద్యా సర్వసాక్షిణీ సా పశ్యతి.
"తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతీ"తి శ్రుత్యా సర్వప్రకాశకత్వస్య
చితి శక్తేరేవ ప్రతిపాదనాత్. తథా చ సా పశ్యతి సా యా పశ్యతి న సా బ్రూతే వచనకర్తృ
త్వం బుద్ధేరేవ న చితి శక్తేః. యా బ్రూతే బుద్ధిర్న సా పశ్యతి న విషయం ప్రకాశయతి. తస్యాః
జడత్వాత్. నను సత్యానృతే మిథునీకృత్య యథా లోకే చితి శక్తిజడశక్త్యోరేకత్వమాధ్యాసికం
స్వీకృత్య య ఏవ పశ్యతి స ఏవ బ్రూతే ఇతి వ్యవహారో దృశ్యతే తథా భవతా వ్యవహారః
కుతో న క్రియత ఇతి చేదధ్యాసకారణస్యావిద్యారూపస్య మయ్యభావాదిత్యభిప్రాయః. ఇత్థం సత్య
హో వ్యాధ స్వకార్యార్థినాం ప్రతి పునః పునః కిం పృచ్ఛసి నైతత్ప్రష్టుం యోగ్యమిత్యర్థః. ౪౧.
పరావృత్త ఇతి. అయం జ్ఞానీ వర్తతే పూజ్యో నాతిశయప్రశ్నార్హో ఽయమితి మత్వా పరావృ
త్త ఇత్యర్థః. ౪౨. ప్రచేతా వరుణః స చ శ్రుతిసిద్ధో జ్ఞానీ. ౪౩—౪౫. అత్ర త్వామేవ సత్యవ్ర
తమునే రాఖ్యానం లఘుస్తవే శ్రీమదాచార్యైరపి సంగృహీతమ్. "దృష్ట్వా సంభ్రమకారి వస్తు
సహసా ఐఐ ఇతి వ్యాహృతం యేనాకూతవశాదపీహ వరదే బిందుం వినాప్యక్షరమ్, తస్యాపి ధ్రువ
మేవ దేవితరసా జాతే తవానుగ్రహే వాచః సూక్తిసుధారసద్రవముచో నిర్యాంతి వక్త్రాంబుజాత్.
యన్నిత్యే తవ కామరాజమపరం మంత్రాక్షరం నిష్కలం తత్సారస్వతమిత్యవైతి విరళః కశ్చిజ్జనశ్చే
ద్భువి, ఆఖ్యానం ప్రతిపర్వ సత్యతపసో యత్కీర్తయంతో ద్విజాః ప్రారంభే ప్రణవాస్పదప్రణ
యతాం నీత్వోచ్చరంతి స్ఫుటమ్"ఇతి. తథా పృథ్వీధరాచార్యైరపి— "ఋక్సామయోర్యజుషి
సంధివశాదుదీర్ణం బీజం సరస్వతి సకృత్తవ యే జపంతి, తే సత్యవాక్యమునివద్విదితత్రయీకా అథ
ర్వణాదికమవాప్య సుఖీభవంతీ"తి. యేన త్యక్తః తేన పిత్రేత్యర్థః. ౪౬. ఏతాదృశమహాఫలదాత్రీ

యాన్, తృష్ణాధికానశక్తాంశ్చ సదాధిపరిపీడితాన్. ౫౨. తథా విభవసంపన్నాన్పు త్రపౌత్రవివర్ధనాన్, పుష్టదేహాంశ్చ సమ్భోగైస్సంయుతాన్వేదవాదినః ౫౩. రాజలక్ష్మ్యా యుతాన్ శూరాన్వశీకృతజనానథ, స్వజనైరవియుక్తాంశ్చ సర్వలక్షణలక్షితాన్. ౫౪. వ్యతిరేకాన్వయాభ్యాఞ్చ విచేతవ్యం విచక్షణైః, ఏభిర్న పూజితా దేవీ సర్వార్థ ఫలదా శివా. ౫౫. సమారాధితా చ తథా నృభిరేభిస్సదామ్బికా, యతోఽమీ సుఖినస్సర్వే సంసారేఽస్మిన్న సంశయః. ౫౬. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి రాజఞ్ఛ్రుతం తత్ర మయా మునిసమాగమే, లోమశస్య ముఖాత్కామం దేవీ మాహాత్మ్యముత్తమమ్. ౫౭. ఇతిసంచిన్త్య రాజేన్ద్ర కర్తవ్యఞ్చ సదార్చనమ్, భక్త్యా పరమయా దేవ్యాః ప్రీత్యా చ పురుషర్షభ. ౫౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

దేవీయజ్ఞవిధిః.

రాజోవాచ—వద యజ్ఞవిధిం సమ్యగ్దేవ్యాస్తస్యాస్సమన్తతః, శ్రుత్వా కరోమ్యహం స్వామిన్యథాశక్తి హ్యతన్ద్రితః. ౧. పూజావిధిఞ్చ మన్త్రాంశ్చ హోమద్రవ్యమసంశయమ్, బ్రాహ్మణాః కతిసఙ్ఖ్యాశ్చ దక్షిణాశ్చ తథా పునః. ౨. వ్యాస ఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి దేవ్యా యజ్ఞం విధానతః, త్రివిధస్తు సదా జ్ఞేయం విధిదృష్టేన కర్మణా. ౩. సాత్త్వికం రాజసఞ్చైవ తామసఞ్చ తథా పరమ్, మునీనాం సాత్త్వికం ప్రోక్తం నృపాణాం రాజసం స్మృతమ్. ౪. తామసం రాక్షసానాం వై జ్ఞానినాన్తు గుణోజ్ఝితం, విముక్తానాం జ్ఞానమయం విస్తరాత్ప్రబ్రవీమి తే. ౫. దేశః కాలస్తథా ద్రవ్యం మన్త్రాశ్చ బ్రాహ్మణాస్తథా, శ్రద్ధా చ సాత్త్వికీ

యత్కించిన్నిమేషేణ స్మృతా భగవతీ తస్మాదన్యదేవతాం విహాయైయమేవారాధ్యేత్యాహ— తస్మాదితి. ౪౭—౪౮. తేన కారణేన కామదేతి లోకే కీర్త్యతే. ౪౯. సుఖినో జనాన్ దృష్ట్వైవైతైర్భగవత్యారాధితా అస్తీత్యనుమానం కర్తవ్యమ్. దుఃఖినో దృష్ట్వా యత ఏతే దుఃఖినస్తస్మాదేతైర్భగవతీ నారాధితేత్యనుమానం కర్తవ్యమితి సముదాయార్థః. ౫౦—౫౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

సప్తాశీతిమహాపద్యైరంబాయజ్ఞవిధిర్మహాన్, యథావత్ప్రోచ్యతే యేన ముక్తో భవతి మానవః

పూర్వాధ్యాయాంతే అంబాయజ్ఞస్య మహాఫలత్వం శ్రుత్వా తద్యజ్ఞవిధిం రాజా పృచ్ఛతి— వదయజ్ఞేతి. ౧—౨. త్రివిధమితి. సర్వం కర్మ విధిదృష్టేన కర్మణానుష్ఠానేన త్రివిధం జ్ఞేయమిత్యర్థః. ౩. త్రైవిధ్యమాహ—సాత్త్వికమితి. ౪. జ్ఞానినాం విముక్తానాం గుణోజ్ఝితం జ్ఞానమయమిత్యర్థః. ౫. తత్ర సాత్త్వికస్వరూపమాహ— దేశ ఇతి. సాత్త్వికో దేశో వారాణస్యాదిః కాల ఉత్తరాయణాదిః. ద్రవ్యం న్యాయార్జితమ్. మంత్రా వైదికాః. బ్రాహ్మణాః శ్రోత్రియాః. శ్రద్ధా ఆస్తిక్యబుద్ధిః

యత్ర తం యజ్ఞం సాత్త్వికం విదుః. ౬. ద్రవ్యశుద్ధిః క్రియాశుద్ధిః మన్త్రశుద్ధిశ్చ
భూమిప, భవేద్యది తదా పూర్ణం ఫలం భవతి నాన్యథా. ౭. అన్యాయోపార్జితే
నైవ ద్రవ్యేణ సుకృతం కృతమ్, న కీర్తిరిహలోకే చ పరలోకే చ న తత్ఫలమ్. ౮.
తస్మాన్న్యాయార్జితేనైవ కర్తవ్యం సుకృతం సదా, యశసే పరలోకాయ భవత్యేవ
సుఖాయ చ. ౯. ప్రత్యక్షం తవ రాజేన్ద్ర పాణ్డవైస్తు మఖః కృతః, రాజసూయః
క్రతువరస్సమాప్తవరదక్షిణః. ౧౦. యత్ర సాక్షాద్ధరిః కృష్ణో యాదవేన్ద్రో మహా
మనాః, బ్రాహ్మణాః పూర్ణవిద్యాశ్చ భారద్వాజాదయస్తథా. ౧౧. కృత్వా యజ్ఞం
సుసమ్పూర్ణం మాసమాత్రేణ పాణ్డవైః, ప్రాప్తం మహత్తరం కష్టం వనవాసశ్చ
దారుణః. ౧౨. పీడనఞ్చైవ పాఞ్చాల్యాస్తథా ద్యూతే పరాజయః, వనవాసే మ
హత్కష్టం క్వగతం మఖజం ఫలమ్. ౧౩. దాసత్వఞ్చ విరాటస్య కృతం సర్వై
ర్మహాత్మభిః, కీచకేన పరిక్లిష్టా ద్రౌపదీ చ ప్రమద్వరా. ౧౪. ఆశీర్వాదా ద్విజా
తీనాం క్వగతా శుభచేతసామ్, భక్తిర్వా వాసుదేవస్య క్వగతా తత్ర సఙ్కటే.
౧౫. నరక్షితా తదా బాలా కేనాపి ద్రుపదాత్మజా, ప్రాప్తకేశగ్రహా కాలే సాధ్వీ చ
వరవర్ణినీ. ౧౬. కిమత్ర చిన్తనీయం వై ధర్మవైగుణ్యకారణమ్, కేశవే సతి దేవేశే
ధర్మపుత్రే యుధిష్ఠిరే. ౧౭. భవితవ్యమితి ప్రోక్తే నిష్ఫలస్స్యాత్తదాగమః, వేద
మన్త్రాస్తథాన్యే వై వితథాస్స్యురసంశయమ్. ౧౮. సాధనం నిష్ఫలం సర్వముపా
యశ్చ నిరర్థకః, భవితవ్యం భవత్యేవ వచనే ప్రతిపాదకే. ౧౯. ఆగమోఽప్యర్థవా
దస్స్యాత్క్రియాస్సర్వా నిరర్థకాః, స్వర్గార్థఞ్చ తపో వ్యర్థం వర్ణధర్మశ్చ వై తథా.

సాత్త్వికీ విషయసౌందర్యజనితరాగాద్యకలుషితా. ౬—౯. యద్యేతాదృశీ సామగ్రీ నాస్తి తర్హి
తత్ర కర్మణి ఫలం నైవ భవతి. తత్ర దృష్టాంతమాహ— ప్రత్యక్షం తవేతి. ౧౦—౧౬. కిమ
త్రేతి. పరమేశ్వరే కేశవే సత్యపి ధర్మమూర్తౌ యుధిష్ఠిరే సత్యపి తాదృశయజ్ఞోత్తరమేతాదృశో
మహాననర్థో జాతస్తస్మాత్తత్ర ధర్మవైగుణ్యం జాతమితి కిమత్ర చింతనీయం విచారణీయమ్. జాతమేవ
ధర్మవైగుణ్యమిత్యేవ నిశ్చేతవ్యమిత్యర్థః. ౧౭. నను ధర్మవైగుణ్యం తత్ర న జాతం కింతు తేషాం
పాండవానాం భవితవ్యం ప్రారబ్ధం తథైవ స్థితమతస్తథా ఫలం జాతమితి చేత్తత్రాహ— భవితవ్య
మితి ప్రోక్తే ఇతి. యది ప్రారబ్ధమేవ ముఖ్యం న పురుషార్థ ఇతి మతం స్వీక్రియతే తదాగమోఽను
ష్ఠానప్రతిపాదకో వ్యర్థ ఏవ స్యాత్. యథా ప్రారబ్ధం స్యాత్తథా భవిష్యత్యాగమస్తత్ర కిం కరి
ష్యతీతి. ౧౮. వచనే వేదవచనే ఫలప్రతిపాదకే సత్యపి తత్ర విశ్వాసః కస్యాపి న స్యాత్, యద్య
స్మాకం ప్రారబ్ధం స్యాత్ తదానుష్ఠానమంతరాఽపి తత్కార్యం భవిష్యతి నో చేదనుష్ఠానే కృతేఽపి
న భవిష్యతీతి. భవితవ్యే భవత్యేవ వచనే ప్రతిపాదకే సత్యపి కిం ఫలమిత్యక్షరార్థః. ౧౯. నను తర్హి
ఫలప్రతిపాదకవేదః కిమర్థమితి చేత్సోఽపి త్వన్మతే అర్థవాదః స్యాదిత్యాహ— ఆగమోఽపీతి.
ఏతాని సర్వాణి దూషణాని త్వన్మతే స్యురిత్యర్థః. భవితవ్యమేవ ముఖ్యమితి మతే హృది కృతే

౨౦. సర్వం ప్రమాణం వ్యర్థం స్యాద్భవితవ్యే కృతే హ్యది, ఉభయఞ్చాపి మన్తవ్యం దైవం చోపాయ ఏవ చ. ౨౧. కృతే కర్మణి చేత్సిద్ధిర్విపరీతా యదా భవేత్, వైగుణ్యం కల్పనీయం స్యాత్ప్రాజ్ఞైః పణ్డితమానిభిః. ౨౨. తత్కార్మ్య బహుధా ప్రోక్తం విద్వద్భిః కర్మకారిభిః, కర్తృభేదాన్మన్త్రభేదాద్ద్రవ్యభేదాత్తథా పునః. ౨౩. యథా మఘవతా పూర్వం విశ్వరూపో వృతో గురుః, విపరీతం కృతం తేన కర్మ మాతృసుఖాయ వై. ౨౪. దేవేభ్యో దానవేభ్యస్తు స్వస్తీత్యుక్త్వా పునఃపునః, అసురా మాతృపక్షీయాః కృతం తేషాఞ్చ రక్షణమ్. ౨౫. దైత్యాన్దృష్ట్వా తు సంపుష్టాఁశ్చుకోప మఘవా తదా, శిరాంసి తస్య వజ్రేణ చిచ్ఛేద తరసా హరిః. ౨౬. క్రియావైగుణ్యమత్రైవ కర్తృభేదాదసంశయమ్, నోచేత్పఞ్చాలరాజేన రోషేణాపి కృతా క్రియా. ౨౭. భారద్వాజవినాశాయ పుత్రస్యోత్పాదనాయ చ, ధృష్టద్యుమ్నస్సముత్పన్నో వేదీమధ్యాచ్చ ద్రౌపదీ. ౨౮. పురా దశరథేనాపి పుత్రేష్టిస్తు కృతా యదా, అపుత్రస్య సుతాస్తస్య చత్వారస్సమ్ప్రజజ్ఞిరే. ౨౯. అతః క్రియా కృతా యుక్త్యా సిద్ధిదా సర్వథా భవేత్, అయుక్త్యా విపరీతా స్యాత్సర్వథా నృపసత్తమ. ౩౦. పాణ్డవానాం యథా యజ్ఞే కించిద్వైగుణ్యయోగతః, విపరీతం ఫలం ప్రాప్తం నిర్జితాస్తే దురోదరే. ౩౧. సత్యవాదీ తథా రాజన్ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః, ద్రౌపదీ చ తథా సాధ్వీ తథాఽన్యేఽప్యనుజాశ్శుభాః. ౩౨. కుద్రవ్యయోగాద్వైగుణ్యం సముత్పన్నం మఖేఽథవా, సాభిమానైః కృతాద్వాపి దూషణం సముపస్థితమ్. ౩౩. సాత్త్వికస్తు మహారాజ దుర్లభో వై మఖస్స్మృతః. వైఖానసమునీనాం హి విహితోఽసౌ మహామఖః. ౩౪. సాత్త్వికం భోజనం యేవై నిత్యం కుర్వన్తి తాపసాః, న్యాయార్జితఞ్చ వన్యఞ్చ తథా ఋష్యం సుసంస్కృతమ్. ౩౫. పు

సతి. ౨౦. ఉభయమితి. తస్మాద్దైవం పురుషకారశ్చేత్యుభయం ఫలసిద్ధిం ప్రతి కారణమితి వక్తవ్యమ్. తతశ్చ పురుషవ్యాపారే వ్యంగమేవ ఫలం భవతీతి సిద్ధమ్. ౨౧. తదేవాహ— కృతే కర్మణీతి. ౨౨—౨౩. అత్రానేకోదాహరణాన్యాహ—యథేతి. మాతృహితాయ మాతృపక్షీయదైత్యహితాయేత్యర్థః. ౨౪—౨౫. తస్య విశ్వరూపస్య. ౨౬. వైగుణ్యే సతి విపరీతం ఫలం భవతీత్యుక్త్వా నోచేద్వైగుణ్యం తదధికం ఫలం భవతీత్యాహ— నోచేదితి. కర్మవైగుణ్యం న చేదిత్యర్థః. ౨౭. భారద్వాజో ద్రోణః. పుత్రోఽపి లబ్ధో ద్రౌపద్యప్యధికా లబ్ధా. ౨౮. పురేతి. ఏకపుత్రార్థం కృతే యత్నే చత్వారః పుత్రా ఉత్పన్నా ఇత్యర్థః. ౨౯. ఉపసంహరతి— అత ఇతి. ౩౦—౩౨. కిం తత్ర వైగుణ్యం పాణ్డవానాం మఖే జాతమితి చేత్తత్రాహ—కుద్రవ్యేతి. అనేకరాజవధపూర్వకం సంపాదితత్వాత్కుద్రవ్యత్వం ధనస్యేత్యర్థః. ౩౩. తస్మాద్దుర్లభః సాత్త్వికో యజ్ఞో అస్తి స చ వైఖానసాదిసాత్త్వికమునీనామేవ సంభవతి నాన్యస్యేత్యాహ—సాత్త్వికస్త్వితి. ౩౪. ఋష్యం ఋషిభ్యో హితమ్. ౩౫. వియూపాః పశుబన్ధనస్తంభరహితా ఇత్యర్థః. అపశుకా యజ్ఞా ఇతి

రోడాశపరా నిత్యం వియూపా మన్త్రపూర్వకాః, శ్రద్ధాధికా మఖా దేవి సా
త్త్వికాః పరమాస్స్మృతాః. ౩౬. రాజసా ద్రవ్యబహుళా యూపాశ్చ సుసం
స్కృతాః, క్షత్రియాణాం విశాం చైవ సాభిమానాశ్చవై మఖాః. ౩౭. తామ
సా దానవానాం వై సక్రోధా మదవర్ధకాః. సామర్షాస్సంస్కృతాః క్రూరా మ
ఖాః ప్రోక్తా మహాత్మభిః. ౩౮. మునీనాం మోక్షకామానాం విరక్తానాం మహాత్మ
నామ్, మానసస్తు స్మృతో యాగ స్సర్వసాధనసంయుతః. ౩౯. అన్యేషు సర్వయ
జ్ఞేషు కించిన్న్యూనం భవేదపి, ద్రవ్యేణ శ్రద్ధయా వాపి క్రియయాబ్రాహ్మణైస్తథా.
౪౦. దేశ కాలపృథగ్ద్రవ్యసాధనైస్స కలైస్తథా, నాన్యో భవతి పూర్ణో వై యథా
భవతి మానసః. ౪౧. ప్రథమస్తు మన శ్శోధ్యం కర్తవ్యం గుణవర్జితమ్, శుద్ధేమనసి
దేహో వై శుద్ధఏవ న సంశయః. ౪౨. ఇన్ద్రియార్థపరిత్యక్తం యదా జాతం
మనశ్శుచి, తదా తస్య మఖస్యాసౌ ప్రభవేదధికారవాన్. ౪౩. తదాసౌ మండ
పం కృత్వా బహుయోజనవిస్తృతమ్, స్తమ్భైశ్చ విపులైశ్శ్లక్ష్ణైర్యజ్ఞీయ ద్రుమ
సమ్భవైః. ౪౪. వేదీఞ్చ వితతాం తత్ర మనసా పరికల్పయేత్, అగ్నయో౽పి తథా
స్థాప్యా విధివన్మనసా కిల. ౪౫. బ్రాహ్మణానాఞ్చ వరణం తథైవ ప్రతిపాద్యచ, బ్రహ్మా
ధ్వర్యుస్తథాహోతా ప్రదాతా విధిపూర్వకమ్. ౪౬. ఉద్గాతాప్రతిహర్తా చ
సభ్యాశ్చాన్యే యథావిధి, పూజనీయాః ప్రయత్నేన మనసైవ ద్విజోత్తమాః. ౪౭
ప్రాణో౽పాన స్తథా వ్యానస్సమానోదానఏవ చ. పావకా పఞ్చఏవైతే స్థాప్యా
వేద్యాం విధానతః. ౪౮. గార్హపత్య స్తదాప్రాణో౽పానశ్చాహవనీయకః, దక్షిణా
గ్నిస్తథావ్యానస్సమానశ్చావసథ్యకః. ౪౯. సభ్యో దానస్స్మృతా హ్యేతే పావ
కాః పరమోత్కటాః, ద్రవ్యఞ్చ మనసా భావ్యం నిర్గుణంపరమంశుభమ్. ౫౦. మన
ఏవ తదా హోతా యజమానస్తథైవ తత్, యజ్ఞాధిదేవతా బ్రహ్మ నిర్గుణఞ్చ
సనాతనమ్. ౫౧. ఫలదా నిర్గుణా శక్తిస్సదా నిర్వేదదా శివా, బ్రహ్మవిద్యాఖిలా

తాత్పర్యమ్. ౩౬—౩౮. తత్ర సాత్త్వికదేవీమఖో౽పి బాహ్యాభ్యంతరభేదేన ద్వివిధః. బాహ్యస్తు వైదికమంత్రాదిపూర్వోక్తసాత్త్వికసాధననిర్వృత్తో గృహస్థానాం స్వకల్యాణార్థినామాభ్యంతరస్తు మోక్షకామినామిత్యాహ— మునీనామితి. ౩౯. మానసమంబాయజ్ఞం స్తౌతి— అన్యేష్వితి. ౪౦—౪౧. మానసాంబాయజ్ఞస్యాధికారిణమాహ— ప్రథమం త్వితి. ౪౨—౪౩. మండపం మానసమ్. ౪౪—౪౫. తథైవమానసమేవ. ౪౬-౪౭. వాయుష్వేవాగ్నిభావనా కార్యేత్యాహ- పావకా ఇతి. ౪౮—౪౯. ఉదానః సభ్యః ఆర్షః ఉకారలోపః. నిర్గుణం దోషరహితమిత్యర్థః. ౫౦. మన ఏవేతి. సంకల్పవికల్పాత్మకమిత్యర్థః. తథైవ తదితి. తదహంకారవృత్తివిశిష్టం మన ఏవ యజమాన ఇత్యర్థః. ౫౧. నిర్గుణా శక్తిరితి. సామ్యావస్థమాయారూపిణీ ఫలదాత్రీ యా శక్తిః సా

ధారా వ్యాప్య సర్వత్ర సంస్థితా. ౫౨. తదుద్దేశేన తద్ద్రవ్యం హునేత్ప్రాణాగ్ని షు ద్విజః. పశ్చాచ్చిత్తం నిరాలమ్బం కృత్వా ప్రాణానపి ప్రభో. ౫౩. కుణ్డలీముఖ మార్గేణ హునేద్బ్రహ్మణి శాశ్వతే, స్వానుభూత్యా స్వయం సాక్షాత్స్వాత్మ భూతాం మహేశ్వరీమ్. ౫౪. సమాధినైవ యోగేన ధ్యాయేచ్చేతస్య నాకులః, సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని. ౫౫. యదా పశ్యతి భూతాత్మా తదా పశ్యతి తాం శివామ్, దృష్ట్వా తాం బ్రహ్మవిద్యాయా త్సచ్చిదానన్దరూపి ణీమ్. ౫౬. తదా మాయాదికం సర్వం దగ్ధం భవతి భూమిప, ప్రారబ్ధం కర్మ మా త్రస్తు యావద్దేహాశ్చ తిష్ఠతి. ౫౭. జీవన్ముక్తస్తదా జాతో మృతో మోక్షమవా ప్నుయాత్, కృతకృత్యో భవేత్తాత యో భజేజ్జగదమ్బికామ్. ౫౮. తస్మాత్సర్వప్రయ త్నేన ధ్యేయా శ్రీభువనేశ్వరీ, శ్రోతవ్యా చైవ మన్తవ్యా గురువాక్యానుసారతః. ౫౯. రాజన్నేవం కృతో యజ్ఞో మోక్షదో నాత్ర సంశయః, అన్యే యజ్ఞాస్సకా మాస్తు ప్రభవన్తి క్షయోన్ముఖాః. ౬౦. అగ్నిష్టోమేన విధివత్స్వర్గకామో యజేదితి, వేదానుశాసనం చైతత్ప్రవదన్తి మనీషిణః. ౬౧. క్షీణే పుణ్యే మృత్యులోకం విశ

చ దేవతేత్యర్థః. తథా చ సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణీ భగవతీ దేవతేతి ఫలితమ్. తదు ద్దేశేన మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపభగవత్యుద్దేశేన ద్రవ్యం మనసా కల్పితం యత్స్యాత్తదిదం ద్రవ్య మేతావదాహుతికమేతైర్మన్త్రైరేతేష్వగ్నిషు మయా హూయత ఇతి భావనామయ ఏవహోమో భగవతీప్రీత్యర్థం కర్తవ్య ఇతి మానసిక హోమోత్తరం పశ్చాన్నిజం చిత్తం నిరాలంబం నిరాశ్ర యం నిర్విషయం కృత్వా కుండలీముఖమార్గేణ సుషుమ్నారంధ్రేణ తాన్ప్రాణాగ్నీన్ బ్రహ్మణి భగవతీపదవాచ్యే హునేద్విలాపయేత్. ౫౩. ఇత్థం ప్రాణలయే జాతే సంకల్పవికల్పావపి మనసో ఽనాయాసేన లీనౌ భవత ఏవ ప్రాణమనసోర్దుగ్ధాంబువన్మిలితత్వాత్. తదుక్తమ్.''దుగ్ధాంబువత్సం మిలితావుభౌ తౌ తుల్యక్రియౌ మానసమారుతౌ తౌ'', తత్రైకనాశాదపరస్యనాశస్తత్రైకవృత్తేరపర ప్రవృత్తిరితి. ఇత్థం.ప్రాణలయే సంకల్పవికల్పలయే చసమాధిర్భవతి.తస్మిన్ సమాధౌస్వాత్మభూతాం మహేశ్వరీంస్వాభిన్నాం భగవతీం నిర్వికల్పచేతసి ధ్యాయేత్.౫౪.ఇత్థంధ్యాయతో యదైవంజ్ఞానం భవతితదాఽఽత్మస్వరూపభగవత్యాః సాక్షాత్కారో జాత ఇతి జ్ఞేయమిత్యాహ—సర్వభూతస్థమా త్మానమితి. సర్వభూతేష్వధిష్ఠానతయా స్థితమాత్మానం యదానుభవతి సర్వభూతానిచరజ్జుసర్పవన్మయి కల్పితానీతి యదా పశ్యతి తదా భగవతీసాక్షాత్కారో జాత ఇతి బోధ్యమిత్యర్థః. ౫౫. ఇత్థమాత్మ రూపిణ్యా భగవత్యాః సాక్షాత్కారే జాతే స నరో బ్రహ్మవిద్యాయాత్. ఆత్మనో బ్రహ్మణశ్చైక త్వాత్. ౫౬. ఇత్థం యదా భగవత్యాః సాక్షాత్కారో భవతి తదా మాయావిద్యాద్యంధకార రూపసకలసంసారకారణం దగ్ధం భవతీత్యాహ—తదా మాయాదికమితి. తర్హి దేహః కథం తిష్ఠతీతి చేత్ ప్రారబ్ధకర్మశేషాదిత్యాహ— ప్రారబ్ధకర్మమాత్రం త్వితి. తస్య ముక్తేషువత్స్వేగసమాప్తిం వినా పతనాభావాత్. ౫౭. తావతా జ్ఞానేన జీవన్ముక్తః సన్మృతో మోక్షమవాప్నుయాత్. తత్రన సందేహ ఇత్యాహ— జీవన్ముక్త ఇతి. ౫౮. శ్రోతవ్యా చ సైవేత్యర్థః. ౫౯. ౬౦. క్షయోన్ముఖత్వ

న్తి చ యథామతి, తస్మాత్తు మానసశ్శ్రేష్ఠో యజ్ఞోఽప్యక్షయపదప్రదః. ౬౨. న రాజ్ఞా
సాధితుం యోగ్యో మఖోఽసౌ జయమిచ్ఛతా, తామసస్తు కృతః పూర్వం సర్వ
యజ్ఞస్త్వయాధునా ౬౩. వైరం నిర్వాహితం రాజంస్తక్షకస్య దురాత్మనః, యత్కృ
తే నిహతాస్సర్పాస్త్వయాగ్నౌ కోటిశః పరే. ౬౪. దేవీయజ్ఞం కురుష్వాద్య
వితతం విధిపూర్వకమ్, విష్ణునా యః కృతః పూర్వం సృష్ట్యాదౌ నృపసత్తమ. ౬౫.
తథా త్వం కురు రాజేన్ద్ర విధిస్తే ప్రబ్రవీమ్యహమ్, బ్రాహ్మణాస్సన్తి రాజేన్ద్ర
విధిజ్ఞా వేదవిత్తమాః. ౬౬. దేవీ బీజవిధానజ్ఞా మన్త్రమార్గవిచక్షణాః, యాజ
కాస్తే భవిష్యన్తి యజమానస్త్వమేవ హి. ౬౭. కృత్వా యజ్ఞం విధానేన దత్వా
పుణ్యం మఖార్జితమ్, సముద్ధర మహారాజ పితరం దుర్గతిం గతమ్. ౬౮. విప్రావ
మానజం పాపం దుర్ఘటం నరకప్రదమ్, తథైవ శాపజో దోషః ప్రాప్తః పిత్రా తవా
నఘ. ౬౯. తథా దుర్మరణం ప్రాప్తం సర్పదంశేన భూభుజా, అన్తరాళే తథా
మృత్యుర్న భూమౌ కుశసంస్తరే. ౭౦. న సంగ్రామే న గఙ్గాయాం స్నానదానవివ
ర్జితమ్, మరణం తే పితుస్తత్ర సౌధే జాతం కురూద్వహ. ౭౧. కపూణాని చ
సర్వాణి నరకస్య నృపోత్తమ, తత్రైకం కారణం తస్య న జాతం చాతిదుర్లభమ్.
౭౨. యత్ర యత్ర స్థితః ప్రాణీ జ్ఞాత్వా కాలం సమాగతమ్, సాధనానామభావేఽపి
హ్యవశశ్చాతిసఙ్కటే. ౭౩. యదా నిర్వేదమాయాతి మనసా నిర్మలేన వై, పఞ్చ
భూతాత్మకో దేహో మమ కిఞ్చాత్ర దుఃఖదమ్. ౭౪. పతత్వద్య యథాకామం
ముక్తోఽహం నిర్గుణోఽవ్యయః, నాశాత్మకాని తత్వాని తత్ర కా పరివేదనా. ౭౫.
బ్రహ్మైవాహం న సంసారీ సదా ముక్తస్సనాతనః, దేహేన మమ సమ్బన్ధః కర్మణా
ప్రతిపాదితః. ౭౬. తాని సర్వాణి భుక్తాని శుభాని చేతరాణి చ, మనుష్యదేహ
యోగేన సుఖదుఃఖానుసాధనాత్. ౭౭. విముక్తోఽతిభయా ద్ఘోరాదస్మాత్సంసార
సంకటాత్, ఇత్యేవం చిన్త్యమానస్తు స్నానదానవివర్జితః. ౭౮. మరణం చేదవా
ప్నోతి సముచ్ఛేద్యజన్మదుఃఖతః, ఏషా కాష్ఠా పరా ప్రోక్తా యోగినామపి దుర్లభా.
౭౯. పితా తే నృపశార్దూల శ్రుత్వా శాపం ద్విజోదితమ్, దేహే మమ త్వం
కృతవాన్న నిర్వేదమవాప్తవాన్. ౮౦. నీరోగో మమ దేహోఽయం రాజ్యం ని

మేవాహ— అగ్నిష్టోమేనేతి. ౬౧—౬౬. దేవీబీజం మాయాబీజం తద్విధానజ్ఞాః. ౬౭—౭౧.
కపూణాని కుత్సితాని. ఇమాని సర్వాణి దుష్టసాధనాని సంతి చేత్సంతు యద్యేకం సాధనం స్యాత్త
ర్హి మనుష్యో ముక్త ఏవ తదపి సాధనం తస్య న జాతమితి ప్రాహ—తత్రైకం కారణమితి. ౭౨.
కిం తన్మోక్షకారణం! తదాహ యత్ర యత్ర స్థిత ఇతి. యత్ర కుత్రాపి స్థిత ఇత్యర్థః. ౭౩. మమ
కిం చాత్ర దుఃఖదమితి. దేహాతిరిక్తోఽహమస్మి. మమ దుఃఖదం కిమత్రాస్తి న కిమపీత్యర్థః. ౭౪—

హతకణ్టకమ్, కథంజీవామ్యహం కామం యన్త్రజ్ఞా నానయన్తు వై. ౪౧. ఔషధం మణిమన్త్రే చ యన్త్రం పరమకం తథా, ఆరోహణం తథా సౌధే కృతవాన్ప్రతి సద్ధా. ౪౨. న స్నానం న కృతం దానం న దేవ్యాః స్మరణం కృతమ్, న భూమౌ శయనఞ్చైవ నైవం మత్వా పరన్తథా. ౪౩. మగ్నో మోహార్ణవే ఘోరే మృతస్సౌధేఽహినాహతః, కృత్వా పాపం కలేరోగాత్ప్రాప్తః సుస్వావమానజమ్. ౪౪. అవశ్యమేవ నరకస్తత్ర రాచరణైర్భవేత్, తస్మాత్త్వం పితరం పాపాత్సముద్ధర నృపోత్తమ. ౪౫. సూత ఉవాచ—ఇతి శ్రుత్వా వచస్తస్య వ్యాసస్యామితతేజసః, సాశ్రుకణ్ఠోఽతి దుఃఖార్తో బభూవ జనమేజయః. ౪౬. ధిగిదం జీవితం మేఽద్య పితా మే నరకే స్థితః, తత్కరోమి యథైవాస్య స్వర్గే యాత్యద్య నానుతః. ౪౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

—— విష్ణుకృతదేవీయజ్ఞః. ——

రాజోవాచ.—హరిణా తు కథం యజ్ఞః కృతః పూర్వం పితామహ, జగత్కారణరూపేణ విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా. ౧. కే సహాయాస్తుతత్రాసన్బ్రాహ్మణాః కే మహామతే, ఋత్విజో వేదతత్త్వజ్ఞాస్తన్మే బ్రూహి పరంతప. ౨. పశ్చాత్కరోమ్యహం యజ్ఞం విధివదృష్టేన కర్మణా, శ్రుత్వా విష్ణుకృతం యాగమమ్బికాయాః సమాహితః. ౩. వ్యాస ఉవాచ—రాజంఛృణు మహాభాగ విస్తరం పరమాద్భుతమ్, యథా భగవతా యజ్ఞః కృతశ్చ విధిపూర్వకః. ౪. విసర్జితా యదా దేవ్యా దత్త్వా శక్తీశ్చ తాస్త్రయః. కాజేశాః పురుషా జాతా విమానవరమాస్థితాః. ౫. ప్రాప్తా మహార్ణవం ఘోరం త్రయస్తే విబుధోత్తమాః, చక్రుః స్థానాని వాసార్థం సముత్పాద్య ధరాం స్థితాః. ౬. ఆధారశక్తిరచలాముక్తా దేవ్యా స్వయన్తతః, తథా ధారా స్థితా జాతా ధరా మేదసమన్వితా. ౭. మధుకైటభయోర్మేదస్సంయోగాన్మేదినీ స్మృతా, ధారణాచ్చ ధరా ప్రోక్తా పృథ్వీ విస్తారయోగతః. ౮. మహీ చాపి మహీయస్త్వాద్ధృతా సా శేషమస్తకే, గిరయశ్చ కృతాస్సర్వే ధారణార్థం ప్రవిస్తరాః. ౯. లోహకీలం యథా కాష్ఠే తథా తే గిరయఃకృతాః, మహీధరా మహారాజ ప్రోచ్యన్తే విబుధైర్జనైః. ౧౦. జాతరూప

౩౯. నిర్వేదం వైరాగ్యమ్. ౪౦—౪౨. నైవం ప్రారబ్ధం ముఖ్యం మత్వా వైరాగ్యమాస్థాయ న స్థిత ఇత్యర్థః. ౪౩. అహినా సర్పేణ. ౪౪—౪౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైరష్టపంచాశత్పద్యైరంబికామఖః, విష్ణునా చ కృత స్స్వార్థమితి సమ్యగిహోచ్యతే.

పూర్వాధ్యాయాంతే విష్ణునా దేవీమఖః కృత ఇతి శ్రుత్వా పరమభాగవతో జనమేజయః పృచ్ఛతి—హరిణా త్వితి. పితామహ హే పూర్వజ వ్యాస! ౧—౪. కదా యజ్ఞః కృత ఇత్యాశంకాం నివర్తయన్ప్రథమం తత్సమయమాహ—విసర్జితా ఇతి. యదా మణిద్వీపాధివాసిన్యా భువనేశ్వర్యా శక్తీర్దత్త్వా తే త్రయో బ్రహ్మాదయో అవిసర్జితాస్తదనంతరం తే త్రయో యువతీభావం విహాయ

మహామేరుర్బహుయోజనవిస్తరః, కృతో మణిమయైశ్శృఙ్గైశ్శోభితః పరమాద్భు
తః. ౧౧. మరీచిర్నారదోఽత్రిశ్చ పులస్త్యః పులహః క్రతుః, దక్షో వసిష్ఠ ఇత్యే
తే బ్రహ్మణః ప్రథితాస్సుతాః. ౧౨. మరీచేః కశ్యపో జాతో దక్షకన్యాస్త్రయో
దశ, తాభ్యో దేవాశ్చ దైత్యాశ్చ సముత్పన్నా హ్యనేకశః. ౧౩. తతస్తు కాశ్యపీ
సృష్టిః ప్రవృత్తా చాతివిస్తరా, మనుష్యపశుసర్పాదిజాతిభేదైరనేకధా. ౧౪. బ్ర
హ్మణశ్చార్ధదేహాత్తు మనుస్స్వాయమ్భువోఽభవత్, శతరూపా తథా నారీ సంజా
తా వామభాగతః. ౧౫. ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ సుతౌ తస్య బభూవతుః,
తిస్రః కన్యా వరారోహా హ్యభవన్నతిసున్దరాః. ౧౬. ఏవం సృష్టిం సముత్పాద్య
భగవాన్కమలోద్భవః, చకార బ్రహ్మలోకఞ్చ మేరుశృఙ్గే మనోహరమ్. ౧౭.
వైకుణ్ఠం భగవాన్విష్ణూ రమారమణముత్తమమ్, క్రీడాస్థానం సురమ్యఞ్చ సర్వ
లోకోపరిస్థితమ్. ౧౮. శివోఽపి పరమం స్థానం కైలాసాఖ్యం చకార హ, సమాసా
ద్య భూతగణం విజహార యథారుచి. ౧౯. స్వర్గస్త్రివిష్టపో మేరుశిఖరే పరికల్పితః,
తచ్చ స్థానం సురేన్ద్రస్య నానారత్నవిరాజితమ్. ౨౦. సముద్రమథనాత్ప్రాప్తః
పారిజాతస్తరూత్తమః, చతుర్దన్తస్తథా నాగః కామధేనుశ్చ కామదా. ౨౧.
ఉచ్చైశ్శ్రవాస్తథాశ్వో వై రమ్భాద్యప్సరసస్తథా, ఇన్ద్రేణోపాత్తమఖిలం
జాతం వై స్వర్గభూషణమ్. ౨౨. ధన్వన్తరిశ్చన్ద్రమాశ్చ సాగరాచ్చ సముద్భవౌ,
స్వర్గే స్థితౌ విరాజేతే దేవా బహుగణైర్వృతాః. ౨౩. ఏవం సృష్టిస్సముత్పన్నా
త్రివిధా నృపసత్తమ, దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదిభేదైర్బహువిధకల్పితా. ౨౪. అణ్డజాస్స్వే
దజాశ్చైవ చోద్భిజ్జాశ్చ జరాయుజాః, చతుర్భేదైస్సముత్పన్నా జీవాః కర్మయు
తాః కిల. ౨౫. ఏవం సృష్టిం సమాసాద్య బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః, విహారం స్వేషు స్థా
నేషు చక్రుస్సర్వే యథేప్సితమ్. ౨౬. ఏవం ప్రవర్తితే సర్గే భగవాన్ప్రభురచ్యుతః,
మహాలక్ష్మ్యా సమం తత్ర చిక్రీడ భువనే స్వకే. ౨౭. ఏకస్మిన్సమయే విష్ణుర్వైకుణ్ఠే
సంస్థితః పురా, సుధాసిన్ధుస్థితం ద్వీపం సస్మార మణిమణ్డితమ్. ౨౮. యత్ర దృష్టా

పురుషా జాతాః. తదనంతరమితి సర్వత్ర యోజ్యమ్. ౧౧—౧౨. దక్షకన్యాస్త్రయోదశ కశ్యపస్య స్త్రీ
యస్తాభ్యో దేవా దైత్యాశ్చోత్పన్నాః. ౧౩—౧౫. అతిసుందరాః కన్యాః. ౧౬—౧౭. రమా
రమణం రమాక్రీడాస్థానం వైకుంఠమ్. ౧౮—౨౭. ఇత్థమేతావత్పర్యంతం బ్రహ్మవిష్ణురుద్రా న స్వ
తంత్రాః కింతు పరశక్త్యధీనాః పరాశక్తేరుత్పన్నత్వాన్మృత్యుధర్మాణస్తాపత్రయయుక్తాః. పాంచభౌ
తికదేహవంతో యావత్కల్పపర్యంతమాయుష్యవంతో వైకుంఠం బ్రహ్మలోకకైలాసవాసిన ఇ
ప్రథమాధ్యాయోక్తప్రశ్నస్యోత్తరముక్తం భవతి బ్రహ్మాండోత్పత్తికథనేన చ తత్ప్రశ్నస్యాప్యుత్తరం
నిరూపితమ్. అంబాయజ్ఞవిషయప్రశ్నస్యోత్తరం కించిత్పూర్వం దత్తమగ్రే చ దాస్యతీతి బోధ్యమ్

మహామాయా మన్త్రశ్చాపి తతశ్శుభః, స్మృత్వా తాం పరమాం శక్తిం స్త్రీభావం
గమితో యయా. ౨౯. యజ్ఞం కర్తుం మనశ్చక్రే అమ్బికాయాం సమాహితః, ఉత్తీర్య
భువనాత్తస్మాత్సమాహూయ మహేశ్వరమ్. ౩౦. బ్రహ్మాణం వరుణం శక్రం కుబే
రం పావకం యమమ్, వసిష్ఠం కశ్యపం దక్షం వామదేవం బృహస్పతిమ్.
౩౧. సంభారం కల్పయామాస యజ్ఞార్థం చాతివిస్తరమ్, మహావిభవసంయుక్తం సా
త్త్వికఞ్చ మనోహరమ్. ౩౨. మణ్డపం వితతం తత్ర కారయామాస శిల్పిభిః, ఋత్వి
జో వరయామాస సప్తవింశతి సువ్రతాన్. ౩౩. చితిం చ కారయామాస వేది
శ్చైవ సుపుష్కలాః, ప్రజేపుర్బ్రాహ్మణా మన్త్రాన్దేవ్యా బీజసమన్వితాన్. ౩౪.
జుహువుస్తే హవిః కామం విధివత్పరికల్పితే, కృతే తు వితతే హోమే వాగువా
చాశరీరిణీ. ౩౫. విష్ణుం తదా సమాభాష్య సుస్వరా మధురాక్షరా, విష్ణో త్వం
భవ దేవానాం హరే శ్రేష్ఠతమస్సదా. ౩౬. మాన్యశ్చ పూజనీయశ్చ సమర్థశ్చ
సురేష్వపి, సర్వే త్వామర్చయిష్యన్తి బ్రహ్మాద్యాశ్చ సవాసవాః. ౩౭. ప్రభవిష్య
న్తి భో భక్త్యా మానవా భువి సర్వతః, వరదస్త్వఞ్చ సర్వేషాం భవితా మానవే
షు వై. ౩౮. కామదస్సర్వదేవానాం పరమః పరమేశ్వరః, సర్వయజ్ఞేషు ముఖ్యస్త్వం
పూజ్యస్సర్వైశ్చ యాజ్ఞికైః ౩౯. త్వాం జనాః పూజయిష్యన్తి వరదస్త్వం భవి
ష్యసి, శ్రయిష్యన్తి దేవాస్త్వాం దానవైరతిపీడితాః. ౪౦. శరణస్త్వఞ్చ సర్వేషాం
భవితా పురుషోత్తమ, పురాణేషు చ సర్వేషు వేదేషు వితతేషు చ. ౪౧. త్వం వై
పూజ్యతమః కామం కీర్తిస్తవ భవిష్యతి, యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భూ
తలే. ౪౨. తదాంశేనావతీర్యాశు కర్తవ్యం ధర్మరక్షణమ్, అవతారాస్సువిఖ్యాతాః
పృథివ్యాం తవ భాగశః. ౪౩. భవిష్యన్తి ధరాయాం వై మాననీయా మహాత్మనామ్.
అవతారేషు సర్వేషు నానాయోనిషు మాధవ. ౪౪. విఖ్యాతస్సర్వలోకేషు భవితా
మధుసూదన, అవతారేషు సర్వేషు శక్తిస్తే సహచారిణీ. ౪౫. భవిష్యతి మమాంశేన

ఏతావత్పర్యన్తం పూర్వం జాతే కథితే సత్యనన్తరం జాతం వృత్తమాహ—ఏకస్మిన్సమయ ఇతి ౨౮—33. దేవ్యా బీజం మాయాబీజం "హృల్లేఖాశక్తిదేవ్యాఖ్యా" ఇతి మన్త్రకోశాత్. "మాయా బీజస్య నామాని మాలినీ శివవల్లరీ, వాతావర్తిః కలా వాణీ బీజం శక్తిశ్చ కుండలీ"తి మన్త్రకోశాచ్చ. తేన సమన్వితాన్. 34. జుహువురితి. తే బ్రాహ్మణా విధివత్పరికల్పితే వహ్నౌ యథేష్టం హవిరష్టద్రవ్యరూపం జుహువుః కోటిహోమాదికం చక్రురిత్యర్థః. తదుక్తం భువనేశ్వరీసంహితాయామ్—"అశ్వత్థోదుంబరప్లక్షన్యగ్రోధసమిధస్తిలాః, సిద్ధార్థపాయసాజ్యాని ద్రవ్యాణ్యష్టౌ విదుర్బుధాః. యథేష్టసంఖ్యాహుతిరేకైకద్రవ్యేణ యథావిభాగం కృత్వా కర్తవ్యా ద్రవ్యన్యూనతాయామంతిమద్రవ్యావృత్తిరాధిక్యే అంతిమద్రవ్యాహుతిద్వయం త్రయం వా ఏకీకృత్యైకైకమన్త్రేణ హోమః. 35—36. ప్రభవిష్యన్తీతి. త్వయీతి శేషః. భక్త్యా తత్సహితా మానవా ఇత్య

సర్వకార్య ప్రసాధినీ, వారాహీ నారసింహీచ నానాభేదైరనేకథా. ౪౮. నానాయుధాశ్శుభాకారా స్సర్వాభరణమణ్డితాః, తాభిర్యుక్తస్సదా విష్ణో సురకార్యాణి మాధవ. ౪౯. సాధయిష్యసి తత్సర్వం మద్దత్తవరదానతః, తాస్త్వయా నావమన్తవ్యా స్సర్వదా గర్వలేశతః. ౫౦. పూజనీయాః ప్రయత్నేన మాననీయాశ్చ సర్వథా, నూనం తా భారతే ఖణ్డే శక్తయస్సర్వకామదాః. ౫౧. స్థాపయిష్యన్తి మనుష్యాణాం పూజితాః ప్రతిమాసుచ, తాసాం తవ చ దేవేశ కీర్తిస్స్యాదఖిలేష్వపి. ౫౨. ద్వీపేషు సప్తస్వపి చ విఖ్యాతా భువి మణ్డలే, తాశ్చ త్వాం వై మహాభాగ మానవా భువిమండలే. ౫౩. అర్చయిష్యన్తి వాఞ్ఛార్థం సకామాస్సతతం హరే, అర్చాసు చోపహారైశ్చ నానాభావసమన్వితాః. ౫౪. పూజయిష్యన్తి వేదోక్తైర్మన్త్రైర్నామజపైస్తథా, మహిమా తవ భూర్లోకే స్వర్గే చ మధుసూదన. ౫౫. పూజనాద్దేవదేవేశ వృద్ధిమేష్యతి మానవైః, వ్యాసఉవాచ.— ఇతి దత్త్వావరం వాణీవిరరామ ఖసమ్భవా. ౫౬. భగవానపి ప్రీతాత్మా హ్యభవచ్ఛ్రవణాదివ, సమాప్య విధివద్యజ్ఞం భగవాన్హరిరీశ్వరః. ౫౭. విసర్జయిత్వా తాన్దేవాన్బ్రహ్మపుత్రాన్మునీనథ. జగామానుచరైస్సార్ధం వైకుంఠం గరుడధ్వజః. ౫౮. స్వానిస్వాని చధిష్ణ్యాని పునస్సర్వేసురాస్తతః, మునయో విస్మితావాక్యం కుర్వన్తస్తేపరస్పరమ్ ౫౯. యయుః ప్రముదితాః కామం స్వాశ్రమాన్పావనానథ. ౬౦. శ్రుత్వా వాణీం పరమ విశదాం వ్యోమజాం శ్రోత్రరమ్యాం సర్వేషాం వై ప్రకృతివిషయే భక్తిభావశ్చ జాతః, చక్రుస్సర్వే ద్విజమునిగణాః పూజనం భక్తియుక్తాస్తస్యాః కామం నిఖిలఫలదం చాగమోక్తం మునీన్ద్రాః. ౬౧.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

ధ్రువసింధూపాఖ్యానమ్.

జనమేజయఉవాచ:—శ్రుతో వై హరిణా క్లృప్తో యజ్ఞో విస్తరతో ద్విజ, మహిమానం తథామ్బాయా వద విస్తరతో మమ. ౧. శ్రుత్వా దేవ్యాశ్చరిత్రం వై కుర్వే మఖమనుత్తమమ్, ప్రసాదాత్తవ విప్రేన్ద్ర భవిష్యామి చ పావనః. ౨.

న్వయః. ౩౮—౪౨. అత ఏవ దేవీప్రసాదాద్విష్ణోరధికా లోకే ప్రసిద్ధిః. ౪౩—౫౨. మహిమేతి. ఏవం తవ మహిమా భవిష్యతీత్యర్థః. ౫౩. ఖసంభవా ఆకాశజన్యా. ౫౪—౫౮. ప్రకృతివిషయే మూలప్రకృతౌ. తస్యాః ప్రకృతేః భువనేశ్వర్యాః. ౫౯.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

త్రిపంచాశత్పద్యకైస్తు రాజప్రశ్నోత్తరం తతః, వైభవం ప్రోచ్యతే సమ్యగ్యథావద్భువనేశితుః. విష్ణుకృతమంబాయజ్ఞం శ్రుత్వా పునర్భగవతీమహిమ్నో బుభుత్సుర్జనమేజయః పృచ్ఛతి—

వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి దేవ్యాశ్చరితముత్తమమ్, ఇతిహాసం
పురాణంచ కథయామి సువిస్తరమ్ ౩. కోసలేషు నృపశ్రేష్ఠ స్సూర్యవంశసము
ద్భవః, పుణ్యపుత్రో మహాతేజా ధ్రువసన్ధిరితిశ్రుతః. ౪. ధర్మాత్మా సత్యసన్ధశ్చ వర్ణా
శ్రమహితే రతః, అయోధ్యాయాంసమృద్ధాయాం రాజ్యం చక్రే శుచివ్రతః. ౫.
బ్రాహ్మణాః క్షత్త్రియా వైశ్యా శ్శూద్రాశ్చాన్యే తథా ద్విజాః, స్వాం స్వాం వృత్తిం
సమాస్థాయ తద్రాజ్యే ధర్మతోఽభవన్. ౬. న చోరాః పిశునా ధూర్తా స్తస్య
రాజ్యే చ కుత్రచిత్, దమ్భాః కృతఘ్నా మూర్ఖాశ్చ వసన్తి కిల మానవాః. ౭.
ఏవం వై వర్తమానస్య నృపస్య నృపసత్తమ, ద్వేపత్న్యౌ రూపసంపన్నే హ్యాసతుః
కామ భోగదే. ౮. మనోరమా ధర్మపత్నీ సురూపాతివిచక్షణా, లీలావతీ ద్వితీ
యా చ సాపి రూపగుణాన్వితా. ౯. విజహార సపత్నీభ్యాం గృహోపవనేషు
చ, క్రీడా గిరౌ దీర్ఘికాసు సౌధేషు వివిధేషు చ. ౧౦. మనోరమా శుభే కా
లేసుషువే పుత్రముత్తమమ్, సుదర్శనాభిధం పుత్రం రాజ్యలక్షణసంయుతమ్.౧౧
లీలావత్యపి తత్పత్నీ మాసేనైకేన భామినీ, సుషువే సున్దరం పుత్రం శుభే పక్షే
దినే తథా. ౧౨. చకార నృపతిస్తత్ర జాతకర్మాదికం ద్వయోః, దదౌ దానాని
విప్రేభ్యః పుత్రజన్మప్రమోదితః. ౧౩. ప్రీతిం తయోస్సమాం రాజా చకార సుత
యోర్నృప, నృపశ్చకార సౌహార్దేష్వన్తరం న కదాచన. ౧౪. చూడాకర్మత
యోశ్చక్రే విధినా నృపసత్తమః, యథా విభవమేవాసౌ ప్రీతియుక్తః పరన్తపః.
౧౫. కృతచూడౌ సుతౌ కామం జహ్రాతుర్నృపతేర్మనః, క్రీడమానావుభౌ కాన్తౌ
లోకానామనురఞ్జకౌ. ౧౬. తయోస్సుదర్శనో జ్యేష్ఠో లీలావత్యాస్సుతశ్శుభః,
శత్రుజిత్సంజ్ఞకః కామం చాటువాక్యో బభూవహ.౧౭. నృపతేః ప్రీతిజనకో మఞ్జు
వాక్చారుదర్శనః, ప్రజానాం వల్లభస్సోఽభూత్తథా మన్త్రిజనస్య వై.౧౮.యథా
తస్మిన్నృపః ప్రీతిం చకార గుణయోగతః,మన్దభాగ్యాన్మన్దభావో న తథా వై సుద
ర్శనే. ౧౯. ఏవం గచ్ఛతి కాలే తుధ్రువసన్ధిర్నృపోత్తమః, జగామవనమధ్యేఽసౌ
మృగయాభిరతస్సదా. ౨౦. నిఘ్నన్మృగా న్రురూన్ శమ్బాన్సూకరా న్గవయాన్ఛ
శాన్. మహిషా న్ఖరభాన్ఖడ్గాంశ్చిక్రీడ నృపతి ర్వనే. ౨౧. క్రీడమానే నృపే తత్ర
వనేఘోరేఽతిదారుణే, ఉదతిష్ఠన్నికుంజాత్తు సింహః పరమకోపనః. ౨౨. రాజ్ఞాశి
లీముఖేనాదౌ విద్ధః క్రోధవశఙ్గతః,దృష్ట్వాగ్రే నృపతిం సింహో ననాద మేఘనిస్వ

శ్రుత ఇతి. ౧—౫. ధర్మతో ధర్మేణ యుక్తా అభవన్నిత్యర్థః. ౬—౧౮. మన్దభాగ్యాదితి. సుద
ర్శనస్య మన్దభాగ్యాత్తస్మిన్ సుదర్శనే మన్దభావో న్నృపతిర్యథా శత్రుజితి ప్రీతిం చకార తథా
సుదర్శనే ప్రీతిం న చకారేత్యర్థః.౧౯—౨౦.కంబూనితి."కంబూ శంఖే స్త్రియాం పుంసి శంబూ

నః. ౨౩. కృత్వా చోర్ధ్వం సలాఙ్గూలం ప్రసారితబృహత్సటః, హన్తుం నృపతిమాకాశాదుత్పపాతాఽతికోపనః. ౨౪. నృపతిస్తరసా వీక్ష్య దధారాసిం కరే తదా, వామే చర్మ సమాదాయ స్థితస్సింహ ఇవాపరః. ౨౫. సేవకా నృపతేర్యే చ సర్వే తేఽపి బాణాన్పృథక్పృథక్, అముఞ్చన్కుపితాః కామం సింహోపరి రుషాన్వితాః. ౨౬. హాహాకారో మహానాసీత్సమ్ప్రహారశ్చ దారుణః, ఉత్పపాత తతస్సింహో నృపస్యోపరి దారుణః. ౨౭. తమ్పతన్తం సమాలోక్య ఖడ్గేనాభ్యహనన్నృపః, సోఽపి క్రూరైర్నఖాగ్రైశ్చ తత్రాగత్య విదారితః. ౨౮. స నఖై రాహతో రాజా పపాత చ మమార వై, చుక్రుశుస్సైనికాస్తేతు నిజఘ్నుర్విశిఖైస్తదా. ౨౯. మృతస్సింహోఽపి తత్రైవ భూపతిశ్చ తథా మృతః, సైనికైర్మన్త్రిముఖ్యాశ్చ తత్రాగత్య నివేదితాః. ౩౦. పరలోకగతం భూపం శ్రుత్వా తే మన్త్రిసత్తమాః, సంస్కారం కారయామాసుర్గత్వా తత్ర వనాన్తికే. ౩౧. పరలోకక్రియాం సర్వాం వసిష్ఠో విధిపూర్వకమ్, కారయామాస తత్రైవ పరలోకసుఖావహామ్. ౩౨. ప్రజాః ప్రకృతయశ్చైవ వసిష్ఠశ్చ మహామునిః, సుదర్శనం నృపం కర్తుం మన్త్రం చక్రుః పరస్పరమ్. ౩౩. ధర్మపత్నీసుతశ్శాన్తః పురుషశ్చ సులక్షణః, అయం నృపాసనార్హశ్చ హ్యబ్రువన్మన్త్రిసత్తమాః. ౩౪. వసిష్ఠోఽపి తథైవాహ యోగ్యోఽయం నృపతేస్సుతః, బాలోఽపి ధర్మవాన్రాజా నృపాసనమిహార్హతి. ౩౫. కృతే మన్త్రే మన్త్రివృద్ధైర్యుధాజిన్నామ పార్థివః, తత్రాజగామ తరసా శ్రుత్వా తూజ్జయినీపతిః. ౩౬. మృతం జామాతరం శ్రుత్వా లీలావత్యాః పితా తదా, తత్రాజగామ త్వరితో దౌహిత్రప్రియకామ్యయా. ౩౭. వీరసేనస్తథా యాతస్సుదర్శనహితేచ్ఛయా, కళిఙ్గాధిపతిశ్చైవ మనోరమాపితా నృపః. ౩౮. ఉభౌ తౌ సైన్యసంయుక్తౌ నృపౌ సాధ్వససంస్థితౌ, చక్రతుర్మన్త్రిముఖ్యైస్తైర్మన్త్రం రాజ్యస్య కారణాత్. ౩౯. యుధాజిత్తు తథాఽపృచ్ఛత్ జ్యేష్ఠః కః సుతయోర్ద్వయోః, రాజ్యం ప్రాప్నోతి జ్యేష్ఠో వై న కనీయాన్కదాచన. ౪౦. వీరసేనోఽపి తత్రాహ ధర్మపత్నీసుతః కిల, రాజ్యార్హస్స యథా రాజన్శాస్త్రజ్ఞేభ్యో మయా శ్రుతమ్. ౪౧. యుధాజిత్పునరాహేదం జ్యేష్ఠోఽయఞ్చ యథా గుణైః, రాజలక్షణసంయుక్తో న తథాయం సుదర్శనః. ౪౨. వివాదోఽత్ర సుసమ్పన్నో నృపయోస్తత్ర లబ్ధయోః, కస్సన్దేహమపాకర్తుం క్షమస్స్యాదితి సఙ్కటే. ౪౩. యుధాజిన్మన్త్రిణః ప్రాహ యూయం స్వార్థ

కేవలయో గజ" ఇతి మేదినీకోశాద్గజానిత్యర్థః. ౨౧—౨౭. సోఽపి రాజాపి తత్రాగత్య సింహేనేతి శేషః. ౨౮—౩౮. సాధ్వససంస్థితౌ భయసంస్థితౌ భయంకరావిత్యర్థః. ౩౯. జ్యేష్ఠః క ఇతి. యద్యపి వయసా జ్యేష్ఠః సుదర్శనస్తథాపి గుణేన జ్యేష్ఠః శత్రుజిదేవ భవతీతి యుధాజితోఽభి

పరాః కిల, సుదర్శనం నృపం కృత్వా ధనం భోక్తుం కిలేచ్ఛథ. ౪౪. యుష్మాకస్తు విచారోఽయం మయాజ్ఞాత స్తథేజ్గితైః, శత్రుజిత్సబల స్తస్మాత్సమ్మతో వో నృపాసనే. ౪౫. మయి జీవతి కః కుర్యాత్కనీయాంసం నృపం కిల, త్యక్త్వా జ్యేష్ఠం గుణాఢ్యఞ్చ సేనయా చ సమన్వితమ్. ౪౬. నూనం యుద్ధం కరిష్యామి తస్మిన్నర్థే స్యమేదినీ, ధారయా చ వ్యథాభూయాద్యుష్మాకం తత్ర కా కథా. ౪౭. వీరసేనస్తు తచ్ఛ్రుత్వా యుధాజితమభాషత, బాలౌ ద్వౌ సదృశౌ ప్రోక్తౌ కో భేదోఽత్ర విచక్షణ. ౪౮. ఏవం వివదమానౌ తౌ సంస్థితౌ నృపతీ తదా, ప్రజాశ్చోభయపక్షాశ్చైవ బభూవు ర్వ్యగ్రమానసాః. ౪౯. సమాజగ్ముశ్చ సామన్తా స్స్వసైన్యాః క్లేశతత్పరాః, విగ్రహఞ్చాభికాజ్క్షన్తః పరస్పరమతన్ద్రితాః. ౫౦. నిషాదాహ్వాయయు స్తత్ర శృఙ్గబేరపురాశ్రయాః, రాజద్రవ్యముపాహర్తుం మృతం శ్రుత్వా మహీపతిమ్. ౫౧. పుత్రౌ చ బాలకౌ శ్రుత్వా విగ్రహఞ్చ పరస్పరమ్, చోరా స్తత్ర సమాజగ్ము ర్దేశదేశాన్తరాదపి. ౫౨. సమ్మర్ద స్తత్ర సంజాతః కలహే సముపస్థితే, యుధాజిద్వీరసేనశ్చ యుద్ధకామౌ బభూవతుః. ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

యుధాజిద్వీరసేనయోర్యుద్ధమ్.

వ్యాస ఉవాచ — సంయుగే చ సతి తత్ర భూపయో రాహవాయ సముపాత్త శస్త్రయోః, క్రోధలోభవశయోస్సము త్థితస్సమ్బభూవ తుముల స్తువిమర్దః. ౧. సంస్థిత స్సమరే ధృతచాపః పార్థివః పృథులబాహుయుధాజిత్, సంయుతస్స్వబలవాహనా దిక్తై రాహవాయకృతనిశ్చయో నృపః. ౨. వీరసేన ఇహ సైన్యసంయుతః క్షాత్త్రధర్మ మనుసృత్య సజ్గరే, పుత్రికాత్మజహితాయ పార్థివస్సంస్థితస్సురసతే స్సముతేజాః. ౩. సబాణవృష్టిం విససర్జ పార్థివో యుధాజితం వీక్ష్య రణే స్థితఞ్చ, గిరిం తటిత్వానివ తోయవృష్టిభిః క్రోధాన్వితస్సత్యపరాక్రమోఽసౌ. ౪. తం వీరసేనో విశిఖై శ్శిలాశితైస్స మావృణోద్దాశుగమైరజిహ్మగైః, చిచ్ఛేద బాణైశ్శిలీముఖానసౌ తేనైవ ముక్తా

ప్రాయః. ౪౦—౪౪. తస్మాత్సుదర్శనాత్సబలో ధర్మపత్నీజన్యత్వాచ్ఛత్రుజిదేవ నృపాసనే సంమతో నాన్య ఇత్యర్థః. ౪౫—౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

ఏకషష్టిశ్లోకవద్భిర్యుధాజిద్వీరసేనయోః, దౌహిత్రార్థం మహాయుద్ధమభూదితి వర్ణ్యతే. తౌ యుధాజిద్వీరసేనౌ యుద్ధకామౌ జాతౌ తదుత్తరం సంగ్రామః ప్రవృత్త ఇత్యాహ—సంయుగే చ సతీతి. ఆహవాయ యుద్ధార్థం సంగృహీతశస్త్రయోః సంగ్రామే సతి విమర్దః సంఘర్షో బభూవ. పృథులబాహుః పుష్టబాహుశ్చాసౌ యుధాజిచ్చేతి కర్మధారయః. సమరే సంస్థితః. ౨—౪. తం యుధాజితః తేనైవ యుధాజితైవ అసౌ వీరసేనః. ౫. శితం మాంసమ్. విహంగబృందైః పక్షి

నతివేగపాతినః. ౫. గజరథతురగాణాం సమ్బభూవాతియుద్ధం సురనరమునిసఙ్ఘైర్వ్య
క్షితం చాతిఘోరమ్, వితతవిహగబృన్దైరావృతం వ్యోమదేశః పిశితమశితుకామైః
కాకగృధ్రాదిభిశ్చ. ౬. తత్రాద్భుతా క్షతజసిన్ధురువాహ ఘోరా బృన్దేభ్య ఏవ గజవీరతురఙ్గ
మాణామ్, త్రాసావహా నయనమార్గగతా నరాణాం పాపాత్మనాం రవిజమార్గభవే
వ కామమ్. ౭. కీర్ణాని భిన్నపులినే నరమస్తకాని కేశావృతాని చ విభాన్తి యథై
వ సిన్ధౌ, తుమ్బీఫలాని విహితాని విహర్తుకామైర్బాలైర్యథా రవిసుతాప్రభ
వైశ్చ నూనమ్. ౮. వీరం మృతం భువిగతం పతితం రథాద్వై గృధ్రః పలార్థము
పరిభ్రమతీతి మన్యే, జీవోఽథవాసౌ నిజశరీరమవేక్ష్య కాన్తం కాఙ్క్షత్యహోఽతివివ
శోఽపి పునః ప్రవేష్టుమ్. ౯. ఆజౌ హతోఽపి నృవరస్సువిమానరూఢస్స్వర్గే స్థితాం
సురవధూం ప్రవదత్యభీష్టమ్, పశ్యాధునా మమ శరీరమిదం పృథివ్యాం బాణా
హతం నిపతితం కరభోరు కాన్తమ్. ౧౦. ఏకో హతస్తు రిపుణైవ గతోఽన్తరిక్షం
దేవాఙ్గనాం సమధిగమ్య యుతో విమానే, తావత్ప్రియా హుతవహే సుసమర్ప్య
దేహం జగ్రాహ కాన్తమబలా సబలా స్వకీయా. ౧౧. యుద్ధే మృతౌ చ సుభటౌ
దివి సఙ్గతౌ తావన్యోన్యశస్త్రనిహతౌ సహ సమ్ప్రయాతౌ, తత్రైవ జఘ్నతు
రలం పరమాహితాస్త్రావేకాప్సరోఽర్థవిహతౌ కలహాకులౌ చ. ౧౨. కశ్చిద్యువానమ
ధిగమ్య సురాఙ్గనాం వై రూపాధికాం గుణవతీం కిల భక్తియుక్తః, స్వీయాం గుణా

బృందైః ౬. క్షతజం రక్తం తస్య సిన్ధుర్నదీ ఉవాహ నిర్గతా గజవీరతురంగమాణాం బృందేభ్యః సముదాయేభ్యః కీదృశీ. రవిజః సూర్యజో యమస్తస్య లోకస్య మార్గే భవా యా వైతరణీ నదీ సా పాపాత్మనాం పాపినాం యథా నయన మార్గగతా త్రాసావహా తద్వదిత్యర్థః. ౭. కీర్ణానీతి. భిన్నం నాశితం ప్రవాహవేగేన పులినం తటం యేన తస్మిన్ప్రవాహే రక్తమయే కేశావృతాని నరమస్తకాని యోధమస్తకాని కీర్ణాని విక్షిప్తాని కథం విభాంతి యథా రవిసుతా యమునా తత్తీరప్రభవైర్విహర్తుకామైర్బాలైస్తుంబీఫలాని సింధౌ యమునాయాం విహితాని స్థాపితాని తథైవ తద్వదిత్యర్థః. ౮. వీరమితి. మృతం వీరం దృష్ట్వా తస్యోపరి గృధ్రో భ్రమతి యత్తదహమసౌ జీవో నిజశరీరం కాంతం రణే పతితం పునః ప్రవేష్టుం కాంక్షతీచ్ఛతీతి మన్యే. ౯, తస్మిన్నారాతీర్థే మృతానాం వృత్తమాహ—ఆజావితి. ఆజౌ యుద్ధే సురవధూం స్వర్వేశ్యామ్. ౧౦. తద్వదేవాన్యస్య వృత్తమాహ—ఏకో హత ఇతి. దేవాంగనాం స్వర్వేశ్యాం సమధిగమ్య ప్రాప్య తయా యుతో విమానే యావత్తిష్ఠతి తావదేవ తస్య మృతదేహస్య ప్రియా స్త్రీ హుతవహేఽగ్నౌ సతీ భూత్వా దేహం సమర్ప్య పత్యా సహ స్వదేహం దగ్ధ్వా దివ్యదేహా భూత్వా సబలా స్వకీయా తస్యైవ స్త్రీ కాంతం స్వపతిం జగ్రాహేత్యర్థః. ౧౧. తస్మిన్యుద్ధే మృతానామన్యమపి చమత్కారమాహ—యుద్ధే మృతావితి. అత్ర యౌ భటౌ పరస్పరం యుద్ధం కృత్వా దివం గతౌ తౌ తత్రాప్యేకాయాఽప్సరాః సమానపుణ్యసాధ్యా తదర్థం తత్రాపి కలహాకులౌ భూత్వా సంజఘ్నతురితి చమత్కారః. ౧౨. కశ్చి

స్వప్రియతాన్ప్రియవదంస్తదాసౌ తాం ప్రేమదామనుచకార చ యోగయుక్తః. ౧౩.
భౌమం రజోఽతివితతం దివి సంస్థితంచ రాత్రించ కారతరణిం చ సమావృణోద్యత్,
మగ్నంత దేవరుధిరామ్బునిధానకస్మాత్ప్రాదుర్బభూవ రవిరప్యతికాన్తియుక్తః.౧౪.
కశ్చిద్గతస్తు గగనం కిల దేవకన్యాం సమ్ప్రాప్య చారువదనాం కిల భక్తియుక్తామ్,నాజ్ఞీ
చకార చతురో వ్రతనాశభీతో యాస్యత్యయం మమ వృథాహ్యనుకూలశబ్దః.౧౫.
సంగ్రామే సంవృతే తత్ర యుధాజిత్పృథివీపతిః, జఘాన వీరసేనం తం బాణైస్తీవ్రై
స్సుదారుణైః ౧౬. నిహతస్స పపాతోర్వ్యాం ఛిన్నమూర్ధా మహీపతిః,
ప్రభగ్నం తద్బలం సర్వం నిర్గతఞ్చ చతుర్దిశమ్. ౧౭. మనోరమా హతం శ్రుత్వా
పితరం రణమూర్ధని, భయత్రస్తాథ సంజాతా పితుర్వైరమనుస్మరన్. ౧౮. హని
ష్యతి యుధాజిద్వై పుత్రం మమ దురాశయః, రాజ్యలోభేన పాపాత్మా సేతి
చిన్తాపరాభవత్. ౧౯. కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి పితా మే నిహతో రణే, భర్తా
చాపి మృతోఽద్యైవ పుత్రోఽయం మమ బాలకః. ౨౦. లోభోఽతీవచ పాపిష్ఠస్తేన
కో న వశీకృతః, కిం న కుర్యాత్తదావిష్టః పాపం పార్థివసత్తమః. ౨౧. పితరం మా
తరం భ్రాతౄన్గురూన్స్వజనబాన్ధవాన్, హన్తి లోభసమావిష్టో జనో నాత్ర విచా
రణా.౨౨. అభక్ష్యభక్షణం లోభాదగమ్యాగమనం తథా, కరోతి కిల తృష్ణార్తో ధర్మ
త్యాగస్తథా పునః.౨౩. న సహాయోఽస్తి మే కశ్చిన్నగరేఽత్ర మహాబలః, యదాధారే
స్థితా చాహం పాలయామి సుతం శుభమ్. ౨౪. హతే పుత్రే నృపేణాద్య కింకరిష్యా
మ్యహం పునః, న మే త్రాతాస్తి భువనే యేన వై సుస్థితా హ్యహమ్.౨౫.సాపి వైర
యుతా కామం సపత్నీ సర్వదా భవేత్,లీలావతీ న మే పుత్రే భవిష్యతి దయావతీ.
యుధాజితి సమాయాతే న మే నిస్సరణం భవేత్, జ్ఞాత్వా బాలం సుతం సోఽద్య
కారాగారం నయిష్యతి. ౨౬. శ్రూయతే హి పురేన్ద్రేణ మాతుర్గర్భగతశ్శిశుః
కృన్తితస్సప్తధా పశ్చాత్కృతాస్తే సప్త సప్తధా. ౨౭. ప్రవిశ్య చోదరం మాతుః

దితి. కశ్చిద్యువా యుద్ధే మృతః సురాంగనాం స్వాపేక్షయాఽధికగుణవతీం ప్రాప్య సా మయి గుణాభావాద్విరజ్యేతేతి భియా యథా సా స్వస్మిన్ ప్రేమదా ఽనుకూలగుణదర్శనేన భవిష్యతి తథా స్వీయాన్గుణాన్ప్రియవదన్ సన్ తాం ప్రేమదాముద్దిశ్యానుచకార తద్గుణానురూపమేవానుకరణం కృతవానిత్యర్థః. యోగయుక్తః ప్రేమయుక్తః. ౧౩. భౌమం రజ ఇతి. యద్యుద్ధసమయే సేనయోః సంమర్దాదుత్థితం భౌమం రజో దివి గతం తరణిం సూర్యం సమావృణోద్యచ్చ దివసేఽపి రాత్రిం చకార తద్రజో యుద్ధమధ్యేఽకస్మాదనాయాసేన రుధిరామ్బునిధౌ రక్తసముద్రే మగ్నం యదాభవత్తదాతికాన్తియుక్తో రవిరపి సహసా ప్రాదుర్బభూవేత్యాశ్చర్యమేవ. మహాభయంకరం యుద్ధమభూదితి తాత్పర్యమ్. ౧౪. కశ్చిదితి. అనుకూలః శబ్దః అయం బ్రష్టాచారీత్యనుకూలశబ్దో యోగ్యః శబ్దో వృథా స్యాదితి భియేత్యర్థః. ౧౫—౨౩. పాలయామి పాలయిష్యామి. ౨౪—

కరే కృత్వాల్పకం పవిమ్, ఏకోనపఞ్చాశదపి తే ఽథ సన్మరుతో దివి. ౨౯.
సపత్న్యైవ గరళం దత్తం సపత్న్యై నృపభార్యయా, గర్భనాశార్థముద్దిశ్య పురే
తద్వై మయా శ్రుతమ్. ౩౦. జాతస్తు బాలకః పశ్చాద్దేహే విషయుతః కిల,
తేనాసౌ సగరో నామ విఖ్యాతో భువి మణ్డలే. ౩౧. జీవమానోఽథ భర్తా వై కైకే
య్యా నృపభార్యయా, రామః ప్రవ్రాజితో జ్యేష్ఠో మృతో దశరథో నృపః. ౩౨.
మన్త్రిణస్త్వవశాః కామం యే మే పుత్రం సుదర్శనమ్, రాజానం కర్తుకామా వై
యుధాజిద్వశగాశ్చ తే. ౩౩. న మే భ్రాతా తథా శూరో యో మే బన్ధాత్ప్ర
మోచయేత్, మహత్కష్టఞ్చ సంప్రాప్తం మయా వై దైవయోగతః. ౩౪. ఉద్య
మస్సర్వథా కార్యస్సిద్ధిర్దైవాద్ధి జాయతే, ఉపాయం పుత్రరక్షార్థం కరోమ్యద్య
త్వరాన్వితా. ౩౫. ఇతి సంచిన్త్య సా బాలా విదల్లఞ్చాతిమానినమ్, నిపుణం సర్వ
కార్యేషు చిన్త్యం మన్త్రివరోత్తమమ్. ౩౬. సమాహూయ తమేకాన్తే ప్రోవాచ
బహుదుఃఖితా, గృహీత్వా బాలకం హస్తే రుదన్తీ దీనమానసా. ౩౭. పితా మే
నిహతస్సఙ్ఖ్యే పుత్రోఽయమ్బాలకస్తథా, యుధాజిద్బలవాన్రాజా కిం విధేయం
వదస్వ మే. ౩౮. తామువాచ విదల్లోఽసౌ నాత్ర స్థాతవ్యమేవ చ, గమిష్యామో
వనే కామం వారాణస్యాః పునః కిల. ౩౯. తత్ర మే మాతులశ్శ్రీమాన్వర్తతే బల
వత్తరః, సుబాహురితి విఖ్యాతో రక్షితా స భవిష్యతి. ౪౦. యుధాజిద్దర్శనో
త్కంఠమనసా నగరాద్బహిః, నిర్గత్య రథమారుహ్య గన్తవ్యం నాత్ర సంశయః.
౪౧ ఇత్యుక్తా తేన సా రాజ్ఞీ గత్వా లీలావతీమ్ప్రతి, ఉవాచ పితరం ద్రష్టుం
గచ్ఛామ్యద్య సులోచనే. ౪౨. ఇత్యుక్త్వా రథమారుహ్య సైరన్ధ్రీసంయుతా
తదా, విదల్లేన చ సంయుక్తా నిస్సృతా నగరాద్బహిః. ౪౩. త్రస్తా హ్యార్తాతికృ
పణా పితుశ్శోకసమాకులా, దృష్ట్వా యుధాజితం భూపం పితరం గతజీవితమ్. ౪౪.
సంస్కార్య చ త్వరాయుక్తా వేపమానా భయాకులా, దినద్వయేన సంప్రాప్తా రాజ్ఞీ
భాగీరథీతటమ్. ౪౫. నిషాదైర్లుణ్ఠితా తత్ర గృహీతం సకలం వసు, రథఞ్చాపి
గృహీత్వా తే నిర్గతా దస్యవశ్శఠాః. ౪౬. రుదన్తీ సుతమాదాయ చారువస్త్రా

---

౨౭. ఏవమనర్థాః పూర్వం బహవో జాతా ఇత్యాహ—శ్రూయతే హీతి. ౨౮. అల్పకమల్పం పవిం వజ్రమ్. ౨౯. కథాంతరమాహ—సపత్న్యై ఇతి. గర్భనాశార్థం గర్భనాశరూపమర్థముద్దిశ్యేత్యర్థః. ౩౦—౩౨. అవశాః న స్వాధీనాః. ౩౩—౩౮. వారాణస్యా వనే ఇత్యన్వయః. ౩౯. ౪౦. నగరాన్నిర్గమనోపాయమాహ—యుధాజిద్దర్శనోత్కంఠేతి. యుధాజిద్దర్శనోత్కంఠచేతసా మయా దర్శనార్థం రాజ్ఞో గమ్యత ఇత్యభిప్రాయం బహిర్దర్శయిత్వేత్యర్థః. ౪౧. పితరం యుధాజితమ్. ౪౨, ౪౩. పితరం గతజీవితమితి. వీరసేనం చ పితరం సంస్కార్యేత్యర్థః. ౪౪—౪౭.

మనోరమా, నిర్యయౌ జాహ్నవీతీరే సైరన్ధ్రీకరలమ్బితా. ౪౭. ఆరుహ్య
చ భయాచ్ఛీఘ్రముడుపం సా భయాకులా, తీర్త్వా భాగీరథీం పుణ్యాం యయౌ
త్రికూటపర్వతమ్. ౪౮. భారద్వాజాశ్రమం ప్రాప్తా త్వరయా చ భయాకులా,
సంవీక్ష్య తాపసాంస్తత్ర సఞ్జాతా నిర్భయా తదా. ౪౯. మునినా సా తతః పృష్టా
కాసి కస్య పరిగ్రహః, కష్టేనాత్ర కథం ప్రాప్తా సత్యం బ్రూహి శుచిస్మితే. ౫౦.
దేవీ వా మానుషీ వాసి బాలపుత్రా వనే కథమ్, రాజ్యభ్రష్టేవ వామోరు
భాసి త్వం కమలేక్షణే. ౫౧. ఏవం సా మునినా పృష్టా నోవాచ వరవర్ణినీ, రుదన్తీ
దుఃఖసంతప్తా విదల్లఞ్చ సమాదిశత్. ౫౨. విదల్లస్తమువాచేదం ధ్రువసన్ధిర్నృ
పోత్తమః, తస్య భార్యా ధర్మపత్నీ నామ్నా చేయం మనోరమా. ౫౩. సింహేన
నిహతో రాజా సూర్యవంశీ మహాబలః, పుత్రోఽయం నృపతేస్తస్య నామ్నా చైవ
సుదర్శనః. ౫౪. అస్యాః పితాతిధర్మాత్మా దౌహిత్రార్థే మృతో రణే, యుధాజిద్భ
యసన్త్రస్తా సమ్ప్రాప్తా విజనే వనే. ౫౫. త్వామేవ శరణం ప్రాప్తా బాలపుత్రా
నృపాత్మజా, త్రాతా భవ మహాభాగ త్వమస్యా మునిసత్తమ. ౫౬. ఆర్తస్య రక్షణం
పుణ్యం యజ్ఞాధికముదాహృతమ్, భయత్రస్తస్య దీనస్య విశేషఫలదం స్మృతమ్.
౫౭. ఋషిరువాచ.—నిర్భయా వస కల్యాణి పుత్రం పాలయ సువ్రతే, న తే
భయం విశాలాక్షి కర్తవ్యం శత్రుసమ్భవమ్. ౫౮. పాలయస్వ సుతం కాన్తం
రాజా తేఽయం భవిష్యతి, నాత్ర దుఃఖం తథా శోకః కదాచిత్సమ్భవిష్యతి. ౫౯.
వ్యాసఉవాచ.—ఇత్యుక్తా మునినా రాజ్ఞీ స్వస్థా సా సమ్బభూవహ, ఉటజే
మునినా దత్తే వీతశోకా తదావసత్. ౬౦. సైరన్ధ్రీసహితా తత్ర విదల్లేన చ
సంయుతా, సుదర్శనం పాలయానా న్యవసత్సా మనోరమా. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

వ్యాసఉవాచ.—యుధాజిత్త్వథ సఙ్గ్రామాద్గత్వాఽయోధ్యాం మహా
బలః, మనోరమాఞ్చ పప్రచ్ఛ సుదర్శనజిఘాంసయా. ౧. సేవకాన్ప్రేషయామాస
క్వ గతేతి ముహుర్వదన్, శుభే దినేఽథ దౌహిత్రం స్థాపయామాస చాసనే. ౨.

త్రికూటపర్వతం చిత్రకూటపర్వతమ్. ౪౮, ౪౯. కస్యపరిగ్రహః కస్య స్త్రీత్యర్థః. ౫౦, ౫౧. విదల్లం స్వమన్త్రిణం వక్తుం సమాదిశదాజ్ఞాపితవతీ. ౫౨—౬౦. సైరన్ధ్రీసహితా తత్ర విదల్లేన చ సంయుతా. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే పంచదశోఽధ్యాయః.

షష్ఠిశ్లోకైర్యుధాజిత్తు సుదర్శనజిఘాంసయా, భారద్వాజాశ్రమం ప్రాప్త ఇతి సమ్యగిహోచ్యతే. భారద్వాజాశ్రమే మనోరమాయాం గతాయామనన్తరం జాతం వృత్తమాహ—

మన్త్రిభిశ్చ వసిష్ఠేన మన్త్రైరాథర్వణైశ్శుభైః,అభిషిక్తశ్చసమ్భారైః కలశైస్సు
పూరితైః. ౩. భేరీశఙ్ఖనినాదైశ్చ తూర్యాణాం చాథ నిస్వనైః, ఉత్సవస్తు
నగర్యాం వై సమ్బభూవ కురూద్వహ. ౪. విప్రాణాం వేదపాఠైశ్చ వన్దినాం
స్తుతిభిస్తథా, అయోధ్యాముదితే వాసీజ్జయశబ్దైస్సుసఙ్కులైః. ౫. హృష్టపుష్టజనా
కీర్ణా స్తుతివాదిత్రనిస్వనా, నవే తస్మిన్మహీపాలే పుర్యభాన్నూతనేవ సా. ౬. కేచి
త్సాధుజనా యే వై చక్రుశ్శోకం గృహే స్థితాః, సుదర్శనం విచిన్త్యైవ క్వ గ
తోఽసౌ నృపాత్మజః. ౭. మనోరమాతిసాధ్వీ సా క్వ గతా సుతసంయుతా, పితా
స్యా నిహతస్సఙ్ఖ్యే రాజ్యలోభేన వైరిణా. ౮. ఇత్యేవం చిన్త్యమానాస్తే సాధవ
స్సమబుద్ధయః, అతిష్ఠన్దుఃఖితాస్తత్ర శత్రుజిద్వశవర్తినః. ౯.యుధాజిదపి దౌహిత్రం
స్థాపయిత్వా విధానతః, రాజ్యఞ్చ మన్త్రిసాత్కృత్వా చలితస్స్వం పురం ప్రతి. ౧౦.
శ్రుత్వా సుదర్శనం తత్ర మునీనామాశ్రమే స్థితమ్, హన్తుకామో జగామాశు
చిత్రకూటం స పర్వతమ్. ౧౧. నిషాదాధిపతిం శూరం పురస్కృత్య బలాభిధమ్,
దుర్దర్శాఖ్యమగాదాశు శృఙ్గిబేరపురాధిపమ్. ౧౨. శ్రుత్వా మనోరమా తత్ర
బభూవాతిసుదుఃఖితా, ఆగచ్ఛన్తం బాలపుత్రా భయార్తా సైన్యసంయుతమ్.౧౩.
తమువాచాతిశోకార్తా మునిం సాశ్రువిలోచనా, కింకరోమి క్వ గచ్ఛామి యుధా
జిత్సముపస్థితః. ౧౪.పితా మే నిహతోఽనేన దౌహిత్రో భూపతిః కృతః, సుతం మే
హన్తుకామోఽత్ర సమాయాతి బలాన్వితః. ౧౫. పురా శ్రుతం మయా స్వామి
న్పాణ్డవా వై వనే స్థితాః, మునీనామాశ్రమే పుణ్యే పాఞ్చాల్యా సహితాస్తదా.
౧౬. గతాస్తే మృగయాం పార్థా భ్రాతరః పఞ్చ ఏవ తే, ద్రౌపదీ సంస్థితా తత్ర
మునీనామాశ్రమే శుభే. ౧౭. ధౌమ్యోఽత్రిర్గాలవః పైలో జాబాలిర్గౌతమో
భృగుః, చ్యవనశ్చాత్రిగోత్రశ్చ కణ్వశ్చైవ జతుః క్రతుః. ౧౮. వీతిహోత్రస్సు
మన్తుశ్చ యజ్ఞదత్తోఽథ వత్సలః, రాశాసనః కహోడశ్చ యవక్రీ యజ్ఞకృత్క్రతుః.
౧౯. ఏతే చాన్యే చ మునయో భారద్వాజాదయశ్శుభాః, వేదపాఠయుతాస్సర్వే
సంస్థితాశ్చాశ్రమే స్థితాః. ౨౦. దాసీభిస్సహితా తత్ర యాజ్ఞసేనీ స్థితా మునే,
ఆశ్రమేచారుసర్వాఙ్గీ నిర్భయా మునిసంవృతే. ౨౧. పార్థామృగానుగాస్తావత్ప్రి
యాంతాశ్చ వనాద్వనమ్, ధనుర్బాణధరా వీరా పఞ్చైవ శత్రుతాపనాః. ౨౨.
తావత్సిన్ధుపతిశ్శ్రీమాన్మార్గస్థో బలసంయుతః, ఆగతశ్చాశ్రమాభ్యాశే శ్రుత్వా
తు నిగమధ్వనిమ్. ౨౩. శ్రుత్వా వేదధ్వనిం రాజా మునీనాం భావితాత్మనామ్,

---

యుధాజిత్త్వథేతి. మనోరమాం చకారాత్తత్పుత్రం చ.—౫. పూర్ణగరీ నూతనేవ బభౌ. ౬—
౧౧. బలాభిధం నిషాదాధిపతిం శృంగబేరపురాధిపం దుర్దర్శాఖ్యం పురస్కృత్య రాజాఽగాది

ఉత్తతార రథాత్తూర్ణం దర్శనాకాఙ్క్షయా నృపః. ౨౪. యదా నిరగమత్తత్ర భృత్యద్వయసమన్వితః, వేదపాఠయుతాన్వీక్ష్య మునీనుద్యమసంస్థితః. ౨౫. కృతాఞ్జలిపుటస్స్వామిన్సంస్థితోఽథ జయద్రథః, ఆశ్రమే మునిభిర్దృష్టే భూపతిస్సంవివేశహ. ౨౬. తత్రోపవిష్టం రాజానం ద్రష్టుకామాః స్త్రియస్తదా, ఆయయుర్మునిభార్యాశ్చ కోఽయమిత్యబ్రువన్నృపమ్. ౨౭. తాసాం మధ్యే వరారోహా యాజ్ఞసేనీ సమాగతా, జయద్రథేన దృష్టా సా రూపేణ శ్రీరివాపరా. ౨౮. తాం విలోక్యాసితాపాఙ్గీం దేవకన్యామివాపరామ్, పప్రచ్ఛ నృపతిర్ధౌమ్యం కేయం శ్యామా వరాననా. ౨౯. భార్యా కస్య సుతా కస్య నామ్నా కా వరవర్ణినీ, రూపలావణ్యసంయుక్తా శచీవ వసుధాఙ్గతా. ౩౦. బర్బూలవనమధ్యస్థా లవఙ్గలతికా యథా, రాక్షసీబృందగా నూనం రమ్భేవాభాతి భామినీ. ౩౧. సత్యం వద మహాభాగ కస్యేయం వల్లభా బలా, రాజపత్నీవ చాభాతి నైషా మునివధూర్ద్విజ. ౩౨. ధౌమ్య ఉవాచ.—పాణ్డవానాం ప్రియాభార్యా ద్రౌపదీ శుభలక్షణా, పాఞ్చాలీ సిన్ధురాజేన్ద్ర వసత్యత్ర వరాశ్రమే. ౩౩. జయద్రథ ఉవాచ—క్వగతాః పాణ్డవాః పఞ్చ శూరాస్సమ్ప్రతి విశ్రుతాః, వసన్త్యత్ర వనే వీరా వీతశోకా మహాబలాః. ౩౪. ధౌమ్య ఉవాచ—మృగయార్థం గతాః పఞ్చ పాణ్డవా రథసంస్థితాః, ఆగమిష్యన్తి మధ్యాహ్నే మృగానాదాయ పార్థివాః. ౩౫. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య ఉదతిష్ఠదసౌ నృపః, ద్రౌపదీసన్నిధౌ గత్వా ప్రణమ్యేదమువాచహ. ౩౬. కుశలన్తే వరారోహే క్వగతాః పతయశ్చ తే, ఏకాదశ గతాన్యద్య వర్షాణి చ వనే కిల. ౩౭. ద్రౌపదీ తు తదోవాచ స్వస్తి తేఽస్తు నృపాత్మజ, విశ్రమస్వాశ్రమాభ్యాశే క్షణాదాయాన్తి పాణ్డవాః. ౩౮. ఏవం బ్రువన్త్యాం తస్యాన్తు లోభావిష్టస్స భూపతిః, జహార ద్రౌపదీం వీరోఽనాదృత్య మునిసత్తమాన్. ౩౯. కస్యచిన్నైవ విశ్వాసః కర్తవ్యస్సర్వథా బుధైః, కుర్వన్దుఃఖమవాప్నోతి దృష్టాన్తస్త్వత్ర వై బలిః. ౪౦. వైరోచనసుతశ్శ్రీమాన్ధర్మిష్ఠస్సత్యసఙ్గరః, యజ్ఞకర్తా చ దాతా చ శరణ్యస్సాధుసమ్మతః. ౪౧. నాధర్మే నిరతః క్వాపి ప్రహ్లాదస్య చ పౌత్రకః, ఏకోనశతయజ్ఞానైవ సచకార సదక్షిణాన్. ౪౨. సత్త్వమూర్తిస్సదా విష్ణుస్సేవ్యస్సయోగినామపి, నిర్వికారోఽపి భగవాన్దేవకార్యార్థసిద్ధయే. ౪౩. కశ్యపాచ్చ సముద్భూతో విష్ణుః కపటవామనః, రాజ్యం ఛలేన హృతవాన్మహీఞ్చైవ ససాగరామ్. ౪౪. సోఽభవత్సత్యవాగ్రాజా బలిర్వైరోచనిస్తదా, కపటం కృతవాన్విష్ణు రిన్ద్రార్థే తు మయా శ్రుతమ్. ౪౫. అన్యః కిం నకరోత్యేవం కృతం వై సత్త్వమూర్తినా, వామనం రూప

త్యర్థః. ౧౨—౨౫. స్వామిన్ హే భారద్వాజ ౨౬—౩౦. బర్బూలాః కంటకవృక్షాః. ౩౧

మాస్థాయ యజ్ఞపాతఞ్చికీర్షతా. ౪౬ న చ విశ్వసితవ్యం వై కదాచిత్కేనచిత్తథా, లోభశ్చేతసి చేత్స్వామి న్నిర్దృశ్యాపకృతం భయమ్. ౪౭. లోభాహతాః ప్రకుర్వన్తి పాపాని ప్రాణినః కిల, పరలోకాద్భయం నాస్తి కస్యచిత్కర్హిచిత్క్వచిత్. ౪౮. మనసా కర్మణా వాచా పరస్వాదానహేతుతః, ప్రపతన్తి నరాస్సద్యస్లోభోపహతచేతసః. ౪౯. దేవానారాధ్య సతతం వాఞ్ఛన్తి చ ధనం నరాః, న దేవాస్సత్వరం కృత్వా సమర్థా దాతుమఞ్జసా. ౫౦. అన్యస్మానీయతే విత్తం ప్రయచ్ఛన్తి మనీషితమ్, వాణిజ్యేనాథ దానేన చౌర్యేణాపి బలేన వా. ౫౧. విక్రయార్థం గృహీత్వా చ ధాన్యవస్త్రాదికం బహు, దేవానర్చయతే వైశ్యో మహార్ఘ్యం మే భవేదితి. ౫౨. నాత్ర కిం పరవిత్తేచ్ఛా వాణిజ్యేన పరన్తప, గ్రహణకాలే తు సమ్ప్రాప్తే మహార్ఘ్యం చాపి కాఙ్క్షతి. ౫౩. ఏవం హి ప్రాణినస్సర్వే పరస్వాదానతత్పరాః, వర్తన్తే సతతం బ్రహ్మన్విశ్వాసః కీదృశః పునః. ౫౪. వృథా తీర్థం వృథా దానం వృథాధ్యయనమేవ చ, లోభమోహావృతానాం వై కృతం తదకృతం భవేత్. ౫౫. తస్మాదేనం మహాభాగ విసర్జయ గృహం ప్రతి, సపుత్రాహం వసిష్యామి జానకీవ ద్విజోత్తమ. ౫౬. ఇత్యుక్తోఽసౌ మునిస్తావద్గత్వా యుధాజితం నృపమ్, ఉవాచ వచనం రాజ్ఞే భారద్వాజః ప్రతాపవాన్. ౫౭. గచ్ఛ రాజన్యథాకామం స్వపురం నృపసత్తమ, నేయం మనోరమా భ్యేతి బాలపుత్రా సుదుఃఖితా. ౫౮. యుధాజిదువాచ.—మునే ముఞ్చ హఠం సౌమ్య విసర్జయ మనోరమామ్, న చ యాస్యామ్యహం ముక్త్వా నేష్యామ్యద్య బలాత్పునః. ౫౯. ఋషిరువాచ—నయస్వ యది శక్తిస్తే బలేనాద్య మమాశ్రమాత్, విశ్వామిత్రో యథా ధేనుం వసిష్ఠస్య మునేః పురా. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

వ్యాసఉవాచ.—ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య మునేస్తత్రావనీపతిః, మన్త్రివృద్ధం

—౪౮. ప్రపతంతి నరకే ఇతి శేషః. ౪౯, ౫౦. సర్వో వ్యవహారో లోభమూలక ఏవేతి ప్రదర్శయతి—అన్యస్మానీయతే ఇతి. తే దేవా అన్యస్య పురుషస్య విత్తమానీయ తేభ్యః ప్రయచ్ఛంతి మనీషితం ధనం వాణిజ్యాదివ్యవహారేణ వా తస్మాద్దేవా అపి పరస్వాదానతత్పరా ఏవేత్యర్థః. ౫౧, ౫౨. గ్రహణకాల ఇతి. యస్మాద్యావత్పరిమితం వార్ధుషికం గ్రాహ్యంతస్మాత్తదపేక్షయాఽధికం కాంక్షతి. ౫౩—౫౯. విశ్వామిత్ర ఇతి. స యథాసీత్తథాం త్వం నయ. తస్య గతివత్తవాపి గతిర్భవిష్యతి ఇతి తాత్పర్యమ్. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

ద్విషష్టిశ్లోకవద్భిస్తు విశ్వామిత్రకథోత్తరమ్, కామబీజస్య సంప్రాప్తి రాజపుత్రస్య కథ్యతే.

సమాహూయ పప్రచ్ఛ తేషుతన్త్రితః ౧. కిం కర్తవ్యం సుబుద్ధేఽత్ర మయాఽద్య వద సువ్రత, బలాన్నయామి తాం కామం సపుత్రాం చ సుభాషిణీమ్. ౨. రిపురల్పోఽపి నోపేక్ష్యః సర్వథా శుభమిచ్ఛతా, రాజయక్ష్మేవ సంవృద్ధో మృత్యవే పరికల్పయేత్. ౩. నాత్ర సైన్యం న యోద్ధాఽస్తి యో మామత్ర నివారయేత్, గృహీత్వా హన్మి తం తత్ర దౌహిత్రస్య రిపుం కిల. ౪. నిష్కణ్టకం భవేద్రాజ్యం యతామ్యద్య బలాదహమ్, హతే సుపర్ణే నూనం నిర్భయోఽసౌ భవేదితి. ౫. ప్రధాన ఉవాచ.—సాహసం న హి కర్తవ్యం శ్రుతం రాజన్మనేర్వచః, విశ్వామిత్రస్య దృష్టాన్తః కథితస్తేన మారిష. ౬. పురా గాధిసుతః శ్రీమాన్విశ్వామిత్రోఽతివిశ్రుతః, విచరన్స నృపశ్రేష్ఠో వసిష్ఠాశ్రమమభ్యగాత్. ౭. నమస్కృత్య చ తం రాజా విశ్వామిత్రః ప్రతాపవాన్, ఉపవిష్టో నృపశ్రేష్ఠో మునినా దత్తవిష్టరః. ౮. నిమన్త్రితో వసిష్ఠేన భోజనాయ మహాత్మనా, ససైన్యశ్చ స్థితో రాజా గాధిపుత్రో మహాయశాః. ౯. నన్దిన్యాసాదితం సర్వం భక్ష్యభోజ్యాదికఞ్చ యత్, భుక్త్వా రాజా ససైన్యశ్చ వాఞ్ఛితం తత్ర భోజనమ్. ౧౦. ప్రతాపం తం చ నన్దిన్యాః పరిజ్ఞాయ సపార్థివః, యయాచే నన్దినీం రాజా వసిష్ఠం మునిసత్తమమ్. ౧౧. విశ్వామిత్ర ఉవాచ— మునే ధేనుసహస్రం తే ఘటోధ్నీనాం దదామ్యహమ్, నన్దినీం దేహి మే ధేనుం ప్రార్థయామి పరన్తప. ౧౨. వసిష్ఠ ఉవాచ—హోమధేనురియం రాజన్న దదామి కథఞ్చన, సహస్రం వాపి ధేనూనాం తవేదం తవ తిష్ఠతు. ౧౩. విశ్వామిత్ర ఉవాచ— అయుతం వాథ లక్షం వా దదామి మనసేప్సితమ్, దేహి మే నన్దినీం సాధో గృహీష్యామి బలాదథ. ౧౪. వసిష్ఠ ఉవాచ—కామం గృహాణ నృపతే బలాదద్య యథారుచి, నాహం దదామి తే రాజన్స్వేచ్ఛయా నన్దినీం గృహాత్. ౧౫. తచ్ఛ్రుత్వా నృపతిర్భృత్యానాదిదేశ మహాబలాన్, నయధ్వం నన్దినీం ధేనుం బలదర్పసుసంస్థితాః. తేభృత్యాజగృహుర్ధేనుం హఠాదాక్రమ్య యన్త్రితామ్, వేపమానా మునిం ప్రాహ సురభీ సాశ్రులోచనా. ౧౭. మునే త్యజసి మాం కస్మాత్కర్షయన్తి సుయన్త్రితామ్,

---

మునివాక్యశ్రవణోత్తరం రాజా యత్కృతవాంస్తదాహ—ఇత్యాకర్ణ్యేతి. అవనీపతిర్యథాజిత్· ౧. స్వమతమాహ—నయామి నేష్యామి. ౨, ౩. హన్మి హనిష్యామి. ౪. యతామి యత్నం కరిష్యామి. ౫. రాజ్ఞో మతస్య శ్రవణానన్తరం మన్త్రీ మునినా విశ్వామిత్రస్య దృష్టాన్త ఉక్తస్తదభిప్రాయముపవర్ణ్య రాజానం సాహసాన్నివారయతీత్యాహ—సాహసమితి. ౬. దృష్టాన్తముపపాదయన్ దృష్టాన్తోక్తేరభిప్రాయమాహ—పురేతి. గాధిరాజస్య సుతః. ౭. మునినా వసిష్ఠేన. ౮. ౯. నన్దిన్యాసాదితం నన్దిన్యా కామధుక్కన్యయా స్వస్తనేభ్యో నిష్కాస్య దత్తం వాఞ్ఛితంయస్య యదపేక్షితం తత్. ౧౦, ౧౧. ఘటోధ్నీనాం ఘటవదూధో యాసాం గవాం తాసాం బహుదుగ్ధవతీనామితి తాత్పర్యమ్. ౧౨. న దదామి న దాస్యామి తవేదం తవైవావతిష్ఠతు. ౧౩, ౧౪.

మునిస్తాం ప్రత్యువాచేదం త్యజేనాహం సుదుగ్ధదే. ౧౭. బలాన్నయతి రాజాసౌ పూజితో౽ద్య మయా శుభే, కిం కరోమి న చేచ్ఛామి త్యక్తుం త్వాం మనసా ౧౮. ౧౯. ఇత్యుక్తా మునినా ధేనుః క్రోధయుక్తా బభూవహ, హంభారవం చకారాశు క్రూరశబ్దం సుదారుణమ్. ౨౦. ఉద్గతాస్తత్ర దేహాత్తు దైత్యా ఘోరతరాస్తదా, సాయుధాస్తిష్ఠతిష్ఠేతి బ్రువన్తః కవచావృతాః. ౨౧. సైన్యం సర్వం హతం తైస్తు నన్దినీ ప్రతిమోచితా, ఏకాకీ నిర్గతో రాజా విశ్వామిత్రో౽తిదుఃఖితః. ౨౨. హతపాపో౽తిదీనాత్మా నిందన్క్షాత్రబలం మహత్, బ్రాహ్మం బలం దురారాధ్యం మత్వా తపసి సంస్థితః. ౨౩. తప్త్వా బహూని వర్షాణి తపో ఘోరం మహావనే, ఋషిత్వం ప్రాప గాధేయస్త్యక్త్వా క్షాత్రం విధిం పునః. ౨౪. తస్మాత్త్వమపి రాజేన్ద్ర మా కృథా వైరమద్భుతమ్, కులనాశకరం నూనం తాపసైస్సహ సంయుగమ్. ౨౫. మునివర్యం వ్రజాద్య త్వం సమాశ్వాస్య తపోనిధిం, సుదర్శనో౽పి రాజేంద్ర తిష్ఠత్వత్ర యథాసుఖమ్. ౨౬. బాలో౽యం నిర్ధనః కిన్తే కరిష్యతి నృపాహితమ్, వృథా తే వైరభావో౽యమనాథే దుర్బలే శిశౌ. ౨౭. దయా సర్వత్ర కర్తవ్యా దైవాధీనమిదం జగత్, ఈర్ష్యయా కిం నృపశ్రేష్ఠ యద్భావ్యం తద్భవిష్యతి. ౨౮. వజ్రం తృణాయతే రాజన్దైవయోగాన్న సంశయః, తృణం వజ్రాయతే క్వాపి సమయే దైవయోగతః. ౨౯. శశకో హన్తి శార్దూలం మశకో వై యథా గజమ్, సాహసంముఞ్చ మేధావిన్కురు మేవచనంహితమ్. ౩౯. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వావచనంతస్య యుధాజిన్నృపసత్తమః, ప్రణమ్య తం మునిం మూర్ధ్నా జగామస్వపురంనృపః. ౩౦. మనోరమా పిస్వస్థాభూదాశ్రమేతత్రసంస్థితా, పాలయామాసపుత్రస్తం సుదర్శనమృతవ్రతమ్. ౩౨. దినే దినే కుమారో౽సౌ జగామోపచయం తతః. మునిబాలగతః క్రీడన్నిర్భయస్సర్వతశ్శుభః. ౩౩. ఏకస్మిన్సమయే తత్ర విదల్లం సముపాగతమ్, క్లీబేతి మునిపుత్రస్తమామన్త్రయత్తదన్తికే. ౩౪. సుదర్శనస్తు తచ్ఛ్రుత్వా దధారైకా

గృహాన్నిష్కాస్యేత్యర్థః. ౧౫, ౧౬. యన్త్రితాం హస్తపాదాదిషు బద్ధామ్. ౧౭—౧౯. హంభేతి గవాం శబ్దస్యానుకరణమ్. ౨౦—౨౪. తథా హే రాజన్ మునినా దృష్టాంతో దత్తో౽యం తస్యేదం తాత్పర్యం త్వయాపి సాహసం క్రియతే చేత్తవాపి తస్యైవావస్థా భవిష్యతీతి 'యస్మాదేవం తస్మాదిత్యాహ—తస్మాదితి. ౨౫— ౩౨. ఉపచయం వృద్ధిమ్. ౩౩. ఏకస్మిన్నితి. కస్మింశ్చిత్సమయే విదల్లంమంత్రిణం మునిపుత్రో హాస్యవశాత్ క్లీబేతి నామ్నా౽మంత్రయత్. ౩౪. సుదర్శనస్త్వితి. తద్వాక్యం సుదర్శనః శ్రుత్వా తస్య నామ్న ఆద్యమేకాక్షరం ప్రారబ్ధవశాదనుస్వారయుతమనుస్వారేణ విహీనమపి చిత్తే దధార స్థాపయామాస పునః పునః ప్రోవాచ జజాప చేత్యర్థః. తేన బకారే ఉక్తే౽ప్యుపాంశూచ్చారణాద్బకారమశ్రుత్వా క్లీత్యేవ నామ చమత్కృతమస్తీత్యభిప్రాయేణ జజాపేత్యర్థః. ౩౫—౪౯. వరం వరయ యత్తేష్టం తద్వరయ ప్రార్థయ. అథ చ మమ

ఈరంస్ఫుటమ్, అనుస్వారయుతం తచ్చ ప్రోవాచాతి పునఃపునః. ౩౫. బీజం వై కా
మరాజాఖ్యం గృహీతం మనసా తదా. జజాప బాలకోఽత్యర్థం ధృత్వా చేతసి సా
దరమ్. ౩౬. భావియోగాన్మహారాజ కామరాజాఖ్య మద్భుతమ్, స్వభావేనై
వ తేనేత్థం గృహీతం బాలకేనవై. ౩౭. తదాసౌ పఞ్చమే వర్షే ప్రాప్యమన్త్ర మను
త్తమమ్, ఋషిఛందోవిహీనఞ్చ ధ్యానన్యాసవివర్జితమ్. ౩౮. ప్రజపన్మనసానిత్యం
క్రీడత్యపిస్వపిత్యపి, విసస్మారనతంమన్త్రం జ్ఞాత్వాసార మితి స్వయమ్. ౩౯. వర్షే
చైకాదశే ప్రాప్తే కుమారోఽసౌ నృపాత్మజః, మునినా చోపనీతోఽథ వేదమధ్యా
పిత స్తథా. ౪౦. ధనుర్వేదం తథాసాఙ్గం నీతిశాస్త్రం విధానతః, అభ్యస్తా సకలా
విద్యా తేన మన్త్రబలాదివ. ౪౧. కదాచిత్సోఽపిప్రత్యక్షం దేవీరూపం దదర్శహ,
రక్తామ్బరం రక్తవర్ణంరక్తసర్వాఙ్గభూషణమ్. ౪౨. గరుడే వాహనే సంస్థాంవై
ష్ణవీం శక్తిమద్భుతామ్, దృష్ట్వా ప్రసన్నవదనస్సమ్బభూవ నృపాత్మజః. ౪౩. వనే
తస్మిన్ స్థితస్సోఽథ సర్వవిద్యార్థతత్వవిత్, మాతరం సేవమానస్తువిజహార నదీతటే.
౪౪. శరాసనఞ్చ సమ్ప్రాప్తం విశిఖాంశ్చ శిలాశితాః, తూణీరం కవచం తస్మైదత్తం
చామ్బికయా వనే. ౪౫. ఏతస్మిన్సమయే పుత్రీ కాశీరాజస్య సుప్రియా, నామ్నా
శశికలా దివ్యా సర్వలక్షణసంయుతా. ౪౬. శుశ్రావ నృపపుత్రం తం వనస్థఞ్చ సుద
ర్శనమ్, సర్వలక్షణసమ్పన్నం శూరం కామమివాపరమ్. ౪౭. బన్దీజనముఖాచ్ఛ్రు
త్వారాజపుత్రం సుసమ్మతమ్, చకమే మనసా తం వై వరం వరయితుం ధియా. ౪౮.
స్వప్నే తస్యాస్సమాగమ్య జగదమ్బా నిశాన్తరే, ఉవాచ వచనం చేదం సమా
శ్వాస్య సుసంస్థితా. ౪౯. వరం వరయ సుశ్రోణి మమ భక్తస్సుదర్శనః, సర్వకామ
ప్రదస్తేఽస్తు వచనాన్మమ భామిని. ౫౦. ఏవం శశికలా దృష్ట్వా స్వప్నే రూపం
మనోహరమ్, అమ్బాయా వచనం స్మృత్వా జహర్ష భృశమానినీ. ౫౧. ఉత్థితా
సా ముదా యుక్తా పృష్టా మాత్రా పునః పునః, ప్రమోదే కారణం బాలా నోవాచా
తిత్రపాన్వితా. ౫౨. జహాస ముదమాపన్నా స్మృత్వా స్వప్నం ముహుర్ముహుః,
సఖీంప్రాహ తదాన్యాం వై స్వప్నవృత్తం సవిస్తరమ్. ౫౩. కదాచిత్సావిహారార్థమ
వాపోపవనం శుభమ్, సఖీయుక్తా విశాలాక్షీ చమ్పకైరుపశోభితమ్. ౫౪. పుష్పా
ణి చిన్వతీ బాలా చమ్పకాధః స్థితాఽబలా, అపశ్యద్బ్రాహ్మణం మార్గే ఆగచ్ఛన్తం
త్వరాన్వితమ్. ౫౫. తం ప్రణమ్య ద్విజం శ్యామా బభాషే మధురం వచః, కుతో
దేశాన్మహాభాగ కృతమాగమనం త్వయా. ౫౬. ద్విజఉవాచ— భారద్వాజాశ్ర
మాద్బాలే నూనమాగమనం మమ, జాతం వై కార్యయోగేన కం పృచ్ఛసి వద
స్వమే. ౫౭. శశికళోవాచ—తత్రాశ్రమే మహాభాగ వర్ణనీయం కిమస్తి వై, లోకాతి

గంవిశేషేణ ప్రేక్షణీయతమం కిల. ౫౮. బ్రాహ్మణఉవాచ—ధ్రువసన్ధిసుతశ్శ్రీమానాస్తే సుదర్శనో నృపః, యథార్థనామా సుశ్రోణి వర్తతే పురుషోత్తమః. ౫౯. తస్య లోచనమత్యన్తం నిష్ఫలం ప్రతిభాతి మే, యేన దృష్టో న వామోరు కుమారస్తు సుదర్శనః. ౬౦. ఏకత్ర నిహితా ధాత్రా గుణాస్సర్వే సిసృక్షుణా, గుణానామాకరం ద్రష్టుం మన్యే తేనైవ కౌతుకాత్. ౬౧. తవయోగ్యః కుమారోఽసౌ భర్తాభవితుమర్హతి, యోగోఽయం విహితోఽస్యాస్స్వర్ణకాఞ్చనయోరివ. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధేసప్తదశోఽధ్యాయః.

శశికళాస్వయంవరః.

వ్యాసఉవాచ—శ్రుత్వా తద్వచనం శ్యామాప్రేమయుక్తా బభూవహ, ప్రస్థితే బ్రాహ్మణస్తస్మాత్స్వానా దుక్త్వాసమాహితః ౧. సా తు పూర్వానురాగాద్వై మగ్నాప్రేమ్ణాతిచఞ్చలా, కామబాణహతే వాసగతే తస్మిన్ద్విజోత్తమే. ౨. అథ కామార్దితా ప్రాహ సఖీం ఛన్దానువర్తినీమ్, వికారశ్చ సముత్పన్నో దేహేయచ్ఛ్రవణాదను. ౩. అజ్ఞాతరసవిజ్ఞానం కుమారం కులసమ్భవమ్, దునోతి మదనః పాపః కిఙ్కరోమిక్వయామిచ. ౪. స్వప్నేషు వా మయా దృష్టః పఞ్చబాణఇవాపరః, తపతేమే మనోఽత్యర్థం విరహాకులితం మృదు. ౫. చన్దనం దేహలగ్నం మే విషవద్భాతి భామినీ, స్రగియం సర్పవచ్చైవ చన్ద్రపాదాశ్చ వహ్నివత్. ౬. నచహర్మ్యేవనే శర్మ దీర్ఘికాయాం నపర్వతే, న దివా న నిశాయాం వానసుఖం సుఖసాధనైః. ౭. నశయ్యా న చ తామ్బూలం న గీతం న చ వాదనమ్, ప్రీణయన్తి మనో మేఽద్యనతృప్తేమమలోచనే. ౮. ప్రయామ్యద్య వనే తత్ర యత్రాసౌ వర్తతే శఠః, భీతాస్మి కులలజ్జాయాః పరతన్త్రాపితుస్తథా. ౯. స్వయంవరం పితా మేఽద్యన కరోతి కరో

భక్తిః సుదర్శనస్తవ కామప్రదః పతిరస్తు మే వచనాత్. ౫౦-౬౦. కౌతుకాత్సర్వగుణానామేకమాకరం ద్రష్టుం తేనైవ విధాత్రైకస్మిన్ సుదర్శనే సర్వే గుణా విహితా ఇత్యహం మన్యే. ౬౧. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

పంచాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ నిజాం సుతామ్, వివాహయితుముద్యుక్తః కాశీరాజ ఇతీర్యతే. ఇత్థం శశికలాం సుదర్శనసమాచారం బ్రాహ్మణ ఉక్త్వా గతవానిత్యాహ—శ్రుత్వేతి. ౧.౨. యచ్ఛ్రవణాదనుదేహే వికార ఉత్పన్న ఇతి సఖీం ప్రాహేత్యన్వయః. ౩. అజ్ఞాతం రసవిజ్ఞానం యస్య ఏతస్య శృంగారరసవిజ్ఞానం లోకైర్న జ్ఞాతమిత్యర్థః. అధునైవ సంప్రాప్తయౌవన ఇత్యర్థః. ౪—౬. శం కల్యాణం హర్మ్యే గృహే న వనేఽపి న దీర్ఘికాయాం వాప్యామపిన. ౭. న ప్రీణయంతి. ఏతే ఉపచారా ఇత్యర్థః. ౮. శఠ ఇత్యనేనాతిప్రేమవిరహాకులచిత్తత్వం సూచితమ్. ప్రయామి యాస్యామి. పరం తు కులలజ్జాయాః సకాశాద్భీతాస్మి తథాపి పితుః పరతంత్రాస్మి తతో న మయా గంతుం శక్యత ఇతి భావః. ౯. యద్యద్య మే సుదర్శనేనైవ వివాహం కరిష్యతి తర్హి

మికిమ్, దాస్యామి రాజపుత్రాయ కామం సుదర్శనాయ వై. ౧౦. సత్యస్యే పృథివీపాలా శ్శతశస్సమ్భృతర్ధయః, రమణీయా న మే తేఽద్య రాజ్యహీనోఽప్యసౌ మతః. ౧౧. వ్యాస ఉవాచ—ఏకాకీ నిర్ధన శ్చైవ బలహీన స్సుదర్శనః, వనవాసీ ఫలాహార స్తస్యాశ్చిత్తే సుసంస్థితః. ౧౨. వాగ్బీజస్య జపాత్సిద్ధి స్తస్యా ఏషా వ్యవస్థితా, సోఽపి ధ్యానపరోఽత్యన్తం జజాప మన్త్రముత్తమమ్. ౧౩. స్వప్నే పశ్యత్యసౌ దేవీం విష్ణుమాయామఖణ్డితామ్, విశ్వమాతర మవ్యక్తాం సర్వసమ్పత్కరామ్బికామ్. ౧౪. శృఙ్గిబేరపురాధ్యక్షో నిషాద స్సముపేత్య తమ్, దదౌ రథవరం తస్మై సర్వోపస్కరసంయుతమ్. ౧౫. చతుర్భిస్తురగైర్యుక్తం పతాకావరమణ్డితమ్, జైత్రం రాజసుతం జ్ఞాత్వా దదౌ చోపాయనం తదా. ౧౬. సోఽపి జగ్రాహ తం ప్రీత్యా మిత్రత్వేన సుసంస్థితమ్, వన్యైర్మూలఫలై స్సమ్యగర్చయామాస శమ్బరమ్. ౧౭. కృతాతిథ్యే గతే తస్మిన్నిషాదాధిపతౌ తదా, మునయః ప్రీతియుక్తాస్తేత మూచుస్తాపసా మిథః. ౧౮. రాజపుత్ర ధ్రువం రాజ్యం ప్రాప్స్యసి త్వఞ్చ సర్వథా, స్వల్పైరహోభిరవ్యగ్రః ప్రతాపాన్నాత్ర సంశయః. ౧౯. ప్రసన్నా తేఽమ్బికా దేవీ వరదా విశ్వమోహినీ, సహాయస్తు సుసమ్పన్నో న చిన్తాం కురు సువ్రత. ౨౦. మనోరమాం తథోచుస్తే మునయస్సంశితవ్రతాః, పుత్రస్తేఽద్య ధరాధీశో భవిష్యతి శుచిస్మితే. ౨౧. సా తానువాచ తన్వఙ్గీ వచనం వోఽస్తు సత్ఫలమ్, దాసోఽయం భవతాం విప్రాః కిఞ్చిత్రం సదుపాసనాత్. ౨౨. న సైన్యం సచివాః కోశో నసహాయశ్చ కశ్చన, కేన యోగేన పుత్రో మే రాజ్యం ప్రాప్తుమిహార్హతి. ౨౩. ఆశీర్వాదై శ్చవో నూనం పుత్రోఽయం మే మహీపతిః, భవిష్యతి న సన్దేహో భవన్తో మన్త్రవిత్తమాః. ౨౪. వ్యాస ఉవాచ.—రథారూఢస్స మేధావీ యత్ర యాతి సుదర్శనః, అక్షౌహిణీసమావృత ఇవ భాతి స తేజసా. ౨౫. ప్రతాపో మన్త్రబీజస్య నాన్యః కశ్చన భూపతే, ఏవం వై జపతస్తస్య ప్రీతియుక్తస్య సర్వథా. ౨౬. సమ్ప్రాప్య

సుదర్శనాయ రాజపుత్రాయ కామం మైథునం దాస్యామి. ౧౦. సత్యస్య ఇతి. న మే తే మతా ఇతి శేషః. ౧౧—౧౨. తస్యాశ్చిత్తే సుసంస్థిత ఇతి ఇయం యా చిత్తస్యైవం స్థితిః సా వాగ్బీజస్య జపం కరోతి యా శశికలా తజ్జపాద్యా సిద్ధిః తస్యాః సకాశాదేవోపస్థితా. ౧౩—౧౫. జైత్రం జయకారిణమ్. ౧౬. తం రథముపాయనభూతం గ్రాహ మిత్రత్వేన స్థితం శంబరం నిషాదమర్చయామాస. ౧౭. తం రాజపుత్రమ్. ౧౮—౨౩. అన్యత్సాధనం మత్పుత్రస్య రాజ్యప్రాప్తౌ న దృశ్యతే భవతామాశీర్వాదైరేవ కేవలం భవేత్. ౨౪. రథారూఢ ఇతి. ఏక ఏవ సన్నక్షౌహిణీసమావృత ఇవాభాతి. ౨౫. కుత ఏవమితిచేన్మంత్రమహిమాఽయమిత్యాహ—ప్రతాప ఇతి. ఏవం వై ఏవం ఫలం జాత మిత్యర్థః. ౨౬. గురోర్మంత్రమప్రాప్య జపత ఏవం సిద్ధిరనుభూతా యస్తు సద్గురోర్బీజం కామరాజాఖ్యముద్భూతం సంప్రాప్య జపేత్స సర్వాన్కామానవాప్నుయాది

సద్గురోర్బీజం కామరాజాఖ్యముద్ధృతమ్, జపేద్యస్తు శుచిశ్శాన్తస్సర్వాన్కామా నవాప్నుయాత్. ౨౭. న తదస్తి పృథివ్యాం వా దివి వాపి సుదుర్లభమ్, ప్రసన్నాయాశ్శివాయాశ్చ యదప్రాప్యం నృపోత్తమ. ౨౮. తే మన్దాస్తేఽతి దుర్భాగ్యా రోగగ్రస్తే సమక్షుద్రతాః. ఏషాం చిత్తే న విశ్వాసో భవేదమ్బార్చనాదిషు. ౨౯. యా మాతా సర్వదేవానాం యుగాదౌ పరికీర్తితా, ఆదిమాతేతి విఖ్యాతా నామ్నా తేన కురూద్వహ. ౩౦. బుద్ధిః కీర్తిర్ధృతిర్లక్ష్మీశ్శక్తిశ్శ్రద్ధా మతిస్స్మృతిః సర్వేషాం ప్రాణినాం సా వై ప్రత్యక్షైవ విభాసతే. ౩౧. న జానన్తి నరాయే వై మోహితా మాయయా కిల, న భజన్తి కుతర్కజ్ఞా దేవీం విశ్వేశ్వరీం శివామ్. ౩౨. బ్రహ్మావిష్ణుస్తథా శంభుర్వాసవో వరుణో యమః, వాయురగ్నిః కుబేరశ్చ త్వష్టా పూషాశ్వినౌ భగః. ౩౩. ఆదిత్యా వసవో రుద్రా విశ్వే దేవా మరుద్గణాః, సర్వే ధ్యాయన్తి తాం దేవీం సృష్టిస్థిత్యన్తకారిణీమ్. ౩౪. కో న సేవేత విద్వాన్వై తాం శక్తిం పరమాత్మికామ్, సుదర్శనేన సా జ్ఞాతా దేవీ సర్వార్థదా శివా. ౩౫. బ్రహ్మైవ సా తిదుష్ప్రాపా విద్యావిద్యాస్వరూపిణీ, యోగగమ్యా పరాశక్తిర్ముముక్షూణాం చ వల్లభా. ౩౬. పరమాత్మస్వరూపం కో వేత్తుమర్హతి తాం వినా, యా సృష్టిం త్రివిధాం కృత్వా దర్శయత్యఖిలాత్మనే. ౩౭. సుదర్శనస్తు తాం దేవీం మనసా పరిచిన్తయన్, రాజ్యలాభాత్పరం ప్రాప్య సుఖం వై కాననే స్థితః. ౩౮. సాపి చన్ద్రకలా త్వర్థం కామబాణప్రపీడితా, నానోపచారైరనిశం దధార దుఃఖితం వపుః. ౩౯. తావత్తస్యాః పితా జ్ఞాత్వా కన్యాం పుత్రవరార్థినీమ్, సుబాహుః కారయామాస స్వయంవరమతన్ద్రితః. ౪౦. స్వయంవరస్తు త్రివిధో విద్వద్భిః పరికీర్తితః, రాజ్ఞాం వివాహయోగ్యో వై నాన్యేషాం కథితః కిల. ౪౧. ఇచ్ఛాస్వయంవరశ్చైకో ద్వితీయశ్చ పణాభిధః, యథా రామేణ భగ్నం వై త్ర్యమ్బకస్య శరాసనమ్. ౪౨

త్వాహ—సంప్రాప్స్యతి. ౨౭. ప్రసంగాజ్జనమేజయాయ శ్రీదేవీమహిమానమనువదతి వ్యాసః న తదస్తీతి. శివాయాః సకాశాదిత్యర్థః. ౨౯—౩౦. బుద్ధిః కీర్తిరితి. ఇత్యాదిరూపైః సర్వేషాం కల్యాణకర్త్రీ ప్రత్యక్షం స్పష్టమేవ విభాసతే. ౩౧—౩౪. సుదర్శనేనేతి. తస్మాత్తస్య కథమేవం ఫలం న స్యాదిత్యభిప్రాయః. ౩౫. బ్రహ్మేతి. బ్రహ్మరూపిణ్యాః సంవిద ఏవ దేవీపదవాచ్యత్వమితి భావః. తథా చ శ్రుతిః—"సర్వే వై దేవా దేవీముపతస్థుః కాసి త్వం మహాదేవీ సాబ్రవీదహం బ్రహ్మరూపిణీ మత్తః ప్రకృతిపురుషాత్మకం జగదితి. ముముక్షూణాంచ వల్లభే"తి. ముముక్షవో హి సర్వం విహాయ మహాప్రేమ్ణా స్వాత్మరూపాం సంవిదమేవ పరిశీలయంతి తస్మాత్తేషాం ప్రియేత్యర్థః. ౩౬. మాయావిశిష్టం బ్రహ్మైవ దేవీ తత్ర బ్రహ్మభాగరూపేణ వర్ణనం కృత్వా మాయాభాగరూపేణాపి వర్ణయతి—పరమాత్మస్వరూపమితి. సర్వపురాణతంత్రాదిషు వేదేషు చేత్థమేవ రీతిః. దేవ్యా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపత్వాత్క్వచిత్తస్యా యోపసర్జనబ్రహ్మరూపత్వేన వర్ణనం క్వచిద్విష్ణో

తృతీయశ్శౌర్యశుల్కశ్చ శూరాణాం పరికీర్తితః, ఇచ్ఛా స్వయంవరం తత్రచకార నృపసత్తమః. ౪౩. శిల్పిభిః కారితామఞ్చాశ్శుభ్రాస్తరణసంయుతాః, తతశ్చ వివిధాకారాస్సుక్లృప్తాస్సభ్యమణ్డపాః. ౪౪. ఏవంకృతేఽతిసమ్భారే వివాహార్థం సువిస్తరే, సఖీం శశికలా ప్రాహ దుఃఖితా చారులోచనా. ౪౫. ఇదం మే మాతరం బ్రూహి త్వమేకాన్తే వచో మమ, మయా వృతః పతిశ్చిత్తే ధ్రువసన్ధిసుతశ్శుభః. ౪౬. నాన్యం వరం వరిష్యామి తమృతే వై సుదర్శనమ్, స మే భర్తా నృపసుతో భగవత్యా ప్రతిష్ఠితః. ౪౭. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తాసా సఖీ గత్వామాతరం ప్రాహ సత్వరా, వైదర్భీం విజనే వాక్యం మధురం మఞ్జుభాషిణీ. ౪౮. పుత్రీ తే దుఃఖితా ప్రాహ సాధ్వీ త్వాం మన్ముఖేన యత్, శృణు త్వం కురు కళ్యాణి తద్ధితం త్వరితాధునా. ౪౯. భారద్వాజాశ్రమే పుణ్యే ధ్రువసన్ధిసుతోఽస్తియః, స మే భర్తావృతశ్చిత్తే నాన్యం భూపం వృణోమ్యహమ్. ౫౦. వ్యాసఉవాచ—రాజ్ఞీ తద్వచనం శ్రుత్వా స్వపతౌ గృహమాగతే, నివేదయామాస తదా పుత్రీవాక్యం యథాతథమ్. ౫౧. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజా విస్మితః ప్రహసన్ముహుః, భార్యామువాచ వైదర్భీం సుబాహుస్తు ఋతం వచః. ౫౨. సుభ్రు జానాసి బాలోఽసౌ రాజ్యాన్నిష్కాసితో వనే, ఏకాకీ సహమాత్రా వైవసతే నిర్జనే వనే. ౫౩. తత్కృతే నిహతో రాజా వీరసేనో యుధాజితా, సకథం నిర్ధనో భర్తా యోగ్యస్స్యాచ్చారులోచనే. ౫౪. బ్రూహి పుత్రీం తతో వాక్యం కదాచిదపి విప్రియమ్, ఆగమిష్యన్తి రాజాన స్థితిమన్తస్స్వయం వరే. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీ భాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే అష్టాదశోఽధ్యాయః.

సుదర్శనస్య స్వయంవరప్రస్థానమ్.

వ్యాసఉవాచ—భర్త్రా సాభిహితా బాలాంపుత్రీం కృత్వాఙ్కసంస్థితామ్, ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణం సమాశ్వాస్యశుచిస్మితామ్. ౧. కిం వృథాసుదతిత్వం హివిప్రియం మమ భాషసే, పితా తేదుఃఖమాప్నోతి వాక్యేనానేనసువ్రతే. ౨. సుద

పసర్జనమాయారూపత్వేన వర్ణనమితీదం చాస్మాభిస్సకృదుక్తం న విస్మర్తవ్యమ్. ౩౮—౪౨. శౌర్యశుల్కశ్చ శౌర్యం శుల్కం యస్మిన్ స ఇత్యర్థః. యస్య శౌర్యం వర్తతే తేన సర్వాన్ రాజ్ఞో జిత్వా కన్యా హరణీయేతి. ౪౩—౫౧. సూనృతమిత్యపి పాఠః. ౫౨—౫౪. బ్రూహీతి. అస్మిన్స్వయం వరే స్థితిమన్తః ప్రతిష్ఠితా రాజాన ఆగమిష్యన్తి తస్మాదేతాదృశం సర్వేషాం విప్రియం వాక్యం కదాపి త్వయా న వక్తవ్యమితి శేషః. ఇతి పుత్రీం బ్రూహీతి. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే తృతీయస్కన్ధే అష్టాదశోఽధ్యాయః.

ద్విషష్టిశ్లోకవర్ణ్యస్తు సుదర్శనసుతా నృపాః, స్వయంవరే సమాజగ్మురితి సమ్యక్కథో

ర్శనోఽతిదుర్భాగ్యో రాజ్యభ్రష్టోనిరాశ్రయః, బలకోశవిహీనశ్చ పరిత్యక్తః స్వబా
న్ధవైః. ౩. మాత్రాసహ వనం ప్రాప్తః ఫలమూలాశనఃకృశః, న తేయోగ్యోవరో
యంవైవనవాసీచ దుర్భగః. ౪. రాజపుత్ర్యః కృతప్రజ్ఞారూపవంతస్సుసమ్మతాః,
తవార్హాఃపుత్రి సన్త్యన్యే రాజచిహ్నై రలంకృతాః. ౫. భ్రాతాస్యవర్తతేకాన్త
స్సరాజ్యం కోసలేషు వై, కరోతిరూపసమ్పన్నస్సర్వలక్షణసంయుతః. ౬ జన్యచ్చ
కారణంసుభ్రు యథాయశ్చ మయా శ్రుతమ్, యుధాజిత్సతతంతస్య వధకామో
ఽస్తిభూమిపః. ౭. దౌహిత్రస్థాపిత స్తేనరాజ్యే కృత్వాఽతిసఙ్గరమ్, వీరసేనం నృపం
హత్వా సమ్మంత్ర్య సచివై స్సహ. ౮. భారద్వాజాశ్రమంప్రాప్తం హన్తుకామస్సు
దర్శనమ్, మునినా వారితః పశ్చా జ్జగామ నిజమన్దిరమ్. ౯. శశికలోవాచ—మాతర్మ
మేప్సితః కామే వనస్థోఽపినృపాత్మజః, శర్యాతివచ నేనైవ సుకన్యాచపతివ్రతా. ౧౦.
చ్యవనఞ్చ యథా ప్రాప్య పతిశుశ్రూషణే రతా, భర్తృశుశ్రూషణం స్త్రీణాం
స్వర్గదం మోక్షదం తథా. ౧౧. అకైతవకృతం నూనం సుఖదంభవతిస్త్రియాః,
భగవత్యాసమాదిష్టం స్వప్నే వరమనుత్తమమ్. ౧౨. తమృతేఽహంకథం చాన్యం
సంశ్రయామినృపాత్మజమ్, మచ్చిత్తభిత్తౌ లిఖితో భగవత్యా సుదర్శనః. ౧౩.తం
విహాయ ప్రియం కాన్తం కరిష్యేఽహం న చాపరమ్, వ్యాసఉవాచ—ప్రత్యా
దిష్టాథ వైదర్భీ తయా బహునిదర్శనైః. ౧౪. భర్తారం సర్వమాచష్ట పుత్ర్యోక్తం
వచనం భృశమ్, వివాహస్య దినాదర్వాగాప్తం శ్రుతసమన్వితమ్. ౧౫. ద్విజం
శశికలా తత్ర ప్రేషయామాస సత్వరమ్, యథా న వేదమే తాతో తథా గచ్ఛ
సుదర్శనమ్. ౧౬. భారద్వాజాశ్రమే బ్రూహి మద్వాక్యాత్తరసా విభో, పిత్రామే
సంభృతః కామం మదర్థేన స్వయంవరః. ౧౭. ఆగమిష్యన్తి రాజానో బలయుక్తా

చ్యతే. భర్త్రా సేతి. సా రాజపత్నీ భర్త్రా రాజ్ఞేత్యర్థః. ౧—౪. రాజచిహ్నైశ్ఛత్రచామరాదిభిః. ౫—౭. అతిసంగరమతిసంగ్రామమ్. ౮. ౯. ఏవం మాతుర్వచనం వాక్యం సుదర్శనప్రత్యాఖ్యానాభిప్రాయకం శ్రుత్వా శశికలోవాచ—మాతర్మమేప్సిత ఇతి. కామే మన్మనోరథవిషయే. తత్ర దృష్టాన్తమాహ—శర్యాతీతి. ౧౦. యథేతి. యథా శర్యాతే రాజ్ఞో వచనేన సుకన్యానామ్నా శర్యాతిసుతా చ్యవనం వృద్ధం పతింప్రాప్య పతిశుశ్రూషణే రతా తథైవ మమ రాజ్యాది లాభో నాస్తి కింతు భర్తృశుశ్రూషణమేవాభిలషితం తత్తు మమ సుదర్శనే పత్యావస్త్యేవేతి భావః. భర్తృశుశ్రూషణమేవ స్త్రీణాం పరో ధర్మ ఇత్యాహ—భర్త్రీతి. ౧౧. కించ సుదర్శన విషయే మమ భగవత్యా ఆజ్ఞాఽప్యస్తీత్యాహ—భగవత్యేతి. సమాదిష్టం తం సుదర్శనం వరం పతి మృతే ఇత్యన్వయః. ౧౨. సంశ్రయామి సంశ్రయిష్యామి. ౧౩. ప్రత్యాదిష్టా ప్రత్యాఖ్యాతా. ౧౪. అస్మిన్సమయే శశికలా యత్కృతవతీ తదాహ—వివాహస్యేతి. ౧౫, ౧౬. మదర్థేన మత్ప్రయోజనేన స్వయంవరః సంభృతః సంపాదితః. ౧౭. ౧౮. హే సురోపమ! త్వం భగవత్యా

హ్యనేకశః, మయా త్వం వై ధృతశ్చిత్తే సర్వథా ప్రీతిపూర్వకమ్. ౧౮. భగవత్యా
సమాదిష్టస్స్వప్నే మమ సుకోమల, విషమస్మి మహతాశే వా ప్రపతామి ప్రదీ
పితే. ౧౯. వరయే త్వదృతే నాన్యం పితృభ్యాం ప్రేరితాపి వా, మనసా కర్మణా
వాచా సంవృతస్త్వం మయా వరః. ౨౦. భగవత్యాః ప్రసాదేన శర్మావాభ్యాం
భవిష్యతి, ఆగన్తవ్యం త్వయా తత్రైవ సైన్యం కృత్వా పరం బలమ్. ౨౧. యద
ధీనం జగత్సర్వం వర్తతే సచరాచరమ్, భగవత్యా యదాదిష్టం న తన్మిథ్యా భవి
ష్యతి. ౨౨. యస్యా వశే దేవతాస్సర్వా వర్తన్తే శక్రాదయః, వక్తవ్యోఽసౌ
త్వయా బ్రహ్మన్నేకాన్తే వై నృపాత్మజః. ౨౩. యథా భవతి మే కార్యం తత్క
ర్తవ్యం త్వయానఘ, ఇత్యుక్త్వా దక్షిణాం దత్వా మునిర్వ్యాపారితస్తయా. ౨౪.
గత్వా సర్వం నివేద్యాశు తత్ర ప్రత్యాగతో ద్విజః, సుదర్శనస్తు తజ్జ్ఞాత్వా నిశ్చ
యం గమనే తదా. ౨౫. చకార మునినా తేన ప్రేరితః పరమాదరాత్. వ్యాస
ఉవాచ—గమనాయోద్యతం పుత్రం తమువాచ మనోరమా. ౨౬. వేపమానాతి
దుఃఖార్తా జాతత్రాసాశ్రులోచనా, క్వ గచ్ఛసి తత్రాద్య సమాజే భూభృ
తాం కిల. ౨౭. ఏకాకీ కృతవైరశ్చ కిం విచిన్త్య స్వయంవరే, యుధాజిద్ధం
తుకామస్త్వాం సమేష్యతి మహీపతిః. ౨౮. న తేఽన్యోఽస్తి సహాయశ్చ తస్మాన్మా
వ్రజ పుత్రక, ఏకపుత్రాతిదీనాస్మి తవాఽఽధారా నిరాశ్రయా. ౨౯. నార్హసి త్వం
మహాభాగ నిరాశాం కర్తుమద్య మామ్, పితా మే నిహతో యేన సోఽపి తత్రా
గతో నృపః. ౩౦. ఏకాకినం గతం తత్ర యుధాజిత్త్వా హనిష్యతి, సుదర్శన
ఉవాచ—భవితవ్యం భవత్యేవ నాత్ర కార్యా విచారణా. ౩౧. ఆదేశాచ్చ జగ
న్మాతుర్గచ్ఛామ్యద్య స్వయంవరే, మా శోకం కురు కల్యాణి క్షత్రియాసి వరా
ననే. ౩౨. న బిభేమి ప్రసాదేన భగవత్యా నిరన్తరమ్, వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా
రథమారుహ్య గన్తుకామం సుదర్శనమ్. ౩౩. దృష్ట్వా మనోరమా పుత్రమాశీర్భి
శ్చాన్వమోదయత్, అగ్రతస్తేఽమ్బికా పాతు పార్వతీ పాతు పృష్ఠతః. ౩౪. వారా
హీవిషమే మార్గే దుర్గా దుర్గేషు కర్హిచిత్, కాళికా కలహే ఘోరే పాతు
త్వాం పరమేశ్వరీ. ౩౫. మణ్డలే తత్ర మాతంగీ తథా సౌమ్యా స్వయంవరే, భవా

స్వప్నే సమాదిష్టో దర్శిత ఆజ్ఞప్తో మయా చిత్తే వృత ఇత్యన్వయః. ౧౯—౨౨. వక్తవ్యోఽసా
వితి. హే బ్రహ్మన్ మద్వాక్యాన్నృపాత్మజః సుదర్శనస్త్వయైవం వక్తవ్యః. ౨౩, ౨౪. తత్ర శశి
కలా యద్దేశే తత్ర ప్రత్యాగతః. ౨౫. మునినా భారద్వాజేన ప్రేరితో గమనే నిశ్చయం చకార
౨౬, ౨౭. కిం విచిన్త్యేతి. కిమాశ్రయం విచిన్త్య స్వయం వరే గచ్ఛసీత్యన్వయః. ౨౮—౩౧.
ఆదేశాదాజ్ఞయా. ౩౨, ౩౩. అగ్రతోఽమ్బికా పాతు. తే తవాగ్రతోఽగ్రదేశే స్థితాంబికా

నీభూపమధ్యేతు పాతు. త్వాం భవమోచనీ. ౩౬. గిరిజా గిరిదుర్గేషు చాముణ్డా
చత్వరేషు చ, కామగా కాననేష్వేవం రక్షతు త్వాం సనాతనీ. ౩౭. వివాదే
వైష్ణవీశక్తిరవతాత్త్వాం రఘూద్వహ, భైరవీ చరణే సౌమ్య శత్రూణాం వైస
మాగమే. ౩౮. సర్వదా సర్వదేశేషు పాతు త్వాం భువనేశ్వరీ, మహామాయా
జగద్ధాత్రీ సచ్చిదానన్దరూపిణీ. ౩౯. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా తం తదా మాతా
వేపమానా భయాకులా, ఉవాచాహం త్వయా సార్ధమాగమిష్యామి సర్వథా.
౪౦.నిమిషార్ధం వినా త్వాం వై నాహం స్థాతుమిహోత్సహే, సహైవ నయ మాం
వత్స యత్ర తే గమనే మతిః. ౪౧. ఇత్యుక్త్వా నిస్సృతా మాతా ధాత్రేయీసం
యుతా తదా, విప్రైర్దత్తాఽఽశిషస్సర్వే నిర్యయుర్హర్షసంయుతాః. ౪౨. వారా
ణస్యాం తతః ప్రాప్తో రథేనైకేన రాఘవః, జ్ఞాతస్సుబాహునా తత్ర పూజితశ్చా
ర్హణాదిభిః. ౪౩. నివేశార్థం గృహం దత్తమన్నపానాదికం తథా, సేవకం సమను
జ్ఞాప్య పరిచర్యార్థమేవ చ. ౪౪. మిళితాస్తేఽథ రాజానో నానాదేశాధిపాః కిల,
యుధాజిదపి సమ్ప్రాప్తో దౌహిత్రేణ సమన్వితః. ౪౫. కరూషాధిపతిశ్చైవ
తథా మద్రేశ్వరో నృపః, సిన్ధురాజస్తథా వీరో యోద్ధా మాహిష్మతీపతిః. ౪౬
పాఞ్చాలః పార్వతీయశ్చ కామరూపోఽతివీర్యవాన్, కర్ణాటశ్చైళదేశీయో వైద
ర్భశ్చ మహాబలః. ౪౭. అక్షౌహిణీ త్రిషష్టిశ్చ మిళితా సఙ్ఖ్యయా తదా, వేష్టితా
నగరీ సాతు సైన్యైస్సర్వత్ర సంస్థితైః. ౪౮. ఏతే చాన్యే చ బహవస్స్వయంవరది
దృక్షయా, మిళితాస్తత్ర రాజానో వరవారణసయుతాః. ౪౯. అన్యోన్యనృపపు
త్రాస్తు ఇత్యూచుర్మిళితాస్తదా, సుదర్శనో నృపసుతో హ్యాగతోఽస్తి నిరాకులః.
౫౦. ఏకాకీ రథమారుహ్య మాత్రా సహ మహామతిః, వివాహార్థమిహాయాతః
కాకుత్స్థః కిం ను సామ్ప్రతమ్. ౫౧. ఏతాన్రాజసుతాంస్త్యక్త్వా ససైన్యాన్సాయు
ధానథ, కిమేనం రాజపుత్రీ సా వరిష్యతి మహాభుజమ్. ౫౨. యుధాజిదథ రాజే
శస్తానువాచ మహీపతీన్, అహమేనం హనిష్యామి కన్యార్థే నాత్రసంశయః. ౫౩
కేరళాధిపతిః ప్రాహ తం తదా నీతి సత్తమః, నాత్ర యుద్ధం ప్రకర్తవ్యం రాజన్న

త్వాం పాత్విత్యర్థః. ఉత్తరత్రాప్యేవమేవార్థః. ౩౪—౩౬. గిరిసంబంధినో యే దుర్గాస్తేషు.
పూర్వోక్తా దుర్గాస్తు స్థలదుర్గాః. ౩౭—౪౨. రాఘవః రఘుకులోత్పన్నః సుదర్శనః. ౪౩, ౪౪.
దౌహిత్రేణ శత్రుజితా. ౪౫, ౪౬. కామరుం దేశం పాతీతి కామరూపః. ౪౭—౫౦. కిం ను
సాంప్రతమితి. యుధాజిత్ప్రముఖాస్త్రిషష్ట్యక్షౌహిణీసహితాః ప్రాణహారకాః శత్రవః సర్వే సమా
గతాః అస్మిన్సమాజే ఏకాకిన ఆగమనం కిం ను సాంప్రతం యోగ్యం న యోగ్యమితి తాత్పర్యమ్.
౫౧—౫౩. నీతిసత్తమో నీతిజ్ఞః ఇచ్ఛా స్వయంవరే కన్యాయా యస్మిన్నిచ్ఛా భవతి స తయా

చ్ఛాస్వయంవరే. ౫౪. బలేన హరణం నాస్తి నాత్ర శుల్కస్స్వయం వరః, కన్యే చ్ఛయాత్ర వరణం వివాదః కీదృశ స్త్విహ. ౫౫. అన్యాయేన త్వయా పూర్వమసౌ రాజ్యాత్ప్రవాసితః, దౌహిత్రాయార్పితం రాజ్యం బలవన్నృపసత్తమ. ౫౬. కాకు త్స్థోఽయం మహాభాగ కోసలాధిపతేస్సుతః, కథమేనం రాజపుత్రం హనిష్యసి నిరా గసమ్. ౫౭. లప్స్యసే తత్ఫలం నూనమనయస్య నృపోత్తమ, శాస్తాస్తి కశ్చిదా యుష్మాకం జగతోఽస్య జగత్పతిః. ౫౮. ధర్మో జయతి నాధర్మస్సత్యం జయతి నా నృతమ్, మాఽనయం కురు రాజేన్ద్ర త్యజ పాపమతిం కిల. ౫౯. దౌహిత్రస్తవ సమ్ప్రాప్తస్సోఽపి రూపసమన్వితః, రాజ్యయుక్తస్తథా శ్రీమాన్కథం తం నవరిష్యతి. ౬౦. అన్యే రాజసుతాః కామం వర్తన్తే బలవత్తరాః, కన్యా స్వయం వరే కన్యా స్వీకరిష్యతి సాప్ప్రితమ్. ౬౧. వృణే తథా వివాదః కః ప్రవదన్తు మహీభుజః, పరస్పరం విరోధోఽత్ర న కర్తవ్యో విజానతా. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

—— రాజ్ఞాం సుదర్శనస్య చ సంవాదః. ——

వ్యాసఉవాచ—ఇతి వాదిని భూపాలే కేరళాధిపతౌ తదా, ప్రత్యు వాచ మహాభాగ యుధాజిదపి పార్థివః. ౧. నీతిరియం మహీపాల యద్బ్రవీతి భవానిహ, సమాజే పార్థివానాం వై సత్యవాగ్విజితేన్ద్రియః. ౨. యోగ్యేషు వర్తమానేషు కన్యారత్నం కులోద్వహ, అయోగ్యోఽర్హతి భూపాలో న్యాయో ఽయం తవ రోచతే. ౩. భాగం సింహస్య గోమాయుర్భోక్తుమర్హతి వా కథమ్, తథా సుదర్శనోఽయం వై కన్యారత్నం కిమర్హతి. ౪. బలం వేదో హి విప్రాణాం

వరణీయ ఇతి మర్యాదాయాః సత్వాన్నాత్ర యుద్ధం కర్తవ్యమిత్యర్థః. ౫౪. బలేనేతి. అస్మిన్నిచ్ఛా స్వయంవరే బలేన హరణం నాస్తి తత్తు శౌర్యశుల్కే ఏవ వర్తతే నాత్ర స శుల్కోఽస్తి కిం తర్హి తత్రాహ—కన్యేచ్ఛయేతి. ౫౫. కిం చాస్యాపరాధాభావేన కథమేవం హనిష్యసీత్యాహ— అన్యాయేనేతి. ౫౬.౫౭. జగత్పతిః పరమేశ్వరోఽస్త్యేవ శాస్తా కశ్చిద్విలక్షణః ౫౮.౫౯. కథం తం న వరిష్యతీతి. యది కన్యాయా ఇచ్ఛాస్తి తర్హి తం కథం న వరిష్యతి యది నాస్తి తర్హి తవ వివాదేనాపి కిం ఫలమ్ కన్యేచ్ఛాయాః స్వతన్త్రత్వాత్. ౬౦. కంవా సాంప్రతం స్వీకరిష్యతి తం స్వీకరోతు ౬౧. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

ఏకస్తతిపద్యైస్తు రాజ్ఞాం తత్ర పరాభవమ్, సంవాదం తు వినివర్త్య కన్యాబోధ ఉదీ ర్యతే. కేరలాధిపతివాక్యానంతరం యుధాజిద్వాక్యమిత్యాహ—ఇతి వాదినీతి. మహాభాగ హే జన మేజయ. ౧. నీతిరియమితి. ఇయం నీతిః కిమిత్యర్థః. ౨. అయం న్యాయస్తవైవ రోచతే నాన్యస్యే త్యాహ—౩. అసాంప్రతం తవ మతమిత్యాహ—భాగమితి. సింహస్య భాగం గోమాయుః శ్రృ

భూభుజాం చాపజం బలమ్, కిమన్యాయ్యం మహారాజ బ్రవీమ్యహమిహాధునా. ౫. బలం శుల్కం యథా రాజ్ఞాం వివాహే పరికీర్తితమ్, బలవానేవ గృహ్ణాతు నాబలస్తు కదాచన. ౬. తస్మాత్కన్యాం పణం కృత్వా నీతిరత్ర విధీయతామ్, అన్యథా కలహః కామం భవిష్యతి మహీభుజామ్. ౭. ఏవం వివాదే సంవృత్తే రాజ్ఞాం తత్ర పరస్పరమ్, ఆహూతస్తు సభామధ్యే సుబాహుర్నృపసత్తమః. ౮. సమాహూయ నృపాస్సర్వే తమూచుస్తత్త్వదర్శినః, రాజన్నితిస్త్వయా కార్యా వివాహేఽత్ర సమాహితా. ౯. కిం తే చికీర్షితం రాజంస్తద్వదస్వ సమాహితః, పుత్ర్యాః ప్రదానం కస్మై తే రోచతే నృపచేతసి. ౧౦. సుబాహురువాచ—పుత్ర్యా మే మనసా కామం వృతః కిల సుదర్శనః, మయా నివారితాత్యర్థం న సా ప్రత్యేతి మే వచః. ౧౧. కిం కరోమి సుతాయా మే న వశే వర్తతే మనః, సుదర్శనస్తథైకాకీ సంప్రాప్తోఽస్తి నిరాకులః. ౧౨. వ్యాస ఉవాచ—సమ్పన్నభూభుజాస్సర్వే సమాహూయ సుదర్శనమ్, ఊచుస్సమాగతం శాన్తమేకాకినముతన్ద్రితాః. ౧౩. రాజపుత్ర మహాభాగ కేనాహూతోఽసి సువ్రత, ఏకాకీ యస్సమాయాతస్సమాజే భూభృతామిహ. ౧౪. న వై సైన్యం న సచివా న కోశో న బృహద్బలమ్, కిమర్థఞ్చ సమాయాతస్తత్త్వం బ్రూహి మహామతే. ౧౫. యుద్ధకామా నృపతయో వర్తన్తేఽత్ర సమాగమే, కన్యార్థం సైన్యసంపన్నాః కిం త్వం కర్తుమిహేచ్ఛసి. ౧౬. భ్రాతా తే సుబలశ్శూరస్సంప్రాప్తోఽస్తి జిఘృక్షయా, యుధాజిచ్చ మహాబాహుస్సహాయం

గాలః కథంభోక్తుమర్హతి న కథమపీత్యర్థః. ౪-౫. యదుక్తమిచ్ఛయా స్వయం వర ఇతి తత్రాహ—బలం శుల్కమితి. నిర్బలరాజానాం స స్వయం వరో వీర్యవతాం రాజ్ఞాం తు బలమేవ శుల్కం పరికీర్తితమ్. "శుల్కం వరాదిదేయే స్యాద్వరాదర్థగృహే స్త్రియామి"తి మేదినీకోశాచ్ఛుల్కం వరాదర్థగ్రహరూపం పరికీర్తితం నాన్యత్. తస్య శుల్కం వివాహరూపస్య స్పష్టం రూపమాహ—బలవానేవేతి. యతో రాజ్ఞాం బలమేవ శుల్కం తస్మాత్కన్యాం బలవానేవ గృహ్ణాత్వబలస్తు కదాపి న గృహ్ణాత్వితి పణం కృత్వాఽత్ర వివాహే నీతిర్మమాభిలషితోఽయం న్యాయో విధీయతాం క్రియతామ్. అస్వీకారే దోషమాహ—అన్యథేతి. ౬—౮. రాజన్నితి. పణరూపా పూర్వోక్తరాజభిర్నిశ్చితా నీతిర్న్యాయస్త్వయా కార్యాఽత్ర స్వయం వరే ఇత్యస్మదభిలషితమస్తీత్యర్థః. ౯. తవ యచ్చికీర్షితం తత్తు త్వమపి వదేత్యాహ—కిం తే ఇతి. త్వయా పణస్తు న కృతోఽథ వివాహార్థప్రవృత్తోఽసి తస్మాత్పుత్ర్యాః ప్రదానం కస్మై తే రోచతే తద్వదేత్యర్థః. ౧౦. కామం యథేష్టం సుదర్శనో వృతః. ప్రత్యేతి స్వీకరోతి. ౧౧. సుతాయా మనో మే వశే నాస్తీత్యర్థః. తథా యథా తస్యాః కన్యాయాః అభిప్రాయస్తథైవ సుదర్శనోఽప్యనాహూతో మయాత్ర ప్రాప్తః. తేన జానామి నూనం కన్యయైవాయమాహూత ఇతి. ౧౨. సుబాహువచనం శ్రుత్వా కేనాహూతస్త్వం కిమర్థమత్రాగతోఽసీత్యభిప్రాయేణ సుదర్శనం పప్రచ్ఛురిత్యాహ—సంపన్నభూభుజ ఇతి. శిష్టా భూభుజ

కర్తుమాగతః. ౧౭. గచ్ఛ వా తిష్ఠ రాజేన్ద్ర యాథాతథ్యముదాహృతమ్, త్వయి సైన్యవిహీనే చ యథేష్టం కురు సువ్రత. ౧౮. సుదర్శన ఉవాచ—నబలం నసహాయో మే న కోశో దుర్గసంశ్రయః, నమిత్రాణి న సౌహార్ది నన్నృపా రక్షకా మమ. ౧౯. అత్ర స్వయంవరం శ్రుత్వా ద్రష్టుకామ ఇహాగతః, స్వప్నే దేవ్యా ప్రేరితోఽస్మి భగవత్యా న సంశయః. ౨౦. నాన్యచ్చికీర్షితం మేఽద్య మామాహ జగదీశ్వరీ, తయా యద్విహితం తచ్చ భవితా హ్యత్ర న సంశయః. ౨౧. న శత్రురస్తి సంసారే కోఽప్యత్ర జగదీశ్వరాః, సర్వత్ర పశ్యతో మేఽద్య భవానీం జగదమ్బికామ్. ౨౨. యః కరిష్యతి శత్రుత్వం మయా సహ నృపాత్మజాః, శాస్తా తస్య మహావిద్యా నాహం జానామి శత్రుతాం. ౨౩. యద్భావి తద్ధ్రువం భవితా నాన్యథా నృపసత్తమాః, కా చిన్తా హ్యత్ర కర్తవ్యా దైవాధీనోఽస్మి సర్వదా. ౨౪. దేవభూతమనుష్యేషు సర్వభూతేషు సర్వదా, సర్వేషాం తత్కృతా శక్తిర్నాన్యథా నృపసత్తమాః. ౨౫. సాయం చికీర్షతే భూపం తం కరోతి నరాధిపాః, నిర్ధనం వా నరం కామం కా చిన్తా వై తదా మమ. ౨౬. తామృతే పరమాం శక్తిం బ్రహ్మవిష్ణుహరాదయః, న శక్తాస్స్పన్దితుం దేవాః కా చిన్తా మే తదా నృపాః. ౨౭. అశక్తో వా సశక్తో వా యాదృశస్తాదృశస్త్వహమ్, తదాజ్ఞయా నృపా హ్యద్యైవ సమ్ప్రాప్తోఽస్మి స్వయంవరే. ౨౮. సా యదిచ్ఛతి తత్కుర్యాన్మమ కిం చిన్తనేన వై, నాత్ర శఙ్కా ప్రకర్తవ్యా సత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్. ౨౯. జయే పరాజయే లజ్జా న మేఽత్రాణ్యపి పార్థివాః, భగవత్యాస్తు లజ్జాఽస్తి తదధీనోఽస్మి సర్వదా. ౩౦. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తస్య తదాకర్ణ్య వచనం రాజసత్తమాః, ఊచుః పరస్పరం ప్రేక్ష్య నిశ్చయజ్ఞా నరాధిపాః. ౩౧. సత్యముక్తం త్వయా సాధో న మిథ్యా కర్హిచిద్భవేత్, తథాప్యుజ్జయనీనాథస్త్వాం హన్తుం పరికాఙ్క్షతి. ౩౨. త్వత్కృతేన దయాదిష్టా స్త్వాం బ్రవీమో మహామతే, యదుక్తం తత్త్వయా

ఇత్యర్థః. ౧౩—౧౭. త్వయి సైన్యవిహీనే దృష్టే సత్యస్మాభిర్దయావశాద్యాథాతథ్యమ్. అర్యఆద్యజన్తమ్. యాథాతథ్యవిశిష్టం వాక్యం సత్యం వాక్యముదాహృతముక్తం తదుత్తరం గచ్ఛ గవా తిష్ఠ యథేష్టం స్యాత్తథా కుర్విత్యర్థః. ౧౮. ౧౯. కేనాహూతః కిమర్థమాగతోఽసీత్యస్యోత్తరమాహ—అత్రేతి. న కేనాప్యాహూతః కింతు భగవతీప్రేరణయైవ స్వయంవరం ద్రష్టుమాగతోఽస్మీతి భావః. ౨౦. కిం త్వం కర్తుమిహేచ్ఛసీత్యస్యోత్తరమాహ—నాన్యదితి. మాం జగదీశ్వరీ యదాహ త్వయా తత్ర గంతవ్యమితి తస్మాత్తద్వాక్యపరిపాలనాదన్యన్మమ చికీర్షితం నాస్త్యేవ. యుద్ధం భవిష్యతి తదా తవ కాఽవస్థేతి చేత్తత్రాహ—తయేతి. ౨౧—౨౬. తామృతే ఇతి. తదుక్తం సూతసంహితాయాం యజ్ఞవైభవఖండే త్రయోదశాధ్యాయే—"యస్తు బ్రహ్మత్వమాపన్నః శివో యో మునిసత్తమాః, సా తస్యాపి భవేచ్ఛక్తిః తయా హీనో నిరర్థకః" ఇతి. ౨౭—౩౨. త్వత్కృతేన త్వదాచరణేన దయా దిష్టా ప్రేరితా తస్మాత్త్వాం వయం బ్రవీమో బ్రూమో నాన్య

కార్యం విచార్య మనసానఘ. ౩౩. సుదర్శన ఉవాచ—సత్యముక్తం భవద్భిశ్చ కృపా
వద్భిస్సుహృజ్జనైః, కిన్త్వత్రాపి పునర్వాక్యముక్త్వా నృపతిసత్తమాః. ౩౪. న స్వతన్త్ర్యః
కేనచిద్భావ్యః కస్యచిద్వా కదాచన, దైవాధీన మిదం సర్వం జగత్స్థావరజఙ్గమమ్.
౩౫. స్వవశోఽయం న జీవోఽస్తి స్వకర్మవశగస్సదా, తత్కర్మ త్రివిధం ప్రోక్తం
విద్వద్భి స్తత్త్వదర్శిభిః. ౩౬. సంచితం వర్తమానఞ్చ ప్రారబ్ధఞ్చ తృతీయకమ్, కాల
కర్మస్వభావైశ్చ తతం సర్వమిదం జగత్. ౩౭. న దేవో మానుషం హన్తుం శక్తః
కాలాగమం వినా, హతం నిమిత్తమాత్రేణ హన్తి కాలస్సనాతనః. ౩౮. యథా పితా
మే నిహతస్సింహేనామిత్రకర్షణః, తథా మాతామహోఽప్యేవం యుద్ధే యుధా
జితా హతః. ౩౯. యత్నకోటిం ప్రకుర్వాణో హన్యతే దైవయోగతః, జీవేద్వర్షశతం
ప్రాణి రక్షణేన వినా నరః. ౪౦. నాహం బిభేమి ధర్మిష్ఠాః కదాచిచ్చ యుధాజితః,
దైవమేవ పరం మత్వా సుస్థితోఽస్మి సదా నృపాః. ౪౧. స్మరణం సతతం నిత్యం భగ
వత్యాః కరోమ్యహమ్, విశ్వస్య జననీ దేవీ కళ్యాణం సా కరిష్యతి. ౪౨. పూర్వా
ర్జితం హి భోక్తవ్యం శుభం వాప్యశుభం తథా, స్వకృతస్య చ భోగేన కీదృక్ఛో
కో విజానతామ్. ౪౩. స్వకర్మఫలయోగేన ప్రాప్య దుఃఖమచేతనః, నిమిత్తకరణే
వైరం కరోత్యల్పమతిః కిల. ౪౪. న తథాహం విజానామి వైరం శోకం భయం
తథా, నిశ్శఙ్కమిహ సమ్ప్రాప్తస్సమాజే భూభృతామిహ. ౪౫. ఏకాకీ ద్రష్టు
కామోఽహం స్వయంవరమనుత్తమమ్, భవిష్యతి చ యద్భావ్యం ప్రాప్తోఽస్మి చణ్డికా
జ్ఞయా. ౪౬. భగవత్యాః ప్రమాణం మే నాన్యం జానామి సంయతః. తత్కృతం
చ సుఖం దుఃఖం భవిష్యతి చ నాన్యథా. ౪౭. యుధాజిత్సుఖమాప్నోతు న మే వైరం
నృపోత్తమాః, యః కరిష్యతి మే వైరం స ప్రాప్స్యతి ఫలం తథా. ౪౮. వ్యాస ఉవాచ-
ఇత్యుక్తాస్తే తథా తేన సన్తుష్టా భూభుజస్థితాః, సోఽపి స్వమాశ్రమం ప్రాప్య సుస్థి
తస్సమ్బభూవహ. ౪౯. అపరేఽహ్ని శుభే కాలే నృపాస్సమ్మన్త్రితాః కిల, సుబాహునా
నృపేణాథ రుచిరే వై స్వమణ్డపే. ౫౦. దివ్యాస్తరణయుక్తేషు మఞ్చేషు రచితేషు చ,
ఉపవిష్టాశ్చ రాజానశ్శుభాలంకరణైర్యుతాః. దివ్యవేషధరాః కామం విమానేష్వమ
రా ఇవ, దీప్యమానాస్థితాస్తత్ర స్వయంవరదిదృక్షయా. ౫౨. ఇతి చిన్తాపరాస్సర్వే
కదా సాప్యాగమిష్యతి, భాగ్యవన్తం నృపశ్రేష్ఠం శ్రుతపుణ్యం వరిష్యతి. ౫౩. యదా

థేత్యర్థః. ౩౩—౩౬. న కేవలం కర్మవశగః కింతు కాలకర్మస్వభావవశగశ్చేత్యాహ—కాలేతి.
స్వభావో మూలభూతా ప్రకృతిః తతం వ్యాప్తం తద్వశగమిత్యర్థః. ౩౭. తదేవోపపాదయతి—
న దేవ ఇతి. ౩౮—౪౩. అచేతనో బుద్ధిరహితో మూఢః. నిమిత్తకారణే దుఃఖస్యేత్యర్థః.
౪౪. ౪౫. ఏకాకీత్యాదిపూర్వాన్వయి. ౪౬. భగవత్యా వాక్యమితి శేషః. ౪౭—౫౨. శ్రుత

సుదర్శనం వై వాత్సపుత్రిజా సముద్భావయేదిహ, వివాదో వై నృపాణాంచ్ఛ భవితా నాత్ర సంశయః. ౧౪. ఇత్యేవం చిన్తయానాస్తే భూపా మఞ్చేషు సంస్థితాః, వాదిత్రఘోషస్సుమహానుత్థితో నృపమణ్డపే. ౧౫. అథ కాశీపతిః ప్రాహ సుతాం స్నాతాం స్వలంకృతామ్, మధూకమాలాసంయుక్తాం క్షౌమవాసోవిభూషితామ్. ౧౬. వివాహోపస్కరైర్యుక్తాం దివ్యాం సింధుసుతోపమామ్, చిన్తాపరాం సువదనాం స్మితపూర్వమిదం వచః. ౧౭. ఉత్తిష్ఠ పుత్రి సుమనసే కరే ధృత్వా శుభాం స్రజమ్, వ్రజ మణ్డపమధ్యేఽద్య సమాజం పశ్య భూభుజామ్. ౧౮ గుణవాన్రూపసమ్పన్నః కులీనశ్చ నృపోత్తమః, తవచిత్తే వసేద్యస్తు తం వృణీష్వ సుమధ్యమే. ౧౯. దేశదేశాధిపాస్సర్వే మఞ్చేషు రచితేషు చ, సంవిష్టాః పశ్యత న్వాఙ్గివరయస్వయథా రుచి. ౨౦. వ్యాస ఉవాచ—తం తథా భాషమాణంవై పితరం మితభాషిణీ, ఉవాచ వచనం బాలా లలితం ధర్మసంయుతమ్. ౨౧. శశికళోవాచ—నాహం దృష్టిపథే రాజ్ఞాం గమిష్యామి పితః కిల, కాముకానాం నరేశానాం గచ్ఛన్త్యన్యాశ్చ యోషితః. ౨౨. ధర్మశాస్త్రే శ్రుతం తాత మయేదం వచనం కిల, ఏక ఏవ వరో నార్యా నిరీక్ష్యస్స్యాన్న చాపరః. ౨౩. సతీ త్వం నిర్గతం తస్యా యా ప్రయాతి బహూ నథ, సంకల్పయన్తి తే సర్వే దృష్ట్వా మే భవతాత్త్వితి. ౨౪. స్వయంవరే స్రజం ధృత్వా యదాగచ్ఛతి మణ్డపే, సామాన్యా సా తదా జాతా కులటేవాపరా వధూః ౨౫. వారస్త్రీ విపణే గత్వా యథా వీక్ష్య నరాన్స్థితాన్, గుణాగుణపరిజ్ఞానం కరోతి నిజమానసే ౨౬ నైకభావా యథా వేశ్యా వృథా పశ్యతి కాముకమ్, తథాహం మణ్డపే గత్వా కుర్వే వారస్త్రియా కృతమ్. ౨౭. వృద్ధైరేతైః కృతం ధర్మం న కరిష్యామి సామ్ప్రతమ్, పత్నీవ్రతం తథా కామం చరిష్యేఽహం ధృతవ్రతా. ౨౮. సామాన్యా ప్రథమం గత్వా కృత్వా సంకల్పితం బహూ, వృణోతి చైకం తద్వద్వై వృణోమి కథమద్య వై. ౨౯. సుదర్శనో మయా పూర్వం వృతస్సర్వాత్మనా పతిః, తమృతే నాన్యథా కర్తుమిచ్ఛామి నృపసత్తమ ౩౦. వివా

పుణ్యాంకం వరిష్యతీత్యర్థః. ౧౩-౧౬. సింధుసుతా లక్ష్మీః చింతాపరాం భగవతీధ్యానపరామ్. ౧౭-౨౧. అన్యా వ్యభిచారిణ్యః. ౨౨-౨౩. సంకల్పయంతీతి. మాం దృష్ట్వేయం మే భవతాదితి తే సంకల్పయంతి. భవతాదిత్యాశీర్లోటి తాతఙ్. ౨౪—౨౬, కుర్వే ఇతి. వారస్త్రియా కృతం కథం కుర్వే ఇత్యర్థః. ౨౭. నను వృద్ధసంప్రదాయ ఏవమేవాస్తి స చ త్వయాప్యాశ్రయణీయ ఇతి చేత్తత్రాహ-వృద్ధైరితి. ౨౮. తత్ర దోషమాహ-సామాన్యేతి. యథా కాచిత్ సామాన్యా స్త్రీ. ప్రథమం సభాయాం గత్వా మనసి బహుపురుషసంఘం సంకల్పితం కృత్వా పశ్చాత్స్వభాగ్యే లిఖిత

హావిధినా దేహి కన్యాదానం శుభే దినే, సుదర్శనాయ నృపతే యదీచ్ఛసి శుభం మమ. ౭౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.

—— సుబాహుచిన్తానువర్ణనమ్. ——

వ్యాసఉవాచ.—సుబాహురపి తచ్ఛ్రుత్వా యాచకీసుక్తం తయా తదా, చిన్తావిష్టో బభూవాశు కిం కర్తవ్యమితఃపరమ్. ౧. సఙ్గతాః పృథివీపాలాస్ససైన్యాస్సపరిగ్రహాః, ఉపవిష్టాశ్చ మఞ్చేషు యోద్ధుకామా మహాబలాః ౨. యది బ్రవీమి తాన్సర్వాన్సుతా నాయాతి సామ్ప్రతమ్, తథాపి కోపసంయుక్తా హన్యుర్మాం దుష్టబుద్ధయః. ౩. న మే సైన్యబలం తాదృక్న దుర్గబలమద్భుతమ్, యేనాహం నృపతీన్సర్వాన్ప్రత్యాదేష్టుమిహోత్సహే. సుదర్శనస్తథైకాకీ హ్యసహాయోఽధనశ్శిశుః, కిం కర్తవ్యం నిమగ్నోఽహం సర్వథా దుఃఖసాగరే. ౪. ఇతిచిన్తాతురో రాజాజగామ నృపసన్నిధౌ, ప్రణమ్య తానువాచాథ ప్రశ్రయావనతో నృపః ౫. కిం కర్తవ్యం నృపాః కామం నైతి మే మణ్డపే సుతా, బహుశః ప్రేర్యమాణాపి సామ్నా మాత్రాపి మయాపి చ. ౭. మూర్ధ్నా పతామి పాదేషు రాజ్ఞాం దాసోఽస్మి సామ్ప్రతమ్, పూజాదికం గృహీత్వాఽద్య వ్రజన్తు సదనాని వః. ౮. దదామి బహురత్నాని వస్త్రాణి చ గజాన్రథాన్, గృహీత్వాఽద్య కృపాం కృత్వా వ్రజన్తు భవనాన్యత. ౯. న వశే మే సుతా బాలా యది మ్రియేత ఖేదితా, తదా మే స్యాన్మహద్దుఃఖం తేన చిన్తాతురోఽస్మ్యహమ్. ౧౦. భవన్తః కరుణావన్తో మహాభాగా మహౌజసః, కిమేతయా దుహిత్రా మే మన్దయా దుర్వినీతయా. ౧౧. అనుగ్రాహ్యోఽస్మి వః కామం దాసోఽహమితి సర్వథా, సుతా సుతేవ మన్తవ్యా భవద్భిస్సర్వథా మమ. ౧౨. వ్యాస ఉవాచ—శ్రుత్వా సుబాహువచనం నోచుః కేచన భూమిపాః, యుధాజిత్క్రో

మేకమేవ వృణోతి తథా సామాన్యావత్ కథమద్య పురుషం వృణోమ్యహం పతివ్రతా సతీత్యర్థః. ౬౯—౭౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధిక్యే షష్టిపద్యై రాజ్ఞాం కోలాహలే సతి. కన్యాయాః సమ్మతే రాజా స్థిత ఇత్యేతదుచ్యతే. కన్యావాక్యోత్తరం చింతాగ్రస్తో రాజా యచ్చకార తదుచ్యతే. సుబాహురపీతి. కన్యయా తు సమ్యగుక్తం పరం తు మయా కిం కర్తవ్యమితి చింతావిష్టో బభూవేత్యర్థః. ౧ ౨. నాయాతీతి. ఇతీతి శేషః. ౩. ప్రత్యాదేష్టుం ప్రత్యాఖ్యాతుమ్. ౪—౬. మాత్రా జనన్యా. ౭. వః సదనాని యూయం వ్రజంత్విత్యర్థః. ౮-౯. ఖేదితా తాడితా సతీ యది మ్రియేతేత్యర్థః. ౧౦. కిమేతయేతి. ఏతయా దుష్టయా మందభాగ్యయా భవతాంకింఫలం భవిష్యతి యదర్థమేతావాన్నాగ్రహో భవద్భిః క్రియతే. ౧౧—౧౪. అవమాన్యేతి. పుత్రీం దాతుం కిమిచ్ఛసి యదీచ్ఛసి తర్హ్యేతో

తథా ప్రాప్తస్తమువాచ రుషాన్వితః. ౧౩. రాజన్మూర్ఖోఽసి కిం బ్రూషే కృత్వా కార్యం సునిన్దితమ్, స్వయంవరః కథం మోహాద్రచితస్సంశయే సతి. ౧౪. మిలితా భూభుజస్సర్వే త్వయా హూతాస్స్వయంవరే, కథమద్య నృపానస్తం యోగ్యాన్తేష్వగృహాన్ప్రతి. ౧౫. అవమాన్య నృపాన్సర్వాన్ త్వం కిం సుదర్శనాయ వై, దాతుమిచ్ఛసి పుత్రీం చ కిమనార్యమతఃపరమ్. ౧౬. విచార్య పురుషేణాదౌ కార్యం వై శుభమిచ్ఛతా, ఆరబ్ధవ్యం త్వయా తత్తు కృతం రాజన్నజానతా. ౧౭. ఏతాన్విహాయ నృపతీన్బలవాహనసంయుతాన్, వరం సుదర్శనం కర్తుం కథమిచ్ఛసి సాంప్రతమ్. ౧౮. అహం త్వాం హన్మి పాపిష్ఠ తథా పశ్చాత్సుదర్శనమ్, దౌహిత్రాయాద్య మే కన్యాం దాస్యామీతి వినిశ్చయః. ౧౯. మయి తిష్ఠతి కోఽన్యోఽస్తి యః కన్యాం హర్తుమిచ్ఛతి, సుదర్శనః కియానద్య నిర్ధనో నిర్బలశ్శిశుః. ౨౦. భారద్వాశ్రమే పూర్వం ముక్తో మునికృతే మయా, నాద్యాహం మోచయిష్యామి సర్వథా జీవితం శిశోః. ౨౧. తస్మాద్విచార్య సమ్యక్త్వం పుత్ర్యా చ భార్యయా సహ, దౌహిత్రాయ ప్రియాం కన్యాం దేహి మే సుభ్రువం కిల. ౨౨. సమ్బన్ధీ భవ దత్త్వా త్వం పుత్రీం మేతాం మనోరమామ్, ఉచ్చాశ్రయః ప్రకర్తవ్యస్సర్వదా శుభమిచ్ఛతా. ౨౩. సుదర్శనాయ దత్త్వా త్వం పుత్రీం ప్రాణప్రియాం శుభామ్, ఏకాకినేఽప్యరాజ్యాయ కిం సుఖం ప్రాప్తుమిచ్ఛసి. ౨౪. పరిచిన్తయ ధర్మం త్వం రాజ్యనీతిం చ శాశ్వతీమ్. కురు కార్యం యథాయోగ్యం మా కృథా మతిమన్యథా. ౨౫. సుహృదసి మహత్యర్థం హితం తే ప్రబ్రవీమ్యహమ్, సమానయ సుతాం రాజన్మణ్డపే తాం సఖీవృతామ్. ౨౬. సుదర్శనమృతే చేయం వరిష్యతి యదాప్యసౌ, విగ్రహో మే తదా న స్యాద్వివాహోఽస్తు తవేప్సితః. ౨౭. అన్యే నృపతయస్సర్వే కులీనాస్సబలాస్సమాః, విరోధః కీదృశస్త్వేనం వృణోత్వద్య నృపోత్తమ. ౨౮. అన్యథాఽహం హరిష్యేఽద్య బలాత్కన్యామిమాం శుభామ్, మా విరోధం సుదుస్సా

ఽస్మాత్పరమధికమనార్యమశ్లాఘ్యం కిమస్తి. మహానపరాధస్తవ త్రదేత్యర్థః. ౧౬. విచార్యేతి. శుభమిచ్ఛతా పురుషేణాదౌ కార్యం సాధ్యమసాధ్యం వేతి విచార్య పశ్చాదారబ్ధవ్యమ్. త్వయా తు రాజన్నజానతా తత్కార్యమకృతమతః ఫలం భవిష్యతీత్యర్థః. ౧౭-౧౮. దౌహిత్రాయైవేమాం కన్యాం దాస్యామీతి మే వినిశ్చయోఽస్తి. ౧౯-౨౦ మునికృతే మునిసంతోషార్థమ్. ౨౧-౨౨. సంబంధీ భవేతి. మమేతి శేషః. ౨౩—౨౬. బహు యదిత్వయా ప్రార్థ్యతే తర్హి ఇదంస్వీకరోమి త్వామహ-సుదర్శనమృత ఇతి. సుదర్శనంవిహాయ యం వా కం వా నృపతిమియం కన్యా వరిష్యతి తదాఽసౌ విగ్రహోనస్యాత్తదా ప్రవేప్సితో వివాహోఽస్తునోచేన్నేతి భావః. ౨౭. విరోధఃకీదృశ ఇతి. విరోధః కిం విషయ ఇత్యర్థః. స్వయమేవవదతి ఏనంవృణోత్వితీతి. ఏనంసుదర్శనమియంకన్యా యదివృణోత్వద్య తర్హి తద్విషయ ఏవ విరోధో నాన్యరాజవిషయ ఇత్యర్థః. ౨౮. అన్యథేతి. యది సుదర్శనాయ

ధ్యంగచ్ఛ పార్థివసత్తమ. ౨౯. వ్యాసఉవాచ-యుధాజితా సమాదిష్టస్సుబాహుశ్శోక
సంయుతః, నిశ్శ్వస్యన్భవనం గత్వా భార్యాం ప్రాహ శుచా వృతః. ౩౦. పుత్రీం
బ్రూహి సుధర్మజ్ఞే కలహే సముపస్థితే, కిం కర్తవ్యం మయా శక్యం తద్వశోఽస్మి
సులోచనే. ౩౧. వ్యాసఉవాచ— సా శ్రుత్వా పతివాక్యస్తు గత్వా ప్రాహ
సుతాన్తికమ్, వత్సే రాజాతిదుఃఖార్తః పితా తేఽద్యాపి వర్తతే. ౩౨. త్వదర్థో
విగ్రహః కామం సముత్పన్నోఽద్య భూభృతామ్, అన్యం వరయ సుశ్రోణి సుద
ర్శనమృతే నృపమ్. ౩౩. యది సుదర్శనం వత్సే హఠాత్త్వం వై వరిష్యసి, యుధాజి
త్త్వాఞ్చ మాఞ్చైవ హనిష్యతి బలాన్వితః. ౩౪. సుదర్శనఞ్చ రాజాఽసౌ బలము త్కః
ప్రతాపవాన్, ద్వితీయస్తే పతిః పశ్చాద్భవితా కలహే సతి. ౩౫. తస్మాత్సుదర్శనం
త్యక్త్వా వరయాన్యం నృపోత్తమమ్, ఇతి మాత్రా బోధితాన్తాం పశ్చాద్రాజాప్య
బోధయత్. ౩౬. ఉభయోర్వచనం శ్రుత్వా నిర్భయోవాచ కన్యకా, కన్యోవాచ—
సత్యముక్తం నృపశ్రేష్ఠ జానాసి చ వ్రతం మమ. ౩౭. నాన్యం వృణోమి భూపా
లం సుదర్శనమృతే క్వచిత్, బిభేషియది రాజేన్ద్ర నృపేభ్యః కిల కాతరః. ౩౮.
సుదర్శనాయ దత్వా మాం విసర్జయ పురా ద్బహిః, స మాం రథే సమారోప్య
నిర్గమిష్యతి తే పురాత్. ౩౯. భవితవ్యస్తు పశ్చాద్వై భవిష్యతి న చాన్యథా,
నాత్ర చిన్తా త్వయా కార్యా భవితవ్యే నృపోత్తమ. ౪౦. యద్భావితద్భవత్యేవసర్వ
థాత్ర నసంశయః, రాజోవాచ—న పుత్రి సాహసం కార్యం మతిమద్భిః కదాచన.
౪౧. బహుభిర్న విరోద్ధవ్యమితి వేదవిదో విదుః, విస్రక్ష్యామి కథం కన్యాం దత్వా
రాజసుతాయ చ. ౪౨. రాజానో వైరసంయుక్తాః కిన్న కుర్యురసామ్ప్రతమ్,
యది తే రోచతే వత్సే పణం సంవిదధామ్యహమ్. ౪౩. జనకేన యథా పూర్వం
కృతస్సీతాస్వయంవరే, శైవం ధనుర్యథా తేన ధృతం కృత్వా పణం తథా. ౪౪.
తథాఽహమపి తన్యాజ్ఞి కరోమ్యద్య దురాసదమ్, వివాదో యేన రాజ్ఞాం వై కృతే
సతి శమం వ్రజేత్. ౪౫. పాలయిష్యతి యః కామం స తే భర్తా భవిష్యతి,
సుదర్శనస్తథాన్యో వా యఃకశ్చిద్బలవత్తరః. ౪౬. పాలయిత్వా పణం త్వాం వై
వరయిష్యతి సర్వదా, ఏవం కృతే నృపాణాన్తు వివాదశ్శమితో భవేత్. ౪౭.
సుఖేనాహం వివాహన్తే కరిష్యామి తతఃపరమ్, కన్యోవాచ—సన్దేహేనైవ మ

దాస్యసీత్యర్థః. అతోఽనిరర్థకం మయా సహ విరోధం దుఃసాధ్యంమాగచ్ఛ మా వ్రజేత్యర్థః. ౨౯–౩౦ పుత్రీం బ్రూహీతి. ఏతాదృశే కలహే జాతే ప్రాప్తే మయాశక్యం యత్కింకర్తవ్యం తస్మాత్త్వద్వశో ఽస్మి తవయద్యుక్తం భాసతే తథా కుర్వితి పుత్రీం బ్రూహీత్యర్థః. ౩౧—౪౨. పణేకృతే కలహో న భవిష్యతి యది త ఇతి. ౪౩. ౪౫. కామం పణమ్. ౪౬. ౪౮. సర్వేషామితి. యే యే పణంసాధ

జ్ఞామిమూఢకృత్యమిదం యతః. ౪౮. మయా సుదర్శనః పూర్వం ధృతశ్చేతసి నాన్యథా, కారణం పుణ్యపాపానాం మన ఏవ మహీపతే. ౪౯. మనసా విధృతం త్యక్త్వా కథమన్యం వృణే పితః, కృతే పణే మహారాజ సర్వేషాం వశగాహ్యహమ్. ౫౦. ఏకః పాలయితా ద్వౌ వా బహవో వా భవన్తి చేత్, కిఙ్కర్తవ్యం తదా తాత వివాదే సముపస్థితే. ౫౧. సంశయాధిష్ఠితే కార్యే మతిం నాహం కరోమ్యతః, మా చిన్తాఙ్కురు రాజేన్ద్ర దేహి సుదర్శనాయ మామ్ ౫౨ వివాహం విధినా కృత్వా శం విధాస్యతి చణ్డికా, యన్నామకీర్తనాదేవ దుఃఖౌఘో విలయం వ్రజేత్ ౫౩. తాం స్మృత్వా పరమాం శక్తిం కురు కార్యమతన్ద్రితః, గత్వా వద నృపేభ్యస్త్వం కృతాఞ్జలిపుటోఽవ్యయే. ౫౪. ఆగన్తవ్యశ్చ శ్వస్సర్వైరిహాభూపైస్స్వయంవరే, ఇత్యుక్త్వా త్వం విసృజ్యాశు సర్వం నృపతిమణ్డలమ్. ౫౫. వివాహం కురు రాత్రౌ మే వేదోక్తవిధినా నృప, పారిబర్హం యథాయోగ్యం దత్వా తస్మై విసర్జయ. ౫౬. గమిష్యతి గృహీత్వా మాం ధ్రువసన్ధిసుతః కిల, కదాచిత్తేనృపాః క్రుద్ధాస్సఙ్గ్రామం కర్తుముద్యతాః. ౫౭. భవిష్యన్తి తదా దేవీ సాహాయ్యం నః కరిష్యతి, సోఽపి రాజసుతైస్తైస్తు సంగ్రామం సంవిధాస్యతి. ౫౮. దైవాన్మృతే మృతే తస్మిన్మరిష్యామ్యహమప్యృత, స్వస్తి తేఽస్తు గృహే తిష్ఠ దత్వామాంసహసైన్యకః. ౫౯. ఏకైవాహం గమిష్యామి తేన సార్ధం రిరంసయా, వ్యాస ఉవాచ-ఇతి తస్యా వచశ్శ్రుత్వా రాజాసౌ కృతనిశ్చయః ౬౦. మతిం చక్రే తథాకర్తుం విశ్వాసం ప్రతిపద్యచ. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

శశికళావివాహః

వ్యాస ఉవాచ—శ్రుత్వా సుతావాక్యమనిన్దితాత్మా నృపాంశ్చ గత్వా నృప

యిష్యంతి తేషాం సర్వేషాం వశగా భవిష్యామీత్యర్థః. న హ్యేకేనైవ పణః సాధనీయ ఇతి పణసమయే నియమః క్రియతే కింతు సముదాయోద్దేశేనేతి. ౫౦. ఏతదేవాహ—ఏకః పాలయితేతి. త్రిభిర్యది వా ద్వాభ్యాం వా పణః సాధ్యతే తదైకా కన్యా కస్య భవిష్యతీతి వివాదే సముపస్థితే కిం కర్తవ్యమ్. న కశ్చిదత్రోపాయో విద్యతే తస్మాద్ద్వాభ్యాం త్రిభ్యో వా సా కన్యా దేయేతి ప్రసంగస్స్యాత్తతశ్చ మహాననర్థః పణే కృతే సతి భవిష్యతీత్యర్థః. ౫౧. సంశయాధిష్ఠితే సంశయవిషయ ఇత్యర్థః. అయం వా పతిరయం వా పతిరితి పతివిషయే సంశయే కులటావదహంగతిం న కరోమి. పతివ్రతా సతీతి భావః. ౫౨. వివాహంవిధినా కృత్వా సుదర్శనాయ మాం దేహీతిపూర్వేణాన్వయః. ౫౩. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

అష్టాధికైశ్చ చత్వారింశత్పద్యై రథవర్ణ్యతే. సుదర్శనవివాహశ్చ సుబాహోస్త్చైవ కన్యయా

కన్యావాక్యం శ్రుత్వా యచ్చకార రాజా తదాహ—శ్రుత్వేతి. కామమ్. యథేష్టమ్. శ్వోవా

తిర్జగాద వ్రజన్తు కామం శిబిరాణి భూపాశ్శ్వో వా వివాహం కిల సంవిధాస్యే.౧. భక్ష్యాణి పేయాని మయార్పితాని గృహ్ణన్తు సర్వే మయి సుప్రసన్నాః,శ్వో హి కార్యం కిల మణ్డపేఽత్ర సమేత్య సర్వైరిహ సంవిధేయమ్. ౨. నాయాతి పుత్రీ కిల మణ్డపేఽద్య కరోమి కింభూపతయోఽత్ర కామమ్, ప్రాతస్సమాశ్వాస్య సుతాం నయిష్యే గచ్ఛన్తు తస్మాచ్ఛిబిరాణి భూపాః. ౩. న విగ్రహో బుద్ధిమతాం నిజార్థే కృపా విధేయా సతతం హ్యపత్యే, విధాయ తాం ప్రాతరిహానయిష్యే సుతాం గచ్ఛన్తు నృపా యథేష్టమ్. ౪. ఇచ్ఛాపణం వా పరిచిన్త్య చిత్తే ప్రాతః కరిష్యామ్యథ సంవివాహమ్, సర్వైస్సమేత్యాత్ర నృపైస్సమేతైస్స్వయంవరస్సర్వమతేన కార్యః .౫. శ్రుత్వా నృపాస్తే వితథం విదిత్వా వచో యయుస్స్వాని నికేతనాని, విధాయ పార్శ్వే నగరస్య రక్షాం చక్రుః క్రియామధ్యవిలోకితాశ్చ. ౬. సుబాహురప్యార్యజనైస్సమేతశ్చకార కార్యాణి వివాహకాలే, పుత్రీం సమాహూయ గృహేషు గుప్తే పురోహితైర్వేదవిదాంవరిష్ఠైః. ౭. స్నానాదికం కర్మ వరస్య కృత్వా వివాహభూషాకరణం తథైవ, ఆనాయ్య వేదీరచితే గృహే వై తస్యార్హణాం భూమిపతిశ్చకార.౮. స విష్టరం చాచమనీయమర్ఘ్యం వస్త్రద్వయం గామథకుణ్డలే ద్వే, సమర్ప్య తస్మై విధివన్నరేన్ద్ర ఐచ్ఛత్సుతాదానమహీనసత్వః. ౯.సోఽప్యగ్రహీత్సర్వమదీనచేతాశ్శశామ చిన్తాఽథ మనోరమాయాః, కన్యాం సుకేశీం నిధికన్యకాసమాం మేనే తదాత్మానమనుత్తమం చ. ౧౦. సుపూజితం భూషణవస్త్రదానైర్వరోత్తమం తం సచివాస్తదానీమ్, నిన్యుశ్చ తే కౌతుకమణ్డపాన్తర్ముదాన్వితా వీతభయాశ్చ సర్వే. ౧౧. సమాప్తభూషాం విధివద్విధిజ్ఞాః స్త్రియశ్చ తాం రాజసుతాం సుయానే, ఆరోప్య నిన్యుర్వరసన్నిధానం చతుష్కయుక్తే కిల మణ్డపే వై. ౧౨.అగ్నిం సమాధాయపురోహితస్స హుత్వా యథావచ్చ తదన్తరాళే,ఆహ్వాయ

శ్వ ఏవ. ౧. కార్యం వివాహరూపమ్. ౨. నయిష్యే ఆనయిష్యే. ౩. న విగ్రహ ఇతి. విగ్రహో యుక్త ఇతి శేషః. ప్రాతరిహ సుతామానయిష్యే. అధునా తాం కృపాం విధాయ యథేష్టం నృపా ఆగచ్ఛంతు. ౪. కథం శ్వో వివాహం కరిష్యసీతి చేత్తత్రాహ-ఇచ్ఛాపణం వేతి. ఇచ్ఛాపణం వా శౌర్యపణం వా యథా భవతాం మనీషితం వర్తతే తథా చిత్తే పణం పరిచింత్యేత్యర్థః. ౫. అవితథం సత్యం నగరస్య పార్శ్వే ఆసమంతాద్రక్షాం విధాయ కదాచిద్రాజా ఛలం విధాస్యతీతి శంకయా. ౬. ఆర్యజనైః పురోహితాదిభిః. ౭. తస్య జామాతుః అర్హణాం పూజామ్. ౮—౯. మనోరమాయా చింతా మమ పుత్రాయ కన్యాం దాస్యతి వా న దాస్యతీతిసా శశామ నిధికన్యకాసమాం కుబేరకన్యకాసమాం మేనే. ఆత్మానం త్వనుత్తమమల్పం కన్యాపక్షే యామేనే మహతాం వివాహే ఏషైవ రీతిః. ౧౦—౧౧. చతుష్కయుక్తే వేదయుక్తేత్యర్థః. ౧౨.

యత్తౌ కృతకౌతుకౌ తు వధూవరౌ ప్రేమయుతౌ నికామమ్. ౧౩. లాజావిసర్గం విధివద్విధాయ కృత్వా హుతాశస్య ప్రదక్షిణాంశ్చ,తౌ చక్రతుస్తత్ర యథోచితం తత్సర్వం విధానం కులగోత్రజాతమ్. ౧౪. శతద్వయఞ్చాశ్వయుజాం రథానాం సుభూషితఞ్చాపి శరౌఘసంయుతమ్, దదౌ నృపేన్ద్రస్తు సువర్ణనాయ సుపూజితం పారిబర్హం వివాహే. ౧౫. మదోత్కటాన్ హేమవిభూషితాంశ్చగజాన్గిరీశ్శృఙ్గసమానదేహాన్,శతం సపాదం నృపసూనవే ఽసౌ దదావథ ప్రేమయుతో నృపేన్ద్రః. ౧౬. దాసీశతం కాఞ్చనభూషితఞ్చ కరేణుకానాఞ్చ శతం సుచారు, సమర్పయామాస వరాయ రాజా వివాహకాలే ముదితోఽనువేలమ్ ౧౭. అదాత్పునర్ధేనుసహస్రమేకం సర్వాయుధైస్సంభృతభూషితఞ్చ, రత్నాని వాసాంసి యథోచితాని దివ్యాని చిత్రాణి తథాఽవికాని. ౧౮. దదౌ పునర్వాసగృహాణి తస్మై రమ్యాణి దీప్తాని విచిత్రితాని, సిన్ధూద్భవానాం తురగోత్తమానామదాత్సహస్రద్వితయం సురమ్యమ్. ౧౯. క్రమేళకానాఞ్చ శతత్రయం వై ప్రత్యాదిశద్భారభృతాం సుచారు, శతద్వయం వై శకటోత్తమానాం తస్మై దదౌ ధాన్యరసైః ప్రపూరితమ్. ౨౦. మనోరమాం రాజసుతాం ప్రణమ్య జగాద వాక్యం విహితాఞ్జలిః పురః, దాసోఽస్మి తే రాజసుతే వరిష్ఠే తద్బ్రూహి యత్తాన్యత్తు మనోగతస్తే. ౨౧. తం చారు వాక్యం నిజగాద సాపి స్వస్త్యస్తు తే భూప కులస్య వృద్ధిః, సమ్మానితాహం మమ సూనవే త్వయా దత్తా యతో రత్నవరా స్వకన్యా. ౨౨. న బన్దిపుత్రీ నృప మాగధీ వా స్తౌమీహ కిం త్వాం స్వజనం మహత్తరమ్,సుమేరుతుల్యస్తు కృతస్సుతోఽద్య మే సంబన్ధినా భూపతినోత్తమేన. ౨౩. అహోఽతిచిత్రం నృప తే చరిత్రం పరం పవిత్రం తవ కిం వదామి, యద్భ్రష్టరాజ్యాయ సుతాయ మేఽద్య దత్తా త్వయా పూజ్యసుతా వరిష్ఠా. ౨౪. వనాధివాసాయ కిలాధనాయ పిత్రా విహీనాయ విసైన్యకాయ, సర్వానిమాన్భూమిపతీన్విహాయఫలాశనాయా

ఆహ్వాయయత్ పిత్రాదీనిత్యర్థః. ౧౩. లాజావిసర్గం లాజాహోమమ్. ౧౪. ౧౫. సపాదంపంచవింశత్యధికం శతమిత్యర్థః. కరేణుకానాం శతమ్. ౧౭. సంభృతభూషితమితి కర్మధారయః.ఆవికాని ఊర్ణా వస్త్రాణి. ౧౮—౧౯. క్రమేలకానాముష్ట్రాణాం చ. ౨౦. ఇత్థం పారిబర్హం వరాయ దత్వా వరమాతరం తోషయతి— మనోరమామితి. ౨౧. హేపతే కులస్య వృద్ధిరస్త్విత్యర్థః. మమ దుర్భగాయాః సూనవే త్వయా కన్యా దత్తా తతస్తవ కల్యాణం భవత్వస్మాచ్చాధికం న కించిన్మమాభిలషణీయమస్తి. ౨౨. అథాస్మిన్సమయే తవ మహత్తరా స్తుతిః కర్తవ్యా పరం తు సా స్తుతిః స్తుతివిషయస్య పరకీయత్వే స్తుతిం కర్తుం బందిజనవత్కవితాశక్తిమత్త్వే ఏవ సంభవతి న చాత్ర తదుభయమస్తి తవ స్వజనత్వాన్మమ చ కులీనాయా బందిజనత్వాభావాదిత్యాహ—న బందిపుత్రేతి. ౨౩. ౨౫. బళే పూజ్యస్యసుతా. ౨౪. కథం భూతాయ మమ సుతాయ? తత్రాహ—వనాధివాసాయేతి.

ర్థవివర్జితాయ. ౨౫. సమానవిత్తేఽథ కులే బలే చ దదాతి పుత్రీం నృపతిశ్చ భూయః, న కోఽపి మే భూపసుతేఽర్థహీనే గుణాన్వితాం రూపవతీఞ్చ దద్యాత్. ౨౬. వైరస్తు సర్వైస్సహ సంవిధాయ నృపైర్వరిష్ఠైర్బలసంయుతైశ్చ, సుదర్శనాయాథ సుతార్పితా మే కిం వర్ణయే ధైర్యమిదం త్వదీయమ్. ౨౭. నిశమ్య వాక్యాని నృపః ప్రహృష్టః కృతాఞ్జలిర్వాక్యమువాచ భూయః, గృహాణ రాజ్యం మమ సుప్రసిద్ధం భవామి సేనాపతిరద్య చాహమ్. ౨౮. నోచేత్తదర్ధం ప్రతిగృహ్య చాత్ర సుతాన్వితా రాజ్యఫలాని భుఙ్క్ష్వ, విహాయ వారాణసికానివాసం వనే పురే వాసమతో న మేఽస్తి. ౨౯. నృపాస్తు సన్త్వేవ రుషాన్వితా వై గత్వా కరిష్యే ప్రథమం తు సాన్త్వనమ్, తతః పరం ద్వావపరావుపాయౌ నోచేత్తతో యుద్ధమహం కరిష్యే. ౩౦. జయాజయౌ దైవవశౌ తథాపి ధర్మే జయో నైవ కృతేఽప్యధర్మే, తేషాం కిలాధర్మవతాం నృపాణాం కథం భవిష్యత్యనుచిన్తితం వై. ౩౧. ఆకర్ణ్య తద్భాషితమర్థవచ్చ జగాద వాక్యం హితకారకం తమ్, మనోరమా మానమవాప్య తస్మాత్సర్వాత్మనా మోదయుతా ప్రసన్నా. ౩౨. రాజన్శివం తేఽస్తు కురుష్వ రాజ్యం త్యక్త్వా భయం త్వం స్వసుతైస్సమేతః, సుతోఽపి మే నూనమవాప్య రాజ్యం సాకేతపుర్యాం ప్రచరిష్యతీహ. ౩౩. విసర్జయాస్మాన్నిజసద్మ గన్తుం శివం భవానీ తవ సంవిధాస్యతి, న కాపి చిన్తా మమ భూప వర్తతే సఞ్చిన్తయన్త్యాః పరమామ్బికాం వై. ౩౪. దోషాగతా వివిధవాక్యపదైరసాలైరన్యోన్యభాషణపదైరమృతోపమైశ్చ, ప్రాతర్నృపాస్సమధిగమ్య కృతం వివాహం రోషాన్వితా నగరబాహ్యగతాస్తథోచుః.

బలవతీత్యర్థః. హే భూప మేఽర్థహీనే సుతే న కోఽపి దద్యాదిత్యన్వయః. ౨౬, ౨౭. నిశమ్యేతి. రాజ్యం త్వం గృహాణ అహం తు తవ సేనాధిపతిర్భవామి భవిష్యామీత్యర్థః. ౨౮. వనేఽథవా పురే సవాసో మే న మాన్యోఽస్తి. ఏతాదృశక్షేత్రవాసం విహాయ నాన్యత్ర గన్తవ్యమిత్యర్థః. ౨౯. కుపితనృపభయం త్వయా నైవ కర్తవ్యమిత్యాహ-నృపాస్త్వితి. ద్వావపరావుపాయౌ దానభేదౌ తైస్త్రిభిస్తేషాం సాన్త్వనం జాతం చేద్వరమ్. నోచేద్యుద్ధమహం కరిష్యే త్వయా న భీతిః కర్తవ్యేత్యర్థః. ౩౦. నను యుద్ధే తవ పరాజయే మమ భయం తదవస్థమేవేతి చేత్తత్రాహ—జయాజయావితి. యద్యపి తౌ దైవవశౌ తథాఽపి "యతో ధర్మస్తతో జయ" ఇతి నియమాద్ధర్మే మయైతాదృశే కృతే జయ ఏవ మమ భవిష్యతి. ధర్మే తు కృతే నైవ జయస్తస్మాత్తేషామనుచింతితమభిలషితం కథం భవేన్న కథమపీత్యర్థః. ౩౧-౩౨. రాజ్యమవాప్యేతి. అనంతకోటిబ్రహ్మాండనాయికా శ్రీభువనేశ్వరీ భగవతీ ప్రసాదాదితి రహస్యం. సాకేతపుర్యామయోధ్యాయాం. ౩౩. తదేవాహ-విసర్జయేతి. పరమాంబికాం సచ్చిదానందరూపిణీమ్. ౩౪. దోషాగతేతి. ఏవం వదతోః సంబంధినోర్భాషణైరేవ దోషా రాత్రిర్గతాఽనంతరం ప్రాతః కృతం వివాహం నృపాః సమధిగమ్య జ్ఞాత్వా నగరబాహ్యగతాస్తథా వక్ష్యమాణ ప్రకారేణోచుః. ౩౫. అద్యైవేతి. అస్మత్పరితార

౩౫. అద్యైవ తం నృపకళఙ్కధరఞ్చ హత్వా బాలం తథైవ కిల తం న వివాహయోగ్యమ్, గృహ్ణీమ తాం శశికళాం నృపతేశ్చ లక్ష్మీం లజ్జామవాప్య నిజసద్మ కథం వ్రజేమ. ౩౬. శృణ్వన్తు తూర్యనినదాన్ కిల వాద్యమానాన్ శఙ్ఖస్వనానభిభవన్తి మృదఙ్గశబ్దాః, గీతధ్వనిఞ్చ వివిధం నిగమస్వనఞ్చ మన్యామహే నృపతినాత్ర కృతో వివాహః. ౩౭. అస్మాన్ప్రతార్య వచనైర్విధివచ్చకార వైవాహికేన విధినా కరపీడనం వై, కర్తవ్య మద్య కిమహో ప్రవిచిన్తయన్తు భూపాః పరస్పరమితిఞ్చ సమర్థయన్తు. ౩౮. ఏవం వదత్సు నృపతిష్వథ కన్యకాయాః కృత్వా వివాహవిధిమప్రతిమప్రభావః, భూపాన్నిమన్త్రయితుమాశు జగామ రాజా కాశీపతిస్స్వసుహృదైః ప్రథితప్రభావైః. ౩౯. ఆగచ్ఛన్తంచ తం దృష్ట్వా నృపాః కాశీపతిం తదా, నోచుః కించిదపి క్రోధాన్మౌనమాధాయ సంస్థితాః. ౪౦. స గత్వా ప్రణిపత్యాహ కృతాఞ్జలిరభాషత, ఆగన్తవ్యం నృపైస్సర్వైర్భోజనార్థం గృహే మమ. ౪౧. కన్యయాఽసౌ వృతో భూపః కిఙ్కరోమి హితాహితమ్, భవద్భిస్తు శమః కార్యో మహాన్తో హి దయాళవః. ౪౨. తన్నిశమ్య వచస్తస్య నృపాః క్రోధపరిప్లుతాః, ప్రత్యూచుర్భుక్తమస్మాభిస్స్వగృహం నృపతే వ్రజ. ౪౩. కురు కార్యాణ్యశేషాణి యథేష్టం సుకృతం కృతమ్, నృపాస్సర్వే ప్రయాన్త్వద్య స్వానిస్వాని గృహాణి వై. ౪౪. సుబాహురపి తచ్ఛ్రుత్వా జగామ శఙ్కితో గృహమ్, కింకరిష్యన్తి సంవిగ్నాః క్రోధయుక్తా నృపోత్తమాః. ౪౫. గతేతస్మిన్మహీపాలాశ్చక్రుశ్చ సమయం పునః, రుద్ధ్వా మార్గం గృహీష్యామః కన్యాం హత్వా సుదర్శనమ్. ౪౬. కేచనోచుః కిమస్మాకం హన్త తేన నృపేణ వై, దృష్ట్వా తు కౌతుకం సర్వం గమిష్యామో యథా గతమ్. ౪౭. ఇత్యుక్త్వా తే నృపాస్సర్వే మార్గమాక్రమ్య సంస్థితాః, చకారోత్తరకార్యాణి సుబాహుస్స్వగృహం గతః. ౪౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

ణకర్తారం సుబాహుః తం బాలం సుదర్శనం చ హత్వా తాం కన్యాం లక్ష్మీం రాజ్ఞో లక్ష్మీం చ గృహ్ణీమో యద్యేతన్న క్రియతే తర్హి లజ్జామవాప్య నిజగృహం కథం వ్రజేమ. ౩౬. వివాహనిశ్చయః కథం భవతా జ్ఞాత ఇతి చేత్తత్రోచుః—శృణ్వన్త్వితి. మృదంగశబ్దా మధురా అపి నిజబాహుల్యాత్తూర్యాః శంఖస్వనానభిభవంతి వితైర్లక్షణైర్వివాహః కృత ఇతి మన్యామహే. ౩౭. కరపీడనం కన్యాకరగ్రహణం చకార అంతర్భావితణిజర్థత్వాత్కారయామాసేత్యర్థః. ౩౮—౪౧. హేనృపతే స్వగృహం వ్రజేత్యేవాస్మాకం ప్రార్థనా భవతోఽన్యత్సర్వమేవాస్మాభిర్లబ్ధం పూర్ణకామా వయం జాతా ఇత్యర్థః. ౪౩. సుకృతం కృతం హేరాజంస్త్వయా సుకృతం పుణ్యం కృతం సమ్యక్సంపాదితం. అస్మదవజ్ఞయేత్యర్థః. ఇత్థం రాజానముక్త్వా పరస్పరం వదంతి నృపా ఇతి. ౪౪. తచ్ఛ్రుత్వా స్తుతినిందాఫలకం వాక్యం శ్రుత్వా నేమే సాంత్వనయోగ్యా ఇతి మత్వైతే సంవిగ్నా దుఃఖేన క్రోధయుక్తాః కింకరిష్యంతీతి నజానే ఇతి శంకితో గృహం జగామ. ౪౫. సమయం సంకేతం. ౪౬. కేచనోచురితి. ఉదాసీనా ఇత్యర్థః. ౪౭. ఉత్తరకార్యాణి వరవధూప్రస్థాపనవిషయాణి. ౪౮. ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

సుదర్శనయుధాజిత్తోర్యుద్ధమ్.

వ్యాసఉవాచ.— తస్మై గౌరవభోజ్యాని విధాయ విధివత్తదా, పారాణి చ షడాౖజా భోజయామాస భక్తితః. ౧. ఏవం వివాహకార్యాణి కృత్వా సర్వాణి పార్థివః, పారిబర్హం ప్రదత్వాథ మన్త్రయన్సచివైస్సహ. ౨. దూతైస్తు కథితం శ్రుత్వా మార్గసంరోధనం కృతమ్, బభూవ విమనా రాజా సుబాహుశ్చరమి తద్యుతిః. ౩. సుదర్శనస్తదోవాచ శ్వశురం శంసితవ్రతః, అస్మాన్విసర్జయాశు త్వం గమిష్యామో హ్యశఙ్కితాః. ౪. భారద్వాజాశ్రమం పుణ్యం గత్వా తత్రసమాహితాః, నివాసాయ విచారో వై కర్తవ్యస్సర్వథా నృప. ౫. నృపేభ్యశ్చన కర్తవ్యం భయం కిఞ్చిత్త్వయానఘ, జగన్మాతా భవానీ మే సాహాయ్యం వై కరిష్యతి. ౬. వ్యాసఉవాచ—తస్యేతిమతమాజ్ఞాయ జామాతుర్నృపసత్తమః, విససర్జ ధనం దత్వా ప్రతస్థే సోఽపి సత్వరః. ౭. బలేన మహతావిష్టో యమానవసున్నృపోత్తమః, సుదర్శనో వృతస్తత్ర చచాల పథి నిర్భయః. ౮. రథైః పరివృతస్స్మర స్సదారో రథసంస్థితః, గచ్ఛన్దదర్శ సైన్యాని నృపాణాం రఘునన్దనః. ౯. సుబాహురపి తాన్వీక్ష్య చిన్తావిష్టో బభూవహ, విధివత్స శివాం చిత్తే జగామశరణంముదా. ౧౦. జజాపైకాక్షరంమన్త్రం కామరాజమనుత్తమమ్, నిర్భయోవీతశోకశ్చ పత్న్యా సహానవోఢయా. ౧౧. తతస్సర్వే మహీపాలాః కృత్వా కోలాహలం తదా, ఉత్థితాస్సైన్యసంయుక్తా హర్తుకామాస్తు కన్యకామ్. ౧౨. కాశీరాజస్తు తాన్దృష్ట్వాహన్తుకామోబభూవహ, నివారితస్తదాత్యర్థంరాఘవేణ జిగీషతా. తత్రాపి నేదుశ్శఙ్ఖాశ్చ భేర్యశ్చానకదున్దుభిః, సుబాహోశ్చ నృపాణాఞ్చ పరస్పరజిఘాంసతామ్. ౧౪. శత్రుజిత్తు సుసంవృత్తస్థితస్తత్ర జిఘాంసయా, యుధాజిత్తత్సహాయార్థం సన్నద్ధః ప్రబభూవహ. ౧౫. కేచిచ్చ ప్రేక్షకాస్తస్య సహానీకైస్స్థితాస్తదా, యుధాజిదగ్రతో గత్వా సుదర్శనముపస్థితః. ౧౬. శత్రుజిత్తేన సహితో హన్తుం భ్రాతరమా

పంచాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యై రథ మహారణే. శత్రవో నిహతా దేవ్యేత్యేవమర్థోఽత్ర వర్ణ్యతే. తస్మై ఇతి. గౌరవభోజ్యాని గౌరవేణ మానేన భోజ్యాని మానపురస్సరం భోజ్యానీత్యర్థః. ౧. ౨. మార్గరోధనం కృతం రాజభిరితి శేషః. ౩. ౪. భారద్వాజాశ్రమమితి. భారద్వాజమునేరాజ్ఞయా వయమత్రాగతాః. పునస్తమృషిం ద్రష్టుం భారద్వాజాశ్రమం గత్వా స్థాస్యామః. పశ్చాదస్మాభిస్తస్మిన్నాశ్రమే స్థేయముత స్వగృహే స్థేయమితి విచారః కర్తవ్యో న మధ్య ఇతి భావః. ౫. ఇదముత్తరం పూర్వం రాజ్ఞా మద్గృహే స్థేయమిత్యుక్తం తస్యేతి బోధ్యం. ౬. సోఽపి సుదర్శనోఽపీతి. ౭. అను పశ్చాన్నృపోత్తమః సుబాహుః వృతో వివాహితః. ౮. ౯. సుదర్శనః శివాం శరణం జగామ. పత్న్యా సహ నిర్భయో జాతో మంత్రప్రభావాదిత్యర్థః. ౧౦—౧౨. రాఘవేణ సుదర్శనేన. ౧౩. పరస్పరజిఘాంసతాం రాజ్ఞాం శంఖాభేర్యశ్చ నేదురిత్యర్థః. ౧౪, ౧౫.

సుజః, పరస్పరస్తు బాణౌఘై స్తతక్షుః క్రోధమూర్ఛితాః. ౧౭.సంమర్దస్సుమహాం స్తత్ర సంప్రవృత్తస్సు మార్గణైః, కాశీపతి స్తదాతూర్ణం సైన్యేన బహునావృతః. ౧౮. సాహాయ్యార్థం జగామాశు జామాతరమనిన్దితమ్, ఏవం ప్రవృత్తే సంగ్రామేదారుణేలోమహర్షణే. ౧౯.ప్రాదుర్బభూవ సహసా దేవీసింహోపరిస్థితా, నానాయుధధరా రమ్యా వరాభూషణభూషితా.౨౦.దివ్యామ్బరపరీధానా మన్దారస్రక్సుసంయుతా, తాం దృష్ట్వా తేఽథ భూపాలా విస్మయం సముపాగతాః.౨౧. కేయం సింహసమారూఢా కుతో వేతి సముత్థితా,సుదర్శనస్తు తాం వీక్ష్య సుబాహుమితిచాబ్రవీత్.౨౨. పశ్య రాజన్మహాదేవీ మాగతాం దివ్యదర్శనామ్, అనుగ్రహాయ మే నూనం ప్రాదుర్భూతా దయాన్వితా.౨౩. నిర్భయోఽహం మహారాజ జాతోఽస్మి నిర్భయాదపి, సుదర్శనస్సుబాహుశ్చ తామాలోక్య వరాననామ్. ౨౪.ప్రణామం చక్రతు స్తస్యా ముదితౌ దర్శనేనచ, ననాద చ తథాసింహో గజాస్త్రస్తాశ్చకమ్పిరే.౨౫.వవుర్వాతా మహాఘోరా దిశశ్చాసన్సుదారుణాః, సుదర్శన స్తదా ప్రాహ నిజం సేనాపతిం ప్రతి. ౨౬. మార్గేవ్రజ త్వం తరసా భూపాలా యత్ర సంస్థితాః, కిం కరిష్యన్తి రాజానః కుపితా దుష్టచేతసః.౨౭.శరణార్థఞ్చ సమ్ప్రాప్తా దేవీ భగవతీ హి నః,నిరాతఙ్కైశ్చ గన్తవ్యం మార్గేఽస్మిన్భూపసఙ్కులే.౨౮.స్మృతా మయా మహాదేవీ రక్షణార్థముపాగతా, తచ్ఛ్రుత్వా వచనం సేనాపతి స్తేన పథాఽఽవ్రజత్.౨౯.యుధాజిత్తు సుసంక్రుద్ధస్తానువాచ మహీపతీన్, కిం స్థితా భయసంత్రస్తా నిఘ్నన్తు కన్యకాన్వితమ్. ౩౦. అవమన్య చ నస్సర్వాన్బలహీనో బలాధికాన్, కన్యాం గృహీత్వా సంయాతి నిర్భయ స్తరసా శిశుః. ౩౧.కిం భీతాః కామినీం వీక్ష్య సింహోపరి సుసంస్థితామ్, నోపేక్ష్యో హి మహాభాగా హన్తవ్యోఽత్ర సమాహితైః.౩౨. హత్త్వైనం సంగృహీష్యామః కన్యాం చారువిభూషణామ్, నాయం కేసరిణా దత్తాం ఛేత్తుమర్హతి జమ్బుకః. ౩౩. ఇత్యుక్త్వా సైన్యసంయుక్తశ్శత్రుజిత్సహిత స్తదా, యోద్ధుకామస్ససమ్ప్రాప్తో యుధాజిత్క్రోధసంవృతః.౩౪.ముమోచ విశిఖాంస్తూర్ణం సమపుంఖాన్శిలీముఖాన్, ధనురాకృష్య కర్ణాన్తం కర్మారపరిమార్జితాన్. ౩౫. హన్తుకామస్సుదుర్మేధాస్సుదర్శనమథోపరి, సుదర్శనస్తు తాన్బాణైశ్ఛిచ్ఛేదాపతతః క్షణాత్.

అగ్రతః సర్వసైన్యస్య తు సుదర్శనముపస్థితః ప్రాప్తస్తేన యుధాజితా సహితః శత్రుజిచ్చోపస్థిత ఇతి పూర్వేణాన్వయః. ౧౬. కిమర్థం భ్రాతరం సుదర్శనం హంతుం అనుజ ఏవానుజః ప్రజ్ఞాదిత్వాత్. తతక్షుశ్ఛిచ్ఛిదుస్తేత్రయః. ౧౭—౨౧. విస్మయమేవాఽహ. కేయమితి.౨౨—౨౪.తస్యా దర్శనేన ముదితావిత్యన్వయః. ౨౫—౩౨. కేసరిణా ఆదత్తాం గృహీతాం. ఆదత్తామితి చ్ఛేదః. ౩౩. ౩౪. కర్మారేణ లోహకారేణ పరిమార్జితాం కస్తీక్ష్ణీకృతాన్. ౩౫. సుదర్శనం హంతుకామః సుదర్శన

౩౬. ఏవం యుద్ధే ప్రవృత్తేఽథ చుకోప చణ్డికా భృశమ్, దుర్గా దేవీ ముమోచాథ బాణాన్యుధాజితం ప్రతి. ౩౭. నానారూపా తదా జాతా నానాశస్త్రధరా శివా, సమ్ప్రాప్తా తుములం తత్ర చకార జగదమ్బికా. ౩౮. శత్రుజిన్నిహతస్తత్ర యుధాజిదపి పార్థివః, పతితౌ తౌ రథాభ్యాన్తు జయశబ్దస్తదాఽభవత్. ౩౯. విస్మయం పరమం ప్రాప్తా భూపాస్సర్వే విలోక్య తాన్, నిధనం మాతులస్యాపి భాగినేయస్య సంయుగే. ౪౦. సుబాహురపి తద్దృష్ట్వా నిధనం సంయుగే తయోః, తుష్టావ పరమప్రీతో దుర్గాం దుర్గతినాశినీమ్. ౪౧. సుబాహురువాచ—నమో దేవ్యై జగద్ధాత్ర్యై శివాయై సతతం నమః, దుర్గాయై భగవత్యై తే కామదాయై నమో నమః. ౪౨. నమశ్శివాయై శాన్త్యై తే విద్యాయై మోక్షదే నమః, విశ్వవ్యాప్త్యై జగన్మాతః జగద్ధాత్ర్యై నమశ్శివే. ౪౩. నాహం గతిం తవ ధియా పరిచిన్తయన్వై జానామి దేవి సగుణః కిల నిర్గుణాయాః, కిం స్తౌమి విశ్వజనని ప్రకటప్రభావాం భక్తార్తినాశనపరాం పరమాఞ్చ శక్తిమ్. ౪౪. వాగ్దేవతా త్వమసి సర్వగతైవ బుద్ధిర్విద్యామతిశ్చ గతిరప్యసి సర్వజన్తోః, త్వాం స్తౌమి కిం త్వమసి సర్వమనోనియన్త్రీ కిం స్తూయతే హి సతతం ఖలు చాత్మరూపమ్. ౪౫. బ్రహ్మా హరశ్చ హరిరప్యనిశం స్తువన్తో నాన్తం గతాస్సురవరాః కిల తే గుణానామ్, క్వాహం విభేదమతిరమ్బ గుణైర్వృతో వై వక్తుం క్షమస్తవ చరిత్రమహోఽప్రసిద్ధః. ౪౬. సత్సఙ్గతిః కథమహో నకరోతి కామం ప్రాసఙ్గికాపి విహితా ఖలు చిత్తశుద్ధిః, జామాతురస్య విహితేన సమాగ

స్యైవోపరీత్యర్థః. ౩౬, ౩౭. తత్ర సమ్ప్రాప్తా జగదమ్బా తుములం యుద్ధం చకారేత్యన్వయః. యద్యపి పామరేషు మనుష్యేషు భగవత్యాః శస్త్రధారణం అనుచితం తథాపి భక్తవాత్సల్యాదనుచితమపి కర్మ భగవతీ కరోతీత్యనేన బోధితం. ౩౮. ౩౯. మాతులస్యాపీతి. మాతులభాగినేయౌ సుబాహోః రాజ్ఞః. తౌ చ యుధాజిత్ప్రతిపాతినౌ స్థితౌ. ౪౦—౪౩. నాహమితి. అహం సగుణో గుణత్రయబద్ధాత్మమతిర్ధియా తవ నిర్గుణాయాః సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణ్యా గతిం పరాక్రమం వ్యాప్తిం వా పరిచిన్తయన్వాఙ్మనసయోరవిషయత్వాన్న జానామి. తదా కిం స్తౌమి. స్తుతివిషయస్యైవ జ్ఞానాభావాత్. ౪౪. త్వాం స్తౌమీతి. యతస్త్వం సర్వమనోనియన్త్రీ తస్త్వాం కిం స్తౌమి. మనసో విషయత్వాభావాదితి భావః. కిం స్తూయత ఇతి. సర్వవ్యాపకమాత్మరూపం కిం స్తూయతే న స్తూయతే. మనోవిషయత్వాభావాత్. తద్వైవ తదాత్మభిన్నాం త్వాం మనోవిషయత్వాభావాత్కిం స్తౌమి? న కిమపీత్యర్థః. ౪౫. బ్రహ్మా హరశ్చేతి. ఏతాదృశా బ్రహ్మాదయో మహాన్తోఽనిశం స్తువన్తోఽపి తవ గుణానాం మతం న గతాః. తథా చ శ్రుతిః. "యస్యాః స్వరూపం బ్రహ్మాదయో న విజానన్తి తస్మాదుచ్యతేఽజ్ఞేయా యస్యా అన్తో న విద్యతే తస్మాదుచ్యతేఽనన్తే"తి. యదేత్థమస్తి తదాఽహమప్రసిద్ధో గుణైః సత్త్వాదిభిర్బద్ధో విభేదమతిర్జీవబ్రహ్మమతిరజ్ఞస్తవ చరిత్రం వక్తుం క్వ కస్మిన్కాలే క్షమః? న కస్మిన్నపీత్యర్థః. ౪౬. మమ చిత్తశుద్ధ్యభావాద్యద్యపి భవత్యా దర్శనయోగ్యతా నాస్తి తథాఽపి భవచ్చరణ

మేనప్రాప్తం మయాద్భుతమిదం తవ దర్శనం వై. ౪౬. బ్రహ్మాపి వాఞ్ఛతి సదైవ హరో హరిశ్చ సేన్ద్రాస్సురాశ్చ మునయో విదితార్థతత్త్వాః, యద్దర్శనం జనని తేఽద్య మయా దురాపం ప్రాప్తం వినా దమశమాదిసమాధిభిశ్చ. ౪౭. క్వాహం సుమన్దమతిరాశుతవావకేదం భవాని భవభేషజమద్వితీయమ్, జ్ఞాతాసి దేవి సతతం కిల భావయుక్తా భక్తానుకమ్పనపరామరవర్గపూజ్యా. ౪౮. కిం వర్ణయామ తవ దేవి చరిత్రమేతద్యద్రక్షితోఽస్తి విషమేఽత్ర సుదర్శనోఽయమ్, శత్రూ హతౌ సుబలినౌ తరసా త్వయా యద్భక్తానుకమ్పి చరితం పరమం పవిత్రమ్. ౫౦. నాశ్చర్యమేతదితి దేవి విచారితేఽర్థే త్వం పాసి సర్వమఖిలం స్థిరజఙ్గమం వై, త్రాతస్త్వయా చ వినిహత్య రిపుద్వయాతస్సంరక్షితోఽయ మధునా ధ్రువసన్ధిసూనుః. ౫౧. భక్తస్య సేవనపరస్య యశోఽతిదీప్తం కర్తుం భవాని రచితం చరితం త్వయైతత్, నోచేత్కథం సుపరిగృహ్య సుతాం మదీయాం యుద్ధే భవేత్కుశలవాననవద్యశీలః. ౫౨. శక్తాసి జన్మమరణాదిభయాని హన్తుం కిం చిత్రమత్ర కిల భక్తజనస్య కామమ్, త్వం గీయసే జనని భక్తజనైరపారా త్వం పాపపుణ్యరహితా సగుణాఽగుణా చ. ౫౩. త్వద్దర్శనాదహమహో సుకృతీకృతార్థో జాతోఽస్మి దేవి భువనేశ్వరి ధన్యజన్మా, బీజం న తే న భజనం కిల వేద్మి మాతర్జ్ఞాతస్తవాద్య మహిమా ప్రకటప్రభావః. ౫౪. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం స్తుతా తదా దేవీ ప్రసన్నవదనా శివా, ఉవాచ తం నృపం దేవీ వరం వరయ సువ్రత. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

కమలనిమగ్నాన్తఃకరణానాం సతాం, సంగత్యా కః కామో న సిద్ధ్యేదపి తు సిద్ధ్యత్యేవేత్యాహ— సత్సంగతిరితి. సత్సంగతిః కామం మనోరథం కథం న కరోతి సంపాదయతి అపి తు కరోత్యేవ. భగవత్యాః స్వస్మిన్భక్తిం కుర్వాణాపేక్షయా స్వభక్తే భక్తిం కుర్వాణేఽధికప్రేమయుక్తత్వాత్. తదుక్తం దేవీపురాణే "మద్భక్త్యపేక్షయా భక్తే మమ భక్తిస్తు సిద్ధిదే"తి. నను చిత్తశుద్ధిం వినా కథం మద్దర్శనార్హతేతి చేత్సా చిత్తశుద్ధిర్భవద్భక్తదర్శనప్రసంగేనానాయాసేనాపి విహితా భవతి కృతా భవతి ఏతాదృశో భవద్భక్తదర్శనమహిమేతి భావః. కోఽసౌ మమ భక్తస్తవైతాదృశో మిలిత ఇతి చేదస్య జామాతుః సుదర్శనస్య తవ భక్తస్య యద్దైవేన విహితేన సమాగమేన చ ప్రాప్తం మయాఽద్భుతమిదం తవ దర్శనం వై. ౪౬. ఇదానీం స్వస్య ధన్యతాం వర్ణయతి. బ్రహ్మాపీతి. శమదమాదిసమాధిభిర్వినాపి ప్రాప్తం తతో మత్సమోఽన్యః కో వా ధన్యోఽస్తీతి భావః. ౪౭. జ్ఞాతాఽసీతి. అథాపి మయా జ్ఞాతాసి దృష్టాఽసి తతో మదన్యః కోఽస్తి ధన్యః. కథం భూతా త్వం భావయుక్తభక్తేష్వనుకంపనపరా. ౪౮——౫౨. కామం మనోరథం కర్తుం శక్తాఽసీతి కిం చిత్రమిత్యన్వయః. అత ఏవ త్వం భక్తైర్గీయసే. ౫౩——౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

శ్రీదేవీమహిమాదివర్ణనమ్.

వ్యాసఉవాచ—తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా భవాన్యాః స నృపోత్తమః, ప్రోవాచ వచనం తత్ర సుబాహుర్భక్తిసంయుతః. ౧. సుబాహురువాచ—ఏకత్ర దేవలోకస్య రాజ్యం భూమణ్డలస్య చ, ఏకతో దర్శనం తే వై న చ తుల్యం కదాచన. ౨. దర్శనాత్సదృశం కించిత్త్రిషు లోకేషు నాస్తి మే, కం వరం దేవి యాచేఽహం కృతార్థోఽస్మి ధరాతలే. ౩. ఏతదిచ్ఛామ్యహం మాతర్యాచితుం వాఞ్ఛితం వరమ్, తవ భక్తిస్సదా మేఽస్తు నిశ్చలా హ్యనపాయినీ. ౪. నగరేఽత్ర త్వయా మాతః స్థాతవ్యం మమ సర్వదా, దుర్గాదేవీతి నామ్నా వై త్వం శక్తిరిహ సంస్థితా. ౫. రక్షా త్వయా చ కర్తవ్యా సర్వదా నగరస్య హ, యథా సుదర్శనస్త్రాతో రిపుసఙ్ఘాదనామయః. ౬. తథాత్ర రక్షా కర్తవ్యా వారాణస్యాస్త్వయామ్బికే, యావత్పురీ భవేద్భూమౌ సుప్రతిష్ఠా సుసంస్థితా. ౭. తావత్త్వయాత్ర స్థాతవ్యం దుర్గే దేవి కృపానిధే, వరోఽయం మమ తే దేయః కిమన్యత్ప్రార్థయామ్యహమ్. ౮. వివిధాన్సకలాన్కామాన్దేహి మే విద్విషో జహి, అభద్రాణాం వినాశఞ్చ కురు లోకస్య సర్వదా. ౯. వ్యాసఉవాచ—ఇతి సమ్ప్రార్థితా దేవీ దుర్గా దుర్గతినాశినీ, తమువాచ నృపం తత్ర స్తుత్వా వై సంస్థితం పురః. ౧౦. దుర్గోవాచ—రాజన్సదా నివాసో మే ముక్తిపుర్యాం భవిష్యతి, రక్షార్థం సర్వలోకానాం యావత్తిష్ఠతి మేదినీ. ౧౧. అథో సుదర్శనస్తత్ర సమాగమ్య ముదాన్వితః, ప్రణమ్య పరయా భక్త్యా తుష్టావ జగదమ్బికామ్. ౧౨. అహో కృపా తే కథయామ్యహం కిం త్రాతస్త్వయా యత్కిల భక్తిహీనః, భక్తానుకమ్పీ సకలో జనోఽస్తి విముక్తభక్తేరవనం వ్రతం తే. ౧౩. త్వన్దేవి సర్వం సృజసి ప్రపఞ్చం శ్రుతం మయా పాలయసి స్వసృష్టమ్, త్వమత్సి సంహారపరే చ కాలే న తేఽత్ర చిత్రం మమ రక్షణం వై. ౧౪. కరోమి కిం తే వద దేవి కార్యం క్వ వా వ్రజామీత్యనుమోదయాశు, కార్యే విమూఢోఽస్మి తవాజ్ఞయాహం గచ్ఛామి తిష్ఠే విహరామి మాతః. ౧౫. వ్యాసఉవాచ—తం తథా భాషమాణస్తు దేవీ ప్రాహ దయాన్వితా, గచ్ఛాయోధ్యాం మహాభాగ కురు రాజ్యం కులోచితమ్. ౧౬.

' ' పఞ్చాశద్భిస్తథా శ్లోకైః శ్రీదేవీమహిమోచ్యతే. దుర్గాదేవ్యా నివాసశ్చ కాశ్యాం కృత ఇతీర్యతే. తస్యా ఇతి. ౧—౪. త్వం పరాశక్తిర్దుర్గాదేవీతి నామ్నా సంస్థితా భవేతి శేషః. ౫—౧౧. అథో ఇత్యోకారాన్తో నిపాతః. ౧౨. భక్తానుకమ్పీతి. సకలోఽపి జనో దేవాదిలోకో భక్తానుకమ్ప్యస్తి. విముక్తభక్తేర్భక్తిరహితస్య పురుషస్య త్వవనం న కోఽపి కరోతి. తే తవ వ్రతం తు తాదృశభక్తిరహితస్య పురుషస్యాప్యవనం కర్తవ్యమితి. ౧౩, ౧౪. కరోమీతి. కిం తే కార్యం

స్మరణీయా సదాహ_స్తే పూజనీయా ప్రయత్నతః, శం విధాస్యామ్యహం నిత్యం రాజ్యే తే నృపస_త్తమ. ౧౭. అష్టమ్యాఞ్చ చతుర్దశ్యాం నవమ్యాఞ్చ విశేషతః, మమ పూజా ప్రక_ర్తవ్యా బలిదానవిధానతః. ౧౮. అర్చా మదీయా నగరే స్థాపనీయా త్వయానఘ, పూజనీయా ప్రయత్నేన త్రికాలం భ_క్తిపూర్వకమ్. ౧౯. శరత్కాలే మహాపూజా క_ర్తవ్యా మమ సర్వదా, నవరాత్రవిధానేన భ_క్తిభావయుతేన చ. ౨౦. చైత్రేఽశ్వినే తథా షాఢే మాఘే కార్యో మహోత్సవః, నవరాత్రే మహారాజ పూజా కార్యా విశేషతః. ౨౧. కృష్ణపక్షే చతుర్దశ్యాం మమ భ_క్తిసమన్వితైః, క_ర్తవ్యా నృపశార్దూల తథాష్టమ్యాం సదా బుధైః. ౨౨. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వాన్తర్హితా దేవీ దుర్గా దుర్గతినాశినీ, నతా సుదర్శనేనాథ స్తుతా చ బహువి_స్తరమ్. ౨౩. అ_న్తర్హితాన్తు తాం దృష్ట్వా రాజానస్సర్వ ఏవ తే, ప్రణేము_స్తం సమాగమ్య యథా శక్రం సురా_స్తథా. ౨౪. సుబాహురపి తం నత్వా స్థితశ్చాగ్రే ముదాన్వితః, ఊచుస్సర్వే మహీపాలా అయోధ్యాధిపతిం తదా. ౨౫. త్వమస్మాకం ప్రభుశ్శాస్తా సేవకా_స్తే వయం సదా, కురు రాజ్య మయోధ్యాయాం పాలయాస్మాన్నృపో_త్తమ. ౨౬. త్వత్ప్రసాదాన్మహారాజ దృష్టా విశ్వేశ్వరీ శివా, ఆదిశ_క్తిర్భవానీ సా చతుర్వర్గఫలప్రదా. ౨౭. ధన్య_స్త్వం కృతకృత్యోఽసి బహుపుణ్యో ధరాతలే, యస్మాచ్చ త్వత్కృతే దేవీ ప్రాదుర్భూతా సనాతనీ. ౨౮. న జానీమో వయం సర్వే ప్రభావం నృపస_త్తమ, చణ్డికాయా_స్తమోయుక్తా మాయయా మోహితాస్సదా. ౨౯. ధనదారసుతానాఞ్చ చి_న్తనేఽభిరతాస్సదా, మగ్నా మహార్ణవే ఘోరే కామక్రోధఝషాకులే. ౩౦. పృచ్ఛామస్త్వాం మహాభాగ సర్వజ్ఞోఽసి మహామతే, కేయం శ_క్తిః కుతో జాతా కింప్రభావా వదస్వ తత్. ౩౧. భవ త్వం నౌశ్చ సంసారే సాధవోఽతిదయాపరాః, తస్మాన్నో వద కాకుత్స్థ దేవీమాహాత్మ్యము_త్తమమ్. ౩౨. యత్ప్రభావా చ సా దేవీ యత్స్వరూపా యదుద్భవా, తత్సర్వం శ్రోతుమిచ్ఛామ_స్త్వం బ్రూహి నృపరో_త్తమ. ౩౩ వ్యాసఉవాచ—ఇతి పృష్ట_స్తదా తై_స్తు ధ్రువసన్ధిసుతో నృపః, విచి_న్త్య మనసా దేవీం తానువాచ ముదాన్వితః. ౩౪. సుదర్శనఉవాచ—కిం బ్రవీమి మహీపాలా_స్తస్యా

మయా క_ర్తవ్యమితి వదేత్యర్థః. ౧౫—౧౮. అర్చా ప్రతిమా. ౧౯. ౨౦. చైత్రే మాఘే ఆశ్వినే ఆషాఢే నవరాత్రే ఇత్యన్వయః. ఇతి నవరాత్రచతుష్టయేఽపీత్యర్థః. ౨౧. బుధైర్మహోత్సవపూజా కార్యేత్యర్థః. ౨౨—౨౪. అయోధ్యాధిపతిం సుదర్శనం. ౨౫—౨౬. త్వత్కృతే త్వదర్థం. ౨౮—౩౧. భవ త్వం నౌశ్చేతి. త్వం సంసారే సంసారరూపే సముద్రే. నౌర్భవ నౌకాభవాస్మాం స్తారయితుమ్. యతః సాధవోఽతిదయాపరా భవన్తి. ౩౨—౩౫. చతుర్వ్యాహాత్మకం హే భగ

శ్చరితముత్తమమ్, బ్రహ్మాదయో న జానన్తి నేశాస్సురగణాస్తథా. ౩౫. సర్వ
స్యాద్యా మహాలక్ష్మీర్వరేణ్యా శక్తిరుత్తమా, సాత్త్వికీయం సమాఖ్యాతా జగత్పాల
నతత్పరా ౩౬. సృజతే యా రజోరూపా సత్త్వరూపా చ పాలనే, సంహారే చ
తమోరూపా త్రిగుణా సా తదా మతా. ౩౭. నిర్గుణా పరమా శక్తిస్సర్వకామఫల
ప్రదా, సర్వేషాం కారణం సా హి బ్రహ్మాదీనాం నృపోత్తమాః. ౩౮. నిర్గుణా
సర్వథా జ్ఞాతుమశక్యా యోగిభిర్నృపాః, సగుణా సుఖసేవ్యా సా చిన్తనీయా
సదా బుధైః. ౩౯. రాజాన ఊచుః—బాల ఏవ వనం ప్రాప్తస్త్వం నూనం
భయాతురః, కథం జ్ఞాతా త్వయా దేవీ పరమా శక్తిరుత్తమా. ౪౦. ఉపాసితా
కథఞ్చైవ పూజితా చ కథం నృప, యా ప్రసన్నా తు సాహాయ్యం చకార త్వర
యాన్వితా. ౪౧. సుదర్శన ఉవాచ—బాలభావాన్మయా ప్రాప్తం బీజం తస్యాస్సు
సమ్మతమ్, స్మరామి ప్రజపన్నిత్యం కామబీజాభిధం నృపాః. ౪౨. ఋషిభిః
కథ్యమానా సా మయా జ్ఞాతాఽమ్బికా శివా, స్మరామి తాం దివారాత్రం భక్త్యా
పరమయా పరామ్. ౪౩. వ్యాస ఉవాచ—తన్నిశమ్య వచస్తస్య రాజానో భక్తి
తత్పరాః, తాం మత్వా పరమాం శక్తిం నిర్యయుస్స్వగృహాన్ప్రతి. ౪౪.
సుబాహురగమత్కాశ్యాం తమాపృచ్ఛ్య సుదర్శనమ్, సుదర్శనోఽపి ధర్మాత్మా
నిర్జగామ సుకోసలాన్. ౪౫. మన్త్రిణస్తు నృపం శ్రుత్వా హతం శత్రుజితం మృధే,

---

ఏతాసాం స్వరూపం క్రమేణ దర్శయతి. సర్వస్యాఽఽద్యేతి. ఏకా పాలయిత్రీ సాత్త్వికీ మహాలక్ష్మీర్విష్ణు
శక్తిః సర్వప్రపంచస్యాద్యేయం. ద్వితీయా తు సృజతే యా రజోరూపా సత్త్వరూపా చ పాలనే
ఇతి. పునరుక్తిరనువాదరూపా. సంహారే తమోరూపా యా సేయం తృతీయా శక్తిః. ఏతాసాం
నామాని ప్రథమస్కన్ధ ఏవోక్తాని. "తస్యాస్తు సాత్త్వికీ శక్తీ రాజసీ తామసీ తథా, మహాలక్ష్మీః సర
స్వతీ మహాకాలీతి తాః స్త్రియః" ఇతి. నను రహస్యే తు సత్త్వాఖ్యేనాతిశుద్ధేన గుణేనేన్దుప్రభాం
దధావితి వచనేన మహాలక్ష్మీ రజోగుణా సరస్వతీ సత్త్వగుణేతి లభ్యత ఇతి చేన్న. కల్పభేదేన గుణ
భేదవ్యవస్థాయాః సుస్థత్వాత్. ఏతాసాం శక్తీనాం శక్తస్వరూపావ్యతిరేకాద్బ్రహ్మాశ్రయాం విహా
యావస్థానాసంభవేన తద్గుణవిశిష్టం బ్రహ్మైవ మహాలక్ష్మ్యాదినామకమితి బోధ్యం. ౩౬. ౩౭.
నిర్గుణేతి. అథ యా గుణత్రయకారణభూతా సామ్యావస్థాత్మికా సా నిర్గుణా. తస్యా అపి పరా
శక్తిత్వేన బ్రహ్మాశ్రయం వినాఽవస్థానాసంభవేన సామ్యావస్థామాయోపాధికం బ్రహ్మైవ పరాశక్తి
ర్మాయా భువనేశ్వరీశబ్దవాచ్యం భవతి. సర్వం చేదముపోద్ఘాతే స్పష్టం. తత్ర నిర్గుణా సర్వేషాం
కారణమిత్యాహ— సర్వేషాం కారణం సా హీతి. సర్వకారణస్యానవస్థాభియా కస్మాదప్యుత్పత్త్యభా
వేనానిత్యత్వముక్తం తేన చ కేయం శక్తిః కుతో జాతేత్యస్యోత్తరం దత్తం భవతి. ౩౮. రూప
చతుష్టయమధ్యేఽప్యాహ—నిర్గుణేతి. అయోగిభిరితిచ్ఛేదః. అయోగిభిర్నిర్వికల్పసమాధిరహితైర్నిర్గుణా
జ్ఞాతుమశక్యా యోగిబుద్ధిగమ్యైవ నేత్యర్థః. తథా చ శ్వేతాశ్వతరే "తే ధ్యానయోగానుగతా అప

జితం సుదర్శనశ్చైవ బభూవుః ప్రేమసంయుతాః. ౪౬. ఆగచ్ఛన్తం నృపం శ్రుత్వా తం సాకేతనివాసినః, ఉపాయనాన్యుపాదాయ ప్రయయుస్సమ్ముఖే జనాః. ౪౭. తథా ప్రకృతయస్సర్వే నానోపాయనపాణయః, ధ్రువసన్ధిసుతం మత్వా ముదితాః ప్రయయుః ప్రజాః. ౪౮. స్త్రీయోగసంయుతస్సోఽథ ప్రాప్యాయోధ్యాం సుదర్శనః, పశ్యాన్సర్వలోకాంశ్చ యయౌ రాజనివేశనమ్. ౪౯. వన్దిభిస్స్తూయమానస్తు వన్ద్యమానశ్చ మన్త్రిభిః, కన్యాభిః కీర్యమాణశ్చ లాజైస్సుమనసైస్తథా. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

సుదర్శనస్య ప్రకృతిరాజ్యప్రాప్తిః.

వ్యాస ఉవాచ—గత్వాయోధ్యాం నృపశ్రేష్ఠో గృహం రాజ్ఞస్సుహృద్వృతః, శత్రుజిన్మాతరం ప్రాహ ప్రణమ్య శోకసఙ్కులామ్. ౧. మాతర్న తే మయా పుత్రస్సఙ్గ్రామే నిహతః కిల, న పితా తే యుధాజిచ్చ శపే తే చరణౌ తథా. ౨. దుర్గయా తౌ హతౌ సఙ్ఖ్యే నాపరాధో మమాత్ర వై, అవశ్యం భావిభావేషు ప్రతీకారో న విద్యతే. ౩. న శోకోఽత్ర త్వయా కార్యో మృతపుత్రస్య మానిని, స్వకర్మవశగో జీవో భుఙ్క్తే భోగాన్సుఖాసుఖాన్. ౪. దాసోఽస్మి తవ భో మాతర్యథా మమ మనోరమా, తథా త్వమపి ధర్మజ్ఞే న భేదోఽస్తి మనాగపి. ౫. అవశ్యమేవ భోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్, తస్మాన్న శోచితవ్యం తే సుఖే దుఃఖే కదాచన. ౬. దుఃఖే దుఃఖాధికాన్పశ్యేత్సుఖే పశ్యేత్సుఖాధికమ్, ఆత్మానం శోకహర్షాభ్యాం శత్రుభ్యామివ నార్పయేత్. ౭. దైవాధీనమిదం సర్వం నాత్మాధీనం కదాచన, న శోకేన తదాత్మానం శోషయేన్మతిమాన్నరః. ౮. యథా దారుమయీ యోషా నటాధీనా ప్రచేష్టతే, తథా స్వకర్మవశగో దేహీ సర్వత్ర వర్తతే. ౯. అహం వనగతో మాతర్నాభవం దుఃఖమానసః, చిన్తయన్స్వకృతం కర్మ భోక్తవ్యమితి వేద్మి చ. ౧౦. మృతో మాతామహోఽత్రైవ విధురా జననీ మమ, భయాతురా

శ్యన్దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢామి"తి, మధ్యమాధికారిణాం యోగినాం తు సగుణా మహాలక్ష్మ్యాదిరూపా చిన్తనీయేత్యర్థః. తద్ద్వారా మూలప్రకృతేరేవ సర్వత్రోపాస్యత్వమితి రహస్యం. సర్వం చేదం మత్కృతశక్తితత్త్వవిమర్శిన్యాం స్పష్టం. ౩౯—౪౭. ప్రకృతయోఽయోధ్యావాసినో మహాజనాః. ౪౮. ౪౯. సుమనసైః పుష్పైః. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

షట్శ్లోకైరధికైశ్చత్వారింశత్పద్యైర్నిజాంబికాం, తోషయిత్వా పురే దేవీ స్థాపితేత్యుచ్యతే పరా. ౧. సుదర్శనస్యాయోధ్యాగమనోత్తరం కృత్యమాహ—గత్వేతి. ౧. ౨. సాంఖ్యే యుద్ధే. ౩. సుఖాసుఖానిత్యర్థః అధ్యా ౨౭ ౧. ౪—౭. ఆత్మాధీనమన్తఃకరణాధీనం న నాత్మానం

గృహీత్వా మాం నిర్యయౌ గహనం వనమ్. ౧౧. లుణ్ఠితా తస్కరైర్మార్గే వస్త్రహీనా తథా కృతా, పాథేయఞ్చ హృతం సర్వం బాలపుత్రా నిరాశ్రయా. ౧౨. మాతా గృహీత్వా మాం ప్రాప్తా భారద్వాజాశ్రమం ప్రతి, విదల్లోయం సమాయాతస్తథా ధాత్రేయికాబలా. ౧౩. మునిభిర్మునిపత్నీభిర్దయాయుక్తైస్సమస్తతః, పోషితాః ఫలనీవారైర్వయం తత్ర స్థితా స్త్రయః. ౧౪. దుఃఖం న మే తదాహ్యాసీత్సుఖం నాద్య ధనాగమే, న వైరం న చ మాత్సర్యం మమ చిత్తేతు కర్హిచిత్. ౧౫. నీవారభక్షణం శ్రేష్ఠం రాజ్యభోగాత్పరన్తపే, తదాశీ నరకం యాతి న నీవారాశనః క్వచిత్. ౧౬. ధర్మస్యాచరణం కార్యం పురుషేణ విజానతా, సఙ్గత్యేన్ద్రియవర్గం వై యథా న నరకం వ్రజేత్. ౧౭. మానుష్యం దుర్లభం మాతః ఖణ్డేఽస్మిన్భారతే శుభే, ఆహారాదిసుఖం నూనం భవేత్సర్వాసు యోనిషు. ౧౮. ప్రాప్య తం మానుషం దేహం కర్తవ్యం ధర్మసాధనమ్, స్వర్గమోక్షప్రదం నౄణాం దుర్లభఞ్చాన్యయోనిషు. ౧౯. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా సా తదా తేన లీలావత్యతిలజ్జితా, పుత్రశోకం పరిత్యజ్య తమాహాశ్రువిలోచనా. ౨౦. సాపరాధాస్మి పుత్రాహం కృతా పిత్రాధునా జితా, హత్వా మాతామహాస్త్వేత్ర హృతం రాజ్యఞ్చ యేన వై. ౨౧. న తం వారయితుం శక్తా తదాహం న సుతం మమ, యత్కృతం కర్మ తేనైవ నాపరాధోఽస్తి మే సుత. ౨౨. తామ్మృతా స్వకృతేనైవ కారణం త్వం తయోర్న చ, నాహం శోచామి తం పుత్రం సదా శోచామి తత్కృతమ్. ౨౩. పుత్ర త్వమసి కల్యాణ భగినీ మే మనోరమా, న క్రోధో న చ శోకో మే త్వయి పుత్ర మనాగపి. ౨౪. కురు రాజ్యం మహాభాగ ప్రజాః పాలయ సువ్రత, భగవత్యాః ప్రసాదేన ప్రాప్తమేతదకణ్టకమ్. తదాకర్ణ్య వచో మాతుర్నత్వా తాం నృపనన్దనః, జగామ భవనం రమ్యం యత్ర పూర్వం మనోరమా. ౨౫. న్యవసత్తత్ర గత్వాతు సర్వానాహూయ మన్త్రిణః, దైవజ్ఞానథ పప్రచ్ఛ ముహూర్తం దివసం శుభం. ౨౬. సింహాసనం తథా హైమం కారయిత్వా మనోహరమ్, సింహాసనే స్థితాం దేవీం పూజయిష్యే సదాప్యహమ్.

శాన్తికరణం శోషయేత్. ౮. దారుమయీం పుత్తలీ నటాదిసాక్షిత్వస్యవశగేతి శేషః. ౯—౧౫. తదాశీ రాజభోగాశీ. ౧౬. యథా న నరకం వ్రజేత్తథా ధర్మాచరణం కర్తవ్యమిత్యర్థః. ౧౭—౨౦. లీలావతీ తు తవ సాపరాధః కిం తు మయ్యేవేత్యాహ. సాపరాధాఽస్మీతి. ౨౧. న సుతం శత్రుజితం వారయితుం శక్తాఽహం తదా తస్య మత్పిత్రధీనత్వాదితి భావః. యత్కృతమితి. యద్యద్దుష్టం కర్మ కృతం తత్తత్సర్వం తేనైవ యుధాజితా కృతమ్. ౨౨. త్వం తయోర్మరణే కారణం నైవాసి ౨౩—౨౬. కస్మై ప్రయోజనాయముహూర్తప్రశ్న ఇతి చేత్తత్రాహ. సింహాసనం తథా హైమమితి.

స్థాపయిత్వాసనే దేవీం ధర్మార్థకామమోక్షదామ్, రాజ్యం పశ్చాత్కరిష్యామి యథా రామాదిభిః కృతమ్. ౨౯. పూజనీయా సదా దేవీ సర్వైర్నాగరికైర్జనైః, మాననీయా శివా శక్తిస్సర్వకామార్థసిద్ధిదా. ౩౦. ఇత్యుక్త్వా మన్త్రిణస్తేతు చక్రుర్వై రాజశాసనమ్, ప్రాసాదం కారయామాసుశ్శిల్పిభిస్సుమనోరమమ్. ౩౧. ప్రతిమాం కారయిత్వాథ ముహూర్తేఽథ శుభేఽహని, ద్విజానాహూయ దైవజ్ఞాన్ స్థాపయామాస భూపతిః. ౩౨. హవనం విధివత్కృత్వా పూజయిత్వాథ దైవ తాన్, ప్రాసాదే ప్రతిమాన్దేవ్యాస్థాపయామాస భూమిపః. ౩౩. ఉత్సవస్తత్ర సంవృత్తో వాదిత్రాణాఞ్చ నిస్స్వనైః, బ్రాహ్మణానాం వేదఘోషైర్గానైస్తు వివిధైర్నృప. ౩౪. వ్యాసఉవాచ—ప్రతిష్ఠాప్య శివాం దేవీం విధివద్వేదవాదిభిః, పూజాం నానావిధాం రాజా చకారాతివిధానతః. ౩౫. కృత్వా పూజావిధిం రాజా రాజ్యం ప్రాప్య స్వపైతృకమ్, విఖ్యాతా చామ్బికా దేవీ కోసలేషు బభూవహ. ౩౬. రాజ్యం ప్రాప్య నృపస్సర్వసామన్తకనృపానథ, వశే చక్రేఽతిధర్మిష్ఠాన్ స్వధర్మ విజయీ నృపః. ౩౭. యథా రామస్య రాజ్యేఽభూద్దిలీపస్య రఘుర్యథా, ప్రజానాం వై సుఖం తద్వత్స్మర్యాదాపి తథాభవత్. ౩౮. ధర్మోవర్ణాశ్రమాణాఞ్చ చతుష్పాద భవత్తథా, నాధర్మే రమతే చిత్తం కేషామపి మహీతలే. ౩౯. గ్రామే గ్రామే చ ప్రాసాదాంశ్చక్రుస్సర్వే జనాధిపాః, దేవ్యాః పూజా తదా ప్రీత్యా కోసలేషు ప్రవర్తితా. ౪౦. సుబాహురపి కాశ్యాన్తు దుర్గాయాః ప్రతిమాం శుభామ్, కారయిత్వా చ ప్రాసాదం స్థాపయామాస భక్తితః. ౪౧. తత్ర తస్యా జనాస్సర్వే ప్రేమభక్తిపరాయణాః, పూజాం చక్రుర్విధానేన యథా విశ్వేశ్వరస్య హ. ౪౨. విఖ్యాతా సాబభూవాథ దుర్గాదేవీ ధరాతలే, దేశే దేశే మహారాజ తస్యా భక్తిర్వ్యవర్ధత. ౪౩. సర్వత్ర భారతే లోకే సర్వవర్ణేషు సర్వథా, భజనీయా భవానీ తు సర్వేషామభవత్తదా. ౪౪. శక్తిభక్తిరతాస్సర్వే మానినశ్చాభవన్నృప, ఆగమోక్తైరథస్తోత్రైర్జపధ్యానపరాయణాః. ౪౫. నవరాత్రేషు సర్వేషు చక్రుస్సర్వే విధానతః, అర్చనం హవనం యాగం దేవ్యా భక్తిపరాయణాః. ౪౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే పఞ్చవింశోఽధ్యాయః.

దేవస్థాపనార్థమిత్యర్థః. ౨౮. ౨౯. అథ మన్త్రిణ ఆజ్ఞాపయతి. పూజనీయేతి. ౩౦—౩౨. ప్రాసాదే ప్రతిమాన్దేవ్యా ఇతి. మూర్తిమితి శేషః. పూర్వం సామాన్యతః స్థాపనముక్తమత్ర తు క్రమేణేతి న పునరుక్తిః. ౩౩—౩౫. కృత్వేతి. కృత్వా విఖ్యాతో బభూవేత్యన్వయః. అంబికా చ దేవీ విఖ్యాతా బభూవేత్యర్థః. ౩౬—౪౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కన్ధే పఞ్చవింశోఽధ్యాయః.

నవరాత్రపూజావిధిః.

జనమేజయ ఉవాచ—నవరాత్రే తు సమ్ప్రాప్తే కిం కర్తవ్యం ద్విజోత్తమ, విధానం విధివద్బ్రూహి శరత్కాలే విశేషతః. ౧. కిం ఫలం ఖలు కస్తత్ర విధిః కార్యో మహామతే, ఏతద్విస్తరతో బ్రూహి కృపయా ద్విజసత్తమ. ౨. వ్యాస ఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి నవరాత్రవ్రతం శుభమ్, శరత్కాలే విశేషేణ కర్తవ్యం విధిపూర్వకమ్. ౩. వసన్తే చ ప్రకర్తవ్యం తథైవ ప్రేమపూర్వకమ్, ద్వావృతూ యమదంష్ట్రాఖ్యౌ నూనం సర్వజనేషు వై. ౪. శరద్వసన్తనామానౌ దుర్గమౌ ప్రాణినామిహ, తస్మాద్యత్నాదిదం కార్యం సర్వత్ర శుభమిచ్ఛతా. ౫. ద్వావేవ సుమహాఘోరావృతూ రోగకరౌ నృణామ్, వసన్తశరదావేవ జననాశకరావుభౌ. ౬. తస్మాత్తత్ర ప్రకర్తవ్యం చణ్డికాపూజనం బుధైః, చైత్రేఽశ్వినే శుభే మాసే భక్తిపూర్వం నరాధిప. ౭. అమావాస్యాఞ్చ సమ్ప్రాప్య సమ్భారం కల్పయేచ్ఛుభమ్, హవిష్యం చాశనం కార్యమేకభుక్తన్తు తద్దినే. ౮. మణ్డపస్తు ప్రకర్తవ్యస్సమే దేశే శుభే స్థలే, హస్తషోడశమానేన స్తమ్భధ్వజసమన్వితః. ౯. గౌరమృద్గోమయాభ్యాఞ్చ లేపనం కారయేత్తతః, తన్మధ్యే వేదికా శుభ్రా కర్తవ్యా చ సమా స్థిరా. ౧౦. చతుర్హస్తా చ హస్తోచ్ఛ్రి పీఠార్థం స్థానముత్తమమ్, తోరణాని విచిత్రాణి వితానఞ్చ ప్రకల్పయేత్. ౧౧. రాత్రౌ ద్విజానథామన్త్ర్య దేవీతత్త్వవిశారదాన్, ఆచారనిరతాన్దాన్తాన్వేదవేదాఙ్గపారగాన్. ౧౨. ప్రతిపద్దివసే కార్యం ప్రాతస్స్నానం విధానతః, నద్యాం నదే తటాకే వా వాప్యాం కూపే గృహేఽథవా. ౧౩. ప్రాతర్నిత్యం పురఃకృత్వా ద్విజానాం వరణం తతః, అర్ఘ్యపాద్యాదికం సర్వం కర్తవ్యం మధుపూర్వకమ్. ౧౪. వస్త్రాలఙ్కరణాదీని దేయానిచ స్వశక్తితః, విత్తశాఠ్యం న కర్తవ్యం విభవే సతి కర్హిచిత్. ౧౫. విప్రైస్సన్తోషితైః

ద్విషష్టిశ్లోకవర్గైర్యస్తు నవరాత్రివిధిం నృపః, పప్రచ్ఛ తస్మై ప్రోవాచ వ్యాస ఇత్యేతదుచ్యతే. నవరాత్రోత్సవః కర్తవ్య ఇతి పూర్వాధ్యాయాంతే ఉక్తం తస్య విధిం జనమేజయః పృచ్ఛతి నవరాత్రే తు సంప్రాప్త ఇతి. ౧—౩. ఋతుద్వయే కిమిత్యవశ్యం కర్తవ్యం తత్రాహ. ద్వావృతూ ఇతి. ౪—౭. అమావాస్యాం చేతి. పూర్వేద్యురమావాస్యాం పూజాసామగ్రీ సంపాదనీయేత్యర్థః. ఏకభుక్తం త్వితి. అమావాస్యామేకవారం భోజనం హవిష్యాశనరూపం కార్యం. ౮. అమావాస్యాయామేవ మండపాదికం కార్యం కర్తవ్యమిత్యాహ. మండపస్త్వితి. శుభే స్థలే ఇత్యనేన భూశోధనాదికముక్తం భవతి. సమే స్థలే నిమ్నోన్నతరహితే ప్రాచీసాధనయుతేత్యర్థః. హస్తషోడశేతి. తదుక్తం శారదాయాం, “పంచభిః సమభిర్హస్తైర్నవభిర్వా మితాంతరం. షోడశస్తంభసంయుక్తం చత్వారస్తేషు మధ్యగా” ఇతి. తత్ర సప్తభిర్నవభిర్హస్తైర్మిలిత్వా షోడశహస్తాః సంపన్నాః. ఇదం చోత్తమమానం. ౯—౧౨. అమావాస్యాయామేవ రాత్రావృత్విజ్నిమంత్రణం కార్యమిత్యాహ.

కార్యం సమ్పూర్ణం సర్వథా భవేత్, నవపఞ్చత్రయశ్చైకో దేవ్యాః పాఠే ద్విజాః స్మృతాః. ౧౬. వరయేద్బ్రాహ్మణం శాన్తం పారాయణకృతే తదా, స్వస్తివాచనకం కార్యం వేదమన్త్రవిధానతః. ౧౭. వేద్యాం సింహాసనం స్థాప్య క్షౌమవస్త్రసమన్వితమ్, తత్ర స్థాప్యామ్బికా దేవీ చతుర్హస్తాయుధాన్వితా. ౧౮. రత్నభూషణసంయుక్తా ముక్తాహారవిరాజితా, దివ్యామ్బరధరా సౌమ్యా సర్వలక్షణసంయుతా. ౧౯. శఙ్ఖచక్రగదాపద్మధరా సింహే స్థితా శివా, అష్టాదశభుజా వాపి ప్రతిష్ఠాప్యా సనాతనీ. ౨౦. అర్చాభావే తథా యన్త్రం నవార్ణమన్త్రసంయుతమ్, స్థాపయేత్పీఠపూజార్థం కలశం తత్ర పార్శ్వతః. ౨౧. పఞ్చపల్లవసంయుక్తం వేదమన్త్రైస్సుసంస్కృతమ్, సుతీర్థజలసమ్పూర్ణం హేమరత్నైస్సమన్వితమ్. పార్శ్వే పూజార్థసమ్భారాన్ పరికల్ప్య సమన్తతః, గీతవాదిత్రనిర్ఘోషాన్కారయేన్మఙ్గళాయ వై. ౨౩. తిథౌ హస్తాన్వితాయాఞ్చ నన్దాయాం పూజనం వరమ్, ప్రథమే దివసే రాజన్విధివత్కామదం నృణామ్. ౨౪. నియమం ప్రథమం కృత్వా పశ్చాత్పూజాం

రాత్రావితి. ౧౨. ౧౩. మధుపూర్వకం మధుపర్కపూర్వకమిత్యర్థః. ౧౪. ౧౫. విప్రైః సంతోషితైః కార్యం నిజం సంపూర్ణం భవేన్నాన్యథా తస్మాత్తేషాం సంతోషః కార్య ఇత్యర్థః. దేవ్యాః పాఠే సప్తశత్యాఖ్యస్తోత్రపాఠే కర్తవ్యే దేవీభాగవతపాఠే కర్తవ్యే చేత్యర్థః. తదుక్తం దుర్గాతరంగిణ్యాం యామలే—"నవరాత్రే తు దేవేశి దౌర్గం భాగవతం పఠేత్, జపేత్సప్తశతీం చండీం నియమేన సమాహితః" ఇతి. మహేశ" కుమారకృతదుర్గాప్రదీపే దేవీయామలే చ "దేవీభాగవతం భక్త్యా పఠేన్నిత్యమతంద్రితః. నవరాత్రే విశేషేణ శ్రీదేవీప్రీతయే ముదే" ఇతి. ద్విజాః స్మృతాః శక్త్యనుసారేణ లఘుగుర్వనుష్ఠానానుసారేణ చ. ౧౬. ఏకబ్రాహ్మణపక్షే ఆహ—వరయేదితి. తత్రాదౌ స్వస్తివాచనం కార్యమిత్యాహ. ౧౭. తదనంతరం దేవీస్థాపనమాహ—వేద్యామితి. ౧౮. ౧౯. అష్టాదశభుజా వా ప్రతిమా కార్యా. తద్ధ్యానం త్వక్షస్రక్పరశూగదేషుకులిశమిత్యాదికం ప్రాధానికరహస్యాత్ జ్ఞేయం. ౨౦. అర్చాభావే ప్రతిమాయా అప్యభావే తస్మిన్సింహాసనే నవార్ణమంత్రసంయుతం మధ్యే లిఖితం నవార్ణమంత్రేణ సంయుతం. ప్రత్యాసత్త్యా నవార్ణమంత్రస్యైవ యంత్రం స్థాపయేదిత్యర్థః. తద్యంత్రం తదావరణదేవతాశ్చ మంత్రమహోదధ్యాదిగ్రంథేషు స్పష్టాః. స్థాపయేదితి. తత్ర వేద్యాం పార్శ్వతః సింహాసనస్య దక్షిణభాగే కలశం కలశస్థాపనవిధానేన స్థాపయేత్. స చ విధిః గ్రంథాంతరే స్పష్ట ఏవ. క్వచిత్సింహాసనస్యాగ్రేఽపి కలశస్థాపనముక్తం. నను స్థానద్వయే దేవీస్థాపనస్య కిం ప్రయోజనమితి చేన్న. సింహాసనే నిత్యపూజామూర్తేః స్థాపనస్య కలశే తు నైమిత్తికనవరాత్రపూజార్థం దేవ్యాః స్థాపనస్య అభిహితత్వాత్తథా చ కలశే ఏవ ప్రాణాదిస్థాపనం సింహాసనస్థమూర్తౌ తు పూర్వం జాతమేవేతి న తత్ర తద్విధేయం. తదుక్తం దేవీపురాణే. "నిత్యపూజాకృతేరగ్రే కలశం స్థాపయేత్తత" ఇతి నిత్యపూజాకృతేర్నిత్యపూజామూర్తేరిత్యర్థః. ౨౧. కలశస్థాపనప్రకారమాహ— పంచపల్లవేతి. ౨౨. పార్శ్వే స్వస్యేతి శేషః. ౨౩. నందాయాం హస్తనక్షత్రయుతా నందా ప్రతిపత్తిథిస్తస్యాం పూజనం సర్వోత్తమమిత్యర్థః. ౨౪. నియమం సంకల్పం. తత్స్వరూపమాహ— ఉపవాసే

సమాచరేత్, ఉపవాసేన నక్తేన చైకభక్తేన వా పునః. ౨౬. కరిష్యామి వ్రతం మాతర్నవరాత్రమనుత్తమమ్, సాహాయ్యం కురు మే దేవి జగదమ్బ మమాఖిలమ్. యథాశక్తి ప్రకర్తవ్యో నియమో వ్రతహేతవే, పశ్చాత్పూజా ప్రకర్తవ్యా విధివన్మన్త్రపూర్వకమ్. ౨౭. చన్దనాగురుకర్పూరైః కుసుమైశ్చ సుగన్ధిభిః, మన్దారకరజాశోకచమ్పకైః కరవీరకైః. ౨౮. మాలతీబ్రహ్మకాపుష్పైస్తథా బిల్వదలైశ్శుభైః, పూజయేజ్జగతాం ధాత్రీం ధూపైర్దీపైర్విధానతః. ౨౯. ఫలైర్నానావిధైరర్ఘ్యం ప్రదాతవ్యఞ్చ తత్ర వై, నారికేలైర్మాతులిఙ్గైర్దాడిమీకదలీఫలైః. ౩౦. నారఙ్గైః పనసైశ్చైవ తథా పూర్ణఫలైశ్శుభైః, అన్నదానం ప్రకర్తవ్యం భక్తిపూర్వం నరాధిప. ౩౧. మాంసాశనం యే కుర్వన్తి తైః కార్యం పశుహింసనమ్, మహిషాజవరాహాణాం బలిదానం విశిష్యతే. ౩౨. దేవ్యగ్రే నిహతా యాన్తి పశవస్స్వర్గమవ్యయమ్, న హింసా పశుజా తత్ర నిఘ్నతాం తత్కృతేఽనఘ. ౩౩. అహింసా యాజ్ఞికీ ప్రోక్తా సర్వశాస్త్రవినిర్ణయే, దేవతార్థే విసృష్టానాం పశూనాం స్వర్గతిర్ధ్రువా. ౩౪. హోమార్థఞ్చైవ కర్తవ్యం కుణ్డఞ్చైవ త్రికోణకమ్, స్థణ్డిలం వా ప్రకర్తవ్యం త్రికోణం మానతశ్శుభమ్. ౩౫. త్రికాలం పూజనం నిత్యం నానా

నేతి. ౨౫. ౨౬, ఉపవాసాద్యశక్తావాహ. యథాశక్తీతి. ౨౭. కరజం పుష్పజాతివిశేషః. ౨౮. బ్రహ్మకాపుష్పై ర్బ్రాహ్మీపుష్పైరిత్యర్థః. ౨౯. ౩౦. పూర్ణఫలైర్బిల్వఫలైః. ౩౧. మాంసాశనం యే కుర్వంతీతి. యద్యపి మాంసాశనం బ్రాహ్మణైరపి క్రియతే తథాఽపి బ్రాహ్మణస్య కాలికాపురాణాదిషు సాక్షాద్బలిదానస్య నిషేధకథనాత్క్షత్రియవిషయక ఏవాయం విధిరితి బోధ్యం. తథా చ శారదాయాం. "బ్రాహ్మణో నియతః శుద్ధః సాత్త్వికం బలిమాహరేది"తి. తథా హింసాయుక్తో బలిస్త్వద్యవర్ణజ హిత్వా త్యక్త్వేత్యర్థః. తథా కాలికాపురాణే—"సింహవ్యాఘ్రాదికం దత్వా చాత్మవధ్యామవాప్నుయాత్, మద్యం దత్వా బ్రాహ్మణస్తు బ్రాహ్మణ్యాదేవ హీయతే. అవశ్యం విహితో యత్ర బలిస్తత్ర ద్విజః పునః, పిష్టేనాపి ఘృతేనాపి నిర్మితంతుసమర్పయేది"తి. ఛాందోగ్యశ్రుతిరపి "అహింసన్సర్వభూతాన్యన్యత్ర తీర్థేభ్య" ఇతి. "నహింస్యాత్సర్వభూతాని"త్యపి. నను దేవ్యతిరిక్తదేవతాసు శాస్త్రే బలిదానమనుక్త్వా దేవ్యుపాసనాయామేవ కిమితి బలిదానం శాస్త్రేషూక్తమితి చేదత్ర సమాహితం దుర్గాప్రదీపే యామలే. "బ్రహ్మవిద్యాజీవదశానిహంత్రీతి శ్రుతా శ్రుతం తత్తస్మాత్కారణాద్దేవ్యా బలిదానం ప్రియం మతమి"తి. యతః కారణాద్దేవీ బ్రహ్మవిద్యాధిష్ఠాత్రీ భవతి బ్రహ్మవిద్యాయాశ్చ స్వభావో జీవదశానాశయితవ్యేతి తస్మాద్దేవ్యాః ప్రియో బలిర్భవతీతి తదర్థః. ౩౩. న హింసా పశుజా తత్రేతి. అహింసా యాజ్ఞికీ ప్రోక్తేతి చ క్షత్రియోద్దేశేనైవ తస్యా చిత్తే జాయమానహింసాశంకానివృత్యర్థం న బ్రాహ్మణోద్దేశేనేతి బోద్ధ్యం. ౩౪. మానత ఇతి. హోమానుసారేణైకహస్తాదిదశహస్తాంతమానత ఇత్యర్థః. తదుక్తం శారదాయాం. దశహస్తాంతమన్యేషామితి. ముష్టిమాత్రం మితం కుండం శతార్ధే సంప్రచక్షతే. శతహోమేఽరత్నిమాత్రమి

ద్రవైర్వ్యఞ్జనోపహారైః, గీతవాదిత్రనృత్యైశ్చ కర్తవ్యశ్చ మహోత్సవః. ౩౬. నిత్యం భూమౌ చ శయనం కుమారీణాఞ్చ పూజనమ్, వస్త్రాలఙ్కరణైర్దివ్యైర్భోజనైశ్చ సుధామయైః. ౩౭. ఏకైకాం పూజయేన్నిత్యమేకవృద్ధ్యా తథా పునః, ద్విగుణం త్రిగుణం వాపి ప్రత్యేకం నవకఞ్చ వా. ౩౮. విభవస్యానుసారేణ కర్తవ్యం పూజనం కిల? విత్తశాఠ్యం న కర్తవ్యం రాజన్భక్తిమఖే సదా. ౩౯. ఏకవర్షా న కర్తవ్యా కన్యా పూజావిధౌ నృప, పరమజ్ఞా తు భోగానాం గన్ధాదీనాఞ్చ బాలికా ౪౦. కుమారికా తు సా ప్రోక్తా ద్వివర్షా యా భవేదిహ, త్రిమూర్తిశ్చ త్రివర్షా చ కల్యాణీ చతురబ్దికా ౪౧. రోహిణీ పఞ్చవర్షా చ షడ్వర్షా కాలికా స్మృతా, చణ్డికా సప్తవర్షా స్యాదష్టవర్షా చ శామ్భవీ. ౪౨. నవవర్షా భవేద్దుర్గా సుభద్రా దశవార్షికీ, అత ఊర్ధ్వం న కర్తవ్యా సర్వకార్యవిగర్హితా. ౪౩. ఏభిశ్చ నామభిః పూజా కర్తవ్యా విధిసంయుతా, తాసాం ఫలాని వక్ష్యామి నవానాం పూజనే సదా. ౪౪. కుమారీ పూజితా కుర్యాద్దుఃఖదారిద్ర్యనాశనమ్, శత్రుక్షయం ధనాయుష్యం బలవృద్ధిం కరోతి వై. ౪౫. త్రిమూర్తిపూజనాదాయుస్త్రివర్గస్య ఫలం, భవేత్, ధనధాన్యాగమశ్చైవ పుత్రపౌత్రాదివృద్ధయః. ౪౬. విద్యార్థీ విజయార్థీ చ రాజ్యార్థీ యశ్చ పార్థివః, సుఖార్థీ పూజయేన్నూనం కల్యాణీం సర్వకామదామ్. ౪౭. కాళికాం శత్రునాశార్థం పూజయేద్భక్తిపూర్వకమ్, ఐశ్వర్యధనకామశ్చ చణ్డికాం పరిపూజయేత్. ౪౮. పూజయేచ్ఛామ్భవీం నిత్యం నృపసమ్మోహనాయ చ, దుఃఖదారిద్ర్యనాశాయ సఙ్గ్రామే విజయాయ చ. ౪౯. క్రూరశత్రువినాశార్థం తథోగ్రకర్మసాధనే, దుర్గాఞ్చ పూజయేద్భక్త్యా పరలోకసుఖాయ చ. ౫౦. వాఞ్ఛితార్థస్య సిద్ధ్యర్థం సుభద్రాం పూజయేత్సదా, రోహిణీం రోగనాశాయ పూజయేద్విధివన్నరః. ౫౧. శ్రీరస్త్వితి చ మన్త్రేణ పూజయేద్భక్తితత్పరః, శ్రీయుక్తమన్త్రైరథవా బీజమన్త్రైరథాపి వా. ౫౨. కుమారస్య చ తత్త్వాని యా సృజత్యపి

త్యాది. అత్ర హోమస్తు తత్తత్కల్పోక్త ఏవ గ్రాహ్యో యో యత్రోక్తో నిత్యనైమిత్తికకామ్యభేదేన. ౩౫. ౩౬. సుధామయైరమృతమయైర్మిష్టైరిత్యర్థః. ౩౭. కుమారీపూజనపక్షానాహ. ఏకైకమితి. ప్రత్యహమేకైకమిత్యేకః పక్షః. ఏకైకవృద్ధ్యేతి తు ద్వితీయః. ద్విగుణత్రిగుణవృద్ధ్యేతి తు తృతీయచతుర్థపక్షౌ ప్రత్యేకం ప్రత్యహం నవకం చ వా నవ నవ కుమారీణాం పూజనమిత్యుత్తమః పక్షః. ౩౮. శక్తిమఖేఽమ్బాయజ్ఞే. ౩౯. ఏకవర్షా న కర్తవ్యేతి. తత్ర హేతుర్యతః సా గంధాదిభోగానాం అజ్ఞాత్రీ. ౪౦. ద్వివర్షాదిదశవర్షాంతానాం పూజ్యానాం కుమారాణాం నామాని తత్పూజాఫలం తాసాం పూజామంత్రాశ్చోచ్యంతే. కుమారికా తు సేతి. ౪౧. ౪౨. న కర్తవ్యా పూజార్థం న కర్తవ్యేత్యర్థః. ౪౩—౫౧. శ్రీమంత్రయుక్తైరన్యైర్మంత్రైర్వా. ౫౨. తాన్మంత్రానే

లీలయా, కాదీనపి చ దేవాంస్తాంకుమారీం పూజయామ్యహమ్. ౫౩. సత్వాదిభి
స్త్రిమూర్తిర్యా తైర్హి నానాస్వరూపిణీ, త్రికాలవ్యాపినీ శక్తిస్త్రిమూర్తిం పూజ
యామ్యహమ్. ౫౪. కల్యాణకారిణీ నిత్యం భక్తానాం పూజితాఽనిశమ్, పూజ
యామి చ తాం భక్త్యా కల్యాణీం సర్వకామదామ్. ౫౫. రోహయన్తీ చ బీజాని
ప్రాగ్జన్మసఞ్చితాని వై, యా దేవీ సర్వభూతానాం రోహిణీం పూజయామ్యహమ్.
౫౬. కాళీ కాలయతే సర్వం బ్రహ్మాణ్డం సచరాచరమ్, కల్పాన్తసమయే యా తాం కాళి
కాం పూజయామ్యహమ్. ౫౭. చణ్డికాం చణ్డరూపాఞ్చ చణ్డముణ్డవినాశినీమ్,
తాం చణ్డపాపహారిణీం చణ్డికాం పూజయామ్యహమ్. ౫౮. అకారణాత్సము
త్పత్తిర్యన్మయైః పరికీర్తితా, యస్యాస్తాం సుఖదాం దేవీం శాంభవీం పూజయా
మ్యహమ్ ౫౯. దుర్గా త్రాయతి భక్తం యా సదా దుర్గతినాశినీ, దుర్జ్ఞేయా
సర్వదేవానాం తాం దుర్గాం పూజయామ్యహమ్. ౬౦. సుభద్రాణి చ భక్తానాం
కురుతే పూజితా సదా, అభద్రనాశినీం దేవీం సుభద్రాం పూజయామ్యహమ్. ౬౧.
ఏభిర్మన్త్రైః పూజనీయాః కన్యకాస్సర్వదా బుధైః, వస్త్రాలఙ్కరణైర్మాల్యై ర్గన్ధైరు
చ్చావచైరపి. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే షడ్వింశోఽధ్యాయః.

నవరాత్రమాహాత్మ్యకథనమ్.

వ్యాస ఉవాచ—హీనాఙ్గీం వర్జయేత్కన్యాం కుష్ఠయుక్తాం వ్రణాఙ్కి
తామ్, గన్ధస్ఫురితహీనాఙ్గీం విశాలకులసమ్భవామ్. ౧. జాత్యన్ధాం కేకరాం కాణీం
కురూపాం బహురోమశామ్, సంత్యజేద్రోహిణీం కన్యాం రక్తపుష్పాదినాఙ్కితామ్.

వ్యాఖ్యా: కుమారస్య చేతి. కుమారస్య బాలకస్య స్కందస్య వా తత్వాని రహస్యభూతాని వస్తూని
యా సృజతీత్యర్థః. కాదీన్బ్రహ్మాదీనపి దేవాన్. ౫౩. సత్వాదిభిః సత్వాదిగుణైస్త్రిమూర్తిర్మహాలక్ష్మ్యాది
రూపిణీ తైః సత్వాదిగుణైరేవ నానారూపిణీ ప్రస్తారరీత్యా త్రికాలవ్యాపినీ కాలత్రయాంబా
ధ్యాచిద్రూపిణీ. ౫౪. ౫౫. రోహయంతీ అంకురీభూతాని కుర్వంతీ. ౫౬—౫౮. అకారణాదితి.
యస్యాః సముత్పత్తిర్యన్మయైర్వ్యాసస్వరూపైర్వేదైరకారణాదేవ పరికీర్తితా యస్యాః ఆవిర్భావోఽకార
ణాదేవ భవతి. స్వస్మాదేవ స్వయమావిర్భవతి నాన్యత ఇత్యర్థః. ౫౯—౬౧. నవరాత్రపూజాక్రమ
స్త్వనుష్ఠానగ్రంథాదవసేయః. గౌరవాదత్ర న లిఖ్యతే. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే షడ్వింశోఽధ్యాయః.

సప్తాధికైస్తు పంచాశత్పద్యైరథ కుమారికాః, కథయిత్వా వర్జనీయా మాహాత్మ్యమపి చోచ్యతే.
వర్జనీయాః కుమారికా ఆహ. హీనాంగీమితి. న్యూనాంగీమిత్యర్థః. గంధేన దుర్గంధేన స్ఫురితంయుక్త
మత ఏవ హీన మంగం యస్యాస్తాం. విశాలం వేః శాలచ్ఛంకటచా, విశాలకులసంభవామదుష్టకుల
సంభవామిత్యర్థః. ౧. రక్తపుష్పాదినాంకితాం రక్తపుష్పం స్త్రీరజ ఆదియౌవనచిహ్నం తేనాన్వితాం.

౨. క్షామాం గర్భసముద్భూతాం గోలకాం కన్యకోద్భవామ్, వర్జనీయాస్సదా చైతాస్సర్వపూజాదికర్మసు. ౩. అరోగిణీం సురూపాఙ్గీం సున్దరీం వ్రణవర్జితామ్, ఏకవంశసముద్భూతాం కన్యాం సమ్యక్ప్రపూజయేత్. ౪. బ్రాహ్మణీ సర్వకార్యేషు జయార్థే నృపవంశజా, లాభార్థే వైశ్యవంశోత్థా మతా వా శూద్రవంశజా. ౫. బ్రాహ్మణైర్బ్రాహ్మజాః పూజ్యాః రాజన్యైర్బ్రహ్మవంశజాః, వైశ్యైస్త్రివర్గజాః పూజ్యాశ్చతస్రః పాదసమ్భవైః. ౬. కారుభిశ్చైవ వంశోత్థా యథాయోగ్యం ప్రపూజయేత్, నవరాత్రవిధానేన భక్తిపూర్వం సదైవ హి. ౭. అశక్తో నియతం పూజాం కర్తుశ్చేన్నవరాత్రకే, అష్టమ్యాఞ్చ విశేషేణ కర్తవ్యం పూజనం సదా. ౮. పురాష్టమ్యాం భద్రకాళీ దక్షయజ్ఞవినాశినీ, ప్రాదుర్భూతా మహాఘోరా యోగినీకోటిభిస్సహ. ౯. అతోఽష్టమ్యాం విశేషేణ కర్తవ్యం పూజనం సదా, నానావిధోపహారైశ్చ గన్ధమాల్యానులేపనైః. ౧౦. పాయసైరామిషైర్హోమైర్బ్రాహ్మణానాఞ్చ భోజనైః, ఫలపుష్పోపహారైశ్చ తోషయేజ్జగదమ్బికామ్ ౧౧. ఉపవాసే హ్యశక్తానాం నవరాత్రవ్రతే పునః, ఉపోషణత్రయం ప్రోక్తం యథోక్తం ఫలదం నృప. ౧౨. సప్తమ్యాఞ్చ తథాష్టమ్యాం నవమ్యాం భక్తిభావతః, త్రిరాత్రకరణాత్సర్వం ఫలం భవతి పూజనాత్. ౧౩. పూజాభిశ్చైవ హోమైశ్చ కుమారీపూజనైస్తథా, సమ్పూర్ణం తద్వ్రతం ప్రోక్తం విప్రాణాఞ్చైవ భోజనైః. ౧౪. వ్రతాని యాని చాన్యాని దానాని వివిధాని చ, నవరాత్రవ్రతస్యాస్య నైవ తుల్యాని భూతలే. ౧౫. ధనధాన్యప్రదం నిత్యం సుఖసన్తానవృద్ధిదమ్, ఆయురారోగ్యదఞ్చైవ స్వర్గదం మోక్షదం తథా. ౧౬. విద్యార్థీ వా ధనార్థీ వా పుత్రార్థీ వా భవేన్నరః, తేనేదం విధివత్కార్యం వ్రతం సౌభాగ్యదం శివమ్. ౧౭. విద్యార్థీ సర్వవిద్యాం వై ప్రాప్నోతి వ్రతసాధనాత్, రాజ్యభ్రష్టో నృపో రాజ్యం సమవాప్నోతి సర్వథా. ౧౮. పూర్వజన్మని యైర్నూనం న కృతం వ్రతముత్తమమ్, తే వ్యాధినో దరిద్రాశ్చ భవన్తి

---

౨. క్షామాం కృశాం. గర్భసముద్భూతామతిబాలామేకాదినాదిజాతాం. గోలకాం మృతభర్తృజాతాం విధవాజన్యామిత్యర్థః. కన్యకోద్భవామవివాహితకన్యాజన్యాం. ౩. ఏకవంశసముద్భూతామజారజామిత్యర్థః. ౪. ౫. పాదసమ్భవైః శూద్రైశ్చతస్రో వర్ణచతుష్టయజన్యాః కన్యాః పూజ్యా ఇత్యర్థః. ౬. కారుభిరితి. "కారుర్విశ్వకర్మణి నా త్రిషు కారకశిల్పినో"రితి మేదినీకోశాత్కారుభిః స్వస్వవంశోత్థాః పూజ్యాః. శూద్రాపేక్షయైతేష్వయం విశేషః. ౭—౯. అత ఇతి. తదుక్తమీశానసంహితాయామ్. "ఏకాదశీకోటిసహస్రతుల్యా జన్మాష్టమీ పర్వతరాజపుత్ర్యాః, తతోఽపి శుక్లాగణితా శతేన పరాశరవ్యాసవసిష్ఠముఖ్యైరి"తి. ౧౦. ఆమిషైర్మాంసైః. ఇదంక్షత్రియాదిపరం,

పుత్రవర్జితాః. ౧౯. వన్ధ్యా చ యా భవేన్నారీ విధవా ధనవర్జితా, అనుమా తస్య కర్తవ్యా నేయం కృతవతీ వ్రతమ్. ౨౦. నవరాత్రవ్రతం ప్రోక్తం న కృతం యేన భూతలే, స కథం విభవం ప్రాప్య మోదతే చ తథా దివి. ౨౧. రక్తచన్దనసంమిశ్రైః కోమలైర్బిల్వపత్రకైః, భవానీ పూజితా యేన స భవేన్నృపతిః క్షితౌ. ౨౨. నారాధితా యేన శివా సనాతనీ దుఃఖార్తిహా సిద్ధికరీ జగన్మయీ, దుఃఖావృతశ్శత్రుయుతశ్చ భూతలే నూనం దరిద్రో భవతీహ మానవః. ౨౩. యాం విష్ణురిన్ద్రో హరపద్మజౌ తథా వహ్నిః కుబేరో వరుణో దివాకరః, ధ్యాయన్తి సర్వార్థసమాప్తినన్దితాస్తాం కిం మనుష్యా న భజన్తి చణ్డికామ్. ౨౪. స్వాహాస్వధా నామమనుప్రభావైస్తృప్యన్తి దేవాః పితరస్తథైవ, యజ్ఞేషు సర్వేషు ముదా హరన్తి యన్నామయుగ్మం శ్రుతిభిర్మునీన్ద్రాః. ౨౫. యస్యేచ్ఛయా సృజతి విశ్వమిదం ప్రజేశో నానావతారకలనం కురుతే హరిశ్చ, నూనం కరోతి జగతః కిల భస్మ శమ్భుస్తాం సర్వదాం న భజతే ను కథం మనుష్యః. ౨౬. నైకోఽస్తి సర్వభువనేషు తథా విహీనో దేవో నరోఽథ విహగః కిల పన్నగో వా, గన్ధర్వరాక్షసపిశాచనగేషు నూనం యః స్పన్దితుం భవతి శక్తియుతో యథేచ్ఛమ్. ౨౭. తాం న సేవేత కశ్చణ్డీం సర్వకామార్థదాం శివామ్, వ్రతం తస్యా న కః కుర్యాద్వాఞ్ఛన్నర్థచతుష్టయమ్. ౨౮. మహాపాతకసంయుక్తో నవరాత్రవ్రతం చరేత్, ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో నాత్ర కార్యా విచారణా. ౨౯. పురా కశ్చిద్వణిక్దీనో ధనహీనస్సుదుఃఖితః, కుటుమ్బీ చాభవత్కశ్చిత్కోసలే నృపసత్తమ. ౩౦. అపత్యాని బహూన్యస్యాభవన్క్షుత్పీడితాని చ, భక్ష్యం

౧౧—౧౩. విప్రాణాం చైవ భోజనైరేతైః సర్వైర్వ్రతం సంపూర్ణం భవతీత్యర్థః. ౧౪—౧౯. ఇయం విధవా వ్రతం న కృతవతీత్యనుమాఽనుమితిః కర్తవ్యేత్యర్థః. ౧౯. యత ఇయం విధవా జాతా అత ఇతి భావః. ౨౦. ౨౩. సర్వార్థానాం సమాప్తిః సమవాప్తిః ప్రాప్తిస్తయా నందితా ఇత్యర్థః. స్వాహేతి. స్వాహా స్వధానామరూపో యో మనుస్తత్ప్రభావైర్ముదా హస్తేన హరంతి వదన్తి. యన్నామయుగ్మం స్వాహాస్వధేత్యేవం రూపం శ్రుతిభిర్వేదమంత్రాంతే ఇత్యర్థః. యతస్తృప్యంతి తతో యజ్ఞేషు శ్రాద్ధేషు చ వేదమంత్రాంతే స్వాహాస్వధేతి ప్రయుంజత ఇత్యర్థః. ౨౫. వ్యాసో జనాఖ్యోచతి. యస్యేచ్ఛయేతి. ౨౬. నైకోఽస్తీతి. తయా శక్త్యా విహీనస్సన్యథేచ్ఛం స్పందితుం శక్తియుతః సామర్థ్యయుతో భవతి ఏతాదృశో నైకోఽప్యస్తీత్యర్థః. ౨౭. అర్థచతుష్టయం ధర్మార్థకామమోక్షరూపం వాంఛన్నిత్యర్థః. ౨౮. ముచ్యత ఇతి. తదుక్తముమాసంహితాయాం. "ప్రాయశ్చిత్తం న పాపానాం యేషాం తేషాం తు నాశనే, ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం జగదంబా పదస్మృతిః. స్మరణేనైవ దుర్గాయా నిమిషార్ధేన యత్ఫలం, న తద్వక్తుం సమర్థోఽస్తి శివో వర్షశతైరపి. విష్ణునామసహస్రేభ్యః శివనామ విశిష్యతే, శివనామసహస్రేభ్యో దేవీనామ విశిష్యతే. స సాధకో మహాజ్ఞానీ యశ్చ దుర్గాపదానుగః, న చ ముక్తిర్న వా ముక్తిర్న గతిర్నగనందిని. వినా దుర్గాం జగద్ధాత్రీం నిష్ఫలం జీవనం భవేదితి. చరమే జన్మని వరం శ్రీదేవీభక్తిమాన్భవేది"తి. ౨౯. దీనో దుఃఖీ ౩౦. సాయా

కించిత్తు సాయాహ్నే ప్రాప్తస్తస్య చ బాలకాః. ౩౧. భుఙ్క్తేఽస్మ కార్యకర్తాసౌ పరస్యాథ బుభుక్షితః, కుటుమ్బభరణం తత్ర చకారాతినిరాకులః. ౩౨. సదా ధర్మరతశ్శాన్తస్సదాచారశ్చ సత్యవాక్, అక్రోధనశ్చ ధృతిమాన్నిర్మదశ్చానసూయకః. ౩౩. సమ్పూజ్య దేవతా నిత్యంపితౄనతిథీంస్తథా, భుఙ్క్తే పోష్యవర్గేఽథకృతవాన్భోజనం వణిక్. ౩౪. ఏవం గచ్ఛతి కాలే వై సుశీలో నామతో గుణైః, దారిద్ర్యార్తో ద్విజం శాన్తం పప్రచ్ఛాతిబుభుక్షితః. ౩౫. సుశీల ఉవాచ—భో భూదేవ కృపాం కృత్వా వదస్వాద్య మహామతే, కథందారిద్ర్యనాశస్స్యాదితి మే నిశ్చయేన వై. ౩౬. ధనేషణా మే నైవాస్తి ధనీ స్యామితి మానద, కుటుమ్బభరణార్థం వై పృచ్ఛామి త్వాం ద్విజోత్తమ. ౩౭. పుత్రీ సుతస్తు మే బాలో భక్షార్థీ రోదతే భృశమ్, తావన్మాత్రం గృహే నాన్నం ముష్టిమేకాం దదామ్యహమ్. ౩౮. విసర్జితో యతో గేహాద్గతో బాలో రుదన్మయా, అతో మే హృదయేఽత్యర్థం కిఙ్కరోమి ధనంవినా. ౩౯. వివాహోఽస్తి సుతాయా మే నాస్తి విత్తం కరోమి కిమ్, దశవర్షాధికాయాస్తు దానకాలోఽపి యాత్యలమ్. ౪౦. తేన శోచామి విప్రేన్ద్ర సర్వజ్ఞోఽసి దయానిధే, తపోదానంవ్రతం కిఞ్చిద్బ్రూహి మన్త్రజపం తథా. ౪౧. యేనాహం పోష్యవర్గస్య కరోమి ద్విజపోషణమ్, తావన్మాత్రా ధనప్రాప్తిర్నాధికం ప్రార్థయే కిల. ౪౨. త్వత్ప్రసాదాత్కుటుమ్బం మే సుఖితం ప్రభవేదిహ, తత్కురుష్వ మహాభాగ జ్ఞానేన పరిచిన్త్య చ. ౪౩. వ్యాసఉవాచ—ఇతిపృష్టస్తదా తేన బ్రాహ్మణస్సంశితవ్రతః, ఉవాచ పరమప్రీతస్తం వైశ్యం నృపసత్తమ. ౪౪. వైశ్యవర్య కురుష్వాద్య నవరాత్రవ్రతం శుభమ్ పూజనం భగవత్యాశ్చ హవనం భోజనం తథా. ౪౫. వేదపారాయణం శక్తిజప హోమాదికం తథా, కురుష్వాద్య యథాశక్తి తవ కార్యం భవిష్యతి. ౪౬. ఏతస్మాదపరం కిఞ్చిద్వ్రతం నాస్తి ధరాతలే, నవరాత్రాభిధం వైశ్యపావనం సుఖదం తథా ౪౭. జ్ఞానదం మోక్షదఞ్చైవ సుఖసన్తానవర్ధనమ్, శత్రునాశకరం కామం నవరాత్రవ్రతం సదా. ౪౮. రాజ్యభ్రష్టేన రామేణ సీతావిరహితేన చ, కిష్కిన్ధాయాంవ్రతం చైతత్కృతం దుఃఖాతురేణ వై. ౪౯. ప్రతప్తేనాపి రామేణ సీతావిరహవహ్నినా, విధివత్పూజితా దేవీ నవరాత్రవ్రతేన వై. ౫౦. తేన ప్రాప్తాథ వైదేహీ కృత్వా సేతుం మహార్ణవే, హత్వా మన్దోదరీనాథం కుమ్భకర్ణం మహాబలమ్. ౫౧. మేఘనాదం సుతం హత్వా కృత్వా భూపం విభీషణమ్, పశ్చాదయోధ్యామాగత్య ప్రాప్తం రాజ్యమకణ్టకమ్. ౫౨. నవరాత్రవ్రతస్యాస్య ప్రభావేన

హ్నే కించిత్ప్రాప్తుర్నోదరపరిమితమిత్యర్థః. ౩౧. భుంక్తేస్మ ఇతి. బుభుక్షితః పరస్య కార్యకర్తాఽసావపి సాయహ్నే ఏవ భుంక్తేస్మేత్యన్వయః. ౩౭—౩౮. మయా విసర్జితో యతో రుదన్బాలో

విశాంవర, సుఖం భూమితలే ప్రాప్తం రామేణామితతేజసా. ౫౩. వ్యాస ఉవాచ— ఇతి విప్రవచశ్శ్రుత్వా స వైశ్యస్తం ద్విజం గురుమ్, కృత్వా జగ్రాహ సన్మంత్రం మాయాబీజాభిధం నృప. ౫౪. జజాప పరయా భక్త్యా నవరాత్రమతన్ద్రితః, నానావిధోపహారైశ్చ పూజయామాస సాదరమ్. ౫౫. నవసంవత్సరఞ్చైవ మాయాబీజపరాయణః, నవమే వత్సరాన్తే తు మహాష్టమ్యాం మహేశ్వరీ. ౫౬. అర్ధరాత్రే తు సఞ్జాతే ప్రత్యక్షం దర్శనం దదౌ, నానావరప్రదానైశ్చ కృతకృత్య శ్చకార తమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

—శ్రీరామచరితమ్.—

జనమేజయ ఉవాచ—కథం రామేణ తచ్చీర్ణం వ్రతం దేవ్యాస్సుఖప్రదమ్, రాజ్యభ్రష్టః కథం సోఽథ కథం సీతా హృతా పునః. ౧. వ్యాస ఉవాచ—రాజా దశరథశ్శ్రీమానయోధ్యాధిపతిః పురా, సూర్యవంశవరశ్చాసీద్దేవబ్రాహ్మణపూజకః. ౨. చత్వారోజజ్ఞిరే తస్య పుత్రా లోకేషు విశ్రుతాః, రామలక్ష్మణశత్రుఘ్నా భరతశ్చేతి నామతః. ౩. రాజ్ఞః ప్రియకరాస్సర్వే సదృశా గుణరూపతః, కౌసల్యాయాస్సుతో రామః కైకేయ్యా భరతస్సుతః. ౪. సుమిత్రాతనయౌ జాతౌ యమలౌ ద్వౌ మనోహరౌ, తే జాతా వై కిశోరాశ్చ ధనుర్బాణధరాః కిల. ౫. సూనవః కృతసంస్కారా భూపతే స్సుఖవర్ధకాః, కౌశికేన తదాగత్య ప్రార్థితో రఘునన్దనః. ౬. రాఘవం మఖరక్షార్థం సూనుం షోడశవార్షికమ్, తస్మై సోఽథ దదౌ రామం కౌశికాయ సలక్ష్మణమ్. ౭. తౌ సమేత్య మునిం మార్గే జగ్మతుశ్చారుదర్శనౌ, తాటకా నిహతా మార్గే రాక్షసీ ఘోరదర్శనా. ౮. రామేణైకేన బాణేన మునీనాం దుఃఖదా సదా, యజ్ఞరక్షా కృతా తత్ర సుబాహుర్నిహతశ్శరైః ౯. మారీచోఽథ మృతప్రాయో నిక్షిప్తో బాణవేగతః, ఏవం కృత్వా మహత్కర్మ యజ్ఞస్య పరిరక్షణమ్. ౧౦. గతాస్తే మిథిలాం సర్వే రామలక్ష్మణకౌశికాః, అహల్యా మోచితా శాపాన్నిష్పాపా సా కృతాఽబలా ౧౧. విదేహనగరే తౌ తు జగ్మతుర్మునినా సహ, బభఞ్జ శివచాపం చ జనకేన పణీకృ

గేహాద్గతోఽత ఇత్యన్వయః. ౩౯—౫౩. మయా బీజాభిధం భువనేశ్వరీమంత్రమిత్యర్థః. ౫౪—౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే తృతీయస్కంధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

ఏకోనసప్తతిశ్లోకైర్నవరాత్రప్రసంగతః. రామాయణకథా రాజ్ఞా పృష్టా వ్యాసేన చోచ్యతే. పూర్వాధ్యాయే రాజ్యభ్రష్టేన రామేణ నవరాత్రవ్రతం కృతం తేన తత్కల్యాణం జాతమితి వర్ణితం తత్ప్రశ్నబీజముపలభ్య రాజా పృచ్ఛతి కథం రామేణ తచ్చీర్ణమితి. ౧. సూర్యవంశేవర ఉత్కృష్టః. ౨—౫. కౌశికేన విశ్వామిత్రేణ రఘునందనో దశరథః. ౬—౯. మారీచ

తమ్.౧౨.ఉపయేమే తతస్సీతాం జానకీఞ్చ రమాంశజామ్,లక్ష్మణాయ దదౌ రాజా పుత్రీ మేకాం తథోర్మిళామ్ ౧౩.కుశధ్వజసుతే కన్యే ప్రాపతుర్భ్రాతరావుభౌ,తథా భరతశత్రుఘ్నౌ సుశీలౌ శుభలక్షణౌ.౧౪.ఏవం దారక్రియాస్తేషాం భ్రాతౄణాం చాభవన్నృప, చతుర్ణాం మిథిలాయాన్తు యథావిధి విధానతః. ౧౫. రాజ్య యోగ్యం సుతం దృష్ట్వా రాజా దశరథస్తదా, రాఘవాయ ధురం దాతుం మనశ్చక్రే నిజాయ వై. ౧౬. సమ్భారం విహితం దృష్ట్వా కైకేయీ పూర్వకల్పితౌ, వరౌ సమ్ప్రార్థయామాస భర్తారం వశవర్తినమ్. ౧౭. రాజ్యం సుతాయ చైకేన భరతాయ మహాత్మనే, రామాయ వనవాసఞ్చ చతుర్దశసమాస్తథా. ౧౮. రామస్తువచనాత్తస్యాస్సీతాలక్ష్మణసంయుతః, జగామ దణ్డకారణ్యం రాక్షసైరుపసేవితమ్. ౧౯. రాజా దశరథః పుత్రవిరహేణ ప్రపీడితః, జహౌ ప్రాణానమేయాత్మా పూర్వశాపమనుస్మరన్. ౨౦ భరతః పితరం దృష్ట్వా మృతం మాతృకృతేన వై, రాజ్యమృద్ధం న జగ్రాహ భ్రాతుః ప్రియచికీర్షయా. ౨౧ పఞ్చవట్యాం వసన్రామో రావణావరజాం వనే, శూర్పణఖాం విరూపాం వై చకారాతిస్మరాతురామ్. ౨౨. ఖరాదయస్తు తాం దృష్ట్వా ఛిన్ననాసాం నిశాచరాః,చక్రుస్సఙ్గ్రామమతులం రామేణామితతేజసా. ౨౩. స జఘాన ఖరాదీంశ్చ దైత్యానతిబలాన్వితాన్, మునీనాం హితమన్విచ్ఛన్రామస్సత్యపరాక్రమః. ౨౪. గత్వా శూర్పణఖా లఙ్కాం ఖరదూషణఘాతనమ్, దూషితా కథయామాస రావణాయ చ రాఘవాత్. ౨౫. సోఽపి శ్రుత్వా వినాశన్తం జాతః క్రోధవశః ఖలః, జగామ రథమారుహ్య మారీచస్యాశ్రమం తదా. ౨౬. కృత్వా హేమమృగం నేతుం ప్రేషయామాస రావణః, సీతాప్రలోభనార్థాయ మాయావినయసమ్భవమ్. ౨౭. సోఽథ హేమమృగో భూత్వా సీతాదృష్టిపథఙ్గతః, మాయావీ చాతిచిత్రాఙ్గశ్చరన్ప్రబలమన్తికే. ౨౮. తం దృష్ట్వా జానకీ ప్రాహ రాఘవం దైవనోదితా, చర్మానయస్వ కాన్తేతి స్వాధీనపతికా యథా. ౨౯. అవిచార్యాథ రామోఽపి తత్ర సంస్థాప్య లక్ష్మణమ్, సశరం ధనురాదాయ యయౌ మృగపదానుగః. ౩౦. సారంగోఽపి హారిం దృష్ట్వా మాయాకోటివిశారదః, దృశ్యాదృశ్యో బభూవాథ జగామ చ వనాన్తరమ్ ౩౧.

సుబాహూ దైత్యౌ. ౧౦—౧౨. ఉపయేమే వివాహం కృతవాన్ స్వీకృతవానితి వా. ౧౩. కుశధ్వజో జనకబన్ధుః. ౧౪. ౧౫. ధురం రాజ్యభారం. ౧౬. ౧౭. ఏకేన వరేణ భరతాయ రాజ్యం ద్వితీయేన వరేణార్థాద్రామాయ వనవాసం వవ్రే ఇత్యర్థః. ౧౮—౨౬. కృత్వేతి. సీతాప్రలోభనప్రయోజనాయ తం హేమమృగం కృత్వా సీతాం నేతుమిత్యన్వయః. రామం దూరదేశం నేతుమితి వా. ౨౭—౩౦. సారఙ్గో మృగరూపః పశుః. ౩౧. ౩౨. స మారీచో మృగ

మత్వా హస్తగతం రామః క్రోధాకృష్టధనుః పునః, జఘాన చాతితీక్ష్ణేన శరేణ కృత్రిమం మృగమ్. ౩౨. స హతోఽతిబలాత్తేన చుక్రోశ భృశదుఃఖితః, హాలక్ష్మణ హతోఽస్మీతి మాయావీ నశ్వరః ఖలః. ౩౩. స శబ్దస్తుములస్తత్ర జానక్యా సంశ్రుతస్తథా, రాఘవస్యేతి సా మత్వా దీనా దేవరమబ్రవీత్. ౩౪. గచ్ఛ లక్ష్మణ తూర్ణం త్వం హతోఽసౌ రఘునన్దనః, త్వామాహ్వయతి సౌమిత్రే సాహాయ్యం కురు సత్వరమ్. ౩౫. తత్రాహ లక్ష్మణస్సీతామమ్బ రామవధాదపి, నాహం గచ్ఛే ద్యముక్త్వా త్వామసహాయామిహాశ్రమే. ౩౬. ఆజ్ఞా మే రాఘవస్యాత్ర తిష్ఠేతి జనకాత్మజే, తదతివిక్రమభీతోఽహం న త్యజామి తవాన్తికమ్. ౩౭. హృతం వై రాఘవం దృష్ట్వా వనే మాయావినా కిల, త్యక్త్వా త్వాం నాధిగచ్ఛామి పదమేకం శుచిస్మితే. ౩౮. కురు ధైర్యం న మన్యేఽద్య రామం హన్తుం క్షమం క్షితౌ, నాహం త్యక్త్వా గమిష్యామి విలజ్ఘ్య రామభాషితమ్. ౩౯. వ్యాస ఉవాచ—రుదతీ సా సుదతీ ప్రాహ తం తదా విధినోదితా, అక్రూరావచనం క్రూరం లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్. ౪౦. అహం జానామి సౌమిత్రే సానురాగస్త్వం మాం ప్రతి, ప్రేరితం భరతేనైవ మదర్థమిహ సఙ్గతమ్. ౪౧. నాహం తథావిధా నారీ స్వైరిణీ కుహకాధమ, మృతే రామే పతిం త్వాం న కర్తుమిచ్ఛామి కామతః. ౪౨. నాగమిష్యతి చేద్రామో జీవితం సంత్యజామ్యహమ్, వినా తేన న జీవామి విధురా దుఃఖితా భృశమ్. ౪౩. గచ్ఛ వా తిష్ఠ సౌమిత్రే న జానేఽహం తవేప్సితమ్, క్వ గతం తేఽత్ర సౌహార్దం జ్యేష్ఠే ధర్మరతే కిల. ౪౪. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యా లక్ష్మణో దీనమానసః, ప్రోవాచ రుద్ధకణ్ఠస్తు తాం తదా జనకాత్మజామ్. ౪౫. కిమాత్థ క్షితిజే వాక్యం మయి క్రూరతరం కిల, కిం వదస్యత్యనిష్టన్తే భావి జానే ధియా హ్యహమ్. ౪౬. ఇత్యుక్త్వా నిర్యయౌ వీరస్తాం త్యక్త్వా ప్రరుదన్భృశమ్, అగ్రజస్య యయౌ పశ్యన్సో ఫ

రూపస్తేన రామేణ నిహతోఽతిబలాచ్చుక్రోశ. ౩౩—౩౫. రామవధాదపీతి. రామవధే జాతేఽపి త్వామసహాయామాశ్రమే ముక్త్వాఽహం న గచ్ఛే. కిం పునః రామే జీవతి సతీత్యర్థః. ౩౬. ౩౭. హృతం వై ఇతి. యదా వధే జాతేఽపి న గమిష్యామి తదా హృతమేవ దూరదేశం ప్రతి మాయావినేతి జ్ఞాత్వా కథం గమిష్యామీతి భావః. యద్వా రాఘవసదృశం పరాక్రమిణం మాయావినా కేనచిత్ దైత్యేన దృష్ట్వోపద్రవయుక్తే తాదృశే దేశే త్వాం త్యక్త్వా పదమేకమపి నాధిగచ్ఛామి న గమిష్యామీత్యర్థః. ౩౮. రామం హన్తుం క్షితౌ క్షమః సమర్థస్తం న మన్యే నైవ తాదృశోఽస్తీత్యర్థః. ౩౯. ౪౦. మదర్థం మత్ప్రాప్త్యర్థం. ౪౧. హే కుహక హే అధమ. స్వైరిణీ కులటా. ౪౨—౪౫. కిం వదసీతి. ఏతాదృశవచనేన తేఽత్యనిష్టం భావి భవతీత్యహం ధియా జానే జానామి. ౪౬. అగ్రజస్య రామస్య చిహ్నాంకితౌ పాదౌ భూమ్యాం పశ్యంస్తేన మార్గేణ యయావిత్యర్థః.

కాన్తః ప్రతీక్షతే. ౪౭. గతేఽథ లక్ష్మణే తత్ర రావణః కపటాకృతిః, భిక్షువేషం
తతః కృత్వా ప్రవివేశ తదాశ్రమే. ౪౮. జానకీ తం యతిం మత్వా దత్త్వార్ఘ్యం
వన్యమాదరాత్, భైక్ష్యం సమర్పయామాస రావణాయ దురాత్మనే. ౪౯. తాం
పప్రచ్ఛ స దుష్టాత్మా నమ్రపూర్వం మృదుస్వరమ్, కాఽసి పద్మపలాశాక్షి వనే
చైకాకినీ ప్రియే. ౫౦. పితా కస్తేఽథ వామోరు భ్రాతా కః కః పతిస్తవ, మూఢే
చైకాకినీ చాత్ర స్థితాసి వరవర్ణినీ. ౫౧. నిర్జనే విపినే కిం త్వం సౌధార్హాత్వమసి
ప్రియే, ఉటజే మునిపత్నీవ దేవకన్యా సమప్రభా. ౫౨. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తద్వ
చనం శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ విదేహజా, దివ్యం దృష్ట్వా యతిం జ్ఞాత్వా మన్దోదర్యాః
పతిం తదా. ౫౩. రాజా దశరథః శ్రీమాంశ్చత్వారస్తస్య వై సుతాః, తేషాం
జ్యేష్ఠః పతిర్మేఽస్తి రామనామ్నేతి విశ్రుతః. ౫౪. వివాసితోఽథ కైకేయ్యాః కృతే
భూపతినా వరే, చతుర్దశసమా రామో వసతేఽత్ర సలక్ష్మణః. ౫౫. జనకస్య సుతా
చాహం సీతా నామ్నేతి విశ్రుతా, భఙ్క్త్వా శైవం ధనుః కామం రామేణాహం
వివాహితా. ౫౬. రామబాహుబలేనాత్ర వసామో నిర్భయా వనే, కాఞ్చనం మృగ
మాలోక్య హన్తుమ్మే నిర్గతః పతిః. ౫౭. లక్ష్మణోఽపి పునశ్శ్రుత్వా రవం భ్రాతు
ర్గతో ఽధునా, తయోర్బాహుబలాదత్ర నిర్భయాహం వసామి వై. ౫౮. మయే
దం కథితం సర్వం వృత్తాన్తం వనవాసకే, తేఽత్రాగత్యార్హణాం తే వై కరిష్యన్తి
యథావిధి. ౫౯. యతిర్విష్ణుస్వరూపోఽసి తస్మాత్త్వం పూజితో మయా, ఆశ్రమో
విపినే ఘోరే కృతోఽస్తి రక్షసాం కులే. ౬౦. తస్మాత్త్వాం పరిపృచ్ఛామి సత్యం బ్రూహి
మమాగ్రతః, కోఽసి త్రిదణ్డిరూపేణ విపినే త్వం సమాగతః. ౬౧. రావణ ఉవాచ—
లఙ్కేశోఽహం మరాళాక్షి శ్రీమాన్మన్దోదరీపతిః. త్వత్కృతే తు కృతం రూపం
మయేత్థం శోభనాకృతే. ౬౨. ఆగతోఽహం వరారోహే భగిన్యా ప్రేరితోఽత్ర వై,
జనస్థానే హతౌ శ్రుత్వా భ్రాతరౌ ఖరదూషణౌ. ౬౩. అఙ్గీకురు నృపం మాం
త్వం త్యక్త్వా తం మానుషం పతిమ్, హృతరాజ్యం గతశ్రీకం నిర్బలం వనవాసి
నమ్. ౬౪. పట్టరాజ్ఞీ భవ త్వం మే మన్దోదర్యుపరిస్ఫుటమ్, దాసోఽస్మి తవ తన్వఙ్గి
స్వామినీ భవ భామినీ. ౬౫. జేతాహం లోకపాలానాం పతామి తవ పాదయోః,
కరం గృహాణ మేఽద్య త్వం సనాథం కురు జానకి. ౬౬. పితా తే యాచితః పూర్వం
మయా వై త్వత్కృతేఽబలే, జనకో మాముపాచేత్థం పణబద్ధో మయా కృతః. ౬౭.
రుద్రచాపభయాన్నాహం సమ్ప్రాప్తస్తు స్వయంవరే, మనో మే సంస్థితం తావన్ని

౪౭—౫౧. సౌధార్హా. సౌధయుక్తమహాగృహే వస్తుమర్హా ౫౨. దివ్యం దిష్ట్యేతి. మన్దో
దర్యాః పతిం రావణం దిష్ట్యా ప్రారబ్ధవశేన యతిం దివ్యం జ్ఞాత్వా ౫౩—౬౭. రుద్రచాపభయా

మగ్నం విరహాతురమ్. ౬౮. వనేఽత్ర సంస్థితాం శ్రుత్వా పూర్వానురాగమోహితః, ఆగతోఽస్మ్యసితాపాఙ్గే సఫలం కురు మే శ్రమమ్. ౬౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే అష్టావింశోఽధ్యాయః.

వ్యాస ఉవాచ—తదాకర్ణ్య వచో దుష్టం జానకీ భయవిహ్వలా, వేపమానా స్థిరం కృత్వా మనో వాచమువాచ హ. ౧. పౌలస్త్య కిమసద్వాక్యం త్వమాత్థ స్మరమోహితః, నాహం వై స్వైరిణీ కిన్తు జనకస్య కులోద్భవా. ౨. గచ్ఛ లఙ్కాం దశాస్య త్వం రామస్త్వాం వై హనిష్యతి, మత్కృతే మరణం తత్ర భవిష్యతి న సంశయః. ౩. ఇత్యుక్త్వా పర్ణశాలాయాం గతా సా వహ్నిసన్నిధౌ, గచ్ఛ గచ్ఛేతి వదతీ రావణం లోకరావణమ్. ౪. సోఽపి కృత్వా నిజం రూపం జగామోటజమన్తికమ్, బలాజ్జగ్రాహ తాం బాలాం రుదన్తీం భయవిహ్వలామ్. ౫. రామ రామేతి క్రన్దన్తీం లక్ష్మణేతి ముహుర్ముహుః, గృహీత్వా నిర్గతః పాపో రథమారోప్య సత్వరః. ౬. గచ్ఛన్నరుణపుత్రేణ మార్గే రుద్ధో జటాయుషా, సఙ్గ్రామోఽభూన్మహారౌద్రస్తయోస్తత్ర వనాన్తరే. ౭. హత్వా తం తాం గృహీత్వా చ గతోఽసౌ రాక్షసాధిపః, లఙ్కాయాం క్రన్దతీ తాత కురరీవ దురాత్మనా. ౮. అశోకవనికాయాం సా స్థాపితా రాక్షసీయుతా, స్వవృత్తాన్నైవ చలితా సామదానాదిభిః కిల. ౯. రామోఽపి తం మృగం హత్వా జగామాదాయ నిర్వృతః, ఆయాన్తం లక్ష్మణం వీక్ష్య కిం కృతం తేఽనుజాసమమ్. ౧౦. ఏకాకినీం ప్రియాం హిత్వా కిమర్థం త్వమిహాగతః, శ్రుత్వా స్వనన్తు పాపస్య రాఘవస్త్వబ్రవీదిదమ్. ౧౧. సౌమిత్రిస్త్వబ్రవీద్వాక్యం సీతావాగ్బాణపీడితః, ప్రభోఽత్రాహం సమాయాతః కాలయోగాన్న సంశయః. ౧౨. తదా తౌ పర్ణశాలాయాం గత్వా వీక్ష్యాతి

దితి. మమారాధ్యో యో రుద్రస్తస్య చాపభఙ్గే మయా కృతే తస్యావమానో భవిష్యతీతి హేతోర్మయా స్వయం వరేణాగతం న పునర్మమ బలం నాస్తీతి భావః. ౬౮. ౬౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే అష్టావింశోఽధ్యాయః.

పంచాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైః సీతాహృతేః పరమ్. రామః శోకం చకారేతి భణ్యతే విస్తరాదిహ. రావణవాక్యశ్రవణోత్తరం యజ్జాతం తదాహ—తదాకర్ణ్యేతి. ౧—౩. వహ్నిసన్నిధౌ అగ్నిహోత్రసంబంధిగార్హపత్యసన్నిధౌ. లోకాన్ దుఃఖాదినా రావయతి స లోకరావణః. ౪. నిజం రాక్షసరూపమ్. ౫—౭. తం జటాయుషం హత్వా తాం జానకీం చ గృహీత్వా గత ఇత్యన్వయః. లంకాయామిత్యస్యోత్తరేణాన్వయః. దురాత్మనా లంకాయామశోకవనికాయాం కురరీవ క్రందతీ స్థాపితేత్యర్థః. ౮. ౯. హే అనుజ లక్ష్మణాసమం విషమమ్. ౧౦. శ్రుత్వేతి. పాపస్య దుష్టస్య మారీచస్య స్వనం శ్రుత్వా ప్రియామేకాకినీం హిత్వా కిమర్థం త్వమిహాగత ఇతీదం రాఘ

దుఃఖితౌ, జానక్యాన్వేషణే యత్నముభౌ కర్తుం సముద్యతౌ. ౧౩. మార్గమాణౌ తు సమ్ప్రాప్తౌ యత్రాసౌ పతితః ఖగః, జటాయుః ప్రాణశేషస్తు పతితః పృథివీతలే. ౧౪. తేనోక్తం రావణేనాద్యహృతాసౌ జనకాత్మజా, మయా నిరుద్ధః పాపాత్మా పాతితోఽహం మృధే పునః. ౧౫. ఇత్యుక్త్వాఽసౌ గతప్రాణస్సంస్కృతో రాఘవేణ వై, కృత్వౌర్ధ్వదైహికం రామలక్ష్మణౌ నిర్గతౌ తతః. ౧౬. కబన్ధం ఘాతయిత్వాఽసౌ శాపాచ్చామోచయత్ప్రభుః, వచనాత్తస్య హరిణా సఖ్యం చక్రేఽథ రాఘవః. ౧౭. హత్వా చ వాలినం వీరం కిష్కిన్ధారాజ్యముత్తమమ్, సుగ్రీవాయ దదౌ రామః కృతసఖ్యాయ కార్యతః. ౧౮. తతస్త్వివ వార్షికాన్మాసాంస్తస్థౌ లక్ష్మణసంయుతః, చిన్తయఞ్జానకీం చిత్తే దశాననహృతాం ప్రియామ్. ౧౯. లక్ష్మణం ప్రాహ రామస్తు సీతావిరహపీడితః, సౌమిత్రే కేకయసుతా జాతా పూర్ణమనోరథా. ౨౦. న ప్రాప్తా జానకీ నూనం నాహం జీవామి తాం వినా, నాగమిష్యామ్యయోధ్యాయాం మృతే జనకనన్దినీమ్. ౨౧. గతం రాజ్యం వనే వాసో మృతస్తాతో హృతా ప్రియా, పీడయన్మాం స దుష్టాత్మా దైవోఽగ్రే కిం కరిష్యతి. ౨౨. దుర్జ్ఞేయం భవితవ్యం హి ప్రాణినాం భరతానుజ, ఆవయోః కా గతిస్తాత భవిష్యతి సుదుఃఖదా. ౨౩. ప్రాప్య జన్మ మనోర్వంశే రాజపుత్రావుభౌ కిల, వనేఽతిదుఃఖభోక్తారౌ జాతౌ పూర్వకృతేన చ. ౨౪. త్యక్త్వా త్వమపి భోగాంస్తు మయా సహ వినిర్గతః, దైవయోగాచ్చ సౌమిత్ర భుఙ్క్ష్వ దుఃఖం దురత్యయమ్. ౨౫. న కోఽప్యస్మత్కులే పూర్వం మత్సమో దుఃఖభాఙ్నరః, అకిఞ్చనోఽక్షమః క్లిష్టో న భూతో న భవిష్యతి. ౨౬. కిం కరోమ్యద్య సౌమిత్రే మగ్నోఽస్మి దుఃఖసాగరే, న చాస్తి తరణోపాయో హ్యసహాయస్య మే కిల. ౨౭. న విత్తం న బలం వీర త్వమేకస్సహచారకః, కోపం కస్మిన్కరోమ్యద్య భోగేఽస్మిన్స్వకృతేఽనుజ. ౨౮. గతం హస్తగతం రాజ్యం క్షణాదిన్ద్రసభోపమమ్, వనే వాసస్తు సమ్ప్రాప్తః కో వేద విధినిర్మితమ్. ౨౯. బాలభావాచ్చ వైదేహీ చలితా చావయోస్సహ, నీతా దైవేన దుష్టేన క్వాద్య సా దుఃఖితరాం దశామ్. ౩౦. లఙ్కేశస్య గృహే శ్యామా కథం దుఃఖం భవిష్యతి, పతివ్రతా సుశీలా చ మయి ప్రీతియుతా భృశమ్. ౩౧. న చ లక్ష్మణ వైదేహీ సా తస్య వశగా భవేత్ స్వైరిణీవ వరారోహా కథం స్యాజ్జనకాత్మజా. ౩౨. త్యజేత్ప్రాణాన్నియన్తృత్వే

వాఽబ్రవీత్. ౧౧—౧౪. పాతితస్తేనేతి శేషః. ౧౫. ౧౬. తస్య కబన్ధస్య హరిణా వానరేణ సుగ్రీవేణ. ౧౭—౩౦. కథం దుఃఖం భవిష్యతీత్యనుభవిష్యతీత్యర్థః. తన్న వేద్మ్యహమితి శేషః. ౩౧. ౩౨. నియన్తృత్వే రావణేన నియన్తృత్వే స్వీకృతే సతీత్యర్థః. నియన్తృత్వం స్వీకృత్య యది

మైథిలీ భరతానుజ, న రావణస్య వశగా భవేదితి సునిశ్చితమ్. ౩౩. మృతా చేజ్జా
నకీ వీర ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామ్యసంశయమ్, మృతా చేదసి తాపాక్షి కిం మే దేహేన
లక్ష్మణ. ౩౪. ఏవం విలపమానస్తం రామం కమలలోచనమ్, లక్ష్మణః ప్రాహ ధర్మా
త్మా సాన్త్వయన్నృతయా గిరా. ౩౫. ధైర్యం కురు మహాబాహో త్యక్త్వా కాతర
తామిహ, ఆనయిష్యామి వైదేహీం హత్వా తం రాక్షసాధమమ్. ౩౬. ఆపది సమ్పది
తుల్యా ధైర్యాద్భవన్తి తే ధీరాః, అల్పధియస్తు నిమగ్నాః కష్టే భవన్తి విభవేఽపి.
౩౭. సంయోగో విప్రయోగశ్చ దైవాధీనావుభావపి, శోకస్తు కీదృశస్తత్ర దేహే
నాత్మని చ క్వచిత్. ౩౮. రాజ్యాద్యథా వనే వాసో వైదేహ్యా హరణం యథా,
తథా కాలే సమీచీనే సంయోగోఽపి భవిష్యతి. ౩౯. ప్రాప్తవ్యం సుఖదుఃఖానాం
భోగాన్నిర్వర్తనం క్వచిత్, నాన్యథా జానకీ జానే తస్మాచ్ఛోకం త్యజాధునా. ౪౦.
వానరాస్సన్తి భూయాంసో గమిష్యన్తి చతుర్దిశమ్, శుద్ధిం జనకనన్దిన్యా ఆనయిష్యన్తి
తే కిల. ౪౧. జ్ఞాత్వా మార్గస్థితిం తత్ర గత్వా కృత్వా పరాక్రమమ్, హత్వా
తం పాపకర్మాణమానయిష్యామి మైథిలీమ్. ౪౨. ససైన్యం భరతం వాపి సమా
హూయ సహానుజమ్, హనిష్యామో వయం శత్రుం కిం శోచసి వృథాగ్రజ. ౪౩.
రఘుణైకరథేనైవ జితాస్సర్వా దిశః పురా, తద్వంశజః కథం శోకం కర్తుమర్హసి
రాఘవ. ౪౪. ఏకోఽహం సకలాఞ్జేతుం సమర్థోఽస్మి సురాసురాన్, కిం పునస్ససహాయో
వై రావణం కులపాంసనమ్. ౪౫. జనకం వా సమానీయ సాహాయ్యే రఘునన్దన,
హనిష్యామి దురాచారం రావణం సురకణ్టకమ్. ౪౬. సుఖస్యానన్తరం దుఃఖం దుఃఖ
స్యానన్తరం సుఖమ్, చక్రనేమిరివైకం తన్న భవేద్రఘునన్దన. ౪౭. మనోతికాతరం
యస్య సుఖదుఃఖసముద్భవే, స శోకసాగరే మగ్నో న సుఖీ స్యాత్కదాచన. ౪౮. ఇన్ద్రేణ
వ్యసనం ప్రాప్తం పురా వై రఘునన్దన, నహుషస్థాపితో దేవైస్స్వర్గే మఘవతః పదే.
౪౯. స్థితః పఙ్కజమధ్యే చ బహువర్షగణానపి, అజ్ఞాతవాసం మఘవా భీతస్త్యక్త్వా
నిజం పదం. ౫౦. పునః ప్రాప్తం నిజస్థానం కాలే విపరివర్తితే, నహుషః పతితో భూమౌ
శాపాదజగరాకృతిః. ౫౧. ఇన్ద్రాణీం కామయానస్తు బ్రాహ్మణానవమన్య చ, అగస్త్య
కోపాత్సఞ్జాతసర్పదేహో మహీపతిః. ౫౨. తస్మాచ్ఛోకో న కర్తవ్యో వ్యసనే సతి
రాఘవ, ఉద్యమే చిత్తమాస్థాయ స్థాతవ్యం వై విపశ్చితా. ౫౩. సర్వజ్ఞోఽసి మహా
భాగ సమర్థోఽసి జగత్పతే, కిం ప్రాకృత ఇవాత్యర్థం కురుషే శోకమాత్మని. ౫౪.

బలాత్కారం కుర్యాదితి తాత్పర్యం. ౩౩—౩౬. ఆపది సంపదీతి. ఆపది సత్యాం సంపది సత్యా
మిత్యర్థః. తుల్యాః సమచిత్తా ఇత్యర్థః. నిమగ్నాః కష్టే ఇతి. అల్పధియస్తు విభవేఽపి సతి కష్టే

వ్యాస ఉవాచ ఇతి లక్ష్మణవాక్యేన బోధితో రఘునన్దనః, త్యక్త్వా శోకం తథాత్యర్థం బభూవ విగతజ్వరః. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కన్ధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

వ్యాస ఉవాచ—ఏవం తౌ సంవిదం కృత్వా యావత్తూష్ణీం బభూవతుః, ఆజగామ తదాకాశాన్నారదో భగవానృషిః ౧. రణయన్మహతీం వీణాం స్వరగ్రామవిభూషితామ్, గాయన్బృహద్రథం సామ తదా తముపతస్థివాన్. ౨. దృష్ట్వా తం రామ ఉత్థాయ దదావథ వృషం శుభమ్, ఆసనఞ్చార్ఘ్యపాద్యఞ్చ కృతవానమితద్యుతిః. ౩. పూజాం పరమికాం కృత్వా కృతాఞ్జలిరుపస్థితః, ఉపవిష్టస్సమీపే తు కృతాజ్ఞో మునినా హరిః ౪. ఉపవిష్టం తదా రామం సానుజం దుఃఖమానసమ్, పప్రచ్ఛ నారదః ప్రీత్యా కుశలం మునిసత్తమః ౫. కథం రాఘవ శోకార్తో యథా వై ప్రాకృతో నరః, హృతాం సీతాఞ్చ జానామి రావణేన దురాత్మనా. ౬. సురసద్మగతశ్చాహం శ్రుతవాన్జనకాత్మజామ్, పౌలస్త్యేన హృతాం మోహాన్మరణం స్వమజానతా. ౭. తవ జన్మ చ కాకుత్స్థ పౌలస్త్యనిధనాయ వై, మైథిలీహరణం జాతమేతదర్థం నరాధిప. ౮. పూర్వజన్మని వై దేహీ మునిపుత్రీ తపస్వినీ, రావణేన వనే దృష్టా తపస్యన్తీ శుచిస్మితా. ౯. ప్రార్థితా రావణేనాసౌ భవ భార్యేతి రాఘవ, తిరస్కృతస్తయాఽసౌ వై జగ్రాహ కబరం బలాత్. ౧౦. శశాప తత్క్షణం రామ రావణం తాపసీ భృశమ్, కుపితా త్యక్తుమిచ్ఛన్తీ దేహం సంస్పర్శదూషితమ్. ౧౧. దురాత్మంస్తవ నాశార్థం భవిష్యామి ధరాతలే, అయోనిజా వరా నారీ త్యక్త్వా దేహం జహావపి. ౧౨. సేయం రమాంశసమ్భూతా గృహీతా తేన రక్షసా, వినాశార్థం కులస్యైవ వ్యాలీ స్రగివ సమ్భ్రమాత్. ౧౩. తవ జన్మ చ కాకుత్స్థ తస్య నాశాయ చామరైః, ప్రార్థితస్య హరేరంశాదజవంశేఽప్యజన్మనః. ౧౪. కురు ధైర్యం మహా

నిమగ్నా భవంతి. ౩౭—౪౯. అజ్ఞాతవాసం కృతవానితి శేషః. ౫౦—౫౪. అత్యర్థమతిశయితం. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే తృతీయస్కంధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

త్రిషష్టిశ్లోకవత్యస్తు నారదో వ్రతమాహ హి. రామశ్చకార తచ్చాపి సమ్యగేతదిహోచ్యతే. లక్ష్మణభాషణానంతరం జాయమానం కృత్యమాహ. ఏవం తావితి. సంవిదం విచారం. ౧. తం రామముపతస్థివాన్. ౨. రామస్తం దృష్ట్వోత్థాయ వృషశ్రేష్ఠమాసనం దదౌ. ౩—౯. కబరం కేశపాశం. ౧౦. సంస్పర్శదూషితం పరస్పర్శదూషితం దేహం త్యక్తుమిచ్ఛన్తీత్యన్వయః. ౧౧. ౧౨. వ్యాలీ స్రగివేతి. సంభ్రమాద్వ్యాలీ స్రగివ స్రగ్బుద్ధ్యా మాలాబుద్ధ్యా గృహీతవ్యాలీవ సర్పిణీవేత్యర్థః. రమాయాః శాపేన పూర్వజన్మని మునిపుత్రీత్వం జాతం తత్కథా తు స్కాందే ప్రసిద్ధా సైవ ద్వితీయజన్మని సీతాఽభవత్. ౧౩. అజో నామ రఘుపుత్రస్తస్య వంశే. ౧౪.

బాహో తత్ర సా వర్తతే వశా, సతీ ధర్మరతా సీతా త్వాం ధ్యాయన్తీ దివాని
శమ్. ౧౫. కామధేనుపయః పాత్రే కృత్వా మఘవతా స్వయమ్, పానార్థం ప్రేషి
తం తస్యాః పీతం చైవామృతం తథా. ౧౬. సురభీదుగ్ధపానాత్సా క్షుత్తృట్ దుఃఖవివ
ర్జితా, జాతా కమలపత్రాక్షీ వర్తతే వీక్షితా మయా. ౧౭. ఉపాయం కథయా
మ్యద్య తస్య నాశాయ రాఘవ, వ్రతం కురుష్వ శ్రద్ధావానాశ్వినే మాసి సామ్ప్ర
తమ్. ౧౮. నవరాత్రోపవాసఞ్చ భగవత్యాః ప్రపూజనమ్, సర్వసిద్ధికరం రామ జప
హోమవిధానతః. ౧౯. మేధ్యైశ్చ పశుభిర్దేవ్యా బలిం దత్వా విశంసితైః, దశాంశం
హవనం కృత్వా సుశక్తస్త్వం భవిష్యసి. ౨౦. విష్ణునా చరితమ్పూర్వం మహా
దేవేన బ్రహ్మణా, తథా మఘవతా చీర్ణం స్వర్గమధ్యస్థితేన వై. ౨౧. సుఖినా
రామ కర్తవ్యం నవరాత్రవ్రతం శుభమ్, విశేషేణ చ కర్తవ్యం పుంసా కష్టగతేన
వై. ౨౨. విశ్వామిత్రేణ కాకుత్స్థ కృతమేతన్న సంశయః, భృగుణా థ వసిష్ఠేన
కశ్యపేన తథైవ చ. ౨౩. గురుణా హృతదారేణ కృతమేతన్మహావ్రతమ్, తస్మాత్త్వం
కురు రాజేన్ద్ర రావణస్య వధాయ చ. ౨౪. ఇన్ద్రేణ వృత్రనాశాయ కృతం వ్రత
మనుత్తమమ్, త్రిపురస్య వినాశాయ శివేనాపి పురా కృతమ్. ౨౫. హరిణా మధు
నాశాయ కృతం మేరౌ మహామతే, విధివత్కురు కాకుత్స్థ వ్రతమేతదతన్ద్రితః. ౨౬.
శ్రీరామ ఉవాచ—కా దేవీ కిం ప్రభావా సా కుతో జాతా కిమాహ్వయా,
వ్రతం కిం విధివద్బ్రూహి సర్వజ్ఞోఽసి దయానిధే. ౨౭. నారద ఉవాచ—శృణు

యత ఏతాదృశః పరమేశ్వరస్త్వం. సీతా చ పరమేశ్వర్యంశభూతా అతః కురు ధైర్యమిత్యాహ.
కురు ధైర్యమితి. త్వాం ధ్యాయన్తీత్యనేన పాతివ్రత్యభంగోన జాత ఇతి బోధితం. ౧౫. ఉపరక్షు
ధయా పీడితా సతీ రావణస్య వశ్యా భవిష్యతీతి చేత్తత్రాహ.—కామధేనుపయ ఇతి. ౧౬. ౧౭.
అస్త్వేతత్తస్యాః పాతివ్రత్యం యది సా ప్రాప్స్యతి తర్హి తదుపయోగాయ నోచేన్మమ కిం ఫలం
తస్యేతి చేత్తత్రాహ. ఉపాయమితి. ౧౮. ౧౯. విశంసితైః శస్తైః. దశాంశం హవనం జప దశాంశ
మిత్యర్థః. ౨౦—౨౫. మధునాశాయేతి. యద్యపి తస్మిన్సమయే వ్రతం కర్తుమవకాశో న జాతో
నిద్రోత్తరమవ్యవహితకాలే ఏవ యుద్ధస్య జాయమానత్వాత్ తథాఽపి మమ జయో భవత్వహం
వ్రతం కరిష్యామీతి తస్మిన్సమయే సంకల్పానంతరం కృతమిత్యత్ర తాత్పర్యాత్. ౨౬. ౨౭.
ప్రశ్నచతుష్టయస్య క్రమేణోత్తరమాహ.—శృణు రామేతి. హే రామ యా నిత్యా కాలత్రయా
బాధ్యా ఆద్యా సర్వాదికారణభూతా బ్రహ్మరూపా యా చ సనాతన్యనాదిసిద్ధా శక్తిర్జడరూపా
మాయాఖ్యా వహ్న్యవిభిన్నశక్తివద్బ్రహ్మణి స్థితా. ఏతదుభయాత్మకమాయావిశిష్టం బ్రహ్మరూపం
తత్త్వం సా దేవీ దేవీపదవాచ్యం భవతి. యథా గజశరీరే ప్రవిష్టం చైతన్యం గజనామకం భవతి.
తథా జగత్కారణమాయాశరీరే ప్రవిష్టం ప్రథమతశ్చైతన్యం ముఖ్యతయా మాయాశక్తి ప్రకృ
తిసంజ్ఞకం భవతి అత ఏవ సర్వోత్కృష్టం ప్రథమం దేవీతత్త్వం భవతి తదనంతరం దేవీతత్త్వమేవ

రామ సదా నిత్యా శక్తిరాద్యా సనాతనీ, సర్వకామప్రదా దేవీ పూజితా దుఃఖ నాశినీ. ౨౮. కారణం సర్వజన్తూనాం బ్రహ్మాదీనాం రఘూద్వహ, తస్యాః శక్తిం వినా కోఽపి స్పన్దితుం న క్షమో భవేత్. ౨౯. విష్ణోః పాలనశక్తిస్సా కర్తృశక్తిః పితుర్మమ, రుద్రస్య నాశశక్తిస్సా త్వన్యశక్తిః పరా శివా. ౩౦. యచ్చ కిఞ్చిత్క్వచిద్వస్తు సదసద్భువనత్రయే, తస్య సర్వస్య యా శక్తిస్తదుత్పత్తిః కుతో భవేత్. ౩౧. న బ్రహ్మా న యదా విష్ణుర్న రుద్రో న దివాకరః, న చేన్ద్రాద్యాస్సురాస్సర్వే న ధరా న ధరాధరాః. ౩౨. తదా సా ప్రకృతిః పూర్ణా పురుషేణ పరేణ వై, సంయుతా విహార

తత్తద్గుణోపాధిషు ప్రవిష్టం బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిసంజ్ఞాం భజతే తదేవ పంచతన్మాత్రాసు ప్రవిష్టం తథా మహాభూతేషు ప్రవిష్టం తత్తత్సంజ్ఞాం భజతే ఇతి దేవీరూపమేవ సర్వమితి సర్వవేదసిద్ధాన్తో జాగర్తి న పునర్వైష్ణవశైవమతాపభ్రంశాః. కీదృశీ సా యా పూజితా సతీ దుఃఖనాశినీ జననమరణాదిసర్వసంసారదుఃఖనాశినీ సర్వకామప్రదా ధర్మకామార్థమోక్షప్రదా భవతి. ఏతేన కా దేవీతి రామప్రశ్నస్య ఉత్తరం దత్తం భవతి. ఇదం భగవత్యా స్వరూపం బృహదారణ్యకే గార్గిబ్రాహ్మణే స్పష్టం. తత్రాహి పృథివ్యాదికం కస్మిన్నోతం ప్రోతం చేతి గార్గ్యా ప్రథమే ప్రశ్నే కృతే యాజ్ఞవల్క్యేన పరాకాశశబ్దితాయాం చిదంబరశక్తౌ మాయాయామోతం ప్రోతం చేతి ఉత్తరితే పునస్సా చిదంబరశక్తిః పరాకాశశబ్దితా మాయా కస్మిన్నోతా చ ప్రోతా చేత్యభిప్రాయేణ సాహోవాచ. యదూర్ధ్వం యాజ్ఞవల్క్య దివో యదవాక్పృథివ్యాం యదన్తరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యాచక్షతే కస్మింస్తదోతం ప్రోతం చేతి గార్గ్యా ప్రశ్నే కృతే బ్రహ్మణ్యేవ సాశక్తిరోతా చ ప్రోతా చేత్యభిప్రాయేణ యాజ్ఞవల్క్యః సహోవాచ యదూర్ధ్వం గార్గి దివో యదవాక్పృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవచ్చేత్యాచక్షతే. ఆకాశ ఏవ తదోతం చ ప్రోతం చేతి కస్మిన్న్వాకాశ ఓతశ్చ ప్రోతశ్చేతి సహోవాచ ఏతద్వై తదక్షరం గార్గి బ్రాహ్మణా అభివదన్త్యస్థూలమనణ్వహ్రస్వమిత్యాదినోత్తరందత్తవాన్. తేన చ గ్రంథేనేదమేవ భగవతీస్వరూపం ప్రతిపాదితం భవతి స్పష్టీకృతం చైతదస్మాభిర్బృహదారణ్యకటీకాయాం నీలకంఠ్యామితీహోపరమ్యతే. అథ కింప్రభావా నేతి పృష్టస్యోత్తరమాహ. కారణమితి సర్వజన్తూనామితీదం సర్వజడాజడప్రపంచస్యోపలక్షణం. తథాచ సర్వకర్తృత్వమేవాస్యాః ప్రభావ ఇత్యర్థః. తథాచ శ్రుతిః తథాఽక్షరాత్సంభవతీహ విశ్వమితి. మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వరం. తస్యావయవభూతైస్తు వ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్ ఇతి. తయోర్విభూతిలేశో వై జగదేతచ్చరాచరమితి. ౨౮. అధునా కుతో జాతేతి పృష్టస్యోత్తరమాహ. తస్యాః శక్తిం వినేతి. తస్యా బ్రహ్మరూపిణ్యా భగవత్యాః సంవిదః శక్తిర్మాయాఖ్యాతాం వినా కోఽపి ప్రాణీ స్పన్దితుం చలితుం క్షమః సమర్థో నైవ భవేత్. ౨౯. కిం చ విష్ణోరితి. విష్ణ్వాదీనాం శక్తిత్రయమపి సైవేత్యర్థః. కా సా తత్రాహ, అన్యా శక్తిరితి. పరా శివాయా త్వన్యాశక్తిః పరబ్రహ్మశక్తిః సైవ విష్ణ్వాదిశక్తిత్రయరూపిణీత్యర్థః. ౩౦. కిం బహునా యచ్చ కించిదితి. యస్యైతాదృశో యదీయాయాః శక్తేర్మహిమా తదా తాదృశశక్తిమత్యా బ్రహ్మరూపిణ్యా భగవత్యా ఉత్పత్తిః కుతో భవేన్న కుతోఽపీత్యర్థః, న హి సర్వకారణస్యోత్పత్తిః కస్మాదపి సంభవత్యనవస్థాపాతాదితి భావః. ౩౧. సర్వాదిత్వమేవ వర్ణయన్నుత్పత్తిరాహిత్యం ద్రఢయతి. న బ్రహ్మేతి. ౩౨. యదా సర్వా

త్త్యైవ యుగాదౌ నిర్గుణా శివా. ౩౩. సా భూత్వా సగుణా పశ్చాత్కరోతి భువనత్రయమ్, పూర్వం సంసృజ్య బ్రహ్మాదీన్దత్వా శక్తీశ్చ సర్వశః. ౩౪. తాం జ్ఞాత్వా ముచ్యతే జన్తుర్జన్మసంసారబన్ధనాత్, సా విద్యా పరమా జ్ఞేయా వేదాద్యా వేదకారిణీ. అసఙ్ఖ్యాతాని నామాని తస్యా బ్రహ్మాదిభిః కిల, గుణకర్మవిధానైస్తు కల్పితాని చ కిం బ్రువే. ౩౬. అకారాదిక్షకారాన్తైః స్వరైర్వర్ణైస్తు యోజితైః, అసఙ్ఖ్యేయాని నామాని భవన్తి రఘునన్దన. ౩౭. రామ ఉవాచ—విధిం మే బ్రూహి విప్రర్షే వ్రతస్యాస్య సమాసతః, కరోమ్యద్యైవ శ్రద్ధావాన్ శ్రీదేవ్యాః పూజనం తథా. ౩౮. నారదఉవాచ—పీఠంకృత్వాసమే స్థానే సంస్థాప్య జగదమ్బికామ్,ఉపవాసాన్నవైవ త్వంకురు రామ విధానతః ౩౯. ఆచార్యోఽహంభవిష్యామి కర్మణ్యస్మిన్మహీపతే, దేవకార్యవిధానార్థముత్సాహం ప్రకరోమ్యహమ్. ౪౦. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనంసత్యం మత్వారామః ప్రతాపవాన్, కారయిత్వా శుభం పీఠం స్థాపయిత్వామ్బికాంశివామ్. ౪౧. విధివత్పూజనం తస్యాశ్చకార వ్రతవాన్హరిః, సమ్ప్రాప్తే చాశ్వినే మాసి తస్మిన్గిరివరే తదా. ౪౨. ఉపవాసపరో రామః కృతవాన్వ్రతముత్తమమ్, హోమఞ్చ విధివత్తత్ర బలిదానఞ్చ పూజనమ్. భ్రాతరౌ చక్రతుః ప్రేమ్ణా వ్రతం నారదసమ్మతమ్, అష్టమ్యాం మధ్యరాత్రే తు దేవీ భగవతీ హి సా. ౪౪. సింహారూఢా దదౌ తత్ర దర్శనం ప్రతిపూజితా, గిరిశృఙ్గే స్థితోవాచ రాఘవం సానుజం గిరా. ౪౫. మేఘగమ్భీరయా చేదం

భావస్తదా సా ప్రకృతిః పూర్ణా పురుషేణ పరచిద్రూపేణ సంయతా నిర్గుణా సామ్యావస్థారూపా యుగాదౌ విహరతి. ౩౩. సా భూత్వేతి. సైవ పశ్చాత్సగుణా గుణత్రయసంభిన్నా భూత్వా తత్తద్గుణోపాధిభిః పూర్వం బ్రహ్మాదీన్సంసృజ్యోత్పాదయిత్వా తేభ్యః శక్తీశ్చ దత్వా భువనత్రయం కరోతి. ౩౪. తాం జ్ఞాత్వేతి. తాం బ్రహ్మరూపిణీం జ్ఞాత్వా నిర్వికల్పచేతసా స్వాభేదేన సాక్షాత్కృతజంతుర్జీవో జన్మాదిరూపసంసారరూపబంధనాన్ముచ్యతే. తథా చ శ్రుతిః బ్రహ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతీతి. సా విద్యేతి. పరమా యా విద్యా నిర్వికల్పవృత్తిరూపా సా భగవతీ బ్రహ్మరూపిణీ జ్ఞేయా. బ్రహ్మణో విద్యాశరీరత్వాత్. తదుక్తం—"శక్తిః శరీరమధిదైవతమంతరాత్మజ్ఞానం క్రియాః కరణమాసనజాలమిచ్ఛా, ఐశ్వర్యమాయతనమావరణాని చ త్వం కిం తన్న యదుద్భవసి దేవి శశాంకమౌలేః." ఏతాదృశ్యా భగవత్యాశ్చిద్రూపిణ్యా ఉత్పత్తిర్మనసాపి న సంభావ్యేత్యర్థః. ౩౫. అథ కిమాఖ్యాయేతి పృష్టస్యోత్తరమాహ. అసంఖ్యాతానీతి. హేరామ శ్రీ భగవత్యా నామైకమస్తీతి చేన్మయా వక్తవ్యం కిం తు యావన్తః పదార్థాస్తే సర్వే భగవతీరూపాః. ఏకైవ సర్వత్ర వర్తతే తస్మాదుచ్యతే ఏకేతి శ్రుతేః. ఏకోఽహం బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి శ్రుతేః. తథాచ యావన్తః పదార్థాస్తేషాం గుణకర్మభేదేన విధానేన బ్రహ్మాదిభిరసంఖ్యేయాని నామాని కల్పితాని యదేత్థం రామ వర్తంతే తదేదం నామ భవతీదం నేతి కథం బ్రువే తస్మాత్సర్వాణి నామాన్యస్యా ఏవ భవంతీత్యర్థః. తథాచ శ్రుతిః. తన్నామరూపాభ్యామేవ వ్యాక్రియత ఇతి. ౩౬. తదేవ స్పష్టయతి.

భక్తిభావేన తోషితా, దేవ్యువాచ—రామ రామ మహాబాహో తుష్టాస్మ్యద్య వ్రతేన తే. ౪౬. ప్రార్థయస్వ వరం కామం యత్తే మనసి వర్తతే, నారాయణాంశ సమ్భూతస్త్వం వంశే మానవేఽనఘే. ౪౭. రావణస్య వధాయైవ ప్రార్థితస్త్వ మ్మరైరసి, పురా మత్స్యతనుం కృత్వా హత్వా ఘోరఞ్చ రాక్షసమ్. ౪౮. త్వయా వై రక్షితా వేదాస్సురాణాం హితమిచ్ఛతా, భూత్వా కచ్ఛపరూపస్తు ధృతవాన్మన్దరం గిరిమ్. ౪౯. అకూపారం ప్రమన్థానం కృత్వా దేవానపోషయః, కోలరూపం పురా కృత్వా దశనాగ్రేణ మేదినీమ్. ౫౦. ధృతవానసి యద్రామ హిరణ్యాక్షం జఘాన చ, నారసింహీం తనుం కృత్వా హిరణ్యకశిపుం పురా. ౫౧. ప్రహ్లాదం రామ రక్షిత్వా హ్యతవానసి రాఘవ, వామనం వపురాస్థాయ పురా ఛలితవాన్బలిమ్. ౫౨. భూత్వేన్ద్రస్యానుజః కామం దేవకార్యప్రసాధకః, జమదగ్నిసుతస్త్వం మే విష్ణోరంశేన సఙ్గతః. ౫౩. కృత్వాన్తం క్షత్రియాణాన్తు దానం భూమేరదాద్ద్విజే, తథేదానీన్తు కాకుత్స్థ జాతో దశరథాత్మజః. ౫౪. ప్రార్థితస్తు సురైస్సర్వైః రావణేనాతిపీడితైః, కపయస్తే సహాయా వై దేవాంశా బలవత్తరాః. ౫౫. భవిష్యన్తి నరవ్యాఘ్ర మచ్ఛక్తిసంయుతా హ్యమీ, శేషాంశోఽప్యనుజస్తేఽయం రావణాత్మజనాశకః. ౫౬. భవిష్యతి న సన్దేహః కర్తవ్యోఽత్ర త్వయానఘ, వసన్తే సేవనం కార్యం త్వయా తత్రాతిశ్రద్ధయా. ౫౭. హత్వాఽథ రావణం పాపం కురు రాజ్యం యథాసుఖమ్, ఏకాదశ సహస్రాణి వర్షాణి పృథివీతలే. ౫౮. కృత్వా రాజ్యం రఘుశ్రేష్ఠ గన్తాసి త్రిదివం పునః. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వాన్తర్దధే దేవీ రామస్తు ప్రీతమానసః. ౫౯. సమాప్య తద్వ్రతం చక్రే ప్రయాణం దశమీ దినే, విజయాపూజనం కృత్వా దత్త్వా దానాన్యనేకశః. ౬౦. కపిపతిబలయుక్తస్సానుజశ్శ్రీపతిశ్చ ప్రకటపరమశక్త్యా ప్రేరితః పూర్ణకామః, ఉదధితటగతోఽసౌ సేతుబన్ధం విధాయాత్యహనదమరశత్రుం రావణం గీతకీర్తిః. ౬౧ యశ్శృణోతి నరో భక్త్యా దేవ్యాశ్చరితముత్తమమ్, స భుక్త్వా విపులాన్భోగాన్ప్రాప్నోతి పరమం పదమ్. ౬౨. సన్త్యన్యాని పురాణాని విస్తరాణి బహూని చ, శ్రీమద్భాగవతస్యాస్య న తుల్యానీతి మే మతిః. ౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణేఽష్టాదశసాహస్ర్యాం సంహితాయాం తృతీయస్కన్ధే త్రింశోఽధ్యాయః.

తృతీయస్కన్ధస్సమాప్తః.

అకారాదిషు కారాన్తైరితి. ౩౭—౪౯. అకూపారః సముద్రః. ౫౦—౫౩. ద్విజే ద్విజాధికరణే. ౫౪—౫౭. ఇత్యుక్త్వేతి. ఇతి వరం దత్త్వేత్యర్థః. ౫౯—౬౨. న తుల్యానీతి. తాని పురాణాన్యే

కైకగుణోపాధిబ్రహ్మవిష్ణ్వాదిప్రతిపాదకానీదం తు దేవీభాగవతం తద్గుణమూలభూతసామ్యావస్థ మాయోపాధికబ్రహ్మరూపపరాశక్తిప్రతిపాదకమతో నైతత్తుల్యాని తాని పురాణానీతి భావః. ౬౩.

శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజః సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసంభూతో నీలకంఠోఽభిధానతః.
దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
తిలకాఖ్యాం మహావ్యాఖ్యాం సమ్యగ్యః కృతవాన్ శుభామ్.
తృతీయస్కంధ ఏతస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః,
తేన తుష్యతు సా దేవీ సచ్చిదానందరూపిణీ.

ఇతి శ్రీశ్రీశైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజశ్రీలక్ష్మీగర్భజనీలకంఠకృతే దేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే తిలకాభిధే తృతీయస్కంధే త్రింశోఽధ్యాయః.

దేవీభాగవతే, చతుర్థస్కన్ధప్రారమ్భః.

జనమేజయకృతశ్రీకృష్ణజన్మాదికారణప్రశ్నః.

ఓన్నమో భగవత్యై. జనమేజయ ఉవాచ—వాసవేయ మునిశ్రేష్ఠ సర్వజ్ఞాననిధేఽనఘ, ప్రష్టుమిచ్ఛామ్యహం స్వామిన్నస్మాకం కులవర్ధన. ౧. శూరసేనసుతశ్శ్రీమాన్వసుదేవః ప్రతాపవాన్, శ్రుతం మయా హరిర్యస్య పుత్రభావమవాప్తవాన్. ౨. దేవానామపి పూజ్యోఽభూన్నామ్నా చానకదుందుభిః, కారాగారే కథం బద్ధః కంసస్య ధర్మతత్పరః. ౩. దేవక్యా భార్యయా సార్ధం కిమాగః కృతవానసౌ, దేవక్యా బాలషట్కస్య వినాశశ్చ కృతః పునః. ౪. తేన కంసేన కస్మాద్వై యయాతికులజేన చ, కారాగారే కథం జన్మ వాసుదేవస్య వై హరేః. ౫. గోకులే చ కథం నీతో భగవాన్సాత్వతాం పతిః, గతో జన్మాంతరం కస్మాత్పితరౌ నిగళే స్థితౌ. ౬. దేవకీవసుదేవౌ చ కృష్ణస్యామితతేజసః, కథం న మోచితౌ వృద్ధౌ పితరౌ హరిణామునా. ౭. జగత్కర్తుం సమర్థేన స్థితేన జనకోదరే, ప్రాక్తనం కిం తయోః కర్మ దుర్విజ్ఞేయం మహాత్మభిః. ౮. జన్మ వై వాసుదేవస్య యత్రాసీత్పరమాత్మనః, కే తే పుత్రాశ్చ కా బాలా యా కంసేన విపోథితా. ౯. శిలాయాం నిర్గతా వ్యోమ్ని జాతా త్వష్టభుజా పునః, గార్హస్థ్యం చ హరేర్బ్రూహి బహుభార్యస్య చానఘ. ౧౦. కార్యాణి తత్ర తాన్యేవ దేహత్యాగం చ తస్య వై, కింవ

శ్రీగణేశాయ నమః. యదున్మేషనిమేషాభ్యాం జగతః ప్రలయోద్భవౌ, వందే తాం భువనేశానీం సచ్చిదానందరూపిణీం. ౧. అష్టాధికైశ్చ చత్వారింశద్భిః పద్యైరనంతరం, కృష్ణావతారసంప్రశ్నో రాజ్ఞా కృత ఉదీర్యతే. ౨. పూర్వాధ్యాయాంతే రామావతారపర్యంతమవతారాః శ్రీభగవత్యధీనాస్తయా యథా యథా ప్రేర్యంతే తథా తథా తే వర్తంత ఇత్యుక్తం న తు కృష్ణావతారస్తదధీన ఉక్తః. తథా చ తస్యేశ్వరశక్తియుక్తత్వేన తస్య కల్పనం కిం నిమిత్తమభవదితి తన్నిమిత్తపరిచయార్థం చ జనమేజయః పృచ్ఛతి. వాసవేయమునిశ్రేష్ఠేతి. వాసవ్యాః సుగంధాయాః అపత్యం వాసవేయః. స్త్రీభ్యో ఢగితి ఢక్. హే వ్యాస. ౧—౩. ఆగోఽపరాధః. యేనాపరాధేన కారాగారే బద్ధస్తాదృశమాగః కిం కృతవానిత్యర్థః. ౪. యయాతేః కులముత్తమమేవ తదుద్భవేనాపి కంసేన కులీనేనేత్యర్థః. ౫. గతో జన్మాంతరమితి. క్షత్రియవంశజః సన్ గోపాలవంశజత్వవిశిష్టం లోకదృష్ట్యా జన్మాంతరం కస్మాద్గత ఇత్యర్థః. పితరావిత్యస్యోత్తరత్రాన్వయః. ౬, ౭. నను ప్రాక్తనకర్మవశాత్తౌ బద్ధౌ తత్ర హరిః కిం కరిష్యతీతి చేత్తత్రాహ. ప్రాక్తనం కిమితి. యత్ర పరమాత్మనో జన్మభావాత్తత్ర ప్రాక్తనం కిమవశిష్టం యన్మహాత్మభిరపి దుర్జ్ఞేయం. న హి తస్మిన్ సతి పరమేశ్వరస్య జన్మ స్యాదితి భావః.

దన్యాచ్ఛ్రుతం యత్తన్మనో మోహయతీవ మే. ౧౧. చరితం వాసుదేవస్య త్వమాఖ్యాహి యథాతథమ్, నరనారాయణౌ దేవౌ పురాణావృషిసత్తమౌ. ౧౨. ధర్మపుత్రౌ మహాత్మానౌ తపశ్చేరతురుత్తమమ్, యౌ మునీ బహువర్షాణి పుణ్యే బదరికాశ్రమే. ౧౩. నిరాహారౌ జితాత్మానౌ నిఃస్పృహౌ జితషడ్గుణౌ, విష్ణోరంశౌ జగత్యస్మిన్ తపశ్చేరతురుత్తమమ్. ౧౪. తయోరంశావతారౌ హి జిష్ణుకృష్ణౌ మహాబలౌ, ప్రసిద్ధౌ మునిభిః ప్రోక్తౌ సర్వజ్ఞైర్నారదాదిభిః. ౧౫. విద్యమానశరీరౌ తౌ కథం దేహాన్తరం గతౌ, నరనారాయణౌ దేవౌ పునః కృష్ణార్జునౌ కథమ్. ౧౬. యౌ చక్రతుస్తపశ్చోగ్రం ముక్త్యర్థం మునిసత్తమౌ, తౌ కథం ప్రాపతుర్దేహౌ ప్రాప్తయోగౌ మహాతపౌ. ౧౭. శూద్రస్స్వధర్మనిష్ఠస్తు దేహాన్తే క్షత్రియస్తు సః, శుభాచారో మృతో యో వై స శూద్రో బ్రాహ్మణో భవేత్. ౧౮. బ్రాహ్మణో నిస్పృహశ్శాన్తో భవరోగాద్విముచ్యతే, విపరీతమిదమ్భాతి నరనారాయణౌ చ తౌ. ౧౯. తపసా శోషితాత్మానౌ క్షత్రియౌ తౌ బభూవతుః, కేన తౌ కర్మణా శాన్తౌ జాతౌ శాపేన వా పునః. ౨౦. బ్రాహ్మణౌ క్షత్రియౌ జాతౌ కారణం తన్మునే వద, యాదవానాం వినాశశ్చ బ్రహ్మశాపాదితి శ్రుతః. ౨౧. కృష్ణస్యాపి హి గాన్ధార్యాశ్శాపేనైవ కులక్షయః, ప్రద్యుమ్నహరణఞ్చైవ శమ్బరేణ కథం కృతమ్. ౨౨. వర్తమానే వాసుదేవే దేవదేవే జనార్దనే, పుత్రస్య సూతికాగేహాద్ధరణం చాతిదుర్ఘటమ్. ౨౩. ద్వారకాదుర్గమధ్యాద్వై హరివేశ్మాద్దురత్యయాత్, న జ్ఞాతం వాసుదేవేన తత్కథం దివ్యచక్షుషా. ౨౪. సన్దేహోఽయం మహాన్బ్రహ్మన్నిస్సన్దేహం

---

౮. కిం చ కే తే పుత్రా ఇతి. శిలాయాం యే విబోధితా ఇతి శేషః. తే కే పూర్వజన్మని స్థితా ఇత్యర్థః. ౯,౧౦. కింవదన్త్యా జనశ్రుత్యా మనో మోహయతి వేతి క్వచిదీశ్వరవచ్చరితేన క్వచిజ్జీవవచ్చరితేన కిమయమీశ్వరో వా జీవో వేతి మనసో మోహో భవతీత్యర్థః. ౧౧. కిం చ నరనారాయణావితి. ౧౨,౧౩. జితషడ్గుణౌ జితకామక్రోధాదిషట్కౌ. జగత్యస్మిన్ జగత్కల్యాణాయ. ౧౪,౧౫. విద్యమానశరీరౌ తావితి. పూర్వదేహం పరిత్యజ్యైవ దేహాన్తరగమనం సంభవతి న చ తదిహాస్తి. తథా చ కథం తయోర్దేహాన్తరగమనమిత్యర్థః. ౧౬. కిం చ యౌ చక్రతురితి. ముక్త్యర్థం తపస్యతోర్దేహాన్తరగమనఫలం విరుద్ధం కథమభూదితి ప్రశ్నార్థః. ౧౭. యద్యత్తపసా యద్యత్ఫలం భవతి తదాహ. శూద్ర ఇతి. ౧౮. ఏవం నియమే సతి నరనారాయణయోర్బ్రాహ్మణయోర్జ్ఞానినోర్విపరీతం క్షత్రియజన్మఫలం కథమభూదిత్యాహ. విపరీతమితి. ౧౯. విపరీతఫలకారణం తర్కయతి. కేన తావితి. ౨౦. కిం చ యాదవానామితి. స కథం జాత ఇతి వదేతి శేషః. ౨౧. కృష్ణస్యాపీతి. గాంధార్యాః శాపేనేశ్వరస్య కులక్షయః కథం జాత ఇత్యపి వదేత్యర్థః. ౨౨. వాసుదేవే వర్తమానే పుత్రస్య హరణం కథం కృతమిత్యన్వయః. ౨౩. కిం చ తేన కృతం హరణం వాసుదేవేన దివ్యచక్షుషా కథం న జ్ఞాతం. యదర్థం మహామోహే నిమగ్న ఇత్యాహ. న జ్ఞాతమితి. ౨౪. కిం

కురు ప్రభో, యత్పత్న్యో వాసుదేవస్య దస్యుభిర్లుణ్ఠితా హృతాః. ౨౫. స్వర్గతే దేవదేవే తు తత్కథం మునిసత్తమ, సంశయో జాయతే బ్రహ్మంశ్చిత్తాందోళనకారకః. ౨౬. విష్ణోరంశస్సముద్భూతశ్శౌరిర్భూభారహారకృత్, స కథం మథురారాజ్యం భయాత్త్యక్త్వా జనార్దనః. ౨౭. ద్వారవత్యాం గతస్సార్ధో ససైన్యస్సుహృద్గణః, అవతారో హరేః ప్రోక్తో భూభారహరణాయ వై. ౨౮. పాపాత్మనాం వినాశాయ ధర్మసంస్థాపనాయ చ, తత్కథం వాసుదేవేన చోరాస్తేన నిపాతితా. యైర్హృతా వాసుదేవస్య పత్న్యస్సంలుణ్ఠితాశ్చ తాః, స్తేనాస్తే కిం న విజ్ఞాతాస్సర్వజ్ఞేన సతా పునః. ౩౦. భీష్మద్రోణవధః కామం భూభారహరణే మతః, అవితాశ్చ మహాత్మానః పాణ్డవా ధర్మతత్పరాః. ౩౧. కృష్ణభక్తాస్సదాచారా యుధిష్ఠిరపురోగమాః, తే కృత్వా రాజసూయఞ్చ యజ్ఞరాజం విధానతః. ౩౨. దక్షిణా వివిధా దత్త్వా బ్రాహ్మణేభ్యోఽతిభావతః, పాణ్డుపుత్రాస్తు దేవాంశా వాసుదేవాశ్రితా మునే. ౩౩. ఘోరం దుఃఖం కథం ప్రాప్తాః క్వగతం సుకృతఞ్చ తత్, కిం తత్పాపం మహారౌద్రం యేన తే పీడితాస్సదా. ౩౪. ద్రౌపదీ చ మహాభాగా వేదీమధ్యాత్సముత్థితా, రమాంశజా చ సాధ్వీ చ కృష్ణభక్తియుతా తథా. ౩౫. సా కథం దుఃఖమతులం ప్రాప ఘోరం పునః పునః, దుశ్శాసనేన సా కేశే గృహీతా పీడితా భృశమ్. ౩౬. రజస్వలా సభాయాం తు నీతా భీతైకవాససా, విరాటనగరే దాసీ జాతా మత్స్యస్య సా పునః. ౩౭. ధర్షితా కీచకేనాథ రుదస్త్రీ కురరీ యథా, హృతా జయద్రథేనాథ క్రన్దమానాతిదుఃఖితా. ౩౮. మోచితా పాణ్డవైః పశ్చాద్బలవద్భిర్మహాత్మభిః, పూర్వజన్మకృతం పాపం కిం తద్యేన చ పీడితాః. ౩౯. దుఃఖాన్యనేకాన్యాప్తాస్తే కథయాద్య మహామతే, రాజసూయం క్రతువరం కృత్వా తే మమ పూర్వజాః. ౪౦. దుఃఖం మహత్తరం ప్రాప్తాః పూర్వజన్మకృతేన

చ యత్పత్న్య ఇతి. ౨౫. స్వర్గతే వైకుంఠం గతే. ౨౬. కిం చ విష్ణోరితి. ౨౭—౩౦. భీష్మద్రోణాదయో ధర్మాత్మానోఽపి భూభారకారకా ఇతి జ్ఞాత్వా తేషాం వధస్తస్య మత ఇష్టో జాతస్తథా సతి తేషాం స్తేనానాం కథం తేన వధో న కృత ఇతి వదేత్యభిప్రాయః ౩౧. కిం చ కృష్ణభక్తా ఇతి. ౩౨, ౩౩. క్వగతం సుకృతం చ తదితి. నను పూర్వమేవోక్తం రాజసూయః సాంగో యజ్ఞో న జాత ఇతి తత్కథమత్ర శంక్యతే క్వగతం సుకృతం చ తదితి చేన్న. ఏతాదృశవాసుదేవాదిసర్వజ్ఞపురుషసాన్నిధ్యే కథం సాంగో యజ్ఞో న జాత ఇత్యత్రైవ ప్రశ్నతాత్పర్యాత్. తదేవాహ. కిం తత్పాపమితి. యేన పాపేన సాంగో యజ్ఞో న జాత ఇతి కృత్వా దుఃఖేన పీడితాస్తత్పాపం కిమిత్యర్థః. ౩౪. కిం చ ద్రౌపదీతి. ౩౫—౩౯. కిం చ రాజసూయమితి. ౪౦. మమ పూర్వజాః పూర్వజన్మకృతపాపేన దుఃఖం ప్రాప్తా ఇతి వక్తవ్యం తదపి న సంభవతి. దేవాంశానాం తేషాం పూర్వజన్మాభావాద్దేవానాం చ పరమేశ్వరాధికారిపురుషత్వాత్పాపసంభావనాఽభావస్తథా చ

వై, దేవాంశానాం కథన్తేషాం సంశయోఽయం మహాన్హి మే. ౪౧. సదాచారైస్తు కాన్తైర్యైర్భీష్మద్రోణాదయో హతాః, ఛలేన ధనలోభార్థం జానానైర్నశ్వరం జగత్. ౪౨. ప్రేరితా వాసుదేవేన పాపే ఘోరే మహాత్మనా, కులం క్షయితవన్తస్తే హరిణా పరమాత్మనా. ౪౩. వరమ్భిక్షాటనం సాధోర్న్నీవారైర్జీవనం వరమ్, యోధాన్నహత్వా లోభేన శిల్పేన జీవనం వరమ్. ౪౪. విచ్ఛిన్నస్తు త్వయా వంశో రక్షితో మునిసత్తమ, సముత్పాద్య సుతానాశు గోలకాంశ్చ తు నాశనాత్. ౪౫. సోఽల్పేనైవ తు కాలేన విరాటతనయాసుతః, తాపసస్య గళే సర్పం న్యస్తవాన్కథముద్ధతమ్. ౪౬. న కోఽపి బ్రాహ్మణం ద్వేష్టి క్షత్రియస్యకులోద్భవః, తాపసం మౌనసంయుక్తం పిత్రా కిన్తత్కృతం మునే. ౪౭. ఏతైరన్యైశ్చ సన్దేహైర్వ్యాకులం మే మనోఽధునా, స్థిరం కురు పితస్సాధో సర్వజ్ఞోఽసి దయానిధే. ౪౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

సకలప్రపఞ్చోత్పత్తౌ కర్మణః కారణత్వమ్.

సూత ఉవాచ—ఏవం పృష్టః పురాణజ్ఞో వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, పరీక్షితసుతం శాన్తం తతో వై జనమేజయమ్. ౧. ఉవాచ సంశయచ్ఛేత్తృ వాక్యం వాక్యవిశారదః. వ్యాసఉవాచ—రాజన్కిమేతద్వక్తవ్యం కర్మణో గహనా గతిః. ౨. దుర్జ్ఞేయా కిల దేవానాం మానవానాఞ్చ కా కథా, యదా సముత్థితం హ్యేతద్బ్రహ్మాణ్డం

దేవాంశానాం తేషాం కథం దుఃఖసంభవ ఇత్యయం సంశయో మే వర్తత ఇత్యర్థః. ౪౧. కిం చ సదాచారైస్త్వితి. నశ్వరం మిథ్యాజగజ్జానానైర్జ్ఞానవద్భిః సదాచారైః కథం హతా ఇత్యర్థః. ౪౨. కిం చ ప్రేరితా ఇతి. వాసుదేవేనేశ్వరేణ కథం పాపే ప్రేరితా ఇత్యర్థః. ౪౩. లోభేన యోధాన్న హత్వా న వినాశ్య భిక్షాటనాదినా జీవనం వరం. న తు లోభేన యోధాన్హత్వా రాజ్యభోగో వర ఇత్యర్థః. ౪౪. కిం చ విచ్ఛిన్నస్త్వితి. ౪౫. త్వాదృశమహానుభావాదుత్పన్నే వంశే జాయమానః స విరాటతనయా ఉత్తరా తస్యాః సుతః పరీక్షిత్తాపసస్య గళే సర్పం కథం న్యస్తవానిత్యర్థః. ౪౬, ౪౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే చతుర్థస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

షష్టిశ్లోకైర్విచిత్రస్య ప్రపంచస్య చ కారణం, దేవాదీనాం చ సర్వేషాం కర్మైవేత్యేతదుచ్యతే. ౧. ఇత్థం జనమేజయేనానేకవిధాన్ ప్రశ్నాన్ శ్రుత్వా తేషాం సర్వేషాం ప్రశ్నానాం సమాధానం ప్రపంచస్య దేవాదీనాం చ కర్మాధీనత్వమితి వ్యాస ఉవాచేతి శౌనకాదీన్ప్రతి సూత ఆహ. ఏవం పృష్టః పురాణజ్ఞ ఇతి. ౧. కిమువాచ తదాహ. రాజన్కిమితి. ఏతత్త్వయా పృష్టం కిం వక్తవ్యం యతో దేవానామపి కర్మణాం గహనా కష్టా గతిర్దుర్జ్ఞేయా భవతి. యదా దేవాదీనామపి కర్మణైవం గతిస్తదా మానవానాం కా కథా తస్మాత్కిం వక్తవ్యమిత్యర్థః. ౨. కర్మాధీనత్వమేవ సర్వేషామాహ యదేతి. అత్ర తదేతి శేషః. ౩. కర్మబీజసముద్భవాః కర్మరూపకారణజన్యాః.

త్రిగుణాత్మకమ్. ౩. కర్మణైవ సముత్పత్తి స్సర్వేషాం నాత్ర సంశయః, అనాది నిధనా జీవాః కర్మబీజసముద్భవాః. ౪. నానాయోనిషు జాయన్తే మ్రియన్తే చ పునః పునః, కర్మణా రహితో దేహసంయోగో న కదాచన. ౫. శుభాశుభై స్తథామిశ్రైః కర్మభి ర్వేష్టితం త్విదమ్, త్రివిధాని హి తాన్యాహు ర్బుధా స్తత్త్వవిదశ్చ యే. ౬. సఞ్చితాని భవిష్యాణి ప్రారబ్ధాని తథా పునః, వర్తమానాని దేహేఽస్మిం స్త్రైవిధ్యం కర్మణాం కిల. ౭. బ్రహ్మాదీనాం చ సర్వేషాం తద్వశత్వం నరాధిప, సుఖదుఃఖజరామృత్యుహర్షశోకాదయ స్తథా. ౮. కామక్రోధౌ చ లోభశ్చ సర్వే దేహగతా గుణాః, దైవాధీనాశ్చ సర్వేషాం ప్రభవన్తి నరాధిప. ౯. రాగద్వేషాదయో భావాస్స్వర్గేఽపి ప్రభవన్తి హి, దేవానాం మానవానాఞ్చ తిరశ్చాఞ్చ తథా పునః. ౧౦. వికారాస్సర్వ ఏవైతే దేహేన సహ సఙ్గతాః, పూర్వవైరానుయోగేన స్నేహయోగేన వై పునః. ౧౧. ఉత్పత్తిస్సర్వజన్తూనాం వినా కర్మ న విద్యతే, కర్మణా భ్రమతే సూర్యశ్శశాఙ్కః క్షయరోగవాన్. ౧౨. కపాలీ చ తథా రుద్రః కర్మణైవ న సంశయః, అనాదినిధనశ్చైతత్కారణం కర్మసమ్భవే. ౧౩. తేనేహ శాశ్వతం సర్వం

---

౪. దేహసంయోగోఽయం త్రివిధకర్మరహితః కదాపి న తిష్ఠతి. ౫. తత్ర కర్మాణి త్రివిధాని సన్తీత్యాహ. శుభాశుభైరితి. శుభాని సాత్త్వికాని. అశుభాని తామసాని. మిశ్రాణి రాజసాని తేషాం స్వరూపం చ తృతీయస్కన్ధే సత్త్వాదిగుణనిరూపణప్రకరణే స్పష్టీకృతం. ౬. తాని చ ప్రత్యేకం త్రివిధానీత్యాహ సంచితానీతి. ఏవం కర్మణాం త్రైవిధ్యం భవతీత్యర్థః. ౭. యద్యపి బ్రహ్మాదయ ఈశ్వరాః సన్తి తథాపి తే కర్మణైవేశ్వరా జాతా ఇతి కర్మవశ్యత్వం తేషామస్త్యేవేత్యాహ. బ్రహ్మాదీనామితి. పూర్వజన్మని కశ్చిద్విద్యమానో జీవః కర్మోపాసనాతిశయేన హిరణ్యగర్భో భవతి. సోఽబిభేత్ స నైవ రేమే ఇతి. బృహదారణ్యకశ్రుతేః. కర్మభిర్బద్ధ ఏవ స పూర్వజన్మకృతశ్రవణాదిసాధనసంస్కారవశాదేవ హిరణ్యగర్భజన్మని జ్ఞానవాంశ్చ భవతీత్యేదపి బృహదారణ్యక ఏవోక్తం. కర్మాధీనస్య తస్య హిరణ్యగర్భస్యైవావతారా ఏతే బ్రహ్మవిష్ణుహరాదయ, ఇతి హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే ఇత్యాదిశ్రుత్యోక్తం. తథా చ కర్మాధీనహిరణ్యగర్భాంశత్వాద్బ్రహ్మాదీనామపి కర్మాధీనత్వం భవత్యేవేతిభావః. ౮. దైవాధీనాః కర్మాధీనా ఇత్యర్థః. ౯. దేవానాం మానవానాం చ తిరశ్చాం సర్వేషామపి కర్మాధీనత్వస్య తుల్యత్వాదిత్యాహ దేవానామితి. ౧౦. పూర్వవైరానుయోగేత్యర్థం పూర్వాన్వయి. ౧౧. కర్మాధీనత్వం నిగమయతి. ఉత్పత్తిరితి. ౧౨. నను కస్మాదేతాదృశం దుర్ఘటం కర్మోత్పన్నమితి చేత్తత్రాహ. అనాదీతి. బీజాంకురవదేతస్యాఽనాదిత్వాదనాదిత్వం అనిధనత్వం తు మోక్షపర్యంతావస్థానాత్. తదేతాదృశకర్మసంభవే సర్వస్యోత్పత్తౌ కారణం భవతీత్యర్థః. తేన కారణేన సర్వం జగచ్ఛాశ్వతం ప్రవాహరూపేణ నిత్యం భవతీత్యర్థః. తథా చ కైవల్యశ్రుతిః పునశ్చ జన్మాన్తరకర్మయోగాత్స ఏవ జీవః స్వపితి ప్రబుద్ధ ఇతి కర్మణ ఏవ కారణత్వం దర్శయతి. తథాచ నైతాదృశం కర్మ కస్మాదప్యుత్పన్నం భవితుమర్హతీత్యర్థః. అత ఏవాహుః. జీవ ఈశో విశుద్ధా చిత్తథా జీవేశయోర్భిదా, అవిద్యా తచ్చితోర్యోగః షడస్మాకమనాదయ ఇతి. ౧౩. ఇత్థం కర్మసద్భావే ఆగమం

జగత్స్థావరజఙ్గమమ్, నిత్యానిత్యవిచారేఽత్ర నిమగ్నా మునయస్సదా. ౧౪. నజా
నన్తి కిమేతద్వై నిత్యం వాఽనిత్యమేవ చ, మాయాయాం విద్యమానాయాం జగ
న్నిత్యం ప్రతీయతే. ౧౫. కార్యాభావః కథం వాచ్యః కారణే సతి సర్వథా, మాయా
నిత్యా కారణఞ్చ సర్వేషాం సర్వదా కిల. ౧౬. కర్మబీజం తతో నిత్యం చిన్తనీయం
సదా బుధైః, భ్రమత్యేవ జగత్సర్వం రాజన్కర్మనియన్త్రితమ్. ౧౭. నానాయో
నిషు రాజేన్ద్ర నానాధర్మమయేషు చ, ఇచ్ఛయా చ భవేజ్జన్మ విష్ణోరమితతేజసః. ౧౮.
యుగే యుగేష్వనేకాసు నీచయోనిషు తత్కథమ్, త్యక్త్వా వైకుణ్ఠసంవాసం సుఖ
భోగాననేకశః. ౧౯. విణ్మూత్రమన్దిరే వాసం సన్త్రస్తః కోఽభివాఞ్ఛతి, పుష్పావచ
యలీలాఞ్చ జలకేలిం సుఖాసనమ్. ౨౦. త్యక్త్వా గర్భగృహే వాసం కోఽభివా
ఞ్ఛతి బుద్ధిమాన్, తూలికాం మృదుసంయుక్తాం దివ్యాం శయ్యాం వినిర్మితామ్. ౨౧.
త్యక్త్వాధోముఖవాసఞ్చ కోఽభివాఞ్ఛతి పణ్డితః, గీతం నృత్యం చ వాద్యఞ్చ నానా
భావసమన్వితమ్. ౨౨. ముక్త్వా కో నరకే వాసం మనసాపి విచిన్తయేత్, సిన్ధు
జాద్భుతభావానాం రసం త్యక్త్వాసుదుస్త్యజమ్. ౨౩. విణ్మూత్రరసపానఞ్చ కః ఇచ్ఛేన్మ
తిమాన్నరః, గర్భవాసాత్పరో నాస్తి నరకో భువనత్రయే. ౨౪. తద్భీతాశ్చ ప్ర
కుర్వన్తి మునయో దుస్తరం తపః. హిత్వా భోగం చ రాజ్యం చ వనే యాన్తి మన

ప్రదర్శ్యార్థాపత్తిమాహ. నిత్యానిత్యేతి. ఇదం జగన్నిత్యం ప్రలయరహితమాహోస్విదనిత్యం ప్రలయ
సహితం భవతి ఇతి విచారే సదా మునయో నిమగ్నాః. ౧౪. కుతో నిమగ్నాస్తత్రాహ. న జానన్తీతి.
యతో నిత్యం వాఽనిత్యం వేతి న జానన్తి తతో నిమగ్నా ఇత్యర్థః. నను జగన్నశ్వరే భాతి తతో
నిత్యకోటిః కథముత్థితేతి చేదనుమిత్యేత్యాహ. మాయాయామితి. కరణస్య నిత్యత్వే కార్యమపి సదేవ
స్యాదిత్యర్థః. ౧౫. తదేవాహ. కార్యాభావ ఇతి. అతో హేతోర్నిత్యత్వకోటిః సముత్థితేత్యర్థః. నను
మాయైవానిత్యా స్యాదితి చేన్నేత్యాహ. మాయా నిత్యేతి. మోక్షపర్యన్తం నిత్యేత్యర్థః. ౧౬. తర్హి
ప్రత్యక్షోపలభ్యమానస్య జగతో నశ్వరత్వస్య కా గతిరితి చేత్తదన్యథాఽనుపపత్త్యా కర్మరూపబీజస్య
సహకారికారణస్య అనిత్యత్వం కల్పనీయమిత్యాహ. కర్మబీజం తతో నిత్యమితి. అనిత్యం కర్మబీజే
సహకారికారణం బుద్ధ్యా చిన్తనీయమిత్యర్థః. తస్మాజ్జగత ఉత్పత్తిప్రలయాన్యథాఽనుపపత్త్యాపి
కర్మసద్భావః సిద్ధ ఇతి భావః. తస్మింశ్చానిత్యే కర్మణి స్వీకృతే యదా ప్రారబ్ధం కర్మ తిష్ఠతి తదా
మాయా విసృజతి యదా ప్రారబ్ధం సర్వప్రాణినాం నశ్యతి తదా కారణభూతాయా మాయాయా
నిత్యత్వేఽపి సహకారికారణస్య కర్మణోఽభావాజ్జగతః ప్రలయో భవతీతి సర్వం సమఞ్జసం.
౧౭. యది కర్మనియన్త్రితం జగన్స్యాత్తదేశ్వరాణాం కథమేతాదృశీ గతిర్భవేదిత్యాహ, నానా
యోనిష్వితి. ఇచ్ఛయా యది నానాయోనిషు అధర్మమయేషు దేశేషు జన్మ న స్యాత్తదా దేవా
దీనాం కర్మనియన్త్రితత్వం న స్యాన్న చేచ్ఛయా కశ్చన దుఃఖేషు పతతి తస్మాద్దేవాదీనామపి కర్మ
నియన్త్రితత్వమేవేతి భావః. ౧౮. ఇచ్ఛయా దేవాదీనాం నానాజన్మభోక్తృత్వామతివక్తార
ముపహసతి, యుగే యుగేష్వితి. ౧౯—౨౧. అధోముఖవాసం బాల్యావస్థాయాం గర్భే వా. ౨౨-

స్వినః. ౨౫. యద్భీతాస్తువిమూఢాత్మా కష్టం సేవితుమిచ్ఛతి, గర్భే తుద న్తి కృమయో జఠరాగ్నిప్రపత్యథః. ౨౬. వపాసంవేష్టనం క్రూరం కిం సుఖం తత్ర భూపతే, వరం కారాగృహేవాసో బన్ధనం నిగళైర్వరమ్. ౨౭. అల్పమాత్రం క్షణం నైవ గర్భవాసః క్వచిచ్ఛుభః, గర్భవాసే మహద్దుఃఖం దశమాసనివాసనమ్. ౨౮. తథా నిస్సరణేదుఃఖం యోనియన్త్రేఽతిదారుణే, బాలభావే తదాదుఃఖం మూకాజ్ఞభావసంయుతమ్ ౨౯. క్షుత్తృడావేదనాశక్తః పరతన్త్రోఽతికాతరః, క్షుధితేరుదితే బాలేమాతాచిన్తాతురా తదా. ౩౦. భేషజంపాతుమిచ్ఛన్తీ జ్ఞాత్వా వ్యాధివ్యథాం దృఢామ్, నానావిధాని దుఃఖాని బాలభావే భవన్తి వై. ౩౧. కిం సుఖం హి బుధా దృష్ట్వా జన్మ వాఞ్ఛన్తి చేచ్ఛయా, సజ్జ్రిమముమస్మైస్వార్థం సుఖం త్యక్త్వా నిరన్తరమ్. ౩౨. కర్తుమిచ్ఛేచ్చకో మూఢశ్శ్రమదం సుఖనాశనమ్, సర్వథైవ నృపశ్రేష్ఠ సర్వే బ్రహ్మాదయస్సురాః. ౩౩. కృతకర్మవిపాకేన ప్రాప్నువన్తి సుఖాసుఖే, అవశ్యమేవ భోక్తవ్యం సర్వదా దుష్కృతం కిల. ౩౪. తపసా దానయజ్ఞైశ్చ మానవశ్శుద్ధతాం వ్రజేత్, క్షీణే పుణ్యేఽథశక్రోఽపి పతత్యేవనసంశయః. ౩౫. రామావతారయోగేన దేవావానరతాజ్గతాః, తథా కృష్ణసహాయార్థం దేవా యాదవతాజ్గతాః. ౩౬. ఏవం యుగే యుగే విష్ణురవతారాననేకశః, కరోతి ధర్మరక్షార్థం బ్రహ్మణా ప్రేరితో భృశమ్. ౩౭. పునః పునర్భ్రమన్తేవం నానాయోనిషు పార్థివ, అవతారా భవన్త్యన్యే రథచక్రవదద్భుతాః. ౩౮. దైత్యానాం హననం కర్మకర్తవ్యం హరిణా స్వయమ్, అంశాంశేన పృథివ్యాం వై కృత్వా జన్మమహాత్మనా. ౩౯. తదహం సమ్ప్రవక్ష్యామి కృష్ణజన్మకథాం శుభామ్, స ఏవ భగవాన్విష్ణురవతీర్ణోయదోః కులే. ౪౦. కశ్యపస్య మునేరంశో వాసుదేవః ప్రతాపవాన్, గోవృత్తిరభవద్రా

---

౨౫. యద్భీతాస్త్వితి పూర్వేణాన్వయః. ౨౬—౩౭. రథచక్రవత్పరివర్తనమిత్యర్థః. ౩౮—౪౦. ఇత్థం సర్వప్రపంచస్య సామాన్యతః కర్మజన్యత్వముపపాదితం. అయం భావః. సచ్చిదానందరూపిణ్యా భగవత్యా నిత్యతృప్తాయా జగత్కల్పనేన కించిత్ఫలమస్తి కిం తు నానాకర్మభిర్బద్ధాః ప్రాణినో జగత్సర్జనాభావే విషయాభావాద్భోగాసంభవేన తథైవ బద్ధాః స్యురితి తేషాం భోగేన కర్మక్షయార్థం స్వప్రయోజనాభావేఽపి కేవలం ప్రాణిదయామవలంబ్యైవ భగవత్యా జగత్సర్జనే ప్రవృత్తిః. తత్ర యథా యథా యస్య కర్మ వర్తతే తథా తథా తస్య ఫలం దేయమితి న భగవత్యా వైషమ్యనైర్ఘృణ్యదోషప్రసక్తిః. న చ ప్రపంచే సతి కర్మోద్భవస్తస్మిన్సతి తన్నిమిత్తః ప్రపంచ ఇత్యన్యోన్యాశ్రయో వైషమ్యనైర్ఘృణ్యదోషప్రసక్తిశ్చ తదవస్థైవేతి చేన్న. బీజాంకురవత్కర్మణాం ప్రపంచస్య చానాదిత్వాత్. యదాహుః—"జీవ ఈశో విశుద్ధా చిత్తథా జీవేశయోర్భిదా, అవిద్యా తచ్చితోర్యోగః షడస్మాకమనాదయః" ఇతి. అత ఏవ బృహదారణ్యకే పూర్వస్మిన్ కృతకర్మోపాసనస్య యజమానస్య హిరణ్యగర్భపదప్రాప్తౌ సత్యాం కర్మబద్ధత్వాదేవేశ్వరస్యాపి హిర

జన్మాపూర్వశాపానుభావతః. ౪౧. కశ్యపస్య చ ద్వే పత్న్యౌ శాపాదత్ర మహీతలే, అదితిస్సురసా చైవ మాసతుః పృథివీపతే. ౪౨. దేవకీరోహిణీ చోభే భగిన్యౌ భరతర్షభ, వరుణేన మహాశాపో దత్తః కోపాదితి శ్రుతమ్. ౪౩. రాజోవాచ— కిం కృతం కశ్యపేనాఽఽగో యేన శప్తో మహానృషిః, సభార్యస్స కథం జాతస్తద్వదస్వ మహామతే. ౪౪. కథఞ్చ భగవాన్విష్ణుస్తత్ర జాతోఽస్తి గోకులే, నాకే వైకుణ్ఠనిలయే రమాపతిరఖణ్డితః. ౪౫ నిదేశాత్కస్య భగవాన్వర్తతే ప్రభురవ్యయః, నారాయణస్సురశ్రేష్ఠో యుగాదిస్సర్వధారకః. ౪౬. స కథం సదనం త్యక్త్వా కర్మవానివ మానుషే, కరోతి జననం కస్మాదత్ర మే సంశయో మహాన్. ౪౭. ప్రాప్య మానుషదేహన్తు కరోతి చ విడమ్బనమ్, భావాన్నానావిధాంస్తత్ర మానుషే దుష్టజన్మని. ౪౮. కామః క్రోధోఽమర్షశోకౌ వైరం ప్రీతిశ్చ కర్హిచిత్, సుఖం దుఃఖం భయం నృణాం దైన్యమార్జవమేవ చ. ౪౯. దుష్కృతం సుకృతం చైవ వచనం హననం తథా, పోషణం చలనం తాపో విమర్శశ్చ వికత్థనమ్. ౫౦. లోభో దమ్భస్తథా మోహః కపటం శోచనం తథా, ఏతే చాన్యే తథా భావా మానుష్యే సమ్భవన్తి హి. ౫౧. స కథం భగవాన్విష్ణుస్త్యక్త్వా సుఖమనశ్వరమ్, కరోతి మానుషం జన్మ భావైరేతైరభిద్రుతమ్. ౫౨. కిం సుఖం మానుషం ప్రాప్య భువి జన్మ మునీశ్వర, కిన్నిమిత్తం హరిస్సాక్షాద్గర్భవాసం కరోతి వై. ౫౩. గర్భదుఃఖం జన్మదుఃఖం బాలభావే తథా పునః, యౌవనే కామజం దుఃఖం గార్హస్థ్యేఽతిమహత్తరమ్. ౫౪. దుఃఖాన్యేతాన్యవాప్నోతి మానుషే ద్విజసత్తమ, కథం స భగవాన్విష్ణురవతారాన్ పునః పునః. ౫౫. ప్రాప్య రామావతారం హి హరిణా బ్రహ్మయోనినా, దుఃఖం మహత్తరం ప్రాప్తం వనవాసేఽతిదారుణే. ౫౬. సీతావిరహజం దుఃఖం సఙ్గ్రామశ్చ పునః పునః, కాన్తాత్యాగోఽప్యనేనైవ మనుభూతో మహాత్మనా. ౫౭. తథా కృష్ణా

న్యాగర్భస్యాభయా రత్యాదికం సో బిభేత్స నైవ రేమే ఇత్యాదినోక్తమ్. అనన్తరం చ సో వేదాహం బ్రహ్మాఽస్మి ఇత్యనేన తత్త్వజ్ఞానమప్యుక్తం. యదా హిరణ్యగర్భస్యాపి కర్మబద్ధత్వం తదా తదవతారేషు హరిబ్రహ్మాదిషు తదవతారావతారేషు రామకృష్ణాదిషు కర్మబద్ధత్వే కా కథేతి. అధునా శాపాదివిశేషకర్మబద్ధత్వం చ వదన్పూర్వప్రశ్నానాముత్తరమప్యాహ. కశ్యపస్య మునేరంశ ఇతి. గోవృత్తిః పశుపాలవృత్తిః. ౪౧. కశ్యపస్య ఋషేః పత్న్యావదితిః సురసా చేతి ఏవం నామ్నా బభూవతుస్తే వరుణశాపాద్దేవకీరోహిణ్యౌ జాతే ఇత్యర్థః. ౪౨,౪౩. యేన శప్త ఇతి. యేనాగసాఽపరాధేన సభార్యః స ఋషిః కథం శప్తో జాత ఇత్యన్వయః. ౪౪. గోకులే వైకుణ్ఠాపేక్షయాఽతినికృష్టే. ౪౫. కస్య నిదేశాదాజ్ఞయా ఈదృశో వర్తతే భవతీత్యర్థః. ౪౬—౪౮. దుష్టత్వమేవోపపాదయతి. కామః క్రోధ ఇతి. ౪౯. వచనం విశ్వాసభాషణం. విమర్శో విచారః. వికత్థనం వల్గనమ్. ౫౦—౫౬. ఏవమిదం సర్వమనుభూతమిత్యర్థః. ౫౭. రక్షాగృహే కారాగృహే. ౫౮—

వతారేఽపి జన్మకారాగృహే పునః, గోకులే గమనం చైవ గవాం చారణమిత్యతః ౪౮. కంసస్య హననం కష్టాత్ ద్వారకాగమనం పునః, నానాసంసారదుఃఖాని భుక్తవాన్స భగవాన్కథమ్. ౪౯. స్వేచ్ఛయా కః ప్రతీక్షేత ముక్తో దుఃఖాని జ్ఞానవాన్, సంశయం ఛింధి సర్వజ్ఞ మమ చిత్తప్రశాన్తయే. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

వసుదేవాద్యవతారకారణమ్.

వ్యాస ఉవాచ—కారణాని బహూన్యత్రాప్యవతారే హరేః కిల, సర్వేషాం చైవ దేవానామంశావతరణేష్వపి. ౧. వసుదేవావతారస్య కారణం శృణు తత్త్వతః, దేవక్యాశ్చైవ రోహిణ్యా అవతారస్య కారణమ్. ౨. ఏకదా కశ్యపః శ్రీమాన్ యజ్ఞార్థం ధేనుమాహరత్, యాచితోఽయం బహువిధం న దదౌ ధేనుముత్తమామ్. ౩. వరుణస్తు తతో గత్వా బ్రహ్మాణం జగతః ప్రభుమ్, ప్రణమ్యోవాచ దీనాత్మా స్వదుఃఖం వినయాన్వితః. ౪. కిం కరోమి మహాభాగ మత్తోఽసౌ న దదాతి గామ్, శాపో మయా విసృష్టోఽస్మై గోపాలో భవ మానుషే. ౫. భార్యే ద్వే అపి తత్రైవ భవేతాం చాతి దుఃఖితే, యతో వత్సా రుదంత్యత్ర మాతృహీనాః సుదుఃఖితాః. ౬. మృతవత్సాదితిస్తస్మాద్భవిష్యతి ధరాతలే, కారాగారనివాసాచ్చ తేనాపి బహుదుఃఖితా. ౭. వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య యాదోనాథస్య పద్మభూః, సమాహూయ మునిం తత్ర తమువాచ ప్రజాపతిః. ౮. కస్మాత్త్వయా మహాభాగ లోకపాలస్య ధేనవః, హృతాః పునర్న దత్తాశ్చ కిమన్యాయం కరోషి వై. ౯. జానన్నన్యాయం మహాభాగ పరవిత్తాపహారణమ్, కృతవాన్కథమన్యాయం సర్వజ్ఞోఽసి మహామతే. ౧౦ అహో లోభస్య మహిమా మహతోఽపి న ముఞ్చతి,

---

౪౯. న హ్యేతత్స్వేచ్ఛయా కశ్చిత్కరోతి కిం త్వన్యయాఽధీనతయైవేత్యాహ. స్వేచ్ఛయేతి. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

సార్ధపంచాధికైః పంచాశద్భిః పద్యైరనంతరం. అదితేః శాపకథనం విస్తరాదిహ వర్ణ్యతే. ౧. దేవకీ కేన శాపేన జాతేతి రాజ్ఞా పృష్టే వ్యాస ఉవాచ. కారణానీతి. ముఖ్యం కారణం తు కర్మేత్యుక్తమవాంతరకారణాని తు బహూని సంతీత్యర్థః. న హరేర్దేవక్యా ఏవ కిం తు సర్వేషాం దేవానామవతారేష్విత్యర్థః. ౧,౨. ధేనుమితి జాత్యేకవచనం ఉత్తరత్ర ధేనవ ఇతి వచనాత్. వరుణస్య సంబంధినీమాహరదాహృతవాన్. వరుణేన స్వధేన్వర్థే యాచమానోఽపి కశ్యపేన దదావిత్యర్థః. ౩,౪. మత్తః ఉన్మత్తః అతో మయా శాపో విసృష్టః. ౫. తత్రైవ మానుషే ఏవ. వత్సా రుదంతి త్వయాఽదత్తానాం గవామిత్యర్థః. ౬. తస్మాత్తేన కారణేనేత్యర్థః. తేనాపి తేనైవ కారణేన ఇతి శాపే దత్తేఽపి న దదాతీత్యాశ్చర్యం బ్రహ్మణా ప్రత్యుక్తవానితి భావః. ౭—౧౦. అహో

లోభం నరకదం నూనం పాపాకరమసమ్మతమ్. ౧౧. కశ్యపోఽపి న తం త్యక్తుం సమర్థః కిం కరోమ్యహమ్, సర్వదైవాధికస్తస్మాల్లోభో వై కథితో మయా. ౧౨. ధన్యాస్తే మునయశ్శాన్తా జితో యైర్లోభ ఏవ చ, వైఖానసైశ్శమపరైః ప్రతిగ్రహపరాఙ్ముఖైః. ౧౩. సంసారే బలవాఞ్ఛత్రుర్లోభోఽమేధ్యవరస్సదా, కశ్యపోఽపి దురాచారః కృతస్నేహో దురాత్మనా. ౧౪. బ్రహ్మాపి తం శశాపాథ కశ్యపం మునిసత్తమమ్, మర్యాదారక్షణార్థం హి పౌత్రం పరమవల్లభమ్. ౧౫. అంశేన త్వం పృథివ్యాం వై ప్రాప్య జన్మ యదోః కులే, భార్యాభ్యాం సంయుతస్తత్ర గోపాలత్వం కరిష్యసి. వ్యాస ఉవాచ— ఏవం శప్తః కశ్యపోఽసౌ వరుణేన చ బ్రహ్మణా, అంశావతారణార్థాయ భూభారహరణాయ చ. ౧౭. తథా దిత్యాఽదితిశ్శప్తా శోకసన్తప్తయా భృశమ్, జాతా జాతా వినశ్యేరం స్తవ పుత్రాస్తు సప్త వై. జనమేజయ ఉవాచ— కస్మాద్దిత్యా చ భగినీ శప్తేన్ద్రజననీ మునే, కారణం వద శాపే చ శోకస్తు మునిసత్తమ. సూత ఉవాచ— పరీక్షితేన పృష్టస్తు వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, రాజానం ప్రత్యువాచేదం కారణం సుసమాహితః. ౨౦. వ్యాస ఉవాచ— రాజన్దక్షసుతే ద్వే తు దితిశ్చాదితిరుత్తమే, కశ్యపస్య ప్రియే భార్యే బభూవతురురుక్రమే. ౨౧. అదిత్యాం మఘవా పుత్రో యదాఽభూదతివీర్యవాన్, తదా తు తాదృశం పుత్రం చకమే దితిరోజసా. ౨౨. పతిమాహాసితాపాంగీ పుత్రం మే దేహి మానద, ఇన్ద్రతుల్యబలం వీరం ధర్మిష్ఠం వీర్యవత్తమమ్. ౨౩. తామువాచ మునిః కాన్తే స్వస్థా భవ మయోదితే, వ్రతాన్తే భవితా తుభ్యం శతక్రతుసమస్సుతః. ౨౪. సా తథేతి ప్రతిశ్రుత్య చకార వ్రతముత్తమమ్, నిషిక్తం మునినా గర్భం బిభ్రాణా సుమనోహరమ్. ౨౫. భూమౌ చకార శయనం పయోవ్రతపరాయణా, పవిత్రాధారణాయుక్తా బభూవ వరవర్ణినీ. ౨౬. ఏవం జాతస్సుసమ్పూర్ణో యదా గర్భోఽతివీర్యవాన్, శుభ్రాంశుమతిదీప్తాంగీం దితిం దృష్ట్వా తు దుఃఖితా. ౨౭. మఘవత్సదృశః పుత్రో భవిష్యతి మహాబలః, దిత్యాస్తదా మమ సుతో తేజోహీనో భవేత్కిల. ౨౮. ఇతి చిన్తాపరా పుత్రమిన్ద్రం చోవాచ భామినీ, శత్రుస్తేఽద్య సముత్పన్నో దితిగర్భేఽతివీర్యవాన్. ౨౯. ఉపాయం కురు నాశాయ శత్రోరద్య విచి

లోభస్యేతి. యో లోభో మహతోఽపీతి ద్వితీయాబహువచనం. తానపి న ముంచతీత్యర్థః. లోభం నరకదమిత్యస్యోత్తరత్ర తమిత్యనేనాన్వయః. ౧౧—౧౩. అమేధ్యవర ఇతి చ్ఛేదః. యతో దురాత్మనా కృతస్నేహస్తతో దురాచార ఇత్యర్థః. ౧౪—౧౭. అదితేః శాపాన్తమప్యాహ. తథేతి. ౧౮. శోకస్త్వితి. అస్మిన్విషయే మమ శోకో భవతీత్యర్థః. ౧౯—౨౩. మయోదితం యద్వ్రతం తస్యాంతే ఇత్యర్థః. తస్యాః కించిత్పుత్రజనకం వ్రతముక్తమితి తాత్పర్యమ్. ౨౪—౨౬.

న్త్యచ, ఉత్పత్తిరేవ హంతవ్యా దిత్యాగర్భస్య శోభన. ౩౦. వీక్ష్య తామసితా
పాంగీం సపత్నీభావమాస్థితామ్, దునోతి హృదయే చిన్తా సుఖమర్మవినాశినీ. ౩౧.
రాజయక్ష్మేవ సంవృద్ధో నష్టో నైవ భవేద్రిపుః, తస్మాదంకురితం హన్యాద్బుద్ధిమాన
హితం కిల. ౩౨. లోహశంకురివ క్షిప్తో గర్భో వై హృదయే మమ, ఏన కేనాప్యు
పాయేన పాతయాద్య శతక్రతో. ౩౩. సామదానబలేనాపి హింసనీయస్త్వయా
సుతః, దిత్యా గర్భో మహాభాగ మమచేదిచ్ఛసి ప్రియమ్. ౩౪. వ్యాసఉవాచ—
శ్రుత్వా మాతృవచశ్శక్రో విచిన్త్య మనసా తతః, జగామాపరమామాతుస్సమీ
పమమరాధిపః. ౩౫. వవన్దే వినయాత్పాదౌ దిత్యాః పాపమతిర్నృప, ప్రోవాచ
వినయేనాసౌ మధురంవిషగర్భితమ్. ౩౬. ఇన్ద్ర ఉవాచ—మాతస్త్వంవ్రతయుక్తాసి
క్షీణదేహాతిదుర్బలా, సేవార్థమిహ సమ్ప్రాప్తః కిం కర్తవ్యం వదస్వ మే. ౩౭. పాద
సంవాహనం తేఽహం కరిష్యామి పతివ్రతే, గురుశుశ్రూషణాత్పుణ్యాం లభతే గతి
మక్షయామ్. ౩౮. న మే కిమపి ఖేదోఽస్తి తథాదిత్యా శపే కిల, ఇత్యుక్త్వా చరణౌ
స్పృష్ట్వా సంవాహనపరోఽభవత్. ౩౯. సంవాహనసుఖం ప్రాప్య నిద్రామాప
సులోచనా, శ్రాంతా వ్రతకృశా సుప్తా విశ్వస్తా పరమా సతీ. ౪౦. తాం
నిద్రావశమాపన్నాం విలోక్య ప్రావిశత్తనుమ్, రూపం కృత్వాతిసూక్ష్మం చ
శస్త్రపాణిస్సమాహితః. ౪౧. ఉదరం ప్రవివేశాశు తస్యా యోగబలేన వై,
గర్భం చకర్త వజ్రేణ సప్తధా పవినాయకః. ౪౨. రురోద చ తదా బాలో
వజ్రేణాభిహతస్తథా, మారుదేతి శనైర్వాక్యమువాచ మఘవానముమ్. ౪౩.
శకలాని పునస్సప్తసప్తధా కర్తితాని చ, తదా చైకోనపఞ్చాశన్మరుతశ్చాభవ
న్నృప. ౪౪. తదా ప్రబుద్ధా సుదతీ జ్ఞాత్వా గర్భం తథా కృతమ్, ఇన్ద్రేణ
చ్ఛలరూపేణ చుకోప భృశదుఃఖితా. ౪౫. భగినీకృతన్తు సా బుధ్వా
శశాప కుపితా తదా, అదితిం మఘవన్తం చ సత్యవ్రతపరాయణా. ౪౬.
యథా మే కర్తితో గర్భస్తవ పుత్రేణ ఛద్మనా, తథా తన్నాశమాయాతు
రాజ్యం త్రిభువనస్య తు. ౪౭. యథాగుప్తేన పాపేన మమ గర్భో నిపాతితః, అది
త్యాపాపచారిణ్యా యథా మే ఘాతితస్సుతః. ౪౮. తస్యాః పుత్రాస్తు నశ్యంతు
జాతా జాతాః పునః పునః, కారాగారే వసత్వేషా పుత్రశోకాతురా భృశమ్. ౪౯.

శుభ్రాంశుం శ్వేతవర్ణాం గర్భిణీస్వభావాచ్ఛుక్లవర్ణస్య. ౨౯—౩౦. అహితం శత్రుం. ౩౧—
౩౮. అదిత్యా మమ మాత్రా సహ తవ భేదః కిమపి మే నాస్తీత్యర్థః. ౩౯—౪౧. పవినాయకః
పవిధారకః. ౪౨. మఘవానముమితి. ''మఘవాబహుల''మితి సిద్ధమ్. అముం బాలం ౪౩. సప్త
ధేతి. సప్తశకలేషు మధ్యే ఏకైకం శకలం సప్తధా సప్తధా కృత్వేత్యర్థః. ౪౪—౪౯. మరీచినం

అన్యజన్మని చాప్యేవం మృతాపత్యా భవిష్యతి, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుత్సృష్టం తదా శ్రుత్వా శాపం మరీచినన్దనః. ౫౦. ఉవాచ ప్రణయోపేతో వచనం శమయన్నివ, మా కోపం కురు కల్యాణి పుత్రాస్తే బలవత్తరాః. ౫౧. భవిష్యన్తి సురాస్సర్వే మరుతో మఘవత్సఖాః, శాపోఽయం తవ వామోరు త్వష్టావింశేఽథ ద్వాపరే. ౫౨. అంశేన మానుషం జన్మ ప్రాప్య భోక్ష్యతి భామినీ, వరుణేనాపి యత్ప్రోక్తోఽస్తి శాపః సన్తాపి తేన చ. ౫౩. ఉభయోశ్శాపయోగేన మానుషీయం భవిష్యతి, వ్యాస ఉవాచ—పతినాశ్వాసితా దేవీ సన్తుష్టా సాభవత్తదా. ౫౪. నోవాచ విప్రియం కిఞ్చిత్తతస్సా వరవర్ణినీ, ఇతి తే కథితం రాజన్పూర్వశాపస్య కారణమ్. ౫౫. అదితిర్దేవకీ జాతా స్వాంశేన నృపసత్తమ. ౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

సంసారవిముక్త్యుపాయః.

రాజోవాచ—విస్మితోఽస్మి మహాభాగ శ్రుత్వాఖ్యానం మహామతే, సంసారోఽయం పాపరూపః కథం ముచ్యేత బన్ధనాత్. ౧. కశ్యపస్యాపి దాయాద స్త్రిలోకీవిభవే సతి, కృతవానీదృశం కర్మ కో న కుర్యాజ్జుగుప్సితమ్. ౨. గర్భే ప్రవిశ్య బాలస్య హననం దారుణం కిల, సేవామిషేణ మాతుశ్చ కృత్వా శపథమద్భుతమ్. ౩. శాస్తా ధర్మస్య గోప్తా చ త్రిలోక్యాః పతిరప్యుత, కృతవానీదృశం కర్మ కో న కుర్యాదసామ్ప్రతమ్. ౪. పితామహో మే సఙ్గ్రామం కురుక్షేత్రేఽతిదారుణమ్, కృతవన్తస్తథాశ్చర్యం దుష్టం కర్మ జగద్గురో. ౫. భీష్మో ద్రోణః కృపః కర్ణో ధర్మాంశోఽపి

దనః కశ్యపః. ౫౦, ౫౧. మఘవత్సఖాః. "రాజాహస్సఖిభ్యష్టజితి టచ్" సమాసాన్తః. ౫౨, ౫౩. ఇయమదితిః. ౫౪—౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైర్ద్విపంచాశత్పద్యైరథ నిరంతరం, అధర్మే చ స్థితం సర్వం జగదిత్యేతదీర్యతే. ౧.

పూర్వాధ్యాయే ఇన్ద్రాదీనామపి మహతాం గర్భహననాద్యధర్మాచరణం దృష్ట్వా విస్మితో రాజా పృచ్ఛతి. విస్మితోఽస్మీతి. అయం పాపరూపః సంసారః. అస్మాద్బన్ధనాత్సంసారరూపాన్మనుష్యః కథం ముచ్యతే. నాస్మాన్మోచనాశా భవతీత్యర్థః. ౧. కుత ఇతి చేత్తత్రాహ. కశ్యపస్యాపీతి. దాయాదః పుత్రః ఉత్తమకులోత్పన్నోఽపీత్యర్థః. త్రైలోక్యాధిపత్యేఽపి జుగుప్సితంకర్మ కృతవాంస్తదాఽన్యః కో న కుర్యాజ్జుగుప్సితం నింద్యం కర్మ. సర్వోఽపి కుర్యాదేవ. తతశ్చ సంసారాన్మోక్షో దుర్లభ ఇతి భావః. ౨. కిం తజ్జుగుప్సితం కర్మ కృతవాంస్తత్రాహ. గర్భే ప్రవిశ్యేతి. శపథం కృత్వా హననం కృతవానిత్యర్థః. ౩, ౪. న కేవలం స ఏవ కృతవాన్కిం త్వన్యేఽపి ధర్మాత్మానో మత్పితామహాదయోఽపి దుష్టం కర్మ గురుజ్యేష్ఠవధాదికం కృతవన్తస్తదేతదాశ్చర్య మిత్యాహ, పితామహోమ ఇతి. ౫. తథాఽన్యేఽపీత్యాహ. భీష్మో ద్రోణ ఇతి. వాసుదేవేన విరుద్ధధర్మేణ గురుజ్యేష్ఠవధాది

యుధిష్ఠిరః, సర్వే విరుద్ధధర్మేణ వాసుదేవేన నోదితాః. ౬.అసారతాం విజానన్తస్సం
సారస్యసుమేధసః, దేవాంశాశ్చ కథం చక్రుర్నిన్దితం ధర్మతత్పరాః. ౭. కాస్థా
ధర్మస్య విప్రేన్ద్ర ప్రమాణం కిం వినిశ్చితమ్, చలచిత్తోఽస్మిసఞ్జాతశ్శ్రుత్వా చైత
త్కథానకమ్. ౮. ఆప్తవాక్యం ప్రమాణశ్చేదాప్తఃకః పరదేహవాన్, పురుషో విష
యాసక్తో రాగీ భవతి సర్వథా. ౯. రాగో ద్వేషోభవేన్మూనమర్థనాశాదసంశయమ్,
ద్వేషాదసత్యవచనం వక్తవ్యం స్వార్థసిద్ధయే. ౧౦. జరాసన్ధవిఘాతార్థం హరిణా
సత్యమూర్తినా, ఛలేన రచితం రూపం బ్రాహ్మణస్య విజానతః. ౧౧. తదాప్తః కఃప్ర
మాణం కిం సత్యమూర్తిరపీదృశః, అర్జునోఽపి తథైవాఽత్ర కార్యేయజ్ఞవినిర్మితే.
౧౨.కీదృశోఽయంకృతో యజ్ఞఃకిమర్థం శమవర్జితః, పరలోకపదార్థం వా యశసేవా
న్యథా కిల. ౧౩. ధర్మస్యప్రథమః పాదస్సత్యమేతచ్ఛ్రుతేర్వచః, ద్వితీయస్తు తథా
శౌచం దయాపాదస్తృతీయకః. ౧౪. దానం పాదశ్చతుర్థశ్చ పురాణజ్ఞా వదన్తివై,
త్రైర్విహీనః కథం ధర్మస్తిష్ఠేదిహాసుసంమతః. ౧౫. ధర్మహీనం కృతం కర్మ కథంతత్ఫ

రూపేణ నోదితాః ప్రేరితాః. నహీశ్వరస్యాఽన్యత్ప్రేరకత్వంయుక్తం. ౬. తదేవాఽహ—అసారతా
మితి. న హి సంసారే అసారతాం జానతాం తదాగ్రహేణ అధర్మాచరణం సాంప్రతం. ౭. ఏతా
దృశానాం యదేతమాచరణం తదా ధర్మస్యావస్థానేకా ఆస్థా కా శ్రద్ధా న కాఽపీత్యర్థః. కించ
ప్రమాణభూతం వస్తు కిమస్తి వినిశ్చితం. న కిమపీత్యర్థః. ధర్మస్యాచరణే ఏతే ధర్మాత్మానః ప్రమాణ
మితిస్థితం. యదాత్వేత ఏవాధర్మాచరణవన్తస్తదా ప్రమాణం కిమవశిష్టం న కిమపీత్యర్థః. ధర్మస్యా
చరణే ఏతాదృశం కథానకం శ్రుత్వా చలచిత్తోఽస్మీత్యాహ—చలచిత్తోఽస్మీతి. కించాఽగమోఽప్య
చ్ఛిన్నః. ఏతాదృశాచరణవతామాప్తత్వాభావాదప్రాప్తవాక్యమాగమ ఇత్యస్యావిషయాభావాదిత్యా
హ. ఆప్తవాక్యమితి. ఆప్తః కః న కోఽప్యస్తీత్యర్థః. యో యో హి పరదేహవానుత్కృష్టదేహవాన్
దేహతాదాత్మ్యవానిత్యర్థః. స నరోఽపి పురుషో విషయాసక్తో రాగీ సర్వథా భవతి. తతో నాప్తో
ఽస్తీత్యర్థః. ౯. తదేవాఽహ. రాగో ద్వేష ఇతి. యతః సర్వస్య పురుషస్యార్థనాశాద్ద్వేషో భవే
దేవాసంశయం. ద్వేషాచ్చ స్వార్థసిద్ధయేఽసత్యవచనం వక్తవ్యమేవేతి నియమస్తతో నాప్తోఽస్తీత్యర్థః.
ఆప్తోహి హితకారీ యథార్థవక్తా. యదా తు సర్వే హితకారిణః స్వహితార్థమనర్థమప్యాచరంతి
తదాఽప్తః క్వ తిష్ఠతీత్యర్థః. ౧౦. ఆప్తాసంభవమేవాహ—జరాసంధేతి. ౧౧.అత్యన్తసాత్వికవిష్ణోరపి
స్వహితార్థచ్ఛలకర్తృత్వాదాప్తత్వాభావో యథా తథా అర్జునోఽపి యజ్ఞరూపే వినిర్మితే ఉత్పా
దితే కార్యే ఛలకారీ భవతి తస్మాదాప్తో నాస్తీత్యర్థః. ౧౨. కథమర్జునస్యఛలకారిత్వం తదాహ—
కీదృశోఽయమితి. యత్ర శిశుపాలవధాదిరూపో అనర్థో జాతః స యజ్ఞః కీదృశః సాత్వికో వా
రాజసో వా కృతః. స చ శమవర్జితః కిమర్థం కృతః. న హి కిమత్ర ఫలం నాస్తీతి స చ పరలోకార్థే
వా యశసే వాఽన్యథా అన్యఫలార్థం వా కృతః స్యాదిత్యర్థః. ౧౩. తదపి ఫలం న సంభవతీత్యాహ
ధర్మస్య ప్రథమః పాద ఇతి. ౧౪. త్రైః పాదైః. ౧౫. ధర్మహీనమితి. తథాచ పాండవైః సత్య

లదమ్భవేత్, ధర్మే స్థిరా మతిః క్వాపి న కస్యాపి ప్రతీయతే.౧౬. ఫలార్థఞ్చ యదా
విష్ణుర్వామనోఽభూజ్జగత్ప్రభుః, యేన వామనరూపేణ వఞ్చితోఽసౌ బలిర్నృపః.
౧౭. విహర్తా శతయజ్ఞస్య వేదాజ్ఞాపరిపాలకః, ధర్మిష్ఠో దానశీలశ్చ సత్యవాదీ జితే
న్ద్రియః. ౧౮. స్థానాత్ప్రభ్రంశితో కస్మాద్విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా, జితం కేన తయోః
కృష్ణ బలినా వామనేన వా. ౧౯. ఛలకర్మవిదా చాయం సన్దేహోఽత్ర మహాన్మమ,
వఞ్చయిత్వా వఞ్చితేన సత్యం వద ద్విజోత్తమ.౨౦.పురాణకర్తా త్వమసి ధర్మజ్ఞశ్చ
మహామతిః, వ్యాస ఉవాచ—జితం వై బలినా రాజన్దత్తా యేన చ మేదినీ.౨౧.త్రివి
క్రమోఽపి నామ్నా యః ప్రథితో వామనోఽభవత్, ఛలనార్థమిదం రాజన్వామన
త్వం నరాధిప.౨౨.సమ్ప్రాప్తం హరిణా భూయో ద్వారపాలత్వమేవ చ, సత్యాద
న్యతరన్నాస్తి మూలం ధర్మస్య పార్థివ. దుస్సాధ్యం దేహినాం రాజన్సత్యం సర్వా
త్మనా కిల, మాయా బలవతీ భూప త్రిగుణా బహురూపిణీ. ౨౪. యయేదం నిర్మి
తం విశ్వం గుణైశ్శబలితం త్రిభిః, తస్మాచ్ఛలవతా సత్యం కుతోఽవిద్ధం భవేన్నృప.
౨౫. మిశ్రేణ జగతశ్చైవ స్థితిరేషా సనాతనీ, వైఖానసాశ్చ మునయో నిస్సఙ్గా
నిష్ప్రతిగ్రహాః. ౨౬. సత్యయుక్తా భవన్త్యత్ర వీతరాగా గతస్పృహః, దృష్టాన్తదర్శ
నార్థాయ నిర్మితాస్తే చ తాదృశాః. ౨౭.అన్యత్సర్వం కబలితం గుణైరేభిస్త్రిభిర్నృ

దయాదివివర్జితైః కృతం యజ్ఞరూపం కర్మ కథం తత్ఫలదం భవేన్న కథమపీత్యర్థః. తస్మాల్లోకేఽపి
దాంభికో యజ్ఞస్తత్తత్కర్తారః కథమాప్తా భవేయురిత్యర్థః. ౧౬. కించ ఫలార్థం చేతి. యథా
విష్ణురపి ఛలార్థం వామనోఽభూత్తదాఽప్తః కోఽవశిష్ట ఇతి భావః. కిం వామనేన కృతమితి చేత్త
త్రాఽహ—యేనేతి. ౧౭. ౧౮. సంత్వేతే ఛలినః తత్ర మమ జాతా మాశంకాం ప్రశమం నద
పశ్చాన్మయా పృష్టస్యార్థస్యోత్తరం వదేత్యభిప్రాయేణాహ—జితం కేనేతి. హే కృష్ణవ్యాస! తయో
ర్మధ్యే బలినా వా జితం వామనేన వా జితం వాఽనయోర్మధ్యే క ఉత్కృష్ట ఇత్యర్థః. ౧౯. ౨౦.
బలిరేవ స్వసత్యాన్న చలిత ఇతి స ఏవ విష్ణోరధిక ఇతి ప్రతిభాతి. తథా చేశ్వరస్యాప్తత్వభంగశ్ఛల
కర్తృత్వాచ్చేతి గూఢోఽభిసంధిర్నృపస్యేతి రాజవాక్యం శ్రుత్వా రాజాభిప్రేతమేవ వ్యాస ఆహ.
జితం వై బలినేతి. భూమిం దాస్యామీతి ప్రతిజ్ఞాతస్య సత్యస్య పరిపాలనాత్. తదేవాహ. దత్తేతి.
౨౧. ౨౨. సత్యం స్తౌతి—సత్యాదన్యతరదితి. ౨౩. ౨౪. తస్మాదితి. తయా మాయయా ఛలవతా
పురుషేణ సత్యం కుతోఽవిద్ధమాశ్రితం భవేన్న కుతోఽపీత్యర్థః. అవిద్ధమితి చ్ఛేదః. ౨౫. మిశ్రేణేతి.
ప్రాయోఽయం జనో మిశ్రేణ రజోగుణేన జనితో నిర్మితః. తథా చైతాదృశస్య రజోగుణయుక్తస్య సత్యం
దుర్లభమేవ భవతి. యద్యపి రాజన్మాయయా కలుషితః సర్వజనో భవతి తథాఽపి తయైవ మాయయా
చ్ఛలరహితా అపి ప్రాణినః సత్యపరిపాలకా వైఖానసాద్యా మునయో దృష్టాంతప్రదర్శనాయ కల్పితా
స్తథా చ తాదృశమాయావిశిష్టపరమేశ్వరస్య భగవతీపదవాచ్యస్యాప్తత్వం భవిష్యతి తస్యా వాచో
వేదరూపాయా ఆప్తవాక్యత్వం తస్య ప్రామాణ్యం చ భవిష్యతీతి న కాఽపి చింతాఽస్తీతి తాత్ప
ర్యేణాహ—వైఖానసాశ్చ మునయ ఇతి. ౨౬. ౨౭. అన్యదితి. తాదృశఋషిభ్యోఽన్యజ్జీవజాత

ష, నైకం వాక్యం పురాణేషు వేదేషు నృపసత్తమ. ౨౮. ధర్మశాస్త్రేషు చాఙ్గేషు సగుణైరచితేష్విహ, సగుణస్సగుణం కుర్యాన్నిర్గుణో నకరోతి వై. ౨౯. గుణాస్తేమిశ్రితాస్సర్వే నపృథగ్భావసఙ్గతాః, నిర్వ్యళీకే స్థిరే ధర్మే మతిః కస్యాపి నస్థిరా. ౩౦. భవోద్భవే మహారాజ మాయయామోహితస్య వై, ఇన్ద్రియాణి ప్రమాథీని తదా సక్తం మనస్తథా. ౩౧. కరోతి వివిధాన్భావాన్గుణైస్తైః ప్రేరితో భృశమ్, బ్రహ్మాదిస్తమ్బపర్యన్తాః ప్రాణినః స్థిరజఙ్గమాః. ౩౨. సర్వే మాయావశా రాజన్నానుక్రీడతి తైరిహ, సర్వాన్నైవ మోహయత్యేషా వికుర్వత్యనిశం జగత్. ౩౩. అసత్యోజాయతే రాజన్కార్యవాన్ప్రథమం నరః, ఇన్ద్రియార్థాన్ చిన్తయానో నప్రాప్నోతి యదా నరః. ౩౪. తదర్థం చ్ఛలమావర్తే ఛలాత్పాపే ప్రవర్తతే, కామః క్రోధశ్చలోభశ్చ వైరిణో బలవత్తరాః. ౩౫. కృతాకృతం న జానన్తి ప్రాణినస్తద్వశంగతాః, విభవే సత్యహంకారః ప్రబలః ప్రభవత్యపి. ౩౬. అహంకారాద్భవేన్మోహో మోహాన్మరణమేవచ,సంకల్పా బహవస్తత్ర వికల్పాః ప్రభవన్తి చ. ౩౭. ఈర్ష్యాసూయా తథా ద్వేషః ప్రాదుర్భవతి చేతసి,ఆశా తృష్ణా తథా దైన్యం దమ్భో ధర్మమతిస్తథా. ౩౮. ప్రాణినాం ప్రభవన్త్యేతే భావా మోహసముద్భవాః, యజ్ఞదానాని తీర్థాని వ్రతాని నియమాస్తథా. ౩౯. అహంకారాభిభూతస్తు కరోతి పురుషోఽన్వహమ్, అహం భావ కృతం సర్వం ప్రభవేదైవ న శౌచవత్. ౪౦. రాగలోభాత్కృతం కర్మ సర్వాఙ్గం శుద్ధివర్జితమ్, ప్రథమం ద్రవ్యశుద్ధిశ్చ ద్రష్టవ్యా విబుధైః కిల. ౪౧. అద్రోహేణార్జితం ద్రవ్యం ప్రశస్తం ధర్మకర్మణి, ద్రోహార్జితేన ద్రవ్యేణ

మిత్యర్థః. నైకం వాక్యమితి. యతః సర్వస్య జీవజాతస్య గుణమిశ్రితత్వం. తత ఏవ తేషాం మతేనార్థస్య భిన్నత్వాత్తదనుభవానువాదినాం పురాణానాం స్మృతీనాం వేదేష్వపి తదనుభవానువాదస్య అర్థవాదభాగే సత్వాద్వేదవాక్యానాం చ నైకం వాక్యం కింతు భిన్నం భిన్నమేవ ప్రతిభాతీత్యర్థః. ౨౮. తదేవాహ—సగుణ ఇతి. ౨౯. ౩౨. సానుక్రీడతీతి. సమాయాస్తైః సహానుక్రీడతీత్యర్థః. కార్యకారణభావమాహ. అసత్య ఇతి. కార్యవాన్కార్యేచ్ఛావాన్పురుషః ప్రథమమసత్యో భవత్యసత్యేనాపి కార్యం సంపాదయిష్యామీత్యసత్యాభిసంధిమాన్భవతీత్యర్థః. ౩౪—౩౫. విభవే సతీతి. ఏతాదృశాసత్యాదిస్వీకారేణాపి కార్యసిద్ధౌ సత్యామహంకారో భవతి తతో మోహో మోహాన్మరణం నాశో భవతీత్యర్థః.అన్యాన్యపి మోహకార్యాణ్యాహ—సంకల్పా ఇతి. ౩౬—౩౮.యేఽపి యజ్ఞాదికర్తారస్తేఽపి మాయాజన్యాహంకారేణ యుక్తాః కుర్వంతీతి తేమాయావశగా ఏవేత్యాహ—యజ్ఞదానానీతి. ౩౯. స చాహంకారో మహాదుష్ట ఇతి వైరాగ్యార్థమాహ.—అహంభావకృతమితి. శౌచవచ్ఛుద్ధిమన్నేత్యర్థః. ౪౦. రాగలోభాదితి. సర్వాంగమపి కర్మ రాగలోభాత్కృతం శుద్ధివర్జితం భవతి తతోఽహంకారవద్రాగలోభావపి త్యాజ్యావితి భావః. అతోఽహంకారం రాగలోభౌ విహాయప్రథమం ద్రవ్యశుద్ధిర్ద్రష్టవ్యేత్యాహ—ప్రథమమితి. ౪౧—౪౨.మనశ్శుద్ధిఫలమాహ.మనోఽతి

యత్కరోతి శుభం నరః. ౪౨. విపరీతం భవేత్తత్తు ఫలకాలే నృపోత్తమ, మనో౽త్ర నిర్మలం యస్య స సమ్యక్ఫలభాగ్భవేత్. ౪౩. తస్మిన్వికారయుక్తే తు యథార్థం ఫలం లభేత్, కర్తారః కర్మణాం సర్వే ఆచార్యా ఋత్విజాదయః. ౪౪. స్యుస్తే విశుద్ధమనసస్తదా పూర్ణం భవేత్ఫలమ్, దేశకాలక్రియాద్రవ్యకర్తౄణాం శుద్ధతా యదా. ౪౫. మన్త్రాణాం చ తదా పూర్ణం కర్మణాం ఫలమశ్నుతే, శత్రూణాం నాశనం చైవ స్వవృద్ధిం పరమాం తథా. ౪౬. కరోతి సుకృతం తద్వై విపరీతం భవేత్కిల, స్వార్థాసక్తః పుమాన్నిత్యం న జానాతి శుభాశుభమ్. ౪౭. దైవాధీనస్సదా కుర్యాత్పాపమేవ న సత్కృతమ్, ప్రాజాపత్యాస్సురాస్సర్వే హ్యసురాశ్చ తదుద్భవాః. ౪౮. సర్వే తే స్వార్థనిరతాః పరస్పరవిరోధినః, సత్త్వోద్భవాస్సురాస్సర్వే౽ప్యుక్తా వేదేషు మానుషాః. ౪౯. రజోద్భవాస్తామసాస్తు తిర్యఞ్చః పరికీర్తితాః, సత్త్వోద్భవానాం తైర్వైరం పరస్పరమనారతమ్. ౫౦. తిరశ్చామత్ర కిం చిత్రం జాతివైరసముద్భవే, సదా ద్రోహపరా దేవాస్తపోవిఘ్నకరాస్తథా. ౫౧. అసన్తుష్టా ద్వేషపరాః పరస్పరవిరోధినః అహఙ్కారసముద్భూతస్సంసారో౽యం యతో నృప. ౫౨. రాగద్వేషవిహీనస్తు కథం జాయతే నృప.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే చతుర్థో౽ధ్యాయః.

ఇన్ద్రకృతనరనారాయణతపోవిఘ్నః.

వ్యాస ఉవాచ—అథ కిం బహునోక్తేన సంసారే౽స్మిన్నృపోత్తమ, ధర్మాత్మా ద్రోహబుద్ధిస్తు కశ్చిద్భవతి కర్హిచిత్. ౧ రాగద్వేషావృతం విశ్వం సర్వం స్థావరజ

నిర్మలమితి. ౪౩. కర్మశుద్ధిమాహ. కర్తార ఇతి. ౪౪—౪౫. తచ్చ కర్మ పరనాశాయ న కర్తవ్యమిత్యాహ—శత్రూణామితి. ౪౬. స్వార్థమపి న కర్మ కుర్యాత్కింత్వీశ్వరారాధనబుద్ధ్యైవేత్యాహ. స్వార్థసక్త ఇతి. స్వార్థకరణే దోషముద్భావయతి న జానాతీతి. ౪౭. దైవాధీనః ప్రారబ్ధాధీనః సత్కృతం పుణ్యం. ౪౮. పరస్పరేతి. యతః స్వార్థపరాస్తత ఇత్యర్థః. మానుషా రజోద్భవా ఇత్యన్వయః. ౪౯—౫౨. తస్మాద్దేవాదిభిర్మ పూర్వజాదిభిశ్చ కథం పాపం కృతమితి శంకావసర ఏవ నాస్తి. మాయాన్తఃపాతిత్వాత్సర్వస్య జీవజాతస్య మాయాప్రేరణయైవాచరణాదతః సంసారనాశాయ మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యేవ భగవత్యారాధ్యేతి భావః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కన్ధే చతుర్థో౽ధ్యాయః.

ఏకాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైశ్చ నిఖిలం జగత్, మాయయా౽౽వృతమిత్యుక్త్వా నారాయణకథోచ్యతే. పూర్వాధ్యాయాన్తే రాగద్వేషవిహీనస్తు స కథం జాయతే నృపేత్యుక్తం. తదేవవిశ

ర్గమమ్, ఆద్యే యుగేఽపి రాజేన్ద్ర కిమద్య కలిదూషితే. ౨. దేవాస్సేర్ష్యాశ్చ సద్రోహాశ్ఛలకర్తరతాస్సదా, మానుషాణాం తిరశ్చాఞ్చైకా వార్తా నృప గణ్యతే. ౩. ద్రోహపరే ద్రోహపరో భవేదితి సమానతా, అద్రోహిణి తథా శాస్త్రే విద్వేషః ఖలతా స్మృతా. ౪. యః కశ్చిత్తాపసశ్శాన్తో జపధ్యానపరాయణః, భవేత్తస్య జపే విఘ్నకర్తా వై మఘవా పరమ్. ౫. సతాం సత్యయుగం సాక్షాత్సర్వదైవాఽసతాం కలిః మధ్యమో మధ్యమానాం తు క్రియాయోగౌ యుగే స్మృతౌ. ౬. కశ్చిత్కదాచిద్భవతి సత్యధర్మానువర్తకః, అన్యథాఽన్యయుగానాం వై సర్వే ధర్మపరాయణాః. ౭. వాసనాకారణం రాజన్సర్వత్ర ధర్మసంస్థితౌ, తస్యాం వై మలినాయాం తు ధర్మోఽపి మలినో భవేత్. ౮. మలినా వాసనా సత్యం వినాశయతి సర్వథా, బ్రహ్మణో హృదయాజ్జాతః పుత్రో ధర్మ ఇతి స్మృతః. ౯. బ్రాహ్మణస్సత్యసమ్పన్నో వేదధర్మరతస్సదా, దక్షస్య దుహితారోఽపి వృతా దశ మహాత్మనా. ౧౦. వివాహవిధినా సమ్యఙ్మునినా గృహధర్మిణా, తాస్వజీజనయత్పుత్రాన్ ధర్మస్సత్యవతాం పరః. ౧౧. హరిం కృష్ణం నరఞ్చైవ తథా నారాయణం నృప, యోగాభ్యాసరతో నిత్యం హరిః కృష్ణో బభూవహ. ౧౨.

దయతి. అథ కిమితి. కశ్చిదితి. శుద్ధసత్వ ఇత్యర్థః. ౧—౩. దేవాః సేర్ష్యా ఇత్యుక్తం తత్రోదాహరణమాహ. ద్రోహపరే జనే ద్రోహపరో భవేదితి సమానతా సామ్యతా సర్వత్ర వర్తతే. అద్రోహిణే శాస్త్రే తు విద్వేషో యః సా ఖలతా దుష్టతా సా క్వచిద్దేవాస్తి న సర్వత్రేత్యర్థః. ౪. ఇంద్రో దేవరాజోఽపి సంస్థాం ఖలతాం స్వీకృతవాంస్తతః పరం కిమవశిష్టమిత్యాహ—యః కశ్చిదితి. తాపసో ద్రోహాభావవాంస్తస్య జపవిఘ్నకర్తృతా ఖలతేంద్రస్య. ౫. నన్వేవం చేత్కథం ధర్మస్థితిః స్యాదితి చేత్తత్రాహ—సతామితి. సర్వయుగేషు త్రివిధా నరాస్సంతి సాధవోఽసాధవో మధ్యమాశ్చ తత్ర సతాం సర్వం యుగం సత్యయుగమేవ. అసతాం సర్వం యుగం కలిరేవ. యస్మిన్యుగే క్రియా యోగౌ వ్యవస్థితౌ స మధ్యమః కాలో ద్వాపరత్రేతాత్మకో మధ్యమానాం భవతి. తథాచ యే సాధవో మధ్యమాశ్చ తదాశ్రయేణ ధర్మః స్థాస్యతీతి భావః. ౬. నను తర్హి సాధవో నైవ సంతీతి కథం పూర్వముక్తమితి చేద్బహవో న సంతీత్యభిప్రాయేణేత్యాహ—కశ్చిత్కదాచిదితి. అన్యథా బహవస్త్వన్యయుగానాం యే ధర్మాస్తత్పరాయణాః సర్వే భవంతీత్యర్థః. ౭. నను కిమితి బహవస్తథా భవంతి సర్వేఽపి సత్యభాజః సాధవః కుతో న భవంతీతి చేత్తత్రాహ—వాసనేతి. శుద్ధవాసనానాం పుణ్యసాధ్యత్వాదల్పత్వం. మలినవాసనానాం స్వభావత్వాద్బహుత్వం. తథాచ వాసనా బహుత్వాత్తాదృశానామపి బహుత్వమిత్యర్థః. ౮. యద్యపి బహుత్వం తేషాం తథాఽపి మలినా వాసనా వినాశాయైవ భవంతీతి నిశ్చిత్య తాసామాచరణం కదాపి న కుర్యాదితి భావః. ఇత్థమేతత్పర్యన్తం కిమర్థం శాపో జాతో దేవకీవసుదేవయోః కథం కృష్ణేంద్రప్రభృతయో దేవాశ్ఛలేనాధర్మాచరణవంతః. పాండవాదయశ్చ కథమధర్మశీలా ఇత్యస్యోత్తరం వక్తుమధునా నరనారాయణయోర్దుష్కరం తపః కుర్వతోః కథం దేహాన్తరప్రాప్తిర్మనుష్యదేహేనేతి ప్రశ్నస్యోత్తరమాహ. బ్రహ్మణో హృదయాదితి. ౯—౧౨. ప్రాలేయాద్రిం హిమాలయం. ౧౩. [illegible] యతీసంజ్ఞకమిత్యర్థః.

నరనారాయణౌ చైవ చేరతుస్తప ఉత్తమమ్, ప్రాలేయాద్రిం సమాగత్య తీర్థే బదరి
కాశ్రమే. ౧౩. తపస్విషు ధురీణౌ తౌ పురాణౌ మునిసత్తమౌ, గృణన్తౌ తత్పరం బ్రహ్మ
గఙ్గాయా విపులే తటే. ౧౪. హరేరంశౌ స్థితౌ తత్ర నరనారాయణావృషీ, పూర్ణం
వర్షసహస్రం తు చక్రాతే తప ఉత్తమమ్. ౧౫. తాపితం చ జగత్సర్వం తపసా సచరా
చరమ్, నరనారాయణాభ్యాం చ శక్రః క్షోభం తదా యయౌ. ౧౬. చిన్తావిష్టః
సహస్రాక్షో మనసా సమకల్పయత్, కిం కర్తవ్యం ధర్మపుత్రౌ తాపసౌ ధ్యానసం
యుతౌ. ౧౭. సిద్ధార్థౌ సుభృశం శ్రేష్ఠమాసనం మే గృహీష్యతః, విఘ్నః కథం
ప్రకర్తవ్యస్తపో యేన భవేన్నహి. ౧౮. ఉత్పాద్య కామం క్రోధఞ్చ లోభం వాఽప్యతి
దారుణమ్, ఇత్యుద్దిశ్య సహస్రాక్షస్సమారుహ్య గజోత్తమమ్. ౧౯. విఘ్నకామస్తు
తరసా జగామ గన్ధమాదనమ్, గత్వా తత్రాశ్రమే పుణ్యే తావపశ్యచ్ఛతక్రతుః. ౨౦.
తపసా దీప్తదేహౌ తు భాస్కరావివ చోదితౌ, బ్రహ్మావిష్ణూ కిమేతౌ వై ప్రకటౌ వా
విభావసూ. ౨౧. ధర్మపుత్రావృషీ వేతౌ తపసా కిం కరిష్యతః, ఇతి సఞ్చిన్త్య తౌ దృష్ట్వా
తదోవాచ శచీపతిః. ౨౨. కిం వాం కార్యం మహాభాగౌ బ్రూతం ధర్మసుతౌ కిల,
దదామి వాం వరం శ్రేష్ఠం దాతుం యాతోఽస్మ్యహం ఋషీ. ౨౩. అదేయమపి
దాస్యామి తుష్టోఽస్మి తపసా కిల. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం పునః పునశ్శక్రస్తావువాచ
పురః స్థితః. ౨౪. నోచతుస్తావృషీ ధ్యానసంస్థితౌ దృఢచేతసౌ, తతో వై మోహినీం
మాయాం చకార భయదాం వృషః. ౨౫. వృకాన్సింహాంశ్చ వ్యాఘ్రాంశ్చ సము
త్పాద్యాబిభీషయత్, వర్షం వాతం తథా వహ్నిం సముత్పాద్య పునః పునః. ౨౬.
భీషయామాస తౌ శక్రో మాయాం కృత్వా విమోహినీమ్, భయతోఽపి వశం
నీతౌ తౌ ధర్మసుతౌ మునీ. ౨౭. నరనారాయణౌ దృష్ట్వా శక్రస్స్వభువనం గతః,
వరదానే ప్రలుబ్ధౌ న న భీతౌ వహ్నివాయుతః. ౨౮. వ్యాఘ్రసింహాదిభిః క్రాన్తౌ చలి
తౌ నాశ్రమాత్స్వకాత్, నతయోర్ధ్యానభఙ్గం వై కర్తుం కోఽపి క్షమోఽభవత్. ౨౯.
ఇన్ద్రోఽపి సదనం గత్వా చిన్తయామాస దుఃఖితః, చలితౌ భయలోభాభ్యాం నేమౌ
మునివరోత్తమౌ. ౩౦. చిన్తయన్తౌ మహావిద్యామాదిశక్తిం సనాతనీమ్, ఈశ్వరీం

౧౪—౧౬. కుతశ్చిన్తా? కించ కల్పితవాం? స్తదుభయమప్యాహ—కిం కర్తవ్యమితి. ౧౭. ఆసనం
మమేతి శేషః. విఘ్న ఇతి. కామం క్రోధం వోత్పాద్య యేన విఘ్నేన తపో న భవేత్స తాదృశో
విఘ్నః కథం కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౧౮—౨౨. దాతుం యాతోఽస్మ్యహ మృషీ. హేఋషీ తం
వరం దాతుం యాతః ప్రాప్తోఽస్మీత్యర్థః. ౨౩. ౨౪. వృష ఇంద్రః. ౨౫—౨౮. నాశ్రమాత్స్వ
కాదాశ్రమనిమిత్తతపసో న చలితావిత్యర్థః. ౨౯. ౩౦. కుతో న చలితౌ తత్ర నిమిత్తమాహ
చిన్తయన్తావితి. మహావిద్యాం శ్రీభువనేశ్వరీం పరాం ప్రకృతిం సామ్యావస్థమాయోపాధిక బ్రహ్మ

సర్వలోకానాం పరాం ప్రకృతిమద్భుతామ్. ౩౧. ధ్యాయతాం కః క్షమో లోకే బహుమాయావిదప్యుత, యన్మూలాః సకలా మాయాః దేవాసురకృతాః కిల. ౩౨. తే కథం బాధితుం శక్తా ధ్యాయన్తి గతకల్మషాః, వాగ్బీజం కామబీజఞ్చ మాయాబీజం తథైవ చ. ౩౩. చిత్తే యస్య భవేత్తస్తు బాధితుం కోఽపి న క్షమః, మాయయా మోహితశ్శక్రో భూయస్తస్య ప్రతిక్రియామ్. ౩౪. కర్తుం కామవసన్తౌ తు సమాహూయాబ్రవీద్వచః, మనోభవ వసన్తేన రత్యా యుక్తో వ్రజాధునా. ౩౫. అప్సరోభిస్సమాయుక్తస్త్వరసా గన్ధమాదనం, నరనారాయణౌ తత్ర పురాణావృషిసత్తమౌ. ౩౬. కురుతస్తప ఏకాన్తే స్థితౌ బదరికాశ్రమే, గత్వా తత్ర సమీపే తు తయోర్మన్మథ మార్గణైః. ౩౭. చిత్తం కామాతురం కార్యం కురు కార్యం మమాధునా, మోహయిత్వోచ్చాటయిత్వా విశిఖైస్తాడయాశు చ. ౩౮. వశీకురు మహాభాగ మునీ ధర్మసుతావపి, కోఽస్త్యస్మిన్సర్వసంసారే దేవో దైత్యోఽథ మానవః. ౩౯. యస్తే బాణవశం ప్రాప్తో న యాతి భృశతాడితః, బ్రహ్మాఽహం గిరిజానాథశ్చన్ద్రో వహ్నిర్విమోహితః. ౪౦. గణనా కాఽనయోః కామ త్వద్బాణానాం పరాక్రమే, వారాఙ్గనాగణోఽయం తే సహాయార్థం మయేరితః. ౪౧. ఆగమిష్యతి తత్రైవ రమ్భాదీనాం మనోరమః, ఏకాతిలోత్తమా రమ్భా కార్యం సాధయితుం క్షమా. ౪౨. త్వమేవైకః క్షమః కామం మిలితైః కస్తు సంశయః, కురు కార్యం మహాభాగ దదామి తవ వాఞ్ఛితమ్. ౪౩. ప్రలోభితౌ మయాత్యర్థం వరదానైస్తపస్వినౌ, స్థానాన్న చలితౌ శాన్తౌ వృథాఽయం మే గతశ్శ్రమః. ౪౪. తథా వై మాయయా కృత్వా భీషితౌ తాపసౌ భృశమ్,

---

రూపిణీం, విద్ధి మే ప్రకృతిం పరాం. "జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగది"తి గీతోక్తామ్. ౩౧. బహుమాయావిత్సోఽపీత్యర్థః. ధ్యాయతాం మనో వశయితుమితి శేషః. యన్మూలా ఇతి. యత్పరాశక్తిమూలాః సకలా దేవాసురకృతమాయా భవన్తీతి తాం పరాం శక్తిమితి పూర్వేణాన్వయః. ౩౨. తే కథం బాధితుమితి. అన్యేన బాధితుమిత్యర్థః. యే గతకల్మషా ధ్యాయన్తి తే ఇత్యన్వయః. తృతీయస్కన్ధోక్తం భువనేశ్వరీమన్త్రమాహ. వాగ్బీజమితి. ౩౩. బాధితుం కోఽపి న క్షమ ఇతి తదుక్తం ముణ్డమాలాయాం.—"పార్వతీచరణద్వన్ద్వభజనాత్కిఙ్కరో భవేత్. స్వర్గభోగశ్చ మోక్షశ్చ శాక్తానాం న భవేత్కిము. శాక్తానాం చైవ నిన్దాం యే కుర్వన్తి హి నరాధమాః, తేషాం లోహితపానం వై కుర్వన్తి భైరవీగణాః. భైరవాశ్చైవ భైరవ్యః సదా హింసన్తి పామరాన్, శాక్తాన్హింసన్తి నిన్దన్తి గర్జన్తి బహుజల్పకాః. ఛినత్తి తేషాం దేవేశో శిరాంసి హరవల్లభే"తి. ప్రతిక్రియాం పరిహారం. ౩౪—౩౬. హే మన్మథ మార్గణైః. ౩౭—౩౯. న యాతీతి. మోహమితి శేషః. ౪౦. వారాఙ్గనేతి పృథక్. వారాఙ్గనానామిత్యర్థః. ఛాన్దసః పూర్వసవర్ణః. ౪౧. ౪౨. తవ వాఞ్ఛితం తుభ్యం దదామీత్యర్థః. ౪౩. తౌ న సామాన్యావిత్యాహ. ప్రలోభితావితి. ౪౪,

తథాపి నోత్థితౌ స్థానాద్దేహరక్షాపరౌ న తౌ. ౪౫. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా శక్రమ్ప్రాహ మనోభవః, వాసవాద్య కరిష్యామి కార్యన్తే మనసేప్సితమ్. ౪౬. యది విష్ణుం మహేశం వా బ్రహ్మాణం వా దివాకరమ్, ధ్యాయన్తౌ తౌ తదాఽస్మాకం భవితారౌ వశౌ మునీ. ౪౭. దేవీభక్తం వశీకర్తుం నాహం శక్తః కథఞ్చన, కామరాజం మహాబీజం చిన్తయన్తం మనస్యలమ్. ౪౮. తాన్దేవీం చేన్మహాశక్తిం సంశ్రితౌ భక్తిభావతః, న తదా మమ బాణానాం గోచరౌ తాపసౌ కిల. ౪౯. ఇన్ద్రఉవాచ గచ్ఛ త్వం చ మహాభాగ సర్వైస్తత్ర సముద్యతైః, కార్యం మమాతిదుస్సాధ్యం కర్తా హితమనుత్తమమ్. ౫౦. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తేన సమాదిష్టా యయుస్సర్వే సముద్యతాః, యత్ర తౌ ధర్మపుత్రౌ ద్వౌ తేపాతే దుష్కరన్తపః. ౫౧.

ఇతి దేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే పఞ్చమోఽధ్యాయః.

నరనారాయణాశ్రమే వసన్తాదిప్రవేశనమ్.

వ్యాస ఉవాచ—ప్రథమం తత్ర సమ్ప్రాప్తో వసన్తః పర్వతోత్తమే, పుష్పితాః పాదపాస్సర్వే ద్విరేఫాలివిరాజితాః. ౧. ఆమ్రాశ్చ వకులా రమ్యాస్తిలకాః కింశుకాశ్శుభాః, సాలాస్తాలాస్తమాలాశ్చ మధూకాః పుష్పితా బభుః. ౨. బభూవుః కోకిలాలాపా వృక్షాగ్రేషు మనోహరాః, వల్ల్యోఽపి పుష్పితాస్సర్వా ఆలిలిఙ్గుర్నగోత్తమాన్. ౩. ప్రాణినస్స్వాసు భార్యాసు ప్రేమయుక్తాస్స్మరాతురాః, బభూవుశ్చాతి మత్తాశ్చ క్రీడాసక్తాః పరస్పరమ్. ౪. వవుర్మదాః సుగన్ధాశ్చ సుస్పర్శా దక్షిణానిలాః, ఇన్ద్రియాణి ప్రమాథీని మునీనామపి చాభవన్. ౫. రతియుక్తస్తతః కామః పూరయన్పఞ్చమార్గణాన్, చకార త్వరితస్తత్ర వాసం బదరికాశ్రమే. ౬. రమ్భాతిలోత్తమాద్యాశ్చ గత్వా తత్ర వరాశ్రమే, గానఞ్చక్రుస్సుగీతజ్ఞాస్స్వరతానసమన్వితమ్. ౭. తచ్ఛ్రుత్వా మధురోద్గీతం కోకిలానాం చ కూజితమ్,

---

మాయయా కృత్వా భయమితి శేషః. ౪౫—౪౯. గచ్ఛ త్వం చేతి. తౌ పరాశక్తిదేవీభక్తౌ వర్తేతే తత్ర సందేహో నాస్తి తథాఽపి త్వం యత్నం తు కురు యదగ్రే భవిష్యతి తద్భవత్విత్యర్థః. సర్వైః సముద్యతైః సహేత్యర్థః. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కన్ధే పంచమోఽధ్యాయః.

అర్ధాధికైరష్టపంచాశద్భిః పద్యైర్నరాగ్రజః ఊర్వశీం ససృజే చేతి కథేయం సముదీర్యతే. పూర్వాధ్యాయాంతే వసన్తాగమనముపవర్ణితం తదనన్తరం జాతం వృత్తమాహ—ప్రథమం తత్రేతి. తేన వసన్తాగమనేన పుష్పితాః పాదపా వృక్షాః బభుః శోభితా ఇత్యర్థః. ద్విరేఫాలివిరాజితాః భ్రమరపంక్తివిరాజితాః. ౧. ౨. నగోత్తమాన్బృహద్వృక్షాన్. ౩. ౪. ప్రమాథీని బలవంతి అస్వాధీనానీత్యర్థః. ౫. పూరయన్పంచమార్గణాన్పంచబాణాన్పూర్ణాన్ వ్యాపకాన్కుర్వన్నిత్యర్థః. పంచబాణైః సర్వాంస్తాడయన్నితి భావః. ౬. ౭. భ్రమరాలిర్భ్రమరపంక్తిః. ౮—౧౧. ఇతి మనసి

భ్రమరాలివిరావశ్చ ప్రబుద్ధౌ తౌ మునీశ్వరౌ. ౮. ఋతురాజమకాలే తు దృష్ట్వా తౌ పుష్పితంవనమ్, జాతౌచింతాపరౌ తత్ర నరనారాయణావృషీ. ౯. కిమద్య శిశిరః ప్రాయః సంవృత్తః సమయం వినా, ప్రాణినోఽవిహ్వలాస్సర్వే లక్ష్యంతేతిస్మరాతురాః. ౧౦. కాలధర్మవిపర్యాసః కథమద్య దురాసదః, నరం నారాయణః ప్రాహ విస్మయోత్ఫుల్లలోచనః. ౧౧. నారాయణఉవాచ—పశ్య భ్రాతరిమే వృక్షాః పుష్పితాః ప్రతిభాన్తి వై, కోకిలాఽలాపసంఘుష్టా భ్రమరాళివిరాజితాః. ౧౨. శిశిరం భీమమాతఙ్గం దారయన్ నఖరైర్నఖైః, వసన్తకేసరీ ప్రాప్తః పలాశకుసుమైస్తనే. ౧౩. రక్తాశోకకరా తన్వీ దేవర్షే కింశుకాఙ్ఘ్రికా, నీలాఽశోకకచా శ్యామా వికాసికమలాననా. ౧౪. నీలేన్దీవరనేత్రా సా బిల్వవృక్షఫలస్తనీ, ప్రోత్ఫుల్లకున్దరదనా మఞ్జరీకర్ణశోభితా. ౧౫. బన్ధుజీవాధరా శుభ్రా సిన్ధువారనఖాద్భుతా, పుంస్కోకిలస్వరా పుణ్యా కదమ్బవసనా శుభా. ౧౬. బర్హిబృన్దకలాపా చ సారసస్వననూపురా, వాసన్తీ బద్ధరశనా మత్తహంసగతిస్తథా. ౧౭. పుత్రజీవాంశుకన్యస్తరోమరాజివిరాజితా, వసన్తలక్ష్మీస్సంప్రాప్తా బ్రహ్మన్ బదరికాశ్రమే. ౧౮. అకాలే కిమియం ప్రాప్తా విస్మయోఽయం మమాధునా, తపోవిఘ్నకరా నూనం దేవర్షే పరిచిన్తయ. ౧౯. శ్రూయతే సురనారీణాం గానం ధ్యానవినాశనమ్, అవయోస్తపిభఙ్గాయ కృతం మఘవతా. కిల. ౨౦. ఋతురాడన్యథా కాలే ప్రీతింసఞ్జనయేత్క—

ఋతుకాలవిపర్యాసం చింతయిత్వా నారాయణ ఉవాచ యత్తదాహ. పశ్యేతి. ౧౨. భీమమాతంగం శిశిరమేవ భయప్రదత్వేన భీమం భయంకరం మాతంగం గజం శిశిరఋతురూపం పలాశకుసుమాత్మకైః స్వస్య ఖరైః కఠినైర్నఖైర్దారయన్ప్రాప్తో వసంత కేసరీ వసంతరూపః సింహో వర్తత ఇత్యర్థః. ౧౩. న కేవలం స్వయమేవ ప్రాప్తః కిం తు లక్ష్మీనృసింహవత్తస్య యా శక్తిర్వసంతలక్ష్మీః సాఽపి ప్రాప్తేతి వదన్వసన్తలక్ష్మీం వర్ణయతి—రక్తాశోకేతి. రక్తో నవీనపల్లవయోగాద్యోఽశోకవృక్షః స ఏవ కరౌ యస్యాః సా. కింశుకః పుష్పితపలాశవృక్షః స ఏవాంఘ్రీ చరణౌ యస్యాః. నీలోయోఽశోకో హరితపల్లవయోగాత్స ఏవ కచాః కేశాః యస్యాః. ౧౪. బిల్వవృక్షఫలాన్యేవ స్తనౌ యస్యాః. మంజర్య ఏవ కర్ణౌ యస్యాః. ౧౫. సింధువారమేవ నఖాని యస్యాః. ౧౬. బర్హిబృందో మయూరబృందః స ఏవ కలాపో భూషణం యస్యాం. "సారసః పుష్కరాహ్వస్తు సారస" ఇతి కోశః. తస్య స్వన ఏవ నూపురే యస్యాః. వాసంతీ మాధవీలతా తద్రూపా బద్ధా రశనాకటిసూత్రం యయా సా. చలంతో యే మత్తా హంసాస్త ఏవ గతిర్యస్యాః. ౧౭. కదంబవృక్షాధో యే పుత్రజీవా వృక్షాస్తఏవ కదంబవృక్షరూపం యత్పూర్వోక్తమంశుకం వస్త్రం తస్మిన్ న్యస్తా క్షిప్తా ఆచ్ఛాదితా యా రోమరాజీ రోమపంక్తిస్తయా విరాజితా. కదంబవృక్షాణాం వస్త్రత్వకల్పనాత్తదధఃస్థితపుత్రజీవానాం రోమరాజిత్వకల్పనేతి బోధ్యం. ౧౮. ౧౯. తపిభంగాయ తపస్క్రియాతపశ్చర్యేత్యర్థః. తస్యాః భంగాయ. ౨౦. ఋతురాడితి. అన్యథా మదుక్తార్థాభావేఽకాలే సమయాభావేతి ఋతురాట్

ఖమ్, విఘ్నోఽయం విహితో భాతి భీతేనాసురశత్రుణా. ౨౧. వాతాస్సుగన్ధా శ్శీతాశ్చ సమాయాన్తి మనోహరాః, నాన్యత్కారణమస్తీహ శతక్రతుకృతిం వినా. ౨౨. ఇతి బ్రువతి విప్రాగ్ర్యే దేవే నారాయణే విభౌ, సర్వే దృష్టిపథం ప్రాప్తా మన్మథప్రముఖాస్తదా. ౨౩. దదర్శ భగవాన్సర్వాన్నరో నారాయణస్తథా, విస్మయావిష్టమనసౌ బభూవతు రుభావపి. ౨౪. మన్మథం మేనకాఞ్చైవ రమ్భాం చైవ తిలోత్తమామ్, పుష్పగన్ధాం సుకేశీం చ మహాశ్వేతాం మనోరమామ్ ౨౫. ప్రమద్వరాం ఘృతాచీం చ గీతజ్ఞాం చారుహాసినీమ్, చన్ద్రప్రభాఞ్చ సోమాఞ్చ కోకిలాలాపమణ్డితామ్. ౨౬. విద్యున్మాలామ్బుజాక్షీం చ తథా కాఞ్చనమాలినీమ్, ఏతాశ్చాన్యా వరారోహా దృష్టాస్తాభ్యాం తదాన్తికే. ౨౭. తాసాం ద్వ్యష్టసహస్రాణి పఞ్చాశదధికాని చ, వీక్ష్య తౌ విస్మితౌ జాతౌ కామసైన్యం సువిస్తరమ్. ౨౮. ప్రణమ్యాగ్రే స్థితాస్సర్వా దేవవారాఙ్గనాస్తదా, దివ్యాభరణభూషాఢ్యా దివ్యమాల్యోపశోభితాః. ౨౯. జగుశ్చైవ తాస్సర్వాః పృథివ్యామతిదుర్లభమ్, తత్తథావస్థితం దివ్యం మన్మథాదివివర్ధనమ్. ౩౦. శుశ్రావ భగవాన్విష్ణుర్నరో నారాయణస్తథా, శ్రుత్వా ప్రోవాచ తాన్తత్ర ప్రీత్యా నారాయణో మునిః. ౩౧. ఆస్యతాం సుఖమత్రైవ కరోమ్యాతిథ్యమద్భుతమ్, భవన్తోఽతిథిధర్మేణ ప్రాప్తాస్స్వర్గాత్సుమధ్యమాః. ౩౨. వ్యాస ఉవాచ—సాభిమానస్తు సఞ్జాతస్తదా నారాయణోమునిః, ఇన్ద్రేణ ప్రేషితా నూనం తథా విఘ్నచికీర్షయా. ౩౩. వరాక్యః కా ఇమాస్సర్వాస్సృజామ్యద్య నవాః కిల, ఏతాభ్యో దివ్యరూపాశ్చ దర్శయామి తపోబలమ్. ౩౪. ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా కరేణోరుం ప్రతాడ్య వై, తరసోత్పాదయామాస నారీం సర్వాఙ్గసున్దరీమ్. ౩౫. నారాయణోరుసమ్భూతా హ్యుర్వశీతి తతశ్శుభా, దదృశుస్తాః స్థితాస్తత్ర విస్మయం పరమం యయుః. ౩౬. తాసాఞ్చ పరిచర్యార్థం తావతీశ్చాతిసున్దరీః, ప్రాదుశ్చకార తరసా తదా మునిర

వసంతః కథం ప్రీతింజనయేత్ న కథమపీత్యర్థః. అసురశత్రుణేంద్రేణ.౨౧. ౨౨. విప్రాగ్ర్యే ద్విజశ్రేష్ఠే. ౨౩—౨౬. విద్యున్మాలా చ సా చాంబుజాక్షీ చేతి. క్వచిత్తు విద్యున్మాలాంబుజాక్ష్యౌ చేతి పాఠస్తదా స్త్రీద్వయమ్. ౨౭. ౨౮. దేవవారాంగనా అప్సరసః. ౨౯. యథా శాస్త్రేణోక్తం తథాఽవస్థితమిత్యర్థః. ౩౦—౩౩. అభిమానస్వరూపమాహ. వరాక్య ఇతి. ౩౪. ఇతి సంచింత్యేతి తరసా వేగేనోరుం కరేణ ప్రతాడ్య సర్వాంగసుందరీం నారీముత్పాదయామాస. ౩౫. నారాయణేతి. హి యతో నారాయణోరుసంభూతా తతస్తస్మాద్ధేతోరుర్వశీతి నామ్నాఽభవదిత్యర్థః. ఊరుమశ్నాత్యాశ్రయత్యుత్పత్తిస్థానత్వేనేత్యుర్వశీతి వ్యుత్పత్తేః. పృషోదరాదిత్వాద్ధ్రస్వత్వం. దదృశురితి. తా ఇంద్రేణ ప్రేషితాస్తాముర్వశీం దదృశుః దృష్ట్వా పరమం విస్మయంయయుః ప్రాపుః. ౩౬. తాసాం చేతి. ఇంద్రప్రేషితానాం స్త్రీణాం పరిచర్యార్థం తావతో పంచాశదధికషోడశసహస్ర

సమ్భ్రమః. ౩౭. గాయన్త్యశ్చ హసన్త్యశ్చ నానోపాయనపాణయః, ప్రణేముస్తావుభౌ సర్వాః స్థితాః కృత్వాఞ్జలిం పురః. ౩౮. తాం వీక్ష్య విభ్రమకరీం తపసో విభూతిం దేవాఙ్గనా హి మునుహుః ప్రవిమోహయన్త్యః, ఊచుశ్చ తౌ ప్రముదితాననపద్మశోభౌ రోమోద్గమోల్లసితచారునిజాఙ్గవల్ల్యౌ. ౩౯. కుర్యుః కథం స్తుతిమహో తపసో మహత్త్వం ధైర్యం తథైవ భవతామభివీక్ష్య బాలాః, అస్మత్కటాక్షవిషదిగ్ధశరేణ దగ్ధః కో వా న తత్ర భవతాం మనసో వ్యథా న. ౪౦. జ్ఞాతౌ యువాం నరహరేః పరమాంశభూతౌ దేవౌ మునీ శమదమాదినిధీ సదైవ, సేవానిమిత్తమిహ నో గమనం న కామం కార్యం హరేశ్శతమఖస్య విధాతుమేవ. ౪౧. భాగ్యేన కేన యువయోః కిల దర్శనం నః సమ్ప్రాపితం న విదితం ఖలు సఞ్చితం తత్, చిత్తం క్షమం నిజజనే విహితం యువాభ్యామస్మద్విధే కిల కృతాగసి తాపముక్తం. ౪౨. కుర్వన్తి నైవ విబుధాస్తపసో వ్యయం వై శాపేన తుచ్ఛఫలదేన మహానుభావాః, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్థం నిశమ్య వచనం సురకామినీనాం తావూచతుర్మునివరౌ వినయానతానామ్. ౪౩. ప్రీతౌ ప్రసన్నవదనౌ జితకామలోభౌ ధర్మాత్మజౌ నిజతపోరుచిశోభితాఙ్గౌ, నరనారాయణావూచతుః—బ్రువన్తు వాఞ్ఛితాన్కామాన్దదా

సంఖ్యాకాః అతిసున్దరీస్తాభ్యోఽప్యతిసున్దరీః. ప్రణేమురితి. తా నారాయణోత్పన్నాః స్త్రియోఽఞ్జలిం కృత్వా పురః స్థితాస్తౌ మునీ నరనారాయణౌ ప్రణేమురిత్యర్థః. ౩౮. తదనన్తరమిన్ద్రప్రేషితాః స్తుతిం చక్రురిత్యాహ—తాం వీక్ష్యేతి. అన్యాన్ప్రవిమోహయన్త్యోఽపి దేవానాం విభ్రమకరీం తపసో విభూతిం దృష్ట్వా తే నరనారాయణౌ ప్రత్యూచుః. కథం భూతౌ రోమోద్గమేన రోమాఞ్చోద్గమేన చార్వ్యౌ నిజాఙ్గవల్ల్యౌ నిజాఙ్గలతా యయోస్తౌ తౌ. ౩౯. కుర్యుః కథమితి. హే దేవౌ వయం బాలా మూఢా భవతాం తపసో మహత్త్వం తథైవ ధైర్యం మనసోఽప్యవిషయమభివీక్ష్య స్తుతిం కథం కుర్యుర్న కథమపీత్యర్థః. అస్మత్కటాక్ష ఏవ కజ్జలరూపవిషేణ దిగ్ధో యుక్తః శరస్తేన దగ్ధః కో వా పృథివ్యాం న భవతి అపి తు సర్వో భవత్యేవ. తత్ర తస్మిన్సత్యపి భవతాం మనసో వ్యథా వికారో నేతి పరమాశ్చర్యం భవతామితి భావః. ౪౦. అత ఏవ యువాం న సాధారణౌ కిం తు పరమేశ్వరస్యాంశభూతావేవేత్యస్మాభిర్జ్ఞాతావిత్యాహుః. జ్ఞాతావితి. నరహరేర్విష్ణోః. హే భగవన్తౌ కపటేనాగతానామప్యస్మాకం కో వా భాగ్యోదయో జాతో యేన భవద్దర్శనమస్మాభిర్లబ్ధం ఇత్యాహుః. సేవానిమిత్తమితి. నోఽస్మాకం గమనమాగమనమిహ భవత్సేవానిమిత్తం న కింతు కామం యథేచ్ఛం హరేరిన్ద్రస్య శతమఖస్య కార్యం భవత్తపోవిఘాతరూపం విధాతుం కర్తుమేవ. ౪౧. తాదృశదుష్టానామస్మాకం యువయోర్దర్శనం కేన భాగ్యేన సంపాదితం తత్సంచితం భాగ్యం ఖలు న విదితమస్మాభిః. కిం చాస్మద్విధేఽస్మత్సదృశే నిజజనే కృతాగసి కృతాపరాధే చిత్తం క్షమం శాపాదికర్తుం సమర్థమపి యువాభ్యాం తాపముక్తం సంతాపరహితం కృతం. అహోఽతిధన్యా భవతాం క్షమేతి భావః. ౪౨. ఇయం చ రీతిర్భవద్విధానాం మహానుభావానాం కేనాభిప్రాయేణేతి తమభిప్రాయమాహ—కుర్వన్తీతి. ౪౩. ౪౪. ఇయంబాలా రాజానమిన్ద్రం ప్రత్యుపాయనం

వస్తుష్టమానసా. ౪౪. యాన్తు స్వర్గం గృహీత్వేమామూర్వశీం చారులోచనామ్, ఉపాయనమియం బాలా గచ్ఛత్వద్య మనోహరా. ౪౫. దత్తాఽఽవాభ్యాం మఘవతః ప్రీణనాయోరుసమ్భవా, స్వస్త్యస్తు సర్వదేవేభ్యో యథేష్టం ప్రవ్రజన్తు చ. ౪౬. దేవ ఊచుః—క్వ గచ్ఛామో మహాభాగ ప్రాప్తాస్తే పాదపఙ్కజమ్, నారాయణ సురశ్రేష్ఠ భక్త్యా పరమయా ముదా. ౪౭. వాఞ్ఛితం చేద్వరం నాథ దదాసి మధుసూదన, తుష్టః కమలపత్రాక్ష బ్రవీమో మనసేప్సితమ్. ౪౮. పతిస్త్వం భవ దేవేశ వరమేనం పరన్తప, భవామః ప్రీతియుక్తాస్త్వాం సేవితుం జగదీశ్వర. ౪౯. త్వయా చోత్పాదితా నార్యస్సన్త్వన్యాశ్చారులోచనాః, ఉర్వశ్యాద్యాస్తథా యాన్తు స్వర్గం వై భవదాజ్ఞయా. ౫౦. స్త్రీణాం షోడశసాహస్రం తిష్ఠత్వత్ర శతార్ధకమ్, సేవాన్తేఽత్ర కరిష్యామో యువయోస్తాపసోత్తమౌ. ౫౧. వాఞ్ఛితం దేహి దేవేశ సత్యవాగ్భవ మాధవ, ఆశాభఙ్గో హి నారీణాం హింసనం పరికీర్తితమ్. ౫౨. కామార్తానాం చ మునిభిర్ధర్మజ్ఞైస్తత్త్వదర్శిభిః, భాగ్యయోగాదిహ ప్రాప్తాస్స్వర్గాత్ప్రేమపరిప్లుతాః. ౫౩. త్యక్తుం నార్హసి దేవేశ సమర్థోఽసి జగత్పతే, నారాయణ ఉవాచ—పూర్ణం వర్షసహస్రన్తు తపస్తప్తం మయాఽత్ర వై. ౫౪. జితేన్ద్రియేణ చార్వఙ్గ్యః కథం భఙ్గం కరోమ్యతః, నేచ్ఛా కామే సుఖే కాచిత్సుఖధర్మవినాశకే. ౫౫. పశూనామపి సాధర్మ్యే రమేత మతిమాన్కథమ్, అప్సరస ఊచుః—శబ్దాదీనాఞ్చ పఞ్చానామ్మధ్యే స్పర్శసుఖం పరమ్. ౫౬. ఆనన్దరసమూలం వై నాన్యదస్తి సుఖం కిల, అతోఽస్మాకం మహారాజ వచనం కురు సర్వథా. ౫౭. నిర్భరం సుఖమాసాద్య చరస్వ గన్ధమాదనే, యది వాఞ్ఛసి నాకం త్వం నాధికో గన్ధమాదనాత్. ౫౮. రమస్వాత్ర శుభే స్థానే ప్రాప్య సర్వాస్సురాఙ్గనాః. ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

నారాయణకృతసంసారతత్త్వవిచారః.

వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తాసాం ధర్మపుత్రః ప్రతాపవాన్,

గచ్ఛతు. ౪౫. ఆవాభ్యాం నరనారాయణాభ్యాం. ౪౬. ౫౦. త్వయా పంచాశదధికషోడశసహస్రం స్త్రియః ఉత్పాదితాః తాః స్వర్గం గచ్ఛన్తు. తావత్సంఖ్యాకా ఏవ వయమత్ర స్థాస్యామ ఇతి భావః. ౫౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

పంచాధికైశ్చ పంచాశద్భిః పద్యైః సమనంతరం, అహంకారావృతం విశ్వం వైరాగ్యార్థమిహోచ్యతే. "రమస్వాత్ర శుభే స్థానే ప్రాప్య సర్వాః సురాంగనాః" ఇత్యప్సరసాం ప్రార్థనాం

విమర్శమకరోచ్చిత్తే కిం కర్తవ్యం మయాఽధునా. ౧. అహంకారాదిదం ప్రాప్తం దుఃఖం నాత్ర విచారణా, మూలం ధర్మవినాశస్య ప్రథమం యదహంకృతిః. ౨. మూలంసంసారవృక్షస్య యతః ప్రోక్తో మహాత్మభిః, దృష్ట్వా మానం సమాధాయ న స్థితోఽహం సమాగతమ్. ౩. వారాఙ్గనాగణం జుష్టం తేనాసం దుఃఖభాజనమ్, ఉత్పాదితాస్తథా నార్యో మయా ధర్మవ్యయేన వై. ౪. తాస్తు మాం బాధితుం వృత్తాః కామార్తాః ప్రమదోత్తమాః, ఊర్ణనాభిరివాద్యాహం జాలేన స్వకృతేన వై. ౫. బద్ధోఽస్మి సుదృఢేనాత్ర కిం కర్తవ్యమితః పరమ్, యది చిన్తాం సముత్సృజ్య సన్త్యజామ్యబలా ఇమాః. ౬. శప్త్వా చాస్మాన్ప్రయాస్యన్తి సర్వా భగ్నమనోరథాః, ముక్తోఽహం సఞ్చరిష్యామి విజనే పరమం తపః. ౭. తస్మాత్క్రోధం సముత్పాద్య త్యక్ష్యామ్యస్సుందరీగణమ్, వ్యాస ఉవాచ — ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా మునిర్నారాయణస్తదా. ౮. విమర్శమకరోచ్చిత్తే సుఖోత్పాదనసాధనే, ద్వితీయోఽయం మహాశత్రుః క్రోధస్సన్తాపకారకః. ౯. కామాదప్యధికో లోకే లోభాదపి చ దారుణః, క్రోధాభిభూతః కురుతే హింసాం ప్రాణివిఘాతినీమ్. ౧౦. దుఃఖదాం సర్వభూతానాం నరకార్ణవదీర్ఘికామ్, యథాగ్నిఘర్షణాజ్జాతః పావకం ప్రదహేత్తథా ౧౧. దేహోత్పన్న

శ్రుత్వా నారాయణో విచారం కృతవానిత్యాహ — ఇత్యాకర్ణ్యేతి. విమర్శం విచారం. ౧. ఇతివిచారం కృత్వా ప్రథమపక్షపం సంకటం కస్మాన్మమోత్పన్నమితి తన్మూలంశోధితవానిత్యాహ — అహంకారాదిదం ప్రాప్తమితి. ౨. నను కుతో ధర్మవినాశస్య మూలమహంకార ఇతి చేత్తత్రాహ — మూలమితి. యతః సంసారవృక్షస్య మూలమహంకారస్తతస్తస్మిన్సంసారే యద్యద్భవతి శుభం వాఽశుభం వా తస్య సర్వస్య మూలమహంకార ఏవేత్యర్థః. కాం ఏతా వరాక్యోఽహమేతా ఏవ పేశయాఽప్యతిసుందరీరుత్పాదయిష్యామీత్యహంకారస్వరూపం తు పూర్వముక్తమేవాత్రాహంకారపదేన స్మారితం పునః స్వయమేవ వదతి. దృష్ట్వేతి. 3. వారాంగనాగణం జుష్టమత్ర సమాగతం దృష్ట్వాఽహం మానం సమాధాయ నస్థితః కింతు తేన సాకం భాషణాదికం కృతం తేనాహం దుఃఖభాజనం జాతః. కింతు ధర్మస్య తపసో వ్యయోఽపి జాతస్తపోబలాత్తాసాముత్పాదనం నేత్యాహ. ఉత్పాదితా ఇతి. ౪. తాసాముత్పత్త్యైవ స్వర్గస్య నిర్వాహో జాత ఇతి మత్వా తాః స్వర్గస్థా దేవాంగనా మాం బాధితుం ప్రవృత్తాః యద్యహంకారమవలంబ్య తా నోత్పాదితాః స్యుస్తదాఽయం ప్రసంగః కిమిత్యుపస్థితస్స్యాత్. తస్మాదూర్ణనాభిరివలూతా కీట ఇవ స్వకృతేనైవ జాలేనాహం బద్ధ ఇత్యర్థః. ౫. ఇతి మనసి స్వాపరాధం విశిష్య త్యాజ్యతఃపరం కిం కర్తవ్యమితి విచారయామాసేత్యాహ. కిం కర్తవ్యమితః పరమితి. తత ఏకముపాయం విచారితవానిత్యాహ. యదీతి. యదీమాస్త్యజామి తర్హి శాపం దత్వా గమిష్యన్తి. తథాఽప్యభిముక్తోఽహం తపః సంచరిష్యామీతి మహత్ఫలం భవిష్యతీత్యర్థః. ౬. ౭. ఇతి విచార్య తస్యైవ నిశ్చయః కృతఇత్యాహ. తస్మాత్క్రోధమితి. ౮. ఇతి నిశ్చిత్యమనసా పునర్నారాయణో విమర్శమకరోదిత్యాహ — విమర్శమితి. కీదృశో విమర్శ ఇత్యాహ — ద్వితీయోఽయమితి. ఏకోఽహంకారశత్రురవలంబితస్తస్యేదం ఫలం జాతం. పునర్ద్వితీయస్య క్రోధస్యావలంబే బహుదుఃఖ

స్తథా క్రోధో దేహం దహతి దారుణః, వ్యాస ఉవాచ—ఇతి సఞ్చిన్త్యమానం తం భ్రాతరం దీనమానసమ్. ౧౨. ఉవాచ వచనం తథ్యం నరో ధర్మసుతోఽనుజః, నర ఉవాచ—నారాయణ మహాభాగ కోపం యచ్ఛ మహామతే. ౧౩. శాన్తం భావం సమాశ్రిత్య నాశయాహంకృతిం పరామ్, పురాహంకారదోషేణ తపో నష్టం కిలావయోః. ౧౪. సఙ్గ్రామశ్చాభవత్తాభ్యామావాభ్యామసురేణ హ, దివ్యవర్షసహస్రన్తు ప్రహ్లాదేన మహాద్భుతమ్. ౧౫. దుఃఖం బహుతరం ప్రాప్తం తత్రావాభ్యాం సురోత్తమ, తస్మాత్క్రోధం పరిత్యజ్య శాన్తో భవ మునీశ్వర. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా శాన్తోఽభూద్ధర్మనన్దనః, జనమేజయ ఉవాచ— సంశయోఽయం మునిశ్రేష్ఠ ప్రహ్లాదేన మహాత్మనా. ౧౬. విష్ణుభక్తేన శాన్తేన కథం యుద్ధం కృతం పురా, కృతవన్తౌ కథం యుద్ధం నరనారాయణావృషీ. ౧౭. తాపసౌ ధర్మపుత్రౌ ద్వౌ సుశాన్తమానసావుభౌ, సమాగమః కథం జాతస్తయోర్దైత్యసుతస్య చ. ౧౮. సఙ్గ్రామస్తు కథం తాభ్యాం కృతస్తేన మహాత్మనా, ప్రహ్లాదోఽప్యతిధర్మాత్మా జ్ఞానవాన్విష్ణుతత్పరః. ౨౦. నరనారాయణౌ తద్వత్తాపసౌ సత్త్వసంస్థితౌ, తేన తాభ్యాం సముద్భూతం వైరం యది పరస్పరమ్. ౨౧. తదా తపసి ధర్మే చ శ్రమ ఏవ హి కేవలమ్, క్వ జపః క్వ తపశ్చర్యా పురా సత్యయుగేఽపి చ. ౨౨. తాదృశైర్నిర్జితం చిత్తం క్రోధాహఙ్కారసంవృతమ్, న క్రోధో న చ మాత్సర్యమహఙ్కారాఙ్కురం వినా. ౨౩. అహఙ్కారాత్సముత్పన్నాః కామక్రోధాదయః కిల, వర్షకోటిసహస్రన్తు తపః కృత్వాఽతిదారుణమ్. ౨౪. అహఙ్కారాఙ్కురే జాతే వ్యర్థం భవతి సర్వథా, యథా సూర్యోదయే జాతే తమోరూపం న తిష్ఠతి. ౨౫. అహఙ్కారాఙ్కురస్యాగ్రే తథా పుణ్యం న తిష్ఠతి, ప్రహ్లాదోఽపి మహాభాగ హరిణా సమయుధ్యత. ౨౬. తదా వ్యర్థం కృతం సర్వం సుకృతం కిల భూతలే, నరనారాయణౌ శాన్తౌ విహాయ పరమం తపః. ౨౭. కృతవన్తౌ యదా యుద్ధం క్వ శమస్సుకృతం పునః, ఈదృగ్భ్యాం సత్త్వయుక్తాభ్యామజేయా యదహంకృతిః. ౨౮. మాదృశానాఞ్చ కా వార్తా మునేఽహఙ్కారసఙ్క్షయే, అహఙ్కారపరిత్యక్తో న కోఽప్యస్తి జగత్త్రయే. ౨౯. న భూతో భవితా నైవ యస్త్యక్తస్తేన సర్వథా, ముచ్యతే లోహనిగళైర్బద్ధః కాష్ఠనగ్రైస్తథా. 3౦. అహఙ్కార

మేవ భవిష్యతీత్యర్థః. ౯. తస్య దష్టత్వమేవాహ—కామాదితి. ౧౦. దీర్ఘికాంనదీమ్. ౧౧—౧౪. తాభ్యాం. ఆవాభ్యామహంకారక్రోధాభ్యామ్. ౧౫—౧౬. కథమితి. సోఽపి ప్రహ్లాదశ్శాంతస్తావపి నరనారాయణౌ శాంతౌ తథాచ క్రోధాహంకారయోరభావాత్కథం యుద్ధమిత్యర్థః. ౧౭—౨౭. కోఽప్యస్తి భువనత్రయే. ఏతాదృశా యదాఽహంకారయుక్తాస్తదాహంకారవినిర్ముక్తః కోఽప్యస్తి న

నిబద్ధస్తు న కదాచిద్విముచ్యతే, అహఙ్కారావృతం సర్వం జగత్స్థావరజఙ్గమమ్. ౩౧. భ్రమత్యేవహి సంసారే విష్ఠామూత్రప్రదూషితే, బ్రహ్మజ్ఞానం కుతస్తావత్సం సారే మోహసంవృతే. ౩౨. మతం మీమాంసకానాం వై సమ్మతం భాతి సువ్రత, మహాన్తోఽపి సదా యుక్తాః కామక్రోధాదిభిర్మనే. ౩౩. మాదృశానాం కలావస్మిన్కా కథా మునిసత్తమ, వ్యాస ఉవాచ—కార్యం వై కారణాద్భిన్నం కథం భవతి భారత ౩౪. కటకం కుణ్డలఞ్చైవ సువర్ణసదృశం భవేత్, అహఙ్కారోద్భవం సర్వం బ్రహ్మాణ్డం సచరాచరమ్. ౩౫. పటస్తన్తువశః ప్రోక్తస్తద్వియుక్తః కథం భవేత్, మాయాగుణైస్త్రిభిస్సర్వం చరితం స్థిరజఙ్గమమ్. ౩౬. సతృణంస్తమ్భపర్యన్తం కా తత్ర పరిదేవనా, బ్రహ్మా విష్ణుస్తథా రుద్రస్తే చాహఙ్కారమోహితాః. ౩౭. భ్రమత్యస్మిన్మహాగాధే సంసారే నృపసత్తమ, వసిష్ఠనారదాద్యాశ్చ మునయో జ్ఞానినః పరమ్. ౩౮. తేఽభిభూతాస్సంసరన్తి సంసారేఽస్మిన్పునః పునః, న కోఽప్యస్తి నృపశ్రేష్ఠ త్రిషు లోకేషు దేహభృత్. ౩౯. ఏభిస్మాయాగుణైర్ముక్తశ్శాన్త ఆత్మా సుఖే స్థితః, కామక్రోధా తథా లోభో మోహోఽహఙ్కార సమ్భవః. ౪౦. న ముఞ్చన్తి నరం సర్వం దేహవన్తం నృపోత్తమ, అధీత్య వేద శాస్త్రాణి పురాణాని విచిన్త్య చ. ౪౧. కృత్వా తీర్థాటనం దానం ధ్యానఞ్చైవ సురార్చనమ్, కరోతి విషయాసక్తస్సర్వం కర్మ చ చోరవత్. ౪౨. విచారయతి నో పూర్వం కామమోహమదాన్వితః, కృతే యుగేఽపి త్రేతాయాం ద్వాపరే కురునన్దన. ౪౩. విద్వోఽత్రాస్తి చ ధర్మోఽపి కా కథాద్య కలౌ పునః, స్పర్ధా సదైవ సద్రోహా లోభామర్షౌ చ సర్వదా. ౪౪. ఏవంవిధోఽస్తి సంసారో నాత్ర కార్యా

కోఽపీత్యర్థః. ౨౯. నిగళైః శృంఖలాభిః. ౩౦—౩౨. మీమాంసకానామితి. కర్మైవ ప్రధానం సర్వైః కర్తవ్యం. న తు బ్రహ్మజ్ఞానాదికమస్తి సంభవతి నేతి మతం. ౩౩. ఇత్థం జనమేజయేనాహంకారమయత్వం సర్వస్యోక్తం తదేవ వ్యాసః స్థాపయతి. కార్యమితి. అహంకారస్య సర్వం కార్యం తత్కారణాదహంకారాత్కథం భిన్నం భవతి. కిం తు సువర్ణసదృశం సువర్ణమేవ భవతి తద్వదిత్యర్థః. ౩౪. తదేవాహ. అహంకారోద్భవమితి. ౩౫. పటస్తంతువశస్తదాత్మనతిరిక్తో యథా తథా తద్వియుక్తమహంకారవియుక్తం కథం చరాచరం భవేన్న కథమపీత్యర్థః. యద్యప్యహంకార వృత్తమేవ సర్వం భవతి తథాఽపి మాయాగుణైస్త్రిభిర్మహత్తత్త్వాదికైః సర్వం రచితం. కథా చ మాయామయత్వాత్సర్వం మిథ్యా భవతీతి జ్ఞానినాం కా పరిదేవనా ఖేదో న కోఽపీత్యర్థః. ౩౬. పునరహంకారావృతత్వం స్థాపయతి. బ్రహ్మావిష్ణురితి. ౩౭—౩౯. శాంతే పరమాత్మసుఖే స్థిత ఇత్యర్థః. ౪౦. ౪౧. కృత్వేతి. శాస్త్రాణ్యప్యధీత్య తీర్థాటనాదికం చ కృత్వా యస్యాఽహంకారస్యయోగాద్విషయాసక్తః సన్సర్వం కర్మ కరోతి చోరవద్దాంభికః స్వాంతస్థితదుర్గుణాపహారకః. ౪౨. ౪౩. విద్వోఽత్రాస్తీతి. అత్ర కృతాదిషు కథా స్పర్ధా ద్రోహలోభాదయః సంతి తత్ర కా

విచారణా, సాధవో విరళా లోకే భవన్తి గతమత్సరాః. ౪౫. జితక్రోధా జితామర్షా దృష్టాన్తార్థం వ్యవస్థితాః. రాజోవాచ—తే ధన్యాః కృతపుణ్యాస్తే మదమోహవివర్జితాః. ౪౬. జితేన్ద్రియాస్సదాచారా జితం త్రైభువనత్రయమ్. దునోమి పాతకం స్మృత్వా పితుర్మమ మహాత్మనః. ౪౭. కృతస్తపస్వినః కణ్ఠే మృతసర్పోఽహ్యఘం వినా, అతస్తస్య మునిశ్రేష్ఠ భవితా కిం మమాగ్రతః. ౪౮. న జానే బుద్ధిసమ్మోహాత్కిం వా కార్యం భవిష్యతి, మధుఃపశ్యతి మూఢాత్మా ప్రపాతం నైవ పశ్యతి. ౪౯. కరోతి నిన్దితం కర్మ నరకాన్న బిభేతి చ, కథం యుద్ధం పురా వృత్తం విస్తరాత్తద్వదస్వ మే ౫౦. ప్రహ్లాదేన యథా చోగ్రం నరనారాయణస్య వై, ప్రహ్లాదస్తు కథం యాతః పాతాళాత్తద్వదస్వ మే. ౫౧. సారస్వతే మహాతీర్థే పుణ్యే బదరికాశ్రమే, నరనారాయణౌ శాన్తౌ తాపసౌ మునిసత్తమౌ. ౫౨. కృతవన్తౌ తథా యుద్ధం హేతునా కేన మానద, వైరం భవతి విత్తార్థం దారార్థం వా పరస్పరమ్ ౫౩. ఏషణారహితౌ కస్మాచ్చక్రతుః ప్రధనం మహత్, ప్రహ్లాదోఽపి చ ధర్మాత్మా జ్ఞాత్వా దేవౌ సనాతనౌ. ౫౪. కృతవాన్స కథం యుద్ధం నరనారాయణౌ మునీ, ఏతద్విస్తరతో బ్రహ్మన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి కారణమ్. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః.

ప్రహ్లాదనారాయణసమాగమః.

సూతఉవాచ—ఇతి పృష్టస్తదా విప్రో రాజ్ఞా పారిక్షితేన వై, ఉవాచ విస్తరాత్సర్వం వ్యాసస్సత్యవతీసుతః. ౧. జనమేజయోఽపిధర్మాత్మాని ర్వేదం పరమం

కథేత్యర్థః. ౪౪. ఏవం విధోఽస్తీతి. యథా త్వయా జ్ఞాతోఽహంకారమయః సంసారస్తథైవాస్తి న తత్ర సందేహ ఇత్యర్థః. తర్హి సాధవో నైవ సంతీతి చేన్న తథా వక్తవ్యం శ్రీభగవత్యనుగ్రహవంతోఽహంకారాదిబాధారహితా విరలా సంత్యేవ వైఖానసాదయః పూర్వముక్తా దృష్టాంతదర్శనార్థమిత్యాహ—సాధవ ఇతి. ౪౫. ౪౬. సర్వప్రపంచస్యాహంకారబాధాపీడితత్వోక్త్యాఽహంకారస్య చ మాయాజన్యత్వోక్త్యా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపభగవత్యా ఆరాధనయాఽహంకారాదిబాధారహితో భవతీతి మునేర్గూఢాభిసంధిః. హే మునే! ఏతాదృశం సంసారావస్థాం దృష్ట్వా మత్పిత్రాదీనాం చాచరణం మమాచరణం చ దృష్ట్వా కథమస్మాకం గతిర్భవిష్యతీతి భియా చిత్తేఽహం దునోమి ఖేదం ప్రాప్నోమీత్యాహ—దునోమీతి. ౪౭. మమాగ్రతో మత్సంముఖం. ౪౮. ౪౯. అస్త్వేతద్దుఃఖకరం కియానస్య ఖేదః కర్తవ్యః. ప్రకృతాం యుద్ధకథాం విస్తరాద్వర్ణయేత్యాహ. యుద్ధమితి. ౫౦—౫౩. ప్రధనం యుద్ధం. ౫౪. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైః సప్తచత్వారింశచ్ఛ్లోకైరతఃపరం, ప్రహ్లాదనారాయణయోః సమాగమ ఉదీర్యతే.

ర్థాదాఽపి కిం చిద్యత్ప్రష్టవానితి తదభిప్రాయమాహ. జనమేజయోఽపీతి. వైరాటీ విరాటతన

గతః, చిత్తం దుశ్చరితం మత్వా వైరాటీతనయస్య వై. ౨. తస్యైవోద్ధరణార్థాయ చకార సతతం మనః, విప్రావమానపాపేన యమలోకం గతస్య వై. ౩. పున్నామ నరకాద్యస్మాత్త్రాయతే పితరం స్వకమ్, పుత్రేతి నామసార్థం స్యాత్తేన తస్య మునీశ్వరాః. ౪. సర్పదష్టం నృపం శ్రుత్వా హర్మ్యోపరి మృతం తథా, విప్రశాపాదౌత్తరేయం స్నానదానవివర్జితమ్. ౫. పితుర్గతిం నిశమ్యాసౌ నిర్వేదం గతవాన్నృపః, పారిక్షితో మహాభాగస్సన్తప్తో భయవిహ్వలః. ౬. పప్రచ్ఛాథ మునిం వ్యాసం గృహాగతమనిన్దితః, నరనారాయణస్యేమాం కథాం పరమవిస్తృతామ్. ౭. వ్యాసఉవాచ—స యదా నిహతో రౌద్రో హిరణ్యకశిపుర్నృపః, అభిషిక్తస్తదా రాజ్యే ప్రహ్లాదో నామ తత్సుతః. ౮. తస్మిఞ్ఛాసతి దైత్యేన్ద్రే దేవబ్రాహ్మణపూజకే, మఖైర్భూమ్యాం నృపతయో యజన్తశ్శ్రద్ధయాన్వితాః. ౯. బ్రాహ్మణాశ్చ తపోధర్మతీర్థయాత్రాశ్చ కుర్వతే, వైశ్యాశ్చ స్వస్వవృత్తిస్థాశ్శూద్రాశ్శుశ్రూషణే రతాః. ౧౦. నృసింహేన చ పాతాలే స్థాపితస్సోఽథ దైత్యరాట్, రాజ్యఞ్చకార తత్రైవ ప్రజాపాలనతత్పరః. ౧౧. కదాచిద్భృగుపుత్రోఽథ చ్యవనాఖ్యో మహాతపాః, జగామ నర్మదాం స్నాతుం తీర్థం వై వ్యాహృతీశ్వరమ్. ౧౨. రేవాం మహానదీం దృష్ట్వా తతస్తస్యామవాతరత్, ఉత్తరం తం ప్రజగ్రాహ నాగో విషభయఙ్కరః. ౧౩. గృహీతో భయభీతస్తు పాతాళే మునిసత్తమః, సస్మార మనసా విష్ణుం దేవదేవం జనార్దనమ్. ౧౪. సంస్మృతే పుణ్డరీకాక్షే నిర్విషోఽభూన్మహోరగః, న ప్రాప చ్యవనో దుఃఖం నీయమానో రసాతలమ్. ౧౫. ద్విజిహ్వేన మునిస్త్యక్తో నిర్విణ్ణేనాతిశఙ్కినా, మాం శపేత మునిః క్రుద్ధస్తాపసోఽయం మహానితి. ౧౬. చచార నాగకన్యాభిః పూజితో మునిసత్తమః, వివేశాప్యథ నాగానాం దానవానాం మహత్పురమ్. ౧౭. కదాచిద్భృగుపుత్రం తం విచరన్తం పురోత్తమే, దదర్శ దైత్యరాజోఽసౌ ప్రహ్లాదో ధర్మవత్సలః. ౧౮. దృష్ట్వా తం పూజయామాస మునిం దైత్యపతిస్త

యోత్తరా తస్యాః సుతః పరీక్షిత్తస్య చిత్తం దుశ్చరితం దురాచారం మత్వేత్యర్థః. ౨, ౩. తేనతస్యేతి. తేన పితృత్రాణేన తస్య పితృత్రాణకర్తుః పుత్రేతి నామ సార్థకమన్వర్థకం స్యాన్నాన్యథేత్యర్థః. ౪. ఔత్తరేయముత్తరాయా అపత్యం ‘స్త్రీభ్యో ఢక్’ ఇతి ఢక్. ౫. పితుర్గతిమితి. ఇతి పూర్వశ్లోకోక్తప్రకారేణ పితుర్దుర్గతిం శ్రుత్వేత్యర్థః. మహాభారతేఽపి పరీక్షిద్రాజస్య దుర్గతిరుక్తా. తద్వచనం చ అపృచ్ఛత్స తదా రాజా మన్త్రిణస్తాన్సుదుఃఖితః. ఉత్తఙ్కస్యైవ సాన్నిధ్యే పితుః స్వర్గగతిం ప్రతీతి. ౬. ౭. తత్ప్రశ్నోత్తరం వ్యాసో యదుక్తవాంస్తదాహ—సయదేతి. ౮—౧౧. వ్యాహృతీశ్వరం వ్యాహృతీశ్వరసంబన్ధి తీర్థం. ౧౨. తస్యాం స్నానార్థమవాతరత్. ౧౩—౨౦. కిం మే మఘవతేతి. యదహం దూతకార్యం కుర్వాణస్తవ నగరే ప్రాప్తవానితి మఘవతేన్ద్రేణ మమకార్యం కిమస్తి న కిమపీత్యర్థః.

దా, పప్రచ్ఛ కారణం కిం తే పాతాళాగమనే వద. ౧౯. ప్రేషితోఽసి కిమి
న్ద్రేణ సత్యం బ్రూహి ద్విజోత్తమ, దైత్యవిద్వేషయుక్తేన మమ రాజ్యదిదృక్ష
యా. ౨౦. చ్యవనఉవాచ—కిమ్మే మఘవతా రాజన్యదహం ప్రేషితః పునః,
దూతకార్యం ప్రకుర్వాణః ప్రాప్తవాన్నగరే తవ. ౨౧. విద్ధి మాం భృగుపుత్రం
తంస్వనేత్రం ధర్మతత్పరమ్,మా శఙ్కాం కురుదైత్యేన్ద్ర వాసవప్రేషితస్య వై. ౨౨.
స్నానార్థం నర్మదాం ప్రాప్తః పుణ్యతీర్థేనృపోత్తమ,నద్యామేవావతీర్ణోఽహం గృహీ
తశ్చ మహాహినా. ౨౩. జాతోఽసౌ నిర్విషస్సర్పో విష్ణోస్సంస్మరణాదివ, ముక్తోఽహం
తేన నాగేన ప్రభావాత్స్మరణస్యవై. ౨౪. అత్రాగతేన రాజేన్ద్ర మయాప్తం తవ
దర్శనమ్, విష్ణుభక్తోఽసి దైత్యేన్ద్ర తద్భక్తం మాం విచిన్తయ. ౨౫. వ్యాసఉవాచ
తన్నిశమ్య వచః శ్లక్ష్ణం హిరణ్యకశిపోస్సుతః, పప్రచ్ఛ పరయా ప్రీత్యా తీర్థాని
వివిధాని చ. ౨౬. ప్రహ్లాదఉవాచ-పృథివ్యాం కాని తీర్థాని పుణ్యాని మునిసత్తమ
పాతాళే చ తథాఽఽకాశే తాని నోవద విస్తరాత్. ౨౭. మనోవాక్కాయశుద్ధా
నాం రాజంస్తీర్థం పదేపదే, తథామలినచిత్తానాం గంగాపి కీకటాధికా ౨౮. ప్రథమం
చేన్మనశ్శుద్ధం జాతం పాపవివర్జితమ్,తదాతీర్థాని సర్వాణి పావనానిభవన్తి వై. ౨౯.
గఙ్గాతీరే హి సర్వత్ర వసన్తి నగరాణి చ,వ్రజాశ్చైవాకరాగ్రామాస్సర్వే ఖేటాస్త
థాపరే. 3౦. నిషాదానాం నివాసాశ్చ కైవర్తానాం తథా పరే, హూణవఙ్గఖసానా
ఞ్చ మ్లేచ్ఛానాం దైత్యసత్తమ. 3౧. పిబన్తి సర్వదా గాఙ్గం జలం బ్రహ్మోపమం స
దా,స్నానం కుర్వన్తి దైత్యేన్ద్ర త్రికాలం స్వేచ్ఛయా జనాః. ౩౨. తత్రైకోఽపి
విశుద్ధాత్మా న భవత్యేవ మారిష, కిం ఫలం తర్హి తీర్థస్య విషయోపహతాత్మసు.
33. కారణం మన ఏవాత్ర నాన్యద్రాజన్విచిన్తయ,మనశ్శుద్ధిః ప్రకర్తవ్యా సతతం
శుద్ధిమిచ్ఛతా. 3౪. తీర్థవాసీ మహాపాపీ భవేత్తత్రాన్యవఞ్చనాత్, తత్రైవాచరితం
పాపమానంత్యాయ ప్రకల్ప్యతే. 3౫. యథేన్ద్ర వారుణం పక్వమిష్టం నైవోపజా
యతే, భావదుష్టస్తథా తీర్థే కోటిస్నాతో న శుధ్యతి. 3౬. ప్రథమం మనసశ్శు
ద్ధిః కర్తవ్యా శుభమిచ్ఛతా, శుద్ధే మనసి ద్రవ్యస్య శుద్ధిర్భవతి నాన్యథా. 3౭.
తథైవాచారశుద్ధిస్స్యాత్తతస్తీర్థం ప్రసిధ్యతి, అన్యథా తు కృతం సర్వం వ్యర్థం
భవతి తత్క్షణాత్. 3౮. భూతానుకమ్పనం చైవ కర్తవ్యం కర్మణా ధియా, యది
పృచ్ఛసి రాజేన్ద్ర తీర్థం వక్ష్యామ్యనుత్తమమ్. 3౯. ప్రథమం నైమిషం పుణ్యం
చక్రతీర్థం చ పుష్కరమ్, అన్యేషాం చైవ తీర్థానాం సఙ్ఖ్యా నాస్తి మహీతలే. ౪౦.
పావనాని చ స్థానాని బహూని నృపసత్తమ, వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం

---

౨౧. తర్హి కిమర్థమాగతస్తత్రాహ—విద్ధీతి. స్వనేత్రం జ్ఞానచక్షుషం. ౨౨—౨౪. తద్భక్తమితి.

రాజా నైమిశం గన్తుముద్యతః. ౪౧. నోదయామాస దైత్యాన్వై హర్షనిర్భరమానసః. ప్రహ్లాద ఉవాచ — ఉత్తిష్ఠన్తు మహాభాగా గమిష్యామోఽద్య నైమిశమ్. ౪౨. ద్రక్ష్యామః పుణ్డరీకాక్షం పీతవాససమచ్యుతమ్, వ్యాస ఉవాచ — ఇత్యుక్తా విష్ణుభక్తేన సర్వే తే దానవాస్తదా. ౪౩. తేనైవ సహ పాతాలాన్నిర్యయుః పరయా ముదా, తే సమేత్య చ దైతేయా దానవాశ్చ మహాబలాః. ౪౪. నైమిశారణ్యమాసాద్య స్నానం చక్రుర్ముదాన్వితాః, ప్రహ్లాదస్తత్ర తీర్థేషు చరన్దైత్యైస్సమన్వితః. ౪౫. సరస్వతీం మహాపుణ్యాం దదర్శ విమలోదకామ్, తీర్థే తత్ర నృపశ్రేష్ఠ ప్రహ్లాదస్య మహాత్మనః. ౪౬. మనః ప్రసన్నం సంజాతం స్నాత్వా సారస్వతే జలే, విధివత్తత్ర దైత్యేన్ద్రస్స్నానదానాదికం శుభే. ౪౭. చకారాతిప్రసన్నాత్మా తీర్థే పరమపావనే.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే అష్టమోఽధ్యాయః.

వ్యాస ఉవాచ — కుర్వంస్తీర్థవిధిం తత్ర హిరణ్యకశిపోస్సుతః, న్యగ్రోధం సుమహచ్ఛాయమపశ్యత్పురతస్తదా. ౧. దదర్శ బాణానపరాన్నానాజాతీయకాంస్తదా, గృధ్రపక్షయుతాంస్తీవ్రాఞ్ఛిలాధౌతాన్మహోజ్జ్వలాన్. ౨. చిన్తయామాస మనసా కస్యేమే విశిఖాస్త్విహ, ఋషీణామాశ్రమే పుణ్యే తీర్థే పరమపావనే. ౩. ఏవం చిన్తయతా తేన కృష్ణాజినధరౌ మునీ, సమున్నతజటాభారౌ దృష్టౌ ధర్మసుతౌ తదా. ౪. తయోరగ్రే ధృతే శుభ్రే ధనుషీ లక్షణాన్వితే, శార్ఙ్గమాజగవం చైవ తథాఽక్షయ్యౌ మహేషుధీ. ౫. ధ్యానస్థౌ తౌ మహాభాగౌ నరనారాయణావృషీ, దృష్ట్వా ధర్మసుతౌ తత్ర దైత్యానామధిపస్తదా. ౬. క్రోధరక్తేక్షణస్తౌ తు ప్రోవాచాసురపాలకః, కిం భవద్భ్యాం సమారబ్ధో దమ్భో ధర్మవినాశనః. ౭. న శ్రుతం నైవ దృష్టం హి సంసారేఽస్మిన్కదాపి హి, తపసశ్చరణం తీవ్రం తథా చాపస్య ధారణమ్. ౮. విరోధోఽయం యుగే చాద్యే కథం యుక్తం కలిప్రియమ్,

---

అయం శ్లోకోఽపీతి సప్తమస్కన్ధే వక్ష్యతి. ౨౫—౨౭. కీకటాధికా కీకటదేశాపేక్షయాఽధికా. ౨౮—౩౫. కోటిస్నాతః కోటివారం స్నాత ఇతి మధ్యమపదలోపి సమాసః. ౩౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కన్ధే అష్టమోఽధ్యాయః.

అర్ధాధికైః పంచపంచాశద్భిః పద్యైరనంతరమ్. ప్రహ్లాదనారాయణయోర్యుద్ధమేవాను వర్ణ్యతే. ప్రహ్లాదస్య సరస్వతీతీర్థప్రాప్త్యుత్తరం జాతం వృత్తమాహ — కుర్వంస్తీర్థవిధిమితి. ౧. అపరానుత్కృష్టాన్నానాజాతీయకాన్భల్లత్వాదిజాతిసంభిన్నాన్. ౨—౪. ఆజగవం పినాకః. ౫—౮. విరోధోఽయమితి. తపశ్చరణచాపధారణయోర్బ్రాహ్మణక్షత్రియధర్మత్వాదేకత్రావస్థానే విరోధ ఇత్యర్థః. అస్త్వేతత్కలిప్రియం కలౌ యోగ్యమేతదనుష్ఠానమస్మిన్నాద్యే సత్యయుగే తు కథం

బ్రాహ్మణస్య తపోయుక్తం తత్ర కిఙ్ఛాపధారణమ్. ౯. క్వ జటాధారణం దేహే క్వేషుధీ చవిడమ్బనౌ, ధర్మస్యాచరణం యుక్తం యువయోర్దివ్యభావయోః ౧౦. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా నరః ప్రోవాచ భారత, కా తే చిన్తాత్ర దైత్యేన్ద్ర వృథా తపసి చావయోః. ౧౧. సామర్థ్యే సతి యఃకుర్యాత్తత్సంపద్యేత తస్యహి, ఆవాం కార్యద్వయే మన్దసమర్థౌ లోకవిశ్రుతౌ. ౧౨. యుద్ధే తపసి సామర్థ్యం త్వం పునః కిఙ్కరిష్యసి, గచ్ఛ మార్గే యథాకామం కస్మాదత్ర వికత్థసే. ౧౩. బ్రహ్మతేజో దురారాధ్యం న త్వం వేద విమోహితః, విప్రచర్చా న కర్తవ్యా ప్రాణిభిస్సుఖమీప్సుభిః. ౧౪. ప్రహ్లాద ఉవాచ— తాపసౌ మన్దబుద్ధిస్థౌ మృషావాఙ్గర్వమోహితౌ, మయి తిష్ఠతి దైత్యేన్ద్రే ధర్మసేతుప్రవర్తకే. ౧౫. నయుక్తమేతత్తీర్థేఽస్మిన్నధర్మాచరణం పునః, కా శక్తిస్తవ యుద్ధేఽస్తి దర్శయాద్య తపోధన. ౧౬. వ్యాస ఉవాచ-తదాకర్ణ్య వచస్తస్య నరస్తం ప్రత్యువాచ హ, యుధ్యస్వాద్య మయా సార్ధం యది తే మతిరీదృశీ. ౧౭. అద్య తే స్ఫోటయిష్యామి మూర్ధానమసురాధమ. వ్యాస ఉవాచ— తన్నిశమ్య వచస్తస్య దైత్యేన్ద్రః కుపితస్తదా. ౧౮. ప్రహ్లాదో బలవానత్ర ప్రతిజ్ఞామారురోహ సః, యేన కేనాప్యుపాయేన జేష్యామి తావుభావపి ౧౯. నరనారాయణావద్యాన్తావృషీ తపిసమన్వితౌ, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా వచనం దైత్యః ప్రతిగృహ్య శరాసనమ్. ౨౦. ఆకృష్య తరసా చాపం జ్యాశబ్దంచ చకార హ, నరోఽపి ధనురాదాయ శరాంస్తీవ్రాఞ్ఛిలాశితాన్. ౨౧. ముమోచ బహుశః క్రోధాత్ప్రహ్లాదోపరి పార్థివ, తాన్దైత్యరాజస్తపనీయపుఙ్ఖైశ్చిచ్ఛేద బాణైస్తరసా సమేత్య. ౨౨ సమీక్ష్య ఛిన్నాంశ్చ నరః స్వసృష్టానన్యాన్ముమోచాశు రుషాన్వితో వై, దైత్యాధిపస్తానపి తీవ్రవేగైశ్ఛిత్వా జఘానోరసి తంమునీన్ద్రమ్. ౨౩. నరోఽపి తం పఞ్చభిరాశుగైశ్చ క్రుద్ధోఽహనద్దైత్యపతిం బాహుదేశే, సేన్ద్రాస్సురాస్తత్ర తయోర్హి యుద్ధం ద్రష్టుం విమానైర్గగనస్థితాశ్చ. ౨౪. నరస్య వీర్యం యుధి సంస్థితస్య తే తుష్టువుర్దైత్యపతేశ్చ భూయః, వవర్ష దైత్యాధిప ఆత్తచాపః శిలీముఖానంబుధరో యథాపః. ౨౫. ఆదాయ శార్ఙ్గం ధనురప్రమేయం ముమోచ బాణాఞ్ఛితహేమపుంఖాన్, బభూవ యుద్ధం తుములం తయో

యుక్తమిత్యర్థః. ౯—౧౧. విరోధోఽయమిత్యుక్తం తత్ర కిమధికారాభావాద్వా? సామర్థ్యాభావాద్వేతి నాద్యః. ఉభయోరప్యుభయత్రాధికారాత్. న ద్వితీయః. యత్ర సామర్థ్యాభావస్తత్ర తథాఽస్తు నాత్ర తథాఽస్తీత్యాహ—సామర్థ్యే సతీతి. ౧౨—౨౨. సమీక్ష్యేతి. నరః స్వసృష్టాన్ స్వేన త్యక్తాన్బాణాంఛిన్నాన్సమీక్ష్యేత్యన్వయః. ౨౩—౨౫. అస్మిన్నేవ సమయే నారాయ

స్తు జయైషిణోః పార్థివ దేవదైత్యయోః. ౨౬. నవస్థురాకాశపథే స్థితాస్తే పుష్పాణి దివ్యాని ప్రహృష్టచిత్తాః, చుకోప దైత్యాధిపతిర్హరౌ స ముమోచ బాణానతి తీవ్రవేగాన్. ౨౭. చిచ్ఛేద తాన్ ధర్మసుతస్సుతీక్ష్ణైర్ధనుర్విముక్తైర్విశిఖైస్సదాశు. తతో నారాయణం బాణైః ప్రహ్లాదశ్చాతికర్కశైః, వవర్ష సుస్థితం వీరం ధర్మపుత్రం సనాతనమ్, నారాయణోఽపి తం వేగాన్ముక్తైః ప్రత్నైశ్శిలాశితైః. ౨౯. తతో దాతీవ పురతో దైత్యానామధిపం స్థితమ్, సన్నిపాతోఽమ్బరే తత్ర దివ్యతూర్యాణాం బభూవ హ ౩౦. దేవానాం దానవానాఞ్చ కుర్వతాం జయఘోషణమ్, ఉభయోశ్శరవర్షేణ ఛాదితే గగనే తదా. ౩౧. దివాపి రాత్రిసదృశం బభూవ తిమిరం మహత్, ఊచుః పరస్పరం దేవా దైత్యాశ్చాతీవ విస్మితాః. ౩౨. అదృష్టపూర్వ యుద్ధం వై వర్తతేఽద్య సుదారుణమ్, దేవర్షయోఽథ గన్ధర్వా యక్షకిన్నరపన్నగాః. ౩౩. విద్యాధరాశ్చారణాశ్చ విస్మయం పరమం యయుః, నారదః పర్వతశ్చైవ ప్రేక్షణార్థం స్థితౌ మునీ. ౩౪. నారదః పర్వతం ప్రాహ నేదృశం చాభవత్పురా, తారకాసురయుద్ధం చ తథా వృత్రాసురస్య చ. ౩౫. మధుకైటభయోర్యుద్ధం హరిణా చేదృశం కృతమ్, ప్రహ్లాదః ప్రబలశ్శూరో యస్మాన్నారాయణేన చ. ౩౬. కరోతి సదృశం యుద్ధం సిద్ధేనాద్భుతకర్మణా, వ్యాస ఉవాచ— దినే దినే తథా రాత్రౌ కృత్వా కృత్వా పునః పునః. ౩౭. చక్రతుః పరమం యుద్ధం తౌ తదా దైత్యతాపసౌ, నారాయణస్తు చిచ్ఛేద ప్రహ్లాదస్య శరాసనమ్. ౩౮. తరసైకేన బాణేన స చాన్యద్ధనురాదదే, నారాయణస్తు తరసా ముక్త్వాన్యం చ శిలీముఖమ్. ౩౯. తదైవ మధ్యతశ్చాపం చిచ్ఛేద లఘుహస్తకః, ఛిన్నం ఛిన్నం పునర్దైత్యో ధనురన్యత్సమాదదే. నారాయణస్తు చిచ్ఛేద విశిఖైరాశు కోపితః, ఛిన్నే ధనుషి దైత్యేన్ద్రః పరిఘం తు సమాదదే ౪౧. జఘాన ధర్మజం తూర్ణం బాహ్వోర్మధ్యేఽతికోపనః, తమాయాన్తం స బలవాన్ మార్గణైర్నవభిర్మునిః ౪౨. చిచ్ఛేద పరిఘం ఘోరం దశభిస్తమతాడయత్, గదామాదాయ దైత్యేన్ద్రః సర్వాయసమయీం దృఢామ్. ౪౩. జానుదేశే జఘానాశు దేవం నారాయణం రుషా, గదయా చాపి గిరివత్సంస్థితః స్థిరమానసః. ౪౪. ధర్మపుత్రోఽతిబలవాన్ముమోచాశు శిలీముఖాన్, గదాం చిచ్ఛేద భగవాన్ తదా దైత్యపతేర్దృఢామ్. ౪౫. విస్మయం పరమం జగ్ముః ప్రేక్షకా గగనే స్థితాః, స తు శక్తిం సమాదాయ ప్రహ్లాదః పరవీరహా. ౪౬. చిక్షేప తరసా క్రుద్ధో బలాన్నారాయణోరసి, తామాపతన్తీం సంవీక్ష్య బాణేనైకేన లీలయా. ౪౭. స ప్తధా

ణోఽపి ధనురాదాయ యుద్ధార్థం ప్రవృత్త ఇత్యాహ—ఆదాయేతి. ౨౬. హరౌ నారాయణే.

కృతవానాశు సప్తభిస్తం జఘాన హ, దివ్యవర్షసహస్రన్తు తద్యుద్ధం పరమన్తయోః ౪౮ జాతం విస్మయదం రాజన్నర్వేషాం తత్ర చాశ్రమే, తదా జగామ తరసా పీతవాసాశ్చతుర్భుజః. ౪౯. ప్రహ్లాదస్యాశ్రమం తత్ర జగాద చ గదాధరః, చతుర్భుజోరమాకాన్తో రథాఙ్గదరపద్మభృత్. ౫౦. దృష్ట్వా తమాగతం తత్ర హిరణ్యకశిపోస్సుతః, ప్రణమ్య పరయా భక్త్యా ప్రాఞ్జలిః ప్రత్యువాచ హ. ౫౧ ప్రహ్లాద ఉవాచ—దేవదేవ జగన్నాథ భక్తవత్సల మాధవ, కథం న జితవానాజావహమేతౌ తపస్వినౌ. ౫౨. సఙ్గ్రామస్తు మయా దేవ కృతః పూర్ణం శతం సమాః, సురాణాం న జితౌ కస్మాదితి మే విస్మయో మహాన్. ౫౩. విష్ణురువాచ—సిద్ధావిమౌ మదంశౌచ విస్మయః కో౽త్ర మారిష, తాపసౌచ జితాత్మానౌ నరనారాయణౌజితౌ. ౫౪. గచ్ఛత్వం వితలం రాజన్కురు భక్తిం మమాచలామ్, నాభ్యాం కురు విరోధం త్వం తాపసాభ్యాం మహామతే. ౫౫. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యాజ్ఞప్తో దైత్యరాజో నిర్యయావసురైస్సహ, నరనారాయణౌ భూయస్తపోయుక్తౌ బభూవతుః. ౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కంధే నవమో౽ధ్యాయః.

హరయే భృగుకృతశాపకారణమ్.

జనమేజయ ఉవాచ—సన్దేహో౽యం మహానత్ర పారాశర్య కథానకే, నరనారాయణౌ శాన్తౌ వైష్ణవాంశౌ తపోధనౌ. ౧. తీర్థాశ్రయౌ సత్వయుక్తౌ వన్యాశనపరౌ సదా, ధర్మపుత్రౌ మహాత్మానౌ తాపసౌ సత్యసంస్థితౌ. ౨. కథం రాగసమాయుక్తౌ జాతౌ యుద్ధే పరస్పరమ్, సఙ్గ్రామఞ్చక్రతుః కస్మాత్త్యక్త్వా తపమనుత్తమామ్. ౩. ప్రహ్లాదేన సమం పూర్ణం దివ్యవర్షశతం కిల, హిత్వా శాన్తిసుఖం యుద్ధం కృతవన్తావనాగసౌ. ౪. కథం తౌ చక్రతుర్యుద్ధం ప్రహ్లాదేన సమమ్మునీ, కథయస్వ మహాభాగ కారణం విగ్రహస్య వై ౫ యుద్ధబుద్ధిః కథం జాతా తయోశ్చ తద్విరక్తయోః, తథావిధం తపస్తప్తం తాభ్యాం చ కేన హేతునా. ౬. మో

౨౭—౩౫. నేదృశమిత్యస్య తారకాసురయుద్ధమిత్యనేనాన్వయః. ౩౬—౪౯. ఆజగామ జగాద చ ప్రహ్లాదం ప్రతి భాషితవానిత్యర్థః. ౫౦—౫౨. సురాణాం సురైః సాకమిత్యర్థః. మయా శతం సమాః శతసంవత్సరం సంగ్రామః కృత ఏతాదృశేన శూరేణ మయా కస్మాద్ధేతోః న జితావితి మహాన్విస్మయ ఇత్యర్థః. ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే నవమో౽ధ్యాయః.

పంచాశద్భిరథశ్లోకైర్హరయే భృగుణా పునః. శాపో దత్తో యతః కృష్ణో జాత ఇత్యేత దీర్యతే. పూర్వాధ్యాయస్థకథాం శ్రుత్వా సంభావితమేతదితి పునః పునర్విమృశ్య సంశయవాన్పృచ్ఛతి—జనమేజయః సందేహో౽యమితి. ౧-౨. తపం తాపిక్రియాం. ౩. వర్షశతమితి. అత్ర తథ్యోక్తరత్ర యుద్ధస్య శతసంవత్సరపరిమాణకత్వోక్త్యా పూర్వత్ర దివ్యం సహస్రం త్వత్యత్ర సహస్ర

హార్థం సుఖభోగార్థం స్వర్గార్థం వా పరంతప, కృతమత్యుత్కటం తాభ్యాం తపః సర్వఫలప్రదమ్. ౭. మునిభ్యాం శాన్తచిత్తాభ్యాం ప్రాప్తం కిం ఫలమద్భుతమ్, తపసా పీడితో దేహస్సంగ్రామేణ పునః పునః. ౮. దివ్యవర్షశతం పూర్ణం శ్రమేణ పరిపీడితౌ, న రాజ్యార్థే ధనే వాపి న దారేషు గృహేషు చ. ౯. కిమర్థన్తు కృతం యుద్ధం తాభ్యాన్తేన మహాత్మనా, నిరీహః పురుషః కస్మాత్ప్రకుర్యాద్యుద్ధమీదృశమ్. ౧౦. దుఃఖదం సర్వథా దేహేజానన్ధర్మం సనాతనమ్, సుబుద్ధిస్సుఖదానీహ కర్మాణి కురుతే సదా. ౧౧. నదుఃఖదాని ధర్మజ్ఞ స్థితిరేషా సనాతనీ, ధర్మపుత్రౌ హరేరంశౌ సర్వజ్ఞౌ సర్వభూషితౌ. ౧౨. కృతవన్తౌ కథం యుద్ధం దుఃఖధర్మవినాశకమ్, త్యక్త్వా తతః సమూఢితం సుఖాధామం మహత్ఫలమ్ ౧౩. సంయుగం దారుణం కృష్ణ నైవమూర్ఖోఽపి వాఞ్ఛతి, శ్రుతో మయా యయాతిస్తు చ్యుతస్స్వర్గాన్మహీపతిః. ౧౪. అహంకారభవాత్పాపాత్పతితః పృథివీతలే, యజ్ఞకృద్దానకర్తా చ ధార్మికః పృథివీపతిః. ౧౫. శబ్దోచ్చారణమాత్రేణ పాతితో వజ్రపాణినా, అహంకారమృతే యుద్ధం న భవత్యేవ నిశ్చయః. ౧౬. కిం ఫలం తస్య యుద్ధస్య మునేః పుణ్యవినాశనమ్, వ్యాసఉవాచ.—రాజన్ సంసారమూలంహి త్రివిధః పరికీర్తితః. ౧౭. అహంకారస్తు సర్వజ్ఞైర్మునిభిర్ధర్మనిశ్చయే, సకథం మునినా త్యక్తుం యోగ్యో దేహభృతాకిల ౧౮ కారణేన వినా కార్యం న భవత్యేవ నిశ్చయః, తపోదానం తథా యజ్ఞాస్సాత్వికాత్ప్రభవన్తి తే. ౧౯. రాజసాద్వా మహాభాగ తామసాత్కలహాస్తథా, క్రియా స్వల్పాపి రాజేన్ద్ర నాహంకారం వినా క్వచిత్. ౨౦. శుభా వాఽప్యశుభా వాఽపి ప్రభవత్యపి నిశ్చయః, అహఙ్కారాద్బన్ధ కారీ నాన్యోఽస్తి జగతీతలే. ౨౧. తేనేదం రచితం విశ్వం కథం తద్ర

శబ్దోఽనేకపర్యాయో బహూనామనురోధస్య న్యాయ్యత్వాత్. ౮—౧౩. కృష్ణ హేకృష్ణద్వైపాయన తత్రైవం సతి కారణాంతరాభావాద్యుద్ధం కృతం తత్కేవలమహంకారేణైవ కృతమితి నిశ్చీయతే తదప్యతిదోషకరం. అహంకారేణ కృతస్యాతిదోషాధాయకత్వాత్. కిం తత్ర ప్రమాణమితి చేత్తత్రాఽహ—శ్రుత ఇతి మయేతి. ౧౪—౧౫. కీదృశోఽహంకారస్తస్యేతి చేత్తత్రాఽహ—శబ్దోచ్చారణమాత్రేతి. మయా జ్యోతిష్టోమఃకృతో మయాఽశ్వమేధఃకృతఇతి సాభినివేశం కర్మణామభిలాషః కృతస్తాదృశశబ్దోచ్చారణమాత్రేణైవేత్యర్థః. నను తేన యయాతినాహంకారః కృతోఽస్తు నరనారాయణాభ్యాం త్వహంకారో న కృత ఇతి చేత్తత్రాఽహ—అహంకారమృత ఇతి. నిశ్చయ ఇత్యత్ర ఇతీతి శేషః. ౧౬. కించ కిం ఫలమితి. తపోబలేన కృతే యుద్ధే పుణ్యవినాశస్య స్పష్టత్వాత్. త్రివిధః సాత్వికాదిభేదేన. ౧౭.౧౮. కారణేన వినేతి. కారణేనాహంకారేణ వినా రహితం కార్యం జగద్రూపం నైవ భవతీతి నిశ్చయస్తస్మాద్రాజంస్త్వయా యద్వినిశ్చితమహంకారమృతే యుద్ధం న భవత్యేవ నిశ్చయ ఇతి తత్సమ్యగేవేతి భావః. యద్యచ్చేష్టితం తత్సర్వమహం

హితం భవేత్, బ్రహ్మా రుద్రస్తథా విష్ణురహంకారయుతాస్త్రయః. ౨౨. అన్యే షాంచైవ కా వార్తా మునీనాం వసుధాధిప, అహంకారావృతం విశ్వం భ్రమతీదం చరాచరమ్. ౨౩. పునర్జన్మపునర్మృత్యుస్సర్వం కర్మవశానుగమ్, దేవతిర్యఙ్మనుష్యాణాం సంసారేఽస్మిన్నహీపతే. ౨౪. రథాఙ్గవదపర్యాప్తం భ్రమణం సర్వదాస్మృతమ్, విష్ణోరప్యవతారాణాం సంఖ్యాం జానాతికః పుమాన్. వితతేఽస్మింస్తు సంసారే ఉత్తమాధమయోనిషు, నారాయణో హరిస్సాక్షాన్మాత్స్యం వపురుపాశ్రితః. ౨౬ కామఠం సౌకరం చైవ నారసింహం చ వామనమ్, యుగేయుగే జగన్నాథో వాసుదేవో జనార్దనః. ౨౭. అవతారానసంఖ్యాతాన్కరోతి విధియన్త్రితః, వైవస్వతే మహారాజ సప్తమే భగవాన్హరిః ౨౮. మన్వంతరేఽవతారాన్వై చక్రే తాన్ శృణుతత్వతః, భృగుశాపాన్మహారాజ విష్ణుర్దేవవరః ప్రభుః. ౨౯. అవతారాననేకాంస్తు కృతవానఖిలేశ్వరః, రాజోవాచ—సన్దేహోఽయం మహాభాగహృదయే మమ జాయతే. ౩౦. భృగుణా భగవాన్విష్ణుః కథం శప్తః పితామహ, హరిణా చ మునేస్తస్య విప్రియం కిం కృతం మునే. ౩౧. యద్రోషాద్భృగుణా శప్తో విష్ణుర్దేవనమస్కృతః, వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి భృగోశ్శాపస్య కారణమ్. ౩౨. పురా కశ్యపదాయాదో హిరణ్యకశిపుర్నృప, యదా తదా సురైస్సార్ధం కృతం సఖ్యంపరస్పరమ్. ౩౩. కృతే సఖ్యే జగత్సర్వం వ్యాకులం సమజాయత, హతే తస్మిన్నృపే రాజా ప్రహ్లాదస్సమజాయత. ౩౪. దేవాన్సంపీడయామాస ప్రహ్లాద శ్శత్రుకర్షణః, సఙ్గ్రామో హ్యభవద్ఘోరశ్శక్రప్రహ్లాదయోస్తదా. ౩౫ పూర్ణం వర్షశతం రాజన్లోకవిస్మయకారకమ్, దేవైర్యుద్ధం కృతం చోగ్రం ప్రహ్లాదస్తు పరాజితః. ౩౬. నిర్వేదం పరమం ప్రాప్తో జ్ఞాత్వా ధర్మం సనాతనమ్, విరోచనసుతం రాజ్యే ప్రతిష్ఠాప్య బలిం నృప. ౩౭. జగామ స తపస్తప్తుం పర్వతే గన్ధమాదనే, ప్రాప్య రాజ్యం బలిశ్శ్రీమాన్సురైర్వైరం చకార హ. ౩౮. తతః పరస్పరం యుద్ధం జాతం పరమదారుణమ్, తతస్సురైర్జితా దైత్యా ఇన్ద్రేణామితతేజసా. ౩౯. విష్ణునా చ సహాయేన రాజ్యభ్రష్టాః కృతాన్నృప, తతః పరాజితా దైత్యాః కావ్యస్య శరణం గతాః. ౪౦. కిం త్వం న కురుషే బ్రహ్మన్సాహాయ్యం నః ప్రతాపవాన్, స్థాతుంన శక్నుమోహ్యత్ర ప్రవి

కారేణైవేత్యాహ—తపోదానమితి. ౧౯—౨౪. భ్రమణం సర్వదా స్మృతమితి. అహంకారేణైవేత్యర్థః. విష్ణోరప్యవతారాణామితి. అహంకారాదినివేశాదేవ విష్ణోరవతారా యే జాతాస్తేషాం సంఖ్యామిత్యర్థః. ౨౫—౨౯. ప్రశ్నబీజముపలభ్య రాజోవాచ. సందేహోఽయమితి. ౩౦—౩౨. యదేతి. అభవదితి శేషః. సఖ్యం యుద్ధం. ౩౩—౪౫. యావన్నచ్యావయంతి వై ఇతి. యావ

శాపో రసాతలమ్. ౪౧. యది త్వం న సహాయోఽసి త్రాతుం మన్త్రవిదుత్తమః, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తస్సోఽబ్రవీద్దైత్యాన్కావ్యః కారుణికో మునిః. ౪౨. మా భైష్ట ధారయిష్యామి తేజసా స్వేన భోః సురాః, మన్త్రైస్తథౌషధీభిశ్చ సాహాయ్యం వస్సదైవ హి. ౪౩. కరిష్యామి కృతోత్సాహా భవన్తు విగతజ్వరాః. వ్యాస ఉవాచ-తతస్తే నిర్భయా జాతా దైత్యాః కావ్యస్య సంశ్రయాత్. ౪౪. దేవైశ్శ్రుతస్తు వృత్తాన్తస్సర్వశ్చారముఖాత్కిల, తత్ర సంమన్త్ర్య తే దేవాశ్శక్రేణ చ పరస్పరమ్. ౪౫. మన్త్రం చక్రుస్సుసంవిగ్నాః కావ్యమన్త్రప్రభావతః, యోద్ధుం గచ్ఛామహే తూర్ణం యావన్నచ్యావయన్తి వై. ౪౬. ప్రసహ్య హత్వా శిష్టాంస్తు పాతాళం ప్రాపయామహే, దైత్యాన్జగ్ముస్తతో దేవాస్సంరుష్టాశ్శస్త్రపాణయః. ౪౭. జగ్ముస్తాన్విష్ణుసహితా దానవాన్హరిణోదితాః, వధ్యమానాస్తు తే దైత్యాస్సంత్రస్తా భయపీడితాః. ౪౮. కావ్యస్య శరణం జగ్ముః రక్ష రక్షేతి చాబ్రువన్, తాఞ్శుక్రః పీడితాన్దృష్ట్వా దేవైర్దైత్యాన్మహాబలాన్. ౪౯. మా భైష్టేతి వచః ప్రాహ మన్త్రౌషధబలాన్విభుః, దృష్ట్వా కావ్యం సురాస్సర్వే త్యక్త్వా తాన్ప్రయయుః కిల. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

వ్యాస ఉవాచ—తథా గతేషు దేవేషు కావ్యస్తానిత్యువాచ హ, బ్రహ్మణా పూర్వముక్తం యచ్ఛ్రుణుధ్వం దానవోత్తమాః. ౧. విష్ణుర్దైత్యవధే యుక్తో హనిష్యతి జనార్దనః, వారాహరూపం సంస్థాయ హిరణ్యాక్షో యథా హతః. ౨. యథా నృసింహరూపేణ హిరణ్యకశిపుర్హతః, తథా సర్వాన్కృతోత్సాహో హనిష్యతి న చాన్యథా ౩. న మే మన్త్రబలం సమ్యక్ ప్రతిభాతి యథా హరిమ్, జేతుం యూయం సమర్థాస్స్న మయా త్రాతాస్సు నథ. ౪. తస్మాత్కాలం ప్రతీక్షధ్వం కియన్తం దానవోత్తమాః, అహమద్య మహాదేవం మన్త్రార్థం ప్రవ్రజామి వై. ౫. ప్రాప్య మన్త్రాన్మహాదేవాదాగమిష్యామి సాంప్రతమ్, యుష్మభ్యం తాన్ప్రదాస్యామి

దైత్యా మంత్రబలేనాస్మాన్నస్వస్థానాచ్చ్యావయంతి తావదిత్యర్థః. ౪౬—౪౯. తాన్ప్రయయుః కిలేతి. తాన్దైత్యానిత్యర్థః. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

సప్తాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైః శుక్రఋషేరథ, మంత్రలాభార్థగమనకథా సమ్యగిహోచ్యతే.

ఏవం కావ్యమంత్రసామర్థ్యవశాద్దేవేషు గతేషు తతో దైత్యానాహూయ కావ్య ఉవాచేత్యాహ. తథాఽగతేష్వితి. ౧, ౨. న చాన్యథేత్యుక్తమిత్యర్థః. ౩. తస్మాన్నైతయాఽవిద్యయా అనయా

యథార్థం దానవోత్తమాః ౬. దైత్యా ఊచుః—పరాజితాః కథం స్థాతుం పృథివ్యాం మునిసత్తమ, శక్తా భవామోఽప్యబలాస్తావత్కాలం ప్రతీక్షితుమ్. ౭. నిహతా బలినస్సర్వే కేచిచ్ఛిష్టాశ్చ దానవాః, నాద్యయుక్తాశ్చ సంగ్రామే స్థాతుమేవం సుఖావహాః శుక్ర ఉవాచ—యావదహం మన్త్రవిద్యామానయిష్యామి శఙ్కరాత్, తావద్భవద్భిస్స్థాతవ్యం తపోయుక్తైః శమాన్వితైః. ౯. సామదానాదయః ప్రోక్తా విద్వద్భిస్సమయోచితాః, దేశం కాలం బలం వీరైర్జ్ఞాత్వా శక్తిబలం బుధైః. ౧౦ సేవాఽథ సమయే కార్యా శత్రూణాం శుభకామ్యయా, స్వశక్త్యుపచయే కాలే హన్తవ్యాస్తే మనీషిభిః. ౧౧. తదద్య వినయం కృత్వా సామపూర్వం ఛలేన వై, తిష్ఠధ్వం స్వనికేతేషు మదాగమనకాంక్షయా. ౧౨. ప్రాప్య మన్త్రాన్ మహాదేవాదాగమిష్యామి దానవాః, యుధ్యామహే పునర్దేవాన్మన్త్రమాస్థాయ వై బలమ్ ౧౩. ఇత్యుక్త్వాఽథ భృగుస్తేభ్యో జగామ కృతనిశ్చయః, మహాదేవం మహారాజ మన్త్రార్థం మునిసత్తమః. ౧౪. దానవాః ప్రేషయామాసుః ప్రహ్లాదం సురసన్నిధౌ, సత్యవాదినమవ్యగ్రం సురాణాం ప్రత్యయ ప్రదమ్. ౧౫ ప్రహ్లాదస్తు సురాన్ప్రాహ ప్రశ్రయావనతో నృపః, అసురైస్సహితస్తత్ర వచనం నమ్రతాయుతమ్. ౧౬. న్యస్తశస్త్రా వయం సర్వే నిస్సన్నాహాస్తథైవ చ, దేవాస్తపశ్చరిష్యామస్సంవృతా వల్కలైర్యుతాః. ౧౭. ప్రహ్లాదస్య వచః శ్రుత్వా సత్యాభివ్యాహృతన్తు తత్, తతో దేవాన్న్యవర్తంత విజ్వరా ముదితాశ్చ తే. ౧౮. న్యస్తశస్త్రేషు దైత్యేషు వినివృత్తాస్తదాసురాః, విశ్రబ్ధాస్స్వగృహాన్ గత్వా క్రీడాసక్తాస్సుసంస్థితాః. ౧౯. దైత్యా దమ్భం సమాలమ్బ్య తాపసాస్తపసంయుతాః, కశ్యపస్యాశ్రమే వాసం చక్రుః కావ్యాగమేచ్ఛయా. ౨౦. కావ్యో గత్వాఽథ కైలాసం మహాదేవం ప్రణమ్య చ, ఉవాచ విభునా పృష్టః కిన్తే కార్యమితి ప్రభుః. ౨౧. మన్త్రానిచ్ఛామ్యహం దేవ యేన సన్తి బృహస్పతౌ, పరాజయాయ దేవానామసురాణాం జయాయ చ. ౨౨. వ్యాస ఉవాచ

సామగ్ర్యే తేషాం పరాజయో భవిష్యతీత్యభిప్రాయేణాహ. న మే మన్త్రబలమితి. సురానథ సురానపి జేతుం సమర్థా ఇత్యన్వయః. ౪—౮. ఇతి దైత్యవాక్యం శ్రుత్వా శుక్ర ఆహ—యావదహమితి. ౯—౧౨. మాన్త్రం మన్త్రజన్యం బలమాస్థాయాఽఽశ్రిత్యేత్యర్థః. ౧౩. భృగుర్భృగుపుత్రః శుక్ర ఇత్యర్థః. ౧౪. కావ్యే గతే దేవా ఆగత్యాస్మాన్నాశయిష్యంతీతి భియా సామార్థం ప్రహ్లాదం ప్రేషయామాసురిత్యాహ—దానవా ఇతి. ౧౫. నమ్రతాయుతం నమ్రమిత్యర్థః. ౧౬. నిస్సన్నాహాః యుద్ధార్థం నిరుద్యోగాః అతో యుష్మాభిర్వైరం విహాయ దయా విధేయేత్యర్థః. ౧౭. సత్యమభివ్యాహృతం భాషణం ప్రహ్లాదస్య తచ్ఛ్రుత్వా దేవా న్యవర్తంత యుద్ధాదితి శేషః. ముదితాశ్చాభవన్నిత్యర్థః. ౧౮, ౧౯. తపసంయుతాః తపః క్రియాయుక్తాః. ౨౦, ౨౧. అసు

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య సర్వజ్ఞశ్శంకరశ్శివః, చిన్తయామాస మనసా కిం కర్తవ్యమతఃపరమ్. ౨౨. సురేషు ద్రోహబుద్ధ్యాఽసౌ మన్త్రార్థమిహ సామ్ప్రతమ్, ప్రాప్తః కావ్యో గురుస్తేషాం దైత్యానాం విజయాయ చ. ౨౩. రక్షణీయా మయా దేవా ఇతి సంచిన్త్య శంకరః, దుష్కరం వ్రతమత్యుగ్రం తమువాచ మహేశ్వరః. ౨౪. పూర్ణం వర్షసహస్రన్తు కణధూమమవాక్ఛిరాః, యది పాస్యసి భద్రన్తే తతో మన్త్రానవాప్స్యసి. ౨౫. ఇత్యుక్తోఽసౌ ప్రణమ్యేశం బాఢమిత్యబ్రవీద్వచః, వ్రతం చరామ్యహం దేవ త్వయాఽజ్ఞప్తస్సురేశ్వర. ౨౬. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా శంకరం కావ్యశ్చకార వ్రతముత్తమమ్, ధూమపానరతశ్శాన్తో మన్త్రార్థం కృతనిశ్చయః. ౨౭. తతో దేవాః పరిజ్ఞాత్వా కావ్యం వ్రతగతం తదా, దైత్యాన్దంభరతాంశ్చైవ బభూవుర్యుద్ధతత్పరాః. ౨౮. విచార్య మనసా సర్వే సజ్జీభూయోద్యతా నృప, యయుర్భల్లాయుధాస్తత్ర యత్ర తే దానవోత్తమాః. ౨౯. తానాగతాన్ సమీక్ష్యాథ సాయుధాన్దంశితాంస్తథా, ఆసంస్తే భయసంవిగ్నా దైత్యా దేవాన్సమన్తతః. ౩౦. ఉత్పేతుస్సహసా తే వై సన్నద్ధాన్భయకర్శితాః, అబ్రువన్ వచనం తథ్యం తే దేవాన్బలదర్పితాన్. ౩౧. న్యస్తశస్త్రే భయవతి ఆచార్యే వ్రతమాస్థితే, దత్వా భయం పురా దేవా సంప్రాప్తా నో జిఘాంసయా. ౩౩. సత్యం వః క్వ గతం దేవా ధర్మశ్చ శ్రుతినోదితః, న్యస్తశస్త్రా న హన్తవ్యా భీతాశ్చ శరణం గతాః. ౩౪. దేవా ఊచుః—భవద్భిః ప్రేషితః కావ్యో మన్త్రార్థం కుహకేనచ, తపో జ్ఞాతం హి యుష్మాకం తేన యుద్ధ్యామ ఏవ హి. ౩౫. సజ్జా భవన్తు యుద్ధాయ సంరబ్ధాశ్శస్త్రపాణయః, శత్రుశ్ఛిద్రేణ హన్తవ్య ఏష ధర్మస్సనాతనః. వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం దైత్యా విచార్య చ పరస్పరమ్, పలాయనపరాస్సర్వే నిర్గతా భయవిహ్వలాః. ౩౬. శరణం దానవా జగ్ముర్భీతార్తా కావ్యమాతరమ్, దృష్ట్వా తానతిసంతప్తానభయఞ్చ దదావథ. ౩౭. కావ్యమాతోవాచ. న భేతవ్యం న భేతవ్యం భయం త్యజత దానవాః, మత్సన్నిధౌ వర్తమానాన్న భీర్భవితుమర్హతి. ౩౮. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం దైత్యాః స్థితాస్తత్ర గతవ్యథాః, నిరాయుధా హ్యసంభ్రాన్తాస్తత్రాశ్రమ

రాణాం భయాయ చేతి. ప్రభుః శుక్రాచార్యః ఉవాచేతి శేషః. ౨౨—౨౫. అవాక్ఛిరాః సన్ కణధూమం యది పాస్యసీత్యర్థః. ఏతద్వ్రతం కఠినమయం న కరిష్యతి తతో మంత్రానపి న దాస్యామీతి భావః. ౨౬—౨౮. మంత్రతత్పరా విచారనిష్ఠాః. ౨౯—౩౧. ఉత్పేతుర్దేవాన్ప్రత్యాజగ్ముః. సన్నద్ధాన్ శస్త్రాస్త్రైర్యుక్తాన్. ౩౨. న్యస్తశస్త్రే ఇతి. ఏతేషు పురా ప్రథమమభయం దత్వా పునర్జిఘాంసయా నోఽస్మాన్ప్రాప్తా ఇదం కిమిత్యర్థః. ౩౩, ౩౪. కుహకేన కపటేన తేన హేతునా భవతాం తపో దుష్టభావేన వర్తత ఇత్యస్మాభిర్జ్ఞాతం తేన కారణేన దుష్టాన్ప్రతి

వరేఽసురాః. ౪౦. దేవతాన్విద్రుతాన్వీక్ష్య దానవాంస్తే పదానుగాః, అభిజగ్ముః ప్రసహ్యైతానవిచార్య బలాబలమ్. ౪౧. తత్రాగతాన్సురాన్సర్వే హన్తుం దైత్యాన్సముద్యతాః, వారితాః కావ్యమాత్రాపి జఘ్నుస్తానాశ్రమస్థితాన్. ౪౨. హన్యమానాన్సురైర్దృష్ట్వా కావ్యమాతాతివేపితా, ఉవాచ సర్వాన్సనిద్రాంస్తరసా వైకరోమ్యహమ్. ౪౩. ఇత్యుక్త్వా ప్రేరితా నిద్రా తానాగత్య పపాత చ, సేన్ద్రాన్నిద్రావశం యాతా దేవా మూకవదాస్థితాః. ౪౪. ఇన్ద్రం నిద్రాజితం దృష్ట్వా దీనం విష్ణురభాషత, మాం త్వం ప్రవిశ భద్రం తే నయే త్వాం సురోత్తమ. ౪౫. ఏవముక్తస్తతో విష్ణుం ప్రవివేశ పురన్దరః, నిర్భయో గతనిద్రశ్చ బభూవ హరిరక్షితః. ౪౬. రక్షితం హరిణా దృష్ట్వా శక్రం తత్ర గతవ్యథమ్, కావ్యమాతా తతః క్రుద్ధా వచనం చేదమబ్రవీత్. ౪౭. మఘవంస్త్వాం భక్షయామి సవిష్ణుం వై తపోబలాత్, పశ్యతాం సర్వదేవానామీదృశం మే తపోబలమ్. ౪౮. వ్యాస ఉవాచ— ఇత్యుక్తౌ తు తయా దేవౌ విష్ణ్విన్ద్రౌ యోగవిద్యయా, అభిభూతౌ మహాత్మానౌ స్తబ్ధౌ తౌ సమ్బభూవతుః. ౪౯. విస్మితాస్తు తదా దేవా దృష్ట్వా తావతిబాధితౌ, చక్రుః కిల కిలాశబ్దం తతస్తే దీనమానసాః. ౫౦. క్రోశమానాన్సురాన్దృష్ట్వా విష్ణుం ప్రాహ శచీపతిః, విశేషేణాభిభూతోఽస్మి త్వత్తోఽహం మధుసూదన. ౫౧. జహ్యేనాం త్వరసా విష్ణో యావన్నో న దహేత్ప్రభో, తపసా దర్పితాం దుష్టాం మా విచారయ మాధవ. ౫౨. ఇత్యుక్తో భగవాన్విష్ణుశ్శక్రేణ ప్రథితేన చ, చక్రం సస్మార తరసా ఘృణాం త్యక్త్వాఽథ మాధవః. ౫౩. స్మృతమాత్రం తు సంప్రాప్తం చక్రం విష్ణువశానుగమ్, దధార చ కరే క్రుద్ధో వధార్థం శక్రనోదితః. ౫౪. గృహీత్వా తత్కరే చక్రం శిరశ్చిచ్ఛేద రంహసా, హతాం దృష్ట్వా తు తాం శక్రో ముదితశ్చాభవత్తదా. ౫౫. దేవాశ్చాతీవసన్తుష్టా హరిం జయ జయేతి చ, తుష్టువుర్ముదితాస్సర్వే సఞ్జాతా విగతజ్వరాః. ౫౬. ఇన్ద్రావిష్ణూ తు సఞ్జాతౌ తత్క్షణాద్ధృదయవ్యథౌ, స్త్రీవధాచ్ఛఙ్కమానౌ తు భృగోశ్శాపం దురత్యయమ్. ౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

దుష్టా భూత్వా యుద్ధ్యామో యుద్ధం కుర్మ ఇత్యర్థః. ౩౫—౪౦. పదం పదపద్ధతిమనులక్ష్య లక్షీకృత్య గచ్ఛన్తోఽభిజగ్ముః. ౪౧, ౪౨. సనిద్రాన్నిద్రాయుక్తానిత్యర్థః. ౪౩, ౪౪. హే ఇన్ద్ర మాం ప్రవిశ త్వామహమన్యత్ర నయే ప్రాపయామి భద్రం తేఽస్తు తవేత్యర్థః. ౪౫—౪౮. యోగవిద్యయా తస్యా యోగజశక్త్యా ౪౯, ౫౦. అభిభూతోఽశక్తః. ౫౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

శుక్రం ప్రతి జయన్త్యాః ప్రస్థానమ్.

వ్యాస ఉవాచ—తం దృష్ట్వా తు వధం ఘోరం చుక్రోధ భగవాన్భృగుః, వేపమానోఽతిదుఃఖార్తః ప్రోవాచ మధుసూదనమ్. ౧. భృగురువాచ—అకృతం తే కృతం విష్ణో జానతాఽపి మహామతే, వధోఽయం విప్రజాతాయా మనసా కర్తుమక్షమః. ౨. ఆఖ్యాతస్త్వం సత్త్వగుణః ప్రసిద్ధో బ్రహ్మా చ రాజసః, తథాఽసౌ తామసశ్శమ్భుర్విపరీతం కథం స్మృతమ్. ౩. తామసస్త్వం కథం జాతః కృతం కర్మాతినిన్దితమ్, అవధ్యా స్త్రీ త్వయా విష్ణో హతా కస్మాన్నిరాగసా. ౪. శపామి త్వాం దురాచారం కిమన్యత్ప్రకరోమి తే, విధురోఽహం కృతః పాప త్వయాఽహం శక్రకారణాత్. ౫. న శపేఽహం తథా శక్రం శపే త్వాం మధుసూదన, తదా చ్ఛలకరోఽసి త్వం కీటయోనిర్దురాశయః. ౬. యే చ త్వాం సాత్త్వికం ప్రాహుస్తే మూర్ఖా మునయః కిల, తామసస్త్వం దురాచారః ప్రత్యక్షం మే జనార్దన. ౭. అవతారా మృత్యులోకే సన్తు మచ్ఛాపసమ్భవాః, ప్రాయో గర్భభవం దుఃఖం భుఙ్క్ష్వ పాపాజ్జనార్దన ౮. వ్యాస ఉవాచ—తతస్తేనాథ శాపేన నష్టే ధర్మే పునః పునః, లోకస్య చ హితార్థాయ జాయతే మానుషేష్విహ. ౯. రాజోవాచ—భృగుభార్యా హతా తత్ర చక్రేణామితతేజసా, గార్హస్థ్యం చ పునస్తస్య కథం జాతం మహాత్మనః. ౧౦. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి శప్త్వా హరిం రోషాత్తదాదాయ శిరస్త్వరన్, కాయే సంయోజ్య తరసా భృగుః ప్రోవాచ కార్యవిత్. ౧౧. అద్య త్వాం విష్ణునా దేవి హతాం సఞ్జీవయామ్యహమ్, యది కృత్స్నో మయా ధర్మో జ్ఞాయతే చరితోఽపి వా. ౧౨. తేన సత్యేన జీవేత యది సత్యం బ్రవీమ్యహమ్, పశ్యన్తు దేవతాస్సర్వా మమ తేజోబలం మహత్. ౧౩. అద్భిస్తాం ప్రోక్ష్య శీతాభిర్జీవయామి తపోబలాత్, సత్యం శౌచం తథా వేదా యది మే తపసో బలమ్. ౧౪. వ్యాస ఉవాచ—అద్భిస్సంప్రోక్షితా దేవీ సద్యస్సఞ్జీవితా తదా, ఉత్థితా పరమప్రీతా భృగోర్భార్యా శుచిస్మితా. ౧౫. తతస్తాం సర్వభూతాని

ఏకోనషష్టిశ్లోకైస్తు విష్ణోః శాపాదనన్తరమ్, ప్రేషితా శుక్రసేవార్థం జయన్తీతి నిగద్యతే.

భృగుపత్నీవధానన్తరం జాతం కృత్యమాహ—తం దృష్ట్వేతి. ౧. అకృతమితి. తే త్వయాఽకృతమకార్యం కృతమిత్యర్థః. విప్రజాతాయాః విప్రకన్యాయా అయం వధో మనసాపి కర్తుమక్షమః స త్వయా సాక్షాత్కృత ఇత్యర్థః. ౨. కథం స్మృతం కథం జాతమిత్యర్థః. ౩—౫. కీటయోనిః కృష్ణసర్ప ఇత్యర్థః. ౬—౮. యత్పృష్టం భృగుశాపః కథం జాత ఇతి సా కథాఽత్ర సమాపితా తదుపసంహరతి—తతస్తేనాథేతి. ధర్మే నష్టే సతీత్యర్థః. ౯—౧౧. అద్య త్వామితి వాక్యం బౌద్ధస్త్రీవిషయం ప్రత్యక్షాయాస్తు మృతత్వాదిత్యుక్త్వా మనసి సంకల్పం కరోతి—యదీతి. ౧౨. యది సత్యమితి. యది చాహం సత్యం బ్రవీమి తేన సత్యేన తేన ధర్మాచరణేన చ జీవేదితి మనసి సంకల్పం కృత్వా దేవాన్వదతి—పశ్యన్త్వితి. ౧౩—౧౫. తం భృగుం. తాం తత్పత్నీం.

నిదృష్ట్వా సుప్తోత్థితామివ, సాధు సాధ్వీతి తం తాన్తు తుష్టువుస్సర్వతో దిశమ్. ౧౬.
ఏవం సఞ్జీవితా తేన భృగుణా వరవర్ణినీ, విస్మయం పరమంజగ్ముర్దేవాస్సేన్ద్రా విలో-
క్య తత్. ఇన్ద్రస్సురానథోవాచ మునినా జీవితా సతీ, కావ్యస్తప్త్వా తపో ఘోరం
కిం కరిష్యతి మన్త్రవిత్. ౧౮. వ్యాసఉవాచ—గతా నిద్రా సురేన్ద్రస్య దేహేఽ-
క్షేమమభూన్నృప, స్మృత్వా కావ్యస్య వృత్తాన్తం మన్త్రార్థమతిదారుణమ్. ౧౯.
విమృశ్య మనసా శక్రో జయన్తీం స్వసుతాం తదా, ఉవాచ కన్యాం చార్వంగీం స్మిత
పూర్వమిదం వచః ౨౦. గచ్ఛ పుత్రి మయా దత్తా కావ్యాయ త్వం తపస్వినే,
సమారాధయ తన్వంగి మత్కృతే తం వశం కురు. ౨౧. ఉపచారైస్తునిం త్తైస్తైస్స
మారాధ్య మనఃప్రియైః, భయం మే తరసా గత్వా హర తత్ర వరాశ్రమే. ౨౨.
సా పితుర్వచనం శ్రుత్వా తత్రాగచ్ఛన్మనోరమా, తమపశ్యద్విశాలాక్షీ పిబంతం ధూ
మమాశ్రమే. ౨౩. తస్య దేహం సమాలోక్య స్మృత్వా వాక్యం పితుస్తదా, కదలీ
దళమాదాయ వీజయామాస తం మునిమ్. ౨౪. నిర్మలం శీతలం వారి సమానీయ
సువాసితమ్, పానాయ కల్పయామాస భక్త్యా పరమయా లఘు. ౨౫. ఛాయాం
వస్త్రాతపత్రేణ భాస్కరే మధ్యగే సతీ, రచయామాస తన్వంగీ స్వయం ధర్మే స్థితా
సతీ. ౨౬. ఫలాన్యానీయ దివ్యాని పక్వాని మధురాణి చ, ముమోచాగ్రే మునే
స్తస్య భక్ష్యార్థం విహితాని చ. ౨౭. కుశాః ప్రాదేశమాత్రా హి హరితాశ్శుక సన్ని
భాః, దధారాగ్రేఽథ పుష్పాణి నిత్యకర్మసమృద్ధయే. ౨౮. నిద్రార్థం కల్పయామాస
సంస్తరం పల్లవాన్వితమ్, తస్మిన్మునౌ చాదరస్థా చకార వ్యజనం శనైః. ౨౯. హావ
భావాదికం కిఞ్చిద్వికారజననఞ్చ తత్, న చకార జయన్తీ సా శాపభీతా మునే
స్తదా. ౩౦. స్తుతిం చకార తన్వంగీ గీర్భిస్తస్య మహాత్మనః, సుభాషిణ్యానుకూలాభిః
ప్రీతికర్త్రీభిరప్యుత. ౩౧. ప్రబుద్ధే జలమాదాయదధారాచమనాయ చ, మనోఽను
కూలం సతతం కుర్వన్తీ వ్యచరత్తదా. ౩౨. ఇన్ద్రోఽపి సేవకాంస్తత్ర ప్రేషయా
మాస చాతురః, ప్రవృత్తిం జ్ఞాతుకామో వై మునేస్తస్య జితాత్మనః. ౩౩. ఏవం
బహూని వర్షాణి పరిచర్యాపరా భవత్, నిర్వికారా జతక్రోధా బ్రహ్మచర్యపరా
సతీ ౩౪. పూర్ణే వర్షసహస్రే తు పరితుష్టో మహేశ్వరః, వరేణ చ్ఛందయామాస

౧౬, ౧౭. కిం కరిష్యతీతి. ప్రథమతోఽస్మత్కృతేనైవ గతస్తతో మాతృవధం శ్రుత్వా ద్విగు
ణితక్రోధేన కిం కరిష్యతి న జానే ఇత్యర్థః. ౧౮. అక్షేమమితి చ్ఛేదః. మన్త్రార్థం మన్త్ర
ప్రాప్త్యర్థం అతిదారుణమధోముఖతయా ధూమపానాదికం. ౧౯—౨౧. తత్ర గత్వా మే భయం
హరేత్యర్థః. ౨౨—౩౫. యచ్చ కించిదితి. హే బ్రహ్మన్ యచ్చ కించిదపి వస్తు విద్యతే లోకే
యచ్చ త్వం ప్రతిపశ్యసి చక్షుషా యచ్చ కస్య చిత్కస్యాపి వాచ్యం వచనవిషయో న తస్య సర్వ

కావ్యం ప్రీతమనా హరః. ౩౫. ఈశ్వరఉవాచ—యచ్చ కిఞ్చిదపి బ్రహ్మన్విద్యతే
భృగునన్దన, ద్రక్ష్యసి యత్సర్వం యచ్చ వాచ్యం న కస్యచిత్. ౩౬. సర్వాభిభావ
కత్వేన భవిష్యసి న సంశయః,అవధ్యస్సర్వభూతానాం ప్రజేశశ్చ ద్విజోత్తమః. ౩౭
వ్యాసఉవాచ—ఏవం దత్వా వరాఞ్ఛమ్భుస్తత్రైవాంతరధీయత, కావ్యస్తామథ
సంవీక్ష్య జయంతీం వాక్యమబ్రవీత్. కాసి కస్యాసి సుశ్రోణి బ్రూహి కిం తే చికీర్షితమ్,
కిమర్థమిహ సంప్రాప్తా కార్యం వద వరోరు మే కిం వాఞ్ఛసి కరోమ్యద్య దుష్కరం
చేత్సులోచనే, ప్రీతోఽస్మి త్వత్కృతేనాద్య వరం వరయ సువ్రతే. ౪౦. తతస్సా
తు మునిం ప్రాహ జయన్తీ ముదితాననా, చికీర్షితం మే భగవంస్తపసా జ్ఞాతుమ
ర్హసి. ౪౧. కావ్యఉవాచ— జ్ఞాతం మయా తథాపి త్వం బ్రూహి యన్మనసేప్సి
తమ్, కరోమి సర్వథా భద్రం ప్రీతోఽస్మి పరిచర్యయా. ౪౨. జయన్త్యువాచ—
శక్రస్యాహం సుతా బ్రహ్మన్పిత్రా తుభ్యం సమర్పితా, జయన్తీ నామతశ్చాహం
జయన్తావరజా మునే. ౪౩. సకామాస్మి త్వయి విభో వాఞ్ఛితం కురు మేఽధునా,
రంస్యే త్వయా మహాభాగ ధర్మతః ప్రీతిపూర్వకమ్. ౪౪. శుక్రఉవాచ—మయా
సహ త్వం సుశ్రోణి దశవర్షాణి భామిని, సర్వైర్దృశ్యా తైరదృశ్యా చ రమస్వేహ
యదృచ్ఛయా. ౪౫. వ్యాసఉవాచ—ఏవముక్త్వా గృహం గత్వా జయన్త్యాః పాణి
ముద్వహన్, తయా సహావసద్దేవ్యా దశవర్షాణి భార్గవః. ౪౬. అదృశ్యస్సర్వభూ
తానాం మాయయా సంవృతః ప్రభుః, దైత్యాస్తమాగతం శ్రుత్వా కృతార్థం
మన్త్రసంయుతమ్. ౪౭. అభిజగ్ముర్గృహే తస్య ముదితాస్తే దిదృక్షవః, నాపశ్యన్
రమమాణన్తే జయన్త్యా సహ సంయుతమ్. ౪౮. తదా విమనసస్సర్వే జాతా భగ్నో
ద్యమాశ్చ తే, చిన్తాపరాతిదీనాశ్చ వీక్షమాణాః పునః పునః. ౪౯. అదృష్ట్వా
తన్తు సంవృత్తం ప్రతిజగ్ముర్యథా గతమ్, స్వగృహాన్దైత్యవర్యాస్తే చిన్తావిష్టా భయా
తురాః. ౫౦. రమమాణం తథా జ్ఞాత్వా శక్రః ప్రోవాచ తం గురుమ్, బృహ
స్పతిం మహాభాగం కిం కర్తవ్యమితః పరమ్. ౫౧. గచ్ఛాద్య దానవాన్ బ్రహ్మ
న్మాయయా త్వం ప్రలోభయ, అస్మాకం కురు కార్యం త్వం బుద్ధ్యా సఞ్చిన్త్య
మానద. ౫౨. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం కావ్యం రమమాణం సుసంవృతమ్, జ్ఞాత్వా త
ద్రూపమాస్థాయ దైత్యాన్ప్రతియయౌ గురుః. ౫౩. గత్వా తత్రాతిభక్త్యాఽసౌ

స్యాభిభావకత్వేన యుక్తస్త్వం భవిష్యసీత్యర్థః. సర్వజేతా భవిష్యసీతి తాత్పర్యం. ౩౬—౪౨.
జయన్తస్యావరజా కనిష్ఠభగినీ. ౪౩—౪౮. చింతాపరాశ్చ తేఽతిదీనాశ్చేత్యర్థః. ౪౯. సంవృతం
మాయయా ఆచ్ఛన్నం. ౫౦—౫౨. సుసంవృతం మాయయా ఆచ్ఛన్నం తద్రూపం శుక్రాచార్య

దానవాన్సముపాహ్వయత్, ఆగతాస్తే సురాస్సర్వే దదృశుః కావ్యమగ్రతః. ౫౪.
ప్రణమ్యసంస్థితాస్సర్వే కావ్యం మత్వాతిమోహితాః, న విదుస్తే గురోర్మాయాం
కావ్యరూపవిభావినీమ్. ౫౫. తానువాచ గురుః కావ్యరూపః ప్రచ్ఛన్నమాయ
యా, స్వాగతం మమ యాజ్యానాం ప్రాప్తోఽహం వో హితాయవై. ౫౬. అహం
వో బోధయిష్యామి విద్యాం ప్రాప్తామమాయయా, తపసా తోషితశ్శమ్భుర్యుష్మ
త్కల్యాణహేతవే. ౫౭. తచ్ఛ్రుత్వా ప్రీతమనసో జాతాస్తే దానవోత్తమాః,
కృతకార్యం గురుం మత్వా జహృష్టుస్తే విమోహితాః ౫౮. ప్రణేముస్తే ముదా
యుక్తా నిరాతంకా గతవ్యథాః, దేవేభ్యశ్చ భయం త్యక్త్వా తస్థుస్సర్వే నిరా
మయాః. ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

—ఁ గురుకృతాసురప్రలోభనమ్. ఁ—

రాజోవాచ—కిం కృతం గురుణా పశ్చాద్భృగురూపేణ వర్తతా, ఛలే
నైవహి దైత్యానాం పౌరోహిత్యేన ధీమతా. ౧. గురుస్సురాణామనిశం సర్వ
విద్యానిధిస్తథా, సుతోఽంగిరస ఏవాసౌ స కథం ఛలకృన్మునిః. ౨. ధర్మశాస్త్రేషు
సర్వేషు సత్యం ధర్మస్య కారణమ్, కథితం మునిభిర్యేన పరమాత్మాపి లభ్యతే. ౩.
వాచస్పతిస్తథా మిథ్యా వక్తా చేద్దానవాన్ప్రతి, కః సత్యవక్తా సంసారే భవి
ష్యతి గృహాశ్రమీ. ౪. ఆహారాదధికం భోజ్యం బ్రహ్మాణ్డవిభవేఽపి న, తదర్థం
మునయో మిథ్యాప్రవర్తన్తే కథం మునే. ౫. శబ్దప్రమాణముచ్ఛేదం శిష్టాభావే

రూపమాస్థాయాశ్రిత్యేత్యర్థః. ౫౩—౫౬. విద్యాం ప్రాప్తాం సదాశివాదిత్యర్థాత్. ౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

ద్విషష్టిశ్లోకవర్యైస్తు దేవానాం గురుణా తథా, శుక్రరూపేణ తే దైత్యా వంచితా ఇతి
కథ్యతే. ఇత్థం దేవగురుణా శుక్రాచార్యరూపేణ దైత్యేషు సంతోషితేషు తదనంతరం జాతం
వృత్తం పృచ్ఛతి. కిం కృతమితి. భృగురూపేణ లక్షణయా భృగుపుత్రరూపేణేత్యర్థః. ఛలేన
కపటేన దైత్యానాం సంబంధిపౌరోహిత్యేన యుక్తేనేతి శేషః. ౧. ఇత్యేకం ప్రశ్నం కృత్వా
ద్వితీయం ప్రశ్నమాహ. గురుః సురాణామితి. నహి మునేశ్ఛలకర్తృత్వం యుక్తమితి భావః. ౨.
ధర్మశాస్త్రేష్వితి. యేన సత్యేన పరమాత్మా పరంబ్రహ్మ లభ్యతే ప్రాప్యతే. తథా చ శ్రుతిః.
"సత్యేన లభ్యస్తపసా హ్యేష ఆత్మే"తి. ౩, ౪. నను లోభార్థమసత్యవక్తా జాత ఇతి చేత్త
త్రాహ—ఆహారాదధికమితి. అతిలోభేనబహుతరేధనేసంపాదితేఽపి ఆహారాదధికమన్నం కేఽపి న
భోక్ష్యంతి. ఆహారపరిపూర్తిపర్యంతం తు ప్రారబ్ధం దాస్యత్యేవేతి జ్ఞాత్వా కిమర్థం వ్యర్థాయుః క్షప
ణార్థంలోభంకుర్వంతీత్యర్థః. ౫. కించావిగీతశిష్టా హితకారణో హ్యాప్తాస్తేషాం వాక్యం ప్రమాణమి
త్యాప్తవాక్యమాగమ ఇత్యస్యార్థః. తత్ర మహతాం సర్వేషామేవమాచరణేక్వావిగీతత్వమనిన్దితత్వం

గతం న కిమ్, ఫలకర్మ ప్రవృత్తే వా విగీతత్వం గురౌ కథమ్. ౬. దేవాస్సత్త్వసముద్భూతా రాజసా మానవాః స్మృతాః, తిర్యఞ్చస్తామసాః ప్రోక్తా ఉత్పత్తౌ మునిభిః కిల. ౭. అమరాణాం గురుస్సాక్షాన్మిథ్యావాదీ స్వయం యది, తదా కస్సత్యవక్తా స్యాద్రాజసస్తామసః పునః. ౮. క్వ స్థితిస్తస్య ధర్మస్య సన్దేహోఽయం మమాత్మనః, కా గతిః సర్వజన్తూనాం మిథ్యాభూతే జగత్త్రయే. ౯. హరిర్బ్రహ్మా శచీకాన్తస్తథాఽన్యే సురసత్తమాః, సర్వే ఛలవిధౌ దక్షా మనుష్యాణాఞ్చ కా కథా. ౧౦. కామక్రోధాభిసంతప్తా లోభోపహతచేతసః, ఛలే దక్షాస్సురాస్సర్వే మునయశ్చ తపోధనాః. ౧౧. వసిష్ఠో వామదేవశ్చ విశ్వామిత్రో గురుస్తథా, ఏతే పాపరతాః కాఽత్ర గతిర్ధర్మస్య మానద. ౧౨. ఇన్ద్రోఽగ్నిశ్చన్ద్రమా వేధా పరదారాభిలమ్పటాః, ఆర్యత్వం భువనేష్వేషు స్థితం కుత్ర మునే వద. ౧౩. వచనం కస్య మన్తవ్యముపదేశధియాఽనఘ, సర్వే లోభాభిభూతాస్తే దేవాశ్చ మునయస్తదా. ౧౪. వ్యాస ఉవాచ—కిం విష్ణుః కిం శివో బ్రహ్మా మఘవా కిం బృహస్పతిః, దేహవాన్ప్రభవత్యేవ వికారైస్సంయుతస్తదా. ౧౫. రాగీ విష్ణుశ్శివో రాగీ బ్రహ్మాఽపి రాగసంయుతః, రాగవాన్కిమకృత్యం వై న కరోతి నరాధిప, రాగవానపి చాతుర్యాద్విదేహ ఇవ లక్ష్యతే. ౧౬. సమ్ప్రాప్తే సంకటే సోఽపి గుణైస్సంబాధ్యతే కిల, కారణాద్రహితం కార్యం కథం భవితుమర్హతి. ౧౭. బ్రహ్మాదీనాం చ సర్వేషాం గుణా ఏవ హి కారణమ్, పఞ్చవింశత్సముద్భూతా దేవాస్తేషాం న చాన్యథా. ౧౮. కాలే మరణధర్మాస్తే సన్దేహః కోఽత్ర తే నృప. పరోపదేశే విస్పష్టం శిష్టాస్సర్వే భవన్తి చ. ౧౯. విప్లుతిర్హ్యవిశేషేణ స్వకార్యే

తిష్ఠతి తదభావే క్వాస్తు తదభావే శబ్దప్రమాణముచ్ఛేదం నాశం ప్రతి కథం న గతమిత్యాహ—శబ్దప్రమాణమితి. అవిగీతత్వమితి. అవిగీతత్వాభావే నిందితత్వాభావే శిష్టత్వస్యాప్యభావో యతోఽవిగీతస్యైవ శిష్టత్వాత్. ౬. తదుచ్ఛేదమేవ ప్రథయతి దేవా సత్త్వసముద్భూతా ఇతి. ౭—౧౨. ఆర్యత్వం శిష్టత్వం. ౧౩, ౧౪. ఇతి జనమేజయవాక్యం శ్రుత్వా వ్యాసస్తదుక్తమేవ స్థాపయతి. కిం విష్ణురితి. విష్ణుర్వాస్తు బ్రహ్మా వాస్తు యో యో దేహవాన్స పూర్వోక్తదోషరూపవికారైర్యుక్త ఏవ భవతి నాన్యథేత్యన్వయః. ౧౫. చాతుర్యాదితి. ధౌర్త్యాదిత్యర్థః. ౧౬. కథం ధౌర్త్యాదితి జ్ఞాతమితి చేత్తత్రాహ—సంప్రాప్తే ఇతి. సంకటస్య ప్రసంగే తస్య ధౌర్త్యం బహిర్నిస్సరతీత్యర్థః. దృష్టాశ్చైవం బహువిధాః పరోపదేశే చతురాః స్వయం ఏకాంతే కామినీకజ్జలవిషదిగ్ధకటాక్షశరేణ తాడితా మోహితా జాతా ఏవేతి భావః. ఇదం రాజన్నాశ్చర్యం కిం తు స్వభావ ఏవ సర్వేషామిత్యాహ. కారణాద్రహితమితి. గుణత్రయం హి సర్వేషాం కారణం. తస్య గుణత్రయస్య ప్రారబ్ధవశత ఉపచాపచయే సతి క్వచిత్కదాచిత్కస్యచిదపి విషయాచరణం భవత్యేవ న హి కారణాద్రహితం కార్యం కదాపి తిష్ఠతీత్యర్థః. ౧౭. పంచవింశత్సముద్భూతా ఆర్షప్రయోగః పంచవింశతి

సముపస్థితే, కామః క్రోధస్తథా లోభద్రోహాహంకారమత్సరాః. ౨౦. దేహవాన్కః పరిత్యక్తుమీశో భవతి తాన్నృప,సంసారోఽయం మహారాజ సదైవైవం విధస్స్మృతః. నాన్యథా ప్రభవత్యేవ శుభాశుభమయః కిల, కదాచిద్భగవాన్విష్ణుస్తపశ్చరతి దారుణమ్. ౨౨. కదాచిద్వివిధాన్యజ్ఞాన్వితనోతి సురాధిపః, కదాచిత్తురమారఙ్గరఞ్జితః పరమేశ్వరః. ౨౩. రమతే కిల వైకుణ్ఠే తద్వశస్తరుణో విభుః, కదాచిద్దానవైస్సార్ధం యుద్ధం పరమదారుణమ్. ౨౪. కరోతి కరుణాసిన్ధుస్తద్బాణాఽపీడితో భృశమ్, కదాచిజ్జయమాప్నోతి దైవాత్సోఽపి పరాజయమ్. ౨౫. సుఖదుఃఖాభిభూతోఽసౌ భవత్యేవ న సంశయః,శేషే శేతే కదాచిద్వై యోగనిద్రాసమావృతః. కాలే జాగర్తి విశ్వాత్మా స్వభావప్రతిబోధితః, శర్వో బ్రహ్మా హరిశ్చేతి ఇన్ద్రాద్యా యే సురాస్తథా. ౨౭. మునయశ్చ వినిర్మాణైస్స్వాయుషో విచరన్తి హి, నిశావసానే సంజాతే జగత్ స్థావరజంగమమ్. ౨౮. మ్రియతే నాత్ర సన్దేహో నృప కించిత్కదాపి చ, స్వాయుషోఽన్తే పద్మజాద్యాః క్షయమిచ్ఛన్తి పార్థివ ౨౯. ప్రభవన్తి పునర్విష్ణుహరశక్రాదయస్సురాః, తస్మాత్కామాదికాన్భావాన్దేహవాన్ప్రతిపద్యతే. ౩౦. నాత్ర తే విస్మయః కార్యః కదాచిదపి పార్థివ, సంసారోఽయం తు సందిగ్ధః కామక్రోధాదిభిర్నృప. ౩౧. దుర్లభస్తద్వినిర్ముక్తః పురుషః పరమార్థవిత్, యో బిభేతీహ సంసారే సదారాన్న కరోత్యపి. ౩౨. విముక్తస్సర్వసఙ్గేభ్యో విచరత్యవిశఙ్కితః,తస్మాద్బృహస్పతేర్భార్యా శశినా లంభితా పునః. ౩౩. గురుణా లంభితా భార్యా తథా భ్రాతుర్యవీయసః, ఏవం సంసారచక్రేఽస్మిన్రాగలోభాదిభిర్వృతః. ౩౪. గార్హస్థ్యం చ సమాస్థాయ కథం ముక్తో భవేన్నరః, తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన హిత్వా సంసారసారతామ్. ౩౫ ఆరాధయేన్మహేశానీం సచ్చిదానన్దరూపిణీమ్, తన్మాయాగుణతశ్ఛన్నం జగదేతచ్చరాచరమ్. ౩౬ భ్రమత్యు

తత్త్వసముద్భూతా ఇత్యర్థః. ౧౮, ౧౯. విప్లుతిరితి. స్వకార్యే ప్రాప్తే సర్వేషాం విప్లుతిః స్వభావచ్యుతిర్భవతీత్యర్థః. అనుపదమేవైతద్వ్యాఖ్యాతం.౨౦—౨౨. కాలవశేన గుణవ్యత్యయమేవ దేవాదిషు దర్శయతి—కదాచిదితి. రమారఙ్గేణ రంజిత ఇత్యర్థః. ౨౩—౩౦. సందిగ్ధః సమ్యగ్దిగ్ధో యుక్తః. ౩౧, ౩౨. తస్మాదితి గుణత్రయబద్ధత్వాదిత్యర్థః. లంభితోపభుక్తేత్యర్థః. ౩౩. భ్రాతుర్యవీయస ఇతి. ఉతథ్యో జ్యేష్ఠో బృహస్పతిః మధ్యమ ఆనర్తః కనిష్ఠస్తస్య భార్యా గురుణా లంభితా భుక్తేత్యర్థః.. ౩౪. గార్హస్థ్యం సంసారాసక్తిమిత్యర్థః. న హి సంసారాసక్తః సన్సంసారాన్ముక్తో భవేత్తస్మాత్సంసారాసక్తిం విహాయ సంసారనాశాయోద్యోగః కర్తవ్య ఇత్యర్థః. తథాచ యే సంసారాసక్తిరహితాస్త ఏవ ఆప్తా ఇతి నాప్తవాక్యప్రమాణోచ్ఛేదరూపం దూషణం తవేతి భావః. నను సంసారాసక్తిరాహిత్యం తేన సంసారనాశశ్చాత్యంతాసంభావ్యేవ స్వభావభూతగుణానాం నాశాసంభవాదితి చేద్యస్యా గుణైరయం బద్ధస్తస్యా ఏవోపాసనయా సర్వం భవిష్యతీత్యాహ—తస్మాత్సర్వ

న్మత్తవత్సర్వం మదిరామత్తవన్నృప, తస్యా ఆరాధనేనైవ గుణాన్సర్వాన్విమృద్య చ. ౩౭. ముక్తిం భజేత మతిమాన్నాన్యః పంథాస్త్వితఃపరః, ఆరాధితా మహేశానీ న యావత్కురుతే కృపామ్. ౩౮. తావత్కథం భవేత్సుఖం కస్మాత్కోఽన్యోఽస్తి దయయా యుతః, కరుణాసాగరామేతాం భజేత్తస్మాదమాయయా. ౩౯. యస్యాస్తు భజనేనైవ జీవన్ముక్తత్వమశ్నుతే, మానుష్యం దుర్లభం ప్రాప్య సేవితా న మహేశ్వరీ. ౪౦. నిశ్శ్రేణికాగ్రాత్పతితా అధ ఇత్యేవ విద్మహే, అహంకారావృతం విశ్వం గుణత్రయసమన్వితమ్. ౪౧. అసత్యేనాపి సంబద్ధం ముచ్యతే కథమన్యథా, హిత్వా సర్వం తతస్సర్వైస్సంసేవ్యా భువనేశ్వరీ. ౪౨. రాజోవాచ కింకృతం గురుణా తత్ర కావ్యరూపధరేణ చ, కదా శుక్రస్సమాయాతస్తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౪౩. వ్యాసఉవాచ—శ్రుణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి యత్కృతం గురుణా తదా, కృత్వా కావ్యస్వరూపఞ్చ ప్రచ్ఛన్నేన మహాత్మనా. ౪౪. గురుణా బోధితా దైత్యా మత్వా కావ్యం స్వకం గురుమ్, విశ్వాసం పరమం కృత్వా బభూవుస్తన్మయాస్తదా. ౪౫. విద్యార్థం శరణం ప్రాప్తా భృగుం మహాతిమోహితాః, గురుణా విప్రలబ్ధాస్తే లోభాత్కో వా నముహ్యతి. ౪౬. దశవర్షాత్మకే కాలే సమ్పూర్ణసమయే తదా, జయన్త్యా సహ క్రీడిత్వా కావ్యో యాజ్యానచిన్తయత్. ౪౭. ఆశయా మమ మార్గంతే పశ్యన్తస్సంస్థితాః కిల, గత్వా తాన్వై ప్రపశ్యేఽహం యాజ్యానతిభయాతురాన్. ౪౮. మా దేవేభ్యో భయం

ప్రయత్నేనేతి. హిత్వేతి. వైరాగ్యమవలంబేత్యర్థః. ౩౫, ౩౬. విమృద్యోపమృద్య నాశయిత్వేత్యర్థః. ౩౭. నాన్యః పంథా ఇతి. తథాచ శ్రుతిః. "నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయే"తి. ౩౮. కోఽన్యోఽస్తీతి. యా సర్వకర్త్రీ సా యది దయాం న కరోతి తదా తదిచ్ఛాముల్లంఘ్యాన్యః కః సమర్థోఽస్తి సర్వేషాం తదధీనత్వాదితి భావః. ౩౯. సేవితేతి. యైరిత్యర్థః. ౪౦. నిశ్శ్రేణికాగ్రాదితి. నిశ్శ్రేణికా సోపానపంక్తిస్తస్యా అగ్రం ప్రాప్య తస్మాదధః పతితా ఇత్యేవ జానీమహ ఇత్యర్థః. తదుక్తం "ఆసాద్య జన్మ మనుజేషు చిరాద్దురాపం తత్రాపి పాటవమవాప్య నిజేంద్రియాణామ్, నాభ్యర్చయంతి జగతాం జనయిత్రి యే త్వాం నిశ్శ్రేణికాగ్రమధిరుహ్య పునః పతంతీ"తి. అహంకారావృతమితి. యస్యా మాయాజన్యగుణత్రయేణ తజ్జన్యాహంకారేణ తజ్జన్యాసత్యాదిదోషేణ సంబద్ధం జగద్భవతి తస్యా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యా భగవత్యా ఆరాధనేనైవ సర్వం గలితం నష్టం భవిష్యతీతి. సైవ సచ్చిదానందరూపిణీ భువనేశ్వరీ సర్వైరారాధ్యేతిభావః. ౪౧. ౪౨. ఇత్థం జనమేజయస్య ధర్మాత్మనో ధర్మనాశసంవర్ణనక్షుభితేంద్రియాంతఃకరణస్య భగవత్యారాధనావలంబేన స్వాస్థ్యమవధాయావస్థితం మునిం ప్రతి తత్సావస్థ్యశ్రవణసముద్యదానందో జనమేజయః పునః ప్రకృతామేవ కథాం పృచ్ఛతి. కిం కృతమితి. హేపితామహశ్రేష్ఠ. ౪౩, ౪౪. తన్మయాస్తత్పరాయణాః. ౪౫. భృగుం భృగుపుత్రధియేత్యర్థః. ౪౬. ఏతత్పర్యన్తం గురువృ

తేషాం మద్భక్తానాం భవేదితి, సఞ్చిన్త్య బుద్ధిమాస్థాయ జయన్తీం ప్రత్యువాచ హ. ౪౯. దేవానేవోపసంయాన్తి పుత్రా మే చారులోచనే, సమయస్తేఽద్య సమ్పూర్ణో జాతోఽయం దశవార్షికః. ౫౦. తస్మాద్గచ్ఛామ్యహం దేవి ద్రష్టుం యాజ్యాన్సుమధ్యమే, పునరేవాగమిష్యామి తవాన్తికమనువ్రతః. ౫౧. తథేతి తమువాచాథ జయన్తీ ధర్మవిత్తమా, యథేష్టం గచ్ఛ ధర్మజ్ఞ న తే ధర్మం విలోపయే. ౫౨. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం కావ్యో జగామ త్వరితస్తతః, అపశ్యద్దానవానాం స పార్శ్వే వాచస్పతిం తదా. ౫౩. ఛద్మరూపధరం సౌమ్యం బోధయన్తం ఛలేన తాన్, జైనం ధర్మకృతం స్వేన యజ్ఞనిన్దాపరం తథా. ౫౪. భో దేవరిపవస్సత్యం బ్రవీమి భవతాం హితమ్, అహింసా పరమో ధర్మో హన్తవ్యా హ్యాతతాయినః. ౫౫. ద్విజై ర్భోగరతై ర్వేదే దర్శితం హింసనం పశోః, జిహ్వాస్వాదపరైః కామమహింసైవ పరా మతా. ౫౬. ఏవం విధాని వాక్యాని వేదశాస్త్రపరాణి చ, బ్రువాణం గురుమాకర్ణ్య విస్మితోఽసౌ భృగోస్సుతః. ౫౭. చిన్తయామాస మనసా మమ ద్వేష్యో గురుః కిల, వఞ్చితాః కిల ధూర్తేన యాజ్యా మే నాత్ర సంశయః. ౫౮. ధిగ్లోభం పాపబీజం వై నరకద్వారమూర్జితమ్, గురురప్యనృతం బ్రూతే ప్రేరితో యేన పాప్మనా. ౫౯. ప్రమాణం వచనం యస్య సోఽపి పాషణ్డధారకః, గురుస్సురాణాం సర్వేషాం ధర్మశాస్త్రప్రవర్తకః. ౬౦. కిం కిం న లభతే లోభాన్మలినీకృతమానసః, అన్యోఽపి గురురప్యేవం జాతః పాషండపణ్డితః. శైలూషవేష్టితం సర్వం పరిగృహ్య ద్విజోత్తమః, వఞ్చయత్యతిసమ్బాధాన్దైత్యాన్యాజ్యాన్మమాప్యసౌ. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

దైత్యానాంశుక్రసంప్రాప్తిః

వ్యాస ఉవాచ—ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా తానువాచ హసన్నివ, వఞ్చితా మత్స్వరూపేణ దైత్యాః కిం గురుణా కిల. ౧. అహం కావ్యో గురుశ్చాయం

వృత్తాన్తం వర్ణయిత్వా కావ్యవృత్తాన్తం వర్ణయతి. దశవర్షాత్మకే కాలే ఇతి. ౪౭—౪౯. ఉపసంయాన్తి శరణం గచ్ఛన్తి. ౫౦, ౫౩. స్వేన బృహస్పతినా కృతం ప్రణీతం జైనం ధర్మం జైనశాస్త్రం తాన్దైత్యాంశ్ఛలేన బోధయన్తమిత్యర్థః. ౫౪. బృహస్పతిమతమాహ. భో దేవ రిపవ ఇతి. ఆతతాయినోఽపి అహన్తవ్యా ఇతి చ్ఛేదః. న హన్తవ్యా ఇత్యర్థః. ౫౫. వేదోక్తాపి హింసా న కర్తవ్యేత్యాహ—ద్విజైరితి. ౫౬-౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైః సప్తపంచాశద్భిః పద్యైరనన్తరమ్, దైత్యానాంశుక్రసంప్రాప్తిర్వఞ్చితానామిహో

దేవకార్యప్రసాధకః, అనేన వఞ్చితా యూయం మద్యాజ్యా నాత్ర సంశయః. ౨.
మా శ్రద్ధధ్వం వచస్తస్య దామ్భికోఽయం మదాకృతిః, అనుగచ్ఛత మాం
యాజ్యాస్త్యజతైనం బృహస్పతిమ్. ౩. ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య దృష్ట్వా తౌ సదృశౌ
పునః, విస్మయం పరమం జగ్ముః కావ్యోఽయమితి నిశ్చితాః. ౪. స తాన్వీక్ష్య సుసం
భ్రాంతాన్గురుర్వాక్యమువాచ హ, గురుర్వో వఞ్చయత్యేవ మద్రూపోఽయం బృహ
స్పతిః. ౫. ప్రాప్తో వఞ్చయితుం యుష్మాన్దేవకార్యార్థసిద్ధయే, మా విశ్వాసం వచ
స్తస్య కురుధ్వం దైత్యసత్తమాః. ౬. ప్రాప్తా విద్యా మయా శమ్భోర్యుష్మా
నధ్యాపయామి తామ్, దేవేభ్యో విజయం నూనం కరిష్యామి న సంశయః. ౭. ఇతి
శ్రుత్వా గురోర్వాక్యం కావ్యరూపధరస్య తే, విశ్వాసం పరమం జగ్ముః కావ్యోఽ
యమితి నిశ్చయాత్. ౮. కావ్యేన బహుధా తత్ర బోధితాః కిల దానవాః, బుబు
ధుర్న గురోర్మాయా మోహితాః కాలపర్యయాత్. ౯. ఏవం తే నిశ్చయం కృత్వా
తతో భార్గవమబ్రువన్, అయం గురుర్నో ధర్మాత్మా బుద్ధిదశ్చ హితే రతః. ౧౦ దశ
వర్షాణి సతతమయం నః శాస్తి భార్గవః, గచ్ఛ త్వం కుహకో భాసి నాస్మాకం గురుర
ప్యత. ౧౧. ఇత్యుక్త్వా భార్గవం మూఢా నిర్భర్త్స్య చ పునః పునః, జగృహుస్తం
గురుః ప్రీత్యా ప్రణిపత్యాభివాద్య చ. ౧౨. కావ్యస్తు తన్మయాన్దృష్ట్వా చుకోపాథ
శశాప చ, దైత్యాన్విబోధితాన్మత్వా గురుణా చాతివఞ్చితాన్. ౧౩. యస్మాన్మయా
బోధితా వై గృహ్ణీయుర్న చ మే వచః, తస్మాత్ప్రనష్టసంజ్ఞా వై పరాభవమవాప్స్యథ.
మదవజ్ఞాఫలం కామం స్వల్పే కాలే హ్యవాప్స్యథ, తదాస్య కపటం సర్వం పరిజ్ఞాతం
భవిష్యతి. ౧౪. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వాసౌ జగామాశు భార్గవః క్రోధసంయుతః.
బృహస్పతిర్ముదం ప్రాప్య తస్థౌ తత్ర సమాహితః. ౧౫. తతశ్శప్తాన్గురుర్జ్ఞాత్వా
దైత్యాంస్తాన్భార్గవేణ హి, జగామ తరసా త్యక్త్వా స్వరూపం స్వం విధాయ చ.
౧౬. గత్వోవాచ తదా చక్రం కృతం కార్యం మయా ధ్రువమ్, శప్తాశ్శుక్రేణ
తే దైత్యా మయా త్యక్తాః పునః కిల ౧౭. నిరాధారాః కృతా నూనం
యతధ్వం సురసత్తమాః, సజ్గ్రామార్థం మహాభాగ శాపదగ్ధా మయా కృతాః

చ్యతే. దైత్యాధ్యయనం బృహస్పతికర్తృకం శ్రుత్వా దైత్యాన్ప్రతి శుక్ర ఉవాచేత్యాహ. ఇతి
సంచింత్య మనసేతి. ౧—౪. స తానితి. సుసంభ్రాంతాన్మోహితాన్మద్రూపేణాయం బృహస్పతిర్వో
యుష్మాన్వంచయతి. వంచయిష్యతీత్యర్థః. ౫—౮. కావ్యేన వాస్తవికేన. కాలపర్యయాత్కాలవైపరీ
త్యేన గురోర్బృహస్పతేర్మాయయా మోహితా ఇత్యర్థః. ౯—౧౧. తం గురుం బృహస్పతిం శుక్రా
చార్యరూపేణ జగృహుః. ౧౨—౧౬. తతః శప్తానితి. భార్గవేణ శప్తాన్దైత్యాన్ జ్ఞాత్వా క్రుద్ధో
ఽయం శుక్రో దైత్యానభివాత్ప్రాప్తాన్మంత్రాన్నోపదేక్ష్యతీతి కృతకార్యోఽహమితి మత్వా జగామే

౧౯. ఇతి శ్రుత్వా గురోర్వాక్యం మఘవా ముదమాప్తవాన్, జహృషుశ్చ సురా
స్సర్వే ప్రతిపూజ్య బృహస్పతిమ్. ౨౦ సంగ్రామాయ మతిం చక్రుస్సంవిచార్య మిథః
పునః, నిర్యయుర్మిలితాస్సర్వే దానవాభిముఖాస్సురాః. ౨౧. సురాన్సముద్యతాన్
జ్ఞాత్వా కృతోద్యోగాన్మహాబలాన్, అన్తర్హితం గురుఞ్చైవ బభూవుశ్చిన్తయా
న్వితాః. ౨౨. పరస్పరమథోచుస్తే మోహితాస్తస్య మాయయా, స చ ప్రాజ్ఞో
మహాత్మానో యాతోఽసౌ రుష్టమానసః. ౨౩. వఞ్చయిత్వా గతః పాపో గురుః
కపటపణ్డితః, భ్రాతృస్త్రీలమ్పటఃప్రాయో మలినోఽన్తర్బహిశ్శుచిః. ౨౪. కిం కుర్మః క్వ చ
గచ్ఛామః కథం కార్యం ప్రకోపితమ్, కుర్వీమహి సహాయార్థం ప్రసన్నం హృష్ట
మానసమ్. ౨౫. ఇతి సఞ్చిన్త్య తే సర్వే మిలితా భయకంపితాః, ప్రహ్లాదం పురతః
కృత్వా జగ్ముస్తే భార్గవం పునః. ౨౬. ప్రణేముశ్చరణౌ తస్య మునేర్మానభృత
స్తదా, భార్గవస్తానువాచాథ రోషసంరక్తలోచనః. ౨౭. మయా ప్రబోధితా యూ
యం మోహితా గురుమాయయా, న గృహీతం వచో యోగ్యం తదా యాజ్యా
హితం శుచి. ౨౮. తదావగణితశ్చాహం భవద్భిస్తద్వశంగతైః, ప్రాప్తం నూనం మదో
న్మత్తైర్మమావమానజం ఫలమ్. ౨౯. తత్ర గచ్ఛత సద్భ్రిష్టా యత్రాసౌ కపటా
కృతిః, వఞ్చకస్సురకార్యార్థీ నాహం తద్వద్ధి వఞ్చకః. ౩౦. వ్యాసఉవాచ— ఏవం
బ్రువన్తం శుక్రం తం వాక్యం సన్దిగ్ధయా గిరా, ప్రహ్లాదస్తం తదోవాచ గృహీత్వా
చరణౌ తతః. ౩౧. ప్రహ్లాదఉవాచ— భార్గవాద్య సమాయాతాన్ యాజ్యాన
స్మాంస్తథాతురాన్, త్యక్తుం నార్హసి సర్వజ్ఞ త్వద్ధితాంస్తనయాన్హి నః. ౩౨. గతే
త్వయి తు మన్త్రార్థం శైలూషేణ దురాత్మనా, త్వద్వేషమధురాలాపైర్వయం తేన
ప్రవఞ్చితాః. ౩౩. అజ్ఞానకృతదోషేణ నైవ కుప్యత శాన్తిమాన్, సర్వజ్ఞ త్వం
విజానాసి చిత్తం నః ప్రవణం త్వయి. ౩౪. జ్ఞాత్వా నస్తపసా భావం త్యజ కోపం
మహామతే, బ్రువన్తి మునయస్సర్వే క్షణకోపా హి సాధవః. ౩౫. జలం స్వభావత
శ్శీతం వహ్న్యాతపసమాగమాత్, భవత్యుష్ణం వియోగాచ్చ శీతత్వమనుగచ్ఛతి.
౩౬. క్రోధశ్చాణ్డాలరూపో వై త్యక్తవ్యస్సర్వథా బుధైః, తస్మాద్రోషం పరిత్యజ్య
ప్రసాదం కురు సువ్రత. ౩౭. యది న త్యజసి క్రోధం త్యజస్యస్మాన్సుదుఃఖితాన్,
త్వయా త్యక్తా మహాభాగ గమిష్యామో రసాతలమ్. ౩౮. వ్యాసఉవాచ— ప్రహ్లా
దస్య వచశ్శ్రుత్వా భార్గవో జ్ఞానచక్షుషా, విలోక్య సుమనా భూత్వా తానువా
చ హసన్నివ. ౩౯. న భేతవ్యం న గన్తవ్యం దానవా వా రసాతలమ్, రక్షయిష్యామి

త్యర్థః. ౧౭—౨౩. అంతర్మలినః కపటీ. ౨౪—౨౭. హేయాజ్యాః. ౨౮—౩౨. శైలూషేణ త్వద్వేషధారిణా బృహస్పతినా. ౩౩—౪౨. అద్యేతి. యద్యప్యహం మహాదేవాత్ప్రాప్తమంత్ర

వోఽయాజ్యాస్సంత్రైరవితథైః కిల.౪౦. హితం సత్యం బ్రవీమ్యద్య శృణుధ్వం తత్తు నిశ్చయమ్,వచనం మమ ధర్మజ్ఞా శ్శ్రితం యచ్ఛ్రీహ్మణః పురా.౪౧.అవశ్యంభావినో భావాః ప్రభవన్తి శుభాశుభాః, దైవం న చాన్యథా కర్తుం క్షమః కోఽపి ధరాతలే ౪౨. అద్య మందబలా యూయం కాలయోగాదసంశయమ్, దేవైర్జితాస్స కృచ్చాపి పాతాలం ప్రతిపత్స్యథ. ౪౩. ప్రాప్తః పర్యాయకాలో వ ఇతి బ్రహ్మాఽభ్యభాషత, భుక్తం రాజ్యం భవద్భిశ్చ పూర్ణం సర్వం సమృద్ధిమత్. ౪౪. యుగాని దశ పూర్ణాని దేవానాక్రమ్య మూర్ధని, దైవయోగాచ్చ యుష్మాభిర్భుక్తం త్రైలోక్యమూర్జితమ్. ౪౫. సావర్ణికే మనౌ రాజ్యం పునస్తత్తు భవిష్యతి, పౌత్రస్త్రైలోక్యవిజయీ రాజ్యం ప్రాప్స్యతి తే బలిః. ౪౬. యదా వామనరూపేణ హృతం దేవేన విష్ణునా, తదైవ చ భవత్పౌత్రః ప్రోక్తో దేవేన జిష్ణునా. ౪౭. హృతం యేన బలే రాజ్యం దేవవాఞ్ఛార్థసిద్ధయే, త్వమిన్ద్రో భవితా చాగ్రే స్థితే సావర్ణికే మనౌ. ౪౮. భార్గవఉవాచ—ఇత్యుక్తో హరిణా పౌత్రస్తవ ప్రహ్లాద సాంప్రతమ్,అదృశ్యస్సర్వభూతానాం గుప్తశ్చరతి భీతవత్. ౪౯. ఏకదా వాసవేనాసౌ బలిర్గర్దభరూపభాక్, శూన్యే గృహే స్థితః కామం భయభీతశ్శతక్రతోః.౫౦.పృష్టశ్చ బహుధా తేన వాసవేన బలిస్తదా, కిమర్థం గార్దభం రూపం కృతవాన్దైత్యపుఙ్గవ. ౫౧. భోక్తా త్వం సర్వలోకస్య దైత్యానాం చ ప్రశాసితా, తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దైత్యరాజో బలిస్తదా. ౫౨. ప్రోవాచ వచనం శక్రం కోఽత్ర శోకశ్శతక్రతో, యథా విష్ణుర్మహాతేజా మత్స్యకచ్ఛపతాం గతః ౫౩.తథాహం సర్వరూపేణ సంస్థితః కాలయోగతః, యథా త్వం కమలే లీనస్సంస్థితో బ్రహ్మహత్యయా. ౫౪. పీడితశ్చ యథాహ్యద్య స్థితోఽహం ఖరరూపధృక్, దైవాధీనస్య కిం దుఃఖం కిం సుఖం పాకశాసన. ౫౫. కాలః కరోతి వై నూనం యదిచ్ఛతి యథాతథా, భార్గవఉవాచ ఇతి తౌ బలిదేవేశౌ కృత్వా సంవిదముత్తమామ్.౫౬. ప్రబోధం ప్రాపతుః కామం యథాస్థానం చ జగ్మతుః, ఇత్యేతత్తే సమాఖ్యాతా మయా దైవబలిష్ఠతా. ౫౭. దైవాధీనం జగత్సర్వం సదేవాసురమానుషమ్. ౫౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

స్తథాపి భవతామయం పరాభవకాలోఽస్త్యతః కాలయోగాద్దేవైర్జితాః సన్తః సకృదేకవారంపాతాలం ప్రతిపత్స్యథ గమిష్యథేత్యర్థః. ౪౩. తదేవస్పష్టమాహ. ప్రాప్తః పర్యాయకాల ఇతి. వ్యత్యయకాల ఇత్యర్థః. ౪౪. మూర్ధాని దేవానాక్రమ్య తేషాం మస్తకే చరణం దత్వేత్యర్థః. ౪౫, ౪౬. ఇదం వామనరూపేణ హరిణాపి పూర్వముక్తమస్తీత్యాహ. యదేతి. హృతమితి. రాజ్యమిత్యర్థః. ౪౭, ౪౮. పౌత్రస్తవేతి. బలిరిత్యర్థః ఇతివామనవాక్యం. తవ పౌత్రో బలిః శ్రుత్వా భీతవత్సర్వభూతానామదృశ్యః సన్ గుప్తశ్చరతీత్యర్థః. ౪౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా భార్గవస్య మహాత్మనః, ప్రహ్లాదస్తు సుసంహృష్టో బభూవ నృపనన్దన. ౧. జ్ఞాత్వా దైవం బలిష్ఠం చ ప్రహ్లాదస్తానువాచ హ, కృతేఽపి యుద్ధే న జయో భవిష్యతి కదాచన. ౨. తదా తే జయినః ప్రోచుర్దానవా మదగర్వితాః, సఙ్గ్రామస్తు ప్రకర్తవ్యో దైవం కిం న విదామహే. ౩. నిరుద్యమానాం దైవం హి ప్రధానమసురాధిప, కేన దృష్టం క్వ వా దృష్టం కీదృశం కేన నిర్మితమ్. ౪. తస్మాద్యుద్ధం కరిష్యామో బలమాస్థాయ సామ్ప్రతమ్, భవాగ్రే దైత్యవర్య త్వం సర్వజ్ఞోఽసి మహామతే. ౫. ఇత్యుక్తస్తైస్తదా రాజన్ప్రహ్లాదః ప్రబలారిహా, సేనానీశ్చ తదా భూత్వా దేవాన్యుద్ధే సమాహ్వయత్. ౬. తేఽపి తత్రాసురాన్దృష్ట్వా సఙ్గ్రామే సముపస్థితాన్, సర్వే సంభృతసంభారా దేవాస్తాన్సమయోధయన్. ౭. సఙ్గ్రామస్తు తదా ఘోరః శక్రప్రహ్లాదయోరభవత్, పూర్ణం వర్షశతం తత్ర మునీనాం విస్మయావహః. ౮. వర్తమానే మహాయుద్ధే శక్రేణ ప్రతిపాలితాః, జయమాపుస్తదా దైత్యాః ప్రహ్లాదప్రముఖా నృప. ౯. తదైవేన్ద్రో గురోర్వాక్యాత్సర్వదుఃఖవినాశినీమ్, సస్మార మనసా దేవీం ముక్తిదాం పరమాం శివామ్. ౧౦. ఇన్ద్ర ఉవాచ—జయ దేవి మహామాయే శూలధారిణి చామ్బికే, శఙ్ఖచక్రగదాపద్మఖడ్గహస్తేఽభయప్రదే. ౧౧. నమస్తే భువనేశాని శక్తిదర్శననాయకే,

---

అర్ధశ్లోకాధికైరేకసప్తతిశ్లోకవర్యకైః, దేవదానవయోర్యుద్ధశాంతిర్దేవ్యా కృతోచ్యతే. యుద్ధే యుష్మాభిః కృతేఽపి జయో న భవిష్యతి. కింతు పరాజయ ఏవేతి భార్గవవాక్యం శ్రుత్వా ప్రహ్లాదో దైత్యానువాచేత్యాహ. ఇతి తస్యేతి. ౧, ౨. దైవం కిమితి. అనుకూలం ప్రతికూలం వేత్యర్థః. ౩. యత్త్వయోక్తం దైవం ప్రతికూలం వర్తతే జయో న భవిష్యతీతి తదేతద్భాషణం నిరుద్యమానాం పౌరుషహీనానాం భవతి పరాక్రమవద్భిస్తు పౌరుషమేవ ప్రధానతయా మన్తవ్యమదృష్టం తు క్వ వా వర్తతే కిం దృష్టం వర్తతే కేన వా నిర్మితమితి కేన దృష్టం నైవాదృష్టమస్తీతి భావః. ౪—౭. భవత్ అభవదిత్యర్థః. ఆగమశాస్త్రస్యానిత్యత్వాదడాగమాభావః. ౮—౧౧. శక్తిదర్శననాయికే ఇతి. శైవశాక్తసౌరగాణేశవైష్ణవనాస్తికమతప్రతిపాదకాని షడ్దర్శనాని సంతి. తత్ర శక్తిదర్శనస్య నాయికా తన్మతస్య ముఖ్యత్వేన ప్రతిపాద్యా శ్రీభువనేశ్వరీ దేవతాస్తీతి తదేతత్ షడ్దర్శనపూజాయాం స్పష్టం తదభిప్రాయేణోచ్యతే. శక్తిదర్శననాయికే ఇతి. దశతత్వాత్మికే మాతరితి. శైవశాక్తసౌరవైష్ణవత్రైపురాదిమతభేదేన తత్వాన్యనేకాని సంతి. తత్ర శక్తిదర్శనమతే శ్రీభువనేశ్వర్యా దశ తత్వాని సంతి. క్వచిన్నవ తత్వాన్యపి. తదుక్తం శారదాయాం. "నివృత్త్యాద్యాః కలాః పంచ తతో బిందుః కలా పునః, నాదశ్శక్తిః సదా పూర్వః శివశ్చ ప్రకృతేర్విదుః" ఇతి. తత్వశబ్దేన సర్వప్రపంచస్య యత్రాంతర్భావస్తత్తత్వముచ్యతే. తథా చ తదభిప్రాయేణోచ్యతే దశతత్వాత్మికే మాతరితి. మహాబిందుస్వరూపిణి. సితశోణబిందుయుగలమిశ్రణాజ్జాయమానో మిశ్రబిందుర్మహాబిందురితి కామకలారహస్యే స్పష్టం. తద్వ్యాఖ్యాయాం చాస్మాభిర్విశదీకృతం తదభిప్రాయేణోచ్యతే మహాబిందు

దశతత్త్వాత్మికే మాతర్మహాబిన్దుస్వరూపిణి. ౧౨. మహాకుణ్డలినీరూపే సచ్చిదానన్ద
రూపిణి, ప్రాణాగ్నిహోత్రవిద్యే తే నమో దీపశిఖాత్మికే. ౧౩. పఞ్చకోశాన్తరగతే
పుచ్ఛే బ్రహ్మస్వరూపిణి, ఆనందకలికే మాతస్సర్వోపనిషదర్చితే. ౧౪. మాతః ప్రసాద
సుముఖీ భవ హీనసత్త్వాంస్త్రాయస్వ నో జనని దైత్యపరాజితాన్వై, త్వం దేవి
నశ్శరణదా భువనే ప్రమాణా శక్తాసి దుఃఖశమనోఽఖిలవీర్యయుక్తే. ౧౫.
ధ్యాయన్తి యేఽపి సుఖినో నితరాం భవన్తి దుఃఖాన్వితా విగతశోకభయా
స్తథాన్యే, మోక్షార్థినో విగతమానవిముక్తసఙ్గాస్సంసారవారిధిజలం ప్రతరన్తి
సన్తః. ౧౬. త్వం దేవి విశ్వజనని ప్రథితప్రభావా సంరక్షణార్థముదితార్తిహార
ప్రతాపా, సంహర్తుమేతదఖిలాం కిల కాలరూపా కో వేత్తి తేఽమ్బ చరితం నను మన్ద
బుద్ధిః. ౧౭. బ్రహ్మా హరశ్చ హరివశ్వరథో హరిశ్చ ఇన్ద్రో యమోఽథ వరుణోఽగ్ని
సమీరణౌ చ, జ్ఞాతుం క్షమా న మునయోఽపి మహానుభావా యస్యాః ప్రభావ
మతులం నిగమాగమాశ్చ. ౧౮. ధన్యాస్త ఏవ తవ భక్తిపరా మహాన్తస్సంసార
దుఃఖరహితాస్సుఖసిన్ధుమగ్నాః, యే భక్తిభావరహితా న కదాపి దుఃఖాంభోధిం జని
క్షయతరంగముమే తరన్తి. ౧౯. యే వీజ్యమానాస్సితచామరైశ్చ క్రీడన్తి ధన్యా
శ్శిబికాధిరూఢాః, తైః పూజితా త్వం కిల పూర్వదేహే నానోపహారైరితి చిన్త
యామి. ౨౦. యే పూజ్యమానా వరవారణస్థా విలాసినీబృంద విలాసయుక్తాః,

స్వరూపిణీతి. సామ్యావస్థమాయావిశిష్టం బ్రహ్మ మహాబిన్దుస్తత్స్వరూపిణీ. ౧౨. ప్రాణాగ్నిహోత్ర
విద్యేత ఇతి ప్రాణాగ్నిహోత్రప్రపంచయోరాగాభ్యాం న్యాయాగౌ తయోర్ద్వయోరపి దేవతా భువ
నేశ్వరీ. తదేతత్తంత్రేషు స్పష్టం తదభిప్రాయేణోచ్యతే ప్రాణాగ్నిహోత్రవిద్యేతి. తద్దేవతేత్యర్థః.
నమో దీపశిఖాత్మికే ఇతి. దీపశిఖా వహ్నిశిఖా తదాత్మికే ఇత్యర్థః. తథాచ శ్రుతిః "తస్య మధ్యే
వహ్నిశిఖా అణీయోర్ధ్వా వ్యవస్థితా, నీలతోయదమధ్యస్థా విద్యుల్లేఖేవ భాస్వరే"తి. ౧౩. పుచ్ఛ
బ్రహ్మస్వరూపిణీతి. బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠేతి వాక్యోక్తానందమయకోశపుచ్ఛభూతబ్రహ్మరూపిణీత్యర్థః.
సర్వోపనిషదర్చితే ఇతి. "సర్వే వేదా యత్పదమామనన్తి తపాంసి సర్వాణీ"తి శ్రుతేః. ౧౪. హీన
సత్త్వాన్ హీనపరాక్రమాన్. ౧౫. దుఃఖాన్వితేతి. అన్యే యే న ధ్యాయన్తి తే దుఃఖాన్వితాశ్చ
తే అవిగతశోకభయాశ్చేతి కర్మధారయః. తథా భవన్తి. మోక్షార్థినో యే ధ్యాయంతీత్యనుషంగః.
౧౬. త్వం దేవి విశ్వేతి. ఆర్తిహరః ప్రతాపో యస్యాః సత్త్వగుణం వినా రక్షణాభావస్తమోగుణం
వినా సంహారాభావో మాతుస్తు పుత్రవిషయే సత్త్వగుణ ఏవాస్తి తవ తు జగజ్జనన్యా జగతో రక్షణా
త్సంహరణాచ్చోభయగుణవత్త్వమస్తీతి తవైతాదృశవిలక్షణచరితం కో వేద న కోఽపీత్యర్థః. ౧౭.
మాభూన్మచ్చరితం మందబుద్ధీనాం తు విషయః సుబుద్ధీనాం తు విషయః స్యాదితి చేత్తత్రాహ.
బ్రహ్మాహరశ్చేతి. ఏతే మహాన్తోఽపి న జానంతి తదైతదపేక్షయాధికబుద్ధిమంతః కే సంతి. తస్మా
దేతద్విషయే సర్వ ఏవ మందబుద్ధయ ఇత్యర్థః. తథాచ స్మృతిః "యతో వాచో నివర్తంత" ఇతి.
౧౮. ధన్యా ఇతి. యే భక్తిరహితాస్తే జనిక్షయతరంగవంతం దుఃఖాంభోధిం హేఉమే న కదాపి

సామస్తకైశ్చోపనతైర్వ్రిజంతిమన్యైహితైస్త్వం కిల పూజితాసి. వ్యాసఉవాచ—ఏవంస్తుతా సా మఘవతా దేవీ విశ్వేశ్వరీ తదా, ప్రాదుర్బభూవతరసా సింహారూఢా చతుర్భుజా. శఙ్ఖచక్రగదాపద్మాన్బిభ్రతీ చారులోచనా, రక్తామ్బరధరా దేవీ దివ్యమాల్యవిభూషణా. ౨౩. తానువాచ సురాన్దేవీ ప్రసన్నవదనా గిరా, భయం త్యజన్తు భో దేవాః శం విధాస్యే కిలాధునా. ౨౪. ఇత్యుక్త్వా సా తదా దేవీ సింహారూఢాతిసున్దరీ, జగామ తరసా తత్ర యత్ర దైత్యా మదాన్వితాః. ౨౫. ప్రహ్లాదప్రముఖాస్సర్వే దృష్ట్వా దేవీం పురఃస్థితామ్, ఊచుః పరస్పరం భీతాః కిం కర్తవ్యమితస్తదా. ౨౬. దేవం నారాయణం చాత్ర సంప్రాప్తా చణ్డికా కిల, మహిషాన్తకరీ నూనం చణ్డముణ్డవినాశినీ. ౨౭. నిహనిష్యతి నస్సర్వానమ్బికా నాత్ర సంశయః, వక్రదృష్ట్యా యయా పూర్వం నిహతౌ మధుకైటభౌ. ౨౮. ఏవం చిన్తాతురాన్వీక్ష్య ప్రహ్లాదస్తానువాచ హ, యోద్ధవ్యం నాఽథగన్తవ్యం పలాయ్య దానవోత్తమాః. ౨౯. నముచిస్తానువాచాథ పలాయనపరానిహ, హనిష్యతి జగన్మాతా రుషితా కిల హేతిభిః. ౩౦. తథా కురు మహాభాగ యథా దుఃఖం న జాయతే, వ్రజామోఽద్యైవ పాతాలం తాం స్తుత్వా తదనుజ్ఞయా. ౩౧. ప్రహ్లాదఉవాచ—స్తౌమి దేవీం మహామాయాం సృష్టిస్థిత్యన్తకారిణీమ్, సర్వేషాం జననీం శక్తిం భక్తానామభయంకరీమ్. ౩౨. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా విష్ణుభక్తస్తు ప్రహ్లాదః పరమార్థవిత్, తుష్టావ జగతాం ధాత్రీం కృతాఞ్జలిపుటస్తదా. ౩౩. మాలా సర్పవదాభాతి యస్యాం సర్వం చరాచరమ్, సర్వాధిష్ఠానరూపాయై తస్యై హ్రీంమూర్తయే నమః. ౩౪. త్వత్తస్సర్వమిదం విశ్వం స్థావరం జఙ్గమం తథా, అన్యే నిమిత్తమాత్రాస్తే కర్తారస్తవ నిర్మితాః. ౩౫. నమో దేవి మహామాయే సర్వేషాం జననీ స్మృతా, కో భేదస్తవ దేవేషు దైత్యేషు స్వకృతేషు చ. ౩౬. మాతుః పుత్రేషు కో భేదోఽప్యశుభేషు శుభేషు చ, తథైవ దేవేష్వస్మాసు న కర్తవ్యస్త్వయాధునా. ౩౭. యాదృశాస్తాదృశా మాతః సుతాస్తే దానవాః కిల, యతస్త్వం విశ్వజననీ పురాణేషు ప్రకీర్తితా. ౩౮. తేఽపి స్వార్థపరా నూనం తథైవ వయమప్యుత, నాంతరం దైత్యసురయోర్భేదోఽయం మోహసమ్భవః. ౩౯. ధనదారాదిభోగేషు వయం సక్తా దివానిశమ్, తథైవ దేవా దేవేశి కో భేదోఽసురదేవయోః. ౪౦. తేఽపి కశ్యప

తయంతి. ౧౯—౨౫. న యోద్ధవ్యం కిం తు పలాయ్య గంతవ్యమిత్యన్వయః. ౨౯—౩౦. దైత్యాన్ప్రిత్యుక్త్వా ప్రహ్లాదం ప్రత్యాహ—మహాభాగేతి. ౩౧—౩౩. మాలాసర్పవదితి. మాలాయాం యథా సర్పభ్రిమస్తద్వచ్చరాచరం యస్యాం భాతి తస్యై సర్వాధిష్ఠానబ్రహ్మరూపాయై హ్రీంకారమూర్తయే శ్రీభువనేశ్వర్యై నమోఽస్త్విత్యర్థః. ౩౪. అన్యే బ్రహ్మవిష్ణ్వాదయః. ౩౫. సర్వేషామితి. దేవాదీనాం దైత్యాదీనాం చేత్యర్థః. తదా స్వేన కృతేషు దైత్యేషు కో భేదః భేదో నాపే

దాయాదా వయం తత్సంభవాః కిల, కుతో విరోధసమ్భూతిర్జాతా మాతస్తవాధునా. ౪౧. నతథా విహితం మాతస్త్వయి సర్వసముద్భవే,సామ్యతైవత్వయా స్థాప్యా దేవేష్వస్మాసు సైవహి ౪౨ గుణవ్యతికరాత్సర్వే సముత్పన్నాస్సురాసురాః, గుణాన్వితా భవేయుస్తే కథం దేహభృతోఽమరాః. ౪౩. కామః క్రోధశ్చ లోభశ్చసర్వదేహేషు సంస్థితాః, వర్తంతే సర్వదా తస్మాత్కోఽవిరోధీ భవేజ్జనః. ౪౪. త్వయామిథో విరోధోఽయం కల్పితః కిల కౌతుకాత్ ,సున్యామహే వివాదేన నూనం యుద్ధదిదృక్షయా. ౪౫. అన్యథా ఖలు భ్రాతౄణాం విరోధః కీదృశోఽనఘే, త్వం చేన్నేచ్ఛసి చాముణ్డే వీక్షితుం కలహం కిల. ౪౬. జానామి ధర్మం ధర్మజ్ఞే వేద్మి చాహం శతక్రతుమ్, తథాపి కలహోఽస్మాకం భోగార్థం దేవి సర్వదా. ౪౭. ఏకః కోఽపిన శాన్తోస్తి సంసారే త్వాం వినామ్బికే,స్పృహావతస్తు కః కర్తుం క్షమతే వచనం బుధః. దేవాసురైరయం సిన్ధుర్మథితస్సమయే క్వచిత్, విష్ణునా విహితో భేదస్సుధారత్నచ్ఛలేన వై. ౪౮. త్వయాఽసౌకల్పితశ్శౌరిః పాలకత్వే జగద్గురుః, తేన లక్ష్మీస్స్వయం లోభాద్గృహీతామరసున్దరీ. ౪౯. ఐరావతస్తథేన్ద్రేణ పారిజాతోఽథ కామధుక్, ఉచ్చైశ్శ్రవాస్సురైస్సర్వం గృహీతం వైష్ణవేచ్ఛయా. ౫౧. అనయం తాదృశం కృత్వా జాతా దేవాస్తు సాధవః, సంస్థాపితాస్సురా మానం విష్ణునా బహుమానినా. ౫౨. నూనం దైత్యాః పరాభూవన్పశ్య త్వం ధర్మలక్షణమ్, క్వ ధర్మః కీదృశో ధర్మః క్వ కార్యం క్వ చ సాధుతా. ౫౩. కథయామి చ కస్యాగ్రే సిద్ధం మైమాంసికం మతమ్, తార్కికా యుక్తివాదజ్ఞా విధిజ్ఞా వేదవాదకాః. ౫౪. ఉక్త్వాస. కర్తృకం విశ్వం వివదన్తే జడాత్మకాః, కర్తా భవతి చేదస్మిన్ సంసారే వితతే కిల. ౫౫. విరోధః కీదృశస్తత్ర చైకకర్మణి వై మిథః, వేదేనైకమతిః కస్మాచ్ఛాస్త్రేష్వపి తథా పునః. ౫౬. నైకవాక్యం వచస్తేషామపి వేదవిదాం పునః, యతస్స్వార్థపరం సర్వం జగత్స్థావరజఙ్గమమ్. ౫౭. నిస్పృహః కోఽపి సంసారే న భవేన్న భవిష్యతి, శశినాఽథ గురోర్భార్యా హృతా జ్ఞాత్వా బలాదపి. ౫౮. గౌతమస్య తథేన్ద్రేణ జానతా ధర్మనిశ్చయమ్, గురుణానుజభార్యా చ భుక్తా గర్భవతీ బలాత్. ౫౯ శప్తో గర్భగతో బాలః కృతశ్చాన్ధస్తథా పునః, విష్ణునా చ శిరశ్ఛిన్నం రాహో

క్షిత ఇత్యర్థః. ౩౬—౪౧. న తథేతి. త్వయి సర్వసముద్భవే సర్వకారణే తథా విరోధకర్తృత్వం విహితం శాస్త్రేణేత్యర్థః. తర్హి కిం తత్రాహ. సామ్యతైవేతి. ౪౨, ౪౩. కః అవిరోధీతి చ్ఛేదః. తవ గుణమహిమా ఏవాయం యద్విరోధకర్తృత్వమితి భావః. ౪౪—౫౧. సంస్థాపితాః స్వస్థానేష్వితి శేషః. ౫౨, ౫౩. మైమాంసికమితి. నిరీశ్వరం మతమిత్యర్థః. ౫౪, ౫౫. క్రోధేనాహ. వేదైనైకమతిరితి. ౫౬—౫౯. శప్తో గర్భగతో బాల ఇతి. అయం భావః. బృహస్పతినా కనిష్ఠబంధో రానతస్య కామినీ భుక్తా. చకారాజ్జ్యేష్ఠబంధోరుతథ్యస్య కామినీ మమతానామ్నా గర్భవతీ

శ్చక్రేణ వై బలాత్. ౬౦. అపరాధం వినా కామం తదా సత్యవతాత్మికే, పౌత్రో ధర్మవతాం శూరస్సత్యవ్రతపరాయణః. ౬౧. యజ్వా దానపతిశ్శాన్తస్సర్వజ్ఞస్సర్వపూజకః, కృత్వాథ వామనం రూపం హరిణా చ్ఛలవేదినా. ౬౨. వఞ్చితోఽసౌ బలిస్సర్వం హృతం రాజ్యం పురా కిల, తథాపి దేవాన్ ధర్మస్థాన్ప్రవదన్తి మనీషిణః. ౬౩. వదన్తి చాటువాదాంశ్చ ధర్మవాదాన్జయం గతాః, ఏవం జ్ఞాత్వా జగన్మాతర్యథేచ్ఛసి తథా కురు. ౬౪. శరణా దానవాస్సర్వే జహి వా రక్ష వా పునః శ్రీదేవ్యువాచ—సర్వే గచ్ఛత పాతాలం తత్ర వాసం యథేప్సితమ్. ౬౫. కురుధ్వం దానవాస్సర్వే నిర్భయాగతమన్యవః, కాలః ప్రతీక్ష్యో యుష్మాభిః కారణం సశుభేఽశుభే. ౬౬. సునిర్వేదపరాణాం హి సుఖం సర్వత్ర సర్వదా, త్రైలోక్యస్య చ రాజ్యేఽపి న సుఖం లోభచేతసామ్. ౬౭ కృతేఽపి న సుఖం పూర్ణం సస్పృహాణాం ఫలైరపి, తస్మాత్త్యక్త్వా మహీమేతాం ప్రయాన్త్వద్య మహీతలమ్. ౬౮. మమాజ్ఞాం పురతః కృత్వా సర్వే విగతకల్మషాః, వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం దేవ్యాస్తథేత్యుక్త్వా రసాతలమ్. ౬౯. ప్రణమ్య దానవాస్సర్వే గతాశ్శక్త్యాభిరక్షితాః, అన్తర్దధే తతో దేవీ దేవాస్స్వభువనం గతాః. ౭౦. త్యక్త్వా వైరం స్థితాస్సర్వే తే తదా దేవదానవాః, ఏతదాఖ్యానమఖిలం యశ్శృణోతి వదత్యథ. ౭౧. సర్వదుఃఖవినిర్ముక్తః ప్రయాతి పదముత్తమమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

విష్ణోర్నానావతారాః.

జనమేజయ ఉవాచ—భృగుశాపాన్మునిశ్రేష్ఠ హరేరద్భుతకర్మణః, అవతారాః కథం జాతాః కస్మిన్మన్వన్తరే విభో. ౧. విస్తరాద్వద ధర్మజ్ఞ అవతారకథాం హరేః, పాపనాశకరీం బ్రహ్మన్ శ్రుతాం సర్వసుఖావహామ్. ౨. వ్యాస ఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి అవతారాన్హరేర్యథా, యస్మిన్మన్వన్తరే జాతా యుగే యస్మి

బలాద్భుక్తా. తత్ర యదా తాం బృహస్పతిర్మైథునార్థం జగ్రాహ తదా గర్భస్థబాల ఉవాచాత్ర స్థలమతిసంకుచితం ద్వితీయో గర్భో న స్థాస్యతి తతో మైథునం మాకుర్వితి తదగణయిత్వా తథైవ మైథునం కృతవాంస్తద్ద్వితీయం గర్భస్థబాలః పాదాఘాతేన బహిశ్చిక్షేప. తతః క్రుద్ధో బృహస్పతిస్త్వమన్ధో భవేతి గర్భస్థబాలకం శశాపేతి భారతే ఇయం కథా ప్రసిద్ధా. ౬౦—౬౭. కృతేఽపి కృతయుగేఽపి సస్పృహాణాం నరాణాం ఫలైః ప్రాప్తైరపి న సుఖమిత్యన్వయః. ౬౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే పంచదశోఽధ్యాయః.

సప్తవింశతిభిః శ్లోకైః పరాంబాయాః పరేచ్ఛయా, హరేర్నానావతారాస్తు జాయన్త ఇతి కథ్యతే. భృగుశాపం సోపస్కరం శ్రుత్వా అనంతరం తచ్ఛాపేన విష్ణోరవతారాః కస్మిన్కస్మిన్యుగే

న్నరాధిపాః. ౩. యేన రూపేణ యత్కార్యం కృతం నారాయణేన వై, తత్సర్వం నృప వక్ష్యామి సంక్షేపేణ తవాధునా. ౪. ధర్మస్యైవావతారోఽభూచ్చాక్షుషే మనుసమ్భవే, నరనారాయణౌ ధర్మపుత్రౌ ఖ్యాతౌ మహీతలే. ౫. అథ వైవస్వతాఖ్యేఽస్మిన్ద్వితీయేతు యుగే పునః, దత్తాత్రేయోఽవతారోఽత్రేః పుత్రత్వమగమద్ధరేః. ౬. బ్రహ్మా విష్ణుస్తథా రుద్రస్త్రయోఽమీ దేవసత్తమాః, పుత్రత్వమగమన్దేవాస్తస్యాత్రేర్భార్యయా వృతాః. ౭. అనసూయాఽత్రిపత్నీ చ సతీనాముత్తమా సతీ, యయా సంప్రార్థితా దేవాః పుత్రత్వమగమంస్త్రయః. ౮. బ్రహ్మాఽభూత్సోమరూపస్తుదత్తాత్రేయో హరిః స్వయమ్, దుర్వాసా రుద్రరూపోఽసౌ పుత్రత్వం తే ప్రపేదిరే. ౯. నృసింహస్యావతారస్తు దేవకార్యార్థసిద్ధయే, చతుర్థే తు యుగే జాతే ద్విధా రూపో మనోహరః. ౧౦. హిరణ్యకశిపోస్సమ్యగ్వధాయ భగవాన్హరిః, చక్రే రూపం నారసింహం దేవానాం విస్మయప్రదమ్. ౧౧. బలేర్నియమనార్థాయ శ్రేష్ఠే త్రేతాయుగే తథా, చకార రూపం భగవాన్ వామనం కశ్యపాన్మునేః. ౧౨. ఛలయిత్వా మఖే భూమిం రాజ్యం తస్య జహార హ, పాతాలే స్థాపయామాస బలిం వామనరూపధృక్. ౧౩. యుగే చైకోనవింశేఽథ త్రేతాఖ్యే భగవాన్హరిః, జమదగ్నిసుతో జాతో రామో నామ మహాబలః. ౧౪. క్షత్రియాంతకరశ్శ్రీమాన్సత్యవాదీ జితేన్ద్రియః, దత్తవాన్మేదినీం కృత్స్నాం కశ్యపాయ మహాత్మనే. ౧౫. యో వై పరశురామాఖ్యో హరేరద్భుతకర్మణః, అవతారస్తు రాజేన్ద్ర కథితః పాపనాశనః. ౧౬. త్రేతాయుగే రఘోర్వంశే రామో దశరథాత్మజః, నరనారాయణాంశౌ ద్వౌ జాతౌ భువి మహాబలౌ. ౧౭. అష్టావింశే యుగే శస్తౌ ద్వాపరేఽర్జునశౌరిణౌ, ధరాభారావతారార్థం జాతౌ కృష్ణార్జునౌ భువి. ౧౮. కృతవన్తౌ మహాయుద్ధం కురుక్షేత్రేఽతిదారుణమ్, ఏవం యుగే యుగే రాజన్నవతారా హరేః కిల. ౧౯. భవన్తి బహవః కామం ప్రకృతేరనురూపతః, ప్రకృతేరఖిలం సర్వం వశమేతజ్జగత్త్రయమ్. ౨౦. యథేచ్ఛతి తథైవేయం భ్రామయత్యనిశం జగత్, పురుషస్య ప్రియార్థం సా రచయత్యఖిలం జగత్. ౨౧. సృష్ట్వా పురా హి భగవాన్ జగదేతచ్చరాచరమ్, సర్వాదిస్సర్వగశ్చాసౌ దుర్జ్ఞేయః పరమోఽవ్యయః. ౨౨. నిరాలమ్బో నిరా

కతి జాతా ఇతి పృచ్ఛతి. భృగుశాపాదితి. ౧—౪. చాక్షుషే మనుసంభవే చాక్షుషమన్వంతరే. ౫. అథేతి. ద్వితీయయుగే వైవస్వతమన్వంతరే ఇత్యర్థః. అత్రేః పుత్రత్వం హరిరగమత్స దత్తాత్రేయావతార ఇత్యర్థః. ౬. అత్రేః భార్యయా వృతాః ప్రార్థితాః. ౭. తదేవాహ—అనసూయేతి. ౮, ౯. ద్విధా రూపో మనుష్యసింహాత్మకః. ౧౦—౧౯. ఏతే సర్వేఽప్యవతారాః శ్రీభగవతీచ్ఛయైవ జాయంతే తదధీనా ఏవ తేషాం చేష్టేత్యాహ—భవంతీతి. ౨౦—౨౨. యస్యాః మాయారూ

కారో నిస్పృహశ్చ పరాత్పరః, ఉపాధితస్త్రిధాభాతి యస్యాస్సా ప్రకృతిః ౨౨. ౨౩. ఉత్పత్తికాలయోగాత్సా భిన్నా భాతి శివా తదా, సా విశ్వం కురుతే కామం సాపాలయతి కామదా. ౨౪. కల్పాన్తే సంహరత్యేవ త్రిరూపా విశ్వమోహినీ, తయా యుక్తోఽసృజద్బ్రహ్మా విష్ణుః పాతితయాన్వితః. ౨౫. రుద్రస్సంహరతే కామం తయా సమిళితశ్శివః, సాచైవోత్పాద్య కాకుత్థ్సం పురా వై నృపసత్తమమ్. ౨౬. క్వత్రచిత్థాపయామాస దానవానాం జయాయ చ, ఏవమస్మింశ్చ సంసారే సుఖదుఃఖాన్వితాః కిల. ౨౭. భవన్తి ప్రాణినస్సర్వే విధితన్త్రనియన్త్రితాః. ౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

కృష్ణావతారాదిప్రశ్నః.

జనమేజయఉవాచ—వారాఙ్గనాస్త్వయాఖ్యాతా నరనారాయణాశ్రమే, ఏకంనారాయణం శాన్తం కామయానాస్స్మరాతురాః. ౧. శప్తుకామస్తదాజాతోము నిర్నారాయణశ్చ తాః, నివారితో నరేణాథ భ్రాత్రాధర్మవిదా నృప. ౨. కింకృతం మునినా తేన వ్యసనే సముపస్థితే, తాభిస్సంకల్పితేనార్థకామార్థాభిర్భృశంమునే. ౩. శక్రేణోత్పాదితాభిశ్చ బహుప్రార్థనయా పునః, యాచితేన వివాహార్థం కిం కృతం తేన విష్ణునా. ౪. ఇత్యేతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి చరితం తస్య మోక్షదమ్, నారాయణస్య మే బ్రూహి విస్తరేణ పితామహ. ౫. వ్యాసఉవాచ—శృణురాజన్ప్రవక్ష్యామి కథాన్తస్య మహాత్మనః, ధర్మపుత్రస్య ధర్మజ్ఞ విస్తరేణ వదామి తే. ౬. శప్తుకామస్తు సన్దృష్టో నరేణాథ యదా హరిః, వారితోఽసౌ సమాశ్వాస్య మునిర్నారాయణస్తదా. ౭. శాన్తకోపస్తదోవాచ తాస్తపస్వీ మహామునిః, స్మితపూర్వమిదం వాక్యం మధురం ధర్మనన్దనః. ౮. అస్మిఞ్జన్మని చార్వఙ్గ్యః కృతసంకల్పవానహమ్, ఆవాభ్యాం చనకర్తవ్యస్సర్వథా దారసఙ్గ్రహః. ౯. తస్మాద్గచ్ఛన్తు త్రిదివం కృపాంకృత్వామమో

పాయా ఉపాధితస్త్రిధా బ్రహ్మవిష్ణురుద్రభేదేన సాత్వికరాజసతామసభేదేన వా భాతి పరమాత్మా సా మాయాప్రకృతిశబ్దవాచ్యేత్యర్థః. ౨౩. నను సా కిం బ్రహ్మణో భిన్నా నేత్యాహ. ఉత్పత్తీతి. ఉత్పత్తికాలే యదా సా బహిర్ముఖతాం ప్రయాతి తదా సా భిన్నా భాతి. అంతర్ముఖా తు బ్రహ్మఽభిన్నైవ వర్తత ఇతి భావః. సా విశ్వమితి. ౨౪—౨౬. పూర్వం పూర్వోక్తప్రకారేణ. ౨౭. ౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధేషోడశోఽధ్యాయః.

పంచాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరత్ర సురాంగనాః, నారాయణాశ్రమేప్రాప్తాఃకథా తాసామిహోచ్యతే. ఏతావత్పర్యన్తం ప్రాసంగికీం కథాం సమాప్య ప్రకృతాం నారాయణాశ్రమే ప్రాప్తానాం వారాంగనానాం కథాం పృచ్ఛతి. వారాంగనా ఇతి. వారాంగనాభిః స్మరాతురాభిః ప్రార్థితో నారాయణస్తా వారాంగనాః శప్తుం ప్రవృత్తో నరేణ నివారిత ఇతి పూర్వముక్తం తదనంతరం నారాయణః కిం కృతవానితి తద్బ్రూహీతి సముదాయార్థః. ౧—౮. ఆవాభ్యాం నరనారాయణాఖ్యాభ్యామ్. ౯—౧౦. శృంగారేఽస్మిన్నితి. అస్మింఛృంగారరసే స్థాయీభావో

పని, ధర్మజ్ఞా న ప్రకుర్వన్తి వ్రతభఙ్గం పరస్య వై. ౧౦. శృంగారేఽస్మిన్రసే నూనం స్థాయీభావో రతిస్స్మృతః, కథం కరోమి సమ్బన్ధం తదభావే సులోచనాః. ౧౧. కారణేన వినా కార్యం న భవేదితి నిశ్చయః, కవిభిః కథితం శాస్త్రే స్థాయీభావో రసః కిల ౧౨. ధన్యస్సుచారుసర్వాఙ్గస్సభాగ్యోఽహం ధరాతలే, ప్రీతిపాత్రం యతో జాతో భవతీనామకృత్రిమమ్. ౧౩. భవతీభిః కృపాం కృత్వా రక్షణీయం వ్రతం మమ, భవిష్యామి మహాభాగాః పతిరస్యాన్యజన్మని. ౧౪. అష్టావింశే విశాలాక్ష్యో ద్వాపరేఽస్మిన్ధరాతలే, దేవానాం కార్యసిద్ధ్యర్థం ప్రభవిష్యామి సర్వథా. ౧౫. తదా భవత్యో మద్దారాః ప్రాప్య జన్మ పృథక్పృథక్, భూపతీనాం సుతా భూత్వా పత్నీభావం గమిష్యథ. ౧౬. ఇత్యాశ్వాస్య హరిస్తాస్తు ప్రతి శ్రుత్య కరిగ్రహమ్, వ్యసర్జయత్స భగవాన్ జగ్ముశ్చ విగతజ్వరాః. ౧౭. ఏవం విసర్జితాస్తేన గత్వాస్స్వర్గం తదాఙ్గనాః, శక్రాయ కథయామాసుః కారణం సకలం పునః. ౧౮. ఆశ్రుత్య మఘవాం స్తాభ్యో వృత్తాన్తం తస్య విస్తరాత్, తుష్టావ తం మహాత్మానం నారీర్దృష్ట్వా తథోర్వశీః. ౧౯. ఇన్ద్ర ఉవాచ—అహో ధైర్యం మునేః కామం తథైవ చ తపోబలమ్, యేనోర్వశ్యస్స్వతపసా తాదృగ్రూపాః ప్రకల్పితాః. ౨౦. ఇతిస్తుత్వా ప్రసన్నాత్మా బభూవ సురరాట్ తతః, నారాయణోఽపి ధర్మాత్మా తపస్యభిరతోఽభవత్. ౨౧. ఇత్యేతత్సర్వమాఖ్యాతం మునేర్వృత్తాన్తమద్భుతమ్, నారాయణస్య సకలం నరస్య చ మహామునే. ౨౨. తౌ హి కృష్ణార్జునౌ వీరౌ భూభారహరణాయ చ, జాతౌ భరతశ్రేష్ఠ భృగోశ్శాపవశాదిహ. ౨౩. రాజోవాచ— కృష్ణావతారచరితం విస్తరేణ వదస్వ మే, సన్దేహో మమ చిత్తేఽస్తి తం నివారయ మానద. ౨౪. యయోః పుత్రత్వమాపన్నౌ హర్యనన్తౌ మహాబలౌ, దేవకీవసుదేవౌ తౌ దుఃఖభాజౌ కథం మునే. ౨౫. కంసేన నిగళే బద్ధౌ పీడితౌ బహువత్సరాన్, యయోః పుత్రో హరిస్సాక్షాత్తపసా తోషితోఽభవత్. ౨౬. జాతోఽసౌ మధురాయాన్తు గోకులే స కథం గతః, కంసం హత్వా ద్వారవత్యాం నివాసం కృతవాన్కథమ్. ౨౭. పిత్రాదిసేవితం దేశం సమృద్ధం పావనం కిల, త్యక్త్వా దేశాన్తరేఽనార్యే గతవాన్స కథం హరిః. ౨౮. కులఞ్చ ద్విజశాపేన కథముత్సాదితం హరేః, భారావతారణం కృత్వా వాసుదేవస్సనాతనః. ౨౯.

రసస్తు రతిరేవ సా చ మయా బ్రహ్మచర్యవ్రతధారణేన త్యక్తా. తతో భవతీనాంసంబంధం కథం కరోమి కరిష్యే ఇత్యర్థః. ౧౧—౧౪. ఉర్వశీరితి బహువచనేన ఉర్వశీసదృశత్వాత్పంచాశదధికషోడశసహస్రపరిమితాస్తాసాం పరిచర్యార్థం యా ఉత్పాదితాః పూర్వముక్తాస్తా గృహ్యాంతే. తథా చ నారాయణేనోత్పాదితస్త్రీభిః సహోర్వశీ స్వర్గం ప్రతి ప్రేషితేతి భావః. ౧౯—౨౭.

దేహం ముమోచ తరసా జగామ చ దివం హరిః, పాపిష్ఠానాం చ భారేణ వ్యాకులాభూచ్చ మేదినీ. ౩౦. తే హతా వాసుదేవేన పార్థేనామితకర్మణా, లుంఠితా యైర్హరేః పత్న్యస్తే కథం న నిపాతితాః. ౩౧. భీష్మో ద్రోణస్తథా కర్ణో బాహ్లీకోఽప్యథ పార్థివః, వైరాటోఽథ వికర్ణశ్చ ధృష్టద్యుమ్నశ్చ పార్థివః. ౩౨. సోమదత్తాదయస్సర్వే నిహతాస్సమరే నృప, తేషాముత్తారితో భారశ్చోరాణాం న హృతః కథమ్. ౩౩. కృష్ణపత్న్యః కథం దుఃఖం ప్రాప్తాః ప్రాంతేఽతిప్రతాః, సన్దేహోఽయం మునిశ్రేష్ఠ చిత్తే మే పరివర్తతే. ౩౪. వసుదేవస్తు ధర్మాత్మా పుత్రదుఃఖేన తాపితః, త్యక్తవాన్స కథం ప్రాణాన్సమృత్యుం జగామ హ. ౩౫. పాణ్డవా ధర్మసంయుక్తాః కృష్ణే చ నిరతాస్సదా, తే కథం దుఃఖభోక్తారో హ్యభవన్మునిసత్తమ. ౩౬. ద్రౌపదీ చ మహాభాగా కథం దుఃఖస్య భాగినీ, వేదీమధ్యాచ్చ సంజాతా లక్ష్మ్యంశసమ్భవా కిల. ౩౭. సభాయాం చ సమానీతా రజోదోషసమన్వితా, బాలా దుశ్శాసనేనాథ కేశగ్రహణకర్శితా. ౩౮. పీడితా సిన్ధురాజ్ఞాథ వనమధ్యగతా సతీ, తథైవ కీచకేనాపి పీడితా రుదతీ భృశమ్. ౩౯. పుత్రాః పఞ్చైవ తస్యాస్తు నిహతా ద్రౌణినా గృహే, సుభద్రాయాస్సుతో యుద్ధే బాల ఏవ నిపాతితః. ౪౦. తథా చ దేవకీపుత్రాః షట్కంసేన నిషూదితాః, సమర్థేనాపి హరిణా దైవం న కృతమన్యథా. ౪౧. యాదవానాం తథా శాపః ప్రభాసే నిధనం పునః, కులక్షయే తథా తీవ్రే తత్పత్నీనాం చ లుణ్ఠనమ్. ౪౨. విష్ణునా చేశ్వరేణాపి సాక్షాన్నారాయణేన చ, ఉగ్రసేనస్య సేవా వై దాసవత్సతతం కృతా. ౪౩. సన్దేహోఽయం మహాభాగ తత్ర నారాయణే మునౌ, సర్వజన్తుసమానత్వం వ్యవహారే నిరన్తరమ్. ౪౪. హర్షశోకాదయో భావాస్సర్వేషాం సదృశాః కథమ్, ఈశ్వరస్య హరేర్జాతా కథమప్యన్యథా గతిః ౪౫. తస్మాద్విస్తరతో బ్రూహి కృష్ణస్య చరితం మహత్, అలౌకికేన హరిణా కృతం కర్మ మహీతలే. ౪౬. హతా ఆయుఃక్షయే దైత్యాః క్లేశేన మహతా పునః, ఐశ్వర్యశక్తిః ప్రథితా హరిణా మునిసత్తమ. ౪౭. రుక్మిణీహరణే నూనం గృహీత్వాథ పలాయనమ్, కృతం హి వాసుదేవేన చోరవచ్చరితం తదా. ౪౮. మథురామణ్డలం త్యక్త్వా సమృద్ధం కులసత్తమ, జరాసన్ధభయాత్తేన ద్వారకాగమనం కృతమ్. ౪౯. తదా కేనాపి న జ్ఞాతో భగవాన్హరిరీశ్వరః, కిఞ్చిత్ప్రబ్రూహి మే బ్రహ్మన్కారణం వ్రజగోపనమ్. ౫౦. ఏతే చాన్యే చ

అనార్యే అశ్రేష్ఠే. ౨౮—౩౨. చోరాణాం హృతః కథమితి. ఏవం తాదృశసామర్థ్యవతాం చోరాణాం భారః కథం న హృతః. ౩౩—౪౦. సమర్థేనేశ్వరేణ హరిణా తేషాం దైవమన్యథా కథం న కృతం న హీశ్వరస్య కించిద్దుర్ఘటమస్తీతి భావః. ౪౧—౪౩. నరనారాయణే పరమేశ్వరే మునౌ సర్వజంతుసమానత్వం సర్వజీవసమానత్వం కథమితి సందేహః. ౪౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

బహవః సన్దేహా వాసవీసుత, నాశయాద్య మహాభాగ సర్వజ్ఞోఽసి ద్విజోత్తమ. ౫౧. గోఽస్త్యత్రైకస్సన్దేహో హృదయాన్న నివర్తతే, పాఞ్చాల్యాః పఞ్చభర్తృత్వం లోకే కిం న జుగుప్సితమ్. ౫౨. సదాచారం ప్రమాణం హి ప్రవదన్తి మనీషిణః, పశుధర్మః కథం తైస్తు సమర్థైరపి సంశ్రితః. ౫౩. భీష్మేణాపి కృతం కిం వా దేవరూపేణ భూతలే, గోలకా తు సముత్పాద్య యత్తు వంశస్య రక్షణమ్. ౫౪. ధిగ్ధర్మనిశ్చయః కామం మునిభిః పరివర్జితః, యేన కేనాప్యుపాయేన పుత్రోత్పాదనలక్షణః. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

కృష్ణావతారకారణమ్.

వ్యాస ఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి కృష్ణస్య చరితం మహత్, అవతారకారణం చైవ దేవ్యాశ్చరితమద్భుతమ్. ౧. భూరేకదా భారాక్రాన్తా రుదన్తీ చాతికర్శితా, గోరూపధారిణీ దీనా భీతాగచ్ఛత్త్రివిష్టపమ్. ౨. పృష్టా శక్రేణ కిన్తేఽద్య వర్తతే భయమిత్యథ, కేన వై పీడితాసి త్వం కిన్తే దుఃఖం వసున్ధరే. ౩. తచ్ఛ్రుత్వేలా తదోవాచ శృణు దేవేశ మేఽఖిలమ్, దుఃఖం పృచ్ఛసి యత్త్వమ్మే భారాక్రాన్తాసి మానద. ౪. జరాసన్ధో మహాపాపీ మాగధేషు పతిర్మమ, శిశుపాలస్తథా చైద్యః కాశిరాజః ప్రతాపవాన్. ౫. రుక్మీ చ బలవాన్కంసో నరకశ్చ మహాబలః, సాల్వస్సౌభపతిః క్రూరః కేశీ ధేనుకవత్సకా. ౬. సర్వధర్మవిహీనాశ్చ పరస్పరవిరోధినః, పాపాచారా మదోన్మత్తాః కాలరూపాశ్చ పార్థివాః. ౭. తైరహం పీడితా శక్ర భారాక్రాన్తాక్షమా విభో, కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి చిన్తా మే మహతీ స్థితా. ౮. పీడితాహం వరాహేణ విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా, శక్ర జానీహి హరిణా దుఃఖాద్దుఃఖతరఙ్గతా. ౯. యతోఽహం దుష్టదైత్యేన కశ్యపస్యాత్మజేన వైహృతాహం హిరణ్యాక్షేణ మగ్నా తస్మిన్మహార్ణవే. ౧౦. తదా సూకరరూపేణ విష్ణునా నిహతోఽప్యసౌ, ఉద్ధృతాహం వరాహేణ స్థాపితా హి స్థిరాకృతా. ౧౧. నోచేద్రసాతలే స్వస్థా స్థితా స్యాం సుఖశాయినీ, న శక్తాస్మ్యద్య దేవేశ

షష్టిశ్లోకైర్దుష్టరాజ్యభరాక్రాంతా తు మేదినీ, బ్రహ్మాణం శరణం గత్వా స్వదుఃఖం సా న్యవేదయత్. కృష్ణావతారం వర్ణయేతి రాజవాక్యం శ్రుత్వా వ్యాస ఆహ. శృణు రాజన్నితి. తత్ర కృష్ణావతారస్య కారణం నాన్యదస్తి కిం తు శ్రీసచ్చిదానందరూపిణ్యాః సకలజగన్నియంత్ర్యాః సృష్ట్యాదిపంచకృత్యవిధాయిన్యాః సకలాంతర్యామిన్యా భగవత్యా లీలయైవ జగత్సృష్టిం ప్రవృత్తాయాః ప్రేరణైవ కారణమిత్యభిప్రాయేణైవాహ—అవతారకారణం చేతి. దేవ్యాశ్చరితం ప్రేరణరూపం. ౧—౩. ఇలా పృథ్వీ. ౪—౮. పీడితాహం వరాహేణేతి. యది వరాహేణాహం

భారం వోఢుం దురాత్మనామ్. ౧౨. అగ్రే దుష్టస్సమాయాతి హ్యష్టావింశస్తదా
కలిః, తదాహం పీడితా శక్ర గన్తాస్మ్యాశు రసాతలమ్. ౧౩. తస్మాత్త్వం దేవదేవేశ
దుఃఖరూపార్ణవస్య చ, పారదో భవ భారన్మే హర పాదౌ నమామి తే. ౧౪.
ఇన్ద్ర ఉవాచ—ఇళే కిన్తే కరోమ్యద్య బ్రహ్మాణం శరణం వ్రజ, అహం తత్రా
గమిష్యామి స తే దుఃఖం హరిష్యతి. ౧౫. తచ్ఛ్రుత్వా త్వరితా పృథ్వీ బ్రహ్మ
లోకం తదా గతా, శక్రోఽపి పృష్ఠతః ప్రాప్తస్సర్వదేవపురస్సరః. ౧౬. సురభీమా
గతాం తత్ర దృష్ట్వోవాచ ప్రజాపతిః, మహీం జ్ఞాత్వా మహారాజ ధ్యానేన సము
పస్థితామ్. ౧౭. కస్మాద్రుదసి కల్యాణి కిం తే దుఃఖం వదాధునా, పీడితాసి చ కేన
త్వం పాపాచారేణ భూర్వద. ౧౮. ధరోవాచ—కలిరాయాతి దుష్టోఽయం
బిభేమి తద్భయాదహమ్, పాపాచారాః ప్రజాస్తత్ర భవిష్యన్తి జగత్పతే. ౧౯.
రాజానశ్చ దురాచారాః పరస్పరవిరోధినః, చౌరకర్మరతాస్సర్వే రాక్షసాః పూర్వ
వైరిణః. ౨౦. తాన్హత్వా నృపతీన్భారం హర మేఽద్య పితామహ, పీడితాస్మి మహా
రాజ సైన్యభారేణ భూభృతామ్. ౨౧. బ్రహ్మోవాచ—నాహం శక్తస్తథా దేవి
భారావతరణే తవ, గచ్ఛావస్సదనం విష్ణోః దేవదేవస్య చక్రిణః. ౨౨. స తే భారా
పనోదం వై కరిష్యతి జనార్దనః, పూర్వం మయాపి తేకార్యం చిన్తితం సువిచార్య
చ. తత్ర గచ్ఛ సురశ్రేష్ఠః యత్ర దేవో జనార్దనః, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా వేదక
ర్తాసౌ పురస్కృత్య సురాంశ్చ గామ్. జగామ విష్ణుసదనం హంసారూఢశ్చతుర్ముఖః,
తుష్టావ వేదవాక్యైశ్చ భక్తిప్రవణమానసః. ౨౫. సహస్రశీర్షా త్వమసి సహస్రాక్ష
స్సహస్రపాత్, త్వం వేదపురుషః పూర్వం దేవదేవస్సనాతనః. ౨౬. భూతపూర్వం
భవిష్యచ్చ వర్తమానం చ యద్విభో, అమరత్వం త్వయా దత్తమస్మాకం చ రమా
పతే. ౨౭. ఏతావాన్మహిమా తేఽస్తి కో న వేత్తి జగత్త్రయే, త్వం కర్తాప్యవితా
హన్తా త్వం సర్వగతిరీశ్వరః. ౨౮. వ్యాస ఉవాచ—ఇతీడితః ప్రభుర్విష్ణుః ప్రసన్నో
గరుడధ్వజః, దర్శనం చ దదౌ తేభ్యో బ్రహ్మాదిభ్యోఽమలాశయః. ౨౯. పప్రచ్ఛ
స్వాగతం దేవాన్ప్రసన్నవదనో హరిః, తతస్స్వాగమనే తేషాం కారణఞ్చ సవిస్తరమ్
౩.౦ తమువాచాబ్జజో నత్వా ధరాదుఃఖం చ సంస్మరన్, భారావతరణం విష్ణో
కర్తవ్యం తే జనార్దన. ౩౧ భువి కృత్వాఽవతారం త్వం ద్వాపరాన్తే సమాగతే,

---

జలాన్నోద్ధృతా స్యాం తదా కిమిత్యేతాదృశం దుఃఖం మమ భవేత్తస్మాత్తేనైవాహం పీడితేత్యర్థః.
౯. తదేవాహ—యతోఽహమితి. ౧౦—౧౮. హేభూర్హే ధరణి. ఇతి బ్రహ్మవాక్యం శ్రుత్వా
ధరోవాచ. కలిరాయాతీతి. ౧౯—౨౧. తథేతి ఇంద్రవదిత్యర్థః. ౨౨—౨౩. సురశ్రేష్ఠేతీంద్రం
ప్రతి బ్రహ్మణో వాక్యమ్. ౨౪—౨౬. భూతపూర్వమితి. పూర్వం భూతమిత్యర్థః. ౨౭. కో న
వేత్తి. కోఽపి న వేత్తీత్యర్థః. ౨౮, ౨౯. కారణం పప్రచ్ఛేత్యన్వయః. ౩౦. తే త్వయేత్యర్థః.

హత్వా దుష్టాన్నృపానుర్వ్యా హర భారం దయానిధే. ౩౨. విష్ణురువాచ—
నాహం స్వతన్త్ర ఏవాత్ర న బ్రహ్మా న శివస్తథా, నేన్ద్రోఽగ్నిర్న యమస్త్వష్టా
న సూర్యో వరుణస్తథా. ౩౩. యోగమాయావశే సర్వమిదం స్థావరజఙ్గమమ్,
బ్రహ్మాది స్తంబపర్యన్తం గ్రథితం గుణసూత్రతః. ౩౪. యథా సా స్వేచ్ఛయా
పూర్వం కర్తుమిచ్ఛతి సువ్రత, తథా కరోతి సుహితా వయం సర్వేఽపి తద్వశాః.
౩౫. యద్యహం స్యాం స్వతన్త్రో వై చిన్తయంతుధియా కిల, కుతోఽభవం మత్స్య
వపుః కచ్ఛపో వా మహార్ణవే. ౩౬. తిర్యగ్యోనిషు కో భోగః కా కీర్తిః కిం సుఖం
పునః, కిం పుణ్యం కిం ఫలం తత్ర క్షుద్రయోనిగతస్య మే. ౩౭. కోలో వాథ
నృసింహో వా వామనో వాభవం కుతః, జమదగ్నిసుతః కస్మాత్సమ్భవేయం పితా
మహ. ౩౮. నృశంసం వా కథం కర్మ కృతవానస్మి భూతలే, క్షతజైస్తు హ్రదాన్స
ర్వాన్పూరయేయం కథం పునః. ౩౯. తత్కథంజమదగ్నేశ్చ పుత్రో భూత్వా ద్విజో
త్తమః, క్షత్రియాన్హతవానాజౌ నిర్దయో గర్భగానపి. ౪౦. రామో భూత్వాథ
దేవేన్ద్ర ప్రావిశద్దణ్డకం వనమ్, పదాతిశ్చీరవాసాశ్చ జటావల్కలవాన్పునః. ౪౧.
అసహాయో హ్యపాథేయో భీషణే నిర్జనే వనే, కుర్వన్నాఖేటకం తత్రవ్యచరం
విగతత్రపః. ౪౨. న జ్ఞాతవాన్మృగం హైమం మాయయా విహితస్తదా, ఉటజే
జానకీం త్యక్త్వా నిర్గతస్తత్పదానుగః ౪౩. లక్ష్మణోఽపి చ తాం త్యక్త్వా నిర్గతో
మత్పదానుగః, వారితోఽపి మయాత్యర్థం మోహితః ప్రాకృతైర్గుణైః. ౪౪. భిక్షు
రూపం తతః కృత్వా రావణః కపటాకృతిః, జహార తరసా రక్షో జానకీం శోక
కర్శితామ్. ౪౫. దుఃఖార్తేన మయా తత్ర రుదితం చ వనేవనే, సుగ్రీవేణ చ
మిత్రత్వం కృతం కార్యవశాన్మయా. ౪౬. అన్యాయేన హతో వాలీ శాపాచ్చైవ
నివారితః, సహాయాన్వానరాన్కృత్వా లఙ్కాయాం చలితంపునః ౪౭. బద్ధోఽహం
నాగపాశైశ్చ లక్ష్మణశ్చ మమానుజః, విసంజ్ఞౌ పతితౌ దృష్ట్వా వానరా విస్మయం
గతాః. ౪౮. గరుడేన తదాగత్య మోచితౌ భ్రాతరౌ కిల, చిన్తా మే మహతీ జాతా
దైవం కిం వా కరిష్యతి. ౪౯. హృతం రాజ్యం వనేవాసో మృతస్తాతః ప్రియా
హృతా, యుద్ధం కష్టం దదాత్యేవ మగ్నే కిం వా కరిష్యతి. ౫౦. ప్రథమం తు
మహాదుఃఖమరాజ్యస్య వనాశ్రయమ్, రాజపుత్ర్యాన్వితస్యైవ ధనహీనస్య మే

3౧—33. యోగమాయేతి. గుణత్రయజనకసామ్యావస్థా మాయాంతర్ముఖా యోగమాయేత్యుచ్యతే.
3౪, 3౫. యద్యహమితి. న హి స్వతంత్రః కశ్చిత్స్వేచ్ఛయా దుఃఖాంభోధౌ నిమజ్జతి. 3౬నను
భోగాద్యర్థం త్వమవతారం గృహీతవానితిచేత్తత్రాహ—తిర్యగ్యోనిష్వితి. 3౭—3౮. క్షతజైః
రుధిరైః. 3౯—౪౧. ఆఖేటకం మృగహననాదిరూపం. ౪౨—౪౯. దదాత్యేవమితి. దైవమిత్యను

సురాః. ౫౧. వరాటికాపి పిత్రా మే న దత్తా వననిర్గమే, పదాతిరసహాయోఽహం ధనహీనశ్చ నిర్గతః. ౫౨. చతుర్దశైవ వర్షాణి నీతాని చ తదా మయా, క్షాత్రం ధర్మం పరిత్యజ్య వ్యాధవృత్త్యా మహావనే. ౫౩. దైవాద్యుద్ధే జయః ప్రాప్తో నిహతోఽసౌ మహాసురః, ఆనీతా చ పునస్సీతా ప్రాప్తాఽయోధ్యా మయా తథా. ౫౪. వర్షాణి కతిచిత్తత్ర సుఖం సంసారసమ్భవమ్, ప్రాప్తం రాజ్యం చ సమ్పూర్ణం కోసలానధితిష్ఠతా. ౫౫. పునరేవం వర్తమానేన ప్రాప్తరాజ్యేన వై యదా, లోకాపవాదభీతేన త్యక్తా సీతా వనే మయా. ౫౬. కాన్తావిరహజం దుఃఖం పునః ప్రాప్తం దురాసదమ్, పాతాళం సా గతా పశ్చాద్ధరాం భిత్త్వా ధరాత్మజా. ౫౭. ఏవం రామావతారేఽపి దుఃఖం ప్రాప్తం నిరన్తరమ్, పరతన్త్రేణ మే నూనం స్వతన్త్రః కో భవేత్తదా. ౫౮. పశ్చాత్కాలవశాత్ప్రాప్తః స్వర్గో మే భ్రాతృభిస్సహ, పరతన్త్రస్య కా వార్తా వక్తవ్యా విబుధేన వై. ౫౯. పరతన్త్రోఽస్మ్యహం నూనం పద్మయోనే నిశామయ, తథా త్వమపి రుద్రశ్చ సర్వే చాన్యే సురోత్తమాః. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధేఽష్టాదశోఽధ్యాయః.

విష్ణ్వాదికృతదేవీస్తుతిః.

వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా భగవాన్విష్ణుః పునరాహ ప్రజాపతిమ్, యన్మాయామోహితస్సర్వస్తత్త్వం జానాతి నో జనః. ౧. వయం మాయావృతాః కామం న స్మరామో జగద్గురుమ్, పరమం పురుషం శాన్తం సచ్చిదానన్దమవ్యయమ్. ౨. అహం విష్ణురహం బ్రహ్మా శివోఽహమితి మోహితాః, న జానీమో వయం ధాతః

షంగళ్ దైవవిధిర్దత్తేత్యర్థః. ౫౦—౫౬. ఏవం రామావతారే ఇతి. ఇయం కథా రామాయణాదిషు ప్రసిద్ధాస్తీతి న వివిచ్య దర్శితా. ౫౮—౬౦. న హ్యేతాదృశీం విడంబనాం స్వతంత్రః కశ్చిత్స్వేచ్ఛయా స్వస్య కరోతి. తస్మాదనేకదృష్టాంతైరేవం విచార్యోర్వీజానీహి హే బ్రహ్మన్నహం పరతంత్ర ఏవేతి సముదాయార్థః. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే అష్టాదశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చ షట్చత్వారింశత్పద్యైర్హరిర్విభుః, విష్ణ్వాజ్ఞయా పరాశక్తేః స్తుతిం చక్రుః సమాహితాః. ఇత్యుక్త్వేతి. హే బ్రహ్మన్నహం ఈశ్వర ఇతి భ్రమస్తవాస్తి నాసౌ యుక్త ఇత్యాహ. యన్మాయామోహిత ఇతి. యన్మాయామోహితో యద్యస్మాత్పరమాత్మనో యా మాయాశక్తిస్తయా మోహితః సర్వో జనస్తత్త్వం పరమాత్మతత్త్వం న జానాతి. ౧. తయా మాయయావృతా ఆచ్ఛాదితా వయం. తస్మాత్తం జగద్గురుం జగజ్జనకం న స్మరామో మాయాభ్రమణేన భ్రాంతా ఏవాస్మేత్యర్థః. తతశ్చైతత్త్రితయస్మాకం విద్యమానత్వాన్నేశ్వరత్వమితి భావః. ౨. తదేవ భ్రాంతత్వం

పరం వస్తు సనాతనమ్. ౩. యన్మాయామోహితశ్చాహం సదా వర్తే పరాత్మనః, పరవాన్దారుపాంచాలీ మాయికస్య యథావశే. ౪. భవతాపి తథా దృష్టా విభూతి స్తస్య చాద్భుతా, కల్పాదౌ భవయుక్తేనమయాపి చసుధార్ణవే. ౫. మణిద్వీపేఽథ మన్దారవిటపే రాసమణ్డలే, సమాజే తత్ర సా దృష్టా శ్రుతా న వచసాపి చ. ౬. తస్మాత్తాం పరమాం శక్తిం స్మరంత్వద్య సురాశ్శివామ్, సర్వకామప్రదాం మాయామాద్యాం శక్తిం పరాత్మనః. ౭. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తా హరిణా దేవా బ్రహ్మాద్యా భువనేశ్వరీమ్, సస్మరుస్మనసా దేవీం యోగమాయాం సనాతనీమ్. ౮. స్మృతమాత్రా తదా దేవీ ప్రత్యక్షం దర్శనం దదౌ, పాశాఙ్కుశవరాభీతిధరా దేవీ జపారుణా. ౯. దృష్ట్వా ప్రముదితా దేవాస్తుష్టువుస్తాం సువర్ణినీమ్,

---

స్వస్యాహ. ౩. యన్మాయేతి. యస్యస్మాత్కారిణాదిత్యర్థః. పరవాన్పరాధీన ఇత్యర్థః. తత్ర దృష్టాంతో యథా దారుపాంచాలీ కాష్ఠపుత్తలీ మాయికస్య వశే భవతి తథాఽహం పరాధీనో వర్తే ఇత్యర్థః. ౪. నను స పరమాత్మా క్వ వర్తతే కీదృశశ్చాస్తీతి చేత్స వ్యాపకః సర్వత్రైవాస్తి సచ్చిదానందరూపః. న చక్షుషా సంద్రష్టుం శక్యో నిర్గుణత్వాన్నిరవయవత్వాచ్చ. కథం తర్హి తస్య ధ్యానాదికం కర్తవ్యమితి చేత్తస్య పరమాత్మనో యా ముఖ్యా మూర్తిస్తస్యా ధ్యానేనైవేతిబ్రూమః. సా మూర్తిః కథమస్తీతి చేత్తత్రాహ. భవతాపీతి. విభూతిమూర్తిరిత్యర్థః. తథాచ యా మణిద్వీపే పూర్వం భవతా దృష్టా భగవతీ సైవ పరమాత్మనో ముఖ్యమూర్తిరిత్యర్థః. ౫. శ్రుతా నవచసాపి చేతి. యావత్పర్యంతం సా న దృష్టా స్థితా తావత్పర్యంతం వచసాపి న శ్రుతాఽతిరహస్యభూతేత్యర్థః. భక్తానుగ్రహార్థం పరమాత్మా నైవాకారవిశేషో మాయావిశిష్టబ్రహ్మణా సంగృహీత ఇతి తత్వం. మందారవిటపః సంత్యస్మిన్నితి వ్యుత్పత్త్యా అర్శ ఆద్యజంతో మందారవిటపశబ్దః. రాసమండలే రాసః క్రీడావిశేషః తస్య మండలే స్థానే మణిద్వీప ఇత్యర్థః. సమాజే సర్వదేవతానామిత్యర్థః. ౬. తస్మాదితి. యస్మాదహం నేశ్వరస్తస్మాత్తామిత్యర్థః. ఆద్యాం శక్తిం పరమాత్మనఇతి. అత్ర కేవలమాయాయా ఉపాస్యత్వకథనేఽపి తస్యా బ్రహ్మాశ్రయం విహాయావస్థానాసంభవాత్కేవలాయా గ్రహణేఽపి మాయావిశిష్టబ్రహ్మణ ఏవ గ్రహణం భవిష్యతీత్యభిప్రాయేణ క్వచిత్కేవలాయా ఉపాస్యతోక్తిరితి బోధ్యం. స్పష్టీకృతం చైతదస్మాభిః శక్తితత్వవిమర్శిన్యాం. సర్వథాపి బ్రహ్మోపాసనా శక్తిసహితబ్రహ్మణ ఏవ యథా తథా శక్త్యుపాసనాపి బ్రహ్మవిశిష్టశక్తేరేవేతి న శక్త్యుపాసనాయాం బ్రహ్మాంశత్యాగ ఇత్యసకృదావేదితమేవాధస్తాత్. మాయావిశిష్టబ్రహ్మణ ఏవ భగవతీత్వాత్తస్య చ భాగద్వయవత్వాత్క్వచిద్బ్రహ్మభాగమాదాయ వర్ణనేఽపి దోషాభావః. అత ఏవ సర్వత్ర శ్రుతిపురాణతంత్రాదిషు క్వచిద్భగవత్యా బ్రహ్మరూపత్వేన వర్ణనం క్వచిన్మాయారూపత్వేన వర్ణనం సంగచ్ఛతే. ౭. భువనేశ్వరీం మణిద్వీపే దృష్టాం పరమాత్మనో మూర్తిం. ౮. పాశాం కుశేతి. ఆయుధక్రమస్త్వస్మాభిస్తృతీయస్కంధవ్యాఖ్యాయాముక్తో వేదితవ్యః. ౯. ఊర్ణనాభాదితి. యథా ఊర్ణనాభాత్కీటకవిశేషాచ్చేతనాదసాధారణేన తంతుర్జడో విజాతీయ ఉత్పద్యతే. యథావా విభావసోరగ్నేరసాధారణేన సజాతీయాః స్ఫులింగా ఉత్పద్యంతే. తథా యజ్ఞగచ్ఛేతనాచేతనాత్మకమునా

దేవా ఊచుః—ఊర్ణనాభాద్యథా తన్తుర్విస్ఫులింగా విభావసోః. ౧౦. తథా జగద్యదేతస్యా నిర్గతం తాం నతా వయం, యన్మాయాశక్తిసంక్లృప్తం జగత్సర్వం చరాచరమ్. ౧౧. తాం చితాం భువనాధీశాంస్మరామః కరుణార్ణవామ్, యదజ్ఞానాద్భవోత్పత్తిర్యజ్జ్ఞానాద్భవనాశనమ్. ౧౨. సంవిద్రూపాం చ తాం దేవీంస్మరామః సా ప్రచోదయాత్, మహాలక్ష్మ్యై చ విద్మహే సర్వశక్త్యై చ ధీమహి, తన్నో దేవీ ప్రచోదయాత్. ౧౩. మాతర్నతాస్మ భువనార్తిహరే ప్రసీద శన్నో విధేహి కురు కార్యమిదం దయార్ద్రే, భారం హరస్వ వినిహత్య సురారివర్గం మహ్యా మహేశ్వరి సతాం కురు శమ్భవాని. ౧౪. యద్యమ్బుజాక్షి దయసే న సురాన్కదాచిత్ కిం తే క్షమా రణముఖేఽసి శరైః ప్రహర్తుమ్, ఏతత్త్వయైవ గదితం నను యక్షరూపం

నాసేన తస్యా భగవత్యాః సకాశాన్నిర్గతం తాం శ్రీభువనేశ్వరీం వయం నతాః స్మేత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః "యథోర్ణనాభిః సృజతే గృహ్ణతే చ యథా పృథివ్యామోషధయః సంభవంతి. యథా సతః పురుషాత్కేశలోమాని తథాక్షరాత్సంభవతీహ విశ్వ" మితి. "యథా సుదీప్తాత్పావకాద్విస్ఫులింగాః సహస్రశః ప్రభవంతి సరూపాః. తథాక్షరాద్వివిధాః సోమ్య భావాః ప్రజాయంతే తత్ర చైవాపి యంతీ" తి చ. ౧౧. యన్మాయేతి. యస్యా మాయాశక్త్యాః సంక్లృప్తం సర్వం చరాచరం జగద్భవతి స్వయం తు నిర్వికారైవ. తాం చితం చిద్రూపాం భువనాధీశాం భువనేశ్వరీం కరుణార్ణవాం స్మరామః. మాయాశక్తీతి పదేన జగతో మిథ్యాత్వం బోధితం మాయాయా మిథ్యాత్వాత్. తథాచ శ్రుతిః "త్రయమేతత్స్వప్నం సుషుప్తం మాయామాత్రం చిదేకరసో హ్యయమాత్మే"తి. ౧౧. యజ్జ్ఞానాదితి. యస్యా భగవత్యా జ్ఞానాద్భవనాశనం రజ్జుజ్ఞానాత్సర్పస్య నాశనమివ భవతి తాం సంవిద్రూపాం దేవీం స్మరామః, సా స్మృతా దేవీ స్మరణే నిరంతరమస్మాకం ప్రచోదయాత్ప్రేరయతు. ౧౨. అథ దేవ్యథర్వశిరసి స్థితాం గాయత్రీం స్తోత్రప్రసంగేనాహ. "మహాలక్ష్మ్యై చ విద్మహే" ఇతి. అత్ర పదద్వయే చతుర్థీ ద్వితీయార్థేఽర్థస్తు స్పష్ట ఏవ. ౧౩. మహ్యాః పృథివ్యా ఇత్యర్థః ౧౪. యద్యంబుజాక్షి కమలాక్షి. యది త్వం కదాచిత్సురాన్దేవాన్న దయసే న దయాం కరోషి తర్హి తే రణముఖే శరైః ప్రహర్తుం క్షమాః కిం న కథమపీత్యర్థః. ఏతత్తవానుగ్రహం వినా న క్షమాః కస్మిన్నపి కార్యే ఇత్యేతత్త్వయైవ గదితం బోధితం. నను నిశ్చయేన! కేన గదితమితి చేత్తత్రాహ. యక్షరూపం ధృత్వేతి. అనేన చ తం లవకారోపనిషదుక్తకథా స్మారితా. తత్ర హి దేవాసురసంగ్రామే పరమేశ్వరీప్రసాదాదేవ దేవైర్జయే లబ్ధే తామగణయ్యాస్మాకమేవాయం జయోఽస్మాకమేవాయం మహిమేత్యభిమానవంతో బభూవుః. తతస్తేషామభిమానఖండనపురస్సరమనుగ్రహం కర్తుం యక్షరూపేణ భగవతీ ప్రాదుర్భూతా. తతః కిమిదం యక్షమస్తీతి పరీక్షార్థం ప్రథమమగ్నిర్గతః తమగ్నిం యక్షరూపా భగవత్యువాచ కోఽసీతి. తామగ్నిరాహ. అగ్నిర్వా అహమస్మి జాతవేదా వా అహమస్మీతి. తతో యక్షరూపిణీ ప్రోవాచ తస్మింస్త్వయి కిం వీర్యమితి. తతోఽగ్నిరువాచ ఇత్యపి ఇదం సర్వం దహేయం యదిదం పృథివ్యామితి. తతో యక్షరూపం తస్మింస్తృణం నిదధౌ తస్యాగ్రే తృణం స్థాపితవత్ ఏతద్దహేతి చ యక్షరూపమువాచ. తత్తృణం దగ్ధుం జాతవేదాః

ధృత్వా తృణం దహ హుతాశపదాఖిలాస్తైః. ౧౫. కంసః కుజోఽథ యవనేన్ద్రసుతశ్చ కేశీ బాహ్వద్రథౌ బకబకీఖరసాల్వముఖ్యాః, యేఽన్యే తథా నృపతయో భువి సన్తి తాంస్త్వం హత్వా హరస్వ జగతో భరమాశు మాతః. ౧౬. యే విష్ణునా న నిహతాః కిల శఙ్కరేణ ఏవా విగృహ్య జలజాక్షి పురన్దరేణ, తే తే ముఖం సుఖకరం సుసమీక్ష్యమాణాస్సఙ్ఖ్యే శస్త్రైర్వినిహతా నిజలీలయా తే. ౧౭. శక్తిం వినా హరిహరప్రముఖాస్సురాశ్చ నైవేశ్వరా విచలితుం తవ దేవ దేవి, కిం ధారణా విరహితః ప్రభవత్యనన్తో ధర్తుం ధరాంచ రజనీకరకలావతంసే. ౧౮. ఇన్ద్ర ఉవాచ—వాచా వినా విధిరలం భవతీహ విశ్వం కర్తుం హరిః కిము రమారహితోఽథ పాతుమ్, సంహర్తుమీశ ఉమయా రహిత ఈశ్వరః కిం త్వత్తాభిరేవ సహితాః ప్రభవః ప్రజేశాః. ౧౯. విష్ణురువాచ—కర్తుం ప్రభుర్న ద్రుహిణో న కదా చ నాహం నాపీశ్వరస్తవ కలా రహితస్త్రిలోక్యాః, కర్తుం ప్రభుత్వమనఘేఽత్ర తథా విహర్తుం త్వం వై సమస్తవిభవేశ్వరి భాసి నూనమ్. ౨౦. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం స్తుతా తదా దేవీ తానాహ విబుధేశ్వరాన్, కిం తత్కార్యం వదన్త్వద్య కరోమి విగతజ్వరాః. ౨౧. అసాధ్యమపిలోకేఽస్మింస్తత్కరోమి సురే

సర్వప్రకారేణోద్యోగం కృతవాంస్తథాఽపి తత్తృణం దగ్ధుం న శశాకేత్యేవం ప్రకారేణ వాయ్వగ్న్యోరభిమానఖండనోత్తరముమారూపధారణేన తేషాం అనుగ్రహః కృత ఇత్యుక్తమ్. న హ్యేతత్తవానుగ్రహం వినా సంభవతి. తస్మాదస్మాసు తవ దయా స్త్యేవేతి భావః. అక్షరార్థస్తు యక్షరూపం యజనీయరూపం. సర్వోత్తమతేజోమయరూపం ధృత్వా హే హుతాశ తృణం దహ ఇత్యాదిపదాఖిలాస్త్రైః పదానాముచ్చారణైర్గదితమిత్యన్వయః. స్పష్టీకృతం చైతదస్మాభిః కేనోపనిషద్భాష్యటీకాయాం చంద్రికాభిధానాయాం ౧౫. కుజో భౌమః. యవనేంద్రసుతః కాలయవనః. బకీ పూతనా. ఖరః ఖరోఽసురః. ౧౬. కియాంస్తవానుగ్రహోఽస్మాసు వర్తత ఇతి కియద్వర్ణయామిత్యాహ. యే విష్ణునా న నిహతా ఇతి. తే తే దైత్యాస్తే తవ సుఖకరం ముఖం సుసమీక్షమాణాః సంఖ్యే యుద్ధే లీలయా త్వయా శస్త్రైర్వినిహతా ఇత్యహో భగవత్యాః సామర్థ్యమస్మాసు చావ్యాజకరుణేతి భావః. ౧౭. శక్తిం వినేతి. హే దేవదేవి. హే రజనీశకలావతంసే చంద్రఖండమాలే సర్వే సురాస్తవ శక్తింవినా చలితుమపి నేశ్వరాః. నన్వనంతో ధారణాయుక్తో ధరాం బిభర్తి న మచ్ఛక్తియుక్త ఏవమన్యేఽపి ఇతి చేత్సాధారణా కిం త్వచ్ఛక్తేరన్యాస్తి కింతు త్వచ్ఛక్తిరేవేత్యభిప్రాయేణాహ. కిం ధారణావిరహిత ఇతి. ౧౮. ఇత్థం దేవసంఘస్తుత్యుత్తరం పృథగింద్రః స్తౌతి. వాచా వినేతి. హే భగవతి వాచా సరస్వత్యా వినా విధిర్బ్రహ్మా విశ్వం కర్తుమలం సమర్థో భవతీహ కిము న కిమపీత్యర్థః. కిన్తు తే త్రయోఽపి ప్రజేశాస్తాభిః సరస్వతీలక్ష్మీగౌరీసంజ్ఞకాభిస్తవ శక్తిభిర్యుక్తా ఏవ ప్రభవః సమర్థా ఇత్యర్థః. ౧౯. అథేంద్రస్తుత్యనంతరం విష్ణుః స్తౌతి. కర్తుం ప్రభురితి. జగత్కర్తుం ప్రభుర్న ద్రుహిణో న కదాచిదహం నాపీశ్వరః శివస్తవ కలారహితస్సన్. కించ త్రిలోక్యాః ప్రభుత్వమపి కర్తుం న ప్రభురితి పూర్వానుషంగేణ యోజనీయం. తథా విహర్తుం

ప్సితమ్, శంసన్తు భవతాం దుఃఖం ధరాయాశ్చ సురోత్తమాః ౨౨. దేవా ఊచుః—వసుధేయం భరాక్రాన్తా సమ్ప్రాప్తా విబుధాన్ప్రతి, రుదన్తీ వేపమానా చ పీడితా దుష్టభూభుజైః. ౨౩. భారాపహరణం చాస్యాః కర్తవ్యం భువనేశ్వరి, దేవానామీప్సితం కార్యమేతదేవాధునా శివే. ౨౪. ఘాతితస్తు పురా మాతస్త్వయా మహిషరూపభృత్, దానవోఽతిబలాక్రాన్తస్తత్సహాయాశ్చ కోటిశః. ౨౫. తథా శుమ్భో నిశుమ్భశ్చ రక్తబీజస్తథాపరః, చణ్డముణ్డౌ మహావీర్యౌ తథైవ ధూమ్రలోచనః. ౨౬. దుర్ముఖో దుస్సహశ్చైవ కరాళశ్చాతివీర్యవాన్ అన్యే చ బహవః క్రూరాస్త్వయైవ చ నిపాతితాః. ౨౭. తథైవ చ సురారీంశ్చ జహి సర్వాన్మహీశ్వరాన్. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తా సా తదా దేవీ దేవానామమ్బికా శివా ౨౮. సమ్ప్రహస్యాసితాపాఙ్గీ మేఘగమ్భీరయా గిరా. శ్రీదేవ్యువాచ—మయేదం చిన్తితం పూర్వమంశావతరణం సురాః. ౨౯. భారావతరణం చైవ యథాస్యా దుష్టభూభుజామ్, మయా సర్వే నిహన్తవ్యా దైత్యాంశా యే మహీభుజః. ౩౦. మాగధాద్యా మహాభాగాస్స్వశక్త్యా మన్దతేజసః, భవద్భిరపి స్వైరంశైరవతీర్య ధరాతలే. ౩౧. మచ్ఛక్తియుక్తైః కర్తవ్యం భారావతరణం సురాః, కశ్యపో భార్యయా సార్ధం దివిజానాం ప్రజాపతిః. ౩౨. యాదవానాం కులే పూర్వం భవితానకదున్దుభిః, తథైవ భృగుశాపాద్వై భగవాన్విష్ణురవ్యయః. ౩౩. అంశేన భవితా తత్ర వసుదేవసుతో హరిః, తదాహం ప్రభవిష్యామి యశోదాయాశ్చ గోకులే. ౩౪. కార్యం సర్వం కరిష్యామి సురాణాం సురసత్తమాః, కారాగారే గతం విష్ణుం ప్రాపయిష్యామి గోకులే. ౩౫. శేషం చ దేవకీగర్భాత్ప్రాపయిష్యామి రోహిణీమ్, మచ్ఛక్త్యోపచితౌ తౌ చ కర్తారౌ దుష్టసఙ్క్షయమ్. ౩౬. దుష్టానాం భూభుజాం కామం ద్వాపరాన్తే సునిశ్చితమ్, ఇన్ద్రాంశోఽప్యర్జునస్సాక్షాత్కరిష్యతి బలక్షయమ్. ౩౭. ధర్మాంశోఽపి మహారాజో భవిష్యతి యుధిష్ఠిరః, వాయ్వంశో భీమసేనశ్చాశ్విన్యంశౌ చ యమావపి. ౩౮. వసోరంశోఽథ

నాశితుమపి న ప్రభుః. కిం తు హే సమస్తవిభవేశ్వరి. నూనం నిశ్చయేన త్వమేవ భాసి. సర్వశక్త్యాత్మనా స ప్రభుత్వేన సర్వోత్కర్షేణేతి భావః. ౨౦—౨౯. యదుక్తం భవద్భిస్త్వయా పూర్వే యథా నిపతితా దైత్యాస్తథైవ తేఽపి నాశయితవ్యా ఇతి. తత్కిం నవీనమేతత్కిం తు సర్వప్రపంచకృత్యం సృష్ట్యాదికం మదధీనమేవ తస్మాన్మదన్యః కో వా నాశయితా స్యాదేతేషామతో మయైవైతే నిహంతవ్యా ఇత్యభిప్రాయేణాహ. మయా సర్వే ఇతి. ౩౦—౩౨. మదవతారాత్పూర్వం ప్రథమం యాదవానాం కులే ఆనకదుందుభిర్వసుదేవో భవితా భవత్వీత్యర్థః. తథైవేతి. స యథా శాపాదంశేన భవితా తథైవేత్యర్థః. ౩౩—౩౫. ఉపచితౌ. ౩౬. భూభుజామితి క్విబం

గాఙ్గేయః కరిష్యతి బలక్షయమ్, వ్రజన్తు చ భవన్తోఽద్య ధరా భవతు సుస్థిరా. ౩౯. భారావతరణం నూనం కరిష్యామి సురోత్తమాః, కృత్వా నిమిత్తమాత్రాంస్తాన్ స్వశక్త్యాహం న సంశయః. ౪౦. కురుక్షేత్రే కరిష్యామి క్షత్రియాణాఞ్చ సఙ్క్షయమ్, అసూయేర్ష్యామతిస్తృష్ణా మమతాభిమతాస్పృహా. ౪౧. జిగీషా మదనో మోహో దోషైస్సంక్ష్యన్తి యాదవాః, బ్రాహ్మణస్య చ శాపేన వంశనాశో భవిష్యతి. ౪౨. భగవానపి శాపేన త్యక్ష్యత్యేతత్కళేబరమ్, భవన్తోఽపి నిజాంశైశ్చ సహాయార్థం హి గచ్ఛత. ౪౩. ప్రభవన్తు వనారీణాం మధురాయాఞ్చ గోకులే, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వాన్తర్దధే దేవీ యోగమాయా పరాత్మనః. ౪౪. సర్వదా వై సురాస్సర్వే జగ్మునస్స్వాన్యాలయాని చ, ధరాపి సుస్థిరా జాతా తస్యా వాక్యేన తోషితా. ౪౫. ఔషధీస్సుధోపేతా బభూవ జనమేజయ, ప్రజాశ్చ సుఖినో జాతా ద్విజాశ్చాసర్వమహోదయమ్. ౪౬. సన్తుష్టా మునయస్సర్వే బభూవుర్ధర్మతత్పరాః. ౪౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

—దేవీమాహాత్మ్యవర్ణనమ్.—

వ్యాస ఉవాచ—శృణు భారతవక్ష్యామి భారావతరణం తథా, కురుక్షేత్రే ప్రభాసే చ క్షపితం యోగమాయయా. ౧. యదువంశే సముత్పత్తిర్విష్ణోరమితతేజసః, భృగుశాపప్రతాపేన మహామాయాబలేన చ. ౨. క్షితిభారసముత్తారనిమిత్తమితి మే మతిః, మాయయా విహితో యోగో విష్ణోర్జన్మ ధరాతలే. ౩. కిం చిత్రం నృప దేవీ సా బ్రహ్మవిష్ణుసురానపి, నర్తయత్యనిశం మాయా త్రిగుణా

తోఽయం శబ్దః. ౩౭. యమౌ యమలౌ నకులసహదేవావిత్యర్థః. ౩౮—౪౫. భగవతీవచనేన దుష్టనాశే విశ్వస్తాః సన్తుష్టా బభూవురిత్యర్థః ౪౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కన్ధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

సార్ధాష్టాశీతి పద్యైస్తు దేవీమాహాత్మ్యవర్ణనం క్రియతే, వాసుదేవాద్యవతారకథోచ్యతే. ఇత్థం దేవాదిష్వవతారసంకల్పం జాతమభిధాయ పునరవతారకథాం ప్రవర్తయతి. శృణు భారతేతి ప్రభాసే కురుక్షేత్రే చ యోగమాయయా క్షపితం నాశనం సైన్యస్యేత్యర్థః తదాపి శృణ్విత్యర్థః. క్షపితమిత్యత్ర భావే క్తః. ౧—౨. యద్యప్యవతారే కారణద్వయముక్తం తథాపి ముఖ్యం కారణం మహామాయైవైవ శాపస్తు గౌణనిమిత్తత్వేన మాయయైవ విహిత ఇత్యాహ. క్షితిభారేతి. క్షితిభారసముత్తారనిమిత్తం యద్ధరాతలే విష్ణోర్జన్మ సముద్రూపోఽయం యోగః సమాయయైవ విహితో నాన్యత్కారణం తత్రేతి మే మతిః సిద్ధాంతః. ౩. నను మాయా కిమేతాదృశీ సర్వనియంత్రీ వర్తతే యయా విష్ణోరపి జన్మాపాదితమితి చేద్వర్తత ఏవ సర్వనియంత్రీత్యాహ, కిం చిత్రమితి. యథా

నపరాన్కిము. ౪. గర్భవాసోద్భవం దుఃఖం విణ్మూత్రస్నాయుసంయుతమ్, విష్ణో రాపాదితం సమ్యగ్యయా విగతలీలయా. ౫. పురా రామావతారేఽపి నిర్జరా వానరాః కృతాః, విదితస్తే యథా విష్ణుర్దుఃఖపాశేన మోహితః. ౬. అహం మమేతి పాశేన సుదృఢేన నరాధిప, యోగినో ముక్తసఙ్గాశ్చ భుక్తికామా ముముక్షవః ౭. తామేవ సముపాసన్తే దేవీం విశ్వేశ్వరీం శివామ్, యస్యా భక్తిలేశలేశాంశలేశలేశల వాంశకమ్. ౮. లబ్ధ్వా ముక్తో భవేజ్జన్తుస్తాం న సేవేత కో జనః, భువనేశ్యేతి వక్త్రే దదాతి భువనత్రయమ్. ౯. మాం పాహీత్యస్య వచసో దేయాభావాదృణాన్వితా, విద్యావిద్యేతి తస్యా ద్వే రూపే జానీహి పార్థివ. ౧౦. విద్యయా ముచ్యతే జన్తుర్బధ్యతేఽవిద్యయా పునః, బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ సర్వే తస్యా వశానుగాః. ౧౧. అవతారాస్సర్వ ఏవ యన్త్రితా ఇవ దామభిః, కదాచిచ్చ సుఖం ఆస్తే వైకుణ్ఠే క్షీరసాగరే. ౧౨. కదాచిత్కురుతే యుద్ధం దానవైర్బలవత్తరైః, హరిః కదాచిద్యజ్ఞాన్వై వితతాన్ప్రకరోతి చ ౧౩. కదాచిచ్చ తపస్తీవ్రం తీర్థే చరతి సువ్రత, కదాచిచ్ఛయనే శేతే యోగనిద్రాముపాశ్రితః. ౧౪. న స్వతన్త్రః కదా

బ్రహ్మాదీనంతర్యామిరూపేణ నర్తయతి తదా పరాఙ్గీవాన్నర్తయతీతి కిము వక్తవ్యమిత్యర్థః. ౪. యయా విగతలీలయా ప్రసిద్ధలీలయా యయేత్యర్థః. దుఃఖస్య విణ్మూత్రస్నాయుసంయుతత్వమేక దేహాశ్రితత్వేన. ౫. యథా విష్ణోర్జన్మ మానుషం మాయయాపాదితం తథా పురా రామావతారేఽపి నిర్జరా దేవా వానరాః కృతాః. కించ విష్ణుర్దేవో రామచన్ద్రో దుఃఖపాశేన మోహితః కుత ఏత దుభయమపి తే విదితమస్త్యేవ న తద్వక్తవ్యమస్తీత్యాహ. పురేతి. ౬. అహం మమేతి పాశేన సు దృఢేనేత్యేతద్ దుఃఖపాశేనేత్యనేనాన్వేతి. యతో మాయాధీనం సర్వం తస్మాత్తాం మాయామేవ సర్వే యోగినః సముపాసత ఇత్యాహ. యోగిన ఇతి. ముక్తసఙ్గాః స్వస్తిసర్వైషణా న కేవలం ముము క్షవ ఏవ భగవతీం సమారాధయంతి. కిం తర్హి భుక్తికామా భోగేచ్ఛావంతోఽపి ఇత్యర్థః. తదుక్తం "యత్రాస్తి మోక్షో నహి తత్ర భోగో యత్రాస్తి భోగో నహి తత్ర మోక్షః, శ్రీసుందరీపాద యుగార్చకానాం భోగశ్చ మోక్షశ్చ కరస్థ ఏవే" తి. శివపురాణేఽపి. "భోగమోక్షప్రదాత్రీ చ శివైవ పరికీర్తితే"తి. ౭. నను యోగినోఽప్యేనాం కిం సమారాధయంతీతి చేత్కిమేతత్తవాశ్చర్యం జాతమేతాదృశీం కో న సేవతేత్యాహ. యస్యా భక్తిలేశేతి. ౮. భువనేశీతి. యః కశ్చన పురుషో హే భువనేశి మాం పాహీతి వివక్షయా యావద్భువనేశీతి సంబోధనే తముచ్చారయతి తావదేవ భువనేశీతి నామ వక్త్రే ఉచ్చారణకర్త్రే ఉచ్చారణకాల ఏవ భువనత్రయం దదాతి పరమేశ్వరం కరోతి ౯. పశ్చాత్తేన పురుషేణ మాం పాహీత్యుక్తే త్రైలోక్యాదధికపదార్థస్య దేయస్యాభావాత్తస్య భక్తస్య శివా ఋణినీ భవతి ఏతాదృశీం భక్తకామదుఘాం భక్తఫలప్రదానాతురాం కో న సేవేతేత్యభిప్రాయః. నన్వేకస్యా ఏవ బంధకత్వం మోచకత్వం కథం సంభవతీతి చేద్రూపభేదస్వీకారేణోభయస్యాపి సంభవాదిత్యాహ. విద్యావిద్యేతి. "అవిద్యాయామంతరే వర్తమానాః స్వయం ధీరాః పండితంమన్య మానా" ఇతి శ్రుతేః, "సంప్రాప్య విద్యాం గురువక్త్రగమ్యా"మితి శ్రుతేశ్చ. ౧౦. యైతాదృశీ తద

చిచ్చ భగవాన్మధుసూదనః, తథా బ్రహ్మా తథా రుద్రస్తథేన్ద్రో వరుణో యమః.
౧౫. కుబేరోఽగ్నిరనీస్తూ చ తథాన్యే సురసత్తమాః, మునయస్సనకాద్యాశ్చ
వసిష్ఠాద్యాస్తథాపరే. ౧౬. సర్వేఽప్యవశగా నిత్యం పాశ్చాత్యేవ నరస్య చ,నసి
ప్రోతా యథా గావో విచరన్తి వశానుగాః. ౧౭. తథైవ దేవతాస్సర్వాః కాల
పాశనియన్త్రితాః, హర్షశోకావయో భావా నిద్రాతన్ద్రాలసాదయః. ౧౮. సర్వేషాం
సర్వదా జన్తుదేహానాం దేహసంశ్రితాః, అసురా నిర్జరాః ప్రోక్తా దేవాశ్చ గ్రన్థ
కారకైః. ౧౯. అభిధానతస్స్వతో న తే నూనం తాదృశాః క్వచిత్, ఉత్పత్తి
స్థితినాశాఖ్యా భావా యేషాం నిరన్తరమ్. ౨౦. అమరాస్తే కథం వాచ్యా నిర్జ
రాశ్చ కథం పునః, కథం దుఃఖాభిభూతా వా జాయన్తే విబుధోత్తమాః. ౨౧. కథం
దేవాశ్చ వక్తవ్యా వ్యసనే క్రీడనం కథమ్, క్షణాదుత్పత్తినాశశ్చ దృశ్యతేఽస్మిన్న
సంశయః. ౨౨. జలజానాఞ్చ కీటానాం మశకానాం తథా పునః, ఉపమానం కథం
తైషామాయుషస్తేఽమరాః స్మృతాః. ౨౩. తతో వర్షాయుషశ్చాపి శతవర్షాయుష
స్తథా, మనుష్యాహ్యాయుషో దేవాస్తస్మాద్బ్రహ్మాఽమరః స్మృతః. ౨౪. రుద్రస్తథా తథా
విష్ణుః క్రమశస్సంభవన్తి హి, నశ్యన్తి క్రమశశ్చైవ వర్ధంతి చోత్తరోత్తరమ్. ౨౫.
నూనం దేహవతో నాశో మృతస్యోత్పత్తిరేవ చ, చక్రవద్భ్రమణం రాజన్సర్వేషాం
నాత్ర సంశయః. ౨౬. మోహజాలావృతో జన్తుర్ముచ్యతే న కదాచన, మాయాయాం
విద్యమానాయాం మోహజాలం న నశ్యతి. ౨౭. ఉత్పత్తికాలఉత్పత్తిస్సర్వేషాం
నృప జాయతే, తథైవ నాశః కల్పాన్తే బ్రహ్మాదీనాం యథాక్రమమ్. ౨౮. నిమిత్తం
యస్తు యన్నాశే స ఘాతయతి తం నృప, నాన్యథా తచ్ఛ వేన్నూనం విధినా నిర్మిత

ధీనంసర్వం ప్రవర్తత ఇత్యాహ. బ్రహ్మవిష్ణ్వితి. ౧౧—౧౯. అభిధాన ఇతి. నిర్జరా దేవా అభిధానతో
నామ్నైవామరా న స్వరూపత ఇత్యర్థః. ప్రలయకాలే మరణాత్. తదేవాహ. ఉత్పత్తీతి. ౨౦, ౨౧.
షడ్భావవికారాణాం దేహసంశ్రితత్వాదమరత్వం నిర్జరత్వం చ యథా న సంభవతి తథా దుఃఖే సతి
క్రీడాయామపి సంభవస్తుమపి న సంభవతీత్యాహ. కథమితి దేవాశ్చేతి. క్రీడాద్యభిభూతాః శత
ద్రూపం. ౨౨. జలజానామితి. యతో దేవా ఆయుష్మంతోఽమరాః స్మృతాః. మ్రియంతే ఇతి
మరాః. తస్మాన్మ్రియమాణానాం జలజకీటమశకానాముపమా కథమేషాం న భవతి భవత్యేవేత్యర్థః.
౨౩. తతో వర్షాయుషశ్చాపీతి. తతో జన్మాదిషడ్భావవికారాద్యథా మనుష్యా వర్షాయుషః
కేచిత్కేచిచ్ఛతవర్షాయుషస్తథైవ దేవా అమరా అపి సంతి. యథా యస్య తపశ్చర్యా. తస్మాన్మను
ష్యామరసంఘాత్ బ్రహ్మాపరోఽధికాయుష్మవాన్. ౨౪. తథా రుద్రస్తథా విష్ణురప్యధికాయు
ష్మవాన్ పరం తు సర్వేఽపి క్రమశో భవంత్యుత్పద్యంతే నశ్యంతి చేతి షడ్భావవికారవంత ఏవ
సర్వే ఇత్యర్థః. ౨౫. తదేవాహ. నూనం దేహవత ఇతి. ౨౬—౨౮. సర్వేషాం జన్మనాశౌ
మాయైవ కరోతి. తత్ర యస్య యథా కర్మ తదనురోధేన తస్య నిమిత్తం కల్పయిత్వా తేన

స్తు యత్. ౨౯. జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖం వా సుఖమేవ వా, తత్తథైవ భవేత్కామం నాన్యథేహ వినిర్ణయః. ౩౦. సర్వేషాం సుఖదౌ దేవౌ ప్రత్యక్షౌ శశిభాస్కరౌ, న నశ్యతి తయోః పీడా క్వచిత్తద్వైరిసమ్భవా. ౩౧. భాస్కరస్య సుతో మన్దః క్షయీ చన్ద్రః కలఙ్కవాన్, పశ్య రాజన్విధేః సూత్రం దుర్వారం మహతామపి. ౩౨. వేదకర్తా జగద్భర్తా బుద్ధిదస్తు చతుర్ముఖః, సోఽపి విహ్వలతాం ప్రాప్తో దృష్ట్వా పుత్రీం సరస్వతీమ్. ౩౩. శివస్యాపి మృతా భార్యా సతీ దగ్ధ్వా కళేబరమ్, సోఽభవద్దుఃఖసంతప్తః కామార్తశ్చ జనార్తిహా. ౩౪. కామాగ్నిదగ్ధదేహస్తు కాళిన్ద్యాం పతితశ్శివః, సాపి శ్యామజలా జాతా తన్నిదాఘవశాన్నృప. ౩౫. కామార్తో రమమాణస్తు నగ్నస్సోఽపి భృగోర్వనమ్, గతఃప్రాప్తోఽథ భృగుణా శప్తః కామాతురో భృశమ్. ౩౬. పతత్వద్యైవ తే లిఙ్గం నిర్లజ్జేతి భృశం కిల, పపౌ చామృతవాపీఞ్చ దానవైర్నిర్మితాం ముదే. ౩౭. ఇన్ద్రోఽపి చ వృషో భూత్వా వాహనత్వం గతః క్షితౌ, ఆద్యస్య సర్వలోకస్య విష్ణోరేవ వివేకినః. సర్వజ్ఞత్వం గతం కుత్ర ప్రభుశక్తిః కుతో గతా, యద్ధేమమృగవిజ్ఞానం న జ్ఞాతం హరిణా కిల. ౩౯. రాజన్మాయాబలం పశ్య రామోఽపి కామమోహితః, రామో విరహసంతప్తో రురోద భృశమాతురః. ౪౦. యోఽపృచ్ఛత్పాదపాన్మూఢః క్వ గతా జనకాత్మజా, భక్షితా వా హృతా కేన రుదన్నుచ్చతరం తతః. ౪౧. లక్ష్మణాహం మరిష్యామి కాన్తావిరహదుఃఖితః, త్వం చాపి మమ దుఃఖేన మరిష్యసి వనేఽనుజ. ౪౨. ఆవయోర్మరణం జ్ఞాత్వా మాతా మమ మరిష్యతి, శత్రుఘ్నోఽప్యతి దుఃఖార్తః కథం జీవితుమర్హతి ౪౩. సుమిత్రా జీవితం జహ్యాత్పుత్రవ్యసనకర్శితా, పూర్ణకామాథ కైకేయీ భవేత్పుత్రసమన్వితా. ౪౪ హా సీతే క్వ గతాఽసి త్వం మాం విహాయ స్మరాతురా, ఏహ్యేహి మృగశాబాక్షి మాం జీవయ కృశోదరి ౪౫. కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి త్వదధీనఞ్చ జీవితమ్, సమాశ్వాసయ దీనం మాం ప్రియం జనకనన్దిని. ౪౬. ఏవం విలపతా తేన రామేణామితతేజసా, వనే వనే చ

నిమిత్తేన నాశయతి తస్మాత్తన్నాశే యో నిమిత్తం స తం ఘాతయతి హంతీత్యర్థః. స్వార్థేణిచ్. తద్యద్భగవతీ జనితవిధినా నిర్మితం తదన్యథా నైవ భవేత్. ౨౯. తత్తథైవేతి. విధినిర్మితప్రకారేణైవేత్యర్థః. ౩౦. తద్వైరిసంభవా రాహుసంభవేత్యర్థః. ౩౧—౩౩. జనార్తిహాపి కామార్తో జాత ఏతాదృశో మహామాయాప్రభావ ఇతి భావః. ౩౪. తన్నిదాఘవశాత్తత్సంతాపవశాదిత్యర్థః సంతాపేనాపి శ్యామవర్ణత్వం కోపేన చాస్యా వదనం మషీవర్ణమభూత్తదేత్యాదౌ ప్రసిద్ధం. ౩౫. ౩౬. హేనిర్లజ్జ తే లింగమద్యైవ పతత్వితి భృశం శప్త ఇతి పూర్వేణాన్వయః. పపావితి. శివ ఏవేత్యర్థః. అయం కథా శివపురాణే స్పష్టా. ౩౭. విష్ణోః సర్వజ్ఞత్వం యద్యస్తి తర్హి తత్కుత్ర గతమిత్యనేనాన్వయః. ౩౮—౪౦. ఇత్థం సర్వదేవానాం నానావిధా దుర్దశా మాయయైవ తత్త

భ్రమతా నేక్షితా జనకాత్మజా. ౪౭. శరణ్యస్సర్వలోకానాం రామః కమలలోచనః,
శరణం వానరాణాం స గతో మాయావిమోహితః. ౪౮. సహాయాన్వానరాన్కృ
త్వా బబన్ధ వరుణాలయమ్, జఘాన రావణం వీరం కుమ్భకర్ణం సహోదరమ్. ౪౯.
ఆనీయ చ తతస్సీతాం రామో దివ్యమకారయత్, సర్వజ్ఞోఽపి హృతాం మత్వా
రావణేన దురాత్మనా. కిం బ్రవీమి మహారాజ యోగమాయాబలం మహత్, యయా
విశ్వమిదం సర్వం భ్రామితం భ్రమతే కిల. ౫౧. ఏవం నానావతారేఽత్ర విష్ణుశ్శాప
వశఙ్గతః, కరోతి వివిధాశ్చేష్టా దైవాధీనస్సదైవ హి. ౫౨. తవాహం కథయిష్యామి
కృష్ణస్యాపి విచేష్టితమ్, ప్రభవం మానుషే లోకే దేవకార్యార్థసిద్ధయే. ౫౩.
కాళిందీపులినే రమ్యే హ్యాసీన్మధువనం పురా, లవణో మధుపుత్రస్తు తత్రాసీ
ద్దానవో బలీ. ౫౪. ద్విజానాం దుఃఖదః పాపో వరదానేన గర్వితః, నిహతోఽసౌ
మహాభాగ లక్ష్మణస్యానుజేన వై. ౫౫. శత్రుఘ్నేనాథ సఙ్గ్రామే తం నిహత్య
మహోత్కటమ్, వాసితా మధురా నామ పురీ పరమశోభనా. ౫౬. స తత్ర పుష్క
రాక్షౌ ద్వౌ పుత్రౌ శత్రునిషూదనః, నివేశ్య రాజ్యే మతిమాన్కాలే ప్రాప్తే దివ
ఙ్గతః. ౫౭. సూర్యవంశక్షయే తాన్తు యాదవాః ప్రతిపేదిరే, మధురాం ముక్తిదాం
రాజన్యయాతితనయః పురా. ౫౮. శూరసేనోఽధిపశ్శూరస్తత్రాభూన్మేదినీపతిః, మాథు
రాంఛ్ఛూరసేనాంశ్చ బుభుజే విషయాన్నృపః. ౫౯. తత్రోత్పన్నః కశ్యపాంశః
శాపాచ్చ వరుణస్య వై, వసుదేవోఽతివిఖ్యాతశ్శూరసేనసుతస్తదా. ౬౦. వైశ్య
వృత్తిరతస్సోఽభూన్మృతే పితరి మాధవః, ఉగ్రసేనో బభూవాథ కంసస్తస్యాత్మజో
మహాన్. ౬౧. అదితిర్దేవకీ జాతా దేవకస్య సుతా తదా, శాపాద్వై వరుణస్యాత్ర
కశ్యపానుగతా కిల. ౬౨. దత్తా సా వసుదేవాయ దేవకేన మహాత్మనా, వివాహే
రచితే తత్ర వాగభూద్గగనే తదా. ౬౩. కంస కంస మహాభాగ దేవకీగర్భసమ్భవః,
అష్టమస్తు సుతశ్శ్రీమాంస్తవ హన్తా భవిష్యతి. ౬౪. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం కంసో
విస్మితోఽభూన్మహాబలః, దేవవాచస్తు తాం మత్వా సత్యాం చిన్తామవాప సః. ౬౫.
కిం కరోమీతి సఞ్చిన్త్య విమర్శమకరోత్తదా, నిహత్యైనాం న మే మృత్యుర్భవే
దద్యైవ సత్వరమ్. ౬౬. ఉపాయో నాన్యథా చాస్తి న్యాకార్యే మృత్యుభయా

దనాదికర్మయోగేన కృతేత్యాహ. కిం బ్రవీమీతి. ఏతేనాదౌ అధ్యాయారంభే మధ్యే వా జనమే
జయేన దేవాదీనామిత్థం దశా కిమితి జాతా ఇతి యచ్ఛంకితం తస్య సర్వస్యాప్యుత్తరమిదం ఉక్త
మితి వేదితవ్యం. తస్మాదేతాదృశానేకదుర్దశా ప్రహాణాయాదిశక్తిర్మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీ భగ
వతీ సర్వప్రకారేణ సర్వైరారాధ్యేతి రహస్యమ్. ౫౧—౬౦. మాధవో లక్ష్మీపతిః. ౬౧—౬౫.
నిహత్యైనాం స్థితస్యేతి శేషః. ౬౬. ఇత్థం విమర్శం ప్రథమతః కృత్వా పునర్విచారాంతరమకరో
దిత్యాహ. ఇయం పితృష్వసేతి. మమ పితుః స్థానీయాద్దేవకాదుత్పన్నా మమ స్వసా భగిన్య

వహే, ఇయం పితృష్వసా పూజ్యా కథం హన్మీత్యచిన్తయత్. ౧౭. పునర్విచారయామాస మరణం మేఽస్త్యహో స్వసా, పాపేనాపి ప్రకర్తవ్యా దేహరక్షా విపశ్చితా. ౧౮. ప్రాయశ్చిత్తేన పాపస్య శుద్ధిర్భవతి సర్వదా, ప్రాణరక్షా ప్రకర్తవ్యా బుధైరప్యేనసా తథా. ౧౯. విచిన్త్య మనసా కంసః ఖడ్గమాదాయ సత్వరః, జగ్రాహ తాం వరారోహాం కేశేష్వాకృష్య పాపకృత్. ౨౦. కోశాత్ఖడ్గం సమాకృష్య హన్తుకామో దురాశయః, పశ్యతాం సర్వలోకానాం నవోఢాన్తాఞ్చకర్ష హ. ౨౧. హన్యమానాఞ్చ తాం దృష్ట్వా హాహాకారో మహానభూత్, వసుదేవానుగా వీరా యుద్ధాయోద్యతకార్ముకాః. ౨౨. ముఞ్చ ముఞ్చేతి ప్రోచుస్తం తే తదాద్భుతసాహసాః, కృపయా మోచయామాసుర్దేవకీం దేవమాతరమ్. ౨౩. తద్యుద్ధమభవద్ఘోరం ధీరాణాఞ్చ పరస్పరమ్, వసుదేవసహాయానాం కంసేన చ మహాత్మనామ్. ౨౪. వర్తమానే తథా యుద్ధే దారుణే లోమహర్షణే, కంసం నివారయామాసుర్వృద్ధాయే యదుసత్తమాః. ౨౫. పితృష్వసేయం తే వీర పూజనీయా చ బాలిశ, న హన్తవ్యా త్వయా వీర వివాహోత్సవసఙ్గమే. ౨౬. స్త్రీహత్యా దుస్సహా వీర కీర్తిఘ్నీ పాపకృత్తమా, భూతభాషితమాత్రేణ న కర్తవ్యా విజానతా. ౨౭. అన్తర్హితేన కేనాపి శత్రుణా తవ చాస్య వా, ఉదితేతి కుతో న స్యాద్వాగనర్థకరీ విభో. ౨౮. యశసస్తే విఘాతాయ వసుదేవగృహస్య చ, అరిణా చరితా వాణీ గుణమాయావిదా నృప. ౨౯. బిభేషి వీరస్త్వం భూత్వా భూతభాషితభాషయా, యశోమూలవిఘాతార్థముపాయస్త్వరిణా కృతః. ౩౦. పితృష్వసా న హన్తవ్యా వివాహసమయే పునః, భవితవ్యం మహారాజ భవేచ్చ కథమన్యథా. ౩౧. ఏవం తైర్బోధ్యమానోఽసౌ నివృత్తో నాభవద్యదా, తదా తం వసుదేవోఽపి నీతిజ్ఞః ప్రత్యభాషత. ౩౨. కంస సత్యం బ్రవీమ్యద్య సత్యాధారం జగత్త్రయమ్, దాస్యామి దేవకీపుత్రానుత్పన్నాంస్తవ సర్వశః. ౩౩. జాతం జాతం సుతం తుభ్యం న దాస్యామి యది ప్రభో, కుమ్భీపాకే తదా ఘోరే పతన్తు మమ పూర్వజాః. ౩౪. శ్రుత్వా తద్వచనం సత్యం పౌరవా యే పురస్థితాః, ఊచుస్తే త్వరితాః కంసం సాధు

స్త్రీత్యర్థః. శాకపార్థివాదిత్వాత్సాధుత్వం. ౧౭. ఇతి ద్వితీయవిచారోత్తరం తృతీయవిచారం పునరకరోదిత్యాహ. పునరితి. యతో మే మరణం స్వసా భగినీయం భవతి తతోఽవశ్యం హంతవ్యైవేతి శేషః. ౧౮—౨౬. భూతభాషితమాత్రేణాకాశవాణ్యేత్యర్థః. ౨౭. తవ శత్రుణాస్య వసుదేవస్య వా శత్రుణాన్తర్హితేనోదితేతి కుతో న స్యాదిత్యర్థః. ౨౮. వసుదేవస్య గృహస్య వసుదేవపత్న్యాః. ౨౯, ౩౦. పితృష్వసేతి. పితృస్థానీయాద్దేవకాదుత్పన్నా తవ స్వసా భగినీత్యర్థః. పితృవ్యభగినీతి ఫలితమ్. మధ్యమపదలోపీసమాసః. భవితవ్యమితి. యద్యేతత్పుత్రసకాశాత్తవ వధో

సాధు పునఃపునః ౧౫. న మిథ్యాభాషతే క్వాపి వసుదేవో మహామనాః, క్లేశం ముఞ్చ మహాభాగ స్త్రీహత్యాపాతకం తథా. ౧౬. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం ప్రబోధితః కంసః యదువృద్ధైర్మహాత్మభిః, క్రోధం త్యక్త్వా స్థితస్తత్ర సత్యవాక్యానుమోదితః. ౧౭. తతో దున్దుభయో నేదుః వాదిత్రాణి చ సర్వశః, ప్రసాద్య కంసం ప్రతిమోచ్య దేవకీం మహాయశాస్స్వాంసుత ప్రదానీమ్. ౧౮. జగామ గేహం స్వజనానువృత్తో నవోఢయా పత్నయా ప్రహృష్టః. ౧౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః

—కంసస్య దేవకీ ప్రసవః—

వ్యాస ఉవాచ—అథ కాలేన సంప్రాప్తే దేవకీ దేవరూపిణీ, గర్భం దధార విధివద్వసుదేవేన సఙ్గతా. ౧. ప్రాప్తేఽథ దశమే మాసే సుషువే సుతముత్తమమ్, రూపావయవసంపన్నం దేవకీ ప్రథమం యదా. ౨. తదాహ వసుదేవస్తాం సత్యవాక్యానుమోదితః, భావిత్వాచ్చ మహాభాగో దేవకీం దేవమాతరమ్. ౩. వరోరు సమయం మే త్వం జానాసి స్వసుతార్పణే, మోచితా త్వం మహాభాగే శపథేన మయా తదా. ౪. ఇమం పుత్రం సుఖేశాన్తే దాస్యామి భ్రాతృసూనవే, విచిత్రకర్మణాం పాకో దుర్జ్ఞేయో హ్యకృతాత్మభిః. ౫. సర్వేషాం కిల జీవానాం కాలపాశానువర్తినామ్, భోక్తవ్యం స్వకృతం కర్మ శుభం వా యది వాఽశుభమ్. ౬. ప్రారబ్ధం సర్వథైవాత్ర జీవస్య విధినిర్మితమ్, దేవక్యువాచ—స్వామిన్పూర్వకృతం కర్మ భోక్తవ్యం సర్వథా నృభిః. ౭. తీర్థైస్తపోభిర్దానైర్వా కిం న యాతి క్షయం హి తత్, లిఖితో ధర్మశాస్త్రేషు ప్రాయశ్చిత్తవిధిర్నృప. ౮. పూర్వార్జితానాం పాపానాం వినాశాయ మహాత్మభిః,

దైవేన నిశ్చితః స్యాత్తదాస్యాః వధేన కిం భవిష్యతి కేనాపి ప్రకారేణ తవ పుత్రో భవిష్యత్యేవ న హి భవితవ్యం క్వచిదన్యథా భవతీత్యర్థః. ౧౧. ౧౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతటిలకే చతుర్థస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.

అర్ధాధికైశ్చతుష్పంచాశద్భిః శ్లోకైరనంతరం, దేవకీతనయాన్షట్ జఘానేతి కథోచ్యతే. వివాహోత్తరం గృహాగమనే జాతేఽనంతరం జాతం వృత్తమాహ. అథేతి. వసుదేవేన సంగతా మిథునీభావం ప్రాప్తా. ౧—౩. వరోరు సమయమితి. హే మహాభాగే మయా శపథేన యదా త్వం మోచితా తదా మయా కృతం స్వసుతార్పణే సమయం పణం జానాసీత్యన్వయః. ౪. తత్ కిమితి చేత్తత్రాహ. ఇమం పుత్రమితి హే సుకేశాంతే శోభనకేశాంతే తస్య పణసత్యతాయై ఇమం పుత్రం తే భ్రాతృసూనవే పుత్రాయ కంసాయ దాస్యామీత్యర్థః. నన్వేతత్త్వయా దయాలునా కథం క్రియత ఇతి చేత్తత్రాహ. విచిత్రకర్మణామితి. ౫, ౬. ప్రారబ్ధకర్మాధీనత్వాన్మయైతత్క్రియత ఇత్యభిప్రాయః. ౭. తత్ర దైవం దేవకీ శంకతే. తీర్థైరితి. యథా తీర్థాదిసేవనైరన్యత్పాతకం నశ్యతి

బ్రహ్మహా హేమహారీ చ సురాపో గురుతల్పగః. ౯. ద్వాదశాబ్దవ్రతే చీర్ణే శుద్ధిం యాతి యత స్తతః, మన్వాదిభిర్యథోద్దిష్టం ప్రాయశ్చిత్తం విధానతః. ౧౦. తథా కృత్వా నరః పాపాన్ముచ్యతే వా నవాఽనఘ, విగీతవచనా స్తే కిం మునయ స్తత్త్వదర్శినః. ౧౧. యాజ్ఞ్యవల్క్యాదయస్సర్వే ధర్మశాస్త్ర ప్రవర్తకాః, భవితవ్యం భవత్యేవ యద్యేవం నిశ్చయః ప్రభో. ౧౨. ఆయుర్వేదస్సమిథ్యైవ మన్త్రవాదా స్తథాఽఖిలాః, ఉద్యమస్తు వృథా సర్వమేవం చేద్దైవనిర్మితమ్. ౧౩. భవితవ్యం భవత్యేవ ప్రవృత్తిస్తు నిరర్థికా, అగ్నిష్టోమాదికం వ్యర్థం నియతం స్వర్గసాధనమ్. ౧౪. యదా తదా ప్రమాణం హి వృథైవ పరిభాషితమ్, వితథే తత్ప్రమాణే తు ధర్మోచ్ఛేదః కుతో నహి. ౧౫. ఉద్యమే చ కృతే సిద్ధిః ప్రత్యక్షేణైవ సాధ్యతే, తస్మాదత్ర ప్రకర్తవ్యః ప్రపఞ్చశ్చిత్తకల్పితః. ౧౬. యథాయమ్బాలకః క్షేమం ప్రాప్నోతి మమ పుత్రకః, మిథ్యాయది ప్రకర్తవ్యం వచనం శుభమిచ్ఛతా. ౧౭. న తత్ర దూషణం కిఞ్చిత్ప్రవదన్తి మనీషిణః, వసుదేవ ఉవాచ—నిశామయ మహాభాగే సత్యమేతద్బ్రవీమి తే. ౧౮. ఉద్యమః ఖలు కర్తవ్యం ఫలం దైవవశానుగమ్,

---

తథా ప్రారబ్ధమపి న క్షయం యాతి కిమిత్యర్థః. ౯—౧౦. యది తదుక్తైః ప్రాయశ్చిత్తైః ప్రారబ్ధం న నశ్యతి తదా తే కిం విగీతవచనా మిథ్యావచనాః సంతీత్యర్థః. ౧౧, ౧౨. యది ప్రారబ్ధాధీనమేవ సర్వం తదా ఆయుర్వేదమంత్రశాస్త్రోక్తా ఉపాయా మిథ్యైవ స్యుః. ప్రారబ్ధానుకూలతాభావే తైః కార్యస్యాజాయమానత్వాత్ సతి చానుకూలే ప్రారబ్ధే తేనైవ కార్యసిద్ధౌ తేషామనుపయోగాభావాదితి భావః. కిం చైవం పూర్వోక్తప్రకారేణ సర్వం దైవనిర్మితం ప్రారబ్ధనిర్మితం చేత్సర్వోఽప్యుద్యమో వృథైవ స్యాదిత్యాహ. ఉద్యమ స్త్వితి. ౧౩, ౧౪. కించ ప్రారబ్ధప్రాబల్యే స్వీక్రియమాణే ప్రమాణం వేదరూపం పరమేశ్వరేణ వృథైవ పరిభాషితం స్యాత్పూర్వోక్తయుక్త్యా ప్రారబ్ధప్రాతికూల్యే తేన వేదోక్తానుష్ఠానేన ఫలజననాత్తదానుకూల్యే తేనైవ ప్రజననాత్తస్యైవోపయోగాభావాదిత్యాహ. యదా తదేతి. యదా వేదస్య మిథ్యార్థవాదిత్వం తదా ధర్మోచ్ఛేద ఏవ కుతో న స్యాదిత్యాహ—వితథే ఇతి. ౧౫. తస్మాదుద్యోగ ఏవ ప్రధానో యత ఉద్యోగేనైవ సిద్ధిర్ఘటాదేః సస్యాదేశ్చ దృశ్యతే. నహి కులాలాదయో హిత్వోద్యోగం ప్రారబ్ధమేవాశ్రిత్య తిష్ఠంతే ఘటాదిసిద్ధిం ప్రాప్నువంతీత్యాహ. ఉద్యమే చ కృత ఇతి. తస్మాదితి. యత ఉద్యోగః ప్రధానస్తస్మాదత్ర చిత్తకల్పితః కశ్చన ప్రపంచ ఉపాయః కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౧౬. నను మయా మిథ్యా కథం కృత్వా పుత్రః సంరక్షణీయ ఇతి చేత్తత్రాహ. మిథ్యేతి. యదిశబ్దోఽప్యర్థకో నిపాతానామనేకార్థత్వాత్. తథాచ శుభం జీవరక్షణాదిరూపమిచ్ఛతా పురుషేణ మిథ్యాపి కర్తవ్యమిత్యర్థః. జీవరక్షణార్థం మిథ్యావదనేఽపి దోషాభావ ఇతి భావః. ౧౭, ౧౮. యదుక్తముద్యోగః ప్రధాన ఇతి తన్న సంభవతి. సర్వసామగ్రీసమవధానేఽపి పుత్రానుత్పత్త్యదర్శనాత్. తస్మాద్దైవం ప్రారబ్ధమేవ ముఖ్యం ఫలసిద్ధిం ప్రతి ఉద్యోగస్తు సహాయభూత ఏవ సర్వత్రేత్యాహ. ఉద్యమస్తు ప్రకర్తవ్య

త్రివిధానీహ కర్మాణి సంసారేఽత్ర పురావిదః. ౧౯. ప్రవదన్తీహ జీవానాంపురాణే ష్వాగమేషు చ, సఞ్చితాని చ జీర్ణాని ప్రారబ్ధాని సుమధ్యమే. ౨౦. వర్తమానాని వామోరు త్రివిధానీహ దేహినామ్, శుభాశుభాని కర్మాణి బీజభూతానియాని చ. ౨౧. బహుజన్మసముత్థాని కాలే తిష్ఠంతి సర్వథా, పూర్వదేహం పరిత్యజ్య జీవః కర్మవశానుగః. ౨౨. స్వర్గం వా నరకం వాపి ప్రాప్నోతి స్వకృతేన వై, దివ్యదేహం చ సంప్రాప్య యాతనా దేహన్నుద్ధజమ్. ౨౩. భునక్తి వివిధాన్భోగాన్స్వర్గే వా నరకేఽథవా, భోగాన్తేచ యదోత్పత్తేస్సమయస్తస్య జాయతే. ౨౪. లిఙ్గదేహేన సహితం జాయతే జీవసంజ్ఞితమ్, తదైవ సఞ్చితేభ్యశ్చ కర్మభ్యః కర్మభిః పునః. ౨౫. యోజయత్యేవ తం కాలం కర్మాణిప్రాక్కృతాని చ, దేహేనానేనభావ్యాని శుభాని చాఽశుభానిచ. ౨౬. ప్రారబ్ధాని చ జీవేనభోక్తవ్యాని సులోచనే, ప్రాయశ్చిత్తేన నశ్యన్తి వర్తమానానిభామిని. ౨౭. సఞ్చితాని తథైవాశు యథార్థం విహితేన చ, ప్రారబ్ధకర్మణాం భోగాత్సంక్షయో నాన్యథా భవేత్. ౨౮. తేనాయన్తే కుమారో వై దేయః కంసాయ సర్వథా, నమిథ్యావచనం మేఽస్తి లోకనిన్దాభిదూషితమ్. ౨౯. అనిత్యేఽస్మింస్తు సంసారే ధర్మసారే మహాత్మనామ్, దైవాధీనం హి సర్వేషాం మరణం జననం తథా. ౩౦. తస్మాచ్ఛోకో న కర్తవ్యో దేహినా హి నిరర్థకః, సత్యం యస్య గతం కాన్తే వృథా తస్యైవ జీవితమ్. ౩౧. ఇహలోకో గతో యస్మాత్పరలోకః కుతస్తతః, అతో దేహి సుతం సుభ్రు కంసాయ ప్రదదామ్యహమ్. ౩౨. సత్యసంస్మరణాద్దేవి శుభమగ్రే భవిష్యతి, కర్తవ్యం సుకృతం పుం

ఇతి. యదుక్తం ప్రాయశ్చిత్తాదినా ప్రారబ్ధం నశ్యతి నవానశ్యతీతి తత్రాహ—త్రివిధానీహేతి. ౧౯. సంచితానీతి. ఏకా సంచితకోటిరేకా ప్రారబ్ధకోటిరేకా వర్తమానకోటిరిత్యర్థః. ౨౦. కర్మణాం స్వీకారే ఫలం జీవానాముచ్చావచగతిరూపమస్తీత్యాహ—బీజభూతానీతి. ౨౧. తదేవవిశదయతి· పూర్వదేహమితి. ౨౨—౨౪. కర్మభిరితి. సంచితేభ్యః కర్మభ్యః పృథక్కృతైః పక్వైః కర్మభిరిత్యర్థః. ౨౫. తం కాలం తస్మింల్లింగదేహావిర్భావకాలే ఇత్యర్థః. యోజయత్యర్థాత్పరమేశ్వరః. అతః కర్మాణి ప్రాక్కృతాని సంచితాని తథా దేహేన అనేన భావ్యాని వర్తమానాని చేత్యర్థః. ౨౬. తథా ప్రారబ్ధాని చ జీవేన త్రివిధాని భోక్తవ్యాన్యేవేత్యర్థః. ప్రాయశ్చిత్తే తు సర్వాణి న నశ్యంతి కింతు కానిచిదేవేత్యాహ. ప్రాయశ్చిత్తేనేతి. ౨౭. ప్రారబ్ధానాం తు భోగాదేవ క్షయ ఇత్యాహ. ప్రారబ్ధేతి. ౨౮. తేనేతి. యతస్తస్య భోగేనైవ క్షయస్తేన హేతునా తత్ప్రారబ్ధక్షయాయ కుమారః కంసాయ సర్వథా దేయ ఇత్యర్థః. యత్త్వయోక్తం జీవరక్షార్థం మిథ్యాపి వక్తవ్యమితి తత్పరకీయవిషయే జీవరక్షార్థం వక్తవ్యం న స్వీయజీవరక్షార్థం. అన్యథా స్వరక్షార్థం సర్వోఽపి మిథ్యా వదతీతి కోఽపి సత్యత్యాగేన దోషవాన్న స్యాత్తస్మాన్న స్వకీయవిషయే మమ వచనం మిథ్యాస్తీత్యాహ. న మిథ్యేతి. లోకనిందయాభిదూషితం వచనమిత్యర్థః. ౨౯. ఇత్థం తస్యాః శంకా

భిస్సుఖే దుఃఖే సతి ప్రియే. ౩౩. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తవతి కాన్తే సా దేవకీ
శోకసంయుతా, దదౌ పుత్రం ప్రసూతఞ్చ వేపమానా మనస్వినీ. ౩౪. వసుదేవోఽ
పి ధర్మాత్మా ఆదాయ స్వసుతం శిశుమ్, జగామ కంససదనం మార్గే లోకైరభిష్టుతః.
౩౫. లోకా ఊచుః—పశ్యన్తు వసుదేవంభో లోకా ఏవం మనస్వినమ్, స్వవాక్య
మనురుద్ధ్యైవ బాలమాదాయ యాత్యసౌ. ౩౬. మృత్యవే దాతుకామోఽద్య సత్య
వాగనసూయకః, సఫలం జీవితం చాస్య ధర్మం పశ్యన్తు చాద్భుతమ్. ౩౭. యః
పుత్రం యాతి కంసాయ దాతుం కాలాత్మనేఽపిహి. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి సంస్తూ
యమానస్తు ప్రాప్తః కంసాలయం నృప. ౩౮. దదావస్మై కుమారం తం జాతమాత్ర
మమానుషమ్, కంసోఽపి విస్మయం ప్రాప్తో దృష్ట్వా ధైర్యం మహాత్మనః. ౩౯.
గృహీత్వా బాలకం ప్రాహ స్మితపూర్వమిదం వచః, ధన్యస్త్వం శూరపుత్రాద్య
జ్ఞాతః పుత్రసమర్పణాత్. ౪౦. మమ మృత్యుర్న చాయం వై గిరా ప్రోక్తస్తు
చాష్టమః, న హన్తవ్యో మయా కామం బాలోఽయం యాతు తే గృహమ్. ౪౧.
అష్టమస్తు ప్రదాతవ్యస్త్వయా పుత్రో మహామతే, ఇత్యుక్త్వా వసుదేవాయ దదా
వాశు ఖలశ్శిశుమ్. ౪౨. గచ్ఛ త్వయం గృహే బాలః క్షేమం వ్యాహృతవా
న్నృప, తమాదాయ తదా శౌరిర్జగామ స్వగృహమ్ముదా. ౪౩. కంసోఽపి సచివా
నాహ వృథా కిం ఘాతయే శిశుమ్, అష్టమాద్దేవకీపుత్రాన్మమ మృత్యురుదా
హృతః. ౪౪. అతః కిం ప్రథమం బాలం హత్వా పాపం కరోమ్యహమ్, సాధు
సాధ్వితి తేఽప్యుక్త్వా సంస్థితా మన్త్రిసత్తమాః. ౪౫. విసర్జితాస్తు కంసేన జగ్ముస్తే
స్వగృహాన్ప్రతి, గతేషు తేషు సంప్రాప్తో నారదో మునిసత్తమః. ౪౬. అభ్యుత్థా
నార్ఘ్యపాద్యాది చకారోగ్రసుతస్తదా, పప్రచ్ఛ కుశలం రాజా తత్రాగమన
కారణమ్. ౪౭. నారదస్తం తదోవాచ స్మితపూర్వమిదం వచః, కంస కంస మహా
భాగ గతోఽహం హేమపర్వతమ్. ౪౮. తత్ర బ్రహ్మాదయో దేవా మన్త్రం చక్రు
స్సమాహితాః, దేవక్యాం వసుదేవస్య భార్యాయాం సురసత్తమః. ౪౯. వధార్థం
తవ విష్ణుశ్చ జన్మ చాత్ర కరిష్యతి, తత్కథం న హతః పుత్రస్త్వయా నీతిం విజా
నతా. ౫౦. కంస ఉవాచ—అష్టమఞ్చ హనిష్యేఽహం మృత్యుం మే దేవభాషితమ్.
నారద ఉవాచ—న జానాసి నృపశ్రేష్ఠ రాజనీతిశుభాశుభమ్. ౫౧. మాయాబలం
చ దేవానాం న త్వం వేత్సి వదామి కిమ్, రిపురల్పోఽపి శూరేణ నోపేక్ష్యః శుభ
మిచ్ఛతా. ౫౨. సంమేళనక్రియాయాస్తు సర్వే తే హ్యష్టమాస్స్మృతాః, మూర్ఖత్వ

నిరాసం కృత్వా తదనుమత్యర్థే తాం బోధయతి. అనిత్య ఇతి. ౩౦—౪౨. క్షమం వ్యాహృత
వానితి. అయం బాలో గృహం గచ్ఛత్వితి క్షేమం కల్యాణకరం వాక్యం నృపః కంసో వ్యాహృత

మతిసంత్యాగః కృతోఽయం జానతా త్వయా. ౫౩. ఇత్యుక్త్వాఽశు గతః శ్రీమాన్నారదో దేవదర్శనః, గతేఽథ నారదే కంసస్సమాహూయాథ బాలకమ్. ౫౪. పాషాణే పాతయామాస సుఖం ప్రాప చ మందధీః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కంధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

— జరాసన్ధాదినృపాణాం. అంశోత్పత్తిః. —

జనమేజయ ఉవాచ—కిం కృతం పాతకం తేన బాలకేన పితామహ, యో జాతమాత్రో నిహతస్తథా తేన దురాత్మనా. ౧. నారదోఽపి మునిశ్రేష్ఠో జ్ఞానవాన్ధర్మతత్పరః, కథమేవం విధం పాపం కృతవాన్బ్రహ్మవిత్తమః. ౨. కర్తా కారయితా పాపే తుల్యపాపౌ స్మృతౌ బుధైః, స కథం ప్రేరయామాస మునిః కంసం ఖలం తదా. ౩. సంశయోఽయం మహాన్మేఽత్ర బ్రూహి సర్వం సవిస్తరమ్, యేన కర్మవిపాకేన బాలకో నిధనం గతః. ౪. వ్యాస ఉవాచ—నారదః కౌతుకప్రేక్షీ సర్వదా కలహప్రియః, దేవకార్యార్థమాగత్య సర్వమేతచ్చకార హ. ౫. న మిథ్యాభాషణే బుద్ధిర్మునేస్తస్య కదాచన, తస్య వక్తా సురాణాం స కర్తవ్యో నిరతశ్శుచిః. ౬. ఏవం షడ్బాలకాస్తేన జాతా జాతా నిపాతితాః, షడ్గర్భాశ్శాపయోగేన సముత్పాద్య మరణం గతాః. ౭. శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి తేషాం శాపస్య కారణమ్, స్వాయంభువేఽన్తరే పుత్రా మరీచేః షణ్మహాబలాః. ౮. ఊర్ణాయాం చైవ భార్యాయామాసన్ధర్మవిచక్షణాః, బ్రహ్మాణం జహసుర్వీక్ష్య సుతాం యభితుముద్యతమ్. ౯. శశాప తాంస్తదా బ్రహ్మా దైత్యయోనిం విశంత్వధః, కాలనేమిసుతా జాతాస్తే షడ్గర్భా విశాంపతే. ౧౦. అవతారే పరే తేతు హిరణ్యకశిపోస్సుతాః, జాతాస్తే జ్ఞానసంయుక్తాః పూర్వశాపభయాన్నృప. ౧౧. తస్మిన్ జన్మని శాన్తాశ్చ తపశ్చక్రుస్సమాహితాః, తేషాం ప్రీతోఽభవద్బ్రహ్మా షడ్గర్భాణాం వరాన్దదౌ. ౧౨. బ్రహ్మోవాచ—శప్తా యూయం మయా పూర్వం క్రోధయుక్తేన పుత్రకాః, తుష్టోఽస్మి వో మహాభాగా బ్రువన్తు వాఞ్ఛితం వరమ్. ౧౩. వ్యాస ఉవాచ—తే తచ్ఛ్రు

పానకృథితవానిత్యర్థః. ౪౩—౪౭. హేమపర్వతం సుమేరుం. ౪౮—౫౨. సంమేలనేతి. యదా చైకత్ర మిలితాస్తదా సర్వే పరస్పరాపేక్షయా అష్టమా ఏవేత్యర్థః. ౫౩. ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

ద్వ్యధికైశ్చైవ పంచాశత్సద్యైరథ ధరాతలే, కేషామంశైర్నృపా జాతాస్తదేతత్సమ్యగుచ్యతే. పూర్వాధ్యాయకథాం శ్రుత్వా జనమేజయః పృచ్ఛతి. కిం కృతమితి. ౧—౧౦. అవతారే పరే ద్వితీయే జన్మనీత్యర్థః. జ్ఞానసంయుక్తా ఇతి దైత్యస్వభావం త్యక్త్వా జ్ఞానయుక్తా జాతా

త్వా వచ స్తస్య బ్రహ్మణః ప్రీతమానసాః, బ్రహ్మాణమబ్రువన్కామం సర్వే కార్యార్థ
తత్పరాః. ౧౪. గర్భా ఊచుః—పితామహాద్య తుష్టోఽసి దేహి నో వాఞ్ఛితం
వరమ్, అవధ్యా దైవతైస్సర్వైర్మానవైశ్చ మహోరగైః ౧౫ గన్ధర్వసిద్ధపతిభిర్వధో
మాభూత్పితామహ, వ్యాస ఉవాచ—తానువాచ తతో బ్రహ్మా సర్వమేతద్భవి
ష్యతి. ౧౬. గచ్ఛన్తు వో మహాభాగాస్సత్యమేవ న సంశయః, దత్వా వరం తతో
బ్రహ్మా ముదితాస్తే తదాభవన్. ౧౭. హిరణ్యకశిపుః క్రుద్ధస్తానువాచ కురూద్వహ,
యస్మాద్విహాయ మాం పుత్రాస్తోషితో వై పితామహః. ౧౮. వరేణ ప్రార్థితోఽ
త్యర్థం బలవన్తో యతోఽభవన్, యుష్మాభిర్హాపితః స్నేహ స్తతో యుష్మాంస్త్యజామ్య
హమ్. ౧౯. యూయం వ్రజన్తు పాతాళే షడ్గర్భా విశ్రుతా భువి, పాతాళే నిద్ర
యావిష్టా స్తిష్ఠన్తు బహువత్సరాన్. ౨౦. తతస్తు దేవకీగర్భే వర్షే వర్షే పునః పునః,
పితా వః కాలనేమిస్తు తత్ర కంసో భవిష్యతి. ౨౧. స ఏవ జాతమాత్రాన్వో
వధిష్యతి సుదారుణః, వ్యాస ఉవాచ—ఏవం శప్తాస్తదా తేన గర్భే జాతాన్పునః
పునః. ౨౨. జఘాన దేవకీపుత్రాన్ షడ్గర్భాంశ్చాపనోదితః, శేషాంశస్సప్తమస్తత్ర
దేవకీగర్భసంస్థితః. ౨౩. విస్రంసితశ్చ గర్భోఽసౌ యోగేన యోగమాయయా,
నీతశ్చ రోహిణీగర్భే కృత్వా సంకర్షణం బలాత్. ౨౪. పతితః పఞ్చమే
మాసి లోకే ఖ్యాతిం గతస్తదా, కంసోఽపి జ్ఞానవాంస్తత్ర దేవకీగర్భపాతనమ్.
౨౫. ముదం ప్రాప సదుష్టాత్మా శ్రుత్వా వార్తాం సుఖావహామ్, అష్టమే దేవకీ
గర్భే భగవాన్సాత్వతాం పతిః. ౨౬. ఉవాస దేవకార్యార్థం భారావతరణాయ
చ, రాజోవాచ—వసుదేవః కశ్యపాంశః శేషాంశశ్చ తదాభవత్. ౨౭. హరే
రంశస్తథా ప్రోక్తో భవతా మునిసత్తమ, అన్యే చ యేఽంశా దేవానాం తత్ర
జాతాస్తు తాన్వద. ౨౮. భారావతారణార్థం వై తేఽతేః ప్రార్థనయానఘ, వ్యాస
ఉవాచ—సురాణామసురాణాఞ్చ యేయేఽంశా భువి విశ్రుతాః. తానహంసమ్ప్ర
వక్ష్యామి సంక్షేపేణ శృణుష్వ తాన్, వసుదేవః కశ్యపాంశో దేవకీ చ తథా దితిః.

ఇత్యర్థః. ౧౧—౧౮. వరేణ హేతునేత్యర్థః. యుష్మాభిర్హాపిత ఇతి. యతో యుష్మాభిర్మయి స్నేహో
హాపితస్త్యక్తో మదారాధనం విహాయ మచ్ఛత్రోర్బ్రహ్మణో మహదారాధనం కుర్వద్భిస్తతో యుష్మా
ఞ్ఛత్రుభూతాంస్త్యజామీత్యర్థః. ౧౯. యూయమితి. పాతాలే వ్రజన్త్వి త్యేకః శాపః. భువిషడ్గ
ర్భాభవతేతి ద్వితీయః. తస్యైవ వ్యాఖ్యానం పాతాలే ఇతి. ౨౦. భువి కస్యా గర్భే జన్మేతి
చేత్తత్రాహ. తతస్త్వితి. పితా వ ఇతి. ప్రాగ్జన్మన ఇత్యర్థః. ౨౧,౨౨. జఘానేతి. బ్రహ్మణా దత్తమ
వధ్యం తు హిరణ్యకశిపుశాపోత్తరం నక్షత్రరూపేణ తేషామవస్థానరూపం పురాణాంతరేషూక్తమితి
బోధ్యమ్. ౨౩,౨౪. పతిత ఇతి. గర్భ ఇతి శేషః. ౨౫—౨౭. విష్ణుశేషకశ్యపావతారాన్ రాజా
శ్రుత్వా అన్యదేవాంశావతారబుభుత్సయా పృచ్ఛతి. అన్యే చ యేఽంశా దేవానామితి. ౨౮—౩౩.

౩౦. బలదేవ_స్త్వనన్తాంశో వ_ర్తమానేషు తేషు చ, యోఽసౌ ధర్మసుతశ్శ్రీమన్నా
రాయణ ఇతి శ్రుతః. ౩౧. తస్యాంశో వాసుదేవస్తు విద్యమానే మునౌ తదా,
నర_స్తస్యానుజో యస్తు తస్యాంశోఽర్జున ఏవ చ. ౩౨. యుధిష్ఠిరస్తు ధర్మాంశో
వాయ్వంశో భీమ ఇత్యుత, అశ్వినాంశౌ తతః ప్రోక్తౌ మాద్రీపుత్రౌ మహాబలౌ
౩౩. సూర్యాంశః కర్ణ ఆఖ్యాతో ధర్మాంశో విదురః స్మృతః, ద్రోణో బృహస్పతే
రంశ_స్తత్సుతస్తు శివాంశజః. ౩౪. సముద్రశ్శన్తనుః ప్రోక్తో గంగా భార్యా మతా
బుధైః, దేవకస్తు సమాఖ్యాతో గన్ధర్వపతిరాగమే. ౩౫. వసుర్భీష్మో విరాటస్తు
మరుద్గణ ఇతి స్మృతః, అరిష్టస్య సుతోఽహంసో ధృతరాష్ట్రః ప్రకీ_ర్తితః. ౩౬.
మరుద్గణః కృపః ప్రో_క్తః కృతవర్మా తథాపరః, దుర్యోధనః కలేరంశశ్శకునిం విద్ధి
ద్వాపరమ్. ౩౭. సోమపుత్రస్సువర్చాఖ్యస్సోమప్రరుదాహృతః, పావకాంశో
ధృష్టద్యుమ్నః శిఖణ్డీ రాక్షస_స్తథా. ౩౮. సనత్కుమారస్యాంశస్తు ప్రద్యుమ్నః
పరికీ_ర్తితః, ద్రుపదో వరుణస్యాంశో ద్రౌపదీ చ రమాంశజా. ౩౯. ద్రౌపదీ తనయాః
పఞ్చ విశ్వేదేవాంశజాః స్మృతాః, కున్తిస్సిద్ధిర్ధృతిర్మాద్రీ మతిర్గాంధారరాజజా. ౪౦.
కృష్ణపత్న్య_స్తథా సర్వా దేవవారాఙ్గనాస్స్మృతాః, రాజానశ్చ తథా సర్వే అసు
రాశ్శక్రనోదితాః. ౪౧. హిరణ్యకశిపోరంశః శిశుపాల ఉదాహృతః, విప్రచి_త్తిర్జరా
సన్ధః శల్యః ప్రహ్లాద ఇత్యపి. ౪౨. కాలనేమి_స్తథా కంసః కేశీ హయశిరా_స్తథా,
అరిష్టో బలిపుత్రస్తు కకుద్మీ గోకులే హతః. ౪౩. అనుహ్లాదో ధృష్టకేతుర్భగదత్తోఽథ
బాష్కలః, లమ్బః ప్రలమ్బస్సంజాతః ఖరోఽసౌ ధేనుకోఽభవత్. ౪౪. వారాహ
శ్చకిశోరశ్చ దైత్యౌ పరమదారుణౌ, మల్లౌ తావేవ సంజాతౌ ఖ్యాతౌ చాణూర
ముష్టికౌ. ౪౫. దితిపుత్ర_స్తథారిష్టో గజః కువలయాభిధః, బలిపుత్రీ బకీ ఖ్యాతా
బక_స్తదనుజః స్మృతః. ౪౬. యమో రుద్ర_స్తథా కామః క్రోధశ్చైవ చతుర్థకః,
తేషామంశై_స్తు సంజాతో ద్రోణపుత్రో మహాబలః. ౪౭. అంశావతారణే పూర్వం
దైతేయా రాక్షసా_స్తథా, జాతాస్సర్వే సురాంశా_స్తే క్షితిభారావతారణే. ౪౮.
ఏతేషాం కథితం రాజన్నంశావతరణం నృప, సురాణాం చాసురాణాఞ్చ పురాణేషు
ప్రకీ_ర్తితమ్. ౪౯. యదా బ్రహ్మాదయో దేవాః ప్రార్థనార్థం హరిం గతాః, హరిణా
చ తదా దత్తౌ కేశౌ ఖలు సితాసితౌ. ౫౦. శ్యామవర్ణ_స్తతః కృష్ణః శ్వేతస్సంకర్షణ

తత్సుతోఽశ్వత్థామా. ౩౪. ఆగమే పురాణశాస్త్రేషు గంధర్వపతిరాఖ్యాత ఇత్యర్థః. ౩౫. హంస
నామా అరిష్టస్య అరిష్టనేమిదైత్యస్య సుతః పుత్రో ధృతరాష్ట్ర ఇత్యర్థః. ౩౬. తథా పర ఇతి.
మరుద్గణ ఇత్యర్థః. ౩౭. సోమప్రరుర్యాదవః. ౩౮—౪౩. అనుహ్లాదో దైత్యః. లంబో దైత్యః.
౪౪—౪౬. ద్రోణపుత్ర ఇతి. న కేవలం పూర్వముక్తం శివాంశజ ఏవేతి మన్తవ్యం కింతు చతుర్ణా

స్తథా, భారావతరణార్థం తౌ జాతౌ దేవాంశసమ్భవౌ. ౫౧. అంశావతరణం యశ్చైత
చ్ఛృణోతి భక్తిభావతః, సర్వపాపవినిర్ముక్తో మోదతే స్వజనైర్వృతః. ౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

॥ శ్రీకృష్ణజన్మకథనమ్ ॥

వ్యాసఉవాచ—హతేషు షట్సుపుత్రేషు దేవక్యా ఔగ్రసేనినా, సప్తమే పతితే గర్భే వచనాన్నారదస్యచ. ౧. అష్టమస్య చ గర్భస్య రక్షణార్థమతన్ద్రితః, ప్రయత్నమకరోద్రాజా మరణం స్వం విచిన్తయన్. ౨. సమయే దేవకీగర్భే ప్రవేశమకరోద్ధరిః, అంశేన వసుదేవే తు సమాగత్య యథాక్రమమ్. ౩. తదేయం యోగమాయాచ యశోదాయాం యథేచ్ఛయా, ప్రవేశమకరోద్దేవీ దేవకార్యార్థసిద్ధయే. ౪. రోహిణ్యాస్తనయో రామో గోకులే సమజాయత, యతః కంసభయోద్విగ్నా సంస్థితా సాచ కామినీ. ౫. కారాగారే తతః కంసో దేవకీం దేవసంస్తుతామ్, స్థాపయామాస రక్షార్థం సేవకాన్సమకల్పయత్. ౬. వసుదేవస్తు కామిన్యాః ప్రేమతన్తునియన్త్రితః, పుత్రోత్పత్తిం చ సంచిన్త్య ప్రవిష్టస్సహ భార్యయా. ౭. దేవకీగర్భగో విష్ణుర్దేవకార్యార్థసిద్ధయే, సంస్తుతోఽమరసంఘైశ్చవ్యవర్ధత యథాక్రమమ్. ౮. సఞ్జాతే దశమే తత్ర మాసేఽథ శ్రావణే శుభే, ప్రాజాపత్యర్క్షసంయుక్తే కృష్ణపక్షేఽష్టమీదినే. ౯. కంసస్తు దానవాన్సర్వానువాచ భయవిహ్వలః, రక్షణీయా భవద్భిశ్చ దేవకీగర్భమన్దిరే. ౧౦. అష్టమో దేవకీగర్భశ్శత్రుర్మే ప్రభవిష్యతి, రక్షణీయః ప్రయత్నేన మృత్యురూపస్స బాలకః. ౧౧. హత్వైవైనం

మయమంశ ఇతి భావః. ౪౭—౪౯. సితాసితావితి. తథాచ కృష్ణః పూర్వోక్తరీత్యా నారాయణస్యాసితకేశస్య చావతారః బలరామస్తు శేషస్య సితకేశస్య చావతారఃఅర్జునస్తు నరస్యైవ. ౫౦.౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైర్ద్విపంచాశత్పద్యైర్జన్మనిరూపణం, వసుదేవస్య తల్లీలాః కీర్త్యంతే చ తతః పరమ్. హతేషు షట్స్వితి. ఔగ్రసేనినా కంసేన సప్తమే చ గర్భే పతితే సతి. ౧. నారదస్య వచనాన్మరణం స్వం విచిన్తయన్ ఇత్యన్వయః. ౨. సమయ ఇతి. అవతారకాలప్రాప్తిసమయ ఇత్యర్థః. అంశేన వసుదేవే భక్షితాన్నద్వారాగత్య తదనంతరం యథాక్రమం వీర్యద్వారా దేవకీగర్భే ప్రవేశ మకరోదిత్యర్థః. 3. యథేచ్ఛయా స్వేచ్ఛయా నతు పరేచ్ఛయేత్యర్థః. తస్యాః భగవత్యాః స్వతంత్రత్వాత్. ౪, ౫. రక్షార్థం తస్యా ఇతి శేషః. ౬. పుత్రోత్పత్తిం చ సంచింత్యేతి. కామిన్యాః ప్రేమతంతునియంత్రితో బద్ధః స్వస్య పుత్రోత్పత్తిం సంచిన్త్య స్వస్య పుత్రోత్పత్త్యర్థం భార్యయా సహాంతఃపురే ప్రవిష్ట ఇత్యర్థః. ౭,౮. ప్రాజాపత్యర్క్షం రోహిణీనక్షత్రం. ౯. అష్టమీదినే తస్యాశ్చేష్టయా ప్రసవకాలమాలక్ష్య దానవాన్కంస ఉవాచేత్యాహ. కంసస్త్వితి. ౧౦, ౧౧. అష్టమే సుతే ఇతి. కథంభూతే సుతే దుఃఖ

బాలకం ద్దైత్యాస్సుఖం స్వప్స్యామి మన్దిరే, నివృత్తివర్జితే దుఃఖే నాశితే చాష్టమే సుతే. ౧౨. ఖడ్గప్రాసధరాస్సర్వే తిష్ఠన్తు ధృతకార్ముకాః, నిద్రాతన్ద్రావిహీనాశ్చ సర్వత్ర నిహితేక్షణాః. ౧౩. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యాదిశ్యాసురగణాన్కృశోఽతి భయవిహ్వలః, మన్దిరం స్వం జగామాశు న లేభే దానవస్సుఖమ్. ౧౪. నిశీథే దేవకీ తత్ర వసుదేవమువాచ హ, కిఙ్కరోమి మహారాజ ప్రసవావసరో మమ. ౧౫. బహవో రక్షపాలాశ్చ తిష్ఠన్త్యత్ర భయానకాః, నన్దపత్న్యా మయా సార్థం కృతోఽస్తి సమయః పురా. ౧౬. ప్రేషితవ్యస్త్వయా పుత్రో మన్దిరే మమ మానిని పాలయిష్యామ్యహం తత్ర తవాతిమనసా కిల. ౧౭. అపత్యం తే ప్రదాస్యామి కంసస్య ప్రత్యయాయ వై, కిం కర్తవ్యం ప్రభో చాద్య విషమే సముపస్థితే. ౧౮. వ్యత్యయస్సంతతేశ్శౌరే కథం కర్తుం క్షమో భవేః, దూరే తిష్ఠస్వ కాన్తాద్య లజ్జా మేఽద్య దురత్యయా. ౧౯. పరావృత్య ముఖం స్వామిన్నన్యథా కిం కరోమ్యహమ్, ఇత్యుక్త్వా తం మహాభాగం దేవకీ దేవసమ్మతమ్. ౨౦. బాలకం సుషువే తత్ర నిశీథే పరమాద్భుతమ్, తం దృష్ట్వా విస్మయం ప్రాప దేవకీ బాలకం శుభమ్. ౨౧. పతిం ప్రాహ మహాభాగా హర్షోత్ఫుల్లకలేబరా, పశ్య పుత్రముఖం కాన్త దుర్లభం హి తవ ప్రభో. ౨౨. అద్యైనం కాలరూపోఽసౌ ఘాతయిష్యతి భ్రాతృజః, వసుదేవస్తథేత్యుక్త్వా తమాదాయ కరే సుతమ్. ౨౩. అపశ్యచ్చాననం తస్య సుతస్యాద్భుతకర్మణః, వీక్ష్య పుత్రముఖం శౌరిశ్చిన్తావిష్టో బభూవ హ. ౨౪. కిం కరోమి కథం న స్యాద్దుఃఖమస్య కృతే మమ, ఏవం చిన్తాతురే తస్మిన్వాగువాచాశరీరిణీ. ౨౫. వసుదేవం సమాభాష్య గగనే విశదాక్షరా, వసుదేవ గృహీత్వైనం గోకులం నయ సత్వరః. ౨౬. రక్షపాలాస్తథా సర్వే మయా నిద్రావిమోహితాః, వివృతాని కృతాన్యష్టకవాటాని చ శృఙ్ఖలాః. ౨౭. ముక్త్వైనం నన్దగేహే త్వం యోగమాయాం సమానయ, శ్రుత్వైనం వసుదేవస్తు తస్మిన్కారాగృహే గతః. ౨౮. వివృతం ద్వారమాలోక్య బభూవ తరసా నృప, తమాదాయ యయావాశు

రూపే ఇత్యర్థః. కథం భూతే దుఃఖే నివృత్తివర్జితే నాశవర్జితే అతిశయితదుఃఖరూపే ఇత్యర్థః. ౧౨—౧౮. సంతతేర్వ్యత్యయో వ్యత్యాసః కథం కర్తుం క్షమో భవేస్త్వమితి శేషః. శౌరే ఇతి సంబోధనం. ౧౯. హే స్వామిన్ముఖం పరావృత్య దూరే తిష్ఠేతి పూర్వేణాన్వయః. ౨౦—౨౮. తమాదాయ యయావాశు ఇతి. నను "జాతం జాతం సుతం తుభ్యం న దాస్యామి యది ప్రభో, కుంభీపాకే తదా ఘోరే పతంతు మమ పూర్వజా" ఇతి వసుదేవేన ప్రతిజ్ఞాతత్వాత్స్వసత్యపాలనార్థం కంసాయ పుత్రః కథం న దత్త ఇతి చేన్న స్వసత్యత్వపాలనాపేక్షయా సత్యసంకల్పస్యాకాశవాణీరూపేణ వదతో భగవతో వచనపాలనస్యాభ్యర్హితత్వాత్పిత్రూణాముద్ధారం తు భగవాన్

ద్వారపాలైరలక్షితః. ౨౯. కాళిందీతటమాసాద్య పూరం దృష్ట్వా సునిశ్చితమ్, తదైవ కటిదఘ్నీ సా బభూవాశు సరిద్వరా. ౩౦. యోగమాయాప్రభావేన తదా రానకదున్దుభిః, గత్వా తు గోకులం శౌరిర్నిశీథే నిర్జనే పథి. ౩౧. నన్దద్వారే స్థితః పశ్యన్విభూతిం పశుసంజ్ఞితామ్, తదైవ తత్ర సంజాతా యశోదాగర్భసమ్భవా. ౩౨. యోగమాయాంశజా దేవీ త్రిగుణా దివ్యరూపిణీ, జాతాం తాం బాలికాం దివ్యాం గృహీత్వా కరపఙ్కజే. ౩౩. తత్రాగత్య దదౌ దేవీసైరన్ధ్రీరూపధారిణీ, వసుదేవస్సుతం దత్వా సైరన్ధ్రీకరపఙ్కజే. ౩౪. తామాదాయ యయౌ శీఘ్రం బాలికాం ముదితాశయః, కారాగారే తతో గత్వా దేవక్యాశ్శయనే సుతామ్. ౩౫. నిక్షిప్య సంస్థితః పార్శ్వే చిన్తావిష్టో భయాతురః, రురోద సుస్వరం కన్యా తదైవాగతసంజ్ఞకాః. ౩౬. ఉత్తస్థుస్సేవకా రాజ్ఞః శ్రుత్వా తద్రుదితం నిశి, తమూచుర్భూపతిం గత్వా త్వరితాస్తేఽతివిహ్వలాః ౩౭. దేవక్యాశ్చ సుతో జాతః శీఘ్రమేహి మహామతే, తదాకర్ణ్య వచస్తేషాం శీఘ్రం భోజపతిర్యయౌ. ౩౮. ప్రావృతం ద్వారమాలోక్య వసుదేవమథాహ్వయత్. కంసఉవాచ—సుతమానయ దేవక్యా వసుదేవ మహామతే. ౩౯. మృత్యుర్మే చాష్టమో గర్భస్తన్నిహన్మి రిపుం హరిమ్, వ్యాసఉవాచ—శ్రుత్వా కంసవచశ్శౌరిర్భయత్రస్తవిలోచనః. ౪౦. తామాదాయ సుతాం పాణౌ దదౌ చాశు రుదన్నివ, దృష్ట్వాథ దారికాం రాజా విస్మయం పరమఙ్గతః. ౪౧. దేవవాణీ వృథా జాతా నారదస్య చ భాషితమ్, వసుదేవః కథం కుర్యాదనృతం సంకటే స్థితః. ౪౨. రక్షపాలాశ్చ మే సర్వే సావధానా న సంశయః, కుతోఽత్ర కన్యకా కామం క్వ గతస్స సుతః కిల. ౪౩. సన్దేహోఽత్ర న కర్తవ్యః కాలస్య విషమాగతిః,ఇతి సంచిన్త్య తాం బాలాం గృహీత్వా పాదయోః ఖలః. ౪౪. పోథయామాస పాషాణే నిర్ఘృణః కులపాంసనః, సా కరాన్నిస్సృతా బాలా యయావాకాశమణ్డలమ్. ౪౫. దివ్యరూపా తదా భూత్వా తమువాచ మృదుస్వనా,కిం మయా హతయా పాప జాతస్తే బలవాన్రిపుః. ౪౬. హనిష్యతి దురారాధ్యస్సర్వథా త్వాం నరాధమమ్, ఇత్యుక్త్వా సా గతా కన్యా గగనం కామగా శివా. ౪౭. కంసస్తు విస్మయావిష్టో గతో నిజగృహం తదా,

---

కరిష్యతీత్యాశయాత్. ౨౯. కోటిదఘ్నీ కోటిప్రమాణా 'ప్రమాణే ద్వయసజ్'ఇతి దఘ్నచ్ ప్రత్యయః. ౩౦. పశుసంజ్ఞితాం గవాం విభూతిమిత్యర్థః. ౩౨-౩౩. తత్రాగత్యేతి. దేవకార్యార్థం సర్వేశ్వరీ దేవీ సైరంధ్రీరూపధారిణీ సతీ తాం బాలాం జాతాం కరపంకజే గృహీత్వా తత్ర వసుదేవసమీప ఆగత్య వసుదేవాయ దదావిత్యన్వయః. వసుదేవోఽపి సుతం సైరంధ్రీకరపంకజే దత్వా తాం బాలికామాదాయ యయావిత్యన్వయః. ౩౪. ౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కంధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

ఆనాయ్య దానవాన్సర్వానిదం వచనమబ్రవీత్. ౪౮. బకధేనుకవత్సాదీన్క్రోధా విష్టో భయాతురః, గచ్ఛన్తు దానవాస్సర్వే మమ కార్యార్థసిద్ధయే. ౪౯. జాతమాత్రాశ్చ హన్తవ్యా బాలకా యత్ర కుత్రచిత్, పూతనైషా వ్రజత్వద్య బాలఘ్నీ నన్దగోకులమ్. ౫౦. జాతమాత్రాన్వినిఘ్నన్తీ శిశూంస్తత్ర మమాజ్ఞయా, ధేనుకో వత్సకః కేశీ ప్రలమ్బో బక ఏవ చ. ౫౧. సర్వే తిష్ఠన్తు తత్రైవ మమ కార్యచికీర్షయా, ఇత్యాజ్ఞాప్యాసురాన్కంసో యయౌ నిజగృహం ఖలః ౫౨. చిన్తావిష్టోఽతిదీనాత్మా చిన్తయిత్వైవ తం పునః. ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

—— శ్రీకృష్ణలీలాప్రాకట్యం. ——

వ్యాసఉవాచ—ప్రాతర్నన్దగృహే జాతః పుత్రజన్మమహోత్సవః, కిం వదన్త్యథ కంసేన శ్రుతాచారముఖాదపి. ౧. జానాతి వసుదేవస్య దారాస్తత్ర వసన్తి హి, పశవో దాసవర్గశ్చ సర్వే తే నన్దగోకులే. ౨. తేన శఙ్కాసమావిష్టో గోకులం ప్రతి భారత, నారదేనాపి తత్సర్వం కథితం కారణం పురా. ౩. గోకులే యేచ నందాద్యాస్తత్పత్న్యశ్చ సురాంశజాః, దేవకీవసుదేవాద్యాస్సర్వే తే శత్రవః కిల. ౪. ఇతి నారదవాక్యేన బోధితోఽసౌ కులాధమః, జాతః కోపమనా రాజన్కంసః పరమపాపకృత్. ౫. పూతనా నిహతా తత్ర కృష్ణేనామితతేజసా, బకో వత్సాసురశ్చాపి ధేనుకశ్చ మహాబలః. ౬. ప్రలమ్బో నిహతస్తేన తథా గోవర్ధనో ధృతః, శ్రుత్వైతత్కర్మ కంసస్తు మేనే మరణమాత్మనః. ౭. తథా వినిహతః కేశీ జ్ఞాత్వా కంసోఽతిదుర్మనాః, ధనుర్యాగమిషేణాశు తదానేతుం ప్రచక్రమే. ౮. అక్రూరం ప్రేషయామాస క్రూరః పాపమతిస్తదా, ఆనేతుం రామకృష్ణౌ చ వధాయామిత విక్రమౌ. ౯. రథమారోప్య గోపాలౌ గోకులాద్గాన్దినీసుతః, ఆగతో మథురాయాన్తు కంసాదేశే స్థితః కిల. ౧౦. తావాగత్య తదా తత్ర ధనుర్భఙ్గం చ చక్రతుః, హత్వాఽథ రాజకం కామం గజం చాణూరముష్టికమ్. ౧౧. శలఞ్చతోశలం చైవ

ద్విషష్టిశ్లోకవర్ణ్యైస్తు కాశ్చిత్కృష్ణకథాః శుభాః, కథ్యన్తే మోహితాః సర్వే మాయయేతి బుభుత్సయా. పూర్వాధ్యాయే "పూతనైషా వ్రజత్వద్య బాలఘ్నీ నందగోకుల"మిత్యుక్తం తత్ర గోకులే కృష్ణావిర్భావజ్ఞానం కంసస్య కథం జాతమితిరాజ్ఞో మనసి శంకా స్యాత్తన్నిరాసార్థం స్వయమేవ వ్యాస ఆహ. ప్రాతరితి. కింవదన్తీ జనశ్రుతిః సా శ్రుతా చారముఖాదపి పుత్రోత్సవః శ్రుత ఇత్యర్థః. ౧. ద్వితీయం జ్ఞానకారణమాహ. జానాతీతి. ౨. తేన కారణేన కంసో గోకులం ప్రతి కృష్ణజన్మశంకయా సమావిష్టో యుక్తోఽభవదిత్యర్థః. తృతీయం జ్ఞానకారణం ప్రాహ నారదేనేతి. కారణం జ్ఞానకారణమిత్యర్థః. ౩—౫. ఇత్థం గోకులే కృష్ణావిర్భావకారణం కంసస్యోపపాద్య కృష్ణజన్మోత్తరం కృష్ణవృత్తం కించిద్వర్ణయతి. పూతనేతి, ౬—౯, గాందినీసుతోఽక్రూరః.

నిజఘాన హరి స్తదా, జఘాన కంసం దేవేశః కేశేష్వాకృష్య లీలయా. ౧౨. పితరౌ మోచయిత్వాథ గతదుఃఖౌ చకార హ, ఉగ్రసేనాయ రాజ్యం తద్దదావరినిషూదనః. ౧౩. వసుదేవ స్తయో స్తత్ర మౌఞ్జీబన్ధనపూర్వకమ్, కారయామాస విధివద్వ్రత బంధం మహామనాః. ౧౪. ఉపనీతౌ తదా తౌ తు గతౌ సాన్దీపనాలయమ్, విద్యా స్సర్వాస్సమభ్యస్య మధురామాగతౌ పునః. ౧౫. జాతౌ ద్వాదశవర్షీయౌ కృత విద్యౌ మహాబలౌ, మధురాయాం స్థితౌ వీరౌ సుతావానకదున్దుభేః. ౧౬. మాగ ధస్తు జరాసన్ధో జామాతృవధదుఃఖితః, కృత్వా సైన్యసమాజం స మధురామాగతః పురీమ్. ౧౭. స సప్తదశవారస్తు కృష్ణేన కృతబుద్ధినా, జితస్సంగ్రామమాసాద్య మధుపుర్యాం నివాసినా. ౧౮. పశ్చాచ్చ ప్రేరిత స్తేన స కాలయవనాభిధః, సర్వ మ్లేచ్ఛాధిపశ్శూరో యాదవానాం భయఙ్కరః. ౧౯. శ్రుత్వా యవనమాయాన్తం కృష్ణస్సర్వాన్యదూత్తమాన్, ఆనాయ్య చ తథా రామమువాచ మధుసూదనః. ౨౦. భయమద్యోత్ర సముత్పన్నం జరాసంధాన్మహాబలాత్, కిం కర్తవ్యం మహాభాగ యవనస్సముపైతి వై. ౨౧. ప్రాణత్రాణం ప్రకర్తవ్యం త్యక్త్వా గేహం బలం ధనమ్, సుఖేన స్థీయతే యత్ర స దేశః ఖలు పైతృకః. ౨౨. సదోద్వేగకరః కామం కిం కర్తవ్యః కులోచితః, శైలసాగరసాన్నిధ్యే స్థాతవ్యం సుఖమిచ్ఛతా. ౨౩. యత్ర వైరిభయన్న స్యాత్స్థాతవ్యం తత్ర పణ్డితైః, శేషశయ్యాం సమాశ్రిత్య హరిః స్వపితి సాగరే. ౨౪. తథైవ చ భయాద్భీతః కైలాసే త్రిపురార్దనః, తస్మాన్మాత్రైవ స్థాతవ్యమస్మాభిశ్శత్రుతాపితైః. ౨౫. ద్వారవత్యాం గమిష్యామస్సహితాస్సర్వ ఏవ వై, కథితా గరుడేనాద్య రమ్యా ద్వారవతీ పురీ. ౨౬. రైవతాచలసాన్నిధ్యే సిన్ధుకూలే మనోహరా, వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తథ్యం సర్వే యాదవపుఙ్గవాః. ౨౭. గమనాయ మతిం చక్రుస్సకుటుంబాస్సవాహనాః, శకటాని తథోష్ట్రాశ్చ వామ్యశ్చ మహిషా స్తథా. ౨౮. ధనపూర్ణాని కృత్వా తే నిర్యయుర్న గరాద్బహిః, రామకృష్ణౌ పురస్కృత్య సర్వే తే సపరిచ్ఛదాః. ౨౯. అగ్రే కృత్వా ప్రజాస్సర్వాశ్చేలుస్సర్వే యదూత్తమాః, కతిచిద్దివసైః ప్రాపుః పురీం ద్వారవతీం కిల. ౩౦ శిల్పిభిః కారయామాస జీర్ణోద్ధారం హి మాధవః, సంస్థాప్య యాదవాం స్తత్ర తావేతౌ బలకేశవౌ. ౩౧. తరసా మధురామేత్య సంస్థితౌ నిర్జనాం పురీమ్, తదా తత్రైవ సంప్రాప్తో బలవాన్ యవనాధిపః. ౩౨. జ్ఞాత్వైనమాగతం కృష్ణో

౧౧—౧౬. జామాతృవధః కంసవధః. ౧౭. సస్తేతి. కృష్ణేన సంగ్రామం సప్తదశవారమాసాద్య కృత్వా జరాసంధో మధుపుర్యాం నివాసినా కృష్ణేన జిత ఇత్యన్వయః. ౧౮—౨౩. అత ఏవ క్షీరాబ్ధౌ కైలాసే చ హరిహరౌ స్థితావిత్యాహ. శేషేతి. ౨౪—౩౯. ఆహరదితి. శిశుపాలస్య

నిర్యయౌ నగరాద్బహిః, పదాతిరగ్రే తస్యాభూద్యవనస్య జనార్దనః. ౩౩. పీతా
మ్బరధరశ్శ్రీమాన్ప్రహసన్మధుసూదనః, తం దృష్ట్వా పురతోయాన్తం కృష్ణం కమల
లోచనమ్. ౩౪. యవనోఽపి పదాతిస్సన్ పృష్ఠతోఽనుగతః ఖలః, ప్రసుప్తో యత్ర
రాజర్షి ముచుకున్దో మహాబలః. ౩౫. ప్రయయౌ భగవాంస్తత్ర స కాలయవనో
హరిః, తత్రైవాన్తర్దధే విష్ణుర్ముచుకున్దం సమీక్ష్య చ. ౩౬. తత్రైవ యవనః
ప్రాప్తస్సుప్తభూతమపశ్యత, మత్వా తం వాసుదేవం స పాదేనాతాడయన్నృపమ్.
ప్రబుద్ధః క్రోధరక్తాక్షస్తం దదాహ మహాబలః, తం దగ్ధ్వా ముచుకున్దోఽథ దదర్శ
కమలేక్షణమ్. ౩౭. వాసుదేవం సురేశం ప్రణమ్య ప్రస్థితో వనమ్, జగామ
ద్వారకాం కృష్ణో బలదేవసమన్వితః. ౩౮. ఉగ్రసేనం నృపం కృత్వా విజహార
యథా రుచి, అహరద్రుక్మిణీం కామం శిశుపాలస్వయంవరాత్. ౪౦. రాక్షసేన
వివాహేన చక్రే దారవిధిం హరిః, తతో జామ్బవతీం సత్యాం మిత్రవిన్దాఖ్య
భామినీమ్. ౪౧. కాళిన్దీం లక్ష్మణాం భద్రాం తథా నాగ్నజితీం శుభామ్, పృథ
క్పృథక్సమానీయాప్యుపయేమే జనార్దనః. ౪౨. అష్టావేవ మహీపాలపత్న్యః పరమ
శోభనాః, ప్రాసూత రుక్మిణీ పుత్రం ప్రద్యుమ్నం చారుదర్శనమ్. ౪౩. జాతకర్మా
దికం తస్య చకార మధుసూదనః, హృతోఽసౌ సూతికాగేహాచ్ఛమ్బరేణ బలీయ
సా. ౪౪. నీతశ్చ స్వపురీం బాలో మాయావత్యై సమర్పితః, వాసుదేవో హృతం
దృష్ట్వా పుత్రశోకసమన్వితః. ౪౫. జగామ శరణం దేవీం భక్తియుక్తేన చేతసా,
వృత్రాసురాదయో దైత్యా లీలయైవ యయా హతాః. ౪౬. తతోఽసౌ యోగమా
యాయాశ్చకార పరమాంస్తుతిమ్, వచోభిఃపరమోదారైరక్షరైస్స్తవనైశ్శుభైః.
శ్రీకృష్ణఉవాచ—మాతర్మయాతితపసా పరితోషితాత్వం ప్రాగ్జన్మని ప్రసుమనాదిభి
రర్చితాసి, ధర్మాత్మజేన బదరీవనఖణ్డమధ్యే కిం విస్మృతో జనని తే త్వయి భక్తిభావః.
౪౭. సూతీగృహాదపహృతః కిము బాలకో మే కేనాపి దుష్టమనసాప్యథ కౌతుకా
ద్వా, మానాపహారకరణాయ మమాద్య నూనం లజ్జా తవాంబ ఖలు భక్తజనస్య
యుక్తా. ౪౮. దుర్గో మహానతితరాం నగరీ సుగుప్తా తత్రాపి మేఽతిసదనం కిల మధ్య

స్వయంవరాద్రుక్మిణీమహరత్. ౪౦. తదనంతరం రాక్షసేన వివాహేన దారవిధిం చక్రే హరిరిత్యర్థః.
౪౧—౪౫. వృత్రాసురాదయ ఇతి. యయా వృత్రాసురాదయోఽత్రాదిపదేన రక్తాసురాదయో
గృహ్యంతే తే దైత్యా లీలయైవ హతాస్తాం దేవీమితి పూర్వేణాన్వయః. ౪౬,౪౭. మాతరితి.
మయా నారాయణసంజ్ఞకేన. హేజనని సభక్తిభావస్తే త్వయా విస్మృతః కిమ్. ౪౮. దుష్టమనసా
శత్రుణా అథవా కేనచిత్కౌతుకాన్మానాపహారకరణాయ మమాభిమానాపహారణం కర్తుం సూతీ
గృహాదపహృత ఇత్యర్థః. ఉభయథాపి హేఅంబ భక్తజనస్య లజ్జా తవ యుక్తా అపేక్షితేత్యర్థః.
౪౯. మయ్యేవ దోషాత్ప్రారబ్ధరూపాదిత్యర్థః. ౫౦,౫౧. నో వేద్మ్యహమితి. యదాహమేవ సర్వే

భాగే, అన్తఃపురే చ పిహితం నను సూతిగేహం బాలో హృతః ఖలు తథాపి మమైవ దోషాత్. ౫౦. నాహం గతః పరపురం న చ యాదవాశ్చ రత్నావతీ చ నగరీ కిల వీరవర్యైః, మాయా తదైవ జనని ప్రకటప్రభావా మే బాలకః పరిహృతః కుహకేన కేన. ౫౧. నో వేద్మ్యహం జనని తే చరితం సుగుప్తం కో వేద మన్దమతిరల్పవిదేవ దేహీ, క్వాసౌ గతో మమ భటైర్న చ వీక్షితో వా హర్తాఽమ్బికే జవనికా తవ కల్పితేయమ్. ౫౨. చిత్రం న తేఽత్ర పురతో మమ మాతృగర్భాన్నీతస్త్వయార్ధసమయే కిల మాయయాసౌ, యం రోహిణీ హలధరం సుషువే ప్రసిద్ధం దూరే స్థితా పతిపరా మిథునం వినాపి. ౫౩. సృష్టిం కరోషి జగతామనుపాలనం చ నాశం తథైవ పునరప్యనిశం గుణైస్త్వం, కో వేద తేఽమ్బ చరితం దురితాన్తకారి ప్రాయేణ సర్వమఖిలం విహితం త్వయైతత్. ౫౪. ఉత్పాద్య పుత్రజననప్రభవం ప్రమోదం దత్వా పునర్విరహజం కిల దుఃఖభారమ్, త్వం క్రీడసే సులలితైః ఖలు తైర్విహారైర్నో చేత్కథం మమ సుతాప్తిరితిర్వృథా స్యాత్. ౫౫. మాతాస్య రోదితి భృశం కురరీవ బాలా దుఃఖం తనోతి మమ సన్నిధిగా సదైవ, కష్టం న వేత్సి లలితే ప్రమితప్రభావే మాతస్త్వమేవ శరణం భవ పీడితానామ్. ౫౬. సీమా సుఖస్య సుతజన్మ తదీయనాశో దుఃఖస్య దేవి భవనే విబుధా వదన్తి, తత్కిం కరోమి జనని ప్రథమే ప్రనష్టే పుత్రే మమాద్య హృదయం స్ఫుటతీవ మాతః. ౫౭. యజ్ఞం కరోమి తవ తుష్టికరం వ్రతం వా దైవఙ్చ పూజనమథాఖిల

శ్వరత్వేనాభిమతో న వేద్మి తే చరితమ్ తదాల్పవిదేవాల్పజ్ఞ ఏవ దేహీ కో వేద న కోఽపీత్యర్థః. హర్తా పుత్రహరణకర్తా భటైర్న చ వీక్షిత ఇత్యర్థః. ఇయం తవ కల్పితా జవనికా మాయాంతర్ధానపటో భవతీత్యర్థః. ౫౨. కేనాపి ప్రకారేణాన్యేన పుత్రో మమ నీత ఇతి నైవ ప్రతిభాత్యథ పుత్రస్తు న దృశ్యతే తస్మాత్తవైవేయం మాయేతి భావః. నన్వేతాదృశీ యా యా మాయా క్వ దర్శితాస్తీతి చేద్బలదేవజన్మసమయ ఇత్యాహ. చిత్రమితి. మమ పురతో మమైవాగ్రదేశేఽర్ధసమయే దశమాసాత్మకజన్మసమయస్యార్ధసమయే పంచమే మాసి మాతృగర్భాద్దేవకీగర్భాదసౌ పుత్రస్త్వయా నీతః. కోఽసావితి చేత్తత్రాహ. యం రోహిణీతి. అసావిత్యర్థః. నను దేవక్యుదరాన్నయానీతః పుత్రస్తదుదరే స్థాపిత ఇతి కుతస్తస్యాః పత్యుః సకాశాదేవ పుత్రో జాత ఇత్యస్త్వితి చేత్తత్రాహ. మిథునం వినాపీతి. పత్యుర్వసుదేవస్య కారాగృహే స్థితత్వేన తత్సంయోగాసంభవే పుత్రస్య తన్మిథునజన్యత్వాభావాత్. నను వ్యభిచారేణైవ పుత్రో జాతోఽస్త్వితి చేత్తత్రాహ. పతిపరేతి. పతివ్రతేత్యర్థః. తతశ్చ న వ్యభిచారసంభవః, తథా చ అన్యస్యా ఉదరాద్గర్భాపహరణకర్త్ర్యాస్తవ సూతీగృహాత్పుత్రాపహరణే న చిత్రం నాశ్చర్యమిత్యర్థః. ౫౩. కించ జగత్సృష్టిస్థితిసంహారకర్త్ర్యాస్తవైతాదృశకరణే కిం చిత్రమిత్యభిప్రాయేణాహ. సృష్టిం కరోషీతి. ౫౪—౫౬. సీమేతి. లోకే సుతజన్మ సుఖస్య సీమా భవతి తదీయనాశః పుత్రస్య నాశో దుఃఖస్య సీమా భవతి. తతో మే ప్రథమే పుత్రే నష్టే హృదయం స్ఫుటతీవ ద్విధా భవతీవేత్యర్థః. ౫౭. యజ్ఞం కరోమీతి. అంబా

దుఃఖహా త్వమ్, మాతస్సుతోఽత్ర యది జీవతి దర్శయాశు త్వం వై క్షమా సకల శోకవినాశనాయ. ౫౮. వ్యాసఉవాచ—ఏవం స్తుతా తదా దేవీ కృష్ణేనాక్లిష్ట కర్మణా, ప్రత్యక్షదర్శనా భూత్వా తమువాచ జగద్గురుమ్. ౫౯. శ్రీదేవ్యువాచ— శోకం మాకురు దేవేశ శాపోఽయస్తే పురాతనః, తస్య యోగేన పుత్రస్తే శమ్బరేణ హృతో బలాత్. ౬౦. అతస్తే షోడశే వర్షే హత్వా తం శమ్బరం బలాత్, ఆగమిష్యతి పుత్రస్తే మత్ప్రసాదాన్న సంశయః. ౬౧. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వాఽన్తర్దధే దేవీ చణ్డికా చణ్డవిక్రమా, భగవానపి పుత్రస్య శోకం త్యక్త్వాఽభవత్సుఖీ. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

శ్రీకృష్ణస్య కించిజ్జ్ఞత్వకారణమ్.

రాజోవాచ—సన్దేహో మే మునిశ్రేష్ఠ జాయతే వచనాత్తవ, వైష్ణవాంశే

యజ్ఞం కరిష్యామీత్యర్థః. వర్తమానసామీప్యే లట్. పుత్రప్రాప్త్యుత్తరం త్వత్ప్రీత్యర్థం నానా యజ్ఞాన్వ్రతాద్యనుష్ఠానాని చ కరిష్యామీత్యర్థః. ౫౮. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే చతుర్థస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

ఆశీతిపద్యవర్గైస్తు కించిద్జ్ఞత్వం హరాదిషు, ప్రతిపాద్య పరాశక్తేః సర్వేశత్వముదీర్యతే. ఇత్థం పూర్వాధ్యాయాన్తే శ్రీభగవతీప్రసాదాత్ ప్రద్యుమ్నప్రాప్తిం కృష్ణస్య శ్రుత్వా సంశయావిష్టో రాజా పృచ్ఛతి. సందేహో మే మునిశ్రేష్ఠేతి. నను రాజ్ఞా ప్రథమస్కన్ధారంభేఽప్యేతాదృశా ఏవ ప్రశ్నాః కృతా మునినా చ మాయాధీనత్వాద్బ్రహ్మాదిదేవానాం సంభవతి సర్వమేతదిత్యుత్తరం దత్తం. పునర్ద్వితీయవారం తృతీయవారం తథైవ ప్రశ్నే రాజ్ఞా కృతో మునినా చ తథైవోత్తరమభిహితమ్. పునరన్తే తథైవ ప్రశ్నే రాజ్ఞా క్రియతే మునినా చ తథైవోత్తరమభిధీయతే. తథాచైతాదృశ పునరుక్తిదోషరూపాయాః కిం ప్రయోజనమితి చేన్న. సర్వప్రాణిజాతస్యావాన్తర సృష్ట్యాదికర్తృషు బ్రహ్మాదిషు శ్రీభగవతీకల్పితసత్వాద్యేకైకగుణోపాధిషు శ్రీభగవత్యధీనేషు పరిచ్ఛిన్నేషు అసర్వజ్ఞత్వాత్సర్వశక్తిమత్సు శ్రీభగవతీసృష్ట సమష్టిప్రపంచేఽవాన్తరజీవవ్యష్టిసృష్ట్యాది కర్తృత్వశ్రవణాల్లోకానాం సర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిమత్వసర్వేశ్వరత్వభ్రమో బహుకాలం ప్రవృత్తోఽస్తి తదుచ్ఛేదాయ పునఃపునః సమానప్రశ్నోత్తరయోః సత్వాత్. నహి బహుకాలవాసనావాసితాన్తఃకరణస్య సకృదుపదేశేనిర్వాహోఽస్తి. రాజా తు పరాశక్తిపరమభక్తలోకానాం తాదృశవాసనాముచ్ఛేదయితుం ప్రవృత్తో న కథం పునః పునస్తాదృక్ప్రశ్నాన్ కుర్యాదితి. నను కృష్ణావతారకథా ఖండితైవోక్తా. తథా రామావతారకథాపి.సాప్యనేకవారముక్తేతి న నిష్ప్రయోజనమేతాదృశం కథనం క్వచిదస్తీతి చేన్న. తేషామసర్వజ్ఞత్వాదిప్రతిపాదనార్థం గ్రంథస్య సత్వేన తత్కథాకథనే ఆసక్త్యభావబోధనార్థం తథా కథనాత్. నహ్యత్ర రాజ్ఞో వ్యాసస్య వా కృష్ణరామాదికథావర్ణనే తాత్పర్యమస్తినను కింతు శ్రీభగవతీగుణానువర్ణనే ఏవ తాత్పర్యమ్. తస్యాశ్చ సర్వజ్ఞత్వం సర్వో

భగవతీ దుఃఖోత్పత్తిం విలోక్య చ. ౧. నారాయణాంశసమ్భూతో వాసుదేవః ప్రతాపవాన్, కథం స సూతికాగారాద్ధృతో బాలో హరేరపి. ౨. సుగుప్తే నగరే రమ్యే గుప్తేఽథ సూతికాగృహే, ప్రవిశ్య తేన దైత్యేన గృహీతోఽసౌ కథం శిశుః. ౩. నజ్ఞాతో వాసుదేవేన చిత్రమేతన్మమాద్భుతమ్, జాయతే మహదాశ్చర్యం చిత్తే సత్యవతీసుత. ౪. బ్రూహి తత్కారణం బ్రహ్మన్నజ్ఞాతం కేశవేన యత్, హరణం తత్ర సంస్థేన శిశోర్వై సూతికాగృహాత్. ౫. వ్యాస ఉవాచ—మాయా బలవతీ రాజన్నరాణాం బుద్ధిమోహినీ, శామ్భవీ విశ్రుతా లోకే కో వా మోహం న గచ్ఛతి. ౬. మానుషం జన్మ సంప్రాప్య గుణాస్సర్వేఽపి మానుషాః, భవన్తి దేహజాః కామం న దేవా నాసురాస్తదా. ౭. క్షుత్తృట్ నిద్రాభయం తన్ద్రీ వ్యామోహశ్శోకసంశయః, హర్షశ్చైవాభిమానశ్చ జరామరణమేవ చ. ౮. అజ్ఞానం గ్లానిరప్రీతిరీర్ష్యాసూయామదశ్శ్రమః, ఏతే దేహభవా భావాః ప్రభవన్తి నరాధిప. ౯. యథా హేమమృగం రామో న బుబోధ పురో గతమ్, జానక్యా హరణఞ్చైవ జటాయుమరణం తథా. ౧౦. అభిషేకదినే రామో వనవాసం న వేద చ, తథా న జ్ఞాతవాన్రామస్స్వశోకాన్మరణం పితుః. ౧౧. అజ్ఞవద్విచచారాసౌ పశ్యమానో వనే వనే, జానకీం న వివేదాథ రావణేన హృతాం బలాత్. ౧౨. సహాయాన్వానరాన్కృత్వా హత్వా శక్రసుతం బలాత్, సాగరే సేతుబన్ధం చ కృత్వోత్తీర్య సరిత్పతిమ్. ౧౩. ప్రేషయామాస సర్వాసు దిక్షు తాన్కపికుఞ్జరాన్, సఙ్గ్రామం కృతవాన్ఘోరం దుఃఖం ప్రాప రణాజిరే. ౧౪. బన్ధనం నాగపాశేన ప్రాప రామో మహాబలః, గరుడాన్మోక్షణం పశ్చాదభవద్రఘునన్దనః. ౧౫. అహన రావణం సఙ్ఖ్యే కుమ్భకర్ణం మహాబలమ్, మేఘనాదం నికుంభఞ్చ కుపితో రఘు

త్తమత్వం చ ప్రతిపాదయితుం ప్రవృత్తా తత్ర యది తదితరత్ర రామకృష్ణాదిషు తత్సర్వజ్ఞత్వాదికం స్యాత్తదా భగవత్యాం స్థితం సర్వజ్ఞత్వాదికమాకులం భవేత్ అతస్తేషామత్రైవ యత్కించిత్కథాప్రదర్శనేనాసర్వజ్ఞత్వాదికం పరతంత్రత్వాదికం తేషాం ప్రతిపాదయితుం తథా కథనాత్. తాత్పర్యం తు శ్రోతృవక్త్రోస్తేషామసర్వజ్ఞత్వాదికం ప్రతిపాద్య సర్వజ్ఞత్వం సర్వేశ్వరత్వం చ శ్రీభగవత్యామేవాస్తీత్యత్రేతి. ౧. నారాయణాంశేతి. నారాయణాంశసంభూతో యస్తస్య హరేరిత్యన్వయః. ౨—౫. ఏతత్పర్యంతం కృష్ణస్యాసర్వజ్ఞత్వం పరతంత్రత్వం చ ప్రతిపాదితం శంకిత్రా రాజ్ఞా వ్యాసస్తు తదేవాసర్వజ్ఞత్వం పరతంత్రత్వం చ తేషాం స్థాపయతి. మాయేతి. ౬. న దేవా నాసురాస్తదేతి. తదామానుషభావప్రాప్తికాలే న దేవా న దేవస్వభావాస్తిష్ఠంతి తథా నాసురా దైత్యస్వభావాస్తిష్ఠంతీత్యర్థః. ౭—౯. న కేవలం కృష్ణావతార ఏవాసర్వజ్ఞత్వం పరతంత్రత్వం చ కింతు రామాద్యవతారేఽపీత్యాహ. యథా హేమమృగమితి. ౧౦—౧౫. కుపితో రఘునందన ఇతి. అనేన సాధనే నేత్థమగ్రే భవిష్యతీత్యజ్ఞాత్వైవ ప్రారబ్ధవశేనైవేదం సర్వమకరోదితి

నన్దనః. ౧౬. అదూష్యత్వం చ జానక్యా న వివేద జనార్దనః, దివ్యఞ్చ కారయామాస జ్వలితాగ్నౌ ప్రవేశనమ్. ౧౭. లోకాపవాదాచ్చ పరం తత స్తత్యాజ తాం ప్రియామ్, అదూష్యాం దూషితాం మత్వా సీతాం దశరథాత్మజః. ౧౮. అజ్ఞాతౌ స్వసుతౌ తేన రామేణ చ కుశీలవౌ, మునినా కథితౌ తౌ తు తస్య పుత్రౌ మహాబలౌ. ౧౯. పాతాళగమనం చైవ జానక్యా జ్ఞాతవాన్న చ, రాఘవః కోపసంయుక్తో భ్రాతరం హన్తుముద్యతః. ౨౦. కాలస్యాగమనం చైవ న వివేద ఖరాన్తకః, మానుషం దేహమాశ్రిత్య చక్రే మానుషచేష్టితమ్. ౨౧. తథైవ మానుషాన్భావాన్నాత్ర కార్యా విచారణా, పూర్వం కంసభయాత్ప్రాప్తో గోకులే యదునన్దనః. ౨౨. జరాసన్ధభయాత్పశ్చాత్ ద్వారవత్యాం గతో హరిః, అధర్మం కృతవాన్కృష్ణో రుక్మిణ్యాహరణఞ్చ యత్. ౨౩. శిశుపాలహృతాయాశ్చ జానన్ధర్మం సనాతనమ్, శుశోచ బాలకం కృష్ణః శమ్బరేణ హృతం బలాత్. ౨౪. ముమోద జానన్పుత్రం తం హర్షశోకయుత స్తతః, సత్యభామాజ్ఞయా యత్తు యుయుధే స్వర్గతః కిల. ౨౫. ఇన్ద్రేణ పాదపార్థం తు స్త్రీజితత్వం ప్రకాశయన్, జహార కల్పవృక్షం యః పరాభూయ శతక్రతుమ్. ౨౬. మానినీమానరక్షార్థం హరిశ్చిత్రధరః ప్రభుః, బద్ధ్వా వృక్షే హరిం సత్యా నారదాయ దదౌ పతిమ్ ౨౭. దత్వాథ కనకం కృష్ణం మోచయామాస భామినీ, దృష్ట్వా పుత్రాన్స్వరుగుణాన్ప్రద్యుమ్నప్రముఖానథ. ౨౮. కృష్ణం జామ్బవతీ దీనా యయాచే సన్తతిం శుభామ్, స యయౌ పర్వతం కృష్ణ స్తపసా కృతనిశ్చయః. ౨౯. ఉపమన్యుర్మునిర్యత్ర శివభక్తః పరన్తపః, ఉపమన్యుం గురుం కృత్వా దీక్షాం పాశుపతీం హరిః. ౩౦. జగ్రాహ పుత్రకామస్తు ముణ్డీ దణ్డీ బభూవ హ, ఉగ్రం తత్ర తప స్తేపే మాసమేకం ఫలాశనః. ౩౧. జజాప శివమన్త్రన్తు శివధ్యానపరో హరిః, ద్వితీయే తు జలాహార స్తిష్ఠన్నేకపదా హరిః. ౩౨. తృతీయే వాయుభక్షస్తు పాదాంగుష్ఠాగ్రసంస్థితః, షష్ఠే తు భగవాన్రుద్రః ప్రసన్నో భక్తిభావితః. ౩౩. దర్శనఞ్చ దదౌ తత్ర సోమస్సోమకళాధరః, ఆజగామ వృషారూఢస్సురై రిన్ద్రాదిభిర్వృతః. ౩౪. బ్రహ్మావిష్ణుయుతస్సాక్షాద్యక్షగన్ధర్వసేవితః, సమ్బోధయన్వాసుదేవం శఙ్కర స్తమువాచ హ. ౩౫. తుష్టోఽస్మి కృష్ణ తపసా తవోగ్రేణ మహామతే, దదామి వాఞ్ఛితాన్కామా

భావః. ౧౬—౨౦. ఖరాంతకః ఖరదైత్యనాశో రామో మానుషం దేహమాశ్రిత్య పారబ్ధకర్మయోగాన్మానుషచేష్టితం చక్రే ఇత్యర్థః. ౨౧. రామావతారదృష్టాంతభూతేఽజ్ఞత్వమసర్వజ్ఞత్వం పరతంత్రత్వం చాచరణేన దర్శయిత్వా దార్ష్టాంతికే కృష్ణావతారే దర్శయతి పూర్వం కంసభయాదితి. ౨౨,౨౩. ధర్మం జానన్నపిశిశుపాలేన హృతాయా రుక్మిణ్యా ఇత్యన్వయః. అనేన చాధర్మనిష్ఠత్వం కృష్ణస్య బోధితమ్. ౨౪. స్వర్గతః స్వర్గేగత ఇత్యర్థః. సార్వవిభక్తికస్తసిర్వా. ౨౫—౩౮,

న్త్రాహి యాదవనన్దన. ౩౬. మయి దృష్టే కామపూరే కామశేషో న సమ్భవేత్.
వ్యాసఉవాచ—తం దృష్ట్వా శఙ్కరం తుష్టం భగవాన్దేవకీసుతః. ౩౭. ప్రపాత
పాదయోస్తస్య దణ్డవత్ప్రేమసంయుతః, స్తుతిం చకార దేవేశో మేఘగమ్భీరయా
గిరా. ౩౮. స్థితస్తు పురతశ్శమ్భోర్వాసుదేవస్సనాతనః, కృష్ణఉవాచ—దేవదేవ
జగన్నాథ సర్వభూతార్తినాశన. ౩౯. విశ్వయోనే సురారిఘ్న నమస్త్రైలోక్య
కారక, నీలకణ్ఠ నమస్తుభ్యం శూలినే తే నమోనమః. ౪౦. శైలజావల్లభాయాథ
యజ్ఞఘ్నాయ నమోఽస్తు తే,ధన్యోఽహం కృతకృత్యోఽహం దర్శనాత్తవ సువ్రత.
౪౧. జన్మ మే సఫలం జాతం నత్వా తే పాదపఙ్కజమ్, బద్ధోఽహం స్త్రీమయైః పాశై
స్సంసారేఽస్మిఞ్జగద్గురో. ౪౨. శరణం తేఽద్య సంప్రాప్తో రక్షణార్థం త్రిలోచన,
సంప్రాప్య మానుషం జన్మ ఖిన్నోఽహం దుఃఖనాశన. ౪౩. త్రాహి మాం శరణం
ప్రాప్తం భవభీతం భవాధునా, గర్భవాసే మహద్దుఃఖం ప్రాప్తం మదనదాహక. ౪౪.
జన్మతః కంసభయజమనుభూతం చ గోకులే, జాతోఽహం నన్దగోపాలో వల్లవాజ్ఞా
కరస్తథా. ౪౫. గోరజః కీర్ణకేశస్తు భ్రమన్బృన్దావనే ఘనే, మ్లేచ్ఛరాజభయత్రస్తో
గతో ద్వారవతీం పునః. ౪౬. త్యక్త్వా పైత్ర్యం శుభం దేశం మాథురం దుర్లభం
విభో, యయాతిశాపబద్ధేన తస్మై దత్తం భయాద్విభో. ౪౭. రాజ్యం సుపుష్టమపి
చ ధర్మరక్షాపరేణ చ, ఉగ్రసేనస్య దాస్యత్వం కృతం వై సర్వదా మయా. ౪౮.
రాజాసో యాదవానాం వై కృతో నః పూర్వజైః కిల, గార్హస్థ్యం దుఃఖదం
శమ్భో స్త్రీవశ్యం ధర్మఖణ్డనమ్. ౪౯. పారతన్త్ర్యం సదా బన్ధమోక్షవార్తాత్ర
దుర్లభా, రుక్మిణ్యాస్తనయాన్దృష్ట్వా భార్యా జామ్బవతీ మమ. ౫౦. ప్రేరయా
మాస పుత్రార్థం తపసే మదనాన్తక, సకామేన మయా తప్తం తపః పుత్రార్థమద్య
వై. ౫౧. లజ్జా భవతి దేవేశ ప్రార్థనాయాం జగద్గురో, కస్త్వామారాధ్య దేవేశం
ముక్తిదం భక్తవత్సలమ్. ౫౨. ప్రసన్నం యాచతే మూఢః ఫలం తుచ్ఛం వినాశి
యత్, సోఽయం మాయావిమూఢాత్మా యాచే పుత్రసుఖం విభో. ౫౩. కామిన్యా
ప్రేరితశ్శమ్భో ముక్తిదం త్వాం జగత్పతే, జానామి దుఃఖదం శమ్భో సంసారం
దుఃఖసాధనమ్. ౫౪. అనిత్యం నాశధర్మాణం తథాపి విరతిర్న మే, శాపాన్నారా
యణాంశోఽహం జాతోఽస్మి క్షితిమణ్డలే. ౫౫. భోక్తుం బహుతరం దుఃఖం
మాయాపాశేన యన్త్రితః, వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తవన్తం గోవిన్దం ప్రత్యువాచ
మహేశ్వరః. ౫౬. బహవస్తే భవిష్యన్తి పుత్రాశ్శత్రునిషూదన, స్త్రీణాం షోడశ
సాహస్రం భవిష్యతి శతార్థకమ్. ౫౭. తాసు పుత్రా దశదశ భవిష్యన్తి మహా

పురతోఽగ్రే స్థితస్య శంభోస్స్తుతిం చకారేత్యన్వయః. ౩౯—౬౫. ఏతావత్పర్యంతం కృష్ణస్యాల్ప

బలాః, ఇత్యుక్త్వోపరరామాశు శఙ్కరః ప్రియదర్శనః. ౫౮. ఉవాచ గిరిజా దేవీ ప్రణతం మధుసూదనమ్, కృష్ణ కృష్ణ మహాబాహో సంసారేఽస్మిన్నరాధిప. ౫౯. గృహస్థప్రవరో లోకే భవిష్యతి భవానిహ, తతో వర్షశతాంతే తు ద్విజశాపాజ్జనార్దనః. ౬౦. గాన్ధార్యాశ్చ తథా శాపాత్సర్వే తే కులక్షయః, పరస్పరం నిహత్యాజౌ ప్రయాస్యన్తే తదా మోహితాః. ౬౧. గమిష్యన్తి క్షయం సర్వే యాదవాశ్చ తథాపరే, సానుజస్త్వం తదా దేహం త్యక్త్వా యాస్యసి వై దివమ్. ౬౨. శోకస్తత్ర న కర్తవ్యో భవితవ్యం ప్రతి ప్రభో, అవశ్యం భావి భావానాం ప్రతీకారో న విద్యతే ౬౩. తత్ర శోకో న కర్తవ్యో నూనం మమ మతం సదా, అష్టావక్రస్య శాపేన భార్యాస్తే మధుసూదన ౬౪. చోరేభ్యో గ్రహణం కృష్ణ గమిష్యన్తి మృతే త్వయి, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే శమ్భుః సోమస్సగణమండలః. ౬౫. ఉమయా సహ సూర్యాభః కృష్ణోఽపి ద్వారకాం యయౌ, తస్మాచ్ఛ్రీహ్రీదయో రాజన్సన్తి యదన్యాన్యధీశ్వరాః ౬౬. తథా మాయాకల్లోలయోగయంత్రభిన్నాం తరాః, తదధీనాః స్థితాస్సర్వే కాష్ఠపుత్తలికోపమాః. ౬౭. యథా యథా పూర్వభవం కర్మ తేషాం తథా తథా, ప్రేరయత్యనిశం మాయా పరబ్రహ్మస్వరూపిణీ. ౬౮. న వైషమ్యం న నైర్ఘృణ్యం భగవత్యాం కదాచన, కేవలం జీవమోక్షార్థం యతతే భువనేశ్వరీ. ౬౯. యది సా నైవ సృజ్యేత జగదేతచ్చరాచరమ్, తదా మాయావినాభూతం జడం స్యాదేవ నిత్యశః ౭౦. తస్మాత్కారుణ్యమాశ్రిత్య జగజ్జీవాదికఞ్చ యత్, కరోతి సతతం దేవీ ప్రేరయత్యనిశం చ తత్. ౭౧. తస్మా

జ్ఞత్వం పరతంత్రత్వం స్త్రీ[illegible]త్వమనీశ్వరత్వం మూఢత్వం చోపపాదితమ్ తదేవముపసంహరిష్యన్ భగవత్యాః సర్వజ్ఞత్వం సర్వోత్తమత్వం సర్వేశ్వరత్వం సర్వారాధ్యత్వం చ శ్రుత్వాఽగమసిద్ధముపసంహరతి.తస్మాదితి. యస్మాద్ధేతోరేతాదృశోఽవిదంబనైతాదృశావతారణాం భవతి తస్మాద్వ్యయః బ్రహ్మాదయోఽస్మదపేక్షయాఽధీశ్వరాః పరమేశ్వరాః సంతి.౬౬. తథాపి న సర్వాపేక్షయా పరమేశ్వరాః కింతుమాయాయాః కల్లోలాస్తరంగాస్తేషాం వేగేన క్షుభితాంతరాస్సంతి.యథా కాష్ఠపుత్తలికా పురుషాధీనా తద్వదుపమా యేషాం మేతాదృశాస్తదధీనా మాయాధీనాస్సంతి.తస్మాన్ముఖ్యా సర్వాపేక్షయా సర్వేశ్వరీ సైవాస్తీతి భావః. ౬౭. సా చ న స్వాతంత్ర్యేణ జగత్ప్రేరయతి.కింతు ప్రాక్తనకర్మానురోధేనాన్యథాచ్చావచప్రాణికర్తృత్వేన వైషమ్యనైర్ఘృణ్యే స్యాతామిత్యాహ. యథాయథేతి. మాయా పరబ్రహ్మస్వరూపిణీతి పదేన మాయావిశిష్టబ్రహ్మస్వరూపిణీతి స్పష్టమేవోక్తమ్.౬౮. యస్మాదేవం తస్మాన్న వైషమ్యమితి. యది తస్యాస్స్వాతన్త్ర్యేణేచ్ఛా నాస్తి తర్హి కిమర్థమన్యకర్మానురుధ్య సా జగత్కరోతీతి చేత్తత్రాహ. జీవమోక్షార్థమితి. ౬౯. తదేవోపపాదయతి. ప్రలయకాలే జగన్మాయాయాం లీనం తథైవ తిష్ఠేన్న తు ముక్తం భవేత్తత్కర్మానురోధేన. జగత్సర్జనే తు కర్మోపాసనాకరణేన శ్రవణమననాదినా చాత్మజన్మసాక్షాత్కారేణ జగన్ముక్తం భవేత్తస్మాత్కారుణ్యమవలంబ్య స్వేచ్ఛయా విహారేఽపి ప్రాణిమోక్షార్థం జగజ్జీవాదికం కరోతి కర్మానురోధేన తదేవ ప్రేర

దృశ్రీహ్మాదిమోహోఽస్మిన్కర్తవ్యస్సంశయో నహి, మాయా న్తఃపాతినస్సర్వే మాయాధీనాస్సురాసురాః. ౨౨. స్వతంత్రా సైవ దేవేశీ స్వేచ్ఛాచారవిహారిణీ, తస్మాత్స ర్వాత్మనా రాజన్సేవనీయా మహేశ్వరీ. ౨౩. నాతః పరతరం కిఞ్చిదధికం భువనత్రయే, ఏతద్ధి జన్మసాఫల్యం పరాశక్తేః పదస్మృతిః. ౨౪. ధూభూత్తత్ర కులే జన్మ యత్ర దేవీ న దైవతమ్, అహం దేవీ న చాన్యోఽస్మి బ్రహ్మైవాహం న శోకభాక్. ౨౫. ఇత్యభేదేన తాం నిత్యం చిన్తయేజ్జగదమ్బికామ్, జ్ఞాత్వా గురుముఖాదేనాం వేదాన్తశ్రవణాదిభిః. ౨౬. నిత్యమేకాగ్రమనసా భావయేదాత్మరూపిణీమ్, ముక్తో భవతి తేనాశు నాన్యథా కర్మకోటిభిః. ౨౭. శ్వేతాశ్వతరాదయస్సర్వే ఋషయో నిర్మలాశయాః, ఆత్మరూపాం హృదా జ్ఞాత్వా విముక్తా భవబన్ధనాత్. ౨౮. బ్రహ్మావిష్ణ్వాదయస్తద్వద్గౌరీలక్ష్మ్యాదయస్తథా, తామేవ సముపాసన్తే సచ్చిదానన్దరూపిణీమ్. ౨౯. ఇతి తే కథితం రాజన్యద్యత్పృష్టం త్వయానఘ, ప్రపఞ్చతాపత్రస్తేన కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౩౦. ఏతత్తే కథితం రాజన్మయాఖ్యానమనుత్తమమ్, సర్వపాపహరం పుణ్యం పురాణం పరమాద్భుతమ్. ౩౧. య ఇదం శృణుయాన్నిత్యం పురాణం వేదసమ్మితమ్, సర్వపాపవినిర్ముక్తో దేవీలోకే మహీయతే. ౩౨. సూతఉవాచ—ఏతన్మయా శ్రుతం వ్యాసాత్కథ్యమానం సవిస్తరమ్, పురాణం పఞ్చమం నూనం శ్రీమద్భాగవతాభిధమ్. ౩౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కన్ధే పఞ్చవింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైర్వసువిధుయుగవిశ్వంభరా(౧౪౧౮)భిధైః,
పద్యైశ్చతుర్థస్కన్ధోఽయం కథితో వ్యాసనిర్మితైః.

చతుర్థస్కన్ధస్సమాప్తః.

యతి చేతి భావః. మాయావినాభూతం మాయామయాం లీనమిత్యర్థః. జపం బుద్ధిరహితమిత్యర్థః. ౨౦,౨౧. తస్మాద్ధేరాజన్బ్రహ్మాదీనాం కథం మోహో భవతీత్యాదిపూర్వోక్తః సంశయస్త్వయా నైవ కర్తవ్య ఇత్యాహ—తస్మాదితి. తత్ర హేతుమాహ—మాయాంతఃపాతిన ఇతి. ౨౨. తర్హి స్వతంత్రం కోఽస్తీతి చేత్తత్రాహ—స్వతంత్రా సైవ దేవేశీతి. ౨౩—౨౭. ఆత్మరూపాం హృదా జ్ఞాత్వేతి. తథాచ శ్వేతాశ్వతరోపనిషది "తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢామి"తి. ౨౮—౩౧. దేవీ లోకే పూర్వోక్తే మణిద్వీపే. ౩౨. పురాణం పంచమమితి. "బ్రాహ్మం పాద్మం వైష్ణవంచ శైవం భాగవతం తథే"తి మహాపురాణసంగ్రహవాక్యే పురాణాంతరేషు పంచమత్వేన గృహీతమిత్యర్థః. ౩౩. "శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నో రంగనాథాత్మజః సుధీః, శ్రీలక్ష్మీగర్భసంభూతో నీలకంఠోఽభిధానతః. ౧. దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ, వ్యాఖ్యాం యః కృతవాన్సమ్యక్తిలకాఖ్యాం శుభార్థదాం. ౨. చతుర్థస్కంధ ఏతస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః, ప్రీయతాం తేన మే దేవీ భువనేశీ మహేశ్వరీ. ౩.

ఇతి శ్రీశైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజలక్ష్మీగర్భనీలకంఠవిరచితే దేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే
తిలకాభిధే చతుర్థస్కంధే పంచవింశోఽధ్యాయః.

సమాప్తోఽయం చతుర్థస్కంధః.

శ్రీః

దేవీభాగవతే, పఞ్చమస్కన్ధప్రారమ్భః.

శివకృష్ణయోరుత్కర్షాపకర్షవిచారః.

ఋషయ ఊచుః—భవతా కథితం సూత మహాఖ్యానముత్తమమ్, కృష్ణస్య చరితం దివ్యం సర్వపాతకనాశనమ్. ౧. సన్దేహోఽత్ర మహాభాగ వాసుదేవకథానకే, జాయతే నః ప్రోచ్యమానో విస్తారేణ మహామతే. ౨. వనే గత్వా తపస్తప్తం వాసుదేవేన దుష్కరమ్, పిష్టోపరంతాంతారేణ శివస్యారాధనం కృతమ్. ౩. వరప్రదానం దేవ్యాశ్చ పార్వత్యా యత్కృతం పునః, జగన్మాతుశ్చ పూర్ణాయాశ్శ్రీదేవ్యా అంశభూతయా. ౪. ఈశ్వరేణాపి కృష్ణేన సుతస్త్రా సమ్ప్రపూజితా, న్యూనతా వా కిమస్త్యస్య తదేవం సంశయో మమ. ౫. సూత ఉవాచ—శృణుధ్వం కారణం తత్ర మయా వ్యాసశ్రుతఞ్చ యత్, ప్రబ్రవీమి మహాభాగాః కథాం కృష్ణగుణాన్వితామ్. ౬. వృత్తాన్తం వ్యాసతశ్శ్రుత్వా వైరాటీసుతజస్తదా, పునః

అజాం దుస్తరసంసారసముద్రపరిశోషిణీమ్, వన్దే సమన్దహసితాం బాలకోటిరవిప్రభామ్.
చతుర్భిరధికైః పంచాశద్భిః శ్లోకైరనన్తరమ్, విష్ణోరపేక్షయా రుద్రః శ్రేష్ఠ ఇత్యేవ కీర్త్యతే.
పూర్వాధ్యాయాంతే బ్రహ్మాదీనాం శ్రీభగవత్యధీనత్వమల్పశక్తిత్వం పరిచ్ఛిన్నత్వం చోపపాద్య శ్రీభగవత్యాః శ్రుత్యాగమయుక్తిభిః స్వతన్త్రత్వం సర్వజ్ఞత్వం సర్వేశ్వరత్వం వ్యాపకత్వం సర్వకారణత్వం చోపపాదితం తదుపపాదనప్రసంగే శివస్య సశక్తికస్య కృష్ణారాధ్యత్వం ప్రతిపాదితం తత్ర ఋషయః సాశంకాః పృచ్ఛన్తి. భవతా కథితం సూతేతి. ౧. అవిస్తరేణ ప్రోచ్యమానే నః సందేహో జాయత ఇత్యన్వయః. ౨. తపస్తప్తం పుత్రార్థం తస్మింస్తపసి శివస్యారాధనం సర్వోత్తమత్వబుద్ధ్యా కృతమిదమేకమ్. ౩. తథా పూర్ణాయా వ్యాపికాయా జగన్మాతురంశభూతాయాః పార్వత్యా యద్వరప్రదానం కృతమిదం ద్వితీయమ్. ౪. తత్ర ఈశ్వరేణాపీతి. ఈశ్వరేణ కృష్ణేన స్వతో న్యూనతారహితేన సతస్తా శక్తిశివౌ పూజితౌ కిం ప్రయోజనం తస్య తయోః పూజనే తదేవం ప్రకారేణ సంశయో మమ భవతీత్యర్థః. ౫. తత్ర కృష్ణేన శివపూజన ఇత్యర్థః. వ్యాసశ్రుతం వ్యాసాచ్ఛ్రుతం కారణమిత్యర్థః. ౬. యథా మాం ప్రతి భవద్భిః ప్రశ్నః కృత ఏవం వ్యాసం ప్రత్యపి జనమేజయేన ప్రశ్నః కృతస్తత్ర తేన యదుత్తరం దత్తం తదేవ భవద్భిరుత్తరం బోధ్యమిత్యాహ—వృత్తాంతమితి. పూర్వోక్తం వృత్తాంతమ్. కృష్ణేన శివశక్త్యోరారాధనా కృతేత్యేవం రూపం వైరాటీసుతజో వైరాటీ విరాటస్యాపత్యం కన్యోత్తరా తస్యాః సుతః పరీక్షిత్తస్మాజ్జాతో.

సప్రచ్ఛ మేధావీ సన్దేహం పరమం గతః. ౭. జనమేజయ ఉవాచ—సమ్యక్సత్యవతీసూనో శ్రుతం పరమకారణమ్, తథాపి మనసో వృత్తిస్సంశయోఽయం న ముఞ్చతి. ౮. కృష్ణేనారాధితశ్శమ్భుస్తప్త్వాఽతిదారుణమ్, విస్మయోఽయం మహాభాగ దేవదేవేన విష్ణునా. ౯. యస్సర్వేషామపి సర్వేశస్సర్వసిద్ధిప్రదః ప్రభుః, స కథం కృతవాన్ఘోరం తపః ప్రాకృతవద్ధరిః. ౧౦ జగత్కర్తుం క్షమః కృష్ణస్తథా పాలయితుం క్షమః, సంహర్తుమపి కస్మాత్స దారుణం తప ఆచరత్. ౧౧. వ్యాస ఉవాచ—సత్యముక్తం త్వయా రాజన్వాసుదేవో జనార్దనః, క్షమస్సర్వేషు కార్యేషు దేవానాం దైత్యసూదనః. ౧౨. తథాపి మానుషం దేహమాశ్రితః పరమేశ్వరః, కృతవాన్మానుషాన్భావాన్వర్ణాశ్రమసమాశ్రితాన్. ౧౩. వృద్ధానామ్పూజనఞ్చైవ గురుపాదాభివన్దనమ్, బ్రాహ్మణానాం తథా సేవా దేవతారాధనం తథా. ౧౪. శోకే శోకాభియోగశ్చ హర్షే హర్షసమున్నతిః, దైన్యం నానాపవాదాశ్చ స్త్రీషు కామోపసేవనమ్. ౧౫. కామః క్రోధస్తథా లోభః కాలే కాలే భవన్తి హి, తథా గుణమయే దేహే నిర్గుణత్వం కథం భవేత్. ౧౬. సౌబరిశాపజాద్దోషాత్తథా బ్రాహ్మణశాపజాత్, నిధనం యాదవానాన్తు కృష్ణదేహస్య మోచనమ్. ౧౭. హరణం లుణ్ఠనం తద్వత్తత్పత్నీనాం నరాధిప, అర్జునస్యాస్త్రమోక్షే చ క్లీబత్వం తస్కరేషు చ. ౧౮. అజ్ఞత్వం హరతే గేహాత్తత్ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధయోః, ఏవం మానుషదేహేఽస్మిన్మానుషం ఖలు చేష్టితమ్. ౧౯. విష్ణోరంశావతారేఽస్మిన్నారాయణమునేస్తథా, అంశజే వాసుదేవేఽత్ర కిఞ్చిత్రం శివసేవనే. ౨౦. స హి సర్వేశ్వరో దేవో విష్ణో

జనమేజయ ఇత్యర్థః. ౭. పరమకారణముత్కృష్టకారణం మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపం శ్రీభగవతీపదవాచ్యమిత్యర్థః. తచ్ఛ్రుత్వాపి మనోవృత్తిః సంశయం న విముంచతి. ౮. కోఽసౌ సంశయ ఇతి చేత్తత్రాహ—కృష్ణేనేతి. ౯,౧౦. తప ఆచరదితి. సర్వేశ్వరస్య విష్ణోః శివారాధనం నేదం యుక్తమిత్యర్థః. ౧౧. వ్యాసోఽఙ్గీకరోతి—సత్యమితి. దేవానాం కార్యేషు క్షమః సమర్థ ఇత్యర్థః. ౧౨. యద్యపీత్థం అస్తి తథాపి కారణద్వయసత్త్వాత్తపశ్చర్యా శివోద్దేశేన తేన కృతేత్యభిప్రాయేణ కారణద్వయే ప్రథమం కారణమాహ. తథాపీతి. మనుష్యదేహాపేక్షయా శివాదిదేవతాదేహానాముత్కృష్టత్వాన్మనుష్యదేహధారిభిః శ్రీరామకృష్ణాదిభిర్ధర్మమార్గప్రవర్తకైః శివాదిపూజనే న కృతే వరిష్ఠపక్షపాతిత్వాత్సర్వేషాం కేఽపి శివాదిపూజనం న కుర్యుః అతః కృష్ణాదిభిః శివాదిపూజనం కృతమిత్యర్థః. ౧౩—౧౫. గుణమయే సత్త్వాదిగుణనిర్మితే గుణవృత్తయో నియమేన భవిష్యన్త్యేవేత్యర్థః. ౧౬. మనుష్యదేహసంబంధాదజ్ఞత్వమప్యత్ర ఏవాగతమిత్యాహ—సౌబరిశాపజాదితి. బ్రాహ్మణోఽష్టావక్రః. ౧౭—౧౯. ఇత్థం ప్రాకృతదృష్ట్యాపి శివారాధకత్వం కృష్ణస్యోపపాద్య పరమార్థదృష్ట్యా విష్ణోరపేక్షయా శివ ఏవోత్కృష్ట ఇతి విష్ణోరపి శివారాధకత్వమస్తి. కిం పునస్తదవతారాణాం రామకృష్ణాదీనామిత్యభిప్రాయేణ ద్వితీయం కారణమాహ. విష్ణోరంశావతారే ఇతి. విష్ణో

రపి చ కారణమ్, సుషుప్తస్థాననాథస్స విష్ణునా చ ప్రపూజితః. ౨౧. తదంశభూతాః కృష్ణాద్యాస్తైః కథం న స పూజ్యతే, అకారో భగవాన్బ్రహ్మాప్యుకారః స్యాద్ధరిస్స్వయమ్. ౨౨. మకారో భగవాన్రుద్రోఽప్యర్ధమాత్రా మహేశ్వరీ, ఉత్తరోత్తరభావేనాప్యుత్తమత్వం స్మృతమ్బుధైః. ౨౩. అతస్సర్వేషు శాస్త్రేషు దేవీ సర్వోత్తమా స్మృతా, అర్ధమాత్రా స్థితా నిత్యా యానుచ్చార్యా విశేషతః. ౨౪. విష్ణోరప్యధికో రుద్రో విష్ణుస్తు బ్రహ్మణోఽధికః, తస్మాన్న సంశయః కార్యః కృష్ణేన శివపూజనే. ౨౫. ఇచ్ఛయా బ్రహ్మణో వక్త్రాద్వరదానార్థముద్బభౌ, మూలరుద్రస్యాంశభూతో రుద్రనామా ద్వితీయకః. ౨౬. సోఽపి పూజ్యోఽస్తి సర్వేషాం

రవతారో ధర్మాత్మజో నారాయణస్తదవతారః కృష్ణస్సః శివసేవనే కిం చిత్రమిత్యర్థః. ౨౦. శివస్య విష్ణోరపేక్షయోత్కృష్టత్వం ప్రతిపాదయతి. స హి సర్వేశ్వర ఇతి. యతః స శివః సుషుప్తస్థానం కారణదేహస్తస్య నాథోఽధిపతిస్తత్స్వరూపోఽతో లింగసూక్ష్మదేహాభిమానినస్తత్స్వరూపస్య విష్ణోరపి కారణం జనకః శివః. కారణదేహస్య అజ్ఞానరూపస్య లింగదేహజనకత్వాత్. ౨౧. యతో విష్ణోరపి కారణం శివో విష్ణునా చ సర్వదా పూజితస్తతో హి తదంశభూతాస్తస్య విష్ణోరంశభూతా యే కృష్ణరామాద్యాస్తైః కథం న స శివః పూజ్యతే అపి తు సర్వథా పూజ్యత ఏవేత్యర్థః. శివస్య సుషుప్తస్థాననాథత్వముపపాదయతి—అకార ఇతి. ప్రణవే హి చత్వారో భాగా అకారోకారమకారార్ధమాత్రారూపాః దేహేఽపి చత్వారో భాగాశ్చతుష్పద్బ్రహ్మరూపాః. తే చ బ్రహ్మవిష్ణురుద్రపరబ్రహ్మపదవాచ్యాస్తాపనీయాదిషు ప్రసిద్ధాస్తత్రాకారో బ్రహ్మవాచక ఉకారో విష్ణువాచకో మకారో రుద్రవాచకోఽర్ధమాత్రా చిద్రూపశ్రీదేవీవాచికేత్యర్థః. తురీయేఽప్యన్తర్ముఖస్యాభిన్నమాయాయాః తత్త్వాన్మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపత్వం పూర్వం దేవ్యా ఉక్తం న విరుధ్యతే. తురీయస్య నిత్యత్వమపి మాయావైశిష్ట్యేఽపి మాయాకార్యత్వస్యాభావాద్బోధ్యం, మాయారహితం తు తురీయాతీతమితి నృసింహతాపిన్యాం స్పష్టం. ౨౨. ఏతేషాం చతుర్ణాం భాగానాం ఉత్తరోత్తరభావేన బ్రహ్మాపేక్షయా విష్ణురుత్తమస్తదపేక్షయా రుద్రస్తదపేక్షయా చిద్రూపా సంవిద్భగవతీ ఉత్తమేత్యేవం రీత్యా ఉత్తమత్వం బుధైః స్మృతమిత్యర్థః. తథాచ విష్ణోరపేక్షయోత్తరస్థానస్థితరుద్రస్యోత్తమత్వాద్విష్ణుపూజ్యత్వమవ్యాహతమితి భావః. ౨౩. యత ఏవమత ఆహ. అత ఇతి. యతస్సర్వాపేక్షయోత్తరస్థానస్థితా చిద్రూపా భగవతీ తతో భగవత్యేవ సర్వశాస్త్రేషూత్తమా స్మృతేత్యర్థః. సా చ నిత్యా త్రికాలబాధ్యాఽస్తీత్యాహ. అర్ధమాత్రేతి. ౨౪. విష్ణోరపేక్షయా రుద్రస్యోత్తమత్వముపసంహరతి. విష్ణోరప్యధిక ఇతి. ౨౫. నను బ్రాహ్మణ ఉత్పన్నస్య రుద్రస్య కథం విష్ణోరధికత్వం తత్రాహ—ఇచ్ఛయేతి. బ్రహ్మణా సృష్ట్యర్థం శివస్యారాధనా కృతా. తన్మోరథపూర్త్యర్థం స్వేచ్ఛయా స్వాంశేన శివస్తస్మాద్బ్రహ్మణో వక్త్రాద్వరదానార్థముద్బభావుత్పన్నో మూలరుద్రాంశభూతో ద్వితీయో రుద్రః స ఇత్యర్థః. ౨౬. యః పునర్మూలరుద్రాంశభూతో బ్రహ్మణో లలాటాదుత్పన్నః సోఽపి సర్వేషాం విష్ణ్వాదీనాం పూజ్యోఽస్తి తదా మూలరుద్రః సర్వేషాం పూజ్యోఽస్తీత్యత్ర కా కథేత్యర్థః. శివస్యోత్తమత్వహేత్వంతరముపపాదయతి—దేవీతత్త్వస్యేతి. దేవీతత్త్వం

మూలరుద్రస్య కా కథా, దేవీ తత్త్వస్య సాన్నిధ్యాదుత్తమత్వం స్మృతం శివే. ౨౭. అవతారా హరేరేవం ప్రభవన్తి యుగే యుగే, యోగమాయాప్రభావేన నాత్ర కార్యా విచారణా. ౨౮. యా నేత్రపక్ష్మపరిపక్ష్మలనేన సమ్యగ్విశ్వం సృజత్యవతి హన్తి నిగూఢభావా, సైషా కరోతి సతతం ద్రుహిణాచ్యుతేశాన్నానావతారకలనే పరిభూయమానాన్. ౨౯. సూతీగృహాద్వ్రజనమప్యనయా నియుక్తం సఙ్గోపితశ్చ భవనే పశుపాలరాజ్ఞః, సమ్ప్రేషితశ్చ మధురాం వినియోజితశ్చ శ్రీద్వారకాప్రణయనే నను భీతచిత్తః. ౩౦. నిర్మాయ షోడశసహస్రశతార్ధకాన్తా నార్యోఽష్టసమ్మతతరాస్స్వకలాసముత్థాః, తాసాం విలాసవశగం తు విధాయ కామం దాసీకృతో హి భగవాననయాప్యనన్తః. ౩౧. ఏకాపి బన్ధనవిధౌ యువతీ సమర్థా పుంసో యథా సుదృఢలోహమయం తు దామ, కిం నామ షోడశసహస్రశతార్ధకాశ్చ తం స్వీకృతం శుకమివాతినిబధ్నయన్తి. ౩౨. సాత్రాజితీవశగతేన ముదాన్వితేన ప్రాప్తం సురేన్ద్రభవనం హరిణా తదానీమ్, కృత్వా మృధం మఘవతా

సంవిత్తత్త్వం తత్సాన్నిధ్యం కారణదేహస్య తదభిమానినో రుద్రస్య వర్తతే. విష్ణోర్లింగదేహాభిమానినో లింగదేహస్య చ కారణదేహేన వ్యవధానాత్తద్వారా సాన్నిధ్యమితి విష్ణ్వపేక్షయా రుద్రస్యాధిక్యం నిస్సంశయమిత్యర్థః. ఇదం సర్వం సూతసంహితాయాం సౌరసంహితాయాం చ స్పష్టమ్. "పరతత్త్వప్రకాశస్తు రుద్రస్యైవ మహత్తరః, న తథా సర్వదేవానాం సాన్నిధ్యాభావహేతుతః" ఇత్యాది. విష్ణోస్తు తత్త్వం సాంబన్ధో రుద్రద్వారక ఏవ హీత్యాదినా పురాణాన్తరేషు చ స్పష్టమితి బోధ్యమ్. ౨౭. ఇత్థం విష్ణ్వపేక్షయా శివస్యోత్తమత్వం ప్రతిపాద్య పునః సర్వాపేక్షయా శ్రీదేవ్యా ఉత్తమత్వం వర్ణయతి. అవతారా ఇతి. ౨౮. యా నేత్రేతి. నేత్రోన్మీలనేనేత్యర్థః. పరిభూయమానాన్ నానావతారకలనే గ్రహణే దుఃఖైః పరిభవం ప్రాప్యమాణానిత్యర్థః. ౨౯. సూతీగృహాత్ప్రసవగృహాత్ వ్రజనం గోకులం ప్రతి కృష్ణస్యేత్యర్థః. పశుపాలరాజ్ఞో నన్దస్య భవనే సంగోపితో దైత్యాదిభ్యో రక్షితః శ్రీకృష్ణోఽనయైవ. భీతచిత్తః శ్రీకృష్ణో నను నిశ్చయేన శ్రీద్వారకాప్రణయనేఽప్యనయైవ దేవ్యా వినియోజిత ఇత్యర్థః. ౩౦. నిర్మాయేతి. షోడశసహస్రాధికాః శతార్ధకాః పంచాశత్సంఖ్యాకా నార్యోఽపి పంచాశదధికషోడశసహస్రనార్యోఽపి రాజకన్యారూపాః స్వయమేవ భగవతీ నిర్మాయ తథా స్వకలా స్వశక్తిస్తస్యాః సకాశాత్సముత్థా అష్టసంఖ్యాకా నాయికాః స్వయమేవ దేవీ నిర్మాయ తాసాం విలాసవశగం కృష్ణం విధాయానయా దేవ్యా లోకాభిమతో భగవాన్కృష్ణ ఆసాం స్త్రీణాం దాసీకృత ఇత్యర్థః. సర్వచేష్టితం శ్రీభగవతీకృతమేవేతిభావః. ౩౧. ఏకాపీతి. లోహమయం దామ శృంఖలా. ఇత్థం స్త్రీబంధనేన హి కశ్చిత్స్వతంత్రః పతేత్. తస్మాత్స్వరాంబాప్రేరిత స్తదధీన ఏవ కృష్ణః. సర్వం కరోతీత్యర్థః. ౩౨. స్త్రీసంబంధాదనేకదుఃఖాని కృష్ణేన ప్రాప్తాని తత్ర కానిచిద్వర్ణయతి. సాత్రాజితీతి. సత్రాజితస్యాపత్యం కన్యా సత్యభామా. తరుణామీశః పారిజాతో యస్తరుః ప్రియాసదనభూషణతాం సత్యభామాగృహాలంకా

విహృత స్తరూణామీశః ప్రియాసవనభూషణతాం య ఆప. ౩౩. యో భీమజాం హి హృతవాఞ్ఛిశుపాలకాదిన్జిత్వా విధిం నిఖిలధర్మకృతం విధిత్సుః, జగ్రాహ తాం నిజబలేన చ ధర్మపత్నీం కోఽసౌ విధిః పరకళత్రహృతౌ విజాతః. ౩౪. అహఙ్కారవశః ప్రాణీ కరోతి చ శుభాశుభమ్, విమూఢో మోహజాలేన తత్కృతేనాతిపాతినా. ౩౫. అహంకారాద్ధి సంజాతమిదం స్థావరజఙ్గమమ్, మూలాద్ధరిహరాదీనాముగ్రాత్ప్రకృతిసమ్భవాత్. ౩౬. అహఙ్కారపరిత్యక్తో యదా భవతి పద్మజః, తదా విముక్తో భవతి నో చేత్సంసారకర్మకృత్. ౩౭. తస్మాత్తస్య విముక్తో హి బద్ధస్తద్వశతాం గతః, న నారీ న ధనం గేహం న పుత్రా న సహోదరాః. ౩౮. బన్ధనం ప్రాణినాం రాజన్నహఙ్కారస్తు బన్ధకః, అహంకర్త్రా మయా చేదం కృతం కార్యం బలీయసా. ౩౯. కరిష్యామి కరోమ్యేవం స్వయం బధ్నాతి ప్రాణభృత్, కారణేన వినా కార్యం న సమ్భవతి కర్హిచిత్. ౪౦. యథా న దృశ్యతే జాతో మృత్పిణ్డేన వినా ఘటః, విష్ణుః పాలయితా విశ్వస్యాహంకారసమన్వితః. ౪౧. అన్యథా సర్వథా చిన్తాం బుధో మగ్నః కథమ్భవేత్, అహఙ్కారవిముక్తస్తు యదా భవతి మానవః. ౪౨. అవతారప్రవాహేషు కథం మజ్జేచ్ఛుభాశయః, మోహమూలమహఙ్కారస్సంసారస్తత్సముద్భవః. ౪౩. అహంకారవిహీనానాం న మోహో న చ సంసృతిః, త్రివిధః పురుషః ప్రోక్తస్సాత్త్వికో రాజసస్తథా. ౪౪. తామసస్తు మహారాజ బ్రహ్మవిష్ణుశివాదిషు, త్రివిధస్త్రిషు రాజేన్ద్ర కాలదేశాదిషు సర్వదా. ౪౫. అహంకార

రతాం ప్రాపేత్యర్థః. ౩౩. కృష్ణస్యాధర్మకారిత్వముపపాదయతి. యో భీమజామితి. నిఖిలాన్ధర్మాన్కరోత్యుత్పాదయతి యో విధిస్తం విధిత్సుః కర్తుమిచ్ఛుర్ధర్మాత్మా భీమజాం రుక్మిణీం శిశుపాలేన వృతాం తత్పత్నీం తాఞ్ఛిశుపాలాదీన్జిత్వా తాం రుక్మిణీమన్యపత్నీం స్వస్య ధర్మపత్నీత్వేన జగ్రాహాసౌ పరకలత్రహృతౌ యో విధిర్జాతః స కః ధర్మో వాధర్మో వేతి భావః. న హ్యేతాదృశాధర్మాచరణే స్త్రీజనితదుఃఖభోగే చ స్వతన్త్రః కశ్చిత్ప్రవర్తేత తస్మాత్ప్రకృత్యధీన ఏవ సర్వవ్యవహారః కృష్ణరామాదీనామితి భావః. ౩౪. నను కేన ప్రకృత్యంశేన వశీకృతాః కృష్ణాదయోఽన్యథా స్వదుఃఖజనకమప్యనిష్టాచరణం కుర్వంతీతి చేత్తత్రాహ. అహంకారవశ ఇతి. ప్రకృతిజన్యాహంకారవశ ఇత్యర్థః. ౩౫. న కేవలం ప్రాణిచేష్టా ఏవాహంకారజన్యాః కింతు సర్వః ప్రపంచోఽపీత్యాహ. అహంకారాద్ధీతి. ప్రకృతిసంభవాదహంకారాదిత్యర్థః. ఉగ్రాదన్యథాకారిణః. ౩౬—౩౯. నను కుత ఏవమహంకారస్య వ్యాప్తిరితి చేత్కారణస్యాహంకారస్య సర్వప్రపంచరూపకార్యేఽనుగమాదిత్యాహ. కారణేనేతి. ౪౦. దృష్టాంతమాహ—యథేతి. విష్ణురహంకారేణ వశీకృత ఇత్యత్రార్థాపత్తిమపి ప్రమాణయతి—విష్ణురితి. ౪౧. కథం మయా జగత్పాలితం స్యాదితి చింతాయా ఆకారః. ౪౨,౪౩. అహంకారస్య త్రైవిధ్యమాహ. త్రివిధ ఇతి. ౪౪. బ్రహ్మవిష్ణుశివాదిదేహేషు విద్యమానః పురుషోఽహంకారః సాత్త్వికాదిభేదేన త్రివిధ ఇత్యర్థః. త్రిషు తేషు విధాహంకారస్థితిత్యాహ.

స్సదా ప్రోక్తో మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః, అహఙ్కారేణ తేనైవ బద్ధా ఏతే న సంశయః. ౪౬. మాయావిమోహితా మన్దాః ప్రవదన్తి మనీషిణః, కరోతి స్వేచ్ఛయా విష్ణురవతారాననేకశః. ౪౭. మన్దోఽపి దుఃఖగహనే గర్భవాసేఽతిసఙ్కటే, న కరోతి మతిం విద్వాన్కథం కుర్యాత్స చక్రభృత్. ౪౮. కౌసల్యాదేవకీగర్భే విణ్మూత్రామల సమాకులే, స్వేచ్ఛయా ప్రవదన్త్యద్ధా గతో హి మధుసూదనః. ౪౯. వైకుంఠసదనం త్యక్త్వా గర్భవాసే కథం ను కిమ్, చిన్తాకోటిసముత్థానే దుఃఖదే విషసమ్మితే. ౫౦. తపస్తప్త్వా క్రతూన్కృత్వా దత్త్వా దానాన్యనేకశః, నవాఞ్ఛన్తి యతో లోకా గర్భవాసం సుదుఃఖదమ్. ౫౧. స కథం భగవాన్విష్ణుః స్వవశశ్చేజ్జనార్దనః. గర్భవాసరుచిర్భూయాద్భవేత్స్వవశతా యది. ౫౨. జానీహి త్వం మహారాజ యోగమాయావశే జగత్, బ్రహ్మాదిస్తమ్బపర్యన్తం దేవమానుషతిర్యగమ్. ౫౩. మాయాతీతనిబద్ధా యే బ్రహ్మవిష్ణుహరాదయః, భ్రమన్తి బద్ధమాయాన్తి లీలయా చోర్ణనాభివత్. ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

మహిషాసురోత్పత్తిః.

రాజోవాచ—యోగేశ్వర్యాః ప్రభావోఽయం కథితశ్చాతివిస్తరాత్, బ్రూహి తచ్చరితం స్వామిన్శ్రోతుం కౌతూహలం మమ. ౧. మహాదేవీప్రభావం వై శ్రోతుం కేనాభివాఞ్ఛతి, యో జానాతి జగత్సర్వం తదుత్పన్నం చరాచరమ్. ౨. వ్యాస ఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి విస్తరేణ మహామతే, శ్రద్ధథా

త్రివిధస్త్రిష్వితి. ౪౫,౪౬. నను విష్ణోరహంకారవశత్వేన జీవవజ్జీవత్వమేవ జాతమితి లోకాస్తమీశ్వరమితి వదంతి తత్రాహ—మాయావిమోహిత ఇతి. మనీషిణోఽపి యే మాయామోహితా మందాస్తే విష్ణుః స్వేచ్ఛయావతారాన్కరోతీతి వదంతి న త్వమోహితాః తేతు పరతంత్ర ఏవ విష్ణురస్తీతి వదంతీత్యర్థః. ౪౭. తత్రార్థాపత్తిం ప్రమాణయతి. మందోఽపీతి. గర్భవాసే మందోఽపి మతిం న కరోతి తదా చక్రభృత్స్వతంత్ర ఈశ్వరశ్చేత్కథం కుర్యాత్కరోతి చేత్తస్మాన్నేశ్వరః స ఇత్యర్థః. ౪౮. వైష్ణవా విష్ణోర్గర్భవాసగమనం స్వేచ్ఛయేతి వదంతి నతు పరేచ్ఛయేత్యాహ. కౌసల్యేతి. ౪౯. తత్ఖండయతి. వైకుంఠేతి. ౫౦—౫౨. తస్మాద్విష్ణ్వాదయః పరాశక్తివశా ఏవ నస్వతంత్రాః. న కేవలం త ఏవ కింతు సర్వప్రపంచోఽప్యేవమేవేత్యాహ—జానీహిత్వమితి. ౫౩. ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

పంచాశద్భిరథశ్లోకైర్దేవీమాహాత్మ్యవర్ణనే, జనమేజయపృష్టా సా మహిషోత్పత్తిరుచ్యతే. పూర్వస్కంధే శ్రీభగవత్యా ఏవ సర్వోత్తమత్వం సర్వేశత్వం సర్వశక్తిచక్రవర్తిత్వం సర్వవ్యాపకత్వం సర్వజ్ఞత్వం సర్వాంతర్యామిత్వం సకలకల్యాణగుణరత్నాకరత్వం శ్రుతిస్మృతియుక్తిభిరాగమానుభవేన చ శ్రుత్వా పరమపరాశక్తిభక్తో జనమేజయో రాజాఽథ పరాశక్తికృతావతారాణామకలంక

నాయ శాన్తాయ న బ్రూయాత్స తు మన్దధీః. ౩. పురా యుద్ధమభూద్ఘోరం దేవదానవసేనయోః, పృథివ్యాం పృథివీపాల మహిషాఖ్యే మహీపతౌ. ౪. మహిషో నామ రాజేన్ద్ర చకార తప ఉత్తమమ్, గత్వా హేమగిరౌ చోగ్రం దేవవిస్మయకారకమ్. ౫. వర్షాణామయుతం పూర్ణం చిన్తయన్హృదిదేవతామ్, తస్య తుష్టో మహారాజ బ్రహ్మా లోకపితామహః. ౬. తత్రాగత్యాబ్రవీద్వాక్యం హంసారూఢశ్చతుర్ముఖః, వరం వరయ ధర్మాత్మన్దదామి తవ వాఞ్ఛితమ్. ౭. మహిష ఉవాచ— అమరత్వం దేవదేవ వాఞ్ఛామి ద్రుహిణప్రభో, యథా మృత్యుభయం న స్యాత్తథా కురు పితామహ. ౮. బ్రహ్మోవాచ—ఉత్పన్నస్య ధ్రువం మృత్యుర్ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ, సర్వథా మరణోత్పత్తీ సర్వేషాం ప్రాణినాం కిల. ౯. నాశః కాలేన సర్వేషాం ప్రాణినాం దైత్యపుఙ్గవ, మహామహీధరాణాఞ్చ సముద్రాణాఞ్చ సర్వథా. ౧౦. ఏకం స్థానం పరిత్యజ్య మరణస్య మహీపతే, ప్రబ్రూహి తం వరం సాధో యస్తే మనసి వర్తతే. ౧౧. మహిష ఉవాచ—న దేవాన్మానుషాద్దైత్యాన్మరణం మే పితామహ, పురుషాన్న చ మే మృత్యుర్యోషా మాం కా హనిష్యతి. ౧౨. తస్మాన్మే మరణం నూనం కామిన్యాః కురు పద్మజ, అబలా హన్త మాం హన్తుం కథం శక్తా భవిష్యతి ౧౩. బ్రహ్మోవాచ—యదా కదాపి దైత్యేన్ద్ర నార్యాస్తే మరణం ధ్రువమ్, న నరేభ్యో మహాభాగ మృతిస్తే మహిషాసుర. ౧౪. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం దత్త్వా వరం తస్మై యయౌ బ్రహ్మా నిజాలయమ్, సోఽపి దైత్యో వరం ప్రాప్య నిజం స్థానం ముదాన్వితః ౧౫. రాజోవాచ—మహిషః కస్య పుత్రోఽసౌ కథం జాతో మహాబలీ, కథఞ్చ మాహిషం రూపం ప్రాప్తం తేన మహాత్మనా. వ్యాస ఉవాచ—దనోః పుత్రౌ మహారాజ విఖ్యాతౌ క్షితిమణ్డలే, రమ్భశ్చైవ

మహిమానం శ్రోతుం పృచ్ఛతి. యోగేశ్వర్యాః ప్రభావోఽయమితి. ౧—౩. కదా యుద్ధమభూదితి చేత్తత్రాహ. పృథివ్యామితి. మహిషాఖ్యే మహీపతౌ పృథివ్యాం సతీత్యర్థః. ౪. మహిషస్య దేవసేనయా యుద్ధే కస్మాత్పరాక్రమో జాత ఇతి చేత్తత్రాహ—మహిషో నామేతి. ౫—౧౦. ఏకం మరణస్య స్థానం నిమిత్తం పరిత్యజ్య యో యథేచ్ఛం వరస్తం బ్రూహీత్యర్థః. ౧౧. యోషా మాం కా హనిష్యతి నహి తస్యాః శక్తిరస్తి మాం హన్తుం తస్మాత్పురుషాన్మృత్యుర్మాస్తు యోషితో మృత్యురస్తి చేదస్తు న మమ తతో భయమస్తీత్యర్థః. ౧౨,౧౩. న నరేభ్య ఇతి. పుంస్త్వవిశిష్టేభ్యో యత్కిఞ్చిత్ప్రాణిభ్య ఇత్యర్థః. నరపదస్య సర్వప్రాణ్యుపలక్షణార్థత్వాత్. ౧౪,౧౫. మాహిషం రూపం మహిషాకారం రూపమిత్యర్థః. మహాత్మనేత్యనేనాయం శివావతార ఇతి కాళికాపురాణే ఉక్తం, సా కథా స్మారితా. తత్ర హిరంభాసురతపస్యయా ప్రసన్నస్య శివస్యాంశోఽయం జన్మత్రయే తత్సుతో మహిషః అనేన తపసా మమ దేవీసాయుజ్యం భవత్వితి వరం ప్రార్థితవానిత్యాదికం ''ఆది

కరంభశ్చద్వావాస్తాం దానవోత్తమౌ. ౧౭. తావపుత్రౌ మహారాజ పుత్రార్థం తేపతు
స్తపః, బహూన్వర్షగణాన్కామం పుణ్యే పఞ్చనదే జలే. కరమ్భస్తు జలే మగ్నశ్చకార
పరమం తపః, వృక్షం రసాలవటం ప్రాప్య సరమ్భోఽగ్నిమసేవత. ౧౯. పఞ్చాగ్నిసాధ
నాసక్తస్స రమ్భస్తు యదాఽభవత్, జ్ఞాత్వా శచీపతిర్దుఃఖముద్యయౌ దానవౌ ప్రతి.
౨౦. గత్వా పఞ్చనదే తత్ర గ్రాహరూపం చకార హ, వాసవస్తు కరమ్భం తం తదా
జగ్రాహ పాదయోః. ౨౧. నిజఘాన చ తం దుష్టం కరమ్భం వృత్రసూదనః, భ్రాతరం
నిహతం శ్రుత్వా రమ్భఃకోపఃపరజ్గతః. ౨౨. స్వశీర్షం పావకే హోతుమైచ్ఛచ్ఛిత్వా
కరేణ హ, కేశపాశే గృహీత్వాశు వామేన క్రోధసంయుతః. ౨౩. దక్షిణేన కరే
ణోగ్రం గృహీత్వా ఖడ్గముత్తమమ్, ఛినత్తి శీర్షం తత్తావద్వహ్నినా ప్రతిబో
ధితః. ౨౪. ఉక్తశ్చ దైత్య మూర్ఖోఽసి స్వశీర్షం ఛేత్తుమిచ్ఛసి, ఆత్మహత్యాతి
దుస్సాధ్యా కథం త్వం కర్తుముద్యతః. ౨౫. వరం వరయ భద్రస్తే యస్తే మనసి
వర్తతే, మా మ్రియస్వ మృతేనాద్య కిన్తే కార్యం భవిష్యతి. ౨౬. వ్యాస
ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రమ్భః పావకస్య సుభాషితమ్, తతోఽబ్రవీద్వచో
రమ్భస్త్యక్త్వా కేశకలాపకమ్. ౨౭. యది తుష్టోఽసి దేవేశ దేహి మే వాఞ్ఛితం
వరమ్, త్రైలోక్యవిజయీ పుత్రస్స్యాన్నః పరబలార్దనః. ౨౮. అజేయస్సర్వథా స
స్యాద్దేవదానవమానవైః, కామరూపీ మహావీర్యస్సర్వలోకాభివన్దితః. ౨౯. పావ
కస్తం తథేత్యాహ భవిష్యతి తవేప్సితమ్, పుత్రస్తవ మహాభాగ మరణాద్విరమా
ధునా. ౩౦. యస్యాం చిత్తన్తు రమ్భ త్వం ప్రమదాయాం కరిష్యసి, తస్యాం పుత్రో
మహాభాగ భవిష్యతి బలాధికః. ౩౧. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తో వహ్నినా రంభో
వచనం చిత్తరఞ్జనమ్, శ్రుత్వా ప్రణమ్య ప్రయయౌ వహ్నిం తం దానవోత్తమః.
౩౨. యక్షైః పరివృతం స్థానం రమణీయం శ్రియాన్వితమ్, దృష్ట్వా చక్రే తదా
భావం మహిష్యాం దానవోత్తమః. ౩౩. మత్తాయాం రూపపూర్ణాయాం విహా
యాన్యాశ్చ యోషితమ్, సా సమాగాచ్ఛ తరసా కామయన్తీ ముదాన్వితా. ౩౪.

సృష్టా పుగ్రచండమూర్త్యా త్వం నిహతః పురా, ద్వితీయసృష్టౌ తు భవాన్భద్రకాల్యా మయా హతః, దుర్గారూపేణాధునా త్వాం హనిష్యామి సహానుగ''మిత్యుక్తమ్. ౧౬——౧౮. రసాలవటో వటయక్షిణీస్థానం యక్షపుర్యామస్తీతి వటయక్షిణీవిధానతన్త్రేషు స్పష్టం. ౧౯. తత్ర కరంభో జలే మగ్నస్తపశ్చకార, రంభస్తు పంచాగ్నిసాధనం చకార. సరంభస్త్వితి. స ప్రసిద్ధో రంభ ఇత్యర్థః. ౨౦——౨౮. సర్వలోకాభివందిత ఇతి. శివస్యాంశ ఇత్యర్థః. కాలికాపురాణే మహిషస్య శివాంశస్యైవోక్తత్వాత్. నన్వగ్నిం ప్రతి శివాంశో మమ పుత్రో భవత్వితి ప్రార్థనయాపి కథం శివాంశః పుత్రో భవిష్యతి న హ్యగ్న్యధీనః శివోఽస్తీతి చేన్న. ''అగ్నిర్వై రుద్ర'' ఇతి శ్రుతేః అగ్నేశ్శివస్వరూపత్వాత్స్వప్రార్థనయైవ స్వాంశస్య జాయమానత్వాత్. ౨౯——౩౪. సను కౌశస్యాపి సానా

రమ్భోఽపి గమనం చక్రే భవితవ్యప్రణోదితః, సాతు గర్భవతీ జాతా మహిషీ తస్య వీర్యతః. ౩౫. తాం గృహీత్వాఽథ పాతాళం ప్రవివేశ మనోహరమ్, మహిషేభ్యశ్చ తాం రక్షన్ ప్రియామనుమతాం కిల. ౩౬. కదాచిన్మహిషశ్చాన్యః కామార్తస్తాముపాద్రవత్, స్వయమాగత్య తం హంతుం దానవః సముపాద్రవత్. ౩౭. స్వరక్షార్థం సమాగమ్య మహిషం సమతాడయత్, సోఽపి తం నిజఘానాశు శృఙ్గాభ్యాం కామమోహితః. ౩౮. తాడితస్తేన తీక్ష్ణాభ్యాం శృఙ్గాభ్యాం హృదయే భృశమ్, భూమౌ పపాత తరసా మమార చ విమూర్ఛితః. ౩౯. మృతే భర్తరి సా దీనా భయార్తా విద్రుతా భృశమ్, సా వేగాత్తం వటం ప్రాప్య యక్షాణాం శరణం గతా. ౪౦. పృష్ఠతస్తుగతస్తత్ర మహిషః కామపీడితః, కామయానస్తుతాం కామీ బలవీర్యమదోద్ధతః. ౪౧. రుదన్తీ సా భృశం దీనా దృష్ట్వా యక్షైర్భయాతురా, ధావమానశ్చ తం వీక్ష్య యక్షాస్త్రాతుం సమాయయుః. ౪౨. యుద్ధం సమభవద్ఘోరం యక్షాణాఞ్చ హయారిణా, శరేణ తాడితస్తూర్ణం పపాత ధరణీతలే. ౪౩. మృతం రమ్భం సమానీయ యక్షాస్తే పరమం ప్రియమ్, చితాయాం రోపయామాసుస్తస్య దేహస్య శుద్ధయే. ౪౪ మహిషం సా పతిం దృష్ట్వా చితాయాం రోపితం తదా, ప్రవేష్టుం సా మతిం చక్రే పతినా సహ పావకమ్. ౪౫. వార్యమాణాపి యక్షైస్సా ప్రవివేశ హుతాశనమ్, జ్వాలామాలాకులం సాధ్వీ పతిమాదాయ వల్లభమ్. ౪౬. మహిషం తు చితామధ్యాత్సముత్తస్థౌ మహాబలః, రమ్భోఽప్యేవం మతిం కృత్వా నిస్సృతః పుత్రవత్సలః ౪౭. రక్తబీజోఽప్యసౌ జాతో మహిషోఽపి మహాబలః, అభిషిక్తస్తు రాజ్యేఽసౌ హయారిరసురోత్తమైః. ౪౮. ఏవం స మాహిషో జాతో రక్తబీజశ్చ వీర్యవాన్, అవధ్యస్తు సురైర్దైత్యైర్మానవైశ్చ నృపోత్తమ. ౪౯. ఇత్యేతత్కథితం రాజన్ జన్మ తస్య మహాత్మనః, వరప్రదానఞ్చ తథా ప్రోక్తం సర్వం సవిస్తరమ్. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

విధసుందరీర్విహాయ పశుజాతీయమహిషీగమనం కథం రుచికరం జాతమితి చేత్తత్రాహ—భవితవ్యేతి. ౩౫—౩౯. భర్తరి రంభసంజ్ఞకే మృతే సతీత్యర్థః. ౪౦,౪౧. తం మహిషం తయా సహ మైథునార్థం ధావమానమ్. ౪౨. హయారిణా మహిషేణ. శరేణ యక్షక్షిప్తశరేణ. ౪౩. పరమం ప్రియం యక్షాణాం మిత్రవర్గాంతర్గతమిత్యర్థః. ౪౪,౪౫. వార్యమాణాపీతి. గర్భిణ్యాః సతీగమనేనాధికార ఇతి వార్యమాణాపి పతివియోగదుఃఖమసహమానా గర్భవత్యేవ విభావసుం ప్రవివేశ. ౪౬. తస్మిన్నేవ సమయే మహిష్యాం హి చితామధ్యాద్గర్భస్థితో మహిషో బహిః సముత్థస్థౌ నిర్గతః. తస్మిన్నేవ సమయే మృతో రంభోఽపి పుత్రవాత్సల్యాద్రక్తబీజస్య రూపాంతరం కృత్వా నిర్గతః. ౪౭. రక్తబీజోఽప్యసౌ జాత ఇతి. అసౌ రంభ ఏవ చితామధ్యాద్రూపాంతరం కృత్వా నిర్గతో రక్తబీజో జాతః. మహిషాసురోఽపి పూర్వోక్తప్రకారేణైవం జాత ఇత్యర్థః. ౪౮—౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

—— మహిషాసురవృత్తాన్తః. ——

వ్యాసఉవాచ—ఏవం స మహిషో నామ దానవో వరదర్పితః, ప్రాప్య రాజ్యం జగత్సర్వం వశే చక్రే మహాబలః. ౧. పృథివీం పాలయామాస సాగరాన్తాం భుజార్జితామ్, ఏకచ్ఛత్రాం నిరాతఙ్కాం వైరివర్గవివర్జితామ్. ౨. సేనానీశ్చిక్షురస్తస్య మహావీర్యో మదోత్కటః, ధనాధ్యక్షస్తథా తామ్రః సేనాయుతసమావృతః. ౩. అసిలోమా తథోదర్కో బిడాలాఖ్యశ్చ బాష్కలః, త్రినేత్రోఽథ తథా కాలబన్ధకో బలదర్పితః. ౪. ఏతే సైన్యయుతాస్సర్వే దానవా మేదినీం తదా, ఆవృత్య సంస్థితాః కామమృద్ధాం సాగరమేఖలామ్. ౫. కరదాశ్చ కృతాస్సర్వే భూమిపాలాః పురాతనాః, నిహతా యే బలోదగ్రాః క్షాత్రధర్మవ్యవస్థితాః. ౬. బ్రాహ్మణా వశగా జాతా యజ్ఞభాగసమర్పకాః, మహిషస్య మహారాజ్ఞో నిఖిలే క్షితిమణ్డలే. ౭. ఏకాతపత్రం తద్రాజ్యం కృత్వా స మహిషాసురః, స్వర్గం జేతుం మనశ్చక్రే వరదానేన గర్వితః. ౮. ప్రణిధిం ప్రేషయామాస హయారిస్తు శచీపతిమ్, స సన్దేశహారం శీఘ్రమాహూయోవాచ దైత్యరాట్. ౯. గచ్ఛ వీర మహాబాహో దూతత్వం కురు మేఽనఘ, బ్రూహి శక్రం దివం గత్వా నిశ్శఙ్కస్సన్నిధౌ. ౧౦. ముఞ్చ స్వర్గం సహస్రాక్ష యథేష్టం గచ్ఛ మాచిరమ్, సేవాం వా కురు దేవేశ మహిషస్య మహాత్మనః. ౧౧. స త్వాం సంరక్షయేన్నూనం రాజా శరణమాగతమ్, తస్మాత్త్వం శరణం యాహి మహిషస్య శచీపతే. ౧౨. నోచేద్వజ్రం గృహాణాశు యుద్ధాయ బలసూదన, పూర్వైర్విజితోఽసి చాస్మాకం జానామి తవ పౌరుషమ్. ౧౩.

త్రిపంచాశత్పద్యైస్తు దేవేంద్రసమరోద్యతః, మహాసురః స్వసైన్యస్య సముద్యోగం చకార హ. పూర్వాధ్యాయే మహిషాసురస్య బలాధిక్యకారణం తపస్యాదికముపపాద్య తేన దేవేంద్రేణ సాకం కథం యుద్ధం కృతమిత్యాకాంక్షాయాం యుద్ధప్రసంగముపపాదయతి. ఏవమితి. ౧,౨. సేనానీః సేనాపతిః తామ్రో దైత్యస్తు సేనాయుతసమావృతః. అత్రాయుతశబ్దో బహ్వర్థకో బహుసేనావృతో ధనాధ్యక్షో భాండారగృహాధిపతిర్మహిషాసురస్యాసీదిత్యర్థః. ౩. అసిలోమాదయోఽవాంతరసేనాపతయః. ౪,౫. యే బలోదగ్రాః బలేన క్రూరాః క్షాత్రధర్మే యుద్ధే చాప్యపలాయినమిత్యాదిస్తస్మిన్నేవాఽస్థితాస్తే నిహతా ఇత్యర్థః. యే తు తదన్యే తేతు కరదాః కృతా ఇత్యర్థః. ౬. యజ్ఞభాగసమర్పకా యజ్ఞభాగం మహిషాసురాయ సమర్పయామాసురిత్యర్థః. మహిషస్య క్షితిమండలే ఏవం సర్వే బ్రాహ్మణా వశగా జాతా ఇత్యన్వయః. ౭,౮. ప్రణిధిమితి. "ప్రసిద్ధే భూషితే ఖ్యాతే ప్రణిధిర్నానుచరే పరే" ఇతి మేదినీకోశాత్ప్రణిధిమనుచరమ్. హయారిర్మహిషాసురః శచీపతిం ప్రతి ప్రమత్తః ప్రేషయామాసేత్యర్థః. కథం ప్రేషయామాస తదాహ. ససన్దేశేతి. ౯—౧౨. పూర్వైరితి. అస్మాకం పూర్వైః పూర్వజైస్త్వం నిత్యం జితోఽసి. తవ పౌరుషం కియద్వర్తతే తదహం న జానామీత్యర్థః. ౧౩. అహల్యాజారేతి. అహల్యాజారేత్యనేన స్త్రీయోనికుట్టనే ఏవ

అహల్యాజార విజ్ఞాతం బలన్తే సురసంఘుప, యుధ్యస్వ వ్రజ వా కామం యత్ర తే రమతే మనః. ౧౪. వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య శక్రః క్రోధసమన్వితః, ఉవాచ తం నృపశ్రేష్ఠ స్మితపూర్వం వచస్తదా. ౧౫. న జానేఽహం సుమన్దాత్మన్యత్త్వం మదదర్పితః, చికిత్సాం సంకరిష్యామి రోగస్యాస్య ప్రభోస్తవ. ౧౬. అతఃపరం కరిష్యామి మూలస్యాస్య నిమూలనమ్, గచ్ఛ దూతస్తథా బ్రూహి తస్యాగ్రే మమ భాషితమ్. ౧౭. శిష్టైర్దూతా న హన్తవ్యాస్తస్మాత్త్వాం విసృజామ్యహమ్, యుద్ధేచ్ఛా చేత్సమాగచ్ఛ త్వరితో మహిషీసుత. ౧౮. హయారే త్వద్బలం జ్ఞాతం తృణాదస్త్వం జడాకృతిః, శృఙ్గయోస్తే కరిష్యామి సుదృఢఞ్చ శశాసనమ్. ౧౯. దర్పశ్శృఙ్గబలాత్తేఽస్తి విదితం కారణం మయా, విషాణే పరిఛిత్వా తే సంహరిష్యామి తద్బలమ్. ౨౦. యద్బలేనాతిపూర్ణస్త్వం జాతోఽసి బలదర్పితః, కుశలస్త్వం తదాఘాతే న యుద్ధే మహిషాధమ. ౨౧. వ్యాస ఉవాచ— ఇత్యుక్తోఽసౌ సురేన్ద్రేణ సదూతస్త్వరితో గతః, జగామ మహిషం మత్తం ప్రణమ్య ప్రత్యువాచ హ. ౨౨. దూత ఉవాచ—రాజన్దేవాధిపః కామం న త్వాం విగణయత్యసౌ, మన్యతే స్వబలం పూర్ణం దేవసైన్యసమావృతః. ౨౩. యదుక్తం తేన మూర్ఖేణ కథమన్యద్బ్రవీమ్యహమ్, ప్రియం సత్యఞ్చ వక్తవ్యం భృత్యేన పురతః ప్రభోః. ౨౪. ప్రియం సత్యఞ్చ వక్తవ్యం ప్రభోరగ్రే శుభేచ్ఛునా, ఇతి నీతిర్మహారాజ జాగర్తి శుభకారిణీ. ౨౫. కేవలం చేత్ప్రియం బ్రూయాం న తే కార్యం భవిష్యతి, పరుషఞ్చ న వక్తవ్యం కదాచిచ్ఛుభమిచ్ఛతా. ౨౬. యథా రిపుముఖా

తవ పౌరుషం నాన్యత్రేతి బోధితమ్. వ్రజవతి. రాజ్యం త్యక్త్వేత్యర్థః. ఇత్యేవం వాక్యం బ్రూహి శక్రం ప్రతీతి దైత్యరాడువాచ. తతః స దూతోఽపి శక్రం ప్రతి గత్వేత్థమువాచేత్యర్థాదోధ్య ముత్తరశ్లోకానురోధాత్. ౧౪. తదా శక్రః కిమువాచ దూతం ప్రతి తదాహ తచ్ఛ్రుత్వేతి. ౧౫. తవ ప్రభోః స్వామినో మహిషాసురస్యాస్య మదరూపరోగస్య చికిత్సామౌషధం సంకరిష్యామి. ౧౬—౧౮. తృణాద ఇతి. తృణభక్షణ ఏవ బలం నాన్యత్రేతి భావః. ౧౯, ౨౦. తదాఘాతే శృంగాభ్యామాఘాతే ఏవ కుశలో న యుద్ధే ఇత్యర్థః. ౨౧—౨౩. యదుక్తమితి. యత్తేన మూర్ఖేణేన్ద్రేణోక్తం తస్మాదన్యదన్యథా కథం బ్రవీమి. కథం వక్తవ్యమిత్యర్థః. కుత ఇతి చేత్తత్రాహ. ప్రియం సత్యమితి. ఇన్ద్రోక్తాదన్యస్య భిన్నస్య కథనే సత్యబాధః స్యాదితి భావః. ౨౪. తత్ర నీతిశాస్త్రం ప్రమాణయతి. ప్రియం సత్యమితి. ౨౫. కించ సత్యం హిత్వా దేవరాజేన నానుక్తమపి కేవలం ప్రియం వాక్యం త్వత్సంతోషార్థం వక్తవ్యమ్. తథాపి తదా తవ కార్యమిన్ద్రస్థానలాభో న భవిష్యతీత్యాహ. కేవలమితి. నను తర్హి మమ కార్యార్థమిన్ద్రేణ యత్పరుషం వాక్యముక్తం తదేవ వదేతి చేత్తత్రాహ. పరుషం చేతి. ప్రభోరగ్రే శుభమిచ్ఛతా పురుషేణ పరుషం వాక్యమపి న వక్తవ్యం మర్యాదాభావప్రసంగాదితి భావః. ౨౬. నను భవతు మమామర్యాదా తథాపి యత్తే

ద్వాచః ప్రసరన్తి విషోపమాః, తథా మృత్యుముఖాన్నాథ నిస్సరన్తి కథం గిరః. ౨౭. యాదృశానీహ వాక్యాని తేనోక్తాని మహీపతే, తాదృశాని న మే జిహ్వా వక్తుమర్హతి కర్హిచిత్. ౨౮. వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య హేతుగర్భం తృణాశనః, భృశం కోపపరీతాత్మా బభూవ మహిషాసురః. ౨౯. సమాహూయాబ్రవీద్దైత్యాన్క్రోధసంరక్తలోచనః, లాఙ్గూలం పృష్ఠదేశే చ కృత్వా మూత్రం పరిత్యజన్. ౩౦. భోభో దైత్యాస్సురేన్ద్రోఽసౌ యుద్ధకామోఽస్తి సర్వథా, బలోద్యోగం కురుధ్వం వై జేతవ్యోఽసౌ సురాధమః. ౩౧. మదగ్రే కో భవేచ్ఛూరః కోటిశశ్చేత్తథా విధాః, న బిభేమ్యేకతః కామం హనిష్యామ్యద్య సర్వథా. ౩౨. శూరశ్చేత్తాపసో నూనం తపస్విషు బలాధికః, బలకర్తా హి కుహకో లంపటః పరదారహృత్. ౩౩. అప్సరోబలసమ్మత్తస్తపోవిఘ్నకరః ఖలః, ఛిద్రప్రహరణః పాపో నిత్యం విశ్వాసఘాతకః. ౩౪. నముచిర్నిహతో యేన కృత్వా సంధిం దురాత్మనా, శపథాన్వివిధానాదౌ కృత్వాభీతేన ఛద్మనా. ౩౫. విష్ణుస్తు కపటాచార్యః కుహకః శపథాకరః, నానారూపధరః కామం బలకృద్దమ్భపణ్డితః. ౩౬. కృత్వా కోలాకృతిం యేన హిరణ్యాక్షో నిపాతితః, హిరణ్యకశిపుశ్చైవ నృసింహేన చ ఘాతితః. ౩౭. నాహం తద్వశగో నూనం భవేయం దనునన్దనాః, విశ్వాసం నైవ గచ్ఛామి దేవానాం కుత్ర కర్హిచిత్. ౩౮. కిం కరిష్యతి మే విష్ణురిన్ద్రో వా బలవత్తరః, రుద్రో వాపి న మే శక్తః ప్రతికర్తుం రణాఙ్గణే. ౩౯. త్రివిష్టపం గ్రహీష్యామి జిత్వేన్ద్రం వరుణం యమమ్, ధనదం పావకఞ్చైవ చన్ద్రసూర్యౌ విజిత్య చ. ౪౦. యజ్ఞభాగభుజస్సర్వే భవిష్యామోఽద్య సోమపాః, జిత్వా దేవసమూహాంశ్చ విహరిష్యామి దానవైః. ౪౧. న మే భయం సురేభ్యశ్చ వరదానేన దానవాః, మరణం న నరేభ్యశ్చ నారీ కిం మే కరిష్యతి. ౪౨. పాతాళపర్వతేభ్యశ్చ సమాహూయ వరాన్వరాన్, దానవాన్మమ సైన్యేశాన్కుర్వన్తు త్వరితాశ్చరాః. ౪౩. ఏకోఽహం సర్వదేవేశాన్ విజేతుం దానవాః క్షమః, శోభార్థం వస్సమాహూయ నయామి సురసఙ్గమే. ౪౪. శృఙ్గాభ్యాఞ్చ

నోక్తం పరుషం వాక్యం సత్యం తదేవ వదేతి చేత్తత్రాహ—తథా రిపుముఖాదితి. కథం గిర ఇతి. అతి కఠోరా ఘృణ్యా వక్తుమనర్హా అతినీచా వాచస్తేనోక్తా ఇత్యర్థః. ౨౭. తదేవస్పష్టమాహ—యాదృశానీహేతి. ౨౮, ౨౯. మూత్రం పరిత్యజన్మూత్రయన్నిత్యర్థః. వృషభమహిషయోరయం స్వభావో దర్శితః. ౩౦—౩౨. తాపసేషు సౌమ్యేష్వసౌ శూరో నపట్టశేష్విత్యర్థః. తథా తపస్విషు తపఃకృశేషు బలాధికో న మాదృశేషు. ౩౩—౩౮. ప్రతికర్తుం విపరీతం కర్తుం. ౩౯—౪౨. హే చారాః దూతాస్తాన్సమాహూతాన్దానవాన్సైన్యేశాన్కుర్వన్తు భవన్త ఇత్యర్థః. ౪౩. శో

క్షురాభ్యాశ్చ హనిష్యేఽహం సురాన్కిల, న మే భయం సురేభ్యశ్చ వరదాన ప్రభావతః. ౪౫. అవధ్యోఽహం సురగణైరసురైర్మానవైస్తథా, తస్మాత్సజ్జా భవన్త్వద్య దేవలోకజయాయ వై. ౪౬. జిత్వా సురాలయం దైత్యా విహరిష్యామి నన్దనే, మన్దారకుసుమాపీడా దేవయోషిత్సమన్వితాః. ౪౭. కామధేనుపయో త్సిక్తాస్స్వాదుపానప్రమోదితాః, దేవగన్ధర్వగీతాదినృత్యలాససమన్వితాః ౪౮. ఊర్వశీమేనకారమ్భా ఘృతాచీ చ తిలోత్తమా, ప్రమద్వరా మహాసేనా మిశ్రకేశీ మదోత్కటా. ౪౯. విప్రచిత్తాప్రభృతయో నృత్యగీతవిశారదాః, రఞ్జయిష్యన్తి వస్సర్వాన్నానాసవనిషేవణైః. ౫౦. సర్వే సజ్జా భవన్త్వద్య రోచతాం గమనం దివి, సంగ్రామార్థం సురైస్సార్థం కృత్వా మఙ్గళముత్తమమ్. ౫౧. రక్షణార్థఞ్చ సర్వేషాం భార్గవం మునిసత్తమమ్, సమాహూయ చ సమ్పూజ్య స్థాప్య యజ్ఞే గురుం పరమ్. ౫౨. వ్యాసఉవాచ—ఇతి సన్దిశ్య దైత్యాన్స్తాన్మహిషః పాపధీస్తదా, జగామ త్వరితో రాజన్ భవనం స్వం ముదాన్వితః. ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

ఇన్ద్రకృతవిమర్శః.

వ్యాసఉవాచ—గతే దూతే సురేన్ద్రోఽపి సమాహూయ సురానథ, యమవాయుధనాధ్యక్షవరుణానిదమూచివాన్. ౧. మహిషో నామ దైత్యేన్ద్రో రమ్భపుత్రో మహాబలః, వరదర్పమదోన్మత్తో మాయాశతవిచక్షణః. ౨. తస్య దూతోఽద్య సమ్ప్రాప్తః ప్రేషితస్తేన భోః సురాః, స్వర్గకామేన లుబ్ధేన మాముపాచేదృశం వచః. ౩. త్యజ దేవాలయం శక్ర యథేచ్ఛం వ్రజ వాసవ, సేవాం వా కురుదైత్యస్య మహిషస్య మహాత్మనః. ౪. దయావాన్దానవేన్ద్రోఽసౌ స తే వృత్తిం విధాస్యతి, స తేషు భృత్యభూతేషు న కుప్యతి కదాచన. ౫. నో చేద్యుద్ధాయ దేవేశ సేనోద్యోగం కురు స్వయమ్, గతే మయి స దైత్యేన్ద్రస్త్వరితస్సముపేష్యతి. ౬. ఇత్యుక్త్వా స గతో దూతో దానవస్య దురాత్మనః, కిం కర్తవ్యమతః కార్యం

యుష్మాన్ శోభార్థం యుద్ధశోభార్థం సమాహూయ నయామీత్యర్థః. ౪౪—౪౬. జిత్వేతి. యేన కారణేన సురాలయం జిత్వా నందనే విహరిష్యామ్యహం. తత్కురుతేత్యర్థః. మదుద్యోగాద్యూయమపి సుఖినో భవిష్యథేత్యాహ—మందారకుసుమపీడా ఇతి. ౪౭—౪౯. నానాసవాన్యనేకవిధా మదిరాః. ౫౦,౫౧. యజ్ఞోఽస్మాకం విజయార్థం కామ్యానుష్ఠానరూపే యజ్ఞే ఇత్యర్థః. ౫౨. ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

పంచాశద్భిరథ శ్లోకైశ్చతుర్థే దేవసంసది, బృహస్పతియుతైర్దేవైః ప్రారబ్ధ ఇతి కీర్త్యతే. దూతగమనానంతరం దేవలోకే జాతం వృత్తమాహ. గతే దూత ఇతి. ౧—౪. న తేషు సమేషు

చిన్తయధ్వం సురోత్తమాః. ౭.దుర్బలోఽపి న చోపేక్ష్యశ్శత్రుర్బలవతా సురాః, విశేషేణ సదోద్యోగీ బలవాన్బలదర్పితః. ౮. ఉద్యమః కిల కర్తవ్యో యథాబుద్ధి యథాబలమ్, దైవాధీనో భవేన్నూనం జయో వాథ పరాజయః. ౯. సన్ధియోగో న చాత్రాస్తి ఖలే సన్ధిర్నిరర్థకః, సర్వదా సాధుభిః కార్యం విచార్య చ పునఃపునః. ౧౦. యానమప్యధునా నైవ కర్తవ్యం సహసా పునః, ప్రేషకాః ప్రేషణీయాశ్చ శీఘ్రగాస్సుప్రవేశకాః. ౧౧. ఇఙ్గితజ్ఞాశ్చ నిస్సఙ్గా నిస్పృహాస్సత్యవాదినః, సేనాభియోగం ప్రస్థానం బలసంఖ్యా యథార్థతః ౧౨.వీరాణాఞ్చ పరిజ్ఞానం కృత్వాఽఽయాన్తు త్వరాన్వితాః, జ్ఞాత్వా దైత్యపతేస్తస్య సైన్యస్య చ బలాబలమ్. ౧౩. కరిష్యామి తతస్తూర్ణం యానం వా దుర్గసంగ్రహమ్, సహసా విహితం కార్యం దుఃఖదం సర్వథా భవేత్. ౧౪. తస్మాద్విమృశ్య కర్తవ్యం సుఖదం సర్వథా బుధైః, నాత్ర భేదవిధిర్న్యాయ్యో దానవేషు చ సర్వథా. ౧౫. ఏకచిత్తేషు కార్యేఽస్మింస్తస్మాచ్చారాః ప్రజన్తు వై, జ్ఞాత్వా బలాబలం తేషాం పశ్చాన్నీతిం విచార్య చ. ౧౬. విధేయం విధివత్తజ్జ్ఞైస్తేషు కార్యపరేషు చ, అన్యథా విహితం కార్యం విపరీతఫలప్రదమ్. ౧౭. సర్వథా తద్భవేన్నూనమజ్ఞాతమౌషధం యథా. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి సంచిన్త్య తైస్సర్వైః ప్రణిధిం కార్యవేదినమ్. ౧౮. ప్రేషయామాస దేవేన్ద్రః పరిజ్ఞానాయ పార్థివ, దూతస్తు త్వరితో గత్వా సమాగమ్య సురాధిపమ్. ౧౯. నివేదయామాస తదా సర్వసైన్యబలాబలమ్, జ్ఞాత్వా తద్బలముద్యోగం తురాషాడతివిస్మితః. ౨౦. దేవానచోదయత్తూర్ణం సమాహూయ పురోహితమ్, మన్త్రం మన్త్రవిదాం శ్రేష్ఠం చకార త్రిదశేశ్వరః. ౨౧. ఉవాచాఙ్గిరసం శ్రేష్ఠం సమాసీనం వరాసనే, ఇన్ద్ర ఉవాచ—భోభో దేవగురో విద్వన్కిం కర్తవ్యం వదస్వ నః. ౨౨. సర్వజ్ఞోఽసి సముత్పన్నే కార్యే త్వం గతిరద్య నః, దానవో మహిషో నామ మహావీర్యో మదాన్వితః. ౨౩. యోద్ధుకామస్సమాయాతి బహుభిర్దానవైర్వృతః, తత్ర ప్రతిక్రియా కార్యా త్వయా మన్త్రవిదాధునా. ౨౪. తేషాం శుక్రస్తథా త్వం మే విఘ్నహర్తా సుసమ్మతః, వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం ప్రాహ తురాసాహం బృహస్పతిః. ౨౫. విచిన్త్య మనసా కామం కార్యసాధనతత్పరః, గురురువాచ—స్వస్థో భవ సురేన్ద్ర త్వం ధైర్య

౯—౯. సంధియోగః మైత్రీయోగః యతో నిరర్థకః ఖలే సంధియోగస్తతః సర్వథా సాధుభిర్భవద్భిః పునః పునర్విచార్య కర్తవ్యమిత్యన్వయః. ౧౦. నను సంధియోగాసంభవే యుద్ధార్థం యానమేవ తర్హి కర్తవ్యమితి చేత్తస్యాప్యధునా పరబలావేక్షణాత్పూర్వం సమయో నాస్తీత్యాహ. యానమితి. తర్హ్యధునా కిం కర్తవ్యమితి చేత్తత్ర స్వాభిప్రాయమాహ. ప్రేషకా ఇతి. ౧౧—౧౨. ప్రణిధిం

మాలమ్బ్య మారిష. ౨౬. వ్యసనే చ సముత్పన్నే న త్యాజ్యం ధైర్యమాశు వై, జయాజయౌ సురాధ్యక్ష దైవాధీనౌ సదైవ హి. ౨౭. స్థాతవ్యం ధైర్యమాలమ్బ్య తస్మాద్బుద్ధిమతా సదా, భవితవ్యం భవత్యేవ జానన్నేవ శతక్రతో. ౨౮. ఉద్యమస్సర్వథా కార్యో యథాపౌరుషమాత్మనః, మునయోఽపి హి ముక్త్యర్థముద్యమైకరతాస్సదా. ౨౯. దైవాధీనఞ్చ జానన్తో యోగధ్యానపరాయణాః, తస్మాత్సదైవ కర్తవ్యో వ్యవహారోదితోద్యమః. ౩౦. సుఖం భవతు వా మా వా దైవే కా పరిదేవనా, వినా పురుషకారేణ కదాచిత్సిద్ధిమాప్నుయాత్. ౩౧. అన్ధవత్పఙ్గువత్కామం న తథా సుదమావహేత్, కృతే పురుషకారేఽపి యది సిద్ధిర్న జాయతే. ౩౨. న తత్ర దూషణం తస్య దైవాధీనే శరీరిణి, కార్యసిద్ధిర్న సైన్యేఽస్తి న మన్త్రే న చ మన్త్రణే. ౩౩. న రథే నాయుధే నూనం దైవాధీనాస్సురాధిప, బలవాన్క్లేశమాప్నోతి నిర్బలస్సుఖమశ్నుతే. ౩౪. బుద్ధిమాన్ క్షుధితశ్శేతే నిర్బుద్ధిర్భోగవాన్భవేత్, కాతరో జయమాప్నోతి శూరో యాతి పరాజయమ్. ౩౫. దైవాధీనే తు సంసారే కామం కా పరిదేవనా, ఉద్యమే యోజయేన్నూనం భవితవ్యం సురాధిప. ౩౬. దుఃఖదే సుఖదే వాపి తత్ర తౌ న విచిన్తయేత్, దుఃఖే దుఃఖాధికాన్పశ్యేత్సుఖే పశ్యేత్సుఖాధికాన్. ౩౭. ఆత్మానం హర్షశోకాభ్యాం శత్రుభ్యామివ నార్పయేత్, ధైర్యమేవావగన్తవ్యం హర్షశోకోద్భవే బుధైః. ౩౮. అధైర్యాద్యాదృశం దుఃఖం న తు ధైర్యేఽస్తి తాదృశమ్, దుర్లభం సహనత్వం వై సమయే సుఖదుఃఖయోః. ౩౯. హర్షశోకోద్భవో యత్ర న భవేద్బుద్ధినిశ్చయాత్, కిం దుఃఖం కస్య వా దుఃఖం నిర్గుణోఽహం సదావ్యయః. ౪౦. చతుర్వింశాస్తిరిక్తోఽస్మి కిమ్మే దుఃఖం సుఖఞ్చ కిమ్, ప్రాణస్య క్షుత్పిపాసే ద్వే మనసశ్శోకమూర్ఛనే. ౪౧ జరామృత్యూ శరీరస్య షడూర్మిరహితః శివః, శోకమోహౌ శరీరస్య గుణౌ కిమ్మేఽత్ర చిన్తనే. ౪౨. శరీరం నాహమథవా తత్సంబన్ధీ న చాప్యహమ్, సప్తైకషోడశాదిభ్యో విభిన్నోఽహం సదా సుఖీ. ౪౩. ప్రకృతిర్వికృతిర్నాహం కిమ్మే దుఃఖం సదాపునః, ఇతి మత్వా సురేన్ద్ర త్వం మనసా భవ నిర్మమః. ఉపాయః ప్రథమోఽయన్తే దుఃఖనాశే శతక్రతో, మమతా పరమం దుఃఖం నిర్మమత్వం పరం సుఖమ్. ౪౫. సన్తోషాదపరం నాస్తి సుఖస్థానం శచీపతే, అథవా యది న జ్ఞానం మమత్వనాశనే కిల. ౪౬. తతో వివేకః కర్తవ్యో భవితవ్యే సురాధిప, ప్రారబ్ధకర్మణాం నాశో న భోగాల్లక్ష్యతే కిల. ౪౭. యద్భావి తద్భవత్యేవ కా చిన్తా సుఖదుఃఖయోః, సురైస్సర్వైస్సహాయైర్వా బుద్ధ్యా వా తవ

దూతమ్, ౧౮—౩౫. తౌ దుఃఖసుఖదౌ. ౩౬—౪౨. సప్తైకషోడశాదిభ్య ఇతి.సప్తమహదాద్యాః

సత్తమ. ౪౮. సుఖం క్షయాయ పుణ్యస్య దుఃఖం పాపస్య మారిష, తస్మాత్సుఖక్షయే హర్షః కర్తవ్యస్సర్వథా బుధైః. ౪౯. అథవా మన్త్రయిత్వాద్య కురు యత్నం యథావిధి, కృతే యత్నే మహారాజ భవితవ్యం భవిష్యతి. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

దైత్యసైన్యపరాజయః.

వ్యాస ఉవాచ—ఇతి శ్రుత్వా సహస్రాక్షః పునరాహ బృహస్పతిమ్, యుద్ధోద్యోగం కరిష్యామి హయారేర్నాశనాయ వై. ౧ నోద్యమేన వినా రాజ్యం న సుఖం న చ వై యశః, నిరుద్యమం ప్రశంసన్తి కాతరా న చ సోద్యమాః. ౨. యతీనాం భూషణం జ్ఞానం సన్తోషో హి ద్విజన్మనామ్, ఉద్యమశ్శత్రుహననం భూషణం భూతిమిచ్ఛతామ్. ౩. ఉద్యమేన హతస్త్వాష్ట్రో నముచిర్బల ఏవ చ, తథైవం నిహనిష్యామి మహిషం మునిసత్తమ. ౪. బలం దేవగురుస్త్వమ్మే వజ్రమాయుధముత్తమమ్, సహాయస్తు హరిర్ధ్యానం తథోమాపతిరవ్యయః. ౫. రక్షోఘ్నాన్పఠ మే సాధో కరోమ్యద్య సముద్యమమ్, స్వసైన్యాభినివేశశ్చ మహిషం ప్రతి మానద. ౬. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తో దేవరాజేన వాచస్పతిరువాచ హ, సురేన్ద్రం యుద్ధసంరక్తం స్మితపూర్వం వచస్తదా. ౭. బృహస్పతిరువాచ—ప్రేరయామి న చాహం త్వాం న చ నిర్వారయామ్యహమ్, సన్దిగ్ధేఽత్ర జయే కామం యుధ్యతశ్చ పరాజయే. ౮. న తేఽత్ర దూషణం కిఞ్చిద్భవితవ్యే శచీపతే, సుఖం వా యది వా దుఃఖం విహితం చ భవిష్యతి. ౯. న మయా తత్పరిజ్ఞాతం భావి దుఃఖం సుఖం తథా, యద్భార్యాహరణే ప్రాప్తం పురా వాసవ వేత్సి హి. ౧౦. శశినా మే హృతా భార్యా మిత్రేణామిత్రకర్మణ, స్వాశ్రమస్థేన సంప్రాప్తం

సప్తవికృతయః. ఏకశబ్దేన మూలప్రకృతిః. షోడశశబ్దేన షోడశవికారాః. ౪౩. తదేవాహ. ప్రకృతిర్వికృతిర్నాహమితి. ౪౪—౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

సప్తాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ మహామృధే, దేవైః కృతో దైత్యసేనాపరాజయ ఉదీర్యతే. పూర్వాధ్యాయాంతే కృతే యత్నే మహారాజ భవితవ్యం భవిష్యతీతి బృహస్పతివాక్యం శ్రుత్వా దేవరాజ ఆహేత్యాహ. ఇతిశ్రుత్వేతి. ౧. సోద్యమాః పరాక్రమిణో న ప్రశంసంతీత్యర్థః. ౨. తదేవాహ—యతీనామితి. ౩—౫. కేవలం రక్షోఘ్నమంత్రాన్పఠ మత్కల్యాణార్థమన్యత్సర్వమహం కరిష్యామీత్యర్థః. ౬, ౭. యుధ్యతో జయే పరాజయే వా సందిగ్ధేన చ ప్రేరయామీత్యన్వయః. ౮, ౯. న మయేతి. భవతాం యుద్ధే యద్భావి దుఃఖం సుఖం వా తన్మయా న జ్ఞాతం తద్జ్ఞానం మమ నాస్తీత్యర్థః. నను త్వం భావి వేత్సీతి ప్రసిద్ధిః అతః కథమేవం వదసీతి చేత్తత్రాహ—యద్భార్యాహరణే ఇతి. యది మమ భావిజ్ఞానమస్తి తదా మమ భార్యాయాం శశినా

దుఃఖం సర్వసుఖాపహమ్. ౧౧. బుద్ధిమాన్సర్వలోకేషు విదితోఽహం సురాధిప, క్వ మే గతా తదా బుద్ధిర్యదా భార్యా హృతా బలాత్. ౧౨. తస్మాదుపాయః కర్తవ్యో బుద్ధిమద్భిస్సదా నరైః, కార్యసిద్ధిస్సదా నూనం దైవాధీనా సురాధిప. ౧౩. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం సత్యం గురోస్స్వార్థం శచీపతిః, బ్రహ్మాణం శరణం గత్వా నత్వా వచనమబ్రవీత్. ౧౪. పితామహ సురాధ్యక్ష దైత్యో మహిషసంజ్ఞకః, గృహీతుకామస్స్వర్గం మే బలోద్యోగం కరోత్యలమ్. ౧౫. అన్యే చ దానవాస్సర్వే తత్సైన్యం సముపస్థితాః, యోద్ధుకామా మహావీర్యాస్సర్వే యుద్ధవిశారదాః. ౧౬. తేనాహం భీతభీతోఽస్మి త్వత్సకాశమిహాగతః, సర్వజ్ఞోఽసి మహాప్రాజ్ఞ సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి. ౧౭. బ్రహ్మోవాచ—గచ్ఛామ సర్వ ఏవాద్య కైలాసం త్వరితా వయమ్, శఙ్కరం పురతః కృత్వా విష్ణుఞ్చ బలినాం వరమ్. ౧౮. తతో యుద్ధం ప్రకర్తవ్యం సర్వైస్సురగణైస్సహ, మిలిత్వా మన్త్రమాధాయ దేశం కాలం విచిన్త్య చ. ౧౯. బలాబలమవిజ్ఞాయ వివేకమపహాయ చ, సాహసన్తు ప్రకుర్వాణో నరః పతనమృచ్ఛతి. ౨౦. వ్యాసఉవాచ—తన్నిశమ్య సహస్రాక్షః కైలాసం నిర్జగామ హ, బ్రహ్మాణం పురతః కృత్వా లోకపాలసమన్వితః. ౨౧. తుష్టావ శఙ్కరం గత్వా వేదమన్త్రైర్మహేశ్వరమ్, ప్రసన్నం పురతః కృత్వా యయౌ విష్ణుపురం ప్రతి. ౨౨. స్తుత్వా తం దేవదేవేశం కార్యం ప్రోవాచ చాత్మనః, మహిషాత్తద్భయం చోగ్రం వరదానమదోద్ధతాత్. ౨౩. తదాకర్ణ్య భయం తస్య విష్ణుర్దేవానువాచ హ, కరిష్యామో వయం యుద్ధం హనిష్యామస్తు దుర్జయమ్. ౨౪. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తే నిశ్చయం కృత్వా బ్రహ్మవిష్ణుహరీశ్వరాః, స్వాని స్వాని సమారుహ్య వాహనాని యయుస్సురాః. ౨౫. బ్రహ్మా హంససమారూఢో విష్ణుర్గరుడవాహనః, శఙ్కరో వృషభారూఢో వృత్రహా గజసంస్థితః. ౨౬. మయూరవాహనస్స్కన్దో యమో మహిషవాహనః, కృత్వా సైన్యసమాయోగం యావత్తేనిర్యయుస్సురాః. ౨౭. తావద్దైత్యబలం ప్రాప్తం దృష్టం మహిషపాలితమ్, తత్రాభూత్తుములం యుద్ధం దేవదానవసైన్యయోః. ౨౮. బాణైః ఖడ్గైస్తథా ప్రాసైర్ముసలైశ్చ పరశ్వథైః, గదాభిః

హృతాయాం జాయమానం దుఃఖం మయా పూర్వం జ్ఞాతమేవ స్యాత్తదుపాయశ్చ మయా కృత ఏవస్యాన్న చ కృతస్తస్మాన్మమ భావిజ్ఞానం నాస్తీత్యర్థః. నను భావిజ్ఞానం తవ వర్తత ఏవ తథాపి తత్పరిహారోఽవశ్యం భావిత్వాత్త్వయా నకృత ఇతి చేత్తదా భావిజ్ఞానం నిరర్థకమేవయద్భవిష్యం తద్భవిష్యతి. కురు యుద్ధం త్వం మమ భావిజ్ఞానసమాచారస్య న ప్రకృతేఉపయోగ ఇతి గూఢోఽభిసంధిః. ౧౦—౧౬. భీతభీతోఽస్మీతి. భీతాదపి భీతోఽతిభీత ఇత్యర్థః. ౧౭—౨౪. హరీ

పట్టసైశ్శూలైశ్చక్రైశ్చ శక్తితోమరైః. ౨౯. ముద్గరైర్భిన్దిపాలైశ్చ హలైశ్చ
వాతిదారుణైః, అన్యైశ్చ వివిధైరస్త్రైర్నిర్జఘ్నుస్తే పరస్పరమ్. ౩౦. సేనానీ
శ్చిక్షురస్తస్య గజారూఢో మహాబలః, మఘవన్తం పఞ్చభిస్తైస్సాయకైస్సమతాడ
యత్. ౩౧. తురాషాడపి తాంశ్ఛిత్త్వా బాణైర్బాణాంస్త్వరాన్వితః, హృదయే
చార్ధచన్ద్రేణ తాడయామాస తం కృతీ. ౩౨. బాణాహతస్తు సేనానీః ప్రాప
మూర్ఛాం గజోపరి, కరిణం వజ్రఘాతేన స జఘాన కరే తతః. ౩౩. తద్వజ్రాభి
హతో నాగో భగ్నసైన్యం జగామ హ, దృష్ట్వా తం దైత్యరాట్క్రుద్ధో బిడా
లాఖ్యమథాబ్రవీత్. ౩౪ గచ్ఛ వీర మహాబాహో జహీన్ద్రం మదగర్వితమ్,
వరుణాదీన్పరాన్దేవాన్హత్వాఽగచ్ఛ మమాన్తికమ్. ౩౫. వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రు
త్వా వచనం తస్య బిడాలాఖ్యో మహాబలః, ఆరుహ్య వారణం మత్తం జగామ
త్రిదశాధిపమ్. ౩౬. వాసవస్తం సమాయాన్తం దృష్ట్వా క్రోధసమన్వితః, జఘాన
విశిఖైస్తీక్ష్ణైరాశీవిషసమప్రభైః. ౩౭. స తు ఛిత్త్వా శరాంస్తూర్ణం స్వశరైశ్చాప
నిస్సృతైః, పఞ్చాశద్భిర్జఘానాశు వాసవఞ్ఛిలీముఖైః. ౩౮. తథేన్ద్రోఽపి చ తాన్బా
ణాం శ్ఛిత్త్వా కోపసమన్వితః, జఘాన విశిఖైస్తీక్ష్ణైరాశీవిషసమప్రభైః. ౩౯. స తు
చ్ఛిత్త్వా శరాంస్తూర్ణం స్వశరైశ్చాపనిస్సృతైః, గదయా తాడయామాస గజం
తస్య కరోపరి. ౪౦. స్వకరే నిహతో నాగశ్చకారార్తస్వరం ముహుః, పరివృత్య
జఘానాశు దైత్యసైన్యం భయాతురః. ౪౧. దానవస్తు గజం వీక్ష్య పరావృత్య
గతం రణాత్, సమావిశ్య రథే రమ్యే జగామాశు సురాన్రణే. ౪౨. తురాషాడపి
తం వీక్ష్య రథస్థం పునరాగతమ్, అహనద్విశిఖైస్తీక్ష్ణైరాశీవిషసమప్రభైః. ౪౩.
సోఽపి క్రుద్ధశ్చకారోగ్రాం బాణవృష్టిం మహాబలః, బభూవ తుములం యుద్ధం
తయోస్తత్ర జయైషిణోః. ౪౪. ఇన్ద్రస్తు బలినం దృష్ట్వా కోపేనాకులితేన్ద్రియః,
జయన్తమగ్రతః కృత్వా యుయుధే తేన సంయుతః. ౪౫ జయన్తస్తు శితైర్బాణై
స్తం జఘాన స్తనాన్తరే, పఞ్చభిః ప్రబలాకృష్టైరసురం మదగర్వితమ్. ౪౬.
స బాణాభిహతస్తావన్నిపపాత రథోపరి, అతివాహ్య రథం సూతో నిర్జగామ
రణాజిరాత్. ౪౭. తస్మిన్వినిర్గతే దైత్యే బిడాలాఖ్యేఽథ మూర్ఛితే, జయశబ్దో
మహానాసీద్దున్దుభీనాఞ్చ నిస్స్వనః. ౪౮. సురాః ప్రముదితాస్సర్వే తుష్టువుస్తం
శచీపతిమ్, జగుర్గన్ధర్వపతయో ననృతుశ్చాప్సరోగణాః. చుకోప మహిషశ్శ్రుత్వా
జయశబ్దం సురైః కృతమ్, ప్రేషయామాస తత్రైవ తామ్రం పరమదాపహమ్. ౫౦.

శ్వరాః హరిః సూర్యః ఈశ్వరః శంకరః. ౨౫—౩౯. సతు ఛిత్త్వేతి. స ఏవేంద్రశ్చాపనిస్సృతైః

తామ్రస్తు బహుభిస్సార్థం సమాగమ్య రణాజిరే, శరవృష్టిం చకారాశు తటిత్వానివ సాగరే. ౫౧. వరుణః పాశముద్యమ్య జగామ త్వరితస్తదా, యమశ్చ మహిషారూఢో దణ్డమాదాయ నిర్యయౌ. ౫౨. తత్ర యుద్ధమభూద్ఘోరం దేవదానవయోర్మిథః, బాణైః ఖడ్గైశ్చ ముసలైః శక్తిభిశ్చ పరశ్వథైః. ౫౩. దణ్డేన నిహతస్తామ్రో యమహస్తోద్యతేన చ, న చచాల మహాబాహుస్సఙ్గ్రామాఙ్గణతస్తదా. ౫౪. చాపమాకృష్య వేగేన ముక్త్వా తీవ్రాన్శిలీముఖాన్, ఇన్ద్రాదీనహనత్తూర్ణం తామ్రస్తస్మిన్రణాజిరే. ౫౫. తేఽపి దేవాః శరైర్దివ్యైర్నిశితైశ్చ శిలాశితైః, నిజఘ్నుర్దానవాన్క్రుద్ధాస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి చుక్రుశుః. ౫౬. నిహతస్తైస్సురైర్దైత్యో మూర్ఛామాప రణాఙ్గణే, హాహాకారో మహానాసీద్దైత్యసైన్యే భయాతురే. ౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః.

—— దేవదానవయుద్ధమ్. ——

వ్యాసఉవాచ—తామ్రేఽథ మూర్ఛితే దైత్యే మహిషః క్రోధసంయుతః, సముద్యమ్య గదాం గుర్వీం దేవానుపజగామ హ. ౧. తిష్ఠన్త్వద్య సురాస్సర్వే హన్మ్యహం గదయా కిల, సర్వే బలిభుజః కామం బలహీనాస్సదైవ హి. ౨. ఇత్యుక్త్వాఽసౌ గజారూఢం సమ్ప్రాప్య మదగర్వితః, జఘాన గదయా తూర్ణం బాహుమూలే మహాభుజః. ౩. సోఽపి వజ్రేణ ఘోరేణ చిచ్ఛేదాశు గదాఞ్చ తామ్, ప్రహర్తుకామస్త్వరితో జగామ మహిషం ప్రతి. ౪. హయారిరపి కోపేన ఖడ్గమాదాయ సుప్రభమ్, యయావిన్ద్రం మహావీర్యం ప్రహరిష్యన్నివాన్తికమ్. ౫. బభూవ చ తయోర్యుద్ధం సర్వలోకభయావహమ్, ఆయుధైర్వివిధైస్తత్ర మునివిస్మయకారకమ్. ౬. చకారాశు తదా దైత్యో మాయాం మోహకరీం కిల, శామ్బరీం సర్వలోకఘ్నీం మునీనామపి మోహినీమ్. ౭. కోటిశో మహిషాస్తత్ర తద్రూపాస్తత్పరాక్రమాః, దదృశుస్సాయుధాస్సర్వే నిఘ్నన్తో దేవవాహినీమ్. ౮. మఘవా విస్మితస్తత్ర దృష్ట్వా తాం దైత్యనిర్మితామ్, బభూవాతిభయోద్విగ్నో మాయాం మోహకరీం కిల. ౯. వరుణోఽపి సుసన్త్రస్తస్తథైవ ధననాయకః,

---

స్వశరైస్తూర్ణం తస్య శరాంశ్ఛిత్వా తస్య గజం కరోపరి శుండాయాం గదయా తాడయామాసేత్యన్వయః. ౪౧—౪౪. జయన్తం స్వపుత్రం. ౪౫—౫౩. సంగ్రామాంగణతః సంగ్రామస్థలాత్. ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః.

అర్ధాధికైః పంచపంచాశద్భిః శ్లోకైరనంతరమ్, దేవదానవసైన్యస్య యుద్ధం జాతముదీర్యతే. పూర్వాధ్యాయాంతే తామ్రే దైత్యే మూర్ఛితే సతి తదుత్తరం జాతవృత్తమాహ. తామ్రేతి. ౧. బలిభుజః కాకాః. ౨—౬. శాంబరీ లోకే సాబరీతి వదంతి. ౭—౧౧. తత్రాజగ్ముశ్చేతి. నను

యమో హుతాశనస్సూర్యశ్శీతరశ్మిర్భయాతురః. ౧౦. పలాయనపరాస్సర్వే బభూవుర్మోహితాస్సురాః, బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానాం స్మరణం చక్రురుద్యతాః. ౧౧. తత్రాజగ్ముశ్చ కాజేశాస్స్మృతమాత్రాస్సురోత్తమాః, హంసతార్క్ష్యవృషారూఢాస్త్రాతుకామా వరాయుధాః. ౧౨. శౌరిస్తాం మోహినీం దృష్ట్వా సుదర్శనమథోజ్జ్వలమ్, ముమోచ తత్తేజసైవ మాయా సా విలయఙ్గతా. ౧౩. వీక్ష్య తాన్మహిషస్తత్ర సృష్టిస్థిత్యన్తకారిణః, యోద్ధుకామః సమాదాయ పరిఘం సముపాద్రవత్. ౧౪. మహిషాఖ్యో మహావీరస్సేనానీశ్చిక్షురస్తథా, ఉగ్రాస్యశ్చోగ్రవీర్యశ్చ దుద్రువుర్యుద్ధకాముకాః. ౧౫. అసిలోమా త్రినేత్రశ్చ బాష్కలోఽన్ధక ఏవ చ, ఏతే చాన్యే చ బహవో యుద్ధకామా వినిర్యయుః. ౧౬. సన్నద్ధా ధృతచాపాస్తే రథారూఢా మదోద్ధతాః, పరివవ్రుస్సురాన్సర్వాన్వృకా ఇవ సువత్సకాన్. ౧౭. బాణవృష్టిం తతశ్చక్రుర్దానవా మదగర్వితాః, సురాశ్చాపి తథా చక్రుః పరస్పర జిఘాంసవః. ౧౮. అన్ధకో హరిమాసాద్య పఞ్చబాణాఞ్ఛిలాశితాన్, ముమోచ విషసన్దిగ్ధాన్కర్ణాకృష్టాన్మహాబలాన్. ౧౯. వాసుదేవోఽప్యసంప్రాప్తాన్విశిఖానాశుగైస్తదా, చిచ్ఛేద తాన్పునః పఞ్చ ముమోచ రిపునాశనః. ౨౦. తయోః పరస్పరం యుద్ధం బభూవ హరిదైత్యయోః, బాణాసిచక్రముసలైర్గదాశక్తిపరశ్వథైః. ౨౧. మహేశాన్ధకయోర్యుద్ధం తుములం లోమహర్షణమ్, పఞ్చాశద్దినపర్యన్తం బభూవ చ పరస్పరమ్. ౨౨. ఇన్ద్రబాష్కలయోస్తద్వన్మహిషాసురరుద్రయోః, యమత్రినేత్రయోస్తద్వన్మహాహనుధనేశయోః. ౨౩. అసిలోమవరుణయోర్యుద్ధం పరమదారుణమ్, గరుడం గదయా దైత్యో జఘాన హరివాహనమ్. ౨౪. స గదాపాతఖిన్నాఙ్గో నిఃశ్వసన్నవతిష్ఠత, శౌరిస్తం దక్షిణేనాశు హస్తేన పరిసాన్త్వయన్. ౨౫. స్థితం చకార దేవేశో వైనతేయం మహాబలమ్, సమాకృష్య ధనుశ్శార్ఙ్గం ముమోచ విశిఖాన్బహూన్. ౨౬. అన్ధకోపరి కోపేన హన్తుకామో జనార్దనః, దానవోఽపి చ తాన్బాణాన్చిచ్ఛేద స్వశరైశ్శితైః. ౨౭. పఞ్చాశద్భిర్హరిం కోపాజ్జఘాన చ శిలాశితైః, వాసుదేవోఽపి తాంస్తూర్ణం వఞ్చయిత్వా శరోత్తమాన్. ౨౮. చక్రం ముమోచ వేగేన సహస్రారం సుదర్శనమ్, త్యక్తం సుదర్శనం దూరాత్స్వచక్రేణ న్యవారయత్. ౨౯. ననర్ద చ మహారాజ దేవాన్సమ్మోహయన్నివ,

పూర్వం బ్రహ్మాదయో యుద్ధార్థమాగతా ఇత్యుక్తమేవ పునరత్రాఽఽగ్మురితి కథముచ్యత ఇతి చేదుచ్యతే. ఆగతా ఏవ బ్రహ్మాదయో దేవరాజస్య యుద్ధ్యమానస్య పృష్ఠతో బహుదూరదేశే స్థితా యదేన్ద్రస్య సంకటముపస్థితం తదా తేన స్మృతా అగ్రే ఆగతా ఇత్యత్ర తాత్పర్యాత్. ౧౨—౧౬. వృకా ఇవ సువత్సకాన్. యథా వృకాః సువత్సాన్పరిఘ్నన్తి తథేత్యర్థః. ౧౭—౨౨.

దృష్ట్వా తు విఫలం జాతం చక్రం దేవస్య శార్ఙ్గిణః. ౩౦. జఘ్నుశ్శోకం సురాస్సర్వే
జహర్షుర్దానవా స్తథా, వాసుదేవోఽపి తరసా దృష్ట్వా దేవాఞ్ఛుచావృతాన్. ౩౧.
గదాం కౌమోదకీం ధృత్వా దానవం సముపాద్రవత్, తం జఘానాతివేగేన
మూర్ధ్ని మాయావినం హరిః. ౩౨. స గదాభిహతో భూమౌ నిపపాతాతి
మూర్ఛితః, తం తథా పతితం వీక్ష్య హయారిరతికోపనః. ౩౩. ఆజగామ రమా
నాథం త్రాసయన్నతిగర్జితైః, వాసుదేవోఽపి తం దృష్ట్వా సమాయాన్తం క్రుధా
న్వితమ్. ౩౪. చాపజ్యానినదం ఘోరం చకార నదయన్సురాన్, శరవృష్టిం చకా
రాశు భగవాన్మహిషోపరి. ౩౫. సోఽపి చిచ్ఛేద బాణౌఘైస్తాం చ్ఛరాన్నగనేరితాన్,
తయోర్యుద్ధమభూద్రాజన్పరస్పరభయావహమ్. ౩౬. గదయా తాడయామాస
కేశవో మస్తకోపరి, స గదాభిహతో మూర్ధ్ని పపాతోర్వ్యాం సమూర్ఛితః. ౩౭.
హాహాకారో మహానాసీత్సైన్యే తస్య సుదారుణః, స విహాయ వ్యథాం దైత్యో
ముహూర్తాదుత్థితః పునః. ౩౮. గృహీత్వా పరిఘం శీర్షే జఘాన మధుసూదనమ్,
పరిఘేణాహత స్తేన మూర్ఛామాప జనార్దనః. ౩౯. మూర్ఛిత స్తనువాహాశు
జగామ గరుడో రణాత్, పరావృత్తే జగన్నాథే దేవా ఇన్ద్రపురోగమాః. ౪౦.
భయం ప్రాపుస్సుదుఃఖార్తా చక్రుశుశ్చ రణాజిరే, క్రన్దమానాన్సురాన్వీక్ష్య
శఙ్కరశ్శూలభృత్తదా. ౪౧. మహిషం తరసాభ్యేత్య ప్రహరద్రోషసంయుతః,
సోఽపి శక్తిం ముమోచాథ శఙ్కరస్యోరసి స్ఫుటమ్. ౪౨. జగర్జ స చ దుష్టాత్మా
వఞ్చయిత్వా త్రిశూలకమ్, శఙ్కరోఽపి తదా పీడాం న ప్రాపోరసి తాడితః. ౪౩.
తం జఘాన త్రిశూలేన కోపాదరుణలోచనః, సంలగ్నం శఙ్కరం దృష్ట్వా మహి
షేణ దురాత్మనా. ౪౪. ఆజగామ హరిస్తావత్త్యక్త్వా మూర్ఛాం ప్రహారజామ్,
మహిషస్తు తదా వీక్ష్య సంప్రాప్తౌ హరిశఙ్కరౌ. ౪౫. యుద్ధకామౌ మహావీర్యౌ
చక్రశూలధరౌ వరౌ, కోపయుక్తో బభూవాసౌ దృష్ట్వా తౌ సముపాగతౌ. ౪౬.
జగామ సమ్ముఖస్తావత్సంగ్రామార్థం మహాభుజః, మాహిషం వపురాస్థాయ ధున్వ
న్పుచ్ఛం సముత్కటమ్. ౪౭. చకార భైరవం నాదం త్రాసయన్నమరానపి, ధున్వ
న్ఛృఙ్గే మహాకాయో దారుణో జలదో యథా. ౪౮. శృఙ్గాభ్యాం పర్వతాం
శ్ఛృఙ్గాం శ్చిక్షేప భృశముత్కటాన్, దృష్ట్వా తౌ తు మహావీర్యౌ దానవం దేవ
సత్తమౌ. ౪౯. చక్రతుర్బాణవృష్టిం చ దానవోపరి దారుణమ్, కుర్వాణౌ బాణ
వృష్టిం తౌ దృష్ట్వా హరిహరౌ హరిః. ౫౦. చిక్షేప గిరిశృఙ్గస్తు పుచ్ఛేనావృత్య
దారుణమ్, ఆపత న్తం గిరిం వీక్ష్య భగవాన్సాత్వతాం పతిః. ౫౧. విశిఖైశ్శతధాచక్రే

మహేశాంధకయోరితి, అత్ర మహేశో విష్ణుః. మహిషాసురరుద్రయోరిత్యత్ర తు రుద్రో మహా

చక్రేణాశు జఘాన తమ్, హరిచక్రాహతస్సద్యో మూర్ఛామాప స దైత్యరాట్. ౫౨. ఉత్తస్థౌ చ క్షణాన్మూనం మానుషం వపురాస్థితః, గదాపాణిర్మహాఘోరో దానవః పర్వతోపమః. ౫౩. మేఘనాదం ననాదోచ్చైర్భీషయన్నమరానపి, తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్విష్ణుః పాఞ్చజన్యం సముజ్జ్వలమ్. ౫౪. పూరయామాస తరసా శబ్దం కర్తుం ఖరస్వరమ్, తేన శబ్దేన శఙ్ఖస్య భయత్రస్తాశ్చ దానవాః. ౫౫. బభూవుర్ముదితా దేవా ఋషయశ్చ తపోధనాః. ౫౬

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

—— దేవానాం యుద్ధాత్పలాయనమ్. ——

వ్యాసఉవాచ—అసురాన్మహిషో దృష్ట్వా విషణ్ణమనసస్తదా, త్యక్త్వా తన్మాహిషం రూపం బభూవ మృగరాడసౌ. ౧. కృత్వా నాదం మహాఘోరం విస్తార్య చ మహాసటామ్, పపాత సురసేనాయాం త్రాసయన్నఙ్గదర్శనైః ౨. గరుడఞ్చ నఖాఘాతైః కృత్వా రుధిరవిప్లుతమ్, జఘాన చ భుజే విష్ణుం నఖాఘాతేన కేసరీ. ౩. వాసుదేవోఽపి తం దృష్ట్వా చక్రముద్యమ్య వేగవాన్, హన్తుకామో హరిః కామమవాపాశు క్రుధాన్వితః. ౪. యావద్ధయరిపుం వేగాచ్చక్రేణాభిజఘాన తమ్, తావత్సోఽతిబలః శృఙ్గీ శృఙ్గాభ్యాం న్యహనద్ధరిమ్. ౫. వాసుదేవో విషాణాభ్యాం తాడితోరసి విహ్వలః, పలాయనపరో వేగాజ్జగామ భువనం నిజమ్. ౬. గతం దృష్ట్వా హరిం కామం శఙ్కరోఽపి భయాన్వితః, అవధ్యన్తం పరం మత్వా యయౌ కైలాసపర్వతమ్. ౭. బ్రహ్మాఽపి చ నిజం ధామ త్వరితః ప్రయయౌ భయాత్, మఘవా వజ్రమాలమ్బ్య తస్థావాజౌ మహాబలః. ౮. వరుణః శక్తిమాలంబ్య ధైర్యమాలమ్బ్య సంస్థితః, యమోఽపి దణ్డమాదాయ యత్తస్సమరతత్పరః. ౯. తతో యక్షాధిపః కామం బభూవ రణతత్పరః, పావకశ్శక్తిమాదాయ తత్రాభూద్యుద్ధమానసః. ౧౦. నక్షత్రాధిపతిస్సూర్యస్సమవేతౌ స్థితావుభౌ, వీక్ష్య తం దానవశ్రేష్ఠం యుద్ధాయ కృతనిశ్చయౌ. ౧౧. ఏతస్మిన్నన్తరే క్రుద్ధం దైత్య

దేవోయమత్రినేత్రయోరిత్యత్ర తు త్రినేత్రో దైత్యః. ౨౩—౪౮. పార్వతాన్పర్వతసంబంధినః ౪౯. హరిః హయారిరిత్యర్థః. ౫౦. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

ఏకోనషష్టిశ్లోకైస్తు పరాభూతాస్తు నిర్జరాః, కైలాసేగమనం చక్రుః శర్మదం శంకరం ప్రతి. పూర్వాధ్యాయాన్తేఽసురాన్విషణ్ణానవలోక్య మహిషో యచ్చకార తదాహ. అసురానితి. ౧, ౨. నఖాఘాతేన భుజే భుజస్థలే విష్ణుం జఘానేత్యర్థః. ౩, ౪. శృంగీ శృంగాభ్యామితి. సింహరూపం త్యక్త్వా శృంగీ మహిషో భూత్వా స్వశృంగాభ్యాం హరిం న్యహనద్ఘాతితవానిత్యర్థః. ౫. భువనం వైకుంఠమ్. ౬, ౭, ఆజౌ యుద్ధే. ౮—౧౦. నక్షత్రాధిపతిశ్చంద్రః. ౧౧—౧౯. పయస్వినీం

సైన్యం సమభ్యగాత్, విసృజన్బాణజాలాని క్రూరాహిసదృశాని చ. ౧౨. కృత్వా హి మాహిషం రూపం భూపతిస్సంస్థితస్తదా, దేవదానవయోధానాం నినాదస్తుములోఽభవత్. ౧౩. జ్యాఘాతశ్చ తలాఘాతో మేఘనాదసమోఽభవత్, సంగ్రామే సుమహాఘోరే దేవదానవసేనయోః. ౧౪. శృఙ్గాభ్యాం పార్వతాఞ్ఛృఙ్గాన్చిక్షేప చ మహాబలః, జఘాన సురసంఘాంశ్చ దానవో మదగర్వితః. ౧౫. ఖురఘాతైస్తథా దేవాన్పుచ్ఛస్య భ్రమణేన చ, స జఘాన రుషావిష్టో మహిషః పరమాద్భుతః ౧౬. తతో దేవాస్సగన్ధర్వా భయమాజగ్మురుద్యతాః, మఘవా మహిషం దృష్ట్వా పలాయనపరోఽభవత్. ౧౭. పఞ్జరం సంపరిత్యజ్య గతే శక్రే శచీపతౌ, యమో ధనాధిపః పాశీ జగ్ముస్సర్వే భయాతురాః. ౧౮. మహిషోఽతి జయం మత్వా జగామ స్వగృహం తతః, ఐరావతం గజం ప్రాప్య త్యక్తమిన్ద్రేణ గచ్ఛతా. ౧౯. తథోచ్చైశ్శ్రవసం భానోః కామధేనుం పయస్వినీమ్, స్వసైన్యసావృతస్తూర్ణం స్వర్గం గన్తుమనో దధే. ౨౦. తరసా దేవసదనం గత్వా స మహిషాసురః, జగ్రాహ సురరాజ్యం వై త్యక్తం దేవైర్భయాతురైః. ౨౧. ఇన్ద్రాసనే తథా రమ్యే దానవస్సముపావిశత్, దానవాన్ స్థాపయామాస దేహినాం స్థానకేషు సః. ౨౨. ఏవం వర్షశతం పూర్ణం కృత్వా యుద్ధం సుదారుణమ్, అవాపైన్ద్రపదం కామం దానవో మదగర్వితః. ౨౩. నిర్జరా నిర్గతా నాకాత్తేన సర్వేఽతి పీడితాః, ఏవం బహూని వర్షాణి బభ్రముర్గిరిగహ్వరే. ౨౪. శ్రాన్తాస్సర్వే తదా రాజన్బ్రహ్మాణం శరణం యయుః, ప్రజాపతిం జగన్నాథం రజోరూపం చతుర్ముఖమ్. ౨౫. పద్మాసనం వేదగర్భం సేవితం మునిభిస్స్వజైః, మరీచిప్రముఖైశ్శాన్తైర్వేదవేదాఙ్గపారగైః. ౨౬. కిన్నరైస్సిద్ధగన్ధర్వైశ్చారణోరగపన్నగైః, తుష్టువుర్భయభీతాస్తే దేవదేవం జగద్గురుమ్. ౨౭. దేవా ఊచుః—ధాతః కిమేతదఖిలార్తిహరామ్బుజన్మజన్మాభివీక్ష్య న దయాం కురుషే సురాన్యత్, సంపీడితాన్రణజితానసురాధిపేన స్థానచ్యుతాన్గిరిగుహాకృతసన్నివాసాన్. ౨౮. పుత్రాన్పితా కిమపరాధశతైస్సమేతాన్సంత్యజ్య లోభరహితః కురుతేఽతి దుఃస్థాన్, యస్త్వం సురాంస్తవపదామ్బుజభక్తియుక్తాన్దైత్యార్దితాంశ్చ కృపణాన్యదుపేక్షసేఽద్య. ౨౯. అమరభువనరాజ్యం తేన భుక్తం నితాన్తం మఖహవిరపి యోగ్యం బ్రాహ్మణైరాదదాతి, సురతరువరపుష్పం సేవతేఽసౌ దురాత్మా జలనిధినిధిభూతాం గామసౌ

కామదుఘాం త్యక్తాం ప్రాప్యేత్యన్వయః ౨౦—౨౫. స్వజైః స్వస్మాద్బ్రహ్మణో జాతైర్మానసైః పుత్రైరిత్యర్థః. ౨౬, ౨౭. అమ్బుజన్మ కమలం తస్మింస్తస్మాద్వా జన్మ యస్యేత్యర్థః. ౨౮. అతి. దుఃఖాన్దుష్టస్థానస్థితానిత్యర్థః. ౨౯. జలనిధేర్నిర్గతాం నిధిభూ[illegible] ౩౦—౩౨

51

సేవతే తామ్. ౩౦. కిం వా గృణీమస్సురకార్యమద్భుతం జానాసి దేవేశ సురారి
చేష్టితమ్, జ్ఞానేన సర్వం త్వమశేషకార్యవిత్ తస్మాత్ప్రభో తే ప్రణతాః స్మ
పాదయోః. ౩౧. యత్రాపి కుత్రాపి గతాన్సురానసౌ నానాచరిత్రైః ఖలు పాప
మానసః, పీడాం కరోత్యేవ సుదుష్టచేష్టితస్త్రాతాసి దేవేశ విధేహి శం విభో. ౩౨.
నో చేద్వయం దావమహాగ్నిపీడితాః కం శాన్తికర్తారమనన్తతేజసమ్, యామః
ప్రజేశం శరణం సురేష్టం ధాతారమాద్యం పరిముచ్య కం శివమ్. ౩౩. వ్యాస
ఉవాచ—ఇతి స్తుత్వా సురాస్సర్వే ప్రణేముస్తం ప్రజాపతిమ్, బద్ధాఞ్జలిపుటా
స్సర్వే విషణ్ణవదనా భృశమ్. ౩౪. తాంస్తథా పీడితాన్దృష్ట్వా తదా లోకపితా
మహః, ఉవాచ శ్లక్ష్ణయా వాచా సుఖం సంజనయన్నివ. ౩౫. బ్రహ్మోవాచ—కిం
కరోమి సురాః కామం దానవో వరదర్పితః, స్త్రీవధ్యోఽసౌ న పుంవధ్యో విధేయం
తత్ర కిం పునః. వ్రజామోఽద్య సురాస్సర్వే కైలాసం పర్వతోత్తమమ్, శఙ్కరం
పురతః కృత్వా సర్వకార్యవిశారదమ్. ౩౬. తతో వ్రజామ వైకుణ్ఠం యత్ర
దేవో జనార్దనః, మిళిత్వా దేవకార్యఞ్చ విమృశామో విశేషతః. ౩౭. ఇత్యుక్త్వా
హంసమారుహ్య బ్రహ్మా కార్యసముచ్చయే, దేవాంశ్చ పృష్ఠతః కృత్వా కై
లాసాభిముఖో యయౌ. ౩౮. తావచ్ఛివోఽపి తరసా జ్ఞాత్వా ధ్యానేనపద్మజమ్,
ఆగచ్ఛన్తం సురైస్సార్ధం నిర్గతస్స్వగృహాద్బహిః. ౪౦. దృష్ట్వా పరస్పరం తౌ తు
కృతాభివాదనౌ భృశమ్, ప్రణతౌ చ సురైస్సర్వైస్సన్తుష్టౌ సమ్బభూవతుః. ౪౧.
ఆసనాని పృథగ్దత్వా దేవేభ్యో గిరిజాపతిః, ఉపవిష్టేషు తేష్వేవ నిషసాదాసనేస్వకే.
౪౨. కృత్వా తు కుశలప్రశ్నం బ్రహ్మాణం వృషభధ్వజః, పప్రచ్ఛ కారణం దేవాగ
కైలాసాగమనే విభుః. ౪౩. శివ ఉవాచ—కిమత్రాగమనం బ్రహ్మన్కృతం దేవై
స్సవాసవైః, భవతా చ మహాభాగ బ్రూహి తత్కారణం కిల. ౪౪. బ్రహ్మో
వాచ—మహిషేణ సురేశాన పీడితాస్స్వర్గవాసినః, భ్రమన్తి గిరిదుర్గేషు
భయత్రస్తాస్సవాసవాః. ౪౫. యజ్ఞభుజ్మహిషో జాతస్తథాన్యే సురశత్రవః, పీడితా
లోకపాలాశ్చ త్వామద్య శరణం గతాః. ౪౬. మయా తే భవనం శమ్భో ప్రాపితాః
కార్యగౌరవాత్, యదుక్తం తద్విధత్స్వాద్య సురకార్యం సురేశ్వర. ౪౭.
త్వయి భారోఽస్తి సర్వేషాం దేవానాం భూతభావన, వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తద్వ
చనం శ్రుత్వా శఙ్కరః ప్రహసన్నిదమ్. ౪౮. వచనం శ్లక్ష్ణయా వాచా ప్రోవాచ
పద్మజం ప్రతి, శివ ఉవాచ—భవతైవ కృతం కార్యం వరదానాత్పురా విభో,

శివం మంగలమ్. కం బ్రహ్మాణం పరిముచ్యేత్యర్థః. ౩౩—౪౮. హే విభో బ్రహ్మన్పురా పూర్వమిదం
కార్యమనర్థరూపం వరదానాద్భవతైవ కృతం, నైతాదృశో వరో దుష్టేభ్యో దేయ ఇతి భావః,

౪౯. అనర్థదక్షు దేవానాం కిం కర్తవ్యమతః పరమ్, ఈదృశో బలవాఞ్ఛూరస్సర్వ దేవభయప్రదః. ౫౦. కా సమర్థా వరా నారీ తం హన్తుం మదదర్పితమ్, న మే భార్యా న తే భార్యా సంగ్రామం గన్తుమర్హతి. ౫౧. గత్వైవ తే మహాభాగే యుయుధాతే కథం పునః, ఇన్ద్రాణీ చ మహాభాగ న యుద్ధకుశలాస్తి హి. ౫౨. కాఽన్యా హన్తుం సమర్థాస్తి తం పాపం మదదర్పితమ్, మమేదం మతమద్యైవ గత్వా దేవం జనార్దనమ్. ౫౩. స్తుత్వా తం దేవకార్యాయ ప్రేరయామస్సుసత్వరమ్, సోఽతిబుద్ధిమతాం శ్రేష్ఠో విష్ణుస్సర్వార్థసాధనే. ౫౪. మిళిత్వా వాసుదేవం వై కర్తవ్యం కార్యచిన్తనమ్, ప్రపఞ్చేన చ బుద్ధ్యా స సంవిధాస్యతి సాధనమ్. ౫౫. వ్యాసఉవాచ— ఇతి రుద్రవచశ్శ్రుత్వా బ్రహ్మాద్యాస్సురసత్తమాః, ఉత్థితాస్తే తథేత్యుక్త్వా శివేన సహ సత్వరాః. ౫౬. స్వకీయైర్వాహనైస్సర్వే యయుర్విష్ణుపురం ప్రతి, ముదితాశ్శకునాన్దృష్ట్వా కార్యసిద్ధికరాఞ్ఛుభాన్. ౫౭. వవుర్వాతాశ్సుఖాశ్శాన్తాస్సుగన్ధాశ్శుభశంసినః, పక్షిణశ్చ శివా వాచస్తత్రోచుః పథి సర్వశః. ౫౮. నిర్మలం చాభవద్వ్యోమ దిశశ్చ విమలాస్తథా, గమనే తత్ర దేవానాం సర్వం శుభమివాభవత్. ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః

దేవీస్వరూపప్రాదుర్భావః.

వ్యాసఉవాచ— తరసా తేఽథ సమ్ప్రాప్య వైకుణ్ఠం విష్ణువల్లభమ్, దదృశుస్సర్వశోభాఢ్యం దివ్యగ్రహవిరాజితమ్. ౧. సరోవాపీసరిద్భిశ్చ సంయుతం సుఖదం శుభమ్, హంససారసచక్రాహ్వైః కూజద్భిశ్చ విరాజితమ్. ౨. చమ్పకాశోకకల్హారమన్దారవకుళావృతైః, మల్లికాతిలకామ్రాతయుతైః కురవకాదిభిః. 3. కోకిలారావసన్నాదైశ్శిఖణ్డైర్నృత్యరఞ్జితైః, భ్రమరారావరమ్యైశ్చ దివ్యైరుపవనైర్యుతమ్. ౪. సునన్దనన్దనాద్యైశ్చ పార్షదైర్భక్తతత్పరైః, సంస్తువద్భిర్యుతం భక్తైరనన్యభవవృత్తిభిః. ౫. ప్రాసాదై రత్నఖచితైః కాఞ్చనైశ్చిత్రమణ్డితైః, అభ్రంలిహైర్విరాజద్భిస్సంయుతం శుభసద్మకైః. ౬. గాయద్భిర్దేవగన్ధర్వైర్నృత్యద్భిరప్సరోగణైః, రంజితం కిన్నరైశ్శశ్వద్రక్తకణ్ఠైర్మనోహరైః. ౭. మునిభిశ్చ

౪౯—౫౧. మహాభాగే సరస్వతీపార్వత్యౌ. ౫౨—౫౪. ప్రపఞ్చేన కపటేనాపీత్యర్థః. ౫౫—౫౭. శకునాసేవాహ. వవుర్వాతా ఇతి. ౫౮. శుభమివ శుభమేవాభవత్. ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

షట్సప్తతిశ్లోకవర్ణ్యైర్జగదంబా జ్వలన్మహాః, పలాశసమిధో దగ్ధుం ఉత్పన్నమితి కీర్త్యతే. కైలాసాన్నిర్గతా దేవా వైకుంఠం దదృశురిత్యాహ. తరసేతి. విష్ణువల్లభం విష్ణుపాలితమ్. ౧—౭.

తథా శాన్తైర్వేదపాఠకృతాదరైః, స్తువద్భిశ్శ్రుతిసూక్తైశ్చ మణ్డితంసదనం హరేః
౯. తే చ విష్ణుగృహం ప్రాప్య ద్వారపాలౌ శుభాకృతీ, వీక్ష్యోచుర్జయవిజయౌ
హేమయష్టిధరౌ స్థితౌ. గత్వైకోఽప్యుభయోర్మధ్యే నివేదయతుసఙ్గతాన్, ద్వార
స్థాన్బ్రహ్మరుద్రాదీన్విష్ణుదర్శనలాలసాన్. ౧౦. వ్యాసఉవాచ—విజయస్తద్వచశ్శ్రు
త్వాగత్వాథ విష్ణుసన్నిధౌ, సర్వాన్సమాగతాన్దేవాన్ప్రణమ్యోవాచసత్వరః. ౧౧.
విజయఉవాచ—దేవదేవ మహారాజ రమాకాన్త సురారిహన్, సమాగతాస్సురా
స్సర్వే ద్వారి తిష్ఠన్తి వై విభో. ౧౨. బ్రహ్మారుద్రస్తథేన్ద్రశ్చ వరుణః పావకో
యమః, స్తువన్తి వేదవాక్యైస్త్వామమరా దర్శనార్థినః. ౧౩. వ్యాసఉవాచ—
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం విష్ణుర్విజయస్య రమాపతిః, నిర్జగామ గృహాత్తూర్ణం సురా
న్సమధికోత్సవః. ౧౪. గత్వా వీక్ష్య హరిర్దేవాన్ద్వారస్థాఞ్ఛ్రమకర్శితాన్, ప్రీతి
ప్రవణయా దృష్ట్యాప్రీణయామాస దుఃఖితాన్. ౧౫. ప్రణేముస్తే సురాస్సర్వే
దేవదేవం జనార్దనమ్, తుష్టువుశ్చ సురారిఘ్నం వాగ్భిర్వేదవినిశ్చితమ్. ౧౬. దేవా
ఊచుః—దేవ దేవ జగన్నాథ సృష్టిస్థిత్యన్తకారక, దయాసిన్ధో మహారాజ త్రాహి
నశ్శరణాగతాన్. ౧౭. విష్ణురువాచ—విశన్తు నిర్జరాస్సర్వే కుశలం కథయన్తు వః,
ఆసనేషు కిమర్థం వై మిలితాస్సముపాగతాః. ౧౮. చిన్తాతురాః కథం జాతా
విషణ్ణా దీనమానసాః, బ్రహ్మరుద్రేణ సహితాః కార్యం ప్రబ్రూత సత్వరమ్. ౧౯.
దేవాఊచుః—మహిషేణ మహారాజ పీడితాః పాపకర్మణా, అసాధ్యేనాతిదుష్టేన
వరదృప్తేన పాపినా. ౨౦. యజ్ఞభాగానసౌ భుఙ్క్తే బ్రాహ్మణైః ప్రతిపాదితాన్,
అసురా గిరిదుర్గేషు భ్రమన్తి చ భయాతురాః. ౨౧. వరదానేన ధాతుస్స
దుర్జయో మధుసూదన, తస్మాత్త్వాం శరణం ప్రాప్తా జ్ఞాత్వా తత్కార్యగౌరవమ్.
౨౨. సమర్థోఽసి సముద్ధర్తుం దైత్యమాయావిశారద, కురు కృష్ణ వధోపాయం
తస్య దానవమర్దన. ౨౩. ధాత్రా తస్మై వరో దత్తో హ్యవధ్యోఽసి నరైః కిల, కా
స్త్రీత్వేవం విధా బాలా యా హన్యాత్తం శఠం రణే. ౨౪. ఉమా మావా శచీ
విద్యా కా సమర్థాస్య ఘాతనే, మహిషస్యాతిదుష్టస్య వరదానబలాదపి. ౨౫.
విచిన్త్య బుధ్యా యత్సర్వం మరణస్యాస్య కారణమ్, కురు కార్యఞ్చ దేవానాం

తే దేవా విష్ణుగృహం ప్రాప్య ద్వారపాలౌ జయవిజయౌ ప్రత్యూచుః. ౯. కిమూచుస్తదాహ.
గత్వైకోఽపీతి. ఉభయోర్మధ్యే ఏకో గత్వా సంగతాన్ ద్వారస్థానస్మాన్నివేదయతు. ౧౦. సమా
గతాన్దేవానువాచేత్యర్థః. ౧౧—౧౩. సురాన్ప్రతీత్యర్థః. ౧౪—౧౭. హేనిర్జరాః ఆసనేషు
విశంతు వో యుష్మాకం కుశలం కథయంతు. ౧౮—౨౩. నరైః పుంవ్యక్తిభిరిత్యర్థః. స్త్రీహనిష్య
తీతిచేత్తత్రాహ. కా స్త్రీత్వేవమితి. ౨౪. మావా లక్ష్మీర్వా ౨౫—౨౭. ఆద్యసర్వేతి. తేజోభిః

భక్తవత్సల భూధర. ౨౬. వ్యాసఉవాచ—శ్రుత్వా తద్వచనం విష్ణుస్తానువాచ హసన్నివ, యుద్ధం కృతం పురాస్మాభిస్తదాపి న మృతో హ్యసౌ. ౨౭. అద్య సర్వసురాణాం వై తేజోభిరూపసమ్పదా, ఉత్పన్నా చేద్వరారోహా సా హన్యాత్తం రణే బలాత్. ౨౮. హయారిం వరదృప్తఞ్చ మాయాశతవిశారదమ్, హన్తుం యోగ్యా భవేన్నారీ శక్త్యంశైర్నిర్మితా హి నః. ౨౯. ప్రార్థయన్తు చ తేజోంశాన్ స్త్రియోఽస్మాకం తథా పునః, ఉత్పన్నైస్త్రైశ్చ తేజోంశైస్తేజోరాశిర్భవేద్యథా. ౩౦. ఆయుధాని వయం దద్మస్సర్వే రుద్రపురోగమాః, తస్యై సర్వాణి దివ్యాని త్రిశూలాదీని యాని చ. ౩౧. సర్వాయుధధరా నారీ సర్వతేజస్సమన్వితా, హనిష్యతి దురాత్మానం తం పాపం మదగర్వితమ్. ౩౨. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తవతి దేవేశే బ్రహ్మణో వదనాత్తతః, స్వయమేవోద్బభౌ తేజో రాశిశ్చాతీవ దుస్సహః. ౩౩. రక్తవర్ణం శుభాకారం పద్మరాగమణిప్రభమ్, కించిచ్ఛీతం తథా చోష్ణం మరీచీజాలమణ్డితమ్. ౩౪. నిస్సృతం హరిణా దృష్టం హరేణ చ మహాత్మనా, విస్మితౌ తౌ మహారాజ బభూవతు రురుక్రమౌ. ౩౫. శఙ్కరస్య శరీరాత్తు నిస్సృతం మహదద్భుతమ్, రౌప్యవర్ణమభూత్తీవ్రం దుర్దర్శం దారుణం మహత్. ౩౬. భయంకరఞ్చ దైత్యానాం దేవానాంవిస్మయప్రదమ్, ఘోరరూపం గిరిప్రఖ్యం తమోగుణమివాపరమ్. ౩౭. తతో విష్ణుశరీరాత్తు తేజోరాశిమివాపరమ్, శ్వేతసత్వ

శక్త్యంశై రూపం శ్వేతకృష్ణాది. తేన యది యుక్తా వరారోహా స్త్రీ ఉత్పన్నా స్యాత్తదా సా తం దైత్యం హన్యాదిత్యర్థః. ౨౮, ౨౯. నన్వస్మాకం శక్త్యంశైర్నిర్మితా నారీ కథం స్యాన్న హ్యస్మాకం తత్సామర్థ్యమస్తి తత్రాహ. ప్రార్థయన్తు చేతి. యూయమపి స్వతేజోంశాన్ ప్రార్థయన్తు. తథాస్మాకం స్త్రియశ్చ తథా పునః ప్రార్థయన్తు సర్వైః స్త్రీపురుషైరపి పరా శక్తిః ప్రార్థనీయేతి భావః. యయా ప్రార్థనయోత్పన్నైస్తేజోంశైస్తేజోరాశిః స్త్రీ యథా భవేత్తథా ప్రార్థయన్త్విత్యర్థః. ౩౦, ౩౧. ఏవం విధా నారీ యదా పరాశక్తిప్రసాదాద్భవిష్యతి తదైనం హనిష్యతీత్యాహ. సర్వాయుధేతి. ౩౨. స్వయమేవోద్బభావితి. ఇత్థం పరాశక్తిః సర్వైర్మిళిత్వా ప్రార్థనీయేతి సంకల్పం యావత్కుర్వన్తి తావత్తాదృశసంకల్పే పరాశక్తిరితి స్మరణమాత్రేణైవ భక్తకామధుఘా భగవతీ పరాశక్తిః ప్రార్థితాపి వత్సం ప్రతి గౌరివ స్వయమేవ తత్తచ్ఛక్త్యంశరూపైః పురతః ప్రాదుర్బభూవేత్యహో భక్తవాత్సల్యం భగవత్యా ఇతి భావః. తదుక్తం చతుర్థస్కన్ధే. "భువనేశీత్యేవ వక్త్రే దదాతి భువనత్రయం. మాంపాహీతివచో వక్త్రే దేయాభావాదృణాన్వితే"తి, వ్యాఖ్యాతం చైతదస్మాభిః పురస్తాదేవ. ౩౩. అయం చావతారః పురాణాన్తరప్రసిద్ధే కాత్యాయనాశ్రమే కాత్యాయనశిష్యం స్త్రీరూపేణ మోహయన్తం మహిషం దృష్ట్వా కాత్యాయనః "స్త్రీ త్వాం హనిష్యతీ"తి శప్తవానితి తదాశ్రమే ఏవ రూపధారణమితి కాలికాపురాణే స్పష్టం. ఆశ్వినకృష్ణచతుర్దశ్యామయమవతారః. తచ్ఛుక్లాష్టమ్యాం తద్వధః. నవమ్యాం పూజా, దశమ్యాం విసర్జనం కృతం. దేవైరితి చ తత్రోక్తమ్. ౩౪—౩౭. నీలం సత్వగుణోపేతమితి. బ్రహ్మణః కోపేఽపి రజ

గుణోపేతం ప్రాదురాస మహాద్యుతి. ౩౮. తతశ్చేన్ద్రశరీరాత్తు చిత్రరూపం దురాసదమ్, ఆవిరాసీత్సుసంవృత్తం తేజస్సర్వగుణాత్మకమ్. ౩౯. కుబేరయమవహ్నీనాం శరీరేభ్యస్సమన్తతః, నిశ్చక్రామ మహత్తేజో వరుణస్య తథైవ చ. ౪౦. అన్యేషాఞ్చైవ దేవానాం శరీరేభ్యోఽతిభాస్వరమ్, నిర్గతం తన్మహాతేజో రాశిరాసీన్మహోజ్వలః. ౪౧. తం దృష్ట్వా విస్మితాస్సర్వే దేవా విష్ణుపురోగమాః, తేజోరాశిం మహాదివ్యం హిమాచలమివాపరమ్. ౪౨. పశ్యతాం తత్ర దేవానాం తేజఃపుంజసముద్భవా, బభూవాతివరా నారీ సున్దరీ విస్మయప్రదా. ౪౩. త్రిగుణా సా మహాలక్ష్మీస్సర్వదేవశరీరజా, అష్టాదశభుజా రమ్యా త్రివర్ణా విశ్వమోహినీ. ౪౪. శ్వేతాననా కృష్ణనేత్రా సంరక్తాధరపల్లవా, తామ్రపాణితలా కాన్తా దివ్యభూషణభూషితా. ౪౫. అష్టాదశభుజా దేవీ సహస్రభుజమణ్డితా, సముద్భూతా సురనాశాయ తేజోరాశిసముద్భవా. ౪౬. జనమేజయఉవాచ—కృష్ణ దేవ మహాభాగ సర్వజ్ఞ మునిసత్తమ, విస్తరం బ్రూహి తస్యాస్త్వం శరీరస్య సముద్భవమ్. ౪౭. ఏకీభూతఞ్చ సర్వేషాం తేజః కిం వా పృథక్స్థితమ్, అంగాని చైవ తస్యాస్తు సర్వతేజోమయాని వా. ౪౮. భిన్నభాగవిభాగేన జాతాన్యంగాని యానితు, ముఖనాసాక్షిభేదేన సర్వత్రైకభవాని చ. ౪౯. బ్రూహి తద్విస్తరం వ్యాస శరీరాఙ్గసముద్భవమ్, బభూవ యస్య దేవస్య తేజసోఽఙ్గం యదద్భుతమ్. ౫౦. ఆయుధాభరణాదీని దత్తాని యైర్యథా యథా, తత్సర్వం శ్రోతుకామోఽస్మి త్వన్ముఖామ్బుజనిర్గతమ్. ౫౧. న హి తృప్యామ్యహం బ్రహ్మన్సుధామయరసం పిబన్, చరితఞ్చ మహాలక్ష్మ్యాస్త్వన్ముఖామ్భోజనిస్సృతమ్. ౫౨. సూతఉవాచ—ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా రాజ్ఞస్సత్యవతీసుతః, ఉవాచ మధురం వాక్యం ప్రీణయన్నివ భూపతిమ్. ౫౩.

ఆధిక్యేన శివస్య తమోగుణప్రాధాన్యేన కోపేఽపి తమోగుణస్యాధిక్యేన విష్ణుకోపస్య పాలనమూలకత్వేన సత్త్వాధిక్యవత్తయా త్రిగుణా ఏషేతి ధ్వన్యతే. తదుక్తం వైకృతికరహస్యే. "సర్వదేవశరీరేభ్యో యాఽఽవిర్భూతా మహాప్రభా, త్రిగుణా సా మహాలక్ష్మీః సాక్షాన్మహిషమర్దినీ"తి సృష్టీకృతం చైతదస్మాభిః సప్తశత్యంగషట్కవ్యాఖ్యానే. తత్రాపి రజస్సత్త్వయోరాధిక్యమ్. దేవానాం రజస్సత్త్వమయత్వాత్. ౩౮—౪౧. తం తేజోరాశిమిత్యర్థః. ౪౨—౪౪. శ్వేతాననేతి. శివస్య శ్వేతత్వాత్తదంశజన్యాననస్యాపి శ్వేతత్వమ్. యద్యపి నేత్రత్రయస్య వర్ణత్రయత్వమగ్రే వక్ష్యతి. తథాపి కజ్జలాభిప్రాయేణ కృష్ణనేత్రత్వముక్తమితి బోధ్యమ్. ఏవం సర్వదేవాంశజావయవేషు తత్తద్దేవరూపసదృశరూపత్వం బోధ్యమ్. తదుక్తం వైకృతికరహస్యే. "శ్వేతాననా నీలభుజా సుశ్వేతస్తనమండలా, రక్తమధ్యా రక్తపాదా రక్తజంఘోరురున్మదా. సుచిత్రజఘనా చిత్రమాల్యాంబరవిభూషణా, చిత్రానులేపనా కాంతిరూపసౌభాగ్యశాలినీ" ఏవం చ రూపేణాపి త్రిగుణాత్మత్వం సూచితం స్వస్య చిత్రత్వాదేవ చిత్రమాల్యాదిధారణమ్. ౪౫—౫౪. న బ్రహ్మా న హరిరితి. తథాచ శ్రుతిః.

వ్యాస ఉవాచ—శృణు రాజన్మహాభాగ విస్తరేణ బ్రవీమి తే, యథా మతి కురు శ్రేష్ఠ తస్యా దేహసముద్భవమ్. ౫౪. న హి బ్రహ్మా హరిస్సాక్షాన్న రుద్రో న చ వాసవః, యాథాతథ్యేన తద్రూపం వక్తుమీశః కదాచన. ౫౫. కథం జానామ్యహం దేవ్యా యద్రూపం యాదృశం యతః, వాచారమ్భణమాత్రం తదుత్పన్నేతి బ్రవీమి యత్. ౫౬. సా నిత్యా సర్వదేవాస్తే దేవకార్యార్థసిద్ధయే, నానారూపా త్వేకరూపా జాయతే కార్యగౌరవాత్. ౫౭. యథా నటో రఙ్గగతో నానారూపో భవత్యసౌ, ఏకరూపస్వభావోఽపి లోకరఞ్జనహేతవే. ౫౮. తథైషా దేవకార్యార్థమరూపాపి స్వలీలయా, కరోతి బహురూపాణి నిర్గుణా సగుణాని చ. ౫౯. కార్యకర్మానుసారేణ నామాని ప్రభవన్తి హి, ధాత్వర్థగుణయుక్తాని గౌణాని సుబహూన్యపి. ౬౦. తద్దైవబుద్ధ్యనుసారేణ ప్రబ్రవీమి నరాధిప, యథా తేజస్సముద్భూతం రూపం తస్యా మనోహరమ్. ౬౧. శఙ్కరస్య చ యత్తేజస్తేన తన్ముఖపఙ్కజమ్, శ్వేతవర్ణం శుభాకారమజాయతమహోత్తరమ్. ౬౨. కేశాస్తస్యాస్తథా స్నిగ్ధా యామ్యేన తేజసాఽభవన్, వక్రాగ్రాశ్చాతిదీర్ఘా వై మేఘవర్ణా మనోహరాః. ౬౩. నయనత్రితయం తస్యా జజ్ఞే పావకతేజసా, కృష్ణం రక్తం తథా శ్వేతం వర్ణత్రయవిభూషితమ్. ౬౪. వక్రే స్నిగ్ధే కృష్ణవర్ణే సంధ్యయోస్తేజసా భ్రువౌ, జాతే దేవ్యాస్సుతేజస్కే కామస్య ధనుషీవ తే. ౬౫. వాయోశ్చ తేజసా శస్తౌ శ్రవణౌ సమ్బభూవతుః, నాతిదీర్ఘౌ నాతిహ్రస్వౌ దోలావివ మనోభువః. ౬౬. తిలపుష్పసమాకారా నాసికా సుమనోహరా, సఞ్జాతా స్నిగ్ధవర్ణా వై ధనదస్య చ తేజసా. ౬౭. దన్తాశ్శిఖరిణః శ్లక్ష్ణాః కున్దాగ్రసదృశాస్సమాః, సంజాతాస్సుప్రభా రాజన్ప్రాజాపత్యేన తేజసా. ౬౮. అధరశ్చాతిరక్తోఽస్యాస్సంజాతోఽరుణతేజసా, ఉత్తరోష్ఠస్తథా రమ్యః కార్తికేయస్య తేజసా. ౬౯. అష్టాదశ శుభాకారా బాహవో విష్ణుతేజసా, వసూనాం తేజసాఙ్గుల్యో రక్తవర్ణాస్తథాభవన్. ౭౦. సౌమ్యేన తేజసా జాతం స్తనయోర్యుగ్మముత్తమమ్, ఐన్ద్రేణాస్యాస్తథా మధ్యం జాతం త్రివలిసంయుతమ్. ౭౧. జంఘోరూ వరుణస్యాథ తేజసా సంబభూవతుః, నితమ్బస్తు సంజాతో విపులస్తేజసా భువః. ౭౨. ఏవం నారీ శుభాకారా సురూపా

"యస్యాః స్వరూపం బ్రహ్మాదయో న విజానన్తి తస్మాదుచ్యతేఽజ్ఞేయే"తి. ౫౫—౫౮. స్వలీలయేతి. తథా చ వ్యాససూత్రం. "లోకవత్తు లీలాకైవల్యమి"తి. ౫౯. యథా తస్యాః కార్యానుసారేణ రూపభేద ఏవం నానాకర్మాచరణాత్పాఠకపాచకవద్ధాత్వర్థగుణయోగాద్గౌణాని నామాని "కాలీ, తారా, సుందరీ, భువనేశ్వరీ, దుర్గే"త్యాదికాని ప్రభవంతీత్యర్థః. అనేన చానంతరూపత్వమనంతనామవత్వం చ బోధితమ్. తదుక్తమ్. "అసంఖ్యేయాని నామాని తస్యా బ్రహ్మాదిభిస్సురైః, గుణకర్మవిధానాద్యైః కల్పితాని చ కిం బ్రువే" ఇతి. ౬౦—౬౪. వక్రే స్నిగ్ధే ఇతి ద్వివచనం భ్రువోర్విశేషణమ్.

సుస్వరా భృశమ్, సముత్పన్నా తథా రాజంస్తేజోరాశిసముద్భవా. ౨౩. తాం దృష్ట్వా సుష్ఠు సర్వాఙ్గీం సుదతీం చారులోచనామ్, ముదం ప్రాపుస్సురాస్సర్వే మహిషేణ ప్రపీడితాః. ౨౪. విష్ణుస్త్వాహ సురాన్సర్వాన్ భూషణాన్యాయుధాని చ, ప్రయచ్ఛన్తు శుభాన్యస్యై దేవాస్సర్వాణి సామ్ప్రతమ్. ౨౫. స్వాయుధేభ్య స్సముత్పాద్య తేజోయుక్తాని సత్వరాః, సమర్పయన్తు సర్వేఽద్య దేవ్యై నానాయుధాని వై. ౨౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధేఽష్టమోఽధ్యాయః.

దేవ్యాః ఆయుధాదిప్రాప్తిః.

వ్యాస ఉవాచ—దేవా విష్ణువచశ్శ్రుత్వా సర్వే సముదితాస్తదా, దదుశ్చ భూషణాన్యాశు వస్త్రాణి స్వాయుధాని చ. ౧. క్షీరోదశ్చామ్బరే దివ్యే రక్తే సూక్ష్మే తథాఽజరే, నిర్మలం చ తథా హారం ప్రీతస్తస్యై సుమణ్డితమ్. ౨. దదౌ చూడామణిం దివ్యం సూర్యకోటిసమప్రభమ్, కుణ్డలే చ తథా శుభ్రే కటకాని భుజేషు వై. ౩. కేయూరాన్కఙ్కణాన్దివ్యాన్నానారత్నవిరాజితాన్, దదౌ తస్యై విశ్వకర్మా ప్రసన్నేన్ద్రియమానసః. ౪. నూపురౌ సుస్వరౌ కాన్తౌ నిర్మలౌ రత్నభూషితౌ, దదౌ సూర్యప్రతీకాశౌ త్వష్టా తస్యై సుపాదయోః. ౫. తథా గ్రైవేయకం రమ్యం దదౌ

౬౫—౬౭. శిఖరిణః సాగ్రాదంతాః ప్రాజాపత్యేన తేజసా దక్షాదితేజసా. తేన బ్రహ్మణస్తేజసా పాదావిత్యనేన నవిరోధః ౬౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పఞ్చమస్కన్ధేఽష్టమోఽధ్యాయః.

అథాధికైస్సప్తషష్టిపద్యైరథ మహాయుధైః, అర్చితా నిర్జరైర్దేవీ కథేయం సమ్యగుచ్యతే. ఇత్థం విష్ణువాక్యశ్రవణానన్తరం యద్దేవైః కృతం తదుచ్యతే. దేవా ఇతి. ౧. క్షీరోదశ్చామ్బరే ఇతి. అస్మిన్స్థలే సప్తశతీపాఠవ్యాఖ్యాతారో నానావిధమన్వయం కృత్వా నానావిధమర్థం కల్పయన్తి తే చ దేవీభాగవతోక్తార్థేన విరుద్ధాః సన్తీత్యత్రోక్తార్థేన సప్తశతీపాఠోక్తార్థేన చ యథా న విరోధస్తథా వ్యాఖ్యాయతే. క్షీరోద ఇత్యారభ్య దదావిత్యన్తమేకం వాక్యమ్. సప్తశత్యామపి క్షీరోదశ్చామలం హారమజరే చ తథామ్బరే ఇత్యన్తమేకం వాక్యమ్. దత్తవానిత్యస్య పూర్వశ్లోకస్యానువృత్తిః. తేనోభయోరేకవాక్యతా. అనన్తరం చ చూడామణిమిత్యారభ్య తేజోవన్తి చ సర్వశ ఇత్యన్తమేకం వాక్యమ్. అత్ర విశ్వకర్మా కర్తా. సప్తశత్యామపి చూడామణిమిత్యారభ్య అభేద్యం చ దంశనమిత్యన్తమేకం వాక్యమ్. తత్రాపి విశ్వకర్మా కర్తా. తేన తయోర్వాక్యయోరప్యేకవాక్యతేతి. అమ్లానపఙ్కజాం మాలామిత్యారభ్య వరుణః సమ్ప్రయచ్ఛతేత్యన్తమేకం వాక్యమ్. వరుణః కర్తా. సప్తశత్యామప్యమ్లానపఙ్కజామిత్యారభ్య పఙ్కజం చాతిశోభనమిత్యన్తమేకం వాక్యమ్. తత్రాపి జలధిశబ్దేన వరుణ ఏవ కర్తా గ్రాహ్యస్తేన తయోరప్యేకవాక్యతేతి. అక్షరార్థస్తు వ్యాఖ్యాయతే—క్షీరోదః సముద్రో వస్త్రద్వయమేకం రత్నహారం చ దదావిత్యర్థః. ౨. చూడామణిం కుణ్డలే కటకాని కేయూరాన్ కఙ్కణాని విశ్వకర్మా దదౌ నూపురావపి త్వష్టా విశ్వకర్మైవ దదౌ.

తస్యై మహార్ణవః, అఙ్గులీయకరత్నాని తేజోవన్త్యంగులీషు చ. ౬. అమ్లానపఙ్కజాం మాలాం గన్ధాఢ్యాం భ్రమరానుగామ్, తథైవ వైజయన్తీఞ్చ వరుణస్సమథాచ్ఛుభామ్. ౭. హిమవానథ సంతుష్టో రత్నాని వివిధాని చ, దదౌ చ వాహనం సింహం కనకాభం మనోహరమ్. ౮. భూషణైర్భూషితా దివ్యైస్సా రరాజ వరా శుభా, సింహోపరూఢా వరారోహా సర్వలక్షణసంయుతా. ౯. విష్ణుశ్చక్రాత్సముత్పాద్య దదావస్యై రథాఙ్గకమ్, సహస్రారం సుదీప్తఞ్చ దేవారిశిరసాం హరమ్. ౧౦. స్వత్రిశూలాత్సముత్పాద్య శఙ్కరశ్శూలముత్తమమ్, దదౌ దేవ్యై సురారీణాం కృన్తనం భయనాశనమ్. ౧౧. వరుణశ్చ ప్రసన్నాత్మా దదౌ శంఖం సముజ్జ్వలమ్, ఘోషవన్తం స్వశఙ్ఖాత్తు సముత్పాద్య సుమఙ్గళమ్. ౧౨. హుతాశనస్తథా శక్తిం శతఘ్నీం సుమనోజవామ్, ప్రాయచ్ఛత్తు ప్రసన్నాత్మా తస్యై దైత్యవినాశనీమ్. ౧౩. ఇషుధిం బాణపూర్ణఞ్చ చాపం చాద్భుతదర్శనమ్, మారుతో దత్తవాంస్తస్యై దురాకర్షం ఖరస్వరమ్. ౧౪. స్వవజ్రాద్వజ్రముత్పాద్య దదావిన్ద్రోఽతిదారుణమ్, ఘంటామైరావతాత్తూర్ణం సుశబ్దాఞ్చాతిసున్దరామ్. ౧౫. దదౌ దణ్డం యమః కామం కాలదణ్డసముద్భవమ్, యేనాన్తం సర్వభూతానామకరోత్కాల ఆగమే. ౧౬. బ్రహ్మా కమణ్డలుం దివ్యం గఙ్గావారిప్రపూరితమ్, దదావస్యై ముదా యుక్తో వరుణః పాశమేవ చ. ౧౭. కాలః ఖడ్గం తథా చర్మ ప్రాయచ్ఛత్తు నరాధిప, పరశుం విశ్వకర్మా చ తీక్ష్ణమస్యై దదావథ. ౧౮. ధనదస్తు సురాపూర్ణం పానపాత్రం సువర్ణజమ్, పఙ్కజం వరుణశ్చాదాద్దేవ్యై దివ్యం మనోహరమ్. ౧౯. గదాం కౌమోదకీం త్వష్టా ఘంటాశతనినాదినీమ్, అదాత్తస్యై ప్రసన్నాత్మా సురశత్రువినాశనీమ్. ౨౦. అస్త్రాణ్యనేకరూపాణి తథాఽభేద్యఞ్చ దంశనమ్, దదౌ త్వష్టా జగన్మాత్రే నిజరశ్మీన్దివాకరః. ౨౧. సాయుధాంభూషణైర్యుక్తాం దృష్ట్వా తే విస్మయం గతాః, తుష్టువుస్తాం సురా దేవీం త్రైలోక్యమోహినీం శివామ్. ౨౨. దేవా ఊచుః :—నమశ్శివాయై కళ్యాణ్యై శాన్త్యై పుష్ట్యై నమో నమః, భగవత్యై నమో దేవ్యై రుద్రాణ్యై సతతం నమః. ౨౩. కాళరాత్ర్యై తథామ్బాయై ఇన్ద్రాణ్యై తే నమోనమః, సిద్ధ్యై బుద్ధ్యై తథా వృద్ధ్యై వైష్ణవ్యై

గ్రైవేయకమంగులీయకరత్నాన్యపి మహార్ణవో మహార్ణవసదృశోఽగాధహృదయో విశ్వకర్మైవ దదావిత్యర్థః. సప్తశత్యైకవాక్యత్వాత్. ౩—౬. వైజయన్తీం మాలామురసిశిరసి అమ్లానపంకజాం మాలాం వరుణో దదావిత్యర్థః. ౭—౧౯. ఘంటాశతాని నాదినీమితి గదాయా విశేషణమ్. అనేకఘంటాసంబద్ధా గదేత్యర్థః. త్వష్టా విశ్వకర్మా గదామస్త్రాణి కవచం చాదాదిత్యేకం వాక్యమ్. సప్తశతీపాఠానురోధాత్. ౨౦—౨౪. పృథివ్యామితి. పృథివ్యాం యాం తః స్థితా పృథివ్యా యా న జ్ఞాతా

తే నమోనమః. ౨౪. పృథివ్యాం యా స్థితా పృథ్వ్యా న జ్ఞాతా పృథివీ చ యా, అన్తస్థితా యమయతి వన్దే తామీశ్వరీం పరామ్. ౨౫. మాయాయాం యా స్థితా జ్ఞాతా మాయయా న చ తామజామ్, అన్తస్థితా ప్రేరయతి ప్రేరయిత్రీం నమశ్శివామ్. ౨౬. కళ్యాణం కురు భో మాతస్త్రాహి నశ్శత్రుతాపితాన్, జహి పాపం హయారిం త్వం తేజసా స్వేన మోహితమ్. ౨౭. ఖలం మాయావినం ఘోరం స్త్రీవధ్యం వరదర్పితమ్, దుఃఖదం సర్వదేవానాం నానారూపధరం శఠమ్. ౨౮. త్వమేకా సర్వదేవానాం శరణం భక్తవత్సలే, పీడితాన్దానవేనాద్య త్రాహి దేవి నమోఽస్తు తే. ౨౯. వ్యాసఉవాచ—ఏవం స్తుతా తదా దేవీ సురైస్సర్వసుఖప్రదా, తానువాచ మహాదేవీ స్మితపూర్వం శుభం వచః. ౩౦. దేవ్యువాచ—భయం త్యజన్తు గీర్వాణా మహిషాన్మన్దచేతసః, హనిష్యామి రణేఽద్యైవ వరదృప్తం విమోహితమ్. ౩౧. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా సా సురాన్దేవీ జహాసాతీవ సుస్వరమ్, చిత్రమేతచ్చ సంసారే భ్రమమోహాయుతం జగత్. ౩౨. బ్రహ్మవిష్ణుమహేశాద్యాస్సేన్ద్రాశ్చాన్యే సురాస్తథా, కమ్పయుక్తా భయత్రస్తా వర్తన్తే మహిషాత్కిల. ౩౩. అహో దైవబలం ఘోరం దుర్జయం సురసత్తమైః, కాలః కర్తాస్తి దుఃఖానాం సుఖానాం ప్రభురీశ్వరః. ౩౪. సృష్టిపాలనసంహారే సమర్థా అపి తే యదా, ముహ్యన్తి క్లేశసంతప్తా మహిషేణ ప్రపీడితాః. ౩౫. ఇతి కృత్వా స్మితం దేవీ సాట్టహాసం చకార హ, ఉచ్చైశ్శబ్దం మహాఘోరం దానవానాం భయప్రదమ్. ౩౬. చకమ్పే వసుధా తత్ర శ్రుత్వా తచ్ఛబ్దమద్భుతమ్, చేలుశ్చ పర్వతాస్సర్వే చుక్షోభాబ్ధిశ్చ వీర్యవాన్. ౩౭. మేరుశ్చచాల శబ్దేన దిశస్సర్వాః ప్రపూరితాః, భయం జగ్ముస్తదా శ్రుత్వా దానవాస్తం స్వనం మహత్. ౩౮. జయ పాహీతి దేవాస్తామూచుః పరమహర్షితాః, మహిషోఽపి స్వనం శ్రుత్వా

అవిషయత్వాత్. యా పృథివీం స్వకార్యే యమయతి నియమతి తాం పరాం దేవతామీశ్వరీమంతర్యామిరూపిణీం వందే. తథాచాంతర్యామిబ్రాహ్మణం "యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్పృథివ్యా అంతరోఽయం పృథివీం న వేద యస్య పృథివీ శరీరం యః పృథివీమంతరో యమయతి సత ఆత్మాంతర్యామ్యమృత" ఇతి. ౨౫. మాయాయామితి. యా మాయాయాం స్థితా యా మాయయా న చ జ్ఞాతా తామజాం మాయాం యాంతః స్థితా ప్రేరయతి తాం ప్రేరయిత్రీం శివాం నుమ ఇత్యర్థః. అత్ర ప్రత్యాహారన్యాయేన పృథివీమాయయోరంతర్యామిస్వరూపత్వస్య భగవత్యాః ప్రతిపాదనేన సర్వప్రపంచాంతర్యామిత్వం భగవత్యాః ప్రతిపాదితం భవతీతి బోధ్యమ్. ౨౬—౨౮. త్వమేకేతి. కార్యస్య దేవాదిప్రపంచస్య సర్వకారణభూతశ్రీభగవత్యధీనత్వాదితిభావః. ౨౯, ౩౦. అద్యైవేతి. శీఘ్రమిత్యర్థః. కాలికాపురాణే చతుర్దశ్యామవతీర్ణయా భగవత్యాఽష్టమ్యాం కృతవధస్య కీర్తనాత్. ౩౧. హాసకారణమాహ. చిత్రమేతచ్చేతి. ఏతాదృశామహాంతోఽపి బ్రహ్మ

చుకోప మదగర్వితః. ౩౯. కిమేతదితి తాన్దైత్యాన్పప్రచ్ఛ స్వనశంకితః, గచ్ఛన్తు త్వరితా దూతా జ్ఞాతుం శబ్దసముద్భవమ్. ౪౦. కృతః కేనాయమత్యుగ్రశ్శబ్దః కర్ణవ్యథాకరః, దేవో వా దానవో వాపి యో భవేత్స్వనకారకః. ౪౧. గృహీత్వా తం దురాత్మానం మత్సమీపం నయన్త్విహ, హనిష్యామి దురాచారం గర్జన్తం స్మయదుర్మదమ్. ౪౨. క్షీణాయుష్యం మన్దమతిం నయామి యమసాదనమ్, పరాజితాస్సురాః కామం న గర్జన్తి భయాతురాః. ౪౩. నాసురా మమ వశ్యాస్తే కస్యేదం మూఢచేష్టితమ్, త్వరితా మాముపాయాన్తు జ్ఞాత్వా శబ్దస్య కారణమ్. ౪౪. అహం గత్వా హనిష్యామి తం పాపం వితథశ్రమమ్, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తాస్తేన తే దూతా దేవీం సర్వాఙ్గసున్దరీమ్. ౪౫. అష్టాదశభుజాం దివ్యాం సర్వాభరణభూషితామ్, సర్వలక్షణసంపన్నాం వరాయుధధరాం శుభామ్. ౪౬. దధతీం చషకం హస్తే పిబన్తీఞ్చ ముహుర్మధు, సంవీక్ష్య భయభీతాస్తే జగ్ముస్త్రస్తాస్సుశఙ్కితాః. ౪౭. సకాశే మహిషస్యాశు తమూచుస్స్వనకారణమ్, దూతా ఊచుః—దేవీ దైత్యేశ్వర ప్రౌఢా దృశ్యతే కాచిదఙ్గనా. ౪౮. సర్వాఙ్గభూషణా నారీ సర్వరత్నోపశోభితా, న మానుషీ నాసురీ సా దివ్యరూపా మనోహరా. ౪౯. సింహారూఢాయుధధరా చాష్టాదశకరావరా, సానన్దం కురుతే నారీ లక్ష్యతే మదగర్వితా. ౫౦. సురాపానరతా కామం జానీమో న సభర్తృకా, అన్తరిక్షస్థితా దేవాస్తాం స్తువన్తి ముదాన్వితాః. ౫౧. జయేతి పాహి నశ్చేతి జహి శత్రుమితి ప్రభో, న జానే కా వరారోహా కస్య వా సా పరిగ్రహః. ౫౨. కిమర్థమాగతా చాత్ర కిఞ్చికీర్షతి సున్దరీ, ద్రష్టుం నైవ సమర్థాస్స్మ తత్తేజః పరిధర్షితాః. ౫౩. శృంగారవీరహాస్యాఢ్యా రౌద్రాద్భుతరసాన్వితా, దృష్ట్వైవైవం విధాం నారీమసంభాష్య సమాగతాః. ౫౪. వయం త్వదాజ్ఞయా రాజన్కిం కర్తవ్యమతః పరమ్, మహిష ఉవాచ—గచ్ఛ వీర మయాదిష్టో మన్త్రిశ్రేష్ఠ బలాన్వితః. ౫౫. సామాదిభిరుపాయైస్త్వం సమానయ శుభాననామ్, నాయాతి యది సా నారీత్రిభిస్సామాదిభిస్త్విహ. ౫౬. అహత్వా తాం వరారోహాం త్వమానయ మమాన్తికమ్, కరోమి పట్టమహిషీం తామరాళభ్రువం ముదా. ౫౭. ప్రీతియుక్తా సమాయాతి యది సా మృగలోచనా, రసభఙ్గో యథా న స్యాత్తథా కురు మమేప్సితమ్.

ద్యాః కాలవశాన్మహిషాసురాద్భయం ప్రాప్తా ఇత్యహో ప్రారబ్ధమతీవచిత్రమస్తీతి భావః. ౩౨—౫౩. అసంభాష్యేతి. స్త్రీసంభాషణస్య వీరాణామశ్లాఘ్యత్వాదితి భావః. ౫౪—౫౬. అహత్వేతి. ప్రాణో న గచ్ఛతీత్యేవం శిక్షయిత్వాఽఽనయేత్యర్థః. ౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే నవమోఽధ్యాయః.

౫౮. శ్రవణాన్మోహితోఽస్మ్యద్య తస్యా రూపస్య సమ్పదా, వ్యాసఉవాచ— మహిషస్యవచశ్శ్రుత్వా పేశలం మన్త్రిసత్తమః. ౫౯. జగామ తరసా కామం గజాశ్వరథసంయుతః, గత్వా దూరతరం స్థిత్వా తామువాచ మనస్వినీమ్. ౬౦. వినయావనతశ్శ్లక్ష్ణం మన్త్రీ మధురయా గిరా, ప్రధానఉవాచ—కాసి త్వం మధురాలాపే కిమత్రాగమనం కృతమ్? ౬౧. పృచ్ఛతి త్వాం మహాభాగే మన్ముఖేన మమ ప్రభుః, స జేతా సర్వదేవానామవధ్యస్తు నరైః కిల. ౬౨. బ్రహ్మణో వరదానేన గర్వితశ్చారులోచనే, దైత్యేశ్వరోఽసౌ బలవాన్ కామరూపధరస్సదా. ౬౩. శ్రుత్వా త్వాం సముపాయాతాం చారువేషాం మనోహరామ్, ద్రష్టుమిచ్ఛతి రాజా మే మహిషో నామ పార్థివః. ౬౪. మానుషం రూపమాదాయ త్వత్సమీపం సమేష్యతి, యథా రుచ్యేత చార్వఙ్గి తథా మన్యామహే వయమ్. ౬౫. త్వమేహ్యేహి మృగశాబాక్షి సమీపం తస్య ధీమతః, నో చేదిహానయామ్యేనం రాజానం భక్తితత్పరమ్. ౬౬. తథా కరోమి దేవేశి యథా తే మనసేప్సితమ్, వశగోఽసౌ తవాత్యర్థం రూపసంశ్రవణాత్తవ. ౬౭. కరభోరు వదాశు త్వం సంవిధేయం మయా తథా. ౬౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే నవమోఽధ్యాయః.

దేవ్యా సహ మహిషాసురదూతసంవాదః.

వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రహస్య ప్రమదోత్తమా, తమువాచ మహారాజ మేఘగమ్భీరయా గిరా. ౧. దేవ్యువాచ—మన్త్రివర్యాసురాణాం వై జననీం విద్ధి మాం కిల, మహాలక్ష్మీమితిఖ్యాతాం సర్వదైత్యనిషూదినీమ్. ౨. ప్రార్థితాఽహం సురైస్సర్వైర్మహిషస్య వధాయ చ, పీడితైర్దానవేన్ద్రేణ యజ్ఞభాగబహిష్కృతైః. ౩. తస్మాదిహాగతాస్మ్యద్య తద్వధార్థం కృతోద్యమా, ఏకాకినీ న సైన్యేన సంయుతా మన్త్రిసత్తమ. ౪. యత్త్వయాహం సామపూర్వం కృత్వా స్వాగతమాదరాత్, ఉక్తా మధురయా వాచా తేన తుష్టాస్మి తేఽనఘ. ౫. నో చేద్ధన్మి దృశా త్వాం వై కాలాగ్నిసమయా కిల, కస్య ప్రీతికరం న స్యాన్మాధుర్యవచనం ఖలు. ౬. గచ్ఛ తం మహిషం పాప వద మద్వచనాదిదమ్, గచ్ఛ పాతాళమధునా జీవితేచ్ఛా యదస్తి తే. ౭. నో చేత్కృతాగసం దుష్టం హనిష్యామి రణాజ్గణే, మద్బాణక్షుణ్ణదేహస్త్వం గన్తాసి యమసాదనమ్. ౮. దయాళుత్వం మమేదం

షట్షష్టిశ్లోకవర్యైస్తు దూతసంవాదకీర్తనమ్, క్రియతే యత్ర దోషాస్తు దైత్యానాం భ్రాంతి సర్వతః. పూర్వాధ్యాయాంతే దూతవాక్యం శ్రుత్వా దేవీ యదాహ తదుచ్యతే. ఇతి తస్యేతి. ౧—౫. కాలాగ్నిసమయా సదృశ్యా. ౬. గచ్ఛతమితి. తంమహిషం ప్రతి గచ్ఛేత్యర్థః. ౭—౧౩.

త్వం విదిత్వా గచ్ఛ సత్వరమ్, హతే త్వయి సురా మూఢ స్వర్గం ప్రాప్స్యన్తి సత్వరమ్. ౯. తస్మాద్గచ్ఛస్వ త్యక్త్వేమాం మేదినీం చ ససాగరామ్, పాతాళం తరసా మన్ద యావద్బాణా న మేఽసతః. ౧౦. యుద్ధేచ్ఛా చేన్మనసి తే తర్హ్యేహి త్వరితోఽసుర, వీరైర్మహాబలైస్సర్వైర్నయామి యమసాదనమ్. ౧౧. యుగే యుగే మహామూఢ హతా త్వత్సదృశాః కిల, అసంఖ్యాతాస్తథా త్వాం వై హనిష్యామి రణాఙ్గణే. ౧౨. సాఫల్యం కురు శస్త్రాణాం ధారణే తు శ్రమోఽన్యథా, తద్యుధ్యస్వ మయా సార్ధం సమరే స్మరపీడితః. ౧౩. మా గర్వం కురు దుష్టాత్మన్యస్తేఽస్తి బ్రహ్మణో వరః, స్త్రీవధ్యత్వే త్వయా మూఢ పీడితాస్సురసత్తమాః. ౧౪. కర్తవ్యం వచనం ధాతుస్తేనాహం త్వాముపాగతా, స్త్రీరూపమతులం కృత్వా సత్యం హన్తుం కృతాగసమ్. ౧౫. యథేచ్ఛం గచ్ఛ వా మూఢ పాతాళం పన్నగావృతమ్, హిత్వా భూసురసద్మాద్య జీవితేచ్ఛా యదస్తి తే. ౧౬. వ్యాసఉవాచ--ఇత్యుక్తస్స తతో దేవ్యా మన్త్రిశ్రేష్ఠో బలాన్వితః, ప్రత్యువాచ నిశమ్యాసౌ వచనం హేతుగర్భితమ్. ౧౭. దేవి స్త్రీసదృశం వాక్యం బ్రూషే త్వం మదగర్వితా, క్వాసౌ క్వ త్వం కథం యుద్ధమసంభావ్యమిదం కిల. ౧౮. ఏకాకినీ పునర్బాలా ప్రారబ్ధయౌవనా మృదుః, మహిషోఽసౌ మహాకాయో దుర్విభావ్యం హి సఙ్గతమ్. ౧౯. సైన్యం బహువిధం తస్య హస్త్యశ్వరథసంకులమ్, పదాతిగణసంవిద్ధం నానాయుధవిరాజితమ్. ౨౦. కః శ్రమః కరిరాజస్య మాలతీపుష్పమర్దనే, మారణే తవ వామోరు మహిషస్య తథా రణే. ౨౧. యది త్వాం పరుషం వాక్యం బ్రవీమి స్వల్పమప్యహమ్, శృంగారే తద్విరుద్ధం హి రసభంగాద్బిభేమ్యహమ్. ౨౨. రాజాస్మాకం సురరిపుర్వర్తతే త్వయి భక్తిమాన్, సామమేవ మయా వాచ్యం దానయుక్తం తథా వచః. ౨౩. నోచేద్ధన్మ్యహ మద్యైవ బాణేన త్వాం మృషావదామ్, మిథ్యాభిమానచతురాం రూపయౌవనగర్వితామ్. ౨౪. స్వామీ మే మోహితశ్శ్రుత్వా రూపన్తే భువనాతిగమ్, తత్ప్రియార్థం ప్రియం కామం వక్తవ్యం త్వయి యన్మయా. ౨౫. రాజ్యం తవ ధనం సర్వం దాసస్తే మహిషః కిల, కురు భావం విశాలాక్షి త్యక్త్వా రోషం మృతిప్రదమ్. ౨౬. పతామి పాదయోస్తేఽహం భక్తిభావేన భామిని, పట్టరాజ్ఞీ మహారాజ్ఞో భవ శీఘ్రం శుచిస్మితే. ౨౭. త్రైలో

యద్యస్మాదిత్యర్థః. స్త్రీవధ్యతేఽవశిష్టే సతీతి శేషః. తస్మిన్నవశిష్టే సతి బ్రహ్మణో వరో వర్తత ఇత్యత్ర గర్వం మాకుర్విత్యర్థః. తర్హి కా స్త్రీ హనిష్యతీతి చేదహమేవ హనిష్యామీత్యాహ. త్వయేతి. ౧౪. కృతాగసం త్వాం హంతుం సముపాగతేత్యన్వయః. ౧౫—౧౭. స్త్రీసదృశమప్రౌఢమ్. ౧౮—౨౧. హి యతః శృంగారే పరుషం వాక్యం విరుద్ధం భవతి. తతో రసభంగాద్బి

క్యవిభవం సర్వం ప్రాప్స్యసి త్వమనావిలమ్, సుఖం సంసారజం సర్వం మహిషస్య పరిగ్రహాత్. ౨౮. దేవ్యువాచ—శృణు సాచివ వక్ష్యామి వాక్యానాం సార ముత్తమమ్, శాస్త్రదృష్టేన మార్గేణ చాతుర్యమనుచిన్త్య చ ౨౯. మహిషస్య ప్రధానస్త్వం మయా జ్ఞాతం ధియా కిల, పశుబుద్ధిస్వభావోఽసి వచనాత్తవ సామ్ప్రతమ్. ౩౦. మన్త్రిణస్త్వాదృశా యస్య స కథం బుద్ధిమాన్భవేత్, ఉభయో స్సదృశో యోగః కృతోఽయం విధినా కిల. ౩౧. యదుక్తం స్త్రీస్వభావాసి తద్విచారయ మూఢ కిమ్, పుమాన్నాహం తత్స్వభావాఽభవం స్త్రీరూపధారిణీ. ౩౨. యాచితం మరణం పూర్వం త్రియా త్వత్ప్రభుణా యథా, తస్మాన్మన్యేఽతి మూర్ఖోఽసౌ న వీరరసవిత్తమః. ౩౩. కామిన్యా మరణం క్లీబరతిదం ఘోరదుఃఖదమ్, ప్రార్థితం ప్రభుణా తేన మహిషేణాత్మబుద్ధినా. ౩౪. తస్మాత్స్త్రీరూపమాధాయ కార్యం కర్తుముపాగతా, కథం బిభేమి త్వద్వాక్యైర్ధర్మశాస్త్రవిరోధకైః. ౩౫. విపరీతం యదా దైవం తృణం వజ్రసమం భవేత్, విధిశ్చేత్సుముఖః కామం కులిశం తూలవత్తదా. ౩౬. కిం సైన్యైర్యోధైః కిం వా ప్రపక్షైర్దుర్గసేవనైః, మరణం సామ్ప్రతం యస్య తస్య సైన్యైస్తు కిం ఫలమ్. ౩౭. యదాయం దేహ సంబన్ధో జీవస్య కాలయోగతః, తదైవ లిఖితం సర్వం సుఖం దుఃఖం తథా మృతిః. ౩౮. యస్య యేన ప్రకారేణ మరణం దైవనిర్మితమ్, తస్య తేనైవ జాయేత నాన్యథేతి వినిశ్చయః. ౩౯. బ్రహ్మాదీనాం తథా కాలే నాశోత్పత్తీ వినిర్మితే, తథైవ భవతః కామం కిమన్యేషాం విచార్యతే. ౪౦. యే మృత్యుధర్మిణస్తేషాం వరదానేన దర్పితాః, మరిష్యామో న మన్యన్తే తే మూఢా మన్దచేతసః. ౪౧. తస్మాద్గచ్ఛ నృపం బ్రూహి వచనం మమ సత్వరమ్, యదాజ్ఞాపయతే భూపస్తత్కర్తవ్యం త్వయా కిల. ౪౨. మఘవా స్వర్గమాప్నోతి దేవాస్సన్తు హవిర్భుజః,

---

భేమి. తతో పరుషం వక్తుం న శక్నోమీత్యర్థః. ౨౭—౨౮. సచివ ఏవ సాచివః. ౨౯—౩౧. యదుక్తం స్త్రీస్వభావేతి. యత్త్వయోక్తం మూఢస్త్రీస్వభావాసీతి తత్ర విచారయ కిమహం పుమాన్నాస్మి తత్స్వభావా పురుషస్వభావా కిం పుమాన్నాహం మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యా మమ పుం ప్రకృత్యుభయాత్మకత్వాత్ పురుషస్వభావత్వాత్స్త్ర్యేవ—నను కిమర్థం తర్హి స్త్రీవేషో ధృత ఇతి చేద్దేవైర్మహిషవధార్థం స్త్రీవేషాఽభవమిత్యాహ—అభవం స్త్రీవేషధారిణీతి. ౩౨. తదేవాహ యాచితమితి. ౩౩—౩౫. యదుక్తమేకాకినీతి తత్రోత్తరమాహ—విపరీతమితి. ౩౬, ౩౭. కించ తవ మహిషాసురాన్మమ మృత్యుర్యది కల్పితః సా తర్హి స భవిష్యత్యేవ తత్రాహ మేకాకినీ స్యామపి చేత్కిం సైన్యయుతా చేదపి కిమిత్యాహ. యదాయమితి. ౩౮, ౩౯, నను మహిషాసురస్య వరో వర్తతే తతస్తస్య మరణాభావాత్కథం త్వం హనిష్యసి త్వం తత్రాహ. బ్రహ్మాదీనామితి. మహిషాసురబుద్ధ్యాహ—భవత ఇతి. ౪౦. యే మృత్యుధర్మిణ ఇతి. యే మృత్యుధర్మిణో దేవాః

యూయం ప్రయాత పాతాళం యది జీవితుమిచ్ఛథ. ౪౩. అన్యథా చేన్మతిర్మన్ద మహిషస్య దురాత్మనః, తద్యుధ్యధ్వం మయా సార్ధం మరణాయ కృతాదరః. ౪౪. మన్యసే సజ్జరే భగ్నా దేవా విష్ణుపురోగమాః, దైవం హి కారణం తత్ర వర దానం ప్రజాపతేః. ౪౫. వ్యాసఉవాచ—ఇతి దేవ్యా వచః శ్రుత్వాచిన్తయా మాస దానవః, కిం కర్తవ్యం మయా యుద్ధం గన్తవ్యం వా నృపం ప్రతి. ౪౬. వివాహార్థమిహాజ్ఞప్తో రాజ్ఞా కామాతురేణ వై, తత్కథం విరసం కృత్వా గచ్ఛేయం నృపసన్నిధౌ. ౪౭. ఇయం బుద్ధిస్సమీచీనా యద్వ్రజామి కలిం వినా, యథా గతం తథా శీఘ్రం రాజ్ఞే సంవేదయామ్యహమ్. ౪౮. స ప్రమాణం పునః కార్యే రాజా మతిమతాం వరః, కరిష్యతి విచార్యైవ సచివైర్నిపుణైస్సహ. ౪౯. సహసా న మయా యుద్ధం కర్తవ్యమనయా సహ, జయే పరాజయే వాపి భూపతేరప్రియం భవేత్. ౫౦. యది మాం సున్దరీ హన్యాదహం వా హన్మి తాం పునః, యేన కేనాప్యుపాయేన స కుప్యేత్పార్థివః కిల. ౫౧. తస్మాత్తత్రైవ గత్వాహం బోధయిష్యామి తం నృపమ్, యథాద్యాభిహితం దేవ్యా యథారుచి కరోతుసః. ౫౨. వ్యాసఉవాచ—ఇతి సఞ్చిన్త్య మేధావీ జగామ నృపసన్నిధౌ, ప్రణమ్య తము వాచేదం కృతాఞ్జలిరమాత్యజః. ౫౩. మన్త్ర్యువాచ—రాజన్దేవీ వరారోహా సింహస్యోపరి సంస్థితా, అష్టాదశభుజా రమ్యా వరాయుధధరా పరా. ౫౪. సా మయోక్తా మహారాజ మహిషం భజ భామిని, మహిషీ భవ రాజ్ఞస్త్వం త్రైలోక్యాధిపతేః ప్రియా. ౫౫. పట్టరాజ్ఞీ త్వమేవాస్య భవితా నాత్ర సంశయః, స తవాజ్ఞాకరో జాతో వశవర్తీ భవిష్యతి. ౫౬. త్రైలోక్యవిభవం భుక్త్వా చిర కాలం వరాననే, మహిషం పతిమాసాద్య యోషితాం సుభగా భవ. ౫౭. ఇతి మద్వచనం శ్రుత్వా సా స్మయావేశమోహితా, మామువాచ విశాలాక్షీ స్మిత పూర్వమిదం వచః. ౫౮. మహిషీగర్భసమ్భూతం పశూనామధమం కిల, బలిం దాస్యామ్యహం దేవ్యై సురాణాం హితకామ్యయా. ౫౯. కా మూఢా కామినీ లోకే మహిషం వై పతిం భజేత్, మాదృశీ మన్దబుద్ధే కిం పశుభావం భజేదిహ. ౬౦. మహిషీ మహిషం నాథం స శృఙ్గా శృఙ్గసంయుతమ్, కురుతే క్రన్దమానా వై నాహం తత్సదృశీ శఠ. ౬౧. కరిష్యేఽహం మృధే యుద్ధం హనిష్యే త్వాం సురాప్రియమ్, గచ్ఛ వా దుష్ట పాతాళం జీవితేచ్ఛా యదస్తితే. ౬౨. పరుషస్తు

తేషాం పరేణామృతా భవామ ఇతి యే జానంతి తే మూఢా ఇత్యర్థః. ౪౧—౫౧. దేవ్యా ఇత్యస్యాగ్రే తదనంతరమితి శేషః. ౫౨. ౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

తయా వాక్యమిత్యుక్తం నృప మత్తయా, తచ్ఛ్రుత్వాఽహం సమాయాతః ప్రవిచిన్త్య పునఃపునః. ౬౩. రసభఙ్గం విచిన్త్యైవ న యుద్ధస్తు మయాకృతమ్, ఆజ్ఞాం వినా తవాత్యన్తం కథం కుర్యాం వృథోద్యమమ్. ౬౪. సాతీవ చ బలోన్మత్తా వర్తతే భూప భామినీ, భవితవ్యం న జానామి కిం వా భావి భవిష్యతి. ౬౫. కార్యేఽస్మిం స్త్వం ప్రమాణం నో మన్త్రోఽతీవ దురాసదః, యుద్ధం పలాయనం శ్రేయో న జానేఽహం వినిశ్చయమ్. ౬౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

దేవీం ప్రతి తామ్రదూతప్రేషణమ్.

వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా మహిషో మదవిహ్వలః, మన్త్రివృద్ధానసమాహూయ రాజా వచనమబ్రవీత్. ౧. రాజోవాచ—మన్త్రిణః కిఞ్చ కర్తవ్యం విస్రబ్ధం బ్రూత మా చిరమ్, ఆగతా దేవవిహితా మాయేయం శాంబరీవ కిమ్. ౨. కార్యేఽస్మిన్నిపుణా యూయముపాయేషు విచక్షణాః, సామాదిషు చ కర్తవ్యః కోఽత్ర మహ్యం బ్రువన్తు చ. ౩. మన్త్రిణఊచుః—సత్యం సదైవ వక్తవ్యం ప్రియఞ్చ నృపసత్తమ, కార్యం హితకరం నూనం విచార్య విబుధైః కిల. ౪. సత్యఞ్చ హితకృద్రాజన్ప్రియఞ్చాహితకృద్భవేత్, యథౌషధం నృణాం లోకే హ్యప్రియం రోగనాశనమ్. ౫. సత్యస్య శ్రోతా మన్తా చ దుర్లభః పృథివీపతే, వక్తాపి దుర్లభః కామం బహవశ్చాటుభాషకాః. ౬. కథం బ్రూమోఽత్ర నృపతే విచారే గహనే త్విహ, శుభం వాప్యశుభం వాపి కో వేత్తి భువనత్రయే. ౭. రాజోవాచ—స్వస్వమత్యనుసారేణ బ్రువన్త్వద్య పృథక్పృథక్, యేషాం హి యాదృశో భావస్తచ్ఛ్రుత్వా చిన్తయామ్యహమ్. ౮. బహూనాం మతమాజ్ఞాయ విచార్య చ పునఃపునః, యచ్ఛ్రేయస్తద్ధి కర్తవ్యం కార్యం కార్యవిచక్షణైః. ౯. వ్యాస ఉవాచ—తస్యైవం వచనం శ్రుత్వా విరూపాక్షో మహాబలః, ఉవాచ తరసా

సప్తషష్టిశ్లోకవర్గైర్మహిషాసురసంసది, విమృశ్య 'తామ్రదూతస్తు ప్రేషితశ్చేతి కీర్త్యతే. ఇత్థం పూర్వాధ్యాయాంతే మంత్రివర్యభాషణముపన్యస్య తదుత్తరం జాతం వృత్తమాహ. ఇతి తస్యేతి. ౧. విశ్రబ్ధం నిశ్చితమ్. ౨. సామాదిషూపాయేషు క ఉపాయ ఇత్యర్థః. ౩. సత్యమితి వక్తవ్యం హి ద్వివిధం సత్యం ప్రియం చేత్యర్థః. తయోర్మధ్యే ఏకం విబుధైర్హితకరం విచార్య కార్యం స్వీకార్యమిత్యర్థః. ౪. కిం తద్ధితకరం తత్స్వయమేవాహుః. సత్యం చేతి. ప్రియం చాహితకృదితి. సత్యముచ్యతే చేద్రాజ్ఞః క్రోధో భవిష్యతీతి భియా రాజ్ఞో హితకరమపి సత్యం వాక్యం హిత్వా తన్మనోరంజనాయాసత్యం కార్యనాశకరం చ యన్నిష్టం తద్వక్తవ్యం తదేతదత్ర ప్రియపదవాచ్యం తచ్చాహితకృదేవ భవేత్. తద్భిన్నమప్రియం సత్యం వాక్యం హితకృదితి భావః,

వాక్యం రఞ్జయన్పృథివీపతిమ్. ౧౦. విరూపాక్షఉవాచ—రాజన్నారీ వరాకేయం సా బ్రూతే మదగర్వితా, బిభీషకామాత్రమిదం జ్ఞాతవ్యం వచనం త్వయా. ౧౧. కో బిభేతి స్త్రియో వాక్యైర్ధురక్తైరణదుర్మదైః, అనృతం సాహసఞ్చేతి జానన్నారీవిచేష్టితమ్. ౧౨. జిత్వా త్రిభువనం రాజన్నద్య కాన్తా భయేన వై, దీనత్వేఽస్య యశో నూనం వీరస్య భువనే భవేత్. ౧౩. తస్మాద్యాస్యామ్యహమేకాకీ యుద్ధాయ చణ్డికాం ప్రతి, హనిష్యే తాం మహారాజనిర్భయో భవ సామ్ప్రతమ్. ౧౪. సేనావృతోఽహం గత్వా తాం శస్త్రాస్త్రైర్వివిధైః కిల, నిషూదయామి దుర్ధర్షాం చణ్డికాం చణ్డవిక్రమామ్. ౧౫. బధ్వా సర్పమయైః పాశైరానయిష్యే తవాన్తికమ్, వశగా తు సదా తే స్యాత్పశ్య రాజన్బలం మమ. ౧౬. వ్యాస ఉవాచ—విరూపాక్షవచశ్శ్రుత్వా దుర్ధరో వాక్యమబ్రవీత్, సత్యముక్తం వచో రాజన్విరూపాక్షేణ ధీమతా. ౧౭. మమాపి వచనం శ్లక్ష్ణం శ్రోతవ్యం ధీమతా త్వయా, కామాతురైషా సుదతీ లక్ష్యతేఽప్యనుమానతః. ౧౮. భవత్యేవం విధా కామం నాయికా రూపగర్వితా, భీషయిత్వా వరారోహా త్వాం వశే కర్తుమిచ్ఛతి. ౧౯. హావోఽయం మానినీనాం వై తం వేత్తి రసవిత్తమః, వక్రోక్తిరేషా కామిన్యాః ప్రియం ప్రతిపరాయణమ్. వేత్తి కోఽపి నరః కామం కామశాస్త్రవిచక్షణః, యదుక్తం నామబాణైస్త్వాం వధిష్యే రణమూర్ధని. ౨౧. హేతుగర్భమిదం వాక్యం జ్ఞాతవ్యం హేతువిత్తమైః, బాణాస్తు మానినీనాం వై కటాక్షా ఏవ విశ్రుతాః. ౨౨. పుష్పాఞ్జలిమయాశ్చాన్యే వ్యఙ్గ్యాని వచనాని చ, కా శక్తిరన్యబాణానాం ప్రేరణే త్వయి పార్థివ. ౨౩. తాదృశీనాం న సా శక్తిర్బ్రహ్మవిష్ణుహరాదిషు, యయోక్తం నేత్ర

తత్ర దృష్టాంతమాహ. యథౌషధమితి. చాటుభాషకాః మనోఽనుకూలవక్తారః. ౧౧—౧౨. దీనత్వే స్వీకృతే ఇత్యర్థః. ౧౩. యామి గచ్ఛామీత్యర్థః. ౧౪—౧౯. హావోఽయమితి. యో రసవిత్తమః స యోఽయం మానినీనాం హావస్తం వేత్తి. వక్రోక్తిరితి. కామిన్యా వక్రోక్తిః ప్రియం ప్రతి పురుషం ప్రతి పరాయణం భవతి. సుఖాశ్రయభూతా భవతి. ౨౦. స్త్రియో హృద్యం న సర్వే జానంతి కింతు కోఽపి చతురః కామశాస్త్రవిచక్షణ ఏవ జానాతీత్యాహ. వేత్తీతి. తర్హి త్వమేవ తద్ధృదయవేత్తాసి తత స్తద్వాక్యార్థం వర్ణయేతి చేత్తదాహ—యదుక్తమితి. హేతుగర్భమితి. కారణగర్భతాత్పర్యాంతరవిశిష్టమిత్యర్థః. ౨౧. కిం తత్తాత్పర్యాంతరం తదాహ—బాణాస్త్వితి. న ప్రసిద్ధా బాణా అత్ర వివక్షితాః కింతు కటాక్షాః. ౨౨. పుష్పాంజలిమయా ఇతి. యథా కటాక్షాః పూర్వోక్తాభిప్రాయాస్తథా పుష్పాంజలిమయా వ్యంగ్యవచనాని నర్మోక్తయశ్చ బాణా ఇత్యర్థః. నను ముఖ్యబాణాః కుతో నాత్ర వివక్షితా ఇతి చేదసంభవాత్తేఽత్ర వివక్షితా ఇత్యాహ. కా శక్తిరితి. ౨౩. తాదృశీనాం శృంగారవతీనాం స్త్రీణామన్యబాణానాం ప్రేరణే కా శక్తిః. కింశబ్దః క్షేపార్థః. సైవ శక్తిరిత్యర్థః. యా శక్తిర్బ్రహ్మవిష్ణుహరాదిషు నాస్తి తస్మాద్యత్తయోక్తం బాణైస్త్వాం

బాణైస్త్వాం హనిష్యే మన్దపార్థివమ్. ౨౪. విపరీతం పరిజ్ఞాతం తేనారసవిదాకిల,
పాతయిష్యామి శయ్యాయాం రణమయ్యాం పతిం తవ. ౨౫. విపరీతరతిక్రీడా
భాషణం జ్ఞేయమేవ తత్, కరిష్యే విగతప్రాణం యదుక్తం వచనం తయా. ౨౬.
వీర్యం ప్రాణా ఇతి ప్రోక్తం తద్విహీనం న చాన్యథా, వ్యంగ్యాధిక్యేన వాక్యేన
వరయత్యుత్తమా నృప. ౨౭. తద్వై విచారతో జ్ఞేయం రసగ్రన్థ విచక్షణైః, ఇతి
జ్ఞాత్వా మహారాజ కర్తవ్యం రససంయుతమ్. ౨౮. సామదానద్వయం తస్యా
నాన్యోపాయోఽస్తి భూపతే, రుష్టా వా గర్వితా వాపి వశగా మానినీ భవేత్. ౨౯.
తాదృశైర్మధురైర్వాక్యైరానయిష్యే తవాన్తికమ్, కిం బహూక్తేన మే రాజన్క-
ర్తవ్యా వశవర్తినీ. ౩౦. గత్వా మాయాధునైవేయం కిఙ్కరీవ సదైవతే, వ్యాస
ఉవాచ—ఇత్థం నిశమ్య తద్వాక్యం తామ్రస్తత్త్వవిచక్షణః. ౩౧. ఉవాచ వచనం
రాజన్నిశామయమయోదితమ్, హేతుమద్ధర్మసహితం రసయుక్తం నయాన్వితమ్.
౩౨. నైషా కామాతురా బాలా నానురక్తా విచక్షణా, వ్యంగ్యాని నైవ వాక్యా
నితయోక్తాని తు మానద. ౩౩. చిత్రమత్ర మహాబాహో యదేకా పరసద్మినీ,
నిరాలమ్బా సమాయాతి చిత్రరూపా మనోహరా. ౩౪ అష్టాదశభుజా నారీ న శ్రు
తానచవీక్షితా, కేనాపి త్రిషు లోకేషు పరాక్రమవతీ శుభా. ౩౫. ఆయుధాన్యపి
తావన్తి ధృతాని బలవన్తి చ, విపరీతమిదం మన్యే సర్వకాలకృతం నృప. ౩౬.
స్వప్నాని దుర్నిమిత్తాని మయా దృష్టాని వై నిశి, తేన జానామ్యహం నూనం
వైశసం సముపాగతమ్ ౩౭. కృష్ణామ్బరధరా నారీ రుదతీ చ గృహాఙ్గణే, దృష్టా
స్వప్నేఽద్యుషః కాలే చిన్తితవ్యస్తదత్యయః. ౩౮. వికృతాః పక్షిణో రాత్రౌ రోరు
వన్తి గృహే గృహే, ఉత్పాతా వివిధా రాజన్ప్రభవన్తి గృహే గృహే. ౩౯.
తేన జానామ్యహం నూనం కారణం కిఞ్చిదేవహి, యత్త్వాం ప్రార్థయతే బాలా

వధిష్యే ఇతి తస్యాయమభిప్రాయ ఇత్యాహ. ౨౪, ౨౫. యచ్చ తయోక్తం తవ పతిం మహిషా
సురం రణమయ్యాం శయ్యాయాం రణరూపాయాం పాతయిష్యామీతి తస్యాయమభిప్రాయ
ఇత్యాహ. విపరీతరతీతి. ౨౬. యచ్చ తయోక్తం కరిష్యే విగతప్రాణమితి తస్యాయమభిప్రాయ
ఇత్యాహ. వీర్యం ప్రాణా ఇతి. తద్విహీనం వీర్యవిహీనం కరిష్యామీత్యేవ తద్వచనార్థః ఏతాదృశ
వ్యంగ్యాధిక్యేన నర్మోక్త్యాధిక్యేన వాక్యేన సాత్యుత్తమా కామినీ త్వాం వరయతీతి యన్మయో
చ్యతే తద్వై రసగ్రన్థవిచక్షణైః శృంగారశాస్త్రనిపుణైర్విచారతో జ్ఞేయం నిశ్చేతవ్యమిత్యర్థః.
౨౭—౩౭. తేన స్వప్నేన తదత్యయో యేన స్వప్నో దృష్టస్తదత్యయో ధ్వంసో నియతం చింతి
తవ్య ఇత్యర్థః. ౩౮, ౩౯. తేనేతి. తేన దుఃస్వప్నాదినా కించిదన్యదేవ కారణమస్మాకం మరణరూప
మస్యావతారస్య జానామి అనుమినోమీత్యర్థః. కించ ప్రత్యక్షతోఽపీదం నిశ్చీయత ఇత్యాహ—

యుద్ధాయ కృతనిశ్చయా. ౪౦. నైషాస్తి మానుషీ నో వా గాన్ధర్వీ న తథాసురీ, దేవైః కృతేయం జ్ఞాతవ్యా మాయా మోహాకరీ విభో. ౪౧. కాతరత్వం న కర్తవ్యం మన్మతేతన్మతమిత్యలమ్, కర్తవ్యం సర్వథా యుద్ధం యద్భావ్యం తద్భవిష్యతి ౪౨. కో వేద దైవకర్తవ్యం శుభం వాప్యశుభం తథా, అవలమ్బ్య ధియా ధైర్యం స్థాతవ్యం వై విచక్షణైః ౪౩. జీవితం మరణం పుంసాం దైవాధీనం నరాధిప, కోఽపి నైవాన్యథా కర్తుం సమర్థో భువనత్రయే. ౪౪. మహిష ఉవాచ—గచ్ఛ తామ్ర మహాభాగ యుద్ధాయ కృతనిశ్చయః, తామానయ వరారోహాం జిత్వా ధర్మేణ మానినీమ్. ౪౫. న భవేద్వశగా నారీ సంగ్రామే యది సా తవ, హన్తవ్యా నాన్యథా కామం మాననీయా ప్రయత్నతః. ౪౬. వీరస్త్వమసి సర్వజ్ఞ కామశాస్త్రవిశారదః, యేన కేనాప్యుపాయేన జేతవ్యా వరవర్ణినీ ౪౭. త్వరస్వాగ మహాబాహో సైన్యేన మహతా వృతః, తత్ర గత్వా త్వయా జ్ఞేయా విచార్య చ పునఃపునః. ౪౮. కిమర్థమాగతా చేయం జ్ఞాతవ్యం తద్ధి కారణమ్, కామాద్వా వైరభావాచ్చ మాయా కస్యేయమిత్యుత. ౪౯. ఆదౌ తన్నిశ్చయం కృత్వా జ్ఞాతవ్యం తచ్చికీర్షితమ్, పశ్చాద్యుద్ధం ప్రకర్తవ్యం యథాయోగ్యం యథాబలమ్. ౫౦. కాతరత్వం న కర్తవ్యం నిర్దయత్వం తథా న చ, యాదృశం హి మనస్తస్యాః కర్తవ్యం తాదృశం త్వయా. ౫౧. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తద్భాషితం శ్రుత్వా తామ్రః కాలవశంగతః, నిర్గతః సైన్యసంయుక్తః ప్రణమ్య మహిషం నృపమ్. ౫౨. గచ్ఛన్మార్గే దురాత్మాసౌ శకునాన్వీక్ష్య దారుణాన్, విస్మయం చ భయం ప్రాప యమమార్గప్రదర్శకాన్. ౫౩. స గత్వా తాం సమాలోక్య దేవీం సింహోపరిస్థితామ్, స్తూయమానాం సురైస్సర్వైః సర్వాయుధవిభూషితామ్. ౫౪. తామువాచ వినీతస్సన్వాక్యం మధురయా గిరా, సమభావం సమాశ్రిత్య వినయావనతస్స్థితః. ౫౫. దేవి దైత్యేశ్వరః శృఙ్గీ త్వద్రూపగుణమోహితః, స్పృహాం కరోతి మహిషస్త్వత్పాణిగ్రహణాయ చ. ౫౬. భావం కురు విశాలాక్షి తస్మిన్నమరదుర్జయే, పతిం తం ప్రాప్య మృద్వఙ్గి నన్దనే విహరాద్భుతే. ౫౭. సర్వాఙ్గసున్దరం దేహం ప్రాప్య సర్వసుఖాస్పదమ్, సుఖం సర్వాత్మనా గ్రాహ్యం దుఃఖం హేయమితి స్థితిః. ౫౮. కరభోరు కిమర్థం తే గృహీతాన్యాయుధాన్యలమ్, పుష్పకన్దుకయోగ్యాస్తే కరాః కమలకోమలాః. ౫౯. భ్రూచాపే విద్యమానేఽపి ధనుషా కిం ప్రయోజనమ్, కటాక్షా విశిఖాస్సన్తి కిం బాణైర్నిష్ప్రయోజనైః. ౬౦.

యత్త్వామితి. ౪౦. నన్వనయా కథం మమ వధో భవిష్యతీతి తత్రాహ. నైషాస్తీతి. విలక్షణశక్తిమత్త్వాద్భవిష్యతీత్యర్థః. ౪౧—౪౫. హంతవ్యా నాన్యథేతి. యది సంగ్రామేణ వశగా తదా హన్త

సంసారే దుఃఖదం యుద్ధం న కర్తవ్యం విజానతా, లోభాసక్తాః ప్రకుర్వన్తి సంగ్రామఞ్చ పరస్పరమ్. ౬౧. పుష్పైరపి న యోద్ధవ్యం కింపునర్నిశితైశ్శరైః, భేదనం నిజగాత్రాణాం కస్య తజ్జాయతే ముదే. ౬౨. తస్మాత్త్వమపి తన్వంగి ప్రసాదం కర్తుమర్హసి, భర్తారం భజ మే నాథం దేవదానవపూజితమ్. ౬౩. స తేఽత్ర వాఞ్ఛితం సర్వం కరిష్యతి మనోరథమ్, త్వం పట్టమహిషీ రాజ్ఞస్సర్వథా నాత్ర సంశయః. ౬౪. వచనం కురు మే దేవి ప్రాప్స్యసే సుఖముత్తమమ్, సంగ్రామే జయసన్దేహః కష్టం ప్రాప్య న సంశయః. ౬౫. జానాసి రాజ్యనీతిం త్వం యథావద్వరవర్ణిని, భుఙ్క్ష్వ రాజ్యసుఖం పూర్ణం వర్షాణామయుతాయుతమ్. ౬౬. పుత్రస్తే భవితా కాన్తః సోఽపి రాజా భవిష్యతి, యౌవనే క్రీడయిత్వాన్తే వార్ధక్యే సుఖమాప్స్యతి. ౬౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

దేవ్యా సహ తామ్రసంవాదః.

వ్యాసఉవాచ—తన్నిశమ్య వచస్తస్య తామ్రస్య జగదమ్బికా, మేఘగమ్భీరయా వాచా హసన్తీ తమువాచ హ. ౧. దేవ్యువాచ—గచ్ఛ తామ్ర పతిం బ్రూహి ముమూర్షుం మన్దచేతసమ్, మహిషం చాతికామార్తం మూఢం జ్ఞానవివర్జితమ్. ౨. యథా తే మహిషీ మాతా ప్రౌఢా యవసభక్షిణీ, నాహం తథా శృఙ్గవతీ లమ్బపుచ్ఛా మహోదరీ. ౩. న కామయేఽహం దేవేశం నైవ విష్ణుం న శఙ్కరమ్, ధనదం వరుణం నైవ బ్రహ్మాణం న చ పావకమ్. ౪. ఏతాన్దేవగణాన్హిత్వా పశుం కేన గుణేన వై, వృణోమ్యహం వృథా లోకే గర్హణా మే భవేదితి. ౫. నాహం పతిం వరా నారీ వర్తతే మే పతిః ప్రభుః, సర్వకర్తా సర్వసాక్షీ హ్యకర్తా నిఃస్పృహః స్థిరః. ౬. నిర్గుణో నిర్మమోఽనన్తో నిరాలమ్బో నిరాశ్రయః, సర్వజ్ఞస్సర్వగస్సాక్షీ పూర్ణః పూర్ణాశయశ్శివః. ౭. సర్వావాసక్షమశ్శాన్తస్సర్వదృక్సర్వభావనః, తం త్యక్త్వా మహిషం మన్దం కథం సేవితుముత్సహే.

వ్యా యద్యన్యథా వశగా స్యాత్తదాన హన్తవ్యా కిన్తు కామం యథేష్టం మాననీయేత్యర్థః. ౪౬—౬౪. కష్టం ప్రాప్యాపి సంగ్రామే జయసందేహ ఇత్యన్వయః. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

పంచషష్టిశ్లోకవద్వైర్యస్తామ్రస్యాగమనోత్తరం, దైత్యౌ చ ప్రేషితౌ తేన శ్రుతౌ బాష్కలదుర్ముఖౌ. తామ్రవాక్యశ్రవణోత్తరమంబికాయదాహ తదుచ్యతే తన్నిశమ్యేతి. ౧, ౨. యవసం తృణమ్. యథా త్వం తథా త్వజ్జాతీయా నాహం యస్మామభికాంక్షసీతి భావః. ౩. కించ న కామయేఽహమితి. ౪, ౫. నిఃస్పృహః స్థిర ఇతి భగవత్యా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపత్వేన పుంప్రకృత్యుభయాత్మకత్వాత్స్వస్య కేవలమాయాస్వరూపత్వాభిమానేనేయముక్తిరితి బోధ్యమ్. ౬—౮.

౮. ప్రబుధ్య యుధ్యతాం కామం కరోమి యమవాహనమ్, అథవా మనుజానాం వై కరిష్యే జలవాహకమ్. ౯. జీవితేచ్ఛాస్తి చేత్పాప గచ్ఛ పాతాళమాశు వై, సమస్తైర్దానవైర్యుక్తస్త్వన్యథా హన్మి సఙ్గరే. ౧౦. కామం సదృశయోర్యోగస్సంసారే సుఖదో భవేత్, అన్యథా దుఃఖదో భూయాదజ్ఞానాద్యది కల్పితః. ౧౧. మూర్ఖస్త్వమసి యద్బ్రూషే పతిం మే భజ భామిని, క్వాహం క్వ మహిషశ్శృఙ్గీ సమ్బన్ధః కీదృశో ద్వయోః? ౧౨. గచ్ఛ యుధ్యస్వ వా కామం హనిష్యేఽహం సబాన్ధవమ్, యజ్ఞభాగం దేవలోకం నోచేత్త్యక్త్వా సుఖీ భవ. ౧౩. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా సా తదా దేవీ జగర్జ భృశమద్భుతమ్, కల్పాన్తసదృశం నాదం చక్రే దైత్యభయావహమ్. ౧౪. చకమ్పే వసుధా చేలుస్తేన శబ్దేన భూధరాః, గర్భాశ్చ దైత్యపత్నీనాం సస్రంసుర్గర్జితస్వనాత్. ౧౫. తామ్రశ్శ్రుత్వా చ తం శబ్దం భయత్రస్తమనాస్తదా, పలాయనం తతః కృత్వా జగామ మహిషాన్తికమ్. ౧౬. నగరే తస్య యే దైత్యాస్తేఽపి చిన్తామవాప్నువన్, బధిరీకృతకర్ణాశ్చ పలాయనపరా నృప. ౧౭. తథా క్రోధేన సింహోఽపి ననాద భృశముత్కటః, తేన నాదేన దైతేయా భయం జగ్మురపి స్ఫుటమ్. ౧౮. తామ్రం సమాగతం దృష్ట్వా హయారిరపి మోహితః, చిన్తయామాస సచివైః కిం కర్తవ్యమతః పరమ్. ౧౯. దుర్గగ్రహో వా కర్తవ్యో యుద్ధం నిర్గత్య వా పునః, పలాయనే కృతే శ్రేయో భవేద్వా దానవోత్తమాః. ౨౦. బుద్ధిమన్తో దురాధర్షాః సర్వే శాస్త్రవిశారదాః, మన్త్రః ఖలు ప్రకర్తవ్యస్సుగుప్తః కార్యసిద్ధయే. ౨౧. మన్త్రమూలం స్మృతం రాజ్యం యది సస్యాత్సురక్షితః, మన్త్రిభిశ్చ సదాచాప్తైర్విధేయస్సర్వథా బుధైః. ౨౨. మన్త్రభేదే వినాశస్స్యాద్రాజ్యస్య భూపతేస్తథా, తస్మాద్భేదభయాద్గుప్తః, కర్తవ్యో భూతిమిచ్ఛతా. ౨౩. తదత్ర మన్త్రిభిర్వాచ్యం వచనం హేతుమద్ధితమ్, కాలదేశానుసారేణ విచిన్త్య నీతినిర్ణయమ్. ౨౪. యా యోషాత్ర సమాయాతా ప్రబలా దేవనిర్మితా, ఏకాకినీ నిరాలమ్బా కారణం తద్విచిన్త్యతామ్. ౨౫. యుద్ధం ప్రార్థయతే బాలా కిమాశ్చర్యమతః పరమ్, శ్రేయోఽత్ర విపరీతం వా కో వేత్తి భువనత్రయే. ౨౬. న బహూనాం జయోఽప్యస్తి నైకస్య చ పరాజయః, దైవాధీనౌ సదా జ్ఞేయౌ యుద్ధే జయపరాజయౌ. ౨౭. ఉపాయవాదినః ప్రాహుర్దైవం కిం కేన వీక్షితమ్, అదృష్టమితి యన్నామ ప్రవదన్తి మనీషిణః. ౨౮.

ప్రబుధ్యేతి. ఇత్థం ప్రబుధ్య యుధ్యతామిత్యర్థః. జలవాహకమ్. జలవాహకత్వేన మహిషః ప్రసిద్ధోఽస్తీత్యర్థః. ౯, ౧౦. యత్త్వయోక్తం మహిషేణ సంబంధే సుఖం భవిష్యతీతి తత్రాహ. కామం సదృశయోరితి. ౧౧. తదేవోపపాదయతి—మూర్ఖస్త్వమసీతి. ౧౨—౨౨. భూతిమిచ్ఛతా

తత్సత్త్వేఽపి ప్రమాణం కిం కాతరాశావలమ్బనమ్, న సమర్థజనానాం హి దైవం కుత్రాపి లక్ష్యతే. ౨౯. ఉద్యమో దైవమేతౌ హి శూరకాతరయోర్మతమ్, విచిన్త్యాద్య ధియా సర్వం కర్తవ్యం కార్యమాదరాత్. ౩౦. వ్యాసఉవాచ— ఇతి రాజ్ఞో వచశ్శ్రుత్వా హేతుగర్భం మహాయశాః, బిడాలాఖ్యో మహారాజ మిత్యువాచ కృతాఞ్జలిః. ౩౧. రాజన్నేషా విశాలాక్షీ జ్ఞాతవ్యా యత్నతః పునః, కిమర్థమిహ సమ్ప్రాప్తా కుతః కస్య పరిగ్రహః. ౩౨. మరణన్తే పరిజ్ఞాయ స్త్రీయ స్సర్వాత్మనా సురైః, ప్రేషితా పద్మపత్రాక్షీ సముత్పాద్య స్వతేజసా. ౩౩. తేఽపి చ్ఛన్నాస్స్థితాః ఖేఽత్ర సర్వే యుద్ధదిదృక్షవః, సమయేఽస్యాస్సహాయాస్తే భవిష్యన్తి యుయుత్సవః. ౩౪. పురతః కామినీం కృత్వా తే వై విష్ణుపురోగమాః, వధిష్యన్తి చ నస్సర్వాన్నాత్ర యుద్ధే హనిష్యతి. ౩౫. ఏతచ్చికీర్షితం తేషాం మయాజ్ఞాతం నరాధిప, భవితవ్యస్య నజ్ఞానం వర్తతే మమ సర్వథా. ౩౬. యోద్ధవ్యం నత్వయాద్యేతినాహంవక్తుంక్షమః ప్రభో, ప్రమాణం త్వం మహారాజకార్యే ఽత్ర దేవనిర్మితే. ౩౭. త్వదర్థేఽస్మాభిరనిశం మర్తవ్యం కార్యగౌరవాత్, విహర్తవ్యం త్వయా సార్ధమేష ధర్మోఽనుజీవినామ్. ౩౮. విచారోఽత్ర మహానస్తి య దేకాకామినీ నృప, యుద్ధం ప్రార్థయతేఽస్మాభిస్సర్వైర్బలదర్పితైః ౩౯. దుర్ముఖ ఉవాచ—రాజన్యుద్ధేజయో నోఽద్యభవితా వేద్మ్యహం కిల, పలాయనం న కర్తవ్యం యశోహానికరం నృణామ్. ౪౦. ఇన్ద్రాదీనాం సంయుగేఽపి నకృతం యజ్జుగుప్సితమ్, ఏకాకినీం స్త్రియంప్రాప్యకో హి కుర్యాత్పలాయనమ్. ౪౧. తస్మాద్యుద్ధం ప్రకర్తవ్యం మరణం వా రణే జయః, యద్భావి తద్భవత్యేవ కాఽత్ర చిన్తా విపశ్చితః. ౪౨. మరణేఽత్ర యశః ప్రాప్తిర్జీవనే చ తథా సుఖమ్, ఉభయం మనసా కృత్వాకర్తవ్యం యుద్ధమద్య వై. ౪౩. పలాయనే యశోహానిర్మరణం చాయుషః క్షయే, తస్మాచ్ఛోకోనకర్తవ్యో జీవితేమరణే వృథా. ౪౪. వ్యాసఉవాచ—దుర్ముఖస్య వచశ్శ్రుత్వా బాష్కలో వాక్యమబ్రవీత్, ప్రణతః ప్రాఞ్జలిర్భూత్వా రాజానం వాక్యకోవిదః. ౪౫. బాష్కలఉవాచ—రాజంశ్చిన్తా న కర్తవ్యా కార్యేఽస్మిన్కాతరా ప్రియే, అహమేకో హనిష్యామి చణ్డీం చంచలలోచనామ్. ౪౬. ఉత్సాహస్తు ప్రకర్తవ్య స్స్థాయీభావో రసస్యచ, భయానకో భవేద్వైరీ వీరస్య నృపసత్తమ. ౪౭. తస్మా

మంత్రో గుప్తః కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౨౩—౩౧. రాజన్నితి. ఇయం కస్య పత్నీ కిమర్థమాగతేతి ప్రథమం జ్ఞాతవ్యా. తతః పశ్చాద్విచారః కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౩౨. నను తవ మనసి కేయమస్తీత్యాగతం తత్రాహ. మరణం తే ఇతి. స్త్రియాః సకాశాత్తే మరణం సురైః సర్వాత్మనా పరిజ్ఞాయేత్యన్వయః. ౩౩—౪౬. రసస్య శృంగారరసస్య స్థాయీభావో నామ. "విభావేనానుభావేన వ్యక్త స్సంచారిణా తథా, రసతామేతి రత్యాదిః స్థాయీభావస్సచేతస" ఇత్యుక్తలక్షణశ్చేతసశ్చమ

త్యక్త్వా భయం భూప కరిష్యే యుద్ధమద్భుతమ్, నయిష్యామి నరేన్ద్రాహం
చణ్డికాం యమసాదనమ్. ౪౮. న బిభేమి యమాదిన్ద్రాత్ కుబేరాద్వరుణాదపి,
వాయోర్వహ్నేస్తథా విష్ణోః శఙ్కరాచ్ఛశినో రవేః. ౪౯. ఏకాకినీ తథా నారీ
కిం పునర్మదగర్వితా, అహం తాం నిహనిష్యామి విశిఖైశ్చ శిలాశితైః. ౫౦. పశ్య
బాహుబలం మేఽద్య విహరస్వ యథాసుఖమ్, భవతాత్ర న గన్తవ్యం సంగ్రామేఽ-
ప్యనయా సమమ్. ౫౧. వ్యాస ఉవాచ--ఏవం బ్రువతి రాజేన్ద్రే బాష్కలే మద
గర్వితే, ప్రణమ్య నృపతిం తత్ర దుర్ధరో వాక్యమబ్రవీత్. ౫౨. దుర్ధర ఉవాచ—
మహిషోఽహం విజేష్యామి దేవీం దేవవినిర్మితామ్, అష్టాదశభుజాం రమ్యాం కార
ణాచ్చ సమాగతామ్. ౫౩. రాజన్భీషయితుం త్వాం వై మాయైషా నిర్మితా
సురైః, బిభీషికేయం విజ్ఞాయ త్యజ మోహం మనోగతమ్. ౫౪. రాజనీతిరియం
రాజన్మన్త్రికృత్యం తథా శృణు, సాత్త్వికా రాజసాః కేచిత్తామసాశ్చ తథా పరే.
౫౫. మన్త్రిణస్త్రివిధా లోకే భవన్తి దానవాధిప, సాత్త్వికాః ప్రభుకార్యాణి సాధ
యన్తి స్వశక్తిభిః. ౫౬. ఆత్మకృత్యం ప్రకుర్వన్తి స్వామికార్యావిరోధతః, ఏక
చిత్తా ధర్మపరా మన్త్రశాస్త్రవిశారదాః. ౫౭. రాజసా భిన్నచిత్తాశ్చ స్వకార్య
నిరతా స్సదా, కదాచిత్స్వామికార్యన్తే ప్రకుర్వన్తి యదృచ్ఛయా. ౫౮.
తామసా లోభనిరతా స్స్వకార్యనిరతా స్సదా, ప్రభుకార్యం వినాశ్యైవ
స్వకార్యం సాధయన్తి తే. ౫౯. సమయే తే విభిద్యన్తే పరైస్తు పరవఞ్చితాః.
స్వచ్ఛిద్రం శత్రుపక్షీయాన్నిర్దిశన్తి గృహస్థితాః. ౬౦. కార్యభేదకరా నిత్యం
కోశగుప్తాసివత్సదా, సంగ్రామేఽథ సముత్పన్నే భీషయన్తి ప్రభుం సదా. ౬౧.
విశ్వాసస్తు న కర్తవ్యస్తేషాం రాజన్కదాచన, విశ్వాసే కార్యహానిస్స్యాన్మన్త్రహాని
స్సదైవ హి. ౬౨. ఖలాః కిం కిం న కుర్వన్తి విశ్వస్తా లోభతత్పరాః, తామసాః
పాపనిరతా బుద్ధిహీనాశ్శఠాస్తథా. ౬౩. తస్మాత్కార్యం కరిష్యామి గత్వాహం
రణమస్తకే, చిన్తా త్వయా న కర్తవ్యా సర్వథా నృపసత్తమ. ౬౪. గృహీత్వా
తాం దురాచారామాగమిష్యామి సత్వరః, పశ్య మేఽద్య బలం ధైర్యం ప్రభు
కార్యం స్వశక్తితః. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః

త్కారః యద్యపి రస ఏవ స్థాయీభావో న రసస్య సంబంధీ తథాపి రసస్యేతిషష్ఠీ. రాహోః శిర ఇతివజ్జ్ఞేయా. యద్వా రసస్య చిత్తస్యేత్యర్థో వా. వైరీ వీరరసస్య తు భయానకో భావో వైరీత్యర్థః.
౪౭—౬౦. భీషయంతి ప్రభుం సదేతి. తస్మాత్త్వాం యే మంత్రిణో భీషయంతి తే శత్రుపక్షీయాస్తవ నాశకరా ఇతి భావః. ౬౧. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః,

దేవ్యా సహ బాష్కలదుర్ముఖయోర్యుద్ధమ్.

వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా తౌ మహాబాహూ దైత్యౌ బాష్కలదుర్ముఖౌ, జగ్మతుర్మదసిద్ధాఙ్గౌ సర్వశస్త్రాస్త్రకోవిదౌ. ౧. తౌ గత్వా సమరే దేవీమూచతుర్వచనం తదా, దానవౌ చ మదోన్మత్తౌ మేఘగమ్భీరయా గిరా. ౨. దేవి దేవా జితా యేన మహిషేణ మహాత్మనా, వరయ త్వం వరారోహే సర్వదైత్యాధిపం నృపమ్. ౩. స కృత్వా మానుషం రూపం సర్వలక్షణసంయుతమ్, భూషితం భూషణైర్దివ్యైస్త్వామేష్యతి రహః కిల. ౪. త్రైలోక్యవిభవం కామం త్వమేష్యసి శుచిస్మితే, మహిషే పరమం భావం కురు కాన్తే మనోగతమ్. ౫. కృత్వా పతిం మహావీరం సంసారసుఖమద్భుతమ్, త్వం ప్రాప్స్యసి పికాఽఽలాపే యోషితాం ఖలు వాఞ్ఛితమ్. ౬. శ్రీ దేవ్యువాచ—జాల్మ త్వం కిం విజానాసి నార్యహం కామమోహితా, మన్దబుద్ధిబలాత్యర్థం భజేయం మహిషం శఠమ్ ౭. కులశీలగుణైస్తుల్యం తం భజన్తి కులస్త్రియః, అధికం రూపచాతుర్యబుద్ధిశీలక్షమాదిభిః. ౮. కాను కామాతురా నారీ భజేచ్ఛ పశురూపిణమ్, పశూనామధమం నూనం మహిషం దేవరూపిణీ. ౯. గచ్ఛతం మహిషం తూర్ణం భూపం బాష్కలదుర్మదౌ, వద తం తద్వచో దైత్యం గజతుల్యం విషాణినమ్. ౧౦. పాతాళం గచ్ఛ వా భ్యేత్య సఙ్గ్రామం కురు వా మయా, రణే జాతే సహస్రాక్షో నిర్భయస్స్యాదితి ధ్రువమ్. ౧౧. హత్వాహం త్వాం గమిష్యామి నాన్యథా గమనం మమ, ఇత్థం జ్ఞాత్వా సుదుర్బుద్ధే యథేచ్ఛసి తథా కురు. ౧౨. మామనిర్జిత్య భూభాగే న స్థానం తే కదాచన, భవిష్యతి చతుష్పాదదివివా గిరికన్దరే. ౧౩. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తౌ తౌ తయా దైత్యౌ కోపాకులితలోచనౌ, ధనుర్బాణధరౌ వీరౌ యుద్ధకామౌ బభూవతుః. ౧౪. కృత్వా సువిపులం నాదం దేవీ సా నిర్భయా స్థితా, ఉభౌ చ చక్రతుస్తీవ్రాం బాణవృష్టిం కురూద్వహ. ౧౫. భగవత్యపి బాణౌఘాన్ముమోచ దానవౌ ప్రతి, కృత్వాతిమధురం నాదం దేవకార్యార్థసిద్ధయే. ౧౬. తయోస్తు బాష్కలస్తూర్ణం సమ్ముఖోఽభూద్రణాఙ్గణే, దుర్ముఖః ప్రేక్షకస్తత్ర దేవీమభిముఖః

పంచాశచ్ఛ్లోకైః వరైర్వ్యస్తు యుద్ధ్వా బాష్కలదుర్ముఖౌ, యమలోకం గతావేతదుచ్యతేఽసురనాయకౌ. రాజాజ్ఞాం పూర్వాధ్యాయాంతోక్తాం పరిగృహ్య బాష్కలదుర్ముఖౌ నిర్గతావిత్యాహ. ఇత్యుక్త్వేతి. ౧—౫. సంసారసుఖం విషయసుఖమ్. ౬. జాల్మేతి. హే జాల్మ త్వం కామమోహితా నారీయం భవతి ఇతి కిం మాం జానాసి. యద్యస్మాత్తథావిధాహం మహిషం శఠం భజేయమిత్యర్థః. ౭. కింతు కులాంగనాహమస్మి. తథాచ కులాంగనానామిదం వృత్తమస్తీత్యాహ. కులశీలగుణైస్తుల్యమితి రూపచాతుర్యబుద్ధ్యాదిభిరధికమిత్యర్థః. స్వస్మాద్రూపచాతుర్యబుద్ధ్యాదిభిరధికమపీత్యర్థః.

స్థితః. ౧౭. తయోర్యుద్ధమభూద్ఘోరం దేవీబాష్కలయోస్తదా, బాణాసిపరిఘాఘాతైర్భయదం మన్దచేతసామ్. ౧౮. తతః క్రుద్ధా జగన్మాతా దృష్ట్వా తం యుద్ధదుర్మదమ్, జఘాన పఞ్చభిర్బాణైః కర్ణాకృష్టైశ్శిలాశితైః. ౧౯. దానవోఽపి శరాన్దేవ్యాశ్ఛిచ్ఛేద నిశితైశ్శరైః, సప్తభిస్తాడయామాస దేవీం సింహోపరిస్థితామ్. ౨౦. సాపి తం దశభిస్తీక్ష్ణైస్సుపీతైస్సాయకైః ఖలమ్, జఘాన తచ్ఛరాంశ్ఛిత్వా జహాస చ ముహుర్ముహుః. ౨౧. అర్ధచన్ద్రేణ బాణేన చిచ్ఛేద చ శరాసనమ్, బాష్కలోఽపి గదాం గృహ్య దేవీం హన్తుముపాయయౌ. ౨౨. ఆగచ్ఛన్తం గదాపాణిం దానవం మదగర్వితమ్, చణ్డికా స్వగదాపాతైః పాతయామాస భూతలే. ౨౩. బాష్కలిః పతితో భూమౌ ముహూర్తాదుత్థితః పునః, చిక్షేప చ గదాం సోఽపి చణ్డికాం చణ్డవిక్రమః. ౨౪. తమాగచ్ఛన్తమాలోక్య దేవీ శూలేన వక్షసి, జఘాన బాష్కలం క్రుద్ధా పపాత చ మమార సః. ౨౫. పతితే బాష్కలే సైన్యం భగ్నం తస్య దురాత్మనః, జయేతి చ ముదా దేవాశ్చుక్రుశుర్గగనే స్థితాః. ౨౬. తస్మింశ్చ నిహతే దైత్యే దుర్ముఖోఽతిబలాన్వితః, ఆజగామ రణే దేవీం క్రోధసంరక్తలోచనః. ౨౭. తిష్ఠతిష్ఠాబలే సోఽపి భాషమాణః పునఃపునః, ధనుర్బాణధరశ్శ్రీమాన్రథస్థః కవచావృతః. ౨౮. తమాగచ్ఛన్తమాలోక్య దేవీ శఙ్ఖమవాదయత్, కోపయన్తీ దానవన్తం జ్యాఘోషఞ్చ చకార హ. ౨౯. సోఽపి బాణాన్ముమోచాశు తీక్ష్ణానాశీవిషోపమాన్, స్వబాణైస్తాన్మహామాయా చిచ్ఛేద చ ననాద చ. ౩౦. తయోః పరస్పరం యుద్ధం బభూవ తుములం నృప, బాణశక్తిగదాఘాతైర్ముసలైస్తోమరైస్తథా. ౩౧. రణభూమౌ తదా జాతా రుధిరౌఘవహా నదీ, పతితాని తదా తీరే శిరాంసి ప్రబభుస్తదా. ౩౨. యథా సంతరణార్థాయ యమకిఙ్కరనాయకైః, తుమ్బీఫలాని నీతాని నవశిక్షాపరైర్ముదా. ౩౩. రణభూమిస్తదా ఘోరా బభూవాతీవ దుర్గమా, శరీరైః పతితైర్భూమౌ ఖాద్యమానైర్వృకాదిభిః ౩౪. గోమాయుసారమేయాశ్చ కాకాః కఙ్కా అయోముఖాః, గృధ్రాశ్శ్యేనాశ్చ ఖాదన్తి శరీరాణి దురాత్మనామ్. ౩౫. వవౌ వాయుశ్చ దుర్గన్ధో మృతానాం దేహసఙ్గతః, అభూత్కిలకిలాశబ్దః ఖగానాం పలభక్షిణామ్. ౩౬. తదా చుకోప దుష్టాత్మా దుర్ముఖః కాలమోహితః, దేవీమువాచ గర్వేణ కృత్వా చోర్ధ్వం కరం శుభమ్. ౩౭. గచ్ఛ చణ్డి హనిష్యామి త్వామద్యైవ సుబాలిశే, దైత్యం వా భజ వామోరు మహిషం మదగర్వితమ్. ౩౮. దేవ్య

౮, ౯. గచ్ఛతమితి లోట్ మధ్యమపురుషద్వివచనాంతం తత్రైవ వదతమిత్యపి. ౧౦—౨౭.

వాచ—ఆసన్నమరణః కామం ప్రలపస్యద్య మోహితః, అద్యైవ త్వాం హనిష్యామి యథాయం బాష్కలో హతః. ౩౯. గచ్ఛ వా తిష్ఠ వా మన్ద మరణం యది రోచతే, హత్వా త్వాం వై వధిష్యామి బాలిశం మహిషీసుతమ్. ౪౦. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యా దుర్ముఖో మర్తుముద్యతః, ముమోచ బాణవృష్టిం తు చణ్డికాం ప్రతి దారుణామ్. ౪౧. సాపి తాం తరసా ఛిత్త్వా బాణవృష్టిం శితైశ్శరైః, జఘాన దానవం క్రుద్ధా వృత్రం వజ్రధరో యథా. ౪౨. తయోః పరస్పరం యుద్ధం సఞ్జాతం చాతికర్కశమ్, భయదం కాతరాణాఞ్చ శూరాణాం బలవర్ధనమ్. ౪౩. దేవీ చిచ్ఛేద తరసా ధనుస్తస్య కరే స్థితమ్, తథైవ పఞ్చభిర్బాణైః బభఞ్జ రథముత్తమమ్. ౪౪. రథే భగ్నే మహాబాహుః పదాతిర్దుర్ముఖస్తదా, గదాం గృహీత్వా దుర్ధర్షాం జగామ చణ్డికాం ప్రతి. ౪౫. చకార స గదాఘాతం సింహమూర్ధ్ని మహాబలాత్, న చచాల హరిస్స్థానాత్తాడితోఽపి మహాబలః ౪౬. అమ్బికా తం సమాలోక్య గదాపాణిం పురఃస్థితమ్, ఖడ్గేన శితధారేణ శిరశ్చిచ్ఛేద మౌలిమత్. ౪౭. ఛిన్నే చ మస్తకే భూమౌ పపాత దుర్ముఖో మృతః, జయశబ్దం తదా చక్రుర్ముదితా నిర్జరా భృశమ్. ౪౮. తుష్టువుస్తాం తదా దేవీం దుర్ముఖే నిహతేఽమరాః, పుష్పవృష్టిం తథా చక్రుర్జయశబ్దం నభస్స్థితాః. ౪౯. ఋషయస్సిద్ధగన్ధర్వాస్సవిద్యాధరకిన్నరాః, జహర్షుస్తం హతం దృష్ట్వా దానవం రణమస్తకే ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః

దేవ్యా సహ చిక్షుతామ్రయోర్యుద్ధమ్

వ్యాస ఉవాచ—దుర్ముఖం నిహతం శ్రుత్వా మహిషః క్రోధమూర్ఛితః, ఉవాచ దానవాన్సర్వాన్కిఞ్జాతమితి చాసకృత్. ౧. నిహతౌ దానవౌ శూరౌ రణే దుర్మదబాష్కలౌ, తన్వ్యా తత్పరమాశ్చర్యం పశ్యన్తు దైవచేష్టితమ్. ౨. కాలో హి బలవాన్కర్తా సతతం సుఖదుఃఖయోః, నరాణాం పరతన్త్రాణాం పుణ్యపాపానుయోగతః. ౩. నిహతౌ దానవశ్రేష్ఠౌ కిం కర్తవ్యమతఃపరమ్, బ్రువన్తి మిలితాస్సర్వే యద్యుక్తం కార్యసఙ్కటే. ౪. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం బ్రువతి రాజేన్ద్ర మహిషేఽతి బలాన్వితే, చిక్షురాఖ్యస్తు సేనానీస్తమువాచ మహారథః.

తిష్ఠ తిష్ఠేతి భాషమాణ ఇత్యర్థః. ౨౮—౩౨. యథేతి. వైతరణీసంతరణాయేత్యర్థః. ౩౩, ౩౪. గోమాయుః శృగాలః. ౩౫—౪౬. మౌలిమత్ కిరీటవదిత్యర్థః. ౪౭. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పఞ్చమస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

షట్పఞ్చాశన్మహాపద్మైర్వృతౌ తౌ తామ్రచిక్షురౌ, మహామృధే హతౌ దేవ్యా కథేయం సముదీర్యతే. దుర్ముఖవధోత్తరం జాతం వృత్తమాహ—దుర్ముఖమితి. ౧. దైవచేష్టితం ప్రారబ్ధచేష్టిత

౫. రాజన్నహం హనిష్యామి కా చిన్తా స్త్రీవిహింసనే, ఇత్యుక్త్వా స్వబలైర్యుక్తః ప్రయయౌ రథసంయుతః. ౬. ద్వితీయం పార్ష్ణిరక్షస్తు కృత్వా తామ్రం మహా బలమ్, మహతా సైన్యఘోషేణ పూరయన్గగనం దిశః. ౭. తమాగచ్ఛన్తమాలోక్య దేవీ భగవతీ శివా, చకార శఙ్ఖజ్యాఘోషం ఘణ్టానాదం మహాద్భుతమ్. ౮. తత్రసుస్తేన శబ్దేన తే చ సర్వే సురారయః, కిమేతదితి భాషన్తో దుద్రువుర్భయకమ్పితాః. ౯. చిక్షురాఖ్యస్తు తాన్దృష్ట్వా పలాయనపరాయణాన్, ఉవాచాతీవ సంక్రుద్ధః కిమ్భయం వస్సమాగతమ్. ౧౦. అద్యైవాహం హనిష్యామి బాణైర్బాలాం మదోన్నతామ్, తిష్ఠన్త్వత్ర భయం త్యక్త్వా దైత్యాస్సమరమూర్ధని. ౧౧. ఇత్యుక్త్వా దానవశ్రేష్ఠశ్చాపపాణిర్బలాన్వితః, ఆగత్య సఙ్గరే దేవీమిత్యువాచ గతవ్యథః. ౧౨. కిం గర్జసి విశాలాక్షి భీషయన్కాతరాన్నరాన్, నాహం బిభేమి తన్వఙ్గి శ్రుత్వా తేఽద్య విచేష్టితమ్. ౧౩. స్త్రీవధే దూషణం జ్ఞాత్వా తథైవాకీర్తిసమ్భవమ్, ఉపేక్షాం కురుతే చిత్తం మదీయం వామలోచనే. ౧౪. స్త్రీణాం యుద్ధం కటాక్షైశ్చ తథా హావైశ్చ సున్దరి, న శస్త్రైర్విహితం క్వాపి త్వాదృశీనాం కదాచన. ౧౫. పుష్పైరపి నయోద్ధవ్యం కిం పునర్నిశితైశ్శరైః, భవాదృశీనాం దేహేషు దునోతి మాలతీదళమ్. ౧౬. ధిగ్జన్మ మానుషే లోకే క్షాత్రధర్మానుజీవినామ్, లాలితోఽయం ప్రియో దేహః కృన్తనీయశ్శితైశ్శరైః. ౧౭. తైలాభ్యఙ్గైః పుష్పవాసైస్తథా మృష్టాన్నభోజనైః, పోషితోఽయం ప్రియో దేహో ఘాతనీయః పరేషుభిః. ౧౮. దేహం ఛిత్త్వాసిధారాభిర్ధనభృజ్జాయతే నరః, ధిగ్ధనం దుఃఖదం పూర్వం పశ్చాత్కిం సుఖదం భవేత్. ౧౯. త్వమప్యఙ్గైవ వామోరు యుద్ధమాకాంక్షసే యతః, సుఖం సమ్భోగజం త్యక్త్వా కం గుణం వేత్సి సఙ్గరే. ౨౦. ఖడ్గపాతం గదాఘాతం భేదనఞ్చ శిలీముఖైః, మరణాన్తే తు సంస్కారో గోమాయుముఖకర్షణమ్. ౨౧. తస్యైవ కవిభిర్ధూర్తైః కృతం చాతీవ శంసనమ్, రణే మృతానాం స్వః ప్రాప్తిరర్థవాదోఽస్తి కేవలః. ౨౨. తస్మాద్గచ్ఛ వరారోహే యత్ర తే రమతే మనః, భజ వా భూపతిం నాథం హయారిం సురమర్దనమ్. ౨౩. వ్యాసఉవాచ—ఏవం బ్రువాణం తం దైత్యం ప్రోవాచ జగదమ్బికా, కిం మృషా

మిత్యర్థః. ౨—౧౫. దునోతి ఖేదయతీత్యర్థః. ౧౬. నను యుద్ధే క్షత్రియా యశః ప్రాప్నువంతి తద్వదహమపి ప్రాప్స్యామీతి చేత్తేషామపి ధిక్కార ఏవాస్తీత్యాహ—ధిగ్జన్మేతి. యేషాం ధర్మో లాలితోఽయం ప్రియో దేహః శరైః కృంతనీయ ఇతి. ౧౭. తదేవస్పష్టయతి—తైలాభ్యంగైరితి. ౧౮—౨౦. ప్రత్యుత దుర్గుణా ఏవ రణే సంతీత్యాహ—ఖడ్గపాతమితి. ౨౧. నను.. తర్హి దుర్గ

భాషసే మూఢ బుద్ధిమానివ పణ్డితః. ౨౪. నీతిశాస్త్రం న జానాసి విద్యాశ్చాన్వీక్షికీం తథా, న సేవితాస్త్వయా వృద్ధా న ధర్మే మతిరస్తి తే. ౨౫. మూర్ఖసేవాపరో యస్మాత్తస్మాత్త్వం మూర్ఖఏవ హి, రాజధర్మం న జానాసి కిం బ్రవీషి మదాగ్రతః. ౨౬. సఙ్గ్రామే మహిషం హత్వా కృత్వా రుధిరకర్దమమ్, యశస్తస్మాద్ధ్రువం స్థిరం కృత్వా గమిష్యామి యథాసుఖమ్. ౨౭. దేవానాం దుఃఖదాతారం దానవం మదగర్వితమ్, హనిష్యేఽహం దురాచారం యుద్ధం కురు స్థిరో భవ. ౨౮. జీవితేచ్ఛాస్తి తే మూఢ మహిషస్య తథా తవ, తదాగచ్ఛన్తు పాతాళం దానవాస్సర్వఏవ తే. ౨౯. ముమూర్షా యది వశ్చిత్తే యుద్ధం కుర్వన్తు సత్వరాః, సర్వానేవ వధిష్యామి నిశ్చయోఽయం మమాధునా. ౩౦. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యా దానవో బలదర్పితః, ముమోచ బాణవృష్టిం స్తాం ఘనవృష్టిమివాపరామ్. ౩౧. చిచ్ఛేద తస్య సా బాణాన్స్వబాణైర్నిశితైస్తదా, జఘాన తం తథా ఘోరైరాశీవిషసమైశ్శరైః. ౩౨. యుద్ధం పరస్పరం తత్ర బభూవ విస్మయప్రదమ్, గదయా ఘాతయామాస తం రథాజ్జగదమ్బికా. ౩౩. మూర్ఛాం ప్రాప స దుష్టాత్మా గదయాభిహతో భృశమ్, ముహూర్తద్వయమాత్రస్తు రథోపస్థ ఇవాచలః. ౩౪. తం తథామూర్ఛితం దృష్ట్వా తామ్రః పరబలార్దనః, ఆజగామ రణే యోద్ధుం చణ్డికాం ప్రతిచాపలః. ౩౫. ఆగచ్ఛన్తస్తు సంవీక్ష్య హసన్తీ ప్రాహ చణ్డికా, ఏహ్యేహి దానవశ్రేష్ఠ యమలోకం నయామ్యహమ్. ౩౬. కిం భవద్భిస్సమాయాతైరబలైశ్చ గతాయుషైః, మహిషః కిం గృహే మూఢః కరోతి జీవనోద్యమమ్. ౩౭. కిమ్భవద్భిర్హతైర్యుద్ధైర్మమాపి విఫలశ్శ్రమః, అహన్తే మహిషే పాపే సురశత్రౌ దురాత్మని. ౩౮. తస్మాద్యూయం గృహం గత్వా మహిషం ప్రేషయన్త్విహ, పశ్యేన్మాం సోఽపి మన్దాత్మా యాదృశీం తాదృశీం స్థితామ్. ౩౯. తామ్రస్తద్వచనం శ్రుత్వా బాణవృష్టిం చకార హ, చణ్డికాం ప్రతి కోపేన కర్ణాకృష్టశరాసనః. ౪౦. భగవత్యపి తామ్రాక్షీ సమాకృష్య శరాసనమ్, బాణాన్ముమోచ తరసా హన్తుకామాసురాహితమ్. ౪౧. చిక్షురాఖ్యోఽతిబలవాన్మూర్ఛాం త్యక్త్వోత్థితః పునః, గృహీత్వా సశరం చాపం తస్థౌ తత్సమ్ముఖః క్షణాత్. ౪౨. చిక్షురాఖ్యశ్చ తామ్రశ్చ ద్వావప్యతిబలోత్కటౌ, యుయుధాతే మహావీరౌ

ణావతోరణస్య కిమర్థం కవిభిః ప్రశంసనం కృతమితి చేత్ ధూర్తకవిభిస్తత్కృతమప్రామాణికమేవేత్యాహ—తస్యైవేతి. ౨౨—౩౨. రథాత్స్వరథాత్స్వవాహనాత్సింహాదిత్యర్థః. ౩౩. రథోపస్థ ఇవ రథోపర్యేవేత్యర్థః. ౩౪—౩౬. కిం భవద్భిరితి. భవద్భిరాగతైః కిం ఫలం భవతాం పతిరేవ కుతో నాయాతి సమహిషో గృహే స్థిత్వా కిం జీవనోద్యమం కరోతి. ౩౭—౪౫. వసంతే చ

సహదేవ్యా రణాజ్గణే. ౪౦. కుపితా చ మహామాయా వవర్ష శరసన్తతిమ్, చకార దానవాన్సర్వాన్బాణక్షతతనుచ్ఛదాన్. ౪౧. అసురాః క్రోధసమ్మూఢా బభూవుశ్శరతాడితాః, చిక్షిపుశ్శరజాలాని దేవీం ప్రతి రుషాన్వితాః. ౪౨. బభుస్తే రాక్షసాస్తత్ర కింశుకా ఇవ పుష్పిణః, శిలీముఖక్షతాస్సర్వే వసన్తే చ వనే రణే. ౪౩. బభూవ తుములం యుద్ధం తామ్రేణ సహ సంయుగే, విస్మయం పరమం జగ్ముర్దేవా యే ప్రేక్షకాస్థితాః. ౪౪. తామ్రో ముసలమాదాయ లోహజం దారుణం దృఢమ్, జఘాన మస్తకే సింహం జహాస చ ననర్ద చ ౪౫. నర్దమానం తదా తం తు దృష్ట్వా దేవీ రుషాన్వితా, ఖడ్గేన శితధారేణ శిరశ్చిచ్ఛేద సత్వరా. ౪౬. ఛిన్నే శిరసి తామ్రస్తు శిరసో ముసలీ బలీ, బభ్రామ క్షణమాత్రస్తు పపాత రణమస్తకే. ౪౭. పతితం తామ్రమాలోక్య చిక్షురాఖ్యో మహాబలః, ఖడ్గమాదాయ తరసా దుద్రావ చణ్డికాం ప్రతి. ౪౮. భగవత్యపి తం దృష్ట్వా ఖడ్గపాణిముపాగతమ్, దానవం పఞ్చభిర్బాణైర్జఘాన తరసా రణే. ౪౯. ఏకేనపాతితం ఖడ్గం ద్వితీయేన తు తత్కరః, కంఠాచ్చ మస్తకం తస్య కృన్తితం చాపరైశ్శరైః. ౫౦. ఏవం తౌ నిహతౌ క్రూరౌ రాక్షసౌ రణదుర్మదౌ, భగ్నం సైన్యం తయోస్సర్వం దిక్షు సన్త్రస్తమానసమ్. ౫౧. దేవాశ్చ ముదితాస్సర్వే దృష్ట్వా తౌ నిహతౌ రణే, పుష్పవృష్టిం ముదా చక్రుర్జయశబ్దం నభస్థితాః. ౫౨. ఋషయో దేవగన్ధర్వా వైతాళాస్సిద్ధచారణాః, ఊచుస్తే జయ దేవీతి చామ్బికేతి పునఃపునః. ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

దేవీం ప్రతి అసిలోమబిడాలాదిప్రస్థానమ్.

వ్యాస ఉవాచ— తౌ తయా నిహతౌ శ్రుత్వా మహిషో విస్మయాన్వితః, ప్రేషయామాస దైతేయాన్ తద్వధార్థం మహాబలాన్. ౧. అసిలోమబిడాలాఖ్యప్రముఖాన్యుద్ధదుర్మదాన్, సైన్యేన మహతా యుక్తాన్నానాయుధాన్సపరిచ్ఛదాన్. ౨. తే తత్ర దదృశుర్దేవీం సింహస్యోపరి సంస్థితామ్, అష్టాదశభుజాం దివ్యాం ఖడ్గఖేటకధారిణీమ్. ౩. అసిలోమాగ్రతో గత్వా తామువాచ హసన్నివ, వినయావనతశ్శాన్తో దేవీం దైత్యవధోద్యతామ్. ౪. అసిలోమోవాచ— దేవి బ్రూహి

కింశుకా ఇవ రణే రాక్షసా ఇత్యన్వయః. ౪౩—౪౯. పంచబాణానాం విభాగమాహ. ఏకేనేతి. అపరైః శరైరవశిష్టైస్త్రిభిరిత్యర్థః. ౫౦. ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధేఽచతుర్దశోఽధ్యాయః.

సప్తాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ మహారణే, అసిలోమాదయస్సర్వే నిహతా ఇతి కీర్త్యతే. ఇత్థం పూర్వాధ్యాయాంతే తామ్రచిక్షురయోర్వధానంతరం వృత్తమాహ. తావితి. ౧—౬. దుఃఖ;

వచస్సత్యం కిమర్థమిహ సున్దరి, ఆగతాసి కిమర్థం వా హంసి దైత్యాన్నిరాగసః. ౫. కారణం కథయాద్య త్వం త్వయా సంధిం కరోమ్యహమ్, కాఞ్చనం మణిరత్నాని భాజనాని వరాణి చ. ౬. యానీచ్ఛసి వరారోహే గృహీత్వా గచ్ఛ మాచిరమ్, కిమర్థం యుద్ధకామాసి దుఃఖసన్తాపవర్ధనమ్. ౭. కథయన్తి మహాత్మానో యుద్ధం సర్వసుఖాపహమ్, కోమలేఽతీవ తే దేహే పుష్పఘాతాసహే భృశమ్. ౮. కిమర్థం శస్త్రసంపాతాన్సహసీతి విసిస్మయే, చాతుర్యస్య ఫలం శాన్తిస్సతతం సుఖసేవనమ్. ౯. తత్కిమర్థం దుఃఖహేతుం సఙ్గ్రామం కర్తుమిచ్ఛసి, సంసారేఽత్ర సుఖం గ్రాహ్యం దుఃఖం హేయమితి స్థితిః. ౧౦. తత్సుఖం ద్వివిధం ప్రోక్తం నిత్యానిత్యప్రభేదతః, ఆత్మజ్ఞానం సుఖం నిత్యమనిత్యం భోగజం స్మృతమ్. ౧౧. నాశాత్మకన్తు తత్త్యాజ్యం వేదశాస్త్రార్థచిన్తకైః, సౌగతానాం మతం చేత్త్వం స్వీకరోషి వరాననే. ౧౨. తథాపి యౌవనం ప్రాప్య భుఙ్క్ష్వ భోగాననుత్తమాన్, పరలోకస్య సన్దేహో యది తేఽస్తి కృశోదరి. ౧౩. స్వర్గభోగపరా నిత్యం భవ భామిని భూతలే, అనిత్యం యౌవనం దేహే జ్ఞాత్వేతి సుకృతం చరేత్ ౧౪. పరోపతాపనం కార్యం వర్జనీయం సదా బుధైః, అవిరోధేన కర్తవ్యం ధర్మార్థకామసేవనమ్. ౧౫. తస్మాత్త్వమపి కళ్యాణి మతిం ధర్మే సదా కురు, అపరాధం వినా దైత్యాన్కస్మాన్మారయసేఽమ్బికే. ౧౬. దయాధర్మోఽస్య దేహోఽస్తి సత్యే ప్రాణాః ప్రకీర్తితాః, తస్మాద్దయా తథా సత్యం రక్షణీయం సదా బుధైః. ౧౭. కారణం వద సుశ్రోణి దానవానాం వధే తవ, దేవ్యువాచ—త్వయా పృష్టం మహాబాహో కిమర్థమిహ చాగతా. ౧౮. తదహం సమ్ప్రవక్ష్యామి హననే చ ప్రయోజనమ్, విచరామి సదా దైత్య సర్వలోకేషు సర్వదా. ౧౯. న్యాయాన్యాయౌ చ భూతానాం పశ్యన్తీ సాక్షిరూపిణీ, న మే కదాపి భోగేచ్ఛా న లోభో న చ వైరితా.

సంతాపేత్యుత్తరాన్వయి. ౭—౧౧. తద్భోగజం నాశాత్మకమనిత్యం త్యాజ్యమిత్యన్వయః. తస్మాదిదమపి బ్రహ్మజ్ఞానం సంపాద్య సుఖీ భవ యుద్ధాదుపరమం కుర్వితి భావః. నను సౌగతానాం మతే పరలోక ఏవ నాస్తి దూరతో బ్రహ్మజ్ఞానమ్. తథాచ తన్మతే యుద్ధసంభవోఽస్తీతి చేత్తత్రాహ సౌగతానామితి. ౧౨. తన్మతేఽపి పరలోకభయాభావాత్ విషయసుఖమేవ భోక్తవ్యమిత్యాయాతీత్యాహ. తథాపీతి. నను మమ న వేదాంతిమతం నాపి సౌగతం కింతు మీమాంసకమతమ్. తథాచ తన్మతే పరలోకస్యసత్త్వాద్యుద్ధం పరలోకప్రాప్త్యర్థమావశ్యకమితి చేత్తత్రాహ—పరలోకస్యేతి. ౧౩. తన్మతే స్వర్గసుఖస్య సర్వోత్తమత్వాత్తత్ప్రాప్త్యర్థం కర్మాదికం కుర్విత్యర్థః. ౧౪—౧౬. దయాధర్మోఽస్యేతి. అస్య పురుషస్య దేహో దయాధర్మో దయైవ ధర్మో యస్య స దయాధర్మస్తథాస్తి. అథ చాస్య పురుషస్య ప్రాణాః సత్యే ప్రతిష్ఠితాః సత్యేనైవ ప్రాణానాం రక్షణాత్. తస్మాద్దయా సత్యం చ రక్షణీయమిత్యాహ—తస్మాదితి. ౧౭—౧౯. యతః సాక్షిరూపిణీ తత ఇత్యర్థః. ౨౦.

౨౦. ధర్మార్థం విచరామ్యత్ర సంసారే సాధురక్షణమ్, వ్రతమేతత్తు నియతం పాలయామి నిజం సదా. ౨౧. సాధూనాం రక్షణం కార్యం హన్తవ్యా యేఽప్య సాధవః, వేదసంరక్షణం కార్యమవతారై రనేకశః. ౨౨. యుగేయుగే తాన్యేవాహ మవతారాన్బిభర్మి చ, మహిషస్తు దురాచారో దేవాన్పై హన్తుముద్యతః. ౨౩. జ్ఞాత్వాహం తద్వధార్థం భో ప్రాప్తాస్మి రాక్షసాధునా, తం హనిష్యే దురాచారం సురశత్రుం మహాబలమ్. ౨౪. గచ్ఛ వా తిష్ఠ కామం త్వం సత్యమేతదుదాహృతమ్, బ్రూహి వా తం దురాత్మానం రాజానం మహిషీసుతమ్. ౨౫. కిమన్యాన్ప్రేషయస్యత్ర స్వయం యుద్ధం కురుష్వహ, సంధిం చేత్కర్తుమిచ్ఛాస్తి రాజ్ఞస్తవమయా సహ. ౨౬. సర్వే గచ్ఛన్తు పాతాళం వైరం త్యక్త్వా యథాసుఖమ్, దేవద్రవ్యస్తు యత్కిఞ్చిద్ధృతం జిత్వా రణే సురాన్. ౨౭. తద్దత్వా యాన్తు పాతాళం ప్రహ్లాదో యత్ర తిష్ఠతి. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం దేవ్యా అసిలోమా పురస్థితః ౨౮. బిడాలాఖ్యం మహావీరం పప్రచ్ఛ ప్రీతిపూర్వకమ్, అసిలోమోవాచ—శ్రుతం తేఽద్య బిడాలాఖ్య భవాన్యా కథితఞ్చ యత్. ౨౯. ఏవం గతే కిం కర్తవ్యో విగ్రహస్సన్ధిరేవ వాఽబిడాలాఖ్యఉవాచ—న సన్ధి కామోఽస్తి నృపోఽభిమానీ యుద్ధేచ మృత్యుం నియతం హి జానన్. ౩౦. దృష్ట్వా హఠాత్ప్రేరయతే తథాస్మాన్దైవం హి కోఽతిక్రమితుం సమర్థః, దుస్సాధ్య ఏషాస్త్విహ సేవకానాం ధర్మస్సదా మానవివర్జితానామ్. ౩౧. ఆజ్ఞాపరాణాం వశవర్తికానాం పాంచాలికానామివ సూత్రభేదాత్, గత్వా కథం తస్య పురస్త్వయా చ మయాపి వక్తవ్యమిదం కఠోరమ్. ౩౨. గచ్ఛన్తు పాతాళమితశ్చ సర్వే దత్వాథ రత్నాని ధనం సురాణామ్, ప్రియం హి వక్తవ్యమ సత్యమేవ న చ ప్రియం స్యాద్ధితకృత్తుభాషితమ్. ౩౩. సత్యం ప్రియం నో భవతీహ కామం మౌనం తతో బుద్ధిమతాం ప్రతిష్ఠితమ్, న ఫల్గువాక్యైః ప్రతిబోధనీయో రాజాతు వీరైరితి నీతిశాస్త్రమ్. ౩౪. న నూనం తత్ర గన్తవ్యం హితం వా వక్ష్యమాదరాత్, ప్రష్టుం వాపి గతే రాజా కోపయుక్తో భవిష్యతి. ౩౫. ఇతి సంచిన్త్య కర్తవ్యం యుద్ధం ప్రాణస్య సంశయే, స్వామికార్యం పరం మత్వా మరణం తృణవత్తథా. ౩౬. వ్యాసఉవాచ—ఇతి సంచిన్త్య తౌ వీరౌ సంస్థితౌ యుద్ధతత్పరౌ, ధనుర్బాణధరౌ తత్ర సన్నద్ధౌ రథసజ్జితౌ. ప్రథమస్తు బిడాలాఖ్య స్సప్తబాణాన్ముమోచ హ, అసిలోమా స్థితో దూరే ప్రేక్షకః పరమాస్త్రవిత్. ౩౭. చిచ్ఛేద తాంస్తథా ప్రాప్తా

సాధురక్షణమిత్యేకపదముత్తరాన్వయి. ౨౧—౨౯. ఏవం గతే ఏవంప్రాప్తే ఇత్యర్థః. ౩౦, ౩౧. కింతత్కఠోరం వాక్యం తదాహ—గచ్ఛన్త్వితి. ఏతాదృశఫల్గువాక్యైనరాజా కదాపి న బోధనీయో

నమ్బికా స్వశరైశ్శరాన్, బిడాలాఖ్యం త్రిభిర్బాణైర్జఘాన చ శిలాశితైః. ౩౯.
ప్రాప్య బాణవ్యథాం దైత్యః పపాత సమరాఙ్గణే, మూర్ఛితోఽథ మమారాశు
దానవో దైవయోగతః. ౪౦. బిడాలాఖ్యం హతం దృష్ట్వా రణే శక్తిశరోత్కరైః,
అసిలోమా ధనుఃపాణిస్సంస్థితో యుద్ధతత్పరః. ౪౧. ఊర్ధ్వం సవ్యఙ్కరం కృత్వా
తాముపాచ మితం వచః, దేవి జానామి మరణం దానవానాం దురాత్మనామ్. ౪౨.
తథాపి యుద్ధం కర్తవ్యం పరాధీనేన వై మయా, మహిషో మన్దబుద్ధిశ్చ న జానాతి
ప్రియాప్రియే. ౪౩. తదగ్రేనైవ కర్తవ్యం హితఞ్చాప్యప్రియం మయా, మర్తవ్యం
వీరధర్మేణ శుభం వాప్యశుభం భవేత్. ౪౪. దైవమేవ పరం మన్యే ధిక్పౌరుష
మనర్థకమ్, పతన్తి దానవాస్తూర్ణం తవ బాణాహతా భువి. ౪౫. ఇత్యుక్త్వా శర
వృష్టిం స చకార దానవోత్తమః, దేవీ చిచ్ఛేద తాన్బాణైరప్రాప్తాంస్తు నిజాన్తికే.
౪౬. అన్యైర్వివ్యాధ తం తూర్ణమసిలోమానమాశుగైః, వీక్షితామగమస్తైశ్చ
కోపపూర్ణాననా తదా. ౪౭. శుశుభే దానవః కామం బాణైర్విక్షతతనుః కిల, స్రవ
ద్రుధిరధారస్స ప్రఫుల్లకింశుకో యథా. ౪౮. అసిలోమా గదాం గుర్వీం శైక్యా
ముద్యమ్య వేగతః, దుద్రావ చణ్డికాం కోపాత్ సింహం మూర్ధ్ని జఘాన హ.
౪౯. సింహోఽపి నఖరాఘాతైస్తం దదార భుజాన్తరే, అగణయ్య గదాఘాతం
కృతం తేన బలీయసా. ౫౦. ఉత్పత్య తరసా దైత్యో గదాపాణిస్సుదారుణః,
సింహమూర్ధ్ని సమారుహ్య జఘాన గదయామ్బికామ్. ౫౧. కృతం తేన ప్రహా
రస్తు వఞ్చయిత్వా విశాంపతే, ఖడ్గేన సితధారేణ శిరశ్చిచ్ఛేద కణ్ఠతః. ౫౨. ఛిన్నే
శిరసి దైత్యేన్ద్రః పపాత తరసా క్షితౌ, హాహాకారో మహానాసీత్సైన్యే తస్య
దురాత్మనః. ౫౩. జయ దేవీతి దేవాస్తాం తుష్టువుర్జగదమ్బికామ్, దేవదున్దుభయో
నేదుర్జగుశ్చ నృపకిన్నరాః. ౫౪. నిహతౌ దానవౌ వీక్ష్య పతితౌ చ రణాఙ్గణే,
నిహతాస్సైనికాస్సర్వే తత్ర కేసరిణా బలాత్. ౫౫. భక్షితాశ్చ తథా కేచిన్ని
శ్శేషం తద్రణం కృతమ్, భగ్నాః కేచిద్గతా మన్దా మహిషం ప్రతి దుఃఖితాః. ౫౬.
చుక్రుశూరురుదుశ్చైవ త్రాహి త్రాహీతి భాషణైః, అసిలోమబిడాలాఖ్యౌ
నిహతౌ నృపసత్తమ. ౫౭. అన్యే యే సైనికా రాజన్సింహేన భక్షితాశ్చ తే,
ఏవం బ్రువన్తో రాజానం తదా చక్రుశ్చ వైశసమ్. ౫౮. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం
తేషాం మహిషో దుర్మనాస్తదా, బభూవ చిన్తాకులితో విమానాద్దుఃఖసంయుతః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

వీరైరేతాదృశం నీతిశాస్త్రమప్యస్తీత్యాహ—న ఫల్గువాక్యైరితి. ౩౨—౫౬. హతశేషా దైత్యా
రాజానం ప్రతి గత్వా కిమూచుస్తదాహ. అసిలోమేతి. ౫౭. ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే పంచదశోఽధ్యాయః.

—౿ దేవీమహిషసంవాదః. ౿—

వ్యాస ఉవాచ—తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా క్రోధయుక్తో నరాధిపః, దారుకం ప్రాహ తరసా రథమానయ మేఽద్భుతమ్. ౧. సహస్రఖరసంయుక్తం పతాకాధ్వజభూషితమ్, ఆయుధైస్సంయుతం శుభ్రం సుచక్రం చారుకూబరమ్. ౨. సూతోఽపి రథమానీయ తమువాచ త్వరాన్వితః, రాజన్రథోఽయమానీతో ద్వారి తిష్ఠతి భూషితః. ౩. సర్వాయుధసమాయుక్తో వరాస్తరణసంయుతః, ఆనీతం తం రథం జ్ఞాత్వా దానవేన్ద్రో మహాబలః. ౪. మానుషం దేహమాస్థాయ సజ్జోఽమే గన్తుముద్యతః, విచార్య మనసా చేతి దేవీ మాం ప్రేక్ష్య దుర్ముఖమ్. ౫. శృఙ్గిణం మహిషం నూనం విమనా సా భవిష్యతి, నారీణాఞ్చ ప్రియం రూపం తథా చాతుర్యమిత్యపి. ౬. తస్మాద్రూపఞ్చ చాతుర్యం కృత్వా యాస్యామి తామ్ప్రతి, యథా మాం వీక్ష్య సా బాలా ప్రేమయుక్తా భవిష్యతి. ౭. మమాపి చ తదైవ స్యాత్సుఖం నాన్యస్వరూపతః, ఇతి సంచిన్త్య మనసా దానవేన్ద్రో మహాబలః. ౮. త్యక్త్వా తన్మాహిషం రూపం బభూవ పురుషశ్శుభః, సర్వాయుధధరశ్శ్రీమాంశ్చారుభూషణభూషితః. ౯. దివ్యామ్బరధరః కాన్తః పుష్పబాణ ఇవాపరః, రథోపవిష్టః కేయూర స్రగ్వీ బాణధనుర్ధరః. ౧౦. సేనాపరివృతో దేవీం జగామ మదగర్వితః, మనోజ్ఞం రూపమాస్థాయ మానినీనాం మనోహరమ్. ౧౧. తమాగతం సమాలోక్య దైత్యానామధిపం తదా, బహుభిస్సంవృతం వీరైర్దేవీ శఙ్ఖమవాదయత్. ౧౨. స శఙ్ఖనినదం శ్రుత్వా జనవిస్మయకారకమ్, సమీపమేత్య దేవ్యాస్తు తామువాచ హసన్నివ. ౧౩. దేవి సంసారచక్రేఽస్మిన్వర్తమానే జనః కిల, నరో వాథ తథా నారీ సుఖం వాఞ్ఛతి సర్వథా. ౧౪. సుఖం సంయోగజం నౄణాం నాసంయోగే భవేదిహ, సంయోగో బహుధా భిన్నస్తాన్బ్రవీమి శృణుష్వహ. ౧౫. భేదాన్సుప్రీతి

అర్థాధికైః పంచషష్టిపద్యైరథ సవిస్తరమ్, మహిషాసురసంవాదో దేవ్యా జాత ఉదీర్యతే. పూర్వాధ్యాయాంతే హతశేషా దైత్యాస్త్రాహి త్రాహీతి భాషణైః రాజానంప్రతి గత్వా రురుదురిత్యుక్తం తదుత్తరం జాతం వృత్తమాహ.—తేషామితి. ౧—౪. మహిషదేహం త్యక్త్వా మానుషదేహధారణే కారణమాహ.—విచార్యేతి. మాం శృగిణం మహిషం దృష్ట్వా దేవీ విమనా భవిష్యతీతి మనసా విచార్యేత్యన్వయః. ౫. తమేవ విచారమాహ.—నారీణామితి. ౬, ౭. కించ మమాపి మహిషదేహస్య నాస్యాం విజాతీయాయాం సుఖం స్యాద్విషయసుఖస్య సజాతీయ ఏవ విద్యమానత్వాత్. తస్మాత్తస్యాః ప్రీత్యర్థం మదర్థం చ మనుష్యరూపమేవ మయా ధార్యమిత్యాహ. మమాపీతి. ౮, ౯. పుష్పబాణో మదనః. ౧౦—౧౪. సంయోగజం పదార్థసంబంధజన్యమిత్యర్థః. అసంయోగే పదార్థసంబంధాభావే సుఖం తు నైవ భవతీత్యర్థః. తానితి. సంయోగస్య తాన్భేదాన్ బ్రవీమీత్యన్వయః. ౧౫. భేదానాం త్రైవిధ్యమాహ —సుప్రీతీతి. కేచిత్సంయోగాః ప్రీత్యర్థాః

హేతూత్థాస్స్వభావోత్థా అనేకశః, తత్ర ప్రీతిభవానాదౌ కథయామి యథా మతి. ౧౬. మాతాపిత్రోస్తు పుత్రేణ సంయోగస్తూత్తమస్స్మృతః, భ్రాతుర్భాత్రా తథా యోగః కారణాన్మధ్యమో మతః. ౧౭. ఉత్తమస్య సుఖస్యైవ దాతృత్వా దుత్తమస్స్మృతః, తస్మాదల్పసుఖస్యైవ ప్రదాతృత్వాచ్చ మధ్యమః. ౧౮. నావికానాం తు సంయోగస్స్మృతస్స్వాభావికో బుధైః, వివిధావృతచిత్తానాం ప్రసఙ్గపరివర్తినామ్. ౧౯. అత్యల్పసుఖదాతృత్వాత్కనిష్ఠోఽయం స్మృతో బుధైః, అత్యుత్తమస్తు సంయోగస్సంసారే సుఖదస్సదా. ౨౦. నారీపురుషయోః కాన్తే సమానవయసోస్సదా, సంయోగో యస్సమాఖ్యాతస్స ఏవాత్యుత్తమస్స్మృతః. ౨౧. అత్యుత్తమసుఖస్యైవ దాతృత్వాత్స తథావిధః, చాతుర్యరూపవేషాద్యైః కుల

ప్రీతిః ప్రేమ తద్ధేతుకా ఏవ. నాన్యత్కారణాంతరం లోభాదికం విద్యతే. యథా మాతాపిత్రోః పుత్రేణ సంయోగః ప్రేమనిమిత్త ఏవ తాదృశసంయోగస్య సుఖజనకత్వమపేక్షితమేవ తాదృశాః కేచిత్సంయోగా ఇత్యర్థః. తథా కేచిద్ధేతూత్థలోభాదిరూపహేతుజన్యా యథా భ్రాతుః సంయోగస్స చ మాముపకరిష్యతీతి లోభమూలక ఏవ. తస్మాత్తాదృశాః సంయోగా హేతూత్థా ఇత్యుచ్యంతే. తథా స్వభావోత్థాః స్వభావేన ప్రసంగేనైవ జాయమానాః కేచిత్సంయోగా యథా పాంథానామ్. నహి తేషాం సంయోగే ప్రీతిర్వా లోభోవా కారణం సంభవతి కింతు స్వభావ ఏవ. తథాచ తాదృశాః సంయోగాః స్వభావోత్థా ఇత్యుచ్యంతే ఇత్యర్థః. తత్ర ప్రీత్యుత్థానాముదాహరణమాహ.—తత్ర ప్రీతిభవానితి.౧౬. మాతాపిత్రోః పుత్రేణ సంయోగః ప్రీతిజన్యః ప్రథమః. స చ తాదృశప్రీతిజన్యః సంయోగ ఉత్తమ ఏవోత్తమసుఖజనకత్వాత్. పుత్రరూపప్రియపదార్థదర్శనమాత్రేణైవ తత్ర నిరతిశయసుఖస్యోద్భవాత్. హేతూత్థానాముదాహరణమాహ.—భ్రాతుర్భ్రాత్రేతి. కారణాదితి. భ్రాతుర్భ్రాత్రా యః సంయోగస్స ఉపకారమూలకః సుఖజనకో న దర్శనమాత్రేణ యథా పితాపుత్రయోః. స చ సంయోగో మధ్యమః. భ్రాత్రోపకారే కృతే తత్సంయోగస్య పూర్వాపేక్షయాల్పసుఖజనకత్వాదిత్యర్థః. ౧౭. అనయోస్సంయోగయోః కుతో మధ్యమోత్తమత్వం? తదాహ. ఉత్తమస్యసుఖస్యేతి. బహుసుఖదాతృత్వాదుత్తమత్వమిత్యర్థః. తస్మాదల్పసుఖస్యైవేతి. తస్మాత్పూర్వసుఖాపేక్షయా అల్పసుఖప్రదాతృత్వాన్మధ్యమత్వమిత్యర్థః. ౧౮. స్వభావోత్థసంయోగస్య స్వరూపం తత్కనిష్ఠత్వం చాహ.—నావికానామితి.నావా చరంతి తే నావికాః పాంథా ఇత్యర్థః, తేషాం వివిధావృతచిత్తానామనేకదేశేష్వనేకకార్యార్థం వ్యాకులచిత్తానాం ప్రసంగపరివర్తినాం కార్యాంతరప్రసంగేనైకత్ర మిలితానాం యస్సంయోగః సస్వాభావిక ఇత్యర్థః. ౧౯. స త్వత్యల్పసుఖదాతృత్వాత్కనిష్ఠ ఇత్యాహ.—అత్యల్పేతి. సంత్యేతే యోగాస్త్రివిధాః అల్పమధ్యమోత్తమసుఖప్రదత్వాత్త్రిప్రకారాస్తథాఽపి న తేష్వత్యుత్తమసుఖదాతృత్వాదత్యుత్తమః సంయోగోఽస్తి. సతు భిన్న ఏవ తేభ్యోఽస్తీత్యాహ. అత్యుత్తమస్తు సంయోగ ఇతి. యస్సోఽత్యుత్తమః సంయోగస్స ఏవ సంసారేఽత్యుత్తమసుఖప్రద ఇత్యర్థః.౨౦.స కోఽసావితి చేత్తత్రాహ.—నారీపురుషయోరితి.౨౧. 'కుతస్తస్యాత్యుత్తమత్వం? తత్రాహ.—అత్యుత్తమసుఖస్యైవేతి.

శీలగుణైస్తదా. ౨౨. పరస్పరసముత్కర్షః కథ్యతే హి పరస్పరమ్, తం చేత్కరోషి సంయోగం వీరేణ చ మయా సహ. ౨౩. అత్యుత్తమసుఖస్యైవ ప్రాప్తిస్స్యాత్తే న సంశయః, నానావిధాని రూపాణి కరోమి స్వేచ్ఛయా ప్రియే. ౨౪. ఇన్ద్రాదయస్సురాస్సర్వే సఙ్గ్రామే విజితా మయా, రత్నాని యాని దివ్యాని భవనేఽస్మిన్సమాధునా. ౨౫. భుఙ్క్ష్వ త్వం తాని సర్వాణి యథేష్టం దేహి వా యథా, పట్టరాజ్ఞీ భవాద్య త్వం దాసోఽస్మి తవ సున్దరి. ౨౬. వైరం త్యజేఽహం దేవైస్తు తవ వాక్యాన్న సంశయః, యథా త్వం సుఖమాప్నోషి తథాహం కరవాణి వై. ౨౭. ఆజ్ఞాపయ విశాలాక్షి తథాహం ప్రకరోమ్యథ, చిత్తమ్మే తవ రూపేణ మోహితం చారుభాషిణి. ౨౮. ఆతురోఽస్మి వరారోహే ప్రాప్తస్తే శరణం కిల, ప్రపన్నం పాహి రమ్భోరు కామబాణైః ప్రపీడితమ్. ౨౯. ధర్మాణాముత్తమో ధర్మశ్శరణాగతరక్షణమ్, త్వదీయోఽస్మ్యసితాపాఙ్గి సేవకోఽహం కృశోదరి. ౩౦. మరణాన్తం వచస్సత్యం నాన్యథా ప్రకరోమ్యహమ్, పాదానతోఽస్మి తన్వఙ్గి త్యక్త్వా నానాయుధాని తే. ౩౧. దయాం కురు విశాలాక్షి తప్తోఽస్మి కామమార్గణైః, జన్మప్రభృతి చార్వఙ్గి దైన్యం నాచరితం మయా. ౩౨. బ్రహ్మాదీనీశ్వరాన్ప్రాప్య త్వయి తద్విదధామ్యహమ్, చరితం మమ జానన్తి రణే బ్రహ్మాదయస్సురాః. ౩౩. సోఽప్యహం తవ దాసోఽస్మి మన్ముఖం పశ్య భామిని, వ్యాసఉవాచ—ఇతి బ్రువాణం తం దైత్యం దేవీ భగవతీ హి సా. ౩౪. ప్రహస్య సస్మితం వాక్యమువాచ వరవర్ణినీ. దేవ్యువాచ—నాహం పురుషమిచ్ఛామి పరమం పురుషం వినా. ౩౫. తస్య చేచ్ఛాస్మ్యహం దైత్య సృజామి సకలం జగత్, స మాం పశ్యతి విశ్వాత్మా తస్యాహం ప్రకృతిశ్శివా. ౩౬. తత్సాన్నిధ్యవశాదేవ చైతన్యం మయి శాశ్వతమ్, జడాహం

తథావిధోఽత్యుత్తమ ఇత్యర్థః. చాతుర్యరూపేతి. ౨౨. చాతుర్యాదిభిః పరస్పరసముత్కర్షోఽన్యోన్యసముత్కర్షో హి యతః పరస్పరం కథ్యతే స్త్రీచాతుర్యాదిగుణైః పురుషం వర్ణయతి పురుషశ్చాతుర్యాదిగుణైః స్త్రియం వర్ణయతి. తస్మాత్సోఽత్యుత్తమ ఏవాత్ర సంయోగ ఇత్యర్థః. ఏతావత్పర్యంతం సంయోగస్వరూపవిభాగకథనస్య ప్రయోజనమాహ.—తం చేదితి. ౨౩. కథం వీరత్వం తవేతి చేత్తత్రాహ.—నానావిధానీతి. ౨౪—౩౦. మరణాంతమితి. తే వచో మరణాన్తం మరణపర్యంతం అన్యథా న కరోమి న కరిష్యామి సత్యమేతజ్జానీహీత్యర్థః. ౩౧—౩౪. నాహం పురుషమిచ్ఛామీతి. అత్ర భగవత్యా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపత్వాత్పుంప్రకృత్యుభయాత్మకత్వేఽపి స్వస్య ప్రకృతిరూపత్వాభిమానమాశ్రిత్య భగవత్యేదముచ్యతే అలంకారార్థమితి బోధ్యమ్. ౩౫. ఇచ్ఛాస్మ్యహమితి. 'పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చే'తి శ్రుత్యుక్తబలశబ్దోదితేత్యర్థః. ఇచ్ఛాశక్తి'రుమా కుమారీ'తి 'శివసూత్రో'దితా చేత్యర్థః. ౩౬. చైతన్యం త్రివిధం

తస్య సంయోగాత్ప్రభవామి సచేతనా. ౩౭. అయస్కాన్తస్య సాన్నిధ్యాదయ
శ్చేతనా యథా, న గ్రామ్యసుఖవాఞ్ఛా మే కదాచిదపి జాయతే. ౩౮. మూర్ఖ
స్త్వమసి మన్దాత్మన్యత్స్త్రీసఙ్గం చికీర్షసి, నరస్య బన్ధనార్థాయ శృఙ్ఖలా స్త్రీ
ప్రకీర్తితా. ౩౯. లోహబద్ధోఽపి ముచ్యేత స్త్రీబద్ధో నైవ ముచ్యతే, కిమిచ్ఛసి
చ మన్దాత్మన్మూత్రాగారస్య సేవనమ్. ౪౦. శమం కురు సుఖాయ త్వం శమాత్సుఖ
మవాప్స్యసి, నారీసఙ్గే మహద్దుఃఖం జానన్కిం త్వం విముహ్యసి. ౪౧. త్యజ వైరం
సురైస్సార్ధం యథేష్టం విచరావనౌ, పాతాళం గచ్ఛ వా కామం జీవితేచ్ఛా
యదస్తి తే. ౪౨. అథ వా కురు సంగ్రామం బలవత్యస్మి సాంప్రతమ్, ప్రేషి
తాహం సురైస్సర్వైస్తవ నాశాయ దానవ. ౪౩. సత్యం బ్రవీమి యేనాద్య
త్వయా వచనసౌహృదమ్, దర్శితస్తేన తుష్టాస్మి జీవన్గచ్ఛ యథాసుఖమ్. ౪౪.
సతాం సప్తపదీమైత్రీ తేన ముఞ్చామి జీవితమ్, మరణేచ్ఛాస్తి చేద్యుద్ధం కురు వీర
యథాసుఖమ్. ౪౫. హనిష్యామి మహాబాహో త్వామహం నాత్ర సంశయః.
వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్యా వచశ్శ్రుత్వా దానవః కామమోహితః. ౪౬. ఉవా
చ శ్లక్ష్ణయా వాచా మధురం వచనం తతః, బిభేమ్యహం వరారోహే త్వాం
ప్రహర్తుం వరాననే. ౪౭. కోమలాం చారుసర్వాఙ్గీం నారీం నరవిమోహినీమ్, జిత్వా
హరిహరాదీంశ్చ లోకపాలాంశ్చ సర్వశః. ౪౮. కిం త్వయా సహ యుద్ధమ్మే యుక్తం
కమలలోచనే, రోచతే యది చార్వఙ్గి వివాహం కురు మాం భజ. ౪౯. నో
చేద్గచ్ఛ యథేష్టన్తే దేశం యస్మాత్సమాగతా, నాహం త్వాం ప్రహరిష్యామి
యతో మైత్రీ కృతా త్వయా. ౫౦. హితముక్తం శుభం వాక్యం తస్మాద్గచ్ఛ
యథాసుఖమ్, కా శోభా మే భవేదన్తే హత్వా త్వాం చారులోచనామ్. ౫౧.
స్త్రీహత్యా బాలహత్యా చ బ్రహ్మహత్యా దురత్యయా, గృహీత్వా త్వాం

రూపమిత్యర్థః. తస్య ప్రతిబింబస్య సంయోగాదహం జడాస్మీత్యర్థః. ౩౭. నన్వన్య సంబంధాత్కథ
మన్యస్య చేతనత్వమితి చేత్తద్దృష్టాంతవశాత్సంభవతీత్యాహ—అయస్కాంతస్యేతి. తథాచ నాహం
ప్రాకృతాంగనాస్మి యస్మాం త్వమిత్థం భాషసే కింతు సర్వేశ్వర్యహమస్మీతి భావః. నను తథాపి
తవ గ్రామ్యసుఖేచ్ఛాస్తి వా న వేతి చేత్తత్రాహ. న గ్రామ్యేతి. మమ సర్వేశ్వరత్వాన్న కించిత్పీడా
స్తీతి భావః. ౩౮. యచ్చాహం పీడితః కింతు మూర్ఖ ఏవాసీత్యాహ. మూర్ఖ ఏవాసీతి. తత్ర హేతు
మాహ. యత్స్త్రీసంగమితి. తస్య దుష్టత్వమాహ.—నరస్యేతి. ౩౯—౪౩. ఏతాదృశం మృదువచనం
నత్వద్భయాన్మయోచ్యతే కింతు త్వయా వచనసౌహృదమేతావత్పర్యంతం దర్శితం తద్వశాది
త్యాహ.—సత్యం బ్రవీమీతి, అతో జీవన్సన్ గచ్ఛ యథాసుఖం న యుద్ధం కుర్వితి భావః.
౪౪—౪౬. త్వయా వారం వారం యుద్ధం కుర్విత్యుచ్యతే తత్ర న తే యుద్ధాదహం బిభేమి
కింతు కోమలాంగీ కథం హంతవ్యేతి భయాదిత్యాహ—బిభేమ్యహమితి. ౪౭—౫౧. కేవలం

గృహాణ నూనం గచ్ఛామ్యద్య వరాననే. ౫౨. తథాపి మే ఫలం న స్యాద్బలాద్భోగ సుఖం కుతః, ప్రబ్రవీమి సుకేశి త్వాం వినయావనతో యతః. ౫౩. పురుషస్య సుఖం న స్యాదృతే కాన్తాముఖామ్బుజాత్, తస్మాత్తథైవ హి నారీణాం న స్యాచ్చ పురుషం వినా. ౫౪. సంయోగే సుఖసమ్భూతిర్వియోగే దుఃఖసమ్భవః, కాన్తాసి రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా. ౫౫. చాతుర్యం త్వయి కిం నాస్తి యతో మాం న భజస్యహో, తవోపదిష్టం కేనేదం భోగానాం పరివర్జనమ్. ౫౬. వఞ్చితాసి ప్రియాలాపైర్వైరిణా కేనచిత్త్విహ, ముఞ్చాగ్రహమిమం కాన్తే కురు కార్యం సుశోభనమ్. ౫౭. సుఖం తవ మమాపి స్యాద్వివాహే విహితే కిల, విష్ణుర్లక్ష్మ్యా సహాభాతి సావిత్ర్యా చ సహాత్మభూః. ౫౮. రుద్రో భాతి చ పార్వత్యా శచ్యా శతమఖస్తథా, కా నారీ పతిహీనా చ సుఖం ప్రాప్నోతి శాశ్వతమ్. ౫౯. యేన త్వమసితాపాఙ్గి న కరోషి పతిం శుభమ్, కామః క్వాద్య గతః కాన్తే యస్త్వాం బాణైస్సుకోమలైః. ౬౦. మాదనైః పఞ్చభిః కామం న తాడయతి మన్దధీః, మన్యేఽహమివ కామోఽపి దయావాంస్త్వయి సున్దరి. ౬౧. అబలేతి చ మన్వానో న ప్రేరయతి మార్గణాత్, మనోభవస్య వైరం వా కిమప్యస్తి మయా సహ. ౬౨. తేన చ త్వయ్యరాళాక్షి న ముఞ్చతి శిలీముఖాన్, అథవా మేఽహితైర్దైవైర్వారితోఽసౌ ఝషధ్వజః. ౬౩. సుఖవిధ్వంసిభిస్తేన త్వయి న ప్రహరత్యపి, త్యక్త్వా మాం మృగశాబాక్షి పశ్చాత్తాపం కరిష్యసి. ౬౪. మన్దోదరీవ తన్వఙ్గి పరిత్యజ్య శుభం నృపమ్, అనుకూలం పతిం పశ్చాత్సా చకార శఠం పతిమ్. ౬౫. కామార్తా చ యదా జాతా మోహేన వ్యాకులాన్తరా.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే షోడశోఽధ్యాయః.

శోభాభావ ఏవ న కింతు స్త్రీహత్యాపి తవ హననే భవిష్యతీత్యాహ—స్త్రీహత్యేతి. బలాత్కారేణ త్వాం నేష్యామీత్యపి సామర్థ్యం మయి వర్తతే తథాపి తత్ర బలాత్కారేణ భోగే సుఖాసంభవాన్న తత్క్రియత ఇత్యాహ—గృహీత్వా త్వామితి. ౫౨, ౫౩. యత ఇతి. యతః పురుషస్య సుఖం కాంతాముఖాంబుజాదృతే న స్యాత్ తస్మాత్తథైవ నారీణామపి పురుషం వినా న స్యాత్తుల్యన్యాయత్వాదుభయోరిత్యర్థః. ౫౪. సంయోగే ఇతి. ఇదం కిం న జానాసీతి శేషః. కాన్తాసీతి. ౫౫. ఇదం పురుషసంగవిషయం చాతుర్యం తవ కిం నాస్తీత్యర్థః. కాంతాయా ఇదం చాతుర్యమవశ్యమపేక్షితమితి భావః. నను విషయో న కర్తవ్య ఇతి మాం ప్రతి కేనచిదుక్తమస్తీత్యత ఆహ—తవోపదిష్టమితి. ౫౬—౫౮. శచ్యా శతమఖస్తథేతి. తథాహమపి త్వయా శోభాం ప్రాప్స్యామీతి శేషః. ౫౯—౬౨. అథవా మేఽహితైరితి. అథవా మే మమాహితైః శత్రుభిర్దైవైర్మమ సుఖవిధ్వంసిభిరయం ఝషధ్వజో వారితః కిమిత్యర్థః. తేన కారణేనాసౌ త్వయి న ప్రహరతీత్యర్థః. ౬౩, ౬౪. మందోదరీవ పశ్చాత్తాపమిత్యన్వయః. సా తన్వంగీ అనుకూలపతిం

మన్దోదరీవృత్తాన్తః.

వ్యాసఉవాచ—ఇతి శ్రుత్వా వచస్తస్య దేవీ పప్రచ్ఛ దానవమ్, కా సా మన్దోదరీ నారీ కోఽసౌ త్యక్తో నృపస్తయా.? ౧. శఠః కో వా నృపః పశ్చాత్తన్మే బ్రూహి కథానకమ్, విస్తరేణ యథా ప్రాప్తం దుఃఖం వనితయా పునః. ౨. మహిష ఉవాచ—సింహలో నామ దేశోఽస్తి విఖ్యాతః పృథివీతలే, ఘనపాదపసంయుక్తో ధనధాన్యసమృద్ధిమాన్. ౩. చన్ద్రసేనాభిధస్తత్ర రాజా ధర్మపరాయణః, న్యాయదణ్డధరశ్శాన్తః ప్రజాపాలనతత్పరః. ౪. సత్యవాదీ మృదుశ్చూర స్తితిక్షుర్నీతిసాగరః, శాస్త్రవిత్సర్వధర్మజ్ఞో ధనుర్వేదేఽతినిష్ఠితః. ౫. తస్య భార్యా వరారోహా సున్దరీ సుభగా శుభా, సదాచారా తిసుముఖీ పతిభక్తిపరాయణా. ౬. నామ్నా గుణవతీ కాన్తా సర్వలక్షణసంయుతా, సుషువే ప్రథమే గర్భే పుత్రీం సా చాతిసున్దరీమ్. ౭. పితా చాతీవ సన్తుష్టః పుత్రీం ప్రాప్య మనోరమామ్, మన్దోదరీతి నామాస్యాః పితా చక్రే ముదాన్వితః. ౮. ఇన్దోః కలేవ చాత్యర్థం వవృధే సా దినేదినే, దశవర్షా యదా జాతా కన్యా చాతిమనోహరా. ౯. వరార్థం నృపతిశ్చిన్తా మవాప చ దినేదినే, మద్రదేశాధిపశ్శూర స్సుధన్వా నామ పార్థివః. ౧౦. తస్య పుత్రోఽతిమేధావీ కమ్బుగ్రీవోఽతివిశ్రుతః, బ్రాహ్మణైః కథితో రాజ్ఞే, స యుక్తోఽస్యా వరశ్శుభః. ౧౧. సర్వలక్షణసమ్పన్న స్సర్వవిద్యార్థపారగః, రాజ్ఞా పృష్టా తదా రాజ్ఞీ నామ్నా గుణవతీ ప్రియా. ౧౨. కమ్బుగ్రీవాయ కన్యాం స్వాం దాస్యామి వరవర్ణినీమ్, సా తు పత్యుర్వచశ్శ్రుత్వా పుత్రీం పప్రచ్ఛ సాదరమ్. ౧౩. వివాహం తే పితా కర్తుం కంబుగ్రీవేణ వాఞ్ఛతి, తచ్ఛ్రుత్వా మాతరం ప్రాహ వాక్యం మన్దోదరీ తదా. ౧౪. నాహం పతిం కరిష్యామి నేచ్ఛా మేఽస్తి పరిగ్రహే, కౌమారం వ్రతమాస్థాయ కాలం నేష్యామి సర్వథా. ౧౫. స్వాతన్త్ర్యేణ చరిష్యామి తపస్తీవ్రం సదైవహి, పారతన్త్ర్యం పరం దుఃఖం మాతస్సంసారసాగరే. ౧౬. స్వాతంత్ర్యాన్మోక్షమిత్యాహుః పణ్డితాశ్శాస్త్రకోవిదాః, తస్మాన్ముక్తా భవిష్యామి పత్యా మే న ప్రయోజనమ్. ౧౭. వివాహే వర్తమానే తు పావకస్య చ సన్నిధౌ, వక్తవ్యం వచనం సమ్యక్త్వదధీనాస్మి సర్వదా. ౧౮. శ్వశ్రూదేవరవర్గాణాం

పరిత్యజ్య పశ్చాచ్ఛఠం పతిం చకార. కదా? యదా కామార్తా జాతా పశ్చాత్పూర్వపత్యలాభేన పశ్చాత్తాపం ప్రాప్తా తదేత్యర్థః. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

పిశపష్టిశ్లోకవద్భిర్మన్దోదర్యాః కథానకమ్, దేవీబోధాయ దైత్యేన కథ్యతే చేతి కథ్యతే. మన్దోదరీదృష్టాంతం శ్రుత్వా లీలావశాద్దేవీ పృచ్ఛతీత్యాహ—ఇతి శ్రుత్వేతి. ౧. వనితయా

దాసత్వం శ్వశురాలయే, పతిచిత్తానువర్తిత్వం దుఃఖాద్దుఃఖతరం స్మృతమ్. ౧౯. కదాచిత్పతిరన్యాం వా కామినీఞ్చభజేద్యది, తదా మహత్తరం దుఃఖం సపత్నీ సమ్భవం భవేత్. ౨౦. తదేర్ష్యాజాయతే పత్న్యా క్లేశశ్చాపి భవేదథ, సంసారే క్వ సుఖం మాతర్నారీణాఞ్చ విశేషతః. ౨౧. స్వభావాత్పరతన్త్రాణాం సంసారే స్వప్నధర్మిణి, శ్రుతం మయా పురా మాతరుత్తానచరణాత్మజః. ౨౨ ఉత్తమస్సర్వ ధర్మజ్ఞో ధ్రువాదవరజో నృపః, పత్నీం ధర్మపరాం సాధ్వీం పతిభక్తిపరాయణామ్. ౨౩. అపరాధం వినా కాన్తాం త్యక్తవాన్విపినే ప్రియామ్, ఏవం విధాని దుఃఖాని విద్యమానే తు భర్తరి. ౨౪. కాలయోగాన్మృతే తస్మిన్నారీ స్యాద్దుఃఖభాజనమ్, వైధవ్యం పరమం దుఃఖం శోకసన్తాపకారకమ్. ౨౫. పరోషిత పతిత్వేఽపి దుఃఖం స్యాదధికం గృహే, మదనాగ్నివిదగ్ధాయాః కిం సుఖం పతిసఙ్గజమ్. ౨౬. తస్మాత్పతిర్న కర్తవ్యస్సర్వథేతి మతిర్మమ, ఏవం ప్రోక్తా తదా మాతా పతిం ప్రాహ నృపాత్మజా. ౨౭. న చ వాఞ్ఛతి భర్తారం కౌమారవ్రతధర్మిణీ, వ్రతజాప్యపరా నిత్యం సంసారాద్విముఖీ సదా. న కాంక్షతి పతిం కర్తుం బహుదోషవిచక్షణా, భార్యాయాభాషితం శ్రుత్వా తథైవ సంస్థితో నృపః. ౨౮. వివాహో నకృతః పుత్ర్యాః జ్ఞాత్వా భావవివర్జితామ్, వర్తమానా గృహే ష్వేవం పిత్రా మాత్రా చ రక్షితా. ౩౦. యౌవనస్యాఙ్కురా జాతా నారీణాం కామదీపకాః, తథాపి సా వయస్యాభిః ప్రేరితాపి పునఃపునః. ౩౧. చకమే న పతిం కర్తుం జ్ఞానార్థపదభాషిణీ, ఏకదోద్యాన దేశే సా విహర్తుం బహుపాదపే ౩౨. జగామ సుముఖీ ప్రేమ్ణా సైరన్ధ్రీగణ సేవితా, రేమే కృశోదరీ తత్రాపశ్యత్కుసుమితా లతాః. ౩౩. పుష్పాణి చిన్వతీ రమ్యా వయస్యాభిస్సమావృతా, కోసలాధిపతిస్తత్ర మార్గే దైవవశాత్తదా. ౩౪. ఆజగామ మహావీరో వీరసేనోఽతివిశ్రుతః, ఏకాకీ రథమారూఢః కతిచిత్సేవకై ర్వృతః. సైన్యఞ్చ పృష్ఠతస్తస్య సమాయాతి శనైశ్శనైః, దృష్టస్తస్యా వయస్యాభిర్దూరతః పార్థివస్తదా. ౩౬. మన్దోదర్యై తథా ప్రోక్తం సమాయాతి నరః పథి, రథారూఢో మహాబాహూ రూపవాన్మదనోఽపరః ౩౭. మన్యేఽహం నృపతిః కశ్చిత్ప్రాప్తో భాగ్యవశాదిహ, ఏవం బ్రువత్యాం తత్రాసౌ కోసలేన్ద్రస్సమాగతః. ౩౮. దృష్ట్వా తామసితాపాఙ్గీం విస్మయం ప్రాప భూపతిః, ఉత్తీర్య స రథాత్తూర్ణం పప్రచ్ఛ పరిచారికామ్. ౩౯. కేయం బాలా విశాలాక్షీ కస్య పుత్రీ వదాశు మే, ఏవం పృష్టా తు సైరన్ధ్రీ తమువాచ శుచిస్మితా. ౪౦. ప్రథమం బ్రూహి మే వీర పృచ్ఛామి త్వాం సులోచన, కోఽసి త్వం కిమిహాయాతః కిం కార్యం వద సామ్ప్రత

మందోదర్యా. ౨—౨౧. ఉత్తానచరణోఽప్యుత్తానపాదః. ౨౨—౨౫. పరోషితే దేశాంతరగతే

తమ్. ౪౧. ఇతి పృష్టస్తు సైరన్ధ్ర్యా తామువాచ మహీపతిః, కోసలో నామ దేశోఽస్తి పృథివ్యాం పరమాద్భుతః. ౪౨. తస్య పాలయితా చాహం వీరసేనాభిధః ప్రియే, వాహినీ పృష్ఠతః కామం సమాయాతి చతుర్విధా. ౪౩. మార్గభ్రమాదిహ ప్రాప్తం విద్ధి మాం కోసలాధిపమ్, సైరన్ధ్ర్యువాచ—చన్ద్రసేనసుతా రాజన్నామ్నా మన్దోదరీ కిల. ౪౪. ఉద్యానే గన్తుకామేయం ప్రాప్తా కమలలోచనా, శ్రుత్వా తద్భాషితం రాజా ప్రత్యువాచ ప్రసాధికామ్. ౪౫. సైరన్ధ్రి చతురాసి త్వం రాజపుత్రీం ప్రబోధయ, కకుత్స్థవంశజశ్చాహం రాజాస్మి చారులోచనే. ౪౬. గాన్ధర్వేణ వివాహేన పతిం మాం కురు కామిని, న మే భార్యాస్తి సుశ్రోణి వయసోద్భూతయౌవనామ్. ౪౭. వాఞ్ఛామి రూపసంపన్నాం సుకులాం కామినీం కిల, అథవా తే పితా మహ్యం విధినా దాతుమర్హతి. ౪౮. అనుకూలపతిశ్చాహం భవిష్యామి న సంశయః, మహిషఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య సైరన్ధ్రీ ప్రాహ తాం తదా. ప్రహస్య మధురం వాక్యం కామశాస్త్రవిశారదా, మన్దోదరీనృపః ప్రాప్తస్సూర్యవంశసముద్భవః. ౫౦. రూపవాన్బలవాన్కాన్తో వయసా త్వత్సమః పునః, ప్రీతిమాన్కృపతిర్జాతస్త్వయి సున్దరి సర్వథా. ౫౧. పితాపి తే విశాలాక్షి పరితప్యతి సర్వథా, వివాహకాలం తే జ్ఞాత్వా త్వాఞ్చ వైరాగ్యసంయుతామ్. ౫౨. ఇత్యాహాస్మాన్నృపతిర్వినిశ్వస్య పునఃపునః, పుత్రీం ప్రబోధయ త్వం తాం సైరన్ధ్రిస్సేవనే రతాః. వక్తుం శక్తా వయం న త్వాం హిత ధర్మరతాం పునః, భర్తృశ్శుశ్రూషణం స్త్రీణాం పరోధర్మోఽబ్రవీన్మనుః ౫౪. భర్తారం సేవమానా వై నారీ స్వర్గమవాప్నుయాత్, తస్మాత్కురు విశాలాక్షి వివాహం విధిపూర్వకమ్. మన్దోదర్యువాచ—నాహం పతిం కరిష్యామి చరిష్యే తప అద్భుతమ్, నివారయ నృపం బాలే కిం మాం పశ్యతి నిస్త్రపః. ౫౬. సైరన్ధ్ర్యువాచ—దుర్జయో దేవి కామోఽసౌ కాలస్తే దురతిక్రమః, తస్మాన్మే వచనం పథ్యం కర్తుమర్హసి సున్దరి. ౫౭. అన్యథా వ్యసనం నూనమాపతేదితి నిశ్చయః, ఇతి తస్యా వచశ్శ్రుత్వా కన్యోవాచ తథా సఖీమ్. ౫౮. యద్యద్భవే త్తద్భవతు దైవయోగాదసంశయమ్, న వివాహం కరిష్యేఽహం సర్వథా పరిచారికే. ౫౯. మహిషఉవాచ—ఇతి తస్యాస్తు నిర్బన్ధం జ్ఞాత్వా ప్రాహ నృపం పునః, గచ్ఛ రాజన్యథాకామం నేయమిచ్ఛతి సత్పతిమ్. ౬౦ నృపస్తు తద్వచశ్శ్రుత్వా నిర్గతస్సహసేనయా, కోసలాన్విమనా భూత్వా కామినీం ప్రతి నిస్స్పృహః. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

ఇత్యర్థః. ౩౬—౪౪. ప్రసాధికాం కుట్టినీమిత్యర్థః. ౪౫—౫౫. తపంతు తపసా సహేతి ద్విరూపకోశః. ౫౬—౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

దేవీమహిషాసురయుద్ధమ్.

మహిషఉవాచ—తస్యాస్తు భగినీ కన్యా నామ్నా చేన్దుమతీ శుభా, వివాహయోగ్యా సఞ్జాతా సురూపాఽవరజా యదా. ౧. తస్యా వివాహస్సంవృత్తస్సఞ్జాతశ్చ స్వయంవరః, రాజానో బహుదేశీయాస్సఙ్గతాస్తత్ర మణ్డపే. ౨. తయా వృతో నృపః కశ్చిద్బలవాన్రూపసంయుతః, కులశీలసమాయుక్తస్సర్వలక్షణసంయుతః. ౩. తదా కామాతురా జాతా విటం వీక్ష్యనృపస్తు సా, చకమే దైవయోగాత్తు శఠం చాతుర్యభూషితమ్. ౪. పితరం ప్రాహ తన్వఙ్గీ వివాహం కురు మే పితః, ఇచ్ఛా మేఽద్య సముద్భూతా దృష్ట్వామద్రాధిపన్త్విహ. ౫. చన్ద్రసేనోఽపి తచ్ఛ్రుత్వా పుత్ర్యా యద్భాషితం రహః, ప్రసన్నేనైవ మనసా తత్కార్యే తత్పరోఽభవత్. ౬. తమాహూయ నృపం గేహే వివాహవిధినా దదౌ, కన్యాం మన్దోదరీం తస్మై పారిబర్హం తథా బహు. ౭. చారుదేష్ణోఽపి తాం ప్రాప్య సున్దరీం ముదితోఽభవత్, జగామ స్వగృహం తుష్టో రాజాపి సహితః స్త్రియా. ౮. రేమే నృపతిశార్దూలః కామిన్యా బహువాసరాన్, కదాచిద్దాసపత్న్యా స రమమాణో రహః కిల. ౯. సైరన్ధ్ర్యా కథితం తస్యై తయా దృష్టః పతిస్తయా, ఉపాలమ్భం దదౌ తస్మై స్మితపూర్వం రుషాన్వితా. ౧౦. కదాచిదపి సామాన్యాం రహో రూపవతీం నృపః, క్రీడయల్లాలయన్దృష్టః ఖేదం ప్రాప తదైవ సా. ౧౧. న జ్ఞాతోఽయం శఠః పూర్వం యదా దృష్టస్స్వయంవరే, కిం కృతస్తు మయా మోహాద్వాఞ్ఛితాహం నృపేణ హ. ౧౨. కిం కరోమ్యద్య సన్తాపం నిర్లజ్జే నిర్ఘృణే శఠే, కా ప్రీతిరీదృశే పత్యౌ ధిగద్య మమ జీవితమ్. ౧౩. అద్య ప్రభృతి సంసారే సుఖం త్యక్తం మయా ఖలు, పతిసమ్భోగజం సర్వం సన్తోషోఽద్య మయా కృతః. ౧౪. అకర్తవ్యం కృతం కార్యం తజ్జాతం దుఃఖదం మమ, దేహత్యాగః క్రియతే చేత్ హత్యాతీవ దురత్యయా. ౧౫. పితృగేహం వ్రజామ్యాశు తత్రాపి న సుఖం భవేత్, హాస్యయోగ్యా సఖీనాన్తు భవేయం నాత్ర సంశయః. ౧౬. తస్మాదత్రైవ సంవాసో వైరాగ్యయుతయా మయా, కర్తవ్యః కాలయోగేన త్యక్త్వా కామసుఖం పునః. ౧౭. మహిషఉవాచ—ఇతి సంచిన్త్య సా నారీ దుఃఖశోకపరాయణా, స్థితా పతి

సప్తతిశ్లోకపర్యైస్తు మందోదర్యాః కథానకమ్, సమాప్య మహిషస్యాపి వధ ఏవాత్ర కథ్యతే. తస్మిన్ రాజని గతే అనంతరం జాతం వృత్తమాహ—తస్యాస్త్వితి. తస్యాః మందోదర్యాః. ౧—౩. విటం ధూర్తమ్. సా మందోదరీ. ౪. మద్రాధిపం మద్రరాజానమ్. ౫. తత్పరస్తదుద్యోగవాన్. ౬. తం మద్రాధిపమ్. ౭. చారుదేష్ణోరాజా మంద్రాధిపస్తాం ప్రాప్య తయా స్త్రియా సహిత ఇత్యర్థః. ౮—౧౭. పతిగృహం పతిశయనాగారమిత్యర్థః. సంసారజం సుఖం చ హిత్వేత్యర్థః. ౧౮.

గృహం త్యక్త్వా సుఖం సంసారజం తతః. ౧౮. తస్మాత్త్వమపి కల్యాణి మామనాదృత్య భూపతిమ్, అన్యం కాపురుషం మన్దం కామార్తా సంశ్రయిష్యసి. ౧౯. వచనం కురు మే తథ్యం నారీణాం పరమం హితమ్, అకృత్వా పరమం శోకం లప్స్యసే నాత్ర సంశయః. ౨౦. దేవ్యువాచ—మన్దాత్మన్గచ్ఛ పాతాళం యుద్ధం వా కురు సామ్ప్రతమ్, హత్వా త్వామసురాన్సర్వాన్గమిష్యామి యథా సుఖమ్. ౨౧. యదా యదాహి సాధూనాం దుఃఖమ్భవతి దానవ, తదా తేషాఞ్చ రక్షార్థం దేహం సన్ధారయామ్యహమ్. ౨౨. అరూపాయాశ్చ మే రూప మజన్మాయాశ్చ జన్మచ, సురాణాం రక్షణార్థాయ విద్ధి దైత్య వినిశ్చితమ్. ౨౩. సత్యం బ్రవీమి జానీహి ప్రార్థితాహం సురైః కిల, త్వద్వధార్థం హయారే త్వాం హత్వా స్థాస్యామి నిశ్చలా. ౨౪. తస్మాద్యుధ్యస్వ వా గచ్ఛ పాతాళమసురాలయమ్, సర్వథా త్వాం హనిష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్. ౨౫. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తస్స తయా దేవ్యా ధనురాదాయ దానవః, యుద్ధకామ స్థితస్తత్ర సఙ్గ్రామాఙ్గణభూమిషు. ౨౬. ముమోచ తరసా బాణాన్కర్ణాకృష్టాన్ఛిలాశితాన్, దేవీ చిచ్ఛేద తాన్బాణైః క్రోధాన్ముక్తైరయోముఖైః. ౨౭. తయోః పరస్పరం యుద్ధం సమ్బభూవ భయప్రదమ్, దేవానాం దానవానాఞ్చ పరస్పరజయైషిణామ్. ౨౮. మధ్యే దుర్ధర ఆగత్య ముమోచ చ శిలీముఖాన్, దేవీం ప్రతి విషాసక్తాన్కోపయన్నతిదారుణాన్. ౨౯. తతో భగవతీ క్రుద్ధా తం జఘాన శితైశ్శరైః, దుర్ధరస్తు పపాతోర్వ్యాం గతాసుర్గిరిశృఙ్గవత్. ౩౦. తం తథా నిహతం దృష్ట్వా త్రినేత్రః పరమాస్త్రవిత్, ఆగత్య సప్తభిర్బాణైర్జఘాన పరమేశ్వరీమ్. ౩౧. అనాగతాంస్తు చిచ్ఛేద దేవీ తాన్విశిఖైశ్శరాన్, త్రిశూలేన త్రినేత్రన్తు జఘాన జగదమ్బికా. ౩౨. అన్ధకస్త్వాజగామాశు హతం దృష్ట్వా త్రిలోచనమ్, గదయా లోహమయ్యాశు సింహం వివ్యాధ మస్తకే. ౩౩. సింహస్తు నఖఘాతేన తం హత్వా బలవత్తరమ్, చఖాద తరసా మాంసమన్ధకస్య రుషాన్వితః. ౩౪. తాన్రణే నిహతాన్వీక్ష్య దానవో విస్మయఙ్గతః, చిక్షేప తరసా బాణానతితీక్ష్ణాఞ్ఛిలాశితాన్. ౩౫. ద్విధా చక్రే శరాన్దేవీ తానప్రాప్తాఞ్ఛిలీముఖైః, గదయా తాడయామాస దైత్యం వక్షసి

తస్మాదితి. మందోదరీవత్త్వమసీత్యర్థః. కాపురుషం కుత్సితపురుషమ్. ౧౯, ౨౦. ఇత్థం వినోదార్థం మందోదరీకథా భగవత్యా పృష్టా సా శ్రుతాఽధునా వినోదం విహాయ యథార్థం భాషణమాహ—మందాత్మన్నితి. అహం న ప్రాకృతాస్మి కింతు సర్వేశ్వరీ. ౨౧. కిమర్థం తర్హి అత్రాగతాసీతి చేత్తత్రాహ—యదా యదేతి. ౨౨. తదేవ స్పష్టయతి—అరూపాయా ఇతి. అజన్మాయాశ్చేత్యత్ర "డాబుభాభ్యామన్యతరస్యామి"తి డాప్. ౨౩—౩౦. త్రినేత్రో దైత్యః. ౩౧—౩౪. దానవో

చామ్బికా. ౩౬. స గదాభిహతో మూర్ఛా మవాపామరబాధకః, విషహ్య పీడాం పాపాత్మా పునరాగత్య సత్వరః ౩౭. జఘాన గదయా సింహం మూర్ధ్ని క్రోధ సమన్వితః, సింహోఽపి నఖఘాతేన తం దదార మహాసురమ్. ౩౮. విహాయ పౌరుషం రూపం సోఽపి సింహో బభూవహ, నఖైర్విదారయామాస దేవీ సింహం మదో త్కటమ్. ౩౯. తఞ్చ కేసరిణం వీక్ష్య దేవీ క్రుద్ధా హ్యయోముఖైః, శరైరవాకి రత్తీక్ష్ణైః క్రూరైరాశీవిషైరివ. ౪౦. త్యక్త్వాసౌ హరిరూపం తు గజో భూత్వా మదస్రవః, శైలశృఙ్గం కరే కృత్వా చిక్షేప చణ్డికాం ప్రతి. ౪౧. ఆగచ్ఛన్తం గిరే శ్శృఙ్గం దేవీ బాణైశ్శిలాశితైః, చకార తిలశః ఖణ్డాన్జహాస జగదమ్బికా. ౪౨. ఉత్పత్య చ తదా సింహస్తస్య మూర్ధ్ని వ్యవస్థితః, నఖైర్విదారయామాస మహి షం గజరూపిణమ్. ౪౩. విహాయ గజరూపఞ్చ బభూవాష్టాపదీ తథా, హన్తు కామో హరిం కోపాద్దారుణో బలవత్తరః. ౪౪. తం వీక్ష్య శరభం దేవీ ఖడ్గేన చ రుషాన్వితా, ఉత్తమాఙ్గే జఘానాశు సోఽపి తాం ప్రాహరత్తదా. ౪౫. తయోః పర స్పరం యుద్ధం బభూవాతిభయప్రదమ్, మాహిషం రూపమాస్థాయ శృఙ్గాభ్యాం ప్రాహరత్తదా. ౪౬. పుచ్ఛప్రభ్రమణేనాశు శృఙ్గఘాతైర్మహాసురః, తాడయా మాస తన్వఙ్గీం ఘోరరూపో భయానకః. ౪౭. పుచ్ఛేన పర్వతాఞ్ఛృఙ్గే గృహీత్వా భ్రామయన్బలాత్, ప్రేషయామాస పాపాత్మా ప్రహసన్పరయా ముదా. ౪౮. తామువాచ బలోన్మత్తస్తిష్ఠ దేవి రణాఙ్గణే, అద్యాహం త్వాం హనిష్యామి రూపయౌవనభూషితామ్. ౪౯. మూర్ఖాసి మదమత్తాద్య యన్మయా సహ సఙ్గరమ్, కరోషి మోహితాతీవ మృషా బలవతీఖరా. ౫౦. హత్వా త్వాం నిహనిష్యామి దేవాన్కపటపణ్డితాన్, యే నారీం పురతః కృత్వా జేతుమిచ్ఛన్తి మాం శఠాః. ౫౧. దేవ్యువాచ—మా. గర్వం కురు మన్దాత్మం స్తిష్ఠతిష్ఠ రణాఙ్గణే, కరిష్యామి నిరాతఙ్కాన్హత్వా త్వాం సురసత్తమాన్. ౫౨. పీత్వాద్య మాధ్వీమిష్టాం ఘాత యామి రణేఽధమ, దేవానాం దుఃఖదం పాపం మునీనాం భయకారకమ్. ౫౩. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా చషకం హైమం గృహీత్వా సురయా యుతమ్, పపౌ పునః పునః క్రోధాద్ధన్తుకామా మహాసురమ్. ౫౪. పీత్వా ద్రాక్షాసవం మిష్టం

విస్మయం గతః స చ మహిషాసురః. ౩౫. దైత్యవక్షసీతి. మహిషాసురమిత్యర్థః. ౩౬—౪౦. కరే కృత్వేతి. శుండాయాం గృహీత్వేత్యర్థః. ౪౧—౪౩. అష్టాపదీతి. "అష్టాపదీ చంద్రమల్లా శరభే కర్కటే పుమా"నితి మేదినీకోశాదష్టాపదీశరభః. ౪౪—౪౫. తయోర్దేవ్యష్టాపదినోః పునస్తద్రూపం విహాయ మాహిషం రూపమాస్థాయ శృంగాభ్యాం ప్రాహరత్. ౪౬—౫౨. మాధవీం సురామ్. ౫౩. హన్తుకామా మహాసురమిత్యస్యాయమభిప్రాయః. మహిషాసురస్య కాళికాపురాణోక్తరీత్యా

శూలమాదాయ సత్వరా, దుద్రావ దానవం దేవీ హర్షయన్దేవతాగణాన్. ౫౫.
దేవాస్తాం తుష్టువుః ప్రేమ్ణా చక్రుః కుసుమవర్షణమ్, జయ జీవేతి తే ప్రోచుర్దుస్తు
ఫీనాశ్చ నిస్వనైః. ౫౬. ఋషయస్సిద్ధగన్ధర్వాః పిశాచోరగచారణాః, కిన్నరాః
ప్రేక్ష్య సంగ్రామం ముదితా గగనేస్థితాః. ౫౭. సోఽపి నానావిధాన్దేహాన్కృత్వా
కృత్వా పునఃపునః, మాయామయాన్మహానాజౌ దేవీం కపటపణ్డితః. ౫౮. చణ్డికాపి
చ తం పాపం త్రిశూలేన బలాద్ధృది, తాడయామాస తీక్ష్ణేన క్రోధాదరుణలోచ
నా. ౫౯. తాడితోఽసౌ పపాతోర్వ్యాం మూర్ఛామాప ముహూర్తకమ్, పున
రుత్థాయ చాముణ్డాం పద్భ్యాం వేగాదతాడయత్. ౬౦. వినిహత్య పదాఘాతై
ర్జహాస చ ముహుర్ముహుః, రరావ దారుణం శబ్దం దేవానాం భయకారకమ్. ౬౧.
తతో దేవీ సహస్రారం సునాభం చక్రముత్తమమ్, కరే కృత్వా జగాదోచ్చై
స్సంస్థితం మహిషాసురమ్. ౬౨. పశ్య చక్రం మదాస్థావ్య తవ కణ్ఠనికృన్తనమ్,
క్షణమాత్రం స్థిరో భూత్వా యమలోకం ప్రజాధునా. ౬౩. ఇత్యుక్త్వా దారుణం
చక్రం ముమోచ జగదమ్బికా, శిరశ్ఛిన్నం రథాఙ్గేన దానవస్య తదా రణే. ౬౪.
సుస్రావ రుధిరం చోష్ణం కణ్ఠనాళాద్గిరేర్యథా, గైరికాద్యరుణం ప్రోథం ప్రవాహ
మివ నైర్ఝరమ్. ౬౫. కబన్ధస్తస్య దైత్యస్య భ్రమన్నేవ పతితః క్షితౌ, జయశబ్దశ్చ
దేవానాం బభూవ సుఖవర్ధనః. ౬౬. సింహస్త్వతిబలస్తత్ర పలాయనపరానథ,
దానవాన్భక్షయామాస క్షుధార్త ఇవ సంగరే. ౬౭. మృతే చ మహిషే క్రూరే
దానవా భయపీడితాః, మృతశేషాశ్చ యేకేచిత్పాతాళం తే యయుర్నృప. ౬౮.
ఆనన్దం పరమం జగ్ముర్దేవాస్తస్మిన్నిపాతితే, మునయో మానవాశ్చైవ యే చాన్యే
సాధవః క్షితౌ. ౬౯. చణ్డికాపి రణం త్యక్త్వా శుభే దేశేఽథ సంస్థితా, దేవాస్త
త్రాయయుశ్శీఘ్రం స్తోతుకామాస్సుఖప్రదామ్. ౭౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధేఽష్టాదశోఽధ్యాయః

శివాంశత్వాత్తస్య చ బుద్ధిపురఃసరం హననాయోగ్యత్వాదేవం మదిరాం పీత్వా తద్వధార్థం దేవ్యా ఘదాంధత్వం స్వీకృతమితి. ౫౪—౬౯. నను మహిషవధో మార్కండేయపురాణే అన్యథోక్తో దేవీభాగవతే చాన్యథోక్తస్తచ్చాయుక్తమ్. "పురా కల్పే యథావృత్తం ప్రతికల్పం తథైవ చ, ప్రవర్తతే స్వయం దేవీ దైత్యానాం నాశనాయ వై. తథైవ జాయతే యుద్ధం తథైవ త్రిదశాగమ" ఇతి రామవృత్తాంతవర్ణనం కాలికాపురాణాదితి చేన్న—తత్ర వచనే ప్రాయశ ఇత్యధ్యాహారేణ దోషాభావాత్. అత ఏవ హరివంశాదిషు ఉత్పత్తి క్రమభేదోఽపి న దోషాధాయక ఇతి. ౭౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధేఽష్టాదశోఽధ్యాయః.

ఇన్ద్రాదికృతదేవీస్తుతిః.

వ్యాస ఉవాచ—అథ ప్రముదితాస్సర్వే దేవా ఇన్ద్రపురోగమాః, మహిషం నిహతం దృష్ట్వా తుష్టువుర్జగదమ్బికామ్. ౧. దేవా ఊచుః—బ్రహ్మా సృజత్యవతి విష్ణురిదం మహేశశ్శక్త్యా తవైవ హరతే నను చాన్తకాలే, ఈశా న తేఽపి చ భవన్తి తయా విహీనాస్తస్మాత్త్వమేవ జగతఃస్థితినాశకర్త్రీ. ౨. కీర్తిర్మతిః స్మృతిగతీ కరుణా దయా త్వం శ్రద్ధా ధృతిశ్చ వసుధా కమలా జయా చ, పుష్టిః కలాథ విజయా గిరిజా జయా త్వం తుష్టిః ప్రమా త్వమసి బుద్ధిరుమా రమా చ. ౩. విద్యా క్షమా జగతి కాన్తిరపీహ మేధా సర్వం త్వమేవ విదితా భువనత్రయేఽస్మిన్, ఆభిర్వినా తవ తు శక్తిభిరాశు కర్తుం కో వా క్షమస్సకలలోకనివాసభూమే. ౪. త్వం ధారణా నను నచేదసి కూర్మనాగౌ ధర్తుం క్షమౌ కథమిలామపి తౌ భవేతామ్, పృథ్వీ న చేత్త్వ

అర్థాధికైస్త్రిచత్వారింశత్సపద్యైరనంతరమ్. దేవైః కృతా మహాదేవ్యాః స్తుతిరిత్యేతదుచ్యతే.
స్తోతుకామా దేవా ఆగత్య కించక్రుస్తదుచ్యతే. అథేతి. ౧. తత్ర ప్రథమతస్సృష్టిస్థితిసంహారకర్తృత్వేన సర్వేశ్వరత్వం భగవత్యాః సహేతుకం వర్ణయంతి. హే భగవతి యస్మాద్బ్రహ్మా తవైవ శక్త్యా యుక్తో జగత్సృజతి. తథా విష్ణురిదం జగదవతి పాలయతి తథాఽన్తకాలే ప్రలయకాలే తవైవ శక్త్యా యుక్తో మహేశః శివో జగత్సంహరతే యస్మాచ్చ తయా శక్త్యా విహీనాస్తే బ్రహ్మాదయో జగత్సృష్టిస్థితినాశేషు నేశానసమర్థాస్తస్మాదన్వయవ్యతిరేకాత్త్వమేవజగతఃస్థితినాశకర్త్రీ. ఇదంసృష్టికర్తృత్వస్యాప్యుపలక్షణమ్. త్వమేవ సర్వేశ్వరీతి భావః. తథా చ శ్రుతిః—"కాసి త్వం మహాదేవి? సాబ్రవీదహం బ్రహ్మరూపిణీ మత్తః ప్రకృతిపురుషాత్మకం జగత్. మాయా వా ఏషా నారసింహీ సర్వమిదం సృజతి సర్వమిదం రక్షతి సర్వమిదం సంహరతీ" త్యాదిః. సూతసంహితాయాం చ "యస్తు బ్రహ్మత్వమాపన్నః శివో యో మునిసత్తమాః, సా తస్యాపి భవేచ్ఛక్తిస్తయా హీనో నిరర్థకః. యస్తు విష్ణుత్వమాపన్నః శివో యో మునిసత్తమాః, సా తస్యాపి భవేచ్ఛక్తిస్తయా హీనో నిరర్థకః. యస్తు రుద్రత్వమాపన్నః శివో యో మునిసత్తమాః, సా తస్యాపి భవేచ్ఛక్తిస్తయా హీనో నిరర్థకః" ఇతి. ౨. యస్మాత్త్వం మహాకారణస్వరూపా తస్మాత్సర్వకార్యరూపాపి త్వమేవ. కార్యస్య కారణానన్యత్వాదితి వదన్ముఖ్యాని రూపాణి విభూతిస్థానాపన్నాన్యుపాసనార్థమనువదతి—కీర్తిరితి. స్మృతిగతీ ఇతి ద్వంద్వః. అజపా జపామంత్రరూపేత్యర్థః. గిరిజా రుద్రశక్తిః ఉమా ఈశ్వరశక్తిః. ౩. కిం పునరేతావత్స్వరూపైవాహమస్మీతి చేత్తత్రాహ—సర్వం త్వమేవ విదితేతి. సర్వకారణరూపాయాస్తవ కార్యమాత్రస్వరూపత్వాత్ సర్వాత్మకత్వమస్త్యేవేత్యర్థః. నను తర్హి తచ్ఛక్తిస్వరూపత్వమేవ ప్రథమతః కిమితి ప్రతిపాదితమితిచేదాభిర్వినా వ్యవహారస్యాసంభవాదాసాం ముఖ్యత్వేనోపాసకానాం విభూతిస్వరూపప్రదర్శనార్థం ప్రతిపాదితమిత్యభిప్రాయేణాహ—ఆభిర్వినేతి. కర్తుం వ్యవహర్తుమిత్యర్థః. సకలలోకనివాసభూమే ఇతి దేవీసంబోధనమ్. సర్వాధిష్ఠానరూపిణీత్యర్థః. ౪. అధునా ధారణాశక్తిరూపాం విభూతిం వర్ణయతి—త్వం ధారణా నను నచేదితి. హే భగవతి త్వం ధారణాశక్తిరూపా నను నిశ్చయేన న చేదసి తదా కూర్మనాగావిలాం పృథ్వీం ధర్తుం కథం

మసి వా గగనే కథంస్థాస్యత్యేతదమ్బ నిఖిలం బహుభారయుక్తమ్. ౫. యే వా స్తువన్తి మనుజా అమరాన్విమూఢా మాయాగుణైస్తవ చతుర్ముఖవిష్ణురుద్రాన్, శుభ్రాంశువహ్నియమవాయుగణేశముఖ్యాన్ కిం త్వామృతే జనని తే ప్రభవన్తి కార్యే. ౬. యే జుహ్వతి ప్రవితతేఽల్పధియోఽమ్బయజ్ఞే వహ్నౌ సురాన్సమధికృత్య హవిస్సమృద్ధమ్, స్వాహా నచేత్త్వమసి తే కథమాపురద్ధా త్వామేవ కిం న హి యజన్తి తతో హి మూఢాః ౭. భోగప్రదాసి భవతీహ చరాచరాణాం స్వాంశైర్దదాసి ఖలు జీవనమేవ నిత్యమ్, స్వీయాన్సురాఞ్జనని పోషయసీహ యద్వ

క్షమా భవేతాం న కథమపీత్యర్థః. తథా త్వం పృథ్వీ న చేదసి తదైతజ్జగద్బహుభారయుక్తం గగనేఽన్తరిక్షే కథం స్థాస్యతి. న కథమపీత్యర్థః. తథాచ సర్వాధారశక్తిరూపా త్వమసీతి భావః. తథా చ శ్రుతిః "అహం రుద్రేభిర్వసుభిశ్చరామ్యహమాదిత్యైరుత విశ్వదేవైః అహం మిత్రావరుణోభా బిభర్మీ"త్యాదిః. ౫. ఇత్థం సర్వేశ్వర్యాం త్వయి సత్యాం యేఽన్యేఽన్యదేవతా ఉపాసతే తే తవ మాయాగుణైర్విమూఢా ఏవేత్యాహ—యే వా స్తువన్తీతి. వా శబ్దస్త్వర్థకః. యే తు మనుజా అమరాంశ్చతుర్ముఖవిష్ణురుద్రాంస్తథా శుభ్రాంశుశ్చన్ద్రస్తత్ప్రభృతీన్ స్తువన్తి. తే తవ మాయాగుణైర్విమూఢా ఏవ; మోహితా ఏవ. న స్వోపాస్యదేవతాం కల్యాణదాయినీం ముఖ్యత్వేనారాధ్యాం జానన్తీతి భావః. కిం త్వాం శక్తిరూపామృతే విహాయ కార్యే కార్యవిషయే తే దేవాః ప్రభవన్తి సమర్థా భవన్తి. యతో మూఢైరారాధ్యన్తే కిన్తు నైవ భవన్తి త్వచ్ఛక్తియుక్తా ఏవ తే భక్తకార్యం కర్తుం క్షమాస్తతస్త్వామేవ కుతో న భజన్తీతి భావః. తదుక్తం శివపురాణే—ఉమాసంహితాయామ్ "యే న స్తువన్తి దేవేశీం సర్వకారణకారణామ్, మాయాగుణైర్మోహితాః స్యుర్హతభాగ్యా న సంశయః" ఇతి. ౬. ఏవమన్యదేవతోపాసకోపహాసం కృత్వా శ్రోత్రియోపహాసమాహ—యే జుహ్వతి ప్రవితత ఇతి. హే భగవతి అథానన్తరం యే ప్రవితతే విస్తృతే యజ్ఞే సురానిన్ద్రాదీన్దేవాన్సమధికృత్యోద్దిశ్య సమృద్ధం విపులం హవిర్జుహ్వతి తేఽపి అల్పధియ ఏవ. యతస్తస్మిన్యజ్ఞే త్వం స్వాహా రూపా న చేదసి న ప్రయుజ్యసే చేత్తదా తే దేవా అద్ధా సాక్షాత్తద్ధుతం హవిరాపుః ప్రాప్నుయుః కిం? నైవ ప్రాప్నుయుః. తతస్త్వదధీనమేవ తేషాం జీవితమితి. తతస్తస్మాద్ధేతోస్త్వామేవ మూఢాః కిం న యజన్తి కుతో న యజన్తీత్యర్థః. యతో న యజన్తి తతోఽల్పధియ ఏవ తే ఇతి భావః. తథా చ బ్రహ్మాండపురాణే లలితోపాఖ్యానే "అశ్రుతాసః శ్రుతాసశ్చ యజ్వానో యేఽప్యయజ్వనః, తే స్వర్యన్తో నోపేక్షన్తే ఇన్ద్రమగ్నిం చ యే విదుః. సికతా ఇవ సంయన్తి రశ్మిభిః సముదీరితాః. అస్మాల్లోకాదముష్మాచ్చేత్యాహ చారణ్యకశ్రుతిరి"తి. శాఠకేపి "ప్లవా హ్యేతే దృఢా యజ్ఞ రూపా అష్టాదశోక్తమవరం యేషు కర్మే"తి. ౭. నను తేషాం దేవానాం భోగప్రదత్వాల్లోకాస్తానేవ భజతీతి చేత్తత్రాహ—భోగప్రదాసీతి. హే భగవతి. త్వమేవ చరాచరాణాం భోగప్రదాసి యతః స్వాంశైః సప్తప్రకృతివికృతిరూపైః షోడశవికారైశ్చ నిత్యం ప్రాణినాం జీవనం ప్రాణనం దదాసి ప్రారబ్ధకర్మభోగార్థం. నహి తద్విరహితానాం జీవహీనానాం ప్రారబ్ధభోగః సంభవతి తస్మాత్ప్రారబ్ధకర్మభోగానుసారేణ జీవనదాతృత్వా

త్తద్వత్పరానపి చ పాలయసీతి హేతోః. ౮. మాతస్స్వయం విరచితాన్విపినే వినోదాదవన్ధ్యాన్ఫలాశరహితాంశ్చ కటూంశ్చ వృక్షాన్, నోచ్ఛేదయన్తి పురుషా నిపుణాః కథఞ్చిత్తస్మాత్త్వమప్యతితరాం పరిపాసి దైత్యాన్. ౯. యత్త్వం తు హంసి రణమూర్ధ్ని శరైరరాతీన్దేవాఙ్గనాసురతకేళివతీన్విదిత్వా, దేహాన్తరేఽపి కరుణారసమాదదానా తత్తే చరిత్రమిదమీప్సితపూరణాయ. ౧౦. చిత్రం త్వమీ యదసుభీరహితా న సన్తి త్వచ్చిన్తితేన దనుజాః ప్రథితప్రభావాః, యేషాం కృతే జనని

త్త్వమేవ భోగప్రదాసీత్యర్థః. తత్ర హేతుమప్యాహ—స్వీయానితి. యథా స్వీయాన్సురాన్పోషయసి ఇహ ప్రపంచే తద్వత్పరానసురానపి భోగజీవితదానేనాపి పాలయసీతి హేతోస్త్వమేవ భోగప్రదాసీత్యర్థః. న హి పూర్వోక్తదేవానాం భోగప్రదత్వే తే దేవాః స్వశత్రుభ్యో దైత్యేభ్యోఽపి భోగం దదతీతి యుజ్యతే దైత్యభోగప్రణాశార్థమేవ తేషాముద్యోగాత్తస్మాత్తద్దేవేభ్యో వ్యతిరిక్తా త్వమేవ భోగప్రదాసీతి భావః. ౮. నను దుష్టాన్ దైత్యాన్ కిమిత్యహం పాలయామీతి చేత్తత్రాహ—మాతః స్వయమితి. హే భగవతి మాతర్యస్మాత్కారణాద్విపినేఽరణ్యే వినోదాల్లీలయా వంధ్యానఫలాన్ ఫలాశరహితాన్ పత్రరహితాన్ కటూంశ్చ వృక్షాన్స్వయం విరచితానుత్పాదితాన్నిపుణాః పండితాః పురుషా నోచ్ఛేదయంతి కథంచిత్కష్టమపి తస్మాత్త్వమపి తద్వదేవ తేషాం నికృష్టకర్మభిస్తానుత్పాద్య దైత్యాన్నోచ్ఛేదయసి కింతు పాలయస్యేవేత్యర్థః. తదుక్తం "విషవృక్షోఽపి సంవర్ధ్య స్వయం ఛేత్తుమసాంప్రత"మితి. ౯. నన్వేవం చేత్తేషాముచ్ఛేదో అనుచితవేవేతి కథం మయా తే నిరంతరం హన్యంతే ఇతి చేత్తత్రాహ—యత్త్వం తు హంసీతి. హే భగవతి త్వం కరుణారసమాదదానైవ దేహాంతరేఽపి స్వర్గాదిష్వపి దేవాంగనానాం సురతరూపాసు కేళిషు క్రీడాసు మతిర్యేషామరాతీనాం శత్రూణాం తానరాతీన్ శరై రణమూర్ధ్ని హంసి యత్తత్తే చరిత్రమిదమనుచితం న—కింత్వీప్సితపూరణాయ తేషాం మనోరథపూరణాయైవ న ద్వేషార్థమిత్యర్థః. అయం భావః—యద్యహం దేవానాం భోగేచ్ఛయా దైత్యాన్న హనిష్యామి తదా తేషాం కథం తద్భోగసిద్ధిః. న హి తే తామసప్రకృతయో యాగాదిభిః స్వర్గం గమిష్యంతి. న చ తద్వినా తత్సుఖం ప్రాప్స్యన్తి తస్మాదేతాన్ మచ్ఛస్త్రపూతాన్ కృత్వా స్వర్గం ప్రాపయిష్యామీతి మనీషయా తేషాం కల్యాణార్థమేవ వధో నాన్యప్రయోజన ఇతి తదుక్తమ్. "లాలనే తాడనే మాతుర్నాకారుణ్యం యథార్భకే, తద్వదేవ మహేశస్య నియంతుర్గుణదోషయోరి"తి. ౧౦. నను స్వర్గసుఖార్థమేవ యది తానహం హన్మి తర్హి తావన్మాత్రం కార్యం మమేచ్ఛయాపి భవితుమర్హతి. మమేచ్ఛయైవ సర్వసృష్టేర్జాతత్వాత్తథాచ కిమర్థం దైత్యవధఫలకకార్యార్థమవతారగ్రహణమితి చేత్తత్రాహ—చిత్రం త్వమీ ఇతి. హే జనని యేషాం కృతే యేషాం దైత్యానామర్థే తే తవ దేహనిబంధనం దేహగ్రహణం భవతి తే దనుజా దైత్యాస్త్వచ్చింతితేన త్వదిచ్ఛయా అసుభిః ప్రాణై రహితా న సంతీతి యత్తచ్చిత్రమేవ ఆశ్చర్యమేవ త్వదిచ్ఛయైవ తేషాం మరణం స్వర్గప్రాప్తిశ్చ నాయాసేనైవ అపేక్షితా. నను తదర్థమవతారాపేక్షాస్తి. తదేతత్కుతో న జాతమిత్యాశ్చర్యమేవాస్మాకం భాతి. తర్హి మమావతారగ్రహణే కో హేతుర్భవద్భిరూహ్యత ఇతి చేత్ క్రీడారస

దేహనిబన్ధనస్తే క్రీడారసస్తవ న చాన్యరతోఽత్ర హేతుః. ౧౧. ప్రాప్తే కలావహహ దుష్టతరే చ కాలే న త్వాం భజన్తి మనుజా నను వఞ్చితాస్తే, ధూర్తైః పురాణ చతురైర్హరిశఙ్కరాణాం సేవాపరాశ్చ విహితాస్తవ నిర్మితానామ్. ౧౨. జ్ఞాత్వా సురాంస్తవవశానసురార్దితాంశ్చ యే వై భజన్తి భువి భావయుతా విభగ్నాన్, ధృత్వా కరే సువిమలం ఖలు దీపకం తే కూపే పతన్తి మనుజా విజలేఽతిఘోరే. ౧౩. విద్యా త్వమేవ సుఖదాఽసుఖదాఽప్యవిద్యా మాతస్త్వమేవ జననార్తిహరా నరాణామ్, మోక్షార్థిభిస్తు కలితా కిల మన్దధీభిర్నారాధితా జనని భోగపరైస్తథాజ్ఞైః. ౧౪. బ్రహ్మా హరశ్చ హరిరప్యనిశం శరణ్యం పాదామ్బుజం తవ భజన్తి సురాస్తథాన్యే, తద్వై న యేఽల్పమతయో మనసా భజన్తి భ్రాన్తాః పతన్తి సతతం భవసాగరే తే. ౧౫. చణ్డి త్వదంఘ్రిజలజోత్థరజఃప్రసాదైర్బ్రహ్మా కరోతి సకలం భువనం భవాదౌ, శౌరిశ్చ పాతి ఖలు సంహరతే హరస్తు

ఏవాత్ర హేతుర్నాన్యతరః. స్వార్థే తరప్. నాన్య ఇత్యర్థః. అవతారం గృహీత్వా నానాలీలాః కర్తవ్యాస్తల్లీలాకీర్తనేన శ్రవణేన చ భక్తివృద్ధిః పవిత్రతా చ భవిష్యతీతి క్రీడారసఏవాత్ర హేతురితి భావః. తదుక్తం శివపురాణే ఉమాసంహితాయామ్. "యదిచ్ఛావైభవం సర్వం తస్యా దేహగతః స్మృతః, లీలయా సాపి భక్తానాం గుణవర్ణనహేతవే. సాపి లీలాపీత్యర్థః. దేహగ్రహో అవతారః. ౧౧. ఏవమేతాదృశవైభవాం త్వాం జనా న భజంతి యతో ధూర్తైస్తే వంచితా ఇతి జనానాక్రోశతి—ప్రాప్తే కలావితి. దుష్టే కలౌ ప్రాప్తే సతి సాధనాంతరరహితస్యాతిపాపినోఽపి స్మరణమాత్రేణ చతుర్విధపురుషార్థదాం త్వాం భగవతీం యే న భజంతి తే ధూర్తైః పురాణచతురైర్నను నిశ్చయేన వంచితాః. వంచయిత్వా చ తవ నిర్మితానాం త్వయోత్పాదితానాం హరిశంకరాదీనాం సర్వా పరాశ్చ విహితా ఇత్యాహోహో లోకస్య భాగ్యమిత్థమస్తీతి భావః. ౧౨. పునరపి జనానాక్రోశతి—జ్ఞాత్వేతి. తవవంశాంస్త్వదధీనానసురార్దితాన్ దైత్యపీడితాన్ విభగ్నాన్ ఖండితాభిమానాన్ ఏతాదృశాన్ దేవాఞ్జ్ఞాత్వాఽపి యే భజంతీత్యన్వయః. దీపకం దీపమిత్యర్థః. అన్యోఽర్థః స్పష్టః. తదుక్తముమాసంహితాయామ్. "న భజంతి మహాదేవీం కరుణారససాగరామ్, అంధకూపే పతంత్యేతే ఘోరే సంసారరూపిణీ"తి. ౧౩. నను తర్హి కైరహమారాధితాస్మీతి చేత్తత్రాహ—విద్యా త్వమేవేతి. అసుఖదా అవిద్యాపి హే మాతస్త్వమేవ నరాణాం జననార్తిహరాపి త్వమేవ. సర్వస్వరూపా త్వమేవాసీత్యర్థః. సైతాదృశీ త్వం మోక్షార్థిభిర్మునిభిః కలితాసి ఆరాధితాసి. ఆజ్ఞైర్నారాధితాసీత్యార్థికార్థకథనమ్. ౧౪. తర్హి యే మాం న భజంతి తేషాం కా గతిర్భవతీతి చేత్తత్రాహ—బ్రహ్మా హరశ్చేతి. ౧౫. పునర్జనానాక్రోశతి—చండీతి. "చడికోపే" ఇతి ధాతోశ్చండీతి రూపంనిష్పన్నమ్. సకలజగద్భయంకరం బ్రహ్మ మాయావిశిష్టం చండీపదవాచ్యమ్. బ్రహ్మణో భయంకరత్వం చ 'భీషాస్మాద్వాతః పవత'ఇతి శ్రుతౌ. 'మహద్భయం వజ్రముద్యత'మితి శ్రుతౌ కంపనాదిత్యధికరణే చ వర్ణితమ్. త్వదంఘ్రిజలజం తవాంఘ్రికమలం తస్మాదుత్థితం రజః పంచమహా

త్వాం సేవతే న మనుజస్త్విహ దుర్భగోఽసౌ. ౧౬. వాగ్దేవతా త్వమసి దేవి సురాసురాణాం వక్తుం న తేఽమరవరాః ప్రభవన్తి శక్తాః, త్వం చేన్ముఖే వససి నైవ యదైవ తేషాం యస్మాద్బ్రువన్తి మనుజా న హి తద్విహీనాః. ౧౭. శప్తో హరిస్తు భృగుణా కుపితేన కామం మీనో బభూవ కమఠః ఖలు సూకరస్తు, పశ్చాన్నృసింహ ఇతి యచ్ఛలకృద్ధరాయాం తాన్సేవతాం జనని మృత్యుభయం న కిం స్యాత్. ౧౮. శమ్భోః పపాత భువి లిఙ్గమిదం ప్రసిద్ధం శాపేన తేనచ భృగోర్విపినే గతస్య, తే యే నరా భువి భజన్తి కపాలినస్తు తేషాం సుఖం కథమిహాపి పరత్ర మాతః. ౧౯. యోఽభూద్గజాననగణాధిపతిర్మహేశాత్తం యే భజన్తి మనుజా వితథప్రపన్నాః

భూతరూపమ్. అన్యః స్పష్టోఽర్థః. ౧౬. ఇయం యా యథాకథంచిదస్మాభిః స్తుతిః క్రియతే సా సతీ వాఽసతీ వేతి న వయం విద్మో యతో వాగ్దేవతయా త్వయా యథాముఖే స్థితయా ప్రేర్యతే తథా కుర్మ ఇత్యాహ—వాగ్దేవతేతి. హే దేవి సురాసురాణాం వాగ్దేవతా త్వమసి. కుత ఇతి చేద్యస్మాత్తేషాం ముఖే యదైవ యదాఽపి త్వం చేన్నైవ వససి వాసం నైవ కరోషి తదా తే అమరవరా ఉపలక్షణతయా దైత్యా అపి వక్తుం శక్తా నైవ ప్రభవంతి తస్మాదిత్యర్థః. క్వేయం వ్యాప్తిర్గృహీతేతి చేద్యస్మాన్మనుజాస్తద్విహీనా వాగ్దేవతావిహీనా మూకా ముఖే సత్యపి నైవ బ్రువంతి వదంతి తస్మాత్తత్ర గృహీతా వ్యాప్తిరితి భావః. ౧౭. అధునా దేవతాసు ప్రత్యేకదోషం దర్శయంస్తద్భక్తానుపహసతి—శప్తో హరిరితి. హే జనని కుపితేన భృగుణా హరిః శప్తస్తు శప్త ఏవ కామం యథేచ్ఛం మీనో బభూవ. తథా కమఠః కూర్మః. తథా సూకరస్తు వరాహోఽపి. పశ్చాదనంతరం నృసింహ ఇతి ఏవం ప్రకారేణ యచ్ఛలకృద్వామనోఽపి బభూవేతి పరాధీనా యేఽవతారాస్తాన్ సేవతాం పురుషాణాం మృతిభయం కిం న స్యాదపితు స్యాదేవ యే శాపదగ్ధాః స్వస్య కల్యాణం కర్తుం న శక్నువంతి తైః పరస్య కల్యాణం కథం క్రియేత? ఇతి భావః. ౧౮. శంభోః పపాతేతి. యస్య శంభోః సతీవియోగాదరణ్యగతస్య భృగోః శాపాల్లింగం పతితమిదం పురాణాదిషు ప్రసిద్ధమ్. స్వలింగపాలనేఽపి యో న సమర్థస్తం శివం యే భజంతి తేషామిహ పరత్ర కథం సుఖం భూయాన్న కథమపీత్యర్థః. ౧౯. యోఽభూద్గజాననేతి. హే మాతః మహేశాచ్ఛివాద భూతోఽకస్మాద్గజాననశ్చాసౌ గణాధిపతిశ్చ తం శివపుత్రం యే భజంతి తే నరా వితథప్రప్రపన్నాః అకల్యాణకరే దేవే కల్యాణకరత్వదేవబుద్ధిమాపన్నా భ్రాన్తా ఏవ. శివారాధనే తు కల్యాణం నైవ జాయతే. కుతః పునస్తత్పుత్రారాధనేనేతి భావః. కిమర్థమేతాదృశం భవతీతి చేత్తత్రాహ—జానంతి తే నేతి. సుఖసేవనీయాం స్మరమాత్రేణాపి చతుర్విధపురుషార్థదాం విశ్వమాతరం న జానంతీతి హేతోః న హి తాదృశజ్ఞానే సతి ఉత్కృష్టపక్షపాతం విహాయ నికృష్టపక్షపాతం కశ్చిత్కరోతి తస్మాత్తే మూఢత్వాత్తథా కుర్వంతీతి భావః. తదుక్తం శివపురాణే ఉమాసంహితాయామ్. "గంగాం విహాయ తృష్ణ్యర్థం మరువారి యథా వ్రజేత్, విహాయ దేవీం తద్భిన్నం తథా దేవాంతరం వ్రజేది"తి. "యస్యాః స్మరణమాత్రేణ పురుషార్థచతుష్టయమ్, అనాయాసేన లభతే కస్త్యజేత్తాం నరోత్తమః." ఇతి సూతసంహితాయామపి. "కరుణాసాగరామేతాం

జానన్తి తే న సకలార్థఫలప్రదాత్రీం త్వాం దేవి విశ్వజననీం సుఖసేవనీయామ్. ౨౦. చిత్రం త్వయారిజనతాపి దయార్ద్రభావాద్ధత్వా రణే శితశరైర్గమితా ద్యులోకమ్, నోచేత్స్వకర్మనిచితే నిరయే నితాన్తం దుఃఖాతిదుఃఖగతిమాపదమాపతేత్సా. ౨౧. బ్రహ్మా హరశ్చ హరిరప్యత గర్వభావాజ్జానన్తి తేఽపి విబుధా న తవ ప్రభావమ్, కేఽన్యే భవన్తి మనుజా విదితుం సమర్థాస్సంమోహితాస్తవ గుణైరమితప్రభావైః. ౨౨. క్లిశ్యన్తి తేఽపి మునయస్తవ దుర్విభావ్యం పాదామ్బుజం న హి భజన్తి విమూఢచిత్తాః, సూర్యాగ్నిసేవనపరాః పరమార్థతత్వం

యః పూజయతి శాంకరీమ్. కిం న సిద్ధ్యతి తస్యేష్టం తస్యా ఏవ ప్రసాదతః, ఇతి. ౨౦. శ్రీదేవీం సంతోషయితుం కాంచిచ్చమత్కారవార్తాం కుర్వంతి. చిత్రమితి. హే దేవి చిత్రమయమేకో విలక్షణశ్చమత్కార ఇత్యర్థః. కోఽసావితి చేత్ శృణు త్వయారిజనతాపి శత్రుసమూహోఽపి దయార్ద్రభావాన్నిశితశరైః రణే హత్వా ద్యులోకం స్వర్గలోకం గమితా ప్రాపితేతి. న హి దయాయాం సత్యాం దయావిషయస్య వధః సంభవతి. న చ శత్రువిషయే కస్యాపి దయోద్భవో భవతి. తస్మాదిదముభయమపి విద్యమానమాశ్చర్యమేవ. నను కిమర్థం మయా తేషాం దైత్యానాముపరి ఆశ్చర్యకారణభూతా దయా సంపాదితేతి చేత్ తత్రాహ—నోచేత్స్వకర్మేతి. స్వస్యాసురసమూహస్య యత్తామసం కర్మ తేన నిచితే సంపాదితే నిరయే నరకే నితాంతమత్యంతం యథా స్యాత్తథా దుఃఖాపేక్షయాప్యతిదుఃఖస్య గతిః ప్రాప్తిస్తద్రూపామాపదం నోచేద్యది దయా న క్రియతే చేత్తదాపతేత్ప్రాప్నుయాత్సాఽరిజనతేతి హేతోరిత్యర్థః. అసురయోనిష్వపి యదైతాదృశీ దయా తదా భక్తేషు కియతీ స్యాదితి న విద్మ ఇతి గూఢోఽభిసంధిః. నిరతిశయదయావత్త్వమనేన వర్ణితమ్. ౨౧. నను వీరాణాం పరాక్రమవర్ణన ఏవ సన్తోషో భవతి తతో భవద్భిర్మమ పరాక్రమః కుతో న వర్ణ్యతే తత్రాహ—బ్రహ్మా హరశ్చేతి. గర్వభావాదహంకారావృతత్వాత్తాదృశాః పరిచ్ఛిన్నా బ్రహ్మాదయోఽపి తవ ప్రభావం న జానంతి యదా తదా తవామితప్రభావైర్గుణైః సత్వాదిభిః సమ్మోహితాః కేఽన్యే అస్మదాదయః ప్రభావం విదితుం సమర్థా భవంతి న కేఽపీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః—"యస్యాః స్వరూపం బ్రహ్మాదయో న విజానంతి తస్మాదుచ్యతేఽజ్ఞేయే"తి. ౨౨. నను యథా మత్ప్రభావస్తథా మత్స్వరూపమపి కేనాపి న జ్ఞాయతే చేత్ కథముచ్యతే భగవత్యారాధనాన్ముక్తో భవతీతి. న హి ప్రభావస్వరూపజ్ఞానం వినారాధనం సంభవతీతి చేత్ తత్రాహ—క్లిశ్యంతీతి. హే మాతః యే మునయః తవ రూపం దుర్విభావ్యమితి మత్వా తవ పాదాంబుజం న హి భజంతి. అథ చ దృశ్యమానసూర్యాగ్నిసేవనపరా అగ్నిహోత్రాదికర్మనిష్ఠాతా భవంతి తే విమూఢచిత్తాః క్లిశ్యంత్యేవ క్లేశం ప్రాప్నువంత్యేవ. తేఽపీతి. యతః శ్రుతిశతైః సర్వవేదైరపి ప్రతిపాదితమత ఏవ వేదసారం పరమార్థతత్త్వం తైర్నజ్ఞాతం తత ఇత్యర్థః. అయం భావః—న హి బ్రహ్మరూపిణ్యాభగవత్యా రూపం కేనచిదుపలభ్యతే స్పష్టతయా. "కింతు అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్యస్తత్త్వభావేన చోభయోః, అస్తీత్యేవోపలబ్ధస్య తత్వభావః ప్రసీదతి"ఇతి శ్రుత్యుక్తరీత్యా తథా "నేతి నేతీ"తి ప్రతిపాదితరీత్యా చ నిషేధావధిభూతా కాచిదస్తి భగవతీతి సత్తా.

జ్ఞాతం న తైశ్శ్రుతిశతైరపి వేదసారమ్. ౨౩. మన్యే గుణాస్తవ భువి ప్రథిత ప్రభావాః కుర్వన్తి యే హి విముఖాన్ననుభక్తిభావాత్, లోకాన్స్వబుద్ధిరచితైర్వివిధాగమైశ్చ విష్ణ్వీశభాస్కరగణేశపరాన్విధాయ. ౨౪. కుర్వన్తి యే తవ పదాద్విముఖాన్నరాగ్ర్యాన్స్వోక్తాగమైర్హరిహరార్చనభక్తియోగైః, తేషాం న కుప్యసి దయాం కురుషేఽమ్బికే త్వం తాన్మోహమన్త్రనిపుణాన్ప్రథయస్యలఞ్చ. ౨౫. తుర్యే యుగే భవతి చాతిబలం గుణస్య తుర్యస్య తేన మథితాన్యసదాగ

మాత్రోపలబ్ధ్యైవ పదారాధనస్య సంభవాత్. తత్ర క్లేశం మన్వానా యే తాన్సచ్చిదానందరూపిణీం న భజంతి తే క్లిశ్యంతీతి యుక్తమేవేతి. తథా చ శ్రుతిః. "యో వా ఏతదక్షరమవిదిత్వా గార్గ్యస్మింల్లోకే జుహోతి దదాతి తపస్తప్యతే బహూని వర్షసహస్రాణ్యంతవానేవాస్య లోకో భవతీ"తి. ౨౩. నను తర్హి సర్వోత్కృష్టాం సులభాం సర్వఫలదాం మదుపాసనాం కిమితి మూఢాః పరిత్యజంతీత్యర్థమితి చేత్తత్రాహ—మన్యే ఇతి. హే మాతస్తవ గుణాః సత్త్వాదయో హి స్వబుద్ధిరచితైర్వివిధాగమైర్నానాతంత్రైర్మోహకైస్తైస్తుభిర్లోకాన్ విష్ణ్వీశభాస్కరగణేశదేవతాపరాన్ తత్తత్ప్రాణిప్రారబ్ధవశేన తత్తద్దేవతోపాసకాన్ విధాయ తవ భక్తిభావాత్ విముఖాన్ కుర్వంతీతి మన్యేఽహం తత్తస్మాద్ధేతోః స్తవోపాసనాం పరిత్యజంతి స స్వభావ ఇత్యర్థః. ౨౪. నను మద్గుణైరేవ తేషాం బుద్ధిర్విపరీతా మయైవం కృతేతి భవతా కథం జ్ఞాయత ఇతి తత్రోచ్యతే—కుర్వంతి యే తవేతి. హేఽంబికే మాతర్యే పురుషాః స్వోక్తాగమైః పురుషప్రణీతాగమైః కథంభూతైర్హరిహరార్చనభక్తియోగైర్హరిహరార్చనభక్తిప్రతిపాదకైస్తాదృశాగమైస్తదుపదేశైరిత్యర్థః. నరాగ్ర్యాన్ బ్రాహ్మణాన్ తవ పదాద్విముఖాన్కుర్వంతి తేషామ్. సంబంధసామాన్యే షష్ఠీ. తాన్న కుప్యసీత్యర్థః. కించ తేషు దయాం చ కురుషే. కించ తాన్మోహమంత్రనిపుణాన్ వశ్యాకర్షణాదిమంత్రనిష్ణాతానలం పూర్ణం ప్రథయసి విస్తారయసి. ధనాదినా వంశవృద్ధ్యాదినా చేత్యర్థః. అయం భావః. యది త్వదన్యదేవతోపాసనా తవేష్టా నాస్తి తర్హి తద్దేవతోపాసకానాం తద్దేవతామంత్రాగమోపదేష్టౄణాం చ కల్యాణం కథం కరోషి నాశయోగ్యా హి తే. కరోషి చ కల్యాణం యత్కించిత్క్షుల్లకఫలప్రదానేన. తస్మాదపి తవాభిమతమేవేతి జ్ఞాయతే. తస్మాత్త్వయైవ స్వగుణైః ప్రారబ్ధవశాత్తేషాం విపరీతా బుద్ధిః కృతేతి నిశ్చీయత ఇతి. ౨౫. నను యద్యహమేవ స్వగుణైస్తేషాం విపరీతబుద్ధిం కరోమి తర్హి సత్యయుగేఽపి తథావిధాః కుతో న సన్తి సర్వే మదారాధకా ఏవ కుతః సంతీతి చేత్తత్రాహ—తుర్యే యుగే ఇతి. తుర్యే సత్యయుగే తుర్యగుణస్యాతిశుద్ధసత్త్వగుణస్య మిశ్రితస్య గుణత్రయాపేక్షయా తుర్యత్వాత్. తస్య తుర్యగుణస్యాతిబలం ప్రాబలం ప్రాబల్యం భవతి. తేన హేతునా సత్యయుగేఽసదాగమాన్యసచ్ఛాస్త్రాణి మథితాన్యున్మథితాని భవంతి. కలౌ తు తుర్యగుణస్యాభావాద్గుణత్రయస్యాతిప్రబలత్వాత్ కవయో నిపుణాః కవిత్వాభిమానినస్త్వాం గోపాయంతి నోపాసతే మందభాగ్యత్వాదథ చ త్వత్కల్పితాన్ హరిబ్రహ్మాదీన్ సురాన్ సంస్తువంతి భజంతే ఇత్యర్థః. అయం భావః. సత్యయుగే సర్వే ఉత్తమప్రారబ్ధవంతః పుణ్యజనాః సంతి తతస్త్వయా తస్మిన్యుగే సుఖదాయకః సత్త్వగుణ ఏవ స్థాపితస్తదనుగుణా స్వోపాసనా చ స్థాపితా.

మాని, త్వాజ్ఞోపయన్తి నిపుణాః కవయః కలౌ వై త్వత్కల్పితాన్సురగణానపి సంస్తువన్తి. ౨౬. ధ్యాయన్తి ముక్తిఫలదాం భువి యోగసిద్ధాం విద్యాం పరాఞ్చ మునయోఽతివిశుద్ధసత్త్వాః, తేనాప్నువన్తి జననీ జఠరేతు దుఃఖం ధన్యాస్త ఏవ మనుజాస్త్వయి యే విలీనాః. ౨౭. చిచ్ఛక్తిరస్తి పరమాత్మని తేన సోఽపి వ్యక్తో జగత్సువిదితో భవకృత్యకర్తా, కోఽన్యస్త్వయా విరహితః ప్రభవత్యముష్మిన్కర్తుం విహర్తుమపి సఞ్చలితుం స్వశక్త్యా. ౨౮. తత్త్వాని చిద్విరహితాని జగద్విధాతుం కిం వాక్షమాని జగదమ్బ యతో జడాని, కిఞ్చేన్ద్రియాణి గుణకర్మయుతాని సన్తి దేవి త్వయా విరహితాని ఫలం ప్రదాతుమ్. ౨౯. దేవా మఖేష్వపి హుతం మునిభిస్స్వభాగం గృహ్ణీయురమ్బ విధివత్ప్రతిపాదితం కిమ్, స్వాహా న చేత్త్వమసి తత్ర నిమిత్తభూతా తస్మాత్త్వమేవ నను పాలయసీవ విశ్వమ్. ౩౦. సర్వం త్వయే

కలియుగే తు దుష్టప్రారబ్ధత్వాత్తే దుఃఖదాయకా గుణాస్త్వయా స్థాపితాస్తద్గుణానురోధేన చ స్వాతిరిక్తదేవానామల్పఫలదానాం చోపాసనా స్థాపితేతి తస్మిన్యుగే సర్వే త్వదారాధకాః సంతి నాన్యదేవతారాధకా ఇతి. ౨౬. అస్త్వియం పామరాణాం కథా త్వదుపాసకాస్తు ధన్యా ఏవేత్యాహ—ధ్యాయంతీతి. తదుక్తముమాసంహితాయామ్. "తే ధన్యాః కృతకృత్యాస్స్యుః ధన్యాస్తేషాం ప్రసూః కులమ్, యేషాం చిత్తం భవేల్లీనం శ్రీదేవ్యాం పరసంవిది"తి. ౨౭. అధునా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యా భగవత్యాః పుంప్రకృత్యాత్మకత్వాత్కేవలప్రకృతిరూపత్వేనాపి తాం వర్ణయతి—చిచ్ఛక్తిరితి. చిచ్ఛక్తిశబ్దేన చైతన్యముచ్యతే. తదుక్తం సంక్షేపశారీరకే—"చిచ్ఛక్తిః పరమేశ్వరస్య విమలా చైతన్యమేవోచ్యత"ఇతి. హే మాతః సా చిచ్ఛక్తిః పరమాత్మన్యస్తి తేన కారణేన సోఽపి పరమాత్మా వ్యక్తో నామరూపాత్మకో భవతి తథా జగత్సు విదితః ప్రసిద్ధః తథా భవకృత్యకర్తా ప్రపంచసృష్టిస్థితిసంహృతికర్తా భవతి కః పురుషోఽస్మాత్పరమాత్మనోఽన్యస్త్వద్విరహితః స్వశక్త్యైవాముష్మిన్ ప్రపంచే కర్తుం విహర్తుం తథా సంచలితుం ప్రభవతి న కోఽపీత్యర్థః. యద్యస్తి తర్హి తత్రాపి త్వం శక్తిరూపా భవస్యేవ. ఏతాదృశీ త్వం సకలకారణా మహాసీయేతి భావః. తదుక్తం దక్షిణామూర్తిసంహితాయామ్. "శక్త్యా వినా శివే సూక్ష్మే నామ ధామ న విద్యతే"ఇతి. ౨౮. నను మాభూచ్చిచ్ఛక్తిస్తత్త్వాన్యేవ చతుర్వింశతిసంఖ్యాని మహదాదీని జగత్కరిష్యంతీతి చేత్తత్రాహ—తత్త్వానీతి. చిద్విరహితాని చిచ్ఛక్తివిరహితానీత్యర్థః. తాన్యపి జడత్వాన్న జగత్కర్తుం ఫలం ప్రదాతుంవా సమర్థానీత్యర్థస్తథైవేంద్రియాణ్యపీతి సంపిండితోఽర్థః. ౨౯. అస్మాకం దేవానాం తు సర్వభావేన త్వమేవ పాలయిత్ర్యసీత్యాహ—దేవా మఖేష్వపీతి. హేఽంబ త్వం చేత్స్వాహారూపా తత్ర యజ్ఞేషు నిమిత్తభూతా సాధనభూతా నాసి తర్హి మునిభిర్విధివత్ ప్రతిపాదితం మఖేషు హుతం స్వభాగం కిం దేవా నాగృహ్ణీయుర్న గృహ్ణీయురిత్యర్థః. యస్మాదేవం తస్మాత్త్వమేవ దేవాన్ పాలయసి దేవేషు పాలితేషు దేవపాలితం విశ్వం త్వయైవ పాలితం భవతీత్యర్థః. ౩౦. హే భగవతి వయం స్తుతిం కర్తుం ప్రవృత్తా ఏవ కేవలం న స్తుతిం కర్తుం యోగ్యాస్తవ సకలకారణాయా మనోవాచామగోచరత్వాత్తవ చరితస్య

దమఖిలం విహితం భవాదౌ త్వం పాసి వై హరిహరప్రముఖాన్దిగీశాన్, కాలేఽ త్తిసివిశ్వమపి తే చరితం భవాద్యం జానన్తి నైవమనుజాః క్వలు మన్దభాగ్యాః. ౩౧. హత్వాసురం మహిషరూపధరం మహోగ్రం మాతస్త్వయాసురగణాః కిల రక్షితోఽయమ్, కాస్తే స్తుతిం జనని మన్దధియో విదామో వేదాగతిం తవ యథార్థ తయా న జగ్ముః. ౩౨. కార్యం కృతం జగతి నో యదసౌ దురాత్మా వైరీ హతో భువనకణ్టకదుర్విభావ్యః, కీర్తిః కృతా నను జగత్సు కృపా విధేయా హ్యస్మాంశ్చ పాహి జనని ప్రథితప్రభావే. ౩౩. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం స్తుతా సురైర్దేవీ తానువాచ మృదుస్వరా, అన్యత్కార్యఞ్చ దుఃసాధ్యం బ్రువన్తు సురసత్తమాః. ౩౪. యదా యదా హి దేవానాం కార్యం స్యాదతి దుర్ఘటమ్. స్మర్తవ్యాహం తదా శీఘ్రం నాశయిష్యామి చాపదమ్. ౩౫. దేవా ఊచుః— సర్వం కృతం త్వయా దేవి కార్యం నః ఖలు సామ్ప్రతమ్, యదయం నిహతశ్శత్రురస్మాకం మహిషాసురః. ౩౬. స్మరిష్యామో యథా తేఽమ్బ సదైవ పదపఙ్కజమ్, తథా కురు జగన్మాతర్భక్తిం త్వయ్యవ్యచఞ్చలామ్. ౩౭. అపరాధసహస్రాణి మాతైవ సహతే సదా, ఇతి జ్ఞాత్వా జగద్యోనిం నభజన్తే కుతో జనాః. ౩౮. ద్వా సుపర్ణౌ తు దేహేఽస్మిం స్తయోస్సఖ్యం నిరన్తరమ్, మాన్యస్సఖా తృతీయోఽస్తి యో ఽపరాధం సహేత హి. ౩౯. తస్మాజ్జీవస్సఖాయం త్వాం హిత్వా కిన్ను కరిష్యతి,

బ్రహ్మాదిబుద్ధీనామప్యవిషయత్వాదిత్యాహ—సర్వం త్వయేదమితి. మనుజా ఇత్యుపలక్షణం దేవానామ్. ౩౧. న కేవలం బ్రహ్మాదయ ఏవ త్వాం న జానంతీతి కింతు వేదా అపి తవ గతిం యథార్థ తయా న జానంతి తదా కాం తే స్తుతిం కర్తుం వయం జానీమ ఇత్యాహ—హత్వా సురమితి. యథార్థతయా యాథాతథ్యేన న జగ్ముః న ప్రాపుః తథాచ శ్రుతిః—"యతో వాచో నివర్తంత" ఇతి. ౩౨. అధునా అవతారం గృహీత్వా దేవ్యాకృతముపకారం వర్ణయంతి—కార్యం కృతమితి. భువనకంటకశ్చాసౌ దుర్విభావ్యశ్చేతి కర్మధారయః. కృపా విధేయా జగత్సు హే జనని ప్రథితప్రభావా త్వమస్మాంశ్చ పాహీత్యన్వయః. ౩౩—౩౭. అపరాధసహస్రేతి. సర్వనిజజనేషు సత్స్వపి పుత్రాపరాధం నిర్వ్యాజవృత్త్యా మాతైవ సహతే నాన్యఇతి జ్ఞాత్వా సర్వజగద్యోనిం మాతరం సర్వజగతో దేవీం కుతో జనా న భజంతే కుతస్స్వకల్యాణాత్ప్రచ్యవంతే ఇతి జనానాక్రోశతి—తథా చ వ్యాససూత్రమ్. "యోనిశ్చ గీయత"ఇతి. ౩౮. న కేవలం భగవత్యా జగద్యోనిత్వం కింతుసర్వజీవసఖిత్వమప్యస్తీతి వక్తుం "ద్వా సుపర్ణే"తి శ్రుతిమర్థతః పఠతి. ద్వా సుపర్ణావితి. అస్మిన్దేహరూపే వృక్షే ద్వౌ సుపర్ణా పక్షిసదృశౌ ద్వౌ జీవపరమాత్మానౌ స్తః. తయోర్నిరంతరం సఖ్యమస్తి కదాప్యుభయోర్వియోగాభావాత్ ఏవం రీత్యానయోస్తృతీయః సఖా నైవాస్తి. య ఏతస్య జీవస్య అపరాధం సహేత ఇత్యర్థః. ౩౯. యస్మాదేవం తస్మాజ్జీవః స్వసఖాయం పరమేశ్వరీం భగవతీం పరసంవిదం హిత్వా కిన్ను కరిష్యతి స్వకల్యాణం న హి శత్రుతః కల్యాణం సంభవతి.

పాపాత్మా మన్దభాగ్యోఽసా సురమానుషయోనిషు. ౪౦. ప్రాప్య దేహం సుదు
ష్ప్రాపం న స్మరేత్త్వాం నరాధమః, మనసా కర్మణా వాచా బ్రూమస్సత్యం పునః
పునః. ౪౧. సుఖే వాప్యథవా దుఃఖే త్వన్నశ్శరణమద్భుతమ్, పాహి నస్సతతం
దేవి సర్వైస్తవ వరాయుధైః. ౪౨. అన్యథా శరణం నాస్తి త్వత్పదామ్బుజరే
ణుతః. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం స్తుతా సురైర్దేవీ తత్రైవాన్తరధీయత. ౪౩. విస్మ
యం పరమం జగ్ముర్దేవాస్తాం వీక్ష్య నిర్గతామ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

దేవ్యన్తర్ధానోత్పత్తివృత్తాన్తః.

జనమేజయ ఉవాచ—అథాద్భుతం వీక్ష్య మునేః ప్రభావం దేవ్యా జగచ్ఛాన్తికరం పరఞ్చ, న తృప్తిరస్తి ద్విజవర్య శృణ్వతః కథామృతన్తే ముఖపద్మజాతమ్. ౧. అన్తర్హితాయాఞ్చ తదా భవాన్యాం చక్రుశ్చ కిం దేవపురోగమాస్తే దేవాశ్చరిత్రం పరమం పవిత్రం దురాపమేవాల్పపుణ్యైర్నరాణామ్. ౨. కస్తృప్తిమాప్నోతి కథామృతేన భిన్నోఽల్పభాగ్యాత్పటుకర్ణరన్ధ్రైః. పీతేన యేనామరతాం ప్రయాతి ధిక్తాన్నరాన్యే న పిబన్తి సాదరమ్. ౩. లీలాచరిత్రం జగదమ్బికాయా రక్షాన్వితం దేవమహామునీనామ్, సంసారవార్ధేస్తరణం నరాణాం కథం కృతజ్ఞాహి పరిత్యజేయుః. ౪. ముక్తాశ్చ యే చైవ ముముక్షవశ్చ సంసారిణో రోగయుతాశ్చ కేచిత్, తేషాం సదా శ్రోత్రపుటైశ్చ పేయం సర్వార్థదం వేదవిదో వదన్తి. ౫. తథా విశేషేణ మునే నృపాణాం ధర్మార్థకామేషు సదారతానామ్, ముక్తాశ్చ యస్మాత్తలు తత్పిబన్తి కథం న పేయం రహితైశ్చ తేభ్యః. ౬. యైః పూజితా పూర్వభవే భవానీ సత్కున్దపుష్పైరథ చమ్పకైశ్చ, బిల్వైర్దళైస్తే భువి భోగయుక్తా నృపా భవన్తీత్యనుమేయమేవమ్. ౭. యే భక్తిహీనాస్సమవాప్య దేహం తం మానుషం భారతభూమిభాగే, యైర్నార్చితా తే ధనధాన్యహీనా

న వాగత్యన్తరమస్తీత్యర్థః. తస్మాదియమేవ భగవతీ పితృమాతృసఖిస్థానా సర్వైర్జీవైరారాధ్యేతి భావః. తథా చ శ్రుతిః—"ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయే"తి. ౪౦—౪౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

పంచాశద్భిరథ శ్లోకైరన్తర్ధానోత్తరం తు యత్, అభూద్వృత్తం జగత్క్షేమ తదత్రైవోపవర్ణ్యతే. శ్రీదేవ్యా అంతర్ధానోత్తరం జనమేజయః పృచ్ఛతి. అథేతి. అద్భుతప్రభావం వీక్ష్య తత్కథామృతం శృణ్వతో మే తృప్తిర్నాస్తీత్యన్వయః. ౧. నరాణాం మధ్యే అల్పపుణ్యైరిత్యన్వయః. తద్దురాపమేవ శ్రుత్వేతి శేషః. ౨. తచ్ఛ్రుత్వా అల్పభాగ్యాద్భిన్నః కస్తృప్తిమాప్నోతీత్యర్థః. ౩—౫. తేభ్యో ముక్తేభ్యో రహితైరిత్యన్వయః. ౬. ఇత్యేవమనుమేయమిత్యన్వయః.

రోగాన్వితాస్సన్తతివర్జితాశ్చ. ౮. భ్రమన్తి నిత్యం కిల దాసభూతా ఆజ్ఞాకరాః
కేవలభారవాహాః, దివానిశం స్వార్థపరాః కదాపి నైవాప్నువన్త్యౌదరపూర్తి
మాత్రమ్. ౯. అన్ధాశ్చ మూకా బధిరాశ్చ ఖంజాః కుష్ఠాన్వితా యే భువి దుఃఖ
భాజః, తత్రానుమానం కవిభిర్విధేయం నారాధితా తైస్సతతం భవానీ. ౧౧. యే
రాజభోగాన్వితబుద్ధిపూర్ణాస్సంసేవ్యమానా బహుభిర్మనుష్యైః, దృశ్యన్తి యే
వా విభవైస్సమేతాస్తైః పూజితాం వేత్యనుమేయమేవ. ౧౧. తస్మాత్సత్యవతీసూనో
దేవ్యాశ్చరితముత్తమమ్, కథయస్వ కృపాం కృత్వా దయావానసి సామ్ప్రతమ్.
౧౨. హత్వా తం మహిషం పాపం స్తుతా సమ్పూజితా సురైః, క్వ గతా సా
మహాలక్ష్మీస్సర్వతేజస్సముద్భవా. ౧౩. కథితస్తే మహాభాగ గతాన్తర్ధానమాశు సా,
స్వర్గే వా మృత్యులోకే వా సంస్థితా భువనేశ్వరీ ౧౪. లయం గతా వా తత్రైవ
వైకుణ్ఠే వా సమాశ్రితా, అథవా హైమశైలే సా తత్త్వతో మే వదాధునా,
౧౫. వ్యాస ఉవాచ—పూర్వం మయా తే కథితం మణిద్వీపం మనోహరమ్,
క్రీడాస్థానం సదా దేవ్యా వల్లభం పరమం స్మృతమ్. ౧౬. యత్ర బ్రహ్మహరి
స్థాణుః స్త్రీభావన్తే ప్రపేదిరే, పురుషత్వం పునః ప్రాప్య స్వాని కార్యాణి చక్రిరే.
౧౭. యస్సుధాసిన్ధుమధ్యేఽస్తి ద్వీపః పరమశోభనః, నానారూపైస్సదా తత్ర విహా
రం కురుతేఽమ్బికా. ౧౮. స్తుతా సంపూజితా దేవైస్సా తత్రైవ గతా శివా,
యత్ర సంక్రీడతే నిత్యం మాయాశక్తిస్సనాతనీ ౧౯. దేవాస్తాం నిర్గతాం వీక్ష్య
దేవీం సర్వేశ్వరీం తథా, రవివంశోద్భవం చక్రుర్భూమిపాలం మహాబలమ్. ౨౦.
అయోధ్యాధిపతిం వీరం శత్రుఘ్నన్నామ పార్థివమ్, సర్వలక్షణసమ్పన్నం మహి
షస్యాసనే శుభే. ౨౧. దత్వా రాజ్యం తదా తస్మై దేవా ఇన్ద్రపురోగమాః,
స్వకీయైర్వాహనైస్సర్వే జగ్ముస్స్వాన్యాలయాని తే. ౨౨. గతేషు తేషు దేవేషు
పృథివ్యాం పృథివీపతే, ధర్మరాజ్యం బభూవాథ ప్రజాశ్చ సుఖితాస్తథా. ౨౩.
పర్జన్యః కాలవర్షీ చ ధరాధాన్యగుణావృతా, పాదపాః ఫలపుష్పాఢ్యా బభూవు

౭, ౮. ఉదరమేవోదరం తత్పూర్తిమాత్రమపి నైవాప్నువంతీత్యర్థః. ౯,౧౦. భగవత్యా ఆరాధనా దైవైహికం పారలౌకికం సుఖం ధర్మార్థకామమోక్షరూపం చ సిద్ధ్యతీతి ప్రకరణార్థః. ౧౧—౧౩. కథితమితి. తే త్వయాన్తర్ధానం గతేత్యుక్తం తత్రాన్తర్ధానోత్తరం సా భువనేశ్వరీ స్వర్గే వా మృత్యులోకే వా క్వ సంస్థితేతి వదేత్యర్థః. ౧౪. లయం గతేతి తస్మిన్నేవ స్థలే లయం గతా స్థూలశరీరస్థభూమ్యాదిక్రమేణ స్వాత్మని లీనా వేత్యర్థః. హైమశైలే సుమేరౌ వా. ౧౫—౧౮. మాయాశక్తిః. మాయాశక్తివిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీ భగవతీ శ్రీభువనేశ్వరీ యత్ర మణిద్వీపే వర్తతే తత్ర తదంశభూతా సా గతేత్యర్థః. ౧౯—౨౪. ఘటవదూధ్నో యాసాం తాః ఘటోధ్న్యః.

స్సుఖదాస్సదా. ౨౪. గావశ్చ క్షీరసమ్పన్నా ఘటోధ్న్యః కామదా నృణామ్,
నద్యస్సుమార్గగాస్స్వచ్ఛాశీతోదాః ఖగసంయుతాః. ౨౫ బ్రాహ్మణా వేదత
త్త్వాశ్చ యజ్ఞకర్మరతా స్తథా, క్షత్త్రియా ధర్మసంయుక్తా దానాధ్యయనతత్పరాః.
౨౬. శస్త్రవిద్యారతా నిత్యం ప్రజారక్షణతత్పరాః, న్యాయదణ్డధరాస్సర్వే రాజా
నశ్శమసంయుతాః. ౨౭. అవిరోధస్తు భూతానాం సర్వేషాం సమ్బభూవహ, ఆక
రాధనదాతౄణాం ప్రజా గోయోధసంయుతాః. ౨౮. బ్రాహ్మణాః క్షత్త్రియా
వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చ నృపసత్తమ, దేవీభక్తిపరాస్సర్వే సమ్బభూవుర్ధరాతలే. ౨౯.
సర్వత్ర యజ్ఞయూపాశ్చ మణ్డపాశ్చ మనోహరాః, మఖైః పూర్ణా ధరాశ్చాస
న్బ్రాహ్మణైః క్షత్త్రియైః కృతైః. ౩౦. పతివ్రతధరా నార్యస్సుశీలాస్సత్యసంయుతాః,
పితృభక్తిపరాః పుత్త్రా ఆసన్ధర్మపరాయణాః. ౩౧. న పాషణ్డం న వాఽధర్మః
కుత్రాపి పృథివీతలే, వేదవాదాశ్శాస్త్రవాదా నాన్యే వాదా స్తథాభవన్. ౩౨.
కలహో నైవ కేషాంచిన్నదైన్యం నాశుభామతిః, సర్వత్ర సుఖినో లోకాః కాలే
చ మరణం తథా. ౩౩. సుహృదాం న వియోగశ్చ నాపదశ్చ కదాచన, నానా
వృష్టిర్న దుర్భిక్షం న మారీ దుఃఖదా నృణామ్. ౩౪. న రోగో న చ మాత్సర్యం
న విరోధః పరస్పరమ్, సర్వత్ర సుఖసమ్పన్నా నరా నార్యస్సుఖాన్వితాః. ౩౫.
క్రీడన్తి మానవాస్సర్వే స్వర్గే దేవగణా ఇవ, న చోరా నైవ పాషణ్డా వఞ్చకా
దమ్భకా స్తథా. ౩౬. పిశునా లమ్పటా స్తబ్ధా న బభూవు స్తదా నృప, న వేద
ద్వేషిణః పాపా మానవాః పృథివీపతే. ౩౭. సర్వధర్మరతా నిత్యం ద్విజసేవాపరా
యణాః, త్రిధా తత్త్వాత్స ఋషిధర్మస్య త్రివిధా బ్రాహ్మణా స్తతః. ౩౮. సాత్త్వికా రాజ
సాశ్చైవ తామసాశ్చ తథాపరే, సర్వే వేదవిదో దక్షాస్సాత్త్వికాస్సత్యవృత్తయః.
౩౯. ప్రతిగ్రహవిహీనాశ్చ దయాదమపరాయణాః, యజ్ఞాంస్తే సాత్త్వికైరన్నైః
కుర్వాణా ధర్మతత్పరాః. ౪౦. పురోడాశవిధానైశ్చ పశుభిర్న కదాచన, దాన
మధ్యయనఞ్చైవ యజనస్తు తృతీయకమ్. ౪౧. త్రికర్మరసికా స్తేవై సాత్త్వికా
బ్రాహ్మణా నృప, రాజసా వేదవిద్వాంసః క్షత్త్రియాణాం పురోహితాః. ౪౨. షట్క
ర్మనిరతాస్సర్వే విధివన్మాంసభక్షకాః, యజనం యాజనం దానం తథైవ చ ప్రతి
గ్రహః. ౪౩. అధ్యయనస్తు వేదానాం తథైవాధ్యాపనస్తు షట్, తామసాః
క్రోధసంయుక్తా రాగద్వేషపరాః పునః. ౪౪. రాజ్ఞాం కర్మకరానిత్యం కిఞ్చిదధ్య
యనే రతాః, మహిమేష నిహతే సర్వే సుఖినో వేదతత్పరాః. ౪౫. బభూవుర్ర్వ
తనిష్ణాతా దానధర్మపరా స్తథ, క్షత్త్రియాః పాలనే యుక్తా వైశ్యా వణిజవృ

''ఊధసోఽన''జిత్యనజాదేశే బహువ్రీహేరూధసో జీబితి జీప్. ౨౫—౨౯. బ్రాహ్మణైః క్షత్త్రియైః

త్తయః. ౪౬. కృషివాణిజ్యగోరక్షా కుసీదవృత్తయః పరే, ఏవం ప్రముదితో లోకో మహిషే వినిపాతితే. ౪౭. అనుద్వేగః ప్రజానాం వై సమ్బభూవ ధనాగమః, బహుక్షీరాశ్శుభా గావో నద్యశ్చైవ బహూదకాః. ౪౮. వృక్షా బహుఫలాశ్చాఽఽసన్మానవా రోగవర్జితాః, నాధయో నేతయః క్వాపి ప్రజానాం దుఃఖదాయకాః. ౪౯. న నిధనముపయాన్తి ప్రాణినస్తేఽప్యకాలే సకలవిభవయుక్తా రోగహీనాస్సదైవ, నిగమవిహితధర్మే తత్పరాశ్చణ్డికాయాశ్చరణసరసిజానాం సేవనే దత్తచిత్తాః. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.

—శుమ్భనిశుమ్భవృత్తాన్తః—

వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి దేవ్యాశ్చరితముత్తమమ్, సుఖదం సర్వజన్తూనాం సర్వపాపప్రణాశనమ్. ౧. యథా శుమ్భో నిశుమ్భశ్చ భ్రాతరౌ బలవత్తరౌ, బభూవతుర్మహావీరావవధ్యౌ పురుషైః కిల. ౨. బహుసేనావృతౌ శూరౌ దేవానాం దుఃఖదౌ సదా, దురాచారౌ మదోత్సిక్తౌ బహుదానవసంయుతౌ. ౩. హతావమ్బికయా తౌ తు సంగ్రామేఽతీవ దారుణే, దేవానాఞ్చ హితార్థాయ సర్వైః పరిచరైస్సహ. ౪. చణ్డముణ్డౌ మహాబాహూ రక్తబీజోఽతిదారుణః, ధూమ్రలోచననామా చ నిహతాస్తే రణాఙ్గణే. ౫. తాన్నిహత్య సురాణాం సా జహార భయముత్తమమ్, స్తుతా సమ్పూజితా దేవైర్గిరౌ హేమాచలే శుభే. రాజోవాచ—కావేతావసురౌ వాదౌ కథన్తౌ బలినాం వరౌ?, కేన సంస్థాపితౌ చేహ స్త్రీవధ్యత్వం కుతో గతౌ?. ౭. తపసా వరదానేన కస్య జాతౌ మహాబలౌ?, కథఞ్చ నిహతౌ? సర్వం కథయస్వ సవిస్తరమ్. ౮. వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్కథాం దివ్యాం సర్వపాపప్రణాశినీమ్, దేవ్యాశ్చరితసంయుక్తాం సర్వార్థఫలదాం శుభామ్. ౯. పురా శుమ్భనిశుమ్భాఖ్యౌ ద్వావసురౌ భూమిమణ్డలే, పాతాళతశ్చ సమ్ప్రాప్తౌ భ్రాతరౌ శుభదర్శనౌ. తౌ ప్రాప్తయౌవనౌ చైవ చేరతుస్తప ఉత్తమమ్, అన్నోదకం పరిత్యజ్య పుష్కరే లోకపావనే. ౧౧. వర్షాణామయుతం యావద్యోగవిద్యా

కృతైర్మఖైర్ధరాః పృథ్వ్యాః పూర్ణా ఆసన్నిత్యర్థః. ౩౦—౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే వింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైః షష్టిపద్యైః శుంభాసురకథోచ్యతే, స్వస్థానాచ్చామరాదీనాం చ్యవనం సమ్యగీర్యతే. దేవ్యాశ్చరిత్రమేకముక్త్వా పునరపి దేవ్యాశ్చరిత్రం ద్వితీయం వ్యాసః కథయతి—శృణు రాజన్నితి. ౧—౩. పరిచరైః సేవకైః సహ హతావిత్యన్వయః. ౪—౬. హేమాచలే శుభే ఇత్యన్తం సూత్రరూపేణ చరిత్రముక్తం తద్వ్యాఖ్యానాయ రాజా పృచ్ఛతి—కావేతావితి,

పరాయణౌ, ఏకత్రైవాసనం కృత్వా తేపాతే పరమం తపః. ౧౨. తయోస్తుష్టో౽భవద్బ్రహ్మా సర్వలోకపితామహః, తత్రాగతశ్చ భగవానారుహ్య వరటాపతిమ్. ౧౩. తావుభౌ చ జగత్స్రష్టా దృష్ట్వా ధ్యానపరౌ స్థితౌ, ఉత్తిష్ఠతం మహాభాగౌ తుష్టో౽హం తపసా కిల. ౧౪. వాఞ్ఛితం వా వరం కామం దదామి బ్రువతామిహ, కామదో౽హం సమాయాతో దృష్ట్వా వాం తపసో బలమ్. ౧౫. వ్యాసఉవాచ—ఇతి శ్రుత్వా వచస్తస్య ప్రబుద్ధౌ తౌ సమాహితౌ, ప్రదక్షిణక్రియాం కృత్వా ప్రణామం చక్రతుస్తదా. ౧౬. దణ్డవత్ప్రణిపాతఞ్చ కృత్వా తౌ దుర్బలాకృతీ, ఊచతుర్మధురాం వాచం దీనౌ గద్గదయా గిరా. ౧౭. దేవ దేవ దయాసిన్ధో భక్తానామభయప్రద, అమరత్వఞ్చ నౌ బ్రహ్మన్దేహి తుష్టో౽సి చేద్విభో. ౧౮. మరణాదపరం కిఞ్చిద్భయం నాస్తి ధరాతలే, తస్మాద్భయాచ్చ సంత్రస్తౌ యుష్మాకం శరణఙ్గతౌ. ౧౯. త్రాహి త్వం దేవదేవేశ జగత్కర్తః క్షమానిధే, పరిస్ఫోటయ విశ్వాత్మన్సద్యో మరణజం భయమ్. ౨౦. బ్రహ్మోవాచ—కిమిదం ప్రార్థనీయం వో విపరీతస్తు సర్వథా. అదేయం సర్వథా సర్వైస్సర్వేభ్యో భువనత్రయే. ౨౧. జాతస్య హి ధ్రువం మృత్యుర్ధ్రువం జన్మమృతస్య చ, మర్యాదా విహితా లోకే పూర్వం విశ్వకృతా కిల. ౨౨. మర్తవ్యం సర్వథా సర్వైఃప్రాణిభిర్నాత్ర సంశయః, అన్యం ప్రార్థయతాం కామం దదామి యచ్చ వాఞ్ఛితమ్. ౨౩. వ్యాసఉవాచ—తదాకర్ణ్య వచస్తస్య సువిమృశ్య చ దానవౌ, ఊచతుః ప్రణిపత్యాథ బ్రహ్మాణం పురతస్స్థితమ్. ౨౪. పురుషైరమరాద్యైశ్చ మానవైర్మృగపక్షిభిః, అవధ్యత్వం కృపాసిన్ధో దేహినౌ వాఞ్ఛితం వరమ్. ౨౫. నారీ బలవతీ కాస్తి యా నౌ నాశం కరిష్యతి, న బిభీవ స్త్రియః కామం త్రైలోక్యే సచరాచరే. ౨౬. అవధ్యౌ భ్రాతరౌ స్యాతాం నరేభ్యః పఙ్కజోద్భవ, భయం నస్త్రీజనేభ్యశ్చ స్వభావాదబలాహి సా. ౨౭. వ్యాసఉవాచ—ఇతి శ్రుత్వాతయోర్వాక్యంప్రదదౌ వాఞ్ఛితం వరమ్, బ్రహ్మా ప్రసన్నమనసా జగామాథ స్వమాలయమ్. ౨౮. గతే౽థ భవనే తస్మిన్దానవౌ స్వగృహంగతౌ, భృగుంపురోహితం కృత్వాచక్రతుః పూజనంతదా. శుభేదినే సునక్షత్రే జాతరూపమయం శుభమ్, కృత్వాసింహాసనం దివ్యం రాజ్యార్థం ప్రదదౌ మునిః. ౩౧. శుమ్భాయ జ్యేష్ఠభూతాయ దదౌ రాజ్యాసనం శుభమ్, సేవనార్థం తదైవాశు సమ్ప్రాప్తా దానవోత్తమాః. ౩౧.చణ్డముణ్డౌ మహావీరౌ భ్రాతరౌ బలదర్పితౌ, సమ్ప్రాప్తౌ సైన్యసంయుక్తౌ రథవాజిగజాన్వితౌ. ౩౨. ధూమ్రలోచననామా

౭—౧౨. వరటాపతిం హంసమ్. ౧౩, ౧౪. తపసో బలమితి. ఇతి బ్రహ్మోవాచేతి శేషః.
౧౫—౨౦. వో యుష్మాకమిదం ప్రార్థనీయం సర్వథా విపరీతం కిం విపరీతమేవ కథమిత్యర్థః. విపరీత

చ తద్భ్రాతా చ చణ్డవిక్రమః, శుంభశ్చ భూపతిం శ్రుత్వా తదాగాద్బలసంయుతః ౩౩. రక్తబీజస్తథా శూరో వరదానబలాధికః, అక్షౌహిణీభ్యాం సంయుక్తస్తత్రైవాగత్య సంగతః. ౩౪. తస్యైకం కారణం రాజన్సంగ్రామే యుధ్యతస్సదా, దేహాద్రుధిరసమ్పాతస్తస్య శస్త్రాహతస్య చ. ౩౫. జాయతే చ యదా భూమావుత్పద్యన్తే హ్యనేకశః, తాదృశాః పురుషాః శూరా బహవశ్శస్త్రపాణయః. ౩౬. సమ్భవన్తి తదాకారాస్తద్రూపాస్తత్పరాక్రమాః, యుద్ధం పునస్తే కుర్వన్తి పురుషా రక్తసమ్భవాః. ౩౭. అతస్సోఽపి మహావీర్యస్సంగ్రామేఽతీవ దుర్జయః, అవధ్యస్సర్వభూతానాం రక్తబీజో మహాసురః. ౩౮. అన్యే చ బహవశ్శూరాశ్చతురఙ్గసమన్వితాః, శుమ్భఞ్చ నృపతిం మత్వా బభూవుస్తస్య సేవకాః. ౩౯. అసంఖ్యాతా తదా జాతా సేనా శుమ్భనిశుమ్భయోః, పృథివ్యాస్సకలం రాజ్యం గృహీతం బలవత్తయా. ౪౦. సేనాయోగం తదా కృత్వా నిశుమ్భః పరవీరహా, జగామ తరసా స్వర్గే శచీపతిజయాయ చ. ౪౧. చకారాసౌ మహాయుద్ధం లోకపాలైస్సమన్తతః, వృత్రహా వజ్రపాతేన తాడయామాస వక్షసి. ౪౨. స వజ్రాభిహతో భూమౌ పపాత దానవానుజః, భగ్నం బలం తదా తస్య నిశుమ్భస్య మహాత్మనః. ౪౩. భ్రాతరం మూర్ఛితం శ్రుత్వా శుమ్భః పరబలార్దనః, తత్రాగత్య సురాన్సర్వాంస్తాడయామాస సాయకైః. ౪౪. కృతం యుద్ధం మహత్తేన శుమ్భేనాక్లిష్టకర్మణా, నిర్జితాస్తు సురాస్సర్వే సేన్ద్రాః పాలాశ్చ సర్వశః. ౪౫. ఐన్ద్రం పదం తదా తేన గృహీతం బలవత్తయా, కల్పపాదపసంయుక్తం కామధేనుసమన్వితమ్. ౪౬. త్రైలోక్యం యజ్ఞభాగాశ్చ హృతాస్తేన మహాత్మనా, నన్దనఞ్చ వనం ప్రాప్య ముదితోఽభూన్మహాసురః. ౪౭. సుధాయాశ్చైవ పానేన సుఖమాప మహాసురః, కుబేరం స చ నిర్జిత్య తస్య రాజ్యం చకార హ. ౪౮. అధికారం తథా భానోశ్శశినశ్చ చకార హ, యమఞ్చైవ వినిర్జిత్య జగ్రాహ తత్పదం తథా. ౪౯. వరుణస్య తథా రాజ్యం చకార వహ్నికర్మ చ, వాయోః కార్యం నిశుమ్భశ్చ చకార స్వబలాన్వితః. తతో దేవావినిర్ధూతాః హృతరాజ్యా హృతశ్రియః, సన్త్యజ్య నన్దనం సర్వే నిర్యయుర్గిరిగహ్వరే. ౫౧. హృతాధికారాస్తే సర్వే బభ్రముర్విజనే వనే, నిరాలమ్బా నిరాధారా నిస్తేజస్కా నిరాయుధాః. ౫౨. విచేరురమరాస్సర్వే పర్వతానాం గుహాసు చ, ఉద్యానేషు చ శూన్యేషు నదీనాం గహ్వరేషు చ. ౫౩. న ప్రాపుస్తే సుఖం క్వాపి స్థానభ్రష్టా

త్వమేవాహ—అదేయమితి. ౨౧—౩౩. సంగతః స్థితః. ౩౪—౪౪. పాలా దిక్పాలాః ఇంద్రసహితాః. ౪౫—౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

విచేతసః, లోకపాలా మహారాజ దైవాధీనం సుఖం కిల. ౫౪. బలవన్తో మహాభాగాః బహుజ్ఞా ధనసంయుతాః, కాలే దుఃఖం తథా దైన్యమాప్నువన్తి నరాధిప. ౫౫. చిత్రమేతన్మహారాజ కాలస్యైవ విచేష్టితమ్, యః కరోతి నరం తావద్రాజానం భిక్షుకం తతః. ౫౬. దాతారం యాచకఞ్చైవ బలవన్తం తథాబలమ్, పణ్డితం వికలం కామం శూరం చాతీవ కాతరమ్. ౫౭. మఖానాఞ్చ శతం కృత్వా ప్రాప్యేన్ద్రాసనముత్తమమ్, పునర్దుఃఖం పరంప్రాప్తం కాలస్య గతిరీదృశీ. ౫౮. కాలః కరోతి ధర్మిష్ఠం పురుషం జ్ఞానసంయుతమ్. ౫౯. తమేవాతీవ పాపిష్ఠం జ్ఞానలేశవివర్జితమ్, నవిస్మయోఽత్ర కర్తవ్యస్సర్వథా కాలచేష్టితే, బ్రహ్మవిష్ణుహరాదీనామపీదృక్కష్టచేష్టితమ్ ౬౦. విష్ణుర్జననమాప్నోతి సూకరాదిషు యోనిషు, హరః కపాలీ సఞ్జాతః కాలేనైవ బలీయసా. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

హిమాలయం ప్రతి ఇన్ద్రాదిగమనమ్.

వ్యాస ఉవాచ—పరాజితాస్సురాస్సర్వే రాజ్యం శుమ్భశ్శశాసహ, ఏవం వర్షసహస్రన్తు జగామ నృపసత్తమ. ౧. భ్రష్టరాజ్యాస్తతో దేవాశ్చిన్తామాపుస్సుదుస్తరామ్, గురుం దుఃఖాతురాస్తేతు పప్రచ్ఛురిదమాదృతాః. ౨. కిం కర్తవ్యం గురో బ్రూహి సర్వజ్ఞస్త్వం మహామునిః, ఉపాయోఽస్తి మహాభాగ దుఃఖస్య వినివృత్తయే. ఉపచారపరా నూనం వేదమన్త్రైస్సహస్రశః, వాఞ్ఛితార్థకరా నూనం సూత్రైస్సంలక్షితాః కిల. ౪. ఇష్టయో వివిధాః ప్రోక్తాస్సర్వకామఫలప్రదాః, తాః కురుష్వ మునేనూనం త్వం జానాసి చ తత్క్రియాః. ౫. విధిశ్శత్రువినాశాయ యథోద్దిష్టస్సదాగమే, తం కురుష్వాద్య విధివద్యథా నో దుఃఖసంక్షయః. ౬. భవేదాఙ్గిరసాద్యైవ తథా త్వం కర్తుమర్హసి, దానవానాం వినాశాయ అభిచారం యథా మతి. ౭. బృహస్పతిరువాచ—సర్వేమన్త్రాశ్చ వేదోక్తా దైవాధీనఫలాశ్చతే, నస్వతన్త్రాస్సురాధీశ తథైకాన్తఫలప్రదాః. ౮. మన్త్రాణాం దేవతా యూయం తేతు దుఃఖైకభాజనమ్, జాతాస్స్వకాలయోగేన కిఙ్కరోమి ప్రసాధనమ్. ౯. ఇన్ద్రాగ్నివరుణాదీనాం యజనం యజ్ఞకర్మసు, తే యూయం విపదం ప్రాప్తాః కరిష్యన్తికిమిష్టయః. ౧౦. అవశ్యం భావి భావానాం ప్రతీకారో న విద్యతే, ఉపాయస్త్వథ కర్త

సప్తాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ సురైః స్తుతా, ప్రాదుర్భూతా పరా దేవీ దేవకార్యార్థముచ్యతే. దేవపరాజయోత్తరం జాతం వృత్తమాహ—పరాజితా ఇతి. ౧. గురుం బృహస్పతిమ్. ౨—౬. హే ఆంగిరస అంగిరోగోత్రోద్భవ. ౭. ఏకాంతఫలప్రదాః నియమేన ఫలప్రదాః. ౮, ౯. తదా కష్టయః కిం కరిష్యంతీత్యర్థః. ౧౦, ౧౧. నను దైవమేవ ప్రబలం చేదుపాయః కిమితి

వ్య ఇతి శిష్టానుశాసనమ్. ౧౧. దైవం హి బలవత్కేచిత్ప్రవదన్తి మనీషిణః, ఉపాయవాదినో దైవం ప్రవదన్తి నిరర్థకమ్. ౧౨. దైవం చైవాప్యుపాయశ్చ ద్వావేవాభిమతౌ నృణామ్, కేవలం దైవమాశ్రిత్య న స్థాతవ్యం కదాచన. ౧౩. ఉపాయస్సర్వథా కార్యో విచార్య స్వధియా పునః, తస్మాద్బ్రవీమి వస్సర్వాన్సంవిచార్య పునఃపునః. ౧౪. పురా భగవతీ తుష్టా జఘాన మహిషాసురమ్, యుష్మాభిస్తు స్తుతా దేవీ వరదానం దదావథ. ౧౫. ఆపదం నాశయిష్యామి సంస్మృతా వాస దైవ హి, యదా యదా వో దేవేశ ఆపదో దైవసమ్భవాః. ౧౬. ప్రభవన్తి తదా కామం స్మర్తవ్యాహం సురైస్సదా, స్మృతాహం నాశయిష్యామి యుష్మాకం పరమాపదః. ౧౭. తస్మాద్ధిమాచలే గత్వా పర్వతే సుమనోహరే, ఆరాధనం చణ్డికాయాః కురుధ్వం ప్రేమపూర్వకమ్. ౧౮. మాయాబీజవిధానజ్ఞాస్తత్పురశ్చరణే రతాః, జానామ్యహం యోగబలాత్ప్రసన్నా సా భవిష్యతి. ౧౯. దుఃఖస్యాన్తోఽద్య యుష్మాకం దృశ్యతే నాత్ర సంశయః, తస్మిఞ్ఛైలే సదా దేవీ తిష్ఠతీతి మయా శ్రుతమ్. ౨౦. స్తుతా సమ్పూజితా సద్యో వాఞ్ఛితార్థాన్ప్రదాస్యతి, నిశ్చయం పరమం కృత్వా గచ్ఛధ్వం వో హిమాలయమ్. ౨౧. సురాస్సర్వాణి కార్యాణి సా వః కామం విధాస్యతి, వ్యాస ఉవాచ— ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా దేవాస్తే ప్రయయుర్గిరిమ్. ౨౨. హిమాలయం మహారాజ దేవీధ్యానపరాయణాః, మాయాబీజం హృదా నిత్యం జపన్తస్సర్వ ఏవహి. ౨౩. నమశ్చక్రుర్మహామాయాం భక్తానామభయప్రదామ్, తుష్టువుస్స్తోత్రమన్త్రైశ్చ భక్త్యా పరమయా యుతాః. ౨౪. నమో దేవి విశ్వేశ్వరి ప్రాణనాథే సదానన్దరూపే సురానన్దదే తే, నమో దానవాన్తప్రదే మానవానామనేకార్థదే భక్తిగమ్యస్వరూపే. ౨౫. న తే నామసంఖ్యాం

కర్తవ్యః ఇతి చేత్తత్రాహ—దైవమితి. ౧౨. సిద్ధాన్తస్త్వయమస్తీత్యాహ. దైవం చైవాప్యుపాయశ్చేతి. ౧౩—౧౮. అనుష్ఠానే ముఖ్యో మన్త్రః కోవాస్తీతి చేత్తత్రాహ. మాయాబీజేతి. సచ మాయావిశిష్టబ్రహ్మణో వాచకః. "హ్రీంకార ఉభయాత్మక" ఇతి బ్రహ్మాండపురాణాత్. తథాచ మాయావిశిష్టబ్రహ్మవాచకభువనేశ్వరీమన్త్రేణ సా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీ భువనేశ్వరీ దేవతారాధ్యేత్యర్థః. తత్పురశ్చరణే మాయారూపపురశ్చరణే రతాః ఆసక్తా ఇత్యర్థః. తత్సంఖ్యా చ శారదాయాం. "ప్రజపేన్మన్త్రవిన్మన్త్రం ద్వాత్రింశల్లక్షమానతః, త్రిస్వాదుయుక్తైర్జుహుయాదష్టద్రవ్యైర్దశాంశకతః" ఇతి. దక్షిణామూర్తిసంహితాయాం తు 'రవిలక్షం జపేద్విద్యామి'తి ద్వాదశలక్షాత్మకం పురశ్చరణముక్తమ్. హాలాస్యమాహాత్మ్యే తు "ఏకలక్షజపేనైవసాలోక్యం స్యాద్ద్విలక్షతః, సామీప్యం చైవ సాయుజ్యం చతుర్లక్షజపాత్సుతే." ఇత్యనేన లక్షచతుష్టయాత్మకమపి పురశ్చరణమభిహితమ్. ౧౯—౨౩. మహామాయాం మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీం భువనేశ్వరీమిత్యర్థః. ౨౪. తే తుభ్యమిత్యర్థః. సదానందరూపే బ్రహ్మరూపేత్యర్థః. ౨౫. "ఆదిదేవో హిరణ్యగర్భస్తవాదయో

న తే రూపమీదృక్తథా కోఽపి వేదాదిదేవాదిరూపే, త్వమేవాసి సర్వేషు శక్తిస్వరూపా ప్రజాసృష్టిసంహారకాలే సదైవ. ౨౬. స్మృతిస్త్వం ధృతిస్త్వం త్వమేవాసి బుద్ధిర్జరాపుష్టితుష్టిధృతిః కాన్తిశాన్తీ, సువిద్యా సులక్ష్మీర్గతిఃకీర్తిమేధే త్వమేవాసి విశ్వస్య బీజం పురాణమ్.౨౭. యదాయైస్స్వరూపైః కరోషీహ కార్యంసురాణాఞ్చ తేభ్యో నమామోఽద్య శాన్త్యై, క్షమాయోగనిద్రాదయా త్వం వివశాస్థితా సర్వభూతేషు శస్తైస్స్వరూపైః. ౨౮. కృతంకార్యమాదౌ త్వయా యత్సురాణాం హతోఽసౌ మహారిర్మదాన్ధో హయారిః, దయా తే సదా సర్వదేవేషు దేవి ప్రసిద్ధా పురాణేషు వేదేషు గీతా. ౨౯. కిమత్రాస్తి చిత్రం యదమ్బా సుతం స్వం ముదా పాలయత్పోషయేత్సమ్యగేవ, యతస్త్వం జనిత్రీ సురాణాం సహాయా కురుష్వైకచిత్తేన కార్యం సమగ్రమ్. ౩౦. న వా తే గుణానామియత్తాం స్వరూపం వయం దేవి జానీమహే విశ్వవన్ద్యే, కృపాపాత్రమిత్యేవ మత్వా తథాస్మాన్భయేభ్యస్సదా పాహి పాతుం సమర్థే. ౩౧. వినా బాణపాతైర్వినా ముష్టిఘాతైర్వినా శూలఖడ్గైర్వినా శక్తిదణ్డైః, రిపూన్హన్తుమేవాసి శక్తా వినోదాత్తథాపీహ లోకోపకారాయ లీలా. ౩౨. ఇదం శాశ్వతం నైవ జానన్తి మూఢా న కార్యం వినా కార

యే దేవాస్తత్స్వరూపే. హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్రే" ఇతి శ్రుతేః. ౨౬. కాంతిశాంతీతి ద్వంద్వః. తథా కీర్తిమేధే ఇత్యత్రాపి. విశ్వస్యబీజంమాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపమవ్యక్తమ్. ౨౭. తేభ్యోరూపేభ్య ఇత్యర్థః. శాంత్యై కల్యాణార్థమిత్యర్థః. తాన్యేవ రూపాణ్యాహ. క్షమా యోగనిద్రేతి. ౨౮. కృతం కార్యమితి. యద్యస్మాత్కారణాత్త్వయా యత్కార్యమాదౌ కృతం కింతత్సురాణాంమహారిః శత్రుర్హయారిర్మహిషాసురస్త్వయా హత ఇతి తస్మాత్కారణాత్సర్వదేవేషు తే దయా సదా ప్రసిద్ధా. సా దయా వేదేషు పురాణేషుగీతావర్ణితేత్యర్థః. ౨౯. ఇయందయా దయా త్వయా కృతాఽత్ర చిత్రమ్. మాతుస్స్వభావ ఏవాయం యత్పుత్రేషు దయాకర్తవ్యేత్యాహ. కిమత్రాస్తీతి. యతస్త్వంసురాణాం జనిత్రీ సహాయా చాసి తతః ఏకచిత్తేనాస్మాకం సమగ్రం సర్వం కార్యం కురుష్వ న పునర్మహిషవధః కృత ఇతి తావన్మాత్రేణ సంతోషం కుర్విత్యర్థః. ఏతేషాం స్తుతిభక్తిశ్రద్ధాదికందృష్ట్వాఽహం కార్యం కరిష్యామీత్యాశాం మాకురు అస్మాకం తదజ్ఞానాభావాదిత్యాహ. నవా తేతి. తే గుణానామియత్తాం తథా తవ స్వరూపం చ న జానీమహే వయం యేన స్తుతిం కర్తుం సమర్థా భవేమ. తర్హి కిమర్థం మయానుగ్రహః కర్తవ్యఇతి చేత్తత్రాహ—కృపాపాత్రమితి. ౩౧. నన్వత్ర మహాన్ శ్రమో భవతి తతో నాహమేతత్కార్యం కరిష్యామీతి చేత్తత్రాహ—వినాబాణపాతైరితి. అనాయాసేనైవేచ్ఛామాత్రేణైవ సకలజగత్సర్జనవద్రిపూన్హంతుం త్వం శక్తా సమర్థాసి. కిమర్థం. తర్హి మయా దైత్యనాశార్థమవతారా ధృతా ఇతి చేల్లోకైరవతారచేష్టావర్ణనం కర్తవ్యం తేన చ తస్య కల్యాణం భవితవ్యమితి లోకోపకారాయైవావతారలీలా ఇత్యాహ. తథాపీతి. ౩౨. నన్విదం వాక్యం యో జగత్కర్తాస్తి తం ప్రతి వక్తవ్యంనాహంతథావిధాస్మీతి చేత్తత్రాహ—ఇదం శాశ్వత

ణం సమ్భవేద్వా, వయం తర్కయామోఽనుమానం ప్రమాణం త్వమేవాసి కర్త్రా స్య విశ్వస్య చేతి. ౩౩. అజస్సృష్టికర్తా ముకున్దోఽవితాయం హరో నాశకృద్వై పురాణే ప్రసిద్ధః, న కిం త్వత్ర్ప్రసూతాస్త్రయస్తే యుగాదౌ త్వమేవాసి సర్వస్య తేనైవ మాతా. ౩౪. త్రిభిస్త్వం పురారాధితా దేవిదత్తా త్వయా శక్తిరుగ్రా చ తేభ్యస్సమగ్రా. త్వయా సంయుతాస్తే ప్రకుర్వన్తి కామం జగత్పాలనోత్పత్తి సంహారమేవ. ౩౫. తే కిం న మన్దమతయో యతయో విమూఢాస్త్వాం యే న విశ్వజననీం సముపాశ్రయన్తి, విద్యాం పరాం సకలకామఫలప్రదాం తాం ముక్తిప్రదాం విబుధబృన్దసువన్దితాఙ్ఘ్రిమ్, యే వైష్ణవాః పాశుపతాశ్చ సౌరా దమ్భాస్త ఏవ ప్రతిభాన్తి నూనమ్, ధ్యాయన్తి న త్వాం కమలాం చ లక్ష్మీం కాన్తిం స్థితిం కీర్తిమథాపి పుష్టిమ్. ౩౭. హరిహరాదిభిరప్యథ సేవితా త్వమిహ దేవవరైరసురైస్తథా, భువి భజన్తి న యేఽల్పధియో నరా జనని తే విధినా ఖలు వఞ్చితాః. ౩౮. జలధిజపదపఙ్కజరఞ్జనం జతురసేన కరోతి హరిస్స్వయమ్, త్రినయనోఽపి ధరాధరజాంఘ్రిపఙ్కజపరాగనిషేవణతత్పరః. ౩౯. కిమపరస్య నరస్య కథా న కైస్తవపదాబ్జ

మితి. మూఢా లోకా అపి ఇదం జగచ్ఛాశ్వతం నైవ జానంతి జననమరణాదిపరిణామత్వాత్. తథాచ జగతః కార్యత్వముత్పత్త్యాశ్రయత్వాత్సిద్ధం. తచ్చ కార్యం కారణం వినా నైవ సంభవేత్. వానిశ్చయేన తచ్చ కారణం న కేవలఆత్మా నిర్వికారత్వాత్. న కేవలం జడమ్. తస్య నానావిధనియతభోగవజ్జగజ్జనకత్వాసంభవాత్. అతోఽన్యథానుపపత్తిరూపానుమానేన మాయావిశిష్టచేతనబ్రహ్మరూపిణీ త్వమేవ జగత్కారణమితి వయం కల్పయామ ఇత్యర్థః. ౩౩. నన్వహం జగత్కర్త్రీ చేత్కథం బ్రహ్మాదయః సృష్ట్యాదికర్తార ఇతి ప్రసిద్ధమితి చేత్తత్రాహ. అజః సృష్టికర్త్రేతి. అవితేతి ఛేదః. సత్యం తే జగత్కర్తారః పరంతు తే దేహవత్త్వాదుత్పత్తిమంత ఏవ. తథాచ తేషామపి కార్యత్వాత్తత్రాపి కారణాపేక్షాయాం త్వమేవ సర్వం కారణం పర్యవస్యసీతి భావః. తథాచ శ్రుతిర్మైత్రాయణీయానాం. "తమోవా ఇదమేకమేవాస తత్పరే స్యాత్తత్పరేణేరితం విషమత్వం ప్రయాతి యదేతద్రజ" ఇత్యారభ్య బ్రహ్మాదీనాం మాయావిశిష్టబ్రహ్మణ ఏవోత్పత్తిః ప్రతిపాదితేతి. ౩౪. తదేవస్పష్టయతి. త్రిభిస్త్వమితి. ౩౫. ఇత్థం యా స్వం సర్వేశ్వరీ తాం యే న భజంతి తే మూఢా ఏవేత్యాహ—తే కిం నేతి. యతయస్తేఽపి స్వార్థ[illegible]. తథాయే వైష్ణవాద్యాస్తేఽపి దంభా దాంభికా ఏవ మూఢా ఏవేత్యాహ—యే వైష్ణవా ఇతి. ౩౬, ౩౭. నను కిమితి తే మూఢా ఇతి చేత్తే వైష్ణవాద్యా యాన్ విష్ణ్వాదిదేవాన్ భజంతి తే దేవా అపి యాం దేవతాం పరాశక్తిం భజంతి తామభజంతస్తే కథం న మూఢా ఇత్యాహ—హరిహరాదిభిరపీతి. నహి రాజసేవకసేవనకర్తా రాజానం భజతి ముఖ్యత్వేన. న తే కేవలం మూఢా అపితు విధినావంచితా అపీత్యాహ—విధినేతి. ౩౮. కథం హరిహరాదయో భజంతీతి తత్స్వరూపమాహ—జలధిజేతి. జలధిజా రమా. జతు లాక్షా. స్పష్టమన్యత్. ౩౯. ఏతాదృశా బ్రహ్మాదయో మహాంతోఽపి యదా త్వాం భజంతి తదా పరస్య కా కథేత్యాహ—కిమపరస్య నరస్యేతి. యే త్వన్నైషణా జ్ఞాని

యుగం న భజన్తి కే, విగతరాగగృహాశ్చ దయాం క్షమాం కృతధియో మున
యోఽపి భజన్తి తే. ౪౦. దేవి త్వదఙ్ఘ్రిభజనే న జనా రతా యే సంసారకూప
పతితాః పతితాః కిలామీ, తే కుష్ఠగుల్మశిర ఆధియుతా భవన్తి దారిద్ర్యదైన్య
సహితా రహితాస్సుఖౌఘైః. ౪౧. యే కాష్ఠభారవహనే యవసావహారే కార్యే భ
వన్తి నిపుణా ధనదారహీనాః, జానీమహేఽల్పమతిభిర్భవదఙ్ఘ్రిసేవాపూర్వే భవే
జనని తైర్న కృతా కదాఽపి. ౪౨. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం స్తుతా సురైస్సర్వైరం
బికాకరుణాన్వితా, ప్రాదుర్బభూవ తరసా రూపయౌవనసంయుతా. ౪౩. దివ్యా
మ్బరధరా దేవీ దివ్యభూషణభూషితా, దివ్యమాల్యసమాయుక్తా దివ్యచన్దనచర్చితా.
౪౪. జగన్మోహన లావణ్యా సర్వలక్షణలక్షితా, అద్వితీయస్వరూపా సా దేవానాం
దర్శనం గతా. ౪౫. జాహ్నవ్యాం స్నాతుకామా సా నిర్గతా గిరిగహ్వరాత్,
దివ్యరూపధరా దేవీ విశ్వమోహన మోహినీ. ౪౬. దేవాన్ప్రతి పరానాహ మేఘ
గమ్భీరయా గిరా, ప్రేమపూర్వం స్మితం కృత్వా కోకిలామంజువాదినీ. ౪౭. దేవ్యు
వాచ—భోభోః సురవరాః కాత్ర భవద్భిస్తూయతే భృశమ్, కిమర్థం బ్రూత
వః కార్యం చిన్తావిష్టాః కుతః పునః? వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా భాషితం తస్యాః
మోహితా రూపసమ్పదా, ప్రేమపూర్వం హృదుత్సాహాస్తామూచుస్సురసత్తమాః.
౪౯. దేవా ఊచుః—దేవి స్తుమస్త్వాం విశ్వేశి ప్రణతాన్స్మ కృపార్ణవే, పాహి న
స్సర్వదుఃఖేభ్యః సంవిగ్నాన్దైత్యతాపితాన్. ౫౦. పురా త్వయా మహాదేవి నిహ
త్యాసురకణ్టకమ్, మహిషం నో వరో దత్తస్స్మర్తవ్యాహం సదాఽఽపది. ౫౧. స్మర
ణాద్దైత్యజాం పీడాం నాశయిష్యామ్యసంశయమ్, తేన త్వం సంస్మృతా దేవి నూన
మస్మాభిరిత్యపి. ౫౨. అద్య శుమ్భనిశుమ్భాఖ్యావసురౌ ఘోరదర్శనౌ, ఉత్పన్నౌ
విఘ్నకర్తారావవధ్యౌ పురుషైః కిల. ౫౩. రక్తబీజశ్చ బలవాంశ్చణ్డముణ్డౌ తథా
సురౌ, ఏతైరన్యైశ్చ దేవానాం హృతం రాజ్యం మహాబలైః. ౫౪. గతిరన్యా
న చాస్మాకం త్వమేవాసి మహాబలే, కురు కార్యం సురాణాం వై దుఃఖితానాం
సుమధ్యమే ౫౫. దేవాస్త్వదఙ్ఘ్రిభజనే నిరతాస్సదైవ తే దానవైరతిబలైర్వి
పదం సునీతాః, తాన్దేవి దుఃఖరహితాన్కురు భక్తియుక్తాన్మాతస్త్వమేవ శరణం
భవ దుఃఖితానామ్. ౫౬ సకలభువనరక్షా దేవి కార్యా త్వయాద్య స్వకృతమితి
విదిత్వా విశ్వమేతద్యుగాదౌ, జనని జగతి పీడాం దానవా దర్పయుక్తాః స్వబ
లమదసమేతాస్తే ప్రకుర్వన్తి మాతః. ౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

నష్టేఽపి త్వదంశభూతాం దయాం క్షమాం చ భజంతీత్యర్థః. ౪౦. యే త్వాం న భజంతి తేషాం

శుంభనిశుంభనగరీం ప్రతి దేవీగమనమ్.

వ్యాస ఉవాచ—ఏవం స్తుతా తదా దేవీ దైవతైశ్శత్రుతాపితైః, స్వశరీరాత్పరం రూపం ప్రాదుర్భూతం చకార హ. ౧. పార్వత్యాస్తు శరీరాద్వై నిస్సృతా చామ్బికా యదా, కౌశికీతి సమస్తేషు తతో లోకేషు పఠ్యతే. ౨. నిస్సృతాయాస్తు తస్యాః సా పార్వతీ తనువ్యత్యయాత్, కృష్ణరూపాథ సఞ్జాతా కాలికా సా ప్రకీర్తితా. ౩. మషీవర్ణా మహాఘోరా దైత్యానాం భయవర్ధినీ, కాళరాత్రీతి సా ప్రోక్తా సర్వకామఫలప్రదా. ౪. అమ్బికాయాః పరం రూపం విరరాజ మనోహరమ్, సర్వభూషణసంయుక్తం లావణ్యగుణసంయుతమ్. ౫. తతోఽమ్బికా తదా దేవానిత్యువాచ హసస్మితా, తిష్ఠన్తు నిర్భయా యూయం హరిష్యామి రిపూనిహ. ౬. కార్యం వస్సర్వథా కార్యం విహరిష్యామ్యహం రణే, నిశుమ్భాదీన్వధిష్యామి యుష్మాకం సుఖహేతవే. ౭. ఇత్యుక్త్వా సా తదా దేవీ సింహారూఢా మదోత్కటా, కాళికాం పార్శ్వతః కృత్వా జగామ నగరే రిపోః. ౮. సాగత్వోపవనే తస్థావమ్బికా కాళికాన్వితా, జగావథ కలం తత్ర జగన్మోహనమోహనమ్. ౯. శ్రుత్వా తన్మధురం గానం మోహమీయుః ఖగా మృగాః, ముదఞ్చ పరమాం ప్రాపురమరా గగనే స్థితాః. ౧౦. తస్మిన్నవసరే తత్ర దానవౌ శుమ్భసేవకౌ, చణ్డముణ్డాభిధౌ ఘోరౌ రమమాణౌ యదృచ్ఛయా. ౧౧. ఆగతౌ

గతిరీదృశీ భవతీత్యాహ—దేవి త్వదంఘ్రీతి. భజనే న రతా ఇత్యన్వయః. ౪౧. యవసం తృణం తస్యావహారో భక్షణమ్. స్పష్టమన్యత్. ౪౨. ౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చ షట్షష్టిశ్లోకైరథ సురైః స్తుతా, కౌశికీతి గిరా తత్ర ప్రాదుర్భూతేతి చోచ్యతే. దేవవాక్యశ్రవణోత్తరం పార్వతీ యత్కృత్యం చకార తదాహ—ఏవం స్తుతేతి. ౧. కౌశికీతి. కోశాన్నిర్గతా కౌశికీ. తదుక్తమ్. "శరీరకోశాద్యత్తస్యాః పార్వత్యా నిస్సృతాంబికా' కౌశికీతి సమస్తేషు తతో లోకేషు గీయత" ఇతి. పృషోదరాదిత్వాత్సాధుత్వమ్. తదుక్తం వైకృతికరహస్యే. "గౌరీదేహసముద్భూతా యా సత్త్వైకగుణాశ్రయా, సాక్షాత్సరస్వతీ ప్రోక్తా శుంభాసురనిబర్హిణీ. దధౌ చాష్టభుజా బాణముసలే శూలచక్రభృత్, శంఖం ఘంటాం లాంగలం చ కార్ముకం వసుధాధిప. ఏషా సంపూజితా భక్త్యా సర్వజ్ఞత్వం ప్రయచ్ఛతీ"తి. ౨. నిస్సృతాయామితి. పార్వత్యాస్తనువ్యత్యయాత్ శరీరపరిణామాత్ తస్యాం కౌశిక్యాం నిస్సృతాయాం నిర్గతాయాం సత్యాం సాసైవ కౌశికీ అథానంతరం కృష్ణరూపా సంజాతా తదా సా కృష్ణవర్ణత్వాత్కాలికేతి ప్రకీర్తితేత్యర్థః. ౩. తస్యా ధ్యానమాహ—మషీవర్ణేతి. ఇయమేవ కాలరాత్రిరిత్యర్థః. ౪. అంబికాయా ఇతి. యస్యాః శరీరాత్కౌశిక్యుత్పన్నా తస్యాః పార్వత్యా ఇత్యర్థః. ౫. తతోఽంబికా పార్వతీత్యర్థః. ౬, ౭. కాలికాం స్వశరీరాన్నిర్గతాం కౌశికీమిత్యర్థః. ౮. జగన్మోహనస్య కామస్యాపి మోహనం మోహకారకం కలం

దదృశాతే తు తాం తదా దివ్యరూపిణీమ్, అమ్బికాం గానసంయుక్తాం కాలికాపురతః స్థితామ్. ౧౨. దృష్ట్వా తాం దివ్యరూపాఞ్చ దానవౌ విస్మయాన్వితౌ, జగ్మతుస్తరసా పార్శ్వం శుమ్భస్య నృపసత్తమ. ౧౩. తౌ గత్వా తం సమాసీనం దైత్యానామధిపం గృహే, ఊచతుర్మధురాం వాణీం ప్రణమ్య శిరసా నృపమ్. ౧౪. రాజన్నిమాలయాత్కామం కామినీ కామమోహినీ, సమ్ప్రాప్తా సింహమారూఢా సర్వలక్షణసంయుతా. ౧౫. నేదృశీ దేవలోకేఽస్తి న గన్ధర్వపురే తథా, న దృష్టా న శ్రుతా క్వాపి పృథివ్యాం ప్రమదోత్తమా. ౧౬. గానఞ్చ తాదృశం రాజన్కరోతి జనరఞ్జనమ్, మృగాస్తిష్ఠన్తి తత్పార్శ్వే మధురస్వరమోహితాః. ౧౭. జ్ఞాయతాం కస్య పుత్రీయం కిమర్థమిహ చాగతా, గృహ్యతాం రాజశార్దూల తవ యోగ్యాస్తి కామినీ. ౧౮. జ్ఞాత్వానయ గృహే భార్యాం కురు కళ్యాణలోచనామ్, నిశ్చితం నాస్తి సంసారే నారీత్యేవం విధాఖిల. ౧౯. దేవానాం సర్వరత్నాని గృహీతాని త్వయా నృప, కస్మాన్నేమాం వరారోహాం ప్రగృహ్ణాసి నృపోత్తమ. ౨౦. ఇన్ద్రస్యైరావతశ్శ్రీమాన్పారిజాతతరుస్తథా, గృహీతోఽశ్వస్సప్తముఖస్త్వయా నృప బలాత్కిల. ౨౧. విమానం వైధసం దివ్యం మరాళధ్వజసంయుతమ్, త్వయాఽఽత్తం రత్నభూతం తద్బలేన నృపచాద్భుతమ్. ౨౨. కుబేరస్య నిధిః పద్మస్త్వయా రాజన్సమాహృతః, ఛత్రం జలపతేశ్శుభ్రం గృహీతం తత్త్వయా బలాత్. ౨౩. పాశశ్చాపి నిశుమ్భేన భ్రాత్రా తవ నృపోత్తమ, గృహీతోఽస్తి హఠాత్కామం వరుణస్య జితస్య చ. ౨౪. అమ్లానపఙ్కజాం తుభ్యం మాలాం జలనిధిర్దదౌ, భయాత్తవ మహారాజ రత్నాని వివిధాని చ. ౨౫. మృత్యోశ్శక్తిర్యమస్యాపి దణ్డః పరమదారుణః, త్వయా జిత్వా హృతః కామం కిమన్యద్వర్ణ్యతే నృప. ౨౬. కామధేనుర్గృహీతాద్య వర్తతే సాగరోద్భవా, మేనకాద్యా వశే రాజంస్తవ తిష్ఠన్తి చాప్సరాః. ౨౭. ఏవం సర్వాణి రత్నాని త్వయాత్తాని బలాదపి, కస్మాన్న గృహ్యతే కాన్తా రత్నమేషా వరాఙ్గనా. ౨౮. సర్వాణి తే గృహస్థాని రత్నాని విశదాన్యథ, అనయా సమ్భవిష్యన్తి రత్నభూతాని భూపతే. ౨౯. త్రిషు లోకేషు దైత్యేన్ద్ర నేదృశీ వర్తతే ప్రియా, తస్మాత్త్వమానయాశు త్వం కురు భార్యాం మనోహరామ్. ౩౦. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి శ్రుత్వా తయోర్వాక్యం మధురం మధురాక్షరమ్, ప్రసన్నవదనః ప్రాహ సుగ్రీవం సన్నిధౌ స్థితమ్. ౩౧. గచ్ఛ సుగ్రీవ దూతత్వం కురు కార్యం విచక్షణ, వక్తవ్యఞ్చ తథా తత్ర యథా

మధురం జగౌ. ౯—౧౮. సంసారే నిశ్చితం నాస్తీత్యర్థః. ౧౯—౨౧. వైధసం బ్రహ్మణః సంబంధీత్యర్థః. మరాలో హంసః. త్వయా ఆత్తం గృహీతమిత్యర్థః. ౨౨—౨౭. త్వయాత్తాని త్వయా

ధ్యేతి కృశోదరీ. ౩౨. ఉపాయౌ ద్వౌ ప్రయోక్తవ్యౌ కాన్తాసు సువిచక్షణైః,
సామదానే ఇతి ప్రాహుశ్శృఙ్గారరసకోవిదాః. ౩౩. భేదే ప్రయుజ్యమానేఽపి
రసాభాసస్తు జాయతే, నిగ్రహే రసభఙ్గస్స్యాత్తస్మాత్తౌ దూషితౌ బుధైః. ౩౪.
సామదానముఖైర్వాక్యైశ్శ్లక్ష్ణైర్నర్మయుతైస్తథా, కా న యాతి వశే దూత
కామినీ కామపీడితా. ౩౫. వ్యాస ఉవాచ—సుగ్రీవస్తు వచశ్శ్రుత్వా శుమ్భా
క్తం సుప్రియం పటు, జగామ తరసా తత్ర యత్రాస్తే జగదమ్బికామ్. ౩౬. సోఽప
శ్యత్సుముఖీం కాన్తాం సింహస్యోపరి సంస్థితామ్, ప్రణమ్య మధురం వాక్యమువాచ
జగదమ్బికామ్. ౩౭. దూత ఉవాచ—వరోరు త్రిదశారాతిశ్శుమ్భస్సర్వాఙ్గసున్దరః,
త్రైలోక్యాధిపతిశ్శూరస్సర్వజిద్రాజతే నృపః. తేనాహం ప్రేషితః కామం త్వత్స
కాశం మహాత్మనా, త్వద్రూపశ్రవణాసక్తచిత్తేనాతివిదూయతా. ౩౯. వచనం
తస్య తన్వఙ్గి శృణు ప్రేమపురస్సరమ్, ప్రణిపత్య యథా ప్రాహ దైత్యానా మధి
పస్త్వయి. ౪౦. దేవా మయా జితాస్సర్వే త్రైలోక్యాధిపతిస్త్వహమ్, యజ్ఞ
భాగానహం కాన్తే గృహ్ణామీహ స్థితస్సదా. ౪౧. హృతసారా కృతా నూనం
ద్యౌర్మయా రత్నవర్జితా, యాని రత్నాని దేవానాం తాని చాహృతవానహమ్.
౪౨. భోక్తాహం సర్వరత్నానాం త్రిషు లోకేషు భామినీ, వశానుగాస్సురాస్సర్వే
మమ దైత్యాశ్చ మానవాః. ౪౩. త్వద్గుణైః కర్ణమాగత్య ప్రవిశ్య హృదయా
న్తరమ్, త్వదధీనః కృతః కామం కిఙ్కరోఽస్మి కరోమి కిమ్. ౪౪. త్వమాజ్ఞాపయ
రమ్భోరు తత్కరోమి వశానుగః, దాసోఽహం తవ చార్వఙ్గి రక్ష మాం కామ
బాణతః. ౪౫ భజ మాం త్వం మరాళాక్షి తవాధీనం స్మరాకులమ్, త్రైలోక్య
స్వామినీ భూత్వా భుఙ్క్ష్వ భోగాననుత్తమాన్. ౪౬. తవ చాజ్ఞాకరః కాన్తే
భవామి మరణావధి, అవధ్యోఽస్మి వరారోహే సదేవాసురమానుషైః. ౪౭. సదా
సౌభాగ్యసంయుక్తా భవిష్యసి వరాననే, యత్ర తే రమతే చిత్తం తత్ర క్రీడస్వ
సున్దరి. ౪౮. ఇతి తస్య వచశ్చిత్తే విమృశ్య మదమన్థరే, వక్తవ్యం యద్భవేత్ప్రాజ్ఞే
తద్బ్రూహి మధురం వచః. ౪౯. శుమ్భాయ చఞ్చలాపాఙ్గి తద్బ్రవీమ్యహ
మాశు వై, వ్యాస ఉవాచ—తద్దూతవచనం శ్రుత్వా స్మితం కృత్వా సుపేశలమ్.
౫౦. తం ప్రాహ మధురాం వాచం దేవీ దేవార్థసాధికా, శ్రీ దేవ్యువాచ—జానా
మ్యహం నిశుమ్భఞ్చ శుమ్భఞ్చాతి బలం నృపమ్. ౫౧. జేతారం సర్వదేవానాం
హన్తారం చైవ విద్విషామ్, రాశిం సర్వగుణానాఞ్చ భోక్తారం సర్వసమ్పదామ్. ౫౨.

గృహీతాని కాంతారత్నం స్త్రీరత్నమ్. ౨౮—౩౩. రసాభాసః. భేదే కపటస్యావశ్యం జాయమాన
త్వాత్కపటం వినా భేదాసంభవాత్సతి తస్మిన్కపటే రసాభాస ఏవ భవతీత్యర్థః. నిగ్రహే దండే.

దాతారం చాతిశూరఞ్చ సున్దరం మన్మథాకృతిమ్, ద్వాత్రింశల్లక్షణైర్యుక్తమ
వధ్యం సురమానుషైః. ౫౩. జ్ఞాత్వా సమాగతాస్మ్యత్ర ద్రష్టుకామా మహా
సురమ్, రత్నం కనకమాయాతి స్వశోభాధికవృద్ధయే. ౫౪. తత్రాహం స్వపతిం
ద్రష్టుం దూరాద్దేవాగతాస్మి వై, దృష్టా మయా సురాస్సర్వే మానవా భువి
మానదాః ౫౫. గన్ధర్వా రాక్షసాశ్చాన్యే యే చాతిప్రియదర్శనాః, సర్వే శుమ్భ
భయాద్భీతా వేపమానా విచేతసః ౫౬. శ్రుత్వా శుమ్భగుణానత్ర ప్రాప్తాస్మ్యద్య
దిదృక్షయా, గచ్ఛ దూత మహాభాగ బ్రూహి శుమ్భం మహాబలమ్. ౫౭. నిర్జనే
శ్లక్ష్ణయా వాచా వచనం వచనాన్మమ, త్వాం జ్ఞాత్వా బలినాం శ్రేష్ఠం సున్దరా
ణాఞ్చ సున్దరమ్. ౫౮. దాతారం గుణినం శూరం సర్వవిద్యావిశారదమ్, జేతారం
సర్వదేవానాం దక్షం చోగ్రం కులోత్తరమ్. ౫౯. భోక్తారం సర్వరత్నానాం
స్వాధీనం స్వబలోన్నతమ్, పతికామాస్మ్యహం సత్యం తవ యోగ్యా నరాధిప.
౬౦. స్వేచ్ఛయా నగరే తేఽత్ర సమాయాతా మహామతే, మమాస్తి కారణం
కిఞ్చిద్వివాహే రాక్షసోత్తమ. ౬౧. బాలభావాద్వ్రతం కిఞ్చిత్కృతం రాజ
న్మయా పురా, క్రీడన్త్యా చ వయస్యాభిస్సహైకాన్తే యదృచ్ఛయా. ౬౨. స్వదేహ
బలదర్పేణ సఖీనాం పురతో హరః, మత్సమానబలశ్శూరో రణే మాం జేష్యతి
స్ఫుటమ్ ౬౩. తం వరిష్యామ్యహం కామం జ్ఞాత్వా తస్య బలాబలమ్, జహాసు
ర్వచనం శ్రుత్వా సఖ్యో విస్మితమానసాః. ౬౪. కిమేతయా కృతం క్రూరం వ్రత
మద్భుతమాశు వై, తస్మాత్త్వమపి రాజేన్ద్ర జ్ఞాత్వా మే హీదృశం బలమ్. ౬౫.
జిత్వా మాం స్వబలేనాత్ర వాంఛితం కురు చాత్మనః, త్వం వా తవానుజో భ్రాతా
సమేత్య సమరాంగణే. ౬౬. జిత్వా మాం సమరేణాత్ర వివాహం కురుసున్దర.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః

వ్యాస ఉవాచ— దేవ్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా స దూతః ప్రాహ విస్మితః, కిం
బ్రూషే రుచిరాపాఙ్గి స్త్రీస్వభావాద్ధి సాహసాత్. ౧. ఇన్ద్రాద్యా నిర్జితా యేన
దేవా దైత్యాస్తథాఽపరే, తం కథం సమరే దేవి జేతుమిచ్ఛసి భామిని. ౨ త్రైలో

౩౪—౫౨. ద్వాత్రింశల్లక్షణాని కాశీఖండే ఏకాదశాధ్యాయే "పంచసూక్ష్మః పంచదీర్ఘః సప్త
రక్తః షడున్నతః, త్రిపృథుర్లఘుగంభీరో ద్వాత్రింశల్లక్షణాస్త్వి"తి. త్రిలఘుస్త్రిగంభీర ఇత్యర్థః.
ఏతద్వ్యాఖ్యాపి తత్త్రైవ స్పష్టా. మహాభారతే చ ప్రసిద్ధాని. ౫౩. స్వస్య శోభాయా అధికవృద్ధ్య
ర్థమ్. ౫౪—౬౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైః షష్టిపద్యైర్దూతసంవాదకీర్తనమ్, క్రియతే యత్ర దైత్యానాం కామార్థం
మరణం స్ఫుటమ్. తస్మాత్పరస్త్రియం నైవ కామయేన్మతిమాన్నరః, ఇతి దర్శయితుం కామవర్ణనం
సమ్యగీర్యతే. దేవీవాక్యశ్రవణోత్తరం దూతో యదాహ తద్బ్రవీతి. దేవ్యా ఇతి. ౧, ౨. యుధి

క్యే తాదృశో నాస్తి యశ్శుమ్భం సమరే జయేత్, కా త్వం కమలపత్రాక్షి తస్యాగ్రే యుధి సామ్ప్రతమ్. ౩. అవిచార్య న వక్తవ్యం వచనం క్వాపి సున్దరి, బలం స్వపరయోర్జ్ఞాత్వా వక్తవ్యం సమయోచితమ్. ౪. త్రైలోక్యాధిపతిశ్శుమ్భస్తవ రూపేణ మోహితః, త్వామిచ్ఛ ప్రార్థయతే రాజా కురు తస్యేప్సితం ప్రియే. ౫. త్యక్త్వా మూర్ఖస్వభావం త్వం సన్మాన్య వచనం మమ, భజ శుమ్భం నిశుమ్భం వా హితమేతద్బ్రవీమి తే. ౬. శృంగారరసస్సర్వథా సర్వైః ప్రాణిభిః పరయా ముదా, సేవనీయో బుద్ధిమద్భిర్న వానాముత్తమో యతః. ౭. నాగమిష్యసి చేద్బాలే స క్రుద్ధః పృథివీపతిః, అన్యాన్నాజ్ఞాకరాన్ప్రేష్య బలాన్నేష్యతి సామ్ప్రతమ్. ౮. కేశేష్వాకృష్య తే నూనం దానవా బలదర్పితాః, త్వాం నయిష్యన్తి వామోరు తరసా శుమ్భసన్నిధౌ. ౯. సంలజ్జాం రక్ష తన్వఙ్గి సాహసం సర్వథా త్యజ, మానితాగచ్ఛ తత్పార్శ్వే మానపాత్రం యతో౽సి వై. ౧౦. క్వ యుద్ధం నిశితైర్బాణైః క్వ సుఖం రతిసఙ్గజమ్? సారాసారం పరిచ్ఛిద్య కురు మే వచనం పటు. ౧౧. భజ శుమ్భం నిశుమ్భం వా లబ్ధాసి పరమం శుభమ్, దేవ్యువాచ—సత్యం బ్రూత మహాభాగ ప్రవక్తుం నిపుణో హ్యసి. ౧౨. నిశుమ్భకుమ్భౌ జానామి బలవన్తావితి ధ్రువమ్, ప్రతిజ్ఞా యే కృతా బాల్యాదన్యథా సా కథం భవేత్. ౧౩. తస్మాద్బ్రూహి నిశుమ్భఞ్చ శుమ్భం వా బలవత్తరమ్, వినా యుద్ధం న మే భర్తా భావితా కో౽పి సోష్ఠవాత్. ౧౪. జిత్వా మాం తరసా కామం కరం గృహ్ణాతు సామ్ప్రతమ్, యుద్ధేచ్ఛయా సమాయాతాం విద్ధి మామబలాం నృప. ౧౫. యుద్ధం దేహి సమర్థో౽సి వీరధర్మం సమాచర, బిభేషి మమశూలాచ్చేత్పాతాళం గచ్ఛమాచిరమ్. ౧౬. త్రిదివఞ్చ దరాం త్యక్త్వా జీవితేచ్ఛా యదస్తి తే, ఇతి దూత వదాశు త్వం గత్వా స్వపతిమాదరాత్. ౧౭. స విచార్య యథాయుక్తం కరిష్యతి మహాబలః, సంసారే దూత ధర్మో౽యం యత్సత్యం భాషణం కిల. ౧౮. శత్రౌ పత్యౌ చ ధర్మజ్ఞ తథా త్వం కురు మాచిరమ్, వ్యాసఉవాచ—అథ తద్వచనం శ్రుత్వా నీతిమద్బలసంయుతమ్. ౧౯. హేతుయుక్తం ప్రగల్భఞ్చ విస్మితః ప్రయయౌ తదా, గత్వా దైత్యపతిం దూతో విచార్య చ పునః పునః. ౨౦. ప్రణమ్య పాదయోః ప్రహ్వః ప్రత్యువాచ నృపఞ్చతమ్, రాజనీతికరం వాక్యం మృదుపూర్వం ప్రియం వచః. ౨౧. దూత ఉవాచ—సత్యం

సాంప్రతం యుద్ధే యోగ్యేత్యర్థః. ౩—౮. తే తవ కేశేషు అథవా తే దైత్యా ఇత్యర్థః. ౯—౨౧. సత్యం ప్రియం చ వక్తవ్యమితి. ప్రభోరగ్రే సత్యం ప్రియం చ వాక్యం వక్తవ్యమితి హి నీతిశాస్త్రం వర్తతే. తేన హేతునా హే రాజన్నహం చింతాపరో౽స్మీత్యర్థః. కుతశ్చింతాపర ఇతి చేత్తత్రాహ—సత్యం ప్రియం చేతి. యది సత్యముచ్యతే తర్హి తత్కర్ణకఠోరత్వాదప్రియమేవ

ప్రియఞ్చ వక్తవ్యం తేన చిన్తాపరో హ్యహమ్, సత్యం ప్రియఞ్చ రాజేన్ద్ర వచనం దుర్లభం కిల ౨౨.అప్రియం వదతాం కామం రాజా కుప్యతి సర్వథా, సాక్షాత్కృతస్సమాయాతా కస్య వా కింబలాఽబలా.౨౩.నజ్ఞానగోచరంకిఞ్చిత్కిం బ్రవీమి విచేష్టితమ్, యుద్ధకామా మయా దృష్టా గర్వితాకటుభాషిణీ.౨౪. తయా యత్కథితం సమ్యక్తచ్ఛృణుష్వ మహామతే, మయా బాల్యాత్ప్రతిజ్ఞేయం కృతా పూర్వం వినోదతః.౨౫.సఖీనాం పురతః కామం వివాహం ప్రతి సర్వథా, యో మాం యుద్ధే జయేదద్ధాదర్పఞ్చ విధునోతివై.౨౬.తం వరిష్యామ్యహం కామం పతిం సమబలం కిల, న మే ప్రతిజ్ఞా మిథ్యా సాకర్తవ్యా నృపసత్తమ.౨౭.తస్మాద్యుధ్యస్వ ధర్మజ్ఞ జిత్వా మాం స్వవశేకురు, తయేతి వ్యాహృతం వాక్యంశ్రుత్వాహం సముపాగతః.౨౮. యథేచ్ఛసి మహారాజ తథా కురు తవ ప్రియమ్, సాయుద్ధార్థం కృతమతిస్సాయుధా సింహగామినీ. నిశ్చలా వర్తతే భూప యద్యోగ్యం తద్విధీయతామ్, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య సుగ్రీవస్య నరాధిపః. ౩౦. పప్రచ్ఛ భ్రాతరం శూరం సమీపస్థం మహాబలమ్, శుమ్భఉవాచ— భ్రాతః కిమత్రకర్తవ్యంబ్రూహి సత్యం మహామతే.౩౧.నార్యేకా యోద్ధుకామాస్తి సమాహ్వయతి సామ్ప్రతమ్, అహం గచ్ఛామి సంగ్రామే త్వం వా గచ్ఛబలాన్వితః.౩౨.యద్రోచతే నిశుమ్భాద్యతత్కర్తవ్యం మయా కిల, నిశుమ్భఉవాచ—న మయా న త్వయా వీర గన్తవ్యంరణమూర్ధని. ౩౩. ప్రేషయస్వ మహారాజ త్వరితం ధూమ్రలోచనమ్, న గత్వా తాం రణే జిత్వా గృహీత్వా చారులోచనామ్. ౩౪. ఆగమిష్యతి శుమ్భాత్ర వివాహస్సవిధీయతామ్, వ్యాస ఉవాచ—తన్నిశమ్య వచస్తస్య శుమ్భో భ్రాతుః కనీయసః. కోపాత్సంప్రేషయామాస పార్శ్వస్థం ధూమ్రలోచనమ్, శుమ్భఉవాచ—ధూమ్రలోచన గచ్ఛాశు సైన్యేన మహతావృతః. ౩౬. గృహీత్వా నయతాం ముగ్ధాం స్వవీర్యమదమోహితామ్, దేవో వా దానవో వాసి మనుష్యో వా మహాబలః. ౩౭. తత్పార్ష్ణిగ్రాహతాం ప్రాప్తో హన్తవ్యస్తరసా త్వయా, తత్పార్శ్వవర్తినీం కాళీం హత్వా సంగృహ్యతాం పునః. ౩౮. శీఘ్రమత్ర సమాగచ్ఛ కృత్వా కార్యమనుత్తమమ్, రక్షణీయా త్వయా సాధ్వీ ముఞ్చన్తీ మృదుమార్గణామ్. ౩౯.

భవతి. యదితు యథా మనోరంజనం భవతి తథా వక్తవ్యం తర్హి కార్యహానిః. అతో హి సత్యప్రియాత్మకం వాక్యం దుర్లభమిత్యర్థః. ౨౨. అప్రియం రాజకార్యానురోధేన సత్యమేవ వక్తవ్యం తదా తస్య కర్ణకఠోరత్వాద్రాజా సర్వథా కుప్యతీత్యర్థః. ఏతాదృశమతికఠోరం వక్తుమయోగ్యం తయోదాహృతమితి భావః. అబలా కింబలేత్యన్వయః. ౨౩. ఇదం కించిదపి జ్ఞానగోచరం న భవతి. మయా కింవక్తవ్యమిత్యర్థః. ౨౪—౩౨. యద్రోచతే తవేతి శేషః. ౩౩—౩౮. రక్షణీయా న

యత్నేన మహతా వీర మృదుదేహా కృశోదరీ, తత్సహాయాశ్చ హన్తవ్యా యే రణే శస్త్రపాణయః. ౪౦. సర్వథా సా న హన్తవ్యా రక్షణీయా ప్రయత్నతః
వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యాదిష్టస్తదా రాజ్ఞా తరసా ధూమ్రలోచనః. ౪౧. ప్రణమ్య శుమ్భసైన్యేన వృతశ్శీఘ్రం యయౌ రణే, అసాధూనాం సహస్రాణాం షష్ట్యా తేషాం వృతస్తథా. ౪౨. స దదర్శ తతో దేవీం రమ్యోపవనసంస్థితామ్, దృష్ట్వా తాం మృగశాబాక్షీం వినయేన సమన్వితః. ౪౩. ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణం హేతుమద్రససభూషితమ్, శృణు దేవి మహాభాగే శుమ్భస్త్వద్విరహాతురః ౪౪. దూతం ప్రేషితవాన్ప్రార్థ్య తవ నీతివిశారదః, రసభఙ్గభయాత్త్వగ్నసాన్త్వపూర్వం త్వయి స్వయమ్. ౪౫. తేనాఽఽగత్య వచః ప్రోక్తం విపరీతం వరాననే, వచసా తేన మే భర్తా చిన్తావిష్టమనా నృపః ౪౬. బభూవ రసమార్గజ్ఞః శుమ్భః కామవిమోహితః, దూతేన తేన న జ్ఞాతం హేతుగర్భం వచస్తవ. ౪౭. యో మాం జయతి సంగ్రామే యదుక్తం కఠినం వచః, న జ్ఞాతస్తేన సంగ్రామో ద్వివిధః ఖలు మానిని ౪౮. రతిజోఽథోత్సాహజశ్చ పాత్రభేదే వివక్షితః, రతిజస్త్వయి వామోరు శత్రోరుత్సాహజస్మృతః. ౪౯. సుఖదః ప్రథమః కాన్తే దుఃఖదశ్చాపరిజస్మృతః, జానామ్యహం వరారోహే భవత్యా మానసం కిల. ౫౦. రతిసంగ్రామభావస్తే హృదయే పరివర్తతే, ఇతి తజ్జ్ఞం విదిత్వా మాం త్వత్సకాశం నరాధిపః. ౫౧. ప్రేషయామాస శుమ్భోఽద్య బలేన మహతావృతమ్, చతురాసి మహాభాగే శృణు మే వచనం మృదు. ౫౨. భజ శుమ్భం త్రిలోకేశం దేవదర్పనిబర్హణమ్, పట్టరాజ్ఞీ ప్రియా భూత్వా భుఙ్క్ష్వ భోగాననుత్తమాన్. ౫౩. జేష్యతి త్వాం మహాబాహుశ్శుమ్భః కామబలార్థవిత్, విచిత్రాన్కురు హావాంస్త్వం సోఽపి భావాన్కరిష్యతి. ౫౪. భవిష్యతి కాలికేయం తత్ర వై నర్మసాక్షిణీ, ఏవం సఙ్గరయోగేన పతిస్తే పరమార్థవిత్. ౫౫. జిత్వా త్వాం సుఖశయ్యాయాం పరిశ్రాన్తాం కరిష్యతి, రక్తదేహాం నఖాఘాతైర్దన్తైశ్చ ఖణ్డితాధరామ్. ౫౬. స్వేదక్లిన్నాం ప్రభగ్నాం త్వాం సంవిధాస్యతి భూపతిః, భవితా మానసః కామో రతిసంగ్రామజస్తవ ౫౭. దర్శనాద్వశ ఏవాస్తే

హంతవ్యేత్యర్థః. ౩౯—౪౧. అసాధూనాం దైత్యానామిత్యర్థః. తదుక్తమ్. "వృతః షష్ట్యాసహస్రాణామసురాణాం ద్రుతం యయా" విత్తి మార్కండేయపురాణే. షష్టిసహస్రసురైస్సహిత ఇత్యర్థః. ౪౨. రమ్యోపవనసంస్థితాం దదర్శేత్యన్వయః. ౪౩—౪౬. తేన దూతేన వచస్త్వదుక్తమిత్యర్థః. ౪౭. యదుక్తం త్వయా కఠినం గూఢతాత్పర్యం వచో వాక్యమిత్యర్థః. న జ్ఞాత ఇతి. తవాభిప్రేతః సంగ్రామస్తేన మూఢేన న జ్ఞాత ఇత్యర్థః. ౪౮. కోఽసౌ ద్వివిధః సంగ్రామస్తదాహ. రతిజోఽథోత్సాహజశ్చేతి. పాత్రభేదమాహ. రతిజస్త్వయీతి. ౪౯. ఇదం తవాభిప్రేతమహం జానామి న పూర్వం ప్రేషితో మూఢో దూత ఇత్యర్థః. ౫౦, ౫౧. తస్మాదహం పూర్వాపేక్షయా

శుమ్భస్సర్వాత్మనా ప్రియే, వచనం కురు మే పథ్యం హితకృచ్ఛాపి పేశలమ్. ౧౮. భజ శుమ్భం గణాధ్యక్షం మాననీయాతిమానినీ, మన్దభాగ్యాశ్చ తే నూనం శస్త్రయుద్ధప్రియాశ్చ యే. ౧౯. న తదర్హాసి కాన్తే త్వం సదా సురతవల్లభే, అశోకం కురు రాజానం పాదఘాతవికాసితమ్ ౨౦. నకులం సీధుసేకేన తథా కురు బకం కురు.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః

—కాళికయాసహధూమ్రలోచనయుద్ధమ్—

వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా విరరామాసౌ వచనం ధూమ్రలోచనః, ప్రత్యువాచ తదా కాళీ ప్రహస్య లలితం వచః. ౧. విదూషకోఽసి జాల్మ త్వం శైలూష ఇవ భాషసే, వృథా మనోరథాంశ్చిత్తే కరోషి మధురం వదన్. ౨. బలవాన్బలసంయుక్తః ప్రేషితోఽసి దురాత్మనా, కురు యుద్ధం వృథా వాదం ముఞ్చ మూఢ మతేఽధునా. ౩. హత్వా శుమ్భం నిశుమ్భఞ్చ త్వాగన్యాన్వా బలాధికాన్, దేవీ క్రుద్ధా శరాఘాతైర్వ్రజిష్యతి నిజాలయమ్. ౪. క్వాసౌ మన్దమతిశ్శుమ్భః క్వ వా విశ్వవిమోహినీ, అయుక్తః ఖలు సంసారే వివాహవిధిరేతయోః. ౫. సింహీ కిం త్వతికామార్తా జమ్బుకం కురుతే పతిమ్, కరిణీ గర్దభం వాపి గవయం సురభిః కిము. ౬. గచ్ఛ శుమ్భం నిశుమ్భఞ్చ వద సత్యం వచో మమ, కురు యుద్ధం న చేద్యాహి పాతాళం తరసాధునా. ౭. వ్యాసఉవాచ—కాళికాయా వచశ్శ్రుత్వా స దైత్యో ధూమ్రలోచనః, తామువాచ మహాభాగ క్రోధసంరక్తలోచనః. దుర్దర్శే త్వాం నిహత్యాజౌ సింహఞ్చ మదగర్వితమ్, గృహీత్వైనాం గమిష్యామి రాజానం ప్రత్యహం కిల ౮. రసభఙ్గభయాత్కాళి బిభేమి త్విహ సామ్ప్రతమ్, నో చేత్త్వాం నిశితైర్బాణైర్నయ్యద్య కలహప్రియే. ౧౦. కాళికోవాచ—కిం

చతురోఽస్మి వచనం మమ శృణ్విత్యాహ—చతురాసీతి. ౧౮—౧౯. సీధుసేకేన స్వముఖమదిరాసేకేన వకులవృక్షం తథా కురువకం వృక్షం వికాసితమివ రాజానం పాదఘాతేన వికాసితమ్. వికసితమశోకవృక్షం కుర్విత్యర్థః. పాదఘాతేనాశోకవృక్షస్య సీధుసేకేన వకులకురువకయోర్వ్యక్తే ర్లోకప్రసిద్ధత్వాత్. ౨౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

షష్టిశ్లోకైర్మహాదేవ్యా హతోఽసౌ ధూమ్రలోచనః, విచారః శుంభసదసి జాత ఇత్యపి కీర్త్యతే. ధూమ్రలోచనవాక్యవిరామోత్తరం జాతం వృత్తమాహ—ఇత్యుక్త్వా విరరామేతి. కాలీ కాళికీ. ౧. విదూషకోఽసీతి. "విదూషకశ్చాటువటౌ పరనిందాకరేఽపి చే"తి మేదినీ. శైలూషో నటః. ౨—౭. ఆజౌ యుద్ధే ఏనాం సుందరీమంబికామ్, అహం రాజానం ప్రతీత్యన్వయః. ౮. తర్హి కార్యం కుతో న కరోషి చేత్తత్రాహ—రసభంగేతి. ౧౦. నాయం ధర్మో ముఖేన వల్గన

వికత్థసి మన్దాత్మన్నాయం ధర్మో ధనుష్మతామ్, స్వశక్త్యా ముఞ్చ విశిఖాన్గన్తాసి యమసంసది. ౧౧. వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం దైత్యస్సంగృహ్య కార్ముకం దృఢమ్, కాలికాన్తాం శరాసారైర్వవర్షాతిశిలాశితైః. ౧౨. దేవాస్తు ప్రేక్షకాస్తత్ర విమానవరసంస్థితాః, తాం స్తువన్తో జయేత్యూచుర్దేవీం శక్రపురోగమాః. ౧౩. తయోః పరస్పరం యుద్ధం ప్రవృత్తం చాతిదారుణమ్, బాణఖడ్గగదాశక్తిముసలాదిభిరుత్కటమ్. ౧౪. కాలికా బాణపాతైస్తు హత్వా పూర్వం ఖరానథ, బభఞ్జ తద్రథం వ్యూఢం జహాస చ ముహుర్ముహుః. ౧౫. స చాన్యం రథమారూఢః కోపేన ప్రజ్వలన్నివ, బాణవృష్టిం చకారోగ్రాం కాలికోపరి భారత. ౧౬. సాపి చిచ్ఛేద తరసా తస్య బాణానసఙ్గతాన్, ముమోచాన్యానుగ్రవేగాన్దానవోపరి కాలికా. ౧౭. తైర్బాణైర్నిహతాస్తస్య పార్ష్ణిగ్రాహాస్సహస్రశః, బభఞ్జ చ రథం వేగాత్సూతం హత్వా ఖరానపి. ౧౮. చిచ్ఛేద తద్ధనుస్సద్యో బాణైరురగసన్నిభైః, ముదం చక్రే సురాణాం సా శఙ్ఖనాదం తథాకరోత్. ౧౯. విరథః పరిఘం గృహ్య సర్వలోహమయం దృఢమ్, ఆజగామ రథోపస్థం కుపితో ధూమ్రలోచనః. ౨౦. వాచా నిర్భర్త్సయన్కాలీం కరాళః కాలసన్నిభః, అద్యైవ త్వాం హనిష్యామి కురూపే పిఙ్గలోచనే. ౨౧ ఇత్యుక్త్వా సహసాఽఽగత్య పరిఘం క్షిపతే యదా, హుంకారేణైవ తం భస్మ చకార తరసాఽమ్బికా. ౨౨. దృష్ట్వా భస్మీకృతం దైత్యం సైనికా భయవిహ్వలాః, చక్రుః పలాయనం సద్యో హా తాతేత్యబ్రువన్పథి. ౨౩. దేవాస్తం నిహతం దృష్ట్వా దానవం ధూమ్రలోచనమ్, ముముచుః పుష్పవృష్టిన్తే ముదితా గగనే స్థితాః ౨౪. రణభూమిస్తదా రాజన్దారుణా సమపద్యత, నిహతైర్దానవైరశ్వైః ఖరైశ్చ వారణైస్తథా. ౨౫. గృధ్రాః కాకా వటాశ్శ్యేనా వరఘా జమ్బుకాస్తథా, ననృతుశ్చుక్రుశుః ప్రేతాన్పతితాన్రణభూమిషు. ౨౬ అమ్బికా తద్రణస్థానం త్యక్త్వా దూరం స్థలాన్తరే, గత్వా చకార చాప్యుగ్రం శంఖనాదం

రూపః. ౧౧—౧౪. ఖరాన్ రథవాహాన్ రాసభాన్. ౧౫—౨౧. యదేతి. యదా యస్మిన్కాలే క్షిపతే త్యజతి తస్మిన్నేవ కాలే సాంబికా యస్యాః శరీరాత్కౌశికీ నిర్గతా సా సుందరీ అంబికా హుంకారేణైవ హుంకారోచ్చారణేనైవ తం భస్మ చకార. కాష్ఠం భస్మ చ కరోతీవ త్ప్రయోగః. తథాచాంబికయా స హుంకారేణ నాశితో నతు కాలికయా. తదుక్తం మార్కండేయపురాణే. “హుంకారేణైవ తం భస్మ సా చకారాంబికా తతః” ఇతి. ౨౨. పథి హా తాతేత్యబ్రువన్నిత్యన్వయః. ౨౩, ౨౪. నిహతైర్నిర్గతప్రాణైర్దానవాదిభిర్దారుణా భయంకరా సమపద్యతేత్యన్వయః. ౨౫. వటా వరఘాః. వటవరఘశబ్దేన పిశాచవిశేషాః. తదుక్తం శూలినీమంత్రవిధానే. “సహస్రం ప్రజపేన్మంత్రం శూలిన్యాయాః స్పృశన్నరః, వటాశ్చ వరఘాశ్చైవ న స్పృశంతి కదాచనే”తి. చుక్రుశుః కోలాహలం చక్రుః. రణభూమిషు ప్రేతాన్పతితాన్దృష్ట్వేతి శేషః.

భయప్రదమ్. ౨౭. తం శ్రుత్వా దరశబ్దన్తు శుమ్భస్సద్మని సంస్థితః, దృష్ట్వాథ దాన
వాన్భగ్నానాగతాన్రుధిరోక్షితాన్. ౨౮. ఛిన్నపాదకరాంశ్చైవ ముష్టికారోపితా
నపి, భగ్నపృష్ఠకటిగ్రీవాన్క్రన్దమానాననేకశః. ౨౯. వీక్ష్య శుమ్భో నిశుంభశ్చ
క్వ గతో ధూమ్రలోచనః? కథం భగ్నాస్సమాయాతా నానీతా కిం వరాననా? ౩౦.
సైన్యం కుత్ర గతం మన్దాః కథయన్తు యథోచితమ్? కస్యాయం శఙ్ఖనాదోఽద్య
శ్రూయతే భయవర్ధనః? ౩౧. గణా ఊచుః—బలఞ్చ పాతితం సర్వం నిహతో
ధూమ్రలోచనః, కృతం కాళికయా కర్మ రణభూమావమానుషమ్ ౩౨. శఙ్ఖ
నాదోఽమ్బికాయాస్తు గగనం వ్యాప్య రాజతే, హర్షదస్సురసంఘానాం దానవా
నాఞ్చ శోకకృత్. యదా నిపాతితాస్సర్వే తేన కేసరిణా విభో, రథభగ్నా హయా
శ్చైవ బాణపాతైర్వినాశితాః. ౩౪. గగనస్థాస్సురాశ్చక్రుః పుష్పవృష్టిం ముదా
న్వితాః, దృష్ట్వా భగ్నం బలం సర్వం పతితం ధూమ్రలోచనమ్. ౩౫. నిశ్చయస్తు
కృతోఽస్మాభిర్జయో నైవ భవేదితి, విచారం కురు రాజేన్ద్ర మన్త్రిభిర్మన్త్రవిత్తమైః
౩౬. విస్మయోఽయం మహారాజ యదేకా జగదమ్బికా, భవద్భిస్సహ యుద్ధాయ
సంస్థితా సైన్యవర్జితా. ౩౭. నిర్భయైకాకినీ బాలా సింహారూఢా మదోత్కటా,
చిత్రమేతన్మహారాజ భాసతేఽద్భుతమంజసా. ౩౮. సన్ధిర్వా విగ్రహో వాద్య స్థానా
న్నిర్యాణమేవ చ, మన్త్రయిత్వా మహారాజ కురు కార్యం యథారుచి ౩౯. తత్స
న్నిధౌ బలం నాస్తి తథాపి శత్రుతాపన, పార్ష్ణిగ్రాహాస్సురాస్సర్వే భవిష్యన్తి
కిలాపది. ౪౦. సమయే తత్సమీపస్థౌ జ్ఞాతౌ చ హరిశఙ్కరౌ, లోకపాలాస్సమీ
పేఽద్య వర్తన్తే గగనేస్థితాః. ౪౧. రక్షోగణాశ్చ గన్ధర్వాః కిన్నరామానుషాస్తథా,
తత్సహాయాశ్చ మన్తవ్యాస్సమయే సురతాపన. ౪౨. అస్మాకం మతిమానేన
జ్ఞాయతే సర్వథేదృశమ్, అమ్బికాయాస్సహాయాశా తథాన్యస్యాశా న కాచన ౪౩.
ఏకా నాశయితుం శక్తా జగత్సర్వం చరాచరమ్, కా కథా దానవానాన్తు సర్వేషా
మితి నిశ్చయః. ౪౪. ఇతి జ్ఞాత్వా మహాభాగ యథారుచి తథా కురు, హితం
సత్యం మితం వాక్యం వక్తవ్యమనుయాయిభిః. ౪౫. వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా
వచనం తేషాం శుమ్భః పరబలార్దనః, కనీయసం సమానీయ పప్రచ్ఛ రహసి స్థితః.

౨౬—౩౩. యదా సర్వే తేన కేసరిణా నిపాతితాః.యదా చ రథా భగ్నా బాణపాతైర్హయాశ్చ
వినాశితాస్తదా గగనస్థా ఇత్యన్వయః. ౩౪. భగ్నం బలం ధూమ్రలోచనం పాతితం దృష్ట్వాఽ
స్మాభిర్జయో నైవ భవేత్తి ఇవేతి నిశ్చయః కృత ఇత్యన్వయః. ౩౫—౩౮. సంధిర్మైత్రీ. విగ్రహః
శత్రుత్వమ్. స్థానముదాసీనతయావస్థానమ్. నిర్యాణం పలాయనమ్.. ౩౯, ౪౦. సమయే ఇతి.
తావపి హరిశంకరౌ సమయే సహాయా భవిష్యత ఇతి శేషః. ౪౧. రక్షోగణాః భూతగణాః. ౪౨,

౪౬. భ్రాతః కాళికయాద్యైవ నిహతో ధూమ్రలోచనః, బలఞ్చ శాతితం సర్వం గణా భగ్నాస్సమాగతాః. ౪౭. అమ్బికా శంఖనాదం వై కరోతి మదగర్వితా, జ్ఞానినాఞ్చైవ దుర్జ్ఞేయా గతిః కాలస్య సర్వథా. ౪౮. తృణం వజ్రాయతే నూనం వజ్రం చైవ తృణాయతే, బలవాన్బలహీనస్స్యాద్దైవస్య గతిరీదృశీ. ౪౯. పృచ్ఛామి త్వాం మహాభాగ కిం కర్తవ్యమతః పరమ్, అభోగ్యా చామ్బికా నూనం కారణాదత్ర వా గతా. ౫౦. యుక్తం పలాయనం వీర యుద్ధం వా వద సత్వరమ్, లఘుజ్యేష్ఠం విజానామి త్వామహం కార్యసఙ్కటే. ౫౧. నిశుమ్భ ఉవాచ—న వా పలాయనం యుక్తం న దుర్గగ్రహణం తథా, యుద్ధమేవ పరం శ్రేయస్సర్వథైవానయానఘ ౫౨. ససైన్యోఽహం గమిష్యామి రణే తు ప్రవరాశ్రితః, హత్వా తామాగమిష్యామి తరసా త్వబలామిమామ్. ౫౩. అథవా బలవద్దైవాదన్యథా చేద్భవిష్యతి, మృతే మయి త్వయా కార్యం విమృశ్య చ పునఃపునః. ౫౪. ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా శుమ్భః ప్రోవాచ చానుజమ్, తిష్ఠ త్వం చణ్డముణ్డౌ ద్వౌ గచ్ఛేతాం బలసంయుతౌ. ౫౫. శశకగ్రహణాయాత్ర న యుక్తం గజమోచనమ్, చణ్డముణ్డౌ మహావీరౌ తాం హన్తుం సర్వథా క్షమౌ. ౫౬. ఇత్యుక్త్వా భ్రాతరం శుమ్భం సంభాష్య చ మహాబలౌ, ఉవాచ వచనం రాజా చణ్డముణ్డౌ పురఃస్థితౌ. ౫౭. గచ్ఛతాం చణ్డముణ్డౌ ద్వౌ స్వసైన్యపరివారితౌ, హన్తుం తామబలాం శీఘ్రం నిర్లజ్జాం మదగర్వితామ్. ౫౮. గృహీత్వాథ నిహత్యాజౌ కాళికాం పిఙ్గలోచనామ్, ఆగమ్యతాం మహాభాగౌ కృత్వా కార్యం మహత్తరమ్. ౫౯. సా నాయాతి గృహీతాపి గర్వితా చామ్బికా యది, తదా బాణైర్మహాతీక్ష్ణైర్హన్తవ్యాఽహవమణ్డితా. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కన్ధే పఞ్చవింశోఽధ్యాయః.

వస్తుతస్తస్యాః సహాయాపేక్షైవ నాస్తీత్యాహ. అంబికాయా ఇతి. ౪౩—౪౯. అభోగ్యేతి. అస్మాత్కారణాత్పరాభవరూపాదత్ర సమాగతాంబికా నూనం అభోగ్యా న సేవనీయేతి యుక్తం పలాయనం వా యుక్తం యుద్ధం వా యుక్తమిత్యన్వయః. ౫౦—౫౩. అన్యథేతి. బలవద్దైవాదహమేవ మరిష్యామి చేదిత్యర్థః. తదేతి శేషః. తస్య మృతే మయీత్యత్రాన్వయః, ౫౪—౫౭. తామబలాం కాలికాం హంతుమిత్యర్థః. ౫౮. గృహీత్వేతి. కాలికాం నిహత్యాథ తామంబికాం గృహీత్వేత్యర్థః. ౫౯. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే పంచవింశోఽధ్యాయః.

దేవ్యా సహ చణ్డముణ్డయుద్ధమ్.

వ్యాసఉవాచ—ఇత్యాజ్ఞప్తౌ తదా వీరౌ చణ్డముణ్డౌ మహాబలౌ, జగ్మతు
స్తరసై వాజౌ సైన్యేన మహతాన్వితౌ. ౧. దృష్ట్వా తత్ర స్థితాం దేవీం దేవానాం
హితకారిణీమ్, ఊచతుస్తౌ మహావీర్యౌ తదా సామాన్వితం వచః. ౨. బాలే త్వం
కిన్న జానాసి శుమ్భం సురబలార్దనమ్, నిశుమ్భఞ్చ మహావీర్యం తురాషాడ్విజయో
ద్ధతమ్. ౩. త్వమేకాసి వరారోహే కాళికా సింహసంయుతా, జేతుమిచ్ఛసి దు
ష్బుద్ధే శుమ్భం సర్వబలాన్వితమ్. ౪. మతిదః కోఽపి తే నాస్తి నారీ వాపి నరోఽపి
వా, దేవాస్త్వాం ప్రేరయన్త్యేవ వినాశాయ తవైవ తే. ౫. విమృశ్య కురు తన్వఙ్గి
కార్యం స్వపరయోర్బలమ్, అష్టాదశభుజత్వాత్త్వం గర్వఞ్చ కురుషే మృషా. ౬.
కిం భుజైర్బహుభిర్వ్యర్థైరాయుధైః కిం శ్రమప్రదైః, శుమ్భస్యాగ్రే సురాణాం వై
జేతుస్సమరశాలినః ౭. ఐరావతకరచ్ఛేత్తుర్దన్తిదారణకారిణః, జయినస్సురసంఘానాం
కార్యం కురు మనోగతమ్. ౮. వృథా గర్వాయసే కాన్తే కురు మే వచనం ప్రియమ్,
హితం తవ విశాలాక్షి సుఖదం సుఖనాశనమ్. ౯. దుఃఖదాని చ కార్యాణి
త్యాజ్యాని దూరతో బుధైః, సుఖదాని చ సేవ్యాని శాస్త్రతత్వవిశారదైః. ౧౦.
చతురాసి పికాలాపే పశ్య శుమ్భబలం మహత్, ప్రత్యక్షం సురసంఘానాం మర్దనేన
మహోదయమ్. ౧౧. ప్రత్యక్షఞ్చ పరిత్యజ్య వృథైవానుమితిః కిల, సందేహ
సహితే కార్యే న విపశ్చిత్ప్రవర్తతే. ౧౨. శత్రుస్సురాణాం పరమశ్శుమ్భస్సమర
దుర్జయః, తస్మాత్త్వాం ప్రేరయన్త్యత్ర దేవా దైత్యేశపీడితాః. ౧౩. తస్మాత్త
ద్వచనైః స్నిగ్ధైర్వఞ్చితాసి శుచిస్మితే, దుఃఖాయ తవ దేవానాం శిక్షా స్వార్థస్య
సాధికా. ౧౪. కార్యమిత్రం పరిత్యజ్య ధర్మమిత్రం సమాశ్రయేత్, దేవాస్స్వార్థ
పరాః కామం త్వామహం సత్యమబ్రువమ్. ౧౫. భజ శుమ్భం సురేశానం జేతారం
భువనేశ్వరమ్, చతురం సున్దరం శూరం కామశాస్త్రవిశారదమ్. ౧౬. ఐశ్వర్యం
సర్వలోకానాం ప్రాప్స్యసే శుమ్భశాసనాత్, నిశ్చయం పరమం కృత్వా భర్తారం
భజ శోభనమ్. ౧౭. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా చణ్డస్య జగదమ్బికా,
మేఘగమ్భీరనినదం జగర్జ పునరబ్రవీత్. ౧౮. గచ్ఛ జాల్మ మృషా కిం త్వం

"అర్థాధికైః పంచషష్టిపద్యైరథ భయంకరమ్, యుద్ధం సమభవద్ఘోరం శ్రీదేవ్యాశ్చండ
ముండయోః. చండముండాజ్ఞానంతరం జాతం వృత్తమాహ—ఇత్యాజ్ఞప్తావితి. ౧, ౨. తురాషా
డింద్రస్తస్య విజయేనోద్ధతమున్మత్తమ్. ౩—౫. స్వపరయోర్బలం విమృశ్య విచార్య కార్యం కుర్వి
త్యర్థః. ౬—౧౧. వృథైవానుమితిః. దేవబలమపి మహోదయం బలత్వాద్దైత్యబలవదిత్యనుమితిః
వృథైవ తత్ర దైత్య సంబంధిత్వస్యోపాధిత్వాదిత్యర్థః. ౧౨, ౧౩. తవ దుఃఖాయ దేవానాం

భాషసే వంచకం వచః, త్యక్త్వా హరిహరాదీంశ్చ శుమ్భం కస్మాద్భజే పతిమ్. ౧౯. న మేకశ్చిత్పతిః కార్యో న కార్యం పతినా సహ, స్వామినీ సర్వభూతానామహమేవ నిశామయ. ౨౦. శుమ్భా మే బహవో దృష్టా నిశుమ్భాశ్చ సహస్రశః, ఘాతితాశ్చ మయా పూర్వం శతశో దైత్యదానవాః. ౨౧. మమాగ్రే దేవబృన్దాని వినష్టాని యుగే యుగే, నాశం యాస్యన్తి దైత్యానాం యూథాని పునరద్య వై. ౨౨. కాల ఏవాగతోఽస్త్యత్ర దైత్యసంహారకారకః, వృథా త్వం కురుషే యత్నం రక్షణాయాత్మసన్తతేః ౨౩. కురు యుద్ధం వీర ధర్మరక్షాయై త్వం మహామతే, మరణం భావి దుస్త్యాజ్యం యశో రక్ష్యం మహాత్మభిః. ౨౪. కిం తే కార్యం నిశుమ్భేన శుమ్భేన చ దురాత్మనా, వీరధర్మం పరం ప్రాప్య గచ్ఛ స్వర్గం సురాలయమ్. ౨౫. శుమ్భో నిశుమ్భశ్చైవాన్యే యే చాత్ర తవ బాన్ధవాః, సర్వే తవానుగాః పశ్చాదాగమిష్యన్తి సామ్ప్రతమ్. ౨౬. క్రమశస్సర్వదైత్యానాం కరిష్యామ్యద్య సంక్షయమ్, విషాదం త్యజ మన్దాత్మన్కురు యుద్ధం విశాంపతే ౨౭. త్వామహం నిహనిష్యామి భ్రాతరం తవ సామ్ప్రతమ్, తతశ్శుమ్భం నిశుమ్భఞ్చ రక్తబీజం మదోత్కటమ్. ౨౮. అన్యాంశ్చ దానవాన్సర్వాన్హత్వాఽహం సమరాఙ్గణే, గమిష్యామి యథాస్థానం తిష్ఠ వా గచ్ఛ వా ద్రుతమ్. ౨౯. గృహాణాస్త్రం వృథా పుష్ట కురు యుద్ధం మయాధునా, కిం జల్పసి మృషా వాక్యం సర్వథా కాతరప్రియమ్. ౩౦. వ్యాస ఉవాచ—తయేత్థంప్రేరితౌ దైత్యౌ చణ్డముణ్డౌ క్రుధాన్వితౌ, జ్యాశబ్దం తరసా ఘోరం చక్రతుర్బలదర్పితౌ. ౩౧. సాపి శఙ్ఖస్వనం చక్రే పూరయన్తీ దిశో దశ, సింహోఽపి కుపితస్తావన్నాదం సమకరోద్బలీ. ౩౨. తేన నాదేన శక్రాద్యా జహర్షురమరాస్తదా, మునయో యక్షగన్ధర్వాస్సిద్ధాస్సాధ్యాశ్చ కిన్నరాః. ౩౩. యుద్ధం పరస్పరం తత్ర జాతం కాతరభీతిదమ్, చణ్డికాచణ్డయోస్తీవ్రం బాణఖడ్గగదాదిభిః. ౩౪. చణ్డముక్తాఞ్ఛరాన్దేవీ చిచ్ఛేద నిశితైశ్శరైః, ముమోచ పునరుగ్రా సా చణ్డికా పన్నగానివ. ౩౫. గగనం ఛాదితం తత్ర సంగ్రామే విశిఖైస్తదా, శలభైరివ మేఘాన్తే కర్షకాణాం భయప్రదైః ౩౬. ముండోఽపి సైనికైస్సార్ధం పపాత తరసా రణే, ముమోచ బాణవృష్టిం వై క్రుద్ధః పరమదారుణః. ౩౭. బాణజాలం మహద్దృష్ట్వా క్రుద్ధా తత్రామ్బికా భృశమ్, కోపేన వదనం తస్యా బభూవ ఘనసన్నిభమ్. ౩౮. కదలీపుష్పనేత్రఞ్చ భ్రుకుటీ

శిక్షా భవతి. స్వార్థస్య చ సాధికా భవతీదం కథం త్వయా న జ్ఞాతమిత్యర్థః. ౧౪—౧౯. వస్తుతః పత్యపేక్షా మమ నాస్తీత్యాహ. నమే ఇతి. స్వామినీ సర్వేశ్వరీత్యర్థః. ౨౦—౩౫. కర్షకాణాం క్షేత్రకర్షకాణాం భయప్రదైర్ధాన్యాదిభక్షణేన భయదాయకైః శలభైరివ. ౩౬, ౩౭. ఘనసన్ని

కుటిలం తదా, నిష్క్రాన్తా చ తదా కాళీ లలాటఫలకాద్ద్రుతమ్. ౩౯. వ్యాఘ్ర
చర్మామ్బరా క్రూరా గజచర్మోత్తరీయకా, ముణ్డమాలాధరా ఘోరా శుష్కవాపీ
సమోదరా. ౪౦. ఖడ్గపాశధరాఽతీవభీషణా భయదాయినీ, ఖట్వాఙ్గధారిణీ రౌద్రా
కాళరాత్రిరివాపరా. ౪౧. విస్తీర్ణవదనా జిహ్వాం చాలయన్తీ ముహుర్ముహుః,
విస్తారజఘనా వేగాజ్జఘానాసురసైనికాన్. ౪౨. కరే కృత్వా మహావీరాంస్తరసా
సా రుషాన్వితా, ముఖే చిక్షేప దైతేయాన్పిపేష దశనైశ్శనైః. ౪౩. గజాన్ఘణ్టా
న్వితాన్హస్తే గృహీత్వా నిదధౌ ముఖే, సారోహాన్భక్షయిత్వాజౌ సాట్టహాసం
చకారహ. ౪౪. తథైవ తురగానుష్ట్రాంస్తథా సారథిభిస్సహ, నిక్షిప్య వక్త్రే దశనై
శ్చర్వయన్త్యతిభైరవమ్. ౪౫. హన్యమానం బలం ప్రేక్ష్య చణ్డముణ్డౌ మహా
సురౌ, ఛాదయామాసతుర్దేవీం బాణాసారైరనన్తరైః. ౪౬. చణ్డశ్చణ్డకరచ్ఛాయం
చక్రం చక్రధరాయుధమ్, చిక్షేప తరసా దేవీం ననాద చ ముహుర్ముహుః. ౪౭.
నదన్తం వీక్ష్య తం కాళీ రథాఙ్గఞ్చ రవిప్రభమ్, బాణేనైకేన చిచ్ఛేద సుప్రభం
తత్సుదర్శనమ్. ౪౮. తం జఘాన శరైస్తీక్ష్ణైశ్చణ్డం చణ్డీ శిలాశితైః, మూర్ఛితోఽసౌ
పపాతోర్వ్యాం దేవీబాణార్దితో భృశమ్. ౪౯. పతితం భ్రాతరం వీక్ష్య ముండో
దుఃఖార్దితస్తదా, చకార శరవృష్టిఞ్చ కాళికోపరి కోపతః. ౫౦. చణ్డికా ముణ్డ
నిర్ముక్తాం శరవృష్టిం సుదారుణామ్, ఈషికాస్త్రైర్బలాన్ముక్తైశ్చకార తిలశః
క్షణాత్. ౫౧. అర్ధచన్ద్రేణ బాణేన తాడయామాస తం పునః, పతితోఽసౌ మహా
వీర్యో మేదిన్యాం మదవర్జితః. ౫౨. హాహాకారో మహానాసీద్దానవానాం బలే
తదా, జహర్షురమరాస్సర్వే గగనస్థా గతవ్యథాః. ౫౩. విహాయ మూర్ఛాం
చణ్డస్తు సఙ్గృహ్య మహతీం గదామ్, తరసా తాడయామాస కాళికాం దక్షిణే
భుజే. ౫౪. వఞ్చయిత్వా గదాఘాతం తం బబన్ధ మహాసురమ్, తరసా బాణ
పాశేన మన్త్రముక్తేన కాళికా. ౫౫. ఉత్థితస్తు తదా ముండో బద్ధం దృష్ట్వాఽనుజం
బలాత్, ఆజగామ సుసన్నద్ధశ్శక్తిం కృత్వా కరే దృఢామ్. ౫౬. ఆగచ్ఛన్తం తదా
కాళీ దానవం వీక్ష్య సత్వరమ్, బబన్ధ తరసా తన్తు ద్వితీయం భ్రాతరం భృశమ్.
౫౭. గృహీత్వా తౌ మహావీర్యౌ చణ్డముణ్డౌ శశావివ, కుర్వన్తీ విపులం హాస

భమ్ కృష్ణవర్ణమ్. ౩౮. లలాటఫలకాదంబికాయా లలాటదేశాదిత్యర్థః. ౩౯. శుష్కా నిర్జలా యా వాపీ గంభీరా తయాసమమంతర్గతగర్తవదుదరం యస్యాః. అతిక్షుధితేతి తాత్పర్యమ్. ౪౦—౪౪. అతిభైరవం యథాస్యాత్తథా చర్వయతి వర్తమానసామీప్యే భూతే లట్. చచర్వేత్యర్థః. ౪౫. అనంతరైర్వ్యవధానరహితైః. ౪౬. చండకరచ్ఛాయం సూర్యసదృశం చక్రధరో విష్ణుస్తదాయుధం సుదర్శనమ్, లక్షణయా తద్వదిత్యర్థః. ౪౭—౫౦. మంత్రైరభిమంత్రితా ఈషికాః శలాకాః.

మాజగామామ్బికాం ప్రతి. ౧౮. ఆగత్య తామథోవాచ గృహాణేమౌ పశూ ప్రియే, రణయజ్ఞార్థమానీతౌ దానవౌ రణదుర్జయౌ. ౧౯. తావానీతౌ తదా వీక్ష్య చణ్డికా తౌ వృకావివ, అమ్బికా కాళికాం ప్రాహ మాధురీసంయుతం వచః. ౨౦. వధం మా కురు మా ముఞ్చ చతురాసి రణప్రియే, దేవానాం కార్యసంసిద్ధిః కర్తవ్యా తరసా త్వయా. ౨౧. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తస్యా వచశ్శ్రుత్వా కాళికా ప్రాహ తాం పునః, యుద్ధయజ్ఞేఽతివిఖ్యాతే ఖడ్గయూపే ప్రతిష్ఠితే. ౨౨. ఆలమ్భఞ్చ కరిష్యామి యథా హింసా న జాయతే, ఇత్యుక్త్వా సా తదా దేవీఖడ్గేన శిరసీ తయోః. ౨౩. చకర్త తరసా కాళీ పపౌ చ రుధిరం ముదా, ఏవం దైత్యౌ హతౌ దృష్ట్వా ముదితోవాచ చామ్బికా. ౨౪. కృతం కార్యం సురాణాం తే దదామ్యద్య పరం శుభమ్, చణ్డముణ్డౌ హతౌ యస్మాత్తస్మాత్తే నామ కాళికే. ౨౫. చాముణ్డేతి సువిఖ్యాతం భవిష్యతి ధరాతలే.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే షడ్వింశోఽధ్యాయః.

ఋషికాస్త్రమ్. ౧౧—౧౮. యజ్ఞే పశువధస్యాపేక్షితత్వాద్రణయజ్ఞే త్వదుద్దేశేనేమౌ పశూ మయానీతావిత్యాహ—రణయజ్ఞార్థమితి. ౧౯, ౨౦. వధం హింసాం మా కురు తర్హి కిం మోచనీయౌ తత్రాహ—మాముఞ్చేతి. తర్హి బద్ధ్వా స్థాపనీయౌ తత్రాహ—చతురాసీతి. హే రణప్రియే చతురాసి త్వం మద్వాక్యయోరర్థం విచార్య దేవానాం కార్యసిద్ధిరసౌ కర్తవ్యా త్వయేత్యర్థః. రణే యజ్ఞబుద్ధ్యానయోః పశుబుద్ధ్యా చ హననే యాజ్ఞీయహింసాయా అహింసాత్వాభావాద్వధోఽపి న భవిష్యతి. మోచనమపి న భవిష్యతి. దేవానాం కార్యసిద్ధిశ్చ భవిష్యతీతి తదభిప్రాయ ఇతి. ౨౧. కాళికా దేవీం ప్రాహేత్యాహ. ఇతి తస్యా ఇతి. ౨౨. మహాతాడ్భర్యే దేవ్యర్థం బలిదానం కర్తవ్యమితి దేవ్యభిప్రాయం జ్ఞాత్వా కాళికయాగ్రే 'మహాదైత్యవధాదిమహాకార్యసిద్ధ్యర్థం పశుబద్ధ్యా శ్రీదేవ్యగ్రే తౌ హతావితి గూఢోఽభిసంధిః. ౨౩—౨౫. అత్ర యద్యంబికాశబ్దేన కౌశికీమాతా గృహ్యతే తదాంబికాయా లలాటఫలకాన్నిసృతాయాః కాళ్యాశ్చండముండౌ నిహత్యాగతాయాం అంబికయైవ చాముండేతి నామకరణం కృతమిత్యర్థః సంపద్యతే. యది త్వంబికాశబ్దేన కౌశిక్యేవ గృహ్యతే, తదా కౌశికీతిలలాటఫలకాన్నిసృతాయాః కాళ్యాశ్చచండముండౌ నిహత్యాగతాయాః కౌశిక్యైవ చాముండేతి నామకరణం కృతమిత్యర్థస్సంపద్యతే. మార్కండేయపురాణేఽప్యుభయపక్షౌ సంభవతః. ప్రాంచస్తు ద్వితీయపక్షమేవ సప్తశతీవ్యాఖ్యాయాం సమాశ్రయంతి. పరం త్వంబికాశబ్దస్య కౌశికీజనన్యాం శక్తేః పూర్వముభయపురాణయోః ఉక్తత్వాత్సైవాత్ర గ్రాహ్యా యుక్తత్వాదితి ప్రథమపక్ష ఏవ జ్యాయానితి మమ ప్రతిభాతి. చాముండేతి. పృషోదరాదిత్వాత్సాధుః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే షడ్వింశోఽధ్యాయః.

—— రక్తబీజయుద్ధమ్. ——

వ్యాసఉవాచ—హతౌ తౌ దానవౌ దృష్ట్వా హతశేషాశ్చ సైనికాః, పలాయనం తతః కృత్వా జగ్ముస్సర్వే నృపం ప్రతి. ౧ భిన్నాంగా విశిఖైః కేచిత్కేచిచ్ఛిన్నకరాస్తథా, రుధిరస్రావదేహాశ్చ రుదన్తోఽగ్రేయయుః పురే. ౨. గత్వా దైత్యపతిం సర్వే చక్రుర్బుమ్బారవం ముహుః, రక్ష రక్ష మహారాజ భక్షయత్యద్య కాళికా. ౩. తయా హతౌ మహావీరౌ చణ్డముణ్డౌ సురార్దనౌ, భక్షితాస్సైనికాస్సర్వే వయం భగ్నా భయాతురాః. ౪. క్షితిదఞ్చ రణస్థానం కృతం కాళికయా ప్రభో, పాతితైర్గజవీరాశ్వైర్దాసేరకపదాతిభిః ౫ శోణితౌఘవహా కుల్యా కృతా మాంసాతికర్దమా, కేశశైవలినీ భగ్నరథచక్రవిరాజితా. ౬. ఛిన్నబాహ్వాదిమత్స్యాఢ్యా శీర్షతుమ్బీఫలాన్వితా, భయదా కాతరాణాం వై సురాణాం మోదవర్ధినీ. ౭. కులం రక్ష మహారాజ పాతాళం గచ్ఛ సత్వరమ్, క్రుద్ధా దేవీ క్షయం సద్యః కరిష్యతి న సంశయః. ౮. సింహోఽపి భక్షయత్యాజౌ దానవాన్మనుజేశ్వర, తథైవ కాళికాదేవీ హన్తి బాణైరనేకధా. ౯. తస్మాత్త్వమపి రాజేన్ద్ర మరణాయ మృషా మతిమ్, కరోషి సహితో భ్రాత్రా శుమ్భేన కుపితాశయః. ౧౦. కిఙ్కరిష్యతి నార్యేషా క్రూరా కులవినాశినీ, యస్యా హేతోర్మహారాజ హన్తుమిచ్ఛసి బాన్ధవాన్. ౧౧. దైవాధీనౌ మహారాజ లోకే జయపరాజయౌ, అల్పార్థాయ మహద్దుఃఖం బుద్ధిమాన్న ప్రకల్పయేత్. ౧౨. చిత్రం పశ్య విధేః కర్మ యదధీనం జగత్ప్రభో, నిహతా రాక్షసాస్సర్వే స్త్రియా పశ్యైకయానయా. ౧౩. జేతా త్వం లోకపాలానాం సైన్యయుక్తో హి సామ్ప్రతమ్, ఏకా ప్రార్థయతే బాలా యుద్ధాయేతి సువిస్మయః. ౧౪. పురా త్వయా తపస్తప్తం పుష్కరే దేవతాయనే, వరదానాయ సమ్ప్రాప్తో బ్రహ్మా లోకపితామహః. ౧౫. ధాత్రోక్తస్త్వం మహారాజ వరం వరయ సువ్రత, తదా త్వయాఽమరత్వఞ్చ ప్రార్థితం

అర్థాధికైస్త్రిషష్ట్యాత్మపద్యైరథ సవిస్తరమ్, రక్తబీజాసురస్యాత్ర యుద్ధం సమ్యగిహోచ్యతే. చండముండవధోత్తరం జాతంవృత్తమాహ—హతౌ తావితి. ౧,౨. బుంబారవమితి హస్తముఖసంయోగేన క్రియమాణశ్శబ్దో బుంబారవః. కస్మింశ్చిదనర్థే సంప్రాప్తే ఏవ తం శబ్దం లోకాః కుర్వంతి. ౩, ౪. దాసేరకపదాతిభిరితి. "దాసేరకస్తు కరభే దాసీపుత్రే చ ధీవరే" ఇతి మేదినీ. దాసేరకాశ్చ పదాతయశ్చేతి ద్వంద్వః, కర్మధారయో వా. దాసేరకా ఉష్ట్రా వా. ౫. కుల్యా నదీ. శోణితమేవ జలం తస్య ప్రాపికా మాంసమేవాతిశయితః కర్దమో యస్యాం కేశరూపశైవాలవతీ భగ్నా రథాస్తేషాం చక్రైరావర్తస్థానాపన్నైర్విరాజితా. ౬. ఛిన్నా యే బాహుపాదాస్త ఏవ మత్స్యాస్తైర్యుక్తా. శీర్షాణ్యేవ తుంబీఫలాని తద్యుక్తా. ౭—౧౦. కిం కరిష్యతీతి. కిమనయా ఫలమిత్యర్థః

·బ్రహ్మణః కిల. ౧౬. దేవదైత్యమనుష్యేభ్యో న భవేన్మరణం మమ, సర్వకిన్నర యక్షేభ్యః పుల్లిఙ్గవాచకాదపి. ౧౭. తస్మాత్త్వాం హన్తుకామైషా ప్రాప్తా యోషిద్వరా ప్రభో, యుద్ధం మా కురు రాజేన్ద్ర విచార్యైవం ధియాధునా. ౧౮. దేవీ హ్యేషా మహామాయా ప్రకృతిః పరమా మతా, కల్పాన్తకాలే రాజేన్ద్ర సర్వసంహారకారిణీ. ౧౯. ఉత్పాదయిత్రీ లోకానాం దేవానామీశ్వరీ శుభా, త్రిగుణా తామసీ దేవీ సర్వశక్తిసమన్వితా. ౨౦. అజయ్యా చాక్షయా నిత్యా సర్వజ్ఞా చ సదోదితా, వేదమాతా చ గాయత్రీ సంధ్యా సర్వసురాలయా. ౨౧. నిర్గుణా సగుణా సిద్ధా సర్వసిద్ధిప్రదావ్యయా, ఆనన్దానన్దదా గౌరీ దేవానామభయప్రదా. ౨౨. ఏవం జ్ఞాత్వా మహారాజ వైరభావం త్యజానయా, శరణం వ్రజ రాజేన్ద్ర దేవీ త్వాం పాలయిష్యతి. ౨౩. ఆజ్ఞాకరో భవైతస్యాస్సఞ్జీవయ నిజం కులమ్, హతశేషాశ్చ యే దైత్యాస్తే భవన్తు చిరాయుషః. ౨౪. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా శుమ్భస్సురబలార్దనః, ఉవాచ వచనం తథ్యం వీరవర్యగుణాన్వితమ్. ౨౫. శుమ్భ ఉవాచ—మానం కుర్వన్తు భో మన్దా యూయం భగ్నా రణాజిరాత్, శీఘ్రం గచ్ఛన్తు పాతాళం జీవితాశా బలీయసీ. ౨౬. దైవాధీనం జగత్సర్వం కా చిన్తాత్ర జయే మమ, దైవాత్తథైవ బ్రహ్మాద్యా దైవాధీనా వయం యథా. ౨౭. బ్రహ్మావిష్ణుశ్చ రుద్రోఽయం యమోఽగ్నిర్వరుణస్తథా, సూర్యశ్చన్ద్రస్తథా శక్రస్సర్వే దైవవశాః కిల. ౨౮. కాచిన్తాత్ర మే మన్దా యద్భావి తద్భవిష్యతి, ఉద్యమస్తాదృశో భూయాద్యాదృశీ భవితవ్యతా. ౨౯. సర్వథైవం విచార్యైవ న శోచన్తి బుధాః క్వచిత్, స్వధర్మం న త్యజన్తీహ జ్ఞానినో మరణాద్భయాత్. ౩౦ సుఖం దుఃఖం తథైవాయుర్జీవితం మరణం నృణామ్, కాలే భవతి సమ్ప్రాప్తే సర్వథా దైవనిర్మితమ్. ౩౧. బ్రహ్మా పతతి కాలే స్వే విష్ణుశ్చ పార్వతీపతిః, నాశం గచ్ఛన్త్యాయుషోఽన్తే సర్వే దేవాస్సవాసవాః. ౩౨. యథాహమపి కాలస్య వశగస్సర్వథాధునా, నాశం జయం వా గన్తాస్మి స్వధర్మపరిపాలనాత్. ౩౩. ఆహూతోఽప్యనయా కామం యుద్ధాయాబలయా కిల, కథం పలాయనపరో జీవేయం శరదాం శతమ్. ౩౪. కరిష్యామ్యద్య సంగ్రామం యద్భావి తద్భవత్విహ, జయో వా మరణం వాపి స్వీకరోమి యథాతథా. ౩౫. దైవం మిథ్యేతి విద్వాంసో

౧౧—౧౩. ససంభ్రమ ఆశ్చర్యమ్. ౧౪—౨౫. జీవితాశా యుష్మాకం బలీయస్యస్తీత్యర్థః. ౨౬. మమ దైవాధీనత్వనిశ్చయాత్సా నాస్తీత్యాహ. దైవాధీనమితి. ౨౭—౩౨. ఇత్థం కాలవశత్వే సర్వేషాం సమానే యథా తే యుధ్యన్తి తథాహమపీత్యాహ. తథాహమపీతి. ౩౩—౩౫. దైవాధీనత్వపక్షేఽపీదముత్తరం మయా దత్తం. ఉద్యమాధీనత్వపక్షేఽప్యస్మాకం సర్వథా యోద్ధవ్యమిత్యేవాయాతి

వదన్త్యుద్యమవాదినః, యుక్తియుక్తం వచస్తేషాం యే జానన్త్యభిభాషితమ్. ౩౬. ఉద్యమేన వినా కామం న సిధ్యన్తి మనోరథాః, కాతరా ఏవ జల్పన్తి యద్భావ్యం తద్భవిష్యతి. ౩౭. అదృష్టం బలవన్మూఢాః ప్రవదన్తి న పణ్డితాః, ప్రమాణం తస్య సత్త్వే కిమదృశ్యం దృశ్యతే కథమ్. ౩౮. అదృష్టం క్వాపి దృష్టం స్యాదేషా మూర్ఖబిభీషికా, అవలమ్బం వినైవైషా దుఃఖే చిత్తస్య ధారణా. ౩౯. చక్రీ సమీపే సంవిష్టా సంస్థితా పిష్టకారిణీ, ఉద్యమేన వినా పిష్టం న భవత్యేవ సర్వథా. ౪౦ ఉద్యమే చ కృతే కార్యం సిద్ధిం యాత్యేవ సర్వథా, కదాచిత్తస్య న్యూనత్వే కార్యం నైవ భవేదపి. ౪౧. దేశం కాలఞ్చ విజ్ఞాయ స్వబలం శత్రుజం బలమ్, కృతం కార్యం భవత్యేవ బృహస్పతివచో యథా. ౪౨. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి నిశ్చిత్య దైత్యేన్ద్రో రక్తబీజం మహాసురమ్, ప్రేషయామాస సంగ్రామే సైన్యేన మహతా వృతమ్. ౪౩. శుమ్భ ఉవాచ—రక్తబీజ మహాబాహో గచ్ఛ త్వం సమరాఙ్గణే, కురు యుద్ధం మహాభాగ యథా తే బలమాహితమ్. ౪౪. రక్తబీజ ఉవాచ—మహారాజ న తే కార్యా చిన్తా స్వల్పతరాపి వా, అహమేనాం హనిష్యామి కరిష్యామి వశే తవ. ౪౫. పశ్య మే యుద్ధచాతుర్యం క్వేయం బాలా సురప్రియా, దాసీం తేఽహం కరిష్యామి జిత్వేమాం సమరే బలాత్. ౪౬. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యాభాష్య కురుశ్రేష్ఠ రక్తబీజో మహాసురః, జగామ రథమారుహ్య

త్యాహ. దైవం మిథ్యేతి. తేషాం వచో యుక్తియుక్తం ఇత్థం యేఽభిభాషితం శాస్త్రం జానంతి తే వదంతీత్యర్థః. తత్ర యుక్తిమాహ. ఉద్యమేన వినేతి. తద్భవిష్యతీతి అతోఽలమితి శేషః. ౩౭. తస్య సత్త్వే కిమితి. తస్యాదృష్టస్య సత్త్వే కిం ప్రమాణం న ప్రమాణమస్తీత్యర్థః. అదృశ్యమదృష్టం కథం దృశ్యతే. తస్మాదదృశ్యత్వాభావాన్న ప్రత్యక్షం ప్రమాణమదృష్టసత్త్వే ఇత్యర్థః. ౩౮. తస్మాదదృష్టాభావాద వలంబం వినైవాశ్రయం వినైవైషా చిత్తస్య ధారణా స్థాపనా దుఃఖే దుఃఖవిషయే. ౩౯. చక్రీతి. వర్తులం పాషాణద్వయం పిష్టసాధనం చక్రీపదవాచ్యమ్. లోకే చక్కీతి వదంతి. ౪౦. నను ఉద్యమే కృతేఽపి క్వచిత్కార్యం న భవతి, తస్మాదుద్యోగేఽపి కించిత్కరః, కింతు దైవమేవ ప్రధానమితి చేత్తత్రాహ. కదాచిదితి. కార్యానురూపోద్యోగే భవత్యేవ కార్యమ్. కార్యబాహుల్యే ఉద్యోగే న్యూనతాయాం న కార్యం భవతీతి న తన్నిర్వాహార్థమదృష్టాపేక్షాస్తీత్యర్థః. ౪౧. ప్రత్యక్షప్రమాణాభావేఽప్యాగమస్యాదృష్టవిషయే ప్రామాణ్యమస్త్యేవేతి చేద్యే వేదప్రామాణ్యవాదినస్తాన్ప్రతీత్థం వక్తవ్యమ్ న వయం తాదృశాః కింతు ప్రత్యక్షమేకే చార్వాకా ఇతి నాస్తికమతావలంబిన ఇత్యాహ. దేశం కాలం చేతి. దేశకాలావప్యుద్యోగస్య సామగ్రీభూతే కల్ప్యేతే ఇతి భావః. కో భవతామాచార్య ఇతి చేత్తత్రాహ. బృహస్పతీతి. బార్హస్పత్యం శాస్త్రమిత్యర్థః. ౪౨, ౪౩. అయం రక్తబీజో మహిషాసురస్యోత్పత్తిసమయే చితామధ్యాన్నిర్గతో దేహాంతరేణ రంభాసుర ఏవేతి పూర్వముక్తమ్. ౪౪—౪౭. శైలోపరిస్థితామితి. యద్యపి దేవీ శుంభస్యోపవనే స్థితేతి పూర్వ

స్వసైన్యపరివారితః. ౪౭. హస్త్యశ్వరథపాదాతిబృన్దైశ్చ పరివేష్టితః, నిర్జగామ రథారూఢో దేవీం శైలోపరిస్థితామ్. ౪౮. తమాగతం సమాలోక్య దేవీ శఙ్ఖమవాదయత్, భయదం సర్వదైత్యానాం దేవానాం మోదవర్ధనమ్. ౪౯. శ్రుత్వా శఙ్ఖస్వనం చోగ్రం రక్తబీజోఽతివేగవాన్, గత్వా సమీపే చాముణ్డాం బభాషే వచనం మృదు. ౫౦. రక్తబీజఉవాచ—బాలే కిం మాం భీషయసి మత్వా త్వం కాతరం కిల, శఙ్ఖనాదేన తన్వఙ్గి వేత్సి కిం ధూమ్రలోచనమ్. ౫౧. రక్తబీజోఽస్మి నామ్నాఽహం త్వత్సకాశమిహాగతః, యుద్ధేచ్ఛా చేత్పికాలాపే సజ్జా భవ భయం న మే. ౫౨. పశ్యాద్య మే బలం కాన్తే దృష్టా యే కాతరాస్త్వయా, నాహం పఙ్క్తిగతస్తేషాం కురు యుద్ధం యథేచ్ఛసి. ౫౩. వృద్ధాశ్చ సేవితాః పూర్వం నీతిశాస్త్రం శ్రుతం త్వయా, పఠితఞ్చార్థవిజ్ఞానం విద్వద్గోష్ఠీ కృతాథవా. ౫౪. సాహిత్యతన్త్రవిజ్ఞానం చేదస్తి తవ సున్దరి, శృణు మే వచనం పథ్యం తథ్యం ప్రమితి బృంహితమ్. ౫౫. రసానాఞ్చ నవానాం వై ద్వావేవ ముఖ్యతాఙ్గతౌ, శృఙ్గారకశ్శాన్తిరసో విద్వజ్జనసభాసు చ. ౫౬. తయోశ్శృఙ్గార ఏవాదౌ నృపభావే ప్రతిష్ఠితః, విష్ణుర్లక్ష్మ్యా సహాఽస్తే వై సావిత్ర్యా చతురాననః. ౫౭. శచ్యేన్ద్రశ్శైలసుతయా శఙ్కరస్సహ శేరతే, వల్ల్యా వృక్షో మృగో మృగ్యా కపోత్యా చ కపోతకః. ౫౮. ఏవం సర్వే ప్రాణభృతస్సంయోగరసికా భృశమ్, అప్రాప్తభోగవిభవా యే చాన్యే కాతరా నరాః. ౫౯. భవన్తి యతయస్తే వై మూఢా దైవేన వఞ్చితాః, అసంసారరసజ్ఞాస్తే వఞ్చితా వఞ్చనాపరైః. ౬౦. మధురాలాపనిపుణైరతాశ్శాన్తిరసే హితే, క్వ జ్ఞానం క్వ చ వైరాగ్యం వర్తమానే మనోభవే. ౬౧. లోభే క్రోధే చ దుర్ధర్షే మోహే మతివినాశకే, తస్మాత్త్వమపి కల్యాణి కురు కాన్తం మనోహరమ్. ౬౨. శుమ్భం సురాణాం జేతారం నిశుమ్భం వా మహాబలమ్. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా

ముక్తం తథాపి చండముండవధానంతరం సర్వదైత్యానాం వధో విస్తీర్ణస్థలస్యాపేక్షితత్వాల్లోకాసంకులితే విస్తీర్ణే దేశే హిమాలయే గతవతీ భగవతీతి వా శైలోపర్యేవ తస్యోపవనమాసీదితి వా బోధ్యమ్. ౪౮—౫౩. పరంతు యత్కించిన్మయోచ్యతే తచ్ఛ్రుత్వా పశ్చాద్యుద్ధం కుర్విత్యాహ. వృద్ధాశ్చేతి. సర్వేషాం వాక్యానాం నేదస్తీత్యనేనాన్వయః. ౫౪, ౫౫. రసానామితి. విద్వత్సభాసు శృంగారరసః శాంతిరసశ్చేతి ద్వావేవ ముఖ్యత్వేన గణితౌ. ౫౬. నృపభావే సంసారాసక్తిరూపే నృపస్వభావే ఇత్యర్థః. అస్మిన్ రసే కే సక్తా ఇతి చేత్తత్రాహ విష్ణుర్లక్ష్మ్యా ఇతి ౫౭, ౫౮. శాంతిరసే కే సక్తా ఇతి చేద్ధతభాగ్యా ఇత్యాహ. అప్రాప్తభోగవిభవా ఇతి. ౫౯, ౬౦. యే కుత్రాప్యుపయోగినో న సంత్యంధపంగుమూఢాదయస్తే శాంతిరసే నిమగ్నా ఇత్యర్థః. కించ జ్ఞానం భవతి చేత్సా

రక్తబీజోఽసౌ విరరామ పురస్థితః. ౬౩. శ్రుత్వా జహాస చాముణ్డా కాలికా చామ్బికా తథా.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కంధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

వ్యాసఉవాచ—కృత్వా హాస్యం తతో దేవీ తమువాచ విశాంపతే, మేఘగమ్భీరయా వాచా యుక్తియుక్తమిదం వచః. ౧. పూర్వమేవ మయా ప్రోక్తం మన్దాత్మన్కిం వికత్థసే, దూతస్యాగ్రే యథాయోగ్యం వచనం హితసంయుతమ్. ౨. సదృశో మమ రూపేణ బలేన విభవేన చ, త్రిలోక్యాం యది కోఽపి స్యాత్తం పతిం ప్రవృణోమ్యహమ్. ౩. బ్రూహి శుమ్భం నిశుమ్భఞ్చ ప్రతిజ్ఞా మే పురా కృతా, తస్మాద్యుధ్యస్వ జిత్వా మాం వివాహం విధివత్కురు. ౪. త్వం వై తదాజ్ఞయా ప్రాప్తస్తస్య కార్యార్థసిద్ధయే, సంగ్రామం కురు పాతాళం గచ్ఛ వా పతినా సహ. ౫. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం దేవ్యాస్స దైత్యోఽమర్షపూరితః, ముమోచ తరసా బాణాన్సింహస్యోపరి దారుణాన్. ౬. అమ్బికా తాంఛరాన్వీక్ష్య గగనే పన్నగోపమాన్, చిచ్ఛేద సాయకైస్తీక్ష్ణైర్లఘుహస్తతయా క్షణాత్. ౭. అన్యైర్జఘాన విశిఖై రక్తబీజం మహాసురమ్, అమ్బికాచాపనిర్ముక్తైః కర్ణాకృష్టైశ్శిలాశితైః. ౮. దేవీబాణహతః పాపో మూర్ఛామాప రథోపరి, పతితే రక్తబీజే తు హాహాకారో మహానభూత్. ౯. సైనికాశ్చుక్రుశుస్సర్వే హతాస్మ ఇతి చాబ్రువన్, తతో బుమ్భారవం శ్రుత్వా శుమ్భః పరమదారుణమ్. ౧౦. ఉద్యోగం సర్వసైన్యానాం దైత్యానామాదిదేశహ. శుమ్భఉవాచ—నిర్యాన్తు దానవాస్సర్వే కామ్బోజాస్స్వబలైర్వృతాః ౧౧. అన్యేఽప్యతిబలాశ్శూరాః కాలకేయా విశేషతః. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యాజ్ఞప్తం బలం సర్వం శుమ్భేన చ చతుర్విధమ్. ౧౨. నిర్జగామ మదావిష్టం దేవీసమరమణ్డలే, తమాగతం సమాలోక్య చణ్డికా దానవం బలమ్. ౧౩.

పి శాంతిః శాంతిరసోఽస్తు తదేవతు సర్వథా దుర్లభమిత్యాహ. క్వ జ్ఞానమితి. ౬౧—౬౩. చాముండాలలాటాన్నిస్సృతా కాలికాకోశాన్నిర్గతా. అంబికా తయోర్జననీ.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

త్రిషష్టిశ్లోకవర్ణ్యైస్తు రక్తబీజాసురేణ హ, దేవ్యా సహ మహాయుద్ధమభూదితి చ వర్ణ్యతే. రక్తబీజవాక్యం శ్రుత్వా దేవీ యదాహ తదుచ్యతే, కృత్వా హాస్యమితి. ౧. పూర్వమేవేతి. హే మందాత్మన్పూర్వం ప్రేషితస్య దూతస్యాగ్రే యథాయోగ్యం హితసంయుతం వచనం మయా పూర్వమేవ ప్రోక్తం పునస్త్వం కిమర్థం వికత్థస ఇత్యన్వయః. ౨. తత్కిముక్తమితి చేత్తదాహ. సదృశో మమేతి. ప్రవృణోమి వర్తమానసామీప్యే భవిష్యతిలట్ వరిష్యామీత్యర్థః. ౩. ఇతి ప్రతిజ్ఞేత్యర్థః. ౪—౭. అస్త్రైరితి. శూలాగ్రైరిత్యర్థః. ౮. తేన చ రక్తం న నిర్గతం మూర్ఛాచ జాతేత్యుక్తమేవ.

ఘణ్టానాదం చకారాశు భీషణం భయదం ముహుః, జ్యాస్వనం శంఖనాదఞ్చ చకార జగదమ్బికా. ౧౪. తేన నాదేన సా జాతా కాలీ విస్తారితాననా, శ్రుత్వా తన్నినదం ఘోరం సింహో దేవ్యాశ్చ వాహనమ్. ౧౫. జగర్జ సోఽపి బలవాఞ్జనయన్భయమద్భుతమ్, తన్నినాదముపశ్రుత్య దానవాః క్రోధమూర్ఛితాః. ౧౬. ప్రచిక్షిపురస్త్రాణి దేవీం ప్రతి మహాబలాః, తస్మిన్నేవాయతే యుద్ధే దారుణే లోమహర్షణే. ౧౭. బ్రహ్మాదీనాఞ్చ దేవానాం శక్తయశ్చణ్డికాం యయుః, యస్య దేవస్య యద్రూపం యథాభూషణవాహనమ్. ౧౮. తాదృగ్రూపాస్తదా దేవ్యః ప్రయయుస్సమరాఙ్గణే, బ్రహ్మాణీ వరటారూఢా సాక్షసూత్రకమణ్డలుః. ౧౯. ఆగతా బ్రహ్మణశ్శక్తిః బ్రహ్మాణీతి ప్రతిశ్రుతా, వైష్ణవీ గరుడారూఢా శఙ్ఖచక్రగదాధరా. ౨౦ పద్మహస్తా సమాయాతా పీతామ్బరవిభూషితా, శాఙ్కరీ తు వృషారూఢా త్రిశూలవరధారిణీ. ౨౧. అర్ధచన్ద్రధరా దేవీ తథాహివలయా శివా, కౌమారీ శిఖిసంరూఢా శక్తిహస్తా వరాననా. ౨౨. యుద్ధకామా సమాయాతా కార్తికేయస్వరూపిణీ, ఇన్ద్రాణీ సుప్రవదనా సుశ్వేతగజవాహనా. ౨౩. వజ్రహస్తాతిభూషాఢ్యా సహస్రాక్షాభిముఖీ యయౌ, వారాహీ సూకరాకారా ప్రౌఢప్రేతాసనాగతా. ౨౪. నారసింహీ నృసింహస్య బిభ్రతీ సదృశం వపుః, యామ్యా చ మాహిషారూఢా దణ్డహస్తాభయప్రదా. ౨౫. సమాయాతాథ సంగ్రామే యమరూపా శుచిస్మితా, తథైవ వారుణీ శక్తిః కౌబేరీ చ మదోత్కటా. ౨౬. ఏవంవిధాస్తథాకారా యయుస్స్వస్వబలైర్వృతాః, ఆగతాస్తాస్సమాలోక్య దేవీ ముదమవాప చ. ౨౭. స్వస్థా ముముదిరే దేవా దైత్యాశ్చ భయమాయయుః, తాభిః పరివృతస్తత్ర శఙ్కరో లోకశఙ్కరః ౨౮. సమాగమ్య చ సంగ్రామే చణ్డికామిత్యువాచ హ, హన్యన్తామసురాశ్శీఘ్రం దేవానాం కార్యసిద్ధయే. ౨౯. నిశుమ్భం చైవ శుమ్భఞ్చ యే చాన్యే దానవాస్థితాః, హత్వా దైత్యబలం సర్వం కృత్వా చ నిర్భయం జగత్. ౩౦. స్వాని స్వాని చ ధిష్ణ్యాని సమాగచ్ఛన్తు శక్తయః, దేవా యజ్ఞభుజస్సన్తు బ్రాహ్మణా యజనే రతాః. ౩౧. ప్రాణినస్సన్తు సన్తుష్టాస్సర్వే స్థావరజఙ్గమాః, శమం యాన్తు తథోత్పాతా ఈతయశ్చ తథా

౯—౧౪. కాలీ విస్తారితాననా సతీ తేన నాదేన యుక్తా జాతా. తథా తేషాం నాదం స్వముఖేనాకరోదిత్యర్థః. ౧౫, ౧౬. ఆయతే విస్తీర్ణే ౧౭. ౧౮. వరటో హంసః. ౧౯—౨౧. శిఖిసంరూఢా మయూరారూఢేత్యర్థః. ౨౨—౨౬. తథాఽకారాః యస్య దేవస్య యా శక్తిస్తస్య దేవస్య య ఆకారస్తథాఽకారో యాః తాంతా ఇత్యర్థః. ౨౭—౨౯. యే చాన్యే దానవాః స్థితాస్తాన్ దైత్యబలం చ సర్వం హత్వేత్యర్థః. ౩౦—౩౩. అతివిశిష్టతేజసః కౌశిక్యాః సవిధే

పునః. ౩౨. ఘనాః కాలే ప్రవర్షన్తు కృషిర్బహుఫలా తథా, వ్యాసఉవాచ— ఏవం బ్రువతి దేవేశే శఙ్కరే లోకశఙ్కరే. ౩౩. చణ్డికాయాశ్శరీరాత్తు నిర్గతా శక్తిరద్భుతా, భీషణాతిప్రచణ్డా చ శివాశతనినాదినీ. ౩౪. ఘోరరూపాథ పఞ్చాస్యమిత్యువాచ స్మితాననా, దేవదేవ వ్రజాశు త్వం దైత్యానామధిపం ప్రతి. ౩౫. దూతత్వం కురు కామారే బ్రూహి శుమ్భం స్మరాకులమ్, నిశుమ్భఞ్చ మదోత్సిక్తం వచనాన్మమ శఙ్కర. ౩౬. ముక్త్వా త్రివిష్టపం యాన్తు యూయం పాతాళమాశు వై, దేవాస్స్వర్గే సుఖం యాన్తు తు రాపా...స్యాసనం శుభమ్. ౩౭. ప్రాప్నోతు త్రిదివం స్థానం యజ్ఞభాగాంశ్చ దేవతాః, జీవితేచ్ఛా చ యుష్మాకం యది స్యాత్తు మహత్తరా. ౩౮. తర్హి గచ్ఛన్తు పాతాళం తరసా యత్ర దానవాః, అథవా బలమాస్థాయ యుద్ధేచ్ఛా మరణాయ చేత్. ౩౯ తదాగచ్ఛన్తు తృప్యన్తు మచ్ఛివాః పిశితేన వః. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యాశ్శూలపాణిస్త్వరాన్వితః. ౪౦. గత్వాఽహ దైత్యరాజానం శుమ్భం సదసి సంస్థితమ్. శివఉవాచ— రాజన్దూతోఽహమమ్బాయాస్త్రిపురాన్తకరో హరః ౪౧. త్వత్సకాశమిహాయాతో హితం కర్తుం తవాఖిలమ్, త్యక్త్వా స్వర్గం తథా భూమిం యూయం గచ్ఛన్తు సత్వరమ్. ౪౨. పాతాళం యత్ర ప్రహ్లాదో బలిశ్చ బలినాం వరః, అథవా మరణేచ్ఛా తే తర్హ్యాగచ్ఛన్తు సత్వరమ్. ౪౩. సఙ్గ్రామే వో హనిష్యామి సర్వానేవాహమాశు వై, ఇత్యువాచ మహారాజ్ఞీ యుష్మత్కల్యాణహేతవే. ౪౪. వ్యాసఉవాచ—ఇతి దైత్యవరాన్దేవీ వాక్యమమృతసన్నిభమ్, హితకృచ్ఛ్రావయిత్వా స ప్రత్యాయాతశ్చ శూలభృత్. ౪౫. యయాసౌ ప్రేరితశ్శమ్భుర్దూతత్వే దానవాన్ప్రతి, శివదూతీతి విఖ్యాతా జాతా త్రిభువనేఽఖిలే. ౪౬. తేఽపి శ్రుత్వా వచో దేవ్యాశ్శఙ్కరోక్తన్తు దుష్కరమ్, యుద్ధాయ నిర్యయుశ్శీఘ్రం దంశితాశ్శస్త్రపాణయః. ౪౭. తరసా రణమాగత్య చణ్డికాం ప్రతి దానవాః, నిర్జఘ్నుశ్చ శరైస్తీక్ష్ణైః కర్ణాకృష్టైశ్శిలాశితైః. ౪౮. కాళికాశూలపాతైస్తాన్గదాశక్తివిదారితాన్,

---

స్వయం గన్తుమశక్తాస్తా దేవశక్తీరీశానో దేవ్యై దర్శయిత్వా కౌశిక్యాః స్వశక్తేః పార్వత్యాః సకాశాత్ప్రాదుర్భూతత్వేన దృష్టతయా ఈశాన ఏవ తథోక్తవానితి భావః. స్వస్యాపి సహాయప్రదర్శనేనేష ద్రష్టా భగవతీ తస్యోత్తరం నాహం కింతు తస్యాః సకాశాదుత్పన్నా కాచిచ్ఛక్తిరిత్యాహ. చండికాయాః శరీరాత్త్వితి. శివాశతనినాదినీ శతశబ్దోనంతవాచీ, శివానాం శతేన నినాదినీతి విగ్రహః. నినదదనంతశివావృతేత్యర్థః. ౩౪—౩౯. మచ్ఛివాః.యా మయాసహ నినదంత్యః ప్రాదుర్భూతాః. పిశితం మాంసమ్. ౪౦—౪౩. ఇత్యువాచ మహారాజ్ఞీతి. త్యక్త్వా స్వర్గమిత్యారభ్యాశు వై ఏతత్పర్యంతమితి శబ్దార్థః. ౪౪. దేవీవాక్యం దేవ్యా వాక్యం హితకృదమృతసన్నిభం

కుర్వన్తి వ్యచరంస్తత్ర భక్షయన్తి చ దానవాన్. ౪౯. కమణ్డలుజలాక్షేపగత
ప్రాణాన్మహాబలాన్, బ్రహ్మాణీ చాకరోత్తత్ర దానవాన్సమరాఙ్గణే ౫౦. మాహే
శ్వరీ వృషారూఢా త్రిశూలేనాతిరంహసా, జఘాన దానవాన్సఙ్ఖ్యే పాతయామాస
భూతలే. ౫౧. వైష్ణవీ చక్రపాతేన గదాపాతేన దానవాన్, గతప్రాణాంశ్చకారాశు
చోత్తమాంగవివర్జితాన్. ౫౨. ఐన్ద్రీ వజ్రప్రహారేణ పాతయామాస భూతలే,
ఐరావతకరాఘాతపీడితాన్దైత్యపుంగవాన్ ౫౩. వారాహీ తుణ్డఘాతేన దంష్ట్రా
గ్రపాతనేన చ, జఘాన క్రోధసంయుక్తా శతశో దైత్యదానవాన్. ౫౪. నారసింహీ
నఖైస్తీక్ష్ణైర్దారితాన్దైత్యపుంగవాన్, భక్షయన్తీ చచారాజౌ ననాద చ ముహుర్ము
హుః. శివదూతీ సాట్టహాసైః పాతయామాస భూతలే, తాంశ్చఖాదాథ చాముణ్డా
కాళికా చ త్వరాన్వితా. ౫౬. శిఖిసంస్థా చ కౌమారీ కర్ణాకృష్టైశ్శిలాశితైః, నిజ
ఘాన రణే శత్రూన్దేవానాఞ్చ హితాయ వై. ౫౭. వారుణీ పాశసంబద్ధాన్దైత్యా
న్సమరమస్తకే, పాతయామాస తత్పృష్ఠే మూర్ఛితాన్గతచేతనాన్. ౫౮. ఏవం
మాతృగణేనాజావతివీర్యపరాక్రమమ్, మర్దితం దానవం సైన్యం పలాయనపరం
హ్యభూత్. ౫౯. బుమ్బారవస్తు సుమహానభూత్తత్ర బలార్ణవే, పుష్పవృష్టిం తదా
దేవాశ్చక్రుర్దేవ్యా గణోపరి. ౬౦. తచ్ఛ్రుత్వా నినదం ఘోరం జయశబ్దఞ్చ
దానవాః, రక్తబీజశ్చుకోపాశు దృష్ట్వా దైత్యాన్పలాయితాన్. ౬౧. గర్జమానాం
స్తథా దేవాన్వీక్ష్య దైత్యో మహాబలః, రక్తబీజస్తు తేజస్వీ రణమభ్యాయయౌ
తదా. ౬౨. సాయుధో రథసంవిష్టః కుర్వఞ్జ్యాశబ్దమద్భుతమ్, ఆజగామ తదా దేవీం
క్రోధరక్తేక్షణోద్యతః. ౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కంధే అష్టావింశోఽధ్యాయః.

వ్యాస ఉవాచ—వరదానమిదం తస్య దానవస్య శివార్పితమ్, అత్యద్భు
తతరం రాజన్ శృణు తత్ప్రబ్రవీమ్యహమ్. ౧. తస్య దేహాద్రక్తబిన్దుర్యదా పతతి
భూతలే, సముత్పతన్తి దైతేయాస్తద్రూపాస్తత్పరాక్రమాః. ౨. అసంఖ్యాతా మహా
వీర్యా దానవా రక్తసమ్భవాః, ప్రభవన్త్వితి రుద్రేణ దత్తోఽస్యత్యద్భుతో వరః. ౩.

శ్రావయిత్వా శూలభృచ్ఛివః ప్రత్యాయాత ఇత్యర్థః. ౪౫. యయేతి. కౌశికీ త ఉద్భూతయే
త్యర్థః. ౪౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే అష్టావింశోఽధ్యాయః.

షష్టిశ్లోకై రక్తబీజవధాఖ్యానం సవిస్తరమ్, కీర్తయిత్వాథ శుమ్భస్య యుద్ధాయోద్యోగ
ఈర్యతే. రక్తబీజస్య ప్రభావం వర్ణయతి. వరదానమిదం తస్యేతి. శివేనార్పితం రంభాసుర పిత

స తేన వరదానేన దర్పితః క్రోధసంయుతః, అభ్యగాత్తరసా సజ్జో హన్తుం దేవీం స కాలికామ్. ౪. స దృష్ట్వా వైష్ణవీం శక్తిం గరుడోపరిసంస్థితామ్, శక్త్యా జఘాన దైత్యేన్ద్రస్తాం వై కమలలోచనామ్. ౫. గదయా వారయామాస శక్తిస్తాం శక్తిసంయుతా, అతాడయచ్చ చక్రేణ రక్తబీజం మహాసురమ్. ౬. రథాంగాహతదేహాత్తు బహు సుస్రావ శోణితమ్, వజ్రాహతగిరేశ్శృంగాన్నిర్ఝరా ఇవ గైరికాః. ౭. యత్ర యత్ర యదా భూమౌ పతన్తి రక్తబిన్దవః, సముత్తస్థుస్తదాకారాః పురుషాశ్చ సహస్రశః. ౮. ఐన్ద్రీ తమసురం ఘోరం వజ్రేణాభిజఘాన చ, రక్తబీజం క్రుధావిష్టా నిస్ససార చ శోణితమ్. ౯. తతస్తత్తజ్జాతా రక్తబీజా హ్యనేకశః, తత్తుల్యాశ్చ తదాకారాస్సాయుధా యుద్ధదుర్మదాః. ౧౦. బ్రహ్మాణీ బ్రహ్మదణ్డేన కుపితా హ్యహనద్భృశమ్, మాహేశ్వరీ త్రిశూలేన దారయామాస దానవమ్. ౧౧. నారసింహీ నఖాఘాతైస్తం విహ్యాధ మహాసురమ్, అహనత్తుణ్డఘాతేన క్రుద్ధా తం శత్రుసాధనమ్. ౧౨. కౌమారీ చ తథా శక్త్యా వక్షస్యేనమతాడయత్, సోఽపి క్రుద్ధశ్శరాసారైర్బిభేద నిశితైశ్శరాః. ౧౩. గదాశక్తిప్రహారైస్తు మాతృస్సర్వాః పృథక్పృథక్, శక్తయస్తం శరాఘాతైర్వివ్యధుస్తత్ర కోపితాః. ౧౪. తస్య శస్త్రాణి చిచ్ఛేద చణ్డికా స్వశరైశ్శితైః, జఘానాన్యైశ్చ విశిఖైస్తం దేవీ కుపితా భృశమ్. ౧౫. తస్య దేహాచ్చ సుస్రావ రుధిరం బహుధా తు యత్, తస్మాత్తత్సదృశాశ్శూరాః ప్రాదురాసన్సహస్రశః. ౧౬. రక్తబీజైర్జగద్వ్యాప్తం రుధిరౌఘసముద్భవైః, సన్నద్ధైస్సాయుధైః కామం కుర్వద్భిర్యుద్ధమద్భుతమ్. ౧౭. ప్రహరన్తశ్చ తాన్దృష్ట్వా రక్తబీజాననేకశః, భయభీతాస్సురాస్త్రేసుర్విషణ్ణాశ్శోకకర్శితాః. ౧౮. కథమద్య క్షయం దైత్యా గమిష్యన్తి సహస్రశః, మహాకాయా మహావీర్యా దానవా రక్తసమ్భవాః. ౧౯. ఏకైవ చణ్డికాత్రాస్తి తథా కాలీ చ మాతరః, ఏతాభిర్దానవాస్సర్వే జేతవ్యాః కష్టమేవ తత్. ౨౦. నిశుమ్భో వాథ శుమ్భో వా సహసా బలసంవృతః, ఆగమిష్యతి సంగ్రామే తత్రోఽనర్థో మహాన్భవేత్. ౨౧. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం దేవా భయోద్విగ్నాశ్చిన్తామాపుర్మహత్తరామ్, యదా తదామ్బికా ప్రాహ కాలీం కమలలోచనామ్. ౨౨. చాముణ్డే కురు విస్తీర్ణం వదనం త్వరితా భృశమ్, మచ్ఛస్త్రపాతసమ్భూతం రుధిరం

అగ్ని మధ్యాన్నిర్గతో రక్తబీజో జాత ఇతి మహిషాసురోత్పత్తౌ పూర్వముక్తం స ఏవ పశ్చాత్తపస్యయా శివాద్వరం లబ్ధవానిత్యాహ. అత్యద్భుతతరమితి. తద్వరదానమత్యద్భుతతరం నైతత్సదృశమన్యత్ర క్వాపి దృష్టమిత్యర్థః. ౧—౯. క్షతజాద్రుధిరాత్. ౧౦, ౧౧. తుండఘాతేన వారాహీ దేవ్యహనత్. ౧౨—౨౦. ఆగమిష్యతీతి ఆగమిష్యతి చేదిత్యర్థః. ౨౧—౨౩. దానవాన్భక్ష

పిబ సత్వరా. ౨౩. భక్షయన్తీ చర రణే దానవానద్య కామతః, హనిష్యామి శరై స్తీక్ష్ణైర్గదాసిముసలై స్తథా. ౨౪. తథా కురు విశాలాక్షి పానం త్వద్రుధిరస్య చ, బిన్దుమాత్రం యథా భూమ్యాం నిపతేదపి సామ్ప్రతమ్. ౨౫. భక్ష్యమాణా స్తదా దైత్యా న చోత్పత్స్యన్తి చాపరే, ఏవమేషాం క్షయో నూనం భవిష్యతి న చాన్యథా. ౨౬. ఘాతయిష్యామ్యహం దైత్యం త్వం భక్షయ చ సత్వరా, పిబన్తీ క్షతజం సర్వం యతమానాఽరిసంక్షయే. ౨౭. ఇత్థం దైత్యక్షయం కృత్వా దత్వా రాజ్యం సురాలయమ్, ఇన్ద్రాయ సుస్థిరం సర్వం గమిష్యామో యథాసుఖమ్. ౨౮. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తాఽమ్బికయా దేవీ చాముణ్డా చణ్డవిక్రమా, పపౌ చ క్షతజం సర్వం రక్తబీజశరీరజమ్. ౨౯. అమ్బికా తం జఘానాశు ఖడ్గేన ముసలేన చ, చఖాద దేహశకలాంశ్చాముణ్డా తాన్కృశోదరీ. ౩౦. సోఽపి క్రుద్ధో గదాఘాతై శ్చాముణ్డాం సమఘాతయత్, తథాపి చ పపావాశు క్షతజం తమభక్షయత్. ౩౧. యేఽన్యే రుధిరజాః క్రూరా రక్తబీజా మహాబలాః, తేఽపి నిష్పాతితాస్సర్వే భక్షితా గతశోణితాః. ౩౨. కృత్రిమా భక్షితాస్సర్వే యస్తు స్వాభావికోఽసురః, సోఽపి ప్రపాతితో హత్వా ఖడ్గేనాతివిఖణ్డితః. ౩౩. రక్తబీజే హతే రౌద్రే యే చాన్యే దానవా రణే, పలాయనం తతః కృత్వా గతాస్తే భయకమ్పితాః. ౩౪. హాహేతి విబ్రువన్తస్తే శుమ్భం ప్రోచుస్సువిహ్వలాః, రుధిరారక్తదేహాశ్చ విగతాస్త్రా విచేతసః. ౩౫. రాజన్నమ్బికయా రక్తబీజోఽసౌ వినిపాతితః, చాముణ్డా తస్య దేహాత్తు పపౌ సర్వఞ్చ శోణితమ్. ౩౬. యే చాన్యే దానవాశ్శూరా వాహనేనాతిరంహసా, సింహేన నిహతాస్సర్వే కాల్యా చ భక్షితాః పరే. ౩౭. వయం త్వాం కథితుం రాజన్నాగతా యుద్ధచేష్టితమ్, చరితఞ్చ తథా దేవ్యాస్సంగ్రామే పరమాద్భుతమ్. ౩౮. అజేయేయం మహారాజ సర్వథా దైత్యదానవైః, గన్ధర్వాసురయక్షైశ్చ పన్నగోరగరాక్షసైః. ౩౯. అన్యాస్తత్రాగతా దేవ్య ఇన్ద్రాణీప్రముఖా భృశమ్, యుధ్యమానా మహారాజ వాహనై రాయుధైర్యుతాః. ౪౦. తాభిస్సర్వం హతం సైన్యం దానవానాం వరాయుధైః, రక్తబీజోఽపి రాజేన్ద్ర తరసా వినిపాతితః. ౪౧. ఏకాపి దుస్సహా దేవీ కిం పునస్తాభిరన్వితా, సింహోఽపి హన్తి సంగ్రామే రాక్షసానమితప్రభః. ౪౨. అతో విచార్య సచివై ర్యద్యుక్తం తద్విధీయతామ్, న వైరమనయా యుక్తం సన్ధిరేవ సుఖప్రదః. ౪౩. ఆశ్చర్యమేత

యంతీ రణే చర ప్రజేత్యర్థః. అహం దైత్యాన్హనిష్యామి త్వం తాన్హతాన్భక్షయేత్యర్థః. ౨౪. కించ తథేతి త్వద్రుధిరస్య పానమపి తథా కురు యథా భూమ్యాం బిన్దుమాత్రమపి లేశమాత్రమపి సాంప్రతం న పతేదిత్యర్థః. ౨౫. కిమనేన భవిష్యతీతి చేత్తత్రాహ.—భక్ష్యమాణా ఇతి. ౨౬. ఘాతయిష్యా

దఖిలం యన్నారీ హన్తి రాక్షసాన్, రక్తబీజోఽపి నిహతః నీతం తస్యాపి శోణితమ్. ౪౪. అన్యే నిపాతితా దైత్యాస్సంగ్రామేఽమ్బికయా నృప, చాముణ్డయా చ మాంసం వై భక్షితం సకలం రణే. ౪౫. వరం పాతాళగమనం తస్యాస్సేవాథవా వరా, న తు యుద్ధం మహారాజ కార్యమమ్బికయా సహ. ౪౬. న నారీ ప్రాకృతా హ్యేషా దేవకార్యార్థసాధినీ, మాయేయం ప్రబలా దేవీ క్షయ స్త్రీయముత్థితా. ౪౭. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తేషాం వచస్తథ్యం శ్రుత్వా కాలవిమోహితః, ముమూర్షుః ప్రత్యువాచేదం శుమ్భః ప్రస్ఫురితాధరః. ౪౮. శుమ్భఉవాచ—యూయం గచ్ఛన్తు పాతాళం శరణం వా భయాతురాః, హనిష్యామ్యహమద్యైవ తాఞ్చ తాశ్చ సముద్యతః. ౪౯. జిత్వా సర్వాన్సురానాజౌ కృత్వా రాజ్యం సుపుష్కలమ్, కథం నారీభయోద్విగ్నః పాతాళం ప్రవిశామ్యహమ్. ౫౦. నిహత్య పార్షదాన్సర్వాన్రక్తబీజముఖాన్రణే, ప్రాణత్రాణాయ గచ్ఛామి హిత్వా కిం విపులం యశః. ౫౧. మరణం త్వనివార్యం వై ప్రాణినాం కాలకల్పితమ్, తద్భయం జన్మనోపాత్తం త్యజేత్కో దుర్లభం యశః ౫౨. నిశుమ్భాహం గమిష్యామి రథారూఢో రణాజిరే, హత్వా తామాగమిష్యామి నాగమిష్యామి చాన్యథా. ౫౩. త్వన్తు సేనాయుతో వీరపార్ష్ణిగ్రాహో భవస్వ మే, తరసా తాం శరైస్తీక్ష్ణైర్నారీం నయ యమాలయే. ౫౪. నిశుమ్భఉవాచ—అహమద్య హనిష్యామి గత్వా దుష్టాఞ్చ కాళికామ్, ఆగమిష్యామ్యహం శీఘ్రం గృహీత్వా తామథామ్బికామ్. ౫౫. మా చిన్తాం కురు రాజేన్ద్ర వరాకాయాస్తు కారణే, క్వైషా బాలా క్వ మే బాహుర్వీర్యం విశ్వవశఙ్కరమ్. ౫౬. త్యక్త్వార్తిం విపులాం భ్రాతర్భుఙ్క్ష్వ భోగాననుత్తమాన్, ఆనయిష్యామ్యహం కామం మానినీం మానసంయుతామ్. ౫౭. మయి తిష్ఠతి తే రాజన్నయుక్తం గమనం రణే, గత్వాహమానయిష్యామి తవార్థే వై జయశ్రియమ్. ౫౮. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా భ్రాతరం జ్యేష్ఠం కనీయాన్బలగర్వితః, రథమాస్థాయ విపులం సన్నద్ధస్స్వబలావృతః. ౫౯. జగామ తరసా తూర్ణం సఙ్గరే కృతమంగళః, సంస్తుతో వన్దిసూతైశ్చ సాయుధస్సపరిష్కరః. ౬౦

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కంధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

మ్యహమితి పూర్వానువాదం కృత్వాగ్రే కర్తవ్యమాహ.-ఘాతయిష్యామీతి. ౨౭—౫౦. తాన్స్వకీయాన్సర్వాన్నిహత్య విపులంయశో యుద్ధమరణజం హిత్వా స్వప్రాణత్రాణాయ గచ్ఛామి గమిష్యామి కిమిత్యర్థః. ౫౧. మరణంత్వితి. ప్రాణినాం కాలకల్పితం మరణమనివార్యమేవ యదా జన్మగృహీతం తదైవ తద్భయముపాత్తం తతస్తద్భయాద్దుర్లభం యశః కస్త్యజేన్న కోఽపీత్యర్థః. ౫౨. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

దేవ్యా సహ నిశుమ్భయుద్ధమ్.

వ్యాస ఉవాచ—నిశుమ్భో నిశ్చయం కృత్వా మరణాయ జయాయ వా, సోద్యమస్స్వబలశ్శూరో రణే దేవీముపాయయౌ. ౧. తామాజగామ శుమ్భోఽపి స్వబలేన సమావృతః, ప్రేక్షకోఽభూద్రణే రాజా సంగ్రామరసపణ్డితః. ౨. గగనే సంస్థితా దేవా స్తదాభ్రపటలావృతాః, దిదృక్షవస్తు సంగ్రామే సేన్ద్రా యక్షగణా స్తథా. ౩. నిశుమ్భోఽపి రణే గత్వా ధనురాదాయ శార్ఙ్గకమ్, చకార శరవృష్టిం స భీషయన్జగదమ్బికామ్. ౪. ముఞ్చన్తం శరజాలాని నిశుమ్భం చణ్డికా రణే, వీక్ష్యాదాయ ధనుశ్శ్రేష్ఠం జహాస సుస్వరం ముహుః. ౫. ఉవాచ కాళికాం దేవీ పశ్య మూర్ఖత్వమేతయోః, మరణాయాగతా కాలీ మత్సమీపమిహాధునా. ౬. దృష్ట్వా దైత్యవధం ఘోరం రక్తబీజాత్యయం తథా, జయాశాం కురుత స్త్వేతౌ మోహితౌ మమ మాయయా. ౭. ఆశా బలవతీ హ్యేషా న జహాతి నరం క్వచిత్, భగ్నం హృతబలం నష్టం గతపక్షం విచేతనమ్ ౮. ఆశాపాశనిబద్ధౌ ద్వౌ యుద్ధాయ సముపాగతౌ, నిహన్తవ్యౌ మయా కాలి రణే శుమ్భనిశుమ్భకౌ. ౯. ఆసన్నమరణావేతౌ సమ్ప్రాప్తౌ దైవమోహితౌ, పశ్యతాం సర్వదేవానాం హనిష్యామ్యహమద్య తౌ. ౧౦. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా కాలికాం చణ్డీ కర్ణాకృష్టశరోత్కరా, ఛాదయామాసతరసా నిశుమ్భం పురతః స్థితమ్. ౧౧. దానవోఽపి శరాం స్తస్యాశ్చిచ్ఛేద నిశితైశ్శరైః, తయోః పరస్పరం యుద్ధం బభూవాతి భయానకమ్. ౧౨. కేసరీ కేశజాలాని ధున్వాన స్సైన్యసాగరమ్, గాహయామాస బలవాన్సరసీం వారణో యథా. ౧౩. నఖైర్దన్తప్రహారైస్తు దానవాన్పురతఃస్థితాన్, చఖాద చ విశీర్ణాంగాన్గజానివ మదోత్కటాన్. ౧౪. ఏవం విమథ్యమానే తు సైన్యే కేసరిణా తదా, అభ్యధావన్నిశుమ్భోఽథ వికృష్టవరకార్ముకః. ౧౫ అన్యేఽపి క్రుద్ధా దైత్యేన్ద్రా దేవీం హన్తుముపాయయుః, సందష్టదన్తరసనా రక్తనేత్రాః ప్ర[illegible] [illegible]ః. ౧౬. తత్రా[illegible] కోపాద్గ్రహీతుం జగదమ్బికామ్. ౧౭. తత్రాగత్య దదర్శాజ ఽమ్బికాఞ్చ పురఃస్థితామ్, రౌద్రరసయుతాం కాన్తాం శృంగారరససంయుతామ్. ౧౮. తాం వీక్ష్య

చతుష్షష్టిమహాపద్యైర్నిశుంభవధ ఉచ్యతే, యత్ర దేవ్యా దానవానాం పరాక్రమ ఉదీర్యతే. నిశుంభేన యుద్ధార్థం కృతనిశ్చయానంతరం జాతం వృత్తమాహ.–నిశుంభ ఇతి. ౧,౨. అభ్రపటలావృతా ఇత్యనేన దేవ్యుపరి ఛాయార్థమభ్రపటలమాగతమితి బోధితమ్. ౩—౬. రక్తబీజస్యాత్యయో ధ్వంసః. మమ మాయయా మోహితావిత్యనేన స్వస్య బ్రహ్మత్వం. స్వమాయాశక్తేరతిశయితో మహిమాస్తీతి చ బోధితమ్. ౭—౧౨. గాహయామాస ప్రవివేశ ఇత్యర్థః. ౧౩—౨౫.

విపులాపాఙ్గీం త్రైలోక్యవరసున్దరీమ్, సురక్తనయనాం రమ్యాం క్రోధరక్తేక్షణాం తథా. ౧౯. వివాహేచ్ఛాం పరిత్యజ్య జయాశాం దూరతస్తథా, మరణే నిశ్చయం కృత్వా తథావాహితకార్ముకః. ౨౦. తం తథా దానవం దేవీ స్మితపూర్వమిదం వచః, బభాషే శృణ్వతాం తేషాం దైత్యానాం రణమస్తకే. ౨౧. గచ్ఛధ్వం పామరా యూయం పాతాళం వా జలాప్లవమ్, జీవితాశాం స్థిరాం కృత్వా త్యక్త్వాత్రైవాయుధాని చ. ౨౨. అథవా మచ్ఛరాఘాతహతప్రాణా రణాజిరే, ప్రాప్య స్వర్గసుఖం సర్వే క్రీడన్తు విగతజ్వరాః. ౨౩. కాతరత్వఞ్చ శూరత్వం న భవత్యేవ సర్వథా, దదామ్యభయదానం వై యాన్తు సర్వే యథా సుఖమ్. ౨౪. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్యా నిశుమ్భో మదగర్వితః, నిశితం ఖడ్గమాదాయ చర్మ చైవాష్టచన్ద్రకమ్. ౨౫. ధావమానస్తు తరసాఽసినా సింహం మదోత్కటమ్, జఘానాతిబలాన్మూర్ధ్ని భ్రామయన్జగదమ్బికామ్. ౨౬. తతో దేవీ స్వగదయా వఞ్చయిత్వాసిపాతనమ్, తాడయామాస తం బాహోర్మూలే పరశునా తదా. ౨౭. ఖడ్గేన నిహతస్సోఽపి బాహుమూలే మహామదః, సంస్తభ్య వేదనాం భూయో జఘాన చణ్డికాం తదా. ౨౮. సాపి ఘణ్టాస్వనం ఘోరం చకార భయదం నృణామ్, పపౌ పునః పునః పానం నిశుమ్భం హన్తుమిచ్ఛతీ. ఏవం పరస్పరం యుద్ధం బభూవాతిభయప్రదమ్, దేవానాం దానవానాఞ్చ పరస్పరజయైషిణామ్. ౩౦. పలాదాః పక్షిణః క్రూరాస్సారమేయాశ్చ జమ్బుకాః, ననృతుశ్చాతిసన్తుష్టా గృధ్రాః కఙ్కాశ్చ వాయసాః. ౩౧. రణభూర్భాతి భూయిష్ఠపతితాసురవర్ష్మకైః, రుధిరస్రావసంయుక్తైర్గజాశ్వదేహసఙ్కులా. ౩౨. పతితాన్దానవాన్దృష్ట్వా నిశుమ్భోఽతిరుషాన్వితః, ప్రయయౌ చణ్డికాం తూర్ణం గదామాదాయ దారుణామ్. ౩౩. సింహం జఘాన గదయా మస్తకే మదగర్వితః, ప్రహృత్య చ స్మితం కృత్వా పునర్దేవీమతాడయత్. ౩౪. సాపి తం కుపితాతీవ నిశుమ్భం పురతస్స్థితమ్, ప్రహరన్తం సమీక్ష్యాథ దేవీ వచనమబ్రవీత్. ౩౫. దేవ్యువాచ—తిష్ఠ మన్దమతే తావద్యావత్ఖడ్గమిదం తవ, గ్రీవాయాం ప్రేరయామ్యస్మాద్గన్తాసి యమసాదనమ్. ౩౬. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా తరసా దేవీ కృపాణేన సమాహితా, చిచ్ఛేద మస్తకం తస్య నిశుమ్భస్యాశు చణ్డికా. ౩౭. సచ్ఛిన్నమస్తకో దేవ్యాః కబన్ధోఽతీవ దారుణః, బభ్రామ చ గదాపాణిస్త్రాసయన్దేవతాగణాన్. ౩౮.

ధావమాన ఇతి. అసినా మూర్ధ్ని సింహం జఘాన జగదమ్బికాం చ జఘానేత్యర్థః. ౨౬—౨౮. నిశుమ్భం హన్తుమిచ్ఛతి యా సేత్యర్థః. ౨౯, ౩౦. పలాదా మాంసాశినః. సారమేయాః శ్వానః. ౩౧. అసురవర్ష్మకైరసురశరీరైః. గజాశ్వదేహసంకులా రణభూరిత్యన్వయః. ౩౨—౩౫. తతో

దేవీ తస్య శితైర్బాణైశ్చిచ్ఛేద చరణౌ కరౌ, పపాతోర్వ్యాం తతః పాపో గతా
సుః పర్వతోపమః. ౩౯. తస్మిన్నిపతితే దైత్యే నిశుమ్భే భీమవిక్రమే, హాహాకారో
మహానాసీత్తత్సైన్యే భయకమ్పితే. ౪౦. త్యక్త్వాయుధాని సర్వాణి సైనికాః క్షత
జాప్లుతాః, జగ్ముర్బమ్బారవం సర్వే కుర్వాణా రాజమన్దిరమ్. ౪౧. తానాగతాన్స
సంప్రేక్ష్య శుమ్భశ్శత్రునిషూదనః, పప్రచ్ఛ క్వ నిశుమ్భోఽసౌ కథం భగ్నాః పలా
యితాః. ౪౨. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజ్ఞస్తే ప్రోచుః ప్రణతా భృశమ్, రాజంస్తే
నిహతో భ్రాతా శేతే సమరమూర్ధని. ౪౩. తయా నిపాతితాశ్శూరా యే చ తేఽ
ప్యనుజానుగాః, వయం త్వాం కథితుం సర్వం వృత్తాన్తం సముపాగతాః. ౪౪.
నిశుమ్భో నిహతస్తత్ర తయా చణ్డికయాధునా, న హి యుద్ధస్య కాలోఽద్య తవ
రాజన్రణాఙ్గణే. ౪౫. దేవకార్యం సముద్దిశ్య కాఽపీయం పరమాఙ్గనా, హనుం
దైత్యకులం నూనం ప్రాప్తేతి పరిచిన్తయ. ౪౬. నైషా ప్రాకృతయోషైవ దేవీ
శక్తిరనుత్తమా, అచిన్త్యచరితా క్వాపి దుర్జ్ఞేయా దైవతైరపి. ౪౭. నానారూప
ధరాతీవ మాయామూలవిశారదా, విచిత్రభూషణా దేవీ సర్వాయుధధరా శుభా.
౪౮. గహనా గూఢచరితా కాళరాత్రిరివాపరా, అపారపారగా పూర్ణా సర్వలక్షు
ణసంయుతా. ౪౯. అన్తరిక్షస్థితా దేవాస్తాంస్తువన్త్యకుతోభయాః, దేవకార్యఞ్చ
కుర్వాణాం శ్రీదేవీం పరమాద్భుతామ్. ౫౦. పలాయనం పరో ధర్మస్సర్వథా దేహ
రక్షణమ్, రక్షితే కిల దేహేఽస్మిన్ కాలేఽస్మత్సుఖతాఙ్గతే. ౫౧. సఙ్గ్రామే విజయో
రాజన్భవితా తే న సంశయః, కాలః కరోతి బలినం సమయే నిర్బలం క్వచిత్. ౫౨.
తం పునస్సబలం కృత్వా జయాయోపదధాతి హి, దాతారం యాచకం కాలః కరోతి
సమయే క్వచిత్. ౫౩. భిక్షుకం ధనదాతారం కరోతి సమయే క్వచిత్, విష్ణుః కాల
వశే నూనం బ్రహ్మా వా పార్వతీపతిః. ౫౪. ఇన్ద్రాద్యా నిర్జరాస్సర్వే కాలఏవ
ప్రభుస్స్వయమ్, తస్మాత్కాలం ప్రతీక్షస్వ విపరీతం తవాధునా. ౫౫. సమ్ముఖో దేవ
తానాఞ్చ దైత్యానాం నాశహేతుకః, ఏకైవచ గతిర్నాస్తి కాలస్య కిల భూపతే.
౫౬. నానారూపధరాస్యాస్తి జ్ఞాతవ్యం తస్య చేష్టితమ్, కదాచిత్సమ్భవో నృణాం
కదాచిత్ప్రళయస్తథా. ౫౭. ఉత్పత్తిహేతుః కాలోఽన్యః క్షయహేతుస్తథాపరః,
ప్రత్యక్షస్తే మహారాజ దేవాస్సర్వే సవాసవాః. ౫౮. కరదాస్తే కృతాః పూర్వం
కాలేన సమ్ముఖేన చ, తేనైవ విముఖేనాద్య బలినోఽబలయాఽసురాః. ౫౯. నిహతా

యమసదనం గంతాసీత్యర్థః. ౩౯—౪౫. పరమాంగనా సర్వకారణభూతా సంవిద్రూపిణీ శ్రీభగ
వత్యస్తీత్యర్థః. ౪౬—౫౦. తతశ్చాధునేదం కర్తవ్యమిత్యాహ.— పలాయనం పరో ధర్మ ఇతి.
కాలేఽస్మత్సుఖతాం గతేఽనుకూలే ఆగతే ఇత్యర్థః. ౫౧—౫౮. అబలయేతి చ్ఛేదః. ౫౯, ౬౦.

నితరాం కాలః కరోతి చ శుభాశుభమ్, నైవాత్ర కారణం కాలీ నైవ దేవాస్సనాతనాః. ౬౦. యథా తే రోచతే రాజన్తథా కురు విమృశ్య చ, కాలోఽయం నాత్ర హేతుస్తే దానవానాం తథా పునః. ౬౧. త్వదగ్రతో గతశ్శక్రో భగ్నస్సశ్వైన్యో నిరాయుధః, తథా విష్ణుస్తథా రుద్రో వరుణో ధనదో యమః. ౬౨. తథా త్వమపి రాజేన్ద్ర వీక్ష్య కాలవశం జగత్, పాతాళం గచ్ఛ తరసా జీవన్భద్రమవాప్స్యసి. ౬౩. మృతే త్వయి మహారాజ శత్రవస్తే ముదాన్వితాః, మఙ్గళాని ప్రగాయన్తో విచరిష్యన్తి సర్వతః. ౬౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే త్రింశోఽధ్యాయః

శుమ్భవధప్రారమ్భః.

వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా శుమ్భో దైత్యపతిస్తథా, ఉవాచ సైనికానాశు కోపాకులితలోచనః. ౧. శుమ్భ ఉవాచ—జాల్మాః కిం బ్రూత దుర్వాచ్యం కృత్వా జీవితుముత్సహే, నిహత్య సచివాన్భ్రాతుర్నిర్లజ్జో విచరామి కిమ్. ౨. కాలః కర్తా శుభానాం వాఽశుభానాం బలవత్తరః, కా చిన్తా మమ దుర్వారే తస్మిన్నీశేఽప్యరూపకే. ౩. యద్భవతి తద్భవతు యత్కరోతి కరోతు తత్. న మే చిన్తాస్తి కుత్రాపి మరణాజ్జీవనాత్తథా. ౪. స కాలోఽప్యన్యథా కర్తుం భావితో నేశతే క్వచిత్, న వర్షతి చ పర్జన్యః శ్రావణే మాసి సర్వథా. ౫. కదాచిన్మార్గశీర్షే వా పౌషే మాఘేఽథ ఫాల్గునే, అకాలే వర్షతీవాశు తస్మాన్ముఖ్యో న చాస్త్వయమ్. ౬. కాలో నిమిత్తమాత్రస్తు దైవం హి బలవత్తరమ్, దైవేన

ఇత్థం జ్ఞాత్వా యదిచ్ఛసి తత్కుర్విత్యాహ.—యథా తే ఇతి. నాత్ర హేతురితి. హేతుః సుఖహేతురనుకూలో నాస్తీత్యర్థః. ౬౧. ౬౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే త్రింశోఽధ్యాయః.

ఏకోనసప్తతిశ్లోకైశ్శుంభాసురవధాశ్రితా, కథా ప్రారభ్యతే దేవ్యా జగతో మంగలం కృతమ్. నిశుంభవధానంతరం జాతం కృత్యమాహ.—ఇతి తేషామితి. ౧. దుర్వాచ్యం కర్మ కృత్వాహం జీవితుముత్సహే కిమిత్యర్థః. దుర్వాచ్యం కర్మ స్వయమేవాహ.—నిహత్యేతి. విచరామి కిం విచరిష్యామి కిమిత్యర్థః. ౨. కిం చ యది మమ మరణకాలః సమాగతః స్యాత్తదా కుత్రాపి మయి గతే స కిం మాం త్యక్ష్యతీతి వదన్కాలస్య మహిమానమాహ.—కాలః కర్తేతి. అరూపకే రూపరహితే తస్మిన్నీశే సతీత్యర్థః. ౩, ౪. నను కాలస్యైవారాధనం కర్తవ్యం తేన స న బాధిష్యత ఇతి చేత్తత్రాహ.—స కాలోఽపీతి. భావిత ఆరాధితోఽపి దైవాపేక్షయాన్యథాకర్తుం క్వచిత్కదాచిదపి నేశతే న సమర్థో భవతీత్యర్థః. తస్మాత్కాలాపేక్షయాపి దైవమేవ ముఖ్యమితి భావః. కాలస్యైవ ముఖ్యత్వే తత్తత్కాలికం కార్యం తత్తత్కాలే కుతో న స్యాత్తస్మాన్న కాలో ముఖ్య ఇత్యాహ.—న వర్షతి చేతి. ౫, ౬. కస్తర్హి ముఖ్య ఇతి చేత్తత్రాహ.—కాలో నిమిత్తమాత్రం త్వితి. ౭. నను

నిర్మితం సర్వం నాన్యథా భవతీత్యదః. ౭. దైవమేవ పరం మన్యే ధిక్పౌరుషమనర్థకమ్, జేతా యస్సర్వదేవానాం నిశుమ్భోఽప్యనయా హతః. ౮. రక్తబీజో మహాశూరస్సోఽపి నాశం గతో యదా, తదాహం కీర్తిముత్సృజ్య జీవితాశాం కరోమి కిమ్. ౯. ప్రాప్తే కాలే స్వయం బ్రహ్మా పరార్థద్వయసంమితే, నిధనం యాతి తరసా జగత్కర్తా స్వయం ప్రభుః. ౧౦. చతుర్యుగసహస్రన్తు బ్రహ్మణో దివసే కిల, పతన్తి భవనాత్పఞ్చ నవచేన్ద్రాస్తథా పునః. ౧౧. తథైవ ద్విగుణే విష్ణుర్మరణాయోపకల్ప్యతే, తథైవ ద్విగుణే కాలే శఙ్కరశ్శాన్తిమేతి చ. ౧౨. కా చిన్తా మరణే మూఢా నిశ్చలే దైవనిర్మితే, మహీ మహీధరాణాఞ్చ నాశస్సూర్యశశాఙ్కయోః. ౧౩. జాతస్య హి ధ్రువం మృత్యుర్ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ, అధ్రువేఽస్మిఞ్ఛరీరే తు రక్షణీయం యశః స్థిరమ్. ౧౪. రథో మే కల్ప్యతాం శీఘ్రం గమిష్యామి రణాజిరే, జయో వా మరణం వాపి భవత్వద్యైవ దైవతః. ౧౫. ఇత్యుక్త్వా సైనికాఞ్ఛుమ్భో రథమాస్థాయ సత్వరః, ప్రయయావమ్బికా యత్ర సంస్థితా తుహినాచలే. ౧౬. సైన్యం ప్రచలితం తస్య సజ్జే తత్ర చతుర్విధమ్, హస్త్యశ్వరథపాదాతిసంయుతం సాయుధం బహు. ౧౭. తత్ర గత్వాచలే శుమ్భస్సంస్థితాం జగదమ్బికామ్, త్రైలోక్యమోహినీం కాన్తామపశ్యత్సింహవాహినీమ్. ౧౮. సర్వాభరణభూషాఢ్యాం సర్వలక్షణసంవృతామ్, స్తూయమానాం సురైస్సర్వైస్స్థితైర్గన్ధర్వైర్యక్షకిన్నరైః ౧౯. పుష్పైశ్చ పూజ్యమానాఞ్చ మన్దారపాదపోద్భవైః, కుర్వాణాం శఙ్ఖనినదం ఘణ్టానాదం మనోహరమ్. ౨౦. దృష్ట్వా తాం మోహమగమచ్ఛుమ్భః కామవిమోహితః, పఞ్చబాణహతః కామం మనసా సమచిన్తయత్. ౨౧. అహో రూపమిదం సమ్యగహో చాతుర్యమద్భుతమ్, సౌకుమార్యఞ్చ ధైర్యఞ్చ పరస్పరవిరోధి యత్. ౨౨. సుకుమారాతితన్వఙ్గీ సద్యః ప్రకటయౌవనా, చిత్రమేతదసౌ బాలా కామభావవివర్జితా. ౨౩. కామకాన్తాసమా రూపే సర్వలక్షణలక్షితా, అమ్బికేయం కిమే

త్వయా పూర్వం జైనమతమాశ్రిత్య "ప్రత్యక్షమేకే చార్వాకా" ఇతి బార్హస్పత్యశాస్త్రావలంబేన దైవం వేదసిద్ధం ఖండయిత్వా పౌరుషమేవ కార్యసాధకం సాధితమధునా తు కథం దైవం కార్యసాధకముచ్యత ఇతి చేత్తత్రాహ.–దైవమేవ పరమితి. పౌరుషే సత్యపి కార్యస్యాజాతత్వాదనర్థకం కార్యసాధకం పౌరుషం ధిగిత్యర్థః. అనేకకార్యకారణభావప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభావకల్పనాపేక్షయా వేదప్రమాణసిద్ధం దైవమేవ పరం ముఖ్యం కార్యసాధకం మన్యే ఇత్యర్థః. తస్మాత్సర్వస్య దైవాధీనత్వాద్యద్భవిష్యతి తద్భవతు. మయా యోద్ధవ్యమేవేతి భావః. కించ లోకదృష్ట్యాప్యధునా జీవితాశా కించిత్కరేత్యాహ. జేతేతి. ౮. కరోమి కిం కరిష్యామి కిమిత్యర్థః. ౯—౧౫. తుహినాచలే హిమాచలే. నిశుంభయుద్ధసమయే యుద్ధం విహాయ గృహం గతః పునః ప్రయయౌ గతవానిత్యర్థః. ౧౬—౨౧. ధైర్యం యుద్ధధైర్యమ్. ౨౨,౨౩. కామకాంతా రతిస్తత్సమా, రూపేణ

తత్తు హన్తి సర్వాన్మహాబలాన్. ౨౪. ఉపాయః కోఽత్ర కర్తవ్యో యేన మే వశగా భవేత్, న మన్త్రా వా మరాళాక్షీ సాధనే సన్నిధౌ మమ. ౨౫. సర్వమన్త్రమయీ హ్యేషా మోహినీ మదగర్వితా, సుదతీయం కథం మే స్యాద్వశగా వరవర్ణినీ. ౨౬. పాతాళగమనం మేఽద్య న యుక్తం సమరాఙ్గణాత్, సామదానవిభేదైశ్చ నేయం సాధ్యా మహాబలా. ౨౭. కిం కర్తవ్యం క్వ గన్తవ్యం విషమే సముపస్థితే. మరణన్నోత్తమఞ్చాత్ర స్త్రీకృతస్తు యశోపహృత్. ౨౮. మరణం ఋషిభిః ప్రోక్తం సఙ్గరే మఙ్గళాస్పదమ్, యత్తత్సమానబలయోర్యోధయోర్యుధ్యతోః కిల. ౨౯. ప్రాప్తేయం దైవరచితా నారీ నరశతోత్తమా, నాశాయాస్మత్కులస్యేహ సర్వథాతిబలా బలా. ౩౦. వృథా కిం సామవాక్యాని మయా యోజ్యాని సామ్ప్రతమ్, హననాయాగతా హ్యేషా కిన్తు సామ్నా ప్రసీదతి. ౩౧. న దానైశ్చాలితుం యోగ్యా నానాశస్త్రవిభూషితా, భేదస్తు విఫలః కామం సర్వదేవవశానుగా. ౩౨. తస్మాత్తు మరణం శ్రేయో న సంగ్రామే పలాయనమ్, జయో వా మరణం వాద్య భవత్వేవం యథావిధి. ౩౩. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా శుమ్భస్సత్వాశ్రితోఽభవత్, యుద్ధాయ సుస్థిరో భూత్వా తామువాచ పురస్థితామ్. ౩౪. దేవి యుధ్యస్వ కాన్తేఽద్య వృథాయస్తే పరిశ్రమః, మూర్ఖాసి కిల నారీణాం నాయం ధర్మః కదాచన. ౩౫. నారీణాం లోచనే బాణాః భ్రువావేవ శరాసనమ్, హావభావాస్తు శస్త్రాణి పుమాన్లక్ష్యం విచక్షణః. ౩౬ సన్నాహశ్చాఙ్గరాగోఽత్ర రథశ్చాపి మనోరథః, మన్దప్రజల్పితం భేరీ శబ్దో నాన్యః కదాచన. ౩౭. అన్యాస్త్రధారణం స్త్రీణాం విడమ్బనమసంశయమ్, లజ్జైవ భూషణం కాన్తే న చ ధార్ష్ట్యం కదాచన. ౩౮. యుధ్యమానా వరా నారీ కర్కశే వాభిదృశ్యతే, స్తనౌ సఙ్గోపనీయౌ

రతిసదృశీత్యర్థః. అతిలావణ్యవతీ శృంగారం నిజకర్మ విహాయ సర్వాన్మహాబలాన్ హంతి వీరకర్మ కరోతి కిమేతదిత్యర్థః. ౨౪. మమ సన్నిధౌ మరాలాక్షీ హంసలోచనా తస్యాస్సాధనే వశీకారే సమర్థా మంత్రా అపి న సంతీత్యర్థః. ౨౫. కించ సర్వమంత్రమయీయమస్తీతి న కశ్చిన్మంత్ర ఏతాం వశీకుర్యాదిత్యభిప్రాయేణాహ —సర్వమంత్రమయీతి. హి యతః సర్వమోహినీ, తతస్సర్వమంత్రమయీత్యర్థః. ౨౬, ౨౭. విషమే సంకటే. అత్ర స్త్రీకృతం స్త్రీహస్తేన కృతం జాతం మరణంచ మరణమపి నోత్తమం యస్తద్యశోపహృద్యశో హారకమేవ వర్తత ఇత్యర్థః. ౨౮. తదేవ స్పష్టయతి· మరణమితి. ౨౯. అబలేతి చ్ఛేదః. ౩౦. వృథేతి. సాంప్రతమస్మిన్కాలే కిం యోజ్యాని కిమర్థం యోజ్యాని న్నాయం కాలః సామవాక్యానామితి భావః. తదేవాహ.-హననాయేతి. ౩౧. న దానైరితి. యతో నానాశస్త్రవిభూషితా సర్వసాధనసంపాదనే సమర్థా తతో యత్కించిద్ధనదానైర్న చాలయితుం యోగ్యాస్తీత్యర్థః. భేదస్త్వితి. యతస్సర్వదేవా అస్యా వశా అనుగాః సేవకాశ్చ సంతి తతో భేదోఽప్యత్ర విఫల ఇత్యర్థః. ౩౨. యథావిధి యథాదైవమ్. ౩౩. సత్వాశ్రితో ధైర్యా

వా ధనుషః కర్షణం కథమ్ ౩౯. క్వ మందగమనం కుత్ర గదామాదాయ ధావ
నమ్, బుద్ధిదా కాలికా తత్ర చాముణ్డా పరనాయకా ౪౦. చణ్డికా మన్త్రమధ్యస్థా
లాలనే సుస్వరా శివా, వాహనం మృగరాడాస్తే సర్వసత్త్వభయఙ్కరః. ౪౧. వీణా
నాదం పరిత్యజ్య ఘణ్టానాదం కరోషి యత్, రూపయౌవనయోస్సర్వం విరోధి వర
వర్ణినీ ౪౨. యది తే సఙ్గరేచ్ఛాస్తి కురూపా భవ భామిని, లమ్బోష్ఠీ కునఖీ
క్రూరా ధ్వాంక్షవర్ణా విలోచనా. ౪౩. లమ్బపాదా కుదన్తీ చ మార్జారనయనా
కృతిః, ఈదృశం రూపమాస్థాయ తిష్ఠ యుద్ధే స్థిరా భవ ౪౪. కర్కశం వచనం
బ్రూహి తదా యుద్ధం కరోమ్యహమ్, ఈదృశీం సుదతీం దృష్ట్వా న మే పాణిః
ప్రసీదతి. ౪౫. హన్తుం త్వాం మృగశావాక్షి కామకాన్తోపమే మృధే వ్యాస
ఉవాచ—ఇతి బ్రువాణం కామార్తం వీక్ష్య తం జగదమ్బికా ౪౬. స్మితపూర్వ
మిదం వాక్యమువాచ భరతోత్తమ దేవ్యువాచ—కిం విషీదసి మన్దాత్మన్ కామ
బాణవిమోహితః? ౪౭. ప్రేక్షికాహం స్థితా మూఢ కురు కాలికయా మృధమ్,
చాముణ్డయా వా కుర్వే తే తవయోగ్యే రణాంగణే ౪౮. ప్రహరస్వ యథా
కామం నాహం త్వాం యోద్ధుముత్సహే, ఇత్యుక్త్వా కాలికాం ప్రాహ దేవీ మధు
రయా గిరా. ౪౯ జహ్యేనం కాలికే క్రూరే కురూపప్రియమాహవే, వ్యాస
ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా కాలికా కాలప్రేరితా కాలరూపిణీ. ౫౦. గదాం ప్రగృహ్య
తరసా తస్థావాజౌ కృతోద్యమా, తయోః పరస్పరం యుద్ధం బభూవాతిభయాన
కమ్ ౫౧ పశ్యతాం సర్వదేవానాం మునీనాఞ్చ మహాత్మనామ్, గదాముద్యమ్య
శుమ్భోఽథ జఘాన కాలికాం రణే ౫౨. కాలికా దైత్యరాజానం గదయాభ్యహన
ద్భృశమ్, బభఞ్జాస్య రథం చణ్డీ గదయా కనకోజ్జ్వలమ్. ౫౩. ఖరాన్హత్వా జఘా
నాశు దారుకం దారుణస్వనా, స పదాతిర్గదాం గుర్వీం సమాదాయ క్రుధాన్వితః.
౫౪. కాలికాభుజయోర్మధ్యే ప్రహసన్నహనత్తదా, వఞ్చయిత్వా గదాపాతం ఖడ్గ
మాదాయ సత్వరా. ౫౫. చిచ్ఛేదాస్య భుజం సవ్యం సాయుధం చన్దనార్చితమ్,

---

త్రితః. ౩౪—౩౬. సన్నాహ ఉద్యోగః. అంగరాగో హరిచందనాది. ౩౭—౩౯ చాముండా పరనాయికా పరోఽన్యో నాయకో యస్యాస్సా పరనాయికా చతురా న పరస్త్రీనాయికా అచతురేత్యర్థః. ౪౦. మంత్రమధ్యస్థా మంత్రదాత్రీ లాలనేఽపి అసుస్వరా కఠోరస్వరా న హ్యేతాదృశయా లాలనం సంభవతీత్యర్థః. అత ఏనాం విహాయ మన్నికటే ఆగచ్ఛేతి భావః. ౪౧, ౪౨. విలోచనాన్ధా. ౪౩—౪౫. కామకాంతా రతిః. ౪౬, ౪౭. ప్రేక్షికాహమితి. యది మయి ప్రహారం కర్తుం తవ హస్తో న ప్రసీదతి తర్హి యథా త్వం యుద్ధార్థం కురూపాం లంబోష్ఠీమిత్యాది లక్షణాం ప్రార్థయసి తథా కాలికేయమస్తి తయైవ యుద్ధం కురు. అహం కేవలం ప్రేక్షికాస్మి

సచ్ఛిన్నబాహుర్విరథో గదాపాణిః పరిప్లుతః ౧౬. రుధిరేణ సమాగమ్య కాలికా ముష్టినా తదా; కాలీ చ కరవాలేన భుజం తస్యాథ దక్షిణమ్ ౧౭. చిచ్ఛేద ప్రహసన్తీ సా సగదం కిల సాంగదమ్, కర్తుం పాదప్రహారం స కుపితః ప్రయయౌ జవాత్. ౧౮. కాలీ చిచ్ఛేద చరణౌ ఖడ్గేనాస్య త్వరాన్వితా, స చ్ఛిన్నకరపాదోఽపి తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రువన్. ౧౯. ధావమానో యయావాశు కాలికాం భీషయన్నివ, తమాగచ్ఛన్తమాలోక్య కాలికా కమలోపమమ్. ౨౦. చకర్త మస్తకం కణ్ఠాద్రుధిరౌఘవహం భృశమ్, ఛిన్నేఽసౌ మస్తకే భూమౌ పపాత గిరిసన్నిభః. ౨౧ ప్రాణా వినిర్యయుస్తస్య దేహాదుత్క్రమ్య సత్వరమ్, గతాసుం పతితం దైత్యం దృష్ట్వా దేవాస్సవాసవాః. ౨౨. తుష్టువుస్తాం తదా దేవీం చాముణ్డాం కాలికాం తథా, వవుర్వాతాశ్శివాస్తత్ర దిశశ్చ విమలా భృశమ్. ౨౩. బభూవుశ్చాగ్నయో హోమే ప్రదక్షిణశిఖాశ్శుభాః, హతశేషాశ్చ యే దైత్యాః ప్రణమ్య జగదమ్బికామ్. ౨౪. త్యక్త్వాఽయుధాని తే సర్వే పాతాళం ప్రయయుర్నృప, ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం దేవ్యాశ్చరితముత్తమమ్ ౨౫ శుమ్భాదీనాం వధశ్చైవ సురాణాం రక్షణం తథా, ఏతదాఖ్యానకం సర్వం పఠన్తి భువి మానవాః. ౨౬ శృణ్వన్తి చ సదా భక్త్యా తే కృతార్థా భవన్తి హి, అపుత్రో లభతే పుత్రాన్నిర్ధనశ్చ ధనం బహు. ౨౭ రోగీ చ ముచ్యతే రోగాత్సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్, శత్రుతో న భయం తస్యాయ ఇదం చరితం శుభమ్. ౨౮. శృణోతి పఠతే నిత్యం ముక్తిమాన్జాయతే నరః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పంచమస్కన్ధే ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

సురథోపాఖ్యానమ్.

జనమేజయ ఉవాచ—మహిమా వర్ణ్యతే సమ్యక్చణ్డికాయాస్త్వయా మునే,

భవాని తతో న మత్తుః ప్రహారాపేక్షేత్యర్థః. అథవా చాముండయా లలాటాదుద్భూతయా కురు యుద్ధమ్. ఏతే కాళికీచాముండే తవ రణాంగణే యోగ్యే భవత ఇత్యర్థః. ౧౨—౧౩. దారుకం సారథిం. ౧౪—౨౭. అత్ర దేవస్తుత్యుత్తరం భగవత్యా వరదానం తస్యాశ్చాన్తర్ధానమనుక్తమప్యూహ్యం మార్కండేయపురాణాదవసేయమ్. ౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కన్ధే ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

త్రిషష్టిశ్లోకవర్ణ్యస్తు చరిత్రత్రయసేవకౌ, రాజవైశ్యౌ ప్రసిద్ధౌ యౌ తయోర్వార్తా తు కథ్యతే. అత్ర పూర్వాధ్యాయే చరిత్రత్రయపాఠస్య తచ్ఛ్రవణస్య చ సర్వకామప్రదత్వం మోక్షప్రదత్వం చాభిహితమ్. తత్ర చరిత్రత్రయపాఠేన శ్రవణేన వా కస్య సిద్ధిర్జాతేతి భక్తిమాన్ రాజా పృచ్ఛతి—మహిమా వర్ణితః సమ్యగితి. కేన చారాధితేతి. నను భగవత్యాః సర్వే బ్రహ్మాదయో

కేన చారాధితా పూర్వం చరిత్రత్రయయోగతః. ౧. ప్రసన్నా కస్య వరదా కేన ప్రాప్తం ఫలం మహత్, ఆరాధ్య కామదాం దేవీం కథయస్వ కృపానిధే. ౨. ఉపాసనావిధిం బ్రహ్మన్తథా పూజావిధిం వద, విస్తరేణ మహాభాగ హోమస్య చ విధిం పునః. ౩. సూత ఉవాచ—ఇతి భూపవచశ్శ్రుత్వా ప్రీతస్సత్యవతీసుతః, ప్రత్యువాచ నృపం కృష్ణో మహామాయాప్రపూజనమ్. ౪. వ్యాస ఉవాచ—స్వారోచిషేఽన్తరే పూర్వం సురథో నామ పార్థివః, బభూవ పరమోదారః ప్రజాపాలనతత్పరః. ౫. సత్యవాదీ కర్మకరో బ్రాహ్మణానాఞ్చ పూజకః, గురుభక్తిరతో నిత్యం స్వదారగమనే రతః. ౬. దానశీలోఽవిరోధీ చ ధనుర్వేదైకపారగః, ఏవం పాలయతస్తస్య రాజ్యం మ్లేచ్ఛాః పర్వతవాసినః. ౭. బలాచ్ఛత్రుత్వమాపన్నాస్సైన్యం కృత్వా చతుర్విధమ్, హస్త్యశ్వరథపాదాతిసహితాస్తే మదోత్కటాః. ౮. కోలావిధ్వంసినః ప్రాప్తాః పృథ్వీగ్రహణతత్పరాః, సురథస్సైన్యమాదాయ సమ్ముఖస్సముపద్యత. ౯. యుద్ధం సమభవద్ఘోరం తస్య తైరతిదారుణైః, మ్లేచ్ఛానాన్తు బలం స్వల్పం రాజ్ఞస్తద్బలమద్భుతమ్. ౧౦. తథాపి తైర్జయో యుద్ధే దైవాద్రాజా పరాజితః,

---

దేవాః సర్వే దేవర్షయః సర్వే రాజర్షయః సర్వే బ్రహ్మర్షయో గౌరీలక్ష్మ్యాదిమహాదేవతాశ్చ కిం బహునా ప్రాణిజాతం సర్వమారాధకమస్తి సుఖమాత్రం భగవత్యారాధనేనైవ భవతీతి తదారాధనఫలం మోక్షకామమునిభిరారాధనాన్మోక్షఫలం చ పూర్వముక్తమేవేతి చేత్తత్రాహ—చరిత్రత్రయయోగత ఇతి. సత్యమ్. పూర్వముక్తం తథాపి భగవత్యారాధనమనేకమన్త్రజపధ్యానసమాధిపూజాస్తోత్రపాఠైరనేకవిధం భవతి. తత్ర చరిత్రత్రయస్య క్రమాచ్చరిత్రత్రయపాఠేన శ్రవణేన వా కస్య సిద్ధిర్జాతేతి విశేషేణ చరిత్రత్రయమాత్రపాఠశ్రవణఫలం కస్య జాతమితి మయా పృచ్ఛ్యత ఇతి భావః. చరిత్రత్రయయోగతః కేనారాధితేత్యన్వయః. ౧. కేన ప్రాప్తం ఫలమితి. అత్రాపి చరిత్రత్రయయోగత ఇత్యనుషంజనీయమ్. ౨. కిం చోపాసనవిధిమపి బ్రూహీత్యాహ—ఉపాసనేతి. ౩-౪. స్వారోచిషేఽన్తరే ఇతి. స్వారోచిషాభిధానోపలక్షితే ద్వితీయమన్వన్తరే ఇత్యర్థః. పూర్వమితి కథాకాలాపేక్షయా. ౫, ౬. అవిరోధీతి ఛేదః. కస్యాపి న శత్రురిత్యర్థః. మ్లేచ్ఛాః పర్వతవాసిన ఇతి. యద్యపి ధ్రువస్య పౌత్రో నందిరున్నానకో ముఖ్యత్వేన యుద్ధార్థమాగత ఇతి ప్రకృతిఖండే ఉక్తం తథాపి తేన స్వసహాయార్థం మ్లేచ్ఛా ఆనీతా ఇతి బోధ్యమ్. అత ఏవ తేషాం శత్రుత్వాభావేఽపి సాహాయ్యార్థమాగతత్వాద్బలాచ్ఛత్రుత్వమాపన్నా ఇత్యుక్తమ్. ౭. బలాచ్ఛత్రుత్వమితి. అనేనాకృతేఽపి శత్రుత్వే ఇత్యర్థః. ౮. కోలావిధ్వంసిన ఇతి కోలాశబ్దో "నామైకదేశేన నామగ్రహణమి"తి న్యాయాత్కోలాహలవాచకః తథా చ కోలాహలేనాన్యాయేనైవ శత్రురాజ్యవిధ్వంసనశీలా న తు యుద్ధేనేత్యవలంబిన ఇత్యర్థః. తథాత్వే రాజ్ఞా తే జితా ఏవ స్యురితి భావః. యద్వా కోలాశబ్దేన రాజ్ఞో నగరీతి బ్రహ్మవైవర్తే ప్రకృతిఖండే దుర్గోపాఖ్యానే ఉక్తమ్. తస్యాః కోలానగర్యాః విధ్వంసిన ఇతి వా. ౯,౧౦. పరాజిత ఇతి—దైవయోగాదస్యాయినాం యుద్ధ

భగ్నశ్చస్వపురం ప్రాప్తస్సురక్షం దుర్గమణ్డితమ్.౧౧ చిన్తయామాస మేధావీ రాజా
నీతివిచక్షణః, ప్రధానాన్విమనా దృష్ట్వా శత్రుపక్షసమాశ్రితాన్. ౧౨ స్థానం
గృహీత్వా విపులం పరిఖాదుర్గమణ్డితమ్, కాలప్రతీక్షా కర్తవ్యా కిం వా యుద్ధం
వరం మతమ్. ౧౩. మన్త్రిణశ్శత్రువశగా మన్త్రయోగ్యా న తే కిల, కిం కరోమీతి
మనసా భూపతిస్సమచిన్తయత్. ౧౪. కదాచిత్తే గృహీత్వా మాం పాపాచారాః
పరాశ్రితాః, శత్రుభ్యోఽథ ప్రదాస్యన్తి తదా కిం వా భవిష్యతి.౧౫.పాపబుద్ధిషు
విశ్వాసో న కర్తవ్యః కదాచన, కిం న తే వై ప్రకుర్వన్తి యే లోభవశగా నరాః.
౧౬. భ్రాతరం పితరం మిత్రం సుహృదం బాన్ధవం తథా, గురుం పూజ్యం ద్విజం
ద్వేష్టి లోభావిష్టస్సదా నరః. ౧౭. తస్మాన్మయా న కర్తవ్యో విశ్వాసస్సర్వథాధునా,
మన్త్రివర్గేఽతిపాపిష్ఠే శత్రుపక్షసమాశ్రితే.౧౮.ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా రాజా పరమ
దుర్మనాః, ఏకాకీ హయమారుహ్య నిర్జగామ పురాత్తతః. ౧౯. అసహాయోఽథ
నిర్గత్య గహనం వనమాశ్రితః, చిన్తయామాస మేధావీ క్వ గన్తవ్యం మయా
పునః. ౨౦. యోజనత్రయమాత్రే తు మునేరాశ్రమముత్తమమ్, జ్ఞాత్వా జగామ
భూపాలస్తాపసస్య సుమేధసః. ౨౧. బహువృక్షసమాయుక్తం నదీపులినసంశ్రితమ్,
నిర్వైరశ్వాపదాకీర్ణం కోకిలారావమణ్డితమ్. ౨౨. శిష్యాధ్యయనశబ్దాఢ్యం మృగ
యూథశతావృతమ్, నీవారాన్నసుపక్వాఢ్యం సుపుష్పఫలపాదపమ్. ౨౩.
హోమధూమసుగన్ధేన ప్రీతిదం ప్రాణినాం సదా, వేదధ్వనిసమాక్రాన్తం స్వర్గాదపి
మనోహరమ్. ౨౪. దృష్ట్వా తమాశ్రమం రాజా బభూవాసౌ ముదాన్వితః,
భయం త్యక్త్వా మతిం చక్రే విశ్రమాయ ద్విజాశ్రమే. ౨౫. ఆసజ్య పాదపేఽ
శ్వం తు జగామ వినయాన్వితః, దృష్ట్వా తం మునిమాసీనం సాలచ్ఛాయాసు
సంశ్రితమ్. ౨౬. మృగాజినాసనం శాన్తం తపసాతికృశమృజుమ్, అధ్యాపయన్తం
శిష్యాంశ్చ వేదశాస్త్రార్థదర్శినమ్. ౨౭. రహితం క్రోధలోభాద్యైర్ద్వన్ద్వాతీతం విమ
త్సరమ్, ఆత్మజ్ఞానరతం సత్యవాదినం శమసంయుతమ్. ౨౮. తం వీక్ష్య భూపతి
ర్భూమౌ పపాత దణ్డవత్తదా, తదగ్రేఽశ్రుజలాపూర్ణనయనః ప్రేమసంయుతః. ౨౯.
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ భద్రన్తే తమువాచ తదా మునిః, శిష్యో దదౌ బృసీం తస్మై గురుణా
నోదితస్తదా. ౩౦. ఉత్థాయ నృపతిస్తస్యాం సమాసీనస్తదాజ్ఞయా, అర్ఘ్యపాద్యా

ప్రసంగే-న్యాయవాన్ రాజా కథమన్యాయం కుర్యాదితి పరాజిత ఇత్యర్థః. ౧౧. విమనాః సన్
ప్రధానాన్ దృష్ట్వేత్యన్వయః. ౧౨. చింతామేవాహ—స్థానం గృహీత్వేతి. ౧౩—౨౦. సుమే
ధసస్తాపసస్య తన్నామకస్య మునేరిత్యర్థః. ౨౧—౨౫. సాలచ్ఛాయాసు సాలవృక్షచ్ఛాయాసు
౨౬—౨౯. బృసీమాసనమ్. ౩౦—౩౫. శత్రుభ్యో మే భయం ఘోరం వర్తత ఇత్యేకం

ర్హణం చక్రే సుమేధా విధిపూర్వకమ్. ౩౧ పప్రచ్ఛాత్ర కుతః ప్రాప్తః కస్త్వం చిన్తాపరః కథమ్, కథయస్వ యథా కామం సంవృత్తం కారణం త్విహ. ౩౨ కిమాగమనకృత్యన్తే బ్రూహి కార్యం మనోగతమ్, కరిష్యే వాఞ్ఛితం కామమసాధ్యమపి యత్తవ. ౩౩ రాజోవాచ—సురథో నామ రాజాహం శత్రుభిశ్చ పరాజితః, త్యక్త్వా రాజ్యం గృహం భార్యామహన్తే శరణం గతః ౩౪. యదాజ్ఞాపయసే బ్రహ్మంస్తదహం భక్తితత్పరః, కరిష్యామి న మే త్రాతా త్వదన్యః పృథివీతలే ౩౫ శత్రుభ్యో మే భయం ఘోరం ప్రాప్తోఽస్మ్యద్య తవాన్తికమ్, త్రాయస్వ మునిశార్దూల శరణాగతవత్సల. ౩౬ ఋషిరువాచ—నిర్భయం వస రాజేన్ద్ర నాత్ర తే శత్రవః కిల, ఆగమిష్యన్తి బలినో నిశ్చయం తపసో బలాత్. ౩౭ నాత్ర హింసా ప్రకర్తవ్యా వనవృత్త్యా నృపోత్తమ, కర్తవ్యం జీవనం శస్తైర్నీవారఫలమూలకైః. ౩౮ వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా నిర్భయస్స నృపస్తదా, ఉవాసాశ్రమ ఏవాసౌ ఫలమూలాశనశ్శుచిః. ౩౯ కదాచిత్స నృపస్తత్ర వృక్షచ్ఛాయాం సమాశ్రితః, చిన్తయామాస చిన్తార్తో గృహ ఏవ గతాశయః ౪౦. రాజ్యం మే శత్రుభిః ప్రాప్తం మ్లేచ్ఛైః పాపరతైస్సదా, సమ్పీడితాస్స్యుర్లోకాస్తైర్దురాచారైర్గతత్రపైః ౪౧. గజాశ్చ తురగాస్సర్వే దుర్బలా భక్ష్యవర్జితాః, జాతాస్స్యుర్నాత్ర సన్దేహశ్శత్రుణా పరిపీడితాః. ౪౨ సేవకా మమ సర్వే తే శత్రూణాం వశవర్తినః, దుఃఖితా ఏవ జాతాస్స్యుః పాలితా యే మయా పురా ౪౩. ధనం మే సుదురాచారైరసద్వ్యయపరైః పరైః, ద్యూతాసవభుజిష్యాదిస్థానే స్యాత్ప్రాపితం కిల. ౪౪ కోశక్షయం కరిష్యన్తి వ్యసనైః పాపబుద్ధయః, న పాత్రదాననిపుణా మ్లేచ్ఛాస్తే మన్త్రిణోఽపి మే. ౪౫. ఇతి చిన్తాపరో రాజా వృక్షమూలస్థితో యదా, తదా జగామ వైశ్యస్తు కశ్చిదార్తిపరస్తథా ౪౬ నృపేణ పురతో దృష్టః పార్శ్వే తత్రోపవేశితః, పప్రచ్ఛ తం నృపః కోఽసి కుత ఏవాగతో వనమ్. ౪౭ కోఽసి కస్మాచ్చ దీనోఽసి హరిణశ్శోకపీడితః, బ్రూహి సత్యం మహాభాగ మైత్రీ సాప్తపదీ మతా ౪౮. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజ్ఞస్తమువాచ విశోత్తమః, 'ఉపవిశ్య స్థిరో భూత్వా మత్వా సాధు సమాగమమ్. ౪౯. వైశ్యో ఉవాచ—మిత్రాహం వైశ్యజాతీయస్సమాధిర్నామ విశ్రుతః, ధనవాన్ధర్మనిపుణస్సత్యవాగనసూయకః. ౫౦ పుత్రదారైర్నిరస్తోఽహం ధనలుబ్ధైరసాధుభిః, స్వజనేన

వాక్యమ్. ప్రాప్తోఽస్మ్యద్య తవాంతికం ముక్తిం త్రాయస్వేత్యన్వయః. ౩౬—౩౯. గృహే గతాశయో గతచిత్తః. ౪౦—౪౩. భుజిష్యా, వేశ్యాః ౪౪. మ్లేచ్ఛాః పాపబుద్ధయో మంత్రిణోఽపి మే పాపబుద్ధయ ఏవ. ౪౫. ౪౬—౪౭. కోఽసి [illegible] జాతిస్తే, ఇత్యర్థః. ౪౮. [illegible] కోఽసి కిం

చ సన్త్యక్తః ప్రాప్తోఽస్మి వనమాశు వై ౧౧ కోఽసి త్వం భాగ్యవాన్భాసి కథయస్వ ప్రియాధునా. రాజోవాచ—సురథో నామ రాజాహం దస్యుభిః పీడితోఽభవమ్. ౧౨ ప్రాప్తోఽస్మి గతరాజ్యోఽత్ర మన్త్రిభిః పరివఞ్చితః, దిష్ట్యా త్వమత్ర మిత్రం మే మిలితోఽసి విశోత్తమ. ౧౩. సుఖేన విహరిష్యావో వనేఽత్ర శుభపాదపే, శోకం త్యజ మహాబుద్ధే స్వస్థో భవ విశోత్తమ ౧౪. వైశ్య ఉవాచ—కుటుమ్బమ్మే నిరాలమ్బం మయా హీనం సుదుఃఖితమ్, భవిష్యతి చ చిన్తార్థం వ్యాధిశోకోపతాపితమ్. ౧౫. భార్యా దేహే సుఖం నో వా పుత్రదేహే న వా సుఖమ్, ఇతి చిన్తాతురం చేతో న మే శామ్యతి భూమిప ౧౬ కదా ద్రక్ష్యే సుతం భార్యాం గృహం స్వజనమేవ చ, స్వస్థం న మన్మనో రాజన్గృహచిన్తాకులం భృశమ్. ౧౭.రాజోవాచ—యైర్నిరస్తోఽసి పుత్రాద్యై ర్యైరసద్వృత్తైస్సుబాలిశైః, తాన్దృష్ట్వా కిం సుఖన్తేఽద్య భవిష్యతి మహామతే ౧౮ హితకారీ వరశ్శత్రుర్దుఃఖదాస్సుహృదః కుతః, తస్మాత్స్థిరం మనః కృత్వా విహరస్వ మయా సహ. ౧౯. వైశ్య ఉవాచ—మనో మే న స్థిరం రాజన్భవత్యద్య సుదుఃఖితమ్, చిన్తయాఽత్ర కుటుమ్బస్య దుస్త్యజస్య దురాత్మభిః. ౨౦. రాజోవాచ—మమాపి రాజ్యజం దుఃఖం దునోతి కిల మానసమ్, పృచ్ఛావోఽద్య మునిం శాన్తం శోకనాశనమౌషధమ్. ౨౧ వ్యాస ఉవాచ—ఇతి కృత్వా మతిం తౌ తు రాజా వైశ్యశ్చ జగ్మతుః, మునిం తౌ వినయోపేతౌ ప్రష్టుం శోకస్య కారణమ్. ౨౨. గత్వా తం ప్రణిపత్యాహ రాజా ఋషిమనుత్తమమ్, ఆసీనం సమ్యగాసీనశ్శాన్తం శాన్తిముపాగతః. ౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

భువనసుందరీమాహాత్మ్యమ్.

రాజోవాచ—మునే వైశ్యోఽయమధునా వనే మే మిత్రతాఙ్గతః, పుత్రదారైర్నిరస్తోఽయం ప్రాప్తోఽత్ర మమ సఙ్గమమ్ ౧ నిష్కారణఞ్చ మే చిన్తా హృదయాన్న నివర్తతే, హయా మే దుర్బలాస్స్యుః కిం గజాశ్శత్రువనఙ్గతాః భృత్యవర్గస్తథా దుఃఖీ జాతస్స్యాత్తు మయా వినా, కోశక్షయం కరిష్యన్తి రిపవోఽతిబలాద్ధఠాత్. ౩ ఇత్యేవం చిన్తయానస్య న మే నిద్రా తనౌ సుఖమ్, జానామీదం జగన్మిథ్యా స్వప్నవత్సర్వమేవ హి. ౪ జానతోఽపి మనో భ్రాన్తం న స్థిరం

నామ తే ఇత్యర్థః. కస్మాత్కారణాదిత్యర్థః. ౧౪—౧౯. యే దుఃఖదాస్తే సుహృదః కుతః నైవ సుహృద ఇత్యర్థః. ౨౦—౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతటీకాయాం పఞ్చమస్కన్ధే ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

అథాస్మిన్ త్రయస్త్రింశే భువనసుందర్యాః మాహాత్మ్యముచ్యతే, శ్రీమద్భువనసుందర్యా మాహాత్మ్యం పృష్టవాన్ నృపః. మునిం ప్రతి రాజా గత్వా కిం చకార? తదాహ—మునే వైశ్యోఽయమితి ౧—

భవతి ప్రభో, కోఽహం కోఽశ్వా గజాః కేఽమీ న తే మేఽస్తి సహోదరాః ౫
నపుత్రా న చ మిత్రాణి యేషాందుఃఖం దునోతి మామ్, భ్రమోఽయమితి జానామి
తథాపి మమ మానసః ౬ మోహోనైవాపసరతి కిం తత్కారణమద్భుతమ్,
స్వామింస్త్వమసి సర్వజ్ఞస్సర్వసంశయనాశకృత్. ౭. కారణం బ్రూహి మోహస్య
మమాస్య చ దయానిధే, వ్యాస ఉవాచ—ఇతి పృష్టస్తదా రాజ్ఞా సుమేధా ముని
సత్తమః. ౮. తమువాచ పరం జ్ఞానం శోకమోహవినాశనమ్. ఋషిరువాచ—
శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి కారణం బన్ధమోక్షయోః ౯ మహామాయేతి విఖ్యాతా
సర్వేషాం ప్రాణినామిహ, బ్రహ్మా విష్ణుస్తథేశానస్తురాషాడ్వరుణోఽనిలః ౧౦ సర్వే
దేవా మనుష్యాశ్చ గన్ధర్వోరగరాక్షసాః, వృక్షాశ్చ వివిధా వల్యః పశవో మృగ
పక్షిణః. ౧౧. మాయాధీనాశ్చ తే సర్వే భాజనం బన్ధమోక్షయోః, తథా సృష్ట
మిదం సర్వం జగత్స్థావరజఙ్గమమ్. ౧౨ తద్వశే వర్తతే నూనం మోహజాలేన
యన్త్రితమ్, త్వం కియాన్మానుషేష్వేకః క్షత్త్రియో రజసావిలః ౧౩. జ్ఞానినామపి
చేతాంసి మోహయత్యనిశం హి సా, బ్రహ్మేశవాసుదేవాద్యా జ్ఞానే సత్యపి
శేషతః ౧౪. తేఽపి రాగవశాల్లోకే భ్రమన్తి పరిమోహితాః, పురా సత్యయుగే
రాజన్విష్ణుర్నారాయణస్స్వయమ్. ౧౫ శ్వేతద్వీపం సమాసాద్య చకార విపులం

మానసో మోహో నైవాపసరతి తత్కారణం కిమిత్యర్థః. ౭, ౮. కారణం బంధమోక్షయోరితి. బంధమోక్షయోః కారణే కథితే తదంతర్గతస్య మోహస్యాపి తదేవ కారణమిత్యర్థాత్కథితం భవతీతి భావః. ౯. మహామాయేతి. గుణత్రయసామ్యావస్థాత్మికామూలప్రకృతిర్యా మహామాయేతి వ్యాఖ్యాతా సా సర్వేషాం ప్రాణినాం బంధమోక్షయోః కారణమిత్యర్థః. బ్రహ్మాదయోఽపి తదధీనాః సంతీత్యాహ—బ్రహ్మా విష్ణురితి. ౧౦, ౧౧. మాయాధీనాశ్చేతి. న హ్యద్వైతే బ్రహ్మణి మాయాం వినా కశ్చిత్పదార్థో భాసతే—తతో మాయాధీనమేవ సర్వమిత్యర్థః నను కర్త్రధీనం కార్యం భవితుమర్హతి న తు మాయాధీనమితి చేత్సైవ కర్త్ర్యస్తి నాన్యః కర్తాస్తీత్యాహ—తయేతి. ౧౨. యద్యేవం సర్వమాయా మోహజాలేన యన్త్రితమ్ తదా త్వం పామరః కథమహం మోహజాలేన యన్త్రిత ఇతి కిమాశ్చర్యం కరోషీత్యాహ—త్వం కియానితి ౧౩. నను బ్రహ్మజ్ఞానం వర్తతే తతః కుతోఽన మోహో నష్ట ఇతి చేత్తత్రాహ—జ్ఞానినామపీతి, తదుక్తం మార్కండేయ పురాణే—"జ్ఞానినామపి చేతాంసిదేవీభగవతీ హి సా, బలాదాకృష్య మోహాయ మహామాయా ప్రయచ్ఛతీ"తి. నను కేషాం జ్ఞానినాం తయా చిత్తాని మోహితానీతి చేత్తత్రాహ—బ్రహ్మేశేతి. నన్వబ్రహ్మజ్ఞానేన తేషాం మాయా కార్యస్య మోహస్య కుతో న నాశసంభవః? ఇతి చేత్తత్రాహ శేషత ఇతి. ప్రారబ్ధకర్మభోగపర్యంతం మాయాశేషస్య విద్యమానత్వాత్తస్మాచ్ఛేషాదేవ మోహః సంభవిష్యతీతి భావః. ౧౪ నను బ్రహ్మాదీనాం మోహః కదా దృష్ట ఇతి చేద్బహువారం దృష్టోఽస్తి తత్రైకముదాహరణముచ్యత ఇత్యాహ—పురా సత్యయుగే ఇతి ౧౫. బ్రహ్మవిద్యాప్రసక్తయే తస్యాః స్థిరతాయై ఇత్యర్థః. అనశ్వరసుఖాయ నిత్యానందస్య అఖండితప్రాప్త్యర్థం జీవన్ముక్తిదశా

తపః, వర్షాణామయుతం యావద్బ్రహ్మవిద్యాప్రసక్తయే. ౧౬. అనశ్వరసుఖాయాసౌ
చిన్తయానస్తతః పరమ్, ఏకస్మిన్నిర్జనే దేశే బ్రహ్మాపి పరమాద్భుతే ౧౭. స్థితస్త
పసి రాజేన్ద్ర మోహాస్య వినివృత్తయే, కదాచిద్వాసుదేవోఽసౌ స్థలాన్తరమతి
ర్హరిః. ౧౮. తస్మాద్దేశాత్సముత్థాయ జగామాన్యద్దిదృక్షయా, చతుర్ముఖోఽపి రా
జేన్ద్ర తథైవ నిస్సృతస్స్థలాత్. ౧౯. మిలితౌ మార్గమధ్యే తు చతుర్ముఖచతు
ర్భుజౌ, అన్యోన్యం పృష్టవన్తౌ తౌ కస్త్వం కస్త్వమితి స్మహ. ౨౦. బ్రహ్మా ప్రోవాచ
తం దేవం కర్తాహం జగతః కిల, విష్ణుస్తమాహ భో మూర్ఖ జగత్కర్తాహమచ్యుతః.
౨౧ త్వం క్రియాన్బలహీనోఽసి రజోగుణసమాశ్రితః, సత్త్వాశ్రితం హి మాం విద్ధి
వాసుదేవం సనాతనమ్ ౨౨. మయా త్వం రక్షితోఽద్యైవ కృత్వా యుద్ధం
సుదారుణమ్, శరణమ్మే సమాయాతో దానవాభ్యాం ప్రపీడితః. ౨౩. మయా తౌ
నిహతౌ కామం దానవౌ మధుకైటభౌ, కథం గర్వాయసే మన్ద మోహోఽయం
త్యజ సాంప్రతమ్ ౨౪. న మత్తోఽప్యధికః కశ్చిత్సంసారేఽస్మిన్ప్రసారితే, ఋషి
రువాచ—ఏవం ప్రవదమానౌ తౌ బ్రహ్మవిష్ణూ పరస్పరమ్. ౨౫ స్ఫురదోష్ఠౌ
వేపమానౌ లోహితాక్షౌ బభూవతుః, ప్రాదుర్బభూవ సహసా తయోర్వివదమా
నయోః ౨౬. మధ్యే లిఙ్గం సుధాశ్వేతం విపులం దీర్ఘమద్భుతమ్, ఆకాశే తరసా
తత్ర వాగువాచాశరీరిణీ ౨౭ తౌ సమ్బోధ్య మహాభాగౌ వివదన్తౌ పరస్పరమ్
బ్రహ్మన్విష్ణో వివాదం మా కురుతాం వాం పరస్పరమ్. ౨౮ లిఙ్గస్యాస్య పరం పార
మధస్తాదుపరి ధ్రువమ్, యో యాతి యువయోర్మధ్యే స శ్రేష్ఠో వాం సదైవ హి.
౨౯ ఏకః ప్రయాతు పాతాళమాకాశముపరోఽధునా, ప్రమాణం మే వచః
కార్యం త్యక్త్వా వాదం నిరర్థకమ్ ౩౦. మధ్యస్థస్సర్వదా కార్యో వివాదేఽస్మి
న్నయోరిహ, ఋషిరువాచ— తచ్ఛ్రుత్వా వచనం దివ్యం సజ్జీభూతౌ కృతోద్య
మౌ. ౩౧. జగ్మతుస్తుమగ్రస్థం, లిఙ్గమద్భుతదర్శనమ్, పాతాళమగమద్విష్ణుర్బ్రహ్మా
ప్యాకాశమేవ చ ౩౨ పరిమాతుం మహాలిఙ్గం స్వమహత్త్వవివృద్ధయే, విష్ణుర్గత్వా
కియద్దేశం శ్రాన్తస్సర్వాత్మనా యతః. ౩౩. న ప్రాప్తాన్తం సలిఙ్గస్య పరివృత్య యయౌ
స్థలమ్, బ్రహ్మాగచ్ఛత్తతశ్చోర్ధ్వం పతితం కేతకీదళమ్ ౩౪. శివస్య మస్తకాత్ప్రాప్య
పరావృత్తో ముదావృతః, ఆగత్య తరసా బ్రహ్మా విష్ణవే కేతకీతళమ్. ౩౫. దర్శయిత్వా

సిద్ధ్యర్థమితి యావత్. ౧౬—౧౯. కస్త్వం కస్త్వమితి పితృపుత్రత్వజ్ఞానమేవ ప్రథమతో మోహేన నష్టమ్. ఇదమేవ ప్రథమం మోహస్వరూపమితి భావః ౨౦. ద్వితీయం మోహమాహ. బ్రహ్మా ప్రోవాచేతి. ౨౧, ౨౨. అద్యైవేతి. సమీపకాలే ఇత్యర్థః. న త్వద్యైవ వర్షాణామయుతం తపశ్చరణాత్. దానవాభ్యాం మధుకైటభాభ్యామ్. ౨౩—౩౧. మాతుం పరిచ్ఛేత్తుమ్. ౩౨—

చ వితథముపాచ మదమోహితః, లిఙ్గస్య మస్తకాదేతద్గృహీతం కేతకీదళమ్ ౩౬.
అభిజ్ఞానాయ చానీతం తవ చిత్తప్రశాన్తయే, శ్రుత్వా తద్బ్రహ్మణో వాక్యం
దృష్ట్వాచ కేతకీదళమ్. ౩౭. హరిస్తం ప్రత్యువాచేదం సాక్షికః కథయాధునా,
యథార్థవాదీ మేధావీ సదాచారశ్శుచిస్సమః. ౩౮. సాక్షీ భవతి సర్వత్ర వివాదే
సముపస్థితే, బ్రహ్మోవాచ—దూరదేశాత్సమాయాతి సాక్షీ కస్సమయేఽధునా ౩౯.
యత్సత్యం తద్వచస్సేయం కేతకీ కథయిష్యతి, ఇత్యుక్త్వా ప్రేరితా తత్ర బ్రహ్మణా
కేతకీస్ఫుటమ్. ౪౦ వచనం ప్రాహ తరసా శార్ఙ్గిణం ప్రత్యబోధయత్, శివమూర్ధ్ని
స్థితాం బ్రహ్మా గృహీత్వా మాం సమాగతః. ౪౧ సన్దేహోఽత్ర న కర్తవ్యస్త్వయా
విష్ణో కదాచన, మమ వాక్యం ప్రమాణం హి బ్రహ్మా పారఙ్గతోఽస్యహ. ౪౨.
గృహీత్వా మాం సమాయాతశ్శివభక్తైస్సమర్పితామ్, కేతక్యా వచనం శ్రుత్వా
హరిరాహ స్మయన్నివ ౪౩. మహాదేవః ప్రమాణమ్మే యద్యసౌ వచనం వదేత్,
ఋషిరువాచ—తదాకర్ణ్య హరేర్వాక్యం మహాదేవస్సనాతనః. ౪౪. కుపితః కేత
కీం ప్రాహ మిథ్యావాదిని మా వద, గచ్ఛతో మధ్యతః ప్రాప్తా పతితా మస్తకా
న్మమ. ౪౫. మిథ్యాభిభాషిణీ త్యక్తా మయా త్వం సర్వదైవ హి, బ్రహ్మా లజ్జా
పరో భూత్వా ననామ మధుసూదనమ్. ౪౬. శివేన కేతకీ త్యక్తా తద్దినాత్కుసు
మేషు వై, ఏవం మాయాబలం విద్ధి జ్ఞానినామపి మోహదమ్. ౪౭. అన్యేషాం
ప్రాణినాం రాజన్కా వార్తా విభ్రమం ప్రతి, దేవానాం కార్యసిద్ధ్యర్థం సర్వదైవ
రమాపతిః ౪౮. దైత్యాన్వఞ్చయతే చాశు త్యక్త్వా పాపభయం హరిః, అవతార
కరో దేవో నానాయోనిషు మాధవః. ౪౯. త్యక్త్వానన్దసుఖం దైత్యయుద్ధఞ్చవా
కరోద్విభుః, నూనం మాయాబలఞ్చైతన్నాథవేఽపి జగద్గురో ౫౦ సర్వజ్ఞే దేవ
కార్యాంశే కా వార్తాన్యస్యభూపతే, జ్ఞానినామపి చేతాంసి పరమా ప్రకృతిః కిల.
౫౧. బలాదాకృష్య మోహాయ ప్రయచ్ఛతి మహీపతే, యయా వ్యాప్తమిదం
సర్వం భగవత్యా చరాచరమ్ ౫౨. మోహదా జ్ఞానదా సైవ బన్ధమోక్షప్రదా

---

౩౪. శివస్య మస్తకాత్ పతితమిత్యన్వయః. ౩౫. వితథమనృతమ్. ౩౬—౩౮. దూరదేశాదితి.
అస్మిన్సమయే దూరదేశాద్యస్మిన్ స్థలే శివమస్తకం దృష్టం తస్మాద్దేశాత్కః సాక్షీ సమాయాతి న
కోఽపీత్యర్థః ౩౯—౪౧.' అస్య శివలింగమస్తకస్య.; ౪౨—౫౦. తస్మాదిత్యేవం నిదర్శనాత్
జ్ఞానినోఽపి మోహితా ఏవ మహామాయయేత్యాహ—జ్ఞానినామపీతి. ౫౧. న కేవలం మోహ
కర్త్రీ కింతు జ్ఞానదా బంధమోక్షదాఽపి సైవేత్యాహ—యయేతి. ఆత్మనో నిర్వికారస్యైకవిధ
త్వాత్తదతిరిక్తస్య సర్వస్య వేద్యజాతస్య మాయామయత్వాదితి భావః. ౫౨. ఇత్థం పరాశక్తేర్మహి
మానం శ్రుత్వా రాజా పృచ్ఛతి—భగవన్నితి. తస్యా మే మహ్యాం రూపం బ్రూహి తథా బలం

సదా. రాజోవాచ—భగవన్బ్రూహి మే తస్యాస్స్వరూపం బలముత్తమమ్. ౫౩. ఉత్పత్తికారణం వాపి స్థానం పరమకం హి యత్. ఋషిరువాచ—న చోత్పత్తిరనాదిత్వాన్నృప తస్యాః కదాచన. ౫౪. నిత్యైవ సా పరా దేవీ కారణానాఞ్చ కారణమ్, వర్తతే సర్వభూతేషు శక్తిస్సర్వాత్మనా నృప. ౫౫. శవవచ్ఛక్తిహీనస్తు ప్రాణీ భవతు సర్వథా, చిచ్ఛక్తిస్సర్వభూతేషు రూపం తస్యాస్తదేవ హి. ౫౬. ఆవిర్భావతిరోభావౌ దేవానాం కార్యసిద్ధయే, యదా స్తువన్తి తాం దేవా మనుజాశ్చ విశాంపతే. ౫౭. ప్రాదుర్భవతి భూతానాం దుఃఖనాశాయ చామ్బికా, నానారూపధరా దేవీ నానాశక్తిసమన్వితా. ౫౮. ఆవిర్భవతి కార్యార్థం స్వేచ్ఛయా పరమేశ్వరీ, దైవాధీనా న సా దేవీ యథా సర్వే సురా నృప. ౫౯. న కాలవశగా నిత్యం పురుషార్థప్రవర్తినీ, అకర్తా పురుషో ద్రష్టా దృశ్యం సర్వమిదం జగత్. ౬౦. దృశ్యస్య జననీ సైవ దేవీ సదసదాత్మికా, పురుషం రఞ్జయత్యేకా కృత్వా బ్రహ్మాణ్డనాటకమ్. ౬౧. రఞ్జితే పురుషే సర్వం సంహరత్యతిరంహసా, తయా నిమిత్తభూతాస్తే బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః. ౬౨. కల్పితాస్సర్వకార్యేషు ప్రేరితా లీలయా

బ్రూహి తస్యా ఉత్పత్తేః కారణం తత్స్థానం చ బ్రూహీత్యర్థః. ౫౩. తత్ర తృతీయప్రశ్నసమాధానమాహ—న చోత్పత్తిరితి. తత్ర హేతుమాహ—అనాదిత్వాదితి. తథా చోత్పత్తేరభావాదుత్పత్తికారణస్యాభావ ఇత్యర్థః. ౫౪. నిత్యైవేతి. ఆమోక్షపర్యంతం విద్యమానత్వాదిత్యర్థః. బలమాహ—కారణానాం చ కారణం నిరతిశయపరాక్రమవతీ సర్వజనకత్వరూపమేవ బలమస్యా ఇత్యర్థః. స్థానమాహ—వర్తత ఇతి. సర్వపదార్థేషు శక్తేర్విద్యమానత్వాత్సర్వమస్యాః స్థానం భవతి సర్వవ్యాపినీత్యర్థః. ౫౫. తత్ర వ్యతిరేకమాహ-శవవదితి. రూపమాహ-చిచ్ఛక్తిరితి. యత ఇయం సర్వవ్యాపకస్య చితో బ్రహ్మణ ఇయం శక్తిస్తతోఽస్యా రూపం తదేవ బ్రహ్మైవ చ నాన్యత్. న హ్యగ్నిశక్తేరగ్నిభిన్నం రూపం దృశ్యతే కింత్వగ్నిరేవ తద్వదియమపి బ్రహ్మాభిన్నత్వాత్ బ్రహ్మరూపైవేత్యర్థః. తథా చ మాయోపాసనాయాం మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపమేవోపాస్యమ్. తదేవ భగవతీరూపమితి ఫలితమ్. స్ఫుటీకృతం చైతదస్మాభిః సప్తశత్యంగషట్కవ్యాఖ్యానే ఉపోద్ఘాతే చ. ౫౬. నను దేవైః స్తుతా సతీ ఉత్పన్నేతి వ్యవహారః కిమభిప్రాయక ఇతి చేదావిర్భావతిరోభావమూలక ఇత్యాహ—ఆవిర్భావేతి, ౫౭—౫౯. న కాలేతి. దైవస్య కాలస్య చ తస్యాః సకాశాదేవోత్పన్నాదిత్యర్థః. అకర్తేతి, అకర్తా ఆత్మా ద్రష్టా తదతిరిక్తం సర్వం దృశ్యం తస్య సర్వస్య జననీ తస్మాత్స్వతంత్రేత్యర్థః, ౬౦. సదసదాత్మికా. సత్కారణమసత్కార్యం తదాత్మికా అస్యాః పురుషరంజనార్థాయాత్మరంజనార్థాయైవ స్వేచ్ఛయా జగత్కారణత్వం న తు పరాధీనతయేత్యర్థః. ౬౧. యద్వా రంజనాదుపరతా తదేయమేవ సంహరతీత్యాహ—రంజితే ఇతి. నను బ్రహ్మాదయః సృష్టిస్థితిసంహారకర్తార ఇతి లోకే ప్రవాదః కథమితి చేదజ్ఞానమూలక ఇత్యాహ—తయేతి. ౬౨. కల్పితా ఇతి. రాజాజ్ఞయా ప్రధానస్య వ్యవహారవదపి భగవత్యాః శక్త్యా తేషాం వ్యవహార ఇతి భగవత్యేవ

త్వమీ, స్వాంశాన్తేషు సమారోప్య కృతాస్తే బలవత్తరాః. ౬౩. దత్తాశ్చ శక్తయస్తేభ్యో గీర్లక్ష్మీర్గిరిజా తథా, తేతాం ధ్యాయన్తి దేవేశాః పూజయన్తి పరాం ముదా. ౬౪. జ్ఞాత్వా సర్వేశ్వరీం శక్తిం సృష్టిస్థితివినాశినీమ్, ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం దేవీమాహాత్మ్యముత్తమమ్. ౬౫. మమ బుద్ధ్యనుసారేణ నాన్తం జానామి భూపతే.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

దేవీపూజావిధానమ్.

రాజోవాచ—భగవన్బ్రూహి మే సమ్యక్తస్యా ఆరాధనే విధిమ్, పూజావిధిఞ్చ మన్త్రాంశ్చ తథా హోమవిధిం వద. ౧ ఋషిరువాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి తస్యాః పూజావిధిం శుభమ్, కామదం మోక్షదం నౄణాం జ్ఞానదం దుఃఖనాశనమ్. ౨. ఆదౌ స్నానవిధిం కృత్వా శుచిః శుక్లాంబరో నరః, ఆచమ్య ప్రయతః కృత్వా శుభమాయతనం నిజమ్. ౩. తతోఽవలిప్తభూమ్యాన్తు సంస్థాప్యాసనముత్తమమ్, తత్రోపవిశ్య విధివత్త్రిరాచమ్య ముదాన్వితః. ౪. పూజాద్రవ్యం సుసంస్థాప్య యథాశక్త్యనుసారతః, ప్రాణాయామం తతః కృత్వా భూతశుద్ధిం విధాయ చ. ౫. కుర్యాత్ప్రాణప్రతిష్ఠాన్తు సమ్భారం ప్రోక్ష్య మన్త్రతః, కాల

సృష్ట్యాదికర్త్రీతి భావః. ౬౩. అత ఏవ తే బ్రహ్మాదయో దేవాస్తాం ధ్యాయంతీత్యాహ—తే తామితి. ౬౪. నాంతం జానామీతి. తథా చ శ్రుతిః "యస్యా అంతో న విద్యతే తస్మాదుచ్యతే అనంతే"తి. మాయాస్వరూపం తన్మహిమా చ నృసింహోత్తరతాపనీయే "మాయా చ తమోరూపానుభూతే"రిత్యాదిగ్రంథేన విశేషతః స్పష్టీకృతస్తద్భాష్యే చ వ్యాఖ్యాతస్తత ఏవావధార్యః. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

చతుర్భిరధికైశ్చత్వారింశత్పద్యైస్సమర్చనమ్, పరాంబాయాః పృష్టవతే రాజ్ఞే ప్రోవాచ తాపసః. పూర్వాధ్యాయే భగవతీస్వరూపం మహత్త్వం చ తస్యాః సర్వోత్తరం శ్రుత్వా తత్పూజనాదికం బుభుత్సూ రాజా పృచ్ఛతి—భగవన్నితి. ౧. పూజావిధేః ఫలమాహ—కామదమితి. ౨. స్నానవిధిం వైదికం తాంత్రికం చ కృత్వా అర్ఘ్యాద్యైదికసంధ్యాం మంత్రసంధ్యాం చ కృత్వేత్యర్థః. ౩, ౪. భూతశుద్ధిం విధాయ చేతి. "భువం జలే జలం వహ్నౌ వహ్నిం వాయౌ నభస్యముమ్. విలాప్య ఖమహంకారే మహత్తత్త్వేఽప్యహంకృతిమ్. మహాంతం ప్రకృతౌ మాయామాత్మని ప్రవిలాపయేది"త్యాదిశరీరోత్పత్తిపర్యంతం విధాయేత్యర్థః. ౫. ప్రాణప్రతిష్ఠాం త్వితి. తుశబ్దోఽప్యర్థస్తేన మాతృకాన్యాసాంతం కర్మ కృత్వేత్యర్థః. మంత్రతః జప్యమానమంత్రస్య అస్త్రమంత్రేణేత్యర్థః, కేవలం "ఫడి"తి మంత్రేణ వా కాలజ్ఞానం ఆద్యేత్యాదిసంకల్పవిధిస్తం కృత్వా న్యాసం మాతృకాన్యాసాది నిజమంత్రన్యాసాంతం కృత్వా నిజదేహాధర్మాదిభిః పీఠం కల్పయిత్వా తత్రాన్తరపూజాది కృత్వా

జ్ఞానం తతః కృత్వా న్యాసం కుర్యాద్యథావిధి. ౬. శుభే తామ్రమయే పాత్రే చన్దనేన సితేన చ, షట్కోణం విలిఖేద్యన్త్రం చాష్టకోణం తతో బహిః. ౭. నవాక్షరస్య మన్త్రస్య బీజాని విలిఖేత్తతః, కృత్వా యన్త్రప్రతిష్ఠాఞ్చ వేదోక్తాం సంవిధాయ చ. ౮. అర్చాం వాథాతవీం కుర్యాత్పూజామన్త్రైశ్శివోదితైః, పూజనం పృథివీపాల భగవత్యాః ప్రయత్నతః. ౯. కృత్వా వా విధివత్పూజామాగమోక్తాం సమాహితః, జపేన్నవాక్షరం మన్త్రం సతతం ధ్యానపూర్వకమ్. ౧౦. హోమం దశాంశతః కుర్యాద్దశాంశేన చ తర్పణమ్, భోజనం బ్రాహ్మణానాఞ్చ తద్దశాంశేన కారయేత్. ౧౧. చరిత్రత్రయపాఠఞ్చ నిత్యం కుర్యాద్విసర్జయేత్, నవరాత్రవ్రతఞ్చైవ విధేయం విధిపూర్వకమ్. ౧౨. ఆశ్వినే చ తథా చైత్రే శుక్లపక్షే నరాధిప, నవరాత్రోపవాసో వై కర్తవ్యశ్శుభమిచ్ఛతా. ౧౩. హోమస్సువిపులః కార్యో

బాహ్యపూజామారభేదిత్యనుక్తమప్యర్థాద్బోధ్యమ్. ౬. బాహ్యపూజాయాం యన్త్రమాహ—శుభే ఇతి. చకారేణ అష్టగన్ధేన వా. అష్టకోణమష్టపత్రం చకారాద్భూపురమపి విలిఖేదిత్యర్థః. ౭. నవాక్షరస్య మన్త్రస్యేతి. దేవ్యగ్రపత్రమారభ్యాష్టపత్రేష్వష్టావక్షరాణి లిఖిత్వా నవమమక్షరం మధ్యే కర్ణికాయాం దేవ్యగ్రే లిఖేదిత్యర్థః. కృత్వేతి. ప్రాణప్రతిష్ఠామన్త్రేణేత్యర్థః. వేదోక్తాం వేదమన్త్రేణ వేత్యర్థః. తత్ర మధ్యే ఆధారశక్త్యాదిపీఠమన్త్రాన్తం సంపూజ్య దేవీమావాహ్య తాం మూలమన్త్రేణ ఆసనాద్యుపచారైః పూజయిత్వా షట్కోణేషు షడంగాని మన్త్రస్య పూజయేత్. తత్ర క్రమస్తు శారదాయాముక్తః. "అగ్నినైఋత్యవాయవ్యమధ్యే దిక్ష్వంగపూజనమి"తి నవస్వక్షరేషు శైలపుత్ర్యాద్యా నవదుర్గాః పూజయేత్. భూపురేష్విన్ద్రాదీన్వజ్రాదీంశ్చ పూజయేదితి యన్త్రపూజాప్రకారః. ౮. యన్త్రాభావే ప్రతిమాం వా భగవత్యా ధాతునిర్మితాం కుర్యాదిత్యాహ—అర్చాం వేతి. ప్రతిమాం వేత్యర్థః. ధాతవీం సువర్ణాదిధాతునిర్మితాం శివోదితైః యామలాదితన్త్రోక్తైః తే చ మన్త్రాః ప్రపంచసారవివరణే స్పష్టాః. మూలమన్త్రేణ వా పూజా కర్తవ్యా. పూజాముపసంహరతి—పూజనమితి ౯. కృత్వా వేతి. వాశబ్దేన వైదికమన్త్రైర్వా పూజాం కృత్వేత్యర్థః జపేదితి. పూజానన్తరమృష్యాదిన్యాసపూర్వకం ధ్యాత్వా జపేదిత్యర్థః. ౧౦. తత్ర జపో ద్వివిధః—నిత్యః పౌరశ్చరణికశ్చేతి. తత్ర నిత్యజపే నిత్యహోమవిధిస్తన్త్రాన్తరోక్త ఉపసంహర్తవ్యః నైమిత్తికే తు పురశ్చరణే దశాంశమిత్యాహ—హోమందశాంశత ఇతి. హోమద్రవ్యం తు తత్తత్కల్పోక్తమేవ. ౧౧. ఇత్థం జపం సమాప్య దేవ్యగ్రే చరిత్రత్రయపాఠం కుర్యాదిత్యాహ—చరిత్రత్రయమితి. పాఠే చరిత్రత్రయం తు యద్యపి దేవీభాగవతేఽస్మిన్ స్కన్ధే చరిత్రద్వయం ప్రథమస్కన్ధే ప్రథమచరిత్రమస్తి తథా వామనపురాణేఽప్యస్తి. తథాపి మార్కండేయపురాణోక్తమేవ సంక్షిప్తత్వాద్గ్రాహ్యమ్. స చ పాఠో నిత్యః తతః పాఠానన్తరం దేవీం విసర్జయేదిత్యర్థః. అథావశ్యం కర్తవ్యం నిత్యం నవరాత్రవ్రతమాహ—నవరాత్రవ్రతం చేతి, ౧౨. తత్కాలమాహ—ఆశ్వినేతి. ౧౩. జప్యమన్త్రైర్యస్య మన్త్రస్య జపః క్రియతే తన్మన్త్రైః అనేకమన్త్రాపేక్షయా బహువచనమ్. సుసంస్కృతైరిత్యన్తమేకమేవ పాయసం ద్రవ్యమ్. అహు

జప్యమన్త్రైస్సుపాయసైః, శర్కరాఘృతమిశ్రైశ్చ మధుయుక్తైస్సుసంస్కృతైః. ౧౪. ఛాగమాంసేన వా కార్యో బిల్వపత్రైస్తథా శుభైః, హయమారకుసుమైరక్తైస్తిలైర్వా శర్కరాయుతైః ౧౫. అష్టమ్యాఞ్చ చతుర్దశ్యాం నవమ్యాఞ్చ విశేషతః, కర్తవ్యం పూజనం దేవ్యా బ్రాహ్మణానాఞ్చ భోజనమ్. ౧౬. నిర్ధనో ధనమాప్నోతి రోగీ రోగాత్ప్రముచ్యతే, అపుత్రో లభతే పుత్రాఞ్ఛుభాంశ్చ వశవర్తినః. ౧౭. రాజ్యభ్రష్టో నృపో రాజ్యం ప్రాప్నోతి సార్వభౌమికమ్, శత్రుభిః పీడితో హన్తి రిపుమార్యాప్రసాదతః. ౧౮. విద్యార్థీ పూజనం యస్తు కరోతి నియతేన్ద్రియః, అనవద్యాం శుభాం విద్యాం విన్దతే నాత్ర సంశయః. ౧౯. బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వైశ్యశ్శూద్రో వా భక్తిసంయుతః, పూజయేజ్జగతాం ధాత్రీం స సర్వసుఖభాగ్భవేత్. ౨౦. నవరాత్రవ్రతం కుర్యాన్నరనారీగణాశ్రయః, వాఞ్ఛితం ఫలమాప్నోతి సర్వదా భక్తితత్పరః. ౨౧. ఆశ్వినే శుక్లపక్షేతు నవరాత్రవ్రతం శుభమ్, కరోతి భావసంయుక్తస్సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్. ౨౨. విధివన్మణ్డలం కృత్వా పూజాస్థానం ప్రకల్పయేత్, కలశం స్థాపయేత్తత్ర వేదమన్త్రవిధానతః. ౨౩. యన్త్రం సురుచిరం కృత్వా స్థాపయేత్కలశోపరి, వాపయిత్వా యవాంశ్చారూన్పార్శ్వతః పరివర్తితాన్. ౨౪. కృత్వోపరి వితానఞ్చ పుష్పమాలాసమావృతమ్, ధూపదీపసుసంయుక్తం కర్తవ్యం చణ్డికాగృహమ్. ౨౫. త్రికాలం తత్ర కర్తవ్యా పూజా శక్త్యనుసారతః, విత్తశాఠ్యం న కర్తవ్యం చణ్డికాయాశ్చ పూజనే. ౨౬. ధూపైర్దీపైస్సునైవేద్యైః ఫలపుష్పైరనేకశః, గీతవాద్యైస్స్తోత్రపాఠైర్వేదపారాయణైస్తథా. ౨౭.ఉత్సవస్తత్ర కర్తవ్యో నానావాదిత్రసంయుతైః, కన్యకానాం పూజనఞ్చ విధేయం విధిపూర్వకమ్. ౨౮. చన్దనైర్భూషణైర్వస్త్రైర్భక్ష్యైశ్చ వివిధైస్తదా, సుగన్ధతైలమాల్యైశ్చ మనసో రుచికారకైః. ౨౯. ఏవం సమ్పూజనం కృత్వా హోమం మన్త్రవిధానతః, అష్టమ్యాం వా నవమ్యాం వా కారయేద్విధిపూర్వకమ్. ౩౦. బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాత్పారణం దశమీదినే, కర్తవ్యం శక్తితో దానం దేయం భక్తిపరైర్నృపైః. ౩౧. ఏవం యః కురుతే భక్త్యా విధవా వా పతివ్రతా. ౩౨. ఇహ లోకే సుఖం భోగాన్ప్రాప్నోతి మన

తిబాహుల్యాపేక్షయా బహువచనమ్. ౧౪. ఛాగమాంసేన వేతి. ఇదం క్షత్రియపరమ్. కాలికాపురాణాదిషు వైదికస్య బ్రాహ్మణస్య తత్రాధికారానుక్తత్వాత్. ౧౫. అష్టమ్యాదితిథిషుతు విశేషపూజాపి నియమేన కర్తవ్యేత్యాహ—అష్టమ్యామితి. ౧౬—౨౨. నవరాత్రవిధిమాహ—విధివదితి. మండలం క్షేత్రమృత్తికయా చతురశ్రమిత్యర్థః. ౨౩. యంత్రం పూర్వోక్తం పార్శ్వతః కలశస్య సమంతతో మూలమంత్రేణ యవాన్వికిరేదిత్యర్థః. ౨౪—౨౭. కన్యకావిధిస్తన్మంత్రాశ్చ తృతీయ

సేవితాః, దేహాన్తే పరమం స్థానం ప్రాప్నోతి వ్రతతత్పరః. ౩౩. జన్మాన్తరేఽమ్బికా భక్తిర్భవత్యవ్యభిచారిణీ, జన్మోత్తమకులే ప్రాప్య సదాచారో భవేద్ధి సః. ౩౪. నవరాత్రవ్రతం ప్రోక్తం వ్రతానాముత్తమం వ్రతమ్, ఆరాధనం శివాయాస్తు సర్వసౌఖ్యకరం పరమ్. ౩౫. అనేన విధినా రాజన్సమారాధయ చణ్డికామ్, జిత్వా రిపూనస్ఖలితం రాజ్యం ప్రాప్స్యస్యనుత్తమమ్. ౩౬. సుఖఞ్చ పరమం భూప దేహేఽస్మిన్స్వగృహే పునః, పుత్రదారాన్సమాసాద్య లప్స్యసే నాత్ర సంశయః. ౩౭. వైశ్యోత్తమత్వమేవాద్య సమారాధయ కామదామ్, దేవీం విశ్వేశ్వరీం మాయాం సృష్టిసంహారకారిణీమ్. ౩౮. స్వజనానాఞ్చ మాన్యస్త్వం భవిష్యసి గృహే గతః, సుఖం సాంసారికం ప్రాప్య యథాభిలషితం పునః. ౩౯. దేవీలోకే శుభో వాసో భవితా తే న సంశయః, నారాధితా భగవతీ యైస్తే నరకభాజినః. ౪౦. ఇహలోకేఽతిదుఃఖార్తా నానారోగైః ప్రపీడితాః, భవన్తి మానవా రాజఞ్ఛత్రుభిశ్చ పరాజితాః. ౪౧. నిష్కళత్రా హ్యపుత్రాశ్చ తృష్ణార్తాస్త్వబ్ధబుద్ధయః, బిల్వదళైః కరవీరైశ్శతపత్రైశ్చ చమ్పకైః. ౪౨ అర్చితా జగతాం ధాత్రీ యైస్తేఽతీవ విలాసినః, భవన్తి కృతపుణ్యాస్తే శక్తిభక్తిపరాయణాః. ౪౩. ధనవిభవసుఖాఢ్యా మానవా మానవన్తస్సకలగుణగణానాం భాజనం భారతీశాః, నిగమపఠితమన్త్రైః పూజితా యైర్భవానీ నృపతితిలకముఖ్యాస్తే భవన్తీహ లోకే. ౪౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

దేవీపూజాఫలమ్.

వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా దుఃఖితౌ వైశ్యపార్థివౌ, ప్రణిపత్య మునిం ప్రీత్యా ప్రశ్రయావనతౌ భృశమ్. ౧. హర్షేణోత్ఫుల్లనయనౌ పప్రచ్ఛతుర్వాక్యకోవిదౌ, కృతాఞ్జలిపుటౌ శాన్తౌ భక్తిప్రవణచేతసౌ. ౨. భగవన్పావితావద్య శాన్తౌ దీనౌ శుచాన్వితౌ, తవ సూక్తసరస్వత్యా గఙ్గయేవ భగీరథః. ౩. సాధవస్సమ్భవన్తీహ పరోపకృతితత్పరాః, అకృత్రిమగుణారామాస్సుఖదాస్సర్వదేహినామ్. ౪. పూర్వపుణ్యప్రసఙ్గేన ప్రాప్తోఽయమాశ్రమశ్శుభః, తవావాభ్యాం మహాభాగ మనోదుఃఖవినాశకః. ౫. భవన్తి మానవా భూమౌ బహవస్స్వార్థతత్పరాః, పరార్థసాధనే దక్షాః కేచిత్త్వాదృశాః క్వాపి భువి. దుఃఖితోఽహం ముని

స్కన్ధే ఉక్తాః. ౨౮. ౨౯. హోమం పూర్వోక్తద్రవ్యైః. ౩౦—౩౨. పరమం స్థానం మణిద్వీపం దేవలోకమ్. ౩౩—౩౯. దేవలోకే మణిద్వీపే. ౪౦—౪౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే పంచమస్కంధే చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చతుఃపంచాశత్పద్యైరథ భూపతిః, వైశ్యశ్చ దేవ్యాః ప్రత్యక్షం దర్శనం ప్రాప

శ్రేష్ఠ వైశ్యోఽయం చాతిదుఃఖితః, ఉభౌ సంసారసన్తప్తౌ తవాశ్రమపదే ముదా. ౭.
దర్శనాదేవ హే విద్వన్గతం దుఃఖమిహావయోః, దేహజం మానసం వాక్యశ్రవణా
దేవ సామ్ప్రతమ్. ౮. ధన్యావావాం కృతకృత్యౌ జాతౌ సూక్తిసుధారసాత్,
పావితౌ భవతా బ్రహ్మన్కృపయా కరుణార్ణవ. ౯. గృహాణాస్మత్కరౌ సాధో
నయ పారం భవార్ణవే, మగ్నౌ శ్రాన్తావితి జ్ఞాత్వా మన్త్రదానేన సామ్ప్రతమ్.
౧౦. తపః కృత్వాతివిపులం సమారాధ్య సుఖప్రదామ్, సమ్ప్రాప్య దర్శనం
భూయో యాస్యావో నిజమన్దిరమ్. ౧౧. వదనాత్తవ సమ్ప్రాప్య దేవీమన్త్రం
నవాక్షరమ్, స్మరణఞ్చ కరిష్యావో నిరాహారౌ ధృతవ్రతౌ. ౧౨. వ్యాస
ఉవాచ—ఇతి సంచోదితస్తాభ్యాం సుమేధా మునిసత్తమః, దదౌ మన్త్రం శుభం
తాభ్యాం ధ్యానబీజపురస్సరమ్. ౧౩. తౌ చ ప్రాప్య మునేర్మన్త్రం సమ్మన్త్ర్య గురు
దైవతౌ, జగ్మతుర్వైశ్యరాజానౌ నదీతీరమనుత్తమమ్. ౧౪. ఏకాన్తే విజనే స్థానే
కృత్వాసనపరిగ్రహమ్, ఉపవిష్టౌ స్థిరప్రజ్ఞౌ తావతీవ కృశోదరౌ. ౧౫. మన్త్రజా
ప్యరతౌ శాన్తౌ చరిత్రత్రయపాఠకౌ, నిన్యతుర్మాసమేకన్తు తత్ర ధ్యానపరాయణౌ.
౧౬. తయోర్మాసవ్రతేనైవ జాతా ప్రీతిరనుత్తమా, పాదామ్బుజే భవాన్యాస్తు
స్థిరా బుద్ధిస్తథాప్యలమ్. ౧౭. కదాచిత్పాదయోర్గత్వా మునేస్తస్య మహాత్మనః,
కృతప్రణామావాగత్య తస్థతుశ్చ కుశాసనే. ౧౮. నాన్యకార్యపరౌ క్వాపి
బభూవతుః కదాచన, దేవీధ్యానపరౌ నిత్యం జపమన్త్రరతౌ సదా. ౧౯. ఏవం
జాతే సదా పూర్ణే తత్ర సంవత్సరే నృప, బభూవతుః ఫలాహారం త్యక్త్వా పర్ణా
శనౌ నృప. ౨౦. వర్షమేకం తపస్తత్ర చక్రతుర్వైశ్యపార్థివౌ, శుష్కపర్ణాశనా
దాన్తౌ జపధ్యానపరాయణౌ. ౨౧. పూర్ణే వర్షద్వయే జాతే కదాచిద్దర్శనఞ్చ తౌ,
ప్రాపతుః స్వప్నమధ్యే తు భగవత్యా మనోహరమ్. ౨౨. రక్తామ్బరధరాం దేవీం
చారుభూషణభూషితామ్, కదాచిన్నృపతిస్స్వప్నేఽప్యపశ్యజ్జగదమ్బికామ్. ౨౩.
వీక్ష్య స్వప్నే చ తౌ దేవీం ప్రీతియుక్తౌ బభూవతుః, జలాహారైస్తృతీయే తు

తుర్భృశమ్. దేవీపూజావిధిం రాజా వైశ్యశ్చ శ్రుత్వా మన్త్రోపదేశార్థముభౌ ప్రార్థయేతే
ఇత్యాహ.—ఇతి తస్యేతి. ౧—౯. భవార్ణవమగ్నౌ ఇత్యర్థః. మన్త్రదానేన పారం నయేత్యన్వయః.
౧౦. మంత్రం గృహీత్వా కిం కరిష్యథ ఇతి చేత్తత్రాహ.—తపః కృత్వేతి. సుఖప్రదాం భగవతీం
సమారాధ్యేత్యర్థః. తతో దర్శనం తస్యాః ప్రాప్య నిజమందిరం యాస్యావ ఇత్యర్థః. ౧౧—౧౩.
గురుదైవతౌ మన్త్రస్య ఋషిశ్ఛందో దైవతం బీజశక్తయశ్చార్థాత్ ప్రాపేత్యర్థః. అనంతరం
మునిం సంమన్త్ర్య తదనుజ్ఞాం గృహీత్వా జగ్మతురిత్యన్వయః. ౧౪—౧౭. దినమధ్యే గురోర్ద
ర్శనం గ్రాహ్యమితి నియమాత్తావన్మాత్ర కాల ఏవ జపధ్యానవిరామో నాన్యకాలే ఇత్యభిప్రాయే

స్థితౌ సంవత్సరే తు తౌ. ౨౪. ఏవం వర్షత్రయం కృత్వా తతస్తౌ వైశ్యపార్థివౌ, చక్రతుస్తౌ తదా చిన్తాం చిత్తే దర్శనలాలసౌ. ౨౫. ప్రత్యక్షదర్శనం దేవ్యా న ప్రాప్తం శాన్తిదం నృణామ్, దేహత్యాగం కరిష్యావో దుఃఖితౌ భృశమాతురౌ. ౨౬. ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా రాజా కుణ్డం చకార హ, త్రికోణం సుస్థిరం సౌమ్యం హస్తమాత్రప్రమాణతః. ౨౭. సంస్థాప్య పావకం రాజా తథా వైశ్యోఽతి భక్తిమాన్, జుహావాసౌ నిజం మాంసం ఛిత్వా ఛిత్వా పునఃపునః. ౨౮. తథా వైశ్యోఽపి దీప్తాగ్నౌ స్వమాంసం ప్రాక్షిపత్తదా, రుధిరేణ బలిం చాస్యై దదతుస్తౌ కృతోద్యమౌ. ౨౯. తదా భగవతీ దత్వా ప్రత్యక్షం దర్శనం తయోః, ప్రాహ ప్రీతిభరోద్భ్రాన్తౌ దృష్ట్వా తౌ దుఃఖితౌ భృశమ్. ౩౦. శ్రీదేవ్యువాచ—వరం వరయ భో రాజన్యత్తే మనసి వాఞ్ఛితమ్, తుష్టాహం తపసా తేఽద్య భక్త్యోఽసి త్వం మతో మమ ౩౧. వైశ్యం ప్రాహ తదా దేవీ ప్రసన్నాహం మహామతే, కిన్తేఽభీష్టం దదామ్యద్య ప్రార్థయాశు మనోగతమ్? ౩౨. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజా తామువాచ ముదాన్వితః, దేహి మేఽద్య నిజం రాజ్యం హతశత్రు బలం బలాత్. ౩౩. తమువాచ తదా దేవీ గచ్ఛ రాజన్నిజం గృహమ్, శత్రవః క్షీణసత్వాస్తే గమిష్యన్తి పరాజితాః. ౩౪. మన్త్రిణస్తే సమాగమ్య తే పతిష్యన్తి పాదయోః, కురు రాజ్యం మహాభాగ నగరే స్వం యథాసుఖమ్. ౩౫. కృత్వా రాజ్యం సువిపులం వర్షాణామయుతం నృప, దేహాన్తే జన్మ సమ్ప్రాప్య సూర్యాచ్చ భవితా మనుః. ౩౬. వ్యాసఉవాచ—వైశ్యస్తామప్యువాచేవం కృతాఞ్జలిపుటః శ్శుచిః, న మే గృహేణ కార్యం వై న పుత్రేణ ధనేన వా. ౩౭. సర్వం బన్ధకరం మాతః స్వప్నవన్నశ్వరం స్ఫుటమ్, జ్ఞానం మే దేహి విశదం మోక్షదం బన్ధనాశనమ్ ౩౮. అసారేఽస్మింశ్చ సంసారే మూఢా మజ్జన్తి పామరాః, పణ్డితాస్సన్తరన్తీహ తస్మాన్నేచ్ఛన్తి సంసృతిమ్. ౩౯. వ్యాసఉవాచ—తదాకర్ణ్య మహామాయా వైశ్యం ప్రాహ పురస్థితమ్, వైశ్యవర్య తవ జ్ఞానం భవిష్యతి న సంశయః. ౪౦. ఇతి దత్వా వరం తాభ్యాం తత్రైవాన్తరధీయత, అదర్శనం గతాయాన్తు రాజా తం ముని సత్తమమ్. ౪౧. ప్రణమ్య హయమారుహ్య గమనాయ మనో దధే, తదైవ తస్య సచివాస్తత్రాగత్య నృపం ప్రజాః. ౪౨. ప్రణేముర్వినయోపేతాస్తమూచుః ప్రాఞ్జలి

ణాహ.—కదాచిదితి. ౧౪—౨౪. దర్శనలాలసౌ ప్రత్యక్షదర్శనలాలసౌ. ౨౫—౨౮. రుధిరేణేతి అయం మాంసహోమో బలిదానం స్వగాత్రరుధిరేణ చేతి ద్వయం బ్రాహ్మణాతిరిక్తవిషయమితి కాలికాపురాణాదిషు స్పష్టమ్. ౨౯—౩౫. సూర్యాజ్జన్మ సంప్రాప్య సావర్ణిర్మనుర్భవితేత్యర్థః. ౩౬—౪౨. నిహతా రణే ఇతి. అస్మాభిర్యుద్ధం కృత్వా తే రణే నిహతా ఇత్యర్థః. ౪౩—౪౭.

స్థితాః, రాజంస్తే శత్రవస్సర్వే పాపాశ్చ నిహతా రణే. ౪౩. రాజ్యం నిష్కణ్టకం భూప కురుష్వ పురమాస్థితః, తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజా నత్వా తం మునిసత్తమమ్. ౪౪ ఆపృచ్ఛ్య నిర్యయౌ తత్ర మన్త్రిభిః పరివారితః, సమ్ప్రాప్య చ నిజం రాజ్యం దారాన్స్వజనబాన్ధవాన్. ౪౫. బుభుజే పృథివీం సర్వాం తతస్సాగరమేఖలామ్, వైశ్యోఽపి జ్ఞానమాసాద్య ముక్తసఙ్గస్సముత్తతః. ౪౬. కాలాతివాహనం తత్ర ముక్తబన్ధశ్చకార హ, తీర్థేషు విచరన్గాయన్భగవత్యా గుణానథ. ౪౭. ఏతత్తే కథితం దేవ్యాశ్చరితం పరమాద్భుతమ్, ఆరాధనఫలప్రాప్తిర్యథావద్భూపవైశ్యయోః. ౪౭. దైత్యానాం హననం ప్రోక్తం ప్రాదుర్భావస్తథాశుభః, ఏవం ప్రభావా సా దేవీ భక్తానామభయప్రదా. ౪౮. యశ్శృణోతి నరో నిత్యమేతదాఖ్యానముత్తమమ్, సప్రాప్నోతి నరస్సత్యం సంసారసుఖమద్భుతమ్. ౫౦. జ్ఞానదం మోక్షదఞ్చైవ కీర్తిదం సుఖదం తథా, పావనం శ్రవణాన్నూనమేతదాఖ్యానమద్భుతమ్.౫౧. అఖిలార్థప్రదం నౄణాం సర్వధర్మసమావృతమ్, ధర్మార్థకామమోక్షాణాం కారణం పరమం మతమ్. ౫౨. సూతఉవాచ—జనమేజయేన రాజ్ఞాసౌ పృష్టస్సత్యవతీసుతః, ఉవాచ సంహితాం దివ్యాం వ్యాసస్సర్వార్థతత్త్వవిత్.౫౩ చరితం చణ్డికాయాస్తు శుమ్భదైత్యవధాశ్రితమ్, కథయామాస భగవాన్కృష్ణః కారుణికో మునిః. ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే పఞ్చమస్కన్ధే పఞ్చత్రింశోఽధ్యాయః.

పఞ్చమస్కంధస్సమాప్తః.

ఆరాధనేతి. చరిత్రత్రయేణారాధనేనేత్యర్థః. ౪౭—౫౨. సంహితాం సంహితైకదేశం పంచమస్కంధమిత్యర్థః. ౫౩. శదేవాహ—చరితం చండికాయాస్త్వితి. ౫౪.

శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నో రంగనాథాత్మజస్సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసంభూతో నీలకంఠోఽభిధానతః.

దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
తిలకాఖ్యాం మహావ్యాఖ్యాం సమ్యగ్యః కృతవాఞ్ఛుభామ్.
పంచమస్కంధ ఏతస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః,
ప్రియతాం తేన మే దేవీ భువనేశీ మహేశ్వరీ.

ఇతి శ్రీశైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజశ్రీగర్భజనీలకంఠకృతే
దేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే తిలకాభిధే
పంచత్రింశోఽధ్యాయః స్కంధశ్చాయం సమాప్తః.

65

శ్రీః

దేవీభాగవతే, షష్ఠస్కన్ధప్రారమ్భః.

ఋషయ ఊచుః—సూతసూత మహాభాగ మిష్టన్తే వచనామృతమ్, న తృప్తాస్స్మ వయం పీత్వా ద్వైపాయనకృతం శుభమ్. ౧. పునస్త్వాం ప్రష్టుమిచ్ఛామః కథాం పౌరాణికీం శుభామ్, వేదేఽపికథితాం రమ్యాం ప్రసిద్ధాం పాపనాశనీమ్. ౨. వృత్రాసుర ఇతి ఖ్యాతో వీర్యవాం స్త్వష్టురాత్మజః, స కథం నిహతస్సఙ్ఖ్యే వాసవేన మహాత్మనా. ౩. త్వష్టా వై సురపక్షీయస్తత్పుత్రో బలవత్తరః, శక్రేణ ఘాతితః కస్మాద్బ్రహ్మయోనిర్మహాబలః. ౪. దేవాస్సత్త్వగుణోత్పన్నా మానుషా రాజసాస్స్మృతాః, తిర్యఞ్చస్తామసాః ప్రోక్తాః పురాణాగమవాదిభిః. ౫. విరోధోఽత్ర మహాన్భాతి నూనం శతముఖేన హ, ఛలేన బలవాన్వృత్రశ్శక్రేణ వినిపాతితః. ౬. విష్ణుః ప్రేరయితా తత్ర సతు సత్త్వధరః పరః, ప్రవిష్టః పవిమధ్యే స ఛద్మనా భగవాన్ప్రభుః. ౭. సంధిం విధాయ సహైవం మన్త్రితోఽసౌ మహాబలః, హరిభ్యాం సత్యముత్సృజ్య జలఫేనేన శాతితః. ౮. కృతమిన్ద్రేణ హరిణా కిమేతత్సూత సాహసమ్, మహాన్తోఽపి చ మోహేన వఞ్చితాః పాపబుద్ధయః. ౯. అన్యాయవర్తినోఽత్యర్థం భవన్తి సురసత్తమాః, సదాచారేణ యుక్తేన దేవాశ్శిష్ట

దరాందోలితదీర్ఘాక్షీం శృంగారరసవారిధిమ్, కులీనాం కలయే కాంచిత్కామినీం కామమంజరీమ్. షష్టిశ్లోకైర్వృత్రదైత్యవధో దేవ్యా కథం కృతః, ఇత్యాశంక్య కథా తస్య విస్తరేణోపవర్ణ్యతే. తత్ర ప్రథమతః స్వభక్తిప్రదర్శనేన శ్రోతారో మునయో వక్తారం సూతముత్సాహయంతి—సూతసూతేతి. ద్విరుక్తిరాదరార్థా. ద్వైపాయనేతి. ద్వైపాయనేన కృతముత్పాదితం త్వన్ముఖాన్నిస్సృతమిత్యర్థః. ౧. వేదేఽపీతి. బహ్వృచ బ్రాహ్మణేఽపీత్యర్థః. ౨. సంఖ్యే యుద్ధే. ౩. బ్రహ్మయోనిర్బ్రాహ్మణః. ౪. సాత్వికానాం దేవానామేతత్క్రూరకర్మానుచితమిత్యాహ. దేవా ఇతి. ౫. ఇత్థం దేవానాం సాత్వికత్వే సతి క్రూరకర్మకరణే మహాన్విరోధ ఇత్యాహ—విరోధోఽత్రేతి. ఛలేనేతి. నహి సాత్వికేషు ఛలసంభవస్తస్య రజోగుణాదుత్పత్తేరితి భావః. ౬. కించ సాత్వికస్యేంద్రస్య ప్రేరయితా విష్ణుస్తు మహాసాత్వికస్తేన కథం ప్రేరితః. క్రూరకర్మణి స్వయమపి కపటేన వజ్రమధ్యే కథం ప్రవిష్ట ఇత్యాహ. విష్ణురితి. పవిర్వజ్రమ్. ౭. కించవిశ్వాసఘాతోఽప్యనుచితః కథం కృత ఇత్యాహ—సంధిమితి. సంధిర్మైత్రీం సత్యం సత్యవాక్యం నాహం హనిష్యామీత్యేవం రూపమ్. శాతితో నాశితః. ౮, ౯. సదాచారేతి. యుక్తేన శాస్త్రానుమతేన సదాచారేణ దేవాః శిష్టత్వమాగతాః ప్రాప్తా ఇత్యర్థః. ౧౦. ఏవమితి. ఏవంవిశిష్టేనైతాదృశేన ధర్మేణాచారేణ

త్వమాగతాః. ౧౦. ఏవం విశిష్టధర్మేణ శిష్టత్వం కీదృశం పునః, హత్వా వృత్రస్తు విశ్వస్తం శక్రేణ ఛద్మనా పునః. ౧౧. ప్రాప్తం పాపఫలం నోవా బ్రహ్మహత్యా సముద్భవమ్, కిఞ్చ త్వయా పురా ప్రోక్తం వృత్రాసురవధః కృతః. ౧౨. శ్రీదేవ్యా ఇతి తచ్చాపి చిత్తం మోహయతీహ నః, సూతఉవాచ—శృణ్వన్తు మునయో వృత్తం వృత్రాసురవధాశ్రయమ్. ౧౩. యథేన్ద్రేణ చ సమ్ప్రాప్తం దుఃఖం హత్యాసముద్భవమ్, ఏవమేవ పురా పృష్టో వ్యాసస్సత్యవతీసుతః. ౧౪. పరీక్షితేన రాజ్ఞాపి స యదాహ చ తద్బ్రువే, జనమేజయఉవాచ—కథం వృత్రాసురః పూర్వం హతో మఘవతా మునే. ౧౫. సహాయం విష్ణుమాసాద్య ఛద్మనా సాత్త్వికేన హ, కథఞ్చ దేవ్యా నిహతో దైత్యోఽసౌ కేన హేతునా. ౧౬. కథమేకవధో ద్వాభ్యాం కృతస్స్యాన్మునిపుఙ్గవ, తదేతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి పరం కౌతూహలం హి మే. ౧౭. మహతాం చరితం శృణ్వన్కో విరజ్యేత మానవః, కథయాంబావైభవం త్వం వృత్రాసురవధాశ్రితమ్. ౧౮. వ్యాసఉవాచ—ధన్యోఽసి రాజంస్తవ బుద్ధిరీదృశీ జాతా పురాణశ్రవణేఽతిసాదరా, పీత్వామృతం దేవవరాస్తు సర్వథా పానే వితృష్ణాః ప్రభవన్తి వై పునః. ౧౯. దినే దినే తేఽధికభక్తిభావః కథాసు రాజన్మహనీయకీర్తేః, శ్రోతా యదైకప్రవణశ్శృణోతి వక్తా తదా

తేషాం దేవానాం కీదృశం పునః శిష్టత్వం న కథమపీత్యర్థః. ౧౧. కించైతాదృశబ్రహ్మహత్యాయాః ఫలం తేనేంద్రేణ ప్రాప్తమథవా నేత్యయమపి ప్రశ్నోఽస్తీత్యాహ—ప్రాప్తమితి. ప్రశ్నాంతరమప్యాహ—కించేతి. యత్త్వయా పురా చతుర్థస్కంధే ప్రోక్తం శ్రీదేవ్యా వృత్రాసురవధః కృత ఇతి. తచ్చాపి తదుక్తమపి నోఽస్మాన్మోహయతి వృత్రాసురవధః కిం దేవ్యా కృత ఆహోస్విదింద్రేణ కృత ఇత్యవివేకముత్పాదయతీత్యర్థః. తదుక్తం చతుర్థస్కంధే చతుర్వింశాధ్యాయే. "వృత్రాసురాదయో దైత్యా లీలయైవ యయా హతా" ఇతి. తథాదిత్యపురాణేఽపి. "యా జఘ్ను మహిషం దైత్యం క్రూరం వృత్రాసురం తథా, సాద్య రక్తాసురం హత్వా స్వరాజ్యం తే ప్రదాస్యతీ"తి. ౧౨. ఇత్యేవం శౌనకాదిమునిప్రశ్నాన్ శ్రుత్వా సూత ఆహ—శృణ్వంత్వితి. ౧౩, ౧౪. సయదాహేతి. సవ్యాసస్తం రాజానం యదాహ తదేవాహం బ్రువే కథయామీత్యర్థః. రాజప్రశ్నమాహ—కథమితి. విష్ణుసహాయమాసాద్య వృత్రాసురః పూర్వం కథం కేన ప్రకారేణ మఘవతాహత ఇత్యేకః ప్రశ్నః. ౧౫. ద్వితీయం ప్రశ్నమాహ—కథం చేతి. యో మఘవతా నిహత ఇత్యుక్తః స కథం దేవ్యా నిహతః. కేన చ హేతునా కారణేన దేవ్యా నిహత ఇతి తృతీయః ప్రశ్నః. ౧౬. కథమేకవధ ఇతి. ద్వాభ్యాం సమర్థాభ్యామేకస్య వధః కథం కృత ఇత్యాశ్చర్యం ప్రతిభాతీత్యర్థః. యద్యపి ద్వాభ్యామేకస్య వధో నాశ్చర్యభూతస్తథాపి శ్రుతావింద్రేణ కృత ఇత్యుక్తమ్. పురాణేషు తు దేవీ కృత ఇత్యుచ్యత ఇత్యాశ్చర్యమిత్యర్థః. ౧౭, ౧౮. పీత్వామృతమితి. అమృతం పీత్వా తత్స్వాదం జానంతోఽపి దేవవరాః పానే సుధాపానే వితృష్ణా భవంతి. త్వం త్వేతావత్పర్యంతం శ్రుత్వాపి న వితృష్ణో భవసీతి ధన్యోఽసీతి భావః. ౧౯. తదేవాహ—దినే దినే త ఇతి. ఇదమేవ

ప్రీతమనా బ్రవీతి. ౨౦. యుద్ధం పురా వాసవవృత్రయోర్యద్వేదే ప్రసిద్ధం చ తథా పురాణే, దుఃఖం సురేన్ద్రేణ తథైవ లబ్ధం హత్వా రిపుం కపటతస్త్వనుపాపమేవ. ౨౧. చిత్రం కిమత్ర నృపతే హరివజ్రభృద్భ్యాం యచ్ఛద్మనా వినిహతస్త్రిశిరోఽథ వృత్రః, మాయాబలేన మునయోఽపి విమోహితాస్తే చక్రుశ్చ నిన్ద్యమనిశం కిల పాపభీతాః. ౨౨. విష్ణుస్సదైవ కపటేన జఘాన దైత్యాన్సత్త్వాత్మమూర్తిరపి మోహమవాప్య కామమ్, కోఽన్యోఽస్తి తాం భగవతీం మనసాపి జేతుం త్యక్తుం సమస్తజనమోహకరీం భవానీమ్. ౨౩. మత్స్యాదియోనిషు సహస్రయుగేషు సద్యస్సాతూద్భవత్యపి యయా వినియోజితోఽత్ర, నారాయణో నరసఖో భగవాననన్తః కార్యం కరోతి విహితావిహితం కదాచిత్. ౨౪. దేహం ధనం గృహమిదం స్వజనా మదీయం పుత్రాః కళత్రమితి మోహముపేత్య సర్వః, పుణ్యం కరోత్యథ చ పాపచయం కరోతి మాయాగుణైరతిబలైర్వికలీకృతో యత్. ౨౫. న జాతు మోహం క్షపితుం నరః క్షమః కశ్చిచ్చ వేదాభ్యాసపరావరార్థవిత్, విమోహితస్త్రైస్త్రిభిరేవ మూలతో వశీకృతాత్మా జగతీతలే భృశమ్. ౨౬. అథ తౌ మాయయా విష్ణువాసవౌ మోహితౌ భృశమ్, జఘ్నతుశ్ఛద్మనా వృత్రం స్వార్థసాధనతత్పరౌ. ౨౭. తదహం సమ్ప్రవక్ష్యామి వృత్తాన్తమవనీపతే, కారణం పూర్వవైరస్య వృత్రవాసవయోర్మిథః. ౨౮. త్వష్టా ప్రజాపతిర్హ్యాసీద్దేవశ్రేష్ఠో

శ్రోతుర్యుక్తమ్. తదైవ వక్తాపి వక్తుం ప్రసీదతీత్యాహ—శ్రోతేతి. ౨౦. యుద్ధమితి. వేదే బహ్వృచబ్రాహ్మణే. తథైవ లబ్ధమ్. యథా కర్మ దుర్ఘటం కృతం తథైవ దుఃఖమపి లబ్ధమిత్యర్థః. ౨౧. యత్త్వయోక్తం సాత్త్వికేన వాసవేన క్రూరకర్మ కథం కృతమితి తత్రాహ—చిత్రం కిమత్రేతి. యే మునయో దేహదుఃఖం ప్రత్యక్షమనుభవన్తోఽత ఏవ పాపాద్భీతాస్తేఽపి మాయామోహితాః సన్తో నిన్ద్యం కర్మ చక్రుర్బహవః. తదా నిత్యం దుఃఖాసంస్పృష్టం స్వర్గసుఖం మదాంధా దేవా అనుభవన్తః కథం న మాయయా మోహితాః. తథా చ మాయయా మోహితత్వాదిన్ద్రహరిభ్యాం ఛద్మనా వినిహతస్త్రిశిరా అగ్రే వక్ష్యమాణో బ్రాహ్మణస్తథా వృత్రో దైత్యో వినిహతోఽత్ర కించిత్రమ్. న కిమపీత్యర్థః. మాయామోహితాః సర్వే కుర్వన్తీతి భావః. ౨౨. తత్కిం విష్ణురపి మాయావశ ఏవేతి చేదస్త్యేవేత్యాహ—విష్ణుస్సదైవేతి. కపటేనేతి తన్మాయామోహితత్వాభావే సంభవతీతి భావః. యదా విష్ణురపి మాయాం జేతుమసమర్థస్తదా తదన్యః కస్సమర్థస్స్యాదిత్యాహ. కోఽన్యోఽస్తీతి. ౨౩. తదేవ మాయామోహితత్వం సర్వేషాం విశదయతి. మత్స్యాదీతి. యయా వినియోజిత ఇతి మాయయేతి శేషః. ౨౪. యద్యస్మాన్మాయాగుణైర్వికలీకృతో మోహిత ఇత్యర్థః. అద్వైతే బ్రహ్మణి ద్వైతస్య మాయాకల్పితత్వాన్మాయాధీనం సర్వేషాం హితాహితకర్తృత్వముక్తం యుక్తమేవ. ౨౫. పరావరార్థవిత్. పరోఽర్థః కారణమ్. అవరోఽర్థః కార్యం తయోర్విదపీత్యర్థః. మూల ఆదితః. ౨౬. యత ఏవమత ఆహ—అథేతి. ౨౭. ప్రశ్నసమాధానముపసంహృత్య కథా

మహాతపాః, దేవానాం కార్యకర్తా చ నిపుణో బ్రాహ్మణప్రియః. ౨౯. స పుత్రం వై త్రిశిరసమిన్ద్రద్వేషాత్కిలాసృజత్, విశ్వరూపేఽతివిఖ్యాతం నామ్నా రూపేణ మోహనమ్. ౩౦. త్రిభిస్సువదనైశ్శ్రేష్ఠైర్వ్యరోచత మనోహరైః, త్రిభిర్భిన్నాని కార్యాణి ముఖైస్సమకరోన్మునిః. ౩౧. వేదానేకేన సోఽధీతే సురామేకేన సోఽపి బత్, తృతీయేన విశస్సర్వా యుగపచ్చ నిరీక్షతే. ౩౨. త్రిశిరా భోగముత్సృజ్య తపశ్చక్రే సుదుష్కరమ్, తపస్వీ సమృదుర్దాన్తో ధర్మమేవ సమాశ్రితః. ౩౩. పఞ్చాగ్నిసాధనం కాలే పాదపాగ్రే నివేశనమ్, జలమధ్యే నివాసఞ్చ హేమన్తే శిశిరే తథా. ౩౪. నిరాహారో జితాత్మాసౌ త్యక్తసర్వపరిగ్రహః, తపశ్చచార మేధావీ దుష్కరం మన్దబుద్ధిభిః. ౩౫. తఞ్చ దృష్ట్వా తపస్యన్తం ఖేదమాప శచీపతిః, విషాదమగమత్తత్ర శక్రోఽయం మాస్మ భూదితి. ౩౬. దృష్ట్వా తస్య తపోవీర్యం సత్యం చామితతేజసః, చిన్తాఞ్చ మహతీం ప్రాపదనిశం పాకశాసనః ౩౭. వివర్ధమానస్త్రిశిరా మామయం శాతయిష్యతి, నోపేక్ష్యస్సర్వథా శత్రుర్వర్ధమానబలో బుధైః. ౩౮. తస్మాదుపాయః కర్తవ్యస్తపోనాశాయ సామ్ప్రతమ్, కామస్తు తపసాం శత్రుః కామాన్నశ్యతి వై తపః. ౩౯. తథైవాద్య ప్రకర్తవ్యం భోగాసక్తో భవేద్యథా, ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా బుద్ధిమాన్బలమర్దనః. ౪౦. ఆజ్ఞాపయత్సోఽప్సరసస్త్వాష్ట్రపుత్రప్రలోభనే, ఊర్వశీం మేనకాం రమ్భాం ఘృతాచీఞ్చ తిలోత్తమామ్. సమాహూయాబ్రవీచ్ఛక్రస్తాస్తదా రూపగర్వితాః, ప్రియం కురుధ్వం మే సర్వాః కార్యేఽద్య సముపస్థితే. ౪౧. యత్తో మేఽద్య మహాఞ్ఛత్రుస్తపస్తపతి దుర్జయః, కార్యం కురుత గచ్ఛధ్వం ప్రలోభయత మాచిరమ్. ౪౨. శృంగారవేషైర్వివిధైర్హావైర్దేహసముద్భవైః, ప్రలోభయత భద్రం వశ్శమయధ్వం జ్వరం మమ. ౪౩. అస్వస్థోఽహం మహాభాగాస్తస్య జ్ఞాత్వా తపోబలమ్, బలవానాసనం మేఽద్య గ్రహీష్యత్యవిలమ్బితః. ౪౪. భయమ్మే సముపాయాతం క్షిప్రం నాశయతాఽబలాః, ఉపకుర్వన్తు సహితాః కార్యేఽద్య సముపస్థితే. ౪౫. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం నార్యః ఊచుస్తం ప్రణతాః పురః, మా భయం కురు దేవేశ యతిష్యామః ప్రలోభనే. ౪౬. యథా న స్యాద్భయం తస్మాత్తథా కార్యం మహాద్యుతే, నృత్యగీతవిహారైశ్చ మునేస్తస్య ప్రలోభనే. ౪౭. కటాక్షైరంగభేదైశ్చ మోహయిత్వా మునిం విభో, లోలుపం వశమస్మాకం కరిష్యామో నియన్త్రితమ్. ౪౮. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యాభాష్య హరిం నార్యో యయుస్త్రిశిరసోఽన్తికమ్, కుర్వన్త్యో వివిధాన్భావా

రంభం ప్రతిజానీతే. తదహమితి. ౨౮—౩౩. పాదపాగ్రే పాదయోర్నివేశనం తథాచాధోముఖతా ఫలితా. ౩౪—౩౭. శాతయిష్యతి నాశయిష్యతి. ౩౮—౪౨. యత్త ఇతి. సంయత్త

న్కా-ిమశాస్త్రోిచితానపి.౪౦.గాయన్త్యస్తాళభేదైస్తా నృత్యన్త్యః పురతో మునేః,
తం ప్రలోభయితుం చక్రుర్నానాభావాన్వరాంగనాః. ౪౧. నాపశ్యత్స తపో
రాశిరంగనానాం విడమ్బనమ్, ఇన్ద్రియాణి వశే కృత్వా మూకాన్ధబధిరస్థ్సితః. ౪౨.
దినాని కతిచిత్తస్థుర్నార్యస్తస్యాశ్రమే వరే, కుర్వన్త్యో గాననృత్యాదిప్రపఞ్చానతి
మోహదాన్. ౪౩. నచచాల యదా కామం ధ్యానాచ్చ త్రిశిరా మునిః, పరా
వృత్య తదా దేవ్యఃపునశ్శక్రముపస్థితాః. ౪౪. కృతాఞ్జలిపుటాస్సర్వా దేవరాజ
మథాబ్రువన్, శ్రాన్తా దీనా భయత్రస్తా వివర్ణవదనా భృశమ్. ౪౫. దేవదేవ
మహారాజ యత్నశ్చ పరమః కృతః, న స శక్యో దురాధర్షో ధైర్యాచ్చాలయితుం
విభో. ౪౬. ఉపాయోఽన్యః ప్రకర్తవ్యస్సర్వథా పాకశాసన, నాస్మాకం బలమే
మేతస్మిన్ తాపసే విజితేన్ద్రియే ౪౭.దిష్ట్యా వయం న శప్తాస్స్మయదనేనమహాత్మనా,
మునినా వహ్నితుల్యేన తపసా ద్యోతితేన హి. ౪౮. విసృజ్యాప్సరసశ్శక్రశ్చిన్తయా
మాస మన్దధీః, తస్యైవ చ వధోపాయం పాపబుద్ధిరసామ్ప్రితమ్. ౪౯. విసృజ్య
లోకలజ్జాం స తథా పాపభయం భృశమ్, చకార పాపబుద్ధిస్తు తద్వధాయ మహీ
పతే. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః

వృత్రాసురోత్పత్తిః

వ్యాసఉవాచ—అథ సలోభముపేత్య సురాధిపస్సమధిగమ్య గజాసన
సంస్థితః, త్రిశిరసం ప్రతి దుష్టమతిస్తదా మునిమపశ్యదమేయపరాక్రమమ్. ౧.
తమభివీక్ష్య దృఢాసనసంస్థితంజితగిరం సుసమాధివశఙ్గతమ్, రవివిభావసుసన్నిభ
మోజసా సురపతిః పరమాపదమభ్యగాత్. ౨. కథమసౌ వినిహన్తుమహో
మయా మునిరపాపమతిః కిల సమ్మతః, రిపురయం సుసమిద్ధతపోబలః కథముపేక్ష్య
ఇహాసనకాముకః. ౩. ఇతి విచిన్త్య పవిం పరమాయుధం ప్రతి ముమోచ మునిం
తపసి స్థితమ్, శశిదివాకరసన్నిభమాశుగం త్రిశిరసం సురసఙ్ఘపతిస్స్వయమ్.౪.తదభి

ఇత్యర్థః. ౪౩—౪౧. మూకాంధబధిర ఇవ స్థితః. ౪౨—౪౭. దిష్ట్యేతి. అస్మద్భాగ్యేనేత్యర్థః.
న శప్తా ఇతి. యత్తదిష్ట్యేత్యన్వయః. ౪౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

త్రిపంచాశత్పద్యవద్యైస్త్రిశిరోవధవర్ణన, కృత్వా వృత్రాసురోత్పత్తిర్విస్తరేణోపవర్ణ్యతే.
పూర్వాధ్యాయే పాపబుద్ధిం తద్వధాయ చకారేత్యుక్తం తదుత్తరం జాతం వృత్తమాహ—అథేతి.
స ఇంద్రః లోభముపేత్య ప్రాప్య త్రిశిరసం ప్రతి సమధిగమ్య గత్వాతం మునిమపశ్యదిత్యన్వయః,
౧, పరమాపదం ఖేదం. ౨. ఆసనకాముకః మదీయాసనేచ్ఛావాన్ కథముపేక్ష్య ఇత్యర్థః. ౩, ౪.

ఘాతహతస్స ధరాతలే కిల పపాత మమార చ తాపసః, శిఖరిణశ్శిఖరం కులిశార్దితం నిపతితం భువి వాద్భుతదర్శనమ్. ౫. తం నిహత్య ముదమాప సురేశశ్చుక్రుశుశ్చ మునయస్తు సంస్థితాః, హా హ తేతి భృశమార్తనిస్వనాః కిం కృతం శతమఖేన పాపినా. ౬. వినాపరాధం తపసాం నిధిర్హ్యాతశ్శచీపతిః పాపమతిర్దురాత్మా, ఫలం కిలాయం తరసా కృతస్య ప్రాప్నోతు పాపీహననోద్భవస్య. ౭. తం నిహత్య తరసా సురరాజో నిర్జగామనిజమన్దిరమాశు, సహతోఽపి విరరాజ మహాత్మా జీవమాన ఇవ తేజసాంనిధిః.౮ తద్దృష్ట్వా పాతితం భూమౌ జీవన్తమివ వృత్రహా, చిన్తామాపాతిఖిన్నాఙ్గః కిం వా జీవేదయం పునః. ౯. విమృశ్య మనసాతీవ తక్షాణం పురతస్స్థితమ్, మఘవా వీక్ష్య తం ప్రాహ స్వకార్య సదృశం వచః. ౧౦. తక్షం ఛిన్ధి శిరాంస్యస్య కురుష్వ వచనం మమ, మా జీవతు మహాతేజా భాతి జీవన్నివ స్వయమ్. ౧౧. ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య తక్షోవాచ విగర్హయన్ తక్షోవాచ—మహాస్కన్ధో భృశం భాతి పరశుర్న తరిష్యతి. ౧౨. తతో నాహం కరిష్యామి కార్యమేతద్విగర్హితమ్, త్వయా వై నిన్దితం కర్మ కృతం సద్భిర్విగర్హితమ్. ౧౩. అహం బిభేమి పాపాద్వై మృతస్యైవ చ మారణే, మృతోఽయం మునిరస్త్యేవ శిరసః కృన్తనేన కిమ్. ౧౪. భయం కిన్తేఽత్ర సఞ్జాతం పాకశాసన కథ్యతామ్. ఇన్ద్ర ఉవాచ—సజీవ ఇవ దేహోఽయమాభాతి విశదాకృతిః. ౧౫. తస్మాద్బిభేమి మా జీవేన్మునిశ్శత్రురయం మమ. తక్షోవాచ—నాత్ర కిం త్రపసే విద్వన్నుగ్రేణానేన కర్మణా. ౧౬. ఋషిపుత్రమిమం హత్వా బ్రహ్మహత్యాభయం న కిమ్. ఇన్ద్ర ఉవాచ—ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యామి పశ్చాత్పాపక్షయాయ వై. ౧౭. శత్రుస్తు సర్వథా వధ్యశ్ఛలేనాపి మహామతే, తక్షోవాచ—త్వం లోభాభిహతః పాపం కరోషి మఘవన్నిహ. ౧౮ తం వినాహం కథం పాపం కరోమి వద మే విభో. ఇన్ద్ర ఉవాచ—మఖేషు ఖలు భాగన్తే కరిష్యామి సదైవ హి. ౧౯. శిరః పశోస్తు తే భాగం యజ్ఞే దాస్యన్తి మానవాః, శుక్లేనానేన ఛిన్ధి త్వం శిరాంస్యస్య కురు ప్రియమ్. ౨౦. వ్యాస ఉవాచ—ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహేన్ద్రస్య వచస్తక్షా ముదాన్వితః, కుఠారేణ శిరాంస్యస్య చకర్త సుదృఢేన హి. ౨౧. ఛిన్నాని త్రీణి శీర్షాణి

వాద్భుతదర్శనమిత్యత్ర వాశబ్ద ఇవార్థకో భువి నిపతితమిపేత్యేవం యోజ్యః. ౫—౭. సహతోఽపీతి. హతో మృతోఽపి జీవమాన ఇవ జీవివదివ విరరాజ. యత స్తేజసాం నిధిరిత్యర్థః. ౮. కిం వేతి. కిం మూర్ఛాం ప్రాప్తోఽయం పునర్జీవేదిత్యర్థః. ౯—౧౧. మహాస్కన్ధ ఇతి. స్కన్ధః కంఠో మహాగజవదస్ఛేద్యో భాతి. అత్ర మమ పరశుశ్ఛేదనాస్త్రం న తరిష్యతి కార్యం కర్తుం సమర్థో న భవిష్యతీత్యర్థః. ౧౨—౧౮. తం వినేతి. లోభవిషయకవస్తుప్రాప్తిం వినేత్యర్థః. ౧౯. పశోర్యచ్ఛిరోఽస్తి స తే భాగో భవిష్యతి అమంత్రకమపి తం భాగం గృహీత్వా సంతుష్టో భవే

పాతితాని యదా భువి, తేభ్యస్తు పక్షిణః క్షిప్రం వినిష్పేతు సహస్రశః. ౨౨.
కలవిఙ్కాస్తిత్తిరయ స్తథైవచ కపిఞ్జలాః, పృథక్పృథగ్వినిష్పేతుర్ముఖత స్తరసా
తదా. ౨౩. యేన వేదానధీతేస్మ సోమఞ్చ పిబతే తథా, తస్మాద్వక్త్రాత్కిలోత్పేతు
స్సద్య ఏవ కపింజలాః. ౨౪. యేన సర్వా దిశః కామం పిబన్నివ నిరీక్షతే, తస్మాత్తు
తిత్తిరా స్తత్ర నిస్సృతా స్తిగ్మతేజసః ౨౫. యత్సురాపస్తు తద్వక్త్రం తస్మాత్తు
చటకాః కిల, వినిష్పేతుస్త్రిశిరస ఏవ స్తేవిహగా నృప.౨౬.ఏవం వినిస్సృతాన్దృష్ట్వా
తేభ్యశ్శక్ర స్తదాణ్డజాన్, ముమోద మనసా రాజన్జగామ త్రిదివం పునః. ౨౭. గతే
శక్రే తు తక్షాపి స్వగృహం తరసా యయౌ, యజ్ఞభాగం పరం లబ్ధ్వా ముద
మాప మహీపతే. ౨౮. ఇన్ద్రోఽథ స్వగృహం గత్వా హత్వా శత్రుం మహాబలమ్,
మేనే కృతార్థమాత్మానం బ్రహ్మహత్యామచిన్తయన్. ౨౯. తం శ్రుత్వా నిహతం
త్వష్టా పుత్రం పరమధార్మికమ్, చుకోపాతీవ మనసా వచనం చేదమబ్రవీత్. ౩౦.
అనాగసం మునిం యస్మాత్పుత్రం నిహతవాన్మమ, తస్మాదుత్పాదయిష్యామి తద్వ
ధార్థం సుతం పునః. ౩౧. సురాః పశ్యన్తు మే వీర్యం తపసశ్చ బలం తథా,
జానాతు సర్వం పాపాత్మాస్వకృతస్య ఫలం మహత్.౩౨ ఇత్యుక్త్వాగ్నిం జుహావా
థ మన్త్రై రాథర్వణోదితైః, పుత్రస్యోత్పాదనార్థాయ త్వష్టా క్రోధసమాకులః.
౩౩.కృతే హోమేఽష్టరాత్రన్తు సన్దీప్తాచ్చ విభావసోః, ప్రాదుర్బభూవ తరసా పురుషః
పావకోపమః. ౩౪. తం దృష్ట్వాగ్రే సుతం త్వష్టా తేజోబలసమన్వితమ్, వేగాత్ప్ర
కటితం వహ్నేర్దీప్యమానమివానలమ్. ౩౫. ఉవాచ వచనం త్వష్టా సుతం వీక్ష్య
పురస్థితమ్, ఇన్ద్రశత్రో వివర్ధస్వ ప్రతాపాత్తపసో మమ. ౩౬. ఇత్యుక్తే వచనే
త్వష్ట్రా క్రోధప్రజ్వలితేన చ, సోఽవర్ధత దివ స్తబ్ధ్వా వైశ్వానరసమద్యుతిః ౩౭.
జాతస్స పర్వతాకారః కాలమృత్యుసమస్స్వరాట్, కిఙ్కరోమీతి తం ప్రాహ
పితరం పరమాతురమ్. ౩౮. కురు మే నామకం నాథ కార్యం కథయ సువ్రత,
చిన్తాతురోఽసి కస్మాత్త్వం బ్రూహి మే కోపకారణమ్. ౩౯. నాశయామ్యద్య తే
శోకమితి మే వ్రతమాహితమ్, తేన జాతేన కిం భూయః పితా భవతి దుఃఖితః.
౪౦. పిబామి సాగరం సద్యశ్చూర్ణయామి ధరాధరాన్, ఉద్యన్తం వారయా

త్యర్థః. శుక్లేన మాల్యేన. ౨౦—౨౪. యేన ముఖేన సర్వా దిశః పిబన్నివ భక్షయన్నివేక్షతే
తస్మాదన్నాదనాన్ముఖాత్తిత్తిరా నిస్సృతా ఇత్యర్థః. తథాచ శ్రుతిః. "యతోఽస్య సోమపానమాసీత్స
కపింజలోఽభవద్యత్సురాపానం సకలవింకో యదన్నాదనం స తిత్తిరి"రితి. ౨౫. చటకాః కలవింకా
ఇతి. ౨౬. ముమోదేతి. త్రిశిరా మృత ఇతి నిశ్చయేన. ౨౭—౩౩. అష్టరాత్రమభిచారహోమే
కృతే సతీత్యర్థః. ౩౪—౩౭. నామకం మమ నామకరణం కుర్విత్యర్థః. ౩౯. తేన పుత్రేణ
జాతేన కిం ఫలం న కిమపి. యస్య పుత్రస్య పితా దుఃఖితో భవతి. ౪౦, ౪౧. హస్మింద్రమితి,

మ్యద్య తరణిం తిగ్మతేజసమ్. ౪౧. హన్మీన్ద్రం ససురం సద్యో యమం వా దేవతా న్తరమ్, క్షిపామి సాగరే సర్వాన్సముత్పాట్య చ మేదినీమ్. ౪౨. ఇత్యాకర్ణ్య వచ స్తస్య త్వష్టా పుత్రస్య పేశలమ్, ప్రత్యువాచాతిముదిత స్తం సుతం పర్వతోపమమ్. ౪౩. వృజినాత్త్రా తు మధునా యస్మాచ్ఛక్తోఽసి పుత్రక, తస్మాద్వృత్ర ఇతి ఖ్యాతం తవ నామ భవిష్యతి. ౪౪. భ్రాతా తవ మహాభాగ త్రిశిరా నామ తాపసః, త్రీణి తస్య చ శీర్షాణి హ్యభవన్వీర్యవన్తి చ. ౪౫. వేదవేదాఙ్గతత్త్వజ్ఞ స్సర్వవిద్యావిశారదః, సంస్థిత స్తపసి ప్రాయస్త్రిలోకవిస్మయప్రదే. ౪౬. శక్రేణ తు హతస్సోఽద్య వజ్రఘాతేన సామ్ప్రతమ్, వినాపరాధం సహసా ఛిన్నాని మస్తకాని చ. ౪౭. తస్మాత్త్వం పురుషవ్యాఘ్ర జహి శక్రం కృతాగసమ్, బ్రహ్మహత్యా యుతం పాపం నిస్త్రపం దుర్మతిం శఠమ్. ౪౮. ఇత్యుక్త్వా చ తదా త్వష్టా పుత్ర శోకసమాకులః, ఆయుధాని చ దివ్యాని చకార వివిధాని చ. ౪౯. దదావస్మై సహ స్రాక్షవధాయ ప్రబలాని చ, ఖడ్గశూలగదాశక్తితోమరప్రముఖాని వై. ౫౦. శార్ఙ్గం ధను స్తథా బాణం పరిఘం పట్టసం తథా, చక్రం దివ్యం సహస్రారం సుద ర్శనసమప్రభమ్. ౫౧. తూణీరౌ చాక్షయౌ దివ్యౌ కవచఞ్చాతిసున్దరమ్, రథం మేఘ ప్రతీకాశం దృఢం భారసహం జవమ్. ౫౨. యుద్ధోపకరణం సర్వం కృత్వా పుత్రాయ పార్థివ, దత్త్వాఽసౌ ప్రేరయామాస త్వష్టా క్రోధసమన్వితః ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

వృత్రకృతదేవాసురపరాజయః.

వ్యాస ఉవాచ—కృతస్వస్త్యయనో వృత్రో బ్రాహ్మణై ర్వేదపారగైః, నిర్జ గామ రథారూఢో హన్తుం శక్రం మహాబలః. ౧. తదైవ రాక్షసాః క్రూరాః పురా దేవపరాజితాః, సమాజగ్ముశ్చ సేవార్థం వృత్రం జ్ఞాత్వా మహాబలమ్. ౨. ఇన్ద్రదూతాస్తు తం దృష్ట్వా యుద్ధాయ తు సమాగతమ్, వేగాదాగత్య వృత్తాన్తం శశంసు స్తస్య చేష్టితం ౩. దూతా ఊచుః—స్వామిం శ్ఛీఘ్రమిహాయాతి వృత్రో నామ రిపు స్తవ, బలవాన్ స్యన్దనే రూఢ స్త్వష్ట్రా చోత్పాదితః కిల. ౪. అభిచారేణ

ఇంద్రం హన్మి హనిష్యామి యమం వాన్యద్వా దేవతాంతరం హన్మి హనిష్యామీత్యర్థః. ౪౨— ౪౩. వృజినాత్త్రాయత ఇతి వృత్రః. పృషోదరాదిత్వాజ్జినశబ్దస్య తకారాదేశః. ౪౪—౪౮. చకార ఉత్పాదితవాన్. ౪౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

షష్ఠశ్లోకైర్దేవసేనాపరాజయకథోత్తరమ్, పిత్రాజ్ఞయా తపస్యార్థం వృత్రో గత ఉదీర్యతే. త్వష్టుః ప్రేరణోత్తరం జాతం వృత్తమాహ.—కృతస్వస్త్యయన ఇతి. ౧—౪. తవ నాశార్థమిత్య

నాశార్థం తవ క్రోధాన్వితేన వై, పుత్రఘాతాభితప్తేన దుస్సహో రాక్షసైర్యుతః.
౫. యత్నం కురు మహాభాగ శీఘ్రమాయాతి సామ్ప్రతమ్, మేరుమన్దర
సఙ్కాశో ఘోరశబ్దోఽతిదారుణః.౬. ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర భీతా దేవగణా భృశమ్,
ఆగత్యోచుస్సురపతిం శృణ్వన్తం దూతభాషితమ్. ౭. గణా ఊచుః—మఘవన్దుర్ని
మిత్తాని భవన్తి త్రిదశాలయే, బహూని భయశంసీని పక్షిణాం విరుతాని చ. ౮.
కాకా గృధ్రాస్తథా శ్యేనాః కఙ్కాద్యా దారుణాః ఖగాః, రుదన్తి వికృతైశ్శ
బ్దైరుత్కారైర్భవనోపరి. ౯. చిచీకూచీతి నినదాన్కుర్వన్తి విహగా భృశమ్,
వాహనానాఞ్చ నేత్రేభ్యో జలధారాః పతన్త్యధః ౧౦. రూప్యతేఽతి మహాం
చ్ఛబ్దో రుదన్తీనాం నిశాసు చ, రాక్షసీనాం మహాభాగ భవనోపరి దారుణః ౧౧.
ప్రపతన్తి ధ్వజాస్తూర్ణం వినా వాతేన మానద, ప్రభవన్తి మహోత్పాతా దివి భూమ్య
న్తరిక్షజాః. ౧౨. కృష్ణామ్బరధరా నార్యో భ్రమన్తి చ గృహేగృహే, యాన్తు
యాన్తు గృహాత్తూర్ణం బ్రువన్త్యో వికృతాననాః ౧౩. రాత్రౌ స్వప్నేషు కాన్తానాం
సుప్తానాం నిజమన్దిరే, కేశాంల్లునన్తి రాక్షస్యో భీషయన్త్యో భృశాతురాః.౧౪.ఏవం
విధాని దేవేశ భూకమ్పోల్కాదయస్తథా, గోమాయవో రుదన్తి స్మ నిశాయాం
భవనాఙ్గణే. ౧౫. సరటానాఞ్చ జాలాని ప్రభవన్తి గృహేగృహే, అఙ్గప్రస్ఫుర
ణాదీని దుర్నిమిత్తాని సర్వశః. ౧౬. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తేషాం వచః శ్రుత్వా
చిన్తామాప సురేశ్వరః, బృహస్పతిం సమాహూయ పప్రచ్ఛ చ మనోగతమ్. ౧౭.
ఇన్ద్ర ఉవాచ— బ్రహ్మన్కిముత ఘోరాణి నిమిత్తాని భవన్తి వై, వాతాశ్చ
దారుణా వాన్తి ప్రపతన్త్యలకాః ఖతః. ౧౮. సర్వజ్ఞోఽసి మహాభాగ సమర్థో
విఘ్ననాశనే, బుద్ధిమాంచ్ఛాస్త్రతత్త్వజ్ఞో దేవతానాం గురుస్తథా. ౧౯. కురు
శాన్తిం విధానజ్ఞ శత్రుక్షయవిధాయినీమ్, యథా మే న భవేద్దుఃఖం తథా కార్యం
విధీయతామ్. ౨౦. బృహస్పతిరువాచ—కిఙ్కరోమి సహస్రాక్ష త్వయాద్య
దుష్కృతం కృతమ్, అనాగసం మునిం హత్వా కిం ఫలం సముపార్జితమ్. ౨౧.
అత్యుగ్రపుణ్యపాపానాం ఫలం భవతి సత్వరమ్, విచార్య ఖలు కర్తవ్యం కార్యం
తద్భూతిమిచ్ఛతా. ౨౨. పరోపతాపనం కర్మ న కర్తవ్యం కదాచన, న సుఖం విన్దతే
ప్రాణీ పరపీడాపరాయణః. ౨౩ మోహాల్లోభాద్బ్రహ్మహత్యా కృతా శక్ర త్వయా
ధునా, తస్య పాపస్య సహసా ఫలమేతదుపాగతమ్. ౨౪. అవధ్యస్సర్వదేవానాం

న్వయః. ౫—౧౧. దివి ఉత్పాతా భవంతి భూమ్యంతరిక్షజాశ్చోత్పాతా భవంతీత్యర్థః. ౧౨-
౧౭. అలకాః కేశాః ఖతః ఆకాశతః పతంతి. ౧౮—౨౧. అత్యుగ్రేతి. యతః సత్వరం ఫలం
భవతి తతో విచార్య కర్తవ్యమిత్యన్వయః. ౨౨—౨౬. దేవేంద్రేతి. హే దేవేంద్ర ప్రలయ౹

జాతోఽసౌ వృత్రసంజ్ఞకః,హన్తుం త్వాం స సమాయాతి దానవైర్బహుభిర్వృతః. ౨౫. ఆయుధాని చ సర్వాణి వజ్రతుల్యాని వాసవ, త్వష్ట్రా దత్తాని దివ్యాని గృహీత్వా సముపస్థితః. ౨౬. సమాగచ్ఛతి దుర్ధర్షో రథారూఢః ప్రతాపవాన్, దేవేన్ద్ర ప్రళయం కుర్వన్నాస్య మృత్యుర్భవిష్యతి. ౨౭. కోలాహల స్తథా జాత స్తథా బ్రువతి వాక్పతౌ, గన్ధర్వాః కిన్నరా యక్షా మునయశ్చ తపోధనాః ౨౮. సదనాని విహాయైవామరాస్సర్వే పలాయితాః, తృష్ట్వా మహదాశ్చర్యం శక్రశ్చిన్తాపరాయణః. ౨౯. ఆజ్ఞాపయామాస తదా సేనోద్యోగాయ సేవకాన్, ఆనయధ్వం వసూన్రుద్రానశ్వినౌ చ దివాకరాన్. ౩౦. పూషణఞ్చ భగం వాయుం కుబేరం వరుణం యమమ్, విమానేషు సమారుహ్య సాయుధాస్సురసత్తమాః ౩౧. సమాగచ్ఛన్తు తరసా శత్రురాయాతి సామ్ప్రతమ్, ఇత్యాజ్ఞాప్య సురపతిస్స మారుహ్య గజోత్తమమ్ ౩౨. బృహస్పతిం పురోధాయ నిర్గతో నిజమన్దిరాత్, తథైవ త్రిదశాస్సర్వే స్వం స్వం వాహనమాస్థితాః. ౩౩. యుద్ధాయ కృతసఙ్కల్పా నిర్యయుశ్శస్త్రపాణయః, వృత్రోఽథ దానవైస్సర్వైస్తత్సమ్ప్రాప్తో,మానసోత్తరమ్. ౩౪. పర్వతం దేవతావాసం రమ్యం పాదపశోభితమ్,ఇన్ద్రోఽప్యాగత్య సఙ్గ్రామం చకార మానసోత్తరే. ౩౫. పర్వతే దేవతాయుక్తో వాచస్పతిపురస్సరః,తత్రా భూద్దారుణం యుద్ధం వృత్రవాసవయో స్తదా. ౩౬. గదాసిపరిఘైః పాశైర్బాణై శ్శక్తిపరశ్వధైః, మానుషేణ ప్రమాణేన సఙ్గ్రామశ్శరదాం శతమ్. ౩౭. బభూవ భయదో నౄణామృషీణాం భావితాత్మనామ్, వరుణః ప్రథమం భగ్న స్తతో వాయుగణః కిల. ౩౮. యమో విభావసుశ్శక్రస్సర్వే తే నిర్గతా రణాత్, పలా యనపరాన్దృష్ట్వా దేవానిన్ద్రపురోగమాన్. ౩౯. వృత్రోఽపి పితరం ప్రాగాదా శ్రమస్థం ముదాన్వితమ్, ప్రణమ్య ప్రాహ త్వష్టారం పితుః కార్యం మయాకృతమ్. ౪౦. దేవా వినిర్జితాస్సర్వే సేన్ద్రాస్సమరసంస్థితాః, విద్రుతా స్తే గతాస్థ్సానం యథా సింహాన్మృగా గజాః ౪౧. ఇన్ద్రః పదాతిరగమన్మయా నీతో గజోత్తమః, ఐరావ తోఽయం భగవన్గృహాణ ద్విరదోత్తమమ్. ౪౨. న హతా స్తే మయా తస్మాదయు క్తం భీతమారణమ్, ఆజ్ఞాపయ పునస్తాత కిఙ్కరోమి తవేప్సితమ్. ౪౩. నిర్జరా నిర్గ తాస్సర్వే భయభీతాశ్శ్రమాతురాః, ఇన్ద్రోఽప్యైరావతం త్యక్త్వా భయభీతః పలా

కుర్వన్నాగచ్ఛతి. అస్య మృత్యుర్నైవ భవిష్యతి. తాదృశపరాక్రమవతః పురుషస్యాభావాదితి భావః. ౨౭. గంధర్వా ఇత్యన్వయః. ౨౮—౩౬. మానుషేణేతి. మనుష్యాణాం శతవర్ష పరిమిత కాలపర్యంతమిత్యర్థః. ౩౭. బభూవేతి అస్య సంగ్రామ ఇత్యనేనాన్వయః. ౩౮—౪౦. మృగా గజాః యథా సింహాద్విద్రుతా ఇత్యర్థః. ౪౧—౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః

యితః. ౪౪ వ్యాసఉవాచ—ఇతి పుత్త్రవచశ్శ్రుత్వా త్వష్టా ప్రాహ ముదాన్వితః, పుత్త్రవానద్య జాతాస్మి సఫలం మమ జీవితమ్ ౪౫. త్వయాహం పావితః పుత్త్ర గతో మే మానసో జ్వరః, నిశ్చలం మే మనో జాతం దృష్ట్వా వీర్యం తవాద్భుతమ్. ౪౬. శృణు వక్ష్యామ్యహం పుత్త్ర హితన్తేఽద్య నిశామయ, తపః కురు మహాభాగ సావధానస్స్థిరాసనః. ౪౭. విశ్వాసో నైవ కర్తవ్యః కేషాంచిత్పాకశాసనః, శత్త్రుస్తేచ్ఛలకర్తాఽస్తి నానాభేదవిశారదః తపసా ప్రాప్యతే లక్ష్మీస్తపసా రాజ్యముత్తమమ్, తపసా బలవృద్ధిస్స్యాత్సఙ్గ్రామే విజయస్తథా. ౪౮. ఆరాధ్య ద్రుహిణం దేవం లబ్ధ్వా వరమనుత్తమమ్, జహి శక్రం దురాచారం బ్రహ్మహత్యాసమావృతమ్. ౪౯. సావధానః స్థిరో భూత్వా ధాతారం భజ శఙ్కరమ్, వాఞ్ఛితం స వరం దద్యాత్సంతుష్టశ్చతురాననః. ౫౦. తోషయిత్వా విశ్వయోనిం బ్రహ్మాణమమితౌజసమ్, అవినాశిత్వమాసాద్య జహి శక్రం కృతాగసమ్. ౫౧. వైరం మనసి మే పుత్త్ర వర్తతే సుతఘాతజమ్, న శాన్తిమనుగచ్ఛామి న స్వపామి సుఖేన హ. ౫౨. తాపసో మే హతః పుత్త్రో నిరాగాః పాప్మనా యతః, నవిన్దామి సుఖం వృత్త్ర త్వం మాముద్ధర దుఃఖితమ్. ౫౩. వ్యాస ఉవాచ—తదాకర్ణ్య పితుర్వాక్యం వృత్త్రః క్రోధయుతస్తదా, ఆజ్ఞామాదాయ చ పితుర్జగామ తపసే ముదా. ౫౪. గన్ధమాదనమాసాద్య పుణ్యాం దేవధునీం శుభామ్, స్నాత్వా కుశాసనం కృత్వా సంస్థితశ్చ స్థిరాసనః. ౫౫. త్యక్త్వాన్న వారిపానఞ్చ యోగాభ్యాసపరాయణః, ధ్యాయన్విశ్వసృజం చిత్తే సోపవిష్టస్థిరాసనే. ౫౬. మఘవా తం తపస్యన్తం జ్ఞాత్వా చిన్తాపరో హ్యభూత్, గన్ధర్వాన్ప్రేషయామాస విఘ్నార్థం పాకశాసనః. ౫౭. యక్షాంశ్చ పన్నగాన్సర్పాన్కిన్నరానమితౌజసః, విద్యాధరానప్సరసో దేవదూతాననేకశః. ౫౮. ఉపాయాస్తైః కృతాస్సన్యక్తపోవిఘ్నాయ మాయిభిః, న చచాల తతో ధ్యానాత్త్వాష్ట్రః పరమతాపసః. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

వృత్త్రకృతదేవపరాజయః.

నిర్గతాస్తే పరావృత్తాస్తపోవిఘ్నకరాస్సురాః, నిరాశాః కార్యసంసిద్ధ్యైతం దృష్ట్వా దృఢచేతసమ్. ౧. జాతే వర్షశతే పూర్ణే బ్రహ్మా లోకపితామహః, తత్రాజగామ తరసా హంసారూఢశ్చతుర్ముఖః ౨. ఆగత్య తమువాచేదం త్వాష్ట్రపుత్త్ర సుఖీ భవ, త్యక్త్వా ధ్యానం వరం బ్రూహి దదామి తవ వాఞ్ఛితమ్. ౩. తపసా

ద్విషష్టిశ్లోకవర్ణ్యైస్తు వృత్త్రేణ వరగర్వతః, దేవాస్సర్వే పరాభూతాః శంకరం శరణం యయుః. తపోవిఘ్నకరగంధర్వగమనోత్తరం జాతం వృత్తమాహ.—నిర్గతా ఇతి. ౧—౪. యోగ

తేఽద్య తుష్టోఽస్మి త్వాం దృష్ట్వా చాతికర్శితమ్, వరం వరయ భద్రం తే మనోభి
లషితం తవ. ౪. వ్యాస ఉవాచ—వృత్రస్సదాతివిశదాం పురతో నిశమ్య వాచం
సుధాసమరసాం జగదేకకర్తుః, సంత్యజ్య యోగకలనాం సహసోదతిష్ఠత్సఞ్జాతహ
ర్షనయనాశ్రుజలాకలాపః. ౫. పాదౌ ప్రణమ్య శిరసా ప్రణయాద్విధాతుర్బద్ధా
ఞ్జలిః పురత ఏవ సమాససాద, ప్రోవాచ తం సువరదం తపసా ప్రసన్నం
ప్రేమ్ణాతిగద్గదగిరా వినయేన నమ్రః. ౬. ప్రాప్తం మయా సకలదేవపదం
ప్రభోఽద్య యద్దర్శనం తవ సుదుర్లభమాశు జాతమ్, వాఞ్ఛాస్తి
నాథ మనసి ప్రవణే దురాపా తాం ప్రబ్రవీమి కమలాసన వేత్సి భావమ్. ౭.
మృత్యుశ్చ మా భవతు మే కిల లోహకాష్ఠశుష్కార్ద్రవంశనిచయైరపరైశ్చ
శస్త్రైః, వృద్ధిం ప్రయాతు మమ వీర్యమతీవ యుద్ధే యస్మాద్భవామి సబలైరమ
రైరజేయః. వ్యాసఉవాచ—ఇత్థం సమాప్రార్థితో బ్రహ్మా తమాహ ప్రహసన్నివ,
ఉత్తిష్ఠ గచ్ఛ భద్రం తే వాఞ్ఛితం సఫలం సదా. ౯. న శుష్కేణ న చార్ద్రేణ న
పాషాణేన దారుణా, భవిష్యతి న తే మృత్యురితి సత్యం బ్రవీమ్యహమ్. ౧౦. ఇతి
దత్వా వరం బ్రహ్మా జగామ భువనం పరమ్, వృత్రస్తుతం వరం లబ్ధ్వా ముదితస్స్వగృ
హం యయౌ. ౧౦. శశంస పితురగ్రే తద్వరదానం మహామతిః, త్వష్టా తు ముదితః
ప్రాప్తం పుత్రం ప్రాప్తవరం తదా. ౧౨. స్వస్తి తేఽస్తు మహాభాగ జహి శక్రం రిపుం
మమ, హత్వాగచ్ఛ త్రిశిరసో హన్తారం పాపసంయుతమ్. ౧౩. భవ త్వం త్రిదశాధీశ
స్సమ్ప్రాప్య విజయం రణే, మమాధిం ఛిన్ధి విపులాం పుత్రనాశసముద్భవామ్.
౧౪. జీవతో వాక్యకరణాత్క్షయాహే భూరిభోజనాత్, గయాయాం పిణ్డదా
నాచ్చ త్రిభిః పుత్రస్య పుత్రతా. ౧౫. తస్మాత్పుత్ర మమార్త్యర్థం దుఃఖం నాశితు
మర్హసి, త్రిశిరామమచిత్తాత్తు నాపసర్పతి కర్హిచిత్. ౧౬. సుశీలస్సత్యవాదీ చ
తాపసో వేదవిత్తమః, అపరాధం వినా తేన నిహతః పాపబుద్ధినా. ౧౭. వ్యాస
ఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా వృత్రః పరమదుర్జయః, రథమారుహ్య తరసా
నిర్జగామ పితుర్గృహాత్. ౧౮. రణదున్దుభినిర్ఘోషం శఙ్ఖనాదం మహాబలమ్, కార
యిత్వా ప్రయాణం స చకార మదగర్వితః. ౧౯. నిర్యయౌ నయసంయుక్తస్సైన్య
కానితి సంవదన్, హత్వా శక్రం గ్రహీష్యామి సురరాజ్యమకణ్టకమ్. ౨౦. ఇత్యు
క్త్వా నిర్జగామాశు స్వసైన్యపరివారితః, మహతా సైన్యనాదేన భీషయన్నమరావ

కలనాం ధ్యానవిధిమ్. ౫, ౬. వేత్సి భావమితి. యద్యపి త్వం మమ భావమభిప్రాయం సర్వ
జ్ఞత్వాద్వేత్సి తథాపీత్యర్థః. ౭. వంశనిచయైః వంశా వేణవస్తేషాం కాష్ఠత్వేఽపి పృథగుపాదానం
గోబలీవర్దన్యాయేన. ౮—౧౩. త్రిశిరసో హంతారమింద్రమ్. ౧౪—౧౬. పాపబుద్ధినేతి. ఇతి

తీమ్. ౨౧. తమాగచ్ఛంతమాజ్ఞాయ తురాషాడపి సత్వరః, సేనోద్యోగం భయ
త్రస్తః కారయామాస భారత. ౨౨. సర్వానాహూయ తరసా లోకపాలానరిన్దమః,
యుద్ధార్థంప్రేరయన్సర్వాన్వ్యరోచత మహాద్యుతిః ౨౩. గృధ్రవ్యూహం తతః
కృత్వా సంస్థితః పాకశాసనః, తత్రాజగామ వేగాత్తు వృత్రః పరబలార్దనః. ౨౪. దేవ
దానవయోస్తావత్సఙ్గ్రామస్తుములోఽభవత్, వృత్రవాసవయోస్సఖ్యే మనసా విజ
యైషిణోః. ౨౫. ఏవం పరస్పరం యుద్ధే సన్దీప్తే భయదే భృశమ్, ఆహూతం దేవ
తాః ప్రాపుర్దైత్యాశ్చ పరమాం ముదమ్. తోమరైర్భిణ్డివాలైశ్చ ఖడ్గైః పరశుపట్టసైః,
జఘ్నుః పరస్పరం దేవదైత్యాస్సర్వవరాయుధైః. ౨౬. ఏవం యుద్ధే వర్తమానే
దారుణే లోమహర్షణే, శక్రం జగ్రాహ సహసా వృత్రః క్రోధసమన్వితః. ౨౭. అపా
వృత్య ముఖే క్షిప్త్వా స్థితో వృత్రశ్శతక్రతుమ్, ముదితోఽభూన్మహారాజ పూర్వ
వైరమనుస్మరన్. ౨౮. శక్రే గ్రస్తేఽథ వృత్రేణ సమ్భ్రాన్తా నిర్జరాస్తదా, చుక్రుశుః
పరమార్తాస్తే హా శక్రేతి ముహుర్ముహుః. అపావృతం ముఖే శక్రం జ్ఞాత్వా సర్వే
దివౌకసః, బృహస్పతిం ప్రణమ్యోచుర్దీనవ్యథితచేతసః ౩౧. కిం కర్తవ్యం ద్విజ
శ్రేష్ఠ త్వమస్మాకం గురుః పరః, శక్రో గ్రస్తస్తు వృత్రేణ రక్షితో దేవతాన్తరైః. ౩౨.
వినా శక్రేణ కిం కుర్మస్సర్వే హీనపరాక్రమాః, అభిచారం కురు విభో సత్వరశ్శక్ర
ముక్తయే. ౩౩. బృహస్పతిరువాచ—కిం కర్తవ్యం సురాః క్షిప్తో ముఖమధ్యేఽస్తి
వాసవః, వృత్రేణోత్సాదితో జీవన్నస్తి కోష్ఠాన్తరే రిపోః. ౩౪. వ్యాస ఉవాచ—
దేవాశ్చిన్తాతురాస్సర్వే తురాసాహం తథాకృతమ్, దృష్ట్వా విమృశ్య తరసా
చక్రుర్యత్నం విముక్తయే. ౩౫. అసృజన్త మహాసత్త్వాం జృమ్భికాం రిపునాశినీమ్,
తతో విజృమ్భమాణస్య వ్యావృత్తాస్యో బభూవహ. ౩౬ విజృమ్భమాణస్య తతో
వృత్రస్యాఽఽస్యాదవాపతత్, స్వాన్యఙ్గాన్యపి సంక్షిప్య నిష్క్రాన్తో బలసూదనః.
౩౭. తతః ప్రభృతి లోకేషు జృమ్భికా ప్రాణిసంస్థితా, జహర్షుశ్చ సురాస్సర్వే శక్రం
దృష్ట్వా వినిర్గతమ్. ౩౮. తతః ప్రవవృతే యుద్ధం తయోర్లోకభయప్రదమ్, వర్షాణా
మయుతం యావద్దారుణం లోమహర్షణమ్. ౩౯. ఏకతశ్చ సురాస్సర్వే యుద్ధాయ
సముపస్థితాః, ఏకతో బలవాంస్త్వాష్ట్రిస్సఙ్గ్రామే సమవర్తత. ౪౦. యదా వ్యవ
ర్ధత రణే వృత్రో వరమదావృతః, పరాజిత స్తదా శక్రస్తేజసా తస్య ధర్షితః. ౪౧.
విషణ్ణే మఘవా యుద్ధే తతః ప్రాప్య పరాజయమ్, విషాదమగమన్దేవా దృష్ట్వా

వృత్రం ప్రాహేతి శేషః. ౧౬—౨౩. గృధ్రవ్యూహం గృధ్రపక్ష్యాకారసేనానివేశమ్. ౨౪—
౨౭. అపావృత్య కవచవస్త్రాద్యావరణరహితం కృత్వేత్యర్థః. ౨౮—౩౩. జీవన్నస్తీతి. జీవతో
నిష్కాసనోపాయః ప్రథమతః కర్తవ్యస్తదనన్తరమభిచారచికీర్షేతి బృహస్పతేరభిప్రాయః. ౩౪—

శక్రపరాజితమ్. ౪౨. జగ్ముస్త్యక్త్వా రణం సర్వే దేవా ఇన్ద్రపురోగమాః, గృహీతం దేవసదనం వృత్రేణాగత్య రంహసా. దేవోద్యానాని సర్వాణి భుక్తేఽసౌ దానవో బలాత్,ఐరావతోఽపి దైత్యేన గృహీతోఽసౌ గజోత్తమః. ౪౪. విమానాని చ సర్వాణి గృహీతాని విశాంపతే, ఉచ్చైశ్శ్రవా హయవరో జాతస్తస్య వశే తదా. ౪౫. కామధేనుః పారిజాతో గణశ్చాప్సరసాం తథా, గృహీతం రత్నమాత్రన్తు తేన త్వష్టృసుతేనహ. ౪౬ స్థానభ్రష్టాస్సురాస్సర్వే గిరిదుర్గేషు సంస్థితాః, దుఃఖమాపుః పరిభ్రష్టాయజ్ఞభాగాత్సురాలయాత్. ౪౭. వృత్రస్సురపదం ప్రాప్య బభూవ మదగర్వితః, త్వష్టాతీవ సుఖం ప్రాప్య ముమోద సుతసంయుతః ౪౮. అమన్త్రయన్మి తం దేవా మునిభిస్సహ భారత, కిఙ్కర్తవ్య మితి ప్రాప్తోవిచిన్త్య భయమోహితాః. ౪౯. జగ్ముః కైలాసమచలం సురాశ్శక్రసమన్వితాః, మహాదేవం ప్రణమ్యోచుః ప్రహ్వాః ప్రాఞ్జలయో భృశమ్. ౫౦. దేవదేవ మహాదేవ కృపాసిన్ధో మహేశ్వర, రక్షాస్మాన్భయభీతాంస్తు వృత్రేణాతిపరాజితాన్. గృహీతం దేవ సదనం తేన దేవ బలీయసా, కిఙ్కర్తవ్యమతశ్శమ్భో బ్రూహి సత్యం శివాద్య నః. ౫౨. కిఙ్కుర్మః క్వచ గచ్ఛామస్థానభ్రష్టామహేశ్వర, దుఃఖస్య నాధిగచ్ఛామో వినాశోపాయమీశ్వర. ౫౩. సాహాయ్యం కురు భూతేశ వ్యథితాస్మ కృపానిధే, వృత్రం జహి మదోత్సిక్తం వరదానబలాద్విభో ౫౪ శివఉవాచ—బ్రహ్మాణంపురతః కృత్వా వయం సర్వే హరేః క్షయమ్, గత్వా సమేత్య తం విష్ణుం చిన్తయామో వధోద్యమమ్. ౫౫. స శక్తశ్చ ఛలజ్ఞశ్చ బలవాన్బుద్ధిమత్తరః, శరణ్యశ్చ దయాబ్ధిశ్చ వాసుదేవో జనార్దనః. ౫౬. వినా తం దేవదేవేశం నార్థసిద్ధిర్భవిష్యతి, తస్మాత్తత్ర చ గన్తవ్యం సర్వకార్యార్థసిద్ధయే. ౫౭. వ్యాసఉవాచ—ఇతి సంచిన్త్య తే సర్వే బ్రహ్మశక్రస్సశఙ్కరః, జగ్ముర్విష్ణోః క్షయం దేవాశ్శరణ్యం భక్తవత్సలమ్. ౫౮. గత్వా విష్ణుపదం దేవాస్తుష్టువుః పరమేశ్వరమ్, హరిం పురుషసూక్తేన వేదోక్తేన జగద్గురుమ్. ౫౯. ప్రత్యక్షోఽభూజ్జగన్నాథస్తేషాం స కమలాపతిః, సమ్మాన్య చ సురాన్సర్వానిత్యువాచ పురస్థితః. ౬౦. కిమాగతాస్మ లోకేశా హరబ్రహ్మసమన్వితాః, కారణం కథయధ్వం వస్సర్వేషాం సురసత్తమాః. ౬౧. వ్యాసఉవాచ—ఇతి శ్రుత్వా హరేర్వాక్యం నోచుర్దేవా రమాపతిమ్, చిన్తావిష్టాస్థితాః ప్రాయస్సర్వే ప్రాఞ్జలయస్తథా. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

---

౪౬. యజ్ఞభాగాత్సురాలయాచ్చ పరిభ్రష్టా ఇత్యర్థః. ౪౭—౫౪. హరేః క్షయం స్థానమ్. ౫౫—౫౭. క్షయే స్థానే భక్తవత్సలత్వంతు చేతనత్వారోపేణ. ౫౮—౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

ఇన్ద్రాదికృతదేవీస్తుతిః.

వ్యాస ఉవాచ—తథా చిన్తాతురాన్వీక్ష్య సర్వాన్సర్వార్థతత్త్వవిత్, ప్రాహ ప్రేమభరోద్భ్రాన్తాన్మాధవో మేదినీపతే. ౧ విష్ణురువాచ—కిం మౌనమాశ్రితా యూయం బ్రువన్తు కారణం సురాః, సదసద్వాపి యచ్ఛ్రుత్వా యతిష్యే తన్నివారణే. ౨. దేవా ఊచుః—కిమజ్ఞాతం తవ విభో త్రిషు లోకేషు వర్తతే, సర్వం వేద భవాన్కార్యం కిం పృచ్ఛసి పునఃపునః. ౩. త్వయా పూర్వం బలిర్బద్ధశ్శక్రో దేవాధిపః కృతః, వామనం వపురాస్థాయ క్రాన్తం త్రిభువనం పదైః. ౪. అమృతం త్వాహృతం విష్ణో దైత్యాశ్చ వినిపాతితాః, త్వం ప్రభుస్సర్వదేవానాం సర్వాపన్నివారణే. ౫. విష్ణురువాచ—న భేతవ్యం సురవరా వేద్మ్యుపాయం సుసమ్మతమ్, తద్వధాయ ప్రవక్ష్యామి యేన సౌఖ్యం భవిష్యతి. ౬. అవశ్యం కరణీయమ్మే భవతాం హితమాత్మనా, బుద్ధ్యా బలేన చార్థేన యేన కేన ఛలేన వా. ౭ ఉపాయాః ఖలు చత్వారః కథితాస్తత్త్వదర్శిభిః, సామాదయస్సుహృత్స్వేవ దుర్హృదేషు విశేషతః. ౮. బ్రహ్మణాస్య వరో దత్తస్తపసారాధితేన చ, దుర్జయత్వఞ్చ సమ్ప్రాప్తం వరదానప్రభావతః. ౯. అజేయస్సర్వభూతానాం త్వష్ట్రా సముపపాదితః, తతో బలేన వృద్ధిం స ప్రాప్తః పరపురఞ్జయః. ౧౦. దుస్సాధ్యోఽసౌ సురాశ్శత్రుర్వినా సామప్రతారణమ్, ప్రలోభ్య వశమానేయో హన్తవ్యస్తు తతః పరమ్. ౧౧. గచ్ఛధ్వం సర్వగన్ధర్వా యత్రాసౌ బలవత్తరః, సామ తస్య ప్రయుంజధ్వం తత ఏనం విజేష్యథ. ౧౨. సఙ్గమ్య శపథాన్కృత్వా విశ్వాస్య సమయేన హి, మిత్రత్వఞ్చ సమాధాయ హన్తవ్యః ప్రబలో రిపుః. ౧౩. అదృశ్యః సమ్ప్రవేక్ష్యామి వజ్రమస్య వరాయుధమ్, సాహాయ్యఞ్చ కరిష్యామి శక్రస్యాహం సురోత్తమాః. ౧౪. సమయఞ్చ ప్రతీక్షధ్వం సర్వదైవాయుషః క్షయే, మరణం విబుధాస్తస్య

ఏకోనషష్టిశ్లోకైస్తు దేవాస్సర్వే సవాసవాః, దేవీం స్తుత్వా వరం ప్రాపురితి సమ్యగిహోచ్యతే. మౌనమాశ్రితేషు దేవేష్వనన్తరం జాతం వృత్తమాహ.—తథేతి. ౧. సదసద్వేతి. సత్కారణం వాస్తు అసత్కారణం వాస్తు తద్బ్రువన్త్విత్యర్థః. ౨—౭. సామాదయః సామదానభేదదణ్డాః. తే సర్వే యథాయోగ్యం కించిత్సుహృత్సు కేచిద్దుర్హృదేషు విశేషతః కర్తవ్యా ఇత్యర్థః. ౮—౧౦. వినా సామేతి. సామ వినా ప్రతారణం వినా యతో బ్రహ్మదత్తవరేణాసౌ దృప్తస్తస్మాద్భేదదణ్డయోరత్రాసంభవాత్సామప్రతారణం వినా దుస్సాధ్యోఽయమిత్యర్థః. ౧౧,౧౨. సఙ్గమ్యేతి. తత్ర సంగమ్య గత్వా యథా స వక్ష్యతి సమయం సంకేతం. తేన సంకేతేన శపథాన్ కృత్వా తం విశ్వాస్య తేన మిత్రత్వం చ సమాధాయ హన్తవ్య ఇత్యర్థః. ౧౩. అహం తు కిం కరిష్యామి తత్రాహ—అదృశ్య ఇతి. ౧౪. అత్ర త్వరా న కర్తవ్యా ఆయుషః క్షయ ఏవ మరణం భవతి

నాన్యథా సమ్భవిష్యతి. ౧౫. గచ్ఛధ్వమృషిభిస్సార్ధం గన్ధర్వాః కపటావృతాః,
ఇన్ద్రేణ సహ మిత్రత్వం కురుధ్వం వాక్యదానతః. ౧౬. యథా స యాతి విశ్వాసం
తథా కార్యం ప్రతారణమ్, గుప్తోఽహం సమ్ప్రవిశ్యామి పవిం సజ్జ్వాలితం దృఢమ్.
౧౭. విశ్వస్తం మఘవా శత్రుం హనిష్యతి న చాన్యథా, విశ్వాసస్య కృతే
పాపం కృత్వా శక్రస్తు పృష్ఠతః. ౧౮. మత్సహాయోఽథవజ్రేణ ఘాతయిష్యతి పాపి
నమ్, న దోషోఽత్ర శఠే శత్రౌ శాఠ్యమేవ ప్రకుర్వతః. ౧౯. నాన్యథా బలవాన్వ
ధ్యశ్శూరధర్మేణ జాయతే, వామనం రూపమాదాయ మయాయం వఞ్చితో
బలిః. ౨౦. కృత్వా చ మోహినీవేషం దైత్యాస్సర్వేఽపి వఞ్చితాః, భవన్తస్సహితా
స్సర్వే దేవీం భగవతీం శివామ్. ౨౧. గచ్ఛధ్వం శరణం భావైః స్తోత్రమన్త్రైస్సు
రోత్తమాః, సాహాయ్యం సా యోగమాయా భవతాం సంవిధాస్యతి. ౨౨. వన్దా
మహే సదా దేవీం సాత్త్వికీం ప్రకృతిం పరామ్, సిద్ధిదాం కామదాం కామాం దురా

నాన్యథా. ఆయుస్తు తస్యాద్యాపి వర్తతే ఇత్యాహ—సమయం చేతి. సమయం కాలం. ౧౫.
ఇన్ద్రేణ సహ వృత్రాసురస్య మిత్రత్వమిత్యర్థః. ౧౬, ౧౭. న చాన్యథేతి. ఏతదుక్తప్రకారా
దన్యః ప్రకారస్తస్య మరణే నాస్తీత్యర్థః. నను వాసవో విశ్వాసఘాతం న కుర్యాత్తదా కథమస్మాకం
కార్యం భవిష్యతి? తత్రాహ—విశ్వస్తమితి. మయా బోధిత ఇతి శేషః. ౧౮. కిం చాత్ర దుష్ట
శత్రువిషయే సదోషోఽపి నాస్తీత్యాహ—న దోష ఇతి. "శఠం ప్రతి శాఠ్యం కుర్యాది"తి
న్యాయాదిత్యర్థః. ౧౯. కిం చ యది పాపభియా శాఠ్యం న క్రియతే తదాన్య ప్రకారేణ శూర
ధర్మేణాయం వధ్యో నైవ భవతీత్యాహ—నాన్యథేతి. మయాప్యేవం బహువిధం కపటం సంకటే
ప్రాప్తే కృతమిత్యాహ—వామనమితి. ౨౦. కిం చాయం సర్వోఽపి సత్యో వా మిథ్యా వా ప్రకా
రస్తదైవ సిద్ధ్యేద్యది పరమేశ్వర్యా జగదంబాయాః ప్రసాదః స్యాత్తస్మాత్సైవ ముఖ్యత్వేనారాధ
నీయేత్యాహ—భవన్త ఇతి. భగవతీం "ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య ధర్మస్య యశసః శ్రియః, జ్ఞాన
వైరాగ్యయోశ్చాపి షణ్ణాం భగ ఇతీర్యత"ఇతి శ్లోకోక్తషడ్భగరూపైశ్వర్యవతీమ్. యద్వా "భగం
మాయా సమాఖ్యాతా యోనిః సర్వస్య యా యతః, తద్వతీతి తదీశానీ నామ్నా భగవతీ స్మృతే"తి
శివపురాణాంతర్గతోమాసంహితోక్తేః. సర్వకారణత్వాద్యోనిస్థానాపన్నా మాయా శక్తిస్తస్యాః
స్వామినీత్వాత్తద్వితీయా సచ్చిదానందరూపిణీ దేవీ సా భగవతీపదేనోచ్యతే. తాం భగవతీం
శివాం మంగళరూపాం తద్ధాత్రీం వా. యద్వా "శివామేతాముమామేనాం జడశక్తిం తథైవ చే"తి
సూతసంహితోక్తరీత్యాసంవిద్రూపమితి వా. ౨౧, ౨౨. కించ నిరంతరమస్మాభిః సర్వైః సైవారాధ్యతే.
తతోఽస్మిన్సంకటే తాం విహాయ కమన్యం శరణం వ్రజేమేత్యభిప్రాయేణాహ—వందామహే
ఇతి. సాత్త్వికీంశుద్ధసత్త్వాత్మకమాయోపాధివిశిష్టాం ప్రకృతిమ్. ప్రకృతిశ్చ "ప్రతిజ్ఞాదృష్టాన్తానుపరో
ధాది"తి బ్రహ్మసూత్రప్రతిపాద్యాం సర్వకారణాంచిద్రూపాంభగవతీమిత్యర్థః. దేవీం స్వప్రకాశాం
"తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతీ"తి శ్రుతేః. సిద్ధిదాం మోక్షదాం
కామదామైహికపారలౌకికకామదాం. కామ్యాం సర్వైరభిలషణీయామ్ ౨౩. నను తదారాధనే

పామకృతాత్మభిః. ౨౩. ఇన్ద్రోఽపి తాంసమారాధ్య హనిష్యతిరిపుంరణే, మోహినీ
సామహామాయా మోహయిష్యతి దానవమ్. ౨౪. మోహితో మాయయా వృత్ర
స్సుఖసాధ్యో భవిష్యతి, ప్రసన్నాయాం పరామ్బాయాం సర్వం సాధ్యం భవి
ష్యతి. ౨౫. నో చేన్మనోరథావాప్తిర్నకస్యాపి భవిష్యతి, అన్తర్యామి స్వరూపా
సా సర్వకారణకారణమ్. ౨౬. తస్మాత్తాం విశ్వజననీం ప్రకృతిం పరమాదృతాః,
భజధ్వం సాత్త్వికైర్భావైశ్శత్రునాశాయ సత్తమాః. ౨౭. పురా మయాపిసఙ్గ్రామం
కృత్వా పరమదారుణమ్, పఞ్చవర్షసహస్రాణి నిహతౌ మధుకైటభౌ. ౨౮. స్తుతా
మాయా తదాత్యర్థం ప్రసన్నా ప్రకృతిఃపరాః, మోహితౌ తౌ తదా దైత్యౌ
ఛలేన చ మయా హతౌ. ౨౯. విప్రలబ్ధౌ మహాబాహూ దానవౌ మదగర్వితౌ,
తథా కురుధ్వం ప్రకృతేర్భజనం భావసంయుతాః. ౩౦. సర్వథా కార్యసిద్ధిం సా కరి
ష్యతి సురోత్తమాః, ఏవం తే దత్తమతయో విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా. ౩౧. జగ్ముస్తే
మేరుశిఖరం మన్దారద్రుమమణ్డితమ్, ఏకాన్తే సంస్థితా దేవాః కృత్వా ధ్యానం జపం
తపః. ౩౨. తుష్టువుర్జగతాం ధాత్రీం సృష్టిసంహారకారిణీమ్, భక్తకామదుఘా
మమ్బాం సంసారక్లేశనాశనీమ్. ౩౩. దేవాఊచుః—దేవి ప్రసీద పరిపాహి సురా
న్ప్రతప్తాన్వృత్రాసురేణ సమరే పరిపీడితాంశ్చ, దీనార్తినాశనపరే పరమార్థతత్త్వే
ప్రాప్తాస్త్వదంఘ్రికమలం శరణం సదైవ. ౩౪. త్వం సర్వవిశ్వజననీ పరిపాలయాస్మా
న్పుత్రాన్విపత్తిపతితాన్ప్రసఙ్కటేఽస్మిన్, మాతర్న తేఽస్త్యవిదితంభువనత్రయేఽపి
కస్మాదుపేక్షసి సురానసురప్రతప్తాన్. ౩౫. త్రైలోక్యమేతదఖిలంవిహితంత్వయైవ
బ్రహ్మా హరిః పశుపతిస్తవ వాసనోత్థాః, కుర్వన్తి కార్యమఖిలం స్వవశానతే తే
భ్రూవిభఙ్గచాలనవశాద్విహరన్తి కామమ్. ౩౬. మాతాసుతాన్పరిభవాత్పరిపాతి

కిం సాక్షాద్భవిష్యతి నేత్యాహ—మోహినీతి. ౨౪. నను తయా మోహితోఽపినమరిష్యతి. శస్త్రా
దినా తస్య మృతేరభావాదితి చేత్తత్రాహ—ప్రసన్నాయామితి సర్వం యథా స శస్త్రాదిరహితో
పాయేన మరిష్యతి తథా తత్సర్వం సాధ్యం భవిష్యతి. ౨౫. తదప్రసన్నతాయాంతు సర్వందుర్లభ
మేవేత్యాహ—నోచేదితి. నను సర్వోత్తమా సా కిమర్థమస్మాకముపాయం వక్ష్యతీతి చేత్తత్రాహ—
అంతర్యామీతి. సర్వోత్తమాయా ఏవ తస్యాః అంతర్యామిరూపత్వాద్యద్యచ్చేష్టితం తత్సర్వం
తత్ప్రేరణయైవ భవతీతి సా ప్రార్థితా సతీ యథా కార్యం భవిష్యతి తథైవ ప్రేరయిష్యతీతి భావః.
సర్వేషాం కారణం మాయా తస్యా అపి కారణా వివర్తాధిష్ఠానరూపా. యద్యపి మాయాయా అనా
దిత్వం తథాపి తద్వృత్తేరుత్పన్నత్వాత్తదభిప్రాయేణేయముక్తిరితి బోధ్యమ్. ౨౬—౩౩. ప్రత
ప్తాన్సంసారతాపేన. పరమార్థం సత్యం యత్తత్త్వం బ్రహ్మరూపం తత్స్వరూపే హేభగవతి త్వ
దంఘ్రికమలం శరణమాశ్రయం ప్రాప్తానిత్యన్వయః. ౩౪. ఉపేక్షసీతి పరస్మైపదమార్షమ్. ౩౫.
అస్మింస్సంకటే బ్రహ్మాదయః కిమితి న ప్రార్థ్యంతే? తత్రాహ. త్రైలోక్యమితి, అస్వతంత్ర ప్రార్థ

దీనాన్ప్రీతిస్త్వయైవ రచితా ప్రకటాపరాధాన్, కస్మాన్న పాలయసి దేవి వినాపరాధానస్మాంస్త్వదఙ్ఘ్రిశరణాన్కరుణారసార్ద్రే. ౩౭. నూనం మదఙ్ఘ్రిభజనాప్తపదాః కిలైతే భక్తింవిహాయ విభవే సుఖభోగలుబ్ధాః, నేమే కటాక్షవిషయా ఇతి చేన్న చైషా రీతిస్సుతే జనకర్తరి చాపి దృష్టా. ౩౮. దోషో న నోఽత్ర జనని ప్రతిభాతి చిత్తే యత్తే విహాయ భజనం విభవే నిమగ్నాః, మోహస్త్వయా విరచితః ప్రభవత్యసౌ నస్తస్మాత్స్వభావకరుణే దయసే కథం న. ౩౯. పూర్వం త్వయా జనని దైత్యపతిర్బలిష్ఠో వ్యాపాదితో మహిషరూపధరః కిలాజౌ, అస్మత్కృతే సకలలోకభయావహోఽసౌ వృత్రం కథం న భయదం విధునోషి మాతః ౪౦. శుమ్భస్తథాతిబలవాననుజో నిశుమ్భస్తాభ్రాతరౌ తవనుగౌ నిహతావహతౌ చ, వృత్రం తథా జహి ఖలం ప్రబలం దయార్ద్రే మత్తం విమోహయ యథా న భవేద్యథాసౌ. ౪౧. త్వం పాలయాద్య విబుధానసురేణ మాతః సన్తాపితానతితరాం భయవిహ్వలాంశ్చ, నాన్యోఽస్తి కోఽపి భువనేషు సురార్తిహన్తా యః క్లేశజాలమఖిలం నిదహేత్స్వశక్త్యా. ౪౨. వృత్రే దయా తవ యది ప్రథితా తథాపి జహ్యేనమాశు జనదుఃఖకరం ఖలఞ్చ, పాపాత్సముద్ధర భవాని శరైః పునానా నోచేత్ప్రయాస్యతి తమో

నయా కిం ఫలం భవిష్యతీతి భావః. ౩౬. కించాస్మత్ప్రార్థనయైవ వయం త్వయా పాలనీయా ఇతి న కింతు స్వకల్పితరీతి పరిపాలనార్థమపి వయం త్వయా రక్షణీయా ఇత్యాహ—మాతా సుతానితి. మాతా పరిభవాత్సుతాన్పాలయతీతి రీతిర్మర్యాదా త్వయైవ యుగాదౌ రచితా. అజ్ఞేషు పశుష్వపి దర్శనాత్. వయం తు నిరపరాధా ఏవ. తతః హే కరుణారసార్ద్రే సుతోఽస్మాన్సుతాన్మాతృభూతా సతీ న పాలయసీత్యర్థః. ౩౭. నను యూయం సాపరాధా మద్దత్తలక్ష్మీమదాంధాః సంతో న మాం భజథేతి తతో మన్నేత్రకటాక్షవిషయా న భవథేతి చేత్తత్రాహ—నూనమితి. మమాంఘ్రేర్భజనేనాప్తం పదమింద్రాదిస్థానం యైస్తే యూయం విభవే సతి స్థానప్రాప్తౌ సత్యాం సుఖస్య భోగే లుబ్ధాః ఆసక్తాః. న చైషేతి. అస్త్వేవం రీతిరన్యత్ర సుతే సుతవిషయే జనకర్తరి జనన్యాం చ నైషా రీతిః. కుత్రాపి దృష్టా. పుత్రాపరాధాః సర్వేఽపి మాత్రా సోఢవ్యా ఏవేతి భావః. ౩౮. కించ నాయం దోషోఽస్మాకం త్వయా మోహేనాచ్ఛాదితం సర్వం యథా యథా యస్మిన్కార్యే ప్రేరయసి తథా కుర్మ ఇత్యాహ—దోష నన ఇతి. తతో నిరపరాధిషు దయాఽవశ్యం విధేయేతి భావః. కించ వయమపరాధినో నాధునైవ కింతు పూర్వమపి స్థితాః తత్ర పూర్వం యథాస్మదపరాధాన విగణయ్య యథా మహిషాద్యా దైత్యా హతాస్తథాఽధునాపి వృత్రం కుతో న నాశయసీత్యాహ. పూర్వం త్వయేతి. విధునోషి నాశయసి. ౪౦, ౪౧. త్వదన్యః కోఽప్యస్మాన్రక్షేదిత్యాశా మనసాపి న త్వయా కర్తవ్యేత్యాహ—త్వం పాలయాద్యేతి. స్వశక్త్యాస్మాకం క్లేశజాలం నిర్దహేదేతాదృశో నైవాస్తీత్యర్థః. సర్వేషాం క్లేశనాశకా వయం దేవాః అస్మత్క్లేశస్య నివారకః కోఽన్యస్స్యాదితి భావః. ౪౨. నను యథా భవతాం మాతాస్మి తథా దైత్యానామపి భవామి తతశ్చ కథం మయా జనన్యా తే హన్తవ్యా ఇతి చేత్తత్రాహ—వృత్రే దయేతి. దుష్టబుద్ధిర్దురాచారః యది త్వయా న

నను దుష్టబుద్ధిః. ౪౩. తే ప్రాపితాస్సురవనం విబుధారయో యే హత్వా రణేఽపి విశిఖైః కిలపావితాస్తే, త్రాతా న కింనిరయపాతభయాద్దయార్ద్రేయచ్ఛత్రవోఽపి న హి కిం వినిహంసి వృత్రమ్. ౪౪. జానీమహే రిపురసౌ తవ సేవకో న ప్రాయేణ పీడయతి నః కిల పాపబుద్ధిః, యస్తావకస్త్విహ భవేదమరాననసౌ కిం త్వత్పాదపఙ్కజరతాన్ను పీడయేద్వా. ౪౫. కుర్మః కథం జనని పూజనమద్య తేఽమ్బ పుష్పాదికం తవ వినిర్మితమేవ యస్మాత్, మన్త్రాశ్చ యచ్చ సకలం పరశక్తిరూపం తస్మాద్భవాని చరణే ప్రణతాస్స్మ నూనమ్. ౪౬. ధన్యాస్తఏవ మనుజా హి భజన్తి భక్త్యా పాదామ్బుజం తవ భవాబ్ధిజలేషు పోతమ్, యం యోగినోఽపి మనసా సతతం స్మరన్తిమోక్షార్థినో విగతరాగవికారమోహాః ౪౭. యే యాజ్ఞికాస్సకల వేదవిదోఽపి నూనం త్వాం సంస్మరన్తి సతతం కిల హోమకాలే, స్వాహాస్తుతృప్తిజననీమసురేశ్వరాణాం భూయః స్వధాం పితృగణస్యచ తృప్తిహేతుమ్. ౪౮. మేధాఽసికాన్తిరసి శాన్తిరపి ప్రసిద్ధా బుద్ధిస్త్వమేవవిశదార్థకరీ నరాణామ్, సర్వం త్వమేవ విభవం భువనత్రయేఽస్మిన్కృత్వా దదాసిభజతాంకృపయా సదైవ. ౪౯. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం స్తుతా సురైర్దేవీ ప్రత్యక్షా సా భవత్తదా, చారురూపధరా తన్వీ సర్వాభరణభూషితా. ౫౦. పాశాఙ్కుశవరాభీతిలసద్బాహుచతుష్టయా, రణత్కింకిణికాజాలరశనాబద్ధసత్కటిః. ౫౧. కలకణ్ఠీరవాకాన్తా క్వణత్క-

---

హన్యతే తదా స్వపాపాత్తమోనరకం ప్రయాస్యతి అతస్తత్కల్యాణార్థమేవ తం జహీతి భావః. ౪౩. నను మచ్ఛత్రుపూతాః కే స్వర్గం గతా ఇతి చేత్తత్రాహ—తే ప్రాపితా ఇతి. సురవనంనందనం యే యే త్వయా హతాః శత్రవో భవంతి తే తే సర్వేఽపి న ప్రాపితాః కిం? అపితు ప్రాపితా ఏవ తథా నరకపాతభయాన్న త్రాతాః కిం? అపితు త్రాతా ఏవ అతో వృత్రం కిం కుతో న వినిహంసీత్యర్థః. ౪౪. నను స మమ భక్తోఽస్తి అతః కథం హంతవ్య ఇతి చేత్స తవ భక్తో నైవాస్తి యది తవ భక్తః స్యాత్తదా త్వత్పాదాబ్జభజనరతానస్మాన్కథం పీడయేదిత్యాహ—జానీమహే ఇతి. తవ భక్తస్తు సర్వత్ర దేవీబుద్ధిమాశ్రితో భవతి. న చ తథావిధః కించిత్పీడయతి. యతోఽయం పీడయతి తస్మాన్న తవ భక్త ఇతి భావః. ౪౫. అథ తవ పూజయా తవ సంతోష ఉత్పాదనీయ ఇతి చేదస్మాకం నికటే కః పదార్థః పూజాయోగ్యోఽస్తి యేన త్వం సంతుష్యసి యోఽస్తి సత్వదీయ ఏవాస్తి అతో నాస్మాకం పూజాయోగ్యతా. కింతు కేవలం నమస్కారేణైవ సంతుష్టా భవేత్యభిప్రాయేణాహ—కుర్మః కథమితి. మంత్రా వయం పూజాకర్తారః చకారాదన్యదపి పూజాయోగ్యం గ్రాహ్యం. తత్సర్వం పరశక్తిరూపమిత్యర్థః. ౪౬. అథ భగవత్యుపాసకానాం ధన్యతాం వర్ణయంతి ధన్యాస్తఏవేతి. పోతం నౌకామ్. ౪౭. యే యాజ్ఞికా ఇతి. స్వాహాస్వధోచ్చారణకర్తారస్తేఽపి ధన్యా ఇత్యర్థః. ౪౮. విభవమితి. మేధాదికం సర్వం విభవమైశ్వర్యం కృత్వోత్పాద్య భజతాం కృపయా తేభ్యో దదాసి తదైవేత్యన్వయః. ౪౯, ౫౦. పాశాంకుశవరాభీతిభిర్లసద్యుక్తం బాహుచతుష్టయం యస్యాస్సా తత్రాభీతిరభయముద్రా. తత్రాయుధక్రమస్తు దశపటల్యాముక్తః. ''దక్షేఽం

ఙ్కణనూపురా, చన్ద్రఖణ్డసమాబద్ధరత్నమౌళివిరాజితా. ౫౨. మన్దస్మితారవిన్దాస్యా నేత్రత్రయవిభూషితా, పారిజాతప్రసూనాచ్ఛనాళవర్ణసమప్రభా. ౫౩. రక్తామ్బర పరీధానా రక్తచన్దనచర్చితా, ప్రసాదసుముఖీ దేవీ కరుణారససాగరా. ౫౪. సర్వ శృఙ్గారవేషాఢ్యా సర్వదైవతధారిణీ పరా, సర్వజ్ఞా సర్వకర్త్రీ చ సర్వాధిష్ఠాన రూపిణీ. ౫౫. సర్వవేదాన్తసంసిద్ధా సచ్చిదానన్దరూపిణీ, ప్రణేముస్తాం సమా లోక్య సురా దేవీం పురస్థితామ్. ౫౬. తానాహ ప్రణతానమ్బా కిం వః కార్యం బ్రువన్తు మామ్. దేవా ఊచుః—మోహయైనం రిపుం వృత్రం దేవానామతి దుఃఖదమ్. ౫౭. యథా విశ్వసతే దేవాంస్తథా కురు విమోహితమ్, ఆయుధే చ బలం దేహి హతస్స్యాద్యేన వా రిపుః. ౫౮. వ్యాస ఉవాచ—తథేత్యుక్త్వా భగవతీ తత్రైవాన్తరధీయత, స్వాని స్వాని నికేతాని జగ్ముర్దేవా ముదాన్వితాః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే పఞ్చమోఽధ్యాయః.

వృత్రవధకథాప్రారమ్భః.

వ్యాస ఉవాచ––ఏవం ప్రాప్తవరా దేవా ఋషయశ్చ తపోధనాః, దదృశు స్తత్ర తం వృత్రం జ్వలన్తమివ తేజసా. ౧. ధక్ష్యన్తమివ లోకాంస్త్రీన్ గ్రసన్త

అఙ్కుశాభయే ప్రోక్తే వామే పాశమథేష్టదమి"తి. రణచ్ఛబ్దాయమానం యత్కింకిణికానాం క్షుద్రఘంటికానాం జాలం తద్యుక్తరసనయా కాంచ్యా బద్ధా సత్కటిర్యస్యాః సా. ౫౧. కలకంఠీ కోకిలా తద్వత్ మధురో రవః శబ్దో యస్యాః కాంతా దీప్తాః క్వణంతః శబ్దాయమానాః కంకణ నూపురా యస్యాః సా. చంద్రఖండేనార్ధచంద్రేణ సమాబద్ధో రత్నమౌళీరత్నముకుటస్తేన విరాజితా ౫౨. మందస్మితమీషద్ధాస్యం తేన యుక్తమరవిందసదృశమాస్యమాననం యస్యాః. పారిజాత వృక్షస్య యత్ప్రసూనం పుష్పం తస్య యదచ్ఛనాలం తస్య యో వర్ణో రక్తస్తేన సమా ప్రభా యస్యాః సా రక్తవర్ణేత్యర్థః. ౫౩. ప్రసాదేన ప్రసన్నతయా సుముఖీ. ౫౪. సర్వశృంగారయుక్త వేషేణాఢ్యా యుక్తా శృంగారమూర్తిరిత్యర్థః. సర్వం యద్ద్వైతమాత్మాతిరిక్తం పదార్థజాతం తస్యా రణిరుత్పాదికా. అత ఏవ సర్వజ్ఞా సర్వకర్త్రీ చ తథా సర్వవివర్తాధిష్ఠానం బ్రహ్మ తద్రూపిణీ చ. ౫౫. సర్వే వేదాంతా ఉపనిషద్భాగాస్తైః సంసిద్ధా తదేకప్రతిపాద్యేత్యర్థః. ౫౬. వో యత్కార్యం తన్మాం బ్రువంత్విత్యన్వయః. బ్రూధాతోర్ద్వికర్మకత్వాత్. ౫౭. యథా దేవాన్విశ్వసతే దేవేషు యథా విశ్వసేత్తథా విమోహితం కుర్విత్యర్థః. కిం చాయుధేఽపి బలం దేహి యేన బలేన రిపుర్హతః స్యాదిత్యర్థః. ౫౮, ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః.

అథ షష్టిశ్లోకవద్భిర్వృత్రదైత్యవధాశ్రితా, కథా ప్రారభ్యతే యత్ర దేవ్యాస్తు మహిమా స్మృతః. దేవ్యంతర్ధానానంతరం జాతంవృత్తాంతమాహ—ఏవం ప్రాప్తేతి. ౧. విష్ణునాపూర్వముక్తం ప్రథమతః సామ్నా విశ్వాసః కర్తవ్యస్తతో విశ్వస్తో హంతవ్య ఇతి తత్సామార్థమృషయస్తం

మివ చామరాః, ఋషయోఽథ తతోఽభ్యేత్య వృత్రమూచుః ప్రియం వచః ౨ దేవకార్యార్థసిద్ధ్యర్థం సామయుక్తం రసాత్మకమ్ ఋషయ ఊచుః—వృత్ర వృత్ర మహాభాగ సర్వలోకభయఙ్కర ౩ వ్యాప్తం త్వయైతత్సకలం బ్రహ్మాణ్డమఖిలం కిల, శక్రేణ తవ వైరం యత్తత్తు సౌఖ్యవిఘాతకమ్. ౪. యువయోర్దుఃఖదం కామ చిన్తావృద్ధికరం పరమ్, నత్వం స్వపిషి సన్తుష్టో న చాపి మఘవా తథా. ౫. సుఖం స్వపితి చిన్తార్తో ద్వయోర్వైవైరిజం భయమ్, యువయోర్యుధ్యతోః కాలో వ్యతీతస్తు మహానిహ ౬ పీడ్యన్తే చ ప్రజాస్సర్వాస్సదేవాసురమానవాః, సంసారేఽత్ర సుఖం గ్రాహ్యం దుఃఖం హేయమితి స్థితిః ౭ న సుఖం కృతవైరస్య భవతీతి వినిర్ణయః, సఙ్గ్రామరసికాశ్శూరాః ప్రశంసన్తి న పణ్డితాః ౮. యుద్ధం శృఙ్గారచతురా ఇన్ద్రియార్థవిఘాతకమ్, పుష్పైరపి న యోద్ధవ్యం కిం పునర్నిశితైశ్శరైః ౯. యుద్ధే విజయసన్దేహో నిశ్చయం బాణతాడనమ్, దైవాధీనమిదం విశ్వం తథా జయపరాజయౌ. ౧౦ దైవాధీనావితిజ్ఞాత్వా న యోద్ధవ్యం కదాచన, కాలేన భోజనం స్నానం శయ్యాయాం శయనం తథా ౧౧ పరిచర్యాపరా భార్యా సంసారే సుఖసాధనమ్, కిం సుఖం యుధ్యతస్సఙ్ఖ్యే బాణవృష్టిభయఙ్కరే. ౧౨. ఖడ్గపాతాతిరౌద్రే చ తథా రాతిసుఖప్రదే, సఙ్గ్రామే మరణాత్స్వర్గసుఖప్రాప్తిరితి స్ఫుటమ్. ౧౩. ప్రలోభనపరం వాక్యం నోదనార్థం నిరర్థకమ్, ఛిత్వా దేహంవ్యథాం ప్రాప్య సృగాలకరటాదిభిః. ౧౪. పశ్చాత్స్వర్గసుఖావాప్తిం కోవా వాఞ్ఛతి మన్దధీః, సఖ్యం భవతు తే వృత్ర శక్రేణ సహ నిత్యదా ౧౫. అవాప్స్యసి సుఖం త్వఞ్చ

వృత్రం ప్రత్యాగత్యోచురిత్యాహ—ఋషయోఽథేతి. ౨, ౩. సౌఖ్యవిఘాతకం స్వశత్రోర్నాశచింతయా దగ్ధచిత్తత్వాత్. ౪ తదేవోపపాదయతి—యువయోరితి. ౫. యద్యస్మాత్కారణాద్ద్వయోః పరస్పరం వైరిజన్యం భయంభవతి తస్మాదిత్యర్థః. ౬. స్థితిర్మర్యాదా. ౭. సఙ్గ్రామరసికాః యుద్ధం ప్రశంసంత్యుత్తరేణాన్వయః. పండితాః శృంగారచతురాస్తు యుద్ధం న శంసంతి యతస్తదింద్రియార్థవిఘాతకం భవతీత్యర్థః. ౮, ౯. విజయార్థం యుద్ధం చేత్తత్రాపి సందేహ ఏవేత్యాహ యుద్ధ ఇతి. బాణతాడనం తజ్జన్యం దుఃఖం తు నిశ్చితమేవ భవతి న తత్ర సందేహ ఇత్యర్థః. కుతో విజయసందేహ ఇతి చేత్తత్రాహ—దైవాధీనమితి. ౧౦—౧౨. అరాతేః సుఖప్రదే స్వమరణాత్ సంగ్రామమరణాత్ స్వర్గో భవత్యేవ సునిశ్చితమితి వచనాత్స్వర్గఫలార్థం యుద్ధం యుక్తమితి చేత్తత్రాహ—సంగ్రామ ఇతి. ౧౩.యుద్ధే నోదనార్థం ప్రేరణార్థమర్థవాదః స నతు తత్ర తాత్పర్యమిత్యర్థః. ఛిత్వేతి. కో నామ పురుషో బాణవ్యథాం ప్రాప్య శృగాలకరటాదిభిః దేహం ఛిత్వా పశ్చాత్స్వర్గసుఖావాప్తిం వాంఛతి? న కోఽపీతి భావః. యద్వా శృగాలకరటాదిభిర్దేహం భక్షయిత్వేతి శేషః. ౧౪. యత ఏవం తతః సఖ్యం భవత్వితి. ౧౫—౧౭. సర్వేషాం శాంతికామానాం సౌఖ్యాయేతి శేషః. ౧౮, ౧౯. నను భవంతోఽపి తత్పక్షీయాస్తతః భవతాం కో విశ్వాసః?

శక్రశ్చాపి నిరన్తరమ్, వయఞ్చ తాపసాస్సర్వే గంధర్వాశ్చ నిజాశ్రమే. ౧౬. సుఖ
వాసం గమిష్యామః శాన్తే వైరేఽధునైవ వామ్, సంగ్రామే యువయోర్ధీర వర్త
మానే దివానిశమ్. ౧౭ పీడ్యన్తే మునయస్సర్వే గంధర్వా కిన్నరానరాః, సర్వే
షాం శాన్తికామానాం సఖ్యమిచ్ఛామహేవయమ్. ౧౮. మునయ స్త్వఞ్చశక్రశ్చ
ప్రాప్నువన్తు సుఖం కిల, మధ్యస్థాశ్చ వయం వృత్ర యువయోస్సఖ్యకారణే ౧౯.
శపథం కారయిత్వాత్ర యోజయామో మిథః ప్రియమ్, శక్రస్తు శపథాన్కృత్వా
యథోక్తాంశ్చ తవాగ్రతః ౨౦ చిత్తన్తే ప్రీతిసంయుక్తం కరిష్యతి తు సాప్ప్ర
తమ్, సత్యాథారాధరా నూనం సత్యేన చ దివాకరః ౨౧ తథ్సత్యయం యథా
కాలం వాయుస్సత్యేన వాత్యథ, ఉదన్వానపి మర్యాదాం సత్యేనైవ న ముఞ్చతి.
తస్మాత్సత్యేన సఖ్యం వా భవత్వద్య యథాసుఖమ్, ఏకత్ర శయనం క్రీడా జల
కేళిస్సుఖాసనమ్ ౨౩ యువాభ్యాం సర్వథా కార్యం కర్తవ్యం సఖ్యమేత్యచ.
వ్యాస ఉవాచ — మహర్షివచనం శ్రుత్వా తానువాచ మహామతిః. ౨౪. అవశ్యం
భగవన్తో మే మాననీయాస్తపస్వినః, భవన్తో మునయః క్వాపి న మిథ్యావాదినో
భృశమ్ ౨౫ సదాచారాస్సుశాన్తాశ్చ న విదుశ్ఛలకారణమ్, కృతవైరే శఠే
స్తబ్ధే కాముకే చ గతత్రపే నిర్లజ్జే నైవకర్తవ్యం సఖ్యం మతిమతా సదా, నిర్ల
జ్జోఽయం దురాచారో బ్రహ్మహాలమ్పటశ్శఠః. ౨౬. న విశ్వాసస్తు కర్తవ్య స్సర్వథై
వేదృశే జనే, భవన్తో నిపుణాస్సర్వేవ ద్రోహమతయస్సదా ౨౭. అనభిజ్ఞాస్తుశాన్త
త్వాచ్చిత్తానామతివాదినామ్, మునయఊచుః — జన్తుః కృతస్యభోక్తా వైశుభస్య
త్వశుభస్యచ ౨౮. ద్రోహం కృత్వా కుతశ్శాన్తిమాప్నుయాన్నష్టచేతనః, విశ్వాసఘా
తకర్తారో నరకం యాన్తి నిశ్చయమ్. ౩౦ దుఃఖఞ్చ సమవాప్నోతి నూనం విశ్వాస

తత్రాహ — శపథమితి. తదేవ విశదయతి — శక్రస్త్వితి. ౨౦ — ౨౨. 'సమూలో హ వా ఏష
పరిశుష్యతి యోఽనృతమభివదతీ'' ప్రశ్నోపనిషది శ్రుతేః. సత్యసయా సర్వేషామస్తీతి భావః.
తతః కిం తత్రాహ — తస్మాదితి. ౨౩ — ౨౫ యూయం సాధవశ్ఛలకారణం ఛలం చ న విదురతః
సఖ్యార్థం భవద్భిః ప్రార్థ్యతే తథాపి నాయంసఖ్యయోగ్య ఇతి నీతిశాస్త్రవచనమాహ — వైరే ఇతి.
కృతవైరే శత్రౌశఠకపటవతి స్తబ్ధే బుద్ధిరహితే కాముకే విషయిణి గతత్రపే అపగతకీర్తౌ. ౨౬.
నిర్లజ్జే సఖ్యం న కర్తవ్యమితి నీతిరిత్యర్థః. ఏతేషాం మధ్యే కోఽసౌ వాసవ ఇతి చేత్తత్రాహ —
నిర్లజ్జోఽయమితి. సర్వదుర్గుణవానితి భావః. ౨౭ — ౨౮. యూయం సాధవో అతివాదినాం కప
టినాం చేతసామనభిజ్ఞా అతో భవద్భిః ప్రార్థ్యతే. పరం తు దుష్టమధ్యస్థతా భవద్భిర్న స్వీకార్యే
త్యభిప్రాయేణాహ — అనభిజ్ఞా ఇతి. మునయస్తు యద్యేతాదృశం శపథం కృత్వా విశ్వాసఘాతం
కరిష్యంతి తర్హి తస్య ఫలం భోక్ష్యతీత్యభిప్రాయేణాహుః జంతుః కృతస్యేతి. ౨౯, ౩౦. బ్రహ్మ

ఘాతకః, నిష్కృతిర్బ్రహ్మహన్తౄణాం సురాపానాఞ్చ నిష్కృతిః ౩౧. విశ్వాసఘా
తినాం నైవ మిత్రద్రోహకృతామపి, సమయం బ్రూహి సర్వజ్ఞ యథా తే చేతసి
ధ్రువమ్. ౩౨. తేనైవ సమయే నాద్య సన్ధిస్స్యాదుభయోః కిల, వృత్ర ఉవాచ—న
శుష్కేణ న చార్ద్రేణ నాశ్మనా న చ దారుణా. ౩౩ న వజ్రేణ మహాభాగ న దివా
నిశినైవ చ, వధ్యో భవేయం విప్రేంద్రాశ్శక్రస్య సహ దైవతైః. ౩౪. ఏవం మే
రోచతే సన్ధిశ్శక్రేణ సహ నాన్యథా వ్యాస ఉవాచ—ఋషయస్తం తదా ప్రాహు
ర్బాఢమిత్యేవ చాదృతాః ౩౫ సమయం శ్రావయామాసుస్తత్రానీయ సురేశ్వ
రమ్, ఇంద్రోఽపి శపథాంస్తత్ర చకార విగతజ్వరః. ౩౬ సాక్షిణం పావకం కృత్వా
మునీనాం సన్నిధౌ కిల, వృత్రస్తు వచనైస్తస్య విశ్వాసమగమత్తదా. ౩౭. బభూవ
మిత్రవచ్ఛక్రే సహచర్యాపరాయణః, కదాచిన్నందనే చోభౌ కదాచిద్గంధమాదనే.
౩౮ కదాచిదుదధేస్తీరే మోదమానౌ విచేరతుః, ఏవం కృతే చ సంధానే వృత్రః
ప్రముదితోఽభవత్. ౩౯. శక్రోఽపి వధకామస్తు తదుపాయానచింతయత్, రం
ధ్రాన్వేషీ సముద్విగ్నస్తదాసీన్మఘవా భృశమ్ ౪౦. ఏవం చిన్తయతస్తస్య
కాలస్సమభివర్తత, విశ్వాసం పరమం ప్రాపవృత్రశ్శక్రేఽతిదారుణే ౪౧. ఏవం కతి
చిదబ్దాని గతాని సమయే కృతే, వృత్రస్య మరణోపాయాన్మనసీంద్రోఽప్యచింతయత్,
౪౨. త్వష్టైకదా సుసంప్రాహ విశ్వస్తం పాకశాసనే, పుత్ర వృత్ర మహాభాగ శృణు
మే వచనం హితమ్. ౪౩ న విశ్వాసస్తు కర్తవ్యః కృతవైరే కథంచన. మఘవా
కృతవైరస్తే సదాసూయాపరః పరైః. ౪౪. లోభాన్మత్తో ద్వేషరతః పరదుఃఖో
త్సవాన్వితః, పరదారలమ్పటస్స పాపబుద్ధిః ప్రతారకః ౪౫. రంధ్రాన్వేషీ ద్రోహ
పరో మాయావీ మదగర్వితః, యః ప్రవిశ్యోదరే మాతుర్గర్భచ్ఛేదం చకార హ.
౪౬. సప్తకృత్వస్సప్తకృత్వః క్రందమానమనాతురః, తస్మాత్పుత్ర న కర్తవ్యో విశ్వా
సస్తు కథఞ్చన ౪౭. కృతపాపస్య కా లజ్జా పునః పుత్ర ప్రకుర్వతః, వ్యాస ఉవాచ.
ఏవం ప్రబోధితః పిత్రా వచనైర్హేతుసంయుతైః ౪౮. న బుబోధ తదా వృత్ర

హంతౄణాం తథా సురాపానాం చ నిష్కృతిరస్తీత్యర్థః. ౩౧. అతః సర్వథా అస్మద్వచనా
త్త్వయా సఖ్యం కర్తవ్యమితి భావః. సమయమితి. పరం తు తత్ర సమయః సంకేతమేతాదృశం
భవద్భిః స్వీక్రియతే చేన్మయా సఖ్యం క్రియత ఇత్యేవం రూపం బ్రూహి తేనైవ సమయేన శప
థోత్తరముభయోః సంధిర్మైత్రీ స్యాదిత్యర్థః. ౩౨—౩౪. ఏవమితి. ఏవం సమయః శపథేన
క్రియేత చేన్మే మమ సంధీ రోచత ఇత్యర్థః. ౩౫—౩౯. రంధ్రాన్వేషీ సంకేతాతిరిక్తమరణో
పాయో రంధ్రం తదన్వేషీ ౪౦—౪౬. సప్తకృత్వః సప్తకృత్వ ఇతి సప్తకృత్వో యథా స్యాత్తథా
ప్రథమం గర్భచ్ఛేదం చకార పశ్చాదేకైకమవయవం సప్తకృత్వశ్చకార తేన చైకోనపంచాశన్మరు
తో నిష్పన్నా ఇతి పురాణాంతరే స్పష్టమ్. అనాతురో మనసి పాపభయరహితః. ౪౭, ౪౮,

ఆసన్నమరణః కిల, స కదాచిత్సముద్రాన్తే తమపశ్యన్మహాసురమ్. ౪౯. సంధ్యాకాల ఉపావృత్తే ముహూర్తేఽతీవ దారుణే, తతస్సంచిన్త్య మఘవా వరదానం మహాత్మనామ్. ౫౦ సన్ధ్యేయం వర్తతే రౌద్రా న రాత్రిర్దివసో న చ, హన్తవ్యోఽయం మయా చాద్య బలేనైవ న సంశయః. ౫౧. ఏకాకీ విజనేచాత్ర సమ్ప్రాప్తస్సమయోచితః, ఏవంవిచార్య మనసా సస్మార హరిమవ్యయమ్. తత్రాజగామ భగవానదృశ్యః పురుషోత్తమః, వజ్రమధ్యే ప్రవిశ్యాసౌ సంస్థితో భగవాన్హరిః ౫౩ ఇన్ద్రోఽపి బుద్ధిఞ్చకారాశు తదా వృత్రవధం ప్రతి, ఇతిసఞ్చిత్య మనసాకథం హన్యాం రిపుం రణే ౫౪ అజేయం సర్వథా సర్వదేవైశ్చ దానవైస్తథా, యది వృత్రం న హన్మ్యద్య వఞ్చయిత్వా మహాబలమ్. ౫౫. న శ్రేయో మమ నూనం స్యాత్సర్వథా రిపురక్షణాత్, అపాం ఫేనం తదాపశ్యత్సముద్రే పర్వతోపమమ్ ౫౬. నాయం శుష్కో న చార్ద్రోఽయం న చ శస్త్రమిదం తథా, అపాం ఫేనంతదా శక్రో జగ్రాహ కిల లీలయా. ౫౭. పరాంశక్తిఞ్చ సస్మార భక్త్యాపరమయా యుతః, స్మృతమాత్రా తదా దేవీ స్వాంశం ఫేనే న్యధాపయత్. ౫౮ వజ్రం తదా వృతం తత్ర చకార హరిసంయుతమ్, ఫేనావృతం పవిం తత్ర శక్రశ్చిక్షేప తమ్ప్రతి ౫౯. సహసా నిపపాతాశు వజ్రాహత ఇవాచలః, వాసవస్తు ప్రహృష్టాత్మాబభూవ నిహతే తదా. ౬౦ ఋషయశ్చ మహేన్ద్రన్తమస్తువన్వివిధైస్స్తవైః, హతశత్రుః ప్రహృష్టాత్మా వాసవస్సహ దైవతైః. ౬౧. దేవీం సమ్పూజయామాస యత్ప్రసాదాద్ధతో రిపుః, ప్రసాదయామాస తదా స్తోత్రైర్నానావిధైరపి. ౬౨. దేవోద్యానే పరాశక్తేః ప్రాసాదమకరోద్ధరిః, పద్మరాగమయీం మూర్తిం స్థాపయామాస వాసవః ౬౩. త్రికాలం మహతీం పూజాం చక్రుస్సర్వేఽపి నిర్జరాః, తదాప్రభృతి దేవానాం శ్రీదేవీ కులదైవతమ్. ౬౪ విష్ణుం త్రిభువనశ్రేష్ఠం పూజయామాస వాసవః,తతో

కదాచిదితి. సవాసవః. ౪౯. వరదానమితి దివానిశి చ మరణం నాస్తీయం తు సంధ్యా భవత్యస్యాం మారణేన వరదానం మిథ్యా న భవతీత్యర్థః. మహాత్మనాం బ్రహ్మాదీనాం వరదానమిత్యన్వయః. ౫౦—౫౩. కథం హన్యామితి. మనసా సంచిన్త్యేత్యన్వయః. ౫౪. నను సంకటేన మరణాపేక్షయా న హంతవ్య ఏవేతి చేత్తత్రాహ—౫౫—౫౭. స్వాంశం పరాశక్త్యంశం యేన స దైత్యో నంక్ష్యతి తథాంశం దేవీ తస్మిన్ ఫేనే న్యధాపయత్ స్థాపితవతీత్యర్థః తేన చాతికోమలోఽపి ఫేనపిండో వజ్రాదప్యధికో జాత ఇతి భావః. ౫౮. తదావృతం ఫేనావృతమ్. ౫౯—౬౨. దేవోద్యానే నందనవనే హరిరింద్రః పరాశక్తేః ప్రాసాదం మహాంతమకరోదిత్యర్థః. తస్మిన్ప్రాసాదే పద్మరాగమణేరరుణవర్ణరత్నస్య నిర్మితాం శ్రీభువనేశ్వర్యా మూర్తిం పూర్వం యదా దర్శనం జాతం తథా కృత్వా స్థాపయామాసేత్యర్థః. ౬౩. తదా ప్రభృతి తస్మాత్కాలాదారభ్య శ్రీదేవీభువనేశ్వరీదేవానాం కులదైవతం వంశపరంపరోపాస్యమిష్టదైవతమభూదిత్యర్థః. ౬౪—౬౬.

హతే మహావీర్యే వృత్రే దేవభయఙ్కరే ౬౫. ప్రవవౌ చ శివో వాయుర్జహ ర్షుర్దేవతా స్తథా, హతే తస్మిన్సగన్ధర్వా యక్షరాక్షసకిన్నరాః. ౬౬ ఇత్థం వృత్రః పరాశక్తిప్రవేశయుతఫేనతః, తయా కృతివిమోహాచ్చ శక్రేణ సహసా హతః ౬౭. తతో వృత్రనిహన్త్రీతి దేవీలోకేషు గీయతే, శక్రేణ నిహతత్వాచ్చ శక్రేణ హత ఉచ్యతే. ౬౮

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

వ్యాసఉవాచ—అథ తం పతితం దృష్ట్వా విష్ణుర్విష్ణుపురీం యయౌ, మనసా శఙ్కమానస్తు తస్య హత్యాకృతం భయమ్ ౧. ఇన్ద్రోఽపి భయసన్త్రస్తో యయావిన్ద్రపురీం తతః, మునయో భయసంవిగ్నా హ్యభవన్నిహతే రిపౌ. ౨. కిమస్మాభిః కృతం పాపం యదసౌ వఞ్చితః కిల, మునిశబ్దో వృథా జాతస్సురేశస్య చ సఙ్గమాత్. 3. అస్మాకం వచనాద్వృత్రో విశ్వాసమగమత్కిల, విశ్వాసఘాతిన స్సఙ్గాద్వయం విశ్వాసఘాతకాః ౪ ధిగియం మమతా పాపమూలమేవ మనర్థకృత్, యదస్మాభిశ్ఛలం కృత్వా శపథైర్వఞ్చితోఽసురః ౫ మన్త్రకృద్బుద్ధిదాతా చ ప్రేరకః పాపకారిణామ్, పాపభాక్స భవేన్నూనం పక్షకర్తా తథైవచ. ౬ విష్ణునాపి కృతం పాపం యత్సాహాయ్యమవాప్తవాన్, వజ్రం ప్రవిశ్య యేనాసౌ పాతిత స్సత్త్వమూర్తినా. ౭. నూనం స్వార్థపరః ప్రాణీ న పాపాత్త్రాసమశ్నుతే, హరిణా హరిసఙ్గేన సర్వథా దుష్కృతం కృతమ్ ౮ ద్వావేవ స్తః పదార్థానాం ద్వావేవ నిధనం గతౌ, ప్రథమశ్చ తురీయశ్చ యౌ త్రిలోక్యాస్తుదుర్లభౌ. ౯ అర్థకామౌ

ఇత్థమితి. ఇత్థం పూర్వోక్తప్రకారేణ యతో వృత్రనామకో దైత్యః పరాశక్తేః ప్రవేశః సంచరణం తద్యుక్తఫేనతః ఫేనపిండేన శక్రేణ సహసా హతస్తస్మాత్ కిం చ తయా పరశక్త్యా కృతో యో దైత్యస్య మోహో దేవమైత్రీకరణే అవివేకస్తస్మాచ్చేత్యర్థః. ౬౭. తతో వృత్రేతి. తతస్తస్మాత్కారణాద్దేవీవృత్రాసురనిహన్త్రీతి లోకేషు గీయతే. తథా మధుకైటభవధో విష్ణునా కృతోఽపి దేవీప్రసాదమంతరా తస్యాజాయమానత్వాద్దేవీకృత ఇత్యుచ్యతే తద్వదితి భావః. ౬౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

అర్థోనయా త్రిషష్ట్యా తు యుతైః పద్యైరనంతరమ్, సప్తమాసో వాసవస్య నహుషస్యాభిషేచనమ్. వృత్రవధానంతరం జాతం వృత్తమాహ—అథ తమితి. ౧—౭. హరిణా విష్ణునా హరిసంగేన ఇంద్రసంగేన. ౮. ద్వావేవ స్త ఇతి. పదార్థానాం ధర్మార్థకామమోక్షరూపాణాం మధ్యే ద్వావేవ పదార్థౌ వక్ష్యమాణౌ విద్యమానౌ స్తః ద్వావేవ చ నిధనం నాశం గతౌ. నను కౌ తౌ నిధనం గతౌ? తత్రాహ— ప్రథమశ్చ తురీయశ్చేతి. ధర్మమోక్షావిత్యర్థః. యౌ త్రైలోక్యాం దుర్లభౌ తౌ ధర్మమోక్షౌ సర్వథాస్మిన్ సమయే ఉచ్ఛిన్నావిత్యర్థః. ౯. కౌ విద్యమానౌ స్త

ప్రశస్తా ఞ్యా సర్వేషాం సమ్మతా ప్రియా, ధర్మధర్మేతి వాగ్వాదో దమ్భోఽయం
మహతామపి ౧౦. మునయోఽపి మనస్తాపమేవం కృత్వా పునఃపునః, జగ్ముస్స్వ
నాశ్రమానేవ విమనస్కా హతోద్యమాః ౧౧ త్వష్టా తు నిహతం శ్రుత్వా
పుత్రమిన్ద్రేణ భారత, రురోద దుఃఖసన్తప్తో నిర్వేదమగమత్పునః ౧౨. యత్రాసౌ
పతితస్తత్ర గత్వా వీక్ష్య తథాగతమ్, సంస్కారం కారయామాస విధివత్పార
లౌకికమ్. ౧౩ స్నాత్వాస్య సలిలం దత్వా కృత్వా చైవోర్ధ్వదైహికమ్, శశా
పేన్ద్రం స శోకార్తః పాపిష్ఠం మిత్రఘాతకమ్. ౧౪. యథా మే నిహతః పుత్రః
ప్రలోభ్య శపథైర్భృశమ్, తథేన్ద్రోఽపి మహద్దుఃఖం ప్రాప్నోతు విధినిర్మితమ్ ౧౫.
ఇతి శప్త్వా సురేశానం త్వష్టా తాపసమన్వితః, మేరోశ్శిఖరమాస్థాయ తపస్తేపే
సుదుష్కరమ్ ౧౬ జనమేజయఉవాచ—హత్వా త్వాష్ట్రంసురేశోఽథ కామవ
స్థామవాప్తవాన్, సుఖం వా దుఃఖమేవాగ్రే తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౧౭.
వ్యాసఉవాచ—కిం పృచ్ఛసి మహాభాగ సన్దేహఃకీదృశస్తవ, అవశ్యమేవభోక్తవ్యం
కృతం కర్మ శుభాశుభమ్. ౧౮. బలిష్ఠైర్దుర్బలైర్వాపి స్వల్పం వా బహువా కృతమ్,
సర్వథైవ హి భోక్తవ్యం సదేవాసురమానుషైః ౧౯. శక్రాయేత్థం మతిర్దత్తా
హరిణా వృత్రఘాతనే, ప్రవిష్టోఽథ పవిం విష్ణుసహాయః ప్రత్యపద్యత. ౨౦. న
చాపదిసహాయోఽభూద్వాసుదేవఃకథఞ్చన, సమయేస్వజనస్సర్వస్సంసారేఽస్మిన్నరా
ధిప. ౨౧. దైవే విముఖతాం ప్రాప్తే న కోఽప్యస్తి సహాయవాన్, పితా మాతా
తథా భార్యాభ్రాతా వాథ సహోదరః ౨౨ సేవకో వాఽపి మిత్రం వా పుత్ర
శ్చైవ తథౌరసః, ప్రతికూలే గతేదైవే న కోఽప్యేతి సహాయతామ్. ౨౩ భోక్తా
పాపస్య పుణ్యస్య కర్తా భవతి సర్వథా, వృత్రం హత్వా గతాస్సర్వే నిస్తేజస్క
శ్శచీపతిః. ౨౪. శేపుస్తం త్రిదశాస్సర్వే బ్రహ్మహేత్యబ్రువంచ్ఛనైః, కో నామ

త్రాహ— అర్థకామావితి. సర్వేఽర్థకామపరాయణా జాతా ఇత్యర్థః. నను న ధర్మోఽద్యాప్యుచ్ఛి
న్నో యతో లోకే ధర్మః కర్తవ్యోఽయం ధర్మోఽయం ధర్మ ఇతి వదంతీతి చేత్తత్రాహ—ధర్మ
ధర్మేతి. వాగ్వాదో వాచా కేవలం భాషణమేవోర్వరితం న ధర్మస్వరూపం కుత్రాపి దృశ్యత ఇత్య
ర్థః. నను స వాగ్వాదః కిమర్థమితి చేద్దంభార్థమిత్యాహ— దంభోఽయమితి. లోకైః ధార్మికా
ఏతే రామకృష్ణపండితా ఇత్యేవం వక్తవ్యమేతదర్థమిత్యర్థః. ౧౦—౨౦. నను యో విష్ణుః పూర్వం
వజ్రం ప్రవిశ్య సహాయో జాతః స కథమింద్రస్య తదనంతరం సంకటే సహాయో న జాతస్త
త్రాహ— న చాపదీతి. దైవేఽనుకూలే సర్వే సహాయా భవంతి ప్రతికూలే తు న కోఽపి కస్యా
స్తీత్యర్థః. ౨౧. తదేవాహ— దైవే ఇతి. ౨౨—౨౪. దైవే ప్రతికూలే యే తదీయాః స్థితాస్త
ఏవ తమింద్రం శేపురిత్యాహ— శేపురితి. కించాయం బ్రహ్మహేతి శనైః పరస్పరం నిందాం చక్రు
రిత్యాహ— బ్రహ్మహేతి. కించ సర్వత్ర తత్తత్స్థలేషు నానావిధా వార్తాశ్చాభవన్నిత్యాహ—

శపథాన్కృత్వా సత్యం దత్త్వా వచః పునః ౨౫ జిఘాంసతి సువిశ్వస్తం మునిం
మిత్రత్వమాగతమ్, దేవగోష్ఠ్యాం సురోద్యానే గన్ధర్వాణాం సమాగమే. ౨౬.
సర్వత్రైవ కథా తస్య విస్తారమగమత్కిల, కిం కృతం దుష్కృతం కర్మ శక్రేణాద్య
జిఘాంసతా ౨౭ వృత్రం ఛలేన విశ్వస్తం మునిభిశ్చ ప్రతారితమ్, వేదప్రమాణ
ముత్సృజ్య స్వీకృతం సౌగతం మతమ్ ౨౮ యదయం నిహతశ్శత్రుర్విశ్వాయి
త్వాతిసాహసాత్, కో నామ వచనం దత్త్వా విపరీతమథాచరేత్ ౨౯ వినా శక్రం
హరిం వాపి యథాయం వినిపాతితః, ఏవం విధాః కథాశ్చాన్యాస్సమాజేష్వభవ
న్భృశమ్ ౩౦. శుశ్రావేన్ద్రోఽపి వివిధాస్స్వకీర్తేర్హానికారకాః, యస్య కీర్తిర్హతా
లోకే ధిక్తస్యైవ కుజీవితమ్ ౩౧. యం దృష్ట్వాఽధిగచ్ఛన్తం శత్రుస్స్వైరముఖో
భవేత్, ఇన్ద్రద్యుమ్నోఽపి రాజర్షిః పతితః కీర్తిసఙ్క్షయాత్. ౩౨ స్వర్గాదకృత
పాపోఽసౌ పాపకృత్కిన్ను పాత్యతే, స్వల్పేఽపరాధేఽపి నృపో యయాతిః పతితః కిల.
నృపః కర్కటతాం ప్రాప్తో యుగానష్టాదశైవ తు, భృగుపత్నీశిరశ్ఛేదాద్భగవా
న్హరిరచ్యుతః ౩౪. బ్రహ్మశాపాత్పశోర్యోనౌ సఞ్జాతో మకరాదిషు, విష్ణుశ్చ
వామనో భూత్వా యాచనార్థం బలేర్గృహే గతః కిమపరం దుఃఖం ప్రాప్నోతి
దుష్కృతీ నరః, రామోఽపి వనవాసేషు సీతావిరహజం బహు. ౩౫ దుఃఖఞ్చ
ప్రాప్తవాన్ఘోరం భృగుశాపేన భారత, తథేన్ద్రోఽపి బ్రహ్మహత్యాకృతం ప్రాప్య
మహద్భయమ్. ౩౩. న స్వాస్థ్యం ప్రాప గేహేఽసౌ సర్వసిద్ధిసమన్వితే, పౌలోమీ
తం సభాహీనం దృష్ట్వా ప్రోవాచ వాసవమ్. ౩౭ నిశ్శ్వసన్తం భయత్రస్తం నష్ట
సంజ్ఞం విచేతనమ్, కిం ప్రభోఽద్య భయార్తోఽసి మృతస్తే దారుణో రిపుః. ౩౯.
కాచిన్తా వర్తతే కాన్త తవ శత్రునిషూదన? కస్మాచ్ఛోచసి లోకేశ నిశ్శ్వసన్ప్రా
కృతో యథా. ౪౦. నాన్యోఽస్తి బలవాఞ్ఛత్రుర్యేన చిన్తాపరో భవాన్ ఇన్ద్ర
ఉవాచ—నారాతిర్బలవాన్మేఽస్తి న శాన్తిర్న సుఖం తథా. ౪౧. బ్రహ్మహత్యాభయా
ద్రాజ్ఞి బిభేమి సతతం గృహే, నన్దనం న సుఖాకారం నామృతం న గృహం వనమ్. ౪౨.

కో నామేతి. ౨౬. దేవగోష్ఠ్యాం దేవస్థానే. ౨౮—౨౯. యథాయం వినిపాతితస్తథా విపరీతం
కర్మ హరిం శక్రం వినా కో నామ ఆచరేత్? ఇతి పూర్వేణాన్వయః. న కోఽపీత్యర్థః. ౩౦, ౩౧.
ఇంద్రద్యుమ్నోఽపీతి. పుణ్యవానపి కీర్తిసంక్షయాత్పతితః కిం పునః మాదృశః పాపీత్యర్థః. ౩౨,
౩౩. ఇదం కథాద్వయం మహాభారతే ప్రసిద్ధమ్ భృగుపత్నీతి. ఇయం చ కథాత్రైవ చతుర్థ
స్కంధే ప్రసిద్ధా. ౩౪—౪౨. తురాషాడింద్రః. ఐత్. అగచ్ఛత్. ౪౭—౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

గన్ధర్వాణాం తథా గేయం నృత్యమప్సరసాం పునః, న త్వం సుఖకరా నారీ నానా
చ సురయోషితః ౪౩ న తథా కామధేనుశ్చ దేవవృక్షస్సుఖప్రదః, కిఙ్కరోమి
క్వ గచ్ఛామి క్వ శర్మ మమ జాయతే ౪౪ ఇతి చిన్తాపరః కాన్తే న లేభే సుఖ
మాత్మని, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా వచనం శక్రః ప్రియాం పరమకాతరామ్
౪౫. నిర్జగామ గృహాత్తస్మాన్మానసం సర ఉత్తమమ్, పద్మనాళే ప్రవిష్టోఽసౌ భయా
ర్తశ్శోకకర్శితః ౪౬ న ప్రజ్ఞాయత దేవేన్ద్రస్త్వభిభూతశ్చ కల్మషైః, ప్రతిచ్ఛన్నో
వసత్యప్సు చేష్టమాన ఇవోరగః ౪౭. అపహాయస్తు రాష్ట్రాచ్ఛిన్నార్తో వికలే
న్ద్రియః, తతః ప్రనష్టే దేవేన్ద్రే బ్రహ్మహత్యాభయార్దితే ౪౮. సురాశ్చిన్తాతురా
శ్చాసన్నుత్పాతాశ్చ భవన్నథ, ఋషయస్సిద్ధగన్ధర్వా భయార్తాశ్చాభవన్భృశమ్.
౪౯. అరాజకం జగత్సర్వమభిభూతముపద్రవైః, అవర్షణం తదా జాతం పృథివీ
క్షీణవైభవా ౫౦ విచ్ఛిన్నస్రోతసో నద్యస్సరాంస్యనుదకాని వై, ఏవం త్వరాజకే
జాతే దేవతా మునయస్తథా ౫౧ విచార్య నహుషం చక్రుశ్శక్రం సర్వే దివౌ
కసః, సమ్ప్రాప్య నహుషో రాజా ధర్మిష్ఠోఽపి రజోబలాత్. ౫౨ బభూవ విషయా
సక్తః పఞ్చబాణశరాహతః, అప్సరోభిరవృతః క్రీడన్దేవోద్యానేషు భారత. ౫౩.
శక్రపత్నీగుణాన్ఛ్రుత్వా చకమే తాం స పార్థివః, ఋషీనాహ కిమిన్ద్రాణి నోప
గచ్ఛతి మాం కిల. ౫౪. భవద్భిశ్చామరైస్సర్వైః కృతోఽహం వాసవస్త్విహ,
ప్రేషయధ్వం సురాః కామం సేవార్థం మమ వై శచీమ్. ౫౫. ప్రియం చేన్మమ
కర్తవ్యం సర్వథా మునయోఽమరాః అహమిన్ద్రోఽద్య దేవానాం లోకానాఞ్చ
తథేశ్వరః. ౫౬. ఆగచ్ఛతు శచీ మహ్యం క్షిప్రమద్య నివేశనమ్, ఇతి తస్య వచ
శ్శ్రుత్వా దేవా దేవర్షయస్తథా ౫౭. గత్వా చిన్తాతురాః ప్రోచుః పులోమిజాం
ప్రణతాస్తతః, ఇన్ద్రపత్ని దురాచారో నహుషస్త్వామిహేచ్ఛతి ౫౮. కుపితోఽస్మా
నువాచేదం ప్రేషయధ్వం శచీమిహ, కిఙ్కుర్మస్తదధీనాస్స్మ యేనేన్ద్రోఽయంకృతః
కిల. ౫౯. తచ్ఛ్రుత్వా దుర్మనా దేవీ బృహస్పతిమువాచహ, రక్ష మాం నహు
షాద్బ్రహ్మంస్తవాస్మి శరణఙ్గతా. ౬౦. బృహస్పతిరువాచ—న భేతవ్యం త్వయా
దేవి నహుషాత్పాపమోహితాత్, న త్వాం దాస్యామ్యహం వత్సేత్యక్త్వా ధర్మం
సనాతనమ్. ౬౧ శరణాగతమార్తఞ్చ యో దదాతి నరాధమః, స ఏవ నరకం
యాతి యావదాభూతసంప్లవమ్. ౬౨ స్వస్థా భవపృథుశ్రోణి న త్యక్ష్యే త్వాం
కదా చన. ౬౩

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః.

—— శచ్యాః ఇన్ద్రసందర్శనమ్ ——

వ్యాస ఉవాచ—నహుష స్త్వథ తాం శ్రుత్వా గురోస్తు శరణఙ్గతామ్ చుక్రోధ స్మరబాణార్త స్తమాఙ్గీరసమాశు వై ౧. దేహానాహాఙ్గిరా సూనుర్హన్తవ్యోఽయం మయా కిల, ఇతీన్ద్రాణీం గృహేమూఢోరక్షతీతిమయా శ్రుతమ్ ౨. ఇతి తం కుపితం దృష్ట్వా దేవాస్సర్షిపురోగమాః, అబ్రువన్నహుషం ఘోరం సామపూర్వం వచ స్తదా ౩. క్రోధం సంహర రాజేన్ద్ర త్యజపాపమతిం ప్రభో, నిన్దన్తి ధర్మశాస్త్రేషు పరదారాభిమర్శనమ్. ౪. శక్రపత్నీ సదా సాధ్వీ జీవమానే పతౌ పునః, కథమన్యం పతిం కుర్యాత్సుభగాతిపతివ్రతా ౫ త్రిలోకేశ స్త్వమధునా శాస్తా ధర్మస్య వై విభో, త్వాదృశో ధర్మమాతిష్ఠేత్తదా నశ్యేత్ప్రజా ధ్రువమ్. ౬. సర్వథా ప్రభుణా కార్యం శిష్టాచారస్య రక్షణమ్, వారముఖ్యాశ్చ శతశో వర్తన్తేఽత్ర శచీసమాః. ౭. రతిస్తు కారణం ప్రోక్తం శృఙ్గారస్య మహాత్మభిః, రసహానిర్బలాత్కారే కృతే సతి తు జాయతే ౮. ఉభయోస్సదృశం ప్రేమ యది పార్థివసత్తమ, తదా వై సుఖసమ్పత్తిరుభయోరుపజాయతే ౯ తస్మాద్భావమిమం ముఞ్చ పరదారాభిమర్శనే, సద్భావం కురు దేవేన్ద్రపదం ప్రాప్తోఽస్యనుత్తమమ్. ౧౦. బుద్ధిక్షయస్తు పాపేన పుణ్యేనాతివివర్ధనమ్, తస్మాత్పాపం పరిత్యజ్య సన్మతిఙ్కురుపార్థివ ౧౧. నహుషఉవాచ—గౌతమస్యయదాభుక్తా దారాశ్శక్రేణ దేవతాః, వాచస్పతేస్తు సోమేన క్వ యూయం సంస్థితా స్తదా ౧౨. పరోపదేశే కుశలాః ప్రభవన్తి నరాః కిల, కర్తా చైవోపదేష్టా చ దుర్లభః పురుషో భవేత్. ౧౩. మామాగచ్ఛతు సా దేవీ హితం స్యాదద్భుతం హి వః, ఏతస్యాః పరమం దేవాస్సుఖమేవం భవిష్యతి. ౧౪ అన్యథా న హి తుష్యేఽహం సత్యమేతద్బ్రవీమి వః, వినయాద్వా బలాద్వాపి తామాశు ప్రాపయన్త్విహ ౧౫. ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా దేవాశ్చ మునయ స్తథా, తమూచుశ్చాతిసన్త్రస్తా నహుషం మద

అర్థాధికైక సప్తత్యా శ్లోకానాం నహుషే నృపే, శచ్యాసక్తమతౌ సా తు దేవీ చిత్తే చకారహ. దేవీప్రసాదతశ్చేంద్రం దదర్శ చ శచీ తతః. బృహస్పతినా అభయే దత్తే తదుత్తరం జాతం వృత్తం మాహ—నహుష ఇతి. ఆంగిరసం బృహస్పతిమ్. ౧. ఇతీత్యస్యాహేత్యన్వయః. కుతో హంతవ్య ఇత్యత్ర హేతుమాహ— గృహే మూఢస్తాం రక్షతీతి ఇతి హేతోరితి శేషః. ౨—౫. ప్రజాధ్రువమితి. "యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరో జన" ఇతి న్యాయాత్త్వం దేవరాజోఽపి సన్పరదారలంపటశ్చేత్సర్వేఽపి పరదారలంపటా భవేయురిత్యర్థః. ౬—౧౧. దేవతా ఇతి సంబోధనాంతరమ్. సోమేన చంద్రేణ తు వాచస్పతేర్గురోర్దారా భుక్తా ఇత్యన్వయః. తదా యూయం ధర్మజ్ఞాః క్వ స్థితాస్తస్మిన్సమయే తయోరుపదేశః కిమితి భవద్భిర్న కృత ఇతి భావః. ౧౨, ౧౩. ఏతస్యా ఇంద్రాణ్యాః సుఖమిత్యన్వయః. ౧౪—౧౭. అంగిరసః పుత్రం బృహస్ప

నాతురమ్ ౧౬ ఇన్ద్రాణీమానయిష్యామ స్సామపూర్వం తవాన్తికమ్, ఇత్యుక్త్వా తే తదాజగ్ముర్బృహస్పతినికేతనమ్ ౧౭. వ్యాస ఉవాచ—తే గత్వాఙ్గిరసఃపుత్రం ప్రోచుః ప్రాఞ్జలయస్సురాః, జానీమశ్శరణం ప్రాప్తామిన్ద్రాణీం తవ వేశ్మని ౧౮. సా దేయా నహుషాయాద్య వాసవోఽసౌ కృతో యతః, వృణోత్వియం వరారోహా పతిత్వే వరవర్ణినీ ౧౯. బృహస్పతిస్సురానాహ తచ్ఛ్రుత్వా దారుణం వచః, నాహంత్యక్ష్యే తుపౌలోమీం సతీఞ్ఛరణాగతామ్ ౨౦ దేవా ఊచుః—ఉపాయోఽన్యః ప్రకర్తవ్యో యేన సోఽద్య ప్రసీదతి, అన్యథా కోపసంయుక్తో దురారాధ్యో భవిష్యతి ౨౧ గురురువాచ—తత్రగత్వా శచీ భూపం ప్రలోభ్య వచసా భృశమ్, కరోతు సమయం బాలా పతిం జ్ఞాత్వా మృతం భజే ౨౨. ఇన్ద్రో జీవతి మే కాన్త కథమన్యం కరోమ్యహమ్, అన్వేషణార్థం గన్తవ్యం మయాతస్య మహాత్మనః ౨౩ ఇతి సా సమయం కృత్వా వఞ్చయిత్వా చ భూపతిమ్, భర్తురానయనే యత్నం కరోతు మమ వాక్యతః ౨౪ ఇతి సఞ్చిన్త్య తే సర్వే బృహస్పతిపురోగమాః, నహుషం సహితాజగ్మురిన్ద్రపత్న్యా దివౌకసః ౨౫ తానాగతాన్సమీక్ష్యాహ తదా కృత్రిమవాసవః, జహర్ష చ ముదా యుక్తస్తాం వీక్ష్య ముదితోఽబ్రవీత్ ౨౬. అద్యాస్మి వాసవః కాన్తే భజ మాం చారులోచనే, పతిత్వే సర్వలోకస్య పూజ్యోఽహం విహితస్సురైః ౨౭. ఇత్యుక్తా సా నృపం ప్రాహ వేపమానా త్రపాయుతా, వరమిచ్ఛామ్యహం రాజంస్త్వత్తః ప్రాప్తం సురేశ్వర. ౨౮. కిఞ్చిత్కాలం ప్రతీక్షస్వ యావత్కుర్వే వినిర్ణయమ్, ఇన్ద్రోఽస్తి న వాస్తీతి సన్దేహో మే హృది స్థితః ౨౯ తతస్త్వాం సముపస్థాస్యే కృత్వా నిశ్చయమాత్మని, తావత్క్షమస్వ రాజేన్ద్ర సత్యమేతద్బ్రవీమి తే ౩౦ న హి విజ్ఞాయతే శక్రో నష్టః కిం వా క్వవా గతః, ఏవముక్తస్స ఇన్ద్రాణ్యా నహుషః ప్రీతిమానభూత్. ౩౧. వ్యసర్జయత్స తాం దేవీం తథేత్యుక్త్వా ముదాన్వితః, సా విసృష్టా నృపేణాశు గత్వా ప్రాహ సురాన్సతీ. ౩౨. ఇన్ద్రస్యాగమనే యత్నం కురుతాద్య కృతోద్యమాః, శ్రుత్వా తద్వచనం దేవా ఇన్ద్రాణ్యా రసవచ్ఛుచి. ౩౩. మన్త్రయామాసురేకా.

తిమ్. ౧౮—౨౧ కోఽసావుపాయః కర్తవ్య ఇతి చేత్తముపాయం స్వయమేవాహ— తత్ర గత్వేతి. పతిమిన్ద్రం జ్ఞాత్వా భజే భజిష్యే వర్తమానసామీప్యే భవిష్యతి లట్. ఇతి సమయం కరోత్విత్యర్థః. ౨౨ మే మత్స్వామినీన్ద్రే ఇత్యన్వయః. నను పతిర్మృత ఇతి జ్ఞానం కథం భవిష్యతీతి చేన్మయా అన్వేషణార్థం గన్తవ్యం తదా భవిష్యతీత్యాశయేనాహ— అన్వేషణార్థమితి. ౨౩, ౨౪ ఇన్ద్రపత్న్యా సహితా ఇత్యన్వయః. ౨౫. కృత్రిమవాసవో నహుషః. ౨౬—౨౮. మే హృది స్థితః. సన్దేహస్తస్య నిర్ణయం యావత్కుర్వే ఇత్యర్థః.

గ్రాశ్శక్రార్థం నృపసత్తమ, తే గత్వా వైష్ణవం ధామ తుష్టువుః పరమేశ్వరమ్. ౩౪.
ఆదిదేవం జగన్నాథం శరణాగతవత్సలమ్, ఊచుశ్చైనం సముద్విగ్నా వాక్యం
వాక్యవిశారదాః ౩౫ దేవదేవ స్సురపతిర్బ్రహ్మహత్యా ప్రపీడితః, అదృశ్యస్సర్వ
భూతానాం క్వాపి తిష్ఠతి వాసవః ౩౬. త్వద్ధియా నిహతే విప్రే బ్రహ్మహత్యా
వృతః ప్రభో, త్వజ్గతి స్తస్య భగవన్నస్మాకఞ్చ తథైవ హి ౩౭. త్రాహి నః పర
మాపన్నాన్మోక్షం తస్య వినిర్దిశ, దేవానాంవచనం శ్రుత్వా కాతరం విష్ణురబ్రవీత్.
౩౮. యజతామశ్వమేధేన శక్రపాపనివృత్తయే, పుణ్యేన హయమేధేన పావితః
పాకశాసనః ౩౯. పునరేష్యతి దేవానామిన్ద్రత్వమకుతోభయః, హయమేధేన
సన్తుష్టా దేవీ శ్రీజగదమ్బికా. ౪౦. బ్రహ్మహత్యాదిపాపాని నాశయిష్యత్యసంశ
యమ్, యస్యాస్స్మరణమాత్రేణ పాపజాలం వినశ్యతి ౪౧ కిం పునర్వాజిమేధేన
తత్ప్రీత్యర్థం కృతేన చ, ఇన్ద్రాణీ కురుతాన్నిత్యం భగవత్యాః ప్రపూజనమ్. ౪౨.
ఆరాధనం శివాయాస్తు సుఖకారి భవిష్యతి, నహుషోఽపి జగన్మాతుర్మాయయా
మోహితః కిల ౪౩. వినాశం స్వకృతే నాశు గమిష్యత్యేనసా సురాః, పావితశ్చా
శ్వమేధేన తురాషాడపి వైభవమ్. ౪౪ ప్రాప్స్యత్యచిరకాలేన స్వమాసనమనుత్త
మమ్, తే తు శ్రుత్వా శుభాం వాణీం విష్ణోరమితతేజసః. ౪౫ జగ్ముస్తం దేశమనిశం
యత్రాస్తే పాకశాసనః, తమాశ్వాస్య సురాశ్శక్రం బృహస్పతిపురోగమాః. ౪౬.
కారయామాసురఖిలం హయమేధం మహాక్రతుమ్, విభజ్య బ్రహ్మహత్యాన్తు
వృక్షేషు చ నదీషుచ. ౪౭. పర్వతేషు పృథివ్యాం చ స్త్రీషు చైవాతిపద్విభుః
తాం విసృజ్య చ భూతేషు విపాకః పాకశాసనః. ౪౮. విజ్వరస్సమభూద్భూయః
కాలాకాఙ్క్షీ స్థితో జలే, అదృశ్యస్సర్వభూతానాం పద్మనాళే వ్యతిష్ఠత ౪౯. దేవాస్తు

౩౮—౩౯ హయమేధః కిం దేవతోద్దేశేన కర్తవ్య స్తత్రాహ—హయమేధేన సన్తుష్టేతి. శ్రీదేవీ
ప్రీత్యర్థమశ్వమేధః కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౪౦ కైముతికన్యాయేనాహ—యస్యాః స్మరణమాత్రేణేతి.
౪౧. ఇతీంద్రకర్తవ్యముక్త్వా శచీకర్తవ్యమాహ—ఇంద్రాణీతి. కురుతాన్నిత్యమితి. ౪౨, ౪౩.
ఏనసా పాపేన. ౪౪, ౪౫ జగ్ముస్తం దేశమితి పూర్వం దేవైర్జ్ఞాత ఏవదేశో నహుషభయాన్న
ప్రకటీకృతోఽథవా తస్మిన్సమయే బహుతరం శోధం కృత్వా తం దేశం జగ్మురితి వార్థః కర్తవ్యః.
౪౬—౪౮ కాలాకాంక్షీ ఉదయకాలం ప్రతీక్షమాణో నహుషభయాద్యస్మిన్ స్థలే ఽశ్వమేధః
కృతస్తత్స్థలం పరిత్యజ్య దేవానామప్యగోచరే క్వచిజ్జలే పద్మనాలే కస్మింశ్చిద్వ్యతిష్ఠత స్థితవా
నిత్యర్థః. అత ఏవ స వాసవ ఇంద్రాణ్యా న జ్ఞాత ఇతి వక్ష్యమాణగ్రంథేన న విరోధః. అన్యథా
దేవైర్జ్ఞాతత్వాదింద్రాణ్యా జ్ఞాత ఏవేతి తద్విరోధః స్యాదేవేతి. ౪౯. స్థానే స్వస్థానే దేవా గతా
ఇత్యర్థః. ౫౦. కిమదృశ్య ఇతి. యజ్ఞకాలే ప్రకటో జాతః పునః కథమదృశ్యో జాత ఇత్యర్థః.

నిర్గతా స్థానే కృత్వా కార్యం తదద్భుతమ్, పౌలోమీ తు గురుం ప్రాహ దుఃఖితా విరహాకులా. ౪౧ కృతయజ్ఞోఽపి మే భర్తా కిమదృశ్యః పురందరః, కథం ద్రక్ష్యే ప్రియం స్వామిం స్తముపాయం వదస్వ మే. ౪౨. బృహస్పతిరువాచ—త్వమారాధయ పౌలోమి దేవీం భగవతీం శివామ్, దర్శయిష్యతి తే నాథం దేవీ విగతకల్మషమ్. ౪౩ ఆరాధితా జగద్ధాత్రీ నహుషం వారయిష్యతి, మోహయిత్వా నృపం స్థానాత్పాతయిష్యతి చామ్బికా. ౪౪ ఇత్యుక్తా సా తదా తేన పులోమతనయా నృప, జగ్రాహ మన్త్రం విధివద్గురోర్దేవ్యాస్ససాధనమ్. ౪౫. విద్యాం ప్రాప్య గురోర్దేవీ దేవీం శ్రీభువనేశ్వరీమ్, సమ్యగారాధయామాస బలిపుష్పార్చనైశ్శుభైః. ౪౬. త్యక్త్వాన్యభోగసమ్భారా తాపసీవేషధారిణీ, చకార పూజనం దేవ్యాః ప్రియదర్శనలాలసా. ౪౭. కాలేన కియతా తుష్టా ప్రత్యక్షం దర్శనం దదౌ, సౌమ్యరూపధరా దేవీ వరదా హంసవాహినీ. ౪౮. కోటిసూర్యప్రతీకాశా చన్ద్రకోటిసుశీతలా, విద్యుత్కోటిసమానాభా చతుర్వేదసమన్వితా. ౪౯. పాశాఙ్కుశాభయవరాన్దధతీ నిజబాహుభిః, ఆపాదలమ్బినీం స్వచ్ఛాం ముక్తామాలాఞ్చ బిభ్రతీ. ౫౦. ప్రసన్నస్మేరవదనా లోచనత్రయభూషితా, ఆబ్రహ్మకీటజననీ కరుణామృతసాగరా ౫౧. అనన్తకోటిబ్రహ్మాణ్డనాయికా పరమేశ్వరీ, సౌమ్యానన్తరసైః

౪౧, ౪౨. కేవలం దర్శనేనాపి కిం ఫలం యది తస్య రాజ్యప్రాప్తిర్న స్యాత్తస్మాత్తస్య రాజ్యప్రాప్త్యుపాయమపి వదేత్యభిప్రాయం శచ్యా జానన్నాహ—ఆరాధితేతి. పాతయిష్యతీతి. తతః ఇన్ద్రస్య రాజ్యప్రాప్తిర్భవిష్యతీత్యర్థః. ౪౩. పులోమతనయా శచీ గురోః సకాశాత్ససాధనం మన్త్రం సిద్ధిసాధనసహితం మన్త్రం విధివద్దీక్షయోక్తవిధినా జగ్రాహేత్యర్థః. సాధనం తు ఋష్యాదిన్యాసాదిపురశ్చరణాన్తం మన్త్రకల్పోక్తం గ్రాహ్యమ్. ౪౪. కోఽసౌ మన్త్రో గృహీత ఇతి. చేత్తత్రాహ—విద్యామితి. శ్రీభువనేశ్వరీం మహావిద్యాం ప్రాప్యేత్యన్వయః. హృల్లేఖాత్మకశ్రీభువనేశ్వరీమన్త్రం ప్రాప్యేత్యర్థః. అయం చ మన్త్రః సర్వమన్త్రోత్తమోత్తమః. ముఖ్యత్వేన మాయావిశిష్టబ్రహ్మప్రతిపాదకత్వాదత ఏవైతన్మన్త్రస్యైవ మాయాబీజశక్తిబీజప్రకృతిబీజదేవీప్రణవేత్యాదయః సంజ్ఞాః. స్పష్టీకృతం చైతద్విస్తరేణ సప్రమాణమస్మాభిః శక్తితత్త్వవిమర్శిన్యామ్. మన్త్రశాస్త్రవిదాం వైదికానాముపనిషద్భాగవిదాం చ స్పష్టమేవైతత్. ౪౫. త్యక్త్వేతి. పురశ్చరణోక్తవ్రతపరా భూత్వేత్యర్థః. ౪౬. హంసవాహినీత్యనేన భువనేశ్వర్యా హంసో వాహనమస్తీతి బోధితమ్. ౪౭. కోటిసూర్యేత్యాదినా తేజోవత్త్వాతిశయో ద్యోతితః. చతుర్వేదసమన్వితేతి. చతుర్దిక్షు విద్యమానైః చతుర్భిర్వేదైః స్తుతిం కుర్వద్భిః సమన్వితా వేదచతుష్టయప్రతిపాద్యేతి తేన బోధితమ్. ౪౮. పాశాఙ్కుశేతి ఆయుధధ్యానం పూర్వముక్తం న విస్మర్తవ్యమ్. ఆయుధార్థస్తు శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యైః ప్రపంచసారే భువనేశ్వరీపటలే ఉక్తః. "ధాతూ ద్వౌ స్తో రక్షణవ్యాపకార్థౌ" విత్యాది గ్రంథేన సతత ఏవావగన్తవ్యో నేహ వితన్యతే. ఆపాదేతి. ముక్తాఫలానాం వైజయన్తీమాలేత్యర్థః. ౪౯, ౫౦. సౌమ్యానన్తేతి. సౌమ్యాః శాన్తిదాన్త్యాదయో యేఽనన్తరసా మోక్షదాయకాస్తైః

యుక్త స్తనద్వయవిరాజితా. ౬౨. సర్వేశ్వరీ చ సర్వజ్ఞాకూటస్థాక్షరరూపిణీ, తాము వాచ ప్రసన్నా సా శక్రపత్నీం కృతోద్యమామ్. ౬౩. మేఘగమ్భీరశబ్దేన ముద మాదదతీ భృశమ్, దేవ్యువాచ—వరం వరయ సుశ్రోణి వాఞ్ఛితం శక్రవల్లభే. ౬౪. దదామ్యద్య ప్రసన్నాస్మి పూజితా సుభృశం త్వయా, వరదాహం సమా యాతా దర్శనం సహజం న మే ౬౫. అనేకకోటిజన్మోత్థపుణ్యపుఞ్జైర్హి లభ్యతే, ఇత్యుక్తా సా తదా దేవీం తామాహ ప్రణతా పురః. ౬౬. శక్రపత్నీ భగవతీం ప్రసన్నాం పరమేశ్వరీమ్. వాఞ్ఛామిదర్శనంమాతఃపత్యుఃవరమదుర్లభమ్ ౬౭ నహు షాద్భయనాశఞ్చ స్వపదప్రాపణం తథా. దేవ్యువాచ—గచ్ఛత్వ మనయాదూత్యా సార్ధం శ్రీమానసం సరః. ౬౮. యత్ర మే మూర్తిరచలా విశ్వకామాభిధా మతా, తత్ర పశ్యసి శక్రం త్వం దుఃఖితం భయవిహ్వలమ్. మోహయిష్యామి రాజానం కాలేన కియతా పునః, స్వస్థా భవ విశాలాక్షి కరోమితవచేప్సితమ్ ౭౦ భ్రంశయి ష్యామి భూపాలం మోహితం త్రిదశాసనాత్, దేవీ దూతీ తాం గృహీత్వా శక్ర పత్నీం త్వరాన్వితా. ౭౧ ప్రాపయామాస సాన్నిధ్యం స్వపత్యుః పరమేశ్వరీమ్, సా దృష్ట్వా తం పతిం బాలా సురేశం గుప్తసంస్థితమ్. ౭౨ ముదితాభూద్వరం వీక్ష్య బహుకాలాభివాఞ్ఛితమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణేషష్ఠస్కన్ధే అష్టమోఽధ్యాయః.

నహుషస్య ఇన్ద్రపదప్రచ్యుతిః.

వ్యాసఉవాచ—తాం వీక్ష్య విపులాపాఙ్గీం రహశ్శోకసమన్వితామ్, ఆఖ ణ్డలః ప్రియాం భార్యాం విస్మితశ్చాబ్రవీత్తదా. ౧. కథమత్రాగతా కాన్తే కథం జ్ఞాతస్త్వయా హ్యహమ్? దుర్జ్ఞేయస్సర్వభూతానాం సంస్థితోఽస్మి శుభాననే. ౨.

యుక్తం పరిపూర్ణం స్తనద్వయం తేన విరాజితా అతిపుష్టస్తనయో రుత్ప్రేక్షేయమ్. ౬౧. కూట స్థాక్షరం బ్రహ్మ తద్రూపిణీ. ౬౨, ౬౩. శక్రపత్నీముత్సాహయతి—వరదాహం సమాయాతేతి. ౬౪. అనేకకోటీతి. తదుక్తముమాసంహితాయాం శివపురాణే "వక్తుం శక్యం న తత్పుణ్యం యేన దేవీ ప్రదృశ్యత" ఇతి. ఇత్యుక్తేతి దేవ్యా ఉక్తా సా శక్రపత్నీ పురోఽగ్రదేశే ప్రణతా సతీ తాం దేవీం భగవతీమాహేత్యన్వయః. ౬౫—౬౯. తాం శక్రపత్నీం సా దేవ్యా దత్తా దూతీ గృహీత్వా స్వపత్యుః సాన్నిధ్యం ప్రాపయామాసేత్యన్వయః. ౭౦. అత్ర స్వశబ్దేన శచీ వివక్షితా. పరమేశ్వరీమితి శక్రపత్నీవిశేషణమ్. ౭౧. ౭౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధేఽష్టమోఽధ్యాయః.

సప్తషష్టిశ్లోకవర్గైర్జగదంబాప్రసాదతః, నహుషస్యాప్యధః పాతో విస్తరేణోపవర్ణ్యతే. ఇంద్రదర్శనే శచ్యా కృతే సతి తదుత్తరం జాతం వృత్తమాహ -తాంవీక్ష్యేతి. ౧, ౨. ప్రాప్తా

శచ్యువాచ—దేవ దేవ్యాః ప్రసాదేనజ్ఞాతోఽస్యద్య భవానిహ, పునస్తస్యాః ప్రసాదేన ప్రాప్తాస్మి త్వాం దివస్పతే ౩ నహుషో నామ రాజర్షిః స్థాపితో భవదాసనే, త్రిదశైర్మునిభిశ్చైవ స మామ్బాధతి నిత్యశః ౪ పతిం మాం కురు చార్వఙ్గి త్వురాసాహం సురాధిపమ్, ఏవం వదతి మాం పాపా కిఙ్కరోమి బలార్దన ౫. ఇన్ద్ర ఉవాచ—కాలాకాఙ్క్షీ వరారోహే సంస్థితోఽస్మి యదృచ్ఛయా, తథా త్వమపి కల్యాణి సుస్థిరం స్వమనః కురు ౬ వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తా తేన సా దేవీ పతినాతిప్రశంసినా, నిశ్శ్వసన్త్యాహతం శక్రం వేపమానాతిదుఃఖితా. ౭ కథం తిష్ఠేన్మహాభాగ పాపాత్మా మాం వశానుగామ్, కరిష్యతి మదోన్మత్తో వరదానేన గర్వితః ౮. దేవాశ్చ మునయస్సర్వే మామూచుస్తద్భయాకులాః, తం భజస్వ వరారోహే దేవరాజం స్మరాతురమ్ ౯. బృహస్పతిస్తు శత్రుఘ్న బాడవో బలవర్జితః, కథం మాం రక్షితుం శక్తో భవేద్దేవానుగస్సదా. ౧౦. తస్మాచ్చిన్తాస్తి మహతీ నార్యహం వశవర్తినీ, అనాథా కిఙ్కరిష్యామి విపరీతే విధౌ విభో. ౧౧. నార్యస్మ్యహం నకులటా త్వచ్చిత్తాతిపతివ్రతా, నాస్తి మే శరణం తత్ర యో మాం రక్షతి దుఃఖితామ్. ౧౨. ఇన్ద్ర ఉవాచ—ఉపాయం ప్రబ్రవీమ్యద్య తం కురుష్వ వరాననే, శీలన్తే దుస్థితే కాలే పరిత్రాతం భవిష్యతి. ౧౩. పరేణ రక్షితా నారీ న భవేచ్చ పతివ్రతా, ఉపాయైః కోటిభిః కామభిన్నచిత్తాతిచఞ్చలా. ౧౪. శీలమేవ హి నారీణాం సదా రక్షతి పాపతః, తస్మాత్త్వం శీలమాస్థాయ స్థిరా భవ శుచిస్మితే. ౧౫. యదా త్వాం నహుషో రాజా బలాదాకర్షయేత్ఖలః, తదా త్వం సమయం కృత్వా గుప్తం వఞ్చయ భూపతిమ్. ౧౬ ఏకాన్తే తత్సమీపే త్వం గత్వా వద మదాలసే, ఋషియానేన దివ్యేన మాముపైహి జగత్పతే. ౧౭. ఏవం తవ వశే ప్రీతా భవిష్యామీతి మే వ్రతమ్, ఇతి తం వద సుశ్రోణి తదా తుపరిమోహితః. ౧౮ కామాన్ధస్స మునీన్యానే యోజయిష్యతి పార్థివః, అవశ్యం తాపసో భూపం శాపదగ్ధం కరిష్యతి. ౧౯. సాహాయ్యం జగదమ్బా తే కరిష్యతి న సంశయః, జగదమ్బాపదస్మర్తుస్సఙ్కటం న కదాచన. ౨౦. యది జాయేత తచ్చాపి జ్ఞేయం తత్స్వస్తయే కిల, తస్మా

స్మీతి. తస్యా ఏవ ప్రసాదేన తవ దర్శనమధునా జాతం పునస్తస్యా ఏవ ప్రసాదేన త్వాం ప్రాప్తాస్మి ప్రాప్స్యామీత్యర్థః. ౩—౧౩. పరేణేతి. కామేన భిన్నం సంభిన్నం చిత్తం యస్యాః అతిచంచలా నారీ కోటిభిరుపాయైః పరేణాన్యేన రక్షితా పతివ్రతా నైవభవేదితి అన్వయః. ౧౪. కింతు తత్రాహ—శీలమేవేతి. తస్యాః శీలం స్వభావో వాసనాత్మకస్తాం రక్షతీత్యర్థః. శీలం తద్వాసనామాస్థాయ. ౧౫. నహుషబాధాపరిహారోపాయమాహ—యదా త్వామితి. ఖలో దుష్టః. ౧౬—౨౦. యది జాయేతేతి. యది కదాచిద్దుఃఖం జాయేత తదా జ్ఞేయం తద్దుఃఖం మమ స్వస్త

త్సర్వప్రయత్నేన మణిద్వీపాధివాసినీ. ౨౧. భజ త్వం భువనేశానీం గురువాక్యాను
సారతః, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యాఖ్యాతా శచీ తేన జగామ నహుషం ప్రతి ౨౨.
తథేత్యుక్త్వాతివిశ్వస్తా భావికార్యే కృతోద్యమా, నహుషస్తాం సమాలోక్య
ముదితో వాక్యమబ్రవీత్. ౨౩. స్వాగతం సత్యవచనే త్వదధీనోఽస్మి కామినీ,
దాసోఽహం తవ సత్యేన పాలితం వచనం త్వయా. ౨౪. యదాగతా సమీపే మే
తుష్టోఽస్మి మితభాషిణి, న చ వ్రీడా త్వయా కార్యా భక్తం మాం భజ సుస్మితే.
౨౫. కార్యం వద విశాలాక్షి కరిష్యామి తవ ప్రియమ్, శచ్యువాచ—సర్వం
కృతం త్వయా కార్యం మమ కృత్రిమవాసవ. ౨౬. మనోరథోఽస్తి మే దేవ శృణు
చిత్తేఽధునా విభో, వాఞ్ఛితం కురు కల్యాణ త్వద్వశాహమతః పరమ్. ౨౭. బ్రవీమి
మానసోత్సాహం త్వం తం కర్తుమిహార్హసి, నహుష ఉవాచ—కార్యం త్వం బ్రూహి
చన్ద్రాస్యే కరోమి తవ వాఞ్ఛితమ్. ౨౮. అలభ్యమపి దాస్యామి తుభ్యం సుభ్రు
వదస్వ మామ్, శచ్యువాచ—కథం బ్రవీమి రాజేన్ద్ర ప్రత్యయో నాస్తి మే తవ.
౨౯. శపథం కురు రాజేన్ద్ర యత్కరోమి ప్రియం తవ, రాజానస్సత్యవచసో
దుర్లభా ఏవ భూతలే. ౩౦. పశ్చాద్బ్రవీమ్యహం రాజన్ జ్ఞాత్వా సత్యేన యన్త్రి
తమ్, కృతే చేద్వాఞ్ఛితే భూపం సదా తే వశవర్తినీ. ౩౧. భవిష్యామి తు రాజేన్ద్ర
సత్యమేతద్వచో మమ, నహుష ఉవాచ—అవశ్యమేవ కర్తవ్యం వచనం తవ
సున్దరి. ౩౨. శపామి సుకృతేనాహం యజ్ఞదానకృతేన వై, శచ్యువాచ—ఇన్ద్రస్య
హరయో వాహా గజశ్చైవ రథస్తథా. ౩౩. గరుడో వాసుదేవస్య యమస్య మహి
షస్తథా, వృషభశ్శఙ్కరస్యాపి బ్రహ్మణో వరటాపతిః ౩౪. మయూరః కార్తికే
యస్య గజాస్యస్య తు మూషకః, ఇచ్ఛామ్యహమపూర్వం వై వాహనం తే సురా
ధిప. ౩౫. యన్న విష్ణోర్న రుద్రస్య నాసురాణాం న రక్షసామ్, వహన్తు త్వాం మహా
రాజ మునయస్సంశితవ్రతాః. ౩౬. సర్వే శిబికయా రాజన్నేతద్ధి మమ వాఞ్ఛి
తమ్, సర్వదేవాధికం త్వాం వై జానామి వసుధాధిప. ౩౭ తేన తే తేజసో వృద్ధిం
వాఞ్ఛామ్యహమతన్ద్రితా, వ్యాస ఉవాచ—తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రహస్య
జ్ఞానదుర్బలః. ౩౮. మోహితస్తు మహాదేవ్యా కృతమోహేన తత్క్షణమ్, ఉవాచ

యే కల్యాణాయ భవతి అగ్రే మహత్కల్యాణం భవతీతి జ్ఞేయమిత్యర్థః. ౨౧, ౨౨. తథేత్యు
క్త్వేతి. యథేన్ద్రేణోక్తం తథైవోక్త్వా స్థితేతి శేషః. ఇతి శబ్ద ఏవార్థకః. తథైవోక్తేతి పాఠః
సుగమః. ౨౩—౨౯. తవ యత్ప్రియం తత్కరోమి కరిష్యామీత్యేవం విషయం శపథం కుర్వి
త్యర్థః. ౩౦. మే వాంఛితే కృతే సతీత్యన్వయః. ౩౧—౩౩. వరటాపతిః హంసః. ౩౪—౩౬.
సర్వాధికస్య తవ సర్వోత్తమమృషివాహనమేవోచితమత్యాహ-సర్వదేవాధికం త్వామితి. ౩౭, ౩౮.

వచనం భూపస్సం స్తువన్వాసవప్రియామ్. ౩౯. నహుష ఉవాచ—సత్యముక్తం
త్వయా తన్వి వాహనం రుచిరం మమ, కరిష్యామి సుకేశాంతే వచనం తవ సర్వదా.
౪౦. న హ్యల్పవీర్యో భవతి యో వాహాన్కురుతే మునీన్, అహమారుహ్య
యానేన త్వామేష్యామి శుచిస్మితే ౪౧. సప్తర్షయో మాం వక్ష్యన్తి సర్వ
దేవర్షయస్తథా, సమర్థం త్రిషు లోకేషు జ్ఞాత్వా మాం తపసాధికమ్. ౪౨.
వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా తాం సుసంతుష్టో విససర్జ హరిప్రియామ్, మునీనా
హూయ సర్వాంస్తానిత్యువాచ స్మరాన్వితః. ౪౩. నహుష ఉవాచ—అహమి
న్ద్రోఽద్య భో విప్రాస్సర్వశక్తిసమన్వితః, కార్యమత్ర ప్రకుర్వంతు భవన్తో విగత
స్మయాః. ౪౪. ఇన్ద్రాసనం మయా ప్రాప్తం నేన్ద్రాణీ సముపైతి చ, ఆకారితా చ
మాం బ్రూతే ప్రేమపూర్వమిదం వచః ౪౫. మునియానేన దేవేన్ద్ర మాముపైహి
సురాధిప, దేవదేవ మహారాజ మత్ప్రియం కురు మానద. ౪౬. ఏతత్కార్యం
మునిశ్రేష్ఠా మమాత్యంతందురాసదమ్, భవద్భిస్తు ప్రకర్తవ్యం సర్వథైవ దయా
లుభిః. ౪౭. మనో దహతి మే కామశ్శక్రపత్న్యాం ప్రవర్తితమ్, భవన్తశ్శరణం
మేఽద్య కురుధ్వం కార్యమద్భుతమ్. అగస్త్యప్రముఖాస్తస్య శ్రుత్వా వాక్యమస
త్కరమ్, అంగీచక్రుశ్చ భావిత్వాత్కృపయా పరమర్షయః. అంగీకృతేఽథ తద్వాక్యే
మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః, ముదంప్రాప నృపః కామంపౌలోమీకృతమానసః. ౫౦. ఆరుహ్య
శిబికాం రమ్యాం సంస్థితస్స్వరయాన్వితః, వాహాన్కృత్వా మునీన్దివ్యాన్సర్పస
ర్పేతి చాబ్రవీత్ ౫౧. కామార్తస్సోఽస్పృశన్మూఢః పాదేన మునిమస్తకమ్, అగస్తిం
తాపసశ్రేష్ఠం లోపాముద్రాపతిం తదా. ౫౨. వాతాపి భక్షకర్తారం సముద్రస్యాపి
శోషకమ్, కశయా తాడయామాస పఞ్చబాణశరాహతః ౫౩. ఇన్ద్రాణీహృతచి
త్తోఽసౌ సర్పేతి ప్రబ్రువన్మునిమ్, తం శశాప మునిః క్రుద్ధః కశాఘాతమనుస్మరన్.
౫౪. సర్పో భవ దురాచార వనే ఘోరే వపుర్మహాన్, బహువర్షసహస్రాణి యత్ర
క్లేశో మహాన్భవేత్. ౫౫. విచరిష్యసి వీర్యేణ పునస్స్వర్గమవాప్స్యసి, దృష్ట్వా
యుధిష్ఠిరం నామ తవ మోక్షో భవిష్యతి. ౫౬. ప్రశ్నానాముత్తరం శ్రుత్వా

మహాదేవ్యా వరదానసమయే యదుక్తం నహుషం మోహయిష్యామీతి తన్మోహనమస్మిన్సమయే కృతమిత్యాహ—మోహితస్త్వితి. మహాదేవ్యా కృతేనోత్పాదితేన మోహేనేత్యర్థః. ౩౯, ౪౦. నహ్యల్పేతి. హి యతో యో మునీన్వాహాన్కురుతే సోఽల్పవీర్యో న భవతి. తస్మాత్తేన వాహనేన మమ తేజసో వృద్ధిర్భవిష్యతీతి యత్త్వయోక్తం తత్సత్యమేవేతి భావః. ౪౧. యదాహమనేన యానేన ఆగమిష్యామి తదా మాం సప్తర్షయ ఏవం వక్ష్యంతీత్యాహ—సప్తర్షయ ఇతి. ౪౨-౫౧. మునిమస్తకం పాదేనాస్పృశత్. అగస్తిం చ కశయా తాడయామాసేత్యన్వయః. ౫౨—౫౬

ధర్మపుత్రముఖాస్తతః, వ్యాస ఉవాచ—ఏవం శప్తస్స రాజర్షిస్స్నుత్వా తం ముని
సత్తమమ్. ౫౭. స్వర్గాత్పపాత సహసా సర్పరూపధరోఽభవత్, బృహస్పతిస్తతో
గత్వా తరసా మానసం ప్రతి. ౫౮. ఇన్ద్రాయ సర్వవృత్తాన్తం కథయామాస విస్త
రాత్, తచ్ఛ్రుత్వా మఘవా రాజ్ఞస్స్వర్గాత్ప్రచ్యవనాదికమ్. ౫౯. ముదితోఽ
భూన్మహారాజ స్థితస్తత్రైవ వాసవః, దేవాశ్చ మునయో దృష్ట్వా సహుషం పతి
తం భువి. ౬౦. జగ్ముస్సర్వేఽపి తత్రైవ యత్రేన్ద్రస్సరసి స్థితః, తమాశ్వాస్య సురా
స్సర్వే మునిభిస్సహితాస్తథా. ౬౧. స్వర్గే సమానయామాసుర్మానపూర్వం శచీ
పతిమ్, సమాగతం తతశ్శక్రం సర్వే తే మునయస్సురాః. ౬౨. స్థాపయిత్వాఽఽసనే
పశ్చాదభిషేకం దదుశ్శివమ్, ఇన్ద్రోఽపి స్వాసనం ప్రాప్య శచ్యా సహ సురాలయే.
౬౩. చిక్రీడ నన్దనే రమ్యే కాననే ప్రేమయుక్తయా వ్యాస ఉవాచ—ఏవమిన్ద్రేణ
సమ్ప్రాప్తం దుఃఖం పరమదారుణమ్. ౬౪. హత్వా సురం కామరూపం విశ్వరూపం
మహామునిమ్, పునర్దేవ్యాః ప్రసాదేన స్వస్థానం ప్రాప్తవాన్నృప. ౬౫. ఏతత్తే
సర్వమాఖ్యాతం వృత్రాసురవధాశ్రయమ్, యత్పృష్టోఽహం త్వయా రాజన్కథా
నకమనుత్తమమ్. ౬౬. యాదృశం కురుతే కర్మ తాదృశం ఫలమాప్నుయాత్, అవ
శ్యమేవ భోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్ ౬౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

కర్మణాం గతివిశేషవిచారః.

జనమేజయ ఉవాచ—కథితం చరితం బ్రహ్మఞ్ఛక్రస్యాద్భుతకర్మణః, స్థాన
భ్రంశస్తథా దుఃఖప్రాప్తిరుక్తా విశేషతః ౧. యత్ర దేవాదిదేవ్యాశ్చ మహిమాతీవ
వర్ణితః, సన్దేహోఽత్ర మమాప్యస్తి యచ్ఛక్రోఽపి మహాతపాః. ౨. దేవాధిపత్యమా
సాద్య దుఃఖహా దుఃఖమన్వభూత్, మఖానాన్తు శతం కృత్వా ప్రాప్తం స్థానమను

తం మునిసత్తమమగస్తిం స్తుత్వా స్తోత్రేణ సంతోష్యేత్యర్థః. ౫౭—౬౬. యథాచ యథేంద్రేణ దుష్టం కర్మ కృతం తథా తేన తస్య ఫలమపి భుక్తమేవేతి భావః. ౬౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

ఏకాధికైస్తు చత్వారింశత్పద్యైస్త్రివిధస్యహ, కర్మణో రూపకథనం జన్తుర్యేన తు బుధ్యతే. పూర్వాధ్యాయాంతే అవశ్యమేవ భోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమిత్యుక్తం తత్రేంద్రేణ శతాశ్వమేధాత్మకం సర్వోత్తమం శుభకర్మైవాచరితం కిమితి తస్యాః కల్యాణం జాతమితి పృచ్ఛతి—కథితం చరితమితి. అద్భుతకర్మణః అద్భుతం బ్రహ్మవధ్యారూపం కర్మ యస్య తస్య శక్రస్యేత్యన్వయః. తస్య కర్మణః ఫలమపి స్థాన భ్రంశో దుఃఖప్రాప్తిశ్చోక్తా. ౧. పరం తు తత్ర సందేహో వర్తత ఇత్యాహ—సందేహోఽత్రేతి. కోఽసౌ? తదాహ—యచ్ఛక్రోఽపీతి. ౨. దుఃఖహాంత్ర దేవాధిపత్యమింద్రత్వం ప్రాప్యాపి దుఃఖమన్వభూదిత్యర్థః. తదేవ స్పష్టయతి—మఖానామితి. ౩.

త్తమమ్. ౩. దేవేశత్వఞ్చ సంప్రాప్య భ్రష్టస్స్థానాదసౌ కథమ్, ఏతత్సర్వం సమాచక్ష్వ కారణం కరుణానిధే. ౪. సర్వజ్ఞోఽసి మునిశ్రేష్ఠ పురాణానాం ప్రవర్తకః, నావాచ్యం మహతాం కిఞ్చిచ్ఛిష్యే చ శ్రద్ధయాన్వితే. ౫. తస్మాత్కురు మహాభాగ మత్సన్దేహాపనోదనమ్, సూత ఉవాచ—ఇతి పృష్టస్య రాజ్ఞా వై తదా సత్యవతీసుతః ౬ తమాహాతిప్రసన్నాత్మా యథానుక్రమముత్తరమ్, వ్యాస ఉవాచ—నిబోధ నృపతిశ్రేష్ఠ కారణం పరమాద్భుతమ్ ౭ కర్మణస్తు త్రిధా ప్రోక్తా గతిస్తత్త్వవిదాం వరైః, సఞ్చితం వర్తమానఞ్చ ప్రారబ్ధమితి భేదతః ౮. అనేకజన్మసఞ్జాతం ప్రాక్తనం సఞ్చితం స్మృతమ్, సాత్త్వికం రాజసం కర్మ తామసం త్రివిధం పునః. ౯. శుభం వాప్యశుభం భూప సఞ్చితం బహుకాలికమ్, అవశ్యమేవ భోక్తవ్యం సుకృతం దుష్కృతం తథా ౧౦. జన్మజన్మని జీవానాం సంచితానాఞ్చ కర్మణామ్, నిశ్శేషస్తు క్షయో నాభూత్కల్పకోటిశతైరపి. ౧౧. క్రియమాణఞ్చ యత్కర్మ వర్తమానం తదుచ్యతే, దేహం ప్రాప్య శుభం వాపి హ్యశుభం వా సమాచరేత్. ౧౨. సఞ్చితాని పునర్మధ్యాత్సమాహృత్య కియాన్కిల, దేహారమ్భే చ సమయే కాలః ప్రేరయతీవ తత్ ౧౩. ప్రారబ్ధం కర్మవిజ్ఞేయం భోగాత్తస్య క్షయస్స్మృతః, ప్రాణిభిః ఖలు భోక్తవ్యం ప్రారబ్ధం నాత్ర సంశయః. ౧౪ పురా కృతాని రాజేన్ద్రి

యస్మాదేవం విధః సందేహో భవతి తస్మాత్తస్య సందేహస్య నాశకం కిమర్థం దుఃఖమభూత్తస్య చ కారణమేతత్సర్వం సమాచక్ష్వ కథయ ౪, ౫. సందేహాపనోదనమితి. అయం భావః—శతాశ్వమేధానాం ఫలం స్వర్గః న చ స స్వర్గో మధ్యే ఏవ శతాశ్వమేధకర్మజన్యపుణ్యనాశమంతరా నష్టో భవితుమర్హతి దృఢతరకారణస్య విద్యమానత్వాత్. నను మధ్యే తతోఽపిదృఢతరస్య కారణస్య బ్రహ్మవధ్యారూపస్య జాతత్వాత్తస్య ఫలం దుఃఖంమధ్యే ఏవజాతమితి చేదేతాదృశపుణ్యాకర్షుద్రుష్టే కర్మణి బ్రహ్మవధ్యారూపే ఏవ కథం ప్రవృత్తిరితి సందేహో జాగరూక ఏవేతి. ౬, ౭. తత్ర ప్రథమతః కర్మత్రైవిధ్యం వర్ణయతి—కర్మణస్త్వితి. త్రైవిధ్యమేవాహ—సంచితం వర్తమానం చేతి. ౮. తత్ర సంచితస్వరూపమాహ—అనేకేతి. తదపి సంచితం త్రివిధమస్తీత్యాహ—సాత్త్వికమితి. ౯. నను తత్సంచితం కర్మ బహుకాలవ్యవధానేన నష్టమేవ జాతంస్యాదితి చేన్నేత్యాహ—అవశ్యమితి. న తు తన్నష్టం కిన్తు నిజరూపేణ స్థితమస్తి తత్సుకృతదుష్కృతాత్మకం కాలాంతరే అవశ్యమేవ భోక్తవ్యమిత్యర్థః. ౧౦. తదేవ స్పష్టయతి—జన్మజన్మనీతి. ౧౧. సంచితస్వరూపముపపాద్య వర్తమానస్వరూపమాహ—క్రియమాణమితి. తస్యైవ విశేషేణ స్వరూపమాహ—దేహం ప్రాప్యేతి. అస్మిన్దేహే అధునా యత్క్రియతే తదిత్యర్థః. ౧౨. ప్రారబ్ధస్వరూపమాహ—సంచితానామితి. సంచితానాం కర్మణాం మధ్యాత్కానిచిత్త్యక్తాని కర్మాణి సమాహృత్య కియాన్ కాలో దేహారంభసమయే తదారంభావచ్ఛిన్నే కాలే తాని కర్మాణి ప్రేరయతి ఫలదానార్థం ప్రారబ్ధం కర్మ విజ్ఞేయమిత్యర్థః. ౧౩. తస్య ప్రారబ్ధకర్మణో భోగాదేవ క్షయ ఇత్యాహ—భోగాదితి. ౧౪. ఏవం

వ్యాశుభాని శుభాని చ, అవశ్యమేవ కర్మాణి భోక్తవ్యానీతి నిశ్చయః. ౧౫. దేవై ర్మనుష్యైరసురై ర్యక్షగంధర్వకిన్నరైః, కర్మైవహి మహారాజ దేహారమ్భస్య కారణమ్. ౧౬ కర్మక్షయే జన్మనాశః ప్రాణినాం నాత్ర సంశయః, బ్రహ్మావిష్ణుస్తథారుద్ర ఇన్ద్రాద్యాశ్చ సురాస్తథా. ౧౭. దానవా యక్షగన్ధర్వాస్సర్వే కర్మవశాః కిల, అన్యథా దేహసమ్బంధః కథం భవతి భూపతే. ౧౮ కారణం యస్తు భోగస్య దేహినస్సుఖదుఃఖయోః, తస్మాదనేకజన్మోత్థసంచితానాఞ్చ కర్మణామ్. ౧౯ మధ్యే వేగస్సమాయాతి కస్యచిత్కాలపాకతః, తత్ప్రారబ్ధవశాత్పుణ్యం కరోతి చ యథాతథా. ౨౦ పాపం కరోతి మనుజస్తథా దేవాదయోఽపి చ, తథా నారాయణో రాజన్నరశ్చ ధర్మజావుభౌ ౨౧ జాతౌ కృష్ణార్జునౌ కామమంశౌ నారాయణస్య తౌ, పురాణపీఠికేయం వై మునిభిః పరికీర్తితా. ౨౨. దేవాంశస్సు తు విజ్ఞేయో యో భవేద్విభవాధికః, నాఽనృషిః కురుతే కావ్యం నారుద్రో రుద్రమర్చతే. ౨౩. నాదేవాంశో దదాత్యన్నం నావిష్ణుః పృథివీపతిః, ఇన్ద్రాదగ్నే ర్యమాద్విష్ణోర్ధనదాదితి

క్రమేణ సర్వాణి సంచితాని భోక్తవ్యానీత్యాహ—పురా కృతానీతి. ౧౫. కైర్భోక్తవ్యాని? తత్రాహ—దేవైరితి. సంచితకర్మాభావే దేహారంభ ఏవ న స్యాత్తస్మాద్దేవాదీనాం దేహప్రాప్త్యా సంచితకర్మ తేషామప్యనుమీయత ఇత్యభిప్రాయేణ కర్మ దేహయోః కార్యకారణభావ ఉచ్యతే కర్మైవ హి మహారాజేతి. తథా చ బృహదారణ్యకే శ్రుతిః—"తదేవ యత్తత్సహకర్మణైతి లింగం మనో యత్ర నిషిక్తమస్యే"తి. కైవల్యోపనిషది—"పునశ్చ జన్మాంతరకర్మయోగాత్స ఏవ జీవః స్వపితి ప్రబుద్ధ"ఇతి. ౧౬. ఏవం కర్మణో దేహకారణత్వం ప్రసాధ్య బ్రహ్మాదీనామపి దేహవత్త్వాత్కర్మాధీనత్వమస్తీత్యాహ—బ్రహ్మేతి. ౧౭. తత్ర ప్రమాణమాహ—అన్యథేతి. ౧౮. కారణం యస్త్విత్యస్యార్థస్య పూర్వేణ దేహసంబాధ ఇత్యనేనాన్వయః. దేహినః సుఖదుఃఖయోర్భోగస్య కారణం యస్తు దేహసంబంధః సోఽన్యథా బ్రహ్మాదీనాం కర్మానధీనత్వేన న కథం స్యాదితి విశిష్టోఽన్వయః. ఇత్థం కర్మణాం త్రైవిధ్యముపపాద్య యద్రాజ్ఞా పృష్టం దేవేశత్వం చ సంప్రాప్య భ్రష్టః స్థానాదసౌ కథమితి తత్సమాధానమాహ—తస్మాదితి. కర్మణాం మధ్యే కస్యచిత్కర్మణః కాలేన పరిపాకవశాద్వేగః సమాయాతీత్యన్వయః ౧౯. తత్ప్రారబ్ధేతి. యస్య వేగః సమాయాతి తదేవ ప్రారబ్ధం తత్ప్రారబ్ధవశాద్యథా పుణ్యం కరోతి తథా పాపమపి కరోతీత్యన్వయః. తథా యథా పుణ్యేన ప్రారబ్ధేన పుణ్యకర్మ కృత్వైంద్రం పదం లబ్ధమ్. తథా పాపేన ప్రారబ్ధేన బ్రహ్మహత్యాం కృత్వా స్థానభ్రంశోఽపీంద్రస్య జాత ఇతి న శంకావసర ఇతి భావః. ౨౦. న కేవలమింద్ర ఏవ కర్మవశగ ఇత్యాశ్చర్యం కర్తవ్యం కింతు నారాయణాదయః సర్వేఽపి కర్మవశగా ఇత్యాహ—తథా నారాయణఇతి. ధర్మజావితి. దేవాంశయోరపి కర్మాధీనత్వమస్త్యేవేత్యర్థః. ౨౧. నారాయణాంశావిత్యత్ర కిం ప్రమాణం? తత్రాహ—పురాణపీఠికేయమితి. పురాణకర్మ ఏవాత్ర ప్రమాణమిత్యర్థః. ౨౨. తత్రైవ ప్రమాణాంతరం వచనమాహ—దేవాంశ ఇతి. అర్చతే ఇత్యార్షః ప్రయో

భూపతే. ౨౪. ప్రభుత్వఞ్చ ప్రభావఞ్చ కోపఞ్చైవ పరాక్రమమ్, ఆదాయ క్రియతే నూనం శరీరమితి నిశ్చయః. ౨౫ యః కశ్చిద్బలవాన్లోకే భాగ్యవానథ భోగవాన్, విద్యావాన్దానవాన్వాపి స దేవాంశః ప్రకథ్యతే ౨౬. తథైవైతే లసమాఖ్యాతాః పాండవాః పృథివీపతే, దేవాంశో వాసుదేవోఽపి నారాయణసముద్భవః. ౨౭. శరీరం ప్రాణినాం నూనం భజనం సుఖదుఃఖయోః, శరీరీ ప్రాప్నుయాత్కామం సుఖం దుఃఖమనన్తరమ్ ౨౮. దేహీ నాస్తి వశః కోఽపి దైవాధీనస్సదైవహి, జననం మరణం దుఃఖం సుఖమాప్నోతి చావశః ౨౯. పాణ్డవాస్తే వనే జాతాః ప్రాప్తాస్తుస్వగృహం పునః, స్వబాహుబలతః పశ్చాద్రాజసూయం క్రతూత్తమమ్. ౩౦. వనవాసం పునః ప్రాప్తా బహుదుఃఖకరమ్ పరమ్, అర్జునేన తపస్తప్తం దుష్కరం హ్యజితేన్ద్రియైః ౩౧. సన్తుష్టైస్తు సురైర్దత్తం వరదానం పునశ్శుభమ్, నరదేహకృతం పుణ్యం క్వ గతం వనవాసజమ్. ౩౨. నరదేహే తపస్తప్తం చోగ్రే బదరికాశ్రమే, నార్జునస్య శరీరే తత్ఫలదం సమ్బభూవహ. ౩౩. ప్రాణినాం దేహసమ్బన్ధే గహనా కర్మణో గతిః, దుర్జ్ఞేయా సర్వథా దేవైర్మానవానాన్తు కా కథా. ౩౪. వాసుదేవోఽపి సఞ్జాతః కారాగారేఽతిసఙ్కటే, నీతోఽసౌ వసుదేవేన నన్దగోపస్య గోకులమ్. ౩౫ ఏకాదశైవ వర్షాణి సంస్థితస్తత్ర భారత, పునస్స మధురాఙ్గత్వా జఘానోగ్రసుతం బలాత్. ౩౬. మోచయామాస పితరౌ బన్ధనాద్భృశదుఃఖితౌ, ఉగ్రసేనఞ్చ రాజానం చకార మధురాపురే. ౩౭ జగామ ద్వారవత్యాం స మ్లేచ్ఛరాజభయాత్పునః, సర్వం భావివశాత్కృష్ణః కృతవాన్పౌరుషం మహత్. ౩౮ కృత్వా కార్యాణ్యనేకాని ద్వారవత్యాం జనార్దనః, దేహం త్యక్త్వా ప్రభాసే తు సకుటుంబో దివఙ్గతః. ౩౯. పుత్రాః పౌత్రాశ్చ సుహృదో భ్రాతరో జామయస్తథా, ప్రభాసే యాదవాస్సర్వే విప్రశాపాత్క్షయఙ్గతాః. ౪౦. ఏవన్తే కథితా రాజన్కర్మణో గహనా గతిః, వాసుదేవోఽపి వ్యాధస్య బాణేన నిధనం గతః. ౪౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

టీ. ౨౩—౨౭. ఇత్థం దేవానాం కర్మవశత్వముపపాద్య సర్వప్రాణినాం కర్మవశత్వముపపాదయతి—శరీరీతి. ౨౮, ౨౯. దైవాధీనత్వే నిదర్శనం పాండవానామాహ—పాండవా ఇతి. స్వబాహుబలేన రాజసూయః క్రతూత్తమః తైః కృత ఇతి శేషః. ౩౦, ౩౧. క్వ గతమితి. ఏతాదృశపుణ్యకర్మవంతోఽపి దైవాధీనత్వాద్దుఃఖం ప్రాప్తా ఇతి భావః. ౩౨. తదేవ స్పష్టయతి—నరదేహ ఇతి. ఫలదం న సంబభూవేత్యర్థః. యతో న తాదృశపుణ్యానురూపం ఫలం దృశ్యతే అర్జునస్యేతి భావః. ౩౩. తస్మాదాహ—ప్రాణినామితి. ౩౪. వాసుదేవస్యాపి కర్మాధీనత్వమాహ—వాసుదేవోఽపీతి. ౩౫—౪౧. ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

—॥ యుగధర్మాః. ॥—

జనమేజయ ఉవాచ—భారావతరణార్థాయ కథితం జన్మ కృష్ణయోః, సంశయోఽయం ద్విజశ్రేష్ఠ హృదయే మమ తిష్ఠతి. ౧ పృథివీ గోస్వరూపేణ బ్రహ్మాణం శరణఙ్గతా, ద్వాపరాన్తేఽతి దీనార్తా గురుభారప్రపీడితా ౨ వేధసా ప్రార్థితో విష్ణుః కమలాపతిరీశ్వరః, భూభారోత్తరణార్థాయ సాధూనాం రక్షణాయ చ. ౩. భగవన్భారతే ఖణ్డే దేవైస్సహ జనార్దన, అవతారం గృహాణాశు వసుదేవగృహే విభో. ౪ ఏవం సమ్ప్రార్థితో ధాత్రా భగవాన్దేవకీసుతః, బభూవ సహ రామేణ భూభారోత్తారణాయ వై ౫. కియానుత్తారితో భారో హత్వా దుష్టాననేకశః, జ్ఞాత్వా సర్వాన్దురాచారాన్పాపబుద్ధిన్నృపానిహ ౬ హతో భీష్మో హతో ద్రోణో విరాటో ద్రుపదస్తథా, బాహ్లీకస్సోమదత్తశ్చ కర్ణో వైకర్తనస్తథా ౭. యైర్లుణ్ఠితం ధనం సర్వం హృతాశ్చ హరియోషితః, కథం ననాశితా దుష్టా యే స్థితాః పృథివీతలే ౮ ఆభీరాశ్చ శకా మ్లేచ్ఛా నిషాదాః కోటిశస్తథా, భారావతరణం కింతత్కృతం కృష్ణేన ధీమతా. ౯. సన్దేహోఽయం మహాభాగ ననివర్తతి చిత్తతః, కలావస్మిన్ప్రజాస్సర్వాః పశ్యతః పాపనిశ్చయాః ౧౦ వ్యాసఉవాచ—రాజన్నస్మిన్యుగే యాదృక్ప్రజా భవతి కాలతః, నాన్యథా తద్భవేన్నూనం యుగ

అర్థాధికైః పంచషష్టిశ్లోకైర్ధర్మా యుగోద్భవాః, కథ్యంతే యత్ర సదసద్ధర్మస్య చ వినిర్ణయః.

పూర్వాధ్యాయాంతే వాసుదేవకథాం శ్రుత్వా తత్ర సన్దిహానో రాజా పృచ్ఛతి—భారావతారేతి. కృష్ణయోరితి అర్జునస్యాపి హరేరంశత్వాభిప్రాయేణాహ—కృష్ణత్వవ్యవహారో బలరామస్య వా హరేః శ్వేతకేశోద్భవత్వాత్కృష్ణత్వవ్యవహారః. తథా చ కృష్ణయోరిత్యస్య కృష్ణార్జునయోరిత్యర్థః. కృష్ణబలరామయోరిత్యర్థో వా. సంశయ ఉక్తవిషయ ఇతి శేషః. ౧. అవతారకథాం సంక్షేపేణ వర్ణయతి—పృథివీతి. ౨—౫. కియానితి. దుష్టాన్ సర్వాన్ జ్ఞాత్వా తాంశ్చ హత్వా భారః కియానుత్తారితో న కిమపీత్యర్థః. ౬. నను భీష్మాదీన్నిహత్య భార ఉత్తారిత ఏవ నేతి కథముచ్యతే తత్రాహ—హతో భీష్మ ఇతి. ఏతే ఏకైకశ ఏవ హతా ఇత్యర్థః. ౭. తర్హ్యవశిష్టాః కే తత్రాహ—యైర్లుంఠితం ధనమితి. ఏతే సర్వే దుష్టా అవశిష్టా ఏవేత్యర్థః. ౮. భారావతారణమితి. భారావతారణమితి. భారావతారప్రతిజ్ఞాం కృత్వా అవతారో గృహీతస్తత్ర సర్వదుష్టానామవశిష్టత్వా దవతారం గృహీత్వా భారావతరణం కిం కృతం న కిమపీత్యర్థః. ౯. పశ్యతః రామకృష్ణౌ కథం న తౌ ప్రజా నాశితవంతావితి శేషః. ౧౦. సమాధత్తే—రాజన్నితి. అయం భావః—దుష్టాచారా ద్వివిధాః పురుషాః ఏకే యుగధర్మేణ దుష్టాచారాః పరే వేదధర్మోచ్ఛేదార్థమవతీర్ణా దైత్యా దురాచారాః. తత్రావతారం గృహీత్వా యే వేదధర్మోచ్ఛేదం కర్తుం క్షత్రియగేహే అవతీర్ణా దైత్యకులే వా యేఽవతీర్ణాః దైత్యాస్త ఏవ నాశితా న తు కాలస్వభావేన దురాచారాస్తేన నాశితాస్తేషాం నాశనే సర్వేఽపి కలిస్వభావదుష్టాః సంతీతి సర్వేషాం మారణప్రసంగేన ప్రజోచ్ఛేద ఏవ స్యాదితి. నాన్యథా తద్భవేదితి, న తా నాశయితుం శక్యంత ఇత్యర్థః. ౧౧.

ధర్మోఽత్ర కారణమ్. ౧౧ యే ధర్మరసికా జీవాస్తే వై సత్యయుగేఽభవన్, ధర్మార్థరసికా యే తు తే వై త్రేతాయుగేఽభవన్. ౧౨. ధర్మార్థకామరసికా ద్వాపరే చాభవన్యుగే, అర్థకామపరాస్సర్వే కలావస్మిన్భవన్తి హి ౧౩ యుగధర్మాస్తు రాజేన్ద్ర న యాతి వ్యత్యయం పునః, కాలః కర్తాస్తి ధర్మస్య హ్యధర్మస్య చ వై పునః. ౧౪. రాజోవాచ—యే తు సత్యయుగే జీవా భవన్తి ధర్మతత్పరాః, కుత్ర తేఽద్య మహాభాగ తిష్ఠన్తి పుణ్యభాగినః ౧౫ త్రేతాయుగే ద్వాపరే వా యే దానవ్రతకారకాః, వర్తన్తే మునయశ్శ్రేష్ఠ కుత్ర బ్రూహి పితామహ. ౧౬. కలావద్య దురాచారా యేఽత్ర సన్తి గతత్రపాః, ఆద్యే యుగే క్వ యాస్యన్తి పాపిష్ఠా దేవనిన్దకాః ౧౭. ఏతత్సర్వం సమాచక్ష్వ విస్తరేణ మహామతే, సర్వథా శ్రోతుకామోఽస్మి యదేతద్ధర్మనిర్ణయమ్. ౧౮. వ్యాసఉవాచ—యే వై కృతయుగే రాజన్ సమ్భవన్తీవ మానవాః, కృత్వా తే పుణ్యకర్మాణి దేవలోకాన్వ్రజన్తి వై. ౧౯ బ్రాహ్మణాః క్షత్త్రియా వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చ నృపసత్తమ, స్వధర్మనిరతా యాన్తి లోకాన్కర్మజితాన్కిల. ౨౦. సత్యం దయా తథా దానం స్వదారగమనం తథా, అద్రోహస్సర్వభూతేషు సమతా సర్వజన్తుషు. ౨౧. ఏతత్సాధారణం ధర్మం కృత్వా సత్యయుగే పునః, స్వర్గం యాన్తీతరే వర్ణా ధర్మతో రజకాదయః ౨౨. తథా త్రేతాయుగే రాజన్ద్వాపరేఽథ యుగే తథా, కలావస్మిన్యుగే పాపే నరకం యాన్తి మానవాః ౨౩. తావత్తిష్ఠన్తి తే తత్ర యావత్స్యాద్యుగపర్యయః, పునశ్చ మానుషే లోకే భవన్తి భువి మానవాః. ౨౪. యదా సత్యయుగస్యాదిః కలేరన్తశ్చ పార్థివ, తదా స్వర్గాత్పుణ్యకృతో జాయన్తే కిల మానవాః. ౨౫. యదా కలియుగస్యాదిర్ద్వాపరస్య క్షయస్తథా, నరకాత్పాపినస్సర్వే భవన్తి భువి మానవాః. ౨౬. ఏవం కాలసమాచారో నాన్యథా భూత్కదాచన, తస్మాత్కలిరసత్కర్తా తస్మింస్తు తాదృశీ ప్రజా. ౨౭. కదాచిద్దైవయోగాత్తు ప్రాణినాం వ్యత్యయో భవేత్, కలౌ యే సాధవః కేచిద్ద్వాపరే సమ్భవన్తి తే. ౨౮. తథా త్రేతాయుగే కేచిత్కేచిత్సత్యయుగే తథా, దుష్టాస్సత్యయుగే యే తు తే భవన్తి కలావపి. ౨౯. కృతకర్మప్రభావేణ ప్రాప్నువన్త్యసుఖాని చ, పునశ్చ తాదృశం కర్మ

తానేవ యుగధర్మానుపపాదయతి—యే ధర్మరసికా ఇతి. ౧౨—౧౪. ప్రసంగాగతమాహ—వైరాగ్యార్థం యే తు సత్యయుగే ఇతి. ౧౫—౨౧, తద్యుగస్థా రజకాదయో నీచా అపి ధర్మతః స్వధర్మాచరణాత్స్వర్గం యాంతీత్యన్వయః. ౨౨. కలావస్మిన్నితి. అస్మిన్ కలౌ యే పాపాచారాః తే నరకం యాంతీత్యర్థః. ౨౩—౨౭. వ్యత్యయో భవేదితి. సత్యయుగే పాపం కేచిత్కుర్వంతి కలియుగేఽపి కేచిత్పుణ్యం కుర్వంతీత్యేవం రూప ఇత్యర్థః. వ్యత్యయాన్తరమప్యాహ—కలౌ యే

కుర్వన్తి యుగభావతః. ౩౦. జనమేజయఉవాచ—యుగధర్మాన్మహాభాగ బ్రూహి సర్వానశేషతః, యస్మిన్యస్మిన్యుగే యాదృశో ధర్మో జ్ఞాతుమిచ్ఛామి తం తథా. ౩౧. వ్యాసఉవాచ—నిబోధ నృపశార్దూల దృష్టాన్తం తే బ్రవీమ్యహమ్, సాధూనామపి చేతాంసి యుగభావాద్భ్రమన్తిహి ౩౨ పితుర్యథా తే రాజేన్ద్ర బుద్ధిర్విప్రావహేళనే, కృతా వై కలినా రాజన్ధర్మజ్ఞస్య మహాత్మనః ౩౩ అన్యథా క్షత్రియో రాజా యయాతికులసమ్భవః, తాపసస్య గళే సర్పం మృతం కస్మాదయోజయత్. ౩౪. సర్వం యుగబలం రాజన్వేదితవ్యం విజానతా, ప్రయత్నేన హి కర్తవ్యం ధర్మకర్మ విశేషతః. ౩౫ నూనం సత్యయుగే రాజన్బ్రాహ్మణా వేదపారగాః, పరాశక్త్యర్చనరతా దేవీదర్శనలాలసాః. ౩౬ గాయత్రీప్రణవాసక్తా గాయత్రీధ్యానకారిణః, గాయత్రీజపసంసక్తా మాయాబీజైకజాపినః. ౩౭. గ్రామే గ్రామే పరామ్బాయాః ప్రాసాదకరణోత్సుకాః, స్వకర్మనిరతాస్సర్వే సత్యశౌచదయాన్వితాః. ౩౮. త్రయ్యుక్తకర్మనిరతాస్తత్త్వజ్ఞానవిశారదాః, అభవన్క్షత్రియాస్తత్ర ప్రజాభరణతత్పరాః. ౩౯. వైశ్యాస్తు కృషివాణిజ్యగోసేవానిరతాస్తథా, శూద్రాస్సేవాపరాస్తత్ర పుణ్యే సత్యయుగే నృప ౪౦. పరామ్బాపూజనాసక్తాస్సర్వే వర్ణాః పరే యుగే, తథా త్రేతాయుగే కిఞ్చిన్న్యూనా ధర్మస్య సంస్థితిః ౪౧. ద్వాపరే చ విశేషేణ న్యూనా సత్యయుగస్థితిః, పూర్వం యే రాక్షసా రాజన్తే కలౌ బ్రాహ్మణాస్స్మృతాః ౪౨. పాషణ్డనిరతాః ప్రాయో భవన్తి జనవఞ్చకాః, అసత్యవాదినస్సర్వే వేదధర్మవివర్జితాః ౪౩. దామ్భికా లోకచతురా మానినో వేదవర్జితాః, శూద్రసేవాపరాః కేచిన్నానాధర్మప్రవర్తకాః. ౪౪. వేదనిన్దాకరాః క్రూరా ధర్మభ్రష్టాతివాదుకాః, యథాయథా కలిర్వృద్ధిం యాతి రాజంస్తథా తథా ౪౫. ధర్మస్య సత్యమూలస్య క్షయస్సర్వాత్మనా భవేత్, తథైవ

సాధవ ఇతి. ౨౯—౩౧. యుగధర్మా మయా ప్రోచ్యంతే తాన్సావధానతయా సమాచర నోచేద్యుగధర్మానురోధేన బుద్ధేః భ్రంశః స్యాత్ కస్య బుద్ధేః భ్రంశో జాత ఇతి చేచ్ఛృణుతం దృష్టాంతమిత్యభిప్రాయేణాహ—నిబోధేతి. హి నిశ్చయేన సాధూనామపి చేతాంసి యుగభావాత్ యుగప్రభావాత్ భ్రమంతి మోహం ప్రాప్నువంతి—తత్ర వక్ష్యమాణం దృష్టాంతం నిబోధ శృణ్విత్యర్థః. ౩౨—౩౪. యస్మాదేవం తస్మాదాహ—ప్రయత్నేనేతి. సావధానేన చేతసేత్యర్థః. ౩౫. అథ యుగధర్మానాహ—నూనమితి. పరాశక్త్యర్చనం పూజాజపధ్యానాది తస్మిన్రతాః. ౩౬. గాయత్ర్యాసక్తాః ప్రణవాసక్తాశ్చేత్యర్థః. మాయాబీజం భువనేశ్వరీమంత్రః తస్యైకజాపినో ముఖ్యత్వేన జపశీలాః. ౩౭—౪౦. పరాంబాపూజనేతి. పరే యుగే సత్యే సర్వేఽపి వర్ణాః పరాంబాపూజనాసక్తా భవంతీత్యర్థః. ౪౧. ప్రసంగేనావాంతరం కలౌ కంచిద్విశేషమాహ—పూర్వం యే రాక్షసా ఇతి. తేఽపి కలియుగే ధర్మనాశార్థం బ్రాహ్మణా భవన్తీత్యర్థః. ౪౨—౪౭.

క్షత్రియా వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చ ధర్మవర్జితాః. ౪౬. అసత్యవాదినః పాపాస్తథా వర్ణేతరాః కలౌ, శూద్రధర్మరతా విప్రాః ప్రతిగ్రహపరాయణాః ౪౭ భవిష్యన్తి కలౌ రాజన్యుగే వృద్ధిం గతాః కిల, కామచారాః స్త్రియః కామలోభమోహసమన్వితాః. ౪౮ పాపా మిథ్యాభివాదిన్యః సదా క్లేశరతా నృప, స్వభర్తృవఞ్చకా నిత్యం ధర్మభాషణపణ్డితాః ౪౯. భవన్త్యేవం విధా నార్యః పాపిష్ఠాశ్చ కలౌ యుగే, ఆహారశుద్ధ్యా నృపతే చిత్తశుద్ధిస్తు జాయతే. ౫౦. శుద్ధే చిత్తే ప్రకాశస్స్యాద్ధర్మస్య నృపసత్తమ, వృత్తసఙ్కరదోషేణ జాయతే ధర్మసఙ్కరః. ౫౧. ధర్మస్య సఙ్కరే జాతే నూనం స్యాద్వర్ణసఙ్కరః, ఏవం కలియుగే భూప సర్వధర్మవివర్జితే. ౫౨. స్వవర్ణధర్మవార్తైషా న కుత్రాప్యుపలభ్యతే, మహాన్తోఽపి చ ధర్మజ్ఞా అధర్మం కుర్వతే నృప ౫౩. కలిస్వభావ ఏవైషః పరిహార్యో న కేనచిత్, తస్మాదత్ర మనుష్యాణాం స్వభావాత్పాపకారిణామ్. ౫౪ నిష్కృతిర్నహి రాజేన్ద్ర సామాన్యోపాయతో భవేత్. జనమేజయ ఉవాచ—భగవన్సర్వధర్మజ్ఞ సర్వశాస్త్రవిశారద. ౫౫. కలావధర్మబహులే నరాణాం కా గతిర్భవేత్, యద్యస్తి తదుపాయశ్చేద్దయయా తం వదస్వ మే ౫౬ వ్యాస ఉవాచ—ఏక ఏవ మహారాజ తత్రోపాయోఽస్తి నాపరః, సర్వదోషనిరాసార్థం ధ్యాయేద్దేవీపదామ్బుజమ్. ౫౭. న సన్త్యఘాని తావన్తి యావతీ శక్తిరస్తి హి, నామ్ని దేవ్యాః పాపదాహే తస్మాద్భీతిః కుతో నృప. ౫౮. అవశేనాపి యన్నామ లీలయోచ్చారితం యది, కిం కిం దదాతి తజ్జ్ఞాతుం సమర్థా న హరాదయః ౫౯. ప్రాయశ్చిత్తం తు పాపానాం శ్రీదేవీనామసంస్మృతిః, తస్మాత్కలిభయాద్రాజన్పుణ్యక్షేత్రే వసేన్నరః. ౬౦. నిరన్తరం పరామ్బాయా నామసంస్మరణం చరేత్, ఛిత్వా భిత్వా చ భూతాని హత్వా సర్వమిదం జగత్. ౬౧. దేవీం నమతి భక్త్యా యో న స పాపైర్విలిప్యతే, రహస్యం సర్వ

కామచారా యథేష్టాచారవత్యః. ౪౮, ౪౯. నను యది ధర్మః శ్రేష్ఠస్తర్హి కిమితి కలౌ ధర్మం నాచరంతి తత్రాహ—ఆహారశుద్ధ్యేతి. ౫౦. శుద్ధే చిత్త ఇతి. ఆహారశుద్ధ్యా సత్వశుద్ధిస్తచ్ఛుద్ధౌ ధర్మప్రకాశస్తథా చ కలావాహారశుద్ధ్యాద్యభావాన్న ధర్మబుద్ధిర్జాయత ఇత్యర్థః. తథా చ ఛాందోగ్యశ్రుతిః— "ఆహారశుద్ధ్యా సత్వశుద్ధిస్తచ్ఛుద్ధౌ ధ్రువా స్మృతి"రితి ధర్మజబుద్ధ్యభావే కో దోషస్తత్రాహ—వృత్తసంకరేతి. వృత్తం వర్ణాశ్రమాచారః తత్సంకరదోషేణ ధర్మసంకరో భవతీత్యర్థః. బ్రాహ్మణాచరణం శూద్రేణ శూద్రాచరణం బ్రాహ్మణేన కృతం చేద్ధర్మసంకరో భవత్యేవేతి భావః. ౫౧—౫౪. పాపనిష్కృత్యుపాయం రాజా పృచ్ఛతి—భగవన్సర్వధర్మజ్ఞేతి. ౫౫, ౫౬. దేవీపదాంబుజం మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యా దేవ్యాః పదాంబుజమిత్యర్థః. ౫౭. న సంత్యఘానీతి. దేవ్యా నామ్ని పాపదాహే పాపదాహవిషయే యావతీ శక్తిరస్తి తావంత్యఘాని పాపాని నైవ సన్తీత్యర్థః. యస్మాదేవం తస్మాత్కలియుగాద్భీతిర్భయం కుతో భవతి కలియుగభయే న కించిత్కారణమస్తీత్యర్థః. ౫౮—౬౦. నామస్మరణం చరేత్ కుర్యాది

శాస్త్రాణాం మయా రాజన్నుదీరితమ్. ౧౨. విమృశ్యైతదశేషేణ భజ దేవీపదామ్బు
జమ్, అజపాం నామ గాయత్రీం జపన్తి నిఖిలా జనాః ౧౩ మహిమానం న
జానన్తి మాయాయా వైభవం మహత్, గాయత్రీం బ్రాహ్మణాస్సర్వే జపన్తి
హృదయాన్తరే. ౧౪ మహిమానం న జానన్తి మాయాయా వైభవం మహత్,
ఏతత్సర్వం సమాఖ్యాతం యత్పృష్టం తత్త్వయా నృప ౧౫. యుగధర్మవ్యవ
స్థాయాం కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః

తీర్థక్షేత్రమాహాత్మ్యమ్.

రాజోవాచ—తీర్థాని భువి పుణ్యాని బ్రూహి మే మునిసత్తమ, గమ్యాని
మానవైర్దేవైః క్షేత్రాణి సరితస్తథా. ౧. ఫలఞ్చ యాదృశం యత్ర తీర్థేషు స్నాన
దానతః, విధిస్తు తీర్థయాత్రాయాం నియమాంశ్చ విశేషతః. ౨. వ్యాసఉవాచ—
శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి తీర్థాని వివిధాని చ, యేషు తీర్థేషు దేవీనాం ప్రశస్తా
న్యాయనాని చ. ౩. నదీనాం జాహ్నవీ శ్రేష్ఠా యమునా చ సరస్వతీ, నర్మదా గణ్డకీ
సిన్ధుర్గోమతీ తమసా తథా ౪ కావేరీ చన్ద్రభాగా చ పుణ్యా వేత్రవతీ శుభా,
చర్మణ్వతీ చ సరయూస్తాపీ సాభ్రమతీ తథా. ౫ ఏతాశ్చ కథితా రాజన్నన్యాశ్చ
శతశః పునః, తాసాం సముద్రగాః పుణ్యాస్స్వల్పపుణ్యా హ్యసముద్రగాః. ౬.
సముద్రగానాం తాః పుణ్యా స్సర్వదోఘవహాస్తు యాః, మాసద్వయం శ్రావణాదౌ

త్యర్థః. ౧౧, ౧౨. ఇదానీం సర్వే ప్రాణినః పరాశక్తిమన్త్రమజపాఖ్యం నిరంతరం జపంతి జన్మన
ఆరభ్య మరణపర్యంతమ్. తథాప్యయం మంత్రోఽస్తీతి మాయాకృతమోహేన న జానంతి తతో
న ముక్తా భవంతీత్యాహ—మాయాయా వైభవమితి. జనానాక్రోశతి—అజపాం నామగాయత్రీ
మితి. తదుక్తమ్. "అజపాం నామ గాయత్రీం జీవో జపతి నిత్యశః, అజపాం జపతో నిత్యం
పునర్జన్మ న విద్యత" ఇతి అజపామంత్రవిధానం తు దక్షిణామూర్తిసంహితాయాం స్పష్టమ్. ౧౩.
యథా అజపాంసర్వే జపంతి తథైవ గాయత్రీమపి సర్వే బ్రాహ్మణా జపంతి తథాపి తస్యా మహి
మానం న జానంతి తతో న ముక్తా భవంతీత్యాహ—గాయత్రీమితి. గాయత్రీమహిమా తు సర్వ
త్రైవ ప్రసిద్ధః. ఉపపాదితశ్చాస్మాభిర్బృహదారణ్యకటీకాయాం సప్తమాధ్యాయే ఇతి. ౧౪, ౧౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

చతుస్సప్తతిపద్యైస్తు తీర్థయాత్రాప్రసంగతః, ఆడీబకం మహాయుద్ధం విస్తరేణోపవర్ణ్యతే.
పూర్వాధ్యాయాంతే "తస్మాత్కలిభయాద్రాజన్పుణ్యక్షేత్రే వసన్నరః, నిరంతరం పరాంబాయా
నామసంస్మరణం చరే"దిత్యుక్తమ్. తత్ర కాని తాని పుణ్యక్షేత్రాణీతి రాజా పృచ్ఛతి—తీర్థాని
భువీతి. ౧. విశేషతో బ్రూహీత్యన్వయః. ౨. యేషు తీర్థేషు దేవీనాం లలితాదేవీనాం ప్రశస్తా
న్యాయనాని స్థానాని విద్యంతే తానీత్యర్థః. అయనమేవాయనమ్. ౩. తమసా నదీ. ౪—౬. సర్వ

తాశ్చ సర్వా రజస్వలాః. ౭. భవన్తివృష్టియోగేన గ్రామ్యవారివహాస్తథా, పుష్క-
రఞ్చ కురుక్షేత్రం ధర్మారణ్యం సుపావనమ్ ౮. ప్రభాసఞ్చ ప్రయాగఞ్చ నైమి
శారణ్యమేవచ, విశ్రుతం చార్బుదారణ్యం శైలాశ్చపావనాస్తథా. ౯. శ్రీశైలశ్చ
సుమేరుశ్చ పర్వతో గన్ధమాదనః, సరాంసి చైవ పుణ్యాని మానసం సర్వవిశ్రు
తమ్. ౧౦. తథాబిన్దుసరశ్శ్రేష్ఠమచ్ఛోదం నామ పావనమ్, ఆశ్రమాస్తు తథా
పుణ్యామునీనాం భావితాత్మనామ్. ౧౧ విశ్రుతస్తు సదా పుణ్యో ఖ్యాతో బదరి
కాశ్రమః, నరనారాయణౌ యత్ర తేపాతే తౌ మునీ తపః ౧౨. వామనాశ్రమ
ఆఖ్యాతశ్శతయూపాశ్రమస్తథా, యేన యత్ర తపస్తప్తం తస్య నామ్నాతి
విశ్రుతః ౧౩ ఏవం పుణ్యాని స్థానాని హ్యసఙ్ఖ్యాతాని భూతలే, మునిభిః పరి
గీతాని పావనాని మహీపతే. ౧౪ ఏషు స్థానేషు సర్వత్ర దేవీస్థానాని భూపతే,
దర్శనాత్పాపహారీణి వసన్తి నియమేన చ ౧౫ కథయిష్యామి తాన్యగ్రే ప్రసఙ్గేన చ
కానిచిత్, తీర్థాని నృప దానాని వ్రతాని చ మఖాస్తథా. ౧౬ తపాంసి పుణ్య
కర్మాణి సాపేక్షాణి మహీపతే, ద్రవ్యశుద్ధిం క్రియాశుద్ధిం మనశ్శుద్ధిమపేక్ష్య చ.
౧౭. పావనాని హి తీర్థాని తపాంసి చ వ్రతాని చ, కదాచిద్ద్రవ్యశుద్ధిస్స్యాత్క్రి
యాశుద్ధిః కదాచన. ౧౮ దుర్లభా మనసశ్శుద్ధిస్సర్వేషాం సర్వదా నృప, మనస్తు
చఞ్చలం రాజన్ననేకవిషయాశ్రితమ్ ౧౯. కథం శుద్ధం భవేద్రాజన్నానాభావ
సమాశ్రితమ్, కామక్రోధౌ తథా లోభో హ్యహఙ్కారో మదస్తథా ౨౦. సర్వ
విఘ్నకరా హ్యేతే తపస్తీర్థవ్రతేషు చ, అహింసా సత్యమస్తేయం శౌచమిన్ద్రి
యనిగ్రహః. ౨౧ స్వధర్మపాలనం రాజన్సర్వతీర్థఫలప్రదమ్, నిత్యకర్మపరిత్యాగా
న్మార్గే సంసర్గదోషతః ౨౨. వ్యర్థం తీర్థాధిగమనం పాపమేవావశిష్యతే, క్షాళ
యన్తి హి తీర్థాని సర్వథా దేహజం మలమ్. ౨౩. మానసం క్షాళితుం తాని న

దౌఘవహాస్తు యా ఇతి. అసముద్రగాసు సముద్రగాః శ్రేష్ఠాః సముద్రగాస్వపి సర్వదా జలవహాః
శ్రేష్ఠాః తాః సర్వదా జలవహాః శ్రావణాదౌ శ్రావణభాద్రపదయోరాదౌ మాసద్వయం సర్వా రజ
స్వలాః ప్రోక్తా ఇత్యర్థః. ౭. గ్రామ్యవారివహా ఇతి. గ్రామోపయోగిజలవహాః న సముద్రగామిన్య
ఇత్యర్థః. క్షేత్రాణ్యాహ—పుష్కరమితి. ౮,౯ శైలానాహ—శ్రీశైలశ్చేతి. సరోవరాణ్యాహ—
సరాంసీతి. ౧౦—౧౪. ఏష్వితి. సర్వేష్వేషు స్థానేషు దేవీస్థానాని సంతీత్యర్థః ౧౫ అగ్రే సప్తమ
స్కన్ధే కానిచిద్దేవీస్థానాని కథయిష్యామీత్యర్థః. తీర్థాదిషు నియమానాహ— తీర్థానీతి. హే
నృప తీర్థాని దానాని వ్రతాని మఖాస్తపాంసి సర్వాణి ద్రవ్యశుద్ధిక్రియాశుద్ధిమనశ్శుద్ధిసాపేక్షాణి
తదపేక్షయా ఫలదాని భవంతి న స్వత ఇత్యర్థః. అతస్తీర్థాదిషు శుద్ధిత్రయం సంపాదయేదితి
తాత్పర్యమ్. ౧౬, ౧౭. తత్ర ద్రవ్యశుద్ధిః క్రియాశుద్ధిః కదాచిత్సిద్ధ్యేత్. మనశ్శుద్ధిస్తు సర్వథా
దుస్సాధ్యేత్యాహ—కదాచిదితి. ౧౮—౨౨. దేహజం మలమితి. తీర్థాని దేహమలమేవ క్షాళ

సమర్థాని వై నృప, శక్తాని యది చేత్తాని గంగాతీరనివాసినః. ౨౪ మునయో ద్రోహసంయుక్తాః కథం స్యుర్భావితేశ్వరాః, వసిష్ఠసదృశాః ప్రస్వో విశ్వామిత్రాదయః కిల. ౨౫. రాగద్వేషరతాస్సర్వే కామక్రోధాకులాస్సదా, చిత్తశుద్ధిమయం తీర్థం గంగాదిభ్యోఽతిపావనమ్ ౨౬ యది స్యాద్దైవయోగేన క్షాళయత్యాన్తరం మలమ్, విశేషేణ తు సత్సఙ్గో జ్ఞాననిష్ఠస్య భూపతే. ౨౭ న వేదా న చ శాస్త్రాణి న వ్రతాని తపాంసి న, నమఖా న చ దానాని చిత్తశుద్ధేస్తు కారణమ్. ౨౮. వసిష్ఠో బ్రహ్మణః పుత్రో వేదవిద్యావిశారదః, రాగద్వేషాన్వితః కామం గంగాతీరసమాశ్రితః ౨౯. ఆడీబకం మహాయుద్ధం విశ్వామిత్రవసిష్ఠయోః, జాతం నిరర్థకం ద్వేషాద్దేవానాం విస్మయప్రదమ్. ౩౦. విశ్వామిత్రో బకస్తత్ర జాతః పరమతాపసః, శప్తస్తు వసిష్ఠేన హరిశ్చంద్రస్య కారణాత్. ౩౧ కౌశికేన వసిష్ఠోఽపి శప్త్వాఽడీదేహభాక్కృతః, శాపాదాడీబకౌ జాతౌ తౌ మునీ విశదప్రభౌ. ౩౨ నివాసం ప్రాప తుస్తీరే సరసో మానసస్య చ, చక్రతుర్దారుణం యుద్ధం నఖచుంచుప్రతాడనైః. ౩౩. వర్షాణామయుతం యావత్తావృషీ రోషసంయుతౌ, యుయుధాతే మదోన్మత్తౌ సింహావివ పరస్పరమ్ ౩౪ రాజోవాచ—కథన్తౌ మునిశార్దూలౌ తాపసౌ ధర్మతత్పరౌ, పరస్పరం వైరపరౌ సఞ్జాతౌ కేన హేతునా. ౩౫. శాపం పరస్పరం కేన కారణేన మహామతీ, దత్తవన్తౌ మిథః క్లేశకారకౌ దుఃఖదౌ నృణామ్. ౩౬. వ్యాసఉవాచ—హరిశ్చన్ద్రో నృపశ్రేష్ఠస్త్రిశఙ్కుతనయః పురా, బభూవ

యంతి న తు మానసం మలమిత్యర్థః. ౨౩—౨౬. నను యది తీర్థాదిసేవనాన్న చిత్తశుద్ధిస్తర్హి సా కస్మాద్భవతి? తత్రాహ—యది స్యాదితి. హే భూపతే యది దైవయోగేన జ్ఞాననిష్ఠస్య సత్సంగో విశేషేణ నిరంతరం స్యాత్తదా స ఏవ సత్సంగః ఆంతరం మలం మానసం మలం క్షాలయతి నాన్య ఇత్యర్థః. యది దైవయోగేనేత్యనేన సత్సంగస్యాతిదుర్లభత్వం బోధితమ్. ౨౭, ౨౮. తథా చ కలిభయార్దితస్తృతీయచతుర్థస్కంధయోః ప్రతిపాదితాం ద్రవ్యశుద్ధిం క్రియాశుద్ధిం చ సంపాద్య పుణ్యక్షేత్రే వసన్ జ్ఞాననిష్ఠసత్సమాగమేన శాస్త్రశ్రవణాదినా మానసీం శుద్ధిం వైరాగ్యాదినా సంపాద్య దేవీనామాని గృహ్ణన్ శ్రీదేవీసమారాధనపరో భవేదితి సర్వప్రకరణార్థః. అత్ర ద్రవ్యక్రియాచిత్తశుద్ధీనాం మధ్యే సర్వేషాం వ్రతనియమానాం అంతర్భావమభిప్రేత్య రాజ్ఞా పృష్టా అపి తీర్థవ్రతనియమా నోక్తా ఇతి బోధ్యమ్.తత్ర చిత్తశుద్ధిరతిదుర్లభేతి దర్శయితుం వసిష్ఠవిశ్వామిత్రయోః కథాం ప్రస్తౌతి—వసిష్ఠో బ్రహ్మణ ఇతి. గంగాతీరస్థితోఽపి రాగద్వేషాన్వితశ్చిత్తశుద్ధిరహిత ఇత్యర్థః. ఏతాదృశానాం మహతామపి యతో న చిత్తశుద్ధిస్తతః సా దుర్లభైవేతి భావః. ౨౯. రాగద్వేషాన్వితత్వే కిం ప్రమాణమితి చేద్యుద్ధమేవ ప్రమాణమిత్యాహ—ఆడీబకమితి. ఆడిశ్చ బకశ్చ యోద్ధారౌ యస్మిన్యుద్ధే తద్యుద్ధమాడీబకమ్. ఆడిః శరారిః. "శరారిరాటిరాడిశ్చే"తి కోశః, ఆడీబకమిత్యత్రాన్యేషామపీతి పూర్వపదస్య దీర్ఘః. ౩౦—౩౬. ప్రతిజ్ఞ

రవివంశీయో రామచన్ద్రస్య పూర్వజః. ౩౭. అనపత్యస్స రాజర్షిర్వరుణాయ మహా
క్రతుమ్, ప్రతిజజ్ఞే పుత్రకామో నరమేధం దురాసదమ్. ౩౮. వరుణస్తస్య సన్తుష్టో
యజ్ఞస్య నియమే కృతే, దధార గర్భం రాజ్ఞస్తు భార్యా పరమసున్దరీ. ౩౯. రాజా
బభూవ సన్తుష్టో దృష్ట్వా భార్యాం సదోహదామ్, చకార విధివత్కర్మ గర్భసం
స్కారకారకమ్ ౪౦ సుషువే తనయం నారీ సర్వలక్షణసంయుతమ్, ముదం ప్రాప
నృపస్తత్ర పుత్రే జాతే విశాంపతే. ౪౧. కృతవాఞ్జాతకర్మాదిసంస్కారవిధిముత్తమమ్,
దదౌ హిరణ్యం గాదోగ్ధ్రీర్బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః ౪౨. జన్మోత్సవేతిసంవృత్తే
గేహే వై యాదసాంపతిః, ఆజగామ మహారాజ విప్రవేషధరస్తథా ౪౩ పూజి
తః పార్థివేనాథ దత్త్వా విధివదాసనమ్, కార్యే పృష్టేఽబ్రవీద్వాక్యం వరుణోఽ
స్మీతి భూపతిమ్ ౪౪ కురు యజ్ఞం సుతం కృత్వా పశుం పరమపావనమ్, సత్య
వాగ్భవ రాజేంద్ర సంకల్పస్తు త్వయా కృతః ౪౫. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజా
విహ్వలోఽతివ్యథాకులః, సంస్తభ్యాధిం నృపః ప్రాహ వరుణం సత్కృతాఞ్జలిః ౪౬.
స్వామిన్కరోమి తం యజ్ఞం సర్వథా విధిపూర్వకమ్, మయా తే యత్ప్రతిజ్ఞాతం
భవామి సత్యవాగహమ్ ౪౭. పూర్ణే మాసే విశుద్ధ్యేత ధర్మపత్నీ సురోత్తమ,
విశుద్ధాయాన్తు భార్యాయాం కర్తవ్యస్స పశుర్మఖః. ౪౮. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తే
వచనే రాజ్ఞా వరుణస్స్వగృహాఙ్గతః, రాజా బభూవ సంతుష్టః కిఞ్చిచ్చిన్తాతురస్తథా.
౪౯ పూర్ణేమాసి పునః పాశీ పరీక్షార్థం నృపాలయే, ఆజగామ ద్విజో భూత్వా
సువేషస్సుష్ఠుభాషకః. ౫౦. కృతార్హణం సుఖాసీనం భూపతిస్తం సురోత్తమమ్,
ఉవాచ వినయోపేతో హేతుగర్భం వచస్తదా. ౫౧. అసంస్కృతం సుతం స్వామి
న్యూపే బధ్నామి తం కథమ్, సంస్కృత్య క్షత్రియం కృత్వా యజేఽహం యజ్ఞ
ముత్తమమ్. ౫౨ దయసే యది దేవ త్వం జ్ఞాత్వా దీనం స్వసేవకమ్, అసంస్కృ
తస్య బాలస్య నాధికారోఽస్తి కుత్రచిత్. ౫౩. వరుణఉవాచ—ప్రతారయసి
రాజేన్ద్ర కృత్వా సమయమగ్రతః, దుస్త్యజస్తవ జానామి సుతస్నేహో హ్యపు
త్రిణః. ౫౪. గృహం వ్రజామి భూపాల వచనాత్తవ కోమలాత్, కియత్కాలం
ప్రతీక్ష్యాహమాగమిష్యామి తే గృహమ్ ౫౫. భవితవ్యం త్వయా తాత తదా సత్య
వచోఽన్వితమ్, అన్యథా త్వయి ముఞ్చామి కోపం శాపసమన్వితమ్. ౫౬. రాజో
వాచ—సమావర్తనకర్మాం తే సర్వథా యాదసాంపతే, కృత్వా పుత్రం పశుం

ఇతి. మమ పుత్రో భవతు తేన పుత్రేణ నరమేధం మహాక్రతుం హే వరుణ త్వత్ప్రీత్యర్థం కరి
ష్యామీతి ప్రతిజ్ఞాం కృతవానిత్యర్థః. ౩౮. దధార గర్భమితి తేన వరుణసంతోషేణేతి శేషః.
౩౯—౪౧. దోగ్ధ్రీః దుగ్ధవతీః ౪౨, యాదసాం పతిః వరుణః, ౪౩—౪౬. భవామి, భవిష్యా

యజ్ఞే యజిష్యే విధిపూర్వకమ్. ౫౭ వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజ్ఞో వరుణః ప్రీతమానసః, తథేత్యుక్త్వా యయౌ తూర్ణం నృపస్తు సుస్థితోఽభవత్ ౫౮. లోహితాక్ష ఇతిఖ్యాతస్సుత స్తస్యవివృద్ధిమాన్, సంజాతశ్చతురస్సర్వవిద్యానాఞ్చ విశారదః ౫౯ యజ్ఞస్య కారణం యేన జ్ఞాతం సర్వం సవిస్తరమ్, భయభీత స్తతస్సోఽపి మత్వా మరణమాత్మనః ౬౦. కృత్వా పలాయనం వీరో గతోఽసౌ గిరిగహ్వరే, అగమ్యే నృపతిస్థానే స్థిత స్తత్ర భయాతురః ౬౧ ప్రాప్తే కాలేఽథ వరుణో యజ్ఞార్థీ నృపతేర్గృహమ్, గత్వా తమాహ భూపాలం కురు యజ్ఞం విశాంపతే ౬౨ ప్రమ్లానవదనో రాజా తమువాహ వ్యథితేన్ద్రియః, కిఙ్కరోమి గతః క్వాపి సుతో మే సురసత్తమ ౬౩ శ్రుత్వా తద్వచనం రాజ్ఞః కుపితో యాదసాం పతిః, శశాప తం నృపం కోపాదసత్యవాదినం భృశమ్ ౬౪. జలోదరాభిధో వ్యాధిర్దేహే భవతు తే నృప, యతః ప్రతారితశ్చాహం కృత్వా కపటపణ్డిత ౬౫ ఇతి శప్త్వా యయౌ ధామ స్వకం పాశధర స్తదా, రాజా చిన్తాతుర స్తస్థౌ భవనే వ్యాధిపీడితః ౬౬ యదాతివ్యాధితో రాజా రోగేణ శాపజేన హ, తదా శుశ్రావ పుత్రోఽపి పితరం వ్యాధిపీడితమ్ ౬౭ పాన్థికః ప్రాహ పుత్రం హి పితా తే భృశదుఃఖితః, జలోదరవికారేణ శాపజేన నృపాత్మజ ౬౮ వినష్టం జీవితం తేఽద్య వృథా జాతస్య దుర్మతే, యత్త్యక్త్వా పితరం దుఃస్థం ప్రాప్తోఽసి గిరిగహ్వరమ్. ౬౯. కిమనేన శరీరేణ ప్రాప్తం తే జన్మనః ఫలమ్, దేహదం దుఃఖితం కృత్వా స్థితోఽస్యత్ర సుతాధమ ౭౦ ప్రాణాస్త్యాజ్యాః పితుః కార్యే సత్పుత్రేణేతి నిశ్చయః, త్వదర్థే దుఃఖితో రాజా క్రన్దతి వ్యాధిపీడితః ౭౧ వ్యాసఉవాచ—తదాకర్ణ్య వచ స్తథ్యం పాన్థికాద్ధర్మసంయుతమ్, యదా చక్రే మనో గన్తుం ద్రష్టుం తాతం వ్యథాతురమ్ ౭౨ తదా విప్రవపుర్భూత్వా వాసవ స్తముపాగమత్, రహః ప్రాహ హితం వాక్యం దయావానివ భారత ౭౩ మూర్ఖోఽసి రాజపుత్ర త్వం గమనాయ మతిం వృథా, కరోషి పితరం త్వద్య న జానాసి వ్యథాయుతమ్. ౭౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

—హరిశ్చన్ద్రోపాఖ్యానమ్—

ఇన్ద్రఉవాచ—సాహసం కృతవాన్రాజా పూర్వం యత్కథితో మఖః,

మిత్యర్థః. ౫౭—౬౪ కృత్వేతి సమయమితి శేషః. ౬౫—౬౯. దేహదం పితరమిత్యర్థః. ౭౦—౭౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

చతుర్భిరధికైః పంచాశద్భిః పద్యైరనన్తరమ్, శునశ్శేఫకథాం తే చ యుద్ధమాడీబకం స్మృ

వరుణాయ ప్రతిజ్ఞాతః పుత్రం కృత్వా పశుం ప్రియమ్ ౧ గతే త్వయి పితా పుత్రం బధ్వా యూపేఽఘృణిః పునః, పశుం కృత్వా మహాబుద్ధే వధిష్యతి వ్యథాతురః ౨ ఇత్థం నిషిద్ధస్తత్పుత్రశ్శక్రేణామితతేజసా, స్థితస్తత్రైవ మాయేశీమాయయా మోహితో భృశమ్. ౩ యదా పునః పునశ్శ్రుత్వా పితరం రోగపీడితమ్, గమనాయ మతిం చక్రే తదేన్ద్రః ప్రత్యషేధయత్. ౪ హరిశ్చన్ద్రోఽతిదుఃఖార్తః పప్రచ్ఛ గురుమన్తికే, స్థితం వసిష్ఠమేకాన్తే సర్వజ్ఞం హితతత్పరమ్ ౫. రాజోవాచ—భగవన్కిం కరోమ్యద్య కాతరోఽస్మి వ్యథాకులః, త్రాహి మాం దుఃఖమనసం మహావ్యాధిభయాతురమ్ ౬ వసిష్ఠఉవాచ—శృణు రాజన్నుపాయోఽస్త్రి రోగనాశం ప్రతి స్తుతః, త్రయోదశవిధాః పుత్రా కథితా ధర్మసంగ్రహే. ౭. తస్మాత్క్రీతం సుతం కృత్వా యజస్వ మఖముత్తమమ్, ద్రవ్యం దత్వా యథోద్దిష్టమానయస్వ ద్విజోత్తమమ్ ౮ ఏవం కృతే మఖే భూప రోగనాశో భవిష్యతి, వరుణోఽపి ప్రసన్నాత్మా భవిష్యతి యథా సుఖమ్ ౯ వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా రాజా ప్రోవాచ మన్త్రిణమ్, అన్వేషయ మహాబుద్ధే విషయేష్వతియత్నతః ౧౦ కదాచిత్కోఽపి లోభార్తో దదాతి స్వసుతం పితా, సమానయ ధనం దత్వా యావత్ప్రార్థయతేఽప్యసౌ. ౧౧ సర్వథైవ సమానేయో యజ్ఞార్థే ద్విజబాలకః, న కార్యా కృపణా బుద్ధిస్త్వయా మత్కార్యహేతవే. ౧౨. ప్రార్థనీయస్త్వయా పుత్రః కస్య చిద్ద్విజవాదినః, ద్రవ్యేణ దేహి యజ్ఞార్థం కర్తవ్యోఽసౌ పశుః కిల ౧౩. ఇతి సఞ్చోదితస్తేన సచివః కార్యహేతవే, అన్వేషయామాస పురే గ్రామే గ్రామే గృహే గృహే ౧౪. ఏవమన్వేషతస్తస్య విషయే కశ్చిదాతురః, నిర్ధనస్త్రిసుతశ్చాసీదజీగర్తేతి నామతః ౧౫ తస్య పుత్రం శునశ్శేపం మధ్యమం మన్త్రిసత్తమః, ఆనయామాస దత్వార్థం ప్రార్థితం యద్ధనం తదా. ౧౬ సమానీయ శునశ్శేపం సచివః కార్యతత్పరః, రాజ్ఞే నివేదయామాస పశురోగం ద్విజాత్మజమ్.

తమ్. పితుర్గృహే గమ్యతే చేత్పితా తవ నరమేధం త్వత్పశుకం కరిష్యతి తస్మాన్నాగమ స్తత్రేత్యభిప్రాయేణ పితుర్వృత్తాంతమింద్రో బోధయతి—సాహసమితి. ప్రియం పుత్రం పశుం కృత్వా కథితో వేదేషూక్తో మఖః గనరమేధో వరుణాయ పూర్వం ప్రతిజ్ఞాత ఇతి యత్తద్రాజా సాహసం కృతవానిత్యర్థః. ౧. తతః కింతత్రాహ—గతే త్వయీతి. అఘృణ ఇతి ఛేదః. వ్యథాతురః పీడితః. ౨. స్థితస్తత్రైవేతి. పితృగృహం న గత ఇత్యర్థః. మాయేశీ మాయాస్వామినీ భగవతీ బ్రహ్మచిద్రూపిణీ తస్యా మాయయా మోహిత ఇత్యర్థః. ౩—౬. త్రయోదశవిధా ఇతి. ఔరసక్షేత్రజదకృత్రిమకృత్రిమాదయో మనుస్మృతిప్రసిద్ధాః ధర్మసంగ్రహే ధర్మశాస్త్రే. ౭—౯. విషయేషు దేశేషు ౧౦. అసౌ పితా. యావద్ధనం ప్రార్థయతే తావద్దత్త్వేత్యన్వయః. ౧౧, ౧౨. ద్విజవాదినః. బ్రాహ్మణస్యేత్యర్థః. ప్రార్థనాస్వరూపమాహ—ద్రవ్యేణ దేహీతి. ఇతి ప్రార్థనీయ ఇతి శేషః

౧౭ రాజాతిముదితస్తేన విప్రానానీయ సర్వతః, కారయామాస సమ్భారా
యజ్ఞార్థం వేదవిత్తమాన్ ౧౮ ప్రారబ్ధే తు మఖే తత్ర విశ్వామిత్రో మహామునిః,
బద్ధం దృష్ట్వా శునశ్శేపం నిషిషేధ నృపం తదా ౧౯ రాజన్మా సాహసం కార్షీ
ర్ముఞ్చైనం ద్విజబాలకమ్, ప్రార్థయామ్యహమాయుష్మన్సుఖం తేఽద్య భవిష్యతి
౨౦ క్రన్దత్యయం శునశ్శేపః కరుణా మాం దునోత్యపి, దయావాన్భవ రాజేన్ద్ర
కురు మే వచనం నృప. ౨౧. పరదేహస్య రక్షార్థై స్వదేహం యే దయాపరాః,
దదతి క్షత్రియాః పూర్వం స్వర్గకామాశ్శుచివ్రతాః ౨౨ తస్య దేహస్య రక్షార్థం
హంసి ద్విజసుతం బలాత్, పాపం మాకురు రాజేన్ద్ర దయావాన్భవ బాలకే. ౨౩
సర్వేషాం సదృశీ ప్రీతిర్దేహే వేత్సి స్వయం నృప, ముఞ్చైనం బాలకం తస్మాత్ప్ర
మాణం యది మే వచః ౨౪ వ్యాస ఉవాచ—అనాదృత్య చ తద్వాక్యం రాజా
దుఃఖాతురో భృశమ్, సముమోచ మునిస్తస్మై చుకోపాతీవ తాపసః ౨౫. ఉప
దేశం దదౌ తస్మై శునశ్శేపాయ కౌశికః, మన్త్రం పాశధరస్యాథ దయావాన్వేద
విత్తమః ౨౬. శ్శునశ్శేపోఽపి తం మన్త్రమసకృద్వ్యాధకర్శితః, ప్లుతస్వరేణ చుక్రోశ
సంస్మరన్వరుణం భృశమ్. ౨౭ స్తువన్తం మునిపుత్రం తం జ్ఞాత్వా వై యాద
సామ్పతిః, తత్రాగత్య శునశ్శేపం ముమోచ కరుణార్ణవః ౨౮ రోగహీనం నృపం
కృత్వా వరుణస్స్వగృహం యయౌ, విశ్వామిత్రస్తు తం పుత్రం కృతవాన్మోచితం
మృతేః. ౨౯ న కృతం వచనం రాజ్ఞా కౌశికస్య మహాత్మనః, రోషం దధార మనసా
రాజ్ఞోపరి స గాధిజః. ౩౦ ఏకస్మిన్సమయే రాజా హయారూఢో వనం గతః,
సూకరం హన్తుకామస్తు మధ్యాహ్నే కౌశికీతటే ౩౧ వృద్ధబ్రాహ్మణవేషేణ విశ్వా
మిత్రేణవఞ్చితః, సర్వస్వం ప్రార్థితం తస్య గృహీతం రాజ్యమద్భుతమ్ ౩౨. పీడి
తోఽసౌ హరిశ్చన్ద్రో యజమానో యతో భృశమ్, వసిష్ఠః కౌశికం ప్రాహ వనే
ప్రాప్తం యదృచ్ఛయా ౩౩. కౌశికాధమ దుర్బుద్ధే వృథాబ్రాహ్మణవేషభృత్, బక
ధర్మ వృథా కిం త్వం గర్వం వహసి దామ్భిక. ౩౪ కస్మాత్త్వయా నృపశ్రేష్ఠో యజ
మానో మమాఽప్యసౌ, అపరాధం వినా జాల్మ గమితో దుఃఖమద్భుతమ్. ౩౫.
బకధ్యానపరో యస్మాత్తస్మాత్త్వం వై బకో భవ, ఇతి శప్తో వసిష్ఠేన కౌశికః ప్రాహ
తం పునః ౩౬ త్వమప్యాడిర్భవాయుష్మన్బకోఽహం యావదేవహి. వ్యాస ఉవాచ-

---

౧౩—౨౨ తం ద్విజసుతం స్వదేహసంరక్షార్థం హంసీదమనుచితమితి భావః. ౨౩—౨౫. పాశ
ధరస్య వరుణస్య. ౨౬. ప్లుతస్వరేణ ఆక్రోశేన జజాపేపేత్యర్థః. ౨౭, ౨౮. మృతేర్మరణాన్మోచితం
ముక్తం కృతవానిత్యర్థః. ౨౯. గాధిజో విశ్వామిత్రః. ౩౦, ౩౧. రాజ్యమద్భుతమితి ఇయం కథా
విస్తరేణ సప్తమస్కన్ధే వక్ష్యతే. ౩౨—౩౪. జాల్మ మూర్ఖ. ౩౫—౩౭. నీడం పక్షిగృహమ్,

ఏవం పరస్పరం దత్త్వా శాపం తౌ క్రోధపీడితౌ. ౩౭. అణ్డజౌ తరసా జాతౌ సరస్యా
డీబకౌ మునీ, ఏకస్మిన్ పాదపే నీడం కృత్వాఽసౌ బకరూపభాక్. ౩౮. విశ్వా
మిత్రస్స్థితస్తత్ర దివ్యే సరసి మానసే, అన్యస్మిన్పాదపే కృత్వా వసిష్ఠో నీడముత్త
మమ్. ౩౯. ఆడీరూపధర స్తావన్యోన్యం ద్వేషతత్పరౌ, దినే దినే తౌ సఙ్గ్రామం
చక్రతుః క్రోధసంయుతౌ. ౪౦. దుఃఖదం సర్వలోకానాం క్రన్దమానావుభౌ
భృశమ్, చంచుపక్షప్రహారైస్తు నఖాఘాతైః పరస్పరమ్. ౪౧. జఘ్నతూ రుధిరక్లి
న్నౌ పుష్పితావివ కింశుకౌ, ఏవం బహూని వర్షాణి పక్షిరూపధరౌ మునీ. ౪౨.
స్థితౌ తత్ర మహారాజ శాపవశేన యన్త్రితౌ, రాజోవాచ—కథం ముక్తౌ ముని
శ్రేష్ఠౌ శాపాద్వసిష్ఠకౌశికౌ. ౪౩. తన్మమాచక్ష్వ విప్రర్షే పరం కౌతూహలం హి మే
వ్యాస ఉవాచ—యుధ్యమానావుభౌ దృష్ట్వా బ్రహ్మా లోకపితామహః. ౪౪.
తత్రాజగామానిమిషైర్వృతస్సర్వైర్దయాపరైః, తావాశ్వాస్య జగత్కర్తా
యుధ్యతోర్వినివార్య చ. ౪౫. శాపం స మోచయామాస తయోః క్షిప్తం పర
స్పరమ్, తతో జగ్ముస్సురాస్సర్వే స్వాని ధిష్ణ్యాని పద్మభూః. ౪౬. సత్యలోకం జగా
మాశు హంసారూఢః ప్రతాపవాన్, విశ్వామిత్రోఽప్యగాత్తూర్ణం వసిష్ఠస్యా
శ్రమం గతః ౪౭. మిథస్స్నేహం తతః కృత్వా ప్రాజాపత్యోపదేశతః, మిత్రావ
రుణినాప్యేవం కృతం యుద్ధమకారణమ్. ౪౮. కౌశికేన సమం భూప దుఃఖదం చ
పరస్పరమ్, కో నామ మానవో లోకే దేవో వా దానవోఽపి వా. ౪౯. అహం
కారజయం కృత్వా సర్వదా సుఖభాగ్భవేత్, తస్మాద్రాజంశ్చిత్తశుద్ధిర్మహతామపి
దుర్లభా. ౫౦. యత్నేన సాధనీయా సా తద్విహీనం నిరర్థకమ్, తీర్థదానం తప
స్సత్యం యత్కించిద్ధర్మసాధనమ్. ౫౧. వాసనారహితం కృత్వా తచ్చిత్తం శ్రవణా
దినా, తీర్థాదిషు వసేన్నిత్యం దేవీపూజనతత్పరః. ౫౨. దేవీనామాని వచసా గృహ్ణన్
తస్యాగుణాన్ స్తువన్, ధ్యాయంస్తస్యాః పదామ్భోజం కలిదోషభయార్దితః. ౫౩.
ఏవన్తు కుర్వతస్తస్య న కదాచిత్కలేర్భయమ్, అనాయాసేనసంసారాన్ముచ్యతే పాతకీ
జనః. ౫౪. శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

౩౮—౪౪. అనిమిషైర్దేవగణైః. ౪౫—౪౭. మైత్రావరుణినా శాన్తేన వసిష్ఠేనాపీత్యర్థః.
౪౮, ౪౯. చిత్తశుద్ధేర్దౌర్లభ్యదర్శనార్థమియం కథా దృష్టాన్తార్థం గృహీతా తాముపసంహరతి—
తస్మాద్రాజన్నితి. ౫౦. నిరర్థకమిత్యస్యోత్తరత్రాన్వయః. ౫౧. ఏతాదృశీ దుర్లభా చిత్తశుద్ధిః కథం
సాధనీయేతి చేత్తత్రాహ—వాసనారహితమితి. సత్సంగం పూర్వోక్తం కృత్వా వేదాన్తశ్రవణా
దినా చిత్తం వాసనారహితం యదా భవతి తదా తచ్ఛుద్ధమితి కథ్యతే తథా కృత్వా తీర్థాదిషు
వసేదిత్యర్థః. కిం కుర్వన్వసేత్? తత్రాహ—దేవపూజనతత్పర ఇతి. ౫౨, ౫౩. ఏవం కుర్వతః కిం
ఫలం భవతి? తత్రాహ—ఏవం త్వితి. ముచ్యతే శ్రీభగవత్యనుగ్రహేణ జ్ఞానప్రాప్తిద్వారేణేత్యర్థః.
ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

—॥ నిమిశాపేన వసిష్ఠస్య దేహాన్తరప్రాప్తిః. ॥—

జనమేజయఉవాచ—మిత్రావరుణిరిత్యుక్తం నామ తస్య మునేః కథమ్, వసిష్ఠస్య మహాభాగ బ్రహ్మణ స్తనుజస్య హా ౧ కిమసౌ కర్మతో నామ ప్రాప్త వాన్గుణత స్తథా, బ్రూహి మే వదతాం శ్రేష్ఠ కారణం తస్య సమ్మతమ్ ౨ వ్యాస ఉవాచ—నిబోధనృపతిశ్రేష్ఠవసిష్ఠోబ్రహ్మణస్సుతః, నిమిశాపాత్తనుంత్యక్త్వాపునర్జాతోమహాద్యుతిః ౩. మిత్రావరుణయోర్యస్మాత్తస్మా త్తన్నామ విశ్రుతమ్, మిత్రావరుణిరిత్యస్మిం ల్లోకే సర్వత్ర పార్థివ. ౪. రాజోవాచ—కస్మాచ్ఛప్తస్స ధర్మాత్మా రాజ్ఞా బ్రహ్మాత్మజో మునిః, చిత్రమేతన్మునిం లగ్నో రాజ్ఞశ్శాపోఽతిదారుణః. ౫. అనాగసమ్మునిం రాజా కిమసౌ శప్తవాన్మునే, కారణం వద ధర్మజ్ఞ తస్య శాపస్య మూలతః ౬. వ్యాసఉవాచ—కారణన్తు మయా ప్రోక్తం తవ పూర్వం వినిశ్చితమ్ సంసారోఽయం త్రిభిర్వ్యాప్తో రాజన్మాయాగుణైః కిల ౭. ధర్మం కరోతు భూపాలశ్చరన్తు తాపసా స్తపః, సర్వేషాన్తు గుణైర్విద్ధం నోజ్వలం తద్భవేదిహ. ౮. కామక్రోధాభిభూతాశ్చ రాజానో మునయ స్తథా, లోభాహంకారసంయుక్తాశ్చరన్తి దుశ్చరం తపః. ౯. యజన్తి క్షత్రియా రాజన్రజోగుణసమావృతాః, బ్రాహ్మణాస్తు తథా రాజన్నకోఽపి సత్వసంయుతః ౧౦. ఋషిణాసౌ నిమిశ్శప్తస్తేన శప్తో మునిః పునః, దుఃఖాద్దుఃఖతరం ప్రాప్తావుభావపి విధేర్బలాత్. ౧౧ ద్రవ్యశుద్ధిః క్రియా శుద్ధిర్మనసశ్శుద్ధి రుజ్వలా, దుర్లభా ప్రాణినాం భూప సంసారే త్రిగుణాత్మకే ౧౨.

ఏకోనసప్తతిశ్లోకైర్వసిష్ఠస్య తు శాపతః, మైత్రావరుణితో జాతా సా కథా ప్రోచ్యతేఽధునా వసిష్ఠస్య పూర్వాధ్యాయే మైత్రావరుణిరితి నామోక్తం తత్ర కేన ప్రవృత్తినిమిత్తేన తన్నామ జాతమితి రాజా పృచ్ఛతి—మైత్రావరుణిరిత్యుక్తమితి. యది మిత్రావరుణయోరపత్యమిత్యర్థః. తర్హి బ్రహ్మణ స్తనుజస్య తన్నామ కథం జాతమిత్యర్థః. ౧ తస్మాత్కిమసావితి. అసౌ వసిష్ఠః కిం తయోర్మిత్రావరుణయోః కర్మత స్తన్నామప్రాప్తవానథవా గుణత ఇత్యర్థః. ౨, ౩. యస్మాన్మిత్రావరుణయోరపత్యమితి శేష స్తస్మాదిత్యర్థః. ౪. చిత్రమేతదితి. రాజ్ఞః శాపో మునిం లగ్నః ప్రాప్తః ఏతదప్యాశ్చర్యమిత్యర్థః. ౫. కిమసౌ కిమర్థమిత్యర్థః. మూలతః ఆదితః. ౬. పూర్వమితి తృతీయచతుర్థస్కంధయోరిత్యర్థః. మాయాగుణైరితి. మాయామయః సర్వః ప్రపంచో మాయాయాస్త్రిభిర్గుణైః సర్వదా వ్యాప్తః. తే చ గుణాః సర్వదోపచయాపచయవిశిష్టాః తథా చ యదా సత్వగుణోపచయ స్తదా నీచా అప్యుత్తమం కర్మ కుర్వంతి యదా రజస్తమోగుణోపచయ స్తదా మహాన్తోఽపి నీచం కర్మ కుర్వంతీతి మహాన్తం ప్రతి కథం శాపో దత్త ఇత్యాశ్చర్యం న కర్తవ్యమిత్యర్థః. ౭. తదేవ స్పష్టయతి—ధర్మం కరోత్వితి. నను తే సర్వే ధర్మకర్తారః సాత్వికాః ప్రతిభాన్తి తత్రాహ—సర్వేషామిత్వితి. నోజ్జ్వలం న సాత్వికం తద్ధర్మాదికమిత్యర్థః. ౮—౧౦. విధేర్బలాత్ ప్రారబ్ధప్రేరితతమోగుణబలాదిత్యర్థః. ౧౧, ౧౨. నన్వేతాదృశా మహాన్తః కిమితి గుణత్రయ

పరాశక్తిప్రభావోఽయం నోల్లంఘ్యః కేనచిత్క్వచిత్, యస్యానుగ్రహమిచ్ఛేత్తాం మోచయత్యేవ తం క్షణాత్. ౧౩. మహాన్తోఽపి న ముచ్యన్తే హరిబ్రహ్మహరాదయః, పామరా అపి ముచ్యన్తే తథా సత్యవ్రతాదయః ౧౪. తస్యాస్తు హృదయం కోఽపి న వేత్తి భువనత్రయే, తథాపి భక్తవశ్యేయం భవత్యేవ సునిశ్చితమ్. ౧౫. తస్మాత్తద్భక్తిరాస్థేయా దోషనిర్మూలనాయ చ, రాగదమ్భాదియుక్తా చేత్సా భక్తిర్నాశినీ భవేత్. ౧౬. ఇక్ష్వాకుకులసమ్భూతో నిమిర్నామ నరాధిపః, రూపవాన్గుణసమ్పన్నో ధర్మజ్ఞో లోకరక్షకః ౧౭. సత్యవాదీ దానపరో యాజకో జ్ఞానవాఞ్ఛుచిః, ద్వాదశస్తనయో ధీమాన్ప్రజాపాలనతత్పరః ౧౮. పురం నివేశయామాస గౌతమాశ్రమసన్నిధౌ, జయన్తు పురసంజ్ఞం తు బ్రాహ్మణానాం హితాయ సః. ౧౯. బుద్ధిస్తస్య సముత్పన్నా యజేయమితి రాజసీ, యజ్ఞేన బహుకాలేన దక్షిణాసంయుతేన చ. ౨౦. ఇక్ష్వాకుం పితరం దృష్ట్వా యజ్ఞకార్యాయ పార్థివ, కారయామాస సమ్భారం యథోద్దిష్టం మహాత్మభిః. ౨౧. భృగుమఙ్గిరసం చైవ వామదేవం చ గౌతమమ్, వసిష్ఠం చ పులస్త్యం చ ఋచీకం పులహం క్రతుమ్. ౨౨. మునీనామన్త్రయామాస సర్వజ్ఞాన్వేదపారగాన్, యజ్ఞవిద్యాప్రవీణాంశ్చ తాపసాన్వేదవిత్తమాన్. ౨౩. రాజా సంభృతసమ్భారస్సమ్పూజ్య గురుమాత్మనః, వసిష్ఠం ప్రాహ ధర్మజ్ఞో వినయేన సమన్వితః. ౨౪. యజేయం మునిశార్దూల యాజయస్వ కృపానిధే, గురుస్త్వం సర్వవేత్తాసి కార్యం మే కురు సామ్ప్రతమ్. ౨౫. యజ్ఞోపకరణం సర్వం సమానీతం సుసంస్కృతమ్, పఞ్చవర్షసహస్రం తు దీక్షాం

వేగదమనం నాచరన్తి? తత్రాహ—పరాశక్తిప్రభావోఽయమితి. తర్హి కోఽపి ముక్తో న స్యాదితి చేత్తత్రాహ—యస్యానుగ్రహమితి. ౧౩. బన్ధమోక్షాదికం సర్వం తదిచ్ఛయా భవతీత్యాహ—మహాన్తోఽపీతి. అద్యాపి తే స్వసేవార్థం బ్రహ్మాదయో మహాన్తోఽపి స్థాపితాః న మోచితాః అథ చ పామరా అపి సత్యవ్రతాదయః తృతీయస్కన్ధోక్తప్రకారేణ మోచితాః. అత్ర మహారాజ్ఞ్యాః పరాశక్తేరిచ్ఛైవ కారణం నాన్యదిత్యర్థః. ౧౪. నను తర్హి స్వతన్త్రాయాస్తస్యాః పరమేశ్వర్యా మనసి కిమస్తి తత్రాహ—తస్యాస్త్వితి. తర్హి కిం కర్తవ్యమితి చేత్తద్భయం మా కార్షీః యతో భక్తవశ్యా భగవతీతి నిశ్చితం భవతి తతో న కించిద్భయమస్తీత్యభిప్రాయేణాహ—తథాపీతి. ౧౫. యస్మాదేవం తస్మాదితి. దోషనిర్మూలనాయ గుణత్రయోచ్ఛేదాయేత్యర్థః. పరం తు సా భక్తిర్నిర్వ్యాజా చేత్కల్యాణకరీ నోచేదనర్థకరీత్యాహ—రాగదమ్భాదితి. ఇదం నిర్వ్యాజభక్తేరావశ్యకత్వద్యోతనార్థం విభీషికామాత్రమ్. వస్తుతస్తు "సహేలం వా సలీలం వా యస్యాః స్మరణమాత్రతః, సిద్ధయోఽష్టౌ కరస్థాః స్యురన్తే ముక్తిశ్చ శాశ్వతీ" త్యాదివచనైర్యథాకథంచిదపి దేవ్యా భక్తిః సిద్ధదాయినీతి బోధ్యమ్. ౧౬. అథ కథాం ప్రస్తౌతి—ఇక్ష్వాక్వితి. ౧౭. ఇక్ష్వాకోర్ద్వాదశతనయో నిమిః. ౧౮. బ్రాహ్మణామగ్రహారం జయన్తు పురసంజ్ఞకం నివేశయామాసేత్యన్వయః. ౧౯, ౨౦.

కర్తుం మతిశ్చ మే. ౨౬. యస్మిన్యజ్ఞే సమారాధ్యా దేవీ శ్రీజగదమ్బికా, తత్ప్రీ
త్యర్థమహం యజ్ఞం కరోమి విధిపూర్వకమ్. ౨౭. తచ్ఛ్రుత్వాసౌ నిమే ర్వాక్యం
వసిష్ఠః ప్రాహ భూపతిమ్, ఇన్ద్రేణాహం వృతః పూర్వం యజ్ఞార్థం నృపసత్తమ. ౨౮.
పరాశక్తిమఖం కర్తుముద్యుక్తః పాకశాసనః, సదీక్షాం గమితో దేవః పఞ్చవర్షశతాత్మి
కామ్. ౨౯. తస్మాత్త్వమన్తరం తావత్ప్రతిపాలయ పార్థివ, ఇన్ద్రయజ్ఞే సమాప్తేఽత్ర
కృత్వా కార్యం దివస్పతేః. ౩౦. ఆగమిష్యామ్యహం రాజన్తావత్త్వం ప్రతిపాలయ,
రాజోవాచ—మయా నిమన్త్రితాశ్చాన్యే మునయో యజ్ఞకారణాత్. ౩౧. స
మ్భారాస్సంభృతాస్సర్వే పాలయామి కథం గురో, ఇక్ష్వాకూణాం కులే బ్రహ్మన్గురు
స్త్వం వేదవిత్తమః ౩౨. కథం త్యక్త్వాద్య మే కార్యముద్యతోఽగన్తుమాశు వై,
న తే యుక్తం ద్విజశ్రేష్ఠ యదుత్సృజ్య మఖం మమ. ౩౩. గన్తాసి ధనలోభేన
లోభాకులితచేతనః, నివారితోఽపి రాజ్ఞాసౌ జగామేన్ద్రమఖం గురుః. ౩౪. రాజాపి
విమనా భూత్వా గౌతమం ప్రత్యపూజయత్, ఇయాజ హిమవత్పార్శ్వే సాగరస్య
సమీపతః. ౩౫. దక్షిణా బహుళా దత్త్వా విప్రేభ్యో మఖకర్మణి, నిమినా పఞ్చ
సాహస్రీ దీక్షా తత్ర కృతా నృప. ౩౬. ఋత్విజః పూజితాః కామం ధనైర్గోభి
ర్ముదా యుతః, శక్రయజ్ఞే సమాప్తే తు పఞ్చవర్షశతాత్మకే. ౩౭. ఆజగామ వసిష్ఠస్తు
రాజ్ఞస్తత్ర దిదృక్షయా, ఆగత్య సంస్థితస్తత్ర దర్శనార్థం నృపస్యచ. ౩౮. తదా
రాజా ప్రసుప్తస్తు నిద్రయాపహృతో భృశమ్, నాసౌ ప్రబోధితో భృత్యై ర్నా
గతస్తు మునిం నృపః ౩౯. వసిష్ఠస్య తతో మన్యుః ప్రాదుర్భూతోఽవమానతః,
అదర్శనాన్నిమేస్తత్ర చుకోప మునిసత్తమః. ౪౦. శాపఞ్చ దత్తవాంస్తస్మై రాజ్ఞే
మన్యువశంగతః, యస్మాత్త్వం మాం గురుం త్యక్త్వా కృత్వాన్యం గురుమాత్మనః.
౪౧. దీక్షితోఽసి బలాన్మన్దమామవజ్ఞాయ పార్థివ, వారితోఽపి మయా తస్మాద్విదేహ
స్త్వం భవిష్యసి ౪౨. పతత్విదం శరీరన్తే విదేహో భవ భూపతే, వ్యాసఉవాచ—
ఇతి తద్వ్యాహృతం శ్రుత్వా రాజ్ఞస్తు పరిచారకాః. ౪౩. సద్యః ప్రబోధయా
మాసు ర్మునిమాహుః ప్రకోపితమ్, కుపితం తం సమాగత్య రాజా విగతకల్మషః.
౪౪. ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణం హేతుగర్భఞ్చ యుక్తిమత్, మమ దోషో న ధర్మజ్ఞ
గతస్త్వం తృష్ణయాకులః. ౪౫. హిత్వా మాం యజమానం వై ప్రార్థితోఽపి మయా

ఇక్ష్వాకుం పితరం దృష్ట్వా తదనుజ్ఞామాదాయేతి శేషః. ౨౧—౨౬. కిం దేవతోద్దేశేన యజ్ఞ ఇతి చేత్తత్రాహ—యస్మిన్యజ్ఞే ఇతి. శ్రీదేవీప్రీత్యర్థం యజ్ఞః క్రియత ఇత్యర్థః. ౨౭, ౨౮. ఇంద్రోఽపి దేవీమఖం కర్తుముద్యుక్తో మయా దీక్షాం గమితః ప్రాపితోఽస్తి తథా చ మధ్యే ఆగమనం మమ న సంభవతి త్వం తద్యజ్ఞసమాప్త్యుత్తరం ప్రారంభం కుర్విత్యర్థః. ౨౯, ౩౦. ప్రతిపాలయ కాలమితి

భృశమ్, న లజ్జసే ద్విజశ్రేష్ఠ కృత్వా కర్మ జుగుప్సితమ్. ౪౬. సన్తోషే బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠ జానన్ధర్మస్య నిశ్చయమ్, పుత్రోఽసి బ్రహ్మణస్సాక్షాద్వేదవేదాంగవిత్తమః ౪౭.నవేత్సి విప్రధర్మస్య గతిం సూక్ష్మాందురత్యయామ్, ఆత్మదోషం మయి జ్ఞాత్వా మృషా మాం శప్తుమిచ్ఛసి. ౪౮. త్యాజ్యస్తుసుజనైః క్రోధశ్చ చణ్డాలాదధికో యతః, వృథా క్రోధపరీతేన మయి శాపః ప్రపాతితః. ౪౯. తవాపి చ పతత్వద్య దేహోఽయం క్రోధసంయుతః, ఏవం శప్తౌ మునీ రాజ్ఞా రాజా చ మునినా తథా. ౫౦. పరస్పరం ప్రాప్య శాపం దుఃఖితౌ తౌ బభూవతుః, వసిష్ఠస్త్వతిచిన్తార్తో బ్రహ్మాణం శరణం గతః. ౫౧. నివేదయామాస తథా శాపం భూపకృతం మహత్. వసిష్ఠఉవాచ—రాజ్ఞా శప్తోఽస్మి దేహోఽయం పతత్వద్య తవేతి వై.౫౨.కిం కరోమి పితః ప్రాప్తం కష్టంకాయప్రపాతజమ్, అన్య దేహ సముత్పత్తౌ జనకం వద సామ్ప్రతమ్. ౫౩. తథా మే దేహసంయోగః పూర్వవత్సమపద్యతామ్, యాదృశం జ్ఞానమేతస్మిన్దేహే తత్రాస్తు తత్పితః. ౫౪. సమర్థోఽసి మహారాజ ప్రసాదం కర్తుమర్హసి, వసిష్ఠస్య వచశ్శ్రుత్వా బ్రహ్మా ప్రోవాచ తం సుతమ్. ౫౫. మిత్రావరుణయోస్తేజస్త్వం ప్రవిశ్య స్థిరో భవ, తస్మాదయోనిజః కాలే భవితా త్వం న సంశయః. ౫౬. పునర్దేహం సమాసాద్య ధర్మయుక్తో భవిష్యసి, భూతాత్మా వేదవిత్కామం సర్వజ్ఞస్సర్వపూజితః. ౫౭. ఏవముక్తస్తదా పిత్రా ప్రయయౌ వరుణాలయమ్, కృత్వా ప్రదక్షిణం ప్రీత్యా ప్రణమ్య చ పితామహమ్. ౫౮. వివేశ సతయోర్దేహే మిత్రావరుణయోః కిల,జీవాంశేన వసిష్ఠోఽథ త్యక్త్వా దేహమనుత్తమమ్. ౫౯. కదాచిత్పూర్వశీ రాజన్నాగతా వరుణాలయమ్, యదృచ్ఛయావరారోహా సఖిగణసమావృతా. ౬౦. దృష్ట్వా తామప్సరాం దివ్యాం రూపయౌవనసంయుతామ్, జాతౌ కామాతురౌ దేవౌ తదా తావుభౌ చతుర్నృప. ౬౧. వివశౌ చారుసర్వాంగీం దేవకన్యాం మనోరమామ్, ఆవాం త్వమనవద్యాఙ్గి వరయస్వ సమాకులౌ. ౬౨. విహరస్వ యథాకామం స్థానేఽస్మిన్వరవర్ణిని, తథోక్తా సా తతో దేవీ తాభ్యాం తత్రస్థితా వశా. ౬౩. కృత్వా భావం స్థిరం దేవీమిత్రావరుణయోర్గృహే, సా గృహీత్వా తయోర్భావం సంస్థితా చారుదర్శనా. ౬౪. తయోస్తు

శేషః. ౩౧. పాలయామి కథం కథం పాలయిష్యామీత్యర్థః. ౩౨—౫౨. హే పితస్త్వే జనకం వద కస్యోదరే మయా జన్మ గ్రాహ్యమ్. ౫౩. కించ తథా మే ఇతి. తథా తద్వదేవ మే దేహసంయోగః పూర్వవత్సమపద్యతాం ప్రాప్నుయాత్. యదాకారోఽయం దేహస్తదాకార ఏవ ద్వితీయో దేహో భవత్విత్యర్థః. తథా యాదృశం జ్ఞానమస్మిన్దేహేఽస్తి తాదృశమేవ తస్మిన్దేహేఽప్యస్త్విత్యర్థః. ౫౪—౫౮, జీవాంశేన లింగదేహేన వివేశేత్యన్వయః. ౫౯, ౬౦. తౌ మిత్రావరుణౌ.

పతితం వీర్యం కుమ్భేద్వై వాదనావృతే, తస్మాజ్జాతౌ మునీ రాజన్ ద్వావేవాతిమనోహరౌ. ౬౫. అగస్తిః ప్రథమస్తత్ర వసిష్ఠశ్చ పరస్తథా, మిత్రావరుణయోర్వీర్యాత్తాపసావృషిసత్తమౌ. ౬౬. ప్రథమస్తు వనం ప్రాప్తో బాలఏవ మహాతపాః, ఇక్ష్వాకుస్తు వసిష్ఠం తం బాలం వవ్రే పురోహితమ్. ౬౭. వంశస్యాస్య సుఖార్థం తే పాలయామాస పార్థివ, విశేషేణ మునిం జ్ఞాత్వా ప్రీత్యా యుక్తో బభూవహ. ౬౮. ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం వసిష్ఠస్య చ కారణమ్, శాపాద్దేహాన్తరప్రాప్తిర్మిత్రావరుణయోః కులే ౬౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

వసిష్ఠశాపేననిమేర్దేహాన్తర ప్రాప్తిః.

జనమేజయఉవాచ—దేహప్రాప్తిర్వసిష్ఠస్య కథితా భవతా కిల, నిమిః కథం పునర్దేహమ్ప్రాప్తవానితి మే వద. ౧ వ్యాసఉవాచ—వసిష్ఠేన చ సమ్ప్రాప్తః పునర్దేహో నరాధిప, నిమినా న తథా ప్రాప్తో దేహశ్శాపాదనన్తరమ్. ౨. యదా శప్తో వసిష్ఠేన తదా తే బ్రాహ్మణాః క్రతౌ, ఋత్విజో యే వృతా రాజ్ఞా తే సర్వే సమచిన్తయన్. ౩. కిం కర్తవ్యమహోఽస్మాభిశ్శాపదగ్ధో మహీపతిః, అస్మిన్యజ్ఞే త్వసమ్పూర్ణే దీక్షాయుక్తశ్చ ధార్మికః. ౪. కిం కర్తవ్యం కార్యమేతద్విపరీతమభూత్కిల, అవశ్యం భావిభావత్వాదశక్యాస్మ నివారణే. ౫. మన్త్రైర్బహువిధైర్దేహం తదా తస్య మహాత్మనః, రక్షితం ధారయామాసుః కిఞ్చిచ్ఛ్వసనసంయుతమ్. ౬. గన్ధైర్మాల్యైశ్చ వివిధైః పూజ్యమానం ముహుర్ముహుః, మన్త్రశక్త్యాప్రతిష్టభ్య నిర్వికారం సుపూజితమ్. ౭. సమాప్తే చ క్రతౌ తత్ర దేవాస్సర్వే సమాగతాః, ఋత్విగ్భిస్తు స్తుతాస్సర్వే సుప్రీతాశ్చాభవన్నృప. ౮. విజ్ఞప్తా మునిభిః స్తోత్రైర్నిర్విణ్ణాత్మానమబ్రువన్, ప్రసన్నాస్స్మ మహీపాల వరం వరయ

౬౧—౬౭. తే వంశస్య సుఖార్థం పాలయామాసేతి రాజానం ప్రతి వ్యాసోక్తిః ౬౮, ౬౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

త్రిషష్టిశ్లోకపర్యైస్తు నిమేర్దేహాన్తరే గతిమ్, ప్రోక్త్వా రాజ్ఞాం హైహయానాం కథా ప్రారభ్యతేఽధునా. పూర్వాధ్యాయే వసిష్ఠదేహప్రాప్తికథనం శ్రుత్వా నిమేర్దేహాన్తరప్రాప్తిరితి.౧.నతథేతి. వసిష్ఠవత్స్థూలదేహో న ప్రాప్త ఇత్యర్థః. ౨. తర్హి కీదృశం దేహం ప్రాప్తవానితి చేత్తత్ర కథా ప్రస్తూయతే—యదేతి.౩.అస్మిన్యజ్ఞే త్వసంపూర్ణ ఇతి. అద్యాపి యజ్ఞోన సంపూర్ణో దీక్షాయుక్తశ్చ రాజా మధ్యే ఏవాధునా మరిష్యతీతతశ్చ కిం కర్తవ్యమితి చిన్తాం చక్రురిత్యర్థః. ౪, ౫. తదనన్తరం మంత్రశక్త్యా తస్య లింగదేహం తస్మిన్నేవ దేహే యజ్ఞసమాప్తిపర్యంతం స్తంభయామాసురిత్యాహ—మన్త్రైర్బహువిధైరితి. కించిచ్ఛ్వసనేతి యథా శ్వాసోచ్ఛ్వాససంయుక్తం కించిత్స్యాత్తథేత్యర్థః. ౬, ౭. దేవా యజ్ఞే హవిషా సన్తుష్టా ఇంద్రాదయః. ౮. విజ్ఞప్తా ఇతి. ఏతాదృశీ రాజ్ఞో

సువ్రత. ౯. యజ్ఞేనానేన రాజర్షే వరం జన్మ విధీయతే, దేవదేహం నృదేహం వా యత్తే మనసి వాఞ్ఛితమ్. ౧౦. దృష్టః కామం పురోధాస్తే మృత్యులోకే యథా సుఖమ్, ఏవముక్తో నిమేరాత్మా సన్తుష్టస్తానువాచహ. ౧౧. న దేహే మమ వాఞ్ఛాస్తి సర్వదైవ వినశ్వరే, వాసో మే సర్వసత్త్వానాం దృష్టౌ వస్తు సురోత్తమాః. ౧౨. నేత్రేషు సర్వభూతానాం వాయుభూతశ్చరామ్యహమ్, ఏవముక్తాస్సురాస్తత్ర నిమేరాత్మానమబ్రువన్. ౧౩. ప్రార్థయ త్వం మహారాజ దేవీం సర్వేశ్వరీం శివామ్, సుఖేనానేన సంతుష్టా సా తేఽభీష్టం విధాస్యతి. ౧౪. సదేవైరేవముక్తస్తు ప్రార్థయామాస దేవతామ్, స్తోత్రైర్నానావిధైర్దివ్యైర్భక్త్యా గద్గదయా గిరా. ౧౫. ప్రసన్నా సా తదా దేవీ ప్రత్యక్షం దర్శనం దదౌ, కోటిసూర్యప్రతీకాశం రూపం లావణ్యదీపితమ్. ౧౬. దృష్ట్వా ప్రముదితాస్సర్వే కృతకృత్యాశ్చ చేతసి, ప్రసన్నాయాం దేవతాయాం రాజా వవ్రే వరం నృప. ౧౭. జ్ఞానం తద్విమలం దేహి యేన మోక్షో భవేదపి, నేత్రేషు సర్వభూతానాం నివాసో మే భవేదితి. ౧౮. తతః ప్రసన్నా దేవేశీ ప్రోవాచ జగదమ్బికా, జ్ఞానం తే విమలం భూయాత్ప్రారబ్ధస్యావశేషతః. ౧౯. నేత్రేషు సర్వభూతానాం నివాసోఽపి భవిష్యతి నిమిషం యాన్తి చక్షూంషి త్వత్కృతే నైవ దేహినామ్. ౨౦. తవ వాసాత్సనిమిషా మానవాః పశవస్తథా, పతఙ్గాశ్చ భవిష్యన్తి పునశ్చానిమిషాస్సురాః

ఽవస్థా జాతేతి మునిభిరర్థితా ఇత్యర్థః. తే విజ్ఞప్తా దేవా నిర్విణ్ణాత్మానం ఖిన్నాత్మానం రాజానమబ్రువన్నిత్యర్థః. ౯. యజ్ఞేనానేనాపూర్వే కృతే సతి దివ్యం జన్మ విధీయతే ప్రాప్యతే ఇత్యర్థః. అతో దేవదేహం నృదేహం వా యత్తే మనసి వాంఛితం భవతి తం దేహం వరయేత్యర్థః. ౧౦. దృష్ట ఇతి. యథా తే పురోధా ఉపాధ్యాయో వసిష్ఠస్త్వచ్ఛాపాత్పూర్వదేహం త్యక్త్వా యథా సుఖం మృత్యులోక ఏవ తద్దేహసదృశం ద్వితీయదేహధారణం కృత్వా దృష్టో గర్వితస్తిష్ఠతి తథా తవాపేక్షితం చేత్తదపి వరయేత్యర్థః. నిమేరాత్మేతి. అనేన చక్రీరాజా వసిష్ఠశాపేన దేహాభిమానం త్యక్త్వా గన్తుకామో బ్రాహ్మణైర్మన్త్రబలేన స్తంభితస్తద్దేహాభిమానం త్యక్త్వా లింగాత్మాభిమానేన స్థిత ఇతి బోధితమ్. ౧౧. సర్వసత్త్వానాం సర్వజీవానాం దృష్టౌ మమ వాసో భవత్విత్యర్థః. ౧౨. ౧౩. ఏతత్త్వయా ప్రార్థితం దాతుమస్మాకం శక్తిర్నాస్తి పరతన్త్రాణాం యస్మిన్ యస్మిన్కార్యే వయం భగవత్యా నియుక్తాస్తదేవ కర్తుం శక్నుయామో యది తవ తథేచ్ఛాస్తి తర్హి భగవతీమేవ ప్రార్థయేత్యాహుః—ప్రార్థయ త్వమితి. ౧౪. దేవతాం సచ్చిదానందరూపిణీం భగవతీమ్. ౧౫. రూపమితి—తృతీయస్కన్ధోక్తప్రకారకమ్. ౧౬, ౧౭. రాజ్ఞా ప్రథమం జ్ఞానం యాచితమిత్యాహ—జ్ఞానం తదితి. కిం చ యావత్ప్రారబ్ధం కర్మ న భుక్తం తావన్నేత్రేషు వాసో భవత్వితి ద్వితీయం వరం వవ్రే. ఇత్యాహ— నేత్రేష్వితి. ౧౮, ౧౯. నివాసో వాయురూపేణేత్యర్థః. ౨౦. సనిమిషా నేత్రనిమీలనవన్త ఇత్యర్థః. నిమీలనాదేర్వాయుకార్యత్వాదితి భావః. పునశ్చానిమిషా ఇతి యే సనిమిషాస్త ఏవానిమిషా అపి భవిష్యన్తి తవ వాయురూపస్య నివాసాదిత్యర్థః. అనిమిషాః

౨౧. ఇతి దత్వా వరం తస్మై తదా శ్రీవరదేవతా, ఆమన్త్ర్య చ మునీన్సర్వాం స్తత్రైవాన్తర్హితాభవత్. ౨౨. అన్తర్హితాయాం దేవ్యాస్తు మునయ స్తత్ర సంస్థితాః, విచిన్త్య విధివత్సర్వే నిమేర్దేహం సమాహరన్. ౨౩. అరణిం తత్ర సంస్థాప్య మమంథుర్మన్త్రవత్తదా, మన్త్రహోమైర్మహాత్మానః పుత్రహేతోర్నిమే రథ. ౨౪. అరణ్యాం మథ్యమానాయాం పుత్రః ప్రాదురభూత్తదా, సర్వలక్షణ సమ్పన్నస్సాక్షాన్నిమిరివాపరః. ౨౫. అరణ్యామథనాజ్జాత స్తస్మాన్మిథిరితి స్మృతః, యేనాయం జనకాజ్జాత స్తేనాసౌ జనకోఽభవత్ ౨౬. విదేహస్తు నిమిర్జాతో యస్మాత్తస్మాత్తదన్వయే, సముద్భూతాస్తు రాజానో విదేహా ఇతి కీర్తితాః. ౨౭. ఏవం నిమిసుతో రాజా ప్రథితో జనకోఽభవత్, నగరీ నిర్మితా తేన గఙ్గాతీరే మనోహరా. ౨౮. మిథిలేతి భువి ఖ్యాతా గోపురాట్టాలసంయుతా, ధనధాన్యసమాయుక్తాహట్టశాలావిరాజితా. ౨౯. వంశేఽస్మిన్యేఽపి రాజానస్తే సర్వే జనకాస్తథా, విఖ్యాతా జ్ఞానినః సర్వే విదేహాః పరికీర్తితాః. ౩౦. ఏతత్తే కథితం రాజన్నిమేరాఖ్యానముత్తమమ్, శాపాద్యస్య విదేహత్వం విస్తరాదుదితం మయా. ౩౧. రాజోవాచ—భగవన్ భవతా ప్రోక్తం నిమిశాపస్య కారణమ్, శ్రుత్వా సందేహమాపన్నం మనో మేఽతీవ చఞ్చలమ్. ౩౨. వసిష్ఠో బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠో రాజ్ఞశ్చైవ పురోహితః, పుత్రః పంకజయోనేస్తు రాజ్ఞా శప్తః కథమ్మునిః. ౩౩. గురుఞ్చ బ్రాహ్మణం జ్ఞాత్వా నిమినా న కృతా క్షమా, యజ్ఞకర్మశుభం కృత్వా కథం క్రోధముపాగతః. ౩౪. జ్ఞాత్వా ధర్మస్య విజ్ఞానం కథమిక్ష్వాకుసమ్భవః, క్రోధస్య వశమాపన్నః శప్తవాన్ బ్రాహ్మణం గురుమ్. ౩౫. వ్యాసఉవాచ—క్షమాతిదుర్లభా రాజన్ప్రాణిభిరజితాత్మభిః, క్షమావాన్దుర్లభో లోకే సుసమర్థో విశేషతః ౩౬. సర్వసఙ్గపరిత్యాగీ మునిర్భవతు తాపసః, నిద్రాక్షుధోర్విజేతా చ యోగాభ్యాసే సునిష్ఠితః. ౩౭. కామః క్రోధస్తథా లోభో హ్యహంకారశ్చతుర్థకః, దుర్జ్ఞేయా దేహమధ్యస్థా రిపవస్తేన సర్వథా. ౩౮. న భూతపూర్వస్సంసారే నచైవ వర్తతేఽధునా, భవితా నపుమాన్కశ్చిద్యో జయేత రిపూనిమాన్. ౩౯. న స్వర్గే న చ భూలోకే బ్రహ్మలోకే హరేః పదే, కైలాసే నేదృశః కశ్చిద్యోజయేత రిపూనిమాన్. ౪౦. మునయో బ్రహ్మపుత్రాశ్చ తథాన్యే తాపసోత్తమాః, తేఽపి గుణత్రయావిద్ధాః కింపునర్మానవా భువి. ౪౧. కపిలస్సాఙ్ఖ్యవేత్తా చ యోగాభ్యాసరతశ్శుచిః, తేనాపి దైవయోగాద్ధి

ఉన్మీలనవంత ఇత్యర్థః. న కేవలం మానవా ఏవ ఏతాదృశాః కిం తు సురా అపీత్యాహ—సురా ఇతి. ౨౧, ౨౨. సమాహరన్ మంథనార్థం గృహీతవంతః. ౨౩—౨౫. మిథిరితి. పృషోదరాదిత్వాత్సాధుత్వమ్. అనేకకారణేన జనకనామాభవదిత్యర్థః. ౨౬—౩౭. తేనాపి పురుషేణ

ప్రదగ్ధాస్సగరాత్మజాః. ౪౨. తస్మాద్రాజన్నహంకారాత్సంజాతం భువనత్రయమ్, కార్యకారణభావాత్తు తద్వియుక్తం కథం భవేత్. ౪౩. బ్రహ్మా గుణత్రయావిష్టో విష్ణుశ్చైవాథ శఙ్కరః, ప్రభవంతి శరీరేషు తేషాం భావాః పృథక్ పృథక్. ౪౪. మానవానాం చ కా వార్తా సత్త్వైకాన్తవ్యవస్థితా, గుణానాం సఙ్కరో రాజన్నర్వత్ర సమవస్థితః. ౪౫. కదాచిత్సత్త్వవృద్ధిస్స్యాత్కదా చిద్రజసః కిల, కదాచిత్తమసో వృద్ధిస్సమభావః కదాచన. ౪౬. నిర్గుణః పరమాత్మాసౌ నిర్లేపః పరమోఽవ్యయః, అలక్ష్యస్సర్వసత్త్వానామప్రమేయస్సనాతనః. ౪౭. తస్యైవ పరమా శక్తిర్నిర్గుణా బ్రహ్మసంస్థితా, దుర్జ్ఞేయా చాల్పమతిభిస్సర్వభూతవ్యవస్థితిః. ౪౮. పరాత్మనస్తథాశక్తేస్తయోరైక్యం సదైవ హి, అభిన్నం తద్వపుర్జ్ఞాత్వా ముచ్యతే సర్వదోషతః. ౪౯. తజ్జ్ఞానాదేవ మోక్షస్స్యాదితి వేదాన్తడిణ్డిమః, నో వేదసవిముక్తోఽస్మిన్సంసారే త్రిగుణాత్మకే. ౫౦. జ్ఞానం తు ద్వివిధం ప్రోక్తం శాబ్దికం ప్రథమం స్మృతమ్, వేదశాస్త్రార్థవిజ్ఞానాత్తద్భవేద్బుద్ధియోగతః. ౫౧. వికల్పాస్తత్ర బహవో భవన్తి మతికల్పితాః, అనుభవాఖ్యం ద్వితీయన్తు జ్ఞానం తద్దుర్లభం నృప. ౫౨. తత్తదాప్రాప్యతే తస్య వేత్తుస్సంగో యదా భవేత్, శబ్దజ్ఞానాన్న కార్యస్యసిద్ధిర్భ

దేహమధ్యస్థా ఏతే రిపవో దుర్జ్ఞేయా ఇత్యర్థః. జేతుమశక్యా ఇతి తాత్పర్యమ్. ౩౮—౪౪. సత్త్వైకాన్తవ్యవస్థితా సత్త్వస్య నిరన్తరమవస్థితావిత్యర్థః. సర్వత్ర దేవాదిసర్వప్రాణిమాత్రదేహేష్విత్యర్థః. ౪౫. సమభావః సామ్యావస్థా న కస్యాపీత్యర్థః. ౪౬. ఏకం పరమాత్మానమేకాం మాయాం చ హిత్వా సర్వే గుణత్రయేణ బద్ధాఇత్యాహ—నిర్గుణ ఇతి. ౪౭, ౪౮. తయోరైక్యమితి. చన్ద్రచన్ద్రికయోరివ వహ్నిదాహకతయోరివేతి భావః. న హి శక్తిమతః శక్తిః క్వచిత్పృథగుపలభ్యతే ఇతి. సా చ శక్తిర్యదాన్తర్ముఖా తిష్ఠతి తదా బ్రహ్మాభేదేన భాసతే. యదా పునర్బహిర్ముఖా తిష్ఠతే తదా చైతన్యాత్పృథగ్భాసతే తథాచాభిన్నం తద్వపురిత్యనేనాంతర్ముఖశక్తివిశిష్టమభిన్నబ్రహ్మ మాయారూపముక్తం భవతి తద్వపుర్జ్ఞాత్వా సర్వదోషాదవిద్యారూపాద్గుణత్రయాదిరూపాన్ముచ్యత ఇత్యర్థః. ౪౯. అయమేవ సర్వవేదసిద్ధాన్త ఇత్యాహ—తజ్జ్ఞానాదేవేతి. తథా చ శ్రుతిః "తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢా"మితి శ్వేతాశ్వతరే—తదుక్తముమాసంహితాయామ్—"మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయావి బ్రహ్మ శాశ్వతమ్, అభిన్నంతద్వపుర్జ్ఞాత్వా ముచ్యతే భవబన్ధనాది"తి. అన్తర్ముఖా శక్తిరేవ విద్యేతి శైవాగమాచ్చ. ౫౦. శాబ్దికమితి. శబ్దశ్రవణమాత్రేణ జాయమానం పరోక్షమిత్యర్థః. ౫౧. తత్ర మతికల్పితా వితర్కాః సంశయవిపర్యాసాదిరూపా బహవో జాయన్త ఇతి న తజ్జ్ఞానం మోక్షదాయకమిత్యర్థః. అనుభవాఖ్యమితి అపరోక్షమిత్యర్థః. ౫౨. తత్తదేతి. తదపరోక్షజ్ఞానం యదా వేత్తురనుభవితుః సంగో భవేత్తదైవ

పతి భారత. ౫౩. తస్మాన్నానుభవజ్ఞానం సమ్భవత్యతిమానుషమ్, అన్తర్గతం తమశ్ఛేత్తుం శాబ్దబోధో హి న క్షమః. ౫౪. యథా న నశ్యతి తమః కృతయా దీపవార్తయా, తత్కర్మ యన్న బంధాయ సా విద్యా యా విముక్తయే. ౫౫. ఆయాసాయా పరం కర్మ విద్యాన్యా శిల్పనైపుణమ్, శీలం పరహితత్వఞ్చ కోపాభావః క్షమా ధృతిః. ౬౬. సన్తోషశ్చేతి విద్యాయాః పరిపాకోజ్జ్వలం ఫలమ్, విద్యయా తపసా వాపి యోగాభ్యాసేన భూపతే. ౫౭. వినా కామాదిశత్రూణాం నైవ నాశః కదాచన, కామక్రోధాదయో భావాశ్చిత్తజాః పరికీర్తితాః. ౫౮. తే తదా నభవన్త్యేవ యదావై నిర్జితం మనః, తస్మాత్తు నిమినా రాజన్న క్షమా విహితా మునౌ. ౫౯. యథా యయాతినా పూర్వం కృతా శుక్రే కృతాగసి, భృగుపుత్రేణ శప్తోఽపి యయాతిర్నృపసత్తమః. ౬౦ న శశాప మునిం క్రోధాజ్జరాం రాజా గృహీతవాన్, కశ్చిత్సౌమ్యో భవేత్కశ్చిత్క్రూరో భవతి పార్థివః. ౬౧. స్వభావభేదాన్నృపతే కస్యదోషోఽత్ర కల్ప్యతే, హైహయా భార్గవాన్పూర్వం ధనలోభాత్పురోహితాన్. ౬౨. బ్రాహ్మణాన్మూలతస్సర్వాంశ్చిచ్ఛిదుః క్రోధమూర్ఛితాః, పాతకం పృష్ఠతః కృత్వా బ్రహ్మహత్యాసముద్భవమ్. ౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

హైహయకృతవిప్రవధః.

జనమేజయఉవాచ—కులే కస్య సముత్పన్నాః క్షత్రియా హైహయాశ్చయే, బ్రహ్మహత్యామనాదృత్య నిజఘ్నుర్భార్గవాంశ్చ యే. ౧. వైరస్య కారణం తేషాం కిం మే బ్రూహి పితామహ, నిమిత్తేన వినా క్రోధం కథం కుర్వన్తి సత్తమాః. ౨. వైరం పురోహితైస్సార్థం కస్మాత్తేషామజాయత, నాల్పహేతోర్హి తద్వైరం క్షత్రియాణాం భవిష్యతి ౩. అన్యథా బ్రాహ్మణాన్పూజ్యాన్కథం జఘ్నురనాగసః,

---

భవేదిత్యర్థః. ౫౩. సంభవత్యతిమానుషమితి. సహజతయా న సంభవతి కిన్తు మహతాఽఽయాసేనేతి భావః. ౫౪—౫౬. ఇదమేతావత్పర్యన్తమప్రకృతం కిమర్థముక్తం? తత్రాహ—విద్యయేతి. ౫౭. కామాదిశత్రునాశసాధనముక్తమిత్యర్థః. ౫౮. తథా చ నిమేస్తాదృశసాధనభావేన మనోజయాభావాత్క్రోధాదేః సంభవాన్నిమినా మునౌ క్షమా న విహితేత్యర్థః. ౫౯. కృతాఽక్షమేతి శేషః. యథా యయాతినా పూర్వంశుక్రే కృతాగసి క్షమా కృతా తథా నిమినా న కృతేత్యర్థః. సంక్షేపతస్తాం కథామాహ—భృగుపుత్రేణేతి. ౬౦, ౬౧. కశ్చిత్సౌమ్య ఇత్యత్ర యయాతిదృష్టాంతః కశ్చిత్క్రూరతర ఇత్యత్ర హైహయదృష్టాన్త ఇత్యాహ—హైహయా ఇతి. ౬౨. పాతకం పృష్ఠతః కృత్వా తదగణయిత్వేత్యర్థః. ౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే పంచదశోఽధ్యాయః.

ఏకాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ తు హైహయైః, భార్గవా నిహతా లోభాద్బ్రాహ్మణా

బాహుజా బలవన్తోఽపి పాపభీతాః కథం న తే. ౪. స్వల్పేఽపరాధే కో హన్యాద్ బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియర్షభః, సన్దేహో మే మునిశ్రేష్ఠ కారణం వక్తుమర్హసి. ౫. సూత ఉవాచ—ఇతి పృష్టస్తదా తేన రాజ్ఞా సత్యవతీసుతః, ఉవాచ పరమప్రీతః కథాం సంస్మృత్య చేతసా ౬. వ్యాస ఉవాచ—శృణు పారీక్షితే వార్తాం క్షత్రియాణాం పురాతనీమ్, ఆశ్చర్యకారిణీం సమ్యగ్విదితాం చ పురా మయా. ౭. కార్తవీర్యేతి నామ్నా భూద్ధైహయః పృథివీపతిః, సహస్రబాహుర్బలవానర్జునో ధర్మతత్పరః. ౮. దత్తాత్రేయస్య శిష్యోఽభూదవతారో హరేరివ, సిద్ధస్సర్వాత్మవిచ్ఛాక్తో భృగూణాం యాజ్య ఏవ సః ౯. యజ్వా పరమధర్మిష్ఠస్సదా దానపరాయణః, దదౌ విత్తం భృగుభ్యోఽసౌ కృత్వా యజ్ఞాననేకశః ౧౦. ధనినస్తే ద్విజా జాతా భృగవో నృపదానతః, హయరత్నసమృద్ధ్యాఢ్యాస్సంజాతాః ప్రథితా భువి ౧౧. స్వర్యాతే నృపశార్దూలే కార్తవీర్యార్జునే పునః, హైహయా నిర్ధనా జాతాః కాలేన మహతా నృప ౧౨. ధనకార్యం సముత్పన్నం హైహయానాం కదాచన, యాచిష్ణవోఽభిజగ్ముస్తాన్ భృగూంస్తే హైహయా నృప. ౧౩. వినయం క్షత్రియాః కృత్వాఽయాచన్త ధనం బహు, నదదుస్తేఽతి లోభార్తా నాస్తి నాస్తీతి వాదినః. ౧౪. భూమౌ చ నిదధుః కేచిత్ భృగవో ధనముత్తమమ్, దదౌ కేచిత్ ద్విజాతిభ్యో జ్ఞాత్వా క్షత్రియతో భయమ్. ౧౫. కృత్వా స్థానాన్తరే ద్రవ్యం బ్రాహ్మణా భయవిహ్వలాః, త్యక్త్వాశ్రమాన్ యయుస్సర్వే భృగవస్తృష్ణయాన్వితాః. ౧౬ యాజ్యాంశ్చ దుఃఖితాన్ దృష్ట్వా న దదుర్లోభమోహితాః, పలాయిత్వా గతాస్సర్వే గిరిదుర్గానుపాశ్రితాః. ౧౭. తతస్తే హైహయాస్తాత దుఃఖితాః కార్యగౌరవాత్, భృగూణామాశ్రమాన్ జగ్ముర్ద్రవ్యార్థం క్షత్రియర్షభాః. ౧౮. భృగూంస్తు నిర్గతాన్వీక్ష్య శూన్యాంస్త్యక్త్వా గృహానథ, చఖనుర్భూతలం తత్ర ద్రవ్యార్థం హైహయా భృశమ్. ౧౯ ఖనతాధిగతం విత్తం కేనచిద్భృగువేశ్మని, దదృశుః క్షత్రియాస్సర్వే తద్విత్తం శ్రమకర్శితాః. ౨౦. యత్ర తత్ర సముత్పన్నం భూరిద్రవ్యం మహీతలాత్, తదా తే పార్శ్వభాగస్థబ్రాహ్మణానాం గృహాణ్యపి. ౨౧. నిర్భిద్య హైహయా ద్రవ్యం దదృశుర్ధనలిప్సయా, బ్రాహ్మణాశ్చుక్రుశుస్సర్వే భీతాశ్చ శరణం

ఇతి కథ్యతే. పూర్వాధ్యాయాన్తే హైహయభార్గవపూర్వం ధనలోభాత్పురోహితానితి శ్రుత్వా రాజా పృచ్ఛతి—కులే కస్యేతి. ౧—౩. అన్యథా మహత్కారణాభావే బాహుజాః క్షత్రియాః. ౪—౬. పారీక్షితే ఇతి సంబోధనమార్షః ప్రయోగః. ౭, ౮. హరేరివ హరిరేవేత్యర్థః. నిపాతానామనేకార్థత్వాత్. శాక్తః పరాశక్తేరుపాసకః. ౯—౧౫. ఆశ్రమాన్ గృహాణి యయుః పర్వతాదిషు. ౧౬. యాజ్యాన్ యజమానాన్. ౧౭—౧౯. ఖనతా ఖననకర్త్రా కేనచిత్పురు

గతాః. ౨౨ అతిచిన్వత్సు విప్రాణాం భవనాన్నిస్సృతం బహు, నిజఘ్నుస్తాఞ్ఛరైః
కోపాద్బాడబాఞ్ఛరణాగతాన్. ౨౩. యయుస్తే గిరిదుర్గాంశ్చ యత్ర వై భృగవః
స్థితాః, ఆగర్భాదన్వకృతంస్తశ్చేరుశ్చైవ మహీమిమామ్. ౨౪. ప్రాప్తాన్విప్రాన్భృ
గూన్సర్వాన్నిజఘ్నుర్నిశితైః శరైః, ఆబాలవృద్ధానపరా నవమన్య చ పాతకమ్.
౨౫ ఏవముత్పాట్యమానేషు భార్గవేషు యతస్తతః, హన్యుర్గర్భాంశ్చ నారీణాం
గృహీత్వా హైహయా భృశమ్ ౨౬ రురుదుస్తాః స్త్రియః కామం కురర్య ఇవ
దుఃఖితాః, గర్భాశ్చ కృన్తితా యాసాం క్షత్రియైః పాపనిశ్చయైః. ౨౭. అన్యేఽ
ప్యాహుశ్చ తాన్దృష్ట్వా మునయస్తీర్థవాసినః, ముఞ్చన్తు క్షత్రియాః క్రోధం బ్రాహ్మ
ణేషు భయావహమ్. ౨౮. అయుక్తమేతదారబ్ధం భవద్భిః కర్మ గర్హితమ్, యద్గ
ర్భాన్భృగుపత్నీనాం నిహన్త్యుః క్షత్రియర్షభాః ౨౯ అత్యుగ్రపుణ్యపాపానామి
హైవ ఫలమాప్నుయాత్, తస్మాజ్జుగుప్సితం కర్మ త్యక్తవ్యం భూతిమిచ్ఛతా. ౩౦.
తానాహుర్హైహయాః క్రుద్ధామునీనథ దయాపరాన్, భవన్తస్సాధవస్సర్వే
నార్థజ్ఞాః పాపకర్మణామ్. ౩౧. ఏభిర్హృతం ధనం సర్వం పూర్వజానాం మహాత్మ
నామ్, వఞ్చయిత్వా ఛలాభిజ్ఞైర్మార్గపాటచ్చరైరివ. ౩౨. ఏతే ప్రతారకా దమ్భా
స్తాదృశా బకవృత్తయః, ఉత్పన్నే చ మహాకార్యే ప్రార్థితా వినయేన తే. ౩౩. న
దదుః ప్రార్థితం విప్రాః పాదవృద్ధ్యాపి యాచితాః, నాస్తీతి వాదినః స్తబ్ధా దుఃఖి
తాన్వీక్ష్య యాజ్యకాన్. ౩౪. ధనం ప్రాప్తం కార్తవీర్యాద్రక్షితం కేన హేతునా,
న కృతాః క్రతవః కిం తైర్దానం చార్థిషు భూరిశః. ౩౫. సమ్పాదితం నవిప్రేషు
ధనం క్వాపి కదాచన, యష్టవ్యం విధివద్దేయం భోక్తవ్యం చ యథాసుఖమ్. ౩౬.
ద్రవ్యే చోరభయం ప్రోక్తం తథా రాజభయం ద్విజాః, వహ్నేర్భయం మహా
ఘోరం తథా ధూర్తభయం మహత్. ౩౭. యేనకేనాప్యుపాయేన ధనం త్యజతి
రక్షకమ్, అథవాసౌ మృతో యాతి ద్రవ్యం త్యక్త్వా హ్యసద్గతిమ్. ౩౮. పాద
వృద్ధ్యా యథాస్మాభిః ప్రార్థితం వినయాన్వితైః, తథాపి లోభసన్దిగ్ధైర్న దత్తం నః
పురోహితైః. ౩౯. దానమ్భోగస్తథా నాశో ధనస్యగతిరీదృశీ, దానభోగౌ కృతౌ
నాఞ్చ నాశః పాపాత్మనాం కిల. ౪౦. న దాతా న చ యో భోక్తా కృపణో గుప్తి

షేణ. ౨౦. యత్ర తత్రేతి. అన్యేష్వపి స్థలేషు ఖననాదుత్పన్నం భూరిద్రవ్యమిత్యర్థః. ౨౧. నిర్భిద్య ఖనిత్వేత్యర్థః. ౨౨. అతిచిన్వత్సు అతిశయేనాన్వేషణం కుర్వత్సు. నిజఘ్నురితి, యుష్మాకం నికటే ద్రవ్యే సతి నాస్తి ద్రవ్యమితి భవద్భిః కథముక్తమిత్యపరాధేనేత్యర్థః. ౨౩—౨౫. ఏవముత్పాట్యమానేషు నశ్యమానేషు బ్రాహ్మణేషు పశ్చాద్గర్భాన్ హన్యురిత్యర్థః. ౨౬—౩౦. పాపకారిణామర్థజ్ఞాభవన్తో నేత్యర్థః. ౩౧. పాటచ్చరైశ్చోరైరివేత్యర్థః. ౩౨, ౩౩. పాదవృద్ధ్యాపీతి. ఏకముద్రికాయాః సపాదముద్రికాం దాస్యామ ఇతి పాదవృద్ధ్యేత్యర్థః. యాజ్యకాన్

తత్పరః, రాజ్ఞాసౌ సర్వథా దండ్యో వఞ్చకో దుఃఖభాఙ్నరః. ౪౧. తస్మాద్వయం గురూనేతాన్వంచకాన్బ్రాహ్మణాధమాన్, హన్తుం సముద్యతాస్సర్వే బోద్ధవ్యం తన్మహాత్మభిః. ౪౨. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా హేతుమద్వాక్యం తానాశ్వాస్య మునీనథ, విచేరుశ్చ విచిన్వానా భృగుదారాననేకశః. ౪౩. భయార్తా భృగుపత్న్యస్తు హిమవన్తం ధరాధరమ్, ప్రపేదిరే రుదంత్యశ్చ వేపమానాః కృశా భృశమ్. ౪౪. ఏవన్తే హైహయైర్విప్రాః పీడితా ధనకాముకైః, నిహతాశ్చ యథాకామం సంరబ్ధైః పాపకర్మభిః. ౪౫. లోభ ఏవ మనుష్యాణాం దేహసంస్థో మహారిపుః, సర్వదుఃఖాకరః ప్రోక్తో దుఃఖదః ప్రాణనాశకః. ౪౬. సర్వపాపస్య మూలం హి సర్వదా తృష్ణయాన్వితః, విరోధకృత్త్రిపర్ణానాం సర్వార్తేః కారణం తథా. ౪౭. లోభాత్త్యజన్తి ధర్మం వై కులధర్మం తథైవ హి, మాతరం భ్రాతరం హన్తి పితరం బాన్ధవం తథా. ౪౮. గురుం మిత్రం తథా భామం పుత్రఞ్చ భగినీం తథా, లోభావిష్టో న కిం కుర్యాదకృత్యం పాపమోహితః. ౪౯. క్రోధాత్కామాదహంకారాల్లోభ ఏవ మహారిపుః, ప్రాణాంస్త్యజతి లోభేన కిం పునస్స్యాదనావృతమ్. ౫౦. పూర్వజాస్తే మహారాజ ధర్మజ్ఞాః సత్పథే స్థితాః, పాండవాః కౌరవాశ్చైవ లోభేన నిధనం గతాః. ౫౧. యత్ర భీష్మశ్చ ద్రోణశ్చ కృపః కర్ణశ్చ బాహ్లీకః, భీమసేనో ధర్మపుత్రస్తథైవార్జునకేశవౌ. ౫౨. తథాపి యుద్ధమత్యుగ్రం కృతం తైశ్చ పరస్పరమ్, కుటుంబకదనం భూరి కృతం లోభాతురైరిహ. ౫౩. హతో ద్రోణో హతో భీష్మస్తథైవ పాండవాత్మజాః, భ్రాతరః పితరః పుత్రాః సర్వే వై నిహతా రణే. ౫౪. తస్మాల్లోభాభిభూతస్తు కిన్న కుర్యాన్నరః కిల, హైహయైర్నిహతాస్సర్వే భృగవః పాపబుద్ధిభిః. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే షోడశోఽధ్యాయః

ఔర్వోత్పత్తిః.

జనమేజయ ఉవాచ—కథం తాశ్చ స్త్రియస్సర్వా భృగూణాం దుఃఖసాగరాత్, ముక్తా వంశః పునస్తేషాం బ్రాహ్మణానాం స్థిరోఽభవత్. ౧ హైహయైః

స్వార్థే కప్రత్యయో యాజ్యా ఇత్యర్థః. ౩౪—౪౫. కథం హైహయైర్ధార్మికైః స్వగురవో హింసితా ఇతి యత్పృష్టం రాజ్ఞా తత్సమాధానమాహ—లోభ ఏవేత్యాదినా. ౪౬—౪౯. తథా క్రోధాత్కామాదహంకారాత్కిం న కుర్యాదిత్యన్వయః, ౫౦—౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే షోడశోఽధ్యాయః.

ఏకోనసప్తతిశ్లోకైః శ్రీదేవీకృపయా తతః, భృగువంశస్థితిం ప్రోచ్య హైహయోత్పత్తిరుచ్యతే. భృగూణాం పత్న్యో గిరిదుర్గాదిషు గతా ఇతి పూర్వాధ్యాయే ఉక్తం తదుత్తరం జాతం

కిం కృతం కార్యం హత్వా తాన్బ్రాహ్మణానపి, క్షత్రియైర్లోభసంయుక్తైః పాపాచారైర్వదస్వ తత్. ౨. నతృప్తిరస్తి మే బ్రహ్మన్పిబతస్తే కథామృతమ్, పావనం సుఖదం నృణాం పరలోకేఫలప్రదమ్. ౩. వ్యాస ఉవాచ--శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి కథాం పాపప్రణాశినీమ్, యథా స్త్రియస్తు తా ముక్తా దుఃఖాత్తస్మాద్దురత్యయాత్. ౪. భృగుపత్న్యో యదా రాజన్హిమవన్తం గిరిం గతాః, భయత్రస్తాతిభగ్నాశా హైహయైః పీడితా భృశమ్. ౫. గౌరీం తత్ర తు సంస్థాప్య మృన్మయీం సరితస్తటే, ఉపోషణపరాశ్చక్రుర్నిశ్చయం మరణం ప్రతి. ౬ స్వప్నే గత్వా తదా దేవీ ప్రాహ తాః ప్రమదోత్తమాః, యుష్మాసు మధ్యే కస్యాశ్చిద్భవితా చోరుజః పుమాన్. ౭. మదంశశక్తిసంభిన్నస్సవః కార్యం విధాస్యతి, ఇత్యాదిశ్య పరాంబా సా పశ్చాదన్తర్హితాభవత్. ౮. జాగృతాస్తు తతస్సర్వా ముదమాపుర్వరాఙ్గనాః, కాచిత్తా సామ్భయోద్విగ్నా కామినీ చతురా భృశమ్. ౯. దధార చోరుణైకేన గర్భం సా కులవృద్ధయే, పలాయనపరా దృష్టా క్షత్రియైర్బ్రాహ్మణీ యదా. ౧౦. విహ్వలా తేజసా యుక్తా తదా తే దుద్రువుర్భృశమ్, గృహ్యతాం వధ్యతాం నారీ సగర్భా యాతి సత్వరా ౧౧. ఇతి బ్రువన్తస్సంప్రాప్తాః కామినీం ఖడ్గపాణయః, సా భయార్తా తు తాన్దృష్ట్వా రురోద సముపాగతాన్. ౧౨. గర్భస్య రక్షణార్థం సా చక్రోశాతిభయాతురా, రుదన్తీం మాతరం శ్రుత్వా దీనాం త్రాణవివర్జితామ్. ౧౩. నిరాధారాం క్రన్దమానాం క్షత్రియైర్భృశతాపితామ్, గృహీతామివ సింహేన సగర్భాం హరిణీం తథా. ౧౪. సాశ్రునేత్రాం వేపమానాం సంక్రుద్ధ్య బాలకస్తదా, భిత్వోరుం నిర్జగామాశు గర్భస్సూర్య ఇవాపరః. ౧౫. ముష్ణన్దృష్టీః క్షత్రియాణాం స్తేజసా బాలకశ్శుభః, దర్శనాద్బాలకస్యాశు సర్వే జాతా విలోచనాః. ౧౬. బభ్రముర్గిరిదుర్గేషు జన్మాంధా ఇవ క్షత్రియాః, చిన్తితం మనసా సర్వైః కిమేతదితి సాంప్రతమ్. ౧౭. సర్వే చక్షుర్విహీనా యే జాతాస్మ న బాలదర్శనాత్, బ్రాహ్మణస్య ప్రభావోఽయం సతీవ్రతబలం మహత్. ౧౮. క్షణాద్వామోఘసంకల్పాః కిం కరిష్యన్తి దుఃఖితాః, ఇతి సంచిన్త్య మనసా నేత్రహీనా

వృత్తం రాజా పృచ్ఛతి—కథం తాశ్చేతి. కథం ముక్తా ఇత్యన్వయః. కించ తేషాం బ్రాహ్మణానామనంతరం వంశః కథం స్థిరోఽభవత్ ప్రచలిత ఇత్యర్థః. ౧. కించ హైహయైరితి. ౨—౭. యో యుష్మాసు మధ్యే కస్యాశ్చిత్త్రియః ఊరుం భిత్వా పుమాన్ భవిష్యతి సమదంశో భవతీతి భగవతీ ప్రాహేత్యాహ—మదంశ ఇతి. శక్తిసంభిన్నో మచ్ఛక్తియుక్త ఇత్యర్థః. ౮, ౯. దధారేతి. ఇయమపి శక్తిస్తస్యాః శ్రీభగవత్యనుగ్రహాదేవ లబ్ధేతి బోధ్యమ్. ౧౦—౧౫. ముష్ణన్నపహరన్ పరాశక్త్యంశత్వాత్ విలోచనాః అంధాః. ౧౬. సాంప్రతమస్మిన్కాలే కిమేతదిత్యర్థః. ౧౭—

నిరాశ్రయాః. ౧౯. బ్రాహ్మణీం శరణం జగ్ముర్హైహయా గతచేతసః, ప్రణేముస్తాం
భయత్రస్తాం కృతాంజలిపుటాశ్చ తే. ౨౦. ఊచుశ్చైనాం భయోద్విగ్నాం
దృష్ట్యర్థం క్షత్రియర్షభాః, ప్రసీద సుభగే మాతః సేవకాస్తే వయం కిల. ౨౧.
కృతాపరాధా రమ్భోరు క్షత్రియాః పాపబుద్ధయః, దర్శనాత్తవ తన్వంగి జాతాః
సర్వే విలోచనాః. ౨౨. ముఖం తేనైవ పశ్యామో జన్మాంధా ఇవ భామిని,
అద్భుతం తే తపోవీర్యం కిం కుర్మః పాపకారిణః. ౨౩. శరణన్తే ప్రపన్నాస్స్మ దేహి
చక్షూంషి మానదే, అన్ధత్వం మరణాదుగ్రం కృపాం కర్తుం త్వమర్హసి. ౨౪. పున
ర్దృష్టిప్రదానేన సేవకాన్క్షత్రియాన్కురు, ఉపరమ్య చ గచ్ఛేమ సహితాః పాప
కర్మణః. ౨౫. అతః పరం న కర్తవ్యమీదృశం కర్మ కర్హిచిత్, భార్గవానాం తు స
ర్వేషాం సేవకాస్స్మ వయం కిల. ౨౬. అజ్ఞానాద్యత్కృతం పాపం క్షంతవ్యం తత్త్వ
యాధునా, వైరం నాతః పరం క్వాపి భృగుభిః క్షత్రియైస్సహ. ౨౭. కర్తవ్యం
శపథైస్సమ్యగ్వర్తితవ్యం తు హైహయైః, సపుత్రా భవ సుశ్రోణి ప్రణతాస్స్మ వ
యఞ్చ తే. ౨౮. ప్రసాదం కురు కల్యాణి న ద్విష్యామః కదాచన. వ్యాసఉవాచ—
ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా బ్రాహ్మణీ విస్మయాన్వితా. ౨౯ తానాహ ప్రణతాన్దుః
స్థానాశ్వాస్య గతలోచనాన్, గృహీతా న మయా దృష్టిర్యుష్మాకం క్షత్రియాః కిల.
౩౦. నాహం రుషాన్వితా సత్యం కారణం శృణుతాద్య యత్, అయఞ్చ భార్గవో
నూనమూరుజః కుపితోఽద్య వః. ౩౧. చక్షూంషి తేన యుష్మాకం స్తంభితాని రుషా
నృపాః, స్వబన్ధూన్నిహతాన్ జ్ఞాత్వా గర్భస్థానపి క్షత్రియైః. ౩౨. అనాగసో ధర్మ
పరాంస్తాపసాన్ధనకామ్యయా, గర్భానపి యదా యూయం భృగూనఘ్నంస్తు పుత్రకాః.
౩౩. తదాయమూరుణా గర్భో మయా వర్షశతం ధృతః, షడఙ్గశ్చాఖిలో వేదో
గృహీతోఽనేన చాఞ్జసా. ౩౪. గర్భస్థేనాపి బాలేన భృగువంశవివృద్ధయే, సోఽపి
పితృవధాన్నూనం క్రోధేద్ధో హంతుమిచ్ఛతి. ౩౫. భగవత్యాః ప్రసాదేన జాతోఽ
యం మమ బాలకః, తేజసా యస్య దివ్యేన చక్షూంషి ముషితానిచ. ౩౬. తస్మాదౌర్వం
సుతం మేఽద్య యాచధ్వం వినయాన్వితాః, ప్రణిపాతేన తుష్టోఽసౌ దృష్టిం వః ప్రతి
మోక్ష్యతి. ౩౭. వ్యాసఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యా హైహయాస్తుష్టు
వుశ్చ తమ్, ప్రణేముర్వినయోపేతా ఊరుజం మునిసత్తమమ్. ౩౮. స సంతుష్టో

౩౧. వాచేతి వద్ధలంతాట్టాప్. ౩౨. అఘ్నన్నితి పురుషవ్యత్యయ ఆర్షః. భృగూణాం ఘ్నథ పుత్రకా ఇతి పాఠః పుస్తకాంతరే. హే పుత్రకా హే రాజానః. ౩౩, ౩౪. గర్భస్థేనానేనే త్యర్థః. ౩౫. కుతః ప్రతాపోఽయం బాలకస్యేతి చేత్తత్రాహ—భగవత్యా ఇతి. ౩౬. ఔర్వ మూరుభవమ్. ౩౭, ౩౮. మమాఖ్యానకృతం వచః మమాఖ్యానేన కృతం లబ్ధమిదం వక్ష్యమాణవ

బభూవాథ తానువాచ విచక్షుషః, గచ్ఛధ్వం స్వగృహాన్భూపా మమాఖ్యాన
కృతం వచః ౩౯. అవశ్యం భావిభావా స్తే భవన్తి దేవనిర్మితాః, నాత్ర శోకస్తు
కర్తవ్యః పురుషేణ విజానతా. ౪౦ పూర్వవద్భూపయస్సర్వే ప్రాప్నువన్తు యథా
సుఖమ్, వ్రజన్తు విగతక్రోధా భవనాని యథాసుఖమ్. ౪౧. ఇతి తేన సమాదిష్టా
హైహయాః ప్రాప్తలోచనాః, ఔర్వమామన్త్ర్య జగ్ముస్తే సదనాని యథారుచి. ౪౨.
బ్రాహ్మణీ తం సుతం దివ్యం గృహీత్వా స్వాశ్రమం గతా, పాలయామాస భూపాల
తేజస్వినమతన్ద్రితా. ౪౩. ఏవన్తే కథితం రాజన్భృగూణాంతు వినాశనమ్, లోభా
విప్రైః క్షత్రియైశ్చ యత్కృతం పాతకం కిల. ౪౪. జనమేజయ ఉవాచ—శ్రుతం
మయా మహత్కర్మ క్షత్రియాణాఞ్చ దారుణమ్, కారణం లోభ ఏవాత్ర దుఃఖ
దశ్శోభయోస్తు సః. ౪౫. కించిత్ప్రష్టుమిహేచ్ఛామి సంశయం వాసవీసుత,
హైహయాస్తే కథం నామ్నా ఖ్యాతా భువి నృపాత్మజాః ౪౬. యదోస్తు యా
దవాః కామం భరతాద్భారతాస్తథా, హైహయః కోఽపి రాజాభూత్తే
షాం వంశే ప్రతిష్ఠితః. ౪౭. తదహం శ్రోతుమిచ్ఛామి కారణం కరుణానిధే, హైహ
యాస్తే కథం జాతాః క్షత్రియాః కేన కర్మణా. ౪౮. వ్యాస ఉవాచ—హైహ
యానాం సముత్పత్తిం శృణు భూప సవిస్తరామ్, పురాతనాం సుపుణ్యాం చ క
థాం పాపప్రణాశినీమ్. ౪౯. కస్మింశ్చిత్సమయే భూప సూర్యపుత్రస్సుశోభనః,
రేవన్తనామా విఖ్యాతో రూపవానమితప్రభః. ౫౦. ఉచ్చైశ్శ్రవసమారుహ్య
హయరత్నం మనోహరమ్, జగామ విష్ణుసదనం వైకుణ్ఠం భాస్కరాత్మజః. ౫౧.
భగవద్దర్శనాకాంక్షీ హయారూఢో యదాగతః, హయస్థస్తు తదా దృష్టో
లక్ష్మ్యా సారవినన్దనః. ౫౨. రమా వీక్ష్య హయం దివ్యం భ్రాతరం సాగరోద్భవమ్,
రూపేణ విస్మితా తస్య తస్థా స్తంభితలోచనా. ౫౩. భగవానపి తం దృష్ట్వా
హయారూఢం మనోహరమ్, ఆగచ్ఛన్తం రమాం విష్ణుః పప్రచ్ఛ ప్రణయాత్ప్ర
భుః. ౫౪ కోఽయమాయాతి చార్వంగి హయారూఢ ఇవాపరః, స్మర తేజస్తనుః
కాన్తే మోహయన్భువనత్రయమ్. ౫౫. ప్రేక్ష్యమాణా తదా లక్ష్మీస్తచ్చిత్తా దైవ
యోగతః, నోవాచ వచనం కిఞ్చిత్పృష్టాపి చ పునః పునః. ౫౬ వ్యాస ఉవాచ—
అశ్వాసక్తమతిం వీక్ష్య కామినీం మతిమోహితామ్, పశ్యన్తీం పరమప్రేమ్ణా చఞ్చ
లాక్షీం చ చఞ్చలామ్. ౫౭. తామాహ భగవాన్క్రుద్ధః కిం పశ్యసి సులోచనే.

చనమిత్యర్థః. తద్వైరాగ్యార్థే పరధ్వమిత్యభిప్రాయః. ౩౯. కిం తద్వచనం? తదాహ—అవశ్యం
భావిభావా ఇతి. ౪౦—౫౪. స్మరతేజస్తనుః స్మరవత్తేజో యస్యాస్సా తనుర్యస్యేత్యర్థః." స్మరస్తత

మోహితా చ హరిం దృష్ట్వా పృష్టా నైవాభిభాషసే.౫౮.సర్వత్ర రమసే యస్మాద్ర మాతస్మా ద్భవిష్యసి, చంచలత్వాచ్చలేత్యేవం సర్వథైవ న సంశయః. ౫౯. ప్రాకృతాచ యథా నారీ నూనం భవతి చఞ్చలా, తథా త్వమపి కల్యాణి స్థిరా నైవకదాచన. ౬౦.త్వం హాయం మత్సమీపస్థా సమీక్ష్య యది మోహితా,బడబా భవ వామోరు మర్త్యలోకేతిదారుణే.౬౧.ఇతి శప్తా రమా దేవీ హరిణా దైవయోగతః, రురోద వేపమానా సా భయభీతాతిదుఃఖితా.౬౨ తమువాచ రమానాథం శఙ్కితా చారుహాసినీ, ప్రణమ్య శిరసా దేవం స్వపతిం వినయాన్వితా. ౬౩. దేవదేవ జగన్నాథ కరుణాకర కేశవ, స్వల్పేఽపరాధే గోవిన్ద కస్మాచ్ఛాపం దదాసి మే. ౬౪. న కదాచిన్మయాదృష్టః క్రోధస్తేహీదృశః ప్రభో,క్వ గతస్తే మయి స్నేహస్సహజో నతు నశ్వరః ౬౫. వజ్రపాతస్తుశత్రౌ వైకర్తవ్యో నసుహృజ్జనే,సదాహం వరయోగ్యా తే శాపయోగ్యాకథంకృతా. ౬౬. ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి గోవిన్ద పశ్యతోఽద్య తవాగ్రతః,కథంజీవేత్వయాహీనా విరహానలతాపితా. ౬౭ ప్రసాదం కురు దేవేశ శాపాదస్మాత్సుదారుణమ్, కదా ముక్తా సమీపన్తే ప్రాప్నోమి సుఖదం విభో. ౬౮. హరిరువాచ—యదా తేభవితా పుత్రః పృథివ్యాం మత్సమః ప్రియే, తదా మాం ప్రాప్య తన్వంగి సుఖితా త్వం భవిష్యసి. ౬౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

హైహయవంశోత్పత్తికథనమ్.

జనమేజయఉవాచ—ఇతి శప్తాభగవతా సిన్ధుజా కాలయోగతః, కథం సా బడబాజాతా రేవన్తేనచ కిం కృతమ్. ౧. కస్మిన్దేశేఽబ్ధిజా దేవీ బడబారూపధారిణీ, సంస్థితై కాకినీ బాలా పరోషితపతికా యథా. ౨. కాలం కియంతమాయుష్మన్వియుక్తా పతినా రమా, సంస్థితా విజనే ఽరణ్యే కిం కృతం చతయా పునః ౩. సమాగమం కదాప్రాప్తా వాసుదేవస్య సిన్ధుజా, పుత్రః కథం తయా ప్రాప్తో నారాయణవియుక్తయా. ౪. ఏతద్వృత్తాన్తమార్యేశకథయస్వ సవిస్తరమ్, శ్రోతుకామోఽస్మి విప్రేన్ద్రకథాఖ్యాన మనుత్తమమ్.౫. సూతఉవాచ—ఇతిపృష్టస్తదా వ్యాసః పరీక్షిత్తనయేన వై,కథయామాస భోవిప్రాః కథామేతాం సువిస్తరామ్.౬.

సుజః కాన్తే ఇతి పాఠోఽన్యత్ర పుస్తకే. ౫౫—౫౭. హరమత్వం దృష్ట్వా. ౫౮—౬౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

ద్విషష్టిశ్లోకవద్భిరస్తు హైహయస్య కథోచ్యతే, భగవత్యాః ప్రసాదేన వంశోఽయమితి కీర్త్యతే. భగవతా లక్ష్మ్యాం శప్తాయాం అనన్తరం కిం వృత్తం జాతమితి పృచ్ఛతి—ఇతి శప్తా ఇతి. ౧—౬. కర్ణే కర్ణయోరిత్యర్థః. ౭—౯. రేవంతకథాం సమాప్య రమాయాః కథామాహ—

వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి కథాం పౌరాణికీం శుభామ్, పావనీం సుఖదాం కర్ణే విశదాక్షరసంయుతామ్. ౭. రేవంతస్తు రమాం దృష్ట్వా శప్తాం దేవేన కామినీమ్; భయార్తః ప్రయయౌ దూరాత్ప్రణమ్య జగతాం పతిమ్. ౮. పితుస్సకాశం త్వరితో వీక్ష్య కోపం జగత్పతేః, నివేదయామాస కథాం భాస్కరాయ సశాపజామ్ ౯. దుఃఖితా సా రమా దేవీ ప్రణమ్య జగదీశ్వరమ్, ఆజ్ఞప్తా మానుషం లోకం ప్రాప్తా కమలలోచనా. ౧౦. సూర్యపత్న్యా తపస్తప్తం యత్ర పూర్వం సుదారుణమ్, తత్రైవ సా యయౌ వాశు బడబారూపధారిణీ. ౧౧. కాళిన్దీతమసా సఙ్గే సుపర్ణాక్షస్య చోత్తరే, సర్వకామప్రదే స్థానే సురమ్యవనమణ్డితే. ౧౨. తత్ర స్థితా మహాదేవం శఙ్కరం వాఞ్ఛితప్రదమ్, దధ్యౌ చైకేన మనసా శూలినం చన్ద్రశేఖరమ్. ౧౩. పఞ్చాననం దశభుజం గౌరీదేహార్ధధారిణమ్, కర్పూరగౌరదేహాభం నీలకణ్ఠం త్రిలోచనమ్. ౧౪. వ్యాఘ్రాజినధరం దేవం గజచర్మోత్తరీయకమ్, కపాలమాలాకలితం నాగయజ్ఞోపవీతినమ్. ౧౫. సాగరస్య సుతా కృత్వా హయరూపం మనోహరమ్, తస్మింస్తీర్థే రమా దేవీ చకార దుశ్చరం తపః. ౧౬. ధ్యాయమానా పరం దేవం వైరాగ్యం సముపాశ్రితా, దివ్యం వర్షసహస్రం తు గతం తత్ర మహీపతే. ౧౭. తతస్తుష్టో మహాదేవో వృషారూఢస్త్రిలోచనః, ప్రత్యక్షోఽభూన్మహేశానః పార్వతీసహితః ప్రభుః. ౧౮. తత్రైత్య సగణశ్శమ్భుస్తామాహ హరివల్లభామ్, తపస్యన్తీం మహాభాగామశ్వినీరూపధారిణీమ్. ౧౯. కిం తపస్యసి కల్యాణి జగన్మాతర్వదస్వ మే, సర్వార్థదః పతిస్తేఽస్తి సర్వలోకవిధాయకః. ౨౦. హరిం త్యక్త్వాద్య మాం కస్మాత్స్తౌషి దేవి జగత్పతిమ్, వాసుదేవం జగన్నాథం భుక్తిముక్తిప్రదాయకమ్. ౨౧. వేదోక్తం వచనం కార్యం నారీణాం దేవతా పతిః, నాన్యస్మిన్సర్వథా భావః కర్తవ్యః కర్హిచిత్క్వచిత్. ౨౨. పతిశుశ్రూషణం స్త్రీణాం ధర్మ ఏవ సనాతనః, యాదృశః తాదృశస్సేవ్యస్సర్వథా శుభకామ్యయా. ౨౩. నారాయణస్తు సర్వేషాం సేవ్యో యోగ్యస్సదైవ హి, తం త్యక్త్వా దేవదేవేశం కిం మాం ధ్యాయసి సిన్ధుజే. ౨౪. లక్ష్మీరువాచ—ఆశుతోష మహేశాన శప్తాహం పతినా శివ, మాం సముద్ధర దేవేశ శాపాదస్మాద్దయానిధే. ౨౫. తథోక్తం హరిణా శమ్భో శాపానుగ్రహకారణమ్, విజ్ఞప్తేన మయా కామం దయాయుక్తేన

దుఃఖితేతి. ౧౦. సూర్యపత్న్యా ఛాయయా. ౧౧. తదేవ స్థలమాహ—కాళిందీ తమసేతి. తమసా నామ్నీ నదీ. ౧౨—౧౬. పరం దేవం మహాదేవమ్. ౧౭, ౧౮. అశ్వినీ బడబా. ౧౯—౨౨. యాదృశస్తాదృశ ఇతి. యాదృశోఽస్తి సాధుర్వాఽసాధుర్వా తాదృశః సేవ్య ఇత్యర్థః. ౨౩, ౨౪. ఆశుతోష శీఘ్రప్రసాదకర. ౨౫. తథోక్తమితి. యదా శాపో దత్తస్తదా మయా ప్రార్థితేన విష్ణునోక్తమిత్యర్థః.

విష్ణునా. ౨౬. యదా తే భవితా పుత్ర స్తదా శాపస్య మోక్షణమ్, భవిష్యతి చ వైకుంఠవాస స్తే కమలాలయే. ౨౭. ఇత్యుక్త్వాహం తప స్తప్తుమాగతాస్మి తపోవనే, ఆరాధితో మయా దేవత్వం సర్వార్థప్రదాయకః. ౨౮. పతిసఙ్గం వినా పుత్రం దేవదేవ లభే కథమ్, సతు తిష్ఠతి వైకుణ్ఠే త్యక్త్వా దీనామనాగసమ్. ౨౯. వరమ్మే దేహి దేవేశ యది తుష్టోఽసి శఙ్కర, తవ తస్య ద్విధా భావో నాస్తి నూనం కదాచన. ౩౦. మయైతద్గిరిజా కాన్తా జ్ఞాతం పత్యుః పురో హర, య స్త్వం సోఽసౌ పునర్యోఽసౌ సత్వం నాస్త్యత్ర సంశయః. ౩౧. ఏకత్వం చ మయా జ్ఞాత్వా మయా తే స్మరణాం కృతమ్, అన్యథా మమ దోషస్త్వామాశ్రయంత్యా భవే చ్ఛివ. ౩౨. శివఉవాచ—కథంజ్ఞాత స్త్వయా దేవి మమ తస్య చ సున్దరి, ఐక్యభావో హరే ర్ధ్యానం సత్యమేవద సిన్ధుజే. ౩౩. ఏకత్వఞ్చ న జానన్తి దేవాశ్చ మునయ స్తథా, జ్ఞానినో వేదతత్వజ్ఞాః కుతర్కోపహతాః కిల. ౩౪. మద్భక్తా వాసుదేవస్య నిన్దకా బహవ స్తథా, విష్ణుభక్తాస్తు బహవో మమ నిన్దాపరాయణాః. ౩౫. భవన్తి కాలభేదేన కలౌ దేవి విశేషతః, కథం జ్ఞాత స్త్వయా భద్రే దుర్గే యోహ్యకృతాత్మభిః. ౩౬ సర్వథా త్వైక్యభావస్తు హరేర్మమ చ దుర్లభః, వ్యాసఉవాచ—ఇతి సా శమ్భునా పృష్టా తుష్టేన హరివల్లభా. ౩౭. వృత్తాన్తం తస్య విజ్ఞాతం ప్రవక్తుముపచక్రమే, శివం ప్రతి రమా తత్ర ప్రసన్నవదనా భృశమ్. ౩౮. లక్ష్మీరువాచ—ఏకదా దేవదేవేశ విష్ణుర్ధ్యానపరో రహః, దృష్టో మయా తపః కుర్వన్పద్మాసనగతో యదా. ౩౯. తదాహం విస్మితా దేవం తమపృచ్ఛం పతిం కిల, ప్రబుద్ధం సుప్రసన్నం చ జ్ఞాత్వా వినయపూర్వకమ్. ౪౦. దేవదేవజగన్నాథ యథాహం నిర్గతార్ణవాత్, మథ్యమానాత్సురై ర్దైత్యైస్సర్వైః బ్రహ్మాదిభిః ప్రభో. ౪౧. వీక్షితాశ్చ మయా సర్వే పతికామనయా తదా, వృత స్త్వం సర్వదేవేభ్యః శ్రేష్ఠోఽసీతి వినిశ్చయాత్. ౪౨. త్వంకంధ్యాయసి సర్వేశసంశయోఽయం మహాన్మమ, ప్రియోఽసి కైటభారే మే కథయస్వ మనోగతమ్. ౪౩. విష్ణురువాచ—శృణు కాన్తే ప్రవక్ష్యామి యం ధ్యాయామి సురోత్తమమ్, ఆశుతోషం మహేశానం గిరిజావల్లభం హృది. ౪౪. కదాచిద్దేవదేవో మాం ధ్యాయత్యమితవిక్రమః, ధ్యాయామ్యహం చ దేవేశం శఙ్కరం త్రిపురాన్తకమ్. ౪౫. శివస్యాహం ప్రియః ప్రాణః శఙ్కరస్తు తథా మమ, ఉభయోరన్తరం నాస్తి మిథస్సంసక్తచేతసోః. ౪౬. నరకం యాన్తి తే నూనం యే ద్విషన్తి మహేశ్వరమ్, భక్తా మమ విశాలాక్షి సత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్. ౪౭.

౨౬—౨౮. వామాం స్త్రియమనాగసమనపరాధినీమ్. ౨౯, ౩౦. య స్త్వం సోఽసౌ విష్ణుః యోఽసౌ విష్ణుః స త్వమిత్యర్థః. ౩౧. అన్యథా యువయోః శివవిష్ణ్వోర్భేదసత్వే. ౩౨—౩౬. పరం త్వైత

ఇత్యుక్తం దేవదేవేన విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా, ఏకాన్తే కిల పృష్టేన మయా శైల సుతా ప్రియా. ౪౮. తస్మాత్త్వాం వల్లభం విష్ణోర్జ్ఞాత్వా ధ్యాతవతీ హ్యహమ్, తథా కురు మహేశాన యథా మే ప్రియసఙ్గమః. ౪౯. వ్యాసఉవాచ—ఇతి శ్రియో వచ శ్శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ మహేశ్వరః, తామాశ్వాస్య ప్రియైర్వాక్యైర్యథార్థం వాక్యకోవిదః ౫౦. స్వస్థా భవ పృథుశ్రోణి తుష్టోఽహం తపసా తవ,సమాగమస్తే పతినా భవిష్యతి న సంశయః ౫౧. అత్రైవ హయరూపేణ భగవాన్ జగదీశ్వరః, ఆగమిష్యతి తే కామం పూర్ణం కర్తుం మయేరితః. ౫౨. తథాహం ప్రేరయిష్యామి తం దేవం మధుసూదనమ్, యథాసౌ హయరూపేణ త్వామేష్యతి మదాతురః ౫౩. పుత్త్రస్తే భవితా సుభ్రు నారాయణసమః క్షితౌ, భవిష్యతి సభూపాల స్సర్వ లోకనమస్కృతః. ౫౪. సుతం ప్రాప్య మహాభాగే త్వం తేన పతినా సహ, గన్తాసి దివి వైకుణ్ఠం ప్రియా తస్య భవిష్యసి. ౫౫. ఏకవీరేతి నామ్నా సౌ ఖ్యాతిం యాస్యతి తే సుతః, తస్మాత్తు హైహయో వంశో భువి విస్తారమేష్యతి. ౫౬. పరం తు విస్మృతాసి త్వం హృదిస్థాం పరమేశ్వరీమ్, మదాన్ధా మత్తచిత్తా చ తేన తే ఫల మీదృశమ్. ౫౭. అతస్తద్దోషశాన్త్యర్థం హృదిస్థాం పరదేవతామ్, శరణం యాహి సర్వాత్మభావేన జలధేస్సుతే. ౫౮. అన్యథా తవ చిత్తం తు కథం గచ్ఛేద్ధయోత్తమే, వ్యాసఉవాచ—ఇతి దత్వా వరం దేవ్యై భగవాఞ్ఛైలజాపతిః. ౫౯. అన్తర్ధానం గతస్సాకముమయా సహిత శ్శివః, సాపి తత్రైవ చార్వంగీ సంస్థితా కమలాసనా. ౬౦. ధ్యాయన్తీ చరణామ్భోజం దేవ్యాః పరమశోభనమ్, దేవాసురశిరోరత్నని ఘృష్టనఖమణ్డలమ్. ౬౧. ప్రేమగద్గదయా వాచా తుష్టావ చ ముహుర్ముహుః, ప్రతీక్షమాణా భర్తారం హయరూపధరం హరిమ్. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే ఽష్టాదశోఽధ్యాయః.

వ్యాసఉవాచ—తస్యై దత్వా వరం శమ్భుః కైలాసం త్వరితో యయౌ, రమ్యం దేవగణై ర్జుష్టమప్సరోభిశ్చ మణ్డితమ్. ౧. తత్ర గత్వా చిత్రరూపం గణం

తాత్కార్యసిద్ధ్యర్థమహమేకం రహస్యం వదామి తచ్ఛృణ్విత్యాహ—పరం తు విస్మృతాసి త్వమితి. ౫౭, ౫౮. అన్యథేతి. యది సచ్చిదానందరూపిణ్యాం భగవత్యాం తవ చిత్తమాసక్తం స్యాత్తర్హి హయోత్తమే సూర్యస్యాశ్వే కథం చిత్తం గతం స్యాత్తస్మాద్భగవత్యాం తవ చిత్తమాసక్తం స్యాత్తర్హి హయోత్తమే సూర్యస్యాశ్వే కథం చిత్తం గతం స్యాత్తస్మాద్భగవత్యాం తవ చిత్తస్యాసక్తిర్నాస్తీత్యర్థః. ౫౯, ౬౦. నిఘృష్టనఖమండలం చరణాంభోజమిత్యర్థః. ౬౧, ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే ఽష్టాదశోఽధ్యాయః.

పంచాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ హరే రజాత్, అశ్విన్యామభవత్పుత్త్ర ఇతి సమ్యగిహో

కార్యవిశారదమ్, ప్రేషయామాస వైకుణ్ఠే లక్ష్మీకాన్తార్థసిద్ధయే. ౨. శివ ఉవాచ—
చిత్రరూప హరిం గత్వా బ్రూహి త్వం వచనాన్మమ, యథాసౌ దుఃఖితాం పత్నీం
విశోకాం చ కరిష్యతి ౩. ఇత్యుక్తశ్చిత్రరూపోఽథ నిర్జగామ త్వరాన్వితః, వైకు
ణ్ఠం పరమం స్థానం వైష్ణవైశ్చ గణైర్వృతమ్. ౪. నానామృగగణాకీర్ణం వాపీశత
విరాజితమ్, సంజుష్టం హంసకారణ్డమయూరశుకకోకిలైః. ౫. ఉచ్చప్రాసాదసంయు
క్తం పతాకాభిరలంకృతమ్, నృత్యగీతకలాపూర్ణం మన్దారద్రుమసంయుతమ్. ౬.
వకుళాశోకతిలకచంపకావళిమణ్డితమ్, కూజిత్తైర్విహగానాన్తు కర్ణాహ్లాదకరైర్యు
తమ్. ౭. సంవీక్ష్య భవనం విష్ణోర్ద్వాఃస్థౌ ప్రాహ ప్రణమ్య చ, జయవిజయనామానౌ
వేత్రపాణీ స్థితావుభౌ. ౮. చిత్రరూప ఉవాచ—భో నివేదయతాం శీఘ్రం హ
రయే పరమాత్మనే, దూతం ప్రాప్తం హరస్యాత్ర ప్రేరితం శూలపాణినా. ౯.
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య జయః పరమబుద్ధిమాన్, గత్వా హరిం ప్రణమ్యాహ
కృతాఞ్జలిపుటః పరః. ౧౦. దేవదేవ రమాకాన్త కరుణాకర కేశవ, ద్వారి తిష్ఠతి
దూతోఽత్ర శఙ్కరస్య సమాగతః. ౧౧. ఆజ్ఞాపయ ప్రవేష్టవ్యో న వేతి గరుడధ్వజ,
చిత్రరూపధరోఽస్యాస్తి న జానే కార్యగౌరవమ్. ౧౨. ఇత్యాకర్ణ్య హరిః ప్రాహ
జయం ప్రజ్ఞాతకారణః, ప్రవేశయాత్ర రుద్రస్య భృత్యం సమయసంస్థితమ్. ౧౩.
ఇత్యాకర్ణ్య జయస్తూర్ణం గత్వా తం పరమాద్భుతమ్, ఏహీత్యాకారయామాస
జయశ్శంకరసేవకమ్. ౧౪ ప్రవేశితో జయేనాథ చిత్రరూపస్తథాకృతిః, ప్రణమ్య
దణ్డవద్విష్ణుం కృతాఞ్జలిపుటః స్థితః ౧౫. దృష్ట్వా తం విస్మయం ప్రాప భగవాన్ గరు
డధ్వజః, చిత్రరూపధరం శమ్భోస్సేవకం వినయాన్వితమ్. ౧౬. పప్రచ్ఛ తం స్మితం
కృత్వా చిత్రరూపం రమాపతిః, కుశలం దేవదేవస్య సకుటుమ్బస్య చానఘ. ౧౭.
కస్మాత్త్వం ప్రేషితోఽస్యత్ర బ్రూహి కార్యం హరస్య కిమ్, అథవా దేవతానాఞ్చ
కిఞ్చిత్కార్యం సముత్థితమ్ ౧౮. దూత ఉవాచ—కిమజ్ఞాతం తవాస్తీహ సంసారే
గరుడధ్వజ, వర్తమానం త్రికాలజ్ఞ యదహం ప్రబ్రవీమి వై. ౧౯. ప్రేషితోఽస్మి
భవేనాత్ర విజ్ఞప్తుం త్వాం జనార్దన, హరస్య వచనాద్వాక్యం ప్రబ్రవీమి త్వయి
ప్రభో. ౨౦. తేనోక్తమేతద్దేవేశ భార్యా తే కమలాలయా, తపస్తపతి కాళిన్దీతమసా
సఙ్గమే విభో. ౨౧. హయీరూపధరా దేవీ సర్వార్థసిద్ధిదాయినీ, ధ్యాతుం యో
గ్యా మరగణైర్మానవైర్యక్షకిన్నరైః. ౨౨ వినా తయా నరః కోఽపి సుఖభాగీ భవే
ద్భువి, తాం త్యక్త్వా పుణ్డరీకాక్ష ప్రాప్నోషి కిం సుఖం హరే. ౨౩. దుర్బలోఽపి

చ్యతే. శంభువరదానోత్తరం జాతం—వృత్తం వ్యాస ఆహ—తస్యైవేతి. ౧—౬. చమ్పకాళి
శ్చంపకపంక్తిః. ౭—౧౨. ప్రజ్ఞాతకారణః సర్వజ్ఞత్వాత్. ౧౩—౨౪. అరిమండలే శత్రుమం

త్రియం పాతి నిర్ధనోఽపి జగత్పతే, వినాఽపరాధం చ విభో కిం త్యక్తా జగదీశ్వరీ?
౨౪.దుఃఖం ప్రాప్నోతి సంసారే యస్య భార్యా జగద్గురో, ధిక్తస్య జీవితం లోకే
నిన్దితం త్వరిమణ్డలే. ౨౫. స కామారిః పశ్యేఽద్య దృష్ట్వా తాం దుస్స్థితాం భృశమ్,
త్వాం వియుక్తం చ రమయా హసిష్యన్తి దివానిశమ్. ౨౬. రమాం రమయ
దేవేశ త్వదుత్సంగగతాం కురు, సర్వలక్షణసంపన్నాం సుశీలాం చ సురూపిణీమ్.
సుఖితో భవతాం ప్రాప్య వల్లభాం చారుహాసినీమ్, కాన్తావిరహజం దుఃఖం స్మరా
మ్యహమనాతురః. ౨౮.మమ భార్యామృతావిష్టో దక్షయజ్ఞే సతీ యదా, తదాహం
దుస్సహం దుఃఖం భుక్తవానంబుజేక్షణ.౨౯.సంసారేఽస్మిన్నరః కోఽపి మాభూన్మత్సదృ
శోపరః,మనసా కరవం శోకం తస్యా విరహపీడితః.౩౦.కాలేన మహతా ప్రాప్తా మయా
గిరిసుతా పునః, తపస్తప్త్వాతిదుస్సాధ్యం యాదగ్ధాతుపమాధ్వరే. ౩౧. హా రే
కిం సుఖమాపన్నం త్వయా సంత్యజ్య కామినీమ్, ఏకాకీ తిష్ఠతా కాలం సహస్ర
వత్సరాత్మకమ్. ౩౨. గత్వాశ్వాస్య మహాభాగాం సమానయ నిజాలయమ్,
మాభూత్కోఽపీహ సంసారే వియుక్తో రమయా తయా. ౩౩. కృత్వా తురగ
రూపం త్వం భజతాత్కమలాలయమ్, ఉత్పాద్య పుత్ర మాయుష్మన్ తామా
నయ శుచిస్మితామ్. ౩౪. వ్యాస ఉవాచ—హరిరాకర్ణ్య తద్వాక్యం చిత్రరూప
స్య భారత, తథేత్యుక్త్వా తు తం దూతం ప్రేషయామాస శఙ్కరమ్. ౩౫. గతే
దూతేఽథ భగవాన్ వైకుణ్ఠాత్కామసంయుతః, జగామ ధృత్వా తత్రాశు వాజి
రూపం మనోహరమ్ ౩౬. యత్ర సా బడబారూపం కృత్వా తపతి సిన్ధుజా, విష్ణుస్తం
దేశ మాసాద్య తామపశ్యద్ధయీం స్థితామ్. ౩౭. సాపి తం వీక్ష్య గోవిన్దం హయ
రూపధరం పతిమ్, జ్ఞాత్వా వీక్ష్య స్థితా సాధ్వీ విస్మితా సాశ్రులోచనా. ౩౮.తయోస్తు
సఙ్గమస్తత్ర ప్రవృత్తో మన్మథార్తయోః, కాళిన్దీతమసాసఙ్గే పావనే లోకవిశ్రుతే.
సగర్భా సా తదా జాతా బడబా హరివల్లభా,సుషువే సున్దరం బాలం తత్రైవ సుగు
ణోత్తరమ్. ౪౦.తామాహ భగవాన్వాక్యం ప్రహస్య సమయాశ్రితమ్, త్యజాద్య
బాడబం దేహం పూర్వదేహా భవాధునా. ౪౧. గమిష్యావస్స్వవైకుణ్ఠమావాం
కృత్వా నిజం వపుః, తిష్ఠత్వత్ర కుమారోఽయం త్వయా జాతస్సులోచనే. ౪౨.
లక్ష్మీరువాచ—స్వదేహసమ్భవం పుత్రం కథం హిత్వా వ్రజామ్యహమ్, స్నేహ
స్సుదుస్త్యజః కామం స్వాత్మజస్య సురర్షభ. ౪౩. కా గతిస్స్యాదమేయాత్మన్బాల
స్యాస్య నదీతటే,అనాథస్యాసమర్థస్య విజనే ఽల్పతనోరిహ.౪౪.అనాశ్రయం సుతం

డలే నిందితమిత్యర్థః. ౨౫. దుస్స్థితాం దుఃఖితామిత్యర్థః. రమయా వియుక్తం త్వామిత్యన్వయః.
౨౬, ౨౭, స్మరామ్యహమితి శివోక్తిః. ౨౮—౪౦. బడబాయాః ఇదం బాడబమ్. ౪౧—౪౪,

త్యక్త్వా కథం గన్తుం మనో మమ, సమర్థం సదయం స్వామిన్నబ్వేదంబుజలోచన. ౪౫. దివ్యదేహౌ తతో జాతౌ లక్ష్మీనారాయణావుభౌ, విమాన వరసంవిష్టౌ స్తూయమానౌ సురైర్దివి. ౪౬. గన్తుకామం పతిం ప్రాహ కమలాకమలాపతిమ్, గృహాణేమం సుతం నాథ నాహం శక్తాస్మి హాపితుమ్. ౪౭. ప్రాణప్రియోఽస్తి మే పుత్రః కాన్త్యా త్వత్సదృశః ప్రభో, గృహీత్వైనం గమిష్యావో వైకుణ్ఠం మధుసూదన. ౪౮. హరిరువాచ—మా విషాదం ప్రియే కర్తుం త్వమర్హసి వరాననే, తిష్ఠత్వయం సుఖేనాత్ర రక్షా మే విహితా త్విహ. ౪౯. కార్యం కిమపి వామోరు వర్తతే మహదద్భుతమ్, నిబోధ కథయామ్యద్య సుతస్యాత్ర విమోచనే. ౫౦. తుర్వసుర్నామ విఖ్యాతో యయాతితనుజో భువి, హరివర్త్మేతి పిత్రాస్య కృతం నామ సువిశ్రుతమ్. ౫౧. స రాజా పుత్రకామోఽద్య తపస్తపతి పావనే, తీర్థే వర్షశతం జాతం తస్యవై కుర్వతస్తపః. ౫౨. తస్యార్థే నిర్మితః పుత్రో మయాయం కమలాలయే, తత్ర గత్వా నృపం సుబ్రుప్రేరయిష్యామి సామ్ప్రతమ్. ౫౩. తస్మై దాస్యామ్యహం పుత్రం పుత్రకామస్య కామిని, గృహీత్వా స్వగృహం రాజా ప్రాపయిష్యతి బాలకమ్. ౫౪. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యాశ్వాస్య ప్రియాం పద్మాం కృత్వా రక్షాఞ్చ బాలకే, విమానవరమారుహ్య ప్రయయౌ ప్రియయా సహ. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

—— తుర్వసోఃపుత్రప్రాప్తిః. ——

జనమేజయఉవాచ—సంశయోఽయం మహానత్ర జాతమాత్రశ్శిశుస్తథా, ముక్తః కేనగృహీతోఽసావేకాకీ విజనే వనే. ౧. కాగతిస్తస్య బాలస్య జాతా సత్యవతీసుత, వ్యాఘ్రసింహాదిభిర్హింస్రైర్గృహీతో నాతిబాలకః. ౨. వ్యాస ఉవాచ—లక్ష్మీనారాయణౌ తస్మాత్స్థానాచ్చ చలితౌ యదా, తదైవ తత్ర చంపాఖ్యః ప్రాప్తో విద్యాధరఃకిల. ౩. విమానవరమారూఢః కామిన్యా సహితో నృప, మదనాలసయా కామం క్రీడమానో యదృచ్ఛయా. ౪. విలోక్యతం శిశుం భూమావేకాకినమనుత్తమమ్, దేవీపుత్ర ప్రతీకాశం రమమాణం యథాసుఖమ్. ౫. విమానాత్తరసోత్తీర్య చమ్పకస్తం శిశుం జవాత్, జగ్రాహ చ ముదం ప్రాపనిధిం ప్రాప్య యథాఽధనః. ౬. గృహీత్వా చమ్పకః ప్రాదాద్దేవ్యై తం మదనోపమమ్, మదనాలసాయై తం బాలం

సదయం మమ మనః సుతం త్యక్త్వా గన్తుం కథం సమర్థం భవేదిత్యన్వయః. ౪౫—౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

చతుర్భిరధికైః పంచాశద్భిః పద్యైస్సుతస్య హ, హరేః కథానకం సమ్యగ్వింశాధ్యాయేఽస్య చోచ్యతే. సుతమరణ్యే త్యక్త్వా నారాయణే గతే సతి సంశయితో రాజా పృచ్ఛతి—సంశయోఽయమితి. ౧. నాతిబాలక ఇతి. అతిబాలకో వ్యాఘ్రాదిభిః కథం న భక్షిత ఇత్యర్థః. ౨—౪.

జాతమాత్రం మనోహరమ్. ౭. సా గృహీత్వా శిశుం ప్రేమ్ణా సరోమాంచా సవిస్మయా, ముఖం చుచుమ్బ బాలస్య కృత్వా తు హృదయే భృశమ్ ౮. ఆలింగితశ్చుమ్బితశ్చ తయాసౌ ప్రీతిపూర్వకమ్, ఉత్సఙ్గే చ కృత స్తన్వ్యా పుత్రభావేన భారత. ౯. కృత్వాంకే తౌ సమారూఢౌ విమానం దమ్పతీ ముదా, పతిం పప్రచ్ఛ చార్వఙ్గీ ప్రహస్య మదనాలసా. ౧౦. కస్యాయం బాలకః కాన్త త్యక్తః కేనచ కాననే,పుత్రోఽయం మమ దేవేనదత్తోఽయంబకపాణినా.౧౧ చమ్పక ఉవాచ—ప్రియే గత్వాద్యపృచ్ఛేయంశక్రం సర్వజ్ఞ మాశు వై, దేవో వా దానవో వాపి గన్ధర్వో వాశిశుః కిల. ౧౨. తేనాజ్ఞప్తః కరిష్యామి పుత్రం ప్రాప్తం వనాదముమ్, అదృష్ట్వా నైవ కర్తవ్యం కార్యం కించిన్మయా ధ్రువమ్. ౧౩. ఇత్యుక్త్వా తాం గృహీత్వా తం విమానేనాథ చమ్పకః, యయౌ శక్రపురం తూర్ణం హర్షేణోత్ఫుల్లలోచనః. ౧౪. ప్రణమ్య పాదయోః ప్రీత్యా చమ్పకస్తు శచీపతిమ్, నివేద్య బాలకం ప్రాహ కృతాఞ్జలిపుటః స్థితః. ౧౫. దేవదేవ మయాలబ్ధస్తీర్థే పరమపావనే, కాళిన్దీతమసాసఙ్గే బాలకోఽయం స్మరప్రభః. ౧౬. కస్యాయం బాలకః కాన్తః కథం త్యక్తశ్శచీపతే, ఆజ్ఞా చేత్తవ దేవేశ కుర్వేఽహం బాలకం సుతమ్. ౧౭.అతీవ సున్దరో బాలః ప్రియయా వల్లభస్సుతః, కృత్రిమస్తు సుతః ప్రోక్తో ధర్మశాస్త్రేషు సర్వథా. ౧౮. ఇన్ద్ర ఉవాచ—పుత్రోఽయం వాసుదేవస్య వాజిరూపధరస్యహ, హైహయోఽయం మహాభాగ లక్ష్మ్యాం జాతఃపరంతపః ౧౯.ఉత్పాదితో భగవతా కార్యార్థం కిల బాలకః, దాతుం నృపతయే నూనం యయాతితనయాయచ. ౨౦. హరిణా ప్రేరితస్సోఽద్య రాజా పరమధార్మికః, ఆగమిష్యతి పుత్రార్థం తీర్థే తస్మిన్మనోరమే. ౨౧. తావత్త్వం గచ్ఛ తత్రైవ గృహీత్వా బాలకం శుభమ్, యావన్నయాతి నృపతి ర్గృహీతుం హరిణేరితః. ౨౨. గత్వా తత్ర విముఞ్చైనం విలమ్బం మాకృథావర, అదృష్ట్వా బాలకం రాజాదుఃఖితశ్చభవిష్యతి. ౨౩. తస్మాచ్చంపకముఞ్చైనం రాజా ప్రాప్నోతు పుత్రకమ్, ఏకవీరేతినామ్నాయం ఖ్యాతస్స్యాత్పృథివీతలే.౨౪. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా చమ్పకస్త్వరయాన్వితః, జగామ పుత్రమాదాయ స్థలే తస్మిన్మహీపతిః. ౨౫. ముమోచ బాలకం తత్ర యత్ర పూర్వం స్థితోహ్యభూత్,

---

తన్వ్యాకృశాంగ్యా. ౯, ౧౦. త్ర్యంబకపాణినా త్ర్యంబకం ధనుస్తత్పాణౌ యస్య తేన శివేన. ౧౧, ౧౨. అముం పుత్రం కరిష్యామి వేదమంత్రేణేత్యర్థః. ౧౩. తాం గృహీత్వా తంచ బాలకం గృహీత్వేత్యర్థః. ౧౪, ౧౫. కాలిందీతమసాసంగే సంగమే. ౧౬, ౧౭. కృత్రిమస్తు సుత ఇతి. తథాచ మనుః "సదృశంతుప్రకుర్యాద్యం గుణదోషవిచక్షణః, పుత్రం పుత్రగుణైర్యుక్తంసవిజ్ఞేయశ్చ కృత్రిమ"ఇతి. ౧౮—౨౨. వరేతి సంబోధనమ్. ౨౩. ఏకవీరేతి. ఇథం ద్వితీయం నామ.ఏకవీరేతి,

ఆరుహ్య స్వవిమానన్తు యయౌ స్వాశ్రమమణ్డలమ్. ౨౬. తదైవ కమలాకాన్తో
లక్ష్మ్యా సహ జగద్గురుః, విమానవరమారూఢో జగామ నృపతిం ప్రతి. ౨౭. దృష్ట
స్తదా తేన నృపేణ విష్ణుస్సముత్తరంస్తత్ర విమానముఖ్యాత్, జహర్ష రాజా హరి
దర్శనేన పపాత భూమౌ ఖలు దణ్డవచ్చ. ౨౮. ఉత్తిష్ఠ వత్సేతి హరిః పతన్తమా
శ్వాసయద్భూమిగతం స్వభక్తమ్, సోఽప్యుత్థితస్సన్ వాసుదేవం పురస్థం తుష్టావ
భక్త్యా ముఖరీకృతోఽథ. ౨౯. దేవాధిదేవాఖిలలోకనాథ కృపానిధే లోకగురో
రమేశ, మన్దస్య మే తే కిల దర్శనం యత్సుదుర్లభం యోగిజనైరలభ్యమ్. ౩౦.
యే నిస్పృహాస్తే విషయైరపేతాస్తేషాం త్వదీయం ఖలు దర్శనం స్యాత్, ఆశాపరో
ఽహం భగవన్ననన్త యోగ్యో న తే దర్శనే దేవదేవ. ౩౧. ఇతి స్తుతస్తేన నృపేణ
విష్ణుస్తమాహ వాక్యేన సుధామయేన, వృణీష్వ రాజన్మనసేప్సితం తే దదామి తుష్ట
స్తపసా తవేతి. ౩౨. తతో నృపస్తం ప్రణిపత్య పాదయోః ప్రోవాచ విష్ణుంపురతః
స్థితఞ్చ,తపస్తు తప్తం హి మయా సుతార్థే పుత్రం దదస్వాత్మసమం మురారే.౩౩.
శ్రుత్వా నృపప్రార్థితమాదిదేవస్తమాహ రాజానమమోఘవాక్యమ్, యయాతి
సూనో వ్రజ తత్ర తీర్థే కళిన్దకన్యాతమసాప్రసఙ్గే. ౩౪. మయాద్య పుత్రస్తు యథే
ప్సితస్తే తత్రైవ ముక్తోఽస్త్యమితప్రభావః,లక్ష్మ్యాః ప్రసూతో మమవీర్యజశ్చ కృత
స్తవార్థేథ గృహాణ రాజన్. ౩౫. శ్రుత్వా హరేర్వాక్యమతీవ మృష్టం సన్తుష్టచిత్తః
ప్రబభూవ రాజా, హరిస్తు దత్త్వేతి వరం జగామ వైకుణ్ఠలోకంరమయాయుతశ్చ.
౩౬. గతే హరౌ సోఽథ యయాతిసూనుర్యయౌ వనుద్ఘాతరథేన రాజా, ప్రేమా
న్వితస్తత్ర సుతోఽస్తి యత్ర వచోనిశమ్యేతి జనార్దనస్య. ౩౭. సతత్ర గత్వాతి
మనోహరస్తం దదర్శ బాలం భువి ఖేలమానమ్, ముఖే నివేశ్యైకకరేణ కృత్వా
శ్లక్ష్ణం పదాఙ్గుష్ఠమనన్యసత్త్వమ్. ౩౮. తం వీక్ష్య పుత్రం మదనస్వరూపం నారాయ
ణాంశం కమలాప్రసూతమ్, హరిప్రభావం హరివర్మనామా హర్షప్రఫుల్లానన
పఙ్కజోఽభూత్. ౩౯. గృహ్ణన్సువేగాత్కరపంకజాభ్యాం బభూవ ప్రేమార్ణవ
మగ్నదేహః, మూర్ధన్యుపాఘ్రాయ ముదాన్వితోఽసౌ ననన్ద రాజా సుతమాలి
లిఙ్గ. ౪౦.ముఖం సమీక్ష్యాతిమనోహరన్తమువాచ నేత్రాంబునిరుద్ధకణ్ఠః, దత్తోఽసి
దేవేన జనార్దనేన మాన్త్రాహి పుత్రావమదుఃఖభీతేః. ౪౧. తప్తంమయా పుత్ర
జపస్తవార్థే సుదుష్కరం వర్షశతఞ్చ పూర్ణమ్, తేనైవ తుష్టేన రమాప్రియేణ

బాహులకాత్సాధు. ౨౪—౩౬. అనుద్ఘాతరథేన అప్రతిహతగతిమతా రథేనేత్యర్థః. నిశమ్యేతి.
జనార్దనస్యేతి. ఇతి పూర్వోక్తప్రకారకమ్. ౩౭—౪౦. నేత్రాంబుసాఽశ్రుజలేనావరుద్ధకంఠః. అవమ

దత్తోఽసి సంసారసుఖోదయాయ. ౪౨. మాతా రమా త్వాం తనుజం మదర్థే త్యక్త్వాగతాసాహరిణా సమేతా, ధన్యా తు సా యా ప్రహసన్తమేకం కృత్వా సుతం త్వాం ముదితాననా స్యాత్. ౪౩. త్వమేవ సంసారసముద్రనౌకా రూపః కృతః పుత్రలక్ష్మీధరేణ, ఇత్యేవముక్త్వా నృపతిస్సుతం తం ముదా సమాదాయ యయౌ గృహాయ. ౪౪. పురీసమీపే నృపమాగతం తమాకర్ణ్య సర్వే సచివాస్తు రాజ్ఞః, యయుస్సమీపం నృపతేశ్చ లోకాః సోపాయనాస్తే సపురోహితాశ్చ. ౪౫ బన్దీజనా గాయనకాశ్చ సూతాస్సమాయయుస్సమ్ముఖమాశు రాజ్ఞః, నృపః పురం ప్రాప్య పురస్సమాగతం జనం సమాశ్వాస్య వాక్యైశ్చ దృష్ట్యా. ౪౬. సపూజితః పౌరజనేన రాజా వివేశ పుత్రేణ యుతో నగర్యామ్, మార్గేషు లాజైః కుసుమైస్సమన్తాద్వికీర్యమాణో నృపతిర్జగామ. ౪౭. గృహం సమృద్ధం సచివైస్సమేతస్సుతం సమాదాయ ముదా కరాభ్యామ్, రాజ్ఞ్యై దదౌ చాథ సుతం మనోజ్ఞం సద్యః ప్రసూతం చ మనోభవాభమ్. ౪౮. రాజ్ఞీ గృహీత్వాభినవం తనూజం పప్రచ్ఛ రాజానమనిన్దితా సా, రాజన్కుతశ్చైషసుతస్సుజన్మాప్రాప్తస్త్వయా మన్మథతుల్యరూపః. ౪౯. కేనైష దత్తః కథయాఽఽశు కాన్తచేతో మదీయం ప్రహృతం సుతేన, నృపస్తదోవాచ ముదాన్వితోఽసౌ ప్రియే రమేశేన సుతో హి మహ్యామ్. ౫౦. లోలాత్మిదత్తః కమలాసముత్థో జనార్దనాంశోఽయమహీనసత్వః, సా తం గృహీత్వా ముదమాప రాజ్ఞీ రాజా చకారోత్సవమద్భుతం చ. ౫౧. దదౌ చదానం కిల యాచకేభ్యో గీతాని వాద్యాని బహూని నేదుః, కృత్వోత్సవం భూపతిరాత్మజస్య నామైకవీరేతి చకార విశ్రుతమ్. ౫౨. సుఖం చ సమ్ప్రాప్య ముదాన్వితోఽసౌ ననన్ద దేవాధిపతుల్యవీర్యః, పుత్రం హరేరూపగుణానురూపం సమ్ప్రాప్య వంశస్య ఋణాచ్చ ముక్తః. ౫౩. ఇతి సకలసురాణామీశ్వరేణార్పితం తం సకలగుణగణాఢ్యం పుత్రముత్పాద్య రాజా, వివిధసుఖవినోదైర్భార్యయా సేవ్యమానో వ్యహరత నిజగేహే శక్రతుల్యప్రతాపః. ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.

ఏకవీరస్య పట్టాభిషేకాదిః.

వ్యాసఉవాచ—జాతకర్మాదిసంస్కారాంశ్చకార నృపతిస్తదా, దినే దినే జగామాశు వృద్ధిం బాలస్సులాలితః. ౧. నృపస్సంసారజం ప్రాప్య సుఖం పుత్రసము

దుఃఖం నీచదుఃఖం నరకపాతజన్యం తద్భీతేరిత్యర్థః. ౪౧—౪౫. గాయనకాః గాయకాః. ౪౬—౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.

అష్టాధికైకషష్ట్యా తు శ్లోకానామభిషేచనే, ఏకవీరస్య చ కృతేఽనన్తరం వృత్తముచ్యతే.

ద్భవమ్, ఋణత్రయవిమోక్షం చ మేనే తేన మహాత్మనా. ౨. షష్ఠేఽన్నప్రాశనం తస్యకృత్వామాసి యథావిధి, తృతీయేఽథతథా వర్షే చూడాకరణముత్తమమ్ ౩. చకార బ్రాహ్మణాన్ద్రవ్యైస్సమ్పూజ్య వివిధైర్ధనైః, గోభిశ్చ వివిధైర్ధాన్యై ర్యాజకానితరానపి. ౪. వర్షేచైకాదశే తస్య మౌంజీబన్ధనకర్మవై, కారయిత్వాథనుర్వేదమధ్యాపయత పార్థివః. ౫. అధీతవేదం పుత్రం తం రాజధర్మవిశారదమ్, దృష్ట్వాతస్యాభిషేకాయ మతిం చక్రే జనాధిపః. ౬. పుష్యార్కయోగసంయుక్తే దివసే నృపసత్తమః, కారయామాస సంభారానభిషేకార్థమాదరాత్. ౭. ద్విజానాహూయ వేదజ్ఞాన్సర్వశాస్త్రవిచక్షణాన్, అభిషేకం చకారాసౌ విధివత్ స్వాత్మజస్య హ. ౮. జలమానీయ తీర్థేభ్యస్సాగరేభ్యశ్చ పార్థివః, స్వయం చకార విధివదభిషేకం శుభే దినే. ౯. ధనం దత్వాథ విప్రేభ్యో రాజ్యం పుత్రే నివేశ్య సః, జగామవనమేవాశు స్వర్గకామస్సభూపతిః. ౧౦. ఏకవీరం నృపం కృత్వాసంమాన్యసచివానథ, భార్యయా సహ భూపాలః ప్రవివేశ వనం వశీ ౧౧. మైనాకశిఖరే రాజా కృత్వా తార్తీయమాశ్రమమ్, నిత్యం పత్రఫలాహారశ్చిన్తయామాస పార్వతీమ్. ౧౨. ఏవం సనృపతిః కృత్వా దిష్టాన్తే సహ భార్యయా, మృతోఽసౌ వాసవం లోకం గతః పుణ్యేన కర్మణా. ౧౩. ఇన్ద్రలోకం పితా ప్రాప్త ఇతి శ్రుత్వాథ హైహయః, చకార వేదనిర్దిష్టం కర్మచైవౌర్ధ్వదైహికమ్ ౧౪. కృత్వోత్తరాః క్రియాస్సర్వాః పితుః పార్థివనందనః, రాజ్యం చకార మేధావీ పిత్రా దత్తం సుసంమతమ్. ౧౫. ఏకవీరోఽథ ధర్మజ్ఞః ప్రాప్య రాజ్యమనుత్తమమ్, బుభుజే వివిధాన్భోగాన్సచివైశ్చ సుమానితః. ౧౬ ఏకస్మిన్ దివసే రాజా మన్త్రిపుత్రైస్సమన్వితః, జగామ జాహ్నవీతీరే హయారూఢః ప్రతాపవాన్. ౧౭ సమ్పశ్యన్పాదపాన్రమ్యాన్కోకిలాలాపసంయుతాన్, పుష్పితాన్ ఫలసంయుక్తాన్ షట్పదాలివిరాజితాన్. ౧౮. మునీనామాశ్రమాన్దివ్యాన్వేదధ్వనినినాదితాన్, హోమధూమావృతాకాశాన్ స్మృగశాబసమావృతాన్. ౧౯. కేదారాంశ్శాలిసంపక్వాన్గోపికాభిస్సురక్షితాన్, ప్రఫుల్లపఙ్కజారామాన్నికుంజాంశ్చ మనోరమాన్. ౨౦. ప్రేక్షమాణః ప్రియాలాంస్తు చంపకాన్పనసద్రుమాన్, వకుళాంస్తిలకాన్నీపాన్మందారాంశ్చ ప్రఫుల్లితాన్. ౨౧. శాలాంస్తాలతమాలాంశ్చ జమ్బూచూతకదంబకాన్, సగచ్ఛఞ్జాహ్నవీతోయే

రాజ్ఞః పుత్రప్రాప్త్యుత్తరం జాతం వృత్తమాహ—జాతకర్మాదీతి. ౧. మేనే మానితవాన్. ౨. షష్ఠే మాసీత్యన్వయః. ౩. యాచకానితరానపి మూకాన్ధాదీన్సంపూజ్య చూడాకరణం చకారేత్యన్వయః ౪—౧౧. పార్వతీం భగవతీం చిన్తయామాసేత్యర్థః. ౧౨. దిష్టాన్తే ప్రారబ్ధకర్మసమాప్తావిత్యర్థః. ౧౩—౧౮. హోమధూమేనావృత ఆకాశో యేషు తే ఆశ్రమా ఇత్యర్థః. ౧౯—౨౩. కించిత్స

ప్రఫుల్లం శతపత్రకమ్. ౨౨ పంకజం చాతిగన్ధాఢ్య మపశ్యదవనీపతిః, దక్షిణే జలజస్యాథ పార్శ్వే కమలలోచనామ్ ౨౩ కనకాభాం సుకేశీం చ కమ్బుగ్రీవాం కృశోదరీమ్, బింబోష్ఠీం సున్దరీం కించిత్సముద్యత్సుపయోధరామ్. ౨౪ సునాసాం చారుసర్వాఙ్గీ మపశ్యత్కన్యకాం నృపః, రుదంతీం తాం సఖీం త్యక్త్వా విహ్వలాం దుఃఖపీడితామ్ ౨౫ సాశ్రునేత్రాం క్రన్దమానాం విజనే కురరీమివ, సంవీక్ష్య రాజా పప్రచ్ఛ కన్యకాం శోకకారణమ్. సువసే బ్రూహి కాసి త్వం కస్య పుత్రీ శుభాననే, గంధర్వీ దేవకన్యాథ కథం రోదిషి సున్దరి? ౨౬ కథమేకాకినీ బాలే త్యక్తా కేనపికస్వరే?, పతిస్తేక్వ గతః కాన్తే పితా వా బ్రూహి సామ్ప్రతమ్ ౨౭ కిన్తే దుఃఖమరాళభ్రుకథ యాద్య మమాన్తికే, కరోమి దుఃఖనాశన్తే సర్వథైవ కృశోదరి ౨౯. న రాజ్యే మమ తన్వంగి పీడాం కోఽపి కరోత్యలమ్, న భయం చౌరజం కాన్తే న రాక్షస భయం తథా ౩౦. మయి శాసతి భూపాలేనోత్పాతా దారుణా భువి, భయం న వ్యాఘ్రసింహేభ్యో న భయం కస్యచిద్భవేత్. ౩౧ వద వామోరు కస్మాత్త్వం విలాపం జాహ్నవీతటే, కరోషి త్రాణహీనాత్ర కిన్తే దుఃఖం వదస్వ మే. ౩౨. హన్మ్యహం దుఃఖమత్యుగ్రం ప్రాణినాం పృథివీతలే, దైవఞ్చ మానుషం కాన్తే వ్రతమేతన్మమాద్భుతమ్ ౩౩. విశాలలోచనే బ్రూహి కరోమి తవ చిన్తితమ్, ఇత్యుక్తే వచనే రాజ్ఞా శ్రుత్వోవాచమృదుస్వనా. ౩౪ శృణు రాజేన్ద్ర వక్ష్యామి మమ శోకస్య కారణమ్, విపత్తిరహితః ప్రాణీ కథం రుదతి భూపతే ౩౫. ప్రబ్రవీమి మహాబాహో యదర్థం రౌరవీమ్యహమ్, తవ రాజ్యాదన్యదేశే రాజా పరమ ధార్మికః ౩౬. రభ్యో నామ మహారాజ సన్తానరహితో భృశమ్, తస్య భార్యాసు విఖ్యాతా రుక్మరేఖేతి నామతః ౩౭ సురూపా చతురా సాధ్వీ సర్వలక్షణసంయుతా, అపుత్రా దుఃఖితా కాన్తమిత్యువాచ పునః పునః. ౩౮. కింజీవితేన మే నాథ ధిగ్వృథా జీవితం మమ, వన్ధ్యాయాస్సుఖహీనాయాఽహ్యపుత్రాయా ధరాతలే. ౩౯. ఇత్యేవం భార్యయా భూపః ప్రేరితో మఖముత్తమమ్, చకార బ్రాహ్మణాంస్తజ్జ్ఞానాహూయ విధివత్తదా. ౪౦ పుత్రకామో ధనం భూరిదదావథ యథోదితమ్, హూయమానే ఘృతేఽత్యర్థం పావకాదతిసుప్రభాత్. ౪౧. ఆవిర్బభూవ చార్వంగీ కన్యకా శుభలక్షణా, బింబోష్ఠీ సుదతీ సుభ్రూః పూర్ణచన్ద్రనిభాననా.

ముద్యత్సుపయోధరామ్ అంకురితయౌవనామిత్యర్థః. ౨౪. తాం సఖీం వక్ష్యమాణామ్. ౨౫—౨౮. అరాలభ్రుకుటిలభ్రు ఇతి తస్యాః సంబోధనమ్. ౨౯—౩౨. దైవం చ మానుషం దైవమానుష ముభయమపీత్యర్థః. ౩౩, ౩౪. విపత్తిరహిత ఇతి. విపత్తిహీనః కథం రుదతి నైవ రోదితీత్యర్థః. రుదతీత్యార్షమ్. తస్మాద్రోదనేన విపత్త్యనుమానం కుర్విత్యర్థః. ౩౫—౪౪. ఏకావలీవ ముక్తామా

కనకాభా సుకేశాన్తా రక్తపాణితలా మృదుః, సురక్తనయనా తన్వీ రక్తపాదతలా భృశమ్. ౪౩. హుతాశనాత్సముద్భూతా హోత్రా సాధ్వీ కృతా తదా, హోతా ప్రోవాచ రాజానం గృహీత్వా తాం సుమధ్యమామ్ ౪౪ రాజన్పుత్రీం గృహాణేమాం సర్వలక్షణసంయుతామ్, ఏకావలీవ సంభూతా హుతాయమానాద్ధుతాశనాత్. ౪౫. నామ్నా చైకావలీ లోకే ఖ్యాతా పుత్రీ భవిష్యతి, సుఖితో భవ భూపాల పుత్ర్యా పుత్రసమానయా ౪౬. సంతోషం కురు రాజేన్ద్ర దత్తా దేవేన విష్ణునా, హోతుర్వాక్యం నృపశ్శ్రుత్వా దృష్ట్వా తాం కన్యకాం శుభామ్. ౪౭. జగ్రాహ పరమప్రీతో హోత్రా దత్తాం సుసమ్మతామ్, గృహీత్వా నృపతిస్తాం తు దదౌ పత్న్యై వరాననామ్ ౪౮. ఆభాష్య రుక్మరేఖాయై గృహాణ సుభగే సుతామ్, సా తాం కమలపత్రాక్షీం ప్రాప్య కన్యాం మనోరమామ్. ౪౯. జహర్ష ముదితా రాజ్ఞీ పుత్రం ప్రాప్య యథాసుఖమ్, చకార మంగళం కర్మ జాతకర్మాదికం శుభమ్ ౫౦. పుత్రజన్మసముత్థం యత్తత్సర్వం విధివత్తతః, సమాప్య చ మఖం రాజా ద్విజేభ్యో దక్షిణాం శుభామ్. ౫౧ దత్త్వా విసృజ్య విప్రేన్ద్రాన్ముదం ప్రాప మహీపతిః, దినే దినేఽసితాపాఙ్గీ పుత్రవృద్ధ్యా భృశం బభౌ. ౫౨. ముదఞ్చ పరమాం ప్రాప నృపభార్యాసుతాన్వితా, ఉత్సవస్తద్దినే తస్య ప్రవృత్తస్సుతజన్మజః. ౫౩. పుత్రీ పుత్రసమాత్యర్థం బభూవ వల్లభా కిల, రాజ్ఞో మన్త్రిసుతా చాహం సుబుద్ధే మన్మథాకృతే ౫౪. యశోవతీ చ మే నామ సమానం వయ ఆవయోః, వయస్యాహం కృతా రాజ్ఞా క్రీడనాయ తయా సహ. ౫౫. సదా సహచరీ జాతా ప్రేమయుక్తా దివానిశమ్, ఏకావలీ గన్ధవన్తి యత్ర పద్మాని పశ్యతి. ౫౬. తత్ర సా రమతే బాలా నాన్యత్ర సుఖమాప్నుయాత్, సుదూరే జాహ్నవీతీరే భవన్తి కమలాన్యపి. ౫౭ రమమాణా తత్ర యాతా మత్సమేతా సఖీయుతా, మయా నివేదితం రాజన్పుత్రీ తే కమలాకరాన్. ౫౮. ప్రేక్షమాణాతిదూరే సా ప్రయాతి నిర్జనే వనే, నిషేధితాథ పిత్రా సా గృహే కృత్వా జలాశయాన్. ౫౯. కమలా

లేవ. ౪౫—౪౮. హే సుభగే సుతాం గృహాణేత్యేవమాభాష్యేత్యర్థః. ౪౯—౫౧. పుత్రవృద్ధ్యా పుత్రవర్ధనసమానవర్ధనేనేత్యర్థః. ౫౨. పుత్రీం సుతస్థానీయాం మత్వా సుతజన్మని జాయమాన ఉత్సవః తస్య రాజ్ఞో గృహే తద్దినే సంప్రవృత్తః. ౫౩. సుబుద్ధే మన్మథాకృతే ఇతి రాజ్ఞః సంబోధనమ్. తేన చ త్వయి సమాసక్తిర్వర్తత ఇతి యశోవత్యా బోధితమ్. ౫౪. ఆవయోః రాజకన్యాయాః మమ చేత్యర్థః. వయస్యా సఖీ. ౫౫. ఏకావళ్యాః స్వభావమాహ—గంధవన్తీతి. ౫౬, ౫౭. తస్యాస్తత్కర్మ జాహ్నవీతీరదూరదేశస్థకమలగ్రహణరూపం మయా రాజ్ఞే నివేదితం కథం నివేదితం? తత్రాహ—రాజన్నితి. ౫౮. నిర్జనే వనే తథా చ కస్మింశ్చిద్దివసే వ్యాఘ్రాదిభిరుపద్రుతా స్యాదితి భావః. ఇత్థం మయా నివేదితే సతి గృహే జలాశయాన్కృత్వా తత్ర పుష్పితాన్

స్నాపయిత్వాథ పుష్పితాన్భ్రమరాన్వితాన్, తథాపి నిర్యయౌ బాలా కమలా సక్తచేతనా ౫౦. తదా రాజ్ఞా రక్షపాలాః ప్రేరితాః శస్త్రపాణయః, ఏవం రక్షాయుతా తన్వీ మత్సమేతా సఖీయుతా. ౬౧. క్రీడార్థం జాహ్నవీతోయే నిత్యమాయాతి యాతి చ.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

ఏకావళీవృత్తాన్తః.

యశోవత్యువాచ-ప్రాతరుత్థాయ తన్వఙ్గీ చలితా చ సఖీయుతా, చామరైర్వీజ్యమానా సా రక్షితా బహురక్షిభిః ౧ సాయుధైశ్చాతిసన్నద్ధైస్సహితా వరవర్ణినీ, క్రీడార్థమత్ర రాజేన్ద్ర సంప్రాప్తా నలినీం శుభామ్. ౨ అహమప్యనయా సార్థం గఙ్గాతీరే సమాగతా, అప్సరోభిస్సమేతా చ కమలైః క్రీడమానయా. 3. ఏకావలీ తథా చాహం జాతే క్రీడాపరే యదా, సహసైవ తదా యాతో దానవో బలసంయుతః. ౪ కాలకేతురితి ఖ్యాతో రాక్షసైర్బహుభిర్యుతః, పరిఘాసిగదాచాపబాణతోమరపాణిభిః ౫. దృష్ట్వా చైకావలీ తేన రూపయౌవనశాలినీ, ద్వితీయా కామపత్నీ చ క్రీడమానా సుపఙ్కజైః ౬. మయోక్తైకావలీ రాజనోఽయం దైత్యస్సమాగతః, గచ్ఛావో రక్షపాలానాం మధ్యే పఙ్కజలోచనే. ౭. విమృశ్యైవం సఖీ చాహం త్వరయైవ గతే భయాత్, మధ్యే వై సైనికానాన్తు సాయుధానాం నృపాత్మజ. ౮ కాలకేతుస్తు తాం దృష్ట్వా మోహినీం మదనాతురః, గదాం గుర్వీం గృహీత్వా తు ధావమానస్సమాగతః ౯ రక్షకాన్దూరతః కృత్వా జగ్రాహామ్బుజలోచనామ్, త్రస్తాం వేపథుసంయుక్తాం క్రన్దమానాం కృశోదరీమ్. ౧౦ త్యజైనాం మాం గృహాణేతి మయా చోక్తోఽపి దానవః, న మాం జగ్రాహ కామార్తస్తాం గృహీత్వా వినిస్సృతః ౧౧ తిష్ఠతిష్ఠేతి భాషన్తో రక్షకాస్తం మహాబలమ్, ప్రతిషిధ్య తు సంగ్రామం చక్రుర్విస్మయకారకమ్. ౧౨. తస్యాపి రాక్షసాః క్రూరాస్సర్వతశ్శస్త్రపాణయః, యుయుధూ రక్షకైస్సార్థం

భ్రమరావృతాన్కమలాన్. పుంస్త్వమార్షమ్ వాపయిత్వా రోపయిత్వాసౌ కన్యాపిత్రాథ జాహ్నవీతీరం గన్తుం నివారితా తథాపీత్యుత్తరశ్లోకేనాన్వయః. ౫౯—౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

పఞ్చషష్టిశ్లోకవర్గ్యైరేకావళ్యాః కథానకమ్, యశోవతీ ప్రాహ రాజ్ఞే ఇతి సమ్యగిహోచ్యతే పూర్వాధ్యాయోక్తవృత్తోత్తరం యశోవతీవృత్తం కథయతి—ప్రాతరుత్థాయేతి. ౧—౬. రక్షపాలానాం మధ్యే గచ్ఛావ ఇతి మయా తదైకావళ్యుక్తా. ౭. తదనన్తరం తథైవం విమృశ్యాహం సా సఖీ ఏకావళీచోభే సైనికానాం మధ్యే దైత్యభయాత్త్వరయైవ గతే ఇత్యన్వయః. ౮—౧౦.

స్వామికార్యే కృతోద్యమాః. ౧౩. సఙ్గ్రామస్తు తదా జాతః కాలకేతోస్తథా రణే, నిహత్య రక్షకాన్సర్వాన్గృహీత్వైనాం మహాబలః. ౧౪. యుక్తో రాక్షససైన్యేన నిర్జగామ పురం ప్రతి, వీక్ష్య తాం రుదతీం బాలాం గృహీతాం దానవేన తు. ౧౫. పృష్ఠతోఽహం గతా తత్ర యత్ర నీతా సఖీ మమ, విక్రోశన్తీ యథా సా మాం పశ్యేదితి పదానుగా ౧౬. సాపి మామాగతాం వీక్ష్య కిఞ్చిత్స్వస్థా భవత్తదా, గతాఽహం తత్సమీపే తు తామాభాష్య పునః పునః ౧౭. సా మాం ప్రాప్యాతి దుఃఖార్తా స్తంభస్వేదసమాకులా, కణ్ఠే గృహీత్వా మాం భూప రురోద భృశ దుఃఖితా ౧౮. స మామాహ కాలకేతుః ప్రీతిపూర్వమిదం వచః, సమాశ్వాసయ భీతాం త్వం సఖీం చఞ్చలలోచనామ్. ౧౯. ప్రాప్తం మయాద్య నగరం దేవలోకసమం ప్రియే, దాసోఽస్మి తవ రత్యా హి కస్మాత్క్రన్దసి కాతరా. ౨౦ కథయైనాం సఖీం తేఽద్య స్వస్థా భవ సులోచనే, ఇత్యుక్త్వా మాం సఖీం పార్శ్వే సమారోప్య రథోత్తమే. ౨౧ జగామ తరసా దుష్టః పురే స్వస్య మనోహరే, సైన్యేన మహతా యుక్తః ప్రఫుల్లవదనామ్బుజః ౨౨ ఏకావలీం తథా మాఞ్చ సంస్థాప్య ధవళే గృహే, రాక్షసాన్ గృహరక్షార్థం కల్పయామాస కోటిశః ౨౩. ద్వితీయే దివసే సోఽథ మామువాచ రహో నృపః, ప్రబోధయ సఖీం బాలాం శోచన్తీం విరహాతురామ్. ౨౪. పత్నీ మే భవ సుశ్రోణి సుఖం భుఙ్క్ష్వ యథేప్సితమ్, రాజ్యం త్వదీయం చన్ద్రాస్యే సేవకోఽహం సదా తవ. ౨౫. పునరుక్తం మయా వాక్యం శ్రుత్వా తద్భాషితం ఖరమ్, నాహం క్షమాఽప్రియం వక్తుం త్వమేనాం కథయ ప్రభో. ౨౬. ఇత్యుక్తే వచనే దుష్టో మదనక్షతమానసః, ఉవాచ వినయాదేనాం సఖీం తామోదరీం ప్రియామ్. ౨౭. కృశోదరి త్వయా మన్త్రో నిక్షిప్తోఽస్మి మమోపరి, తేన మే హృదయం కాన్తే హృతన్తే వశతాం గతమ్. ౨౮ తేనాహం తవ దాసోఽద్య కృతోఽస్మీతి వినిశ్చయః, భజ మాం కామబాణేన పీడితం వివశం భృశమ్. ౨౯. యౌవనం యాతి రమ్భోరు చఞ్చలం దుర్లభం తథా, సఫలం కురు కల్యాణి పతిం మాం పరిరభ్య చ. ౩౦. ఏకావళ్యువాచ—పిత్రాహం కల్పితా పూర్వం దాతుం రాజసుతాయ వై, హైహయస్తు మహాభాగ సమయా మనసా వృతః. ౩౧. కథ

ఏనామేకావళీం త్యజ మాం గృహాణ ఇతి మయా ఉక్తోఽపీత్యర్థః. ౧౧—౧౯. రత్యా క్రీడయాఽహం తవ దాసోఽస్మి కస్మాత్క్రన్దసి రోదిషీతి సఖీం కథయేత్యుత్తరేణాన్వయః. ౨౦. హే సులోచనే స్వస్థా భవేత్యపి కథయేత్యన్వయః. ౨౧—౨౫. అప్రియమితి చ్ఛేదః ౨౬. ఇత్యుక్తే ఇతి. ఇతి మయా వచనే ఉక్తే సతీత్యన్వయః. ౨౭. మన్త్రో వశీకరణ ఇత్యర్థః. అనేన చ త్వయ్యహమత్యన్తం మోహితోఽస్మీతి బోధ్యతే. ౨౮—౩౦. రాజసుతాయ దాతుం పిత్రా కల్పితేత్యర్థః॥

మన్యం భజే కాన్తం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనమ్, కన్యాధర్మం విహాయాద్య వేత్సి శాస్త్రవినిశ్చయమ్. ౩౨ యస్మై దద్యాత్పితా కామం కన్యాం తం పతి మాప్నుయాత్, పరతన్త్రా సదా కన్యా న స్వాతన్త్ర్యం కదాచన. ౩౩ ఇత్యుక్తోఽపి తయా పాపీ విరరామ న మోహితః, న ముమోచ విశాలాక్షీం మాఞ్చ పార్శ్వస్థితాం తథా. ౩౪. పాతాలవివరే తస్య పురం పరమసఙ్కటే, రాక్షసై రక్షితం దుర్గ మణ్డితం పరిఖావృతమ్ ౩౫. తత్ర తిష్ఠతి దుఃఖార్తా సఖీ మే ప్రాణవల్లభా, తేనాహం విరహేణాత్ర రారటీమి సుదుఃఖితా. ౩౬ ఏకవీరఉవాచ—కథం త్వమత్ర సంప్రాప్తా పురా త్తస్య దురాత్మనః, విస్మయో మే మహానత్ర తత్త్వం బ్రూహి వరాననే. ౩౭ త్వయా చ కథితం వాక్యం సన్దిగ్ధం భాతి భామిని, హైహయార్థే కల్పితా సా పిత్రేతి మమ సామ్ప్రతమ్ ౩౮. హైహయో నామ రాజాహం నాన్యోఽస్తి పృథివీపతిః, మదర్థే కథితా సా కిం సఖి తవ సులోచనా ౩౯ ఏతన్మే సంశయం సుభ్రు చ్ఛేత్తుమర్హసి భామిని, అహం తామానయిష్యామి తం హత్వా రాక్షసాధమమ్. ౪౦. స్థానం దర్శయ మేతస్య యది జానాసి సువ్రతే, రాజ్ఞే నివేదితం కిం వా తత్పిత్రే చాతిదుఃఖితా ౪౧ యస్యైషా వల్లభా పుత్రీ న కిం జానాతి తాం హృతామ్, నోద్యమః కింకృత స్తేన తతో మోచనహేతవే. ౪౨ బందీకృతాం సుతాం జ్ఞాత్వా కథం తిష్ఠతి సుస్థిరః, అసమర్థో నృపః కిం వా కారణం బ్రూహి సత్వరమ్. ౪౩. త్వయా మేఽపహృతం చేతో గుణానుక్త్వా హ్యమానుషాన్, సఖ్యాః పఙ్కజపత్రాక్షి కృతః కామవశో భృశమ్. ౪౪. కదా పశ్యామి తాం కాన్తాం మోచయిత్వాతిసంకటాత్, ఇతి మే హృదయం చాద్య కరోత్యతిమనోరథమ్ ౪౫. బ్రూహి మే గమనోపాయం పురే తస్యాతిదుర్గమే, కథం త్వమాగతా తస్మా త్సంకటాదత్ర తద్వద. ౪౬. యశోవత్యువాచ—బాలభావాన్మయా మన్త్రో భగవత్యా విశాఖ్యాతే, ప్రాప్తోఽస్తి బ్రాహ్మణాత్సిద్ధాత్సబీజధ్యానపూర్వకః ౪౭. తత్రావస్థితయా రాజ

మయా చ మనసా హైహయ ఏవ వృత ఇత్యర్థః. ౩౧—౩౫. రారటీమి వల్గనాం కరోమీత్యర్థః. ౩౬, ౩౭. సామ్ప్రతమస్మిన్కాలే. ౩౮. హైహయ ఇతి. యద్యపి హయ్యా అపత్యం ఇత్యర్థే స్త్రీభ్యో ఢకి హాయేయఇత్యేవ రూపం సిధ్యతి తథాపి పృషోదరాదిత్వాద్ధైహయపదస్య సాధుత్వం బోధ్యమ్. యద్వా హేశబ్దేన నామైకదేశేన నామగ్రహణమితి న్యాయాద్ధేహాశబ్దస్య గ్రహణమ్ తథా చ హే శబ్దేన హేహాశబ్దేన తం శబ్దం కుర్వన్హాయతి గచ్ఛతీతి హేహాయోఽశ్వస్తస్యాయం హైహయ ఇతి. యద్వా హే భక్త ఇత్యుచ్చార్య హాయతి గచ్ఛతీతి హేహాయో విష్ణుస్తస్యాయం హైహయ ఇతి సాధుత్వం బోధ్యమ్. మదర్థే సా కథితా సా కిమితి. యదిమదర్థే సా కథితా తర్హి మమైవ సా స్త్రీ సంకటే పతితేత్యర్థః. ౩౯, ౪౦. ఇదం వర్తమానం రాజ్ఞే నివేదితం

న్మయా చిత్తే విచారితమ్, ఆరాధయామి సతతం చణ్డికాం చణ్డవిక్రమామ్. ౪౮.
సా దేవీ సేవితా కామం బన్ధమోక్షం కరిష్యతి, భక్తానుకంపినీ శక్తిస్సమర్థా సర్వ
సాధనే. ౪౯ యా విశ్వం సృజతే శక్త్యా పాలయత్యేవ సా పునః, కల్పాన్తే
సంహరత్యేవ నిరాకారా నిరాశ్రయా ౫౦ ఇతి సంచిన్త్య మనసా దేవీం విశ్వేశ్వరీం
శివామ్, ధ్యాత్వారక్తామ్బరాం సౌమ్యాం సురక్తనయనాం హృది. ౫౧. సంస్మృ
త్య మనసా రూపం మన్త్రజాప్యపరాభవమ్, ఉపాసితా మయాదేవీ మాసమేకం
సమాధినా. ౫౨. స్వప్నే మమ సమాయాతా భక్తిభావేన తోషితా, మామాహా
మృతయా వాచా కిం సుప్తాసీతి చణ్డికా. ౫౩ ఉత్తిష్ఠ యాహి తరసా గఙ్గాతీరం
మనోహరమ్, ఆగమిష్యతితత్రాసౌ హైహయో నృపపుఙ్గవః. ౫౪ ఏకవీరో మహా
బాహుస్సర్వశత్రువిమర్దనః, దత్తాత్రేయేణ మన్మన్త్రో మహావిద్యాభిధః పరః. ౫౫.
దత్తోఽస్మై సోఽపి సతతం మాముపాస్తేఽతిభక్తితః, మయ్యాసక్తమతిర్నిత్యం మమ
పూజాపరాయణః. ౫౬ మామేవ సర్వభూతేషు ధ్యాయన్నాస్తే చ మత్పరః, స
తే దుఃఖవినాశం వై కరిష్యతి మహామతిః. ౫౭. మాసుతో విహారం స్తత్రతవ
త్రాతా భవిష్యతి, హత్వా తం రాక్షసం ఘోరం మోచయిష్యతి మానినీమ్.
౫౮ ఏకావలీమేకవీరస్సర్వశాస్త్రవిశారదః, పశ్చాత్తేనైవపతిః కార్యస్త్వయా రాజ
సుతశ్శుభః. ౫౯. ఇత్యుక్త్వాన్తర్దధే దేవీ ప్రబుద్ధాహం తదైవ హి, కథితం స్వప్న
వృత్తాన్తం దేవ్యాశ్చారాధనం తథా. ౬౦. ప్రసన్నవదనా జాతా శ్రుత్వాసా క
మలేక్షణా, విశేషేణ చ సంతుష్టా మామువాచ శుచిస్మితా ౬౧. గచ్ఛ తత్ర
త్వరా యుక్తా కురు కార్యం మమ ప్రియే, సత్యవాక్యా భగవతీ సావాం మోక్షం
విధాస్యతి. ౬౨. ఇత్యాజ్ఞప్తా తయా చాహం సఖ్యా వై ప్రేమయుక్తయా,
మత్వోపసరణం యుక్తం తస్మాత్స్థానాత్తదా నృప. ౬౩. చలితాహం తతశ్శీఘ్రం
మహాదేవీ ప్రసాదతః, మార్గజ్ఞానం శీఘ్రగతిర్మయా ప్రాప్తా నృపాత్మజ ౬౪, ఇత్యే
తత్కథితం సర్వం కారణం మమ దుఃఖజమ్, కస్త్వం కస్య సుతశ్చేతి వద వీర
యథా తథా. ౬౫. ఇతిశ్రీదేవీభాగవతే షష్ఠస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

కిం వా నేతి వదేతి శేషః. ౪౧—౫౪. మహావిద్యాభిధః శ్రీవిద్యామన్త్ర ఇత్యర్థః. ౫౫—౫౬.
మామేవ సర్వభూతేష్విత్వితి. సర్వం మదాత్మకం పశ్యతీత్యర్థః. ౫౭. మాసుతో లక్ష్మీసుత ఇత్యర్థః.
౫౮—౬౨. తస్మాజ్జాయమానాత్స్వప్నాదుపసరణం గమనం యుక్తమితి మత్వేత్యర్థః. ౬౩.
మహాదేవీప్రసాదతో మార్గజ్ఞానం శీఘ్రగతిర్మయా ప్రాప్తేత్యన్వయః. ౬౪. కస్త్వం కస్యేతి.
యద్యపి హైహయో నామ రాజాఽహం నాన్యోఽస్తి పృథివీపతిత్యనేన రాజవాక్యేన సన్దేహాస్య
నివృత్తత్వాత్కస్త్వమితి ప్రశ్నో న యుక్తః తథాపి ఏకావళీలాభార్థమిదం రాజ్ఞోక్తం వా ముఖ్య
త్వేన స రాజాఽయమేవ అస్తీతి తద్వశాదుక్తమితి. సన్దేహావిష్టా యశోవతీ పునఃపృచ్ఛతి—కస్త్వం
కస్యేతి, యథా తథా సత్యం వదేత్యర్థః. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

ఏకవీరస్య కాలకేతునా సహ యుద్ధమ్.

వ్యాస ఉవాచ—తస్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా రమాపుత్రః ప్రతాపవాన్, ప్రఫుల్లవదనాంభోజస్తామువాచ విశాంపతే. ౧ రాజోవాచ—రమ్భోరు యస్త్వయా పృష్టో వృత్తాన్తో విశదాక్షరః, హైహయోఽహంచైకవీరనామ్నా సిన్ధుసుతాసుతః ౨ మనో మేయత్త్వయా నూనం పరతన్త్రం కృతం కిల, కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి విరహేణాతిపీడితః. ౩ ప్రథమం రూపమాఖ్యాతం సర్వలోకాతిగం త్వయా, తేన మే విహ్వలం జాతం కామబాణాహతం మనః ౪. తతస్తస్యా గుణాః ప్రోక్తాస్తైస్తు చిత్తం హృతం పునః, యత్త్వయోక్తం పునర్వాక్యం తేన మే విస్మయోఽభవత్. ౫. ఏకావల్యా వచః ప్రోక్తం దానవాగ్రే మయా వృతః, హైహయస్తం వినా నాన్యం వృణోమీతి వినిశ్చయః. ౬ తేన వాక్యేన తన్వఙ్గి భృత్యోఽహం మధునా కృతః, త్వయా తస్యాస్సుకేశాన్తే బ్రూహి కిం కరవాణి వామ్. ౭. స్థానం తస్య న జానామి రాక్షసస్య దురాత్మనః, గతిర్మే నాస్తి గమనే పురే తస్మిన్సులోచనే. ౮ వద మాం త్వం విశాలాక్షి తత్ర ప్రాపయితుం క్షమా, ప్రాపయాశు సఖి తే సా యత్ర తిష్ఠతి సున్దరీ. ౯ హత్వా తం రాక్షసం క్రూరం మోక్షయిష్యామి సామ్ప్రతమ్, వివశాం శోకసంతప్తాం రాజపుత్రీం తవ ప్రియామ్. ౧౦. విముక్తదుఃఖాం కృత్వాశు ప్రాపయిష్యామి తే పురమ్, పిత్రే చాస్యాః ప్రదాస్యామి కన్యామేకావలీమహమ్ ౧౧ పశ్చాద్వివాహం కర్తాసౌ రాజపుత్ర్యాః పరం తపః, ఏవన్తే మనసః కామో మమ చాపి ప్రియం వదే ౧౨ భవిష్యతి ససమ్పూర్ణః సాధనేన తవాధునా, దర్శయాశు పురన్తస్య పశ్య మే త్వం పరాక్రమమ్ ౧౩. యథా హన్మి దురాచారం పరదారాపహారకమ్, తథా కురు ప్రియం కర్తుం శక్తాసి వరవర్ణిని ౧౪. మార్గం దర్శయ తస్యాద్య పురస్య దుర్గమస్య చ, వ్యాస ఉవాచ— తన్నిశమ్య ప్రియం వాక్యం ముదితా చ యశోవతీ. ౧౫. తమువాచ రమాపుత్రం గమనోపాయమాదరాత్, మన్త్రం గృహాణ రాజేన్ద్ర భగవత్యాస్తు సిద్ధిదమ్,

---

అర్ధాధికైశ్చ షట్షష్టిశ్లోకైర్హైహయభూభృతా, కాలకేతోర్మహాయుద్ధం జాతమిత్యేతదుచ్యతే. యశోవతీవాక్యం శ్రుత్వా రాజోవాచేత్యాహ—తస్యాస్త్వితి. ౧. త్వయా యః పృష్టో వృత్తాంతో మద్విషయకస్తం శృణ్వితి శేషః. ౨—౫. కిం తద్వాక్యం? తదాహ—ఏకావల్యా వచ ఇతి. మయా హైహయో వృతస్తం హైహయం వినాన్యం న వృణోమీతి నిశ్చయ ఇతి దానవాగ్రే వచ ఏకావల్యా ప్రోక్తమిత్యన్వయః. ౬. తేన వాక్యేనేతి. శ్రావితేనేతి శేషః. వాం యువయోః. ౭, ౮. వద మామితి. ఉపాయమితి శేషః. ప్రాపయితుం క్షమేతి యతస్తత్స్థలాత్త్వమాగతోఽసి తతస్తదుపాయాభిజ్ఞాసీత్యర్థః. ౯—౧౩. యథా హన్మి హనిష్యామి తథా కుర్వి

౧౬. దర్శయిష్యామి తస్యాద్య పురం రాక్షసపాలితమ్, సజ్జో భవ మహాభాగ గమనాయ మయా సహ. ౧౭. సైన్యేన మహతా యుక్తస్తత్ర యుద్ధం భవిష్యతి, కాలకేతుర్మహావీరో రాక్షసైర్బలిభిర్వృతః. ౧౮ తస్మాన్మంత్రం గృహీత్వా త్వం వ్రజ తత్ర మయా సహ, దర్శయిష్యామి తే మార్గం పురస్యాస్య దురాత్మనః ౧౯. హత్వా తం పాపకర్మాణం మోచయాశు సఖీం మమ, శ్రుత్వా తద్వచనం వీరో మన్త్రం జగ్రాహ సత్వరః ౨౦. దత్తాత్రేయాద్దైవయోగాత్ప్రాప్తం జ్ఞానివరాచ్ఛుభాత్, యోగేశ్వరీ మహామన్త్రం త్రిలోకీతిలకాభిదమ్. ౨౧ తేన సర్వజ్ఞతా జాతా సర్వాన్తశ్చారితా తథా, తయా సహ జగామాశు పురం తస్య సుదుర్గమమ్. ౨౨ రక్షితం రాక్షసైర్ఘోరైః పాతాళమివ పన్నగైః, యశోవత్యా చ సైన్యేన మహతా సంయుతో నృపః. ౨౩ తమాయాంతం సమాలోక్య దూతాస్తస్య భయాతురాః, క్రోశన్తోఽభియయుః పార్శ్వం కాలకేతోస్తరస్వినః ౨౪. తమూచుస్సహసా గత్వా రాక్షసం కామమోహితమ్, ఏకావలీసమీపస్థం కుర్వన్తం వివిధాన్బహూన్. ౨౫. దూతా ఊచుః—రాజన్యశోవతీ నారీ కామిన్యాస్సహచారిణీ, ఆయాతి సహసైన్యేన రాజపుత్రేణ సంయుతా. ౨౬ జయన్తో వా మహారాజ కార్తికేయోఽథ వా నుకిమ్, ఆగచ్ఛతి బలోన్మత్తో వాహినీసహితః కిల. ౨౭. సంయత్తో భవ రాజేన్ద్ర సజ్జీమస్సముపస్థితః, దేవపుత్రేణ యుధ్యస్వ త్యజ వా కమలేక్షణామ్ ౨౮. ఇతో దూరేఽస్తి తత్సైన్యం యోజనత్రయమానతః, సజ్జో భవ మహీపాల దున్దుభిం ఘోషయాశు వై ౨౯ వ్యాస ఉవాచ—తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసః క్రోధమూర్ఛితః, రాక్షసాన్ప్రేరయామాస సాయుధాన్స బలాన్బహూన్. ౩౦. గచ్ఛధ్వం రాక్షసాస్సర్వే సమ్ముఖాశ్శస్త్రపాణయః, తానాజ్ఞాప్య కాలకేతుః పప్రచ్ఛ ప్రణయాన్వితః ౩౧ ఏకావలీం సమీపస్థాం వివశాం భృశదుఃఖితామ్, కోఽయమాయాతి తన్వంగి పితా తే వా పరః పుమాన్. ౩౨ త్వదర్థే సైన్యసంయుక్తో బ్రూహి సత్యం కృశోదరీ, పితా తే యది సంప్రాప్తో నేతుం

త్యర్థః. ఇత్యే తత్ప్రియం కర్తుం త్వం శక్తాసి తవ దేవీభక్తియుక్తత్వాత్. ౧౪—౨౦. దత్తాత్రేయాద్దైవయోగాత్ప్రాప్తాదితి. దైవయోగత్కాకతాళీయన్యాయేన ప్రాప్తాదిత్యర్థః యోగేశ్వరీ మహామంత్రమితి త్రిలోక్యాస్తిలకవద్భూషణభూతత్వాత్త్రిలోకీతిలక ఇత్యభిధా యస్య సః తథావిధం మంత్రం "హ్రీం గౌరి రుద్రదయితే యోగేశ్వరి హుం ఫట్ స్వాహా" ఇత్యేవంరూపం యోగేశ్వరీమంత్రం జగ్రాహేత్యర్థః అయం మంత్రో గౌరీతంత్రాదిషు ప్రసిద్ధః న్యాసాదికం శారదాతిలకటీకాయాముక్తం నవమపటలే ఘంటార్గలయన్త్రవిధానే. ౨౧. సర్వాన్తశ్చారితేతి. తేన మన్త్రప్రభావేన పృథివ్యాదిభూతభేదేన శక్తిశ్చ జాతేత్యర్థః. ౨౨—౨౬. జయన్తో వేతి. ఇన్ద్రపుత్ర

త్వాం విరహాతురః. ౩౩. జ్ఞాత్వా తే పితరం సమ్యక్సజ్జ్రీమం న కరోమ్యహమ్, ఆనయిత్వా గృహే పూజాం రత్నైర్వస్త్రైర్హయైశ్శుభైః ౩౪. కరోమి తస్య చాతిథ్యం గృహే ప్రాప్తస్య సర్వథా, అన్యశ్చేద్యది సంప్రాప్తస్తం హన్మి నిశితైః శరైః. ౩౫ ఆనీతః కిల కాలేన మరణాయ మహాత్మనా, తస్మాద్వద విశాలాక్షి కోఽయమాయాతి మన్దధీః ౩౬. అజ్ఞాత్వా మాం దురాధర్షం కాలరూపం మహాబలమ్. ఏకావళ్యువాచ—నజానేఽహం మహాభాగ కోఽయమాయాతి సత్వరః. న మేఽస్తి విదితః కోఽపి స్థితాయాస్తవ బన్ధనే, నాయం పితా న మే భ్రాతా కోఽప్యన్యోఽస్తి మహాబలః ౩౭. కిమర్థమిహ చాయాతి నాహం వేదవినిశ్చయమ్. దైత్య ఉవాచ—ఏవం వదన్త్యమీ దూతా వయస్యా తే యశోవతీ. ౩౮. సమానీయ చ తం వీరమాగతేతి కృతోద్యమా, క్వ గతాసా సఖీ కాన్తా విదగ్ధా కార్యనిశ్చయే. ౪౦. నాన్యః కోఽపి మమారాతిర్యో మే ప్రతిబలో భవేత్. వ్యాస ఉవాచ—ఏ తస్మిన్నన్తరే దూతాస్తత్రాన్యే వై సమాగతాః. ౪౧. తే హోచుస్త్వరితా భీతాః కాలకేతుం గృహే స్థితమ్, కిం స్వస్థోఽసి మహారాజ సమీపే సైన్యమాగతమ్. ౪౨. నిర్గచ్ఛ నగరాత్తూర్ణం సైన్యేన మహతావృతః, ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా కాలకేతుర్మహాబలః. ౪౩. రథమారుహ్య త్వరితో నిర్యయౌ స్వపురాద్బహిః, ఏకవీరోఽపి సహసా హయారూఢః ప్రతాపవాన్. ౪౪ ఆగతస్తత్ర కామిన్యా విరహేణ సమాకులః, యుద్ధం తయోరభూత్తత్ర వృత్రవాసవయోరివ. ౪౫. శస్త్రాస్త్రైర్బహుధా ముక్తైః రాదీపితదిగన్తరమ్, వర్తమానే తదా యుద్ధే కాతరాణాం భయావహే. ౪౬. గదయా తాడయామాస దైత్యం సిన్ధుసుతాసుతః, స గతాసుః పపాతోర్వ్యాం వజ్రాహత ఇవాచలః. ౪౭. పలాయిత్వా గతాస్సర్వే రాక్షసా భయపీడితాః, యశోవతీ తతో గత్వా వేగాదేకావలీం తదా. ౪౮. ఉవాచ మధురాం వాణీం విస్మితాం ముదితా భృశమ్, ఏహ్యేలి నృపపుత్రేణ దానవోఽసౌ నిపాతితః. ౪౯. ఏకవీరేణ ధీరేణ యుద్ధం కృత్వా సుదారుణమ్, స్కన్ధావారేఽప్యసౌ రాజా తిష్ఠత్యద్య శ్రమాతురః. ౫౦. దర్శనం కాఙ్క్షమాణస్తే శ్రుతరూపగుణస్తవ పశ్యైతం కుటిలాపాఙ్గి మనోభవసమం నృపమ్. ౫౧ కథితా త్వం మయా పూర్వం

ఇత్యర్థః. ౩౨—౩౭. ఏవం వదన్త్యమీ ఇతి. తే యశోవతీ వయస్యా సఖీ తం వీరం సమానీయ, కృతోద్యమాఽఽస్తే తిష్ఠతీత్యేవ మమీ దూతా వదన్తీత్యన్వయః. ౩౮. తథా చ సా సఖీ త్వయైవ ప్రేషితా స్యాత్సా క్వ త్వయా ప్రేషితేతి వదేత్యాహ—క్వ గతేతి. ౪౦. త్వత్కృత ఏవాయం శత్రురస్తి నాన్య ఇత్యాహ— నాన్య ఇతి. ౪౧—౪౯. స్కన్ధావారే గ్రామప్రాన్తభాగే ''స్కన్ధావారః పురాన్తః స్యాది''తి కోశః. స్కన్ధావారః సేనా వా ''స్కన్ధావారస్తు కటక'' ఇతి త్రికాండశేషః. ౫౦, ౫౧. కథితేతి, తస్యాగ్రే త్వం మయా కథితా తేన హేతునా అసౌ

తస్యాగ్రే జాహ్నవీతటే, పూర్ణానురాగస్సంజాతస్తేనాసౌ విరహాతురః. ౫౨.
వాఞ్ఛతి త్వాం చారురూపాం ద్రష్టుం నృపతినన్దనః, సా తస్యా వచనం శ్రుత్వా
గమనాయ మనో దధే. ౫౩. లజ్జమానా భృశం భీత్యా కౌమారప్రాప్తయా
తయా, కథం తస్య ముఖం ద్రక్ష్యే కుమారీ హ్యవశా భృశమ్. ౫౪. స మాం
గృహ్ణాతి కామార్త ఇతి చిన్తాకులా సతీ, యశోవత్యా యుతా తత్ర నరయాన
స్థితా యయౌ. ౫౫. స్కన్ధావారేఽతిమలినా మలినామ్బరధారిణీ, తామాగతాం
విశాలాక్షీం దృష్ట్వా రాజసుతోఽబ్రవీత్. ౫౬. దర్శనం దేహి తన్వంగి తృషితేనయనే
మమ, కామాతురం చ తం వీక్ష్య తాఞ్చలజ్జాభరావృతామ్. ౫౭. నీతిజ్ఞా శిష్ట
మార్గజ్ఞా తమువాచ యశోవతీ, రాజపుత్ర పితాప్యస్యాస్త్వామేనాం దాతుమిచ్ఛతి.
౫౮. ఏషాపి త్వద్వశా నూనం భవితా సఙ్గమస్తవ, కాలం ప్రతీక్ష్య రాజేన్ద్ర న
యైనాం పితురన్తికమ్. ౫౯. స వివాహవిధిం కృత్వా దాస్యతీతి వినిశ్చయః, స తస్యా
వచనం తథ్యం మత్వా సైన్యసమన్వితః. ౬౦. సమేతః కామినీభ్యాన్తు యయౌ
తత్పితురాశ్రమమ్, రాజపుత్రీం తథా యాతాం శ్రుత్వా ప్రేమసమన్వితః. ౬౧.
ప్రయయౌ సమ్ముఖస్తూర్ణం సచివైః పరివేష్టితః, బహుభిర్దివసైర్దృష్టా పుత్రీ సా
మలినామ్బరా. ౬౨. యశోవత్యా తు వృత్తాన్తః కథితో విస్తరాత్పునః, ఏకవీరం
మిలిత్వాసౌ గృహమానీయ చాదరాత్. ౬౩. పుణ్యేఽహ్ని కారయామాస
వివాహం విధిపూర్వకమ్, పారిబర్హం తతో దత్వా సంపూజ్య విధివత్తదా. ౬౪.
పుత్రీం విసర్జయామాస యశోవత్యా సమన్వితామ్, ఏవం వివాహే సంవృత్తే
రమాపుత్రో ముదాన్వితః. ౬౫. గృహం ప్రాప్య బహూన్భోగాన్ బుభుజే ప్రియయా
సమమ్, బభూవ తస్యాం పుత్రస్తు కృతవీర్యాభిధః కిల. ౬౬. తత్సుతః కార్తవీర్య
స్తు వంశోఽయం కథితో మయా.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

త్వయి పూర్ణానురాగః పరిపూర్ణప్రేమా జాతః ఇత్యర్థః. ౫౨, ౫౩. కౌమారప్రాప్తయేతి. కౌమారేణ వయసా ప్రాప్తా యా భీతిస్తయా భీత్యా లజ్జమానేత్యన్వయః. కౌమారాత్కథం భీత్యుద్భవః? తదాహ—కథం తస్యేతి. బలాత్కారేణ మాం గృహీష్యతీతి హేతోరిత్యర్థః. ౫౪. తదేవాహ—స మాం గృహ్ణాతీతి. గృహీష్యతీత్యర్థః. ౫౫—౫౮. భవితేతి. వివాహోత్తరం సఙ్గమో భవిష్యతీత్యర్థః. ౫౯—౬౪. యశోవత్యా సమన్వితామితి. తస్మై యశోవత్యపి దత్తేత్యర్థః. ౬౫, ౬౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

వ్యాసనారదసంవాదః.

రాజోవాచ—భగవం స్త్వన్ముఖామ్భోజాచ్ఛ్రుతం దివ్యకథారసమ్, న తృప్తిమధిగచ్ఛామి పిబం స్తు సుధయా సమమ్. ౧. విచిత్రమిదమాఖ్యానం కథితం భవతా మమ, హైహయానాం సముత్పత్తిర్విస్తరాద్విస్మయప్రదా ౨. పరం కౌతూహలం మేఽత్ర యద్విష్ణుః కమలాపతిః, దేవదేవో జగన్నాథస్సృష్టిస్థిత్యన్త కారకః. ౩ సోఽప్యశ్వభావమాపన్నో భగవాన్హరిరచ్యుతః, పరతన్త్రః కథం జాతః స్వతన్త్రః పురుషోత్తమః. ౪. ఏతన్మే సంశయం బ్రహ్మఞ్ఛేత్తుమర్హసి సామ్ప్రతమ్, సర్వజ్ఞస్త్వం మునిశ్రేష్ఠ బ్రూహి వృత్తాన్తమద్భుతమ్ ౫ వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి సన్దేహస్యాస్య నిర్ణయమ్, యథా శ్రుతం మయా పూర్వం నారదాన్మునిసత్తమాత్. ౬ బ్రహ్మణో మానసః పుత్రో నారదో నామ తాపసః, సర్వజ్ఞస్సర్వగశ్శాన్త స్సర్వలోకప్రియః కవిః ౭ సచైకదా మునిశ్రేష్ఠో విచరన్పృథివీమిమామ్, వాదయన్మహతీం వీణాం సర్వతానసమన్వితామ్ ౮ బృహద్రథంతరాదీనాం సామ్నాం భేదాననేకశః, గాయన్గాయత్రమమృతం సమ్ప్రాప్తోఽథ మమాశ్రమమ్. ౯. శమ్యాప్రాసం మహాతీర్థం సరస్వత్యాస్సుపావనమ్,

---

ఏకషష్టిశ్లోకవర్త్యైర్జ్ఞానిప్రారబ్ధవేగతః, విక్షేపశక్తికార్యం తు తిష్ఠత్యేవేతి చోచ్యతే. హైహయకథాం శ్రుత్వా సంశయితో రాజా పృచ్ఛతి—భగవం స్త్వన్ముఖామ్భోజాదిత్యాదినా. ౧, ౨. కోఽసౌ విస్మయస్తమాహ—పరం కౌతూహలం మేఽత్రేతి. ౩—౫. అయం భావః విష్ణ్వాదయః కిం జ్ఞానినః? ఉత అజ్ఞానినః? తదా తేషాం మాయయా అవివేకస్య చ నాశాత్కథమేతదవివేకజన్యం హయరూపధారణాదికమాచరణమ్. అథ యద్యజ్ఞానినస్తర్హి సంసారే కేఽపి జ్ఞానినో నసన్తీతి వివేకోపదేశప్రతిపాదకం శాస్త్రం కర్మోపాసనాప్రతిపాదకం శాస్త్రం చ వ్యర్థం స్యాత్? తద్ధి చిత్తశుద్ధిసంపాదనద్వారా జ్ఞానే ఉపయుజ్యతే యది తు జ్ఞానమేవ దుర్లభం తదా తదుపయోగార్థం తదాచరణస్యానర్థక్యమేవేతి శృణు రాజన్నితి. అత్ర సమాధానకర్తురయమభిప్రాయః. విష్ణ్వాదయో మహాన్తో జ్ఞానిన ఏవ పరం తు మాయాయాః శక్తిద్వయమస్తి ఏకమావరణశక్త్యాత్మకం రూపమపరం విక్షేపశక్త్యాత్మకం రూపమ్. తత్ర జ్ఞానేన తేషామావరణశక్తిరూపే నష్టేఽపి విక్షేపశక్తిరూపం యావత్కాలపర్యన్తం ప్రారబ్ధకర్మణా దేహస్తిష్ఠతి తావత్కాలపర్యన్తం తిష్ఠత్యేవ. తథా చ తేషాం జ్ఞానిత్వేఽపి ప్రారబ్ధకర్మప్రేరితవిక్షేపశక్త్యా హయరూపధారణాదికం పరతంత్రతాదికం చ సర్వం సంభవత్యేవేతి న జ్ఞానిపురుషోచ్ఛేదో న వా కర్మోపాసనాజ్ఞానకాండానాం వైయర్థ్యమ్. "తస్య తావదేవ చిరం యావన్న విమోక్ష్యేఽథ సంపత్స్య"ఇతి శ్రుత్యా తదావరణశక్తినాశమాత్రేణ జీవన్ముక్తేర్విదేహమోక్షస్య చ సంభవాదితి. ఏతదర్థోపష్టంభార్థమేవాయం సర్వోఽపి స్కన్ధసమాప్తిపర్యన్తో గ్రన్థో వేదితవ్యః. తదుక్తం వారాహే—"జ్ఞానేనావరణే నష్టే విక్షేపస్త్వవశిష్యత"ఇతి. ౬—౯. నివాసం స్థానభూతమ్. ౧౦—౧౨. తమపృచ్ఛమహమితి,

నివాసం మునిముఖ్యానాం శర్మదం జ్ఞానదం తథా. ౧౦. తమాగతమహం ప్రేక్ష్య బ్రహ్మపుత్రం మహాద్యుతిమ్, అభ్యుత్థానాదికం సర్వం కృతవానర్చనాదికమ్. ౧౧. అర్ఘ్యపాద్యవిధిం కృత్వా తస్యాసనస్థితస్య చ, ఉపవిష్టస్సమీపేఽహం మునేరమిత తేజసః. ౧౨. దృష్ట్వా విశ్రమిణం శాన్తం నారదం జ్ఞానపారదమ్, తమపృచ్ఛమహం రాజన్ యత్పృష్టోఽహం త్వయాధునా. ౧౩. అసారేఽస్మింస్తు సంసారే ప్రాణినాం కిం సుఖం మునే, న పశ్యామి వినిశ్చిత్య కదాచిత్కుత్రచిత్క్వచిత్. ౧౪. ద్వీపే జాతో జనన్యాహం సంత్యక్తస్తత్క్షణాదపి, అనాశ్రయో వనే వృద్ధిం ప్రాప్తః కర్మానుసారతః. ౧౫. తపస్తప్తం మయా చోగ్రం పర్వతే బహువార్షికమ్, పుత్రకామేన దేవర్షే శఙ్కరస్సముపాసితః. ౧౬. తతో మయా శుకః ప్రాప్తః పుత్రో జ్ఞానవతాం వరః, పాఠితస్తు మయా సమ్యగ్వేదానాం సారమాదితః. ౧౭. స త్యక్త్వా మాం గతః క్వాపి రుదన్తం విరహాతురమ్, లోకాల్లోకాంతరం సాధో వచనాత్తవ బోధితః. ౧౮. తతోఽహం పుత్రసంతప్తస్త్యక్త్వా మేరుం మహాగిరిమ్, మాతరం మనసా కృత్వా సంప్రాప్తః కురుజాఙ్గలమ్. ౧౯. పుత్రస్నేహాదతితరాం కృశాఙ్గశ్శోకసంయుతః, జానన్మిథ్యేతి సంసారం మాయాపాశనియన్త్రితః. ౨౦. తతో రాజ్ఞా వృతాం జ్ఞాత్వా మాతరం వాసవీం శుభామ్, స్థితోఽత్ర త్వాశ్రమం కృత్వా సరస్వత్యాస్తటే శుభే. ౨౧. శన్తనుస్స్వర్గతిం ప్రాప్తో విధురా జననీస్థితా, పుత్రద్వయయుతా సాధ్వీ భీష్మేణ ప్రతిపాలితా. ౨౨. చిత్రాఙ్గదః కృతో రాజా గఙ్గాపుత్రేణ ధీమతా, కాలేన సోఽపి మే భ్రాతా మృతః కామసమద్యుతిః. ౨౩. తతస్సత్యవతీ మాతా నిమగ్నా శోకసాగరే, చిత్రాఙ్గదం మృతం పుత్రం రురోద భృశమాతురా. ౨౪. సమ్ప్రాప్తోఽహం మహాభాగ జ్ఞాత్వా తాం దుఃఖితాం సతీమ్, ఆశ్వాసితా మయాత్యర్థం భీష్మేణ చ మహాత్మనా. ౨౫. విచిత్రవీర్యస్తత్ర జరో వీర్యవాన్పృథివీపతిః, కృతో భీష్మేణ భ్రాతా వై స్త్రీరాజ్యవిముఖేన హ. ౨౬. కాశిరాజసుతే రమ్యే విజిత్య పృథివీపతీన్, భీష్మేణానీయ స్వబలాత్కన్యకే ద్వే సమర్పితే. ౨౭. సత్యవత్యా శుభే కాలే వివాహః పరికల్పితః, భ్రాతుర్విచిత్రవీర్యస్య తదాహం

త్వయాయః ప్రశ్నః కృతః తత్ర మమాప్యజ్ఞానం పూర్వం స్థితమితి భావః. ౧౩. కుత్రచిత్క్వచిదితి. తథా చ సుఖాభావే కిమర్థం మహాన్తోఽపి సంసారమోహితాః కర్మాణి కుర్వన్తీతి భావః. ౧౪. నను సంసారే సుఖం నాస్తీతి త్వయా కథం నిశ్చితమితి చేత్ స్వానుభవేనైవేత్యాహ— ద్వీపే జాత ఇతి. ౧౫, ౧౬. వేదానాం సారః శ్రీదేవీభాగవతమ్. ఆదితః ప్రథమతః ఆరంభత ఇత్యర్థః. ౧౭, ౧౮. కృత్వా చిన్తయిత్వేత్యర్థః. ౧౯. మిథ్యేతి జానన్నపి మాయాపాశేన నియన్త్రితో బద్ధః. ౨౦. రాజ్ఞా శన్తనునా. ౨౧, ౨౨. గంగాపుత్రేణ భీష్మేణ. ౨౩, ౨౪. స్త్రీరాజ్య

సుఖితోఽభవమ్. ౨౮. పునస్సోఽపి మృతో భ్రాతా యక్ష్మణా పీడితో భృశమ్, అనప
త్యో యువా ధన్వీ మాతా మే దుఃఖితాఽభవత్. ౨౯. కాశిరాజసుతే ద్వే తు మృతం
దృష్ట్వా పతిం తదా, పతివ్రతా ధర్మపరే భగిన్యౌ సంబభూవతుః. ౩౦. తే ఊచతు
స్సతీం శ్వశ్రూం రుదన్తీం భృశదుఃఖితామ్, పతినా సహగామిన్యౌ భవిష్యావో
హుతాశనే. ౩౧. పుత్రేణ సహ తే శ్వశ్రు స్స్వర్గే గత్వాథ నన్దనే, సుఖేన విహరి
ష్యావః పతినా సహ సంయుతే. ౩౨. నివారితే తదా మాత్రా వధ్వౌ తస్మాన్మ
హోద్యమాత్, స్నేహభావం సమాశ్రిత్య భీష్మస్య వచనాత్తదా. ౩౩. గాఙ్గేయేన
చ మాత్రా మే సమ్మన్త్ర్య చ పరస్పరమ్, కృత్వౌర్ధ్వదైహికం సర్వం సంస్మృతోఽ
హం గజాహ్వయే. ౩౪. స్మృతమాత్రస్తు మాత్రా వై జ్ఞాత్వా భావం మనోగతమ్,
తరసైవాగతశ్చాహం నగరం నాగసాహ్వయమ్. ౩౫. ప్రణమ్య మాతరం మూర్ధ్నా
సంస్థితోఽథ కృతాఞ్జలిః, తామబ్రువం సుతప్తాంగీం పుత్రశోకేన కర్శితామ్. ౩౬.
మాతస్త్వయా కిమాహూతో మనసాహం తపస్విని, ఆజ్ఞాపయ మహత్కార్యే
దాసోఽస్మి కరవాణి కిమ్. ౩౭. త్వం మే తీర్థం పరం మాతర్దేవశ్చ ప్రథితః పరః,
ఆగతశ్చిన్తితశ్చాత్ర బ్రూహి కృత్యం తవ ప్రియమ్. ౩౮. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యు
క్త్వాహం స్థితస్తత్ర మాతురగ్రే యదా మునే, తదా సా మాముర్వాచేదం పశ్యన్తీ
భీష్మమన్తికే. ౩౯. పుత్ర తేఽద్య మృతో భ్రాతా పీడితో రాజయక్ష్మణా, తేనాహం
దుఃఖితా జాతా వంశచ్ఛేదభయాదిహ. ౪౦. తస్మాత్త్వమద్య మేధావి న్మయా
హూతస్సమాధినా, గాఙ్గేయస్య మతేనాత్ర పారాశర్యార్థసిద్ధయే. ౪౧. కులం
స్థాపయ నష్టం త్వం శన్తనోర్నామకారణాత్, రక్ష మాం దుఃఖతః కృష్ణ వంశ
చ్ఛేదభయాద్ద్రుతమ్. ౪౨. కాశిరాజసుతే భార్యే భ్రాతుస్తవ యవీయసః, సాధో
ర్విచిత్రవీర్యస్య రూపయౌవనభూషితే. ౪౩. తాభ్యాం సఙ్గమ్య మేధావిన్పుత్రో
త్పాదనకం కురు, రక్షస్వ భ్రాతరం వంశం నాస్తి దోషోఽత్ర కర్హిచిత్. ౪౪. వ్యాస
ఉవాచ—ఇతి మాతుర్వచశ్శ్రుత్వా జాతశ్చిన్తాతురో హ్యహమ్, లజ్జయాకుల
చిత్తస్తామబ్రువం వినయానతః. ౪౫. మాతః పాపాధికం కర్మ పరదారాభిమర్శనమ్,
జ్ఞాత్వా ధర్మపథం సమ్యక్కరోమి కథమాదరాత్. ౪౬. తథా యవీయసో భ్రాతు
ర్వధూః కన్యాప్రకీర్తితా, వ్యభిచారం కథం కుర్యామధీత్య నిగమానహమ్ ౪౭.
అన్యాయేన న కర్తవ్యం సర్వథా కులరక్షణమ్, న తరన్తి హి సంసారాత్పితరః
పాపకారిణః. ౪౮. లోకానాముపదేష్టా యః పురాణానాం ప్రవర్తకః, స కథం

విముఖేనేతి. స్త్రీవిముఖేన రాజ్యవిముఖేన చ భీష్మేణేత్యర్థః. ౨౫—౩౦. తే కాశిరాజసుతే
ఊచతుః. ౩౧. శ్వశ్రు ఇతి సంబోధనమ్. సంయుతే మిలితే సపత్న్యౌ. ౩౨—౪౯. యా పుత్ర

కుత్సితం కర్మ జ్ఞాత్వా కుర్యాన్మహాద్భుతమ్. ౪౯. పునరుక్తోహ్యహం మాత్రా రుదన్త్యా భృశమన్తికే, పుత్రశోకాతితప్తాయా వంశరక్షణకామ్యయా. ౫౦. పారాశర్య న తే దోషో వచనాన్మమ పుత్రక, గురూణాం వచనం తథ్యం సదోషమపి మానవైః. ౫౧. కర్తవ్యమవిచార్యైవ శిష్టాచారప్రమాణతః, వచనం కురు మే పుత్ర న తే దోషోఽత్ర మానద. ౫౨. పుత్రస్య జననం కృత్వా సుఖినీం కురు మాతరమ్, విశేషేణ తు సంతప్తాం మగ్నాం శోకార్ణవే సుత. ౫౩. ఇతి తాం బ్రువతీం శ్రుత్వా తదా సురనదీసుతః, మామువాచ విశేషజ్ఞస్సూక్ష్మధర్మస్య నిర్ణయే. ౫౪. ద్వైపాయన విచారోఽత్ర న కర్తవ్యస్త్వయాఽనఘ, మాతుర్వచనమాదాయ విహరస్వ యథాసుఖమ్. ౫౫. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా మాతుశ్చ ప్రార్థనం తథా, నిర్లజ్జోఽహం తదా జాతః కార్యే తస్మిఞ్జుగుప్సితే. ౫౬. అమ్బికాయాం ప్రవృత్తోఽహమృతుమత్యాం ముదా నిశి, మయి విమనసాయాం తు తాపసే కుత్సితేభృశమ్. ౫౭. శప్తా మయా సా సుశ్రోణి ప్రసఙ్గే ప్రథమే తదా, అన్ధస్తే భవితా పుత్రో యతో నేత్రే నిమీలితే. ౫౮. ద్వితీయేఽస్మి మునిశ్రేష్ఠ పృష్టో మాత్రా రహః పునః, భవిష్యతి సుతః పుత్ర కాశిరాజసుతోదరే. ౫౯. మయోక్తా జననీ తత్ర వ్రీడానమ్రముఖేన హ, వినేత్రో భవితా పుత్రో మాతశ్శాపాన్మమైవ హి. ౬౦. తయా నిర్భర్త్సితస్తత్ర కఠోరవచసా మునే, కథం పుత్ర త్వయా శప్తః పుత్రస్తేఽన్ధో భవిష్యతి.? ౬౧.

. ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్రాద్యుత్పత్తిః.

వ్యాసఉవాచ—వాసవీచకితాజాతా శ్రుత్వా మే వాక్యమీదృశమ్, దాశేయీమామువాచేదం పుత్రార్థే భృశమాతురా. ౧. అమ్బాలికావధూర్ధన్యా కాశిరాజసుతా సుత, భార్యా విచిత్రవీర్యస్య విధవా శోకసంయుతా. ౨. సర్వలక్షణా

శోకాతితప్తా తయా మాత్రేత్యన్వయః. ౫౦—౫౮. భవిష్యతి సుతః పుత్రేతి. హే పుత్ర సుతో భవిష్యతి కిమిత్యర్థః. రాత్రౌ గర్భధారణ మనయా కృతం న వేతి ప్రశ్నార్థః. ౫౯, ౬౦. కథం పుత్రేతి. హే పుత్ర వ్యాస తే పుత్రోఽన్ధో భవిష్యతీతి కథం త్వయా శాపో దత్తో నేదముచితం కృతమితి భావః. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

త్రిషష్టిశ్లోకవర్యైస్తు స్వమోహముపపాదయన్, వ్యాసో జ్ఞానివరాణాం చ మోహే పృచ్ఛతి కారణమ్. పునరపి వ్యాసః స్వమోహం స్వదుఃఖముపపాదయతి—వాసవీ చకితేతి. దాశేయీ దాశో దాశపత్నీ తస్యాః కన్యా సత్యవతీ "స్త్రీభ్యో ఢగి"తి ఢక్. యద్యపి సామత్స్యోదరే జాతా తథాపి సా దాశేన కన్యాత్వేన స్వీకృతేతి తత్పత్న్యా అపి సా కన్యా జాతేతి—సత్యవతీ దాశేయీ. ౧, ౨. సంగం తస్యాం కృత్వా పుత్రం జనయేత్యర్థః. ౩—౪. దుష్టేతి.

సంపన్నా రూపయౌవనశాలినీ, తస్యాం జనయ సజ్గం త్వం కృత్వా పుత్రం సుసం మతమ్. ౩. నాంధో రాజ్యాధికారీ స్యాత్తస్మాత్పుత్రం మనోహరమ్, ఉత్పాదయ రాజపుత్ర్యాం వచనాన్మమ మానద. ౪. ఇత్యుక్తోఽహం తదా మాత్రాస్థిత స్తత్ర గజాహ్వయే, యావదృతుమతీ జాతా కాశిరాజసుతా మునే. ౫. ఏకాన్తే శయనా గారే ప్రాప్తా సా మమ సన్నిధౌ, లజ్జమానా సుకేశాన్తా స్వశ్వశ్రూవచనా త్తదా. ౬. దృష్ట్వా మాం జటిలం దాన్తం తాపసం రసవర్జితమ్, సా స్వేదవదనా జాతా పాణ్డురా విమనా భృశమ్. ౭. కుపితోఽహం తదా దృష్ట్వా కామినీం నిశి సజ్గ తామ్, వేపమానాం స్థితాం పార్శ్వే హ్యబ్రువం తామహం రుషా. ౮. దృష్ట్వా మాం యది గర్వేణ పాణ్డువర్ణా సమావృతా, అత స్తే తనయః పాణ్డుర్భవిష్యతి సుమధ్యమే. ౯. ఇత్యుక్త్వా నిశి తత్రై వ స్థితోఽమ్బాలికయా యుతః, భుక్త్వా మాం నిశి నిర్యాతః స్థానమాపృచ్ఛ్య మాతరమ్. ౧౦. తతస్తాభ్యాం సుతౌ కాలే ప్రసూతావన్ధపాణ్డురౌ. ధృతరాష్ట్రశ్చ పాణ్డుశ్చ ప్రథితౌ సంబభూవతుః. ౧౧. మాతా మే విమనా జాతా తాదృశౌ వీక్ష్య తౌ సుతౌ, తతస్సంవత్సరస్యాన్తే మామాహూయ తదాబ్రవీత్. ౧౨. ద్వైపాయనసుతౌ జాతౌ రాజ్యయోగ్యౌ న తాదృశౌ, అన్యం మనోహరం పుత్రం సముత్పాదయ మే ప్రియమ్. ౧౩. తథేతి సా మయా ప్రోక్తా ముదితా జననీ తదా, అమ్బికాం ప్రార్థయామాస సుతార్థే కాల ఆగతే. ౧౪. పుత్రి వ్యాసం సమాలిజ్గ్య పుత్రముత్పాదయాద్భుతమ్, కురువంశస్య కర్తారం రాజ్యయోగ్యం వరాననే. ౧౫. వధూర్లజ్జాన్వితా కిఞ్చిన్నోవాచ వచనం తదా, గతోఽహం శయనాగారే మాతు స్తద్వచనాన్నిశి. ౧౬. దాసీ విచిత్రవీర్యస్య రూపయౌవనసంయుతా, ప్రేషితామ్బికయా తత్ర విచిత్రాభరణామ్బరా. ౧౭. చన్దనారక్తదేహా సా పుష్పమాలావిభూషితా, ఆయాతా హావసంయుక్తా సుకేశీ హంసగామినీ. ౧౮. పర్యజ్కే మాం సమావేశ్య సంస్థితా ప్రేమసంయుతా, ప్రసన్నోఽహం తదా తస్యా విలాసేనాభవం మునే. ౧౯. రాత్రౌ సంక్రీడితం ప్రేమ్ణా తయా సహ మయా భృశమ్, వరో దత్తః పున స్తస్యై ప్రసన్నేన తు నారద. ౨౦. సుభగే భవితా పుత్రస్సర్వలక్షణసంయుతః, సురూపవస్సర్వధర్మజ్ఞస్సత్యవాదీ శమేరతః. ౨౧. స తదా విదురో జాతస్త్రయః

కామాతురే మయి ప్రీత్యకరణాద్రోషసంభవ ఇత్యభిప్రాయః. ౮. మామననురూపం దృష్ట్వా గర్వేణ స్వసౌన్దర్యాభిమానేన యది యత స్త్వం పాండువర్ణా జాతా తత ఇత్యర్థః. ౯. తాం భుక్త్వా నిర్యాత ఇత్యర్థః. ౧౦—౨౧. మయా హేతునా త్రయః పుత్రా అభవన్నిత్యర్థః. మాయావృద్ధిం గతేతి. పరక్షేత్రోద్భవే పుత్రే అన్యస్త్రీషు జాయమానే పుత్రే మమ మాయా వృద్ధిం గతేత్యర్థః. మమ పుత్రా ఏతే ఇతి భావో జాత ఇత్యర్థః. ౨౩. తదేవాహ—విస్మృత ఇతి.

పుత్రా మయాభవన్, మాయావృద్ధిం గతా సాధో పరక్షేత్రోద్భవే మమ. ౨౨.
విస్మృతశ్శుకసమ్బన్ధీ విరహాశ్శోకకారణమ్, దృష్ట్వా త్రీన్ స్వసుతాన్కామం వీర్య
వాన్వీర్యసమ్మతామ్. ౨౩. మాయా బలవతీ బ్రహ్మన్దుస్త్యజా హ్యకృతాత్మభిః,
అరూపా చ నిరాలమ్బా జ్ఞానినామపి మోహినీ. ౨౪. మాతరిస్నేహసంబద్ధం
తథా పుత్రేషు సంవృతమ్, న మే చిత్తం వనే శాన్తిమగ్మాన్మునివరోత్తమ. ౨౫.
డోలారూఢం మనో జాతం కదాచిద్ధస్తినాపురే, పునస్సరస్వతీతీరే న చైకత్ర వ్యవ
స్థితిః. ౨౬. కదాచిచ్చిన్తయన్ జ్ఞానం మానసే ప్రతిభాతి వై, కేఽమీ పుత్రాః
క్వ మోహోఽయం న శ్రాద్ధార్హామృతస్య మే. ౨౭. వ్యభిచారోద్భవాః కిమ్మే సుఖ
దాస్స్యస్సుతాః కిల, మాయా బలవతీ మోహం వితనోతి హి మానసే. ౨౮.
జానన్మోహాన్ధకూపేఽస్మిన్పతితోఽహం మృషా మునే, ఇత్యకుర్వం రహస్తాపం కదా
చిత్సుసమాహితః. ౨౯. రాజ్యం ప్రాప తతః పాణ్డుర్బలవాన్ భీష్మసమ్మతః, తదా
మమ మనో జాతం ప్రసన్నం సుతకారణాత్. ౩౦. కుంతీమాద్రీసురూపే ద్వేభార్యే
తస్య బభూవతుః, శూరసేనసుతా కుంతీ మద్రరాజసుతాపరా. ౩౧. స శాపం
ద్విజతః ప్రాప్య కామినీద్వయసంయుతః, పాణ్డుర్నిర్వేదమాపన్నస్త్యక్త్వా రాజ్యం
వనం గతః. ౩౨. తదా మామావిశచ్ఛోకశ్శ్రుత్వా పుత్రం వనేస్థితమ్, గతోఽహం
తత్ర యత్రాసౌ భార్యాభ్యాం సహ సంస్థితః ౩౩. తమాశ్వాస్య వనే పాణ్డుం
పునః ప్రాప్తో గజాహ్వయే, ధృతరాష్ట్రం సమాభాష్య హ్యాగమం బ్రహ్మజాతకే.
౩౪. క్షేత్రజాన్పఞ్చ పుత్రాన్స సముత్పాద్య వనాశ్రమే, ధర్మతో వాయుతః శక్రా
దశ్విభ్యాం పఞ్చపాణ్డవాన్. ౩౫. యుధిష్ఠిరో భీమసేనస్తథైవార్జున ఇత్యపి, కున్తీ
పుత్రాస్సమాఖ్యాతా ధర్మానిలసురేశజాః. ౩౬. నకులస్సహదేవశ్చ మద్రరాజ
సుతా సుతౌ, కదాచిత్తురహోమాద్రీం సమాలిఙ్గ్య మహీపతిః. ౩౭. మృతశ్శా

౨౩, ౨౪. తయా మాయయా కిం కృతం? తదాహ—మాతరి స్నేహేఇతి. సంవృతమాసక్తమ్.
ఏతాదృశం మమ చిత్తం మాయయా మోహితం వనే శాన్తిం నాగాత్ న ప్రాప్తవదిత్యర్థః. ౨౫,
౨౬. నను తవ వివేకాభావాన్మాయామోహితత్వం యుక్తమేవేతి చేద్వివేకోఽప్యతినిర్మలోఽస్తి
తథాపి మాయామోహితత్వమస్తీత్యాశ్చర్యమిత్యాహ—కదాచిదితి. చిన్తయన్విచారయన్ స్థితో
ఽహం యదా తదా కదాచిన్మమ మానసే ఇత్యర్థః. కేఽమీతి. అమీ పుత్రాః కే మే మృతస్య
శ్రాద్ధార్హా అపి న శ్రాద్ధకారిణోఽపి న భవంతి తథా సతి తేష్వయం మోహః క్వ నిరర్థకస్తేషు
మోహ ఇతి జ్ఞానమిత్యర్థః. ౨౭, ౨౮. తథా చ జ్ఞానినోఽపి మే మాయావిమోహో న గచ్ఛతి
దుఃఖాదికం చ జాయత ఇతి దర్శితమ్. ౨౯. యదా పాండుర్నృపో రాజ్యం ప్రాప తదా మమ
మనః ప్రసన్నం జాతమిత్యర్థః. ఇయమపి మాయైవ. ౩౦, ౩౧. సశాపమితి. స్త్రీసంభోగే కృతే
సతి తవ మరణం భవిష్యతీత్యేవం రూపమ్, ౩౨. తథా మామితి, ఇయమపి మాయైవేతి భావః

పాత్తు మునిభిస్సంస్కృతో హుతభుఙ్ముఖే, మాద్రీ తత్ర సతీ భూత్వా ప్రవిష్టా పతినాసహ. ౩౮. స్థితా పుత్రయుతా కున్తీ జ్వలితే జాతవేదసి, మునయస్సుత సంయుక్తాం శూరసేనసుతాం తదా. ౩౯. దుఃఖితాం పతిహీనాం తామాని న్యుర్గజసాహ్వయే, సమర్పితాథ భీష్మాయ విదురాయ మహాత్మనే. ౪౦. శ్రుత్వాహం సుఖదుఃఖాభ్యాం పీడిత స్తు పరాత్మభిః, భీష్మేణ పాలితాః పుత్రాః పాణ్డోరితి విచిన్త్య తే. ౪౧. విదురేణ తథా ప్రీత్యా ధృతరాష్ట్రేణ ధీమతా, దుర్యోధనాదయ స్తస్య పుత్రా యే క్రూరమానసాః. ౪౨. ఏకత్ర స్థితిమాపన్నా విరోధం చక్రురద్భుతమ్, ద్రోణాచార్యస్తు సంప్రాప్త స్తత్ర భీష్మేణ మానితః. ౪౩. అధ్యాపనాయ పుత్రాణాం పురే తస్మిన్నివాసితః, కర్ణః కున్త్యా పరిత్యక్తో జాతమాత్రశ్శిశుర్యదా. ౪౪. సూతేన పాలితో నద్యాం ప్రాప్తశ్చాధిరథేనహ, దుర్యోధనప్రియశ్చాభూత్కర్ణశ్శూరతమ స్తథా. ౪౫. పరస్పరం విరోధోఽభూద్భీమదుర్యోధనాదిషు, ధృతరాష్ట్రస్తు సంచిన్త్య క్లేశం పుత్రేషు తేషు చ. ౪౬. నివాసం కల్పయామాస పాణ్డవానాం మహాత్మనామ్, విరోధశమనాయైవ నగరే వారణావతే. ౪౭. దుర్యోధనేన తత్రైవ ద్రోహాజ్జతు గృహాణి వై, కారితాని చ దివ్యాని ప్రేష్య మిత్రం పురోచనమ్. ౪౮. శ్రుత్వా జతుగృహే దగ్ధాన్పాణ్డవాన్పృథయా యుతాన్, పౌత్రభావాన్మునిశ్రేష్ఠ మగ్నోఽహం వ్యసనార్ణవే. ౪౯. శోకాతురో భృశం శూన్యే వనే పశ్యన్నహర్నిశమ్, దృష్టా మయైకచక్రాయాం పాణ్డవా దుఃఖకర్శితాః. ౫౦. తతస్తు ష్టమనాశ్చాహం జాతః పార్థాన్విలోక్య చ, ప్రేరితాస్తే మయా తూర్ణం ద్రుపదస్య పురం ప్రతి. ౫౧. తేగతాస్తత్ర దుఃఖార్తా విప్రవేషధరాః కృశాః, మృగచర్మపరీధానాస్సభాయాం సంస్థితాస్తదా. ౫౨ కృత్వా పరాక్రమం జిష్ణుస్సజిత్వా ద్రుపదాత్మజామ్, చక్రుర్వివాహం మానిన్యాః పఞ్చైవ మాతృవాక్యతః. ౫౩. దృష్ట్వా వివాహం తేషాన్తు ముదితోఽహం భృశం తదా, తతో నాగాహ్వయే ప్రాప్తా పాఞ్చాలీసహితా మునే ౫౪. నివాసం ఖాణ్డవప్రస్థం ధృతరాష్ట్రేణ కల్పితమ్, పాణ్డవానాం ద్విజశ్రేష్ఠ. వసుదేవసుతేన వై. ౫౫. తర్పితః పావక స్తత్ర విష్ణునాసహ జిష్ణునా, రాజసూయః కృతో యజ్ఞ స్తదాహం ముదితోఽభవమ్. ౫౬. దృష్ట్వాథవిభవ న్తేషాం తథామయ

---

౩౩. బ్రహ్మజాతటే సరస్వతీతటే. ౩౪—౩౭. పతినా సహ అగ్నిం ప్రవిష్టేత్యర్థః. ౩౮—౪౦. పరాత్మభిః పరదేహైః పీడిత ఇయమపి మాయేత్యర్థః. భీష్మేణేతి. భీష్మేణ విదురేణ ధృతరాష్ట్రేణ తే పాండోః పుత్రాః పాలితా ఇతి విచిన్త్య దుర్యోధనాదయ స్తస్య ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రా విరోధం చక్రురిత్యన్వయః, ౪౧—౪౮. మగ్నోఽహమితి. ఇయమపి మాయైవేత్యర్థః. ౪౯. వనే పశ్యన్న

కృతాం సభామ్, దుర్యోధనోఽతిసంతప్తో దురోదరమథాకరోత్. ౫౭. దుర్ద్యూత వేదీ శకుని రనక్షజ్ఞశ్చధర్మజః, హృతం రాజ్యం ధనం సర్వం యాజ్ఞసేనీ చ క్లేశితా. ౫౮. వనే ద్వాదశవర్షాణి పాణ్డవా స్తేవివాసితాః, పాఞ్చాలీసహితా స్తేన దుఃఖం మే జనితం భృశమ్. ౫౯. ఏవం నారదసంసారే సుఖదుఃఖాత్మకే భృశమ్, నిమగ్నోఽహం భ్రమేణైవ జానన్ధర్మం సనాతనమ్. ౬౦. కోఽహం కస్యసుతా స్తేఽమీ కా మాతా కిం సుఖం పునః, యేన మే హృదయం మోహాద్భ్రమతీతి దివానిశమ్. ౬౧. కిఙ్కరోమి క్వ గచ్ఛామి సన్తోషో వాధిగచ్ఛతి, దోలారూఢం మనో మేఽత్ర చఞ్చలం న స్థిరం భవేత్. ౬౨. సర్వజ్ఞోఽసి మునిశ్రేష్ఠ సన్దేహం మే నివర్తయ, తథా కురు యథాఽహం స్యాం సుఖితో విగతజ్వరః ౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధే పఞ్చవింశోఽధ్యాయః.

—— వ్యాసాయ నారదోక్తస్వమోహమాహాత్మ్యమ్. ——

వ్యాసఉవాచ—ఇతి మే వచనం శ్రుత్వా నారదః పరమార్థవిత్, మామాహ చ స్మితం కృత్వా పృచ్ఛంతం మోహకారణమ్. ౧. నారదఉవాచ—పారాశర్యపురాణజ్ఞ కిం పృచ్ఛసి సునిశ్చయమ్, సంసారేఽస్మిన్వినా మోహం కోఽపి నాస్తి శరీరవాన్. ౨. బ్రహ్మావిష్ణు స్తథారుద్రస్సనకః కపిల స్తథా, మాయయా వేష్టి

న్వేషమాణ ఇత్యర్థః. ౫౦—౫౯. జానన్ధర్మం సనాతనమితి. బ్రహ్మవిద్యాం తత్సాధనం చ సర్వం జానన్నిత్యర్థః. ౬౦. జ్ఞానినోఽపి మమ కథమనేకేషు పూర్వోక్తేషు స్థలేషు మాయామోహసుఖదుఃఖాదికం చ జాతమిత్యర్థః. మోహాదీనామనేకేషు దర్శనార్థమేవైతావత్పర్యన్తం ప్రసిద్ధకథయా ఉపన్యాసః. ౬౧—౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే పంచవింశోఽధ్యాయః.

సప్తాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ తు నారదః, స్వమోహస్యైవ మాహాత్మ్యం నిజగాదేతి చోచ్యతే. ఇతి మే ఇతి. ఇతి మే పూర్వోక్తవాక్యం శ్రుత్వా మాం నారద ఆహేత్యన్వయః. ౧. సంసారేఽస్మిన్నితి. అయం భావః. జ్ఞానినోఽపి మమ కథంమాయామోహదుఃఖాదికంజాయత ఇతి త్వయా పృష్టం తత్ర నాయం జ్ఞానమహిమా యేన విక్షేపరూపసంసారోచ్ఛేదో భవేత్; కిన్తు మాయాయాః శక్తిద్వయమస్తి. ఏకావరణశక్తిరపరా విక్షేపరూపా తత్ర జ్ఞానే సత్యావరణరూపశక్తేర్నాశేఽపి విక్షేపశక్తిః ప్రారబ్ధకర్మక్షయపర్యన్తం తద్వైవ తిష్ఠతి తథాచ పూర్వవదేవ కదాచిన్మోహాదికం జాయతే తస్మాత్కథం మమ విచారవన్తోఽపి మోహాదికమితి నాశ్చర్యం కిన్తు దేహవతః స్వభావ ఏవాయమితి. ౨. న కేవలం జీవానామేవ మోహాదికం జాయతే ఇతి మన్తవ్యమ్. కిన్త్వీశ్వరాణామపీత్యాహ—బ్రహ్మావిష్ణుస్తథా రుద్ర ఇతి. తేషాం మోహాః ప్రథమస్కంధమారభ్య బహుషు స్థలేషు పూర్వముపపాదిత ఏవ. మాయయా వేష్టితా ఇతి వేష్టితత్వాత్ జ్ఞానినామపి తేషాం విక్షేపశక్తిర్వర్తత ఏవ. అత ఏవ తే భవవర్త్మని భ్రమన్తి నీచమత్స్యాదియోనిషు.

తాస్సర్వే భ్రమన్తి భవవర్త్మని. ౩. జ్ఞానినం మాం జనో వేత్తి భ్రాన్తోఽహం సర్వలోకవత్, శృణు మే పూర్వవృత్తాన్తం ప్రబ్రవీమి సునిశ్చితమ్. ౪. దుఃఖం మయా యథా పూర్వమనుభూతం మహత్తరమ్, స్వకృతేన చ మోహేన భార్యార్థే వాసవీసుత. ౫. ఏకదా పర్వతశ్చాహం దేవలోకాన్మహీతలమ్, ప్రాప్తౌ విలోకనార్థాయ భారతం ఖణ్డముత్తమమ్ ౬. భ్రమన్తౌ సహితావుర్వ్యాం పశ్యంతౌ తీర్థమణ్డలమ్, పావనాని చ స్థానాని మునీనామాశ్రమాఞ్ఛుభాన్. ౭ శపథం దేవలోకాత్తు కృత్వా పూర్వం పరస్పరమ్, చలితౌ సమయం చేమం సమ్మన్త్ర్య నిశ్చయేన వై. ౮. చిత్తవృత్తిస్తు వక్తవ్యా యాదృశీ యస్య జాయతే, శుభా వాప్యశుభా వాపి న గోప్తవ్యా కదాచన. ౯. భోజనేచ్ఛాధనేచ్ఛాపి రతీచ్ఛా వాథ వేదపి, యాదృశీ యస్య చిత్తే తు కథనీయా పరస్పరమ్ ౧౦. ఇత్యేవాం సమయం కృత్వా స్వర్గాద్భూలోకమాగతౌ, ఏకచిత్తౌ మునీభూతౌ విచరన్తౌ యథేచ్ఛయా. ౧౧. ఏవం భ్రమంతౌ లోకేఽస్మిన్ గ్రీష్మాంతే సముపాగతే, సఞ్జయస్య పురం రమ్యం సంప్రాప్తౌ నృపతేః పునః. ౧౨. తేన సంపూజితౌ భక్త్యా రాజ్ఞా సంమానితౌ భృశమ్, స్థితౌ తత్ర గృహే తస్య చాతుర్మాస్యం మహాత్మనః ౧౩. వార్షికాశ్చతురో మాసా దుర్గమాః పథి సర్వదా, తస్మాదేకత్ర విబుధైః స్థాతవ్యమితి నిశ్చయః. ౧౪. అష్టౌ మాసాంస్తు ప్రవసేత్సదా కార్యవశాద్ద్విజః, వర్షాకాలే న గన్తవ్యం ప్రవాసే సుఖమిచ్ఛతా. ౧౫. ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా సఞ్జయస్య గృహే తదా, సంస్థితౌ మానితౌ రాజ్ఞా కృతాతిథ్యౌ మహాత్మనా. ౧౬. దమయన్తీతి విఖ్యాతా తస్య పుత్రీ మహీపతేః, ఆజ్ఞప్తా పరిచర్యార్థం సుదతీ సున్దరీ భృశమ్. ౧౭. వివేకజ్ఞా విశాలాక్షీ రాజపుత్రీ కృతోద్యమా, సేవనం సర్వకాలే చ వ్యదధాదుభయోరపి, ౧౮. స్నానార్థముదకం కాలే భోజనం మృష్టమాయతమ్, ముఖవాసం తథా చాన్యం యదిష్టం తద్దదాతి సా. ౧౯. మనోభిలషితాన్కామానుభయోరపి కన్యకా, వ్యఞ్జనాసనశయ్యాదీన్వాఞ్ఛితాన్యుపకల్పయత్. ౨౦. ఏవం సంసేవ్యమానౌ తు స్థితౌ రాజ్ఞో గృహే కిల, వేదాధ్యయనసంశీలౌ వావాం వేదవ్రతే రతౌ. ౨౧.

యతో దేవాదీనామపీదృశీ దశా తతో మనుష్యాణాం కిం విచార్యమితి భావః. ౩. కించ హే వ్యాస మాం జనో జ్ఞానినం వేత్తి తత్రాహమపి జ్ఞానీ సన్నపి సర్వలోకవత్పామరజనవద్భ్రాన్త ఏవ కస్మాదితి చేచ్ఛృణు మమ లోకాతీతాం దుర్దశామిత్యాహ—శృణ్వితి. ౪, ౫. పర్వతశ్చాహం పర్వతనామా మమ భాగినేయో మునిరహం చేత్యర్థః. నను బ్రహ్మపుత్రస్య నారదస్య కథం పర్వతో భాగినేయ ఇతి చేత్ సప్తమస్కన్ధే దక్షాన్నారదస్య ద్వితీయజన్మనో వక్ష్యమాణత్వేన ద్వితీయజన్మస్థోఽయం భాగినేయ ఇత్యభిప్రాయేణాస్యా ఉక్తేః సత్త్వాత్. ౬—౮. చిత్తవృత్తిస్తు వక్త

అహం వీణాం కరే కృత్వా సాధయిత్వా స్వరోత్తమమ్, గాయత్రం సామసుస్వాదమగాం కర్ణరసాయనమ్. ౨౨. రాజపుత్రీ తు తచ్ఛ్రుత్వా సామగానం మనోహరమ్, బభూవ మయి రాగాఢ్యా ప్రీతియుక్తా విశారదా. ౨౩. దినేదినేఽనురాగోఽస్యా మయి వృద్ధిం గతః పరః, మమాఽపి ప్రీతియుక్తాయాం మనోజాతం స్పృహాపరమ్. ౨౪. మమ తస్య చ సా కన్యా భోజనాదిషు కర్హిచిత్, అకరోదన్తరం కించిన్నైవాభేదం రసాఽన్వితా. ౨౫. స్నానాయోష్ణజలం మహ్యం పర్వతాయ చ శీతలమ్, దధిమద్యం తథా తక్రం పర్వతాయాప్యకల్పయత్. ౨౬. శయనాస్తరణం శుభ్రం మదర్థే పర్యకల్పయత్, ప్రీత్యా పరమయా యద్వత్పర్వతాయ న తాదృశమ్ ౨౭ విలోకయతి మాం ప్రేమ్ణా సున్దరీ న చ పర్వతమ్, తతోఽస్యాస్తాదృశం దృష్ట్వా పర్వతః ప్రేమకారణమ్. ౨౮. మనసా చిన్తయామాస కిమేతదితి విస్మితః, పప్రచ్ఛ మాం రహస్యప్యబ్రూహి నారద సర్వథా. ౨౯. రాజపుత్రీ త్వయి ప్రేమ కరోతి ముదితా భృశమ్, దదాతి భక్ష్యభోజ్యాని స్నేహయుక్తా సమన్తతః. ౩౦. న తథా మయి భేదోఽత్ర సన్దేహం జనయత్యసౌ, మన్యతే త్వాం పతిం కర్తుం సర్వథా సఞ్జయాత్మజా. ౩౧. తథాపి తాదృశం భావం జానామి లక్షణైరహమ్, నేత్రవక్త్రవికారైశ్చ జ్ఞాయతే ప్రీతికారణమ్. ౩౨. సత్యం వద న తే మిథ్యా వక్తవ్యం వచనం మునే, స్వర్గతస్సమయం కృత్వా చలితౌ సంస్మరాధునా. ౩౩ నారదఉవాచ—పృష్టోఽహం పర్వతేనేదం కారణం తు మహాత్మనా యదా, తదాహం హ్రీసమాక్రాన్తస్సంపాతశ్చాబ్రువం పునః. ౩౪. పర్వతైషా విశాలాక్షీ పతిం మాం కర్తుముద్యతా, మమాపి మానసో భావో వర్తతేఽస్యాం విశేషతః. ౩౫ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం సత్యం పర్వతః కోపసంయుతః, మామువాచ మునిర్వాక్యం ధిగ్ధిగితి పునః పునః. ౩౬. ప్రథమం శపథాన్కృత్వా వఞ్చితోఽహం త్వయా యతః, భవ వానరవక్త్రస్త్వం శాపాచ్చ మమ మిత్రధ్రుక్. ౩౭. ఇతి శప్తస్తు తేనాహం కుపితేన మహాత్మనా, సహసా హ్యభవం క్రూరశ్శాఖామృగముఖస్తదా. ౩౮. మయాపి న కృతా తస్మిన్ క్షమా తు భగినీసుతే, సోఽపి శప్తోఽతికోపాద్వై న మా స్వర్గే తే గతిః కిల. ౩౯. స్వల్పేఽపరాధే యస్మాన్మాం శప్తవానసి పర్వత, తస్మాత్తవాపి మద్వాక్యాన్మృత్యులోకే స్థితిః కిల. ౪౦. పర్వతస్తు గతస్తస్మాన్నగరాద్విమనా భృశమ్, అహం వానరవక్త్రస్తు సంజాతస్తత్క్షణాదపి. ౪౧. దృష్ట్వా మాం వానరం క్రూరం రాజపుత్రీ విలక్షణా, విమనాతీవ సంజాతా వీణాశ్రవణలాలసా. ౪౨. వ్యాసఉవాచ—తతః కిమభవద్బ్రహ్మన్ కథం శాపాన్ని

ర్వృతి. భూతలే నానావిధం వస్తు దృష్ట్వా యస్య యాదృశీ జాయతే చిత్తవృత్తిః సా తేన వక్త

వర్తితః, మానుషాస్యః పునర్జాతో భవాన్బ్రూహి యథావిధి. ౪౩. పర్వతః క్వగతో భూయః సఙ్గమో యువయోరభూత్, కదా కుత్ర కథం సర్వం విస్తరేణ వద స్వహ. ౪౪. నారదఉవాచ—కిం బ్రవీమి మహాభాగ మాయాయాశ్చరితం మహత్, దుఃఖితోఽహం భృశం తత్ర పర్వతే రుషితే గతే. ౪౫. పునస్సైవాపరా త్యర్థం రాజపుత్రీ మమాభవత్, గతేఽథ పర్వతే కామం స్థితస్తత్రైవ సద్మని. ౪౬. అహం దుఃఖాన్వితో దీనస్తథా వానరవన్ముఖః, విశేషేణ తు చిన్తార్తః కిం మేస్యాదితి చిన్తయన్. ౪౭. సఞ్జయోఽథ సుతాం దృష్ట్వా కిఞ్చిత్ప్రకటయౌవనామ్, వివాహార్థే రాజసుతా మపృచ్ఛత్సచివం తదా. ౪౮. వివాహకాలస్సంప్రాప్తః సుతాయా మమ సామ్ప్రతమ్, యోగ్యం వరం మమ బ్రూహి రాజపుత్రం సుసమ్మతమ్. ౪౯. రూపౌదార్యగుణైర్యుక్తం శూరం సుకులసమ్భవమ్, వివాహం విధివత్పుత్ర్యాః కరోమి కిల సామ్ప్రతమ్. ౫౦. ప్రధానస్త్వబ్రవీద్రాజన్రాజపుత్రాహ్యనేకశః, వర్తంతే భువి పుత్ర్యాస్తే యోగ్యాస్సర్వగుణాన్వితాః. ౫౧. యస్మిన్రుచిస్తే రాజేన్ద్ర తమాహూయ నృపాత్మజమ్, దేహి కన్యాం ధనం భూరి హస్త్యశ్వరథసంయుతమ్. ౫౨. నారదఉవాచ—పితుశ్చికీర్షితం జ్ఞాత్వా దమయన్తీ తదా నృపమ్, ధాత్ర్యా ముఖేన వాక్యజ్ఞా తమువాచ రహః స్థితమ్. ౫౩. ధాత్ర్యువాచ—దమయన్తీ మహారాజ పుత్రీ తే మా మథాబ్రవీత్, పితరం బ్రూహి ధాత్రేయి వచనాన్మే సుఖాన్వితమ్. ౫౪. మయా వృతోఽథ మేధావీ నారదో మహతీయుతః, నాదమోహితయా కామం మాన్యః కోఽపి ప్రియో మమ. ౫౫. కురు మే వాఞ్ఛితం తాత వివాహం మునినా సహ, నాన్యం వరిష్యే ధర్మజ్ఞ నారదం తు పతిం వినా. ౫౬. మగ్నాహం నాదసిన్ధౌ వై నక్రహీనే రసాత్మకే, అపారే సుఖసంపూర్ణే తిమిఙ్గిలవివర్జితే. ౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే షడ్వింశోఽధ్యాయః.

నారదవివాహః.

నారదఉవాచ—తత్పుత్ర్యా వచనం శ్రుత్వా రాజా ధాత్రీముఖాత్తతః, భార్యాం ప్రోవాచ కైకేయీం సమీపస్థాం సులోచనామ్. ౧. రాజోవాచ—

త్యర్థః. అయమేవోభాభ్యాం సంకేతః కృతః. ౯—౩౭. శాఖామృగో మర్కటః. ౩౮—౪౬. తిమింగిలవివర్జితే సుఖవిఘాతకపదార్థరహితేనాసింధావిత్యర్థః. ౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే షడ్వింశోఽధ్యాయః

షట్పంచాశత్పద్యవద్భిర్వివాహో నారదస్య హ. ప్రోచ్యతే యత్ర మోహస్య మహిమాతీవ వర్ణ్యతే. పూర్వాధ్యాయే దమయన్తీ స్వాభిప్రాయం ధాత్ర్యై ప్రోవాచేత్యుక్తం తదుత్తరం

యదుక్తం వచనం కాన్తే ధాత్ర్యా తత్తు త్వయా శ్రుతమ్, వృతోఽయం నారదః కామం మునిర్వానరవక్త్రభాక్. ౨. కిమిదం చిన్తితం పుత్ర్యా బుద్ధిహీనం విచేష్టితమ్, కథమస్మై మయా దేయా కన్యా హరిముఖాయ సా. ౩. క్వాసౌ భిక్షుః కురూపః క్వేదమయన్తీ మనూత్మజా, విపరీతమిదం కార్యం న విధేయం కదాచన. ౪. తామే కాన్తే సుకేశాన్తే నివారయ హఠాత్సుతామ్, యుక్త్యా మునిరతాం ముగ్ధాం శాస్త్రవృద్ధానుసారయా. ౫. ఇతి భర్తృవచశ్శ్రుత్వా జననీ తామథాబ్రవీత్, క్వ తే రూపం మునిః క్వాసౌ వానరాస్యోఽధనః పునః. ౬ కథం మోహమవాప్తాసి భిక్షుకే చతురా పునః, లతాకోమలదేహా త్వం భస్మరూక్షతనుస్త్వయమ్. ౭. వార్తావానరవక్త్రేణ కథం యుక్తా తవానఘే, కా ప్రీతిః కుత్సితే పుంసి భవిష్యతి శుచిస్మితే. ౮. వరస్తే రాజపుత్రోఽస్తు మాకురు త్వం వృథా హఠమ్, పితా తే దుఃఖమాప్నోతి శ్రుత్వా ధాత్రీముఖాద్వచః ౯. లగ్నాం బబ్బూలవృక్షేణ కోమలాం మాలతీలతామ్, దృష్ట్వా కస్య మనః ఖేదం చతురస్య న గచ్ఛతి. ౧౦. దాసేరకాయ తామ్బూలీదళాని కోమలాని కః, దదాతి భక్షణార్థాయ మూర్ఖోఽపి ధరణీతలే. ౧౧. వీక్ష్య త్వాం కరసంలగ్నాం నారదస్య సమీపతః, వివాహే వర్తమానే తు కస్య చేతో న దహ్యతి. ౧౨ కుముఖేన సమం వార్తా న రుచిం జనయత్యతః, ఆమరణాత్తు కథం కాలః క్షపితవ్యస్త్వయామునా. ౧౩. నారద ఉవాచ—ఇతి మాతుర్వచశ్శ్రుత్వా దయమన్తీ భృశాతురా, మాతరం ప్రాహ తన్వఙ్గీ మయి సా కృతనిశ్చయా. ౧౪. కిం ముఖేన చ రూపేణ మూర్ఖస్య చ ధనేన కిమ్, కిం రాజ్యేనావిదగ్ధస్య రసమార్గవిదోఽస్య చ. ౧౫. హరిణ్యోఽపి వనే ధన్యా యా నాదేన విమోహితాః, గాతుః ప్రాణాన్ప్రయచ్ఛన్తి ధిఙ్మూర్ఖాన్మానుషాన్భువి. ౧౬. నారదో వేత్తి యాం విద్యాం మాతస్సప్తస్వరాత్మికామ్, తృతీయః కోఽపి నో వేద శివాదన్యః పుమాన్కిల. ౧౭. మూర్ఖేణ సహ సంవాసో మరణం తత్క్షణే క్షణే, రూపవాన్ధనవాంస్తాజ్యో గుణహీనో నరస్సదా. ౧౮. ధిఙ్మైత్రీం మూర్ఖ భూపాలే వృథా గర్వసమన్వితే, గుణజ్ఞే భిక్షుకే శ్రేష్ఠా వచనాత్సుఖదాయినీ. ౧౯.

జాతం వృత్తమాహ—తత్పుత్ర్యా వచనమితి. ౧, ౨. బుద్ధిహీనం యథా స్యాత్తథా విచేష్టితమిత్యర్థః. ౩, ౪. హే సుకేశాన్తే శాస్త్రవృద్ధానుసారయా యుక్త్యా మునిరతాం ముగ్ధాం నివారయేత్యన్వయః. ౫—౯. బబూలవృక్షః కంటకవృక్షః. ౧౦. దాసేరకాయ దాస్యాః పుత్రో దాసేరః. క్షుద్రాభ్యో వేతి పక్షే ఢక్. స ఏవ దాసేరకః. ఉష్ట్రో వా. ౧౧, ౧౨. అమునా నారదేన. ౧౩, ౧౪. అస్య రసమార్గావిదోఽవిదగ్ధస్య మూర్ఖస్య ముఖేన రూపేణ ధనేన చ కిం ఫలమిత్యర్థః. ౧౫—౨౧. సప్తభేదం షడ్జాదిసప్తభేదసహితం గానమిత్యర్థః. ౨౨. హరిణాః పశవో

స్వరజ్ఞో గ్రామవిత్కామమూర్ఛనాజ్ఞానభేదభాక్, దుర్లభః పురుషశ్చాక్షరసజ్ఞో దుర్బలోఽపి వై. ౨౦ యథా నయతి కైలాసం గజా నైవ సరస్వతీ, తథానయతి కైలాసం స్వరజ్ఞానవిశారదః ౨౧ స్వరమానం తు యో వేదస దేవో మానుషోఽపి సన్, సప్తభేదం న యో వేద స పశుస్సురరాడపి ౨౨. మూర్ఛనాతానమార్గం తు శ్రుత్వా మోదం న యాతి యః, స పశుస్సర్వథా జ్ఞేయో హరిణాః పశవో న హి. ౨౩. వరం విషధరస్సర్పశ్శ్రుత్వా నాదం మనోహరమ్, అశ్రోత్రోఽపి ముదం యాతి ధిక్సకర్ణాంశ్చ మానవాన్. ౨౪. బాలోఽపి సుస్వరం గేయం శ్రుత్వా ముదితమానసః, జాయతే కిం తు తే వృద్ధా న జానన్తి ధిగస్తు తాన్. ౨౫. పితా మే కిం న జానాతి నారదస్య గుణాన్బహూన్, ద్వితీయస్సామగో నాస్తి త్రిషు లోకేషు తత్సమః. ౨౬. తస్మాదసౌ మయా నూనం వృతః పూర్వం సమాగమాత్, పశ్చాచ్ఛాపవశాజ్జాతో వానరాస్యో గుణాకరః. ౨౭ కిన్నరా న ప్రియాః కస్య భవన్తి తురగాననాః, గానవిద్యాసమాయుక్తాః కిం ముఖేన వరేణ హ, ౨౮. పితరం బ్రూహి మే మాతర్వృతోఽయం మునిసత్తమః, తస్మాత్త్వమాగ్రహం త్యక్త్వా దేహి తస్మై చ మాం ముదా. ౨౯. నారద ఉవాచ—ఇతి పుత్ర్యా వచశ్శ్రుత్వా రాజ్ఞీ రాజ్ఞో న్యవేదయత్, ఆగ్రహం సుందరీ జ్ఞాత్వా సుతాయా నారదే మునే. ౩౦. వివాహం కురు రాజేన్ద్ర దమయన్త్యాశ్శుభే దినే, మునినా స చ సర్వజ్ఞో వృతోఽసౌ మనసాఽనయా. ౩౧. నారద ఉవాచ—ఇతి సంచోదితో రాజ్ఞ్యా సంజయః పృథివీపతిః, చకార విధివత్సర్వం విధిం వైవాహికం తతః. ౩౨. ఏవం దారగ్రహం కృత్వా వానరాస్యః పరంతప, స్థితస్తత్రైవ మనసా దహ్యమానేన చాన్వహమ్. ౩౩. యదా గచ్ఛద్రాజసుతా సేవార్థం మమ సన్నిధౌ, అభవం దుఃఖసంతప్తస్తదాహం వానరాననః. ౩౪. దమయన్తీ తు మాం వీక్ష్య ప్రఫుల్లవదనామ్బుజా, శోకం వానరవక్త్రత్వాన్న చకార కదాచన ౩౫. ఏవం గచ్ఛతి కాలే తు సహసా పర్వతో మునిః, సర్వం తీర్థాన్యనేకాని ద్రష్టుం మాం సముపాగతః. ౩౬ మయాతిమానితః ప్రేమ్ణా పూజితశ్చ యథావిధి, ఆసీన ఆసనే దివ్యే వీక్ష్య మాం దుఃఖితో హ్యభూత్. ౩౭. కృతదారం వానరాస్యం దీనం చిన్తాతురం భృశమ్, దయావాన్మామువాచేదం పర్వతో మాతులం కృశమ్. ౩౮. మయా నారదకోపాత్త్వం శప్తోఽసి మునిసత్తమ, నిష్కృతిం తస్య శాపస్య కరోమ్యద్య నిశామయ. ౩౯. భవత్వం

న హి తేషాం గానలుబ్ధత్వస్య సత్త్వాత్. ౨౩. సకర్ణాశ్చేతి. యతో ముదం న యాన్తీతి శేషః. ౨౪—౩౨. వానరాస్యోఽహం తత్రైవ స్థిత ఇత్యర్థః. ౩౩. యతో వానరాననస్తతో దుఃఖసన్తప్త ఇత్యర్థః. ౩౪—౪౦. అస్య భాషితం శాపోద్ధారరూపం శ్రుత్వా చిత్తం ప్రవణం అను

చారువదనో మమ పుణ్యేన నారద, దృష్ట్వా రాజసుతాం చిత్తే కృపా జాతా మమాధునా. ౪౦. నారద ఉవాచ—మయాపి ప్రవణం చిత్తం కృత్వా శ్రుత్వాస్య భాషితమ్, అనుగ్రహః కృతస్సద్యస్తస్య శాపస్య తత్క్షణాత్. ౪౧ భాగినేయ మత వాప్యస్తు గమనం సురసద్మని, శాపస్యానుగ్రహం కామం కృతోఽయం పర్వతాధునా. ౪౨. నారద ఉవాచ—జాతోఽహం చారువదనో వచనాత్తస్య పశ్యతః, రాజపుత్రీ తు సంతుష్టా మాతరం ప్రాహ సత్వరమ్. ౪౩. మాతస్తే సుముఖో జాతో జామాతా చ మహాద్యుతిః, వచనాత్పర్వతస్యాద్య ముక్తశాపో మునేరభూత్ ౪౪. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజ్ఞీ కథితం తత్తు రాజని, యయౌ ద్రష్టుం మునిం తత్ర సంజయః ప్రీతిమాంస్తదా ౪౫. ధనం సమర్పితం రాజ్ఞా సంతుష్టేన తదా మహత్, మహ్యం చ భాగినేయాయ పారిబర్హం మహాత్మనా ౪౬. ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం వర్తనం యత్పురాతనమ్. మాయాయా బలమాహాత్మ్యం హ్యనుభూతం యథా మయా. ౪౭. సంసారేఽస్మిన్మహాభాగ మాయాగుణకృతేఽనృతే, తనుభృత్తు సుఖీ నాస్తి న భూతో న భవిష్యతి. ౪౮. కామక్రోధౌ తథా లోభో మత్సరో మమతా తథా, అహంకారో మదః కేన జితాస్సర్వే మహాబలాః. ౪౯. సత్వం రజస్తమశ్చైవ గుణాస్త్రయ ఇమే కిల, కారణం ప్రాణినాం దేహసంభవే సర్వథా మునే. ౫౦. కస్మింశ్చిత్సమయే వ్యాస వనేఽహం విష్ణునా సహ, గచ్ఛన్నాస్య వినోదేన స్త్రీభావం గమితః క్షణాత్. ౫౧. రాజపత్నీత్వమాపన్నో మాయాబలవిమోహితః, పుత్రాః ప్రసూతా బహవో గేహే తస్య నృపస్య హ. ౫౨. వ్యాస ఉవాచ—సంశయోఽయం మహాన్సాధో శ్రుత్వా తే వచనం కిల, కథం నారీత్వమాపన్నస్త్వం మునే జ్ఞానవాన్భృశమ్ ౫౩. కథఞ్చ పురుషో జాతో బ్రూహి సర్వమశేషతః, కథం పుత్రాస్త్వయా జాతాః కస్య రాజ్ఞో గృహేఽంజసా. ౫౪. ఏతదాఖ్యాహి చరితం మాయాయా మహదద్భుతమ్, మోహితం చ యయా సర్వమిదం స్థావరజంగ

గ్రహః కృత ఇత్యన్వయః. ౪౧—౪౬. ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతమితి. జ్ఞానినోఽపి మమ మాయామోహే సుఖదుఃఖాదికం విక్షేపరూపమస్త్యేవేత్యేతదాఖ్యాతం కథితమిత్యర్థః. ౪౭. యావత్కాలపర్యన్తం గుణత్రయజన్యో దేహస్తిష్ఠతి తావత్కాలపర్యన్తం మాయామోహసుఖదుఃఖాదికం విక్షేపజాతం సర్వస్యాపి భవిష్యత్యేవ న తత్ర ప్రతీకారోఽస్తీత్యాహ—సంసారేఽస్మిన్నితి. ౪౮, ౪౯. సర్వథా మునే ఇతి. తథా చ గుణత్రయవైషమ్యం నియమేన భవిష్యత్యేవ తతశ్చ మోహాదికం భవిష్యత్యేవేతి. ౫౦. స్వస్య మాయామోహాదికం ప్రదర్శయితుమేకాం కథాముపపాద్య ద్వితీయా

మమ్. ౫౫. న తృప్తిమధిగచ్ఛామి శృణ్వంస్తవ కథామృతమ్, సర్వగ్రంథార్థ తత్వఞ్చ సర్వసంశయనాశనమ్. ౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

వ్యాసాయనారదోక్తస్వవృత్తాన్తః.

నారదఉవాచ. నిశామయ మునిశ్రేష్ఠ గదతో మమసత్కథామ్, మాయాబలంసుదుర్జ్ఞేయం మునిభిర్యోగవిత్తమైః. ౧. మాయయా మోహితంసర్వం జగత్థ్సావరజంగమమ్, బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యన్తమజయా దుర్విభావ్యయా. ౨. కదాచిత్సత్యలోకాద్వై శ్వేతద్వీపే మనోహరే, గతోఽహం దర్శనాకాఙ్క్షీ హరేరద్భుతకర్మణః. ౩. వాదయన్మహతీం వీణాం స్వరతానవిభూషితామ్, గాయత్రం గాయమానస్తు సామసప్తస్వరాన్వితమ్. ౪. దృష్టో మయా దేవదేవశ్చక్రపాణిర్గదాధరః, కౌస్తుభోద్భాసితోరస్కో మేఘశ్యామశ్చతుర్భుజః. ౫. పీతామ్బరపరీధానో ముకుటాంగదరాజితః, లక్ష్మ్యాసహవిలాసిన్యా క్రీడమానో ముదా యుతః. ౬. వీక్ష్య మాం కమలాదేవీగతాంతర్ధానమన్తికాత్, సర్వలక్షణసమ్పన్నా సర్వభూషణభూషితా. ౭. నారీణాం ప్రవరా కాన్తా రూపయౌవనగర్వితా, సుప్రియా వాసుదేవస్య వరచామీకరప్రభా. ౮. అన్తర్గృహం గతాం దృష్ట్వా సిన్ధుజాం వ్యఞ్జనాన్వితామ్, మయా పృష్టో దేవదేవో వనమాలీ జగత్ప్రభుః. ౯. భగవన్దేవ దేవేశ పద్మనాభసురారిహన్, కథఞ్చమాం గతా దృష్ట్వామామాగచ్ఛంతమన్తికాత్. ౧౦. నాహం విటో నవా ధూర్తోతాపసోఽహం జగద్గురో, జితేన్ద్రియో జితక్రోధో జితమాయో జనార్దనః ౧౧. నారదఉవాచ. నిశమ్యవచనం కిఞ్చిద్గర్వయుక్తం జనార్దనః, ఉవాచమాంస్మితంకృత్వా వీణావన్మధురాఙ్గిరమ్. ౧౨. విష్ణురువాచ—నారదైవంవిధా నీతిర్నస్థాతవ్యం కదాచన, పతిం వినాన్యసాన్నిధ్యేకస్యచిద్యోషయాక్వచిత్. మాయా సుదుర్జయా విద్వన్యోగిభిర్జితమారుతైః, సాఙ్ఖ్యవిద్భిర్నిరాహారైస్తాపసైశ్చ జితేంద్రియైః. ౧౪. దేవైశ్చ మునిశార్దూలయత్త్వయోక్తం వచోఽధునా,

---

ముపపాదయతి—కస్మింశ్చిత్సమయ ఇతి. ౫౧—౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధిక్యైః చతుఃపంచాశత్పద్యైర్నారదః పునః, స్వకథాం వదతి ప్రాజ్ఞ ఇత్యేతత్సమ్యగీర్యతే. పూర్వాధ్యాయాంతే రాజప్రశ్నకథనోత్తరం జాతం వృత్తమాహ—నిశామయేతి. మునిభిరపి మాయాబలం సుదుర్జ్ఞేయమిత్యన్వయః. ౧. తదేవ విశదయతి. మాయా మోహితమితి. ౨, ౩. గాయత్రం సామేత్యన్వయః. ౪—౬. అన్తర్ధానం గతా అదృశ్యతాం గతాంతర్గృహంగతేత్యర్థః. ౭, ౮. వ్యంజనాన్వితాం వస్త్రాన్తర్వ్యంజితస్తనీమిత్యర్థః. ౯. మాం దృష్ట్వామా లక్ష్మీః కథంగతాకిమర్థంగతేత్యర్థః. ౧౦—౧౩. దేవైశ్చ దుర్జ్ఞేయేత్యన్వయః. ఏవం సతి యత్త్వయోక్తమహం జితమాయో

జితమాయోఽస్మీతిజ్ఞనైవం వాచ్యం కదాచన. ౧౫. నాహం శివో న వా బ్రహ్మా జేతుం తాం ప్రభవో ఽప్యజామ్, మునయః సనకాద్యాశ్చ కస్త్వం కేఽన్యేక్షమా జయే. ౧౬. దేవదేహం నృదేహం వా తిర్యగ్దేహమథాపి వా, బిభృయాద్యశ్శరీర ఘ్చనకథం తాం జయేదజామ్. ౧౭. త్రియుతస్తాం కథం మాయాం జేతుం శక్తః పుమాన్భవేత్, వేదవిద్యోగవిద్వాపి సర్వజ్ఞో విజితేన్ద్రియః. ౧౮. కాలోఽపి తస్యా రూపం హి రూపహీనస్స్వరూపకృత్, తద్వశే వర్తతే దేహీ విద్వాన్మూర్ఖోఽథ మధ్యమః. ౧౯. కాలః కరోతి ధర్మజ్ఞం కదాచిద్వికలం పునః, స్వభావాత్కర్మతో వాపి దుర్జ్ఞేయం తస్య చేష్టితమ్. ౨౦. నారద ఉవాచ. ఇత్యుక్త్వా విరతో విష్ణురహం విస్మయమానసః, తమబ్రువం జగన్నాథం వాసుదేవం సనాతనమ్. ౨౧. రమాపతే కథం రూపా మాయా సా కీదృశీ పునః, కియద్బలా క్వసంస్థానా కస్యాధారా వదస్వ మే. ౨౨. ద్రష్టుకామోఽస్మి తాం మాయాం దర్శయాశు మహీధర, జ్ఞాతుమిచ్ఛామి తాం సమ్యక్ప్రసాదం కురు మాపతే. ౨౩. విష్ణురువాచ. త్రిగుణా సాఖిలాధారా సర్వజ్ఞా సర్వసమ్మతా, అజేయానేకరూపా చ సర్వం వ్యాప్య స్థితా జగత్. ౨౪. దిదృక్షా యది తే చిత్తే నారదారోహణం కురు, గరుడే మత్సమేతోఽద్య గచ్ఛావోఽన్యత్ర సామ్ప్రతమ్. ౨౫. దర్శయిష్యామి తే మాయాం దుర్జయామజితాత్మభిః, దృష్ట్వా తాం బ్రహ్మపుత్ర త్వం మా విషాదే మనః కృథాః. ౨౬. ఇత్యుక్త్వా దేవదేవో మాం సస్మార వినతాసుతమ్, స్మృతమాత్రస్తు గరుడో తదాగాద్ధరిసన్నిధౌ. ౨౭. ఆగతం గరుడం వీక్ష్య ఆరురోహ జనార్దనః, సమారోప్య చ మాం పృష్ఠే గమనాయకృతా

ఽస్మి ఇతి తదేవం వాక్యం త్వయా కదాపి న వక్తవ్యమిత్యాహ— యత్త్వయోక్తమితి. ౧౪, ౧౫. యతః శివాదయోఽపి తామజాం మాయాం జేతుం న సమర్థాస్తస్మాదిత్యాహ—నాహం శివ ఇతి. కస్త్వమితి యత ఏవం తస్మాత్కస్త్వం పామర స్తస్యా జయే క్షమ స్తథాన్యే వా కే క్షమా న కేఽపీత్యర్థః. ౧౬. దేహం ధారయన్మాయాం జయతీతి కథం సంభవేత్. మాయాజయే దేహస్యాప్యసంభవః స్యాత్కారణాభావే కార్యస్యానవస్థితేరిత్యాహ—దేవదేహమితి. ౧౭. నను మాయాజితైవ జ్ఞానిభిరావరణాభావాత్కేవలం విక్షేపశక్తిరేవావశిష్టాస్తీతి చేత్సైవ విక్షేపశక్తిర్మాయా తయా బద్ధత్వం తదధీన మోహసుఖదుఃఖాదిమత్త్వం చ సంభవత్యేవేత్యాహ—త్రియుతస్తామితి. త్రియుతో గుణత్రయయుత ఇత్యర్థః. కథం జేతుం శక్త ఇత్యన్వయః. విక్షేపశక్తిస్తు స్థాస్యత్యేవేతి భావః. ౧౮. నను జగతో మాయాధీనత్వే కాలాధీనత్వం కథం లోకైరుచ్యతే ఇతి చేత్ కాలోఽపి మాయాయా ఏవ రూపమిత్యభిప్రాయేణేత్యాహ—కాలోఽపి, తస్యా రూపం హీతి. ఆత్మాతిరిక్తస్య మాయామయత్వాదిత్యర్థః. ౧౯—౨౨. ప్రసాదం కుర్వితి. మాయావైభవం వదేత్యర్థః. ౨౩. తత్ర కథం రూపేత్యస్యోత్తరం త్రిగుణా నేతి. కస్యాధారేత్యస్యోత్తరమఖిలాధారేతి. కియద్బలేత్యస్యోత్తరమజేయేతి. సర్వతో బలవతీత్యర్థః. కీదృశీత్యస్యోత్తరం సర్వజ్ఞేతి. క్వ

దరః. ౨౮. చలితో వినతాపుత్రో వైకుంఠాద్వాయువేగవాన్, ప్రేరితో యత్ర
కృష్ణేన గన్తుకామేన కాననమ్. ౨౯. మహావనాని దివ్యాని సరాంసి సరిత స్తథా,
పురగ్రామాకరాదీంశ్చ ఖేటఖర్వటగోవ్రజాన్. ౩౦. మునీనామాశ్రమాన్రమ్యా
న్వాపృశ్చసుమనోహరాః, పల్వలాని విశాలాని హ్రదాన్పఙ్కజభూషితాన్. ౩౧.
మృగాణాఞ్చ వరాహాణాం బృందాన్యప్యవలోక్య చ, గతావావాం కాన్యకు
బ్జసమీపం గరుడాసనా. ౩౨. తత్ర రమ్యం సరో దివ్యం దృష్టం పఙ్కజమణ్డితమ్,
హంసకారణ్డవాకీర్ణం చక్రవాకోపశోభితమ్. ౩౩. నానావర్ణైః ప్రఫుల్లైశ్చ ప
ఙ్కజైరుపరంజితమ్, శుచిమిష్టజలం భృఙ్గ యూథనాదవిరాజితమ్ ౩౪. మామా
హ భగవాన్వీక్ష్య తటాకం పరమాద్భుతమ్,స్పర్ధకం చోదధేః క్షీరం మిష్టం వారి
విశేషతః.౩౫.శ్రీభగవానువాచ—పశ్యనారదగంభీరంసరసస్సారసనాదితమ్, సర్వత్ర
పఙ్కజైశ్ఛన్నం స్వచ్ఛనీరప్రపూరితమ్.౩౬.అత్ర స్నాత్వాగమిష్యావః కాన్యకుబ్జం
పురోత్తమమ్, ఇత్యుక్త్వా గరుడాదాశు మాముత్తార్య వ్యతారయత్. ౩౭.
విహస్య భగవాం స్తత్రజ గ్రాహ మమ తర్జనీమ్, స్తువన్ సరోవరంభూయ స్తీరే
మామనయత్ప్రభుః. ౩౮.విశ్రమ్యతటభాగే తు స్నిగ్ధచ్ఛాయే మనో హరే,మాము
వాచ మునే స్నానం కురు త్వం విమలే జలే. ౩౯. పశ్చాదహం కరిష్యామి తటా
కేఽస్మిన్సుపావనే, సాధూనామివ చేతాంసి జలాని నిర్మలాని చ.౪౦.సురభీణి పరా
గైస్తు పఙ్కజానాం విశేషతః,ఇత్యుక్తోఽహం భగవతా ముక్త్వా వీణాం మృగాజి
నమ్. ౪౧. స్నానాయ కృతధీ స్తీరే గతః ప్రేమసమన్వితః, పాదౌ ప్రక్షాళ్య హస్తౌ
చశిఖాం బధ్వా కుశగ్రహమ్ ౪౨. కృత్వా ఽఽచమ్య శుచిస్తోయం స్నాతవానాస
తజ్జలే, యదా తస్మిన్ జలే రమ్యే స్నాతోఽహం పశ్యతో హరేః. ౪౩. విహాయ
పౌరుషం రూపం ప్రాప్తః స్త్రీత్వమనుత్తమమ్, హరిర్గృహీత్వా వీణాం మే తథా
కృష్ణాజినం శుభమ్. ౪౪. ఆరుహ్యాగగనం తూర్ణం జగామ స్వగృహం క్షణాత్,
తతోఽహం స్త్రీత్వమాపన్న శ్చారుభూషణ భూషితః.౪౫. తత్క్షణాన్మనసా జాతా
పూర్వదేహస్య విస్మృతిః, విస్మృతోఽసౌ జగన్నాథో మహతీ విస్మృతా పునః.
౪౬. సంప్రాప్య మోహినీరూపం తటాకాన్నిర్గతో బహిః, అపశ్యన్నలినీజుష్టం సర
స్తద్విమలోదకమ్. ౪౭. కిమేతదితి మనసాఽకరవం విస్మయం ముహుః, ఏవం చిన్త
యమానస్య నారీ రూపధరస్య మే. ౪౮.సహసా దృక్పథంప్రాప్యతత్ర తాలధ్వజో
నృపః, గజాశ్వరథబృందైశ్చ సంవృతో రథసంస్థితః ౪౯. యువా భూషణసంవీతో
దేహవానివ మన్మథః, వీక్ష్య మాం భూపతి స్తత్ర దివ్యభూషణభూషితామ్. ౫౦.

సంస్థానేత్యస్యోత్తరం సర్వం వ్యాప్య సంస్థితేతి. ప్రశ్నవాక్యే సుప్సుపేతి సమాసః. ౨౪—౩౪.

రాకాచన్ద్రముఖీం యోషాం విస్మయం పరమం గతః,సప్రచ్ఛ కాసి కల్యాణి? కస్య
పుత్రీ సురస్యవా. ౫౧. మానుషస్య చవా కాన్తే గన్ధర్వస్యోరగస్యచ, ఏకాకినీ
కథం బాలా రూపయౌవనభూషితా. ౫౨. వివాహితాథ కన్యా వా సత్యం వద
సులోచనే, కింపశ్యసి సుకేశాన్తే తటాకేఽస్మిన్ సుమధ్యమే. ౫౩. చికీర్షితం పికా
లాపే బ్రూహి మన్మథమోహినీ, భుఙ్క్ష్వభోగాన్మరాళాక్షి మయా సహ కృశో
దరి. ౫౪. వాఞ్ఛితాన్మనసా నూనం కృత్వా మాం పతిముత్తమమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కన్ధేఽష్టావింశోఽధ్యాయః.

నారదస్యపురుషస్వరూపప్రాప్తిః.

నారదఉవాచ—ఇత్యుక్తోఽహం తదా తేనరాజ్ఞా తాలధ్వజేనచ, విమృశ్య
మనసాఽత్యర్థం తమువాచ విశాం పతే. ౧. రాజన్నాహం విజానామి పుత్రీ కస్యేతి
నిశ్చయమ్, పితరౌ క్వచ మే కేన స్థాపితా చ సరోవరే. ౨. కిం కరోమి క్వ!గచ్ఛామి
కథం మే సుకృతం భవేత్, నిరాధారాస్మి రాజేన్ద్ర చిన్తయామి చికీర్షితమ్. ౩.
దైవమేవ పరం రాజన్నాస్త్యత్ర పౌరుషం మమ,ధర్మజ్ఞోఽసిమహీపాల యథేచ్ఛసి
తథా కురు. ౪. తవాధీనాస్మ్యహం భూపనమే కోఽప్యస్తి పాలకః, న పితాన చ
మాతా చ నస్థానం న చ బాన్ధవాః. ౫. ఇత్యుక్తోఽసౌ మయా రాజా బభూవ మద
నాతురః, మాం నిరీక్ష్య విశాలాక్షీం సేవకానిత్యువాచహ. ౬. నరయానమాన
యధ్వం చతుర్వాహ్యం మనోహరమ్, ఆరోహణార్థమస్యాస్తు కౌశేయామ్బరవేష్టి
తమ్. ౭. మృద్వాస్తరణసంయుక్తమ్ముక్తాజాలవిభూషితమ్, చతురశ్రం విశాలం
చసువర్ణరచితం శుభమ్. ౮. తస్యతద్వచనం శ్రుత్వా భృత్యాస్సత్వరగామినః,
ఆనిన్యుశ్శిబికాం దివ్యాం మదర్థేవస్త్రవేష్టితామ్. ౯. ఆరూఢాహం తదా తస్యాం
తస్యప్రియచికీర్షయా, ముదితోఽసౌ గృహేనీత్వా మాం తదా పృథివీపతిః. ౧౦.
వివాహవిధినా రాజా శుభే లగ్నే శుభే దినే,ఉపయేమే చ మాం తత్రహుతభుక్స
న్నిధౌతతః. ౧౧. తస్యాహం వల్లభా జాతా ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ, సౌభాగ్య
సున్దరీత్యేవం నామ తత్ర కృతం మమ. ౧౨. రమమాణోమయా సార్ధం సుఖమాప
మహీపతిః, నానాభోగవిలాసైశ్చ కామశాస్త్రోదితైస్తథా. ౧౩. రాజకార్యాణి
సంత్యజ్య క్రీడాసక్తో దివానిశమ్, నాసౌ వివేద గచ్ఛన్తం కాలం కామకలారతః.

ఉదధేః స్పర్ధకం స్పర్ధాకరమ్. ౩౫, ౩౬. వ్యతారయత్ గమితవాన్. ౩౭—౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కన్ధే అష్టావింశోఽధ్యాయః.

షట్షష్టిశ్లోకవర్గ్యైస్తు స్త్రీభావం గమితస్య చ, నారదస్య పునః సమ్యక్పురుషప్రాప్తిరు
చ్యతే. తాలధ్వజసమాగమానంతరం జాతం వృత్తమాహ—ఇత్యుక్త ఇతి. ౧, ౨. సుకృతం కల్యా

౧౪. ఉద్యానేషు చ రమ్యేషు వాపీషు చ గృహేషు చ, హర్మ్యేషు వరశైలేషు దీర్ఘికాసు వరాసు చ. ౧౫. వారుణీమదమత్తోఽసౌ విహరన్కాననే శుభే, విసృజ్య సర్వకార్యాణి మదధీనో బభూవ హ. ౧౬. వ్యాసాహం తేన సంసక్తా క్రీడారసవశీకృతా, స్మృతవాన్పూర్వదేహం న పుంభావం మునిజన్మ చ. ౧౭. మమైవాయం పతిర్యోషాహం పత్నీషు ప్రియా సతీ, పట్టరాజ్ఞీ విలాసజ్ఞా సఫలం జీవితం మమ. ౧౮. ఇతి చిన్తయతీ తస్మిన్ప్రేమ బద్ధా దివానిశమ్, క్రీడాసక్తా సుఖే లుబ్ధా సంస్థితా వశవర్తినీ. ౧౯. విస్మృతం బ్రహ్మవిజ్ఞానం బ్రహ్మజ్ఞానం చ శాశ్వతమ్, ధర్మశాస్త్ర పరిజ్ఞానం తదాసక్తమనాస్థితా. ౨౦. ఏవం విహరతస్తత్ర వర్షాణి ద్వాదశైవ తు, గతాని క్షణవత్కామక్రీడాసక్తస్య మే మునే. ౨౧. జాతా గర్భవతీ చాహం ముదం ప్రాప నృపస్తదా, కారయామాస విధివద్గర్భసంస్కారకర్మ చ. ౨౨. అపృచ్ఛద్దోహదం రాజా ప్రీణయన్మాం పునః పునః, నాబ్రువం లజ్జమానాహం నృపం ప్రీతమనా భృశమ్. ౨౩. సమ్పూర్ణే దశమే మాసి పుత్రో జాతస్తతో మమ, శుభేఽహ్ని గ్రహనక్షత్రలగ్నతారాబలాన్వితే. ౨౪. బభూవ నృపతేర్గేహే పుత్రజన్మమహోత్సవః, రాజా పరమసంతుష్టో బభూవ సుతజన్మతః. ౨౫. సూతకాన్తే సుతం వీక్ష్య రాజా ముదమవాప హ, అహం భూమిపతేశ్వాసం ప్రియా భార్యా పరంతప. ౨౬. తతో వర్షద్వయాంతే వై పునర్గర్భో మయా ధృతః, ద్వితీయస్తు సుతో జాతస్సర్వలక్షణసంయుతః. ౨౭. సుధన్వేతి సుతస్యాథ నామ చక్రే నృపస్తదా, వీరవర్మేతి జ్యేష్ఠస్య బ్రాహ్మణైః ప్రేరితస్స్వయమ్. ౨౮. ఏవం ద్వాదశపుత్రాశ్చ ప్రసూతా భూపసమ్మతాః, మోహితోఽహం తదా తేషాం ప్రీత్యా పాలనలాలనే. ౨౯. పునరష్టసుతాః కాలే కాలే జాతాస్స్వరూపిణః, గార్హస్థ్యం మే తతః పూర్ణం సమ్పన్నం సుఖసాధనమ్. ౩౦. తేషాం దారక్రియాః కాలే కృతా రాజ్ఞా యథోచితాః, స్నుషాభిశ్చ తథా పుత్రైః పరివారో మహానభూత్. ౩౧. తతః పౌత్రాది సమ్భూతాస్తేఽపి క్రీడారసాన్వితాః, అసన్నానారసోపేతా మోహవృద్ధికరా భృశమ్.

ణమ్. ౩—౧౬. పూర్వదేహం పుంభావం మునిజన్మ చ న స్మృతవానిత్యర్థః. ౧౭. పత్నీష్వస్యాన్యపత్నీషు మధ్యే ప్రియా సత్యహమేవాస్య యోషా నాన్యేత్యర్థః. ౧౮, ౧౯. బ్రహ్మవిజ్ఞానమితి. అనేన చ బ్రహ్మవిజ్ఞానే జాతేఽపి పునః సంస్కారరూపేణ దగ్ధబీజవత్ స్థితస్యావరణశక్తిరూపస్యాజ్ఞానస్య మాయాబలాత్ ప్రాదుర్భావోఽస్మిన్నేవ జన్మని భవతీతి బోధితమ్. ఏతాదృశ మహో మాయాబలమితి భావః. నను బ్రహ్మజ్ఞానేన జాతేఽపి పునరజ్ఞానస్యోద్భవే బ్రహ్మజ్ఞానం నిరర్థకమేవేతి చేన్న - సకృద్బ్రహ్మజ్ఞానేన దగ్ధస్యాజ్ఞానస్య సంస్కారరూపేణ దగ్ధబీజవత్ స్థితస్య తస్మిన్నేవ దేహప్రాదుర్భావేఽపి తస్య జన్మాన్తరదాయకత్వాభావాత్ బ్రహ్మజ్ఞానసార్థకత్వసిద్ధేః. "తీర్థే శ్వపచగృహే వా నష్టస్మృతిరపి త్యజన్ ప్రాణాన్, జ్ఞానసమకాలమేవ కైవల్యం యాతి హతశోకః". ఇతి పరమార్థసారే పతంజల్యుక్తేరితి. ౨౦—౨౨. దోహదం గర్భిణీ

౩౨. కదాచిత్సుఖమైశ్వర్యం కదాచిద్దుఃఖముద్భుతమ్, పుత్రేషు రోగజనితం దేహ సన్తాపకారకమ్. ౩౩. పరస్పరం కదాచిత్తు విరోధోఽభూత్సుదారుణః, పుత్రాణాం వా వధూనాం చ తేన సన్తాపసమ్భవః. ౩౪. సుఖదుఃఖాత్మకే ఘోరే మిథ్యాచార కరే భృశమ్, సఙ్కల్పజనితే తుచ్ఛే మగ్నాహం మునిసత్తమ. ౩౫. విస్మృతం పూర్వవిజ్ఞానం శాస్త్రజ్ఞానం తథా ద్రుతమ్, యోషాభావే విలీనోఽహం గృహ కార్యేషు సర్వథా ౩౬. అహఙ్కారస్తు సంజాతో భృశం మోహవివర్ధకః, ఏతే మే బలినః పుత్రాస్స్నుషాస్స్వకులసమ్భవాః. ౩౭. ఏతే పుత్రాస్సుసన్నద్ధాః క్రీడన్తి మమ వేశ్మసు, ధన్యాహం ఖలు నారీణాం సంసారేఽస్మిన్మహో భృశమ్. ౩౮. నారదోఽహం భగవతా వఞ్చితో మాయయా కిల, న కదాచిన్మయాప్యేవం చిన్తితం మనసా కిల. ౩౯. రాజపత్నీ శుభాచారా బహుపుత్రాపతివ్రతా, ధన్యాహం కిల సంసారే కృష్ణైవం మోహితస్త్వహమ్. ౪౦. అథ కశ్చిన్నృపః కామం దూరదేశాధిపో మహాన్, అరాతిభావమాపన్నః పతినా సహ మానద. ౪౧. కృత్వా సైన్యసమాయోగం రథైశ్చ వారణైర్యుతమ్, ఆజగామ కాన్యకుబ్జే పురే యుద్ధమచిన్తయన్. ౪౨. వేష్టితం నగరం తేన రాజ్ఞా సైన్యయుతేనచ, మమ పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ నిర్గతా నగరాత్తదా. ౪౩. సఙ్గ్రామస్తుములస్తత్ర కృతస్తై స్తేన పుత్రకైః, హతా రణే సుతాస్సర్వే వైరిణా కాలయోగతః. ౪౪. రాజా భగ్నస్తు సంగ్రామాదాగతస్స్వగృహం పునః, శ్రుతం మయా మృతాః పుత్రా స్సంగ్రామే భృశదారుణే. ౪౫. సహత్వా మే సుతాన్పౌత్రాన్గతో రాజాబలాన్వితః, క్రందమానాప్యహం తత్ర గతా సమరమణ్డలే. ౪౬. దృష్ట్వా తాన్పతితాన్పుత్రా న్పౌత్రాంశ్చ దుఃఖపీడితాన్, విలపామ్యహమాయుష్మఞ్ఛోకసాగరసమ్ప్లవే. ౪౭. హా పుత్రాః క్వ గతా మేఽద్య హా హతాస్మి దురాత్మనా, దైవేనాతిబలిష్ఠేన దుర్వారేణాతితాపినా. ౪౮. ఏతస్మిన్నంతరే తత్ర భగవాన్మధుసూదనః, కృత్వా రూపం ద్విజస్యాగాత్ వృద్ధః పరమశోభనః. ౪౯. సువాసా వేదవిత్కామం మత్సమీపం సమాగతః, మాముమవాచాతిదీనాం సక్రన్దమానాం రణాజిరే. ౫౦. బ్రాహ్మణ ఉవాచ—కిం విషీదసి తన్వంగి భ్రమోఽయం ప్రకటీకృతః, మోహేన కోకిలాలాపే పతిపుత్రగృహాత్మకే. ౫౧. కా త్వం కస్యాస్సుతాః కేఽమీ చింత యాత్మగతిం పరామ్, ఉత్తిష్ఠ రోదనం త్యక్త్వా స్వస్థా భవ సులోచనే. ౫౨. స్నా నఞ్చ తిలదానఞ్చ పుత్రాణాం కురు కామినీ, పరలోకగతానాఞ్చ మర్యాదారక్షు

మనోరథమ్. ౨౩—౩౮. అహం నారదో భగవతా మాయయా వంచితోఽస్మీతి మయా మనసా న కదాపి చిన్తితమేతాదృశం మాయాబలం ప్రబలమితి భావః. ౩౯—౫౭. శోకం నిరర్థకం

ణాయ వై. ౪౩. కర్తవ్యం సర్వథా తీర్థే స్నానం తు న గృహే క్వచిత్, మృతా నాం కిల బన్ధూనాం ధర్మశాస్త్రస్య నిర్ణయః. ౪౪. నారద ఉవాచ—ఇత్యుక్తా తేన విప్రేణ వృద్ధేన ప్రతిబోధితా, ఉత్థితాహం నృపేణాథ యుక్తా బంధుభిరావృతా. ౪౫. అగ్రతో ద్విజరూపేణ భగవాన్ భూతభావనః, చలితాహం తతస్తూర్ణం తీర్థం పరమపావనమ్. ౪౬. హరిర్మాం కృపయా తత్ర పుంతీర్థే సరసి ప్రభుః, నీత్వా హ భగవాన్విష్ణుర్ద్విజరూపీ జనార్దనః. ౪౭. స్నానం కురు తటాకేఽస్మిన్పావనే గజ గామిని, త్యజ శోకం క్రియాకాలః పుత్రాణాం చ నిరర్థకమ్. ౪౮. కోటిశస్తే మృతాః పుత్రా జన్మజన్మసముద్భవాః, పితరః పతయశ్చైవ భ్రాతరో జ్ఞాతయస్తథా. ౪౯. కేషాం దుఃఖం త్వయా కార్యం భ్రమేఽస్మిన్మానసోద్భవే, వితథే స్వప్నసదృశే తాపదే దేహినామిహ. ౫౦ నారద ఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా తీర్థే పురు షసంజ్ఞకే, ప్రవిష్టాస్నాతుకామాహం ప్రేరితా తత్ర విష్ణునా. ౫౧. మజ్జనాదేవ తీర్థేషు పుమాఞ్జాతః క్షణాదపి, హరిర్వీణాం కరే కృత్వా స్థితస్తీరే స్వదేహవాన్. ౫౨. ఉన్మజ్య చ మయా తీరే దృష్టః కమలలోచనః, ప్రత్యభిజ్ఞా తదా జాతా మమ చిత్తే ద్విజోత్తమ. ౫౩. సంచింతితం మయా తత్ర నారదోఽహమిహాగతః, హరిణా సహ స్త్రీభావం ప్రాప్తో మాయావిమోహితః. ౫౪. ఇతి చింతాపరశ్చా హం యదా జాతస్తదా హరిః, మామాహ నారదాగచ్ఛ కిం కరోషి జలే స్థితః. ౫౫. విస్మృతోఽహం తదా స్మృత్వా స్త్రీభావం దారుణం భృశమ్, పునః పురుష భావశ్చ సంపన్నః కేన హేతునా. ౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః

నారదం ప్రతి హరికృతమాయామహిమానువర్ణనమ్.

నారదఉవాచ—మాం దృష్ట్వా నారదంవిప్రం విస్మితోఽసౌ మహీపతిః, క్వ గతా మమ భార్యా సా కుతోఽయమ్మునిసత్తమః. ౧. విలలాప నృపస్తత్ర హా ప్రి యేతి ముహుర్ముహుః, క్వ గతా మాం పరిత్యజ్య విలపంతం వియోగినమ్. ౨. వినా త్వాం విపులశ్రోణి వృథా మే జీవితం గృహమ్, రాజ్యం కమలపత్రాక్షి కిం కరోమి శుచిస్మితే. ౩. న ప్రాణా మేబహిర్యాంతి విరహేణ తవాధునా, గతో

త్యజ అయం పుత్రాణాం క్రియాకాలోఽస్తీత్యర్థః. ౪౮—౫౫. కేన హేతునేతి విస్మృత ఇత్యర్థః. ౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

త్ర్యధికైశ్చైవ పంచాశత్పద్యైరథ హరిః స్వయమ్, నారదాయ మహామాయామహిమానం వదత్యపి. నారదస్య పురుషభావప్రాప్త్యుత్తరం జాతం వృత్తమాహ—మాం దృష్ట్వేతి. ౧—౩.

వై ప్రీతిధర్మస్తుత్వా మృతే ప్రాణధారణాత్.౪.విలపామి విశాలాక్షి దేహి ప్రత్యు
త్తరం ప్రియమ్, క్వ గతా సా మయి ప్రీతిర్యాభూత్ప్రథమసంగమే. ౫. విమగ్నా
కిం జలే సుభ్రూర్భక్షితా మత్స్యకచ్ఛపైః, గృహీతా వరుణేనాశు మమ దౌర్భా
గ్యయోగతః ౬. ధన్యాసి చారుసర్వాంగి యా త్వం పుత్రైస్సమాగతా, అకృత్రి
మస్తు పుత్రేషు స్నేహస్తేఽమృతభాషిణి. ౭. న యుక్తమధునా యన్మాం విహాయత్రి
దివం గతా, విలపంతం పతిం దీనం పుత్రస్నేహేన యన్త్రితా. ౮. ఉభయం మే
గతం కాన్తే పుత్రాస్త్వం ప్రాణవల్లభే, తథాపి మరణం నాస్తి దుఖితస్య భృశం
ప్రియే. ౯. కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి రామో నాస్తి మహీతలే, రామావిరహజం
దుఃఖం జానాతి రఘునందనః. ౧౦ విధినా నిష్ఠురేణాత్ర విపరీతం కృతం భువి,
దమ్పత్యోర్మరణం భిన్నం సర్వథా సమచిత్తయోః.౧౧.ఉపకారస్తు నారీణాం ముని
భిర్విహితః కిల, యదుక్తం ధర్మశాస్త్రేషు జ్వలనం పతినా సహ. ౧౨. ఏవం విలప
మానం తం రాజానం భగవాన్హరిః, నివారయామాస తదా వచనైర్యుక్తియోజి
తైః. ౧౩. శ్రీభగవానువాచ—కిం విషీదసి రాజేన్ద్ర క్వ గతా తే ప్రియాంగనా,
న శ్రుతం కిం త్వయా శాస్త్రం న కృతోఽసౌ బుధాశ్రయః. ౧౪. కాసా కస్త్వం
క్వసంయోగో వియోగః కీదృశస్తవ, ప్రవాహరూపే సంసారే నృణాం నౌతరతా
మివ. ౧౫. గృహే గచ్ఛ నృపశ్రేష్ఠ వృథా తే రుదితేన కిమ్, సంయోగశ్చ వియో
గశ్చ దైవాధీనస్సదా నృణామ్. ౧౬. అనయా సహ తే రాజస్సంయోగస్త్విహ సం
వృతః, భుక్తా త్వయా విశాలాక్షీ సున్దరీ తనుమధ్యమా ౧౭. న దృష్టా పితరా
వస్యాస్త్వయా ప్రాప్తా సరోవరే, కాకతాలీప్రసఙ్గేన యదృచ్ఛాగతం తత్తథాగతమ్.
౧౮. మా శోకం కురు రాజేన్ద్ర కాలో హి దురతిక్రమః, కాలయోగం సమా
సాద్య భుఙ్క్ష్వ భోగాన్గృహే యథా. ౧౯. యథా గతా గతా సా తు తత్రైవ
వరవర్ణినీ, యథా పూర్వం తథా తత్ర గచ్ఛ కార్యం కురు ప్రభో. ౨౦. రుదితేన
తవాద్యైవ నాగమిష్యతి కామినీ, వృథా శోచసి పృథ్వీశ యోగయుక్తో భవా
ధునా. ౨౧. భోగకాలవశాదేతి తథైవ ప్రతియాతి చ, నాత్ర శోకస్తు కర్తవ్యో

తవ విరహేణ యది ప్రాణా బహిర్నిర్గచ్ఛంతి తదపి వరమ్. పరం తు తేఽపి బహిర్న నిర్గచ్ఛన్తీ
త్యాహ—న ప్రాణా ఇతి. ప్రాణధారణాత్ ప్రాణధారణం ప్రాప్య యావజ్జీవమిత్యర్థః. త్వామృతే
ప్రీతిధర్మో గత ఉచ్ఛిన్న ఇత్యర్థః. ఇతః పరం యావజ్జీవం కుత్రాపి ప్రీతిర్న స్థాస్యతీత్యర్థః. ౪.
మయి యా తవ ప్రీతిః స్థితా సాధునా క్వ గతేత్యన్వయః. ౫, ౬. పుత్రైః సహ సమాగతా
మృతేత్యర్థః. ౭—౧౧. పతినా సహేతి. తథా పురుషస్యాపి స్త్రియా సహ జ్వలనం కుతో న
కృతమితి భావః. ౧౨—౧౭. యదృచ్ఛాగతం యదుత్పన్నం తద్యథోత్పన్నం తథా గతం తత్ర

నిష్ఫలే భవవర్త్మని. ౨౨. నైకత్ర సుఖసంయోగో దుఃఖయోగస్తు నైకతః, ఘటికాయంత్రవత్కామం భ్రమణం సుఖదుఃఖయోః. ౨౩. మనః కృత్వా స్థిరం భూప కురు రాజ్యం యథాసుఖమ్, అథవా న్యస్య దాయాదే వనం సేవయ సామ్ప్రతమ్. ౨౪. దుర్లభో మానుషో దేహః ప్రాణినాం క్షణభంగురః, తస్మిన్ ప్రాప్తే తు కర్తవ్యం సర్వథైవాత్మసాధనమ్. ౨౫. జిహ్వోపస్థరసో రాజన్ పశుయోనిషు వర్తతే, జ్ఞానం మానుషదేహే వై నాన్యాసు చ కుయోనిషు. ౨౬. తస్మాద్గచ్ఛ గృహం త్యక్త్వా శోకకాంతారసముద్భవమ్, మాయేయం భగవత్యాస్తు యయా సమ్మోహితం జగత్. ౨౭. నారద ఉవాచ—ఇత్యుక్తో హరిణా రాజా ప్రణమ్య కమలాపతిమ్, కృత్వా స్నానవిధిం సమ్యక్ జగామ నిజమన్దిరమ్. ౨౮. దత్త్వా రాజ్యం స్వపౌత్రాయ ప్రాప్య నిర్వేదమద్భుతమ్, వనం జగామ భూపాలస్తత్త్వజ్ఞానమవాప చ. ౨౯. గతే రాజన్యహం వీక్ష్య భగవన్తమధోక్షజమ్, తమబ్రువం జగన్నాథం హసంతం మాం పునః పునః. ౩౦. వంచితోఽహం త్వయా దేవ జ్ఞాతం మాయాబలం మహత్, స్మరామి చరితం సర్వం స్త్రీదేహే యత్కృతం మయా. ౩౧. బ్రూహి మే దేవదేవేశ ప్రవిష్టోఽహం సరోవరే, విగతం పూర్వవిజ్ఞానం స్నానాదేవ కథం హరే. ౩౨. యోషిద్దేహం మమాసాద్య మోహితోఽహం జగద్గురో, పతిం ప్రాప్య నృపశ్రేష్ఠ పులోమజా వాసవం యథా. ౩౩. మనస్తదేవ తచ్చిత్తం దేహస్స చ పురాతనః, లిఙ్గం తదేవ దేవేశ స్మృతేర్నాశః కథం హరే. ౩౪. విస్మయోఽయం మహాంస్తేఽత్ర జ్ఞాననాశం ప్రతి ప్రభో, కథయాద్య రమాకాన్త కారణం పరమం చ యత్. ౩౫. నారీదేహం మయా ప్రాప్య భుక్తా భోగాహ్యనేకశః, సురాపానం కథం నిత్యం విధిహీనం చ భోజనమ్. ౩౬. మయా తదేవ న జ్ఞాతం నారదోఽహమితి స్ఫుటమ్, జానామ్యద్య యథా సర్వం వివిక్తం న తథా తదా. ౩౭. విష్ణురువాచ—పశ్య నారద మాయాయా విలాసోఽయం మహామతే, దేహేషు సర్వజంతూనాం దశా

ఖేదోఽనుచిత ఇతి భావః. ౧౮—౨౩. దాయాదే పుత్రే న్యస్య స్థాపయిత్వేత్యర్థః. ౨౪—౨౬. మాయేయమితి. భగవత్యాః సచ్చిదానందరూపిణ్యాః దేవ్యా ఇయం దృశ్యమానా సర్వా మాయా భవతి. కా సా మాయా? యయా జగత్ సర్వం సదేవాసురమానుషం సంమోహితం భవతి. తథా చ మాయామయత్వాత్ సర్వస్య మిథ్యాత్వముక్తం భవతి. మిథ్యాత్వాదేవ మిథ్యాపదార్థస్యాధిష్ఠానజ్ఞానమన్తరా నాశాభావాదధిష్ఠానరూపసచ్చిదానన్దాత్మికాయా భగవత్యాః సాక్షాత్కారోఽవశ్యం సంపాదనీయో మాయామయప్రపంచనాశనార్థమితి భావః. ౨౭—౩౭. యత్త్వయోక్తం వివిక్తమధునా యథా జానామి తథా తదా స్త్రీభావసమయే వివేకః క్వ గతః? ఇతి తత్ర నైవం సందేహం కురు. సర్వభ్రమస్థలే వివేకజ్ఞానస్య కుత్రాప్యసత్త్వాత్ ఇత్యాహ—పశ్య నారదేతి. నను భ్రమస్థలే కుతో న వివేకస్తిష్ఠతీతి చేన్మాయావిలాసాదిత్యాహ—మాయయా

భేదా హ్యనేకశః. ౩౮. జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిశ్చ తురీయా దేహినాం దశా, తథా దేహాన్తరే ప్రాప్తే సందేహః కీదృశః పునః. ౩౯. సుప్తో నరో న జానాతి న శృణోతి వదత్యపి, పునః ప్రబుద్ధో జానాతి సర్వం జ్ఞానమశేషతః. ౪౦. నిద్రయా చాల్యతే చిత్తం భవన్తి స్వప్నసమ్భవాః, నానావిధా మనోభేదా మనోభావా హ్యనేకశః. ౪౧. గజో మాం హన్తుమాయాతి న శక్తోఽస్మి పలాయనే, కిం కరోమి న మే స్థానం యత్ర గచ్ఛామి సత్వరః. ౪౨. మృతం పితామహం స్వప్నే పశ్యతి స్వగృహాగతమ్, సంయోగస్తేన వక్తా చ భోజనం సహమన్యతే. ౪౩. ప్రబుద్ధః ఖలు జానాతి స్వప్నే దృష్టం సుఖాసుఖమ్, స్మృత్వా సర్వం జనేభ్యస్తు విస్తరాత్ప్రవదత్యపి. ౪౪. స్వప్నే కోఽపి నజానాతి భ్రమోఽయమితి నిశ్చయః, తథాత్రైవవిభవో మాయా యా దుర్గమః కిల. ౪౫. నాహం నారద జానామి పారం పరమదుర్ఘటమ్, గుణానాం కిల మాయాయా నైవ శమ్భుర్న వాప్యజః ౪౬. కోఽన్యో జ్ఞాతుం సమర్థోఽభూన్మానవో మన్దధీః పునః, మాయాగుణపరిజ్ఞానం నకస్యాపి భవేదిహ. ౪౭. గుణత్రయకృతం సర్వం జగత్స్థావరజఙ్గమమ్, వినాగుణైర్న సంసారో వర్తతే కిఞ్చిదప్యదః. ౪౮. అహం సత్త్వప్రధానోఽస్మి రజస్తమస్సమన్వితః, నకదా చిత్త్రిభిర్హీనో భవామి భువనేశ్వరః. ౪౯. తథా బ్రహ్మా పితా తత్ర రజోముఖ్యః ప్రకీర్తితః, తమ

వీవిలాసోఽయమితి. తత్రానుభవం ప్రసిద్ధమాహ—దశాభేదా ఇతి. తా దశా ఆహ—జాగ్రదితి. ఏతాశ్చతస్రో దశా యద్యపి భ్రమరూపా ఆత్మని తిష్ఠన్తి తథాపి తద్దశానుభవసమయే ఉపదేశమన్తరా న కస్యాపి భ్రమోఽయమితి వివేకజ్ఞానం భవతి. యథాయం దృష్టాన్తస్తథా త్వయి దేహాన్తరప్రాప్తే సతి భ్రమోఽయమితి న త్వయా జ్ఞాతమతో దృష్టాన్తానురోధేన పునః కీదృశః సన్దేహోఽత్ర సన్దేహస్థలం నైతదిత్యర్థః. న హి రజ్జుసర్పాదిభ్రమస్థలే సదుపదేశం వినా వివేకజ్ఞానం భవతి మాయావినో విలాసఏవాయం యః స్వమాయయా సత్యమపి సత్యమివ దర్శయతీతి. ౩౮. ౩౯. ఇదమేవానేకదృష్టాన్తోపపాదనేన విశదయతి—సుప్తో నర ఇతి. యథా సుప్తో నరః సుప్తిసమయే సుప్తిరితి న జానాతి ప్రబుద్ధస్తు సుప్తోఽహమేతావన్తం కాలమితి జానాతి తథేతి శేషః. తథా సర్వం జ్ఞానం భ్రమస్థలేఽస్తీత్యర్థః. తస్మిన్సమయే తస్య తత్త్వం న జానాతీత్యర్థః. ౪౦. స్వప్నదృష్టాన్తమస్మిన్నేవార్థే ఆహ—నిద్రయేతి. ౪౧. తానేవ నానావిధమనోభావానాహ—గజో మామితి. ౪౨, ౪౩. జానాతి స్మరతీత్యర్థః. ౪౪. ఉపసంహరతి—యథా తత్రైవేతి. ౪౫. నను మాయాయా ఏవ మఘటితఘటనాపటీయస్త్వం కీదృశమితి చేత్తన్న కోఽపి జానాతీత్యాహ నాహం నారదేతి. గుణానాం పారమిత్యన్వయః. ౪౬, ౪౭. యేన జ్ఞేయం సగుణత్రయాన్తర్గతో వా తదతీతో వా. యది తదతీతస్తదా స పరమాత్మైవాస్తి నిర్వికారో నాన్యస్తస్య చ నిర్వికారత్వాదఘటితఘటనాపటీయస్త్వం తేన జ్ఞాతుమశక్యమ్. యది తు గుణత్రయాన్తర్గతస్తదా పశ్చాజ్జాయమానస్యార్వాచీనస్య కథం తజ్జ్ఞానం సంభవేన్న హి పుత్రస్య పితృకృతస్వజననవ్యాపారస్య

స్సత్త్వసమాయుక్తోన తాభ్యాముజ్ఝితః కిల. ౫౦ శివ స్తథా తమోయుక్తో రజ స్సత్త్వసమావృతః, గుణత్రయవిహీనస్తు నైవ కోఽపి మయా శ్రుతః. ౫౧. తస్మాన్మో హోనక ర్తవ్యస్సంసారేఽస్మిన్మునీశ్వర, మాయావినిర్మితేఽసారేఽపారేపరమదుర్ఘటే ౫౨. దృష్టా మాయా త్వయాద్యైవ భుక్తా భోగాహ్యనేకశః, కిం పృచ్ఛసి మహా భాగ తస్యాశ్చరిత మద్భుతమ్. ౫౩

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే త్రింశోఽధ్యాయః.

—౦ మహామాయామహిమాదికథనమ్. ౦—

వ్యాసఉవాచ—నిశామయ మహారాజ బ్రవీమి విశదాక్షరమ్, మాహా త్మ్యం ఖలు మాయాయా నారదాత్తు మయాశ్రుతమ్. ౧. మయా పునర్మునిః పృష్టో నారదస్సర్వవి త్తమః, శ్రుత్వా కథాం మునే స్తస్య నారీదేహసముద్భవామ్ ౨ బ్రూహి నారదపశ్చాత్కిం కథితం హరిణా తదా, క్వ గతశ్చ జగన్నాథో భవతా సహ మాధవః ౩. నారదఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా భగవాం స్తస్మిన్ స్తటాకేఽతిమనో హరే, ఆరుహ్య గరుడం గంతుం వైకుణ్ఠే చ మనో దధే ౪. మాము వాచ రమా కాన్తో యథేష్టం గచ్ఛ నారద, ఏహి వామమ లోకం స్వం యథారుచి తథా కురు. ౫. బ్రహ్మలోకం గతశ్చాహమాపృచ్ఛ్య మధుసూదనమ్, భగవానపి దేవేశ స్త

జ్ఞానసంభవః తస్మాన్న కోఽపి మాయాయా వైభవం జానాతీత్యాహ—గుణత్రయకృతం సర్వ మితి. ౪౮. తదేవోపపాదయతి—అహం సత్త్వేతి. ౪౯, ౫౦. తథా చ శ్రుతిర్మాయావైభవస్య దుర్జ్ఞేయత్వం దర్శయతి—“కో అద్ధా వేద క ఇహ ప్రవోచ కుత ఆజాతా కుత ఇయం విసృష్టిః. అర్వాగ్దేవా అస్య విసర్జనేనాథా కో వేద యత ఆబభూవ. ఇయం విసృష్టిర్యత ఆబభూవ. యది వా దధే యది వా న వేద. యో అస్యాధ్యక్షః పరమే వ్యోమన్సో అంగ వేద యది వా న వేదేతి. ౫౧. తర్హి కిం కర్తవ్యమేతత్పరిజ్ఞానాయేతి చేత్తత్రాహ—తస్మాదితి. న కించిన్మాయావైభవ పరిజ్ఞానే ఫలమస్తి కిం తర్హి సంసారో మాయామయో మిథ్యాభూతో మాయావినిర్మితో దుర్ఘటో ఽపారో అసారభూతో అస్తీతి జ్ఞాత్వా తస్మిన్ మోహో న కర్తవ్యః. కిన్తు యేన మాయావినా మాయావిశిష్టబ్రహ్మణా నిర్మితోఽయం సంసారస్తాం మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీం. భగవతీం జపే ద్ధ్యాయేన్నమేత్తన్నిష్ఠస్తత్పరాయణ ఏవ భవేదితి భావః. తదుక్తం సూతసంహితాయామ్. “తతః సర్వం సముత్సృజ్య పూర్ణాం పరమసంవిదమ్, స్వాత్మదైవానుసంధాయ పున స్తచ్చ విసర్జయేత్. స్వానుభూత్యా స్వయం సాక్షాత్స్వాత్మభూతాం మహేశ్వరీమ్, పూజయేదాదరేణైవ పూజా సా పురుషార్థదే”తి. ౫౨. ఉపసంహరతి—దృష్టేతి. ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే షష్ఠస్కంధే త్రింశోఽధ్యాయః.

షష్టిశ్లోకైర్మహామాయామహిమా సన్నిగద్యతే, తన్నాశనే భగవతీధ్యానాదికమిహోచ్యతే. విష్ణునా నారదాయోపదేశే కృతేఽనంతరం జాతం వృత్తమాహ—నిశామయేతి, ౧—౪. చిన్తా

క్షణాద్గరుడాసనః. ౬. వైకుణ్ఠమగమత్తూర్ణం మమాదిశ్య యథాసుఖమ్, తథాహం పితృసదనం గతో యాతే జనార్దనే. ౭. చిన్తయన్సకలం దుఃఖం సుఖం చ పరమాద్భుతమ్, గత్వా ప్రణమ్య పితరం స్థితో యావత్పురః పితుః. ౮. తావత్పృష్టో మునే పిత్రా వీక్ష్య చింతాతురస్తు మామ్, బ్రహ్మోవాచ—క్వ గతోఽసి మహాభాగ కస్మాచ్చింతాతురస్సుత. ౯. స్వస్థం నైవాద్య పశ్యామి మనస్తే మునిసత్తమ, కేనాపి వఞ్చితోఽసి త్వం దృష్టం వా కిఞ్చిదద్భుతమ్. ౧౦. విషణ్ణం గతవిజ్ఞానం పశ్యామి త్వాం కథం సుత, నారదఉవాచ—ఇతి పృష్టస్తదా పిత్రా బృస్యాం సముపవేశ్య చ. ౧౧. తమబ్రువం స్వవృత్తాన్తం మాయాబలసముద్భవమ్, వంచితోఽహం పితః కామం విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా. ౧౨. స్త్రీభావం గమితః కామం వర్షాణి సుబహూన్యపి, అనుభూతం మహద్దుఃఖం పుత్రశోకసముద్భవమ్. ౧౩. ప్రబోధితోఽహం తేనైవ మృదువాక్యామృతేన చ, పునస్సరోవరే స్నాత్వా జాతోఽహం నారదః పుమాన్. ౧౪. కిమేతత్కారణం బ్రహ్మన్యన్మోహమగమం తదా, విస్మృతం పూర్వవిజ్ఞానం తన్మయస్తరసా కృతః. ౧౫. ఏతన్మాయాబలం బ్రహ్మన్న జానేఽహం దురత్యయమ్, జ్ఞానహానికరం జాతం మూలం మోహస్య విస్ఫుటమ్. ౧౬. అనుభూతం మయా సమ్యక్ జ్ఞాతం సర్వం శుభాశుభమ్, కథం త్వం జితవాంస్తాత తముపాయం వదస్వ మే. ౧౭. నారదఉవాచ—విజ్ఞప్తోఽసౌ మయా ధాతా ప్రీతిపూర్వమతః పరమ్, మామువాచ స్మితం కృత్వా పితా మే వాసవీసుత. ౧౮. బ్రహ్మోవాచ—దుర్జ్ఞేయైషా సురైస్సర్వైర్మునిభిశ్చ మహాత్మభిః, తాపసైర్జ్ఞానయుక్తైశ్చ యోగిభిః పవనాశనైః. ౧౯. నాహం తాం సర్వథా జ్ఞాతుం శక్తో మాయాం మహాబలామ్, విష్ణుర్జ్ఞాతుం న శక్తశ్చ యథా శమ్భురుమాపతిః. ౨౦. దుర్జ్ఞేయా సా మహామాయా సృష్టిస్థిత్యన్తకారిణీ, కాలకర్మ

తురం మాం వీక్ష్య స్థితేన పిత్రాఽహం పృష్ట ఇత్యర్థః. మునే ఇతి సంబోధనమ్. ౮, ౧౦. బృస్యామాసనే. ౧౧—౧౪. అహం మోహమగమం గతవానిత్యర్థః. విస్మృతం మయేతి శేషః. తన్మయో మోహమయోఽహం తరసా వేగేన కృతః. కిమస్య కారణమిత్యర్థః. ౧౫,౧౬. హే తాత త్వామేవాతిదుర్ఘటకారిణీం మాయాం త్వం కథం జితవానిత్యర్థః. ౧౭—౨౦. కాలకర్మేతి. మాయోపాదానకారణం కాలకర్మాదికం నిమిత్తకారణం సాధనం సామగ్రీభూతం తైర్నిమిత్తకారణైర్వృతా యుక్తా మాయాస్తీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః. "కాలస్వభావో నియతిర్యదృచ్ఛాభూతాని యోనిః పురుష ఇతి చిత్యేతి" శ్వేతాశ్వతరే. తథా చానేకసామగ్రీవిశిష్టా మాయాతిప్రబలాయత ఏకైకసామగ్రీనాశోఽపి కేనచిత్కర్తుం న శక్యతే. కుతః పునః సకలసామగ్రీసహితాయాస్తస్యాః నాశః

స్వభావాద్యైర్నిమిత్తకారణైర్వృతా. ౨౧. శోకం మా కురు మేధావింస్తత్ర మాయామహాబలే, నచైవ విస్మయః కార్యో వయం సర్వే విమోహితాః. ౨౨. నారదఉవాచ—పిత్రేత్యుక్తస్తదా వ్యాస తమాపృచ్ఛ్య గతస్మయః, ఆగతోఽస్మ్యత్ర పశ్యన్వై తీర్థాని చ వరాణి చ. ౨౩. తస్మాత్త్వమపి సంత్యజ్య మోహం కౌరవనాశజమ్, కాలక్షయం సుఖాసీనస్థానేఽస్మిన్కురుసత్తమ. ౨౪. అవశ్యమేవ భోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్, నిశ్చయం హృదయే కృత్వా విచరస్వ యథా సుఖమ్. ౨౫. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా నారదో రాజన్గతో మాం ప్రతిబోధ్య చ, అహం తచ్చింతయన్వాక్యం యదుక్తం మునినా తదా ౨౬. స్థితస్సరస్వతీతీరే కల్పే సారస్వతే వరే, కాలాతివాహనార్థాయ తత్కృతం భాగవతం మయా. ౨౭. పురాణముత్తమంభూపసర్వసంశయనాశనమ్, నానాఖ్యానసమాయుక్తం వేదప్రామాణ్యసంశ్రితమ్. ౨౮. సందేహోఽత్ర న కర్తవ్యస్సర్వథా నృపసత్తమ, యథేంద్రజాలికః కశ్చిత్పాంచాలీం దారవీం కరే. ౨౯ కృత్వానర్తయతే కామం స్వేచ్ఛయా వశవర్తినీమ్, తథా నర్తయతేమాయా జగత్స్థావరజఙ్గమమ్. ౩౦. బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతం సదేవాసురమానుషమ్, పఞ్చేన్ద్రియసమాయుక్తం మనశ్చిత్తానువర్తనమ్. ౩౧. గుణాస్తు కారణం రాజన్నేషాం సర్వథా త్రయః, కార్యం కారణసంయుక్తం భవతీతి వినిశ్చయః. ౩౨. భిన్నభిన్నస్వభావాస్తే గుణా

ఇతి. ౨౧. వయం సర్వే విమోహితా ఇతి. అజ్ఞానిన ఆవరణశక్త్యా విక్షేపశక్త్యా చ మోహితాః వయం జ్ఞానినస్తు విక్షేపశక్త్యా విమోహితాః యావద్దేహధారణపర్యన్తమిత్యర్థః. ౨౨, ౨౩. కౌరవనాశజం పూర్వమధ్యాయద్వయేన త్వయోక్తం మోహమ్. సుఖాసీనః సుఖే భూమానందే సంవిద్రూపిణ్యాం భగవత్యామాసీనః స్థితస్తన్నిష్ఠో భూత్వేత్యర్థః. కాలక్షయం కురు న జగత్తన్మోహాదికం వావలోకయ జీవన్ముక్తిలాభార్థం భగవత్యాం సమాధినిష్ఠో భవేత్యర్థః. ౨౪. యది సమాధిమతోఽపి కదాచిత్ప్రారబ్ధవశేన చిత్తం వ్యుత్థితం భవేత్తదా విక్షేపో భోక్తవ్య ఏవం న తత్రోపాయోఽస్తీత్యాహ—అవశ్యమేవేతి. ౨౫, ౨౬. కల్పే సారస్వతే వర ఇతి. సారస్వతకల్పే జాయమానాః యాః కథాః దేవ్యావిర్భావాదికాస్తా గృహీత్వా మయైతద్దేవీభాగవతం కృతమిత్యర్థః. యద్వా సారస్వతకల్పే ఏవ మయైతద్భాగవతం కృత మిత్యర్థః. కాలాతివాహనేతి. సమాధేర్వ్యుత్థితస్య చిత్తస్య విక్షేపబాధా మాభూత్ కిన్తు భగవతీగుణానువర్ణనేన కాలో గచ్ఛతు తదర్థమిత్యర్థః. తదుక్తం మాత్స్యే—"సారస్వతస్య కల్పస్య మధ్యే యే స్యుర్నరామరాః, తద్వృత్తాన్తోద్భవం లోకే తద్భాగవతమిష్యత"ఇతి. ౨౭, ౨౮. మాయైవైతేషాం సర్వభావానాం కారణం సర్వస్య దృశ్యమాత్రస్యాపిసర్వకారణమిత్యత్ర న సన్దేహః కర్తవ్య ఇత్యాహ—సన్దేహోఽత్ర న కర్తవ్య ఇతి. పాంచాలీం పుత్తలీం దారవీం దారునిర్మితామ్. ౨౯—౩౧. గుణాస్త్వితి. మాయాగుణా ఏవేత్యర్థః. ౩౨. వివిధాస్త్రయో గుణాః. ప్రస్తారే కృతేత్రయాణాం నవ భేదా భవన్తి పునర్న

మాయాసముద్భవాః, శాన్తో ఘోరస్తదా మూఢస్త్రయస్తు వివిధా యతః. ౩౩.
తత్సమేతః పుమాన్నిత్యం తద్విహీనః కథమ్భవేత్, న భవత్యేవ సంసారే రహి
తస్తంతుభిః పటః. ౩౪. తథా గుణైస్త్రిభిర్హీనో న దేహీతి వినిశ్చయః, దేవ
దేహో మనుష్యో వా తిరశ్చో వా నరాధిప. ౩౫. గుణైర్విరహితో న స్యాన్మృద్వి
హీనో ఘటో యథా, బ్రహ్మా విష్ణుస్తథా రుద్రస్త్రయశ్చామీ గుణాశ్రయాః. ౩౬.
కదాచిత్ ప్రీతియుక్తాస్తే తథా ప్రీతియుతాః పునః, తథా విషాదయుక్తాస్తే భవన్తి
గుణయోగతః. ౩౭. బ్రహ్మా కదాచిత్సత్త్వస్థస్తదా శాన్తస్సమాధిమాన్, ప్రీతి
యుక్తో భవేత్సర్వభూతేషు జ్ఞానసంయుతః ౩౮. పునస్సత్త్వవిహీనస్తు రజోగుణ
సమావృతః, తదా భవేద్ఘోరరూపస్సర్వత్రాప్రీతిసంయుతః. ౩౯. యదా తమో
గుణావిష్టో బాహుళ్యేన భవేద్విధిః, తదా విషాదసంపన్నో మూఢో భవతి
నాన్యథా. ౪౦. మాధవోఽపి సదా సత్త్వం సంశ్రితస్సర్వథా భవేత్, యదా
శాన్తః ప్రీతియుక్తో భవేజ్జ్ఞానసమన్వితః. ౪౧ సఏవ రజఆధిక్యాదప్రీతిసంయుతో
భవేత్, ఘోరశ్చ సర్వభూతేషు గుణాధీనో రమాపతిః. ౪౨. రుద్రోఽపి సత్త్వ
సంయుక్తః ప్రీతిమాఞ్ఛాన్తిమాన్భవేత్, రజోనిమీలితస్సోఽపి ఘోరః ప్రీతివివ
ర్జితః. ౪౩. తమోగుణయుతస్సోఽపి మూఢో విషాదయుగ్భవేత్, ఏతే యది గుణా
ధీనా బ్రహ్మవిష్ణుహరాదయః. ౪౪. సూర్యవంశోద్భవాస్తద్వత్సోమవంశభవా అపి,
మన్వాదయశ్చ యే ప్రోక్తాశ్చతుర్దశయుగే యుగే. ౪౫. అన్యేషాఞ్చైవ కా వార్తా
సంసారేఽస్మిన్నృపోత్తమ, మాయాధీనం జగత్సర్వం సదేవాసురమానుషమ్. ౪౬.
తస్మాద్రాజన్న కర్తవ్యస్సందేహోఽత్ర కదాచన, దేహీమాయాపరాధీనశ్చేష్టతే తద్వ
శానుగః. ౪౭. సా చ మాయాపరే తత్త్వే సంవిద్రూపేఽస్తి సర్వదా, తదధీనా

వానాం ప్రస్తారే పునస్తావతాం ప్రస్తారే ఏవం క్రమేణ అనన్తా భేదా గుణానాం భవన్తీత్యర్థః.
౩౩. ఏవం గుణానాం అనన్తత్వం ప్రసాధ్య తేషాం వ్యాప్త్యా మాయావ్యాప్తిమాహ—తత్సమేత
ఇతి. ౩౪—౪౦. మాధవో విష్ణురపి తద్వదేవేత్యాహ—మాధవోఽపీతి. ౪౧—౪౪. మన్వాద
యోఽపి తథైవేత్యాహ—సూర్యవంశోద్భవా ఇతి. ౪౫. యస్మాదేవం తస్మాన్మాయావ్యాప్తం
మాయామయమేవ సర్వమిత్యాహ—మాయాధీనమితి. యస్మాదిదం సర్వం మాయాధీనం తస్మా
ద్విష్ణోః సర్వజ్ఞస్య కథం హయరూపం ధృతవానిత్యాదిః సన్దేహో న కర్తవ్య ఇత్యాహ—తస్మా
ద్రాజన్నితి. సర్వోఽపి దేహీ మాయాధీన ఇత్యర్థః. ౪౬. ౪౭. నను మాయాయా జడత్వాత్
కథం జగద్వశీకర్తుం సమర్థేతి చేత్తత్రాహ—సా చ మాయేతి. సంవిద్రూపే సంవిద్రూపిణ్యాం
భగవత్యాం తిష్ఠతి తదధీనా సర్వదా సంవిద్రూపాధీనా అస్తి తేన సంవిద్రూపేణ సర్వదా
జీవే ప్రేరితా చాస్తి. తథా చ సంవిద్రూపిణ్యా భగవత్యాశ్చేతనత్వాత్తత్ప్రేరితమాయాధీనత్వం
జగతః సంభవతీత్యర్థః. నను ప్రవర్తకత్వం చాప్యస్య మాయయా న స్వభావత ఇతి సూత్ర

ప్రేరితా చ తేన జీవేషు సర్వదా. ౮౮. తతో మాయావిశిష్టాం తాం సంవిదం పరమేశ్వరీమ్, మాయేశ్వరీం భగవతీం సచ్చిదానందరూపిణీమ్. ౮౯. ధ్యాయేత్తథారాధయేచ్చ ప్రణమేచ్చ జపేదపి, తేన సా సదయా భూత్వా మోచయత్యేవ దేహినమ్. ౯౦. స్వమాయాం సంహరత్యేవ స్వానుభూతిప్రదానతః, భువనం ఖలు మాయా స్యాదీశ్వరీ తస్య నాయికా. ౯౧. భువనేశీ తతః ప్రోక్తా దేవీ త్రైలోక్యసున్దరీ, తద్రూపే యది సక్తం స్యాచ్చిత్తం భూమిపతే సదా. ౯౨. మాయయా కిమ్భవేత్తత్ర సదసద్భూతయా నృప, తన్మాయానిరాసార్థం నాన్యద్దైవం దేవతాంతరమ్. ౯౩. సమర్థం తు వినా దేవీం సచ్చిదానందరూపిణీమ్, తమోరాశిం

సంహితోక్తేః ప్రవర్తనాశక్తిరపి మాయాయా ఏవాస్తిచేత్సత్యమ్. చేతనాశ్రితత్వమేవ మాయాయా న స్వాతంత్ర్యేణావస్థానం మాయాయా అస్తి తత్సంబంధాదేవ తస్యాశ్చేతనత్వ మిత్యత్రైవ గ్రంథస్య తాత్పర్యాత్. తథాచ శ్రుతిః—మైత్రాయణీయానామ్. "తమో వా ఇదమగ్ర ఆసీదేకం తత్పరే స్యాత్తత్పరేణేరితం విషమత్వం ప్రయాతీ"తి. ౮౮. నన్వేతాదృశమాయాయాః నివృత్తిః కేన భవిష్యతీతి చేదధిష్ఠానభూతసంవిద్రూపభగవత్యారాధనేనేత్యాహ—తతో మాయావిశిష్టాం తామితి. మాయేశ్వరీం మాయాయా అన్తర్యామిభూతాం మాయాయాః అధిష్ఠానభూతాం సంవిదం భగవతీమిత్యర్థః. ౮౯. ధ్యాయేదితి. ధ్యానాదినా కిం భవిష్యతి? తదాహ—తేన సా సదయేతి. యోఽయం బధ్నాతి తదారాధనేన స ముక్తో భవతీతి న్యాయాదితి భావః. ౯౦. నను మాయాతో మోచనేఽపి కుత్రచిద్వర్తమానా సా మయా కాలాన్తరే బాధిష్యత ఏవేతి చేత్తత్రాహ—స్వమాయాం సంహరత్యేవేతి. మాయాయా మిథ్యాత్వాన్మిథ్యాపదార్థస్య అధిష్ఠానే కల్పితత్వాదధిష్ఠానజ్ఞానేన రజ్జుసర్పాదేః కల్పితస్య నిఃశేషం నాశదర్శనాన్మాయాధిష్ఠానభూతస్య సంవిద్రూపస్యానుభూతిః సాక్షాత్కారస్తత్ప్రదానతః. ప్రదానేన నిశ్శేషాం స్వమాయాం సంహరత్యేవేత్యర్థః. తథా చ నిశ్శేషనాశాత్ కాలాన్తరే బాధశంకా నాస్తీతి భావః. తదుక్తం సూతసంహితాయామ్. "అధిష్ఠానావశేషో హి నాశః కల్పితవస్తునః" ఇతి మాయేశ్వరీత్వాదేవ భగవత్యా భువనేశ్వరీతి నామేత్యాహ—భువనం ఖలు మాయా స్యాదితి. ౯౧. నను తస్యా అనుగ్రహోఽప్యతిప్రయత్నసాధ్యో దుర్ఘట ఏవేతి చేత్తత్రాహ—తద్రూపేతి. తస్యా అనుగ్రహోఽస్తు మా వా తస్యాః సంవిద్రూపే యది చిత్తం సక్తం తదా తత్స్వరూపస్వభావేనైవ సదసద్భూతయా సదసద్విలక్షణయా మాయయా కిం భవేన్న కిమపీత్యర్థః న హి వహ్నిసాన్నిధ్యే శైత్యబాధా భవతి. న చ వహ్నేస్తస్మిన్ పురుషేఽనుగ్రహోఽస్తి. కింతు వహ్నిస్వభావ ఏవాయం తద్వదత్రాపీతి భావః. ౯౨. నను బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవతానుగ్రహేణాపి మాయానాశో భవిష్యతీతి చేత్తత్రాహ—నాన్యద్దైవం దేవతాన్తరమితి. న హి రజ్జుసర్పో హరిహరాదిదేవతారాధనేన తదనుగ్రహేణాశ్వమేధాదికర్మణా వా కదాచిదపి నశ్యతి కిన్త్వధిష్ఠానభూతరజ్జుజ్ఞానాదేవ. తద్వదత్రాపి రజ్జుసర్పవదాభాసమానాయా మాయాయా న హరిహరాద్యుపాసనయా నాశో న వాశ్వమేధాదికర్మభిర్నాశః. కిన్తు మాయాధిష్ఠానభూతసంవిద్రూపభగవత్యారాధనానుభవేనైవేతి భావః. ౯౩. తత్రైవ యుక్త్యన్తరమాహ—తమో

నాశయితుం శక్తం నైవ తమో భవేత్. ౫౪. కింతు భానుప్రభా చంద్రవిద్యుద్వహ్నిప్రభాదయః, తస్మాన్మాయేశ్వరీ మమ్బాం స్వప్రకాశాం తు సంవిదమ్. ౫౫. ఆరాధయేదతిప్రీత్యా మాయాగుణనివృత్తయే, ఇతి సమ్యఙ్మయా ఖ్యాతం వృత్రాసురవధాదికమ్. ౫౬. యత్పృష్టం రాజశార్దూల కిమన్యచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛసి, పూర్వార్ధోఽయం పురాణస్య కథిత స్తవ సువ్రత. ౫౭. యత్ర దేవ్యాస్తు మహిమా విస్తరేణోపపాదితః, ఏతద్రహస్యం శ్రీమాతుర్నదేయం యస్య కస్యచిత్. ౫౮. దేయం భక్తాయ శాన్తాయ దేవీభక్తిరతాయ చ, శిష్యాయ జ్యేష్ఠపుత్రాయ గురుభక్తియుతాయ చ. ౫౯. ఇదమఖిలకథానాం సారభూతం పురాణం నిఖిలనిగమతుల్యం సత్ప్రమాణానువిద్ధమ్, పఠతి పరమభావాద్యశ్శృణోతీహ భక్త్యా స భవతి ధనవాన్వై జ్ఞానవాన్మానవోఽత్ర. ౬౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే షష్ఠస్కంధే ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

షష్ఠస్కంధస్సమాప్తః.

రాశిమితి. యథా తమో నాశయితుం న ద్వితీయం తమః శక్తం సమర్థం భవేత్ కిన్తు భానుప్రభా చన్ద్రప్రభావిద్యుత్ప్రభావహ్నిప్రభా ఏవ సమర్థా భవన్తి తద్వదత్రాపి మాయాంధకారనాశే మాయాన్ధకారరూపా మాయామయా హరిహరాదయో న మాయాం నాశయితుం సమర్థాః కిన్తు స్వప్రకాశసంవిద్రూపిణ్యేవ భగవతీతి భావః. ౫౪. యస్మాదేవం తస్మాత్సైవ సచ్చిదానన్దరూపిణీ భగవతీ సమారాధ్యేత్యాహ—తస్మాదితి. ౫౫. ఉపసంహరతి—సమ్యగితి. ౫౬. పూర్వార్ధోఽయం పురాణస్యేతి. తేన చ పూర్వోత్తరార్ధభేదేన భాగద్వయవదిదం పురాణమస్తీతి బోధితమ్. తేన చ "తతో భాగవతం ప్రోక్తం భాగద్వయవిభూషితమి"త్యాదిత్యపురాణవచనమపి దేవీభాగవతపరమేవ న విష్ణుభాగవతపరమ్. విష్ణుభాగవతదశమస్కంధస్య పూర్వార్ధోత్తరార్ధభేదేన భాగద్వయవత్త్వేఽపి సర్వపురాణస్య భాగద్వయవత్త్వాభావాత్. ౫౭—౫౯. గ్రంథపాఠఫలం వదతి—ఇదమఖిలకథానామితి. ౬౦.

శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నో రంగనాథాత్మజః సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసంభూతో నీలకంఠోఽభిధానతః.
దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
వ్యాఖ్యాం యః కృతవాన్సమ్యగ్విశదార్థాం తు నిర్మలామ్.
తిలకాఖ్యాం తు తస్యాస్తు పూర్వార్ధోఽన్తమగాచ్ఛుభః,
షష్ఠస్కంధః సమాప్తోఽత్ర తేన తుష్యతు పార్వతీ.

ఇతి శ్రీశైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజ శ్రీలక్ష్మీగర్భజనీలకంఠకృతే
దేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే తిలకాభిధే
ఏకత్రింశోఽధ్యాయః స్కంధశ్చాయం సమాప్తః.
శ్రీజగదంబార్పణమస్తు.

శ్రీ ర స్తు.

దేవీభాగవతే, సప్తమస్కన్ధప్రారమ్భః.

బ్రహ్మోద్యుత్పత్తిః.

సూతఉవాచ—శ్రుత్వైతాం తాపసా దివ్యాం కథాం రాజా ముదాన్వితః, వ్యాసం పప్రచ్ఛ ధర్మాత్మా పరీక్షితసుతః పునః. ౧. జనమేజయఉవాచ—స్వామిన్సూర్యాన్వయానాం చ రాజ్ఞాం వంశస్య విస్తరమ్, తథా సోమాన్వయానాం చ శ్రోతుకామోఽస్మి సర్వథా. ౨ కథయానఘ సర్వజ్ఞ కథాంపాపప్రణాశినీమ్, చరితం భూపతీనాం చ విస్తరాద్వంశయోర్ద్వయోః. ౩. తే హి సర్వే పరాశక్తిభక్తా ఇతి మయా శ్రుతమ్, దేవీభక్తస్య చరితం శృణ్వానోఽస్తి విరక్తిభాక్. ౪. ఇతి రాజర్షిణా పృష్టో వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, తమువాచ మునిశ్రేష్ఠః ప్రసన్నవదనో మునిః. వ్యాసఉవాచ—నిశామయమహారాజ విస్తరాద్గదతో మమ, సోమసూర్యాన్వయానాం చ తథాన్యేషాం సముద్భవమ్.౬ విష్ణోర్నాభిసరోజాద్వై బ్రహ్మాభూచ్చతురాననః, తపస్తప్త్వా సమారాధ్య మహాదేవీం సుదుర్గమామ్. ౭. తయా దత్తవరో ధాతా జగత్కర్తుం సముద్యతః, నాశకన్మానుషీంసృష్టిం కర్తుం లోకపితామహః.౮.విచిన్త్య బహుధా చిత్తే సృష్ట్యర్థం చతురాననః, న విస్తరం జగామాశు

అనన్తకోటిబ్రహ్మాండజననీపదపంకజమ్, నమామి యన్నతేర్నశ్యేద్భయం సంసారపంకజమ్. అర్ధశ్లోకాధికైరష్టత్రింశచ్ఛ్లోకైరతః పరమ్. సూర్యసోమోద్భవానాం చ కథా ప్రారభ్యతేఽధునా. పూర్వాధ్యాయే సూర్యవంశోద్భవాస్తథా సోమవంశోద్భవా అపీత్యుక్తమ్ తత్ర తామేవ కథాం రాజా పృష్టవానితి సూత ఆహ—శ్రుత్వైతామితి. తాపసా ఇతి మునిసంబోధనమ్. ౧—౩. నను కాకదన్తపరీక్షావన్నిరర్థకం తేషాం రాజ్ఞాం చరితకథనే కిం ఫలమితి చేత్తత్రాహ—తే హి సర్వే పరాశక్తీతి. కోఽస్తి విరక్తిభాక్ న కోఽపీత్యర్థః. దేవీచరితకథనాపేక్షయాఽపి దేవీభక్తచరితకథనం దేవ్యా అతిప్రియం భవతి. తస్మాదేతో ర్దేవీభక్తానాం రాజ్ఞాం వంశయోః కథాంకథయేత్యర్థః. తదుక్తం దేవీపురాణే. "మద్భక్త్యపేక్షయా భక్తే మమ భక్తిస్తు సిద్ధిదే"తి. ౪—౫. తథాన్యేషామితి. తత్ప్రసంగేనాన్యేషామపి రాజ్ఞామిత్యర్థః. ౬. మహాదేవీం సుదుర్గమామితి. మాయాబీజం జజాపేత్యర్థః. తదుక్తముమాసంహితాయామ్. "సృష్ట్యర్థం భగవాన్ బ్రహ్మా మాయాబీజం పరాత్పరమ్, జజాప యత్ప్రసాదేన సృష్టికర్తాఽభవద్విభు"రితి, ౭, ౮. మహాత్మనా బహుధా విచిన్త్య

రచితాపి మహాత్మనా. ౯. ససర్జ మానసాన్పుత్రాన్స ప్తసఙ్ఖ్యాన్ప్రజాపతిః, మరీచిరఙ్గిరా త్రిశ్చవసిష్ఠఃపులహః క్రతుః.౧౦.పులస్త్యశ్చేతి విఖ్యాతాస్సప్తైతేమానసాస్సుతాః, రుద్రోరోషాత్సముత్పన్నోఽప్యుత్సఙ్గాన్నారదోఽభవత్. ౧౧. దక్షోఽఙ్గుష్ఠాత్తథాన్యేఽపి మానసాః సనకాదయః, వామాంగుష్ఠాద్దక్షపత్నీ జాతా సర్వాఙ్గసున్దరీ. ౧౨. వీరిణీ నామవిఖ్యాతా పురాణేషు మహీపతే, అసిక్నీతి చ నామ్నా సా యస్యాం జాతోఽథ నారదః. ౧౩. దేవర్షిప్రవరః కామం బ్రహ్మణో మానసస్సుతః, జనమేజయ ఉవాచ—అత్ర మే సంశయో బ్రహ్మన్యదుక్తం భవతా వచః. ౧౪. వీరిణ్యాం నారదో జాతో దక్షాదితి మహాతపాః, కథం దక్షస్య పత్న్యాన్తు వీరిణ్యాం నారదో మునిః. ౧౫. జాతో హి బ్రహ్మణః పుత్రో ధర్మజ్ఞస్తాపసోత్తమః, విచిత్రమిద మాఖ్యాతం భవతా నారదస్య చ. ౧౬. దక్షాజ్జన్మాస్య భార్యాయాం తద్వదస్వ సవిస్తరమ్, పూర్వదేహః కథమ్ముక్తశ్శాపాత్కస్య మహాత్మనా. ౧౭. నారదేన బహుజ్ఞేన కస్మాజ్జన్మకృతం మునే, వ్యాసఉవాచ—బ్రహ్మణాసౌ సమాదిష్టో దక్షస్సృష్ట్యర్థమాదితః. ౧౮. ప్రజాస్సృజేతి సుభృశం వృద్ధిహేతోస్స్వయమ్భువా, తతః పఞ్చసహస్రాంశ్చ జనయామాస వీర్యవాన్. ౧౯. దక్షః ప్రజాపతిః పుత్రాన్వీరిణ్యాం బలవత్తరాన్, దృష్ట్వా తాన్నారదఃపుత్రాన్సర్వాన్వర్ధయిషూన్ప్రజాః.౨౦. ఉవాచ ప్రహసన్వాచం దేవర్షిః కాలనోదితః, భువః ప్రమాణమజ్ఞాత్వా స్రష్టుకామాః ప్రజాః కథమ్. ౨౧. లోకానాం హాస్యతాం యూయం గమిష్యథ న సంశయః, పృథివ్యా వై ప్రమాణం తు జ్ఞాత్వా కార్యస్సముద్యమః ౨౨.కృతోఽసౌ సిద్ధిమాయాతి నాన్యథేతి వినిశ్చయః, బాలిశా బత యూయం వై యదజ్ఞాత్వా భువస్థలమ్. ౨౩. సముద్యతాః ప్రజాః కర్తుం కథం సిద్ధిర్భవిష్యతి, వ్యాసఉవాచ—నారదేనైవ ముక్తాస్తే హర్యశ్వా దైవయోగతః. ౨౪. అన్యోన్యమూచుస్సహసా సమ్యగాహ మునిః కిల, జ్ఞాత్వా ప్రమాణముర్వ్యాస్తు సుఖం స్రక్ష్యామహే ప్రజాః. ౨౫. ఇతి సఞ్చిన్త్య తే సర్వే ప్రయాతాః ప్రేక్షితుం భువః, తలం సర్వాం పరిజ్ఞాతుం వచనాన్నారదస్య చ. ౨౬. ప్రాచ్యాం కేచిద్గతాః కామం దక్షిణస్యాం

రచితా సృష్టిస్తథాపి చతురాననః తస్యా విస్తారం న జగామేత్యన్వయః. ౯—౧౨. మానసః సుత ఇతి. యద్యప్యుత్సంగాన్నారదోఽభవదితి పూర్వముక్తం తథాపి నారదస్య కస్మింశ్చిత్కల్పే మనసోఽప్యుద్భవాత్తదభిప్రాయేణ మానసత్వోక్తిరితి బోధ్యమ్. ౧౩—౧౬. జన్మద్వితీయం కృతం గృహీతమిత్యర్థః. కస్య శాపాదిత్యన్వయః. ౧౭. వృద్ధిహేతోర్జగత ఇత్యర్థః. ౧౮—౨౦. హాస్యతామితి. యుష్మాన్దృష్ట్వా లోకా హసిష్యన్తీత్యర్థః. ౨౧, ౨౨. బాలిశా ఇతి. స్థలాభావే ప్రజాః క్వ స్థాస్యన్తీతి భావః. ౨౩—౨౭. ప్రజార్థముద్యమం కర్తుముద్యతా ఇత్యన్వయః, ౨౮, యద్వచనం

తథా పరే, ప్రతీచ్యాముత్తరస్యాన్తు కృతోత్సాహాస్సమంతతః. ౨౭. దక్షః పుత్రాన్గతాన్దృష్ట్వా పీడితస్తు శుచా భృశమ్, అన్యానుత్పాదయామాస ప్రజార్థం కృతనిశ్చయః. ౨౮. తేఽపి తత్రోద్యతాః కర్తుం ప్రజార్థముద్యమం సుతాః, నారదః ప్రాహ తాన్దృష్ట్వా పూర్వం యద్వచనం మునిః ౨౯. బాలిశా బత యూయం వై యదజ్ఞాత్వా భువః కిల, ప్రమాణం తు ప్రజాః కర్తుం ప్రవృత్తాః కేన హేతునా. ౩౦. శ్రుత్వా వాక్యం మునేస్తేఽపి మత్వా సత్యం విమోహితాః, జగ్ముస్సర్వే యథా పూర్వం భ్రాతరశ్చలితాస్తథా. ౩౧. తాన్సుతాన్ప్రస్థితాన్దృష్ట్వా దక్షః కోపసమన్వితః, శశాప నారదం రోషాత్పుత్రశోకసముద్భవాత్. ౩౨ దక్ష ఉవాచ— నాశితా మే సుతా యస్మాత్తస్మాన్నాశమవాప్నుహి, పాపేనానేన దుర్బుద్ధే గర్భవాసం వ్రజేతి చ. ౩౩. పుత్రో మే భవ కామం త్వం యతో మే భ్రంశితాస్సుతాః, ఇతి శప్తస్తతో జాతో వీరిణ్యాం నారదో మునిః, ౩౪. షష్టిర్భూయోఽసృజత్కన్యా వీరిణ్యామితి నశ్శ్రుతమ్, శోకం విహాయ పుత్రాణాం దక్షః పరమధర్మవిత్ ౩౫. తాసాం త్రయోదశ ప్రాదాత్కశ్యపాయ మహాత్మనే, దశ ధర్మాయ సోమాయ సప్తవింశతి భూపతే. ౩౬ ద్వే చైవ భృగవే ప్రాదాచ్చతస్రోఽరిష్టనేమినే, ద్వే చైవాఙ్గిరసే కన్యే తథైవాఙ్గిరసే పునః. ౩౭. తాసాం పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ దేవాశ్చ దానవాస్తథా, జాతా బలసమాయుక్తాః పరస్పరవిరోధకాః. ౩౮. రాగద్వేషాన్వితాస్సర్వే పరస్పరవిరోధినః, సర్వే మోహావృతా శూరా హ్యభవన్నితి మాయనః. ౩౯

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

—సూర్యవంశవిస్తారకథనమ్.—

జనమేజయ ఉవాచ—సమాఖ్యాహి మహాభాగ రాజ్ఞాం వంశం సువిస్తరమ్, సూర్యాన్వయప్రసూతానాం ధర్మజ్ఞానాం విశేషతః. ౧ వ్యాస ఉవాచ— శృణు భారత వక్ష్యామి రవివంశస్య విస్తరమ్, యథాశ్రుతం మయా పూర్వం

పూర్వముక్తం తదేవ ప్రాహేత్యన్వయః. తదేవ వాక్యమాహ—బాలిశా ఇతి. ౨౯—౩౬. ద్వే కన్యే అంగిరసే కృశాశ్వాయ దదావిత్యర్థః. తథైవాంగిరసే పునరితి. పునర్ద్వే అవశిష్టే కన్యే అంగిరసే తన్నామ్నే మునయే దదౌ. తదుక్తం కూర్మపురాణే—"సప్తవింశతిసోమాయ చతస్రోఽరిష్టనేమినే, ద్వే చైవ భృగుపుత్రాయ ద్వే కృశాశ్వాయ ధీమతే. ద్వే చైవాంగిరసే తద్వత్తేషాం వక్ష్యేఽథ విస్తరమి"తి. ౩౭, ౩౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

పంచషష్టిశ్లోకవర్గ్యైః సూర్యసోమాన్వయస్య చ, విస్తారో వర్ణ్యతే సమ్యగ్దేవీభక్తియుతస్య చ. సూర్యసోమవంశవిస్తారం రాజా పృచ్ఛతి—సమాఖ్యాహీతి. ౧, ౨. సమాశ్రమే ఆజగామేతి

నారదాదృషిసత్తమాత్. ౨. ఏకదా నారదశ్శ్రీమాన్సరస్వత్యాస్తటే శుభే, ఆజగామాశ్రమే పుణ్యే విచరన్స్వేచ్ఛయా మునిః. ౩. ప్రణమ్య శిరసా పాదౌ తస్యాగ్రే సంస్థితస్తదా, తతస్తస్యాసనం దత్వా కృత్వార్ఘ్యాణమథాదరాత్. ౪. విధివత్పూజయిత్వా తముక్తవాన్వచనం త్విదమ్, పావితోఽహం మునిశ్రేష్ఠ పూజ్యస్యాగమనేన వై. ౫. కథాం కథయ సర్వజ్ఞ రాజ్ఞాం చరితసంయుతామ్, రాజానో యే సమాఖ్యాతాస్సప్తమేఽస్మిన్మనోః కులే. ౬. తేషాముత్పత్తిరతులా చరితం పరమాద్భుతమ్, శ్రోతుకామోఽస్మ్యహం బ్రహ్మన్సూర్యవంశస్య విస్తరమ్. ౭. సమాఖ్యాహి మునిశ్రేష్ఠ సమాసవ్యాసపూర్వకమ్, ఇతి పృష్టో మయా రాజన్నారదః పరమార్థవిత్. ౮. ఉవాచ ప్రహసన్ప్రీతస్సమాభాష్య ముదా స్వయమ్, నారదఉవాచ—శృణు సత్యవతీసూనో రాజ్ఞాం వంశమనుత్తమమ్. ౯. పావనం కర్ణసుఖదం ధర్మజ్ఞానాదిభిర్యుతమ్, బ్రహ్మాపూర్వం జగత్కర్తా నాభిపఙ్కజసమ్భవః ౧౦. విష్ణోరితి పురాణేషు ప్రసిద్ధః పరికీర్తితః, సర్వజ్ఞస్సర్వకర్తాసౌ స్వయమ్భూస్సర్వశక్తిమాన్. ౧౧. తపస్తప్త్వాస విశ్వాత్మా వర్షాణామయుతం పురా, సృష్టికామశ్శివాం ధ్యాత్వా ప్రాప్య శక్తిమనుత్తమామ్. ౧౨. పుత్రానుత్పాదయామాస మానసాఞ్ఛుభలక్షణాన్, మరీచిః ప్రథితస్తేషా మభవత్సృష్టికర్మణి. ౧౩. తస్య పుత్రోఽతివిఖ్యాతః కశ్యపస్సర్వసమ్మతః, త్రయోదశైవ తస్యాసన్భార్యా దక్షసుతాః కిల. ౧౪. దేవాస్సర్వే సముత్పన్నా దైత్యా యక్షాశ్చ పన్నగాః, పశవః పక్షిణశ్చైవ తస్మాత్సృష్టిస్తు కాశ్యపీ. ౧౫. దేవానాం ప్రథితస్సూర్యో వివస్వాన్నామ తస్య తు, తస్య పుత్రస్సువిఖ్యాతో వైవస్వతమనుర్నృపః. ౧౬. తస్య పుత్రస్తథేక్ష్వాకుస్సూర్యవంశవివర్ధనః, నవాభవన్సుతాస్తస్య మనోరిక్ష్వాకుపూర్వజాః ౧౭. తేషాం నామాని రాజేన్ద్ర శృణు ప్రైకమనాః పునః, ఇక్ష్వాకురథనాభాగో ధృష్టశ్శర్యాతిరేవచ. ౧౮. నరిష్యన్తస్తథా ప్రాంశుర్నృగో దిష్టశ్చ సప్తమః, కరూషశ్చ పృషధ్రశ్చ నవైతే మానవాస్స్మృతాః. ౧౯. ఇక్ష్వాకుస్తు మనోః పుత్రః ప్రథమస్సమజాయత, తస్య పుత్రశతంచాసీజ్జ్యేష్ఠో వికుక్షిరాత్మవాన్. ౨౦. నవానాంవంశవిస్తారంసఙ్క్షేపేణ నిశామయ, కుమారాణాం

వ్యాసోక్తిః ౩—౫. సప్తమేఽస్మిన్మనోః కులే ఇతి. వైవస్వతమనోరిత్యర్థః. ౬, ౭. సమాసవ్యాసౌ సంక్షేపవిస్తారౌ కుత్రచిత్ సంక్షేపః కుత్రచిద్విస్తారః. ౮—౧౬. ఇక్ష్వాకుః పూర్వం జాతో యేషాం నవానాం తేనైవ పుత్రాస్తస్య మనోర్వైవస్వతస్యాభవన్. ౧౭. తేషాం నామాన్యాహ—తేషామితి. ౧౮. ప్రాంశోరేవ పురాణాంతరే కవిరితి సంజ్ఞా. న వైత ఇతి. ఇక్ష్వాకురహితా నవ తత్సహితాస్తు దశైవేతి బోధ్యమ్. కూర్మపురాణే తు నవైవోక్తాః. ౧౯. పుత్రశతమధ్యే జ్యేష్ఠపుత్రో వికుక్షిరిత్యర్థః. ౨౦. నవానామితి. నవానాం పుత్రాణాం మధ్యే కేషాం చిదిత్యర్థః.సర్వేషాం

మనుపుత్త్రాణాం మనోరన్తరజన్మనామ్. ౨౧. నాభాగస్య తు పుత్త్రోఽభూదమ్బరీషః
ప్రతాపవాన్, ధర్మజ్ఞస్సత్యసన్ధశ్చ ప్రజాపాలనతత్పరః. ౨౨ ధృష్టస్య ధార్ష్టకం క్షత్త్రం
బ్రహ్మభూతమజాయత, సఙ్గ్రామకాతరం సమ్యగ్బ్రహ్మకర్మరతం తథా. ౨౩. శర్యా
తేస్తనయశ్చాభూదానర్తో నామ విశ్రుతః, సుకన్యా చ తథా పుత్త్రీ రూపలావణ్య
సంయుతా. ౨౪. చ్యవనాయ సుతా దత్తా రాజ్ఞాప్యన్ధాయ సున్దరీ, మునిస్సులో
చనో జాతస్తస్యాశ్శీలగుణేన హ. ౨౫. విహితో రవిపుత్త్రాభ్యామశ్విభ్యామితి నశ్శ్రు
తమ్, జనమేజయ ఉవాచ—సన్దేహోఽయం మహాన్బ్రహ్మన్కథాయాం కథితస్త్వయా
౨౬. యద్రాజ్ఞా మునయేఽన్ధాయ దత్తా పుత్త్రీ సులోచనా, కురూపా గుణహీనా
వా నారీ లక్షణవర్జితా. ౨౭. పుత్త్రీ యదా భవేద్రాజా తదాన్ధాయ ప్రయచ్ఛతి,
జ్ఞాత్వాన్ధం సుముఖీం కస్మాద్దత్తవాన్నృపసత్తమః. ౨౮. కారణం బ్రూహి మే బ్రహ్మ
న్ననుగ్రాహ్యోఽస్మి సర్వదా, సూత ఉవాచ—ఇతి రాజ్ఞో వచశ్శ్రుత్వా పరీక్షితసు
తస్య వై. ౨౯. ద్వైపాయనః ప్రసన్నాత్మా తమువాచ హసన్నివ, వ్యాస ఉవాచ—
వైవస్వతసుతశ్శ్రీమాఞ్ఛర్యాతిర్నామ పార్థివః ౩౦. తస్య స్త్రీణాం సహస్రాణి చత్వా
ర్యాసన్పరిగ్రహాః, రాజపుత్త్ర్యస్సురూపాశ్చ సర్వలక్షణసంయుతాః. ౩౧. పత్న్యః
ప్రేమయుతాస్సర్వాః ప్రియా రాజ్ఞస్సుసమ్మతాః, ఏకా పుత్త్రీ తు తాసాం వై సు
కన్యా నామ సున్దరీ. ౩౨. పితుః ప్రియా చ మాతౄణాం సర్వాసాం చారుహాసినీ,
నగరాన్నాతిదూరేఽభూత్సరో మానససన్నిభమ్. ౩౩. బద్ధసోపానమార్గంచ స్వచ్ఛ
పానీయపూరితమ్, హంసకారణ్డవాకీర్ణం చక్రవాకోపశోభితమ్. ౩౪. దాత్యూహ
సారసాకీర్ణం సర్వపక్షిగణావృతమ్, పఞ్చధా కమలోపేతం చఞ్చరీకసుసేవితమ్,
౩౫. పార్శ్వతశ్చ ద్రుమాకీర్ణం వేష్టితం పాదపైశ్శుభైః, సాలైస్తమాలైస్సరళైః
పున్నాగాశోకమణ్డితమ్. ౩౬. వటాశ్వత్థకదమ్బైశ్చ కదళీఖణ్డరాజితమ్, జమ్బీరై
ర్బీజపూరైశ్చ ఖర్జూరైః పనసైస్తథా. ౩౭. క్రముకైర్నారికేళైశ్చ కేతకైః
కాఞ్చనద్రుమైః, యూథికాజాలకైశ్శుభైస్సంవృతం మల్లికాగణైః. ౩౮. జమ్బ్వామ్ర
ప్రభృతిశ్రేణీభిశ్చ కరఞ్జకుటకావృతమ్, పలాశనిమ్బఖదిరబిల్వామలకమణ్డితమ్. ౩౯.
బభూవ కోకిలారావకేకాస్వనవిరాజితమ్, తత్సమీపే శుభే దేశే పాదపానాఙ్గణా
వృతే. ౪౦. భార్గవశ్చ్యవనశ్శాన్తస్తాపసస్సంస్థితో మునిః, జ్ఞాత్వాసౌ విజనంస్థానం

వంశాకథనాత్. ౨౧—౨౫. రవిపుత్త్రాభ్యామితి. అశ్వినీకుమారాభ్యాం విహితో నేత్రే యుక్తః
కృత ఇత్యర్థః. ౨౬—౩౦. పరిగ్రహాః పరిగృహీతా వివాహితా ఇత్యర్థః. ౩౧—౩౪. దాత్యూ
హః కాలకంఠకః "పుష్కరాద్వస్తు సారసః" ఇత్యమరః. చఞ్చరీకో భ్రమరః. ౩౫—౩౭. క్రముకః
పూగవృక్షః. కాంచనద్రుమో భాషయా 'కచనార'ఇతి ప్రసిద్ధోఽస్తి. ౩౮—౪౦. భార్గవో

తపస్తేపే సమాహితః. ౪౧. కృత్వా దృఢాసనం మౌనమాధాయ జితమారుతః, ఇన్ద్రియాణి చ సంయమ్య త్యక్తాహారస్తపోనిధిః. జలపానాదిరహితో ధ్యాయన్నాస్తే పరామ్బికామ్, సవల్మీకోఽభవద్రాజన్లతాభిః పరివేష్టితః ౪౩. కాలేన మహతా రాజన్సమాకీర్ణః పిపీలికైః, తథా సపంవృతో ధీమాన్మృత్పిణ్డ ఇవ సర్వతః. ౪౪. కదాచిత్స మహీపాలః కామినీగణసంవృతః, ఆజగామ సరో రాజన్విహర్తుమిదముత్తమమ్. ౪౫. శర్యాతిస్సున్దరీబృన్దసంయుతస్సలిలేఽమలే, క్రీడాసక్తో మహీపాలో బభూవ కమలాకరే. ౪౬. సుకన్యా వనమాసాద్య విజహార సఖీవృతా, సుమనాంసి విచిన్వన్తీ చఞ్చలా చఞ్చలోపమా. ౪౭. సర్వాభరణసంయుక్తా రణచ్చరణనూపురా, చంక్రమమాణా వల్మీకం చ్యవనస్య సమాసదత్. ౪౮. క్రీడాసక్తోపవిష్టా సా వల్మీకస్య సమీపతః, దదర్శ చాస్య రన్ధ్రే ద్వే ఖద్యోత ఇవ జ్యోతిషీ. ౪౯. కిమేతదితి సఞ్చిన్త్య సముద్ధర్తుం మనో దధే, గృహీత్వా కణ్టకం తీక్ష్ణం త్వరమాణా కృశోదరీ. ౫౦. సా దృష్టా మునినా బాలా సమీపస్థా కృతోద్యమా, విచరన్తీ సుకేశాన్తా మన్మథస్యేవ కామినీ. ౫౧. తాం వీక్ష్య సుదతీం తత్ర క్షామకణ్ఠస్తపోనిధిః, తామభాషత కల్యాణీం కిమేతదితి భార్గవః. ౫౨. దూరం గచ్ఛ విశాలాక్షి తాపసోఽహం వరాననే, మా భిన్ధి సాద్య వల్మీకం కణ్టకేన కృశోదరి. ౫౩. తేనేదమ్ప్రోచ్యమానాపి సా చాస్య న శృణోతి వై, కిము ఖల్విదమిత్యుక్త్వా నిర్బిభేదాస్య లోచనే. ౫౪. దైవేన నోదితా భిత్త్వా జగామ నృపకన్యకా, క్రీడన్తీ శఙ్కమానా సా కిం కృతం తు మయేతి చ. ౫౫. చుక్రోధ స తథా విద్ధనేత్రః పరమమన్యుమాన్, వేదనాభ్యర్దితః కామం పరితాపం జగామ హ. ౫౬. శకృన్మూత్రనిరోధోఽభూత్సైనికానాం తు తత్క్షణాత్, విశేషేణ తు భూపస్య సామాత్యస్య సమం తతః. ౫౭. గజోష్ట్రతురగాణాం చ సర్వేషాం ప్రాణినాం తథా, తతోఽరుద్ధే శకృన్మూత్రే శర్యాతిర్దుఃఖితోఽభవత్. ౫౮. సైనికైః కథితం తస్మై శకృన్మూత్రనిరోధనమ్, చిన్తయామాస భూపాలః కారణం దుఃఖసమ్భవే. ౫౯. విచిన్త్యాహ తతో రాజా సైనికాన్స్వజనాంస్తథా, గృహమాగత్య చిన్తార్తః కేనేదం దుష్కృతం కృతమ్. ౬౦. సరసః పశ్చిమే భాగే వనమధ్యే మహాతపాః, చ్యవనస్తాపసస్తత్ర తపశ్చరతి దుశ్చరమ్. ౬౧ కేనాప్యపకృతం తత్ర తాపసోఽగ్నిసమప్రభే, తస్మాత్పీడా

భృగుపుత్రః. ౪౧, ౪౨. పరామ్బికాం సచ్చిదానన్దరూపిణీం భగవతీం ధ్యాయన్నాస్తే ఇత్యర్థః. తస్యైవం భగవతీం ధ్యాయతః శరీరోపరి వల్మీకమభవదిత్యాహ—సవల్మీక ఇతి. ౪౩. మృత్పిండ ఇవాసేత్యర్థః. ౪౪—౪౬. చఞ్చలోపమా విద్యుత్సమానా. ౪౭. చంక్రమమాణా గమనం కుర్వతీ సమాసదత్ ప్రాప్తవతీ. ౪౮. జ్యోతిషీ నేత్రస్థే సమాధికాలే నేత్రయోరున్మీలనస్య

సముత్పన్నా సర్వేషామితి నిశ్చయః. ౬౨. తపోవృద్ధస్య వృద్ధస్య వరిష్ఠస్య విశే
షతః, కేనాప్యపకృతం మన్యే భార్గవస్య మహాత్మనః. ౬౩. జ్ఞాతం వా యదివాఽ
జ్ఞాతం తస్యేదం ఫలముత్తమమ్, కైశ్చిదుష్టైః కృతం తస్య హేలనం తాపసస్య
హ. ౬౪. ఇతి పృష్టాస్తమూచుస్తే సైనికా వేదనార్దితాః, మనోవాక్కాయజనితం
న విద్మోఽపకృతం వయమ్. ౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

సుకన్యాచ్యవనవివాహః.

వ్యాసఉవాచ— ఇతి సప్రచ్ఛతాన్సర్వాన్రాజా చిన్తాకులస్తథా, పర్యపృ
చ్ఛత్సుహృద్వర్గం సామ్నాచోగ్రతయాపి చ. ౧. పీడ్యమానం జనం వీక్ష్య పిత
రం దుఃఖితం తథా, విచిన్త్య శూలభేదం సాసుకన్యా చేదమబ్రవీత్. ౨ వనేమ
యాపిత స్తత్ర వల్మీకో వీరుధావృతః, క్రీడన్త్యా సుదృఢో దృష్టశ్ఛిద్రద్వయసమ
న్వితః. ౩. తత్ర ఖద్యోతవద్దీప్తజ్యోతిషీ వీక్షితే మయా, సూచ్యావిద్ధే మహారాజ
పునః ఖద్యోతశఙ్కయా. ౪. జలక్లిన్నా తదా సూచీ మయా దృష్టా పితః కిల,
హాహేతి చ శ్రుతశ్శబ్దో మన్దో వాల్మీకమధ్యతః. ౫. తదాహం విస్మితా రాజన్కి
మేతదితి శఙ్కయా, న జానే కిం మయా విద్ధం తస్మిన్వల్మీకమణ్డలే. ౬. రాజా శ్రు
త్వా తు శర్యాతిస్సుకన్యా వచనం మృదు, మునేస్తద్ధేలనం జ్ఞాత్వా వల్మీకంతూర్ణ ప్ర
మభ్యగాత్. ౭. తత్రాపశ్యత్తపోవృద్ధం చ్యవనం దుఃఖితం భృశమ్, స్ఫోటయా
మాస వల్మీకం మునిదేహావృతం భృశమ్. ౮. ప్రణమ్య దణ్డవద్భూమౌ రాజాతం
భార్గవం ప్రతి, తుష్టావ వినయోపేతస్తమువాచ కృతాఞ్జలిః. ౯. పుత్ర్యామమ
మహాభాగ క్రీడన్త్యా దుష్కృతం కృతమ్, అజ్ఞానాద్బాలయా బ్రహ్మన్కృతంతత్క్ష
న్తుమర్హసి. ౧౦. అక్రోధనా హి మునయో భవన్తీతి మయా శ్రుతమ్, తస్మాత్త్వ
మపి బాలాయాః క్షన్తుమర్హసి సామ్ప్రతమ్. వ్యాసఉవాచ—ఇతి శ్రుత్వావచస్త
స్య చ్యవనో వాక్యమబ్రవీత్, వినయోపనతం దృష్ట్వా రాజానం దుఃఖితంభృశమ్.
చ్యవనఉవాచ—రాజన్నాహం కదాచిద్వై కరోమి క్రోధమణ్వపి,నమయా దైవ
శప్తస్త్వం దుహిత్రా పీడనే కృతే. ౧౩. నేత్రే పీడా సముత్పన్నామమచాద్యని

సత్త్వాత్. ౪౯, ౫౦. మునినా తస్మిన్నేవ కాలే సమాధేర్వ్యుత్థితేన మునినేత్యర్థః. ౫౧—౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

అర్థాధిక్యైశ్చతుః షష్టిపద్యైః పుత్రీ సుకన్యకా, చ్యవనాయ ముదా దత్తా నృపేణేతి తు
కథ్యతే. తాన్ సైనికాన్రాజా పృష్ట్వానన్తరం సుహృద్వర్గం పప్రచ్ఛేత్యాహ—ఇతి పప్రచ్ఛేతి.
సామ్నా శాన్త్యా ఉగ్రతయా క్రోధేన. ౧. వీరుధా వృతో వృక్షౌషధ్యా వృతః. ౨—౧౪. నను

రాగసః, తేన పాపేన జానామి దుఃఖితస్త్వం మహీపతే. ౧౪. అపరాధం పరం కృత్వా
దేవీభక్తస్య కో జనః, సుఖం లభేత యద్యపి భవేత్త్రాతా శివస్స్వయమ్. ౧౫. కింక
రోమి మహీపాల నేత్రహీనే జరావృతః, అన్ధస్య పరిచర్యాం చ కః కరిష్యతి పార్థివ.
౧౬. రాజోవాచ—సేవకా బహవస్సేవాం కరిష్యన్తి తవానిశమ్, క్షమస్వ మునిశా
ర్దూలస్వల్పకోపాహి తాపసాః. చ్యవన ఉవాచ—అన్ధోఽహం నిర్జనో రాజన్తపస్తప్స్యం
కథం క్షమః, త్వదీయాస్సేవకాః కిన్తే కరిష్యన్తి మమ ప్రియమ్. ౧౮. క్షమాప
యసి చేన్మాం త్వం కురు మే వచనం నృప, దేహి మే పరిచర్యార్థం కన్యాం కమలలో
చనామ్. ౧౯. తుష్టోఽనయా మహారాజ పుత్ర్యా తవ మహామతే, కరిష్యామి తపశ్చా
హం సా మే సేవాం కరిష్యతి. ౨౦. ఏవం కృతే సుఖం మే స్యాత్తవ చైవ భవిష్య
తి, సన్తుష్టే మయి రాజేన్ద్ర సైనికానాం న సంశయః. ౨౧. విచిన్త్య మనసా భూప కన్యా
దానం సమాచర, న చాత్ర దూషణం కిఞ్చిత్తాపసోఽహం యతవ్రతః. వ్యాస ఉవాచ—
శర్యాతిర్వచనం శ్రుత్వా మునేశ్చిన్తాతురోఽభవత్, న దాస్యేఽస్యథ వా దాస్యే కిఞ్చి
న్నోవాచ భారత. ౨౩. కథ మన్ధాయ వృద్ధాయ కురూపాయ సుతామిమామ్, దేవక
న్యోపమాం దత్వా సుఖస్స్యామాత్మసమ్భవామ్. ౨౪. కోఽవాత్మనస్సుఖార్థాయ
పుత్ర్యాస్సంసారజం సుఖమ్, హరతేఽల్పమతిః పాపో జానన్నపి శుభాశుభమ్. ౨౫.
ప్రాప్య సా చ్యవనం సుభ్రూః పఞ్చబాణశరార్దితా, అన్ధం వృద్ధం పతిం ప్రాప్య కథం కాలం
నయిష్యతి. ౨౬. యౌవనే దుర్జయః కామో విశేషేణ సురూపయా, ఆత్మతుల్యం
పతిం ప్రాప్య కిన్తు వృద్ధం విలోచనమ్. ౨౭. గౌతమం తాపసం ప్రాప్య రూపయౌవన
సంయుతా, అహల్యా వాసవేనాశు వఞ్చితా వరవర్ణినీ. ౨౮. శప్తా చ పతినా పశ్చా
జ్జ్ఞాత్వా ధర్మవిపర్యయమ్, తస్మాద్భవతు మే దుఃఖం న దదామి సుకన్యకామ్. ౨౯.
ఇతి సఞ్చిన్త్య శర్యాతిర్విమనాస్స్వగృహం యయౌ, సచివాంశ్చ సమాహూయ
మన్త్రం చక్రేఽతిదుఃఖితః. ౩౦. భో మన్త్రిణో బ్రువన్త్వద్య కిం కర్తవ్యం మయాధు
నా, పుత్రీ దేయాథ విప్రాయ భోక్తవ్యం దుఃఖమేవ వా. ౩౧. విచారయధ్వం మిలితా
హితం స్యాన్మమ వై కథమ్, మన్త్రిణ ఊచుః కిం బ్రూమోఽస్మిన్మహారాజ సఙ్కటేఽతిదు

త్వయా శాపో న దత్తస్తర్హి కిమిత్యేతాదృశీ నిష్కారణా జాతేతి చేత్తత్రాహ—అపరాధం పరం
కృత్వేతి. శివోఽపి యది త్రాతా భవతి తథాపి దేవీభక్తస్యాపరాధం కృత్వా కో జనః సుఖం
లభేత న కోఽపీత్యర్థః. దేవీభక్తాపరాధస్య దుఃఖదాతృత్వం స్వభావ ఏవ న తు కారణాన్తరం
విద్యత ఇతి భావః. తదుక్తం ముండమాలాయామ్—“శాక్తాన్ హింసన్తి గర్జన్తి నిన్దన్తి బహుజ
ల్పకాః, ఛినత్తి తేషాం దేవీశీ శిరాంసి హరివల్లభే”ఇతి. ౧౫—౨౬. యౌవనే ఇతి. ఆత్మతుల్యా
మాత్మానురూపమపి పతిం ప్రాప్య కామో దుర్జయోఽస్తి తదా విలోచనమన్ధం వృద్ధం పతిం ప్రాప్య

రాసదే. ౩౨. దుర్భగాయసుకన్యైషాకథం దేయాతిసున్దరీ. వ్యాసఉవాచ—తదా
చిన్తాకులంవీక్ష్య పితరం మన్త్రిణస్తదా సుకన్యాత్విఙ్గితం జ్ఞాత్వా ప్రహస్యేదము
వాచహ, పితః కస్మాద్భవానద్య చిన్తావ్యాకులితేన్ద్రియః. ౩౪. మత్కృతే దుఃఖసం
విగ్నో విషణ్ణవదనోఽసి వై, అహం గత్వా మునిం తత్ర సమాశ్వాస్యమయార్థిత
మ్. కరిష్యామి ప్రసన్నం తమాత్మదానేన వై పితః. ఇతి రాజా వచశ్శ్రుత్వా భా
షితం యత్సుకన్యయా. ౩౬. తాముువాచ ప్రసన్నాత్మాసచివానాం చ శృణ్వ
తామ్, కథం పుత్రి త్వ మన్ధస్య పరిచర్యాం వనేఽబలా. ౩౭. కరిష్యతి జరార్తస్య
క్రోధనస్య విశేషతః, కథమన్ధాయ చానేన రూపేణ రతిసన్నిభామ్. ౩౮. దదామి
జరయాగ్రస్తదేహాయ సుఖవాఞ్ఛయా, పిత్రా పుత్రీ ప్రదాతవ్యా వయోజ్ఞాతిబ
లాయచ. ౩౯ ధనధాన్యసమృద్ధాయ నాధనాయ కదాచన, క్వ తే రూపం విశా
లాక్షి క్వాసౌ వృద్ధో వనేచరః. ౪౦. కథం దేయా మయా పుత్రీ తస్మైచాతివరా
యచ ఉటజే నియతం వాసో యస్యనిత్యం మనోహరే. ౪౧. కథమమ్బుజపత్రా
క్షి కల్పనీయో మయా తవ, మరణం మేవరం ప్రాప్తం సైనికానాం తథైవచ.౪౨.
న తే ప్రదానమన్ధాయ రోచతే పికభాషిణి, భవితవ్యం భవత్యేవ ధైర్యం నైవ
త్యజామ్యహమ్ ౪౩. సుస్థిరా భవ సుశ్రోణి నదాస్యేఽన్ధాయ కర్హిచిత్, రాజ్యం
తిష్ఠతు నాయాతు దేహోఽయం చ తథైవ మే. ౪౪ న త్వాం దాస్యామ్యహం
తస్మై నేత్రహీనాయ బాలికే, సుకన్యా తం తదా ప్రాహ శ్రుత్వాతద్వచనం పితుః
౪౫. ప్రసన్నవదనాతీవ స్నేహయుక్తమిదం వచః, సుకన్యోవాచ:—న మే చిన్తా
పితః కార్యా దేహి మాం మునయేఽధునా. ౪౬. సుఖం భవతు సర్వేషాం లోకా
నాం మత్కృతేన హి, సేవయిష్యామి సన్తుష్టాపతిం పరమపావనమ్. ౪౭ భక్త్యాపర
మయాచాపి వృద్ధంచ విజనేవనే, సతీధర్మపరాచాహం చరిష్యామి సుసమ్మతమ్.౪౮.
న భోగేచ్ఛాస్తి మేతాత స్వస్థం చిత్తం మమానఘ, వ్యాసఉవాచ:—తచ్ఛ్రు
త్వా భాషితం తస్యామన్త్రిణో విస్మయఙ్గతాః. ౪౯. రాజాచ పరమప్రీతోజగామ
ముని సన్నిధౌ, గత్వా ప్రణమ్యశిరసాతమువాచ తపోధనమ్. ౫౦. స్వామిన్గృ
హాణపుత్రీం మే సేవార్థం విధివద్విభో, ఇత్యుక్త్వా స్మైదదౌపుత్రీం వివాహవిధినా
నృపః. ౫౧. ప్రతిగృహ్యమునిః కన్యాం ప్రసన్నో భార్గవోఽభవత్, పారిబర్హం న
జగ్రాహ దీయమానం నృపేణహ. ౫౨. కన్యా మేవాగ్రహీత్కామం పరిచర్యార్థ
మాత్మనః, ప్రసన్నేఽస్మిన్మునౌ జాతం సైనికానాంసుఖం తదా. రాజ్ఞశ్చపరమాహ్లా
దస్సఞ్జాతస్తత్క్షణాదపి, దత్వా పుత్రీం యదారాజా గమనాయ గృహం ప్రతి. ౫౪.

కామో దుర్జయోఽస్తీతి కిము వక్తవ్యం సర్వథైవ దుర్జయ ఇతి భావః. ౨౭—౫౭. చరిష్యామి

మతిం చకార తన్వఙ్గీ తదోవాచ నృపంసుతా. సుకన్యోవాచ:—గృహాణ మమ వాసాంసి భూషణాని చ మే పితః. ౪౫. వల్కలం పరిధానాయప్రయచ్ఛాజినము త్తమమ్, వేషం తు మునిపత్నీనాం కృత్వా తపసి సేవనమ్. ౪౬. కరిష్యామి తథా తాతయథా తే కీర్తిరచ్యుతా, భవిష్యతి భువః పృష్ఠే తథా స్వర్గే రసాతలే. ౪౭. పరలోక సుఖాయాహం చరిష్యామివివానిశమ్, దత్వాన్ధాయ చ వృద్ధాయసున్దరీం యువతీం తు మామ్. ౪౮. చిన్తాత్వయానకర్తవ్యా శీలనాశసముద్భవా, అరున్ధతీవసిష్ఠస్య ధర్మపత్నీ యథా భువి. ౪౯. తథైవాహం భవిష్యామి నాత్ర కార్యా విచారణా, అనసూయా యథాసాధ్వీభార్యాత్రేః ప్రథితా భువి. ౫౦. తథైవాహం భవిష్యామి పుత్రీకీర్తికరీతవ, సుకన్యా వచనం శ్రుత్వా రాజా పరమధర్మవిత్. ౫౧. దత్వాజినం రురోదాశు వీక్ష్య తాం చారుహాసినీమ్, త్యక్త్వా భూషణవాసాంసి మునివేషధరాం సుతామ్. ౫౨. వివర్ణవదనోభూత్వాస్థిత స్తత్రైవ పార్థివః, రాజ్ఞస్సర్వాస్సుతాం దృష్ట్వావల్కలాజిన ధారిణీమ్. ౫౩. రురుదుర్భృశశోకార్తా వేపమానా ఇవాభవన్, తామాపృచ్ఛ్య మహీపాలో మన్త్రిభిః పరివారితః. యయౌ స్వనగరం రాజా ముక్త్వా పుత్రీం శుచార్పితామ్. ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

సుకన్యాయా దేవభిషజోస్సంవాదః.

వ్యాసఉవాచ:—గతే రాజనిసా బాలాపతిసేవాపరాయణా, బభూవచతథాగ్నీనాం సేవనే ధర్మతత్పరా. ౧. ఫలాన్యాదాయ స్వాదూనిమూలాని వివిధానిచ, దదౌసామునయేబాలా పతిసేవాపరాయణా. ౨. పతిం తప్తోదకేనాశు స్నాపయిత్వా మృగత్వచా, పరివేష్ట్య శుభాయాం తు బృస్యాం స్థాపితవత్యపి. ౩. తిలాన్యవకుశానగ్రే పరికల్ప్యకమణ్డలుమ్, తమువాచ నిత్యకర్మ కురుష్వ మునిసత్తమ. ౪. తముత్థాప్య కరేకృత్వా సమాప్తే నిత్యకర్మణి, బృస్యాం వా సంస్తరే బాలా భర్తారం సన్యవేశయత్. ౫. పశ్చాదానీయ పక్వాని ఫలానిచ నృపాత్మజా, భోజయామాసచ్యవనం నీవారాన్నం సుసంస్కృతమ్. ౬. భుక్తవన్తం పతిం తృప్తం దత్వాచమనమాదరాత్, పశ్చాచ్చ పూగపత్రాణి దదౌచాదరసంయుతా. ౭. గృహీతము

సేవాం కరిష్యామి పత్యుః. ౪౯—౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైః పంచపంచాశద్భిః పద్యైరతః పరమ్, సుకన్యాదేవభిషజోః సంవాదశ్చాత్ర కథ్యతే: చ్యవనాయ దత్తాయాః సుకన్యాయాః సమాచారమాహ—గతే రాజనీతి. ౧—౩. బృస్యాసనే అగ్రే ప్రథమమ్. ౪, ౫. భోజయామాసేతి. భుజధాతోః ప్రత్యవసానార్థత్వాద్ద్వికర్మక

ఖవాసం తం సంవేశ్యచ శుభాసనే, గృహీత్వాజ్ఞాంశరీరస్యచకార సాధనం తతః౮. ఫలాహారం స్వయం కృత్వా పునర్గత్వా చ సన్నిధౌ, ప్రోవాచ ప్రణయోపేతా కిమాజ్ఞాపయసే ప్రభో. ౯. పాదసంవాహనం తేఽద్యకరోమి యది మన్యసే, ఏవం సేవాపరా నిత్యం బభూవ పతితత్పరా. ౧౦. సాయంహోమావసానే సా ఫలాన్యాహృత్య సున్దరీ, అర్పయామాస మునయే స్వాదూని చ మృదూనిచ. ౧౧. తతశ్శేషాణి బుభుజే ప్రేమయుక్తాతదాజ్ఞయా, సుస్పర్శాస్తరణం కృత్వా శాయయామాస తం ముదా. ౧౨. సుప్తే సుఖం ప్రియే కాన్తా పాదసంవాహనం తదా, చకార పృచ్ఛతీ ధర్మం కులస్త్రీణాం కృశోదరీ. ౧౩. పాదసంవాహనం కృత్వా నిశి భక్తిపరాయణా, నిద్రితం చ మునిం జ్ఞాత్వా సుష్వాప చరణాన్తికే. ౧౪. శుచౌ ప్రతిష్ఠితం వీక్ష్య తాలవృన్తేన భామినీ, కుర్వాణా శీతలం వాయుం సిషేవే స్వపతిం తదా. ౧౫. హేమన్తే కాష్ఠసమ్భారం కృత్వాగ్నిజ్వలనంపురః, స్థాపయిత్వా తథా పృచ్ఛత్సుఖం తేఽస్తీతి చాసకృత్ ౧౬. బ్రాహ్మే ముహూర్తేచోత్థాయ జలపాత్రం చ మృత్తికామ్, సమర్పయిత్వా శౌచార్థం సముత్థాప్యపతిం ప్రియా. ౧౭. స్థానాద్దూరే చ సంస్థాప్య దూరం గత్వా స్థిరాభవత్, కృతశౌచం పతిం జ్ఞాత్వా గత్వా జగ్రాహ తం పునః. ౧౮. ఆనీయాశ్రమమవ్యగ్రా చోపవేశ్యాసనే శుభే, మృజ్జలాభ్యాం చ ప్రక్షాళ్య పాదావస్య యథావిధి. ౧౯. దత్వా చమనమాత్రం తు దన్తధావనమాహరత్, సమర్ప్య దన్తకాష్ఠం చ యథోక్తం నృపనన్దినీ. ౨౦. చకారోష్ణం జలం శుద్ధం సమానీతం సుపావనమ్, స్నానార్థం జలమాహృత్యాప్రచ్ఛ ప్రణయాన్వితా. ౨౧. కిమాజ్ఞాపయసే బ్రహ్మన్కృతం వై దన్తధావనమ్, ఉష్ణోదకం సుసమ్పన్నం కురుస్నానం సమన్త్రకమ్. ౨౨. వర్తతే హోమకాలోఽయం సన్ధ్యా పూర్వా ప్రవర్తతే, విధివద్ధవనం కృత్వా దేవతాపూజనం కురు ౨౩. ఏవం కన్యా పతిం లబ్ధ్వా తపస్వినమనిన్దితా, నిత్యం పర్యచరత్ప్రీత్యా తపసా నియమేన చ. ౨౪. అగ్నీనామతిథీనాం చ శుశ్రూషాం కుర్వతీ సదా, ఆరాధయామాస ముదా చ్యవనం సా శుభాననా ౨౫. కస్మింశ్చిదథ కాలే తు రవిజావశ్వినావుభౌ, చ్యవనస్యాశ్రమాభ్యాసే క్రీడమానౌ సమాగతౌ. ౨౬. జలే స్నాత్వా తు తాం కన్యాం నివృత్తాం స్వాశ్రమం ప్రతి, గచ్ఛన్తీం చారుసర్వాఙ్గీం రవిపుత్రావపశ్యతామ్ ౨౭. తాం దృష్ట్వా దేవకన్యాభాం గత్వా చాన్తికమాదరాత్, ఊచతుస్సమభిద్రుత్యనా సత్యావతిమోహితౌ. ౨౮. క్షణం తిష్ఠ వరారోహే ప్రష్టుం త్వాం గజగా

త్వమ్. ౬. పూగం క్రముకం పత్రాణి నాగవల్లీదళాని. ౭. శరీరస్య స్వశరీరస్య. ౮—౨౫. రవిజౌ సూర్యజౌ. ౨౬, ౨౭. నాసత్యావశ్వినౌ. ౨౮—౩౧. అనావృతావనుపానత్కౌ. చలలోచనే

మిని, ఆవాం దేవసుతౌ ప్రాప్తౌ బ్రూహి సత్యం శుచిస్మితే. ౨౯. పుత్రి కస్య పితః
క స్తే కథముద్యానమాగతా, ఏకాకినీ తటాకేఽస్మిన్స్నానార్థం చారులోచనే. ౩౦.
ద్వితీయా శ్రీరివాభాసి కాన్త్యా కమలలోచనే, ఇచ్ఛావస్తు వయం జ్ఞాతుం తత్త్వ
మాఖ్యాహి శోభనే. ౩౧. కోమలౌ చరణౌ కాన్తే స్థితౌ భూమావనావృతౌ,
హృదయే కురుతః పీడాం చలన్తౌ చలలోచనే. ౩౨ విమానార్హాసి తన్వఙ్గి కథం
పద్భ్యాం వ్రజస్యదః, అనావృతాత్ర విపినే కిమర్థం గమనం తవ. ౩౩. దాసీశత
సమాయుక్తా కథం నత్వం వినిర్గతా, రాజపుత్ర్యప్సరా వాసి వద సత్యం వరాననే
౩౪. ధన్యా మాతా యతో జాతా ధన్యోఽసౌ జనక స్తవ, వక్తుం త్వాం నైవ శక్తౌ
చ భర్తుర్భాగ్యం తవానఘే. ౩౫. దేవలోకాధికా భూమిరియంచైవ సులోచనే,
ప్రచలంశ్చరణ స్తేఽద్య సమ్భావయతి భూతలమ్. ౩౬. సౌభాగ్యాశ్చ మృగాః కామం
యే త్వాం పశ్యన్తి వై వనే, యే చాన్యే పక్షిణస్సర్వే భూరియం చాతిపావనా
౩౭. స్తుత్యాలం తవ చాత్యర్థం సత్యం బ్రూహి సులోచనే, పితా క స్తే పతిః
క్వాసౌ ద్రష్టుమిచ్ఛావ స్తి సాదరమ్. ౩౮. వ్యాసఉవాచః—తయోరితి వచశ్శ్రుత్వా
రాజకన్యాతిసున్దరీ, తావువాచ త్రపాక్రాన్తా దేవపుత్రౌ నృపాత్మజా. ౩౯. శర్యాతి
తనయాం మాం వాం విత్తం భార్యాం మునేరిహ, చ్యవనస్య సతీం కాన్తాం పిత్రా
దత్తాం యదృచ్ఛయా. ౪౦. పతిరన్ధోఽస్తి మే దేవౌ వృద్ధశ్చాతీవ తాపసః, తస్య
సేవామహోరాత్రం కరోమి ప్రీతమానసా. ౪౧. కౌ యువాం కిమిహాయాతౌ
పతి స్తిష్ఠతి చాశ్రమే, తత్రాగత్య ప్రకురుత మాశ్రమం చాద్య పావనమ్. ౪౨.
తదాకర్ణ్య వచో దస్రావూచతుస్తాం నరాధిప, కథం త్వమపి కల్యాణి పిత్రా దత్తా
తపస్వినే. ౪౩. భ్రాజసేఽస్మిన్వనోద్దేశే విద్యుత్సౌదామినీ యథా, న దేవేష్వపి తుల్యా
హి తవ దృష్టాస్తి భామినీ. ౪౪. త్వం దివ్యామ్బరయోగ్యాసి శోభసే నాజినైర్వృతా
సర్వాభరణసంయుక్తా నీలాలకవరూథినీ. ౪౫. అహో విధేర్దుష్కృతం విచేష్టితం
యదత్ర రమ్భోరు వనే విషీదసి, విశాలనేత్రేన్ధమిమం పతిం ప్రియే మునిం సమా
సాద్య జరాతురం భృశమ్. ౪౬. వృథావృత స్తేన భృశం న శోభసే నవం వయః
ప్రాప్యసునృత్యపణ్డితే, మనోభవేనాశు శరాస్సుసన్ధితాః పతన్తి కస్మిన్పతిరీదృశ స్తవ.

ఇతి కన్యాసంబోధనమ్. ౩౨. అనావృతా ఉత్తరీయమహాపట్టవస్త్రరహితా. ౩౩, ౩౪. నైవ శక్తావావామిత్యర్థః. ౩౫. యత స్తే చరణౌ భూతలం సంపావయతి పవిత్రీకరోతి. ౩౬. సౌభాగ్యాః. అర్శఆద్యజన్తమ్. సౌభాగ్యవన్త ఇత్యర్థః. యే చాన్యే పక్షిణస్తేఽపి సౌభాగ్యవన్త ఇత్యర్థః. ౩౭-౪౩. సౌదామనీతి. విద్యుతో విశేషణం తద్దేశస్థా విద్యుదపి చఞ్చలా భవతీతి. తవ తుల్యా దేవేష్వపి న దృష్టేత్యర్థః. ౪౪. వరూథః సమూహః. ౪౫, ౪౬. వృథా వృత స్త్వయాయమన్ధ ఇత్యన్వయః.

౪౭ త్వమన్ధభార్యా నవయౌవనాన్వితా కృతాసి ధాత్రా నను మన్దబుద్ధినా, నచైనమర్హాస్యసితాయతేక్షణే పతిం త్వమన్యం కురుచారులోచనే. ౪౮. వృథైవ తే జీవితమమ్బుజేక్షణే పతిం చ సమ్ప్రాప్య మునిం గతేక్షణమ్, వనే వివాసం చ తథాజినామ్బరప్రధారణం యోగ్యతరం న మన్మహే. ౪౯ అతోఽనవద్యాంగ్యుభయోస్త్వమేకకం వరం కురుష్వావహితాసులోచనే, కిం యౌవనం మానిని సజ్కరోషి వృథా మునింసున్దరి సేవమానా. ౫౦. కిం సేవసే భాగ్యవివర్జితం తం సముజ్ఝితం పోషణరక్షణాభ్యామ్, త్యక్త్వా మునిం సర్వసుఖాపవర్జితం భజానవద్యాంగ్యుభయోస్త్వమేకమ్. ౫౧. త్వం నన్దనే చైత్రరథే వనే చ కురుష్వ కాన్తే ప్రథితం విహారమ్, అన్ధేన వృద్ధేన కథం హి కాలం వినేష్యసే మానిని మానహీనమ్. ౫౨. భూపాత్మజా త్వం శుభలక్షణా చ జానాసి సంసారవిహారభావమ్, భాగ్యేన హీనా విజనే వనేఽత్ర కాలం కథం వాహయసే వృథా చ. ౫౩. తస్మాద్భజస్వ పికభాషిణి చారువక్త్రే ఏకం ద్వయోస్తవ సుఖాయ విశాలనేత్రే, దేవాలయేషు చకృశోదరి భుఙ్క్ష్వ భోగాంస్త్యక్త్వా మునిం జరఠమాశు నృపేన్ద్రపుత్రి. ౫౪. కిం తేసుఖం చాత్ర వనే సుకేశి వృద్ధేన సార్ధం విజనే మృగాక్షి, సేవా తథాన్ధస్య నవం వయశ్చ కిం తే మతం భూపతిపుత్రి దుఃఖమ్. ౫౫. శశిముఖి త్వమతీవ సుకోమలా ఫలజలాహరణం తవ నోచితమ్. ౫౬.

ఇతిశ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

—చ్యవనస్య యౌవనప్రాప్త్యాదికథనమ్.—

వ్యాసఉవాచ—తయోస్తద్భాషితం శ్రుత్వా వేపమానా నృపాత్మజా, ధైర్యమాలమ్బ్య తౌ తత్ర బభాషే మితభాషిణీ. ౧. దేవౌ వాం రవిపుత్రౌ చ సర్వజ్ఞౌ సురసమ్మతౌ, సతీం మాం ధర్మశీలాం చ నైవం వదితుమర్హథ. ౨. పిత్రా దత్తా సురశ్రేష్ఠౌ మునయే యోగధర్మిణే, కథం గచ్ఛామి తన్మార్గం పుంశ్చలీగణసేవితమ్. ౩ ద్రష్టాయం సర్వలోకస్య కర్మసాక్షీ దివాకరః, కశ్యపాచ్చైవ సమ్భూతో నైవం భాషితుమర్హథ. ౪. కులకన్యా పతిం త్యక్త్వా కథమన్యం భజేన్నరమ్, అసారేఽస్మిన్హి సంసారే జానన్తౌ ధర్మనిర్ణయమ్ ౫. యథేచ్ఛం గచ్ఛతం దేవౌ

తేనాన్ధేన త్వం న శోభసే. ౪౭—౪౯. ఉభయో రావయోరిత్యర్థః. ౫౦—౫౪. యత్ర వనే నవం వయస్తేఽస్తి సేవాచాన్ధస్య వర్తతే తత్ర కిం సుఖమిత్యన్వయః. కిం తే మతమితి, హే భూపతిపుత్రి. తే కిం దుఃఖం మతమభిమతమస్తీత్యర్థః. ౫౫,౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైరష్టపంచాశద్భిః శ్లోకైరథోచ్యతే, చ్యవనస్య యువావస్థా రవిపుత్రప్రసాదజా.

అశ్వినీకుమారభాషణానంతరం జాతం వృత్తమాహ—తయోస్తద్భాషితమితి. ౧—౪. జానన్తావితి

శాపం దాస్యామి వానఘౌ, సుకన్యాహం చ శర్యాతేః పతిభక్తిపరాయణా. ౬.
వ్యాసఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్యా నాసత్యౌ విస్మితౌ భృశమ్, తావబ్రూ
తాంపునస్త్వేనాం శఙ్కమానౌ భయం మునేః. ౭. రాజపుత్రి ప్రసన్నౌ తే ధర్మేణ
వరవర్ణిని, వరం వరయ సుశ్రోణి దాస్యావశ్శ్రేయసే తవ. ౮. జానీహి ప్రమదే
నూనం ఆవాం దేవభిషగ్వరౌ, యువానం రూపసమ్పన్నం ప్రకుర్యాతాం పతిం
తవ. ౯. తతస్త్రయాణామస్మాకం పతిమేకతమం వృణు, సమానరూపదేహానాం మధ్యే
చాతుర్యపణ్డితే. ౧౦. సా తయోర్వచనం శ్రుత్వా విస్మితా స్వపతిం తదా, గత్వో
వాచ తయోర్వాక్యం తాభ్యాముక్తం యదద్భుతమ్. ౧౧. సుకన్యోవాచ—
స్వామిన్సూర్యసుతౌ దేవౌ సమ్ప్రాప్తౌ చ్యవనాశ్రమే, దృష్టౌ మయా దివ్య
దేహౌ నాసత్యౌ భృగునన్దన. ౧౨. వీక్ష్య మాం చారుసర్వాఙ్గీం జాతౌ కామా
తురౌ ప్రభో, కథితం వచనంస్వామిన్పతిం తే నవయౌవనమ్. ౧౩. దివ్యదేహం కరి
ష్యావః చక్షుష్మన్తం మునిం కిల, ఏతేన సమయేనాద్య తం శృణు త్వం మయోది
తమ్. ౧౪. సమావయవరూపం చ కరిష్యావః పతిం తవ, తత్ర త్రయాణామస్మాకం
పతిమేకతమం వృణు. ౧౫. తచ్ఛ్రుత్వాహమిహాయాతా ప్రష్టుం త్వాం కార్య
మద్భుతమ్, కింకర్తవ్యమతస్సాధో బ్రూహ్యస్మిన్కార్యసఙ్కటే. ౧౬. దేవమా
యాపి దుర్జ్ఞేయా న జానే కపటం తయోః, యదాజ్ఞాపయ సర్వజ్ఞ తత్కరోమి
తవేప్సితమ్. ౧౭. చ్యవనఉవాచ—గచ్ఛ కాన్తేఽద్య నాసత్యౌ వచనాన్మమ సువ్రతే,
ఆనయస్వ సమీపం మే శీఘ్రం దేవభిషగ్వరౌ. ౧౮. క్రియతామాశు తద్వాక్యం
నాత్ర కార్యా విచారణా, వ్యాసఉవాచ—ఏవం సా సమనుజ్ఞాతా తత్ర గత్వావ
చోఽబ్రవీత్. ౧౯. క్రియతామాశు నాసత్యౌ సమయేన సురోత్తమౌ, తచ్ఛ్రు
చాశ్వినౌ వాక్యం తస్యాస్తౌ తత్ర చాగతౌ. ౨౦. ఊచతూ రాజపుత్రీం తాం
పతిస్తవ విశత్వపః, రూపార్థం చ్యవనస్తూర్ణం తతోఽమ్భః ప్రవివేశహ. ౨౧. అశ్వినా
వపి పశ్చాత్తత్ప్రవిష్టౌ సర ఉత్తమమ్, తతస్తే నిస్సృతాస్తస్మాత్సరసస్తత్క్షణాత్త్రయః,
౨౨. తుల్యరూపా దివ్యదేహా యువానస్సదృశాః కిల, దివ్యకుణ్డలభూషాఢ్యా

రవిపుత్రయోః సంబోధనమ్. ౫—౯. చాతుర్యపణ్డితే ఇతి సంబోధనమ్. ౧౦—౧౩. ఏతేన సమ
యేనేతి పూర్వాన్వయి. కోఽసౌ సమయస్తత్రాహ—తం శృణు త్వమితి. మయోదితం వక్ష్యమాణం
తం సమయం శృణ్విత్యర్థః. ౧౪. సమావయవరూపం చాస్మత్సదృశావయవరూపవన్తమిత్యర్థః. తత్ర
త్రయాణామితి. తదాస్మద్భాగ్యే యది త్వం లభితా స్యాస్తదా అస్మాకమేవ భవిష్యసీతి తయో
రవిపుత్రయో రభిప్రాయః. ౧౫,౧౬. కపటం తయోరితి. కేనాభిప్రాయేణేదం తైరుక్తమితి తయోః
కపటం జానేఽహమిత్యర్థః. ౧౭—౧౯. క్రియతామితి. సమయేన పూర్వోక్తపణబంధేన యద్భ

స్సమానావయవా_స్తథా. ౨౩. తేఽబ్రువన్సహితాస్సర్వే వృణీష్వ వరవర్ణిని, అస్మాక
మీప్సితం భద్రే పతిం త్వమమలాననే. ౨౪. యస్మిన్వాఽప్యధికా ప్రీతి_స్తం వృణుష్వ
వరాననే, వ్యాస ఉవాచ—సా దృష్ట్వా తుల్యరూపాంస్తాన్సమానవయస_స్తథా. ౨౫.
ఏకస్వరాన్తుల్యవేషా_స్త్రీనైవ దేవసుతోపమాన్, సా తు సంశయమాపన్నా
వీక్ష్య తాన్సదృశాకృతీన్. ౨౬. అజానతీ పతిం సమ్యగ్వ్యాకులా సమచి_న్తయత్,
కిం కరోమి త్రయస్తుల్యాః కం వృణోమి న వేద్మ్యహమ్. ౨౭. పతిం దేవసుతా
హ్యేతే సంశయే పతితాస్మ్యహమ్, ఇన్ద్రజాలమిదం సమ్యగ్దేవాభ్యామిహ కల్పి
తమ్. ౨౮. క_ర్తవ్యం కిమ్మయాచాత్ర మరణం సముపాగతమ్, న మయా పతిము
త్సృజ్య వరణీయః కథంచన. ౨౯. దేవస్త్వాధునికః కశ్చిదిత్యేషా మమ ధారణా,
ఇతి సఞ్చి_న్త్య మనసా పరాం విశ్వేశ్వరీం శివామ్. ౩౦. దధ్యౌ భగవతీం దేవీం
తుష్టావ చ కృశోదరీ, సుకన్యోవాచ—శరణం త్వాం జగన్మాతః ప్రాప్తాస్మి భృశ
దుఃఖితా. ౩౧. రక్ష మేఽద్య సతీ ధర్మం నమామి చరణౌ తవ, నమః పద్మోద్భవే
దేవి నమశ్శఙ్కరవల్లభే. ౩౨. విష్ణుప్రియే నమో లక్ష్మి వేదమాతస్సరస్వతి, ఇదం
జగ_త్త్వయా సృష్టం సర్వం స్థావరజఙ్గమమ్. ౩౩. పాసి త్వమిదమవ్యగ్రా తథాత్సి
లోకశా_న్తయే, బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానాం జననీ త్వం సుసమ్మతా. ౩౪. బుద్ధిదాసి
త్వమజ్ఞానాం జ్ఞానినాం మోక్షదా సదా, ఆద్యా త్వం ప్రకృతిః పూర్ణా పురుష
ప్రియదర్శనా. ౩౫. భు_క్తిము_క్తిప్రదాఽసిత్వం ప్రాణినాం విశదాత్మనామ్, అజ్ఞానాం
దుఃఖదా కామం సత్త్వానాం సుఖసాధనా. ౩౬. సిద్ధిదా యోగినామమ్బజయదా
కీ_ర్తిదా పునః, శరణం త్వాం ప్రపన్నాస్మి విస్మయం పరమఙ్గతా. ౩౭. పతిం దర్శ
య మే మాతర్మగ్నాస్మి శోకసాగరే. దేవాభ్యాం చరితం కూటం కం వృణోమి
విమోహితా. ౩౮. పతిం దర్శయ సర్వజ్ఞే విదిత్వా మే సతీవ్రతమ్. వ్యాస ఉవాచ—
ఏవం స్తుతా తదా దేవీ తథా త్రిపురసున్దరీ ౩౯. హృదయేఽస్యా_స్తదాజ్ఞా
నం దదావాశు సుఖోదయమ్, నిశ్చిత్య మనసా తుల్యవయోరూపధరాన్సతీ. ౪౦.
ప్రసమీక్ష్య తు తాన్సర్వాన్వవ్రే బాలా స్వకం పతిమ్, వృతేఽథ చ్యవనే దేవౌ సన్తు
ష్టౌ తౌ బభూవతుః. ౪౧. సతీధర్మం సమాలోక్య సమ్ప్రీతౌ దదతుర్వరమ్, భగ
వత్యాః ప్రసాదేన ప్రసన్నౌ తౌ సురో_త్తమౌ. ౪౨. మునిమామన్త్ర్య తరసా
గమనాయోద్యతావుభౌ, లబ్ధ్వా తు చ్యవనో రూపం నేత్రే భార్యాం చ యౌవనమ్.
౪౩. హృష్టోఽబ్రవీన్మహాతేజాస్తౌ నాసత్యావిదం వచః, ఉపకారః కృతోఽయమ్మే
యువాభ్యాం సురస_త్తమౌ. ౪౪. కిం బ్రవీమి సుఖం ప్రా_ప్తం సంసారేఽస్మిన్నను_త్తమే,

---

వదాభ్యాం క_ర్తవ్యత్వేనాభిలషితం తత్క్రియతామిత్యర్థః. ౨౦—౩౭. దేవాభ్యామశ్వినీకుమారా

ప్రాప్య భార్యాం సుకేశీం తాం దుఃఖం మేఽభవదన్వహమ్. ౪౫ అన్ధస్య చాతివృద్ధస్యభోగహీనస్య కాననే, యువాభ్యాం నయనే దత్తే యౌవనం రూపమద్భుతమ్. ౪౬. సమ్పాదితం తతః కిఞ్చిదుపకర్తుమహం బ్రువే, ఉపకారిణి మిత్రే యో నోప కుర్యాత్కథంచన. ౪౭. తం ధిగస్తు నరం దేవౌ భవేచ్చ ఋణవాన్భువి, తస్మాద్వాం వాఞ్ఛితం కిఞ్చిద్దాతుమిచ్ఛామి సామ్ప్రతమ్. ఆత్మనో ఋణమోక్షాయ దేవేశౌ నూతనస్య చ, ప్రార్థితం వాం ప్రదాస్యామియదలభ్యంసురాసురైః ౪౯. బ్రువాథాం వామ్మనోద్దిష్టం ప్రీతోఽస్మిసుకృతేన వామ్, శ్రుత్వాతౌ తుమునేర్వాక్యమభిమన్త్ర్య పరస్పరమ్. ౫౦. తమూచతుర్మునిశ్రేష్ఠం సుకన్యాసహితం స్థితమ్, మునే పితుః ప్రసాదేన సర్వం నౌమనసేప్సితమ్ ౫౧. ఉత్కణ్ఠా సోమపానస్య వర్తతే నౌసురైస్సహ, భిషజావితి దేవేన నిషిద్ధౌ చమసగ్రహే. ౫౨ శక్రేణ వితతే యజ్ఞే బ్రహ్మణః కనకాచలే, తస్మాత్త్వమపి ధర్మజ్ఞ యదిశక్తోఽసితాపస. కార్యమేతద్ధి కర్తవ్యం వాఞ్ఛితం నౌ సుసమ్మతమ్, ఏతద్విజ్ఞాయ వా బ్రహ్మన్కురు వాం సోమపాయనౌ. ౫౪. పిపాసాస్తి సుదుష్ప్రాపా తత్త్వత్తస్సముపయాస్యతి, చ్యవనస్తు తయోః ప్రాహతచ్ఛ్రుత్వా వచనమ్మృదు. ౫౫. యదహం రూపసమ్పన్నో వయసా చ సమన్వితః, కృతో భవద్భ్యాం వృద్ధస్సన్భార్యాం చ ప్రాప్తవానితి. తస్మాద్యువాం కరిష్యామి ప్రీత్యాహం సోమపాయినౌ, మిషతో దేవరాజస్యసత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్. ౫౭. రాజ్ఞస్తువితతేయజ్ఞే శర్యాతేరమితద్యుతేః, ఇత్యాకర్ణ్యవచో హృష్టౌ తౌ దివం ప్రతి జగ్మతుః. ౫౮. చ్యవనస్తాం గృహీత్వాతు జగామాశ్రమమణ్డలమ్. ౫౯.

ఇతిశ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే పఞ్చమోఽధ్యాయః.

—శర్యాతియజ్ఞః.—

జనమేజయఉవాచ—చ్యవనేనకథంవైద్యౌతౌకృతౌసోమపాయినౌ, వచనం చకథం సత్యం జాతం తస్య మహాత్మనః. ౧ మానుషస్య బలం కీదృగ్దేవరాజబలం ప్రతి, నిషిద్ధౌ భిషజౌ తేన కృతౌ తౌ సోమపాయినౌ. ౨ ధర్మనిష్ఠ తదాశ్చర్యం విస్తరేణ వద ప్రభో, చరితం చ్యవనస్యాద్యశ్రోతుకామోఽస్మి సర్వథా. ౩ వ్యాస

భ్యాం కూటం కపటం చరితమాచరితమిత్యర్థః. ౩౮—౫౯. చమసగ్రహే గ్రహః సోమాధారః పాత్రవిశేషస్తస్మిన్నిషిద్ధౌ గ్రహణే సోమపానమనయోర్నాస్తీతి నిషిద్ధావిత్యర్థః. ౫౨—౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః.

ఏకషష్టిశ్లోకవద్భిశ్చ్యవనేన మహాత్మనా, శర్యాతిః ప్రేరితో యజ్ఞం చకారేతి నిగద్యతే. అశ్వినీకుమారగమనానంతరం జాతం వృత్తం రాజా పృచ్ఛతి—చ్యవనేనేతి. ౧, ౨. ధర్మనిష్ఠేతి

ఉవాచ—నిశామయ మహారాజ చరితం పరమాద్భుతమ్, చ్యవనస్య మఖే తస్మిం
శ్ఛర్యాతే ర్భువి భారత. ౪. సుకన్యాం సున్దరీం ప్రాప్య చ్యవనస్సురసన్నిభః, విజ
హార ప్రసన్నాత్మా దేవకన్యామివాపరః. ౫. కదాచిదథ శర్యాతిభార్యా చిన్తా
తురా భృశమ్, పతిం ప్రాహ వేపమానా వచనం రుదతీ ప్రియా. ౬. రాజన్పుత్రీ
త్వయా దత్తా మునయేఽన్ధాయ కాననే, మృతా జీవతి వా సా తు ద్రష్టవ్యా
సర్వథా త్వయా ౭. గచ్ఛ నాథ మునేస్తావదాశ్రమం ద్రష్టుమాదరాత్, కింకరోతి
సుకన్యా సా ప్రాప్య నాథం తథావిధమ్. ౮. పుత్రీదుఃఖేన రాజర్షే దగ్ధాస్మి సర్వథా
హృది, తామానయ విశాలాక్షీం తపఃక్షామాం మదన్తికే. ౯. పశ్యామి సర్వథా
పుత్రీం కృశాఙ్గీం వల్కలావృతామ్, అన్ధం పతిం సమాసాద్య దుఃఖభాజం కృశో
దరీమ్. శర్యాతిరువాచ—గచ్ఛావోఽద్య విశాలాక్షి సుకన్యాం ద్రష్టుమాదరాత్,
ప్రియపుత్రీం వరారోహే మునిం తం శంసితవ్రతమ్. ౧౧. వ్యాసఉవాచ—ఏవ
ముక్త్వా తు శర్యాతిః కామినీం శోకసఙ్కులామ్, జగామ రథమారుహ్య త్వరిత
శ్చాశ్రమం మునేః ౧౨. గత్వాశ్రమసమీపే తు తమపశ్యన్మహీపతిః, నవయౌవన
సమ్పన్నం దేవపుత్రోపమం మునిమ్ .౧౩. తం విలోక్యాముం కారం విస్మయం నృపతి
ర్గతః, కిం కృతం కుత్సితం కర్మ పుత్ర్యా లోకవిగర్హితమ్. ౧౪. నిహతోఽసౌ ముని
ర్వృద్ధస్త్వనయాన్యః పతిః కృతః, కామపీడితయా కామం ప్రశాన్తోఽప్యతినిర్ధనః. ౧౫.
దుస్సహోఽయం పుష్పధన్వా విశేషేణ చ యౌవనే, కులే కళఙ్కస్సుమహానసయా
మానవే కృతః. ౧౬. ధిక్తస్య జీవితం లోకే యస్య పుత్రీ హి కుత్సితా, సర్వపాపై
స్తు దుఃఖాయ పుత్రీ భవతి దేహినామ్. ౧౭. మయా త్వనుచితం కర్మ కృతం
స్వార్థస్య సిద్ధయే, వృద్ధాయాన్ధాయ యా దత్తా పుత్రీ సర్వాత్మనా కిల. ౧౮. కన్యా
యోగ్యాయ దాతవ్యా పిత్రా సర్వాత్మనా కిల, తాదృశం హి ఫలం ప్రాప్తం యా
దృశం వైకృతం మయా. ౧౯. హన్మి చేదద్య తనయాం దుశ్శీలాం పాపకారిణీమ్,
స్త్రీహత్యా దుస్తరా స్యాన్మే తథా పుత్ర్యా విశేషతః. ౨౦. మనువంశస్తు విఖ్యాత
స్సకళఙ్కః కృతో మయా, లోకాపవాదో బలవాన్దుస్త్యాజ్యా స్నేహశృఙ్ఖలా.
౨౧. కింకరోమీతి చిన్తాబ్ధౌ యదా మగ్నస్స పార్థివః, సుకన్యయా తదా దైవా
ద్దృష్టశ్చిన్తాకులః పితా. ౨౨. సా దృష్ట్వా తం జగామాశు సుకన్యా పితురన్తికే,

వ్యాససంబోధనమ్. ౩. శర్యాతేర్మఖే చ్యవనస్య చరితమిత్యన్వయః. ౪—౧౦. మునిమపి ద్రష్ట
మిత్యన్వయః. ౧౧—౧౫. మానవే మనోః సంబంధిని కులే ఇత్యన్వయః. ౧౬—౧౯.
పుత్ర్యా విశేషతః కన్యాహత్యా స్త్రీహత్యా చేత్యుభయమత్ర స్యాదిత్యర్థః. ౨౦. కించ హన్తు
మపి శక్నోమి యతో దుస్త్యాజ్యా స్నేహశృంఖలా భవతీత్యాహ—దుస్త్యాజ్యేతి. ౨౧—౨౫.

గత్వా పప్రచ్ఛ భూపాలం ప్రేమపూరితమానసా. ౨౩. కిం విచారయసే రాజం
శ్చిన్తావ్యాకులితాననః, ఉపవిష్టం మునింవీక్ష్య యువానమమ్బుజేక్షణమ్. ౨౪.
ఏహ్యేహి పురుషవ్యాఘ్ర ప్రణమస్వ పతిం మమ, మా విషాదం నృపశ్రేష్ఠ
సామ్ప్రతం కురు మానవ. ౨౫. వ్యాసఉవాచ— ఇతి పుత్ర్యా వచశ్శ్రుత్వా శ
ర్యాతిః క్రోధపీడితః, ప్రోవాచ వచనం రాజా పురస్థాం తనయాం తతః. ౨౬.
రాజోవాచ—క్వమునిశ్చ్యవనః పుత్రి వృద్ధోఽన్ధస్తాపసోత్తమః, కోఽయం యువా
మదోన్మత్తస్సన్దేహోఽత్ర మహాన్మమ. ౨౭. మునిః కిం నిహతః పాపే త్వయా
దుష్కృతకారిణి, నూతనోఽసౌ పతిః కామాత్కృతః కులవినాశిని. ౨౮. సోఽహం
చిన్తాతురస్తం నపశ్యామ్యాశ్రమసంస్థితమ్, కిం కృతం దుష్కృతం కర్మకులటా
చరితం కిల. ౨౯. నిమగ్నోఽహం దురాచారే శోకాబ్ధౌ త్వత్కృతేఽధునా, దృష్ట్వై
నం పురుషం దివ్యమదృష్ట్వాచ్యవనం మునిమ్. ౩౦. విహస్య తమువాచాశు సాశ్రు
త్వా వచనం పితుః, గృహీత్వానీయ పితరం భర్తురన్తికమాదరాత్. ౩౧. చ్యవనోఽ
సౌ మునిస్తాత జామాతా తేన సంశయః, అశ్విభ్యామీదృశః కాన్తః కృతః కమల
లోచనః. ౩౨. యదృచ్ఛయాత్ర సమ్ప్రాప్తౌ నాసత్యావాశ్రమే మమ, తాభ్యాం
కరుణయా నూనం చ్యవనస్తాదృశః కృతః. ౩౩. నాహం తవసుతా తాతతథాస్యాం
పాపకారిణీ, యథా త్వం మన్యసే రాజన్విమూఢో రూపసంశయే. ౩౪. ప్రణమత్వం
మునిం రాజన్భార్గవం చ్యవనం పితః, ఆపృచ్ఛ కారణం సర్వం కథయిష్యామి విస్త
రమ్. ౩౫. ఇతి శ్రుత్వావచః పుత్ర్యాః శర్యాతిస్త్వరితస్తదా, ప్రణనామమునిం
తత్రగత్వాపప్రచ్ఛ సాదరమ్. ౩౬. రాజోవాచ—కథయస్వ స్వవృత్తాన్తం భా
ర్గవాశు యథోచితమ్, నయనేచకథం ప్రాప్తే క్వగతా తే జరాపునః. ౩౭. సంశయోఽ
యం మహాన్మేఽస్తి రూపం దృష్ట్వాతిసుందరమ్, వదవిస్తరతో బ్రహ్మఞ్ఛ్రుత్వాహం
సుఖమాప్నుయామ్. ౩౮. చ్యవనఉవాచ—నాసత్యావత్రసమ్ప్రాప్తౌ దేవానాం
భిషజావుభౌ, ఉపకారః కృతస్తాభ్యాం కృపయా నృపసత్తమ. ౩౯. మయా
తాభ్యాం వరో దత్తః ఉపకారస్య హేతవే, కరిష్యామిమఖే రాజ్ఞో భవన్తౌ
సోమపాయినౌ. ౪౦. ఏవం మయా వయః ప్రాప్తం లోచనేవిమలే తథా, స్వస్థో
భవ మహారాజ సంవిశస్వాసనే శుభే. ౪౧. ఇత్యుక్తస్సతు విప్రేణ సభార్యః
పృథివీపతిః, ఉపోపవిష్టః కల్యాణీః కథాశ్చక్రే మహాత్మనా. ౪౨. అథైనం భార్గవః
ప్రాహ రాజానం పరిసాన్త్వయన్, యాజయిష్యామి రాజంస్త్వాం సమ్భారాను
పకల్పయ. ౪౩. మయా ప్రతిశ్రుతం తాభ్యాం కర్తవ్యౌ సోమపౌ యువామ్,

పురస్థామ్ అగ్రస్థామ్. ౨౬—౨౯. దురాచార ఇతి కన్యా సంబోధనమ్, ౩౦—౩౮. ఉపకారో

తత్కర్తవ్యం నృపశ్రేష్ఠ తవ యజ్ఞేతివిస్తరే. ౪౪. ఇన్ద్రం నివారయిష్యామి వృద్ధం తేజోబలేన వై, పాయయిష్యామి రాజేన్ద్ర సోమం సోమమఖే తవ. ౪౫. తతఃపరమసన్తుష్టశ్శర్యాతిః పృథివీపతిః, చ్యవనస్య మహారాజ తద్వాక్యం ప్రత్యపూజయత్. ౪౬. సమ్మాన్య చ్యవనం రాజా జగామ నగరం ప్రతి, సభార్యశ్చాతిసన్తుష్టః కుర్వన్వార్తాం మునేః కిల. ౪౭. ప్రశస్తే౽హని యజ్ఞీయే సర్వకామసమృద్ధిమాన్, కారయామాస శర్యాతిర్యజ్ఞాయతనముత్తమమ్. ౪౮. సమానీయ మునీన్పూజ్యాన్వసిష్ఠప్రముఖానసౌ, భార్గవో యాజయామాస చ్యవనః పృథివీపతిమ్. ౪౯. వితతే తు తథా యజ్ఞే దేవాస్సర్వే సవాసవాః, ఆజగ్ముశ్చాశ్వినౌ తత్ర సోమార్థముపజగ్మతుః ౫౦. ఇన్ద్రస్తు శఙ్కితస్తత్ర వీక్ష్య తావశ్వినావుభౌ, పప్రచ్ఛ చ సురాన్సర్వాన్కిమేతౌ సముపాగతౌ. ౫౧. చికిత్సకౌ నసోమార్హౌ కేనానీతావిహేతి చ, నాబ్రువన్నమరాస్తత్ర రాజ్ఞస్తు వితతే మఖే. ౫౨. అగృహ్ణాచ్చ్యవనస్సోమమశ్వినోర్దేవయోస్తదా, శక్రస్తం వారయామాస మాగృహాణైతయోర్గ్రహమ్. ౫౩. తమాహ చ్యవనస్తత్ర కథమేతౌ రవేస్సుతౌ, నగ్రహార్హౌ చ నాసత్యౌ బ్రూహి సత్యం శచీపతే. ౫౪. న సఙ్కరౌ సముత్పన్నౌ ధర్మపత్నీసుతౌ రవేః, కేనదోషేణ దేవేన్ద్ర నార్హౌ సోమం భిషగ్వరౌ. ౫౫. నిర్ణయో౽త్ర మఖే శక్ర కర్తవ్యస్సర్వదైవతైః, గ్రాహయిష్యామ్యహం సోమం కృతౌ తౌ సోమపౌ మయా. ౫౬. ప్రేరితో౽సౌ మయా రాజా మఖాయ మఘవన్కిల, ఏతదర్థం కరిష్యామి సత్యం మే వచనం విభో. ౫౭. ఆభ్యాముపకృతం శక్ర తథా దత్తం నవం వయః, తస్మాత్ప్రత్యుపకారస్తు కర్తవ్యస్సర్వథా మయా. ౫౮. ఇన్ద్ర ఉవాచ—చికిత్సకౌ కృతావేతౌ నాసత్యౌ నిన్దితౌ సురైః, ఉభావేతౌ న సోమార్హౌ మాగృహాణైతయోర్గ్రహమ్ ౫౯. చ్యవన ఉవాచ—అహల్యాజారసంయచ్ఛ కోపం చాద్య నిరర్థకమ్, వృత్రఘ్న కిం హి తౌ సత్యౌ న సోమార్హౌ సురాత్మజౌ. ౬౦. ఏవం వివాదే సముపస్థితే చన కోపి వాచం తమువాచ భూప, గ్రహం తయోర్భార్గవస్తిగ్మతేజాస్సజ్జగ్రాహయామాస తపోబలేన. ౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే షష్ఠో౽ధ్యాయః.

శర్యాతియజ్ఞేఅశ్వినోస్సోమపానప్రాప్తిః.

వ్యాస ఉవాచ—దత్తే గ్రహే తు రాజేన్ద్ర వాసవః కుపితో భృశమ్,

మన్త్రకృత ఉపాయః. ౩౯—౪౪. సోమమఖే అగ్నిష్టోమయజ్ఞే ౪౫—౫౨. ఏతయోరశ్వినోర్గ్రహం సోమపూరితం పాత్రం మా గృహాణ. యజ్ఞే తయోర్నిషిద్ధత్వాదిత్యర్థః. ౫౩—౬౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే షష్ఠో౽ధ్యాయః.

ద్విపఞ్చాశచ్ఛ్లోకవర్ణ్యే శర్యాతేస్తు మహామఖే, అశ్వినౌ సోమపానేన సన్తుష్టావితి కీర్త్యతే.

ప్రోవాచ చ్యవనం తత్ర దర్శయన్బలమాత్మనః. ౧. మా బ్రహ్మబన్ధో మర్యాదామి
మాం త్వం కర్తుమర్హసి, వధిష్యామి ద్విషంతం త్వాం విశ్వరూపమివాపరమ్. ౨.
చ్యవనఉవాచ—మావమంస్థా మహాత్మానౌ రూపద్రవిణవర్చసా, యౌ చక్రతు
ర్మాం మఘవన్బృన్దారకమివాపరమ్ ౩. ఋతే త్వాం విబుధాశ్చాన్యేకథం వాఽఽద
దతే గ్రహమ్, అశ్వినావపిదేవేన్ద్ర దేవౌ విద్ధి పరంతప. ౪. ఇన్ద్రఉవాచ—
భిషజౌ నార్హతః కామం గ్రహం యజ్ఞే కథంచన, యది దిత్ససి మన్దాత్మం శ్ఛిరశ్ఛే
త్స్యామి సాంప్రతమ్. ౫. వ్యాసఉవాచ—అనాదృత్య తు తద్వాక్యం వాసవస్య
చ భార్గవః, గ్రహం తు గ్రాహయామాస భర్త్సయన్నివ తం భృశమ్. ౬. సోమ
పాత్రం యదా తాభ్యాం గృహీతం తు పిపీషయా, సమీక్ష్య బలభిద్దేవ ఇదం
వచనమబ్రవీత్. ౭. ఆభ్యామర్థాయ సోమం త్వం గ్రాహయిష్యసిచేత్స్వయమ్,
వజ్రం తు ప్రహరిష్యామి విశ్వరూపమివాపరమ్. ౮. వాసవేనైవ ముక్తస్తు భార్గ
వశ్చాతిగర్వితః,జగ్రాహ విధివత్సోమమశ్విభ్యామతిమన్యుమాన్. ౯.ఇన్ద్రోఽపి ప్రాక్షి
పత్క్రోధాద్వజ్రమస్మై స్వమాయుధమ్, పశ్యతాం సర్వదేవానాం సూర్యకోటి
సమప్రభమ్. ౧౦. ప్రేరితం చాశనిం ప్రేక్ష్య చ్యవనస్తపసా తతః, స్తమ్భయా
మాస వజ్రం సశక్రస్యామితతేజసః. ౧౧. కృత్యయా సమహాబాహురిన్ద్రం
హన్తుమిహోద్యతః, జుహావాగ్నౌ శృతం హవ్యం మన్త్రేణ మునిసత్తమః. ౧౨.
తత్ర కృత్యా సముత్పన్నా చ్యవనస్య తపోబలాత్, ప్రబలః పురుషః క్రూరో
బృహత్కాయో మహాసురః. ౧౩. మదో నామమహాఘోరో భయదః ప్రాణినామి
హ, శరీరే పర్వతాకారస్తీక్ష్ణదంష్ట్రో భయానకః.౧౪.చతస్రశ్చాయతాదంష్ట్రాయోజ
నానాం శతం శతమ్, ఇతరేత్వస్య దశనా బభూవుర్దశయోజనాః. ౧౫. బాహూ
పర్వతసఙ్కాశా వాయతౌ క్రూరదర్శనౌ, జిహ్వా తు భీషణా క్రూరా లేలిహానా
నభస్తలమ్. ౧౬. గ్రీవా తు గిరిశృఙ్గాభా కఠినా భీషణా భృశమ్, నఖా వ్యాఘ్ర
నఖప్రఖ్యాః కేశాశ్చాతీవ భీషణాః. ౧౭. శరీరం కజ్జలాభం చ తస్య చాస్యం
భయానకమ్, నేత్రే దావానలప్రఖ్యే భీషణేఽతిభయానకే. ౧౮.హనురేకా స్థితా
తస్య భూమావేకా దివం గతా, ఏవంవిధస్సముత్పన్నో మదో నామ బృహత్తనుః.

అశ్విభ్యాం గ్రహపాత్రదానానన్తరం జాతం వృత్తమాహ—దత్తే గ్రహేత్విటి.౧.విశ్వరూపమితి.
విశ్వరూపస్త్వాష్ట్రస్తస్య కథా షష్ఠస్కన్ధే ఉక్తా. ౨, ౩. ఋతే త్వామితి. త్వాం వినా త్వత్తో
భిన్నా యథాన్యే దేవా గ్రహమాదదతే గృహ్ణన్తి తథాశ్వినావపి దేవౌ విద్ధి తతస్తయోః ఇతో
సాధికార ఇత్యర్థః. ౪—౭. ఆభ్యామితి తృతీయాన్తమ్. అర్థాయ స్వస్య ప్రయోజనాయ ౮.
జగ్రాహ అన్తర్భావితణ్యర్థోఽత్ర గ్రహిః. గ్రాహయామాసేత్యర్థః. ౯, ౧౦. స్తంభయామాసేతి.

౧౯. తం విలోక్య సురాస్సర్వే భయమాజగ్మురంహసా, ఇన్ద్రోఽపి భయసన్త్రస్తో యుద్ధాయ న మనో దధే. ౨౦. దైత్యోఽపి వదనే కామం వజ్రమాదాయ సంస్థితః. వ్యాప్తం నభో ఘోరదృష్టిర్గ్రసన్నివ జగత్త్రయమ్. ౨౧. స భక్షయిష్యత్సంక్రుద్ధ శ్శతక్రతుముపాద్రవత్, చుక్రుశుశ్చ సురాస్సర్వే హాహా తాస్మేతి సంస్థితాః. ౨౨. ఇన్ద్రస్తస్తమ్భితబాహుస్తు ముముక్షుర్వజ్రమన్తికాత్, న శశాక పవిం తస్మిన్ప్రహర్తుం పాకశాసనః. వజ్రహస్తస్సురేశానస్తం వీక్ష్య కాలసన్నిభమ్, సస్మార మనసా తత్ర గురుం సమయకోవిదమ్. ౨౪. స్మరణాదాజగామాశు బృహస్పతిరుదారధీః, గురుస్తస్య భయం దృష్ట్వా విపత్తిసదృశం మహత్. ౨౫. విచార్య మనసా కృత్యం తమువాచ శచీపతిమ్, దుస్సాధ్యోఽయం మహామన్త్రైస్త్వయం వజ్రేణ వాసవ. ౨౬. అసురో మదసంజ్ఞస్తు యజ్ఞకుణ్డాత్సముత్థితః, తపోబలమ్ముపేస్సమ్యక్చ్యవనస్య మహాబలః ౨౭. అనివార్యో హ్యయం శత్రుస్త్వయా దేవైస్తథామయా, శరణం యాహి దేవేశ చ్యవనస్య మహాత్మనః. ౨౮. సనివారయితా నూనం కృత్యామాత్మకృతాం కిల, న నివారయితుం శక్తా శ్శక్తిభక్తరుషం క్వచిత్. ౨౯. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తో గురుణా శక్రస్తదాగచ్ఛన్మునిం ప్రతి, ప్రణమ్య శిరసా కమ్రస్తమువాచ భయాన్వితః. ౩౦. క్షమస్వ మునిశార్దూల శమయాసురముద్యతమ్, ప్రసన్నో భవ సర్వజ్ఞ వచనం తే కరోమ్యహమ్. ౩౧. సోమార్హావశ్వినా వేతావద్య ప్రభృతి భార్గవ, భవిష్యతస్సత్యమేతద్వచో విప్ర ప్రసీద మే. ౩౨. మిథ్యా తేనోద్యమో హ్యేష భవత్యేవ తపోధన, జానే త్వమపి ధర్మజ్ఞ మిథ్యా నైవ కరిష్యసి. ౩౩. సోమపావశ్వినా వేతౌ త్వత్కృతౌ చ సదైవ హి, భవిష్యతశ్చ శర్యాతేః కీర్తిస్తు విపులా భవేత్. ౩౪. మయా యద్ధి కృతం కర్మ సర్వథా మునిసత్తమ, పరీక్షార్థన్తు విజ్ఞేయం తవ వీర్యప్రకాశనమ్. ౩౫. ప్రసాదం కురు మే బ్రహ్మన్మదం సంహర చోత్థితమ్, కల్యాణం సర్వదేవానాం తథా భూయో విధీయతామ్. ౩౬. ఏవముక్తస్తు శక్రేణ చ్యవనః పరమార్థవిత్, సంజహార తతః కోపం సముత్పన్నం విరోధజమ్. ౩౭. దేవమాశ్వాస్యసంవిగ్నం భార్గవస్తు మదం తతః, వ్యభజత్త్రీషుపానేషు ద్యూతేషు మృగయాసు చ. ౩౮. మదం విభజ్య దేవేన్ద్రమాశ్వాస్యచకితం భియా, సంస్థాప్య చ సురాన్సర్వాన్సుఖం తస్య న్యవర్తయత్. ౩౯.

స్వశరీరేణ ప్రాప్తం యావత్తావదిత్యర్థః. ౧౧. శృతం పక్వమ్. ౧౨—౨౮. న నివారయితు మితి, శక్తిభక్తస్య పరాశక్తిభక్తస్యరోషం కోపం బ్రహ్మాపి నివారయితుం న శక్తః కః పునరన్యః స్యాత్. చ్యవనస్తు మహాశక్తిభక్తస్తతో దుస్సాధ్య ఇతి భావః. ౨౯—౫౧. శాన్తానార సర్వోత్తరో మహిమా సీత్యవాన్తర తాత్పర్యమ్. తదుక్తం ముణ్డమాలాయామ్. "స్వర్గే మర్త్యే చ పాతాళే సాస్తి

తతస్తు సంస్కృతం సోమం వాసవాయ మహాత్మనే, అశ్విభ్యాం సర్వధర్మాత్మా పాయయామాస భార్గవః. ౨౦. ఏవంతౌ చ్యవనేనార్యావశ్వినౌ రవిపుత్రకౌ, విహితౌ సోమపౌ రాజన్సర్వథా తపసో బలాత్. ౨౧. సరస్తదపి విఖ్యాతం జాతం యూపవిమణ్డితమ్, ఆశ్రమస్తు మునేస్సమ్యక్పృథివ్యాం విశ్రుతోఽభవత్. ౨౨. శర్యాతిరపి సన్తుష్టోహ్యభవత్తేన కర్మణా, యజ్ఞం సమాప్య నగరే జగామ సచివైర్వృతః. రాజ్యం చకార ధర్మజ్ఞో మనుపుత్రః ప్రతాపవాన్, ఆనర్తస్తస్య పుత్రోఽభూదానర్తాద్రేవతోఽభవత్. ౨౩. సోఽన్తస్సముద్రే నగరీం వినిర్మాయ కుశస్థలీమ్, ఆస్థితోఽభుక్తవిషయానానర్తాదీనరిన్దమః. ౨౪. తస్య పుత్రశతం జజ్ఞేక కుద్మిజ్యేష్ఠముత్తమమ్, పుత్రీ చ రేవతీ నామ్నా సున్దరీ శుభలక్షణా. ౨౫. వరయోగ్యా యదా జాతా తదా రాజా చ రేవతః, చిన్తయామాస రాజేన్ద్రో రాజపుత్రాన్కులోర్భవాన్. ౨౬. రైవతం నామ గిరిశమాశ్రితః పృథివీపతిః, చకార రాజ్యం బలవానానర్తేషు నరాధిపః. విచిన్త్య మనసా రాజా కస్మై దేయా మయా సుతా, గత్వా పృచ్ఛామి బ్రహ్మాణం సర్వజ్ఞం సురపూజితమ్. ౨౭. ఇతి సఞ్చిన్త్య భూపాల స్సుతామాదాయ రేవతీమ్, బ్రహ్మలోకం జగామాశు ప్రష్టుకామః పితామహమ్. ౩౦. తదా దేవాశ్చ యజ్ఞాశ్చ ఛన్దాంసి పర్వతాస్తథా, అబ్ధయస్సరితశ్చాపి దివ్యరూపధరాస్థితాః ౩౧. ఋషయస్సిద్ధగన్ధర్వాః పన్నగాశ్చారణాస్తథా, తస్థుః ప్రాఞ్జలయస్సర్వే స్తువంతశ్చ పురాతనాః. ౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

—— రేవతస్యబ్రహ్మలోకగమనాదికథనమ్. ——

జనమేజయఉవాచ—సంశయోఽయం మహాన్బ్రహ్మన్వర్తతే మమ మానసే. బ్రహ్మలోకం గతో రాజా రేవతీసంయుతస్స్వయమ్. ౧. మయా పూర్వం శ్రుతం కృత్స్నం బ్రాహ్మణేభ్యః కథాన్తరే, బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిచ్ఛాన్తో బ్రహ్మలోకమవాప్నుయాత్. ౨. రాజా కథం గతస్తత్ర రేవతీసంయుతస్స్వయమ్, సత్యలోకేతిదుష్ప్రాప్యే భూర్లోకాదితిసంశయః. 3. మృతస్స్వర్గమవాప్నోతి సర్వశాస్త్రేషు

శాక్తాత్పరాక్రమా, సౌరాణాం గాణపత్యానాం వైష్ణవానాం తథైవ చ. తదన్తేచైవ శాక్తాస్స్యుః క్రమశః క్రమశః ప్రియే, శృణు దేవి వరారోహే నాస్తి శాక్తాత్పరో జనః. శాక్తో హి శంకర స్సాక్షాత్పరబ్రహ్మస్వరూపభాగి"తి. ౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

షట్పంచాశన్మహాపద్యైరేవతస్య కథానకమ్, సమాప్య వంశవిస్తారః పునరాజ్ఞాం సముచ్యతే.

బ్రహ్మలోకం రేవతో గత ఇతి రాజా శ్రుత్వా సంశయితః పృచ్ఛతి—సంశయోఽయమితి. బ్రహ్మ

నిర్ణయః, స్వర్గాత్పునః కథం లోకే మానుషే జాయతే గతిః. ౪. ఏతన్మే సంశయం విద్వంశ్ఛేత్తుమర్హసి సామ్ప్రతమ్, యథా రాజా గతస్తత్ర ప్రష్టుకామః ప్రభో పతిమ్ ౫. వ్యాసఉవాచ—మేరోస్తు శిఖరే రాజన్సర్వే లోకాః ప్రతిష్ఠితాః, ఇన్ద్రలోకో వహ్నిలోకో యా చ సంయమినీ పురీ. ౬. తథైవ సత్యలోకశ్చ కైలాసశ్చ తథా పునః, వైకుణ్ఠశ్చ పునస్తత్ర వైష్ణవం పదముచ్యతే. ౭ యథా ర్జునశ్శక్రలోకే గతః పార్థో ధనుర్ధరః, పఞ్చవర్షాణి కౌన్తేయస్థ్సితస్తత్ర సురాలయే. ౮. మానుషేణైవ దేహేన వాసవస్య చ సన్నిధౌ, తథైవాన్యేఽపి భూపాలాః కాకుత్స్థప్రముఖాః కిల. ౯. స్వర్లోకగతయః పశ్చాద్దైత్యాశ్చాపి మహాబలాః, జిత్వేన్ద్రసదనం ప్రాప్య సంస్థితాస్తత్ర కామతః. ౧౦. మహాభిషః పురా రాజా బ్రహ్మలోకం గతస్స్వరాట్, ఆగచ్ఛన్తీం నృపో గఙ్గామపశ్యచ్చాతిసున్దరీమ్. ౧౧ వాయునామ్బరమస్యాస్తు దైవాదపహృతం నృప, కిఞ్చిన్నగ్నా నృపేణాథ దృష్టా సా సున్దరీ తదా. ౧౨. స్మితం చకార కామార్తస్సా చ కిఞ్చిజ్జహాస వై, బ్రహ్మణా తౌ తదా దృష్టౌ శప్తౌ యాతౌ వసున్ధరామ్. ౧౩. వైకుణ్ఠేఽపి సురాస్సర్వే పీడితా దైత్యదానవైః, గత్వా హరిం జగన్నాథ మస్తువన్కమలాపతిమ్. ౧౪. సన్దేహో నాత్ర కర్తవ్యస్సర్వథా నృపసత్తమ, గమ్యాస్సర్వేఽపి లోకాస్స్యుర్మానవానాం నరాధిప. ౧౫. అవశ్యం కృతపుణ్యానాం తాపసానాం నరాధిప, పుణ్యసద్భావ ఏవాత్ర గమనే కారణం నృప. ౧౬. తథైవ యజమానానాం యజ్ఞేన భావితాత్మనామ్, జనమేజయఉవాచ- రేవతో రేవతీం కన్యాం గృహీత్వా చారులోచనామ్. ౧౭. బ్రహ్మలోకం గతః పశ్చాత్కిం కృతం తేన భూభుజా, బ్రహ్మణా కిం సమాదిష్టం కస్మై దత్తా సుతా పునః. ౧౮. తత్సర్వం విస్తరాద్బ్రహ్మన్కథయ త్వం మమాధునా, వ్యాసఉవాచ—నిశామయ మహీపాల రాజా రేవతకః కిల. ౧౯. పుత్ర్యా వరం పరిప్రష్టుం బ్రహ్మలోకం గతో యదా, ఆవర్తమానే గాన్ధర్వే స్థితో లబ్ధక్షణః క్షణమ్. ౨౦. శృణ్వన్నతృప్యద్ధృష్టాత్మా సభాయాం తు స కన్యకః, సమాప్తే తత్ర గాన్ధర్వే ప్రణమ్య పరమేశ్వరమ్. ౨౧. దర్శయిత్వా సుతాం తస్మై స్వాభిప్రాయం న్యవేదయత్. రాజోవాచ—వరం కథయ దేవేశ కన్యేయం మమ పుత్రికా. ౨౨. దేయా కస్మై మయా బ్రహ్మన్ప్రష్టుం త్వాం సముపాగతః, బహవో రాజపుత్రా మే వీక్షితాః కులసమ్భవాః. ౨౩. కస్మింశ్చిన్మే మనః కామం నోపతిష్ఠతి చఞ్చలమ్,

---

లోకం గత స్తద్విషయే సంశయ ఇత్యర్థః. ౧—౯. పశ్చాత్పూర్వం స్వర్లోకగతయ ఆసన్నిత్యర్థః. ౧౦—౧౨. యాతౌ వసుంధరామితి ఇయం కథా పూర్వముక్తా. ౧౩—౧౯. గాంధర్వే గానే ప్రచలితే సతి లబ్ధక్షణో లబ్ధావకాశః క్షణం క్షణపరిమితలబ్ధావకాశ ఇత్యర్థః. ౨౦—౨౨. సంభ

తస్మాత్త్వాం దేవదేవేశ ప్రష్టుమత్రాగతోఽస్మ్యహమ్. ౨౪. తదాజ్ఞాపయ సర్వజ్ఞ యోగ్యం రాజసుతం వరమ్, కులీనం బలవంతం చ సర్వలక్షణసంయుతమ్. ౨౫. దాతారం ధర్మశీలం చ రాజపుత్రం సమాదిశ, వ్యాసఉవాచ—తదాకర్ణ్య జగత్కర్తా వచనం నృపతేస్తదా. ౨౬. తమువాచ హసన్వాక్యం దృష్ట్వా కాలస్య పర్యయమ్, బ్రహ్మోవాచ—రాజపుత్రాస్త్వయా రాజన్వరాయే హృదయే కృతాః. ౨౭. గ్రస్తాః కాలేన తే సర్వే సపితృపౌత్రబాన్ధవాః, సప్తవింశతమేఽద్యైవ ద్వాపరస్తు ప్రవర్తతే. ౨౮. వంశజాస్తే మృతాస్సర్వే పురీదైత్యైర్విలుణ్ఠితా, సోమవంశోద్భవస్తత్ర రాజా రాజ్యం ప్రశాస్తి హి. ౨౯. ఉగ్రసేన ఇతి ఖ్యాతో మధురాధిపతిః కిల, యయాతివంశసమ్భూతో రాజా మాధురమణ్డలే. ౩౦. ఉగ్రసేనాత్మజః కంసస్సురద్వేషీ మహాబలః, దైత్యాంశః పితరం సోఽపి కారాగారం న్యవేశయత్. ౩౧. స్వయం రాజ్యం చకారాశు నృపాణాం మదగర్వితః, మేదినీ చాతిభారార్తా బ్రహ్మాణం శరణం గతా. ౩౨. దుష్టరాజన్యసైన్యానాం భారేణాతిసమాకులా, అంశావతరణం తత్ర గదితం సురసత్తమైః. ౩౩. వాసుదేవస్సముత్పన్నః కృష్ణః కమలలోచనః, దేవక్యాం దేవరూపిణ్యాం యోఽసౌ నారాయణో మునిః. ౩౪. తపశ్చచార దుస్సాధ్యం ధర్మపుత్రస్సనాతనః, గఙ్గాతీరే నరసఖః పుణ్యే బదరికాశ్రమే. ౩౫ సోఽవతీర్ణో యదుకులే వాసుదేవోఽతివిశ్రుతః, తేనాసౌ నిహతః పాపః కంసః కృష్ణేన సత్తమ. ౩౬ ఉగ్రసేనాయ రాజ్యం వై దత్తం హత్వాఖలం సుతమ్, కంసస్య శ్వశురః పాపో జరాసన్ధో మహాబలః. ౩౭. ఆగత్య మధురాం క్రోధాచ్చకార సఙ్గరం ముదా, కృష్ణేనాసౌ జితస్సఙ్ఖ్యే జరాసన్ధో మహాబలః. ౩౮. ప్రేషయామాస యుద్ధాయ సబలం యవనం తతః, శ్రుత్వా యాంతం మహాశూరం ససైన్యం యవనాధిపమ్. ౩౯. యాదవాన్థాపయామాస ద్వారవత్యాం యదూత్తమః, వాసుదేవస్తు తత్రాద్య వర్తతే బాన్ధవైస్సహ. ౪౦. తస్యాగ్రజస్సువిఖ్యాతో బలదేవో హలాయుధః, శేషాంశో ముసలీ వీరో వరోఽస్తు తవ సమ్మతః. ౪౧. సఙ్కర్షణాయ దేహ్యాశు కన్యాం కమలలోచనామ్, రేవతీం బలభద్రాయ వివాహవిధినా తతః. ౪౨. దత్త్వా పుత్రీం నృపశ్రేష్ఠ గచ్ఛ త్వం బదరికాశ్రమమ్, తపస్తప్తుం సురారామం పావనం కామదం నృణామ్. ౪౩. వ్యాసఉవాచ—ఇతి రాజా సమాదిష్టో బ్రహ్మణా పద్మయోనినా, జగామ తరసా రాజన్ద్వారకాం కన్య

వా ఉత్పన్నాః ౨౩—౪౨. అస్యాః కథాయాః తాత్పర్యన్తు క్షణభఙ్గురః సంసారోఽస్తి న తత్రాసక్తిః కర్తవ్యా కిన్తు పరమేశ్వరస్య ఆరాధనమేవ కర్తవ్యమితి. ౪౩—౪౯. ఘేరుం గతస్య

యాన్వితః. ౪౪. దదౌ తాం బలదేవాయ కన్యాం వై శుభలక్షణామ్, తత స్తప్త్వా తప స్తీవ్రం నృపతిః కాలపర్యయే. ౪౫. జగామ త్రిదశావాసం త్యక్త్వా దేహం సరిత్తటే, రాజోవాచ—భగవన్మహదాశ్చర్యం భవతా సముదాహృతమ్. ౪౬. రేవతస్సుస్థిత స్తత్ర బ్రహ్మలోకే సుతార్థతః, యుగానాం తు గతం తత్ర శతమష్టోత్తరం కిల. ౪౭. కన్యావృద్ధా న సంజాతా రాజా వాతితరాం నుకిమ్, ఏతావ న్తం తథా కాలమాయుః పూర్ణం తయోః కథమ్. ౪౮. వ్యాస ఉవాచ—న జరా క్షుత్పిపాసా వా న మృత్యుర్న భయం పునః, న తు గ్లానిః ప్రభవతి బ్రహ్మలోకే సదానఘ. ౪౯. మేరుం గతస్య శర్యాతే స్వర్గతే రాక్షసైర్హతా, గతా కుశస్థలీం త్యక్త్వా భయభీతా ఇత స్తతః. ౫౦. మనోశ్చ క్షువతః పుత్ర ఉత్పన్నో వీర్యవత్తరః, ఇక్ష్వాకురితి విఖ్యాతస్సూర్యవంశకర స్తు సః. ౫౧. వంశార్థం తప ఆతిష్ఠద్దేవీం ధ్యాత్వా నిరన్తరమ్, నారదస్యోపదేశేన ప్రాప్య దీక్షామనుత్తమామ్. ౫౨. తస్య పుత్రశతం రాజన్నిక్ష్వాకోరితి విశ్రుతమ్, వికుక్షిః ప్రథమ స్తేషాం బలవీర్యసమన్వితః. ౫౩. అయోధ్యాయాం స్థితో రాజా ఇక్ష్వాకురితి విశ్రుతః, శకుని ప్రముఖాః పుత్రాః పఞ్చాశద్బలవత్తరాః. ౫౪. ఉత్తరాపథదేశస్య రక్షితారః కృతాః కిల, దక్షిణస్యాం తథా రాజన్నాదిష్టా స్తేన తే సుతాః. ౫౫. చత్వారింశ త్తథాష్టౌ చ రక్షణార్థం మహాత్మనా, అన్యౌ ద్వౌ సంస్థితౌ పార్శ్వే సేవార్థం తస్య భూపతేః. ౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధేఽష్టమోఽధ్యాయః.

కకుత్స్థమాన్ధాత్రాద్యుత్పత్తిః.

వ్యాస ఉవాచ—కదాచిదష్టకాశ్రాద్ధే వికుక్షిం పృథివీపతిః, ఆజ్ఞాపయదస

స్వర్గం గతస్య శర్యాతేః మరణోత్తరమిత్యర్థః. ౫౦. ఇత్థం శర్యాతికథాం సమాప్యేక్ష్వాకోర్వంశమాహ—మనోరితి. క్షువత ఇతి క్షుతం కుర్వతో వైవస్వతమనోర్ఘ్రాణత ఉత్పన్న ఇత్యర్థః. ౫౧. దేవీం ధ్యాత్వేతి. నారదోపదేశతో దీక్షాం ప్రాప్య తన్మంత్ర పురస్సరం దేవీం ధ్యాత్వా తప ఆతిష్ఠదిత్యన్వయః. ౫౨. తతో దేవీప్రసాదేన సూర్యవంశశ్చలిత ఇత్యాహ—తస్య పుత్రశతమితి. అనేన చ సర్వేఽపి సూర్యవంశీయా రాజానో దేవపదాంబుజరతా ఇతి బోధితమ్. మూలపురుషస్య దేవీభక్తత్వాత్. ౫౩. పుత్రశతవిభాగమాహ—అయోధ్యామితి. ౫౪. ఉత్తరాపథదేశస్యేతి పూర్వస్యాప్యుపలక్షణమ్. దక్షిణస్యామితి పశ్చిమాయా ఉపలక్షణమ్. తదుక్తం భాగవతే నవమస్కన్ధే "క్షువతస్తు మనోర్జజ్ఞే ఇక్ష్వాకుర్ఘ్రాణతః సుతః, తస్య పుత్రశతం జ్యేష్ఠా వికుక్షినిమిదణ్డకాః తేషాం పురస్తాదభవన్నార్యావర్తే నృపా నృప, పంచవింశతి పశ్చాచ్చ తయోర్మధ్యే పరేఽన్యతః" ఇతి. ౫౫, ౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే అష్టమోఽధ్యాయః.

అర్థాధికత్రిషష్ట్యా తు పద్యానా ముద్భవస్తథా, కకుత్స్థస్య ప్రథమత స్తతో మాంధాతు

మ్మాథో మాం సమానయ సత్వరమ్. ౧. మేధ్యం శ్రాద్ధార్థమధునా వనే గత్వా సుతాదరాత్, ఇత్యుక్తోఽసౌ తథేత్యాశు జగామ వనమస్త్రభృత్. ౨. గత్వా జఘాన బాణైస్స వరాహాన్సూకరాన్మృగాన్, శశాంశ్చాపి పరిశ్రాన్తో బభూవాథ బుభుక్షితః. ౩. విస్మృతా చాష్టకా తస్య శశం చాదదసౌ వనే, శేషం నివేదయామాస పిత్రే మాం సమనుత్తమమ్. ౪. ప్రోక్షణాయ సమానీతం మాంసం దృష్ట్వా గురుస్తదా, అనర్హమితి తజ్జ్ఞాత్వా చుకోప మునిసత్తమ. ౫. భుక్తశేషం తు న శ్రాద్ధే ప్రోక్షణీయమితి స్థితిః, రాజ్ఞే నివేదయామాస వసిష్ఠః పాకదూషణమ్. ౬. పుత్రస్య కర్మ తజ్జ్ఞాత్వా భూపతిర్గురుణోదితమ్, చుకోప విధినోపాత్తం దేశాన్నిస్సారయత్తతః. ౭. శశాద ఇతి విఖ్యాతో నామ్నా జాతో నృపాత్మజః, గతో వనే శశాదస్తు పితృకోపాదసమ్భ్రమః. ౮. వన్యేన వర్తయన్కాలం నీతవాన్ధర్మతత్పరః, పితర్యుపరతే రాజ్యం ప్రాప్తం తేన మహాత్మనా. ౯. శశాదస్త్వకరోద్రాజ్యమయోధ్యాయాః పతిస్స్వయమ్, యజ్ఞాననేకశః పూర్ణాంశ్చకార సరయూతటే. ౧౦. శశాదస్యాభవత్పుత్రః కకుత్స్థ ఇతి విశ్రుతః, తస్యైవ నామభేదాద్వై ఇన్ద్రవాహః పురంజయః. ౧౧. జనమేజయ ఉవాచ—నామభేదః కథం జాతో రాజపుత్రస్య చానఘ, కారణం బ్రూహి మే సర్వం కర్మణా యేన చాభవత్. ౧౨. వ్యాస ఉవాచ—శశాదే స్వర్గతే రాజా కకుత్స్థ ఇతి చాభవత్, ఏతస్మిన్నన్తరే దేవా దైత్యైస్సర్వే పరాజితాః ౧౩. జగ్ముస్త్రిలోకాధిపతిం విష్ణుం శరణమవ్యయమ్, తాన్ప్రోవాచ మహావిష్ణుస్తదా దేవాన్సనాతనః. ౧౪. విష్ణురువాచ—భువి గత్వా మహీపాలం ప్రార్థయన్తు శశాదజమ్, స హనిష్యతి వై దైత్యాన్సఙ్గ్రామే సురసత్తమాః. ౧౫. ఆగమిష్యతి ధర్మాత్మా సాహాయ్యార్థే ధనుర్ధరః, పరాశక్తేః ప్రసాదేన సామర్థ్యం తస్య చాతులమ్. ౧౬. హరేస్స్వవచనాద్దేవా యయుస్సర్వే సవాసవాః, అయోధ్యాయాం మహారాజ శశాదతనయం ప్రతి. ౧౭. తానాగతాన్సురాన్రాజా పూజయామాస ధర్మతః, పప్రచ్ఛాగమనే రాజా ప్రయోజనమతన్ద్రితః. ౧౮. రాజోవాచ—ధన్యోఽహం పావితశ్చాస్మి జీవితం సఫలం మమ, యదాగత్య గృహే దేవా దదుశ్చ దర్శనం మహత్. ౧౯. బ్రువన్తు కృత్యం దేవేశాః

రుచ్యతే. ఇక్ష్వాకోశ్చరితమాహ—కదాచిదితి. అష్టకాశ్రాద్ధే "పిత్రాదిమాతృమధ్యం చ తథా మాతామహాన్తిమమి"త్యుక్తలక్షణే. పృథివీపతిరిక్ష్వాకుః. ౧—౩. ఆదత్ అభక్షయత్. ౪. గురుర్వసిష్ఠః. ౫. భుక్తశేషమితి. శ్రాద్ధోద్దేశేన యదన్నం నిష్కాసితం తన్మధ్యాత్కించిదన్నం భక్షితం చేద్యదవశిష్టమన్నం తద్భుక్తశేషం జాతమిత్యర్థః. ౬, ౭. శశభక్షణాత్ శశాదో జాతః. ౮—౧౫. తస్య కస్మాత్కారణాదేతాదృశం సామర్థ్యమితి చేత్తత్రాహ—పరాశక్తేః ప్రసాదేనేతి. పరాశక్త్యు

దుస్సాధ్యమపి మానవైః, కరిష్యామి మహత్కార్యం సర్వథా భవతామహమ్.
౨౦. దేవా ఊచుః—సాహాయ్యం కురు రాజేన్ద్ర సఖా భవ శచీపతేః, సఙ్గ్రామే
జయ దైత్యేన్ద్రాన్దుర్జయాన్త్రిదశైరపి. ౨౧. పరాశక్తిప్రసాదేన దుర్లభం నాస్తి
తే క్వచిత్, విష్ణునా ప్రేరితాశ్చైవ మాగతాస్తవ సన్నిధౌ. ౨౨. రాజోవాచ—
పార్ష్ణిగ్రాహో భవామ్యద్య దేవానాం సురసత్తమాః, ఇన్ద్రో మే వాహనం తత్ర
భవేద్యది సురాధిపః ౨౩. సఙ్గ్రామమస్తు కరిష్యామి దైత్యైర్దేవకృతేఽధునా, ఆరు
హ్యేన్ద్రం గమిష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్ ౨౪. తదోచుర్వాసవం దేవాః
కర్తవ్యం కార్యమద్భుతమ్, పత్రం భవ నరేన్ద్రస్య త్యక్త్వా లజ్జాం శచీపతే ౨౫.
లజ్జమానస్తదా శక్రః ప్రేరితో హరిణా భృశమ్, బభూవ వృషభస్తూర్ణం రుద్ర
స్యేవాపరో మహాన్. ౨౬. తమారురోహ రాజాసౌ సఙ్గ్రామగమనాయ వై, స్థితః
కకుది యేనాస్య కకుత్స్థస్తేన చాభవత్. ౨౭ ఇన్ద్రో వాహః కృతో యేన తేననా
మ్నేన్ద్రవాహకః, పురంజితం తు దైత్యానాం తేనాభూచ్చ పురంజయః ౨౮.
జిత్వా దైత్యాన్మహాబాహుర్ధనం తేషాం ప్రదత్తవాన్, పప్రచ్ఛ చైవం రాజర్షి
రితి సఖ్యంబభూవహ ౨౯. కకుత్స్థశ్చాతివిఖ్యాతో నృపతిస్తస్య వంశజాః, కాకు
త్స్థాభువి రాజానో బభూవుర్బహువిశ్రుతాః. ౩౦. కకుత్స్థస్యాభవత్పుత్రో ధర్మ
పత్న్యాం మహాబలః, అనేనావిశ్రుతస్తస్య పృథుః పుత్రశ్చ వీర్యవాన్. ౩౧. విష్ణో
రంశస్స్మృతస్సాక్షాత్పరాశక్తిపదార్చకః, విశ్వరంధిస్తు విజ్ఞేయః పృథోః పుత్రో
నరాధిపః. ౩౨. చన్ద్రస్తస్య సుతశ్శ్రీమాన్రాజవంశకరస్స్మృతః, తత్సుతో యువ
నాశ్వస్తు తేజస్వీ బలవత్తరః. ౩౩. శావన్తో యువనాశ్వస్య జజ్ఞే పరమధార్మికః,
శావస్తీ నిర్మితా తేన పురీ శక్రపురీసమా. ౩౪ బృహదశ్వస్తు పుత్రోఽభూచ్ఛా
వస్తస్య మహాత్మనః, కువలయాశ్వస్సుతస్తస్య బభూవ పృథివీపతిః. ౩౫. ధున్ధుర్నా
మా హతో దైత్యస్తేనాసౌ పృథివీతలే, ధున్ధుమారేతి విఖ్యాతం నామ ప్రాపాతి

పాసకస్య రాజ్ఞస్తస్యా ఏవ ప్రసాదాత్సామర్థ్యలాభ ఇతి భావః. ౧౯—౨౧. శ్రీభగవతీప్రసా
దేన తవ న కించిద్దుర్లభమిత్యాహ—పరాశక్తీతి. ౨౨. పార్ష్ణిగ్రాహః సంరక్షితా. ౨౩. దేవకృతే
దేవార్థమ్. ౨౪. పత్రం వాహనమ్. ౨౫. రుద్రస్య యథా వృషభస్తథేత్యర్థః. ౨౬. యేనాస్యేతి.
యేన కారణేనాస్యేంద్రస్య వృషభరూపస్య కకుది స్థితస్తేన కారణేనేత్యర్థః. ౨౭, ౨౮. తేషాం
దైత్యానాం ధనం దేవేభ్యో దత్తవానిత్యర్థః. పప్రచ్ఛేతి. స్వనగరం గన్తుం దేవానితి శేషః. అనేన
ప్రకారేణ రాజర్షేరిన్ద్రస్య చ సఖ్యం బభూవేత్యాహ—రాజర్షేరితి. ౨౯, ౩౦. అనేనావిశ్రుతః
కాకుత్స్థనామ్నా విఖ్యాత ఇత్యర్థః. తస్య కాకుత్స్థస్య పృథుః పుత్రః. ౩౧. స చ పృథుర్విష్ణో
రంశః పరాశక్తేశ్చ పరమభక్త ఇత్యాహ—విష్ణోరితి. ౩౨, ౩౩. శావస్తీతి. తదుక్తం కూర్మపు

విశ్రుతమ్. ౩౬. పుత్రస్తస్య దృఢాశ్వస్తు పాలయామాస మేదినీమ్, దృఢాశ్వస్య సుతశ్శ్రీమాన్హర్యశ్వ ఇతి కీర్తితః ౩౭. నికుమ్భస్తత్సుతః ప్రోక్తో బభూవ పృథివీపతిః, బర్హణాశ్వో నికుమ్భస్య కృశాశ్వస్తస్య వై సుతః. ౩౮. ప్రసేనజిత్కృతాశ్వస్య బలవాన్సత్యవిక్రమః, తస్య పుత్రో మహాభాగో యౌవనాశ్వేతి విశ్రుతః ౩౯. యౌవనాశ్వసుతశ్శ్రీమాన్మాన్ధాతేతి మహీపతిః, అష్టోత్తరసహస్రం తు ప్రాసాదా యేన నిర్మితాః. ౪౦. భగవత్యాస్తు తుష్ట్యర్థం మహాతీర్థేషు మానద, మాతృగర్భేణ జాతోऽసావుత్పన్నో జనకోదరే. ౪౧. నిస్సారితస్తతః పుత్రః కుక్షిం భిత్త్వా పితుః పునః, రాజోవాచ—న శ్రుతం న చ దృష్టం వా భవతా తదుదాహృతమ్. ౪౨. అసమ్భావ్యం మహాభాగ తస్య జన్మ యథోదితమ్, విస్తరేణ వదస్వాద్య మాన్ధాతుర్జన్మకారణమ్. ౪౩. రాజోదరే యథోత్పన్నః పుత్రస్సర్వాఙ్గసున్దరః, వ్యాసఉవాచ—యౌవనాశ్వోऽనపత్యోऽభూద్రాజా పరమధార్మికః. ౪౪. భార్యాణాం చ శతం తస్య బభూవ నృపతేర్నృప, రాజా చిన్తాపరః ప్రాయశ్చిన్తయామాస నిత్యశః. ౪౫. అపత్యార్థే యౌవనాశ్వో దుఃఖితస్తు వనం గతః, ఋషీణామాశ్రమే పుణ్యే నిర్విణ్ణస్సచ పార్థివః. ౪౬. ముమోచ దుఃఖితశ్శ్వాసాంస్తాపసానాం చ పశ్యతామ్, దృష్ట్వా తు దుఃఖితం విప్రా బభూవుశ్చ కృపాళవః. ౪౭. తమూచుర్బ్రాహ్మణా రాజన్కస్మాచ్ఛోచసి పార్థివ, కిం తే దుఃఖం మహారాజ బ్రూహి సత్యం మనోగతమ్. ౪౮. ప్రతీకారం కరిష్యామో దుఃఖస్య తవ సర్వథా, యౌవనాశ్వ ఉవాచ—రాజ్యం ధనం సదశ్వాశ్చ వర్తన్తే మునయో మమ ౪౯. భార్యాణాం చ శతం శుద్ధం వర్తతే విశదప్రభమ్, నారాతిస్త్రిషు లోకేషు కోప్యస్తి బలవాన్మమ. ౫౦. ఆజ్ఞాకరాస్తు సామన్తా వర్తన్తే మన్త్రిణస్తథా, ఏకం సన్తానజం దుఃఖం నాన్యత్పశ్యామి తాపసాః. ౫౧. అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి స్వర్గో నైవ చ నైవ చ, తస్మాచ్ఛోచామి విప్రేన్ద్రాస్సన్తానార్థం భృశం తతః. ౫౨. వేదశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞాస్తాపసాశ్చ కృతశ్రమాః, ఇష్టిం సన్తానకామస్య యుక్తాం జ్ఞాత్వా

రాజ్ఞే—"శావస్తీ నిర్మితా తేన గాడదేశే మహాపురీ"తి. ౩౪—౩౯. మాంధాతుః పరాక్రమం వర్ణయతి—అష్టోత్తరం సహస్రం త్వితి. యేన మహాతీర్థేషు కాశ్యాదిషు శ్రీభగవతీతుష్ట్యర్థమష్టోత్తరసహస్రసంఖ్యాకా భగవత్యాః ప్రాసాదనిర్మితాః. ఏతాదృశోऽయం పరమభగవతీభక్త ఇత్యర్థః. ౪౦. భగవత్యా స్తుష్ట్యర్థమితి. తదుక్తముమాసంహితాయామ్. "త్రిలోకీస్థాపనాత్పుణ్యం యద్భవేన్మునిపుంగవ, తత్కోటిగుణితం పుణ్యం శ్రీదేవీస్థాపనాద్భవేత్. మధ్యే దేవీం స్థాపయిత్వా పంచాయతనదేవతాః, చతుర్దిక్షు స్థాపయేద్యస్తస్య పుణ్యం న గణ్యతే. విష్ణోర్నామ్నాం కోటిజపాద్గ్రహణే సూర్యచంద్రయోః, యత్ఫలం లభ్యతే తస్మాచ్ఛతకోటిగుణోత్తరమ్. శివనామ్నా జపా.

దిశన్తు మే. ౫౩. కుర్వన్తు మమ కార్యం వై కృపా చేదస్తి తాపసాః, వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వావచనం రాజ్ఞః కృపయాం పూర్ణమానసాః. ౫౪. కారయామాసు రవ్యగ్రా స్తస్యేష్టిమిన్ద్రదేవతామ్, కలశస్థాపిత స్తత్ర జలపూర్ణస్తు బాడబైః ౫౫. మన్త్రితో వేదమన్త్రైశ్చ పుత్రార్థం తస్య భూపతేః, రాజా తద్యజ్ఞసదనం ప్రవిష్టస్తృషితో నిశి. ౫౬. విప్రాన్దృష్ట్వా శయానా న్సః పపౌ మన్త్రజలం స్వయమ్, భార్యార్థం సంస్కృతం విప్రైర్మన్త్రితం విధినోద్ధృతమ్. ౫౭. పీతం రాజ్ఞా తృషార్తేన తదజ్ఞానాన్నృపోత్తమ, వ్యుదకం కలశం దృష్ట్వా తదా విప్రా విశఙ్కితాః. ౫౮. పప్రచ్ఛుస్తే నృపం కేన పీతం జలమితి ద్విజాః, రాజ్ఞా పీతం విదిత్వా తే జ్ఞాత్వా దైవబలం మహత్. ౫౯. ఇష్టిం సమాపయామాసుర్గతాస్తే మునయో గృహాన్, గర్భం దధార నృపతిస్తతో మన్త్రబలాదథ. ౬౦. తతః కాలే సముత్పన్నః కుక్షిం భిత్వాఽస్య దక్షిణమ్, పుత్రం నిష్కాసయామాసుర్మన్త్రిణస్తస్య భూపతేః. ౬౧. దేవానాం కృపయా తత్ర న మమార మహీపతిః, కన్ధాస్యతికుమారోఽయం మన్త్రిణశ్చుక్రుశుర్భృశమ్. ౬౨. తదేన్ద్రో దేశినీం ప్రాదాన్మాన్ధాతేత్యవదద్వచః, సోఽభవద్బలవాన్రాజా మాన్ధాతా పృథివీపతిః. ౬౩. తదుత్పత్తిస్తు భూపాలకథితా తవ విస్తరాత్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే నవమోఽధ్యాయః.

సత్యవ్రతోపాఖ్యానమ్.

వ్యాసఉవాచ—బభూవ చక్రవర్తీ సనృపతిస్సత్యసఙ్గరః, మాన్ధాతా పృథివీం సర్వామజయన్నృపతీశ్వరః. ౧. దస్యవోఽస్య భయత్రస్తా యయుర్గిరిగుహాసు చ, ఇన్ద్రేణాస్య కృతన్నామ త్రసదస్యురితి స్ఫుటమ్. ౨. తస్య బిన్దుమతీ భార్యా శశబిన్దోస్సుతాభవత్, పతివ్రతా సురూపా చ సర్వలక్షణసంయుతా. ౩. తస్యాముత్పాదయామాస మాన్ధాతా ద్వౌ సుతౌ నృప, పురుకుత్సం సువిఖ్యాతం ముచు

దేవ తస్మాత్కోటిగుణోత్తరమ్. శ్రీదేవీనామజాపాత్తు తతః కోటిగుణోత్తరమ్. దేవ్యాః ప్రాసాద కరణాత్పుణ్యం తు సమవాప్యతే, స్థాపితా యేన సా దేవీ జగన్మాతా త్రయీమయీ, న తస్య దుర్లభం కించిచ్ఛ్రీమాతుః కరుణావశాది"తి. ౪౧—౬౧. కం ధాస్యతి కం పాస్యతీత్యర్థః. మాతురభావాత్స్తనపానం కస్య శిశుః కరిష్యతీత్యర్థః. ౬౨. మాన్ధాతేతి. తదాతస్మిన్కాలే ఇన్ద్రో దేశినీంతర్జనీం శిశవే ప్రాదాద్దత్తవాన్ స్తనస్థానే. అథ చేన్ద్రోఽవదత్ కిమితి మాన్ధాతా పాస్యతీత్యర్థః. ౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే నవమోఽధ్యాయః.

అష్టాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ తు సాదరమ్, మాంధాతుశ్చ కథాం ప్రోచ్య సత్యవ్రతకథోచ్యతే. మాన్ధాతురుత్పత్త్యనంతరం తస్య వృత్తమాహ—బభూవేతి. ౧. త్రస్తా దస్యవో యస్మాదితి త్రసదస్యుః పృషోదరాదిత్వాత్సాధుత్వమ్. ౨—౪. తతోఽరణ్య ఇతి సామైకదేశేన

కున్దం తథా పరమ్. ౪. పురుకుత్సా_త్తతోఽరణ్యః పుత్రః పరమధార్మికః, పితృభ_క్తి
రతశ్చాభూద్బృహదశ్వ_స్తదాత్మజః. ౫. హర్యశ్వ_స్తస్య పుత్రోఽభూద్ధార్మికః పర
మార్థవిత్, తస్యాత్మజస్త్రిధన్వాఽభూదరుణ_స్తస్య చాత్మజః. ౬. అరుణస్య సుతశ్శ్రీ
మాన్సత్యవ్రత ఇతి స్మృతః, సోఽభూదిచ్ఛాచరః కామీ మన్దాత్మా హ్యతిలోలుపః.
౭. స పాపాత్మా విప్రభార్యాం హృతవాన్కామమోహితః, వివాహే తస్య
విఘ్నం స చకార నృపతేస్సుతః. ౮. మిళితా బ్రాహ్మణా_స్తత్ర రాజానమరుణం నృప,
ఊచుర్భృశం సుదుఃఖార్తా హా హతాస్మేతి చాసకృత్. ౯. పప్రచ్ఛ రాజా తాన్వి
ప్రాన్దుఃఖితాన్పురవాసినః, కిం కృతం మమ పుత్రేణ భవతామశుభం ద్విజాః. ౧౦.
తం నిశమ్య ద్విజా వాక్యం రాజ్ఞో వినయపూర్వకమ్, తదోచు_స్త్వరుణం విప్రాః
కృతాశీర్వచనా భృశమ్. ౧౧. బ్రాహ్మణా ఊచుః—రాజ_న్తవ సుతేనాద్య వివాహే
ప్రహృతా కిల, వివాహితా విప్రకన్యా బలేన బలినాం వర. ౧౨. వ్యాస ఉవాచ—
శ్రుత్వా తేషాం వచ_స్తథ్యం రాజా పరమధార్మికః, పుత్రమాహ వృథా నామ కృతం
తే దుష్టకర్మణా. ౧౩. గచ్ఛ దూరం సుమన్దాత్మన్దురాచారగృహాన్మమ, న స్థాతవ్యం
త్వయా పాప విషయే మమ సర్వథా. ౧౪. కుపితం పితరం ప్రాహ క్వ గచ్ఛామీతి
వై ముహుః, అరుణ_స్తమథోవాచ శ్వపాకైస్సహ వ_ర్తయ. ౧౫. శ్వపచస్య కృతం
కర్మ ద్విజదారాపహారణమ్, తస్మా_త్తైస్సహ సంసర్గం కృత్వా తిష్ఠ యథాసుఖమ్. ౧౬.
నాహం పుత్రేణ పుత్రార్థీ త్వయా చ కులపాంసన, యథేష్టం వ్రజ దుష్టాత్మన్కీ_ర్తి
నాశః కృత_స్త్వయా. ౧౭. స నిశమ్య పితుర్వాక్యం కుపితస్య మహాత్మనః, నిశ్చ
క్రామ పురా_త్తస్మా_త్తరసా శ్వపచాన్యయౌ. ౧౮. సత్యవ్రత_స్తదా తత్ర శ్వపాకై
స్సహ వ_ర్తతే, ధనుర్బాణధరశ్శ్రీమాన్కవచీ కరుణాలయః. ౧౯. యదా నిష్కా
సితః పిత్రా కుపితేన మహాత్మనా, గురుణాథ వసిష్ఠేన ప్రేరితోఽసౌ మహీపతిః. ౨౦.
తస్మాత్సత్యవ్రత_స్తస్మిన్బభూవ క్రోధసంయుతః, వసిష్ఠే ధర్మశాస్త్రజ్ఞే నివారణపరా
ఙ్ముఖే. ౨౧. కేనచిత్కారణేనాథ పితా తస్య మహీపతిః, పుత్రార్థేఽసౌ త
ప_స్తప్తుం పురం త్యక్త్వా వనం గతః. ౨౨. న వవర్ష తదా తస్మిన్విషయే పాకశా
సనః, సమా ద్వాదశ రాజేన్ద్ర తేనాధర్మేణ సర్వథా. ౨౩. విశ్వామిత్ర_స్తదా
దారాం_స్తస్మింస్తు విషయే నృప, సన్న్యస్య కౌశికీతీరే చచార విపులం తపః. ౨౪.

నామగ్రహణాదనరణ్య ఇత్యర్థః. బృహదశ్వ ఇత్యనరణ్యవిశేషణమ్. తదాత్మజః పురుకుత్సాత్మజ ఇత్యర్థః. తదుక్తం గ్రన్థాన్తరే—"త్రసదస్యోః పౌరుకుత్సో యోఽనరణ్యస్య దేహకృత్, హర్యశ్వ_స్తత్సుత_స్తస్మాదరుణోఽథో త్రిబన్ధన" ఇతి. ౫—౧౯. ప్రేరితోఽసావితి. వసిష్ఠేనారుణో మహీపతిరయం పుత్రో నిష్కాసనాయ ఇతి ప్రేరిత ఇత్యర్థః. ౨౦. తస్మిన్వసిష్ఠే నివారణే పుత్ర

కాతరా తత్ర సంజాతా భార్యా వై కౌశికస్య హ, కుటుమ్బభరణార్థాయ దుఃఖితా వరవర్ణినీ. ౨౫. బాలకాన్క్షుధయాక్రాన్తాన్రుదతః పశ్యతీ భృశమ్, యాచమానాంశ్చ నీవారాన్కష్టమాప పతివ్రతా. ౨౬. చిన్తయామాస దుఃఖార్తా తోకాన్వీక్ష్య క్షుధాతురాన్, నృపో నాస్తి పురేహ్యద్య కం యాచే వా కరోమి కిమ్. ౨౭. న మే త్రాతాఽస్తి పుత్రాణాం పతిర్మే నాస్తి సన్నిధౌ, రుదన్తి బాలకాః కామం ధిఙ్మే జీవనమద్య వై. ధన హీనాం చ మాం త్యక్త్వా తపస్తప్తుం గతః పతిః, స జానాతి సమర్థోఽపి దుఃఖితాం ధనవర్జితామ్. ౨౯. బాలానాం భరణం కేన కరోమి పతినా వినా, మరిష్యన్తి సుతాస్సర్వే క్షుధయా పీడితా భృశమ్. ౩౦. ఏకం సుతన్తు విక్రీయ ద్రవ్యేణ కియతా పునః, పాలయామి సుతానన్యానేష మే విహితో విధిః. ౩౧. సర్వేషాం మారణం నాద్ధా యుక్తం మమ విపర్యయే, కాలస్య కలనాయాహం విక్రీణామి తథాత్మజమ్. ౩౨. హృదయం కఠినం కృత్వా సఞ్చిన్త్య మనసా సతీ, సా దర్భరజ్వా బధ్వాథ గళే పుత్రం వినిర్గతా. ౩౩. మునిపత్నీ గళే బధ్వా మధ్యమం పుత్రమౌరసమ్, శేషస్య భరణార్థాయ గృహీత్వా చలితా గృహాత్. ౩౪. దృష్టా సత్యవ్రతేనార్తా తాపసీ శోకసంయుతా, పప్రచ్ఛ నృపతిస్తాం తు కిఞ్చికీర్షసి శోభనే. ౩౫. రుదంతం బాలకం కణ్ఠే బధ్వా నయసి కాధునా, కిమర్థం చారుసర్వాఙ్గి సత్యం బ్రూహి మమాగ్రతః. ౩౬. ఋషి పత్న్యువాచ—విశ్వామిత్రస్య భార్యాహం పుత్రోఽయం మే నృపాత్మజ, విక్రేతుమౌరసం కామం గమిష్యే విషమే సుతమ్. ౩౭. అన్నం నాస్తి పతిర్ముక్త్వా గతస్తప్తుం నృప క్వచిత్, విక్రీణామి క్షుధార్తైనం శేషస్య భరణాయ వై. ౩౮. రాజోవాచ—పతివ్రతే రక్షపుత్రం దాస్యామి భరణం తవ, తావదేవ పతిస్తేఽత్ర వనాచ్చైవాగమిష్యతి. వృక్షే తవాఽఽశ్రమాభ్యాశే భక్ష్యం కిఞ్చిన్నిరన్తరమ్, బన్ధయిత్వా గమిష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్. ౪౦. ఇత్యుక్తా సా తదా తేన రాజ్ఞా కౌశికకామినీ, విబన్ధం తనయం కృత్వా జగామాశ్రమమణ్డలమ్. ౪౧. సోఽభవద్గాలవో నామ గలబన్ధాన్మహాతపాః, సా తు స్వస్యాశ్రమే గత్వా ముమోద బాలకైర్వృతా. ౪౨. సత్యవ్రతస్తు భక్త్యా చ కృపయా చ పరిప్లుతః, విశ్వామిత్రస్య చ మునేః కళత్రం తద్బభార హ. ౪౩ వనేస్థితాన్మృగాన్హత్వా వరాహాన్మహిషాంస్తథా, విశ్వామిత్రవనాభ్యాశే మాంసం వృక్షే బబన్ధ హ. ౪౪. ఋషిపత్నీ గృహీత్వా తన్మాంసం పుత్రానదాత్తతః, నిర్వృతిం పరమాం ప్రాప ప్రాప్య భక్ష్యమనుత్తమమ్. ౪౫. అయోధ్యాం చైవ రాజ్యం చ తథైవాన్తఃపురం

నిష్కాసననివారణే పరాఙ్ముఖే బహిర్ముఖే ౨౧—౨౪. కాతరా భయభీతా. ౨౫. నీవారాన్ అరణ్యభవశ్యామాకాన్. ౨౬—౩౬. కాధునేతి. అధునా కా త్వం నయసీత్యన్వయః. ౩౭—

మునిః, గతే తప్తుం నృపే తస్మిన్వసిష్ఠః పర్యరక్షత. ౨౭. సత్యవ్రతోఽపి ధర్మాత్మా హ్యాతిష్ఠన్నగరాద్బహిః, పితురాజ్ఞాం సమాస్థాయ పశుఘ్నవ్రతవాన్వనే. సత్యవ్రతో హ్య కస్మాచ్చకస్యచిత్కారణాన్నృపః, వసిష్ఠే చాధికం మన్యుం ధారయామాస నిత్యదా. ౨౮. త్యజ్యమానం వనే పిత్రాధర్మిష్ఠం చ ప్రియం సుతమ్, నివారయామాస మునిర్వసిష్ఠః కారణేనహ. ౨౯. పాణిగ్రహణమన్త్రాణాం నిష్ఠా స్యాత్సప్తమే పదే, జానన్నపి సధర్మాత్మా విప్రదారపరిగ్రహే. ౩౦. కస్మింశ్చిద్దివసేఽరణ్యే మృగాభావే మహీపతిః, వసిష్ఠస్యచ గాం దోగ్ధ్రీమపశ్యద్వనమధ్యగామ్. ౩౧. తాం జఘాన క్షుధార్తస్తు క్రోధాన్మోహాచ్చ దస్యువత్, వృక్షే బబన్ధ తన్మాంసం నీత్వా స్వయమభక్షయత్. ౩౨. ఋషిపత్నీసుతాన్సర్వానోభజయామాస తత్తదా, శఙ్కమానా మృగస్యేతి నగోరితి చసువ్రత. ౩౩. వసిష్ఠస్తు హతాందోగ్ధ్రీం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధస్తమబ్రవీత్, దురాత్మన్కిం కృతం పాపం ధేనుఘాతాత్పిశాచవత్. ౩౪. ఏవం తే శఙ్కవః క్రూరాః పతన్తు త్వరితాస్త్రయః, గోవధాద్దారహరణాత్పితుః క్రోధాత్తథా భృశమ్. ౩౫. త్రిశఙ్కురితి నామ్నా వై భువి ఖ్యాతో భవిష్యసి, పిశాచరూపమాత్మానం దర్శయన్సర్వదేహినామ్ ౩౬. వ్యాస ఉవాచ— ఏవం శప్తో వసిష్ఠేన తదా సత్యవ్రతో నృపః, చచార చ తపస్తీవ్రం తస్మిన్నేవాశ్రమే స్థితః ౩౭. కస్మాచ్చిన్మునిపుత్రాత్తుప్రాప్య మన్త్రమనుత్తమమ్, ధ్యాయన్భగవతీం దేవీం ప్రకృతిం పరమాం శివామ్. ౩౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

త్రిశఙ్కుశాపవిముక్తిః

జనమేజయఉవాచ— వసిష్ఠేనచ శప్తోఽసౌ త్రిశఙ్కుర్నృపతేస్సుతః, కథం శాపాద్వినిర్ముక్తస్తన్మే బ్రూహి మహామతే. ౧. వ్యాస ఉవాచ— సత్యవ్రతస్తథా

---

౨౮. త్యజ్యమానమితి. ధర్మిష్ఠం పుత్రం త్యజ్యమానం పిత్రా దృష్ట్వానివారణకారణే సత్యపి వసిష్ఠో న నివారయామాస తతో హేతో స్తస్మిన్మన్యుం ధారయామాసేత్యర్థః. ౨౯. నను కిం తత్కారణం యస్మిన్సత్యపి వసిష్ఠేన న నివారిత ఇతి చేత్తదాహ— పాణిగ్రహేణేతి. సప్తమే పదే సప్తపదీకర్మ యదా స్యాత్తదా పాణిగ్రహణమన్త్రాణాం నిష్ఠాసమాప్తిర్భవతి. తతః పూర్వం కన్యాపహారే తు నాన్యస్య పత్నీ అపహృతా కిన్తుకన్యైవాపహృతేతి న సోఽపహారో దోషాయేతి భావః. ఇదం విప్రదారాణామపరిగ్రహే అపహారాభావే కారణం ధర్మాత్మా జానన్నపి వసిష్ఠో న నివారయామాసేతి తస్మిన్నుపేక్షేతి భావః. ౩౦, ౩౧. వృక్షేబబంధ విశ్వామిత్రపత్న్యై భక్షణార్థమ్. ౩౨— ౩౪. మస్తకేశంకవః పాపచిహ్నాని కుష్ఠవత్పతన్త్విత్యర్థః. ౩౫—౩౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

త్రిపంచాశత్పద్యవధై స్త్రిశంకోస్తు కథానకమ్, ప్రోచ్యతే యత్ర మహిమా భగవత్యాస్తు

శప్తఃపిశాచత్వమవాప్తవాన్, తస్మిన్నేవాశ్రమే తస్థౌ దేవీభక్తిపరాయణః. ౨.
కదాచిన్నృపతిస్తత్ర జప్త్వా మన్త్రం నవాక్షరమ్, హోమార్థం బ్రాహ్మణాన్గత్వా
ప్రణమ్యోవాచ భక్తితః. ౩. భూమిదేవాశ్శృణుధ్వం వై వచనం ప్రణతస్య మే,
ఋత్విజో మమ సర్వేఽత్ర భవన్తః ప్రభవన్తు హ. ౪. జపస్య చ దశాంశేన హోమః
కార్యో విధానతః, భవద్భిః కార్యసిద్ధ్యర్థం వేదవిద్భిః కృపాపరైః. ౫. సత్యవ్రతోఽ
హం నృపతేః పుత్రో బ్రహ్మవిదాం వరాః, కార్యం మమ విధాతవ్యం సర్వథా సుఖ
హేతవే. ౬ తచ్ఛ్రుత్వా బ్రాహ్మణాస్తత్ర తమూచుర్నృపతేస్సుతమ్, శప్తస్త్వం
గురుణా ప్రాప్తం పిశాచత్వం త్వయాధునా. ౭. న యాగార్హోఽసి తస్మాత్త్వం వేదే
ష్వనధికారతః, పిశాచత్వమనుప్రాప్తం సర్వలోకేషు గర్హితమ్. ౮. వ్యాస
ఉవాచ— తం నిశమ్య వచస్తేషాం రాజా దుఃఖమవాప హ, ధిగ్జీవితమిదం
మేఽద్య కిం కరోమి వనే స్థితః ౯. పిత్రా చాహం పరిత్యక్తశ్శప్తశ్చ గురుణా భృశమ్,
రాజ్యాద్భ్రష్టః పిశాచత్వమనుప్రాప్తః కరోమి కిమ్. ౧౦. తదా పృథుతరాం
కృత్వా చితాం కాష్ఠైర్నృపాత్మజః, సస్మార చణ్డికాం దేవీం ప్రవేశమనుచిన్తయన్
౧౧. స్మృత్వా దేవీం మహామాయాం చితాం ప్రజ్వలితాం పునః, కృత్వా స్నా
త్వా ప్రవేశార్థం స్థితః ప్రాఞ్జలిరగ్రతః. ౧౨. జ్ఞాత్వా భగవతీ తం తు మర్తుకామం
మహీపతిమ్, ఆజగామ తదాకాశం ప్రత్యక్షం తస్య చాగ్రతః. ౧౩. దత్వాథ
దర్శనం దేవీ తమువాచ నృపాత్మజమ్, సింహారూఢా మహారాజ మేఘగమ్భీ
రయా గిరా. ౧౪. కిం తే వ్యవసితం సాధో హుతాశే మా తనుం త్యజ, స్థిరో
భవ మహాభాగ పితా తే రజసాన్వితః. ౧౫. రాజ్యం దత్వా వనే తుభ్యం గన్తాస్తి
తపసే కిల, విషాదం త్యజ హే వీర పరశ్వోఽహని భూపతే. ౧౬. నేతుం త్వామా
గమిష్యన్తి సచివాశ్చ పితుస్తవ, మత్ప్రసాదాత్పితా చ త్వామభిషిచ్య నృపా
సనే. ౧౭. జిత్వా కామం బ్రహ్మలోకం గమిష్యత్యేష నిశ్చయః, ఇత్యుక్త్వా తం
తదా దేవీ తత్రైవాన్తరధీయత. ౧౮. రాజపుత్రో విరమితో మరణాత్పావకా
త్తతః, అయోధ్యాయాం తథాగత్య నారదేన మహాత్మనా. ౧౯. వృత్తాన్తః కథిత
స్సర్వో రాజ్ఞే సత్వరమాదితః, శ్రుత్వా రాజాథ పుత్రస్య తం తథా మరణోద్య
మమ్. ౨౦. ఖేదమాయాతి మనసా శుశోచ బహుధా నృపః, సచివానాహ ధర్మా
త్మా పుత్రశోకపరిప్లుతః. ౨౧. జ్ఞాతం భవద్భిరత్యుగ్రం పుత్రస్య మమ చేష్టితమ్,
త్యక్తో మయా వనే ధీమాన్పుత్రస్సత్యవ్రతో మమ. ౨౨. ఆజ్ఞయాసౌ గతస్సద్యో

వర్ణ్యతే. వసిష్ఠేన శప్తే త్రిశంకౌ పశ్చాజ్జాతం వృత్తం పృచ్ఛతి వసిష్ఠేన చేతి. ౧—౨.

రాజ్యార్హః పరమార్థవిత్, స్థితస్తత్రైవ విజ్ఞానే ధనహీనః క్షమాన్వితః. ౨౩. వసిష్ఠేన తథా శప్తః పిశాచసదృశః కృతః, సోఽద్య దుఃఖేన సన్తప్తః ప్రవేష్టుం చ హుతాశనమ్. ౨౪. ఉద్యతశ్శ్రీమహాదేవ్యా నిషిద్ధస్సంస్థితః పునః, తస్మాద్గచ్ఛన్తు తం శీఘ్రం జ్యేష్ఠపుత్రం మహాబలమ్. ౨౫. ఆశ్వాస్య వచనైరత్ర తగసైవానయం త్వ్యత, అభిషిచ్య సుతం రాజ్యే ఔరసం పాలనక్షమమ్. ౨౬. వనం యాస్యామి శాన్తోఽహం తపసే కృతనిశ్చయః, ఇత్యుక్త్వా మన్త్రిణస్సర్వాన్ప్రేషయామాస పార్థివః ౨౭. తస్యైవానయనార్థం హి ప్రీతిప్రవణమానసః, తే గత్వా తం సమాశ్వాస్య మన్త్రిణః పార్థివాత్మజమ్. ౨౮. అయోధ్యాయాం మహాత్మానం మానపూర్వం సమానయన్, దృష్ట్వా సత్యవ్రతం రాజా దుర్బలం మలినామ్బరమ్. ౨౯. జటాజూటధరం క్రూరం చిన్తాతురమచిన్తయత్, కిం కృతం నిష్ఠురం కర్మ మయాపుత్రో వివాసితః. ౩౦. రాజ్యార్హశ్చాతిమేధావీ జానతా ధర్మనిశ్చయమ్, ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా తమాలిఙ్గ్య మహీపతిః ౩౧. ఆసనే స్వసమీపస్థే సమాశ్వాస్యోపవేశయత్, ఉపవిష్టం సుతం రాజా ప్రేమపూర్వముచాచహ. ౩౨. ప్రేమగద్గదయా వాచా నీతిశాస్త్రవిశారదః. రాజోవాచ—పుత్ర ధర్మే మతిః కార్యా మాననీయా ముఖోద్భవాః ౩౩. న్యాయాగతం ధనం గ్రాహ్యం రక్షణీయాస్సదా ప్రజాః, నాసత్యం క్వాపి వక్తవ్యం నామార్గే గమనం క్వచిత్. ౩౪. కర్తవ్యా పూజనీయానాం పూజా చైవ తపస్వినః, హన్తవ్యా దస్యవః క్రూరా ఇన్ద్రియాణాం తథా జయః. ౩౫. కర్తవ్యః కార్యసిద్ధ్యర్థం రాజ్ఞా పుత్ర సదైవ హి, మన్త్రస్తు సర్వథా గోప్యః కర్తవ్యస్సచివైస్సహ. ౩౬. నోపేక్ష్యోఽల్పోఽపి కృతినా రిపుస్సర్వాత్మనా సుత, న విశ్వసేత్పరాసక్తం సచివం చ తథానతమ్. ౩౭. చారాస్సర్వత్ర యోక్తవ్యాశ్శత్రుమిత్రేషు సర్వథా, ధర్మే మతిస్సదా కార్యా దానం దద్యాచ్చ నిత్యశః. ౩౮. శుష్కవాదో న కర్తవ్యో దుష్టసఙ్గం చ వర్జయేత్, యష్టవ్యా వివిధా యజ్ఞాః పూజనీయా మహర్షయః. ౩౯. న విశ్వసేత్స్త్రియం క్వాపి స్త్రైణం ద్యూతరతం నరమ్, అత్యాదరో న కర్తవ్యో మృగయాయాం కదాచన. ౪౦. ద్యూతే మద్యే తథా గేయే నూనం వారవధూషు చ, స్వయం తద్విముఖో భూయాత్ప్రజాస్తేభ్యశ్చ రక్షయేత్. ౪౧. బ్రాహ్మే ముహూర్తే కర్తవ్యముత్థానం సర్వథా సదా, స్నానాదికం సర్వవిధిం విధాయ విధివద్యథా. ౪౨. పరాశక్తేః పరాం పూజాం భక్త్యా కుర్యాత్సుదీక్షితః, పుత్రైతజ్జ

విజ్ఞానే శ్రీదేవ్యా ఉపాసనే స్థితః. ౨౩—౩౨. ముఖోద్భవాః బ్రాహ్మణాః. తథా చ శ్రుతిః "బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీది"తి. ౩౩—౪౦. తేభ్యో ద్యూతాదిభ్యః ప్రజా రక్షయేన్నివారయేత్. ౪౧, ౪౨. సుదీక్షితః గురూపదేశేన గృహీతదేవీమన్త్ర ఇత్యర్థః. ౪౩. దేవీచరణోదక

న్మసాఫల్యం పరాశక్తేః పదార్చనమ్. ౪౩. సకృత్కృత్వా మహాపూజాం దేవీపాద జలం పిబన్, న జాతు జననీగర్భే గచ్ఛేదితి వినిశ్చయః. ౪౪. సర్వం దృశ్యం మహాదేవీ ద్రష్టా సాక్షీ చ సైవ హి, ఇతి తద్భావభరితస్తిష్ఠేన్నిర్భయచేతసా. ౪౫. కృత్వా నిత్యవిధిం సమ్యగ్గన్తవ్యం సదసి ద్విజాన్, సమాహూయ చ ప్రష్టవ్యో ధర్మశాస్త్రవినిర్ణయః. ౪౬. సమ్పూజ్య బ్రాహ్మణాన్పూజ్యాన్వేదవేదాన్తపారగాన్, గోభూహిరణ్యాదికం చ దేయం పాత్రేషు సర్వదా. ౪౭. అవిద్వాన్బ్రాహ్మణః కోఽపి నైవ పూజ్యః కదాచన, ఆహారాదధికం నైవ దేయమజ్ఞాయ కర్హిచిత్. ౪౮. న వా లోభాత్త్వయా పుత్ర కర్తవ్యం ధర్మలఙ్ఘనమ్. అతః పరం న కర్తవ్యం క్వచిద్విప్రావమాననమ్. ౪౯. బ్రాహ్మణా భూమిదేవాశ్చ మాననీయాః ప్రయత్నతః, కారణం క్షత్రియాణాం చ ద్విజా ఏవ నసంశయః. ౫౦. అద్భ్యోఽగ్నిర్బ్రహ్మణః క్షత్రమశ్మనో లోహముత్థితమ్, తేషాం సర్వత్రగం తేజస్స్వాసు యోనిషు శామ్యతి. ౫౧. తస్మాద్రాజ్ఞా విశేషేణ మాననీయా ముఖోద్భవాః, దానేనవినయేనైవ సర్వథా భూతిమిచ్ఛతా. ౫౨. దణ్డనీతిస్సదా కార్యా ధర్మశాస్త్రానుసారతః, కోశస్య సఙ్గ్రహః కార్యో నూనం న్యాయాగతస్య హ. ౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

త్రిశఙ్కోః పునశ్శాపప్రాప్తిః.

వ్యాస ఉవాచ— ఏవం ప్రబోధితః పిత్రా త్రిశఙ్కుః ప్రణతో నృపః

మాహాత్మ్యమాహ—సకృత్కృత్వేతి. అత్ర హ్యేవం పురాణాన్తరే కథా శ్రూయతే. "కశ్చిదృషిః ప్రవాసీ క్వచిత్సరసి స్నాత్వా దేవీపూజాం విధాయ తత్తీర్థం బిల్వమూలే చిక్షేప తత్ర చటకాః శుకాశ్చాగత్య తత్తీర్థం తృషితాః పపుః. దేహపాతోత్తరం తే శుకాదయః కల్పపర్యన్తం స్వర్గభోగం భుక్త్వా కేచిత్సుద్యుమ్నభూరిద్యుమ్నేన్ద్రద్యుమ్నకువలయాశ్వయౌవనాశ్వధ్రువయశోఽశ్వపతిశశబిన్దుహరిపాదయో మైత్రాయణీయశ్రుతిప్రసిద్ధాః పరమజ్ఞానినో రాజానోఽభూవన్. కేచిత్తు గాః కణ్వజాతూకర్ణ్యకాత్యాయనాసురిపంచశిఖవైశంపాయనాపస్తంబహారీతాదయో మునయో జ్ఞానివరా అభూవన్ని"తి. ౪౪. ద్రష్టా జీవః సాక్షీ ఈశ్వరో దృశ్యం సర్వం జగదిదం సైవ భగవతీత్యర్థః. తదుక్తం ముణ్డమాలాయామ్. "భూతాని దుర్గా భువనాని దుర్గా నరాః స్త్రియశ్చాపి సురాసురాదికమ్, యద్యద్ధి దృశ్యం ఖలు తచ్చ దుర్గా దుర్గాస్వరూపాదపరం న కించిత్. ౪౫—౫౦. తత్ర ప్రమాణమాహ—అద్భ్యోఽగ్నిరితి. స్వాసు యోనిషు స్వకారణేషు జలాదిషు శామ్యతి న తత్ర పరాక్రమం దర్శనీయమిత్యర్థః. ౫౧—౫౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

చతుష్షష్టిశ్లోకవద్భిర్విశ్వామిత్రప్రతాపతః, త్రిశంకోస్స్వర్గవాసశ్చ విస్తరేణోపవర్ణ్యతే,

తథేతి పితరం ప్రాహ ప్రేమగద్గదయా గిరా. ౧. విప్రానాహూయ మన్త్రజ్ఞాన్వేద శాస్త్రవిశారదాన్, అభిషేకాయ సమ్భారానాకారయామాస సత్వరమ్. ౨. సలిలం సర్వతీర్థానాం సమానాయ్య విశాం పతిః, ప్రకృతీశ్చ సమాహూయ సామన్తాన్భూపతీం స్తథా. ౩. పుణ్యేఽహ్ని విధివత్తస్మై దదావాసనముత్తమమ్, అభిషిచ్య సుతం రాజ్యే త్రిశఙ్కుం విధివత్పితా. ౪. తృతీయమాశ్రమం పుణ్యం జగ్రాహ భార్యయా యుతః, వనే త్రిపథగాకూలే చచార దుశ్చరం తపః. ౫. కాలే ప్రాప్తే యయౌ స్వర్గం పూజితస్త్రిదశైరపి, ఇన్ద్రాసనసమీపస్థో రరాజ రవివత్సదా. ౬. రాజోవాచ—పూర్వం భగవతా ప్రోక్తం కథాయోగేన సామ్ప్రతమ్. సత్యవ్రతో వసిష్ఠేన శప్తో దోగ్ధ్రీవధాత్కిల. ౭. కుపితేన పిశాచత్వం ప్రాపితో గురుణా తతః, కథం ముక్తః పిశాచత్వాదిత్యేతత్సంశయః ప్రభో. ౮. న సింహాసనయోగ్యో హి భవేచ్ఛాపసమన్వితః, మునినా మోచితశ్శాపాత్కేనాన్యేన చ కర్మణా. ౯. ఏతన్మే బ్రూహి విప్రర్షే శాపమోక్షణకారణమ్, ఆనీతస్తు కథం పిత్రా స్వగృహే తాదృశాకృతిః ౧౦. వ్యాస ఉవాచ—వసిష్ఠేన చ శప్తోఽసౌ సద్యః పైశాచతాం గతః, దుర్వేషశ్చాతిదుర్ధర్షస్సర్వలోకభయఙ్కరః. ౧౧. యదైవోపాసితా దేవీ భక్త్యా సత్యవ్రతేన హ, తయా ప్రసన్నయా రాజన్దివ్యదేహః కృతః క్షణాత్. ౧౨. పిశాచత్వం గతం తస్య పాపం చైవ క్షయం గతమ్, విపాప్మా చాతితేజస్వీ సమ్భూతస్తత్కృపామృతాత్. ౧౩. వసిష్ఠోఽపి ప్రసన్నాత్మా జాతశ్శక్తిప్రసాదతః, పితాపి చ బభూవాస్య ప్రేమయుక్తస్త్వనుగ్రహాత్. ౧౪ రాజ్యం శశాస ధర్మాత్మా మృతే పితరి పార్థివః, ఈజే చ వివిధైర్యజ్ఞైర్దేవదేవీం సనాతనీమ్. ౧౫. తస్య పుత్రో బభూవాథ హరిశ్చన్ద్రస్సుశోభనః, లక్షణైశ్శాస్త్రనిర్దిష్టైస్సంయుతశ్చాతిసున్దరః. ౧౬. యువరాజం సుతం కృత్వా త్రిశఙ్కుః పృథివీపతిః, మానుషేణ శరీరేణ స్వర్గం భోక్తుం మనో దధే. ౧౭. వసిష్ఠస్యాశ్రమం గత్వా ప్రణమ్య విధివన్నృపః, ఉవాచ వచనం ప్రీతః కృతాఞ్జలిపుటస్తదా. ౧౮. రాజోవాచ—బ్రహ్మపుత్ర మహాభాగ సర్వమన్త్రవిశారద, విజ్ఞప్తిం మే సుమనసా శ్రోతుమర్హసి తాపస. ౧౯. ఇచ్ఛా మేఽద్య సముత్పన్నా స్వర్గలోకసుఖాయ చ, అనేనైవ శరీరేణ భోగాన్భోక్తుమమానుషాన్. ౨౦. అప్సరోభిశ్చ సంవాసః క్రీడితుం నన్దనే వనే, దేవగన్ధర్వ

త్రిశంకోః పితురుపదేశానన్తరం జాతం వృత్తమాహ—ఏవం ప్రబోధిత ఇతి. ౧—౮. కేనాన్యేన కర్మణా పాపాచ్ఛాపరూపాన్మోచితో మునినేత్యర్థః। ౯, ౧౦. దేవీకృపయా సర్వమేతత్సంపన్నమిత్యాహ—వసిష్ఠేన చేతి. ౧౧—౧౪. ఈజే చేతి. వివిధైర్నానావిధైరగ్నిష్టోమాద్యశ్వమేధాన్తైర్యజ్ఞైః సనాతనీం నిత్యాం దేవీం శ్రీసచ్చిదానందరూపిణీం భగవతీమీజే ఇయాజేత్యర్థః.

గానం చ శ్రోతవ్యం మధురం కిల. ౨౧ యాజయత్వం మఖేనాశు తాదృశేన మహా
మునే, యథా నేన శరీరేణ వసేల్లోకం త్రివిష్టపమ్ ౨౨. సమర్థోఽసి మునిశ్రేష్ఠ కురు
కార్యం మమాధునా, ప్రాపయాశు మఖం కృత్వా దేవలోకం దురాసదమ్. ౨౩.
వసిష్ఠఉవాచ—రాజన్మానుషదేహేన స్వర్గే వాసస్సుదుర్లభః, మృతస్య హి ధ్రువం
స్వర్గః కథితః పుణ్యకర్మణా. ౨౪. తస్మాద్బిభేషి సర్వజ్ఞ దుర్లభాచ్చమనోరథాత్,
అప్సరోభిశ్చ సంవాసో జీవమానస్య దుర్లభః. ౨౫ కురు యజ్ఞాన్మహాభాగమృత
స్స్వర్గమవాప్స్యసి. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య రాజా పరమదుర్మనాః
౨౬. ఉవాచ వచనం భూయో వసిష్ఠం పూర్వరోషితమ్, న త్వం యాజయసే
బ్రహ్మన్గర్వావేశాచ్చ మాం యది. ౨౭. అన్యం పురోహితం కృత్వా యక్ష్యేఽహం
కిల సామ్ప్రతమ్, తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య వసిష్ఠః కోపసంయుతః. ౨౮. శశాప
భూపతిం చేతి చాణ్డాలో భవ దుర్మతే, అనేన త్వం శరీరేణ శ్వపచో భవ సత్వ
రమ్. ౨౯. స్వర్గకృన్తనపాపిష్ఠ సురభీవధదూషిత, బ్రహ్మపత్నీహరోచ్ఛిన్నధర్మ
మార్గవిదూషక. ౩౦. న తే స్వర్గగతిః పాప మృతస్యాపి కథంచన. వ్యాసఉవాచ—
ఇత్యుక్తో గురుణా రాజన్త్రిశఙ్కుస్తత్క్షణాదపి. ౩౧. తత్ర తేన శరీరేణ బభూవ
శ్వపచాకృతిః, కుణ్డలేఽశ్మమయే వాపి జాతే తస్య చ తత్క్షణాత్. ౩౨. దేహే
చన్దనగన్ధశ్చ విగన్ధోఽహ్యభవత్తదా, నీలవర్ణేఽథ సఞ్జాతే దివ్యే పీతామ్బరే తనా.
౩౩. గజవర్ణోఽభవద్దేహశ్శాపాత్తస్య మహాత్మనః, శక్త్యుపాసకరోషేణ ఫలమే
తదభూన్నృప. ౩౪. తస్మాచ్ఛ్రీశక్తిభక్తో హి నావమాన్యః కదాచన, గాయత్రీ జప
నిష్ఠో హి వసిష్ఠో మునిసత్తమః. ౩౫. దృష్ట్వా నిన్ద్యం నిజం దేహం రాజా దుఃఖమవా
ప్తవాన్, న జగామ గృహే దీనో వనమేవాభితో యయౌ. ౩౬. చిన్తయా
మాస దుఃఖార్తస్త్రిశఙ్కుశ్శోకవిహ్వలః, కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి దేహో
మేఽతీవ నిన్దితః ౩౭. కర్తవ్యం నైవ పశ్యామి యేన మే దుఃఖసఙ్క్షయః. గృహే
గచ్ఛామి చేత్పుత్రః పీడితోఽద్య భవిష్యతి. ౩౮. భార్యాపి శ్వపచం దృష్ట్వా నాఙ్గీ
కారం కరిష్యతి, సచివా నాదరిష్యన్తి వీక్ష్య మామీదృశం పునః ౩౯. జ్ఞాతయో
బన్ధువర్గశ్చ సఙ్గతో న భజిష్యతి, సర్వైస్త్యక్తస్య మే నూనం జీవితాన్మరణం వరమ్

౧౫—౨౯. ఉచ్ఛిన్నధర్మమార్గేతి సంబోధనమ్. ఉచ్ఛిన్నో ధర్మమార్గో యేనేత్యర్థః. సురభివధ
దూషితత్వం బ్రహ్మపత్నీహరత్వం చ పూర్వముపపాదితమ్. ౩౦—౩౩. ఇదం ఫలం పరాశక్త్యు
పాసకవసిష్ఠశాపేన జాతమిత్యాహ—శక్త్యుపాసకరోషేణేతి. ౩౪. తస్మాచ్ఛక్తిభక్తాపరాధం న
కుర్యాదిత్యాహ—తస్మాదితి. అయం చ వసిష్ఠో గాయత్ర్యుపాసకత్వాత్పరాశక్తిభక్త ఇత్యాహ—
గాయత్రీతి. ౩౫—౪౨. యది ప్రాణాంస్త్యజామి తదా ఆత్మహత్యా భవిష్యతీత్యాహ—ఆత్మ

౪౦. విషం వా భక్షయిత్వాద్య పతిత్వా వా జలాశయే, కృత్వా వా కణ్ఠపాశం
చ దేహత్యాగం కరోమ్యహమ్. ౪౧. అగ్నౌ వా జ్వలితే దేహం జుహోమి విధి
వద్బలాత్, కృత్వా వానశనం ప్రాణాం స్త్యజామి దూషితాన్భృశమ్. ౪౨. ఆత్మ
హత్యా భవేన్నూనం పునర్జన్మని జన్మని, శ్వపచత్వం చ శాపశ్చహత్యాదోషాద్భవే
దపి. ౪౩. పునర్విచార్య భూపాల శ్చేతసాసమచిన్తయత్, ఆత్మహత్యా న కర్తవ్యా
సర్వథైవ మయాధునా. ౪౪. భోక్తవ్యం స్వకృతం కర్మ దేహేనానేన కాననే,
భోగేనాస్య విపాకస్య భవితా సర్వథాక్షయః. ౪౫. ప్రారబ్ధకర్మణాం భోగాదన్యథా
న క్షయో భవేత్, తస్మాన్మయాత్ర భోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్. ౪౬.
కుర్వన్పుణ్యాశ్రమాభ్యాశే తీర్థానాం సేవనం తథా, స్మరణం చామ్బికాయాస్తు
సాధూనాం సేవనం తథా. ౪౭. ఏవం కర్మక్షయం నూనం కరిష్యామి వనే వసన్,
భాగ్యయోగాత్కదాచిత్తు భవేత్సాధుసమాగమః. ౪౮. ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా
త్యక్త్వా స్వనగరం నృపః, గఙ్గాతీరే గతః కామం శోచంస్తత్రైవ సంస్థితః. ౪౯.
హరిశ్చన్ద్రి స్తదా జ్ఞాత్వా పితుశ్శాపస్య కారణమ్, దుఃఖితస్సచివాంస్తత్ర ప్రేష
యామాస పార్థివః. ౫౦. సచివా స్తత్ర గత్వా శుతమూచుః ప్రశ్రయాన్వితాః,
ప్రణమ్య శ్వపచాకారం నిశ్శ్వసంతం ముహుర్ముహుః. ౫౧. రాజన్పుత్రేణ తే నూ
నం ప్రేషితాన్సముపాగతాన్, అవేహి సచివాం స్త్వం నో హరిశ్చన్ద్రాజ్ఞయా
స్థితాన్. ౫౨. యువరాజసుతః ప్రాహ యత్తచ్ఛృణు నరాధిప, ఆనయధ్వం నృపం
యూయం సమ్మాన్య పితరం మమ. ౫౩. తస్మాద్రాజన్సమాగచ్ఛ రాజ్యం ప్రతి గత
వ్యథః, సేవాం సర్వే కరిష్యన్తి సచివాశ్చ ప్రజా స్తథా. ౫౪. గురుం ప్రసాదయి
ష్యామస్స యథాతు దయేత వై, ప్రసన్నోఽసౌ మహాతేజా దుఃఖశాన్తిం కరిష్యతి.
౫౫. ఇతి పుత్రేణ తే రాజన్కథితం బహుధా కిల, తస్మాద్గమనమేవాశు రోచతాం
నిజసద్మని. ౫౬. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తేషాం నృపశ్శ్రుత్వా భాషితం శ్వపచా
కృతిః, స్వగృహం గమనాయాసౌ న మతిం కృతవానదః. ౫౭ తానువాచ తదా
వాక్యం వ్రజన్తు సచివాః పురమ్, గత్వా పురం మహాభాగా బ్రువన్తు వచనాచ్చ
మే. ౫౮. నాగమిష్యామ్యహం పుత్ర కురు రాజ్యమతన్ద్రితః, మానయన్బ్రాహ్మణా
న్దేవాన్యజన్యజ్ఞైరనేకశః. ౫౯. నాహం శ్వపచవేషేణ గర్హితేన మహాత్మభిః, ఆగ
మిష్యామ్యయోధ్యాయాం సర్వే గచ్ఛన్తు మాచిరమ్. ౬౦. పుత్రం సింహాసనే

హత్యేతి. తయా చ కిం భవిష్యతి? తత్రాహ—జన్మని జన్మనీతి. ప్రతిజన్మని శ్వపచత్వం భవేద్ధత్యా
దోషాత్పునరప్యేవం, విషం శాపాదికం చ భవేదిత్యర్థః. ౪౩—౪౭. సాధుసమాగమ ఇతి. స
యదా భాగ్యయోగాద్భవిష్యతి తదా మమ కార్యం స్యాదిత్యర్థః. ౪౮, ౪౯. సచివానితి. స్వాపే

స్థాప్య హరిశ్చన్ద్రం మహాబలమ్, కుర్వన్తు రాజ్యకర్మాణి యూయం తత్ర మమాజ్ఞయా. ౬౧. ఇత్యాదిష్టాస్తతస్తే తు రురుదుశ్చాతురా భృశమ్, సచివా నిర్యయుస్తూర్ణం నత్వా తం చ వనాశ్రమాత్. ౬౨. అయోధ్యాయాముపాగత్య పుణ్యేఽహ్ని విధిపూర్వకమ్, అభిషేకం తదా చక్రుర్హరిశ్చన్ద్రస్య మూర్ధని తే ౬౩. అభిషిక్తస్తు తేజస్వీ సచివైశ్చ నృపాజ్ఞయా, రాజ్యం చకార ధర్మిష్ఠః పితరం చిన్తయన్భృశమ్. ౬౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

విశ్వామిత్రస్యాశ్రమం ప్రత్యాగమనమ్.

రాజోవాచ—హరిశ్చన్ద్రః కృతో రాజా సచివైర్నృపశాసనాత్, త్రిశఙ్కుస్తు కథం ముక్తస్తస్మాచ్చాణ్డాలదేహతః. ౧. మృతో వా వనమధ్యే తు గఙ్గాతీరే పరిప్లుతః, గురుణా వా కృపాం కృత్వా శాపాత్తస్మాద్విమోచితః. ౨. ఏతద్వృత్తాన్తమఖిలం కథయస్వ మమాగ్రతః, చరితం తస్య నృపతేః శ్రోతుకామోఽస్మి సర్వథా. ౩. వ్యాస ఉవాచ—అభిషిక్తం సుతం కృత్వా రాజా సన్తుష్టమానసః, కాలాతిక్రమణం తత్ర చకార చిన్తయఞ్శివామ్. ౪. ఏవం గచ్ఛతి కాలే తు తపస్తప్త్వా సమాహితః, ద్రష్టుం దారాన్సుతాదీంశ్చ తదాఽగాత్కౌశికో మునిః. ౫. ఆగత్య స్వజనం దృష్ట్వా సుస్థితం ముదమాప్తవాన్, భార్యాం పప్రచ్ఛ మేధావీ స్థితామగ్రే సపర్యయా. ౬ దుర్భిక్షే తు కథం కాలస్త్వయా నీతస్సులోచనే, అన్నం వినా త్విమే బాలాః పాలితాః కేన తద్వద. ౭. అహం తపసి సమ్బద్ధో నాగతశ్శృణు సున్దరి, కిం కృతం తు త్వయా కాన్తే వినా ద్రవ్యేణ శోభనే. ౮. మయా చిన్తా కృతా తత్ర శ్రుత్వా దుర్భిక్షముద్భుతమ్, నాగతోఽహం విచార్యైవం కిం కరిష్యామి నిర్ధనః. ౯. అహమప్యతివామోరు పీడితః క్షుధయా వనే, ప్రవిష్టశ్చైరభావేన కుత్ర చిచ్ఛ్వపచాలయే. ౧౦. శ్వపచం నిద్రితం దృష్ట్వా క్షుధయా పీడితో భృశమ్, మహానసం పరిజ్ఞాయ భక్ష్యార్థం సముపస్థితః ౧౧ యదా భాణ్డం సముద్ఘాట్య పక్వం

క్షయా జ్యేష్ఠాన్ రాజ్ఞోఽప్యతిప్రియాన్. ౫౦—౬౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

ద్విషష్టిశ్లోకవర్ణ్యస్తు హరిశ్చన్ద్రే నృపే సతి, త్రిశఙ్కోః కౌశికస్యాపి సమాగమ ఉదీర్యతే. హరిశ్చన్ద్రస్య రాజ్యాభిషేకే కృతే సత్యనన్తరం వృత్తమాహ—హరిశ్చన్ద్ర ఇతి. ౧—౪. అస్మిన్సమయే తపశ్చర్యార్థం బహుకాలం గతో విశ్వామిత్రః స్వగృహమాగత ఇత్యాహ—ఏవం గచ్ఛతీతి. ౫, ౬. విశ్వామిత్రో దుర్భిక్షకాలజం వృత్తాన్తం భార్యాం పృచ్ఛతి—దుర్భిక్షేత్వితి. ౭—౯। ఇత్థం భార్యావృత్తాన్తం పృష్ట్వా స్వవృత్తాన్తమాహ—అహమప్యతీతి. ౧౦—౧౭.

క్వతనుజామిషమ్, గృహ్ణామి భక్షణార్థాయ తదా దృష్టస్తు తేన వై. ౧౨. పృష్టః
శ్చ త్వం కథం ప్రాప్తో గృహే మే నిశి సాదరమ్, బ్రూహి కార్యం కిమర్థం త్వ
ముద్ఘాటయసి భాణ్డకమ్. ౧౩. ఇత్యుక్తశ్శ్వపచేనాహం క్షుధయా పీడితో భృశమ్,
తమవోచం సుఖం శాన్తే కామం గద్గదయా గిరా. ౧౪. బ్రాహ్మణోఽహం మహాభాగ
తాపసః క్షుధయార్దితః, చౌరభావమనుప్రాప్తో భక్ష్యం పశ్యామి భాణ్డకే. ౧౫.
చౌరభావేనసమ్ప్రాప్తోఽస్మ్యతిథిస్తేమహామతే, క్షుధితోఽస్మి దదస్వాజ్ఞాం మాంసం
భక్షామి సంస్కృతమ్. ౧౬. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—శ్వపచస్తు వచశ్శ్రుత్వా మా
మువాచసునిశ్చితమ్, భక్షం మాకురు వర్ణాగ్ర్య జానీహి శ్వపచాలయమ్ ౧౭.
దుర్లభం ఖలు మానుష్యం తత్రాపిచద్విజన్మతా, ద్విజత్వే బ్రాహ్మణత్వం చదుర్లభం
వేత్సి కిం న హి ౧౮. దుష్టాహారో న కర్తవ్యస్సర్వథా లోకమిచ్ఛతా, అగ్రాహ్యా
మనునా ప్రోక్తాః కర్మణా సప్త చాన్త్యజాః. ౧౯. త్యాజ్యోఽహం కర్మణా విప్ర
శ్వపచో నాత్ర సంశయః, నివారయామి భక్ష్యాత్త్వాం నలోభేనాజ్ఞసాద్విజ. ౨౦.
వర్ణసఙ్కరదోషోఽయం మాయా తు త్వాం ద్విజోత్తమ, విశ్వామిత్రఉవాచ—
సత్యం వదసి ధర్మజ్ఞ మతిస్తే విశదాన్త్యజ. ౨౧. తథాప్యాపదిధర్మస్య సూక్ష్మ
మార్గం బ్రవీమ్యహమ్, దేహస్య రక్షణం కార్యం సర్వథా యది మానద. ౨౨.
పాపస్యాన్తేపునః కార్యం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే, దుర్గతిస్తు భవేత్పాపాదనాపది
నచాపది. ౨౩. మరణాత్క్షుధితస్యాథ నరకో నాత్ర సంశయః, తస్మాత్క్షుధాపహారణం
కర్తవ్యం శుభమిచ్ఛతా. ౨౪. తేనాహం చౌర్యధర్మేణ దేహం రక్షేఽప్యథాం
త్యజ, అవర్షణే చ చౌర్యేణ యత్పాపం కథితం బుధైః. ౨౫. యో న వర్షతి
పర్జన్యం తత్తు తస్మై భవిష్యతి, విశ్వామిత్రఉవాచ—ఇత్యుక్తే వచనే కాన్తే
పర్జన్యస్సహసాపతత్. ౨౬. గగనాద్ధస్తిహస్తాభిర్ధారాభిరభికాఙ్క్షితః, ముదితోఽహం
ధనం వీక్ష్య వర్షన్తం విద్యుతా సహ. ౨౭. తదాహం తద్గృహం త్యక్త్వాని
స్సృతః పరయా ముదా, కథయ త్వం వరారోహే కాలో నీతస్త్వయా కథమ్.
౨౮. కాన్తారే పరమః క్రూరః క్షయకృత్ప్రాణినామిహ, వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య
వచశ్శ్రుత్వా పతినూహప్రియం వదా. ౨౯ యథా శృణుమయానీతః కాలఃపరమ
దారుణః, గతే త్వయిమునిశ్రేష్ఠ దుర్భిక్షం సముపాగతమ్. ౩౦. అన్నార్థం పుత్ర
కాస్సర్వే బభూవుశ్చాతిదుఃఖితాః, క్షుధితాన్బాలకాన్వీక్ష్య నీవారార్థం వనే వనే.

ద్విజత్వే బ్రాహ్మణత్వం చేతి. ద్విజత్వే సత్యపిబ్రాహ్మణత్వం దుర్లభమిత్యర్థః. ౧౮—౨౦. మాయా
తు మాగచ్ఛతు మాశబ్దో నిషేధార్థకః.। ౨౧—౨౩. అసదుపాయే సత్యపి యః క్షుధితః ప్రాణ
త్యాగం కరోతి, స నరకం ప్రాప్నోతీత్యాహ—మరణాదితి. ౨౪—౩౦, నీవారార్థమరణ్యే భవః

౩౧ భ్రాన్తాహం చిన్తయా విష్టా కిఞ్చిత్ప్రాప్తం ఫలం తదా, ఏవం చ కతి చిన్మా
సానీవారేణాతివాహితాః. ౩౨. తదభావే మయా కాన్త చిన్తితం మనసా
పునః, న భిక్షా కిల దుర్భిక్షే నీవారా నాపి కాననే. ౩౩. న వృక్షేషు ఫలాన్యా
సన్న మూలాని ధరాతలే, క్షుధయా పీడితా బాలా రుదన్తి భృశమాతురాః.
౩౪. కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి కిం బ్రవీమి క్షుధార్దితాన్, ఏవం విచిన్త్య మనసా
నిశ్చయస్తు మయా కృతః. ౩౫. పుత్ర మేకం దదామ్యద్య కస్మైచిద్ధనినే కిల,
గృహీత్వా తస్య మౌల్యం తు తేన ద్రవ్యేణ బాలకాన్. ౩౬ పాలయేఽహం క్షుధా
ర్తాంస్తు నాన్యోపాయోఽస్తి పాలనే, ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా పుత్రోఽయం ప్రహితో
మయా. ౩౭. విక్రయార్థం మహాభాగ క్రన్దమానో భృశాతురః, క్రన్దమానం
గృహీత్వైనం నిర్గతాహం గతత్రపా. ౩౮. తదా సత్యవ్రతో మార్గే మాము
దీక్ష్య భృశాతురామ్, పప్రచ్ఛ సచ రాజర్షిః కస్మాద్రోదితి బాలకః. ౩౯. తదాహం
తమువాచేదం వచనం మునిసత్తమ, విక్రయార్థం నీయతేఽసౌ బాలకోఽద్య మయా
నృప. ౪౦. శ్రుత్వా మే వచనం రాజా దయార్ద్రహృదయస్తతః, మామువాచ
గృహం యాహి గృహీత్వైనం కుమారకమ్. ౪౧. భోజనార్థే కుమారాణా
మామిషం విహితం తవ, ప్రాపయిష్యామ్యహం నిత్యం యావన్మునిసమాగమః. ౪౨.
అహన్యహని భూపాలో వృక్షేఽస్మిన్మృగసూకరాన్, విన్యస్య యాతి హత్వాసౌ
ప్రత్యహం దయయాన్వితః ౪౩. తేనైవ బాలకాః కాన్త పాలితా వృజినార్ణ
వాత్, వసిష్ఠేనాథ శప్తోఽసౌ భూపతిర్మమ కారణాత్. ౪౪. కస్మింశ్చిద్దివసే మాం
సం న ప్రాప్తం తేన కాననే, హతా దోగ్ధ్రీ వసిష్ఠస్య తేనాసౌ కుపితో మునిః ౪౫.
త్రిశంకురితి భూపస్య కృతన్నామ మహాత్మనా, కుపితేన వధాద్ధేతోశ్చాణ్డాలశ్చ
కృతో నృపః. ౪౬ తేనాహం దుఃఖితా జాతా తస్య దుఃఖేన కౌశిక, శ్వపచత్వమ
సౌ ప్రాప్తో మత్కృతే నృపనన్దనః ౪౭. యేన కేనాప్యుపాయేన భవతా నృపతేః కిల,
తస్మాద్రక్షా ప్రకర్తవ్యా తపసా ప్రబలేన హ. ౪౮. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి భార్యా
వచశ్శ్రుత్వా కౌశికో మునిసత్తమః, తామాహ కామినీం దీనాం సాన్త్వపూర్వ
మరిన్దమ. ౪౯. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—మోచయిష్యామి తం శాపాన్నృపం కమల
లోచనే, ఉపకారః కృతో యేన కాన్తారాద్రక్షితాసి వై. ౫౦. విద్యాతపోబలే
నాహం కరిష్యే దుఃఖసఙ్క్షయమ్, ఇత్యాశ్వాస్య ప్రియాం తత్ర కౌశికః పరమార్థ

శ్యామాకా నీవారా ఇతి "నీవారాశ్చ మే" ఇతి రుద్రభాష్యే మాధవః. ౩౧. ఫలం నీవారరూపం
కించిదుదరపూర్త్యపరిమితమ్. ౩౨, ౩౩. ఆసురిత్యత్ర ఛాన్దసో భూభావాభావః. ౩౪—౩౬.
సంధిరార్షః. ౩౭—౪౭, తస్మాద్రక్షేతి, తస్మాచ్ఛ్వపచత్వాద్రక్షణమిత్యర్థః. ౪౮—౪౯. కాన్తా

విత్. ౪౧. చిన్తయామాస నృపతేః కథం స్యాద్దుఃఖనాశనమ్, సంవిమృశ్య మునిస్తత్ర జగామ యత్ర పార్థివః. ౪౨. త్రిశఙ్కుః పక్కణే దీనస్సంస్థితశ్శ్వపచాకృతిః, ఆగచ్ఛన్తం మునిం దృష్ట్వా విస్మితోఽసౌ నరాధిపః. ౪౩. దణ్డవన్నిపపాతోర్వ్యాం పాదయోస్తరసా మునేః, గృహీత్వా తం కరే భూపం పతితం కౌశికస్తదా. ౪౪. ఉత్థాప్యోవాచ వచనం సాన్త్వపూర్వం ద్విజోత్తమః, మత్కృతే త్వం మహీపాల శప్తోఽసి మునినా యతః. ౪౫. వాఞ్ఛితం తే కరిష్యామి బ్రూహి కిం కరవాణ్యహమ్. రాజోవాచ—మయా సమ్ప్రార్థితః పూర్వం వసిష్ఠో మఖహేతవే ౪౬. మాం యాజయ మునిశ్రేష్ఠ కరోమి మఖముత్తమమ్, యథేష్టం కురు విప్రేన్ద్ర యథా స్వర్గం వ్రజామ్యహమ్. ౪౭. అనేనైవ శరీరేణ శక్రలోకం సుఖాలయమ్, కోపం కృత్వా వసిష్ఠోఽసౌ మామాహేతి సుదుర్మతే. ౪౮. మానుషేణ హి దేహేన స్వర్గవాసః కుతస్తవ, పునర్మయోక్తో భగవాన్స్వర్గలుబ్ధేన చానఘ. ౪౯. అన్యం పురోహితం కృత్వా యక్ష్యేఽహం యజ్ఞముత్తమమ్, తదా తేనైవ శప్తోఽహం చాణ్డాలో భవ పామర. ౫౦. ఇత్యేతత్కథితం సర్వం కారణం శాపసమ్భవమ్, మమ దుఃఖవినాశాయ సమర్థోఽసి మునీశ్వర. ౫౧. ఇత్యుక్త్వా విరరామాసౌ రాజా దుఃఖరుజార్దితః, కౌశికోఽపి నిరాకర్తుం శాపం తస్య వ్యచిన్తయత్. ౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

త్రిశఙ్కోస్స్వర్గగమనమ్.

వ్యాస ఉవాచ—విచిన్త్య మనసా కృత్యం గాధిసూనుర్మహాతపాః, ప్రకల్ప్య యజ్ఞసమ్భారాన్మునీనామన్త్రయత్తదా. ౧. మునయస్తం మఖం జ్ఞాత్వా విశ్వామిత్రనిమన్త్రితాః, నాగతాస్సర్వ ఏవైతే వసిష్ఠేన నివారితాః. ౨. గాధిసూనుస్తదాజ్ఞాయ విమనాశ్చాతిదుఃఖితః, ఆజగామాశ్రమం తత్ర యత్రాసౌ నృపతిస్స్థితః. ౩. తమువాచ కౌశికః క్రుద్ధో వసిష్ఠేన నివారితాః, నాగతా బ్రాహ్మణాస్సర్వే యజ్ఞార్థం నృపసత్తమ ౪. పశ్య మే తపసస్సిద్ధిం యథా త్వాం సురసద్మని, ప్రాపయామి మహారాజ వాఞ్ఛితం తే కరోమ్యహమ్. ౫. ఇత్యుక్త్వా జలమాదాయ హస్తేన మునిసత్తమః, దదౌ పుణ్యం తదా తస్మై గాయత్రీజపసమ్భవమ్. ౬. దత్త్వాథ సుకృతం రాజ్ఞే తమువాచ మహీపతిమ్, యథేష్టం గచ్ఛ రాజర్షే త్రివిష్టప

రాత్సంకటాత్. ౪౦—౪౨. పక్కణే శ్వపచగ్రామే గ్రామాద్బహిర్భాగే. ౪౩—౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

పంచాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైః స్వర్గగతే సతి, త్రిశంకౌ తు హరిశ్చంద్రకథా ప్రారభ్యతేఽధునా. త్రిశంకువాక్యం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రః కిం కృతవాంస్తదాహ—విచిన్త్యేతి. ౧—౪.

మతన్ద్రితః. ౭. పుణ్యేన మమ రాజేన్ద్ర బహుకాలార్జితేన చ, యాహి శక్రపురీం ప్రీతస్స్వస్తి తేఽస్తు సురాలయే ౮. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తవతి విప్రేన్ద్రే త్రిశఙ్కుస్తరసా తతః, ఉత్పపాత యథా పక్షీ వేగవాంస్తపసో బలాత్. ౯. ఉత్పత్య గగనే రాజా గతశ్శక్రపురీం యదా, దృష్టో దేవగణైస్తత్ర క్రూరశ్చాణ్డాలవేషభాక్. ౧౦. కథితోఽసౌ సురేన్ద్రాయ కోఽయమాయాతి సత్వరః, గగనే దేవవద్వ్యోమ్నో దుర్దర్శశ్శ్వపచాకృతిః ౧౧ సహసోత్థాయ శక్రస్తమపశ్యత్పురుషాధమమ్, జ్ఞాత్వా త్రిశఙ్కుమపి స నిర్భర్త్స్య తరసాఽబ్రవీత్. ౧౨ శ్వపచః క్వ సమాయాతి దేవలోకే జుగుప్సితః, యాహి శీఘ్రం తతో భూమౌ నాత్ర స్థాతుం త్వయోచితమ్. ౧౩. ఇత్యుక్తస్స్ఖలితస్స్వర్గాచ్ఛక్రేణామిత్రకర్శన, నిపపాత తదా రాజా క్షీణపుణ్యో యథామరః. ౧౪. పునశ్చుక్రోశ భూపాలో విశ్వామిత్రేతి చాసకృత్, పతామి రక్ష దుఃఖార్తం స్వర్గాచ్చలితమాశుగమ్. ౧౫. తస్య తత్క్రన్దితం రాజన్పతతః కౌశికో మునిః, శ్రుత్వా తిష్ఠేతి హోవాచ పతన్తం వీక్ష్య భూపతిమ్. ౧౬. వచనాత్తస్య తత్రైవ స్థితోఽసౌ గగనే నృపః, మునేస్తపఃప్రభావేణ చలితోఽపి సురాలయాత్. ౧౭. విశ్వామిత్రోఽప్యుపస్పృష్ట్వా చకారేష్టిం సువిస్తరామ్, విధాతుం నూతనాం సృష్టిం స్వర్గలోకం ద్వితీయకమ్. ౧౮. తస్యోద్యమం తథా జ్ఞాత్వా త్వరితస్తు శచీపతిః, తత్రాజగామ సహసా మునిం ప్రతి తు గాధిజమ్. ౧౯ కిం బ్రహ్మన్క్రియతే సాధో కస్మాత్కోపసమాకులః, అలం సృష్ట్యా మునిశ్రేష్ఠ బ్రూహి కిం కరవాణి తే. ౨౦. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—స్వం నివాసం మహీపాలం చ్యుతం త్వద్భువనాద్విభో, నయస్వ ప్రీతియోగేన త్రిశఙ్కుం చాతిదుఃఖితమ్. ౨౧. వ్యాస ఉవాచ—తస్య తం నిశ్చయం జ్ఞాత్వా తురాషాడతిశఙ్కితః, తపోబలం విదిత్వోగ్రమోమిత్యోవాచ వాసవః. ౨౨. దివ్యదేహం నృపం కృత్వా విమానవరసంస్థితమ్, ఆపృచ్ఛ్య కౌశికం శక్రోఽగమన్నిజపురీం తదా. ౨౩. గతే శక్రే తు వై స్వర్గం త్రిశఙ్కుసహితే తతః, విశ్వామిత్రస్సుఖం ప్రాప్య స్వాశ్రమే సుస్థిరోఽభవత్. ౨౪. హరిశ్చన్ద్రోఽథ

వాంఛితం తేఽభిలషితం కరోమీత్యర్థః. ౫—౧౨. శీఘ్రం భూమౌ యాహి. ౧౩—౧౬. చలితోఽపి మునేః తపఃప్రభావేణ తత్రైవ స్థిత ఇత్యర్థః. ౧౭—౨౦. స్వం నివాసం స్వకీయం స్థానం నయస్వేత్యర్థః. ౨౧. ఓవాచేత్యత్ర ఆఙ్పూర్వకః ప్రయోగః. త్రిశఙ్కోః స్వర్గవాసశ్చ స్కాన్దే నాగరఖండేఽప్యుక్తః. తత్ర బ్రహ్మాణం ప్రతి దేవవాక్యమ్. "సృష్టిః సృష్టా సురశ్రేష్ఠ విశ్వామిత్రేణ సాంప్రతమ్, తస్మాద్వారయ తం గత్వా స్వయమేవ పితామహ. తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా తైరేవ సహితో విధిః, గత్వోవాచ జగన్మిత్రం విశ్వామిత్రం మునీశ్వరమ్. నివృత్తిం కురు విప్రర్షే సాంప్రతం వచనాన్మమ. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—అనేనైవ శరీరేణ త్రిశఙ్కుర్దేవసత్తమ, యది

తచ్ఛ్రుత్వా విశ్వామిత్రోపకారకమ్, పితుస్స్వర్గమనం కామం ముదితో రాజ్య
మన్వశాత్. ౨౫. అయోధ్యాధిపతిః క్రీడాం చకార సహ భార్యయా, రూపయౌ
వనచాతుర్యయుక్తయా ప్రీతిసంయుతః. ౨౬. అతీతకాలే యువతీ న సా గర్భవతీ
హ్యభూత్, తదా చిన్తాతురో రాజా బభూవాతీవ దుఃఖితః. ౨౭. వసిష్ఠస్యాశ్ర
మం గత్వా ప్రణమ్య శిరసా మునిమ్, అనపత్యత్వజాం చిన్తాం గురవే సమవేద
యత్. ౨౮. దైవజ్ఞోఽసి భవాన్కామం మన్త్రవిద్యావిశారదః, ఉపాయం కురు
ధర్మజ్ఞ సన్తతేర్మమ మానద. ౨౯. అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి జానాసి ద్విజసత్తమ,
కస్మాదుపేక్షసే జానన్దుఃఖం మమ చ శక్తిమాన్. ౩౦. కలవిఙ్కాస్త్వమే ధన్యా యేశి
శుం లాలయన్తి హి, మన్దభాగ్యోఽహమనిశం చిన్తయామి దివానిశమ్. ౩౧. వ్యాస
ఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య మునిస్తస్య నిర్వేదమిశ్రితం వచః, సఞ్చిన్త్య మనసా
సమ్యక్తమువాచ విధేస్సుతః. ౩౨. వసిష్ఠ ఉవాచ—సత్యం బ్రూషే మహారాజ
సంసారేఽస్మిన్న విద్యతే, అనపత్యత్వజం దుఃఖం యత్తథా దుఃఖమద్భుతమ్ ౩౩.
తస్మాత్త్వమపి రాజేన్ద్ర వరుణం యాదసామ్పతిమ్, సమారాధయ యత్నేన స తే
కార్యం కరిష్యతి. ౩౪. వరుణాదధికో నాస్తి దేవస్సన్తానదాయకః, తమారాధయ
ధర్మిష్ఠ కార్యసిద్ధిర్భవిష్యతి. ౩౫. దైవం పురుషకారశ్చ మాననీయౌ విమౌ
నృభిః, ఉద్యమేన వినా కార్యసిద్ధిస్సఞ్జాయతే కథమ్. ౩౬. న్యాయతస్తు నరై
కార్య ఉద్యమస్తత్త్వదర్శిభిః, కృతే తస్మిన్భవేత్సిద్ధిర్నాన్యథా నృపసత్తమ. ౩౭.
ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా గురోరమితతేజసః, ప్రణమ్య నిర్యయౌ రాజా తపసే
కృతనిశ్చయః. ౩౮. గఙ్గాతీరే శుభే స్థానే కృతపద్మాసనో నృపః, ధ్యాయన్పాశధరం
చిత్తే చచార దుశ్చరం తపః. ౩౯. ఏవం తపస్యతస్తస్య ప్రచేతా దృష్టిగోచరః,
కృపయాభూన్మహారాజ ప్రసన్నముఖపఙ్కజః. ౪౦. హరిశ్చన్ద్రమువాచేదం
వచనం యాదసామ్పతిః, వరం వరయ ధర్మజ్ఞ తుష్టోఽస్మి తపసా తవ. ౪౧. రాజో
వాచ—అనపత్యోఽస్మి దేవేశ పుత్రం దేహి సుఖప్రదమ్, ఋణత్రయాపహారార్థ
ముద్యమోఽయమ్మయా కృతః. ౪౨. నృపస్య వచనం శ్రుత్వా ప్రగల్భం దుఃఖితస్య
చ, స్మితపూర్వం తతః పాశీ తమాహ పురతస్స్థితమ్. ౪౩. వరుణ ఉవాచ—
పుత్రో యది భవేద్రాజన్గుణీ మనసి వాఞ్ఛితః, సిద్ధే కార్యే తతః పశ్చాత్కిం కరి
ష్యసి మే ప్రియమ్. ౪౪. యది త్వం తేన పుత్రేణ మాం యజేథా విశఙ్కితః, పశు

గచ్ఛతి తే లోకే తత్సృష్టిం న కరోమ్యహమ్. బ్రహ్మోవాచ— ఏష గచ్ఛతి భూపాలో మయా
సహ త్రివిష్టపమ్, అనేనైవ శరీరేణ మత్ప్రసాదాన్మునీశ్వరే"తి. ౨౨—౩౧. నిర్వేదమిశ్రితం ఖేద
మిశ్రితమ్. ౩౨. అనపత్యత్వజం యద్దుఃఖం తథా దుఃఖం సంసారే న విద్యత ఇత్యన్వయః.

బన్ధేన తేనైవ దదామి నృపతే వరమ్. ౪౫. రాజోవాచ—దేవ మే మాస్తు వన్ధ్యత్వం యక్ష్యేఽహం జలాధిప, పశుం కృత్వా సుతం పుత్రం సత్యమేతద్బ్రవీమి తే. ౪౬. వన్ధ్యత్వే పరమం దుఃఖమసహ్యం భువి మానద, శోకాగ్నిశమనం నౄణాం తస్మాద్దేహి సుతం శుభమ్. ౪౭. వరుణఉవాచ—భవిష్యతి సుతః కామం రాజన్గచ్ఛ గృహాయ వై, సత్యం తద్వచనం కార్యం యద్బ్రవీషి మమాగ్రతః. ౪౮. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తో వరుణేనాసౌ హరిశ్చన్ద్రో గృహం యయౌ, భార్యాయై కథయామాస వృత్తాన్తం వరదానజమ్. ౪౯. తస్య భార్యాశతం పూర్ణం బభూవాతిమనోహరమ్, పట్టరాజ్ఞీ శుభా శైబ్యా ధర్మపత్నీ పతివ్రతా. ౫౦. కాలే గతేఽథ సా గర్భం దధారవరవర్ణినీ, బభూవముదితో రాజా శ్రుత్వా దోహదచేష్టితమ్. ౫౧. కారయామాస విధివత్సంస్కారాన్నృపతిస్తదా, మాసేఽథ దశమే పూర్ణే సుషువే సా శుభే దినే. ౫౨. తారాగ్రహబలోపేతే పుత్రం దేవ సుతోపమమ్, పుత్రే జాతే నృపస్స్నాత్వా బ్రాహ్మణైః పరివేష్టితః. ౫౩. చకార జాతకర్మాదౌ దదౌ దానాని భూరిశః, రాజ్ఞశ్చాతిప్రమోదోఽభూత్పుత్రజన్మ సముద్భవః. ౫౪. బభూవ పరమోదారో ధనధాన్యసమన్వితః, విశేషదానసంయుక్తో గీతవాదిత్రసఙ్కులః. ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

హరిశ్చన్ద్రవరుణయోస్సంవాదః.

వ్యాసఉవాచ—ప్రవృత్తే సదనే తస్య రాజ్ఞః పుత్రమహోత్సవే, ఆజగామ తదా పాశీ విప్రవేషధరశ్శుభః. ౧. స్వస్తీత్యుక్త్వా నృపం ప్రాహ వరుణోఽహం నిశామయ, పుత్రో జాతస్తవాధీశ యజానేన నృపాశు మామ్. ౨. సత్యం కురు వచో రాజన్యతో ప్రోక్తం భవతా పురా, వన్ధ్యత్వం తు గతం తేఽద్యవరదానేనమే కిల. ౩. ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా రాజా చిన్తాం చకార హ, కథం హన్మిసుతం

౩౩—౪౪. పశుబన్ధేన పశుపణేన. ౪౫—౪౭. మమాగ్రే యద్బ్రవీషి పుత్రం దాస్యామీతి తద్వచనం సత్యం కార్యమిత్యర్థః. ౪౮, ౪౯. శైబ్యా శిబేరపత్యం కన్యా. ౫౦. దోహదో గర్భిణీ మనోరథః. ౫౧—౫౩. ఆదౌ జాతకర్మ చకార తతో దానాది దదావిత్యర్థః. ౫౪, ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

షట్షష్టిశ్లోకవర్గైస్తు రాజ్ఞః పుత్రోత్సవే సతి, వరుణస్య తతో వృత్తం యథావదభిధీయతే.

రాజ్ఞః పుత్రోత్సవానన్తరం జాతం వృత్తమాహ—ప్రవృత్తే సదనే ఇతి. పాశీ వరుణః. ౧. యజానేనేతి. నరమేధం కుర్విత్యర్థః. ౨. నను త్వదనుగ్రహాదేక ఏవ పుత్రోఽభూత్తస్మింశ్చ దత్తే మమ పుత్రో నైవాస్తి తథాచైవం వ్యర్థమేవ త్వం మయా ప్రార్థిత ఇతి భవతీత్యత ఆహ—వన్ధ్యత్వమితి. మమ వన్ధ్యత్వం గచ్ఛత్వితి మనీషయైవ త్వయాహం ప్రార్థితో న పునః పుత్రో మమ జీవత్వితి.

జాతం జలజేన సమాననమ్. ౪. లోకపాలస్సమాయాతో విప్రవేషేణ వీర్యవాన్,
న దేవహేళనం కార్యం సర్వథా శుభమిచ్ఛతా. ౫. పుత్రస్నేహస్సుదుశ్ఛేద్య
స్సర్వథాప్రాణిభి స్సదా, కిం కరోమి కథం మేస్యాత్సుఖం సన్తతిసమ్భవమ్.౬. ధైర్య
మాలమ్బ్య భూపాలస్తం నత్వా ప్రతిపూజ్య చ, ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణం యుక్తం
వినయపూర్వకమ్. ౭. రాజోవాచ—దేవదేవ తవానుజ్ఞాం కరోమి కరుణానిధే,
వేదోక్తేన విధానేన మఖం చ బహుదక్షిణమ్. ౮. పుత్రే జాతే దశాహేన కర్మ
యోగ్యో భవేత్పితా,మాసేన శుధ్యేజ్జననీ దమ్పతీ తత్ర కారణమ్ ౯.సర్వజ్ఞోఽసి
ప్రచేతస్త్వం ధర్మం జానాసి శాశ్వతమ్, కృపాం కురు త్వం వారీశక్షమస్వ పర
మేశ్వర. ౧౦. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్తస్తు ప్రచేతాస్తం ప్రత్యువాచ జనాధి
పమ్, స్వస్తి తేఽస్తు గమిష్యామి కురు కార్యాణి పార్థివ. ౧౧. ఆగమిష్యామి
మాసాన్తే యష్టవ్యం సర్వథా త్వయా, కృత్వోత్థానికమాచారం పుత్రస్య నృప
సత్తమ. ౧౨. ఇత్యుక్త్వా శ్లక్ష్ణయా వాచా రాజానం యాదసామ్పతిః, హరిశ్చన్ద్రో
ముదం ప్రాప గతే పాశిని పార్థివః. ౧౩. కోటిశః ప్రదదౌ గాస్తా ఘటోధ్నీర్హేమ
పూరితాః, విప్రేభ్యో వేదవిద్భ్యశ్చ తథైవ తిలపర్వతాన్. ౧౪. రాజా పుత్రముఖం
దృష్ట్వా సుఖమాప మహత్తరమ్, నామాఽస్య రోహితశ్చేతి చకార విధిపూర్వకమ్.
౧౫. పూర్ణే మాసే తతః పాశీ విప్రవేషేణ భూపతేః, ఆజగామ గృహే సద్యో
యజస్వేతి బ్రువన్ముహుః. ౧౬. వీక్ష్యతం నృపతిర్దేవం నిమగ్నశ్శోకసాగరే,
ప్రణిపత్య కృతాతిథ్యం తమువాచ కృతాఞ్జలిః. ౧౭. దిష్ట్యా దేవ త్వమాయాతో
గృహం మే పావితం ప్రభో, మఖం కరోమి వారీశ విధివద్వాఞ్ఛితం తవ. ౧౮.
అదన్తో న పశుశ్శ్లాఘ్య ఇత్యాహుర్వేదవాదినః,తస్మాద్దన్తోద్భవే తేఽహం కరిష్యామి
మహామఖమ్ ౧౯. ఇత్యుక్తస్తేన వరుణస్తథేత్యుక్త్వా యయావథ, హరిశ్చన్ద్రో
ముదం ప్రాప్య విజహార గృహాశ్రమే. ౨౦. పునర్దన్తోద్భవం జ్ఞాత్వా ప్రచేతా ద్విజ
రూపవాన్, ఆజగామ గృహే తస్య కురు కార్యమితి బ్రువన్.౨౧.భూపాలోఽపి
జలాధీశం వీక్ష్య ప్రాప్తం ద్విజాకృతిమ్, ప్రణమ్యాసనసన్మానైః పూజయామాస

తచ్చ కార్యం మయా సంపాదితమ్. తతశ్చ న మమ ప్రార్థనా వ్యర్థేతి భావః. ౩. హన్మి హనిష్యా
మీత్యర్థః. వర్తమానసామీప్యే భవిష్యతి లట్. ౪. కీదృశీం చిన్తాం చకారేతి తదాహ—లోక
పాల ఇతి. పుత్రేన దత్తే దేవస్య హేలనం వంచనం భవతి మోహాద్దాతుం న శక్యతే తతశ్చ కిం
కర్తవ్యమితి చిన్తేత్యర్థః. ౫—౮. దశాహేన దశాహోత్తరమిత్యర్థః. దంపతీ తత్రేతి. తత్ర నర
మేధకర్మణి దమ్పతీ జాయాపతీ కారణమధికారిణౌ తతశ్చ మాసపర్యన్తమనధికారాత్కథం
యజ్ఞః కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౯—౧౧. కృత్వోత్థానికమితి. జాతకర్మనామకరణాదికమిత్యర్థః.ఆచారం

సాదరమ్. ౨౨. స్తుత్వా ప్రోవాచ వచనం వినయానతకన్ధరః, కరోమి విధివత్కా-
మం మఖం ప్రబలదక్షిణమ్. ౨౩. బాలోఽప్యకృతచౌలోఽయం గర్భకేశో నసమ్మతః,
యజ్ఞార్థే పశుకరణే మయా వృద్ధముఖాచ్ఛ్రుతమ్ ౨౪. తావత్క్షమస్వ వారీశ
విధిం జానాసి శాశ్వతమ్, కర్తవ్యస్సర్వథా యజ్ఞో ముణ్డానాం తే శిశోః కిల ౨౫.
తస్యేతి వచనం శ్రుత్వా ప్రచేతాః ప్రాహ తం పునః, ప్రతారయసి మాం రాజ
న్పునః పునరిదం బ్రువన్. ౨౬. అపి తే సర్వసామగ్రీ వర్తతే నృపతేఽధునా, పుత్ర
స్నేహ నిబద్ధస్త్వం వఞ్చయస్యేవ సామ్ప్రతమ్. ౨౭. క్షౌరకర్మవిధిం కృత్వా నక
ర్తాసి మఖం యది, తదాహం దారుణం శాపం దాస్యే కోపసమన్వితః. ౨౮. అద్య
గచ్ఛామి రాజేన్ద్ర వచనాత్తవ మానద, న మృషా వచనం కార్యం త్వయేక్ష్వాకు
కులోద్భవ. ౨౯. ఇత్యాభాష్య యయావాశు ప్రచేతా నృపతేర్గృహాత్, రాజా
పరమసన్తుష్టో ననన్ద భవనే తదా. ౩౦. చూడాకరణకాలే తు ప్రవృత్తే పరమో
త్సవే, సమ్ప్రాప్తస్తరసా పాశీ భవనం నృపతేః పునః. ౩౧. యదాంకే సుతమా
దాయ రాజ్ఞీ నృపతిసన్నిధౌ, ఉపవిష్టా క్రియాకాలే తదైవ వరుణోఽభ్యగాత్.
౩౨. కురు కర్మేతి విస్పష్టం వచనం కథయ న్నృపమ్, విప్రరూపధరశ్శ్రీమాన్ప్ర
త్యక్ష ఇవ పావకః. ౩౩. నృపతిస్తం సమాలోక్య బభూవాతీవ విహ్వలః, నమశ్చ
కార తం భీత్యా కృతాఞ్జలిపుటః పురః. ౩౪. విధివత్పూజయిత్వా తం రాజోవాచ
వినీతవాన్, స్వామిన్కార్యం కరోమ్యద్య మఖస్య విధిపూర్వకమ్. ౩౫. వక్తవ్య
మస్తి తత్రాపి శృణుష్వైకమనా విభో, యుక్తం చేన్మన్యసే స్వామిన్తద్బ్రవీమి
తవాగ్రతః. ౩౬. బ్రాహ్మణాః క్షత్రియో వైశ్యస్త్రయో వర్ణా ద్విజాతయః, సంస్కృ
తాశ్చాన్యథా శూద్రా ఏవం వేదవిదో విదుః. ౩౭. తస్మాదయం సుతో మేఽద్య
శూద్రవద్వర్తతే శిశుః, ఉపనీతః క్రియార్హస్స్యాదితి వేదేషు నిర్ణయః. ౩౮. రాజ్ఞా
మేకాదశే వర్షే సదోపనయనం స్మృతమ్, అష్టమే బ్రాహ్మణానాం చ వైశ్యానాం
ద్వాదశే కిల. ౩౯. దయసే యది దేవేశ దీనం మాం సేవకం తవ, తదోపనీయ
కర్తాస్మి పశునా యజ్ఞముత్తమమ్. ౪౦. లోకపాలోఽసి ధర్మజ్ఞ సర్వశాస్త్రవిశారద,
మన్యసే యద్వచస్సత్యం తద్గచ్ఛ భవనం విభో. ౪౧. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య
వచశ్శ్రుత్వా దయావాన్యాదసామ్పతిః, ఓమిత్యుక్త్వా యయావాశు ప్రసన్నవదనో
నృపః. ౪౨. గతేఽథ వరుణే రాజా బభూవాతిముదాన్వితః, సుఖం ప్రాప్య సుతస్యై
వం రాజా ముదమవాపహ. ౪౩. చకార రాజకార్యాణి హరిశ్చన్ద్రస్తదా నృప,
కాలేన వ్రజతా పుత్రో బభూవ దశవార్షికః. ౪౪. తస్యోపవీతసామగ్రీం విభూతి

కృత్వా యష్టవ్యమిత్యర్థః. ౧౨—౪౦. యద్వచః సత్యమితి. యచ్ఛబ్దో యద్యర్థకః. యది సత్యం

సదృశీం నృపః, చకార బ్రాహ్మణైశ్శిష్టైరన్వితస్సచివై స్తథా. ౪౫. ఏకాదశే సుతస్యాబ్దే
వ్రతబన్ధవిధౌ నృపః, విదధే విధివత్కార్యం చిత్తే చిన్తాతురః పునః. ౪౬. వర్త
మానే తథా కార్యే ఉపనీతే కుమారకే, ఆజగామాశు వరుణో విప్రవేషధర స్తదా.
౪౭. తం వీక్ష్య నృపతిస్తూర్ణం ప్రణమ్య పురతస్స్థితః, కృతాఞ్జలిపుటః ప్రీతః ప్రత్యు
వాచ సురోత్తమమ్. ౪౮. దేవదత్తోపవీతోఽయం పశుయోగ్యోఽస్తు మే సుతః,
ప్రసాదాత్తవ మే శోకో గతో వన్ధ్యాపవాదజః. ౪౯. కర్తుమిచ్ఛామ్యహం యజ్ఞం
ప్రభూతవరదక్షిణమ్, సమయే శృణు ధర్మజ్ఞ సత్యమద్య బ్రవీమ్యహమ్. ౫౦.
సమావర్తనకర్మాన్తే కరిష్యామి తవేప్సితమ్, మమోపరి దయాం కృత్వా తావత్త్వం
క్షన్తుమర్హసి. ౫౧. వరుణఉవాచ—ప్రతారయసి మాం రాజన్పుత్రప్రేమాకులో
భృశమ్, ముహుర్ముహుర్మతిం కృత్వా యుక్తియుక్తాం మహామతే. ౫౨. గచ్ఛా
మ్యద్య మహారాజ వచసా తవనోదితః, ఆగమిష్యామి సమయే సమావర్తనకర్మణి.
౫౩. ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ పాశీతమాపృచ్ఛ్య విశామ్పతే, రాజా ప్రముదితః
కార్యం చకార చ యథోత్తరమ్. ౫౪. ఆగతం వరుణం దృష్ట్వా కుమారోఽతివిచ
క్షణః, యజ్ఞస్య సమయం జ్ఞాత్వా తదా చిన్తాతురోఽభవత్ ౫౫. శోకస్య కారణం
రాజ్ఞః పర్యపృచ్ఛదిత స్తతః, జ్ఞాత్వాత్మవధమాయుష్మన్నమనాయ మతిం దధౌ. ౫౬.
నిశ్చయం పరమం కృత్వా సమ్మన్త్ర్య సచివాత్మజైః, ప్రయయౌ నగరాత్తస్మాన్ని
ర్గత్య వనమప్యసౌ. ౫౭. గతే పుత్రే నృపః కామం దుఃఖితోఽభూద్భృశం తదా,
ప్రేరయామాస దూతాన్స్వ స్తస్యాన్వేషణకామ్యయా. ౫౮. ఏవం గతేఽథ
కాలేఽసౌ వరుణ స్తద్గృహం గతః, రాజానం శోకసన్తప్తం కురు యజ్ఞమితి
బ్రువన్. ౫౯. రాజా ప్రణమ్య తం ప్రాహ దేవదేవ కరోమి కిమ్, న జానే క్వాపి
పుత్రో మే గత స్త్వద్య భయాకులః. ౬౦. సర్వత్ర గిరిదుర్గేషు మునీనామాశ్ర
మేషు చ, అన్వేషితో మే దూతైస్తు నప్రాప్తో యాదసామ్పతే. ౬౧. ఆజ్ఞాపయ
మహారాజ కిం కరోమి గతే సుతే,న మే దోషోఽత్ర సర్వజ్ఞ భాగ్యదోషస్తు సర్వథా.
౬౨. వ్యాసఉవాచ—ఇతి భూపవచశ్శ్రుత్వా ప్రచేతాః కుపితో భృశమ్,
శశాప చ నృపం క్రోధాద్వఞ్చిత స్తు పునః పునః. ౬౩. నృపతేఽహం త్వయా యస్మా
ద్వచసా చ ప్రవఞ్చితః, తస్మాజ్జలోదరో వ్యాధిస్త్వాం తుదత్వతి దారుణః. ౬౪.
వ్యాసఉవాచ—ఇతి శప్తో మహీపాలః కుపితేన ప్రచేతసా, పీడితోఽభూత్త

మన్యసే ఇత్యర్థః. ౪౧—౪౮. దేవదత్తేతి. దేవేతి వరుణసంబోధనమ్. ౪౮—౫౫. ఆయుష్మ
న్నితి జనమేజయసంబోధనమ్. ౫౭. నగరాన్నిర్గత్య వనమేవ ప్రయయావిత్యన్వయః. ౫౭—౬౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే పంచదశోఽధ్యాయః.

దా రాజా వ్యాధినా దుఃఖదేన తు. ౬౫. ఏవం శప్త్వా నృపం పాశీ జగామ నిజ మాస్పదమ్, రాజా ప్రాప్య మహావ్యాధిం బభూవాతీవ దుఃఖితః. ౬౬

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే పంచదశోఽధ్యాయః

—హరిశ్చన్ద్రకృతయజ్ఞః—

వ్యాస ఉవాచ—గతేఽథ వరుణే రాజా రోగేణాతీవ పీడితః, దుఃఖాద్దుఃఖం పరం ప్రాప్య వ్యథితోఽభూద్భృశం తదా. ౧. కుమారోఽసౌ వనే శ్రుత్వా పితరం రోగపీడితమ్, గమనాయ మతిం రాజంశ్చకార స్నేహయన్త్రితః. ౨. సంవత్సరే వ్యతీతే తు పితరం ద్రష్టుమాదరాత్, గన్తుకామం తు తం జ్ఞాత్వా శక్రస్తత్రాజగామహ. ౩. వాసవస్తు తదా రూపం కృత్వా విప్రస్య సత్వరః, వారయామాస యుక్త్యా వై కుమారం గన్తుముద్యతమ్. ౪. ఇన్ద్ర ఉవాచ—రాజపుత్ర న జానాసి రాజనీతిం సుదుర్లభామ్, అతః కరోషి మూఢ స్త్వం గమనాయ మతిం వృథా. ౫. పితా తవ మహాభాగ బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః, కారయిష్యతి హోమం తే జ్వలితేఽథ విభావసౌ. ౬. ఆత్మా హి వల్లభస్తాత సర్వేషాం ప్రాణినాం ఖలు, తదర్థే వల్లభాస్సన్తి పుత్రదారధనాదయః. ౭. ఆత్మనో దేహరక్షార్థం హత్వా త్వాం వల్లభం సుతమ్, హవనం కారయిత్వాసౌ రోగముక్తో భవిష్యతి. ౮. తస్మాత్త్వయా న గన్తవ్యం రాజపుత్ర పితుర్గృహే, మృతే పితరి గన్తవ్యం రాజ్యార్థే సర్వథా పునః. ౯. ఏవం నిషేధిత స్తత్ర వాసవేన నృపాత్మజః, వనమధ్యే స్థితః కామం పునస్సంవత్సరం నృప ౧౦. అత్యన్తం దుఃఖితం శ్రుత్వా హరిశ్చన్ద్రం తదాత్మజః, గమనాయ మతిం చక్రే మరణే కృతనిశ్చయః. ౧౧. తురాషాడ్ద్విజరూపేణ తత్రాగత్య చ రోహితమ్, నివారయామాస సుతం యుక్తివాక్యైః పునః పునః ౧౨. హరిశ్చన్ద్రోఽతిదుఃఖార్తో వసిష్ఠం స్వపురోహితమ్, పప్రచ్ఛ రోగనాశాయ తత్రోపాయం సునిశ్చితమ్. ౧౩. తమాహ బ్రహ్మణః పుత్రో యజ్ఞం కురు నృపోత్తమ, క్రయక్రీతేన పుత్రేణ శాపమోక్షో భవిష్యతి. ౧౪. పుత్రా దశవిధాః ప్రోక్తా బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః, ద్రవ్యేణానీయ తస్మాత్త్వం పుత్రం కురు

ఏకోనషష్టిశ్లోకైస్తు శునశ్శేపవధాశ్రయా, కథా ప్రారభ్యతే యత్ర విశ్వామిత్రేణ వైరితా. హరిశ్చంద్రేణ సంజాతా పరం ప్రారబ్ధవేగతః. వరుణశాపదానానన్తరం జాతం వృత్తమాహ—గతేఽథేతి. ౧-౨. తత్రాజగామహేతి. యత్ర పుత్రః స్థితస్తత్రేత్యర్థః. ౩. వారయామాసేతి. కేవలం దయావశాదిత్యర్థః. ౪-౫. తే తవ పశుభూతస్య హోమం కారయిష్యతీత్యన్వయః. ౬. ఆత్మా హి వల్లభ ఇతి. ''న వా అరే పత్యుః కామాయ పతిః ప్రియో భవత్యాత్మనస్తు కామాయ పతిః ప్రియో భవతీ''త్యాదినా ''న వా అరే సర్వస్య కామాయ సర్వం ప్రియం భవతీ''తి బృహదారణ్యకశ్రుతేరుభయవాచ్చ.

నృపోత్తమ.౧౫. వరుణోఽపి ప్రసన్నస్సన్సుఖకారీ భవిష్యతి,లోభాత్కోఽపిద్విజః పుత్రం ప్రదాస్యతి స్వరాష్ట్రజః. ౧౬. ఏవం ప్రమోదితో రాజా వసిష్ఠేన మహాత్మనా, ప్రధానం ప్రేరయామాస తదన్వేషణకామ్యయా. ౧౭. అజీగర్తో ద్విజః కశ్చిద్విషయే తస్య భూపతేః, తస్యాసంశ్చ త్రయః పుత్రా నిర్ధనస్య విశేషతః. ౧౮. ప్రధానేనాప్యసౌ పృష్టః పుత్రార్థం దుర్బలో ద్విజః, గవాం శతం దదామీతి దేహి పుత్రం మఖాయ వై. ౧౯. శునః పుచ్ఛశ్శునశ్శేఫశ్శునో లాఙ్గూల ఇత్యమీ, తేషామేకతమం దేహి దదామి తు గవాం శతమ్. ౨౦. అజీగర్తస్తు తచ్ఛ్రుత్వా క్షుధయా పీడితో భృశమ్, పుత్రం చైకతమం తేభ్యో విక్రేతుం వై మనో దధే. ౨౧. కార్యాధికారిణం జ్యేష్ఠం మత్వా నాసావదాదముమ్, కనిష్ఠన్నాప్యదాన్మాతా మమైష ఇతి వాదినీ. ౨౨. మధ్యమం చ శునశ్శేఫం దదౌ గవాం శతేన చ ఆనినాయ పశుం చక్రే నరమేధే నరాధిపః. ౨౩. రుదన్తం దుఃఖితం దీనం వేపమానం భృశాతురమ్, యూపే బద్ధం నిరీక్ష్యాముం చుక్రుశుర్జనయస్తదా. ౨౪. శామిత్రాయ పశుం చక్రే నరమేధే నరాధిపః, శమితానాదదే శస్త్రం తమాలమ్భయితుం శిశుమ్. ౨౫. నాహం ద్విజసుతం దీనం రుదన్తం కరుణం భృశమ్, హనిష్యామి స్వలోభార్థమిత్యువాచాప్యసౌ తదా. ౨౬. ఇత్యుక్త్వా విరరామాసౌ కర్మణో దుష్కరాదథ, రాజా సభాసదః ప్రాహ కిం కర్తవ్యమితి ద్విజాః. ౨౭. జాతః కిలకిలాశబ్దో జనానాం క్రోశతాం తదా, క్రన్దమానే శునశ్శేఫే సభాయాం భృశమద్భుతమ్. ౨౮. అజీగర్తస్తథోత్థాయ తమువాచ నృపోత్తమమ్, రాజన్కార్యం కరిష్యామి తవాహం సుస్థిరో భవ. ౨౯. వేతనం ద్విగుణం దేహి హనిష్యామి పశుం కిల, కర్తవ్యం మఖకార్యం వై మయా తేఽద్య ధనార్థినా. ౩౦. దుఃఖితస్య ధనార్థస్య సదాసూయా ప్రసూయతే. వ్యాస ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య హరిశ్చన్ద్రో ముదాన్వితః. ౩౧. తమువాచ దదామ్యద్య గవాం శతమనుత్తమమ్, తదాకర్ణ్య పితా తస్య పుత్రం హన్తుం సముద్యతః. ౩౨. లోభేనాకులచిత్తోఽసౌ శామిత్రే కృతనిశ్చయః, సముద్యతం చ తం దృష్ట్వా జనాస్సర్వే సభాసదః. ౩౩. చుక్రుశుర్భృశదుఃఖార్తా హాహేతి జగదుర్వచః, పిశాచోఽయం

తదర్థే ఆత్మార్థ ఇత్యర్థః. ౭—౨౧. కార్యాధికారిణం మృతక్రియాధికారిణమ్. ౨౨—౨౪. శామిత్రాయ శమితుః కర్మ వధరూపం శామిత్రం తస్మై వధాయ కర్మణే పశుం చక్రే దత్తవానిత్యర్థః. ౨౫—౨౮. అజీగర్తో లోభవశాత్పుత్రవధం కర్తుం ప్రవృత్త ఇత్యాహ-అజీగర్త ఇతి. ౨౯—౩౦. సదాసూయేతి. పుత్రేఽపి ద్వేషబుద్ధిరిత్యర్థః. ప్రసూయతే ఉత్పద్యతే. ౩౧—౩౨. శామిత్రే వధకర్మణి అనేన చ లోభావిష్టస్య ఈదృశీ గతిర్జాయతే ఇతి బోధితమ్. తస్మాల్లోభస్త్యాజ్య ఇత్య

మహాపాపీ క్రూరకర్మా ద్విజాకృతిః ౩౪. య స్త్వయం స్వసుతం హన్తుముద్యతః కులపాంసనః, ధిక్త్వాం చాణ్డాల కిమేత త్తే పాపకర్మ చికీర్షితమ్. ౩౫. హత్వా సుతం ధనం ప్రాప్య కిం సుఖం తే భవిష్యతి, ఆత్మా వై జాయతే పుత్ర అఙ్గాద్వై వేదభాషితమ్. ౩౬. తత్కథం పాపబుద్ధేత్వమాత్మానం హన్తుమిచ్ఛసి, ఏవం కోలాహలే తత్ర జాతే కౌశికనన్దనః. ౩౭. సమీపం నృపతేర్గత్వా తమువాచ దయాపరః, విశ్వామిత్ర ఉవాచ—రాజన్ముఞ్చ శునశ్శేఫం రుదన్తం భృశదుఃఖితమ్. ౩౮. క్రతు స్తే భవితా పూర్ణో రోగనాశశ్చ సర్వథా, దయాసమం నాస్తి పుణ్యం పాపం హింసా సమం న హి. ౩౯. రాగిణాం రోచనార్థాయ నోదనేయం విచారయ, ఆత్మదేహస్య రక్షార్థం పరదేహనికృన్తనమ్. ౪౦. న కర్తవ్యం మహారాజ సర్వతశ్శుభమిచ్ఛతా, దయయా సర్వభూతేషు సన్తుష్టో యేన కేనచ ౪౧. సర్వేన్ద్రియోపశాన్త్యా చ తుష్యత్యాశు జగత్పతిః, ఆత్మవత్సర్వభూతేషు చిన్తనీయం నృపోత్తమ. ౪౨. జీవితవ్యం ప్రియం నూనం సర్వేషాం సర్వదా కిల, త్వమిచ్ఛసి సుఖం కర్తుం దేహే హత్వా త్వమముం ద్విజమ్. ౪౩. కథం నేచ్ఛేదసౌ దేహం రక్షితుం స్వసుఖాస్పదమ్, పూర్వజన్మకృతం వైరం నానేన సహ తే నృప. ౪౪. యేనాముం హన్తుకామ స్త్వం ద్విజపుత్రం నిరాగసమ్, యోఽయం హన్తి వినా వైరం స్వకామస్సతతం పునః. ౪౫. హన్తారం హన్తి తం ప్రాప్య జననం జనానాన్తరే, జనకోఽస్య సుదుష్టాత్మా యేనాసౌ తే సమర్పితః. ౪౬. స్వాత్మజో ధనలోభేన పాపాచారస్స దుర్మతిః, ఏష్టవ్యా బహవః పుత్రా యద్యేకోఽపి గయాం వ్రజేత్. ౪౭. యజేత చాశ్వమేధేన నీలం వా వృషముత్సృజేత్, దేశమధ్యే చ యః కశ్చిత్పాపకర్మ సమాచరేత్. ౪౮. షష్ఠాంశ స్తస్య పాపస్య రాజా భుఙ్క్తే న సంశయః, నిషేధనీయో రాజ్ఞాసౌ పాపం కర్తుం సముద్యతః. ౪౯. ననిషిద్ధ స్త్వయా కస్మాత్పుత్రం విక్రేతుముద్యతః, సూర్యవంశే సముత్పన్న త్రిశఙ్కుతనయశ్శుభః. ౫౦. ఆర్య స్త్వనార్యవత్కర్మ కర్తుమిచ్ఛసి పార్థివ, మోచనాన్మునిపుత్రస్య కరణాద్వచనస్య మే. ౫౧. తవ దేహే సుఖం రాజన్భవిష్యత్యవిచారణాత్, పితా తే శాపయోగేన చాణ్డాలత్వముపాగతః. ౫౨. మయాసౌ తేన దేహేన స్వర్లోకం ప్రాపితః కిల, తేనైవ ప్రీతియోగేన కురు మే వచనం నృప. ౫౩. ముఞ్చైనం బాలకం దీనం రుదన్తం

వాన్తరతాత్పర్యమ్. ౩౩—౩౯. నోదనేయం ప్రేరణేయం విధివాక్యే నేత్యర్థః. న తు విధివాక్యానామవశ్యహింసాకరణే తాత్పర్యమ్. తదేతద్విచారయ నిశ్చినుహీత్యర్థః. కిన్తు హింసానివృత్తావేవ తాత్పర్యమ్. తదుక్తం భాగవతే—''లోకే వ్యవాయామిషమద్యసేవా నిత్యాస్తు జన్తోర్నహి తత్ర చోదనా, వ్యవస్థితిస్తేషు వివాహయజ్ఞసురాగ్రహైరాసు నివృత్తిరిష్టే''తి. ౪౦—౪౫. హన్తారం

భృశమాతురమ్, యాచితోఽసి మయా నూనం యజ్ఞేఽస్మిన్రాజసూయకే. ౨౪.
ప్రార్థనాభఙ్గజం దోషం కథం త్వం నావబుధ్యసే, ప్రార్థితం సర్వదా దేయం
మఖేఽస్మిన్నృపసత్తమ ౨౫. అన్యథా పాపమేవ స్యాత్తవ రాజన్న సంశయః.
వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా కౌశికస్య నృపోత్తమః ౨౬. ప్రత్యు
వాచ మహారాజః కౌశికం మునిసత్తమమ్, జలోదరేణ గాధేయ దుఃఖితోఽహం
భృశం మునే. ౨౭. తస్మాన్న మోచయామ్యేనమన్యత్ప్రార్థయ కౌశిక, న త్వయా
విగ్రహః కార్యః కార్యేఽస్మిన్మమ సర్వథా. ౨౮. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజ్ఞో విశ్వా
మిత్రోఽతికోపతః, బభూవ దుఃఖసన్తప్తో వీక్ష్య దీనం ద్విజాత్మజమ్. ౨౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

విశ్వామిత్రవసిష్ఠసంవాదః.

వ్యాసఉవాచ—రుదన్తం బాలకం వీక్ష్య విశ్వామిత్రో దయాతురః, శున
శ్శేఫమువాచేదం గత్వా పార్శ్వేఽతిదుఃఖితమ్. ౧. మన్త్రం ప్రచేతసః పుత్ర మయో
క్తం మనసా స్మర, జపతస్తవ కల్యాణం భవిష్యతి మమాజ్ఞయా. ౨. విశ్వామిత్ర
వచశ్శ్రుత్వా శునశ్శేఫశ్శుచాకులః, మన్త్రం జజాప మనసా కౌశికోక్తం స్ఫుటాక్షరమ్.
౩. జపతస్తత్ర తస్యాశు ప్రచేతాస్తు కృపాకరః, ప్రాదుర్బభూవ సహసా ప్రసన్నో
నృపబాలకే. ౪. దృష్ట్వా తమాగతం సర్వే విస్మయం పరమం గతాః, తుష్టువుర్వరు
ణం దేవం ముదితా దర్శనేన తే. ౫. రాజాతివిస్మితః పాదౌ ప్రణనామ రుజాతురః,
బద్ధాఞ్జలిపుటో దేవం తుష్టావ పురతస్స్థితమ్. ౬. హరిశ్చన్ద్ర ఉవాచ—దేవదేవ
కృపాసిన్ధో పాపాత్మాహం సుమందధీః, కృతాపరాధః కృపణః పావితః పరమేష్ఠినా.
౭. మయా తే పుత్రకామేన దుఃఖసంస్థేన హేళనమ్, కృతం క్షమాప్యం ప్రభుణా
కోఽపరాధస్సుదుర్మతేః. ౮. అర్థీ దోషం న జానాతి తస్మాత్ప్రార్థినా మయా, వఞ్చి
తస్త్వం దేవదేవ భీతేన నరకాద్విభో. ౯. అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి స్వర్గో నైవ చ
నైవ చ, భీతోఽహం తేన వాక్యేన తస్మాత్తే హేలనం కృతమ్. ౧౦. రాజ్ఞస్య దూష

హన్తీతి. యం హన్తి స జననం ప్రాప్య తం హన్తారం పూర్వజన్మస్థం జనన్తరే ద్వితీయజన్మని
హన్తీత్యన్వయః. ౨౬—౨౦. మే మమ వచనస్య కరణాత్ స్వీకరణాదిత్యర్థః. ౨౧—౨౭. నిగ్రహః
ఆగ్రహః ౨౮—౨౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

ఏకోనషష్టిశ్లోకైస్తు విశ్వామిత్రేణ మోచితే, శునశ్శేఫే హరిశ్చంద్రో రోగాన్ముక్త ఇతీర్యతే.
రాజవాక్యం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో యదకరోత్తదాహ—రుదన్తమితి. ౧, ౮. భీతేన. నరకాదితి.
అపుత్రస్య గతిర్నాస్తీతి శాసనాత్పుత్రే మృతే నరకం ప్రాప్స్యామీతి నరకాద్భీతేనేత్యర్థః. ౯.

ణం చిన్త్యం నూనం జ్ఞానవతా విభో, దుఃఖితోఽహం రుజా క్రాన్తో వఞ్చితస్సవసు
తేన హ. ౧౧. న జానేఽహం మహారాజ పుత్రో మే క్వగతః ప్రభో, వఞ్చయిత్వా
వనే భీతో మరణాన్మాం కృపానిధే. ౧౨ ప్రయయా ద్రవిణం దత్త్వా గృహీతో
ద్విజబాలకః, యజ్ఞోఽయం క్రీతపుత్రేణ ప్రారబ్ధస్తవ తుష్టయే. ౧౩. దర్శనం తవ
సమ్ప్రాప్య గతం దుఃఖం మమాద్భుతమ్, జలోదరకృతం సర్వం ప్రసన్నే త్వయి
సామ్ప్రతమ్. ౧౪. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్యవచశ్శ్రుత్వా రాజ్ఞో రోగా
తురస్య చ, దయావాన్దేవదేవేశః ప్రత్యువాచ నృపోత్తమమ్. ౧౫ వరుణఉవాచ—
ముఞ్చ రాజఞ్ఛునశ్శేఫంస్తువన్తం మాం భృశాతురమ్, యజ్ఞోఽయం పరిపూర్ణస్తే
రోగముక్తో భవాత్మనా. ౧౬. ఇత్యుక్త్వా వరుణస్తూర్ణం రాజానం విరుజం తథా,
చకార పశ్యతాం తత్ర సదస్యానాం సుసంస్థితమ్. ౧౭. విముక్తోఽసౌ ద్విజః పాశా
ద్వరుణేన మహాత్మనా, జయశబ్దస్తతస్తత్ర సఞ్జాతో మఖమణ్డపే. ౧౮. రాజా ప్రము
దితస్సద్యో రోగాన్ముక్తస్సుదారుణాత్, యూపాన్ముక్తశ్శునశ్శేఫో బభూవాతీవ సం
స్థితః. ౧౯. రాజా త్విమం మఖం పూర్ణం చకార వినయాన్వితః, శునశ్శేఫస్తదా
సభ్యానిత్యువాచ కృతాఞ్జలిః. ౨౦. భోభో స్సభ్యాస్సుధర్మజ్ఞా బ్రువన్తు ధర్మనిర్ణ
యమ్, వేదశాస్త్రానుసారేణ యథార్థవాదినః కిల. ౨౧. పుత్రోఽహం కస్య సర్వజ్ఞాః
పితా మేఽకోఽగ్రతః పరమ్, భవతాం వచనాత్తస్య శరణం ప్రవ్రజామ్యహమ్. ౨౨.
ఇత్యుక్తే వచనే తత్ర సభ్యాః ప్రోచుః పరస్పరమ్, సభ్యాఊచుః—అజీగర్తస్య
పుత్రోఽయం కస్యాన్యస్య భవేదసౌ ౨౩. అఙ్గాదఙ్గాత్సముద్భూతః పాలితస్తేన
భక్తితః, అన్యస్య కస్యపుత్రోఽసౌ ప్రభవేదితి నిశ్చయః ౨౪. తచ్ఛ్రుత్వా వామ
దేవస్తు తానువాచ సభాసదః, విక్రీతస్తేన తాతేన ద్రవ్యలోభాత్సుతః కిల. ౨౫.
పుత్రోఽయం ధనదాతుశ్చ రాజ్ఞస్తత్ర నసంశయః, అథవా వరుణస్యైష పాశాన్మో
క్షోఽస్యనేన వై. ౨౬. అన్నదాతా భయత్రాతా తథా విద్యాప్రదశ్చయః, తథా
విత్తప్రదశ్చైవ పఞ్చైతే పితరస్స్మృతాః. ౨౭. తదా కేచిత్పితుః ప్రాహుః కేచి
ద్రాజ్ఞస్తథా పరే, వరుణస్యేతి సంవాదే నిర్ణయం నయయుశ్చ తే. ౨౮. ఇత్థం సన్దే
హమాపన్నే వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్, సభ్యాన్వివదతస్తత్ర సర్వజ్ఞస్సర్వపూజితః.
౨౯. శృణుధ్వం భో మహాభాగా నిర్ణయం శ్రుతిసమ్మతమ్, నిస్స్నేహేన యదా
పిత్రా విక్రీతోఽయం సుతశ్శిశుః. ౩౦. సమ్బన్ధస్తు గతస్తస్య తదైవ ధనసఙ్గ్రహాత్,
హరిశ్చన్ద్రస్య సఞ్జాతః పుత్రోఽసౌ క్రీతఏవ చ. ౩౧. యూపే బద్ధో యదా రాజ్ఞా
తదా తస్య న వై సుతః, వరుణస్తు స్తుతోఽనేన తేన తుష్టేన మోచితః. ౩౨ తస్మా

తదేవాహ—అపుత్రస్యేతి. ౧౦—౧౬. విరుజం రోగరహితమ్. ౧౭—౨౬. విద్యాప్రదశ్చేతి

న్నాయం మహాభాగా హ్యసౌ పుత్రః ప్రచేతసః, యోఽయం స్తౌతి మహామన్త్రై
స్సోఽపి తుష్టో దదాతి చ. ౩౩. ధనం ప్రాణాన్పశుం రాజ్యం తథా మోక్షం కిలేప్సి
తమ్, కౌశికస్య సుతశ్చాయమరిష్టే యేన రక్షితః. ౩౪. మన్త్రం దత్వా మహావీర్యం
వరుణస్యాతిసఙ్కటే, వ్యాసఉవాచ—శ్రుత్వా వాక్యం వసిష్ఠస్య బాఢమూచు
స్సభాసదః. ౩౫. విశ్వామిత్రస్తు జగ్రాహ తం కరే దక్షిణే తదా, ఏహి పుత్ర
గృహం మే త్వమిత్యుక్త్వా ప్రేమపూరితః. ౩౬. శునశ్శేఫో జగామాశు తేనైవ
సహసత్వరః, వరుణస్తు ప్రసన్నాత్మా జగామ చ స్వమాలయమ్. ౩౭. ఋత్విజశ్చ
తథా సభ్యాస్స్వగృహాన్నిర్యయుస్తదా, రాజాపి రోగనిర్ముక్తో బభూవాతిముదా
న్వితః. ౩౮. ప్రజాస్తు పాలయామాస సుప్రసన్నేన చేతసా, రోహితాఖ్యస్తు
తచ్ఛ్రుత్వా వృత్తాన్తం వరుణస్యహ. ౩౯. ఆజగామ గృహం ప్రీతో దుర్గమాద్వ
నపర్వతాత్, దూతా రాజానమభ్యేత్య ప్రోచుః పుత్రం సమాగతమ్. ౪౦. ముది
తోఽసౌ జగామాశు సంముఖః కోసలాధిపః, దృష్ట్వా పితరమాయాన్తం ప్రేమో
ద్రిక్తస్ససమ్భ్రమః. ౪౧. దణ్డవత్పతితో భూమావశ్రుపూర్ణముఖశ్శుచా, రాజాపి
తం సముత్థాప్య పరిరభ్య ముదాన్వితః. ౪౨. సమాఘ్రాయ సుతం మూర్ధ్నిప
ప్రచ్ఛకుశలం పునః, ఉత్సఙ్గే తం సమారోప్య ముదితో మేదినీపతిః. ౪౩. ఉష్ణైర్నే
త్రజలైశ్శీర్షణ్యభిషేకమథాకరోత్, రాజ్యం శశాస తేనాసౌ పుత్రేణాతిప్రియేణ
చ. ౪౪. వృత్తాన్తం నరమేధస్య కథయామాస విస్తరాత్, రాజసూయం క్రతు
వరం చకార నృపసత్తమః. ౪౫. వసిష్ఠం పూజయిత్వాథ హోతారమకరోద్విభుః,
సమాప్తేత్వథ యజ్ఞేఽవసిష్ఠస్తేన పూజితః. ౪౬. శక్రస్య సదనం రమ్యం జగామ
మునిరాదరాత్, విశ్వామిత్రోఽపి తత్రైవ వసిష్ఠేన చ సఙ్గతః. ౪౭. మిలిత్వా తౌ
స్థితౌ దేవసదనే మునిసత్తమౌ, విశ్వామిత్రోఽపి పప్రచ్ఛ వసిష్ఠం ప్రతిపూజితమ్.
౪౮. వీక్ష్య విస్మయచిత్తస్తం సభాయాం తు శచీపతేః, విశ్వామిత్రఉవాచ—
క్వేయం పూజా త్వయా ప్రాప్తా మహతీ మునిసత్తమ. ౪౯. కృతా కేన మహాభాగ
సత్యం బ్రూహి మమాన్తికే, వసిష్ఠఉవాచ—యజమానోఽస్తి మే రాజా హరిశ్చన్ద్రః
ప్రతాపవాన్. ౫౦. రాజసూయః కృతస్తేన రాజ్ఞా ప్రవరదక్షిణః, నేదృశోఽపి నృప
శ్చాన్యస్సత్యవాదీ ధృతవ్రతః. ౫౧. దాతా చ ధర్మశీలశ్చ ప్రజారఞ్జనతత్పరః,
తస్య యజ్ఞే మయా పూజా ప్రాప్తా కౌశికనన్దన. ౫౨. హరిశ్చన్ద్రసమో రాజా న
భూతో న భవిష్యతి, సత్యవాదీ తథా దాతా శూరః పరమధార్మికః. ౫౩. వ్యాస

చశ రేణ ఽన్మదా తా పీత్యేవం విఃి తాః పంచేత్యర్థః. ౨౭—౫౩. విశ్వామిత్రోఽతిశోపన ఇతి.

ఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా విశ్వామిత్రోఽతికోపనః, బభూవ క్రోధసంరక్త లోచనోఽప్యబ్రవీచ్ఛతమ్. ౫౪. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—ఏవం స్తౌషి నృపం మిథ్యావాదినం కపటప్రియమ్, వఞ్చితో వరుణో యేన ప్రతిశ్రుత్య వరం పునః. ౫౫. మమ జన్మార్జితం పుణ్యం తపసః పరితస్య చ, త్వదీయం వాతితపసో గ్లహం కురు మహామతే. ౫౬. అహం చేత్తం నృపం సద్యో నకరోమ్యతిసంస్తుతమ్, అసత్యవాదినం కామమదాతారం మహాఖలమ్. ౫౭. ఆజన్మసఞ్చితం సర్వం పుణ్యం మమ వినశ్యతు, అన్యథా త్వత్కృతం సర్వం పుణ్యంత్వితి పణావహే. ౫౮. గ్లహం కృత్వా త తస్తౌ తు వివదన్తౌ మునీ తదా, స్వాశ్రమం స్వర్గలోకాచ్చ గతౌ పరమకోపనౌ. ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

హరిశ్చన్ద్రస్యారణ్యగమనమ్.

వ్యాస ఉవాచ—కదాచిత్తు హరిశ్చన్ద్రో మృగయార్థం వనం యయౌ, అపశ్యద్రుదతీం బాలాం సున్దరీం చారులోచనామ్. ౧. తామపృచ్ఛన్మహారాజః కామినీం కరుణాపరః, పద్మపత్రవిశాలాక్షి కిం రోదిషి వరాననే. ౨. కేనాసి పీడితాత్యర్థం కిం తే దుఃఖం వదాశు మే, కా చ త్వం విజనే ఘోరే క్వ తే భర్తాపితాథవా? ౩. న బాధతే చ రాజ్యే మే రాక్షసోఽపి పరాఙ్గనామ్, తం హన్మి తరసా కాన్తే య స్త్వాం సున్దరి బాధతే ౪. బ్రూహి దుఃఖం వరారోహే స్వస్థా భవ కృశోదరి, విషయే మమ పాపాత్మా న తిష్ఠతి సుమధ్యమే. ౫. ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా నారీ తమబ్రవీన్నృపమ్, ప్రమృజ్యాశ్రూణి వదనాద్ధరిశ్చన్ద్రం నృపోత్తమమ్. ౬. నార్యువాచ—రాజన్మాం బాధతేఽత్యర్థం విశ్వామిత్రో మహామునిః, తపః కరోతి యద్ఘోరం మదర్థం కౌశికో వనే. ౭. తేనాహం దుఃఖితా రాజన్విషయే తవ సువ్రత, విద్ధి మాం కమనాం కాన్తాం పీడితాం మునినా భృశమ్. ౮. రాజో

త్రిశంకోః స్వపితు రుద్ధారకస్య మమ శునశ్శేఫమోచనవిషయకం వాక్యం నాంగీచకారైతాదృశస్యాతిదుష్టహరిశ్చంద్రస్య ప్రశంసాం మదగ్రే కరోతీత్యసూయాకోపకారణమ్. ౫౪, ౫౫. గ్లహం పణమ్. ౫౬. అహం చేదితి. త్వయాతిసంస్తుతం రాజానం హరిశ్చంద్రం తం ప్రసిద్ధమహామసత్యవాదినం న కరోమి న కరిష్యామి చేన్మమ పుణ్యం వినశ్యతు అన్యథా తు తం యద్యహమసత్యవాదినం కరిష్యామి తదా తవ పుణ్యమిత్యర్థః. ౫౭—౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

అష్టాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ నృపేణ హ, విశ్వామిత్రమునేర్వైరమభూదితి తు కీర్త్యతే. వసిష్ఠవిశ్వామిత్రయోః పణానన్తరం జాతం వృత్తమాహ—కదాచిదితి. అపశ్యద్రుదతీమితి. ఇయం విశ్వామిత్రనిర్మితా మాయా. ౧—౬. మదర్థసిద్ధిరూపిణీ యాహమస్మి తస్యై మత్ప్రా

వాచ—స్వస్థా భవ విశాలాక్షి న తే దుఃఖం భవిష్యతి, తమహం వారయిష్యామి మునిం తాపపరాయణమ్. ౯. ఇత్యాశ్వాస్య స్త్రియం రాజా తరసా మునిసన్నిధౌ, నత్వా ప్రణమ్య శిరసా తమువాచ మహీపతిః. ౧౦. స్వామిన్కిం క్రియతేఽత్యర్థం తపసా దేహపీడనమ్, కిమర్థం తే సమారమ్భో బ్రూహి సత్యం మహామతే. ౧౧. వాఞ్ఛితం తవ గాధేయ కరోమి సఫలం కిల, ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ తరసా తపసాలమతః పరమ్. ౧౨. విషయే మమ సర్వజ్ఞ న కర్తవ్యం సుదారుణమ్, లోకపీడాకరం ఘోరం తపః కేనాపి కర్హిచిత్. ౧౩. ఇత్థం నిషిధ్య తం రాజా విశ్వామిత్రం గృహం యయౌ, మనసా క్రోధమాధాయ గతోఽసౌ కౌశికో మునిః. ౧౪. స గత్వా చిన్తయామాస నృపకృత్యమసాంప్రతమ్, వసిష్ఠస్య చ సంవాదం తపసః ప్రతిషేధనమ్. ౧౫. కోపావిష్టేన మనసా ప్రతీకారమథాకరోత్, విచిన్త్య బహుధా చిత్తే దానవం ఘోరవిగ్రహమ్. ౧౬. ప్రేషయామాస తద్దేశం విధాయ సూకరాకృతిమ్, సోఽతికాయో మహాకోలః కుర్వన్నాదం సుదారుణమ్. ౧౭. రాజ్ఞశ్చోపవనే ప్రాప్తస్త్రాసయన్రక్షకాంస్తదా, మాలతీనాం చ ఖణ్డాని కదమ్బానాం తథైవ చ. ౧౮. యూథికానాం చ బృన్దాని కమ్పయంశ్చ ముహుర్ముహుః, దన్తేన విలిఖన్భూమిం సమున్మూలయతే ద్రుమాన్. ౧౯. చమ్పకాన్కేతకీఖణ్డాన్మల్లికానాం చ పాదపాన్, కరవీరానుశీరాంశ్చ నిచఖాన శుభాన్మృదూన్. ౨౦. ముచుకున్దానశోకాంశ్చ వకులాంస్తిలకాంస్తథా, ఉన్మూల్య కదనం తత్ర చకార సూకరో వనే ౨౧. వాటికారక్షకాస్సర్వే దుద్రువుశ్శస్త్రపాణయః, హాహేతి చుక్రుశుస్తత్ర మాలాకారా భృశాతురాః ౨౨. బాణైస్సన్తాడ్యమానోఽపి యదా త్రస్తో న వై మృగః, రక్షకాన్పీడయామాస కోలః కాలసమద్యుతిః. ౨౩. తే తదాతిభయాక్రాన్తా రాజానం శరణం యయుః, తమూచుస్త్రాహి త్రాహీతి వేపమానా భయాకులాః. ౨౪. తానాగతాన్సమాలోక్య భయార్తాన్భూపతిస్తదా, పప్రచ్ఛ కిం భయం కస్మాన్మాం బ్రువన్తు సమాగతాః. ౨౫ నాహం బిభేమి దేవేభ్యో రాక్షసేభ్యశ్చ రక్షకాః, కస్మాద్భయం సముత్పన్నం తద్బ్రువన్తు మమాగ్రతః. ౨౬. హన్మి

యోజనార్థమిత్యర్థః. అనేన చ కా త్వం? కస్తే భర్తా? పితా ధవై? తస్యోత్తరమర్థాదుక్తం భవతి సిద్ధే శాస్త్రే ప్రసిద్ధత్వాత్. ౭, ౮. తాపపరాయణం తపశ్చర్యాపరాయణమ్. ౯—౧౩. ఇత్థం నిషిధ్యేతి. అనేన చ సిద్ధ్యర్థం తపఃకర్తా నిరన్తరమేవ విఘ్నైరభిభూయత ఇత్యుక్తం భవతి. తస్మాన్నిష్కామనయా శ్రీభగవత్యా ఆరాధనం కర్తవ్యమిత్యవాన్తరతాత్పర్యమ్. ౧౪. వసిష్ఠస్య చ సంవాదమితి. వసిష్ఠేనాయం రాజా పరమధార్మిక ఇత్యుక్తమ్. యద్యయం పరమధార్మికస్తర్హి మమ తపసః కథమనేన ప్రతిషేధనం కృతం కథం చ వసిష్ఠేన పణః కృత ఇతి ప్రష్టవ్యో వసిష్ఠోఽస్మిన్న

చైకేన బాణేన తం శత్రుం దుర్భగం కిల, యో మేఽరాతిస్సముత్పన్నో లోకే పాపమతిః ఖలః. ౨౭. దేవో వా దానవో వాపి తం నిహన్మి శరైశ్శితైః, క్వ తిష్ఠతి కియద్రూపః కియద్బలసమన్వితః ౨౮. మాలాకారా ఊచుః—న దేవో న చ దైత్యోఽస్తి న యక్షో న చ కిన్నరః, కశ్చిత్కోలో మహాకాయో రాజంస్తిష్ఠతి కాననే. ౨౯. పుష్పవృక్షానతిమృదూన్దన్తైర్నోన్మూలయత్యసౌ, విదీర్ణం తద్వనం సర్వం సూకరేణాతిరంహసా. ౩౦. విశిఖైస్తాడితోఽస్మాభిః పృషద్భిర్లగుడైస్తథా, న బిభేతి మహారాజ హన్తుమస్మానుపాద్రవత్. ౩౧. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తేషాం రాజా కోపసమాకులః, అశ్వమారుహ్య తరసా జగామోపవనం ప్రతి. ౩౨. సైన్యేన మహతా యుక్తో గజాశ్వరథసంయుతః, పదాతిబృన్దసహితః ప్రయయౌ వనముత్తమమ్. ౩౩. తత్రాపశ్యన్మహాకోలం ఘుర్ఘురం తం భయానకమ్, వనం భగ్నం చ సంవీక్ష్య రాజా క్రోధయుతోఽభవత్. ౩౪. చాపే బాణం సమారోప్య వికృష్య చ శరాసనమ్, తం హన్తుం సూకరం పాపం తరసా సముపాక్రమత్. ౩౫. సమాలోక్య చ రాజానం చాపహస్తం రుషాకులమ్, సమ్ముఖోఽభ్యద్రవత్తూర్ణం కుర్వఞ్ఛబ్దం సుదారుణమ్. ౩౬. తమాయాన్తం సమాలోక్య వరాహం వికృతాననమ్, ముమోచ విశిఖం తస్మిన్హన్తుకామో మహీపతిః. ౩౭. వఞ్చయిత్వాథ తద్బాణం సూకరస్తరసా బలాత్, నిర్జగామ మహావేగాత్తముల్లఙ్ఘ్య నృపం తదా. ౩౮. గచ్ఛన్తం తం సమాలోక్య రాజా కోపసమన్వితః, ముమోచ విశిఖాంస్తీక్ష్ణాంశ్చాపమాకృష్య యత్నతః. ౩౯. క్షణం దృష్టిపథం రాజ్ఞః క్షణం చాదర్శనం గతః, కుర్వన్బహువిధారావం సూకరస్సముపాద్రవత్. ౪౦. హరిశ్చన్ద్రోఽతికుపితో మృగస్యానుజగామ హ, అశ్వేన వాయువేగేన వికృష్య చ శరాసనమ్. ౪౧. ఇతస్తతస్తత్సైన్యమగమచ్చ వనాన్తరమ్, ఏకాకీ నృపతిః కోలం వ్రజన్తం సముపాద్రవత్. ౪౨. మధ్యాహ్నసమయే రాజా సమ్ప్రాప్తో విజనే వనే, తృషితః క్షుధితోఽత్యర్థం బభూవ శ్రాన్తవాహనః. ౪౩. సూకరోఽదర్శనం ప్రాప్తో రాజా చిన్తాతురోఽభవత్, మార్గభ్రష్టోఽతివిపినే దారుణే దీనవత్స్థితః. ౪౪. కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి న సహాయోఽస్తి మే వనే, అజ్ఞాతస్వపథః కుత్ర వ్రజామీతి వ్యచిన్తయత్. ౪౫. ఏవం చిన్తయతస్తత్ర విపినే జనవర్జితే, రాజా చిన్తాతురోఽపశ్యన్నదీం సువిమలోదకామ్. ౪౬. వీక్ష్య తాం ముదితో రాజా పాయయిత్వా తురఙ్గమమ్, అశ్వాదుత్తీర్య విమలం పపౌ పానీయముత్తమమ్. ౪౭. జలం పీత్వా నృపస్తత్ర సుఖమాప మహీపతిః, ఇయేష నగరం గన్తుం దిగ్భ్రమేణాతిమోహితః. ౪౮. విశ్వామిత్రస్తు సమ్ప్రాప్తో వృద్ధబ్రాహ్మణరూపధృక్, ననామ వీక్ష్య రాజా తం

ప్రీతిపూర్వం ద్విజోత్తమమ్. ౪౯. తమువాచ గాధిరాజః ప్రణమన్తం నృపోత్తమమ్, స్వస్తి తేఽస్తు మహారాజ కిమర్థమిహ చాగతః. ౫౦. ఏకాకీ విజనే రాజన్కిఞ్చికీర్షితమత్ర తే, బ్రూహి సర్వం స్థిరో భూత్వా కారణం నృపసత్తమ. ౫౧. రాజోవాచ — సూకరోఽతిమహాకాయో బలవాన్పుష్పకాననమ్, సముపేత్యామమర్దాశు కోమలాన్పుష్పపాదపాన్. ౫౨. తం నివారయితుం దుష్టం కరే కృత్వా చ కార్ముకమ్, ససైన్యోఽహం స్వనగరాన్నిర్గతో మునిసత్తమ. ౫౩. గతోఽసౌ దృక్పథాత్పాపో మాయావీ క్వాపి వేగవాన్, పృష్ఠతోఽహమపి ప్రాప్తసైన్యం క్వాపి గతం మమ. ౫౪. క్షుధితస్తృషితశ్చాహం సైన్యభ్రష్టస్త్విహాగతః, న జానే పురమార్గం చ తథా సైన్యగతిం మునే. ౫౫. పన్థానం దర్శయ విభో వ్రజామి నగరం ప్రతి, మమాత్ర భాగ్యయోగేన ప్రాప్తస్త్వం విజనే వనే ౫౬ అయోధ్యాధిపతిశ్చాహం హరిశ్చన్ద్రోఽతివిశ్రుతః, రాజసూయస్య కర్తా చ వాఞ్ఛితార్థప్రదస్సదా. ౫౭. ధనేచ్ఛా యది తే బ్రహ్మన్యజ్ఞార్థం ద్విజసత్తమ, ఆగన్తవ్యమయోధ్యాయాం దాస్యామి విపులం ధనమ్. ౫౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే అష్టాదశోఽధ్యాయః

విశ్వామిత్రహరిశ్చన్ద్రసంవాదః.

వ్యాసఉవాచ — ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా భూపతేః కౌశికో మునిః ప్రహస్య ప్రత్యువాచేదం హరిశ్చన్ద్రం తదా నృపః. ౧. రాజంస్తీర్థమిదం పుణ్యం పావనం పాపనాశనమ్, స్నానం కురు మహాభాగ పితౄణాం తర్పణం తథా. ౨. కాలశ్శుభతమోఽస్తీహ తీర్థే స్నాత్వా విశాంపతే, దానం దదస్వ శక్త్యాత్ర పుణ్యతీర్థేఽతిపావనే. ౩. ప్రాప్య తీర్థం మహాపుణ్యమస్నాత్వా యస్తు గచ్ఛతి, స భవేదాత్మహా భూయ ఇతి స్వాయమ్భువోఽబ్రవీత్. ౪. తస్మాత్తీర్థవరే రాజన్కురు పుణ్యం స్వశక్తితః, దర్శయిష్యామి మార్గం తే గన్తాసి నగరం తతః. ౫. ఆగమిష్యామ్యహం మార్గదర్శనార్థం తవానఘ, త్వయా సహాద్య కాకుత్స్థ తవ దానేన తోషితః. ౬. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజా మునేః కపటమణ్డితమ్, వాసాంస్యుత్తార్య విధివత్స్నాతుమభ్యాయయౌ నదీమ్. ౭. బద్ధ

మయే ఇతి భావః. ౧౫—౨౦. వనే సూకరో వృక్షాణాం కదనం చకారేత్యర్థః. ౨౧—౫౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే అష్టాదశోఽధ్యాయః.

త్రిషష్టిశ్లోకవర్గైస్తు కౌశికేన మహాత్మనా, హృతం రాజ్యం హరిశ్చన్ద్రనృపతేరిదముచ్యతే. రాజవాక్యం శ్రుత్వా కౌశికో యదకరోత్తదాహ — ఇతి తస్యేతి. ప్రహస్యేతి. ధార్మికస్త్వమస్మింస్తీర్థేన స్నాత్వా కథం గన్తుమిచ్ఛసి? ఇత్యభిప్రాయేణ హాస్యం చకార. ౧. తదేవాహ — రాజన్నితి.

యిత్వా హాయం వృత్తే మునివాక్యేన మోహితః, అవశ్యం భావియోగేన తద్వశస్తు తదాభవత్. ౮. రాజా స్నానవిధిం కృత్వా సన్తర్ప్య పితృదేవతాః విశ్వామిత్రమువాచేదం స్వామిన్దానం వదామి తే. ౯. యదిచ్ఛసి మహాభాగ తత్తే దాస్యామి సామ్ప్రతమ్, గావో భూమిం హిరణ్యం చ గజాశ్వరథవాహనమ్. ౧౦. నాదేయం మే కిమప్యస్తి కృతమేతద్వ్రతం పురా, రాజసూయే మఖశ్రేష్ఠే మునీనాం సన్నిధావపి. ౧౧. తస్మాత్త్వమిహ సమ్ప్రాప్తస్తీర్థేఽస్మిన్ప్రవరే మునే, యత్తేఽస్తి వాఞ్ఛితం బ్రూహి దదామి తవ వాఞ్ఛితమ్. ౧౨. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—మయా పూర్వం శ్రుతా రాజన్కీర్తిస్తే విపులా భువి, వసిష్ఠేన చ సమ్ప్రోక్తా దాతా నాస్తి మహీతలే ౧౩. హరిశ్చన్ద్రో నృపశ్రేష్ఠ సూర్యవంశే మహీపతిః, తాదృశో నృపతిర్దాతా న భూతో న భవిష్యతి. ౧౪ పృథివ్యాం పరమోదారస్త్రిశఙ్కుతనయో యథా, అతస్త్వాం ప్రార్థయామ్యద్య వివాహో మేఽస్తి పార్థివ. ౧౫ పుత్రస్య చ మహాభాగ తదర్థం దేహి మే ధనమ్, రాజోవాచ—వివాహం కురు విప్రేన్ద్ర దదామి ప్రార్థితం తవ. ౧౬ యదిచ్ఛసి ధనం కామం దాతాస్మ్యస్మి నిశ్చితమ్, వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్తః కౌశికస్తేన వఞ్చనాతత్పరో మునిః ౧౭. ఉద్భావ్య మాయాం గాన్ధర్వీం పార్థివాయాప్యదర్శయత్, కుమారస్సుకుమారశ్చ కన్యా చ దశవార్షికీ. ౧౮. ఏతయోః కార్యమప్యద్య కర్తవ్యం నృపసత్తమ, రాజసూయాదికం పుణ్యం గృహస్థస్య వివాహతః. ౧౯ భవిష్యతి తవాద్యైవ విప్రపుత్రవివాహతః, తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రాజా మాయయా తస్య మోహితః. ౨౦. తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాయ నోవాచాల్పం వచస్తథా, తేన దర్శితమార్గోఽసౌ నపరం ప్రతిజగ్మివాన్. ౨౧. విశ్వామిత్రోఽపి రాజానం వఞ్చయిత్వాశ్రమం యయౌ, కృతోద్వాహవిధిస్తావద్విశ్వామిత్రోఽబ్రవీన్నృపమ్. ౨౨. వేదీమధ్యే నృపాద్య త్వం దేహి దానం యథేప్సితమ్, రాజోవాచ—కిం తేఽభీష్టం ద్విజ బ్రూహి దదామి వాఞ్ఛితం కిల. ౨౩. అదేయమపి సంసారే యశఃకామోఽస్మి

౨—౧౦. మునీనాం సన్నిధౌ రాజసూయయజ్ఞే మయైతద్వ్రతం కృతమిత్యన్వయః. ౧౧—౧౫. మే పుత్రస్య వివాహోఽస్తీత్యన్వయః. ౧౬—౨౨. వేదీమధ్య ఇతి. అగ్నిహోత్రశాలాయాం రాజా తస్మిన్సమయే స్థితః. తథా చ తస్మిన్వేదీమధ్యే అగ్నిహోత్రవేదీమధ్యే దానం దేహీత్యన్వయః. అయం భావః వివాహకార్యార్థం యద్ధనం త్వయా ప్రతిశ్రుతం తత్ అథ చ వరవధ్వోః పోషణార్థం చ యద్విపులం ధనం తద్దానం దేహి అన్యథా త్వత్కృతే వివాహే వరవధ్వోర్భిక్షాటనప్రసంగే తవాపకీర్తిస్స్యాదితి. రాజా తు పోషణార్థం ధనం బ్రాహ్మణోఽయం యత్కించిత్ప్రార్థయిష్యతి తదేతస్మై దేయమిత్యభిప్రాయేణాహ—కిం తేఽభీష్టమితి. ౨౩, ౨౪. బ్రాహ్మణ

సామ్ప్రతమ్, వ్యర్థం హి జీవితం తస్య విభవం ప్రాప్య యేన వై. ౨౪. నోపార్జితం యశశ్శుద్ధం పరలోకసుఖప్రదమ్, విశ్వామిత్ర ఉవాచ—రాజ్యం దేహి మహారాజ వరాయసపరిచ్ఛదమ్. ౨౫. గజాశ్వరథరత్నాఢ్యం వేదీమధ్యేఽతిపావనే, వ్యాస ఉవాచ—మోహితో మాయయా తస్య శ్రుత్వా వాక్యం మునేర్నృపః. ౨౬. దత్తమిత్యుక్తవాన్రాజ్యమవిచార్య యదృచ్ఛయా, గృహీతమితి తం ప్రాహ విశ్వామిత్రోఽతినిష్ఠురః. ౨౭. దక్షిణాం దేహి రాజేన్ద్ర దానయోగ్యాం మహామతే, దక్షిణారహితం దానం నిష్ఫలం మనురబ్రవీత్. ౨౮. తస్మాద్దానఫలాయ త్వం యథోక్తాం దేహి దక్షిణామ్, ఇత్యుక్తస్తు తదా రాజా తమువాచాతివిస్మితః. ౨౯. బ్రూహి కిం యద్ధనం తుభ్యం దేయం స్వామిన్మయాధునా, దక్షిణానిష్క్రయం సాధో వద యావత్ప్రమాణకమ్. ౩౦. దానపూర్త్యై ప్రదాస్యామి స్వస్థో భవ తపోధన, విశ్వామిత్రస్తు తచ్ఛ్రుత్వా తమాహ మేదినీపతిమ్. ౩౧. హేమభారద్వయం సార్ధం దక్షిణాం దేహి సామ్ప్రతమ్, దాస్యామీతి ప్రతిశ్రుత్య తస్మై రాజాతివిస్మితః ౩౨. తదైవ సైనికాస్తస్య వీక్షమాణాస్సమాగతాః, దృష్ట్వా మహీపతిం వ్యగ్రం తుష్టువుస్తే ముదాన్వితాః. ౩౩. వ్యాసఉవాచ—శ్రుత్వా తేషాం వచో రాజా నోక్తః కిఞ్చిచ్ఛుభాశుభమ్, చిన్తయన్స్వకృతం కర్మ యయావన్తః పురే తతః. ౩౪. కిం మయా స్వీకృతం దానం సర్వస్వం యత్సమర్పితమ్, వఞ్చితోఽహం ద్విజేనాత్ర వనే పాటచ్చరైరివ. ౩౫. రాజ్యం సోపస్కరం తస్మై మయా సర్వం ప్రతిశ్రుతమ్, భారద్వయం సువర్ణస్య సార్ధం చ దక్షిణా పునః. ౩౬. కిం కరోమి మతిర్భ్రష్టా న జ్ఞాతం కపటం మునేః, ప్రతారితోఽహం సహసా బ్రాహ్మణేన తపస్వినా. ౩౭. న జానే దైవకార్యం వై హా దైవం కిం భవిష్యతి, ఇతి చిన్తాపరో రాజా గృహం ప్రాప్తోఽతివిహ్వలః. ౩౮. పతిం చిన్తాపరం దృష్ట్వా రాజ్ఞీ పప్రచ్ఛ కారణమ్, కిం ప్రభో విమనా భాసి కా చిన్తా బ్రూహి సామ్ప్రతమ్? ౩౯. వనాత్ప్రత్స్సమాయాతో రాజసూయః కృతః పురా, కస్మాచ్ఛోచసి రాజేన్ద్ర? శోకస్య కారణం వద. ౪౦. నారాతిర్విద్యతే క్వాపి బలవాన్దుర్బలోఽపి వా, వరుణోఽపి సుసన్తుష్టః కృతకృత్యోఽసి భూతలే. ౪౧.

సర్వస్వహరణేచ్ఛయా వదతి. రాజ్యం దేహీతి. ౨౫—౩౧. హేమభారద్వయం సార్ధమితి. ఆచి తస్య దశమో భాగో భారస్తథా చార్ధభారేణ సహితభారద్వయపరిమాణాం సువర్ణదక్షిణాం దేహీత్యర్థః. రాజా దాస్యామీత్యుక్త్వా స్వనికటే ధనాభావాత్కిం మయేదం కృతమిత్యతివిస్మిత ఇత్యర్థః ౩౨. తదైవ సైనికా ఇతి. యే రాజ్ఞా సాకం వనే గతాస్తే మార్గభ్రంశాదితస్తతో గతా ఇత్యుక్తం తే సైనికా రాజానం వీక్షమాణా ఆగతా ఇత్యర్థః. ౩౩. అన్తఃపురే స్త్ర్యగారే గతః చిన్తాగ్రస్తస్సన్. ౩౪. స్వకృతమనయం స్మరతి. కిం మయేతి. పాటచ్చరైస్తస్కరైః. ౩౫—౩౭. గృహం

చిన్తయా క్షీయతే దేహో నాస్తి చిన్తాసమా మృతిః, త్యజ్యతాం నృపశార్దూల స్వస్థో భవ విచక్షణ. ౪౨. తన్నిశమ్య ప్రియావాక్యం ప్రీతిపూర్వం నరాధిపః, ప్రోవాచ కిఞ్చిచ్చిన్తాయాః కారణంచ శుభాశుభమ్. ౪౩. భోజనం న చకారాసౌ చిన్తావిష్టస్తథా నృపః, సుప్త్వాపి శయనే శుభ్రే లేభే నిద్రాం న భూమిపః. ౪౪. ప్రాతరుత్థాయ చిన్తార్తో యావత్సన్ధ్యాదికాః క్రియాః, కరోతి నృపతిస్తావద్విశ్వామిత్రస్సమాగతః. ౪౫. క్షత్త్రా నివేదితో రాజ్ఞే ; మునిస్సర్వస్వహారకః, ఆగతోవాచ రాజానం ప్రణమన్తం పునః పునః. ౪౬. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—రాజంస్త్యజస్వ రాజ్యం మే దేహి వాచా ప్రతిశ్రుతమ్, సువర్ణం స్పృశ రాజేన్ద్ర సత్యవాగ్భవ సామ్ప్రతమ్. ౪౭. హరిశ్చన్ద్ర ఉవాచ—స్వామిన్రాజ్యం తవేదం మే మయా దత్తం కిలాధునా, త్యక్త్వాన్యత్ర గమిష్యామి మాచిన్తాం కురు కౌశిక ౪౮. సర్వస్వం మమ తే బ్రహ్మన్గృహీతం విధివద్విభో, సువర్ణం దక్షిణాం దాతుమశక్తోఽస్మ్యధునా ద్విజ. ౪౯. దానం దదామి తే తావద్యావన్మే స్యాద్ధనాగమః, పునశ్చేత్కాలయోగేన తదా దాస్యామి దక్షిణామ్. ౫౦. ఇత్యుక్త్వా నృపతిః ప్రాహ పుత్త్రం భార్యాం చ మాధవీమ్, రాజ్యమస్మై ప్రదత్తం వై మయా వేద్యాం సువిస్తరమ్ ౫౧. హస్త్యశ్వరథసంయుక్తం రత్నహేమసమన్వితమ్, త్యక్త్వా త్రీణి శరీరాణి సర్వం చాస్మై సమర్పితమ్. ౫౨. త్యక్త్వాఽయోధ్యాం గమిష్యామి కుత్రచిద్వనగహ్వరే, గృహ్ణాత్విదం మునిస్సమ్యగ్రాజ్యం సర్వం సమృద్ధిమత్. ౫౩. ఇత్యాభాష్య సుతం భార్యాం హరిశ్చన్ద్రస్స్వమన్దిరాత్, వినిర్గతస్సుధర్మాత్మా మానయంస్తం ద్విజోత్తమమ్. ౫౪. వ్రజన్తం భూపతిం వీక్ష్య భార్యాపుత్త్రావుభావపి, చిన్తాతురౌ సుదీనాస్యౌ జగ్మతుః పృష్ఠతస్తదా. ౫౫. హాహాకారో మహానాసీన్నగరే వీక్ష్య తాంస్తథా, చుక్రుశుః ప్రాణినస్సర్వే సాకేతపురవాసినః. ౫౬. హా రాజన్కిం కృతం కర్మ కుతః క్లేశస్సమాగతః, వఞ్చితోఽసి మహారాజ విధినాఽపణ్డితేన హ. ౫౭. సర్వే వర్ణాస్తదా దుఃఖమాపుర్నయుస్తం మహీపతిమ్, విలోక్య భార్యయాసార్ధం పుత్త్రేణ చ మహాత్మనా. ౫౮. నినిన్దుర్బ్రాహ్మణం తం తు దురాచారం పురౌకసః, ధూర్తోఽయమితి భాషన్తే దుఃఖార్తా బ్రాహ్మణాదయః. ౫౯. నిర్గత్య నగరాత్తస్మాద్విశ్వామిత్రః క్షితీశ్వరమ్, గచ్ఛన్తం తమువాచేదం సమేత్య నిష్ఠురం వచః. ౬౦. దక్షిణాయాస్సువర్ణం మే దత్త్వా గచ్ఛ నరాధిప, నాహం దాస్యామి వా బ్రూహి మయా త్యక్తం సువర్ణకమ్. ౬౧. రాజ్యం గృహాణ వా సర్వం లోభశ్చేద్ధృది వర్తతే. దత్తం చే

స్త్రీపురష్. ౩౮—౪౨. శుభాశుభం యథాకథంచిదిత్యర్థః. ౪౩, ౪౪. విశ్వామిత్రో బ్రాహ్మణ వేషేణ సమాగత ఇత్యర్థః. ౪౫. సువర్ణం స్పృశ దక్షిణాత్వేన ప్రతిజ్ఞాతం దేహీత్యర్థః. ౪౬—

స్మన్యసే రాజన్దేహి యత్తత్ప్రతిశ్రుతమ్.౬౨.ఏవం బ్రువన్తం గాధేయం హరిశ్చన్ద్రో మహీపతిః, ప్రణిపత్య సుదీనాత్మా కృతాఞ్జలిపుటోఽబ్రవీత్. ౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

—॥ హరిశ్చన్ద్రకృతదక్షిణాదానయత్నాది. ॥—

హరిశ్చన్ద్ర ఉవాచ—అదత్వా తే హిరణ్యం వై న కరిష్యామి భోజనమ్, ప్రతిజ్ఞా మే మునిశ్రేష్ఠ విషాదం త్యజ సువ్రత. ౧. సూర్యవంశసముద్భూతః క్షత్రియోఽహం మహీపతిః, రాజసూయస్య యజ్ఞస్య కర్తా వాఞ్ఛితదో నృప ౨. కథం కరోమి నాకారం స్వామిన్దత్వా యదృచ్ఛయా, అవశ్యమేవ దాతవ్యమృణం మే ద్విజసత్తమ. ౩. స్వస్థో భవ ప్రదాస్యామి సువర్ణం మనసేప్సితమ్, కఞ్చిత్కాలం ప్రతీక్షస్వ యావత్ప్రాప్స్యామ్యహం ధనమ్. ౪. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—కుతస్తే భవితా రాజన్ధనప్రాప్తిరతః పరమ్, గతం రాజ్యం తథా కోశో బలం చైవార్థసాధనమ్. ౫. వృథాఽఽశా తే మహీపాల ధనార్థే కిం కరోమ్యహమ్, నిర్ధనం త్వాం చ లోభేన పీడయామి కథం నృప. ౬. తస్మాత్కథయ భూపాల న దాస్యామీతి సామ్ప్రతమ్, త్యక్త్వాశాం మహతీం కామం గచ్ఛామ్యహమతఃపరమ్. ౭. యథేష్టం వ్రజ రాజేన్ద్ర భార్యాపుత్రసమన్వితః, సువర్ణం నాస్తి కిం తుభ్యం దదామీతి వదాధునా.౮. వ్యాస ఉవాచ—గచ్ఛన్వాక్యమిదం శ్రుత్వా బ్రాహ్మణస్య చ భూపతిః, ప్రత్యువాచ మునిం బ్రహ్మన్ధైర్యం కురు దదామ్యహమ్.౯. మమ దేహోఽస్తి భార్యాయాః పుత్రస్య చ హ్యనామయః, క్రీత్వా దేహం తు తం నూనమృణం దాస్యామి తే ద్విజ ౧౦. గ్రాహకం పశ్య విప్రేన్ద్ర వారాణస్యాం పురిప్రభో, దాసభావం గమిష్యామి సదారోఽహం సపుత్రకః.౧౧. గృహాణ కాఞ్చనం పూర్ణం

౪౯. దానం దదామి రాజ్యదానమధునా దదామి దక్షిణాం తు ధనప్రాప్త్యుత్తరం కాలాన్తరే దాస్యామీత్యర్థః. ౫౦—౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైః పంచచత్వారింశచ్ఛ్లోకైరితః పరమ్, దక్షిణాదానయత్నశ్చ రాజ్ఞా కృత ఇతీర్యతే. రాజా విశ్వామిత్రబ్రాహ్మణం ప్రతి కిముక్తవాన్? తదాహ—అదత్వేతి. న కరిష్యామి భోజనమితి అన్నం త్యక్త్వా ఫలాహారాదినా కాలం నేష్యామీత్యర్థః. ౧—౩. కంచిత్కాలమితి. మాసపరిమితం కాలమిత్యర్థః. అగ్రే మాససమాప్తావేవ బ్రాహ్మణస్యాగమనాత్. ౪—౭. వదాధునేతి. ఏవం రాజ్ఞోక్తే మిథ్యావాదీ రాజా జాత ఇతి వసిష్ఠం జేష్యామీతి బ్రాహ్మణాభిప్రాయః. ౮—౧౦. గ్రాహకమితి. అస్యామయోధ్యాయాం యది కశ్చిద్గ్రాహకః స్యాత్తర్హి తం పశ్య నో చేదహం వారాణస్యాం గత్వా సర్వాన్స్వాత్మనా దత్వా దాసభావం గమిష్యామి తదా త్వం కాఞ్చ

సార్ధభారద్వయం మునే, మాల్యేన దత్వా సర్వాన్నస్సన్తుష్టో భవ భూధర. ౧౨. ఇతి బ్రువన్నగామాథ సహపత్న్యా సుతాన్వితః, ఉమయా కాన్తయా సార్ధం యత్రాస్తే శఙ్కరస్స్వయమ్. ౧౩. తాం దృష్ట్వాచ పురీం రమ్యాం మనసోఽహ్లాదకారిణీమ్, ఉవాచ సకృతార్థోఽస్మి పురీం పశ్యన్సువర్చసమ్. ౧౪. తతో భాగీరథీం ప్రాప్య స్నాత్వా దేవాదితర్పణమ్, దేవార్చనం చ నిర్వర్త్య కృతవాన్దిగ్విలోకనమ్ ౧౫. ప్రవిశ్య వసుధాపాలో దివ్యాం వారాణసీం పురీమ్, నైషా మనుష్యభుక్తేతి శూలపాణేః పరిగ్రహః. ౧౬. జగామ పద్భ్యాం దుఃఖార్తస్సహ పత్న్యాశిసమాకులః, పురీం ప్రవిశ్య స నృపో విశ్వాసమకరోత్తదా. ౧౭. దదృశేఽథ మునిశ్రేష్ఠం బ్రాహ్మణం దక్షిణార్థినమ్, తం దృష్ట్వా సమనుప్రాప్తం వినయావనతోఽభవత్. ౧౮. ప్రాహ చైవాఞ్జలిం కృత్వా హరిశ్చన్ద్రో మహామునిమ్, ఇమే ప్రాణాస్సుతశ్చాయం ప్రియా పత్నీ మునే మమ. ౧౯. యేన తే కృత్యమస్త్యాశు గృహాణాద్య ద్విజోత్తమ, యచ్చాన్యత్కార్యమస్మాభిస్తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి. ౨౦. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—పూర్ణస్సమాసో భద్రన్తే దీయతాం మమ దక్షిణా, పూర్వం తస్యనిమిత్తం హి స్మర్యతే స్వవచో యది. ౨౧. రాజోవాచ—బ్రహ్మన్నాద్యాపి సమ్పూర్ణో మాసో జ్ఞానతపోబల, తిష్ఠత్యేకదినార్ధం యత్తత్ప్రతీక్షస్వ నాపరమ్. ౨౨. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—ఏవమస్తు మహారాజ ఆగమిష్యామ్యహం పునః, శాపం తవ ప్రదాస్యామి న చేదద్య ప్రయచ్ఛసి. ౨౩. ఇత్యుక్త్వాథ యయౌ విప్రో రాజా చాచిన్తయత్తదా, కథమస్మై ప్రయచ్ఛామి దక్షిణాయా ప్రతిశ్రుతా. ౨౪. కుతః పుష్టాని మిత్రాణి కుతోఽర్థస్సామ్ప్రతం మమ, ప్రతిగ్రహః ప్రదుష్టో మే తత్ర యాచ్ఞా కథం భవేత్. ౨౫. రాజ్ఞాం వృత్తిత్రయం ప్రోక్తం

నం గృహాణ అథచ సన్తుష్టో భవేతి పిండితోఽర్థః. ౧౧. భూధరేతి బ్రాహ్మణసంబోధనమ్. ౧౨. ఉమయా పరాశక్త్యా సహితో యత్ర కాశ్యాం శఙ్కరస్తిష్ఠతి తస్యాం కాశ్యాం జగామేత్యర్థః. ౧౩, ౧౪. దిగ్విలోకనం కేన మార్గేణ గన్తవ్యమితి సమన్తాదవలోకితవానిత్యర్థః. ౧౫. నైషా మనుష్యభుక్తేతి. యదీయం పురీ మనుష్యేణ భుక్తా పాలితా స్యాత్తదా మామకించిత్కరం మాల్యం దత్వా కోఽపి న గ్రహీష్యతి పరం తు తథా న కిన్తు శూలపాణేః సర్వేశ్వరస్య శివస్య పరిగ్రహోఽస్తి తేన పాలితాస్తి తతః సర్వేశ్వరః శివో మామకించిత్కరమపి మాల్యం దత్వా గ్రహీష్యతీత్యభిప్రాయేణ కాశ్యాం జగామేతి భావః. ౧౬—౨౦. పూర్ణస్సమాస ఇతి, యస్త్వయా దక్షిణాదానే ప్రతిజ్ఞాతో మాసో మాసాన్తే దక్షిణాం దాస్యామీతి సమాసః. పూర్ణ ఇత్యర్థః. తస్య నిమిత్తం మాసాన్తే దక్షిణాం దాస్యామీతి ప్రతిజ్ఞారూపమ్. ౨౧—౨౪. కుతః పుష్టాని మిత్రాణీతి. యేభ్యో ధనం గృహీత్వాస్మై బ్రాహ్మణాయ దక్షిణాం దాస్యామి తాదృశాని పుష్టాని సంపన్నాని మమ మిత్రాణి అత్ర కాశ్యాం కుతః సన్తి నైవ సన్తీత్యర్థః. ౨౫. ప్రతిగ్రహః కుతో

ధర్మశాస్త్రేషు నిశ్చితమ్, యది ప్రాణాన్విముఞ్చామి హ్యప్రదాయ చ దక్షిణామ్. ౨౬. బ్రహ్మస్వహా కృమిః పాపో భవిష్యామ్యధమాధమః, అథ వా ప్రేతతాం యాస్యే వర ఏవాత్మవిక్రయః. ౨౭. సూతఉవాచ—.రాజానం వ్యాకులం దీనం చిన్తయానమధోముఖమ్, ప్రత్యువాచ తదా పత్నీ బాష్పగద్గదయా గిరా. ౨౮. త్యజ చిన్తాం మహారాజ స్వధర్మమనుపాలయ, ప్రేతవద్వర్జనీయోహి నరస్సత్యబహిష్కృతః. ౨౯. నాతఃపరతరం ధర్మం వదన్తి పురుషస్య చ, యాదృశం పురుషవ్యాఘ్ర స్వసత్యస్యానుపాలనమ్ ౩౦ అగ్నిహోత్రమధీతం చ దానాద్యాస్సకలాః క్రియాః, భవన్తి తస్య వైఫల్యం వాక్యం యస్యానృతం భవేత్. ౩౧. సత్యమత్యన్తముదితం ధర్మశాస్త్రేషు ధీమతామ్, తారణాయానృతం తద్వత్పతనాయాకృతాత్మనామ్. ౩౨ శతాశ్వమేధానాహృత్య రాజసూయం చ పార్థివః, కృత్వా రాజా సకృత్స్వర్గాదసత్యవచనాచ్చ్యుతః. ౩౩. రాజోవాచ—వంశవృద్ధికరశ్చాయం పుత్రస్తిష్ఠతి బాలకః, ఉచ్యతాం వక్తుకామాసి యద్వాక్యం గజగామిని ౩౪. పత్న్యువాచ—రాజన్మాభూదసత్యం తే పుంసాం పుత్రఫలాస్త్రియః, తస్మాం ప్రదాయ విత్తేన దేహి విప్రాయ దక్షిణామ్. ౩౫. వ్యాస ఉవాచ—ఏతద్వాక్యముపశ్రుత్య యయౌ మోహం మహీపతిః, ప్రతిలభ్య చ సంజ్ఞాం వై విలలాపాతిదుఃఖితః. ౩౬. మహద్దుఃఖమిదం భద్రే యత్త్వమేవం బ్రవీషి మే, కిం తవ స్మితసల్లాపా మమ పాపస్య విస్మృతాః. ౩౭. హాహా త్వయా కథం యోగ్యం వక్తుమే

దుష్టస్తదాహ—రాజ్ఞాం వృత్తిత్రయమితి. దానాధ్యయనయజనరూపం న తు తత్ర ప్రతిగ్రహోఽస్తి తస్మాదిత్యర్థః. నను ద్రవ్యాభావే తత్రైవ స్థీయతాం యన్మునిః కరిష్యతి తత్కరోత్వితి చేత్తత్రైవావస్థానే యది ప్రాణాన్విముంచామి మమ మరణం స్యాత్తదా బ్రాహ్మణస్వహరణాత్పాపాత్కృమిర్భవిష్యామ్యథవా ప్రేతతాం పిశాచత్వం యాస్యామి తదపేక్షయా ఆత్మవిక్రయః కర్తవ్యః ఇదమేవ వరమిత్యాహ—యది ప్రాణానితి. ౨౬—౨౯. నాతః పరతరమితి. "అశ్వమేధసహస్రాచ్చ సత్యమేకం విశిష్యత" ఇతి స్మృతేః. ౩౦, ౩౧. సత్యం పాలనాయ అనృతం పాతనాయ నరకపాతనాయేత్యర్థః. ౩౨. శతాశ్వమేధానితి. పార్థివో యయాతిః నృపః సకృదసత్యవచనాదసత్యభాషణాత్ స్వర్గాచ్చ్యుతః పతిత ఇత్యన్వయః. ఇయం కథా పురాణేషు ప్రసిద్ధా. ౩౩. వంశవృద్ధికరశ్చాయమితి. యత్త్వం మాం బోధయసి దక్షిణా దేయేతి తత్ర మదీయత్వేన ప్రాణిద్వయమేవావశిష్టం పుత్రో భార్యా చేతి. తత్ర పుత్రో వంశవృద్ధికరత్వాన్న దేయ ఇతి శాస్త్రాజ్ఞా స్థితైవ భార్యాపి న విక్రేతవ్యేతి. తతశ్చ కిం కర్తవ్యం మయా కథం వా దక్షిణా దేయేత్యుచ్యతాం త్వయా తద్వాక్యమ్. యతస్త్వం వక్తుకామాసి బోధకవాక్యం వక్తుకామాసి తత ఇత్యర్థః. ఇత్థం సంకటే కిం కర్తవ్యం మయేతి త్వమేవ వదేత్యభిప్రాయః. ౩౪. పుత్రఫలా ఇతి. పుత్రే జాతే స్త్రీణాం ఫలం నాస్తీత్యర్థః. ౩౫, ౩౬. తవ స్మితసల్లాపాః ప్రేమ్ణా హాస్యభాషణాని కిం మమ

తచ్ఛుచిస్మితే, దుర్వాచ్యమేతద్వచనం కథం వదసి భామిని. ౩౮. ఇత్యుక్త్వా నృపతిశ్రేష్ఠో న ధీరోదారవిక్రయే, నిపపాత మహీపృష్ఠే మూర్ఛయాతిపరిప్లుతః. ౩౯. శయానం భువి తం దృష్ట్వా మూర్ఛయాపి మహీపతిమ్, ఉవాచేదం సుకరుణం రాజపుత్రీ సుదుఃఖితా. ౪౦. హా మహారాజ కస్యేదమపధ్యానాదుపాగతమ్, యస్త్వం నిపతితో భూమౌ రఙ్కువచ్ఛరణోచితః. ౪౧. యేనైవ కోటిశో విత్తం విప్రాణామపవర్జితమ్, స ఏవ పృథివీనాథో భువి స్వపితి మే పతిః. ౪౨. హా కష్టం కిం తవానేన కృతం దైవమహీక్షితా, యదిన్ద్రోపేన్ద్రతుల్యోఽయం నీతః పాపామిమాం దశామ్ ౪౩. ఇత్యుక్త్వా సాపి సుశ్రోణీ మూర్ఛితా నిపపాతహ, భర్తుర్దుఃఖమహాభారేణాసహ్యేనాతిపీడితా. ౪౪. శిశుర్దృష్ట్వా క్షుధావిష్టః ప్రాహ వాక్యం సుదుఃఖితః, తాత తాత ప్రదేహ్యన్నం మాతర్మే దేహి భోజనమ్. ౪౫. క్షున్మే బలవతీ జాతా జిహ్వాగ్రం మేఽతిశుష్యతి.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.

హరిశ్చన్ద్రకృతశోకః.

ఏతస్మిన్నన్తరే ప్రాప్తో విశ్వామిత్రో మహాతపాః, అన్తకేన సమః క్రుద్ధో ధనం స్వం యాచితుం హ్యదా. ౧. తమాలోక్య హరిశ్చన్ద్రః పపాత భువి మూర్ఛితః, స వారిణా తమభ్యుక్ష్య రాజానమిదమబ్రవీత్. ౨ ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ రాజేన్ద్ర త్వాం దదస్వేష్టదక్షిణామ్, ఋణం ధారయతాం దుఃఖమహన్యహని వర్ధతే. ౩. ఆప్యాయమానస్స తదా హిమశీతేన వారిణా, అవాప్య చేతనాం రాజా విశ్వామిత్రమవేక్ష్య చ. ౪. పునర్మోహం సమాపేదే హ్యథ క్రోధం యయౌ మునిః, సమాశ్వాస్య చ రాజానం వాక్యమాహ ద్విజోత్తమః. ౫. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—దీయతాం దక్షిణా సా మే యది ధైర్యమవేక్షసే, సత్యేనార్కః ప్రతపతి సత్యే తిష్ఠతి మేదినీ. ౬. సత్యే చోక్తః పరో ధర్మస్స్వర్గస్సత్యే ప్రతిష్ఠితః, అశ్వమేధసహస్రం తు సత్యం చ తులయా ధృతమ్. ౭. అశ్వమేధసహస్రాద్ధి సత్యమేకం విశిష్యతే, అథవా కిం మమైతేన ప్రోక్తేనాస్తి ప్రయోజనమ్. ౮. మదీయాం దక్షిణాం రాజన్న దాస్యతి

విస్మృతాని భవన్తి యత్త్వదుక్తమేతదహం కరిష్యామీతి మన్యసే ఇత్యర్థః. ౩౭—౪౦. శరణోచితో మహాస్తరణయుక్తగృహోచితః. ౪౧, ౪౨. హేదైవేతి విధేః సంబోధనమ్. ౪౩—౪౫. అగ్రే ప్రాన్తభాగే మే జిహ్వా శుష్యతీత్యన్వయః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే వింశోఽధ్యాయః.

సప్తవింశతిపద్యైస్తు హరిశ్చంద్రేణ భూభృతా, మహాక్షోభకః కృత ఇతి కథానకమిహోచ్యతే. ఇత్థం శిశుభార్యాభాషణానన్తరం జాతం వృత్తమాహ—ఏతస్మిన్నన్తరే ఇతి. ౧—౯. అవనే

భవాన్యది, అస్తాచలగతే హ్యర్కే శప్స్యామి త్వామతో ధ్రువమ్. ౯. ఇత్యుక్త్వా
స యయౌ విప్రో రాజా చాసీద్భయాతురః, దుఃఖభూతోఽవనే నిస్స్వో నృశంస
మునినార్దితః. ౧౦. సూత ఉవాచ—ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర బ్రాహ్మణో వేదపారగః,
బ్రాహ్మణైర్బహుభిస్సార్ధం నిర్యయౌ స్వగృహాద్బహిః. ౧౧. తతో రాజ్ఞీ తు తం
దృష్ట్వా ఆయాన్తం తాపసం స్థితమ్, ఉవాచ వాక్యం రాజానం ధర్మార్థసహితం
తదా. ౧౨. త్రయాణామపి వర్ణానాం పితా బ్రాహ్మణ ఉచ్యతే, పితృద్రవ్యం హి
పుత్రేణ గృహీతవ్యం న సంశయః. ౧౩. తస్మాదయం ప్రార్థనీయో ధనార్థమితి మే
మతిః, రాజోవాచ—నాహం ప్రతిగ్రహం కాఙ్క్షే క్షత్రియోఽహం సుమధ్యమే.
౧౪. యాచనం ఖలు విప్రాణాం క్షత్రియాణాం న విద్యతే, గురుర్హి విప్రో
వర్ణానాం పూజనీయోఽస్తి సర్వదా. ౧౫. తస్మాద్గురుర్న యాచ్యస్స్యాత్క్షత్రి
యాణాం విశేషతః, యజనాధ్యయనం దానం క్షత్రియస్య విధీయతే. ౧౬. శరణా
గతానామభయం ప్రజానాం ప్రతిపాలనమ్, న చాప్యేవం తు వక్తవ్యం దేహీతి
కృపణం వచః. ౧౭. దదామీత్యేవ మే దేవి హృదయే నిహితం వచః, ఆర్జితం
కుత్రచిద్ద్రవ్యం బ్రాహ్మణాయ దదామ్యహమ్. ౧౮. పత్న్యువాచ—కాలస్సమ
విషమకరః పరిభవసన్మానమానదః కాలః, కాలః కరోతి పురుషం దాతారం యాచి
తారం చ. ౧౯. విప్రేణావిదుషా రాజా క్రుద్ధేనాతిబలీయసా, రాజ్యాన్నిరస్త
స్స్వామ్యాచ్చ పశ్య కాలస్య చేష్టితమ్. ౨౦. రాజోవాచ—అసినా తీక్ష్ణధారేణ
వరం జిహ్వా ద్విధా కృతా, న తు మానం పరిత్యజ్య దేహి దేహీతి భాషితమ్.
౨౧. క్షత్రియోఽహం మహాభాగే న యాచే కిఞ్చిదప్యహమ్, దదామి వాహం
నిత్యం హి భుజవీర్యార్జితం ధనమ్. ౨౨. పత్న్యువాచ—యది తే హి మహారాజ
యాచితుం న క్షమం మనః, అహం తు న్యాయతో దత్తా దేవైరపి సవాసవైః. ౨౩.
అహం శాస్యా చ పత్యా చ రక్ష్యా చైవ మహాద్యుతే, మన్మౌల్యం సఙ్గృహీత్వాథ
గుర్వర్థస్సమ్ప్రదీయతామ్. ౨౪. ఏతద్వాక్యముపశ్రుత్య హరిశ్చన్ద్రో మహీపతిః,
కష్టం కష్టమితి ప్రోచ్య విలలాపాతిదుఃఖితః. ౨౫. భార్యా చ భూయః ప్రాహేదం

దక్షిణాదానేన సత్యరక్షణే దుఃఖభూత ఇత్యన్వయః. ౧౦—౧౮. యది త్వయా రాజ్ఞామిత్థం ధర్మ ఇత్యుచ్యతే తర్హి బ్రాహ్మణానామపి పరపీడాకరణాభావ ఏవ ధర్మ ఇత్యర్థాదుక్తమేవ భవతి తథా చ కాలవశాద్బ్రాహ్మణైస్త్వదుపద్రవకర్తృభిర్యథా స్వధర్మస్త్యక్తస్తథా త్వయా, కిమితి న త్యజ్యత ఇత్యభిప్రాయేణాహ—కాలః స విషమకర ఇతి. న్యూనాధికకర ఇత్యర్థః. ౧౯. తదేవోప పాదయతి—విప్రేణేతి. ౨౦. న తు మానమితి. మానం క్షత్రియోఽస్మీత్యభిమానమ్. యద్వా మానం శాస్త్రరూపం ప్రమాణమ్. భాషితం కరిష్యామీతి శేషః. ౨౧. దదామి వాహం దదామ్యేవాహం

క్రియతాం వచనం మమ, విప్రశాపాగ్నిదగ్ధత్వాన్నీచత్వముపయాస్యసి. ౨౬. న ద్యూతహేతోర్నచ మద్యహేతోర్న రాజ్యహేతోర్నచ భోగహేతోః, దదస్వ గుర్వర్థమతో మయా త్వం సత్యవ్రతత్వం సఫలం కురుష్వ. ౨౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

—౦ హరిశ్చన్ద్రకృతపత్నీవిక్రయః. ౦—

సూత ఉవాచ—సతయానోద్యమానస్తు రాజా పత్న్యా పునఃపునః, ప్రాహ భద్రే కరోమ్యేష విక్రయం తే సునిర్ఘృణః. ౧ నృశంసైరపి యత్కర్తుం న శక్యం తత్కరోమ్యహమ్, యది తే భ్రాజతే వాణీ వక్తుమీదృక్సునిష్ఠురమ్. ౨. ఏవముక్త్వా తతో రాజా గత్వా నగరమాతురః, అవతార్య తదా రఙ్గే తాం భార్యాం నృపసత్తమః. ౩. బాష్పగద్గదకణ్ఠస్తు తతో వచనమబ్రవీత్, భోభో నాగరికాస్సర్వే శృణుధ్వం వచనం మమ. ౪. కస్య చిద్యది కార్యం స్యాద్దాస్యా ప్రాణేష్టయా మమ, స బ్రవీతు త్వరాయుక్తో యావత్స్వం ధారయామ్యహమ్. ౫. తేఽబ్రువన్పణ్డితాః కస్త్వం పత్నీం విక్రేతుమాగతః, రాజోవాచ—కిం మాం పృచ్ఛథ కస్త్వమేవా నృశంసోఽహ మమానుషః. ౬. రాక్షసో వాస్మి కఠినస్తతః పాపం కరోమ్యహమ్, సూత ఉవాచ—తం శబ్దం సహసా శ్రుత్వా కౌశికో విప్రరూపధృక్. ౭. వృద్ధరూపం సమాస్థాయ హరిశ్చన్ద్రమభాషత, సమర్పయస్వ మే దాసీమహం క్రేతా ధనప్రదః. ౮. అస్తి మే విత్తమతులం సుకుమారీ చ మే ప్రియా, గృహకర్మ న శక్నోతి కర్తుమస్మాత్ప్రయచ్ఛ మే. ౯. అహం గృహ్ణామి దాసీం తు కతి దాస్యామి తే ధనమ్, ఏవముక్తే తు విప్రేణ హరిశ్చన్ద్రస్య భూపతేః. ౧౦. విదీర్ణం తు మనో దుఃఖాన్నచైనం కిఞ్చిదబ్రవీత్, విప్ర ఉవాచ—కర్మణశ్చ వయోరూపశీలానాం తవ యోషితః. ౧౧. అనురూపమిదం విత్తం గృహాణార్పయ మేఽ

న తు గృహ్ణామీత్యర్థః. ౨౨—౨౫. నీచత్వముపయాస్యసీత్యతః పూర్వం నో చేదితి శేషః. ౨౬. బ్రాహ్మణార్థమేతాదృశాయోగ్యకరణే నిందాపి న భవిష్యసీత్యాహ—న ద్యూతహేతోరితి. ౨౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

చతుర్భిరధికైః పంచాశద్భిః పద్యైస్తు భూభృతా, విక్రీతా నిజపత్నీ తు కథానకమిహోచ్యతే. ఇత్థం స్వవిషయే భార్యయా ప్రేర్యమాణో నృపః కిమకరోత్తదాహ—స తయేతి. ౧, ౨. రంగే రాజమార్గే. ౩, ౪. యావదహం స్వం ధనం ధారయామి వదామి తద్దాతుం యస్య శక్తిః స బ్రవీత్విత్యర్థః. ౫. భోః కస్త్వమితి కిం మాం పృచ్ఛథ అహం నృశంసః క్రూరోఽస్మీత్యన్వయః. ౬, ౮. అస్మాత్కారణాదిత్యర్థః. రాజా దుఃఖాతురో న వదతీత్యాలోచ్య స్వయమేవ బ్రాహ్మణ ఆహ—కర్మణశ్చేతి. తవ యోషితః కర్మణో వయోరూపశీలానాం చానురూపమిత్యన్వయః. ౯—

బలామ్, ధర్మశాస్త్రేషు యద్దృష్టం స్త్రియో మూల్యం నరస్య చ. ౧౨. ద్వాత్రింశల్ల
క్షణోపేతా దక్షా శీలగుణాన్వితా, కోటిమూల్యం సువర్ణస్య స్త్రియః పుంసస్తథార్బు
దమ్ ౧౩. ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య హరిశ్చన్ద్రో మహీపతిః, దుఃఖేన మహతావిష్టో న
చైనం కిఞ్చిదబ్రవీత్. ౧౪. తతస్స విప్రో నృపతేః పురతో వల్కలోపరి, ధనం
నిధాయ కేశేషు ధృత్వా రాజ్ఞీమకర్షయత్. ౧౫. రాజ్ఞ్యువాచ—ముఞ్చ ముఞ్చార్య
మాం సద్యో యావత్పశ్యామ్యహం సుతమ్, దుర్లభం దర్శనం విప్ర పునరస్య భవి
ష్యతి. ౧౬. పశ్యేహ పుత్ర మామేవం మాతరం దాస్యతాం గతామ్, మాం మాస్ప్రా
క్షీ రాజపుత్ర న స్పృశ్యాహం త్వయాధునా. ౧౭. తతస్స బాలస్సహసా దృష్ట్వా
కృష్టాం తు మాతరమ్, సమభ్యధావదమ్బేతి వదన్సాశ్రువిలోచనః. ౧౮. హస్తే వస్త్రం
సమాకర్షన్ కాకపక్షధరశ్శిశుః, తమాగతం ద్విజః క్రోధాద్బాలమభ్యాహనత్తదా.
౧౯. వదంస్తథాపి సోఽమ్బేతి నైవ ముఞ్చతి మాతరమ్. రాజ్ఞ్యువాచ—ప్రసాదం
కురు మే నాథ క్రీణీష్వేమం హి బాలకమ్. ౨౦. క్రీతాపి నాహం భవితా వినైనం కార్య
సాధికా, ఇత్థం మమాల్పభాగ్యాయాః ప్రసాదం కురు మే ప్రభో. ౨౧. బ్రాహ్మణ ఉవా
చ—గృహ్యతాం విత్తమేతత్తే దీయతాం మమ బాలకః, స్త్రీపుంసోర్ధర్మశాస్త్రజ్ఞైః
కృతమేవ హి వేతనమ్. ౨౨. శతం సహస్రం లక్షం చ కోటిమూల్యం తథాపరైః,
ద్వాత్రింశల్లక్షణోపేతా దక్షా శీలగుణాన్వితా. ౨౩. కోటిమూల్యం స్త్రియః
ప్రోక్తం పురుషస్య తథార్బుదమ్, సూత ఉవాచ—తథైవ తస్య తద్విత్తం పురః
క్షిప్తం పటే పునః. ౨౪. ప్రగృహ్య బాలకం మాత్రా సహైకస్థమబన్ధయత్, ప్రతస్థే
స గృహం క్షిప్రం తయా సహ ముదాన్వితః. ౨౫. ప్రదక్షిణాం తు సా కృత్వా
జానుభ్యాం ప్రణతా స్థితా, బాష్పపర్యాకులా దీనా త్విదం వచనమబ్రవీత్. ౨౬.
యది దత్తం యది హుతం బ్రాహ్మణాస్తర్పితా యది, తేన పుణ్యేన మే భర్తా హరి
శ్చన్ద్రోఽస్తు వై పునః ౨౭. పాదయోః పతితాం దృష్ట్వా ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్,
హాహేతి చ వదన్రాజా విలలాపాకులేన్ద్రియః. ౨౮. వియుక్తేయం కథం జాతా సత్య

---

౧౨. స్త్రియో మూల్యం సువర్ణస్య కోటిః పుంసస్తు సువర్ణస్యార్బుదం దశకోట్యో మూల్యమిత్యర్థః.
స్త్రియో ద్వాత్రింశల్లక్షణాని తు విరాటపర్వణి ద్రౌపదీవర్ణనే స్పష్టాని. పురుషస్య ద్వాత్రింశల్లక్ష
ణాని తు కాశీఖణ్డే ఏకాదశాధ్యాయే స్పష్టాని. ౧౩—౧౬. రాజ్ఞీ పుత్రం వదతి—పశ్యేహేతి.
మాం మాస్ప్రాక్షీః స్పర్శం మాకార్షీరిత్యర్థః. అహమధునా దాస్యతాం గతా త్వయా రాజపుత్రేణ
న స్పృశ్యా భవామీత్యర్థః. ౧౭, ౧౮. కాకపక్షధరః కర్ణద్వయోపరి చూడా కాకపక్షః.
౧౯—౨౨. శతం సహస్రమితి గుణతారతమ్యేన మూల్యతారతమ్యమ్. ౨౩—౨౮. వియు
క్తేతి. వృక్షస్య ఛాయా జడాపి తం వృక్షం న జహాతి తథా సతి తద్వదియం నిత్యసంయుక్తా మమ

శీలగుణాన్వితా, వృక్షచ్ఛాయాపి వృక్షం తం న జహాతి కదాచన. ౨౯. ఏవం భార్యాం వదిత్వాథ సుసమ్బద్ధం పరస్పరమ్, పుత్రం చ తమువాచేదం మాం త్వం హిత్వా క్వ యాస్యసి. ౩౦. కాం దిశం ప్రతియాస్యామి కో మే దుఃఖం నివారయేత్, రాజ్యత్యాగేన మే దుఃఖం వనవాసేన మే ద్విజ ౩౧. యత్పుత్రేణ వియోగో మే ఏవమాహ స భూపతిః, సద్భర్తృభోగ్యా హి సదా లోకే భార్యా భవన్తి హి. ౩౨. మయా త్యక్తాసి కల్యాణి దుఃఖేన వినియోజితా, ఇక్ష్వాకువంశసమ్భూతం సర్వరాజ్య సుఖోచితమ్. ౩౩. మామీదృశం పతిం ప్రాప్య దాసీ భావం గతా హ్యసి, ఈదృశే మజ్జమానం మాం సుమహచ్ఛోకసాగరే. ౩౪. కో మాముద్ధరతే దేవి పౌరాణాఖ్యానవిస్తరైః, సూతఉవాచ—పశ్యతస్తస్య రాజర్షేః కశాఘాతై స్సుదారుణైః. ౩౫. ఘాతయిత్వా తు విప్రేశో నేతుం సముపచక్రమే, నీయమానౌ తు తౌ దృష్ట్వా భార్యాపుత్రౌ స పార్థివః. ౩౬. విలలాపాతిదుఃఖార్తో నిశ్వస్యోష్ణం పునఃపునః, యాం న వాయుర్న వాదిత్యో న చన్ద్రో న పృథగ్జనాః. ౩౭. దృష్టవన్తః పురా పత్నీం సేయం దాసీత్వమాగతా, సూర్యవంశప్రసూతోఽయం సుకుమారకరాఙ్గులిః. ౩౮. సమ్ప్రాప్తో విక్రయం బాలో ధిఙ్మామస్తు సుదుర్మతిమ్, హా ప్రియే హా శిశో వత్స మమానార్యస్య దుర్నయః. ౩౯. దైవాధీనదశాం ప్రాప్తో న మృతోఽస్మి తథాపి ధిక్, సూతఉవాచ—ఏవం విలపతో రాజ్ఞోఽగ్రే విప్రోఽన్తరధీయత. ౪౦. వృక్షగేహాదిభిస్తుఙ్గైస్తావాదాయ త్వరాన్వితః, అత్రాన్తరే మునిశ్రేష్ఠస్త్వాజగామ మహాతపాః. ౪౧. సశిష్యః కౌశికేన్ద్రోఽసౌ నిష్ఠురః క్రూరదర్శనః, విశ్వామిత్రఉవాచ—యా త్వయోక్తా పురా రాజన్రాజసూయస్య దక్షిణా. ౪౨. తాం దదస్వ మహాబాహో యది సత్యం పురస్కృతమ్, హరిశ్చన్ద్రఉవాచ—నమ

కథమద్య ప్రియా వియుక్తా జాతేత్యర్థః. ౨౯. పరస్పరం మాత్రాసంబద్ధం పుత్రమప్యాహ—నైవం భార్యాం వదిత్వేతి. ౩౦. పుత్రముక్త్వా బ్రాహ్మణం వదతి. కాం దిశమితి. ౩౧. పునర్భార్యాం వదతి. సద్భర్తృభోగ్యా ఇతి. ౩౨—౪౧. అత్రాన్తరే విశ్వామిత్రేణాగత్య దృష్టం పుత్రభార్యావిక్రయేణ రాజ్యదానదక్షిణా త్వనేన రాజ్ఞా సంపాదితా తతః పరం కేనోపాయేనేమం రాజానం ధర్మాత్ప్రచ్యుతం కరిష్యామీతి విమృశ్య యదష్టాదశాధ్యాయాన్తే ప్రథమం రాజ్ఞోక్తం "ధనేచ్ఛా యది తే బ్రహ్మన్యజ్ఞార్థం ద్విజసత్తమ, ఆగన్తవ్యమయోధ్యాయాం దాస్యామి విపులం ధన"మితి తద్వాక్యం స్మృత్వా తాం యజ్ఞస్య దక్షిణాం రాజ్ఞా ప్రతిజ్ఞాతాం విశ్వామిత్రో యాచతే యా త్వయోక్తేతి. తత్ర యద్యప్ రాజ్ఞా రాజసూయేతి నామ న గృహీతం కిన్తు సామాన్యయజ్ఞస్య తథాపి రాజసూయయజ్ఞస్యైవ దక్షిణాం గ్రహీష్యామి స ఏవ మయాభిమతో నోచేత్సత్యం త్యజేతి బ్రాహ్మణాభిమానః. ౪౨. పుత్రభార్యావిక్రయేణ సార్ధం హేమభార

స్కరోమి రాజర్షే గృహాణేమాం స్వదక్షిణామ్. ౪౩. రాజసూయస్య యాగస్య యా మయోక్తా పురానఘ, విశ్వామిత్ర ఉవాచ—కుతో లబ్ధమిదం ద్రవ్యం దక్షిణార్థే ప్రదీయతే. ౪౪. ఏతదాచక్ష్వ రాజేన్ద్ర యథా ద్రవ్యం త్వయార్జితమ్, రాజోవాచ—కిమనేన మహాభాగ కథితేన తవానఘ. ౪౫. శోకస్తు వర్ధతే విప్ర శ్రుతేనానేన సువ్రత, ఋషిరువాచ—అశక్తం నైవగృహ్ణామి శక్తమేవ ప్రయచ్ఛ మే. ౪౬. ద్రవ్యస్యాగమనం రాజన్కథయస్వ యథాతథమ్, రాజోవాచ—మయా దేవీ సుతా భార్యా విక్రీతా కోటిసమ్మితైః ౪౭. నిష్కైః పుత్రో రోహితాఖ్యో విక్రీతోఽర్బుదసఙ్ఖ్యయా, విప్రైకాదశకోట్యస్త్వం సువర్ణస్య గృహాణ మే. ౪౮. సూత ఉవాచ—తద్విత్తం స్వల్పమాలక్ష్య దారవిక్రయసమ్భవమ్, శోకాభిభూతం రాజానం కుపితః కౌశికోఽబ్రవీత్. ౪౯. ఋషిరువాచ—రాజసూయస్య యజ్ఞస్య నైషా భవతి దక్షిణా, అన్యదుత్పాదయక్షిప్రం సమ్పూర్ణా యేన సా భవేత్. ౫౦. క్షత్రబన్ధో మమేమాం త్వం సదృశీం యది దక్షిణామ్, మన్యసే తర్హి తత్క్షిప్రం పశ్య త్వం మే పరం బలమ్. ౫౧. తపసోఽస్య సుతప్తస్య బ్రాహ్మణ్యస్యామలస్య చ, మత్ప్రభావస్య చోగ్రస్య శుద్ధస్యాధ్యయనస్య చ. ౫౨. రాజోవాచ—అన్యద్దాస్యామి భగవన్కాలః కశ్చిత్ప్రతీక్ష్యతామ్, అధునైవాస్తి విక్రీతా పత్నీ పుత్రశ్చ బాలకః. ౫౩. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—చతుర్భాగస్థితో యోఽయం దివసస్య నరాధిప, ఏష ఏవ ప్రతీక్ష్యో మే వక్తవ్యం నోత్తరం త్వయా. ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

చాణ్డాలకృతహరిశ్చన్ద్రక్రయగ్రహణమ్.

వ్యాస ఉవాచ—తమేవముక్త్వా రాజానం నిర్ఘృణం నిష్ఠురం వచః, తదాదాయ ధనం పూర్ణం కుపితః కౌశికో యయౌ. ౧. విశ్వామిత్రే గతే రాజా తత

ద్వయాధికం ధనం యల్లబ్ధం తత్పురస్కృత్య రాజోవాచ—గృహాణేమాం దక్షిణామితి. అస్మిన్ద్రివ్యే రాజ్యదానదక్షిణాం సార్ధభారద్వయపరిమితాం గృహాణ అవశిష్టం ద్రవ్యం యజ్ఞస్య దక్షిణాం గృహాణేత్యర్థః. ౪౩—౫౦. మమ యథాజ్ఞానం తపోబలం వర్తతే తథా త్వం ప్రథమం పశ్య పశ్చాదుత్తమపాత్రయోగ్యాం యజ్ఞదక్షిణాం దేహి నేదృశీమల్పాం దరిద్రకర్తృకయజ్ఞయోగ్యాం దక్షిణాం గృహీష్యామీత్యభిప్రాయేణ బ్రాహ్మణ ఆహ—క్షత్రబంధో ఇతి. ౫౧—౫౩. నోత్తరమితి ఉత్తరం మర్యాదా న కర్తవ్యేత్యర్థః. ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

అష్టాత్రింశన్మహశ్లోకైర్హరిశ్చంద్రో హి భూపతిః, చాండాలేన క్రయక్రీత ఇతి సమ్యక్కథోచ్యతే. తదాదాయేతి. రాజ్యదానదక్షిణాభూతం సార్ధహేమభారద్వయపరిమితం ధనం గృహీత్వా యయావిత్యన్వయః. ౧, ౨. మయా ప్రేతేన శవభూతేనాపి ... విక్రీతేనయస్యార్తిః

శోకముపాగతః, శ్వాసోచ్ఛ్వాసం ముహుః కృత్వా ప్రోవాచోచ్చైరధోముఖః. ౨.
విత్తక్రీతేన యస్యార్తిర్మయా ప్రేతేన గచ్ఛతి, స బ్రవీతు త్వరాయుక్తో యా మే తిష్ఠ
తి భాస్కరః. ౩. అథాజగామ త్వరితో ధర్మశ్చాణ్డాలరూపధృక్, దుర్గన్ధో వికృతో
రూక్షశ్శ్మశ్రులో దన్తురోఽఘృణీ. కృష్ణో లమ్బోదరస్స్నిగ్ధః కరాళః పురుషాధమః,
హస్తజర్జరయష్టిశ్చ శవమాల్యైరలఙ్కృతః ౫ చాణ్డాల ఉవాచ—అహం గృహ్ణా
మి దాసత్వే భృత్యార్థః సుమహాన్మమ, క్షిప్రమాచక్ష్వ మూల్యం కిమేతత్తే
సమ్ప్రదీయతే. ౬. వ్యాస ఉవాచ—తం తాదృశమథాలక్ష్య క్రూరదృష్టిం సుని
ర్ఘృణమ్, వద త్వమతి దుశ్శీలం కస్త్వమిత్యాహ పార్థివః. ౭. చాణ్డాల ఉవాచ—
చాణ్డాలోఽహమిహ ఖ్యాతః ప్రవీరేతి నృపోత్తమ, శాసనే సర్వదా తిష్ఠ మృత
చైలాపహారకః. ౮. ఏవముక్తస్తదా రాజా వచనం చేదమబ్రవీత్, బ్రాహ్మణః
క్షత్రియో వాపి గృహ్ణాత్వితి మతిర్మమ. ౯. ఉత్తమస్యోత్తమో ధర్మో మధ్యమస్య
చ మధ్యమః, అధమస్యాధమశ్చైవ ఇతి ప్రాహుర్మనీషిణః. ౧౦. చాణ్డాల ఉవాచ—
ఏవమేవ త్వయా ధర్మః కథితో నృపసత్తమ, అవిచార్య త్వయా రాజన్నధునో
క్తం మమాగ్రతః. ౧౧. విచారయిత్వా యో బ్రూతే సోఽభీష్టం లభతే నరః,
సామాన్యమేవ తత్ప్రోక్తమవిచార్య త్వయానఘ. ౧౨. యది సత్యం ప్రమాణం తే
గృహీతోఽసి న సంశయః. హరిశ్చన్ద్ర ఉవాచ—అసత్యాన్నరకే గచ్ఛేత్సద్యః క్రూరే
నరాధమః. ౧౩ తతశ్చాణ్డాలతా సాధ్వీ న వరా మే హ్యసత్యతా. వ్యాస ఉవాచ—
తస్యైవం వదతః ప్రాప్తో విశ్వామిత్రస్తపోనిధిః. ౧౪. క్రోధామర్షవివృత్తాక్షః ప్రాహ చే
దం నరాధిపమ్, చాణ్డాలోఽయం మనస్థం తే దాతుం విత్తముపస్థితః. ౧౫. కస్మాన్న
దీయతే మహ్యమశేషా యజ్ఞదక్షిణా, రాజోవాచ—భగవన్సూర్యవంశోత్థమాత్మా
నం వేద్మి కౌశిక. ౧౬. కథం చాణ్డాలదాసత్వం గమిష్యే విత్తకామతః, విశ్వామిత్ర

పీడా గచ్ఛతి మయా క్రీతేన యస్యోపకారో భవతి స పురుషస్త్వరాయుక్తో మమ మౌల్యం
బ్రవీతు చతుర్థే యామేఽద్యాపి భాస్కరస్తిష్ఠతి తతో భాస్కరాస్తానన్తరం మమ ద్రవ్యస్యోప
యోగాభావ ఇతి భావః. ౩. ధర్మ ఇతి హరిశ్చన్ద్రపరీక్షార్థం చాణ్డాలరూపేణ ధర్మోఽప్యాగత
ఇత్యర్థః. ౪, ౫. భృత్యార్థో భృత్యప్రయోజనం మమ సిద్ధం భవతీత్యర్థః. ౬, ౭. ప్రవీరేతి
నామ్నా విఖ్యాతః. ౮, ౯. ఉత్తమస్యేతి తవాధర్మస్య గృహే మమోత్తమస్య ధర్మో న చలిష్య
తీత్యర్థః. ౧౦. ఏవమేవేతి. యద్యేవం తవ మనసి వర్తతే తర్హి యో వా కో వా మాం గృహ్ణాత్వితి
సామాన్యతః కిమసత్యముక్తం బ్రాహ్మణ ఏవ మాం గృహ్ణాత్వితి కిమితి న త్వయోక్తం తస్మాదేవ
మేవాసత్యభాషణరూప ఏవాధర్మస్త్వయా కథితః కిమిత్యర్థః. మమాగ్రతోఽవిచార్య విచారమ
కృత్వైవ కిమధునోక్తం త్వయేత్యర్థః. ౧౧, ౧౨. యది సత్యమితి. యది సత్యం ప్రమాణం భవతి

ఉవాచ—యది చాణ్డాలవిత్తం త్వమాత్మవిక్రయజం మమ. ౧౭. న ప్రదాస్యసి చేత్తర్హి శప్స్యామి త్వామసంశయమ్, చాణ్డాలాదథవా విప్రాద్దేహి మే దక్షిణా ధనమ్. ౧౮. వినా చాణ్డాలమధునా నాన్యః కశ్చిద్ధనప్రదః, ధనేనాహం వినా రాజన్న యాస్యామి న సంశయః. ౧౯. ఇదానీమేవ మే విత్తం న ప్రదాస్యసి చేన్నృప, దినేఽర్ధఘటికాశేషే తత్త్వాం శాపాగ్నినా దహే. ౨౦. వ్యాసఉవాచ—హరిశ్చన్ద్రస్తతో రాజా మృతవచ్ఛిద్రితజీవితః, ప్రసీదేతి వదన్పాదౌ ఋషేర్జగ్రాహ విహ్వలః. ౨౧. హరిశ్చన్ద్రఉవాచ—దాసోఽస్మ్యార్తోఽస్మిదీనోఽస్మి త్వద్భక్తశ్చ విశేషతః, ప్రసాదం కురు విప్రర్షేకష్టశ్చాణ్డాలసఙ్కరః భవేయం విత్తశేషేణతవ కర్మకరో వశః, తవైవ మునిశార్దూల ప్రేష్యశ్చిత్తానువర్తకః. ౨౩. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—ఏవమస్తు మహారాజ మమైవ భవ కిఙ్కరః, కింతు మద్వచనం కార్యం సర్వదైవ నరాధిప. ౨౪. వ్యాసఉవాచ—ఏవముక్తేఽథ వచనే రాజా హర్షసమన్వితః, అమన్యత పునర్జాతమాత్మానం ప్రాహ కౌశికమ్. ౨౫. తవాదేశం కరిష్యామి సదైవాహం న సంశయః, ఆదేశయ ద్విజశ్రేష్ఠ కిం కరోమి తవానఘ. ౨౬. విశ్వామిత్రఉవాచ—చాణ్డాలాగచ్ఛ మద్దాస మూల్యం కిం మే ప్రయచ్ఛసి, గృహాణ దానం మూల్యేన మయా దత్తం తవాధునా. ౨౭. నాస్తి దాసేన మే కార్యం విత్తాశా వర్తతే మమ. వ్యాసఉవాచ—ఏవముక్తే తదా తేన శ్వపచో హృష్టమానసః. ౨౮. ఆగత్య సన్నిధౌ తూర్ణం విశ్వామిత్రమభాషత, చాణ్డాలఉవాచ—దశయోజనవిస్తీర్ణే ప్రయాగస్య చ మణ్డలే. ౨౯. భూమిం రత్నమయీం కృత్వా దాస్యే తేఽహం ద్విజోత్తమ, అస్య విక్రయణేనేయమార్తిశ్చప్రహితా త్వయా. ౩౦. వ్యాస ఉవాచ—తతో రత్నసహస్రాణి సువర్ణమణిమౌక్తికైః, చాణ్డాలేన ప్రదత్తాని జగ్రాహ ద్విజసత్తమః. ౩౧. హరిశ్చన్ద్రస్తథా రాజా నిర్వికారముఖోఽభవత్, అమన్యత తథా హ్యైర్యాద్విశ్వామిత్రో హి మే పతిః. ౩౨. తత్తదేవ మయా కార్యం యదయం కారయిష్యతి, అథాన్తరిక్షే సహసా వాగువాచాశరీరిణీ. ౩౩. అనృణోఽసి మహాభాగ దత్తా సా దక్షిణా త్వయా, తతో దివః

తర్హి మయా పూర్వవాక్యం నైవ త్వం గృహీతోఽసి నోచేత్సత్యం జహీత్యర్థః. ౧౩—౨౦. మృతవచ్ఛిద్రితజీవితః అర్ధమృతవదాశ్రితజీవనః. ౨౧—౨౬. ఇత్థం విశ్వామిత్రేణ రాజా విక్రీతస్తతో విశ్వామిత్ర ఏవ స్వదాసం హరిశ్చంద్రం ద్రవ్యం గృహీత్వా చాండాలాయార్పయతి తదా తత్ర రాజ్ఞో న కశ్చిదుపాయ ఆసీదిత్యాహ—చాండాలాగచ్ఛేతి. ౨౭—౩౧. నిర్వికారముఖ ఇతి. బ్రాహ్మణో మమ స్వామీ భవతి స యథా ప్రేరయతి తథా కరోమి న పునర్ధర్మపాలనే మమ స్వాతన్త్ర్యమస్తీత్యభిప్రాయేణేత్యర్థః. ౩౨. హే మహాభాగ హరిశ్చంద్ర త్వమనృణో జాతోఽ

పుష్పవృష్టిః పపాత నృపమూర్ధని. ౩౪. సాధు సాధ్వితి తం దేవాః ప్రోచుస్సేన్ద్రా మహారాజసః, హర్షేణ మహతావిష్టో రాజా కౌశికమబ్రవీత్. ౩౫. రాజోవాచ— త్వం హి మాతా పితా చైవ త్వం హి బన్ధుర్మహామతే, యదర్థం మోచితోఽహం తే ఋణాచ్చైవాన్నృణీకృతః ౩౬. కిం కరోమి మహాబాహో శ్రేయో మే వచనం తవ, ఏవముక్తే తు వచనే నృపం మునిరభాషత. ౩౭. విశ్వామిత్ర ఉవాచ— చాణ్డాలవచనం కార్యమద్యప్రభృతి తే నృప, స్వస్తి తేఽస్త్వితి తం ప్రోచ్య తదాదాయ ధనం యయౌ ౩౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

—॥ హరిశ్చన్ద్రస్య చాణ్డాలాజ్ఞానువర్తనమ్. ॥—

శౌనక ఉవాచ—తతః కిమకరోద్రాజా చాణ్డాలస్య గృహే గతః, తద్బ్రూహి సూతవర్య త్వం పృచ్ఛతస్సత్వరం హి మే. ౧. సూత ఉవాచ—విశ్వామిత్రే గతే విప్రే శ్వపచో హృష్టమానసః, విశ్వామిత్రాయ తద్ద్రవ్యం దత్వా బద్ధ్వా నరేశ్వరమ్. ౨. అసత్యో యాస్యసీత్యుక్త్వా దణ్డేనాతాడయత్తదా, దణ్డప్రహార సమ్భ్రాన్తమతీవ వ్యాకులేన్ద్రియమ్. ౩. ఇష్టబన్ధువియోగార్తమానీయ నిజ పక్వణే, నిగళే స్థాపయిత్వా తం స్వయం సుష్వాప విజ్వరః. ౪. నిగళస్థస్తతో రాజా వసంశ్చాణ్డాలపక్వణే, అన్నపానే పరిత్యజ్య సదా వై తదశోచయత్. ౫. తన్వీ దీనముఖీ దృష్ట్వా బాలం దీనముఖం పురః, మాం స్మరత్యసుఖావిష్టా మోక్ష యిష్యతి నో నృపః. ౬. ఉపాత్తవిత్తో విప్రాయ దత్వా విత్తం ప్రతిశ్రుతమ్, రోదమానం సుతం వీక్ష్య మాం చ సమ్బోధయిష్యతి. ౭. తాత పార్శ్వం వ్రజామీతి రుదన్తం బాలకం పునః, తాత తాతేతి భాషన్తం తథా సమ్బోధయిష్యతి. ౮. న సా మాం మృగశాబాక్షీ వేత్తి చాణ్డాలతాం గతమ్, రాజ్యనాశస్సుహృత్త్యాగో భార్యా తనయవిక్రయః. ౯. తతశ్చాణ్డాలతా చేయమహో దుఃఖపరంపరా, ఏవం స నివసన్నిత్యం స్మరంశ్చ దయితాం సుతమ్. ౧౦. నినాయ దివసాన్రాజా చతురో విధిపీడితః, అథాహ్ని పఞ్చమే తేన నిగళాన్మోచితో నృపః. ౧౧. చాణ్డాలేనాను శిష్టశ్చ మృతచైలాపహారణే, క్రుద్ధేన పరుషైర్వాక్యైర్నిర్భర్త్సన్య చ పునః పునః.

సీత్యన్వయః. ౩౩—౩౭. తదాదాయేతి. చండాలేన దత్తం ధనం గృహీత్వా హరిశ్చంద్రం తస్య హస్తే దత్వా యయావిత్యర్థః. ౩౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

త్రయస్త్రింశన్మహాపద్యైశ్చండాలగృహవర్ణనమ్, తదనుజ్ఞానకారిత్వం హరిశ్చంద్రస్యవర్ణ్యతే.

చాండాలాధీనతాం ప్రాప్తస్య హరిశ్చంద్రస్య వృత్తమాహ—తతః కిమకరోదితి. ౧—౩. పక్వణే

౧౨. కాశ్యాశ్చ దక్షిణే భాగే శ్మశానం విద్యతే మహత్, తద్రక్షస్వ యథా
న్యాయం న త్యాజ్యం తత్త్వయా క్వచిత్. ౧౩. ఇమం చ జర్జరం దణ్డం గృహీ
త్వా యాహి మాచిరమ్, వీరబాహో రయం దణ్డ ఇతి ఘోషస్వ సర్వతః. ౧౪.
సూతఉవాచ—కస్మింశ్చిదథ కాలేతు మృతచైలాపహారకః,హరిశ్చన్ద్రోఽభవద్రాజా
శ్మశానే తద్వశానుగః. ౧౫. చాణ్డాలేనానుశిష్టస్తు మృతచేలాపహారిణా, రాజా
తేన సమాదిష్టో జగామ శవమన్దిరమ్. ౧౬. పుర్యాస్తు దక్షిణే దేశే విద్యమానం
భయానకమ్, శవమాల్యసమాకీర్ణం దుర్గన్ధబహుధూమకమ్. ౧౭. శ్మశానం
ఘోరసన్నాదం శివాశతసమాకులమ్, గృధ్రగోమాయుసఙ్కీర్ణం శ్వబృన్దపరివారి
తమ్. ౧౮. అస్థిసఙ్ఘాతసఙ్కీర్ణం మహాదుర్గన్ధసఙ్కులమ్, అర్ధదగ్ధశవాస్యాని విక
సద్దన్తపఙ్క్తిభిః. ౧౯. హసన్తీవాగ్నిమధ్యస్థకాయస్యైవం వ్యవస్థితిః, నానామృత
సుహృన్నాదం మహాకోలాహలాకులమ్. ౨౦. హా పుత్ర మిత్ర హా బన్ధో భ్రాత
ర్వత్స ప్రియాద్య మే, హాప్యతే భాగినేయార్య హా మాతుల పితామహ ౨౧.
మాతామహ పితః పౌత్ర క్వ గతోఽస్యేహి బాన్ధవ, ఇతి శబ్దైస్సమాకీర్ణం భైరవై
స్సర్వదేహినామ్. ౨౨. జ్వలన్మాంసవసామేదచ్ఛూమితిధ్వనిసఙ్కులమ్, అగ్నేశ్చట
చటాశబ్దో భైరవో యత్ర జాయతే. ౨౩. కల్పాన్తసదృశాకారం శ్మశానం తత్సు
దారుణమ్, స రాజా తత్ర సమ్ప్రాప్తో దుఃఖాదేవమశోచత. ౨౪. హా భృత్యా
మన్త్రిణో యూయం క్వ తద్రాజ్యం కులోచితమ్, హా ప్రియే పుత్ర మే బాల మాం
త్యక్త్వా మన్దభాగ్యకమ్ ౨౫. బ్రాహ్మణస్య చ కోపేన గతా యూయం క్వదూరతః,
వినా ధర్మం మనుష్యాణాం జాయతే న శుభం క్వచిత్. ౨౬. యత్నతో ధార
యేత్తస్మాత్పురుషో ధర్మమేవహి, ఇత్యేవం చిన్తయంస్తత్ర చాణ్డాలోక్తం పునః
పునః. ౨౭. మలేన దిగ్ధసర్వాఙ్గశ్శవానాం దర్శనే వ్రజన్, లకుటాకారకల్పశ్చ
ధావంశ్చాపి తతస్తతః. ౨౮. అస్మిఞ్ఛవ ఇదం మాల్యం శతం ప్రాప్స్యామి చాగ్రతః,
ఇదం మమ ఇదం రాజ్ఞ ఇదం చాణ్డాలకస్య చ. ౨౯. ఇత్యేవం చిన్తయన్రాజా
వ్యవస్థాం దుస్తరాం గతః, జీర్ణైకపటసుగ్రన్థి కృతకన్థా పరిగ్రహః. ౩౦. చితాభస్మ

స్థానే. ౪, ౫. శోకమేవాహ—తన్వీతి. బాలం దృష్ట్వేత్యన్వయః. ౬—౧౩. వీరబాహోస్తన్నా
మకస్య చాండాలస్యాయం దండస్తస్యాహం దూత ఇత్యర్థః. ౧౪, ౧౫. శవమందిరం శ్మశానమ్.
౧౬—౧౮. ఉత్ప్రేక్షాం కరోతి. అర్ధదగ్ధేతి. వికసద్దన్తపఙ్క్తిభిరర్ధదగ్ధశవాస్యాని హసంతి కిమితి
అగ్నిమధ్యస్థకాయస్య శరీరస్యైవం వ్యవస్థితిర్దుర్దశా భవతీతి. నానామృతానామనేకమృతానాం
సుహృదాం రోదననాదో యస్మిఞ్ఛ్మశానే తత్. ౧౯, ౨౦. హే మే ప్రియాద్య అహం త్వయా
కథం హాప్యతే త్యాజ్యత ఇత్యర్థః. ౨౧—౨౭. శవానాం దర్శనే శవాన్వేషణే. ౨౮—౩౧,

రజోలిప్తముఖబాహూరురాజ్ఞికః, నానామేదోవసామజ్జాలిప్తపాణ్యఙ్గులిశ్శ్వసన్.
౩౧. నానాశవౌదనకృతక్షున్నివృత్తిపరాయణః, తదీయమాల్యసంశ్లేషకృతమస్తకమణ్డలః. ౩౨. న రాత్రౌ న దివా శేతే హాహేతి ప్రవదన్ముహుః, ఏవం ద్వాదశమాసాస్తు నీతా వర్షశతోపమాః ౩౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

మృతపుత్రం ప్రతి చన్ద్రమతీవిలాపః.

సూత ఉవాచ—ఏకదా తు గతో రన్తుం బాలకైస్సహితో బహిః, వారాణస్యా నాతిదూరే రోహితాఖ్యః కుమారకః ౧. క్రీడాం కృత్వా తతో దర్భాన్గ్రహీతుముపచక్రమే, కోమలానల్పమూలాంశ్చ సాగ్రాన్ఛక్త్యనుసారతః. ౨. ఆర్యప్రీత్యర్థమిత్యుక్త్వా హస్తయుగ్మేన యత్నతః, సలక్షణాశ్చ సమిధో బర్హిరిధ్మం సలక్షణమ్. ౩. పాలాశకాష్ఠాన్యాదాయ త్వగ్నిహోమార్థమాదరాత్, మస్తకే భారకం కృత్వా ఖిద్యమానః పదేపదే. ౪. ఉదకస్థానమాసాద్య తదా బాలస్తృషాన్వితః, భువి భారం వినిక్షిప్య జలస్థానే తదా శిశుః. ౫ కామతస్సలిలం పీత్వా విశ్రమ్య చ ముహూర్తకమ్, వల్మీకోపరివిన్యస్తభారో హర్తుం ప్రచక్రమే. ౬. విశ్వామిత్రాజ్ఞయా తావత్కృష్ణసర్పో భయావహః, మహావిషో మహాఘోరో వల్మీకాన్నిర్గతస్తదా. ౭. తేనాసౌ బాలకో దష్టస్తదైవ చ పపాత హ, రోహితాఖ్యం మృతం దృష్ట్వా యయుర్బాలా ద్విజాలయమ్ ౮ త్వరితా భయసంవిగ్నాః ప్రోచుస్తన్మాతురగ్రతః, హే విప్ర దాసి తే పుత్రః క్రీడాం కర్తుం బహిర్గతః. ౯. అస్మాభిస్సహితస్తత్ర సర్పదష్టో మృతస్తతః, ఇతి సా తద్వచశ్శ్రుత్వా వజ్రపాతోపమం తదా. ౧౦. పపాత మూర్ఛితా భూమౌ ఛిన్నేవ కదలీ యథా, అథ తాం బ్రాహ్మణో రుష్టః పానీయేనాభ్యషిఞ్చత. ౧౧. ముహూర్తాచ్చేతనాం

నానాశవానాం పిండార్థం యే చోదనాః కృతాస్తైర్భక్షితైర్యా క్షున్నివృత్తిస్తత్పరాయణః. ౩౨, ౩౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

అర్ధైస్సైకోననవతిశ్లోకైరథ తు భూభృతః, పుత్రభార్యాకథాం సమ్యక్కథయామాస భూభృతే. చాండాలేన హరిశ్చన్ద్రే శ్మశానకార్యార్థం నియుక్తే సత్యనన్తరం జాతం వృత్తమాహ—ఏకదాదితి. రన్తుం క్రీడితుం నాతిదూరే అతినికటే ఏవ. ౧. శక్త్యనుసారతో భారవహేన యావతీ శక్తిః స్వస్య తదనురోధత ఇత్యర్థః. ౨. ఆర్యప్రీత్యర్థమితి. వయస్యైః కిమర్థమిదం దర్భాహరణం క్రియతే ఇతి పృష్టే సతి ఆర్యో మమ స్వామీ బ్రాహ్మణస్తత్ప్రీత్యర్థమిదం దర్భాహరణం మయా క్రియత ఇతి తాన్వయస్యానుక్త్వేత్యర్థః. ౩—౭. బాలా రోహితాఖ్యస్య వయస్యాః.

ప్రాప్తా బ్రాహ్మణస్తామథాబ్రవీత్. బ్రాహ్మణఉవాచ—అలక్ష్మీకారకం నిన్ద్యం జానతీ
త్వం నిశాముఖే. ౧౨. రోదనం కురుషే దుష్టే లజ్జా తే హృదయే న కిమ్?, బ్రాహ్మణే
నైవముక్తా సా న కిఞ్చిద్వాక్యమబ్రవీత్. ౧౩. రురోద కరుణం దీనా పుత్రశోకేన
పీడితా, అశ్రుపూర్ణముఖీ దీనా ధూసరాముక్తమూర్ధజా. ౧౪. అథ తాం కుపితో
విప్రో రాజపత్నీమభాషత, ధిక్త్వాం దుష్టే క్రయం గృహ్య మమ కార్యం విలు
మ్పసి. ౧౫. అశక్తా చేత్కథం తర్హి గృహీతం మమ తద్ధనమ్, ఏవం నిర్భర్త్సితా
తేన క్రూరవాక్యైః పునఃపునః. ౧౬. రుదితా కరుణం ప్రాహ విప్రం గద్గదయా
గిరా, స్వామిన్మమ సుతో బాలస్సర్పదష్టో మృతో బహిః. ౧౭. అనుజ్ఞాం మే
ప్రయచ్ఛస్వ ద్రష్టుం యాస్యామి బాలకమ్, దుర్లభం దర్శనం తేన సఞ్జాతం మమ
సువ్రత. ౧౮. ఇత్యుక్త్వా కరుణం బాలా పునరేవ రురోద హ, పునస్తాం కుపితో
విప్రో రాజపత్నీమభాషత. ౧౯. బ్రాహ్మణఉవాచ—శఠే దుష్టసమాచారే కిం
న జానాసి పాతకమ్, యస్స్వామివేతనం గృహ్య తస్య కార్యం విలుమ్పతి. ౨౦.
నరకే పచ్యతే సోఽథ మహారౌరవపూర్వకే, ఉషిత్వా నరకే కల్పం తతోఽసౌ
కుక్కుటో భవేత్. ౨౧ కిమనేనాథవా కార్యం ధర్మసఙ్కీర్తనేన మే, యస్తు
పాపరతో మూర్ఖః క్రూరో నీచోఽనృతశ్శఠః. ౨౨. తద్వాక్యం నిష్ఫలం తస్మిన్భవే
ద్బీజమివోషరే, ఏహి తే విద్యతే కిఞ్చిత్పరలోకభయం యది. ౨౩. ఏవముక్తాథ
సా విప్రం వేపమానాబ్రవీద్వచః, కారుణ్యం కురు మే నాథ ప్రసీద సుముఖో భవ.
౨౪. ప్రస్థాపయ ముహూర్తం మాం యావద్ద్రక్ష్యామి బాలకమ్, ఏవముక్త్వాథ
సా మూర్ధ్నినిపత్య ద్విజపాదయోః. ౨౫. రురోద కరుణం బాలా పుత్రశోకేన
పీడితా, అథాహ కుపితో విప్రః క్రోధసంరక్తలోచనః. ౨౬. విప్రఉవాచ—కిం తే
పుత్రేణ మే కార్యం గృహకర్మ కురుష్వ మే, కిం న జానాసి మే క్రోధం కశాఘాతఫల
ప్రదమ్. ౨౭. ఏవముక్తా స్థితా ధైర్యాద్గృహకర్మ చకార హ, అర్ధరాత్రో గతస్త
స్యాః పాదాభ్యఙ్గాదికర్మణా. ౨౮. బ్రాహ్మణేనాథ సా ప్రోక్తా పుత్రపార్శ్వం వ్రజా
ధునా, తస్య దాహాదికం కృత్వా పునరాగచ్ఛ సత్వరమ్. ౨౯. న లుప్యేత యథా
ప్రాతర్గృహకర్మ మమేతి చ, తతస్త్వేకాకినీ రాత్రౌ విలపన్తీ జగామ హ. ౩౦.

ర—౧౧. నిశాముఖే సాయంకాలే రోదనమలక్ష్మీకారకమితి నిషిద్ధమిత్యర్థః. ౧౨, ౧౩. ధూసరా
ధూలిభిర్మలినేత్యర్థః. ౧౪. క్రయం మూల్యం గృహీత్వేత్యర్థః. ౧౫—౨౧. ధర్మసంకీర్తనేన కుతః
కార్యం నాస్తీతి చేత్తత్రాహ—యస్త్వితి. ఊషరదేశే బీజమివ తద్వాక్యం ధర్మశాస్త్రోపదేశవాక్యం
తస్మిన్మూర్ఖత్వాదిధర్మవతి నిష్ఫలం యతస్తత ఇత్యర్థః. ౨౨. ఏహి తే ఇతి. ఏహి గృహకార్యార్థ
మిత్యర్థః. ౨౩—౨౭. పాదాభ్యంగాదికర్మణా పాదసంవాహనాదినేత్యర్థః. పాదసంవాహనానన్తర

దృష్ట్వా మృతం నిజం పుత్రం భృశం శోకేన పీడితా, యూథభ్రష్టా కురఙ్గీవవి వత్సా సౌరభీ యథా ౩౧. వారాణస్యా బహిర్గత్వా క్షణాద్దృష్ట్వా నిజం సుతమ్, శయానం రఙ్కవద్భూమౌ కాష్ఠదర్భతృణోపరి. ౩౨ విలలాపాతిదుఃఖార్తా శబ్దం కృత్వా సునిష్ఠురమ్, ఏహి మే సమ్ముఖం కస్మాద్రోషితోఽసి వదాధునా. ౩౩. ఆయాస్యభిముఖో నిత్యమమ్బేత్యుక్త్వా పునః పునః, గత్వాఽస్థలత్పదా తస్య పపాతోపరి మూర్ఛితా. ౩౪. పునస్సా చేతనాం ప్రాప్య దోర్భ్యామాలిఙ్గ్య బాలకమ్, తన్ముఖే వదనం న్యస్య రురోదార్తస్వనైస్తదా ౩౫. కరాభ్యాం తాడనం చక్రే మస్తకస్యోదరస్య చ, హా బాల హా శిశో వత్స హా కుమారక సున్దర. ౩౬. హా రాజన్క్వ గతోఽసి త్వం పశ్యేమం బాలకం నిజమ్, ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయాంసం భూతలే పతితం మృతమ్. ౩౭. తథాపశ్యన్ముఖం తస్య భూయో జీవితశఙ్కయా, నిర్జీవవదనం జ్ఞాత్వా మూర్ఛితా నిపపాత హ. ౩౮. హస్తేన వదనం గృహ్య పునరేవ మభాషత, శయనం త్యజ హే బాల శీఘ్రం జాగృహి భీషణమ్. ౩౯. నిశార్ధం వర్తతే చేదం శివాశతనినాదితమ్, భూతప్రేతపిశాచాదిడాకినీయూథనాదితమ్. ౪౦. మిత్రాణి తే గతాన్యస్తాత్త్వమేకస్తు కుతస్స్థితః సూత ఉవాచ—ఏవముక్త్వా పునస్తన్వీ కరుణం ప్రరురోద హ. ౪౧. హా శిశో బాల హా వత్స రోహితాఖ్య కుమారక, రే పుత్ర ప్రతిశబ్దం మే కస్మాత్త్వం న ప్రయచ్ఛసి. ౪౨. తవాహం జననీ వత్స కిం న జానాసి పశ్య మామ్, దేశత్యాగాద్రాజ్యనాశాత్పుత్ర భర్త్రాత్మవిక్రయాత్. ౪౩. యద్దాసీత్వాచ్చ జీవామి త్వాం దృష్ట్వా పుత్ర కేవలమ్, తే జన్మ సమయే విప్రైరాదిష్టం యత్త్వనాగతమ్ ౪౪. దీర్ఘాయుః పృథివీరాజః పుత్రపౌత్రసమన్వితః, శౌర్యదానరతిస్సత్త్వో గురుదేవద్విజార్చకః. ౪౫. మాతాపిత్రోస్తు ప్రియకృత్సత్యవాదీ జితేన్ద్రియః, ఇత్యాదిసకలం జాతమసత్యమధునా సుత. ౪౬. చక్రమత్స్యాతపత్రశ్రీవత్సస్వస్తికధ్వజాః, తవ పాణితలే పుత్ర కలశశ్చామరం తథా. ౪౭. లక్షణాని తథాన్యాని త్వద్ధస్తే యాని సన్తి చ, తాని సర్వాణి మోఘాని సఞ్జాతాన్యధునా సుత. ౪౮. హా రాజన్పృథివీనాథ క్వ తే రాజ్యం క్వ మన్త్రిణః, క్వ తే సింహాసనం ఛత్రం క్వ తే ఖడ్గః క్వ తద్ధనమ్. ౪౯. క్వ సాయోధ్యా క్వ హర్మ్యాణి క్వ గజాశ్వరథప్రజాః, సర్వమేతత్తథా పుత్ర మాం త్యక్త్వా క్వ గతోఽసి రే. ౫౦. హా

మిత్యర్థః. ౩౯—౩౯. శివానాం శతస్య నినాదః సంజాతో యస్మింస్తాదృశమిత్యర్థః. ౪౦. అస్తాదస్తమారభ్య తే తవ మిత్రాణి వయస్యాః గృహే గతాని తేషాం మధ్యే త్వమేవైకః కుతోఽత్ర స్థిత ఇతి విలాపవాక్యమేతత్. ౪౧. ప్రతిశబ్దం ప్రత్యుత్తరమ్. ౪౨. పుత్రేతి సంబోధనమ్. ౪౩. యజ్జీవామి తత్త్వాం కేవలం దృష్ట్వైవ జీవామీత్యర్థః. ౪౪—౪౭. మోఘాని వ్యర్థాని. ౪౮—

కాన్త హా నృపాగచ్ఛ పశ్యేమం స్వసుతం ప్రియమ్, యేన తే రిఙ్గతావక్షః కుఙ్కుమేనావలేపితమ్. ౫౧. స్వశరీరరజఃపఙ్కైర్విశాలం మలినీకృతమ్, యేన తే బాలభావేన మృగనాభివిలేపితః. ౫౨. భ్రంశితో ఫాలతిలకస్తవాంకస్థేన భూపతే, యస్య వక్త్రం మృదాలిప్తం స్నేహాద్వై చుమ్బితం మయా ౫౩. తన్ముఖం మక్షికాలిఙ్గ్యం పశ్యే కీటైర్విదూషితమ్, హా రాజన్పశ్య తం పుత్రం భువిష్ఠం రఙ్కవన్మృతమ్. ౫౪. హా దేవ కిం మయా కృత్యం కృతం పూర్వభవాన్తరే, తస్య కర్మఫలస్యేహ న పారముపలక్షయే. ౫౫. హా పుత్ర హా శిశో వత్స హా కుమారక సున్దర, ఏవం తస్యా విలాపం తే శ్రుత్వా నగరపాలకాః. ౫౬. జాగృతాస్త్వరితాస్తస్యాః పార్శ్వమీయుస్సువిస్మితాః జనా ఊచుః—కా త్వం బాలశ్చ కస్యాయం పతిస్తే కుత్ర తిష్ఠతి? ౫౭ ఏకైవ నిర్భయా రాత్రౌ కస్మాత్త్వమిహ రోదిషి?, ఏవముక్తాథ సా తన్వీ న కిఞ్చిద్వాక్యమబ్రవీత్. ౫౮. భూయోఽపి పృష్టా సా తూష్ణీం స్తబ్ధీభూతా బభూవ హ, విలలాపాతి దుఃఖార్తా శోకాశ్రుప్లుతలోచనా. ౫౯. అథ తే శఙ్కితాస్తస్యాం రోమాఞ్చితతనూరుహాః, సన్త్రస్తాః ప్రాహురన్యోన్యముద్ధృతాయుధపాణయః. ౬౦ నూనం స్త్రీ న భవత్యేషా యతః కిఞ్చిన్న భాషతే, తస్మాద్వధ్యా భవేదేషా యత్నతో బాలఘాతినీ. ౬౧. శుభా చేత్తర్హి కిం హ్యత్ర నిశార్ధే తిష్ఠతే బహిః, భక్షార్థమనయా నూనమానీతః కస్యచిచ్ఛిశుః. ౬౨. ఇత్యుక్త్వా తైర్గృహీతా సా గాఢం కేశేషు సత్వరమ్, భుజయోరపరైశ్చైవ కైశ్చాపి గలకే తథా. ౬౩. ఖేచరీ యాస్యతీత్యుక్తం బహుభిశ్శస్త్రపాణిభిః, ఆకృష్య పక్వణే నీతా చాణ్డాలాయ సమర్పితా. ౬౪. హే చాణ్డాల బహిర్దృష్టాహ్యస్మాభిర్బాలఘాతినీ, వధ్యతాం వధ్యతామేషా శీఘ్రం నీత్వా బహిస్స్థలే ౬౫. చాణ్డాలః ప్రాహ తాం దృష్ట్వా జ్ఞాతేయం లోకవిశ్రుతా, న దృష్టపూర్వా కేనాపి లోకడిమ్భాన్యనేకధా ౬౬ భక్షితాన్యనయా భూరి భవద్భిః పుణ్యమార్జితమ్, ఖ్యాతిర్వశ్శాశ్వతీ లోకే గచ్ఛధ్వం చ యథాసుఖమ్. ౬౭. ద్విజస్త్రీబాలయోర్ఘాతీ స్వర్ణస్తేయీ చ యో నరః, అగ్నిదో వర్త్మఘాతీ చ మద్యపో గురుతల్పగః. ౬౮. మహాజనవిరోధీ చ తస్య పుణ్యప్రదో వధః, ద్విజస్యాపి స్త్రియో వాపి న దోషో విద్యతే వధే. ౬౯. అస్యా వధశ్చ మే యోగ్య ఇత్యుక్త్వా గాఢబన్ధనైః, బధ్వా కేశేష్వథాకృష్య రజ్జుభిస్తామతాడయత్. ౭౦. హరిశ్చన్ద్రమథోవాచ వాచా పరుషయా

---

౫౦. రింగతా అతిబాలావస్థాచలనవతా. ౫౧—౫౩. భూపతే ఇత్యన్తం పూర్వాన్వయి. ౫౪—౬౦. బాలఘాతిని కాచిద్బాలఘాతినీ రాక్షసీయం భవతీత్యర్థః. ౬౧. శుభా చేద్యది రాక్షసీ నాస్తీత్యర్థః. యత ఏవం తస్మాదాహ—భక్షార్థమితి. ౬౨—౬౫. లోకడింభాని లోకానాం బాలకాః. ౬౬. పుణ్యవర్జితమేతస్యా వధేనేత్యర్థః. ౬౭—౭౨. అపరప్రేష్యం సేవకం దేహి స

తదా, రేదాస వధ్యతా మేషా దుష్టాత్మా మా విచారయ. ౨౧. తద్వాక్యం భూపతిశ్శ్రుత్వా వజ్రపాతోపమం తదా, వేపమానోఽథ చాణ్డాలం ప్రాహ స్త్రీవధశఙ్కితః. ౨౨. న శక్తోఽహమిదం కర్తుం ప్రేష్యం దేహి మమాపరమ్, అసాధ్యమపి యత్కర్మ తత్కరిష్యే త్వయోదితమ్ ౨౩. శ్రుత్వా తదుక్తం వచనం శ్వపచో వాక్యమబ్రవీత్, మాభైషీస్త్వం గృహాణాసిం వధోఽస్యాః పుణ్యదో మతః. ౨౪. బాలానామేవ భయదా నేయం రక్ష్యా కదాచన, తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య రాజా వచనమబ్రవీత్. ౨౫ స్త్రియో రక్ష్యాః ప్రయత్నేన న హన్తవ్యాః కదాచన, స్త్రీవధే కీర్తితం పాపం మునిభిర్ధర్మతత్పరైః.౨౬.పురుషో యస్త్రియం హన్యాజ్జ్ఞానతోఽజ్ఞానతోఽపివా, నరకే పచ్యతేసోఽథ మహారౌరవపూర్వకే.౨౭ చాణ్డాలఉవాచ—మావదాసిం గృహాణైనం తీక్ష్ణవిద్యుత్సమప్రభమ్, యత్రైకస్మిన్వధం నీతే బహూనాం తు సుఖం భవేత్.౨౮.తస్యహింసా కృతా నూనం బహుపుణ్యప్రదాభవేత్, భక్షితాన్యనయా భూరి లోకే డిమ్భాని దుష్టయా. ౨౯. తత్క్షిప్రం వధ్యతామేషా లోకస్స్వస్థో భవిష్యతి, రాజోవాచ—చాణ్డాలాధిపతే తీవ్రం వ్రతం స్త్రీవధవర్జనమ్. ౩౦. ఆజన్మతస్తతోయత్నం న కుర్యాం స్త్రీవధే తవ, చాణ్డాల ఉవాచ—స్వామికార్యం వినా దుష్ట కిం కార్యం విద్యతే పరమ్. ౩౧. గృహీత్వా వేతనం మేఽద్య కస్మాత్కార్యం విలుమ్పసి,యస్స్వామి వేతనం గృహ్య స్వామికార్యం విలుమ్పతి ౩౨.నరకాన్నిష్కృతిస్తస్య నాస్తి కల్పాయుతైరపి, రాజోవాచ—చాణ్డాలనాథ మే దేహి ప్రాప్య మన్యత్సుదారుణమ్. ౩౩. స్వశత్రుం బ్రూహి తం క్షిప్రం ఘాతయిష్యామ్యసంశయమ్, ఘాతయిత్వా తు తం శత్రుం తవ దాస్యామి మేదినీమ్. ౩౪. దేవదేవోరగైస్సిద్ధైర్గన్ధర్వైరపి సంయుతమ్, దేవేన్ద్రమపి జేష్యామి నిహత్య నిశితైశ్శరైః. ౩౫. ఏతచ్ఛ్రుత్వా తతో వాక్యం హరిశ్చన్ద్రస్య భూపతేః, చాణ్డాలః కుపితః ప్రాహ వేపమానం మహీపతిమ్. ౩౬. చాణ్డాలఉవాచ—చాణ్డాలదాసతాం కృత్వా సురాణాం భాషసే వచః, దాస కిం బహునా నూనం శృణు మే గదతో వచః. ౩౭. నిర్లజ్జ తవ చేదస్తి కిఞ్చిత్పాపభయం హృది, కిమర్థం దాసతాం యాతశ్చాణ్డాలస్య తు వేశ్మని. ౩౮. గృహాణైనం తతః ఖడ్గమస్యాశ్ఛిన్ధి శిరోమ్బుజమ్, ఏవముక్త్వాథ చాణ్డాలో రాజ్ఞే ఖడ్గం న్యవేదయత్. ౩౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే పఞ్చవింశోఽధ్యాయః

వధం కరిష్యతీత్యర్థః. అసాధ్యమపీతి. ఏతద్భిన్నమిత్యర్థః. 23—౩౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే పంచవింశోఽధ్యాయః.

చన్ద్రమతీహరిశ్చన్ద్రయోరన్యోన్యవిజ్ఞానమ్.

సూతఉవాచ—తతోఽథ భూపతిః ప్రాహ రాజ్ఞీం స్థిత్వా హ్యధోముఖః, ఆత్రోపవిశ్యతాం బాలే పాపస్య పురతో మమ. ౧. శిరస్తే ఛేదయిష్యామి హన్తుం శక్నోతి చేత్కరః, ఏవముక్త్వా సముద్యమ్య ఖడ్గం హన్తుం గతో నృపః. ౨. న జానాతి నృపః పత్నీం సా న జానాతి భూపతిమ్, అబ్రవీద్భృశదుఃఖార్తా స్వమృత్యుమభికాఙ్క్షతీ. ౩. స్త్ర్యువాచ—చాణ్డాల శృణు మే వాక్యం కిఞ్చిత్త్వం యది మన్యసే, మృతస్తిష్ఠతి మే పుత్రో నాస్తి దూరే బహిః పురాత్. ౪ తం దహామి హతం యావదానయిత్వా తవాన్తికమ్, తావత్ప్రతీక్ష్యతాం పశ్చాదసినా ఘాతయస్వ మామ్. ౫. తేనాథ బాఢమిత్యుక్త్వా ప్రేషితా బాలకం ప్రతి, సా జగామాతిదుఃఖార్తా విలపన్తీ సుదారుణమ్. ౬. భార్యా తస్య నరేన్ద్రస్య సర్పదష్టం హి బాలకమ్, హాపుత్ర హావత్స శిశో ఇత్యేవం వదతీ ముహుః. ౭. కృశా వివర్ణా మలినా పాంసుధ్వస్తశిరోరుహా, శ్మశానభూమిమాగత్య బాలం స్థాప్యావిశద్భువి. ౮. తస్యావిలాపశబ్దం తమాకర్ణ్య స నరాధిపః, శవసన్నిధిమాగత్య వస్త్రమస్యాక్షిపత్తదా. ౯. తాం తథారుదతీం భార్యాం నాభ్యజానాతి భూమిపః, చిరప్రవాససన్తప్తాం పునర్జాతామివాబలామ్. ౧౦ సాపి తం చారుకేశాన్తం పురోదృష్ట్వా జటాలకమ్, నాభ్యజానాన్నృపవరం శుష్కవృక్షత్వచోపమమ్. ౧౧. భూమౌ నిపతితం బాలం దృష్ట్వా శీవిషపీడితమ్, నరేన్ద్రలక్షణోపేతమచిన్తయదసౌ నృపః. ౧౨. అస్య పూర్ణేన్దువద్వక్త్రం శుభమున్నసమవ్రణమ్, దర్పణప్రతిమోత్తుఙ్గకపోలయుగశోభితమ్. ౧౩. నీలాన్కేశాన్కుఞ్చితాగ్రాన్సమాన్దీర్ఘాంస్తరఙ్గిణః, రాజీవసదృశే నేత్రే ఓష్ఠౌ బిమ్బఫలోపమౌ. ౧౪. విశాలవక్షా దీర్ఘాక్షో దీర్ఘబాహూన్నతాంసకః, విశాలపాదో గమ్భీరసూక్ష్మాఙ్గుల్యవనీధరః. ౧౫. మృణాళపాదో గమ్భీరనాభిరుద్ధతకన్ధరః, అహో కష్టం నరేన్ద్రస్య కస్యాప్యేష కులే శిశుః. ౧౬. జాతో నీతః కృతాన్తేన కాలపాశాద్దురాత్మనా. సూతఉవాచ—ఏవం దృష్ట్వాథ తం బాలం మాతురఙ్కే ప్రసారితమ్. ౧౭ స్మృతిమభ్యాగతో రాజా హాహేత్యశ్రూణ్యపాతయత్, సోఽప్యువాచచ వత్సో మే దశామేతాముపాగతః. ౧౮. నీతో యది

సార్ధత్రిసహితైః సప్తతిశ్లోకైరథ భూభృతా, జ్ఞాతా స్వకీయపత్నీతి శుశోచచ తతః పరమ్. చాండేలేన రాజ్ఞే స్త్రీవధాయ ఖడ్గే సమర్పితే తతః జాతం వృత్తమాహ—తతోఽథేతి. ౧—౮. వస్త్రమస్యాక్షిపత్తదేతి. అస్య పుత్రశవస్య ముఖోపరి యద్వస్త్రం స్థితం తదాక్షిపత్ ఆకర్షితవానిత్యర్థః. కీదృశః పుత్రోఽస్తీతి పరిజ్ఞానార్థమితి భావః. ౯. భార్యేతి నాభిజానాతి. ౧౦—౧౩. తరంగిణః కుటిలానిత్యర్థః. ౧౪—౧౭. స్మృతిమభ్యాగత ఇతి మమైవాయం పుత్ర ఇతి

చ ఘోరేణ కృతాన్తేనాత్మనోఽవశమ్, విచారయిత్వా రాజాసౌ హరిశ్చన్ద్రస్తథా స్థితః. ౧౯. తతో రాజ్ఞీ మహాదుఃఖావేశాదిదమభాషత, రాజ్ఞ్యువాచ—హా వత్స కస్య పాపస్య త్వపథ్యానామిదం మహత్. ౨౦. దుఃఖమాపతితం ఘోరం తద్రూపం నోపలభ్యతే, హా నాథ రాజన్భవతా మామపాస్య సుదుఃఖితామ్. ౨౧. కస్మిన్సంస్థీయతే స్థానే విస్రబ్ధం కేన హేతునా, రాజ్యనాశస్సుహృత్త్యాగో భార్యాతనయవిక్రయః ౨౨. హరిశ్చన్ద్రస్య రాజర్షేః కిం విధాతః కృతం త్వయా, ఇతి తస్యా వచశ్శ్రుత్వా రాజా స్థానచ్యుతస్తదా. ౨౩. ప్రత్యభిజ్ఞాయ దేవీం తాం పుత్రం చ నిధనం గతమ్, కష్టం మే సైవ పత్నీయం బాలకశ్చాపి మే సుతః. ౨౪. జ్ఞాత్వా పపాత సన్తప్తో మూర్ఛామతిజగామహ, సా చ తం ప్రత్యభిజ్ఞాయ తామవస్థాముపాగతమ్.. ౨౫. మూర్ఛితా నిపపాతార్తా నిశ్చేష్టా ధరణీతలే, చేతనాం ప్రాప్య రాజేన్ద్రో రాజపత్నీ చ తౌ సమమ్. ౨౬. విలేపతుస్సుసన్తప్తౌ శోకభారేణ పీడితౌ, రాజోవాచ—హా వత్స సుకుమారం తే వదనం కుఞ్చితాలకమ్ ౨౭. పశ్యతో మే ముఖం దీనం హృదయం కిం న దీర్యతే, తాత తాతేతి మధురం బ్రువాణం స్వయమాగతమ్. ౨౮. ఉపగుహ్య కదా వక్ష్యే వత్స వత్సేతి సౌహృదాత్, కస్య జానుప్రణీతేన పిఙ్గేన క్షితిరేణునా. ౨౯. మమోత్తరీయమృత్సఙ్గం తథాఙ్గం మలమేష్యతి, సవాలం మమ సమ్భూతం మనోహృదయనన్దన. ౩౦. గతం రాజ్యమశేషం మే సబాన్ధవధనం మహత్, అహం మహాపీదష్టస్య పుత్రస్యాననపఙ్కజమ్. ౩౧. నిరీక్షన్నద్య ఘోరేణ విషేణాధికృతోఽధునా, ఏవముక్త్వా తమాదాయ బాలకం బాష్పగద్గదః. ౩౨. పరిష్వజ్య చ నిశ్చేష్టా మూర్ఛయా నిపపాతహ, తతస్తం పతితం దృష్ట్వా శైబ్యా చైవమచిన్తయత్. ౩౩. అయం స పురుషవ్యాఘ్రస్స్వరేణైవోపలక్ష్యతే, విద్వజ్జనమనశ్చన్ద్రో హరిశ్చన్ద్రో న సంశయః ౩౪. తథాస్య నాసికా తుఙ్గా తిలపుష్పోపమా శుభా, దన్తాశ్చ ముకుళప్రఖ్యా ఖ్యాతకీర్తేర్మహాత్మనః. ౩౫. శ్మశానమాగతః కస్మాదద్యైవం స నరేశ్వరః, విహాయ పుత్రశోకం సా పశ్యన్తీ పతితం పతిమ్. ౩౬. ప్రహృష్టా విస్మితా దీనా భర్తృపుత్రార్తిపీడితా, వీక్షన్తీ సా తదా పప్తన్మూర్ఛయా ధరణీతలే. ౩౭. ప్రాప్య చేతశ్చ శనకైస్సా గద్గదమభాషత,

---

స్వపుత్రస్మృతిర్జాతేత్యర్థః. ౧౮. తథా స్థితః స్త్రియం ప్రతి న కించిదువాచేత్యర్థః. ౧౯. ౨౦ యస్యాపథ్యానాదాపతితం తద్రూపమిత్యర్థః. ౨౧, ౨౨. స్థానచ్యుతో రాజ్యభ్రష్టః. ౨౩, ౨౪. ప్రత్యభిజ్ఞాయేతి. పూర్వానుభూతచిహ్నజ్ఞానేనేత్యర్థః. ౨౫-౨౮. వక్ష్యే కిమితి శేషః. ౨౯. పుత్రసుఖమద్యాపి మమ నాలం సంభూత మిత్యర్థః. ౩౦, ౩౧. ఘోరేణ విషేణ సన్తాపరూపేణ. ౩౨. శైబ్యా తస్య పత్నీ. ౩౩. అయం స ఇతి. పూర్వం సన్దిగ్ధం జ్ఞానం న జాతమధునా తు

ధిక్త్వాం దైవహ్యాకరుణనిర్మర్యాద జుగుప్సిత. ౩౮. యేనాయమమరప్రఖ్యో నీతో రాజా శ్వపాకతామ్, రాజ్యనాశం సుహృత్త్యాగం భార్యాతనయవిక్రయమ్. ౩౯. ప్రాపయిత్వాపి యేనాద్య చాణ్డాలోఽయం కృతో నృపః, నాద్య పశ్యామి తే ఛత్త్రం సింహాసనమథాపి వా. ౪౦. చామరవ్యజనే వాపి కోఽయం విధివిపర్యయః, యస్యాస్య వ్రజతః పూర్వం రాజానో భృత్యతాం గతాః. ౪౧. స్వోత్తరీయైః ప్రకుర్వన్తి విరజస్కం మహీతలమ్, సోఽయం కపాలసంలగ్నే ఘటీపటనిరన్తరే. ౪౨. మృతనిర్మాల్యసూత్రాన్తర్లగ్నకేశసుదారుణే, వసానిష్పన్దసంశుష్కమహాపటలమణ్డితే. ౪౩. భస్మాఙ్గారార్ధదగ్ధాస్థిమజ్జాసఙ్ఘట్టభీషణే, గృధ్రగోమాయునాదార్తే పుష్టక్షుద్రవిహఙ్గమే. ౪౪. చితాధూమాయతపటనీలీకృతదిగన్తరే, కుణపాస్వాదనముదాసమ్ప్రకృష్టనిశాచరే. ౪౫. చరత్యమేధ్యే రాజేన్ద్రః శ్మశానే దుఃఖపీడితః, ఏవముక్త్వాథ సంశ్లిష్య కణ్ఠే రాజ్ఞో నృపాత్మజా. ౪౬. కష్టం శోకసమావిష్టా విలలాపార్తయా గిరా, రాజన్స్వప్నోఽథ తథ్యం వా యదేతన్మన్యతే భవాన్. ౪౭. తత్కథ్యతాం మహాభాగ మనో వై ముహ్యతే మమ, యద్యేతదేవం ధర్మజ్ఞ నాస్తి ధర్మే సహాయతా. ౪౮. తథైవ విప్రదేవాదిపూజనే సత్యపాలనే, నాస్తి ధర్మః కృతస్సత్యం నార్జవం నానృతాంశతా. ౪౯. యత్ర త్వం ధర్మపరమస్స్వరాజ్యాదవరోపితః, సూత ఉవాచ— ఇతి తస్యా వచశ్శ్రుత్వా నిఃశ్వస్యోష్ణం స గద్గదః. ౫౦. కథయామాస తన్వఙ్గ్యై

సిశ్చితం జాతమిత్యర్థః. ౩౪—౩౬. అపప్తదితి లుఙో రూపం పతితవతీత్యర్థః. ౩౭—౪౦. యస్యాస్యేతి. పూర్వం భృత్యతాం గతా రాజానః స్వోత్తరీయైర్లమ్బాయమానై ర్భూమిస్పృశైర్వస్త్రైః పాదచారిణోఽగ్రే ధావమానా విరజస్కం మహీతలం కుర్వన్తి ఏతాదృశం యస్యైశ్వర్యమిత్యర్థః. ౪౧. కపాలసంలగ్నే నరకపాలయుక్తే. ఘటీపటనిరన్తరే శవసంస్కారార్థమానీతా అల్పఘటా ఘట్యః శవపటాశ్చ తైస్నిరన్తరే నిరవకాశే ఇత్యర్థః. ౪౨. మృతానాం నిర్మాల్యసూత్రం తత్కణ్ఠగతపుష్పమాలాసంబన్ధి తదన్తః తన్మధ్యే లగ్నా యే శవకేశాస్తైః సుదారుణే భయంకరే వసానిష్పందేన యుక్తం సంశుష్కం సూర్యకిరణైరేతాదృశం ఖరం యన్మహాపటలం భూమేస్తేన మండితే. ౪౩. భస్మ చాంగారాశ్చార్ధదగ్ధా శవాశ్చాస్థీని చ మజ్జా చ తేషాం సంఘట్టం సమ్మర్దస్తేన భీషణే. గృధ్రగోమాయూనాం నాదైరార్తే యుక్తే పుష్టాః క్షుద్రవిహంగమాః మాంసభక్షిణః కాకాదయో యస్మిన్. ౪౪. చితాధూమ ఏవాఽఽయతః పటస్తేన నీలీకృతః దిగన్తరం యస్య కుణపానాం శవానాం యదాస్వాదనం భక్షణం తన్ముదా సంప్రకృష్టాః సంసక్తా నిశాచరా రాక్షసా యస్మిన్. ౪౫, ౪౬. యదేతన్మన్యతే ఇతి. చాండాలదాసోఽహమస్మీతి యద్భవాన్మన్యతే తత్స్వప్నో వా మిథ్యా వా ఉత తథ్యం మేత్యర్థః. ౪౭. యద్యేతదేవం యది వాస్తవికీ చాణ్డాలదాసతేత్యర్థః. ౪౮. యది ధర్మ ఏవ నాస్తి తదా సత్యం కుతస్తదపి నాస్తి తథార్జవం తథానృతాంశతాపి నాస్తీత్యర్థః. ధర్మాధర్మయోః ఫలభేదే హి తద్విభాగస్తదభావే తద్విభాగస్యాప్యభావ ఇతి

యథాప్రాప్తశ్శ్వపాకతామ్, రుదిత్వా సాతు సుచిరం నిఃశ్వస్యోష్ణం సుదుఃఖితా.
౫౧. స్వపుత్రమరణం భీరుర్యథావత్తం న్యవేదయత్, శ్రుత్వా రాజా తథా వాక్యం
నిపపాత మహీతలే. ౫౨. మృతపుత్రం సమానీయ జిహ్వయా విలిహన్ముహుః,
హరిశ్చన్ద్రమథో ప్రాహ శైబ్యా గద్గదయా గిరా ౫౩. కురుష్వ స్వామినః ప్రేష్యం
ఛేదయిత్వా శిరో మమ, స్వామిద్రోహో న తేఽస్త్వద్య మాసత్యో భవ భూపతే.
౫౪. మాసత్యం తవ రాజేన్ద్ర పరద్రోహస్తు పాతకమ్, ఏతదాకర్ణ్య రాజాతు
పపాత భువి మూర్ఛితః. ౫౫. క్షణేన చేతనాం ప్రాప్య విలలాపాతిదుఃఖితః, రాజో
వాచ—కథం ప్రియే త్వయా ప్రోక్తం వచనం త్వతినిష్ఠురమ్. ౫౬. యదశక్యం
భవేద్వక్తుం తత్కర్మ క్రియతే కథమ్, పత్న్యువాచ—మయా చ పూజితా గౌరీ
దేవా విప్రాస్తథైవ చ ౫౭. భవిష్యసి పతిస్త్వం మే హ్యన్యస్మిఞ్జన్మని ప్రభో,
శ్రుత్వా రాజా తదా వాక్యం నిపపాత మహీతలే. ౫౮. మృతస్య పుత్రస్య తదా
చుచుమ్బ దుఃఖితో ముఖమ్, రాజోవాచ—ప్రియే న రోచతే దీర్ఘం కాలం
క్లేశం మయా శితుమ్. ౫౯. నాత్మాయత్తోఽహం తన్వఙ్గి పశ్య మేమన్దభాగ్యతామ్,
చాణ్డాలేనాననుజ్ఞాతః ప్రవేక్ష్యే జ్వలనం యది ౬౦ చాణ్డాలదాసతాం యాస్యే
పునరప్యన్య జన్మని, నరకం చ వరం ప్రాప్య ఖేదం ప్రాప్స్యామి దారుణమ్. ౬౧.
తాం ప్రాప్స్యామి సమ్ప్రాప్య మహారౌరవరౌరవే, మగ్నస్య దుఃఖజలధౌ వరం
ప్రాణైర్వియోజనమ్. ౬౨. ఏకోఽపి బాలకో యోఽయమాసీద్వంశకరస్సుతః, మమ
దైవానుయోగేన మృతస్సోఽపి బలీయసా ౬౩. కథం ప్రాణాన్విముఞ్చామి పరా
యత్తోఽస్మి దుర్గతః, తథాపి దుఃఖబాహుల్యాత్త్యక్ష్యామి తు నిజాం తనుమ్. ౬౪.
త్రైలోక్యే నాస్తి తద్దుఃఖం నాసిపత్రవనే తథా, వైతరిణ్యాం కుతస్తద్వాదృ
దృశం పుత్రవిప్లవే ౬౫. సోఽహం సుతశరీరేణ దీప్యమానే హుతాశనే, నిపతి
ష్యామి తన్వఙ్గి క్షన్తవ్యం తన్మమాధునా. ౬౬. న వక్తవ్యం త్వయా కిఞ్చిదతః
కమలలోచనే, మమ వాక్యం చ తన్వఙ్గి నిబోధ్యాఽఽహతమానసా. ౬౭. అనుజ్ఞా
తాథ గచ్ఛత్వం విప్రవేశ్మ శుచిస్మితే, యది దత్తం యది హుతం గురవో యది
తోషితాః. ౬౮. సఙ్గమః పరలోకే మే నిజపుత్రేణ చ త్వయా, ఇహ లోకే కుతస్త్వే

భావః. ౪౯—౫౬. పూజితా గౌరీత్యనేన పరాశక్తేరుపాసికేయమస్తీతి బోధితమ్. ౫౭, ౫౮. మాయాఽశితుం భోక్తుమిత్యర్థః. ౫౯. నాత్మా యత్తః స్వాధీనాన్తకరణో యతోఽహం నాస్మీత్యర్థః. అనుజ్ఞాతో నాజ్ఞప్తః. ౬౦, ౬౧. బలీయసా దైవానుయోగేన సమ్మైకోఽపి పుత్రో మృతో ఽతః ప్రాణైర్వియోజయ మమ వరం పరన్తు పరాయత్తోఽస్మి చాణ్డాలాయత్తోఽస్తి తతస్తస్యాను జ్ఞామన్తరేణ దేహత్యాగే తస్య ఋణస్యావశేషాన్నరకదుఃఖం స్యాదితి భావః. ౬౨, ౬౩. ఇత్థం

తద్భవిష్యతి సమీప్సితమ్. ౧౯. యన్మయాఽఽహసతా కిఞ్చిద్రహసి త్వాం శుచిస్మితే, అశేషముక్తం తత్సర్వం క్షన్తవ్యం మమ యాఽప్యతః. ౨౦. రాజపత్నీతి గర్వేణ నావజ్ఞేయస్స మే ద్విజః, సర్వయత్నేన తోష్యస్స్యాత్ స్వామీ దైవతవల్లభే. ౨౧. రాజ్ఞ్యువాచ—అహమప్యత్ర రాజర్షే నిపతిష్యే హుతాశనే, దుఃఖభారాసహా దేవ సహ యాస్యామి వై త్వయా. ౨౨. త్వయా సహ మమ శ్రేయో గమనం నాన్యథా భవేత్, సహ స్వర్గం చ నరకం త్వయా భోక్ష్యామి మానద. ౨౩. శ్రుత్వా రాజా తదోవాచ ఏవమస్తు పతివ్రతే.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే షడ్వింశోఽధ్యాయః.

హరిశ్చన్ద్రస్య స్వర్గగమనమ్.

సూతఉవాచ—తతః కృత్వా చితాం రాజా ఆరోప్య తనయం స్వకమ్, భార్యయా సహితో రాజా బద్ధాఞ్జలిపుటస్తదా. ౧. చిన్తయన్పరమేశానీం శతాక్షీం జగదీశ్వరీమ్, పఞ్చకోశాన్తరగతాం పుచ్ఛబ్రహ్మస్వరూపిణీమ్. ౨. రక్తామ్బరపరీధానాం కరుణారససాగరామ్, నానాయుధధరామమ్బాం జగత్పాలనతత్పరామ్. ౩. తస్య చిన్తయమానస్య సర్వే దేవాస్సవాసవాః, ధర్మం ప్రముఖతః కృత్వా సమాజగ్ముస్త్వరాన్వితాః. ౪. ఆగత్య సర్వే ప్రోచుస్తే రాజఞ్ఛృణు మహాప్రభో, అహం పితామహస్సాక్షాద్ధర్మశ్చ భగవాన్స్వయమ్. ౫. సాధ్యాస్స విశ్వే మరుతో లోకపాలాస్సచారణాః, నాగాస్సిద్ధాస్సగన్ధర్వా రుద్రాశ్చైవ తథాశ్వినౌ. ౬. ఏతే చాన్యేఽథ బహవో విశ్వామిత్రస్తథైవ చ, విశ్వత్రయేణ యో మైత్రీం కర్తుమిచ్ఛతి ధర్మతః. ౭. విశ్వామిత్రస్స తేఽభీష్టమాహర్తుం సమ్యగిచ్ఛతి, ధర్మ ఉవాచ—మా రాజన్సాహసం కార్షీర్ధర్మోఽహం త్వాముపాగతః తితిక్షాదమసత్త్వాద్యైస్త్వద్గుణైః

పూర్వం విమృశ్య నరకదుఃఖాదపి పుత్రశోకో దుస్సహ ఇతి మత్వా పునరాహ—తథాపీతి. ౧౪. తదేవోపపాదయతి—త్రైలోక్య ఇతి. ౧౫, ౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే హరిశ్చన్ద్రోపాఖ్యానే షడ్వింశోఽధ్యాయః.

ద్వ్యధికైశ్చైవ చత్వారింశద్భిః పద్యైరతః పరమ్, హరిశ్చన్ద్రస్వర్గవాసో విస్తరేణోపవర్ణ్యతే. రాజ్ఞా స్వదేహదహననిశ్చయే కృతేఽనన్తరం జాతం వృత్తమాహ—తతః కృత్వేతి. ౧. తస్మిన్సమయే స్వేష్టదేవతాం శతాక్షీం చిన్తయామాసేత్యాహ—చిన్తయన్నితి. పుచ్ఛబ్రహ్మస్వరూపిణీం "బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠే"తి తైత్తిరీయశ్రుతిప్రతిపాదితపుచ్ఛబ్రహ్మరూపిణీమిత్యర్థః. ౨. నానాయుధేతి. తాని చాయుధాని వక్ష్యమాణాధ్యాయే స్పష్టాని. ౩. ధర్మం ధర్మాభిమానినీం దేవతామ్. తస్య చిన్తయమానస్యేత్యనేన త్వరాన్వితా ఇత్యనేన చేదం బోధితం పరమేశ్వరీభక్తస్య ఛలే కృతే శతధా మూర్ధచ్ఛేదః స్యాదితి శీఘ్రం తస్య ప్రసాదః సంపాదయితవ్య ఇతి. ౪—౬. విశ్వామిత్రశబ్దార్థమాహ—విశ్వత్రయేణేతి. విశ్వం మిత్రం యస్య విశ్వామిత్ర ఇత్యర్థః. ధార్మికజనానాం

పరితోషితః. ఇన్ద్ర ఉవాచ — హరిశ్చన్ద్ర మహాభాగ ప్రాప్తోఽస్మి తేఽన్తికమ్ ౯. త్వయాద్య భార్యాపుత్రేణ జితా లోకాస్సనాతనాః, ఆరోహ త్రిదివం రాజన్భార్యాపుత్రసమన్వితః. ౧౦ సుదుష్ప్రాపం నరైరన్యైర్జితమాత్మీయకర్మభిః సూత ఉవాచ — తతోఽమృతమయం వర్షమపమృత్యువినాశనమ్. ౧౧ ఇన్ద్రః ప్రాసృజదాకాశాచ్చితామధ్యగతే శిశౌ, పుష్పవృష్టిశ్చ మహతీ దున్దుభిస్వన ఏవ చ. ౧౨. సముత్తస్థౌ మృతః పుత్రో రాజ్ఞస్తస్య మహాత్మనః, సుకుమారతనుస్స్వస్థః ప్రసన్నః ప్రీతమానసః. ౧౩. తతో రాజా హరిశ్చన్ద్రః పరిష్వజ్య సుతం తదా, సభార్యస్స్వశ్రియా యుక్తో దివ్యమాల్యామ్బరావృతః ౧౪ స్వస్థస్సమ్పూర్ణహృదయో ముదా పరమయా వృతః, బభూవ తత్క్షణాదిన్ద్రో భూపం చైవమభాషత ౧౫. సభార్యస్త్వం సపుత్రశ్చ స్వర్లోకం సద్గతిం పరామ్, సమారోహ మహాభాగ నిజానాం కర్మణాం ఫలమ్. ౧౬. హరిశ్చన్ద్ర ఉవాచ — దేవరాజాననుజ్ఞాతస్స్వామినా శ్వపచేన హి, అకృత్వా నిష్కృతిం తస్య నారోక్ష్యే వై సురాలయమ్ ౧౭ ధర్మ ఉవాచ — తవైవం భావినం క్లేశమవగమ్యాత్మమాయయా, ఆత్మా శ్వపాకతాం నీతో దర్శితం తచ్చ పక్వణమ్. ౧౮. ఇన్ద్ర ఉవాచ — ప్రార్థ్యతే యత్పరం స్థానం సమస్తైర్మనుజైర్భువి, తదారోహ హరిశ్చన్ద్ర స్థానం పుణ్యకృతాం నృణామ్ ౧౯. హరిశ్చన్ద్ర ఉవాచ — దేవరాజ నమస్తుభ్యం వాక్యం చేదం నిబోధ మే, మచ్ఛోకమగ్నమనసః కోసలే నగరే నరాః. ౨౦. తిష్ఠన్తి తానపాస్యైవం కథం యాస్యామ్యహం దివమ్, బ్రహ్మహత్యా సురాపానం గోవధస్స్త్రీవధస్తథా ౨౧ తుల్యమేభిర్మహత్పాపం భక్తత్యాగాదుదాహృతమ్, భజన్తం భక్తమత్యాజ్యం త్యజతస్స్యాత్కథం సుఖమ్. ౨౨. తైర్వినా న ప్రయాస్యామి తస్మాచ్ఛక్ర దివం వ్రజ, యది తే సహితాస్స్వర్గం మయా యాన్తి సురేశ్వర. ౨౩. తతోఽహమపి యాస్యామి నరకం వాపి తైస్సహ, ఇన్ద్ర ఉవాచ — బహూని పుణ్యపాపాని తేషాం భిన్నాని వై నృప. ౨౪. కథం సఙ్ఘాతభోజ్యం త్వం భూప స్వర్గమభీప్ససి, హరిశ్చన్ద్ర ఉవాచ — భుఙ్క్తే శక్ర నృపో రాజ్యం ప్రభావాత్ప్రకృతేర్ధ్రువమ్. ౨౫. యజతే చ మహాయజ్ఞైః కర్మ పూర్తం కరోతి చ, తచ్చ తేషాం ప్రభావేన మయా సర్వమనుష్ఠితమ్. ౨౬. ఉపదాదాన్న సన్త్యక్ష్యే

నిత్యమిత్ర త్వమయమిచ్ఛతీత్యర్థః. ౭—౧౭. తవైవం భావినమితి. తవ ధర్మపరీక్షార్థం మయా ధర్మేణ ఆత్మమాయయా స్వమాయయా స్వాత్మైవ శ్వపాకతాం నీత ఇత్యర్థః. అహమేవ చాండాలోఽహమేవ చ స బ్రాహ్మణః కృష్ణసర్పశ్చ న మత్తోఽతిరిక్తాశ్చాండాలబ్రాహ్మణసర్పాః సన్తీతి భావః. ౧౮—౨౪. భుఙ్క్తే శక్రేతి. ప్రకృతేః పౌరవర్గస్య ౨౫, ౨౬. తేషాం ప్రభావేణైవాయం మమ ధర్మశ్చలితోఽస్తి. తథా చ తానుపదాదాన్ రాజద్రవ్యదాతౄన్న సన్త్యక్ష్యే తైః సహైవ స్వర్గం

తానహం స్వర్గలిప్సయా, తస్మాద్యన్మమ దేవేశ కిఞ్చిదస్తి సుచేష్టితమ్. ౨౭. దత్త
మిష్టమథో జప్తం సామాన్యం తైస్తదస్తు నః, బహుకాలోపభోజ్యం చ ఫలం
యన్మమకన్మగమ్. ౨౮. తదస్తు దినమప్యేకం తైస్సమం త్వత్ప్రసాదతః, సూత
ఉవాచ—ఏవం భవిష్యతీత్యుక్త్వా శక్రస్త్రిభువనేశ్వరః. ౨౯. ప్రసన్నచేతా ధర్మశ్చ
విశ్వామిత్రశ్చ గాధిజః, గత్వాతు నగరం సర్వే చాతుర్వర్ణ్యసమాకులమ్. ౩౦.
హరిశ్చన్ద్రస్య నికటే ప్రోవాచ విబుధాధిపః, ఆగచ్ఛన్తి జనాశ్శీఘ్రం స్వర్గలోకం
సుదుర్లభమ్. ౩౧. ధర్మప్రసాదాత్సమ్ప్రాప్తం సర్వైర్యుష్మాభిరేవతు, హరిశ్చ
న్ద్రోఽపి తాన్త్సర్వాన్జనాన్నగరవాసినః. ౩౨. ప్రాహ రాజా ధర్మపరో దివమారు
హ్యతామితి, సూతఉవాచ—తదిన్ద్రస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రీతాస్తస్య చ భూపతేః.
౩౩. యే సంసారేషు నిర్విణ్ణాస్తే ధ్రువం స్వసుతేషు వై, కృత్వా ప్రహృష్టమనసో
దివమారురుహుర్జనాః. ౩౪. విమానవరమారూఢాస్సర్వే భాస్వరవిగ్రహాః, తదా
సమ్భూతహర్షాస్తే హరిశ్చన్ద్రశ్చ పార్థివః. ౩౫ రాజ్యేఽభిషిచ్య తనయం రోహి
తాఖ్యం మహామనాః, అయోధ్యాఖ్యే పురే రమ్యే హృష్టపుష్టజనాన్వితే. ౩౬.
తనయం సుహృదశ్చాపి ప్రతిపూజ్యాభినన్ద్య చ, పుణ్యేన లభ్యాం విపులాం దేవా
దీనాం సుదుర్లభామ్. ౩౭. సమ్ప్రాప్య కీర్తిమతులాం విమానే స మహీపతిః, ఆసాం
చక్రే కామగమే క్షుద్రఘణ్టావిరాజితే. ౩౮. తతస్తర్హి సమాలోక్య శ్లోకమత్రం
తదాజగౌ, దైత్యాచార్యో మహాభాగస్సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వవిత్. ౩౯. శుక్ర
ఉవాచ—అహో తితిక్షామాహాత్మ్యమహో దానఫలం మహత్, యదాగతో
హరిశ్చన్ద్రో మహేన్ద్రస్యసలోకతామ్. ౪౦. సూత ఉవాచ—ఏతత్తే సర్వమా
ఖ్యాతం హరిశ్చన్ద్రస్య చేష్టితమ్, యశ్శృణోతి చ దుఃఖార్తస్స సుఖం లభతేఽ
న్వహమ్. ౪౧. స్వర్గార్థీ ప్రాప్నుయాత్స్వర్గం సుతార్థీ సుతమాప్నుయాత్, భార్యార్థీ
ప్రాప్నుయాద్భార్యాం రాజ్యార్థీ రాజ్యమాప్నుయాత్. ౪౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

గమిష్యామీత్యర్థః. కించ తేషాం లోకానాం పుణ్యం స్వర్గప్రాపకం నాస్తీతి వదసి చేన్మయా యత్పుణ్యం కృతం తదేతేషామస్త్విత్యాహ—తస్మాద్యన్మమేతి. ౨౭. నను త్వయైకేన తత్పుణ్యం భోక్ష్యతే చేద్బహుకాలం భోగాయ భవతి తైః సహ భుజ్యతే చేత్ పుణ్యస్య విభాగాదేకదినం భోగాయైవ తద్భవిష్యతీతి చేదిష్టాపత్తిరిత్యాహ—బహుకాలోపేతి. ౨౮, ౨౯. గత్వేతి. తే సర్వే ధర్మాదయోఽయోధ్యాయాం తస్మిన్నేవ క్షణే కాశీతో గత్వా నగరస్థాన్లోకాన్ స్వర్గ గమనాయాహ్వయామాసురితి శేషః. దూతప్రేషణే విలమ్బః స్యాదితి త ఏవ యోగినో గతా ఇతి భావః. ౩౦. యోగశక్త్యైవ తైర్నగరవాసినోఽప్యాసీతా ఇత్యాహ—ఆగచ్ఛన్తీతి.
౩౧—౩౪. ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

—॥ శతాక్షీమహిమా. ॥—

జనమేజయ ఉవాచ—విచిత్రమిదమాఖ్యానం హరిశ్చన్ద్రస్య కీర్తితమ్, శతాక్షీపాదభక్తస్య రాజర్షేర్ధార్మికస్య చ ౧ శతాక్షీ సా కుతో జాతా దేవీ భగవతీ శివా, తత్కారణం వద మునే సార్థకం జన్మ మే కురు ౨. కో హి దేవ్యా గుణాఞ్ఛృణ్వం స్తృప్తిం యాస్యతి శుద్ధధీః, పదే పదేఽశ్వమేధస్య ఫలమక్షయమశ్నుతే. ౩. వ్యాస ఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి శతాక్షీసమ్భవం శుభమ్, తవావాచ్యం న మే కిఞ్చిద్దేవీభక్తస్య విద్యతే ౪. దుర్గమాఖ్యో మహాదైత్యః పూర్వం పరమదారుణః, హిరణ్యాక్షాన్వయే జాతో రురుపుత్రో మహాఖలః. ౫. దేవానాం తు బలం వేదో నాశే తస్య సురా అపి, నఙ్క్ష్యన్త్యేవ న సన్దేహో విధేయం తావదేవ తత్. ౬. విమృశ్యైతత్తపశ్చర్యాం గతః కర్తుం హిమాలయే, బ్రహ్మాణం మనసా ధ్యాత్వా వాయుభక్షో వ్యతిష్ఠత. ౭ సహస్రవర్షపర్యన్తం చకార పరమం తపః, తేజసా తస్య లోకాస్తు సన్తప్తాస్ససురాసురాః ౮ తతః ప్రసన్నో భగవాన్హంసారూఢశ్చతుర్ముఖః, యయౌ తస్మై వరం దాతుం ప్రసన్నముఖపఙ్కజః. ౯. సమాధిస్థం మీలితాక్షం స్ఫుటమాహ చతుర్ముఖః, వరం వరయ భద్రం తే యస్తే మనసి వర్తతే. ౧౦. తవాద్య తపసా తుష్టో వరదేశోఽహమాగతః, శ్రుత్వా బ్రహ్మముఖాద్వాణీం వ్యుత్థితస్సమాహితః ౧౧. పూజయిత్వా వరం వవ్రే వేదాన్దేహి సురేశ్వర, త్రిషు లోకేషు యే మన్త్రా బ్రాహ్మణేషు సురేష్వపి. ౧౨. విద్యన్తే తే తు సాన్నిధ్యే మమ సన్తు మహేశ్వర, బలం చ దేహి యేన స్యాద్దేవానాం చ పరా

త్ర్యశీతిశ్లోకవర్త్యస్తు శతాక్షీమహిమాతులః, కథ్యతే స్పష్టతా యత్ర వాత్సల్యస్య మహేశితుః. పూర్వోక్తాఖ్యానం సంస్తుత్య ప్రష్టవ్యం పృచ్ఛతి—విచిత్రమితి. ౧. సా శతాక్షీ కస్మాత్కారణాజ్జాతేత్యాహ—శతాక్షీ సేతి. ౨. శుద్ధధీరితి. యద్యప్యశుద్ధబుద్ధిర్దేవీగుణశ్రవణే తృప్తిం యాస్యతి తథాపి శుద్ధధీస్తృప్తిం కో యాస్యతి? న కోఽపీత్యర్థః. తదుక్తముమాసంహితాయామ్— "కో విరజ్యేత మతిమాన్ గుణశ్రవణకర్మణి, శ్రీమాతుర్జ్ఞానినో నిత్యం యం త్యజన్తి కదాపి నే"తి యస్యాః భగవత్యాః గుణశ్రవణే మహాఫలం భవతి తస్యా గుణశ్రవణం కో న కుర్యాదిత్యాహ— పదే పదే ఇతి. ౩—౫. దేవానాం త్వితి. వేదే హి సతి తదుక్తశస్త్రాస్త్రైరస్మాన్ హింసన్తి కించ తదుక్తమన్త్రైర్మునిభిర్హోమాదికే క్రియమాణే తద్ధవిర్భక్షణేఽస్య దేవానాం పుష్టిర్భవతీతి దేవానాం బలం వేద ఇతి యుక్తమేవేతి. విధేయం తావదేవ తదితి. యత ఏవం తత్తస్మాత్కారణాద్దేవనాశార్థం తావదేవ వేదనాశపర్యన్తమేవ విధేయం నాన్యోపాయాన్తరోపయోగోఽత్రాస్తీత్యర్థః. ౬. ఇతి మనసి విమృశ్య వేదదాతురారాధనాదేతత్కార్యం భవిష్యతీతి తస్యారాధనం కర్తవ్యమితి మత్వా తదారాధనం కర్తుం గత ఇత్యాహ—విమృశ్యైతదితి. ౭, ౮. హంసారూఢో యయావిత్యన్వయః. ౯—౧౨. సాన్నిధ్యే మమ సన్త్వితి. మమైవ నికటే సర్వే వేదాః సన్తు ఏకోఽపి

జయః ౧౩. ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా తథాఽస్త్వితి వచో వదన్, జగామ సత్యలోకం తు చతుర్వేదేశ్వరః పరః. ౧౪. తతః ప్రభృతి విప్రైస్తు విస్మృతా వేదరాశయః, స్నానసన్ధ్యా నిత్యహోమశ్రాద్ధయజ్ఞజపాదయః. ౧౫. విలుప్తా ధరణీపృష్ఠే హాహాకారో మహానభూత్, కిమిదం కిమిదం చేతి విప్రా ఊచుః పరస్పరమ్' ౧౬. వేదాభావాత్తదస్మాభిః కర్తవ్యం కిమతః పరమ్, ఇతి భూమౌ మహానర్థే జాతే పరమదారుణే ౧౭. నిర్జరాస్సజరాజాతాః హవిర్భాగాద్యభావతః, రురోధస తదా దైత్యో నగరీ మమరావతీమ్. ౧౮. అశక్తాస్తేన తే యోద్ధుం వజ్రదేహాసురేణ చ, పలాయనం తదా కృత్వా నిర్గతా నిర్జరాః క్వచిత్. ౧౯. నిలయం గిరిదుర్గేషు రత్నసానుగుహాసు చ, సంస్థితాః పరమాం శక్తిం ధ్యాయన్తస్తే పరామ్బికామ్. ౨౦. అగ్నౌ హోమాద్యభావాత్తు వృష్ట్యభావోఽప్యభూన్నృప, వృష్టేరభావే సంశుష్కం నిర్జలం చాపి భూతలమ్. ౨౧. కూపవాపీతటాకాశ్చ సరితశ్శుష్కతాంగతాః, అనావృష్టిరియం రాజన్నభూచ్చ శతవార్షికీ. ౨౨. మృతాః ప్రజాశ్చ బహుధా గోమహిష్యాదయస్తథా, గృహే గృహే మనుష్యాణామభవచ్ఛవసఙ్గ్రహః. ౨౩. అనర్థే త్వేవముద్భూతే బ్రాహ్మణాశ్శాన్తచేతసః, గత్వా హిమవతః పార్శ్వారిరాధయిషవశ్శివామ్. ౨౪. సమాధిధ్యానపూజాభిర్దేవీం తుష్టువురన్వహమ్, నిరాహారాస్తదాసక్తాస్తామేవ శరణం యయుః. ౨౫. దయాం కురు మహేశాని పామరేషు జనేషు హి, సర్వాపరాధయుక్తేషు నైతచ్ఛ్లాఘ్యం తవామ్బికే. ౨౬. కోపసంహార దేవేశి సర్వాన్తర్యామిరూపిణి, త్వయా యథా ప్రేర్యతే యం కరోతి స తథాజనః. ౨౭. నాన్యా గతిర్జనస్యాస్య కిం పశ్యసి పునఃపునః, యథేచ్ఛసి తథా కర్తుం సమర్థాసి

వేదమన్త్రో దేవబ్రాహ్మణాదీనాం సమీపే మాస్త్విత్యర్థః. కించ బలమప్యతులం దేహీత్యాహ—బలం చేతి. ౧౩—౧౫. కిమిదమితి. ఇదం కిం జాతమిదం కిం జాతమిత్యర్థః. ౧౬, ౧౭. నిర్జరేషు దేవేషు సజరేషు నిర్బలేషు జాతేషు స దైత్యో నగరీమమరావతీం రురోధేత్యాహ—నిర్జరా ఇతి. ౧౮. తేన దైత్యేన తే దేవా యోద్ధుమశక్తా ఇత్యర్థః. వజ్రసదృశోఽభేద్యో యస్య దేహస్తేనాసురేణేత్యర్థః. ౧౯. రత్నసానుః సుమేరుః. నిలయం స్థానం సంస్థితా ఇత్యన్వయః. ౨౦. వృష్ట్యభావ ఇతి. అగ్నౌ ప్రాస్తాహుతిః సమ్యగాదిత్యముపతిష్ఠతే. "ఆదిత్యాజ్జాయతే వృష్టిర్వృష్టేరన్నం తతః ప్రజాః" ఇతి స్మృతేర్వృష్టికారణహోమాభావే వృష్టేరప్యభావ ఇత్యర్థః. ౨౧—౨౨. గృహే గృహే ఇతి. యే మనుష్యా మృతాస్తాన్ శ్మశానం నేతుం మనుష్యా న మిలన్తి తతః శవాని గృహే స్థితానీత్యర్థః. ౨౩—౨౫. దేవీం ప్రార్థయన్తి, దయాం కుర్వితి. నైతచ్ఛ్లాఘ్యమితి. పామరేష్వేతాదృశః కోపో న యుక్త ఇత్యర్థః. ౨౬. నను యుష్మాభిః పాతకంకృతమతః క్రోధో మమోత్పన్న ఇతి చేత్పాతకకర్త్రీ కారయిత్రీ చ త్వమేవ నాస్మాకమపరాధోఽస్తి యతస్త్వమన్తర్యామిరూపిణీత్యాహ—త్వయేతి. ౨౭. త్వాం సర్వేశ్వరీం విహాయాన్యా గతిర్నాస్తీత్యాహ—నాన్యేతి. అన్యే

మహేశ్వరి. ౨౮. సముద్ధర మహేశాని సఙ్కటాత్పరమోత్థితాత్, జీవనేన వినా
స్మాకం కథం స్యాత్స్థితిరమ్బికే. ౨౯. ప్రసీద త్వం మహేశాని ప్రసీద జగదమ్బికే,
అనన్తకోటిబ్రహ్మాణ్డనాయికే తే నమోనమః. ౩౦ నమః కూటస్థరూపాయై చిద్రూ
పాయై నమోనమః, నమో వేదాన్తవేద్యాయై భువనేశ్యై నమోనమః. ౩౧. నేతి
నేతీతి వాక్యైర్యా బోధ్యతే సకలాగమైః, తాం సర్వకారణాం దేవీం సర్వభావేన
సన్నతాః ౩౨. ఇతి సమ్ప్రార్థితా దేవీ భువనేశీ మహేశ్వరీ, అనన్తాక్షిమయం
రూపం దర్శయామాస పార్వతీ ౩౩. నీలాఞ్జనసమప్రఖ్యం నీలపద్మాయతేక్షణమ్,
సుకర్కశసమోత్తుఙ్గవృత్తపీనఘనస్తనమ్. ౩౪ బాణముష్టిం చ కమలం పుష్పపల్లవ
మూలకాన్, శాకాదీన్ఫలసంయుక్తాననన్తరససంయుతాన్. ౩౫. క్షుత్తృడ్జరాపహా
న్హస్తైర్బిభ్రతీ చ మహాధనుః, సర్వసౌన్దర్యసారం తద్రూపం లావణ్యశోభితమ్. ౩౬.
కోటిసూర్యప్రతీకాశం కరుణారససాగరమ్, దర్శయిత్వా జగద్ధాత్రీ సానన్తనయనో
ద్భవా. ౩౭. మోచయామాస లోకేషు వారిధారాస్సహస్రశః, నవరాత్రం మహా
వృష్టిరభూన్నేత్రోద్భవైర్జలైః. ౩౮. దుఃఖితాన్వీక్ష్య సకలాన్నేత్రాశ్రూణి విము
ఞ్చతీ, తర్పితాస్తేన తే లోకా ఓషధ్యస్సకలా అపి ౩౯. నదీనదప్రవాహాస్తైర్జలై
స్సమభవన్నృప, నిలీయ సంస్థితాః పూర్వం సురాస్తే నిర్గతా బహిః ౪౦ మిలిత్వా
ససురా విప్రా దేవీం సమభితుష్టువుః, నమో వేదాన్తవేద్యే తే నమో బ్రహ్మ
స్వరూపిణి ౪౧. స్వమాయయా సర్వజగద్విధాత్ర్యై తే నమో నమః, భక్తకల్ప
ద్రుమే దేవి భక్తార్థం దేహధారిణి. ౪౨. నిత్యతృప్తే నిరుపమే భువనేశ్వరి తే నమః,
అస్మచ్ఛాన్త్యర్థమతులం లోచనానాం సహస్రకమ్. ౪౩. త్వయాయతో ధృతం

దేవాదయో హోమజపాద్యనుష్ఠానైరేవ ఫలం ప్రయచ్ఛన్తి తదత్ర మన్త్రాభావప్రయుక్తహోమ
జపాద్యభావాత్తత్కృతానుగ్రహస్యాప్యసంభవః. త్వం తు స్మరణమాత్రేణైవ బాలకే జననీవత్సర్వ
మాతృత్వాద్దయాం కరోషి తత స్త్వదన్యా గతిర్నాస్తీతి భావః. ౨౮. జీవనేన వినా జలేన వినే
త్యర్థః. ౨౯—౩౧. సకలాగమైః సకలైర్వేదైర్నేతి నేతీతి సర్వనిషేధావధిత్వేన యా బోధ్యత ఇత్య
ర్థః. ౩౨. ఇత్థం సంప్రార్థితా భువనేశ్వరీ బహూన్యక్షీణి శరీరే కృత్వా స్వరూపం దర్శయామాసే
త్యన్వయః. ౩౩—౩౪. ఏకస్మిం ముష్టౌ బాణానేకస్మిన్హస్తే కమలమ్. ఏకస్మిన్హస్తే పుష్పాదికమే
కస్మిన్ ధనుర్బిభర్తీత్యర్థః. దక్షిణోర్ధ్వహస్తాదివామాధోహస్తపర్యన్తమాయుధధ్యానమ్. ౩౫—౩౬.
సా దేవీ అనన్తనయనోద్భవా బహునయనోద్భవా వారిధారా మోచయామాసేత్యన్వయః. ౩౭—
౩౮. నను నేత్రేభ్యః కుతో జలమాగతమితి చేల్లోకాన్ దుఃఖితాన్దృష్ట్వా జగన్మాతుః కారుణ్య
వశాద్రోదనమాగతం తద్వశాదిత్యాహ—దుఃఖితానితి. నవరాత్రపర్యన్తం భగవత్యా నేత్రేభ్యో
ఽశ్రూణి చ్యుతాని తేభ్యః సర్వం జగత్తప్తం సజలం జాతమిత్యహో కియత్పర్యన్తం జనవాత్సల్యం
వర్ణనీయం భగవత్యా ఇతి భావః. ౩౯—౪౦. సురసహితా విప్రా మిలిత్వేత్యర్థః. ౪౧—౪౩.

దేవి శతాక్షీ త్వం తతో భవ, క్షుధయా పీడితా మాతస్స్తోతుం శక్తిర్న చాస్తి నః, ౪౪. కృపాం కురు మహేశాని వేదానప్యాహరామ్బికే, వ్యాస ఉవాచ—ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా శాకాన్స్వకరసంస్థితాన్. ౪౫. స్వాదూని ఫలమూలాని భక్షణార్థం దదౌ శివా, నానావిధాని చాన్నాని పశుభోజ్యాని యానిచ. ౪౬. కామ్యాన న్తరసై ర్యుక్తాన్యానవీనోద్భవం దదౌ, శాకమ్భరీతినామాపి తద్దినాత్సమభూన్నృప. ౪౭. తతః కోలాహలే జాతే దూతవాక్యేన బోధితః, ససైన్యస్సాయుధో యోద్ధుం దుర్గమాఖ్యోఽసురో యయౌ. ౪౮. సహస్రాక్షౌహిణీయుక్తశ్శరాన్ముఞ్చంస్త్వరాన్వితః, రురోధ దేవసైన్యం తద్యద్దేవ్యగ్రే స్థితం పురా. ౪౯. తథా విప్రగణం చైవ రోధయామాస సర్వతః, తతః కిలకిలాశబ్దస్సమభూద్దేవమణ్డలే. ౫౦. త్రాహి త్రాహీతి వాక్యాని ప్రోచుస్సర్వే ద్విజామరాః, తతస్తేజోమయం చక్రం దేవానాం పరితః శివా. ౫౧. చకార రక్షణార్థాయ స్వయం తస్మాద్బహిఃస్థితా, తతస్సమభవద్యుద్ధం దేవ్యా దైత్యస్య చోభయోః. ౫౨. శరవర్షసమాచ్ఛన్నసూర్యమణ్డలమద్భుతమ్, పరస్పరశరోద్ఘర్షసముద్భూతాగ్నిసుప్రభమ్. ౫౩. కఠోరజ్యాటణత్కారబధిరీకృతదిక్తటమ్, తతో దేవీశరీరాత్తు నిర్గతాస్తీవ్రశక్తయః. ౫౪. కాలికా తారిణీ బాలా త్రిపురా భైరవీ రమా, బగలా చైవ మాతఙ్గీ తథా త్రిపురసున్దరీ. ౫౫. కామాక్షీ తులజా దేవీ జమ్భినీ మోహినీ తథా, ఛిన్నమస్తా గుహ్యకాలీ దశసాహస్రబాహుకా. ౫౬. ద్వాత్రింశచ్ఛక్తయశ్చాన్యాశ్చతు

శతాక్షీ త్వమితి. అద్యారభ్య శతాక్షీతి తవ నామ భవత్విత్యర్థః. ఇత్థం భగవతీకృపయా సజలే లోకే జాతేఽపి బీజౌషధీనాం దగ్ధత్వాత్ భక్షణీయపదార్థాభావాత్క్షుధావిష్టాః పునః ప్రార్థయన్తే. క్షుధయా పీడితా ఇతి. ౪౪. కించ వేదానపి దేహీత్యాహుః. వేదానప్యాహరేతి. ౪౫. మనుష్యభోజ్యాని మనుష్యేభ్యః పశ్వాదిభోజ్యాని పశ్వాదిభ్యో దదావిత్యర్థః. ౪౬. కియత్కాలపర్యన్తం తృప్తికరమన్నం శ్రీభగవత్యా పూరితమితి చేత్తత్రాహ—ఆనవీనోద్భవమితి. వృష్ట్యుత్తరం యావన్నవీనమన్నం భవతి తావత్కాలపర్యన్తమిత్యర్థః. శాకైర్భరణాత్ పోషణాచ్ఛాకంభరీతి నామ. ౪౭, ౪౮. దేవ్యగ్రస్థం దేవసైన్యం విప్రగణం చ స్వసైన్యేన రోధయామాసేత్యర్థః. ౪౯, ౫౦. దేవానాం బ్రాహ్మణానాం చ పరితః సమన్తాత్తేజోమయం చక్రమగ్నిప్రాకారరక్షణాయ చక్రే ఇత్యర్థః. స్వయం తస్మాదగ్నిప్రాకారాద్బహిర్యుద్ధార్థం సంస్థితాసీత్. ౫౧—౫౨. శరవర్షేణ సమాచ్ఛన్నం సూర్యమణ్డలం యస్మిన్పరస్పరం శరాణాముద్ఘర్షో ఘర్షణం తేన సముద్భూతో యోఽగ్నిస్తేన సుప్రభం శరవర్షేణ సూర్యేణ ఆచ్ఛాదితే తదగ్నిప్రకాశేనైవ యుద్ధమభవదిత్యర్థః. ౫౩. కఠోరః కర్కశో యో జ్యాటణత్కారః తేన బధిరీకృతం దిక్తటం యస్మిన్. ౫౪, ౫౫. దశసాహస్రబాహుకేతి గుహ్యకాల్యా విశేషణమ్. 'పఞ్చసహస్రహస్తేషు బాణాః పంచసహస్రహస్తేషు ధనూంషి' త్యాదికం తస్యా ధ్యానం మహాకాలసంహితాయాం స్పష్టమ్. ౫౬. ద్వాత్రింశచ్ఛక్తయశ్చతుష్షష్టిశక్తయశ్చ ప్రపంచ

షష్టిమితాః పరాః, అసఙ్ఖ్యాతాస్తతో దేవ్యాస్సముద్భూతాస్తు సాయుధాః. ౫౭.
మృదఙ్గశఙ్ఖవీణాదినాదితం సఙ్గరస్థలమ్, శక్తిభిర్దైత్యసైన్యే తు నాశితేఽక్షౌహిణీశతే.
౫౮. అగ్రేసరస్సమభవద్దుర్గమో వాహినీపతిః, శక్తిభిస్సహ యుద్ధం చ చకార ప్రథ
మం రిపుః. ౫౯. మహద్యుద్ధం సమభవద్యత్రాభూద్రక్తవాహినీ, అక్షౌహిణ్యస్తు
తాస్సర్వా వినష్టా దశభిర్దినైః ౬౦. తత ఏకాదశే ప్రాప్తే దినే పరమదారుణే,
రక్తమాల్యామ్బరధరో రక్తగన్ధానులేపనః. ౬౧. కృత్వోత్సవం మహాన్తం తు యు
ద్ధాయ రథసంస్థితః, సంరమ్భేణైవ మహతా శక్తీస్సర్వా విజిత్య చ. ౬౨. మహాదేవీ
రథాగ్రే తు స్వరథం సన్న్యవేశయత్, తతోఽభవన్మహద్యుద్ధం దేవ్యా దైత్యస్య
చోభయోః. ౬౩. ప్రహరద్వయపర్యన్తం హృదయత్రాసకారకమ్, తతః పఞ్చదశా
త్యుగ్రబాణాన్దేవీ ముమోచ హ. ౬౪. చతుర్భిశ్చతురో వాహాన్బాణేనైకేన సార
థిమ్, ద్వాభ్యాం నేత్రే భుజే ద్వాభ్యాం ధ్వజమేకేన పత్రిణా. ౬౫. పఞ్చభిర్హృ
దయం తస్య వివ్యాధ జగదమ్బికా, తతో వమన్స రుధిరం మమార పుర ఈశితుః.
౬౬. తస్య తేజస్తు నిర్గత్య దేవీరూపే వివేశ హ, హతే తస్మిన్మహావీర్యే శాన్తమాసీ
జ్జగత్త్రయమ్. ౬౭. తతో బ్రహ్మాదయస్సర్వే తుష్టువుర్జగదమ్బికామ్, పురస్కృత్య
హరీశానౌ భక్త్యా గద్గదయా గిరా. ౬౮. దేవా ఊచుః—జగద్భ్రమవివర్తైక
కారణే పరమేశ్వరి, నమశ్శాకమ్భరి శివే నమస్తే శతలోచనే. ౬౯. సర్వోపనిషదు
ద్ఘుష్టే దుర్గమాసురనాశిని, నమో మాయేశ్వరి శివే పఞ్చకోశాన్తరస్థితే. ౭౦.
చేతసా నిర్వికల్పేన యాం ధ్యాయన్తి మునీశ్వరాః, ప్రణవార్థస్వరూపాం తాం
భజామో భువనేశ్వరీమ్. ౭౧. అనన్తకోటిబ్రహ్మాణ్డజననీం దివ్యవిగ్రహామ్, బ్రహ్మ
విష్ణ్వాదిజననీం సర్వభావైర్నతా వయమ్. ౭౨. కః కుర్యాత్పామరాన్దృష్ట్వా రోద
నం సకలేశ్వరః, సదయాం పరమేశానీం శతాక్షీం మాతరం వినా. ౭౩. వ్యాస
ఉవాచ—ఇతి స్తుతా సురైర్దేవీ బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిభిర్వరైః, పూజితా వివిధైర్ద్రవ్యై
స్సన్తుష్టా భూచ్చ తత్క్షణే. ౭౪. ప్రసన్నా సా తదా దేవీ వేదానాహృత్య సా దదౌ,
బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషేణ ప్రోవాచ పికభాషిణీ ౭౫. మమేయం తనురుత్కృష్టా
పాలనీయా విశేషతః, యయా వినానర్థ ఏష జాతో దృష్టోఽధునైవ హి. ౭౬ పూజ్యాఽ

సారే భువనేశ్వరీపటలే శారదాయాం చ భూతలిపిపటలే స్పష్టాః. ౫౭—౫౯. రక్తవాహినీ
నదీ. ౬౦—౬౪. తేషాం బాణానాం విభాగమాహ—చతుర్భిరితి. ౬౫. ఈశితుః శ్రీపరమేశ్వర్యాః
పురోఽగ్రే మమారేత్యర్థః. ౬౬—౬౮. జగద్భ్రమరూపో యో వివర్తో ఽన్యథాభావస్తస్య ముఖ్య
కారణరూపే ఇత్యర్థః. ౬౯—౭౨. అస్మాన్పామరాన్దుఃఖితాన్దృష్ట్వా యత్పరమేశ్వర్యా భవత్యా
రోదనం కృతం తత్త్వాం శతాక్షీం మాతరం వినా కః కుర్యాన్న కోఽపీత్యర్థః. ౭౩—౭౫. యయా

హం సర్వదా సేవ్యా యుష్మాభిస్సర్వదైవ హి, నాతః పరతరం కిఞ్చిత్కల్యాణా యోపదిశ్యతే. ౨౭. పఠనీయం మమైతద్ధి మాహాత్మ్యం సర్వదోత్తమమ్, తేన తుష్టా భవిష్యామి హరిష్యామి తథాఽఽపదః. ౨౮. దుర్గమాసురహన్త్రీత్వాద్దుర్గేతి మమ నామయః, గృహ్ణాతి చ శతాక్షీతి మాయాం భిత్వా వ్రజత్యసౌ. ౨౯. కిముక్తేనాత్ర బహునా సారం వక్ష్యామి తత్త్వతః, సంసేవ్యాహం సదా దేవాస్సర్వైరపి సురాసురైః ౩౦. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వాంతర్హితా దేవీ దేవానాం చైవ పశ్యతామ్, సన్తోషం జనయన్త్యేవం సచ్చిదానన్దరూపిణీ. ౩౧. ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం రహస్యం పరమం మహత్, గోపనీయం ప్రయత్నేన సర్వకల్యాణకారకమ్. ౩౨. య ఇమం శృణుయాన్నిత్యమధ్యాయం భక్తితత్పరః, సర్వాన్కామానవాప్నోతి దేవీలోకే మహీయతే. ౩౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే అష్టావింశోఽధ్యాయః

—॥ జనమేజయస్య వ్యాసకృతదేవీకథాభిముఖీకరణమ్. ॥—

వ్యాసఉవాచ—ఇత్యేవం సూర్యవంశ్యానాం రాజ్ఞాం చరితముత్తమమ్, సోమవంశోద్భవానాం చ వర్ణనీయం మయా కియత్. ౧. పరాశక్తిప్రసాదేన మహత్త్వం ప్రతిపేదిరే, రాజన్సునిశ్చితం విద్ధి పరాశక్తిప్రసాదతః. ౨. యద్యద్విభూతిమత్సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవవా, తత్తదేవావగచ్ఛత్వం పరాశక్త్యంశసమ్భవమ్. ౩. ఏతే చాన్యే చ రాజానః పరాశక్తేరుపాసకాః, సంసారతరుమూలస్య కుఠారా అభవన్నృప. ౪. తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన సంసేవ్యా భువనేశ్వరీ, పలాల

మమ వేదరూపత్వాద్వినా మహాననర్థోఽయం జాతోఽతస్సైవ భవద్భిర్ద్రష్టేత్యర్థః. ౨౬—౩౨. అత్ర శతాక్షీ శాకంభరీ దుర్గాదేవతానాం జలదానాన్నదానదైత్యవధకర్మభేదేన నామభేదమాత్రమేవ కేవలం నత్వవతారభేద ఇతి బోధ్యమ్. తదుక్తం వైకృతికరహస్యే. "శాకంభరీ శతాక్షీ సా సైవ దుర్గా ప్రకీర్తితే"తి. ౩౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే ఽష్టావింశోఽధ్యాయః.

చతుర్భిరధికైశ్చత్వారింశచ్ఛ్లోకైర్వ్యాహాయ చ, వ్యాసవాక్యాద్రాజవార్తాం పప్రచ్ఛేతికథానకమ్. అథ వేదవ్యాసో రాజ్ఞాం కథాయాం జనమేజయచిత్తమాసక్తం జ్ఞాత్వా తతోఽపసృత్య దేవీకథాభిముఖం కర్తుమాహ—ఇత్యేవమితి. నానావిధరాజ్ఞాం ధర్మాత్మనాం నానావిధం చరితం మయా కియద్వర్ణనీయం కాలస్యాల్పత్వాదతో దేవీకథామేవ పృచ్ఛేతి గూఢోఽభిసంధిః. ౧. నను కిమితి రాజ్ఞామేతాదృశో మహాపరాక్రమో జాత ఇతి చేత్సర్వేఽపీమే రాజానః శ్రీదేవీభక్తాస్తథా చ దేవీప్రసాదాదేతాదృశమహత్త్వం తేషామాగతమిత్యాహ—పరాశక్తీతి. పరాశక్తిప్రభావత ఏవ మహత్త్వమితి నిశ్చితం విద్ధీత్యర్థః. ౨, ౩. కుఠారాశ్ఛేదకా అభవన్. ౪. పలాలమివ తుషమివ పరాశక్తిసేవనాదన్యం త్యజేదిత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః. "పలాలమివ ధాన్యార్థీ త్యజే

మివ ధాన్యార్థీ త్యజేదన్యమశేషతః. ౫. ఆమథ్య వేదదుగ్ధాబ్ధిం ప్రాప్తం రత్నం మయా నృప, పరాశక్తిపదాంభోజం కృతకృత్యోఽస్మ్యహం తతః ౬ పఞ్చబ్రహ్మాసనారూఢా నాస్త్యన్యా కాపి దేవతా, తత ఏవ మహాదేవ్యా పఞ్చబ్రహ్మాసనం కృతమ్. ౭. పఞ్చభ్యస్త్వధికం వస్తు వేదే వ్యక్తమితీర్యతే, యస్మిన్నోతం చ ప్రోతం చ సైవ శ్రీభువనేశ్వరీ.౮.తామవిజ్ఞాయ రాజేన్ద్ర నైవ ముక్తో భవేన్నరః యదా చర్మవదాకాశం వేష్టయిష్యన్తి మానవాః. ౯. తదా శివామవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాన్తో భవిష్యతి, అత ఏవ శ్రుతా ప్రాహుశ్శ్వేతాశ్వతరశాఖినః. ౧౦. తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢామ్, తస్మాత్సర్వ ప్రయత్నేన జన్మసాఫల్యహేతవే. ౧౧. లజ్జయా వా భయేనాపి భక్త్యా వా ప్రేమయుక్తయా, సర్వసఙ్గం పరిత్యజ్య మనో హృది నిరుధ్య చ. ౧౨. తన్నిష్ఠస్తత్పరో భూయాదితి వేదాన్తడిణ్డిమః, యేన కేన మిషేణాపి స్వప్నం స్వప్నన్నపి ౧౩.

ద్గ్రంథమశేషతః'' ఇతి. ౫. వేదరూపదుగ్ధాబ్ధిమథనేనేదం పరాశక్తిపదాంభోజరూపం మయా లబ్ధం తత్తల్లాభాదహం కృతకృత్యోఽస్మి సార్థకజన్మాఽస్మీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిరహస్యత్వం వర్ణయతి— బృహదారణ్యకే ''గార్గి బ్రాహ్మణే గార్గి మాతిప్రాక్షీమాతర్మూర్ధా వ్యపప్తత్. అనతిప్రశ్న్యాం వై దేవతామతిపృచ్ఛసీ''తి. ౬. శ్రీభగవత్యా ధ్యానేనాపి సర్వోత్తమత్వం వర్ణయతి—పంచబ్రహ్మేతి. బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేశ్వరా మంచకకోణఖురభూతాః సదాశివస్తు చతుర్ణాం మస్తకోపరి ఫలకస్థానీయః. తథా చ బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేశ్వరసదాశివాత్మకపంచబ్రహ్మాత్మకం యదాసనం తస్మిన్నారూఢా భగవత్యతిరిక్తా కాన్యా దేవతాస్తి న కాపి తతః స్వస్యోత్కర్షమూఢానపి బోధయితుం మహాదేవ్యా పంచబ్రహ్మాసనం స్వస్య స్వీకృతమితి ఇయమేవ సర్వోత్కృష్టేతి భావః. తథాచ భువనేశ్వరీతంత్రే బ్రహ్మాండపురాణే లలితోపాఖ్యానే చ ''బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ ఈశ్వరశ్చ సదాశివః, ఏతే పంచ మహాప్రేతాః పాదమూలే వ్యవస్థితా'' ఇతి. ౭. నను పంచబ్రహ్మేత్యుక్తం తేభ్యోఽధికం వస్తు నాస్త్యేవేతి చేత్తత్రాహ—పంచభ్య ఇతి. బ్రహ్మాదయః పంచభూమ్యాదిపంచభూతాధిపతయస్తేషాం పంచమహాభూతానాముత్పత్తిర్యస్మాద్భవతి తద్వస్తు వేదే వ్యక్తమవ్యాకృతమిత్యాదిశబ్దైరుచ్యతే. అస్మిన్నిదం సర్వం జగత్ సూత్రే మణిగణా ఇవోతం ప్రోతం చ భవతీతి గార్గిబ్రాహ్మణే ఇతి ఉక్తం తావతా ప్రకృతే కిమాయాతమితి చేత్తదాహ—సైవ శ్రీభువనేశ్వరీతి. యద్వేదే పంచబ్రహ్మభ్యోఽధికమవ్యాకృతమిత్యుక్తం సామ్యావస్థామాయోపాధికం బ్రహ్మ సైవాస్మాకం భువనేశ్వరీ భగవతీతి పంచబ్రహ్మాత్మికాఽస్త్యేవ వేదే భగవతీతి భావః. ౮. యదా చర్మేతి. ఆకాశం యదా చర్మవత్ కృష్ణాజినవన్మానవా వేష్టయిష్యన్తి తదా శివాం భువనేశ్వరీమవిజ్ఞాయ న జ్ఞాత్వా భువనేశ్వరీస్వరూపజ్ఞానం వినాపి దుఃఖస్య సంసారజన్యస్య నాశో భవిష్యతి. న కదాపి చర్మవదాకాశవేష్టనం భవిష్యతి. న చ కదాపి భువనేశ్వరీరూపజ్ఞానం వినా మోక్షో భవిష్యతి తతోఽవశ్యమేవ భువనేశ్వరీస్వరూపజ్ఞానే యత్న ఆస్థేయ ఇతి భావః. అత ఏవ శ్వేతాశ్వతరే భగవతీధ్యానమేవ మోక్షసాధనత్వేనోక్తమిత్యాహ—అత ఏవేతి.౯,౧౦. తామేవ శ్రుతిం పఠతి తే ధ్యానేతి.౧౧,౧౨.

కీర్తయేత్సతతం దేవీం స వై ముచ్యేత బన్ధనాత్, తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన భజ రాజన్మహేశ్వరీమ్. ౧౪. విరాడ్రూపాం సూత్రరూపాం తథాన్తర్యామిరూపిణీమ్, సోపానక్రమతః పూర్వం తతశ్శుద్ధేతు చేతసి. ౧౫. సచ్చిదానన్దలక్ష్యార్థరూపాం తాం బ్రహ్మరూపిణీమ్, ఆరాధయ పరాం శక్తిం ప్రపఞ్చోల్లాసవర్జితామ్. ౧౬. తస్యాం చిత్తలయో యస్స తస్యా ఆరాధనం స్మృతమ్, రాజన్రాజ్ఞాం పరాశక్తిభక్తానాం చరితం మయా. ౧౭. ధార్మికాణాం సూర్యసోమవంశజానాం మనస్వినామ్, పావనం కీర్తిదం ధర్మబుద్ధిదం సద్గతిప్రదమ్. ౧౮. కథితం పుణ్యదం పశ్చాత్కిమన్యచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛసి, జనమేజయఉవాచ—గౌరీలక్ష్మీసరస్వత్యో దత్తాః పూర్వం పరామ్బయా. ౧౯. హరాయ హరయే తద్వన్నాభిపద్మోద్భవాయ చ, తుషారాద్రేశ్చ దక్షస్య గౌరీకన్యేతి విశ్రుతమ్. ౨౦. క్షీరోదధేశ్చ కన్యేతి మహాలక్ష్మీరితి శ్రుతమ్, మూలదేవ్యుద్భవానాం చ కథం కన్యాత్వమన్యయోః. ౨౧. అసమ్భావ్యమిదం భాతి సంశయోఽత్ర మహామునే, ఛిన్ధి జ్ఞానాసినా తం త్వం సంశయచ్ఛేదతత్పర. ౨౨. వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి రహస్యం పరమాద్భుతమ్, దేవీభక్తస్య తే కిఞ్చిదవాచ్యం న హి విద్యతే. ౨౩. దేవీత్రయం యదా దేవత్రయాయాదాత్పరామ్బికా, తదాప్రభృతి తే దేవాస్సృష్టికార్యాణి చక్రిరే. ౨౪. కస్మింశ్చిత్సమయే రాజన్దైత్యా హాలాహలాభిధాః, మహాపరాక్రమా జాతాస్త్రైలోక్యం తైర్జితం క్షణాత్. ౨౫. బ్రహ్మణో వరదానేన దర్పితా రజ

తన్నిష్ఠో భగవతీనిష్ఠః. ౧౩, ౧౪. తత్ర సచ్చిదానన్దరూపాయా భగవత్యా ధ్యానాధికారప్రాప్త్యర్థమాదావుపాసనాన్తరమాహ—విరాడ్రూపామితి. సూత్రరూపాం సమష్టివ్యష్టిలింగరూపదేహామ్. అన్తర్యామిరూపిణీం మాయాశబలబ్రహ్మరూపిణీమ్. ౧౫. ఇత్థం శుద్ధే చేతసి జాతేఽనన్తరం నిర్గుణబ్రహ్మస్వరూపిణీం ధ్యాయేదిత్యాహ—సచ్చిదానందేతి. ౧౬—౧౮. ఇత్థం రాజకథాశ్రవణప్రశ్నం విహాయ భగవతీకథాశ్రవణప్రశ్నః కర్తవ్య ఇతి వ్యాసాభిప్రాయం జ్ఞాత్వా జనమేజయ ఆహ—గౌరీతి. హే భగవంస్త్వయా తృతీయస్కన్ధే షష్ఠాధ్యాయే "విష్ణవే ఽథ మహాలక్ష్మీర్మహాకాలీ శివాయ చ, మహాసరస్వతీ మహ్యం స్థానాత్తస్మాద్విసర్జితా" ఇతి వచనేన పూర్వముక్తం కిమితి గౌరీలక్ష్మీసరస్వత్యో దేవతాః పరాంబాయా మణిద్వీపాధివాసిన్యా దేవ్యా హరాయ హరయే పద్మజాయ చ దత్తా ఇతి. ౧౯. లోకే త్విత్థం శ్రుతమిత్యాహ—తుషారాద్రేరితి. హిమాలయస్య దక్షస్య చ కన్యా గౌరీ. క్షీరోదధేః కన్యా లక్ష్మీరితి శ్రుతమ్. ౨౦. నన్వస్త్వేతత్కిం తావతేతి చేత్తత్రాహ—మూలదేవ్యుద్భవానాం చేతి. మూలదేవీత ఉత్పన్నయోర్గౌరీలక్ష్మ్యోరన్యకన్యాత్వం కథమపి న ఘటతే విరోధాదితి భావః. ౨౧. తమేవ సంశయం ఛింధీత్యాహ—చింధీతి. ౨౨, ౨౩. దేవీత్రయం గౌరీలక్ష్మీసరస్వతీత్రయం దేవత్రయాయ రుద్రవిష్ణుబ్రహ్మభ్యోఽదాద్దత్తవతీ పరామ్బికా మణిద్వీపాధివాసినీ. ౨౪. హాలాహలవిషవద్దుస్సహత్వాద్ధాలాహలాభిధత్వం దైత్యానామ్. ౨౫.

తాచలమ్, రురుధుర్నిజసేనాభిస్తథా వైకుణ్ఠమేవ చ ౨౬ కామారిః కైటభారిశ్చ యుద్ధోద్యోగం చ చక్రతుః, షష్టిర్వర్షసహస్రాణామభూద్యుద్ధం మహోత్కటమ్.
౨౭ హాహాకారో మహానాసీద్దేవదానవసేనయోః, మహతాథ ప్రయత్నేన తాభ్యాం తే దానవా హతాః ౨౮. స్వస్వస్థానేషు గత్వా తావభిమానం చ చక్రతుః, స్వశక్త్యోర్నికటే రాజన్యద్వశాదేవ తే హతాః. ౨౯ అభిమానం తయోర్జ్ఞాత్వా ఛలహాస్యం చ చక్రతుః, మహాలక్ష్మీశ్చ గౌరీ చ హాస్యం దృష్ట్వా తయోస్తుతౌ. ౩౦.
దేవావతీవ సఙ్క్రుద్ధౌ మోహితావాదిమాయయా, దురుత్తరం చ దదతురవమానపురస్సరమ్ ౩౧. తతస్తే దేవతే తస్మిన్క్షణే త్యక్త్వా తు తౌ పునః, అన్తర్హితే చాభవతాం హాహాకారస్తదా హ్యభూత్. ౩౨ నిస్తేజస్కౌ చ నిశ్శక్తీ విక్షిప్తౌ చ విచేతనౌ, అవమానాత్తయోశ్శక్త్యోర్జాతౌ హరిహరౌ తదా. ౩౩. బ్రహ్మా చిన్తాతురో జాతః కిమేతత్సముపస్థితమ్, ప్రధానౌ దేవతామధ్యే కథం కార్యాక్షమావమూ.
౩౪. అకాణ్డే కిం నిమిత్తేన సఙ్కటం సముపస్థితమ్, ప్రళయో భవితా కిం వా జగతోఽస్య నిరాగసః. ౩౫. నిమిత్తం నైవ జానేఽహం కథం కార్యా ప్రతిక్రియా, ఇతి చిన్తాతురోఽత్యర్థం దధ్యౌ మీలితలోచనః ౩౬. పరాశక్తిప్రకోపాత్తు జాతమేతదితి స్మ హ, జానంస్తదా సావధానః పద్మజోఽభూన్నృపోత్తమ. ౩౭. తతస్తయోశ్చ యత్కార్యం స్వయమేవాకరోత్తదా, స్వశక్తేశ్చ ప్రభావేన కియత్కాలం

రజతాచలం కైలాసమ్. ౨౬—౨౮. తాభ్యాం శివవిష్ణుభ్యామ్. యద్వశాదితి. యయోః శక్త్యోర్నిమిత్తేన తే దైత్యా హతాస్తయోర్గౌరీలక్ష్మీశక్త్యోర్నికటే ఏవాస్మాభిర్దైత్యా హతా వయమేతాదృశాః పరాక్రమిణ ఇత్యభిమానం హరవిష్ణూ చక్రతురిత్యర్థః. ౨౯. ఛలహాస్యమితి. అస్మత్ప్రసాదేనైవైతాభ్యాం దైత్యా జితాస్తత్కథమస్మన్నికట ఏవ విక్షిప్తవదభిమానం కుర్వాతే ఇత్యభిప్రాయేణ కపటహాస్యం తే శక్తీ చక్రతురిత్యర్థః. తౌ హరవిష్ణూ తయోః శక్త్యోః కపటహాస్యం దృష్ట్వా. ౩౦. అభిమానఖండనమితి తమతీవ సంక్రుద్ధౌ కిన్త్వనాదిమాయయా మోహితౌ తత్ప్రసాదాదేవ జయే లబ్ధేఽపి తదగణయ్య కిం మూర్ఖవచ్ఛలహాస్యం క్రియత ఇతి దురుత్తరం చ దదతురిత్యర్థః. ౩౧. తౌ హరవిష్ణూ త్యక్త్వేత్యర్థః. అత ఏవ భగవత్యా పూర్వముక్తమ్. “ఏతాః శక్తయో మాననీయా నావమాన్యాః కదాచనే”తి. ౩౨. విచేతనౌ విగతధిషణౌ యతో విక్షిప్తౌ. ౩౩. అమూ హరిహరౌ కార్యాక్షమౌ జగత్కార్యాసమర్థౌ కథం జాతావిత్యర్థః. ౩౪. అకాండే అకాలే నిరాగసో నిరపరాధినః సర్వకర్మక్షయాభావేఽపీతి శేషః. ౩౫. ప్రతిక్రియా ప్రతీకారః కథం కర్తవ్యో నిమిత్తజ్ఞానాభావే. నహి రోగనిదానజ్ఞానాభావే చికిత్సకా ఉపాయం కుర్వన్తీతి. దధ్యౌ నిమిత్తజ్ఞానార్థం ధ్యానం కృతవానిత్యర్థః. ౩౬. జానన్నితి. పరాశక్తిప్రకోపరూపం నిదానం జానన్నిత్యర్థః. సావధానో ఽధునోపాయం కరిష్యామీతి విశ్వాసేనేత్యర్థః. ౩౭. తత ఆరభ్య యావద్ధరిహరౌ స్వస్థౌ భవిష్యతస్తావత్పర్యన్తం తయోః కార్యం పాలనసంహారరూపం స్వయమేవ బ్రహ్మా స్వశక్తిప్ర

తపోనిధిః. ౩౮. తతస్తయోస్తు స్వస్త్యర్థం మన్వానీస్త్వసుతానథ, ఆహ్వయామాస ధర్మాత్మా సనకాదీంశ్చ సత్వరః ౩౯. ఉవాచ వచనం తేభ్యస్సన్నతేభ్యస్తపోనిధిః, కార్యాసక్తోఽహమధునా తపః కర్తుం న చ క్షమః. ౪౦. పరశక్తేస్తు తోషార్థం జగద్భారయుతోఽస్మ్యహమ్, శివవిష్ణూ చ విక్షిప్తౌ పరాశక్తిప్రకోపతః. ౪౧. తస్మాత్తాం పరమాం శక్తిం యూయం సన్తోషయన్త్వథ, అత్యద్భుతం తపః కృత్వా భక్త్యా పరమయా యుతాః. ౪౨. యథా తౌ పూర్వవృత్తౌ చ స్యాతాం శక్తియుతావపి, తథా కురుత మత్పుత్రా యశోవృద్ధిర్భవేద్ధి వామ్. ౪౩. కులే యస్య భవేజ్జన్మ తయోశ్శక్త్యోస్తు తత్కులమ్, పావయేజ్జగతీం సర్వాం కృతకృత్యం స్వయం భవేత్. ౪౪. వ్యాసఉవాచ—పితామహవచశ్శ్రుత్వా గతాస్సర్వే వనాన్తరే, రిరాధయిషవస్సర్వే దక్షాద్యా విమలాన్తరాః. ౪౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

గౌరీజన్మాది.

వ్యాసఉవాచ—తతస్తే తు వనోద్దేశే హిమాచలతటాశ్రయాః, మాయాబీజజపాసక్తాస్తపశ్చేరుస్సమాహితాః. ౧ ధ్యాయన్తాం పరమాం శక్తిం లక్షవర్షాణ్యభూన్నృప, తతః ప్రసన్నా దేవీ సా ప్రత్యక్షం దర్శనం దదౌ. ౨. పాశాఙ్కుశవరాభీతిచతుర్బాహుస్త్రిలోచనా, కరుణారససమ్పూర్ణసచ్చిదానన్దరూపిణీ. ౩. దృష్ట్వా తాం సర్వజననీం తుష్టువుర్మునయోఽమలాః, నమస్తే విశ్వరూపాయై వైశ్వానరసుమూర్తయే. ౪ నమస్తైజసరూపాయై సూత్రాత్మవపుషే నమః, యస్మిన్సర్వే లిఙ్గదేహా ఓతప్రోతా వ్యవస్థితాః. ౫. నమః ప్రాజ్ఞస్వరూపాయై నమోఽవ్యాకృత

పాదాదకరోదిత్యాహ—తతస్తయోరితి. ౩౮—౪౦. కిం తత్కార్యం? తదాహ—పరాశక్తిరితి. జగద్భారో జగతః సృష్టిస్థితిసంహారరూపః. స చ పరాశక్తేరేవ కార్యం భవతీతి మయా తత్తోషార్థమవశ్యం కర్తవ్యమిత్యర్థః. ౪౧, ౪౨. పూర్వవృత్తౌ పూర్వస్వభావౌ. ౪౩. కించ యస్య కులే తయోః శక్త్యోః జన్మ భవిష్యతి తత్కులం జగతీతలం పావయేత్ స్వం చ కృతకృత్యం భవేదిత్యాహ—కులేయస్యేతి. ౪౪, ౪౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

ఏకాధికశతశ్లోకైర్గౌరీజన్మ సదుచ్యతే, నానాపీఠోద్భవస్తద్వచ్ఛివవిభ్రాన్తివర్ణనమ్. చతుర్ముఖాజ్ఞయా మునయః ససురాః సర్వే హిమాలయే తపశ్చర్యార్థం గతా ఇత్యుక్తం తదుత్తరం జాతం వృత్తమాహ—తతస్తేత్వితి. మాయాబీజం శ్రీభువనేశ్వరీమన్త్రః. ౧, ౨. పాశేతి. పాశాఙ్కుశాభయవరముద్రా హస్తే ఇత్యర్థః. ౩. విశ్వం వ్యష్టిస్థూలదేహాభిమానీ వైశ్వానరః సమష్టిస్థూలదేహాభిమానీ. ౪. తైజసో వ్యష్టిలింగదేహాభిమానీ.సూత్రాత్మా సమష్టిలింగదేహాభిమానీ. తదేవాహ—యస్మిన్నితి. ఓతప్రోతాః గ్రథితా ఇత్యర్థః. ౫. ప్రాజ్ఞో వ్యష్టికారణదేహాభిమానీ. అవ్యాకృతః సమష్టికా

మూర్తయే, నమః ప్రత్యక్స్వరూపాయై నమస్తే బ్రహ్మమూర్తయే. ౬. నమస్తే సర్వ
రూపాయై సర్వలక్ష్యాత్మమూర్తయే, ఇతి స్తుత్వా జగద్ధాత్రీం భక్తిగద్గదయా
గిరా. ౭. ప్రణేముశ్చరణామ్భోజం దక్షాద్యామునయోఽమలాః, తతః ప్రసన్నా
సా దేవీ ప్రోవాచ పికభాషిణీ. ౮ వరం బ్రూత మహాభాగా వరదాహం సదా
మతా; తస్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా హరవిష్ణ్వోస్తనోశ్శమమ్. ౯. తయోస్తచ్ఛక్తి
లాభం చ వవ్రిరే నృపసత్తమ, దక్షోఽథ పునరప్యాహ జన్మ దేవి కులే మమ. ౧౦.
భవేత్తవామ్బ యేనాహం కృతకృత్యో భవే ఇతి, జపం ధ్యానం తథా పూజాం
స్థానాని వివిధానిచ. ౧౧. వద మే పరమేశాని స్వముఖేనైవ కేవలమ్. దేవ్యు
వాచ—మచ్ఛక్త్యోరవమానాచ్చ జాతావస్థా తయోర్ద్వయోః. ౧౨. నైతాదృశః
ప్రకర్తవ్యో మేఽపరాధః కదాచన, అధునా మత్కృపాలేశాచ్ఛరీరే స్వస్థతా తయోః
౧౩ భవిష్యతి చ తే శక్తిస్త్వద్గృహే క్షీరసాగరే, జనిష్యతస్తతస్తాభ్యాం ప్రాప్స్యతః
ప్రీతిమేతయా. ౧౪. మాయాబీజం హి మన్త్రో మే ముఖ్యః ప్రియకరస్సదా, ధ్యానం వి
రాట్స్వరూపం మేఽథవా త్వత్పురతస్స్థితమ్. ౧౫. సచ్చిదానన్దరూపం వా స్థానం
సర్వం జగన్మమ, యుష్మాభిస్సర్వదా చాహం పూజ్యా ధ్యేయా చ సర్వదా. ౧౬. వ్యాస
ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వాన్తర్దధే దేవీ మణిద్వీపాధివాసినీ, దక్షాద్యామునయస్సర్వే
బ్రహ్మాణం పునరాయయుః ౧౭. బ్రహ్మణే సర్వవృత్తాన్తం కథయామాసురాదరాత్,
హరో హరిశ్చ స్వస్థౌ తౌ స్వస్వకార్యక్షమౌ నృప. ౧౮. జాతౌ పరామ్బకృపయా
గర్వేణ రహితౌ తదా, కదాచిదథ కాలేతు మహశ్శాక్తమవాతరత్. ౧౯. దక్షగే
హే మహారాజ త్రైలోక్యేఽప్యుత్సవోఽభవత్, దేవాః ప్రముదితాస్సర్వే పుష్పవృ
ష్టిం చ చక్రిరే. ౨౦. నేదుర్దున్దుభయస్స్వర్గే కరకోణాహతా నృప, మనాంస్యాస

రణదేహాభిమానీ. ప్రత్యగ్జీవాధిష్ఠానం కూటస్థం బ్రహ్మ బ్రహ్మమూర్తయే ఇత్యత్ర తు సర్వాధిష్ఠానం బ్రహ్మేతి
విభాగః. ౬—౮. తనోశ్శమం శాన్తిం. ౯. తయోర్హరిహరయోస్తచ్ఛక్తిలాభం గౌరీలక్ష్మీశక్తిలాభమ్.
౧౦, ౧౧. జాతావస్థా తయోరితి. తయోరేతాదృశ్యవస్థా జాతేత్యర్థః. ౧౨, ౧౩. ఏకా శక్తిస్త్వద్గృహే
తవ దక్షస్య గృహే అపరా శక్తిః క్షీరసాగరే జనిష్యతః. తాభ్యామితి. తాదర్థ్యే చతుర్థీ. ౧౪.
జపధ్యానాదికం యత్పృష్టం తత్రోత్తరమాహ—మాయాబీజం హ్రీమితి. స చ భువనేశ్వరీమన్త్రః
త్వత్పురత ఇతి. యదేతన్మయా దర్శితపాశాఙ్కుశాభయవరకరం ధ్యానమిత్యర్థః. విరాట్స్వరూప
ధ్యానం త్వగ్రే వక్ష్యతి. ౧౫. సచ్చిదానన్దరూపం వా మమ ధ్యానమిత్యర్థః. తదుక్తం భువనేశ్వరీ
హృదయే "స్త్రీరూపం వాథ పుంరూపం నిష్కలం వా మహేశ్వరి, నిష్కామనాపరతయా జపే
న్మన్త్రం సమాహితః" ఇతి. సర్వం జగన్మమ స్థానం భవతి మమ సర్వాత్మకత్వాదితి స్థానప్రశ్న
స్యోత్తరమ్. ౧౬—౧౮. శాక్తం మహః పరాశక్తేస్తేజ ఇత్యర్థః. ౧౯, ౨౦. కరకోణాహతా ఇతి,

ప్రసన్నాని సాధూనామమలాత్మనామ్. ౨౧. సరితో మార్గవాహిన్యస్సుప్రభోఽభూద్దివాకరః, మఙ్గళాయాం తు జాతాయాం జాతం సర్వత్ర మఙ్గళమ్. ౨౨ తస్యా నామ సతీం చక్రే సత్యత్వాత్పరసంవిదః, దదౌ పునశ్శివాయాథ తస్య శక్తిస్తు యాభవత్. ౨౩. సా పునర్జ్వలనే దగ్ధా దైవయోగాన్మనో నృప, జనమేజయఉవాచ— అనర్థకరమేతత్తే శ్రావితం వచనం మునే. ౨౪. ఏతాదృశం మహద్వస్తు కథం దగ్ధం హుతాశనే, యన్నామస్మరణాన్నౄణాం సంసారాగ్నిభయం న హి. ౨౫ కేన కర్మవిపాకేన మనోర్దగ్ధం తదేవహి, వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్పురా వృత్తం సతీదాహస్య కారణమ్. ౨౬. కదాచిదథ దుర్వాసా గతో జామ్బూనదేశ్వరీమ్, దదర్శ దేవీం తత్రాసౌ మాయాబీజం జజాప సః. ౨౭. తతః ప్రసన్నా దేవేశీ నిజకణ్ఠగతాం స్రజమ్, భ్రమద్భ్రమరసంసక్తాంమకరన్దమదాకులామ్ ౨౮. దదౌ ప్రసాదభూతాం తాం జగ్రాహ శిరసా మునిః, తతో నిర్గత్య తరసా వ్యోమమార్గేణ తాపసః ౨౯. ఆజగామ సయత్రాస్తే దక్షస్సాక్షాత్సతీ పితా, సన్దర్శనార్థమమ్బాయా ననామచ సతీ దే. ౩౦. పృష్టో దక్షేణ సమునిర్మాలా కస్యాస్త్వ[illegible]ం లబ్ధా త్వయా నాథ దుర్లభా భువి మానవైః. ౩౧. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య ప్రోవాచాశ్రుయుతేక్షణః, దేవ్యాః ప్రసాదమతులం ప్రేమసద్గదితాన్తరః. ౩౨. ప్రార్థయామాస తాం మాలాం తం మునిం సతీపితా, అదేయంశక్తిభక్తాయ నాస్తి త్రైలోక్యమణ్డలే. ౩౩. ఇతి బుధ్వాతు తాం మాలాం మనవే స సమర్పయత్, గృహీతా శిరసా మాలా మనునా నిజమన్దిరే. ౩౪. స్థాపితా శయనం యత్ర దమ్పత్యోరతి సున్దరమ్, పశుకర్మరతో రాత్రౌ మాలాగన్ధేన మోదితః. ౩౫. అభవత్సమహీపాల

దుందుభితాడనార్థం యష్టిగ్రహణే ఽవకాశో నాస్తీత్యతిత్వరయా కరణోణేనైవాఽఽహతా ఇత్యర్థః. ౨౧. మంగలాయాం మంగలభక్తానాం జననమరణాసర్పణం లాతి గృహ్ణాతి నాశయతి సా మంగలా. ౨౨. పరసంవిదో బ్రహ్మరూపిణ్యాః సత్యత్వాత్తదపదారత్వాదస్యాః సతీతి నామ చక్రే ఇత్యర్థః. తస్య శక్తిరితి. యా పూర్వమియం శివస్య శక్తిరాసీత్సేయం శివాయైవ దత్తేతి భావః. ౨౩. మనోర్దక్షస్య ప్రజాపతేః. ౨౪—౨౬. జంబురసేనోద్భూతా యా నదీ యత్ర జాంబూనదం సువర్ణం భవతి తస్యేశ్వరీం తత్రాసనస్థితాం దేవీమిత్యర్థః. ౨౭, ౨౮. మునిర్దుర్వాసాః. ౨౯. అంబాయా దక్షగృహే ఽవతీర్ణాయా జగన్మాతుర్దర్శనార్థమిత్యర్థః. ౩౦, ౩౧. దేవ్యాః ప్రసాదమితి. అశ్రుపూర్ణేక్షణో మునిదేవీప్రసాదలబ్ధేయం మాలేతి ప్రోవాచేత్యర్థః. ౩౨. శక్తిభక్తాయ పరాశక్త్యుపాసకాయ. ౩౩. మనవే దక్షాయ సదుర్వాసాః. ౩౪. తేన మాలాగంధేన మోదితో హార్షితస్సన్ రాత్రౌ పశుకర్మరతో మైథునాసక్తోఽభవదిత్యర్థః. ౩౫. తేన పాపేన భగవతీమాలాయా అపమానరూపాపరాధజన్యపాపేన శివే దేవ్యాం చ ద్వేషబుద్ధిరభవదిత్యర్థః. అనేన చ దేవీసంబన్ధిపదార్థావహేళనేన ఏతాదృశో మహానర్థో జాతస్తస్మాత్తద్హేలనమజ్ఞానేనాపి న కర్తవ్య

స్తేన పాపేన శఙ్కరే, శివే ద్వేషమతిర్జాతా దేవ్యాం సత్యాం తథా నృప. ౩౬. రాజంస్తేనాపరాధేన తజ్జన్యో దేహ ఏవ చ, సత్యా యోగాగ్నినా దగ్ధో సతీధర్మదిదృక్షయా. ౩౭. పునశ్చ హిమవత్పృష్ఠే ప్రాదురాసీత్తు తన్మహః. జనమేజయ ఉవాచ—దహ్యమానే సతీదేహే జాతే కిమకరోచ్ఛివః. ౩౮. ప్రాణాధికా సతీ తస్య తద్వియోగేన కాతరః. వ్యాసఉవాచ—తతః పరం తు యజ్జాతం మయా వక్తుం న శక్యతే. ౩౯. త్రైలోక్యప్రళయో జాతశ్శివకోపాగ్నినా నృప, వీరభద్రస్సముత్పన్నో భద్రకాళీగణాన్వితః ౪౦. త్రైలోక్యనాశనోద్యుక్తో వీరభద్రో యదాఽభవత్, బ్రహ్మాదయస్తదా దేవాశ్శఙ్కరం శరణం యయుః. ౪౧. జాతే సర్వస్వనాశేఽపి కరుణానిధిరీశ్వరః, అభయం దత్తవాంస్తేభ్యో బస్తవక్త్రేణ తం మనుమ్. ౪౨ అజీవయన్మహాత్మాసౌ తతః ఖిన్నో మహేశ్వరః, యజ్ఞవాటముపాగమ్య రురోద భృశదుఃఖితః. ౪౩. అపశ్యత్తాం సతీం వహ్నౌ దహ్యమానాం తు చిత్కలామ్, స్కన్ధేఽప్యారోపయామాస హా సతీతి వదన్ముహుః. ౪౪. బభ్రామ భ్రాన్తచిత్తస్స న్నానాదేశేషు శఙ్కరః, తదా బ్రహ్మాదయో దేవాశ్చిన్తామాపురనుత్తమామ్. ౪౫. విష్ణుస్తు త్వరయా తత్ర ధనురుద్యమ్య మార్గణైః, చిచ్ఛేదావయవాన్సత్యాస్తత్తత్స్థానేషు తేఽపతన్. ౪౬. తత్తత్స్థానేషు తత్రాసీన్నానామూర్తిధరో హరః, ఉవాచ చ తతో దేవాన్స్థానేష్వేతేషు యే శివామ్. ౪౭. భజన్తి పరయా భక్త్యా తేషాం కిఞ్చిన్న దుర్లభమ్, నిత్యం సన్నిహితా యత్ర నిజాఙ్గేషు పరామ్బికా. ౪౮. స్థానేష్వేతేషు యే మర్త్యాః పురశ్చరణకర్మిణః, తేషాం

మితి బోధితమ్. ౩౬. తేనాపరాధేన శివద్వేషరూపాపరాధేన తజ్జన్యః శివాపరాధిదక్షజన్యః సతీధర్మః పతివ్రతాధర్మః పతినిన్దాయామేతాదృశం వ్రతం పతివ్రతాభిరాచరణీయమితి దిదృక్షయా. ౩౭. తం సతీదేహం త్యక్త్వాపునస్తదేవ దేవ్యామహో హిమవత్పృష్ఠే ప్రాదుర్బభూవేత్యర్థః. ౩౮, ౩౯. భద్రకాళ్యాశ్చ శివగణైశ్చాన్వితః. ౪౦, ౪౧. ఏతాదృశే సర్వస్వనాశే జాతే కోఽపి దయాం న కరిష్యతి తథాపి శివః కరుణానిధిత్వాచ్చకారేత్యాహ—జాతే సర్వస్వేతి. బస్తవక్త్రేణ ఛాగవక్త్రేణ తం మనుం దక్షమజీవయజ్జీవయామాసేత్యర్థః. ఏతేన వీరభద్రేణ యజ్ఞధ్వంసః కృతో దక్షస్య చ శిరశ్ఛేదితమిత్యనుక్తమప్యర్థాదోప్యమ్. ౪౨. యజ్ఞవాటం యజ్ఞస్థానమ్. ౪౩, ౪౪. భ్రాన్తచిత్తో విక్షిప్తస్సన్నిత్యర్థః. ౪౫. సత్యా యత్రావయవాః పతిష్యన్తి తత్ర మోహేన శివః స్థాస్యతి నో చేత్తాం గృహీత్వా బ్రహ్మాండాద్బహిరపి గమిష్యతీత్యభిప్రాయేణ సత్యా దేవ్యా అవయవాంశ్చిచ్ఛేదేత్యాహ—చిచ్ఛేదేతి. తత్తత్స్థానేషు నానావిధేషు స్థానేషు తేఽవయవాశ్ఛేదితా అపతన్. ౪౬. యదర్థమవయవాశ్ఛేదితాస్తత్కార్యం తదా జాతమిత్యాహ—నానామూర్తిధరో హర ఇతి. ఉవాచేతి. అత్ర హరః కర్తా. ౪౭. నిజాంగేషు నిజావయవేషు స్థానేషు పరాంబికా దేవీనానారూపైః సంస్థితాస్తీత్యర్థః. ౪౮. మాయాబీజం విశేషత ఇతి. దేవ్యా ముఖ్యో మన్త్రో

మన్త్రాః ప్రసిధ్యన్తి మాయాబీజం విశేషతః. ౪౯. ఇత్యుక్త్వా శఙ్కరస్తేషు స్థానేషు
విరహాతురః, కాలం నిన్యే నృపశ్రేష్ఠ జపధ్యానసమాధిభిః. ౫౦. జనమేజయఉవాచ—
కాని స్థానాని తాని స్యుస్సిద్ధపీఠాని చానఘ, కతి సఙ్ఖ్యాని నామాని కాని తేషాం
చ మే వద. ౫౧. తత్ర స్థితానాం దేవీనాం నామాని చ కృపాకరః, కృతార్థోఽహం
భవే యేన తద్వదాశు మహామునే. ౫౨. వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవ
క్ష్యామి దేవీపీఠాని సామ్ప్రతమ్, యేషాం శ్రవణమాత్రేణ పాపహీనో భవే
న్నరః. ౫౩. యేషు యేషు చ పీఠేషూపాస్యేయం సిద్ధికాఙ్క్షిభిః, భూతికామైరభి
ధ్యేయా తాని వక్ష్యామి తత్త్వతః. ౫౪. వారాణస్యాం విశాలాక్షీ గౌరీముఖ
నివాసినీ, క్షేత్రే వై నైమిశారణ్యే ప్రోక్తా సా లిఙ్గధారిణీ. ౫౫. ప్రయాగే లలి
తా ప్రోక్తా కాముకీ గన్ధమాదనే, మానసే కుముదా ప్రోక్తా దక్షిణే చోత్తరే
తథా. ౫౬. విశ్వకామా భగవతీ విశ్వకామప్రపూరిణీ, గోమన్తే గోమతీ దేవీ
మన్దరే కామచారిణీ. ౫౭. మదోత్కటా చైత్రరథే జయన్తీ హాస్తినాపురే, గౌరీ
ప్రోక్తా కాన్యకుబ్జే రమ్భాతు మలయాచలే. ౫౮. ఏకామ్రపీఠే సమ్ప్రోక్తా దేవీ
సా కీర్తిమత్యపి, విశ్వే విశ్వేశ్వరీం ప్రాహుః పురుహూతాం చ పుష్కరే. ౫౯.
కేదారపీఠే సమ్ప్రోక్తా దేవీ సన్మార్గదాయినీ, మన్దా హిమవతః పృష్ఠే గోకర్ణే
భద్రకర్ణికా. ౬౦. స్థానేశ్వరీ భవానీ తు బిల్వకే బిల్వపత్రికా, శ్రీశైలే మాధవీ
ప్రోక్తా భద్రా భద్రేశ్వరీ తథా. ౬౧. వరాహశైలే తు జయా కమలా కమ
లాలయే, రుద్రాణీ రుద్రకోట్యాం తు కాలీ కాలఞ్జరే తథా. ౬౨. సాలగ్రామే
మహాదేవీ శివలిఙ్గే జలప్రియా, మహాలిఙ్గే తు కపిలా మాకోటే ముకుటేశ్వరీ. ౬౩.
మాయాపుర్యాం కుమారీస్యాత్సన్తానే లలితామ్బికా, గయాయాం మఙ్గలా
ప్రోక్తా విమలా పురుషోత్తమే. ౬౪. ఉత్పలాక్షీ సహస్రాక్షే హిరణ్యాక్షే మహో
త్పలా, విపాశాయామమోఘాక్షీ పాటలా పుణ్డ్రవర్ధనే ౬౫. నారాయణీ సుపా
ర్శ్వే తు త్రికూటే రుద్రసున్దరీ, విపులే విపులా దేవీ కల్యాణీ మలయాచలే. ౬౬.
సహ్యాద్రావేకవీరాతు హరిశ్చన్ద్రే తు చన్ద్రికా, రమణా రామతీర్థే తు యమునా
యాం మృగావతీ. ౬౭. కోటవీ కోటతీర్థే తు సుగన్ధా మాధవే వనే, గోదా
వర్యాం త్రిసన్ధ్యా తు గఙ్గాద్వారే రతిప్రియా. ౬౮. శివకుణ్డే శుభానన్దా నన్దినీ

హీం మాయాబీజం తస్మిన్దేవ్యాః ప్రత్యాసత్త్యతిశయాత్. తదుక్తం బ్రహ్మాండపురాణే "హ్రీంకారా
దర్శబింబికే" ఇతి. తథాచ తస్య జపేన శీఘ్రం సన్తుష్టా భవతి శీఘ్రం సిద్ధిం దదాతీత్యర్థః. ౪౯—౫౪.
గౌరీముఖనివాసినీతి. వారాణస్యాం గౌరీముఖం పతితం తస్మిన్పీఠే ముఖరూపేయద్భగవత్యారూపం
తస్య విశాలాక్షీతి నామేత్యర్థః. ౫౫. దక్షిణే మానసే కుముదా. ఉత్తరే మానసే విశ్వకామప్ర
పూరిణీ విశ్వకామాఖ్యా భగవతీ తిష్ఠతీత్యన్వయః. ౫౬. గోమన్తే పర్వతే. ౫౭—౬౮. పాతాళే

దేవికాతటే, రుక్మిణీ ద్వారవత్యాం తు రాధా బృన్దావనే వనే. ౧౯. దేవకీ మధురాయాం తు పాతాళే పరమేశ్వరీ, చిత్రకూటే తథా సీతా విన్ధ్యే విన్ధ్యాధివాసినీ. ౨౦. కరవీరే మహాలక్ష్మీ రుమాదేవీ వినాయకే, ఆరోగ్యా వైద్యనాథే తు మహాకాలే మహేశ్వరీ. ౨౧. అభయేత్యుష్ణతీర్థేషు నితమ్బా విన్ధ్యపర్వతే, మాణ్డవ్యే మాణ్డవీ నామ స్వాహా మాహేశ్వరీపురే. ౨౨. ఛగలణ్డే ప్రచణ్డా తు చణ్డికామరకణ్టకే, సోమేశ్వరే వరారోహా ప్రభాసే పుష్కరావతీ. ౨౩. దేవమాతా సరస్వత్యాం పారావారా తటే స్మృతా, మహాలయే మహాభాగా పయోష్ణ్యాం పిఙ్గళేశ్వరీ. ౨౪. సింహికా కృతశౌచే తు కార్త్తికే త్వతిశాఙ్కరీ, ఉత్పలావర్తకే లోలా సుభద్రా శోణసఙ్గమే. ౨౫. మాతా సిద్ధవనే లక్ష్మీరనఙ్గా భరతాశ్రమే, జాలన్ధరే విశ్వముఖీ తారా కిష్కిన్ధపర్వతే. ౨౬. దేవీ దారువనే పుష్టిర్మేధా కాశ్మీరమణ్డలే, భీమా దేవీ హిమాద్రౌ తు తుష్టిర్విశ్వేశ్వరీ తథా. ౨౭. కపాలమోచనే శుద్ధిర్మాతా కాయావరోహణే, శఙ్ఖోద్ధారే ధరా నామ ధృతిః పిణ్డారకే తథా. ౨౮. కళా తు చన్ద్రభాగాయామచ్ఛోదే శివధారిణీ, వేణాయామమృతా నామ బదర్యామూర్వశీ తథా. ౨౯. ఔషధీ చోత్తరకురౌ కుశద్వీపే కుశోదకా, మన్మథా హేమకూటే తు కుముదే సత్యవాదినీ. ౩౦. అశ్వత్థే వన్దనీయా తు నిధిర్వైశ్రవణాలయే, గాయత్రీ వేదవదనే పార్వతీ శివసన్నిధౌ. ౩౧. దేవలోకే తథేన్ద్రాణీ బ్రహ్మాస్యేషు సరస్వతీ, సూర్యబిమ్బే ప్రభా నామ మాతౄణాం వైష్ణవీ మతా. ౩౨. అరున్ధతీ సతీనాం తు రామాసు చ తిలోత్తమా, చిత్తే బ్రహ్మకళా నామ శక్తిస్సర్వశరీరిణామ్. ౩౩. ఇమాన్యష్టశతాని స్యుః పీఠాని జనమేజయ, తత్సఙ్ఖ్యాకాస్తదీశాన్యో దేవ్యశ్చ పరికీర్తితాః. ౩౪. సతీదేవ్యఙ్గభూతాని పీఠాని కథితాని చ, అన్యాన్యపి ప్రసఙ్గేన యాని ముఖ్యాని భూతలే. ౩౫. యస్స్మరేచ్ఛృణుయాద్వాపి నామాష్టశతముత్తమమ్, సర్వపాపవినిర్ముక్తో

పరమేశ్వరీ నామ్నా. ౧౯, ౨౧. ఉష్ణతీర్థేష్వభయేతి దేవీ విన్ధ్యపర్వతే నితంబా దేవీ. పూర్వోక్తా వింధ్యవాసినీ చ. ౨౨, ౨౩. తటే సముద్రతటే పారావారాదేవీ. ౨౪—౨౬. విశ్వేశ్వరే క్షేత్రే తుష్టిర్దేవీ. ౨౭—౩౦. వైశ్రవణాలయే కుబేరాలయే నిధినామ్నా దేవతా. ౩౧, ౩౨. తిలోత్తమేత్యన్తమేవాష్టోత్తరశతనామసమాప్తిః. చిత్తే బ్రహ్మకలానామేత్యనేన తు సర్వాసాముక్తానాం ముఖ్యరూపముచ్యతే. యా చిత్తే బ్రహ్మకలా యా చ సర్వశరీరిణాం శక్తిః సైవైతద్దేవతాత్మికేతి శేషః. ౩౩, ౩౪. ఇమాని సర్వాణి స్థానాని న సతీదేవ్యంగభూతాని కిన్తు కానిచిద్దేవ్యంగాని యత్ర పతితాని తథావిధాని. కానిచిత్తు రామాసు చ తిలోత్తమేత్యాదీని ప్రసంగేనోక్తానీత్యాహ సతీదేవ్యంగేతి. ౩౫. దేవీలోకం మణిద్వీపమ్. ౩౬. యాత్రావిధానతః పురాణాదిషు ప్రోక్తేన యాత్రా

దేవీలోకం పరం వ్రజేత్. ౮౬ ఏతేషు సర్వపీఠేషు గచ్ఛేద్యాత్రాం విధానతః, సన్తర్పయేచ్చ పిత్రాదీఞ్ఛ్రాద్ధాదీని విధాయ చ. ౮౭. కుర్యాచ్చ మహతీం పూజాం భగవత్యా విధానతః, క్షమాపయేజ్జగద్ధాత్రీం జగదమ్బాం ముహుర్ముహుః. ౮౮. కృతకృత్యం స్వమాత్మానం జానీయాజ్జనమేజయ, భక్ష్యభోజ్యాదిభిస్సర్వాన్బ్రాహ్మణాన్పూజయేత్తతః ౮౯. సువాసినీః కుమారీశ్చ వటుకాదీంస్తథా నృప, తస్మిన్క్షేత్రే స్థితా యేతు చాణ్డాలాద్యా అపి ప్రభో. ౯౦. దేవీరూపాస్స్మృతాస్సర్వే పూజనీయాస్తతో హితే, ప్రతిగ్రహాదికం సర్వం తేషు క్షేత్రేషు వర్జయేత్. ౯౧. యథాశక్తిపురశ్చర్యాం కుర్యాన్మన్త్రస్య సత్తమః, మాయాబీజేన దేవేశీం తత్తత్పీఠాధివాసినీమ్. ౯౨. పూజయేదనిశం రాజన్పురశ్చరణకృద్భవేత్, విత్తశాఠ్యం న కుర్వీత దేవీభక్తిపరో నరః. ౯౩. య ఏవం కురుతే యాత్రాం శ్రీదేవ్యాః ప్రీతమానసః, సహస్రకల్పపర్యన్తం బ్రహ్మలోకే మహత్తరే. ౯౪. వసన్తి పితరస్తస్య సోఽపి దేవీపురే తథా, అన్తే లబ్ధ్వా పరం జ్ఞానం భవేన్ముక్తో భవామ్బుధేః. ౯౫. నామాష్టశతజాపేన బహవస్సిద్ధతాం గతాః, యత్రైతల్లిఖితం సాక్షాత్పుస్తకే వాపి తిష్ఠతి. ౯౬. గ్రహమారీభయాదీని తత్ర నైవ భవన్తి హి, సౌభాగ్యం వర్ధతే నిత్యం యథా పర్వణి వారిధిః. ౯౭. న తస్య దుర్లభం కిఞ్చిన్నామాష్టశతజాపినః, కృతకృత్యో భవేన్నూనం దేవీభక్తిపరాయణః. ౯౮. నమన్తి దేవతాస్తం వై దేవీరూపో హి సస్మృతః, సర్వథా పూజ్యతే దేవైః కింపునర్మనుజోత్తమైః. ౯౯. శ్రాద్ధకాలే పఠేదేతన్నామాష్టశతముత్తమమ్, తృప్తాస్తత్పితరస్సర్వే ప్రయాన్తి పరమాం గతిమ్. ౧౦౦. ఇమాని ముక్తిక్షేత్రాణి సాక్షాత్సంవిన్మయాని చ, సిద్ధపీఠాని రాజేన్ద్ర సంశ్రయేన్మతిమాన్నరః. ౧౦౧. పృష్టం యత్తత్త్వయా రాజన్నుక్తం సర్వం మహేశితుః, రహస్యాతిరహస్యం చ కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే త్రింశోఽధ్యాయః.

దేవతానాం దేవీప్రత్యక్షమ్.

జనమేజయఉవాచ— ధరాధరాధీశమౌలావావిరాసీత్పరం మహః, యదు

విధానేనేత్యర్థః. ౮౭——౯౪. స్వయం దేవీపురే మణిద్వీపే స్థిత్వా తత్ర దేవీప్రసాదాజ్జ్ఞానం లబ్ధ్వా భవామ్బుధేర్ముక్తో భవతీత్యర్థః, ౯౫——౧౦౦. ఇమాన్యష్టశతనామాని మత్స్యపురాణేఽపి స్పష్టాని. ౧౦౧, ౧౦౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే త్రింశోఽధ్యాయః.

శ్రీలక్ష్మీం మాతరం రంగనాథాఖ్యం పితరం గురుమ్, నీలకంఠః ప్రకురుతే నత్వా గీతావిమర్శినీమ్. చతుస్సప్తతిపద్యైస్తు పార్వత్యాఖ్యం పరం మహః, హిమాలయే ప్రాదురభూదితి సమ్యగిహో

క్తం భవతా పూర్వం విస్తరాత్తద్వదస్వ మే. ౧. కో విరజ్యేత మతిమాన్పిబఞ్భ
క్తికథామృతమ్, సుధాం తు పిబతాం మృత్యుస్స నైతచ్ఛృణ్వతో భవేత్. ౨.
వ్యాసఉవాచ—ధన్యోఽసి కృతకృత్యోఽసి శిక్షితోఽసి మహాత్మభిః, భాగ్యవానసి
యద్దేవ్యాం నిర్వ్యాజా భక్తిరస్తి తే. ౩. శృణు రాజన్పురావృత్తం సతీదేహేఽగ్ని
భర్జితే, భ్రాన్తశ్శివస్తు బభ్రామ క్వచిద్దేశే స్థిరోఽభవత్. ౪. ప్రపఞ్చభానరహిత
స్సమాధిగతమానసః, ధ్యాయన్దేవీస్వరూపం తు కాలం నిన్యే స ఆత్మవాన్. ౫.
సౌభాగ్యరహితం జాతం త్రైలోక్యం సచరాచరమ్, శక్తిహీనం జగత్సర్వం సాబ్ధి
ద్వీపం సపర్వతమ్. ౬. ఆనన్దశ్శుష్కతాం యాతస్సర్వేషాం హృదయాన్తరే,
ఉదాసీనాస్సర్వలోకాశ్చిన్తాజర్జరచేతసః. ౭. సదాదుఃఖోదధౌ మగ్నా రోగ
గ్రస్తాస్తదాభవన్, గ్రహాణాం దేవతానాం చ వైపరీత్యేన వర్తనమ్. ౮. అధి
భూతాధిదైవానాం సత్యభావాన్నృపాభవన్, అథాస్మిన్నేవ కాలే తు
తారకాఖ్యో మహాసురః. ౯. బ్రహ్మదత్తవరో దైత్యోఽభవత్త్రైలోక్యనాయకః,
శివౌరసస్తు యః పుత్రస్స తే హన్తా భవిష్యతి. ౧౦. ఇతి కల్పితమృత్యుస్స దేవదే
వైర్మహాసురః. శివౌరససుతాభావాజ్జగర్జ చ ననన్ద చ. ౧౧. తేన చోపద్రుతాస్సర్వే
స్వస్థానాత్ప్రచ్యుతాస్సురాః, శివౌరససుతాభావాచ్చిన్తామాపుర్దురత్యయామ్.
౧౨. నాఙ్గనాశఙ్కరస్యాస్తి కథం తత్సుతసమ్భవః, అస్మాకం భాగ్యహీనానాం కథం
కార్యం భవిష్యతి. ౧౩. ఇతి చిన్తాతురాస్సర్వే జగ్ముర్వైకుణ్ఠమణ్డలే, శశంసుర్హరి
మేకాన్తే స చోపాయం జగాద హ. ౧౪ కుతశ్చిన్తాతురాస్సర్వే కామకల్పద్రుమా
శివా, జాగర్తి భువనేశానీ మణిద్వీపాధివాసినీ. ౧౫. అస్మాకమనయాదేవ తదు
పేక్షాస్తి నాన్యథా, శిక్షైవేయం జగన్మాత్రా కృతాస్మచ్ఛిక్షణాయ చ. ౧౬. లాల
నే తాడనే మాతుర్నాకారుణ్యం యథార్భకే, తద్వదేవ జగన్మాతుర్నియన్త్రా గుణ

చ్యుతే. పూర్వాధ్యాయే "పునశ్చ హిమవత్పృష్ఠే ప్రాదురాసీత్తు తన్మహః" ఇత్యుక్తం తత్కథాం
పృచ్ఛతి. ధరాధరాధీశేతి. ధరాధరాః పర్వతాః తేషామధీశో హిమాలయస్తస్య మాలావిస్యర్థః. ౧.
వక్తురుత్సాహార్థం కథాశ్రవణే స్వోత్సాహం దర్శయతి. కో విరజ్యేతేతి. సుధామపి పిబతామమ
రాణాం యో మృత్యుః స దేవీకథామృతశ్రవణవతో నైవ భవేదిత్యర్థః. ౨—౫. సౌభాగ్యరహి
తమైశ్వర్యరహితం తదా పరాశక్తేః పుణ్యశ్లోకాయా దేవ్యాః పాలయిత్ర్యా జగన్మాతురభావాజ్జాత
మిత్యర్థః. ౬, ౭. గ్రహా అపి విపరీతగతయః శాస్తుః సత్యా దేవ్యా అభావాజ్జాతా ఇత్యర్థః. ౮, ౯.
బ్రహ్మణా దత్తో వరో యస్మై తాదృశస్తస్మిన్నేవ సన్ధౌ తారకాసురోఽభవదిత్యర్థః. కోఽసౌ
బ్రహ్మణా వరో దత్తస్తమాహ—శివౌరసస్త్వితి. ౧౦—౧౫. అస్మాకమనయాదపరాధాదేవ భగ
వత్యా ఉపేక్షాఽస్తి సా చోపేక్షా నాస్మన్నాశాయ కిన్త్వేతాదృశో మమాపరాధో న కర్తవ్య

దోషయోః. ౧౭. అపరాధో భవత్యేవ తనయస్య పదేపదే, కోఽపరస్సహతే లోకే కేవలం మాతరం వినా. ౧౮. తస్మాద్యూయం పరామ్బాం తాం శరణం యాత మాచిరమ్, నిర్వ్యాజయా చిత్తవృత్త్యా సా వః కార్యం విధాస్యతి. ౧౯. ఇత్యాదిశ్య సురాన్ స్కన్దో మహావిష్ణుస్స్వజాయయా, సంయుతో నిర్జగామాశు దేవైస్సహ సురాధిపః. ౨౦. ఆజగామ మహాశైలం హిమవన్తం నగాధిపమ్, అభవంశ్చ సురాస్సర్వే పురశ్చరణకర్మిణః ౨౧ అమ్బాయజ్ఞవిధానజ్ఞా అమ్బాయజ్ఞం చ చక్రిరే, తృతీయాదివ్రతాన్యాశు చక్రుస్సర్వే సురా నృప. ౨౨. కేచిత్సమాధినిష్ణాతాః కేచిన్నామపరాయణాః, కేచిత్సూక్తపరాః కేచిన్నామపారాయణోత్సుకాః. ౨౩. మన్త్రపారాయణపరాః కేచిత్కృచ్ఛ్రాదికారిణః, అన్తర్యాగపరాః కేచిత్కేచిన్న్యాసపరాయణాః. ౨౪. హృల్లేఖయా పరాశక్తేః పూజాం చక్రురతన్ద్రితాః, ఇత్యేవం బహువర్షాణి కాలోఽగాజ్జనమేజయ. ౨౫ అకస్మాచ్చైత్రమాసీయనవమ్యాం చ భృగోర్దినే, ప్రాదుర్బభూవ పురతస్తన్మహశ్శ్రుతిబోధితమ్. ౨౬. చతుర్దిక్షు చతుర్వేదైర్మూర్తిమద్భిరభిష్టుతమ్, కోటిసూర్యప్రతీకాశం చన్ద్రకోటిసుశీతలమ్. ౨౭. విద్యుత్కోటిసమానాభమరుణం తత్పరం మహః, నైవ చోర్ధ్వం నతిర్యక్చ న మధ్యే పరిజగ్రభత్. ౨౮. ఆద్యన్తరహితం తత్తు న హస్తాద్యఙ్గసంయుతమ్, న చ స్త్రీరూప

ఇతి శిక్షణాయేత్యర్థః. ౧౬. తత్ర దృష్టాన్తమాహ—లాలనేతి. అర్భకే బాలే. ౧౭. యద్యప్యపరాధినో వయం తథాపి తాం మాతరం జగజ్జననీం వినా కోఽపరః సహేతాస్మదపరాధం పదే పదే జాయమానమిత్యర్థః. ౧౮, ౧౯. స్వజాయయా లక్ష్మ్యా సహ దేవ్యా ఆరాధనార్థం విష్ణురపి దేవైస్సహ నిర్జగామేత్యర్థః. ౨౦, ౨౧. అంబాప్రీత్యర్థం యజ్ఞా నానావిధాస్తృతీయస్కన్ధోక్తా జ్యోతిష్టోమాదయశ్చ తద్విధానజ్ఞా అంబాయజ్ఞం చక్రిరే ఇత్యర్థః. తృతీయాదివ్రతాని హిమాలయం ప్రతి భగవత్యా వక్ష్యమాణాని. ౨౨. నామపారాయణాః నామజాపిన ఇత్యర్థః. సూక్తపరాః "అహం రుద్రేభి"రిత్యాది దేవీసూక్తజాపిన ఇత్యర్థః. నామపారాయణంతన్త్రరాజాదితన్త్రేషూక్తం నిత్యకాలపారాయణం తస్మిన్నుత్సుకా నిష్ణాతాః కేచిదిత్యర్థః. ౨౩. మన్త్రపారాయణమ్."మాయా కుండలినీ క్రియా మధుమతీ శుద్ధా చ కాళీ కలా మాతఙ్గీ విజయా జయా భగవతీ దేవీ శివా శామ్భవీ"తి శ్లోకోక్తరీత్యా భువనేశ్వరీపారిజాతే స్పష్టీకృతం. తత్పరాఃతన్నిష్ణాతాః కేచిదిత్యర్థః. కృచ్ఛ్రాదివ్రతం కృచ్ఛ్రచాన్ద్రాయణాదికమ్. అన్తర్యాగః ప్రపంచయాగః ప్రాణాగ్నిహోత్రం చ ప్రపంచసారే ఉక్తం తత్పరాః కేచిదిత్యర్థః. ౨౪. హృల్లేఖయా బీజమన్త్రేణ భువనేశ్వరీమన్త్రేణేత్యర్థః. ౨౫. భృగోర్దినే భృగువాసరే "స తస్మిన్నేవాకాశే స్త్రియమాజగామ బహుశోభమానాముమాం హైమవతీమి"త్యాదిశ్రుతిబోధితం తన్మహః శాక్తం ప్రాదుర్బభూవేత్యర్థః. ౨౬. వేదచతుష్టయేనచతుర్దిక్షు స్థితేన సేవితమిత్యర్థః. ౨౭. అరుణమారక్తమనుగ్రహార్థం స్వీకృతరజోగుణవత్త్వాత్. ఏతద్రూపప్రతిపాదితాం శ్రుతిం పఠన్తి నైవ చోర్ధ్వమితి. పరిజగ్రభత్ స్థానత్రయేఽపి న పరిచ్ఛిన్నమి

మథవా న పుంరూపమథోభయమ్. ౨౯. దీప్త్యాపిధానం నేత్రాణాం తేషామాసీన్మహీపతే, పునశ్చ ధైర్యమాలమ్బ్య యావత్తే దదృశుస్సురాః. ౩౦. తావత్తదేవ స్త్రీరూపేణాభాద్దివ్యం మనోహరమ్, అతీవ రమణీయాఙ్గీం కుమారీం నవయౌవనామ్. ౩౧. ఉద్యత్పీనకుచద్వన్ద్వనిన్దితామ్భోజకుట్మలామ్, రణత్కిఙ్కిణికాజాలసిఞ్జన్మఞ్జీరమేఖలామ్. ౩౨. కనకాఙ్గదకేయూరగ్రైవేయకవిభూషితామ్, అనర్ఘ్యమణిసమ్భిన్నగలబన్ధవిరాజితామ్. ౩౩. తనుకేతకసంరాజన్నీలభ్రమరకున్తలామ్, నితమ్బబిమ్బసుభగాం రోమరాజీవిరాజితామ్. ౩౪. కర్పూరశకలోన్మిశ్రతామ్బూలపూరితాననామ్, కనత్కనకతాటఙ్కవిటఙ్కవదనామ్బుజామ్. ౩౫. అష్టమీచన్ద్రబిమ్బాభలలాటామాయతభ్రువమ్, రక్తారవిన్దనయనామున్నసాం మధురాధరామ్. ౩౬. కున్దకుట్మలదన్తాగ్రాం ముక్తాహారవిరాజితామ్, రత్నసమ్భిన్నముకుటాం చన్ద్రరేఖావతంసినీమ్. ౩౭. మల్లికామాలతీమాలాకేశపాశవిరాజితామ్, కాశ్మీరబిన్దునిటిలాం నేత్రత్రయవిలాసినీమ్. ౩౮. పాశాఙ్కుశవరాభీతిచతుర్బాహుం త్రిలోచనామ్, రక్తవస్త్రపరీధానాం దాడిమీకుసుమప్రభామ్. ౩౯. సర్వశృఙ్గారవేషాఢ్యాం సర్వదేవనమస్కృతామ్, సర్వాశాపూరకాం సర్వమాతరం సర్వమోహినీమ్. ౪౦. ప్రసాదసుముఖీమమ్బాం మన్దస్మితముఖామ్బుజామ్, అవ్యాజకరుణామూర్తిం దదృశుః పురతస్సురాః ౪౧. దృష్ట్వా తాం కరుణామూర్తిం ప్రణేముస్సకలాస్సురాః వక్తుం నాశక్నువన్కిఞ్చిద్బాష్పసంరుద్ధనిస్స్వనాః. ౪౨. ప్రేమాశ్రులోచనాస్సర్వే విలోకనపరాస్స్థితాః, కథం చిత్స్థైర్యమాలమ్బ్య భక్త్యా చానతకన్ధరాః. ౪౩. ప్రేమాశ్రుపూర్ణనయనాస్తుష్టువుర్గద్గదామ్బికామ్, దేవా ఊచుః—నమో

త్యర్థః. ౨౮. అథోభయం నపుంసకమపి నేత్యర్థః. ౨౯. ప్రథమస్తస్య దీప్త్యా నేత్రపిధానం జాతం పశ్చాత్తదేవ మహః స్త్రీరూపేణాభాత్ ప్రకాశం ప్రాపేత్యర్థః. ౩౦, ౩౧. ఉద్యదావిర్భవద్యత్పీనం కుచద్వన్ద్వం తేన నిన్దితే కమలకుట్మలే యస్యాః. రణచ్ఛబ్దాయమానం యత్కిఙ్కిణికాజాలం తేన సింజన్త్యౌ శబ్దాయమానే మంజీరమేఖలే నూపురకాంచీభూషణే యస్యాః. ౩౨. గలబంధః కంఠభూషణమ్. ౩౩. తనుకేతకే బాలకేతకపత్రే అతిశ్వేతే సంరాజన్త్యౌ నీలభ్రమరస్తద్వదతినీలాః కున్తలాః కర్ణకపోలమధ్యస్థాః కేశా యస్యాః. ౩౪. కనన్తౌ దీప్యమానౌ కనకతాటంకౌ తాభ్యాం విటంకం సుందరం వదనామ్బుజం యస్యాః. ౩౫. అష్టమీచన్ద్రోఽర్ధచంద్రః. ఉన్నసాం ఉన్నతనాసికామ్. ౩౬, ౩౭. నిటిలం లలాటమ్. ౩౮. త్రిలోచనామితి పునరుక్తిర్లోచనానామతిసౌన్దర్యబోధనార్థా. ౩౯—౪౧. యతో బాష్పసంరుద్ధనిఃస్వనాస్తతో వక్తుం నాశక్నువన్నిత్యర్థః. ఇతికర్తవ్యతాయాం మూఢాః సర్వే విలోకనం కృతవన్త ఏవ స్థితా ఇత్యర్థః. ౪౨, ౪౩. 'నమో దేవ్యై' ఇతి వైదికో మన్త్రః ప్రకృత్యై "ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞాదృష్టాన్తానుపరోధాది"తి సూత్రప్రతిపాద్యసామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణ్యై. భద్రాయై సకలకల్యాణగుణరత్నాకరాయై. నియతాః

దేవ్యై మహాదేవ్యై శివాయై సతతం నమః. నమః ప్రకృత్యై భద్రాయై నియతాః ప్రణతాస్స్మ తామ్. ౭౪. తామగ్నివర్ణాం తపసా జ్వలన్తీం వైరోచనీం కర్మఫలేషు జుష్టామ్, దుర్గాం దేవీం శరణమహం ప్రపద్యే సుతరసితరసే నమః. ౭౫. దేవీం వాచమజనయన్త దేవాస్తాం విశ్వరూపాః పశవో వదన్తి, సానోమన్ద్రేష మూర్జన్దుహానా ధేనుర్వాగస్మానుపసుష్టుతైతు. ౭౬. కాళరాత్రీం బ్రహ్మస్తుతాం వైష్ణవీం స్కన్దమాతరమ్. ౭౭. సరస్వతీమదితిం దక్షదుహితరం నమామః పావనాం శివామ్. ౭౮. మహాలక్ష్మ్యై చ విద్మహే సర్వశక్త్యై చ ధీమహి, తన్నో దేవీ ప్రచో

సంయతాః. ౭౪. తామగ్నివర్ణామితి. అయమపి ఋఙ్మన్త్రః. అగ్నిసమానారుణవర్ణామ్. తపసా జ్ఞానేన జ్వలన్తీం దీప్యమానాం సర్వజ్ఞామిత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః "తపసా చీయతే బ్రహ్మే"తి ముండకే. వైరోచనీం విశేషేణ దీప్తామ్, కర్మఫలేషు నిమిత్తేషు బ్రాహ్మణాదిభిర్జుష్టాం సేవితామ్. దుర్గామష్టాంగయోగాత్మకదుఃఖరూపాయాసేన ప్రాప్యాం జ్ఞానేన. సుతరసి తరణయోగ్యే సంసారే తరసే తరణాయ తస్యై దుర్గాయై నమోఽస్త్విత్యర్థః. తస్యై ఇతి శేషః. యద్వా అగ్నిశబ్దేన అగ్నిబీజం రేఫో గృహ్యతే పరవర్ణో యస్యా మన్త్రేఽస్తి తాం తపశ్శబ్దో మాయావాచకః తేన తురీయస్వర ఈకారో గృహ్యతే తేన జ్వలన్తీం తద్యుక్తామిత్యర్థః. విరోచనః సూర్యః తేన తద్బీజం హకారో గృహ్యతే సూర్యస్య బిన్ద్వాత్మకపరమేశ్వరత్వేన బిన్దోశ్చ హకారాత్మత్వేన ప్రపంచసారే తృతీయచతుర్థపటలయోరుక్తత్వాత్. తేన హకారయుక్తమిత్యర్థః. తథాచ మాయాబీజరూపిణీం దుర్గాం శరణమహమిత్యాదిపూర్వేణ సమానార్థమ్. నారాయణోపనిషద్భాష్యే తు తాం దుర్గాం దేవీం శరణమహం ప్రపద్యే కీదృశీమగ్నిసమానవర్ణాం తపసా స్వకీయసన్తాపేన జ్వలన్తీమస్మచ్ఛత్రూన్దహన్తీం విశేషేణ రోచతే స్వయమేవ ప్రకాశతే ఇతి విరోచనః పరమాత్మా తేన దృష్టత్వాద్వైరోచనీం కర్మఫలేషు స్వర్గపశుపుత్రాదిషు నిమిత్తభూతేషు జుష్టాముపాసకైః సేవితామ్. హే సుతరసి సుష్ఠు సంసారతరణహేతో! దేవి తరసే తారయిత్ర్యై తుభ్యం నమోఽస్త్విత్యుక్తం మాధవాచార్యైః. ౭౫. దేవీం వాచమితి. దేవాః ప్రాణాః యాం దేవీం ద్యోతమానాం వాచం వైఖరీరూపామజనయన్తోత్పాదితవన్తస్తాం విశ్వరూపాః పశవోఽస్మదాదయో వదన్తి. సర్వవ్యవహారసిద్ధ్యర్థం సేయం సర్వవ్యవహారోపయోగినీ ధేనుః కామదుఘా మన్ద్రా మాదయిత్రీ ప్రతిష్ఠామానదానాదినా ఇష్టమూర్జం దుహానా అన్నబలదాత్రీ వాగ్రూపా భగవతీ నోఽస్మాన్ సుష్టుతా సతీ ఉపైతు ప్రాప్నోత్విత్యర్థః. అయమపి ఋఙ్మన్త్ర ఏవ. ౭౬. కాలరాత్రీమితి. అయమపి దేవ్యథర్వశిరస్థో మన్త్రః. సర్వమారకస్యాపి కాలస్య రాత్రీ నాశికేత్యర్థః. ప్రలయే కాలస్యాపి నాశాత్. బ్రహ్మస్తుతాం మధుకైటభవధస్య సమయే బ్రహ్మణా స్తుతాం బ్రహ్మణా వేదేన వా స్తుతామ్. వైష్ణవీం విష్ణుశక్తిం లక్ష్మీమ్. స్కందమాతరం పార్వతీం శివశక్తిమ్. సరస్వతీం బ్రహ్మశక్తిమ్. అదితిం దేవమాతరం దక్షదుహితరమ్. సతీనామ్నీం ఏతాదృశీం నానారూపధరాం శివాం భువనేశ్వరీం పావనాం నమామ ఇత్యర్థః. ౭౭. మహాలక్ష్మ్యై చేతి. ఇయమపి దేవ్యథర్వశిరస్థా గాయత్రీ. తత్ర చతుర్థీ ద్వితీయార్థే మహాలక్ష్మీం విద్మహే జానీమహ ఇత్యర్థః. తథా సర్వశక్తిం ధీమహి ధ్యాయామ ఇత్యర్థః. తదితి లుప్తసప్తమ్యన్తమ్. తత్తత్ర

దయాత్, నమో విరాట్స్వరూపిణ్యై నమస్సూత్రాత్మమూర్తయే ౪౯. నమో
వ్యాకృతరూపిణ్యై నమశ్శ్రీబ్రహ్మమూర్తయే, యదజ్ఞానాజ్జగద్భాతి రజ్జుసర్పస్ర
గాదివత్. ౫౦. యజ్జ్ఞానాల్లయమాప్నోతి నుమస్తాం భువనేశ్వరీమ్, నుమస్తత్పద
లక్ష్యార్థాం చిదేకరసరూపిణీమ్. ౫౧. అఖణ్డానన్దరూపాం తాం వేదతాత్పర్యభూమి
కామ్, పఞ్చకోశాతిరిక్తాం తామవస్థాత్రయసాక్షిణీమ్. ౫౨. నమస్త్వంపదలక్ష్యా
ర్థాం ప్రత్యగాత్మస్వరూపిణీమ్, నమః ప్రణవరూపాయై నమో హ్రీఙ్కారమూర్త
యే. ౫౩. నానామన్త్రాత్మికాయై తే కరుణాయై నమోనమః, ఇతి స్తుతా తదా దేవై
ర్మణిద్వీపాధివాసినీ ౫౪. ప్రాహ వాచా మధురయా మత్తకోకిలనిస్స్వనా, శ్రీదే
వ్యువాచ—వదన్తు విబుధాః కార్యం యదర్థమిహ సఙ్గతాః ౫౫ వరదాహం సదా
భక్తకామకల్పద్రుమాస్మి చ, తిష్ఠన్త్యాం మయి కా చిన్తా యుష్మాకం భక్తిశాలినామ్.
౫౬. సముద్ధరామి మద్భక్త్యా దుఃఖసంసారసాగరాత్, ఇతి ప్రతిజ్ఞాం మే సత్యాం
జానీథ విబుధోత్తమాః ౫౭. ఇతి ప్రేమాకులాం వాణీం శ్రుత్వా సన్తుష్టమానసాః,
నిర్భయా నిర్జరా రాజన్నూచుర్దుఃఖం స్వకీయకమ్. ౫౮. దేవ్యువాచ—నాజ్ఞాతం
కిఞ్చిదప్యత్ర భవత్యాస్తి జగత్త్రయే, సర్వజ్ఞయా సర్వసాక్షిరూపిణ్యా పరమేశ్వరి.
౫౯. తారకేణాసురేన్ద్రేణ పీడితాస్స్మో దివానిశమ్, శివాజ్జజాద్వధస్తస్య నిర్మితో
బ్రహ్మణా శివే. ౬౦. శివాఙ్గనాతు నైవాస్తి జానాసి త్వం మహేశ్వరి, సర్వజ్ఞ
పురతః కిం వా వక్తవ్యం పామరైర్జనైః ౬౧ ఏతదుద్దేశతః ప్రోక్తమపరం తర్క
యామ్బికే, సర్వదా చరణామ్భోజే భక్తిస్స్యాత్తవ నిశ్చలా ౬౨. ప్రార్థనీయమిదం
ముఖ్యమపరం దేహహేతవే, ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా ప్రోవాచ పరమేశ్వరీ.
౬౩. మమ శక్తిస్తు యా గౌరీ భవిష్యతి హిమాలయే, శివాయ సా ప్రదేయా
స్యాత్సా వః కార్యం విధాస్యతి. ౬౪. భక్తిర్మచ్చరణామ్భోజే భూయాద్యుష్మాక

జ్ఞానేధ్యానే చ నోఽస్మాన్సాదేవీ ప్రచోదయాత్ ప్రేరయత్విత్యర్థః. ౪౮. చతుష్పాద్బ్రహ్మాత్మికాం నమస్కరోతి నమో విరాడితి. ౪౯. యదజ్ఞానాద్యత్స్వరూపస్యాపరిజ్ఞానాదిత్యర్థః. ౫౦—౫౯. శివాజ్జజాచ్ఛివౌరసపుత్రాత్ ౬౦. సర్వజ్ఞపురత ఇతి. సర్వజ్ఞాయాస్తవపురతోఽస్మాభిఃపామరైర్జనైః కిం వక్తవ్యం కిం నివేదనీయం త్వం కిం నజానాసీత్యర్థః. ఏతదుద్దేశత ఇతి. ఇదం యదుక్తం తదుద్దేశతో ముఖ్యత్వేనయత్స్థితం తదుక్తమ్. అపరమన్యద్దుఃఖమస్మాకం యదస్తి తత్క్రియత్పర్యన్తం వక్తవ్యం తత్త్వమేవసర్వజ్ఞా తర్కయ జానీహీత్యర్థః. ౬౧. ముఖ్యమభిలషితం ప్రార్థయన్తిసర్వదేతి. దేహహేతవేదేహాభిమాననిమిత్తమపరం ప్రార్థనీయమిత్యర్థః. ౬౨. యా హిమాలయే అధునా భవిష్యతి సా శివాయ దేయా సా శక్తిర్వః కార్యం స్వజన్యపుత్రద్వారా తారకాసురవధరూపం కరిష్యతీత్యర్థః. ౬౩, ౬౪. నను హిమాలయే కిమితి భవత్యా ఽవతారో గృహ్యతే? తత్రాహ—హిమాలయో

మాదరాత్, హిమాలయోఽపి మనసా మాముపాస్తేఽతిభక్తితః ౧౫. తతస్తస్య గృహే జన్మ మమ ప్రియకరం మతమ్. వ్యాసఉవాచ— హిమాలయోఽపి తచ్ఛ్రుత్వాత్యనుగ్రహాకరం వచః. ౧౬. బాష్పైస్సంరుద్ధకణ్ఠాక్షో మహారాజ్ఞీం వచోఽబ్రవీత్, మహత్తరం తం కురుషే యస్యానుగ్రహమిచ్ఛసి. ౧౭. నోచేత్క్వాహం జడస్థాణుః క్వ త్వం సచ్చిత్స్వరూపిణీ, అసమ్భావ్యం జన్మశతైస్త్వత్పితృత్వం మమానఘే. ౧౮. అశ్వమేధాదిపుణ్యైర్వా పుణ్యైర్వా తత్సమాధిజైః, అద్య ప్రపఞ్చే కీర్తిస్స్యాజ్జగన్మాతా సుతాభవత్. ౧౯. అహో హిమాలయస్యాస్య ధన్యోఽసౌ భాగ్యవానితి, యస్యాస్తు జఠరే సన్తి బ్రహ్మాణ్డానాం చ కోటయః. ౨౦. సైవ యస్య సుతాజాతా కో వా స్యాత్తత్సమో భువి, న జానేఽస్మత్పితౄణాం కిం స్థానం స్యాన్నిర్మితం పరమ్. ౨౧. ఏతాదృశానాం వాసాయ యేషాం వంశేఽస్తి మాదృశః, ఇదం యథా చ దత్తం మే కృపయా ప్రేమపూర్ణయా. ౨౨. సర్వవేదాన్తసిద్ధం చ త్వద్రూపం బ్రూహి మే తథా, యోగం చ భక్తిసహితం జ్ఞానం చ శ్రుతిసమ్మతమ్. ౨౩. వదస్వ పరమేశాని త్వమేవాహం యతో భవేః వ్యాసఉవాచ— ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రసన్నముఖపఙ్కజా. ౨౪. వక్తుమారభతాంబా సా రహస్యం శ్రుతిగూహితమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే త్రింశోఽధ్యాయః.

హీతి. ౧౫. మహారాజ్ఞీం సర్వేశ్వరీం భువనేశ్వరీమ్. ౧౬. మద్భక్త్యా తుష్టా తుష్టా త్వం మద్గృహేఽవతారం గృహ్ణాసీతి కేవలం మల్లాలనార్థమేవ వస్తుతస్తు యస్యానుగ్రహమిచ్ఛసి తం పురుషం మహత్తరం కురుషే కేవలం స్వేచ్ఛయైవేత్యాహ— మహత్తరమితి. తథాచ శ్రుతిః ''యం కామయే తముగ్రం కృణోమి తం బ్రహ్మాణం తమృషిం తం సుమేధామి''తి ఇత్థం యది నాస్తి తర్హి తత్రాహ. నోచేదితి. క్వ త్వమతిదూరా మనోవాచామపి అగోచరా సచ్చిదానన్దరూపిణీ. ౧౭. ఏతాదృశ్యాస్తవ పితృత్వం జనకత్వం మమ జన్మశతైరనన్తజన్మభిరపి అసంభావ్యం సంభావనావిషయోఽపి న భవతి తత్త్వత్పితృత్వం త్వం దదాసి తస్మాత్త్వదిచ్ఛైవ కేవలం కారణం న తు మమ యోగ్యతాదికమిత్యర్థః. తదేవాహ. అశ్వమేధేతి. ౧౮. అథ స్వభాగ్యం వర్ణయతి అద్య ప్రపంచ ఇతి. అహో అస్య హిమాలయస్య జగన్మాతా సుతా కన్యా అభవత్. ధన్యోఽసౌ భాగ్యవానితి ప్రపంచే అద్యాద్యప్రభృతి కీర్తిః స్యాదిత్యన్వయః. ౧౯. పరాశక్త్యనుగ్రహేణ ప్రేమపూర్ణాన్తఃకరణః స్వముఖేనైవ స్వభాగ్యం పునర్వర్ణయతి— యస్యాస్త్వితి. కో వా స్యాన్న కోఽపీత్యర్థః. ౨౦. యేషాం వంశే మాదృశో భాగ్యవానస్తి తేషాం కిం స్థానం బ్రహ్మలోకాద్యపేక్షయాఽధికం కిం నిర్మితం స్యాత్తన్న జానే ఇతి భావః. ౨౧. పునః ప్రార్థయతేతి. ఇదం యథేతి. ఇదమతిదుర్లభం త్వత్పితృత్వం యథా త్వయా కరుణయా దత్తం తథేత్యన్వయః. ౨౨. త్వమేవాహమితి. తవ మమ చాభేదో యేన స్యాత్తదిత్యర్థః. ౨౩, ౨౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

దేవీగీతాప్రారమ్భః.

శ్రీదేవ్యువాచ—శృణ్వన్తు నిర్జరాస్సర్వే వ్యాహరన్త్యా వచో మమ, యస్య శ్రవణమాత్రేణ మద్రూపత్వం ప్రపద్యతే. ౧. అహమేవాస పూర్వం తు నాన్యత్కిఞ్చిన్నగాధిప, తదాత్మరూపం చిత్సంవిత్పరబ్రహ్మైకనామకమ్. ౨. అప్రతర్క్యమనిర్దేశ్యమనౌపమ్యమనామయమ్, తస్య కాచిత్స్వతస్సిద్ధా శక్తిర్మాయేతి విశ్రుతా. ౩. న సతీ సా నాసతీ సా నోభయాత్మా విరోధతః, ఏతద్విలక్షణా కాచిద్వస్తుభూతాస్తి సర్వదా. ౪. పావకస్యోష్ణతేవేయముష్ణాంశోరివ దీధితిః, చన్ద్రస్య

పంచాశద్భిరథ శ్లోకైరాత్మతత్త్వనిరూపణమ్, కరోతి జగదంబా సా స్వముఖేనేతి చోచ్యతే. హిమాలయం పురస్కృత్య సర్వాన్దేవాన్దేవీవరవస్తూపదేశం కరోతి. శృణ్వన్త్వితి. వ్యాహరన్త్యాః కథయన్త్యాః. ౧. అహమేవేతి. పూర్వం తు సృష్టేస్తు పూర్వమహమాత్మరూపిణ్యేవాస బభూవ మత్తోఽన్యత్కిఞ్చిదపి నాస సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదశూన్యమాత్మతత్త్వమేవాసేత్యర్థః తథా చ శ్రుతిః. "ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీన్నాన్యత్కిఞ్చిది"తి. తదాత్మరూపమితి. తదేవాత్మరూపం బ్రహ్మైకనామకం భవతి. "సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మే"త్యాదికా జగత్కారణప్రతిపాదకశ్రుతిప్రతిపాదితాః శబ్దాస్తస్యైవ ఆత్మస్వరూపస్య వాచకాః సన్తీత్యర్థః. ౨. తథా చ సర్వదేవప్రతిపాద్యమాత్మరూపమేవాసేతి సమన్వయాధ్యాయోక్తః సర్వపదానాం బ్రహ్మణ్యాత్మరూపే సమన్వయ ఉక్తో వేదితవ్య ఇతి. కీదృక్తదాత్మరూపమస్తీతి చేత్తత్రాహ—అప్రతర్క్యమితి. అనుమానావిషయశ్రుత్యైకసమధిగమ్యమిత్యర్థః. అనిర్దేశ్యశ్రుత్యాపి జాతిగుణక్రియాసంజ్ఞాభిర్నిర్దేష్టుమశక్యమిత్యర్థః. అనౌపమ్యమితి. యది తత్సదృశో ద్వితీయః పదార్థో జగత్యాం స్యాత్తదుపమానేన స ఆత్మోపమేయః స్యాన్న తు తదనౌపమ్యమ్. అనామయమితి. జాయతే వర్ధత ఇత్యాదిషడ్భావవికారశూన్యామిత్యర్థః. తేషాం వికారాణాం దేహోపాధినిష్ఠత్వాదస్య చాత్మనో దేహాభావాత్తద్వికారరహితమనామయమేవైతదిత్యర్థః. ఏతాదృశం నిర్గుణం కథం జగత్కారణమితి చేత్తత్రాహ—తస్యేతి. కాచిదనిర్వచనీయా తస్య మమాత్మరూపస్య స్వతస్సిద్ధానాదిభూతా శక్తిరస్తి. యా మాయేత్యాదిపదైః సర్వశ్రుతౌ విశ్రుతా ప్రసిద్ధాస్తి "మాయాన్తు ప్రకృతిం విద్యాత్ మాయా వా ఏషా నారసింహీ"త్యాదిషు. ౩. సా కీదృశీ వర్తతే? తదాహ—న సతీతి. అత్ర విరోధత ఇత్యావృత్త్యా స్థానత్రయేఽపి యోజ్యమ్. బ్రహ్మవత్కాలత్రయాబాధ్యా సతీ న బ్రహ్మజ్ఞానేన బాధ్యత్వరూపవిరోధాత్. నాపి వన్ధ్యాపుత్రవదసతీ వ్యావహారికసత్తాకత్త్వవిరోధాత్. నాప్యుభయాత్మాసత్త్వాసత్త్వవిశిష్టా. విరుద్ధధర్మయోః సత్త్వాసత్త్వయోరేకత్ర సహావస్థానవిరోధాదేతత్త్రయవిలక్షణా కాచిదనిర్వచనీయా వస్తుభూతాఽస్తి సర్వదా అనాదిః యావన్మోక్షస్థాయిన్యస్తీత్యర్థః. తథా చ తాపనీయశ్రుతిః "మాయా చ తమోరూపానుభూతేస్తదేతజ్జడం మోహాత్మకమనన్తం తుచ్ఛమిదం రూపస్యాస్య వ్యంజికా నిత్యనివృత్తా విమూఢైరాత్మైవ దృష్టాస్య సత్త్వమసత్త్వం చ దర్శయతీ"తి. ౪. తత్ర దృష్టాన్తమాహ—పావకస్యేతి. సహజానాదిర్ధ్రువా యావన్మోక్షస్థాయినీ మాయాశక్తిర్మమాస్తీత్యర్థః. ఏతేన మాయాశక్త్యా సద్వితీయత్వం బ్రహ్మణోఽస్తీతి కథం జగత్సృష్టేః పూర్వం బ్రహ్మ సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదతో శూన్యమితి శంకా పరాస్తా. శక్తేః శక్తానతిరేకాత్. న హి వహ్నిశక్తిః వహ్నేః పృథ

చన్ద్రికేవేయం మమేయం సహజా ధ్రువా. ౫. తస్యాం కర్మాణి జీవానాం జీవాః కాలాశ్చ సఞ్చరే, అభేదేన విలీనాస్స్యుస్సుషుప్తౌ వ్యవహారవత్. ౬. స్వశక్తేశ్చ సమాయోగాదహం బీజాత్మతాం గతా, స్వాధారావరణాత్తస్యా దోషత్వం చ సమాగతమ్. ౭. చైతన్యస్య సమాయోగాన్నిమిత్తత్వం చ కథ్యతే, ప్రపఞ్చపరిణామాచ్చ సమవాయిత్వముచ్యతే. ౮. కేచిత్తాం తప ఇత్యాహుస్తమః కేచిజ్జడం పరే, జ్ఞానం మాయాం ప్రధానం చ ప్రకృతిం శక్తిమప్యజామ్. ౯. విమర్శ ఇతి తాం ప్రాహుశ్శైవశాస్త్రవిశారదాః, అవిద్యామితరే ప్రాహుర్వేదతత్త్వార్థచిన్తకాః ౧౦.

త్వేన క్వచిత్కదాచిత్ గృహ్యతే. కించ ద్వితీయః సత్యపదార్థో నాస్తీత్యేవైకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మేతి శ్రుతేరర్థః. తథా చాసత్యా మాయయా సద్వితీయత్వేఽపి దోషాభావాత్. ౫. నన్వేతాదృశ్యా భువనేశ్వర్యాస్తవోచ్చనీచజీవసర్జనవైషమ్యనైర్ఘృణ్యదోష ఆపతేదితి చేత్తత్రాహ—తస్యాం కర్మాణీతి. జీవాః కర్మాణి కాలశ్చ సర్వే అనాదయస్తే చ సుషుప్తౌ యథా ప్రతిదివసం వ్యవహారో లీనో భవతి తథా సంచరే ప్రలయకాలే తస్యాం మాయాయామభేదేన లీనాః స్యుః. తథా చ యథా యథా యస్య జీవస్య కర్మాణి భవన్తి తథా మయా ఫలం దీయత ఇతి న మమ వైషమ్యనైర్ఘృణ్యదోషగంధోఽపీతి భావః. ౬. తాదృశీ మమ శక్తిర్జీవకర్మకాలవిశిష్టా తయా యుక్తాహం నిర్గుణాపి బీజాత్మతాం జగత్కారణతాం గతాఽస్మీత్యాహ—స్వశక్తేశ్చేతి. నను తవ శక్తిర్యథా త్వాం న వ్యామోహయతి తథా జీవశక్తిరపి జీవం న వ్యామోహయేత్తథా చ ముక్తా ఏవ జీవా ఇతి సృష్టిర్నిరర్థికేతి చేత్తత్రాహ—స్వాధారావరణాదితి. స్వం మాయా తస్యా ఆధార ఆత్మా తస్యావరణాదాచ్ఛాదనాదస్యా మాయాయా దోషత్వమప్యస్తీత్యర్థః. అయం భావః "మాయా యా రూపద్వయం మాయా విద్యాత్మకమస్తి "మాయా చ విద్యా చ స్వయమేవ భవతీ"తి శ్రుతేః. తత్ర ప్రథమమాయా మమ శక్తిర్మాయా తస్యాః స్వాశ్రయవ్యామోహకారిత్వాభావేఽపి జీవాశ్రితావిద్యారూపస్య ద్వితీయమాయాస్వరూపస్య స్వాశ్రయవ్యామోహకారిత్వమస్త్యేవేతి తజ్జీవమోక్షార్థం సృష్టిః సార్థికైవేతి. ౭. నను తథాపి లోకే కార్యమాత్రం ప్రత్యుపాదానకారణనిమిత్తకారణయోరపేక్షాస్తి ఘటాదిషు దర్శనాజ్జగత ఉత్పాదనకర్తృత్వం త్వయ్యేకైవేతి కథమత్ర కారణద్వయసద్భావ ఇతి చేత్తత్రాహ—చైతన్యస్యేతి. సమాయోగాన్మాయాసమాగమాచ్చైతన్యస్య మాయాయాం ప్రతిబింబితస్య చిదాభాసస్య నిమిత్తత్వం నిమిత్తకారణత్వం కథ్యత ఇత్యర్థః. ప్రపంచేతి. ప్రపంచరూపేణ పరిణామాత్సమవాయిత్వముపాదానకారణత్వముచ్యతే మాయాయా ఇతి శేషః. చిదాభాసో నిమిత్తకారణం మాయోపాదానకారణమితి విభాగః. అధిష్ఠానభూతం శుద్ధబింబభూతచైతన్యం తు వివర్తోపాదానమిత్యర్థాత్సిద్ధమ్. ౮. తస్యా మాయాయాః సద్భావప్రతిపాదకాని వచనాని శ్రుతిప్రోక్తాని కథయతి—కేచిత్తామితి. కేచిచ్ఛాఖినస్తాం మాయాం తప ఇతి వదన్తీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః—"తపసా చీయతే బ్రహ్మే"తి ముండకే. తమః కేచిదితి. తథా చ శ్రుతిః. "నాసదాసీన్నో సదాసీది"త్యాది. 'తమఆసీత్తమసా గూఢమగ్రే' ఇతి. 'తదేతజ్జడమి'తి తాపనీయే జడత్వముక్తం "స ఐక్షత లోకాన్నుసృజా" ఇతి శ్రుతౌ జ్ఞానత్వముక్తమ్. అజా' మాయా ప్రధానప్రకృతిశక్తిపరాదయః శబ్దాః శ్వేతాశ్వతరశాఖాయాం ప్రసిద్ధాః తథా చ సర్వవేదసమ్మతేఽయం మాయేతి భావః.

ఏవం నానావిధాని స్యుర్నామాని నిగమాదిషు, తస్యా జడత్వం దృశ్యత్వాజ్జ్ఞాననాశాత్తతో సతీ. ౧౧. చైతన్యస్య న దృశ్యత్వం దృశ్యత్వే జడమేవ తత్, స్వప్రకాశం చ చైతన్యం న పరేణ ప్రకాశితమ్. ౧౨. అనవస్థాదోషసత్త్వాన్న స్వేనాపి ప్రకాశితమ్, కర్మకర్తృవిరోధస్స్యాత్తస్మాత్తద్దీపవత్స్వయమ్. ౧౩. ప్రకాశమానమన్యేషాం భాసకం విద్ధి పర్వత, అత ఏవ చ నిత్యత్వం సిద్ధం సంవిత్తనోర్మమ. ౧౪. జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాదౌ దృశ్యస్య వ్యభిచారతః, సంవిదో వ్యభిచారశ్చ నానుభూతోఽస్తి కర్హిచిత్. ౧౫. యది తస్యాప్యనుభవస్తర్హ్యయం యేన సాక్షిణా అనుభూతస్స ఏవాత్ర శిష్టస్సంవిద్వపుః పురా. ౧౬. అత ఏవ చ నిత్యత్వం ప్రోక్తం

౯, ౧౦. తదేవాహ—ఏవమితి. నను మాయాయా జడత్వం మిథ్యాత్వం చ కుత ఇతి చేత్తత్రాహ తస్యా ఇతి. తస్యాః దృశ్యత్వాత్స్వాధిష్ఠానజ్ఞాననాశ్యత్వాచ్చ జడత్వం మిథ్యాత్వం చేత్యర్థః. యద్యదృశ్యం తత్తజ్జడం యథా ఘటాదీత్యాదివ్యాప్తేః. స్వాధిష్ఠానజ్ఞాననాశ్యత్వం మిథ్యాత్వమితి మిథ్యాత్వలక్షణాత్. ౧౧. ఏవం మాయాయా జడత్వం మిథ్యాత్వం చ ఉపపాద్య ఆత్మనస్తదుభయత్వం నాస్తీత్యుపపాదయతి—చైతన్యస్యేతి. యది చైతన్యస్య దృశ్యత్వం స్యాత్తర్హి తజ్జడమేవ భవిష్యతి. యద్యద్దృశ్యం తత్తజ్జడమితి వ్యాప్తేః. తథా చ సర్వస్య జడత్వాత్ ప్రకాశకాభావాత్ జగదాంధ్యప్రసంగస్తస్మాన్న తద్దృశ్యమిత్యర్థః. నను తస్య దుర్దృశ్యత్వాభావే తదస్తిత్వే ప్రమాణాభావాత్తదభావ ఏవ ప్రసజ్యేతేతి చేత్తత్రాహ—స్వప్రకాశం స్యాత్ తర్హి స పరః కేనాన్యేన. ప్రకాశితః సోఽప్యన్యః కేన ప్రకాశిత ఇత్యనవస్థా స్యాత్. న చ స్వేనాపి స్వం ప్రకాశితమేకస్యైవ కర్తృత్వకర్మత్వవిరుద్ధధర్మద్వయవత్త్వాభావాత్ తస్మాత్ యథా దీపః స్వయం ప్రకాశం పరప్రకాశకశ్చ తద్వన్మదీయం చైతన్యమపి. హే పర్వత! స్వయం భాసమానమన్యేషాం సూర్యాదీనాం భాసకం విద్ధీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః—"న తత్ర సూర్యో భాతి న చన్ద్రతారకం నేమాః విద్యుతో భాన్తి కుతోఽయమగ్నిః తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతీ"తి "యేన సూర్యస్తపతి తేజసేద్ధ"ఇతి చ. ౧౨—౧౪. యస్మాద్ధేతోర్నిత్యత్వం సంవిద్రూపస్యోక్తం తమేవ హేతుముపపాదయతి—జాగ్రదితి. అవస్థాత్రయేఽపి దృశ్యస్య పదార్థజాతస్య వ్యభిచారో యతస్తత్సంవిదో వ్యభిచారాభావశ్చ యతస్తస్మాత్సంవిదో నిత్యత్వమిత్యర్థః. నను సంవిదోఽపి వ్యభిచారోఽస్తు తత్రాహ—సంవిద ఇతి. యోఽహం జాగరితం పశ్యామి స ఏవాహం స్వప్నం పశ్యామి స ఏవాహం సుషుప్తం పశ్యామీత్యనుభవే యథాఽవస్థాత్రయస్యాభావోఽనుభూయతే న తథా కర్హిచిత్ కదాపి సంవిదోఽభావోఽనుభూయతే తస్మాదనిచ్ఛతాపి సంవిదో నిత్యత్వమాశ్రయణీయమిత్యర్థః. ౧౫. నను బౌద్ధైః సంవిదోఽప్యభావోఽనుభూయతే అత ఏవ తే బౌద్ధా యత్సత్తత్క్షణికమితి వ్యాప్త్యాజ్ఞానస్యాపి అనిత్యత్వమిచ్ఛన్తీతి చేత్ తత్రాహ—యదితస్యాపీతి. యది తస్య సంవిద్రూపాభావస్యానుభవస్తర్హి యేన సాక్షిణా తస్య సంవిద్రూపస్యాయమభావోఽనుభూతః స ఏవాత్ర సాక్షీ సంవిద్వపుర్జ్ఞానశరీరోఽవశిష్ట ఇతి. సాక్షిజ్ఞానం నిత్యమేవ సర్వైరంగీకర్తవ్యమిత్యర్థః. ౧౬. తత్ర శాస్త్రవిదనుభవం ప్రమాణయతి—అత ఏవేతి. అథ

సచ్ఛాస్త్రకోవిదైః, ఆనన్దరూపతా చాస్యాః పరప్రేమాస్పదత్వతః. ౧౭. మానభూవం హి భూయాసమితి ప్రేమాత్మని స్థితమ్, సర్వస్యాన్యస్య మిథ్యాత్వాదసఙ్గత్వం స్ఫుటం మమ. ౧౮. అపరిచ్ఛిన్నతాప్యేవమత ఏవ మతా మమ, తచ్చ జ్ఞానం నాత్మధర్మో ధర్మత్వే జడతాత్మనః. ౧౯. జ్ఞానస్య జడశేషత్వం న దృష్టం న చ సమ్భవి, చిద్ధర్మత్వం తథా నాస్తి చితశ్చిన్న హి భిద్యతే. ౨౦. తస్మాదాత్మా జ్ఞానరూపస్సుఖరూపశ్చ సర్వదా, సత్యః పూర్ణోఽప్యసఙ్గశ్చ ద్వైతజాలవివర్జితః. ౨౧. స పునః కామకర్మాదియుక్తయా స్వీయమాయయా, పూర్వానుభూతసంస్కారాత్కాలకర్మవిపా

నాత్మనః సుఖరూపత్వముపపాదయతి—ఆనన్దరూపతేతి. తస్యాః సంవిదో యతః పరమప్రేమాస్పదత్వమనుభూయతే తస్మాదస్యాః సంవిదః ఆనన్దరూపతా సుఖరూపతాఽస్తీత్యర్థః. న హ్యసుఖం పరమప్రేమాస్పదం భవతీతి. తదుక్తం సూతసంహితాయామ్. "అసుఖస్య న హి ప్రేమాస్పదత్వం పరిదృశ్యతే. ౧౭. తత్రానుభవం దర్శయతి—మానభూవం హీతి. హి యతోఽహం మాభూవమితి న. కిన్తు భూయాసమేవేతి ప్రేమసర్వలోకస్య ఆత్మని స్థితమస్తి. న హ్యేతదాత్మనః సుఖరూపత్వాభావే సంభవతి. తస్మాత్ప్రాణిమాత్రస్యానుభవాదాత్మతా సంవిదోఽస్త్యేవేత్యర్థః ఆత్మనోఽసంగత్వముపపాదయతి—సర్వస్యేతి. సర్వప్రపంచస్య మాయానిర్మితత్వేన మిథ్యాత్వాత్. మిథ్యాపదార్థస్య సర్పాదేరజ్జ్వాదిస్వసంబన్ధ ఇవాత్మనోఽపి మిథ్యాప్రపంచేనాసంబన్ధాదసంగత్వం స్పష్టమేవేత్యర్థః. ౧౮. సర్వస్య పరిచ్ఛేదకస్య మిథ్యాత్వాదేవ ఆత్మనః పరిచ్ఛేదోఽపి నాస్తీత్యాహ—అపరిచ్ఛిన్నతేతి. అత ఏవ సర్వస్య మిథ్యాత్వాదేవ మమాత్మరూపిణ్యా అపరిచ్ఛిన్నతాఽపి మతేత్యర్థః. అత్ర కేచిత్ జ్ఞానస్వరూపో నాత్మా కిన్త్వాత్మనో ధర్మో జ్ఞానమితి వదన్తి తన్మతం ఖండయతి—తచ్చ జ్ఞానమితి. యది జ్ఞానమాత్మధర్మః స్యాత్తదా ఆత్మనో జడత్వాపత్తిః. జ్ఞానాతిరిక్తస్య జడత్వాత్ తస్మాజ్జ్ఞానం నాత్మనో ధర్మ ఇత్యర్థః. ౧౯. కించ జ్ఞానస్య జడశేషత్వం ఘటాదిష్వదర్శనాన్న కుత్రాపి దృష్టం న చ సంభవతి. తమఃప్రకాశయోస్తయోర్ధర్మధర్మిత్వమిత్యర్థః. నన్వాత్మా న జడః కిన్తు చిద్రూప ఏవేతి తద్ధర్మత్వం జ్ఞానస్య సంభవతీతి చేత్తత్రాహ—చిద్ధర్మత్వమితి. ఉభయోశ్చితోరేకత్వాదాత్మనో జ్ఞానస్య చ చిద్రూపస్య న ధర్మధర్మిభావః. సంభవతీత్యర్థః. భేదే హి సతి ధర్మధర్మిభావః యది పునర్జ్ఞానమాత్మనః చిద్రూపాద్భిన్నం స్వీక్రియతే తర్హి తజ్జ్ఞానం చితో భిన్నమచిదేవ స్యాదితి. తదుక్తం సూతసంహితాయామ్—"యజ్ఞవైభవఖండే. "చితోఽన్యశేషతాభావాచ్చితో చిచ్ఛేషతా నహి, శరావాదిపదార్థానాం చేతనత్వప్రసక్తితః. చిచ్ఛేషత్వం చ నాస్త్యేవ చితశ్చిన్న హి భిద్యతే, భిద్యతే చేదచిచ్చిత్స్యాచ్చితోఽచిత్త్వం విరుధ్యతే. తథాచిచ్చేతనస్యాపి న శేషత్వమవాప్నుయాత్, శేషత్వే సతి తత్సిద్ధిస్తత్సిద్ధా శేషతా చితః. అతోఽన్యశేషతా లోకే చితో భ్రాన్త్యా ప్రతీయతే" ఇతి. ౨౦. ఉపసంహరతి—తస్మాదితి. తస్మాదాత్మజ్ఞానరూప ఏవేత్యర్థః. ౨౧. ఇత్థం సృష్టేః పూర్వం సశక్తికస్యాత్మరూపస్య స్థితిముక్త్వాఽనన్తరం తస్మాదాత్మనః సృష్టిమాహ—స పునరితి. స ఆత్మా పునః కామ ఇచ్ఛాకర్మాదృష్టమనేకంవిధమ్. ఆదినా జీవాస్తద్యుక్తా యా మాయా శక్తిస్తయా పూర్వం యో జగతోఽనుభవః తజ్జన్యో

కతః. ౨౨. అవివేకాచ్చ తత్త్వస్య సిసృక్షావాన్ప్రజాయతే, అబుద్ధిపూర్వస్సర్గోఽయం కథితస్తే నగాధిప ౨౩. ఏతద్ధి యన్మయా ప్రోక్తం మమరూపమలౌకికమ్, అవ్యాకృతం తదవ్యక్తం మాయాశబలమిత్యపి. ౨౪. ప్రోచ్యతే సర్వశాస్త్రేషు సర్వకారణకారణమ్, తత్త్వానామాదిభూతం చ సచ్చిదానన్దవిగ్రహమ్ ౨౫. సర్వకర్మఘనీభూతమిచ్ఛాజ్ఞానక్రియాశ్రయమ్, హ్రీంకారమన్త్రవాచ్యం తదాదితత్త్వం తదుచ్యతే. ౨౬. తస్మాదాకాశఉత్పన్నశ్శబ్దతన్మాత్రరూపకః, భవేత్స్పర్శాత్మకో వాయుస్తేజోరూపాత్మకం పునః. ౨౭. జలం రసాత్మకం పశ్చాత్తతో గన్ధాత్మికా ధరా, శబ్దైకగుణ ఆకాశో వాయుస్స్పర్శరవాన్వితః ౨౮. శబ్దస్పర్శరూపగుణం తేజ ఇత్యుచ్యతే బుధైః, శబ్దస్పర్శరూపరసై రాపో వేదగుణాస్స్మృతాః. ౨౯. శబ్దస్పర్శరూపరసగన్ధైః పఞ్చగుణా ధరా, తేభ్యోఽభవన్మహత్సూత్రం యల్లిఙ్గం పరిచక్షతే. ౩౦.

యః సంస్కారః తస్మాద్ధేతోః కాలేన కృతో యః కర్మణాం. విపాకో నామ పరిపాకః. ఫలదానాయోన్ముఖరూపస్తస్మాచ్చ హేతోరిత్యర్థః. ౨౨. తత్త్వస్య చతుర్వింశతితత్త్వాత్మకస్యావివేకాచ్చ తస్య తత్త్వస్య పృథక్కరణార్థమితి తాత్పర్యమ్. సిసృక్షావాన్ సర్జనేచ్ఛావాన్ జాయత ఇత్యర్థః. యథా బీజముచ్ఛూనం భవతి తథైవ పరమాత్మాపి కాలకర్మఫలభోగసమయే ప్రాప్తే జగత్సర్జనేచ్ఛావాన్ భవతి యథా చ సుప్తః పురుషః పూర్వసంస్కారవశేన జాగర్తి తద్వత్పరమాత్మాపి ప్రలయరూపస్వాపావస్థాతో జాగర్తి ప్రలయో హి పరమేశ్వరస్య స్వాపః అబుద్ధిపూర్వ ఇతి. సా చేయం స్వాపాజ్జాగరణరూపావస్థానబుద్ధికృతా. తదానీం బుద్ధేరభావాత్. కిన్తు ప్రాణికర్మసంస్కారకృతేతి. అయం యస్సర్గః జాగరణరూపస్యోత్పత్తిః. స బుద్ధికృతో జ్ఞేయః సంస్కారకృతో జ్ఞేయ ఇత్యర్థః ౨౩. ఏతత్స్వరూపస్య సర్వోత్తమత్వమాహ—ఏతద్ధి యదితి. మమ ముఖ్యమలౌకికం లోకాతీతం రూపమిత్యర్థః. తస్య నామాన్తరాణి వేదోక్తాన్యాహ—అవ్యాకృతమితి. ౨౪, ౨౫. సర్వప్రాణినాం కర్మాణి ఘనీభూతానియస్మిన్ సర్వకర్మసాక్షీత్యర్థః. ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాశ్రయమితి. తథా, చ శ్రుతిః. శ్వేతాశ్వతరే. ''న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే న తత్సమశ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చే''తి పురాణాన్తరేఽపి ''ఇచ్ఛా జ్ఞానక్రియా చైవ రౌద్రీ బ్రాహ్మీ తు వైష్ణవీ, త్రిధా శక్తిః స్థితా యత్ర తత్పరం జ్యోతిరోమి''తి. హ్రీంకారం మంత్రస్యైదమేవ తత్త్వం వాచ్యమిత్యాహ—హ్రీంకారేతి. ౨౬. ఏవమాదితత్త్వస్య స్వస్య మహిమానముపవర్ణ్య తస్మాదాదితత్త్వాత్ హ్రీంకారవాచ్యాదాత్మన ఆకాశ సంభూత ఇత్యాదిక్రమేణాపంచీకృతభూతసృష్టిమాహ—తస్మాదాకాశ ఇతి. అపంచీకృత ఆకాశ ఉత్పన్న ఇత్యర్థః. ౨౭—౨౯. అధునా లింగదేహోత్పత్తిమాహ—తేభ్య ఇతి. తేభ్యః సూక్ష్మభూతేభ్యో మహద్వ్యాపకం సూత్రమభవత్ యత్ సూత్రలింగమితి పరిచక్షతే లింగశబ్దేనోచ్యత ఇత్యర్థః. తేభ్యో భూతేభ్యో వక్ష్యమాణక్రమేణ లింగదేహ ఉత్పన్న ఇత్యర్థః. ౩౦. తత్ర సూత్రశబ్దేన వాయుర్గృహ్యతే. ''వాయుర్వై సూత్రం వాయునా వై సూత్రేణ సర్వాణిభూతాని

సర్వాత్మకం తత్సమోప్రోక్తం సూక్ష్మదేహోఽయమాత్మనః, అవ్యక్తం కారణో దేహ స్సచోక్తః పూర్వమేవహి. ౩౧. యస్మిఞ్జగద్బీజరూపం స్థితం లిఙ్గోద్భవో యతః, తతస్స్థూలాని భూతాని పఞ్చీకరణమార్గతః. ౩౨. పఞ్చసఙ్ఖ్యాని జాయన్తే తత్ప్రకార స్తథోచ్యతే, పూర్వోక్తాని చ భూతాని ప్రత్యేకం విభజేద్ద్విధా. ౩౩. ఏకైకం భాగమేకస్య చతుర్ధా విభజేద్గిరే, స్వస్వేతరద్వితీయాంశే యోజనాత్పఞ్చపఞ్చ తే. ౩౪. తత్కార్యంచవిరాడ్దేహస్థూలదేహోఽయమాత్మనః, పఞ్చభూతస్థసత్త్వాంశైః శ్రోత్రాదీనాం సముద్భవః ౩౫. జ్ఞానేన్ద్రియాణాం రాజేన్ద్ర ప్రత్యేకం మిలితైస్తుతైః, అన్తఃకరణమేకం స్యాద్వృత్తిభేదాచ్చతుర్విధమ్. ౩౬. యదాతు సఙ్కల్పవికల్పకృత్యం తదా భవేత్తన్మన ఇత్యభిఖ్యమ్, స్యాద్బుద్ధిసంజ్ఞం చ యదా ప్రవేత్తి సునిశ్చితం సంశయహీనరూపమ్. ౩౭. అనుసన్ధానరూపం తచ్చిత్తం చ పరికీర్తితమ్, అహంకృత్యాత్మవృత్త్యా తు తదహఙ్కారతాం గతమ్. ౩౮. తేషాం రజోంశైర్జాతాని క్రమాత్కర్మేన్ద్రియాణి చ, ప్రత్యేకం మిలితైస్తైస్తు ప్రాణో

సన్దధాసీ''తి శ్రుతేః తత్సూత్రం సర్వాత్మకం సర్వప్రాణాత్మకం భవతి. తత్సూత్రం పరమాత్మనః సూక్ష్మదేహ ఇత్యర్థః. యత్పూర్వమవ్యక్తమిత్యుక్తం తత్పరమాత్మనః కారణదేహ ఇత్యాహ—అవ్యక్తం కారణో దేహ ఇతి. ౩౧. యస్మిన్ జగద్బీజరూపం స్థితం యస్మాచ్చ లింగదేహోద్భవ స్తదవ్యక్తమితి పూర్వేణాన్వయః. ఇత్థం పరమాత్మనః సకాశాదపంచీకృతభూతోత్పత్తిముక్త్వా మధ్యే కారణలింగదేహస్వరూపం సూక్ష్మం సూక్ష్మభూతోత్పత్తిప్రసంగేనోక్త్వాథ పంచీకృతభూతోత్పత్తిమాహ—తతః స్థూలానీతి. తతః పంచీకృతభూతోత్పత్త్యనన్తరమిత్యర్థః. ౩౨. పంచీకరణప్రకారమేవాహ—పూర్వోక్తానీతి. యాన్యపంచీకృతభూతాని పూర్వముక్తాని తన్మధ్యే ఏకైకం భూతం ద్విధా విభజేత్తత్రాప్యేకైకభూతస్య యోఽర్ధో భాగః తం చతుర్ధా విభజేత్ విభజ్య స్వస్మాత్ స్వస్మాదితరద్యద్భూతం తస్య యే ద్వితీయోఽంశోఽర్ధభాగాత్మకస్తస్మిన్యోజనాత్తే సర్వే పంచ పదార్థాః పంచావయవా భవన్తీత్యర్థః. ౩౩, ౩౪. ఏవం పంచీకృతభూతానాం యత్కార్యం విరాడ్దేహో భవతీత్యర్థః. స విరాడ్దేహః పరమేశ్వరస్య స్థూలదేహో భవతీత్యాహ—స్థూలదేహోఽయమాత్మన ఇతి. ఆత్మనో మమేత్యర్థః. అథేంద్రియాన్తఃకరణప్రాణానాం పూర్వోక్తలింగదేహాన్తర్గతానాముత్పత్తిమాహ—పంచభూతస్థేతి. పంచభూతానాం యేసత్త్వాంశాస్తైః ప్రత్యేకం జ్ఞానేంద్రియాణి పంచ భవన్తి. ౩౫. మిలితైః సత్త్వాంశైరన్తః కరణం భవతీత్యాహ—మిలితైరితి. ౩౬. వృత్తిభేదస్వరూపమాహ—యదా త్వితి. సంకల్పవికల్పకృత్యం యదాన్తఃకరణం మన ఇత్యభిఖ్యం మనఃసంజ్ఞకం భవతీత్యర్థః. యదా సంశయహీనం యథా స్యాత్ తథా సునిశ్చితం వస్తు తదన్తఃకరణం ప్రవేత్తి తదా తద్బుద్ధిసంజ్ఞకం భవతీత్యర్థః. ౩౭. యదానుసంధానవృత్తిర్భవతి తదాన్తఃకరణస్య చిత్తమితి సంజ్ఞేత్యర్థః. అహంకృత్యాత్మవృత్త్యేతి. ఆత్మశబ్దః స్వరూపపరః అహఙ్కృతిస్వరూపవృత్త్యా తు తదన్తఃకరణమహంకారతాం గతమహంకారసంజ్ఞాం లభత ఇత్యర్థః. ౩౮. అథ కర్మేంద్రియాణాముత్పత్తిమాహ—తేషామితి, తేషాం పంచభూతానాం ప్రత్యేకం

భవతి పఞ్చధా. ౩౯. హృది ప్రాణో గుదేఽపానో నాభిస్థస్తు సమానకః, కణ్ఠదేశేఽప్యుదానస్స్యాద్వ్యానస్సర్వశరీరగః ౪౦. జ్ఞానేన్ద్రియాణి పఞ్చైవ పఞ్చ కర్మేన్ద్రియాణి చ, ప్రాణాదిపఞ్చకం చైవ ధియా చ సహితం మనః ౪౧. ఏతత్సూక్ష్మశరీరం స్యాన్మమ లిఙ్గం యదుచ్యతే, తత్ర యా ప్రకృతిః ప్రోక్తా సా రాజన్ద్వివిధా స్మృతా. ౪౨. సత్త్వాత్మికా తు మాయా స్యాదవిద్యా గుణమిశ్రితా, స్వాశ్రయం యా తు సంరక్షేత్సా మాయేతి నిగద్యతే. ౪౩. తస్యాం యత్ప్రతిబిమ్బం స్యాద్బిమ్బభూతస్య చేశితుః, స ఈశ్వరస్సమాఖ్యాతః స్వాశ్రయజ్ఞానవాన్పరః ౪౪ సర్వజ్ఞస్సర్వకర్తా చ సర్వానుగ్రహకారకః, అవిద్యాయాం తు యత్కిఞ్చిత్ప్రతిబిమ్బం నగాధిప. ౪౫. తదేవ జీవసంజ్ఞం స్యాత్సర్వదుఃఖాశ్రయం పునః, ద్వయోరపీహ సమ్ప్రోక్తం దేహత్రయమవిద్యయా ౪౬. దేహత్రయాభిమానాచ్చాప్యభూన్నామత్రయం పునః, ప్రాజ్ఞస్తు కారణాత్మా స్యాత్సూక్ష్మదేహీ తు తైజసః ౪౭. స్థూలదేహీ తు విశ్వాఖ్యస్త్రివిధః పరికీర్తితః, ఏవమీశోఽపి సమ్ప్రోక్త ఈశసూత్రవిరాట్పదైః.

రజోంశైః కర్మేన్ద్రియాణి పంచోత్పద్యన్తే తైర్మిలితైస్తు రజోంశైః ప్రాణాపానాదిపంచవృత్త్యాత్మకః ప్రాణో భవతీత్యర్థః. ౩౯. తేషాం వాయూనాం వృత్తిభేదాత్తేషాం స్థానాని నామాని చాహ—హృది ప్రాణ ఇతి. ౪౦. అధునా పూర్వోక్తలింగదేహస్య యావత్స్వరూపముచ్యతే జ్ఞానేంద్రియాణీతి. ధియా చ సహితం మన ఇతి మనోబుద్ధిశ్చేత్యర్థః. ౪౧. ఏతత్సప్తదశావయవకం సూక్ష్మశరీరం మమ యల్లింగసంజ్ఞకం భవతి తదిత్యాహ—ఏతత్సూక్ష్మమితి. ఇత్థం దేహత్రయస్వరూపముక్త్వా జీవేశ్వరవిభాగకారణమాహ—తత్ర యా ప్రకృతిరితి. తత్రైకా శుద్ధసత్త్వాభిధానా సా మాయా ద్వితీయా మలినసత్త్వప్రధానా సాఽవిద్యేతి మాయాఽవిద్యయోర్భేదః. ౪౨. తత్ర యా స్వాశ్రయం రక్షేన్నావృణుయాత్ సా మాయేతి నిగద్యతే. ౪౩. తస్యామితి. తస్యాం స్వాశ్రయావ్యామోహకారిణ్యాం శుద్ధసత్త్వప్రధానాయాం మాయాయామాశితుః పరమాత్మనో యత్ప్రతిబింబం పతతి తత్ప్రతిబింబమీశ్వరః సమాఖ్యాతః. స చేశ్వరః స్వాశ్రయం వ్యాపకం బ్రహ్మ తజ్జ్ఞానవాన్భవతి. మాయయా తదాధారబ్రహ్మణోఽనావరణాత్. ౪౪. కించ తస్య వ్యాపకత్వాత్ కుత్రాపి తజ్జ్ఞానస్యావరణాభావాత్ స సర్వజ్ఞో భవతి అచిన్త్యమాయాశక్తిమత్త్వాత్సర్వకర్తా చ సర్వానుగ్రహకర్తా చ భవతీత్యర్థః. అవిద్యాయామితి. మలినసత్త్వప్రధానాయామవిద్యాయాం యత్ప్రతిబింబం తజ్జీవసంజ్ఞం భవతీత్యుత్తరేణాన్వయః. ౪౫. తజ్జీవసంజ్ఞం మలినసత్త్వప్రధానావిద్యయా తదాశ్రయస్య స్వరూపభూతానందస్యావరణాత్ సర్వదుఃఖాశ్రయమసర్వజ్ఞమవ్యాపకం చ భవతీత్యర్థః. ద్వయోరపీతి. ద్వయోరపీశ్వరజీవయోర్దేహత్రయం పూర్వోక్తం భవతి. ఈశ్వరస్యావరణాభావేఽపి విక్షేపస్య సత్త్వాత్. అత్రావిద్యయేత్యనేన మాయావిద్యయోరుభయోరపి గ్రహణమ్. ౪౬. దేహత్రయాభిమానేతి. ఉభయోరపి దేహత్రయాభిమానాన్నామత్రయం భవతీత్యర్థః.—తత్ర జీవస్యనామత్రయం వదతి—ప్రాజ్ఞస్త్వితి. కారణదేహాభిమానీ యః స ప్రాజ్ఞః సూక్ష్మదేహాభిమానీ తు తైజసః ౪౭. స్థూలదేహీతి. స్థూలదేహాభిమానీ తు విశ్వసంజ్ఞక ఇత్యర్థః. ఏవమీశ్వరోఽపి దేహత్రయాభిమానాదీశసూత్రవిరాట్పదైః సంప్రోక్తః

౪౮. ప్రథమో వ్యష్టిరూపస్తు సమష్ట్యాత్మా పరస్స్మృతః, సహి సర్వేశ్వరస్సాక్షాజ్జీవానుగ్రహకామ్యయా ౪౯. కరోతి వివిధం విశ్వం నానాభోగాశ్రయం పునః, మచ్ఛక్తిప్రేరితో నిత్యం మయి రాజన్ప్రకల్పితః. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

దేవీవిశ్వరూపప్రదర్శనమ్.

దేవ్యువాచ—మన్మాయాశక్తిసంక్లృప్తం జగత్సర్వం చరాచరమ్, సాపి మత్తః పృథఙ్మాయా నాస్త్యేవ పరమార్థతః. ౧. వ్యవహారదృశా సేయం విద్యా మాయేతి విశ్రుతా, తత్త్వదృష్ట్యా తు నాస్త్యేవ తత్త్వమేవాస్తి కేవలమ్. ౨. సాహం సర్వం జగత్సృష్ట్వా తదన్తః ప్రవిశామ్యహమ్, మాయా కర్మాదిసహితా గిరే ప్రాణపుర

కథితా ఇత్యర్థః. ౪౮. ప్రథమ ఇతి. ప్రథమో జీవో వ్యష్టిరూపో వ్యష్టిదేహత్రయాభిమానీత్యర్థః. పర ఈశ్వరస్తు సమష్టిదేహాభిమానీత్యర్థః. ఈశ్వరస్య మహిమానం వర్ణయతి—స హి సర్వేశ్వర ఇతి. తస్య స్వానుభవానందేన నిరన్తరం నిత్యతృప్తత్వేఽపి కేవలం జీవానుగ్రహకామ్యయా జీవానాం మోక్షో భవత్వితీచ్ఛయా నానావిధం విశ్వం నానాభోగాశ్రయం రచయతీతి కరుణాసముద్ర ఈశ్వర ఇత్యర్థః. ౪౯. సోఽపీతి. హే రాజన్ సోఽపీశ్వరో మమ బ్రహ్మరూపిణ్యా యా మాయాశక్తిస్తయా ప్రేరిత ఏవ సర్వం కరోతి యతః స ఈశ్వరో మయి బ్రహ్మరూపిణ్యాం రజ్జుసర్పవదేవ కల్పితస్తతో మచ్ఛక్త్యధీన ఏవేత్యర్థః. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే దేవీగీతాయాం ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

షట్పంచాశన్మహాపద్యైరపవాదపురస్సరమ్, మహాఘోరం విశ్వరూపం దర్శితం చేతి కథ్యతే. ఇత్థమధ్యారోపముక్త్వాఽపవాదమాహ—మన్మాయేతి. హే పర్వత యయా మన్మాయాశక్త్యా చరాచరం సర్వం జగత్క్లృప్తం సాపి మాయా మత్తో మత్స్వరూపాత్ పృథఙ్నాస్తి తస్యా మయి కల్పితత్వేన మిథ్యాత్వాత్. మిథ్యాపదార్థస్య చాధిష్ఠానసత్తాతిరిక్తసత్తాభావాత్. తస్మాదహమేవాస్మి పరమార్థతో నాన్యత్కించిద్వస్త్వన్తరమస్తీత్యర్థః. ౧. నను సర్వథా ద్వైతాభావే జగత్కథం భాసత ఇతి చేత్తత్రాహ— వ్యవహారేతి. అనాద్యవిద్యాభ్రాన్తానాం యో వ్యవహారః తద్దృశా తద్దృష్ట్యా మాయావిద్యేతి విశ్రుతా భవతి తత్త్వదృష్ట్యా తు బ్రహ్మదృష్ట్యా తు సా నైవాస్తి కిన్తు తత్త్వమేవ కేవలమస్తీత్యర్థః. న హి భ్రాన్తదృష్ట్యా రజ్జుసర్పవత్ కరణాజ్ఞానసత్త్వేఽపి రజ్జుదృష్ట్యా కించిదపి తద్వర్తత ఇతి భావః. తథా చ శ్రుతిః “న నిరోధో న చోత్పత్తిర్న బద్ధో న చ సాధకః,న ముముక్షుర్న వై ముక్త ఇత్యేషా పరమార్థతే”తి.తాపనీయే చ—“అసత్త్వమరజస్కమతమస్కమమాయ” మితి బ్రహ్మ వర్ణితమ్. ౨. నను యది ప్రపంచో మిథ్యా తర్హి తదన్తఃపాతీ జీవోఽపి మిథ్యేతి వక్తవ్యమ్. తథా చ జీవస్య మిథ్యాత్వే మోక్షదశాయాం తస్యావస్థానాభావేన స్వనాశార్థం కదాపి జీవో న యత్నం కుర్యాదితి మోక్షశాస్త్రం వ్యర్థమేవేతి చేత్తత్రాహ—సాహమితి. హే గిరే మాయా చావిద్యాకర్మాణి తత్తత్ప్రాణినాం ఆదినా నానాసంస్కారాశ్చ తైః సహితాఽహమేవ కూటస్థబ్రహ్మరూపా సర్వం జగత్ప్రథమతః సృష్ట్వా తదన్తస్తన్మధ్యే ఘటే ఆకాశవదాదర్శే ప్రతి

స్సదా. ౩. లోకాన్తరగతిర్నో చేత్కథం స్యాదితి హేతునా, యథా యథా భవన్త్యేవ మాయాభేదాస్తథా తథా. ౪. ఉపాధిభేదాద్భిన్నాహం ఘటాకాశాదయో యథా, ఉచ్చనీచాదివస్తూని భాసయన్భాస్కరస్సదా. ౫. న దుష్యతి తథైవాహం దోషైర్లిప్తా కదాపి న, మయి బుద్ధ్యాదికర్తృత్వమధ్యస్యైవాపరే జనాః. ౬. వదన్తి చాత్మాకర్తేతి విమూఢా న సుబుద్ధయః, అజ్ఞానభేదతస్తద్వన్మాయాయా భేదతస్తథా ౭. జీవేశ్వరవిభాగశ్చ కల్పితో మాయయైవ తు, ఘటాకాశమహాకాశవిభాగః కల్పితో యథా. ౮. తథైవ కల్పితో భేదో జీవాత్మపరమాత్మనోః, యథా జీవబహుత్వం చ మాయయా న స్వభావతః ౯. తథేశ్వరబహుత్వం చ మాయయా

బింబవద్వా చిదాభాసరూపేణ ప్రవిశామి. తత్రాపి ప్రాణపురస్సరా ప్రాణమగ్రతః కృత్వా ప్రవిశామి ౩. కిమర్థమితి చేత్తత్రాహ—లోకాన్తరగతిరితి. యద్యహం ప్రాణం పురస్సరం కృత్వా ప్రాణాభిమానం కృత్వా న ప్రవేక్ష్యామి తర్హి మమ వ్యాపకత్వాల్లోకాన్తరగమనాదికం జననమరణాదివ్యవహారశ్చ కథం స్యాత్. న హి వ్యాపకస్య గమనాగమనం దేహసంబంధో దేహత్యాగశ్చ సంభవతి. ఇతి హేతునా తదర్థం ప్రాణపురస్సరం ప్రవిశామి. తస్మింశ్చ ప్రాణే స్వీకృతే సతి తస్య దేహాన్తరప్రవేశే జన్మ తత్త్యాగే మరణం తథైవ లోకాన్తరగతిశ్చేతి సర్వం సిధ్యతీతి. అయం భావః. న కేవలం జీవత్వం చిదాభాసస్యైవ యేన పూర్వోక్తం దూషణం భవేత్. కిన్తర్హి అహం కూటస్థరూపిణీ తథాన్తఃకరణం తదాశ్రయభూతావిద్యా చిదాభాసశ్చేతి చతుష్టయం మిలిత్వా జీవత్వమ్. యథా చ జ్ఞానేన విద్యాతః కరణచిదాభాసానాం నాశేఽపి కూటస్థబ్రహ్మాంశస్య ముక్తావవశేషాత్ న జీవస్య మోక్షార్థమప్రవృత్తిర్న వా మోక్షశాస్త్రానర్థక్యమితి. నను తర్హి తవైకత్వాత్ జీవస్యాప్యేకత్వం స్యాదితి చేత్ తత్రాహ—యథా యథేతి. నను తర్హి యథా వ్యాపక ఏక ఏవాకాశో ఘటాద్యుపాధిభేదేన యథా భిద్యతే తథా విధానేకత్వస్వీకారేణావిద్యానామంశతః కరణానాం చ భేదాత్కూటస్థోఽపి భిద్యత ఇతి జీవబహుత్వమప్యుపపన్నమేవేత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః—"ఇన్ద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే యుక్తా హ్యస్య హరయః శతా దశే"తి. ౪. తవ జగదన్తఃపాతిత్వేన తద్దోషేణ దుష్టత్వమపి స్యాత్తత్రాహ—ఉచ్చనీచాదివస్త్వితి. యథా సూర్యః సర్వాణ్యుచ్చనీచాదివస్తూని భాసయన్నపి న దుష్యతి తథైవాహం కదాపి దోషైర్దుష్టా నాస్మీత్యర్థః. ౫. నను సూర్యః సాక్షిభూతో న దుష్యతీతి యుక్తమ్. త్వం తు సకలకార్యకర్త్రీతి దోషలేపో భవిష్యత్యేవేతి చేత్తత్రాహ—మయి బుద్ధ్యాదీతి. విమూఢా బుద్ధ్యాదినిష్ఠం కర్తృత్వమవివేకేన మయ్యాత్మన్యధ్యస్య ఆత్మా కర్తేతి వదన్తి న సుబుద్ధయో వివేకినః. తథా చ సూర్యవదహమపి సాక్షిణ్యేవ న కర్త్రీతి భావః. ౬. అజ్ఞానభేదత ఇతి. జీవబహుత్వవదీశ్వరమూర్తిబహుత్వమపి మాయాయా భేదాన్మాయాకల్పితబ్రహ్మవిష్ణ్వాద్యాకారభేదాద్భవతీతి జీవేశ్వరసిద్ధిముపసంహరతి—జీవేశ్వరవిభాగశ్చేతి. అజ్ఞానభేదాజ్జీవసిద్ధిర్మాయాభేదాదీశ్వరసిద్ధిరిత్యర్థః. ౭. తత్ర దృష్టాన్తమాహ—ఘటాకాశేతి. ౮. ఈశ్వరబహుత్వం బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిరూపేశ్వరబహుత్వమిత్యర్థః. ౯. జీవభేదహేతుం విశదయతి—దేహేన్ద్రియాదీతి. ౧౦. హే ధరాధర పర్వత! గుణానాం యే వాసనాభేదాః సాత్త్వికా రాజసాస్తామసాశ్చ తైర్భేదితో

న స్వభావతః, దేహేన్ద్రియాదిసఙ్ఘాతవాసనాభేదభేదితా. ౧౦. అవిద్యాజీవభేదస్య హేతోర్నాన్యః ప్రకీర్తితః, గుణానాం వాసనాభేదభేదితాయా ధరాధర. ౧౧. మాయా సా పరభేదస్య హేతుర్నాన్యః కదాచన, మయి సర్వమిదం ప్రోతమోతం చ ధరణీధర.౧౨. ఈశ్వరోఽహం చ సూత్రాత్మా విరాడాత్మాహమస్మి చ, బ్రహ్మాహం విష్ణురుద్రౌ చ గౌరీ బ్రాహ్మీ చ వైష్ణవీ. ౧౩. సూర్యోఽహం తారకాశ్చాహం తారకేశస్తథాస్మ్యహమ్, పశుపక్షిస్వరూపాహం చాణ్డాలోఽహం చ తస్కరః.౧౪. వ్యాధోఽహం క్రూరకర్మాహం సత్కర్మాహం మహాజనః, స్త్రీపుంనపుంసకాకారోఽప్యహమేవ న సంశయః ౧౫. యచ్చ కిఞ్చిత్క్వచిద్వస్తు దృశ్యతే శ్రూయతేఽపి వా, అన్తర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్యాహం సర్వదా స్థితా. ౧౬. నతదస్తి మయా త్యక్తం వస్తు కిఞ్చిచ్చరాచరమ్, యద్యస్తి చేత్తచ్ఛూన్యం స్యాద్వన్ధ్యాపుత్రోపమం హి తత్. ౧౭. రజ్జుర్యథా సర్పమాలాభేదైరేకా విభాతి హి, తథైవేశాదిరూపేణ భామ్యహం నాత్ర సంశయః ౧౮. అధిష్ఠానాతిరేకేణ కల్పితం తన్న భాసతే, తస్మాన్మత్సత్తయైవైతత్సత్తావన్నాన్యథా భవేత్. ౧౯. హిమాలయ ఉవాచ—యథా వదసి దేవేశి సమష్ట్యాత్మవపుస్త్విదమ్, తథైవ ద్రష్టుమిచ్ఛామి యది దేవి కృపా మయి. ౨౦. వ్యాసఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా సర్వే దేవాస్సవిష్ణవః, ననన్దుర్ముదితాత్మానః పూజయన్తశ్చ తద్వచః. ౨౧. అథ దేవమతం జ్ఞాత్వా భక్తకామదుఘా శివా, అదర్శయన్నిజం రూపం భక్తకామప్రపూరిణీ. ౨౨. అపశ్యంస్తే మహాదేవ్యా విరాడ్రూపం పరాత్పరమ్, ద్యౌర్మస్తకం భవేద్యస్య చన్ద్రసూర్యౌ చ చక్షుషీ. ౨౩. దిశశ్శ్రోత్రే వచో వేదాః ప్రాణో వాయుః ప్రకీర్తితః, విశ్వం హృదయమిత్యాహుః పృథివీ జఘనం స్మృతమ్. ౨౪. నభస్తలం నాభిసరో

యా మాయా సా పరభేదస్య బ్రహ్మవిష్ణ్వాదీశ్వరభేదస్య హేతుర్నాన్య ఇత్యర్థః. ఇదం సూతసంహితాన్తర్గతసూతగీతాయాం స్పష్టం వ్యాఖ్యాతం చ తత్ర మాధవాచార్యైః. ౧౧. యత ఏకమేవ చైతన్యం సర్వాత్మకం తతోఽహం సర్వాత్మికాస్మీత్యాహ—మయీతి. ఓతం ప్రోతం గ్రథితమిత్యర్థః. ౧౨. ఈశ్వరః కారణదేహాభిమానీ. లింగదేహాభిమానీ సూత్రాత్మా హిరణ్యగర్భః. విరాట్ స్థూలదేహాభిమానీ. ౧౩—౧౬. శూన్యం స్యాదితి. మయా సద్రూపయా త్యక్తం శూన్యమసదేవ స్యాదిత్యర్థః. ౧౭, ౧౮. అధిష్ఠానాతిరేకేణేతి. అధిష్ఠానసత్తాతిరేకేణేత్యర్థః. యత ఏతత్కల్పితం జగత్తస్మాన్మత్సత్తయైవ సత్తావద్భవేన్నాన్యథేత్యర్థః. ౧౯. సమష్ట్యాత్మేతి. సర్వాభిమానీ విరాట్స్వరూపం యథా వదసీత్యర్థః. ౨౦. పూజయంశ్చేతి. సర్వేషాం భవతీవిరాట్స్వరూపదర్శనోత్సుకత్వాత్ స్వాభీష్టసంపాదనే ప్రవృత్తస్య హిమాలయస్య తద్వచః సాధు సాధ్వితి పూజయన్త ఇత్యర్థః. ౨౧, ౨౨. ద్యౌర్మస్తకమితి. అత్ర ద్యౌః శబ్దేన సర్వోర్ధ్వః సత్యలోకో గృహ్యతే. ౨౩. వాయురేవైతస్య ప్రాణా విశ్వం సర్వాత్మకమవ్యక్తమిత్యర్థః. తదస్య రూపస్య హృదయమ్. ౨౪.

జ్యోతిశ్చక్రమురస్స్థలమ్, మహర్లోకస్తు గ్రీవాస్యాజ్జనో లోకో ముఖం స్మృతమ్.
౨౫ తపో లోకో రరాటిస్తు సత్యలోకాదధఃస్థితః, ఇన్ద్రాదయో బాహవస్స్యుశ్శ
బ్దశ్శ్రోత్రం మహేశితుః. ౨౬ నాసత్యదస్రౌ నాసే స్తో గన్ధో ఘ్రాణం స్మృతో
బుధైః, ముఖమగ్నిస్సమాఖ్యాతో దివారాత్రీ చ పక్ష్మణీ. ౨౭ బ్రహ్మస్థానం భ్రూ
విజృమ్భోఽప్యాపస్తాలుః ప్రకీర్తితాః. రసో జిహ్వా సమాఖ్యాతా యమో దంష్ట్రాః
ప్రకీర్తితాః ౨౮. దన్తాస్స్నేహకలా యస్య హాసో మాయా ప్రకీర్తితా,
సర్గస్త్వపాఙ్గమోక్షస్స్యాద్వ్రీడోర్ధ్వోష్ఠో మహేశితుః ౨౯. లోభస్స్యాదధ
రోష్ఠోఽస్యాధర్మమార్గస్తు పృష్ఠభూః, ప్రజాపతిశ్చ మేఢ్రం స్యాద్యస్స్రష్టా జగతీ
తలే. ౩౦. కుక్షిస్సముద్రా గిరయోఽస్థీని దేవ్యా మహేశితుః, నద్యో నాడ్య
స్సమాఖ్యాతా వృక్షాః కేశాః ప్రకీర్తితాః ౩౧ కౌమారయౌవనజరా వయోఽస్య
గతిరుత్తమా, బలాహకాస్తు కేశాస్స్యుస్సన్ధ్యే తే వాససీ విభోః ౩౨ రాజఞ్ఛ్రీజ
గదమ్బాయాశ్చన్ద్రమాస్తు మనస్స్మృతః, విజ్ఞానశక్తిస్తు హరిరుద్రోఽన్తఃకరణం స్మృ
తమ్. ౩౩. అశ్వాదిజాతయస్సర్వాః శ్రోణిదేశే స్థితా విభోః, అతలాదిమహాలోకాః
కట్యధోభాగతాం గతాః. ౩౪ ఏతాదృశం మహారూపం దదృశుస్సురపుఙ్గవాః,
జ్వాలామాలాసహస్రాఢ్యం లేలిహానం చ జిహ్వయా. ౩౫. దంష్ట్రాకటకటారావం

నభస్తలం భువర్లోకః. ౨౫. సత్యలోకాదధః స్థితస్తపోలోకో రరాటిర్లలాటమిత్యర్థః. శబ్దః శ్రోత్రమితి. యోఽస్మాకం శ్రోత్రవిషయః శబ్దః స తస్య రూపస్య శ్రోత్రం శ్రోత్రేన్ద్రియం భవతీత్యర్థః. పూర్వత్ర దిశః శ్రోత్రే ఇత్యత్ర తు శ్రోత్రశబ్దేన శ్రోత్రేంద్రియాధారో గృహ్యేత ఇతి న పునరుక్తిః. ౨౬. నాసత్యదస్రౌ అశ్వినీకుమారౌ తావస్య రూపస్య నాసే నాసాపుటే స్తః. గన్ధస్తు ఘ్రాణం ఘ్రాణేంద్రియమిత్యర్థః. ౨౭. బ్రహ్మస్థానం ప్రజాపతిశ్చతుర్ముఖస్థానం తదస్య భ్రూవిజృంభోఽభ్రవికాసః. ఆపో జలాని తు తాలుః రసనేన్ద్రియాధారో భవతి. తద్గతో రసస్తు జిహ్వా భవతి. రసనేన్ద్రియం భవతీత్యర్థః. ౨౮. స్నేహకలాః స్త్రీపుత్రాదిస్నేహలేశాః. సర్గః సృష్టిరేవాపాఙ్గమోక్షః కటాక్ష ఇత్యర్థః. ౨౯. అధర్మమార్గస్తు పృష్ఠభాగ ఇత్యర్థః. ౩౦. మహేశితుర్మహేశ్వర్యా దేవ్యా గిరయః పర్వతా అస్థీనీత్యర్థః. ౩౧. కౌమారేతి త్రివిధా వయోగతిరిత్యర్థః. ౩౨. చన్ద్రమాస్త్వితి. తు శబ్దో మన ఇత్యత్ర యోజ్యః. హే రాజన్ జనమేజయ శ్రీజగదంబాయాశ్చంద్రో మనోఽపి స్మృత ఇత్యర్థః. తేన పూర్వోక్తనేత్రమధ్యే గణితస్య చన్ద్రమసో మనస్త్వమపి బోధితమితి బోధ్యమ్. విజ్ఞానశక్తిర్బుద్ధిః సా హరిః. ౩౩. అతలాదీతి. అతలాదిపాతాలాన్తా లోకా యథాయోగ్యం కట్యధోభాగతాం గతాః. కటిమారభ్య పాదమూలపర్యన్తం వ్యవస్థిత ఇత్యర్థః తథా చ శ్రుతిః—"అగ్నిర్మూర్ధా చక్షుషీ చన్ద్రసూర్యౌ దిశః శ్రోత్రే వాగ్వివృతాశ్చ వేదాః వాయుః ప్రాణో హృదయం విశ్వమస్య పద్భ్యాం పృథివీ హ్యేష సర్వభూతాన్తరాత్మే"తి. ౩౪. జిహ్వయా సర్వం జగల్లేలిహానం స్వాదయన్తమ్. ౩౫. దంష్ట్రాసు కటకటారావః కటకటేతి శబ్దో

వమన్తం వహ్నిమతీభిః, నానాయుధధరం వీరం బ్రహ్మక్షత్త్రౌదనం చ యత్. ౩౬. సహస్రశీర్షనయనం సహస్రచరణం తథా, కోటిసూర్యప్రతీకాశం విద్యుత్కోటిసమప్రభమ్. ౩౭. భయఙ్కరం మహాఘోరం హృదక్ష్ణోస్త్రాసకారకమ్, దదృశుస్తే సురాస్సర్వే హాహాకారం చ చక్రిరే. ౩౮. వికమ్పమానహృదయా మూర్ఛామాపుర్దురత్యయామ్, స్మరణం చ గతం తేషాం జగదమ్బేయమిత్యప. ౩౯. అథ తే యే స్థితా వేదాశ్చతుర్దిక్షు మహావిభోః, బోధయామాసురత్యుగ్రం మూర్ఛాతో మూర్ఛితాన్సురాన్. ౪౦. అథ తే ధైర్యమాలమ్బ్య లబ్ధ్వా చ శ్రుతిముత్తమామ్, ప్రేమాశ్రుపూర్ణనయనా రుద్ధకణ్ఠాస్తు నిర్జరాః.౪౧.బాష్పగద్గదయా వాచా స్తోతుం సముపచక్రిరే, దేవా ఊచుః—అపరాధం క్షమస్వామ్బ పాహి దీనాంస్త్వదుద్భవాన్. ౪౨. కోపం సంహర దేవేశి సభయా రూపదర్శనాత్, కా తే స్తుతిః ప్రకర్తవ్యా పామరైర్నిర్జరైరిహ. ౪౩. స్వస్యాప్యజ్ఞేయ ఏవాసౌ యావాన్యశ్చ స్వవిక్రమః, తదర్వాగ్జాయమానానాం కథం స విషయో భవేత్. ౪౪. నమస్తే భువనేశాని నమస్తే ప్రణవాత్మికే, సర్వవేదాన్తసంసిద్ధే నమో హ్రీంకారమూర్తయే. ౪౫. యస్మాదగ్నిస్సముత్పన్నో యస్మాత్సూర్యశ్చచన్ద్రమాః, యస్మాదోషధయస్సర్వాస్తస్మై సర్వాత్మనే నమః. ౪౬. యస్మాచ్చ దేవాస్సమ్భూతాస్సాధ్యాః పక్షిణ ఏవ చ, పశవశ్చ మనుష్యాశ్చ తస్మై సర్వాత్మనే నమః. ౪౭.ప్రాణాపానౌ వ్రీహియవౌ తపశ్శ్రద్ధా ఋతం తథా, బ్రహ్మచర్యంవిధిశ్చైవ యస్మాత్తస్మై నమోనమః. ౪౮.సప్త ప్రాణార్చిషో యస్మాత్సమిధస్సప్తఏవ చ, హోమాస్సప్త తథా లోకాస్తస్మై సర్వాత్మనే నమః. ౪౯. యస్మాత్సముద్రా గిరయస్సిన్ధవః ప్రచరన్తిచ, యస్మాదోషధయ

యస్య బ్రహ్మక్షత్రే ఓదనో యస్య "యస్య బ్రహ్మక్షత్రం చ ఉభే భవత ఓదనో మృత్యుర్యస్యోపసేచనమి"తి శ్రుతేః. ౩౬, ౩౭. హాహాకారం భయేన భీతత్వాచ్చక్రిరే ఇత్యర్థః. ౩౮. స్మరణం చ గతమితి. ఇయం జగదమ్బా అస్మాకం పాలయిత్రీతి స్మరణమపి తేషాం గతం నష్టమిత్యర్థః. ౩౯. అథ త ఇతి. విభోర్దేవ్యాశ్చతుర్దిక్షు యే మూర్తిమన్తో వేదాస్స్థితాస్తే మూర్ఛితాన్దేవాన్మూర్ఛాతో బోధయామాసుర్వ్యుత్థాపయామాసురిత్యర్థః. ౪౦-౪౨. సభయా జాతాస్స్మ ఇత్యర్థః. ౪౩. స్వస్యాప్యజ్ఞేయ ఇతి. యావాన్యత్పరిమాణవాన్యశ్చ యాదృశస్తవ స్వపరాక్రమః స తవ స్వస్యాప్యజ్ఞేయ ఏవైతాదృశోఽసౌ తవ పరాక్రమోఽస్మాకం తదర్వాగ్జాయమానానాం కథం సవిషయో భవేత్ న కథమపీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః—"అర్వాగ్దేవా అస్య విసర్జనేనాథా కో వేద యత ఆబభూవే"తి "యోఽస్యాధ్యక్షః పరమే వ్యోమన్సో అంగ వేదయతి వా న వేదే"తి. ౪౪—౪౭. యస్మాత్సంభూతో విధిరితి కర్తవ్యతారూపస్తస్మై నమ ఇత్యన్వయః. ౪౮. స సప్త ప్రాణార్చిష ఇతి. ప్రాణాశ్చార్చిషశ్చేతి ద్వంద్వః. సప్తశీర్షణ్యాః ప్రాణాః తస్మాదేవ భవన్తీత్యర్థః. తేషాం చ సప్తార్చిషో దీప్తయః స్వస్వవిషయావద్యోతనాని. తథా సప్త సమిధః. సప్తవిషయా విష

స్సర్వారసాస్తస్మై నమోనమః. ౪౦. యస్మాద్యజ్ఞస్సముద్భూతో దీక్షాయూపశ్చ
దక్షిణాః, ఋచో యజూంషి సామాని తస్మై సర్వాత్మనే నమః ౪౧. నమః పుర
స్తాత్పృష్ఠే చ సమస్తే పార్శ్వయోర్ద్వయోః, అధ ఊర్ధ్వం చతుర్దిక్షు మాత
ర్భూయో నమోనమః ౪౨. ఉపసంహర దేవేశి రూపమేతదలౌకికమ్, తదేవ దర్శ
యాస్మాకం రూపం సున్దరసున్దరమ్. ౪౩. వ్యాసఉవాచ—ఇతి భీతాన్సురాన్దృ
ష్ట్వా జగదమ్బాకృపార్ణవా, సంహృత్యరూపం ఘోరం తద్దర్శయామాస సున్ద
రమ్. ౪౪. పాశాఙ్కుశవరాభీతిధరం సర్వాఙ్గకోమలమ్, కరుణాపూర్ణనయనం మన్ద
స్మితముఖామ్బుజమ్. ౪౫ దృష్ట్వా తత్సున్దరం రూపం తదా భీతివివర్జితాః, శాన్త
చిత్తాః ప్రణేముస్తే హర్షగద్గదనిస్స్వనాః. ౪౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

మోక్షం ప్రతిజ్ఞానస్యావశ్యకతా.

శ్రీదేవ్యువాచ—క్వ యూయం మన్దభాగ్యా వై క్వేదం రూపం మహాద్భు
తమ్, తథాపి భక్తవాత్సల్యాదీదృశం దర్శితం మయా. ౧ న వేదాధ్యయనై
ర్యోగైర్న దానైస్తపసేజ్యయా, రూపం ద్రష్టుమిదం శక్యం కేవలం మత్కృపాం
వినా. ౨. ప్రకృతం శృణు రాజేన్ద్ర పరమాత్మాత్ర జీవతామ్, ఉపాధియోగా
త్సమ్ప్రాప్తః కర్తృత్వాదికమప్యుత. ౩. క్రియాః కరోతి వివిధా ధర్మాధర్మైక
హేతవః, నానాయోనీస్తతః ప్రాప్య సుఖదుఃఖైశ్చ యుజ్యతే. ౪. పునస్తత్సం
స్కృతివశాన్నానాకర్మరతస్సదా, నానాదేహాన్సమాప్నోతి సుఖదుఃఖైశ్చ యు

జిహ్వా ప్రాణాః సమిధ్యన్తే. సప్తహోమాస్తద్విషయవిజ్ఞానాని. "యదస్య విజ్ఞానం తజ్జుహోతీ"తి
శ్రుత్యన్తరాత్. తథా సప్తలోకా ఇన్ద్రియస్థానాని. ఏతే యస్మాజ్జాతాస్తస్మై సర్వాత్మనే నమః.
తథా చ శ్రుతిర్ముండకే. "యస్మాదగ్నిః సమిధో యస్య సూర్యః సోమాత్పర్జన్య ఓషధయః ప్రజా
నామి"త్యాది. తస్మాదృచః సామయజూంషి దీక్షా యజ్ఞాశ్చ సర్వే క్రతవో దక్షిణాశ్చ సంవత్సరో
యజమానశ్చ లోకాః సోమో యత్ర పవతే యత్ర సూర్యః"ఇతి. ౪౯—౪౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే దేవీగీతాయాం త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

పంచాశత్పద్యవర్ణైస్తు వైరాగ్యకథనోత్తరమ్, జ్ఞానమేవ తు సంపాద్యం మోక్షార్థమితి
కథ్యతే. దర్శితం విశ్వరూపమనాయాసేన లబ్ధమస్మాభిరితి సహజమస్తీతి న మన్తవ్యమితి దేవాన్ప్రతి
భగవతీ ప్రాహ—క్వ యూయమితి. ౧, ౨. ప్రకృతమితి. బ్రహ్మవిద్యోపదేశప్రకరణం హి ప్రచ
లితం పూర్వం మధ్యే దేవైర్విశ్వరూపదర్శనార్థం ప్రార్థితా సతీ విశ్వరూపం దర్శయామాస ఉప
సంహృతే తు విశ్వరూపే పునః ప్రకృతం యదుపదేశప్రకరణం తచ్ఛృణ్వితి హిమాలయం ప్రతి
భగవతీ వదతీతి బోధ్యమ్. పరమాత్మాత్ర జీవతామితి. అమూఢో మూఢ ఇవ వ్యవహరన్నాస్తే
మాయయైవేతి శ్రుతేరిత్యర్థః. ౩. వైరాగ్యార్థమాహ—క్రియాః కరోతీతి. ౪. తత్సంస్కృతిః

జ్యతే. ౫. ఘటీయన్త్రవదేతస్య న విరామః కదాపి హి, అజ్ఞానమేవ మూలం స్యాత్తతః కామః క్రియాస్తతః. ౬. తస్మాదజ్ఞాననాశాయ యతేత నియతం నరః, ఏతద్ధి జన్మసాఫల్యం యదజ్ఞానస్య నాశనమ్. ౭. పురుషార్థసమాప్తిశ్చ జీవన్ముక్తదశాపి చ, అజ్ఞాననాశనే శక్తా విద్యైవ తు పటీయసీ. ౮. న కర్మతజ్జం నోపాస్తిర్విరోధాభావతో గిరే, ప్రత్యుతాశాజ్ఞాననాశే కర్మణా నైవ భావ్యతామ్. ౯. అనర్థదాని కర్మాణి పునః పునరుశన్తి హి, తతో రాగస్తతో దోషస్తతోఽనర్థో మహాన్భవేత్. ౧౦. తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన జ్ఞానం సమ్పాదయేన్నరః, కుర్వన్నేవేహ కర్మాణీత్యతః కర్మాప్యవశ్యకమ్. ౧౧. జ్ఞానాదేవ హి కైవల్యమతస్స్యాత్తత్సముచ్చయః, సహాయతాం వ్రజేత్కర్మజ్ఞానస్య హితకారి చ. ౧౨. ఇతి కేచిద్వదన్త్యత్ర తద్విరోధాన్న సమ్భవేత్, జ్ఞానాద్ధృద్గ్రన్థిభేదస్స్యాద్ధృద్గ్రన్థౌ కర్మసమ్భవః ౧౩.

సుఖదుఃఖసంస్కారః. ౫. ఏతస్యేతి. ఏతస్య జన్మమరణప్రబన్ధరూపస్య సంసారస్య విరామః సమాప్తిః కదాపి నాస్తి. అస్య పర్యన్తమనన్తసృష్టిప్రలయేషు జాతేష్వపి జీవసంసారస్య విద్యమానత్వాత్. ఇత్థం సంసారస్యానాదికాలప్రవృత్తత్వముపపాద్య తన్నాశోపాయప్రదర్శనార్థం తన్నిదానమాహ—అజ్ఞానమేవేతి. తతః కామోఽవిద్యాత ఇచ్ఛేత్యర్థః. ఇచ్ఛాతః క్రియా భవతీత్యర్థః ౬. యస్మాదజ్ఞానమేవ మూలం తస్మాదిత్యర్థః. ఏతద్ధి జన్మేతి. తథా చ శ్రుతిః—"యో హ్యవిదిత్వాత్మానమస్మాల్లోకాత్ప్రైతి స కృపణ"ఇతి. ౭ అజ్ఞాననాశనసాధనమాహ—విద్యైవేతి. ౮. తజ్జమ జ్ఞానజం కర్మ న పటీయ ఇత్యర్థః. తత్ర హేతుమాహ—విరోధాభావత ఇతి. న హ్యన్ధకారోఽన్ధకారం నాశయతి తద్వదజ్ఞానజన్యకర్మణోఽప్యజ్ఞానరూపత్వాన్న తేనాజ్ఞానేన కర్మణా విరోధ ఇత్యర్థః. కర్మణా జ్ఞాననాశే ఆశా నైవ భావ్యతాం నైవ కర్తవ్యేత్యర్థః. ౯. కర్మణి దోషం వదతి—అనర్థదానీతి. ౧౦. అత్ర సముచ్చయవాదిమతముత్థాపయతి—కుర్వన్నేవేహేతి. "కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి జిజీవిషేచ్ఛతం సమాః"ఇతి శ్రుత్యా యావజ్జీవం కర్మ విహితమ్. "జ్ఞానాదేవ హి కైవల్యమి"తి శ్రుత్యా జ్ఞానమపి సంపాద్యత్వేనోక్తం తత్ర యావజ్జీవశ్రుతేః సంకోచే ప్రమాణాభావాజ్జ్ఞానం కర్మ చ సముచ్చయేన యావజ్జీవం పురుషేణాశ్రయణీయమిత్యర్థః. ౧౧. నన్వజ్ఞాననాశే జ్ఞానస్యైవోపయోగాత్కర్మ కిం కరిష్యతీతి చేత్తత్రాహ—సహాయతామితి. జ్ఞానస్య సహాయం భవిష్యతి కర్మేత్యర్థః. ౧౨. తస్మాద్యావజ్జీవం కర్మ జ్ఞానం చాశ్రయణీయమితి మతం కేచిదాహురిత్యాహ—ఇతి కేచిదితి. తత్ఖండయతి—తద్విరోధాదితి. యది జ్ఞానోత్తరం కర్మ సంభవేత్తదా జ్ఞానకర్మణోః సముచ్చయో వక్తవ్యః. స తు నైవ సంభవతి. తస్మాద్యావజ్జీవశ్రుతేః సంకోచో జ్ఞానేన సహావస్థానవిరోధాద్గళే పతిత ఇత్యర్థః. నను కిమితి కర్మణో జ్ఞానేన సహావస్థానం సంభవతి తత్రాహ—జ్ఞానాద్ధృద్గ్రన్థీతి. హృదయస్య గ్రన్థిరన్తఃకరణాత్మదేహతాదాత్మ్యరూపః తస్యాజ్ఞానేనాత్మసాక్షాత్కారేణ భేదో నాశః స్యాత్ తస్మింశ్చ హృద్గ్రన్థౌ "మనుష్యోఽహం బ్రాహ్మణోఽహం పరలోకేచ్ఛావానహమి"త్యాదిరూపే సత్యేవ కర్మసంభవః తాదృశమధికారిణముద్దిశ్యైవ కర్మవిధానాత్. తస్మాత్తయోరైకత్రావస్థానం సంభవతీత్యర్థః. ౧౩. తదేవ

యౌగపద్యంనసమ్భావ్యంవిరోధాత్తుతతస్తయోః, తమఃప్రకాశయోర్యద్వద్యౌగ
పద్యం న సమ్భవి. ౧౪ తస్మాత్సర్వాణి కర్మాణి వైదికాని మహామతే, చిత్తశుద్ధ్యర్థమేవ
స్యుస్తాని కుర్యాత్ప్రయత్నతః ౧౫. శమో దమస్తితిక్షా చ వైరాగ్యం సత్త్వసమ్భవః,
తావత్పర్యన్తమేవ స్యుః కర్మాణి న తతః పరమ్. ౧౬ తదన్తే చైవ సంన్యస్య సంశ్ర
యేద్గురుమాత్మవాన్, శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠం చ భక్త్యా నిర్వ్యాజయా పునః. ౧౭.
వేదాన్తశ్రవణం కుర్యాన్నిత్యమేవ మతన్ద్రితః, తత్త్వమస్యాదివాక్యస్య నిత్య
మర్థం విచారయేత్. ౧౮. తత్త్వమస్యాదివాక్యం తు జీవబ్రహ్మైక్యబోధకమ్,
ఐక్యే జ్ఞాతే నిర్భయస్తు మద్రూపో హి ప్రజాయతే ౧౯ పదార్థావగతిః పూర్వం
వాక్యార్థావగతిస్తతః, తత్పదస్య చ వాక్యార్థో గిరేఽహం పరికీర్తితః. ౨౦. త్వంప
దస్య చ వాచ్యార్థో జీవ ఏవ న సంశయః ఉభయోరైక్యమసినా పదేన ప్రోచ్య

దృష్టాన్తపురస్సరం స్పష్టయతి—యౌగపద్యమితి. తత స్తస్మాద్ధేతో స్తయోర్జ్ఞానకర్మణో స్తమఃప్రకాశ యోరివ విరోధాద్యౌగపద్యం న సంభవతీతి యావజ్జీవశ్రుతిరజ్ఞానివిషయికైవేతి భావః. ౧౪. తర్హి కియత్పర్యన్తం వైదికకర్మమర్యాదేతి చేత్తత్రాహ—తస్మాత్సర్వాణీతి. యథా జ్ఞానేన సహ విరోధాద్యావజ్జీవశ్రుతేః సంకోచస్తథా జ్ఞానాఙ్గేన సహాపి విరోధాత్తస్యాః శ్రుతేర్యావద్వైరా గ్యాదిప్రాప్తిపర్యన్తమితి సంకోచః కర్తవ్యః. తథా చ చిత్తం శుద్ధ్యన్తమేవ కర్మాణి హే మహామతే సిద్ధాని తాని ప్రయత్నతో ఽతియత్నేన శ్రద్ధాదిపురస్సరం చిత్తశుద్ధిపర్యన్తం కుర్యాదిత్యర్థః. ౧౫. తస్యైవ మర్యాదామాహ— శమ ఇతి. శమోఽన్తరిన్ద్రియనిగ్రహః. దమో బాహ్యేన్ద్రియ నిగ్రహః. తితిక్షా శీతోష్ణాదిసహిష్ణుత్వం. వైరాగ్యమిహాముత్ర ఫలభోగవిరాగః. సత్త్వ సంభవో ఽన్తఃకరణగతసత్త్వస్య శుద్ధిః. ఏతత్సిద్ధిపర్యన్తమేవ కర్మాణి న తతః పరమిత్యర్థః. ౧౬. తదన్తే కర్మత్యాగస్తు సన్న్యాసేనైవ కర్తవ్యో నాన్యథేత్యాహ—తదన్తే చైవేతి. సన్న్యస్య సన్న్యాసాశ్రమం గృహీత్వేత్యర్థః. విధినా సంపాదితకర్మణో విధినైవ త్యాగస్య యుక్తత్వాదితి భావః. "సన్న్యస్య శ్రవణం కుర్యాది"తి వాక్యాత్సన్న్యాసోత్తరశ్రవ ణార్థం గురుమాశ్రయేత్. ఆత్మవాన్ స్వాధీనాన్తఃకరణ ఇత్యర్థః. శ్రోత్రియమధీతవేదవేదా ర్థమ్. బ్రహ్మనిష్ఠం బ్రహ్మానుభవినమ్. నిర్వ్యాజయా నిష్కపటయా భక్త్యా తథా చ శ్రుతిః— "యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ, తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశన్తే మహా త్మనః." ఇతి. ౧౭. గురుమాశ్రిత్య వేదాన్తశ్రవణం నిత్యమతన్ద్రితో నామాలస్యాదిదోషశూన్యః కుర్యాదిత్యాహ—వేదాన్తశ్రవణమితి. ౧౮. కిం తద్వాక్యవిచారేణ ఫలం భవతి? తత్రాహ—తత్త్వ మస్యాదీతి. మద్రూపో హీతి. "బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవ భవతీ"తి శ్రుతేరిత్యర్థః. ౧౯. కథం వాక్యం విచా రణీయమితి చేత్తత్రాహ—పదార్థావగతేరితి. వాక్యార్థజ్ఞానం ప్రతి పదార్థజ్ఞానస్య కారణత్వాత్ పూర్వం పదపదార్థం జ్ఞాత్వా వాక్యార్థం విచారయేదిత్యర్థః. తర్హి కోఽసావత్ర పదార్థస్తత్రాహ— తత్పదస్యేతి. హే గిరే పర్వత! తత్త్వమసీతి వాక్యస్థం యత్తత్పదం తస్యార్థోఽహం సర్వేశ్వరీ పరికీర్తితః. తత్పదం భువనేశ్వర్యాః షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నాయా మమ వాచకమిత్యర్థః. ౨౦. త్వం

తే బుధైః ౨౧. వాచ్యార్థయోర్విరుద్ధత్వాదైక్యం నైవ ఘటేత హ, లక్షణాతః ప్రకర్తవ్యా తత్త్వమోశ్శ్రుతిసంస్థయోః ౨౨. చిన్మాత్రం తు తయోర్లక్ష్యం తయోరైక్యస్య సమ్భవః, తయోరైక్యం తథా జ్ఞాత్వా స్వాభేదేనాద్వయో భవేత్. ౨౩. దేవదత్తస్స ఏవాయమితివల్లక్షణా స్మృతా, స్థూలాదిదేహరహితో బ్రహ్మ సమ్పద్యతే నరః. ౨౪. పఞ్చీకృతమహాభూతసమ్భూతస్స్థూలదేహకః, భోగాలయో జరావ్యాధిసంయుతస్సర్వకర్మణాం. ౨౫. మిథ్యాభూతోఽయమాభాతి స్ఫుటం మాయామయత్వతః, సోఽయం స్థూల ఉపాధిస్స్యాదాత్మనో మే నగేశ్వర. ౨౬. జ్ఞానకర్మేన్ద్రియయుతం ప్రాణపఞ్చకసంయుతమ్, మనోబుద్ధియుతం చైతత్సూక్ష్మం తత్కవయో విదుః ౨౭. అపఞ్చీకృతభూతోత్థం సూక్ష్మదేహోఽయమాత్మనః, ద్వితీయోఽయముపాధిస్స్యాత్సుఖాదేరవబోధకః. ౨౮. అనాద్యనిర్వాచ్యమిదమజ్ఞానం తు తృతీయకః, దేహోఽయమాత్మనోభాతి కారణాత్మా నగేశ్వర. ౨౯. ఉపాధివిలయే జాతే కేవలాత్మావశిష్యతే, దేహత్రయే పఞ్చకోశా అన్తస్థాస్సన్తి సర్వదా. ౩౦. పఞ్చకోశ

పదం తు జీవవాచకమిత్యాహ — త్వం పదస్యేతి. ఉభయోర్జీవేశ్వరయోరైక్యమసిపదేనోచ్యత ఇత్యాహ — ఉభయోరితి. ౨౧. నను జీవేశ్వరయోరత్యన్తవిరుద్ధధర్మవతోః కథం శ్రుత్యాఽభేదః ప్రతిపాద్యతే ఇతి చేద్భాగలక్షణయేత్యాహ — వాచ్యార్థయోరితి. వాచ్యార్థయోర్జీవేశ్వరయోః విరుద్ధధర్మవత్త్వాదిత్యర్థః. జీవస్యాసర్వజ్ఞత్వపరిచ్ఛిన్నత్వాదయో నికృష్టధర్మాః ఈశ్వరస్య సర్వజ్ఞత్వవ్యాపకత్వాదయ ఉత్కృష్టధర్మాః తథా చ విరుద్ధధర్మవిశిష్టయోస్తయోరైక్యమభేదో నైవ ఘటేత ఇదం సత్యమిత్యర్థః. తర్హి కథమభేదః ప్రతిపాద్యత ఇతి చేత్తత్రాహ — లక్షణాత ఇతి. యతో విరుద్ధయోరైక్యం న ఘటతే తస్మాచ్ఛ్రుతిస్థయోస్తత్త్వంమోస్తత్త్వం పదయోర్లక్షణా కర్తవ్యేత్యర్థః. ౨౨. నను కస్మిన్నర్థే లక్షణా కర్తవ్యా? తత్రాహ — చిన్మాత్రం త్వితి. సర్వజ్ఞత్వాదివిశిష్టం బ్రహ్మ చైతన్యమీశ్వరః. అసర్వజ్ఞత్వాదివిశిష్టం బ్రహ్మ చైతన్యం జీవః. తత్ర ధర్మద్వయం విహాయ చిన్మాత్రమేవ భాగత్యాగలక్షణయా గ్రాహ్యమ్. తస్మిన్గృహీతే తయోర్లక్షణార్థయోరైక్యస్య సంభవోఽస్తీత్యర్థః. నను తాదృశాభేదజ్ఞానేన కిం భవిష్యతి." తత్రాహ — తయోరితి. స్వాభేదేన తయోరైక్యం జ్ఞాత్వా ఽద్వయో భవేదిదం మహాఫలమస్తీతి భావః. ౨౩. నను లోకే భాగత్యాగలక్షణా క్వదృష్టేతి చేత్తత్రాహ — దేవదత్తః స ఏవేతి. సోఽయం దేవదత్త ఇత్యత్ర తత్కాలవిశిష్టదేవదత్తస్యైతత్కాలవిశిష్టదేవదత్తస్య భేదేఽపి తత్కాలవైశిష్ట్యైతత్కాలవైశిష్ట్యరూపధర్మద్వయత్యాగేనావిరుద్ధాం వ్యక్తిం భాగత్యాగలక్షణయా గృహీత్వా భేదప్రత్యభిజ్ఞా క్రియతే ఇతి తత్ర లక్షణా స్మృతా దృష్టేత్యర్థః. అనేనానుభవేన స్థూలాదిదేహత్రయరహితో భవతీత్యాహ స్థూలాదీతి. ౨౪. దేహత్రయం స్పష్టయతి — పఞ్చీకృతేతి. ౨౫. మిథ్యాత్వే హేతుః. మాయామయత్వత ఇతి. ౨౬, ౨౭. అన్తఃకరణే సుఖదుఃఖాదేరవబోధక ఇత్యుక్తమ్. ౨౮. ౨౯. దేహత్రయ ఇతి. స్థూలసూక్ష్మకారణ దేహత్రయమధ్యే ఏవం పంచ కోశా అన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయాఖ్యా అన్తర్భూతా భవన్తీత్యర్థః. ౩౦. తతశ్చ దేహత్రయ

పరిత్యాగే బ్రహ్మపుచ్ఛం హి లభ్యతే, నేతినేతీత్యాదివాక్యైర్యన్మమ రూపం యదుచ్యతే. ౩౧. న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిన్నాయం భూత్వా న బభూవ కశ్చిత్, అజో నిత్యశ్శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే. ౩౨. హన్తా చేన్మన్యతే హన్తుం హతశ్చేన్మన్యతే హతమ్, ఉభౌ తౌ న విజానీతో నాయం హన్తి న హన్యతే ౩౩. అణోరణీయాన్మహతో మహీయానాత్మాస్య జన్తోర్నిహితో గుహాయామ్, తమక్రతుః పశ్యతి వీతశోకో ధాతుః ప్రసాదాన్మహిమానమస్య. ౩౪. ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథమేవ తు, బుద్ధిం తు సారథిం విద్ధి మనః ప్రగ్రహమేవ చ ౩౫. ఇన్ద్రియాణి హయానాహుర్విషయాంస్తేషు గోచరాన్, ఆత్మేన్ద్రియమనోయుక్తం భోక్తేత్యాహుర్మనీషిణః ౩౬ యస్త్వవిద్వాన్భవతి చామనస్కశ్చ సదాఽశుచిః, న తత్పదమవాప్నోతి సంసారం చాధిగచ్ఛతి. ౩౭. యస్తు విజ్ఞానవాన్భవతి సమనస్కః సదా శుచిః, సతు తత్పదమాప్నోతి యస్మాద్భూయో న జాయతే. ౩౮. విజ్ఞానసారథిర్యస్తు మనః ప్రగ్రహవాన్నరః, సోఽధ్వనః పారమాప్నోతి మదీయం యత్పరమ్పదమ్. ౩౯. ఇత్థం శ్రుత్వా చ మత్వా చ నిశ్చిత్యాత్మానమా

త్యాగేన పంచకోశత్యాగే సతి "బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠే"తి శ్రుత్యుక్తం వస్తు లభ్యత ఇత్యర్థః. తదేవ బ్రహ్మ నేతి నేతీత్యాదివాక్యైః సర్వనిషేధావధిత్వేనోచ్యత ఇత్యర్థః. ౩౧. ఇదం యద్బ్రహ్మరూపం తన్న జాయతే నోత్పద్యతే న వా మ్రియతే తథాయమాత్మా భూత్వా న బభూవ. కిన్తు అనుత్పన్నో నిరన్తరం బభూవేత్యర్థః. తత్ర హేతురజో నిత్య ఇత్యాదిః. వికారత్రయనిషేధేన షడ్భావవికారా అపి ప్రత్యాఖ్యాతా వేదితవ్యాః. ౩౨. ౩౩. అణోరితి. అణుతోఽప్యణుతరః. మహతో వ్యోమాదేరపి మహత్తరః. గుహాయాం బుద్ధౌ నిహితః స్థాపితస్తత్రానుభవాత్. అస్యాత్మనో మహిమానం తం ధాతుః ప్రసాదాచ్చిత్తప్రసాదాదక్రతుః సంకల్పవికల్పరహితః పశ్యతి. తతో వీతశోకో భవతీత్యర్థః. ౩౪. అథ కఠవల్ల్యుక్తరథరూపకల్పనామాహ—ఆత్మానమితి. రథినం రథస్వామినమాత్మానం విద్ధి. శరీరమేవ రథం విద్ధి. మనః ప్రగ్రహమశ్వాకర్షణరజ్జుభూతం విద్ధి. ౩౫. ఇన్ద్రియాణ్యేవ హయాంస్తస్మిన్ రథే విద్వాంస ఆహుః. గోచరాన్ గన్తవ్యమార్గాన్ విషయానాహుర్విషయేష్వేవ నిరన్తరమస్య గమనాత్. రథినః పూర్వోక్తస్య విశిష్టరూపమాహ—ఆత్మేన్ద్రియేతి. ఆత్మ చిదాభాసః ఇన్ద్రియాణి మనశ్చేత్యేతత్త్రితయవిశిష్టం కూటస్థమితి శేషః. అర్థాత్తం తాదృశం కూటస్థం భోక్తేత్యాహుర్భోక్తారం రథినమాహురిత్యర్థః. ఇతి శబ్దేన కర్మత్వస్యాభిధానాద్ద్వితీయాభావః. ౩౬. ఏవం సతి యస్తు పురుషోఽవిద్వానవివేకీ భవతి అమనస్కోఽస్వాధీనమనాశ్చ భవతి సదాఽశుచిశ్చ సత్కర్మరహిత ఇత్యర్థః. స పురుషో న తత్పదం పరమాత్మపదం ప్రాప్నోతి. కిన్తర్హి సంసారం చాధిగచ్ఛతి సంసారం ప్రత్యేవ గచ్ఛతీత్యర్థః. ౩౭. యస్తు తద్విపరీతో భవతి తత్రాహ—యస్త్వితి. యస్మాద్భూయో న జాయతే తత్పదమిత్యర్థః. ౩౮. కిన్తత్పదం? తదాహ—విజ్ఞానసారథిరితి. మదీయం యత్పరమం పదమ్. పద్యతే జ్ఞానిభిః ప్రాప్యతే యన్మదీయం పరమం రూపం సచ్చిదానన్దఘనం తత్పరమం పదమిత్యర్థః.

త్మనా, భావయేన్మామాత్మరూపాం నిదిధ్యాసనతోఽపిచ. ౪౦. యోగవృత్తేః పురా స్వస్మిన్భావయేదక్షరత్రయమ్, దేవీప్రణవసంజ్ఞస్య ధ్యానార్థం మన్త్రవాచ్యయోః. ౪౧. హకారస్థూలదేహస్స్యాద్రకారస్సూక్ష్మదేహకః, ఈకారః కారణాత్మాసౌ హ్రీంకారోఽహంతురీయకమ్. ౪౨. ఏవం సమష్టిదేహేఽపి జ్ఞాత్వా బీజత్రయం క్రమాత్, సమష్టివ్యష్ట్యోరేకత్వం భావయేన్మతిమాన్నరః. ౪౩. సమాధికాలాత్పూర్వం తు భావయిత్వైవమాదృతః, తతో ధ్యాయేన్నిలీనాక్షో దేవీం మాం జగదీశ్వరీమ్. ౪౪. ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యన్తరచారిణౌ, నివృత్తవిషయాకాఙ్క్షో వీతదోషో విమత్సరః. ౪౫. భక్త్యా నిర్వ్యాజయా యుక్తో గుహాయాం నిఃస్వనే స్థలే, హకారం విశ్వమాత్మానం రకారే ప్రవిలాపయేత్. ౪౬. రకారం తైజసం దేవమీకారే ప్రవిలాపయేత్, ఈకారం ప్రాజ్ఞమాత్మానం హ్రీంకారే ప్రవిలాపయేత్. ౪౭. వాచ్యవాచకతాహీనం ద్వైతభావవివర్జితమ్, అఖణ్డం సచ్చిదానన్దం భావయేత్తచ్ఛిఖాన్తరే. ౪౮. ఇతి ధ్యానేన మాం రాజం

---

౩౯. ఉపసంహరతి. ఇత్థమితి. శ్రుత్వా వేదాన్తశ్రవణేన మత్వా శ్రుతస్య మననేన నిశ్చిత్య సంశయవిపర్యాసరహితం పరోక్షతో జ్ఞాత్వా సాక్షాత్కారార్థమాత్మనాన్తఃకరణేనాత్మరూపాం మాం నిదిధ్యాసనత ఏకాగ్రచిత్తవృత్త్యా భావయేదిత్యన్వయః. ౪౦. ఇత్థం నిదిధ్యాసనాభ్యాసేన యదా సమాధియోగ్యతా చిత్తస్య భవతి తదా సమాధేః పూర్వమిత్థం ధ్యానం కృత్వా సమాధిం కుర్యాదిత్యాహ—యోగవృత్తేరితి. సమాధివృత్తేః పురా పూర్వం స్వస్మిన్ స్వశరీరే దేవీప్రణవసంజ్ఞస్య మాయాబీజమన్త్రస్యాక్షరత్రయం వక్ష్యమాణం భావయేత్. మన్త్రవాచ్యయోః మాయాబీజమన్త్రార్థయోః సమష్టివ్యష్ట్యోర్ధ్యానార్థమిత్యర్థః. ౪౧. తదేవాక్షరత్రయం తద్దేవతాభావనాస్థానాని చాహ—హకార ఇతి. కారణాత్మా కారణదేహరూప ఈకార ఇత్యర్థః. హ్రీంకారోఽహం తురీయకమ్. అహం యత్తురీయకం తద్ధ్రీంకారవాచ్యమిత్యర్థ ఇతి దేవీవాక్యమేతత్. తురీయస్య వాచకో హ్రీంకార ఇతి యావత్. ౪౨. యథా వ్యష్టిదేహే ఽక్షరత్రయభావనా కృతా తథైవ సమష్టిదేహేఽపి కర్తవ్యేత్యాహ—ఏవం సమష్టీతి. అక్షరత్రయభావనాం కృత్వా సమష్టివ్యష్ట్యోః పిండబ్రహ్మాండయోరేకత్వన్యాయేనైకత్వం భావయేదిత్యాహ—సమష్టివ్యష్ట్యోరితి. ౪౩. ఇత్థం ప్రథమతో భావనాం కృత్వా తతో దేవీం ధ్యాయేదిత్యాహ—సమాధీతి. ౪౪. సమాధిసామగ్రీమాహ—ప్రాణాపానావితి. సమౌ కృత్వా ప్రాణాయామాభ్యాసేనేత్యర్థః. ౪౫. విలాపనప్రకారమాహ—హకారం విశ్వమితి. విశ్వం వైశ్వానరాత్మకమిత్యర్థః. విశ్వశబ్దస్య వైశ్వానరోపలక్షణత్వాత్. ఏవముత్తరత్రాపి. రకారే ఇతి. రకారవాచ్యసూక్ష్మదేహే హకారవాచ్యం స్థూలదేహం విలాపయేదిత్యర్థః. ౪౬. ఈకారే తద్వాచ్యే కారణదేహే సూక్ష్మదేహం విలాపయేదిత్యర్థః. హ్రీంకారే హ్రీంకారవాచ్యే బ్రహ్మణి ఈకారవాచ్యం కారణదేహం విలాపయేదిత్యర్థః. ౪౭. తచ్ఛిఖాన్తరే చైతన్యాగ్నిదీపశిఖాన్తరే ఇత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః—"తస్యాః శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థిత"ఇతి. ౪౮. ఏవం ధ్యానేన సాక్షాత్కారో భవతి—తేన చ మద్రూప ఏవ

త్సాక్షాత్కృత్య నరోత్తమః, మద్రూప ఏవ భవతి ద్వయోరప్యేకతా యతః. ౪౯. యోగయుక్త్యానయా దృష్ట్వా మామాత్మానం పరాత్పరమ్, అజ్ఞానస్య సకార్యస్య తత్క్షణేనాశకో భవేత్. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కంధే చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

యోగమన్త్రసిద్ధిసాధనమ్.

హిమాలయ ఉవాచ—యోగం వద మహేశాని సాఙ్గం సంవిత్ప్రదాయకమ్, కృతేన యేన యోగ్యోఽహం భవేయం తత్త్వదర్శనే. ౧. శ్రీదేవ్యువాచ—న యోగో నభసః పృష్ఠే న భూమౌ న రసాతలే, ఐక్యం జీవాత్మనోరాహుర్యోగం యోగవిశారదాః. ౨. తత్ప్రత్యూహాః షడాఖ్యాతా యోగవిఘ్నకరానఘ, కామక్రోధౌ లోభమోహౌ మదమాత్సర్యసంజ్ఞకౌ. ౩. యోగాఙ్గైరేవ భిత్త్వా తాన్యోగినో యోగమాప్నుయుః, యమం నియమమాసనప్రాణాయామౌ తతః పరమ్. ౪. ప్రత్యాహారం ధారణాఖ్యం ధ్యానం సార్ధం సమాధినా, అష్టాఙ్గాన్యాహురేతాని యోగినాం యోగసాధనే ౫ అహింసా సత్యమస్తేయం బ్రహ్మచర్యం దయార్జవమ్, క్షమా ధృతిర్మితాహారః శౌచం చేతి యమా దశ. ౬. తపస్స

భవతీత్యాహ—ఇతి ధ్యానేనేతి. ౪౯. దృష్ట్వా నాశకో భవేదిత్యన్వయః. విస్తరస్తు మత్కృత దేవీగీతాబృహట్టీకాయాం ద్రష్టవ్యః. ౫౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే దేవీగీతాయాం చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికద్విషష్ట్యా తు శ్లోకానామత్ర సాదరమ్, యోగస్య మన్త్రసిద్ధేశ్చ సాధనం సమ్యగుచ్యతే. పూర్వాధ్యాయాన్తే యోగయుక్త్యానయా దృష్ట్వా మామాత్మానం పరాత్పరమితి వాక్యేనాత్మదర్శనే యోగస్య సాధనత్వముక్తం తత్ర కీదృశో యోగ ఇతి పృచ్ఛతి—యోగం వదేతి. సంవిత్ప్రదాయకం బ్రహ్మాకారసంవిత్సాధనమిత్యర్థః. ౧ ఐక్యమితి. జీవాత్మనోరైక్యమభేదవిషయకవృత్తిర్యా సా యోగశబ్దేనోచ్యతే ఇత్యర్థః. ౨. తత్ప్రత్యూహాస్తస్యా వృత్తేః శత్రవః కే తే షట్? తదాహ—కామక్రోధావితి. ఏతే పదార్థాః ప్రసిద్ధా ఏవ. ౩. యోగాఙ్గైరితి. యోగాఙ్గైర్యమనియమాదిభిర్వక్ష్యమాణైః ప్రథమతస్తాంశ్శత్రూన్భిత్త్వా నాశయిత్వానన్తరం యోగినో యోగం తాం వృత్తిమాప్నుయురిత్యర్థః. యోగాఙ్గాన్యాహ—యమమితి. ౪. ౫. అష్టస్వఙ్గేషు ప్రథమాఙ్గస్య యమస్య స్వరూపమాహ—అహింసేతి. అహింసా పరపీడానాభావః. సత్యం సత్యభాషణమ్. అస్తేయం చౌర్యమాత్రస్యాభావః. బ్రహ్మచర్యమ్ "దర్శనం స్పర్శనం కేళిః కీర్తనం గుహ్యభాషణమ్, సంకల్పోఽధ్యవసాయశ్చ క్రియానిర్వృత్తిరేవ చే"త్యష్టవిధమైథునత్యాగః. దయా భూతేషు కరుణా. ఆర్జవమృజుతా. సర్వాపేక్షయా స్వస్యాల్పత్వజ్ఞానమ్. క్షమా అవమానాదిసహనశీలత్వం పృథివీవత్. ధృతిస్సర్వనాశేఽపి ధీరతా. మితాహారః "ద్వౌ భాగౌ పూరయేదన్నైస్తోయేనైకం ప్రపూరయేత్, మారుతస్య ప్రచారార్థం చతుర్థమవశేషయేత్" ఇతి రీత్యాఽల్పాహారః. శౌచం బాహ్యాభ్యన్తరశుద్ధిః. ఇతి దశసంఖ్యా యమా ఇత్యర్థః. ౬. నియమస్వరూప

న్తోషఆస్తిక్యం దానం దేవస్య పూజనమ్, సిద్ధాన్తశ్రవణం చైవ హ్రీర్మతిశ్చ జపో హుతమ్. ౭. దశైతే నియమాః ప్రోక్తా మయా పర్వతనాయక, పద్మాసనం స్వస్తికం చ భద్రం వజ్రాసనం తథా. ౮. వీరాసనమితి ప్రోక్తం క్రమాదాసనపఞ్చకమ్. ఊర్వోరుపరి విన్యస్య సమ్యక్పాదతలే శుభే ౯. అఙ్గుష్ఠౌ చ నిబధ్నీయాద్ధస్తాభ్యాం వ్యుత్క్రమాత్తతః, పద్మాసనమితి ప్రోక్తం యోగినాం హృదయఙ్గమమ్. ౧౦. జానూర్వోరన్తరే సమ్యక్కృత్వా పాదతలే శుభే, ఋజుకాయో విశేద్యోగీ స్వస్తికం తత్ప్రచక్షతే. ౧౧. సీవన్యాః పార్శ్వయోర్న్యస్య గుల్ఫయుగ్మం సునిశ్చితమ్, వృషణాధఃపాదపార్ష్ణీ పార్ష్ణిభ్యాం పరిబన్ధయేత్. ౧౨ భద్రాసనమితిప్రోక్తం యోగిభిః పరిపూజితమ్, ఊర్వోః పాదౌ క్రమాన్న్యస్య జాన్వోః ప్రత్యఙ్ముఖాఙ్గులీ. ౧౩. కరౌ విదధ్యాదాఖ్యాతం వజ్రాసనముత్తమమ్, ఏకం పాదమధః కృత్వా విన్యస్యోరుం తథోత్తరే. ౧౪. ఋజుకాయో విశేద్యోగీ వీరాసనమితీరితమ్, ఇడయా కర్షయేద్వాయుం బాహ్యంషోడశమాత్రయా ౧౫. ధారయేత్పూరితం యోగీ చతుష్షష్ట్యా తు మాత్రయా, సుషుమ్నా మధ్యగం సమ్యగ్ద్వాత్రింశన్మాత్రయా శనైః. ౧౬. నాడ్యా పిఙ్గలయా చైవ రేచయేద్యోగవిత్తమః, ప్రాణాయామమిమం ప్రాహుర్యోగశాస్త్రవిశారదాః. ౧౭. భూయో భూయః క్రమాత్తస్య

మాహ—తప ఇతి. తపో విధ్యుక్తానుష్ఠానం న కృచ్ఛ్రాది తస్య శరీరాదిక్లేశాదికారిత్వేన యోగోపకారకత్వాభావాత్. సన్తోషో నామ ప్రారబ్ధేన యదుపస్థాపితం తేనైవ చేతసస్తృప్తిః. ఆస్తిక్యం వేదదేవద్విజగురువిశ్వాసః. దానం యథాశక్తిసత్పాత్రే ద్రవ్యత్యాగః. దేవస్య పరమేశ్వరస్య పూజనమ్. సిద్ధాన్తశ్రవణం వేదాన్తశ్రవణమ్. హ్రీః అకార్యకరణే లజ్జా. మతిః సత్కర్మసచ్ఛాస్త్రవిషయే జ్ఞానమ్. జపో గాయత్రీప్రణవభువనేశ్వరీమన్త్రప్రభృతిమన్త్రాణామ్. హుతం నిత్యహోమాది. ౭. ఆసనాన్యాహ—పద్మాసనమితి. ౮. ౯. వ్యుత్క్రమాదితి. పృష్ఠదేశాద్ధస్తద్వయం పరివర్త్యానీయ దక్షిణహస్తేన దక్షిణపాదాంగుష్ఠం వామహస్తేన వామపాదాంగుష్ఠం బధ్నీయాదిత్యర్థః. ౧౦, ౧౧. సీవన్యా ఇతి. సీవనీ అండాధస్థాస్నాశిరా. గుల్ఫౌ వృషణాధః స్థితౌ యథా పాదయోః పార్ష్ణిభాగౌ తౌ హస్తాభ్యాం బంధయేత. ౧౨, ౧౪. ఇడయా వామనాసాపుటేన షోడశమాత్రయా షోడశప్రణవోచ్చారణేన బాహ్యం వాయుమాకర్షయ. యద్యపి మాత్రా త్రయోగశాస్త్రోక్తా పారిభాషికీ ఉక్తా తథాపి తస్యా అపి వాయుపరిచ్ఛేదే ఏవ తాత్పర్యాద్వేన వాయుపరిచ్ఛేదో భవతి తద్గ్రాహ్యమిత్యత్ర తాత్పర్యాత్. ౧౫. ధారయేత్ చతుఃషష్టిసంఖ్యప్రణవోచ్చారణపర్యన్తం కుంభకం కుర్యాదిత్యర్థః. పునర్ద్వాత్రింశత్ప్రణవోచ్చారణేన దక్షనాసాపుటేన విరచయేదిత్యర్థః. ౧౬, ౧౭. భూయో భూయః పునః పునస్తస్య ఇడాపింగలాదేః పునఃఇడాపింగలాదేఃపునఃపింగలీడాదేః క్రమాత్ బాహ్యం వాయుమేవంసమాచరేత్ గృహ్ణీయాత్త్యజేచ్చేత్యర్థః. మాత్రాణాంప్రణవసంఖ్యానామప్యుత్తరోత్తరం వృద్ధిఃకర్తవ్యాతథాప్రాణాయామానామపి ప్రథమతో

బాహ్యమేవం సమాచరేత్, మాత్రావృద్ధిః క్రమేణైవ సమ్యగ్ద్వాదశ షోడశ. ౧౮. జపధ్యానాదిభిస్సార్థం సగర్భం తం విదుర్బుధాః, తదపేతం విగర్భం చ ప్రాణాయామం పరే విదుః. ౧౯. క్రమాదభ్యస్యతః పుంసో దేహే స్వేదోద్గమోఽధమః, మధ్యమః కమ్పసంయుక్తో భూమిత్యాగః పరో మతః. ౨౦ ఉత్తమస్య గుణావాప్తిర్యావచ్ఛీలనమిష్యతే, ఇన్ద్రియాణాం విచరతాం విషయేషు నిరర్గళమ్. ౨౧ బలాదాహరణం తేభ్యః ప్రత్యాహారోఽభిధీయతే, అఙ్గుష్ఠగుల్ఫజానూరుమూలాధారలిఙ్గనాభిషు. ౨౨. హృద్గ్రీవాకణ్ఠదేశేషు లమ్బికాయాం తతో నసి, భ్రూమధ్యే మస్తకే మూర్ధ్ని ద్వాదశాన్తే యథావిధి ౨౩, ధారణం ప్రాణమరుతో ధారణేతి నిగద్యతే, సమాహితేన మనసా చైతన్యాన్తరవర్తినా. ౨౪. ఆత్మన్యభీష్టదేవానాం ధ్యానం ధ్యానమిహోచ్యతే, సమత్వభావనా నిత్యం జీవాత్మపరమాత్మనోః. ౨౫. సమాధిమాహుర్మునయః ప్రోక్తమష్టాఙ్గలక్షణమ్, ఇదానీం కథయే తేఽహం మన్త్రయోగమనుత్తమమ్. ౨౬. విశ్వం శరీరమిత్యుక్తం పఞ్చభూతాత్మకం నగ, చన్ద్రసూ

ద్వాదశ తదుత్తరం కతిచిత్కాలానన్తరం షోడశేత్యేవం క్రమేణ వృద్ధిః కర్తవ్యేత్యర్థః. ౧౮ సగర్భవిగర్భభేదేన ప్రాణాయామస్య ద్వైవిధ్యమాహ—జపధ్యానాదిభిరితి. స్వేష్టమంత్రజపధ్యానసహితః ప్రాణాయామః సగర్భః తదపేతస్తద్రహితో విగర్భః ఇత్యర్థః. ౧౯. కనిష్ఠమధ్యమోత్తమభేదేన ప్రాణాయామలక్షణమాహ—క్రమాదభ్యస్యత ఇతి. ప్రాణాయామే ప్రథమతః స్వేదోద్గమో భవతి సోఽధమః ప్రాణాయామః. కంపసంయుక్తో మధ్యమః. భూమిత్యాగో భవతి యస్మిన్ ప్రాణాయామే స ఉత్తమః. భూమిం త్యక్త్వాఽఽసనముపర్యేవ తిష్ఠతి యదా తదా స భూమిత్యాగప్రాణాయామసిద్ధిరితి సంప్రదాయః. తదుక్తమ్. “భూమిత్యాగం తనోతి పరః” ఇతి. ౨౦. ఉత్తమప్రాణాయామసిద్ధిపర్యన్తం ప్రాణాయామే కృతే సతి ఫలమాహ—ఉత్తమస్యేతి. గుణావాప్తిః “వపుఃప్రకాశోజ్జ్వలనస్య దీప్తిరల్పాశితా చైవ తనోర్లఘుత్వ”మిత్యాదిగుణానామవాప్తిర్భవతి. యావత్పర్యన్తం శీలనమభ్యాస ఇష్యతే తావత్పర్యన్తముత్తరోత్తరం గుణవృద్ధిరేవ భవతీత్యర్థః. ప్రత్యాహారమాహ—ఇన్ద్రియాణామితి. విషయేషు విచరతామిన్ద్రియాణాం తేభ్యో నిరర్గలం నిర్విఘ్నం యదాహరణం స ప్రత్యాహారః. ౨౧. ధారణమాహ—అంగుష్ఠేతి. ౨౨-౨౩. ధారణమితి. అంగుష్ఠాద్యవయవేషు యత్ర ప్రాణవాయోర్ధారణం నిరోధః సా ధారణేత్యర్థః. ఏతాదృశో వాయుః స్వాధీనోఽపేక్షిత ఇతి భావః. ధ్యానమాహ—సమాహితేతి. అన్తఃకరణం చైతన్యాన్తర్వర్తిధ్యానేన కృత్వా తస్మిన్నాత్మని అభీష్టదేవానాం యద్ధ్యానం తద్ధ్యానశబ్దేనాత్రోచ్యత ఇత్యర్థః. ౨౪. సమత్వభావనా ద్వయోరైక్యభావనా సంప్రజ్ఞాతసమాధిరేవ భవతీతి సమత్వభావనాశబ్దేన సంప్రజ్ఞాతసమాధిరుచ్యతే. అత ఏవ యోగసూత్రే తద్భాష్యే చ సంప్రజ్ఞాతసమాధేరేవ అష్టసు యోగాంగేషు గ్రహణం నిర్వికల్పకసమాధిస్త్వఙ్గీభవతీత్యుక్తమ్. ౨౫. ఇత్థమష్టాంగయోగమభిధాయాధునా శరీరే నాడీస్థానాని ఆధారచక్రస్వరూపాణి తద్ధ్యానఫలాని చోపదిశతి—ఇదానీం కథయే తేఽహమితి. మన్త్రయోగం మన్త్రాణాం శారదాతిలకోక్తచ్ఛిన్నాదిదోషదుష్టానాం మన్త్రాణాం సిద్ధిప్రదం యోగమిత్యర్థః. ౨౬.

ర్యాగ్నితేజోభిర్జీవబ్రహ్మైక్యరూపకమ్. ౨౭. తిస్రః కోట్యస్తదర్ధేన శరీరే నాడయో మతాః, తాసు ముఖ్యా దశ ప్రోక్తాస్తాభ్యస్తిస్రో వ్యవస్థితాః. ౨౮. ప్రధానా మేరుదణ్డేఽత్ర చన్ద్రసూర్యాగ్నిరూపిణీ, ఇడా వామే స్థితా నాడీ శుభ్రా తు చన్ద్రరూపిణీ. ౨౯. శక్తిరూపా తు సా నాడీ సాక్షాదమృతవిగ్రహా, దక్షిణే యా పిఙ్గలాఖ్యా పుంరూపా సూర్యవిగ్రహా. ౩౦. సర్వతేజోమయీ సా తు సుషుమ్నా వహ్నిరూపిణీ, తస్యా మధ్యే విచిత్రాఖ్యే ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాత్మకమ్. ౩౧. మధ్యే స్వయమ్భూలిఙ్గం తు కోటిసూర్యసమప్రభమ్, తదూర్ధ్వం మాయాబీజం తు హరాత్మా బిన్దునాదకమ్. ౩౨. తదూర్ధ్వం తు శిఖాకారా కుణ్డలీ రక్తవిగ్రహా, దేవ్యాత్మికా తు సా ప్రోక్తా మదభిన్నా నగాత్మజే. ౩౩. తద్బాహ్యే హేమరూపాభం వాదిసాన్తచతుర్దళమ్, ద్రుతహేమసమప్రఖ్యం పద్మం తత్ర విచిన్తయేత్. ౩౪. తదూర్ధ్వం త్వనలప్రఖ్యం షడ్దళం హీరకప్రభమ్, బాదిలాన్తషడర్ణేన స్వాధిష్ఠానమనుత్తమమ్. ౩౫. మూలమాధారషట్కానాం మూలాధారం తతో విదుః, స్వశబ్దేన పరం లిఙ్గం స్వాధిష్ఠానం తతో విదుః. ౩౬. తదూర్ధ్వం నాభిదేశే తు మణిపూరం మహాప్రభమ్, మేఘాభం విద్యుదాభం చ బహుతేజోమయం తతః. ౩౭. మణివద్భిన్నం తత్పద్మం మణిపద్మం తథోచ్యతే, దశభిశ్చ దళైర్యుక్తం డాదిఫాన్తాక్షరాన్వితమ్. ౩౮. విష్ణునాధిష్ఠితం పద్మం విష్ణ్వాలోకనకారణమ్, తదూర్ధ్వేఽనాహతం పద్మముద్యదాదిత్యసన్నిభమ్. ౩౯. కాదిఠాన్తదళైరర్కపత్రైశ్చ సమధిష్ఠితమ్,

---

విశ్వం శరీరమితి. పిండబ్రహ్మాండయోరేకత్వాచ్ఛరీరమిదం విశ్వమేవ భవతి బ్రహ్మాండమేవ భవతి తదపి పంచభూతాత్మకం చన్ద్రసూర్యాగ్నిభిర్యుక్తం జీవబ్రహ్మైక్యరూపకం యథా భవతి తథేదమప్యస్తీత్యాహ—పంచభూతేతి. ౨౭. తదర్ధేన కోట్యర్ధేన సార్ధత్రికోట్య ఇత్యర్థః. ౨౮. ప్రధానా సుషుమ్నా నాడీ మేరుదండే పృష్ఠస్య వంశే స్థితా మూలాధారమారభ్య పృష్ఠవంశమార్గేణ బ్రహ్మరంధ్రపర్యన్తం గతేత్యర్థః. తస్యా వామే ఇడా దక్షిణే పింగలాఽస్తీత్యాహ—ఇడా వామే ఇతి. ౨౯. శక్తిరూపా ప్రకృతిరూపా. ౩౦. తస్యా మధ్యే సుషుమ్నాయా మధ్యే విచిత్రాఖ్యే చిత్రాఖ్యనాడ్యామిత్యర్థః. సుషుమ్నామూలదేశే చిత్రా నాడ్యస్తీతి తస్యా మధ్యే చిత్రాఖ్యా నాడీ సూక్ష్మా తు వర్తత ఇతి వచనేన తన్త్రాన్తరే ఉక్తమ్. ౩౧. మధ్యే ఇతి. చిత్రానాడీమధ్యే ఇత్యర్థః. హరాత్మా బిన్దునాదకం ఆత్మా మత్యా హకారరేఫఈకారబిన్దునాదాత్మకమిత్యర్థః. ౩౨. శిఖాకారా దీపశిఖాకారా. ౩౩. హేమరూపాభం పీతవర్ణమ్ వాదిసాన్తచతుర్దలమ్. చతుర్దలేషు వశషస ఇతి చత్వారో వర్ణా భవన్తీత్యర్థః. ౩౪. బాదిలాన్తేతి. బకారాదిలకారాన్తషడ్వర్ణైర్యుక్తమిత్యర్థః. ౩౫. స్వశబ్దేన పరం లింగం తస్యాధిష్ఠానం యత్ర తస్మాత్స్వాధిష్ఠానమిత్యుచ్యత ఇత్యర్థః. ౩౬, ౩౭. భిన్నం వికసితమ్. డాదిఫాన్తాక్షరైర్యుక్తమిత్యర్థః. ౩౮, ౩౯. అర్కపత్రైర్ద్వాదశపత్రైర్యుక్తం కకారాదిఠకారాన్తాని ద్వాదశాక్షరాణి దలేషు జ్ఞేయాని. ౪౦. శబ్దానాహతమ్. అనాహతో నామ తాడనం

తన్మధ్యే బాణలిఙ్గం తు సూర్యాయుతసమప్రభమ్. ౪౦. శబ్దబ్రహ్మమయం శబ్దానా
హతం తత్ర దృశ్యతే, అనాహతాఖ్యం తత్పద్మం మునిభిః పరికీర్తితమ్. ౪౧ ఆనన్ద
సదనం తత్తు పురుషాధిష్ఠితం పరమ్, తదూర్ధ్వం తు విశుద్ధాఖ్యం దలషోడశపఙ్క
జమ్. ౪౨. స్వరైష్షోడశభిర్యుక్తం ధూమ్రవర్ణం మహాప్రభమ్, విశుద్ధం తనుతే
యస్మాజ్జీవస్య హంసలోకనాత్. ౪౩. విశుద్ధం పద్మమాఖ్యాతమాకాశాఖ్యం మహా
ద్భుతమ్, ఆజ్ఞాచక్రం తదూర్ధ్వే తు ఆత్మనాధిష్ఠితం పరమ్. ౪౪. ఆజ్ఞాసఙ్క్రమణం
తత్ర తేనాజ్ఞేతి ప్రకీర్తితమ్, ద్విదళం హక్షసంయుక్తం పద్మం తత్సుమనోహరమ్.
౪౫. కైలాసాఖ్యం తదూర్ధ్వం తు రోధినీ తు తదూర్ధ్వతః, ఏవం త్వాధార
చక్రాణి ప్రోక్తాని తవ సువ్రత. ౪౬. సహస్రారయుతం బిన్దుస్థానం తదూర్ధ్వమీరి
తమ్, ఇత్యేతత్కథితం సర్వం యోగమార్గమనుత్తమమ్. ౪౭ ఆదౌ పూరకయో
గేనాప్యాధారే యోజయేన్మనః, గుదమేఢ్రాన్తరే శక్తిస్తామాకుఞ్చ్య ప్రబోధ
యేత్. ౪౮. లిఙ్గభేదక్రమేణైవ బిన్దుచక్రం చ ప్రాపయేత్, శమ్భునా తాం పరాం
శక్తిమేకీభూతాం విచిన్తయేత్. ౪౯. తత్రోత్థితామృతం యత్తు ద్రుతలాక్షారసోప

వినాపి జాయమానః శబ్దః సోఽనాహతః శబ్దో యస్మింస్తచ్ఛబ్దానాహతమ్. వాహితాగ్న్యాదిత్వా
త్సాధుః ౪౧. పురుషాధిష్ఠితం రుద్రాధిష్ఠితమిత్యర్థః. ౪౨. స్వరైః షోడశభిరితి. షోడశపత్రేషు
షోడశ స్వరా ఇత్యర్థః. జీవస్య హంసస్య పరమాత్మనోఽవలోకనాజ్జీవం యస్మాద్విశుద్ధం తనుతే తతో
విశుద్ధమిత్యన్వయః. తత్రానాహతం చక్రం హృదయే విశుద్ధిచక్రం కంఠే ఆజ్ఞాచక్రం భ్రూమధ్యే
తు గ్రంథాన్తరాదవసేయమ్. అనాహతశబ్దో మధ్యమవాణీరూపో జ్ఞేయః. ౪౩. తదూర్ధ్వే తు
భ్రూమధ్య ఇత్యర్థః. ౪౪. ఆజ్ఞాసంక్రమణమితి. తస్మిన్స్థలే నిహితచిత్తస్య పురుషస్య సర్వపదార్థ
సాక్షాత్కారేణైవం భూతమేవం వర్తతే ఏవం భవిష్యతీతి జ్ఞానేనాజ్ఞాయా ఇతః పరం త్వయైవం
కర్తవ్యమితి పరమేశ్వరాజ్ఞాయాః సంక్రమణం భవతి తేన హేతునా తదాజ్ఞాచక్రమితి కీర్తితమిత్యర్థః.
హక్షవర్ణద్వయసంయుతం పత్రద్వయముక్తమిత్యర్థః. తదూర్ధ్వం కైలాసచక్రం తదూర్ధ్వం రోధినీ
చక్రమిత్యర్థః. అనయోః స్వరూపం మత్కృతదేవీగీతాబృహట్టీకాయాం ద్రష్టవ్యమ్. ౪౬. సర్వో
పరి విద్యమానం సహస్రారం చక్రమాహ సహస్రారేతి. బిన్దుస్థానం పరమాత్మస్థానమిత్యర్థః. ఇత్యేతదితి.
పూర్వోక్తప్రకారేణైతత్సర్వం జ్ఞాత్వేతి శేషః. జ్ఞాత్వా కిం కర్తవ్యం? తత్రాహ—ఆదావితి. ప్రథ
మతః పూరకయోగేన బాహ్యవాయుమాకృష్య కుంభకం కృత్వా స్వమనో వాయుసహితం మూలాధారే
యోజయేన్నయేదిత్యర్థః. అనన్తరం గుదస్య మేఢ్రస్య లింగస్యాన్తరే మధ్యే మూలాధారచక్రే ఇత్యర్థః.
విద్యమానాస్థితా యా శక్తిః కుండలినీ తామాకుంచ్య మూలాధారగతవాయునా పీడయిత్వా ప్రబో
ధయేత్ ఉత్థాపయేదిత్యర్థః ౪౮. లింగభేదేతి. తాముత్థాప్య లింగభేదక్రమేణ పూర్వోక్తచక్రగత
తత్తేజోమయస్వయమ్భ్వాదిలింగానాం భేదః భేదనం తన్మార్గేణ నయనం తత్క్రమేణైవ తాం కుండ
లినీం శక్తిం బిన్దుచక్రం సహస్రారం తత్ప్రాపయేత్. శంభునేతి. సహస్రారపద్మస్థితేన శంభునా తాం
కుండలినీం ఏకీభూతాం సంగతాం విభావయేదిత్యర్థః. ౪౯. తత్రోత్థితేతి. తత్ర శివశక్త్యోః సం
గమే యదుత్థితమమృతం ద్రుతలాక్షాసమానవర్ణం తదమృతం తాం కుండలినీం పాయయిత్వా తేన

మమ్, పాయయిత్వా తు తాం శక్తిం మాయాఖ్యాం యోగసిద్ధిదామ్. ౪౦. షట్చక్రదేవతాస్తత్ర సన్తర్ప్యామృతధారయా, ఆనయేత్తేన మార్గేణ మూలాధారం తతస్సుధీః. ౪౧. ఏవమభ్యస్యమానస్యాప్యహన్యహని నిశ్చితమ్, జరామరణదుఃఖాద్యైర్ముచ్యతే భవబన్ధనాత్ ౪౨. పూర్వోక్తదూషితా మన్త్రాస్సర్వే సిధ్యన్తి నాన్యథా, యే గుణాస్సన్తి దేవ్యా మే జగన్మాతుర్యథా తథా. ౪౩. తే గుణాస్సాధకవరే భవన్త్యేవ న చాన్యథా, ఇత్యేవం కథితం తాత వాయుధారణముత్తమమ్. ౪౪. ఇదానీం ధారణాఖ్యం తు శృణుష్వావహితో మమ, దిక్కాలాద్యనవిచ్ఛిన్నదేవ్యాం చేతో విధాయ చ ౪౫ తన్మయో భవతి క్షిప్రం జీవబ్రహ్మైక్యయోజనాత్, అథవా సమలం చేతో యది క్షిప్రం న సిధ్యతి ౪౬. తదావయవయోగేన యోగీ యోగాన్సమభ్యసేత్, మదీయహస్తపాదాదావఙ్గేతు మధురే నగ. ౪౭. చిత్తం సంస్థాపయేన్మన్త్రీ స్థానస్థానజయాత్పునః, శుద్ధచిత్తస్సర్వస్మిన్రూపే సంస్థాపయేన్మనః. ౪౮. యావన్మనోలయం యాతి దేవ్యాం సంవిది పర్వత, తావదిష్టమనుం మన్త్రీ జపహోమైస్సమభ్యసేత్. ౪౯. మన్త్రాభ్యాసేన యోగేన జ్ఞేయజ్ఞానాయ కల్పతే, న యోగేన వినా మన్త్రో న మన్త్రేణ వినా హి సః. ౫౦. ద్వయోరభ్యాసయోగో హి బ్రహ్మసంసిద్ధికారణమ్, తమః పరివృతే గేహే ఘటో దీపేన దృశ్యతే. ౫౧. ఏవం మాయావృతో హ్యాత్మా మనునా గోచరీకృతః, ఇతి యోగవిధిః కృత్స్నస్సాఙ్గః ప్రోక్తో మయాధునా. ౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే పఞ్చత్రింశోఽధ్యాయః.

ఆనన్దరసరూపేణ తాం తృప్తాం కృత్వేత్యర్థః. ౪౦. షట్చక్రేతి. పూర్వోక్తాని యాని షట్చక్రాణి తచ్చక్రస్థితా దేవతా లింగరూపా అమృతధారయా శివశక్తిసమాగమోత్థానందరసరూపామృతవృష్ట్యా సన్తర్ప్య పునర్యేనైవ మార్గేణ మస్తకం నీతా కుండలినీ తేనైవ మార్గేణ మూలాధారం తాం కుండలినీం ఆనయేదిత్యర్థః. ౪౧. పూర్వోక్తేతి. ఛిన్నాదిదోషదూషితా మన్త్రా అనేన యోగేన సిద్ధ్యన్తీత్యర్థః. తదుక్తం శారదాతిలకే "ఇత్యాదిదోషదుష్టాంస్తాన్మన్త్రానాత్మని యోజయేత్, శోధయేద్రుద్ధపవనో బద్ధయా యోనిముద్రయా"ఇతి. ౪౨—౪౪. ప్రసంగేన ధారణాస్వరూపం పూర్వముక్తమేవ విషయభేదేన విశదయతి—ఇదానీమితి. పూర్వమష్టాంగయోగనిరూపణే వాయుధారణోక్తా అత్ర తు చిత్తస్య ధారణోచ్యతే ఇత్యర్థః. అర్థః స్పష్ట ఏవ. ౪౫—౪౮. ఇత్థం ధ్యానయోగకరణే యస్య యావద్యోగ్యతా నాస్తి తావత్పర్యన్తం తేన పురుషేణ కిం కర్తవ్యమితి. చేత్తత్రాహ—యావన్మన ఇతి. ౪౯—౫౧. విస్తరస్తు మత్కృతదేవీగీతాబృహట్టీకాయాం ద్రష్టవ్యః.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే పంచత్రింశోఽధ్యాయః.

ధ్యానయోగః

శ్రీదేవ్యువాచ—ఇత్యాదియోగయుక్తాత్మా ధ్యాయేన్మాం బ్రహ్మరూపిణీమ్, భక్త్యా నిర్వ్యాజయా రాజన్నాసనే సముపస్థితః. ౧. ఆవిస్సన్నిహితం గుహావరం నామమహత్పదమ్, అత్రైతత్సర్వమర్పితమేజత్ప్రాణన్నిమిషచ్చ యత్. ౨. ఏతజ్జానథ సదసద్వరేణ్యం పరం విజ్ఞానాద్యద్వరిష్ఠం ప్రజానామ్, యదర్చిమద్యదణుభ్యోఽణుంచ యస్మింల్లోకానిహితా లోకినశ్చ ౩. తదేతదక్షరం బ్రహ్మస ప్రాణస్తదు వాఙ్మనః, తదేతత్సత్యమమృతంతద్వేద్ధవ్యంసౌమ్యవిద్ధి. ౪ ధనుర్గృహీత్వౌపనిషదం మహాస్త్రం శరం హ్యుపాసానిశితం సన్దధీత, ఆయమ్యతద్భావగతేన చేత

త్రింశచ్ఛ్లోకైర్ముఖ్యతత్త్వం బ్రహ్మరూపం తు వర్ణ్యతే, బ్రహ్మవిద్యా దుర్లభేతి యథావదభిధీయతే.

అత్రార్ధశ్లోకోఽప్యధికః. ఏతాదృశం యోగం సాధయిత్వా యద్వస్తు ధ్యేయం తద్వర్ణయతి—శ్రీదేవ్యువాచేతి. ౧. అత్రావిః సన్నిహితమిత్యాదిబ్రహ్మైవేదం విశ్వం వరిష్ఠమిత్యన్తాః శ్రుతయో ముణ్డకోపనిషది ఆమ్నాయానతిరిక్తాః సన్తి తాశ్చ శ్రుతయో భగవత్పాదైః శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యైర్వ్యాఖ్యాతా ఏవ ముండకోపనిషద్భాష్యే తతస్తాసాం వ్యాఖ్యానం సంక్షేపేణైవ క్రియతే. ఆవిరితి. ఆవిఃశబ్దో నిపాతః ప్రకాశవాచీ బ్రహ్మ విశ్వోపలబ్ధ్యాత్మనా ప్రకాశమానమేవ సదేతి భావః సన్నిహితమతిసమీపవర్తి గుహాయాం బుద్ధౌ చరతి తత్రోపలభ్యతే సర్వవ్యాపకమపీతి యేదిత్యర్థః. సన్నిహితమతిసమీపవర్తి గుహాయాం బుద్ధౌ చరతి తత్రోపలభ్యతే సర్వవ్యాపకమపీతి తత్పదం గుహాచరం నామ. పద్యతే సర్వైర్ముముక్షుభిర్యోగాదిసాధనైః ప్రాప్యతే ఇతి పదం మహచ్చ తచ్చేతి మహత్పదమ్. అత్రాస్మిన్బ్రహ్మణి సర్వమాకాశాది సమర్పితం స్థాపితం కల్పితమిత్యర్థః. తత్ర తస్య మిథ్యాత్వాదిదమేవ సర్వైః ప్రాప్యమిత్యర్థః. కిం కిమత్ర సమర్పితం! తదాహ—ఏజదితి. ఏజచ్చలత్పక్ష్యాది. ప్రాణత్ ప్రాణితీతి ప్రాణన్మనుష్యాదిః. నిమిషచ్చ యన్నిమేషాదిక్రియావత్. యచ్చానిమిషమ్. చశబ్దాత్తత్సర్వం బ్రహ్మణ్యేవ సమర్పితమిత్యర్థః. ౨. ఏతజ్జానథేతి భగవతీ వదతి. హే దేవా ఏతన్మద్రూపం బ్రహ్మ జానథ అవగచ్ఛథ. సదసద్వరేణ్యం సత్కారణం మాయా అసత్కార్యం జగత్ తదుభయాపేక్షయా వరేణ్యం శ్రేష్ఠం ప్రజానాం లోకానాం విజ్ఞానాత్పరం తజ్జ్ఞానావిషయ ఇత్యర్థః. యతో వరిష్ఠం శ్రేష్ఠం తతో న సర్వబుద్ధిగమ్యమిత్యర్థః. యదర్చిమత్సూర్యాదితేజసామపి ప్రకాశకమ్. యత్తస్తతోఽతిశయదీప్తిమదిత్యర్థః. యస్మిన్భూరాదయో లోకాస్తన్నివాసిజనా లోకినశ్చ నిహితాః స్థాపితాః కల్పితా ఇత్యర్థః. ౩. తదేతదితి. తదేతత్సర్వాశ్రయమక్షరం బ్రహ్మ స ప్రాణస్తదుత దేవాఙ్మనోఽపి తదేతత్సత్యమవితథమతోఽమృతం తద్వేద్ధవ్యం మనసా శరేణ తాడయితవ్యం మనస్సమాధానం తత్ర కర్తవ్యమిత్యర్థః. ౪. కథం వేద్ధవ్యం? తదుచ్యతే ధనురితి. ఔపనిషదముపనిషద్భిర్బోధితమ్. మహాస్త్రం మహచ్చ తదస్త్రం చేతి మహాస్త్రం ధనుర్గృహీత్వాఽఽదాయ తస్మిన్నుపాసాభిర్నిశితం సన్తతాభిధ్యానేన తనూకృతం శరం తస్మిన్ ధనుషి సన్దధీత యోజయేత్. శరం సన్ధాయ సంస్థాప్యానన్తరమాయమ్యాకృష్య సేన్ద్రియమన్తఃకరణం స్వవిషయాద్వినివర్త్య లక్ష్యే ఏవ స్థాపయిత్వేత్యర్థః. తద్భావగతేన తస్మిన్బ్రహ్మణ్యక్షరే లక్ష్యే భావనాభావస్థగతేన చేతసా లక్ష్యం తదేవ యథోక్తలక్షణమక్షరమ్. సౌమ్య హే పర్వతరాజ విద్ధి తాడయ

సా లక్ష్యం తదేవాక్షరం సోమ్య విద్ధి. ౪. ప్రణవో ధనుశ్శరో హ్యాత్మా బ్రహ్మ
తల్లక్ష్యముచ్యతే, అప్రమత్తేన వేద్ధవ్యం శరవత్తన్మయో భవేత్ ౫ యస్మిన్ద్యౌశ్చ
పృథివీ చాన్తరిక్షమోతం మనస్సహప్రాణైశ్చ సర్వైః, తమేవైకం జానథ ఆత్మాన
మన్యా వాచో విముఞ్చథా అమృతస్యైష సేతుః ౬ అరా ఇవ రథనాభౌ సంహ
తా యత్ర నాడ్యః, స ఏషోఽన్తశ్చరతే బహుధా జాయమానః ౭. ఓమిత్యేవం ధ్యా
యథ ఆత్మానం స్వస్తి వః పారాయ తమసః పరస్తాత్, దివ్యే బ్రహ్మపురే వ్యోమ్ని ఆత్మా
సౌ సమ్ప్రతిష్ఠితః ౮ మనోమయః ప్రాణశరీరనేతా ప్రతిష్ఠితోఽన్నే హృదయం సన్ని

త్యర్థః. ౪. యదుక్తం ధనురాది తదుచ్యతే ప్రణవ ఇతి. ప్రణవ ఓంకారో దేవీప్రణవో వా ధను
ర్యథేష్వాసనం లక్ష్యే శరస్య ప్రవేశకారణం తథా చిత్తశరస్యాక్షరే లక్ష్యే ప్రవేశకారణం
ప్రణవః ప్రణవేన హ్యభ్యస్యమానేన సంస్క్రియమాణః తదా లవతో ఽప్రతిబన్ధేనాక్షరేఽవ
తిష్ఠతే. యథా ధనుషా ప్రక్షిప్త ఇషుర్లక్ష్యేఽతః ప్రణవో ధనురివ ధనుః శరో హ్యాత్మాన్తఃకరణో
హి శరః శరసదృశలక్ష్యవేధనాచ్ఛర ఇవ శరః. అత్ర లక్ష్యం చ తద్బ్రహ్మైవోచ్యత ఇత్యాహ—
బ్రహ్మ తల్లక్ష్యముచ్యత ఇతి. అప్రమత్తేనైకాగ్రచేతసా తల్లక్ష్యం బ్రహ్మ వేద్ధవ్యం యథా శరో
లక్ష్యైకాత్మతాం ప్రాప్నోతి తథా దేహాద్యాత్మప్రత్యయతిరస్కారేణాక్షరైకాత్మ్యం ఫలమాపాద
యేదిత్యర్థః. ౫. అక్షరస్య దుర్లక్ష్యత్వాత్పునః పునర్వచనం సులక్షణార్థమ్. యస్మిన్నితి. యస్మిన్న
క్షరే ద్యౌః పృథివీ చాన్తరిక్షం చ ప్రాణైః సహ మనశ్చ సమర్పితం తమేవైకమాత్మానం జానథ
జానీథ హే దేవా యం జ్ఞాత్వా చాన్యవాచో పరవిద్యారూపా విముంచథ విముంచత పరిత్యజత.
యతోఽమృతస్య మోక్షస్య ప్రాప్తయేఽయం సేతురివ సేతుః సంసారమహోదధేస్తరణహేతురి
త్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః. “తమేవ విదిత్వాఽతిమృత్యుమేతి నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనా
య” ఇతి. ౬. కించ అరా ఇవేతి. యథా రథనాభౌ సమర్పితా అరా ఇవ సంహతాః సంప్రవిష్టా
ఏవం యత్ర యస్మిన్హృదయే నాడ్యస్తస్మిన్ హృదయే బుద్ధిప్రత్యయసాక్షిభూతః స ఏష ప్రకృత
ఆత్మాన్తర్మధ్యే చరతే చరతి వర్తతే బుద్ధ్యాదిప్రత్యయైర్జాయమాన ఇవ జాయమానోఽన్తఃకరణో
పాధ్యనువిధాయిత్వాద్వదన్తి లౌకికాః హృష్టో జాతః క్రుద్ధో జాత ఇతి. ౭. తమాత్మానమోమి
త్యేవోంకారాలంబనాః సన్తో యథోక్తకల్పనయా ధ్యాయథ చిన్తయత. తేషాం కల్యాణార్థమాశీ
ర్వచనం భగవతీ కరుణానిధిర్వదతి—స్వస్తి నిర్విఘ్నమస్తు వో యుష్మాకం పారాయ పరకూలప్రా
ప్తయే. తమసో ఽవిద్యాతః పరస్తాదవిద్యారహితబ్రహ్మాత్మస్వరూపగమనాయేత్యర్థః. స ఆత్మా క్వ
వర్తతే? తత్రాహ— యః సర్వజ్ఞో యశ్చ సర్వవిద్యస్యైష మహిమా విభూతిర్జగత్సర్జనాదిరూపో
భువి ప్రసిద్ధః స దివ్యే ద్యోతనవతి బ్రహ్మపురే హృదయపుండరీకే తత్ర తస్య ప్రకాశమానత్వా
త్తస్మిన్ హృత్కమలే యద్వ్యోమాకాశస్తస్మిన్ ప్రతిష్ఠిత ఇవోపలభ్యతే. ౮. స హ్యాత్మా మనో
వృత్తిభిరేవ విభావ్యత ఇతి మనోమయః ప్రాణశ్చ శరీరం చ తయోరయం నేతా. శరీరాచ్ఛరీరా
న్తరం ప్రతి ప్రతిష్ఠితోఽవస్థితోఽన్నేఽన్నపరిణామే పిండే హృదయే బుద్ధిం సన్నిధాయ సమవ
స్థాప్య తద్విజ్ఞానేన తత్సాక్షాత్కారేణ పరిపశ్యన్తి సర్వతః పూర్ణం పశ్యన్తి ధీరా వివేకినః. ఆనన్ద

థాయ, తద్విజ్ఞానేన పరిపశ్యన్తి ధీరా ఆనన్దరూపమమృతం యద్విభాతి. ౧౦. భిద్యతే హృదయగ్రన్థిశ్ఛిద్యన్తే సర్వసంశయాః, క్షీయన్తే చాస్య కర్మాణి తస్మిన్దృష్టే పరావరే. ౧౧. హిరణ్మయే పరే కోశే విరజం బ్రహ్మ నిష్కలమ్, తచ్ఛుభ్రం జ్యోతిషాం జ్యోతిస్తద్యదాత్మవిదో విదుః. ౧౨. న తత్ర సూర్యో భాతి న చన్ద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాన్తి కుతోఽయమగ్నిః, తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి. ౧౩. బ్రహ్మైవేదమమృతం పురస్తాద్బ్రహ్మ దక్షిణతశ్చోత్తరేణ, అధశ్చోర్ధ్వం చ ప్రసృతం బ్రహ్మైవేదం విశ్వం వరిష్ఠమ్. ౧౪. ఏతాదృగనుభవో యస్య సకృతార్థో నరోత్తమః, బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాఙ్క్షతి ౧౫. ద్వితీయాద్వై భయం రాజంస్తదభావాద్బిభేతి న, న తద్వియోగో మేఽస్త్యస్తి మద్వియోగోఽపి తస్య న. ౧౬. అహమేవ స సోఽహం వై నిశ్చితం విద్ధి పర్వత, మద్దర్శనం

రూపం దుఃఖాసంస్పృష్టమమృతం యద్విభాతి సర్వదా తదిత్యర్థః. ౧౦. అస్యాత్మజ్ఞానస్య ఫలమ భిధీయతే భిద్యత ఇతి. హృదయగ్రన్థిః చిదహంకారతాదాత్మ్యరూపః భిద్యతే నశ్యతి. ఛిద్యన్తే సర్వజ్ఞేయవిషయాః సంశయాః సర్వేషాం మిథ్యాత్వనిశ్చయాత్ క్షీయన్తే నశ్యన్తి చ కర్మాణి ప్రార బ్ధాతిరిక్తాని సర్వాణి తస్మిన్ పరమాత్మని దృష్టే సాక్షాత్కృతే ఇత్యర్థః. ౧౧. ఉక్తస్యైవార్థస్య సంక్షోభాభిధాయకా ఉత్తరే త్రయోఽపి మన్త్రాః. హిరణ్మయం జ్యోతిర్మయే పరే కోశే ఆనన్ద మయే కోశే విరజమ్. ఉపలక్షణతయా గుణత్రయరహితం "బ్రహ్మ పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠే"తి శ్రుత్యుక్తం "బ్రహ్మ నిష్కలం మాయారహితమసత్త్వమరజస్కమతమస్కమమాయమి"తి శ్రుత్యన్తరాత్. అత ఏవ శుభ్రం స్వచ్ఛమ్. జ్యోతిషాం సర్వప్రకాశసూర్యాదీనామపి జ్యోతిః ప్రకాశకమిత్యర్థః. యదాఽఽత్మవిదో జ్ఞానినో మహాత్మానోఽయాసేన విదుస్తద్ధిరణ్మయే పరే కోశే తిష్ఠతీత్యన్వయః. ౧౨. కథం తజ్జ్యోతిషాం జ్యోతిస్తదుచ్యతే. న తత్రేతి. తత్ర తస్మిన్నాత్మభూతే బ్రహ్మణి న సూర్యో భాతి సూర్యోఽపి తద్బ్రహ్మ న ప్రకాశయతీత్యర్థః. తథా చన్ద్రతారకం ఇమా విద్యు తోఽపి న భాన్తి న ప్రకాశయన్తి. కుతోఽయమగ్నిః పూర్వాపేక్షయా స్వల్పజ్యోతిః ప్రకాశ యతి నైవ ప్రకాశయతీత్యర్థః. కిం బహునా యదిదం జగద్భాతి తత్తమేవాత్మానం స్వప్రకాశ త్వాద్భాన్తం ప్రకాశితమనుభాత్యనుదీప్యతే తస్యైవ భాసా సర్వమిదం సూర్యాది జగద్విభాతీ త్యర్థః. ౧౩. యన్మయోక్తం బ్రహ్మ తదేవ సత్యం రజ్జుస్థానీయం నాన్యజ్జగత్సర్పస్థానీయం మృషా త్వాత్. తస్మాదిదమేవ ఆశ్రయణీయమిత్యభిప్రాయేణ నిగమనస్థానీయేన మన్త్రేణోపసంహరతి— బ్రహ్మైవేదమితి. బ్రహ్మైవోక్తలక్షణమిదం యత్పురస్తాదగ్రే బ్రహ్మైవావిద్యాదృష్టీనాం ప్రత్యవభా సమానం తథా పశ్చాద్బ్రహ్మ తథా దక్షిణశ్చ తథోత్తరేణ తథైవాధస్తాదూర్ధ్వం చ కిం బహునా బ్రహ్మైవేదం విశ్వం సమస్తం వరిష్ఠమిదం జగత్. అబ్రహ్మప్రత్యయః సర్వోఽవిద్యామాత్రో రజ్జ్వా మివ సర్పప్రత్యయో బ్రహ్మైవేదం పరమార్థసత్యమితి వేదానుశాసనమిత్యర్థః. ౧౪. ఏతాదృశానుభ వవతః కృతార్థత్వమాహ—ఏతాదృగితి. ౧౫. ద్వితీయాదితి. తదభావాద్ద్వితీయస్య భయకారణ స్యాభావాత్ బ్రహ్మవిన్న బిభేతీత్యర్థః. తేన మమ కదాపి వియోగో నాస్తీత్యాహ—న తద్వియోగ

తు తత్రస్యాద్యత్రజ్ఞానీ స్థితో మమ. ౧౭. నాహం తీర్థే న కైలాసే వైకుణ్ఠే వా న
కర్హిచిత్, వసామి కింతు మజ్జ్ఞానిహృదయామ్భోజమధ్యమే. ౧౮. మత్పూజాకోటి
ఫలదం సకృన్మజ్జ్ఞానినోఽర్చనమ్, కులం పవిత్రం తస్యాస్తి జననీ కృతకృత్యకా. ౧౯.
విశ్వమ్భరా పుణ్యవతీ చిల్లయో యస్య చేతసః, బ్రహ్మజ్ఞానం తు యత్పృష్టం త్వయా
పర్వతసత్తమ. ౨౦. కథితం తన్మయా సర్వం నాతో వక్తవ్యమస్తి హి, ఇదం జ్యే
ష్ఠాయ పుత్రాయ భక్తియుక్తాయ శీలినే ౨౧ శిష్యాయ చ యథోక్తాయ వక్తవ్యం
నాన్యథా క్వచిత్, యస్య దేవే పరాభక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ. ౨౨. తస్యైతే
కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశన్తే మహాత్మనః, యేనోపదిష్టా విద్యేయం స ఏవ పరమే
శ్వరః. ౨౩. యస్యాయం సుకృతం కర్తుమసమర్థస్తతో ఋణీ, పిత్రోరప్యధికః
ప్రోక్తో బ్రహ్మజన్మప్రదాయకః. ౨౪ పితృజాతం జన్మనష్టం నైత్థం జాతం కదాచన,
తస్మై న ద్రుహ్యేదిత్యాదినిగమోఽప్యవదన్నగ. ౨౫ తస్మాచ్ఛాస్త్రస్య సిద్ధాన్తో బ్రహ్మ
దాతా గురుః పరః, శివే రుష్టే గురుస్త్రాతా గురౌ రుష్టే న శఙ్కరః. ౨౬ తస్మా
త్సర్వప్రయత్నేన శ్రీగురుం తోషయేన్నగ, కాయేన మనసా వాచా సర్వదా
తత్పరో భవేత్. ౨౭. అన్యథా తు కృతఘ్నః స్యాత్కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిః,

---

ఇతి. ౧౬. అహమేవేతి. అహం యాఽస్మి సా సజ్జ్ఞాన్యస్తీత్యర్థః. స జ్ఞానీయోఽస్తి సోఽహమేవా
స్మీత్యర్థః. వ్యతిహారేణ పృథగ్భేదో దర్శితః. ౧౭. అహం జ్ఞానిహృదయ ఏవ తిష్ఠామీత్యాహ—
నాహం తీర్థే ఇతి. ౧౮. కృతకృత్యకా. స్వార్థే కప్రత్యయః. ౧౯. యస్య పురుషస్య చేతసశ్చితి
పరమాత్మని లయో జాతస్తేన పురుషేణ విశ్వంభరా పృథివీ పుణ్యవతీత్యర్థః. ౨౦. నాతో వక్తవ్య
మస్తీతి. ఇతః పరమధికో వక్తవ్యాంశో నాస్తీత్యర్థః. విద్యోపదేశమాత్రముపాదిశతి. ఇదం జ్యేష్ఠా
యేతి. ౨౧. యథోక్తాయ శాస్త్రోక్తలక్షణయుక్తాయ. గురుప్రసాదం వినా పరమేశ్వరప్రసాదం వినా
కదాపి బ్రహ్మజ్ఞా విద్యా న భవతీత్యాహ—యస్య దేవే ఇతి. శ్రుతిరియమ్. ౨౨. విద్యేయమితి.
బ్రహ్మవిద్యేత్యర్థః. ౨౩. సుకృతముపకారం యస్య గురోః కర్తుమయం శిష్యో యతోఽసమర్థస్తతోఽ
యం శిష్యస్తస్య గురోర్యావజ్జీవపర్యన్తం ఋణీత్యర్థః. బ్రహ్మజన్మ బ్రహ్మరూపేణ జన్మ. ౨౪. పితృత
జాతం జన్మ మరణే సతి నష్టం భవేన్నైత్థం బ్రహ్మరూపేణ జాతం కదాచిదపి నష్టం భవేత్
ఇత్యర్థః. అత ఏవ తస్మై న ద్రుహ్యేత్ కృతమస్య జానన్నితి శ్రుతిరపీమమేవార్థం వక్తీత్యాహ—
తస్మై న ద్రుహ్యేదితి. ౨౫—౨౭. "కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిరి"తి కృతఘ్నప్రాయశ్చిత్తం
నాస్తీత్యర్థః. ఇన్ద్రేణాథర్వణాయోక్తేతి. అత్రేదం బోధ్యమ్. దధ్యఙ్నామాఽథర్వణో మునిః స
ఇన్ద్రం ప్రతి బ్రహ్మవిద్యాం ప్రార్థితవాన్ తస్మా ఇన్ద్రో బ్రహ్మవిద్యాం ప్రోవాచానన్తరముక్తవానిన్ద్రో
యదీమాం బ్రహ్మవిద్యామన్యస్మై వదసి తదైవ తే శిరశ్ఛేత్స్యామీతి. తతః కియతా కాలేన దధ్యం
చం మునిం ప్రత్యాగత్యాశ్వినీకుమారౌ బ్రహ్మవిద్యాం ప్రార్థితవన్తౌ తాభ్యాం మునిరువాచ యద్య
హం బ్రహ్మవిద్యాం వక్ష్యామి తర్హీన్ద్రో మే శిరశ్ఛేత్స్యతీతి తచ్ఛ్రుత్వా తౌ వైద్యావూచతుః

ఇన్ద్రేణాథర్వణాయోక్తా శిరశ్ఛేదప్రతిజ్ఞయా. ౨౮. అశ్విభ్యాం కథనే తస్య శిరశ్ఛిన్నం చ వజ్రిణా, అశ్వీయం తచ్ఛిరో నష్టం దృష్ట్వా వైద్యౌ సురోత్తమౌ. ౨౯. పునస్సంయోజితం స్వీయం తాభ్యాం మునిశిరస్తదా, ఇతి సఙ్కటసమ్పాద్యా బ్రహ్మవిద్యా నగాధిప. ౩౦ లబ్ధా యేన స ధన్యస్స్యాత్ కృతకృత్యశ్చ భూధర. ౩౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

భక్తియోగః.

హిమాలయ ఉవాచ—స్వీయాం భక్తిం వదస్వామ్బ యేన జ్ఞానం సుఖేన హి, జాయేత మనుజస్యాస్య మధ్యమస్యావిరాగిణః ౧ దేవ్యువాచ—మార్గాస్త్రయో మే విఖ్యాతా మోక్షప్రాప్తౌ నగాధిప, కర్మయోగో జ్ఞానయోగో భక్తియోగశ్చ సత్తమ. ౨ త్రయాణామప్యయం యోగ్యః కర్తుం శక్యోఽస్తి సర్వదా, సులభత్వాన్మానసత్వాత్ కాయచిత్తాద్యపీడనాత్. ౩. గుణభేదాన్మనుష్యాణాం సా భక్తిస్త్రివిధా మతా, పరపీడాం సముద్దిశ్య దమ్భం కృత్వా పురస్సరమ్. ౪. మాత్సర్య

తవేదం శిరశ్ఛిత్వాఽస్మాభిరన్యత్ర స్థాప్యతే అశ్వీయం మస్తకం తవ దేహే సంయోజ్యతే తేన బ్రహ్మవిద్యామస్మభ్యముపాదిశ. యదేన్ద్ర ఆగత్య తచ్ఛిరశ్ఛేత్స్యతి తదా వయం పూర్వస్థాపితం ముఖ్యం శిరస్తవ దేహే సంయోజయావః తదనన్తరం ముఖ్యముఖ్యేనైవ ముఖ్యశిరసా బ్రహ్మవిద్యాం వదేతి తదనన్తరం స మునిస్తథైవ చకారేతి కథా సర్వవేదేషు ప్రసిద్ధా. తాం కథాం బ్రహ్మవిద్యాం స్తోతుం స్మారయతి—ఇన్ద్రేణాథర్వణాయోక్తేతి. ౨౮, ౨౯. ఇతి సఙ్కటేతి. ఏతాదృశ్యతిదుర్లభా బ్రహ్మవిద్యా యేన లబ్ధా స ధన్య ఇత్యన్వయః. ౩౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే దేవీగీతాయాం షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

పంచాధికైశ్చ చత్వారింశత్పద్యైరథ సాదరమ్, భక్తిస్వరూపమహిమా యథావదనువర్ణ్యతే.

పూర్వం "యస్య దేవే పరా భక్తిరి"త్యుక్తం తత్ర భక్తిస్వరూపం పృచ్ఛతి—స్వీయాం భక్తిమితి. మధ్యమస్య మధ్యమాధికారిణో విరాగిణో భక్తిరహితస్యాపి దుర్లభం జ్ఞానం యేన భక్తిహేతునా జాయేత తాం భక్తిం వదేత్యర్థః. ౧. మోక్షప్రాప్తౌ త్రయో మార్గాః కర్మోపాసనాజ్ఞానభేదేన త్రివిధాః. తత్ర జ్ఞానమార్గః సాక్షాన్మోక్షసాధనమితరౌ చిత్తశుద్ధిద్వారేతి వివేకః. తానేవ మార్గాన్ దర్శయతి—కర్మయోగ ఇతి. భక్తియోగ ఉపాసనాయోగ ఇత్యర్థః. ౨. త్రయాణామపి మార్గాణాం మధ్యే తత్తన్మార్గగామినాం త్రయాణామపి పురుషాణామయం భక్తియోగః కర్తుం యోగ్యః శక్యశ్చ భవతి కుత ఇతి చేదస్య భక్తియోగస్యాన్యాపేక్షయా సులభత్వాన్మానసత్వాద్ద్రవ్యశరీరాయాసమన్తరేణ కేవలం మనోవృత్త్యైవ సంపాద్యత్వాత్. యస్మిన్భక్తియోగే కాయవిత్తద్రవ్యవ్యయాదిపీడనాభావో భవతి తస్మాదిత్యర్థః. తస్మాత్సర్వైరప్యయం భక్తియోగో నియమేనాశ్రయితవ్య ఇత్యర్థః. ౩. తత్ర భక్తేస్త్రైవిధ్యముపదిశతి—గుణభేదాదితి. మనుష్యాణాం మనుష్యసంబన్ధినాం గుణానాం సత్త్వరజస్తమోరూపాణాం భేదాత్ భక్తిరపి త్రివిధా. సాత్త్వికరాజసతామసభేదేన త్రివిధా భవతీత్యర్థః. త్రివిధభక్తిస్వరూపమాహ—పరపీడామితి. అన్యనాశార్థమిత్యర్థః. ౪—౬. భేదబుద్ధ్యా

క్రోధయుక్తో యస్తస్య భక్తిస్తు తామసీ, పరపీడాదిరహితస్స్వకల్యాణార్థమేవచ. ౫.
నిత్యం సకామో హృదయే యశోఽర్థిభోగలోలుపః, తత్తత్ఫలసమావాప్త్యై మా
ముపాస్తేఽతిభక్తితః ౬. భేదబుద్ధ్యా తు మాం స్వస్మాదన్యాం జానాతి పామరః, తస్య
భక్తిస్సమాఖ్యాతా నగాధిప తు రాజసీ ౭. పరమేశార్పణం కర్మ పాపసఙ్క్షాళ
నాయ చ, వేదోక్తత్వాదవశ్యం తత్కర్తవ్యం తు మయానిశమ్. ౮. ఇతి నిశ్చిత
బుద్ధిస్తు భేదబుద్ధిముపాశ్రితః, కరోతి ప్రీతయే కర్మభక్తిస్సా నగ సాత్వికీ. ౯. పర
భక్తేః ప్రాపికేయం భేదబుద్ధ్యవలమ్బనాత్, పూర్వప్రోక్తే హ్యుభే భక్తీ న పరప్రా
పికే మతే. ౧౦. అధునా పరభక్తిం తు ప్రోచ్యమానాం నిబోధ మే, మద్గుణశ్రవణం
నిత్యం మమ నామానుకీర్తనమ్. ౧౧ కల్యాణగుణరత్నానామాకరాయాం మయి
స్థిరమ్, చేతసో వర్తనం చైవ తైలధారాసమం సదా. ౧౨. హేతుస్తు తత్ర
కోవాపి న కదాచిద్భవేదపి, సామీప్యసార్ష్టిసాయుజ్యసాలోక్యానాం న చైషణా.
౧౩. మత్సేవాతోఽధికం కిఞ్చిన్నైవ జానాతి కర్హిచిత్, సేవ్యసేవకతాభావాత్తత్ర
మోక్షం న వాఞ్ఛతి. ౧౪. పరానురక్త్యా మామేవ చిన్తయేద్యో హ్యతన్ద్రితః,
స్వాభేదేనైవ మాం నిత్యం జానాతి న విభేదతః. ౧౫. మద్రూపత్వేన జీవానాం
చిన్తనం కురుతే తు యః, యథా స్వస్యాత్మని ప్రీతిస్తథైవ చ పరాత్మని. ౧౬. చైత
న్యస్య సమానత్వాన్న భేదం కురుతే తు యః, సర్వత్ర వర్తమానాం మాం సర్వ
రూపాం చ సర్వదా. ౧౭. నమతే యజతే చైవాప్యాచాణ్డాలాన్తమీశ్వర, న

జీవేశ్వరయోః భేదబుద్ధ్యా మాం సర్వేశ్వరీం స్వస్మాదన్యాం భిన్నాం జానాతి యతః పామరః.
౭, ౮. భేదబుద్ధిముపాశ్రిత ఇతి. అయమపి సాత్త్వికః పురుషో భేదబుద్ధిం జీవేశ్వరయోః పృథక్త్వ
బుద్ధిమాశ్రిత్యైవ భక్తిం కరోతీత్యర్థః. ౯. త్రివిధభక్తిస్వరూపముపదిశ్య తిసృణాం భక్తీనాం
మధ్యే ద్వయోర్హేయత్వ మేకస్య అగ్రాహ్యత్వమాహ—పరభక్తేరితి. సా పరానురక్తిరీశ్వరే ఇతి
లక్షణలక్షితాయాః పరభక్తేః పరప్రేమరూపాయా ఇయం సాత్త్వికీ భక్తిః ప్రాపికా భవతి. తత
ఇయమాశ్రయణీయేతి భావః. నన్వియం పరభక్తిః కుతో నేతి చేత్తత్రాహ—భేదబుద్ధ్యవలంబనా
దితి. అస్యాం భేదబుద్ధేర్వర్తతే ఇత్యాత్మసదృశప్రేమ్ణోఽత్రాసంభవాన్నేయం పరా భక్తిరిత్యర్థః. పర
ప్రేమాత్యాత్మన్యేవ సంభవతి తదేతత్ ప్రేయః పుత్రాత్ప్రేయో విత్తాత్ప్రేయః సర్వస్మాద్యదన్తరతర
మిత్యాది శ్రుతిభ్యః. పూర్వప్రోక్తేఇతి. పూర్వప్రోక్తే ద్వే భక్తీ తు నపరభక్తిప్రాపికే తతస్తే ఉభే అపి
త్యాజ్యే ఇత్యర్థః. ౧౦. పరభక్తిస్వరూపమాహ—అధునేతి. ౧౧. తైలధారా యథా వ్యుచ్ఛిన్నా
న భవతి తద్వదిదమపి చేతో ధ్యానమధ్యే విషయేషు న గచ్ఛతీత్యర్థః. ౧౨. హేతురితి. ఏతాదృశ
ధ్యానే హేతుః ఫలం కో వాపి కోఽపి కదాచిదపి నైవ భవేత్ కిన్తు కేవలం మత్ప్రీత్యర్థం మయి
పరమానురాగేణైవ చేతసోఽనువర్తనం కరోతీత్యర్థః. సామీప్యాదిలోకేచ్ఛయాపి న మదారాధనం
కరోతి. కిన్తు ప్రేమ్ణైవేత్యాహ—సామీప్యేతి. ౧౩. సేవ్యసేవకతేతి. ల్యబ్లోపే పఞ్చమీ సేవ్య
సేవకభావం విహాయేత్యర్థః. మదారాధనమేవేచ్ఛతి న మోక్షమిత్యర్థః. స్వాభేదేనైవేతి. అహమేవ
సచ్చిదానందరూపిణీ భగవత్యస్మీతి భావనయేత్యర్థః. ౧౫—౧౭. ఈశ్వర హేపర్వతరాజ భేదవర్జ

కుత్రాపి ద్రోహబుద్ధిం కురుతే భేదవర్జనాత్ ౧౮. మత్స్థానదర్శనే శ్రద్ధా మద్భక్త
దర్శనే తథా, మచ్ఛాస్త్రశ్రవణే శ్రద్ధా మన్త్రతన్త్రాదిషు ప్రభో ౧౯. మయి ప్రేమా
కులమతి రోమాఞ్చితతనుస్సదా, ప్రేమాశ్రుజలపూర్ణాక్షః కణ్ఠగద్గదనిస్వనః ౨౦.
అనన్యేనైవ భావేన పూజయేద్యో నగాధిప, మామీశ్వరీం జగద్యోనిం సర్వకా
రణకారణమ్. ౨౧. వ్రతాని మమ దివ్యాని నిత్యనైమిత్తికాన్యపి, నిత్యం యః
కురుతే భక్త్యా విత్తశాఠ్యవివర్జితః. ౨౨ మదుత్సవదిదృక్షా చ మదుత్సవకృతి
స్తథా, జాయతే యస్య నియతం స్వభావాదేవ భూధర. ౨౩. ఉచ్చైర్గాయంశ్చ
నామాని మమైవ ఖలు నృత్యతి, అహఙ్కారాదిరహితో దేహతాదాత్మ్యవర్జితః.
ప్రారబ్ధేన యథా యచ్చ క్రియతే యత్తథా భవేత్, న మే చిన్తాస్తి తత్రాపి దేహ
సంరక్షణాదిషు. ౨౫. ఇతి భక్తిస్తు యా ప్రోక్తా పరభక్తిస్తు సా స్మృతా, యస్యాం
దేవ్యతిరిక్తం తు న కిఞ్చిదపి భావ్యతే ౨౬, ఇత్థం జాతా పరా భక్తిర్యస్య భూధర
తత్వతః, తదైవ తస్యచిన్మాత్రే మద్రూపే విలయో భవేత్. ౨౭. భక్తేస్తు యా ప
రాకాష్ఠా సైవ జ్ఞానం ప్రకీర్తితమ్, వైరాగ్యస్య చ సీమా సా జ్ఞానే తదుభయం
యతః ౨౮. భక్తౌ కృతాయాం యస్యాపి ప్రారబ్ధవశతో నగ, న జాయతే మమ
జ్ఞానం మణిద్వీపం స గచ్ఛతి. ౨౯. తత్ర గత్వాఖిలాన్భోగాననిచ్ఛన్నపి చర్ఛతి,
తదన్తే మమ చిద్రూపజ్ఞానం సమ్యగ్భవేన్నగ. ౩౦. తేన ముక్తస్సదైవ స్యాజ్జ్ఞా
నాన్ముక్తిర్న చాన్యథా, ఇహైవ యస్య జ్ఞానం స్యాద్ధృద్గతప్రత్యగాత్మనః. ౩౧.
మమసంవిత్పరతనోస్తస్య ప్రాణా వ్రజన్తి న, బ్రహ్మైవ సంస్తదాప్నోతి బ్రహ్మైవ
బ్రహ్మ వేద యః. ౩౨. కణ్ఠచామీకరసమజ్ఞానాత్తుతిరోహితమ్, జ్ఞానాదజ్ఞానినా

నాత్ సర్వత్ర చైతన్యరూపైకైవ భగవత్యస్తి న ద్వితీయేతి భేదనిరాసాదిత్యర్థః. ౧౮. మత్స్థానేతి. తాని
చ వక్ష్యమాణాని పూర్వోక్తాని చ స్థానాని. మచ్ఛాస్త్రం శక్తిదర్శనం తథా దేవీభాగవతం వేదాన్తం
చ. ౧౯—౨౧. వ్రతానీతి. తాని వక్ష్యమాణాని. ౨౨. మదుత్సవేతి. తే చోత్సవా వక్ష్యమాణాః.
అన్యకృతోత్సవదర్శనేచ్ఛా చేత్యర్థః. స్వతోఽపి మదుత్సవకృతిర్మదుత్సవకరణమిత్యర్థః. ౨౩, ౨౪.
ప్రారబ్ధేనేతి. ప్రారబ్ధాధీనం సర్వం జ్ఞాత్వా కామపి మత్స్వరూపచిన్తాతిరిక్తాం చిన్తాం న కరోతీ
త్యర్థః. ౨౫, ౨౬. ఇత్థం పరభక్త్యా స్వస్వరూపే చిత్తలయయోగ్యతా భవతీత్యాహ—తదైవేతి.
౨౭. భక్తిస్త్వితి. యతో జ్ఞానే సతి భక్తివైరాగ్యే సాఙ్గే సంపూర్ణే సిద్ధ్యతస్తస్మాద్భక్తేర్వైరాగ్య
స్య చ యా పరా కాష్ఠా సా జ్ఞానమిత్యర్థః. తదుక్తం విష్ణుభాగవతే. “భక్తిః పరేశానుభవో విర
క్తిరన్యత్ర చైష త్రిక ఏష కాలః” ఇతి. ౨౮. మణిద్వీపం పూర్వోక్తం ద్వాదశస్కన్ధే వక్ష్య
మాణం చ. ౨౯. ఋచ్ఛతి ప్రాప్నోతీత్యర్థః. ౩౦, ౩౧. సంవిత్పరతనోరితి ప్రత్యగాత్మవిశేషణమ్. యథా
తస్య ప్రాణా ఇతి. “న తస్య ప్రాణా ఉత్క్రామన్తి” ఇతి శ్రుతేః. ౩౨. కణ్ఠచామీకరేతి. యథా

శేన లబ్ధమేవ హి లభ్యతే. ౩౩. విదితావిదితాదన్యన్నగోత్తమ వపుర్మమ, యథా దర్శే తథాత్మని యథాజలే తథా పితృలోకే. ౩౪. ఛాయాతపౌ యథా స్వచ్ఛౌ వివిక్తౌ తద్వదేవ హి, మమ లోకే భవేజ్జ్ఞానం ద్వైతభావవివర్జితమ్. ౩౫ యస్తు వైరాగ్యవానేవ జ్ఞానహీనో మ్రియేత చేత్, బ్రహ్మలోకే వసేన్నిత్యం యావత్కల్పం తతః పరమ్. ౩౬. శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే భవేత్తస్య జనిః పునః, కరోతి సాధనం పశ్చాత్తతో జ్ఞానం హి జాయతే. ౩౭. అనేకజన్మభీ రాజం జ్ఞానం స్యాన్నైకజన్మనా, తతస్సర్వప్రయత్నేన జ్ఞానార్థం యత్నమాశ్రయేత్. ౩౮. నోచేన్మహావినాశస్స్యాజ్జన్మైతద్దుర్లభం పునః, తత్రాపి ప్రథమే వర్ణే వేదప్రాప్తిశ్చ దుర్లభా ౩౯. శమాదిషట్కసమ్పత్తిర్యోగసిద్ధిస్తథైవ చ, తథోత్తమగురుప్రాప్తిస్సర్వమేవాత్ర దుర్లభమ్. ౪౦ తథేన్ద్రియాణాం పటుతా సంస్కృతత్వం తనోస్తథా, అనేకజన్మపుణ్యైస్తు మోక్షేచ్ఛా జాయతే తతః ౪౧. సాధనే సఫలేప్యేవం జాయమానేఽపి యో నరః, జ్ఞానార్థం నైవ యతతే తస్య జన్మ నిరర్థకమ్. ౪౨, తస్మాద్రాజన్యథాశక్త్యా జ్ఞానార్థం యత్నమాశ్రయేత్, పదే పదే ఽశ్వమేధస్య ఫలమాప్నోతి నిశ్చితమ్ ౪౩. ఘృతమివపయసి నిగూఢంభూతే భూతేచ వసతి విజ్ఞానమ్, సతతం మన్థయితవ్యం మనసామన్థానభూతేన. ౪౪. జ్ఞానంలబ్ధ్వాకృతార్థస్స్యాదితి వేదాన్తడిణ్డిమః, సర్వముక్తం సమాసేన కిం భూయ శ్శ్రోతుమిచ్ఛసి ౪౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే సప్తత్రింశోఽధ్యాయః.

కంఠగతం విద్యమానమేవ చామీకరం సువర్ణమజ్ఞానేన సువర్ణం తిరోభూతం జ్ఞానేన అజ్ఞాననాశే సతి తదేవ ప్రాప్యతే నాన్యత్తద్వదేవ అవిద్యమానమేవాత్మరూపమజ్ఞానేన తిరోభూతం పశ్చాజ్జ్ఞానే నాజ్ఞాననాశే సతి తదేవ ప్రాప్యతే నాన్యదిత్యర్థః. ౩౩. విదితావిదితాదితి. విదితం కార్యం ఘటాది. అవిదితం కారణం మాయారూపం తస్మాదన్యదిత్యర్థః. తథాచ శ్రుతిః "అన్యదేవ తద్విదితాదథో అవిదితాదధీ"తి. ఏతదర్థస్తు మత్కృతే కేనోపనిషద్భాష్యవ్యాఖ్యానే ద్రష్టవ్యః. యథాదర్శే ప్రతిబింబం పతతి తద్వదాత్మన్యస్మిన్దేహే ఽనుభవో భవతీత్యర్థః. యథా జలే ప్రతిబింబం పూర్వాపేక్ష యా వివిక్తం తథా పితృలోకేఽనుభవో భవతీత్యర్థః. ౩౪. మమ లోకే మణిద్వీపే. ఛాయాతపయోరివాత్యన్తవివిక్తానుభవ ఇత్యర్థః. ౩౫—౩౮. నో చేన్మహాన్వినాశ ఇతి. తథా చ శ్రుతిః— "ఇహ చేదవేదీదథ సత్యమస్తి న చేదిహావేదీన్మహతీ వినష్టి"రితి. ప్రథమే వర్ణే బ్రాహ్మణవర్ణే తత్రాపి జన్మ దుర్లభం తత్రాపి వేదప్రాప్తిర్దుర్లభా. ౩౯, ౪౦. సంస్కృతత్వం వేదోక్తసంస్కారసంస్కృతత్వం. ౪౧, ౪౨. శ్రవణాదిషు ప్రవృత్తస్య క్షణే క్షణే ఽశ్వమేధఫలం భవతీత్యాహ— పదే పదే ఇతి క్షణేక్షణే ఇత్యర్థః. ౪౩. ఉపదేశసారం భగవతీ వదతి—ఘృతమివేతి. పయసి దుగ్ధే ఘృతమివ భూతే భూతే సర్వదేహేష్విత్యర్థః. విజ్ఞానం బ్రహ్మ వసతి తిరోహితం తన్మనసా మన్థానభూ-

—॥ దేవీవ్రతోత్సవాదిః. ॥—

హిమాలయ ఉవాచ—కతిస్థానాని దేవేశి ద్రష్టవ్యాని మహీతలే, ముఖ్యాని చ పవిత్రాణి దేవీప్రియతమాని చ ౧. వ్రతాన్యపి తథా యాని తుష్టిదాన్యుత్సవా అపి, తత్సర్వం వద మే మాతః కృతకృత్యో యతో నరః. ౨. శ్రీదేవ్యువాచ—సర్వం దృశ్యం మమ స్థానం సర్వే కాలా వ్రతాత్మకాః, ఉత్సవా స్సర్వకాలేషు యతోఽహం సర్వరూపిణీ. ౩. తథాపి భక్తవాత్సల్యాత్కిఞ్చిత్కథ్యతే, శృణుష్వావహితో భూత్వా నగరాజ వచో మమ ౪ కోలాపురం మహాస్థానం యత్ర లక్ష్మీస్సదా స్థితా, మాతుః పురం ద్వితీయం చ రేణుకాధిష్ఠితం పరమ్. ౫. తులజాపురం తృతీయం స్యాత్సప్తశృఙ్గం తథైవ చ, హిఙ్గులాయా మహాస్థానం జ్వాలాముఖ్యాస్తథైవ చ. ౬. శాకమ్భర్యాః పరం స్థానం భ్రామర్యాస్థానముత్తమమ్, శ్రీరక్తదన్తికా స్థానం దుర్గాస్థానం తథైవ చ. ౭. విన్ధ్యాచలనివాసిన్యాస్స్థానం సర్వోత్తమోత్తమమ్, అన్నపూర్ణామహాస్థానం కాఞ్చీపురమనుత్తమమ్. ౮. భీమాదేవ్యాః పరం స్థానం విమలాస్థానమేవ చ, శ్రీచన్ద్రలామహాస్థానం కౌశికీస్థానమేవ చ. ౯. నీలామ్బాయాః పరం స్థానం నీలపర్వతమస్తకే, జామ్బూనదేశ్వరీస్థానం తథా శ్రీనగరం శుభమ్. ౧౦. గుహ్యకాళ్యా మహాస్థానం నేపాళే యత్ప్రతిష్ఠితమ్, మీనాక్ష్యాః పరమం స్థానం యచ్చ ప్రోక్తం చిదమ్బరే ౧౧. వేదారణ్యం మహాస్థానం సున్దర్యా సమధిష్ఠితమ్, ఏకామ్బరం మహాస్థానం పరశక్త్యా ప్రతిష్ఠితమ్ ౧౨. మహాలసాపరం

తేన మన్థయితవ్యం మన్థనేన పయసః సకాశాద్ఘృతమివ పృథక్కుర్యాదిత్యర్థః. ఇయమపి శ్రుతిరేవ కంఠరవేణోపాత్తా. ౪౪. ఉపసంహరతి—సర్వముక్తమితి. ౪౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే సప్తత్రింశోఽధ్యాయః.

పంచాశద్భిరథార్ధోనైః పద్యైరత్ర మహోత్సవాః, వ్రతాని దేవ్యాః స్థానాని కీర్త్యన్తే సంగ్రహేణ తు. పూర్వం మత్స్థానదర్శనశ్రద్ధేత్యుక్తం తథా వ్రతాని మమ దివ్యానీత్యుక్తం తథా మదుత్సవదిదృక్షా చ మదుత్సవకృతిస్తథేత్యుక్తమ్. తత్ర తాని కాని స్థానాని వ్రతాని చ కాని కే తే ఉత్సవా ఇత్యేతత్సర్వం పృచ్ఛతి—కతి స్థానానీతి. ౧, ౨. యస్మాదహం సర్వరూపిణీ తస్మాత్సర్వం దృశ్యమాత్రం మమ సంవిద్రూపిణ్యాః సర్వాధిష్ఠానభూతాయాః స్థానం సర్వస్య మయి కల్పితత్వాత్. తథా సర్వేఽపి కాలా వ్రతాత్మకాః యస్మిన్కాలే యద్యత్క్రియతే మత్ప్రీత్యర్థం తత్సర్వం మమ వ్రతమేవ మమ సర్వకాలాత్మకత్వాత్. తథా ఉత్సవా అపీత్యర్థః. ౩, ౪. కోలాపురం దక్షిణదేశే మాతుః పురం సహ్యాద్రిపర్వతే. ౫—౮. చన్ద్రలా నామ దేవీ కర్ణాటదేశే వర్తతే. ౯, ౧౦. చిదంబరే హాలాస్యస్థానే. ౧౧. ఏకాంబరం స్థానం భువనేశ్వరీ ఇతి నామ్నా పురుషోత్తమక్షేత్రసన్నిధౌ వర్తతే పరశక్త్యా భువనేశ్వర్యా ప్రతిష్ఠితం తత్స్థానం తస్మిన్ స్థానేఽపి భువనేశ్వర్యహం తిష్ఠామీత్యర్థః. ౧౨. మహాలసాస్థానం దక్షిణదేశే మల్లారిస్థానమితి ప్రసిద్ధం తదస్తి

స్థానం యోగేశ్వర్యాస్తథైవ చ, తథా నీలసరస్వత్యాస్స్థానం చీనేషు విశ్రుతమ్. ౧౩. వైద్యనాథే తు బగలాస్థానం సర్వోత్తమం మతమ్, శ్రీమచ్ఛ్రీభువనేశ్వర్యా మణిద్వీపం మమ స్మృతమ్ ౧౪. శ్రీమత్త్రిపురభైరవ్యాః కామాఖ్యా యోనిమణ్డలమ్, భూమణ్డలే క్షేత్రరత్నం మహామాయాధివాసితమ్ ౧౫. నాతః పరతరం స్థానం క్వచిదస్తి ధరాతలే, ప్రతిమాసం భవేద్దేవీ యత్ర సాక్షాద్రజస్వలా. ౧౬. తత్రత్యా దేవతాస్సర్వాః పర్వతాత్మకతాం గతాః, పర్వతేషు వసన్త్యేవ మహత్యో దేవతా అపి ౧౭. తత్రత్యా పృథివీ సర్వా దేవీరూపా స్మృతా బుధైః, నాతఃపరతరం స్థానం కామాఖ్యాయోనిమణ్డలాత్. ౧౮. గాయత్ర్యాశ్చ పరం స్థానం శ్రీమత్పుష్కరమీరితమ్, అమరేశే చణ్డికా స్యాత్ప్రభాసే పుష్కరేక్షిణీ. ౧౯. నైమిశే తు మహాస్థానే దేవీ సా లిఙ్గధారిణీ, పురుహూతా పుష్కరాక్షే ఆషాఢా చరతిస్తథా. ౨౦. చణ్డముణ్డీ మహాస్థానే దణ్డినీ పరమేశ్వరీ, భావభూతా భవేద్భూతిర్నాకులే నకులేశ్వరీ. ౨౧. చన్ద్రికా తు హరిశ్చన్ద్రే శ్రీగిరౌ శాఙ్కరీ స్మృతా, జప్యేశ్వరే త్రిశూలా స్యాత్సూక్ష్మా చామ్రాతకేశ్వరే. ౨౨. శాఙ్కరీ తు మహాకాలే శర్వాణీ మధ్యమాభిధే, కేదారాఖ్యమహాక్షేత్రే దేవీ సా మార్గదాయినీ. ౨౩. భైరవాఖ్యే భైరవీ సా గయాయాం మఙ్గలా స్మృతా, స్థాణుప్రియా కురుక్షేత్రే స్వాయమ్భువ్యపి నాకులే. ౨౪. కనఖలే భవేదుగ్రా విశ్వేశా విమలేశ్వరే, అట్టహాసే మహానన్దా మహేన్ద్రే తు మహాన్తకా. ౨౫. భీమే భీమేశ్వరీ ప్రోక్తా స్థానే వస్త్రాపథే పునః, భవానీ శాఙ్కరీ ప్రోక్తా రుద్రాణీ త్వర్ధకోటకే. ౨౬. అవిముక్తే విశాలాక్షీ మహాభాగా మహాలయే, గోకర్ణే భద్రకర్ణీ స్యాద్భద్రా స్యాద్భద్రకర్ణికే. ౨౭. ఉత్పలాక్షీ సువర్ణాక్షే స్థాణ్వీశా స్థాణుసంజ్ఞికే, కమలాలయే తు కమలా ప్రచణ్డా ఛగలణ్డకే. ౨౮. కురణ్డలే త్రిసన్ధ్యా స్యాన్మాకోటే ముకుటేశ్వరీ, మణ్డలేశే శాణ్డకీ స్యాత్కాళీ కాలఞ్జరే పునః ౨౯. శఙ్కుకర్ణే ధ్వనిః ప్రోక్తా స్థూలా స్యాత్

యోగేశ్వరీస్థానం వరాటదేశేఽస్తి. చీనేషు చీనదేశేషు. ౧౩. మణిద్వీపం తృతీయస్కంధే వర్ణితం తన్మమ భువనేశ్వర్యాః స్మృతమిత్యర్థః. ౧౪. కామాఖ్యాయా మహాదేవ్యాః సతీదేహేనావతీర్ణా యా యోనిమండలం యత్ర పతితం కామరుదేశే కాలికాపురాణే యస్య మహద్వర్ణనం తత్కామాఖ్యాయోనిమండలం త్రిపురభైరవ్యాః స్థానమిత్యర్థః. తస్య మహిమానం వర్ణయతి—భూమండలే ఇతి. ౧౫. రజస్వలా రజోవతీ ఏతాదృశం తజ్జాగృతం స్థానమిత్యర్థః. ౧౬. పర్వతాత్మకతాం గతా ఇతి. కాలికాపురాణే సర్వమేతత్స్పష్టమ్. ౧౭—౨౨. మహాకాలే ఉజ్జయిన్యామ్. మధ్యమాభిధే మధ్యమేశ్వరస్థానే. ౨౩. నకులే స్థానే స్వాయంభువీ దేవీ వర్తతే ఇత్యర్థః. ౨౪—౨౭. ఛగలండకే ఇదం స్థానం దక్షిణదేశే సముద్రసన్నిధౌ తిష్ఠతి. ౨౮, ౨౯. హృల్లేఖాపదవ్యుత్పత్తిర్యామతే భువనేశ్వరీరహస్యే. "హృది లేఖేవ జాగర్తి ప్రాణశక్తిరియం పరా. హృల్లేఖా కథ్యతే

స్థూలకేశ్వరే, జ్ఞానినాం హృదయామ్భోజే హృల్లేఖా పరమేశ్వరీ. ౩౦. ప్రోక్తా
నీమాని స్థానానిదేవ్యాః ప్రియతమానిచ, తత్తత్క్షేత్రస్య మాహాత్మ్యం శ్రుత్వా
పూర్వంనగోత్తమ. ౩౧. తదుక్తేన విధానేన పశ్చాద్దేవీం ప్రపూజయేత్, అథవా
సర్వక్షేత్రాణి కాశ్యాం సన్తి నగోత్తమ. ౩౨. తత్ర నిత్యం వసేన్నిత్యం దేవీభక్తి
పరాయణః, తానిస్థానాని సమ్పశ్యఞ్జపన్దేవీం నిరన్తరమ్. ౩౩. ధ్యాయంస్తచ్చరణా
మ్భోజం ముక్తో భవతి బన్ధనాత్, ఇమాని దేవీనామాని ప్రాతరుత్థాయ యః
పఠేత్. ౩౪. భస్మీభవన్తి పాపానితత్క్షణాన్నగ సత్వరమ్, శ్రాద్ధకాలే పఠేదే
నాన్యమలాని ద్విజాగ్రతః ౩౫. ముక్తాస్తత్పితరస్సర్వే ప్రయాన్తి పరమాంగతిమ్,
అధునా కథయిష్యామి వ్రతాని తవ సువ్రత. ౩౬. నారీభిశ్చనరైశ్చైవ కర్త
వ్యాని ప్రయత్నతః, వ్రతమనన్త తృతీయాఖ్యం రసకల్యాణినీవ్రతమ్. ౩౭
ఆర్ద్రానన్దకరం నామ్నాతృతీయాయాం వ్రతం చ యత్, శుక్రవారవ్రతంచై
వతథా కృష్ణచతుర్దశీ. ౩౮. భౌమవారవ్రతం చైవ ప్రదోషవ్రతమేవచ, యత్ర
దేవోమహాదేవో దేవీం సంస్థాప్యవిష్టరే. ౩౯. నృత్యం కరోతిపురతస్సార్ధం దేవై
ర్నిశాముఖే, తత్రోపోష్య రజన్యాదౌ ప్రదోషే పూజయేచ్ఛివామ్. ౪౦. ప్రతి
పక్షం విశేషేణ తద్దేవీప్రీతికారకమ్, సోమవారవ్రతం చైవమమాతిప్రియకృన్నగ.
౪౧. తత్రాపి దేవీం సమ్పూజ్య రాత్రౌ భోజనమాచరేత్, నవరాత్రిద్వయం
చైవ వ్రతం ప్రీతికరం మమ. ఏవమన్యాన్యపి విభో నిత్యనైమిత్తికాని చ, వ్రతా
ని కురుతే యో వై మత్ప్రీత్యర్థం విమత్సరః. ౪౩. ప్రాప్నోతి మమ సాయుజ్యం
స మే భక్తస్స మే ప్రియః, ఉత్సవానపి కుర్వీత డోలోత్సవముఖాన్విభో. ౪౪. శయ
నోత్సవం యథా కుర్యాత్ తథా జాగరణోత్సవమ్, రథోత్సవం చ మే కుర్యాద్ద
మనోత్సవమేవ చ. ౪౫. పవిత్రోత్సవమేవాపి శ్రావణే ప్రీతికారకమ్, మమ భక్త

తస్మాది''తి. ౩౦—౩౬. వ్రతమనన్తతృతీయాఖ్యమితి. ఇమాని తృతీయావ్రతాని మత్స్యపురాణే
ప్రసిద్ధాని. తద్విధిశ్చ తత్రైవోక్తః. ౩౭, ౩౮. యత్ర ప్రదోషకాలే. ౩౯. నిశాముఖే రజనీ
ముఖే తస్మాత్ప్రదోషవ్రతం దేవ్యా శివస్య చ సిద్ధమ్. ౪౦, ౪౧. నవరాత్రద్వయం చైవేతి. తచ్చ
శారదం వాసన్తికం చ. చకారేణ పూర్వోక్తమపి మాఘాషాఢస్థం నవరాత్రద్వయం గ్రాహ్యమ్.
౪౨. ఏవమన్యాన్యపీతి. అన్యాన్యప్యుపాంగలలితావ్రతాదీని వ్రతాని పురాణాన్తరేషు తంత్రాన్త
రేష్వప్యుక్తానీత్యర్థః. ౪౩. దోలోత్సవముఖానితి. తద్విధిశ్చ తత్రైవోక్తః. దేవీపురాణే ''చైత్ర
శుక్లతృతీయాయాం కుర్యాద్దోలోత్సవం బుధః, తృతీయాయాం యజేద్దేవీం శఙ్కరేణ సమన్వి
తామ్. కుంకుమాగురుకర్పూరమణివస్త్రసుగంధికైః, స్రగ్గంధధూపదీపైశ్చ దమనేన విశేషతః. ఆన్దో
లయేత్తతో వత్స శివో మాతః ప్రయే సదే''తి. ౪౪. శయనోత్సవమితి. తత్కాలశ్చ వామనపు
రాణే ఉక్తః. ''ఆషాఢే పౌర్ణమాసీత ఉత్తరాయాః తృతీయా తద్రూపః. తథా జాగరణోత్సవకా

స్సదా కుర్యాద్దేవమన్యాన్మహోత్సవాన్. ౪౬. మద్భక్తాన్భోజయేత్ప్రీత్యా తథా చైవ సువాసినీః, కుమారీర్వటుకాంశ్చాపి మద్బుద్ధ్యా మద్గతాన్తరః. ౪౭. విత్తశాఠ్యేన రహితో యజేదేతాంత్సుమాదిభిః, య ఏవం కురుతే భక్త్యా ప్రతివర్షమతన్ద్రితః, ౪౮. స ధన్యః కృతకృత్యోఽసౌ మత్ప్రీతేః పాత్రమఞ్జసా, సర్వముక్తం సమాసేన మమ ప్రీతిప్రదాయకమ్. ౪౯. నాశిష్యాయ ప్రదాతవ్యం నాభక్తాయ కదాచన. ౪౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే అష్టత్రింశోఽధ్యాయః.

దేవీపూజావిధిః.

శ్రీహిమాలయ ఉవాచః—దేవ దేవి మహేశాని కరుణాసాగరేఽమ్బికే, బ్రూహి పూజావిధిం సమ్యగ్యథావదధునా నిజమ్. ౧ శ్రీదేవ్యువాచః—వక్ష్యే పూజావిధిం రాజన్నమ్బికాయా యథా ప్రియమ్, అత్యన్తశ్రద్ధయా సార్ధం శృణు పర్వతపుఙ్గవ. ౨. ద్వివిధా మమ పూజా స్యాద్బాహ్యా చాభ్యన్తరాపి చ, బాహ్యాపి ద్వివిధా ప్రోక్తా వైదికీ తాన్త్రికీ తథా. ౩. వైదిక్యర్చాపి ద్వివిధా మూర్తిభేదేన

లశ్చ కార్తికపౌర్ణమాసీత ఉత్తరాయా తృతీయా తద్రూపః. శయనోత్సవవిధిర్జాగరణోత్సవవిధిశ్చ సర్వదేవతాసు సమానః. దేవతాభేదేన తు కాలభేద ఏవ కేవలం భిన్నః సర్వం చేదం వామనపురాణే స్పష్టమ్. రథోత్సవమితి. తద్విధిశ్చోమాసంహితాయాం శివపురాణే "ఆషాఢశుక్లపక్షీయతృతీయాయాం రథోత్సవమ్. దేవ్యాః ప్రియతమం కుర్యాద్యథావిత్తానుసారతః. రథం పృథ్వీం విజానీయాద్రథాంగే చన్ద్రభాస్కరే, వేదానశ్వాన్విజానీయాత్సారథిం పద్మసంభవమ్. నానామణిగణాకీర్ణపుష్పమాలావిరాజితమ్, ఏవం రథం కల్పయిత్వా తస్మిన్సంస్థాపయేచ్ఛివామ్. లోకసంరక్షణార్థాయ లోకాన్ద్రష్టుం పరాంబికా, రథమధ్యే సంస్థితేతి భావయేన్మతిమాన్నరః. రథే ప్రచలితే మన్దం జయశబ్దముదీరయేత్, పాహి దేవి జనానస్మాన్ ప్రపన్నాన్దీనవత్సలే. ఇతి వాక్యైస్తోషయేచ్చ నానావాదిత్రనిస్వనైః, సీమాన్తే తు రథం నీత్వా తత్ర సంపూజయేద్రథే. నానాస్తోత్రైస్తతః స్తుత్వా పాయనయేత్తాం స్వవేశ్మనీ"తి. దమనోత్సవశ్చైత్రపౌర్ణమాస్యామ్. తద్విధిశ్చ ధర్మశాస్త్రే తన్త్రేషు చ ప్రసిద్ధ ఏవ. ౪౫. పవిత్రోత్సవమితి. స చ శ్రావణపౌర్ణమాస్యామ్. తద్విధిశ్చ ధర్మశాస్త్రే తన్త్రే చ ప్రసిద్ధ ఏవ. ౪౬,౪౭. సుమాదిభిః కుసుమాదిభిరేతాన్ కుమారీవటుకబ్రాహ్మణాన్ పూజయేదిత్యర్థః. ౪౮, ౪౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కంధే దేవీగీతాయా మష్టత్రింశోఽధ్యాయః.

సప్తాధికైశ్చ చత్వారింశత్పద్యైరథ పూజనమ్, భగవత్యాః కథ్యతేఽత్ర యేన దేవీ ప్రసీదతి. పూర్వం బహుషు స్థలేషు పూజాయా మహిమానం శ్రుత్వా పూజావిధిం పృచ్ఛతి—దేవదేవీతి. ౧—౩. మూర్తిభేదేన వక్ష్యమాణేన. వేదోక్తదీక్షాసమన్వితైః వైదికైః. వైదికీ వేదోక్తప్రకారా పూజా కర్తవ్యేత్యర్థః. సా చ విరాట్స్వరూపస్య పూర్వం దేవ్యా దర్శితస్య ధ్యానరూపా ప్రథమా. ద్వితీయా తు కరచరణాదివిశిష్టాం సుకుమారాం భగవతీమూర్తిం ధ్యాత్వా వేదోక్తమన్త్రైరావాహనా

భూధర, వైదికీ వైదికైః కార్యా వేదదీక్షాసమన్వితైః. ౪. తన్త్రోక్తదీక్షావద్భిస్తు
తాన్త్రికీ సంశ్రితా భవేత్, ఇత్థం పూజా రహస్యం చ న జ్ఞాత్వా విపరీతకమ్.
౫. కరోతి యో నరో మూఢస్సపతత్యేవ సర్వథా, తత్ర యా వైదికీ ప్రోక్తా
ప్రథమా తాం వదామ్యహమ్. ౬. యన్మే సాక్షాత్పరం రూపం దృష్టవానసి భూ
ధర, అనన్తశీర్షనయనమనన్తచరణం మహత్. ౭. సర్వశక్తిసమాయుక్తం ప్రేరకం
యత్పరాత్పరమ్, తదేవ పూజయేన్నిత్యం నమేద్ధ్యాయేత్స్మరేదపి. ౮. ఇత్యేత
త్ప్రథమార్చాయాస్స్వరూపం కథితం నగ, శాన్తస్సమాహితమనా దమ్భాహ
ఙ్కారవర్జితః. ౯. తత్పరో భవ తద్యాజీ తదేవ శరణం వ్రజ, తదేవ చేతసా పశ్య
జపన్ధ్యాయస్వ సర్వదా. ౧౦. అనన్యయా ప్రేమయుక్త భక్త్యా మద్భావమాశ్రితః
యజ్ఞైర్యజ తపోదానైర్మామేవ పరితోషయ ౧౧. ఇత్థం మమానుగ్రహతో మోక్ష్యసే
భవబన్ధనాత్, మత్పరా యే మదాసక్తచిత్తా భక్తవరా మతాః ౧౨. ప్రతిజానే
భవాదస్మాదుద్ధరామ్యచిరేణ తు, ధ్యానేన కర్మయుక్తేన భక్తిజ్ఞానేన వా పునః.
౧౩. ప్రాప్యోఽహం సర్వథా రాజన్న తు కేవలకర్మభిః, ధర్మాత్సఞ్జాయతే పరమ్. ౧౪.
శ్రుతిస్మృతిభ్యాముదితం యత్సధర్మః ప్రకీర్తితః, అన్యశాస్త్రేణ యః ప్రోక్తో ధర్మా
భాస స ఉచ్యతే ౧౫. సర్వజ్ఞాత్సర్వశక్తేశ్చ మత్తో వేదస్సముత్థితః, అజ్ఞానస్య మ

దివిసర్జనాన్తం కుర్యాదితి ద్వితీయా పూజా. ఇత్యేవం మూర్తిభేదేన వైదికీ పూజా ద్వివిధేత్యర్థః. ౪. తాన్త్రిక్యా అధికారిణమాహ—తన్త్రోక్తేతి. కుండమండపాదిపురస్సరం తాన్త్రికమన్త్రదీక్షాం కుర్వద్భిస్తాన్త్రికీ తన్త్రోక్తవిధినా పూజా కర్తవ్యేత్యర్థః. న జ్ఞాత్వేతి యస్య యస్యాం పూజాయామధికారస్తత్ర తం న జ్ఞాత్వేత్యర్థః. విపరీతకం వైదికస్తాన్త్రికం కరోతి తాన్త్రికో వైదికం కరోతీత్యేవం రూపం యః కరోతి మూఢః స పతత్యేవ నరకాదిష్వితి శేషః. తథా చ శ్రుతిః—"యో వై స్వాం దేవతా మతియజతే న స్వాయై దేవతాయై చ్యవతే న పరాం ప్రాప్నోతి పాపీయాన్భవతీ"తి. అతియజతే త్యజతి. చ్యవతే గృహ్ణాతి. స్వాం దేవతామితి. స్వోచితమార్గోపలక్షణమ్. ౫. తత్ర వైదిక్యర్చాయా ఏవ స్వరూపం ప్రాశస్త్యం చ వదతి—తత్ర యా వైదికీతి. ప్రథమామితి. వైదికీ తాన్త్రికీ తథేతి వాక్యోక్తాం ప్రథమాం వైదికీమిత్యర్థః. ౬—౮. శాన్త్యాదియుక్తో వైదికీం పూజాం కుర్యాదిత్యాహ—శాన్తః సమాహిత ఇతి. ౯. తత్పరస్తన్మ విరాట్స్వరూపమేవ పరముత్కృష్టం యస్య స తత్పరః. ౧౦. మామేవ విరాట్స్వరూపామ్. ౧౧—౧౩. నను తర్హి కేవలం కర్మ నిరర్థకమితి చేన్నేత్యాహ—ధర్మాత్సంజాయతే భక్తిరితి. యది కర్మ నాచరితం తదా పాపక్షయాభావాత్ భక్తిరేవ దుర్లభా స్యాత్. భక్తేరభావాచ్చ పరం బ్రహ్మాప్యత్యన్తం దుర్లభం స్యాదితి కర్మాచరణం సార్థకమేవేతి భావః. పరమితి. జ్ఞానమిత్యర్థః. ౧౪. తచ్చ కర్మ నాన్యశాస్త్రోదితమ్. కిన్తు వేదోక్తమేవేత్యాహ—శ్రుతిస్మృతిభ్యాముదితమితి. యదుదితం కర్మ స ధర్మ ఇత్యర్థః. ౧౫. కిమితి వేదోక్త ఏవ ధర్మో నాన్యశాస్త్రోదిత ఇతి చేత్తత్రాహ—సర్వజ్ఞాదితి. సర్వజ్ఞాత్ సర్వ

మాభావాదప్రమాణా న చ శ్రుతిః. ౧౬. స్మృతయశ్చ శ్రుతేరర్థం గృహీత్వైవ చ నిర్గతాః, మన్వాదీనాం స్మృతీనాం చ తతః ప్రామాణ్యమిష్యతే. ౧౭. క్వచిత్క్వచిత్తన్త్రార్థకటాక్షేణ పరోదితమ్,ధర్మం వదన్తి సోఽంశస్తు నైవ గ్రాహ్యోఽస్తి వైదికైః. ౧౮. అన్యేషాం శాస్త్రకర్తౄణామజ్ఞానప్రభవత్వతః, అజ్ఞానదోషదుష్టత్వాత్తదుక్తేర్న ప్రమాణతా. ౧౯. తస్మాన్ముముక్షుర్ధర్మార్థం సర్వథా వేదమాశ్రయేత్, రాజాజ్ఞా చ యథా లోకే హన్యతే న కదాచన. ౨౦. సర్వేశాన్యా మమాజ్ఞా సా శ్రుతిస్త్యాజ్యా కథం నృభిః, మదాజ్ఞారక్షణార్థం తు బ్రహ్మక్షత్రియజాతయః. ౨౧. మయాసృష్టాస్తతో జ్ఞేయం రహస్యం మే శ్రుతేర్వచః, యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భూధర ౨౨. అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదా వేషాన్బిభర్మ్యహమ్, దేవదైత్యవిభాగశ్చాప్యత ఏవాభవన్నృప. ౨౩. యేన కుర్వన్తి తద్ధర్మం తచ్ఛిక్షార్థం మయా సదా, సమ్పాదితాస్తు నరకాస్త్రాసో యచ్ఛ్రవణాద్భవేత్. ౨౪. యో వేద ధర్మముజ్ఝిత్య ధర్మమన్యం సమాశ్రయేత్, రాజా ప్రవాసయేదేశాన్నిజాదేతానధర్మిణః. ౨౫ బ్రాహ్మణైర్న చ సమ్భాష్యాః పఙ్క్తిగ్రాహ్యో న చ ద్విజైః, అన్యాని యాని శాస్త్రాణి లోకేఽస్మిన్వివిధాని చ. ౨౬. శ్రుతిస్మృతివిరుద్ధాని తామసాన్యేవ సర్వశః, వామం కాపాలకం చైవ కౌలకం భైరవాగమః.

శక్తేర్మత్తో మత్స్వరూపాద్వేదః సముత్థితః తదా మమాజ్ఞానాభావాద్యన్మయోక్తం తత్సత్యమేవేతి శ్రుతిర్నాప్రమాణమ్. వేదాతిరిక్తశాస్త్రాణి త్వజ్ఞపురుషబుద్ధికల్పితాని తతశ్చాజ్ఞప్రణీతత్వాదప్రమాణాన్యేవేతి తదుక్తో ధర్మో ధర్మాభాసః వేదోక్త ఏవ తు ధర్మ ఇత్యర్థః. ౧౬. నను మన్వాదిస్మృతీనామప్యేవం రీత్యా ప్రామాణ్యాభావ ఆగత ఇతి చేత్తత్రాహ—స్మృతయశ్చేతి. శ్రుత్యర్థ ఏవ తు స్మృతిభిరుచ్యతే తతో మూలభూతశ్రుతేః ప్రామాణ్యాత్తన్మూలకస్మృతీనామపి ప్రామాణ్యమవ్యాహతమేవేత్యర్థః. ౧౭. నను మన్వాదిస్మృతీనాం పురాణానాం చ సప్రమాణత్వే తప్తముద్రావిధానవామాచారాదివేదవిరుద్ధాచారస్య చ పురాణస్మృతిషు సత్త్వాత్ గ్రాహ్యత్వం స్యాదితి చేత్తత్రాహ-క్వచిత్క్వచిదితి. తన్త్రార్థకటాక్షేణ తన్త్రతన్త్రార్థావలోకనేన పరోదితం వేదాతిరిక్తశాస్త్రోదితమపి ధర్మం వదన్తి. స ధర్మః ప్రత్యక్షశ్రుతివిరుద్ధత్వాత్తైరుక్తోఽపి న వైదికైర్గ్రాహ్య ఇత్యర్థః.౧౮.తత్ర హేతుమాహ—అన్యేషాం శాస్త్రకర్తౄణామితి. ౧౯, ౨౦. సర్వేశాన్యాః సర్వైశ్వర్యాః మమ సా శ్రుతిరాజ్ఞాస్తి సా నృభిః కథం త్యాజ్యేత్యర్థః. తథా చ కూర్మపురాణే దేవీవాక్యం ద్వాదశాధ్యాయే "మమైవాజ్ఞా పరా శక్తిర్వేదసంజ్ఞా పురాతనీ, ఋగ్యజుస్సామరూపేణ సర్గాదౌ సంప్రవర్తతే" ఇతి మమాజ్ఞాభూతశ్రుతిరక్షణార్థం మయా మహాన్యత్నః కృతోఽస్తీత్యాహ—మదాజ్ఞేతి. ౨౧. తతస్తస్మాద్ధేతోర్జ్ఞేయం శ్రుతేర్వచో మే మమ రహస్యమస్తీతి. ౨౨. వేషాన్ శాకంభర్యాదిరామకృష్ణాద్యవతారాన్ అత ఏవేతి. వేదసంరక్షకా దేవాస్తన్నాశకా దైత్యా ఇతి విభాగో వేదసద్భావాదేవ జాత ఇత్యర్థః. ౨౩—౨౫. నను తర్హి కిమర్థం తన్త్రాణి శివేన ప్రణీతానీతి చేత్తత్రాహ—అన్యాని యానీతి. ౨౬. తేషాం నామాన్యాహ—వామం కాపాలికమితి. ౨౭.

౨౭. శివేన మోహనార్థాయ ప్రణీతో నాన్యహేతుకః, దక్షశాపాద్భృగోశ్శాపాద్దధీచస్య చ శాపతః. ౨౮. దగ్ధా యే బ్రాహ్మణవరా వేదమార్గబహిష్కృతాః, తేషాముద్ధరణార్థాయ సోపానక్రమతస్సదా. ౨౯. శైవాశ్చ వైష్ణవాశ్చైవ సౌరాశ్శాక్తాస్తథైవ చ, గాణపత్యా ఆగమాశ్చ ప్రణీతాశ్శఙ్కరేణ తు. ౩౦. తత్ర వేదావిరుద్ధోఽంశోఽప్యుక్తఏవ క్వచిత్క్వచిత్, వైదికైస్తద్గ్రహే దోషో న భవత్యేవ కర్హిచిత్. ౩౧. సర్వథా వేదభిన్నార్థే నాధికారీ ద్విజో భవేత్, వేదాధికారహీనస్తు భవేత్తత్రాధికారవాన్. ౩౨. తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వైదికో వేదమాశ్రయేత్, ధర్మేణ సహితం జ్ఞానం పరం బ్రహ్మ ప్రకాశయేత్. ౩౩ సర్వైషణాః పరిత్యజ్య మామేవ శరణం గతాః, సర్వభూతదయావన్తో మానాహఙ్కారవర్జితాః. ౩౪. మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణా మత్స్థానకథనే రతాః, సన్యాసినో వనస్థాశ్చ గృహస్థా బ్రహ్మచారిణః. ౩౫ ఉపాసన్తే సదా భక్త్యా యోగమైశ్వరసంజ్ఞితమ్, తేషాం నిత్యాభియుక్తానామహమజ్ఞానజం తమః. ౩౬. జ్ఞానసూర్యప్రకాశేన నాశయామి న సంశయః, ఇత్థం వైదికపూజాయాః ప్రథమాయా నగాధిప. ౩౭. స్వరూపముక్తం సఙ్క్షేపాద్ద్వితీయాయా అథో బ్రువే, మూర్తౌ వా స్థణ్డిలే వాపి తథా సూర్యేన్దుమణ్డలే. ౩౮. జలేఽథవా బాణలిఙ్గే యన్త్రే వాపి మహాపటే, తథా శ్రీహృదయామ్భోజే ధ్యాత్వా దేవీం

పాపినాం వేదధర్మాచరణే సద్గతిః స్యాదితి కర్మవైచిత్ర్యాభావాత్ప్రపంచవైచిత్ర్యం న స్యాదితి తేషాం నానాఫలప్రదర్శనేన తత్ర ప్రవృత్తయే మోహార్థమేవ వేదశ్రద్ధాప్రచ్యుత్యర్థం చ తన్త్రాణి ప్రణీతానీత్యర్థః. కించ శాపదగ్ధానాం వేదబహిష్కృతానాం బ్రాహ్మణానాం సోపానక్రమేణ జన్మాన్తరే వేదాధికారప్రాప్త్యర్థం కించిత్పరమేశ్వరోపాసనం వక్తవ్యమితి తదనుగ్రహార్థం చ తన్త్రాణి ప్రణీతానీత్యాహ—దక్షశాపాదితి. శాపకథా చ కూర్మపురాణే సూతసంహితాయామస్మిన్ ద్వాదశస్కంధే చ ప్రసిద్ధా పురాణాన్తరేషు చ. ౨౮—౩౦. నను తర్హి తన్త్రాణి సర్వథా త్యాజ్యానీతి పర్యవసన్నమితి చేన్నేత్యాహ—తత్ర వేదావిరుద్ధోఽంశ ఇతి. తన్త్రేషు ద్వివిధాంశోఽస్తి. ఏకో వేదవిరుద్ధో ద్వితీయో వేదావిరుద్ధః తత్ర వైదికైర్వేదవిరుద్ధాంశస్త్యాజ్యః వేదావిరుద్ధాంశస్తు గ్రాహ్య ఇత్యర్థః. తదుక్తం వాయుసంహితాయామ్. "శైవాగమోఽపి ద్వివిధః శ్రౌతాశ్రౌతశ్చ తన్మయః, శ్రుతిసారమయః శ్రౌతః స్వతన్త్ర ఇతరో మతః" ఇత్యాది. "శ్రౌతో గ్రాహ్యస్తు వైదికైరి"తి సూతసంహితాయామ్. తథాపి యోఽంశో మార్గాణాం వేదేన న విరుధ్యతే. సోఽంశః ప్రమాణమిత్యుక్తమితి, ఇత్థమేతావత్పర్యన్తం వైదికం మతముపపాదితమ్. తన్త్రాణాం స్వతః ప్రామాణ్యమంగీకుర్వతాం తాన్త్రికాణాం మతం త్వన్యదేవేతి దిక్. ౩౧, ౩౨. యస్మాద్వేదోక్త ఏవ ధర్మస్తస్మాద్వేదమేవ ఆశ్రయేదిత్యాహ—తస్మాదితి. ధర్మేణ వేదోక్తేన. ౩౩. పునర్విరాట్స్వరూపోపాసకస్య నిష్ఠామాహ—సర్వైషణా ఇతి. ౩౪, ౩౫. ఐశ్వరసంజ్ఞితం విరాట్స్వరూపోపాసనాభిధమ్. ౩౬. ప్రథమం వైదికపూజాస్వరూపకథనముపసంహరతి—ఇత్థమితి. ౩౭. వేదమార్గేణ కరచరణాది విశిష్టసుకుమారమూర్తిపూజారూపాయా ద్వితీయవైదికపూజాయాః స్వరూపమాహ—ద్వితీయాయా

పరాత్పరామ్. ౩౯. సుగుణాం కరుణాపూర్ణాం తరుణీమరుణారుణామ్, సౌన్దర్య
సారసీమాం తాం సర్వావయవసున్దరామ్. ౪౦. శృఙ్గారరససమ్పూర్ణాం సదా భక్తా
ర్తికాతరామ్, ప్రసాదసుముఖీమమ్బాం చన్ద్రఖణ్డశిఖణ్డినీమ్. ౪౧. పాశాఙ్కుశవ
రాభీతిధరామానన్దరూపిణీమ్, పూజయేదుపచారైశ్చ యథావిత్తానుసారతః. ౪౨.
యావదాన్తరపూజాయామధికారో భవేన్న హి, తావద్బాహ్యామిమాం
పూజాం శ్రయేజ్జాతే తు తాం త్యజేత్. ౪౩. ఆభ్యన్తరా తు యా పూజా సా
తు సంవిల్లయ ఉచ్యతే, సంవిదేవ పరం రూపముపాధిరహితం మమ. ౪౪. అన్త
స్సంవిది మద్రూపే చేతస్థాప్యం నిరాశ్రయమ్, సంవిద్రూపాతిరిక్తం తు మిథ్యా
మాయామయం జగత్. ౪౫ అతస్సంసారనాశాయ సాక్షిణీమాత్మరూపిణీమ్.
భావయేన్నిర్మనస్కేన యోగయుక్తేన చేతసా. ౪౬. అతః పరం బాహ్యపూజా
విస్తారః కథ్యతే మయా, సావధానేన మనసా శృణు పర్వతసత్తమ. ౪౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

దేవీబాహ్యపూజా.

శ్రీదేవ్యువాచ--ప్రాతరుత్థాయ శిరసి సంస్మరేత్పద్మముజ్జ్వలమ్, కర్పూ
రాభం స్మరేత్తత్ర శ్రీగురుం నిజరూపిణమ్ ౧. సుప్రసన్నం లసద్భూషాభూషితం
శక్తిసంయుతమ్, నమస్కృత్య తతో దేవీం కుణ్డలీం సంస్మరేద్బుధః. ౨. ప్రకాశ

ఇతి. ౩౮. మహాపటే వస్త్రే. ౩౯. సుకుమారాం మూర్తిమాహ—సగుణామితి. ౪౦—౪౨. ఇత్థం బాహ్యపూజా కియత్కాలపర్యన్తం కర్తవ్యేతి చేత్తత్రాహ—యావదాన్తరేతి. ఆన్తరపూజాయామధికారే జాతే ఇత్యర్థః. తదుక్తం సూతసంహితాయాం పఞ్చమాధ్యాయే శక్తిపూజాప్రకరణే—"అథాభ్యన్తరపూజాయామధికారో భవేద్యది, త్యక్త్వా బాహ్యామిమాం పూజామాశ్రయేదపరాం బుధః" ఇతి. ౪౩. ఆన్తరపూజాస్వరూపమాహ—ఆభ్యన్తరేతి. సంవిది జ్ఞానరూపే బ్రహ్మణి మయి యచ్చేతసో లయస్తద్రూపే ఇత్యర్థః. ౪౪, ౪౫. నిర్మనస్కేన నిర్వికల్పేన. యోగయుక్తేన భక్తియోగయుక్తేన. ౪౬. ఇయం యా మూర్తా పూజా సంక్షేపేణోక్తా తాం విస్తరేణ వక్తుం ప్రతిజానీతే—అతః పరమితి. ౪౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దేవీగీతాయామేకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

పఞ్చాధికైశ్చ చత్వారింశద్భిః పద్యైరతః పరమ్, బాహ్యపూజావిధానం చ యథావదభిధీయతే. బాహ్యపూజాం వక్తుముపక్రమతే—ప్రాతరుత్థాయేతి. "అష్టపఞ్చ భవేత్ప్రాతరి"తి ధర్మశాస్త్రోక్తప్రాతఃకాలే ఇత్యర్థః. శిరసి స్వమస్తకే బ్రహ్మరన్ధ్రే పద్మం సహస్రారమ్. తత్ర తస్మిన్ పద్మే నిజరూపిణం నిజగురుసమానాకారమిత్యర్థః. ౧. శక్తిసంయుతం స్వపత్నీసంయుతమ్. మాతా ఏవ గురుశ్చేత్తాం పతిసంయుతాం ధ్యాయేత్. ౨. ప్రకాశమానామితి. ప్రథమే ప్రయాణే బ్రహ్మరన్ధ్రగమనరూపే ప్రకాశమానాం చిద్రూపత్వేన భాసమానాం ప్రతిప్రయాణే బ్రహ్మరన్ధ్రాన్మూలాధారం పునరాగమనే అమృతాయమానామ్ ఆనన్దామృతభరితామ్. అన్తఃపదవ్యాం సుషు

మానాం ప్రథమే ప్రయాణే ప్రతిప్రయాణేఽప్యమృతాయమానామ్, అన్తఃపదవ్యా
మనుసఞ్చరన్తీ మానన్దరూపామబలాం ప్రపద్యే ౩. ధ్యాత్వైవం తచ్ఛిఖామధ్యే
సచ్చిదానన్దరూపిణీమ్, మాం ధ్యాయేదన్నశౌచాదిక్రియాస్సర్వాస్సమాపయేత్,
౪. అగ్నిహోత్రం తతో హుత్వా మత్ప్రీత్యర్థం ద్విజోత్తమః, హోమాన్తే స్వా
సనే స్థిత్వా పూజాసఙ్కల్పమాచరేత్. ౫ భూతశుద్ధిం పురా కృత్వా మాతృకా
న్యాసమేవచ, హృల్లేఖామాతృకాన్యాసం నిత్యమేవ సమాచరేత్. ౬. మూలా
ధారే హకారం చ హృదయే చ రకారకమ్, భ్రూమధ్యే తద్వదీకారం హ్రీం
కారం మస్తకే న్యసేత్. ౭. తత్తన్మన్త్రోదితాన్యన్యాన్న్యాసాంత్సర్వాంత్సమాచరేత్,
కల్పయేత్స్వాత్మనో దేహే పీఠం ధర్మాదిభిః పునః ౮ తతో ధ్యాయేన్మహాదేవీం
ప్రాణాయామైర్విజృమ్భితే, హృదమ్భోజే మమ స్థానే పఞ్చప్రేతాసనే బుధః ౯.
బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ ఈశ్వరశ్చ సదాశివః, ఏతే పఞ్చ మహాప్రేతాః పాదమూలే
మమ స్థితాః. ౧౦. పఞ్చభూతాత్మకా హ్యేతే పఞ్చావస్థాత్మకా అపి, అహం త్వవ్య

మ్నాయామనుసంచరన్తీం గమనాగమనే కుర్వతీమబలాం పరాం శక్తిం ప్రపద్యే శరణం గతోఽ
స్మీత్యర్థః. న విద్యతే బలం యస్యాః సకాశాదన్యత్సేత్యబలా. ఇత్థం యోగిభిః కుండలినీ సాక్షాత్క
ర్తవ్యా యోగాభావే భావనా కర్తవ్యా. ౩. తచ్ఛిఖామధ్యే సా యా శిఖా మూలాధారస్థచిదగ్నేః
శిఖా కుండలినీ "తస్యాః శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః" ఇతి తైత్తిరీయశ్రుత్యుక్తా తన్మధ్యే
మాం సచ్చిదానన్దరూపిణీం ధ్యాయేదిత్యర్థః. సర్వాః క్రియాః సన్ధ్యావన్దనాద్యాః. ౪. హోమాన్తే
మత్ప్రీత్యర్థమగ్నిహోత్రహోమాన్తే ఇత్యర్థః. ౫. భూతశుద్ధిమాతృకాన్యాసౌ ప్రసిద్ధౌ గౌరవాన్న
లిఖ్యేతే. హృల్లేఖామాతృకేతి. హృల్లేఖా మాయాబీజం ప్రత్యక్షరం మాయాబీజం పూర్వం దత్వా
మాతృకాన్యాసో యః కర్తవ్యః స హృల్లేఖామాతృకాన్యాసః. శారదాయాం దశవిధమాతృకాన్యా
సేషు ప్రసిద్ధః. ౬, ౭. అధర్మాదిభిరితి. ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యాణి విదిక్షు పీఠఖురత్వేన భావ
యేత్. అధర్మాజ్ఞానావైరాగ్యానైశ్వర్యాణి పూర్వాదిచతుర్దిక్షు పాదమాత్రత్వేన భావయేత్. తత్పీఠో
పరి మధ్యేఽనన్తాయ నమః. పద్మాయ నమః. అం. సూర్యమండలాయ నమః. మం వహ్నిమండ
లాయ నమః. సం సత్వాయ నమః. రం రజసే నమః తం తమసే నమః. పూర్వాదిదిక్షు. ఆం
ఆత్మనే నమః. అం అన్తరాత్మనే నమః. పం పరమాత్మనే నమః. హ్రీం జ్ఞానాత్మనే నమః. తతః
పద్మస్య పూర్వాదిదలే జయాయై నమః. విజయాయై నమః. అపరాజితాయై నమః. నిత్యాయై
నమః. విలాసిన్యై నమః. దోగ్ధ్ర్యై నమః. అఘోరాయై నమః. మధ్యే మంగలాయై నమః. ఇతి పీఠ
శక్తీః పూజయేత్. ఇదం శారదాయాం స్పష్టమ్. ౮. తతః ప్రాణాయామైర్వికసితే హృ
త్పద్మే పంచ ప్రేతాసనే దేవీం ధ్యాయేదిత్యాహ—తతో ధ్యాయేదితి. ౯. పంచ ప్రేతానాహ—
బ్రహ్మా విష్ణుశ్చేతి. ౧౦. కిమర్థమేతే 'త్వదాసనతాం గతా' ఇతి తత్రాహ—పంచభూతాత్మకా
హ్యేతే ఇతి. భూమ్యాదిపంచభూతానామేతేఽధిపతయోఽహం తు దేవీ తేషాముత్పాదకం యద
వ్యక్తం మాయావిశిష్టం బ్రహ్మ తద్రూపిణీ తేభ్యోఽధికా తథా తే బ్రహ్మాదయో జాగ్రత్స్వప్న

త్తచిద్రూపా తదతీతాస్మి సర్వథా. ౧౧. తతో విష్టరతాం యాతాశ్శక్తితన్త్రేషు సర్వదా, ధ్యాత్వైవం మానసైర్భోగైః పూజయేన్మాం జపేదపి ౧౨. జపం సమర్ప్య శ్రీదేవ్యై తతోఽర్ఘ్యస్థాపనం చరేత్, పాత్రాసాదనకం కృత్వా పూజాద్రవ్యాణి శోధయేత్. ౧౩. జలేన తేన మనునా శాస్త్రమన్త్రేణ దేశికః, దిగ్బన్ధం చ పురా కృత్వా గురూన్నత్వా తతః పరమ్. ౧౪. తదనుజ్ఞాం సమాదాయ బాహ్యపీఠే తతః పరమ్, హృదిస్థాం భావితాం మూర్తిం మమ దివ్యాం మనోహరామ్. ౧౫. ఆవాహయేత్తతః పీఠే ప్రాణస్థాపనవిద్యయా, ఆసనావాహనే చార్ఘ్యం పాద్యాద్యాచమనం తథా. ౧౬. స్నానం వాసోద్వయం చైవ భూషణాని చ సర్వశః, గన్ధపుష్పం యథాయోగ్యం దత్వా దేవ్యై స్వభక్తితః. ౧౭. యన్త్రస్థానామావృతీనాం పూజనం సమ్యగాచరేత్, ప్రతివారమశక్తానాం శుక్రవారో నియమ్యతే. ౧౮. మూలదేవీప్రభారూపాస్స్మర్తవ్యా అఙ్గదేవతాః, తత్ప్రభాపటలవ్యాప్తం త్రైలోక్యం చ విచిన్తయేత్. ౧౯. పునరావృత్తిసహితాం మూలదేవీం చ పూజయేత్, గన్ధాదిభిస్సుగన్ధైస్తు తథా పుష్పైస్సువాసితైః. ౨౦. నైవేద్యైస్తర్పణైశ్చైవ తామ్బూలైర్దక్షిణాదిభిః, తోషయేన్మాం త్వత్కృతేన నామ్నాం సా

సుషుప్తితుర్యాతీతరూపం పంచావస్థాధిపతయోఽహం తు దేవీ తుర్యాతీతావస్థాతోఽప్యధికం యద్బ్రహ్మ తద్రూపిణీ తస్మాత్తే మమాసనతాం గతా ఇత్యర్థః. ౧౧. తత్ర బ్రహ్మాదయశ్చత్వారో మంచకఖురాః.సదాశివస్తు ఫలకస్థానీయః కల్పనీయ ఇతి బోధ్యమ్.ఏవం హృదయే ప్రథమతో మానసోపచారైః పూజయిత్వా యథాశక్తిమూలమన్త్రం జపిత్వాజపం దేవ్యై సమర్ప్య బాహ్యపూజార్థమర్ఘ్యస్థాపనం చరేదిత్యాహ—ధ్యాత్వైవమితి. ౧౨. అర్ఘ్యస్థాపనప్రకారః శారదాయాం ద్రష్టవ్యో గౌరవాన్నేహోచ్యతే. ౧౩. అస్త్రమన్త్రేణ ఫట్మన్త్రాభ్యుక్షితజలేన పూజాద్రవ్యాణి శోధయేదిత్యర్థః. దిగ్బంధమితి. ఫట్మన్త్రేణ స్వపరితోఽగ్నిప్రాకారం భావయేదిత్యర్థః. ౧౪. బాహ్యపీఠే పూర్వోక్తే యన్త్రాదౌ. ౧౫. ప్రాణస్థాపనవిద్యయా ప్రాణప్రతిష్ఠామన్త్రేణ. ౧౬, ౧౭. పుష్పాన్తం పూజాం కృత్వా యన్త్రస్థానామావృతీనామావరణదేవతానాం పూజనం కుర్యాదిత్యాహ—యన్త్రస్థానామితి. తాశ్చ దేవతాస్తత్తన్మూర్తికల్పోక్తా గ్రాహ్యాః. ప్రతిదినమావరణదేవతాపూజనం కర్తుమశక్తశ్చేచ్ఛుక్రవారేఽవశ్యం కుర్యాదిత్యర్థః. ౧౮. ఆవరణదేవతాసు భావనామాహ—మూలదేవీతి. ౧౯. పునరావృత్తీతి. ఇత్థమావరణదేవతాం యథాస్థానేషు స్థితాం ధ్యాత్వా సంపూజ్య పునః సావరణాం సాయుధాం శక్తికాం శ్రీభువనేశ్వరీం గన్ధాదిదక్షిణాన్తైరుపచారైః పూజయేదిత్యర్థః. ౨౦. త్వత్కృతేనేతి. త్వయా హిమాలయేన కృతం యత్సహస్రనామస్తోత్రం మమ తేన మాం తోషయేదిత్యర్థః. అనేనైవ జ్ఞాపకేన హిమాలయేన దేవీదర్శనే జాతే సహస్రనామస్తోత్రేణ దేవీస్తుతేతి బోధితమ్. తచ్చ సహస్రనామస్తోత్రం యద్యప్యస్మిన్పురాణే నాస్తి తథాపి కూర్మపురాణే ద్వాదశాధ్యాయే వర్తతే తద్గ్రాహ్యమ్. తత్రాప్యేతత్ప్రసంగేనైవ సహస్రనామకథనాత్. చకారేణ నిత్యమూలమన్త్రజపం కృత్వా పశ్చాత్సహస్రనామస్తోత్రం పఠేదిత్యర్థః.

హస్రకేణ చ. ౨౧. కవచేన చ సూక్తేనాహం రుద్రేభిరితి ప్రభో, దేవ్యథర్వశిరో మన్త్రైర్హృల్లేఖోపనిషద్భవైః. ౨౨. మహావిద్యాం మహామన్త్రైస్తోషయేత్తాం ముహుర్ముహుః, క్షమాపయేజ్జగద్ధాత్రీం ప్రేమార్ద్రహృదయో నరః. ౨౩. పులకాఙ్కితసర్వాఙ్గైర్బాష్పరుద్ధాక్షినిస్స్వనః, నృత్యగీతాదిఘోషేణ తోషయేత్తాం ముహుర్ముహుః. ౨౪. వేదపారాయణైశ్చైవ పురాణైస్సకలైరపి, ప్రతిపాద్యా యతోఽహం వై తస్మాత్తైస్తోషయేత్తు మామ్ ౨౫ నిజం సర్వస్వమపి మే సదేహం నిత్యశోఽర్పయేత్, నిత్యహోమం తతః కుర్యాద్బ్రాహ్మణాంశ్చ సువాసినీః. ౨౬. వటుకాన్పామరానన్యాన్దేవీబుద్ధ్యా తు భోజయేత్, నత్వా పునస్స్వహృదయే వ్యుత్క్రమేణ విసర్జయేత్. ౨౭. సర్వం హృల్లేఖయా కుర్యాత్పూజనం మమ సువ్రత, హృల్లేఖాసర్వమన్త్రాణాం నాయికా పరమా స్మృతా. ౨౮. హృల్లేఖాదర్పణే నిత్యమహం తు ప్రతిబిమ్బితా, తస్మాద్ధృల్లేఖయా దత్తం సర్వమన్త్రైస్సమర్పితమ్. ౨౯. గురుం సమ్పూజ్య భూషాద్యైః కృతకృత్యత్వమావహేత్, య ఏవం పూజయేద్దేవీం శ్రీమద్భువనసున్దరీమ్. ౩౦. న తస్య దుర్లభం కిఞ్చిత్కదాచిత్క్వచిదస్తి హి, దేహాన్తే తు మణిద్వీపం మమ యాత్యేవ సర్వథా. ౩౧. జ్ఞేయో దేవీస్వరూపోఽసౌ దేవానిత్యం నమన్తి తమ్, ఇతి తే కథితం రాజన్మహాదేవ్యాః ప్రపూజనమ్. ౩౨. విమృశ్యైతదశేషేణాప్యధికారానురూపతః, కురు మే పూజనం తేన కృతార్థస్త్వం భవిష్యసి. ౩౩. ఇదం తు గీతాశాస్త్రం మే నాఽశిష్యాయ వదేత్క్వచిత్, నాభక్తాయ ప్రదాతవ్యం న ధూర్తాయ చ దుర్హృదే ౩౪. ఏతత్ప్రకాశనం మాతురుద్ఘాటనము రోజయోః, తస్మాదవశ్యం యత్నేన గోపనీయమిదం సదా. ౩౫. దేయం భక్తాయ శిష్యాయ జ్యేష్ఠపుత్రాయ చైవ హి, సుశీలాయ సువేషాయ దేవీభక్తియుతాయ చ. ౩౬. శ్రాద్ధకాలే పఠేదేతద్బ్రాహ్మణానాం సమీపతః, తృప్తాస్తత్పితరస్సర్వే ప్రయాన్తి పరమం పదమ్. ౩౭. వ్యాసఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా సా భగవతీ తత్రైవాన్తరధీయత, దేవాశ్చ ముదితాస్సర్వే దేవీదర్శనతోఽభవన్. ౩౮. తతో హిమా

---

౨౧. కవచేన తన్త్రాదిషు ప్రోక్తేన "అహం రుద్రేభిరి"తి దేవీసూక్తేనేత్యన్వయః. దేవ్యథర్వశిరో నామ "సర్వే వై దేవా దేవీముపతస్థురి"త్యాదికం హృల్లేఖోపనిషత్. భువనేశ్వర్యా ఉపనిషత్. ౨౨— ౨౫. సర్వస్వమపీతి. స్వదేహసహితం సర్వస్వం దేవ్యై సమర్పయేదిత్యర్థః. ౨౬. వ్యుత్క్రమేణ సంహారముద్రయా. ౨౭. పూర్వపూజాయాం యే ఉపచారా దేయాస్తే సర్వే మాయాబీజమన్త్ర ముచ్చార్య దేయా ఇత్యాహ—సర్వం హృల్లేఖయేతి. ౨౮. కుతః సర్వమన్త్రాణాం నాయికేతి చేన్మమ తస్మిన్మన్త్రే ప్రత్యాసత్త్యతిశయాదిత్యాహ—హృల్లేఖాదర్పణే ఇతి. తథా చ బ్రహ్మాండ పురాణే—"హ్రీంకారాదర్శబింబికే"తి. ౨౯—౩౪. ఉరోజయోః స్తనయోః. ౩౫—౩౮

లయే జజ్ఞే దేవీ హైమవతీ తు సా, యా గౌరీతి ప్రసిద్ధాసీద్దత్తా సా శఙ్కరాయ చ. ౩౯. తతస్స్కన్దస్సముద్భూతస్తారకస్తేన పాతితః, సముద్రమన్థనే పూర్వం రత్నాన్యాసున్నరాధిప. ౪౦. తత్ర దేవైస్స్తుతా దేవీ లక్ష్మీప్రాప్త్యర్థమాదరాత్, తేషామనుగ్రహార్థాయ నిర్గతా తు రమా తతః. ౪౧. వైకుణ్ఠాయ సురైర్దత్తా తేన తస్య శమోఽభవత్, ఇతి తే కథితం రాజన్దేవీమాహాత్మ్యముత్తమమ్. ౪౨. గౌరీలక్ష్మ్యోస్సముద్భూతివిషయం సర్వకామదమ్, న వాచ్యం తే తదన్యస్మై రహస్యం కథితం యతః. ౪౩. గీతారహస్యభూతేయం గోపనీయా ప్రయత్నతః, సర్వముక్తం సమాసేన యత్పృష్టం తత్త్వయానఘ ౪౪. పవిత్రం పావనం దివ్యం కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౪౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే సప్తమస్కన్ధే చత్వారింశోఽధ్యాయః.

సమాప్తశ్చాయం సప్తమస్కన్ధః.

తతో దేవీవరప్రదానానన్తరం ఇయం చ గౌర్యా ఉత్పత్తిర్జ్యేష్ఠశుక్లచతుర్థ్యామభవత్. తదుక్తం కృత్యరత్నావళ్యామ్.—"జ్యేష్ఠశుక్లచతుర్థ్యాం తు జాతా పూర్వముమా సతీ, తస్మాత్సా తత్ర సంపూజ్యా స్త్రీభిః సౌభాగ్యహేతవే. ఉపహారైశ్చ వివిధైర్గీతనృత్యోత్సవాదిభిః,హోమైః పయోభిర్వస్త్రైశ్చ పత్రపుష్పైః సుగన్ధిభిః"ఇతి.సా చోత్పత్తిరరుణోదయవేలాయామ్.తదుక్తం మాత్స్యే తారకాసురయుద్ధప్రస్తావే—"తతో జగత్పరిత్రాణహేతుం హిమగిరేః ప్రియా, బ్రాహ్మే ముహూర్తే సుభగే ప్రాసూయత గుహారణిమి"తి. ౩౯. ఇత్థం గౌర్యా ఉత్పత్తిం తస్యాః శివస్య ప్రాప్తించ సవిస్తరముపవర్ణ్య లక్ష్మ్యుత్పత్తిం తస్యాః విష్ణుప్రాప్తిం చ సంక్షేపేణ వదతి—సముద్రమన్థనే ఇతి. రత్నాన్యాసురత్నాన్యుత్పన్నానీత్యర్థః.౪౦.తత్రేతి. తస్మిన్నపి సమయే దేవైర్దేవీ పరమా శక్తిః స్తుతా కిమర్థం లక్ష్మీప్రాప్త్యర్థమ్. ౪౧—౪౪. విస్తరస్తు మత్కృతదేవీగీతాబృహట్టీకాయాం ద్రష్టవ్యః.

శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నో రఙ్గనాథాత్మజః సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసంభూతో నీలకణ్ఠోఽభిధానతః.
దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
వ్యాఖ్యాం యః కృతవాన్సమ్యక్ తిలకాఖ్యాం మహత్తరామ్.
సప్తమస్కన్ధ ఏతస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః,
ప్రీయతాం తేన మేఽనన్తకోటిబ్రహ్మాణ్డనాయికా.

ఇతి శ్రీశైవకులోత్పన్నరఙ్గనాథాత్మజలక్ష్మీగర్భజనీలకణ్ఠకృతే
శ్రీమద్దేవీభాగవతతిలకే సప్తమస్కన్ధే దేవీగీతాయాం
చత్వారింశోఽధ్యాయః.

శ్రీరస్తు.

దేవీభాగవతే, అష్టమస్కన్ధప్రారమ్భః.

మనవే దేవీకృతవరదానమ్.

జనమేజయ ఉవాచ—సూర్యచన్ద్రాన్వయోత్థానాం నృపాణాం సత్కథాశ్రితమ్, చరితం భవతా ప్రోక్తం శ్రుతం తదమృతాస్పదమ్. ౧. అధునా శ్రోతుమిచ్ఛామి సా దేవీ జగదమ్బికా, మన్వన్తరేషు సర్వేషు యద్యద్రూపేణ పూజ్యతే. ౨. యస్మిన్యస్మింశ్చ వై స్థానే యేన యేన చ కర్మణా, దేవ్యా విరాట్స్వరూపస్య వర్ణనం చ యథాతథమ్. ౩. యేన ధ్యానేన తత్సూక్ష్మే స్వరూపే స్యాన్మతేర్గతిః, తత్సర్వం వద విప్రర్షే యేన శ్రేయోఽహమాప్నుయామ్ ౪. వ్యాసఉవాచ—శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి దేవ్యారాధనముత్తమమ్, యత్కృతేన శ్రుతేనాపి నరః

తరుణేన్దుమౌళితరుణాం కరుణారసేన పరిపూర్ణామ్, గురుణా భరేణ కుచయోర్నమితాం నమతాం భవేద్భవనే భవః. అష్టాధికైశ్చ చత్వారింశత్పద్యైరక సాదరమ్, మనవే వరదానం చ దేవ్యా దత్తమితీర్యతే. జనమేజయో రాజా సూర్యసోమోద్భవానాం రాజ్ఞాం చరితం శ్రుత్వా తదనన్తరం దేవీగీతాశ్రవణం కృతవాన్. తస్యాం చ గీతాయాం దేవ్యా విరాట్స్వరూపముపవర్ణితమ్. తస్య విస్తారో న వర్ణితస్తద్బుభుత్సురథ మన్వన్తరేషు యేన రూపేణ పూజ్యతే తద్బుభుత్సుశ్చ తథా ఇలావృత్తాదివర్ణరూపేషు యేషు స్థానేషు యేన యేన కర్మణా పూజ్యతే తద్బుభుత్సుశ్చ పృచ్ఛతి—సూర్యచన్ద్రేతి. ౧. మన్వన్తరేష్వితి. సర్వమన్వన్తరేషు మనుభిర్మనువంశజైశ్చ యేన యేన రూపేణ పూజ్యతే తద్వదేత్యన్వయః. ౨. కించ యస్మింశ్చేతి. యస్మిన్ యస్మిన్నిలావృత్తాదివర్షేషు ఖండేషు స్థానవిశేషేషు యేన యేన కర్మణా వ్యాపారేణ చకారాద్యేన సదాచారేణ చ పూజ్యతే తత్కర్మ తం సదాచారం చ వదేత్యన్వయః. కించ దేవ్యా ఇతి. దేవ్యా విరాట్స్వరూపం యత్పూర్వముక్తం తస్య వర్ణనమపి యథా వర్తతే తథేత్యర్థః. తదపి తత్సర్వం వదేత్యన్వయః. ౩. నను విరాట్స్వరూపవర్ణనస్య కోపయోగ ఇతి చేత్తత్రాహ—యేనేతి. స్థూలరూపధ్యానేన హి చిత్తస్యైకాగ్రతాయాం సాధితాయాం దేవ్యాః సూక్ష్మరూపే మతేర్బుద్ధేర్గతిర్గమనం స్యాన్నాన్యథేతి స్థూలరూపధ్యానార్థం స్థూలరూపసన్నివేశజ్ఞానమపేక్షితమిత్యర్థః. ౪. తత్ర మన్వన్తరేషు సర్వేష్విత్యస్యోత్తరం దశమస్కన్ధే వక్ష్యతి.—ప్రథమతోఽత్ర తృతీయప్రశ్నస్యోత్తరం వక్తుమారభతే—శృణు రాజన్నితి. దేవ్యారాధనమితి. యద్యపి రాజ్ఞా తృతీయప్రశ్నే విరాట్స్వరూపసన్నివేశ ఏవ పృష్టో న త్వారాధనం తథాపి తత్స్వరూపసన్నివేశజ్ఞానఫలమారాధనమేవేతి మనసి నిధాయోక్తమారాధనమితి బోధ్యమ్. దేవ్యా విరాట్స్వరూపాయా ఆరా

శ్రేష్ఠోఽత్ర విద్యతే. ౫. ఏవమేతన్నారదేన పృష్టో నారాయణః పురా, తస్మై యదుక్తవాన్దేవో యోగచర్యాప్రవర్తకః. ౬. ఏకదా నారదశ్శ్రీమాన్పర్యటన్పృథివీమిమామ్, నారాయణాశ్రమం ప్రాప్తో గతఖేదశ్చ తస్థివాన్. ౭. తస్మై యోగాత్మనే నత్వా బ్రహ్మదేవతనూద్భవః, పర్యపృచ్ఛదిమం చార్థం యత్పృష్టం భవతాఽనఘ. ౮. నారద ఉవాచ—దేవదేవ మహాదేవ పురాణపురుషోత్తమ, జగదాధార సర్వజ్ఞ శ్లాఘనీయోరుసద్గుణ. ౯. జగతస్తత్త్వమాద్యం యత్తన్మే వద యథేప్సితమ్, జాయతే కుత ఏవేదం కుతశ్చేదం ప్రతిష్ఠితమ్. ౧౦. కుతోఽన్తం ప్రాప్నుయాత్కాలే కుత్ర సర్వఫలోదయః, కేన జ్ఞాతేన మాయైషా మోహభూర్నాశమాప్నుయాత్. ౧౧. కయార్చయా కిం జపేన కిం ధ్యానేనాత్మహృత్కజే, ప్రకాశో జాయతే దేవ తమస్యర్కోదయో యథా. ౧౨. ఏతత్ప్రశ్నోత్తరం దేవ బ్రూహి సర్వమశేషతః. యథా లోకస్తరేదన్ధతమసం త్వంజసైవ హి. ౧౩. వ్యాస ఉవాచ—ఏవం దేవర్షిణా పృష్టః ప్రాచీనో మునిసత్తమః, నారాయణో మహాయోగీ ప్రత్యనన్ద్య వచోఽబ్రవీత్. ౧౪. శ్రీనారాయణ ఉవాచ-శృణు దేవర్షివర్యాత్ర జగతస్తత్త్వముత్తమమ్, యేనజ్ఞాతేన మర్త్యో హి జాయతే న జగద్భ్రమే. ౧౫. జగతస్తత్త్వమిత్యేవ దేవీ ప్రోక్తా మయాపి హి, ఋషిభిర్దేవగన్ధర్వైరన్యైశ్చాపి మనీషిభిః. ౧౬. సా జగత్సృజతే దేవీ తయా చ ప్రతిపాల్యతే, తయా చ నాశ్యతే సర్వమితి ప్రోక్తం గుణత్రయాత్. ౧౭. తస్యాస్స్వరూపం వక్ష్యామి దేవ్యాస్సిద్ధర్షిపూజితమ్, స్మరతాం సర్వపాపఘ్నం కామదం మోక్షదం తథా. ౧౮. మనుస్స్వాయమ్భువస్త్వాద్యః పద్మపుత్రః ప్రతాపవాన్, శతరూపాపతిశ్శ్రీమాంత్సర్వమన్వన్తరాధిపః. ౧౯.

ధనమిత్యర్థః. ౫. తత్రైవం కథానకం నారదాయ నారాయణేన పూర్వముక్తం తదేవ మయోచ్యతే నాన్యదిత్యాహ—ఏవమేతన్నారదేనేతి. ౬. పూర్వకథామాహ—ఏకదేతి. ౭. యోగాత్మనే యోగమూర్తయే పర్యపృచ్ఛదిమం చార్థమితి. భవతాఽహం యత్పృష్టః ఇమం చార్థం విరాట్స్వరూపసన్నివేశకథనరూపమర్థమన్యదపి తస్య మనసి యద్వర్తమానం తం చార్థం పర్యపృచ్ఛదిత్యర్థః. ౮, ౯. కుతశ్చేదం ప్రతిష్ఠితమ్. ఏతస్య పాలయితా క ఇత్యర్థః. ౧౦. అన్తం నాశమ్. ఏతస్య నాశకర్తా క ఇత్యర్థః. సర్వకర్మణాం ఫలోదయః కుత్ర కస్మిన్ సతి భవతీత్యర్థః. ౧౧. ఆత్మహృత్కజే ఆత్మనో హృదయకమలే ఇత్యర్థః. ప్రకాశ ఆత్మన ఇత్యర్థః. ౧౨. అన్ధతమసమజ్ఞానరూపమన్ధకారమ్. ౧౩. ప్రత్యనన్ద్య తద్వచః సాధు సాధ్వితి స్తుత్వేత్యర్థః. ౧౪. జగతః కార్యరూపస్య రజ్జుసర్పసదృశస్య తత్త్వం కారణముపాదానం నిమిత్తం వివర్తరూపం చ సర్పస్య రజ్జ్వజ్ఞానాదివత్ యేన జ్ఞాతేన తత్త్వేన జగద్రూపే భ్రమే న జాయతే. జ్ఞాతేన రజ్జ్వాదినా సర్పాదిభ్రమ ఇవ పునర్భ్రమో న భవతీతి తాత్పర్యమ్. ౧౫. దేవీ ప్రోక్తేతి. సామ్యావస్థమాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీ దేవీత్యర్థః. తత్ర మాయోపాదానకారణం మాయాయాం చిత్ప్రతిబింబో నిమిత్తకారణం బ్రహ్మవివర్త

సమనుః పితరం దేవం ప్రజాపతిమకల్మషమ్, భక్త్యా పర్యచరత్పూర్వం తమువా
చాత్మభూః సుతమ్. ౨౦. పుత్ర పుత్ర త్వయా కార్యం దేవ్యారాధనముత్తమమ్,
తత్ప్రసాదేన తే తాత ప్రజాసర్గః ప్రసిధ్యతి. ౨౧. ఏవముక్తః ప్రజాస్రష్టా మను
స్స్వాయమ్భువో విరాట్, జగద్యోనిం తదా దేవీం తపసాతర్పయద్విభుః. ౨౨.
తుష్టావ దేవీం దేవేశీం సమాహితమతిః కిల, ఆద్యాం మాయాం సర్వశక్తిం సర్వ
కారణకారణామ్. ౨౩. మనురువాచ — నమో నమస్తే దేవేశి జగత్కారణకారణే,
శఙ్ఖచక్రగదాహస్తే నారాయణహృదాశ్రితే. ౨౪. వేదమూర్తే జగన్మాతః కారణ
స్థానరూపిణి, వేదత్రయప్రమాణజ్ఞే సర్వదేవనుతే శివే. ౨౫. మాహేశ్వరి మహా
భాగే మహామాయే మహోదయే, మహాదేవప్రియావాసే మహాదేవప్రియఙ్కరి.
౨౬. గోపేన్ద్రస్య ప్రియే జ్యేష్ఠే మహానన్దే మహోత్సవే, మహామారీభయహరే నమో
దేవాదిపూజితే. ౨౭ సర్వమఙ్గళమాఙ్గల్యే శివే సర్వార్థసాధికే, శరణ్యే త్ర్యమ్బకే
గౌరి నారాయణి నమోఽస్తు తే ౨౮ యతశ్చేదం యయా విశ్వమోతం ప్రోతం చ
సర్వదా, చైతన్యమేకమాద్యన్తరహితం తేజసాం నిధిమ్. ౨౯. బ్రహ్మా యదీక్షణా
త్సర్వం కరోతి చ హరిస్సదా, పాలయత్యపి విశ్వేశస్సంహర్తా యదనుగ్రహాత్.
౩౦. మధుకైటభసమ్భూతభయార్తః పద్మసమ్భవః, యస్యాస్స్తవేన మునుచే ఘోర
దైత్యభవామ్బుధేః ౩౧ త్వం హ్రీః కీర్తిస్స్మృతిః కాన్తిః కమలా గిరిజా సతీ, దాక్షా
యణీ వేదగర్భా బుద్ధిదాత్రీ సదాభయా.. ౩౨. స్తోష్యే త్వాం చ నమస్యామి
పూజయామి జపామి చ, ధ్యాయామి భావయే వీక్ష్యే శ్రోష్యే దేవి ప్రసీద మే.
౩౩. బ్రహ్మా వేదనిధిః కృష్ణో, లక్ష్మ్యావాసః పురన్దరః, త్రిలోకాధిపతిః పాశీ యాదసాం
పతిరుత్తమః. ౩౪. కుబేరో నిధినాథోఽభూద్యమో జాతః పరేతరాట్, నైరృతో
రక్షసాం నాథస్సోమో జాతో హ్యపోమయః. ౩౫. త్రిలోకవన్ద్యో లోకేశీ మహా

కారణమితి వివేకః. ౧౬—౧౮. పద్మపుత్రః పద్మసంభవబ్రహ్మపుత్ర ఇత్యర్థః. ౧౯—౨౨.
మాయాం మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీమ్. ౨౩. జగత్కారణం హిరణ్యగర్భస్తస్యాపి కారణే ఇత్యర్థః
నారాయణహృదాశ్రితే ఇదం చ వైష్ణవ్యాః శక్తేః స్వరూపం శంఖచక్రగదాపద్మహస్తం ధ్యానా
ర్థముపన్యస్తమ్. ౨౪. కారణం మాయా తస్యాః స్థానం బ్రహ్మ తద్రూపిణీత్యర్థః. వేదత్రయరూప
ప్రమాణజ్ఞే సర్వజ్ఞే ఇత్యర్థః. ౨౫. మహాదేవస్య ప్రియ ఆవాసో వసతిరర్ధాంగవాసో యస్యాః సా
౨౬. గోపేన్ద్రో నన్దః తస్య ప్రియే వింధ్యవాసినీత్యర్థః. ౨౭, ౨౮. యతశ్చేదమితి ఇదం జగద్యతో
యస్యాః సకాశాదభూదిత్యర్థః. యయా శ్రీదేవ్యా జగదోతం ప్రోతం చ వ్యాప్తం గ్రథిత
మిత్యర్థః. తద్రూపం యచ్చైతన్యమేకమాద్యంతరహితం తేజసాం నిధిం సర్వతస్తేజస్వీత్యర్థః. తస్తై తే
నమోఽస్త్వితి శేషః. ౨౯. యదీక్షణాద్యస్యాః కృపావలోకనాదిత్యర్థః. తస్తై నమోఽస్తు
ఇత్యర్థః. ౩౦—౩౩. బ్రహ్మా వేదనిధిరితి, యస్యాః ప్రసాదాత్ బ్రహ్మా వేదనిధిర్జాతః. కృష్ణస్తు

మాఙ్గల్యరూపిణి, నమస్తేఽస్తు పునర్భూయో జగన్మాతర్నమో నమః ౩౬. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—ఏవం స్తుతా భగవతీ దుర్గా నారాయణీ పరా, ప్రసన్నా ప్రాహ దేవర్షే బ్రహ్మపుత్రమిదం వచః. ౩౭. దేవ్యువాచ—వరం వరయ రాజేన్ద్ర బ్రహ్మపుత్ర యదిచ్ఛసి, ప్రసన్నాహం స్తవేనాత్ర భక్త్యా చారాధనేన చ. ౩౮. మనురువాచ—యది దేవి ప్రసన్నాసి భక్త్యా కారుణికోత్తమే, తదా నిర్విఘ్నతస్సృష్టిః ప్రజాయాస్స్యాత్తవాజ్ఞయా. ౩౯. దేవ్యువాచ—ప్రజాసర్గః ప్రభవతు మమానుగ్రహతః కిల, నిర్విఘ్నేన చ రాజేన్ద్ర వృద్ధిశ్చాప్యుత్తరోత్తరమ్. ౪౦. యః కశ్చిత్పఠతే స్తోత్రం మద్భక్త్యా త్వత్కృతం సదా, తేషాం విద్యాప్రజాసిద్ధిః కీర్తిః కాన్త్యుదయః ఖలు ౪౧ జాయన్తే ధనధాన్యాని శక్తిరప్రహతా నృణామ్, సర్వత్ర విజయో రాజంత్సుఖం శత్రుపరిక్షయః. ౪౨. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—ఏవం దత్వా వరాన్దేవీ మనవే బ్రహ్మసూనవే, అన్తర్ధానం గతా చాసీత్పశ్యతస్తస్య ధీమతః. ౪౩. అథ లబ్ధవరో రాజా బ్రహ్మపుత్రః ప్రతాపవాన్, బ్రహ్మాణమబ్రవీత్తాత స్థానం మే దీయతాం రహః. ౪౪. యత్రాహం సమధిష్ఠాయ ప్రజాస్సృక్ష్యామి పుష్కలాః, యక్ష్యామి యజ్ఞైర్దేవేశం తత్సమాదిశ మాచిరమ్. ౪౫. ఇతి పుత్రవచశ్శ్రుత్వా ప్రజాపతిపతిర్విభుః, చిన్తయామాస సుచిరం కథం కార్యం భవేదిదమ్. ౪౬. సృజతో మే గతః కాలో విపులోఽనన్తసఙ్ఖ్యకః, ధరా వార్భిః ప్లుతా మగ్నా రసం యాతాఖిలాశ్రయా ౪౭. ఇదం మచ్చిన్తితం కార్యం భగవానాదిపూరుషః, కరిష్యతి సహాయో మే యదాదేశేఽహమాశ్రితః. ౪౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

వరాహకృతధరణ్యుద్ధరణమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—ఏవం మీమాంసతస్తస్య పద్మయోనేః పరంతప,

లక్ష్మ్యావాసో లక్ష్మీపతిర్జ్ఞాతః. పురందరో వజ్రీ త్రిలోకాధిపతిర్జ్ఞాతః. ఇతి యథాయోగ్యం యోజనీయమ్. పాశీ వరుణః. ౩౪—౪౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

అష్టత్రింశన్మహాపద్మైర్వరాహేణ ధరాతలమ్, జలాదుద్ధృతమిత్యేతత్కథానకమిహోచ్యతే. పూర్వాధ్యాయే ఇదం మచ్చిన్తితం కార్యం భగవానాదిపురుషః కరిష్యతీతి ప్రోక్తేన వాక్యేన పద్మయోనేర్నిశ్చయం జ్ఞాత్వా భగవాన్వరాహరూపేణ ప్రాదురభూదిత్యాహ—ఏవం మీమాంసత ఇతి. నను నారదేన జగతస్తత్త్వమేవ పృష్టం ప్రచ్ఛ నారాయణేనాభిహితం పునస్తదుత్తరకథానకస్య నారదేనాపృష్టస్య కథనేనోపయోగ ఇతి చేన్న అత్రాపకృష్టకథనాన్యథానుపపత్త్యైవ నారదేనైవ తత్పృష్టమస్తీత్యర్థస్యాపి కల్పనాత్. అత ఏవాగ్రే విరాట్స్వరూపసన్నివేశప్రశ్నస్య నారద

మన్వాదిభిర్మునివరైర్మరీచ్యాద్యైశ్చ సమన్వితః. ౧. ధ్యాయతస్తస్య నాసాగ్రాద్విరిఞ్చేః
సహసానఘ, వరాహరూపో నిరగాదేకాఙ్గుళప్రమాణతః. ౨. తస్యైవ పశ్యత
స్స్వస్థః క్షణేన కిల నారద, కరిమాత్రం ప్రవవృధే తదద్భుతతమం హ్యభూత్. 3.
మరీచిముఖ్యైర్విప్రేన్ద్రైస్సనకాద్యైశ్చ నారద, తద్దృష్ట్వా సౌకరం రూపం తర్కయా
మాస పద్మభూః. ౪. కిమేతత్సౌకరం వ్యాజం దివ్యం సత్త్వమవస్థితమ్, అత్యాశ్చర్య
మిదం జాతం నాసికాయా వినిస్సృతమ్ ౫ దృష్టోఽఙ్గుష్ఠశిరోమాత్రః క్షణాచ్ఛై
లేన్ద్రసన్నిభః, అహోస్విద్భగవాన్కిం వా యజ్ఞో మే ఖేదయన్మనః ౬. ఇతి తర్క
యతస్తస్య బ్రహ్మణః పరమాత్మనః, వరాహరూపో భగవాన్జగర్జాచలసన్నిభః. ౭.
విరఞ్చిం హర్షయామాస సంహతాంశ్చ ద్విజోత్తమాన్, స్వగర్జశబ్దమాత్రేణ
దిక్ప్రాన్తమనునాదయన్ ౮. తే నిశమ్య స్వఖేదస్య క్షయిష్ణుం ఘుర్ఘురధ్వనిమ్,
జనస్తపస్సత్యలోకవాసినోఽమరవర్యకాః ౯. ఛన్దోమయైస్స్తోత్రవరైర్ఋక్సామా
థర్వసమ్భవైః, వచోభిః పురుషం త్వాద్యం ద్విజేన్ద్రాః పర్యవాకిరన్. ౧౦. తేషాం
స్తోత్రం నిశమ్యాదో భగవాన్హరిరీశ్వరః, కృపావలోకమాత్రేణానుగృహీత్వా
ప ఆవిశత్. ౧౧. తస్యాస్తద్విశతః క్రూరసటాఘాతప్రపీడితః, సముద్రోఽబ్ర
వీద్దేవ రక్ష మాం శరణార్థినః. ౧౨. ఇత్యాకర్ణ్య సముద్రోక్తం వచనం హరి
రీశ్వరః, విదారయఞ్జలచరాఞ్జగామాన్తర్జలే విభుః. ౧౩. ఇతస్తతోఽభిధావంస్సవిచి
న్వన్పృథివీం ధరామ్, ఆఘ్రాయాఘ్రాయ సర్వేశో ధరామాసాదయచ్ఛనైః. ౧౪.
అన్తర్జలగతాం భూమిం సర్వసత్త్వాశ్రయాం తదా, భూమిం స దేవదేవేశో దంష్ట్ర
యోదాజహార తామ్. ౧౫ తాం సముద్ధృత్య దంష్ట్రాగ్రే యజ్ఞేశో యజ్ఞపూరుషః,
శుశుభే దిగ్గజో యద్వదుద్ధృత్యాథ సుపద్మినీమ్. ౧౬. తం దృష్ట్వా దేవదేవేశో
విరిఞ్చిస్సమనుస్స్వరాట్, తుష్టావ వాగ్భిరేవేశం దంష్ట్రోద్ధృతవసున్ధరమ్. ౧౭.
బ్రహ్మోవాచ—జితం తే పుణ్డరీకాక్ష భక్తానామార్తినాశన, ఖర్వీకృతసురాధార

కృతస్యాభావేఽపి ప్రథమాధ్యాయస్థం "తస్మై యోగాత్మనే నత్వా బ్రహ్మదేవతనూద్భవః. పర్య
పృచ్ఛదిమం చార్థం యస్పృష్టో భవతాఽనఘ" ఇతి జనమేజయం ప్రతి వ్యాసవాక్యం సఙ్గచ్ఛతే ఇతి.
సమన్తతస్తైర్మన్వాదిభిః. పరివేష్టితస్యేతి శేషః. ౧. ధ్యాయతః పద్మయోనేరిత్యన్వయః. ౨. తస్యైవ
విరించేరేవ ఖస్థః పృథివ్యభావాదాకాశస్థో వరాహః. 3. మరీచిముఖ్యైః సహితో విరించిస్తం
దృష్ట్వేత్యర్థః. ౪. సత్త్వం మహాభూతమిత్యర్థః. ౫. దృష్టోఽంగుష్ఠశిరోమాత్ర ఇతి. యః పూర్వ
మంగుష్ఠశిరోమాత్రోఽంగుష్ఠమాత్రపరిమితో దృష్టః సః క్షణాత్పర్వతసన్నిభో జాత ఇత్యర్థః. ౬.
బ్రహ్మణః పరమాత్మనో అగ్రే ఇతి శేషః. ౭. సంహతాన్ మిలితాన్. ౮—౧౦. అపః జలాని.
ఆవిశత్ ప్రవివేశ. ౧౧. క్రూరసటాఘాతః కఠోరశరీరకేశాఘాతః. ౧౨—౧౫. పద్మినీం కమలినీం

సర్వకామఫలప్రద. ౧౮. ఇయం చ ధరణీదేవ శోభతే వసుధా తవ, పద్మినీవ సుపత్రాఢ్యా మాతఙ్గజకరోద్ధృత. ౧౯. ఇదం చ తే శరీరం వై శోభతే భూమిసఙ్గమాత్, ఉద్ధృతామ్బుజశుణ్డాగ్ర కరీన్ద్రతనుసన్నిభమ్. ౨౦. నమో నమస్తే దేవేశ సృష్టిసంహారకారక, దానవానాం వినాశాయ కృతనానాకృతే ప్రభో. ౨౧. అగ్రతశ్చ నమస్తేఽస్తు పృష్ఠతశ్చ నమో నమః, సర్వామరాధార భూతబృహద్ధామన నమోఽస్తు తే. ౨౨. త్వయాహం చ ప్రజాస్సర్గే నియుక్తశ్శక్తిబృంహితః, త్వదాజ్ఞావశతస్సర్గం కరోమి వికరోమి చ. ౨౩. త్వత్సహాయేన దేవేశ అమరాశ్చ పురా హరే, సుధాం విభేజిరే సర్వే యథాకాలం యథాబలమ్. ౨౪. ఇన్ద్రస్త్రిలోకీసామ్రాజ్యం లబ్ధవాంస్త్వన్నిదేశతః, భునక్తి లక్ష్మీం బహుళాం సురసఙ్ఘప్రపూజితః ౨౫. వహ్నిః పావకతాం లబ్ధ్వా జాఠరాదివిభేదతః, దేవాసురమనుష్యాణాం కరోత్యాప్యాయనం తథా. ౨౬. ధర్మరాజోఽథ పితౄణామధిపస్సర్వకర్మదృక్, కర్మణాం ఫలదాతాఽసౌ త్వన్నియోగాదధీశ్వరః ౨౭. నైరృతో రక్షసామీశో యక్షో విఘ్నవినాశనః, సర్వేషాం ప్రాణినాం కర్మ సాక్షీ త్వత్తః ప్రజాపతే. ౨౮. వరుణో యాదసామీశో లోకపాలో జలాధిపః, త్వదాజ్ఞాబలమాశ్రిత్య లోకపాలత్వమాగతః. ౨౯. వాయుర్గన్ధవహస్సర్వం భూతప్రాణనకారణమ్, జాతస్తవ నిదేశేన లోకపాలో జగద్గురుః ౩౦. కుబేరః కిన్నరాదీనాం యక్షాణాం జీవనాశ్రయః, త్వదాజ్ఞాన్తర్గతస్సర్వలోకపేషు చ మాన్యభూః. ౩౧. ఈశానస్సర్వరుద్రాణామీశ్వరాన్తకరః ప్రభుః, జాతో లోకేశవన్ద్యోఽసౌ సర్వదేవాధిపాలకః. ౩౨. నమస్తుభ్యం భగవతే జగదీశాయ కుర్మహే, యస్యాంశభాగాస్సర్వే హి జాతా దేవాస్సహస్రశః. ౩౩. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—ఏవం స్తుతో విశ్వసృజా భగవానాదిపూరుషః, లీలావలోకమాత్రేణాప్యనుగ్రహమవాసృజత్. ౩౪. తత్రైవాభ్యాగతం దైత్యం హిరణ్యాక్షం మహాసురమ్, రున్ధానమధ్వనో భీమం గదయా తాడయద్ధరిః. ౩౫. తద్రక్తపఙ్కదిగ్ధాఙ్గో భగవానాదిపూరుషః, ఉద్ధృత్య ధరణీం దేవో దంష్ట్రయా లీలయాప్సు తామ్. ౩౬. నివేశ్య లోకనాథేశో జగామ స్థానమాత్మనః, ఏతద్భగవతశ్చిత్రం ధరణ్యుద్ధరణం పరమ్. ౩౭. శృణుయాద్యః పుమాన్యశ్చ పఠేచ్చరితముత్తమమ్, సర్వపాపవినిర్ముక్తో వైష్ణవీం గతిమాప్నుయాత్. ౩౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

శుణ్డాగ్రేణోద్ధృత్య దిగ్గజో యథా శుశుభే. ౧౬—౧౯. ఉద్ధృతమంబుజం యేనైతాదృశం శుణ్డాగ్రం యస్య సః యః కరీన్ద్రస్తస్య తనుసన్నిభమ్. ౨౦—౩౦. లోకపేషు లోకపాలేషు మాన్యభూః పూజ్యః. ౩౧—౩౮. ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకేఽష్టమస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

స్వాయమ్భువమనువంశవర్ణనమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—మహీం దేవః ప్రతిష్ఠాప్య యథాస్థానే చ నారద, వైకుణ్ఠలోకమగమద్బ్రహ్మోవాచ స్వమాత్మజమ్ ౧. స్వాయమ్భువ మహాబాహో పుత్ర తేజస్వినాం వర, స్థానే మహీమయే తిష్ఠ ప్రజాః సృజ యథోచితమ్. ౨. దేశకాలవిభాగేన యజ్ఞేశం పురుషం యజ, ఉచ్చావచపదార్థైశ్చ యజ్ఞసాధనకైర్విభో. ౩. ధర్మమాచర శాస్త్రోక్తవర్ణాశ్రమనిబన్ధనమ్, ఏతేన క్రమయోగేన ప్రజావృద్ధిర్భవిష్యతి. ౪ పుత్రానుత్పాద్య గుణతః కీర్త్యా కాన్త్యాత్మరూపిణః, విద్యావినయసమ్పన్నాం త్సదాచారవతాం వరాన్. ౫. కన్యాశ్చ దత్వా గుణవద్యశోవద్భ్యస్సమాహితః, మనస్సమ్యక్సమాధాయ ప్రధానపురుషే పరే. ౬. భక్తిసాధనయోగేన భగవత్పరిచర్యయా, గతిమిష్టాం సదావాప్స్యాం యోగినాం గమితా భవాన్. ౭. ఇత్యాశ్వాస్య మనుం పుత్రం పద్మయోనిః ప్రజాపతిః, ప్రజాసర్గే నియమ్యాముం స్వధామ ప్రత్యపద్యత ౮. ప్రజాస్సృజత పుత్రేతి పితురాజ్ఞాం సమాదధత్, స్వాయమ్భువః ప్రజాసర్గమకరోత్పృథివీపతిః. ౯. ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ మనుపుత్రౌ మహౌజసౌ, కన్యాస్తిస్రః ప్రసూతాశ్చ తాసాం నామాని మే శృణు. ౧౦. ఆకూతిః ప్రథమా కన్యా ద్వితీయా దేవహూతికా, తృతీయా చ ప్రసూతిర్హి విఖ్యాతా లోకపావనీ. ౧౧. ఆకూతిం రుచయే ప్రాదాత్కర్దమాయ చ మధ్యమామ్, దక్షాయాదాత్ప్రసూతిం చ యాసాం లోకఇమాః ప్రజాః. ౧౨. రుచేః ప్రజజ్ఞే భగవాన్యజ్ఞో నామాదిపూరుషః, ఆకూత్యాం దేవహూత్యాం చ కపిలోఽసౌ చ కర్దమాత్. ౧౩. సాఙ్ఖ్యాచార్యస్సర్వలోకే విఖ్యాతః కపిలో విభుః, దక్షాత్ప్రసూత్యాం కన్యాశ్చ బహుశో జజ్ఞిరే ప్రజాః. ౧౪. యాసాం సన్తానసమ్భూతా దేవతిర్యఙ్నరాదయః, ప్రసూతా లోకవిఖ్యాతాస్సర్వే సర్గప్రవర్తకాః. ౧౫. యజ్ఞశ్చ భగవాంస్స్వాయంభువమన్వన్తరే విభుః, మనుం రరక్ష రక్షోభ్యో యామైర్దేవగణైర్వృతః. ౧౬. కపిలోఽపి మహాయోగీ భగవాంస్తత్రాశ్రమేస్థితః, దేవహూత్యై పరం జ్ఞానం సర్వాఽవిద్యానివర్తకమ్. ౧౭. సవిశేషం ధ్యానయోగమధ్యాత్మజ్ఞాననిశ్చయమ్, కాపిలం శాస్త్రమాఖ్యాతం సర్వాజ్ఞానవినాశనమ్. ౧౮. ఉపదిశ్య మహాయోగీ సయయౌ పులహాశ్రమమ్, అద్యాపి వర్తతే దేవో సాఙ్ఖ్యాచార్యో

త్రయోవింశతిపద్యైస్తు మనోః స్వాయంభువస్య తు, వంశస్య వర్ణనం సమ్యగ్యథావదనువర్ణ్యతే. ధరోద్ధారానన్తరం జాతం కృత్యమాహ— మహీం దేవ ఇతి. దేవో వరాహః స్వమాత్మజం స్వాయంభువమనుమ్. ౧—౧౨. ఆకూత్యామితి పూర్వేణాన్వయః. ౧౩—౧౫. యజ్ఞశ్చేతి. రుచేః పుత్రో యజ్ఞో నామ పురుషః కస్మింశ్చిత్సమయే రక్షోభిరుపద్రుతం స్వాయంభువం మనుం

మహాశయః. ౧౯. యన్నామస్మరణేనాపి సాఙ్ఖ్యయోగశ్చ సిధ్యతి, తం వన్దే కపిలం యోగాచార్యం సర్వవరప్రదమ్. ౨౦. ఏవముక్తం మనోః కన్యావంశవర్ణనముత్తమమ్, పఠతాం శృణ్వతాం చాపి సర్వపాపవినాశనమ్. ౨౧. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి మనుపుత్రాన్వయం శుభమ్, యదాకర్ణనమాత్రేణ పరం పదమవాప్నుయాత్. ౨౨. ద్వీపవర్షసముద్రాదివ్యవస్థా యత్సుతైః కృతా, వ్యవహారప్రసిధ్యర్థం సర్వభూతసుఖాప్తయే. ౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

ప్రియవ్రతవంశవర్ణనాదిః.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—మనోస్స్వాయమ్భువస్యాసీజ్జ్యేష్ఠః పుత్రః ప్రియవ్రతః, పితుస్సేవాపరో నిత్యం సత్యధర్మపరాయణః. ౧. ప్రజాపతేర్దుహితరం సురూపాం విశ్వకర్మణః, బర్హిష్మతీం చోపయేమే సమానాం శీలకర్మభిః ౨. తస్యాంపుత్రాన్దశగుణైరన్వితాన్భావితాత్మనః, జనయామాస కన్యాం చోర్జస్వతీం చ యవీయసీమ్. ౩. ఆగ్నీధ్రశ్చేధ్మజిహ్వశ్చ యజ్ఞబాహుస్తృతీయకః, మహావీరశ్చతుర్థస్తు పఞ్చమో రుక్మశుక్రకః. ౪. ఘృతపృష్ఠశ్చ సవనో మేధాతిథిరథాష్టమః, వీతిహోత్రః కవిశ్చేతి దశైతే వహ్నినామకాః ౫ ఏతేషాం దశపుత్రాణాం త్రయోఽప్యాసన్విరాగిణః, కవిశ్చ సవనశ్చైవ మహావీర ఇతి త్రయః. ౬. ఆత్మవిద్యాపరిష్ణాతాస్సర్వే తే హ్యూర్ధ్వరేతసః, ఆశ్రమే పరహంసాఖ్యే నిస్పృహా హ్యభవన్ముదా. ౭. అపరస్యాం చ జాయాయాం త్రయః పుత్రాశ్చ జజ్ఞిరే, ఉత్తమస్తామసశ్చైవ రైవతశ్చేతి విశ్రుతాః. ౮. మన్వన్తరాధిపతయ ఏతే పుత్రా మహౌజసః, ప్రియవ్రతస్స రాజేన్ద్రో బుభుజే జగతీమిమామ్. ౯ ఏకాదశార్బుదాబ్దానామవ్యాహతబలేన్ద్రియః, యదా సూర్యః పృథివ్యాశ్చ విభాగే ప్రథమేఽతపత్. ౧౦. భాగే

యామైస్తన్నామకైర్దేవగణైర్వృతః, సంస్తేభ్యో రక్షోభ్యో మనుం రరక్షేతి కథా పురాణాన్తరే ప్రసిద్ధా. ౧౬—౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

అష్టావింశతిభిః శ్లోకైః ప్రియవ్రతకథానకమ్, యత్ర ద్వీపోద్భవః ప్రోక్తః తదేతత్సమ్యగీర్యతే. మనుకన్యావంశకథనోత్తరం మనోః పుత్రాణాం వంశమాహ—మనోః స్వాయంభువస్యేతి. ౧. విశ్వకర్మణః ప్రజాపతేరిత్యన్వయః. ౨. దశ పుత్రాన్ గుణైరన్వితాన్ యవీయసీం దశపుత్రేభ్యః కనిష్ఠామూర్జస్వతీం నామ. ౩. రుక్మశుక్రో హిరణ్యరేతో నామకః. ౪. వహ్నేర్నామాని యేషాం న త్వేత ఏవ వహ్నయ ఇతి భ్రమితవ్యమ్. ౫, ౬. ఆత్మవిద్యేతి. తే ఆత్మవిద్యాయామర్భకభావాదారభ్య కృతపరిచయాః పారమహంస్యమేవాశ్రమమభజన్. ౭—౯. దశకోటిభిరేకమర్బుదమేతాదృశాని వర్షాణామేకాదశార్బుదాని జగతీం బుభుజే ఇత్యన్వయః. విభాగే

ద్వితీయే తత్రాసీదన్ధకారోదయః కిల, ఏవంవ్యతికరం రాజా విలోక్య మనసా చిరమ్. ౧౧. మయి శాసతి భూమ్యాం చ తమః ప్రాదుర్భవేత్కథమ్, ఏవం నివారయిష్యామి భూమా యోగబలేన చ. ౧౨. ఏవం వ్యవసితో రాజాపుత్ర స్స్వాయమ్భువస్య సః, రథేనాదిత్యవర్ణేన సప్తకృత్వః ప్రకాశయన్. ౧౩. తస్యాపి గచ్ఛతో రాజ్ఞో భూమా యద్రథనేమయః, పతితాస్తే సముద్రాఖ్యాం భేజిరే లోకహేతవే. ౧౪. జాతాః ప్రదేశాస్తే సప్తద్వీపా భూమావిభాగశః, రథనేమి సముత్థాస్తే పరిఖాస్సప్తసిన్ధవః. ౧౫. యత ఆసం స్తతస్సప్తభువో ద్వీపా హి తే స్మృతాః. జమ్బుద్వీపః ప్లక్షద్వీపశ్శాల్మలీద్వీపసంజ్ఞకః. కుశద్వీపః క్రౌంచద్వీప శ్శాకద్వీపశ్చపుష్కరః, తేషాం చ పరిమాణం తు ద్విగుణం చోత్తరోత్తరమ్. సమస్తతశ్చోపక్లప్తం బహిర్భాగక్రమేణచ, క్షారోదేక్షురసోదౌ చ సురోదశ్చ ఘృతోదకః. ౧౮. క్షీరోదో దధిమండోదశ్శుద్ధోదశ్చేతి తే స్మృతాః, సప్తైతే ప్రతి విఖ్యాతాః పృథివ్యాం సిన్ధవస్తదా. ౧౯. ప్రథమో జమ్బుద్వీపాఖ్యో యః క్షారోదేన వేష్టితః, తత్పతిం విదధే రాజా పుత్రమాగ్నీధ్రసంజ్ఞకమ్ ౨౦. ప్లక్షద్వీపే ద్వితీయేఽస్మిన్ద్వీపేక్షురససమ్ప్లుతే, జాతస్తదధిపః ప్రైయవ్రత ఇధ్మాదిజిహ్వకః. ౨౧. శాల్మలీద్వీపఏతస్మింత్సురోదధిపరిప్లుతే, యజ్ఞబాహుం తదధిపం కరోతిస్మ ప్రియవ్రతః ౨౨. కుశద్వీపేఽతిరమ్యే చ ఘృతోదేనోపవేష్టితే, హిరణ్యరేతా రాజాభూత్ప్రియవ్రతతనూజనిః. ౨౩. క్రౌఞ్చద్వీపే పఞ్చమే తు క్షీరోదపరిసమ్ప్లుతే, ప్రైయవ్రతో ఘృతపృష్ఠః పతిరాసీన్మహాబలః ౨౪. శాకద్వీపే చారుతరే దధిమండోదసఙ్కులే, మేధాతిథిరభూద్రాజా ప్రియవ్రతసుతో వరః. ౨౫. పుష్కరద్వీపకేశుద్ధోదకసిన్ధుసమాకులే, వీతిహోత్రో బభూవాసౌ రాజా జనక

ప్రథమే ఇతి. యదేకస్మిన్భాగేఽతపత్తదా ద్వితీయభాగేఽర్థాదంధకార ఆసీదిత్యర్థః. ౧౦,౧౧. యోగబలేన తపోబలేన ౧౨. జగత్ప్రకాశయన్ సప్తకృత్వః ప్రదక్షిణాం చకార. ఏవం కుర్వాణం ప్రియవ్రతమాగత్య చతురాననః తవాధికారోఽయం నాస్తీతి నివారయామాసేతి పురాణాన్తరే ప్రసిద్ధమ్. ౧౩. రథనేమయః సప్తకృత్వః ప్రదక్షిణాసమయే యస్మిన్ భూప్రదేశే రథనేమయః పతితాస్తత్ర సప్త మహాగర్తా జాతాస్తే సప్త సముద్రా ఇత్యుచ్యన్తే. ౧౪. ప్రదేశా ఇతి. ద్వయోః ద్వయోః సముద్రయోర్మధ్యే భూప్రదేశాస్తే షట్సంఖ్యామధ్యస్థభూప్రదేశశ్చ సప్తమ ఇతి సప్త ద్వీపా ఇత్యర్థః. తదేవ విశదయతి—రథనేమీతి. ౧౫. యతః సప్తసింధవః ఆసంస్తతో ద్వయోః సముద్రయోర్మధ్యే యాః షట్ భువో మధ్యస్థా చైకా భూస్తే సప్త ద్వీపాః స్మృతా ఇత్యర్థః. ౧౬. ద్విగుణే చోత్తరోత్తరమ్. పూర్వస్య యద్విస్తారమానం ఉత్తరత స్తద్ద్విగుణేన మానేనేత్యేవం సింధుభ్యో బహిః సమన్తతః సప్తద్వీపాః పూర్వోక్తభాగక్రమేణ సన్తీత్యర్థః. ౧౭—౨౦.

సమ్మతః. ౨౬. కన్యామూర్జస్వతీనామ్నీం దదావుశనసే విభుః, ఆసీత్తస్యాం దేవయానీ కన్యా కావ్యస్య విశ్రుతా. ౨౭. ఏవం విభజ్య పుత్రేభ్యస్సప్త ద్వీపాన్ ప్రియవ్రతః, వివేకవశగో భూత్వా యోగమార్గాశ్రితోఽభవత్. ౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే-మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

భూగోళవిస్తారాదివర్ణనమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ— దేవర్షే శృణు విస్తారం ద్వీపవర్షవిభేదతః, భూమణ్డలస్య సర్వస్య యథా దేవప్రకల్పితమ్. ౧. సమాసాత్సంప్రవక్ష్యామి నాలం విస్తరతః క్వచిత్, జమ్బుద్వీపః ప్రథమతః ప్రమాణే లక్షయోజనః. ౨. విశాలో వర్తులాకారో యథాబ్జస్య చ కర్ణికా, నవవర్షాణి యస్మింశ్చ నవసాహస్రయోజనైః. 3. ఆయామైః పరిసఙ్ఖ్యాని గిరిభిః పరితశ్శ్రితైః, అష్టభిర్దీర్ఘరూపైశ్చ సువిభక్తాని సర్వతః. ౪. ధనుర్వత్సంస్థితే జ్ఞేయే ద్వే వర్షే దక్షిణోత్తరే, దీర్ఘాణి తత్ర చత్వారి చతురశ్రమిళావృతమ్. ౫. ఇళావృతం మధ్యవర్షం యన్నాభ్యాం సుప్రతిష్ఠితః,

---

ద్వీపేశ్వరసేత్యార్షప్రయోగః. ప్రైయవ్రతః ప్రియవ్రతస్యాపత్యమిత్యర్థః. ఇధ్మాదిజిహ్వాకః ఇధ్మజిహ్వః. ౨౧—౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

అర్ధాధికైశ్చ త్రింశద్భిః పద్యై రథ సవిస్తరమ్, భూమండలస్య విస్తారో యథావదనువర్ణ్యతే. అధునా భువనకోశవిస్తారమాహ— దేవర్ష ఇతి. అత్రాపి నారదస్య భువనకోశవిస్తారవిషయకః ప్రశ్నోఽనుమేయః. అన్యథాఽపృష్టవిషయకోత్తరప్రదానస్యాసాంగత్యాపత్తేః. ద్వీపవర్షవిభేదతః ద్వీపాని పూర్వోక్తాని వర్షాణి జంబూద్వీపనవఖండాని. తేషాం విభేదేనేత్యర్థః. దేవేన పరమేశ్వరేణ కల్పితమ్. ౧. [illegible]ద్వీప ఇతి. లక్షయోజనో విస్తీర్ణః. ''జంబుః స్త్రీ జంబు జాంబవమి''తి కోశాజ్జంబుశబ్దో హ్రస్వాన్తోఽపి కమలస్య కర్ణికావద్వస్తీత్యర్థః. పూర్వాపరాయతం సూత్రమపి లక్షయోజనం దక్షిణోత్తరాయతమపి సూత్రం లక్షయోజనమ్. ౨. నవవర్షాణి. తదయం సన్నివేశప్రకారః. పూర్వాపరాయతదక్షిణోత్తరాయతమధ్యసూత్రద్వయపాతోత్తరం సమం వర్తులం కృత్వా పూర్వాపరరేఖాయా ఉత్తరభాగే పూర్వాపరాయతం సమాంశరేఖాత్రయం దద్యాత్. ఏవం దక్షిణభాగేఽపి సమాంశే రేఖాత్రయం దద్యాత్. తథా దక్షిణోత్తరరేఖాయా ఉత్తరభాగే సమాంశభాగేనైకాం రేఖాం దక్షిణభాగేఽపి సమాంశేనైకాం రేఖాం దద్యాత్. పూర్వాపరాయతం మధ్యం సూత్రం దక్షిణోత్తరాయతం మధ్యం సూత్రం చ మార్జయేదేవం కృతే నవ కోష్ఠాని సమ్పద్యన్తే తాని నవ వర్షాణి యాశ్చాష్టౌ రేఖాః పూర్వాపరాయతాః షట్ దక్షిణోత్తరాయతే చ ద్వే రేఖే. తా అష్టౌ మర్యాదా పర్వతాః. తాని వర్షాణి ఆయామైర్విస్తారైర్నవసహస్రయోజనైః పరిసంఖ్యాని జ్ఞేయానీత్యర్థః. ఏకైకవర్షస్య నవసహస్రయోజనో విస్తార ఇత్యర్థః. ఏతచ్చ భద్రాశ్వకేతుమాలవ్యతిరేకేణ ద్రష్టవ్యమ్. తయోశ్చతుస్త్రింశద్యోజనసహస్రాయామత్వాత్ మధ్యాధిగిరీనాహ— గిరిభిరతి. దీర్ఘరూపైః సముద్రపర్యన్తగామిభిస్తు మర్యాదాపర్వతైస్తాని వర్షాణి ప్రవిభక్తానీత్యర్థః. 3, ౪. జంబుద్వీపస్య సన్నివేశం స్వయమేవాహ— ధనుర్వత్సంస్థితే ఇతి. దక్షిణోత్తరే. అన్తిమే ద్వే వర్షే చత్వారి చతురస్రేలావృతధనురాకారవర్షద్వయమధ్యస్థానీత్యర్థః. చతురస్రమితి. యదిలావృతం తచ్చతురస్రం భవ

సౌవర్ణో గిరిరాజోఽయం లక్షయోజనముచ్ఛ్రితః. ౬. కర్ణికారూపఏవాయం భూ
తౌలకమలస్యచ,మూర్ధ్ని ద్వాత్రింశత్సహస్రయోజనైర్వితతస్స్వయమ్. ౭.మూలే
షోడశసాహస్రస్తావతాన్తర్గతః క్షితౌ, ఇళావృతస్యోత్తరతో నీలశ్వేతశ్చ
శృఙ్గవాన్. ౮. త్రయో వై గిరియః ప్రోక్తా మర్యాదావధయస్త్రిషు, రమ్య
కాఖ్యే తథా వర్షే ద్వితీయేచ హిరణ్మయే. ౯. కురు వర్షే తృతీయే తు మర్యా
దాం వ్యఞ్జయన్తి తే, ప్రాగాయతా ఉభయతః క్షారోదావధయస్తథా ౧౦.
ద్విసహస్రపృథుతరాస్తథా ఏకైకశః క్రమాత్, పూర్వాత్పూర్వాచ్చోత్త
రస్యాం దశాంశాదధికాంశతః.౧౧. దైర్ఘ్యఏవ హ్రసన్తి మే నానానదనదీయుతాః,
ఇళావృతాద్దక్షిణతో నిషధో హేమకూటకః. ౧౨. హిమాలయశ్చేతి త్రయః
ప్రాగ్విస్తీర్ణాస్సుశోభనాః, అయుతోత్సేధభాజస్తే యోజనైః పరికీర్తితాః. ౧౩.
హరివర్షం కిమ్పురుషం భారతఞ్చ యథాతథమ్, విభాగాత్కథయన్త్యేతే
మర్యాదాం గిరయస్త్రయః. ౧౪. ఇళావృతాత్పశ్చిమతో మాల్యవాన్నామ
పర్వతః, పూర్వేణ చ తతశ్శ్రీమాన్గన్ధమాదనపర్వతః. ౧౫. ఆనీలనిషధం త్వేతౌ

తీత్యర్థః. ౫. ఇలావృతవర్షమధ్యే మేరుసంస్థామాహ—ఇలావృత మితి. నాభ్యాం మధ్యే. ౬. భూగో
లరూపకమలస్యాయం కర్ణికాస్థానో మేరురిత్యర్థః. మూర్ధ్ని మస్తకే వితతో విస్తీర్ణః. ౭. మూలే
ఉధోభాగే షోడశసహస్రయోజనపరిమితివిస్తృతిరిత్యర్థః. తావతా షోడశసహస్రయోజనమానేన
చతురశీతియోజనసహస్రమానేన బహిర్దృశ్యతే. ఏవం లక్షయోజనోన్నాహః. మర్యాదాపర్వతనా
మాన్యాహ—ఇలావృతస్యేతి. ఉత్తరతః ఉత్తరస్యాం దిశి. ౮. మర్యాదాః అవధయః. త్రిషు
వక్ష్యమాణవర్షేషు ప్రోక్తా ఇత్యర్థః. తేషాం త్రయాణాం నామాన్యాహ—రమ్యకేతి. ౯. ప్రాగా
యతాః పూర్వతో దీర్ఘాః. ఉభయతో మూలే ఉగ్రభాగే చ. 'క్షీరోదఏవావధిర్యేషాం తే
తథోక్తాః. ౧౦. ద్విసహస్రపృథుతరాః ద్విసహస్రయోజనవిస్తీర్ణాః. ఏకైకశః ఏకస్మాదేకస్మాత్పూ
ర్వాత్పూర్వాదుత్తరస్యాం దిశి దశాంశాదీషదధికో యోఽంశస్తేన దైర్ఘ్యే ఏవ హ్రసన్తి న తూచ్చ
త్వే పృథుత్వే వా. తదుక్తం విష్ణుపురాణే "లక్షప్రమాణౌ ద్వౌ మధ్యే దశహీనాస్తథా పరే"
ఇతి. ఏతదపి స్థూలదృష్ట్యైవోక్తమ్. తయోరపి యథావన్మధ్యత్వాభావేన లక్షప్రమాణత్వాభా
వాత్. ౧౧. దక్షిణతో దక్షిణస్యాం దిశి. ౧౨. ప్రాగ్విస్తీర్ణాః ప్రాగాయతాః అయుతోత్సేధ
భాజః. అయుతయోజనఉత్సేధ ఉచ్ఛ్రాయో యేషాం అయుతోత్సేధో నీలాదిపర్వతానామపి
బోధ్యః. నీలాదిపృథుత్వం చైషామపి ద్రష్టవ్యమ్. ౧౩. హరివర్షాదీనాం త్రయాణామేతే మర్యా
దా గిరయ ఇత్యాహ—హరివర్షమితి. ఏతే త్రయో గిరయో వర్షత్రయస్య మర్యాదాం కథయన్తి
బోధయన్తీత్యర్థః. ౧౪. పశ్చిమతః పశ్చిమభాగే మాల్యవాన్పర్వతః. పూర్వేణ పూర్వభాగే గంధ
మాదనః. ౧౫. అనయోర్దైర్ఘ్యమర్యాదామాహ—ఆనీలనిషధం త్వేతావితి. ఉభావపి నీలనిషధ
పర్యన్తం దీర్ఘావిత్యర్థః. అనయోర్విస్తారమాహ—ద్విసహస్రతః ద్విసహస్రయోజనైః పృథుతాం

చాయతౌ ద్విసహస్రతః, యోజనైః పృథుతాం యాతౌ మర్యాదాకారకౌ గిరీ. ౧౬ కేతుమాలాఖ్యభద్రాశ్వవర్షయోః ప్రథితౌ చ తౌ, మన్దరశ్చ తథా మేరుర్మన్దరశ్చ సుపార్శ్వకః. ౧౭. కుముదశ్చేతి విఖ్యాతా గిరయో మేరుపాదకాః, యోజనాయుతవిస్తారోన్నాహా మేరోశ్చతుర్దిశమ్. ౧౮. అవష్టమ్భకరాస్తేతు సర్వతోఽభివిరాజితాః, ఏతేషుగిరిషు ప్రాప్తాః పాదపాశ్చూతజమ్బునీ. ౧౯. కదమ్బన్యగ్రోధఇతి చత్వారః పర్వతాస్థితాః, కేతవో గిరిరాజేషు ఏకాదశశతోచ్ఛ్రయాః. ౨౦. తావద్విటపవిస్తారాశ్శతాఖ్యపరిణాహినః, చత్వారశ్చహ్రదాస్తేషుపయోమధ్విక్షుసజ్జలాః ౨౧. యదుపస్పర్శినో దేవా యోగైశ్వర్యాణి విన్దతే, దేవోద్యానానిచత్వారి భవన్తి లలనాసుఖాః. ౨౨. నన్దనం చైత్రరథకం వైభ్రాజం సర్వభద్రకమ్, యేషు స్థిత్వామరగణాలలనాయూథసంయుతాః. ౨౩. ఉపదేవగణైర్గీతమహిమానో మహాశయాః, విహరన్తి స్వతన్త్రాస్తే యథాకామం యథాసుఖమ్. ౨౪. మన్దరోత్సఙ్గ సంస్థస్య దేవచూతస్య మస్తకాత్, ఏకాదశ శతోచ్ఛ్రియాత్ఫలాన్యమృతభాఞ్జి చ. ౨౫ గిరికూటప్రమాణాని సుస్వాదూని మృదూని చ, తేషాం విశీర్యమాణానాంఫలానాం సురసేన చ. ౨౬ అరుణోదసవర్ణేన అరుణోదా ప్రవ

విస్తారతాం ప్రాప్తావిత్యర్థః. తావేవ కేతుమాలభద్రాశ్వవర్షయోర్మర్యాదాకారకౌ. ౧౬. నన్వేవం సతి పూర్వాపరరేఖాయామిలావృతవేష్టితో మేరుర్మధ్యే తతః పూర్వాపరతో గిరిద్వయం వర్షద్వయం చ నాతః పరమస్తి. దక్షిణోత్తరరేఖాయాన్తు తథైవేలావృతవేష్టితో మధ్యే మేరురుభయతస్త్రీణి త్రీణి వర్షాణి గిరయశ్చ పూర్వోక్తపరిమాణాః సన్తి తత్కథం సర్వతో లక్షప్రమాణత్వం జమ్బుద్వీపస్యేతి చేదత్రోచ్యతే. మేరోః షోడశసహస్రాణి సర్వతః స్థితత్వాదిలావృతస్య అష్టాదశ అన్యేషాం వర్షాణాం చతుఃపంచాశద్గిరీణాం షణ్ణాం ద్వాదశేత్యేవం దక్షిణోత్తరరేఖాయాం తావల్లక్షం పూర్వాపరరేఖాయామపి సుమేరోరిలావృతస్య చతుస్త్రింశద్గిర్యోశ్చత్వారి శేషాణి ద్విషష్టిసహస్రాణి పూర్వాపరవర్షయోర్దైర్ఘ్యే ద్రష్టవ్యాని. తతో న పూర్వాపరవిరోధ ఇతి శ్రీధరస్వామినః. మేరోరవష్టంభగిరీనాహ—మన్దరశ్చేతి. ౧౭. మేరుపాదకా మేరోః పాదా ఇత్యర్థః. యోజనాయుతేతి. అయుతయోజనప్రమాణౌ విస్తారోన్నాహౌ యేషాం విస్తీర్ణమూర్ధ్నో మేరోరవష్టంభత్వాదేతే అవష్టంభకా ఇత్యుచ్యన్తే ఇత్యర్థః. ౧౮. పూర్వపశ్చిమౌ గిరీ దక్షిణోత్తరవిస్తారౌ దక్షిణోత్తరౌ చ పూర్వాపరవిస్తారౌ ద్రష్టవ్యౌ. సర్వతో దశయోజనసహస్రాంగీకారే త్విలావృతలోపాత్పూర్వేణ ఇలావృతముపప్లావయన్తీత్యాదివిరోధః స్యాత్. ౧౯. కదంబసహితో న్యగ్రోధ ఇతి విగ్రహః. గిరిరాజేషు చతుర్ష్వేతే పాదపాః కేతవో ధ్వజరూపా ఇత్యర్థః. ఏకాదశశతోచ్ఛ్రాయాః ఏకాదశశతయోజనోన్నతాః. ౨౦. తావత్ప్రమాణా విటపవిస్తారా యేషాం శతాఖ్యపరిణాహినః శతయోజనః పరిణాహో విస్తారో యేషాం ఇదముత్తరత్రాన్వేతి. తేష్వేవ పర్వతేషు హ్రదచతుష్టయమాహ—పయో మధ్వితి. పయోహ్రదో మధుహ్రద ఇక్షురసహ్రదః సజ్జలః మధురజలహ్రద ఇత్యర్థః. ౨౧. యదుపస్పర్శినో యత్సేవినః. తేష్వేవ పర్వతేషు దేవోద్యానాన్యాహ—దేవోద్యానానీతి.

ర్తతే, నదీ రమ్యజలా దేవదైత్యరాజప్రపూజితా ౨౭. అరుణాఖ్యా మహారాజ వర్తతే పాపహారిణీ, పూజయన్తి చ తాం దేవీం సర్వకామఫలప్రదామ్. ౨౮ నానోపహారబలిభిః కల్మషఘ్నీమభయప్రదామ్, తస్యాః కృపావలోకేన క్షేమారోగ్యం వ్రజన్తి తే. ౨౯. ఆద్యా మాయాతులానన్తా పుష్టిరీశ్వరమాలినీ, దుష్టనాశకరీ కాన్తిదాయినీతిస్మృతా భువి. ౩౦. అస్యాః పూజాప్రభావేణ జామ్బూనదముదావహాత్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే పఞ్చమోఽధ్యాయః

ఇరావృక్షవర్ణనమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—అరుణోదా నదీ యాం తు మయా ప్రోక్తా చ నారద, మన్దరాన్నిపతన్తీ సా పూర్వేణేళావృతం ప్లవేత్. ౧ యజ్జోషణాద్భవాన్యాశ్చానుచరీణాం త్రియామపి, యక్షగన్ధర్వపత్నీనాం దేహగన్ధవహోఽనిలః. ౨. వాసయత్యభితో భూమిం దశయోజనసఙ్ఖ్యయా, ఏవం జమ్బూఫలానాం చ తుఙ్గదేశనిపాతనాత్ ౩. విశీర్యతామనస్థీనాం కుఞ్జరాఙ్గప్రమాణినామ్, రసేన చ నదీ జమ్బూనామ్నీ మేర్వాఖ్యమన్దరాత్. ౪. పతన్తీ భూమిభాగే చ దక్షిణేళావృతం గతా, దేవీ జమ్బూఫలాస్వాదతుష్టా జమ్బ్వాదినీ స్మృతా ౫ తత్రత్యానాం చ లోకానాం దేవనాగర్షిరక్షసామ్, పూజనీయా సదా మాన్యా సర్వభూతదయాకరీ. పావనీ పాపినాం రోగనాశినీ స్మరతామపి, కీర్తితా విఘ్నసంహర్త్రీ మాననీయా

లలనాసుఖాః పుంస్త్వమార్గమ్. స్త్రీసుఖకారిణీత్యర్థః. ౨౫—౨౬. సురసేన శోభనరసేనారుణోదసమానవర్ణేనారుణోదా నామ నదీ ప్రాదుర్భూతేత్యర్థః. ౨౭. తత్రత్యాః సర్వే దేవాః సలలనా రేతత్పార్శ్వస్థితాం శ్రీభగవతీమరుణాభిధాం సర్వభావేన సర్వదోపాసయన్తీత్యాహ—అరుణాఖ్యేతి. ౨౮. కల్మషఘ్నీ చాసావభయప్రదా చేతి కర్మధారయః. ౨౯. యైర్నామభిః పూజయన్తి తాని నామాని ప్రాహ—ఆద్యా బ్రహ్మరూపిణీ మాయా తద్విశిష్టా ఈశ్వరం మాలతే శోభయతి తచ్ఛీలా. ౩౦. ఏతస్యాః పూజాప్రభావేణ జాంబూనదం సువర్ణముదావహన్నిర్గతమిత్యర్థః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః.

ద్వాత్రింశద్భిర్మహాపద్యైరిరావృక్షవర్ణనమ్. దేవీనాం వర్ణనం సర్వజనోపాస్తిశ్చ వర్ణ్యతే. అరుణోదా అరుణో య ఆమ్రఫలరసః స ఏవోదకం యస్యాః సా అరుణోదా. పూర్వేణేలావృతస్య పూర్వభాగే ప్లవేత్ గచ్ఛేదిత్యర్థః. ౧. తస్మిన్నిలావృతపూర్వభాగే పరమేశ్వరేణ క్రీడన్త్యా భవాన్యా అనుచరీణాం యజ్జోషణాద్యస్య సేవనాదిత్యర్థః. ౨. ఏవమేవ జంబూవృక్షస్య ఫలాని పతన్తీత్యాహ—ఏవం జంబూఫలేతి. ౩. అనస్థీనామితి. సూక్ష్మబీజానామ్. మేర్వాఖ్యమన్దరాన్మేరుమన్దరపర్వతాదిత్యర్థః. ౪. ఇలావృతస్య దక్షిణభాగే గతేత్యర్థః. తత్రత్యాః సర్వే అమరాస్తత్రస్థితాం జంబూఫలాదనం భక్షణం కర్త్రీం తచ్ఛీలాం జమ్బ్వాదినీనామ్నీం దేవీం భగవతీముపాసతే

దివౌకసామ్. ౭. కోకిలాక్షీ కామకళా కరుణాకామపూజితా, కఠోరవిగ్రహా ధన్యా నాకిమాన్యా గభస్తినీ. ౮. ఏభిర్నామపదైః కామం జపనీయా సదా నృణామ్, జమ్బూనదీరోధసోర్యామృత్తికాతీరవర్తినీ. ౯. జమ్బూరసేనానువిద్ధ్యమానా వాయ్వర్కయోగతః, విద్యాధరామరస్త్రీణాం భూషణం వివిధం మహత్. ౧౦. జమ్బూనదసువర్ణం చ ప్రోక్తం దేవవినిర్మితమ్, యత్సువర్ణం చ వివిధా యోషిద్భిః కాముకాస్సదా. ౧౧. ముకుటంకటిసూత్రం చ కేయూరాదీన్ప్రకుర్వతే, మహాకదమ్బస్సమ్ప్రోక్తస్సుపార్శ్వ గిరిసంస్థితః. ౧౨. తస్య కోటరదేశేభ్యః పఞ్చధారాశ్చ యాస్స్మృతాః, సుపార్శ్వగిరిమూర్ధ్ని హ పతన్త్యేతా భువం గతాః. ౧౩. మధుధారా పఞ్చతాస్తు పశ్చిమేళావృతం ప్లుతాః, యాశ్చోపభుజ్యమానానాం దేవానాం ముఖగన్ధభృత్. ౧౪. వాయుస్సమన్తతో గచ్ఛఞ్ఛతయోజనవాసనః, ధారేశ్వరీ మహాదేవీ భక్తానాం కార్యకారిణీ. ౧౫. దేవపూజ్యా మహోత్సాహా కాలరూపా మహాననా, వసతే కర్మఫలదా కాన్తారగ్రహణేశ్వరీ. ౧౬. కరాళదేహా కాలాఙ్గీ కామకోటిప్రవర్తినీ, ఇత్యేతైర్నామభిః పూజ్యా దేవీ సర్వాసురేశ్వరీ. ౧౭. ఏవం కుముదరూఢో యో నామ్నా శతబలో వటః, తత్కన్ధేభ్యోఽధోముఖాశ్చ నదాః కుముదమూర్ధతః. ౧౮. పయోదధిమధుఘృతగుడాన్నాద్యమ్బరాదిభిః, శయ్యాసనాద్యాభరణైస్సర్వే కామదుఘాశ్చ తే. ౧౯. ఉత్తరేణేళావృతం తే ప్లావయన్తి సమన్తతః, మీనాక్షీ తత్తలే దేవీ దేవాసురనిషేవితా. ౨౦. నీలామ్బరా రౌద్రముఖీ నీలాలకయుతా చ సా, నాకినాం దేవసఙ్ఘానాం ఫలదా వరదా చ సా. ౨౧. అతిమాన్యాతిపూజ్యా చ మత్తమాతఙ్గగామినీ, మదనోన్మాదినీ మానప్రియా మానప్రియాన్తరా. ౨౨. మారవేగధరా మారపూజితా మారమాదినీ, మయూరవరశోభాఢ్యా శిఖివాహనగర్భభూః. ౨౩. ఏభిర్నామపదైర్వన్ద్యా దేవీ సా మీనలోచనా, జపతాం స్మరతాం మానధాత్రీ చేశ్వరసఙ్గినీ. ౨౪. తేషాం నదానాం పానీయపానానుగతచేతసామ్, ప్రజానాం న కదాచిత్స్యాద్వలీపలితలక్షణమ్. ౨౫. క్లమస్వేదాదిదౌర్గన్ధ్యం జరామయభృతిభ్రమాః, శీతోష్ణవాత

ఇత్యాహ—దేవీజంబూఫలేతి. ౫—౭. నాకిమాన్యా నాకినో దేవాస్తేషాం మాన్యా పూజ్యా. ౮. రోధసో రుభయతటయోః. ౯. వాయ్వర్కయోగతో వాయ్వర్కయోగజన్యపరిపాకేన సువర్ణభూతా వివిధం భూషణం సృజతీత్యర్థః. ౧౦—౧౩. పశ్చిమేళావృతమ్. ఛాన్దసః ప్రయోగః. ఇలావృతస్య పశ్చిమదేశే గతా ఇత్యర్థః. ౧౪—౧౭. కుముదరూఢః కుముదపర్వతస్థః. తత్కన్ధేభ్యః పంచ నదాః కుముదపర్వతమూర్ధని పతన్తీత్యర్థః. ౧౮. ఆభరణైర్యుక్తాః పంచనదా ఇత్యర్థః. ౧౯. ఇలావృతస్యోత్తరభాగే తే గచ్ఛన్తీత్యర్థః. తత్రత్యామరైరుపాస్యా మీనాక్షీ భగవతీ తత్ర వర్తత ఇత్యాహ—మీనాక్షీతి. ౨౦—౨౫. జరామయయోర్భృతిర్భరణమ్ ముఖోపప్లవో ముఖరోగః,

వైవర్ణ్య ముఖోపప్లవసఞ్చయాః. ౨౬. నాపదశ్చైవ జాయన్తే యావజ్జీవం సుఖం భవేత్, నైరన్తర్యేణ తత్రాస్త్యద్వైసుఖం నిరతిశాయకమ్. ౨౭. తత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి సన్నివేశం చ తద్గిరేః, సువర్ణమయనామ్నో వై సుమేరోః పర్వతాః పృథక్. ౨౮ గిరయో వింశతిః పరాః కర్ణికాయా ఇవేహ తే, కేసరీభూయ సర్వేఽపి మేరోర్మూలవిభాగకే ౨౯. పరితశ్చోపక్లృప్తాస్తే తేషాం నామాని శృణ్వతః, కురఙ్గః కురగశ్చైవ కుసుమ్భోఽథో వికఙ్కతః. ౩౦. త్రికూటశ్శిశిరశ్చైవ పతఙ్గో రుచకస్తథా, నిషధశ్చ శితీవాసః కపిలశ్శఙ్ఖ ఏవ చ. ౩౧ వైడూర్యశ్చారుధిశ్చైవ హంసో ఋషభ ఏవ చ, నాగః కాలంజరశ్చైవ నారదశ్చేతి వింశతిః. ౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

మేరుపర్వతవర్ణనమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచః—గిరీ మేరుం చ పూర్వేణ ద్వౌ చాష్టాదశయోజనైః, సహస్రైరాయతౌ చోదగ్ద్విసహస్రం పృథూచ్చకౌ. ౧. జఠరో దేవకూటశ్చ తావేతౌ గిరివర్యకౌ, మేరోః పశ్చిమతోఽద్రీ ద్వౌ పవమానస్తథాపరః ౨. పారియాత్రశ్చ తౌ తావద్విఖ్యాతౌ తుఙ్గవిస్తరౌ, మేరోర్దక్షిణతః ఖ్యాతౌ కైలాసకరవీరకౌ. ౩. ప్రాగాయతౌ పూర్వవృత్తౌ మహాపర్వతరాజకౌ, ఏవం చోత్తరతో మేరోస్త్రిశృంగమకరౌ గిరీ. ౪. ఏతైశ్చాద్రివరైరష్టసఙ్ఖ్యైః పరివృతో గిరిః, సుమేరుః కాఞ్చనగిరిః పరిభ్రాజన్రవిర్యథా. ౫. మేరోర్మూర్ధని ధాతుర్హి పురీపఙ్కజజన్మనః మధ్యతశ్చోపక్లృప్తేయం దశసాహస్రయోజనైః ౬ సమానచతురస్రాం చ శాతకౌమ్భమయీం పరామ్, వర్ణయన్తి మహాత్మానః పరావరవిదో బుధాః. ౭. తాం పురీమనులోకానామష్టానామీశినాం పరాః, పుర్యః ప్రఖ్యాతసౌవర్ణరూపాస్తాశ్చ

౨౬—౨౮. మూలవిభాగకే మూలదేశే కేసరీభూయ కమలకేసరసదృశాః అల్పపరిమాణాః వింశతిర్గిరయః. ౨౯—౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

సప్తాధికైశ్చ త్రింశద్భిర్మహాపద్యైరతః పరమ్, మూలాదూర్ధ్వం మహామేరోర్వర్ణనం సముచ్యతే. మేరుం పూర్వేణ మేరోః పూర్వభాగే ద్వౌ గిరీ. అష్టాదశయోజనైః సహస్రైః సహస్రాత్మకైరష్టాదశసహస్రయోజనమిత్యర్థః. ఉదక్ ఉదగాయతౌ తావేవ ద్విసహస్రం పృథూచ్చకౌ పృథుతుంగౌ భవత ఇత్యర్థః. చతుర్దిక్షు మేరుమూలాద్యోజనసహస్రం త్యక్త్వా వహ్నేః పరిధయ ఇవ జఠరదేవకూటాదయస్తిష్ఠన్తి అతోఽష్టాదశయోజనసహస్రం పరిమాణమత్రోక్తమ్. వైష్ణవాదిపురాణేషు పరిమాణాది యత్పునరన్యథా వర్ణితం తత్తు కల్పభేదాద్యపేక్షయా. ౧—౩. ప్రాగాయతౌ పూర్వదిశి దీర్ఘౌ. ౪, ౫. పంకజజన్మనః చతురాననస్య. ౬, ౭. తాం పురీమనులక్షీకృత్యాష్టానాం

యథాదిశమ్. ౮. యథారూపం సార్ధసేత్రసహస్రప్రమితాః కృతాః, మేరౌ నవ పురాణి స్యుర్మనోవత్యమరావతీ. ౯. తేజోవతీ సంయమనీ తథా కృష్ణాఞ్జనాపరా, శ్రద్ధావతీ గన్ధవతీ తథా చాన్యా మహోదయా. ౧౦. యశోవతీ చ బ్రహ్మేన్ద్రవహ్న్యాదీనాం యథాక్రమమ్, తత్రైవ యజ్ఞలిఙ్గస్య విష్ణోర్భగవతో విభోః. ౧౧. వామపాదాఙ్గుష్ఠనఖనిర్భిన్నస్య చ నారద, అండోర్ధ్వ భాగరన్ధ్రస్య మధ్యాత్సం విశతీ దివః. ౧౨. మూర్ధన్యవతతారేయం గఙ్గా సంవిశతీ విభోః, లోకానామఖిలానాం చ పాపహారి జలాకులా. ౧౩. ఇయం చ సాక్షాద్భగవత్పదీ లోకేషు విశ్రుతా, కాలేన మహతా సా తు యుగసాహస్రకేణ తు. ౧౪. దివో మూర్ధానమాగత్య దేవీ దేవనదీశ్వరీ, యత్తద్విష్ణుపదం నామ స్థానం త్రైలోక్య విశ్రుతమ్. ౧౫. ఔత్తానపాదిర్యత్రాస్తే ధ్రువః పరమపావనః, భగవత్పాదయుగళం పద్మకోశరజో దధత్. ౧౬. అద్యాప్యాస్తే స రాజర్షిః పదవీమచలాం శ్రితః, తత్ర సప్తర్షయస్తస్య ప్రభావజ్ఞా మహాశయాః. ౧౭. ప్రదక్షిణం ప్రక్రమన్తి సర్వలోకహితేప్సవః, ఆత్యన్తికీసిద్ధిరియం తపతాం సిద్ధిదాయినీ. ౧౮. ఆద్రియన్తే చ శిరసా జటాజూటోషితేన చ, తతో విష్ణుపదాద్దేవీ నైకసాహస్రకోటిభిః. ౧౯. విమానైరాకులే దేవయానేఽవతరతీ చ సా, చన్ద్రమణ్డలమాప్లావ్య పతన్తీ బ్రహ్మసద్మని. ౨౦. చతుర్ధా భిద్యమానా సా బ్రహ్మలోకే చ నారద, చతుర్భిర్నామభిర్దేవీ చతుర్దిశమభిసృతా. ౨౧. సరితాం చ నదీనాం చ పతిమేవాన్వపద్యత, సీతా చాలకనన్దా చ

లోకానామిశిపామష్టలోకేశ్వరాణాం పరాభిన్నాః పుర్యః యథాదిశం ప్రాచ్యాదిదిక్షు. ౮. యథారూపం యస్య దిక్పాలస్య యథా శరీరవర్ణస్తత్సమానవర్ణాః. సార్ధనేత్రసహస్రప్రమితా సార్ధద్విసహస్రప్రమాణేన పరిచ్ఛిన్నాః. తాసాం నామాన్యాహ—మేరా నవపురాణేతి. అష్టదిక్పాలానామష్టౌ బ్రహ్మణశ్చైకమితి నవేత్యర్థః. ౯. ౧౦. గంగాసన్నివేశమాహ—తత్రైవేతి. మేరోర్మూర్ధనీత్యర్థః. యజ్ఞలింగస్య బలేర్యజ్ఞే లింగం త్రివిక్రమమూర్తిర్యస్య. ౧౧. విష్ణోర్వామపాదాంగుష్ఠనఖేన నిర్భిన్నో యోఽండకటాహస్తస్యోర్ధ్వభాగస్తేన పతితం యద్రంధ్రం తస్య రంధ్రస్య మధ్యాత్ సంవిశన్త్యన్తః ప్రవిష్టా దివో మూర్ధన్యవతతారేయం గంగా. ౧౨. సంవిశన్తి సహస్రవన్తి. ౧౩. యుగసాహస్రకేణ కాలేన బహుకాలేనేత్యర్థః. ౧౪. ఆగత్య స్థితేత్యర్థః. కోఽసౌ దివో మూర్ధా? తదాహ—యత్తద్విష్ణుపదమితి. ౧౫. ఉత్తానపాదస్య అపత్యమ్. ౧౬. గంగా ప్రథమతో బహుకాలేన ధ్రువమండలమాగతేత్యర్థః. తత్ర ధ్రువమండలేయే సప్తర్షయః ప్రదక్షిణాం కుర్వన్తి తే తస్య గంగాప్రవాహస్య ప్రభావజ్ఞా ఆత్యన్తికీ మోక్షసిద్ధిరియం తపతాం తపస్వినాం భవతి సిద్ధిదాయినీతి మత్వా జటాజూటైరుషితేన యుక్తేన శిరసా తాం గంగామాద్రియన్తే నిత్యం స్నానం కుర్వన్తీత్యర్థః. ౧౭—౨౦. చన్ద్రమండలాత్ బ్రహ్మలోకే పతనసమయే చత్వారః ప్రవాహా జాతా, ఇత్యాహ—చతుర్ధేతి. అభిసృతాగతా. ౨౧. తస్మాత్పతితా యే చత్వారః ప్రవాహాస్తేషాం చత్వారి నామాన్యభవన్.

చతుర్భద్రేతి నామభిః ౨౨. సీతా చ బ్రహ్మసదనాచ్ఛిఖరేభ్యః క్షమాభృతామ్,
కేసరాభిధనామ్నాం చ ప్రస్రవన్తీ చ స్వర్నదీ ౨౩. గన్ధమాదనమూర్ధ్నీహ పతితా
పాపహారిణీ, అన్తరేణ తు భద్రాశ్వవర్షం ప్రాచ్యాం సమాగతా. ౨౪. క్షారో
దధిం గతా సా తు ద్యునదీ దేవపూజితా, తతో మాల్యవతశ్శృఙ్గాద్ద్వితీయా
పరినిర్గతా. ౨౫. తతో వేగవతీ భూత్వా కేతుమాలం సమాగతా, చక్షు
ర్నామ్నీ దేవనదీ ప్రతీచ్యాం దిశ్యుపాగతా. ౨౬. సరితాం పతిమావిష్టా సా
గఙ్గా దేవవన్దితా, తతస్తృతీయాధారా తు నామ్నాఖ్యాతా చ నారద. ౨౭.
పుణ్యా చాలకనన్దా వై దక్షిణేనాబ్జభూపదాత్, వనాని గిరికూటాని సమతిక్రమ్య
చాగతా. ౨౮. హేమకూటం గిరివరం ప్రాప్తాఽతోఽపీహ నిర్గతా, అతివేగవతీ
భూత్వా భారతం చాగతా పరా. ౨౯ దక్షిణం జలధిం ప్రాప్తా తృతీయా సా
సరిద్వరా, యస్యాస్స్నానాయ సరతాం మనుజానాం పదేపదే. ౩౦. రాజసూయాశ్వ
మేధాదిఫలం తు న హి దుర్లభమ్, తతశ్చతుర్థీ ధారా తు శృఙ్గవత్పర్వతాత్పునః.
౩౧. భద్రాభిధా సంప్రవన్తీ కురూంస్సన్తర్ప్య చోత్తరాన్, సముద్రం సమను
ప్రాప్తా గఙ్గా త్రైలోక్యపావనీ. ౩౨. అన్యే నదాశ్చ నద్యశ్చ వర్షే వర్షేఽపి సన్తి
హి, బహుశో మేరుమన్దారప్రసూతాశ్చైవ నారద ౩౩. తత్రాపి భారతం వర్షం క
ర్మక్షేత్రముశన్తి హి, అన్యాని చాష్టవర్షాణి భౌమస్వర్గప్రదాని చ. ౩౪. స్వర్గిణాం
పుణ్యశేషస్య భోగస్థానాని నారద, పురుషాణాం చాయుతాయుర్వజ్రాఙ్గా దేవసన్ని
భాః. ౩౫ పురుషా నాగసాహస్రైర్దశభిః పరికల్పితాః, మహాసౌరతసన్తుష్టాః కల
త్రాద్యాస్సుఖాన్వితాః. ౩౬ ఏకవర్షోన కే చాయుష్యాప్తగర్భాస్స్త్రియోఽపి
హి, త్రేతాయుగసమః కాలో వర్తతే సర్వదైవ హి. ౩౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః.

సర్వే ప్రవాహాః సముద్రం గతా ఇత్యాహ—సరితాం చేతి. నామాన్యాహ—సీతా చేతి. ౨౨. సీతా
నామ్నీ గంగా బ్రహ్మసదనాన్నిర్గతా పూర్వం ప్రోక్తా యే క్షమాభృతః పర్వతాః కేసరాభిధనా
మానః సుమేరు కర్ణికాకేసరభూతాస్తేషాం శిఖరేభ్యః ప్రస్రవన్తి గన్ధమాదనపర్వతమూర్ధని పతితేత్య
న్వయః. కేసరాచలానాం సమానోచ్ఛ్రాయత్వాత్ ప్రథమం తేషామాదిశిఖరేషు ముఖ్యశృంగేషు ఇత్యర్థః.
పతతి. తేభ్యోఽధోఽధః ప్రస్రవతా సతా. ౨౩. భద్రాశ్వవర్షస్యాన్తరేణ మధ్యత ఇత్యర్థః.
౨౪—౨౭. అబ్జభూర్బ్రహ్మా తస్య పదాత్ సదనాదిత్యర్థః. ౨౮, ౨౯. స్నానాయ. స్నానార్థం
సరతాం గచ్ఛతామ్. ౩౦. ౩౧. సముద్రముత్తరసముద్రమ్. ౩౨—౩౪. భౌమస్వర్గప్రదాని
చేత్యస్యార్థం స్వయమేవాహ—స్వర్గిణామితి. తత్ర త్యం భోగమాహ—పురుషాణామితి. ౩౫. దశ
భిర్నాగసహస్రైః సమబలేన పరికల్పితాః. దశసహస్రనాగబలా ఇత్యర్థః. ౩౬. ఏకవర్షోనేతి. ఆయుషి
ఏకేన వర్షేణోనే సతి ఆప్తగర్భా గర్భవత్యః స్త్రియో భవన్తి తావత్పర్యన్తం యువతయ ఇత్యర్థః. ౩౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

—— ఇలావృతవృత్తాన్తః ——

శ్రీనారాయణ ఉవాచ — తేషు వర్షేషు దేవేశాః పూర్వోక్తైస్తు వనైస్సదా, పూజయన్తి మహాదేవీం జపధ్యానసమాధిభిః. ౧. సర్వర్తుకుసుమశ్రేణీశోభితా వనరాజయః, ఫలానాం పల్లవానాం చ యత్ర శోభా నిరన్తరమ్. ౨. తేషు కాననవర్షేషు వర్షపర్వతసానుషు, గిరిద్రోణీషు సర్వాసు నిర్మలోదకరాశిషు. ౩. వికచోత్పలమాలాసు హంససారసపఙ్క్తిభిః, విమిశ్రితేషు తేష్వేవ పక్షిభిః కూజితేషు చ. ౪. జలక్రీడాదిభిశ్చిత్రవినోదైః క్రీడయన్తి చ, సున్దరీలలితభ్రూణాం విలాసాయతనేషు చ. ౫. తత్ర తత్రాపి విహరన్త్యత్ర స్వైరం యువతిభిస్సహ, నవస్వపి చ వర్షేషు భగవానాదిపూరుషః ౬. దేవీమారాధయన్నాస్తే స చ సర్వైశ్చ పూజ్యతే, ఆత్మవ్యూహేనేజ్యయాసౌ సన్నిధత్తే సమాహితః ౭. ఇలావృతే తు భగవాన్పద్మజాక్షిసముద్భవః, ఏక ఏవ భవో దేవో నిత్యం వసతి సాఙ్గనః ౮. తత్క్షేత్రే నాపరః కశ్చిత్ప్రవేశం వితనోతి చ, భవాన్యాశ్శాపతస్తత్ర పుమాన్ స్త్రీ భవతి స్ఫుటమ్ ౯. భవానీనాథకైస్స్త్రీణామసఙ్ఖ్యైర్గణకోటిభిః, సంరుధ్యమానో దేవేశో దేవం సఙ్కర్షణం భజన్. ౧౦. ఆత్మనా ధ్యానయోగేన సర్వభూతహితేచ్ఛయా, తాం తామసీం తురీయాం చ మూర్తిం ప్రకృతిమాత్మనః. ౧౧. ఉపధావతే చైకాగ్రమనసా భగవానజ. శ్రీభగవానువాచ — ఓం నమో భగవతే మహాపురుషాయ సర్వగుణసఙ్ఖ్యానాయానన్తాయావ్యక్తాయ నమ ఇతి. ౧౨. భజే భజన్యారణపాదప

త్రింశద్భిరేకోనైస్తు పద్యైరథ సవిస్తరమ్, ఇలావృతసమాచారః కథ్యతే భక్తివృద్ధయే. సర్వేషు వర్షేషు విద్యమానా దేవాదయః శ్రీదేవీముపాసతే ఇత్యాహ — తేషు వర్షేష్వితి. దేవేశాస్తత్తద్వర్షే తత్తద్వీపస్థితా విష్ణురుద్రసంకర్షణాగ్న్యాదయో దేవా వక్ష్యమాణాః పూర్వోక్తైస్తవనైరరుణాజమ్బ్వాదివీధారేశ్వరీమీనాక్షీణాం కథితైః స్తోత్రైర్జపధ్యానసమాధిభిశ్చ శ్రీభగవతీం సర్వే ఉపాసతే ఇత్యన్వయః. ౧. తత్రత్యవనవర్ణనమాహ — సర్వర్తుకుసుమేతి. ౨. వర్షపర్వతాః పూర్వోక్తా వర్షమర్యాదాకారకాః పర్వతాస్తేషాం సానుషు శిఖరేషు. ౩—౫. సర్వవర్షేషు భిన్నాభిన్నరూపేణ విష్ణురపి పూజ్యత ఇత్యాహ — నవస్వపి చ వర్షేష్వితి. ౬. ఆత్మవ్యూహేన స్వమూర్తిభేదేన. ఇజ్యా లోకైః క్రియమాణా పూజా తద్ధేతునేత్యర్థః. సన్నిధత్తే తేషు వర్షేషు సన్నిధానం కరోతీత్యర్థః. ౭. పద్మజో బ్రహ్మా తస్యాక్షిలక్షణయా భ్రూమధ్యం తస్మాత్సముద్భవ ఉత్పత్తిర్యస్య స ముఖ్యశివాంశభూతో రుద్రో న తు ముఖ్యః. ౮. అపరోఽర్వాచీనః కోఽపి న ప్రవిశతి? తత్రాహ — భవాన్యా ఇతి. యతో రుద్రశక్తేర్భవాన్యాః శాపస్తత్ర తస్మిన్ క్షేత్రే స్ఫుటం పుమాన్పురుషః ప్రవేశమాత్రేణ స్త్రీ భవతి తత ఇత్యర్థః. ౯. భవానీ రుద్రాణీ నాథో యేషాం గణకోటీనాం తైః సంకర్షణం భజన్ ఉపధావతే ఇత్యన్వయః. ౧౦. ఆత్మనః ప్రకృతి కారణంపి తామహమ్. ౧౧. ఉపాసనామన్త్రమాహ — ఓం నమ ఇతి సర్వేషాం గుణానాం సంఖ్యానం ప్రకాశో యస్మాత్స్వయం వ్యక్తాయాప్రమేయాయ. ౧౨. భజే భజన్యేతి. హే

ఙ్కజం భగస్య కృత్స్నస్య పరం పరాయణమ్, భక్తేష్వలం భావిత భూతభావనం భవాపహం త్వాభవభావమీశ్వరమ్. ౧౩. న యస్య మాయాగుణకర్మవృత్తిభిర్నిరీక్షతో హ్యణ్వపి దృష్టిరజ్యతే, ఈశే యథా నోఽజితమన్యురంహసా కస్తం న మన్యేత జిగీషురాత్మనః ౧౪. అసదృశో యః ప్రతిభాతి మాయయా క్షీబేవ మధ్వాసవతామ్రలోచనః, ననాగవధ్వోఽర్హణ ఈశిరే హ్రియా యత్పాదయోస్స్పర్శనధర్షితేన్ద్రియాః. ౧౫ యమాహురస్య స్థితిజన్మసంయమం త్రిభిర్విహీనం యమనన్తమృషయః, న వేదసిద్ధార్థమివ క్వచిత్స్థితం భూమణ్డలం మూర్ధసహస్రధామసు. యస్యాద్య ఆసీద్గుణవిగ్రహో మహాన్విజ్ఞానధిష్ణ్యో భగవానజః కిల, యత్సంభవోఽహం త్రివృతా స్వతేజసా వైకారికం తామసమైన్ద్రియం సృజే. ఏతే వయం యస్య

భజన్య భజనీయ త్వాం త్వాం పరమేశ్వరం భజే ఇత్యన్వయః. అరణం శరణం పాదపంకజం యస్య కృత్స్నస్య భగస్యైశ్వర్యాదిషడ్గుణస్య పరమయనమాశ్రయః. భక్తేషు చాలమత్యర్థం భావితం ప్రకటితం భూతభావనస్వరూపం యేన. భవాపహం సంసారహరమ్. భక్తేష్విత్యనుషంగః. భవం సంసారం భావయతీతి తథా తమర్థాపభక్తేష్వితి ద్రష్టవ్యమ్. ౧౩. ఈశ్వరత్వముపపాదయంస్తామసత్వేన ప్రసక్తమనాదరం వారయతి—న యస్యేతి. నిరీక్షమాణస్యాపి దృష్టిర్మాయాగుణైర్విషయైశ్చిత్తవృత్తిభిః. కరణైశ్చ అణ్వపీషదపి నాజ్యతేన లిప్యతే. కిమర్థం నిరీక్షమాణస్య ఈశే ఈశనాయ ఈశనమీట్. సమ్పదాదిత్వాద్భావే క్విప్. అత్ర వైధర్మ్యే దృష్టాన్తః. యథా జితక్రోధవేగానామస్మాకం దృష్టిరజ్యతే న తథేతి. అత ఆత్మన ఇన్ద్రియాణి జిగీషుర్జేతుమిచ్ఛుర్ముముక్షుస్తం కో న మన్యేత నాద్రియేత. ౧౪. నను సురామద్యాభ్యాం మత్తస్య కుతో దృష్టిర్నాజ్యతే? తత్రాహ—అసదృశో య ఇతి. అసతీష్వక్ దృష్టిర్యస్య తస్య. స్వమాయయా క్షీబో మత్త ఇవ యో భయంకరః ప్రతిభాతి మధ్వాసవాభ్యామాతామ్రలోచన ఇవ చ నాగవధూవిమోహేన తథా తథా ప్రతిభానం యుక్తమిత్యాహ—నేతి. పాదార్చనే యస్య పాదయోః స్పర్శనేన ధర్షితం మోహితం ఇన్ద్రియం మనో యాసాం తా హ్రియా లజ్జయా భుజాద్యర్హణే న ఈశిరే న శేకుః. కస్తం న మన్యేతేతి పూర్వేణాన్వయః. ౧౫. యమాహురితి. అస్య విశ్వస్య స్థితిజన్మసంయమహేతుం యమాహుః. అత ఏవ త్రిభిః స్థిత్యాదిభిర్విహీనం అనన్తం చ యమాహుః ఋషయో మన్త్రాః. ఛన్దోఽనురోధేన దీర్ఘపాఠే ఋకారో దేవమాతా లక్ష్మీస్తేషు స చ ఋషయశ్చేత్యర్థః. అనన్తత్వం దర్శయతి—మూర్ధసహస్రమేవ ధామాని స్థానాని క్వచిదేకదేశే స్థితం భూమండలం యో న వేద సిద్ధార్థం సర్షపమివ తస్మై నమ ఇతి చతుర్థేనాన్వయః. ౧౬. తత్ర జన్మహేతుత్వం మహదాదిద్వారేణ ప్రపంచయతి—యస్యాద్య ఇతి. యస్య సః. తస్య గుణనిమిత్తో మహాన్నామవిగ్రహ ఆసీత్. విజ్ఞానం సత్త్వం ధిష్ణ్యమాశ్రయో యస్య సః. తస్య చిత్తరూపత్వేన సత్త్వేన సత్త్వప్రధానత్వాత్ స ఏవ కిలాధిదేవే వాసుదేవాభేదవివక్షయా భవాన్. అతో బ్రహ్మ యత్సమ్భవః. యస్మాద్బ్రహ్మణః సంభూతోఽహం రుద్రః త్రివృతా గుణేన స్వతేజసా విభూతిరూపేణా హంకారేణ వైకారికం దేవతావర్గమ్. తామసం భూతవర్గం ఇన్ద్రియమిన్ద్రియవర్గం చ సృజామి. ౧౭. కిం చైతే వయం మహదాదయః, సర్వే యస్యానుగ్రహే

వశే మహాత్మనస్స్థితాశ్శకున్తా ఇవ సూత్రయన్త్రితాః, మహానహం వై కృతతామ సేన్ద్రియాస్సృజామ సర్వే యదనుగ్రహాదిదమ్. ౧౮. యన్నిర్మితాం కర్హ్యపి కర్మపర్వణీం మహాజనా యే గుణసర్గమోహితః, న వేదనిస్తారణయోగమఞ్జసా తస్మై నమస్తే విలయోదయాత్మనే. ౧౯. శ్రీనారాయణ ఉవాచ — ఏవం స భగవాన్రుద్రో దేవం సఙ్కర్షణం ప్రభుమ్, ఇలావృత ముపాసీత దేవీగణసమాహితః. ౨౦. తథైవ ధర్మపుత్రోఽసౌ నామ్నా భద్రశ్రవా ఇతి, తత్కులస్యాపి పతయః పురుషా భద్రసేవకాః. ౨౧. భద్రాశ్వవర్షే తాం మూర్తింవాసుదేవస్య విశ్రుతామ్, హయమూర్తిభిదా తాం తు హయగ్రీవపదాఙ్కితామ్ ౨౨. పరమేణ సమాధ్యన్యవారకేణ నియన్త్రితామ్, ఏవమేవ చ తాం మూర్తిం గృణన్త ఉపయాన్తి చ. ౨౩. భద్రశ్రవస ఊచుః — ఓం నమో భగవతే ధర్మాయాత్మవిశోధనాయ నమ ఇతి, అహో

ఇదం బ్రహ్మాణ్డం సృజామ. కథం భూతాః యస్య మహాత్మనో వశే స్థితాః సన్తో యన్త్రసూత్రేణ క్రియాశక్త్యా యన్త్రితాః ప్రోతాః శకున్తాః పక్షిణ ఇవ లౌకికేన సూత్రేణ వయమిత్యుక్తమ్. తానాహ మహానహంకారశ్చ వైకృతాదయః పూర్వోక్తా వర్గాశ్చ. ౧౮. స్థితిలయహేతుత్వం దర్శయన్ప్రణమతి — యదితి. యేన నిర్మితామేతాం మాయామేవాయం జనోఽఞ్జసా వేద న తు తస్యా నిస్తారణయోగముపాయం కర్హిచిదపి వేదేతి. స్థితిహేతుత్వం దర్శయతి-కీదృశీం కర్మాణ్యేవ పర్వాణి గ్రన్థయస్తాని నయతి మాపయతీతి తథా తామ్. ప్రలయహేతుమాహ — విలీయతేఽస్మిన్నితి విలయః ఉదేత్యస్మాదితి ఉదయః విలయశ్చోదయశ్చాత్మా స్వరూపం యస్య తస్మై నమః. నన్వత్రత్య శ్లోకానుపూర్వ్యా విష్ణుభాగవతోక్తశ్లోకానుపూర్వ్యా భేదే ఐక్యం కథం సిద్ధ్యతీతి చేన్న. ఏతద్గ్రన్థస్యాత్రత్య విష్ణుభాగవతగ్రన్థస్యాపి తత్తద్వర్షస్థదేవాదిభిః కృతోపాసనామన్త్రాణాం చానువాదకత్వాదనువాద్యసమానానుపూర్వీకత్వస్యాపేక్షితత్వాత్. కించ క్వచిత్క్వచిత్ పురాణాన్తరే శ్లోకానుపూర్వీకత్వస్య పురాణాన్తరే దృష్టత్వాత్. యథా నారదపురాణీయమన్త్రఖణ్డస్య తన్త్రరాజస్థయామలస్థశ్లోకానుపూర్వీకత్వమ్. శివరహస్యస్థప్రదోషాధ్యాయస్య బ్రహ్మోత్తరఖణ్డస్థప్రదోషాధ్యాయసమానానుపూర్వీకత్వం తథా బ్రహ్మవైవర్తీయప్రకృతిఖణ్డస్య దేవీభాగవత నవమస్కన్ధసమానానుపూర్వీకత్వమిత్యాద్యూహమ్. తన్త్రేష్వపి బహుషు తన్త్రాన్తరసమానానుపూర్వీకత్వముపలభ్యత ఏవేతి. ౧౯, ౨౦. అథ భద్రాశ్వవర్షీయ సేవ్యసేవకభావముపవర్ణయతి — తథైవేతి. భద్రశ్రవా నామ ధర్మపుత్రో వర్షపతిః తత్కులస్యాపి పతయస్తస్మిన్ కులే జాయమానాః పురుషాః కథంభూతాః భద్రస్య భద్రనామ్నో వర్షపతేః సేవకాస్తే చేత్యర్థః. ౨౧. హయమూర్తిభిదా హయగ్రీవమూర్తిభేదేన విశ్రుతాం తాం నుతాం చ హయగ్రీవపదాంకితాం హయగ్రీవనామ్నీమ్. ౨౨. సమాధ్యన్యవారకేణేతి. సమాధేరన్యత్ బాహ్యవ్యాపారాది తద్వారకేణ తన్నివారకేణ పరమేణ పూజనేన నిరన్తరం సమాధినైవ నియన్త్రితాం బద్ధాం విషయీకృతామిత్యర్థః. గృణన్తః స్తువన్తః ఉపయాన్తి చ సిద్ధిం మూర్తిం వా. ౨౩. భద్రశ్రవస ఊచురితి. ప్రాణభృత ఉపదధాతీతివత్ గుణలక్షణతయా తద్యోగాత్ గుణిషు లింగసమవాయన్యాయేన బహువచనమ్. అహో విచిత్రమితి. అయం జనో మిషన్నపి పశ్యన్నపి ఘ్నన్తం హింస్రం మృత్యుం న పశ్యతీతి

విచిత్రం భగవద్విచేష్టితం ఘ్నన్తం జనోఽయం హి మిషన్న పశ్యతి, ధ్యాయన్న సద్యర్హి వికర్మ సేవితుం నిర్హృత్య పుత్రం పితరం జిజీవిషుః ౨౪. వదన్తి విశ్వం కవయస్స నశ్వరం పశ్యన్తి చాధ్యాత్మవిదో విపశ్చితః, తథాపి ముహ్యన్తి తవాజ మాయయా సువిస్మితం కృత్యమజం నతోఽస్మి తమ్ ౨౫ విశ్వోద్భవస్థాననిరోధకర్మ తేహ్యకర్తురఙ్గీకృతమప్యపావృతః, యుక్తం న చిత్రం త్వయి కార్యకారణే సర్వాత్మని వ్యతిరిక్తే చ వస్తుతః ౨౬. వేదాన్యుగాన్తే తమసా తిరస్కృతాన్రసాతలాద్యో నృతురఙ్గవిగ్రహః, ప్రత్యాదదే వై కవయే భియాచతే తస్మై నమస్తే వితథేహితాయ తే. ౨౭ ఏవం స్తువన్తి దేవేశం హయశీర్షం హరిం చ తే, భద్రశ్రవసనామానో వర్ణయన్తి చ తద్గుణాన్. ౨౮. ఏషాం చరితమేతద్ధి యః పఠేచ్ఛ్రావయేచ్చ యః, పాపకఞ్చుకముత్సృజ్య దేవీలోకే వ్రజేచ్చ సః. ౨౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధేఽష్టమోఽధ్యాయః

వర్షాన్తర్గతసేవ్యసేవకత్వవిచారః.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—హరివర్షే చ భగవాన్నృహరిః పాపనాశనః, వర్తతే యోగయుక్తాత్మా భక్తానుగ్రహకారకః. ౧. తస్య తద్దయితం రూపం మహాభాగవతోఽసురః, పశ్యన్భక్తిసమాయుక్తస్స్తౌతి తద్గుణతత్త్వవిత్. ౨. ప్రహ్లాద ఉవాచ—

భగవద్విచేష్టితమేవ. తచ్చ విచిత్రమ్. అయం జనో లింగం పుత్రం వా పితరం చ వృద్ధం మృతం నిర్హృత్య దగ్ధ్వా స్వయం తదుభయధనైర్జిజీవిషుర్జీవితుమిచ్ఛతీత్యర్థః. కిం బహునా యర్హి యతో ఽసత్తుచ్ఛం విషయసుఖం సేవితుం వికర్మ పాపమేవ ధ్యాయన్. ౨౪. నన్వవిద్వాన్న పశ్యతి కిమత్ర చిత్రం? తత్రాహ—వదన్తీతి. నశ్వరం వదన్తి స్మ శాస్త్రతః పశ్యన్తి చ సమాధౌ హే అజ తథాపి ముహ్యన్తి ఏతచ్చ తవ కృత్యం చేష్టితం సువిస్మితమితి విచిత్రమ్. అతః శాస్త్రాదిక్రమం విహాయ తం త్వామ్. అజం నతోఽస్మి. ౨౫. ఇదమపరం చిత్రవత్ప్రతీయమానమపి త్వయి న చిత్రమిత్యాహ— విశ్వోద్భవేతి. విశ్వోద్భవాదికర్మ కర్తురపి అపగతా ఆవృత్ ఆవరణం యస్మాత్ తాదృశస్యాపి తే అంగీకృతం వేదేన త్వయి తన్న చిత్రమ్. యతో మాయయా సర్వాత్మని కార్యస్య కారణే స్రష్టరి కర్మ యుక్తం వస్తుతః సర్వవ్యతిరిక్తే నిరుపాధౌ అనావృతత్వమకర్తృత్వం చ యుక్తమ్. ౨౬. పరమేశ్వరత్వేన స్తుత్వా ప్రస్తుతావతారచరితమాహ—వేదానితి. తమసా దైత్యేన తిరస్కృతానపహృతాన్. నాచతురంగశ్చ నృతురంగో తద్రూపో విగ్రహో యస్య కవయే బ్రహ్మణే పదర్థం అవితథేహితాయ సత్యసంకల్పాయ. ౨౭, ౨౮. దేవీలోకే మణిద్వీపే. ౨౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే ఽష్టమోఽధ్యాయః.

త్రయోవింశతిభిః పద్యైర్నవమేఽత్ర పరమ్, వర్షాన్తర్గతసంసేవ్యసేవకత్వమిహోచ్యతే. కర్షా

౧. అసురః ప్రహ్లాదః. ౨. తేజసామపి తేజసే. ఆవిరావిః అతిప్రకటో భవ వీప్సా వా.

ఓం నమో భగవతే నరసింహాయ నమస్తేజస్తేజసే, ఆవిరావిర్భవ వజ్రదంష్ట్ర కర్మాశ
యాన్రన్ధయ రన్ధయ తమో గ్రస గ్రస ఓం స్వాహా, అభయం మమాత్మని భూయిష్ఠాః ఓం
క్ష్రౌమ్. స్వస్త్యస్తు విశ్వస్య ఖలః ప్రసీదతాం ధ్యాయన్తు భూతాని శివం మిథో
ధియా, మనశ్చ భద్రం భజతాదధోక్షజే ఆవేశ్యతాం నో మతిరప్యహైతుకీ. ౩.
మాగారదారాత్మజవిత్తబన్ధుషు సఙ్గో యది స్యాద్భగవత్ప్రియేషు నః, యః ప్రాణ
వృత్త్యా పరితుష్ట ఆత్మవాం సిద్ధ్యత్యదూరాన్న తథేన్ద్రియప్రియః. ౪. యత్సఙ్గ
లబ్ధం నిజవీర్యవైభవం తీర్థం ముహుస్సంస్పృశతాం హి మానసమ్, హరత్యజో
న్తశ్శ్రుతిభిర్గతోఽఙ్గజం కో వై న సేవేత ముకున్దవిక్రమమ్. ౫. యస్యాస్తి భక్తిర్భగ
వత్యకిఞ్చనా సర్వైర్గుణైస్తత్ర సమాసతే సురాః, హరావభక్తస్య కుతో మహద్గుణా
మనోరథేనాసతి ధావతో బహిః. ౬. హరిర్హి సాక్షాద్భగవాఞ్ఛరీరిణామాత్మా ఝషా
ణామివ తోయమీప్సితమ్, హిత్వా మహాంస్తం యది సజ్జతే గృహే తదా మహ
త్త్వం వయసా దమ్పతీనామ్. ౭. తస్మాద్రజోరాగవిషాదమన్యుమానస్పృహా భయ

శయాన్కర్మవాసనాః. కర్మాణ్యేవ త్రయాంసీతి పాఠే రాగాదీన్. రన్ధయ నిర్దహ. భూయిష్ఠాః భూయః.
స్వస్త్యస్త్విత్యస్తీతి. విశ్వస్య స్వస్తిప్రార్థనే ఖలస్యాపి భవేత్ తచ్చ సాధుపీడాం వినా న స్యాత్
అన్యోన్యమమంగళం ధ్యాయతాం చ భూతానామన్యోన్యఘాతనం వినా న భవేదిత్యాశంక్యాహ-
ఖలః ప్రసీదతు క్రౌర్యం త్యజతు. భూతాని చ మిథః శివమేవ ధ్యాయన్తు తేషాం మనశ్చ భద్ర
ముపశమాదికం భజతు. నోఽస్మాకమపి మతిః అపిశబ్దాద్భూతానాం చ మతిః అహైతుకీ
నిష్కామా సతీ మాగారేతి. నః సంగః క్వాపి మా స్యాత్ యది కథంచిత్స్యాత్ తర్హి అగారా
దిషు మా స్యాత్కిన్తు భగవత్ప్రియేష్వేవ. అగారాదిసంగదోషమాహ—య ఇతి. ఇన్ద్రియప్రియో
గృహేష్వాసక్తః. ౪. భగవత్ప్రియసంగే గుణమాహ—యత్సంగేతి. యేషాం భగవత్ప్రియాణాం
సంగాల్లబ్ధం ముకున్దవిక్రమం శ్రుతిభిః శ్రవణాదిభిః సంస్పృశతాం సంసేవమానానాం పుంసామన్త
ర్గతోఽజో మానసం మలం హరతి—కథంభూతం విక్రమం నిజమసాధారణం వీర్యం వైభవం
ప్రభావాతిశయో యస్య. తీర్థంతు గంగాది ముహుః సంస్పృశతామంగజం మలం కేవలం హరతి
తతః కో వై న సేవేతేత్యన్వయః. ౫. మానసమలాపగమే ఫలమాహ—యస్యేతి. అకించనా
నిష్కామా మనశ్శుద్ధ్యా హరేర్భక్తిర్భవతి తతశ్చ తత్ప్రసాదే సతి సర్వే దేవాః సర్వగుణైః ధర్మ
జ్ఞానాదిభిః సహ తత్ర సమ్యగాసతే నిత్యం వసన్తి గృహాద్యాసక్తస్య హరిభక్త్యసంభవాత్ కుతో
మహతాం గుణాజ్ఞానవైరాగ్యాదయో భవన్తి. అసతి విషయసుఖే మనోరథేన బహిర్ధావతః. ౬.
నను హరివిముఖస్యాపి గృహాద్యాసక్తస్య లోకే మహత్త్వం దృశ్యతే. సత్యమ్. తత్తూపహాసాస్పద
మితి సహేతుకమాహ—హరిర్హీతి. యథా ఝషాణాం మీనానామీప్సితం తోయమేవాత్మా తేన
జీవనాభావాత్. మహానతిప్రసిద్ధోఽపి గృహే యది సజ్జతే తదా దమ్పతీనాం మిథునానాం
శూద్రాదిష్వపి ప్రసిద్ధం వయసైవ కేవలం యన్మహత్త్వం తదేవ తస్య భవతి న తు జ్ఞానాదినా
మిథునేషు తేషు పూజ్యమానేషు స్త్రీభ్యః పుంసాం మహత్త్వమ్. బాలమిథునేభ్యశ్చ వృద్ధమిథునా
నాం మహత్త్వం యథేత్యర్థః. ౭. యస్మాదేవం తస్మాద్గృహం హిత్వాఽకుతోభయం నృసింహపాదం

దైన్యాధిమూలమ్, హిత్వా గృహం సంసృతిచక్రవాళం నృసింహపాదం భజతాం కుతో భయమ్. ౮. ఏవం దైత్యపతిస్సోఽపి భక్త్యానుదినమీడతే, నృహరిం పాపమాతఙ్గహరిం హృత్పద్మవాసినమ్. ౯. కేతుమాలే చ వర్షే హి భగవాంత్స్మరరూపధృక్, ఆస్తే తద్వర్షనాథానాం పూజనీయశ్చ సర్వదా. ౧౦ ఏతేనోపాసతే స్తోత్రజాలేన చ రమాబ్ధిజా, తద్వర్షనాథాఽతతం మహతాం మానదాయికా. ౧౧. రమోవాచ—ఓం, హ్రాం హ్రీం హ్రూం ఓం, నమో భగవతే హృషీకేశాయ సర్వగుణవిశేషైర్విలక్షితాత్మనే ఆకూతీనాం చిత్తీనాం చేతసాం విశేషాణాం చాధిపతయే షోడశకలాయ ఛన్దోమయాయ అన్నమయాయ అమృతమయాయ సర్వమయాయ సహసేఓజసే బలాయ కాన్తాయ కామాయ నమస్తే ఉభయత్ర భూయాత్, స్త్రియో వ్రతైస్త్వాం హృషీకేశ్వరం స్వతో హ్యారాధ్య లోకే పతిమాశాసతేఽన్యమ్, తాసాం న తే వై పరిపాన్త్యపత్యం ప్రియం ధనాయూంషి యతోఽస్వతన్త్రాః ౧౨. స వై పతిస్స్యాదకుతోభయస్స్వతస్సమన్తతః పాతి భయాతురఞ్జనమ్, స ఏక ఏవేతరథామిథో భయం నైవాత్మలాభాదధిమన్యతే పరమ్ ౧౩. యా తస్య తే పాదసరోరుహార్హణం నకామయేత్సాఖిలకామలమ్పటా, తదేవ రాసీప్సితమీప్సితోఽర్చితో యద్భగ్న

భజతేత్యసురానుపదిశతి—తస్మాదితి. కీదృశం గృహం రజస్తృష్ణా రాగోఽభినివేశః రజ ఆదీనాం మూలం కారణమ్. అత ఏవ సంసృతీనాం జన్మమరణానామ్ చక్రవాలం మండలమవిచ్ఛేదో యస్మాత్. ౮—౧౧. సర్వైర్గుణవిశేషైః శ్రేష్ఠవస్తుభిర్విలక్షితో లక్షీకృత ఆత్మా యస్య. ఆకూతీనాం క్రియాణాం చిత్తీనాం జ్ఞానానాం చేతసాం సంకల్పాధ్యవసాయాదీనాం విశేషాణాం తద్విషయాణామ్. షోడశ కలా అంశా ఏకాదశేన్ద్రియ పంచవిషయలక్షణాయస్య. ఛన్దోమయాయ వేదోక్తకర్మప్రాప్యాయ. అన్నమయాయాన్నేనోపష్టభ్యమానత్వాత్. అమృతమయాయ పరమానన్దావిష్కారత్వాత్. సర్వమయాయ సర్వవిషయత్వాత్. సహసే ఓజసే బలాయ తద్ధేతుత్వాత్ త్వత్కామేనైవ త్వత్సేవకత్వాదహం కృతార్థాస్మి. అన్యకామనయా తు త్వామర్చయన్త్యో న పరిపూర్ణమనోరథాః స్యురిత్యాహ—స్త్రియ ఇతి. స్వత ఏవ హృషీకాణామీశ్వరం పతిం సన్తం త్వామారాధ్య యాః స్త్రియో ఽన్యం పతిం ప్రార్థయన్తే. పతికామానాం హి కామారాధనం వ్రతేషు ప్రసిద్ధమ్. తాసామపత్యాదిని తే పతయో న పాతుం శక్తాః. ౧౨. అతస్త్వే పతయ ఏవ న భవన్తీత్యాహ—స వా ఇతి. స చైవంభూతః పతిర్భవానేక ఏవ నాన్యః. యో భవానాత్మలాభాత్ పరమన్యదధికం న మన్యేత ఇతరథాన్యాధీనసుఖస్యనస్వతన్త్రతా. స్వతన్త్రానానాత్వే చ మండలేశ్వరాణామివ మిథో భయం స్యాదిత్యర్థః. ౧౩. కించ నిష్కామభజనే అప్రార్థితా ఏవ సర్వే కామా భవన్తి సకామభజనే తు కామితమాత్రమనిత్యం చేత్యాహ—యా తస్య తే ఇతి. యా స్త్రీ తస్యోక్తలక్షణస్య తే పాదసరోరుహస్యార్హణం పూజామేవ కామయేన్న ఫలాన్తరమ్. సాఖిలేషు కామేషు లంపటా సర్వాన్కామాన్ప్రాప్నోతీత్యర్థః. ఈప్సితమీప్సితః ఫలాన్తరం ప్రాప్తుమపేక్షితః సన్ అర్చితశ్చేత్తర్హి తదేవ తదేకం రాసి దదాసి. కించ యద్వ్రతో

యాచ్ఛా భగవన్ప్రతప్యతే. ౧౪. మత్ప్రాప్తయేఽజేశసురాసురాదయస్తప్యన్త ఉగ్రం తప ఐన్ద్రియేధియః, ఋతే భవత్పాదపరాయణాన్న మాం విన్దన్త్యహం త్వద్ధృదయా యతోఽజిత. ౧౫. స త్వం మమాప్యచ్యుతశీర్ష్ణి వన్దితం కరామ్బుజం యత్త్వదధాయి సాత్వతామ్, బిభర్షి మాం లక్ష్మ వరేణ్య మాయయా క ఈశ్వరస్యేహితమూహితుం విభుః. ౧౬. ఏవం కామం స్తువన్త్యేవ లోకబన్ధుస్వరూపిణమ్, ప్రజాపతిముఖా వర్షనాథాః కామస్య సిద్ధయే. ౧౭. రమ్యకే నామ వర్షే చ మూర్తిం భగవతః పరామ్, మాత్స్యం దేవాసురైర్వన్ద్యాం మనుస్తౌతి నిరన్తరమ్. ౧౮. మనురువాచ—ఓం, నమో ముఖ్యతమాయ నమః సత్త్వాయ ప్రాణాయౌజసే బలాయ మహామత్స్యాయ నమః. అన్తర్బహిశ్చాఖిలలోకపాలకైరదృష్టరూపో విచరస్యురుస్వనః, స ఈశ్వరస్త్వం య ఇదం వశేఽనయన్నామ్నా యథా దారుమయీం నరస్త్రియమ్. ౧౯. యం లోకపాలాః కిల మత్సరజ్వరా హిత్వా యతన్తోఽపి పృథక్సమేత్య చ, పాతుం న శేకుర్ద్విపదశ్చతుష్పదస్సరీసృపం స్థాణు యదత్ర దృశ్యతే, ౨౦. భవాన్యుగాన్తార్ణవ ఊర్మిమాలిని క్షోణీమిమామోషధివీరుధాం నిధిమ్.

ఫలభోగానన్తరం భగ్నా యాచ్ఛా ఇష్టితోఽర్థో యస్యాః సా ప్రతప్యతే దుఃఖం ప్రాప్నోతి. తదేవ రాసి న తు నిత్యమ్. ౧౪. నను మమార్థానే కుతః సర్వకామప్రాప్తిస్త్వమేవ వా కామార్థిభిః సేవ్యసే? తత్రాహ—మత్ప్రాప్తయ ఇతి. మత్ప్రాప్తయే బ్రహ్మాదయస్తపస్తప్యన్తే కుర్వన్తి కథంభూతాః ఐన్ద్రియే సుఖే ధీర్యేషామ్. అలుక్సమాసః. తథాపి భగవత్పాదపరాయణాదృతే మాం న విదన్తి మత్కటాక్షవిలసితాం విభూతిం న లభన్తే ఇత్యర్థః. యతస్త్వయ్యేవ హృదయం యస్యాః సాహం త్వత్పరతన్త్రత్వాత్ త్వదనువర్తినం విలోకయామి నాన్యమిత్యర్థః. ౧౫. ఇదానీం త్వత్కృపాం ప్రార్థయతే. స త్వమితి. యద్భజనం వినా న కశ్చిత్పురుషార్థః. స త్వం త్వదితి త్వం యావత్కరాంబుజం సాత్వతాం భక్తానాం శీర్ష్ణి అధాః కృపయా న్యస్తం తన్మమాపి శీర్ష్ణి నిధేహీతి శేషః. కథంభూతం వదితం సర్వకామవర్షిత్వేన సద్భిః స్తుతమ్. న చ మయి తవానాదరః. యతో హే వరేణ్య మాం వక్షసి లక్ష్మ బిభర్షి. అహో చిత్రమేతన్మయి కేవలమాదరమాత్రం భక్తేషు తు పరమా కృపా. అత ఈశ్వరస్య తవ యన్మాయయా ఈహితం కో వితర్కయితుం సమర్థః. ౧౬—౧౮. సత్త్వాయ సత్త్వప్రధానాయ. ప్రాణాయ సూత్రాత్మనే. ఉరుస్వనో వేదాత్మకో నాదో యస్య. య ఇదం విశ్వం బ్రాహ్మణాదినామ్నా విధినిషేధాలంబనభూతేన వశే అనయత్ నియమితవాన్ స త్వమీశ్వరః. తథా చ శ్రుతిః—"తస్య వాక్తన్తిర్నామాని". ౧౯. నన్విన్ద్రాదయో వశం న యాన్తి కుతోఽహం తత్రాహ—యమితి. మత్సర ఏవ జ్వరో యేషాం తే. యం హిత్వా ద్విపదః చతుష్పదః సరీసృపం జంగమస్థావరం చ యదత్ర దృశ్యతే తత్కించిదపి పాతుం న శక్తాః. స త్వమేవ ప్రాణరూపేణ పాలక ఈశ్వరశ్చేత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః—"తా అహింసతా హాముక్థమస్మ్యహముక్థమి"త్యాది. ౨౦. అవతారచరిత్రమాహ—భవా

మయా సహోరుక్రమతేజ ఓజసా తస్మై జగత్ప్రాణగణాత్మనే నమః. ౨౧. ఏవం స్తౌతి చ దేవేశం మనుః పార్థివసత్తమః, మత్స్యావతారం దేవేశం సంశయచ్ఛేద కారణమ్. ౨౨. ధ్యానయోగేన దేవస్య నిర్ధూతాశేషకల్మషః, ఆస్తే పరిచరన్భక్త్యా మహాభాగవతోత్తమః. ౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—హిరణ్మయే నామవర్షే భగవాన్కూర్మరూపధృక్, ఆస్తే యోగపతిస్సోఽయమర్యమ్ణా పూజ్య ఈడ్యతే. ౧ అర్యమోవాచ—ఓం నమో భగవతే అకూపారాయ సర్వసత్త్వగుణవిశేషణాయ నోపలక్షితస్థానాయ నమో వర్ష్మణే నమో భూమ్నే నమోఽవస్థానాయ నమస్తే. యద్రూపమేతన్నిజమాయయార్పితమర్థస్వరూపం బహురూపరూపితమ్, సఙ్ఖ్యా న యస్యాస్త్యయథోపలమ్భనాత్తస్మై నమస్తేఽవ్యపదేశరూపిణే. ౨. జరాయుజం స్వేదజమణ్డజోద్భిదం చరాచరం దేవర్షిపితృభూతమైన్ద్రియమ్, ద్యౌః ఖం క్షితిశ్శైలసరిత్సముద్రం ద్వీపగ్రహర్క్షేత్యభిధేయ ఏకః. ౩. యస్మిన్నసఙ్ఖ్యేయవిశేషనామరూపాకృతౌ కవిభిః కల్పితేయమ్, సఙ్ఖ్యాయయా తత్త్వదృశాపనీయతే తస్మైనమస్సాఙ్ఖ్యనిదర్శనాయ తే. ౪.

నితి. భవానిమాం క్షోణీం మయామను నా సహ మత్స్యహితాం స్పృత్యేత్యధ్యాహారః. ఊర్మిమాలిని ప్రలయార్ణవే ఓజసా ఉరు క్రమతే విచరతి—యద్వా పాతుమిత్యస్యానుషంగః. క్షోణీం పాతుం క్రమతే ఉత్సహత ఇత్యర్థః. యః అజః. కీదృశీమోషధీనాం వీరుధాం చ నిధిం ఆశ్రయ భూతామ్. జగతో యః ప్రాణగణస్తస్యాత్మనే నియన్త్రే. ౨౧—౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

అర్థోనవైకవింశత్యా వృన్యవర్షాన్తరేష్వపి. సేవ్యసేవకరూపాణాం వర్ణనం సమ్యగీర్యతే. అర్యమా పితృగణాధిపతిః. ౧. అకూపారాయ కూర్మాయ సర్వైః సంపూర్ణః సత్త్వగుణవిశేషణం యస్య నోపలక్షితస్థానం యస్య వారిచరత్వాత్. వర్ష్మణే వర్షీయసే కాలానవచ్ఛిన్నాయ. భూమ్నే సర్వగతాయ అవస్థానాయ ఆధారాయ. యద్రూపమితి. నిజమాయయార్పితం ప్రకాశితమేతదర్థస్వరూపం దృశ్యం పృథివ్యాది యస్యైవం రూపం యతః పృథఙ్నాస్తి. కథంభూతమ్. బహుభీరూపైరూపితం నిరూపితం యస్య చ సంఖ్యా నాస్తి. కుతః అయథా మిథ్యైవోపలంభాత్. న హి మరీచి జలమేతావదితి సంఖ్యాతుం శక్యతే. అవ్యపదేశరూపిణే అనిరుక్తప్రపంచాకారాయ. ౨. బహురూపత్వం దర్శయంస్తస్యేశ్వరాదవ్యతిరేకమాహ—జరాయుజమితి. ద్వీపగ్రహర్క్షమిత్యభిధేయస్త్వమేవైకః న త్వద్వ్యతిరిక్తోఽస్తి. "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మే" త్యాది శ్రుతిభిరిత్యర్థః. ౩. విశేషసప్రపంచతామనూద్య తన్నిరాసేన ప్రణమతి—యస్మిన్నితి. అసంఖ్యేయా అనన్తా విశేషా యేషాం తాని నామాని రూపాణ్యాకృతయశ్చ యస్య తాదృశే యస్మిన్త్వయి కవిభిః కపిలాదిభిరియం చతుర్వింశత్యాదిసంఖ్యాకల్పితా సతీ యయా తత్త్వదృశా యేన తత్త్వజ్ఞానేనాపనీయతే

ఏవం స్తువతి దేవేశమర్యమా సహ వర్షపైః, గీయతే చాపి భజతే సర్వభూత
భవం ప్రభుమ్. ౫. తథోత్తరేషు కురుషు భగవాన్యజ్ఞపూరుషః, ఆదివారాహ
రూపోఽసౌ ధరణ్యా పూజ్యతే సదా. ౬. సమ్పూజ్య విధివద్దేవం తద్భక్త్యార్ద్రా
ర్ద్రహృత్కుజా, భూమిస్తౌతి హరిం యజ్ఞవారాహం దైత్యమర్దనమ్. ౭. భూ
రువాచ—ఓంనమో భగవతే మన్త్రతత్త్వలిఙ్గాయ యజ్ఞక్రతవే మహాధ్వరావయ
వాయ మహావరాహాయ నమః కర్మశుక్లాయ త్రియుగాయ నమస్తే ౮. యస్య
స్వరూపం కవయో విపశ్చితో గుణేషు దారుష్వివ జాతవేదసమ్, మథ్నన్తి మథ్నా
మనసా దిదృక్షవో గూఢం క్రియార్థైర్నమ ఈరితాత్మనే ౯. ద్రవ్యక్రియాహే
త్వయనేశకర్తృభిర్మాయాగుణైర్వస్తుభిరీక్షితాత్మనే, అన్వీక్షయాఙ్గాతిశయాత్మబుద్ధి
భిర్నిరస్తమాయాకృతయే నమోఽస్తు తే. ౧౦. కరోతి విశ్వస్థితిసంయమోదయం
యస్యేప్సితం నేప్సితమీక్షితుర్గుణైః,మాయా యథాయో భ్రమతే తదాశ్రయం
గ్రావ్ణో నమస్తే గుణకర్మసాక్షిణే. ౧౧. ప్రమథ్య దైత్యం ప్రతివారణం మృధే
యో మాం రసాయా జగదాదిసూకరః, కృత్వాగ్రదంష్ట్రే నిరగాదుదన్వతః క్రీడన్ని
వేభః ప్రణతాస్మి తం విభుమ్. ౧౨. కిమ్పురుషే వర్షేఽస్మిన్భగవన్తం దాశరథిం చ

తస్మై తే సాంఖ్యసిద్ధాన్తరూపాయ నమః. పరమార్థరూపాయేతి వా. ౭—౮. మన్త్రైస్తత్త్వేన లిఙ్గ్యతే
ఇతి తథా తస్మై. అఙ్గాః అయూపాః క్రతవః సయూపాస్తద్రూపాయ అత ఏవ మహాన్తోఽధ్వరా
అవయవభూతా యస్య. కర్మణా శుక్లాయ శుద్ధాయ యజ్ఞానుష్ఠాత్రే. త్రియుగాయ కృతయుగే
యజ్ఞభావాత్. యద్వా కలియుగే ప్రచ్ఛన్నత్వాత్. ౮. కవయో విద్వాంసః విపశ్చితో నిపుణాః
గుణేషు దేహేన్ద్రియాదిషు మథ్నన్తి విచిన్వన్తి. మథ్నా వివేకసాధనేన మనసా. క్రియార్థైః
కర్మభిస్తత్ఫలైశ్చ గూఢం అప్రకాశమానం దిదృక్షవః. ఏవం మథనే ఈరితః ప్రకటిత ఆత్మా
స్వరూపం యస్య తస్మై నమః. ౯. మథనమేవ దర్శయన్నాహ—ద్రవ్యం క్రియేతి. ద్రవ్యం
విషయః. క్రియా ఇన్ద్రియవ్యాపారః. హేతుర్దేవతా. అయనం దేహః ఈశః కాలః కర్తా
అహంకారః. ఏతైర్మాయాగుణైః కార్యైరుపలక్షణైర్వస్తుత్వేన నిరీక్షితో య ఆత్మా తస్మై
అన్వీక్షయా విచారేణ అఙ్గైర్యమనియమాదిభిరతిశయాత్మా నిశ్చయవతీ బుద్ధిర్యేషాం తైః. నిరస్తా
మాయానిర్మితా ఆకృతిర్యస్మాత్తస్మై. ౧౦. తదేవం నిర్గుణరూపేణ నత్వా పరమేశ్వరరూపేణ
ప్రణమతి—కరోతీతి. యస్యేక్షితుర్జీవార్థమీప్సితమత్యన్తానిచ్ఛయామీక్షణాయోగాత్. స్వార్థం
తు నేప్సితమ్. విశ్వస్థిత్యాదిస్వగుణైర్మాయా కరోతి. తస్యా జడత్వేఽపి పరమేశ్వరసన్నిధానాత్
ప్రవృత్తిం దృష్టాన్తేనాహ—యథాఽయో లోహం గ్రావ్ణోఽయస్కాన్తాదినిమిత్తాద్భ్రమతి.
తదాశ్రయం తదభిముఖం సద్గుణానాం కర్మణాం జీవాదృష్టానాం చ సాక్షిణే తస్మై నమః. ౧౧.
అవతారచరిత్రమాహ—ప్రమథ్యేతి. యో జగతామాదిః కారణభూతః సూకరః మాం పృథ్వీ
మగ్రదంష్ట్రే దంష్ట్రాగ్రే కృత్వా రసాతలాదారభ్య ఉదన్వతః ప్రలయార్ణవాత్ ఇభో గజ ఇవ

సర్వేశమ్, సీతారామం దేవం శ్రీహనుమానాదిపూరుషం స్తౌతి. ౧౩. హనుమా
నువాచ — ఓం నమో భగవతే ఉత్తమశ్లోకాయ నమ ఇతి, ఆర్యలక్షణశీలవ్రతాయ
నమ ఉపశిక్షితాత్మనే ఉపాసితలోకాయ నమః, సాధువాదనికషణాయ నమో
బ్రహ్మణ్యదేవాయ మహాపురుషాయ మహాభాగాయ నమ ఇతి, యత్తద్విశుద్ధాను
భవాత్మమేకం స్వతేజసా ధ్వస్తగుణవ్యవస్థమ్, ప్రత్యక్ప్రశాన్తం సుధియోపలమ్భ
నం హ్యనామరూపం నిరహం ప్రపద్యే. ౧౪. మర్త్యావతారస్త్విహ మర్త్యశిక్ష
ణం రక్షోవధాయైవ న కేవలం విభోః, కుతోఽన్యథా స్యాద్రమతస్స్వ ఆత్మనస్సీతా
కృతాని వ్యసనానీశ్వరస్య. ౧౫. న వై స ఆత్మాత్మవతాం సుహృత్తమస్సక్తస్త్రిలో
క్యాం భగవాన్వాసుదేవః, న స్త్రీకృతం కశ్మలమశ్నువీత న లక్ష్మణం చాపి విహాతు
మర్హతి. ౧౬. న జన్మనూనం మహతో న సౌభగం న వాఙ్న బుద్ధిర్నాకృతిస్తోష
హేతుః, తైర్యద్విసృష్టానపి నో వనౌకసశ్చకార సఖ్యే బత లక్ష్మణాగ్రజః. ౧౭.
సురోఽసురో వా ప్యథవా నరో నరస్సర్వాత్మనా యస్సుకృతజ్ఞముత్తమమ్, భజేత

నిరగాత్. తతశ్చ ప్రతిగజతుల్యం దైత్యం ప్రమథ్య యః క్రీడన్నిష్క్రాన్తం విభుం ప్రణతాస్మీత్య
న్వయః. ౧౨. కింపురుషే ఇత్యార్యాచ్ఛన్దః. ౧౩. ఆర్యాణి లక్షణాని శీలం వ్రతం చ
యస్మిన్ ఉపశిక్షితాత్మనే సంయతచిత్తాయ ఉపాసితో లోకో యేన సాధువాదః సాధుత్వప్రసిద్ధి
స్తస్య నికషణాయ 'కషాశ్మవన్నిర్ధారణస్థానాయ పరమసీమ్నే ఇత్యర్థః. శ్రీరామం పరమార్థరూ
పేణ ప్రణమతి — యత్తదితి. యదేకం వేదాన్తేషు ప్రసిద్ధం తత్త్వం ప్రపద్యే. కథంభూతం విశుద్ధ
శ్చాసావనుభవశ్చ ఏవ ఆత్మా స్వరూపం యస్య. విశుద్ధత్వే హేతుః ప్రశాన్తమ్. తత్రాపి హేతుః
స్వతేజసా స్వరూపప్రకాశేన ధ్వస్తా గుణానాం వివిధా జాగ్రదాద్యవస్థా యస్మిన్. అనుభవ
మాత్రత్వే హేతుః ప్రత్యగ్దృశ్యాదన్యత్ తత ఏవ అనామరూపమ్. ౧౪. నను ఏవం భూత
స్యాపి జీవస్యోక్తసర్వవిపర్యయో దృశ్యతే తత్రాహ — మర్త్యేతి. విభోర్మర్త్యావతారస్తు రక్షసో రావ
ణస్య వధాయ తస్య మనుష్యాదన్యతోఽవధ్యత్వాత్. న కేవలమేతావదేవ కిన్తు ఇహ సంసారే
స్త్రీసంగాదికృతం దుఃఖం దుర్వారమితి మర్త్యానాం శిక్షార్థమపీత్యర్థః. అన్యథా స్వే స్వరూపే రమ
మాణస్యేశ్వరస్య సీతావిరహకృతాని వ్యసనాని కుతః స్యుః. ౧౫. విషయాసక్త్యభావేన వ్యసనా
నర్హత్వ ముపపాదయతి — నేతి. న వై స భగవాంస్త్రిలోక్యాం క్వాపి సక్తః. యత ఆత్మవతాం
ధీరాణామాత్మా సుహృత్తమశ్చ అతో న స్త్రీకృతం మోహం ప్రాప్నుయాత్. న లక్ష్మణం చ.
దేవదూతేన శ్రీరామం మన్త్రయతా విజ్ఞాపితమత్రాగతస్త్వయా వధ్య ఇతి తదైవ ద్వారి స్థితం తచ్చ
లక్ష్మణం దుర్వాససమాగమం విజ్ఞాపయితుం ప్రవిష్టం హన్తుముద్యతో వసిష్ఠవాక్యాత్తత్యాజ
న యుజ్యతే త్యర్థః. ౧౬. అతః శ్రీరామ ఏవ సర్వైః సేవ్య ఇతి వక్తుం న తస్య తోషహేతుః
సత్కులజన్మాది కిన్తు భక్తిరేవేత్యాహ — న జన్మేతి. మహతః పురుషాజ్జన్మ మహతః శ్రీరామచన్ద్ర
స్యేతి వా సౌభగం సౌన్దర్యం ఆకృతిర్జాతిః యద్యస్మాత్తైర్జన్మాదిభిర్విసృష్టాన్ త్యక్తానపి నో వనే
చరాన్బతాహో లక్ష్మణస్యాగ్రజోఽపి సఖిత్వే కృతవాన్. ౧౭. తస్మాత్సురో వాన్యో వా యః

రామం మనుజాకృతిం హరిం య ఉత్తరానయత్కోసలాన్దివమ్. ౧౮. శ్రీనారా
యణ ఉవాచ—ఏవం కిమ్పురుషే వర్షే సత్యసన్ధం దృఢవ్రతమ్, రామం రాజీవ
పత్రాక్షం హనుమాన్వానరోత్తమః. ౧౯. స్తౌతి గాయతి భక్త్యా చ సమ్యక్పూజయతి
సర్వశః, య ఏతచ్ఛృణుయాచ్చిత్రం రామచన్ద్రకథానకమ్. ౨౦. సర్వపాపవిశు
ద్ధాత్మా యాతి రామసలోకతామ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే దశమోఽధ్యాయః.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—భారతాఖ్యే చ వర్షేఽస్మిన్నహమాదిజపూరుషః, తిష్ఠా
మి భవతా చైవ స్తవనం క్రియతేఽనిశమ్. ౧. నారద ఉవాచ—ఓం నమో భగవతే
ఉపశమశీలాయోపరతానాత్మ్యాయ నమోఽకిఞ్చనవిత్తాయ ఋషిఋషభాయ నర
నారాయణాయ పరమహంసపరమగురవే ఆత్మారామాధిపతయే నమో నమ ఇతి,
కర్తాస్య సర్గాదిషు యో న బధ్యతే న హన్యతే దేహగతోఽపి దైహికైః, ద్రష్టుర్న
దృశ్యస్య గుణైర్విదూష్యతే తస్మై నమోఽసక్తవివిక్తసాక్షిణే. ౨. ఇదం హి యోగే
శ్వరయోగనైపుణం హిరణ్యగర్భో భగవాఞ్జగాద యత్, యదన్తకాలే త్వయి
నిర్గుణే మనో భక్త్యా దధీతోజ్ఝితదుష్కలేబరః. ౩. యథైహికాముష్మికకామలమ్పట
స్సుతేషు దారేషు ధనేషు చిన్తయన్, శఙ్కేత విద్వాన్కుకలేవరాత్యయాద్యస్తస్య
యత్నశ్శ్రమ ఏవ కేవలమ్. ౪. తన్నః ప్రభో త్వం కుకలేవరార్పితాం త్వన్మాయ

కోఽపి శ్రీరామమేవ సర్వప్రకారేణ భజేత. సుకృతజ్ఞం, అల్పీయస్యపి భజనే బహుమానినమ్.
ఉత్తరాన్కోసలానయోధ్యావాసినః. ౧౮—౨౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమసంధే దశమోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చ ద్వాత్రింశత్పద్యైరథ యథాతథమ్, అన్యవర్షే క్రమప్రాప్తా సేవ్యసేవకతో
చ్యతే. అహం నారాయణ ఏవ ఆదిజేతి నారదసంబోధనమ్ కర్మధారయో వా. అహం తిష్ఠామి
భవతా మమ స్తవనం క్రియత ఇత్యన్వయః. ౧. నారదస్తోత్రమాహ—ఓం నమ ఇతి మన్త్రమిమం
జపతి నారద ఇత్యర్థః, ఉపరతానాత్మ్యాయ నిరహంకారాయేత్యర్థః. అసక్తశ్చాసౌ వివిక్తశ్చ సాక్షీ
తస్మై నమః అశక్తత్వం దర్శయతి—అస్య విశ్వస్య సర్గాదిషు కర్తాపి యో న బధ్యతే అహం
కర్తేతి న మన్యతే. వివిక్తత్వమాహ—దేహగతోఽపి దైహికైః క్షుత్పిపాసాదిభిర్యో న హన్యతే
నాభిభూయతే. సాక్షిత్వమాహ—యస్య ద్రష్టురపి సతో దృష్టిర్గుణైర్దృశ్యైర్న దూష్యతే న
విక్రియతే. ౨. యోగకౌశలం నిరూపయన్ యోగం ప్రార్థయతే—ఇదమితి త్రిభిః. హే యోగే
శ్వర హిరణ్యగర్భో యద్యోగనైపుణం జగాద ఇదమేవ తత్కిం జన్మప్రభృతి భక్త్యాన్తకాలే పుమాం
స్త్వయి మనో ధారయేదితి యత్. కథం భూతః సన్ ఉజ్ఝితదుష్కలేవరం తదభిమానో యేన.
౩. అన్యథా తస్య శాస్త్రాభ్యాసాదిశ్రమో వ్యర్థ ఇత్యాహ—యథేతి. ఐహికాముష్మికకామేషు
లమ్పటో మూర్ఖః సుతాదిషు యోగక్షేమం విచిన్తయన్ కుత్సితస్య కలేబరస్యాత్యయాత్
మృత్యోర్యథా శంకేత తథా విద్వానపి సన్ యః శంకేత తస్య యత్నః శ్రమ ఏవ. ౪. యస్మా

యావాం మమతామధోక్షజ, భిన్ద్యామ యేనాశు వయం సుదుర్భిదాం విధేహి
యోగం త్వయి నస్స్వభావమ్. ౫. ఏవం స్తౌతి సదా దేవం నారాయణమనామయమ్,
నారదో మునిశార్దూలః ప్రజ్ఞాతాఖిలసారదృక్. ౬. అస్మిన్వై భారతే వర్షే సరి
చ్ఛైలాస్తు సన్తి హి, తాన్ప్రవక్ష్యామి దేవర్షే శృణుష్వైకాగ్రమానసః. ౭.
మలయో మఙ్గళప్రస్థో మైనాకశ్చ త్రికూటకః, ఋషభః కూటకః కోల్లస్సహ్యో
దేవగిరిస్తథా. ౮. ఋశ్యమూకశ్చ శ్రీశైలో వేఙ్కటాద్రిర్మహేన్ద్రికః, వారిధా
రశ్చ విన్ధ్యశ్చ శుక్తిమానృక్షపర్వతః ౯. పారియాత్రస్తథా ద్రోణశ్చిత్రకూటగిరి
స్తథా, గోవర్ధనో రైవతకః కకుభో నీలపర్వతః. ౧౦. గౌరముఖశ్చేన్ద్రకీలో గిరిః
కామగిరిస్తథా, ఏతే చాన్యేఽప్యసఙ్ఖ్యాతా గిరయో బహుపుణ్యదాః ౧౧. ఏతదు
త్పన్నసరితశ్శతశోఽథ సహస్రశః, పానావగాహనస్నానదర్శనోత్కీర్తనైరపి. ౧౨.
నాశయన్తి చ పాపాని త్రివిధాని శరీరిణామ్, తామ్రపర్ణీ చన్ద్రవశా కృతమాలా
వటోదకా. ౧౩. వైహాయసీ చ కావేరీ వేణా చైవ పయస్వినీ, తుఙ్గభద్రా కృష్ణ
వేణా శర్కరావర్తకా తథా. ౧౪. గోదావరీభీమరథీనిర్విన్ధ్యాచ పయోష్ణికా, తా
పీరేవాచసురసా నర్మదా చ సరస్వతీ ౧౫ చర్మణ్వతీ చ సిన్ధుశ్చ అన్ధశోణౌ మహా
నదౌ, ఋషికుల్యాత్రిసామా చ వేదస్మృతిమహానదీ. ౧౬. కౌశికీ యమునా చైవ
మన్దాకినీ దృషద్వతీ, గోమతీ సరయూరోధవతీ సప్తవతీ తథా. ౧౭. సుషోమా చ
శతద్రూశ్చ చన్ద్రభాగా మరుద్వృధా, వితస్తా చ అసిక్నీ చ విశ్వా చేతి ప్రకీర్తితాః.
౧౮. అస్మిన్వర్షే లబ్ధజన్మ పురుషైస్స్వస్వకర్మభిః, శుక్లలోహితకృష్ణాఖ్యైర్దివ్యమాను
షనారకాః. ౧౯. భవన్తి వివిధా భోగాస్సర్వేషాం చ నివాసినామ్, యథావర్ణ
విధానేనాపవర్గో భవతి స్ఫుటమ్. ౨౦. ఏతదేవ చ వర్షస్య ప్రాధాన్యం కార్యసిద్ధితః,

---

ద్విదుషోఽపీయమేవ దశా తత్తస్మాద్ధే ప్రభో అధోక్షజ. త్వమేవ నో యోగం విధేహి. కీదృశే
త్వయి స్వభావం సహజవాసనారూపం యేన యోగేన వయం త్వన్మాయయా నః శుకలేబరే
అర్పితామహం మమతాం శీఘ్రం భింద్యామ త్యజేమ. సుదుర్భిదాముపాయాన్తరైః సర్వథా త్యక్తుమ
శక్యామ్. ౫—౧౫. వేదస్మృతిశ్చ మహానదీ చేతి ద్వంద్వః. ౧౬—౧౮. శుక్లలోహితకృష్ణా
ఖ్యైః సాత్త్వికరాజసతామసైః స్వకర్మభిర్యథాక్రమం దివ్యమానుషనారకా భోగా భవన్తీత్యుత్త
రేణాన్వయః. ౧౯. ఏవమేవ సర్వేషాం చ నివాసినాం కర్మవైచిత్ర్యాదనుభూయమానా వివిధా
భోగా భవన్తీత్యర్థః. యథా వర్ణేతి. యస్య వర్ణస్య యద్విధానం మోక్షప్రకారః సన్న్యాసవాన
ప్రస్థాది తదనతిక్రమేణాస్మిన్నేవ వర్షే నృణామపవర్గశ్చ భవతి. ఏతచ్చ కర్మాది బహుసాధనసంభ
వాభిప్రాయేణోక్తమ్. నత్వన్యత్రాపవర్గాభావేన తదుపర్యపి బాదరాయణః సంభవాదితి దేవానామపి
మోక్షస్య సూచితత్వాత్. ౨౦. ఏతదేవ ప్రాధాన్యమస్య వర్షస్య. కిం తత్? కార్యస్య సిద్ధితః
సార్వవిభక్తికస్తసిః. అనాయాసేనేశ్వరప్రసాదరూపకార్యసిద్ధిస్వరూపమిత్యర్థః. అనేన హి సర్వ

వదన్తి మునయో వేదవాదినస్స్వర్గవాసినః. ౨౧ అహో అమీషాం కిమకారి శోభనం ప్రసన్న ఏషాం స్విదుత స్వయం హరిః, యైర్జన్మ లబ్ధం నృషు భారతాజిరే ముకున్దసేవౌపయికం స్పృహా హి నః. ౨౨ కిం దుష్కరైర్నః క్రతుభిస్తపోవ్రతైర్దానాదిభిర్వా ద్యుజయేన ఫల్గునా, న యత్ర నారాయణపాదపఙ్కజస్మృతిః ప్రముష్టాతిశయేన్ద్రియోత్సవాత్. ౨౩. కల్పాయుషాం స్థానజయాత్పునర్భవాత్క్షణాయుషాం భారతభూజయో వరమ్, క్షణేన మర్త్యేన కృతం మనస్వినస్సన్న్యస్య సంయాన్త్యభయం పదం హరేః. ౨౪. న యత్ర వైకుణ్ఠకథాసుధాపగా న సాధవో భాగవతాస్తదాశ్రయాః, న యత్ర యజ్ఞేశమఖా మహోత్సవాస్సురేశలోకోఽపి న వై స సేవ్యతామ్. ౨౫ ప్రాప్తా నృజాతిం త్విహ యే చ జన్తవో జ్ఞానక్రియాద్రవ్యకలాపసమ్భృతామ్, న వై యతేరన్నపునర్భవాయ తే భూయో వనౌకా ఇవ యాన్తి బన్ధనమ్. ౨౬. యైశ్శ్రద్ధయా బర్హిషి భాగశో హవిర్నిరుప్తమిష్టం విధిమన్త్రవస్తుతః, ఏకః పృథఙ్నామభిరాహుతో ముదా గృహ్ణాతి పూర్ణస్స్వయమాశిషాం ప్రభుః ౨౭ సత్యం దిశత్యర్థితమర్థితో నృణాం నైవార్థదో యత్పునరర్థితా యతః, స్వయం

లోకాపేక్షయా అయం లోకః ప్రధాన ఇతి స్వర్గవాసినోఽపి వదన్తి. ౨౧. కిం స్వర్గవాసినోఽపి వదన్తి? తత్రాహ-అహో ఇతి. అమీషామేభిః ఉతస్విత్? అథవా స్వయమేవ సాధనం వినైవ హరిరేషాం ప్రసన్నోఽభూత్. ఏవం భూతస్య పుణ్యస్య దుష్కరత్వాత్. భారతాజిరే భారతాంగణే నః కేవలం స్పృహైవ యత్ర ముకున్దసేవోపయోగిజన్మ నృషు లబ్ధమ్. ౨౨. స్పృహామేవాహ కిమిత్యాదిసప్తభిః. దుష్కరైః క్రత్వాదిభిర్నః ఫల్గునా తుచ్ఛేన ద్యుజయేన స్వర్గప్రాప్త్యా కిం న కించిత్ఫలమ్. కుతః? యత్ర నారాయణపాదపఙ్కజస్మృతిర్నాస్తి. ప్రత్యుత అతిశయితాదిన్ద్రియోత్సవాద్రాగాత్ ప్రముష్టాఽభూత్. ౨౩. క్షణమల్పమేవాయుర్యేషాం వరత్వే హేతుః. మర్త్యేనాపి దేహేన క్షణేనైవ కాలేన కృతం కర్మ సన్న్యస్య హరేః పదం సమ్యగ్యాన్తి. ౨౪. అతో యత్ర వైకుణ్ఠకథామృతనద్యో న సన్తి. తదాశ్రయాః కథాపగాశ్రయాః మహాన్తో నృత్యాద్యుత్సవా యేషు తాదృశా యజ్ఞేశ్వరస్య మఖాశ్చ పూజాః సురేశస్య బ్రహ్మణోఽపి లోకో న సేవ్యతామ్. ౨౫. అముముక్షూన్నరాన్నిన్దతి-ప్రాప్తా ఇతి. జ్ఞానం చ తదర్థక్రియాశ్చ తదర్థాని ద్రవ్యాణి చ తేషాం కలాపేన సంభృతాం సంపూర్ణామ్. అపునర్భవాయ మోక్షాయ వనౌకా ఇవ వనౌకసః పక్షిణో యథా లుబ్ధకాత్ ముక్తా అపి పునర్యది యస్మిన్నేవ వృక్షే ప్రసక్తా విహరన్తి తర్హి యథా బధ్యన్తే తద్వత్. ౨౬. అహో భారతవాసినాం భాగ్యమిత్యాహుః యైరితి. "అగ్నయే జుష్టం నిర్వపామి ఇన్ద్రాయ జుష్టం నిర్వపామి" త్యేవం భాగశో నిరుప్తం పృథక్కృతమ్. కథమ్? విధానప్రకారేణ మన్త్రేణ వస్తుతశ్చ పురోడాశాదిభేదేన ఇష్టాం దేవతాముద్దిశ్య త్యక్తం నిరుప్తం చ మమేదమితి స్వీకృత్య త్యాగానన్తరమశ్నాతీత్యర్థః. పృథక్ ఇన్ద్రాదినామభిరాహుత ఆహూతః ఆశిషాం ప్రభుః స్వయం పూర్ణోఽపి హుతః. ౨౭. తత్రాపి నిష్కామాః కృతార్థా ఇత్యాహుః. సత్యమి తి. ప్రార్థితస్సన్నర్థితం దదాతీతి సత్యమ్. అథాపి పరమార్థదో న భవత్యేవ. యద్యస్మాద్యతో

విధత్తే భజతామనిచ్ఛతామిచ్ఛాపిధానం నిజపాదపల్లవమ్. ౨౮. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—ఏవం స్వర్గగతా దేవాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః, ప్రవదన్తి చ మాహాత్మ్యం భారతస్య సుశోభనమ్. ౨౯. జమ్బుద్వీపస్య చాష్టౌ హి ఉపద్వీపాః స్మృతాః పరే, హయమార్గాన్విశోధద్భిస్సాగరైః పరికల్పితాః. ౩౦. స్వర్ణప్రస్థశ్చన్ద్రశుక్ర ఆవర్తనరమణకౌ, మన్దరోపాఖ్యహరిణో పాఞ్చజన్యస్తథైవ చ. ౩౧. సింహళశ్చైవ లఙ్కేతి ఉపద్వీపాష్టకం స్మృతమ్, జమ్బుద్వీపస్య మానం హి కీర్తితం విస్తరేణ చ. ౩౨. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి ప్లక్షాదిద్వీపషట్కకమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

ద్వీపాన్తరసమాచారః.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—జమ్బుద్వీపో యథాచాయం యత్ప్రమాణేన కీర్తితః, తావతా సర్వతః క్షారోదధినా పరివేష్టితః. ౧ జమ్బ్వాఖ్యేన యథా మేరుస్తథా క్షారోదకేన చ, క్షారోదధిస్తు ద్విగుణః ప్లక్షాఖ్యేనోపవేష్టితః. ౨. యథైవ పరిఖా బాహ్యోపవనేన హి వేష్ట్యతే, ప్లక్షాఖ్యశ్చ స్వయం జమ్బుప్రమాణో ద్వీపరూపధృక్. ౩. హిరణ్మయోఽగ్నిస్తత్రైవ తిష్ఠతీతి వినిశ్చయః, ప్రియవ్రతాత్మజస్తత్ర సప్తజిహ్వఇతి స్మృతః. ౪. అగ్నిస్తదధిపస్త్విధ్మజిహ్వస్స్వంద్వీపమేవ చ,

దత్తానన్తరం పునరప్యర్థితా భవతి నను నార్థితశ్చేత్ కిము న దద్యాదిత్యాశంక్యాహ అనిచ్ఛతాం నిష్కామానాం తు ఇచ్ఛానాం పిధానమాచ్ఛాదకమ్. సర్వకామపరిపూరకం నిజపాదపల్లవం స్వయమేవ సంపాదయతి— ౨౮, ౨౯. హయమార్గానపహృతాశ్వమార్గాన్ విశోధద్భిరన్వేషమాణైః. ౩౦—౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

అర్ధాధికైశ్చ సప్తత్రింశద్భిః పద్యైరతః పరమ్, ద్వీపాన్తరసమాచారో యథావదభివర్ణ్యతే. విశాలేన తావతా లక్షవిస్తారేణ. ౧. జంబుద్వీపేన యథా మేరుర్వేష్టితస్తథా ద్విగుణవిస్తారేణ తస్మిన్ ప్లక్షద్వీపేన క్షారోదధిర్వేష్టితః. ౨. యథా పరిఖాబాహ్యోపవనేన వేష్ట్యతే తద్వత్. తస్మిన్ ప్లక్షాఖ్యే ద్వీపే ప్లక్షాఖ్యః ప్లక్షనామకో వృక్షో జమ్బూద్వీపస్థజమ్బూవృక్షప్రమాణేన సమానోన్నాహవిస్తారః స్వయం తిష్ఠతి. కథంభూతో హిరణ్మయో హిరణ్యకాన్తిః. ద్వీపరూపం నామ తద్ధారయతి ద్వీపాఖ్యాకారః. తన్నామ్నైవ హి తద్ద్వీపం ప్రసిద్ధమిత్యర్థః. ద్వీపశబ్దో నపుంసకోఽపి. ౩. తత్రైవ తద్వృక్షాధ ఏవాగ్నిర్మూర్తిమాంస్తిష్ఠతి. లౌకికానాం దేవీధర్మానుపాదిశన్స్వయం చ దేవ్యారాధనం కుర్వన్నిత్యనుక్తమపి పూర్వగ్రంథానురోధేనోన్నేయమ్. కోఽసావగ్నిస్తత్రాహ—సప్తజిహ్వా ఇతి స్మృతో యః సోఽగ్నిరిత్యర్థః. ప్రియవ్రతాత్మజ ఇత్యస్య తు తదుత్తరశ్లోకస్థేనేధ్మజిహ్వా ఇత్యనేనాన్వయః. తదుక్తం విష్ణుభాగవతే—"యత్రాగ్నిరుపాస్తే సప్తజిహ్వస్తస్యాధిపతిః ప్రియవ్రతాత్మజ ఇధ్మజిహ్వ ఇతి. ౪. సః తద్ద్వీపాధిపతిరిధ్మజిహ్వః స్వం ద్వీపం సప్తధా విభజ్య

విభజ్య సప్తవర్షాణి స్వపుత్రేభ్యో దదౌ విభుః. ౫. స్వయమాత్మవిదాం మాన్యాం
యోగచర్యాం సమాశ్రితః, తేనైవ చాత్మయోగేన భగవన్తముపాగతః. ౬. శివం
చ యవసం భద్రం శాన్తం క్షేమామృతే తథా, అభయం చేతి సప్తైవ తద్వర్షాణి
సదేశతామ్. ౭. తేషు ప్రోక్తా నదీస్సప్త గిరయస్సప్త చైవ హి, అరుణా నృమ్ణాఙ్గి
రసీ సావిత్రీ సుప్రభాతికా. ౮. ఋతమ్భరా సత్యమ్భరా ఇతి నద్యః ప్రకీర్తితాః,
మణికూటో వజ్రకూటఇన్ద్రసేనస్తథైవ చ. ౯. జ్యోతిష్మాన్వై సువర్ణశ్చ హిరణ్యష్ఠీవ
ఏవ చ, మేఘమాల ఇతి ఖ్యాతాః ప్లక్షద్వీపస్య పర్వతాః. ౧౦. నదీనాం జలమా
త్రేణ దర్శనస్పర్శనాదిభిః, నిర్ధూతాశేషరజసో నిస్తమస్కాః ప్రజాస్తథా ౧౧. హంస
శ్చైవ పతఙ్గశ్చ ఊర్ధ్వాయన ఇతీవ చ, సత్యాఙ్గసంజ్ఞాశ్చత్వారో వర్ణాః ప్లక్షస్య
ద్వీపకే. ౧౨. సహస్రాయుః ప్రమాణాశ్చ వివిధోపమదర్శనాః, స్వర్గద్వారం త్రయీ
విద్యావిధినార్కం యజన్తి తే. ౧౩ ప్రత్నస్య విష్ణోరూపం చ సత్యర్తస్య చ బ్రహ్మణః,
అమృతస్య చ మృత్యోశ్చ సూర్యమాత్మానమీమహి. ౧౪. ప్లక్షాదిషు చ సర్వేషు
పఞ్చద్వీపేషు నారద, ఆయురిన్ద్రియమోజశ్చ బలం బుద్ధిస్సహోఽపి చ. ౧౫. విక్రమ
స్సర్వలోకానాం సిద్ధిరౌత్పత్తికీ సదా, ప్లక్షద్వీపాత్పరం చేక్షురసోదస్సరితాం పతిః.
౧౬. ప్లక్షద్వీపం సమగ్రం చ పరివార్యాతిష్ఠతే, శాల్మలాఖ్యస్తతో ద్వీపశ్చాస్మాద్ద్వి
గుణవిస్తరః ౧౭. సమానేన సురోదేన సిన్ధునా పరివేష్టితః, యత్ర వై శాల్మలీవృక్షః
ప్లక్షాయామః ప్రకీర్తితః. ౧౮. స్థానం తత్పక్షిరాజస్య గరుడస్య మహాత్మనః, తస్య
ద్వీపస్య నాథో హి యజ్ఞబాహుః ప్రియవ్రతాత్. ౧౯. జాతస్స ఏవ సప్తభ్యస్స్వ
పుత్రేభ్యో దదౌ ధరామ్, తద్వర్షాణాం చ నామాని కథితాని నిబోధత. ౨౦.

తాని సప్తవర్షాణి సప్తఖండాని స్వపుత్రేభ్యో దదౌ. ౫. భగవన్తం పరబ్రహ్మాత్మకముపాగతః ప్రాప్త ఇత్యర్థః. ౬. తత్ర యాన్యేవ తత్పుత్రనామాని తాన్యేవ తద్వర్షనామాని బోధ్యానీత్యభిప్రాయేణ వర్షనామాన్యాహ—శివమితి. భద్రమ్ సుభద్రమ్. క్షేమామృతే క్షేమమమృతం చేత్యర్థః. ౭. నదీరిత్యత్ర వా ఛన్దసీతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. సుప్రభాతికా సుప్రభాతా. ౮—౧౧. హంసాదయో బ్రాహ్మణాదిస్థానీయా వర్ణాః. ౧౨. మానసోత్తరస్య మండలాకారత్వోక్తేః ఏతే ప్లక్షాదిపంచ ద్వీపేషు వర్షాద్రయస్తిర్యగ్రేఖాకారా ఉభయతోఽబ్ధిం స్పృశన్త ఇతి గమ్యతే. అన్యథా సప్తభిః సప్తవర్షవిభాగాసంభవాత్ వైష్ణవే వర్షాణాం పూర్వాదిక్రమోక్తేశ్చ. స్వర్గద్వారం తన్నామకం త్రయీవిద్యావిధానేన వైదికమార్గేణ. ౧౩. ప్రత్నస్యేతి. ప్రత్నస్య పురాణస్య పురుషస్య విష్ణోర్వ్యద్రూపం తం సూర్యమీమహి శరణం వ్రజేమ. కథంభూతం సత్యాదీనామాత్మభూతమధిష్ఠాతారమ్. తత్ర సత్యమనుష్ఠీయమానో ధర్మః ఋతం ప్రతీయమానో ధర్మః బ్రహ్మణస్తద్బోధకస్య ధర్మస్యామృతస్య శుభఫలస్య మృత్యోరశుభఫలస్య. ౧౪, ౧౫. ఔత్పత్తికీ స్వాభావికీ. ౧౬. అస్మాత్ప్లక్షద్వీపాత్తద్ద్విగుణవిస్తారః ౧౭. సమానేన శాల్మలీద్వీపసమానేన శాల్మలీవృక్షః ప్లక్షసమాన

సురోచనం సౌమనస్యం రమణం దేవవర్షకమ్, పారిభద్రం తథాచాప్యాయనం విజ్ఞాతనామకమ్. ౨౧. తేషు వర్షాద్రయస్సప్త సప్తైవ పరితస్స్మృతాః, శుక్రశ్చ వర్ధమానశ్చ భోజనశ్చోపబర్హణః, నన్దశ్చ నన్దనశ్చైవ సర్వతోభద్ర ఏవ చ ... జశ్చ వామదేవశ్చ కన్దకః. ౨౨. కుముదః పుష్పవర్షశ్చ సహస్రశ్రుతిరేవ చ, ఏతే చ పర్వతాస్సప్త నదీనామాని చోచ్యతే. ౨౩. అనుమతిస్సినీవాలీ సరస్వతీ కుహూ స్తథా, రజనీ చైవ నన్దా చ రాకేతి పరికీర్తితాః. ౨౪ తద్వర్షపురుషాస్సర్వే చాతుర్వర్ణ్యసమాహ్వయాః, శ్రుతధరో వీర్యధరో వసుంధర ఇషుంధరః ౨౫. భగవన్తం వేదమయం యజన్తే సోమమీశ్వరమ్, స్వగోభిః పితృదేవేభ్యో విభజన్కృష్ణశుక్లయోః. ౨౬. సర్వాసాం చ ప్రజానాం చ రాజా సోమః ప్రసీదతు, ఏవం సురోదాద్ద్విగుణస్స్వమానేన ప్రకీర్తితః. ౨౭. ఘృతోదేనావృతస్సోఽయం కుశద్వీపః ప్రకాశతే, యస్మిన్నాస్తే కుశస్తమ్బో ద్వీపాఖ్యాకారణో జ్వలన్. ౨౮. స్వశష్పరోచిషా కాష్ఠా భాసయన్పరితిష్ఠతే, హిరణ్యరేతాస్తద్ద్వీపపతిః ప్రైయవ్రతస్స్వరాట్. ౨౯. స్వపుత్రేభ్యశ్చ సప్తభ్యస్తద్ద్వీపం సప్తధాభజత్, వసుశ్చ వసుదానశ్చ తథా దృఢరుచిః పరః. ౩౦. నాభిగుప్తస్తుత్యవ్రతో వివిక్తభామదేవకౌ, తేషాం వర్షేషు సప్తైవసీమాగిరివరాస్స్మృతాః. ౩౧ నద్యస్సప్తైవ సన్తీహ తన్నామాని నిబోధత, చక్రస్తథా చతుశ్శృఙ్గః కపిలశ్చిత్రకూటకః. ౩౨. దేవానీకశ్చోర్ధ్వరోమా ద్రవిణస్సప్త పర్వతాః, రసకుల్యా మధుకుల్యా మిత్రవిన్దా తథైవ చ. ౩౩. శ్రుతవిన్దా దేవగర్భా ఘృతచ్యున్మన్త్రమాలికే, యత్పయోభిః కుశద్వీపవాసినస్సర్వ ఏవ తే. ౩౪. కుశలః కోవిదశ్చైవాప్యభియుక్తస్తథైవ చ, కులకశ్చేతి సంజ్ఞాభిశ్చతుర్వర్ణాః ప్రకీర్తితాః. ౩౫ జాతవేదస్వరూపం తం దేవం కర్మజకౌశలైః, యజన్తే దేవవర్యాభాస్సర్వే సర్వవిదో జనాః ౩౬. పరస్య బ్రహ్మణస్సాక్షాజ్జాతవేదోఽసి హవ్యవాట్, దేవానాం పురుషాఙ్గానాం యజ్ఞేన పురుషం యజ. ౩౭. ఏవం యజన్తే జ్వలనం సర్వద్వీపాధివాసినః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

మానః. ౧౮—౨౪. శ్రుత్యధరాదయశ్చత్వారో బ్రాహ్మణాదిస్థానీయా వర్ణాః. ౨౫. స్వగోభిః స్వరశ్మిభిః. అన్నమితి శేషః. కృష్ణశుక్లయోః పితృదేవేభ్యో విభజన్నిత్యన్వయః. ౨౬. సురోదాదనన్తరమిత్యర్థః. ద్విగుణః పూర్వద్వీపాపేక్షయా సురోదాద్ద్విగుణ ఇతి వా. ౨౭. కుశస్తంబః దేవేన కృతః. ౨౮. స్వశష్పరోచిషా స్వశష్పాణి స్వకోమలశిఖాస్తేషాం. ౨౯—౩౪. కుశలాదయశ్చత్వారో బ్రాహ్మణాదిస్థానీయా వర్ణాః. ౩౫. కర్మజకౌశలైః కుశలకర్మభిః ౩౬. హే జాతవేదః! త్వం సాక్షాత్పరస్య బ్రహ్మణో హవ్యవాడసి అతో దేవానాం యజ్ఞేన పరమేశ్వరమేవ యజ. అంగానాం నామ్నా దత్తమంగినే సమర్పయేత్యర్థః. ౩౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

శిష్టద్వీపసమాచారవర్ణనమ్.

నారద ఉవాచ—శిష్టద్వీపప్రమాణం చ వద సర్వార్థదర్శన, యేన విజ్ఞాతమాత్రేణ పరానన్దమయో భవేత్. ౧ శ్రీనారాయణ ఉవాచ—కుశద్వీపస్య పరితో ఘృతోదావరణం మహత్, తతో బహిః క్రౌఞ్చద్వీపో ద్విగుణస్స్వాత్స్వమానతః. ౨. క్షీరోదేన వృతో భాతి యస్మిన్క్రౌఞ్చాద్రిరస్తి చ, నామనిర్వర్తకస్సోఽయం ద్వీపస్య పరివర్తతే ౩. యోఽసౌ గుహస్య శక్త్యా చ భిన్నకుక్షిః పురాభవత్. క్షీరోదేనాసిచ్యమానో వరుణేన చ రక్షితః. ౪. ఘృతపృష్ఠం నామ యస్య విభాతి కిల నాయకః, ప్రియవ్రతాత్మజశ్శ్రీమాంత్సర్వలోకనమస్కృతః. ౫. స్వద్వీపం తు విభజ్యైవ సప్తధా న్యాత్మజాన్దదౌ, పుత్రనామసు వర్షేషు వర్షపాన్సన్నివేశయన్ ౬. స్వయం భగవతస్తస్య శరణం సఞ్జగామ హ, ఆమో మధురుహశ్చైవ మేఘపృష్ఠస్సుధామకః. ౭. భ్రాజిష్ఠో లోహితార్ణశ్చ వనస్పతిరితీవ చ, నగానద్యశ్చ సప్తైవ విఖ్యాతా భువి సర్వతః. ౮. శుక్లో వైధర్మమాసశ్చ భోజనశ్చోపబర్హణః, నన్దశ్చ నన్దనస్సర్వతో భద్ర ఇతి కీర్తితాః. ౯. అభయా అమృతౌఘా చార్యకా తీర్థవతీతి చ, వృత్తిరూపవతీ శుక్లా పవిత్రవతికా తథా. ౧౦. ఏతాసాముదకం పుణ్యం చాతుర్వర్ణ్యేన పీయతే, పురుషఋషభౌ తద్వద్ద్రవిణాఖ్యశ్చ దేవకః. ౧౧. ఏతే చతుర్వర్ణజాతాః పురుషా నివసన్తి హి, తత్రత్యాః పురుషా ఆపోమయం దేవమపాంపతిమ్. ౧౨. పూర్ణేనాఞ్జలినా భక్త్యా యజన్తే వివిధక్రియాః, ఆపః పురుషవీర్యాస్థ పునన్తీర్భూర్భువస్స్వరః. ౧౩. తాపః పునీతాఽమీవఘ్నీస్స్పృశతాత్మనా భువః, ఇతి మన్త్రజపాన్తే చ స్తువన్తి వివిధైస్స్తవైః ౧౪. ఏవం పరస్తాత్క్షీరోదాత్పరితశ్చోపవేశితః, ద్వాత్రింశల్లక్షసఙ్ఖ్యాకయోజనాయామమాశ్రితః ౧౫. స్వమానేన చ ద్వీపోఽయం దధిమణ్డోదకేన చ, శాకద్వీపోవిశిష్టోఽయం యస్మింఛాకో మహీరుహః ౧౬. స్వక్షేత్రవ్యపదేశస్య కారణం సహి నారద, ప్రైయవ్రతోఽధిపస్తస్య మేధాతిథిరితి స్మృతః. ౧౭. విభజ్య సప్తవర్షాణి పుత్రనామాని తేషు చ, సప్తపుత్రాన్నిజాం స్థాప్య స్వయం యోగగతిం గతః. ౧౮. పురోజవో మనఃపూర్వజవోఽథ పవమానకః, ధూమ్రానీకశ్చిత్రరేఫో బహురూపోఽథ విశ్వ

అర్థాధికైశ్చ షట్త్రింశన్మహాపద్మైరనన్తరమ్, శిష్టద్వీపసమాచారో యథావదనువర్ణ్యతే. శిష్టద్వీపేతి. ౧. ద్విగుణః పూర్వద్వీపాపేక్షయా. ౨. నామనిర్వర్తకః. స్వనామ్నా ద్వీపనామోత్పాదకః. ౩—౧౦. పురుషాదయో బ్రాహ్మణాదిస్థాదీయవర్ణాః. ౧౧, ౧౨. ఆప ఇతి. హే ఆపః పురుషవీర్యాః ఈశ్వరాల్లబ్ధవీర్యాః స్థ భవథ. అత ఏవ భూర్భువః స్వః త్రైలోక్యం పునన్త్యః తా భవన్త్యో నోఽస్మాకం స్పృశతాం స్పర్శనం కుర్వతామ్. భువః శరీరాణి పునన్తు. యతః ఆత్మనః

ధృక్. ౧౯. మర్యాదా గిరయస్సప్త నద్యస్సప్తైవ కీర్తితాః, ఈశాన ఊరుశృఙ్గోఽథ
బలభద్రశ్శతకేసరః. ౨౦ సహస్రస్రోతకో దేవ పాలోఽప్యన్తే మహాశనః, ఏతేఽద్రయ
స్సప్తచోక్తాస్సరిన్నామాని సప్త చ. ౨౧. అనఘా ప్రథమా యుర్దా ఉభయస్పృ
ష్టిరేవ చ, అపరాజితా పఞ్చపదీ సహస్రశ్రుతిరేవచ ౨౨. తతో నిజధృతిశ్చోక్తా
స్సప్తనద్యో మహోజ్వలాః, తద్వర్షపురుషాస్సర్వే సత్యవ్రతక్రతువ్రతా. ౨౩. దాన
వ్రతానువ్రతా చ చతుర్వర్ణా ఉదీరితాః, భగవన్తం ప్రాణవాయుం ప్రాణాయామేన
సంయుతాః ౨౪. యజన్తి నిర్ధూతరజస్తమసః పరమం హరిమ్, అన్తఃప్రవిశ్య
భూతాని యో బిభర్త్యాత్మకేతుభిః ౨౫. అన్తర్యామీశ్వరస్సాక్షాత్పాతు నోయ
ద్వశే ఇదమ్, పరస్తాద్దధిమండోదాత్తతస్తు బహువిస్తరః. ౨౬. పుష్కరద్వీపనామా
యం శాకద్వీపద్విసంగుణః, స్వసమానేన స్వాదూదకేనాయం పరివేష్టితః. ౨౭.
యత్రాస్తే పుష్కరం భ్రాజదగ్నిచూడాని భాని చ, పత్రాణి విశదానీహ స్వర్ణ
పత్రాయుతాయుతమ్ ౨౮. శ్రీమద్భగవతశ్చాయమాసనం పరమేష్ఠినః, కల్పితం
లోకగురుణా సర్వలోకసిసృక్షయా. ౨౯. తద్ద్వీప ఏక ఏవాయం మానసోత్తర
నామకః, అర్వాచీనపరాచీనవర్షయోరవధిర్గిరిః. ౩౦. ఉచ్ఛ్రాయాయామయోస్స
ఙ్ఖ్యా ఽయుతయోజనసమ్మితా, యత్ర దిక్షు చ చత్వారి చతస్సృషు పురాణి హ. ౩౧
ఇన్ద్రాదిలోకపాలానాం యదుపర్యర్కనిర్గమః, మేరుం ప్రదక్షిణీకుర్వన్భానుః
పర్యేతి యత్ర హి. ౩౨ సంవత్సరాత్మకం చక్రం దేవాహోరాత్రతో భ్రమన్,
ప్రియవ్రతోఽధిపో వీతిహోత్రస్స్వాత్మజకద్వయమ్. ౩౩. వర్షద్వయే పరిస్థాప్య
వర్షనామధరం క్రమాత్, రమణో ధాతకిశ్చైవ తత్తద్వర్షపతీ ఉభౌ. ౩౪.
కృతాస్స్వయం పూర్వజవద్భగవద్భక్తితత్పరాః, తద్వర్షపురుషా బ్రహ్మరూపిణం
పరమేశ్వరమ్. ౩౫ సకర్మకేన యోగేన యజన్తి పరిశీలితాః, యత్తత్కర్మమయం లిఙ్గం
బ్రహ్మలిఙ్గం జనోఽర్చయేత్. ౩౬. ఏకాన్తమద్వయం శాన్తం తస్మై భగవతే నమః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే-మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

స్వరూపేణైవ అమీవఘ్నీః పాపహన్త్ర్యః. ౧౩—౨౪. ఆత్మకేతుభిః ప్రాణాదివృత్తిభిః. ౨౫, ౨౬.
శాకద్వీపద్విసంగుణః శాకద్వీపద్విగుణపరిమాణ ఇత్యర్థః. ౨౭. జ్వలనశిఖావదమలానాం కనకపత్రా
ణామయుతాయుతాని యస్మింస్తత్. ౨౮, ౨౯. తస్మిన్ద్వీపే ఏక ఏవ పర్వతః ఖండద్వయం
చేత్యాహ—తద్ద్వీప ఏక ఏవేతి. ౩౦—౩౨. దేవాహోరాత్రతః దేవానామహోరాత్రాభ్యా
ముత్తర దక్షిణాయనాభ్యామిత్యర్థః. ౩౩,౩౪. బ్రహ్మరూపిణం కమలాసనమూర్తిమ్. ౩౫. సకర్మకేన
బ్రహ్మపాలోక్యాదిసాధనేన కర్మఫలరూపం బ్రహ్మలింగ్యతే యస్మాత్. ౩౬. ఏకస్మిన్నేవపరమేశ్వరే
అన్తో నిష్ఠా యస్య తత్. అత ఏవ శాన్తోఽద్వైతమ్.

ఇతి శ్రీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

॥ లోకాలోకపర్వతవిన్యాసః. ॥

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—తతః పరస్తాదచలో లోకాలోకేతి నామకః, అన్తరాళే చ లోకాలోకయోర్యః పరికల్పితః. ౧. యావదస్తి చ దేవర్షే హ్యన్తరం మానసోత్తరాత్, సుమేరోస్తావతీ శుద్ధా కాఞ్చనీ భూమిరస్తి హి. ౨ దర్పణోదరతుల్యా సా సర్వప్రాణివివర్జితా, యస్యాం పదార్థః ప్రహితో న కిఞ్చిత్ప్రత్యుదీయతే. ౩. అతస్సర్వప్రాణిసఙ్గరహితా సా చ నారద, లోకాలోకఇతి వ్యాఖ్యా యదత్ర పరికల్పితా. ౪. లోకాలోకాన్తరే చాస్య వర్తతే సర్వదా స్థితిః, ఈశ్వరేణ పలోకానాం త్రయాణామన్తగః కృతః. ౫. సూర్యాదీనాం ధ్రువాన్తానాం రశ్మయో యద్వశాదిహ, అర్వాచీనాశ్చ త్రీంల్లోకానాతన్వానాః కదాపి హి. ౬. పరాచీనత్వభాజో హి న భవన్తి చ నారద, తావదున్నహనాయామః పర్వతేన్ద్రో మహోదయః. ౭. ఏతావాంల్లోకవిన్యాసోఽయం సంస్థామానపలక్షణైః,కవిభిస్తు సప

త్రింశద్భిశ్శేషోనైస్తు పఞ్చాశత్ తతః పరమ్, లోకాలోకగిరేః సమ్యగ్వ్యవస్థా స్పష్టముచ్యతే. తతః పరస్తాదితి. తతః శుద్ధోదాత్పరస్తాత్. లోకః సూర్యాద్యాలోకవాన్దేశః. అలోకస్తద్రహితస్తయోరన్తరాలే మధ్యే తయోర్విభాగార్థే యః కల్పితః స లోకాలోకాచలోఽస్తీత్యర్థః.౧. తతః 'పరస్తాదిత్యుక్తం తద్దేశతిర్యక్తాంతరేణేత్యపేక్షాయాం పదన్తర్వర్తినీం భూమిమాహ—యావదస్తీతి. యావన్మానసోత్తరమేవాన్తరం సార్ధసప్తలక్షోత్తరసార్ధకోటిపరిమితమ్. తావతీ భూమిః శుద్ధోదాత్పరతోఽస్తి. తత్ర చ ప్రాణినోఽపి సన్తి. కాంచనీ భూమిస్త్వత్ర పూర్వోక్తభూమేరన్యేతి శేషః. ఏవం చ తతః పూర్వోక్తభూమేరన్యా కాంచనీ భూమిరస్తీత్యర్థః. సా చైకోనచత్వారింశల్లక్షోత్తరకోట్యష్టకపరిమితా జ్ఞేయా అర్ధపుష్కరద్వీపేన సహ శుద్ధోదః షణ్ణవతిలక్షాణి. ఏవం హి సతి మేరులోకాలోకయోరన్తరం సార్ధం ద్వాదశకోటిపరిమితం వక్ష్యమాణముపపన్నం భవతి. అత్ర చ దశకోటిత్వం పూర్వోక్తం భూమ్యాసహ ద్రష్టవ్యమ్. ౨. సర్వప్రాణివివర్జితేతి దేవవ్యతిరేకేణేతి విజ్ఞేయమ్. దేవానాం క్రీడనార్థామేత్యుక్తత్వాత్. ప్రత్యుదీయతే ప్రత్యుపలభ్యతే సువర్ణమేవ భవతీత్యర్థః. ౩. యతః సువర్ణమేవ భవతి న తు తృష్ణోషధిధాన్యాదికం తతోఽన్యప్రాణినివాసయోగ్యస్థానాభావాదన్యప్రాణినో దేవాదివ్యతిరిక్తా న సన్తీత్యాహ—అత ఇతి.౪. లోకాలోక ఇతి వ్యాఖ్యా యదత్ర పరికల్పితా. పూర్వం తస్య కారణం శృణ్విత్యాహ—లోకాలోకాన్తరే చేతి.లోకవద్దేశలోకాభావవద్దేశయోరన్తరే యతోఽస్య పర్వతస్య స్థితిర్వర్తతే తత ఇత్యర్థః. కేనైతస్యస్థితిః కల్పితా? తత్రాహ—ఈశ్వరేణేతి.అన్తగః లోకత్రయస్యాన్తే పరితో మర్యాదారూపో విహితః.౫.తన్నిమిత్తమాహ—యస్మాత్ప్రతిబన్ధకాత్ సూర్య ఆదిర్యేషాం ధ్రువోఽన్తో యేషాం తేషాం రశ్మయః సమన్తాత్ప్రకాశయన్తః పరతో గన్తుం న శక్నువన్తి తావదున్నహనముత్సేధస్తదనురూప ఆయామశ్చ విస్తారో యస్య ధ్రువాదప్యుచ్ఛ్రితత్వాత్త్రిలోకీమర్యాదాభూత ఇత్యర్థః. ౬, ౭. ఏతావానితి సంస్థాకారః కథితః. కవిభిర్మయా వా. లోకాలోకాచలస్య పరిమాణమాహ—సప్తేతి. సోఽయన్తు లోకాలోకాచలశ్చతుర్థాంశసార్ధద్వాదశకోట్యో మేరోరేకత ఇతి ద్రష్టవ్యమ్..

ఞ్చాశత్కోటిభిర్గణితస్య చ. ౮. భూగోళస్య చతుర్థాంశో లోకాలోకాచలో మునే, తస్యోపరి చతుర్దిక్షు బ్రహ్మణా చాత్మయోనినా. ౯. నివేశితా దిగ్గజా యేత న్నామాని నిబోధత, ఋషభః పుష్పచూడోఽథ వామనోఽథాపరాజితః ౧౦. ఏతే సమస్తలోకస్య స్థితిహేతవ ఈరితాః, తేషాం చ స్వవిభూతీనాం బహువీర్యోపబృంహణమ్. ౧౧. విశుద్ధసత్వం చైశ్వర్యం వర్ధయన్భగవాన్హరిః, ఆస్తే సిద్ధ్యష్టకోపేతో విష్వక్సేనాదిసంవృతః. ౧౨. నిజాయుధైః పరివృతో భుజదణ్డైస్సమంతతః, ఆస్తే సకల లోకస్య స్వస్తయే పరమేశ్వరః ౧౩. ఆకల్పమేవం వేషం స గతో విష్ణుస్సనాతనః, స్వమాయారచితస్యాస్య గోపీథాయాత్మసాధనః ౧౪. యోఽన్తర్విస్తారఏతేన హ్యలోకపరిమాణకమ్, వ్యాఖ్యాతం యద్బహిర్లోకాలోకాచలఇతీరణాత్. ౧౫. తతః పరస్తాద్యోగేశగతిం శుద్ధాం వదన్తి హి, అణ్డమధ్యగతస్సూర్యో ద్యావాభూమ్యోర్యదన్తరమ్. ౧౬. సూర్యాణ్డగోలయోర్మధ్యే కోట్యస్స్యుః పఞ్చవింశతిః, మృతేఽణ్డఏష ఏతస్మిన్యజ్జాతో మార్తణ్డశబ్దభాక్ ౧౭. హిరణ్యగర్భ ఇతి యద్ధిరణ్యాణ్డసముద్భవః, సూర్యేణ హి విభజ్యన్తే దిశః ఖం ద్యౌర్మహీభిదా. ౧౮. స్వర్గాపవర్గౌ నరకా రసౌకాంసి చ సర్వశః, దేవతిర్యఙ్మనుష్యాణాం సరీసృపసవీరుధామ్. ౧౯. సర్వజీవనికాయానాం సూర్య ఆత్మా దృగీశ్వరః, ఏతావాన్భూమణ్డలస్య సన్ని

---

౮. తస్యోపరి పర్వతోపరి. ౯, ౧౦. తేషాం చేతి తేషాం దిగ్గజానామ్. స్వవిభూతీనాం స్వాంశభూతానాం మహేన్ద్రాదీనాం చ వివిధవీర్యోపబృంహణాయ సకలలోకస్వస్తయే చ భగవాంస్తస్మిన్నాస్తే ఇత్యన్వయః. కిం కుర్వన్ ఆత్మనః స్వస్య యద్విశుద్ధం సత్త్వం తత్సంధారయమాణః ఆవిష్కుర్వన్ కీదృశం సత్త్వం ధర్మజ్ఞానాదిన్యష్టమహాసిద్ధయశ్చోపలక్షణం యస్య తత్. దోర్దండైరుపలక్షితః స మహావిభూతేః పరమైశ్వర్యస్య పతిత్వాదేకయైవ మూర్త్యా ఆత్మనో యోగమాయయా రచితస్యాస్య లోకస్య గోపీథాయ రక్షణాయైవ భగవానేవంభూత ఆకల్పవేషం గత ఇతి సార్ధత్రిశ్లోకానామిత్యర్థః. ఇయం వ్యాఖ్యా మూలం చ కించిద్విషమమ్. ౧౩—౧౪. యోఽన్తరితి. యోఽయమన్తర్విస్తార ఆఖ్యాతః. ఏతేనాలోకపరిమాణం మేరోరేకతః సార్ధద్వాదశకోట్యో వ్యాఖ్యాతం భవతి. యద్యస్మాదేతస్మాద్బహిర్లోకాచలో భవతీతి కథితం తస్మాదిత్యర్థః. ౧౫. తతః పరస్తాల్లోకాలోకాచలాత్. అలోకాద్వా పరస్తాత్తు విశుద్ధాం ద్విజపుత్రానయనేఽర్జునస్య శ్రీకృష్ణేన దర్శితాం విస్తరేణోక్తం బ్రహ్మాండమానం సర్వతోఽపి నిరూపయతి-అండమధ్యగత ఇతి. అండమధ్యగతః కిం తన్మధ్యం తదాహ—ద్యావాభూమ్యోః పూర్వోత్తరకపాలయోర్యదన్తరం మధ్యం స్థానమ్. ౧౬. సర్వతః పంచవింశతికోట్యః అండమధ్యావస్థానే కారణం తన్నామనిర్వచనేనాహ—మృతే అచేతనే ఏష వైరాజరూపేణ యస్మాత్ప్రవిష్టస్తత ఇత్యర్థః. ౧౭. కించ సూర్యేణైవ విభజ్యన్తే దిశః. ఖమన్తరిక్షమ్. భిదా అన్యోఽపి విభాగః స్వర్గాపవర్గౌ భోగమోక్షదేశౌ. రసౌకాంసి అతలాదీని. ౧౮. ఉపాసనార్థమాహ—దేవేతి. దేవాదీనాం సూర్య ఆత్మా దృగీశ్వరో నేత్రాధిష్ఠాతా చ. ౧౯. భూమండలసన్నివేశకథనముపసంహరతి—ఏతావానితి. విస్తారేణ పంచాశత్కోట్యః ఉత్సేధేన

వేశ ఉదాహృతః. ౨౦. ఏతేన హి దివో మానం వర్ణయన్తి చ తద్విదః, ద్విదళానాం చ నిష్పావాదీనాం చ దళయోర్యథా ౨౧ అన్తరేణ తయోరన్తరిక్షం తదుభయసన్ధితమ్, యన్మధ్యగశ్చ భగవాన్భానురైవ్రతపతాం వరః ౨౨. ఆతపేన త్రిలోకీం చ ప్రతపత్యేవ భాసయన్, ఉత్తరాయణమాసాద్య గతిమాన్ద్యం వితనుతే. ౨౩. ఆరోహణస్థానమసౌ గత్వా హోదైర్ఘ్యమాచరేత్, దక్షిణాయనమాసాద్య గతిశైఘ్ర్యం వితన్వతే. ౨౪. అవరోహస్థానమసౌ గచ్ఛన్హ్రస్వం దినం చరేత్, విషువత్సంజ్ఞమాసాద్య గతిసామ్యం వితన్వతే. ౨౫ సమస్థానమథాసాద్య దినసామ్యం కరోతి చ, యదా చ మేషతులయోస్సఞ్చరేద్ధి దివాకరః. ౨౬. సమానాని త్వహోరాత్రాణ్యాతనోతి త్రయీమయః, వృషాదిపఞ్చసు యదా రాశిష్వర్కో విరోచతే. ౨౭. తదాహాని చ వర్ధన్తే రాత్రయోఽపి హ్రసన్తి చ, వృశ్చికాదిషు సూర్యో హి యదా సఞ్చరతే రవిః. ౨౮. తదాపీమాన్యహోరాత్రాణి భవన్తి విపర్యయాత్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

రవేర్గమనమాన్ద్యాదిప్రకారః.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—అతః పరం ప్రవక్ష్యామి భానోర్గమనముత్తమమ్, శీఘ్రమన్దాదిగతిభిస్త్రివిధం గమనం రవేః ౧ సర్వగ్రహాణాం త్రీణ్యేవ స్థానాని సురసత్తమ, స్థానం జరద్గవం మధ్యం తథైరావతముత్తరమ్. ౨. వైశ్వానరం దక్షిణతో

పంచవింశతిః. ౨౦. ఏతత్పరిమాణం దివో! ద్యులోకస్యేత్యత్ర దృష్టాన్తో ద్విదలయోర్మధ్యే యథా కిం కస్య మానేన అపరస్య మానముపదిశ్యతే తద్వత్. ౨౧. తయోర్ద్విదలయోర్మధ్యే యదన్తరమ్. తత్రాహ—తదుభయసన్ధితం తాభ్యాముభయతః సంలగ్నమ్. యన్మధ్యగో యస్యాన్తరిక్షస్య మధ్యగ ఇత్యర్థః. ౨౨, ౨౩. ఉత్తరాయణం గత్వా కిమితి గతిమాన్ద్యం కరోతి తేన చ కిం భవతి తదాహ—ఆరోహణస్థాన ముచ్చస్థానమ్. పర్వతమారోహతి యస్తస్య గతిమాన్ద్యం ప్రసిద్ధమేవ తథాత్రాపి ఉత్తరాయణకాలే ఆరోహణస్థానేన గచ్ఛతి తేన చాహోదైర్ఘ్యం భవతీత్యర్థః. ఏవ మేవావరోహస్థానేన నీచమార్గేణ గమనే గతిశైఘ్ర్యం దివసాల్పత్వం చ భవతీత్యాహ—దక్షిణాయనేతి. ౨౪. ఏవమేవ సామ్యమార్గేణ గచ్ఛతః సామ్యం భవతీత్యాహ—విషువదితి. ౨౫. తదేవ ప్రపంచయతి—యదేతి. ౨౬. సమానానీతి. అత్యన్తవైషమ్యాభావాత్సమానానీత్యుక్తమ్. ౨౭—౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

పంచాధికైశ్చ చత్వారింశత్పద్యైరథ విస్తరాత్, రవేర్గమనమాంద్యాదిప్రకారః సముదీర్యతే. ౧. మధ్యం గతిస్థానం జారద్గవసంజ్ఞకముత్తరమైరావతం దక్షిణం వైశ్వానరమిత్యర్థః తత్రైకైకం స్థానం వీథీత్రయాత్మకమస్తీత్యాహ—అశ్వినీతి. యామ్యా భరణీ ఆదిత్యా అదితిదేవ

నిర్దిష్టమితి తత్త్వతః, అశ్వినీకృత్తికాయామ్యా నాగవీథీతి శబ్దితా. ౩. రోహిణ్యార్ద్రామృగశిరో గజవీథ్యభిధీయతే, పుష్యాశ్లేషా తథాదిత్యా వీథీ చైరావతీ స్మృతా. ౪. ఏతాస్తు వీథయస్తిస్ర ఉత్తరో మార్గ ఉచ్యతే, తథా ద్వే చాపి ఫల్గుణ్యౌ మఘా చైవార్షభీ మతా. ౫ హస్తశ్చిత్రా తథా స్వాతీ గోవీథీతి తు శబ్దితా, జ్యేష్ఠా విశాఖానురాధా వీథీ జారద్గవీ మతా ౬. ఏతాస్తు వీథయస్తిస్రో మధ్యమో మార్గ ఉచ్యతే, మూలాషాఢోత్తరాషాఢా అజవీథ్యభిశబ్దితా ౭. శ్రవణం చ ధనిష్ఠా చ మార్గీ శతభిషక్తథా, వైశ్వానరీ భాద్రపదే రేవతీ చైవ కీర్తితా ౮. ఏతాస్తు వీథయస్తిస్రో దక్షిణో మార్గ ఉచ్యతే, ఉత్తరాయణమాసాద్య యుగాక్షాన్తర్నిబద్ధయోః ౯. కర్షణం పాశయోర్వాయుబద్ధయోరారోహణం స్మృతమ్, తదాభ్యన్తరగాన్మణ్డలాద్రథస్య గతేర్భవేత్. ౧౦. మాన్ద్యం దివసవృద్ధిశ్చ జాయతే సురసత్తమ, రాత్రిహ్రాసశ్చ భవతి సౌమ్యాయనక్రమో హ్యయమ్. ౧౧. దక్షిణాయనకే పాశే ప్రేరణాదవరోహణమ్, బహిర్మణ్డలవేశేన గతిశైఘ్ర్యం తదా భవేత్. ౧౨. తదా దినాల్పతా రాత్రివృద్ధిశ్చ పరికీర్తితా, వైషువే పాశసామ్యాత్తు సమావస్థానతో రవేః. ౧౩. మధ్యమణ్డలవేశశ్చ సామ్యం రాత్రిదినాదికే, ఆకృష్యేతే యదా తౌ తు ధ్రువేణ సమధిష్ఠితౌ. ౧౪. తదాభ్యన్తరతస్సూర్యో భ్రమతే మణ్డలాని చ, ధ్రువేణ ముచ్యమానేన పునరశ్మియుగేన తు. ౧౫. తథైవ బాహ్యతస్సూర్యో భ్రమతే మణ్డలాని చ, తస్మిన్మేరౌ పూర్వభాగే పురైన్ద్రీ

తారా పునర్వసుః తథాచ త్రిభిస్త్రిభిరశ్విన్యాదినక్షత్రైర్నాగవీథీగజవీథీ ఐరావతీ చేత్యుత్తరమార్గేణ వీథీత్రయసంపన్నమ్. ౨—౪. పూర్వా ఫాల్గునీ ఉత్తరా ఫాల్గునీ మఘా చేతి నక్షత్రత్రయాత్మికా ఆర్షభీ వీథీ. ౫. తథా చ త్రిభిస్త్రిభిః పూర్వాఫాల్గున్యాదినక్షత్రైరార్షభీ గోవీథీ జారద్గవీ చేతి వైషువతే మధ్యమమార్గే వీథీత్రయం సంపన్నమ్. ౬ మూలేతి. మూలనక్షత్రమ్. ఆషాఢా పూర్వాషాఢేత్యర్థః. ౭. మార్గీ మృగవీథీత్యర్థః. తథా చ త్రిభిస్త్రిభిర్మూలాదినక్షత్రైరజవీథీమృగవీథీవైశ్వానరీ చేతి దక్షిణమార్గే వీథీత్రయం సంపన్నమ్. ౮. ఉత్తరాయణమితి. యుగాక్షాన్తర్నిబద్ధయోః పాశయోరిత్యన్వయః. వాయుబద్ధయోరేతాదృశయోః పాశయోర్యత్కర్షణం తదేవ రోహణం స్మృతమిత్యర్థః. అయం భావః- ధ్రువేణ యుగాక్షకోటివిబద్ధవాయుపాశద్వయాకర్షణే రథస్యారోహణం తదాభ్యన్తరమండలప్రవేశో గతిమాన్ద్యం చేతి దినవృద్ధీ రాత్రిహ్రాసశ్చ. దక్షిణాయనే చ పాశప్రేరణాదవరోహణే బహిర్మండలప్రవేశో గతిశైఘ్ర్యం చేత్యహోరాత్రయోర్విపర్యయః. వైషువతే తు పాశసామ్యాత్ సమావస్థానే మధ్యమమండలప్రవేశే గతిసామ్యం చేత్యహోరాత్రయోః సామ్యమితి. ౯—౧౩. ఏతదేవ స్పష్టయతి—ఆకృష్యేతి. తౌ వాయుపాశావిత్యర్థః. ౧౪, ౧౫. తృతీయకోటిస్త్వర్థాదుక్తేతి బోధ్యమ్. అథోదయాస్తాదికం వక్తుముపక్రమతే—తస్మిన్మేరావితి. పూర్వమేరావష్టపుర్యోఽభిహితాస్తాసు ఐన్ద్రీ పురీ పూర్వభాగే వర్తత

దేవధానికా. ౧౬. దక్షిణే వై సంయమనీ నామ యామ్యా మహాపురీ, పశ్చాన్నిమ్లోచనీ నామ వారుణీ వై మహాపురీ. ౧౭. తదుత్తరే పురీ సౌమ్యా ప్రోక్తా నామ విభావరీ, ఐన్ద్రిపుర్యాం రవేః ప్రోక్త ఉదయో బ్రహ్మవాదిభిః. ౧౮. సంయమన్యాం చ మధ్యాహ్నో నిమ్లోచన్యాం విమీలనమ్, విభావర్యాం నిశీథస్స్యాత్తిగ్మాంశోస్సురపూజితః. ౧౯. ప్రవృత్తేశ్చ నిమిత్తాని భూతానాం తాని సర్వశః, మేరోశ్చతుర్దిశం భానోః కీర్తితాని మయా మునే. ౨౦. మేరుస్థానాం సదా మధ్యం గతఏవ విభాతి హి, సవ్యం గచ్ఛన్దక్షిణేన కరోతి స్వర్ణపర్వతమ్. ౨౧ ఉదయాస్తమయేచైవ సర్వకాలం తు సమ్ముఖే, దిశాస్వశేషాసు తథాసురశ్రేష్ఠవిదిశాసు చ ౨౨ యైర్యత్ర దృశ్యతే భాస్వాంస్తేషాముదయస్స్మృతః, తిరోభావం చ యత్రైతి తత్రైవాస్తమనం రవేః. ౨౩. నైవాస్తమనమర్కస్య నోదయస్సర్వదా సతః, ఉదయాస్తమనాఖ్యం హి దర్శనాదర్శనం రవేః. ౨౪. శక్రాదీనాం పురో తిష్ఠన్స్పృశత్యేష పురత్రయమ్, వికర్ణౌ ద్వౌ వికర్ణస్థస్త్రీన్కోణాన్ద్వే పురే తథా. ౨౫ సర్వేషాం ద్వీపవర్షాణాం మేరురుత్తరతస్స్థితః, యైర్యత్ర దృశ్యతే భానుస్సైవ ప్రాచీతి చోచ్యతే. ౨౬ తద్వామభాగతో మేరుర్వర్తతేతి వినిర్ణయః, యది చైన్ద్ర్యాః ప్రచలతే ఘటికాదశపఞ్చభిః. ౨౭. యామ్యాం తదా యోజనానాం సపాదం కోటియుగ్మకమ్, సార్ధద్వాదశలక్షాణి పఞ్చనేత్రసహస్రకమ్. ౨౮ ప్రక్రామతి సహ

ఇత్యర్థః. ఏవముత్తరత్ర. ౧౬—౧౯. ప్రవృత్తేశ్చ నిమిత్తాని గమనానీతి శేషః. చతుర్దిశమిత్యనేన యే మేరోర్దక్షిణే దేశే తేషామైన్ద్రీమారభ్య పూర్వాదయః యే పశ్చిమే దేశే తేషాం యామ్యామారభ్య యే ఉత్తరే తేషాం వారుణీమారభ్య యే పూర్వే తేషాం సౌమ్యామారభ్యేత్యుక్తమ్ ౨౦. సవ్యం గచ్ఛన్నితి. నక్షత్రాభిముఖతయా స్వగత్యా మేరుం వామతః కుర్వన్నపి ప్రదక్షిణావర్తప్రవహాఖ్యవాయుభ్రామ్యమాణజ్యోతిశ్చక్రవశాత్ప్రత్యహం దక్షిణం కరోతి. అతశ్చక్రగతివశాదతిదూరతో భూసంలగ్నస్యేవ దర్శనముదయః ఆకాశమారూఢస్యేవ దర్శనం మధ్యాహ్నః భూమిప్రవిష్టస్యేవ దర్శనమస్తమయః. తతోఽతీవ దూరగమనే నిశీథ ఇతి సముద్రతీరస్థస్పృష్టౌ చ "అద్భ్యో వా ఏష ప్రాతరుదేత్యపః సాయం ప్రవిశతీ" తి శ్రుతివ్యవహారోఽనప స్తుతః. ఇదం సర్వం మనసి నిధాయాహ—దక్షిణేన కరోతీత్యాదినా. ౨౧—౨౪. శక్రాదీనామితి. యదా శక్రపుర్యాం తిష్ఠతి తదా పురత్రయమ్. ఇన్ద్రపురం యమపురం సౌమ్యపురం వికర్ణౌ ఈశానకోణవహ్నికోణౌ స్పృశతి—అన్యపురేషు వికర్ణేషు చ స్పర్శాభావో మేరుణా వ్యవధానాత్. ఏవం వికర్ణస్థో వహ్నిపురనిష్ఠో యదా భవతి తదా త్రీన్కోణాన్వహ్నికోణనిఋతికోణేశానకోణాన్ ద్వే పురే ఇన్ద్రపురం యమపురం చ స్పృశతి నాన్యదుక్తయుక్తేరితి భావః. ఏవం యామ్యాదిపురస్థస్యాపి బోధ్యమ్. ౨౫—౨౬. యదా చైన్ద్ర్యాః సకాశాత్ పంచదశఘటికాభిర్యామ్యాం ప్రచలతే తదా యోజనానాం సపాదకోటిద్వయం సార్ధద్వాదశలక్షాణి పంచనేత్రసహస్రకం నేత్రశబ్దేన ద్వౌ అంకానాం

స్రాంశుఃకాలమార్గప్రదర్శకః, ఏవం తతో వారుణీం చ సౌమ్యామైన్ద్రీం సహస్రదృక్. ౨౯. పర్యేతి కాలచక్రాత్మా ద్యుమణిః కాలబుద్ధయే, తథాచాన్యే గ్రహాస్సోమాదయో యది విచారిణః. ౩౦. నక్షత్రైస్సహ చోద్యన్తి సహచాస్తం వ్రజన్తి తే, ఏవం ముహూర్తేన రథో భానోరష్టశతాధికమ్. ౩౧. యోజనానాం చతుస్త్రింశల్లక్షాణి భ్రమతి ప్రభుః, త్రయీమయశ్చతుర్దిక్షు పురీషు చ సమీరణాత్. ౩౨ ప్రవహాఖ్యాత్సదా కాలచక్రం పర్యేతి భానుమాన్, యస్య చక్రం రథస్యైకం ద్వాదశారం త్రినాభికమ్. ౩౩. షణ్ణేమిః కవయస్తం చ వత్సరాత్మకమూచిరే, మేరుమూర్ధని తస్యాక్షో మానసోత్తరపర్వతే. ౩౪. కృతేతరవిభాగో యః ప్రోతం తత్ర రథాఙ్గకమ్, తైలకారకయన్త్రేణ చక్రసామ్యం పరిభ్రమన్. ౩౫. మానసోత్తరనామ్నా హ గిరౌ పర్యేతి చాంశుమాన్, తస్మిన్నక్షే కృతం మూలం ద్వితీయోఽక్షో ధ్రువే కృతః. ౩౬. తుర్యమానేన తైలస్య యన్త్రాక్షవదితీరితః, కృతోపరితనో భాగస్సూర్యస్య జగతాం పతేః. ౩౭. రథనీడస్తు షట్త్రింశల్లక్షయోజనమాయతః, తత్తుర్యభాగతస్సోఽయం పరిణాహేన కీర్తితః. ౩౮. తావానర్కరథస్యాత్ర యుగస్తస్మిన్హయాశ్శుభాః, సప్తచ్ఛన్దోఽభిధానాశ్చ సూరసూతేన యోజితాః. ౩౯. వహన్తి దేవమాదిత్యం లోకానాం సుఖహేతవే, పురస్తాత్సవితుస్సూతోఽరుణః పశ్చాన్ని యోజితః. ౪౦. సౌత్యే కర్మణి సంయుక్తో వర్తతే గరుడాగ్రజః, తథైవ వాలఖిల్యాఖ్యా ఋషయోఙ్గుష్ఠపర్వకాః. ౪౧. ప్రమాణేన

వామతో గతిః. పంచవింశతిసహస్రం గచ్ఛతీ త్యర్థః. ౨౭—౩౧. నక్షత్రైః సహేతి. యద్యపి వస్తుతః సూర్యస్యాపి నక్షత్రైః సహైవోదయాస్తమయౌ తథాపి తస్య తత్సాహిత్య దర్శనాత్సోమాదీనామివ తత్సాహిత్యముక్తమ్. ౩౧. త్రయీమయ ఇత్యాద్యుపాసనార్థమ్. ప్రవహాఖ్యాత్సమీరణాద్వాయోరిత్యర్థః. ౩౨. కాలచక్రం సంవత్సరాత్మకమ్. ద్వాదశ మాసా అరా యస్య. త్రీణి చాతుర్మాస్యాని నాభయో యస్య. ౩౩. షడృతవో నేమయో యస్య మానసోత్తరపర్వతే లక్షార్ధాదుపరి వాయుబద్ధభూమావితి ద్రష్టవ్యమ్. చక్రం వా తావదుచ్ఛ్రితమితి మన్తవ్యమ్. అన్యథాఽయుతమాత్రోచ్ఛ్రయత్వాన్మానసోత్తరస్య మేరోశ్చతురశీత్యుచ్ఛ్రయత్వాదక్షస్య సామ్యానుపపత్తేః. ౩౪, ౩౫. తస్మిన్నక్షే చక్రప్రాన్తే కృతం మూలం నిబద్ధపూర్వభాగః ప్రథమోఽక్షో మేరుమానసోత్తరాయతః సార్ధసప్తలక్షాధికసార్ధకోటిప్రమాణః. తస్య తుర్యమానేన సార్ధసప్తత్రింశత్సహస్రాధికైకోనచత్వారింశల్లక్షమానేన ధ్రువే కృతో వాయుపాశేన నిబద్ధ ఉపరిభాగో యస్య తాదృశః కృతః. ౩౬. ఉపరితనో భాగ ఇతి విభక్త్యలోపశ్ఛాందసః. ౩౭. నీడ ఉపవేశస్థానమ్. పరిణాహో దైర్ఘ్యమ్. ౩౮. యుగ ఇత్యస్య పరిణాహేన కీర్తిత ఇత్యనేనాన్వయః. సప్తచ్ఛన్దోఽభిధానాః గాయత్ర్యాదిచ్ఛందోనామానః. సూరసూతేనారుణేన సారధినా. ౩౯. పురస్తాత్స్థితోఽపి పశ్చాత్ప్రత్యఙ్ముఖ ఆస్తే. యద్వా యతస్సూర్యస్య పురస్తాత్తస్యైవ పశ్చిమత్వాత్

పరిఖ్యాతాష్టషష్టిసాహస్రసఙ్ఖ్యకాః, స్తువన్తి పురతస్సూర్యం సూక్తవాక్యైస్సుశోభనైః. ౪౨. తథా చాన్యే చ ఋషయో గన్ధర్వా అప్సరోరగాః, గ్రామణ్యో యాతుధానాశ్చ దేవాస్సర్వే పరేశ్వరమ్. ౪౩. ఏకైకశస్సప్త సప్త మాసి మాసి విరోచనమ్, సార్ధలక్షోత్తరం కోటినవకం భూమిమణ్డలమ్. ౪౪. ద్విసహస్రం యోజనానాం సగవ్యూత్యుత్తరం క్షణాత్, పర్యేతి దేవదేవేశో విశ్వవ్యాపీ నిరన్తరమ్. ౪౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

సోమాదీనాంగమనస్థానాదిః.

శ్రీనారాయణఉవాచ—అథాతశ్శ్రూయతాం చిత్రం సోమాదీనాం గమాదికమ్, తద్గత్యనుసృతా నృణాం శుభాశుభనిదర్శనా. ౧. యథా కులాలచక్రేణ భ్రమతా భ్రమతాం సహ, తదాశ్రయాణాం చ గతిరన్యా కీటాదినాం భవేత్. ౨. ఏవం హి రాశిబృన్దేన కాలచక్రేణ తేన చ, మేరుం ధ్రువం చ సరతాం ప్రాదక్షిణ్యేన సర్వదా. ౩. గ్రహాణాం భానుముఖ్యానాం గతిరన్యైవ దృశ్యతే, నక్షత్రాన్తరగామిత్వాత్స్వరాశిగమనాత్తథా. ౪. గతిద్వయంచావిరుద్ధంసర్వత్రైష వినిర్ణయః, సఏవ భగవానాదిపురుషో లోకభావనః. ౫. నారాయణోఽఖిలాధారో లోకానాం స్వస్తయే భ్రమన్, కర్మశుద్ధినిమిత్తం తు ఆత్మానం వై త్రయీమయమ్. ౬. కవిభిశ్చైవ వేదేన విజిజ్ఞాస్యోఽర్కధాఽభవత్, షట్సు క్రమేణ ఋతుషు వసన్తాదిషు చ స్వయమ్. ౭. యథోపజోషం ఋతుజాన్గుణాన్వై విదధాతి చ, తమేనం పురుషాస్సర్వే త్రయ్యా చ విద్యయా సదా. ౮. వర్ణాశ్రమాచారపథా తథామ్నాతైశ్చ కర్మభిః, ఉచ్చావచైశ్శ్రద్ధయా చ యోగానాం చ వితానకైః

త్వశ్చాదిత్యుక్తమ్. ౪౦, ౪౧. సూక్తవాక్యైర్వేదమన్త్రైస్సుభాషితైర్వా. ౪౨, ౪౩. ఏకైకశశ్చతుర్దశ ద్వంద్వశః సప్త గణాః సన్తో మాసి మాస్యుపాసత ఇత్యన్వయః. ౪౪. గవ్యూతిః క్రోశయుగం సగవ్యూత్యుత్తరం యథా భవతి తథా. ౪౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే పంచదశోఽధ్యాయః.

సప్తత్రింశచ్ఛ్లోకవర్త్యైః సోమాదీనామథోత్తరమ్, స్థానం గత్యనుసారేణ వివిధం ఫలముచ్యతే. గమాదికం గమనస్థానాదికమిత్యర్థః. శుభాశుభం నిదర్శనాత్తయోః ప్రాప్తిస్తద్గత్యనుసృతా సోమాదిగత్యనురోధేన నృణాం భవతీత్యర్థః. ౧. నను మేరుం ప్రదక్షిణీకుర్వత ఆదిత్యస్య రాశీనామభిముఖమప్రదక్షిణం గమనముపవర్ణితం న తద్బుద్ధ్యారూఢం దృష్టాన్తేన వినా భవతీత్యాశంకాం శ్రోతృర్మనసి జాయమానాం నిరాకరోతి—యథా కులాలేతి. కీటాదినామితి దీర్ఘాభావ ఆర్షః. ౨—౪. చక్రవశాత్స్వతశ్చ గతిద్వయమవిరుద్ధమితి పరిహారార్థః. ౫, ౬. విజిజ్ఞాస్యో వితర్క్యమాణః అర్కధా ద్వాదశధా. ౭. యథోపజోషం యథా కర్మభోగమ్. ఋతుజాన్గుణాన్ శీతోష్ణాదీన్.

౯. అఞ్జసా చ యజన్తే యే శ్రేయో విన్దన్తి తే మతమ్, అథైష ఆత్మా లోకానాం ద్యావాభూమ్యన్తరేణ చ. ౧౦. కాలచక్రగతో భుఙ్క్తే మాసాన్ద్వాదశరాశిభిః, సంవత్సరస్యావయవాన్మాసః పక్షద్వయం దివా. ౧౧. నక్తం చేతి సపాదర్క్షద్వయమిత్యుపదిశ్యతే, యావతా షష్ఠమంశం సభుఞ్జీత ఋతురుచ్యతే. ౧౨. సంవత్సరస్యావయవః కవిభిశ్చోపవర్ణితః, యావతార్ధేన చాకాశవీథ్యాం ప్రచరతే రవిః. ౧౩. తం ప్రాక్తనా వర్ణయన్తి అయనం మునిపూజితాః, అథ యావన్నభోమణ్డలం సహ ప్రతిగచ్ఛతి. ౧౪. కార్త్స్న్యేన సహ భుఞ్జీత కాలం తం వత్సరం విదుః, సంవత్సరం పరివత్సరమిడావత్సరమేవ చ. ౧౫. అనువత్సరమిద్వత్సరమితి పఞ్చకమీరితమ్, భానోర్మాన్ద్యశైఘ్ర్యసమగతిభిః కాలవిత్తమైః. ౧౬. ఏవం భానోర్గతిః ప్రోక్తా చన్ద్రాదీనాం నిబోధత, ఏవం చన్ద్రోఽర్కరశ్మిభ్యో లక్షయోజనమూర్ధ్వతః. ౧౭. ఉపలభ్యమానో మిత్రస్య సంవత్సరభుజిం చ సః, పక్షాభ్యాం చౌషధీనాథో భుఙ్క్తే మాసభుజిం చ సః. ౧౮. సపాదభాభ్యాం దివసభుక్తిం పక్షభుజం చరేత్, ఏవం శీఘ్రగతిస్సోమో భుఙ్క్తే నూనం భచక్రకమ్. ౧౯. పూర్యమాణకలాభిశ్చామరాణాం ప్రీతిమావహన్, క్షీయమాణకలాభిశ్చ పితౄణాం చిత్త

౮,౯. మతమభీష్టమ్. స ఏష ఏవ స్వగత్యా మాసాదివ్యవహారకారణమిత్యాహ—అథైష ఇతి. ఏష లోకానామాత్మా ద్యావాపృథివ్యోరన్తరేణ మధ్యే యదన్తరిక్షం తస్య మధ్యే యత్కాలచక్రం తద్గతమేషాదిద్వాదశరాశిభిః సంజ్ఞా యేషాం ద్వాదశమాసానాం తాన్మాసాన్భుంక్తే ఇత్యర్థః. చైత్రాదిసంజ్ఞాస్తు చాన్ద్రమాసానామ్. ౧౦. సంవత్సరస్యావయవానితి పూర్వేణాన్వయః. మాసమాహ—పక్షద్వయం మాస ఇతి. ఇదం చాన్ద్రేణ మానేన. సపాదం ఋక్షద్వయం సౌరేణ. దివానక్తం చాహోరాత్రమితి పిత్ర్యేణ. ౧౧. షష్ఠమంశం రాశిద్వయం స ఋతురిత్యర్థః. ౧౨. యావతార్ధేన ఋతుత్రయాత్మకేన. ౧౩. తం కాలమయనమితి ప్రాక్తనా వర్ణయన్తి. అథ యావదితి. సహ ద్యావాపృథివ్యోర్మండలాభ్యామితి శేషః. తాభ్యాం మండలాభ్యాం సహ గచ్ఛతి స సూర్యః. ౧౪. యం కాలం కార్త్స్న్యేన షడృతుభిర్ద్వాదశభిర్వా భుంజీత తం కాలం వత్సరం విదురిత్యర్థః. స చ సంవత్సరః పంచధా భిన్న ఇత్యాహ—సంవత్సరం పరివత్సరమితి. ౧౫. భానోరితి. అయం భావః. యదా శుక్లప్రతిపది సంక్రాన్తిస్తదా సౌరచాన్ద్రయోర్మాసయోర్యుగపదుక్రమో భవతి స సంవత్సరః. తతః సౌరమానేన వర్షే షడ్దినాని వర్ధన్తే చాన్ద్రమానేన షట్ హ్రసన్తీతి ద్వాదశ దినవ్యవధానాదుభయోరగ్రే పశ్చాద్భవతి. ఏవం పంచ వర్షాణి గచ్ఛన్తి తన్మధ్యే ద్వౌ మలమాసౌ భవతః తతః పునః సంవత్సరో భవతి తదేవ మతాన్తరభేదేన సంవత్సరాదిపంచకం భానోర్మాన్ద్యశైఘ్ర్యసమగతిభిర్భవతీతి. ౧౬. సోమాదీనామపి స్థానం కార్యం చాహ—ఏవం చన్ద్ర ఇతి. అర్కరశ్మిభ్యో మండలరూపేభ్యః. ౧౭. మిత్రస్య సూర్యస్య సంవత్సరభుక్తిం పక్షాభ్యాం భుంక్తే మిత్రస్య మాసభుక్తిం సపాదభాభ్యామ్. భశబ్ద ఋక్షవాచీ. సపాదదినద్వయేన భుంక్తే. మిత్రస్య పక్షభుజిం పక్షభుక్తిం దివసభుక్తిం చరేత్. ఏకదినేనైవ భునక్తీత్యర్థః. ఏవం ద్రుతతరగమనశ్చంద్రమా భవతీత్యర్థః.

రఞ్జకః. ౨౦. అహోరాత్రాణి తన్వానః పూర్వాపరసుపక్షైః, సర్వజీవనికాయస్య ప్రాణో జీవస్స ఏవ హి. ౨౧. భుఙ్క్తే చైకైకనక్షత్రం ముహూర్తత్రింశతా విభుః, స ఏవ షోడశకలః పురుషోఽనాదిరుత్తమః. ౨౨. మనోమయోఽన్నమయోఽమృతధామా సుధాకరః, దేవపితృమనుష్యాదిసరీసృపసవీరుధామ్. ౨౩. ప్రాణాప్యాయనశీలత్వాత్స సర్వమయ ఉచ్యతే, తతో భచక్రం భ్రమతి యోజనానాం త్రిలక్షతః. ౨౪. మేరుప్రదక్షిణేనైవ యోజితం చేశ్వరేణ తు, అష్టావింశతిసఙ్ఖ్యాని గణితాని సహాభిజిత్. ౨౫. తతశ్శుక్రో ద్విలక్షేణ యోజనానామథోపరి, పురః పశ్చాత్సహైవాసావర్కస్య పరివర్తతే. ౨౬. శీఘ్రమన్దసమానాభిర్గతిభిర్విచరన్విభుః, లోకానామనుకూలోఽయం ప్రాయః ప్రోక్తశ్శుభావహః. ౨౭. వృష్టివిష్టమ్భశమనో భార్గవస్సర్వదా మునే, శుక్రాద్బుధస్సమాఖ్యాతో యోజనానాం ద్విలక్షతః. ౨౮. శీఘ్రమన్దసమానాభిర్గతిభిశ్శుక్రవత్సదా, యదార్కాద్వ్యతిరిచ్యేత సౌమ్యః ప్రాయేణ తత్ర తు. ౨౯. అతివాతాభ్రపాతానాం వృష్ట్యాదిభయసూచకః, ఉపరిష్టాత్తతో భౌమో యోజనానాం ద్విలక్షతః. ౩౦. పక్షైస్త్రిభిస్త్రిభిస్సోఽయం భుఙ్క్తే రాశీనథైకశః, ద్వాదశాపి చ దేవర్షే యది వక్రో న జాయతే. ౩౧. ప్రాయేణాశుభకృత్సోఽయం గ్రహాఘానాం చ సూచకః. తతో ద్విలక్షమానేన యోజనానాం చ గీష్పతిః ౩౨. ఏకైకస్మిన్నథో రాశౌ భుఙ్క్తే సంవత్సరం చరన్, యది వక్రో భవేన్నైవానుకూలో బ్రహ్మవాదినామ్. ౩౩. తతశ్శనైశ్చరో ఘోరో లక్షద్వయపరో మితః, యోజనైస్సూర్యపుత్రోఽయం త్రింశన్మాసైః పరిభ్రమన్. ౩౪. ఏకైకరాశౌ పర్యేతి సర్వాన్రాశీన్మహాగ్రహః, సర్వేషామశుభో మన్దః ప్రోక్తః కాలవిదాం వరైః. ౩౫. తత ఉత్తరతః ప్రోక్తమేకాదశసులక్షకైః, యోజనైః

౧౮—౨౧. పూర్వాపరసుపక్షైః పూర్వపక్షాపరపక్షాభ్యామహోరాత్రాణి వితన్వాన ఇత్యర్థః. సర్వేషాం జీవనివహానాం ప్రాణోఽన్నమయత్వాదమృతమయత్వాచ్చ. అత ఏవ జీవనహేతుత్వాజ్జీవశ్చ. ౨౧—౨౪. ప్రదక్షిణేనైవ న తు తేషాం పృథగన్యా గతిరస్తీత్యర్థః. యోజితం కాలచక్రే ఈశ్వరేణైవ యోజితమిత్యర్థః. సహాభిజిత్. విభక్తిలోప ఆర్షః. ఉత్తరాషాఢాశ్రవణసన్ధావభిజిన్నామనక్షత్రం ఫలవిశేషే పృథక్కల్పితం తేన సహేత్యర్థః. ౨౫. పురః పశ్చాదితి. పురతః సూర్యేణ భోక్ష్యమాణే నక్షత్రే పశ్చాద్భుక్తే. సహైవ భుజ్యమానే. ౨౬, ౨౭. వృష్టేర్విష్టమ్భః స్తమ్భనం యస్మాత్ గ్రహాత్తముపశమయతీతి తథా. ౨౮. శుక్రవదితి. పురతః పశ్చాత్సహైవ వా సూర్యస్య చరతీత్యర్థః. కంచిద్విశేషం చాహ—యదార్కేతి. సౌమ్యో బుధః. ౨౯, ౩౦. యది వక్ర ఇతి. యది న వక్రేణ అభివర్తతే తర్హి త్రిభిస్త్రిభిః పక్షైః. ౩౧. అఘానాం దుఃఖానామ్. ౩౨. యది వక్రో భవేన్నైవేతి. యది న వక్రః స్యాత్తర్హి పరివత్సరమిత్యర్థః. ౩౩. త్రింశన్మా

పరిసఙ్ఖ్యాతం సప్తర్షీణాం చ మణ్డలమ్. ౩౬. లోకానాం శంభావయన్తో మునయ స్తత్ర తే మునే, యత్తద్విష్ణుపదం స్థానం దక్షిణం క్రమతే చ తే. ౩౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

ధ్రువమండలసంస్థానమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ—అథర్షిమణ్డలాదూర్ధ్వం యోజనానాం ప్రమాణతః, లక్షైస్త్రయోదశమితైః పరమం వైష్ణవం పదమ్. ౧ మహాభాగవతశ్శ్రీమాన్వర్తతే లోకవన్దితః, ఔత్తానపాదిరిన్ద్రేణ వహ్నినా కశ్యపేన చ. ౨ ధర్మేణ సహ చైవాస్తే సమకాలయుజా ధ్రువః, బహుమానం దక్షిణతః కుర్వద్భిః ప్రేక్షకైస్సదా. ౩. ఆజీవ్యః కల్పజీవినాముపాస్తే భగవత్పదమ్, జ్యోతిర్గణానాం సర్వేషాం గ్రహనక్షత్రభాదినామ్. ౪. కాలేనానిమిషేణాయం భ్రామ్యతామవ్యక్తరంహసా, అవష్టమ్భస్థాణురివ విహితశ్చేశ్వరేణ సః. ౫. భాసతే భాసయన్భాసా స్వీయయా దేవపూజితః, మేఢిస్తమ్భే యథా యుక్తాః పశవః కర్షణార్థకాః ౬. మణ్డలాని చరన్తీమే సవనత్రితయేన చ, ఏవం గ్రహాదయస్సర్వే భగణాద్యా యథాక్రమమ్. ౭. అన్తర్బహిర్విభాగేన కాలచక్రే నియోజితాః, ధ్రువమేవావలంబ్యాశు వాయునోదీరితాశ్చరన్. ౮. ఆకల్పాన్తం చ క్రమన్తి ఖే శ్యేనాద్యాః ఖగా ఇవ, కర్మసారథయో వాయువశగాస్సర్వ ఏవ తే. ౯. ఏవం జ్యోతిర్గణాస్సర్వే ప్రకృతేః పురుషస్య చ, సంయోగానుగృహీతాస్తే భూమౌ న నిపతన్తి చ ౧౦. జ్యోతిశ్చక్రం కేచిదేతచ్ఛిశుమారస్వరూపకమ్, సోఽయోగం భగవతో యోగధారణకర్మణి

స్సైరితి. ఏకైకస్మిన్ రాశౌ త్రింశన్మాసాన్విలంబమానః సర్వానేవానుపర్యేతి తావద్భిరనువత్సరైః ప్రాయేణ హి సర్వేషామశాన్తికర్తః. ౩౪—౩౬. దక్షిణం క్రమతే చ తే ఇతి. ప్రదక్షిణం ప్రక్రమన్తీత్యర్థః. ౩౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే షోడశోఽధ్యాయః.

త్రింశద్భిరేకోనోస్సైస్తు పద్యైరథ సవిస్తరమ్, ధ్రువమండలసంస్థానం యథావదనువర్ణ్యతే.

వైష్ణవం పరమం పదమస్తీత్యర్థః. ౧. యత్ర వైష్ణవే పదే మహాభాగవతో ధ్రువోఽస్తీత్యర్థః. ౨. సమకాలమేవ యుజ్యతే ఇతి తథా. తేన నక్షత్రగణేన సహిత ఇత్యర్థః. ౩, ౪. కాలేనేతి. స హి ధ్రువః సర్వేషాం జ్యోతిర్గణానాం గ్రహనక్షత్రభాదినాం ప్రాస్య ఆర్షః. అవ్యక్తరంహసాఽస్పష్టవేగేనానిమిషేణ కాలేన భ్రామ్యతాం భ్రామ్యమాణానాం స్థాణురివావష్టంభః పరమేశ్వరేణ విహిత ఇత్యన్వయః. ౫. మేఢిస్తంభే ఇతి. మేఢిస్తంభే యుక్తా బద్ధాః పశవో బలీవర్దాః. ౬. సవనత్రితయేన త్రికాలమ్. ౭. ధ్రువమేవ మేఢిస్థానాపన్నం చరన్ చరన్త ఇత్యర్థః. ౮. ఖే ఆకాశే శ్యేనాద్యాః ఖగాః పక్షిణో యథా క్రమన్తి గచ్ఛన్తి తద్వదిత్యర్థః. కర్మ సారథిః సహాయో యేషామ్. ౯. నన్వేతే జ్యోతిర్గణా నిరాధారాః కుతో భువి న పతన్తి? తత్రాహ—ఏవమితి. ప్రకృతేః పురుషస్య చ యః సంయోగోఽత్యన్తస్తేనానుగృహీతా మాయాశబలబ్రహ్మరూపభగవత్యనుగృహీతా న పతన్తీత్యర్థః. ౧౦. ఈశ్వరాధారత్వాత్పతనశంకైవ నాస్తీతి వక్తుం మతాన్తరమాహ—కేచిదితి. ఏతస్యాపి శింశుమారచక్రస్య పరిచ్ఛిన్నత్వాదేతస్యాపి క ఆధార ఇత్యాకాంక్షాయాం

౧౧. యస్యావాక్శిరసః కుణ్డలీభూతవపుషో మునే, పుచ్ఛాగ్రే కల్పితో యోఽయం ధ్రువ ఉత్తానపాదజః ౧౨. లాఙ్గూలేఽస్య చ సమ్ప్రోక్తః ప్రజాపతిరకల్మషః, అగ్నిరిన్ద్రశ్చ ధర్మశ్చతిష్ఠన్తే సుసమ్పూజితాః. ౧౩. ధాతా విధాతా పుచ్ఛాన్తే కట్యాం సప్తర్షయస్తతః, దక్షిణావర్తభోగేన కుణ్డలాకారమీయుషః. ౧౪. ఉత్తరాయణభానీహ దక్షపార్శ్వేఽర్పితాని చ, దక్షిణాయనభానీహ సవ్యే పార్శ్వేఽర్పితాని చ. ౧౫. కుణ్డలాభోగవేశస్య పార్శ్వయోరుభయోరపి, సమసఙ్ఖ్యాశ్చావయవా భజన్తి కజనన్దన ౧౬. అజవీథీపృష్ఠభాగే ఆకాశసరిదోదరే, పునర్వసుశ్చ పుష్యశ్చ శ్రోణ్యోర్దక్షిణవామయోః ౧౭. ఆర్ద్రాశ్లేషే పశ్చిమయోః పాదయోర్దక్షవామయోః, అభిజిచ్చోత్తరాషాఢానాసయోర్దక్షవామయోః. ౧౮. యథాసఙ్ఖ్యం చ దేవర్షే శ్రుతిశ్చ జలభం తథా, కల్పతే కల్పనావిద్భిర్నేత్రయోర్దక్షవామయోః. ౧౯. ధనిష్ఠా చైవ మూలం చ కర్ణయోర్దక్షవామయోః, మఘాదీన్యష్టభానీహ దక్షిణాయనగాని చ. ౨౦. యుఞ్జీత వామపార్శ్వీయవఙ్క్రిషు క్రమతో మునే, తథైవ మృగశీర్షాదీన్యుదగ్భాని చ యాని హి. ౨౧. దక్షపార్శ్వవఙ్క్రికేషు ప్రాతిలోమ్యేన యోజయేత్, శతతారా తథా జ్యేష్ఠా స్కన్ధయోర్దక్షవామయోః. ౨౨. అగస్తిశ్చోత్తరహనావధరాయాం హనౌ యమః, ముఖేష్వఙ్గారకః ప్రోక్తో మన్దః ప్రోక్త ఉపస్థకే. ౨౩. బృహస్పతిశ్చ కకుది వక్షస్యర్కో గ్రహాధిపః, నారాయణశ్చ హృదయే చన్ద్రో మనసి తిష్ఠతి. ౨౪. స్తనయోరశ్వినౌ నాభ్యాముశనాః పరికీర్తితః, బుధః ప్రాణాపానయోశ్చ గళే రాహుశ్చ కేతవః. ౨౫. సర్వాఙ్గేషు తథా రోమకూపే తారాగణాస్స్మృతాః, ఏతద్భగవతో విష్ణోస్సర్వదేవమయం వపుః. ౨౬. సన్ధ్యాయాం ప్రత్యహం ధ్యాయేత్ప్రయతో వాగ్యతో మునిః, నిరీక్షమాణశ్చోత్తిష్ఠేన్మన్త్రేణానేన ధీశ్వరః. ౨౭. నమో జ్యోతిర్లోకాయ కాలాయానిమిషాం పతయే మహాపురుషాయాభిధీమహీతి. ౨౮. గ్రహర్క్షతారామయమాధిదైవికం

సర్వవ్యాపకమాయాశబలబ్రహ్మరూపిణీ భగవత్యేవాధార ఇతి వక్తవ్యమ్. తస్మాత్ప్రథమం మతమేవ ముఖ్యమితి కేచిత్పదేన సూచితమ్. యోగధారణకర్మణి యోగధారణాయాం స్థితమితి శేషః. ౧౧, ౧౨. లాఙ్గూలే అగ్రాదధోభాగే. ౧౩, ౧౪. ఉత్తరాయణభాని అభిజిదాదీని పునర్వస్వన్తాని చతుర్దశనక్షత్రాణి. దక్షిణపార్శ్వే దక్షిణాయనభాని పుష్యాదీన్యుత్తరాషాఢాన్తాని చతుర్దశ వామపార్శ్వే. ౧౫, ౧౬. ఆకాశసరిత్ ఆకాశగఙ్గా ఔదరే ఉదరే ఇత్యర్థః. తదేవ స్థానవిశేషేణ విభజ్య దర్శయతి—పునర్వసుశ్చేతి. దక్షిణవామయోః శ్రోణ్యావిత్యర్థః. ౧౭. దక్షిణవామయోః పశ్చిమయోః పాదయోరార్ద్రాశ్లేషే ఇత్యన్వయః. ౧౮. శ్రుతిః శ్రవణనక్షత్రం జలభం పూర్వాషాఢానక్షత్రం ఇమే దక్షవామనేత్రయోః కల్పతే ఇత్యర్థః. ౧౯, ౨౦. వామపార్శ్వీయ వఙ్క్రిషు

పాపాపహం మన్త్రకృతాం త్రికాలమ్, నమస్యతస్స్మరతో వా త్రికాలం నశ్యేత తత్కాలజమాశు పాపమ్ ౨౮.

ఇతిశ్రీ దేవీభాగవతే-మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

రాహుమణ్డలసంస్థానమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ—అధస్తాత్సవితుః ప్రోక్తమయుతం రాహుమణ్డలమ్, నక్షత్రవచ్చరతి చ సైంహికేయో తదర్హణః ౧. సూర్యాచన్ద్రమసోరేవ మర్దనస్సింహికాసుతః, అమరత్వం చ ఖేటత్వం లేభే యో విష్ణ్వనుగ్రహాత్. ౨. యదదస్తరణేర్బింబ్బం తపతో యోజనాయుతమ్,తచ్ఛాదకోసురో జ్ఞేయో ఽప్యర్క సాహస్రవిస్తరమ్. ౩. త్రయోదశసహస్రం తు సోమస్యాచ్ఛాదకో గ్రహః, యః పర్వసమయే వైరానుబన్ధీ చ్ఛాదకోఽభవత్. ౪. సూర్యాచన్ద్రమసోర్దూరాద్ధ వేచ్ఛాదనకారకః, తన్నిశమ్యోభయత్రాపి విష్ణునా ప్రేరితం స్వకమ్. ౫. చక్రం సుదర్శనం నామ జ్వాలామాలాతిభీషణమ్, తత్తేజసా దుస్సహేన సమన్తాత్పరివారితమ్. ౬. ముహూర్తో ద్విజమానస్తు దూరాచ్చకితమానసః, ఆరాన్నివర్తతే సోఽయముపరాగ ఇతీ వహ. ౭. ఉచ్యతే లోకమధ్యే తు దేవర్షేఽవబుద్ధ్యతామ్, తతోఽధస్తాత్సమాఖ్యాతా లోకాః పరమపావనాః. ౮. సిద్ధానాం చారణానాం చ

వామపార్శ్వస్థిషు.౨౧.దక్షపార్శ్వే ష్విద్యమానేషుప్రాతిలోమ్యేనపూర్వాభాద్రపదాన్తాని.౨౨-౨౮.

ఇతి శ్రీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

చతుస్త్రింశచ్ఛ్లోకవర్యైరాహుమండలముచ్యతే, సూర్యాధఃసంస్థితం యేన గ్రహణం చన్ద్రిసూర్యయోః. సూర్యమారభ్య ధ్రువాన్తం సన్నివేశం నిరూప్యేదానిం సూర్యాధస్తాన్నిరూపయతి— అధస్తాత్సవితురితి. సైంహికేయః సింహికాయాః సుతో రాహుః. ౧. ఖేటత్వం నక్షత్రత్వమ్. ౨. గ్రహణం వక్తుమాహ—యదదస్తరణేరితి. యోజనాయుతం తరణేర్బింబమిత్యన్వయః. అర్కసహస్రవిస్తరం ద్వాదశసాహస్రయోజనవిస్తారం సోమస్య మండలమిత్యన్వయః. త్రయోదశసహస్రం తు త్రయోదశసహస్రయోజనపరిమాణం తు ఆచ్ఛాదకో గ్రహో రాహుర్వర్తతే స తచ్ఛాదకస్తయోః సూర్యసోమమండలయోరాచ్ఛాదకో భవతీత్యర్థః. ౩. కదాచ్ఛాదకస్తత్రాహ—పర్వసమయే ఇతి. అమావాస్యాపూర్ణిమారూపే కాలే యశ్ఛాదకో భవేదిత్యన్వయః. వైరానుబన్ధీ కథనాత్ అమృతపానసమయే సూర్యాచన్ద్రమసోర్మధ్యే ప్రవిష్టస్య తాభ్యాం విష్ణవే కథనాత్ తయోర్వైర మనుబధ్నాతి—తతో హేతోః సూర్యాచన్ద్రమసోర్దూరాచ్ఛాదనకారకో భవేదిత్యన్వయః. ౪. తర్హి సూర్యాచన్ద్రమసౌ కుతో న భక్షయతి? తత్రాహ—తన్నిశమ్యేతి. ౫. సమన్తాత్పరివారితం చక్రమిత్యన్వయః. ౬. దుస్సహేన తత్తేజసా ముహూర్తో ద్విజమానో ముహూర్తం భిద్యమానశ్చకితహృదయః సన్నారాత్ దూరాదేవ నివర్తతే సోఽయముపరాగ ఇతి లోకే ప్రోచ్యతే ఇత్యర్థః. ౭, ౮. విద్యాధ్రాణాం విద్యాధరాణామ్. అధస్తాదిత్యుక్తం తన్మర్యాదామాహ- యోజనయుతే ఇతి. రాహుమండలాదధస్తాద్యోజనాయుతపరిమితే దేశే సిద్ధాదీనాం లోకాః సన్తి

విద్యాధరాణాం చ సత్తమ, యోజనాయుతవిఖ్యాతా లోకాః పుణ్యనిషేవితాః. ౯. తతోఽప్యధస్తాద్దేవర్షే యక్షాణాం చ సరక్షసామ్, పిశాచప్రేతభూతానాం విహారాజిరముత్తమమ్. ౧౦. అన్తరిక్షం చ తత్ప్రోక్తం యావద్వాయుః ప్రవాతి హి, యావన్మేఘాస్తతోద్యన్తి తత్ప్రోక్తం జ్ఞానకోవిదైః. ౧౧. తతోఽధస్తాద్యోజనానాం శతం యావద్ద్విజోత్తమ, పృథివీ పరిపక్ష్యాణా సుపర్ణశ్యేనసారసాః. ౧౨. హంసాదయః ప్రోత్పతన్తి పార్థివాః పృథివీభవాః, భూసన్నివేశావస్థానం యథావదుపవర్ణితమ్. ౧౩ అధస్తాదవనేస్సప్త దేవర్షే వివరాస్స్మృతాః, ఏకైకశో యోజనానామాయామోచ్ఛ్రయతః పునః ౧౪. అయుతాన్తరవిఖ్యాతాస్సర్వర్తుసుఖదాయకాః, అతలం ప్రథమం ప్రోక్తం ద్వితీయం వితలం తథా. ౧౫ తృతీయం సుతలం ప్రోక్తం చతుర్థం వై తలాతలమ్, మహాతలం పఞ్చమం చ షష్ఠం ప్రోక్తం రసాతలమ్. ౧౬. సప్తమం విప్ర పాతాళం సప్తైతే వివరాస్స్మృతాః, ఏతేషు బిలస్వర్గేషు దివోఽప్యధికమేవ చ. ౧౭. కామభోగైశ్వర్యసుఖసమృద్ధభువనేషు చ, నిత్యోద్యాన విహారేషు సుఖాస్వాదః ప్రవర్తతే. ౧౮. దైత్యాశ్చ కాద్రవేయాశ్చ దానవా బలశాలినః, నిత్యం ప్రముదితా రక్తాః కళత్రాపత్యబన్ధుభిః. ౧౯. సుహృద్భిరనుజీవాద్యైస్సంయుతాశ్చ గృహేశ్వరాః, ఈశ్వరాదప్రతిహతకామమాయావినశ్చ తే. ౨౦. నివసన్తి సదా హృష్టాస్సర్వర్తుసుఖసంయుతాః, మయేన మాయావిభునా యేషు యేషు చ నిర్మితాః. ౨౧. పురః ప్రకామశో భక్త్యా మణిప్రవరశాలినః, విచిత్రభవనాట్టాలగోపురాద్యాస్సహస్రశః. ౨౨. సభాచత్వరచైత్యాది శోభాఢ్యాస్సురదుర్లభాః, నాగాసురాణాం మిథునైస్సపారావతసారికైః. ౨౩. కీర్ణకృత్రిమభూమిశ్చవివరేశగృహోత్తమైః, అలఙ్కృతాశ్చ కాసన్తి ఉద్యానాని మహాన్తి చ. ౨౪. మనఃప్రసన్నకారీణి ఫలపుష్పవిశాలిభిః, లలనానాం విలాసార్హస్థానైశ్శోభితభాఞ్జి చ. ౨౫. నానావిహఙ్గమవ్రాతసంయుక్తజలరాశిభిః, స్వచ్ఛార్ణపూరితహ్రదైః పాఠీనసమలఙ్కృతైః. ౨౬ జలజన్తుక్షుబ్ధనీరనీరజాతైరనేకశః, కుముదోత్పలకల్హారనీలరక్తోత్పలైస్తథా. ౨౭. తేషు కృతనికేతానాం విహారైస్సఙ్కులాని చ, ఇన్ద్రియోత్సవకారైశ్చ తథైవ వివిధైస్స్వరైః. ౨౮. అమరాణాం

త్యర్థః. ౯. విహారాజిరం వాసస్థానమ్. ౧౦. అన్తరిక్షం గ్రహహీనమ్. తస్యావధిమాహ—యావద్వాయుః ప్రవాతి తీవ్రో) వాత్రి. తస్యాప్యవధిమాహ—యావన్మేఘా ఇతి. ౧౧, ౧౨. పృథివ్యా ఉపరి భూర్లోకావధిమాహ— హంసాదయ ఇతి. పార్థివాః పృథివీవికారాః. ౧౩. ఏకైకశో యోజనానామితి. యోజనాయుతాన్తరేణ ప్రత్యేకముచ్ఛ్రితాః ఆయామోఽప్యండకటాహస్య తద్విస్తరేణ. ౧౪. అయుతమన్తరమేకైకస్య వివరస్య. ౧౫, ౧౬. విప్రేతి సంబోధనమ్. ౧౭, ౧౮.

చ పరమాం శ్రియం చాతిశయన్తి చ, యత్ర నైవ భయం క్వాపి కాలాఙ్గైర్దిన రాత్రిభిః. ౨౯. యత్రాహిప్రవరాణాం చ శిరస్థమణిరశ్మిభిః, నిత్యం తమః ప్రబాధ్యేత సదా ప్రస్ఫుటకాన్తిభిః ౩౦ న వా ఏతేషు వసతాం దివ్యౌషధరసాయనైః, రసాన్నపానస్నానాద్యైర్వ్యాధయో న చ వ్యాధయః ౩౧. వలీపలిత జీర్ణత్వం వై వర్ణ్యం స్వేదగన్ధతాః, అనుత్సాహవయోఽవస్థా న బాధన్తే కదాచన. ౩౨ కల్యాణానాం సదా తేషాం న చ మృత్యుభయం కుతః, భగవత్తేజసోఽన్యత్ర చక్రాచ్చైవ సుదర్శనాత్. ౩౩ యస్మిన్ప్రవిష్టే దైతేయవధూనాం గర్భరాశయః, ప్రాయో భయాత్స్రవన్త్యేవ ప్రవన్తి బ్రహ్మపుత్రక. ౩౪

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధేఽష్టాదశోఽధ్యాయః.

అతలాదిలోకత్రయవర్ణనమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచః—ప్రథమే వివరే విప్ర అతలాఖ్యే మనోరమే, మయపుత్రో బలో నామ వర్తతేఽఖర్వగర్వకృత్. ౧ షణ్ణవత్యో యేన సృష్టా మాయాస్సర్వార్థసాధికాః, మాయావినో యాశ్చ సద్యో ధారయన్తి చ కాశ్చన. ౨. జృమ్భమాణస్య యస్యైవ బలస్య బలశాలినః, స్త్రీగణా ఉపపద్యన్తే త్రయో లోకవిమోహనాః. ౩. పుంశ్చల్యశ్చైవ స్వైరిణ్యః కామిన్యశ్చేతి విశ్రుతాః, యా వై బిలాయనం ప్రేష్ఠం ప్రవిష్టం పురుషం రహః. ౪. రసేన హాటకాఖ్యేన సాధయిత్వా ప్రయత్నతః, స్వవిలాసావలోకానురాగస్మితవిగూహనైః ౫. సంలాపవిభ్రమాద్యైశ్చ రమయన్త్యపి తాస్స్త్రియః, యస్మిన్నుపయుక్తే జనో మనుతే

కాద్రవేయాః సర్పాః. ౧౯. అనుజీవాద్యైరనుచరాదిభిః ఈశ్వరాద్ అప్రతిహతః కామో యథేష్టం యేషామ్. ౨౦. మాయావిభునా మాయాస్వామినా మాయావినేత్యర్థః. ౨౧. ప్రకామశో యథేచ్ఛం భక్తా విభక్తాః కృతా ఇత్యర్థః. మణిప్రవరశాలిన ఇతి ఉత్తరత్రాన్వేతి. ౨౨—౨౫. స్వచ్ఛవర్ణేన స్వచ్ఛజలేన పూరితా హ్రదా యేషు తైః. పాఠీనా మత్స్యాః. ౨౬. సీచనాత్తైర్గ కమలైః. ౨౭—౩౧. జీర్ణత్వం జరా వైవర్ణ్యం దేహస్య వయోవస్థాసహితా ఏతే న బాధన్తే ఇత్యన్వయః. ౩౨, ౩౩. యస్మిన్ భగవత్తేజసి ప్రవిష్టే. ౩౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కన్ధే ఽష్టాదశోఽధ్యాయః.

ద్వాత్రింశత్పద్యకైః పశ్చాదతలాదేశ్చ వర్ణనమ్, క్రియతే యత్ర భోగానాం పరాకాష్ఠా స్ఫుటా భవేత్. అఖర్వో మహాన్యో గర్వస్తం కరోతి స తథా. ౧. షణ్ణవతిమాయామధ్యే కాశ్చన ధారయన్తి న సర్వాః దుస్సంపాద్యత్వాత్. ౨. ఉపపద్యన్తే ఉత్పన్నాః. ౩. సవర్ణేరతాః స్వైరిణ్యః. కామిన్యస్త్వసవర్ణే, తత్రాప్యతిచఞ్చలాః పుంశ్చల్యః. విలాయనం విలాయతనమ్. ౪. సాధయిత్వా సంభోగసమర్థం కృత్వా స్వస్మిన్నసాధారణవిలాసాస్తత్పూర్వకోఽవలోకస్తేనానురాగయుక్తం స్మితం తేన విగూహనముపగూహనమాలిఙ్గనం తదాదిభిః. ౫. యస్మిన్ రసే ఉప

బహుధా స్వయమ్. ౬. ఈశ్వరోఽహమహం సిద్ధో నాగాయుతబలో మహాన్, ఆత్మానం మన్యమానస్సన్మదాన్ధ ఇవ కథ్యతే. ౭. ఏవం ప్రోక్తాస్థితిశ్చాత్ర అతలస్య చ నారద, ద్వితీయవివరస్యాత్ర వితలస్య నిబోధత. ౮. భూతలాధస్తలే చైవ వితలే భగవాన్భవః, హాటకేశ్వరనామాయం స్వపార్షదగణైర్వృతః ౯. ప్రజాపతికృతస్యాపి సర్గస్య బృంహణాయ చ, భవాన్యా మిథునీభూయ ఆస్తే దేవాధిపూజితః. ౧౦. భవయోర్వీర్యసమ్భూతా హాటకీ సరిదుత్తమా, సమిద్ధో మరుతా వహ్ని రోజసా పిబతీవహి. ౧౧. తన్నిష్ఠ్యూతం హాటకాఖ్యం సువర్ణం దైత్యవల్లభమ్, దైత్యాఙ్గనాభూషణార్థం సదా సన్ధారయన్తి హి. ౧౨. తస్మిలాధస్తలాత్ప్రోక్తం సుతలాఖ్యం బిలేశ్వరమ్, పుణ్యశ్లోకో బలిర్నామా ఆస్తే వైరోచనిస్సనే. ౧౩. మహేన్ద్రస్య చ దేవస్య చికీర్షుః ప్రియముత్తమమ్, త్రివిక్రమోఽపి భగవాంత్సుతలే బలిమానయత్. ౧౪. త్రైలోక్యలక్ష్మీమాక్షిప్య స్థాపితః కిల దైత్యరాట్ ఇన్ద్రాదిష్వప్యలబ్ధాయాస్సా శ్రీస్తమనువర్తతే. ౧౫. తమేవ దేవదేవేశమారాధయతి భక్తితః, వ్యపేతసాధ్వసోఽద్యాపి వర్తతే సుతలాధిపః ౧౬. భూమిదానఫలం హ్యేతత్ప్రాత్రభూతే ఽఖిలేశ్వరే, వర్ణయన్తి మహాత్మానో నైతద్యుక్తం చ నారద. ౧౭. వాసుదేవే భగవతి పురుషార్థప్రదే హరౌ, ఏతద్దానఫలం విప్ర సర్వథా న హి యుజ్యతే. ౧౮. యస్యైవ దేవదేవస్య నామాపి వివశో గృణన్, స్వకీయకర్మబన్ధీయగుణాన్విధునుతేఽఞ్జసా. ౧౯ యత్క్లేశబన్ధహానాయ సాఙ్ఖ్యయోగాదిసాధనమ్, కుర్వతే యతయో నిత్యం భగవత్యఖిలేశ్వరే ౨౦. నచాయం భగవానస్మాననుజగ్రాహ నారద, మాయామయం చ భోగానామైశ్వర్యం వ్యతనోత్పరమ్ ౨౧. సర్వక్లేశాధిహేతుం తదాత్మానుస్మృతిమోషణమ్, యం సాక్షాద్భగవాన్విష్ణుస్సర్వోపాయవిదీశ్వరః. ౨౨. యాచ్ఞాచ్ఛలేనాపహృతం సర్వస్వం దేహశేషకమ్, అప్రాప్తాన్యోపాయ ఈశః పాశైర్వారుణసమ్భవైః ౨౩. బద్ధయిత్వా వముచ్యాపి గిరిదర్యామివాబ్రవీత్, అసావిన్ద్రో మహామూఢో యస్య మన్త్రీ బృహస్పతిః ౨౪. ప్రసన్నమిమమత్యర్థమయాచల్లోకసమ్పదమ్, త్రైలోక్యమిదమైశ్వర్యం కియదేవాతితుచ్ఛకమ్. ౨౫. ఆశిషాం ప్రభవం ముక్త్వా యో మూఢో

యుక్తే సేవితే ఇత్యర్థః. ౬—౧౦. మరుతా సమీరణేన సమిద్ధో దీప్తః. ౧౧. తన్నిష్ఠ్యూతమితి. తేన వహ్నినా నిష్ఠ్యూతం థూత్కృత్య త్యక్తమ్. ౧౨—౨౦. అస్మాననుజగ్రాహేతి నారాయణోక్తిః. ౨౧. సర్వక్లేశాదిహేతుమిత్యైశ్వర్యవిశేషణమ్. ఆత్మానుస్మృతేర్మోషణమపహారకమ్. ౨౨, ౨౩. గిరిదర్యామవముచ్య స్థితస్తద్ద్వారే ఈశ్వరః తద్దుఃఖం భక్తిప్రేమ్ణా లేశతోఽప్యగణయ్య బలిర్వక్ష్యమాణమబ్రవీదిత్యర్థః. ౨౪. ప్రసన్నం విష్ణులోకసంపదం లోకస్వామిత్వమయాచత. ౨౫.

లోకసమ్పది, అస్మత్పితామహశ్శ్రీమాన్ప్రహ్లాదో భగవత్ప్రియః. ౨౬. దాస్యం వవ్రే విభోస్తస్య సర్వలోకోపకారకః, పిత్ర్యమైశ్వర్యమతులం దీయమానం చ విష్ణునా. ౨౭. పితర్యుపరతే వీరే నైవేచ్ఛద్భగవత్ప్రియః, తస్యాతులానుభావస్య సర్వలోకేఽపి ధీమతః. ౨౮. అస్మద్విధో నాల్పపక్వేతరదోషోఽవగచ్ఛతి, ఏవం దైత్యపతిస్సోఽయం బలిః పరమపూజితః. ౨౯. సుతలే వర్తతే యస్య ద్వారపాలో హరిస్స్వయమ్, ఏకదా దిగ్విజయే రాజా రావణో లోకరావణః. ౩౦. ప్రవిశన్సుతలే యేన భక్తానుగ్రహకారిణా, పాదాఙ్గుష్ఠేన ప్రక్షిప్తో యోజనాయుతమత్ర హి. ౩౧. ఏవంభూతానుభావోఽయం బలిస్సర్వసుఖైకభుక్, ఆస్తే సుతలరాజ్యస్థో దేవదేవప్రసాదతః. ౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః

తలాతలాదిలోకచతుష్టయవర్ణనమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—తతోఽధస్తాద్వివరకం తలాతలముదీరితమ్, దానవేన్ద్రో మయో నామ త్రిపురాధిపతిర్మహాన్. ౧. త్రిలోక్యాశ్శఙ్కరేణాయం పాలితో దగ్ధపూస్త్రయః, దేవదేవప్రసాదాత్తు లబ్ధరాజ్యస్సుఖాస్పదః. ౨. ఆచార్యో మాయినాం సోఽయం నానామాయావిశారదః, పూజ్యతే రాక్షసైర్ఘోరైస్సర్వకార్యసమృద్ధయే. ౩. తతోఽధస్తాత్సువిఖ్యాతం మహాతలమితి స్ఫుటమ్, సర్పాణాం కాద్రవేయాణాం గణః క్రోధవశో మహాన్. ౪. అనేకశిరసాం విప్ర ప్రధానాన్కథయామి తే, కుహకస్తక్షకశ్చైవ సుషేణః కాలియస్తథా. ౫. మహాభాగా మహాసత్త్వాః క్రూరాః క్రూరస్వజాతయః, పతత్రిరాజాధిపతేరుద్విగ్నాస్సర్వ ఏవ తే. ౬. స్వకళత్రాపత్యసుహృత్కుటుమ్బస్య చ సఙ్గతాః, ప్రమత్తావిహరన్త్యేవ నానాక్రీడావిశారదాః. ౭. తతోఽధస్తాచ్చ వివరే రసాతలసమాహ్వయే, దైతేయా నివసన్త్యేవ పణయో దానవాశ్చ యే. ౮. నివాతకవచా నామ హిరణ్యపురవాసినః, కాలేయా

లోకసంపది ఆసక్త ఇతి శేషః. ఇదమిన్ద్రేణాత్యన్తమనుచితం కృతమితి భావః. ౨౬. ప్రహ్లాదం వర్ణయతి—అస్మదితి. ౨౭. సర్వలోకోపధిమతః సర్వలోకోపాధియుక్తస్య విష్ణోరతులప్రభావస్యాన్తమితి శేషః. ౨౮. పక్వేభ్యః పరిపక్వేభ్యః ఇతరే అపరిపక్వా యే ఽనల్పా బహవో దోషాస్తే యస్య సన్తి సోఽస్మద్విధో మత్సదృశో దుష్టః కోఽవగచ్ఛతి. న కోఽపీత్యర్థః. ౨౯—౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కన్ధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

సప్తత్రింశన్మహాపద్యైరర్ధశ్లోకేన చాధికైః, తలాతలస్థితిః సమ్యక్ విచారేణోపపాద్యతే.

త్రిపురాధిపతిస్త్రిపురస్వామీ. ౧. త్రిలోక్యాః శఙ్కరేణ కల్యాణకరేణ శివేన దగ్ధం పురత్రయం యస్య స దగ్ధపూః త్రయో మయాసురో మహాదేవభక్తోఽయం పాలితో రక్షితో దేవదేవస్య శివస్య ప్రసాదేన తత్రాస్తే ఇత్యర్థః. ౨—౪. అనేకశిరసాం మధ్యే ప్రధానాన్. ౫. పతత్రి

ఇతి చ ప్రోక్తాః ప్రత్యనీకా హవిర్భుజామ్. ౯. మహౌజసశ్చోత్పత్త్యైవ మహా
సాహసినస్తథా, సకలేశస్య చ హరేస్తేజసా హతవిక్రమాః. ౧౦ బిలేశయా ఇవ
సదా వివరే నివసన్తి హి, యేవై వాగ్భిస్సరమయాశక్రదూత్యా నివర్తనమ్. ౧౧.
మన్త్రవర్ణాభిరసురాస్తాడితా బిభ్యతి స్మ హ, తతోఽప్యధస్తాత్పాతాళే నాగలో
కాధిపాలకాః ౧౨. వాసుకిప్రముఖాశ్శఙ్ఖః కులికశ్శ్వేతఏవ చ, ధనఞ్జయో మహా
శఙ్ఖో ధృతరాష్ట్రస్తథైవ చ. ౧౩. శఙ్ఖచూడః కమ్బలాశ్వతరో దేవోపదత్తకః,
మహామర్షా మహాభోగా నివసన్తి విషోల్బణాః. ౧౪. పఞ్చమస్తకవన్తశ్చ ఫణా
సప్తకభూషితాః, కేచిద్దశఫణాః కేచిచ్ఛతశీర్షాస్తథా పరే. ౧౫. సహస్రశిరసః కేపి
రోచిష్మమణిధారకాః, పాతాలరన్ధ్రతిమిరనికరం స్వమరీచిభిః ౧౬ విధమన్తి చ
దేవర్షే సదా సఞ్జాతమన్యవః,అస్య మూలప్రదేశో హి త్రింశత్సాహస్రకేఽన్తరే.
౧౭. యోజనైః పరిసఙ్ఖ్యాతే తామసీ భగవత్కళా, అనన్తాఖ్యా సమాస్తే హి
సర్వదేవప్రపూజితా. ౧౮. అహమిత్యభిమానస్య లక్షణం యం ప్రచక్షతే, సఙ్క
ర్షణం సాత్వతీయాః కర్షణం దృష్టృదృశ్యయోః. ౧౯. ఇదం భూమణ్డలం యస్య
సహస్రశిరసః ప్రభోః, అనన్తమూర్తేశ్శేషస్య ధ్రియమాణం చ శీర్షకే. ౨౦. పృథ్వీ
గోళమశేషం హి సిద్ధార్థ ఇవ లక్ష్యతే, యస్య కాలేన దేవస్య సంజిహీర్షోస్సమం
విభోః ౨౧. చరాచరం భ్రువోరన్తర్వివరాదుదపద్యత, సాఙ్కర్షణో నామ
రుద్రో వ్యూహైకాదశశోభితః. ౨౨. త్రిలోచనశ్చ త్రిశిఖం శూలముత్తంభయ
న్నన్వయమ్, ఉదతిష్ఠన్మహాసత్త్వో మహాభూతక్షయం కరః. ౨౩. యస్యాఙ్ఘ్రికమ
లద్వన్ద్వశోణాచ్ఛనఖమణ్డలే, విరాజన్మణిబిమ్బేషు మహాహిపతయోఽనిశమ్. ౨౪.
ఏకాన్తభక్తియోగేన సహసాత్వతపుఙ్గవైః, ప్రణమన్తస్స్వమూర్ధ్నా తే స్వము
ఖాని సమీక్షతే. ౨౫. స్ఫురత్కుణ్డలమాణిక్యప్రభామణ్డలభాఞ్జ్యపి, సుకపోలాని
చారూణి గణ్డస్థలద్యుమన్తి చ. ౨౬. నాగరాజకుమార్యోఽపి చార్వఙ్గవిలసత్విషః,

---

రాజో గరుడః. ౬—౮. ప్రత్యనీకాః శత్రవో హవిర్భుజాదిదేవానామ్. ౯, ౧౦. సరమయా
శక్రదూత్యేతి. ఇన్ద్రదూత్యా ప్రయుక్తాభిః మన్త్రరూపాభిర్వాగ్భిః. ఏవం హి వైదికమాఖ్యానం
'ఫణిభిరసురైర్నిగూఢాం గామన్వేష్టుం సరమాం దేవశునీమిన్ద్రేణ ప్రహితాం సన్ధిమిచ్ఛన్తః పణయః
ప్రాహుః. కిమిచ్ఛన్తీ సరమే' త్యాది. సా చ సన్ధిమనిచ్ఛన్తీన్ద్రస్తుతిపూర్వకం తాన్ప్రతిపరుషమాహ—
'హతా ఇన్ద్రేణ పణయః శయధ్వమి' త్యాది. తే చ తచ్ఛ్రుత్వా బిభ్యతీతి. ౧౧—౧౮. సంకర్షణ
నామ్నో నిరుక్తిమాహ—అహమిత్యభిమానస్యేతి. ద్రష్టృదృశ్యయోః సమ్యక్కర్షణమేకీకరణం
యేన తత్కృతోఽహమిత్యభిమానో లక్షణం చిహ్నమధిష్ఠాతుర్యస్యాహంకారాధిష్ఠానేన చ ద్రష్టృదృ
శ్యసంకర్షణాత్సంకర్షణ ఇత్యర్థః. ౧౯, ౨౦. సిద్ధార్థః సర్షపః. ౨౧. వ్యూహైకాదశశోభితః.
ఏకాదశరుద్రమూర్తిరూపేణ ౨౨, ౨౩. నఖమండలే ఇతి జాత్యేకవచనం మణ్డలేష్విత్యర్థః.

విశదైర్విపులైస్తద్వద్ధవళైస్సుభగైస్తథా ౨౭. రుచిరైర్భుజదణ్డైశ్చ శోభమానా
ఇతస్తతః, చన్దనాగరుకాశ్మీరపఙ్కలేపేన భూషితాః ౨౮. తదభిమర్శసఞ్జాతకామ
వేశసమాయుతాః, లలితస్మితసంయుక్తాస్సవ్రీడం లోకయన్తి చ. ౨౯. అనురాగ
మదోన్మత్తవిఘూర్ణారుణలోచనమ్, కరుణావలోకనేత్రం చ ఆశాసానాస్తథాశిషః.
౩౦ సోఽనన్తో భగవాన్దేవోఽనన్తపత్నీ మహాశయః, అనన్తగుణవార్ధిశ్చ ఆది
దేవో మహాద్యుతిః. ౩౧ సంహృతామర్షరోషాదివేగో లోకశుభాయ చ, ఆస్తే
మహాసత్వనిధిస్సర్వదేవప్రపూజితః. ౩౨ ధ్యాయమానస్సురైస్సిద్ధైరసురైశ్చోరగై
స్తథా, విద్యాధరైశ్చ గన్ధర్వైర్మునిసఙ్ఘైశ్చ నిత్యశః ౩౩. అనారతమదోన్మత్త
లోకవిహ్వలలోచనః, వాక్యామృతేన విబుధాన్స్వపార్షదగణానపి. ౩౪. ఆప్యాయ
మానస్సవిభుర్వైజయన్తీం స్రజం దధత్, అమ్లానాభినవైస్స్వచ్ఛైస్తులసీదళ
సఞ్చయైః. ౩౫. మాద్యన్మధుకరవ్రాతఘోషశ్రీసంయుతాం సదా, నీలవాసా దేవ
దేవ ఏవ కుణ్డలభూషితః. ౩౬. హాలస్య కకుది న్యస్తసుపీవరభుజోఽవ్యయః,
మహేన్ద్రః కాఞ్చనీం యద్వద్వరత్రాం చ మతఙ్గమః ౩౭. ఉదారలీలో దేవేశో
వర్ణితస్సాత్వతర్షభైః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.

ఆదిశేషస్తుతినరకాదిస్వరూపమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచః—తస్యానుభావం భగవాన్బ్రహ్మపుత్రస్సనాతనః,
సభాయాం బ్రహ్మదేవస్య గాయమాన ఉపాసతే ౧. ఉత్పత్తిస్థితిలయహేతవోఽ
స్య కల్పాస్సత్వాద్యాః ప్రకృతిగుణా యదీక్షయాసన్, యద్రూపం ధ్రువమకృతం

విరాజన్మణిమండలేష్విత్యనురోధాత్. ౨౮—౩౬. మతంగమో హస్తీ యథా కాంచనీం స్వర్ణమయీం వరత్రాం కక్ష్యాం యద్వద్బిభర్తి తద్వైవాయం కాంచనీం కక్ష్యాం బిభర్తీత్యర్థః. ఉమాసంహితాయాం "ధ్రువమండలమారభ్య శేషలోకాన్తమీశ్వరి, నానాలోకాః సమాఖ్యాతాస్తత్ర తల్లోకవాసినః. నానారత్నమయీం మూర్తిం నానాధాతుమయీం తథా, స్థాపయిత్వా పూజయన్తి నానాస్వచ్ఛోపకారకైః. కైలాసే చైవ వైకుంఠే బ్రహ్మలోకే తథైవ చ, నవరత్నమయీం మూర్తిం భగవత్యా నిరన్తరమ్. శివద్రుహిణవైకుంఠాః పూజయన్తి విధానతః, నానావర్షేషు వర్షాధిపతయశ్చ తథైవ చ. న కశ్చిత్త్రిషు లోకేషు లోక ఏవం విధః క్వచిత్, యత్ర దేవ్యాః పదార్చా న తథా తస్యాః స్మృతిః పరే"తి. ౩౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే వింశోఽధ్యాయః.

అష్టావింశతిభిః శ్లోకైః శేషస్తుతిపురస్సరమ్, నరకాణాం స్వరూపం చ యథావదభివర్ణ్యతే.
తస్యేతి. తస్య అనన్తస్య. ౧. ఉత్పత్తీతి. అస్య జగత ఉత్పత్త్యాదిహేతవో గుణా యస్య. యస్యేక్షయా కల్పాః సమర్థాః స్వస్వకార్యే ఆసన్. యస్య రూపం ధ్రువమనన్తమకృతమనాది. తత్ర

యదేకమాత్మన్నానాత్మకథముహ వేద తస్య వర్త్మ. ౨. మూర్తిః పురుకృపయా
బభార సత్త్వం సంశుద్ధం సదిదం విభాతి యత్ర, యల్లీలాం మృగపతిరాదదేఽన
వద్యామాదాతుం స్వజనమనాంస్యుదారవీర్యః ౩. యన్నామశ్రుతమనుకీర్తయేద
కస్మాదార్తో వా యది పతితః ప్రలమ్భనాద్వా, హన్త్యంహస్సపది నృణామశేష
మన్యం కం శేషాద్భగవత ఆశ్రయేన్ముముక్షుః ౪. మూర్ధన్యర్పితమణువత్సహస్ర
మూర్ధ్నో భూగోళం సగిరిసరిత్సముద్రసత్త్వమ్, ఆనన్త్యాదనిమితవిక్రమస్య భూమ్నః
కో వీర్యాణ్యధిగణయేత్సహస్రజిహ్వః ౫ ఏవంప్రభావో భగవాననన్తో దురన్త
వీర్యోరుగుణానుభావః, మూలే రసాయాస్స్థిత ఆత్మతన్త్రో యో లీలయా క్ష్మాం
స్థితయే బిభర్తి. ౬. ఏతా హ్యేవేహ నృభిర్గతయో మునిసత్తమ, గన్తవ్యా
బహుశో యద్వద్యథాకర్మ వినిర్మితాః ౭ యథోపదేశం చ కామాన్సదా కామ
యమానకైః, ఏతావతీర్హి రాజేన్ద్ర మనుష్యమృగపక్షిషు ౮ విపాకగతయః
ప్రోక్తా ధర్మస్య వశగాస్తథా, ఉచ్చావచా విసదృశా యథాప్రశ్నం నిబోధత. ౯
నారద ఉవాచ—వైచిత్ర్యమేతల్లోకస్య కథం భగవతా కృతమ్, సమానత్వే
కర్మణాం చ తన్నో బ్రూహి యథాతథమ్. ౧౦. నారాయణ ఉవాచ—కర్తుశ్శ్రద్ధా
వశాదేవ గతయోఽపి పృథగ్విధాః, త్రిగుణత్వాత్సదా తాసాం ఫలం విసదృశం
త్విహ. ౧౧. సాత్త్విక్యా శ్రద్ధయా కర్తుస్సుఖిత్వం జాయతే సదా, దుఃఖిత్వం చ
తథా కర్తుః రాజస్యా శ్రద్ధయా భవేత్. ౧౨. దుఃఖిత్వం చైవ మూఢత్వం
తామస్యా శ్రద్ధయోదితమ్, తారతమ్యాత్తు శ్రద్ధానాం ఫలవైచిత్ర్యమీరితమ్.

హేతుః యదేకమేవ సత్ ఆత్మన్యాత్మని నానాకార్యప్రపఞ్చమధస్తాత్ తస్య బ్రహ్మస్వరూపస్య
వర్త్మ తత్త్వం జనః కథముహ వేద న వేదైవేత్యర్థః. ౨ తర్హి కథమసౌ ముముక్షుభిః సేవ్యతే?
తత్రాహ—మూర్తిమితి. యత్రేదం సదసద్విభాతి స నోఽస్మాకం భక్తానాం పురుకృపయా బహు
కృపయా సంశుద్ధం సత్త్వ మూర్తిం బభార. స్వజనానాం మనాంస్యాదాతుం వశీకర్తుం యస్య
లీలాం మృగపతిః సింహః ఆదదే అశిక్షయత్. యత్ర ఉదారాణి వీర్యాణి యస్య తస్మాదన్యం
ముముక్షుః కమాశ్రయేదిత్యుత్తరేణాన్వయః. ౩. ప్రలమ్భనాద్వా పరిహాసాత్. ౪. సత్త్వాని
ప్రాణినః. సహస్రజిహ్వోఽపి కో గణయేత్. ౫, ౬. ఏతావత్య ఏవేహ కామాన్కామయమానై
ర్నృభిరుపగన్తవ్యా గతయ ఇత్యన్వయః. ౭. యథోపదేశం యథాశాస్త్రం కామాన్కామయమా
నకైః కామయమానైరిత్యర్థః. ౮, ౯. కర్మణాం సర్వప్రాణికర్మణాం సమానత్వే వైషమ్యనైర్ఘృణ్య
రహితేన మాయాశబలబ్రహ్మణా కథమేతస్య వైచిత్ర్యం కృతమితి యథాతథం తన్నో బ్రూహీత్య
న్వయః. ౧౦. కర్మణాం సమానత్వమేవ నాస్తి కర్మకర్తౄణాం త్రిగుణమాయాశక్తిసంబద్ధత్వాత్.
తయా మాయాశక్త్యా పూర్వపూర్వకర్మవశాద్యథా యథా సాత్త్వికాదికర్మసు ప్రేర్యతే తథా తథా
కరోతి. తదనురూపఫలోపభోగాయ చ లోకభోగఫలవైచిత్ర్యం కృతమిత్యాహ—కర్తుః శ్రద్ధా

౧౩. అనాద్యవిద్యావిహితకర్మణాం పరిణామజాః, సహస్రశః ప్రవృత్తాస్తు గతయో ద్విజపుఙ్గవ. ౧౪ తద్భేదాన్వర్ణయిష్యామి ప్రాచుర్యేణ ద్విజోత్తమ, త్రిజగత్యా అన్తరాళే దక్షిణస్యాం దిశీహ వై ౧౫ భూమేరధస్తాదుపరి త్వతలస్య చ నారద, అగ్నిష్వాత్తాః పితృగణావర్తన్తే పితరశ్చ హ. ౧౬ వసన్తి యస్యాం స్వీయానాం గోత్రాణాం పరమాశిషః, సత్యాస్సమాధినా శీఘ్రం త్వాశాసానాః పరేణ వై. ౧౭. పితృరాజోఽపి భగవాన్సమ్పరేతేషు జన్తుషు, విషయం ప్రాపితేష్వేషు స్వకీయైః పురుషైరిహ. ౧౮ సగణో భగవత్ప్రోక్తాజ్ఞాపరో దమధారకః, యథా కర్మ యథాదోషం విదధాతి విచారదృక్. ౧౯. స్వగణాన్ధర్మతత్త్వజ్ఞాన్సర్వానాజ్ఞాప్రవర్తకాన్, సదా ప్రేరయతి ప్రాజ్ఞో యథాదేశనియోజితాన్. ౨౦. నరకానేకవింశత్యా సఙ్ఖ్యయా వర్ణయన్తి హి, అష్టావింశమితాన్కేచిత్తానుక్రమతే బ్రువే. ౨౧ తామిస్రః అన్ధతామిస్రో రౌరవోఽపి తృతీయకః, మహారౌరవనామా చ కుమ్భీపాకోఽపరో మతః ౨౨. కాలసూత్రం తథా చాసిపత్రారణ్యముదాహృతమ్, సూకరస్య ముఖం చాన్ధకూపోఽథ కృమిభోజనః. ౨౩. సందంశస్తప్తమూర్తిశ్చ వజ్రకణ్టక ఏవ చ, శాల్మలీ చాథ దేవర్షే నామ్నా వైతరణీ తథా. ౨౪. పూయోదః ప్రాణరోధశ్చ తథా విశసనం మతమ్, లాలాభక్షస్సారమేయాదనముక్తమతః పరమ్. ౨౫. అవీచిరప్యయఃపానం క్షారకర్దమ ఏవ చ, రక్షోగణాఖ్యసమ్భోజశ్శూలప్రోతోఽప్యతః పరమ్. ౨౬. దన్దశూకో వటారోధోపర్యావర్తనకః పరమ్, సూచీముఖమితి ప్రోక్తా అష్టావింశతినారకాః. ౨౭. ఇత్యేతే నారకా నామ యాతనాభూమయః పరాః, కర్మభిశ్చాపి భూతానాం గమ్యాః పద్మజసమ్భవ. ౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే ఏకవింశోఽధ్యాయః

యాతనాకారకపాతకవర్ణనమ్.

నారద ఉవాచ—కర్మభేదాః కతివిధాస్సనాతన మునే మమ, శ్రోతవ్యాస్సర్వథైవైతే యాతనాప్రాప్తిభూమయః. ౧. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—స్నో వై

వశా దేవేతి. తాసాం శ్రద్ధానాం త్రిగుణత్వాత్సాత్త్వికాదిభేదేన గుణత్రయాత్మకత్వాద్విసదృశమ ఏవారాధనం కర్తృసమానం ఫలమిత్యర్థః. ౧౧—౧౪. తస్మాన్మాయాశక్తిశబలబ్రహ్మరూపభగవత్యా ఏవారాధనం కర్తవ్యమితి గూఢోఽభిసన్ధిః. ౧౫—౧౭. విషయం యమలోకరూపం దేశమ్. ౧౮. దమధారకో దండధారకో విదధాతి దండమితి శేషః. ౧౯—౨౩. వజ్రకంటకశాల్మలీత్యేకో నరకః. ౨౪—౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కంధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

ద్విపంచాశత్పద్యవక్త్రైర్యాతనాకారకాణి చ, పాతకాని సమాసేన ప్రోచ్యతే సంగ్రహేణ

పరస్య విత్తాని దారాఽపత్యాని చైవ హి, హరతే స హి దుష్టాత్మా యమానుచర
గోచరః. ౨ కాలపాశేన సమ్బద్ధో యామ్యైరతిభయానకైః, తామిస్రనామనరకే
పాత్యతే యాతనాస్పదే ౩. తాడనం దణ్డనం చైవ సన్తర్జనమతః పరమ్,
యామ్యాః కుర్వన్తి పాశాఢ్యాః కశ్మలం యాతి చైవ హి. ౪. మూర్ఛామా
యాతి వివశో నారకీ పద్మభూసుత, యః పతిం వఞ్చయిత్వా తు దారాదీనుప
భుజ్యతే. ౫. అన్ధతామిస్రనరకే పాత్యతే యమకిఙ్కరైః, పాత్యమానో యత్ర
జన్తుర్వేదనాపరవాన్భవేత్. ౬ నష్టదృష్టిర్నష్టమతిర్భవత్యేవాఽవిలమ్బతః, వనస్పతి
ర్భజ్యమానమూలో యద్వద్భవేదిహ. ౭. తస్మాదప్యన్ధతామిస్రనామ్నా ప్రోక్తః
పురాతనైః, ఏతన్మమాహమితి యో భూతద్రోహేణ కేవలమ్. ౮ పుష్ణాతి
ప్రత్యహం స్వీయకుటుమ్బం కార్యలమ్పటః, ఏతద్విహాయ చాత్రైవ స్వాశుభేన
పతేదిహ. ౯. రౌరవే నామ నరకే సర్వసత్త్వభయావహే, ఇహ లోకేఽమునా యే
తు హింసితా జన్తవః పురా. ౧౦. త ఏవ రురవో భూత్వా పరత్ర పీడయన్తి
తమ్, తస్మాద్రౌరవమిత్యాహుః పురాణజ్ఞా మనీషిణః ౧౧. రురుస్సర్పాదతిక్రూరో
జన్తురుక్తః పురాతనైః, ఏవం మహారౌరవాఖ్యో నరకో యత్ర పూరుషః ౧౨.
యాతనాం ప్రాప్యమాణో హి యః పరం దేహసమ్భవః, క్రవ్యాదానామరురర
వస్తం క్రవ్యే ఘాతయన్తి చ ౧౩. య ఉగ్రః పురుషః క్రూరః పశుపక్షిగణానపి,
ఉపరన్ధయతే మూఢో యామ్యాస్తం రన్ధయన్తి చ. ౧౪. కుమ్భీపాకే తప్తతైలే
ఉపర్యపి చ నారద, యావన్తి పశురోమాణి తావద్వర్షసహస్రకమ్. పితృవిప్రబ్రా
హ్మణధ్రుక్కాలసూత్రే స నారకే, అగ్న్యర్కాభ్యాం తప్యమానే నారకీవినివేశితః.
౧౬. క్షుత్పిపాసాదహ్యమానోన్తశ్శరీరస్తథా బహిః, ఆస్తే శేతే చేష్టతే చావతిష్ఠతి
చ ధావతి. ౧౭. నిజవేదపథాద్యో వై పాఖణ్డం చోపయాతి చ, అనాపద్యపి
దేవర్షే తం పాపం పురుషం భటాః. ౧౮. అసిపత్రవనం నామ నరకం వేశయన్తి చ,
కశయా ప్రహరన్త్యేవ నారకీ తద్గతస్తదా. ౧౯. ఇతస్తతో ధావమానఃత్తాలమతి
వేగితః, అసిపత్రైశ్ఛిద్యమాన ఉభయత్ర చ ధారభిః ౨౦. సంఛిద్యమానస
ర్వాఙ్గో హా హతోఽస్మీతి మూర్ఛితః, వేదనాం పరమాం ప్రాప్తః పతత్యేవపదే

తు కర్మభేదా యాతనాప్తిభూమయో యాతనాకారకాః. ౧—౪. యః పతిమితి. యాం స్త్రియం
గచ్ఛతి తస్యాః పతిం వఞ్చయిత్వేత్యర్థః. ఉపభుజ్యతి సేవతే ఇత్యర్థః. ౫—౭. ఏతన్మమాహ
మితి ఏతదహమితి మమాహమితి భూతద్రోహేణేత్యర్థః. ౮. యత్కుటుమ్బార్థమేవం కరోతి తదే
తదత్రైవ విహాయ స్వాశుభేన కర్మణా ఇహ రౌరవే పతేదిత్యర్థః. ౯—౧౨. క్రవ్యే మాంసే ఘాత
యన్తి. ౧౩—౧౭. పాఖండమితి. తదుక్తం పురాణాన్తరే. యాని రూపాణి జగృహే ఇన్ద్రో
హయజిహీర్షయా తాని పాపస్య ఖండాని లింగం ఖండమిహోచ్యతే ఇతి. ౧౮. పాశబ్దేన తు వేదార్థః

పదే. ౨౧ స్వధర్మానుగతం భక్త్యా పాఖణ్డఫలమల్పధీః, యో రాజా రాజపురుషో దణ్డయేద్వై త్వధర్మతః. ౨౨ ద్విజే శరీరదణ్డం చ పాపీయాన్నరకే చ సః, నరకే సూకరముఖే పాత్యతే యమకిఙ్కరైః. ౨౩. వినిష్పిష్టావయవకో బలవద్భిస్తథేక్షువత్, ఆర్తస్వరేణ స్వనయన్మూర్ఛితః కశ్మలం గతః. ౨౪. పీడ్యమానో బహుధా వేదనాం యాత్యతీవ హి అవివిక్తపరపీడో యోఽన్ధకూపే పరవ్యథామ్. ౨౫. ఈశ్వరాఙ్కితవృత్తీనాం వ్యథామాచరతే స్వయమ్, స చాన్ధకూపే పతతి తదభిద్రోహయన్తి తే ౨౬ తత్రాసౌ జన్తుభిః క్రూరైః పశుభిర్మృగపక్షిభిః, సరీసృపైశ్చ మశకైర్యూకా మత్కుణజాతిభిః ౨౭.మక్షికాభిశ్చ తమసి దన్దశూకైశ్చపీడ్యతే, పరిక్రామతి చైవాత్ర కుశరీరే చ జన్తువత్. ౨౮. యస్తు సంప్రాప్తైః పఞ్చయజ్ఞైః కాకైశ్చ సంస్తుతః, అశ్నాతి చాసంవిభజ్య యత్కిఞ్చిదుపపద్యతే. ౨౯ స పాపపురుషః క్రూరైర్యామ్యైశ్చ కృమిభోజనే, నరకాధమకే దుష్టకర్మణా పరిపాత్యతే ౩౦. లక్షయోజనవిస్తీర్ణే కృమికుణ్డే భయఙ్కరే, కృమిరూపం సమాసాద్య భక్ష్యమాణశ్చ తైస్స్వయమ్. ౩౧. అప్రత్తాప్రహుతాదో యః పాతమాప్నోతి తత్ర వై, యస్తు స్తేయేన చ బలాద్ధిరణ్యం రత్నమేవ చ ౩౨. బ్రాహ్మణస్యాపహరతి అన్యస్యాపి చ కస్యచిత్, అనాపది చ దేవర్షే తమముత్ర యమానుగాః. ౩౩. అయస్మయైరగ్నిపిణ్డైస్సన్దంశైర్నిష్కుషన్తి చ, యోఽగమ్యాం యోషితం గచ్ఛేదగమ్యం పురుషం చ యా ౩౪ తావముత్రాపి కశయా తాడయన్తో యమానుగాః, తిగ్మయా లోహమయ్యా చ సూర్మ్యాపాల్యిఙ్గయన్తి తమ్. ౩౫. తాం చాపి యోషితం సూర్మ్యాలిఙ్గయన్తి యమానుగాః, యస్తు సర్వాభిగమనః పురుషః పాపసఞ్చయీ ౩౬.నిరయేఽముత్ర తం యామ్యాశ్శాల్మలీం రోహయన్తి తమ్, వజ్ర

పాఖండాస్తస్య ఖండకా ఇతి. ౧౯. ధారభిరార్షప్రయోగో ధారాభిరిత్యర్థః. ౨౦—౨౪. వివిక్త పరపీడ ఇతి. ఈశ్వరేణోపకల్పితా రక్తపానాదిలక్షణా వృత్తిర్యేషాం మత్కుణాదీనామ్. న వివిక్తా విజ్ఞాతా పరవ్యథా యైరవివేకిభిస్తేషామ్ ద్వితీయా షష్ఠ్యర్థే. బ్రాహ్మణాదిభావేన విధినిషేధపూర్వకముపకల్పితా వృత్తిః యస్య వివిక్తా విజ్ఞాతా పరవ్యథా యేనావివేకినా స యది తాదృశానాం వ్యథామాచరతే సోఽన్ధకూపే పతతీత్యన్వయః. ౨౫—౨౭. అత్రాస్మింల్లోకే. ౨౮. విహితైర్యస్త్వితి. యత్కిఞ్చిద్ధనాన్నాదికముపపద్యతే ప్రాప్తం భవతి తత్సంవిహితైః శాస్త్రేణ విహితైః కాకైః పంచమహాయజ్ఞైః దేవతాభ్యోఽసంవిభజ్య న దత్త్వా అశ్నాతి యః పురుషః. కథంభూతః కాకైః సంస్తుతః. సమత్వేన వర్ణిత ఇత్యన్వయః. ౨౯—౩౧. అప్రత్తమసంవిభక్తమతిథిభ్యోఽప్రహుతం చాగ్నిహోత్రాదౌ ... అప్రత్తాప్రహుతాదో యో భవతి స పాతమాప్నోతీత్యర్థః. ౩౨, ౩౩. నిష్కుషన్తి త్వచి ఛిన్దన్తి ౩౪. తిగ్మయా సూర్మ్యా ప్రతిమయా. ౩౫. సూర్మ్యా పురుషప్రతిమయా తప్తయా

కణ్టకసంయుక్తాం శాల్మలీం తామయస్మయీమ్. ౩౭. రాజన్యా రాజపురుషా యే వా పాఖణ్డవర్తినః, ధర్మసేతుం విభిన్దన్తి తే పరేత్య గతా నరాః. ౩౮. వైతరణ్యాం పతన్త్యేవ భిన్నమర్యాదపాతకాః, నద్యాం నిరయదుర్గస్య పరిఘాయాం చ నారద. ౩౯. యాదోగణైస్సమన్తాత్తు భక్ష్యమాణా ఇతస్తతః, నాత్మనా వియుజన్త్యేవ నాసుభిశ్చాపి నారద. ౪౦. స్వీయేన కర్మపాకేనోపతపన్తి చ సర్వతః, విణ్మూత్రపూయరక్తైశ్చ కేశాస్థినఖమాంసకైః. ౪౧. మేదోవసాసంయుతాయాం నద్యాముపతన్తి తే, వృషలీపతయో యే చ నష్టశౌచా గతత్రపాః. ౪౨. ఆచారనియమైస్త్యక్తాః పశుచర్యాపరాయణాః, తేఽత్రానుకష్టగతయో విణ్మూత్రశ్లేష్మరక్తకైః. ౪౩. శ్లేష్మమలసమాపూర్ణే నిపతన్తి దురాగ్రహాః, తదేవ ఖాదయన్త్యేతాన్యమానుచరవర్గకాః ౪౪ యేశ్వానగర్దభాదీనాం పతయో వై ద్విజాతయః, మృగయారసికా నిత్యమతీర్థే మృగఘాతకాః ౪౫. పరేతాంస్తాన్యమభటాలక్షీభూతాన్నరాధమాన్, ఇషుభిశ్చ విభిన్దన్తి తాంస్తాన్దుర్నయమాగతాన్. ౪౬. యే దమ్భాద్దంభయజ్ఞేషు పశూన్ఘ్నన్తి నరాధమాః, తానముష్మిన్యమభటా నరకే వైశసే తదా. ౪౭. నిపాత్య పీడయన్త్యేవ కశాఘాతైర్దురాసదైః, యో భార్యాం చ సవర్ణాం వై ద్విజో మదనమోహితః. ౪౮. రేతః పాయయతే మూఢోఽముత్ర తం యమకింకరాః, రేతఃకుణ్డే పాతయన్తి రేతస్సమ్పాయయన్తి చ ౪౯. యే దస్యవోఽగ్నిదాశ్చైవ గరదాస్సార్థఘాతకాః, గ్రామాన్సార్థాన్విలుమ్పన్తి రాజానో రాజపూరుషాః ౫౦. తాన్పరేతాన్యమభటా నయన్తి శ్వానఖాదనమ్, వింశత్యధికసప్తశత్యాసమాఖ్యాతా రభసం సఙ్ఖ్యాతాస్సారమేయా మహాద్భుతాః. ౫౧. సప్తశత్యాసమాఖ్యాతా రభసం ఖాదయన్తి తే, సారమేయాదనం నామ నరకం దారుణం మునే. ౫౨. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి అవీచిప్రముఖాన్మునే. ౫౩. * * * *

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః

శ్రీనారాయణ ఉవాచ. యే నరాస్సర్వదా సాక్ష్యే అనృతం భాషయన్తి చ, దానే వినిమయేఽర్థస్య దేవర్షే పాపబుద్ధయః ౧. తే ప్రేత్యాముత్ర నరకే అవీచ్యాఖ్యేతి దారుణే, యోజనానాం శతోచ్ఛ్రాయాద్గిరిమూర్ధ్నః పతన్తి హి. ౨.

సర్వాభిగమనః పశ్వాద్యుపసంగతః. ౩౬—౩౯. నాత్మనో దేహేన వియుజన్తి వియోగం ప్రాప్నువన్తి. "అసుభిః ప్రాణైరుహ్యమానా ఊర్ధ్వోచ్ఛ్వసన్త ఇత్యర్థః. ఇదం విష్ణుభాగవతే."౪౦—౪౨ పశుచర్యా స్వచ్ఛాచారః. ౪౩—౫౧. సప్తశత్యేతి. వింశత్యధికసప్తశతసంఖ్యాః సారమేయాః ఇత్యన్వయః. ౫౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

ఏకత్రింశన్మహాపద్యైః శిష్టాస్తు నరకాభిధాః. వర్ణనం క్రియతే తేషాం వైరాగ్యం లభ్యతే

అనాకాశేఽధశ్శిరసస్తదవీచీతినామకే, యత్ర స్థలం దృశ్యతే చ జలవద్వీచిసంయు
తమ్. ౩. అవీచిమత్తతస్తత్ర తిలశశ్ఛిన్నవిగ్రహాః, మ్రియతే నైవ దేవర్షే పునరేవా
వరోప్యతే ౪. యో వా ద్విజో వా రాజన్యో వైశ్యో వా బ్రహ్మసమ్భవ, సోమ
పీథస్తత్కళత్రం సురాం వా పిబతీహ హి. ౫. ప్రమాదతస్తు తేషాం వై నిరయో
పరిపాతనమ్, కుర్వన్తి యమదూతాస్తే పానం కార్ష్ణాయసో మునే. ౬. వహ్నినా
ద్రవమాణస్య నితరాం బ్రహ్మసమ్భవ, సమ్భావనేనస్వస్యైవ యోఽధమోఽపి నరా
ధమః. ౭. విద్యాజన్మతపోవర్ణాశ్రమాచారవతో నరాన్, వరీయసోఽపి న బహు
మన్యతే పురుషాధమః. ౮. సనీయతే యమభటైః క్షారకర్దమనామకే, నిరయేఽర్వా
క్ఛిరా ఘోరా దురన్తయాతనాశ్నుతే ౯. యే వై నరా యజన్త్యన్యం నరమే
ధేన మోహితాః, స్త్రియోఽపి వా నరపశుం ఖాదన్త్యత్ర మహామునే. ౧౦. పశవో
నిహతాస్తే తు యమసద్మని సజ్జితాః, సౌనికా ఇవ తే సర్వే విదార్యాసితధార
యా. ౧౧. అసృక్పిబతి నృత్యన్తి గాయన్తి బహుధా మునే, యథేహ మాంస
భోక్తారః పురుషాదా దురాసదాః. ౧౨. అనాగసోఽపి యోఽరణ్యే గ్రామే వా
బ్రహ్మపుత్రక, వైశ్రమ్భకైరుపసృతాన్విశ్రమ్భయ్య జిజీవిషూన్. ౧౩. శూల
సూత్రాదిషు ప్రోతాన్క్రీడనోత్కారకాని వా, పాతయన్తి చ తే ప్రేత్య
శూలప్రోతే పతన్తి హ. ౧౪. శూలాదిషు ప్రోతదేహాః క్షుత్తృడ్భ్యాం చాతిపీ
డితాః, తిగ్మతుణ్డైః కఙ్కబకైరితశ్చేతశ్చ తాడితాః. ౧౫. పీడితా ఆత్మశబలం
బహుధా సంస్మరన్తి హి, యే భూతానుద్వేజయన్తి నరా ఉల్బణవృత్తయః. ౧౬.
యథా సర్పాదికాస్తేఽపి నరకే నిపతన్తి హి, దన్దశూకాభిధానే చ యత్రోత్తిష్ఠన్తి
సర్వతః. ౧౭. పఞ్చాననాస్సప్తముఖా గ్రసన్తి నరకాగతాన్, యథా బిలేశయా
విప్ర క్రూరబుద్ధిసమన్వితాః ౧౮. యేఽవటేషు కుసూలాదిగుహాదిషు నిరున్ధతే,

---

యుతః. యే నరా ఇతి. ౧, ౨. అనాకాశే నిరాలమ్బే ఇత్యర్థః. ౩. వీచిస్తరంగస్తద్వద్వీచిమత్
న వీచిమదవీచిమత్. తతో హేతోస్తత్స్థలమవీచిమన్నవీచిసంజ్ఞకమిత్యర్థః ౪. అన్యోఽపి వా ప్రత
స్థస్సన్ రాజన్యో వా వైశ్యో వా. సోమపీథః కృతసోమపాన ఇత్యర్థః. ౫, ౬. వహ్నినా ద్రవ
మాణస్య కార్ష్ణాయసో లోహస్య పానం కారయన్తీతి శేషః. సంభావనేనాత్మసంభావనయేత్యర్థః.
౭, ౮. యాతనాశ్నుతే అత్ర విభక్తిలోప ఆర్షః. ౯. యజన్తి అన్యం దేవమ్. భైరవాదీన్నర
మేధేన నరపశునా. ౧౦—౧౨. వైశ్రమ్భకైః విశ్వాసోపాయైః విశ్రమ్భయ్య విశ్వాసం కారయి
త్వా. ౧౩. క్రీడనోత్కారకాన్ క్రీడాసాధనానీవ విద్యమానాన్ ఘాతయన్తి విశ్వాసఘాతిన
ఇత్యర్థః. ౧౪, ౧౫. ఆత్మశమలమాత్మనా కృతం పాపమ్. ఉద్వేజయన్తి కఠోరభాషణాదిభిర్భయం
దదతి. ఉల్బణవృత్తయః క్రూరస్వభావాః. ౧౬. యథా సర్పాదికాః క్రూరా ఉద్వేజయన్తి తథా.
౧౭. పంచాననాః సప్తముఖాః సర్పాః బిలేశయా మూషకాన్ యథా గ్రసన్తి తథా. ౧౮.
అవటేషు అన్ధకూపేషు. కుసూలాదిషు నిష్ప్రకాశగృహాదిషు గుహాదిషు చాన్ధకారయుక్తాసు నిరున్ధతే

తానముత్రోద్యతకరాః కీనాశపరిసేవకాః. ౧౯. తేష్వేవోపవిశిత్వా చ సగరేణ చ వహ్నినా, ధూమేన చ నిరున్ధన్తి పాపకర్మరతాన్నరాన్. ౨౦. యోఽతిథీన్త్వమయ ప్రాప్తాన్దిధక్షురివ చక్షుషా, పాపేనేహాలోకయేచ్చ స్వయం గృహపతిర్ద్విజః ౨౧. తస్యాపి పాపదృష్టేర్హి నిరయే యమకిఙ్కరాః, అక్షిణీ వజ్రతుణ్డా యే కఙ్కాః కాకవటాదయః. ౨౨. గృధ్రైః క్రూరతరాశ్చాపి ప్రసహ్యోత్పాటయన్తి హి, య ఆఢ్యాభిమతిర్యాతి అహంకృత్యాతిగర్వితః. ౨౩. తిర్యక్ప్రేక్షణపాత్రాభివిశఙ్కీ నరాధమః, చిన్తయార్థస్య సర్వత్రాఽఽయతివ్యయస్వరూపయా. ౨౪. శుష్యద్ధృదయవక్త్రశ్చ నిర్వృతిం నైవ గచ్ఛతి, గ్రహవద్రక్షతే చార్థం సప్రేతో యమకిఙ్కరైః. ౨౫. సూచిముఖ్యే చ నరకే పాత్యతే నిజకర్మణా, విత్తగ్రహం చ పురుషం వాయకా ఇవ యామ్యకాః. ౨౬. కిఙ్కరాస్సర్వతోఽఙ్గేషు సూత్రైః పరివయన్తి హి, ఏతే బహువిధా విత్తనరకాః పాపకర్మణామ్. ౨౭. నరాణాంశతశస్సన్తి యాతనాస్థానభూమయః, సహస్రశోఽపి దేవర్షే ఉక్తానుక్తాస్తథాపి హి. ౨౮. విశన్తి నరకానేతాన్యాతనాబహుళాన్మునే, తథా ధర్మపరాశ్చాపి లోకాన్యాన్తి సుఖోద్గతాన్. ౨౯. స్వధర్మో బహుధా గీతో యథా తవ మహామునే, దేవీపూజనరూపో హి దేవ్యారాధనలక్షణః. ౩౦. యేనానుష్ఠితమాత్రేణ నరో న నరకం వ్రజేత్, సా దేవీ భవపాథోధేరుద్ధర్త్రీ పూజితా నృణామ్. ౩౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కన్ధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

జీవాన్రోధయన్తి. ౧౯. తేష్వేవ స్థానేషుపవిశిత్వా స్థాపయిత్వా సాగరేణసవిషేణ. ౨౦—౨౨. ఆఢ్యాభిమతిః ధనగర్వితః. అహంకృత్యాతిగర్వితః. ౨౩. తిర్యక్ప్రేక్షణం యస్య అభివిశంకీ సర్వాదిరపి ధనం చోరయిష్యతీతి విశంకమానః అర్థస్య ధనస్యాయతిః ప్రాప్తిర్వ్యయశ్చ తత్స్వరూపయా తద్విషయయా. ౨౪. శుష్యమాణం హృదయం వక్త్రం చ యస్య గ్రహవద్బ్రహ్మపిశాచవదర్థం రక్షతే యః. ౨౫. విత్తగ్రహం విత్తరక్షకం బ్రహ్మరాక్షసం తం పురుషం యామ్యకాయమసంబన్ధినః కిం కరా వాయకా ఇవ పరివయన్తి సూత్రప్రోతాన్కుర్వన్తి. ౨౬—౨౯. తత్ర యద్యపి ఉత్తమలోకప్రాపకోఽపి ధర్మో బహుధా గీతః కథితః తథాపి సర్వధర్మేషు శ్రీభగవతీచరణసపర్యా ధర్మ ఏవ ముఖ్య ఇత్యాహ—స్వధర్మ ఇతి. యథా తవ బహుధాగీతోఽష్టమస్కంధే ప్రథమాధ్యాయే జమ్బ్వాదిసీధారేశ్వరీమీనాక్ష్యరుణామాహాత్మ్యప్రసంగేన చ ధ్యానపూజాదిలక్షణః కథితః స ఏవ దేవీపూజనరూపో దేవ్యారాధనలక్షణో ముఖ్యో ధర్మ ఇత్యర్థః. తత్ర దేవీపూజనరూపేత్యనేన స్థూలమూర్తేర్గ్రహణమ్. దేవ్యారాధనలక్షణ ఇత్యనేన విరాట్స్వరూపభగవత్యా దేవీపదేన గ్రహణమితి వివేకః. ౩౦. కుతః స్వధర్మో ముఖ్య ఇతి చేత్తత్రాహ—యేనేతి. నరకం నైవ భజేత్ కించ సా దేవీతి. ఏకైకగుణోపాధిబ్రహ్మవిష్ణురుద్రాపేక్షయా సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణ్యా భగవత్యాః స్వతన్త్రత్వాత్సర్వోత్కృష్టత్వాచ్చ సైవ దేవీ భవపాథోధేర్భవసముద్రాదుద్ధర్త్రీతి తత్పూజనరూపో ధర్మ ఏవ ముఖ్య ఇత్యర్థః. బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాస్తు తత్ప్రేరితా ఏవఫలం

దేవ్యారాధనక్రమః

శ్రీనారాయణఉవాచ— ధర్మశ్చ కీదృశస్తాత దేవ్యారాధనలక్షణః, కథమారాధితా దేవీ సాదదాతిపరం పదమ్ ౧. ఆరాధనవిధిః కో వా కథమారాధితా కదా, కేన సా దుర్గనరకాద్దుర్గాత్రాణప్రదా భవేత్. ౨. శ్రీనారాయణఉవాచ— దేవర్షే శృణుచిత్తైకాగ్ర్యేణ మే విదుషాం వరః యథా ప్రసీదతే దేవీ ధర్మారాధనతస్స్వయమ్. ౩. స్వధర్మోయాదృశః ప్రోక్తస్తం చ మే శృణు నారద, అనాదావిహ సంసారేదేవీ సమ్పూజితా స్వయమ్. ౪. పరిపాలయతే ఘోరసఙ్కటాదిషు సా మునే, సా దేవీ పూజ్యతే లోకైర్యథావత్తద్విధిం శృణు. ౫. ప్రతిపత్తిథిమాసాద్య దేవీమాజ్యేన పూజయేత్, ఘృతం దద్యాద్బ్రాహ్మణాయ రోగహీనో భవేత్సదా. ౬. ద్వితీయాయాం శర్కరయా పూజయేజ్జగదమ్బికామ్, శర్కరాం ప్రదదేద్విప్రే దీర్ఘాయుర్జాయతే నరః ౭. తృతీయాదివసే దేవ్యై దుగ్ధం పూజనకర్మణి, క్షీరం దత్వా ద్విజాగ్ర్యాయ సర్వదుఃఖాతిగో భవేత్. ౮. చతుర్థ్యాం పూజనేఽపూపా దేయా దేవ్యై ద్విజాయ చ, అపూపా ఏవ దాతవ్యా నవిఘ్నైరభిభూయతే. ౯. పఞ్చమ్యాం కదలీజాతం ఫలం దేవ్యై నివేదయేత్, తదేవ బ్రాహ్మణే దేయం మేధావాన్పురుషో భవేత్. ౧౦. షష్ఠీతిథౌ మధు ప్రోక్తం దేవీపూజనకర్మణి, బ్రాహ్మణాయ చ దాతవ్యం మధు కాన్తిర్యుతో భవేత్. ౧౧. సప్తమ్యాం గుడనైవేద్యం దేవ్యై దత్వా ద్విజాయ చ, గుడం దత్వా శోకహీనో జాయతే ద్విజసత్తమ. ౧౨. నారికేళమథాష్టమ్యాం దేవ్యై నైవేద్యమర్పయేత్, బ్రాహ్మణాయ

ప్రయచ్ఛన్తి న స్వాతన్త్ర్యేణ. తస్మాత్సైవ దేవీ పూజ్యేతి భావః. తథా చ శ్రుతిః. ''అహమేవ స్వయమిదం వదామి జుష్టం దేవేభిరుత మానుషేభిః, యం కామయే త తముగ్రం కృణోమి తం బ్రహ్మాణం తమృషిం తం సుమేధామి''తి. ౩౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కన్ధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

ఏకోనసప్తతిశ్లోకైర్దేవ్యారాధనముచ్యతే, నానావిధోపచారైశ్చ భుక్తిముక్తిప్రదాయకమ్. ప్రథమతో నారదేన వేదశాస్త్రప్రతిపాద్యం జగత్తత్త్వం పృష్టం తత్ర నారాయణేన మాయాశక్తిశబలబ్రహ్మాత్మకం శ్రీభగవతీరూపమేవ సర్వవేదసర్వశాస్త్రసారభూతం జగత్తత్త్వం ప్రతిపాద్య తస్య ధ్యానోపయోగిస్వరూపం విరాడాత్మకం ప్రతిపాదితమ్. తదనన్తరం చ తస్యా దేవ్యా ఆరాధనమేవ సర్వధర్మేషు వరిష్ఠో ధర్మః స చ భోగమోక్షదాయక ఇత్యుక్తమ్. తచ్ఛ్రుత్వా తదారాధనవిధేర్విశేషతో జిజ్ఞాసుర్నారదః పృచ్ఛతి—ధర్మశ్చేతి. ౧. కథమారాధితేతి స్థానప్రశ్నాభిప్రాయేణోచ్యతే. కదేతి కాలప్రశ్నః. కేనేతి స్తోత్రప్రశ్నః. ౨, ౩. ప్రాణిమాత్రస్య నాన్యః స్వధర్మః కిన్తు శ్రీదేవ్యారాధనలక్షణ ఏవ అత ఏవ వర్ణత్రయస్య శ్రీగాయత్ర్యుపాసనమేవ నిత్యత్వేన విహితమ్. నాన్యదేవతోపాసనమ్. తదేతదభిప్రాయేణాహ—స్వధర్మో యాదృశ ఇతి. ౪. సంకటాదిషు సంసారసంకటాదిషు. ౫. తత్ర పంచదశతిథిషు పూజనమాహ—ఆజ్యేన ఆజ్యనైవేద్యేన. తచ్చాజ్యం

ప్రదాతవ్యం తాపహీనో భవేన్నరః ౧౩. నవమ్యాం లాజమమ్బాయై చార్ప యిత్వా ద్విజాయ చ, దత్వా సుఖాధికో భూయాదిహ లోకే పరత్ర చ. ౧౪. దశమ్యామర్పయిత్వా తు దేవ్యై కృష్ణతిలాన్మునే, బ్రాహ్మణాయ ప్రదత్వా తు యమలోకాద్భయం న హి. ౧౫ ఏకాదశ్యాం దధి తథా దేవ్యై చార్పయతే తు యః, దదాతి బ్రాహ్మణాయైతద్దేవీప్రియతమో భవేత్. ౧౬. ద్వాదశ్యాం పృథుకాన్దేవ్యై దత్వా చార్యాయ యో దదేత్, తానేవ చ సురశ్రేష్ఠ నా దేవీ ప్రియతాం వ్రజేత్. ౧౭. త్రయోదశ్యాం చ దుర్గాయై చణకాన్ప్రదదాతి చ, తానేవ దత్వా విప్రాయ ప్రజాసన్తతివాన్భవేత్. ౧౮. చతుర్దశ్యాం చ దేవర్షే దేవ్యై సక్తూన్ప్రయచ్ఛతి, తానేవ దద్యాద్విప్రాయ శివస్య దయితో భవేత్. ౧౯. పాయసం పూర్ణిమాతిథ్యామపర్ణాయై ప్రయచ్ఛతి, దదాతి చ ద్విజాగ్ర్యాయ పితౄనుద్ధరతేఽఖిలాన్. ౨౦. తత్తిథౌ హవనం ప్రోక్తం దేవీప్రీత్యై మహామునే, తత్తత్తిథ్యుక్తవస్తూనామశేషారిష్టనాశనమ్. ౨౧. రవివారే పాయసం చ నైవేద్యం పరికీర్తితమ్, సోమవారే పయః ప్రోక్తం భౌమే చ కదలీఫలమ్. ౨౨. బుధవారే చ సమ్ప్రోక్తం నవనీతం నవం ద్విజ, గురువారే శర్కరాం చ సితాం భార్గవవాసరే. ౨౩. శనివారే ఘృతం గవ్యం నైవేద్యం పరికీర్తితమ్, సప్తవింశతినక్షత్ర నైవేద్యం శ్రూయతాం మునే ౨౪. ఘృతం తిలం శర్కరాం చ దధి దుగ్ధం కిలాటకమ్, దధికూర్చిం మోదకం చ ఫేణికాం ఘృతమణ్డకమ్. ౨౫. కంసారం వటపత్రం

గోఘృతమ్. 'గోఘృతేన చ పూజయేది'త్యరుణాచలమాహాత్మ్యే కథనాత్. తత్ర షోడశోపచారేషు ముఖ్యోపచారస్తు నైవేద్య ఏవ తస్య గ్రహణేన షోడశోపచారా అప్యాక్షిప్తా వేదితవ్యాః బ్రాహ్మణాయ ఘృతదానం సదక్షిణం కార్యమ్. ౯—౧౦. మధుకాన్తిః సున్దరకాన్తిః. ౧౧—౨౦. అమావాస్యాయాం తు పరిశేషాత్పూర్ణిమా నైవేద్య ఏవ గ్రాహ్యః హవనమితి. నిత్యహోమో యః పూజాపటలే ఉక్తః ఇత్యర్థః. ౨౧. వారపూజనమాహ—రవివారే ఇతి. అత్ర వారతిథికరణయోగాదీనాం పూజాత్వేకైవ నైవేద్యా ఏతత్తు పృథగ్జ్ఞేయాః. ౨౨. గురువాసరే శర్కరా రక్తా దేయా సైవ సితా శర్కరా శుక్రవారే. ౨౩. ఏతేషాం ద్రవ్యాణామపి నిత్యహోమః కర్తవ్యః. ౨౪. కిలాటకం దుగ్ధమలయీతి భాషయా. దధికూర్చిలోకే దధిమలయీతి ప్రసిద్ధా. కేచిత్తు శర్కరాయుక్తం మథితం దధి దధికూర్చిశబ్దేనోచ్యతే ఇత్యాహుః. తథా చ కోశః. "కూర్చికా క్షీరవికృతిః స్యాద్రసాలా తు మార్జితే"తి. ఫేణికా మహారాష్ట్రభాషాయాం తారఫేణీతి ప్రసిద్ధా. ఘృతమండకం శక్కరపారా ఇతి ప్రసిద్ధమ్. ౨౫. కంసారమితి. గోధూమపిష్టగుడనిర్మితగుర్జర భాషాయాం ప్రసిద్ధమ్. మహారాష్ట్రభాషాయాం సాంజా ఇతి. వటపత్రం పాపడ ఇతి ప్రసిద్ధమ్. ఘృతపూరం ఘీపర ఇతి ప్రసిద్ధమ్. వటకం ప్రసిద్ధమ్. కోకరసకమ్. "కోకశ్చక్రే వృకే జ్యేష్ఠ్యాం ఖర్జూరీద్రుమదర్దురే"ఇతి మేదినీకోశాత్ ఖర్జూరరస ఇత్యర్థః. పూరణం చణకపిష్టగుడనిర్మితం మహారాష్ట్రభాషాయాం

చఘృతపూర మతః పరమ్. వటకం శోకరసకం పూరణం మధుసూరణమ్. ౨౬.గుడం పృథుకద్రాక్షే చ ఖర్జూరం చైవ రాజకమ్, అపూపం నవనీతం చ ముద్గం మోదక ఏవ చ. ౨౭. మాతులుఙ్గమితి ప్రోక్తం భనైవేద్యం చ నారద, విష్కమ్భాదిషు యోగేషు ప్రవక్ష్యామి నివేదనమ్. ౨౮. పదార్థానాం కృతేష్వేషు ప్రీణాతి జగదమ్బికా, గుడం మధు ఘృతం దుగ్ధం దధితక్రం త్వపూపకమ్. ౨౯. నవనీతం కర్కటీం చ కూశ్మాణ్డం చాపి మోదకమ్, పనసం కదలం జమ్బూఫలమామ్రఫలం తిలమ్. ౩౦. నారదం దాడిమం చైవ బదరీఫలమేవ చ, ధాత్రీఫలం పాయసం చ పృథుకం చణకం తథా. ౩౧ నారికేళం జమ్భఫలం కసేరుం సూరణం తథా, ఏతాని క్రమశో విప్ర నైవేద్యాని శుభాని చ. ౩౨ విష్కమ్భాదిషు యోగేషు నిర్ణీతాని మనీషిభిః, అథ నైవేద్యమాఖ్యాస్యే కరణానాం పృథఙ్మునే. ౩౩. కంసారం మణ్డకం ఫేణీమోదకం వటపత్రకమ్, లడ్డుకం ఘృతపూరం చ తిలం దధి ఘృతం మధు. ౩౪ కరణానామిదం ప్రోక్తం దేవీనైవేద్యమాదరాత్, అథాన్య త్సమ్ప్రవక్ష్యామి దేవీప్రీతికరం పరమ్ ౩౫. విధానం నారదమునే శృణు తత్సర్వమాదృతః, చైత్రే శుద్ధతృతీయాయాం నరో మధూకవృక్షకమ్. ౩౬. పూజయేత్పఞ్చఖాద్యం చ నైవేద్యముపకల్పయేత్.ఏవం ద్వాదశమాసేషు తృతీయాతిథిషు క్రమాత్. ౩౭, శుక్లపక్షే విధానేన నైవేద్యమభిదధ్మహే, వైశాఖమాసే నైవేద్యం గుడయుక్తం చ నారద ౩౮. జ్యేష్ఠమాసే మధు ప్రోక్తం దేవీప్రీత్యర్థమేవ తు, ఆషాఢే నవనీతం చ మధూకస్య నివేదనమ్. ౩౯. శ్రావణే దధినైవేద్యం భాద్రమాసే చ శర్కరా, అశ్వినే పాయసం ప్రోక్తం కార్తికే పయ ఉత్తమమ్. ౪౦. మార్గే ఫేణ్యుత్తమా ప్రోక్తాపౌషే చ దధికూర్చికా, మాఘే మాసి చ నైవేద్యం ఘృతం గవ్యం సమాహరేత్. ౪౧. నారికేళం చ నైవేద్యం ఫాల్గునే పరికీర్తితమ్, ఏవంద్వాదశనైవేద్యైర్మాసేచక్రమతోఽర్చయేత్.౪౨.మంగళా వైష్ణవీమాయా కాలరాత్రిర్దురత్యయా, మహామాయా మతఙ్గీ చ కాళీ కమలవాసినీ.

ప్రసిద్ధమ్. మధు మాక్షికమ్. సూరణం ప్రసిద్ధమ్. తచ్చ ఘృతపక్వం శర్కరామిశ్రితం గ్రాహ్యమ్. అన్యత్సర్వం ప్రసిద్ధమ్. ౨౬, ౨౭. భనైవేద్యం నక్షత్రనైవేద్యమిత్యర్థః. ౨౮. కృతేషు దత్తేష్విత్యర్థః. ౨౯—౩౧. జమ్భఫలం "జమ్భోదైత్యవిశేషే స్యాద్దన్తే జమ్బీరభక్షయోః"ఇతి మేదినీకోశాజ్జమ్భఫలశబ్దేన జమ్బీరఫలమ్. ౩౨, ౩౩. కంసారాదయః పూర్వముక్తా ఏవ. ౩౪, ౩౫. శ్రీదేవీమధూకవృక్షమితి. మధూకవృక్షవక్ష్యమాణతత్తన్నామభిర్మంగలావైష్ణవీమాయేత్యాదిభిః శ్రీదేవీమావాహ్య పూజయేదిత్యర్థః. మధూకవృక్షో మధుద్రుమః భాషాయాం మహువా ఇతి ప్రసిద్ధః. ౩౬, ౩౭. మాసభేదేన నైవేద్యభేదమాహ—వైశాఖమాస ఇతి. ౩౮—౪౦. మార్గే మార్గశీర్షే. ఫేణీ పూర్వోక్తా దధికూర్చికా పూర్వోక్తా. ౪౧, ౪౨. ద్వాదశమాసేషు భగవత్యా ద్వాదశ

౪౩. శివా సహస్రచరణా సర్వమఙ్గళరూపిణీ, ఏభిర్నామపదైర్దేవీం మధూకే పరిపూజయేత్. ౪౪. తతస్తు నీత దేవేశీం మధుకస్థాం మహేశ్వరీమ్, సర్వకామ సమృద్ధ్యర్థం వ్రతపూర్ణత్వసిద్ధయే. ౪౫. నమః పుష్కరనేత్రాయై జగద్ధాత్ర్యై నమోఽస్తు తే, మాహేశ్వర్యై మహాదేవ్యై మహామఙ్గళమూర్తయే. ౪౬. పరమాపాపహన్త్రీ చ పరమార్గప్రదాయినీ, పరమేశ్వరీ ప్రజోత్పత్తిః పరబ్రహ్మస్వరూపిణీ మదదాత్రీ మదోన్మత్తా మానగమ్యా మహోన్నతా, మనస్వినీ మునిధ్యేయా మార్తాణ్డసహచారిణీ. ౪౭. జయలోకేశ్వరీ ప్రాజ్ఞే ప్రళయామ్బుదసన్నిభే, మహామోహవినాశార్థం పూజితాఽసి సురాసురైః. ౪౮. యమలోకాభావకర్త్రీ యమపూజ్యా యమాగ్రజా, యమనిగ్రహరూపా చ యజనీయే నమోనమః ౫౦. సమస్వభావా సర్వేశీ సర్వసఙ్గవివర్జితా, సఙ్గనాశకరీ కామ్యరూపా కారుణ్యవిగ్రహా. ౫౧. కఙ్కాలక్రూరా కామాక్షీ మీనాక్షీ మర్మభేదినీ, మాధుర్యరూపశీలా చ మధురస్వరపూజితా. ౫౨. మహామన్త్రవతీ మన్త్రగమ్యా మన్త్రప్రియఙ్కరీ, మనుష్యమానసగమా మన్మథారిప్రియఙ్కరీ. ౫౩. అశ్వత్థవటనిమ్బామ్రకపిత్థబదరీగతే, పనసార్కకరీరాదిక్షీరవృక్షస్వరూపిణీ. ౫౪. దుగ్ధవల్లీనివాసార్హే దయనీయే దయాధికే, దాక్షిణ్యకరుణారూపే జయ సర్వజ్ఞవల్లభే. ౫౫. ఏవం స్తవేన దేవేశీం పూజనాన్తే స్తువీత తామ్, వ్రతస్య సకలం పుణ్యం లభతే సర్వదా నరః ౫౬. నిత్యం యః పఠతే స్తోత్రం దేవీప్రీతికరం నరః, ఆధివ్యాధిభయం నాస్తి రిపుభీతిర్న తస్య హి. ౫౭. అర్థార్థీ చార్థమాప్నోతి ధర్మార్థీ ధర్మమాప్నుయాత్, కామానవాప్నుయాత్కామీ మోక్షార్థీ మోక్షమాప్నుయాత్. ౫౮. బ్రాహ్మణో వేదసమ్పన్నో విజయీ క్షత్రియో భవేత్, వైశ్యశ్చ ధనధాన్యాఢ్యో భవేచ్ఛూద్రస్సుఖాధిపః. ౫౯. స్తోత్రమేతచ్ఛ్రాద్ధకాలే యః పఠేత్ప్రయతో వరః, పితౄణా మక్షయా తృప్తిర్జాయతే కల్పవర్తినీ. ౬౦. ఏవమారాధనం దేవ్యాస్సముక్తం సురపూజితమ్, యః కరోతి నరో భక్త్యా స దేవీలోకభాగ్భవేత్. ౬౧. దేవీపూజ

నామాన్యాహ—మంగలేతి. మతంగీ మాతంగీ. ౪౩. నామపదైరితి. ఏకైకమాసే క్రమేణైకైకనామ్నా. ౪౪—౪౬. ప్రజాయా విశ్వస్యోత్పత్తిర్యస్యాః సకాశాత్సా ప్రజోత్పత్తిః. ౪౭. మార్తండసహచారిణీ సూర్యమండలవర్తినీ. ౪౮—౫౧. మధురస్వరః ప్రణవస్తేన పూజితా. ౫౨. మహామన్త్రో మాయాబీజాదిరూపస్తద్వతీ వాచ్యవాచకతాసంబన్ధేన. మన్త్రేణైవ గమ్యా ప్రాప్యా మన్త్రజపేన ప్రసన్నైవ ప్రాప్యతే యతః. మన్త్ర ఏకాన్తవిచారో నిదిధ్యాసనరూపః స ప్రియం కరో యస్యాః. ఏతాదృశీ సర్వోత్కృష్టాపి పామరమనుష్యమానసేన గమ్యతే ప్రాప్యతే సా మనుష్యమానసగమా ఏతాదృశ్యతికరుణావతీత్యర్థః. ౫౩. అశ్వత్థేత్యాదినా మధూకవృక్షపూజావత అశ్వత్థాదివృక్షేష్వపి పూజనమస్తీతి సూచితమ్. ౫౪—౫౮. వేదసంపన్నో భవేదిత్యర్థః. ౫౯—

నతో విప్ర సర్వే కామా భవన్తి హి, సర్వపాపహతిశ్శుద్ధామతిరన్తే ప్రజాయతే.
౬౨. యత్ర తత్ర భవేత్పూజ్యో మాన్యో మానధనేషు చ, జాయతే జగదమ్బా
యాః ప్రసాదేన విరఞ్చిజ. ౬౩. నరకాణాం నతస్యాస్తి భయం స్వప్నేఽపి కుత్ర
చిత్, మహామాయాప్రసాదేన పుత్రపౌత్రాభివర్ధనః ౬౪. దేవీభక్తో భవత్యేవ
నాత్ర కార్యా విచారణా, ఇత్యేవం తే సమాఖ్యాతం నరకోద్ధారలక్షణమ్. ౬౫.
పూజనం హి మహాదేవ్యాః సర్వమఙ్గళకారకమ్, మధూకపూజనం తద్వన్మాసానాం
క్రమతో మునే. ౬౬. సర్వం సమాచరేద్యస్తు పూజనం మధుకాహ్వయమ్, న
తస్య రోగబాధాదిభయముద్భవతేఽనఘ. ౬౭. అథాన్యదపి వక్ష్యామి ప్రకృతేః
పఞ్చకం పరమ్, నామ్నా రూపేణ చోత్పత్త్యా జగదానన్దదాయకమ్. ౬౮. సా
ఖ్యానం చ సమాహాత్మ్యం ప్రకృతేః పఞ్చకం మునే, కుతూహలకరం చైవ శృణు
ముక్తివిధాయకమ్ ౬౯. * * * * *

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతే మహాపురాణే అష్టాదశసాహస్ర్యాం సంహితాయాం
వైయాసిక్యాం సమారంభానవిధానే అష్టమస్కన్ధే దేవీపూజన
నిరూపణం నామ చతుర్వింశోఽధ్యాయః
స్కన్ధశ్చాయం సమాప్తః

---

౬౫. తద్వచ్చైత్రమ్. ౬౬, ౬౭. ఏవం మధూకపూజాం సంసారహారిణీముక్త్వా ధారేశ్వరీమీనా
క్ష్యరుణాజమ్బ్వాదిమధూకేశ్వరీపంచకవదన్యదపి ప్రకృతేః పంచకం వక్ష్యమాణం శృణ్విత్యాహ—
అథాన్యదితి. పరన్త్వేతావాన్విశేషః. ప్రథమం పంచకం స్వతన్త్రమూలదేవీత ఏవోత్పన్నమ్.
ద్వితీయం పంచకం తు విష్ణుశరీరస్థితాయాః శ్రీభగవత్యాః శక్తిస్తస్యాః సకాశాదుత్పన్నమితి.
౬౮, ౬౯. అత్రాష్టమస్కన్ధారమ్భే మన్వాదిభిః కథం పూజ్యతే ఇత్యేకః ప్రశ్నః కుత్ర కేషు
స్థానేషు కేన రూపేణ పూజ్యతే ఇతి ద్వితీయః ప్రశ్నః సదాచారవిషయకస్తృతీయః. విరాట్స్వ
రూపస్య యథావద్వర్ణనం కుర్వితి చతుర్థః ప్రశ్నః. తత్ర వ్యాసేన నారదనారాయణయోః సంవా
దమిషేణ చతుర్థప్రశ్నస్యోత్తరం దత్తమ్. ద్వితీయప్రశ్నస్యాపి తత్సంవాదమిషేణ కిఞ్చిదుత్తరం
దత్తమ్. నవమస్కన్ధేన తు సర్వముత్తరం దాస్యతి. దశమస్కన్ధేన తు ప్రథమప్రశ్నస్యోత్తరం
దాస్యతీతి బోధ్యమ్.

శ్రీమద్వైభవకులోత్పన్నో రఙ్గనాథాత్మజస్సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసమ్భూతో నీలకణ్ఠోఽభిధానతః.
దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
వ్యాఖ్యాం యః కృతవాన్సమ్యక్తిలకాఖ్యాం మహత్తరామ్.
అష్టమస్కన్ధ ఏతస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః,
ప్రీయతాం తేన మేఽనన్తకోటిబ్రహ్మాండనాయికా.
ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే అష్టమస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

శ్రీః.

దేవీభాగవతే, నవమస్కన్ధప్రారమ్భః.

పఞ్చశక్తివర్ణనమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ—గణేశజననీ దుర్గా రాధా లక్ష్మీస్సరస్వతీ, సావిత్రీ

కాశ్మీరబిన్దుభాలాం కరుణాశృంగారసారసీమాన్తామ్, సీమన్తబద్ధచన్ద్రామున్నిద్రామ్భోరుహాననాం వన్దే. స్కంధేఽస్మిన్నవమే పంచ ప్రకృతీనాం ప్రపంచనమ్, తత్ప్రసంగేన చాన్యాసాం క్రియతే విస్తరేణ చ. అర్ధాధికాష్టపంచాశత్సంయుతైః శతపద్యకైః, సంక్షేపేణ చ శక్తీనాం వర్ణనం తావదుచ్యతే. నను సర్వోఽప్యయం నవమస్కంధోఽధ్యాయతో గ్రంథానుపూర్వీతశ్చ బ్రహ్మవైవర్తాన్తర్గతప్రకృతిఖండేన సమాన ఏవ. క్వచిత్క్వచిద్భేదోఽపి ప్రాయశః కథంజాత ఇతి చేత్సత్యమ్! కిం తావదత్రాశ్చర్యే కారణమ్? కుత్రచిదేతాదృశం సమానానుపూర్వీకత్వేన నదృష్టమితి చేత్! తదసత్. శివరహస్యోక్తప్రదోషపూజాధ్యాయస్య బ్రహ్మోత్తరఖండస్య ప్రదోషపూజాధ్యాయేన సమానానుపూర్వీకత్వదర్శనాత్. తథా నారదపురాణీయమన్త్రఖండస్థవచనానాం తంత్రరాజస్థవచనైః సమానత్వాత్. తథా తన్త్రేషు బహుషు తన్త్రాంతరస్థపటలానాం సమానానాముపలంభాత్ తథా వేదేఽపి రుద్రాధ్యాయస్య శతశాఖాసు సమానత్వాత్. పురుషసూక్తాదిసూక్తానాం చ శాఖాన్తరేషు సమానానుపూర్వీకత్వస్య స్పష్టముపలభ్యమానత్వాత్ తథా చ యథా సర్వత్ర సమానానుపూర్వీకత్వమన్యత్ర దృష్టం తథా దేవీభాగవతేఽపి నవమస్కంధస్య ప్రకృతిఖండసమానానుపూర్వీకత్వమస్తు కిమాశ్చర్యమ్. నను తథాప్యత్ర పూర్వాపరవిరోధః స్పష్ట ఏవ. తథాహి పూర్వత్ర తృతీయస్కంధే బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాణాం సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మణో భగవతీపదవాచ్యాదుత్పత్తిరభిహితా. తథా గౌరీలక్ష్మీసరస్వతీనాం చ భగవతీసకాశాదేవోత్పత్తిరుక్తా. భగవత్యైవైతాః శక్తయస్తేభ్యో దత్తా ఇత్యుక్తమ్. నవమస్కంధే తు గోపాలసున్దరీరూపశ్రీకృష్ణమూర్తేర్బ్రహ్మాదీనాముత్పత్తిస్తథా గౌర్యాదీనాముత్పత్తిస్తాశ్చ శక్తయో బ్రహ్మాదిభ్యో దత్తాః శ్రీకృష్ణేనైవేత్యాదికముక్తమ్. అన్యచ్చ క్వచిదస్మిన్ స్కంధే పూర్వవిరుద్ధమేవోక్తమ్. తథా చ పూర్వాపరవిరోధః స్పష్ట ఏవేతి చేన్న. భిన్నవక్తృకత్వాత్. పూర్వగ్రన్థస్య వక్తా వ్యాసో నవమస్కంధస్య వక్తా నారాయణ ఇతి భిన్నవక్తృకత్వాత్. కల్పభేదేనోభయమప్యుపపద్యతే. యథా పురాణేషు క్వచిచ్ఛివాద్బ్రహ్మవిష్ణ్వోః ఉత్పత్తిః క్వచిత్తు బ్రహ్మణః సకాశాచ్ఛివవిష్ణ్వోః క్వచిద్గణేశాదేతేషాం త్రయాణామ్. తథా సూర్యాదేతేషాం త్రయాణాం కల్పభేదేనోత్పత్తిరభిహితా. తథైవాత్రాపి కల్పభేదేన ఉభయార్థస్యాపి సమ్భవాత్. నను పురాణభేదేన తత్ర భిన్నా భిన్నా సృష్టిప్రక్రియా అభిహితా. అత్ర త్వేకస్మిన్నేవ పురాణే భిన్నా ప్రక్రియా అభిహితేతి జనమేజయస్యైకస్య శ్రోతుర్వ్యామోహః స్యాదితి చేన్న. మహాభారతే శివమాహాత్మ్యప్రకరణే శివస్య బ్రహ్మ

చ సృష్టివిధౌ ప్రకృతిః పఞ్చధా స్మృతా. ౧. నారదఉవాచ—ఆవిర్బభూవ సా కేన కా వా సాజ్ఞానినాంవర?, కిం వా తల్లక్షణం సాధ్వో బభూవ పఞ్చధా కథమ్? ౨. సర్వాసాం చరితం పూజావిధానం గుణ ఈప్సితః, అవతారః కుత్ర కస్యాస్తన్మే

విష్ణుకారణత్వమ్. విష్ణుమాహాత్మ్యప్రకరణే విష్ణోరేవ బ్రహ్మరుద్రకారణత్వమితి మర్యాదాయా ఏక స్మిన్నపి పురాణే దృష్టత్వాత్. ఏవమేవ కూర్మపురాణాదిషు కల్పభేదేన సృష్టిభేదస్యైకపురాణే ఏవ దృష్టత్వాచ్చ. నను తథాపి శ్రోతుర్వ్యామోహః కథం న భవతీతి చేన్న. ఉభయోర్విరుద్ధయోః ప్రతిపాదనేన సృష్టేర్మాయికత్వేన మిథ్యాత్వాన్మిథ్యాపదార్థ శ్రుతేః పురాణాదీనాం చ నాగ్రహ ఇతి శ్రోతుర్బోధసమ్భవాత్. యథేన్ద్రజాలం కస్మాదుత్పన్నమితి విమర్శేన తత్ర కించిత్కారణం మాయాతిరిక్తం లభ్యతే. తథాత్రాపి సృష్టౌ మాయైవ ముఖ్యం కారణమితి బోధనార్థమితి బోధ నార్థమేవ వ్యాసేన తథోక్తత్వాచ్చ. యద్యేకవిధైవ సృష్టిః తస్యాశ్చ' కారణమేకవిధమేవ ప్రతిపా ద్యేత తదా జగతః సత్యత్వశంకాపి స్యాత్ సా మా భవతుకిన్త్వనిర్వచనీయమేవజగద్భవతీత్యనిర్వచ నీయత్వాజ్ఞానార్థం వివిధసృష్టిప్రతిపాదనస్య వివిధకారణప్రతిపాదనస్యావశ్యకత్వాచ్చ. తదుక్తం గౌడపాదాచార్యైః "మృల్లోహవిస్ఫులింగాద్యైః సృష్టిర్యా చోదితాన్యథా, ఉపాయఃసోఽవతా రాయ నాస్తి భేదఃకథంచనే"తి. వ్యాఖ్యాతం భగవద్భిః భాష్యకారైః మృల్లోహవిస్ఫులింగాదిదృ ష్టాన్తోపన్యాసైఃసృష్టిర్యా చోదితా ప్రకాశితా అన్యథాన్యథాచసర్వసృష్టిప్రకారోజీవపరమాత్మైకత్వ బుద్ధ్యవతారాయోపాయోఽస్మాకమ్. యథా ప్రాణసంవాదే వాగాద్యాసురపాప్మవేదాఖ్యాయికా కల్పితాప్రాణముఖ్యత్వబోధనాయ. తదప్యసిద్ధమితి చేన్న. శాఖాభేదేష్వన్యథాఽన్యథా చ ప్రాణాది సంవాదశ్రవణాత్. యది సంవాదః పరమార్థ ఏవాభూదేకరూప ఏవ సంవాదః సర్వశాఖాస్వశ్రోష్య ద్విరుద్ధానేకప్రకారేణ నాశ్రోష్యత్. శ్రూయతే తు తస్మాన్న తాదర్థ్యం సంవాదశ్రుతీనాంతద్వోత్పత్తి వాక్యాని ప్రత్యేతవ్యానీతి. తత్రాష్టమస్కన్ధాన్తే నారాయణేన "అథాన్యదపి వక్ష్యామి ప్రకృతేః పంచకం పరమి"తిప్రతిజ్ఞాతం ప్రకృతిపంచకం నిర్దిశతి—నారాయణ ఉవాచ—గణేశజననీదుర్గేతి. గణేశజననీ దుర్గేత్యేకా. ప్రకృతిః పంచధేతిగుణత్రయసామ్యావస్థాత్మకమాయాశబలబ్రహ్మకరూపా ప్రకృతిః ప్రకృతిశ్చ ప్రకృత్యాదృష్టాన్తానురోధాదితి బ్రహ్మసూత్రప్రతిపాదితా."అపరేయమితస్త్వ న్యాంవిద్ధి మే ప్రకృతిం పరామ్. జీవభూతాం మహాబాహోయయేదంధార్యతేజగది"తి. స్మృతిప్రతి పాద్యా చ. సైవ పంచధా పంచవిధదుర్గాదివిగ్రహరూపేణ స్మృతా. ఏకస్యా భగవత్యా మూల ప్రకృతేరేవ తే దుర్గాదయః పంచావతారా ఇత్యర్థః. సృష్టివిధౌ సృష్టివిధానే సృష్టిసమయే ఇత్య ర్థః. సృష్ట్యుపకారార్థమితి వార్థః తథా చైతాసాం పూజనేఽపి మూలప్రకృతేః శ్రీభువనేశ్వర్యా ఏవ పూజా జాయత ఇతి బోద్ధవ్యమ్. ౧. ప్రకృతిపంచకనామశ్రవణమాత్రేణ సంజాతహర్షో నారదః పృచ్ఛతి—నారద ఉవాచ—ఆవిర్బభూవేతి. కేన నిమిత్తేన సా పంచధా ఆవిర్భూతాయా ప్రకృతి చావిర్భూతా సా కా వా జడా వా చేతనా వా. జడాయా మాయాయా బ్రహ్మణశ్చ తస్య లక్షణం త్వస్య శాస్త్రే శ్రవణాదాశంకా యుక్తైవ. యది జడా యది వా చేతనా కిం వా గృహీతాం జ్ఞాపకమ్? సా చ పంచధా కథం కేన ప్రకారేణ బభూవ? సాక్షాదేవ పంచావతారా అర్హాసీత్యర్థః. ౨. ఉత రూపాన్తరద్వారేణేతి ప్రశ్నార్థః. తదేతత్సంశయచతుష్టయం వ్యాఖ్యాతుం ఈప్సితో కిం చ సర్వాసాం దుర్గాదీనాం చరితమవతారచరితం పూజావిధానం పూజాప్రకారః

వ్యాఖ్యాతు మర్హసి. ౩. శ్రీనారాయణఉవాచ—ప్రకృతేర్లక్షణం వత్స కో వా వక్తుం క్షమో భవేత్, కిఞ్చిత్తథాపి వక్ష్యామి యచ్ఛ్రుతం ధర్మవక్త్రతః. ౪. ప్రకృష్టవాచకః ప్రశ్చకృతిశ్చ సృష్టివాచకః, సృష్టౌ ప్రకృష్టా యా దేవీ ప్రకృతిస్సా ప్రకీర్తితా. ౫. గుణే సత్త్వే ప్రకృష్టే చ ప్రశబ్దో వర్తతే శ్రుతః, మధ్యమే రజసి కృశ్చతిశబ్దస్తమసి స్మృతః ౬. త్రిగుణాత్మస్వరూపా యా సా చ శక్తిసమన్వితా, ప్రధానా సృష్టికరణే ప్రకృతిస్తేన కథ్యతే. ౭. ప్రథమే వర్తతే ప్రశ్చ కృతిశ్చ సృష్టివాచకః, సృష్టేరాదౌ చ యా దేవీ ప్రకృతిస్సా ప్రకీర్తితా ౮. యోగేనాత్మా సృష్టివిధౌ ద్విధారూపో బభూవ సః, పుమాంశ్చ దక్షిణార్ధాఙ్గో వామార్ధా ప్ర

గుణో యస్యా దేవతాయా ఉపాసనే యో యో గుణః ఫలం భవతి స గుణః కస్యా అవతారః కుత్ర కైలాసే వా వైకుంఠే వా తిష్ఠతి. తచ్చ వ్యాఖ్యాతుమర్హసీత్యర్థః. ౩. ఉత్తరమాహ—నారాయణ ఉవాచ—ప్రకృతేరితి. క్షమోభవేత్తస్యా అనాదిత్వాదనిర్వచనీయత్వాత్తదుత్తరంజాయమానానాం పరిచ్ఛిన్నానామస్మాకమల్పపరిచ్ఛిన్నబుద్ధేరవిషయత్వాచ్చేత్తస్యా లక్షణం యథావద్వక్తుం న కోఽపి సమర్థ ఇత్యర్థః. ౪. తత్ర ప్రథమతస్తటస్థలక్షణమాహ—ప్రకృష్టవాచక ఇతి. 'ప్రా పూరణే'ఇతి ధాతోః పచాద్యచి నిష్పన్నః ప్రశబ్దః. కృతిశబ్దస్య వ్యాపారసామాన్యార్థకత్వాత్సృష్టి వ్యాపారార్థకత్వమ్. తథా చ ప్రా ప్రకృష్టా ముఖ్యా కృతౌ సృష్టౌ యా సా ప్రకృతిరితి వ్యధికరణపదబహువ్రీహిణా త్వేతస్య అర్థస్య లాభః పృషోదరాదిత్వాత్ప్రశబ్దస్య స్వత్వమ్. తథా చ ముఖ్యత్వేన సృష్టికర్త్రీ యా సా ప్రకృతిరిత్యర్థః. ౫. స్వరూపలక్షణామాహ—గుణే సత్త్వే ఇతి. ప్రకృష్టే సత్త్వే గుణే ప్రశబ్దో వర్తతే.వ్యుత్పత్తిస్తు పూర్వవదేవ. మధ్యమే రజసి మధ్యమః కృశబ్దో వర్తతే మధ్యమత్వసాదృశ్యాత్. తమసి తమోగుణే చరమే చరమస్తిశబ్దో వర్తతే చరమత్వాదిత్వసాదృశ్యాదిత్యర్థః. ౬. పదార్థముక్త్వా విశిష్టార్థమాహ—త్రిగుణాత్మేతి. నిఃశేషయావరణవిక్షేపాది శక్తిరహితా గుణత్రయసామ్యావస్థాత్మికా సృష్టికరణే ప్రధానా యా సా ప్రకృతిశబ్దేనోచ్యత ఇత్యర్థః. తథా చ ప్రసంయుక్తః కృః ప్రకృః సత్త్వేన గుణేన సహితో రజోగుణ ఇత్యర్థః. శాకపార్థివాదిత్వాత్సంయుక్తపదలోపః పునః ప్రకృయుక్తస్తిః సత్త్వగుణరజోగుణేన యుక్తస్తిస్తమోగుణో యస్యాం వర్తతే ఇతి బహువ్రీహిణా గుణత్రయాత్మికేత్యర్థః. పృషోదరాదిత్వాత్సాధుత్వమ్. ౭. పునర్లక్షణాన్తరమాహ—ప్రథమే వర్తత ఇతి. ప్రశబ్దవ్యుత్పత్తిః పూర్వవత్. తథాచ ప్రా ప్రథమా సృష్టేర్యా సా ప్రకృతిః సృష్టేరాదిభూతేత్యర్థః. వ్యధికరణబహువ్రీహిః పృషోదరాదిత్వాత్సాధుత్వమ్. ౮. ఏతేన కిం వా తల్లక్షణం సాధో ఇతి ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తమ్. గుణత్రయసామ్యావస్థాత్మికా వర్తత ఇతి లక్షణేన జడా వర్తత ఇత్యుక్తమ్. తేన కా వా సేతి ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తమ్. ఇతః పరమావిర్బభూవ సా కేన బభూవ పంచధా కమిత్యస్యోత్తరమాహ—యోగేనాత్మేతి సృష్టివిధౌ సృష్టివిధినిమిత్తం యోగేన మాయాశక్త్యా పూర్వోక్తలక్షణయా ప్రకృత్యా యుక్త ఆత్మా పరమాత్మా ద్విధా రూపోఽర్ధనారీశ్వరరూపో బభూవేత్యర్థః. తస్మిన్దేహే పురుషభాగస్త్రీభాగయోర్భేదమాహ—పుమాంశ్చేతి. మాయాశబలబ్రహ్మణో భగవతీపదవాచ్యాదర్ధనారీశ్వరః కృష్ణః

కృతిస్స్మృతా. ౯. సా చ బ్రహ్మస్వరూపా చ నిత్యా సా చ సనాతనీ, యథాత్మా చ తథా శక్తిర్యథాగ్నౌ దాహికా స్థితా. ౧౦. అతఏవ హి యోగీన్ద్రైః స్త్రీపుం భేదో న మన్యతే, సర్వం బ్రహ్మమయం బ్రహ్మఞ్ఛశ్వత్సదపి నారద. ౧౧. స్వేచ్ఛామయస్స్వేచ్ఛయా చ శ్రీకృష్ణస్య సిసృక్షయా, సావిర్బభూవ సహసా మూలప్రకృతి

సముత్పన్న ఇతి వక్ష్యమాణగ్రంథాదవసేయమ్. ౯. నను మాయాశక్తిర్జడా సవికారా పరమాత్మాపి నిర్వికార ఇత్యనయోర్విభిన్నయోర్నిర్వికారయోర్యోగః కథం ఘటేతేత్యాశంక్యాహ—సా చ బ్రహ్మస్వరూపా చేతి. యథా వహ్నేర్దాహికా శక్తిర్న వహ్నేర్భిన్నా తిష్ఠతి కిన్తు వహ్న్యభేదేనైవ తిష్ఠతి తథేయమపి బ్రహ్మశక్తిర్న తతో భిన్నా తిష్ఠతి కిన్తు బ్రహ్మస్వరూపా బ్రహ్మభేదేనైవ తిష్ఠతీత్యర్థః. తథా నిత్యసంబద్ధత్వాదుభయోర్యోగః కథం ఘటేతేతి న శంకనీయమ్. శక్తేః కేవలాయాః జడత్వాన్నిర్వికారత్వేఽపి చైతన్యరూపాధాయాస్తస్యాః సవికారత్వస్య సర్వశ్రుతిష్వభ్యుపగమాల్లోహచుమ్బకవద్దృష్టాన్తసంభవాచ్చ మాయాశక్తేర్నిర్వికారత్వం న సంభావనీయమితి భావః. నిత్యా మోక్షపర్యన్తస్థాయినీ. సనాతనీ అనాదిరిత్యర్థః. తేన చానాదిసాన్తేతి బోధితమ్. యస్మాదనయోః నిత్యసమ్బన్ధస్తస్మాదాత్మోపాసనాయాం శక్తేరుపాసనాయాం శక్తేరుపాసనా జాతైవ. తథా శక్త్యుపాసనయాప్యాత్మపూజా జాతైవేతి యథాత్మనో మహిమా సర్వోత్తరస్తథైవ తచ్ఛక్తేరపీత్యాహ—యథాత్మా చ తథా శక్తిరితి. తథావ వహ్నౌ హోమే వహ్నిశక్త్యా హోమోఽర్థసిద్ధో భవతి. తథా వహ్నిశక్త్యా హోమేఽపి వహ్నౌ హోమోఽర్థసిద్ధ ఇతి శక్తిశక్తిమతోరీషదపి న కించిద్భేదకమస్తీతి భావః. ౧౦. అత ఏవేతి. యతః శక్తేః శక్తిమతశ్చ న భేదోఽత ఏవ యోగీన్ద్రైర్వివేకిభిః స్త్రీపుంభేదేయంస్త్రీ అయం పుమానితి భేదో న మన్యతే. కిన్తు స్త్రీ వా పురుషో వా ద్వయమపి మాయ విశిష్టం బ్రహ్మైవాస్తీతి మన్యత ఇత్యర్థః. అయం భావః.మాయావిశిష్టం బ్రహ్మైవ బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిపురుషరూపేణ గౌరీలక్ష్మ్యాదిస్త్రీరూపేణ చ భాసతే. తథా చోభయోరపి మాయావిశిష్టబ్రహ్మాత్మకత్వమవిశిష్టమితి న తేషాం స్త్రీపురుషత్వేఽపి తత్త్వతః కశ్చిద్భేద ఇత్యర్థః.ఏతేనగౌరీలక్ష్మ్యాదిశక్తీనాముపాసనాయాం కేవలమాయాశక్తేరేవోపాస్యత్వం బ్రహ్మవిష్ణ్వాద్యుపాసనాయాం తు మాయావిశిష్టబ్రహ్మణ ఉపాస్యత్వమితి వదన్తః పరాస్తాః శక్త్యుపాసనాయామపి శక్తేర్బ్రహ్మనతిరేకాత్కేవలాయా ఉపాసనాయా అసమ్భవేన మాయావిశిష్టబ్రహ్మణఏవతత్రోపాస్యత్వాత్. తదేవాహ సర్వంబ్రహ్మమయమితి.మాయావిశిష్టబ్రహ్మమయమిత్యర్థః. బ్రహ్మన్నితి సమ్బోధనమ్.౧౧.కేన నిమిత్తేన పంచధా జాతా?తత్రాహ—స్వేచ్ఛామయస్యేతి. స్వం ప్రకృతిస్తస్యాయాఇచ్ఛాసైవేచ్ఛా పరమాత్మనోఽపిభవత్యుభయోరభిన్నత్వాత్ . తతః స్వేచ్ఛామయస్యశ్రీకృష్ణస్యపరమాత్మనిఇచ్ఛయాశిమాత్మికయాసిసృక్షయా సర్జనే ఇచ్ఛాత్మికయా. సా పరా శక్తిః పంచమహాభూతోత్పత్త్యనన్తరం పంచభూతాంశాన్ గృహీత్వా ప్రథమంకృష్ణరూపేణావిర్బభూవేత్యర్థః. నహిపంచభూతోత్పత్తిం వినాదేహధారణం సమ్భవతి తస్మాత్తదుత్పత్త్యనన్తరమేవ కృష్ణస్యోత్పత్తిః శ్రీభగవత్యా కృతేతి బోధ్యమ్అయం చోత్పన్నో కృష్ణో గోపాలసున్దరీరూప ఇతి వక్ష్యతి. తతో న వైష్ణవమతప్రవేశ ఇతిబోధ్యమ్. న తు శ్రీకృష్ణపదం యోగరూఢ్యా గోలోకవాసిదేవతాపరమస్తితత్కథం శ్రీకృష్ణస్య

రీశ్వరీ. ౧౨. తదాజ్ఞయా పఞ్చవిధా సృష్టికర్మవిభేదికా, అథ భక్తానురోధాద్వా భక్తానుగ్రహవిగ్రహా. ౧౩. గణేశమాతా దుర్గాయా శివరూపా శివప్రియా, నారాయణీ విష్ణుమాయా పూర్ణబ్రహ్మస్వరూపిణీ. ౧౪. బ్రహ్మాదిదేవైర్మునిభిర్మనుభిః పూజితా స్తుతా, సర్వాధిష్ఠాత్రీ దేవీసా సర్వరూపా సనాతనీ. ౧౫. ధర్మసత్యా పుణ్యకీర్తిర్యశోమఙ్గళదాయినీ, సుఖమోక్షహర్షదాత్రీ శోకార్తిదుఃఖనాశినీ. ౧౬. శరణాగతదీనార్త పరిత్రాణపరాయణా, తేజస్స్వరూపా పరమా తదధిష్ఠాతృదేవతా. ౧౭. సర్వశక్తిస్వరూపా చ శక్తిరీశస్య సన్తతమ్, సిద్ధేశ్వరీ సిద్ధరూపా సిద్ధిదా సిద్ధిరీశ్వరీ. ౧౮. బుద్ధిర్నిద్రా క్షుత్పిపాసాచ్ఛాయా తన్ద్రా దయా స్మృతిః, జాతిః క్షాన్తిశ్చ భ్రాన్తిశ్చ శాన్తిః కాన్తిశ్చ చేతనా. ౧౯. తుష్టిః పుష్టిస్తథా లక్ష్మీర్ధృతిర్మాయా తథైవచ, సర్వశక్తిస్వరూపా సా కృష్ణస్య పరమాత్మనః. ౨౦. ఉక్తశ్శ్రుతౌ

సిసృక్షయేత్యత్ర పరమాత్మపరం జాతమితి చేన్న కేవలయోగస్య తత్ర స్వీకారాత్. యోగేన తు సర్వే శబ్దాః పరమాత్మపరాః సంభవన్తీతి దోషాభావాత్. యద్వా స్వేచ్ఛామయస్య పరమాత్మన ఇచ్ఛయేత్యన్వయః. కిమాత్మికయా శ్రీకృష్ణస్య సిసృక్షయా శ్రీకృష్ణకర్మసర్జనాత్మికయేత్యర్థః. ౧౨. అనన్తరం తదాజ్ఞయా పరమాత్మాజ్ఞయా శ్రీకృష్ణస్య స్వేన గృహీతావతారస్య శరీరాత్పంచవిధా పంచప్రకారా దుర్గాదిభేదేన సృష్టికర్మవిభేదికా తత్కర్మణో నానాభేదేన కర్త్రీ ప్రాదుర్బభూవేత్యర్థః. శ్రీకృష్ణశరీరే యః స్వకీయాంశస్థితస్తమంశం సృష్ట్యుపయోగార్థం పంచధా దుర్గాదిభేదేనాకరోదితి పిండితోఽర్థః. తత్ర వికల్పమాహ—అథ భక్తానురోధాద్వేతి. భక్తకార్యార్థం వా పంచవిధా జాతేత్యర్థః. అత్ర యద్యపి స్వాజ్ఞయైవ స్వయం ప్రకృతిః పంచధా జాతా న తు పరమాత్మాజ్ఞయా తస్య నిర్వికారత్వాత్. తథాపి సా స్వకీయాజ్ఞైవ పరమాత్మనోఽపి భవతి. ద్వయోరప్యైకత్వాత్ తస్మాత్ తదాజ్ఞయేత్యుక్తమ్. తత్ర పంచవిధరూపధారణే స్వేచ్ఛారూపం నిమిత్తం భక్తానుగ్రహవిధావతారమనిమిత్తం సృష్ట్యుపయోగరూపం నిమిత్తం చోక్తం భవతి. కృష్ణావతారద్వారా పంచవిధా జాతేత్యనేన బభూవ పంచధా కథమితి ప్రశ్నస్యోత్తరం చోక్తం భవతి. ౧౩. పంచమధ్యే దుర్గావతారమహిమానమాహ—గణేశమాతేతి. కృష్ణే గణేశరూపేణ జనితస్తస్య మాతా పూర్ణబ్రహ్మరూపిణీ. మాయావిశిష్టరూపిణ్యా దుర్గాయాః స్వస్వరూపావరణాభావాత్పూర్ణత్వమ్. ౧౪, ౧౫. ధర్మసత్యా ధర్మః ప్రజాపాలనాదిరూపః సత్యో వ్యభిచారరహితో యస్యాస్సా ౧౬. తదధిష్ఠాతృదేవతా తచ్ఛబ్దేన కృష్ణస్య అన్తఃకరణరూపం తేజో గృహ్యతే తస్యాధిష్ఠాత్రీ దేవతా. తదుక్తముత్తరత్ర ద్వితీయాధ్యాయే బుద్ధ్యధిష్ఠాతృదేవీ సా కృష్ణస్యపరమాత్మన ఇతి. తత్రాపి బుద్ధిశబ్దేనాన్తఃకరణమ్. ౧౭—౧౯. సర్వశక్తిస్వరూపేతి. బుద్ధేః సర్వశక్తిమత్త్వాత్కృష్ణస్య బుద్ధేరధిష్ఠాత్ర్యా దుర్గాయాః సర్వశక్తిరూపత్వం యుక్తమేవ. ౨౦. ఉక్తః శ్రుతౌ శ్రుతగుణ ఇతి. శ్రుతౌ వేదే యః శ్రుతగుణః ప్రసిద్ధో గుణోఽస్తి దుర్గాయాః సగుణో యథాగమమాగమానతిక్రమ్య అతిస్వల్పో మయోక్తః వేదోక్తా గుణాః సర్వే మయా నోక్తా ఇత్యర్థః. కుత ఇతి చేత్ దుర్గాయా అనన్తగుణవత్త్వస్య వేదే ప్రతిపాదనాత్ తావద్గుణప్రతిపాదనే శక్త్యభావాదిత్యాహ గుణోఽస్త్యనన్త ఇతి.

శ్రుతగుణశ్చాతి స్వల్పో యథాగమమ్,గుణోఽ స్త్యస్యనన్తోఽనన్తాయాఅపరాంచ నిశా
మయ. ౨౧ శుద్ధసత్త్వస్వరూపా యా పద్మా సా పరమాత్మనః, సర్వసమ్పత్స్వరూపా
సా తదధిష్ఠాతృదేవతా. ౨౨. కాన్తాతిదాన్తా శాన్తా చ సుశీలా సర్వమఙ్గళా, లోభ
మోహకామరోషమదాహఙ్కారవర్జితా. ౨౩.భక్తానురక్తా పత్యుశ్చ సర్వాభ్యశ్చ
పతివ్రతా, ప్రాణతుల్యా భగవతః ప్రేమపాత్రం ప్రియం వదా. ౨౪. సర్వసస్యాత్మి
కా దేవీ జీవనోపాయరూపిణీ, మహాలక్ష్మీశ్చ వైకుణ్ఠే పతిసేవారతా సతీ. ౨౫.
స్వర్గే చ స్వర్గలక్ష్మీశ్చ రాజలక్ష్మీశ్చ రాజసు, గృహేషు గృహలక్ష్మీశ్చ మర్త్యానాం
గృహిణాం తథా. ౨౬. సర్వప్రాణిషు ద్రవ్యేషు శోభారూపా మనోహరా, ప్రీతి
రూపా పుణ్యవతాం ప్రభారూపా నృపేషు చ. ౨౭. వాణిజ్యరూపా వణిజాం
పాపినాం కలహాఙ్కురా, దయారూపాచకథితా వేదోక్తా సర్వసమ్మతా. ౨౮. సర్వ
పూజ్యా సర్వవన్ద్యా చాన్యాం మత్తో నిశామయ, వాగ్బుద్ధివిద్యాజ్ఞానాధిష్ఠాత్రీ చ
పరమాత్మనః ౨౯. సర్వవిద్యా స్వరూపాయ సా చ దేవీ సరస్వతీ, సాబుద్ధిః కవితా
మేధా ప్రతిభా స్మృతిదా నృణామ్. ౩౦. నానాప్రకారసిద్ధాన్తభేదార్థకలనా మ
తా, వ్యాఖ్యాబోధస్వరూపా చ సర్వసన్దేహభఞ్జినీ. ౩౧. విచారకారిణీ గ్రన్థకారిణీ
శక్తిరూపిణీ, స్వరసఙ్గీతసన్ధానతాళకారణరూపిణీ. ౩౨. విషయజ్ఞానవాగ్రూపా
ప్రతివిశ్వోపజీవినీ, వ్యాఖ్యావాదకరీ శాన్తా వీణాపుస్తకధారిణీ. ౩౩. శుద్ధసత్త్వ
స్వరూపా చ సుశీలా శ్రీహరిప్రియా, హిమచన్దనకున్దేన్దుకుముదామ్భోజసన్నిభా.
౩౪. యజన్తీ పరమాత్మానం శ్రీకృష్ణం రత్నమాలయా, తపస్స్వరూపా తపసాం

గుణ ఇతి జాత్యైకవచనమ్. అపరామితి పఞ్చప్రకృత్యవతారమధ్యేఽవతారమధ్యేఽవతార
ఉక్తో ద్వితీయావతారంనిశామయ శృణ్విత్యర్థః. ౨౧.శుద్ధసత్త్వేతి. యా శుద్ధసత్త్వస్వరూపాపద్మా
లక్ష్మీః సా పరాత్మనో ద్వితీయా శక్తిః ద్వితీయశక్త్యవతారరూపాసర్వసంపత్స్వరూపాతదధిష్ఠాతృదే
వతా పరమేశ్వరసంపత్తేరధిష్ఠాత్రీత్యర్థః. ఇదమగ్రే వక్ష్యతి. ౨౨—౨౪. సర్వసస్యాత్మికా సర్వ
ధాన్యాత్మికేత్యర్థః. సర్వశస్యాత్మికేతి పాఠే సర్వప్రశస్తపదార్థరూపేత్యర్థః. వైకుంఠేతి. ఇయం
వైకుంఠవాసినీత్యర్థః. ౨౫—౨౭.సైవ లక్ష్మీః పుణ్యవతాం ధర్మాయ భవతి పాపినాం తు పాపాయ
భవతీత్యాహ—పాపినామితి. ౨౮. అన్యాం పంచసు మధ్యే తృతీయాం జ్ఞానాధిష్ఠాత్రీం తచ్చ
జ్ఞానం పరమాత్మనః పరమేశ్వరస్య బుద్ధివృత్తిరూపం గృహ్యతే. సరస్వత్యా విద్యాధిష్ఠాతృత్వాత్.
౨౯. తదేవాహ—సర్వవిద్యాస్వరూపేతి. కవితాపదరచనారూపకవితాకారిణీ కవితారూపా వా.
మేధా గ్రంథధారణసామర్థ్యమ్. ప్రతిభా విషయస్ఫురణమ్. ౩౦. నానాప్రకారా యే సిద్ధాన్త
భేదాస్తేషాం యేఽర్థాస్తేషాం కలనా ఆకలనరూపేత్యర్థః. ౩౧. స్వరాః సప్తస్వరాః షడ్జాదయస్త
ద్విశిష్టం సంగీతం గానం తస్య సన్ధానేనానుసన్ధానేన యస్తాలస్తస్య కారణం తత్ప్రతిపాదకం శాస్త్రం
తస్య కారిణీమ్. ౩౨. విషయజ్ఞానరూపా వాగ్రూపా చేత్యర్థః. ప్రతివిశ్వోపజీవినీః సర్వజీవసంజీవి

ఫలదాత్రీ తపస్వినామ్. ౩౫. సిద్ధివిద్యాస్వరూపా చ సర్వసిద్ధిప్రదా సదా, యయా వినా తు విప్రౌఘో మూకో౽మృతసమస్సదా. ౩౬. దేవీ తృతీయా గదితా శ్రుత్యుక్తా జగదమ్బికా, యథాగమం యథా కిఞ్చిదపరాం త్వన్నిబోధ మే. ౩౭. మాతా చతురవర్ణానాం వేదాఙ్గానాం చ ఛన్దసామ్, సన్ధ్యావన్దనమన్త్రాణాం తన్త్రాణాం చ విచక్షణామ్. ౩౮. ద్విజాతిజాతిరూపా చ జపరూపా తపస్వినీ, బ్రహ్మణ్యతేజోరూపా చ సర్వసంస్కారరూపిణీ. ౩౯. పవిత్రరూపా సావిత్రీ గాయత్రీ బ్రహ్మణః ప్రియా, తీర్థాని యస్యాస్సంస్పర్శం వాఞ్ఛన్తి హ్యాత్మశుద్ధయే. ౪౦. శుద్ధస్ఫటికసఙ్కాశా శుద్ధసత్వస్వరూపిణీ, పరమానన్దరూపా చ పరమా చ సనాతనీ. ౪౧. పరబ్రహ్మస్వరూపా చ నిర్వాణపదదాయినీ, బ్రహ్మతేజోమయీ శక్తిస్తదధిష్ఠాతృదేవతా. ౪౨. యత్పాదరజసా పూతం జగత్సర్వం చ నారద, దేవీ చతుర్థీ కథితా పఞ్చమీం వర్ణయామి తే. ౪౩. పఞ్చప్రాణాధిదేవీ యా పఞ్చప్రాణస్వరూపిణీ, ప్రాణాధికప్రియతమా సర్వాభ్యస్సున్దరీ పరా. ౪౪. సర్వయుక్తా చ సౌభాగ్యమానినీ గౌరవాన్వితా, వామార్ధాఙ్గస్వరూపా చ గుణేన తేజసా సమా. ౪౫. పరావరాసారభూతా పరమాద్యా సనాతనీ, పరమానన్దరూపా చ ధన్యా మాన్యా చ పూజితా. ౪౬. రాసక్రీడాధిదేవీ శ్రీకృష్ణస్య పరమాత్మనః, రాసమణ్డలసమ్భూతా రాసమణ్డలమణ్డితా. ౪౭. రాసేశ్వరీ సురసికా రాసావాసనివాసినీ, గోలోకవాసినీ దేవీ గోపీవేషవిధాయికా. ౪౮. పరమాహ్లాదరూపా చ సన్తోషహర్షరూపిణీ, నిర్గుణీ చ నిరాకారా నిర్లిప్తాత్మస్వరూపిణీ. ౪౯. నిరీహా నిరహఙ్కారా భక్తానుగ్రహవిగ్రహా, వేదానుసారిధ్యానేన విజ్ఞాతా స విచక్షణైః. ౫౦. దృష్టిదృష్టా న సా చేశైస్సురేన్ద్రైర్మునిపుఙ్గవైః, వహ్నిశుద్ధాంశుకధరా నానాలఙ్కారభూషితా. ౫౧. కోటిచన్ద్రప్రభా పుష్టసర్వశ్రీయుక్తవిగ్రహా, శ్రీకృష్ణభక్తిదాస్యైకకరా చ సర్వసమ్పదామ్. ౫౨. అవతారే చ వారాహే వృషభానుసుతా చ యా, యత్పాదపద్మసంస్పర్శ

నీత్యర్థః. ౩౩—౩౯. బ్రహ్మణః ప్రియేత్యనేన గాయత్రీ బ్రహ్మలోకవాసినీత్యుక్తమ్. ౪౦, ౪౧. తదధిష్ఠాతృదేవతా బ్రహ్మతేజోజీవరూపశ్చిదాభాసస్తదధిష్ఠాత్రీత్యర్థః. ౪౨, ౪౩. పంచప్రాణాధిదేవీ రాధా. పంచప్రాణాధిష్ఠాత్రీత్యర్థః. ౪౪—౪౭. గోపీవిషవిధాయికా గోపకారూపాణాం జనయిత్రీత్యర్థః. ౪౮, ౪౯. వేదానుసారిధ్యానేన వేదోక్తధ్యానేన విజ్ఞాతా ధ్యాతేత్యర్థః. ౫౦. దృష్టిదృష్టేతి. ఈశైరీశ్వరైరపి సురేన్ద్రైర్మునిపుంగవైశ్చ సా దృష్టిర్దృష్టా చక్షుషా దృష్టా న భవతీత్యర్థః. వహ్నిశుద్ధాంశుకధరా వహ్నౌ త్యక్తమపి న దగ్ధం భవత్యేతాదృశం యత్తన్తువిశేషస్యాంశుకం వస్త్రం తద్వద్విశుద్ధాంశుకమిత్యుచ్యతే తత్పరిధానకర్త్రీత్యర్థః. ౫౧. పుష్టా పూర్ణా యా సర్వశ్రీః శ్రీకృష్ణస్య యే భక్తిదాస్యే తయోః కరా సమ్పదాం చ కరా కర్త్రీత్యర్థః. ౫౨. అవతారే చ వారాహే ఇతి. వరాహావతారే వారాహకల్పే ఇత్యర్థః. తస్మిన్కల్పే వృషభానుర్వ్రజస్థ

పవిత్రా చ వసున్ధరా. ౫౩. బ్రహ్మాదిభిరదృష్టా యా సర్వైర్దృష్టా చ భారతే, స్త్రీ
రత్నసారసమ్భూతా కృష్ణవక్షస్స్థలే స్థితా. ౫౪. యథామ్బరే నవఘనే లోలాసౌ
దామినీ మునే, షష్టివర్షసహస్రాణి ప్రతప్తం బ్రహ్మణా పురా. ౫౫ యత్పాదపద్మ
నఖరదృష్టయే చాత్మశుద్ధయే, నచదృష్టం చ స్వప్నేఽపి ప్రత్యక్షస్యాపి కా కథా.
౫౬. తేనైవ తపసా దృష్టా భువి బృన్దావనే వనే, కథితా పఞ్చమీ దేవీ సా రా
ధా చ ప్రకీర్తితా. ౫౭. అంశరూపాః కలారూపాః కలాంశాంశాంశసమ్భవాః,
ప్రకృతేః ప్రతివిశ్వేషు దేవ్యశ్చ సర్వయోషితః ౫౮. పరిపూర్ణతమాః పఞ్చవిధా
దేవ్యః ప్రకీర్తితాః, యా యాః ప్రధానాంశరూపా వర్ణయామి నిశామయ. ౫౯.
ప్రధానాంశస్వరూపా సాగఙ్గా భువనపావనీ, విష్ణువిగ్రహసమ్భూతా ద్రవరూపా

కశ్చన గోపస్తస్య సుతా చ యా భవతీత్యర్థః. ౫౩. యా బ్రహ్మాదిభిరప్యదృష్టా సా సర్వైర్భారతే
ఖండే బృన్దావనే దృష్టేత్యర్థః. ౫౪. యథామ్బరే ఇతి. అమ్బరే విద్యమానో యో నవఘనో నిబిడ
ఘనస్తస్మిన్ యా సౌదామినీ విద్యుల్లతా ప్రశోభతే ఇత్యర్థః. ౫౫, ౫౬. అయం భావః. మూల
ప్రకృతిస్తావత్సర్వేశ్వరీ మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీ. యథా సమష్టివ్యష్టిన్ద్రియాణామధిష్ఠాత్రీర్దేవతా
దిగ్వాతార్కప్రచేతోఽశ్వివహ్నీన్ద్రోపేన్ద్రమిత్రరూపా వినిర్మమే. తత్రైవ సమష్టివ్యష్ట్యన్తఃకరణా
నామధిష్ఠాత్రీం దుర్గాం సమష్టివ్యష్టిసమ్పత్త్యధిష్ఠాత్రీం లక్ష్మీం సమష్టివ్యష్టిబుద్ధ్యధిష్ఠాత్రీం జ్ఞానాధి
ష్ఠాత్రీం సరస్వతీం సమష్టివ్యష్ట్యాత్మబ్రహ్మతేజోరూపజీవాధిష్ఠాత్రీం సావిత్రీం తత్రైవ పంచప్రాణాధి
ష్ఠాత్రీం రాధాం చ శ్రీకృష్ణస్వరూపంధృత్వా తత్స్వరూపస్థితశక్తితో నిర్మమే. ఆసాం చ పంచ దేవీనాం
మూలప్రకృత్యవతారత్వాత్సర్వవ్యాపకత్వం చాస్తీతి. మూలప్రకృతేర్మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యా
అధిష్ఠాతృరూపం తు శ్రీభువనేశ్వరీతి తృతీయస్కంధే ఉక్తం న విస్మర్తవ్యమ్. యద్యపి పదార్థ
మాత్రస్య మూలప్రకృతిరూపత్వాద్బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిపురుషా అపి మూలప్రకృతిరూపాస్తదంశా ఏవ.
తథాపి స్త్రీషు ప్రసవధర్మిత్వరూపస్య విశేషగుణస్యాధికస్య సత్త్వాదత ఏవ స్త్రీలింగప్రయోగస్య
తత్రైవ సత్త్వాచ్చ స్త్రీష్వేవ తదంశవ్యవస్థితిరుక్తా. పరమార్థతస్తు పురుషా అపి మూలప్రకృత్యంశ
రూపా ఏవ. తదుక్తమాచార్యైః ప్రపంచసారే ప్రథమపటలే "పున్నపుంసకయోస్తుల్యావ్యంగనాసు
విశిష్యతే" ఇతి. సర్వం దేవీమయం జగదితి. చ. శ్రుతిశ్చ. "మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాన్మా
యినం తు మహేశ్వరమ్, తయోర్విభూతిలేశో వై జగదేతచ్చరాచరమి"తి. ౫౭. నను కిమేతా
వత్య ఏవ దేవ్యో నేత్యాహ—అంశరూపా ఇతి. కాశ్చిద్దేవతా ఆభ్యోఽన్యాః ప్రకృతేరంశ
భూతా అర్ధాంశభూతా బహ్వ్యః సన్తి. కథాః కాశ్చిత్కలారూపా అర్ధాంశార్ధాంశరూపాః.
తథా కాశ్చిత్ కలాంశరూపాః. కాశ్చిత్ కలాంశాంశరూపా బహ్వ్యః సన్తీత్యర్థః. తాః క్వ
సన్తీతి చేత్ ప్రతివిశ్వేషు సర్వయోషితస్తద్రూపేణ సన్తీత్యర్థః. ౫౮. తర్హి పంచైవేతి కథముక్తమితి
చేత్ పంచ దేవ్యః ప్రకృతేః పూర్ణా అవతారాః సన్తీత్యభిప్రాయేణోక్తమిత్యాహ—పరిపూర్ణత
మా ఇతి. పంచ దేవ్యో దుర్గాదయః. తత్ర కాశ్చిదంశరూపా దేవీ దర్శయతి—ప్రధానాంశేతి.
ప్రధానం మూలప్రకృతిస్తదంశభూతా యా యాస్తా వర్ణయామీత్యర్థః. ౫౯. ప్రధానాంశేతి.

సనాతనీ. ౭౦. పాపిపాపేధ్మదాహాయ జ్వలదగ్నిస్వరూపిణీ, సుఖస్పర్శా స్నానపానై
ర్నిర్వాణపదదాయినీ. ౭౧. గోలోకస్థానప్రస్థానసుఖసోపానరూపిణీ, పవిత్రరూపా
తీర్థానాం సరితాం చ పరావరా. ౭౨. శమ్భుమౌళిజటామేరుముక్తాపఙ్క్తిస్వరూ
పిణీ, తపస్సమ్పాదినీ సద్యో భారతేషు తపస్వినామ్. ౭౩. చన్ద్రపద్మక్షీరనిభా
శుద్ధసత్త్వస్వరూపిణీ, నిర్మలా నిరహఙ్కారా సాధ్వీ నారాయణప్రియా. ౭౪. ప్ర
ధానాంశస్వరూపా చ తులసీ విష్ణుకామినీ, విష్ణుభూషణరూపా చ విష్ణుపాదస్థితా
సతీ. ౭౫. తపస్సఙ్కల్పపూజాదిసఙ్ఘసమ్పాదినీ మునే, సారభూతా చ పుష్పాణాం
పవిత్రా పుణ్యదా సదా. ౭౬. దర్శనస్పర్శనాభ్యాం చ సద్యో నిర్వాణదాయినీ, కలౌ
కలుషశుష్కేధ్మదహనాయాగ్నిరూపిణీ. ౭౭. యత్పాదపద్మసంస్పర్శాత్సద్యః పూ
తా వసున్ధరా, యత్స్పర్శదర్శనే చైవేచ్ఛన్తి తీర్థాని శుద్ధయే. ౭౮. యయా వి
నా చ విశ్వేషు సర్వకర్మ చ నిష్ఫలమ్, మోక్షదాయా ముముక్షూణాం కామినీ
సర్వకామదా. ౭౯. కల్పవృక్షస్వరూపా యా భారతే వృక్షరూపిణీ, భారతీనాం
ప్రీణనాయ జాతా యా పరదేవతా. ౮౦. ప్రధానాంశస్వరూపా యా మనసా
కశ్యపాత్మజా, శఙ్కరప్రియశిష్యా చ మహాజ్ఞానవిశారదా ౮౧. నాగేశ్వరస్యా
నన్తస్య భగినీ నాగపూజితా, నాగేశ్వరీ నాగమాతా సున్దరీ నాగవాహినీ. ౮౨.
నాగేన్ద్రగణసంయుక్తా నాగభూషణభూషితా, నాగేన్ద్రవన్దితా సిద్ధా యోగినీ
నాగశాయినీ. ౮౩. విష్ణురూపా విష్ణుభక్తా విష్ణుపూజాపరాయణా, తపస్స్వరూపా
తపసాం ఫలదాత్రీ తపస్వినీ. ౮౪. దివ్యం త్రిలక్షవర్షం చ తపస్తప్త్వా చ యా హ
రేః, తపస్వినీషు పూజ్యా చ తపస్విషు చ భారతే. ౮౫. సర్వమన్త్రాధిదేవీ చ
జ్వలన్తీ బ్రహ్మతేజసా, బ్రహ్మస్వరూపా పరమా బ్రహ్మభావనతత్పరా. ౮౬. జర
త్కారుమునేః పత్నీ కృష్ణాంశస్య పతివ్రతా, ఆస్తీకస్య మునేర్మాతా ప్రవరస్య

అత్ర ప్రధానశబ్దేన మూలప్రకృతిస్తదంశభూతా గఙ్గేత్యర్థః. యా ప్రధానాంశభూతా సా
ప్రధానాభిన్నవిష్ణువిగ్రహసంభూతా జాతైవేత్యభిప్రాయేణాహ—విష్ణువిగ్రహేతి. అనేన చ
సర్వదేవతానాం న కేవల శక్తిరూపత్వం కిన్తు శక్తివిశిష్టబ్రహ్మరూపత్వమితి స్పష్టమేవోక్తమితి
బోధ్యమ్. ౭౦. పాపరూపకాష్ఠదాహం కర్తుం జ్వలదగ్నిరేవేత్యర్థః. ౭౧. ప్రస్థానం గమనం
సోపానం నిశ్రేణికా. పరం భిన్నం తీర్థమవరం కనిష్ఠం యస్యాః. ౭౨. జటారూపో మేరుః. ముక్తా
పఙ్క్తిస్వరూపిణీ శ్వేతవర్ణత్వాత్. ౭౩, ౭౪. ప్రధానాంశసమ్భూతాం తులసీమాహ—ప్రధా
నాంశేతి. ఇయం చ తులసీవృక్షాధిష్ఠాత్రీ స్త్రీమూర్తిర్వర్తతే ఏవం గఙ్గాపి స్త్రీమూర్తిరస్తీతి
బోధ్యమ్. ౭౫—౮౦. ప్రధానాంశసమ్భూతాం మనసా దేవీం వర్ణయతి—మనసా కశ్యపాత్మ
జేతి. శఙ్కరస్య ప్రియశిష్యభూతేత్యర్థః. శఙ్కరేణోపదేశో మనసా దేవ్యై దత్త ఇత్యర్థః. అత
ఏవ మహాజ్ఞానవిశారదా. ౮౧—౮౬. కృష్ణాంశస్య జరత్కారుమునేః పత్నీత్యర్థః. ఇయం కథా

తపస్వినామ్. ౨౭. ప్రధానాంశస్వరూపా యా దేవసేనా చ నారద, మాతృకాసు పూజ్యతమా సా షష్ఠీ చ ప్రకీర్తితా. ౨౮. పుత్రపౌత్రాదిధాత్రీ చ ధాత్రీ త్రిజగతాం సతీ, షష్ఠాంశరూపా ప్రకృతేస్తేన షష్ఠీ ప్రకీర్తితా. ౨౯. స్థానే శిశూనాం పరమావృద్ధరూపా చ యోగినీ, పూజా ద్వాదశమాసేషు యస్యా విశ్వేషు సన్తతమ్. ౩౦. పూజా చ సూతికాగారే పురా షష్ఠదినే శిశోః, ఏకవింశతిమే చైవ పూజా కల్యాణహేతుకీ. ౩౧. మునిభిర్నమితా చైషా నిత్యకామాప్యతః పరా, మాతృకా చ దయారూపా శశ్వద్రక్షణకారిణీ. ౩౨. జలే స్థలే చాన్తరిక్షే శిశూనాం సద్మగోచరే, ప్రధానాంశస్వరూపా చ దేవీ మఙ్గళచణ్డికా. ౩౩. ప్రకృతేర్ముఖసమ్భూతా సర్వమఙ్గళదా సదా, సృష్టౌ మఙ్గళరూపా చ సంహారే కోపరూపిణీ. ౩౪. తేన మఙ్గళచణ్డీ సా పణ్డితైః పరికీర్తితా, ప్రతిమఙ్గళవారేషు ప్రతివిశ్వేషు పూజితా ౩౫. పుత్రపౌత్రధనైశ్వర్యయశోమఙ్గళదాయినీ,పరితుష్టా సర్వవాఞ్ఛాప్రదాత్రీ సర్వయోషితామ్. ౩౬. రుష్టా క్షణేన సంహర్తుం శక్తా విశ్వం మహేశ్వరీ, ప్రధానాంశస్వరూపా సా కాళీ కమలలోచనా. ౩౭. దుర్గా లలాటసమ్భూతా రణే శుమ్భనిశుమ్భయోః, దుర్గార్ధాంశ స్వరూపా సా గుణేన తేజసా సమా. ౩౮. కోటిసూర్యసమా జుష్టా పుష్టజాజ్వలవిగ్రహా, ప్రధానా సర్వశక్తీనాం బలా బలవతీ పరా. ౩౯. సర్వసిద్ధిప్రదా దేవీ పరమాయోగరూపిణీ, కృష్ణభక్తా కృష్ణతుల్యా తేజసా విక్రమైర్గుణైః. ౪౦. కృష్ణభావనయా శశ్వత్కృష్ణవర్ణా సనాతనీ,

---

పూర్వముక్తా సర్వసత్రప్రసంగే. ౨౭. ప్రధానాంశసంభూతాం దేవసేనాం వర్ణయతి—ప్రధానాంశేతి. ౨౮. షష్ఠీనామ్నో హేతుమాహ—షష్ఠాంశరూపా ప్రకృతేరితి. దేవసేనేతి షష్ఠీతి చ నామద్వయమస్యా ఇత్యర్థః. ౨౯. వృద్ధరూపా న తు తరుణీ. పూజా ద్వాదశమాసేష్వితి.ప్రసూతికాలమారభ్య ద్వాదశమాసపర్యన్తం ప్రతిమాసమిత్యర్థః. ౩౦. అత్రాశక్తం ప్రత్యాహ—షష్ఠదినే శిశోరితి. తత్రాప్యసంభవే ఆహ—ఏకవింశతిమే ఇతి. ౩౧, ౩౨. సద్మగోచరే గృహస్థానే ప్రధానాంశభూతాం మంగలచండికాం వర్ణయతి—ప్రధానాంశేతి. ౩౩. ప్రకృతేర్ముఖసమ్భూతేతి. ప్రకృతేర్వ్యాపికాయా ముఖస్యాసమ్భవేఽపి ప్రకృతేః పూర్ణావతారభూతాయా దుర్గాయా ముఖం గ్రాహ్యమ్. మంగలచణ్డీనామనిరుక్తిమాహ—సృష్టావితి. 'చడికో'పే, ఇత్యస్య చణ్డీతి రూపమ్. సృష్టిసమయే మంగలరూపత్త్వా దతిశాన్తరూపత్వాత్ సంహారకాలే కోపనత్వాత్ మంగలచణ్డీతి నామ మంగళా చాసౌ చణ్డీ చ మంగలచణ్డీ. ౩౪ — ౩౬. ప్రధానాంశసమ్భూతాం కాలీం వర్ణయతి—కాలీతి. ౩౭. దుర్గా లలాటేతి. యథా బ్రహ్మణో లలాటాద్రుద్ర ఉత్పన్నస్తథా దుర్గాలలాటాత్ప్రధానమూలప్రకృత్యంశభూతా కాలీ ఉత్పన్నేత్యర్థః. దుర్గార్ధాంశేతి. దుర్గాయాః పూర్ణావతారత్వాత్ తస్యా అర్ధాంశతోక్తా మూలప్రకృత్యా అపి అర్ధాంశత్వముక్తమితి బోద్ధవ్యమ్. దుర్గాయా గుణేన తేజసా చేత్యన్వయః. ౩౮, ౩౯. పరమా యోగ

సంహర్తుం సర్వబ్రహ్మాణ్డం శక్తానిశ్వాసమాత్రతః. ౯౧. రణందైత్యైస్సమం తస్యాః
క్రీడయా లోకశిక్షయా, ధర్మార్థకామమోక్షాంశ్చ దాతుం శక్తా చ పూజితా.
౯౨ బ్రహ్మాదిభిస్స్తూయమానా మునిభిర్మనిభిర్నరైః, ప్రధానాంశస్వరూపా సా
ప్రకృతేశ్చ వసున్ధరా. ౯౩. ఆధారరూపా సర్వేషాం సర్వసస్యప్రకీర్తితా,రత్నా
కరా రత్నగర్భా సర్వరత్నాకరాశ్రయా. ౯౪. ప్రజాభిశ్చ ప్రజేశైశ్చ పూజితా
వన్దితా సదా. సర్వోపజీవ్యరూపా చ సర్వసమ్పద్విధాయినీ. ౯౫. యయా వినా
జగత్సర్వం నిరాధారం చరాచరమ్, ప్రకృతేశ్చ కలా యాయాస్తా నిబోధ మునీ
శ్వర. ౯౬. యస్య యస్య చ యా పత్నీ తత్సర్వం వర్ణయామి తే, స్వాహాదేవీ
వహ్నిపత్నీ ప్రతివిశ్వేషు పూజితా. ౯౭. యయా వినా హవిర్దానం న గృహీతుం
సురాః క్షమాః, దక్షిణా యజ్ఞపత్నీ చ దీక్షా సర్వత్ర పూజితా. ౯౮. యయా
వినాహి విశ్వేషు సర్వకర్మ హి నిష్ఫలమ్, స్వధాపితౄణాం పత్నీ చ మునిభిర్మను
భిర్నరైః.౯౯.పూజితా పితృదానం హి నిష్ఫలం చయయా వినా,స్వస్తిదేవీ వాయు
పత్నీ ప్రతివిశ్వేషు పూజితా.౧౦౦. ఆదానం చ ప్రదానం చ నిష్ఫలం చ యయా
వినా, పుష్టిర్గణపతేః పత్నీ పూజితా జగతీతలే. ౧౦౧. యయా వినా పరిక్షీణాః
పుమాంసో యోషితోఽపి చ, అనన్తపత్నీతుష్టిశ్చ పూజితావన్దితాభవేత్. ౧౦౨.
యయా వినా న సన్తుష్టాస్సర్వలోకాశ్చ సర్వతః, ఈశానపత్నీసమ్పత్తిః పూజితా
చసురైర్నరైః.౧౦౩.సర్వలోకా దరిద్రాశ్చ విశ్వేషు చ యయా వినా, ధృతిః కపిల
పత్నీ చ స్సర్వైస్సర్వత్ర పూజితా. ౧౦౪. సర్వేలోకా అధైర్యాశ్చ జగత్సు చ
యయా వినా, సత్యపత్నీ సతీ ముక్తైః పూజితా జగతిప్రియా. ౧౦౫. యయా
వినా భవేల్లోకో బన్ధుతారహితస్సదా, మోహపత్నీ దయాసాధ్వీ పూజితా చ

రూపిణీ త్యత్ర పరమాసిద్ధయోగినీత్యపి పాఠః. దుర్గాంధ్రేంశేతి. ౯౦, ౯౧. నను నిశ్వాసమాత్రేణ
యది బ్రహ్మాణ్డసంహర్త్రీ తదా పామరైర్దైత్యైః సహ కిమర్థం యుద్ధం కృతవతీతి చేత్తత్రాహ—రణ
మితి. లోకశిక్షయేత్యత్ర లోకరక్షయేత్యపి పాఠః. లోకరక్షణార్థం యుద్ధం దైత్యైః సమం కృత
వతీత్యర్థః. ౯౨. ప్రధానాంశస్వరూపాం వసున్ధరాం వర్ణయతి—వసున్ధరేతి. ౯౩. సర్వసస్యప్రసూతి
కేత్యపి పాఠః.' ౯౪, ౯౫. అథ ప్రకృతేః కలావతారానాహ—కలా యా యా ఇతి. ౯౬, ౯౭.
"దీయతే విమలం జ్ఞానం క్షీయతే కర్మవాసనా, తేన దక్షేతి సా ప్రోక్తే"త్యుక్తలక్షణా దీక్షాపద
వాచ్యా సా యజ్ఞస్య పత్నీత్యర్థః. 'దక్షిణా యజ్ఞపత్నీ'తి శ్రుతేర్దక్షిణా దీక్షా చ యజ్ఞపత్నీత్యర్థః.
యజ్ఞపురుషో మూర్తిమాన్ దక్షిణా చ మూర్తిమతీతి బోధ్యమ్. ఏవమేవ సర్వత్ర. ౯౮—౧౦౦.
ఆదానం ప్రతిగ్రహః ప్రదానం ద్రవ్యస్య దానం ఉభే అపి స్వస్తీత్యుక్తే సఫలే భవత ఇత్యర్థః.
౧౦౧—౧౦౫. యత్ర సత్యశక్తిర్నాస్తి తత్ర విశ్వాసాన్మనుష్యః స్నేహం న కరోతీతి బన్ధుతార
హితో భవతీతి యుక్తమేవ. మోహపత్నీతి. యత్ర మోహోఽస్తి తత్ర దయాయాః సత్వాద్దయా

జగత్ప్రియా. ౧౦౬. సర్వలోకాశ్చ సర్వత్ర నిష్ఫలాశ్చ యయా వినా, పుణ్య
పత్నీ ప్రతిష్ఠా సా పూజితా పుణ్యదా సదా. ౧౦౭. యయా వినా జగత్సర్వం
జీవన్మృతసమం మునే, సుకర్మపత్నీసంసిద్ధా కీర్తిర్ధన్యైశ్చ పూజితా ౧౦౮. యయా
వినా జగత్సర్వం యశోహీనం మృతం యథా, క్రియాతూద్యోగపత్నీ చ పూజితా
సర్వసమ్మతా. ౧౦౯. యయా వినా జగత్సర్వం విధిహీనం చ నారద, అధర్మపత్నీ
మిథ్యా సా సర్వధూర్తైశ్చ పూజితా. ౧౧౦. యయా వినా జగత్సర్వముచ్ఛిన్నం
విధినిర్మితమ్, సత్యే అదర్శనా యా చ త్రేతాయాం సూక్ష్మరూపిణీ. ౧౧౧. అర్ధావ
యవరూపా చ ద్వాపరే చైవ సంవృతా, కలౌ మహాప్రగల్భా చ సర్వత్ర వ్యాపికా
బలాత్. ౧౧౨ కపటేన సమం భ్రాత్రా భ్రమతే చ గృహే గృహే, శాన్తిర్లజ్జా చ
భార్యే ద్వే సుశీలస్య చ పూజితే. ౧౧౩. యాభ్యాం వినా జగత్సర్వమున్మత్త
మివ నారద, జ్ఞానస్య తిస్రో భార్యాశ్చ బుద్ధిర్మేధా ధృతిస్తథా. ౧౧౪. యాభిర్వినా
జగత్సర్వం మూఢం మత్తసమం సదా, మూర్తిశ్చ ధర్మపత్నీ సా కాన్తిరూపా
మనోహరా. ౧౧౫. పరమాత్మా చ విశ్వౌఘో నిరాధారో యయా వినా, సర్వ
త్ర శోభారూపా చ లక్ష్మీర్మూర్తిమతీ సతీ. ౧౧౬ శ్రీరూపా మూర్తిరూపా చ
మాన్యా ధన్యాతిపూజితా, కాలాగ్నిరుద్రపత్నీ చ నిద్రా సా సిద్ధయోగినీ. ౧౧౭.
సర్వేలోకాస్సమాచ్ఛన్నా యయా యోగేన రాత్రిషు, కాలస్య తిస్రో భార్యాశ్చ
సన్ధ్యారాత్రిదినాని చ. ౧౧౮. యాభిర్వినా విధాతా చ సఙ్ఖ్యాం కర్తుం నశక్యతే,
క్షుత్పిపాసే లోభభార్యే ధన్యే మాన్యే చ పూజితే. ౧౧౯. యాభ్యాం వ్యాప్తం
జగత్సర్వం నిత్యం చిన్తాతురం భవేత్, ప్రభా చ దాహికాచైవ ద్వేభార్యే తేజ
సస్తథా. ౧౨౦. యాభ్యాం వినా జగత్స్రష్టుం విధాతా చ నహీశ్వరః. కాలకన్యే
మృత్యుజరే ప్రజ్వారస్య ప్రియాప్రియే. ౧౨౧ యాభ్యాం జగత్సముచ్ఛిన్నం

మోహపత్నీ. ౧౦౬, ౧౦౭. జీవన్మృతసమం ప్రతిష్ఠాభావే జీవతోఽపి మృతప్రాయత్వాత్.
౧౦౮. ఉద్యోగో యత్నః. ౧౦౯. విధిహీనం క్రియాభావే తత్స్వరూపవిధేరప్యభావః. ౧౧౦.
విధినిర్మితం ఈశ్వరసర్జితం సర్వం జగద్ధూర్తసముదాయరూపముచ్ఛిన్నం భవతి. మిథ్యాభాషణాభావే
ధూర్తత్వస్యాభావాత్. మిథ్యావక్తా హి ధూర్తః. యుగభేదేనాస్యాః స్థితిమాహ—సత్య ఇతి.
౧౧౧, ౧౧౨. ఇయం మిథ్యాకపటేన భ్రాత్రా సహితా ప్రతిగృహం భ్రమతీత్యర్థః. ౧౧౩,౧౧౪.
ధర్మపత్నీ మూర్తిః సా చ కాన్తిరూపా శోభారూపేత్యర్థః. ౧౧౫. శోభాం వినా పరమాత్మాపి
నిరాధారో నిరర్థకో భవతీత్యర్థః. ౧౧౬. ౧౧౭. రాత్రిషు యోగేన సమ్బన్ధేన సన్ధ్యారాత్రివద్ది
నానామపి కాలాధీనత్వాత్. స్త్రీసదృశతా స్త్రీత్వమ్. ౧౧౮, ౧౧౯ చిన్తాతురం క్షుత్పిపాసా
నాశకాన్నజలచిన్తాతురమిత్యర్థః. ౧౨౦. జరావన్మృత్యోరపి కాలాదుత్పన్నత్వాత్కన్యాసదృశ
త్వాత్కన్యాత్వమ్. తే మృత్యుజరే కాలస్య కన్యే. ప్రజ్వారస్య ప్రకృష్టజ్వరస్య ప్రియాప్రియే

విధాత్రా నిర్మితం విధా, నిద్రాకన్యా చ తన్ద్రా సా ప్రీతిరన్యా సుఖప్రియే. ౧౨౨. యాభ్యాం వ్యాప్తం జగత్సర్వం విధిపుత్రవిధేర్విధా, వైరాగ్యస్య చ ద్వే భార్యే శ్రద్ధా భక్తిశ్చ పూజితే. ౧౨౩. యాభ్యాం శశ్వజ్జగత్సర్వం యజ్జీవన్ముక్తిమన్మనే, అదితిర్దేవమాతా చ సురభీ చ గవాం ప్రసూః. ౧౨౪. దితిశ్చ దైత్యజననీ కద్రూశ్చ వినతా దనుః, ఉపయుక్తాస్సృష్టివిధా ఏతాస్తు కీర్తితాః కలాః. ౧౨౫. కళా అన్యాస్సన్తి బహ్వ్యస్తాసు కాశ్చిన్నిబోధ మే, రోహిణీ చన్ద్రపత్నీ చ సంజ్ఞా సూర్యస్య కామినీ ౧౨౬. శతరూపా మనోర్భార్యా శచీన్ద్రస్య చ గేహినీ, తారా బృహస్పతేర్భార్యా వసిష్ఠస్యాప్యరున్ధతీ ౧౨౭. అహల్యా గౌతమస్త్రీ సాప్యనసూయాత్రికామినీ, దేవహూతీ కర్దమస్య ప్రసూతి ర్దక్షకామినీ. ౧౨౮. పితౄణాం మానసీ కన్యా మేనకా సామ్బికాప్రసూః, లోపాముద్రా తథా కున్తీ కుబేరకామినీ తథా. ౧౨౯. వరుణానీప్రసిద్ధా చ బలేర్విన్ధ్యాబలిస్తథా, కాన్తా చ దమయన్తీ చ యశోదా దేవకీ తథా. ౧౩౦. గాన్ధారీ ద్రౌపదీ శైబ్యా సా చ సత్యవతీప్రియా, వృషభానుప్రియా సాధ్వీ రాధామాతాకులోద్వహా. ౧౩౧. మన్దోదరీ చ కౌసల్యా సుభద్రా కౌరవీతథా, రేవతీ సత్యభామా చ కాళిన్దీ లక్ష్మణా తథా. ౧౩౨. జామ్బవతీ నాగ్నజితి ర్మిత్రవిన్దా తథా పురా, లక్ష్మణా రుక్మిణీ సీతాస్వయం లక్ష్మీః ప్రకీర్తితా. ౧౩౩. కాళీ యోజనగన్ధా చ వ్యాసమాతా మహాసతీ, బాణపుత్రీ తథోషా చ చిత్రరేఖా చ తత్సఖీ. ౧౩౪. ప్రభావతీ భానుమతీ తథా మాయావతీ సతీ, రేణుకా చ భృగోర్మాతా రామమాతా చ రోహిణీ ౧౩౫. ఏకనన్దా చ దుర్గా సా శ్రీకృష్ణభగినీ సతీ, బహ్వ్యస్సత్యః కలాశ్చైవ ప్రకృతేరేవ భారతే. ౧౩౬. యాయాశ్చ గ్రామదేవ్యస్సు స్తాస్సర్వాః ప్రకృతేః కలాః, కలాంశాంశసముద్భూతాః ప్రతివిశ్వేషు యోషిత. ౧౩౭. యోషితామవమానేన ప్రకృతేశ్చ పరాభవః, బ్రాహ్మణీ పూజితా యేన పతిపుత్రవతీ

పత్న్యౌ భవతః ప్రియాతోఽపి ప్రియే అతిశయితప్రియే ఇత్యర్థః. ౧౨౧. సముచ్ఛిన్నం నష్టమ్. నిద్రాకన్యేతి. నిద్రాయాః కన్యా ఏకా తన్ద్రా అన్యా ద్వితీయా కన్యా ప్రీతిః. ఉభే అపి సుఖస్య పురుషస్థానీయస్య ప్రియే పత్న్యౌ భవతః. ౧౨౨—౧౨౪. ఉపయుక్తా ఇతి. ఏతాః కలాః సృష్టావుపయుక్తా ఇత్యర్థః. ౧౨౫—౧౨౮. అంబికాప్రసూః పార్వతీమాతా మేనకా. ౧౨౯, ౧౩౦. వృషభానోః పత్నీ రాధాయా మాతా. ౧౩౧—౧౩౪. భృగోః పరశురామస్య. రామో బలరామస్తస్య మాతా ౧౩౫. కృష్ణభగినీ దుర్గా విన్ధ్యవాసినీత్యర్థః. ఏకనన్దా చ సైవ ఏకనన్దా చ కాచిదన్యా వా. ఏవమన్యా అపి కలాః సన్తీత్యాహ—బహ్వ్య ఇతి. ౧౩౬. ఏవం కలావతారదేవతాస్వరూపముక్త్వా కలాంశాంశావతారదేవతాస్వరూపమాహ—ప్రతివిశ్వేషు యోషిత ఇతి, ప్రతిలోకేషు యాః సన్తి తా ఇత్యర్థః. ౧౩౭. యస్మాత్సర్వా అపి స్త్రియః ప్రకృత్యంశభూతాః

సతీ. ౧౩౮. ప్రకృతిః పూజితా తేన వస్త్రాలఙ్కారచన్దనైః, కుమారీ చాష్టవర్షా యా వస్త్రాలఙ్కారచన్దనైః. ౧౩౯. పూజితా యేన విప్రస్య ప్రకృతిస్తేన పూజితా సర్వాః ప్రకృతిసమ్భూతా ఉత్తమాధమమధ్యమాః. ౧౪౦. సత్త్వాంశాశ్చోత్తమా జ్ఞేయాస్సుశీలాశ్చ పతివ్రతాః, మధ్యమా రజసశ్చాంశాస్తాశ్చ భోగ్యాః ప్రకీర్తితాః ౧౪౧ సుఖసమ్భోగవశ్యాశ్చ స్వకార్యతత్పరాస్సదా, అధమాస్తమసశ్చాంశా అజ్ఞాతకులసమ్భవాః. ౧౪౨ దుర్ముఖాః కులటా ధూర్తాస్స్వతన్త్రాః కలహప్రియాః, పృథివ్యాం కులటాయాశ్చ స్వర్గే చాప్సరసాం గణాః. ౧౪౩. ప్రకృతేస్తమసశ్చాంశాః పుంశ్చల్యః పరికీర్తితాః, ఏవన్నిగదితం సర్వం ప్రకృతే రూపవర్ణనమ్. ౧౪౪. తాస్సర్వాః పూజితాః పృథ్వ్యాం పుణ్యక్షేత్రే చ భారతే, పూజితా సురథేనాదౌ దుర్గా దుర్గార్తినాశినీ. ౧౪౫. తతశ్శ్రీరామచన్ద్రేణ రావణస్య వధార్థినా. తత్పశ్చా జ్జగతాం మాతా త్రిషు లోకేషు పూజితా. ౧౪౬. జాతాదౌ దక్షకన్యా యా నిహత్య దైత్యదానవాన్, తతో దేహం పరిత్యజ్య యజ్ఞే భర్తుశ్చనిన్దయా. ౧౪౭. జజ్ఞే హిమవతః పత్న్యాం లేభే పశుపతిం పతిమ్, గణేశశ్చ స్వయం కృష్ణస్స్కన్దో విష్ణుకలోద్భవః. ౧౪౮. బభూవతుస్తౌ తనయౌ పశ్చాత్తస్యాశ్చ నారద, లక్ష్మీ ర్మఙ్గళభూపేన ప్రథమం పరిపూజితా ౧౪౯. త్రిషు లోకేషు తత్పశ్చాద్దేవతా మునిమానవైః, సావిత్రీ చాశ్వపతినా ప్రథమం పరిపూజితా. ౧౫౦. తత్పశ్చా త్త్రిషు లోకేషు దేవతామునిపుఙ్గవైః, ఆదౌ సరస్వతీ దేవీ బ్రహ్మణా పరిపూజితా. ౧౫౧. తత్పశ్చాత్త్రిషు లోకేషు దేవతామునిపుఙ్గవైః, ప్రథమం పూజితా రాధా గోలోకే రాసమణ్డలే ౧౫౨. పౌర్ణమాస్యాం కార్తికస్య కృష్ణేన పరమాత్మనా. గోపికాభిశ్చ గోపైశ్చ బాలికాభిశ్చ బాలకైః. ౧౫౩. గవాం గణైస్సురభ్యా చ

తస్మాత్తాసామవమానే ప్రకృతేరేవాపమాన ఇత్యాహ—యోషితామవమానే ఇతి. పరాభవోఽవమానః. తాసాం పూజనే ప్రకృతేః పూజా భవతీత్యాహ—బ్రహ్మణీతి. ౧౩౮—౧౪౦. సత్త్వాంశానాం లక్షణం పతివ్రతా ఇతి. రజోఽంశానాం లక్షణం భోగ్యా ఇతి. విషయాసక్తా ఇత్యర్థః. ౧౪౧. తాః పూజయా న వశ్యాః స్యుః కిన్తు భోగేనైవేత్యాహ—సుఖసంభోగేతి. అజ్ఞాతకులసమ్భవాస్తాశ్చాధమా ఇత్యర్థః. ౧౪౨. కులటాః కులహన్త్ర్యః. ౧౪౩, ౧౪౪. ఏవం త్రైవిధ్యేఽపి పూజార్హా ఏవ తాః సర్వా ఇతి ఫలతారతమ్యన్తు సాత్త్విక్యాదిపూజాయామస్త్యేవ. అధునా పంచప్రకృతీనాం సర్వైః పూజ్యత్వమాహ—పూజితేతి. పృథ్వ్యాం సురథేనాదౌ పూజితా తేన దేవాదిభిర్దేవలోకే సిరన్తరకృతాయాం పూజాయామపి న దోషః. సురథో నామ రాజా ౧౪౫, ౧౪౬. దుర్గైవ దక్షకన్యారూపేణోత్పన్నేత్యాహ—జాతాదావితి. ౧౪౭. స్వయం కృష్ణ ఇతి. శ్రీకృష్ణ ఏవ పూర్ణావతారః పార్వత్యాః పుత్రో గణేశరూపేణ జాతః. స్కన్దస్తు విష్ణుకలోద్భవః. అశ్వ విష్ణ్వంశజన్యో న తు పూర్ణావతారః. ౧౪౮. మంగళభూపేన మంగళాభిధరాజ్ఞా. ౧౪౯.

తత్ప్రశ్చాదాజ్ఞయా హరేః, తదా బ్రహ్మాదిభిర్దేవైర్మునిభిః పరయా ముదా. ౧౫౪.
పుష్పధూపాదిభిర్భక్త్యా పూజితా వన్దితా సదా, పృథివ్యాం ప్రథమం దేవీ సుయ
జ్ఞేనైవపూజితా. ౧౫౫ శఙ్కరేణోపదిష్టేన పుణ్యక్షేత్రే చ భారతే, త్రిషు లో
కేషు తత్పశ్చాదాజ్ఞయా పరమాత్మనః. ౧౫౬. పుష్పధూపాదిభిర్భక్త్యా పూజితా
మునిభిస్సదా, కలాయాయాస్సముద్భూతాః పూజితాస్తాశ్చ భారతే. ౧౫౭. పూజి
తా గ్రామదేవ్యశ్చ గ్రామేచనగరేమునే, ఏవం తే కథితం సర్వం ప్రకృతేశ్చరితం
శుభమ్. ౧౫౮. యథాగమం లక్షణం చ కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

పఞ్చప్రకృత్యాద్యుత్పత్తిః.

నారదఉవాచ.—సమాసేన శ్రుతం సర్వం దేవీనాం చరితంప్రభో, విబోధ
నాయ బోధస్య వ్యాసేన వక్తుమర్హసి ౧. సృష్టేరాద్యా సృష్టివిధౌ కథమావిర్బ
భూవహా, కథం వా పఞ్చధా భూతా వద వేదవిదాం వర ౨. భూతాయయాం
శకలయా తయా త్రిగుణయా భవే, వ్యాసేన తాసాం చరితం శ్రోతుమిచ్ఛామి
సామ్ప్రతమ్. 3. తాసాం జన్మానుకథనం పూజాధ్యానవిధిం బుధ, స్తోత్రం కవచ
మైశ్వర్యం శౌర్యం వర్ణయ మఙ్గళమ్. ౪. శ్రీనారాయణఉవాచ—నిత్య ఆత్మాన

పతినా రాజ్ఞా. క్వచిత్సావిత్రీ చ సరస్వత్యా ఇత్యపి పాఠః. ౧౫౦—౧౫౪. ప్రథమం దేవీతి.
భూతలే ప్రథమం రాధాదేవీసుయజ్ఞేన రాజ్ఞా పూజితేత్యర్థః. ౧౫౫. ఉపదిష్టేన విధినేతి శేషః.
౧౫౬—౧౫౮. యస్మాదేవం తస్మాదేతా దేవతా నియమేన పూజ్యా ఇతి తాత్పర్యమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

అష్టాశీతిమహాపద్యైః పంచప్రకృతిసమ్భవః, ప్రోచ్యతే విస్తరేణైవ తద్భర్తౄణాం చ సమ్భవః.
పృష్టవతే నారదాయ సర్వోఽపి నవమస్కంధోక్తోఽర్థః సంక్షేపేణ సూత్రభూతవాక్యైర్భగవతా
వర్ణితస్తమర్థం సామాన్యరూపేణ జ్ఞాతం విశేషాకారేణ జ్ఞాతుం పునర్నారదః పృచ్ఛతి—నారద
ఉవాచ—సమాసేనేతి. సమాసేన సంక్షేపేణ బోధస్య సామాన్యాకారేణ బోధే విషయస్య పూర్వో
క్తార్థస్య విబోధనాయ విశేషాకారేణ బోధనాయ వ్యాసేన విస్తారేణ. ౧. విశేషార్థవిషయం
ప్రశ్నే స్వయమేవ కరోతి—సృష్టేరితి. సృష్టేర్ద్వైతప్రపంచస్య కార్యభూతస్యాద్యా కారణరూపా
మూలప్రకృతిర్మాయాశక్తిపరాదిశబ్దవాచ్యా సృష్టివిధౌ సృష్టిక్రియాయాం ప్రథమతః కథమావిర్బ
భూవోత్పన్నా. పశ్చాచ్చ కథం పంచధా భూతా పంచధా పంచప్రకారేణ దుర్గాదిరూపేణ
భిన్నా కథం వా జాతా తద్వదేత్యర్థః. ౨. కించ భూతేతి. భవే సంసారే తయా త్రిగుణయా
ప్రకృతేరంశకలయా యా భూతా సంభూతా శక్తిగంగాతులస్యాదిరూపిణీ తాసాం చరితమిత్యర్థః.
3. కించ తాసామితి. తాసాం తులస్యాదీనామ్. ౪. నారాయణః ప్రథమం ప్రకృతేః స్వరూప
మాహ—నారాయణ ఉవాచ—నిత్య ఇతి. నిత్య ఆత్మా యథా తథా ప్రకృతిర్నిత్యేత్యర్థః. ఆత్మా
ఽత్ర చిదాభాసో జీవః, అస్య మోక్షపర్యన్తమవస్థానాన్నిత్యత్వమ్. న త్వత్రాత్మశబ్దేన పరమాత్మా

భోనిత్యం కాలో నిత్యో దిశో యథా, విశ్వానాం గోళకం నిత్యం నిత్యో గోలోక ఏవచ. ౫. తదేకదేశో వైకుంఠో నమ్రభాగానుసారకః, తథైవ ప్రకృతిర్నిత్యా బ్రహ్మలీలా సనాతనీ. ౬. యథాగ్నౌ దాహికా చన్ద్రే పద్మే శోభా ప్రభా రవౌ, శశ్వద్యుక్తా న భిన్నా సా తథా ప్రకృతిరాత్మని ౭. వినా స్వర్ణం స్వర్ణకారః కుణ్డలం కర్తుమక్షమః, వినా మృదా ఘటం కర్తుం కులాలో హి న హీశ్వరః. ౮. న హి క్షమస్తథాత్మా చ సృష్టిం ప్రష్టుం తయా వినా, సర్వశక్తిస్వరూపా సా యయా చ శక్తిమాన్సదా. ౯. ఐశ్వర్యవచనశ్శక్తిః సః పరాక్రమ ఏవ చ, తత్స్వరూపా తయోర్దాత్రీ సా శక్తిః పరికీర్తితా. ౧౦. జ్ఞానం సమృద్ధిసమ్పత్తిర్యశశ్చైవ బలం

తస్య గ్రహణే తస్మిన్పరమాత్మని త్రికాలాబాధ్యత్వరూపనిత్యత్వస్య సత్వాత్తదేవ నిత్యత్వం మాయాయాం బోధితం భవేత్. తచ్చ మాయాయాం న సంభవతి "అసత్వమరజస్కమమాయమి"తి తాపనీయశ్రుత్యా మోక్షదశాయాం మాయాయాః నాశాభ్యుపగమాత్. తస్మాజ్జీవ ఏవాత్మశబ్దేన గ్రాహ్యః. తద్గ్రహణే తస్య మోక్షపర్యన్తమవస్థానాన్మాయాయాశ్చ మోక్షపర్యన్తమవస్థానాదుభయోః సమానయోగక్షేమం నిత్యత్వం సిద్ధ్యతీతి నభః కాలదిశాదీనామపి ప్రాకృతప్రలయపర్యన్తమవస్థానాన్నిత్యత్వమాపేక్షికమవబోద్ధవ్యమ్. విశ్వానాంభూరాదిలోకానాం గోలకం బ్రహ్మాండమిత్యర్థః. ౫. తదేకదేశ ఇతి. తదేకదేశో గోలోకైకదేశః నమ్రభాగానుసారకో గోలోకాన్నమ్రదేశే స్థితో వైకుంఠ ఇత్యర్థః. పరమార్థతో నిత్యస్తు పరమాత్మైవ. "ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ" "నేహ నానాస్తి కంచనే"త్యాదిశ్రుతేః. ౬. నను సా ప్రకృతిః సాంఖ్యశాస్త్రోక్త ప్రధానవదాత్మనో భిన్నా స్వతన్త్రా వాస్తి కిం? తత్రాహ—యథాగ్నౌ దాహికేతి. యథా వహ్నౌ దాహికా శక్తిః శశ్వన్నిరన్తరం యుక్తా సంయుక్తైవ వహ్నినా నాభిన్నా వహ్నేః కదాచిదపి యథా వా చన్ద్రే పద్మే చ శోభా నిత్యం సమవేతైవ న భిన్నా. యథా వా రవౌ ప్రభా తదభిన్నైవ న భిన్నా కదాచిదపి. తథైవేయం శక్తిః పరాత్మని తదభేదేనైవ తిష్ఠతి శక్తేః శక్తవ్యతిరేకేణాదర్శనాత్. తథా చ శ్వేతాశ్వతరశ్రుతిః—"పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చే"తి తన్త్రేష్వపి శక్తిశ్చ శక్తిమద్రూపాద్వ్యతిరేకం న వాంఛతి. తాదాత్మ్యమనయోర్నిత్యం వహ్నిదాహికయోరివేతి. తస్మాన్న భిన్నా జడా స్వతన్త్రా. కిన్తు చేతనాధిష్ఠితా చేతనేవ భవతీతి భావః. తదుక్తమ్. "చిచ్ఛాయావేశతః శక్తిశ్చేతనేవ విభాతి సే"తి సూతసంహితాయామ్. ౭. నను సా శక్తిర్యది పరమాత్మనో న భిన్నా కిన్తు తదభిన్నా తదా పరమాత్మైవ జగత్కరోతు కిమర్థం శక్తిస్తదేతి చేత్తదాహ—వినా స్వర్ణమితి. ౮. న హి క్షమ ఇతి. శక్తిరహితస్య నిర్గుణస్య నిర్వికారస్య నిరవయవస్యాత్మనో న జగత్కర్తృత్వముత్పద్యతే. తస్మాత్సర్వజనకత్రీ సాపేక్షితైవేతి భావః. ౯. శక్తిశబ్దస్య నిర్వచనమాహ—ఐశ్వర్యేతి. శశబ్దో మంగళవాచకత్వాదైశ్వర్యవచనః. కృతిశబ్దస్య పృషోదరాదిత్వాదృకాలలోపే క్తిశబ్దః పరాక్రమవాచకః. సయుక్తా క్తిర్యస్యామితి వ్యుత్పత్త్యా శక్తిశబ్దః ప్రకృతివాచకః. పృషోదరాదిత్వాద్యుక్తాపదలోపః. తత్ఫలితమాహ—తత్స్వరూపేతి. ౧౦. భగవతీపదవ్యుత్పత్తిమాహ—జ్ఞానమితి. జ్ఞానాదిబలాన్తానాం పదార్థానాం వాచకో భగశబ్దః తేన కారణేన శక్తిర్భగవతీపదేనోచ్యత ఇత్యర్థః. భగాః సన్త్యస్యామితి వ్యుత్పత్తేః. నను భగాః పరా శక్తేః

భగః, తేన శక్తిర్భగవతీ భగరూపా చ సా సదా. ౧౧. తయా యుక్తస్సదాత్మాచ భగవాంస్తేన కథ్యతే, సచ స్వేచ్ఛామయో దేవస్సాకారశ్చ నిరాకృతిః. ౧౨. తేజోరూపం నిరాకారం ధ్యాయన్తే యోగినస్సదా, వదన్తి చ పరం బ్రహ్మ పరమాత్మానమీశ్వరమ్. ౧౩. అదృశ్యం సర్వద్రష్టారం సర్వజ్ఞం సర్వకారణమ్, సర్వదం సర్వరూపం తం వైష్ణవాస్తన్న మన్వతే. ౧౪. వదన్తి చైవ తే కస్య తేజస్తేజస్వినా వినా, తేజోమణ్డలమధ్యస్థం బ్రహ్మ తేజస్వినం పరమ్. ౧౫. స్వేచ్ఛామయం సర్వరూపం సర్వకారణకారణమ్, అతీవ సున్దరం రూపం బిభ్రతం సుమనోహరమ్. ౧౬. కిశోరవయసం శాన్తం సర్వకాన్తం పరాత్పరమ్, నవీననీరదాభాసం ధామైకం శ్యామవిగ్రహమ్. ౧౭. శరన్మధ్యాహ్నపద్మౌఘశోభామోచనలోచనమ్, ముక్తాచ్ఛవివినిన్ద్యైకదన్తపఙ్క్తిమనోహరమ్. ౧౮. మయూరపిఞ్ఛచూడం చ మాలతీమాల్యమణ్డితమ్, సునసం సస్మితం కాన్తం భక్తానుగ్రహకారణమ్. ౧౯. జ్వలదగ్నివిశుద్ధైకపీతాంశుకసుశోభితమ్, ద్విభుజం మురలీ హస్తంరత్నభూషణభూషితమ్. ౨౦. సర్వాధారం చ సర్వేశం సర్వశక్తియుతం విభుమ్, సర్వైశ్వర్యప్రదం సర్వం స్వతన్త్రం సర్వమఙ్గళమ్ ౨౧. పరిపూర్ణతమం సిద్ధం సిద్ధేశం సిద్ధికారకమ్, ధ్యాయన్తే వైష్ణవాశ్శశ్వద్దేవదేవం సనాతనమ్. ౨౨. జన్మమృత్యుజరావ్యాధిశోకభీతిహారంపరమ్, బ్రహ్మణోవయసాయస్య నిమేష ఉపచర్యతే. ౨౩. సచాత్మా సపరం

భిన్నాః కస్మాదాగతాస్తత్రాహ—భగరూపా చ సేతి. భగా అపి తస్యా ఏవ వికారా ఇత్యర్థః. ౧౧. నను తర్హి పరమాత్మా కథం భగవచ్ఛబ్దేనోచ్యతే! ఇతి చేత్ తాదృశభగవతీశక్తియోగాదేవేత్యాహ—తయా యుక్త ఇతి. తస్యా గుణా ఏవ పరమాత్మనో గుణా భవన్తి పరస్పరాధ్యాసాదిత్యర్థః. ఇత్థం పరాశక్తిం వర్ణయిత్వా తదవచ్ఛిన్నం చైతన్యరూపం పరమాత్మానం వర్ణయతి—స చ స్వేచ్ఛామయ ఇతి. ప్రకృతేరిచ్ఛైవైతస్యేచ్ఛాన భిన్నేతి ప్రకృతీచ్ఛయైవ స్వేచ్ఛామయ ఇత్యుచ్యతే అయం పరమాత్మా నిరాకారః సాకారశ్చ భవతీత్యర్థః. ౧౨. నిరాకారస్వరూపం వర్ణయతి—తేజోరూపమితి. చిద్రూపం స్వప్రకాశం తేజోరూపమిత్యర్థః. ఇదమేవ పరం బ్రహ్మేతి వదన్తి. ౧౩. ఇత్థం నిరాకారం పరమాత్మరూపం యోగినో జ్ఞానినో వేదాన్తాశ్చ యద్యపి వదన్తి తథాపి తద్రూపం వైష్ణవాః స్థూలమూర్త్యభిమానినో న మన్వతే ఇత్యరుచిపూర్వకమాహ—వైష్ణవాస్తన్న మన్వతి ఇతి. ౧౪. తే కిం వదన్తి? తత్రాహ—వదన్తీతి. భవద్భిర్యత్తేజః స్వీక్రియతే తత్తేజస్తేజస్వినా వినా కస్య సమ్భవేత్ న కస్యాపి న హి చన్ద్రికాప్రభాదీని చన్ద్రసూర్యాద్యాశ్రయరహితాని క్వచిదుపలభ్యన్తే తతోఽన్యథాఽనుపపత్త్యా కాచన నిత్యా సావయవా మూర్తిః స్వీకర్తవ్యేతి తే వదన్తీత్యర్థః. కీదృశీ మూర్తిః స్వీకర్తవ్యేతి తాం దర్శయతి—తేజోమండలేతి. ౧౫, ౧౬. కిశోరో బాలః. ౧౭. శోభాయా మోచనే నాశనే లోచనే యస్య. ముక్తాచ్ఛవిర్వినిన్ద్యా యయా ఏతాదృశీ యా ఏకాఽవిరళా మధ్యే వ్యవధానరహితా దన్తపఙ్క్తిస్తయా మనోరమమ్.౧౮—౨౨.

బ్రహ్మ కృష్ణ ఇత్యభిధీయతే, కృషిస్తద్భక్తివచనో నశ్చ తద్దాస్యవాచకః. ౨౮.
భక్తిదాస్య ప్రదాతా యస్స చ కృష్ణః ప్రకీర్తితః, కృషిశ్చ సర్వవచనా నకారో
బీజమేవచ. ౨౯. స కృష్ణః సర్వస్రష్టాదౌ సిసృక్షన్నేక ఏవ చ, సృష్ట్యై

నిమేషో నేత్రమీలనమ్. ౨౩. కృష్ణపదం నిర్వక్తి. కృషిస్తద్భక్తీతి. కృషధాతోర్భజనవాచకా ద్భావే క్విప్ప్రత్యయే కృష్ శబ్దో నిష్పన్నః. సః తద్భక్తివచనః కృష్ణభక్తివాచక ఇత్యర్థః. ణమ ధాతోరపి ప్రహ్వావాచకాద్భావే డప్రత్యయే కృష్ణదాస్యవాచకో న శబ్దః. తథా చ కృట్చ నం చ కృష్ణే తే దాతృత్వేన వర్తేతే యస్మిన్నిత్యర్థేఽర్శఆద్యచ్. పృషోదరాదిత్వాత్షకారశ్రవణమ్. ౨౮. తత్ఫలితమాహ—భక్తిదాస్యేతి. వ్యుత్పత్త్యన్తరమాహ—కృషిశ్చేతి. కృష్యతే ఆకృష్యతే కారణాదుత్పత్తికాలే ఇతి కృట్ సర్వం జగత్. కర్మణి క్విప్. బాహులకాత్ "ణీఞ్ ప్రాపణే" ఇత్యస్మాడ్డప్రత్యయే నయతి కార్యాత్మతాం ప్రాపయతి స నో బీజం కారణమిత్యర్థః. కృషిశ్చేతి. కృషః సర్వకార్యప్రపంచస్య నః బీజమిత్యర్థః. ౨౯. ఫలితమాహ—స కృష్ణ ఇతి. స కృష్ణ ఇత్యభిధీయత ఇతి శేషః. ఏతావత్పర్యన్తం వైష్ణవం మతముపపాదితమ్. తత్ర వైష్ణవాస్తన్న మన్వత ఇత్యనేన బోధితయాఽరుచ్యైవం తిరస్కారో దర్శితః. తత్ర యుక్తిస్త్విత్థమ్. న హ్యస్మాభిశ్చన్ద్రసూర్యతేజోవద్బ్రహ్మతేజః స్వీక్రియతే. యేన తదాశ్రయస్యాకాంక్షా స్యాత్. కిన్తు శుద్ధత్వాత్తేజఃసదృశం స్వయం ప్రకాశం జ్ఞానరూపమేవ తేజఃపదేనోచ్యతే. న హి తస్య సర్వాధారస్యాధారాపేక్షాస్తి. అనవస్థాపత్తేః. "స భగవః కస్మిన్ప్రతిష్ఠితః స్వే మహిమ్ని"తి శ్రుత్యా చ నిరాధారస్యైవాత్మనః ప్రతిపాదనాత్. కించ యా మూర్తిస్సావయవా భవద్భిః స్వీక్రియతే తస్యా నిత్యత్వం న స్యాత్. యద్యత్సావయవం తత్తన్నశ్వరమితి వ్యాప్తేః. కించ యా భవతా మభిమతా మూర్తిః సా కిం పాంచభౌతికీ వా తద్రహితా వా. యది పాంచభౌతికీ తదాఽనిత్యత్వప్రసంగః. యది తద్రహితా తర్హి తస్యా దృశ్యత్వాభావః స్యాత్. తథా చ తస్యాః సత్త్వే ప్రమాణాభావః. న చ వేద ఏవ కృష్ణమూర్తేర్బ్రహ్మత్వప్రతిపాదకః ప్రమాణమితి చేన్న. కృష్ణమూర్త్యన్తర్గతబ్రహ్మరూపప్రతిపాదకత్వేనాపి వేదవాక్యస్య విషయలాభేన చారితార్థ్యాత్. అతఏవ "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మే"తి సామానాధికరణ్యప్రతిపాదకశ్రుతిశ్చరితార్థా. కించ భవద్భిః కృష్ణమూర్తిప్రతిపాదకా యా శ్రుతిరుచ్యతే సా కిముపాసనాకాండస్థా వా జ్ఞానకాండస్థా? యద్యుపాసనాకాండస్థా తర్హి సర్వశ్రుతీనాముపక్రమోపసంహారాదిషడ్విధతాత్పర్యలింగేనాద్వైతే బ్రహ్మణి సమన్వయాన్నిర్గుణబ్రహ్మప్రతిపాదకశ్రుతిభ్యో హ్యుపాసనాకాండస్థశ్రుతీనాం దుర్బలత్వాత్తన్మూర్త్యన్తర్గత బ్రహ్మవర్ణనప్రతిపాదనేనాపి తాసాం శ్రుతీనాం సార్థక్యాచ్చ న తదుక్తార్థే ప్రామాణ్యమ్. యది జ్ఞానకాండస్థా తదపి న సమ్భవతి న హి జ్ఞానకాండే బ్రహ్మరూపం నిర్గుణం విహాయ క్వచిదపి సగుణం రూపం సావయవం పరిచ్ఛిన్నం ప్రతిపాదితమస్తి. తస్మాన్మూలప్రకృతేర్హిరణ్యగర్భోత్పత్తిద్వారా పంచమహాభూతసృష్ట్యుత్తరం పంచమహాభూతాంశమాదాయ హిరణ్యగర్భరూపా భగవతీ నానారూపాణి ధారయామాసేత్యేవ సర్వశ్రుతిసిద్ధాన్తః. తదుక్తం నృసింహతాపనీయేఽన్తిమే ఖండే. "ఉపద్రష్టా అనుమన్తైష ఆత్మా నిత్యశ్చిద్రూప ఏవావికారో హ్యుపలబ్ధా సర్వత్ర న హ్యస్తి ద్వైతసిద్ధిరాత్మైవ సిద్ధో ద్వితీయో మాయయా హ్యన్యదివ స వా ఏష ఆత్మా పర ఏవైష సర్వం తథా హి ప్రాజ్ఞే

న్ముఖ స్తదంశేన కాలేన ప్రేరితః ప్రభుః. ౨౬. స్వేచ్ఛామయస్స్వేచ్ఛయా చ ద్విధా

సైషా విద్యా జగత్సర్వమాత్మా పరమాత్మైవ స్వప్రకాశోఽప్యవిషయజ్ఞానత్వాత్ జానన్నేవ వ్యాత్ర
న విజానాత్యనుభూతేర్మాయా చ తమోరూపానుభూతే''రిత్యాది. ఏవమేవైషా మాయా స్వావ్యతి
రిక్తాని క్షేత్రాణి దర్శయిత్వా జీవేశావభాసేన కరోతి మాయా చావిద్యా చ స్వయమేవ భవతి.
సైషా చిత్రా సుదృఢా బహ్వంకురా గుణభిన్నాఙ్కురేష్వపి గుణభిన్నా సర్వత్ర బ్రహ్మావిష్ణుశివ
రూపిణీ చైతన్యదీప్తా తస్మాదాత్మన ఏవ త్రైవిధ్యం సర్వత్ర యోనిత్వమప్యభిమన్తా జీవో నియన్తే
శ్వరః. సర్వాహం మానీ హిరణ్యగర్భస్త్రిరూప ఈశ్వరవద్వ్యక్తచైతన్యః సర్వగో హ్యేష ఈశ్వరః.
క్రియా జ్ఞానాత్మా సర్వం సర్వమయం సర్వేజీవాః సర్వమయాః సర్వావస్థాసు తథాప్యల్పాః స వా
ఏష భూతానీన్ద్రియాణి విరాజం దేవతాః కోశాంశ్చ సృష్ట్వా ప్రవిశ్యామూఢో మూఢ ఇవ వ్యవ
హరన్నాస్తే మాయయైవ. తస్మాదద్వయ ఏవాత్మేతి. నను తర్హి ప్రథమాధ్యాయే స్వేచ్ఛామయస్వే
చ్ఛయా చ శ్రీకృష్ణస్య సిసృక్షయా 'సావిర్బభూవ సహసా మూలప్రకృతిరీశ్వరీ'తి వాక్యే శ్రీకృష్ణ
స్యేతి కథముక్తమ్. పరమాత్మన ఇచ్ఛయేతి వక్తవ్యమితి చేచ్ఛృణు. కృష్ణశబ్దో హి యోగరూఢ్యా
గోలోకవాసిదేవతాయాం రూఢః. కేవలయోగార్థమాదాయ తు పరమాత్మని ప్రయుక్తః ఏవమేవ
సర్వేఽపి శబ్దా యోగరూఢ్యా తత్తద్విశేషపదార్థవాచకా అపి యోగార్థమాదాయ సర్వే బ్రహ్మ
వాచకా అపి భవన్తీతి న దోషః. నను తర్హి సామ్యావస్థమాయోపాధికసర్వకారణబ్రహ్మణః కిం
ముఖ్యం యోగరూఢం నామేతి చేదుచ్యతే. కేవలబ్రహ్మణో నిర్గుణబ్రహ్మప్రతిపాదకశ్రుతిషు 'సత్యం
జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మే'త్యాదివాక్యేషు ప్రతిపాదితాని సత్యం జ్ఞానమిత్యాదిని నామాని ముఖ్యాని.
తదతిరిక్తనామాని శివవిష్ణుబ్రహ్మేత్యాదీని యౌగికాని తేషాం తత్తద్గుణోపాధిచైతన్యే రూఢత్వే
నైకత్ర క్లృప్తశక్త్యా నిర్వాహేఽన్యత్ర శక్తికల్పనే ప్రమాణాభావాద్గౌరవాచ్చ. తత్తద్గుణరూపో
పాధిషు శివవిష్ణ్వాదినామ్నాం శక్తిస్తు మైత్రాయణీయశ్రుతావభిహితా. 'యో హ ఖలు వా వాస్య
సాత్త్వికోఽంశః స విష్ణుర్యో హ ఖలు వావాస్య తామసోఽంశః స యోఽయం రుద్ర' ఇత్యాది
వాక్యైః. కృష్ణాదిశబ్దాస్తు రూఢ్యా విష్ణుతత్త్వస్యైవ వాచకాః. తత్తదుపనిషత్సు తథైవ ప్రతిపాద
నాత్. సగుణశబలకారణబ్రహ్మణః సామ్యావస్థమాయాన్తఃప్రవిష్టస్య తు ముఖ్యాః శబ్దా మాయా
శక్తిప్రకృతిపరా భగవతీదేవీత్యాదయః. యథా గజాదిశరీరే ప్రవిష్టస్య చైతన్యస్య గజాదిసంజ్ఞా
ముఖ్యాస్తద్వత్. తదుక్తం శ్వేతాశ్వతరే ''దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢామి''తి. ఆత్మరూపం
శక్తిమిత్యర్థః. సూతసంహితాయాం సౌరసంహితాయాం కూర్మపురాణే చ ''చిన్మాత్రాశ్రయమా
యాయాః శక్త్యాకారో ద్విజోత్తమాః, అనుప్రవిష్టాయాసంవిన్నిర్వికల్పా స్వయంప్రభా. సా శివా
పరమా దేవీ శివాభిన్నా శివంకరీ''తి. తస్మాత్కారణబ్రహ్మణోఽపి మాయాశక్త్యాదిసంజ్ఞా ఏవ
ముఖ్యాః. బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిసంజ్ఞాస్తు గౌణాః. తత్తద్గుణోపాధిషు తేషాం శక్తేః క్లృప్తత్వేన అన్యత్ర
శక్తికల్పనే ప్రమాణాభావాద్గౌరవాచ్చ. తస్మాత్కారణబ్రహ్మోపాసకేన మాయాశక్తిపరా మూల
ప్రకృతిభగవతీదేవీత్యాదిముఖ్యశబ్దైరేవ కారణం బ్రహ్మోపాస్యమ్. న తు బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిశబ్దైరిత్యేవ
తత్త్వం అత ఏవ కారణబ్రహ్మణః శక్తితత్త్వమితి సంజ్ఞా శైవసిద్ధాన్తే ప్రసిద్ధా శాక్తదర్శనే చేత్య
లమప్రసక్తానుప్రసక్త్యా. వస్తుతస్తు పూర్వత్ర పరమాత్మన ఇచ్ఛయేత్యేవ పూర్వవచనార్థః. శ్రీకృష్ణ

రూపో బభూవహ, స్త్రీరూపో వామభాగాంశో దక్షిణాంశః పుమాన్స్మృతః. ౨౭
తాం దదర్శ మహాకామీ కామాధారాం సనాతనః, అతీవ కమనీయాం చ చారు
పఙ్కజసన్నిభామ్. ౨౮. చన్ద్రబిమ్బవినిన్ద్యైకనితమ్బయుగళాం పరామ్, సుచారు
కదలీస్తమ్భనిన్దితశ్రోణిసున్దరీమ్. ౨౯. శ్రీయుక్తశ్రీఫలాకారస్తనయుగ్మమనోర
మామ్, పుష్పజుష్టాం సులలితాం మధ్యక్షీణాం మనోహరామ్. ౩౦. అతీవ
సున్దరీం శాన్తాం సస్మితాం వక్రలోచనామ్, వహ్నిశుద్ధాంశుకాధారాం రత్న
భూషణభూషితామ్. ౩౧. శశ్వచ్చక్షుశ్చకోరాభ్యాం పిబన్తీం సతతం ముదా,
కృష్ణస్య ముఖచన్ద్రం చ చన్ద్రకోటివినిన్దితమ్. ౩౨. కస్తూరీబిన్దునా సార్ధమధశ్చన్దన
బిన్దునా, సమం సిన్దూరబిన్దుం చ భాలమధ్యే చ బిభ్రతీమ్. ౩౩. వక్రిమం కబరీ
భారం మాలతీమాల్యభూషితమ్, రత్నేన్ద్రసారహారం చ దధతీం కాన్తకాముకీమ్
౩౪. కోటిచన్ద్రప్రభామృష్టపుష్టశోభాసమన్వితామ్, గమనేన రాజహంసగజగర్వ
వినాశినీమ్. ౩౫. దృష్ట్వా తాం తు తయా సార్ధం రాసేశో రాసమణ్డలే, రాసోల్లాసే
సురసికో రాసక్రీడాం చకార హ. ౩౬. నానాప్రకారశృఙ్గారం శృఙ్గారో మూర్తి
మానివ, చకార సుఖసమ్భోగం యావద్వై బ్రహ్మణో దినమ్. ౩౭. తతస్స చ
పరిశ్రాన్తస్తస్యా యోనౌ జగత్పితా, చకార వీర్యాధానం చ నిత్యానన్దే శుభే
క్షణే. ౩౮. గాత్రతో యోషితస్తస్యాస్సురతాన్తే చ సువ్రత, నిస్ససార శ్రమ
జలం శ్రాన్తాయాస్తేజసా హరేః ౩౯. మహాక్రమణక్లిష్టాయా నిశ్వాసశ్చ బభూ

స్యేత్యస్య సిసృక్షయేత్యనేనాన్వయ ఇతి పూర్వం వ్యాఖ్యాతం తదా న కోఽపి దోషః. ఇత్థం
వైష్ణవమతమరుచ్యా వినిన్ద్యాధిష్ఠాతృదేవీనాం దేవానాం చ సాకారమూర్తీనాం నిరాకారబ్రహ్మణో
మాయావిశిష్టాదుత్పత్తిమాహ—సర్వస్రష్టాదావితి. ఆదౌ ప్రథమం సర్వస్రష్టా మాయాశబలః పర
మేశ్వరోఽపఞ్చీకృతభూతాత్మక హిరణ్యగర్భోత్పత్తిద్వారా పఞ్చమహాభూతాత్మక బ్రహ్మాణ్డో
త్పత్త్యనన్తరమిత్యర్థాద్బోధ్యమ్. సిసృక్షుః సృష్టానాం పదార్థానా మధిష్ఠాతృదేవతాః స్రష్టుమి
చ్ఛుః పరమాత్మనోఽంశ ఇవ తస్మిన్విద్యమానేన కాలేన ప్రేరితః సన్. ౨౬. స్వేచ్ఛామయో
యతో భవతి తతో హేతోః స్వేచ్ఛయా శక్త్యా అర్ధనారీశ్వరరూపేణ ద్విధా బభూవేత్యర్థః.
తత్ర స్వేచ్ఛామయః స్వేచ్ఛయేతి పదద్వయేన ద్విధా భవనం ప్రకృతేరేవ కార్యమ్, తత్ప్రకృతే
కార్యమాత్మన్యారోపేణ భాత్యుక్తం భవతి. తథాచార్ధనారీశ్వర రూపేణ మూలప్రకృతిరేవ
పరిణామం ప్రాప్తా ఇత్యర్థః. సా చ ప్రకృతిశ్చైతన్యరహితా నైవ తిష్ఠతీతి తదధిష్ఠానం
వివర్తకారణం సర్వత్రానుగతమేవ. ౨౭. ఉత్పత్త్యనన్తరం వృత్తమాహ—తాం దదర్శేతి. ౨౮.
చన్ద్రబిమ్బం వినిన్ద్యం యస్య తాదృశమేకం మిలితం నితమ్బయుగళం యస్యాః. కదలీస్తమ్భో
నిన్దితో యయా శ్రోణ్యా లక్షణయా శ్రోణ్యధోభాగేన సున్దరీ. ౨౯. శ్రీఫలం బిల్వఫలమ్. మాలా
పుష్పైర్జుష్టాం సేవితామ్. ౩౦. వక్రలోచనాం కటాక్షవతీమ్. ౩౧, ౩౨. కస్తూరీబిన్దునేతి. సీమన్త
సన్నిధౌ సిన్దూరబిన్దుస్తదధః కాశ్మీరచన్దనబిన్దుస్తదధః కస్తూరీతి ఫలితోఽర్థః. ౩౩. వక్రిమం కుటిలమ్.
కబరీ కేశసన్నివేశః. ౩౪. పుష్టశోభా పూర్ణశోభా. రాజహంసగజయోర్గర్వస్య గమనాభిమానస్య
వినాశినీమ్. ౩౫, ౩౬. శృఙ్గారం కుర్వన్నితి శేషః. ఆబ్రహ్మణో దినపరిమితకాలపర్యన్తమ్. ౩౭.
శుభక్షణే శుభకాలే. ౩౮. శ్రమజలం ఘర్మజలమ్. ౩౯. మహాక్రమణం మహాలిఙ్గనం పఞ్చీకృత

వహ, తదా వవ్రే శ్రమజలం తత్సర్వం విశ్వగోళకమ్. ౪౦. సచ నిశ్వాసవాయుశ్చ
సర్వాధారో బభూవ హ, నిశ్వాసవాయుస్సర్వేషాం జీవినాం చ భవేషు చ. ౪౧.
బభూవ మూర్తిమద్వాయోర్వామాఙ్గాత్ప్రాణవల్లభా, తత్పత్నీ సా చ తత్పుత్రాః
ప్రాణాః పఞ్చ చ జీవినామ్ ౪౨. ప్రాణోఽపానస్సమానశ్చోదానవ్యానౌ చ వాయ
వః, బభూవురేవ తత్పుత్రా అధఃప్రాణాశ్చ పఞ్చచ. ౪౩. ధర్మతోయాధిదేవశ్చ
బభూవ వరుణో మహాన్, తద్వామాఙ్గాచ్చ తత్పత్నీ వరుణానీ బభూవ సా.
౪౪. అథ సా కృష్ణచిచ్ఛక్తిః కృష్ణగర్భం దధార హ, శతమన్వన్తరం యావజ్జ్వలన్తీ
బ్రహ్మతేజసా. ౪౫ కృష్ణప్రాణా హి దేవీ సా కృష్ణప్రాణాధికప్రియా, కృష్ణస్య
సఙ్గినీ శశ్వత్కృష్ణవక్షస్స్థలస్థితా. ౪౬. శతమన్వన్తరాన్తే చ కాలేఽతీతేతు సున్దరీ,
సుషావ డిమ్భం స్వర్ణాభం విశ్వాధారాలయం పరమ్. ౪౭ దృష్ట్వా డిమ్భం చ సా
దేవీ హృదయేన వ్యదూయత, ఉత్ససర్జ చ కోపేన బ్రహ్మాణ్డగోళకే జలే. ౪౮.
దృష్ట్వా కృష్ణశ్చ తత్త్యాగం హాహాకారం చకార హ, శశాప దేవీం దేవేశస్తత్క్షణం
చ యథోచితమ్. ౪౯. యతోఽపత్యం త్వయా త్యక్తం కోపశీలే చ నిష్ఠురే, భవ
త్వం త్వనపత్యాపి చాద్య ప్రభృతి నిశ్చితమ్. ౫౦. యాయాస్త్వదంశరూపాశ్చ
భవిష్యన్తి సురస్త్రియః, అనపత్యాశ్చ తాస్సర్వాస్త్వత్సమా నిత్యయౌవనాః.౫౧.
ఏతస్మిన్నన్తరే దేవీ జిహ్వాగ్రాత్సహసా తతః, ఆవిర్బభూవ కన్యైకా శుక్లవర్ణా
మనోహరా. ౫౨. శ్వేతవస్త్రపరీధానా వీణాపుస్తకధారిణీ, రత్నభూషణభూషా
ఢ్యా సర్వశాస్త్రాధిదేవతా. ౫౩. అథ కాలాన్తరే సా చ ద్విధారూపా బభూ
వహ, వామార్ధాఙ్గాచ్చ కమలా దక్షిణార్ధాచ్చ రాధికా. ౫౪. ఏతస్మిన్నన్తరే కృష్ణో

పఞ్చమహాభూతాత్మకం విశ్వగోలకం పూర్వమేవ జాతమ్. తత్సర్వం శ్రమజలం వవ్రే ఆవృణో
దిత్యర్థః. అతోఽపి జ్ఞాపకాత్ పఞ్చమహాభూతోత్పత్త్యనన్తరమేవేయమధిష్ఠాతృదేవతానా
ముత్పత్తిరితి బోధ్యమ్. ౪౦. జీవినాం ప్రాణినామ్. ౪౧. మూర్తిమద్వాయోరిత్యనేన తస్మిన్నేవ
సమయే ప్రకృత్యా సర్వప్రాణినాం నిశ్వాసవాయోరధిష్ఠాత్రీ మూర్తిరపి ప్రకటీకృతేతి బోధ్యమ్.
పత్నీ చ మూర్తిమతీ ప్రాణాః పంచ పుత్రా అపి పంచప్రాణానామధిదేవా మూర్తిరూపా ఏవ. ౪౨,
అధః ప్రాణాః కనిష్ఠాః యే ప్రాణాః నాగాదయః పంచ తేషామప్యధిదేవాః పంచ తద్దైవోత్పా
దితా ఇత్యాహ—బభూవురేవేతి. ఏతే దశప్రాణాధిదేవా వాయుపత్నీత ఉత్పన్నా ఇత్యర్థః.౪౩.
ధర్మస్య తోయస్య చాధిదేవో వరుణో బభూవ ప్రకృత్యా ఉత్పాదిత ఇత్యర్థః. ౪౪—౪౬.
డింభం బాలకమ్. ౪౭. వ్యదూయత భయంకరం మహాన్తం బాలకం దృష్ట్వా హృదయేనాన్తఃకర
ణావచ్ఛేదేన చకమ్పే ఇత్యర్థః. యథాభిలషితసుకుమారబాలకాభావప్రయుక్తసంజాతకోపేన బ్రహ్మాం
డగోళకే యజ్జలం తస్మిన్ ఉత్ససర్జ. ౪౮—౫౧. జిహ్వాగ్రాత్ కృష్ణవధూజిహ్వాగ్రాదిత్యర్థః.
౫౨, ౫౩. సా చేతి. కృష్ణస్త్రీత్యర్థః. ౫౪, ౫౫. వాణీం జిహ్వాగ్రజాతామ్. కృష్ణో ద్విభుజః,

ద్విధారూపో బభూవ సః, దక్షిణార్ధశ్చ ద్విభుజో వామార్ధశ్చ చతుర్భుజః. ౪౫.
ఉవాచ వాణీం కృష్ణస్తాం త్వమస్య కామినీ భవ, అత్రైవ మానినీ రాధా తవ
భద్రం భవిష్యతి. ౪౬. ఏవం లక్ష్మీం చ ప్రదదౌ తుష్టో నారాయణాయ చ, సజ
గామ చ వైకుణ్ఠే తాభ్యాం సార్ధం జగత్పతిః. ౪౭. అనపత్యే చ తే ద్వే చ జాతే
రాధాంశసమ్భవే, భూతా నారాయణాఙ్గాచ్చ పార్షదాశ్చ చతుర్భుజాః. ౪౮.
తేజసా వయసా రూప గుణాభ్యాం చ సమా హరేః, బభూవుః కమలాఙ్గాచ్చ
దాసీకోట్యశ్చ తత్సమాః. ౪౯. అథ గోలోకనాథస్య లోమ్నాం వివరతో
మునే, భూతాశ్చాసఙ్ఖ్యగోపాశ్చ వయసా తేజసా సమాః. ౫౦. రూపేణ చ
గుణేనైవ బలేన విక్రమేణ చ, ప్రాణతుల్యప్రియాస్సర్వే బభూవుః పార్షదా
విభోః. ౫౧. రాధాఙ్గలోమకూపేభ్యో బభూవుర్గోపకన్యకాః, రాధాతుల్యాశ్చ
తాస్సర్వా రాధాదాస్యః ప్రియంవదాః. ౫౨. రత్నభూషణభూషాఢ్యాశ్శశ్వత్సు
స్థిరయౌవనాః, అనపత్యాశ్చ తాస్సర్వాః పుంసశ్శాపేన సన్తతమ్. ౫౩. ఏతస్మి
న్నన్తరే విప్ర సహసా కృష్ణదేవతా, ఆవిర్బభూవ దుర్గా సా విష్ణుమాయా సనాతనీ.
దేవీ నారాయణీశానా సర్వశక్తిస్వరూపిణీ, బుద్ధ్యధిష్ఠాతృదేవీ సా కృష్ణస్య పర
మాత్మనః. ౫౪ దేవీనాం బీజరూపా చ మూలప్రకృతిరీశ్వరీ, పరిపూర్ణతమా తేజ
స్స్వరూపా త్రిగుణాత్మికా. ౫౫. తప్తకాఞ్చనవర్ణాభా కోటిసూర్యసమప్రభా, ఈ
షద్ధాస్యప్రసన్నాస్యా సహస్రభుజసంయుతా. ౫౬. నానాశస్త్రాస్త్రనికరం బిభ్రతీ
సా త్రిలోచనా, వహ్నిశుద్ధాంశుకాధానా రత్నభూషణభూషితా. ౫౭. యస్యా

అస్య చతుర్భుజనారాయణస్య మానినీ రాధా అత్రైవ మత్సన్నికటే ఏవ స్థాస్యతి మమ పత్నీ భవిష్య
తీత్యర్థః. యతో మానినీ తత స్తవైతస్యాశ్చైకపతిత్వే సామానాధికరణ్యం న సమ్భవేదిత్యర్థః. ౪౬.
తాభ్యాం లక్ష్మీసరస్వతీభ్యామ్. ౪౭. అనపత్యే పూర్వోక్తశాపాద్యతో రాధాంశసమ్భవే తతః
నారాయణాఙ్గాద్వైకుంఠాధిపతేశ్చతుర్భుజాత్. ౪౮, ౪౯. గోలోకనాథస్య ద్విభుజకృష్ణస్య
భూతా జాతాః, ౫౧—౫౩. ఏతస్మిన్నన్తర ఇతి. రాధాకృష్ణశరీరవిభాగసమయే విష్ణోః పరమా
త్మనో మాయాశక్తిర్దుర్గారూపేణ ప్రాదుర్బభూవేత్యర్థః. యథా లక్ష్మీసరస్వత్యౌ రాధావతారౌ
తథా దుర్గా న రాధావతారః. కిన్తు మూలప్రకృతేరేవ సాక్షాదవతార ఇతి భావః. లక్ష్మీసరస్వత్యౌ
రాధావతారావపి మూలప్రకృతేః పూర్ణావతారావేవ ప్రథమాధ్యాయస్థవచనాత్. సాక్షాన్మూల
ప్రకృతేర్దుర్గా. రాధాతస్తు లక్ష్మీసరస్వత్యావిత్యేతావానేవ విశేషః. ౫౪. సాక్షాదవతారత్వేన
అధికం మహిమానం దుర్గాయా వర్ణయతి—దేవీత్యాదినా. నారాయణీ లక్ష్మీస్తత్స్వరూపత్వాది
యమపి నారాయణీ. బుద్ధ్యధిష్ఠాత్రీ అత్ర బుద్ధిశబ్దేనాన్తఃకరణం పరమాత్మనో గృహ్యతే. సర
స్వత్యాః పృథగ్బుద్ధ్యధిష్ఠాతృత్వేన అభిధానాత్ పరమాత్మన ఇత్యుపలక్షణం వ్యష్టిజీవానామపి.
తయా చ సమష్టివ్యష్ట్యన్తఃకరణాధిష్ఠాత్రీ దుర్గేత్యర్థః. ౫౫—౫౮. లోకాః బ్రహ్మాదయః మాయ

శ్చాంశాంశకలయా బభూవుస్సర్వయోషితః, సర్వే విశ్వస్థితా లోకా మోహితా స్స్యశ్చ మాయయా. ౧౯. సర్వైశ్వర్యప్రదాత్రీ చ కామినాం గృహవాసినామ్, కృష్ణభక్తిప్రదా యా చ వైష్ణవానాం చ వైష్ణవీ. ౨౦. ముముక్షూణాం మోక్షదాత్రీ సుఖినాం సుఖదాయినీ, స్వర్గేషు స్వర్గలక్ష్మీశ్చ గృహలక్ష్మీర్గృహేషు చ. ౨౧. తపస్విషు తపస్యా చ శ్రీరూపా తు నృపేషు చ, యా వహ్నౌ దాహికా రూపా ప్రభా రూపా చ భాస్కరే. ౨౨. శోభారూపా చ చన్ద్రే చ సా పద్మేషు చ శోభనా, సర్వశక్తిస్వరూపా యా శ్రీకృష్ణే పరమాత్మని. ౨౩. యయా చ శక్తిమానాత్మా యయా చ శక్తిమజ్జగత్, యయా వినా జగత్సర్వం జీవన్మృతమివస్థితమ్. ౨౪. యా చ సంసారవృక్షస్య బీజరూపా సనాతనీ, స్థితిరూపా బుద్ధిరూపా ఫలరూపా చ నారద. ౨౫. క్షుత్పిపాసా దయారూపా నిద్రా తన్ద్రీ క్షమా ధృతిః, శాన్తిలజ్జాతుష్టిపుష్టిభ్రాన్తికాన్త్యాదిరూపిణీ. ౨౬. సా చ సంస్తూయ సర్వేశం తత్పురస్సముపాసహ, రత్నసింహాసనం తస్యై ప్రదదౌ రాధికేశ్వరః. ౨౭. ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర సస్త్రీకశ్చచతుర్ముఖః, పద్మనాభేర్నాభిపద్మాన్నిస్ససార మహామునే. ౨౮. కమణ్డలుధరశ్శ్రీమాంస్తపస్వీ జ్ఞానినాం వరః, చతుర్ముఖైస్తం తుష్టావ ప్రజ్వలన్బ్రహ్మతేజసా. ౨౯. సా తదా సున్దరీ సృష్టా శతచన్ద్రసమప్రభా, వహ్నిశుద్ధాంశుకాధానా రత్నభూషణభూషణా. ౩౦ రత్నసింహాసనే రమ్యే సంస్తూయ సర్వకారణమ్, ఉవాస స్వామినా సార్ధం కృష్ణస్య పురతో ముదా. ౩౧. ఏతస్మిన్నన్తరే కృష్ణో ద్విధారూపో బభూవ సః, వామార్ధాఙ్గో మహాదేవో దక్షిణే గోపికాపతిః. ౩౨. శుద్ధస్ఫటికసఙ్కాశశ్శతకోటిరవిప్రభః, త్రిశూలపట్టిశధరో వ్యాఘ్రచర్మామ్బరో హరః. ౩౩. తప్తకాఞ్చనవర్ణాభో జటాభారధరః పరః, భస్మభూషితగాత్రశ్చ సస్మితశ్చన్ద్రశేఖరః. ౩౪. దిగమ్బరో నీలకణ్ఠస్సర్వభూషణభూషితః, బిభ్రద్దక్షిణహస్తేన రత్నమాలాం సుసంస్కృతామ్. ౩౫. ప్రజపన్పఞ్చవక్త్రేణ బ్రహ్మజ్యోతి

యా యస్యా మాయయేత్యర్థః. తేన మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీయమితి స్పష్టమేవోక్తం భవతి. ౧౯. కృష్ణభక్తిప్రదాత్రీ కృష్ణశబ్దో యౌగికార్థేన పరమాత్మవాచకః. తథాచ స్వస్వరూపభూతపరమాత్మనో భక్తేర్దాత్రీత్యర్థః. వైష్ణవానాముపాస్యా వైష్ణవీ లక్ష్మీస్తద్రూపేత్యర్థః. ౨౦—౨౬. సర్వేశం మూలప్రకృతేః పూర్ణావతారం స్వస్మాత్ప్రథమతః ప్రాదుర్భూతం వయసాధికం శ్రీకృష్ణం సంస్తూయేత్యర్థః. ౨౭. నిస్ససారేతి సస్త్రీకః సావిత్రీస్త్రియా సహిత ఉత్పన్న ఇత్యర్థః. ౨౮. తం స్వాపేక్షయా వయసా జ్ఞానేన చాధికం శ్రీకృష్ణం తుష్టావేత్యర్థః. ౨౯—౩౧. ఏక ఏవ కృష్ణో ద్విధా భూత ఇత్యర్థః. ౩౨—౩౪. రత్నమాలాం రత్ననిర్మితాం జపోపయోగినీమక్షమాలాం సుసంస్కృతాం మాలాసంస్కారోదితవిధినా సుసంస్కృతాం దక్షిణహస్తేన బిభ్రత్. ౩౫. బ్రహ్మజ్యోతిర్మాయాశబలసర్వకారణమూలప్రకృత్యాత్మక బ్రహ్మజ్యోతిర్మన్త్రం ప్రణవమాయాబీజాది

స్సనాతనమ్, సత్యస్వరూపం శ్రీకృష్ణం పరమాత్మానమీశ్వరమ్. ౮౬. కారణం కారణానాం చ సర్వమఙ్గళమఙ్గళమ్, జన్మమృత్యుజరావ్యాధిశోకభీతిహరం పరమ్. ౮౭. సంస్తూయ మృత్యోర్మృత్యుం తం యతో మృత్యుఞ్జయాభిధః, రత్నసింహాసనే రమ్యే సమువాస హరః పురః. ౮౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

కృష్ణసృష్టదేవతావ్యవస్థితిః.

శ్రీనారాయణఉవాచ—అథ డిమ్భో జలే తిష్ఠన్యావద్వై బ్రహ్మణో వయః, తతస్స కాలే సహసా ద్విధా భూతో బభూవ హ. ౧. తన్మధ్యే శిశురేకశ్చ శతకోటిరవిప్రభః, క్షణం రోరూయమాణశ్చ స్తనార్థః పీడితః క్షుధా. ౨. పిత్రా మాత్రా పరిత్యక్తో జలమధ్యే నిరాశ్రయః, బ్రహ్మాణ్డాసఙ్ఖ్యనాథో యో దదర్శోర్ధ్వమనాథవత్. ౩. స్థూలాత్స్థూలతనుస్సోఽపి నామ్నా దేవో మహావిరాట్, పరమాణుర్యథా సూక్ష్మాత్పరస్స్థూలాత్తథాప్యసౌ. ౪. తేజసా షోడశాంశోఽయం కృష్ణస్య పరమాత్మనః, ఆధారస్సర్వవిశ్వానాం మహావిష్ణుశ్చ ప్రాకృతః. ౫. ప్రత్యేకం లోమ

రూపం జపన్నిత్యర్థః. సత్యస్వరూపం కృష్ణం సంస్తూయేత్యన్వయః. ౮౬, ౮౭. యతః శ్రీకృష్ణో మృత్యోరపి మృత్యుర్నాశకస్తతస్తదభిన్నస్య శివస్యాపి మృత్యుఞ్జయేతి సంజ్ఞా ఇత్యర్థః. అత్ర దుర్గాస్తోత్రేన మహాదేవాయ దత్తా శ్రీకృష్ణేనేత్యేతదనుక్తమపి నారద పురాణాదవగన్తవ్యమ్. ౮౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

ద్విషష్టిశ్లోకవర్ణ్యైశ్చ సృష్టం యద్దేవతాదికమ్, వ్యవస్థితిస్తస్య సమ్యగ్యథావదభిధీయతే.

అథ డిమ్భ ఇతి. "డిమ్భోఽపి బాలిశే బాలే" ఇతి మేదినీకోశాత్. డిమ్భో బాలో యో రాధయా పూర్వం స్వస్మాజ్జాతో జలే ప్రక్షిప్తః స యావద్బ్రహ్మణో వయస్తావత్పరిమితకాలపర్యన్తం జలే తిష్ఠన్ తతః స బాలకః కాలే పరిపూర్ణసమయే జాతే సతి ద్విధా భూతో బభూవ. తదండం నిర్భిద్య బహిర్నిర్గత ఇత్యర్థః. అనేన చ గ్రంథేన పూర్వం రాధాయా ఉదరాత్ప్రత్యుండవదండరూపేణ నిర్గతః. న చ బృహదండరూపో భయాత్తయా జలే క్షిప్తస్తదండం బహునా కాలేన పునర్భిన్నం సద్ద్విధా జాతం తన్మధ్యే పురుషో బాలకరూపోఽయం స్థిత ఇతి భాతి. పురాణాన్తరే 'తదండముదకేశయమి'త్యాదినా తథైవ ప్రతిపాదనాచ్చ. ౧. తదేవాహ—తన్మధ్యే శిశురేకశ్చేతి. స్తనార్థ ఇతి స్తనావేవార్థో భక్ష్యమన్నం యస్య సః స్తనార్థః మాత్రా త్యక్తత్వాత్స్తనపానరహితః. క్షుధా క్షుధయా పీడితో రూరూయమాణః పునః పునః రోదనకర్తాఽభవదిత్యర్థః. ౨. అనాథవదితి సర్వేశ్వరాదుత్పన్నః స్వయమసంఖ్యబ్రహ్మాండనాథః సన్నపి ఏతాదృశీం దుర్దశాం ప్రాప్తవాంస్తదాన్యస్య కా కథాఽస్మిన్సంసారే. తస్మాద్ధిగయం సంసారాద్విరజ్యేతేత్యుక్తం భవతి. ఊర్ధ్వం దదర్శ కో మమ పాలయితా స్యాదిత్యభిప్రాయేణ. ౩. పరమాణురితి. యథా పరమాణుః సూక్ష్మాదపి పరః సూక్ష్మస్తద్వదయం స్థూలాత్స్థూల ఇత్యర్థః. ౪. అయం విరాట్కృష్ణస్య షోడశాంశో భవతీత్యాహ—తేజసేతి. శక్త్యేత్యర్థః. ప్రాకృతః రాధా ప్రకృతేరుత్పన్నః. ౫. విరాజం

కూపేషు విశ్వాని నిఖిలాని చ, అస్యాపి తేషాం సఙ్ఖ్యా చ కృష్ణో వక్తుం న హి క్షమః. ౬. సఙ్ఖ్యా చేద్రజసామస్తి విశ్వానాం న కదాచన, బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనాం తథా సంఖ్యాన విద్యతే.౭ ప్రతివిశ్వేషు సన్త్యేవం బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః, పాతాళాద్బ్రహ్మలోకాన్తం బ్రహ్మాణ్డం పరికీర్తితమ్. ౮. అత ఊర్ధ్వం చ వైకుంఠో బ్రహ్మాణ్డాద్బహిరేవ సః, తత ఊర్ధ్వం చ గోలోకః పఞ్చాశత్కోటియోజనః ౯.నిత్యస్సత్యస్వరూపశ్చ యథా కృష్ణస్తథాప్యయమ్, సప్తద్వీపమితా పృథ్వీ సప్తసాగరసంయుతా.౧౦. ఊనపఞ్చాశదుపద్వీపసఙ్ఖ్యాశైలవనాన్వితా, ఊర్ధ్వం సప్తస్వర్గలోకా బ్రహ్మలోకసమన్వితాః ౧౧. పాతాళాని చ సప్తాధశ్చైవం బ్రహ్మాణ్డమేవ చ, ఊర్ధ్వం ధరాయా భూర్లోకో భువర్లోకస్తతః పరమ్. ౧౨. తతః పరశ్చ స్వర్లోకో జనలోకస్తథాపరః, తతః పరస్తపోలోకస్సత్యలోకస్తతః పరః. ౧౩ తతః పరం బ్రహ్మలోకస్తప్తకాఞ్చనసన్నిభః, ఏవం సర్వం కృత్రిమం చ బాహ్యాభ్యన్తరమేవ చ. ౧౪. తద్వినాశే వినాశశ్చ సర్వేషామేవ నారద, జలబుద్బుదవత్సర్వం విశ్వసఙ్ఘమనిత్యకమ్. ౧౫. నిత్యౌ గోలోకవైకుణ్ఠౌ ప్రోక్తౌ శశ్వదకృత్రిమౌ, ప్రత్యేకం లోమకూపేషు బ్రహ్మాణంపరినిశ్చితమ్. ౧౬. ఏషాం సంఖ్యాం న జానాతి కృష్ణోఽన్యస్యాపి కా కథా, ప్రత్యేకం ప్రతి బ్రహ్మాణ్డం బ్రహ్మ విష్ణుశివాదయః. ౧౭. తిస్రః కోట్యస్సురాణాం చ సంఖ్యా సర్వత్ర పుత్రక, దిగీశాశ్చైవ దిక్పాలా నక్షత్రాణి గ్రహాదయః. ౧౮.భువివర్ణాశ్చచత్వారోఽప్యధో నాగాశ్చరాచరాః, అథ కాలేఽత్ర సవిరాడూర్ధ్వం దృష్ట్వా పునః పునః. ౧౯. డిమ్భాన్తరే చ శూన్యం చ న ద్వితీయం చ కిఞ్చన, చిన్తామవాప క్షుద్యుక్తో రురోద చ పునః పునః. ౨౦.జ్ఞానం ప్రాప్య తదా

వర్ణయతి— ప్రత్యేకమితి. సర్వస్య స్థూలసమష్టిప్రపంచస్యాధిపతిత్వాదేతద్వర్ణనం యుక్తమేవ. ౬. సంఖ్యాచేదితి. చేదితి నిపాతో యథాశబ్దార్థకః. యథా విశ్వానాం విశ్వసమ్బన్ధిరజసాం యథా సంఖ్యా న కదా చ నాస్తి. తథాస్య శరీరే విద్యమానానాం బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనాం సంఖ్యా న విద్యత ఇత్యర్థః. ౭. ప్రతివిశ్వేషు ప్రతిబ్రహ్మాండేషు యతః సన్తి తతస్తేషాం సంఖ్యానం న విద్యత ఇత్యభిప్రాయః. ప్రసంగేన బ్రహ్మాండస్వరూపమాహ— పాతాలాదితి. ౮, ౯. తథాప్యయం తద్వైవాయమ్. ప్రాకృతప్రలయపర్యన్తమేతస్యావస్థానాన్నిత్యత్వం న తు పరమార్థతో నిత్యత్వమ్. 'ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మే'తి శ్రుతివిరోధాత్. బ్రహ్మాండస్వరూపం విశదయతి— సప్తద్వీపేతి. ౧౦—౧౪. తద్వినాశే బ్రహ్మాండవినాశే జలబుద్బుదవన్నాయికత్వాత్. ౧౫. నిత్యావితి. ప్రలయపర్యన్తమవస్థితత్వాత్. ౧౬—౧౮. చరాచరాః. ఏతత్సర్వం బ్రహ్మాండాన్తర్గతమేవాస్తీత్యర్థః. ౧౯. ఊర్ధ్వం దృష్ట్వా డిమ్భస్యాన్తరే అండస్యాన్తరే మధ్యే శూన్యమేవ దదర్శాద్వితీయం కించన న దదర్శేత్యర్థః. ౨౦. జ్ఞానం ప్రాప్యేతి. పూర్వకల్పస్థ ఏవ కశ్చిజ్జీవో జ్ఞానకర్మవశాత్ప్రజాపతిభావమాపద్యత ఇతి 'సో బిభేత్సనైవ రేమే'ఇత్యాదినా బృహదారణ్యకే ప్రతిపాదితమ్. తథా చ స

దధ్యౌ కృష్ణం పరమపూరుషమ్, తతో దదర్శ తత్రైవ బ్రహ్మ జ్యోతిస్సనాతనమ్. ౨౧. నవీనజలదశ్యామం ద్విభుజం పీతవాససమ్, సస్మితం మురళీహస్తం భక్తానుగ్రహకారకమ్. ౨౨. జహాస బాలకస్తుష్టో దృష్ట్వా జనకమీశ్వరమ్. వరం తదా దదౌ తస్మై వరేశస్సమయోచితమ్. ౨౩. మత్సమో జ్ఞానయుక్తశ్చ క్షుత్పిపాసాదివర్జితః, బ్రహ్మాణ్డాసఙ్ఖ్యనిలయో భవ వత్స లయావధి. ౨౪. నిష్కామో నిర్భయశ్చైవ సర్వేషాం వరదో భవ, జరామృత్యురోగశోకపీడాదివర్జితో భవ. ౨౫. ఇత్యుక్త్వా తస్య కర్ణే స మహామన్త్రం షడక్షరమ్, త్రిఃకృత్వశ్చ ప్రజజాప వేదాఙ్గప్రవరం పరమ్. ౨౬. ప్రణవాదిచతుర్థ్యన్తం కృష్ణ ఇత్యక్షరద్వయమ్, వహ్నిజాయాన్తమిష్టం చ సర్వవిఘ్నహరం పరమ్. ౨౭. మన్త్రం దత్త్వా తదాహారం కల్పయామాస వై విభుః, శ్రూయతాం తద్బ్రహ్మపుత్ర నిబోధ కథయామి తే. ౨౮. ప్రతివిశ్వం యన్నైవేద్యం దదాతి వైష్ణవో జనః, తత్షోడశాంశో విషయిణో విష్ణోః పఞ్చదశాస్య వై. ౨౯. నిర్గుణస్యాత్మనశ్చైవ పరిపూర్ణతమస్య చ, నైవేద్యే చైవ కృష్ణస్య నహి కిఞ్చిత్ప్రయోజనమ్. ౩౦ యద్యద్దదాతి నైవేద్యం తస్మై దేవాయ యో జనః, స చ ఖాదతి తత్సర్వం లక్ష్మీనాథో విరాట్తథా. ౩౧ తం చ మన్త్రవరం దత్త్వా తమువాచ పునర్విభుః, వరమన్యం కిమిష్టం తే తన్మే బ్రూహి దదామి చ. ౩౨. కృష్ణస్య వచనం శ్రుత్వా తమువాచ విరాడ్విభుః, కృష్ణం తం బాలకస్తావద్వచనం సమయోచితమ్. ౩౩. బాలకఉవాచ—వరో మే త్వత్పదామ్భోజే భక్తిర్భవతు నిశ్చలా, సతతంయావదాయుర్మే క్షణం వా సుచిరం చ వా. ౩౪. త్వద్భక్తియుక్తో లోకేఽస్మిఞ్జీవన్ముక్తశ్చ సన్తతమ్, త్వద్భక్తిహీనో మూర్ఖశ్చ జీవన్నపి మృతో హి సః ౩౫. కిం తజ్జపేన తపసా యజ్ఞేన పూజనేన చ, వ్రతేన చోపవాసేన పుణ్యేన తీర్థసేవయా. ౩౬. కృష్ణభక్తివిహీనస్య మూర్ఖస్య జీవనం వృథా, యేనాత్మనా జీవితశ్చ తమేవ న హి మన్యతే ౩౭. యావదాత్మా శరీరేఽస్తి తావత్స శక్తిసంయుతః, పశ్చాద్యాన్తి గతే తస్మిన్స్వతన్త్రాస్సర్వశక్తయః. ౩౮. స చ

జీవో బాలకః పూర్వం కృతశ్రవణపరిపాకేన తత్సంస్కారవశాదస్తి కశ్చిదీశ్వర ఇతి స్మృత్వా తం దధ్యౌ ధ్యాతవానిత్యర్థః. ౨౧—౨౬. ప్రణవాదీతి. వహ్నిజాయా స్వాహా 'ఓం కృష్ణాయ స్వాహా' ఇత్యేవం మన్త్రః. ౨౭, ౨౮. ప్రతివిశ్వమితి. ప్రతివిశ్వం ప్రతిబ్రహ్మాండం యో వైష్ణవో జనో నైవేద్యం దదాతి తస్య షోడశాంశో విషయిణో విషయో వైకుంఠరూపో దేశస్తద్వతస్తత్పతేర్విష్ణోః. కల్పిత ఇతి శేషః. పంచదశ భాగా అస్య విరాట్పురుషస్య కల్పితా ఇతి శేషః. ౨౯. స్వస్య నిత్యతృప్తత్వాన్న స్వార్థం నైవేద్యం కల్పితమిత్యాహ—నిర్గుణస్యేతి. ౩౦. స చేతి. స చ లక్ష్మీనాథో వైకుంఠపతిర్విష్ణుర్విరాట్చేత్యర్థః. ౩౧—౩౬. యేనాత్మనాఽయం జీవో జీవితస్తమేవాత్మానం న హి మన్యతే యస్తస్య జీవితం కృతఘ్నస్యేవ వ్యర్థమిత్యర్థః. ౩౭. ఆత్మనాం జీవితత్వమేవ ఉపపాదయతి—

త్వం చ మహాభాగ సర్వాత్మా ప్రకృతేః పరః, స్వేచ్ఛామయశ్చ సర్వాద్యో బ్రహ్మజ్యోతిస్సనాతనః. ౩౯. ఇత్యుక్త్వా బాలకస్తత్ర విరరామ చ నారద, ఉవాచ కృష్ణః ప్రత్యుక్తిం మధురాం శ్రుతిసున్దరీమ్. ౪౦. శ్రీకృష్ణ ఉవాచ—సుచిరం సుస్థిరం తిష్ఠ యథాహం త్వం తథా భవ, బ్రహ్మణోఽసఙ్ఖ్యపాతే చ పాతస్తే న భవిష్యతి. ౪౧. అంశేన ప్రతిబ్రహ్మాణ్డే త్వం చ క్షుద్ర విరాడ్భవ, త్వన్నాభిపద్మాద్బ్రహ్మా చ విశ్వస్రష్టా భవిష్యతి ౪౨. లలాటే బ్రహ్మణశ్చైవ రుద్రాశ్చైకాదశైవ తే, శివాంశేన భవిష్యన్తి సృష్టిసంహరణాయ వై. ౪౩. కాలాగ్నిరుద్రస్తేష్వేకో విశ్వసంహారకారకః, పాతా విష్ణుశ్చ విషయీ రుద్రాంశేన భవిష్యతి ౪౪. మద్భక్తియుక్త స్సతతం భవిష్యసి వరేణ మే, ధ్యానేన కమనీయం మాం నిత్యం ద్రక్ష్యసి నిశ్చితమ్. ౪౫. మాతరం కమనీయాం చ మమ వక్షస్స్థలస్థితామ్, యామి లోకం తిష్ఠ వత్సేత్యుక్త్వా సోఽన్తరధీయత. ౪౬. గత్వా స్వలోకం బ్రహ్మాణం శఙ్కరం సమువాచ హ, స్రష్టారం స్రష్టుమీశం చ సంహర్తుం చైవ తత్క్షణమ్ ౪౭. శ్రీభగవానువాచ—సృష్టిం స్రష్టుం గచ్ఛ వత్స నాభిపద్మోద్భవో భవ, మహావిరాడ్లోమకూపే క్షుద్రస్య చ విధే శృణు ౪౮. గచ్ఛ వత్స మహాదేవ బ్రహ్మభాలోద్భవో భవ, అంశేన చ మహాభాగ స్వయం చ సుచిరం తప. ౪౯. ఇత్యుక్త్వా జగతాం నాథో విరరామ విధేస్సుతః, జగామ బ్రహ్మాతం నత్వా శివశ్చ శివదాయకః. ౫౦.

యాపదాత్మేతి. ౩౯. స చ త్వం చేతి. హే కృష్ణ స చాత్మా త్వమేవాసీత్యర్థః. ౩౯, ౪౦. బ్రహ్మణోఽసంఖ్యపాతే చేతి. అనేకబ్రహ్మదేవపాతే నాశేఽపి తవ నాశో న భవిష్యతీత్యర్థః. అనేకబ్రహ్మాండాభిప్రాయేణేయముక్తిః. ౪౧. అంశేనేతి. త్వం స్వాంశేన ప్రతిబ్రహ్మాండం క్షుద్రవిరాడల్పో విరాడ్భవ. ప్రతిబ్రహ్మాండం భిన్నో భిన్నో విరాడ్రూపో భవేత్యర్థః. తేన చాయం విరాడనేకకోటిబ్రహ్మాండాన్తర్గతవిరాడ్రూపాణాం సమష్టిరధిపతిరస్తీతి బోధితమ్. ౪౨, ౪౩. తేషు ఏకాదశరుద్రేషు ఏకః కాలాగ్నిరుద్ర ఇత్యర్థః. విషయీ విషయభోగవాన్. క్షుద్రాంశేన అల్పాంశేన ౪౪, ౪౫. యామీతి. హే వత్స త్వమత్ర తిష్ఠ అహం లోకం స్వలోకం యామి గచ్ఛామీత్యుక్త్వా స కృష్ణోఽన్తరధీయతాన్తర్ధానగతవానిత్యర్థః. ౪౬. స్వలోకం గత్వా స్రష్టారం బ్రహ్మాణం స్రష్టుం శంకరమీశం సంహర్తుం చోవాచేత్యర్థః. ఇమౌ బ్రహ్మశంకరౌ యౌ పూర్వం కృష్ణశరీరాన్నిర్గతౌ తావితి బోధ్యమ్. ౪౭. కిముపాచ—తదాహ—సృష్టిం స్రష్టుమితి. ప్రతిబ్రహ్మాండం యే విరాట్పురుషాః అసంఖ్యాః సన్తి తేషాం నాభిపద్మోద్భవో భవ నాభిపద్మాదుత్పన్నో భవ కిమర్థమ్? సృష్టిం స్రష్టుముత్పాదయితుమ్. తే విరాట్పురుషాః క్వ సన్తి? తత్రాహ—మహావిరాడితి. సర్వవిరాడ్రూపాణాం సమష్టిభూతో యో మహావిరాట్ తస్య లోమకూపేషు యాన్యనేకాని బ్రహ్మాండాని తత్ర యో యః క్షుద్రవిరాట్తస్య నాభిపద్మాంశేన హే విధే త్వం శృణ్విత్యర్థః. ౪౮. శివం ప్రత్యాహ—గచ్ఛేతి. హే శివ వత్స అనేకబ్రహ్మాణ్డాన్తర్గతానేకబ్రహ్మదేవలలాటాత్త్వమంశేన జగత్సంహర్తుముత్పన్నో భవ. స్వయం చ త్వం సుచిరం బహుకాలం తపః తపశ్చర్యాం చ కుర్విత్యర్థః. ౪౯. విధేః సుత హే నారద,

మహావిరాడ్లోమకూపే బ్రహ్మాణ్డగోళకే జలే, బభూవ చ విరాట్క్షుద్రో విరాడంశేన సామ్ప్రతమ్. ౫౧. శ్యామో యువా పీతవాసాశ్శయానో జలతల్పకే, ఈషద్ధాస్యః ప్రసన్నాస్యో విశ్వవ్యాపీ జనార్దనః. ౫౨. తన్నాభికమలే బ్రహ్మా బభూవ కమలోద్భవః, సమ్భూయపద్మదణ్డే చ బభ్రామ యుగలక్షకమ్. ౫౩. నాన్తం జగామ దణ్డస్య పద్మనాళస్య పద్మజః, నాభిజస్య చ పద్మస్య చిన్తామాప పితా తవ. ౫౪. స్వస్థానం పునరాగమ్య దధ్యౌ కృష్ణపదామ్బుజమ్, తతో దదర్శ క్షుద్రం తం ధ్యానేన దివ్యచక్షుషా. ౫౫ శయానం జలతల్పే చ బ్రహ్మాణ్డగోళకాప్లుతే, యల్లోమకూపే బ్రహ్మాణ్డం తం చ తత్పరమేశ్వరమ్. ౫౬ శ్రీకృష్ణం చాపి గోలోకం గోపగోపీసమన్వితమ్, తం సంస్తూయ వరం ప్రాప తతస్సృష్టిం చకార సః. ౫౭. బభూవుర్బ్రహ్మణః పుత్రా మానసాస్సనకాదయః, తతో రుద్రకళాశ్చాపి శివస్యైకాదశ స్మృతాః. ౫౮. బభూవ పాతా విష్ణుశ్చ క్షుద్రస్య వామపార్శ్వతః, చతుర్భుజశ్చ భగవాఞ్ఛ్వేతద్వీపే స చావసత్. ౫౯. క్షుద్రస్య నాభిపద్మే చ బ్రహ్మా విశ్వం ససర్జహ, స్వర్గం మర్త్యం చ పాతాళం త్రిలోకీం సచరాచరమ్. ౬౦. ఏవం సర్వం

---

౫౦. ఇదం బ్రహ్మరుద్రౌ ప్రతి యథోక్తవాంస్తథా చతుర్భుజమపి విష్ణుం పాలనార్థముక్తవానేవేదం చానుక్తమప్యర్థాద్బోధ్యమ్. పూర్వం విరాజం ప్రతి తత్రైవ ప్రతిజ్ఞానాత్. తదుక్తమథునైవ పాతా విష్ణుశ్చ విషయీ క్షుద్రాంశేన భవిష్యతీతి. బ్రహ్మరుద్రౌ యావత్కాలపర్యన్తం తత్ర న గతౌ తతః పూర్వమేవ మహావిరాట్క్షుద్రవిరాడ్రూపేణ ప్రతిబ్రహ్మాండ భిన్నో బభూవేత్యాహ—మహావిరాడితి. విరాడంశేన స్వాంశేనేత్యర్థః. ౫౧. తస్య రూపమాహ—శ్యామ ఇతి. ౫౨. బభ్రామ మూలశోధనార్థమ్. ౫౩ పితా తవేతి నారదం ప్రత్యుక్తిః. ౫౪. క్షుద్రం విరాజమ్. ౫౫. మహావిరాజం తం చ తత్పరమీశ్వరం క్షుద్రం విరాజం చ దదర్శేత్యర్థః. ౫౬—౫౮. క్షుద్రస్య వామపార్శ్వతః క్షుద్రవిరాజో వామభాగాదిత్యర్థః. స వామభాగాన్నిర్గతో విష్ణుః శ్వేతద్వీపేఽవసన్నివాసం కృతవానిత్యర్థః. ౫౯—౬౦. క్షుద్రవిరాడల్పవిరాట్. ౬౧. అత్రేదం బోధ్యమ్. ప్రథమస్కన్ధే "తస్యాస్తు సాత్త్వికీ శక్తీ రాజసీ తామసీ తథా, మహాకాళీ మహాలక్ష్మీ చ మహాసరస్వతీతి తాస్త్రియః. తాసాం తిసృణాం శక్తీనాం దేహాంగీకారలక్షణః, సృష్ట్యర్థం సమాఖ్యాతః సర్గః శాస్త్రవిశారదైః. హరిద్రుహిణరుద్రాణాముత్పత్తిస్తు తతః స్మృతా, పాలనోత్పత్తినాశార్థం ప్రతిసర్గః స్మృతో హి సః" ఇత్యనేన ప్రతిజ్ఞాతో యః సర్గశ్చ ప్రథమస్కన్ధే పఞ్చమస్కన్ధే చ మధుకైటభవధమహిషాసురశుంభనిశుమ్భవధప్రసంగేన మహాకాల్యాద్యుత్పత్తికథనేన. తథా తృతీయస్కన్ధే గుణత్రయేణ సమస్తజగతోఽపఞ్చీకృతభూతమహాభూతసృష్టికథనోత్తరం ప్రతిపాదితః బ్రహ్మవిష్ణ్వాద్యుత్పత్తికథనేన తేషాం సృష్టిస్థితిసంహృతివ్యాపారే ఆజ్ఞాకరణేన చ ఉచ్యతే. పునశ్చ స ఏవ సర్గః ప్రతిసర్గశ్చ కల్పాన్తరభేదేన భిన్నః ప్రకారాన్తరేణ నవమస్కన్ధే తన్నిష్కర్షస్త్విత్థం ప్రథమం మూలప్రకృతిర్మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీ స్వతన్త్రా స్వేచ్ఛయా ప్రాణికర్మవశేనాపఞ్చీకృతపఞ్చభూతోత్పత్త్యనన్తరం పఞ్చమహాభూతోత్పత్తిం తృతీయస్కన్ధోక్తప్రకారేణేన్ద్రియప్రాణాన్తఃకరణానాముత్పత్తిం పఞ్చమహాభూతాంశాన్ గృహీత్వానన్తకోటి

లోమకూపే విశ్వం ప్రత్యేకమేవ చ, ప్రతివిశ్వేషు ద్రవిరాడ్బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః
౬౧. ఇత్యేవం కథితం బ్రహ్మన్కృష్ణసఙ్కీర్తనం శుభమ్, సుఖదం మోక్షదం బ్ర
హ్మన్కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మాండోత్పత్తిం చ ప్రథమం చకార. తతస్తేషాం బ్రహ్మాండానామాధిపత్యాకాంక్షాయాం పంచ మహాభూతాంశాన్ గృహీత్వా స్వయమేవ ప్రకృతిః సర్వాధిపత్యర్ధనారీశ్వర శ్రీకృష్ణరూపేణ ప్రాదుర్బభూవ. యం గోపాలసున్దరం వదన్తి. ఏవం సర్వాధిపతిః శ్రీకృష్ణోఽర్ధనారీశ్వర ఉత్పాదితః తదనన్తరం చ తయార్ధనార్యా కృష్ణో మిథునీభూయ స్వషోడశాంశేనానన్తకోటిబ్రహ్మాండాని యస్య రోమకూపేషు స్థాస్యన్తి. తాదృశసర్వబ్రహ్మాండానామధిపతిం మహావిరాజం శ్రీమూలప్రకృతిప్రేరణయైవ జనయామాస. తతః శ్రీకృష్ణార్ధభాగిని పరా శక్తిః సమష్టివ్యష్టిజ్ఞానాధిష్ఠాత్రీం సరస్వతీం స్వజిహ్వాగ్రాజ్జనయామాస. తతః కాలాన్తరే కృష్ణార్ధభాగేన శక్తిర్ద్విధా బభూవ మూలభాగేన లక్ష్మీరూపేణ దక్షిణభాగేన రాధారూపేణ. తత్ర లక్ష్మీః సమష్టివ్యష్టిసమ్పత్త్యధిష్ఠాతృత్వేన కల్పితా. రాధా తు సమష్టివ్యష్టిప్రాణాధిష్ఠాతృత్వేన కల్పితా. మూలప్రకృతిప్రేరణయైవ తతోఽర్ధభాగరూపః శ్రీకృష్ణోఽపి మూలప్రకృతీచ్ఛయైవ వామభాగేన విష్ణురూపేణ దక్షిణభాగేన శ్రీకృష్ణరూపేణ ద్విధాజాతః. తదనన్తరం వాణీం లక్ష్మీం చ చతుర్భుజాయ విష్ణవే స్త్రీత్వేన దదౌ. రాధాం తు స్త్రీత్వేన స్వయమేవ కృష్ణో జగ్రాహ—తతో మూలప్రకృతేః సకాశాత్ సహస్రభుజా దుర్గా దేవతా సమష్టివ్యష్ట్యన్తఃకరణాధిష్ఠాత్రీ సముత్పన్నా. తతః పద్మనాభేశ్చతుర్భుజస్య విష్ణోర్నాభికమలాత్ సావిత్రీ స్త్రీసహితో బ్రహ్మదేవః సముత్పన్నో మూలప్రకృతిరూప ఏవ. తత్ర సవిత్రీ సర్వజీవాత్మాధిష్ఠాత్రీ దేవతా. తతః శ్రీకృష్ణో ద్విభుజోఽపి పునర్వామభాగేన మహాదేవరూపేణ దక్షిణభాగేన శ్రీకృష్ణరూపేణ ద్విధా జాతః. తతః సా దుర్గా మహాదేవతా మహాదేవాయ స్త్రీత్వేన దత్తేత్యేతదత్రానుక్తమపి నారదపురాణాదవగన్తవ్యమ్. ఏతే సర్వే కృష్ణాదయః పురుషాః దుర్గాదయః పంచ కృతయశ్చ మూలప్రకృతేః పూర్ణావతారా ఏవ తతః శ్రీకృష్ణాజ్ఞయా మహావిరాట్ ప్రతిబ్రహ్మాండం భిన్నభిన్నవిరాడ్రూపేణ బభూవ. తతః శ్రీకృష్ణాజ్ఞయా మూలభూతశ్చతుర్ముఖో బ్రహ్మా సస్త్రీకో భిన్నభిన్నరూపైస్తత్తద్బ్రహ్మాండాన్తర్గత విరాటపురుషనాభికమలాత్ప్రాదుర్బభూవ మహాదేవోఽపి శ్రీకృష్ణాజ్ఞయా తత్తద్బ్రహ్మాండాన్తర్గత చతుర్ముఖలలాటా ద్భిన్నభిన్నరూపైః ప్రాదుర్బభూవ. తతః శ్రీకృష్ణాజ్ఞయా చతుర్భుజో విష్ణురపి తత్తద్బ్రహ్మాండాన్తర్గత విరాట్పురుషవామభాగాద్భిన్నరూపైః ప్రాదుర్బభూవ. తదేవం ప్రకారేణ ప్రతిబ్రహ్మాండం బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః సస్త్రీకాః సృష్టిస్థిత్యన్తకారిణో భిన్నాః విరాట్పురుషోఽపి భిన్నః మూలభూతాః విరాడ్బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాస్తు సకలబ్రహ్మాండాన్తర్గతవిరాట్చతుర్ముఖవిష్ణురుద్రాణామధిపతయః. తేషాం సర్వేషామధిపతిర్వక్ష్యమాణరీత్యా గోపాలసున్దరీరూపశ్రీకృష్ణస్తస్యాప్యధిపతిః. సకలమూలభూతా మూలప్రకృతిర్మాయాశబలబ్రహ్మరూపిణీ. తదభిమానినీ దేవతా తు శ్రీభువనేశ్వరీతి తు తృతీయస్కన్ధేఽభిహితమ్. తాః పంచ ప్రకృతయస్తే కృష్ణబ్రహ్మాదిపురుషాశ్చ పరస్పరమభిన్నా ఏవ న తత్ర న్యూనాధికభావః కేన చిత్కర్తవ్యః. న్యూనాధికభావేన నరకపాతశ్రవణాత్. తదేవం ప్రకారేణ సర్వం స్త్రీపురుషాత్మకం చ జగన్మూలప్రకృతిమయం మూలప్రకృత్యధీనం చేతి సైవ మూలప్రకృతిః సర్వదా సర్వైవ సర్వరూపోపాస్యేతి తత్త్వమితి. ౬౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

—॥ సరస్వతీపూజా విధానమ్. ॥—

నారదఉవాచ — శ్రుతం సర్వం మయా పూర్వం త్వత్ప్రసాదాత్సుధోపమమ్, అధునా ప్రకృతీనాం చ వ్యస్తం వర్ణయ పూజనమ్. ౧. కస్యాః పూజా కృతా కేన కథం మర్త్యే ప్రచారితా, కేన వా పూజితా కా వా కేన కా వా స్తుతా ప్రభో. ౨. తాసాం స్తోత్రం చ ధ్యానం చ ప్రభావం చరితం శుభమ్, కాభిః కేభ్యో వరో దత్తస్తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౩. శ్రీనారాయణఉవాచ—గణేశజననీ దుర్గా రాధాలక్ష్మీస్సరస్వతీ,సావిత్రీ చ సృష్టివిధౌ ప్రకృతిః పఞ్చధా స్మృతా, ౪. ఆసాం పూజా ప్రసిద్ధా చ ప్రభావః పరమాద్భుతః, సుధోపమం చ చరితం సర్వమఙ్గళకారణమ్. ౫. ప్రకృత్యంశాః కళా యాశ్చ తాసాం చ చరితం శుభమ్, సర్వం వక్ష్యామి తే బ్రహ్మన్సావధానో నిశామయ. ౬. కాళీ వసున్ధరా గఙ్గా షష్ఠీ మఙ్గళచణ్డికా, తులసీ మనసా నిద్రా స్వధా స్వాహా చ దక్షిణా ౭. సంక్షిప్తమాసాం చరితం పుణ్యదం శ్రుతిసున్దరమ్, జీవకర్మవిపాకం చ తచ్చ వక్ష్యామి సున్దరమ్ ౮. దుర్గాయాశ్చైవ రాధాయా విస్తీర్ణం చరితం మహత్, తద్వత్పశ్చాత్ప్రవక్ష్యామి సంక్షేపక్రమతశ్శృణు. ౯. ఆదౌ సరస్వతీపూజా శ్రీకృష్ణేన వినిర్మితా, యత్ప్రసాదాన్మునిశ్రేష్ఠ మూర్ఖో భవతి పణ్డితః. ౧౦. ఆవిర్భూతా యథా దేవీ వక్త్రతః కృష్ణయోషితః, ఇయేష కృష్ణం కామేన కాముకీ కామరూపిణీ. ౧౧. స చ విజ్ఞాయ తద్భావం సర్వజ్ఞస్సర్వమాతరమ్, తాముహవాచ హితం సత్యం పరిణామే సుఖావహమ్ ౧౨. శ్రీకృష్ణఉవాచ—భజ నారాయణం సాధ్వి మదంశం చ చతుర్భుజమ్, యువానం సున్దరం సర్వగుణయుక్తం చ మత్సమమ్. ౧౩. కామదం కామినీనాం చ తాసాం చ కామపూరకమ్, కోటికన్దర్పలావణ్యం లీలా

ఏకాధికైశ్చ నవతిశ్లోకైరథ సమాసతః, సరస్వతీస్తోత్రపూజాకవచాదికముచ్యతే. అధునా నారదః పూర్వోక్తానాం దేవతానాం పూజాదికం పృచ్ఛతి—నారద ఉవాచ—శ్రుతం సర్వమితి. వ్యస్తం భిన్నమ్. ౧. కస్యాః పూజా కేన పురుషేణ కృతా మర్త్యలోకే కథం కేన ప్రకారేణ తస్యా దేవతాయాః పూజా ప్రచరితా సఞ్చారితా కేన వా మన్త్రేణ కా దేవతా పూజితా కేన వా స్తోత్రేణ కా దేవతా స్తుతా తత్సర్వం వదేత్యర్థః. ౨—౪. ఆసాం పూజేతి. ఆసాం పంచదేవతానాం పూజాస్తోత్రమన్త్రచరిత్రాదికం సర్వం ప్రసిద్ధమేవ సర్వత్ర వేదపురాణతన్త్రాదిషు విద్యతే. అతస్తన్మయా నోచ్యతే. కిన్తు యాః ప్రకృత్యంశభూతాః కలాస్తాసాం పూజాదికం చ సర్వం వక్ష్యామీత్యాహ—ప్రకృత్యంశా ఇతి. ౫, ౬. తాస్తాః కలాస్తు ఆహ—కాళీ వసున్ధరేతి. ౭. సంక్షిప్తమాసామితి. ఆసామేతాదృశీనాం దేవతానాం చరితం ప్రసంగేన జీవకర్మవిపాకం చ వైరాగ్యార్థం వక్ష్యామీత్యర్థః. ౮. కించ దుర్గాయా ఇతి. చరితమనుష్ఠానవిధిం సంక్షేపతః పశ్చాదన్తే ప్రవక్ష్యామీత్యన్వయః. ౯, ౧౦. కృష్ణయోషితో రాధాయాః దేవీ సరస్వతీ. వక్త్రతో జిహ్వాగ్రాత్. ఇయం

లఙ్కృతమీశ్వరమ్. ౧౪. కాన్తే కాన్తం చ మాం కృత్వా యది స్థాతుమిహేచ్ఛసి, త్వత్తో బలవతీ రాధా న భద్రం తే భవిష్యతి ౧౫ యో యస్మాద్బలవాన్వాణి తతోఽన్యం రక్షితుం క్షమః, కథం పరాన్సాధయతి యది స్వయమనీశ్వరః. ౧౬. సర్వేశస్సర్వశాస్తాహం రాధాం బాధితుమక్షమః, తేజసా మత్సమా సా చ రూపేణ చ గుణేన చ ౧౭. ప్రాణాధిష్ఠాతృదేవీ సా ప్రాణాంస్త్యక్తుం చ కః క్షమః ప్రాణతోఽపి ప్రియః పుత్రః కేషాం వాస్తి చ కశ్చన. ౧౮. త్వం భద్రే గచ్ఛ వైకుణ్ఠం తవ భద్రం భవిష్యతి, పతిం తమీశ్వరం కృత్వా మోదస్వ సుచిరం సుఖమ్. ౧౯ లోభమోహకామక్రోధమానహింసావివర్జితా, తేజసా త్వత్సమా లక్ష్మీరూపేణ చ గుణేన చ. ౨౦. తయా సార్ధం తవ ప్రీత్యా శశ్వత్కాలః ప్రయాస్యతి, గౌరవం చ హరిస్తుల్యం కరిష్యతి ద్వయోరపి. ౨౧. ప్రతివిశ్వేషు తాం పూజాం మహతీం గౌరవాన్వితామ్, మాఘస్య శుక్లపఞ్చమ్యాం విద్యారమ్భే చ సున్దరి. ౨౨ మానవా మనవో దేవా మునీన్ద్రాశ్చ ముముక్షవః,వసవో యోగినస్సిద్ధా నాగా గన్ధర్వరాక్షసాః ౨౩. మద్వరేణ కరిష్యన్తి కల్పే కల్పే లయావధి, భక్తియుక్తాశ్చ దత్వా వై చోపచారాణి షోడశ. ౨౪. కణ్వశాఖోక్తవిధినా ధ్యానేన స్తవనేన చ, జితేన్ద్రియాస్సంయతాశ్చ ఘటే చ పుస్తకేఽపి చ ౨౫. కృత్వా సువర్ణగుటికాం గన్ధచన్దనచర్చితామ్, కవచం తే గృహీష్యన్తి కణ్ఠే వా దక్షిణే

కథా పూర్వముక్తా. ఇయేష కృష్ణమితి. పతిత్వేన కృష్ణమియేషేత్యర్థః. ౧౧—౧౪. కాన్తే హే సరస్వతి! మమ రాధా పత్నీ త్వత్తో బలవత్యధికా మానినీ భవత్యతస్తవ మత్పత్నీత్వే సపత్నీజన్య దుఃఖేన భద్రం న భవిష్యతీత్యర్థః. ౧౫. నను తాం పత్నీం శిక్షయేతి చేత్! తత్రాహ—యో యస్మాదితి. హే వాణి! యః పురుషః యస్మాన్నిర్బలాద్బలవాన్భవతి తస్మాన్నిర్బలాత్సకాశాద్రక్షితుమన్యం స సబలః క్షమో భవతి నాహం రాధాతో బలవాంస్తతశ్చ రాధాతో రక్షితుం త్వాం న క్షమోఽస్మీత్యర్థః. కథం క్షమో న కథమపీత్యర్థః. తత్ర ప్రసిద్ధన్యాయమాహ—కథమితి. సాధయతి రక్షతి. ౧౬. సర్వశాస్తాహం యద్యపీత్యర్థః. ౧౭. ప్రాణతోఽపీతి. కేషామపి పురుషాణాం కశ్చన కోఽపి పుత్రః ప్రాణతోఽపి కిం ప్రియోఽస్తి నాస్తీత్యర్థః. యథా చ పుత్రేభ్యోఽపి ప్రియః ప్రాణస్తత్ప్రాణరూపాం రాధాం త్యక్తుం కథమహం క్షమ ఇత్యర్థః. ౧౮. తర్హి మమ కా గతిస్తత్రాహ—త్వం భద్రే ఇతి. ౧౯. నను తత్రాపి లక్ష్మీః సపత్నీ వర్తత ఇతి చేన్న సా లక్ష్మీరాధాసదృశీ మానినీ కిన్త్వతిశాన్తాస్తీత్యాహ—లోభేతి. ౨౦, ౨౧. ప్రతివిశ్వేషు ప్రతిబ్రహ్మాణ్డమ్. తాం పూజామిత్యస్య కరిష్యన్తీత్యనేనాన్వయః. మాఘస్య శుక్లపంచమ్యామిత్యనేన తద్దినే సరస్వత్యా మహోత్సవో బోధితః. తద్దినస్య విద్యారమ్భ ఇతి విశేషణన్తు శాస్త్రే తద్దినే విద్యాయా ఆరమ్భః కర్తవ్య ఇతి శ్రవణాత్. ౨౨—౨౪. కణ్వశాఖోక్తేతి. యద్యపి స విధిరధునోపలబ్ధశాఖాయాం నాస్తి తథాప్యుచ్ఛిన్నశాఖాసు వర్తత ఇతి బోధ్యమ్. ఘటే పుస్తకే వా ఆవాహ్యేత్యర్థః. ౨౫. సువర్ణగుటికామితి. భూర్జపత్రే కవచమష్టగన్ధేన సంలిఖ్య స్వర్ణగుటికాయాం ధార

భుజే. ౨౬. పఠిష్యన్తి చ విద్వాంసః పూజాకాలే చ పూజితే, ఇత్యుక్త్వా పూజయామాస తాం దేవీం సర్వపూజితామ్. ౨౭. తత స్తత్పూజనం చక్రుర్బ్రహ్మావిష్ణుశివాదయః, అనన్తశ్చాపి ధర్మశ్చ మునీన్ద్రాస్సనకాదయః. ౨౮. సర్వే దేవాశ్చ మునయో నృపాశ్చ మానవాదయః, బభూవ పూజితా నిత్యా సర్వలోకైస్సరస్వతీ. ౨౯. నారదఉవాచ—పూజావిధానం కవచం ధ్యానం చాపి నిరన్తరమ్, పూజోపయుక్తం నైవేద్యం పుష్పం చ చన్దనాదికమ్ ౩౦. వద వేదవిదాం శ్రేష్ఠ శ్రోతుం కౌతూహలం మమ, వర్తతే హృదయే శశ్వత్కిమిదం శ్రుతిసున్దరమ్. ౩౧. శ్రీనారాయణఉవాచ—శృణునారదవక్ష్యామి కణ్వశాఖోక్తపద్ధతిమ్, జగన్మాతుస్సరస్వత్యాః పూజావిధిసమన్వితామ్. ౩౨. మాఘస్య శుక్లపఞ్చమ్యాం విద్యారమ్భ దినేఽపిచ, పూర్వేఽహ్ని సమయం కృత్వా తత్రాహ్ని సంయతశ్శుచిః. ౩౩. స్నాత్వా నిత్యక్రియాః కృత్వా ఘటం సంస్థాప్య భక్తితః, స్వశాఖోక్తవిధానేన తాన్త్రికేణాథవా పునః. ౩౪. గణేశం పూర్వమభ్యర్చ్య తతోఽభీష్టాం ప్రపూజయేత్, ధ్యానేన వక్ష్యమాణేన ధ్యాత్వా బాహ్యఘటే ధ్రువమ్. ౩౫. ధ్యాత్వా పునష్షోడశోపచారేణ పూజయేద్వ్రతీ, పూజోపయుక్తం నైవేద్యం యచ్చ వేద నిరూపితమ్. ౩౬. వక్ష్యామి సౌమ్య తత్కిఞ్చిద్యథాధీతం యథాగమమ్, నవనీతం దధి క్షీరం లాజాంశ్చ తిలలడ్డుకమ్. ౩౭. ఇక్షుమిక్షురసం శుక్లవర్ణం పక్వగుడం మధు, స్వస్తికం శర్కరాశుక్లధాన్యస్యాక్షతమక్షతమ్ ౩౮. అస్విన్న శుక్లధాన్యస్య పృథుకం శుక్లమోదకమ్, ఘృతసైన్ధవసంయుక్తం హవిష్యాన్నం యథోదితమ్. ౩౯. యవగోధూమచూర్ణానాం పిష్టకం ఘృతసంయుతమ్ పిష్టకం స్వస్తికస్యాపి పక్వరమ్భాఫలస్య చ. ౪౦. పరమాన్నం చ సఘృతం మిష్టాన్నం చ సుధోపమమ్, నారికేళం తదుదకం కశేరుం మూలమార్ద్రకమ్. ౪౧. పక్వరమ్భాఫలం చారు శ్రీఫలం బదరీఫలమ్, కాలదేశోద్భవం చారుఫలం శుక్లం చ సంస్కృతమ్. ౪౨. సుగన్ధం శుక్లపుష్పం చ సుగన్ధం శుక్లచన్దనమ్, నవీనశుక్లవస్త్రం చ శఙ్ఖం చ సున్దరం మునే. ౪౩. మాల్యం చ శుక్లపుష్పాణాం శుక్లహారం చ భూషణమ్, యాదృశం చ శ్రుతౌ ధ్యానం ప్రశస్యం శ్రుతిసున్దరమ్ ౪౪. తన్నిబోధ మహాభాగ భ్రమభఞ్జనకారణమ్, సరస్వతీం శుక్లవర్ణాం సస్మితాం సుమనోహరామ్. ౪౫. కోటిచన్ద్రప్రభా

యేత్తాం చ గుటికాం కంఠాదిషు ధారయేదిత్యర్థః. ౨౬—౩౨. సమయం సంకేతమ్. ౩౪. అభీష్టాం సరస్వతీమ్. ౩౫—౩౭. ఇక్షుం సమ్పూర్ణఖండం వా. స్వస్తికా మేతి. "స్వస్తికో మంగళద్రవ్యచతుష్కగృహభేదయోరి"తి మేదినీకోశాన్మంగళద్రవ్యం యద్యత్సర్వం గ్రాహ్యమ్. ౩౮, ౩౯. స్వస్తికస్యాపి యస్య కస్యాపి మంగలద్రవ్యస్య పిష్టకం ఘృతసంయుతమిత్యర్థః. పక్వరమ్భాఫలస్య శుష్కస్య పిష్టకమిత్యర్థః. ౪౦. పరమాన్నం పాయసమ్. కసేరుః ప్రసిద్ధః. మూలం మూల

ముష్టపుష్టశ్రీయుక్తవిగ్రహామ్, వహ్నిశుద్ధాంశుకాధానాం వీణాపుస్తకధారి
ణీమ్. ౪౬. రత్నసారేన్ద్రనిర్మాణనవభూషణభూషితామ్, సుపూజితాం సురగణై
ర్బ్రహ్మవిష్ణుశివాదిభిః. ౪౭. వన్దే భక్త్యా వన్దితాం చ మునీన్ద్రమనుమానవైః,
ఏవం ధ్యాత్వా చ మూలేన సర్వం దత్వా విచక్షణః. ౪౮. సంస్తూయ కవచం
ధృత్వా ప్రణమేద్దణ్డవద్భువి, యేషాం చేయమిష్టదేవీ తేషాం నిత్యా క్రియా ము
నే. ౪౯. విద్యారమ్భే చ వర్షాన్తే సర్వేషాం పఞ్చమీదినే, సర్వోపయుక్తో
మూలం చ వైదికాష్టాక్షరః పరః. ౫౦. యేషాం యేనోపదేశో వా తేషాం సమూల
ఏవ చ, సరస్వతీం చతుర్థ్యన్తం వహ్నిజాయాన్తమేవ చ. ౫౧ లక్ష్మీమాయాదికం
చైవ మన్త్రోఽయం కల్పపాదపః, పురా నారాయణశ్చేమం వాల్మీకాయ కృపానిధిః.
౫౨. ప్రదదౌ జాహ్నవీతీరే పుణ్యక్షేత్రే చ భారతే, భృగుర్దదౌ చ శుక్రాయ
పుష్కరే సూర్యపర్వణి. ౫౩. చన్ద్రపర్వణి మారీచో దదౌ వాక్పతయే ముదా,
భృగోశ్చైవ దదౌ తుష్టో బ్రహ్మా బదరికాశ్రమే. ౫౪. ఆస్తికస్య జరత్కారుర్దదౌ
క్షీరోదసన్నిధౌ, విభాణ్డకో దదౌ మేరౌ ఋష్యశృఙ్గాయ ధీమతే ౫౫. శివః
కణాదమునయే గౌతమాయ దదౌ ముదా, సూర్యశ్చ యాజ్ఞవల్క్యాయ తథా
కాత్యాయనా చ. ౫౬. శేషః పాణినయే చైవ భారద్వాజాయ ధీమతే, దదౌ
శాకటాయనాయ సుతలే బలిసంసది. ౫౭. చతుర్లక్షజపేనైవ మన్త్రసిద్ధో భవేన్నృ
ణామ్, యది స్యాన్మన్త్రసిద్ధో హి బృహస్పతిసమో భవేత్. ౫౮. కవచం శృణు
విప్రేన్ద్ర యద్దత్తం బ్రహ్మణా పురా, విశ్వస్రష్టా విశ్వజయం భృగవే గన్ధమాదనే.
౫౯. భృగురువాచ—బ్రహ్మన్బ్రహ్మవిదాం శ్రేష్ఠ బ్రహ్మజ్ఞానవిశారద, సర్వజ్ఞ సర్వ
జనక సర్వేశ సర్వపూజిత. ౬౦. సరస్వత్యాశ్చ కవచం బ్రూహి విశ్వజయం
ప్రభో, అయాతయామం మన్త్రాణాం సమూహసంయుతం పరమ్. ౬౧. బ్రహ్మో
వాచ—శృణు వత్స ప్రవక్ష్యామి కవచం సర్వకామదమ్, శ్రుతిసారం శ్రుతిసుఖం
శ్రుత్యుక్తం శ్రుతిపూజితమ్. ౬౨. ఉక్తం కృష్ణేన గోలోకే మహ్యం బృన్దావనే వనే.

కమ్. ౪౧—౪౫. కోటిచన్ద్రప్రభా ముష్టాఽపహృతా యేన తాదృశః పుష్టశ్రీః పూర్ణశ్రీః తయా
యుక్తః యుతో విగ్రహో యస్యాః. ౪౬—౪౮. నిత్యా క్రియేతి. సర్వేషాం జనానాం విద్యా
రమ్భే వర్షాన్తే పఞ్చమీదినే మాఘశుక్లపఞ్చమ్యామియం క్రియా నిత్యా అవశ్యం కర్తవ్యేత్యర్థః.
౪౯. మూలం చ సర్వస్య మూలభూతమిత్యర్థః. ౫౦. యేషాం పురుషాణాం యేన హేతునోపదేశో
జాతస్తేన హేతునా తేషాం స మన్త్ర ఏవం సర్వస్య మూలో మూలభూత ఇత్యర్థః. ౫౧. మన్త్రోఽ
యమితి. "శ్రీం హ్రీం సరస్వత్యై స్వాహే"తి వైదికో మన్త్రః కల్పవృక్ష ఇత్యర్థః. ౫౨—౫౬.
బలిసంసది బలిసభాయామ్. ౫౭, ౫౮. విశ్వజయం తన్నామకం ౫౯, ౬౦. అయాతయామం

రాసేశ్వరేణ విభునా రాసే వై రాసమణ్డలే. ౬౩. అతీవ గోపనీయం చ కల్పవృక్ష
సమం పరమ్, అశ్రుతాద్భుతమన్త్రాణాం సమూహైశ్చ సమన్వితమ్. ౬౪. యద్ధృ
త్వా భగవాఞ్ఛుక్రస్సర్వదైత్యేషు పూజితః, యద్ధృత్వా పఠనాద్బ్రహ్మన్బుద్ధి
మాంశ్చ బృహస్పతిః. ౬౫. పఠనాద్ధారణాద్వాగ్మీ కవీన్ద్రో వాల్మికో మునిః, స్వా
యమ్భువో మనుశ్చైవ యద్ధృత్వా సర్వపూజితః. ౬౬. కణాదో గౌతమః కణ్వః
పాణినిశ్శాకటాయనః, గ్రన్థం చకార యద్ధృత్వా దక్షః కాత్యాయనస్స్వయమ్.
౬౭. ధృత్వా వేదవిభాగం చ పురాణాన్యఖిలాని చ, చకార లీలామాత్రేణ కృష్ణ
ద్వైపాయనస్స్వయమ్ ౬౮. శాతాతపశ్చ సంవర్తో వసిష్ఠశ్చ పరాశరః,యద్ధృత్వా
పఠనాద్గ్రన్థం యాజ్ఞవల్క్యశ్చకార సః.౬౯.ఋష్యశృఙ్గో భరద్వాజశ్చాస్తీకో దేవల
స్తథా, జైగీషవ్యో యయాతిశ్చ ధృత్వా సర్వత్ర పూజితాః. ౭౦. కవచస్యాస్య
విప్రేన్ద్ర ఋషిరేవ ప్రజాపతిః, స్వయం ఛన్దశ్చ బృహతీ దేవతా శారదామ్బికా.
౭౧. సర్వతత్త్వపరిజ్ఞానసర్వార్థసాధనేషు చ, కవితాసు చ సర్వాసు వినియోగః
ప్రకీర్తితః ౭౨ శ్రీం హ్రీం సరస్వత్యై స్వాహా శిరో మే పాతు సర్వతః, శ్రీం
వాగ్దేవతాయై స్వాహా ఫాలం మే సర్వదాఽవతు. ౭౩. ఓంహ్రీం సరస్వత్యై స్వా
హేతి శ్రోత్రే పాతు నిరన్తరమ్, ఓంశ్రీం హ్రీం భగవత్యై సరస్వత్యై స్వాహా
నేత్రయుగ్మం సదాఽవతు. ౭౪. ఐం హ్రీం వాగ్వాదిన్యై స్వాహా నాసాం మే సర్వ
దాఽవతు, ఓంహ్రీం విద్యాధిష్ఠాతృదేవ్యై స్వాహా చోష్ఠం సదాఽవతు. ౭౫. ఓం
శ్రీంహ్రీం బ్రాహ్మ్యై స్వాహేతి దన్తపఙ్క్తిం సదాఽవతు, ఐమిత్యేకాక్షరో మన్త్రో
మమకణ్ఠం సదావతు. ౭౬ ఓం శ్రీం హ్రీం పాతు మే గ్రీవాం స్కన్ధౌ మే శ్రీం
సదాఽవతు, ఓం హ్రీం విద్యాధిష్ఠాతృదేవ్యై స్వాహా వక్షస్సదాఽవతు.౭౭.ఓంహ్రీం
విద్యాధిస్వరూపాయై స్వాహా మే పాతు నాభికామ్, ఓంహ్రీం క్లీం వాణ్యై స్వా
హేతి మమహస్తౌ సదాఽవతు.౭౮.ఓంసర్వవర్ణాత్మికాయై పాదయుగ్మం సదాఽవతు,
ఓంవాగధిష్ఠాతృదేవ్యై స్వాహా సర్వం సదాఽవతు. ౭౯. ఓం సర్వకణ్ఠవాసిన్యై
స్వాహా ప్రాచ్యాం సదాఽవతు, ఓంసర్వజిహ్వాగ్రవాసిన్యైస్వాహాఽగ్నిదిశి రక్షతు.

నిర్ఘోషమ్. ౬౧. శ్రుతిసుఖం కర్ణమధురమ్. ౬౨. మహ్యాం బ్రహ్మణే. ౬౩—౭౦. శారదా శారం
శీర్ణం శరీరసమూహం ద్యతి ఖండయతి సా శారదా దేవతా. ౭౧, ౭౨, ప్రథమమన్త్రే శ్రీబీజం
మాయాబీజం క్రమేణాదౌ వర్తతే శ్రీబీజాద్యో ద్వితీయః. ౭౩. తారమాయాద్యస్తృతీయః. తార
శ్రీమాయాద్యశ్చతుర్థకః. ౭౪. వాగ్భవమాయాద్యః పఞ్చమః. తారమాయాద్యః షష్ఠః. ౭౫.తార
శ్రీమాయాద్యః సప్తమః. వాగ్భవాద్యోఽష్టమః. ౭౬. తారశ్రీమాయాద్యో నవమః. శ్రీబీజాద్యో
దశమః. తారామాయాద్యో మన్త్ర ఏకాదశః. ౭౭. తారమాయాద్యో ద్వాదశః. తారమాయా
కామబీజాద్యస్త్రయోదశః. ౭౮. తారమాయాద్యో చతుర్దశపంచదశౌ. ౭౯. తారాద్యౌ షోడశ

౧౦. ఓం హ్రీం శ్రీం క్లీం సరస్వత్యై బుధజనన్యై స్వాహా, సతతం మన్త్రరాజోఽయం దక్షిణేమాం సదాఽవతు ౧౧. ఐం హ్రీం శ్రీం త్ర్యక్షరో మన్త్రో నైరృత్యాం సర్వదాఽవతు, ఓం ఐం జిహ్వాగ్రవాసిన్యై స్వాహా మాం వారుణేఽవతు ౧౨. ఓం సర్వామ్బికాయై స్వాహా వాయవ్యే మాం సదాఽవతు, ఓం ఐం శ్రీం క్లీం గద్యవాసిన్యై స్వాహా మాముత్తరేఽవతు. ౧౩ ఐం సర్వశాస్త్రవాసిన్యై స్వాహైశాన్యాం సదాఽవతు, ఓం హ్రీం సర్వపూజితాయై స్వాహాచోర్ధ్వం సదాఽవతు ౧౪. హ్రీం పుస్తకవాసిన్యై స్వాహాఽధోమాం సదాఽవతు, ఓం గ్రన్థబీజస్వరూపాయై స్వాహా మాం సర్వతోఽవతు. ౧౫. ఇతి తే కథితం విప్ర బ్రహ్మమన్త్రౌఘవిగ్రహమ్, ఇదం విశ్వజయం నామ కవచం బ్రహ్మరూపకమ్. ౧౬. పురా శ్రుతం ధర్మవక్త్రాత్పర్వతే గన్ధమాదనే, తవ స్నేహాన్మయా ఖ్యాతం ప్రవక్తవ్యం న కస్యచిత్. ౧౭. గురుమభ్యర్చ్య విధివద్వస్త్రాలఙ్కారచన్దనైః, ప్రణమ్య దణ్డవద్భూమౌ కవచం ధారయేత్సుధీః. ౧౮. పఞ్చలక్షజపేనైవ సిద్ధం తు కవచం భవేత్, యది స్యాత్సిద్ధకవచో బృహస్పతిసమో భవేత్. ౧౯. మహావాగ్మీ కవీన్ద్రశ్చ త్రైలోక్యవిజయీ భవేత్ శక్నోతి సర్వం జేతుం చ కవచస్య ప్రసాదతః ౨౦. ఇదం చ కణ్వశాఖోక్తం కవచం కథితం మునే, స్తోత్రపూజావిధానం చ ధ్యానం చ వన్దనం శృణు. ౨౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

సరస్వతీస్తోత్రమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—వాగ్దేవతాయాః స్తవనం శ్రూయతాం సర్వకామదమ్, మహామునిర్యాజ్ఞవల్క్యో యేన తుష్టావ తాం పురా. ౧. గురుశాపాచ్చ స మునిర్హతవిద్యో బభూవ హ, తదా జగామ దుఃఖార్తో రవిస్థానం సుపుణ్యదమ్. ౨. సమ్ప్రాప్య తపసా సూర్యం లోలార్కే దృష్టిగోచరే, తుష్టావ సూర్యం శోకేన రురోద చ ముహుర్ముహుః. ౩. సూర్యస్తం పాఠయామాస వేదవేదాఙ్గమీశ్వరః, ఉవాచ స్తుహి వాగ్దేవీం భక్త్యా చ స్మృతిహేతవే ౪. తమిత్యుక్త్వా

సప్తదశా. ౧౦. తారవాగ్భవమాయాశ్రీకామబీజాద్యోఽష్టాదశః. ౧౧. వాగ్భవమాయాశ్రీబీజాద్యః ఊనవింశః. తారవాగ్భవాద్యో వింశః. ౧౨. తారాద్య ఏకవింశః. తారవాగ్భవశ్రీకామాద్యో ద్వావింశః. ౧౩. వాగ్భవాద్యస్త్రయోవింశః. తారమాయాద్యశ్చతుర్వింశః. ౧౪. మాయాద్యః పఞ్చవింశః. తారాద్యః షడ్వింశః. ౧౫—౨౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చ ద్వాత్రింశత్పద్యైర్ధర్మాత్మజః పరమ్, సరస్వత్యా మహాస్తోత్రం నారదాయోక్తవాన్స్ఫుటమ్. నారాయణ ఉవాచ—వాగ్దేవతాయా ఇతి. ౧. రవిస్థానం లోలార్కమ్. ౨, ౩. సూర్యస్తమితి. దేవః సూర్యస్తం యాజ్ఞవల్క్యం వేదవేదాంగం చ పాఠయామాసేత్యర్థః. ౪, ౫

దీననాథోఽప్యన్తర్ధానం చకార సః, మునిస్స్నాత్వా చ తుష్టావ భక్తినమ్రాత్మకన్ధరః.
౫ యాజ్ఞవల్క్య ఉవాచ—కృపాం కురు జగన్మాతర్మామేవం హతతేజసమ్, గురు
శాపాత్స్మృతిభ్రష్టం విద్యాహీనం చ దుఃఖితమ్. ౬. జ్ఞానం దేహి స్మృతం విద్యాం
శక్తిం శిష్యప్రబోధినీమ్, గ్రన్థకర్తృత్వశక్తిం చ సుశిష్యం సుప్రతిష్ఠితమ్. ౭.
ప్రతిభాం సత్సభాయాం చ విచారక్షమతాం శుభామ్, లుప్తం సర్వం దైవయో
గాన్నవీభూతం పునః కురు. ౮. యథాఙ్కురం భస్మని చ కరోతి దేవతా పునః,
బ్రహ్మస్వరూపా పరమా జ్యోతిరూపా సనాతనీ. ౯ సర్వవిద్యాధిదేవీ యా త
స్యై వాణ్యై నమో నమః, విసర్గబిన్దుమాత్రాసు యదధిష్ఠానమేవ చ. ౧౦. తద
ధిష్ఠాత్రీ యా దేవీ తస్యై నిత్యం నమో నమః, వ్యాఖ్యాస్వరూపా సా దేవీ
వ్యాఖ్యాధిష్ఠాతృరూపిణీ. ౧౧. యయా వినా ప్రసఙ్ఖ్యావాన్సఙ్ఖ్యాం కర్తుం న
శక్యతే, కాలసఙ్ఖ్యాస్వరూపా యా తస్యై దేవ్యై నమో నమః. ౧౨. భ్రమసిద్ధా
న్తరూపా యా తస్యై దేవ్యై నమో నమః, స్మృతిశక్తిజ్ఞానశక్తిబుద్ధిశక్తిస్వరూపిణీ
౧౩. ప్రతిభా కల్పనాశక్తిర్యా చ తస్యై నమో నమః, సనత్కుమారో బ్రహ్మాణం
జ్ఞానం పప్రచ్ఛ యత్ర వై. ౧౪. బభూవ మూకవత్సోఽపి సిద్ధాన్తం కర్తుమక్షమః,
తదా జగామ భగవానాత్మా శ్రీకృష్ణ ఈశ్వరః. ౧౫. ఉవాచ సచ తాం స్తౌహి
వాణీమిష్టాం ప్రజాపతే, స చతుష్టావ తాం బ్రహ్మా చాజ్ఞయా పరమాత్మనః. ౧౬.
చకార తత్ప్రసాదేన తదా సిద్ధాన్తముత్తమమ్, యదాప్యనన్తం పప్రచ్ఛ జ్ఞానమేకం
వసున్ధరా. ౧౭. బభూవ మూకవత్సోఽపి సిద్ధాన్తం కర్తుమక్షమః, తదా తాం స చ
తుష్టావ సన్త్రస్తః కశ్యపాజ్ఞయా. ౧౮ తతశ్చకార సిద్ధాన్తం నిర్మలం భ్రమ
భఞ్జనమ్, వ్యాసః పురాణసూత్రం చ పప్రచ్ఛ వాల్మీకిం యదా. ౧౯. మౌనీభూ
తశ్చ సస్మార తామేవ జగదమ్బికామ్. ౧౯ తదా చకార సిద్ధాన్తం తద్వరేణ మునీ
శ్వరః. ౨౦. సమ్ప్రాప్య నిర్మలం జ్ఞానం భ్రమాన్ధ్యధ్వంసదీపకమ్, పురాణసూత్రం

దుఃఖితం పాహీతి శేషః. ౬. సుశిష్యం ప్రతిష్ఠితం మహ్యం దేహీత్యన్వయః. ౭, ౮. తత్ర
దృష్టాన్తో యథా భస్మన్యప్యంకురదేవతా సర్వేశ్వరః కదాచిత్కరోతి తద్వన్మయి సర్వం లుప్తం తదా
సాధయేత్యర్థః. ౯. విసర్గబిన్దుమాత్రాస్వితి. విసర్గబిన్దుమాత్రాసు యదధిష్ఠానం సర్వాక్షరాణి
త్రయా హి విసర్గబిన్దుమాత్రాః. తేషామక్షరాణామధిష్ఠాత్రీత్యర్థః. ౧౦—౧౪. ఆజగామేతి ఛేదః.
౧౫, ౧౬. సిద్ధాన్తం బ్రహ్మసిద్ధాన్తమ్. ౧౭—౧౯. సస్మార వాల్మీకిః. పురాణసూత్రరచనాశక్త్యర్థం
స్మృతవానిత్యర్థః. హే దేవి త్వద్వరేణ తదా వాల్మీకిర్భ్రమరూపాన్ధకారధ్వంసే దీపరూపం జ్ఞానం
సమ్ప్రాప్య సిద్ధాన్తం పురాణసూత్రభూతం చకార. తత్పురాణసూత్రం వ్యాసః కృష్ణకలోద్భవః
కృష్ణకలాంశః శ్రుత్వా తదర్థం కవితారూపేణ స్పష్టీకర్తుం త్వాం శివాం వందే దధ్యౌ ధ్యాతవాం

శ్రుత్వా చ వ్యాసః కృష్ణకలోద్భవః. ౨౧. తాం శివాం వేద దధ్యౌ చ శతవర్షం చ పుష్కరే, తదా త్వత్తో వరం ప్రాప్య సత్కవీన్ద్రో బభూవ హ. ౨౨. తదా వేదవిభాగం చ పురాణం చ చకార సః, తదా మహేన్ద్రః పప్రచ్ఛ తత్త్వజ్ఞానం సదాశివమ్. ౨౩. క్షణం తామేవ సఞ్చిన్త్య తస్మై జ్ఞానం దదౌ విభుః, పప్రచ్ఛ శబ్దశాస్త్రం చ మహేన్ద్రశ్చ బృహస్పతిమ్. ౨౪. దివ్యం వర్షసహస్రం చ స త్వాం దధ్యౌ చ పుష్కరే, తదా త్వత్తో వరం ప్రాప్య దివ్యంవర్షసహస్రకమ్. ౨౫. ఉవాచ శబ్దశాస్త్రం చ తదర్థం చ సురేశ్వరమ్, అధ్యాపితాశ్చ యే శిష్యా యైరధీతం మునీశ్వరైః. ౨౬. తే చ తాం పరిసఞ్చిన్త్య ప్రవర్తన్తే సురేశ్వరీమ్, త్వం సంస్తుతా పూజితా చ మునీన్ద్రైర్మనుమానవైః. ౨౭. దైత్యేన్ద్రైశ్చ సురైశ్చాపి బ్రహ్మవిష్ణుశివాదిభిః, జడీభూతస్సహస్రాస్యః పఞ్చవక్త్రశ్చతుర్ముఖః. ౨౮. యాం స్తోతుం కిమహం స్తౌమి తామేకాస్యేన మానవః, ఇత్యుక్త్వా యాజ్ఞవల్క్యశ్చ భక్తినమ్రాత్మకన్ధరః. ౨౯. ప్రణనామ నిరాహారో రురోద చ ముహుర్ముహుః, జ్యోతీరూపా మహామాయా తేన దృష్టాప్యువాచ తమ్. ౩౦. సుకవీన్ద్రో భవేత్యుక్త్వా వైకుణ్ఠం చ జగామ హ, యాజ్ఞవల్క్యకృతం వాణీస్తోత్రమేతత్తు యః పఠేత్. ౩౧. సుకవీన్ద్రో మహావాగ్మీ బృహస్పతిసమో భవేత్, మహామూర్ఖశ్చ దుర్బుద్ధిర్వర్షమేకం యదా పఠేత్. ౩౨. సపణ్డితశ్చ మేధావీ సుకవీన్ద్రో భవేద్ధ్రువమ్

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే పఞ్చమోఽధ్యాయః.

లక్ష్మీగఙ్గాసరస్వతీనాంశాపాజ్జన్మప్రాప్తిః.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—సరస్వతీ తు వైకుణ్ఠే స్వయం నారాయణాన్తికే, గఙ్గాశాపేన కలయా భారతే సరిత్. ౧. పుణ్యదా పుణ్యరూపా చ పుణ్యతీర్థస్వరూపిణీ, పుణ్యవద్భిర్నిషేవ్యా చ స్థితిః పుణ్యవతాం మునే. ౨. తపస్వినాం తపోరూపా తపసః ఫలరూపిణీ, కృతపాపేధ్మదాహాయ జ్వలదగ్నిస్వరూపిణీ. ౩. జ్ఞానాత్సరస్వతీతోయే మృతా యే మానవా భువి, తేషాం స్థితిశ్చ వైకుణ్ఠే సుచిరం హరిసంసది. ౪. భారతే కృతపాపశ్చ స్నాత్వా తత్రావలీలయా, ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకే వసేచ్చిరమ్. ౫. చాతుర్మాస్యాం పౌర్ణమాస్యామక్షయా

శ్చేత్యర్థః. ౨౦—౨౨. సదాశివం పప్రచ్ఛ కిం పప్రచ్ఛ? తత్రాహ—తత్త్వజ్ఞానమితి. ౨౩, ౨౪. స బృహస్పతిః. ౨౫. శబ్దశాస్త్రం వ్యాకరణం తస్యార్థం చోవాచ. ౨౬—౩౨.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైః సప్తషష్టిశ్లోకైరథ సమాసతః, లక్ష్మీగంగాభారతీనాం శాపాజ్జన్మోచ్యతే భువి. సరస్వతీ తు వైకుంఠే తిష్ఠతీత్యర్థః. పశ్చాద్గంగాయాః శాపేన కలయాంశేన భారతే ఖండే సరిత్సరస్వతీనామ్నా సంజ్ఞితేత్యర్థః. ౧. యస్యాస్తీరే పుణ్యవతాం స్థితిరిత్యర్థః. ౨—౫. అక్షయాయాం

యాం దినక్షయే, వ్యతీపాతే చ గ్రహణేఽన్యస్మిన్పుణ్యదినేఽపి చ. ౬.అనుషఙ్గేణ
యస్స్నాతో హేతునా శ్రద్ధయాపి వా, సారూప్యం లభతే నూనం వైకుణ్ఠే
సహ శౌరేరపి. ౭. సరస్వతీమనుం తత్ర మాసమేకం చ యో జపేత్, మహామూర్ఖః
కవీన్ద్రశ్చ సభవేన్నాత్ర సంశయః. ౮. నిత్యం సరస్వతీతోయే యస్స్నాయాన్ము
ణ్డయన్నరః, న గర్భవాసం కురుతే పునరేవ సమానవః. ౯. ఇత్యేవం కథితం కిఞ్చి
ద్భారత్యా గుణకీర్తనమ్, సుఖదం కామదం సారం భూయః కిం శ్రోతుమిచ్ఛతి
౧౦. సూతఉవాచ—నారాయణవచశ్శ్రుత్వా నారదో మునిసత్తమః, పునః
పప్రచ్ఛ సన్దేహమిమం శౌనక సత్వరమ్. ౧౧. శ్రీనారదఉవాచ—కథం సరస్వతీ
దేవీ గఙ్గాశాపేన భారతే, కలయా కలహేనైవ బభూవ పుణ్యదా సరిత్. ౧౨.
శ్రవణే శ్రుతిసారాణాం వర్ధతే కౌతుకం మమ, కథామృతేన మే తృప్తిః కేన
శ్రేయసి తృప్యతే. ౧౩. కథం శశాప సా గఙ్గా పూజితాం తాం సరస్వతీమ్,సాతు
సత్యస్వరూపా యా పుణ్యదా శుభదా సదా. ౧౪. తేజస్వినోర్ద్వయోర్వాదకా
రణం శ్రుతిసున్దరమ్, సుదుర్లభం పురాణేషు తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧౫. శ్రీ
నారాయణఉవాచ—శృణు నారద వక్ష్యామి కథామేతాం పురాతనీమ్, యస్యాః
శ్శ్రవణమాత్రేణ సర్వపాపాత్ప్రముచ్యతే. ౧౬. లక్ష్మీస్సరస్వతీ గఙ్గా తిస్రో భార్యా
హరేరపి, ప్రేమ్ణా సమస్తాస్తిష్ఠన్తి సతతం హరిసన్నిధౌ. ౧౭. చకార సైకదా
గఙ్గా విష్ణోర్ముఖనిరీక్షణమ్, సస్మితా చ సకామా చ సకటాక్షం పునః పునః ౧౮.
విభుర్జహాస తద్వక్త్రం నిరీక్ష్య చ క్షణం తదా, క్షమాం చకార తద్దృష్ట్వా లక్ష్మీ
ర్నైవ సరస్వతీ. ౧౯. బోధయామాస పద్మా తాం సత్వరూపా చ సస్మితా,క్రోధా
విష్టా చ సా వాణీ నచ శాన్తా బభూవ హ. ౨౦.ఉవాచ వాణీ భర్తారం రక్తాస్యా
రక్తలోచనా, కమ్పితా కామవేగేన శశ్వత్ప్రస్ఫురితాధరా. ౨౧. సరస్వత్యు
వాచ—సర్వత్ర సమతాబుద్ధిస్సద్భర్తుః కామినీం ప్రతి, ధర్మిష్ఠస్య వరిష్ఠస్య
విపరీతా ఖలస్య చ. ౨౨. జ్ఞాతం సౌభాగ్యమధికం గఙ్గాయాస్తే గదా

తిథౌ అక్షయనవమ్యామ్. ౬. అనుషంగేనాన్యకార్యార్థమాగతో మధ్యే తీర్థం పతితమస్తీతి స్నాన
మపి కర్తవ్యమితి బుద్ధ్యా హేతునా అన్యేన వా కారణేన ద్రవ్యగ్రహణరూపేణా శ్రద్ధయాపీతి
భేదః. ౭. తత్ర సరస్వతీతీరే ౮. ముండయన్నేకవారం ప్రథమతో ముణ్డనం కుర్వన్. ౯—౧౨.
శ్రుతేః సారాణాం సారభూతానాం కథానాం శ్రవణే ఇత్యన్వయః మే తృప్తిః కథామృతేనై
వాస్తి. కేన శ్రేయసి తృప్యతే న కేనాపీత్యర్థః. ౧౩—౧౮. తద్దృష్ట్వా విష్ణోర్హాస్యం దృష్ట్వా
లక్ష్మీః క్షమాం చకార న క్రోధమ్. సరస్వతీ తు న క్షమాం చకార కిన్తు క్రోధమ్. ౧౯. తాం క్రుద్ధాం
సరస్వతీమ్. ౨౦—౨౨. సౌభాగ్యం ప్రేమా. గంగాలక్ష్మ్యోస్తవ ప్రేమాస్తి మయి నాస్తీత్యర్థః. ౨౩.

ధర, కమలాయాం చ తత్తుల్యం న చ కిఞ్చిన్మయి ప్రభో. ౨౩ గఙ్గాయాః పద్మయా సార్ధం ప్రీతిశ్చాస్తి సుసమ్మతా, క్షమాం చకార తేనేదం విపరీతం హరిప్రియా. ౨౪ కిం జీవనేన మేఽత్రైవ దుర్భగాయాశ్చ సామ్ప్రతమ్, నిష్ఫలం జీవనం తస్యా యా పత్యుః ప్రేమవఞ్చితా. ౨౫ త్వాం సర్వేసత్త్వరూపం చ యే వదన్తి మనీషిణః తే చ మూర్ఖా న వేదజ్ఞా న జానన్తి మతిం తవ. ౨౬. సరస్వతీవచః శ్రుత్వా దృష్ట్వా తాం కోపసంయుతామ్, మనసా చ సమాలోచ్య స జగామ బహిస్సభామ్. ౨౭. గతే నారాయణే గఙ్గామువాచ నిర్భయం రుషా, వాగధిష్ఠాతృదేవీ సా వాక్యం శ్రవణదుష్కరమ్. ౨౮. హే నిర్లజ్జే హే సకామే స్వామిగర్వం కరోషి కిమ్, అధికం స్వామిసౌభాగ్యం విజ్ఞాపయితుమిచ్ఛసి. ౨౯. మానచూర్ణం కరిష్యామి తవాద్య హరిసన్నిధౌ, కిం కరిష్యతి తే కాన్తో మమైవం కాన్తవల్లభే. ౩౦. ఇత్యేవముక్త్వా గఙ్గాయాః కేశం గ్రహీతుముద్యతా, వారయామాస తాం పద్మా మధ్యదేశం సమాశ్రితా. ౩౧. శశాప వాణీ తాం పద్మాం మహాబలవతీ సతీ, వృక్షరూపా సరిద్రూపా భవిష్యసి న సంశయః. ౩౨ విపరీతం తతో దృష్ట్వా కిఞ్చిన్నోక్తుమర్హసి, సన్తిష్ఠతి సభామధ్యే యథా వృక్షో యథా సరిత్. ౩౩. శాపం శ్రుత్వా తు సా దేవీ న శశాప చుకోప హ, తత్రైవ దుఃఖితా తస్థౌ వాణీం ధృత్వా కరేణ చ. ౩౪. అత్యున్నతాం తు తాం దృష్ట్వా కోపప్రస్ఫురితాధరామ్, ఉవాచ గఙ్గా తాం దేవీం పద్మాం చారక్తలోచనామ్. ౩౫. శ్రీగఙ్గోవాచ — త్వముత్సృజ మహోగ్రాం చ పద్మే కిం మే కరిష్యతి, దుశ్శీలా ముఖరా నష్టా నిత్యం వాచాలరూపిణీ. ౩౬. వాగధిష్ఠాతృదేవీయం సతతం కలహప్రియా, యావతీ యోగ్యతా చాస్యా యావతీ శక్తిరేవ చ. ౩౭. తథా కరోతు వాదం చ మయా సార్ధం చతుర్ముఖి

గంగాయా ఇతి; యది లక్ష్మ్యాం గంగా తుల్యా తవ ప్రీతిర్న స్యాత్తతో గంగయా సార్ధం లక్ష్మ్యాః ప్రీతిర్నైవ భవేత్. ప్రీతిస్తు వర్తతే యతస్తేన హేతునా ప్రీతిసద్భావహేతునా విపరీతమిదం సపత్నీహాస్యం తవ దృష్ట్వా క్షమాం చకార హరిప్రియా. తస్మాత్త్వయా తయోః ప్రీతిః నిశ్చీయతే. తయా ప్రీత్యా చ తయోః సమః ప్రేమా తవ నిశ్చీయత ఇత్యర్థః ౨౪—౩౦. మధ్యదేశం తయోర్మధ్యభాగే గత్వా. ౩౧. శశాపవాణీం తాం పద్మాం సపత్నీపక్షపాతినీయమితి మత్వా తాం పద్మాం వృక్షరూపా భవిష్యసి సరిద్రూపా చ భవిష్యసీతి శశాపేత్యర్థః. ౩౨. విపరీతమితి. యతః కారణాద్యథా సభామధ్యే వాదే ప్రాప్తే వృక్షః సరిద్వా జడత్వాన్న కించిద్వదతి కిన్తు కేవలం తిష్ఠత్యేవ. తథా త్వం విపరీతమన్యాయ్యం గంగాయా దృష్ట్వా కించిదపి వక్తుం జడవన్నార్హసి న యోగ్యాసి తస్మాజ్జడాత్మకవృక్షసరిద్రూపా భవేత్యర్థః. ౩౩. న శశాప న చుకోప చేత్యర్థః. శాన్తత్వాదితి భావః. వాణీం ధృత్వేతి. పరస్పరతాడననివారణార్థం కరేణ వాణీం ధృత్వా తస్థావిత్యర్థః. ౩౪. అత్యున్నతామత్యున్నత్తాం తాం వాణీమ్. ౩౫—౩౭. స్వబలమితి, యద్యస్యా

స్వబలం యన్మమ బలం విజ్ఞాపయితుమిచ్ఛతి ౩౮. జానన్తు సర్వే హ్యుభయోః
ప్రభావం విక్రమం సతి, ఇత్యేవముక్త్వా సా దేవీ వాణ్యై శాపం దదావితి. ౩౯.
సరిత్స్వరూపా భవతు సా యా త్వాం చ శశాప హ, అధో మర్త్యం సా ప్రయా
తు సన్తి యత్రైవ పాపినః. ౪౦ కదా తేషాం చ పాపాని గృహీష్యన్తి న సంశయః,
ఇత్యేవం వచనం శ్రుత్వా తాం శశాప సరస్వతీ. ౪౧ త్వమేవ యాస్యసి మహీం పాపి
పాపం లభిష్యసి, ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర భగవానాజగామ హ ౪౨. చతుర్భుజశ్చ
తుర్భిశ్చ పార్షదైశ్చ చతుర్భుజైః, సరస్వతీం కరే ధృత్వా వాసయామాస వక్షసి.
౪౩ బోధయామాస సర్వజ్ఞస్సర్వజ్ఞానం పురాతనమ్, శ్రుత్వా రహస్యం తాసాం చ
శాపస్య కలహస్య చ ౪౪. ఉవాచ దుఃఖితాస్తాశ్చ వాచం సా మయికీం విభుః
శ్రీభగవానువాచ.— లక్ష్మి త్వం కలయా గచ్ఛ ధర్మధ్వజగృహం శుభే. ౪౫
అయోనిసమ్భవా భూమౌ తస్య కన్యా భవిష్యసి, తత్రైవ దైవదోషేణ వృక్ష
త్వం చ లభిష్యసి ౪౬. మదంశస్యాసురస్యైవ శఙ్ఖచూడస్య కామినీ, భూత్వా
పశ్చాచ్చ మత్పత్నీ భవిష్యసి న సంశయః. ౪౭. త్రైలోక్యపావనీ నామ్నా తులసీ
తి చ భారతే, కలయా చ సరిద్భావం శీఘ్రం గచ్ఛ వరాననే. ౪౮. భారతం భారతీ
శాపాన్నామ్నా పద్మావతీ భవ, గఙ్గే యాస్యసి పశ్చాత్త్వమంశేన విశ్వపావనీ. ౪౯.
భారతం భారతీశాపాత్పాపదాహాయ పాపినామ్, భగీరథస్య తపసా తేన నీతా
సుకల్పితే. ౫౦. నామ్నా భాగీరథీ పూతా భవిష్యసి మహీతలే, మదంశస్య సము
ద్రస్య జాయా జాయే మమాజ్ఞయా ౫౧ మత్కలాంశస్య భూపస్య శన్తనోశ్చ
సురేశ్వరి, గఙ్గాశాపేన కలయా భారతం గచ్ఛ భారతి ౫౨. కలహస్య ఫలం
భుఙ్క్ష్వ సపత్నీభ్యాం సహాచ్యుతే, స్వయం చ బ్రహ్మసదనే బ్రహ్మణః కామినీ భవ.

త్కారణాత్ స్వబలం మమ బలం చేయం జ్ఞాతుమిచ్ఛతి తస్మాన్మం చేత్యర్థః. ౩౮. సా దేవీ గంగా.
౩౯. యా సరస్వతీ త్వాం పద్మాం శశాప సా సరస్వతీ సరిద్భవత్విత్యర్థః. ౪౦. తాం గంగామ్.
౪౧. లభిష్యసి లప్స్యసే. ౪౨—౪౪. సామయికీం సమయోచితాం ధర్మధ్వజో రాజా కలయాం
శేన. ౪౫. భూమౌ స్థితా భూమేరుత్పన్నేత్యర్థః. ౪౬. శంఖచూడస్య కామినీ పత్నీ. ౪౭.
తులసీతి నామ్నా పశ్చాన్మమ పత్నీ భవిష్యసీత్యన్వయః. కలయాంశేన సరిదపి భవ. ౪౮. పద్మా
ముక్త్వా గంగామాహ—గంగే ఇతి. ౪౯, ౫౦. జాయేః భవేః. యద్వా హే జాయే సముద్రస్య
జాయా భవేత్యర్థః. ౫౧. శన్తనోశ్చ కారణవశాజ్జాయా భవేత్యర్థః. సరస్వతీమాహ—గంగాశాపే
నేతి. ౫౨. సపత్నీభ్యాం సహ కలహస్యేత్యన్వయః. స్వయం ఇతి. అంశేన భారతే సరిద్భవ
స్వయం చ పూర్ణరూపేణ బ్రహ్మలోకే బ్రహ్మణః పత్నీ భవేత్యర్థః. ౫౩. గంగాయా త్వితి. గంగా

గగాయాం తు శివస్థానమత్ర పద్మైవ తిష్ఠతు, శాన్తా చ క్రోధరహితా మద్భక్తా సత్త్వరూపిణీ. ౫౪. మహాసాధ్వీ మహాభాగా సుశీలా ధర్మచారిణీ, యదంశకలయా సర్వాధర్మిష్ఠాశ్చ పతివ్రతాః. ౫౫. శాన్తరూపాస్సుశీలాశ్చ ప్రతివిశ్వేషు పూజితాః, తిస్రో భార్యాస్సుశీలాశ్చ త్రయోభృత్యాశ్చ బాన్ధవాః ౫౬. ధ్రువం వేదవిరుద్ధాశ్చ న హ్యేతే మఙ్గళప్రదాః, స్త్రీపుంవచ్చ గృహేయేషాం గృహిణాం స్త్రీవశః పుమాన్. ౫౭. నిష్ఫలం చ జన్మ తేషామశుభం చపదే పదే, ముఖే దుష్టా యోని దుష్టా యస్య స్త్రీ కలహప్రియా. ౫౮. అరణ్యం తేన గన్తవ్యం మహారణ్యం గృహాద్వరమ్, జలానాం చ స్థలానాంచఫలానాం ప్రాప్తిరేవచ. ౫౯. సతతంసులభా తత్రన తేషాంగృహా ఏవ చ, వరమగ్నౌ స్థితిర్హింస్రజన్తూనాంసన్నిధౌసుఖమ్. ౬౦. తతోఽపిదుఃఖం పుంసాం చ దుష్టస్త్రీసన్నిధౌ ధ్రువమ్, వ్యాధిజ్వాలావిషజ్వాలావరం పుంసాంవరాననే. ౬౧. దుష్టస్త్రీణాం ముఖజ్వాలా మరణాదతిరిచ్యతే, పుంసాం చ స్త్రీజితానాం చైవ భస్మాన్తం శౌచమధ్రువమ్. ౬౨. యదహ్నికురుతే కర్మ న తస్యఫలభాగ్భవేత్, నిన్దితోఽత్ర పరత్రైవ సర్వత్ర నరకం వ్రజేత్. ౬౩. యశః కీర్తివిహీనోయో జీవన్నపి మృతో హి సః, బహ్వీనాం చ సపత్నీనాం నైకత్ర శ్రేయసే స్థితిః ౬౪. ఏకభార్యస్సుఖీ నైవ బహుభార్యః కదాచన, గచ్ఛ గఙ్గే శివస్థానం బ్రహ్మస్థానం సరస్వతి. ౬౫. అత్ర తిష్ఠతు మద్గేహే సుశీలా కమలాలయా, సుసాధ్యాయస్య పత్నీ చ సుశీలా చ పతివ్రతా. ౬౬. ఇహ స్వర్గే సుఖం తస్య ధర్మో మోక్షః పరత్ర చ, పతివ్రతా యస్య పత్నీ స చ ముక్తశ్శుచిస్సుఖీ. ౬౭. జీవన్మృతోఽశుచిర్దుఃఖీదుశ్శీలాపతి రేవ చ.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

విష్ణుభక్తలక్షణాదికథనమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా జగతాం నాథో విరరామ చ నారద, అతీవ రురుదుర్దేవ్యస్సమాలిఙ్గ్య పరస్పరమ్. ౧ తాశ్చ సర్వాస్సమాలోక్య క్ర

వ్యంశేన సంభవతు పూర్ణరూపేణ తు శివస్థానం యాతు తస్య పత్నీ భవతు. అత్ర మన్నికటే తు పద్మైవ తిష్ఠతు యతః శాన్తేత్యాహ—శాన్తా చేతి. ౫౪, ౫౫. స్వం ఖేదం వర్ణయతి స్త్ర ఇతి. త్రిశీలాః భిన్నస్వభావాః త్రిశీలేతి సర్వత్రాన్వేతి. ౫౬. ఏతే త్రయో వేదవిరుద్ధా వేదానుత్యవిషయాః. యేషాంగృహే పుంవత్పురుషవత్ప్రధానా స్త్రీ భవతీత్యర్థః. ౫౭—౬౧. భస్మాన్తం శౌచపవిత్రతా అధ్రువంన భవతీత్యర్థః. ౬౨—౬౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చతుష్పంచాశద్భిః పద్యైరతః పరమ్, శాపోద్ధారప్రకారశ్చ తిసృణాం సమ్యగుచ్యతే. విరరామ చ నారదేతి నారదం ప్రతి నారాయణోక్తిః. ౧, ౨. ప్రథమం సరస్వతీప్రార్థనాం

మేణోచ్చస్తదేశ్వరమ్, కమ్పితాసాస్రునేత్రాశ్చ శోకేన చ భయేన చ. ౨. సరస్వ
త్యువాచ—విశాపం దేహి హే నాథ దుష్టమాజన్మశోచనమ్ సత్స్వామినా పరి
త్యక్తా కుతో జీవన్తి తాః స్త్రియః ౩. దేహత్యాగం కరిష్యామి యోగేన భార
తే ధ్రువమ్, అత్యున్నతో హి నియతం పాతు మర్హతి నిశ్చితమ్ ౪. గఙ్గోవా
చ—అహం కేనాపరాధేన త్వయా త్యక్తా జగత్పతే, దేహత్యాగం కరిష్యామి
నిర్దోషాయావధం లభ. ౫ నిర్దోషకామినీత్యాగం కరోతి యో నరో భువి, స
యాతి నరకం ఘోరం కిన్తు సర్వేశ్వరోఽపి వా. ౬. పద్మోవాచ—నాథ సత్వస్వ
రూపస్త్వం కోపః కథమహో తవ, ప్రసాదం కురు భార్యే ద్వే సదీశస్య క్షమా
వరా. ౭. భారతే భారతీశాపాద్యాస్యామి కలయా హ్యహమ్, కియత్కాలం
స్థితిస్తత్ర కదా ద్రక్ష్యామి తే పదమ్. ౮. దాస్యన్తి పాపినః పాపం సద్యస్నానావ
గాహనాత్, కేన తేన విముక్తాహమాగమిష్యామి తే పదమ్. ౯. కలయా తులసీ
రూపం ధర్మధ్వజసుతా సతీ, భుక్త్వా కదా లభిష్యామి త్వత్పదామ్బుజమచ్యుత.
౧౦. వృక్షరూపా భవిష్యామి త్వదధిష్ఠాతృదేవతా, సముద్ధరిష్యసి కదా తన్మే
బ్రూహి కృపానిధే. ౧౧. గఙ్గాసరస్వతీశాపాద్యదియాస్యతి భారతే, శాపేన
ముక్తా పాపాచ్చ కదా త్వాం చ లభిష్యతి. ౧౨. గఙ్గాశాపేన వా వాణీ యది
యాస్యతి భారతమ్, కదా శాపాద్వినిర్ముచ్య లభిష్యతి పదం తవ. ౧౩. తాం
వాణీం బ్రహ్మసదనం గఙ్గాం వా శివమన్దిరమ్, గన్తుం వదసి హే నాథ తత్క్షమస్వ చ
తే వచః. ౧౪. ఇత్యుక్త్వా కమలాకాన్తపాదం ధృత్వా ననామ సా, స్వకేశై
ర్వేష్టనం కృత్వా రురోద చ పునః పునః. ౧౫. శ్రీభగవానువాచ—త్వద్వా
క్యమాచరిష్యామి స్వవాక్యం చ సురేశ్వరి, సమతాం చ కరిష్యామి శృణు
త్వం కమలేక్షణే. ౧౬. భారతీ యాతు కలయా సరిద్రూపా చ భారతే, అర్ధా
సా బ్రహ్మసదనం స్వయం తిష్ఠతు మద్గృహే. ౧౭. భగీరథేన సా నీతా గఙ్గా
యాస్యతి భారతే, పూతం కర్తుం త్రిభువనం స్వయం తిష్ఠతు మద్గృహే. ౧౮.
తత్రైవ చన్ద్రమౌలేశ్చ మౌలిం ప్రాప్స్యతి దుర్లభమ్, తతస్స్వభావతః పూతా

కరోతి. విశాపమితి. ౩. అత్యున్నతతాయాః ఫలం మయా లబ్ధమిత్యాహ—అత్యున్నతోఽహ
మితి. ౪. తదనన్తరం గంగోవాచ—అహం కేనేతి. సరస్వత్యాః అపరాధః కృతో మయా తు న
కృత ఇతి భావః. తేన కారణేన నిర్దోషాయాస్త్వం వధం లభ లభస్వేత్యర్థః. ౫. సర్వేశ్వరోఽపి
యదిస్యాత్తథాపి ౬. ద్వే భార్యే ప్రతీత్యర్థః. ౭—౧౬. భారతీకలయైకాంశేన నదీ భవతు అర్ధాం
శేన బ్రహ్మసదనం గచ్ఛతు పూర్ణాంశేన వైకుంఠే తిష్ఠతు. తథైవ గంగాపి తేన మమ వాక్యమపి
సత్యం జాతం వైకుంఠవాసేన తిసృణాం మమతా చ జాతా భవిష్యతీతి. ౧౭, ౧౮. తత్రైవేతి.
ఏకాంశావతారే ఏవేత్యర్థః. న తు తస్యాః సరస్వతీవదర్ధాంశావతార ఇత్యర్థః. తదపేక్షయాఽస్యా

ప్యతిపూతా భవిష్యతి. ౧౯. కలాంశాంశేన గచ్ఛత్వం భారతే వామలోచనే,
పద్మావతీ సరిద్రూపా తులసీ వృక్షరూపిణీ. ౨౦. కలేః పఞ్చసహస్రే చ గతే వర్షే
చ మోక్షణమ్, యుష్మాకం సరితాం చైవ మద్గేహే చాగమిష్యథ. ౨౧. సమ్ప
దాం హేతుభూతా చ విపత్తి స్సర్వదేహినామ్, వినా విపత్తేర్మహిమా కేషాం
పద్మభవే భవేత్. ౨౨. మన్మన్త్రోపాసకానాం చ సతాం స్నానావగాహనాత్,
యుష్మాకం మోక్షణం పాపాద్దర్శనాత్స్పర్శనాత్తథా. ౨౩. పృథివ్యాం యాని
తీర్థాని సన్త్యసఙ్ఖ్యాని సున్దరి, భవిష్యన్తి చ పూతాని మద్భక్తస్పర్శదర్శనాత్.
౨౪. మన్మన్త్రోపాసకాభక్తా విశ్రమన్తి చ భారతే, పూతం కర్తుం తారితుం చ
సుపవిత్రాం వసున్ధరామ్. ౨౫. మద్భక్తా యత్ర తిష్ఠన్తి పాదం ప్రక్షాళయన్తి చ,
తత్స్థానం చ మహాతీర్థం సుపవిత్రం భవేద్ధ్రువమ్. ౨౬. స్త్రీఘ్నో గోఘ్నః కృత
ఘ్నశ్చ బ్రహ్మఘ్నో గురుతల్పగః, జీవన్ముక్తో భవేత్పూతో మద్భక్తస్పర్శదర్శనాత్.
౨౭. ఏకాదశీవిహీనశ్చ సన్ధ్యాహీనోఽథ నాస్తికః, నరఘాతీ భవేత్పూతో మద్భక్త
స్పర్శదర్శనాత్. ౨౮. అసిజీవీ మసీజీవీ ధావకో గ్రామయాచకః, వృషవాహో
భవేత్పూతో మద్భక్తస్పర్శదర్శనాత్. ౨౯. విశ్వాసఘాతీ మిత్రఘ్నో మిథ్యా
సాక్ష్యస్య దాయకః, స్థాప్యహారీ భవేత్పూతో మద్భక్తస్పర్శదర్శనాత్. ౩౦.
అత్యుగ్రవాగ్దూషకశ్చ జారకః పుంశ్చలీపతిః, పూతశ్చ పుంశ్చలీపుత్రో మద్భక్త
స్పర్శదర్శనాత్. ౩౧. శూద్రాణాం సూపకారశ్చ దేవలో గ్రామయాజకః, అదీ
క్షితో భవేత్పూతో మద్భక్తస్పర్శదర్శనాత్. ౩౨. పితరం మాతరం భార్యాం
భ్రాతరం తనయం సుతామ్, గురోః కులం చ భగినీం చక్షుర్హీనం చ బాన్ధవమ్.
౩౩. శ్వశ్రూం చ శ్వశురం చైవ యో న పుష్ణాతి సున్దరి, స మహాపాతకీ పూతో
మద్భక్తస్పర్శదర్శనాత్. ౩౪. అశ్వత్థనాశకశ్చైవ మద్భక్తనిన్దకస్తథా, శూద్రా
న్నభోజీ విప్రశ్చ పూతో మద్భక్తదర్శనాత్. ౩౫. దేవద్రవ్యాపహారీ చ విప్ర
ద్రవ్యాపహారకః, లాక్షాలోహరసానాం చ విక్రేతా దుహితుస్తథా. ౩౬. మహా
పాతకినశ్చైవ శూద్రాణాం శవదాహకః, భవేయురేతే పూతాశ్చ మద్భక్తస్పర్శ
దర్శనాత్. ౩౭. శ్రీమహాలక్ష్మీరువాచ—భక్తానాం లక్షణం బ్రూహి భక్తాను
గ్రహకారక, ఏషాం తుదర్శనస్పర్శాత్సద్యః పూతా నరాధమాః. ౩౮. హరిభక్తి

న్యూనాపరాధత్వాత్. ౧౯—౨౧. హే పద్మభవే ౨౨. మన్మన్త్రోపాసకానామితి. ఇదముపలక్ష
ణమ్. బ్రహ్మనిష్ఠశైవశాక్తగాణేశసౌరాణాం భక్తానామపి తేషామపి పురాణాన్తరేషు తీర్థాదిపావ
కత్వస్య శ్రవణాత్. ౨౩—౨౮. ధావక ఇతి. రజకకర్మకర్తా బ్రాహ్మణ ఇత్యర్థః. ౨౯, ౩౦.
పూతశ్చ భవతీత్యర్థః. ౩౧. సూపకారః పాపకర్తా. ౩౨—౩౮. కీదృశా నరాధమాస్తానాహ—

విహీనాశ్చ మహాహఙ్కారసంయుతాః, స్వప్రశంసారతా ధూర్తాశ్శఠాశ్చ సాధు నిన్దకాః. ౩౯. పునన్తి సర్వతీర్థాని యేషాం స్నానావగాహనాత్, యేషాం చ పాద రజసా పూతా పాదోదకాన్మహీ. ౪౦. ఏషాం సన్దర్శనం స్పర్శం యే వా వాఞ్ఛన్తి భారతే, సర్వేషాం పరమో లాభో వైష్ణవానాం సమాగమః. ౪౧. నహ్యమ్మ యాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః, తే పునన్త్యతి కాలేన విష్ణుభక్తాః క్షణా దహో. ౪౨. సూతఉవాచ—మహాలక్ష్మీవచశ్శ్రుత్వా లక్ష్మీకాన్తశ్చ సస్మితః, నిగూఢతత్త్వం కథితుమపి శ్రేష్ఠోపచక్రమే. ౪౩. శ్రీభగవానువాచ—భక్తానాం లక్షణం లక్ష్మి గూఢం శ్రుతిపురాణయోః, పుణ్యస్వరూపం పాపఘ్నం సుఖదం భక్తి ముక్తిదమ్. ౪౪. సారభూతం గోపనీయం న వక్తవ్యం ఖలేషు చ, త్వాం పవిత్రాం ప్రాణతుల్యాం కథయామి నిశామయ. ౪౫. గురువక్త్రాద్విష్ణుమన్త్రో యస్య కర్ణే పతిష్యతి, వదన్తి వేదాస్తం చాపి పవిత్రం చ నరోత్తమమ్. ౪౬. పురుషాణాం శతం పూర్వం తథా తజ్జన్మమాత్రతః, స్వర్గస్థం నరకస్థం వా ముక్తిమాప్నోతి తత్క్షణాత్. ౪౭. యైః కైశ్చిద్యత్ర వా జన్మ లబ్ధం యేషు చ జన్తుషు, జీవన్ముక్తాస్తు తే పూతా యాన్తి కాలే హరేః పదమ్ ౪౮. మద్భక్తియుక్తో మర్త్యశ్చ ౪౯. సముక్తో మద్గుణాన్వితః, మద్గుణాధీనవృత్తిర్యః కథావిష్టశ్చ సన్తతమ్. మద్గుణశ్రుతమాత్రేణ సానన్దః పులకాన్వితః, సగద్గదస్సాశ్రునేత్రస్స్వాత్మవిస్మృత ఏవ చ. ౫౦. న వాఞ్ఛతి సుఖం ముక్తిం సాలోక్యాదిచతుష్టయమ్, బ్రహ్మత్వ మమరత్వం వా తద్వాఞ్ఛా మమ సేవనే. ౫౧. ఇన్ద్రత్వం చ మనుత్వం చ బ్రహ్మత్వం చ సుదుర్లభమ్, స్వర్గరాజ్యాది భోగం చ స్వప్నేఽపి చ న వాఞ్ఛతి. ౫౨. భ్రమన్తి భారతే భక్తాస్తాదృగ్జన్మ సుదుర్లభమ్, మద్గుణశ్రవణశ్రావ్యగానైర్నిత్యం ముదాన్వితాః. ౫౩ తే యాన్తి చ మహీం పూతా నరం తీర్థం మమాలయమ్, ఇత్యేవం కథితం సర్వం పద్మే కురు యథోచితమ్. ౫౪ తదాజ్ఞయా తాస్తచ్ఛ క్రుర్హరిస్తస్థౌ సుఖాసనే.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః.

హరిభక్తీతి. ౩౯.. కీదృశా వైష్ణవాస్తానాహ—పునన్తీతి. క్షణాదహో ఇత్యేతత్పర్యన్తం లక్ష్మీ ప్రశ్నః. ౪౦, ౪౧. అమ్మయాని జలమయానీత్యర్థః. ౪౨. శ్రేష్ఠోపచక్రమే ఇత్యత్ర శ్రేష్ఠేతి లుప్త ప్రథమాన్తమార్షత్వాత్. శ్రేష్ఠ ఉపచక్రమే ఇత్యర్థః. ౪౩—౪౫. విష్ణుమన్త్ర ఇతి. ఇదముప లక్షణం శివశక్తిగణేశసూర్యమన్త్రాణామపి ౪౬—౪౯. స్వాత్మా స్వదేహో భక్తివశతయా విస్మృతో యేన. వాహితాగ్న్యాదిషు ఇత్యనేన సాధుత్వమ్. ౫౦—౫౨. శ్రావ్యగానైర్మధురగానైః. ౫౩, ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

గఙ్గాదీనాం భారతవర్షే జన్మప్రాప్తిః

నారాయణఉవాచ—సరస్వతీ పుణ్యక్షేత్రమాజగామ చ భారతే, గఙ్గా
శాపేన కలయా స్వయం తస్థౌ హరేః పదే. ౧ భారతీభారతం గత్వా బ్రాహ్మీ చ
బ్రహ్మణః ప్రియా, వాణ్యధిష్ఠాతృదేవీ సా తేన వాణీ ప్రకీర్తితా. ౨. సరో
వాప్యాం చ స్రోతస్సుసర్వత్రైవ హి దృశ్యతే, హరిస్సరస్వాం స్తస్యేయం తేన
నామ్నా సరస్వతీ. 3. సరస్వతీ నదీ సా చ తీర్థరూపాతిపావనీ, పాపినాం పాప
దాహాయ జ్వలదగ్నిస్వరూపిణీ. ౪ పశ్చాద్భాగీరథీ నీతా మహీం భగీరథేన చ,
సా వై జగామ కలయా వాణీశాపేన నారద. ౫ తత్రైవ సమయే తాం చ
దధార శిరసా శివః, వేగం సోఢుమయం శక్తో భువః ప్రార్థనయా విభుః. ౬. పద్మా
జగామ కలయా సా చ పద్మావతీ నదీ, భారతం భారతీశాపాత్స్వయం తస్థౌ
హరేః పదే. ౭. తతోఽన్యయా సా కలయా లేభే జన్మచభారతే, ధర్మధ్వజసుతా
లక్ష్మీర్విఖ్యాతా తులసీతి చ. ౮. పురా సరస్వతీశాపాత్పశ్చాచ్చ హరిశాపతః,

---

దశోత్తరశతైః పద్యైర్గంగాదీనాం చ భారతే, కథయిత్వా సముత్పత్తిం కలా వర్తనము
చ్యతే. పూర్వాధ్యాయే తదాజ్ఞయా తాశ్చక్రురిత్యనేన సరస్వత్యాదయో నదీరూపా అభవన్ని
త్యుక్తమ్ తదేవ స్పష్టయతి—నారాయణ ఉవాచ—సరస్వతీతి. గంగాయాః శాపేన సరస్వతీకల
యాంశేన భారతే ఖండే ఆజగామ స్వయం పూర్ణరూపేణ హరేః పదే వైకుంఠే తస్థౌ స్థితవతీ
త్యర్థః. ౧. సరస్వతీనామ్నాం నిరుక్తిమాహ—భారతీతి. భారతఖండే నదీరూపేణాగమనాద్భార
తీత్వమ్. అర్శఆద్యజన్తాద్గౌరాదిపాఠాత్ జీష్. బ్రహ్మణః ప్రియత్వాద్బ్రాహ్మీ బ్రహ్మణ ఇయ
మిత్యస్మిన్నర్థేఽణి బ్రాహ్మో జాతావితి నిపాతనాట్టిలోపే కృతేఽణ్ణన్తత్వాత్ జీప్. వాణ్యధిష్ఠాత్రీతి.
వాణ్యా అధిష్ఠాతృత్వాల్లక్షణయా వాణీతి నామ. ౨. సరో వాప్యామితి. హి యతః సరసి వాప్యాం
స్రోతస్సు అన్యత్రాపి సర్వత్ర దేశే హరిర్దృశ్యతే సర్వత్ర వ్యాపకత్వాత్ తేన హేతునా సరసి
విద్యమానత్వాత్ హరిః సరస్వాన్భవతి. తస్యేయం శక్తిః యతస్తేన హేతునా నామ్నా సరస్వ
తీయం కథ్యత ఇత్యర్థః. సరస్వచ్ఛబ్దస్య లక్షణయా సరస్వత్సమ్బన్ధినీ శక్తిరిత్యర్థే ఉగితశ్చేతి జీపి
సరస్వతీశబ్దః సిద్ధః. 3, ౪. సరస్వత్యుత్పత్త్యనన్తరం గంగోత్పత్తిమాహ—పశ్చాదితి. వాణీశాపేన
కలయాంశేన జగామ. ౫. తత్రైవేతి. ఊర్ధ్వదేశాదధఃపతనసమయే ఏవ తస్యా ధారాయా వేగమ
సహమానాయా భువః సమర్థనయా వేగం సోఢుం శక్తః సమర్థః శివః శిరసా తాం గంగాం దధా
రేత్యర్థః. ౬. పద్మేతి. యా పద్మా కలయా జగామ సా పద్మావతీనామ్నా నదీ అభవదిత్యర్థః.
స్వయం పూర్ణరూపేణ హరేః పదే వైకుంఠే తస్థావితి పూర్వవత్. ౭. తతోఽన్యయేతి. ఏకాం
శేన యథా నదీ జాతా తద్వత్తదనన్తరం అన్యయా కలయా ద్వితీయయా కలయా భారతే ఖండే
జన్మ లేభే తజ్జన్మ ధర్మధ్వజోదరే జాతమితి ధర్మధ్వజసుతేతి తథా లక్ష్మ్యంశత్వాల్లక్ష్మీతి. తథా
తులసీతి చ నామ్నా విఖ్యాతాఽభవదిత్యర్థః. ౮. పురేతి. సా లక్ష్మీః పురా పూర్వం యః సరస్వతీ
శాప ఉపపాదితస్తస్మాత్ పశ్చాచ్చ హరిశాపో జాతః తస్మాచ్చ మనుష్యరూపిణీ తులసీతి నామ్నా
స్థితాపి వృక్షరూపా బభూవేత్యర్థః. తవ కేశసమూహశ్చ పుణ్యవృక్షో భవిష్యతీతి చతుర్థ్వాంశా

బభూవ వృక్షరూపా సా కలయా విశ్వపావనీ. ౯. కలేః పఞ్చసహస్రం చ వర్షం స్థిత్వా చ భారతే, జగ్ముస్తాశ్చ సరిద్రూపం విహాయ శ్రీహరేః పదమ్. ౧౦. యాని సర్వాణి తీర్థాని కాశీబృన్దావనం వినా, యాస్యన్తి సార్ధం తాభిశ్చ వైకుణ్ఠమాజ్ఞయా హరేః. ౧౧ శాలగ్రామశ్చ శక్తిశివౌ జగన్నాథశ్చ భారతమ్, కలేర్దశసహ

కలియుగాదిధర్మాః

స్రాన్తే త్యక్త్వా యాన్తి నిజం పదమ్. ౧౨. సాధవశ్చ పురాణాని శఙ్ఖాని శ్రాద్ధతర్పణే, వేదోక్తాని చ కర్మాణి యయుస్తైస్సార్ధమేవ చ. ౧౩. దేవపూజా దేవనామతత్కీర్తిగుణకీర్తనమ్, వేదాఙ్గాని చ శాస్త్రాణి యయుస్తైస్సార్ధమేవ చ. ౧౪. సన్తశ్చ సత్యధర్మశ్చ వేదాశ్చ గ్రామదేవతాః, వ్రతంతపశ్చానశనం యయుస్తైస్సార్ధమేవ చ ౧౫ వామాచారరతాస్సర్వే మిథ్యాకపటసంయుతాః, తులసీరహితా పూజా భవిష్యతి తతః పరమ్. ౧౬. శఠాః క్రూరాః దామ్భికాశ్చ మహాహఙ్కారసంయుతాః, చోరాశ్చ హింసకాస్సర్వే భవిష్యన్తి తతః పరమ్. ౧౭. పుంసాం భేదశ్చస్త్రీభేదో వివాహో వాపి నిర్భయః, స్వస్వామిభేదో వస్తూనాం భవిష్యతి తతః పరమ్.౧౮.సర్వే స్త్రీవశగాః పుంసః పుంశ్చల్యశ్చ గృహే గృహే, తర్జనైర్భర్త్సనైశ్శశ్వత్స్వామినం తాడయన్తి చ. ౧౯. గృహేశ్వరీ చ గృహిణీ గృహీ భృత్యాధికోఽధమః, చేటీదాససమావధ్వాశ్శ్వశ్రూశ్చ శ్వశురస్తథా. ౨౦. కర్తారో బలినో గేహే యోనిసమ్బన్ధబాన్ధవాః, విద్యాసమ్బన్ధిభిస్సార్ధం సమ్భాషాపి న విద్యతే. ౨౧. యథా పరిచితా లోకాస్తథా పుంసశ్చ బాన్ధవాః, సర్వ

ధ్యాయే వక్ష్యమాణో హరిశాపః. ౯. ఏతా నద్యః కియత్పర్యన్తమత్ర స్థాస్యన్తీతి చేత్తత్రాహ—కలేరితి. జగ్ముర్గమిష్యన్తీత్యర్థః. హరేః పదం వైకుండమ్. ౧౦. కాశీం బృన్దావనం వినేతి. ఇదం క్షేత్రద్వయం తు ప్రలయపర్యన్తం లోకోద్ధారాయ భూమావేవస్థాస్యతీతి భావః. ౧౧. జగన్నాథః పురుషోత్తమః. శక్తిశివౌ శక్తిశివమూర్తిస్థాపనా న స్యాదిత్యర్థః. భారతం భారతఖండం త్యక్త్వేత్యన్వయః. నిజంపదం స్వస్థానం. ౧౨. సాధవశ్చేతి. శాక్తశైవవైష్ణవాద్యాః సాధవః. శంఖాని క్లీబత్వమార్షమ్. యయుర్యాస్యన్తీత్యర్థః. ౧౩. దేవపూజా దేవాదీనాంపూజా తేషామేవనామ తేషామేవ కీర్తి నాం గుణానాంచకీర్తనం ౧౪. అనశనం వ్రతమ్. ౧౫. వామాచారో మద్యమాంసనిషేవణాదిః. కామచారరతాఇత్యపి పాఠః. యథేష్టాచారరతా ఇతి తత్పక్షేఽర్థః. ౧౬, ౧౭. పుంసాం పరస్పరంభేదో మిత్రత్వాభావ ఇత్యర్థః. యద్వా స్త్రీపుంసభేద ఏవ కేవలం స్థాస్యతి న తు జాతిభేదఇత్యర్థః. అత ఏవజాతిభేదాభావాద్వివాహః సర్వస్త్రీభిః సహ సర్వపురుషాణాం నిర్భయః స్యాదిత్యర్థః. స్వస్వామిభేదఇతి పితుర్వస్తు పితురేవ పుత్రస్య వస్తు పుత్రస్యైవ న పరస్పరం దాస్యన్తీత్యర్థః. ౧౮, ౧౯. భృత్యాధికో భృత్యాపేక్షయాప్యధికోఽధమో గృహీ గృహస్వామీత్యర్థః. వధ్వాః స్నుషాయాః శ్వశ్రూః చేటీసమా దాసీసమా శ్వశురశ్చ దాససమః స్యాదిత్యర్థః. ౨౦. యోనిబన్ధినో స్త్రీసమ్బన్ధినో బాన్ధవా గృహేషు కర్తారో న స్వబాన్ధవాః. విద్యాసమ్బన్ధిభిః సతీర్థ్యైః. ౨౧. యథా పరిచి

కర్మాక్షమాః పుంసో యోషితామాజ్ఞయా వినా. ౨౨. బ్రహ్మక్షత్రవిశః శూద్రాః జాత్యాచారవివర్జితాః, సన్ధ్యా చ యజ్ఞసూత్రం చ భవేల్లుప్తం న సంశయః. ౨౩. మ్లేచ్ఛాచారా భవిష్యన్తి వర్ణాశ్చత్వార ఏవ చ, మ్లేచ్ఛశాస్త్రం పఠిష్యన్తి స్వశాస్త్రాణి విహాయ చ. ౨౪. బ్రహ్మక్షత్రవిశాం వంశాశ్శూద్రాణాం సేవకాః కలౌ, సూపకారా ధావకాశ్చ వృషవాహాశ్చ సర్వశః. ౨౫ సత్యహీనాజనాస్సర్వే సస్యహీనా చ మేదినీ, ఫలహీనాశ్చ తరవోఽపత్యహీనాశ్చ యోషితః ౨౬. క్షీరహీనాస్తథా గావః క్షీరం సర్పిర్వివర్జితమ్, దమ్పతీ ప్రీతిహీనౌ చ గృహిణస్సత్యవర్జితాః. ౨౭. ప్రతాపహీనా భూపాశ్చ ప్రజాశ్చ కరపీడితాః, జలహీనా మహానద్యో దీర్ఘికా కన్దరాదయః. ౨౮. ధర్మహీనాః పుణ్యహీనా వర్ణాశ్చత్వార ఏవ చ, లక్షేషు పుణ్యవాన్కోఽపి న తిష్ఠతి తతః పరమ్ ౨౯. కుత్సితా వికృతాకారా నరా నార్యశ్చ బాలకాః, కువార్తాకుత్సితశ్శబ్దో భవిష్యతి తతఃపరమ్. ౩౦. కేచిద్గ్రామాశ్చ నగరా నరశూన్యా భయానకాః, కేచిత్స్వల్పకుటీరేణ నరేణ చ సమన్వితాః. ౩౧. అరణ్యాని భవిష్యన్తి గ్రామేషు నగరేషు చ, అరణ్యవాసినస్సర్వే జనాశ్చ కరపీడితాః ౩౨. సస్యాని చ భవిష్యన్తి తటాకేషు నదీషు చ, ప్రకృష్టవంశజా హీనా భవిష్యన్తి కలౌ యుగే. ౩౩. అలీకవాదినో ధూర్తాశ్శఠాశ్చసత్యవాదినః, ప్రకృష్టాని చ క్షేత్రాణి సస్యహీనాని నారద. ౩౩. హీనాః ప్రకృష్టా ధనినో దేవభక్తాశ్చ నాస్తికాపి హింసకాశ్చ దయాహీనాః పౌరాశ్చ నరఘాతినః ౩౫ వామనా వ్యాధియుక్తాశ్చ నరా నార్యశ్చ సర్వతః, స్వల్పాయుషో గదాయుక్తా యౌవనైరహితాః కలౌ. ౩౬. పలితాష్షోడశే వర్షే మహావృద్ధశ్చ వింశతౌ, అష్టవర్షా చ యువతీ రజోయుక్తా చ గర్భిణీ. ౩౭. వత్సరాన్తప్రసూతా స్త్రీ షోడశే చ జరాన్వితా, పతిపుత్రవతీ . కాచిత్సర్వా వన్ధ్యాః కలౌ యుగే ౩౮ కన్యావిక్రయిణస్సర్వే వర్ణాశ్చత్వార ఏవ చ, ౩౯. కన్యానాం భగినీనాం మాతృజాయా వధూనాం చ జారోపేతాన్నభక్షకాః

తేతి. పుంసో గృహస్వామినో మాన్ధవా యథా పరిచరహితా లోకాస్తథా భవిష్యన్తీత్యర్థః. సర్వ జాత్యాచారవివర్జితా స్తే తే వర్ణా ఇత్యర్థః. కర్మాక్షమాః సర్వకర్మాణి కర్తుమక్షమా అసమర్థాః. ౨౨. జాత్యాచారవివర్జితా స్తే తే వర్ణా ఇత్యర్థః. కర్మాక్షమాః సర్వకర్మాణి కర్తుమక్షమా అసమర్థాః. ౨౨. జాత్యాచారవివర్జితా స్తే తే వర్ణా ఇత్యర్థః.

తేతి. పుంసో గృహస్వామినో బాన్ధవా యథా పరిచయరహితా లోకాస్తథా భవిష్యన్తీత్యర్థః. సర్వ ౨౩, ౨౪. సూపకారాః శూద్రాణామన్నపాచకా ఇత్యర్థః. తేషామేవ ధావాః వస్త్రక్షాలకాః. ౨౫—౨౭. దీర్ఘికా అల్పనద్యః. ౨౮—౩౦. హ్రస్వా కుటీ కుటీరః. ౩౧. కరపీడితాః రాజగ్రాహ్యో భాగః కరః. ౩౨. తటాకేషు అన్యత్ర వృష్ట్యభావాత్ తేషు భవిష్యన్తి. ప్రకృష్టవంశజాః కులీనాః హీనాః నీచా భవిష్యన్తి. ౩౩, ౩౪. యే దేవభక్తాస్తే నాస్తికా భవిష్యన్తి. అదేవభక్తా ఇతి వా ఛేదః. ౩౫. గదైరోగైరాయుక్తాః సమ్బద్ధాః. ౩౬—౩౮. వధూః స్నుషా ఏతేషాం జారైరుపేతాని దత్తాన్యన్నాని తేషాం భక్షకాః. ౩౯. హరేర్నామ జపిత్వా తజ్జన్యం పుణ్యం

వా జారోపాత్తాన్నజీవినః, హరేర్నామవిక్రయిణో భవిష్యన్తి కలౌ యుగే. ౪౦.
స్వయముత్సృజ్య దానం చ కీర్తివర్ధనహేతవే, తతః పశ్చాత్స్వదానం చ స్వయము
ల్లఙ్ఘయిష్యతి. ౪౧. దేవవృత్తిం బ్రహ్మవృత్తిం వృత్తిం గురుకులస్య చ, స్వదత్తాం
పరదత్తాం వా సర్వముల్లఙ్ఘయిష్యతి. ౪౨. కన్యకాగామినః కేచిత్కేచిచ్చ శ్వశ్రూ
గామినః, కేచిద్వధూగామినశ్చ కేచిచ్చ సర్వగామినః ౪౩ భగినీగామినః కేచిత్స
పత్నీమాతృగామినః, భ్రాతృజాయాగామినశ్చ భవిష్యన్తి కలౌ యుగే. ౪౪.
అగమ్యాగమనం చైవ కరిష్యన్తి గృహే గృహే, మాతృయోనిం పరిత్యజ్య
విహరిష్యన్తి సర్వశః ౪౫. పత్నీనాం నిర్ణయో నాస్తి భార్యాణాం చ కలౌ యుగే,
ప్రజానాం చైవ గ్రామాణాం వస్తూనాం చ విశేషతః ౪౬ అలీకవాదినస్సర్వే సర్వే
చోరాశ్చ లమ్పటాః, పరస్పరం హింసకాశ్చ సర్వే చ నరఘాతినః. ౪౭. బ్రహ్మక్షత్ర
విశాం వంశాః భవిష్యన్తి చ పాపినః, లాక్షాలోహరసానాం చ వ్యాపారం లవణ
స్య చ. ౪౮. వృషవాహా విప్రవంశాశ్శూద్రాణాం శవదాహినః, శూద్రాన్నభోజిన
స్సర్వే సర్వే చ వృషలీరతాః ౪౯. పఞ్చయజ్ఞవిహీనాశ్చ కుహూరాత్రౌ చ భోజినః,
యజ్ఞసూత్రవిహీనాశ్చ సన్ధ్యాశౌచవిహీనకాః ౫౦. పుంశ్చలీవార్ధుషాజీవా కుట్టనీ
చ రజస్వలా, విప్రాణాం రన్ధనాగారే భవిష్యతి చ పాచికా. ౫౧. అన్నానాం నియ
మో నాస్తి యోనీనాం చ విశేషతః, ఆశ్రమాణాం జనానాం చ సర్వే మ్లేచ్ఛాః
కలౌ యుగే. ౫౨. ఏవం కలౌ సమ్ప్రవృత్తే సర్వం మ్లేచ్ఛమయం భవేత్, హస్త
ప్రమాణే వృక్షే చ అఙ్గుష్ఠే చైవ మానవే. ౫౩. విప్రస్య విష్ణుయశసః పుత్రః
కల్కిర్భవిష్యతి, నారాయణకలాంశశ్చ భగవాన్బలినాం వరః. ౫౪. దీర్ఘేణ కరవా
లేన దీర్ఘఘోటకవాహనః, మ్లేచ్ఛశూన్యాం చ పృథివీం త్రిరాత్రేణ కరిష్యతి. ౫౫.

ద్రవ్యం గృహీత్వా విక్రేష్యన్తీత్యర్థః. ౪౦. స్వయముత్సృజ్యేతి. ప్రథమతో దానం కీర్త్యర్థం కరిః
ష్యతి న త్వీశ్వరప్రీత్యర్థమ్. తతః పశ్చాదనన్తరం యద్దత్తం గవాదిదానం తత్స్వయముల్లంఘయి
ష్యతి. మయా న బ్రాహ్మణాయ దత్తమిత్యుక్త్వా బ్రాహ్మణాదపహరిష్యతి. ౪౧. దేవవృత్తిం దేవజీవి
కామ్. ౪౨—౪౫. పత్నీనామితి. కస్య కా పత్నీ తస్యాః కో వా భర్తేతి న నిర్ణయః. సర్వేషాం
పరస్పరం పత్నీభర్తృభావాత్. వస్తూనాం చ విశేషతో న నిర్ణయ ఇత్యర్థః. ౪౬—౪౯. కుహూ
రాత్రిః అమావాస్యారాత్రిః. ౫౦. కుట్టనీత్యత్ర కుట్టినీత్యపి క్వచిత్పాఠః. తదా కుష్ఠవతీత్యర్థః.
రంధనాగరే పాకశాలాయామ్. ౫౧. యోనీనాం స్త్రీణాం జనానామాశ్రమాణాం చ న నియమ
ఇత్యర్థః. ౫౨. మానవే మనుష్యేఽంగుష్ఠే అంగుష్ఠప్రమాణే వృక్షే చ హస్తప్రమాణే జాతే సతి.
కలియుగశేషే వృక్షమనుష్యా ఏతత్ప్రమాణా భవిష్యన్తీత్యర్థః. ౫౩. విష్ణుయశా నామ కశ్చిద్బ్రా
హ్మణః. ౫౪. ఘోటకోఽశ్వః. ౫౫. కల్కేరన్తర్ధానోత్తరం వృత్తమాహ—అరాజకేతి. ౫౬.

నిర్మ్లేచ్ఛాం వసుధాం కృత్వా చాన్తర్ధానం కరిష్యతి, అరాజకా చ వసుధా దస్యుగ్రస్తా భవిష్యతి. ౫౬. స్థూలాప్రమాణం షడ్రాత్రం వర్షధారాప్లుతామహీ, లోకశూన్యా వృక్షశూన్యా గృహశూన్యా భవిష్యతి. ౫౭. తతశ్చ ద్వాదశాదిత్యాః కరిష్యన్త్యుదయం మునే, ప్రాప్నోతి శుష్కతాం పృథ్వీ సమా తేషాం చ తేజసా. ౫౮. కలౌ గతే చ దుర్ధర్షే ప్రవృత్తే చ కృతే యుగే, తపస్సత్వసమాయుక్తో ధర్మః పూర్ణో భవిష్యతి ౫౯. తపస్వినశ్చ ధర్మిష్ఠా వేదజ్ఞా బ్రాహ్మణా భువి, పతివ్రతాశ్చ ధర్మిష్ఠా యోషితశ్చ గృహే గృహే. ౬౦. రాజానః క్షత్రియాస్సర్వే విప్రభక్తా మనస్వినః, ప్రతాపవన్తో ధర్మిష్ఠాః పుణ్యకర్మరతాస్సదా. ౬౧ వైశ్యా వాణిజ్యనిరతా విప్రభక్తాశ్చ ధార్మికాః, శూద్రాశ్చ పుణ్యశీలాశ్చ ధర్మిష్ఠా విప్రసేవినః ౬౨. విప్రక్షత్రవిశాం వంశా దేవీభక్తిపరాయణాః, దేవీమన్త్రరతాస్సర్వే దేవీధ్యానపరాయణాః. ౬౩. శ్రుతిస్మృతిపురాణజ్ఞాః పుమాంస ఋతుగామినః, లేశో నాస్తి హ్యధర్మస్య పూర్ణో ధర్మః కృతే యుగే. ౬౪ ధర్మస్త్రిపాచ్చ త్రేతాయాం ద్విపాచ్చ ద్వాపరే తతః, కలౌ వృత్తే చైకపాచ్చ సర్వలుప్తిస్తతః పరమ్. ౬౫. వారాస్సప్త తథా విప్ర తిథయష్షోడశ స్మృతాః, తథా ద్వాదశమాసాశ్చ ఋతవశ్చ షడేవ చ. ౬౬. ద్వౌ పక్షౌ చాయనే ద్వే చ చతుర్భిః ప్రహరైర్దినమ్, చతుర్భిః ప్రహరై రాత్రిర్మాసస్త్రింశద్దినైస్తథా. ౬౭. వర్షం పఞ్చవిధం జ్ఞేయం కాలసఙ్ఖ్యావిధిక్రమే, యథా చాయాన్తి యాన్త్యేవ యథా యుగచతు

స్థూలా స్థూలరూపా మహీ అప్రమాణా బహువిస్తీర్ణేత్యర్థః. షడ్రాత్రమత్యన్తసంయోగే ద్వితీయా. షడ్రాత్రవ్యాపకవర్షధారాభిరాప్లుతా సతీ లోకశూన్యేత్యర్థః. ౫౭, ౫౮. ఇత్థం కలేరవసానే జాతే పశ్చాత్పునః కృతయుగం ప్రవర్తతే ఇత్యాహ—కలౌ గతే ఇతి. ౫౯—౬౨. సర్వేఽపి కృతయుగే దేవీభక్తాః సర్వకారణమూలప్రకృతిభక్తాః భవిష్యన్తీత్యర్థః. దేవీమన్త్రా మాయాబీజాదయస్తేషు నిరతాః. తథా దేవీధ్యానం తృతీయస్కన్ధాదిషూక్తం తత్పరాయణాః తచ్చానేకవిధమ్. తదుక్తమ్. యామలే—"స్త్రీరూపాం చిన్తయేద్దేవీం పుంరూపాం వా విచిన్తయేత్, అథవా నిష్కలం ధ్యాయేత్సచ్చిదానన్దవిగ్రహ"మితి. పుంరూపాం విరాడ్రూపామిత్యర్థః. ౬౩. పూర్ణో ధర్మః కృతయుగే ధర్మః పూర్ణశ్చతుష్పాదిత్యర్థః. ౬౪. ఉత్తరోత్తరమేకైకపాదహ్రాస ఇత్యాహ—ధర్మస్త్రిపాదితి. ౬౫. అధునా కాలస్వరూపమాహ—వారాః సప్తేతి వారశబ్దో రవ్యాదివాసరపరః. ౬౬. పక్షౌ శుక్లకృష్ణాభ్యాం దక్షిణాయనముత్తరాయణమ్. ౬౭. వర్షం పంచవిధమ్. తచ్చాష్టమస్కన్ధే ఉక్తమ్. సంవత్సరపరివత్సరేడావత్సరాదిభేదైః యథా చాయాన్తి యాన్త్యేవేతి యథా దినాన్యాయాన్తి యాన్తి చ తథా దినాత్మకత్వాద్యుగానాం తాన్యప్యాయాన్తి యాన్తి చేత్యర్థః. ౬౮. మనుష్యదినాదీనాం స్వరూపముక్త్వా దైవదినాదిస్వరూపమాహ—వర్షే పూర్ణే ఇతి. మనుష్యవర్షమేవ దేవానామేకదినం భవతి నరాణాం షష్టియుగాధికశతత్రయయుగవిశిష్టే యుగే యుగ

ష్టయమ్ ౧౮. వర్షే పూర్ణే నరాణాం చ దేవానాం చ దివానిశమ్, శతత్రయే షష్ట్యధి కేనరాణాం చ యుగే గతే. ౧౯. దేవానాం చ యుగం జ్ఞేయం కాలసఙ్ఖ్యావిదాం మతమ్, మన్వన్తరం తు దివ్యానాం యుగానామేకసప్తతిః. ౨౦. మన్వన్తర సమం జ్ఞేయమాయుష్యం చ శచీపతేః, అష్టావింశతిమే చన్ద్రే గతే బ్రహ్మా దివానిశమ్. ౨౧. అష్టోత్తరశతే వర్షే గతే పాతశ్చ బ్రహ్మణః, ప్రళయః ప్రాకృతో జ్ఞేయస్తత్రా దృష్టా వసున్ధరా. ౨౨ జలప్లుతాని విశ్వాని బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః, ఋషయో జ్ఞానినస్సర్వే లీనాస్సత్యే చిదాత్మని. ౨౩. తత్రైవ ప్రకృతిర్లీనా తత్ర ప్రాకృతికో లయః, లయే పాకృతికే జాతే యాతే చ బ్రహ్మణో మునే. ౨౪. నిమేషమాత్రం కాలశ్చ శ్రీదేవ్యాః ప్రోచ్యతే మునే, ఏవం నశ్యన్తి సర్వాణి బ్రహ్మాణ్డాన్యఖిలాని చ. ౨౫. నిమేషాన్తరకాలేన పునస్సృష్టిక్రమేణ చ, ఏవం క తివిధా సృష్టిర్లయః కతివిధోఽపి వా. ౨౬. కతి కల్పా గతా యాతాస్సఙ్ఖ్యాం జానాతి కః పుమాన్, సృష్టీనాం చ లయానాం చ బ్రహ్మాణ్డానాం చ నారద. ౨౭. బ్రహ్మాదీనాం చ బ్రహ్మాణ్డే సఙ్ఖ్యాం జానాతి కః పుమాన్, బ్రహ్మాణ్డానాం చ సర్వే

సమూహాత్మకే కాలే గతే సతీత్యర్థః. తావత్కాలో దేవానామేకం యుగం జ్ఞేయమ్. ౧౯. దేవానామేకసప్తతియుగాత్మకః కాల ఏకమన్వన్తరమిత్యుచ్యతే. ౨౦. ఏవమష్టావింశతిమే శచీపతౌ గతే సతి తావత్పరిమితః కాలో బ్రహ్మణో హిరణ్యగర్భస్యైకం దినం భవతీత్యర్థః. ౨౧. ఏవమష్టోత్తర శతవర్షాత్మకే కాలే గతే బ్రహ్మా పతతి తదా ప్రాకృతః ప్రలయో భవతీత్యర్థః. తత్ర క్రమమాహ— తత్రాదృష్టేతి. "భువం జలే జలం వహ్నౌ వహ్నిం వాయౌ నభస్యముమ్. విలాప్య ఖమహఙ్కారే మహత్తత్త్వేఽప్యహఙ్కృతిమ్. మహాన్తం ప్రకృతౌ మాయామాత్మని ప్రవిలాపయేదిత్యే"వం క్రమేణోత్తరోత్తరభూతేషు పూర్వపూర్వభూతానాం లయో భవతి. తథా చ జలే ధరాయాం నిమగ్నత్వాల్లీనత్వాత్తత్ర తస్మిన్కాలే వసున్ధరాదృష్టాజ్ఞానవిషయా న భవతీత్యర్థః. ౨౨. క్వ వసున్ధరా లీనేతి చేత్తత్రాహ—జలప్లుతానీతి. విశ్వాని బ్రహ్మాండాని సర్వాణి వసున్ధరాసహితాని జలే లీనానీత్యర్థః. తదుత్తరం జలమపి వహ్నౌ లీనమిత్యనుక్తమర్థాద్బోధ్యమ్. బ్రహ్మాదయస్తు జ్ఞానివచ్చిదాత్మని లీనా భవన్తీత్యాహ—బ్రహ్మవిష్ణ్వితి. ౨౩. తత్రైవేతి. చిదాత్మన్యేవ ప్రకృతిర్లీనా తదభేదేనైవ తిష్ఠతీత్యర్థః. తత్ర తస్మిన్కాలే స లయః ప్రాకృత ఇత్యుచ్యతే ప్రకృతేరపి బ్రహ్మణి లీనత్వాత్. ౨౪. అయం ప్రాకృతప్రలయపర్యన్తం సర్వోఽపి కాలః పరమేశ్వర్యా మూలప్రకృతేర్నిమేషమాత్రముచ్యత ఇత్యాహ—నిమేషమాత్రమితి. శ్రీదేవ్యా మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యా మూలప్రకృతేః. ౨౫. పునర్నిమేషమాత్రేణ శ్రీమూలప్రకృతేర్నిమేషమాత్రేణ సృష్టిక్రమేణానన్తాని బ్రహ్మాండానిభవన్తీత్యత్ర గణనాసృష్టిప్రలయానాం నాస్తీత్యాహ—నిమేషాన్తరకాలేనేతి. జాయతదుక్తముమాసంహితాయామ్. "నిమేషమాత్రతో యస్యా బ్రహ్మాండానాం చ కోటయః, జాయన్తేఽపిచ నశ్యన్తి సైషా భగవతీ శివా"ఇతి. ౨౬. గతా యాతాః ఆదౌ గతాః పశ్చాదాయాతా ఇత్యర్థః. ౨౭. బ్రహ్మాండే ఇతి జాతావేకవచనమ్. అనన్తబ్రహ్మాండేష్వనన్తబ్రహ్మవిష్ణ్వాదీనాం

షామీశ్వరశ్చైక ఏవ సః. ౨౮. సర్వేషాం పరమాత్మా చ సచ్చిదానన్దరూపధృక్, బ్రహ్మాదయశ్చ తస్యాంశాస్తస్యాంశశ్చ మహావిరాట్. ౨౯. తస్యాంశశ్చ విరాట్క్షుద్రస్సైనవేయం ప్రకృతిః పరా, తస్యాస్సకాశాత్సఞ్జాతో హ్యర్ధనారీశ్వరస్తతః. ౩౦. సైవ కృష్ణో ద్విధాభూతో ద్విభుజశ్చ చతుర్భుజః, చతుర్భుజశ్చ వైకుణ్ఠే గోలోకే ద్విభుజస్స్వయమ్. ౩౧. బ్రహ్మాదితృణపర్యన్తం సర్వం ప్రకృతికం భవేత్, యద్యత్ప్రాకృతికం సృష్టం సర్వం నశ్వరమేవ చ. ౩౨. ఏవంవిధం సృష్టిహేతుం సత్యం నిత్యం సనాతనమ్, స్వేచ్ఛామయం పరం బ్రహ్మ నిర్గుణం ప్రకృతేః పరమ్. ౩౩. నిరుపాధినిరాకారం భక్తానుగ్రహకాతరమ్, కరోతి బ్రహ్మా బ్రహ్మాణ్డం యజ్ఞానాత్కమలోద్భవః. ౩౪. శివో మృత్యుఞ్జయశ్చైవ సంహర్తా సర్వతత్త్వవిత్, యజ్ఞానాద్యస్య తపసా సర్వేశస్తు తపో మహాన్. ౩౫. మహావిభూతియుక్తశ్చ సర్వజ్ఞస్సర్వదర్శనః, సర్వవ్యాపీ సర్వపాతా ప్రదాతా సర్వసమ్పదామ్. ౩౬. విష్ణుస్సర్వేశ్వరశ్శ్రీమాన్యద్భక్త్యా తస్య సేవయా, మహామాయా చ ప్రకృతిస్సర్వశక్తిమయీశ్వరీ. ౩౭. సైవ ప్రోక్తా భగవతీ సచ్చిదానన్దరూపిణీ, యజ్ఞానాద్యస్య తపసా యద్భక్త్యా యస్య సేవయా. ౩౮. సావిత్రీ దేవమాతా చ వేదాధిష్ఠాతృదేవతా, పూజ్యా ద్విజానాం వేదజ్ఞా యజ్ఞానాద్యస్య సేవయా. ౩౯. సర్వవిద్యాదిదేవీ సా పూజ్యా చ విదుషాం పరా, యత్సేవయా యత్తపసా సర్వవిశ్వేషు పూ

సత్త్వాన్న తేషాం సంఖ్యాస్తీత్యర్థః. తర్హి సర్వేషామపీశ్వరః కస్తత్రాహ—బ్రహ్మాండానాం చేతి. ౨౮. మహావిరాడితి. అనేకబ్రహ్మాండాన్తర్గతక్షుద్రవిరాడ్రూపాణాం పూర్వోక్తానాం సమష్టిభూతో మహావిరాడపి పరమాత్మనోఽంశ ఇత్యర్థః. ౨౯. నను పూర్వం మూలప్రకృతేః కారణత్వముక్తమధునా పరమాత్మనః కారణత్వం కథముచ్యతే? తత్రాహ—సైవేయం ప్రకృతిః పరేతి. న కేవలం నిర్గుణస్య ఆత్మనః కారణత్వం సమ్భవతి. కిన్తు మాయావిశిష్టస్యైవ. తథా చ యథా గజశరీరే ప్రవిష్టం చైతన్యం గజ ఇత్యుచ్యతే. తథైవ మూలప్రకృతౌ ప్రవిష్టం ప్రథమతశ్చైతన్యం మూలప్రకృతిరిత్యుచ్యతే ఇతి న తయోర్భేదః ఇత్యర్థః. తస్యా ఇతి. తస్యాః మూలప్రకృతేః సకాశాచ్ఛ్రుత్యుక్తప్రకారేణ పఞ్చమహాభూతోత్పత్త్యనన్తరం పాంచభౌతికోఽర్ధనారీశ్వరో గోపాలసున్దరీసంజ్ఞకః శ్రీకృష్ణో జాత ఇత్యర్థః. ౩౦—౩౨. తస్మాత్కృష్ణాద్బ్రహ్మాదయో దేవా ఉత్పన్నా ఇతి పూర్వముక్తమేవ. తదేవంప్రకారేణ సర్వం జగద్బ్రహ్మరూపేణ సత్యమస్తీత్యాహ—సత్యం నిత్యమితి. ౩౩. తస్యైవ మూలప్రకృతేః స్వరూపస్య మహిమానమాహ—కరోతీతి. ౩౪. తపశ్చర్యాం శివశ్చకారేతి శేషః. ౩౫—౩౮. పూర్వోక్తాః పంచ ప్రకృతయోఽపి మూలప్రకృత్యారాధనాదేవ మహత్త్వం ప్రాపురిత్యాహ—సావిత్రీతి. వేదజ్ఞా జాతేత్యర్థః. ౩౯. సర్వవిద్యాదిదేవీ సరస్వతీ పూజ్యా జాతేత్యర్థః. యత్సేవయా ఏవం యజ్ఞానాద్యత్తపసేత్యత్రాపి సర్వత్ర బోధ్యమ్.

జితా. ౯౦ సర్వగ్రామాధిదేవీ సా సర్వసమ్పత్ప్రదాయినీ, సర్వేశ్వరీ సర్వవన్ద్యా సర్వే
షాం పుత్రదాయినీ. ౯౧ సర్వస్తుతా చ సర్వజ్ఞా సర్వదుర్గార్తినాశినీ, కృష్ణవామాంశ
సమ్భూతా కృష్ణప్రాణాధిదేవతా. ౯౨ కృష్ణప్రాణాధికా ప్రేమ్ణా రాధికా శక్తిసేవయా,
సర్వాధికం చ రూపం చ సౌభాగ్యం మానగౌరవే ౯౩. కృష్ణవక్షస్స్థలే స్థానం పత్నీత్వే
ప్రాప సేవయా, తపశ్చకార సా పూర్వం శతశృఙ్గే చ పర్వతే. ౯౪. దివ్యవర్షసహస్రం
చ పతిప్రాప్త్యర్థమేవ చ, జాతే శక్తిప్రసాదే తు దృష్ట్వా చన్ద్రకలోపమామ్ ౯౫. కృష్ణో
వక్షస్స్థలే కృత్వా రురోద కృపయా విభుః, వరం తస్యై దదౌ సారం సర్వేషామపి దుర్ల
భమ్ ౯౬. మమ వక్షస్స్థలే తిష్ఠ మమ భక్తా చ శాశ్వతీ, సౌభాగ్యేన చ మానేన
ప్రేమ్ణా చ గౌరవేణ చ. ౯౭ త్వం మే శ్రేష్ఠా చ జ్యేష్ఠా చ ప్రేయసీ సర్వయోషితామ్,
వరిష్ఠా చ గరిష్ఠా చ సంస్తుతా పూజితా మయా ౯౮ సతతం తవ సాధ్యోఽహం వశ్య
శ్చ ప్రాణవల్లభే, ఇత్యుక్త్వా చ జగన్నాథశ్చకార లలనాం తతః. ౯౯ సపత్నీరహితాం
తాం చ చకార ప్రాణవల్లభామ్, అన్యా యా యాశ్చ తా దేవ్యః పూజితాశ్శక్తి
సేవయా ౧౦౦. తపస్తు యాదృశం యాసాం తాదృక్తాదృక్ఫలం మునే, దివ్యం వర్ష
సహస్రం చ తపస్తప్త్వా హిమాచలే. ౧౦౧. దుర్గా చ తత్పదం ధ్యాత్వా సర్వ
పూజ్యా బభూవ హ, సరస్వతీ తపస్తప్త్వా పర్వతే గన్ధమాదనే. ౧౦౨. లక్ష
వర్షం చ దివ్యం చ సర్వవన్ద్యా బభూవ సా, లక్ష్మీర్యుగశతం దివ్యం తపస్తప్త్వా చ
పుష్కరే. ౧౦౩. సర్వసమ్పత్ప్రదాత్రీ చ జాతా దేవీ నిషేవణాత్, సావిత్రీ
మలయే తప్త్వా పూజ్యా వన్ద్యా బభూవ సా ౧౦౪. షష్టివర్షసహస్రం చ దివ్యం
ధ్యాత్వా చ తత్పదమ్, శతమన్వన్తరం తప్తం శఙ్కరేణ పురా విభో. ౧౦౫. శతమ
న్వన్తరం చేదం బ్రహ్మా శక్తిం జజాప హ, శతమన్వన్తరం విష్ణుస్తప్త్వా పాతా బభూ
వ హ. ౧౦౬. దశమన్వంతరం తప్త్వా శ్రీకృష్ణః పరమం తపః, గోలోకం ప్రాప్తవా

---

౯౦. సర్వసమ్పద్దాయిని లక్ష్మీః యజ్ఞానాద్యత్తపసా సర్వవన్ద్యా జాతేత్యర్థః. ౯౧. దుర్గా
సర్వసంస్తుతా యత్సేవయా జాతేత్యర్థః. యత్సేవయా రాధికాప్యేవంగుణవిశిష్టా జాతేత్యాహ—
కృష్ణవామాంసేతి. ౯౨. శక్తిసేవయా మూలప్రకృతిసేవయేత్యర్థః. ౯౩. కదా కుత్ర వా రాధి
కయా మూలప్రకృతేః సేవా కృతా? తదాహ—తపశ్చకారేతి. ౯౪. కిమర్థం తపశ్చకార? తదా
హ—పతిప్రాప్త్యర్థమేవ చేతి. గోపాలసున్దరీరూపః శ్రీకృష్ణో మే పతిర్భవత్విత్యేతదర్థమిత్యర్థః. ౯౫—
తతః శక్తేః ప్రసాదే జాతే శ్రీకృష్ణః పతిరభవదిత్యాహ—దృష్ట్వా చన్ద్రకలోపమామితి.
౯౯. అన్యా యా యా ఇతి. పంచప్రకృతివ్యతిరిక్తా యా యా దేవ్యః పూర్వం కలారూపాః
కలాంశాంశరూపాః ప్రోక్తాస్తాః సర్వా అపి శక్తిసేవయా మూలప్రకృతిసేవయైవ పూజితా ఇత్యర్థః.
౧౦౦. కయా కతివర్షపర్యన్తం తపః కృతం? తత్రాహ—దివ్యం వర్షసహస్రమితి. ౧౦౧. తత్పదం
మూలప్రకృతిపదమ్. ౧౦౨. దివ్యం దేవానాం లక్షవర్షమిత్యర్థః. ౧౦౩, ౧౦౪. పంచప్రకృతివ

న్దివ్యం మోదతేఽద్యాపి యత్రహి. ౧౦౭. దశమన్వన్తరం ధర్మస్తప్త్వా చ భక్తి సంయుతః, సర్వప్రాణస్సర్వపూజ్యస్సర్వాధారో బభూవ సః ౧౦౮. ఏవం దేవ్యాశ్చ తపసా సర్వే దేవాశ్చ పూజితాః, మునయో మనవో భూపా బ్రాహ్మణాశ్చైవ పూజితాః ౧౦౯. ఏవం తే కథితం సర్వం పురాణం చ యథాగమమ్, గురువక్త్రాద్యథాజ్ఞాతం కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే న్నామాఽష్టమోఽధ్యాయః.

వసున్ధరోత్పత్తిః.

శ్రీనారదఉవాచః—దేవ్యానిమేషమాత్రేణ బ్రహ్మణః పాత ఏవచ, తస్య పాతఃప్రాకృతికః ప్రళయః పరికీర్తితః ౧ ప్రళయే ప్రాకృతే చోక్తా తత్రాదృష్టావసున్ధరా, జలప్లుతాని విశ్వాని సర్వేలీనాః పరాత్మని. ౨. వసున్ధరా తిరోభూతా కుత్ర వా సా చ తిష్ఠతి, సృష్టేర్విధానసమయేసావిర్భూతా కథం పునః. ౩. కథం బభూవ సా ధన్యామాన్యా సర్వాశ్రయాజయా, తస్యాశ్చ జన్మకథనం వద మఙ్గళ కారణమ్. ౪. శ్రీనారాయణఉవాచ—సర్వాదిసృష్టౌ సర్వేషాం జన్మ దేవ్యాఇతి శ్రుతిః ఆవిర్భావ స్తిరోభావస్సర్వేషు ప్రళయేషు చ. ౫. శ్రూయతాం వసుధా జన్మసర్వమఙ్గళకారణమ్, విఘ్ననిఘ్నకరం పాపనాశనం పుణ్యావర్ధనమ్. ౬. అహో కేచిద్వద న్తీతి మధుకైటభమేదసా, బభూవ వసుధా ధన్యా తద్విరుద్ధమతశ్శృణు. ౭.

దృప్తహ్మాదిభిరపి మూలప్రకృత్యారాధనాదేవ తత్తత్పదం లబ్ధమిత్యాహ—శతమన్వన్తరమితి. ౧౦౫—౧౦౯. ఏవంప్రకారా సర్వోత్తమా సర్వవన్ద్యా సర్వకారణం మూలప్రకృతి ర్భవతీత్యర్థః. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధేఽష్టమోఽధ్యాయః.

త్రిషష్టిశ్లోకవత్యాస్తు శక్త్యుత్పత్తిప్రసంగతః, భూమిశక్తేః సముత్పత్తిర్యథావదభివర్ణ్యతే. అగ్రే ప్రశ్నార్థం పూర్వాధ్యాయోక్తార్థం సంక్షేపేణానువదతి—దేవ్యా నిమిషేతి. ౧. అదృష్టా జలే లీనేత్యర్థః. ౨. కథం పునరితి. జలే లీనా పునః కథముత్పన్నేత్యర్థః. ౩, ౪. తత్ర ప్రసంగా దసదుత్పత్తివాదం ఖండయన్సదుత్పత్తివాదమవలమ్బ్య త్తరయతి—సర్వాదిసృష్టావితి. ఇతి శ్రుతిరితి. "మాయా వా ఏషా నారసిహ్మీ సర్వమిదం సృజతీ" త్యాది. "న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే పరాఽస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే" ఇత్యాది. "సర్వే వై దేవీముపతస్థుః కాసి త్వం మహాదేవీ సాబ్రవీదహం బ్రహ్మరూపిణీ మత్తః ప్రకృతిపురుషాత్మకం జగది" త్యాదిశ్రుతయః ఊహ్యాః. తత్రోత్పత్తిర్నామ్నాఽపూర్వోద్భవో వన్ధ్యాపుత్రాదేరప్యుత్పత్తిప్రసంగాత్. కిన్తు సతాం మూలప్రకృత్యాఽఽత్మనా విద్యమానానామేవావిర్భావ ఉత్పత్తిస్తిరోభావో నాశ ఇత్యభిప్రాయేణాహ—ఆవిర్భావ ఇతి. ౫, ౬. భూజన్మవిషయే పరమతముపన్యస్య ఖండయతి—అహో కేచిదితి. మధుకైటభయోర్మరణే తయోః శరీరాన్మేద ఉత్పన్నం జలోపరి స్థితమేవ సూర్యకిరణైర్ఘనీభూతం మేదినీపదవాచ్యం భవతీత్యర్థః. తన్మతమతో వక్ష్యమాణాత్కారణాద్విరుద్ధం భవతి. కింతత్కా

ఊచతుస్తౌ పురా విష్ణుం తుష్టౌ యుద్ధేన తేజసా, ఆవాం వధో న యత్రోర్వీ పాథసా సంవృతేతి చ. ౮. తయోర్జీవనకాలేన ప్రత్యక్షా సాభవత్స్ఫుటమ్, తతో బభూవ మేదశ్చ మరణానన్తరం తయోః ౯. మేదినీతి చ విఖ్యాతేత్యుక్తమేతన్మతం శృణు, జల ధౌతా కృతా పూర్వం వర్ధితా మేదసా యతః. ౧౦. కథయామి చ తజ్జన్మ సార్థకం సర్వమఙ్గళమ్, పురా శ్రుతం యచ్ఛ్రుత్యుక్తం ధర్మవక్త్రాచ్చ పుష్కరే. ౧౧. మహా విరాట్ఛరీరస్య జలస్థస్య చిరం స్ఫుటమ్, మనో బభూవ కాలేన సర్వాఙ్గవ్యాపకం ధ్రువమ్. ౧౨. తచ్చ ప్రవిష్టం సర్వేషాం తల్లోమ్నాం వివరేషు చ, కాలేన మహతా పశ్చాద్బభూవ వసుధా మునే. ౧౩. ప్రత్యేకం ప్రతిలోమ్నాం చ కూపేషు సంస్థి తా సదా, ఆవిర్భూతా తిరోభూతా సజలా చ పునః పునః. ౧౪. ఆవిర్భూతా సృష్టికాలే తజ్జలోపర్యుపస్థితా, ప్రళయే చ తిరోభూతా జలస్యాభ్యన్తరే స్థితా. ౧౫. ప్రతివిశ్వేషు వసుధా శైలకాననసంయుతా, సప్తసాగరసంయుక్తా సప్తద్వీప సమన్వితా ౧౬. హేమాద్రిమేరుసంయుక్తా గ్రహచన్ద్రార్కసంయుతా, బ్రహ్మ విష్ణుశివాద్యైశ్చ సురైర్లోకైస్తదాజ్ఞయా. ౧౭. పుణ్యతీర్థసమాయుక్తా పుణ్య భారతసంయుతా, కాఞ్చనీ భూమిసంయుక్తా సప్తస్వర్గ సమన్వితా. ౧౮. పాతాళ

రణం తర్హి శృణు. ౭. ఊచతురితి. హే విష్ణో తవ యుద్ధేన తేజసా చావాం తుష్టౌ స్వో వరం వృణు తతో మత్తో భవతోర్మరణం భవత్వితి విష్ణునా వృతే యత్రోర్వీ పాథసా జలేన సంవృతా న యుక్తా తత్రావయోర్వధస్త్వయా కార్య ఇతి తావూచతురిత్యర్థః. యది తయోర్మరణాత్పూర్వ మూర్వీ నాస్తి తదా న యత్రోర్వీతి కథనమసంగతమేవ స్యాత్. కించ మేదసో రసత్వేన జలసమ్బన్ధే సూర్యకరైరపి తస్య శుష్కతాపాదనస్యాసమ్భవశ్చ స్యాదితి భావః. ౮. తస్మాత్పూర్వోక్తం మతం న యుక్తం కిన్త్వేతదిత్యాహ—తయోర్జీవనేతి. తయోర్జీవనకాలే మేదినీ జలే నిమగ్నా స్థితా న తాభ్యాం జ్ఞాతా చ సా. ప్రత్యక్షా తు నాసీత్. తజ్జ్ఞాత్వా తాభ్యాముర్వ్యభావాన్మరణం న భవిష్యతీతి విచిన్త్య న యత్రోర్వీ పాథసా సంవృతేతి వాక్యముక్తమ్. తదనన్తరం జఘనరూపాయా మూర్వ్యాం తయోర్నాశే కృతే మేద ఉత్పన్నం తజ్జలోపరి స్థితమ్. పశ్చాద్వరాహేణ ధరోద్ధారే జలాత్కృతే సతి మేదస్సమ్బన్ధో ధరాయాం జాతస్తతో మేదోయుక్తత్వాన్మేదినీతి నామాభవ దిత్యర్థః. ౯. ఏతన్మతమేవ ముఖ్యం సంగ్రహేణోచ్యతే తచ్ఛృణ్విత్యాహ—మమ మతం శృణ్వితి. సంగ్రహవాక్యం వదతి—జలధౌతేతి. యతో జలాన్నిష్కాసనానన్తరం మేదసా వర్ధితా తత ఏవ మేదినీ జాతేతి శేషః. ౧౦. ఇత్థం స్వమతముపపాద్య ధరోత్పత్తిమాహ—కథయామీతి. సార్థకం సప్రయోజనమ్. ౧౧. మహావిరాజః పూర్వోక్తస్య మనః సర్వాంగవ్యాపకం బభూవ. తత్తన్మనో లోమ్నాం వివరేషు ప్రవిష్టమాస. తతః పంచీకరణసమయే యా మహీ పృథ్వీ స్థాపితా. సా సృష్టి కాలే ఆవిర్భూతా భవతి జలాత్. ప్రలయకాలే తిరోభూతా జలే ఏవ భవతీత్యర్థః. ౧౨—౧౫. ప్రతిబ్రహ్మాండం విద్యమానాం వసుధాం వర్ణయతి—ప్రతివిశ్వేష్వితి. ౧౬—౧౮. పాతాలసప్తం

సప్తం తదధస్తదూర్ధ్వం బ్రహ్మలోకతః, ధ్రువలోకశ్చతత్రైవ సర్వం విశ్వం చ తత్ర వై. ౧౯. ఏవం సర్వాణి విశ్వాని పృథివ్యాం నిర్మితానిచ, నశ్వరాణి చవిశ్వాని సర్వాణి కృత్రిమాణి వై. ౨౦. ప్రళయే ప్రాకృతే చైవ బ్రహ్మణశ్చనిపాతనే, మహావిరాడాదిసృష్టౌ సృష్టః కృష్ణేన చాత్మనా. ౨౧. నిత్యా చ స్థితి ప్రళయా కాష్ఠా కాలేశ్వరైస్సహ, నిత్యాధిష్ఠాతృదేవీ సా వారాహీ పూజితాసురైః.౨౨. జ్ఞానిభిర్మనుభిర్విప్రైర్గన్ధర్వాదిభిరేవ చ, విష్ణోర్వరాహరూపస్య పత్నీ సా శ్రుతిసమ్మతా.౨౩.తత్పుత్రో మఙ్గలో జ్ఞేయో ఘటేశో మఙ్గళాత్మజః శ్రీనారదఉవాచ;— పూజితా కేన రూపేణ వారాహీ చ సురైర్మహీ ౨౪. వారాహీ చైవ వారాహీ సర్వైస్సర్వాశ్రయాసతీ, మూలప్రకృతిసమ్భూతా పఞ్చీకరణమార్గతః. ౨౫. తస్యాః పూజావిధానం చాప్యధశ్చోర్ధ్వమనేకశః,మంగళంమఙ్గళస్యాపి జన్మవ్యాసం వద ప్రభో. ౨౬. శ్రీనారాయణఉవాచ:—వారాహీ చ వరాహశ్చ బ్రహ్మణా సంస్తుతః పురా, ఉద్దధార మహీం హత్వా హిరణ్యాక్షం రసాతలాత్. ౨౭. జలే తాం స్థాపయామాస పద్మపత్రం యథా హ్రదే, తత్రైవ నిర్మమే బ్రహ్మా విశ్వం సర్వం మనోహరమ్. ౨౮. దృష్ట్వా తదధిదేవీం చ సకామాం కాముకో హరిః, వారాహరూపీ భగవాన్కోటిసూర్యసమప్రభః ౨౯ కృత్వారతికళాం సర్వాం మూర్తిం చ సుమనోహరామ్, క్రీడాం చకార రహసి దివ్యవర్షమహర్నిశమ్.౩౦. సుఖసమ్భోగసంస్పర్శాన్మూర్ఛాం సమ్ప్రాపసున్దరీ,విదగ్ధాయా విదగ్ధేన సఙ్గమోఽతి సుఖప్రదః ౩౧ విష్ణుస్తదఙ్గసంశ్లేషాద్బుబుధే న దివానిశమ్,వర్షాన్తే చేతనాం ప్రాప్య కామీ తత్యాజ కాముకీమ్. ౩౨. పూర్వరూపం వరాహం చ దధార స చ లీలయా, పూజాం చకార తాం దేవీం ధ్యాత్వా చ ధరణీం సతీమ్. ౩౩. ధూపైర్దీపైశ్చ

పాతాలసప్తకమిత్యర్థః. ౧౯. విశ్వాని లోకా ఇత్యర్థః. కృత్రిమాణి మిథ్యాభూతానీత్యర్థః. ౨౦, ౨౧. నిత్యేప్రవాహరూపేణ నిత్యా న తు పరమార్థనిత్యా స్థితిప్రలయా. నిత్యాధిష్ఠాత్రీతి. నిత్యాప్రవాహరూపేణ. నిత్యా పృథివీ తస్యా అధిష్ఠాత్రీ దేవీ మూర్తిమతీ వారాహీ వరాహకల్పే భూమ్యుద్ధారానన్తరం పూజితేత్యర్థ. ౨౨.సాధరామూర్తిః వరాహస్య విష్ణోః పత్నీత్యర్థః. ౨౩. తత్పుత్రో వరాహాత్పృథ్వీదేవతాయా గర్భే జాతో మంగలస్తత్పుత్రో ఘటేశ ఇత్యర్థః. ౨౪. వారాహీ పృథ్వీ. పృథివ్యా విశేషణం మూలప్రకృతి సమ్భూతేతి. కేన ప్రకారేణ మూలప్రకృతిః సమ్భూతా ? తత్రాహ—పంచీకరణమార్గత ఇతి. ౨౫. అధః పృథివ్యామూర్ధ్వం స్వర్లోకే యథా పూజావిధానం భవతి తద్వ్యాసం విస్తారేణ యథా స్యాత్తథా కథయ జన్మాపి కథయేత్యర్థః. ౨౬. హిరణ్యాక్షం హత్వేత్యర్థః. ౨౭, ౨౮. అధిదేవీం పృథ్వీస్వామినీం సున్దరీం స్త్రియమ్. ౨౯. మూర్తిమితి. వరాహో రతియోగ్యాం స్వమూర్తిం కృతవానిత్యర్థః. ౩౦. విదగ్ధాయాః విరహిణ్యాః. ౩౧, ౩౨. వరాహరూపం ధృత్వా తేన రూపేణ తాం దేవీం ధ్యాత్వా పూజాం చకారేత్యర్థః. ౩౩—

నైవేద్యైస్సిన్దూరైరనులేపనైః, వస్త్రైః పుష్పైశ్చ బలిభిస్సమ్పూజ్యోవాచ తాం
హరిః. ౩౪. శ్రీభగవానువాచ:— సర్వాధారభవశుభే సర్వైస్సమ్పూజితా సుఖమ్,
మునిభిర్మనుభిర్దేవైస్సిద్ధైశ్చ దానవాదిభిః. ౩౫. అమ్బువాచీత్యాగదినే గృహారమ్భే
ప్రవేశనే, వాపీతటాకారమ్భే చ గృహే చ కృషికర్మణి. ౩౬. తవ పూజాం కరిష్యన్తి
మద్వరేణ సురాదయః, మూఢా యే న కరిష్యన్తి యాస్యన్తి నరకం చ తే. ౩౭. వసుధో
వాచ:— వహామి సర్వం వారాహరూపేణాహం తవాజ్ఞయా, లీలామాత్రేణ భగ
వన్విశ్వం చ సచరాచరమ్. ౩౮. ముక్తాం శుక్తిం హరేరర్చ్యం శివలిఙ్గం శివాం తథా,
శఙ్ఖం ప్రదీపం యన్త్రం చ మాణిక్యం హీరకం తథా. ౩౯. యజ్ఞసూత్రం చ
పుష్పం చ పుస్తకం తులసీదళమ్, జపమాలాం పుష్పమాలాం కర్పూరం చ సువ
ర్ణకమ్. ౪౦. గోరోచనం చన్దనం చ సాలగ్రామజలం తథా, ఏతాన్వోఢుమశక్తాహం
క్లిష్టా చ భగవఞ్ఛృణు. ౪౧. శ్రీభగవానువాచ:— ద్రవ్యాణ్యేతాని యే
మూఢా అర్పయిష్యన్తి సున్దరి, యాస్యన్తి కాలసూత్రం తే దివ్యం వర్షశతం
త్వయి. ౪౨. ఇత్యేవముక్త్వా భగవాన్విరరామ చ నారద, బభూవ తేన గర్భేణ
తేజస్వీ మఙ్గళగ్రహః. ౪౩. పూజాం చక్రుః పృథివ్యాశ్చ తే సర్వే చాజ్ఞయా హరేః,
కణ్వశాఖోక్తధ్యానేన తుష్టువుశ్చ స్తవేన తే. ౪౪. దదుర్మూలేన మన్త్రేణ నైవే
ద్యాదికమేవ చ, సంస్తుతా త్రిషు లోకేషు పూజితా సా బభూవ హ. ౪౫. శ్రీనా
రద ఉవాచ:— కిం ధ్యానం స్తవనం తస్యా మూలమన్త్రం చ కిం వద, గూఢం
సర్వపురాణేషు శ్రోతుం కౌతూహలం మమ. ౪౬. శ్రీనారాయణ ఉవాచ:—
ఆదౌ చ పృథివీ దేవీ వరాహేణ చ పూజితా, తతో హి బ్రహ్మణా పశ్చాత్పూజితా
పృథివీ తదా. ౪౭. తతస్సర్వైర్మునీన్ద్రైశ్చ మనుభిర్మానవాదిభిః, ధ్యానం చ స్తవనం
మన్త్రం శృణు వక్ష్యామి నారద. ౪౮. ఓం హ్రీం. శ్రీం. క్లీం వసుధాయై స్వాహే
త్యనేన మన్త్రేణ విష్ణునా పూజితా పురా, శ్వేతపఙ్కజవర్ణాభాం శరచ్చన్ద్రనిభాన
నామ్. ౪౯. చన్దనోత్క్షిప్తసర్వాఙ్గీం రత్నభూషణభూషితామ్, రత్నాధారాం రత్న

---

౩౫. అమ్బువాచీత్యాగేతి. ఆర్ద్రానక్షత్రాద్యపాదావచ్ఛేదేన పృథివీ ఋతుమతీ తిష్ఠతి తస్యా రజ
స్వలాయాః పృథ్వ్యా అమ్బువాచీతి సంజ్ఞా తత్త్యాగదినే తద్భిన్నదినే తవ పూజాం కరిష్యన్తీత్య
న్వయః. తద్దినస్య నిషిద్ధత్వం కృత్యతత్త్వే జ్యోతిశ్శాస్త్రే ఉక్తమ్. “మృగశిరసి నిపాతే
రౌద్రపాదేఽమ్బువాచీ ఋతుమతి ఖలు పృథ్వీ వర్జయేత్త్రీణ్యహాని, న స్వాధ్యాయో వషట్కారో
న దేవపితృపూజనమ్. నాపి పాకో బీజవాపో న వా భూఖననాదికమ్” ఇత్యాది. ౩౬, ౩౭.
అహంరూపేణ స్వరూపేణేత్యర్థః. ౩౮. అర్చ్యాం ప్రతిమాం సాలగ్రామం చ. శివాం దేవీప్రతి
మామ్. ౩౯—౪౮. ప్రణవమాయాశ్రీకామబీజపూర్వకో వసుధాయై స్వాహేతి మన్త్రః.

గర్భాం రత్నాకరసమన్వితామ్. ౫౦. వహ్నిశుద్ధాంశుకాధానాం సస్మితాం వన్దితాం భజే, ధ్యానేనానేన సా దేవీ సర్వైశ్చపూజితాభవత్. ౫౧. స్తవనం శృణు విప్రేన్ద్ర కణ్వశాఖోక్తమేవచ. శ్రీనారాయణఉవాచ:—జయే జయే జలాధారే జలశీలే జయప్రదే. ౫౨. యజ్ఞసూకరజాయే చ జయం దేహి జయావహే, మఙ్గళే మఙ్గళాధారే మాఙ్గళ్యే మఙ్గళప్రదే. ౫౩. మఙ్గళార్థం మఙ్గళేశే మఙ్గళం దేహి మే భవే, సర్వాధారే చ సర్వజ్ఞే సర్వశక్తిసమన్వితే. ౫౪. సర్వకామప్రదే దేవి సర్వేష్టం దేహి మే భవే, పుణ్యస్వరూపే పుణ్యానాం బీజరూపే సనాతని ౫౫ పుణ్యాశ్రయే పుణ్యవతా మాలయే పుణ్యదే భవే, సర్వసస్యాలయే సర్వసస్యాఢ్యే సర్వసస్యదే ౫౬ సర్వసస్యహరే కాలే సర్వసస్యాత్మికే భవే, భూమే భూమిప సర్వస్వే భూమిపాలపరాయణే. ౫౭. భూమిపానాం సుఖకరే భూమిం దేహి చ భూమిదే,ఇదం స్తోత్రం మహాపుణ్యంప్రాతరుత్థాయ యః పఠేత్. ౫౮. కోటిజన్మసు సభవేద్బలవాన్భూమిపేశ్వరః, భూమిదానకృతం పుణ్యంలభతే పఠనాజ్జనైః. ౫౯. భూమిదానహరాత్పాపాన్ముచ్యతే నాత్ర సంశయః, అమ్బువాచీభూకరణపాపాత్సముచ్యతే ధ్రువమ్. ౬౦. అన్యకూపే కూపఖననపాపాత్సముచ్యతే ధ్రువమ్, పరభూమిహరాత్పాపాన్ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౬౧. భూమౌ వీర్యత్యాగపాపాద్భూమౌ దీపాదిస్థాపనాత్, పాపేన ముచ్యతే సోఽపి స్తోత్రస్యపఠనాన్మునే. ౬౨. అశ్వమేధశతం పుణ్యం లభతే నాత్ర సంశయః, భూమిదేవ్యా మహాస్తోత్రం సర్వకల్యాణకారకమ్. ౬౩.

ఇతిశ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే నవమోఽధ్యాయః.

ధరాపరాధేనరకప్రాప్తిః.

నారదఉవాచ:—భూమిదానకృతం పుణ్యం పాపం తద్ధరణేన చ, పరభూహరణాత్పాపం కూపస్య ఖననే తథా. ౧. అమ్బువాచ్యాం భూఖననే వీర్యస్యత్యాగ ఏవ చ, దీపాదిస్థాపనాత్పాపం శ్రోతుమిచ్ఛామి యత్నతః. ౨. అన్యద్వాపృథివీజన్యం పాపం యత్పృచ్ఛతే పరమ్, యదస్తి తత్ప్రతీకారం వద వేదవిదాం

౫౯—౫౯. భూమిదానహరణాత్పాపాదిత్యర్థః. అమ్బువాచీ భూకరణేతి. అమ్బువాచీ పూర్వోక్తలక్షణా రజస్వలా భూః పృథివీ. తస్యాః కరణాత్ ఖననాదిత్యర్థః. ౬౦. అన్యకూపే ఇతి. అన్యేన కృతే నిర్జలే కూపే తస్యాజ్ఞాం వినా తస్య కూపస్య ఖననజన్యాత్పాపాదిత్యర్థః. ౬౧—౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే నవమోఽధ్యాయః.

త్రింశత్పద్యైర్ధరాదేవ్యా అపరాధే కృతే సతి, నరకాదిఫలప్రాప్తిర్జాయతే చేతి కథ్యతే.

వర. 3. శ్రీనారాయణఉవాచః—వితస్తిమాత్రం భూమిం చ యో దదాతి చ భారతే, సన్ధ్యాపూతాయ విప్రాయ సయాతి శివమన్దిరమ్. ౪. భూమిం చ సర్వ సస్యాఢ్యాం బ్రాహ్మణాయ దదాతి చ, భూమిరేణుప్రమాణాబ్దమస్తే విష్ణుపదే స్థితిః. ౫. గ్రామం భూమిం చ ధాన్యం చ బ్రాహ్మణాయ దదాతి యః, సర్వపాపాద్వి నిర్ముక్తో చోభౌ దేవీపురస్థితౌ. ౬. భూమిదానం చ తత్కాలే యస్సాధుశ్చాను మోదతే, సచప్రయాతి వైకుణ్ఠే మిత్రగోత్రసమన్వితః. ౭. స్వదత్తాం పరదత్తాం వా బ్రహ్మవృత్తిం హరేత్తు యః, స తిష్ఠతి కాలసూత్రే యావచ్చన్ద్రదివాకరౌ. ౮. తత్పుత్రప్రభృతిర్భూమిహీనశ్శ్రియా హతః, పుత్రహీనో దరిద్రశ్చ ఘోరం యాతి చ రౌరవమ్. ౯. గవాం మార్గం వినిష్కృష్య యశ్చ సస్యం దదాతి చ, దివ్యం వర్షశతం చైవ కుమ్భీపాకే చ తిష్ఠతి. ౧౦. గోష్ఠం తటాకం నిష్కృష్య మార్గే సస్యం దదాతి యః, స చ తిష్ఠత్యసిపత్రే యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ. ౧౧. పఞ్చ పిణ్డానసముద్ధృత్య పరకూపే చ స్నాతి యః, ప్రాప్నోతి నరకం చైవ స్నానం నిష్ఫల మేవ చ. ౧౨. కామీ భూమౌ చ రహసి వీర్యత్యాగం కరోతి యః, భూమి రేణుప్రమాణం చ వర్షం తిష్ఠతి రౌరవే. ౧౩. అమ్బువాచ్యాం భూకరణం యః కరోతి చ మానవః, స యాతి క్రిమిదంశం చ స్థితిస్తత్ర చతుర్యుగమ్ ౧౪. పర కీయే లుప్తకూపే కూపం మూఢః కరోతి యః, పుష్కరిణ్యాం చ లుప్తాయాం పుష్కరిణీం దదాతి యః. ౧౫. సర్వం ఫలం పరస్యైవ తప్తకుణ్డం వ్రజేచ్చ సః, తత్ర తిష్ఠతి సన్తప్తో యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ. ౧౬. పరకీయే తటాకే చ పఙ్కముద్ధృ త్య చోన్సృజేత్, రేణుప్రమాణవర్షం చ బ్రహ్మలోకే వసేన్నరః. ౧౭. పిణ్డం పిత్రే

భూమిదానేతి. ౧, ౨. పాపఫలం తత్ప్రతీకారం చ వదేత్యర్థః. 3—౫. ఉభౌ దాతృప్రతి గృహీతారౌ దేవీపురస్థితౌ దేవీలోకవాసినౌ భవత ఇత్యర్థః. ౬, ౭. వృత్తిం వేతనమ్. ౮, ౯. గవాం మార్గం వినిష్కృష్యేతి. ధర్మశాస్త్రే గ్రామాద్బహిర్గోప్రచారదేశం విహాయ సస్యక్షేత్రం కర్తవ్యమితి నియమస్తత్ర యః పురుషస్తం గవాం మార్గం గోప్రచారదేశం వినిష్కృష్య గృహీత్వా తస్మిన్దేశే సస్యం కృత్వా తత్సస్యం ధాన్యం క్షేత్రం బ్రాహ్మణాయ దదాతీత్యర్థః. ౧౦. గోష్ఠం తటాకమితి. యత్ర దేశే గావో వర్షాతపాదినివృత్త్యర్థం వర్షాతపాదిబాధారహితే తస్మి న్దేశే తిష్ఠన్తి స దేశో గోష్ఠమ్. తం దేశం తథా తడాగం చ నిష్కృష్య ఆకృష్యోపమృద్య తస్మి న్మార్గే స్థానే సస్యం కృత్వా దదాతీత్యర్థః. ౧౧. పంచపిణ్డానస్మృతికాయాః పరకూపే ఇదముప లక్షణం తటాకాదేః. ౧౨. వర్షమితి. జాత్యేకవచనం వర్షాణీత్యర్థః. ౧౩. అమ్బువాచీ పూర్వోక్త లక్షణా రజస్వలా పృథ్వీ తస్యాం భూకరణాత్ భూఖననాదిత్యర్థః. ౧౪. కూపం మూఢ ఇతి. తత్కూపస్వామినః ఆజ్ఞాం వినేత్యర్థః. తదాజ్ఞాకరణే తు జీర్ణోద్ధారఫలస్య సత్వాన్న దోషః. తథైవ లుప్తాయాం పుష్కరిణ్యాం తత్స్వామిన ఆజ్ఞాం వినా పుష్కరిణీం కృత్వేత్యర్థః. తదా జ్ఞయా కరణే తు పుణ్యమేవ. ౧౫, ౧౬. పంకముద్ధృత్యోన్సృజేత్ స్నాయాత్. ౧౭. పిండపిత్రే

భూమిభర్తుర్న ప్రదాయ చ మానవః, శ్రాద్ధం కరోతి యో మూఢో నరకం యాతి నిశ్చితమ్. ౧౮. భూమౌ దీపం యోఽర్పయతి సచాన్ధస్సప్తజన్మసు, భూమౌ శఙ్ఖం చ సంస్థాప్య కుష్ఠం జన్మాన్తరే లభేత్. ౧౯. ముక్తం మాణిక్యహీరౌ చ సువర్ణం చ మణిం తథా, పఞ్చ సంస్థాపయేద్భూమౌ సచాన్ధస్సప్తజన్మసు. ౨౦. శివలిఙ్గం శివామర్చ్యాం యశ్చార్పయతి భూతలే, శతమన్వన్తరం యావత్కృమిభక్షస్సతిష్ఠతి. ౨౧. శఙ్ఖం యన్త్రం శిలాతోయం పుష్పం చ తులసీదళమ్, యశ్చార్పయతి భూమౌ చ స తిష్ఠేన్నరకం ధ్రువమ్. ౨౨. జపమాలాం పుష్పమాలాం కర్పూరం రోచనాం తథా, యో మూఢశ్చార్పయేద్భూమౌ సయాతి నరకం ధ్రువమ్. ౨౩. భూమౌ చన్దనకాష్ఠం చ రుద్రాక్షం కుశమూలకమ్, సంస్థాప్య భూమౌ నరకే వసేన్మన్వన్తరావధి. ౨౪. పుస్తకం యజ్ఞసూత్రం చ భూమౌ సంస్థాపయేన్నరః, న భవేద్విప్రయోనౌ చ తస్య జన్మాన్తరేజనిః. ౨౫. బ్రహ్మహత్యా సమం పాపమిహ వై లభతే ధ్రువమ్, గ్రన్థియుక్తం యజ్ఞసూత్రం పూజ్యం చ సర్వవర్ణకైః. ౨౬. యజ్ఞం కృత్వా తు యో భూమిం క్షీరేణ న హి సిఞ్చతి, స యాతి తప్తభూమిం చ సన్తప్తస్సప్తజన్మసు. ౨౭. భూకమ్పే గ్రహణే యో హి కరోతి ఖననం భువః, జన్మాన్తరే మహాపాపో హ్యఙ్గహీనో భవేద్ధ్రువమ్. ౨౮. భవనం యత్ర సర్వేషాం భూమిస్తేన ప్రకీర్తితా, కాశ్యపీ కశ్యపస్యేయమచలా స్థిరరూపతః. ౨౯. విశ్వమ్భరాధారణాచ్చానన్తానన్తస్వరూపతః, పృథివీ పృథుకన్యాత్వాద్విస్తృతత్వాన్మహామునే ౩౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే దశమోఽధ్యాయః.

—— గఙ్గోత్పత్తివర్ణనమ్. ——

నారద ఉవాచ — శ్రుతం పృథివ్యుపాఖ్యానమతీవ సుమనోహరమ్, గఙ్గోపా

ఇతి. పిండమిత్యుపలక్షణం కించిద్ద్రవ్యం యథాసమ్భవం భూమిర్భర్తరి జీవతి తత్పిత్రాదేస్తస్మిన్మృతే సతి తత్సహితస్య శ్రాద్ధోద్దేశేన బ్రాహ్మణాయ న ప్రదాయ శ్రాద్ధం కరోతీత్యర్థః. ఇదం యన్మాల్యేన గృహం న గృహీతం తద్విషయమ్. మాల్యేన గృహీతే తు న తత్ర తదుద్దేశేన తద్దేయమితి. ౧౮, ౧౯. మణిం మాణిక్యాదికమ్. ౨౦. శివాం దేవీమూర్తిమ్. అర్చ్యాం సాలగ్రామమ్. ౨౧. శంఖాదీనాం పునరుపాదానమతినిషిద్ధత్వావబోధనార్థమ్. ౨౨—౨౫. సర్వవర్ణకైః సర్వవర్ణైః. పూజ్యం న కేనాప్యవమానః కర్తవ్య ఇతి ప్రసంగాదుక్తమ్. యద్వా యతః పూజ్యః పూజ్యం తతో భూమౌ యః స్థాపయేదితి పూర్వేణాన్వయః. ౨౬—౨౮. భూమ్యాదిపదానాం నిరుక్తిమాహ—భవనమితి. ౨౯. పృథో రాజ్ఞః కన్యాత్వాద్విస్తృతత్వాద్వా పృథ్వీత్యర్థః. పృషోదరాదిత్వాత్సాధుత్వమ్. ౩౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

పంచప్రకృతిపద్యేష్వస్తు గంగోత్పత్తిస్సముచ్యతే, యస్యాస్తు శ్రవణేనైవ చిత్తశుద్ధో భవేన్నరః.

ఖ్యానమధునా వద వేదవిదాం వర. ౧. భారతే భారతీశాపాత్సా జగామ సురే
శ్వరీ, విష్ణుస్వరూపా పరమా స్వయం విష్ణుపదీతి చ. ౨. కథం కుత్ర యుగే కేన
ప్రార్థితా ప్రేరితా పురా, తత్క్రమం శ్రోతుమిచ్ఛామి పాపఘ్నం పుణ్యదం శుభ
మ్. ౩. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—రాజరాజేశ్వరశ్శ్రీమాన్సగరస్సూర్యవంశజః,
తస్య భార్యా చ వైదర్భీ శైబ్యా చ ద్వే మనోహరే. ౪. తత్పత్న్యామేకపుత్రశ్చ
బభూవ సుమనోహరః, అసమఞ్జ ఇతి ఖ్యాతశ్శైబ్యాయాం కులవర్ధనః. ౫. అన్యా
చారాధయామాస శఙ్కరం పుత్రకాముకీ, బభూవ గర్భస్తస్యాశ్చ హరస్య చ
వరేణ చ. ౬. గతే శతాబ్దే పూర్ణే చ మాంసపిణ్డం సుషావ సా, తం దృష్ట్వా సా
శివం ధ్యాత్వా రురోదోచ్చైః పునః పునః. ౭. శమ్భుర్బ్రాహ్మణరూపేణ తత్స
మీపం జగామహ, చకార సంవిభజ్యైతత్పిణ్డం షష్టిసహస్రధా. ౮. సర్వే బభూ
వుః పుత్రాశ్చ మహాబలపరాక్రమాః, గ్రీష్మమధ్యాహ్నమార్తణ్డప్రభాముష్టకళే
బరాః ౯. కపిలస్య మునేశ్శాపాద్బభూవుర్భస్మసాచ్ఛతే, రాజా రురోద తచ్ఛ్రు
త్వా జగామ గహనే వనే. ౧౦. తపశ్చకారాసమఞ్జో గఙ్గానయనకారణాత్, లక్ష
వర్షం తపస్తప్త్వా మమార కాలయోగతః. ౧౧. అంశుమాంస్తస్య తనయో గఙ్గా
నయనకారణాత్, తపః కృత్వా లక్షవర్షం మమార కాలయోగతః. ౧౨. భగీరథ
స్తస్య పుత్రో మహాభాగవతస్సుధీః, వైష్ణవో విష్ణుభక్తశ్చ గుణవానజరామరః. ౧౩.
తపః కృత్వా లక్షవర్షం గంగానయనకారణాత్, దదర్శ కృష్ణం గ్రీష్మస్థసూర్యకోటి
సమప్రభమ్. ౧౪. ద్విభుజం మురలీహస్తం కిశోరం గోపవేషిణమ్, గోపాలసున్దరీరూపం
భక్తానుగ్రహరూపిణమ్. ౧౫. స్వేచ్ఛామయం పరం బ్రహ్మ పరిపూర్ణతమం ప్రభు
మ్, బ్రహ్మవిష్ణుశివాద్యైశ్చ స్తుతం మునిగణైర్నుతమ్. ౧౬. నిర్లిప్తం సాక్షిరూపం

పృథివ్యుపాఖ్యానానన్తరం గంగోపాఖ్యానం పృచ్ఛతి—నారద ఉవాచ—శ్రుతం పృథివ్యుపాఖ్యా
నమితి. ౧. భారతీశాపాత్ పూర్వముపపాదితాత్. ౨—౪. శైబ్యాయాం శిబేరపత్యకన్యా
యామ్. అసమఞ్జస్తన్నామకః పుత్రో జాతః. ౫. అన్యా వైదర్భీనామ్నీ రాజకామినీ. ౬. రురో
దేతి. కిమిదం త్వయా ఫలం దత్తమిత్యభిప్రాయేణ. ౭—౯. కపిలస్యేతి. సగరే అశ్వమేధార్థం
ప్రవృత్తే తం యజ్ఞీయమశ్వమపహృత్యేన్ద్రో ధ్యాననిష్ఠస్య కపిలస్య పృష్ఠదేశే బబన్ధ. పశ్చాద్రాజ
పుత్రాః సాగరాః అశ్వాన్వేషణే చలితాస్తత్ర దేశే కపిలసన్నిధావశ్వం దృష్టవన్తస్తతోఽయ
మేవాశ్వహర్తా చోరోఽస్తీత్యూచుః. తతో మునినా శాపేన భస్మీకృతా ఇతి కథా పురాణాన్తరే
ప్రసిద్ధా. ౧౦. అసమఞ్జో ద్వితీయో రాజపుత్రః సాపత్నభ్రాతౄణాం శాపదగ్ధానాముద్ధారార్థం
గంగానయనోద్దేశేన తపశ్చకారేత్యర్థః. ౧౧. తత్పుత్రోఽంశుమానప్యేవ మమారేత్యాహ—అంశు
మానితి. ౧౨—౧౪. గోపాలసుందరీరూపమితి. కదాచిదాద్యా లలితా పుంరూపా కృష్ణవిగ్ర
హేతి తన్త్రరాజేఽస్యావతారస్య స్పష్టత్వాత్. ధ్యానం చ తన్త్రాన్తరే స్పష్టమేవ. గోపాలసుం
దర్యాః రూపమ్. గోలోకే అధిష్ఠాత్రీ దేవతా ముఖ్యత్వేన గోపాలసుందర్యేవ స్పష్టేరాజా మూల

చ నిర్గుణం ప్రకృతేః పరమ్, ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యం భక్తానుగ్రహకారకమ్ ౧౭, వహ్నిశుద్ధాంశుకాధానం రత్నభూషణభూషితమ్, తుష్టావ దృష్ట్వా నృపతిః ప్రణమ్య చ పునః పునః. ౧౮. లీలయా చ వరం ప్రాప వాఞ్ఛితం వంశతారణమ్, కృత్వా చ స్తవనం దివ్యం పులకాఙ్కితవిగ్రహః ౧౯ శ్రీభగవానువాచ—భారతం భారతీశాపాద్గచ్ఛ శీఘ్రం సురేశ్వరి, సగరస్య సుతాన్సర్వాన్పూతాన్కురు మమాజ్ఞయా. ౨౦. త్వత్స్పర్శవాయునా పూతా యాస్యన్తి మమ మన్దిరమ్, బిభ్రన్తో మమ మూర్తీశ్చ దివ్యస్యన్దనగామినః. ౨౧. మత్పార్షదా భవిష్యన్తి సర్వకాలం నిరామయాః, సముచ్ఛిద్య కర్మభోగాన్కృతాఞ్జన్మని జన్మని. ౨౨. కోటిజన్మార్జితం పాపం భారతే యత్కృతం నృభిః, గఙ్గాయా వాతస్పర్శేన నశ్యతీతి శ్రుతౌ శ్రుతమ్. స్పర్శనాద్దర్శనాద్దేవ్యాః పుణ్యం దశగుణం తతః, మౌసలస్నానమాత్రేణ సామాన్యదివసే నృణామ్. ౨౩. శతకోటిజన్మపాపం నశ్యతీతి శ్రుతౌ శ్రుతమ్, యాని కానిచ పాపాని బ్రహ్మహత్యాదికాని చ. ౨౪. జన్మసఙ్ఖ్యార్జితాన్యేవ కామతోఽపి కృతాని చ, తాని సర్వాణి నశ్యన్తి మౌసలస్నానతో నృణామ్. ౨౫. పుణ్యాహం స్నానతః పుణ్యం వేదా నైవ వదన్తి చ, కిఞ్చిద్వదన్తి తే విప్ర ఫలమేవ యథాగమమ్. ౨౬. బ్రహ్మవిష్ణుశివాద్యాశ్చ సర్వం నైవ వదన్తి చ, సామాన్యదివసస్నానసఙ్కల్పం శృణు సున్దరి. ౨౭. పుణ్యం దశగుణం చైవ మౌసలస్నానతః పరమ్, తతస్త్రింశద్గుణం పుణ్యం రవిసఙ్క్రమణే దినే. ౨౮. అమాయాం చాపి తత్తుల్యం ద్విగుణం దక్షిణాయనే, తతో దశగుణం పుణ్యం నరాణాముత్తరాయణే. ౨౯. చాతుర్మాస్యాం పౌర్ణమాస్యామనన్తం పుణ్యమేవ చ, అక్షయాయాం చ తత్తుల్యం చైతద్వేదే నిరూపితమ్. ౩౦. అసఙ్ఖ్యపుణ్యఫలదమేతేషు స్నానదానకమ్, సామాన్యదివసస్నానాద్దానాచ్ఛతగుణం ఫలమ్. ౩౧. మన్వన్తరాద్యాయాం తిథౌ యుగా

ప్రకృతేర్గోపాలసుందర్యుత్పన్నా. తతోఽన్యాః శక్తయస్తత ఏవాస్మిన్భాగవతే గోపాలసున్దరీ రూపకృష్ణస్య పునః పునర్మహిమా ప్రోచ్యతే ఇతి బోధ్యమ్. సఖీ వేషధారీ శ్రీకృష్ణో గోపాల సుందరీ. ౧౭, ౧౮. దర్శనోత్తరం సుందరీ. ౧౫, ౧౬. ప్రకృతే పరమితి వాస్తవికాత్మరూపణవర్ణనమ్. ౧౭, ౧౮. దర్శనోత్తరం స్తవనం కృత్వా వాఞ్ఛితం వంశావతారణం వరం త్వత్పూర్వజోద్ధారార్థం గంగాం దదామీత్యేవం రూపం ప్రాపేత్యన్వయః. ౧౯. ఇత్థం గోపాలసున్దరీరూపః శ్రీకృష్ణో వరం దత్వా గంగాం యదుక్తవాంస్తదాహ—శ్రీభగవానువాచ—భారతం భారతీశాపాదితి. ౨౦—౨౬. కించిదితి. పుణ్యాహదివసస్నానజం ఫలం వదా యత్కించిదేవ బుద్ధేరవిషయత్వాద్వదన్తీత్యర్థః. ౨౭. సంకల్పం స్నానం సంకల్పజన్యం ఫలమిత్యర్థః. ౨౮. సంకల్పరహితముసలస్నానతో యత్ఫలం పూర్వోక్తంతస్మాద్దశగుణం సంకల్పపురస్సరస్నానతో భవతీత్యర్థః. ౨౯, ౩౦. అక్షయాయామక్షయ్యనవమ్యామ్. ౩౧. స్నానఫలముక్త్వా దానఫలమాహ—సామాన్యదివసేతి. శతగుణోపేతమ్. సామాన్యదివసస్నానాచ్ఛతగుణం గంగాతీరే దానాత్ఫలం భవతీత్యర్థః. ౩౨, ౩౩. హరేర్నవమ్యాం రామనవమ్యాం

ద్యాయాం తథైవ చ, మాఘస్యాసితసప్తమ్యాం భీష్మాష్టమ్యాం తథైవ చ. ౩౩.
అథాప్యశోకాష్టమ్యాం చ నవమ్యాం చ తథా హరేః,తతోఽపి ద్విగుణం పుణ్యం
నన్దాయాం తవ దుర్లభమ్. ౩౪. దశహరాదశమ్యాం తు యుగాద్యాదిసమం
ఫలమ్, నన్దాసమం చ వారుణ్యాం మహాపూర్వే చతుర్గుణమ్ ౩౫. తతశ్చతు
ర్గుణం పుణ్యం ద్విమహాపూర్వకే సతి, పుణ్యం కోటిగుణం చైవ సామాన్యస్నాన
తోఽపి యత్. ౩౬. చన్ద్రోపరాగసమయే సూర్యే దశగుణం తతః, పుణ్యమర్ధో
దయే కాలే తతశ్శతగుణం ఫలమ్. ౩౭. ఇత్యేవముక్త్వా దేవేశో విరరామ తయోః
పురః, తమువాచ తతో గఙ్గా భక్తినమ్రాత్మకన్ధరా. ౩౮. గంగోవాచ;—యామి
చేద్భారతం నాథ భారతీశాపతః పురా, తవాజ్ఞయా చ రాజేన్ద్ర తపసా చైవ
సామ్ప్రతమ్. ౩౯. దాస్యన్తి పాపినో మహ్యం పాపాని యాని కాని చ, తాని
మే కేన నశ్యన్తి తముపాయం వద ప్రభో. ౪౦. కతికాలం పరిమితం స్థితిర్మే తత్ర
భారతే, కదా యాస్యామి దేవేశ తద్విష్ణోః పరమం పదమ్. ౪౧. మమాన్యద్వాఞ్ఛితం
యద్యత్సర్వం జానాసి సర్వవిత్, సర్వాన్తరాత్మన్సర్వజ్ఞ తదుపాయం వద ప్రభో.
౪౨. శ్రీభగవానువాచ:—జానామి వాఞ్ఛితం గఙ్గే తవ సర్వం సురేశ్వరి, పతిస్తే
ద్రవరూపాయా లవణోదో భవిష్యతి. ౪౩. మమాంశస్వరూపశ్చ త్వం చ లక్ష్మీ
స్వరూపిణీ, విదగ్ధాయా విదగ్ధేన సఙ్గమో గుణవాన్భువి. ౪౪. యావన్త్యస్సన్తి
నద్యశ్చ భారత్యాద్యాశ్చ భారతే, సౌభాగ్యా త్వం చ తాస్వేవ లవణోదస్య సౌ
రతే. ౪౫. అద్యప్రభృతి దేవేశి కలేః పఞ్చసహస్రకమ్, వర్షం స్థితిస్తే భారత్యా
శ్శాపేన భారతే భువి. ౪౬. నిత్యం త్వమబ్ధినా సార్ధం కరిష్యసి రహోరతిమ్, త్వ
మేవ రసికా దేవి రసికేన్ద్రేణ సంయుతా. ౪౭. త్వాం స్తోష్యన్తి చ స్తోత్రేణ భగీ
రథకృతేన చ, భారతస్థాజనాస్సర్వే పూజయిష్యన్తి భక్తితః. ౪౮. కణ్వశాఖోక్త
ధ్యానేన ధ్యాత్వా త్వాం పూజయిష్యతి, యస్స్నాతి ప్రణమేన్నిత్యం సోఽశ్వమేధ
ఫలం లభేత్. ౪౯. గంగాగఙ్గేతి యో బ్రూయాద్యోజనానాం శతైరపి, ముచ్యతే
సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకం సగచ్ఛతి. ౫౦. సహస్రపాపినాం స్నానాద్యత్పాపం తే

నన్దాయాంవేతి తేవదశహరా యా యానన్దా ప్రతిపత్తిథిస్తస్యామిత్యర్థః. ౩౪. నన్దా పూర్వోక్తా
మహాత్పూర్వే పుంల్లింగమార్షమ్. మహావారుణ్యామిత్యర్థః. ౩౫, ద్విమహాపూర్వకేసతీతి. ద్విమహా
చ్ఛబ్దపూర్వకత్వే వారుణీశబ్దస్య సతీత్యర్థః. తేన మహామహావారుణీతిసిద్ధమ్. ౩౬. చన్ద్రోపరాగసమ
యేసామాన్యస్నానఫలాత్పూర్వోక్తాత్కోటిగుణం ఫలం భవతీత్యర్థః. సూర్యే సూర్యగ్రహే చన్ద్ర
గ్రహణాద్దశగుణమిత్యర్థః. తతః సూర్యగ్రహఫలాత్. ౩౭. తయోర్గంగాభగీరథయోః. ౩౮—౪౧.
మమాన్యద్వాంఛితమితి. భూతలే మమ పతిః కో వా భవిష్యతీత్యేతద్రూపం వాంఛితం లజ్జయా
వక్తుం న శక్నోమీతి భావః. ౪౨, ౪౩. విదగ్ధాయాః విరహిణ్యాః. ౪౪. సౌభాగ్యా ముఖ్యేత్యర్థః.
౪౫—౫౦. ప్రకృతేర్మూలప్రకృతేర్భువనేశ్వర్యా భక్తస్య సంపర్కాదిత్యర్థః. ౫౧. పాపినాం

భవిష్యతి, ప్రకృతేర్భక్తసంస్పర్శాదేవ తద్ధి వినఙ్క్ష్యతి. ౪౧. పాపినాం తు సహస్రాణాం శవస్పర్శేన యత్త్వయి, తన్మన్త్రోపాసకస్నానాత్తదఘం చ వినఙ్క్ష్యతి ౪౨. తత్రైవ త్వమధిష్ఠానం కరిష్యత్యఘమోచనమ్, సార్ధం సరిద్భిః శ్రేష్ఠాభిస్సరస్వత్యాదిభిశ్శుభే. ౪౩. తత్తు తీర్థం భవేత్సద్యో యత్ర తద్గుణకీర్తనమ్, త్వద్రేణుస్పర్శమాత్రేణ పూతో భవతి పాతకీ. ౪౪. రేణుప్రమాణవర్షం చ దేవీలోకే వసేద్ధ్రువమ్. జ్ఞానేన త్వయి యే భక్త్యా మన్నామస్మృతిపూర్వకమ్. ౪౫. సముత్సృజన్తి ప్రాణాంశ్చ తే గచ్ఛన్తి హరేః పదమ్, పార్షదప్రవరాస్తే చ భవిష్యన్తి హరేశ్చిరమ్. ౪౬. లయం ప్రాకృతికం తే చ ద్రక్ష్యన్తి చాప్యసఙ్ఖ్యకమ్, మృతస్య బహుపుణ్యేన తచ్ఛవం త్వయి విన్యసేత్. ౪౭. ప్రయాతి సచ వైకుణ్ఠం యావదహ్నాస్థి తిష్ఠతి త్వయి. కాయవ్యూహం తతః కృత్వా భోజయిత్వా స్వకర్మకమ్. ౪౮. తస్మై దదామి సారూప్యం కరోమి తం చ పార్షదమ్, అజ్ఞానీ త్వజ్జలస్పర్శాద్యది ప్రాణాన్సముత్సృజేత్. ౪౯. తస్మై దదామి సాలోక్యం కరోమి తం చ పార్షదమ్, అన్యత్ర వా త్యజేత్ప్రాణాంస్త్వన్నామస్మృతిపూర్వకమ్. ౫౦. తస్మై దదామి సాలోక్యం యావద్వై బ్రహ్మణో వయః, అన్యత్ర వా త్యజేత్ప్రాణాంస్త్వన్నామస్మృతిపూర్వకమ్. ౫౧. తస్మై దదామి సారూప్యమసఙ్ఖ్యం ప్రాకృతం లయమ్, రత్నేన్ద్రసారనిర్మాణయానేన సహ పార్షదైః. ౫౨. సద్యః ప్రయాతి గోలోకం మమ తుల్యో భవేద్ధ్రువమ్, తీర్థేఽప్యతీర్థే మరణే విశేషో నాస్తి కశ్చన ౫౩. మన్మన్త్రోపాసకానాం చ నిత్యం నైవేద్యభోజినామ్. పూతం కర్తుం సశక్తో హి లీలయా భువనత్రయమ్. ౫౪. రత్నేన్ద్రసారయానేన గోలోకం సమ్ప్రయాతి చ, మద్భక్తా బాన్ధవా యేషాం తేఽపి పశ్వాదయోఽపి హి ౫౫. ప్రయాన్తి రత్నయానేన గోలోకం చాతిదుర్లభమ్,

---

సహస్రాణాం శవానాం స్పర్శేన చ యత్పాపం త్వయి భవిష్యతి తదపి తన్మన్త్రోపాసకస్నానాత్తస్యా మూలప్రకృతేర్భువనేశ్వర్యా మన్త్రా మాయాబీజప్రభృతయస్తదుపాసకస్య స్నానాత్తదఘం నంక్ష్యతీత్యర్థః. తదుక్తం ముణ్డమాలాయామ్, "మదంశాశ్చైవ యే భూతాస్తే శైవా నాత్ర సంశయః, త్వదంశాశ్చైవ శాక్తాశ్చ సత్యం వై గిరినన్దిని" ఇతి. ౪౨, ౪౩. తద్గుణకీర్తనం మూలప్రకృతికీర్తనమిత్యర్థః. ౪౪. దేవీలోకే మణిద్వీపే తృతీయస్కన్ధోక్తే. ౪౫—౪౭. కాయవ్యూహమనేకదేహమ్. ౪౮—౫౦. పూర్వత్ర నామస్మృతిర్యథాకథంచిత్ ద్వితీయవనే తు భక్తిపూర్వికా తతో విశేషః. ౫౧, ౫౨. మన్త్రోపాసకానాం తు తవ నోపయోగః కిన్తు తే స్వయమేవ పూతా అత ఏవ పాపిసమ్బన్ధజన్యం త్వయి విద్యమానం పాపం తేఽపహరన్తీతి పూర్వముక్తం న విస్మర్తవ్యమిత్యభిప్రాయేణాహ—తీర్థేఽప్యతీర్థే ఇతి. ౫౩. మన్మన్త్రోపాసకానామితి—గోపాలసున్దరీమన్త్రోపాసకానామిత్యర్థః. ఇదముపలక్షణమ్. శైవశాక్తబ్రహ్మనిష్ఠగాణపత్యసౌరభక్తానామపి తదుక్తం ముణ్డమాలాయామ్. "రాజానమాశ్రితానాం తు చౌరాద్యా వశగా యథా, తథైవ దేవీభక్తానాం కామక్రోధాదిశత్రవః. రాజచిహ్నాంకితం దృష్ట్వా సామన్తాః పర్యుపాసతే,

యత్ర యత్ర స్మృతాస్తే చ జ్ఞానేన జ్ఞానినస్సతి ౧౬. జీవన్ముక్తాశ్చ తే పూతామ ద్భక్తేస్సంవిధానతః, ఇత్యుక్త్వా శ్రీహరిస్తాం చ ప్రత్యువాచ భగీరథమ్. ౧౭ స్తుహి గఙ్గామిమాం భక్త్యా పూజాం చ కురు సామ్ప్రతమ్, భగీరథస్తాం తుష్టావ పూజ యామాస భక్తితః ౧౮. కౌథుమోక్తేన ధ్యానేన స్తోత్రేణాపి పునః పునః, ప్రణ నామ చ శ్రీకృష్ణం పరమాత్మానమీశ్వరమ్ ౧౯. భగీరథశ్చ గఙ్గా చ సోఽన్తర్ధానం చకారహ నారదఉవాచః—కేన ధ్యానేన స్తోత్రేణ కేన పూజాక్రమేణ చ. ౨౦. పూజాం చకార నృపతిస్వద వేదవిదాం వర. శ్రీనారాయణ ఉవాచః—స్నాత్వా నిత్యక్రియాం కృత్వా ధృత్వా ధౌతే చ వాససీ. ౨౧ సమ్పూజ్య దేవషట్కం చ సంయతో భక్తిపూర్వకమ్, గణేశం దినేశంచ వహ్నిం విష్ణుం శివం శివామ్. ౨౨. సమ్పూజ్య దేవషట్కం చ సోఽధికారీ చ పూజనే, గణేశం విఘ్ననాశాయ ఆరోగ్యా య దివాకరమ్. ౨౩. వహ్నిం శౌచాయ విష్ణుం చ లక్ష్మ్యర్థం పూజయేన్నరః, శివం జ్ఞానాయ జ్ఞానేశం శివాం చ ముక్తిసిద్ధయే. ౨౪ సమ్పూజ్యైతాం లభేత్ప్రా జ్ఞో విపరీతమతోఽన్యథా, దధ్యావనేన ధ్యానేన తద్ధ్యానం శృణు నారద. ౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః

—∞ గఙ్గాస్వరూపాదిః. ∞—

శ్రీనారాయణ ఉవాచః—ధ్యానం చ కణ్వశాఖోక్తం సర్వపాపప్రణాశ నమ్, శ్వేతపఙ్కజవర్ణాభాం గంగాంపాపప్రణాశనీమ్. ౧. కృష్ణవిగ్రహసమ్భూతాం కృష్ణతుల్యాం పరాం సతీమ్, వహ్నిశుద్ధాం శుకాధానాంరత్నభూషణభూషితామ్. ౨ శరత్పూర్ణేన్దుశతకమృష్టశోభాకరాం పరామ్, ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యాం శశ్వ త్సుస్థిరయౌవనామ్. ౩. నారాయణప్రియాం శాన్తాం తత్సౌభాగ్యసమన్వితామ్, బిభ్రతీం కబరీభారం మాలతీమాల్యసంయుతమ్. ౪. సిన్దూరబిన్దులలితం సార్ధం

దేవీభక్త్యంకితం దృష్ట్వా బ్రహ్మాద్యాః సముపాసతే. యమేనాపి స్వదూతాస్తు శప్తా అతిభయేన చ. శాక్తేషు దేవీభక్తేషు న వో దృష్టిః పతత్వితి. శాక్తాస్తు సర్వతీర్థాని పునన్తి నిజవైభవాత్" ఇతి. ౨౨, ౧౪—౧౮. కౌథుమోక్తేన కౌథుమిశాఖోక్తేన ౧౯—౨౧. వహ్నిమగ్నిహోత్రస్థితమ్. ౨౩. శౌచాయ శుద్ధ్యర్థమిత్యర్థః. లక్ష్మీప్రాప్త్యర్థం విష్ణుం పూజయేదిత్యర్థః. ముక్తిసిద్ధయే మోక్షార్థం శివాం మూలప్రకృతిం దేవీం పూజయేదిత్యర్థః. ౨౪, ౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

ఏకోనాశీతిపద్యైస్తు రాధాకృష్ణాంగసమ్భవా, గోలోకే ప్రథమం గంగా సముద్భూతేతి చోచ్యతే. నారాయణో గంగాయా ధ్యానం వదతి—నారాయణ ఉవాచ—ధ్యానమితి. ౧. ౨. కృష్ణవిగ్రహసమ్భూతాం కృష్ణశరీరోద్భవామ్. ఇయం కథా వక్ష్యమాణాధ్యాయే స్పష్టా. ఇన్దుశతకస్య మృష్టా శుద్ధా యా ప్రభా తస్యా ఆకరం ఖనిమ్. ౩, ౪. నానాచిత్రసమన్వితం

చన్దనబిన్దుభిః, కస్తూరీపత్త్రకం గణ్డే నానాచిత్రసమన్వితమ్. ౫. పక్వబిమ్బంవినిన్ద్యాచ్ఛ
చారోష్ఠపుటముత్తమమ్, ముక్తాపఙ్క్తిప్రభాముష్టదన్తపఙ్క్తిమనోరమమ్. ౬.
సుచారువక్త్రనయనం సకటాక్షం మనోహరమ్, కఠినం శ్రీఫలాకారం స్తనయుగ్మం
చ బిభ్రతీ. ౭. బృహచ్ఛ్రోణిం సుకఠినాం రమ్భాస్తమ్భవినిన్దితామ్, స్థలపద్మ
ప్రభాముష్టపదపద్మయుగమ్బరమ్. ౮ రత్నపాదుకసంయుక్తం కుఙ్కుమాక్తం
సయావకమ్, దేవేన్ద్రమౌలిమన్దారమకరన్దకణారుణమ్. ౯. సురసిద్ధమునీన్ద్రైశ్చ
దత్తార్ఘ్యసంయుతం సదా, తపస్విమౌలినికరభ్రమరశ్రేణిసంయుతమ్. ౧౦ ముక్తి
ప్రదం ముముక్షూణాం కామినాం సర్వభోగదమ్, వరాం వరేణ్యాం వరదాం
భక్తానుగ్రహకారిణీమ్. ౧౧. శ్రీవిష్ణోః పదదాత్రీం చ భజే విష్ణుపదీం సతీమ్, ఇత్య
నేనైవ ధ్యానేన ధ్యాత్వా త్రిపథగాం శుభామ్. ౧౨. దత్త్వా సమ్పూజయేద్బ్ర
హ్మన్నుపచారాణి షోడశ, ఆసనం పాద్యమర్ఘ్యం చ స్నానీయం చానులేపనమ్.
౧౩. ధూపం దీపం చ నైవేద్యం తామ్బూలం శీతలం జలమ్, వసనం భూషణం
మాల్యం గన్ధమాచమనీయకమ్. ౧౪. మనోహరం సుతల్పం చ దేయాన్యేతాని
షోడశ, దత్త్వా భక్త్యా చ ప్రణమేత్సంస్తూయ సమ్పుటాఞ్జలిః ౧౫. సమ్పూజ్యై
వం ప్రకారేణ సోఽశ్వమేధఫలం లభేత్. నారదఉవాచః—శ్రోతుమిచ్ఛామి దేవేశ
లక్ష్మీకాన్త జగత్పతే. ౧౬. విష్ణోర్విష్ణుపదీస్తోత్రం పాపఘ్నం పుణ్యకారకమ్. శ్రీ
నారాయణఉవాచః—శృణునారద వక్ష్యామి పాపఘ్నం పుణ్యకారణమ్. ౧౭ శివ
సఙ్గీతసమ్ముగ్ధశ్రీకృష్ణాఙ్గసముద్భవామ్, రాధాఙ్గద్రవసంయుక్తాం తాం గంగాం ప్రణ
మామ్యహమ్. ౧౮. యజ్జన్మసృష్టేరాదౌ చ గోలోకే రాసమణ్డలే, సన్నిధానేశ
ఙ్కరస్య తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౧౯. గోపైర్గోపీభిరాకీర్ణే శుభే రాధా
మహోత్సవే, కార్త్తికీపూర్ణిమాయాం చ తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౨౦.
కోటియోజనవిస్తీర్ణాం దైర్ఘ్యే లక్షగుణా తతః, సమావృతా యా గోలోకం తాం

బిభ్రతీత్యర్థః. ౫. బిమ్బఫలం వినిన్ద్యం యస్యైతాదృశమచ్ఛం చారోష్ఠపుటం బిభ్రతీత్యర్థః. ముక్తా
పఙ్క్తిప్రభా ముష్టాఽపహృతా యయా దన్తపఙ్క్త్యా ౬, ౭. రమ్భాస్తమ్భౌ వినిన్దితౌ యయా
స్వకీయోరుద్వయశోభయేతి శేషః. పదపద్మయుగం వరం వస్త్రం తత్పర్యన్తం బిభ్రతీతి శేషః. ౮.
రత్నపాదుకేత్యారభ్యసర్వభోగదమిత్యేతత్పర్యన్తం పాదపద్మస్య విశేషణాని. యావకం పాదభూ
షణం తత్సహితం. ౯—౧౨. ఉపచారాణి దత్త్వేత్యన్వయః. నపుంసకత్వమార్షమ్. ౧౩—౧౭. శివ
సంగీతేతి. ఇదం సర్వమనుపదోక్తకథాయాం స్పష్టీభవిష్యతి. శివసంగీతేన సమ్ముగ్ధో మోహితో యః
శ్రీకృష్ణస్తస్యాఙ్గసముద్భవాం రాధాంగద్రవేణ సంయుతాం రాధాఙ్గజలేన సంయుతామ్. ౧౮,౧౯.
కార్త్తిక్యాం పౌర్ణమాస్యాం రాధామహోత్సవే యజ్జన్మ ప్రథమతోఽభూదితి పూర్వానువృత్త్యా
యోజనీయమ్. ౨౦. కోటియోజనేతి. అతిదీర్ఘాతివిస్తృతేత్యేవ తాత్పర్యం బోధ్యమ్. న తు తావ

గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౨౧. షష్టిలక్షయోజనాయాతతో దైర్ఘ్యే చతుర్గుణా,
సమావృతా యా వైకుణ్ఠే తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్ ౨౨. త్రింశల్లక్షయో
జనా యా దైర్ఘ్యే పఞ్చగుణా తతః,ఆవృతా బ్రహ్మలోకే యా తాం గంగాం ప్రణ
మామ్యహమ్. ౨౩. త్రింశల్లక్షయోజనాయా దైర్ఘ్యే చతుర్గుణా తతః, ఆవృతా
శివలోకే యా తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౨౪. లక్షయోజనవిస్తీర్ణా దైర్ఘ్యే
సప్తగుణా తతః, ఆవృతా ధ్రువలోకే యా తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౨౫.
లక్షయోజనవిస్తీర్ణా దైర్ఘ్యే పఞ్చగుణా తతః, ఆవృతా చన్ద్రలోకే యా తాం
గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౨౬. షష్టిసహస్రయోజనాయా దైర్ఘ్యే దశగుణా
తతః, ఆవృతా సూర్యలోకే యా తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్ ౨౭. లక్షయో
జనవిస్తీర్ణా దైర్ఘ్యే పఞ్చగుణా తతః,ఆవృతా యా తపోలోకే తాం గంగాం ప్రణ
మామ్యహమ్. ౨౮. సహస్రయోజనాయామా దైర్ఘ్యే దశగుణా తతః, ఆవృతా
జనలోకే యా తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౨౯. దశలక్షయోజనాయా దైర్ఘ్యే
పఞ్చగుణా తతః,ఆవృతా యా మహర్లోకం తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౩౦.
సహస్రయోజనాయామా దైర్ఘ్యే శతగుణా తతః, ఆవృతా యా చ కైలాసే
తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౩౧. శతయోజనవిస్తీర్ణా దైర్ఘ్యే దశగుణా తతః,
మన్దాకినీ యేన్ద్రలోకే తాం గఙ్గాం ప్రణమామ్యహమ్. ౩౨. పాతాళే భోగ
వతీ చైవ విస్తీర్ణా దశయోజనా, తతో దశగుణా దైర్ఘ్యే తాం గంగాం ప్రణ
మామ్యహమ్. ౩౩. క్రోశైకమాత్రవిస్తీర్ణా తతః క్షీణా చ కుత్రచిత్, క్షితౌ చాల
కనన్దా యా తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౩౪. సత్యే యా క్షీరవర్ణా చ త్రేతా
యామిన్దుసన్నిభా, ద్వాపరే చన్ద్రనాభా యా తాం గంగాం ప్రణమామ్య
హమ్. ౩౫ జలప్రభా కలౌ యా చ నాన్యత్ర పృథివీతలే, స్వర్గే చ నిత్యం
క్షీరాభా తాం గంగాం ప్రణమామ్యహమ్. ౩౬ యత్తోయకణికాస్పర్శే పాపినాం
జ్ఞానసమ్భవః, బ్రహ్మహత్యాదికం పాపం కోటిజన్మార్జితం దహేత్। ౩౭. ఇత్యేవం
కథితా బ్రహ్మన్గంగాపద్యైకవింశతిః, స్తోత్రరూపం చ పరమం పాపఘ్నం పుణ్యజీవ
నమ్. ౩౮ నిత్యం యో హి పఠేద్భక్త్యా సమ్పూజ్య చ సురేశ్వరీమ్, సోఽశ్వమేధ
ఫలం నిత్యం లభతే నాత్ర సంశయః. ౩౯. అపుత్రో లభతే పుత్రం భార్యాహీనో
లభేత్స్త్రియమ్, రోగాత్ప్రముచ్యతే రోగీ బన్ధాన్ముక్తో భవేద్ధ్రువమ్. ౪౦. అస్ప
ష్టకీర్తిస్సుయశా మూర్ఖో భవతి పణ్డితః, యః పఠేత్ప్రాతరుత్థాయ గంగాస్తోత్ర

౨౧. ఆయామేన డ్యోజనదీర్ఘవిస్తృతత్వే అసమ్భవాత్. ఏవమేవోత్తరత్రాపి. గ్రన్థార్థస్తు స్పష్టఏవ.

మిదం శుభమ్. ౪౧. శుభం భవేచ్చ దుస్స్వప్నే గంగాస్నానఫలం లభేత్. శ్రీనారాయణఉవాచ — స్తోత్రేణానేన గంగాం చ స్తుత్వా చైవ భగీరథః ౪౨. జగామ తాం గృహీత్వా చ యత్ర నష్టాశ్చ సాగరాః, వైకుణ్ఠం తే యయుస్తూర్ణం గంగాయాస్స్పర్శవాయునా. భగీరథేన సా నీతా తేన భాగీరథీ స్మృతా, ఇత్యేవం కథితం సర్వం గంగాపాఖ్యానముత్తమమ్. ౪౪. పుణ్యదం మోక్షదం సారం కింభూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి నారద ఉవాచ — కథం గంగా త్రిపథగా జాతా భువనపావనీ. ౪౫. కుత్ర వా కేన విధినా తత్సర్వం వద మే ప్రభో, తత్రస్థాశ్చ జనా యే యే తే చ కిం చక్రురుత్తమమ్. ౪౬. ఏతత్సర్వం సువిస్తీర్ణం కృత్వా వక్తుమిహార్హసి, శ్రీనారాయణఉవాచ — కార్తికీపూర్ణిమాయాం తు రాధాయాస్సుమహోత్సవః. ౪౭. కృష్ణస్సమ్పూజ్య తాం రాధాముువాస రాసమణ్డలే, కృష్ణేన పూజితాం తాం తు సమ్పూజ్య హృష్టమానసః. ౪౮. ఊషుర్బ్రహ్మాదయస్సర్వే ఋషయశ్శౌనకాదయః, ఏతస్మిన్నన్తరే కృష్ణసఙ్గీతా చ సరస్వతీ. ౪౯ జగౌ సున్దరతాళేన వీణయా చ మనోహరమ్, తుష్టో బ్రహ్మా దదౌ తస్యై రత్నేన్ద్రసారహారకమ్. ౫౦. శివో మణీన్ద్రసారం తు సర్వబ్రహ్మాణ్డదుర్లభమ్, కృష్ణః కౌస్తుభరత్నం చ సర్వరత్నాత్పరం వరమ్. ౫౧. అమూల్యరత్ననిర్మాణం హారసారంచ రాధికా, నారాయణశ్చ భగవాన్దదౌ మాలాం మనోహరామ్. ౫౨. అమూల్యరత్ననిర్మాణం లక్ష్మీః కనకకుణ్డలమ్, విష్ణుమాయా భగవతీ మూలప్రకృతి రీశ్వరీ. ౫౩. దుర్గా నారాయణీశానా బ్రహ్మభక్తిం సుదుర్లభామ్, ధర్మబుద్ధిం చ ధర్మశ్చ యశశ్చ విపులం భవే. వహ్నిశుద్ధాంశుకం వహ్నిర్వాయుశ్చ మణినూపురాన్, ఏతస్మిన్నన్తరే శమ్భుర్బ్రహ్మణా ప్రేరితో ముహుః ౫౫. జగౌ శ్రీకృష్ణసఙ్గీతం రాసోల్లాససమన్వితమ్, మూర్ఛాం ప్రాపుస్సురాస్సర్వే చిత్రపుత్తలికా యథా. ౫౬. కష్టేన చేతనాం ప్రాప్య దదృశూ రాసమణ్డలే, స్థలం సర్వం జలాకీర్ణం రాధాకృష్ణవిహీనకమ్. ౫౭. అత్యుచ్చై రురుదుస్సర్వే గోపా గోప్యస్సురా ద్విజాః, ధ్యానేన

షష్టిలక్షయోజనేత్యర్థః. ఏవముత్తరత్ర బోధ్యమ్. ౨౨—౪౪. అథ నారాయణే ఉపరతే ప్రథమం గంగాయా జన్మ గోలోకే కార్తిక్యాం పూర్ణిమాయాం గోపాలసున్దరీరూపకృష్ణశరీరాత్ కథం జాతమిత్యాదికం పృచ్ఛతి. నారద ఉవాచ — కథం గంగా త్రిపథగేతి. ౪౫. తత్రస్థాస్తల్లోకస్థాః. ౪౬—౪౮. ఊషుః సమ్పూజ్య స్థితా ఇత్యర్థః. కృష్ణసంగీతా కృష్ణసమ్బన్ధినీ సఙ్గీతశాస్త్రాధిష్ఠాత్రీత్యర్థః. ౪౯. హారకం రత్నహారమిత్యర్థః. ౫౦. మణిసారం సర్వోత్తమం మణిమ్. ౫౧. హారసారం హారశ్రేష్ఠమ్. ౫౨. విష్ణుమాయా బ్రహ్మమాయా మూలప్రకృతిర్మూలప్రకృతేః సాక్షాదుద్భవాన్మూలప్రకృతిత్వమ్. ౫౩. బ్రహ్మభక్తిం పరమాత్మభక్తిం భవే ప్రపంచే. ౫౪, ౫౫. కృష్ణసంగీతం రాసోల్లాసస్య వర్ణనం యస్మింస్తాదృశం గోపాలసున్దర్యాత్మకకృష్ణోద్దేశ్యకం సంగీతం గానమిత్యర్థః. ఏతస్య

బ్రహ్మా బుబుధే సర్వం తీర్థమభీప్సితమ్. ౫౮. గతశ్చ రాధయా సార్ధం శ్రీకృష్ణో ద్రక్ష్యామితి, తతో బ్రహ్మాదయస్సర్వే తుష్టువుః పరమేశ్వరమ్. ౫౯. స్వమూర్తిం దర్శయ విభో వాఞ్ఛితం వరమేవ నః, ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర వాగ్బభూవాశరీరిణీ. ౬౦. తామేవ శుశ్రువుస్సర్వే సువ్యక్తం మధురధ్వనితామ్, సర్వాత్మాహమియం శక్తిర్భక్తానుగ్రహవిగ్రహా. ౬౧. మమాప్యస్యాశ్చ దేహేన కర్తవ్యం చ కిమావయోః, మనవో మానవాస్సర్వే మునయశ్చైవ వైష్ణవాః. ౬౨ మన్మన్త్రపూతా మాం ద్రష్టుమాగమిష్యన్తి మత్పదమ్, మూర్తిం ద్రష్టుం చ సువ్యక్తాం యదీచ్ఛథ సురేశ్వరాః. ౬౩. కరోతి శమ్భుస్తన్త్రైవం మదీయం వాక్యపాలనమ్, స్వయం విధాతస్త్వం బ్రహ్మన్నాజ్ఞాం కురు జగద్గురుమ్. ౬౪. కర్తుం శాస్త్రవిశేషంచ వేదాఙ్గం సుమనోహరమ్, అపూర్వమన్త్రనికరైస్సర్వాభీష్టఫలప్రదైః ౬౫. స్తోత్రైశ్చనికరైర్ధ్యానైర్యుతం పూజావిధిక్రమైః, మన్మన్త్రకవచస్తోత్రం కృత్వా యత్నేనగోపనమ్. ౬౬. భవన్తి విముఖా యేన జనా మాం తత్కరిష్యతి, సహస్రేషు శతేష్వేకో మన్మన్త్రోపాసకో భవేత్. ౬౭. జనా మన్మన్త్రపూతాశ్చ గమిష్యన్తి చ మత్పదమ్, అన్యథా న భవిష్యన్తి సర్వే గోలోకవాసినః. ౬౮ నిష్ఫలం భవితా సర్వం బ్రహ్మాండంచైవ బ్రహ్మణః, జనాః పఞ్చప్రకారాశ్చ యుక్తాః సృష్టుంభవేభవే.

గోపాలసున్దకృష్ణగోపాలసున్దర్యాత్మకత్వేన పూర్వమభిధానాన్నపమస్కన్ధే సర్వత్ర కృష్ణశబ్దేన గోపాలసున్దర్యాత్మకకృష్ణస్యైవాత్ర గ్రహణమితి బోధ్యమ్. ౫౬, ౫౭. సర్వం తీర్థమితి. లోకోద్ధారార్థం సర్వ రాధాకృష్ణస్థిరరూపో జాత ఇత్యర్థః. ౫౮, ౫౯. అయమేవ వాంఛితో వర ఇత్యర్థః. ౬౦. సర్వాత్మాహమితి. అహం సర్వాత్మా సర్వవ్యాపకోఽస్మ్యేవ న కదాచిన్మమ భవతాం చ వియోగోఽస్తి కేవలమావయోర్దేహానైవ భవతాం వియోగో జాతస్తత్ర మిథ్యాదేహేన కిం కర్తవ్యం భవతామస్తి న కించిదపీత్యర్థః. ౬౧. అథాపి మమ భక్తానాం దర్శనార్థం యన్మూర్తిరపేక్షితేతిచ్ఛథ యది తదా యన్మయోచ్యతే తత్కర్తవ్యమిత్యాహ—మనవ ఇతి. ౬౨, ౬౩. స్వయం విధాతరీతి. హే విధాతస్త్వం జగద్గురుం శివం ప్రత్యాజ్ఞాం కురు. ౬౪. కింవిషయామితి చేత్తత్రాహ—కర్తుమితి. శాస్త్రం సాత్వతం తన్త్రమిత్యర్థః. ౬౫, ౬౬. భవన్తీతి. యేన గోపనేన జనాః పాపిష్ఠా మయి విముఖా భవిష్యన్తి తద్గోపనం కరిష్యతి కరోత్విత్యర్థః. సర్వథా గోపనే శాస్త్రప్రణయనం వ్యర్థమేవ స్యాదితి చేత్సుజ్ఞానవతాం సాధూనామగ్రే ప్రకాశం కరోత్విత్యభిప్రాయేణాహ—సహస్రేష్వితి. ౬౭. అన్యథా భవిమమ శాస్త్రాభావే. ౬౮. నను కేషాంచిదగ్రే ప్రకాశనేఽపి పరంపరయా సర్వత్ర ప్రకాశో భవిష్యతి తతశ్చ సర్వేఽపి గోలోకవాసినో భవిష్యన్తి తదా బ్రహ్మాండం నిష్ఫలం ప్రాణినామభావాత్స్యాదితి చేత్త్వం హే బ్రహ్మన్ పంచప్రకారాన్ సాత్త్వికాదిభేదేన నానావిధాఞ్జనాన్ కురు. కర్మవశాత్తదా తే జనాః పాపబాహుళ్యాత్ప్రకాశమానమపి తన్త్రం న గ్రహీష్యన్తి తతశ్చ న బ్రహ్మాండాన్తర్గతలోకానామభావేన బ్రహ్మాండం నిష్ఫలం స్యాదిత్యభిప్రాయేణాహ—నిష్ఫలం భవితేతి.

పృథివీవాసినః కేచిత్కే చిత్స్వర్గనివాసినః, ఇదం కర్తుం మహాదేవః కరోతి దేవసంసది. ౨౦. ప్రతిజ్ఞాం సుదృఢాం సద్యస్తతో మూర్తిం చ ద్రక్ష్యతి, ఇత్యేవముక్త్వా గగనే విరరామ సనాతనః. ౨౧. తచ్ఛ్రుత్వా జగతాంధాతా తమువాచ శివం ముదా, బ్రహ్మణో వచనం శ్రుత్వా జ్ఞానేశో జ్ఞానినాం వరః. ౨౨. గంగాతోయం కరేకృత్వా స్వీకారం చ చకార సః, సంయుక్తం విష్ణుమాయాయా మన్త్రాఘైః శాస్త్రముత్తమమ్. ౨౩. వేదసారం కరిష్యామి ప్రతిజ్ఞాపాలనాయచ, గంగాతోయముపస్పృశ్య మిథ్యా యది వదేజ్జనః. ౨౪. సయాతి కాలసూత్రం చయావద్వై బ్రహ్మణో వయః, ఇత్యుక్తే శఙ్కరే బ్రహ్మన్గోలోకేసురసంసది. ౨౫. ఆవిర్బభూవ శ్రీకృష్ణో రాధయా సహితస్తతః, తం సుదృష్ట్వా చసంహృష్టాస్తుష్టువుః పురుషోత్తమమ్. ౨౬ పరమానన్దపూర్ణాశ్చచక్రుశ్చపునరుత్సవమ్, కాలేన శమ్భుర్భగవాన్ముక్తిదీపం చకార సః. ౨౭. ఇత్యేవం కథితం సర్వం సుగోప్యం చ సుదుర్లభమ్, సఏవద్రవరూపా సా గంగా గోలోకసమ్భవా. ౨౮. రాధాకృష్ణాఙ్గసమ్భూతాభుక్తిముక్తిఫలప్రదా, స్థానే స్థానే స్థాపితాసా కృష్ణేనపరమాత్మనా. ౨౯. కృష్ణస్వరూపాపరమాసర్వబ్రహ్మాణ్డపూజితా. ౨౯౹.

ఇతిశ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

గఙ్గాయావైకుణ్ఠగమనమ్.

నారదఉవాచః—కలేః పఞ్చసహస్రాబ్దే సమతీతే సురేశ్వర, క్వ గతా సా మహాభాగ తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧. శ్రీనారాయణఉవాచ—భారతం భారత

హే బ్రహ్మన్నిదం మచ్ఛాస్త్రం కర్తుం శివో యది ప్రతిజ్ఞాం కరిష్యతి తతో మన్మూర్తిదర్శనం స్యాదిత్యాహ— ఇదం కర్తుమితి. ౨౦—౨౨. స్వీకారమితి. గంగాజలం హస్తే గృహీత్వా శపథపురస్సరం ప్రతిజ్ఞాం కృతవానిత్యర్థః. ప్రతిజ్ఞాస్వరూపమాహ—సంయుక్తమితి. విష్ణుమాయాయా రాధాయా మన్త్రాఘైః సహితం శాస్త్రం విష్ణుమన్త్రవిషయం వేదసారం వేదావిరుద్ధం కరిష్యామీత్యర్థః. ౨౩. గంగాజలేన శపథం కృత్వా తత్కార్యాకరణే మహానసర్థ ఇతి దర్శయితుం శివేన గంగ జలం గృహీతమిత్యభిప్రాయేణాహ—గంగాతోయమితి. ౨౪. హే బ్రహ్మన్ హే నారదేతి నారాయణోక్తిః. ౨౫, ౨౬. ముక్తిదీపక ముక్తిప్రకాశకం సాత్వతం తన్త్రమిత్యర్థః. ౨౭. సఏవ శ్రీకృష్ణ ఏవ ద్రవరూపా గంగేత్యుచ్యత ఇత్యర్థః. ౨౮—౨౯.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

షట్త్రింశదధికైః పద్యైః శతసంఖ్యైస్తు జాహ్నవీ నారాయణప్రియా జాతా విస్తరాదేతదుచ్యతే. "కలేః పంచసహస్రాన్తే భువం త్యక్త్వా వైకుంఠే గంగా గమిష్యతీ"త్యుక్తం తత్ర గోలోకోద్భవా గంగా గోలోకం విహాయ కిమితి వైకుంఠే గమిష్యతీత్యభిప్రాయేణ పృచ్ఛతి—నారద

తీశాపాత్సమాగత్యేశ్వరేచ్ఛయా, జగామతత్రవైకుణ్ఠే శాపాన్తే పునరేవ సా. ౨.
భారతీ భారతం త్యక్త్వా తజ్జగామ హరేః పదమ్, పద్మావతీ చ శాపాన్తే గఙ్గా సా
చైవ నారద. ౩. గఙ్గాసరస్వతీ లక్ష్మీశ్చైతాస్తిస్రః ప్రియా హరేః, తులసీసహితా
బ్రహ్మంశ్చతస్రఃకీర్తితాశ్శుభాః. ౪. నారదఉవాచః—కేనోపాయేన సా దేవీ విష్ణు
పాదాబ్జసమ్భవా, బ్రహ్మకమణ్డలుస్థా చ ధృతా శివప్రియా చ సా. ౫. బభూవ
సామునిశ్రేష్ఠ గంగా నారాయణప్రియా, అహో కేన ప్రకారేణ తన్మే వ్యాఖ్యాతు
మర్హసి. ౬. శ్రీనారాయణఉవాచః—పురా బభూవ గోలోకే సా గఙ్గా ద్రవరూ
పిణీ, రాధాకృష్ణాఙ్గసమ్భూతా తదంశా తత్స్వరూపిణీ. ౭. ద్రవాధిష్ఠాతృదేవీ
యా రూపేణాప్రతిమా భువి, నవయౌవనసమ్పన్నా సర్వాభరణభూషితా. ౮.
శరన్మధ్యాహ్నపద్మాస్యా సస్మితా సుమనోహరా, తప్తకాఞ్చనవర్ణాభా శరచ్చన్ద్ర
సమప్రభా. ౯. స్నిగ్ధప్రభాతిసుస్నిగ్ధా శుద్ధసత్త్వస్వరూపిణీ, సుపీనకఠినశ్రోణిస్సుని
తమ్బయుగమ్బరా. ౧౦. పీనోన్నతం సుకఠినం స్తనయుగ్మం సువర్తులమ్, సుచారు
నేత్రయుగళం సకటాక్షం సువక్రిమమ్. ౧౧. వక్రిమం కబరీభారం మాలతీ
మాల్యసంయుతమ్, సిన్దూరబిన్దులలితం సార్ధం చన్దనబిన్దుభిః. ౧౨. కస్తూరీపత్రికా
యుక్తం గణ్డయుగ్మం మనోరమమ్, బన్ధూకకుసుమాకారమధరోష్ఠం చ సున్దరమ్.
౧౩. పక్వ దాడిమబీజాభదన్తపఙ్క్తిసముజ్జ్వలమ్, వాససీ వహ్నిశుద్ధే చ నీవీ
యుక్తే చ బిభ్రతీ. ౧౪. సా సకామా కృష్ణపార్శ్వే సమువాస సలజ్జితా, వాససా
ముఖమాచ్ఛాద్య లోచనాభ్యాం విభోర్ముఖమ్. ౧౫. నిమేషరహితాభ్యాం చ
పిబన్తీ సతతం ముదా, ప్రఫుల్లవదనా హర్షాన్నవసఙ్గమలాలసా. ౧౬. మూర్ఛితా
ప్రభురూపేణ పులకాఙ్కితవిగ్రహా, ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర విద్యమానా చ రాధికా.
౧౭. గోపీత్రింశత్కోటియుక్తా కోటిచన్ద్రసమప్రభా, కోపేన రక్తపద్మాస్యా రక్త

ఉవాచ—కలేరితి. క్వ గతేతి. వైకుణ్ఠే ఇతి పూర్వముక్తమపి తన్మోషణం. కృత్వేయముక్తిః. ౧, ౨.
పద్మావతీ గంగా చోభే నద్యౌ వైకుంఠే గతే ఇత్యర్థః. ౩. నను గోలోకం విహాయ కిమితి వైకుం
ఠం గతా ఇతి చేద్వైకుంఠవాసినో నారాయణస్య యత ఏతాశ్చతస్రః స్త్రియో భవన్తి తత
ఇత్యాహ—గంగేతి. ౪. తత్ర గంగా కథం విష్ణుపదాబ్జాన్నిర్గతా? కథం వా నారాయణస్త్రీ
జాతా? బ్రహ్మణా కథం కమణ్డలౌ స్థాపితా? శివేన కథం మస్తకేన ధృతా? తత్సర్వం వర్ణయేత్యాహ
నారద ఉవాచ—కేనోపాయేనేతి. శివప్రియా శివవధూః కథం జాతా? ౫, ౬. తదంశా రాధా
కృష్ణాంశా. ౭. ద్రవో జలం తత్స్వామినీ. ౮. తప్తకాంచనేతి. పూర్వం స్ఫటికరూపత్వేన వర్ణనం
త్వతిశుద్ధత్వాభిప్రాయేణ. ౯. సుపీనా కఠినా శ్రోణిర్యస్యాః. సునితమ్బయుగమ్బరం వస్త్రం యస్యాః.
౧౦. అథ ద్వితీయాన్తానాం పదానాం బిభ్రతీత్యనేనాన్వయః. వంక్రిమం వామమ్. ౧౧—౧౪.
ద్రవరూపిణీ గంగా మూర్తిం ధృత్వా కృష్ణసన్నిధౌ కామాతురా స్థితేతి సముదాయార్థః. ౧౫—

పఙ్కజలోచనా. ౧౮. పీతచమ్పకవర్ణాభా గజేన్ద్రమన్దగామినీ, అమూల్యరత్ననిర్మాణ
నానాభూషణభూషితా. ౧౯. అమూల్యరత్నఖచితమమూల్యం వహ్నిశౌచకమ్,
పీతవస్త్రస్య యుగళం నీవీయుక్తం చ బిభ్రతీ. ౨౦. స్థలపద్మప్రభాముష్టం కోమలం
చ సురఞ్జితమ్, కృష్ణదత్తార్ఘ్యసంయుక్తం విన్యసన్తీ పదామ్బుజమ్. ౨౧. రత్నే
న్ద్రసారనిర్మాణవిమానాదవరుహ్య సా, సేవ్యమానా చ ఋషిభిశ్శ్వేతచామరవా
యునా. ౨౨ కస్తూరీబిన్దుభిర్యుక్తం చన్దనేన సమన్వితమ్, దీప్తదీపప్రభాకారం సిన్దూ
రం బిన్దుశోభితమ్. ౨౩. దధతీ ఫాలమధ్యే చ సీమన్తాధస్స్థలోజ్వలే, పారిజాతప్రసూ
నానాం మాలాయుక్తం సువఙ్క్రిమమ్. ౨౪. సుచారుకబరీభారం కమ్పయన్తీ
సుకమ్పితా, సుచారురాగసంయుక్తమోష్ఠం కమ్పయతీ రుషా. ౨౫ గత్వోవాస
కృష్ణపార్శ్వే రత్నసింహాసనే శుభే, సఖీనాం చ సమూహైశ్చ పరిపూర్ణా
విభోః ప్రియా. ౨౬. తాం దృష్ట్వా చ సముత్తస్థౌ కృష్ణస్సాదరపూర్వకమ్,
సమ్భాష్య మధురాలాపైస్సస్మితశ్చ ససమ్భ్రమః ౨౭. ప్రణేమురతిసన్త్రస్తా
గోపానమ్రాత్మకన్ధరాః, తుష్టువుస్తే చ భక్త్యా చ తుష్టావ పరమేశ్వరః. ౨౮.
ఉత్థాయ గఙ్గా సహసా స్తుతిం బహు చకార సా, కుశలం పరిపప్రచ్ఛ భీతాతివిన
యేన చ. ౨౯. నమ్రభాగస్థితా త్రస్తా శుష్కకణ్ఠోష్ఠతాలుకా, ధ్యానేనశరణాయ
త్తా శ్రీకృష్ణమ్బుజే. ౩౦. తాం హృత్పద్మస్థితాం కృష్ణో భీతాయై చాభయం దదౌ,
బభూవ స్థిరచిత్తా సా సర్వేశ్వరవరేణ చ ౩౧ ఊర్ధ్వంసింహాసనస్థాం చ రాధాం
గఙ్గాదదర్శ సా, సుస్నిగ్ధాం సుఖదృశ్యాం చ జ్వలన్తీం బ్రహ్మతేజసా. ౩౨ అసఙ్ఖ్య
బ్రహ్మణః కర్త్రీమాదిసృష్టేస్సనాతనీమ్, సదాద్వాదశవర్షీయాం కన్యాభినవయౌవ
నామ్ ౩౩. విశ్వబృన్దే నిరుపమాం రూపేణచ గుణేన చ, శాన్తాం కాన్తామన
న్తాన్తామాద్యన్తరహితాం సతీమ్. ౩౪. శుభాం సుభద్రాం సుభగాం స్వామి
సౌభాగ్యసంయుతామ్, సౌన్దర్యసున్దరీం శ్రేష్ఠాం సర్వాసు సున్దరీషు చ ౩౫.
కృష్ణార్ధాఙ్గాం కృష్ణసమాం తేజసా వయసాత్విషా, పూజితాం చ మహాలక్ష్మీం లక్ష్మీ
లక్ష్మీశ్వరేణ చ. ౩౬. ప్రచ్ఛాద్యమానాం ప్రభయా సభామీశస్యసుప్రభామ్, సఖీ
దత్తం చ తామ్బూలం భుక్తవతీం చ దుర్లభమ్. ౩౭ అజన్యాంసర్వజననీం ధన్యాం
మాన్యాం చ మానినీమ్, కృష్ణప్రాణాధిదేవీం చ ప్రాణప్రియతమాం రమామ్. ౩౮.
దృష్ట్వా రాకేశ్వరీం తృప్తిం న జగామ సురేశ్వరీ, నిమేషరహితాభ్యాం చ లోచ

---

౧౭. గఙ్గాపత్నీమవలోక్య రాధా కోపితా జాతేత్యాహ—కోపేనేతి. ౧౮—౨౯. నమ్రభాగో
నీచస్థానమ్. ౩౦—౩౨. ద్వాదశవర్షవయోవతీ కన్యా చాసావభినవయౌవనా చేత్యర్థః.

నాభ్యాం పపౌ చ తామ్. ౩౯. ఏతస్మిన్నన్తరే రాధా జగదీశమువాచ సా వాచా మధురయా కాన్తా వినీతా సస్మితా మునే ౪౦. రాధోవాచ—కేయం ప్రాణేశ కల్యాణీ సస్మితా త్వన్ముఖామ్బుజమ్, పశ్యన్తీ సస్మితం పార్శ్వే సకామా వక్రలోచనా. ౪౧. మూర్ఛాం ప్రాప్నోతి రూపేణ పులకాఙ్కితవిగ్రహా, వస్త్రేణ ముఖమాచ్ఛాద్య నిరీక్షన్తీ పునః పునః ౪౨ త్వం చాపి తాం సన్నిరీక్ష్య సకామస్సస్మితస్సదా, మయి జీవతి గోలోకే భూతా దుర్వృత్తిరీదృశీ. ౪౩. త్వమేవ చైవ దుర్వృత్తం వారం వారం కరోషి చ, క్షమాం కరోమి ప్రేమ్ణా చ స్త్రీజాతిస్స్నిగ్ధమానసా ౪౪. సఙ్గృహ్యేమాం ప్రియామిష్టాం గోలోకాద్గచ్ఛ లమ్పట, అన్యథా న హి తే భద్రం భవిష్యతి వ్రజేశ్వర. ౪౫. దృష్టస్త్వం విరజాయుక్తో మయా చన్దనకాననే, క్షమా కృతా మయా పూర్వం సఖీనాం వచనాదహో. ౪౬ త్వయా మచ్ఛబ్దమాత్రేణ తిరోధానం కృతం పురా, దేహం తత్యాజ విరజా నదీరూపా బభూవ సా. కోటియోజనవిస్తీర్ణా తతో దైర్ఘ్యే చతుర్గుణా, అద్యాపి విద్యమానా సా తవ సత్కీర్తిరూపిణీ ౪౮. గృహం మయి గతాయాం చ పునర్గత్వా తదన్తికే, ఉచ్చైరురోద విరజే విరజే చేతి సంస్మరన్. ౪౯. తదా తోయాత్సముత్థాయ సా యోగాత్సిద్ధయోగినీ, సాలఙ్కారా మూర్తిమతీ దదౌ తుభ్యం చ తతో దర్శనమ్ ౫౦. తతస్తాం చ సమాశ్లిష్య వీర్యాధానం కృతం త్వయా, బభూవుస్తస్యాం చ సముద్రాస్సప్తైవ చ. దృష్టస్త్వం శోభయా గోప్యా యుక్తశ్చమ్పకకాననే, సద్యో మచ్ఛబ్దమాత్రేణ తిరోధానం కృతం త్వయా. ౫౨. శోభా దేహం పరిత్యజ్య జగామ చన్ద్రమణ్డలే, తతస్తస్యాశ్శరీరం చ స్నిగ్ధం తేజో బభూవహ. ౫౩. సంవిభజ్య త్వయా దత్తం హృదయేన విదూయతా, రత్నాయ కిఞ్చిత్స్వర్ణాయ కిఞ్చిన్మణివరాయ చ. ౫౪. కిఞ్చిత్స్త్రీణాం ముఖాబ్జేభ్యః కిఞ్చిద్రాజ్ఞే చ కిఞ్చన, కిఞ్చిత్కిసలయేభ్యశ్చ పుష్పేభ్యశ్చాపి కిఞ్చన. ౫౫. కిఞ్చిత్ఫలేభ్యః పక్వేభ్యస్సస్యేభ్యశ్చాపి కిఞ్చన, నృపదేవగృహేభ్యశ్చ సంస్కృతేభ్యశ్చ కిఞ్చన. ౫౬. కిఞ్చిన్నూతనపత్రేభ్యో దుగ్ధేభ్యశ్చాపి కిఞ్చన, దృష్టస్త్వం ప్రభయా గోప్యా

౩౩—౩౫. మహాలక్ష్మీం రాధామ్. ౩౬—౪౫. కృష్ణేన పూర్వకృతానపరాధాననువదతి—దృష్టస్త్వమితి. విరజానామ్నా కాచిద్గోపీ. ౪౬. దేహం తత్యాజేతి. రాధాత్రాసాదిత్యర్థః. ౪౭. కోటియోజనేతి. ఇయముక్తిరతిశయదీర్ఘవిస్తృతత్వే ఏవ న తు తావత్ప్రమాణదీర్ఘవిస్తృతత్వే తాత్పర్యమ్ ౪౮. తదన్తికే విరజానదీసమీపే త్వం పునర్గత్వేత్యర్థః. ౪౯, ౫౦. సమాశ్లిష్య ఆశ్లిష్య మిథునీభూయ సప్త సముద్రాస్తదధిష్ఠాతారః పురుషాః. ౫౧. ద్వితీయమపరాధమాహ—దృష్టస్త్వమితి. ౫౨. స్నిగ్ధం శీతలం కోమలం వా. ౫౩—౫౬. తృతీయమపరాధమాహ—దృష్టస్త్వ

యుక్తో బృన్దావనే వనే. ౫౭. సద్యో మచ్ఛబ్దమాత్రేణ తిరోధానం కృతం త్వయా
ప్రభాదేహం పరిత్యజ్య జగామ సూర్యమణ్డలే. ౫౮. తతస్తస్యాశ్శరీరం చ తీవ్రం
తేజో బభూవ హ, సంవిభజ్య త్వయా దత్తం ప్రేమ్ణా ప్రరుదతా పురా. ౫౯.
నిసృష్టం చక్షుషోః కృష్ణ లజ్జయా చ భయేన చ, హుతాశనాయ కిఞ్చిచ్చ యత్తే
భ్యశ్చాపి కిఞ్చన. ౬౦. కిఞ్చిత్పురుషసింహేభ్యో దేవేభ్యశ్చాపి కిఞ్చన, కిఞ్చిద్వి
ష్ణుజనేభ్యశ్చ నాగేభ్యోఽపిచకిఞ్చన. ౬౧. బ్రాహ్మణేభ్యో మునిభ్యశ్చ తపస్వి
భ్యశ్చ కిఞ్చన, స్త్రీభ్యస్సౌభాగ్యయుక్తాభ్యో యశస్విభ్యశ్చ కిఞ్చన. తత్తు దత్వా
చ సర్వేభ్యః పూర్వం ప్రరుదితం త్వయా, శాన్తిగోప్యాయుతస్త్వం చ దృష్టోసి
రాసమణ్డలే. ౬౩ వసన్తే పుష్పశయ్యాయాం మాల్యవాంశ్చన్దనోక్షితః, రత్నప్రదీ
పైర్యుక్తే చ రత్ననిర్మాణమన్దిరే. ౬౪. రత్నభూషణభూషాఢ్యో రత్నభూషితయా
సహ, తయా దత్తం చ తామ్బూలం భుక్తవాంశ్చ పురా విభో. ౬౫. సద్యో
మచ్ఛబ్దమాత్రేణ తిరోధానం కృతం త్వయా, శాన్తిర్దేహం పరిత్యజ్య భియా లీనా
త్వయి ప్రభో. ౬౬. తతస్తస్యాశ్శరీరం చ గుణశ్రేష్ఠం బభూవహ, సంవిభజ్య
త్వయా దత్తం ప్రేమ్ణా ప్రరుదతా పురా. ౬౭. విశ్వే తు విపినే కిఞ్చిద్బ్రహ్మణే చ
మయి ప్రభో, శుద్ధసత్వస్వరూపాయై కిఞ్చిల్లక్ష్మ్యై పురా విభో. ౬౮. త్వన్మన్త్రో
పాసకేభ్యశ్చ శాక్తేభ్యశ్చాపి కిఞ్చన, తపస్విభ్యశ్చ ధర్మాయ ధర్మిష్ఠేభ్యశ్చ కిఞ్చన.
౬౯. మయా పూర్వం చ త్వం దృష్టో గోప్యా చక్షమయా సహ, సువేషయుక్తో
మాలావాన్గన్ధచన్దనచర్చితః. ౭౦. రత్నభూషితయా గన్ధచన్దనోక్షితయా సహ,
సుఖేన మూర్ఛితస్తల్పే పుష్పచన్దనచర్చితే ౭౧. శ్లిష్టో నిద్రితయా సద్యస్సుఖేన నవ
సఙ్గమాత్, మయా ప్రబోధితా సా చ భవాంశ్చ స్మరణం కురు. ౭౨. గృహీతం పీత
వస్త్రం చ మురలీ చ మనోహరా, వనమాలా కౌస్తుభశ్చాప్యమూల్యం రత్నకుణ్డ
లమ్. ౭౩. పశ్చాత్ప్రిదత్తం ప్రేమ్ణా చ సఖీనాం వచనాదహో, లజ్జయా కృష్ణవర్ణో
భూద్భవాన్పాపేన యః ప్రభో. ౭౪. క్షమాదేహం పరిత్యజ్య లజ్జయా పృథివీం
గతా, తతస్తస్యాశ్శరీరం చ గుణశ్రేష్ఠం బభూవహ. ౭౫ సంవిభజ్య త్వయా
దత్తం ప్రేమ్ణా ప్రరుదతా పునః, కిఞ్చిద్దత్తం విష్ణవే చ వైష్ణవేభ్యశ్చ కిఞ్చన ౭౬.
ధార్మికేభ్యశ్చ ధర్మాయ దుర్బలేభ్యశ్చ కిఞ్చన, తపస్విభ్యోఽపి దేవేభ్యః పణ్డితేభ్యశ్చ
కిఞ్చన. ౭౭. ఏతత్తే కథితం సర్వం కింభూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి, త్వద్గుణం చైవ బహు
శో న జానామి పరం ప్రభో. ౭౮. ఇత్యేవముక్త్వా సా రాధా రక్తపఙ్కజ

మితి. ౫౭—౬౨. చతుర్థమపరాధమాహ—శాన్తీతి. ౬౩—౬౭. మయి రాధికాయామ్. ౬౮,
౬౯. పంచమాపరాధమాహ—మయా పూర్వమితి. ౭౦, ౭౧. ఇతి పూర్వజాతం సత్యం వా న

లోచనా, గఙ్గాం వక్తుం సమారేభే నమ్రాస్యాం లజ్జితాం సతీమ్. ౭౯. గఙ్గారహస్యం విజ్ఞాయ యోగేన సిద్ధయోగినీ, తిరోభూయ సభామధ్యే స్వజలం ప్రవివేశ సా. ౮౦. రాధా యోగేన విజ్ఞాయ సర్వత్రావస్థితాం చ తామ్, పానం కర్తుం సమారేభే గణ్డూషాత్సిద్ధయోగినీ ౮౧. గఙ్గారహస్యం విజ్ఞాయ యోగేన సిద్ధయోగినీ, శ్రీకృష్ణచరణామ్భోజే వివేశ శరణం యయౌ. ౮౨. గోలోకే సా చ వైకుణ్ఠే బ్రహ్మలోకాదికే తథా, దదర్శ రాధా సర్వత్ర నైవ గంగాం దదర్శ సా. ౮౩. సర్వత్ర జలశూన్యం చ శుష్కపఙ్కజగోళకమ్, జలజన్తుసమూహైశ్చ మృతదేహైస్సమన్వితమ్ ౮౪ బ్రహ్మవిష్ణుశివానన్తధర్మేన్ద్రేన్దుదివాకరాః, మనవో మునయస్సర్వే దేవసిద్ధతపస్వినః ౮౫. గోలోకం చ సమాజగ్ముశ్శుష్కకణ్ఠోష్ఠతాలుకాః, సర్వే ప్రణేముర్గోవిన్దం సర్వేశం ప్రకృతేః పరమ్. ౮౬. వరం వరేణ్యం వరదం వరిష్ఠం వరకారణమ్, గోపికాగోపబృన్దానాం సర్వేషాం ప్రవరం ప్రభుమ్. ౮౭ నిరీహం చ నిరాకారం నిర్లిప్తం చ నిరాశ్రయమ్, నిర్గుణం చ నిరుత్సాహం నిర్వికారం నిరఞ్జనమ్. ౮౮ స్వేచ్ఛామయం చ సాకారం భక్తానుగ్రహకారకమ్, సత్యస్వరూపం సత్యేశం సాక్షిరూపం సనాతనమ్. ౮౯. పరం పరేశం పరమం పరమాత్మానమీశ్వరమ్, ప్రణమ్య తుష్టువుస్సర్వే భక్తినమ్రాత్మకన్ధరాః. ౯౦ సగద్గదాస్సాశ్రునేత్రాః పులకాఙ్కితవిగ్రహాః, సర్వే సంస్తూయ సర్వేశం భగవన్తం పరాత్పరమ్. ౯౧. జ్యోతిర్మయం పరం బ్రహ్మ సర్వకారణకారణమ్, అమూల్యరత్ననిర్మాణచిత్రసింహాసనస్థితమ్. ౯౨ సేవ్యమానం చ గోపాలైః శ్వేతచామరవాయునా, గోపాలికానృత్యగీతం పశ్యన్తం సస్మితం ముదా. ౯౩. ప్రాణాధికప్రియతమా రాధా వక్షస్స్థలస్థితమ్, తయా ప్రదత్తం తామ్బూలం భుక్తవన్తం సువాసితమ్. ౯౪. పరిపూర్ణతమం రాసే దదృశుశ్చ సురేశ్వరమ్, మునయో మానవాస్సిద్ధాస్తపసా చ తపస్వినః. ౯౫. ప్రహృష్టమనసస్సర్వే జగ్ముః పరమవిస్మయమ్, పరస్పరం సమాలోక్య ప్రోచుస్తే చ చతుర్ముఖమ్. ౯౬. నివేదితం జగన్నాథం స్వాభిప్రాయమభీప్సితమ్, బ్రహ్మా తద్వచనం శ్రుత్వా విష్ణుం కృత్వా స్వదక్షిణే. వామతో వామదేవం చ జగామ కృష్ణసన్నిధిమ్, పరమానన్దయుక్తం చ పరమానన్దరూపిణమ్. ౯౮. సర్వం కృష్ణమయం ధాతా దదర్శ రాసమణ్డలే, సర్వం సమానవేషం చ సమానాసనసంస్థితమ్. ౯౯. ద్విభుజం మురళీహస్తం వనమాలావిభూషితమ్, మయూరపిఞ్ఛచూడం చ కౌస్తుభేన విరాజితమ్. ౧౦౦. అతీవకమనీయం చ సున్ద

వేతి స్మర. ౭౨. గృహీతం మయేతి శేషః. ౭౩—౭౯. స్వజలం పూర్వముత్పన్నమ్. ౮౦—౮౩. జలశూన్యం చేతి. గంగాజలస్య కృష్ణే లీనత్వాత్. ౮౪—౧౦౧. కిం సేవ్యం సేవకం కింపతి,

రం శాన్తవిగ్రహమ్, గుణభూషణరూపేణ తేజసా వయసా త్విషా. ౧౦౧ పరి
పూర్ణతమం సర్వం సర్వైశ్వర్యసమన్వితమ్, కిం సేవ్యం సేవకం కిం వా దృష్ట్వా
నిర్వక్తు మక్షమః. ౧౦౨. క్షణం తేజస్స్వరూపం చ రూపం తత్ర స్థితం క్షణమ్,
నిరాకారం చ సాకారం దదర్శ ద్వివిధం క్షణమ్. ౧౦౩. ఏకమేవ క్షణం కృష్ణం
రాధయా రహితం పరమ్, ప్రత్యేకాసనసంస్థం చ తయాసార్ధం చ తత్క్షణమ్.
౧౦౪. రాధారూపధరం కృష్ణం కృష్ణరూపం కళత్రకమ్, కింస్త్రీరూపం చ
పురుషం విధాతా ధ్యాతుమక్షమః. ౧౦౫. హృత్పద్మస్థం చ శ్రీకృష్ణం ధ్యాత్వా
ధ్యానేన చక్షుషా, చకార స్తవనం భక్త్యా పరిహారమనేకధా. ౧౦౬. తతస్స్వచ
క్షురున్మీల్య పునశ్చ తదనుజ్ఞయా, దదర్శ కృష్ణమేకం చ రాధావక్షస్స్థలస్థితమ్.
౧౦౭. స్వపార్షదైః పరివృతం గోపీమణ్డలమణ్డితమ్, పునః ప్రణేము స్తం దృష్ట్వా
తుష్టువుః పరమేశ్వరమ్. ౧౦౮. తదభిప్రాయమాజ్ఞాయ తానువాచ రమేశ్వరః,
సర్వాత్మా సచ సర్వజ్ఞస్సర్వేశస్సర్వభావనః. ౧౦౯. శ్రీభగవానువాచ—ఆగచ్ఛ
కుశలం బ్రహ్మన్నాగచ్ఛ కమలాపతే, ఇహాగచ్ఛ మహాదేవ శశ్వత్కుశలమస్తువః.
౧౧౦. ఆగతా హి మహాభాగా గఙ్గానయనకారణాత్, గఙ్గా చ చరణా
మ్భోజే భయేన శరణం గతా. ౧౧౧. రాధే మాం పాతుమిచ్ఛన్తి దృష్ట్వా మత్స
న్నిధానతః, దాస్యామీమాం చ భవతాం యూయం కురుత నిర్భయామ్. ౧౧౨.
శ్రీకృష్ణస్య వచశ్శ్రుత్వా సస్మితః కమలోద్భవః, తుష్టావ రాధామారాధ్యాం
శ్రీకృష్ణపరిపూజితామ్. ౧౧౩. వక్త్రైశ్చతుర్భిస్సంస్తూయ భక్తినమ్రాత్మకన్ధరః,
ధాతా చతుర్ణాం వేదానామువాచ చతురాననః. ౧౧౪ చతురానన ఉవాచ:—
గఙ్గా త్వదఙ్గసమ్భూతా ప్రభోశ్చ రాసమణ్డలే, యువయోర్ద్రవరూపా సా ముగ్ధ
యోశ్శఙ్కరస్వనాత్. ౧౧౫. కృష్ణాంశా చ త్వదంశా చ త్వత్కన్యా సదృశీ
ప్రియా, త్వన్మన్త్రగ్రహణం కృత్వా కరోతు తవ పూజనమ్. ౧౧౬. భవిష్యతి పతి
స్తస్యా వైకుణ్ఠేశశ్చతుర్భుజః, భూస్థాయాః కలయా తస్యాః పతిర్లవణవారిధిః.౧౧౭.
గోలోకస్థా చ యా గఙ్గా సర్వత్రస్థా తథామ్బికే, తదమ్బికా త్వం దేవేశి
సర్వదా సా త్వదాత్మజా. ౧౧౮. బ్రహ్మణో వచనం శ్రుత్వా స్వీచకార చ

సర్వేషాం తత్రత్యానాం భగవత్సమానరూపైశ్వర్యవత్త్వాత్ దుర్జ్ఞేయత్వమితి భావః. ౧౦౨-౧౦౪.
కళత్రకం రాధారూపేత్యర్థః. ఏతేన ప్రకృతిపురుషయోరత్యన్తాభేదః సూచితః. ౧౦౫. పరి
హారమపరాధక్షమాపనమ్. ౧౦౬—౧౧౧. రాధామిమామితి ఛేదః. యూయమిమాం గంగాం
రాధాప్రార్థనయా నిర్భయాం కురుత. ౧౧౨—౧౧౪. ముగ్ధయోర్మోహితయోః. ౧౧౫, ౧౧౬.
కలయా భూస్థాయా ఇత్యన్వయః. ౧౧౭. తదమ్బికా తస్యా గంగాయా మాతా త్వమిత్యర్థః.

సస్మితా, బహిర్బభూవ సా కృష్ణపాదాఙ్గుష్ఠనఖాగ్రతః. ౧౧౯ తత్రైవ సత్కృతం శాన్తా తస్థౌ తేషాం చ మధ్యతః, ఉవాస తోయాదుత్థాయ తదధిష్ఠాతృదేవతా. ౧౨౦. తత్తోయం బ్రహ్మణా కిఞ్చిత్స్థాపితం చ కమణ్డలౌ, కిఞ్చిద్దధార శిరసి చన్ద్రార్ధకృతశేఖరః. ౧౨౧. గఙ్గాయై రాధికామన్త్రం ప్రదదౌ కమలోద్భవః, తత్స్తోత్రం కవచం పూజాం విధానం ధ్యానమేవ చ. ౧౨౨. సర్వం తత్సామవేదోక్తం పురశ్చర్యాక్రమం తథా, గఙ్గాతా మేవ సమ్పూజ్య వైకుణ్ఠం ప్రయయౌ సహ. ౧౨౩. లక్ష్మీస్సరస్వతీ గఙ్గా తులసీ విశ్వపావనీ, ఏతా నారాయణస్యైవ చతస్రో యోషితో మునే. ౧౨౪. అథ తం సస్మితః కృష్ణో బ్రహ్మాణం సముపాచసః, సర్వకాలస్య వృత్తాన్తం దుర్బోధమవిపశ్చితామ్. ౧౨౫. శ్రీకృష్ణ ఉవాచ—గృహాణ గఙ్గాం హే బ్రహ్మన్ హే విష్ణో హే మహేశ్వర, శృణు కాలస్య వృత్తాన్తం మత్తో బ్రహ్మన్నిశామయ. ౧౨౬. యూయం చ యేఽన్యే దేవాశ్చ మునయో మనవస్తథా, సిద్ధా యశస్వినశ్చైవ యే యేఽత్రైవ సమాగతాః. ౧౨౭. ఏతే జీవన్తి గోలోకే కాలచక్రవివర్జితే, జలప్లుతం సర్వవిశ్వం జాతంకల్పక్షయోఽధునా. ౧౨౮. బ్రహ్మాద్యా యేన్యవిశ్వస్థాస్తే విలీనా ధునా మయి, వైకుణ్ఠం చ వినా సర్వం జలమగ్నం చ పద్మజ. ౧౨౯. గత్వా సృష్టిం కురు పునర్బ్రహ్మలోకాదికం భవమ్, స్వం బ్రహ్మాణ్డం విరచయ పశ్చాద్గంగా ప్రయాస్యతి. ౧౩౦. ఏవమన్యేషు విశ్వేషు సృష్ట్వా బ్రహ్మాదికం పునః, కరోమ్యహం పునస్సృష్టిం గచ్ఛ శీఘ్రం సురైస్సహ. గతో బహుతరః కాలో యుష్మాకం చ చతుర్ముఖాః, గతాః కతివిధాస్తే చ భవిష్యన్తి చ వేధసః. ౧౩౨. ఇత్యుక్త్వా రాధికానాథో జగామాన్తఃపురే మునే, దేవా గత్వా పునస్సృష్టిం చక్రురేవ ప్రయత్నతః. ౧౩౩. గోలోకే చ స్థితాం గంగాం వైకుణ్ఠే శివలోకకే, బ్రహ్మలోకే స్థితాఽన్యత్ర యత్ర యత్ర పురస్థితా. ౧౩౪. తత్రైవ సా గతా గంగాచాజ్ఞయా పరమాత్మనః, నిర్గతా విష్ణుపాదాబ్జాత్తేన విష్ణుపదీ స్మృతా. ౧౩౫. ఇత్యేవం కథితం బ్రహ్మన్గఙ్గోపాఖ్యానముత్తమమ్, సుఖదం మోక్షదం సారం కింభూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౧౩౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

౧౧౮—౧౨౩. యత్పృష్టం గంగాకృష్ణశరీరాన్నిర్గతా సా పద్మాంబుజాత్కథం జాతా? బ్రహ్మాణ్డమండలా కథం గతా? శివశిరసి కథం గతా? నారాయణప్రియా కథం జాతేతి తత్సర్వం విస్తరేణ వర్ణితం తదుపసంహరతి—లక్ష్మీః సరస్వతీతి. ౧౨౪—౧౨౭. కల్పక్షయోఽధునేతి. ఖండప్రలయః కేషాంచిద్బ్రహ్మాండానాం జాత ఇత్యర్థః. ౧౨౮. తదేవాహ—బ్రహ్మాద్యా ఇతి. ౧౨౯—౧౩౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

గఙ్గావిష్ణ్వోస్సమ్బన్ధకారణకథనమ్.

నారదఉవాచ:—లక్ష్మీస్సరస్వతీ గంగా తులసీ విశ్వపావనీ, ఏతా నారాయణస్యైవ చతస్రశ్చ ప్రియా ఇతి ౧ గంగా జగామ వైకుణ్ఠమిదమేవ శ్రుతం మయా, కథం సా తస్య పత్నీ చ బభూవేతి చ న శ్రుతమ్ ౨. శ్రీనారాయణ ఉవాచ— గంగా జగామ వైకుణ్ఠం తత్పశ్చాజ్జగతాం విధిః, గత్వోవాచ తయా సార్ధం ప్రణమ్య జగదీశ్వరమ్. ౩. బ్రహ్మోవాచ— రాధాకృష్ణాఙ్గసమ్భూతా యా దేవీ ద్రవరూపిణీ, నవయౌవనసమ్పన్నా సుశీలా సున్దరీ వరా. ౪. శుద్ధసత్త్వస్వరూపా చ క్రోధాహఙ్కారవర్జితా, తదఙ్గసమ్భవా నాన్యం వృణోతీయం చ త్వాం వినా. ౫. తత్రాతిమానినీ రాధా సా చ తేజస్వినీ వరా, సముద్యుక్తా పాతుమిమాం భీతేయం బుద్ధిపూర్వకమ్. ౬. వివేశ చరణామ్భోజే కృష్ణస్య పరమాత్మనః, సర్వత్ర గోళకం శుష్కం దృష్ట్వాహమగమం తథా. ౭. గోలోకే యత్ర కృష్ణశ్చ సర్వవృత్తాన్తప్రాప్తయే, సర్వాన్తరాత్మా సర్వేషాం జ్ఞాత్వాభిప్రాయమేవ చ. ౮. బహిశ్చకార గంగాం చ పాదాఙ్గుష్ఠనఖాగ్రతః, దత్త్వాస్యై రాధికా మన్త్రం పూరయిత్వా చ గోళకాన్. ౯ ప్రణమ్య తాం చ రాధేశం గృహీత్వాత్రాగమం ప్రభో, గాన్ధర్వేణ వివాహేన గృహాణేమాం సురేశ్వరీమ్. ౧౦. సురేశ్వరేషు రసికో రసికేయం సమాగతా, త్వం రత్నం పుంసు దేవేశ స్త్రీరత్నం స్త్రీష్వియం సతీ. ౧౧. విదగ్ధాయా విదగ్ధేన సఙ్గమో గుణవాన్భవేత్, ఉపస్థితాం స్వయం కన్యాం న గృహ్ణాతీహ యః పుమాన్. ౧౨. తం విహాయ మహాలక్ష్మీరుష్టా యాతి న సంశయః, యో భవేత్పణ్డితస్సోఽపి ప్రకృతిం నావమన్యతే. ౧౩. సర్వే ప్రాకృతికాః పుంసః కామిన్యః ప్రకృతేః కలాః, త్వమేవ భగవాన్నాథో నిర్గుణః ప్రకృతేః పరః. ౧౪. అర్ధాంగం ద్విభుజః కృష్ణో యోఽర్ధాఙ్గేన చతుర్భుజః, కృష్ణవామాఙ్గసమ్భూతా బభూవ రాధికా పురా ౧౫. దక్షిణాంశస్స్వయం

త్రయోవింశతిభిః పద్యైర్గంగావిష్ణ్వోః పరస్పరమ్. సమ్బన్ధస్తు కృతః కేనేత్యేతదత్రాభిధీయతే. పూర్వోక్తమనూద్య నారదః పృచ్ఛతి— నారద ఉవాచ— లక్ష్మీః సరస్వతీతి. ౧—౩. రాధాకృష్ణాంగయోః సమ్భూతాం. ౪. తదంగసమ్భవా కృష్ణాంగసమ్భవా తం కృష్ణం వినా నాన్యం పతిం వృణోతీత్యర్థః. ౫. తర్హ్యత్ర కిమర్థమాగతేతి చేచ్ఛృణు. తత్రాతీతి. ఇమాం గంగాం పాతుం భక్షితుం సముద్యుక్తా యదా తదేయం భీతా సతీ కృష్ణస్య చరణే ప్రవేశ గుప్తా బభూవ. ౬—౧౦. రసికేత్వయి. ౧౧—౧౩. ప్రాకృతికా మూలప్రకృతేరుద్భూతాః కామిన్యోఽపి ప్రకృతేః కలాః మూలప్రకృతేరేవోద్భూతాః అతః పరస్పరమేకత్వాదవమానో న కర్తవ్య ఇత్యర్థః. తదుక్తం పురాణాన్తరే "స్త్రియస్తుష్టాః స్త్రియో రుష్టాస్తుష్టా రుష్టాశ్చ దేవతాః, వర్ధయన్తి కులం తుష్టా నాశయన్త్యపమానితా" ఇతి. నను కృష్ణాసక్తేయం కథం మాం వరితుమాగతేతి చేదుభయోః కృష్ణనారాయణయోః పూర్వోక్తోత్పత్త్యనుసారేణైకత్వాదిత్యాహ— త్వమేవేతి. ౧౪, ౧౫. సా చ

సా చ వామాంశః కమలా తథా, తేనేయం త్వాం వృణోత్యేవ యతస్త్వద్దేహ
సమ్భవా ౧౬. ఏకాఙ్గం చైవ స్త్రీపుంసోర్యథా ప్రకృతిపూరుషౌ, ఇత్యేవముక్త్వా
ధాతా తాం తం సమర్ప్య జగామ సః. ౧౭. గాన్ధర్వేణ వివాహేన తాం జగ్రాహ
హరిస్స్వయమ్, నారాయణః కరం ధృత్వా పుష్పచన్దనచర్చితమ్. ౧౮. రేమే రమా
పతిస్తత్ర గఙ్గయాసహితో ముదా, గఙ్గా పృథ్వీం గతా యా సా స్వస్థానం పున
రాగతా ౧౯. నిర్గతా విష్ణుపాదాబ్జాత్తేన విష్ణుపదీతి చ, మూర్ఛాం సమ్ప్రాప సా
దేవీ నవసఙ్గమలీలయా ౨౦. రసికా సుఖసమ్భోగాద్రసికేశ్వరసంయుతా, తాం
దృష్ట్వా దుఃఖితా వాణీ పద్మయా వర్జితాపి చ. ౨౧. నిత్యమీర్ష్యతి తాం
వాణీ నచ గఙ్గా సరస్వతీమ్, గఙ్గా శశాప కోపేన భారతే చ హరిప్రియా. ౨౨.
గఙ్గయా సహ తస్యైవ తిస్రో భార్యా రమాపతేః, సార్ధం తులస్యా పశ్చాచ్చ
చతస్రశ్చాభవన్మునే. ౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః

బ్రహ్మాదీనాం వైకుణ్ఠగమనాది.

నారదఉవాచ—నారాయణప్రియా సాధ్వీ కథం సా చ బభూవహ,
తులసీ కుత్ర సమ్భూతా కా వా సా పూర్వజన్మని. ౧. కస్య వా సా కులే జాతా
కస్య కన్యా కులే సతీ, కేన వా తపసా సా చ సమ్ప్రాప్తా ప్రకృతేః పరమ్. ౨.
నిర్వికారం నిరీహం చ సర్వవిశ్వస్వరూపకమ్, నారాయణం పరం బ్రహ్మ పరమే
శ్వరమీశ్వరమ్. ౩. సర్వారాధ్యం చ సర్వేశం సర్వజ్ఞం సర్వకారణమ్, సర్వా
ధారం సర్వరూపం సర్వేషాం పరిపాలకమ్. ౪. కథమేతాదృశీ దేవీ వృక్షత్వం
సమవాప హా, కథం సాప్యసురగ్రస్తా సంబభూవ తపస్వినీ. ౫. సుస్నిగ్ధం మే

రాధికా దక్షిణాంశః వామాంశః కమలా. యేన కారణేనైవం రీత్యా ఉభయోః కృష్ణనారాయణ
యోరభేదస్తేన కారణేనేత్యర్థః. ౧౬. యథామూలప్రకృతియుక్తః పురుషః పరమాత్మా ఏకస్తథా
స్త్రీపుంసోరేకాంగమేవ భవతీత్యర్థః. ౧౭, ౧౮. ఉపసంహరతి— గంగేతి. ఏవం ప్రకారేణ
పృథ్వీం గతా పునః స్వస్థానం వైకుంఠం గతా. ౧౯, ౨౦. వర్జితా నివారితాపి తాం గంగాం వాణీ
సరస్వతీ నిత్యమీర్ష్యతి ద్వేష్టి. గంగా తు న చ సరస్వతీ ద్వేష్టి సర్వోఽయం పూర్వోక్తకథోప
సంహారః. ౨౧—౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః

అథాధికైక పంచాశత్పద్యైరథ తు నారదః, జ్ఞాతుం తులస్యుపాఖ్యానం పప్రచ్ఛేతి చ
వర్ణ్యతే. తులస్యుపాఖ్యానం పృచ్ఛతి— నారద ఉవాచ— నారాయణప్రియేతి. ౧. ప్రకృతేః
పరం విష్ణుం కేన తపసా ప్రాప్తేత్యన్వయః. ౨—౪. ఏతాదృశీ మహావిష్ణుప్రియా సత్యపీత్యర్థః.
అసురగ్రస్తా రావణేన పీడితేత్యర్థః. ౫. ప్రేరయస్వాం కథాశ్రవణే ప్రవర్తయత్సు తిష్ఠతీత్యర్థః. అతః

మనోలోలం ప్రేరయన్తాం మునీంస్తథా, ఛేత్తుమర్హసి సందేహం సర్వసన్దేహభఞ్జన. ౬. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—మనుశ్చ దక్షసావర్ణిః పుణ్యవాన్వైష్ణవశ్శుచిః, యశస్వీ కీర్తిమాంశ్చైవ విష్ణోరంశసముద్భవః. తత్పుత్రో బ్రహ్మసావర్ణిస్తన్నిష్ఠో వైష్ణవశ్శుచిః, తత్పుత్రో ధర్మసావర్ణిర్వైష్ణవశ్చ జితేన్ద్రియః. ౭ తత్పుత్రో రుద్రసావర్ణిర్భక్తిమాన్విజితేన్ద్రియః, తత్పుత్రో దేవసావర్ణిర్విష్ణువ్రతపరాయణః ౯. తత్పుత్ర ఇన్ద్రసావర్ణిర్మహావిష్ణుపరాయణః, వృషధ్వజశ్చ తత్పుత్రో వృషధ్వజపరాయణః. ౧౦. యస్యాశ్రమే స్వయం శమ్భురాసీద్దేవయుగత్రయమ్, పుత్రాదపి పరస్స్నేహో నృపే తస్మిఞ్ఛివస్య చ ౧౧. న చ నారాయణం మేనే న లక్ష్మీం న సరస్వతీమ్, పూజాం చ సర్వదేవానాం దూరీభూతాం చకార సః. ౧౨. భాద్రే మాసి మహాలక్ష్మీపూజాం మత్తో బభఞ్జ హ, తథా మాఘీయపఞ్చమ్యాం విస్తృతాం సర్వదైవతైః. ౧౩. స సరస్వతీపూజాం దూరీభూతాం చకార సః, యజ్ఞం చ విష్ణుపూజాం చ నిన్దన్తం తం దివాకరః. ౧౪. చుకోప దేవో భూపేన్ద్రం శశాప శివకారణాత్, భ్రష్టశ్రీస్త్వం చ భవేతి తం శశాప దివాకరః ౧౫ శూలం గృహీత్వా తం సూర్యమథావచ్ఛఙ్కరస్స్వయమ్, పిత్రా సార్ధం దినేశశ్చ బ్రహ్మాణం శరణం యయౌ. ౧౬ శివస్త్రిశూలహస్తశ్చ బ్రహ్మలోకం యయౌ క్రుధా, బ్రహ్మా సూర్యం పురస్కృత్య వైకుణ్ఠం చ యయౌ భియా. ౧౭. బ్రహ్మకశ్యపమార్తాణ్డాస్సన్త్రస్తాశ్శుష్కతాలుకాః, నారాయణం చ సర్వేశం తే యయుశ్శరణం భియా. ౧౮. మూర్ధ్నా ప్రణేముస్తే గత్వా తుష్టువుశ్చ పునః పునః, సర్వం నివేదనం చక్రుర్భయస్య కారణం హరౌ. ౧౯. నారాయణశ్చ కృపయా తేభ్యశ్చాప్యభయం దదౌ, స్థిరా భవత హే భీతా భయం కిఞ్చ మయి స్థితే ౨౦ స్మరన్తి యే యత్ర

ఛేత్తుమర్హసి సన్దేహమిత్యాహ—ఛేత్తుమితి. ౬—౯. వృషధ్వజపరాయణః శివభక్తః. ౧౦. దేవానాం యుగత్రయమ్. ౧౧, ౧౨. బభంజహ న కృతవాన్. ౧౩. సరస్వతీపూజాం మాఘపంచమ్యామ్. యజ్ఞం అగ్నిహోత్రాదికమ్. నిన్దన్తం సర్వదేవాన్నిన్దన్తం వృషధ్వజం రాజానం దివాకరశ్చుకోపేత్యన్వయః. ౧౪. శివకారణాత్ సర్వవ్యాపకస్య సర్వదేవతామయస్య శివస్య పరిచ్ఛేదం కృత్వా ద్వైతభావేన పూజనాదిత్యర్థః. ఏతేనైకం దేవం పరిచ్ఛిన్నతయా జ్ఞాత్వా తమేవ సమ్పూజ్య అన్యదేవతాపూజనత్యాగే మహాననర్థో భవతి. కిన్తు స్వేష్టదేవం సర్వాత్మకత్వం న జ్ఞాత్వా సర్వదేవతాస్వరూపస్వేష్టదేవమభేదబుద్ధ్యా వేదోక్తానుష్ఠానప్రకారేణ తత్తత్కాలే తత్తద్దేవతారూపేణ పూజయేదిత్యుక్తం భవతీతి బోధ్యమ్. ౧౫. అథావచ్ఛంకర ఇతి. ఇమామేవ వేదోక్తాం మర్యాదాం స్థాపయితుమేతాదృశభక్తస్య స్వేష్టదేవతయాపి కల్యాణం కర్తుం న శక్యత ఇతి బోధనార్థం సూర్యేణమమాభిలషితం కృతమితి జానన్నపి సర్వజ్ఞః శివోఽభినివేశేన సూర్యం ప్రత్యధావత్ గతవానితి భావః. పిత్రా కశ్యపేన. ౧౬—౧౯. మయి స్థితే కిం భయం? న కిమపీత్యర్థః.

తత్ర మాం విపత్తౌ భయాన్వితాః, తాంస్తత్ర గత్వా రక్షామి చక్రహస్తస్సవాహనాన్వితః ౨౧. పాతాహం జగతాం దేవాః కర్తా చ సతతం సదా, స్రష్టా చ బ్రహ్మరూపేణ సంహర్తా శివరూపతః ౨౨ శివోఽహం త్వమహం చాపి సూర్యోఽహం త్రిగుణాత్మకః, విధాయ నానారూపం చ కరోమి సృష్టిపాలనమ్. ౨౩. యూయం గచ్ఛత భద్రం వో భవిష్యతి భయం కుతః, అద్యప్రభృతి మద్వరేణ భయం వో నాస్తి శఙ్కరాత్. ౨౪. సర్వేశో వై స భగవాఞ్ఛంకరశ్చ సతాం పతిః, భక్తాధీనశ్చ భక్తానాం భక్తాత్మా భక్తవత్సలః ౨౫. సుదర్శనశ్శివశ్చైవ మమ ప్రాణాధికః ప్రియః, బ్రహ్మాణ్డేషు న తేజస్వీ హే బ్రహ్మన్ననయోః పరః. ౨౬. శక్తః స్రష్టుం మహాదేవస్సూర్యకోటిం చ లీలయా, కోటిం చ బ్రహ్మణామేవం నాసాధ్యం శూలినః ప్రభోః ౨౭. బాహ్యజ్ఞానం నైవ కిఞ్చిద్ధ్యాయతే మాం దివానిశమ్, మన్మన్త్రాన్మద్గుణాన్భక్త్యా పఞ్చవక్త్రేణ గాయతి ౨౮. అహమేవ చిన్తయామి తత్కల్యాణం దివానిశమ్, యథా చ మాం ప్రపద్యన్తే తాంస్తథైవ భజామ్యహమ్. ౨౯. శివస్వరూపో భగవాఞ్ఛివాధిష్ఠాతృదేవతా, శివం భవతి తస్మాచ్చ శివం తేన విదుర్బుధాః ౩౦. ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర జగామ శఙ్కరస్స్వతః, శూలహస్తో వృషారూఢో రక్తపఙ్కజలోచనః. ౩౧. అవరుహ్య చ వృషాత్తూర్ణం భక్తినమ్రాత్మకన్ధరః, ననామ భక్త్యా తం శాన్తం లక్ష్మీకాన్తం పరాత్పరమ్. ౩౨. రత్నసింహాసనస్థం చ రత్నాలఙ్కారభూషితమ్, కిరీటినం కుణ్డలినం చక్రిణం వనమాలినమ్ ౩౩. నవీననీరదశ్యామం సున్దరం చ చతుర్భుజమ్ చతుర్భుజైస్సేవితం చ శ్వేతచామరవాయునా. ౩౪. చన్దనోక్షితసర్వాఙ్గం భూషితం పీతవాససమ్, లక్ష్మీప్రదత్తతామ్బూలం భుక్తవన్తం చ నారద. ౩౫. విద్యాధరీ నృత్యగీతం పశ్యన్తం సస్మితం సదా, ఈశ్వరం పరమాత్మానం భక్తానుగ్రహవిగ్రహమ్. ౩౬. తం ననామ మహాదేవో బ్రహ్మణా నమితశ్చ సః, ననామ సూర్యో భక్త్యా చ సన్త్రస్తశ్చన్ద్రశేఖరమ్. ౩౭. కశ్యపశ్చ మహాభక్త్యా తుష్టావ చ ననామ చ, శివస్సంస్తూయ సర్వేశం సముువాస సుఖాసనే ౩౮. సుఖాసనే సుఖాసీనం విశ్రాన్తం చన్ద్రశేఖరమ్, శ్వేతచామరవాతేన సేవితం విష్ణుపార్షదైః ౩౯. పీయూషతుల్యం మధురం వచనం సుమనోహరమ్. విష్ణురువాచః—ఆగతోఽసి కథం చాత్ర వద కోపస్య కారణమ్. మహాదేవఉవాచ—వృషధ్వజం చ మద్భక్తం మమ ప్రాణాధికం ప్రియమ్,

౨౦—౨౨. త్వం బ్రహ్మాప్యహమేవ ౨౩, ౨౪. విష్ణుః శంకరస్య పూర్వోక్తాభిప్రాయం మనసి జ్ఞాత్వా సమ్యక్ శంకరేణ కృతమిత్యభిప్రాయేణ శంకరం స్తౌతి—సర్వేశ ఇతి. ౨౫. సుదర్శనః సూర్యః. ౨౬, ౨౭. బాహ్యజ్ఞానం తస్య న కించిదప్యస్తి కిన్తు నిరన్తరం మామేవ ధ్యాయతీత్యర్థః.

సూర్యశ్శశాప ఇతి మే ప్రకోపస్య తు కారణమ్. ౪౧. పుత్రవత్సలశోకేన సూర్యం హన్తుం సముద్యతః, స బ్రహ్మణా ప్రపన్నశ్చ సూర్యశ్చ సవిధిస్త్వయి. ౪౨. త్వయి యే శరణాపన్నా ధ్యానేన వచసాపి వా, నిరాపదో విశఙ్కాస్తే జరామృత్యుశ్చతైర్జితః ౪౩. ప్రత్యక్షం శరణాపన్నాస్తత్ఫలం కిం వదామి భోః, హరిస్మృతిశ్చాభయదా సర్వమఙ్గళదా సదా ౪౪. కిం మే భక్తస్య భవితా తన్మే బ్రూహి జగత్ప్రభో, శ్రీహతస్యాస్య మూఢస్య సూర్యశాపేన హేతునా. ౪౫. విష్ణురువాచ— కాలోఽతియాతో ద్వైవేన యుగానామేకవింశతిః, వైకుణ్ఠే ఘటికార్ధేన శీఘ్రం గచ్ఛత్వ మాలయమ్. ౪౬. వృషధ్వజో మృతః కాలాద్దుర్నివార్యాత్సుదారుణాత్, రథధ్వజశ్చ తత్పుత్రో మృతస్సోఽపి శ్రియా హతః. ౪౭. తత్పుత్రౌ చ మహాభాగౌ ధర్మధ్వజకుశధ్వజౌ, హృతశ్రియా సూర్యశాపాత్పృతౌ పరమవైష్ణవౌ. ౪౮. రాజ్యభ్రష్టౌ శ్రియా భ్రష్టౌ కమలాతపసారతౌ, తయోశ్చ భార్యయోర్లక్ష్మీః కమలా చ భవిష్యతి. ౪౯. సమ్పద్యుక్తౌ తదా తౌ చ నృపశ్రేష్ఠౌ భవిష్యతః, మృతస్తే సేవకశ్శమ్భో గచ్ఛ యూయం చ గచ్ఛత. ౫౦. ఇత్యుక్త్వా చ సలక్ష్మీకస్సభాతోఽభ్యన్తరం గతః, దేవా జగ్ముస్సమ్ప్రహృష్టాస్స్వాశ్రమం పరమం ముదా. ౫౧. శివశ్చ తపసే శీఘ్రం పరిపూర్ణతమో యయౌ. ౫౧½.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

కుశధ్వజగృహే మహాలక్ష్మీజన్మప్రాప్తిః.

శ్రీనారాయణఉవాచ— లక్ష్మీం తౌ చ సమారాధ్య చోగ్రేణ తపసా మునే, వరమిష్టం చ ప్రత్యేకం సమ్ప్రాపతురభీప్సితమ్ ౧. మహాలక్ష్మీవరేణైవ తౌ పృథ్వీశౌ బభూవతుః, పుణ్యవన్తౌ పుత్రవన్తౌ ధర్మధ్వజకుశధ్వజౌ. ౨. కుశధ్వజస్య పత్నీ చ దేవీమాలావతీ సతీ, సా సుషావ చ కాలేన కమలాంశాం సుతాం సతీమ్. ౩. సా చ భూమిష్ఠకాలేన జ్ఞానయుక్తా బభూవహ, కృత్వా వేదధ్వనిం స్పష్టముత్తస్థౌ సూతికాగృహాత్. ౪. వేదధ్వనిం సా చకార జాతమాత్రేణ కన్యకా, తస్మాత్తాం చ వేదవతీం ప్రవదన్తి మనీషిణః. ౫. జాతమాత్రేణ సుస్నాతా జగామ

౨౮, ౨౯. శివస్య మోక్షస్యాధిష్ఠాతా. ౩౦—౪౮. కమలా తపసా లక్ష్మ్యుద్దేశ్యకతపస్యయా యుక్తా కలయాంశేన లక్ష్మీః భవిష్యతి అవతరిష్యతి. ౪౯—౫౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే పఞ్చదశోఽధ్యాయః

త్రిషష్టిశ్లోకవర్యైస్తు అర్ధశ్లోకేన చాధికైః, మహాలక్ష్మ్యా రాజగృహే జన్మ సమ్యగ్యథోచ్యతే. నారాయణస్తదుత్తరం జాతం వృత్తాన్తమాహ— లక్ష్మీం తౌ చేతి. ౧, ౨. కమలాంశాం లక్ష్మ్యంశాం భూమిష్ఠకాలేన బహుకాలేన సుతాం కన్యాం సా సుషావేత్యన్వయః. ౩. సా చ జన్మనైవ జ్ఞానయుక్తా లక్ష్మ్యంశత్వాద్బభూవహ. ౪, ౫. జాతమాత్రేణ జన్మమాత్రేణ ౬, ౭. సువాచం దేవ

తపసే వనమ్, సర్వైర్నిషిద్ధా యత్నేన నారాయణపరాయణా ౬ ఏకమన్వన్తరం చైవ
పుష్కరే చ తపస్వినీ, అత్యుగ్రాం చ తపస్యాం చ లీలయా హి చకార సా. ౭.
తథాపి పుష్టా న క్లిష్టా నవయౌవనసంయుతా, శుశ్రావ సా చ సహసా సువాచ
మశరీరిణీమ్. ౮. జన్మాన్తరే చ తే భర్తా భవిష్యతి హరిః స్వయమ్, బ్రహ్మాదిభిర్దురా
రాధ్యం పతిం లప్స్యసి సున్దరి. ౯ ఇతిశ్రుత్వా చ సా హృష్టా చకార హ పునస్తపః,
అతీవ నిర్జనస్థానే పర్వతే గన్ధమాదనే ౧౦ తత్రైవ సుచిరం తప్త్వా విశ్వాస్య సమువా
స సా, దదర్శ పురతస్తత్ర రావణం దుర్నివారణమ్ ౧౧. దృష్ట్వా సాతిథిభక్త్యా
చ పాద్యం తస్మై దదౌ కిల, సుస్వాదుఫలం చ ఫలం జలం చాపి సుశీతలమ్.
౧౨ తచ్చ భుక్త్వా స పాపిష్ఠశ్చోవాస తత్సమీపతః, చకార ప్రశ్నమితి తాం కా.
త్వం కల్యాణి వర్తసే. ౧౩. తాం దృష్ట్వా స వరారోహాం పీనశ్రోణీపయోధ
రామ్, శరత్పద్మోత్సవాస్యాం చ సస్మితాం సుదతీం సతీమ్. ౧౪. మూర్ఛామవాప
కృపణః కామబాణప్రపీడితః, స కరేణ సమాకృష్య శృఙ్గారం కర్తుముద్యతః ౧౫. సతీ
చుకోప దృష్ట్వా తం స్తమ్భితం చ చకార హ, స జడో హస్తపాదైశ్చ కిఞ్చిద్వక్
తుం న హి క్షమః ౧౬. తుష్టావ మనసా దేవీం ప్రయయౌ పద్మలోచనామ్, సా
తుష్టా తస్య స్తవనం సుకృతం చ చకార హ ౧౭ సా శశాప మదర్థే త్వం విన
ఙ్క్ష్యసి సబాన్ధవః, స్పృష్టాహం చ త్వయా కామాద్బలం చాపి విలోకయ. ౧౮.
ఇత్యుక్త్వా సా చ యోగేన దేహత్యాగం చకార సా, గఙ్గాయాం తాం చ సన్న్య
స్య స్వగృహం రావణో యయౌ. ౧౯. అహో కిమద్భుతం దృష్టం కిం కృతం వాన
యాధునా, ఇతి సఞ్చిన్త్య సఞ్చిన్త్య విలలాప పునః పునః. ౨౦ సా చ కాలా
న్తరే సాధ్వీ బభూవ జనకాత్మజా, సీతాదేవీతి విఖ్యాతా యదర్థే రావణో హతః.
౨౧. మహాతపస్వినీ సా చ తపసాఽఽపూర్వజన్మతః, లేభే రామం చ భర్తారం పరి
పూర్ణతమం హరిమ్. ౨౨. సమ్ప్రాప తపసాఽఽరాధ్యం దురారాధ్యం జగత్పతిమ్,
సా రమా సుచిరం రేమే రామేణ సహసున్దరీ. ౨౩. జాతిస్మరా న స్మరతి తపసశ్చ
క్లమం పురా, సుఖేన తజ్జహౌ సర్వం దుఃఖం చాపి సుఖం ఫలే ౨౪ నానాప్రకార
విభవం చకార సుచిరం సతీ, సమ్ప్రాప్య సుకుమారం తమతీవ నవయౌవనా.

వాచమ్. ౮—౧౪. శృంగారం మైథునమ్. ౧౫, ౧౬. తస్య రావణస్య స్తవనం సుకృతం పర
లోకప్రదానేన సఫలం చకారేత్యర్థః. న హి పరాశక్తేః స్తవనం వ్యర్థం భవిష్యతీతి. ౧౭. ఇదం
మమ వాచో బలం సామర్థ్యం విలోకయ. ౧౮. దేహత్యాగమితి. పరపురుషేణ స్పృష్టదేహస్య
దుష్టత్వాత్తత్త్యాగ ఏవోచిత ఇతి సతీధర్మమర్యాదా బోధితా. ౧౯. విలలాప రావణః. ౨౦—౨౩.
తపసః క్లమం ఖేదమ్. దుఃఖం చాపి సుఖం ఫలే ఇతి. పరిణామే ఉత్తమఫలే సతి దుఃఖమపి సుఖ

౨౫. గుణినం రసికం శాన్తం కాన్తం దేవమనుత్తమమ్, స్త్రీణాం మనోజ్ఞం రుచిరం తథా లేభే యథేప్సితమ్. ౨౬. పితుస్సత్యపాలనార్థం సత్యసన్ధో రఘూద్వహః, జగామ కాననం పశ్చాత్కాలేన చ బలీయసా. ౨౭. తస్థౌ సముద్రనికటే సీతయా లక్ష్మణేన చ. దదర్శ తత్ర వహ్నిం చ విప్రరూపధరం హరిః. ౨౮. రామం చ దుఃఖితం దృష్ట్వా సచ దుఃఖీ బభూవహ, ఉవాచ కిఞ్చిత్సత్యేష్టం సత్యం సత్యపరాయణః. ౨౯. ద్విజఉవాచః—భగవఞ్ఛ్రూయతాం రామ కాలోఽయం యదుపస్థితః, సీతాహరణకాలోఽయం తవైవ సముపస్థితః. ౩౦. దైవం చ దుర్నివార్యం చ నచ దైవాత్పరో బలీ, జగత్ప్రసూం మయి న్యస్య ఛాయాం రక్షాన్తికేఽధునా. ౩౧. దాస్యామి సీతాం తుభ్యం చ పరీక్షా సమయే పునః, దేవైః ప్రస్థాపితోఽహం చ నచవిప్రో హుతాశనః. ౩౨. రామస్తద్వచనం శ్రుత్వా నప్రకాశ్య చ లక్ష్మణమ్, స్వీకారం వచసశ్చక్రే హృదయేన విదూయతా. ౩౩. వహ్నిర్యోగేన సీతాయా మాయాసీతాం చకార హ, తత్తుల్యగుణసర్వాఙ్గాం దదౌ రామాయ నారద. ౩౪. సీతాం గృహీత్వా స యయౌ గోప్యం వక్తుం నిషిధ్య చ, లక్ష్మణో నైవ బుబుధే గోప్యమన్యస్య కా కథా. ౩౫. ఏతస్మిన్నన్తరే రామో దదర్శ కనకం మృగమ్, సీతా తం ప్రేరయామాస తదర్థే యత్నపూర్వకమ్. ౩౬. సన్యస్య లక్ష్మణం రామో జానక్యా రక్షణే వనే, స్వయం జగామ తూర్ణం తం వివ్యాధ సాయకేన చ. ౩౭. లక్ష్మణేతి చ శబ్దం సకృత్వా చ మాయయా మృగః, ప్రాణాంస్తత్యాజ సహసా పురో దృష్ట్వా హరిం స్మరన్. ౩౮. మృగదేహం పరిత్యజ్య దివ్యరూపం విధాయ చ. రత్ననిర్మాణయానేన వైకుణ్ఠం స జగామహ. ౩౯. వైకుణ్ఠలోకద్వార్యాసీత్కిఙ్కరో ద్వారపాలయోః, పునర్జగామ తద్ద్వారమాదేశాద్ద్వారపాలయోః. ౪౦. అథ శబ్దం చ సా శ్రుత్వా లక్ష్మణేతి చ విక్లబమ్, తం హి సా ప్రేరయామాస లక్ష్మణం రామసన్నిధౌ. ౪౧ గతే చ లక్ష్మణే రామం రావణో దుర్నివారణః, సీతాం గృహీత్వా ప్రయయౌ లఙ్కామేవ స్వలీలయా ౪౨. విషసాద చ రామశ్చ వనే దృష్ట్వా చ లక్ష్మణమ్, తూర్ణం చ స్వాశ్రమం గత్వా సీతాం నైవ దదర్శ సః.౪౩. మూర్ఛాం సమ్ప్రాప సుచిరం విలలాప భృశం పునః, పునఃపునశ్చ బభ్రామ తదన్వేషణపూర్వకమ్.౪౪.కాలేన ప్రాప్య తద్వార్తాం గోదావరీనదీతటే,సహాయాన్వానరాన్కృత్వా బబన్ధ సాగరం హరిః. ౪౫. లఙ్కాం గత్వా రఘుశ్రేష్ఠో జఘాన

మేవ భవతీత్యర్థః. ౨౮. తం రామమ్. ౨౯—౩౦. జగత్ప్రసూం సీతామ్. ౩౧. విప్రో నాహం కిన్తు హుతాశనః. ౩౨. లక్ష్మణం ప్రతి తమర్థం న ప్రకటీకృత్య. ౩౩, ౩౪. ఇదం గోప్యం వస్తు కస్మైచిద్వక్తుం నిషిధ్య సీతాం గృహీత్వా సోఽగ్నిర్యయౌ. ౩౫—౩౯. పూర్వం ద్వారపాలయోః కింకర ఆసీత్ స కారణవశాద్రాక్షసోఽభూత్స పునరపి రామబాణేన హతో వైకుంఠే ద్వారపాల

సాయకేన చ, కాలేన ప్రాప్య తం హత్వా రావణం బాన్ధవైస్సహ. ౪౬. తాం చ వహ్నిపరీక్షాం చ కారయామాస సత్వరమ్, హుతాశస్తత్ర కాలే తు వాస్తవీం జానకీం దదౌ. ౪౭. ఉవాచ ఛాయా వహ్నిం చ రామం చ వినయాన్వితా, కరిష్యామీతి కిమహం తదుపాయం వదస్వ మే. ౪౮. శ్రీరామాగ్నీ ఊచతుః—త్వం గచ్ఛ తపసే దేవి పుష్కరం చ సుపుణ్యదమ్, కృత్వా తపస్యాం తత్రైవ స్వర్గలక్ష్మీర్భవిష్యసి. ౪౯. సా చ తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రతప్య పుష్కరే తపః, దివ్యం త్రిలక్షవర్షం చ స్వర్గలక్ష్మీర్బభూవ హ. ౫౦. సా చ కాలేన తపసా యజ్ఞకుణ్డసముద్భవా, కామినీ పాణ్డవానాం చ ద్రౌపదీ ద్రుపదాత్మజా. ౫౧. కృతే యుగే వేదవతీ కుశధ్వజసుతా శుభా, త్రేతాయాం రామపత్నీ చ సీతేతి జనకాత్మజా. ౫౨. తచ్ఛాయా ద్రౌపదీ దేవీ ద్వాపరే ద్రుపదాత్మజా, త్రిహాయణీ చ సమ్ప్రోక్తా విద్యమానా యుగత్రయే. ౫౩. నారద ఉవాచ:—ప్రియాః పఞ్చ కథం తస్యా బభూవుర్మునిపుఙ్గవ, ఇతి మచ్చిత్తసన్దేహం భఞ్జ సన్దేహభఞ్జన. ౫౪. శ్రీనారాయణ ఉవాచ:—లఙ్కాయాం వాస్తవీ సీతా రామం సమ్ప్రాప నారద, రూపయౌవనసమ్పన్నా ఛాయా చ బహుచిన్తయా. ౫౫. రామాగ్న్యోరాజ్ఞయా తప్త ముపాస్తే శఙ్కరం పరమ్, కామాతురా పతివ్యగ్రా ప్రార్థయన్తీ పునః పునః. ౫౬. పతిం దేహి పతిం దేహి పతిం దేహి త్రిలోచన, పతిం దేహి పతిం దేహి పఞ్చవారం చకార సా. ౫౭. శివస్తత్ప్రార్థనాం శ్రుత్వా ప్రహస్య రసికేశ్వరః, ప్రియే తవ ప్రియాః పఞ్చ భవిష్యన్తి వరం దదౌ. ౫౮. తేన సా పాణ్డవానాం చ బభూవ కామినీ ప్రియా, ఇతి తే కథితం సర్వం ప్రస్తావం వాస్తవం శృణు. ౫౯. అథ సమ్ప్రాప్య లఙ్కాయాం సీతాం రామో మనోహరామ్, విభీషణాయ తాం లఙ్కాం దత్త్వాఽయోధ్యాం యయౌ పునః. ౬౦. ఏకాదశసహస్రాబ్దం కృత్వా రాజ్యం చ భారతే, జగామ సర్వైర్లోకైశ్చ సార్ధం వైకుణ్ఠమేవ చ. ౬౧. కమలాంశా వేదవతీ కమలాయాం వివేశ సా, కథితం పుణ్యమాఖ్యాతం పుణ్యదం పాపనాశనమ్. ౬౨. సతతం మూర్తిమన్తశ్చ వేదాశ్చత్వార ఏవ చ, సన్తి యస్యాశ్చ జిహ్వాగ్రే సా చ వేదవతీ శ్రుతా. ౬౩. ధర్మధ్వజసుతాఖ్యానం నిబోధ కథయామి తే. ౬౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

రయోః సమీపే జగామేత్యర్థః. ౪౦—౪౬. తాం సీతాం దివ్యామ్. ౪౭. వహ్నిం రామం చ ఛాయా సీతా ఇతః పరం కిమహం కరిష్యామి కిం మయా కర్తవ్యమిత్యుపాయం వదస్వేత్యువాచ—౪౮—౫౦. సా చేతి. స్వర్గలక్ష్మీః. ౫౧, ౫౨. యతో యుగత్రయే వర్తమానా తతస్త్రిహాయణీతి నామ. హాయనశబ్దోఽత్ర యుగపరః. ౫౩—౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

వేదవతీతులస్యుపాఖ్యానమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ:—ధర్మధ్వజస్య పత్నీ చ మాధవీతి చ విశ్రుతా, నృపేణ సార్ధం సాఽఽరామే రేమే చ గన్ధమాదనే. ౧. శయ్యాం రతికరీం కృత్వా పుష్పచన్దనచర్చితామ్, చన్దనాలిప్తసర్వాఙ్గీం పుష్పచన్దనవాయునా ౨ స్త్రీరత్నమతిచార్వఙ్గీ రత్నభూషణభూషితా, కాముకీ రసికా సృష్టా రసికేన చ సంయుతా. ౩. సురతే విరతిర్నాస్తి తయోస్సురతివిజ్ఞయోః, గతం దైవవర్షశతం నజ్ఞాతం చ దివానిశమ్. ౪. తతో రాజా మతిం ప్రాప్య సురతాద్విరరామ చ, కాముకీ సున్దరీ కిఞ్చిన్న చ తృప్తిం జగామ సా. ౫ దధార గర్భం సా సద్యో దైవాదబ్దశతం సతీ. శ్రీగర్భా శ్రీయుతా సా చ సా బభూవ దినే దినే. ౬ శుభే క్షణే శుభదినే శుభయోగే చ సంయుతే, శుభలగ్నే శుభాంశే చ శుభస్వామిగ్రహాన్వితే. ౭. కార్తికీ పూర్ణిమాయాం తు సితవారే చ పాద్మజ, సుషావ సా చ పద్మాంశం పద్మినీం తాం మనోహరామ్. ౮. శరత్పార్వణచన్ద్రాస్యాం శరత్పఙ్కజలోచనామ్, పక్వబిమ్బాధరోష్ఠీం చ పశ్యన్తీం సస్మితాం గృహమ్. ౯. హస్తపాదతలారక్తాం నిమ్ననాభిం మనోరమామ్, తదధస్త్రివలీయుక్తాం నితమ్బయుగవర్తులామ్. ౧౦. శీతే సుఖోష్ణసర్వాఙ్గీం గ్రీష్మే చ సుఖశీతలామ్, శ్యామాం సుకేశీం రుచిరాం న్యగ్రోధపరిమణ్డలామ్. ౧౧. పీతచమ్పకవర్ణాభాం సున్దరీష్వేవ సున్దరీమ్, నరా నార్యశ్చ తాం దృష్ట్వా తులనాం దాతుమక్షమాః. ౧౨. తేన నామ్నా చ తులసీం తాం వదన్తి మనీషిణః, సా చ భూమిష్ఠమాత్రేణ యోగ్యా స్త్రీ ప్రకృతిర్యథా. ౧౩. సర్వైర్నిషిద్ధా తపసే జగామ బదరీ వనమ్, తత్ర దేవాబ్దలక్షం చ చకార పరమం తపః. ౧౪ మనసా నారాయణస్స్వామీ భవితేతి చ నిశ్చితా, గ్రీష్మే పఞ్చతపాశ్శీతే తోయవస్త్రా చ ప్రావృషి. ౧౫. ఆసనస్థా వృష్టిధారాస్సహన్తీతి దివానిశమ్, వింశత్సహస్రవర్షం చ ఫలతోయాశనా చ సా. ౧౬. త్రింశత్సహస్రవర్షం చ పత్రాహారా తపస్వినీ, చత్వారింశత్సహస్రాబ్దం వాయ్వాహారా కృశోదరీ. ౧౭. తతో దశసహస్రాబ్దం నిరాహారా బభూవ సా, నిర్లక్ష్యాం చైకపాదస్థాం దృష్ట్వా తాం కమలోద్భవః. ౧౮. సమా

అష్టాధికైశ్చ చత్వారింశత్పద్యైస్తు సవిస్తరమ్, ధర్మధ్వజసుతాయాస్తు తులస్యాశ్చ కథోచ్యతే. తులసీకథాయాం ప్రవృత్తాయాం ప్రసంగాగతాం కుశధ్వజసుతాకథాం సమాప్య ధర్మధ్వజసుతాయాస్తులస్యాః కథామాహ— శ్రీనారాయణ ఉవాచ— ధర్మధ్వజస్యేతి. సా ఆరామేతిచ్ఛేదః. ౧—౭. సితవారే శుక్రవారే పాద్మజ. పద్మాజ్జాతో బ్రహ్మాపాద్మస్తస్మాజ్జాతో నారదః పాద్మజః. ౮—౧౦. న్యగ్రోధసటావల్లంబాయమానం కేశపరిమండలం యస్యాః సా. ౧౧, ౧౨. తులసీమితి. తులాముపమామస్యతి క్షిపతి సా తులసీ. అసు క్షేపణ ఇతి ధాతోః పచాద్యచి శకన్ధ్వాదిత్వాత్పరరూపే గౌరాదిపాఠాన్ఙీష్. భూమిష్ఠమాత్రేణ భూమౌ పతనమాత్రేణేత్యర్థః. ౧౩, ౧౪.

యయౌ వరం దాతుం పరం బదరికాశ్రమమ్, చతుర్ముఖం చ సా దృష్ట్వాననామ హంసవాహనమ్. ౧౯ తామువాచ జగత్కర్తా విధాతా జగతామపి, బ్రహ్మోవాచ:—వరం వృణీష్వ తులసి యత్తే మనసి వాఞ్ఛితమ్. ౨౦ హరిభక్తిం హరేర్దాస్య మజరామరతామపి. తులస్యువాచ—శృణు తాత ప్రవక్ష్యామి యన్మే మనసి వాఞ్ఛితమ్. ౨౧. సర్వజ్ఞస్యాపి పురతః కా లజ్జా మమ సాంప్రతమ్, అహం తు తులసీ గోపీ గోలోకేహం స్థితా పురా. ౨౨ కృష్ణప్రియా కింకరీ చ తదంశా తత్సఖప్రియా, గోవిన్దరతిసంభుక్తా మతృప్తాం మాం చ మూర్ఛితామ్. ౨౩. రాసేశ్వరీ సమాగత్య దదర్శ రాసమణ్డలే, గోవిన్దం భర్త్సయామాస మాం శశాప రుషాన్వితా. ౨౪. యాహి త్వం మానవీం యోనిమిత్యేవం చ శశాప హ, మాముఖాచ సగోవిన్దో మదంశం చ చతుర్భుజమ్. ౨౫ లభిష్యసి తపస్తప్త్వా భారతే బ్రహ్మణో వరాత్, ఇత్యేవముక్త్వా దేవేశోఽన్తర్ధానం చకార సః ౨౬. దేవ్యా భియా తనుం త్యక్త్వా ప్రాప్తం జన్మ గురో భువి, అహం నారాయణం కాన్తం శాన్తం సున్దరవిగ్రహమ్ ౨౭. సాంప్రతం తం పతిం లబ్ధుం వరయే త్వాం చ దేహి మే బ్రహ్మోవాచ—సుదామా నామ గోపశ్చ శ్రీకృష్ణాఙ్గసముద్భవః ౨౮. తదంశశ్చాతి తేజస్వీ లేభే జన్మ చ భారతే, సాంప్రతం రాధికాశాపాద్దనువంశసముద్భవః ౨౯. శఙ్ఖచూడ ఇతి ఖ్యాతస్త్రైలోక్యేన చ తత్సమః, గోలోకే త్వాం పురా దృష్ట్వా కామోన్మథితమానసః. ౩౦ విలమ్బితుం నశశాక రాధికాయాః ప్రభావతః, స చ జాతిస్మరస్తస్మాత్సుదామాభూచ్చ సాగరే. ౩౧. జాతిస్మరా త్వమపి సా సర్వం జానాసి సున్దరి, అధునా తస్య పత్నీ త్వం సంభవిష్యసి శోభనే. ౩౨. పశ్చాన్నారాయణం శాన్తం కాన్తమేవ వరిష్యసి, శాపాన్నారాయణస్యైవ కలయా దైవయోగతః. ౩౩. భవిష్యసి వృక్షరూపా త్వం పూతా విశ్వపావనీ, ప్రధానా సర్వపుష్పేషు విష్ణుప్రాణాధికా భవేః. ౩౪. త్వయా వినా చ సర్వేషాం పూజా చ విఫలా భవేత్, బృన్దావనే వృక్షరూపా నామ్నా బృన్దావనీతి చ. ౩౫. త్వత్పత్త్రైర్గోపిగోపాశ్చ పూజయిష్యన్తి మాధవమ్, వృక్షాధిదేవీరూపేణ సార్ధం కృష్ణేన సన్తతమ్. ౩౬ విహరిష్యసి గోపేన స్వచ్ఛన్దం మద్వరేణ చ, ఇత్యేవం వచనం శ్రుత్వా సస్మితా హృష్టమానసా. ౩౭. ప్రణనామ చ బ్రహ్మాణం తం చ కిఞ్చిదువాచ సా. ౩౮. తులస్యువాచ:—యథా మే ద్విభుజే కృష్ణే వాఞ్ఛా చ శ్యామసున్దరే. సత్యం బ్రవీమి హే తాత న తథా చ చతుర్భుజే, అతృప్తాహం చ గోవిన్దే దైవాచ్ఛృఙ్గారభఙ్గతః. ౩౯. గోవిన్దస్యైవ వచనాత్ప్రార్థయామి చతుర్భుజమ్, త్వత్ప్రసాదిత్. స చ

తోయవస్త్రా తోయమేవ వస్త్రం యస్యాః జలస్యేత్యర్థః. ౧౫—౨౮. రాధికాశాపాదితి.

సా చేన గోవిన్దం పునరేవ సుదుర్లభమ్. ౪౦. ధ్రువమేవ లభిష్యామి రాధాభీతిం ప్రమోచయ. బ్రహ్మోవాచ—గృహాణ రాధికామన్త్రం దదామి షోడశాక్షరమ్. ౪౧. తస్యాశ్చ ప్రాణతుల్యా త్వం మద్వరేణ భవిష్యసి, శృఙ్గారం యువయోర్గో ప్యం న జ్ఞాస్యతి చ రాధికా ౪౨. రాధా సమా త్వం సుభగే గోవిన్దస్య భవిష్యసి, ఇత్యేవముక్త్వా దత్త్వా చ దేవ్యా వై షోడశాక్షరమ్. ౪౩. మన్త్రం చైవ జగద్ధాతా స్తోత్రం చ కవచం పరమ్, సర్వం పూజావిధానం చ పురశ్చర్యావిధిక్రమమ్. ౪౪ పరాం శుభాశిషం చైవ పూజాం చైవ చకార సా, బభూవ సిద్ధా సా దేవీ తత్ప్రసాదాద్రమా యథా ౪౫ సిద్ధమన్త్రేణ తులసీ వరం ప్రాప యథోదితమ్, బుభుజే చ మహాభోగం యద్విశ్వేషు చ దుర్లభమ్ ౪౬. ప్రసన్నమనసా దేవీ తత్యాజ తపసః క్లమమ్, సిద్ధే ఫలే నరాణాం చ దుఃఖం చ సుఖముత్తమమ్ ౪౭. భుక్త్వా పీత్వా చ సన్తుష్టా శయనం చ చకార సా, తల్పే మనోరమే తత్ర పుష్పచన్దనచర్చితే. ౪౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

—౦ తులసీశఙ్ఖచూడయోస్సంవాదః. ౦—

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—తులసీ పరితుష్టా చ సుష్వాప హృష్టమానసా, నవయౌవనసమ్పన్నా వృషధ్వజవరాఙ్గనా. ౧. చిక్షేప పఞ్చబాణశ్చ పఞ్చబాణాంశ్చ తాం ప్రతి, పుష్పాయుధేన సా దగ్ధా పుష్పచన్దనచర్చితా. ౨. పులకాఞ్చితసర్వాఙ్గీ కమ్పితా రక్తలోచనా, క్షణం సా శుష్కతాం ప్రాప క్షణం మూర్ఛామవాప హ. ౩. క్షణముద్విగ్నతాం ప్రాప క్షణం తన్ద్రాం సుఖావహామ్, క్షణం చ దహనం ప్రాప క్షణం ప్రాప ప్రసన్నతామ్. ౪. క్షణం సా చేతనాం ప్రాప క్షణం ప్రాప విషణ్ణతామ్, ఉత్తిష్ఠన్తీ క్షణం తల్పాద్గచ్ఛన్తీ నికటం క్షణమ్ ౫. భ్రమన్తీ క్షణముద్వేగాన్నివసన్తీ క్షణం పునః, క్షణమేవ సముద్వేగాత్సుష్వాప పునరేవ సా. ౬. పుష్పచన్దనతల్పం చ తద్బభూవాతికణ్టకమ్, విషహారి సుఖం దివ్యం సున్దరం చ ఫలం జలమ్. ౭. నిలయం చ బిలాకారం సూక్ష్మవస్త్రం హుతాశనః, సిన్దూరపత్రకం చైవ వ్రణ

శాపోపతప్యమానః. ౨౯, ౩౦. విలమ్బితుం త్వామాలిఙ్గితుమ్. ౩౧, ౩౫. వృక్షాధిదేవీతి. తులసీవృక్షస్య యాఽధిదేవ్యధిదేవతా స్త్రీమూర్తిమతీ తద్రూపేణేత్యర్థః. ౩౬—౪౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కన్ధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

ఏకాధికైః శతశ్లోకైః శంఖచూడేన సంగతిః, జాతా తులస్యాః సంవాదోఽప్యభూత్తేనేతి కథ్యతే. తపశ్చర్యాతస్తులస్యాముపరతాయామనన్తరం జాతం వృత్తమాహ—తులసీ పరితుష్టా చేతి. ౧—౪, విషణ్ణతాం ఖిన్నతాం నికటం తల్పనికటమ్. ౫, ౬. సున్దరం సుఖంసుఖకరం ఫలం జలం చ,

తుల్యం చ దుఃఖదమ్. ౮. క్షణం దదర్శ తన్నిద్రాయాం సువేషం పురుషం సతీ, సున్ద
రం చ యువానం చ సస్మితం రసికేశ్వరమ్. ౯. చన్దనోక్షితసర్వాఙ్గం రత్నభూషణ
భూషితమ్,ఆగచ్ఛన్తం మాల్యవన్తం పిబన్తం తన్ముఖామ్బుజమ్ ౧౦.కథయన్తం రతి
కథాం బ్రువన్తం మధురం ముహుః, సంభుఞ్జన్తం తల్పే చ సమాశ్లిష్యన్తమీప్సి
తమ్. ౧౧. పునరేవ తు గచ్ఛన్తమాగచ్ఛన్తం చ సన్నిధౌ, యాన్తం క్వ యాసి
ప్రాణేశ తిష్ఠేత్యేవ మువాచ సా ౧౨. పునశ్చ చేతనాం ప్రాప్య విలలాప పునః
పునః, ఏవం సా యౌవనం ప్రాప్య తస్థౌ తత్రైవ నారద. ౧౩. శఙ్ఖచూడో మహా
యోగీ జైగీషవ్యాన్మనోహరమ్, కృష్ణమన్త్రం చ సమ్ప్రాప్య కృత్వా సిద్ధం తు పు
ష్కరే. ౧౪. కవచం చ గళే బద్ధ్వా సర్వమంగళమఙ్గళమ్, బ్రహ్మణశ్చ వరం ప్రాప్య
యత్తేమనసి వాఞ్ఛితమ్ ౧౫.ఆజ్ఞయా బ్రహ్మణస్సోఽపి బదరీం చ సమాయయౌ,ఆ
గచ్ఛన్తం శఙ్ఖచూడం దదర్శ తులసీమునే. ౧౬.నవయౌవనసంపన్నం కామదేవసమ
ప్రభమ్, శ్వేతచమ్పకవర్ణాభం రత్నభూషణభూషితమ్. ౧౭. శరత్పార్వణచన్ద్రా
స్యం శరత్పఙ్కజలోచనమ్, రత్నసారవినిర్మాణవిమానస్థం మనోహరమ్. ౧౮. రత్న
కుణ్డలయుగ్మేన గణ్డస్థలవిరాజితమ్, పారిజాతప్రసూనానాం మాలావన్తం చ సుస్థి
తమ్. ౧౯. కస్తూరీకుఙ్కుమాయుక్తం సుగన్ధి చన్దనాన్వితమ్, సా దృష్ట్వా సన్ని
ధావేనం ముఖమాచ్ఛాద్య వాససా. ౨౦. సస్మితా తం నిరీక్షన్తీ సకటాక్షం పునః
పునః, బభూవాతినమ్రముఖీనవసఙ్గమలజ్జితా. ౨౧. శరదిన్దువినిన్దైకస్వముఖేన్దువిరా
జితా, అమూల్యరత్ననిర్మాణయావకావలిసంయుతా. ౨౨. మణీన్ద్రసారనిర్మాణక్వణ
న్మఞ్జీరరఞ్జితా, దధతీ కబరీభారం మాలతీమాల్యసంయుతమ్. ౨౩. అమూల్యరత్న
నిర్మాణమకరాకృతికుణ్డలా, చిత్రకుణ్డలయుగ్మేన గణ్డస్థలవిరాజితా. ౨౪. రత్నేన్ద్ర
సారహారేణ స్తనమధ్యస్థలోజ్జ్వలా, రత్నకఙ్కణకేయూరశఙ్ఖభూషణభూషితా.
౨౫. రత్నాఙ్గులీయకైర్దివ్యైరఙ్గుళ్యావలిరాజితా, దృష్ట్వా తాం లలితాం రమ్యాం
సుశీలాం సున్దరీం సతీమ్. ౨౬. ఉవాస తత్సమీపే తు మధురం తాముదాచ సః,
శఙ్ఖచూడఉవాచ—కా త్వం కస్య చ కన్యా చ ధన్యా మాన్యా చ యోషితామ్.
౨౭. కాత్వం మానిని కల్యాణిసర్వకల్యాణదాయినీ, మౌనీభూతే కిఙ్కరే మాంస
మ్భాషాం కురు సున్దరి. ౨౮. ఇత్యేవం వచనం శ్రుత్వా సకామా వామలోచనా,
సస్మితా నమ్రవదనా సకామం తమువాచ సా. ౨౯. తులస్యువాచ:—ధర్మధ్వజసు

విషహారి విషోపమమ్. ౭—౧౪. యత్తే మనసి వాఞ్ఛితం తద్భవత్వితి వరం ప్రాప్య బదరీం చ
సమాయయావిత్యన్వయః. ౧౫—౨౧. యావకం పాదభూషణం తస్యావలిః పఙ్క్తిః. ౨౨—౨౯.
తపస్యాయాం తిష్ఠామీత్యన్వయః. ౩౦. కుతే జాతః కులీనో న పృచ్ఛతీత్యర్థః. ౩౧. కీదృశః పురు

తాహం చ తపస్యాయాం తపోవనే, తపస్విన్యహం తిష్ఠామి క స్త్వం గచ్ఛ యథా సుఖమ్. ౩౦. కామినీం కులజాతాం చ రహస్యేకాకినీం సతీమ్, న పృచ్ఛతి కులే జాత ఇత్యేవం మే శ్రుతా శ్రుతమ్. ౩౧. లమ్పటోఽసత్కులే జాతో ధర్మశాస్త్రార్థవర్జితః, యేనాశ్రుతశ్శ్రుతేరర్థస్స కామిచ్ఛతి కామినీమ్. ౩౨. ఆపాతమధురాం మత్తామన్తకాం పురుషస్య తామ్, విషకుమ్భాకారరూపామమృతాస్యాం చ సన్తతమ్. ౩౩. హృదయేక్షురధారాభాం శశ్వన్మధురభాషిణీమ్, స్వకార్యపరినిష్పత్త్యైతత్పరాం సతతం చ తామ్. ౩౪. కార్యార్థే స్వామివశగామన్యథైవావశాం సదా, స్వాన్తర్మలినరూపాం చ ప్రసన్నవదనేక్షణామ్. ౩౫. శ్రుతా పురాణే యాసాం చ చరిత్రమతిదూషితమ్, తాసు కో విశ్వసేత్ప్రాజ్ఞః ప్రజ్ఞావాంశ్చ దురాశయః ౩౬. తాసాం కో వా రిపుర్మిత్రం ప్రార్థయన్తి నవం నవమ్, దృష్ట్వా సువేషం పురుషమిచ్ఛన్తి హృదయే సదా. ౩౭. బాహ్యే స్వార్థం సతీత్వం చ జ్ఞాపయన్తి ప్రయత్నతః, శశ్వత్కామా చ రామా చ కామాధారా మనోహరా. ౩౮. బాహ్యే ఛలాత్స్వేదయన్తి స్వాన్తర్మైథునమానసా, కాన్తం హసన్తి రహసి బాహ్యేతీవ సులజ్జితా. ౩౯. మానినీ మైథునాభావే కోపనా కలహాఙ్కురా, సుప్రీతా భూరిసమ్భోగాత్స్వల్పమైథునదుఃఖితా. ౪౦. సుమిష్టాన్నాచ్ఛీతతోయాదాకాఙ్క్షన్తి చ మానసే, సున్దరం రసికం కాన్తం యువానం గుణినం సదా. ౪౧. సుతాత్పరమభిస్నేహం కుర్వన్తి రసికోపరి, ప్రాణాధికం ప్రియతమం సమ్భోగకుశలం ప్రియమ్. ౪౨ పశ్యన్తి రిపుతుల్యం చ వృద్ధం వా మైథునాక్షమమ్, కలహం కుర్వతీ శశ్వత్తేన సార్ధం సుకోపనా. ౪౩ వాచయా భక్షయన్తి తం సర్ప ఆఖుమివోల్బణమ్, దుస్సాహసస్వరూపా చ సర్వదోషాశ్రయా సదా. ౪౪. బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనాం దుస్సాధ్యా మోహరూపిణీ, తపోమార్గార్గళా శశ్వన్మోక్షద్వారకవాటికా. ౪౫. హరిభక్తివ్యవహితా సర్వమాయాకరణ్డికా, సంసారకారాగారే చ శశ్వన్నిగళరూపిణీ. ౪౬. ఇన్ద్రజాలస్వరూపా చ మిథ్యా చ స్వప్నరూపిణీ, బిభ్రతీ బాహ్యసౌన్దర్యమధోఙ్గమతికుత్సితమ్. ౪౭. నానావిణ్మూత్రపూయానామాధారం మలసంయుతమ్, దుర్గన్ధిదోషసంయుక్తం రక్తారక్తమసంస్కృతమ్. ౪౮. మాయారూపా మాయినాం చ విధినా నిర్మితా పురా, విషరూపా ముముక్షూణామదృశ్యా ప్యభి

షన్తి, కామినీం పృచ్ఛతి తత్రాహ-లమ్పట ఇతి. ౩౨. కీదృశీం కామినీం? తత్రాహ-ఆపాత రమణీయామిత్యాది ప్రసన్నవదనేక్షణామిత్యన్తమ్. ౩౩-౩౫. దురాశయో నయ ఇత్యర్థః. ౩౬. కో వా రిపుః కో వా మిత్రం న కోఽపి రిపుర్మిత్రం వేత్యర్థః. స్వార్థపరా ఏవ కేవలమ్. ౩౭, ౩౮. ఖేదయన్తి పురుషమిత్యర్థః. ౩౯—౪౪. తపోమార్గార్గళా తపోమార్గప్రతిబన్ధికా. ౪౫. భక్తివ్యవహితా భక్తిరహితా. అధోగం యోనిరూపమ్. ౪౬-౪౭. రక్తేనారక్తమ్. ౪౮-౫౨. లక్ష్మీః సరస్వతీతి. లక్ష్మ్యాదీనాం

వాఞ్ఛితామ్. ౪౯. ఇత్యుక్త్వా తులసీ తం చ విరరామ చ నారద, సస్మితశ్శఙ్ఖచూడ
శ్చ ప్రవక్తుముపచక్రమే. ౫౦ శఙ్ఖచూడ ఉవాచ:— త్వయా యత్కథితం దేవి
నచ సర్వమలీకకమ్, కిఞ్చిత్సత్యమలీకం చ కిఞ్చిన్మత్తో నిశామయ. ౫౧. నిర్మితం
ద్వివిధం ధాత్రా స్త్రీరూపం సర్వమోహనమ్, కృత్వా రూపం వాస్తవం చ ప్రశ
స్యం చాప్రశంసితమ్. ౫౨. లక్ష్మీస్సరస్వతీ దుర్గా సావిత్రీ రాధికాదికా, సృష్టిసూ
త్రస్వరూపా చ ఆద్యా సృష్టిర్వినిర్మితా. ౫౩. ఏతాసామంశరూపం చ స్త్రీరూపం
వాస్తవం స్మృతమ్, తత్ప్రశస్యం యశోరూపం సర్వమఙ్గళకారకమ్. ౫౪. శత
రూపా దేవహూతీ స్వధా స్వాహా చ దక్షిణా, ఛాయావతీ రోహిణీ చ వరుణానీ
శచీ తథా. ౫౫. కుబేరస్య చ పత్నీ యాప్యదితిశ్చ దితిస్తథా, లోపాముద్రాన
సూయా చ కోటభీ తులసీ తథా. ౫౬. అహల్యారున్ధతీ మేనా తారా మన్దోదరీ తథా,
దమయన్తీ వేదవతీ గఙ్గా చ మనసా తథా. ౫౭ పుష్టిస్తుష్టిస్స్మృతిర్మేధా కాలికా
చ వసున్ధరా, షష్ఠీ మఙ్గళచణ్డీ చ మూర్తిశ్చ ధర్మకామినీ. ౫౮. స్వస్తిశ్శ్రద్ధా చ
శాన్తిశ్చ కాన్తిః క్షాన్తిస్తథాపరా, నిద్రాతన్ద్రీ క్షుత్పిపాసా సన్ధ్యా రాత్రిదినాని చ.
౫౯. సమ్పత్తిర్ధృతికీర్తీ చ క్రియా శోభా ప్రభా శివా, యత్స్త్రీరూపం చ
సమాఖ్యాతముత్తమం తు యుగే యుగే. ౬౦. కలాకాలాంశరూపం చ స్వర్వేశ్యా
దికమేవ చ, తదప్రశస్యం విశ్వేషు పుంశ్చలీరూపమేవ చ ౬౧. సత్వప్రధానం
యద్రూపం తద్యుక్తం చ ప్రభావతః, తదుత్తమం చ విశ్వేషు సాధ్వీరూపం ప్రశం
సితమ్. ౬౨. తద్వాస్తవం చ విజ్ఞేయం ప్రవదన్తి మనీషిణః, రజోరూపం తమో
రూపం కలాసు వివిధం స్మృతమ్. ౬౩ మధ్యమా రజసశ్చాంశాస్తాస్తు భోగేషు
లోలుపాః, సుఖసమ్భోగవశ్యాశ్చ స్వకార్యే నిరతాస్సదా. ౬౪. కపటామోహ
కారిణ్యోధర్మార్థవిముఖాస్సదా, రజోరూపస్య సాధ్వీత్వమతో నైవోపజాయతే.
౬౫. ఇదం మధ్యమరూపం చ ప్రవదన్తి మనీషిణః, తమోరూపం దుర్నివార్యమ
ధమం తద్విదుర్బుధాః. ౬౬. న పృచ్ఛతి కులే జాతః పణ్డితశ్చ పరస్త్రియమ్, నిర్జనే
నిర్జలే వాపి రహస్యపి పరస్త్రియమ్. ౬౭ ఆగచ్ఛామి త్వత్సమీపమాజ్ఞయా

పూర్ణావతారాణాం గఙ్గాదీనామంశావతారాణాం తథా కలాకలాంశానాం చ స్వరూపం ప్రశస్య
మన్యదప్రశస్యమిత్యర్థః. సృష్టిసూత్రస్వరూపా చ సృష్టిమూలభూతేత్యర్థః. ౫౩—౬౦ కలాంశస్వ
రూపం స్వచ్ఛోత్తమమిత్యర్థః. స్వర్వేశ్యాదికమేవ వేశ్యాస్య తదప్రశస్యమిత్యుత్తరేణాన్వయః. ౬౧.
సాధ్వీరూపముత్తమమిత్యాహ— సత్వప్రధానమితి. ౬౨—౬౪. న యత ఏతా మధ్యమా ఏతా
దృశదోషవిశిష్టా అతో రజోరూపస్య స్త్రీవస్తునః సాధ్వీత్వం నైవోపజాయత ఇత్యర్థః. ౬౫. తమో
రూపం తు దుర్నివార్యత్వాదధమమేవేత్యర్థః. ౬౬. తథాచ తవ లక్ష్మ్యంశత్వాత్తవ రూపం త్వదుక్త
రీత్యా నిన్ద్యం న కింత్వతిప్రశస్తమేవ భవతీతి యమ త్వయాచ్ఛా జాతా యుక్తేతి భావః.

బ్రహ్మణోఽధునా, గాన్ధర్వేణ వివాహేన త్వాం గృహీష్యామి శోభనే. ౧౮. అహమేవ శఙ్ఖచూడో దేవవిద్రావకారకః, దనువంశో విశేషేణ సుదామాఽహం హరేః పురా. ౧౯. అహమష్టసు గోపేషు గోపోఽపి పార్షదేషు చ, అధునా దానవేన్ద్రోఽహం రాధికాయాశ్చ శాపతః. ౨౦. జాతిస్మరోఽహం జానామి కృష్ణమన్త్రప్రభావతః, జాతిస్మరా త్వం తులసీ సంభుక్తా హరిణా పురా. ౨౧. త్వమేవ రాధికా కోపాజ్జాతాసి భారతే భువి, త్వాం సంభోక్తుముత్సుకోఽహం నాలం రాధాభయాత్తతః. ౨౨. ఇత్యేవముక్త్వా స పుమాన్విరరామ మహామునే, సస్మితం తులసీ తుష్టా ప్రవక్తుముపచక్రమే. ౨౩. తులస్యువాచః—ఏవంవిధో బుధో నిత్యం విశ్వేషు చ ప్రశంసితః, కాన్తమేవంవిధం కాన్తా శశ్వదిచ్ఛతి కామతః. ౨౪. త్వయాఽహమధునా సత్యం విచారేణ పరాజితా, స నిన్దితశ్చాప్యశుచిర్యః పుమాంశ్చ స్త్రియాజితః ౨౫. నిన్దన్తి పితరో దేవా బాన్ధవాః స్త్రీనిర్జితం నరమ్, స్త్రీజితం మనసా మాతా పితా భ్రాతా చ నిన్దతి ౨౬. శుద్ధో విప్రో దశాహేన జాతకే మృతకే యథా, భూమిపో ద్వాదశాహేన వైశ్యః పఞ్చదశాహతః ౨౭. శూద్రో మాసేన వేదేషు మాతృవద్దీనసఙ్కరః, అశుచిః స్త్రీనిర్జితశ్శుద్ధ్యేచ్చితాదహనకాలతః. ౨౮. న గృహ్ణన్తీచ్ఛయా తస్య పితరః పిణ్డతర్పణమ్, న గృహ్ణన్త్యేవ దేవాశ్చ తస్య పుష్పజలాదికమ్. ౨౯. కిం వా జ్ఞానేన తపసా జపహోమప్రపూజనైః, కిం విద్యయా చ యశసా స్త్రీభిర్యస్య మనో హృతమ్. ౩౦. విద్యాప్రభావజ్ఞానార్థం మయా త్వం చ పరీక్షితః, కృత్వా పరీక్షాం కాన్తస్య వృణోతి కామినీ వరమ్. ౩౧. వరాయ గుణహీనాయ వృద్ధాయాజ్ఞానినే తథా, దరిద్రాయ చ మూర్ఖాయ రోగిణే కుత్సితాయ చ. ౩౨. అత్యన్తకోపయుక్తాయ హ్యత్యన్తదుర్ముఖాయ చ, పఙ్గవే చాఙ్గహీనాయ చాన్ధాయ బధిరాయ చ. ౩౩. జడాయ చైవ మూకాయ క్లీబతుల్యాయ పాపినే, బ్రహ్మహత్యాం లభేత్సోఽపి స్వకన్యాం ప్రదదాతి యః. ౩౪. శాన్తాయ గుణినే చైవ యూనే చ విదుషేఽపి చ, సా

యదుక్తం త్వయా కులీనః పరస్త్రియం న పశ్యతి తత్రైవ తథాప్యహం బ్రహ్మణ ఆజ్ఞయా త్వత్సమీపమాగతోఽస్మీత్యభిప్రాయేణాహ— న పృచ్ఛతీతి. ౧౭, ౧౮. దనువంశే జాతః పురా పూర్వం హరేః సఖా సుదామాఽహమ్, అధునా తు శాపాద్దనోర్వంశే జాత ఇత్యర్థః. ౧౯, ౨౦. పూర్వకథాం స్మారయతి—జాతిస్మరోఽహమితి. ౨౧. సంభోక్తుం నాలం సమర్థో రాధాభయాదిత్యయః. ౨౨, ౨౩. ఏవంవిధో వక్ష్యమాణస్త్రీజితాదన్య ఇత్యర్థః. విశ్వేషు లోకేషు. ౨౪. త్వయాఽహం విచారేణ పూర్వోక్తవాదేన జితాస్మి న మయా త్వం జిత ఇతి త్వం స్త్రీజితో నాసీత్యర్థః. ౨౫—౨౭, ఏషు వర్ణసంకరశ్చేత్ సమాతృవత్ యజ్జాతీయా మాతా తజ్జాత్యుక్తసూతకపరిపాలనేన శుద్ధ్యేదిత్యర్థః. స్త్రీజితస్య తు దేహాన్తప్రాయశ్చిత్తేనైవ శుద్ధిరిత్యాహ— అశుచిరితి. ఏతాదృశోఽనీచోఽయమితి భావః. ౨౮. తదేవాహ... న గృహ్ణన్తీతి. ౨౯, ౩౦. మయా తు త్వ విద్యా

ధవే చ సుతాం దత్త్వా దశయజ్ఞఫలం లభేత్. ౮౫. యః కన్యాపాలనం కృత్వా
కరోతి యది విక్రయమ్, విక్రేతా ధనలోభేన కుమ్భీపాకం స గచ్ఛతి ౮౬. కన్యా
మూత్రపురీషం చ తత్ర భక్షతి పాతకీ, క్రిమిభిర్దంశితః కాకైర్యావదిన్ద్రాశ్చతు
ర్దశ. ౮౭. తదన్తే వ్యాధిసంయుక్తం స లభేజ్జన్మ నిశ్చితమ్, విక్రీణాతి మాంసభా
రం వహత్యేవ దివానిశమ్. ౮౮. ఇత్యేవముక్త్వా తులసీ విరరామ తపోనిధే
బ్రహ్మోవాచ:—కిం కరోషి శఙ్ఖచూడ సంవాదమనయా సహ. ౮౯. గాన్ధర్వేణ
వివాహేన త్వం చాస్యా గ్రహణం కురు, త్వం హి పురుషేషు రత్నం స్త్రీషు రత్నం
త్వియం సతీ. ౯౦. విదగ్ధాయా విదగ్ధేన సఙ్గమో గుణవాన్భవేత్, నిర్విరోధసుఖం
రాజన్కో వా త్యజతి దుర్లభమ్. ౯౧. యోఽవిరోధాత్సుఖత్యాగీ స పశుర్నాత్ర
సంశయః, కిం పరీక్షసి త్వం కాన్తమీదృశం గుణినం సతి. ౯౨ దేవానామసురా
ణాం చ దానవానాం విమర్దకమ్, యథా లక్ష్మీశ్చ లక్ష్మీశే యథా కృష్ణే చ రాధి
కా. ౯౩ యథా మయి చ సావిత్రీ భవానీ చ భవే యథా, యథా ధరా వరాహే
చ దక్షిణా చ యథాధ్వరే. ౯౪. యథాత్రేరనసూయా చ దమయన్తీ యథా నలే,
రోహిణీ చ యథా చన్ద్రే యథా కామే రతిస్సతీ. ౯౫ యథా దితిః కశ్యపే చ
వసిష్ఠేఽరున్ధతీ సతీ, యథాహల్యా గౌతమే చ దేవహూతిశ్చ కర్దమే ౯౬ యథా
బృహస్పతౌ తారా శతరూపా మనౌ యథా, యథా చ దక్షిణా యజ్ఞే యథా
స్వాహా హుతాశనే. ౯౭. యథా శచీ మహేన్ద్రే చ యథా పుష్టిర్గణేశ్వరే, దేవ
సేనా యథా స్కన్దే ధర్మే మూర్తిర్యథా సతీ. ౯౮. సౌభాగ్యా సుప్రియా త్వం
చ శఙ్ఖచూడే తథా భవ, అనేన సార్ధం సుచిరం సున్దరేణ చ సున్దరి. ౯౯. స్థానే
స్థానే విహారం చ యథేచ్ఛం కురు సన్తతమ్, పశ్చాత్ప్రాప్స్యసి గోలోకే శ్రీకృ
ష్ణం పునరేవ సా. ౧౦౦. చతుర్భుజం చ వైకుణ్ఠే శఙ్ఖచూడే మృతే సతి. ౧౦౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ఽష్టాదశోఽధ్యాయః.

తులసీశఙ్ఖచూడయోర్వివాహః,

నారదఉవాచ:—విచిత్రమిదమాఖ్యానం భవతా సముదాహృతమ్, శ్రుతేన
యేన మే తృప్తిర్నకదాపి హి జాయతే ౧. తతః పరం తు యజ్జాతం తత్త్వం వద

పరీక్షా కృతేత్యాహ— విద్యాప్రభావేతి. ౮౧—౮౮. ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర బ్రహ్మాగత్యోవాచే
త్యర్థాదోఽధ్యం కిమువాచ, తదాహ— బ్రహ్మోవాచ— కిం కరోషీతి. ౮౯—౧౦౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఽష్టాదశోఽధ్యాయః.

చతుర్నవతిపద్యైస్తు తులసీశంఖచూడయోః వివాహానన్తరం దేవా వైకుంఠం జగ్మురుత్తమమ్.
ఇత్థం బ్రహ్మణా తౌ బోధితావిద్యుక్తం తతః పరం కిం జాతమితి పృచ్ఛతి— నారద ఉవాచ—

మహామతే. శ్రీనారాయణ ఉవాచః—ఇత్యేవమాశిషం దత్త్వా స్వాలయం చ యయౌ విధిః. ౨. గాన్ధర్వేణ వివాహేన జగ్రహే తాం చ దానవః, స్వరే దున్దుభివాద్యం చ పుష్పవృష్టిర్బభూవహ ౩. స రేమే రామయా సార్ధం వాసగేహే మనోరమే, మూర్చ్ఛాం సమ్ప్రాప తులసీ నవసంగమసంగతా. ౪ నిమగ్నా నిర్జలే సాధ్వీ సమ్భోగసుఖసాగరే, చతుష్షష్టికలామానం చతుష్షష్టివిధం సుఖమ్. ౫ కామశాస్త్రే యన్నిరుక్తం రసికానాం యథేప్సితమ్, అఙ్గప్రత్యఙ్గసంశ్లేషపూర్వకం స్త్రీమనోహరమ్. ౬ తత్సర్వం రసశృఙ్గారం చకార రసికేశ్వరః, అతీవ రమ్యదేశే చ సర్వజన్తువివర్జితే. ౭. పుష్పచన్దనతల్పే చ పుష్పచన్దనవాయునా, పుష్పోద్యానే నదీతీరే పుష్పచన్దనచర్చితే ౮ గృహీత్వా రసికో రాసే పుష్పచన్దనచర్చితామ్, భూషితో భూషణేనైవ రత్నభూషణభూషితామ్. ౯. సురతే విరతిర్నాస్తి తయోస్సురతివిజ్ఞయోః, జహార మానసం భర్తుర్లోలయా లీలయా సతీ. ౧౦. చేతనాం రసికాయాశ్చజహార రసభావవిత్, వక్షసశ్చన్దనం రాజ్ఞస్తిలకం విజహార సా. ౧౧. సచ జహార తస్యాశ్చ సిన్దూరం బిన్దుపత్రకమ్, సతద్వక్షస్యురోజే చ నఖరేఖాం దదౌ ముదా. ౧౨. సాదదౌతద్వామపార్శ్వే కరభూషణలక్షణమ్, రాజా తదోష్ఠపుటకే దదౌ రదనదంశనమ్ ౧౩. తద్గణ్డయుగళేసా చ ప్రదదౌ తచ్చతుర్గుణమ్, ఆలిఙ్గనం చుమ్బనం చ జఙ్ఘాదిమర్దనం తథా. ౧౪ ఏవం పరస్పరం క్రీడాం సురతే విరతే తౌ చ సముత్థాయ పరస్పరమ్. ౧౫ సువేషం చక్రతుస్తౌ విజానతౌ, సురతే విరతే తౌ చ సముత్థాయ పరస్పరమ్. ౧౫ సువేషం చక్రతుస్తత్ర యద్యన్మనసి వాఞ్ఛితమ్, చన్దనైః కుఙ్కుమారక్తైస్సా తస్య తిలకం దదౌ. ౧౬. సర్వాఙ్గే సున్దరే రమ్యే చకార చానులేపనమ్, సువాసం చైవ తామ్బూలం వహ్నిశుద్ధే చ వాససీ. ౧౭. పారిజాతస్య కుసుమం జరారోగహరం పరమ్, అమూల్యరత్ననిర్మాణమఙ్గులీయకముత్తమమ్. ౧౮. సున్దరం వై మణివరం త్రిషు లోకేషు దుర్లభమ్, దాసీ తవాహమిత్యేవం సముచ్చార్య పునః పునః. ౧౯. ననామ పరయా భక్త్యా స్వామినం గుణశాలినమ్, సస్మితా తన్ముఖామ్భోజం లోచనాభ్యాం పునః పునః. ౨౦. నిమేషరహితాభ్యాం చ కటాక్షం చ సుసున్దరమ్, సచ తాం చ సమాకృష్య చకార వక్షసి ప్రియామ్. ౨౧.సస్మితం వాససా ఛన్నం దదర్శ ముఖపఙ్కజమ్, చుచుమ్బ కఠినే గణ్డే బిమ్బోష్ఠౌ పునరేవ చ. ౨౨. దదౌ తస్యై వస్త్రయుగ్మం వరుణాదాహృతం చ యత్, తదాహృతాం రత్నమాలాం

విచిత్రమిదమితి. ౧—౪. చతుష్షష్టిశృంగారకలాభిర్యతే పరిచ్ఛిద్యతే తత్తాదృశం చతుఃషష్టివిధం సుఖం తాఃకలాశ్చ రసా లోకే స్పష్టీకృతాః. ౫—౧౧. జహార పరస్పరశరీరావయవమర్దనేన. ౧౨, ౧౩. తద్రదనదంశనం చతుర్గుణం ప్రదదౌ. ౧౪—౨౩. స్వాహాయా వహ్నేర్యదాహృతమ్.

త్రిషు లోకేషు దుర్లభామ్ ౨౩. దదౌ మఞ్జీరయుగ్మం చ స్వాహాయా ఆహృతం
చ యత్, కేయూరయుగ్మం ఛాయాయా రోహిణ్యాశ్చైవ కుణ్డలమ్. ౨౪. అఙ్గు
లీయకరత్నాని రత్యాశ్చ కరభూషణమ్, శఙ్ఖం చ రుచిరం చిత్రం యద్దత్తం విశ్వ
కర్మణా. ౨౫. విచిత్రపద్మకశ్రేణీం శయ్యాం చాపి సుదుర్లభామ్, భూషణాని చ
దత్వా చ భూపో హాసం చకారహ. ౨౬ నిర్మమేకబరీభారే తస్యామాజ్ఞల్య
భూషణమ్, సుచిత్రం పద్మకం గణ్డే కపోలే౽ స్యాస్సమం తథా. ౨౭. చన్ద్రలేఖా
త్రిభిర్యుక్తం చన్దనేన సుగన్ధినా, పరీతం పరితశ్చిత్రైస్సార్ధం కుఙ్కుమబిన్దుభిః. ౨౮.
జ్వలత్ప్రదీపాకారం చ సిన్దూరతిలకం దదౌ, తత్పాదపద్మయుగళే స్థళపద్మవిని
న్దితే. ౨౯. చిత్రాలక్తకరాగ్రం చ నఖరేషు దదౌ ముదా, స్వవక్షసి ముహుర్న్యస్
స్య సరాగం చరణామ్బుజమ్. ౩౦. హే దేవి తవదాసో౽హమిత్యుచ్చార్య పునః
పునః, రత్నభూషితహస్తేన తాం చ కృత్వాస్య వక్షసి. ౩౧. తపోవనం పరిత్యజ్య
రాజా స్థానాన్తరం యయౌ, మలయే దేవనిలయే శైలే శైలే తపోవనే. ౩౨.
స్థానే స్థానే౽తిరమ్యే చ పుష్పోద్యానే చ నిర్జనే, కన్దరే కన్దరే సిన్ధుతీరే చైవాతిసున్దరే.
౩౩. పుష్పభద్రానదీతీరే నీరవాతమనోహరే, పులినే పులినే దివ్యే నద్యాం నద్యాం
నదే నదే. ౩౪. మధౌ మధుకరాణాం చ మధురధ్వనినాదితే, విస్పన్దనే సురసనే నన్దనే
గన్ధమాదనే. ౩౫. దేవోద్యానే నన్దనే చ చిత్రచన్దనకాననే, చమ్పకానాం కేతకీ
నాం మాధవీనాం చ మాధవే. ౩౬ కున్దానాం మాలతీనాం చ కుముదామ్భోజ
కాననే, కల్పవృక్షే కల్పవృక్షే పారిజాతవనే వనే. ౩౭. నిర్జనే కాఞ్చనే స్థానే
ధన్యే కాఞ్చనపర్వతే, కాఞ్చీవనే కిఞ్జలకే కఞ్చుకే కాఞ్చనాకరే. ౩౮. పుష్పచన్దన
తల్పేషు పుంస్కోకిలరుతశ్రుతే, పుష్పచన్దనసంయుక్తః పుష్పచన్దనవాయునా. ౩౯.
కాముక్యా కాముకః కామాత్స రేమే రమయా సహ, న హి తృప్తో దానవేన్ద్ర
స్తృప్తిం నైవ జగామ సా. ౪౦. హవిషా కృష్ణవర్త్మేవ వవృధే మదనస్తయోః,
తయా సహ సమాగత్య స్వాశ్రమం దానవస్తతః. ౪౧. రమ్యం క్రీడాలయం
గత్వా విజహార పునః పునః, ఏవం సబుభుజే రాజ్యం శఙ్ఖచూడః ప్రతాపవాన్.
౪౨. ఏకమన్వన్తరం పూర్ణం రాజరాజేశ్వరో మహాన్, దేవానామసురాణాం చ

ఛాయాయాః సూర్యపత్న్యాః రోహిణ్యాః చన్ద్రపత్న్యాః ౨౪, ౨౫. విచిత్రాణాం పద్మకానాం
పద్మరాగమణీనాం శ్రేణయో యస్యాం శయ్యాయామ్. ౨౬. పత్రకం చన్దనవల్లీరూపమ్. ౨౭.
తిసృభిః కర్పూరలేఖాభిర్యుక్తమ్. త్రిశబ్దస్య పరనిపాతాదార్షమ్. ౨౮—౩౪, విస్పన్దనే తన్నా
మ్ని వనే తథైవ సురసననామ్ని వనే. ౩౫. మాధవే వసన్తే మాధవీనాం 'వాసన్తీమాధవీలతే'త్య
మరాద్వాసన్తీలతానాం వనే ఇత్యుత్తరేణాన్వయః. ౩౬—౩౮. పుంస్కోకిలరుతం శ్రుతం ప్రసిద్ధం

దానవానాం చ సన్తతమ్. ౪౩. గన్ధర్వాణాం కిన్నరాణాం రాక్షసానాం చ శా
న్తిదః, హృతాధికారా దేవాశ్చచరన్తి భిక్షుకా యథా. ౪౪. తేసర్వేఽతివిషణ్ణాశ్చ
ప్రజగ్ముశ్చ బ్రహ్మణస్సభామ్, వృత్తాన్తం కథయామాసుః రురుదుశ్చ భృశం ముహుః.
౪౫ తదా బ్రహ్మాసురైస్సార్థం జగామ శఙ్కరాలయమ్, సర్వేశంకథయామాస
విధాతా చన్ద్రశేఖరమ్. ౪౬. బ్రహ్మా శివశ్చ తైస్సార్థం వైకుణ్ఠం చ జగామహ,
దుర్లభం పరమం ధామ జరామృత్యుహరం పరమ్ ౪౭. సంప్రాప చవరం ద్వార
మాశ్రమాణాం హరే రహో, దదర్శ ద్వారపాలాంశ్చ రత్నసింహాసనస్థితాన్.
౪౮. శోభితాన్పీతవస్త్రైశ్చ రత్నభూషణభూషితాన్, వనమాలాన్వితాన్సర్వాన్
శ్యామసున్దరవిగ్రహాన్. ౪౯. శఙ్ఖచక్రగదాపద్మధరాంశ్చైవ చతుర్భుజాన్, సస్మి
తాన్స్మేరవక్త్రాంశ్చ పద్మనేత్రాన్మనోహరాన్. ౫౦. బ్రహ్మా తాన్కథయామాస
వృత్తాన్తం గమనార్థకమ్, తేఽనుజ్ఞాం చ దదుస్తస్మై ప్రవివేశ తదాజ్ఞయా. ౫౧.
ఏవం షోడశద్వారాణి నిరీక్ష్య కమలోద్భవః, దేవైస్సార్థం తానతీత్య ప్రవివేశ
హరేస్సభామ్. ౫౨. దేవర్షిభిః పరివృతాం పార్షదైశ్చ చతుర్భుజైః, నారాయణ
స్వరూపైశ్చ సర్వైః కౌస్తుభభూషితైః. ౫౩ నవేన్దుమణ్డలాకారాం చతురశ్రాం
మనోహరామ్, మణీన్ద్రహారనిర్మాణాం హీరసారసుశోభితామ్. ౫౪. అమూల్య
రత్నఖచితాం రచితాం స్వేచ్ఛయా హరేః, మాణిక్యమాలాజాలాభాం ముక్తా
పఙ్క్తివిభూషితామ్. ౫౫ మణ్డితాం మణ్డలాకారై రత్నదర్పణకోటిభిః, విచిత్రై
శ్చిత్రరేఖాభిర్నానాచిత్రవిచిత్రితామ్. ౫౬. పద్మరాగేన్ద్రరచితాం రుచిరాం మణి
పఙ్కజైః, సోపానశతకైర్యుక్తాం స్యమన్తకవినిర్మితైః. ౫౭. పట్టసూత్రగ్రన్థియుక్తై
శ్చారుచన్దనపల్లవైః, ఇన్ద్రనీలస్తమ్భవర్యైర్వేష్టితాంసుమనోహరామ్. ౫౮ సద్రత్న
పూర్ణకుమ్భానాం సమూహైశ్చ సమన్వితామ్, పారిజాతప్రసూనానాం మాలా
జాలైర్విరాజితామ్. ౫౯. కస్తూరీకుఙ్కుమారక్తైస్సుగన్ధిచన్దనద్రుమైః, సుసంస్కృ
తాం తు సర్వత్ర వాసితాం గన్ధవాయునా. ౬౦. విద్యాధరీసమూహానాం నృత్య
జాలైర్విరాజితామ్, సహస్రయోజనాయామాం పరిపూర్ణాం చ కిఙ్కరైః. ౬౧.
దదర్శ శ్రీహరిం బ్రహ్మా శఙ్కరశ్చ సురైస్సహ, వసన్తం తన్మధ్యదేశే యథేన్దుం
తారకావృతమ్. ౬౨. అమూల్యరత్ననిర్మాణచిత్రసింహాసనే స్థితమ్, కిరీటినం కుణ్డ
లినం వనమాలావిభూషితమ్. ౬౩. చన్దనోక్షితసర్వాఙ్గం బిభ్రన్తం కేళిపఙ్కజమ్,
పురతో నృత్యగీతం చ పశ్యన్తం సస్మితం ముదా. ౬౪. శాన్తం సరస్వతీకాన్తం
లక్ష్మీధృతపదామ్బుజమ్, లక్ష్మ్యా ప్రదత్తతామ్బూలం భుక్తవన్తం సువాసితమ్.

యస్మింస్తస్మిన్వనే ౩౯, ౪౭. ఆశ్రమాణాం లోకానాం స్థానానామ్. ౪౮—౭౩. శాపమాహ—

౬౫. గఙ్గయా పరయా భక్త్యా సేవితం శ్వేతచామరైః, సర్వైశ్చ స్తూయమానం
చ భక్తినమ్రాత్మకన్ధరైః ౬౬ ఏవం విశిష్టం తం దృష్ట్వా పరిపూర్ణతమం ప్రభుమ్,
బ్రహ్మాదయస్సురాస్సర్వే ప్రణమ్య తుష్టువుస్తదా. ౬౭. పులకాఞ్చితసర్వాఙ్గాస్సా
శ్రునేత్రాశ్చ గద్గదాః, భక్తాశ్చ పరయా భక్త్యా భీతా నమ్రాత్మకన్ధరాః. ౬౮.
కృతాఞ్జలిపుటో భూత్వా విధాతా జగతామపి, వృత్తాన్తం కథయామాస విన
యేన హరేః పురః ౬౯. హరిస్తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వజ్ఞస్సర్వభావవిత్, ప్రహ
స్యోవాచ బ్రహ్మాణం రహస్యం చ మనోహరమ్ ౭౦ శ్రీభగవానువాచ — శఙ్ఖ
చూడస్య వృత్తాన్తం సర్వం జానామి పద్మజ, మద్భక్తస్య చ గోపస్య మహాతేజస్వినః
పురా. ౭౧ శృణు తత్సర్వవృత్తాన్తమితిహాసం పురాతనమ్, గోలోకస్యైవ చరితం
పాపఘ్నం పుణ్యకారకమ్. ౭౨ సుదామానామ గోపశ్చ పార్షదప్రవరో మమ,
సమ్ప్రాప దానవీం యోనిం రాధాశాపాత్సుదారుణాత్. ౭౩. తత్రైకదాహమ
గమం స్వాలయాద్రాసమణ్డలమ్, విరజామపి నీత్వా చ మమ ప్రాణాధికా పరా. ౭౪
సా మాం విరజయా సార్ధం విజ్ఞాయ కిఙ్కరీముఖాత్, పశ్చాత్క్రుద్ధా సా జగామ న
దదర్శ చ తత్ర మామ్. ౭౫ విరజాం చ నదీరూపాం మాం జ్ఞాత్వా చ తిరోహి
తమ్, పునర్జగామ సా దృష్ట్వా స్వాలయం సఖిభిస్సహ. ౭౬. మాం దృష్ట్వా
మన్దిరే దేవి సుదామ్నా సహితం పురా, భృశం సా భర్త్సయామాస మౌనీ
భూతం చ సుస్థిరమ్. ౭౭. తచ్ఛ్రుత్వాఽసహమానశ్చ సుదామా తాం చుకో
పహ, స చ తాం భర్త్సయామాస కోపేన మమ సన్నిధౌ. ౭౮. తచ్ఛ్రుత్వా
కోపయుక్తా సా రక్తపఙ్కజలోచనా, బహిః కర్తుం చకారాజ్ఞాం సన్త్రస్తం
మమ సంసది. ౭౯. సఖీలక్షం సముత్తస్థౌ దుర్వారం తేజసోల్బణమ్, బహిశ్చకార
తం తూర్ణం జల్పన్తం చ పునః పునః ౮౦. సా చ తత్తాడనం తాసాం శ్రుత్వా రుష్టా
శశాప హ, యాహి రే దానవీం యోనిమిత్యేవ దారుణం వచః. ౮౧. తం గచ్ఛన్తం
శపన్తం చ రుదన్తం మాం ప్రణమ్య చ, వారయామాస తుష్టా సా రుదన్తీ కృప
యా పునః. ౮౨. హే వత్స తిష్ఠ మా గచ్ఛ క్వ యాసీతి పునః పునః, సముచ్చార్య
చ తత్పశ్చాజ్జగామ సా చ విక్లవమ్. ౮౩. గోప్యశ్చ రురుదుస్సర్వా గోపాశ్చాపి
సుదుఃఖితాః, తే సర్వే రాధికా చాపి తత్పశ్చాద్బోధితా మయా. ౮౪. ఆయా
స్యతి క్షణార్ధేన కృత్వా శాపస్య పాలనమ్, సుదామంస్త్వమిహాగచ్ఛేత్యుక్త్వా సా
చ నివారితా. ౮౫. గోలోకస్య క్షణార్ధేన చైకం మన్వన్తరం భవేత్, పృథివ్యా

తత్ర కదేతి. విరజాం కాంచన గోపీమ్. ప్రాణాధికా రాధా. ౭౪—౮౦. తత్తాడనం తేన శఙ్ఖ
చూడేన కృతే తాసాం సఖీనాం తాడనం శ్రుత్వేత్యర్థః. ౮౧. మాం ప్రణమ్య గచ్ఛన్తం శఙ్ఖ

జగతాం ధాతరిత్యేవ వచనం ధ్రువమ్. ౮౬. ఇత్యేవం శఙ్ఖచూడశ్చ పునస్తత్రైవ
యాస్యతి, మహాబలిష్ఠో యోగేశస్సర్వమాయావిశారదః.౮౭. మమ శూలం గృహీ
త్వాచ శీఘ్రం గచ్ఛత భారతమ్, శివః కరోతు సంహారం మమ శూలేన రక్షసః.
౮౮. మమైవ కవచం కణ్ఠే సర్వమఙ్గళకారకమ్, బిభర్తి దానవశ్శశ్వత్సంసారే
విజయీ తతః ౮౯. తస్మిన్బ్రహ్మాస్థితేచైవ న కోఽపి హింసితుం క్షమః, తద్యాచనాం
కరిష్యామి విప్రరూపోఽహమేవ చ. ౯౦. సతీత్వహానిస్తత్పత్న్యా యత్ర కాలే
భవిష్యతి, తత్రైవ కాలే తన్మృత్యురితి దత్తో వరస్త్వయా. ౯౧. తత్పత్న్యాశ్చ
శ్చోదరే వీర్యమర్పయిష్యామి నిశ్చితమ్, తత్క్షణేచైవ తన్మృత్యుర్భవిష్యతి న సం
శయః. ౯౨. పశ్చాత్పా దేఽహముత్సృజ్య భవిష్యతి మమ ప్రియా, ఇత్యుక్త్వా
జగతాం నాథో దదౌ శూలం హరాయ చ. ౯౩.శూలం దత్వా యయౌ శీఘ్రం
హరిరభ్యన్తరే ముదా, భారతం చ యయుర్దేవా బ్రహ్మరుద్రపురోగమాః. ౯౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

శఙ్ఖచూడేన్ద్రాదీనాం యుద్ధమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచః—బ్రహ్మా శివం సన్నియోజ్య సంహారే దానవస్య
చ, జగామ స్వాలయం తూర్ణం యథాస్థానం సురోత్తమాః ౧. చన్ద్రభాగానదీతీరే
వటమూలే మనోహరే, తత్ర తస్థౌ మహాదేవో దేవవిస్తారహేతవే. ౨. దూతం
కృత్వా చిత్రరథం గన్ధర్వేశ్వరమీప్సితమ్, శీఘ్రం ప్రస్థాపయామాస శఙ్ఖచూడా
న్తికం ముదా. ౩ సర్వేశ్వరాజ్ఞయా శీఘ్రం యయౌ తన్నగరం పరమ్, మహేన్ద్ర
నగరోత్కృష్టం కుబేరభవనాధికమ్. ౪. పఞ్చయోజనవిస్తీర్ణం దైర్ఘ్యేతద్ద్విగుణం
భవేత్, స్ఫటికాకారమణిభిర్నిర్మితం యానవేష్టితమ్. ౫. సప్తభిః పరిఖాభిశ్చ దుర్గ
మాభిస్సమన్వితమ్, జ్వలదగ్నిశిఖాశ్శశ్వత్కల్పితం రత్నకోటిభిః. ౬. యుక్తం చ
వీధీశతకైర్మణివేదివిచిత్రితైః, పరితో వణిజాం సౌధైర్నానావస్తువిరాజితైః ౭.
సిన్దూరాకారమణిభిర్నిర్మితైశ్చ విచిత్రితైః,భూషితం భూషితైర్దివ్యైరాశ్రమైశ్శత
కోటిభిః ౮. గత్వా దదర్శ తన్మధ్యే శఙ్ఖచూడాలయం పరమ్,అతీవ వలయాకారం
యథా పూర్ణేన్దుమణ్డలమ్. ౯. జ్వలదగ్నిశిఖాక్తాభిః పరిఖాభిశ్చతసృభిః, తద్దుర్గమం

చూడం తుష్టా సా వారయామాసేత్యన్వయః. ౮౨. విక్లబం ఖేదమ్. ౮౩—౮౭. రక్షసః దాన
వస్య. ౮౮—౯౨. పశ్చాత్సేతి. తత్పత్నీత్యర్థః. ౯౩, ౯౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కన్ధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

చతురశీతిపద్యైస్తు శంఖచూడాసురస్య చ, దేవానాం చైవ సంగ్రామో యథావదభివర్ణ్యతే.
భారతే దేవాగమనోత్తరం జాతం వృత్తమాహ—బ్రహ్మేతి శివమితి. ౧—౩. మహేన్ద్రనగరా
దుత్కృష్టమ్. ౪—౬. వణిజాం మహాజనానాం వైశ్యానామ్. ౭—౧౦. అత్యుచ్చైశ్చ తాని

చ శత్రూణామన్యేషాం సుగమం శుభమ్. ౧౦. అత్యుచ్చైర్గగనస్పర్శిమణిశృఙ్గ
విరాజితమ్, రాజితం ద్వాదశద్వారైర్ద్వారపాలసమన్వితమ్. ౧౧. మణీన్ద్రసార
నిర్మాణైశ్శోభితం లక్షమన్దిరైః, శోభితం రత్నసోపానై రత్నస్తమ్భవిరాజితమ్. ౧౨.
తద్దృష్ట్వా పుష్పదన్తోఽపి వరం ద్వారం దదర్శ సః, ద్వారే నియుక్తం పురుషం శూల
హస్తం చ సస్మితమ్ ౧౩ తిష్ఠన్తం పిఙ్గళాక్షం చ తామ్రవర్ణం భయఙ్కరమ్,
కథయామాస వృత్తాన్తం జగామ తదనుజ్ఞయా. ౧౪. అతిక్రమ్య చ తద్ద్వారం
జగామాభ్యన్తరం పునః, న కోఽపి రక్షతి శ్రుత్వా దూతరూపం రణస్య చ. ౧౫.
గత్వా సోఽభ్యన్తరద్వారం ద్వారపాలమువాచ హ, రణస్య సర్వవృత్తాన్తం విజ్ఞాప
యత మా చిరమ్. ౧౬. స చ తం కథయిత్వా చ దూతో గన్తుమువాచ హ, స
గత్వా శఙ్ఖచూడం తం దదర్శ సుమనోహరమ్. ౧౭. రాజమణ్డలమధ్యస్థం స్వర్ణ
సింహాసనే స్థితమ్, మణీన్ద్రరచితం దివ్యం రత్నదణ్డసమన్వితమ్. ౧౮. రత్నకృత్రిమ
పుష్పైశ్చ ప్రశస్తైశ్శోభితం సదా, భృత్యేన మస్తకే న్యస్తం స్వర్ణచ్ఛత్రం మనో
హరమ్. ౧౯. సేవితం పార్షదగణైరుచిరైశ్శ్వేతచామరైః, సువేషం సున్దరం
రమ్యం రత్నభూషణభూషితమ్ ౨౦. మాల్యేన లేపనం సూక్ష్మం సువస్త్రం దధ
తం మునే, దానవేన్ద్రైః పరివృతం సువేషైశ్చ త్రికోటిభిః. ౨౧. శతకోటిభి
రన్యైశ్చ భ్రమద్భిరస్త్రపాణిభిః, ఏవం భూతం చ తం దృష్ట్వా పుష్పదన్తస్సవిస్మయః.
౨౨. ఉవాచ స చ వృత్తాన్తం యదుక్తం శఙ్కరేణ చ. పుష్పదన్త ఉవాచ—
రాజేన్ద్ర శివభృత్యోఽహం పుష్పదన్తాభిధః ప్రభో. ౨౩. యదుక్తం శఙ్కరేణైవ
తద్బ్రవీమి నిశామయ, రాజ్యం దేహి చ దేవానామధికారం చ సామ్ప్రతమ్. ౨౪.
దేవాశ్చ శరణాపన్నా దేవేశం శ్రీహరిం పరమ్, హరిర్దత్వా స్వశూలం చ తేన
ప్రస్థాపితశ్శివః. ౨౫. పుష్పభద్రానదీతీరే వటమూలే త్రిలోచనః, విషయం దేహి
తేషాం చ యుద్ధం వా కురు నిశ్చితమ్. ౨౬. గత్వా వక్ష్యామి కిం శమ్భుమథ
తద్వద మామపి, దూతస్య వచనం శ్రుత్వా శఙ్ఖచూడః ప్రహస్య చ. ౨౭. ప్రభా
తేఽహం గమిష్యామి త్వం చ గచ్ఛేత్యువాచ హ, స గతోఽవాప తం తూర్ణం వట
మూలస్థమీశ్వరమ్. ౨౮. శఙ్ఖచూడస్య వచనం తదీయం తన్ముఖోదితమ్, ఏతస్మిన్న
న్తరే స్కన్ద ఆజగామ శివాన్తికమ్. ౨౯. వీరభద్రశ్చ నన్దీ చ మహాకాల

గమనస్పర్శీని మణిశృంగాణి తైర్విరాజితమ్. ౧౧, ౧౨. పుష్పదన్త ఇతి చిత్రరథగన్ధర్వస్యైవ
నామాన్తరం పుష్పదన్త ఇతి. ౧౩, ౧౪. రణస్య రణసమ్బన్ధినం యుద్ధాహ్వానార్థమాగతం దూత
రూపం పురుషం శ్రుత్వా న కోఽపి రక్షతి తస్య ప్రతిబన్ధో న క్రియత ఇత్యర్థః. ఏతాదృశః శంఖ
చూడః శూర ఇతి భావః. ౧౫. రణస్య సర్వవృత్తాన్తం రాజానం ప్రతి శీఘ్రం విజ్ఞాపయత ఇత్యు
వాచ—౧౬—౨౦. మాల్యేన సహితం లేపనం దధతమిత్యన్వయః. ౨౧—౨౫. పుష్పభద్రేతి.

స్సుభద్రకః, విశాలాక్షశ్చ బాణశ్చ పిఙ్గలాక్షో వికమ్పనః. ౩౦. విరూపో వికృతిశ్చైవ మణిభద్రశ్చ బాష్కలః, కపిలాఖ్యో దీర్ఘదంష్ట్రో వికటస్తామ్రలోచనః. ౩౧. కాలకణ్ఠో బలీ భద్రః కాలజిహ్వః కుటీచరః. బలోన్మత్తో రణశ్లాఘీ దుర్జయో దుర్గమస్తథా. ౩౨. అష్టౌచ భైరవా రౌద్రా రుద్రాశ్చైకాదశ స్మృతాః, వసవోఽష్టౌ వాసవశ్చ ఆదిత్యా ద్వాదశ స్మృతాః. ౩౩. హుతాశనశ్చ చన్ద్రశ్చ విశ్వకర్మాశ్వినౌ చ తౌ, కుబేరశ్చ యమశ్చైవ జయన్తో నలకూబరః. ౩౪. వాయుశ్చ వరుణశ్చైవ బుధశ్చ మఙ్గళస్తథా, ధర్మశ్చ శనిరీశానః కామదేవశ్చవీర్యవాన్. ౩౫. ఉగ్రదంష్ట్రా చోగ్రచణ్డా కోటరా కైటభీ తథా, స్వయం చాష్టభుజా దేవీ భద్రకాళీ భయఙ్కరీ. ౩౬. రత్నేన్ద్రసారనిర్మాణవిమానోపరి సంస్థితా, రక్తవస్త్రపరీధానా రక్తమాల్యానులేపనా. ౩౭. నృత్యన్తీ చ హసన్తీ చ గాయన్తీ సుస్వరం ముదా, అభయం దదాతి భక్తేభ్యో భయా సాచ భయం రిపుమ్. ౩౮. బిభ్రతీ వికటం జిహ్వాంసులోలాం యోజనాయతామ్, శఙ్ఖచక్రగదాపద్మఖడ్గచర్మధనుశ్శరాన్. ౩౯. ఖర్పరం వర్తులాకారం గమ్భీరం యోజనాయతమ్, త్రిశూలం గగనస్పర్శి శక్తిం చ యోజనాయతామ్. ౪౦. ముద్గరం ముసలం వజ్రం ఖేటం ఫలకముజ్జ్వలమ్, వైష్ణవాస్త్రం వారుణాస్త్రం వాహ్నేయం నాగపాశకమ్. ౪౧. నారాయణాస్త్రం గాన్ధర్వం బ్రహ్మాస్త్రంగారుడంతథా, పర్జన్యాస్త్రం పాశుపతం జృమ్భణాస్త్రం చ పార్వతమ్. ౪౨. మాహేశ్వరాస్త్రం వాయవ్యం దణ్డం సమ్మోహనం తథా, అవ్యర్థమస్త్రకం దివ్యందివ్యాస్త్రశతకం పరమ్. ఆగత్య తత్ర తస్థౌ చ యోగినీనాం త్రికోటిభిః, సార్ధం చ డాకినీనాం చ వికటానాం త్రికోటిభిః. ౪౪. భూతప్రేతపిశాచాశ్చ కూష్మాణ్డాబ్రహ్మరాక్షసాః, భేతాళా రాక్షసాశ్చైవ యక్షాశ్చైవ తు కిన్నరాః ౪౫. తాభిశ్చైవ సహస్కన్దః ప్రణమ్య చన్ద్రశేఖరమ్, పితుః పార్శ్వే సహాయార్థం సమువాస తదాజ్ఞయా. ౪౬. అథ దూతే గతేతత్ర శఙ్ఖచూడఃప్రతాపవాన్, ఉవాచ తులసీం వార్తాం గత్వాభ్యన్తరమేవ చ. రణవార్తాం చ సా శ్రుత్వా శుష్కకణ్ఠోష్ఠతాలుకా, ఉవాచ మధురం సాధ్వీ హృదయేన విదూయతా. ౪౭. తులస్యువాచ— హేప్రాణబన్ధో హే నాథ తిష్ఠ మే వక్షసిక్షణమ్, హేప్రాణాధిష్ఠాతృదేవ రక్ష మే జీవితం క్షణమ్. ౪౮. భుఙ్క్ష్వజన్మ సమాసాద్య యన్తే మనసి వాఞ్ఛితమ్, పశ్యామిత్వాం క్షణం కిఞ్చిల్లోచనాభ్యాం చ సాదరమ్. ౫౦. ఆన్దోలయన్తే ప్రాణా మే మనో దగ్ధం చ సన్తతమ్,

---

చన్ద్రభాగాయా నామాన్తరమ్. విషయం స్వదేశమ్. తేషాం దేవానామ్, ౨౬—౩౭. అభయా

దుస్స్వప్నశ్చ మయా దృష్టశ్చాద్యైవ చరమే నిశి. ౫౧. తులసీవచనం శ్రుత్వా భుక్త్వా పీత్వా నృపేశ్వరః, ఉవాచ వచనం ప్రాజ్ఞో హితం సత్యం యథోచితమ్. ౫౨. శఙ్ఖచూడ ఉవాచ—కాలేన యోజితం సర్వం కర్మభోగనిబన్ధనమ్, శుభం హర్షసుఖం దుఃఖంభయం శోకశ్చ మఙ్గళమ్. కాలే భవన్తి వృక్షాశ్చ స్కన్ధవన్తశ్చ కాలతః, క్రమేణ పుష్పవన్తశ్చ ఫలవన్తశ్చ కాలతః ౫౪ తేషాం ఫలాని పక్వాని ప్రభవన్త్యేవ కాలతః, తే సర్వే ఫలితాః కాలే పాతం యాన్తి చ కాలతః ౫౫ కాలే భవన్తి విశ్వాని కాలే నశ్యన్తి సున్దరి, కాలాత్స్రష్టా చ సృజతి పాతా పాతి చ కాలతః. ౫౬ సంహర్తా సంహరేత్కాలే క్రమేణ సఞ్చరన్తి తే, బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనామీశ్వరః ప్రకృతిః పరా. ౫౭. స్రష్టా పాతా చ సంహర్తా స చాత్మా కాలనర్తకః, కాలే స ఏవ ప్రకృతిం స్వాభిన్నాం స్వేచ్ఛయా ప్రభుః. ౫౮. నిర్మాయ కృతవాన్సర్వాన్విశ్వస్థాంశ్చ చరాచరాన్, సర్వేశః సర్వరూపశ్చ సర్వాత్మా పరమేశ్వరః ౫౯ జనం జనేన జనితా జనం పాతి జనేన యః, జనం జనేన హరతే తం దేవం భజ సామ్ప్రతమ్. ౬౦ యస్యాజ్ఞయా వాతి వాతశ్శీఘ్రగామీ చ సామ్ప్రతమ్, యస్యాజ్ఞయా చ తపనస్తపత్యేవ యథాక్షణమ్. ౬౧. యథాక్షణం వర్షతీన్ద్రో మృత్యుశ్చరతి జన్తుషు, యథా క్షణం దహత్యగ్నిశ్చన్ద్రో భ్రమతి శీతవాన్. ౬౨. మృత్యోర్మృత్యుం కాలకాలం యమస్య చ యమం పరమ్, విభుం స్రష్టుశ్చ స్రష్టారం మాతుశ్చ మాతృకం భవేత్. ౬౩. సంహర్తారం చ సహర్తుస్తం దేవం శరణం వ్రజ, కో వా బన్ధుశ్చ కేషాం వా సర్వబన్ధుం భజప్రియే ౬౪. అహం కో వా చ త్వం కా వా విధినా యోజితః పురా, త్వయా సార్ధం కర్మణా చ పునస్తేన వియోజితః. ౬౫ అజ్ఞానీ కాతరః శోకే విపత్తౌ న చ పణ్డితః, సుఖే దుఃఖే భ్రమత్యేవ కాలనేమిక్రమేణ చ. ౬౬ నారాయణం తం సర్వేశం కాన్తం యాస్యసి నిశ్చితమ్, తపః కృతం యదర్థే చ పురా బదరికాశ్రమే ౬౭ మయా త్వం

సా రిపుం రిపవే భయం దదాతీత్యర్థః. ౩౪—౪౯. మనసి వాఞ్ఛితం రతిక్రీడామ్. ౫౦—౫౬. యా పరా ప్రకృతిః సైవ బ్రహ్మాదీనామీశ్వర ఇత్యర్థః. ౫౭. స ప్రకృతిరూప ఏవేశ్వరః. పాతా సంహర్తా స్రష్టా చ భవతి స ఏవాత్మా భవతి స ఏవ కాలస్యాపి నర్తకః. ౫౮. స ఏవ సృష్టికాలే స్వాభిన్నాం ప్రకృతిం మాయాఖ్యాం నిర్మాయ పృథక్కృత్య చరాచరం చ కృతవానిత్యర్థః. ౫౯. స ఏవ జనేన జనం జనితా జనయితేత్యర్థః. తథా జనేన జనం పాతి రక్షతి. తథా జనేన జనం హరతి—యస్మాదేవం మూలప్రకృత్యాత్మక ఈశ్వర ఏవ కరోతి సర్వం తస్మాత్తాదృశస్యేచ్ఛాం కో నివారయితుం సమర్థః స్యాత్. కిం కర్తవ్యమితి చేత్తమేవ శరణం గన్తవ్యమిత్యాహ—తం దేవమితి. ౬౦—౬౧. మృత్యుశ్చరతి జన్తుష్వితి. తథా చ శ్రుతిః—''భీషాస్మాద్వాతః పవతే భీషోదేతి

తపసా లబ్ధా బ్రహ్మణస్తు వరేణ చ, హర్యర్థే యత్తవ తపో హరిం ప్రాప్స్యసి కామిని. ౧౮. బృన్దావనే చ గోవిన్దం గోలోకే త్వం లభిష్యసి, అహం యాస్యామి తల్లోకం తనుం త్యక్త్వా చ దానవీమ్ ౧౯ తత్ర ద్రక్ష్యసి మాం త్వం చ ద్రక్ష్యామి త్వాం చ సామ్ప్రతమ్, అగమం రాధికాశాపాద్భారతం చ సుదుర్లభమ్ ౨౦ పునర్యాస్యామి తత్రైవ కశ్చిన్త్కాలే మే శృణు ప్రియే, త్వం చ దేహం పరిత్యజ్య దివ్యరూపం విధాయ చ ౨౧ తత్కాలం ప్రాప్స్యసి హరిం మా కాన్తే కాతరా భవ, ఇత్యుక్త్వా చ దినాన్తే చ తయా సార్ధం మనోహరమ్. ౨౨ సుష్వాప శోభనే తల్పే పుష్పచన్దనచర్చితే, నానాప్రకారవిభవం చ కార రత్నమన్దిరే. ౨౩. రత్నప్రదీపసంయుక్తే స్త్రీరత్నం ప్రాప్య సున్దరీమ్, నినాయ రజనీం రాజా క్రీడాకౌతుకమఙ్గలైః ౨౪. కృత్వా వక్షసి తాం కాన్తాం రుదన్తీమతిదుఃఖితామ్, కృశోదరీం నిరాహారాం నిమగ్నాం శోకసాగరే ౨౫ పునస్తాం బోధయామాస దివ్యజ్ఞానేన జ్ఞానవిత్, పురా కృష్ణేన యద్దత్తం భాణ్డీరే తత్త్వముత్తమమ్. ౨౬. స చ తస్యై దదౌ సర్వం సర్వశోకహరం పరమ్, జ్ఞానం సంప్రాప్య సా దేవీ ప్రసన్నవదనేక్షణా. ౨౭. క్రీడాం చకార హర్షేణ సర్వం మత్వేతి నశ్వరమ్, తౌ దమ్పతీ చ క్రీడన్తౌ నిమగ్నౌ సుఖసాగరే. ౨౮. పులకాఞ్చితసర్వాఙ్గౌ మూర్ఛితౌ నిర్జనే మునే, అఙ్గప్రత్యఙ్గసంయుక్తౌ సుప్రీతౌ సురతోత్సుకౌ. ౨౯. ఏకాఙ్గౌ చ తథా తౌ ద్వౌ చార్ధనారీశ్వరో యథా, ప్రాణేశ్వరం చ తులసీ మేనే ప్రాణాధికం పరమ్. ౩౦. ప్రాణాధికాం చ తాం మేనే రాజా ప్రాణేశ్వరీం సతీమ్, తౌ స్థితౌ సుఖసుప్తౌ చ తన్ద్రితౌ సున్దరౌ సమౌ. ౩౧. సువేషౌ సుఖసమ్భోగాదచేష్టౌ సుమనోహరౌ, క్షణం సుచేతనౌ తౌ చ కథయన్తౌ రసాశ్రయాత్. ౩౨ కథాం మనోరమాం దివ్యాం హసన్తౌ చ క్షణం పునః, క్షణం చ కేళిసంయుక్తౌ రసభావసమన్వితౌ. ౩౩. సురతే విరతిర్నాస్తి తౌ తద్విషయపణ్డితౌ, సతతం జయయుక్తౌ ద్వౌ క్షణం నైవ పరాజితౌ. ౩౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః

—— శఙ్ఖచూడమహేశయోర్యుద్ధమ్. ——

శ్రీనారాయణ ఉవాచః—శ్రీకృష్ణం మనసా ధ్యాత్వా రక్షః కృష్ణపరాయణః, బ్రాహ్మే ముహూర్తే ఉత్థాయ పుష్పతల్పాన్మనోహరాత్. ౧. రాత్రివాసః

సూర్యః ఖీషాస్మాదగ్నిశ్చేన్ద్రశ్చ మృత్యుర్ధావతి పఞ్చమ ఇతి. ౧౭—౨౫. గోలోకే భాండీరే. స్థానే. తత్త్వం జ్ఞానమ్. ౨౬—౩౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే వింశోఽధ్యాయః.

ద్వ్యశీతిపద్యవర్యైస్తు శంఖచూడమహేశయోః, యుద్ధం మహాత్రాసకరం యథావదభివర్ణ్యతే

పరిత్యజ్య స్నాత్వా మఙ్గళవారిణా, ధౌతే చ వాససీ ధృత్వా కృత్వా తిలకముజ్జ్వలమ్. ౨. చకారాహ్నికమావశ్యమభీష్టదేవవన్దనమ్, దధ్యాజ్యమధులాజాంశ్చ దదర్శ వస్తు మఙ్గళమ్. ౩. రత్నశ్రేష్ఠం మణిశ్రేష్ఠం వస్త్రశ్రేష్ఠం చ కాఞ్చనమ్, బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ భక్త్యా యథా నిత్యం చ నారద. ౪. అమూల్యరత్నం యత్కిఞ్చిన్ముక్తామాణిక్యహారకమ్, దదౌ విప్రాయ గురవే యాత్రామఙ్గళహేతవే. ౫. గజరత్నమశ్వరత్నం ధనరత్నం మనోహరమ్, దదౌ సర్వం దరిద్రాయ విప్రాయ మఙ్గళాయ చ. ౬. భాణ్డారాణాం సహస్రాణి నగరాణాం ద్విలక్షకమ్, గ్రామాణాం శతకోటించ బ్రాహ్మణాయ దదౌ ముదా. ౭. పుత్రం కృత్వా తు రాజేన్ద్రం సర్వేషు దానవేషు చ, పుత్రే సమర్ప్య భార్యాం తాం రాజ్యం చ సర్వసమ్పదమ్. ౮. ప్రజానుచరసఙ్ఘం చ భాణ్డారం వాహనాదికమ్, స్వయం సన్నాహయుక్తశ్చ ధనుష్పాణిర్బభూవహ. ౯. భృత్యద్వారా క్రమేణైవ చకార సైన్యసఞ్చయమ్, అశ్వానాం చ త్రిలక్షేణ లక్షేణ వరహస్తినామ్. ౧౦. రథానామయుతేనైవ ధానుష్కాణాం త్రికోటిభిః, త్రికోటిభిర్వర్మిణాం చ శూలినాం చ త్రికోటిభిః ౧౧. కృతా సేనా పరిమితా దానవేన్ద్రేణ నారద, తస్యాం సేనాపతిశ్చైవ యుద్ధశాస్త్రవిశారదః. ౧౨. మహారథస్స విజ్ఞేయో రథినాం ప్రవరో రణే, త్రిలక్షాక్షౌహిణీసేనాపతిం కృత్వా నరాధిపః. ౧౩. త్రింశదక్షౌహిణీబాధం భాణ్డౌఘం చ చకార హ, బహిర్బభూవ శిబిరాన్మనసా శ్రీహరిం స్మరన్. ౧౪. రత్నేన్ద్రసారనిర్మాణవిమానమారురోహ సః, గురువర్గాన్పురస్కృత్య ప్రయయౌ శఙ్కరాన్తికమ్. ౧౫. పుణ్యభద్రానదీతీరే యత్రాక్షయవటశ్శుభః, సిద్ధాశ్రమం చ సిద్ధానాం సిద్ధిక్షేత్రం చ నారద. ౧౬. కపిలస్య తపస్స్థానం పుణ్యక్షేత్రే చ భారతే, పశ్చిమోదధిపూర్వే చ మలయస్య చ పశ్చిమే. ౧౭. శ్రీశైలోత్తరభాగే చ గన్ధమాదనదక్షిణే, పఞ్చయోజనవిస్తీర్ణా దైర్ఘ్యే శతగుణా తథా. ౧౮. శుద్ధస్ఫటికసఙ్కాశా భారతే చ సుపుణ్యదా, శాశ్వతీ జలపూర్ణా చ పుణ్యభద్రానదీ శుభా. ౧౯. లవణోదధిప్రియా భార్యా శశ్వత్సౌభాగ్యసంయుతా, శరావతీమిశ్రితా చ నిర్గతా సా హిమాలయాత్. ౨౦. గోమతీం వామతః కృత్వా ప్రవిష్టా పశ్చిమోదధౌ, తత్ర గత్వా శఙ్ఖచూడో దదర్శ చన్ద్రశేఖరమ్. ౨౧. వటమూలే సమాసీనం సూర్యకోటిసమప్రభమ్, కృత్వా యోగాసనం దృష్ట్వా ముద్రాయుక్తం చ సస్మితమ్. ౨౨.

రాత్ర్యుత్తరం జాతం వృత్తమాహ—శ్రీకృష్ణమితి. రక్షో రాక్షసః. ౧—౩. నిత్యం నిత్యదానమ్. ౪—౬. స్వస్య మరణం నిశ్చితం జ్ఞాత్వా భాణ్డారాణి దదావిత్యాహ—౭—౧౦. ధానుష్కాణాం ధనుర్ధరాణామ్. ౧౧—౧౩. భాణ్డౌఘం ద్రవ్యసమూహం త్రింశదక్షౌహిణీబాధం

శుద్ధస్ఫటికసఙ్కాశం జ్వలన్తం బ్రహ్మతేజసా, త్రిశూలపట్టిశధరం వ్యాఘ్రచర్మా
మ్బరం వరమ్. ౨౩ భక్తమృత్యుహరం శాన్తం గౌరీకాన్తం మనోహరమ్, తపసాం
ఫలదాతారం దాతారం సర్వసమ్పదామ్. ౨౪. ఆశుతోషం ప్రసన్నాస్యం భక్తా
నుగ్రహకాతరమ్, విశ్వనాథం విశ్వబీజం విశ్వరూపం చ విశ్వజమ్. ౨౫ విశ్వ
మ్భరం విశ్వవరం విశ్వసంహారకారకమ్, కారణం కారణానాం చ నరకార్ణవతార
ణమ్. ౨౬ జ్ఞానప్రదం జ్ఞానబీజం జ్ఞానానన్దం సనాతనమ్, అవరుహ్య విమానాచ్చ
తం దృష్ట్వా దానవేశ్వరః ౨౭. సర్వైస్సార్ధం భక్తియుక్తశ్శిరసా ప్రణనామ సః,
వామతో భద్రకాలీం చ స్కన్దం చ తత్పురస్థితమ్. ౨౮. ఆశిషం చ దదౌ తస్మై
కాళీస్కన్దశ్చ శఙ్కరః, ఉత్తస్థురాగతం దృష్ట్వా సర్వే నన్దీశ్వరాదయః ౨౯. పర
స్పరం చ భాషాన్తే చక్రుస్తత్ర చ సామ్ప్రతమ్, రాజా కృత్వా చ సమ్భాషాము
వాస శివసన్నిధౌ. ౩౦. ప్రసన్నాత్మా మహాదేవో భగవాంస్తమువాచ హ, మహా
దేవ ఉవాచ:—విధాతా జగతాం బ్రహ్మా పితా ధర్మస్య ధర్మవిత్. ౩౧. మరీచి
స్తస్య పుత్రశ్చ వైష్ణవశ్చాపి ధార్మికః, కశ్యపశ్చాపి తత్పుత్రో ధర్మిష్ఠశ్చ ప్రజా
పతిః. ౩౨. దక్షః ప్రీత్యా దదౌ తస్మై భక్త్యా కన్యాస్త్రయోదశ, తాస్వేకా చ దను
స్సాధ్వీ తత్సౌభాగ్యవివర్జితా. ౩౩. చత్వారింశద్దనోః పుత్రా దానవాస్తేజసో
ల్బణాః, తేష్వేకో విప్రచిత్తిశ్చ మహాబలపరాక్రమః. ౩౪. తత్పుత్రో ధార్మికో
దమ్భో విష్ణుభక్తో జితేన్ద్రియః, జజాప పరమం మన్త్రం పుష్కరే లక్షవత్సరమ్.
౩౫. శుక్రాచార్యం గురుం కృత్వా కృష్ణస్య పరమాత్మనః, తదా త్వాం తనయం
ప్రాప పరం కృష్ణపరాయణమ్. ౩౬. పురా త్వం పార్షదం గోపో గోపేష్వపి సుధా
ర్మికః, అధునా రాధికాశాపాద్భారతే దానవేశ్వరః. ౩౭. ఆబ్రహ్మస్తమ్బపర్యన్తం
తుచ్ఛం మేనే చ వైష్ణవః, సాలోక్యసార్ష్టిసారూప్యం సామీప్యం చ హరేరపి. ౩౮.
దీయమానం న గృహ్ణన్తి వైష్ణవా సేవనం వినా, బ్రహ్మత్వమమరత్వం వా తుచ్ఛం
మేనే చ వైష్ణవః. ౩౯. ఇన్ద్రత్వం వామనత్వం వా న మేనే గణనాసు చ, కృష్ణ
భక్తస్య తే కింవా దేవానాం విషయే భ్రమే. ౪౦. దేహి రాజ్యం చ దేవానాం
మత్ప్రీతిం రక్ష భూమిప, సుఖం స్వరాజ్యే త్వం తిష్ఠ దేవాస్తిష్ఠన్తు వై పదే. ౪౧.
అలంభూతవిరోధేన సర్వే కశ్యపవంశజాః, యాని కానిచ పాపాని బ్రహ్మ
హత్యాదికానిచ. ౪౨. జ్ఞాతిద్రోహస్య పాపాని కలాం నార్హన్తి షోడశీమ్, స్వస

పీడితం చకార రక్షితం త్రింశదక్షౌహిణీభిశ్చ కారేత్యర్థః. ౧౪—౩౯. దేవానాం భ్రమే విషయే
మిథ్యారూపే దేశే తవ కిం వా ఫలం? న కిమపీత్యర్థః. ౪౦, ౪౧. సర్వే యూయం దేవాసురాః
కశ్యపవంశోత్పన్నా బన్ధవోఽతో న పరస్పరం ద్రోహో యుక్త ఇత్యర్థః. ౪౨. దేవేభ్యో రాజ్య

మ్పదాం చ హానించ యది రాజేన్ద్ర మన్యసే ౪౩ సర్వావస్థా చ సమతాం
కేషాం యాతి చ సర్వదా, బ్రహ్మణశ్చ తిరోభావో లయే ప్రాకృతికే సదా
౪౪. ఆవిర్భావః పునస్తస్య ప్రభావాదీశ్వరేచ్ఛయా, జ్ఞానవృద్ధిశ్చ తపసా
స్మృతిలోపశ్చ నిశ్చితమ్ ౪౫ కరోతి సృష్టిం జ్ఞానేన స్రష్టా సోఽపి క్రమేణ చ, పరి
పూర్ణతమో ధర్మస్సత్యే సత్యాశ్రయే సదా. ౪౬ త్రిభాగస్సోఽపి త్రేతాయాం
ద్విభాగో ద్వాపరే స్మృతః, ఏకభాగః కలౌ పూర్వం తదంశశ్చ క్రమేణ చ. ౪౭.
కలామాత్రం కలేశ్శేషే కుహ్వాం చన్ద్రకలా యథా, యాదృక్తేజో రవే గ్రీష్మే
న తాదృక్ఛిశిరే పునః. ౪౮. దినేషు యాదృఙ్మధ్యాహ్నే సాయం ప్రాతర్న తత్స
మమ్, ఉదయం యాతి కాలేన బాల్యతాం చ క్రమేణ చ. ౪౯. ప్రకాణ్డతాం
చ తత్పశ్చాత్కాలేఽస్తం పునరేతి సః, దినే ప్రచ్ఛన్నతాం యాతి కాలేన దుర్దినే
ఘనే. ౫౦ రాహుగ్రస్తే కమ్పితశ్చ పునరేవ ప్రసన్నతామ్, పరిపూర్ణతమశ్చన్ద్రః
పూర్ణిమాయాం చ జాయతే ౫౧. తాదృశో న భవేన్నిత్యం క్షయం యాతి దినే
దినే, పునశ్చ పుష్టిమాయాతి పరం కుహ్వా దినే దినే ౫౨. సమ్పద్యుక్తశ్శుక్లపక్షే
కృష్ణే మ్లానశ్చ యక్ష్మణా, రాహుగ్రస్తే దినే మ్లానో దుర్దినేన విరోచతే ౫౩. కాలే
చన్ద్రో భవేచ్ఛ్రీకో భ్రష్టశ్రీః కాలభేదతః, భవిష్యతి బలిశ్చేన్ద్రో భ్రష్టశ్రీస్సుతలేఽ
ధునా. ౫౪. కాలేన పృథ్వీ సస్యాఢ్యా సర్వాధారా వసుంధరా, కాలే జలే నిమ
గ్నా సా తిరోభూతాఽమ్బువిప్లుతా. ౫౫. కాలే నశ్యన్తి విశ్వాని ప్రభవన్త్యేవ
కాలతః, చరాచరాశ్చ కాలేన నశ్యన్తి ప్రభవన్తి చ. ౫౬ ఈశ్వరస్యైవ సమతా
బ్రహ్మణః పరమాత్మనః, అహం మృత్యుంజయో యస్మాదసంఖ్యం ప్రాకృతం లయమ్.
౫౭. అదర్శం చాపి ద్రక్ష్యామి వారం వారం పునః పునః, స చ ప్రకృతిరూపం
చ స ఏవ పురుషస్స్మృతః ౫౮ స చాత్మా స చ జీవశ్చ నానారూపధరః పరః, కరోతి
సతతం యో హి తన్నామగుణకీర్తనమ్. ౫౯. కాలే మృత్యుం స జయతి జన్మ

దత్తే మమ సమ్పదో హానిః స్యాత్తత్రాహ—స్వసమ్పదామితి. ౪౩—౪౫. బ్రహ్మణో న్యూనత్వం
కాలవశాదుపపాద్య ధర్మస్యాపి న్యూనత్వమాహ—ధర్మః సత్యే సత్యయుగే పూర్ణో ధర్మ ఇత్యర్థః.
౪౬, ౪౭. కుహ్వాం అమావాస్యాయామ్. ౪౮, ౪౯. ప్రకాణ్డతాం ప్రచండతామ్ ౫౦—౫౬.
యథా తే కాలేన నశ్యన్తి తత్ర న దుఃఖం తథా తవ సమ్పదస్త్వం చ నంక్ష్యసి తత్ర కిం దుఃఖమి
త్యర్థః తర్హి న్యూనత్వాదిదోషాభావవాన్ కస్తత్రాహ—ఈశ్వరస్యైవేతి. యస్మాత్పరమాత్మనోఽను
గ్రహాదహం మృత్యుంజయో జాతోఽథ చ ప్రాకృతం లయం పశ్యామి కారణాత్మనా భిన్నః సన్
స ఈశ్వర ఇత్యర్థః. స ఏవేశ్వరో మాయావిశిష్టత్వాన్మాయాశక్తిప్రకృతిపురుష ఇత్యాదిశ్రుతైర్వ్యేవ
మ్రియతే గజశరీరే ప్రవిష్టచైతన్యస్య గజ ఇతి వ్యవహారవత్. ౫౭—౫౮. అతో జన్మమరణాది
భయమవశ్యభావిత్వాత్త్యాజ్యమేవ తర్హి కిం కర్తవ్యమితి చేత్సర్వభావేన మూలప్రకృతిరూపాః స

రోగం భయం జరామ్, స్రష్టా కృతో విధి స్తేన పాతా విష్ణుః కృతో భవేత్. ౬౦
అహఙ్కృతశ్చ సంహర్తా వయం విషయిణః కృతాః, కాలాగ్నిరుద్రం సంహారే
నియోజ్య విషయే నృప. ౬౧. అహం కరోమి సతతం తన్నామగుణకీర్తనమ్,
తేన మృత్యుఞ్జయో౾హం చ జ్ఞానేనానేన నిర్భయః. ౬౨. మృత్యుర్మృత్యు
భయాద్యాతి వైనతేయాదివోరగాః, ఇత్యుక్త్వా సచ సర్వేశస్సర్వభావనతత్పరః.
౬౩ విరరామ చ శమ్భుశ్చ సభామధ్యే చ నారద, రాజా తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రశ
శంస పునః పునః. ౬౪. ఉవాచ మధురం దేవం పరం వినయపూర్వకమ్. శఙ్ఖ
చూడఉవాచ—త్వయా యత్కథితం దేవ నాన్యథా వచనం స్మృతమ్. ౬౫ తథా
పికిఞ్చిద్యథార్థం శ్రూయతాం మన్నివేదనమ్, జ్ఞాతిద్రోహే మహత్పాపం త్వయో
క్తమధునా చ యత్. ౬౬. గృహీత్వా తస్య సర్వస్వం కుతః ప్రస్థాపితో బలిః,
మయాసముద్ధృతం సర్వమూర్ధ్వమైశ్వర్యమీశ్వర. ౬౭. సుతలాచ్చ సముద్ధర్తుం
నాలం తత్ర గదాధరః, సభ్రాతృకో హిరణ్యాక్షః కథం దేవైశ్చ హింసితః. ౬౮.
శుమ్భాదయశ్చాసురాశ్చ కథం దేవైర్నిపాతితాః, పురా సముద్రమథనే పీయూ
షం భక్షితంసురైః ౬౯. క్లేశభాజో వయం తత్ర తే సర్వే ఫలభోగినః, క్రీడాభా
ణ్డమిదం విశ్వం ప్రకృతేః పరమాత్మనః. ౭౦. యస్మై యత్ర సదదాతితస్యైశ్వర్యం
భవేత్తదా, దేవదానవయోర్వాదశ్శశ్వన్నైమిత్తికస్సదా. ౭౧. పరాజయో జయ
స్తేషాం కాలే౾స్మాకం క్రమేణ చ, తదా వయోర్విరోధేవాగమనంనిష్ఫలం వరమ్
౭౨. సమసమ్బన్ధినోబన్ధోరీశ్వరస్య మహాత్మనః, ఇయం తే మహతీ లజ్జాయుద్ధేస్మాభి
స్సహాధునా. ౭౩. జయే తతో౾ధికా కీర్తిర్హానిశ్చైవ పరాజయే, ఇత్యేతద్వచనం

ఏవారాధనీయ ఇత్యాహ—తన్నామేతి. ౫౯—౬౬. గృహీత్వేతి. ధర్మవద్భిర్భవద్భిః బలిర్ధనం
గృహీత్వా కుతః ప్రస్థాపితః తత్ర కిం న జ్ఞాతిద్రోహో౾స్తీతి తస్మాత్పరోపదేశే కుశలా ఏవ
యూయమితి ప్రతిభాతీత్యభిప్రాయః తత్పాతాలే గతమైశ్వర్యమధునా మయోర్ధ్వసముద్ధృతం
తత్కథం జీవన్నాస్యామీతి భావః. ౬౭. తర్హి బలిస్త్వయా కుతో నోద్ధృతః ఇతి చేత్ సామ
ర్థ్యాదిత్యాహ—సుతలాచ్చేతి. సముద్ధర్తుం బలిమితి శేషః. కుతః సామర్థ్యాభావో యతస్తత్ర బలి
ద్వారి గదాధరస్తిష్ఠతి శత ఇత్యర్థః. తథానేకే౾పరాధా భవతాం సన్తీత్యాహ—సభ్రాతృక ఇతి.
౬౮, ౬౯. తే సర్వే దేవాః ప్రకృతేర్మూలప్రకృతిసంజ్ఞస్య పరమాత్మన ఇత్యర్థః. ౭౦, ౭౧. పరా
జయో జయ ఇతి. కదాచిత్తేషాం జయపరాజయౌ కదాచిదస్మాకమిత్యర్థః. ఇదం త్వధికమిత్యాహ-
తదావయోరితి. ఆవయోర్దేవాసురయోర్విరోధే తవాగమనం నిష్ఫలమ్. ౭౨. కుత ఇతి చేత్తవ
దేవాసురయోః సమత్వాదిత్యాహ—సమసమ్బన్ధిన ఇతి. సమసమ్బన్ధినోర్బన్ధోర్దేవాసురమిత్రస్య తవా
త్రాగమనం నోచితమితి భావః. కించ ఇయం తే ఇతి. అస్మాభిస్సహ యుద్ధం తవ మహతీ లజ్జా
అస్మాసు నీచత్వాత్త్వయి మహత్త్వాత్. ౭౩. కించ జయే ఇతి. అస్మాకం జయే అస్మాకమేవాధికా

శ్రుత్వా ప్రహస్య చత్రిలోచనః. ౨౪. యథోచితముత్తరం తమువాచ దానవే
శ్వరమ్. మహాదేవఉవాచ—యుష్మాభిస్సహ యుద్ధే మే బ్రహ్మవంశసముద్భవైః.
౨౫ కా లజ్జా మహతీ రాజన్నకీర్తిర్వా పరాజయే, యుద్ధమాదౌ హరేరేవ
మధునా కైటభేన చ. ౨౬. హిరణ్యకశిపోశ్చైవ సహ తేనాత్మనా నృప, హిర
ణ్యాక్షస్య యుద్ధం చ పునస్తేన గదాభృతా. ౨౭. త్రిపురైస్సహ యుద్ధం చమయా
పిచ పురాకృతమ్, సర్వేశ్వర్యాస్సర్వమాతుః ప్రకృత్యాశ్చ బభూవహ. ౨౮.
సహాశుమ్భాదిభిః పూర్వం సమరః పరమాద్భుతః, పార్షదప్రవరస్త్వం చ కృష్ణస్య
పరమాత్మనః. ౨౯. యే యే హతాశ్చ దైతేయా న హి కేఽపి త్వయా సమాః,
కాలజ్జా మహతీ రాజన్మమ యుద్ధే త్వయా సహ. ౩౦. సురాణాం శరణశ్చైవ
ప్రేషితశ్చ హరే రహో, దేహి రాజ్యం చ దేవానామితి మే నిశ్చితం వచః. ౩౧.
ఇత్యుక్త్వా శఙ్కరస్తత్ర విరరామ చ నారద, ఉత్తస్థౌ శఙ్ఖచూడశ్చ హ్యామా
త్యైస్సహ సత్వరమ్. ౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ఏకవింశోఽధ్యాయః

శ్రీనారాయణఉవాచ—శివం ప్రణమ్య శిరసా దానవేన్ద్రః ప్రతాపవాన్,
సమారురోహ యానం చ సహామాత్యైస్ససత్వరః ౧ శివస్స్వ సైన్యం దేవాంశ్చ
ప్రేరయామాస సత్వరమ్, దానవేన్ద్రస్ససైన్యశ్చ యుద్ధారమ్భే బభూవహ ౨.
స్వయం మహేన్ద్రో యుయుధే సార్ధం చవృషపర్వణా, భాస్కరో యుయుధేవిప్ర
చిత్తినా సహ సత్వరః. 3. దమ్భేన సహ చన్ద్రశ్చ చకార పరమం రణమ్, కాల
స్వరేణకాలశ్చ గోకర్ణేన హుతాశనః ౪. కుబేరః కాలకేయేన విశ్వకర్మా మయేన
చ, భయఙ్కరేణ మృత్యుశ్చ సంహారేణ మయస్తథా. ౫. వికఙ్కణేన వరుణశ్చ
ఞ్చలేన సమీరణః, బుధశ్చ ఘృతపృష్ఠేన రక్తాక్షేణ శనైశ్చరః. ౬. జయన్తో రత్న
సారేణ వసవో వర్చసాం గణైః, అశ్వినౌ చ దీప్తిమతా ధూమ్రేణ నలకూబరః

కీర్తిస్తవ జయే తు న తాదృశీ. న హి సింహః సృగాలం హత్వా కీర్తిం లభతే. తవ పరాజయే తు
తవ మహతీహానిర్న తథాఽస్మాకం సా భవతీతి విశేష ఇతి. ౨౪—౨౯. కా లజ్జేతి. అస్మాకం
దేవతానాం దైత్యైః సహ యుద్ధం కర్తవ్యమిత్యేవ సనాతనో ధర్మశ్చలితోఽస్తి తతో న కాపి
లజ్జేత్యర్థః. ౩౦. శరణస్యాశ్రయస్య ప్రేషితస్తేన ప్రేషిత ఇత్యర్థః. ౩౧, ౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

పంచసప్తతిపద్యైస్తు యుద్ధారమ్భః స చోచ్యతే, యత్ర దేవాసురాణాం చ పరాక్రమ
ఉదీర్యతే. శంఖచూడో యుద్ధార్థముత్థితవానిత్యుక్తం తదుత్తరం జాతం వృత్తమాహ శివం ప్రణ
మ్యేతి. ౧, ౨. కేనసాకం కస్య యుద్ధం జాతం తదాహ స్వయం మహేన్ద్ర ఇతి. 3. అత్ర
తృతీయాన్తాః దైత్యాః ప్రథమాన్తా దేవాః. ౪-౯. గోధాముఖాదిఖరాదిత్యాభ్యాద్యా యుయుధుః.

౭. ధురన్ధరేణ ధర్మశ్చ ఉష్మాత్తేణ చ మఙ్గళః, శోభాకరేణ వై భానుః పిఠరేణ చ
మన్మథః. ౮. గోధాముఖేన చూర్ణేన ఖడ్గేన చ ధ్వజేన చ, కాఞ్చీముఖేన పిణ్డేన
ధూమ్రేణ సహ నన్దినా. ౯. విశ్వేన చ పలాశేనాదిత్యాద్యా యుయుధుః పరే,
ఏకాదశ చ రుద్రా వై ఏకాదశ భయఙ్కరైః. ౧౦. మహామారీ చ యుయుధే
చోగ్రచణ్డాదిభిస్సహ, నన్దీశ్వరాదయస్సర్వే దానవానాం గణైస్సహ. ౧౧. యు
యుధుశ్చ మహాయుద్ధే ప్రళయేఽపి భయఙ్కరే, వటమూలే చ శమ్భుశ్చ తస్థౌ
కాల్యా సుతేన చ. ౧౨. సర్వే చ యుయుధుస్సైన్యసమూహాస్సతతం మునే,
రత్నసింహాసనే రమ్యే కోటిభిర్దానవైస్సహ. ౧౩. ఉవాస శఙ్ఖచూడశ్చ రత్న
భూషణభూషితః, శఙ్కరస్య చ యే యోధా దానవైశ్చ పరాజితాః. ౧౪.
దేవాశ్చ దుద్రువుస్సర్వే భీతాశ్చ క్షతవిగ్రహాః, చకార కోపం స్కన్దశ్చ దేవేభ్య
శ్చాభయం దదౌ. ౧౫. బలం చ స్వగణానాం చ వర్ధయామాస తేజసా, సోఽయ
మేకశ్చ యుయుధే దానవానాం గణైస్సహ. ౧౬. అక్షౌహిణీనాం శతకం సమరే
చ జఘానసః, అసురాన్పాతయామాస కాళీ కమలలోచనా. ౧౭. పపౌ రక్తం
దానవానామతిక్రుద్ధా తతః పరమ్, దశలక్షం గజేన్ద్రాణాం శతలక్షం చ కోటిశః.
౧౮. సమాదాయైకహస్తేన ముఖే చిక్షేప లీలయా, కబన్ధానాం సహస్రం చ న
నర్త సమరే మునే. ౧౯. స్కన్దస్య శరజాలేన దానవాః క్షతవిగ్రహాః, భీతాశ్చ
దుద్రువుస్సర్వే మహారణపరాక్రమాః. ౨౦. వృషపర్వా విప్రచిత్తిర్దమ్భశ్చాపి విక
ఙ్కణః, స్కన్దేన సార్ధం యుయుధుస్తే సర్వే విక్రమేణ చ. ౨౧. మహామారీ చ
యుయుధే న బభూవ పరాఙ్ముఖీ. బభూవుస్తే చ సంక్షుబ్ధాస్స్కన్దస్య శక్తిపీడితాః.
౨౨. న దుద్రువుర్భయాత్స్వర్గే పుష్పవృష్టిర్బభూవ హ, స్కన్దస్య సమరం దృష్ట్వా
మహారుద్రం సముల్బణమ్. ౨౩. దానవానాం క్షయకరం యథా ప్రాకృతికో లయః,
రాజా విమానమారుహ్య చకార బాణవర్షణమ్. ౨౪. నృపస్య శరవృష్టిశ్చ ఘనస్య
వర్షణం యథా, మహాఘోరాన్ధకారశ్చ వహ్న్యుత్థానం బభూవ చ. ౨౫. దే
వాః ప్రదుద్రువుస్సర్వేఽప్యన్యే నన్దీశ్వరాదయః, ఏక ఏవ కార్త్తికేయస్తస్థౌ సమర
మూర్ధని. ౨౬. పర్వతానాం చ సర్పాణాం శిలానాం శాఖినాం తథా, నృపశ్చ
కార వృష్టిం చ దుర్వారాం చ భయఙ్కరీమ్. ౨౭. నృపస్య శరవృష్ట్యా చ
ప్రహితశ్శివనన్దనః, నీహారేణ చ సాన్ద్రేణ ప్రహితో భాస్కరో యథా. ౨౮.
ధనుశ్చిచ్ఛేద స్కన్దస్య దుర్వహం చ భయఙ్కరః, బభఞ్జ చ రథం దివ్యం చిచ్ఛేద

ఏకాదశ రుద్రా ఏకాదశ భయం కరైర్దైత్యైర్యుయుధుః. ౧౦. మహామారీ దైత్యపక్షీయా. ఉగ్ర
చండాదయో దేవతాః. ౧౧, ౨౩. రాజా శంఖచూడః. ౨౪. వహ్న్యుత్థానం పరస్పరశాస్త్ర

రథపీఠకాన్. ౨౯. మయూరం జర్జరీభూతం దివ్యాస్త్రేణ చకార సః, శక్తిం
చిచ్ఛేద సూర్యాభాం తస్య వక్షస్యఘాతినీమ్ ౩౦ క్షణం మూర్ఛాం చ సమ్ప్రాప్య
పబభూవ చేతనః పునః, గృహీత్వా తద్ధనుర్దివ్యం యద్దత్తం విష్ణునా పురా. ౩౧.
రత్నేన్ద్రసారనిర్మాణ యానమారుహ్య కార్తికః, శస్త్రాస్త్రం చ గృహీత్వా చ
చకార రణముల్బణమ్. ౩౨. సర్పాంశ్చ పర్వతాంశ్చైవవృక్షాంశ్చ ప్రస్తరాం
స్తథా, సర్వాంశ్చిచ్ఛేద కోపేన దివ్యాస్త్రేణ శివాత్మజః. ౩౩. వహ్నిం నిర్వాపయా
మాస పార్జన్యేన ప్రతాపవాన్, రథం ధనుశ్చ చిచ్ఛేద శఙ్ఖచూడస్య లీలయా.
౩౪ సన్నాహం సారథిం చైవ కిరీటం ముకుటోజ్జ్వలమ్, చిక్షేప శక్తిం శుక్లాభాం
దానవేన్ద్రస్య వక్షసి. ౩౫. మూర్ఛాం సమ్ప్రాప్య రాజా చ చేతనశ్చ బభూవ
హ, ఆరురోహ యానమన్యద్ధనుర్జగ్రాహ సత్వరః. ౩౬. చకార శరజాలం చ
మాయయామాయినాం పరః, గుహం చచ్ఛాద సమరే శరజాలేన నారద. ౩౭.
జగ్రాహ శక్తిమవ్యగ్రాం శతసూర్యసమప్రభామ్, ప్రళయాగ్నిశిఖారూపాంవిష్ణోశ్చ
తేజసా వృతామ్ ౩౮. చిక్షేప తాం చ కోపేన మహావేగేన కార్తికే, పపాత
శక్తిస్తద్గాత్రేవహ్నిరాశిరివోజ్జ్వలా ౩౯. మూర్ఛాం సమ్ప్రాప శక్త్యా చ కార్తి
కేయో మహాబలః, కాళీ గృహీత్వా తంక్రోడేనినాయ శివసన్నిధౌ. ౪౦. శివస్తం
చాపి జ్ఞానేన జీవయామాస లీలయా, దదౌబలమనన్తం చ సముత్తస్థౌ ప్రతాప
వాన్. ౪౧. కాళీ జగామ సమరం రక్షితుం కార్తికస్య యా, వీరాస్తామనుజగ్ముశ్చ
తే చ నన్దీశ్వరాదయః. ౪౨. సర్వే దేవాశ్చ గన్ధర్వా యక్షరాక్షసకిన్నరాః. వాద్య
భాణ్డాశ్చ బహుశశ్శతశో మధువాహకాః ౪౩. సా చ గత్వాథ సఙ్గ్రామం సింహ
నాదం చకార చ, దేవ్యాశ్చ సింహనాదేన ప్రాపుర్మూర్ఛాం చ దానవాః. ౪౪.
అట్టాట్టహాసమశివం చకార చ పునః పునః, దృష్ట్వా పపౌ చ మాధ్వీకం ననర్త రణ
మూర్ధని. ౪౫. ఉగ్రదంష్ట్రా చోగ్రదణ్డా కోటకీ చ పపౌ మధు, యోగినీ డాకినీ
నాం చ గణాస్సురగణాదయః ౪౬ దృష్ట్వా కాళీం శఙ్ఖచూడశ్శీఘ్రమాజౌ సమా
యయౌ, దానవాశ్చ భయంప్రాపూరాజా తేభ్యోఽభయం దదౌ. ౪౭. కాళీ చిక్షేప
వహ్నిం చ ప్రళయాగ్నిశిఖోపమమ్, రాజా నిర్వాపయామాస పార్జన్యేన చ
లీలయా. ౪౮. చిక్షేప వారుణం సా చ తీవ్రం చ మహదద్భుతమ్, గాన్ధర్వేణ
చ చిచ్ఛేద దానవేన్ద్రశ్చ లీలయా. ౪౯. మాహేశ్వరం ప్రచిక్షేప కాళీ వహ్ని
శిఖోపమమ్. రాజా జఘాన తాం శీఘ్రం వైష్ణవేన చ లీలయా. ౫౦. నారాయణాస్త్రం

వర్షణాత్. ౨౫, ౨౯. వక్షస్య వక్షస ఇత్యర్థః. ౩౦—౪౧. కార్తికస్య స్కన్దస్య సమరం
రక్షితమ్. ౪౨. వాద్యభాండః సముదాయః. ౪౩-౫౫. పాశుపతాస్త్రత్యాగం నిరోద్ధుమాకాశవాణీ

సా దేవీ చిక్షేప మన్త్రపూర్వకమ్, రాజా ననామ తద్దృష్ట్వా చావరుహ్య రథా
దసౌ. ౫౧. ఊర్ధ్వం జగామ తచ్ఛాస్త్రం ప్రళయాగ్నిశిఖోపమమ్, పపాత శఙ్ఖ
చూడశ్చ భక్త్యా తం దణ్డవద్భువి. ౫౨. బ్రహ్మాస్త్రం సా చ చిక్షేప యత్నతో
మన్త్రపూర్వకమ్, బ్రహ్మాస్త్రేణ మహారాజో నిర్వాపఞ్చ చకార సః ౫౩. తదా
చిక్షేప దివ్యాస్త్రం సా దేవీ మన్త్రపూర్వకమ్, రాజా దివ్యాస్త్రజాలేన తన్ని
ర్వాణం చకార చ. ౫౪. దేవీ చిక్షేప శక్తిం చ యత్నతో యోజనాయతామ్,
రాజా దివ్యాస్త్రజాలేన శతఖణ్డాంచకారహ. ౫౫. జగ్రాహ మన్త్రపూతం చ దేవీ
పాశుపతం రుషా, నిక్షేపణం నిరోద్ధుం చ వాగ్బభూవాశరీరిణీ. ౫౬. మృత్యుః
పాశుపతేనాస్తి నృపస్య చ మహాత్మనః, యావదస్తి చ మన్త్రోస్య కవచం చ హరే
రితి. ౫౭. యావత్సతీత్వమస్త్యేవ సత్యాశ్చ నృపయోషితః, తావదస్య జరా
మృత్యుర్నాస్తీతి బ్రహ్మణో వచః ౫౮. ఇత్యాకర్ణ్య భద్రకాళీ న తచ్చిక్షేప
శస్త్రకమ్, శతలక్షం దానవానాం జగ్రాస లీలయా క్షుధా. ౫౯. గ్రస్తుం జగామ
వేగేన శఙ్ఖచూడం భయఙ్కరీ, దివ్యాస్త్రేణ సుతీక్ష్ణేన వారయామాస దానవః.
౬౦. ఖడ్గం చిక్షేప సా దేవీ గ్రీష్మసూర్యోపమం యథా, దివ్యాస్త్రేణ దానవేన్ద్ర
శ్శతఖణ్డం చకార సః. ౬౧ పునర్గ్రస్తుం మహాదేవీ వేగేన చ జగామ తమ్, సర్వసిద్ధే
శ్వరశ్శ్రీమాన్వవృధే దానవేశ్వరః. ౬౨. వేగేన ముష్టినా కాళీ కోపయుక్తా
భయఙ్కరీ, బభఞ్జ చ రథం తస్య జఘాన సారథిం సతీ. ౬౩. సా చ శూలం చ
చిక్షేప ప్రళయాగ్నిశిఖోపమమ్, వామహస్తేన జగ్రాహ శఙ్ఖచూడస్స్వలీలయా.
౬౪. ముష్ట్యా జఘాన తం దేవీ మహాకోపేన వేగతః, బభ్రామ చ తయా దైత్యః
క్షణం మూర్ఛామవాప చ. ౬౫. క్షణేన చేతనాం ప్రాప్య సముత్తస్థౌ ప్రతాప
వాన్, న చకార బాహుయుద్ధం దేవ్యా సహ ననామ తామ్. ౬౬. దేవ్యాశ్చా
స్త్రం సచిచ్ఛేద జగ్రాహ చ స్వతేజసా, నాస్త్రం చిక్షేప తాం భక్తో మాతృభక్త్యా
తు వైష్ణవః. ౬౭. గృహీత్వా దానవం దేవీ భ్రామయిత్వా పునః పునః, ఊర్ధ్వం
చ ప్రాపయామాస మహావేగేన కోపితా. ౬౮. ఊర్ధ్వాత్పపాత వేగేన శఙ్ఖచూడః
ప్రతాపవాన్, నిపత్య చ సముత్తస్థౌ ప్రణమ్య భద్రకాళికామ్. ౬౯. రత్నేన్ద్రసార
నిర్మాణం విమానం సుమనోహరమ్, ఆరురోహ హర్షయుక్తో న విశ్రాన్తో మహా
రణే. ౭౦. దానవానాం చ క్షతజం సా దేవీ చ పపౌ క్షుధా, పీత్వా భుక్త్వా భద్ర

బభూవేత్యర్థః. ౫౬-౬౧. గ్రస్తుం గ్రసితుమ్. ౬౨—౬౫. దేవ్యా సహ బాహుయుద్ధం చకార
కిన్తు తదా ననామ. కించ దేవ్యా అస్త్రం స్వయం చిచ్ఛేద న తు తస్యా ఉపరి స్వయం చిక్షేప.
స్వతేజసా అస్త్రం జగ్రాహ చ కుతో నాస్త్రం చిక్షేప యతో వైష్ణవస్తతో మాతృబుద్ధ్యా

కాళీ జగామ శఙ్కరాన్తికమ్. ౨౧. ఉవాచ రణవృత్తాన్తం పౌర్వాపర్యే యథా క్రమమ్, శ్రుత్వా జహాస శమ్భుశ్చదానవానాం వినాశనమ్ ౨౨. లక్షం చ దాన వేన్ద్రాణామవశిష్టం రణేఽధునా, భుఞ్జన్త్యా నిర్గతం వక్త్రాత్తదన్యం భుక్తమీశ్వర. ౨౩. సఙ్గ్రామే దానవేన్ద్రం చ హన్తుం పాశుపతేనవై, అవధ్యస్తవ రాజేతి వాగ్బభూవాశరీరిణీ. ౨౪. రాజేన్ద్రశ్చ మహాజ్ఞానీ మహాబలపరాక్రమః, న చ చిక్షేప మయ్యస్త్రం చిచ్ఛేద మమ సాయకమ్. ౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః

శ్రీనారాయణఉవాచ—శివస్తత్త్వం సమాకర్ణ్య తత్త్వజ్ఞానవిశారదః, యయౌస్వయం చ సమరే స్వగణైస్సహ నారద. ౧. శఙ్ఖచూడశ్శివం దృష్ట్వా విమానాదవరుహ్య చ, ననామ పరయా భక్త్యా శిరసా దణ్డవద్భువి. ౨. తం ప్రణమ్యాచ వేగేన విమానమారురోహ సః, తూర్ణం చకార సన్నాహం ధనుర్జగ్రాహ దుర్వహమ్. 3. శివదానవయోర్యుద్ధం పూర్ణమబ్దశతం పురా, న బభూవతురన్యోన్యం బ్రహ్మాజ్ఞయాపరాజయౌ ౪. న్యస్తశస్త్రశ్చ భగవాన్న్యస్తశస్త్రశ్చ దానవః, రథస్థశ్శఙ్ఖచూడశ్చ వృషస్థో వృషభధ్వజః. ౫. దానవానాం చ శతకముద్ధృతం చ బభూవ హ, రణే యే యే మృతాశ్శమ్భుర్జీవయామాస తాన్విభుః. ౬. ఏతస్మిన్నన్తరే వృద్ధబ్రాహ్మణః పరమాతురః, ఆగత్యచరణస్థానమువాచ దానవేశ్వరమ్. ౭. వృద్ధబ్రాహ్మణ ఉవాచ-దేహి భిక్షాం చ రాజేన్ద్ర మహ్యం విప్రాయ సామ్ప్రతమ్, త్వంసర్వసమ్పదాందాతా యన్మే మనసి వాఞ్ఛితమ్. ౮. నిరీహాయ చ వృద్ధాయ తృషితాయ చ సామ్ప్రతమ్, పశ్చాత్త్వాం కథయిష్యామి పురస్సత్యం చ కుర్వితి. ౯. ఓమిత్యువాచ రాజేన్ద్రః ప్రసన్నవదనేక్షణః, కవచార్థీజనశ్చాహమిత్యువాచేతి మాయయా. ౧౦. తచ్ఛ్రుత్వా కవచందివ్యం జగ్రాహ హరి రేవ చ, శఙ్ఖచూడస్య రూపేణ జగామ

నాస్త్రం చిక్షేప ౬౬—౨౦. క్షతజం రక్తమ్. క్షుధా క్షుధయా పపౌ. ౨౧—౨౩. పాశుపతేన హన్తుముద్యుక్తేత్యర్థః. తదేతి శేషః. ౨౪—౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

అర్ధాధికైశ్చ త్రింశద్భిః పద్యైరథ జనార్దనః, శంఖచూడస్య కవచం జహారేతి చ వర్ణ్యతే. భద్రకాళీవాక్యశ్రవణోత్తరం శివో యచ్చకార తదాహ—శివస్తత్త్వమితి. యుద్ధవృత్తాన్తరూపం తత్త్వమిత్యర్థః. ౧, ౨. తం ప్రణమ్యేతి. ఏతాదృశోఽయం భగవద్భక్త ఇతి భావః. సన్నాహం యుద్ధోద్యోగమ్. 3. అబ్దశతమభూదితి శేషః. ౪—౫. ఉద్ధృతం మథితం దానవానాం శతమనేకే దానవా ఇత్యర్థః. ౬—౮. పశ్చాత్త్వామితి. మత్పురః ప్రథమతోఽతిసత్యం కురు దాస్యామీతి శపథం కురు పశ్చాత్త్వాం యన్మదభిలషితం తత్కథయిష్యామీత్యర్థః. ౯, ౧౦. కవచం భూర్జపత్రే

తులసీం ప్రతి. ౧౧. గత్వా తస్యాం మాయయా చ వీర్యాధానం చకార చ, అథ శమ్భుర్హరేశ్శూలం జగ్రాహ దానవం ప్రతి, ౧౨. గ్రీష్మమధ్యాహ్నమార్తణ్డప్రళయాగ్నిశిఖోపమమ్, దుర్నివార్యం చ దుర్ధర్షమవ్యర్థం వైరిఘాతకమ్. ౧౩. తేజసా చక్రతుల్యం చ సర్వశస్త్రాస్త్రసారకమ్, శివకేశవయోరన్యదుర్వహం చ భయఙ్కరమ్. ౧౪. ధనుస్సహస్రం దైర్ఘ్యేణ ప్రస్థేన శతహస్తకమ్, సజీవం బ్రహ్మరూపం చ నిత్యరూపమనిర్దిశమ్. ౧౫. సంహర్తుం సర్వబ్రహ్మాణ్డమలం యత్స్వీయలీలయా, చిక్షేప తోలనం కృత్వా శఙ్ఖచూడే చ నారద. ౧౬. రాజా చాపం పరిత్యజ్య శ్రీకృష్ణచరణామ్బుజమ్, ధ్యానే చకార భక్త్యా చ కృత్వా యోగాసనం ధియా. ౧౭. శూలం చ భ్రమణం కృత్వా పపాత దానవోపరి, చకార భస్మసాత్తం చ సరథం చావలీలయా. ౧౮. రాజాధృత్వా దివ్యరూపం కిశోరం గోపవేషకమ్. ద్విభుజం మురలీహస్తం రత్నభూషణభూషితమ్. ౧౯. రత్నేన్ద్రసారనిర్మాణం వేష్టితం గోపకోటిభిః, గోలోకాదాగతం యానమారురోహ పురం యయౌ. ౨౦. గత్వా ననామ శిరసా స రాధాకృష్ణయోర్మునే, భక్త్యా చ చరణామ్భోజం రాసే బృన్దావనే వనే. ౨౧. సుదామానం చ తౌ దృష్ట్వా ప్రసన్నవదనేక్షణౌ, క్రోడే చక్రతురత్యన్తం ప్రేమ్ణాతిపరిసంయుతౌ ౨౨. అథ శూలం చ వేగేనప్రయయౌ తం చ సాదరమ్, అస్థిభిశ్శఙ్ఖచూడస్య శఙ్ఖజాతిర్బభూవహ. ౨౩. నానాప్రకారరూపేణ శశ్వత్పూతాసురార్చనే, ప్రశస్తం శఙ్ఖతోయం చ దేవానాం ప్రీతిదం పరమ్. ౨౪. తీర్థతోయస్వరూపం చ పవిత్రం శమ్భునా వినా, శఙ్ఖశబ్దో భవేద్యత్ర తత్ర లక్ష్మీస్సుసంస్థిరా. ౨౫. సస్నాతస్సర్వతీర్థేషు యస్స్నాతశ్శఙ్ఖవారిణా, శఙ్ఖో హరేరధిష్ఠానం యత్ర శఙ్ఖస్తతో హరిః. ౨౬. తత్రైవ వసతే లక్ష్మీర్దూరీభూతమమఙ్గళమ్, స్త్రీణాం చ శఙ్ఖధ్వనిభిశ్శూద్రాణాం చ విశేషతః. ౨౭. భీతారుష్టాయాతి లక్ష్మీస్తత్స్థలాదన్యదేశతః, శివోఽపి దానవం హత్వా శివలోకం జగామహ. ౨౮. ప్రహృష్టో వృషభారూఢస్స్వగణైశ్చ సమావృతః, సురాస్స్వవిషయంప్రాపుః పరమానన్దసంయుతాః. ౨౯. నేదుర్దున్దుభయస్స్వర్గే

విలిఖ్య స్వర్ణపేటికాయాం స్థాపయిత్వా కంఠేయద్ధృతం తదిత్యర్థః. ౧౧—౧౩. శివకేశవయోరన్యేన తాభ్యామన్యేన పురుషేణదుర్వహమిత్యర్థః. ౧౪. ప్రస్థేనావిస్తరేణ సజీవం చేతనయాసహితమిత్యర్థః. నిత్యరూపమిత్యాద్యతిశయోక్తిః. ౧౫—౨౨. తంచేతి. శ్రీకృష్ణంప్రతీత్యర్థః. ౨౩, ౨౪. శమ్భునా వినేత్యనేన శివోపరిశంఖజలం న దేయమితి భావః. ౨౫, ౨౬. స్త్రీణాం చేతి. స్త్రీశూద్రైః శంఖధ్వ

జగుర్గన్ధర్వకిన్నరాః, బభూవ పుష్పవృష్టిశ్చ శివస్యోపరి సన్తతమ్. ౩౦. ప్రశశంసుస్సురాస్తం చ మునీన్ద్రప్రవరాదయః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

తులసీసఙ్గమవర్ణనాదిః.

నారదఉవాచః— నారాయణశ్చ భగవాన్వీర్యాధానం చకార హ, తులస్యాం కేన రూపేణ తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧. శ్రీనారాయణఉవాచ- నారాయణశ్చ భగవాన్దేవానాం సాధనేషు చ, శఙ్ఖచూడస్య కవచం గృహీత్వా విష్ణుమాయయా. ౨ పునర్విధాయ తద్రూపం జగామ తత్సతీగృహమ్, పాతివ్రత్యస్య నాశేన శఙ్ఖచూడజిఘాంసయా ౩. దున్దుభిం వాదయామాస తులసీద్వారసన్నిధౌ, జయశబ్దం చ తద్ద్వారే బోధయామాస సున్దరీమ్. ౪. తచ్ఛ్రుత్వా చ రవం సాధ్వీ పరమానన్దసంయుతా, రాజమార్గే గవాక్షేణ దదర్శ పరమాదరాత్. ౫ బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్వా కారయామాస మఙ్గళమ్, బన్దిభ్యో భిక్షుకేభ్యశ్చ వాచికేభ్యశ్చ ధనం దదౌ. ౬. అవరుహ్య రథాద్దేవో దేవ్యాశ్చ భవనం యయౌ, అమూల్యరత్ననిర్మాణం సున్దరం సుమనోహరమ్. ౭. దృష్ట్వా చ పురతః కాన్తం సా తం కాన్తం ముదాన్వితా, తత్పాదం క్షాళయామాస ననామ చ రురోద చ. ౮. రత్నసింహాసనే రమ్యే వాసయామాస కాముకీ, తామ్బూలం చ దదౌ తస్మై కర్పూరాదిసువాసితమ్. ౯. అద్య మే సఫలం జన్మ జీవనం చ బభూవ హ, రణే గతం చ ప్రాణేశం పశ్యన్త్యాశ్చ పునర్గృహే. ౧౦. సస్మితా సకటాక్షం చ సకామా పులకాఞ్చితా, పప్రచ్ఛ రణవృత్తాన్తం కాన్తం మధురయా గిరా. ౧౧. తులస్యువాచ- అసఙ్ఖ్యవిశ్వసంహర్త్రా సార్ధమాజౌ తవ ప్రభో, కథం బభూవ విజయస్తన్మే బ్రూహి కృపానిధే. ౧౨. తులసీవచనం శ్రుత్వా ప్రహస్య కమలాపతిః, శఙ్ఖచూడస్య రూపేణ తామువాచామృతం వచః. ౧౩. శ్రీభగవానువాచ - ఆవయోస్సమరః కాన్తే పూర్ణమబ్దం బభూవ హ, నాశో బభూవ సర్వేషాం దానవానాం చ కామిని ౧౪. ప్రీతిం చ

నిర్ణ కర్తవ్యా ఇత్యర్థః. ౨౭. విపక్షే బాధకమాహ— యాతీతి. ౨౮—౩౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కన్ధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

ఏకాధికశతశ్లోకైస్తులసీసంగవర్ణనమ్, కృత్వా తదుత్తరం తస్యా మాహాత్మ్యమపి చోచ్యతే.

నారాయణస్తులసీసంగం కథం కృతవానితి కథాం పృచ్ఛతి నారదః— నారద ఉవాచ నారాయణశ్చేతి. ౧. సాధనేషు సాధననిమిత్తమిత్యర్థః. ౨. తస్యాస్తులస్యాః పాతివ్రత్యనాశేన తత్పతేః శంఖచూడస్య హననేచ్ఛయేత్యర్థః. ౩, ౪. పరమానన్దేతి. మత్పతిర్జయం సమ్పాద్యాగత ఇతి హేతోరిత్యర్థః. ౫—౭. కాన్తం సున్దరమ్. ౮—౧౧. అసంఖ్యవిశ్వసంహర్త్రా శివేన. ౧౨, ౧౩. ఆవయోః శివస్య మమ చ అబ్దమబ్దశతమిత్యర్థః. పూర్వం శతవర్షం యుద్ధస్యోక్తత్వాత్. ౧౪.

కారయామాస బ్రహ్మా చ స్వయమావయోః, దేవానామధికారశ్చ ప్రదత్తో బ్రహ్మణాజ్ఞయా. ౧౫. మయా గతం స్వభవనం శివలోకం శివో గతః, ఇత్యుక్త్వా జగతాం నాథశ్శయనం చ చకార హ ౧౬. రేమే రమాపతిస్తత్ర రమయా సహ నారద, సా సాధ్వీ సుఖసమ్భోగాదాకర్షణవ్యతిక్రమాత్. ౧౭. సర్వం వితర్కయామాస కస్త్వమేవేత్యువాచ సా. తులస్యువాచ-కో వా త్వం వద మాయేశ భుక్తాహం మాయయా త్వయా ౧౮. దూరీకృతం మత్సతీత్వం యదతస్త్వాం శపామి హే, తులసీవచనం శ్రుత్వా హరిశ్శాపభయేన చ. ౧౯. దధార లీలయా బ్రహ్మన్స్వమూర్తిం సుమనోహరామ్, దదర్శ పురతో దేవీ దేవదేవం సనాతనమ్ ౨౦. నవీననీరదశ్యామం శరత్పఙ్కజలోచనమ్, కోటికన్దర్పలీలాభం రత్నభూషణభూషితమ్ ౨౧ ఈషద్ధాస్యంప్రసన్నాస్యం శోభితం పీతవాససమ్, తం దృష్ట్వా కామినీ కామం మూర్ఛాం సంప్రాప లీలయా. ౨౨ పునశ్చ చేతనాం ప్రాప్య పునస్సాతమువాచ హ, తులస్యువాచ-హే నాథ తే దయా నాస్తి పాషాణసదృశస్య చ. ౨౩. ఛలేన ధర్మభఙ్గేన మమ స్వామీ త్వయా హతః, పాషాణహృదయస్త్వం హి దయాహీనో యతః ప్రభో. ౨౪. తస్మాత్పాషాణరూపస్త్వం భవేదేవ భవాధునా, యే వదన్తి చ సాధుం త్వాం తే భ్రాన్తా హి న సంశయః. ౨౫. భక్తో వినాపరాధేన పరార్థే చ కథం హతః, భృశం రురోద శోకార్తా విలలాప ముహుర్ముహుః. ౨౬. తతశ్చ కరుణాం దృష్ట్వా కరుణారససాగరః, నయేన తాం బోధయితుమువాచకమలాపతిః. ౨౭. శ్రీభగవానువాచ-తపస్త్వయా కృతం భద్రే మదర్థే భారతే చిరమ్, త్వదర్థే శఙ్ఖచూడశ్చ చకార సుచిరం తపః. ౨౮. కృత్వా త్వాం కామినీం సోఽపి విజహార చ తత్క్షణాత్, అధునా దాతుముచితం తవైవ తపసః ఫలమ్. ౨౯. ఇదం శరీరం త్యక్త్వా చ దివ్యదేహం విధాయ చ, రామే రమ మయా సార్థం త్వం రమాసదృశీ భవ. ౩౦. ఇయం తనుర్నదీరూపా గణ్డకీతి చ విశ్రుతా, పూతా సుపుణ్యదా నృణాం పుణ్యే భవతు భారతే. ౩౧. తవ కేశసమూహశ్చ పుణ్యవృక్షో భవిష్యతి, తులసీకేశసమ్భూతా తులసీతి చ విశ్రుతా. ౩౨. త్రిషు లోకేషు పుష్పాణాం పత్రాణాం దేవపూజనే, ప్రధానరూపా తులసీ

ప్రీతిం స్నేహమ్. ౧౫. ౧౬. వ్యతిక్రమాత్ పూర్వపతిసంగమాకర్షణాపేక్షయా భేదాత్. ౧౭. నాయం పతిః కిన్తు పతివేషధారీ కశ్చిదితిమత్వాహ— కస్త్వమితి. ౧౮. యద్యస్మాత్. ౧౯—౨౪. భవే ప్రపఙ్చే. ౨౫. భక్తః శంఖచూడః. పరార్థే దేవార్థమ్. ౨౬, ౨౭. మదర్థే మత్ప్రియోజనాయ మమ పతిః కృష్ణో భవత్వితీచ్ఛయేత్యర్థః. ౨౮. తేన తపశ్చర్యా త్వదర్థం కృతా తస్య ఫలం తేన భుక్తమ్. అధునా త్వయా యదర్థం తపస్తప్తం తస్య ఫలం దాతుముచితమితి కృత్వా మయైతాదృశం కృతమిత్యర్థః. ౨౯—౩౧ తస్య పుణ్యవృక్షస్య తులసీకేశసమ్భూతత్వాత్తులసీతి

భవిష్యతి వరాననే. ౩౩. స్వర్గే మర్త్యే చ పాతాళే గోలోకే మమ సన్నిధౌ, భవత్వం తులసీ వృక్షవరా పుష్పేషు సున్దరి. ౩౪. గోలోకే విరజాతీరే రాసే బృన్దావనే వనే, భాణ్డీరే చమ్పకవనే రమ్యే చన్దనకాననే. ౩౫ మాధవీ కేతకీ కున్దమాలికా మాలతీవనే, వాసస్తేఽత్రైవ భవతు పుణ్యస్థానేషు పుణ్యదః. ౩౬. తులసీతరుమూలేషు పుణ్యదేశేషు పుణ్యదమ్, అధిష్ఠానం చ తీర్థానాం సర్వేషాం చ భవిష్యతి. ౩౭. తత్రైవ సర్వదేవానాం మమాధిష్ఠానమేవ చ, తులసీపత్రపతనప్రాప్తయే చ వరాననే. ౩౮. సస్నాతస్సర్వతీర్థేషు సర్వయజ్ఞేషుదీక్షితః, తులసీపత్రతోయేన యోఽభిషేకం సమాచరేత్. ౩౯. సుధాఘటసహస్రాణాం యా తుష్టిస్తు భవేద్ధరేః, సా చ తుష్టిర్భవేన్నూనం తులసీపత్రదానతః ౪౦. గవామయుతదానేన యత్ఫలం తత్ఫలం భవేత్, తులసీపత్రదానేన తత్ఫలం కార్తికే సతి. ౪౧. తులసీపత్రతోయం చమృత్యుకాలే చ యో లభేతే, ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకే మహీయతే. ౪౨. నిత్యంయస్తులసీ తోయం భుఙ్క్తే భక్త్యా చ మానవః, లక్షాశ్వమేధజంపుణ్యం స ప్రాప్నోతి చ మానవః. ౪౩. తులసీం స్వకరే కృత్వా ధృత్వా దేహే చ మానవః, ప్రాణాంస్త్యజతి తీర్థేషు విష్ణులోకం స గచ్ఛతి ౪౪. తులసీకాష్ఠనిర్మాణమాలాం గృహ్ణాతి యో నరః, పదేపదేఽశ్వమేధస్య లభతే నిశ్చితం ఫలమ్. ౪౫ తులసీం స్వకరే కృత్వా స్వీకారం యో నరక్షతి, సయాతి కాలసూత్రం చ యావచ్చన్ద్రదివాకరౌ. ౪౬. కరోతి మిథ్యాశపథం తులస్యాం యోఽత్రమానవః, సయాతి కుమ్భీపాకం చ యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ. ౪౭. తులసీతోయకణికాం మృత్యుకాలే చ యో లభేత్, రత్నయానం సమారుహ్య వైకుణ్ఠే ప్రాప్యతే ధ్రువమ్. ౪౮. పూర్ణిమాయామమాయాం చ ద్వాదశ్యాం రవిసఙ్క్రమే, తైలాభ్యఙ్గం చ కృత్వా చ మధ్యాహ్నే నిశి సన్ధ్యయోః. ౪౯. ఆశౌచేఽశుచికాలే యే రాత్రివాసోన్వితానరాః, తులసీం యే విచిన్వన్తి తే ఛిన్దన్తి హరేశ్శిరః. ౫౦. త్రిరాత్రం తులసీపత్రం శుద్ధః పర్యుషితం సతి, శ్రాద్ధేవ్రతేచదానే చ ప్రతిష్ఠాయాం సురార్చనే. ౫౧ భూగతం తోయపతితం యద్దత్తం విష్ణవే సతి, శుద్ధం చ తులసీపత్రం క్షాలనాదన్యకర్మణి. ౫౨. వృక్షాధిష్ఠాతృదేవీ యా గోలోకేచ నిరామయే, కృష్ణేన సార్ధం నిత్యంచ నిత్యం క్రీడాం కరి

సంజ్ఞా స్యాదిత్యర్థః. ౩౨—౩౭. మస్తకే ౹ తులసీపత్రపతనప్రాప్తయే ' ఇత్యర్థః. ౩౮—౪౫. స్వీకారం ఇతః పరమిదం కరిష్యామీత్యేవం రూపమ్. తులసీం స్వకరే కృత్వా ధృత్వా కృతం స్వీకారం యోన రక్షతీత్యర్థః. ౪౬—౫౨. ఏవం వృక్షరూపేణ త్వం పృథివ్యాం

ష్యసి ౫౩. నద్యధిష్ఠాతృదేవీ యా భారతే చ సుపుణ్యదా, లవణోదస్య సా పత్నీ మదంశస్య భవిష్యసి. ౫౪. త్వం చ స్వయం మహాసాధ్వీ వైకుణ్ఠే మమ సన్నిధౌ, రమాసమా చ రామా చ భవిష్యసి న సంశయః. ౫౫. అహం చ శైలరూపేణ గణ్డకీతీరసన్నిధౌ, అధిష్ఠానం కరిష్యామి భారతే తవ శాపతః. ౫౬. కోటిసఙ్ఖ్యా స్తత్ర కీటా స్తీక్ష్ణదంష్ట్రా వరాయుధైః, తచ్ఛిలాకుహరే చక్రం కరిష్యన్తి మదీయకమ్. ౫౭. ఏకద్వారం చతుశ్చక్రం వనమాలావిభూషితమ్, నవీననీరదాకారం లక్ష్మీనారాయణాభిధమ్. ౫౮. ఏకద్వారం చతుశ్చక్రం నవీననీరదోపమమ్, లక్ష్మీజనార్ధనో జ్ఞేయో రహితో వనమాలయా. ౫౯. ద్వారద్వయే చతుశ్చక్రం గోష్పదేన విరాజితమ్, రఘునాథాభిధం జ్ఞేయం రహితం వనమాలయా. ౬౦. అతిక్షుద్రం ద్విచక్రం చ నవీనజలదప్రభమ్, తద్వామనాభిధం జ్ఞేయం రహితం వనమాలయా. ౬౧ అతిక్షుద్రం ద్విచక్రం చ వనమాలావిభూషితమ్, విజ్ఞేయం శ్రీధరం రూపం శ్రీప్రదం గృహిణాం సదా. ౬౨. స్థూలం చ వర్తులాకారం రహితం వనమాలయా, ద్విచక్రం స్ఫుటమత్యన్తం జ్ఞేయం దామోదరాభిధమ్. ౬౩. మధ్యమం వర్తులాకారం ద్విచక్రం బాణవిక్షతమ్, రణరామాభిదం జ్ఞేయం శరతూణసమన్వితమ్. ౬౪. మధ్యమం సప్తచక్రం చ ఛత్త్రభూషణభూషితమ్, రాజరాజేశ్వరం జ్ఞేయం రాజసమ్పత్ప్రదం నృణామ్. ౬౫. ద్విసప్తచక్రం స్థూలం చ నవనీరదసుప్రభమ్, అనన్తాఖ్యం చ విజ్ఞేయం చతుర్వర్గఫలప్రదమ్. ౬౬. చక్రాకారం ద్విచక్రం చ సశ్రీకం జలదప్రభమ్. సగోష్పదం మధ్యమం చ విజ్ఞేయం మధుసూదనమ్. ౬౭. సుదర్శనం చైకచక్రం గుప్తచక్రం గదాధరమ్, ద్విచక్రం హయవక్త్రాభం హయగ్రీవం ప్రకీర్తితమ్. ౬౮. అతీవ విస్తృతాస్యం చ ద్విచక్రం వికటం సతి, నరసింహం సువిజ్ఞేయం సద్యో వైరాగ్యదం నృణామ్. ౬౯. ద్విచక్రం విస్తృతాస్యం చ వనమాలాసమన్వితమ్, లక్ష్మీనృసింహం విజ్ఞేయం గృహిణాం చ సుఖప్రదమ్ ౭౦. ద్వారదేశే ద్విచక్రం చ సశ్రీకం చ సమం స్ఫుటమ్, వాసుదేవం

స్థాస్యసి తదధిష్ఠాతృమూర్తిరూపేణ, తు గోలోకే మత్సన్నిధౌ స్థాస్యసీత్యాహ—. ౫౩. నద్యధిష్ఠాత్రీ గండక్యధిష్ఠాత్రీ. ౫౪. త్వం చ స్వయం పూర్ణరూపేణేత్యర్థః. ౫౫, ౫౬. మదీయకం చక్రం సుదర్శనమ్. ౫౭. వనమాలాశిలోపరి మాలాకారా రేఖా లక్ష్మీనారాయణాభిధం రూపమితి శేషః. ౫౮, ౫౯. గోష్పదం ప్రసిద్ధమ్. ౬౦-౬౩. బాణవిక్షతం శరప్రహారచిహ్నాఙ్కితమిత్యర్థః. శరతూణసమన్వితం శరచిహ్నసమన్వితం తూణో నిషఙ్గస్తత్సమన్వితమిత్యర్థః. ౬౪-౬౬. చక్రాకారం సశ్రీకం వామాఙ్కే లక్ష్మీచిహ్నసహితమితి రాఘవభట్టః మధ్యమం మధ్యమపరిమాణమిత్యర్థః. ౬౭. హయవక్త్రాభం హయముఖాకారమ్. ౬౮. వికటం భయంకరమ్. ౬౯,౭౦. ద్వారదేశే ద్వారస్థానే ఏవ

తు విజ్ఞేయం సర్వకామఫలప్రదమ్ ౨౧ ప్రద్యుమ్నం సూక్ష్మచక్రం చ నవీననీరద
ప్రభమ్, సుషిరేఛిద్రబహుళం గృహిణాంచ సుఖప్రదమ్ ౨౨. ద్వే చక్రే చైక
లగ్నే చ పృష్ఠం యత్ర తు పుష్కళమ్, సంకర్షణం సువిజ్ఞేయం సుఖదం గృహిణాం
సదా. ౨౩. అనిరుద్ధం తు పీతాభం వర్తులం చాతిశోభనమ్, సుఖప్రదం గృహ
స్థానాం ప్రవదన్తి మనీషిణః. ౨౪. సాలగ్రామశిలా యత్ర తత్రసన్నిహితో హరిః,
తత్రైవ లక్ష్మీర్వసతిసర్వ తీర్థసమన్వితా. ౨౫. యాని కాని చ పాపాని బ్రహ్మహత్యాది
కాని చ, తాని సర్వాణి నశ్యన్తి సాలగ్రామశిలార్చనాత్ ౨౬. ఛత్రాకారే
భవేద్రాజ్యం వర్తులే చ మహాశ్రియః, దుఃఖం చ శకటాకారే శూలాగ్రే మరణం
ధ్రువమ్. ౨౭. వికృతాస్యే చ దారిద్ర్యం పిఙ్గళే హానిరేవ చ, భగ్నచక్రే భవే
ద్వ్యాధిర్విదీర్ణేమరణం ధ్రువమ్. ౨౮. వ్రతం దానం ప్రతిష్ఠా చ శ్రాద్ధం చ దేవ
పూజనమ్, సాలగ్రామస్య సాన్నిధ్యాత్ప్రశస్తం తద్భవేదితి. ౨౯ సస్నాత స్సర్వ
తీర్థేషుసర్వయజ్ఞేషుదీక్షితః, సర్వయజ్ఞేషు తీర్థేషు వ్రతేషు చ తపస్సుచ. ౩౦.
పాఠే చతుర్ణాం వేదానాం తపసాం కరణే సతి, తత్పుణ్యం లభతే నూనం సాల
గ్రామశిలార్చనాత్. ౩౧. సాలగ్రామశిలాతోయం నిత్యం భుఙ్క్తే చ యో నరః,
సురేప్సితం ప్రసాదం చ లభతే నాత్ర సంశయః. ౩౨. తస్య స్పర్శం చ వాఞ్ఛన్తి
తీర్థాని నిఖిలాని చ, జీవన్ముక్తో మహాపూతోఽన్త్యే యాతి హరేః పదమ్ ౩౩.
తత్రైవ హరిణా సార్ధమసఙ్ఖ్యం ప్రాకృతం లయమ్, యాస్యత్యేవహిదాస్యే చ ని
యుక్తో దాస్యకర్మణి. ౩౪. యాని కాని చ పాపాని బ్రహ్మహత్యాసమానిచ, తం దృ
ష్ట్వాచ పలాయన్తే వైనతేయాదివోరగాః ౩౫. సాలగ్రామశిలాతోయం మృత్యు
కాలే చ యో లభేత్, సర్వపాపవినిర్ముక్తో విష్ణులోకం సగచ్ఛతి. ౩౬ తత్పాదరజ
సా దేవీ సద్యః పూతా వసున్ధరా, పుంసాం లక్షం తత్పితౄణాం నిస్తరేత్తస్య
జన్మతః. ౩౭. నిర్వాణముక్తిం లభతే కర్మభోగాత్ప్రముచ్యతే, విష్ణోః పదే ప్రలీ
నశ్చ భవిష్యతి న సంశయః ౩౮ సాలగ్రామశిలాం ధృత్వా మిథ్యావాక్యం వదే
త్తుయః, సయాతి కుమ్భీపాకే చ యావద్వై బ్రహ్మణో వయః ౩౯. సాలగ్రామ
శిలాం ధృత్వా స్వీకారం యో న పాలయేత్, స ప్రయాత్యసిపత్రం చ లక్షమన్వ
న్తరావధి. ౪౦. తులసీపత్రవిచ్ఛేదం సాలగ్రామే కరోతి యః తస్య జన్మాన్తరే కా

న తుమధ్యతః. సమం వక్రభిన్నమ్. ౨౧. సుషిరే మహాముఖాన్తస్సూక్ష్మఛిద్రాణి బహుళానియస్మిన్,
౨౨. ద్వయోశ్చక్రయోర్ముఖం పరస్పరం సంలగ్నం యత్ర తథా తయోః చక్రయోః పృష్ఠం
పుష్కలం విశాలం యత్ర తథా రూపమిత్యర్థః. ౨౩—౨౬ ఛత్రాకారరూపం శూలాకారం
యస్యాగ్రమ్. ౨౭. విదీర్ణే స్ఫుటితే. ౨౮—౪౦. పత్రవిచ్ఛేదం వియోగమ్. ౪౧, ౧౦౦. రవేరు

న్నైస్త్రీవిచ్ఛేదో భవిష్యతి ౯౧. తులసీపత్రవిచ్ఛేదం శజ్ఖే యో హి కరోతి చ, భా
ర్యాహీనో భవేత్సోఽపి రోగీ చ సప్తజన్మసు. ౯౨ సాలగ్రామం చ తులసీం శజ్ఖం
చైకత్రఏవ చ, యో రక్షతి మహాజ్ఞానీ సభవేచ్ఛ్రీహరేః ప్రియః ౯౩ సకృదేవ
హి యో యస్యాం వీర్యాధానం కరోతి చ, తద్విచ్ఛేదే తస్య దుఃఖం భవేదేవ పర
స్పరమ్. ౯౪. త్వం ప్రియా శజ్ఖచూడస్య చైకమన్వన్తరావధి, శజ్ఖేన సార్ధంత్వ
ద్భేదః కేవలం దుఃఖదస్తథా ౯౫. ఇత్యుక్త్వా శ్రీహరిస్తాం చ విరరామ చ నారద,
సాచ దేహం పరిత్యజ్య దివ్యరూపం విధాయ చ. ౯౬ యథాశ్రీశ్చ తథాసాచా
ప్యువాస హరివక్షసి, స జగామతయా సార్ధం వైకుణ్ఠం కమలాపతిః ౯౭. లక్ష్మీస్స
రస్వతీగఙ్గాతులసీచాపి నారద, హరేః ప్రియాశ్చతస్రశ్చ బభూవురీశ్వరస్యచ.
౯౮. సద్యస్తద్దేహజాతా చ బభూవ గణ్డకీ నదీ, ఈశ్వరస్సోఽపి శైలశ్చ తత్తీరే
పుణ్యదోనృణామ్ ౯౯. కుర్వన్తి తత్ర క్రీడాశ్చ శిలాం బహువిధాం మునే, జలే
పతన్తి యాయాశ్చ ఫలదాస్తాశ్చ నిశ్చితమ్. ౧౦౦ స్థూలస్థాః పిఙ్గళా జ్ఞేయాశ్చో
పతాపాద్రవేరితి, ఇత్యేవం కథితం సర్వం కింభూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి? ౧౦౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః

తులసీపూజావిధానాదిః.

నారదఉవాచ—తులసీ చ యథా పూజ్యా కృతా నారాయణప్రియా,
అస్యాః పూజావిధానం చ స్తోత్రం చ వద సామ్ప్రతమ్. ౧. కేన పూజా కృతా
కేన స్తుతా ప్రథమతో మునే, తత్ర పూజ్యా సా బభూవ కేన వా వద మామ
హో. ౨. సూతఉవాచ—నారదస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రహస్య మునిపుఙ్గవః, కథాం
కథితుమారేభే పుణ్యాం పాపహరాం పరమ్ ౩. శ్రీనారాయణఉవాచ—హరిస్స
మ్పూజ్య తులసీం రేమే చ రమయా సహ, రమాసమానసౌభాగ్యం చకార గౌర
వేణ చ. ౪. సేహే చ లక్ష్మీర్గఙ్గా చ తస్యాశ్చ నవసఙ్గమమ్, సౌభాగ్యం గౌరవం
కోపాత్తం న సేహే సరస్వతీ ౫ సా తాం జఘాన కలహే మానినీ హరిసన్నిధౌ,
వ్రీడయా చావమానేన సాన్తర్ధానం చకారహ. ౬. సర్వసిద్ధేశ్వరీ దేవీ జ్ఞానినాం
సిద్ధియోగినీ, జగామ దర్శనం కోపాత్సర్వత్ర చ హరేరహో. ౭ హరిర్న దృష్ట్వా
తులసీం బోధయిత్వా సరస్వతీమ్, తదనుజ్ఞాం గృహీత్వాచ జగామ తుళసీవనమ్.

పతాపాత్పింగలా భవన్తి తాః స్థలస్థా న పూజ్యా ఇతి పూర్వముక్తం నదీజలస్థాః పూజ్యాః.౧౦౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

చతుర్భిరధికైశ్చత్వారింశత్పద్యైస్తు పూజనమ్, తులస్యాశ్చ మహామన్త్రసహితం తావ
దుచ్యతే. అథ తులసీపూజావిధానం నారదఃపృచ్ఛతి—తులసీ చేతి. ౧—౫. సా తులసీ అన్తర్ధానం

౮ తత్ర గత్వా చ సుస్నాతో హరిస్సతులసీం సతీమ్, పూజయామాస తాంధ్యా
త్వాస్తోత్రం భక్త్యా చకారహ. ౯. లక్ష్మీ మాయా కామవాణీ బీజపూర్వం దశా
క్షరమ్, బృన్దావనీతిజేన్తం చ వహ్నిజాయాం తమేవ చ. ౧౦. అనేన కల్పతరు
ణామన్త్రరాజేన నారద, పూజయేద్యోవిధానేన సర్వసిద్ధిం లభేద్ధ్రువమ్. ఘృతదీ
పేన ధూపేన సిన్దూరచన్దనేన చ, నైవేద్యేన చ పుష్పేణ చోపచారేణ నారద.
౧౨.హరిస్తోత్రేణ తుష్టా సా చావిర్భూతా మహీరుహాత్, ప్రసన్నా చరణామ్భోజే
జగామ శరణం శుభా.౧౩. వరం తస్యై దదౌ విష్ణుస్సర్వపూజ్యా భవేరితి,అహం
త్వాం ధారయిష్యామి సురూపాంమూర్ధ్ని వక్షసి.౧౪ సర్వే త్వాం ధారయిష్యన్తి
స్వమూర్ధ్ని చ సురాదయః, ఇత్యుక్త్వా తాం గృహీత్వాచ ప్రయయౌ స్వాలయం
విభుః.నారదఉవాచ—కిం ధ్యానం స్తవనం కిం వా కింవాపూజావిధానకమ్, తుల
స్యాశ్చ మహాభాగ తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి.౧౬.శ్రీనారాయణఉవాచ—అన్తర్హి
తాయాంతస్యాం చహరిర్బృన్దావనే తథా, తస్యాశ్చక్రేస్తుతిం గత్వా తులసీం విర
హాతురః ౧౭.శ్రీభగవానువాచ—బృన్దరూపాశ్చ వృక్షాశ్చ యదైకత్ర భవన్తిచ,
విదుర్బుధాస్తేన బృన్దాంమత్ప్రియాం తాం భజామ్యహమ్. ౧౮. పురా బభూవ
యాదేవీత్వాదౌబృన్దావనే వనే, తేన బృన్దావనాఖ్యాతాం సౌభాగ్యాం తాం
భజామ్యహమ్. ౧౯. అసఙ్ఖ్యేషు చ విశ్వేషు పూజితా యా నిరన్తరమ్, తేన విశ్వ
పూజితాఖ్యాం పూజితాం చ భజామ్యహమ్. ౨౦. అసఙ్ఖ్యాని చవిశ్వాని పవిత్రా
ణిత్వయాసదా, తాం విశ్వపావనీం దేవీం విరహేణ స్మరామ్యహమ్. ౨౧. దేవా
నతుష్టాః పుష్పాణాం సమూహేన యయావినా, తాం పుష్పసారాం శుద్ధాం
చద్రష్టుమిచ్ఛామి శోకతః. ౨౨. విశ్వే యత్ప్రాప్తిమాత్రేణ భక్తానన్దో భవేద్ధ్రు
వమ్, నన్దినీ తేన విఖ్యాతా సా ప్రీతా భవతాదిహ. యస్యా దేవ్యాస్తులా నాస్తి
విశ్వేషు నిఖిలేషు చ, తులసీ తేన విఖ్యాతా తాం యామి శరణం ప్రియామ్.౨౩.
కృష్ణజీవనరూపా సా శశ్వత్ప్రియతమా సతీ, తేన కృష్ణజీవనీసా సా మే రక్షతు జీవ
నమ్. ౨౪. ఇత్యేవం స్తవనం కృత్వా తస్థౌ తత్ర రమాపతిః, దదర్శ తులసీం సాక్షా
త్పాదపద్మనతాం సతీమ్. ౨౫. రుదన్తీమవమానేన మానినీం మానపూజితామ్,
ప్రియాం దృష్ట్వా ప్రియశ్శీఘ్రం వాసయామాస వక్షసి.౨౬.భారత్యాజ్ఞాం గృహీ
త్వాచ స్వాలయం చ యయౌ హరిః, భారత్యా సహ తత్ప్రీతిం కారయామాస
సత్వరమ్. ౨౭. వరం విష్ణుర్దదౌ తస్యై సర్వపూజ్యా భవేరితి, శిరోధార్యా చసర్వే

చకార. ౯—౯. లక్ష్మీః శ్రీబీజమ్. మాయా భువనేశ్వరీబీజమ్. కామో మన్మథబీజమ్. వాణీ

షాంవన్ద్యామాన్యామమేతి చ. ౨౯. విష్ణోర్వరేణ సా దేవీపరితుష్టా బభూవ చ, సర స్వతీ తామాకృష్య వాసయామాస సన్నిధౌ. ౩౦. లక్ష్మీర్గఙ్గా సస్మితా చ తాం సమాకృష్య నారద, గృహం ప్రవేశయామాస వినయేన సతీం సదా. ౩౧. బృన్దా బృన్దావనీ విశ్వపూజితా విశ్వపావనీ, పుష్పసారానన్దనీ చతులసీ కృష్ణజీవనీ. ౩౨. ఏతన్నామాష్టకం చైవ స్తోత్రం నామార్థసంయుతమ్, యః పఠేత్తాం చ సమ్పూజ్య సో౽శ్వమేధఫలం లభేత్. ౩౩. కార్తికీపూర్ణిమాయాం చ తులస్యా జన్మమఙ్గళమ్, తత్ర తస్యాశ్చ పూజా చ విహితా హరిణా పురా. ౩౪ తస్యాం యః పూజయేత్తాం చ భక్త్యా చ విశ్వపావనీమ్, సర్వపాపాద్వినిర్ముక్తో విష్ణులోకం సగచ్ఛతి. ౩౫. కార్తికే తులసీపత్రం యో దదాతి చ విష్ణవే, గవామయుతదానస్య ఫలం ప్రాప్నోతి నిశ్చితమ్. అపుత్రో లభతే పుత్రం ప్రియాహీనో లభేత్ప్రియామ్, బన్ధుహీనో లభేద్బన్ధూన్ స్తోత్రశ్రవణమాత్రతః. ౩౬. రోగీ ప్రముచ్యతే రోగాద్బద్ధో ముచ్యేత బన్ధనాత్, భయాన్ముచ్యేత భీతస్తు పాపాన్ముచ్యేత పాతకీ. ౩౮. ఇత్యేవం కథితం స్తోత్రం ధ్యానపూజావిధిం శృణు, త్వమేవ వేదే జానాసి కణ్వశాఖోక్తమేవ చ. ౩౯ తద్వృక్షే పూజయేత్తాం చ భక్త్యా చావాహనం వినా, తాం ధ్యాత్వా చోపచారేణ ధ్యానం పాతకనాశనమ్. ౪౦. తులసీం పుష్పసారాం చ సతీం పూతాం మనోహరామ్, కృతపాపేధ్మదాహాయ జ్వలదగ్నిశిఖోపమామ్. ౪౧. పుష్పేషు తులనా యస్యా నాస్తి వేదేషుభాషితమ్. పవిత్రరూపా సర్వాసు తులసీ సా చ కీర్తితా. ౪౨. శిరోధార్యా చ సర్వేషామీప్సితా విశ్వపావనీ, జీవన్ముక్తాం ముక్తిదాం చ భజే తాం హరిభక్తిదామ్. ౪౩. ఇతి ధ్యాత్వా చ సమ్పూజ్య స్తుత్వా చ ప్రణమేత్సుధీః, ఉక్తం తులస్యుపాఖ్యానం కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి? ౪౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే పఞ్చవింశో౽ధ్యాయః.

సావిత్ర్యుపాఖ్యానమ్.

నారదఉవాచః—తులస్యుపాఖ్యానమిదం శ్రుతం చాతిసుధోపమమ్, తతః సావిత్ర్యుపాఖ్యానం తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి ౧. పురా కేన సముద్భూతా

వాగ్భవబీజమ్. ఏతద్బీజచతుష్టయపూర్వకబృన్దావనీతి ఙేన్తం తేన బృన్దావన్యై ఇతి సిద్ధమ్. ఙేన్తం చతుర్థ్యన్తమ్. వహ్నిజాయా స్వాహా. తథా చ దశాక్షరో మన్త్రః సమ్పన్నః.—"శ్రీం హ్రీం క్లీం ఐం బృన్దావన్యై స్వాహా"—ఇతి మన్త్రః. ౧౦—౪౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే పంచవింశో౽ధ్యాయః.

సప్తాశీతి మహాపద్యైరర్ధశ్లోకాధికైరథ, సావిత్ర్యాః సర్వవేదేషు శ్రుతమాఖ్యానముచ్యతే. సావిత్ర్యుపాఖ్యానం నారదః పృచ్ఛతి—నారద ఉవాచ—తులస్యుపాఖ్యానమితి. ౧. పురా

సా శ్రుతా చ శ్రుతేః ప్రసూః, కేన వా పూజితా లోకే ప్రథమే కైశ్చ వాపరే. ౨.
శ్రీనారాయణఉవాచః—బ్రహ్మణా వేదజననీ ప్రథమే పూజితా మునే, ద్వితీ
యే చ వేదగణైస్తత్పశ్చాద్విదుషాం గణైః ౩ తదా చాశ్వపతిర్భూపః పూజయా
మాస భారతే, తత్పశ్చాత్పూజయామాసుర్వర్ణాశ్చత్వార ఏవ చ. ౪. నారద
ఉవాచః—కో వా సోఽశ్వపతిర్బ్రహ్మన్కేన వా కేన పూజితా, సర్వపూజ్యా చ
సా దేవీ ప్రథమే కైశ్చ వాపరే ౫ శ్రీనారాయణఉవాచః—మద్రదేశే మహా
రాజో బభూవాశ్వపతిర్మునే, వైరిణాం బలహర్తా చ మిత్రాణాం దుఃఖనాశనః. ౬.
ఆసీత్తస్యమహారాజ్ఞీ మహిషీ ధర్మచారిణీ, మాలతీతి చ విఖ్యాతా యథా లక్ష్మీ
ర్గదాభృతః ౭ సా చ రాజ్ఞీ చ వన్ధ్యా చ వసిష్ఠస్యోపదేశతః, చకారారాధనం
భక్త్యా సావిత్ర్యాశ్చైవ నారద ౮ ప్రత్యాదేశం న సా ప్రాప్తా మహిషీ న దదర్శ
తాం, గృహం జగామ దుఃఖార్తా హృదయేన విదూయతా. ౯. రాజా తాం దుః
ఖితాం దృష్ట్వా బోధయిత్వా నయేన వై, సావిత్ర్యాస్తపసే భక్త్యా జగామ
పుష్కరం తథా. ౧౦ తపశ్చకార తత్రైవ సంయతశ్శతవత్సరమ్, న దదర్శ చ
సావిత్ర్యాః ప్రత్యాదేశో బభూవ చ ౧౧ శుశ్రావాకాశవాణీం చ నృపేన్ద్రో

కేనేతి. సా సావిత్రీ శ్రుతేర్వేదస్య ప్రసూర్జననీ భవతి తాదృశీయం మహతీ దేవీ వేదోత్పాదక
త్వరూపబ్రహ్మలింగాన్నిత్యైవ భవతి తథాపి తస్యా మనుష్యదేహధారణం యత్కృతమస్తి తత్కేన
నిమిత్తేన కృతమితి తన్నిమిత్తరూపం వదేతి తాత్పర్యమ్. కించ సోత్పన్నా ప్రథమే ప్రథమకాలే
ప్రథమమిత్యర్థః. తథా పరే కాలే అనన్తరమిత్యర్థః. కేన పూజితా తద్వదేత్యర్థః. తథా చ
శ్రుతిర్గోపథబ్రాహ్మణే తత్సవితుర్వరేణ్యమితి సావిత్ర్యాః ప్రథమః పాదః. పృథివ్యర్చం సమదధా
దృచా 'అగ్నిమగ్నినా శ్రియమి'త్యాదినా. తథా 'భర్గో దేవస్య ధీమహి'తి సావిత్ర్యా ద్వితీయః పాదః
అన్తరిక్షేణయజుస్సమదధాదిత్యాదిపూర్వవత్. తథా 'ధియో యో నః ప్రచోదయాది'తి సావిత్ర్యాః
తృతీయః పాదో దివా సామ సమదధాత్సామ్నాదిత్యమిత్యాది పూర్వవత్. అనయా శ్రుత్యా
సావిత్రీపాదత్రయాద్వేదత్రయలోకత్రయాణాముత్పత్తేస్త్రయపూర్వకసర్వబ్రహ్మాండసృష్టిః సావిత్రీత
ఏవోక్తా తథా సర్వవేదేషు పురాణేషు చ. ౨. తత్ర ప్రథమప్రశ్నోత్తరమగ్రే వక్ష్యతి. ద్వితీయ
ప్రశ్నోత్తరం తు సమ్ప్రతి వదతి— బ్రహ్మణేతి. యా బ్రహ్మణా సహోత్పన్నేతి పూర్వముక్తం
సా ప్రథమే కాలే ప్రథమమిత్యర్థః. ద్వితీయే ద్వితీయకాలే అనన్తరమిత్యర్థః. ౩—౮. ప్రత్యా
దేశమితి. తయా బహుకాలం తపశ్చర్యా కృతా తథాపి సా రాజ్ఞీ భగవత్యాః సావిత్ర్యాః
ప్రత్యాదేశం ప్రత్యుత్తరం వరం న ప్రాప్తా న తాం దేవీం దదర్శ చ. తతస్త్రస్తా గృహం జగామ.
౯—౧౦. తదా రాజా దేవీం తు న దదర్శ పరం తు తస్యాః ప్రత్యాదేశ ఆజ్ఞారూపో బభూవ.
౧౧. కోఽసౌ? తదాహ— శుశ్రావేతి. దశలక్షమితి. నను శతసంవత్సరమనుష్ఠానస్య కృతత్వేన
దశలక్షజపో జాత ఏవేతి చేన్న— గాయత్ర్యాస్త్రికమన్త్రేణైవ శతసంవత్సరమనుష్ఠానం కృత

శ్చాశరీరిణీమ్, గాయత్ర్యా దశలక్షం చ జపం త్వం కురు నారద. ౧౨. ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర ఆజగామ పరాశరః, ప్రణనామ తతస్తం చ మునిర్నృపమువాచ చ. ౧౩. మునిరువాచ;—సకృజ్జపశ్చ గాయత్ర్యాః పాపం దినభవం హరేత్, దశవారం జపాచ్చైవ నశ్యేత్పాపం దివానిశమ్. ౧౪. శతవారం జపాచ్చైవ పాపం మాసార్జితం హరేత్, సహస్రధా జపాచ్చైవ కల్మషం వత్సరార్జితమ్. ౧౫. లక్షో జన్మకృతం పాపం దశలక్షోఽన్యజన్మజమ్, సర్వజన్మకృతం పాపం శతలక్షాద్వినశ్యతి. ౧౬. కరోతి ముక్తిం విప్రాణాం జపో దశగుణస్తతః, కరం సర్పఫణాకారం కృత్వా తద్రన్ధ్రముద్రితమ్. ౧౭. ఆనమ్రమూర్ధమచలం ప్రజపేత్ప్రాఙ్ముఖో ద్విజః, అనామికామధ్యదేశాదధో వామక్రమేణ చ. ౧౮. తర్జనీమూలపర్యన్తం జపస్యైవం క్రమః కరే, శ్వేతపఙ్కజబీజానాం స్ఫటికానాం చ సంస్కృతామ్. ౧౯. కృత్వా వా మాలికాం రాజఞ్జపేత్తీర్థే సురాలయే, సంస్థాప్య మాలామశ్వత్థపత్రే పద్మే చ సంయతః ౨౦. కృత్వా గోరోచనాక్తాం చ గాయత్ర్యా స్నాపయేత్సుధీః గాయత్రీశతకం తస్యాం జపేచ్చ విధిపూర్వకమ్. ౨౧. అథవా పఞ్చగవ్యేన స్నాత్వా మాలాం సుసంస్కృతామ్, అథ గఙ్గోదకేనైవ స్నాత్వా వాతిసుసంస్కృతామ్. ౨౨. ఏవం క్రమేణ రాజర్షే దశలక్షం జపం కురు, సాక్షాద్ధ్రక్ష్యసి సావిత్రీం త్రిజన్మపాతకక్షయాత్. ౨౩. నిత్యం సన్ధ్యాం చ హే రాజన్కరిష్యసి దినేదినే, మధ్యాహ్నే చాపి సాయాహ్నే ప్రాతరేవ శుచిస్సదా. ౨౪. సన్ధ్యాహీనోఽశుచిర్నిత్యమనర్హస్సర్వకర్మసు, యదహ్నా కురుతే కర్మ న తస్య ఫలభాగ్భవేత్. ౨౫. నోపతిష్ఠతి యః పూర్వాం నోపాస్తే యస్తు పశ్చిమామ్, స శూద్రవద్బహిః కార్యస్సర్వస్మాద్ద్విజకర్మణః. ౨౬. యావజ్జీవనపర్యన్తం త్రిసన్ధ్యాం యః కరోతి చ, స చ సూర్యసమో విప్రస్తేజసా తపసా సదా. ౨౭. తత్పాదపద్మరజసా సద్యః పూతా వసున్ధరా, జీవన్ముక్తస్స తేజస్వీ సన్ధ్యాపూతో హి యో ద్విజః. ౨౮.

మిత్యాశయాత్ హే నారద ఇతి ఆకాశవాణీం శ్రుత్వా వేత్య న్వయః. ౧౨. తత్ర రాజసమీపే తం పరాశరమ్. ౧౩. మునిర్జపమహిమానం వదతి—సకృజ్జప ఇతి. దివానిశం రాత్రిదివసకృతమిత్యర్థః. ౧౪—౧౫. లక్షో జపో హరేదితి శేషః. ౧౬. ముక్తిం జ్ఞానప్రాప్తిద్వారా. దశగుణో దశకోటిః జపకాలే దక్షిణహస్తముద్రామాహ— కరమితి. రన్ధ్రమఙ్గులిచ్ఛిద్రం ముద్రితం యస్య తమూర్ధ్వాంగుల్యగ్రమధోముఖ్నమచలం యస్య తాదృశం కరం హృదయే కృత్వా జపేదిత్యర్థః. ౧౭. కరమాలామాహ—అనామికేతి. అవామక్రమేణ దక్షావర్తక్రమేణేత్యర్థః. ౧౮—౧౯. మాలాసంస్కారమాహ—సంస్థాప్యేతి. అశ్వత్థపత్రం చ పద్మపత్రే వా. ౨౦—౨౧. స్నాత్వా స్నాపయిత్వేత్యర్థః. ౨౨—౨౪. కర్మ సత్కర్మ. ౨౫. పూర్వాం ప్రాతస్సన్ధ్యామ్. పశ్చిమాం సాయం సన్ధ్యామ్. ౨౬—౨౮. తత స్తస్మాత్పురుషాత్, ౨౯, ౩౦. తన్న

తీర్థాని చ పవిత్రాణి తస్య సంస్పర్శమాత్రతః, తతః పాపాని యాన్త్యేవ వైనతే
యాదివోరగాః. ౨౯. న గృహ్ణన్తి సురాః పూజాం పితరః పిణ్డతర్పణమ్, స్వేచ్ఛ
యా చ ద్విజాతేశ్చ త్రిసన్ధ్యారహితస్య చ. ౩౦. మూలప్రకృత్యభక్తో యస్తన్మన్త్ర
స్యాప్యనర్చకః, తదుత్సవవిహీనశ్చ విషహీనో యథోరగః. ౩౧. విష్ణుమన్త్రవిహీ
నశ్చ త్రిసన్ధ్యారహితో ద్విజః, ఏకాదశీవిహీనశ్చ విషహీనో యథోరగః. ౩౨. హరే
ర్నైవేద్యభోజీ ధావకో వృషవాహకః, శూద్రాన్నభోజీ యో విప్రో విషహీనో
యథోరగః. ౩౩. శూద్రాణాం శవదాహీ యో స విప్రో వృషలీపతిః, శూద్రాణాం
సూపకారశ్చ విషహీనో యథోరగః. ౩౪. శూద్రాణాం చ ప్రతిగ్రాహీ శూద్ర
యాజీ చ యో ద్విజః, మసిజీవీ అసిజీవీ విషహీనో యథోరగః. ౩౫. యః కన్యా
విక్రయీ విప్రో యో హరేర్నామవిక్రయీ, యో విప్రోఽవీరాన్నభోజీ ఋతు
స్నాతాన్నభోజకః. ౩౬. భగజీవీ వార్ధుషికో విషహీనో యథోరగః, యో విద్యా
విక్రయీ విప్రో విషహీనో యథోరగః. ౩౭. సూర్యోదయే స్వపేద్యోహి మత్స్య
భోజీ చ యో ద్విజః, శివపూజాదిరహితో విషహీనో యథోరగః. ౩౮. ఇత్యుక్త్వా చ
మునిశ్రేష్ఠస్సర్వపూజావిధిక్రమమ్, తమువాచ చ సావిత్ర్యా ధ్యానాదికమభీప్సితమ్.
౩౯. దత్వా సర్వం నృపేన్ద్రాయ యయౌ చ స్వాశ్రమే మునే, రాజా సమ్పూజ్య
సావిత్రీం దదర్శ వరమాప చ. ౪౦. నారదఉవాచ:— కిం వా ధ్యానం చ సావి
త్ర్యాః కిం వా పూజావిధానకమ్, స్తోత్రం మన్త్రం చ కిం దత్వా ప్రయయౌ స
పరాశరః ౪౧. నృపః కేన విధానేన సమ్పూజ్య శ్రుతిమాతరమ్, వరం చ కం వా
సంప్రాప సమ్పూజ్య తు విధానతః. ౪౨. తత్సర్వం శ్రోతుమిచ్ఛామి సావిత్ర్యాః పరమం
మహత్, రహస్యాతిరహస్యం చ శ్రుతిసిద్ధం సమాసతః. ౪౩. శ్రీనారాయణఉ
వాచ:— జ్యేష్ఠకృష్ణత్రయోదశ్యాం శుద్ధకాలే చ యత్నతః, వ్రతమేవం చతుర్దశ్యాం
వ్రతీ భక్త్యా సమాచరేత్. ౪౪. వ్రతం చతుర్దశాబ్దం చ ద్విసప్తఫలసంయుతమ్,

---

న్త్రస్య మూలప్రకృతిమన్త్రస్య మాయాబీజస్యేత్యర్థః. తదుత్సవో మూలప్రకృతేరుత్సవః
స చ సప్తమస్కన్ధే ఉక్తః. విషహీనః ఉరగః సర్పో అజగర ఇత్యర్థః. ౩౧—౩౫. విప్రస్యాఽ
వీరా పతిపుత్రరహితా బ్రాహ్మణీత్యర్థః. ఋతుస్నాతా చతుర్థదివసే ఇత్యర్థః. ౩౬. భగజీవీ
కుట్టనః. వార్ధుషికో వృద్ధ్యా జీవతి. విద్యావిక్రయీ ద్రవ్యం గృహీత్వా విద్యాం దదాతి. ౩౭.
శివాపూజా దేవీపూజా. ౩౮. మునిశ్రేష్ఠః పరాశరః. ౩౯—౪౩. జ్యేష్ఠకృష్ణత్రయోదశ్యామథవా చ
శుద్ధే కాలే చతుర్దశ్యామిత్యన్వయః. యద్వా జ్యేష్ఠకృష్ణస్థమేవ తిథిద్వయం గ్రాహ్యమ్. తథా కర్తవ్య
జ్యేష్ఠకృష్ణత్రయోదశ్యామథవా జ్యేష్ఠశుక్లచతుర్దశ్యాం వక్ష్యమాణప్రకారేణ వ్రతం ధర్మశాస్త్రగ్రన్థే
మిత్యర్థః. పక్షద్వయస్యాప్యేతత్త్రిరాత్రస్య సావిత్రీవ్రతపరత్వేనోక్తత్వాత్. చతుర్దశ ఫలాని దేవ్యై సమర్ప్య
స్ఫుటమేతత్. ౪౪. ద్విసప్తఫలసంయుతం చతుర్దశఫలసంయుతం

దత్త్వా ద్విసప్త నైవేద్యం పుష్పధూపాదికం చరేత్. ౪౫. వస్త్రం యజ్ఞోపవీతం చ భోజనం విధిపూర్వకమ్, సంస్థాప్య మఙ్గళఘటం ఫలశాఖాసమన్వితమ్. ౪౬. గణేశం చ దినేశం చ వహ్నిం విష్ణుం శివం శివామ్, సంపూజ్య పూజయేదిష్టం ఘటే ఆవాహితే ద్విజః. ౪౭. శృణు ధ్యానం చ సావిత్ర్యాః ప్రోక్తం మాధ్యందినే చ యత్, స్తోత్రం పూజావిధానం చ మన్త్రం చ సర్వకామదమ్. ౪౮. తప్తకాఞ్చనవర్ణాభాం జ్వలన్తీం బ్రహ్మతేజసా, గ్రీష్మమధ్యాహ్నమార్తణ్డసహస్రసమితప్రభామ్. ౪౯. ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యాం రత్నభూషణభూషితామ్, వహ్నిశుద్ధాంశుకాధానాం భక్తానుగ్రహవిగ్రహామ్. ౫౦. సుఖదాం ముక్తిదాం శాన్తాం కాన్తాం చ జగతాం విధేః, సర్వసమ్పత్స్వరూపాం చ ప్రదాత్రీం సర్వసమ్పదామ్. ౫౧. వేదాధిష్ఠాతృదేవీం చ వేదశాస్త్రస్వరూపిణీమ్, వేదబీజస్వరూపాం చ భజే తాం వేదమాతరమ్. ౫౨. ధ్యాత్వా ధ్యానేన నైవేద్యం దత్త్వా పాణిం స్వమూర్ధని, పునర్ధ్యాత్వా ఘటే భక్త్యా దేవీమావాహయేద్వ్రతీ. ౫౩. దత్త్వా షోడశోపచారం వేదోక్తమన్త్రపూర్వకమ్, సంపూజ్య స్తుత్వా ప్రణమేద్దేవ దేవీం విధానతః. ౫౪. ఆసనం పాద్యమర్ఘ్యం చ స్నానీయం చానులేపనమ్, ధూపం దీపం చ నైవేద్యం తామ్బూలం శీతలం జలమ్. ౫౫. వసనం భూషణం మాల్యం గన్ధమాచమనీయకమ్, మనోహరం సుతల్పం చ దేయాన్యేతాని షోడశ. ౫౬. దారుసారవికారం చ హేమాదినిర్మితం చ వా, దేవాధారం పుణ్యదం చ మయా తుభ్యం నివేదితమ్. ౫౭. తీర్థోదకం చ పాద్యం చ పుణ్యదం ప్రీతిదం మహత్, పూజాఙ్గభూతం శుద్ధం చ మయా తుభ్యం నివేదితమ్. ౫౮. పవిత్రరూపమర్ఘ్యం చ దూర్వాపుష్పదళాన్వితమ్, పుణ్యదం శఙ్ఖతోయాక్తం మయా తుభ్యం నివేదితమ్. ౫౯. సుగన్ధం గన్ధతోయం చ స్నేహాంసౌగన్ధకారకమ్, మయా నివేదితం భక్త్యా స్నానీయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ౬౦ గన్ధద్రవ్యోద్భవం పుణ్యం ప్రీతిదం దివ్యగన్ధదమ్, మయా నివేదితం దివ్యగన్ధతోయం తవామ్బికే.

ణీయానీత్యర్థః. తథా నైవేద్యాశ్చతుర్దశైవేత్యాహ—దత్త్వేతి. ౪౫, ౪౬. ఆవాహితే ఘటే ఇష్టం పూజయేత్సావిత్రీం ఘటే ఆవాహ్య పూజయేదిత్యర్థః. ౪౭. మాధ్యన్దినే తచ్ఛాఖాయామ్. ౪౮. తప్తకాఞ్చనేతి. రక్తవర్ణామిత్యర్థః. పూర్వోక్తం స్ఫటికవర్ణత్వం తు స్వచ్ఛతాభిప్రాయేణ బోధ్యమ్. ౪౯—౫౧. వేదబీజం ప్రణవః. ౫౨. స్వమూర్ధని పాణిమఞ్జలిం దత్త్వా నమస్కుర్యాదిత్యర్థః. ఇత్థం ప్రథమతో హృదయే ధ్యాత్వా నైవేద్యం దత్త్వా నైవేద్యమిత్యుపలక్షణం షోడశోపచారాన్మనసా దత్త్వా నమస్కృత్య పశ్చాద్ఘటే ఆవాహయేత్ పూజయేదిత్యాహ—పునర్ధ్యాత్వేతి. ౫౩, ౫౪. ఉపచారానాహ— ఆసనమితి. ౫౫, ౫౬. ఆసనాదీనాం స్వరూపం మన్త్రస్వరూపదర్శనేనైవ దర్శయతి—దారుసారేతి. దారుసారం చన్దనమితి రాఘవభట్టః. తన్నిర్మితం పీఠమాసనమిత్యర్థః. ౫౭—౬౦. గన్ధద్రవ్యం కుంకుమాది తదుద్భవమ్. ౬౧—౬౭. కృమిజం పట్టవస్త్రమ్,

౬౧.సర్వమఙ్గళరూపం చ సర్వం చ మఙ్గళప్రదమ్,పుణ్యదం చ సుధూపం తం గృహాణ పరమేశ్వరి ౬౨.సుగన్ధయుక్తం సుఖదం మయా తుభ్యం నివేదితమ్, జగతాం దర్శనార్థాయ ప్రదీపం దీప్తికారకమ్. ౬౩. అన్ధకారధ్వంసబీజం మయా తుభ్యం నివేదితమ్, తుష్టిదం పుష్టిదం చైవ ప్రీతిదం క్షుత్పిపాసానాశనమ్. ౬౪. పుణ్యదం స్వాదురూపం చ నైవేద్యం ప్రతిగృహ్యతామ్, తామ్బూలప్రవరం రమ్యం కర్పూరాది సువాసితమ్.౬౫.తుష్టిదం పుష్టిదంచైవ మయా తుభ్యం నివేదితమ్, సుశీతలం వారి శీతం పిపాసానాశకారణమ్. ౬౬. జగతాం జీవరూపం చ జీవనం ప్రతిగృహ్యతామ్, దేహశోభాస్వరూపం చ సభాశోభావివర్ధనమ్. ౬౭. కార్పాసజం చ కృమిజం వసనం ప్రతిగృహ్యతామ్, కాఞ్చనాది వినిర్మాణం శ్రీకరం శ్రీయుతంసదా. ౬౮. సుఖదం పుణ్యదంరత్నభూషణం ప్రతిగృహ్యతామ్, నానావృక్షసముద్భూతం నానారూప సమన్వితమ్. ౬౯. ఫలస్వరూపం ఫలదం ఫలంచ ప్రతిగృహ్యతామ్, సర్వమఙ్గళరూపం చ సర్వమఙ్గళమఙ్గళమ్. ౭౦. నానాపుష్పవినిర్మాణం బహుశోభాసమన్వితమ్, ప్రీతిదం పుణ్యదం చైవమాల్యం చ ప్రతిగృహ్యతామ్. ౭౧. పుణ్యదం చ సుగన్ధాఢ్యం గన్ధం చ దేవి గృహ్యతామ్, సిన్దూరం చ వరం రమ్యం భాలశోభావివర్ధనమ్. ౭౨. భూషణానాం చ ప్రవరం సిన్దూరం ప్రతిగృహ్యతామ్, విశుద్ధగ్రన్థిసంయుక్తం పుణ్యసూత్రవినిర్మితమ్ ౭౩. పవిత్రం వేదమన్త్రేణ యజ్ఞసూత్రం చ గృహ్యతామ్, ద్రవ్యాణ్యేతాని మూలేన దత్వా స్తోత్రం పఠేత్సుధీః. ౭౪. తతో విప్రాయ భక్త్యా చ వ్రతీ దద్యాచ్చ దక్షిణామ్, సావిత్రీతి చతుర్థ్యన్తం వహ్నిజాయాన్తమేవ చ. ౭౫. లక్ష్మీమాయా కామపూర్వం మన్త్రమష్టాక్షరం విదుః, మాధ్యందినోక్తం స్తోత్రం చ సర్వకామఫలప్రదమ్. ౭౬. విప్రజీవనరూపం చ నిబోధ కథయామి తే, కృష్ణేన దత్తాం సావిత్రీం గోలోకే బ్రహ్మణే పురా. ౭౭. నాయాతి సా తేన సార్ధం బ్రహ్మలోకేచ నారద, బ్రహ్మా కృష్ణాజ్ఞయా భక్త్యా తుష్టావ వేదమాతరమ్. ౭౮. తదా సా పరితుష్టా చ బ్రహ్మాణం చకమే పతిమ్, బ్రహ్మోవాచ-సచ్చిదానన్దరూపే త్వం మూలప్రకృతిరూపిణీ.౭౯ హిరణ్యగర్భరూపే త్వం ప్రసన్నా భవ సున్దరి, తేజస్స్వరూపే పరమే పరమానన్దరూపిణి. ౮౦. ద్విజాతీనాం జాతిరూపే ప్రసన్నా భవ సున్దరి, నిత్యే నిత్యప్రియే దేవి నిత్యానన్దస్వరూపిణి. ౮౧. సర్వమఙ్గళరూపే చ ప్రసన్నా భవ సున్దరి, సర్వస్వరూపే విప్రా

౬౮—౭౦. మాల్యమాపాదలమ్బినీం మాలామ్. ౭౧—౭౫. లక్ష్మీబీజం శ్రీబీజం మాయాబీజం భువనేశ్వరీబీజం కామో మన్మథబీజమ్. ఏతద్బీజత్రయపూర్వకః సావిత్ర్యై స్వాహేతి మన్త్రోఽష్టాక్షరః. ఏతన్మన్త్రపూర్వకపూర్వమన్త్రైరుపచారా దేయాః స్వాహారహితో నమోఽన్తస్తు స్త్రీణాం జాప్యేఽపి. ౭౬. కృష్ణేన గోపాలసున్దరీరూపేణ. ౭౭. నాయాతి నాగచ్ఛతి తతః కారణాత్తుష్టా

ణాం మన్త్రసారే పరాత్పరే. ౨౨. సుఖదే మోక్షదే దేవి ప్రసన్నా భవ సున్దరి, విప్రపాపేధ్మదాహాయ జ్వలదగ్నిశిఖోపమే. ౨౩. బ్రహ్మతేజః ప్రదే దేవి ప్రసన్నా భవ సున్దరి, కాయేన మనసా వాచా యత్పాపం కురుతే నరః. ౨౪. తత్త్వత్స్మరణమాత్రేణ భస్మీభూతం భవిష్యతి, ఇత్యుక్త్వా జగతాం ధాతా తస్థౌ తత్ర చ సంసది. ౨౫. సావిత్రీ బ్రహ్మణా సార్ధం బ్రహ్మలోకం జగామ సా, అనేన స్తవరాజేన సంస్తూయాశ్వపతిర్నృపః. ౨౬. దదర్శ తాం చ సావిత్రీం వరం ప్రాప మనోగతమ్, స్తవరాజమిమం పుణ్యం సన్ధ్యాం కృత్వా చ యః పఠేత్. ౨౭ పాఠే చతుర్ణాం వేదానాం యత్ఫలం లభతే చ తత్. ౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే షడ్వింశోఽధ్యాయః.

—అశ్వపతౌ సావిత్రీజన్మాది.—

శ్రీనారాయణఉవాచః—స్తుత్వానేన సోఽశ్వపతిస్సమ్పూజ్య విధిపూర్వకమ్, దదర్శ తత్ర తాం దేవీం సహస్రార్కసమప్రభామ్. ౧. ఉవాచ సా చ రాజానం ప్రసన్నా సస్మితా సతీ, యథా మాతా స్వపుత్రం చ ద్యోతయన్తీ దిశస్త్విషా. ౨. సావిత్ర్యువాచః—జానామ్యహం మహారాజ యత్తే మనసి వాఞ్ఛితమ్, వాఞ్ఛితం తవ పత్న్యాశ్చ సర్వం దాస్యామి నిశ్చితమ్. ౩. సాధ్వీ కన్యాభిలాషం చ కరోతి తవ కామినీ, త్వం ప్రార్థయసి పుత్రం చ భవిష్యతి క్రమేణచ.౪. ఇత్యుక్త్వా సా తదా దేవీ బ్రహ్మలోకం జగామహ, రాజా జగామ స్వగృహం తత్కన్యాదౌ బభూవహ. ౫. ఆరాధనాచ్చ సావిత్ర్యా బభూవ కమలా పరా, సావిత్రీతి చ తన్నామ చకారాశ్వపతిర్నృపః. ౬. కాలేన సా వర్ధమానా బభూవ చ దినేదినే, రూపయౌవనసమ్పన్నా శుక్లే చన్ద్రకళా యథా. ౭. సా వరం వరయామాస ద్యుమత్సేనాత్మజం సదా, సత్యవన్తం సత్యశీలం నానాగుణసమన్వితమ్. ౮. రాజా తస్మై దదౌ తాం చ రత్నభూషణభూషితామ్, సోఽపి సార్ధం కౌతుకేన తాం గృహీత్వా గృహం యయౌ. ౯. సచ సంవత్సరేఽతీతే సత్యవాన్ సత్యవిక్రమః? జగామ ఫలకాష్ఠార్థం ప్రహర్షం పితురాజ్ఞయా. ౧౦. జగామ సాధ్వీ తత్పశ్చాత్సావిత్రీ దైవయోగతః, నిపత్య వృక్షాద్దైవేన

శేత్యర్థః. ౭౦—౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే షడ్వింశోఽధ్యాయః.

పంచవింశతిపద్యైస్తు జన్మ రాజోదరే తతః, సావిత్ర్యాః కలయా జాతమితి సమ్యగ్ఘోచ్యతే. సావిత్రీదర్శనాదికం వర్ణయతి— స్తుత్వేతి. ౧—౫. కమలా పరా కమలాసదృశీ సున్దరీత్యర్థః. సావిత్రీ తదంశత్వాత్. ౬—౧౦. వృక్షాత్పతిత్వా స మమారేత్యర్థః. ౧౧.

ప్రాణాం స్తత్యాజ సత్యవాన్. ౧౧. యమ స్తం పురుషం దృష్ట్వా బద్ధ్వాఙ్గుష్ఠసమం మునే, గృహీత్వా గమనం చక్రే తత్పశ్చాత్ప్రియయా సతీ. ౧౨. పశ్చాత్తాం సుదతీం దృష్ట్వా యమస్సంయమనీపతిః, ఉవాచ మధురం సాధ్వీం సాధూనాం ప్రవరో మహాన్ ౧౩ ధర్మరాజ ఉవాచ- అహో క్వ యాసి సావిత్రి గృహీత్వా మానుషీం తనుమ్, యది యాస్యసి కాన్తేన సార్ధం దేహం తదా త్యజ ౧౪. గన్తుం

అఙ్గుష్ఠసమమితి. తదుక్తం మహాభారతే. అథ సత్యవతః కాయాత్ పాశబద్ధం వశం గతమ్ అఙ్గుష్ఠమాత్రం పురుషం నిశ్చకర్ష యమో బలాదితి. ప్రియయా సతీతి. యది పతిదర్శనం న స్యాత్తదా దేహస్త్యాజ్యః. పతిస్తు యమహస్తే దృశ్యత ఏవేతి న దేహం తత్త్యాజ కిన్తు తత్పశ్చాదేవ యయౌ. నను యదా యమో దేహాత్పతిం నిశ్చకర్ష తదా సావిత్ర్యా పతివ్రతయా కథం న నివారితో యమో న హి కాచిత్పతివ్రతా పతిమరణమిచ్ఛతి దృష్ట్వా నను నివారిత ఏవేతి చేత్స కథం పతివ్రతావచనముల్లఙ్ఘ్య తం గృహీత్వా గతః. నన్వీశ్వరాణాం సామర్థ్యాతిశయాన్న పతివ్రతాదీనాం భయమస్తీతి చేత్తర్హి స్వయమేవ కిమర్థమత్రాగతో న హి కశ్చిద్యమః స్వయం గచ్ఛతి. కిన్తర్హి స్వసత్త్రయైవ స్వస్త్రయం దూతాదినా వా సర్వం కార్యం కరోతి. తథాప్యస్యాః పాతివ్రత్యసామర్థ్యాద్భయాన్న స్వస్త్రయం దూతాదినా వా కార్యం భవదితి మనీషయా హి స్వయమాగతః తథా చానయా తాదృశసామర్థ్యవత్యాయా సర్వథా నిరోద్ధవ్య ఇతి చేన్న. అన్యాశయాత్. సావిత్ర్యా అయమభిప్రాయః. న హి కుత్రచిద్యమో మహాను భావః పరమేశ్వరః స్వయం గచ్ఛతి న చ గత్వా పాపినాం మాదృశానాం చక్షుర్గోచరో భవతి కేవలం మయ్యనుగ్రహేణైవ తు మమ దృష్టిగోచరో జాతస్తతస్తాదృశస్య పరమేశ్వరస్య మమాశ్రమేఽతిథిరూపేణాగతస్య కథమభిలషితం న సమ్పాదనీయమ్. న చ పతివియోగభయాత్తత్సమ్పాదనం పతివ్రతానామావశ్యకమిత్యస్య విషయోఽస్తి, మయ్యేతస్యైవ గమనే పతివియోగస్యైవాభావాత్. న చ యమలోకే మనుష్యదేహేన గమిష్యతీతి సహగమనపి కేనాభిప్రాయేణ భవిష్యతీతి వాచ్యమ్. పరమేశ్వరదర్శనేన సదేహానామపి పూర్వరాజకుమారాణాం స్వర్గాదిగమనస్య జాతస్య శ్రుతత్వేన మమాపి పరమేశ్వరస్యైతస్య దర్శనస్య జాతత్వేన సహగమనం భవిష్యతీత్యభిప్రాయస్య సత్త్వాదితి. ౧౨. యమస్తు తం గృహీత్వా అతిసామర్థ్యవతీయం నిరోద్ధుం సమర్థాపి కిమితి న పతినయనే నిరోధం కృతవతీ కిఞ్చిదస్యా మనసి కిమప్యన్యత్కర్తవ్యమస్తీతి భియా పృష్ఠతో దదర్శ. తత్ర చ సుదతీం తాం దదర్శ. దన్తవర్ణనేనేషద్ధాస్యవతీం దదర్శేత్యర్థః. తాదృశానర్థే హాస్యకారణం త్విత్థమ్, మమ సామర్థ్యే సత్యప్యేతాదృశమహానుభావస్యేశ్వరస్యాతిథ్యార్థం సన్తోషార్థం ప్రాణాధికమపి పతిం దత్తవతీం తదేతదౌదార్యం మమ దృష్ట్వా కథం న దేవస్తుతోష కించిద్భాషణమపి న కృతవాన్ కించైతాదృశదర్శనే కల్యాణమేవ భవతీతి దర్శనస్వభావః. తత్కథమయం దయాలుః సర్వజ్ఞః సన్ స్వం స్వభావం న జానాతి జ్ఞాత్వా చ కథమబలాయా మమ పతిం నయతీత్యాశ్చర్యమేవేతి. యమోఽపి తదభిప్రాయేణ హాస్యం జ్ఞాత్వా లజ్జితో మధురం ప్రోవాచ నన్వతిక్రూరో భాసతే స్వతస్తు సాధురేవేతి భావః. ౧౩. అహో క్వ యాసీతి. యద్యపి తవ మల్లోకగమనే సామర్థ్యమస్తి తథాపి సాధుభిరీశ్వరమర్యాదోల్లఙ్ఘనం కర్తుమనుచితమితి భావః. ౧౪. ఈశ్వరమర్యాదామేవ దర్శయతి

మర్త్యో న శక్నోతి గృహీత్వా పాఞ్చభౌతికమ్, దేహం చ మమ లోకం చ నశ్వరం నశ్వరస్సదా. ౧౫. భర్తుస్తే పూర్ణకాలో వై బభూవ భారతే సతి, స్వకర్మఫలభోగార్థంపత్యా వాన్యాతి మద్గృహమ్. ౧౬. కర్మణా జాయతే జన్తుః కర్మణైవ ప్రలీయతే, సుఖం దుఃఖం భయం శోకః కర్మణైవ ప్రణీయతే ౧౭. కర్మణేన్ద్రో భవేజ్జీవో బ్రహ్మపుత్రస్స్వకర్మణా, స్వకర్మణా హరేర్దాసో జన్మాదిరహితో భవేత్. ౧౮. స్వకర్మణా సర్వసిద్ధిమమరత్వం లభేద్ధ్రువమ్, లభేత్స్వకర్మణా విష్ణోస్సాలోక్యాది చతుష్టయమ్. ౧౯. సురత్వం చ మనుత్వం చ రాజేన్ద్రత్వం లభేన్నరః, కర్మణాచ శివత్వం చ గణేశత్వం తథైవచ ౨౦. కర్మణా చ మునీన్ద్రత్వం తపస్విత్వం స్వకర్మణా, స్వకర్మణాం క్షత్రియత్వం వైశ్యత్వం చ స్వకర్మణా ౨౧. కర్మణైవచ మ్లేచ్ఛత్వం లభతే నాత్ర సంశయః, స్వకర్మణా జఙ్గమత్వం శైలత్వంచస్వకర్మణా. ౨౨. కర్మణా రాక్షసత్వం చ కిన్నరత్వం స్వకర్మణా, కర్మణైవాధిపత్యం చ వృక్షత్వం చ స్వకర్మణా. ౨౩. కర్మణైవ పశుత్వం చ వనజీవీ స్వకర్మణా, కర్మణా క్షుద్రజన్తుత్వం కృమిత్వం చ స్వకర్మణా. ౨౪. దైతేయత్వం దానవత్వం అసురత్వం స్వకర్మణా, ఇత్యేతదుక్త్వా సావిత్రీం విరరామ స వై యమః. ౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

ధర్మరాజంప్రతి సావిత్రీకృత అధ్యాత్మప్రశ్నః.

శ్రీనారాయణఉవాచ-యమస్యవచనంశ్రుత్వాసావిత్రీ చ పతివ్రతా, తుష్టావ

గన్తుమితి. ౧౫. తవ భర్తా మయా నీత ఇతి మదపరాధం కదాపి న జానీహికించిత్త్వమపి పతివియోగజన్యం ఖేదం మా కురు ప్రాణిమాత్రస్య కర్మాధీనత్వాదితి దర్శయితుం తవ మర్యాదయా తుష్టోఽహం బ్రహ్మవిద్యాం దాస్యామీతి స్వౌదార్యం సావిత్ర్యౌదార్యాపేక్షయా అధికమితి చ దర్శయితుమాహ—భర్తుస్తే పూర్ణకాల ఇతి. ౧౬. ప్రాణిమాత్రస్య కర్మాధీనత్వం వర్ణయతి—కర్మణేత్యాదివిరరామ స వై యమ ఇత్యన్తమ్. తథా చ యది తవమద్దర్శనఫలమపేక్షితం తదాతవ పతివ్యతిరిక్తం యద్యపేక్షితం తద్దాస్యామి పతిం తు నైవ దాస్యామీతి గూఢోఽభిసన్ధిః. ౧౭—౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కన్ధే సప్తవింశోఽధ్యాయః.

అథాధికైశ్చ త్రింశద్భిః పద్యైరధ్యాత్మమేవ చ, పప్రచ్ఛ దేవీ సుక్షేపాత్తదిదానీమథోచ్యతే. సావిత్రీ తు కర్మణా బద్ధం సర్వం భవతి న కశ్చిత్ప్రపంచే స్వతన్త్రోఽస్తి. బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదయోఽపి కర్మణైవ జాతాః కర్మణైవ బద్ధాశ్చేతి యమధర్మవాక్యం శ్రుత్వాతిశుద్ధాన్తః కరణా సంసారాద్విరక్తా సతీ పతినిష్కాసనోపాయం దేవసన్తోషేణైవ పశ్చాత్కరిష్యామి ప్రథమం త్వయం వక్తుముద్యుక్తో దేవో బ్రహ్మనిష్ఠోఽస్మిన్సమయే దుర్లభా బ్రహ్మవిద్యాపి పృచ్ఛ్యతే చేన్మయి సన్తోషాద్వక్ష్యతీతి భాసతే నైతాదృశజ్ఞానిప్రవరస్య సమాగమో మమ దుర్భగాయాః కదాచిదపి స్యాత్. తతః సర్వసారభూతా బ్రహ్మవిద్యా ప్రష్టవ్యేత్యభిప్రాయేణ తత్కర్మ నాశాయ కర్మస్వరూ

పరయా భక్త్యా తమువాచ మనస్వినీ ౧. సావిత్ర్యువాచ- కిం కర్మ తద్భవేత్కేన కో వా తద్ధేతురేవచ, కో వా దేహీ చ దేహః కః కో వాత్ర కర్మకారకః! ౨. కిం వా జ్ఞానం చ బుద్ధిః కా కో వా ప్రాణశ్శరీరిణామ్? కానీన్ద్రియాణి కిం తేషాం లక్షణం దేవతాశ్చ కాః? ౩. భోక్తా భోజయితా కో వా కో వా భోగశ్చ నిష్కృతిః? కో జీవః పరమాత్మా కస్తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౪. ధర్మ ఉవాచ— వేదప్రణిహితో ధర్మ కర్మ యన్మఙ్గళం పరమ్, అవైదికం తు యత్కర్మ తదేవాశుభమేవ చ ౫. అహైతుకీ దేవసేవా సఙ్కల్పరహితా సతీ, కర్మనిర్మూలరూపా చ సా ఏవ పరభక్తిదా ౬. కో వా కర్మఫలం భుఙ్క్తే కో వా నిర్లిప్త ఏవచ, బ్రహ్మభక్తో యో నరశ్చ స చ ముక్తశ్శ్రుతౌ శ్రుతా. ౭. జన్మమృత్యుజరావ్యాధిశోకభీతివివర్జితః, భక్తిశ్చ ద్వివిధా సాధ్వి శ్రుత్యుక్తా సర్వ

యమస్యేతి పతన్నిమిత్తకారణం యః కర్మణా బద్ధో దేహీ స క ఇత్యాదికం సర్వం పృచ్ఛతి— యమస్యేత్యాది కృష్టా వేతి. హే దేవ దేవ త్వం మమాద్యారభ్య గురుః త్వయా యదుచ్యతే తత్సత్యమేవేత్యాది వాక్యైస్తుష్టావేత్యర్థః. ౧. తథాపి తత్ర కశ్చిన్మమ ప్రష్టవ్యాంశో వర్తతే తం దయాం కృత్వా తత్కర్మోపదేశ్యేత్యభిప్రాయేణ పృచ్ఛతి— కిం కర్మేతి. కర్మస్వరూపం కీదృశం? కేన కీదృశేన నిమిత్తేన దేహశ్చ భవేత్? కించ తస్య కర్మణో హేతురుపాదానభూతః కః.? తేన కర్మణా బద్ధో దేహీ కః? దేహశ్చ కః? కర్మకారకః కర్మకర్తా చ కః?. ౨. యేన జ్ఞానేన ముక్తిర్భవతీతి తచ్చ జ్ఞానం కీదృశం బుద్ధిశ్చ కా కీదృశీ? తేషామిన్ద్రియాణాం లక్షణం కిం? తేషాం దేవతాశ్చ కాః? ౩. కశ్చ భోక్తా? అస్మిన్దేహే భోజయితా వా కః? కశ్చ భోగః? తస్యాస్య సంసారస్య నిర్నాశశ్చ కీదృశః? కో జీవః? కశ్చ పరమాత్మా? తదేతత్సర్వం వద యది పతివియోగేన సన్తప్తాయా మమ చిత్తశాన్తిం కర్తుమిచ్ఛసీత్యర్థః. ౪. తత్ర ప్రథమతః కర్మస్వరూపమాహ— వేదేతి. ద్వివిధం హి కర్మ శుద్ధమశుద్ధం శుభమశుభం చ. తత్ర వేదోక్తం కర్మ శుభం తారకం వేదానుక్తం తు కర్మాశుభం నరకాదిప్రదమిత్యర్థః. వేదస్య సర్వమూలప్రకృతిప్రణీతత్వేన తస్మిన్నాభ్రాన్తవాక్యత్వాభావాదితరేషాం శాస్త్రాణాం త్వసర్వజ్ఞాజ్ఞానవిశిష్టకర్తృప్రణీతత్వేన తేషాం భ్రాన్తవాక్యత్వాదితి భావః. ౫. నను వేదోక్తశుభకర్మణామపి స్వర్గకామో యజేతేత్యాదివాక్యైరనిత్యఫలమేవ భవతీతి కథం తస్య తారకత్వం కించైతాదృశశుభాశుభకర్మ తు భోగప్రవాహపతితస్య నరస్య న కేనాపి ప్రకారేణ నిష్కృత్యుపాయో దృశ్యత ఇతి చేత్తత్రాహ- అహైతుకీతి. హేతుః ఫలం తద్రహితా. కించ సంకల్పః ఫలవాసనా తద్రహితా చ యా దేవసేవా దేవప్రీత్యర్థం సేవా సా కర్మనిర్మూలనం యావత్కర్మభావః తద్రూపా తస్య కర్త్రీ చిత్తశుద్ధిదాయినీత్యర్థః. అయం భావః. వేదోక్తమేవ కర్మ పరమేశ్వరప్రీత్యర్థం నిష్కామనయా క్రియమాణం చిత్తశుద్ధిద్వారా పరాత్మని పరానురక్తిరూపపరభక్త్యుత్పాదనద్వారా జ్ఞానప్రాప్తయే భవతీతి తారకమేవ తత్కర్మేత్యర్థః. ఇతి. ౬. కో వా కర్మేతి. ఇత్థం పరభక్తిం యః ప్రాప్తః స బ్రహ్మభక్తః సర్వతో నిర్లిప్తశ్చ కో వా కర్మ కరోతీతి శేషః. తథా కో వా ఫలం కర్మణో భుఙ్క్తే న కోఽప్యేతాదృశో బ్రహ్మభక్తః కర్మ కరోతి న చ తత్ఫలం భుఙ్క్తే కిన్తు శ్రుతౌ స ఏవ నరో ముక్త ఇతి శ్రుత ఇత్యర్థః. న చైతాదృశస్య కర్మఫలభోగప్రవాహపతితత్వం సమ్భవతీతి భావః. ౭. ముక్తస్వరూపం వర్ణయతి— జన్మమృత్యుజరేతి. తత్ర భక్తిః కిం

సమ్మతా ౮. నిర్వాణపదదాత్రీ చ హరిరూపప్రదా నృణామ్, హరిరూపస్వరూపాం చ భక్తిం వాఞ్ఛన్తి వైష్ణవాః. ౯. అన్యే నిర్వాణమిచ్ఛన్తి యోగినో బ్రహ్మవిత్తమాః, కర్మణో బీజరూపశ్చ సతతం తత్ఫలప్రదః. ౧౦. కర్మరూపశ్చ భగవాన్ పరాత్మా ప్రకృతిః పరా, సోఽపి తద్ధేతురూపశ్చ దేహో నశ్వర ఏవ చ ౧౧ పృథివీ వాయురాకాశో జలం తేజస్తథైవ చ, ఏతాని సూత్రరూపాణి సృష్టిరూపవిధౌ సతః. ౧౨ కర్మకర్తా చ దేహీ చ ఆత్మా భోజయితా సదా, భోగో విభవభేదశ్చ నిష్కృతిర్ముక్తిరేవ చ. ౧౩. సదసద్భేదబీజం చ జ్ఞానం నానావిధం భవేత్, విషయాణాం విభాగానాం భేదిబీజం చ కీర్తితమ్. ౧౪. బుద్ధిర్వివేచనా సా చ జ్ఞాన

నిర్గుణే స్థాపనీయోఽక సగుణే ఇతి విశేషమాహ—ద్వివిధేతి. ౮. నిర్వాణేతి. ఏకా నిర్వాణపదదాత్రీ కైవల్యపదదాత్రీ. నిర్గుణాత్మవిషయిణీత్యర్థః. ద్వితీయా హరిరూపప్రదా హరిరిత్యుపలక్షణం సగుణబ్రహ్మణః తథా చ సగుణబ్రహ్మసరూపప్రదాత్రీ సగుణబ్రహ్మవిషయిణీ ద్వితీయా భక్తిరిత్యర్థః. తత్ర ద్వివిధయోర్భక్త్యోరధికారిణమాహ—హరిరూపస్వరూపాం చేతి. హరిపదముపలక్షణం సగుణబ్రహ్మణో వైష్ణవపదముపలక్షణం సాధకానామ్. తథా చ సాధకాః మధ్యమాధికారిణః ఉత్తమాధికార ప్రాప్త్యర్థం హరిరూపస్వరూపాం సగుణబ్రహ్మవిషయిణీం భక్తిం వాంఛన్తి. ౯. అన్యే ఇతి. బ్రహ్మవిత్తమా యోగినో నిర్వాణమిచ్ఛన్తి. అర్థాన్నిర్గుణభక్తిం వాఞ్ఛతీత్యర్థః. కర్మణ ఉపాదానకారణస్వరూపమాహ— కర్మణో బీజస్వరూపశ్చేతి. యః పరమాత్మా కర్మణో బీజరూపస్తత్ఫలప్రదః కర్మఫలప్రదాతా చ. ౧౦. కర్మరూపశ్చ సృష్టిస్థితిసంహారాత్మకస్తత్కర్తా చ యః. ప్రకృతిః పరా మూలప్రకృతిరూపః సోఽపి స ఏవ తద్ధేతురూపశ్చ కర్మణ ఉపాదానకారణమిత్యర్థః. మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణీ మూలప్రకృతిః కర్మ ఉపాదానకారణం వివర్తకారణం నిమిత్తకారణం చేతి భావః. తత్రావిద్యోపాదానమవిద్యాయాం చిత్ప్రతిబింబో నిమిత్తకారణం బ్రహ్మ వివర్తకారణమితి విభాగః. 'అవిద్యాతః కామః కామతః కర్మే'తి సిద్ధాన్తాత్. ఏతేన నిమిత్తకారణమదృష్టరూపమ కథితమప్యర్థాద్వేదితవ్యమ్. దేహః క ఇత్యస్యోత్తరమాహ— నశ్వర ఏవేతి. యోఽత్ర మృతస్య నశ్వరః పతతి స దేహ ఇత్యర్థః. ౧౧. స చ పాంచభౌతిక ఇత్యాహ—పృథివీ వాయురితి. సతో బ్రహ్మణః సృష్టిరూపవిధౌ దేహాదిసృష్టివిధావేతాని సూత్రాణి పంచభూతానీత్యర్థః. సూత్రరూపాణి మణిషు సూత్రవత్సర్వదేహవ్యాపకాని ఏతాని పంచభూతానీత్యర్థః. తతశ్చ పాంచభౌతికో దేహ ఇతి సిద్ధమ్. ౧౨. కర్మ కర్తేతి. యః కర్మకర్తా జీవః స ఏవ దేహీ నాన్య ఇత్యర్థః. అనేన ప్రశ్నద్వయోత్తరం దత్తం భవతి. దేహీ చేతి చకారేణ భోక్తాపి స ఏవేతి బోధ్యమ్. ఆత్మా భోజయితేతి. అన్తర్యామీ భోజయితా ప్రేరక ఇత్యర్థః. విభవభేదః సుఖదుఃఖసాక్షాత్కారరూపో భోగశబ్దేనోచ్యత ఇత్యర్థః. నిష్కృతిర్ముక్తిః ఆత్మస్వరూపావస్థానరూపా ముక్తిర్నిష్కృతిపదవాచ్యేత్యర్థః. ౧౩. సదసద్భేదబీజం చేతి. సదాత్మా అసన్మాయాదికం తయోర్భేదో వివేకస్తస్య బీజం కారణం యత్తజ్జ్ఞానశబ్దేనోచ్యతే. అపరోక్షాత్మవస్తువిషయం యద్బ్రహ్మవిద్యారూపం తజ్జ్ఞానశబ్దేనోచ్యత ఇత్యర్థః నానావిధమితి. నానావిధం ఘటపటాదివిషయకం తథా విషయాణాం యే పరస్పరవిభాగాస్తేషాం భేది భేదకం యద్బీజం సర్వం వాసనానాం కీర్తితమ్. ౧౪. సా సర్వవివేచనరూపా

బీజం శ్రుతౌ శ్రుతమ్, వాయుభేదాశ్చ ప్రాణాశ్చ బలరూపాశ్చ దేహినామ్. ౧౫.
ఇన్ద్రియాణాం చ ప్రవరమీశ్వరాంశమనూహకమ్, ప్రేరకం కర్మణాంచైవదుర్ని
వార్యం చ దేహినామ్. ౧౬. అనిరూప్యమదృశ్యం చ జ్ఞానభేదో మనస్స్మృతమ్,
లోచనం శ్రవణం ఘ్రాణం త్వక్చ రసనమిన్ద్రియమ్. ౧౭. అఙ్గినామఙ్గరూపం చ
ప్రేరకం సర్వకర్మణామ్, రిపురూపం మిత్రరూపం సుఖరూపం చ దుఃఖదమ్. ౧౮.
సూర్యో వాయుశ్చ పృథివీ బ్రహ్మాద్యా దేవతాస్స్మృతాః, ప్రాణదేహాదిభృద్యోహి
స జీవః పరికీర్తితః. ౧౯. పరమం వ్యాపకం బ్రహ్మ నిర్గుణః ప్రకృతేః పరః, కారణం
కారణానాం చ పరమాత్మా స ఉచ్యతే. ౨౦. ఇత్యేవం కథితం సర్వం త్వయా
పృష్టం యథాగమమ్, జ్ఞానినాం జ్ఞానరూపం చ గచ్ఛ వత్సే యథాసుఖమ్. ౨౧.

బీజం
నిశ్చయరూపా బుద్ధిపదేనోచ్యత ఇతి సా చ బుద్ధిః పూర్వోక్తస్యానుభవాత్మకస్య జ్ఞానస్య
భవతి. ఏకైవ బుద్ధిరన్తర్ముఖతయా విలసన్తీ జ్ఞానబ్రహ్మవిద్యేత్యాదిపదైః బహిర్ముఖతయా విలసన్తీ
బుద్ధ్యాదిపదైరుచ్యత ఇత్యర్థః. వాయుభేదా ఊర్ధ్వాదిభేదేన యే హృదయాదిషు ప్రసిద్ధాస్తేఽత్ర
ప్రాణపదేనోచ్యన్త ఇత్యర్థః. త ఏవ బలరూపా ఇతి విశేషరూపప్రదర్శనార్థమ్. ౧౫. బుద్ధేర్నిశ్చ
యాత్మకం రూపముక్త్వా సంకల్పవికల్పాత్మకం మనసః స్వరూపమాహ—ఇంద్రియాణాం ప్రవర
మితి. తేషాం శ్రేష్ఠమీశ్వరస్య పరమాత్మనో బిమ్బభూతస్యాంశః అంశవఇవఅంశః ప్రతిబిమ్బరూపో
యస్మిన్నన్తఃకరణరూపే మనసి తాదృశమ్. అనూహకమ్. ఊహస్తర్కః నిశ్చయాత్మకస్తదభావ
వత్సంశయాత్మకమిత్యర్థః. కర్మణామిన్ద్రియవ్యాపారాణాం ప్రేరకం దుర్నివార్యం స్వాధీనం కర్తుమ
శక్యమతిచంచలమిత్యర్థః. ౧౬. అనిరూప్యమేతాదృశమితి నిరూపయితుమశక్యమ్. జ్ఞానభేదో బుద్ధి
భేదో యత్తదేవ మన ఇత్యర్థః. బుద్ధిరేవైతౌ ద్వౌ భేదావిత్యర్థః. జ్ఞానేంద్రియాణ్యాహ—లోచన
మితి. అంగినామవయవినామంగరూపమవయవరూపం సర్వకర్మణాం సర్వకర్మేన్ద్రియవ్యాపారాణాం
ప్రేరకఇత్యర్థః. రిపురూపమేతదేవేన్ద్రియం విషయేష్వాసక్తం రిపురూపం దుఃఖదం భవతి. తదేవ
సద్విషయేష్వాసక్తం మిత్రరూపం సుఖరూపం భవతీత్యర్థః. ౧౮. ఇన్ద్రియాణాం దేవతా ఆహ—
సూర్యేతి. అత్ర సంగ్రహేణోక్తాః అన్యత్ర తు 'దిగ్వాతార్కప్రచేతోఽశ్వివహ్నీన్ద్రోపేన్ద్ర
మిత్రకా' ఇతి విశేషేణోక్తాః. జీవస్వరూపమాహ—ప్రాణదేహాదీతి. యః ప్రాణదేహాదీనాం
ధారకోఽన్తఃకరణే ప్రతిబిమ్బరూపః సోఽత్ర జీవశబ్దేనోచ్యత ఇత్యర్థః. ౧౯. పరమాత్మస్వరూప
మాహ—పరమితి. స్పష్టోఽర్థః. ౨౦. ఇత్యేవమితి. హే వత్సే మమ తనయే యత్త్వయా పృష్ట
మప్రష్టవ్యమపి యదర్థమిన్ద్రాదయోఽపి శతసంవత్సరం గురుశుశ్రూషాం కృతవన్తస్తత్సర్వం
యథాగమమౌపనిషదం తత్త్వం కథితం కేవలం త్వత్సౌజన్యవశాదిదమేవ జ్ఞానినాం జ్ఞానరూపం
ఏతజ్జ్ఞానేన జ్ఞానినః కృతకృత్యాః సనకాదయో జీవన్ముక్తాః సన్తో ముక్తిం ప్రాపుస్తదేతన్మయోక్తం
హృది నిశ్చిత్య పతివియోగజన్యం ఖేదం మాకార్షీఃఅకృత్వాచ ఖేదంయథాసుఖంస్వస్థానంగచ్ఛేత్యర్థః.
అత్ర సావిత్ర్యాః సౌజన్యంపరమాస్తికతాం స్వోపాదిష్టాతిసూక్ష్మతత్త్వగ్రాహకతాంస్వస్మిన్ ముఖచ
ర్యాభాషణాదిభిర్నిర్వ్యాజభక్తిం చ జ్ఞాత్వాఅతిగద్గదాన్తఃకరణోర్ఘుటితివత్సేఇత్యువాచేతిబోధ్యమ్.

సావిత్ర్యువాచ — త్యక్త్వా క్వ యామి కాన్తం వా త్వాం వా జ్ఞానార్ణవం ధ్రువమ్, యద్యత్కరోమి ప్రశ్నం చ తద్భవాన్వక్తుమర్హసి. ౨౨. కాం కాం యోనిం యాతి జీవః కర్మణా కేన వా పునః, కేన వా కర్మణా స్వర్గం కేన వా నరకం పితుః!. ౨౩. కేన వా కర్మణా ముక్తిః కేన భక్తిర్భవేద్గురౌ, కేన వా కర్మణా యోగీ రోగీ వా కేన కర్మణా?. ౨౪. కేన వా దీర్ఘజీవీ చ కేనాల్పాయుశ్చ కర్మణా, కేన వా కర్మణా దుఃఖీ సుఖీ వా కేన కర్మణా. ౨౫. అఙ్గహీనశ్చ కాణశ్చ బధిరః కేన కర్మణా, అన్ధో వా పఙ్గురపి వా ప్రమత్తః కేన కర్మణా? ౨౬. క్షిప్తోఽతిలుబ్ధకశ్చోరః కేన వా కర్మణా భవేత్?, కేన సిద్ధిమవాప్నోతి సాలోక్యాదిచతుష్టయమ్? ౨౭. కేన వా బ్రాహ్మణత్వం చతపస్విత్వం చ కేన వా? స్వర్గభోగాదికం కేన వైకుణ్ఠం కేన కర్మణా? ౨౮. గోలోకః కేన వా బ్రహ్మన్సర్వోత్కృష్టో నిరామయః? నరకో వా కతి విధః కిం సఙ్ఖ్యో నామ కిం చ వా!. ౨౯. కో వా కం నరకం యాతి కియన్తం తేషు తిష్ఠతి? పాపినాం కర్మణా కేన కో వా వ్యాధిః ప్రజాయతే? ౩౦. యద్యత్ప్రియం మయా పృష్టం తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౩౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధేఽష్టావింశోఽధ్యాయః.

సావిత్రీ తు మాం ప్రతిదేవదేవేన స్వముఖేనైవ వత్సే ఇత్యుక్తం తత ఏతస్యాగ్రే యథేష్టభాషణే కో దోష ఇత్యభిప్రాయేణ వదతి త్యక్త్వేతి. హే దేవ కాన్తం పతిం త్యక్త్వా క్వ యామి యాస్యామి న క్వచిద్గన్తుం స్థలమస్తీత్యర్థః. అయం భావః. యావత్పర్యన్తమహం సామాన్యా స్థితా తావత్పర్యన్తం సర్వోఽపి దేశో మమ గన్తవ్య ఏవ స్థితోఽధునా తు త్వయా వత్సే ఇత్యుక్తం తతో నాహం సామాన్యా కిన్తు తవ కన్యాస్మి తతో యమకన్యేయం విధవా లోకే వ్యవహరతీతి తవాయశః కర్తుం కథం లోకే గమిష్యామీతి. కించ స్త్రియాః ప్రథమం పతిః సంరక్షకస్తదభావే పుత్రస్తత్ర మమ ద్వయోరభావస్తదా పిత్రైవ సా పాలనీయా తతశ్చ త్వాం పితరం జ్ఞానార్ణవం హిత్వా క్వ యామి న క్వచిదపి న స్త్రీ స్వాతన్త్ర్యమర్హతీతి నియమాదిత్యాహ — త్వాం వా జ్ఞానార్ణవమితి. యద్యపి శ్వశురః పాలకోఽస్తి తథాపి త్వం పితా బ్రహ్మవిద్యోపదేష్టా గురుశ్చ భవసి తతస్త్వాం హిత్వా కథం యాస్యామి న హి బ్రహ్మదాతృగురోర్వియోగః కస్యాపి సోఢవ్యో భవతీతి జ్ఞానార్ణవపదేన సూచితమ్. నను గురోః సన్నిధౌ కిం తవ ప్రష్టవ్యమస్తీతి చేత్ బహు ప్రష్టవ్యమస్తీత్యాహ — యద్యత్కరోమీతి. ౨౨. నను కే తే ప్రశ్నా ఇతి చేత్తత్రాహ — కాం కాం యోనిమితి. తేన యమరాజేన వత్సే ఇత్యుక్తే సతి సావిత్రీ పితృపదేన సమ్బోధయతి — పితరితి. ౨౩. భవేద్గురౌ సర్వజనకపరమాత్మనీత్యర్థః. ౨౪—౨౮. గోలోకం కేన వా యాతీత్యన్వయః. ౨౯. కియన్తం కాలమిత్యర్థః. తేషు నరకేష్విత్యర్థః. ౩౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధేఽష్టావింశోఽధ్యాయః.

—⊷ ధర్మరాజం ప్రతి సావిత్రీకృతదానధర్మాదిప్రశ్నః ⊶—

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—సావిత్రీవచనం శ్రుత్వా జగామ విస్మయం యమః, ప్రహస్య వక్తుమారేభే కర్మపాకం తు జీవినామ్. ౧. ధర్మ ఉవాచ—కన్యా ద్వాదశవర్షీయా వత్సే త్వం వయసాధునా, జ్ఞానం తే పూర్వవిదుషాం జ్ఞానినాం యోగినాం పరమ్. ౨. సావిత్రీ వరదానేన త్వం సావిత్రి కళావతీ, ప్రాప్తా పురా భూభృతా చ తపసా తత్సమా సుతే. ౩. యథా శ్రీః శ్రీపతేః క్రోడే భవానీ చ భవోరసి, యథా దితిః కశ్యపే చ యథాహల్యా చ గౌతమే. ౪. యథా శచీ మహేన్ద్రే చ యథా చన్ద్రే చ రోహిణీ, యథా రతిః కామదేవే యథా స్వాహా హుతాశనే. ౫ యథా స్వధా చ పితృషు యథా సంజ్ఞా దివాకరే, వరుణానీ చ వరుణే యజ్ఞే చ దక్షిణా యథా. ౬. యథా వరాహే పృథివీ దేవసేనా చ కార్తికే, సౌభాగ్యా సుప్రియా త్వం చ తథా సత్యవతః ప్రియే. ౭. అయం తుభ్యం వరో దత్తోఽన్యపరం చ యదీప్సితమ్, వృణు దేవి మహాభాగే దదామి సకలేప్సితమ్. ౮. సావిత్ర్యువాచ—సత్యవత ఔరసానాం పుత్రాణాం శతకం మమ, భవిష్యతి మహాభాగ వరమేతన్మదీప్సితమ్. ౯. మత్పితుః పుత్రశతకం శ్వశురస్య చ చక్షుషీ, రాజ్యలాభో భవత్వేవం వరమేతన్మదీప్సితమ్. దేహీదం ౧౦. అన్తే సత్యవతా సార్ధం యాస్యామి హరిమన్దిరమ్, సమతీతే లక్షవర్షే

అథ స ప్రతిశ్లోకవర్ణ్యైశ్చాపృథక్శ్లోకాధికైరథ, దానధర్మఫలం సర్వం యథావదభివర్ణ్యతే. అథ ధర్మరాజో మమ ముఖాద్వత్సే ఇతి పదం నిస్సృతం తావన్మాత్రేణానయా బద్ధోఽహం న కించిత్కర్తుం శక్నోమీతి మనసి విస్మితః సంస్తస్యా గుణభక్తితత్త్వజ్ఞానశ్రద్ధావలోకనతోఽతిసన్తుష్టహృదయో న కించిదస్యా అదేయమస్తీత్యభిప్రాయేణాహ—సావిత్రీతి అనేన సావిత్రీవిషయే ఽతిప్రేమాకులం నిష్కపటం చిత్తం జాతమితి బోధితమ్. ౧. ప్రథమతః ప్రసన్నస్సంస్తాం వదతి—కన్యా ద్వాదశేతి. హే వత్సే యద్యపి త్వం వయసా ద్వాదశవర్షీయా ద్వాదశవర్షవతీ సుకుమారీ అసి తథాపి తే జ్ఞానం న తాదృశవయోనురూపం కిన్తు పూర్వవిదుషాం సనకాదీనాం పరంపరిపాకదశాయాం జాయమానం జ్ఞానం తద్భవతి అతి ప్రౌఢజ్ఞానవతీత్యర్థః. ౨. త్వమేతాదృశం స్వరూపం న జానాసి పరం త్వమహం జానామి తత్కిమితి చేత్తత్రాహ—సావిత్రీవరదానేనేతి. భూభృతా తవ పిత్రా తపసా పురా కృతేన తేన చ జాయమానేన సావిత్ర్యా వరదానేన తత్సమా సావిత్రీ కలా సావిత్ర్యా అంశరూపాసీత్యర్థః. ౩. అతః ప్రథమమేకం వరమహం దాస్యామి తచ్ఛృణ్విత్యాహ—యథా శ్రీరితి. యథైషాం దేవానామేతాః స్త్రియో అఖండితసౌభాగ్యాస్తథా త్వం సత్యవతః సౌభాగ్యా అఖండసౌభాగ్యవతీ ప్రియా భవేతి సముదాయార్థః. ౪—౭. అయమేకో వరో మయా దత్తో ఽన్యచ్చ యద్యత్తవాపేక్షితం తత్సర్వం వృణ్విత్యాహ—అయం తుభ్యమితి. ౮. సావిత్రీ స్వాభిలషితం వృణోతి—సత్యవత ఇతి. ౯. శ్వశురస్యాంధస్య రాజ్యలాభః శత్రుణా అపహృతస్య రాజ్యస్య లాభః, నేత్రాదిలాభః. ౧౦. సమతీతే లక్షవర్షే లక్షవర్షానన్తరమన్తే సత్యవతా పత్యా

మే జగత్ప్రభో. ౧౧. జీవకర్మవిపాకం చ శ్రోతుం కౌతూహలం మమ, విశ్వనిస్తార బీజంచతన్మేవ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ధర్మరాజఉవాచ-భవిష్యతి మహాసాధ్వసర్వంమానసికం తవ, జీవకర్మవిపాకం చ కథయామి నిశామయ ౧౩. శుభానామశుభానాం చ కర్మణాం జన్మ భారతే, పుణ్యక్షేత్రే చ నాన్యత్ర సర్వం చ భుఞ్జతే జనః ౧౪. సురా దైత్యా దానవాశ్చ గన్ధర్వా రాక్షసాదయః, నరశ్చ కర్మజనకో న సర్వే జీవినస్సతి. ౧౫. విశిష్టజీవినః కర్మ భుఞ్జతే సర్వయోనిషు, శుభాశుభం చ సర్వత్ర స్వర్గేషు నరకేషు చ. ౧౬. విశేషతో జీవినశ్చ భ్రమన్తే సర్వయోనిషు, శుభాశుభం భుఞ్జతే చ కర్మపూర్వార్జితం పరమ్. ౧౭. శుభేన కర్మణా యాతి స్వర్గలోకాదికమేవ చ, కర్మణాచాశుభేనైవ భ్రమన్తినరకేషు చ ౧౮ కర్మనిర్మూలనేభక్తిస్సాచోక్తా ద్వివిధా సతి, నిర్వాణరూపా భక్తిశ్చ బ్రహ్మణః ప్రకృతేరిహ. ౧౯. రోగీ కుకర్మణా జీవశ్చారోగీ శుభకర్మణా, దీర్ఘజీవీ చ క్షీణాయుః సుఖీ దుఃఖీ చ కర్మణా. ౨౦. అన్ధాదయశ్చాఙ్గహీనాః కర్మణా కుత్సితేన చ, సిద్ధ్యాదికమవాప్నోతి సర్వోత్కృష్టేన కర్మణా. ౨౧ సామాన్యం కథితం దేవి విశేషం శృణు సున్దరి, సుదుర్లభం సుగోప్యం చ పురాణేషు స్మృతిష్వపి. ౨౨. దుర్లభా మానుషీ జాతిస్సర్వజాతిషు భారతే, సర్వేభ్యో బ్రాహ్మణశ్శ్రేష్ఠః ప్రశస్తస్సర్వకర్మసు. బ్రహ్మనిష్ఠో ద్విజశ్చైవ గరీయాన్భారతే సతి, నిష్కామశ్చ సకామశ్చ బ్రాహ్మణో ద్వివిధస్సతి. ౨౪. సకామాచ్చ ప్రధానశ్చ నిష్కామో భక్త ఏవ చ, కర్మభాగీ సకామశ్చ నిష్కామో నిరుపద్రవః. ౨౫. స యాతి దేహం త్యక్త్వా చ పదం యత్తన్నిరామయమ్, పునరాగమనం నాస్తి తేషాం నిష్కామినాం సతి. ౨౬ సేవన్తే ద్విభుజం కృష్ణం పరమాత్మానమీశ్వరమ్, గోలోకం ప్రతి తే భక్తా దివ్యరూపవిధారిణః.

స్సహైవేత్యర్థః. ౧౧. తన్మే వ్యాఖ్యాతుమితి ఇత్థం వరం దత్వా తదపి వదేత్యర్థః. ౧౨,౧౩. నాన్యత్రేతి. అన్యత్ర భారతఖండాదితరత్ర నోభయం శుభాశుభం భుంజతే కిన్తు స్వర్గాదౌ శుభమేవ నరకాదావశుభమేవ భుంజతే ఇత్యర్థః. ౧౪. కర్మజనకా ఏతే సర్వే కర్మజనకాః కర్మకారిణో న సర్వే జీవినః పశ్వాదయ ఇతి కర్మాధికారిణో దర్శితాః. ౧౫. విశిష్టజీవినో ముఖ్యజీవినః కర్మాధి కృతా మనుష్యాదయః పూర్వోక్తా ఇత్యర్థః. ౧౬. పూర్వార్జితం పూర్వసమ్పాదితమ్. ౧౭,౧౮. నిర్వాణరూపేతి. ఏకా నిర్గుణా భక్తిః. ద్వితీయా బ్రహ్మణః ప్రకృతేర్మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యా మూలప్రకృతేరిత్యర్థః. ఉభయోరపి భక్తిః. కర్మనిర్మూలనే కర్మనాశనే క్షమేత్యర్థః. ౧౯,౨౦. ఇదం సర్వం పూర్వోక్తైకప్రశ్నానాముత్తరం భవతీతి బోధ్యమ్. ౨౧—౨౬. యే స్వధర్మాచారవన్తః సకామాః పంచాయతనదేవోపాసకాస్తత్తద్దేవతాలోకం గత్వా పునరాయాన్తి. యే నిష్కామాస్సన్తః స్వధర్మాచారవన్తః పంచదేవతోపాసకాస్తే తత్తద్దేవతాలోకం గత్వా తత్ర జ్ఞానంలబ్ధ్వా ముక్తా భవన్తి న పునరావర్తన్తే ఇతి సముదాయార్థః. ౨౭—౩౩. మణిద్వీపం తృతీయస్కం

౨౭. సకామినో వైష్ణవాశ్చ గత్వా వైకుణ్ఠమేవచ, భారతం పునరాయాన్తి
తేషాం జన్మ ద్విజాతిషు ౨౮. కాలేన తే చ నిష్కామా భవన్త్యేవ క్రమేణ చ,
భక్తిం చ నిర్మలాం తేభ్యో దాస్యామి నిశ్చితం పునః ౨౯. బ్రాహ్మణా వైష్ణవా
శ్చైవ సకామాస్సర్వజన్మసు, న తేషాం నిర్మలా బుద్ధిర్విష్ణుభక్తివివర్జితాః. ౩౦.
తీర్థాశ్రితా ద్విజా యే చ తపస్యా నిరతాస్సతి, తే యాన్తి బ్రహ్మలోకం
చ పునరాయాన్తి భారతే. ౩౧. స్వధర్మనిరతా యే చ తీర్థాన్యత్ర
నివాసినః, వ్రజన్తి తే సత్యలోకం పునరాయాన్తి భారతే. ౩౨. స్వధర్మని
రతా విప్రా స్సూర్యభక్తాశ్చ భారతే, వ్రజన్తి తే సూర్యలోకం పునరా
యాన్తి భారతే. ౩౩. మూలప్రకృతిభక్తా యే నిష్కామా ధర్మచారిణః, మణి
ద్వీపం ప్రయాన్త్యేవ పునరావృత్తివర్జితమ్. ౩౪. స్వధర్మనిరతా భక్తాశ్శైవాశ్శా
క్తాశ్చ గాణపాః, తే యాన్తి శివలోకం చ పునరాయాన్తి భారతే. ౩౫. యే విప్రా
అన్యదేవేజ్యా స్స్వధర్మనిరతాస్సతి, తే యాన్తి సర్వలోకం చ పునరాయాన్తి
భారతే. ౩౬. హరిభక్తాశ్చ నిష్కామాస్స్వకర్మనిరతా ద్విజాః, తే చ యాన్తి
హరేర్లోకం క్రమాద్భక్తిబలాదహో. ౩౭. స్వధర్మరహితా విప్రా దేవాన్యసేవ
నాస్సదా, భ్రష్టాచారాశ్చ కామాశ్చ తే యాన్తి నరకం ధ్రువమ్. ౩౮. స్వధ
ర్మనిరతా ఏవ వర్ణాశ్చత్వార ఏవ చ, భవన్త్యేవ శుభస్యైవ కర్మణః ఫలభో
గినః. ౩౯. స్వకర్మరహితా యే చ నరకం యాన్తి తే ధ్రువమ్, భారతేనభవ
న్త్యేవ కర్మణః ఫలభోగినః. ౪౦. స్వధర్మనిరతా ఏవ వర్ణాశ్చత్వార ఏవచ, స్వధ
ర్మనిరతా విప్రాస్స్వధర్మనిరతాయచ. ౪౧. కన్యాం దదతి విప్రాయ చన్ద్ర
లోకం ప్రయాన్తి తే, వసన్తి తత్ర తే సాధ్వి యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ. ౪౨. సాల
ఙ్కృతా యా దానేన ద్విగుణం ఫలముచ్యతే, సకామా యాన్తి తల్లోకం
న నిష్కామాశ్చ సాధవః. ౪౩. తే ప్రయాన్తి విష్ణులోకం ఫలసఙ్ఘాతవర్జితాః.

ధోక్తం దేవలోకమ్. ౩౪, ౩౫. అన్యే దేవేజ్యాః పంచాయతనదేవేభ్యో ఽన్యదేవోపాసకా
ఇత్యర్థః ౩౬, ౩౭. దేవాన్యసేవనా దేవ సేవా రహితా ఇత్యర్థః. ౩౮. స్వపక్షేతి. స్వధర్మనిరతాః
శుభకర్మఫలభోగినః, ౩౯. తద్రహితా నరకగామినస్తే చ న కదాపి భారతే ఖండే సామ్యకర్మ
ఫలభోగినో భవన్తి నరకాత్తేషాముద్ధారాదిత్యర్థః. ౪౦. తస్మాత్స్వధర్మనిరతత్వమేవ చతుర్భి
ర్వర్ణైః సమ్పాదనీయమిత్యాహ—స్వధర్మనిరతా ఇతి. ఇదానీం విశేషకర్మణాం విశేషఫలం దర్శ
యతి—స్వధర్మనిరతా విప్రా ఇతి. ౪౧. దదతి ప్రయచ్ఛన్తి. ౪౨. సకామా ఇతి. యది తల్లోక
ప్రాప్తీచ్ఛయా కన్యాం ప్రయచ్ఛన్తి, తదా తల్లోకం యాన్తి యది తు నిష్కామతయేశ్వరప్రీత్యర్థం
కన్యాం ప్రయచ్ఛన్తి తదా చిత్తశుద్ధిరేవ ఫలమితి బోధ్యమ్. ౪౩. తతశ్చిత్తే శుద్ధే జ్ఞానం భవతి

గవ్యం చ రజతం స్వర్ణం వస్త్రం సర్పిః ఫలం జలమ్. ౪౪. యే దదత్యేవ విప్రేభ్య శ్ఛన్దోలోకం ప్రయాన్తి తే, వసన్తి తే చ తల్లోకే యావన్మన్వన్తరం సతి. ౪౫. సుచిరాత్సుచిరం వాసం కుర్వన్తి తేన తే జనాః, యో దదాతి సువర్ణాంశ్చ గాశ్చ తామ్రాదికం సతి ౪౬. తే యాన్తి సూర్యలోకం చ శుచయే బ్రాహ్మణాయ చ, వస న్తి తే తత్రలోకే వర్షాణామయుతం సతి. ౪౭. విపులేసుచిరం వాసం కుర్వన్తి చ నిరామయాః, దదాతి భూమిం విప్రేభ్యో ధనాని విపులాని చ. ౪౮ స యాతి విష్ణులోకం చ శ్వేతద్వీపం మనోహరమ్, తత్రైవ నివసత్యేవయావచ్చన్ద్రదివా కరౌ. ౪౯. విపులే విపులం వాసం కరోతి పుణ్యవాన్మునే, గృహం దదతి విప్రాయ యే జనా భక్తిపూర్వకమ్ ౫౦. తే యాన్తి విష్ణులోకం చ సుచిరం సుఖదాయ కమ్, గృహరేణుప్రమాణం చ విష్ణులోకేమహత్తమే ౫౧. విపులే విపులం వాసం కుర్వన్తి మానవాస్సతి, యస్మై యస్మై చ దేవాయ యో దదాతి గృహం నరః. ౫౨. స యాతి తస్య లోకం చ రేణుమానాబ్దమేవచ, సౌధే చతుర్గుణం పుణ్యం దేశే శతగుణం ఫలమ్. ౫౩. ప్రకృష్టే ద్విగుణం తస్మాదిత్యాహ కమలోద్భవః, యో దదాతి తటాకం చ సర్వపాపనుత్తయే. ౫౪. స యాతి జనలోకం చ రేణుమానాబ్దమేవ చ, వాప్యాం ఫలం దశగుణం ప్రాప్నోతి మానవస్సదా. ౫౫. సతు వాపీప్రదానేన తటాకస్య ఫలం భవేత్, ధనుశ్చతుస్సహస్రేణ దైర్ఘ్యం మానేన నిశ్చితమ్. ౫౬. న్యూనావాతావతీప్రస్థే సావాపీ పరికీర్తితా, దశవాపీసమా కన్యాయది పాత్రే ప్రదీయతే ౫౭. ఫలం దదాతి ద్విగుణం యది సాలఙ్కృతా భవేత్, యత్ఫలం చ తటాకే చ తదుద్ధారే చ తత్ఫలమ్. ౫౮. వాప్యాశ్చపఙ్కో-

---

ప్రతిబన్ధకసత్వేన. జ్ఞానాభావేతువిష్ణ్వాదీనాం స్వేష్టదేవతానాం యే లోకాస్తాన్ప్రతి గచ్ఛన్తీత్యాహ- తే ప్రయాన్తీతి. విష్ణుపదముపలక్షణం స్వేష్టదేవతానామ్. ౪౪,౪౫. సువర్ణాః శోభనవర్ణాః. ౪౬. బ్రాహ్మణాయ దదతీత్యన్వయః. ౪౭. విపులే విస్తీర్ణే లోకే. ౪౮,౪౯. విపులం బహుకాలమ్. ౫౦,౫౧. యస్మై యస్మై చేతి. యస్యదేవప్రీత్యర్థమిత్యర్థః. ౫౨. సౌధే రాజసదనే దేవాయ బ్రాహ్మణాయ వా దత్తే గృహాపేక్షయా చతుర్గుణమిత్యర్థః. ౫౩. ప్రకృష్టే మహత్తరే దేశే ఇత్యర్థః. ౫౪,౫౫. వాపీలక్షణమాహ — ధనుశ్చతుస్సహస్రేణేతి. ధనుఃప్రమాణముక్తం మార్కండేయపురాణే "చతుర్హస్తో ధనుర్దండో నాలికా తద్యుగేన తు, క్రోశో ధనుస్సహస్రే ద్వే గవ్యూతిశ్చ చతుర్గుణో" ఇతి. ధనుశ్చతుస్సహస్రదైర్ఘ్యవతీత్యర్థః. ౫౬. ప్రస్థే విస్తారవతీ ధనుశ్చతు స్సహస్రప్రమాణవతీత్యర్థః. న్యూనా వేతి. అథవా విస్తారే ప్రమాణనియమో నాస్తీత్యర్థః. దేవీపురాణే తు "వాపీదండమయాదూర్ధ్వం దశవర్గాన్నయోత్తమైరి"తి వచనాచ్చత్వారింశద్ధస్తా వాప్యుక్తా. చతుర్హస్తో దండస్తదాదిదశవర్గాః దశగుణదండావధిచత్వారింశద్ధస్తపర్యన్తమిత్యర్థః. ౫౭. పఙ్కోద్ధారే తడాగపఙ్కోద్ధారే ఇత్యర్థః. ౫౮—౬౧. చిత్రయుక్తే విచిత్రే విమానే దత్తే ఇత్యర్థః.

ద్ధరణే వాపీతుల్యఫలం భవేత్, అశ్వత్థవృక్షమారోప్య ప్రతిష్ఠాం యః కరోతి చ. ౭౯. స ప్రయాతి తపోలోకం వర్షాణామయుతం సతి, పుష్పోద్యానం యో దదాతి సావిత్రి సర్వభూతయే. ౮౦. వసేద్ధ్రువలోకం చ వర్షాణామయుతం ధ్రువమ్, యో దదాతి విమానం చ విష్ణవే భారతే సతి. ౮౧. విష్ణులోకే వసే త్సోఽపి యావన్మన్వన్తరం పరమ్, చిత్రయుక్తే చ విపులే ఫలం తస్య చతుర్గుణమ్. ౮౨. తస్యార్ధం శిబికాదానే ఫలమేవ లభేద్ధ్రువమ్, యో దదాతి భక్తియుక్తో హారయే దోలమన్దిరమ్. ౮౩. విష్ణులోకే వసేత్సోఽపి యావన్మన్వన్తరం శతమ్, రాజమార్గం సౌధయుక్తం యః కరోతి పతివ్రతే ౮౪. వర్షాణామయుతం సోఽపి శక్రలోకే మహీయతే, బ్రాహ్మణేభ్యోఽథ దేవేభ్యో దానే సమఫలం లభేత్. ౮౫. యద్ధి దత్తం చ తద్భుఙ్క్తే న దత్తం నోపతిష్ఠతే, భుక్త్వా స్వర్గాదిజం సౌఖ్యం పుణ్యవాన్జన్మ భారతే. ౮౬. లభేద్విప్రకులేష్వేవ క్రమేణైవోత్తమాదిషు, భారతే పుణ్యవాన్ విప్రో భుక్త్వా స్వర్గాదికం ఫలమ్ ౮౭. పునస్సోఽపి భవేద్విప్ర ఏవం చ క్షత్త్రియాదయః, క్షత్త్రియో వాథ వైశ్యో వా కల్పకోటిశతేన చ. ౮౮ తపసా బ్రాహ్మణత్వం చ న ప్రాప్నోతి శ్రుతౌ శ్రుతమ్, నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ కల్పకోటిశతైరపి. ౮౯. అవశ్యమేవ భోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్, దైవతీర్థసహాయేన కాయవ్యూహేన శుధ్యతి. ౯౦. ఏతత్తే కథితం కిఞ్చిత్కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి? ౯౦౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

సావిత్ర్యువాచః—ప్రయాన్తి స్వర్గమన్యం చ యేనైవ కర్మణా యమ, మానవాః పుణ్యవన్తశ్చ తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧ ధర్మరాజ ఉవాచ—అన్నదానం చ విప్రాయ యః కరోతి చ భారతే, అన్నప్రమాణవర్షం చ శివలోకే మహీయతే ౨. అన్నదానం మహాదానమన్యేభ్యోఽపి కరోతి యః, అన్నదానప్రమాణం చ శివలోకే మహీయతే. ౩. అన్నదానాత్పరం దానం న భూతం న భవిష్యతి,

విపులే విస్తీర్ణే ఇత్యర్థః. ౮౨. దోలమందిరం దోలస్థానయోగ్యం తద్యుక్తం వా మన్దిరమ్. ౮౩, ౮౪. ..... ౮౮—౯౦. బ్రాహ్మణత్వమతిదుర్లభం నైతత్తపసా లభ్యతే కిన్తు జన్మనైవేత్యాహ—క్షత్త్రియో వేతి.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

శతాధికైశ్చ చత్వారింశత్సంఖ్యైః పద్యైరథ, నానాదానఫలం సమ్యక్ స్వర్గాదిప్రదముచ్యతే. అథ నానావిధదానాని స్వర్గాదిఫలప్రదాని పృచ్ఛతి—ప్రయాన్తీతి. ౧. అన్నప్రమాణం వర్షం అన్నస్య యే రేణవస్తత్పరిమాణవర్షమిత్యర్థః. శివలోకే కైలాసే. ౨. అన్యేభ్యో బ్రాహ్మణాతిరిక్తేభ్యః. ౩, ౪. ఆసనముపవేశనాయ. ౫, ౬. నారాయణక్షేత్ర ఇతి. తచ్చ క్షేత్రం

నాత్ర పాత్రపరీక్షా స్యాన్న కాలనియమః క్వచిత్. ౪. దేవేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యో వా దదాతి చాసనం యది, మహీయతే విష్ణులోకే వర్షాణామయుతం సతి. ౫. యో దదాతి చ విప్రాయ దివ్యాం ధేనుం పయస్వినీమ్, తల్లోమమానవర్షం చ విష్ణులోకే మహీయతే. ౬. చతుర్గుణం పుణ్యదినే తీర్థే శతగుణం ఫలమ్, దానం నారాయణక్షేత్రే ఫలం కోటిగుణం భవేత్. ౭. గాం యో దదాతి విప్రాయ భారతే భక్తిపూర్వకమ్, వర్షాణామయుతం చైవ చన్ద్రలోకే మహీయతే. ౮. యశ్చోభయముఖీ దానం కరోతి బ్రాహ్మణాయ చ, తల్లోమమానవర్షం చ విష్ణులోకే మహీయతే. ౯. యో దదాతి బ్రాహ్మణాయ శ్వేతఛత్రం మనోహరమ్, వర్షాణామయుతం సోఽపి మోదతే వరుణాలయే. ౧౦. విప్రాయ పీడితాఙ్గాయ వస్త్రయుగ్మం దదాతి చ, మహీయతే వాయులోకే వర్షాణామయుతం సతి. యోదదాతి బ్రాహ్మణాయ సాలగ్రామం సవస్త్రకమ్, మహీయతే సోవైకుణ్ఠే యావచ్చన్ద్రదివాకరౌ. ౧౨. యో దదాతిబ్రాహ్మణాయదివ్యాంశయ్యాం మనోహరామ్, మహీయతే చన్ద్రలోకే యావచ్చన్ద్రదివాకరౌ. ౧౩. యో దదాతి ప్రదీపం చ దేవేభ్యో బ్రాహ్మణాయ చ, యావన్మన్వన్తరం సోఽపి వహ్నిలోకే మహీయతే. ౧౪. కరోతి గజదానం చ యది విప్రాయ భారతే, యావదిన్ద్రో నరస్తావదిన్ద్రస్యార్ధాసనే వసేత్. ౧౫. భారతే యోఽశ్వదానం చ కరోతి బ్రాహ్మణాయ చ, మోదతే వారుణే లోకే యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ. ౧౬. ప్రకృష్టాం శిబికాం యోహి దదాతి బ్రాహ్మణాయ చ, మోదతే వారుణే లోకే యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ ౧౭. ప్రకృష్టాం వాటికాం యోహి దదాతి బ్రాహ్మణాయ చ, మహీయతేవాయులోకే యావన్మన్వన్తరం సతి.౧౮.యో దదాతి చ విప్రాయ వ్యజనం శ్వేతచామరమ్, మహీయతే వాయులోకే వర్షాణా మయుతం ధ్రువమ్. ౧౯. ధాన్యం రత్నం యోదదాతి చిరజీవీ భవేత్సుధీః, దాతా గృహీతా తౌ ద్వౌ చ ధ్రువం వైకుణ్ఠగామినౌ. ౨౦. సతతం శ్రీహరేర్నామ భారతే యో జపేన్నరః, స ఏవ చిరజీవీ చ తతో మృత్యుః పలాయతే. ౨౧ యో నరో భారతే వర్షే దోలనం కారయేత్సుధీః, పూర్ణిమారజనీశేషే జీవన్ముక్తో భవేన్నరః. ౨౨. ఇహలోకే సుఖం భుక్త్వా యాత్యన్తే విష్ణుమన్దిరమ్, నిశ్చితం నివసేత్తత్ర శతమన్వన్తరావధి. ౨౩. ఫలముత్తరఫల్గున్యాం తతోఽపి ద్విగుణం భవేత్, కల్పాన్తజీవీ స భవేదిత్యాహ కమలో

గంగాప్రవాహసన్నిధచతుర్హస్తపరిమితదేశాత్మకమగ్రే వక్ష్యమాణమ్. ౭. గాం య ఇతి. వృషభోఽత్ర గోశబ్దేనేతి న పునరుక్తిః. ౮—౨౦. హరేర్నామేతి ఇదముపలక్షణం శివదేవీగణేశసూర్యనామ్నామపి. ౨౧. దోలనం సర్వదేవానాం పూర్ణిమారాత్రేశ్చరమభాగే. ౨౨—౨౬. ఇనం

ద్భవః. ౨౪. తిలదానం బ్రాహ్మణాయ యః కరోతి చ భారతే, తిలప్రమాణవర్షం
చ మోదతే శివమన్దిరే. ౨౫. తతస్సుయోనిం సమ్ప్రాప్య చిరజీవీ భవేత్సుఖీ, తామ్ర
పాత్రస్య దానేన ద్విగుణం చ ఫలం లభేత్. ౨౬. సాలఙ్కృతాం చ భోగ్యాం
చ సవస్త్రాం సున్దరీం ప్రియామ్, యో దదాతి బ్రాహ్మణాయ భారతే చ పతివ్రతామ్.
౨౭. మహీయతే చన్ద్రలోకే యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ, తత్ర స్వర్వేశ్యయా సార్ధం
మోదతే చ దివానిశమ్. ౨౮. తతో గన్ధర్వలోకే చ వర్షాణామయుతం ధ్రువమ్,
దివానిశం కౌతుకేన చోర్వశ్యా సహ మోదతే. ౨౯. తతో జన్మ సహస్రం చ ప్రాప్నోతి
సున్దరీం ప్రియామ్, సతీం సౌభాగ్యయుక్తాం చ కోమలాం ప్రియవాదినీమ్. ౩౦.
ప్రదదాతి ఫలం చారు బ్రాహ్మణాయ చ యో నరః, ఫలప్రమాణవర్షం చ శక్ర
లోకే మహీయతే. ౩౧ పునస్సుయోనిం సమ్ప్రాప్య లభతే సుతముత్తమమ్,
సఫలానాం చ వృక్షాణాం సహస్రం చ ప్రశంసితమ్. ౩౨. కేవలం ఫలదానం వా
బ్రాహ్మణాయ దదాతి చ, సుచిరం స్వర్గవాసం చ కృత్వా యాతి చ భారతే. ౩౩.
నానాద్రవ్యసమాయుక్తం నానాసస్యసమన్వితమ్, దదాతి యశ్చ విప్రాయ భారతే
విపులం గృహమ్. ౩౪. సురలోకే వసేత్సోఽపి యావన్మన్వన్తరం శతమ్, తతస్సు
యోనిం సమ్ప్రాప్య సమహాదానవాన్భవేత్. ౩౫. యో నరస్సస్యసంయుక్తాం భూమిం
చ సుచిరాం సతి, దదాతి భక్త్యా విప్రాయ పుణ్యక్షేత్రే చ భారతే. ౩౬. మహీ
యతే చ వైకుణ్ఠే మన్వన్తరశతం ధ్రువమ్, పునస్సుయోనిం సమ్ప్రాప్య
మహాంశ్చ భూమిపో భవేత్. ౩౭. తం న త్యజతి భూమిశ్చ జన్మనాం
శతకం పరమ్, శ్రీమాంశ్చ ధనవాంశ్చైవ పుత్రవాంశ్చ ప్రజేశ్వరః. ౩౮. సప్రజం
చ ప్రకృష్టం చ గ్రామం దద్యాద్ద్విజాయ చ, లక్షమన్వన్తరం చైవ వైకుణ్ఠే
స మహీయతే. ౩౯. పునస్సుయోనిం సమ్ప్రాప్య గ్రామలక్షసమన్వితమ్,
న జహాతి చ తం పృథ్వీ జన్మనాం లక్షమేవ చ ౪౦. సుప్రజం చ ప్రకృష్టం చ
పక్వసస్యసమన్వితమ్, నానాపుష్కరిణీవృక్షఫలవల్లీసమన్వితమ్. ౪౧. నగరం యశ్చ
విప్రాయ దదాతి భారతే భువి, మహీయతే స కైలాసే దశలక్షేన్ద్రకాలకమ్. ౪౨.
పునస్సుయోనిం సమ్ప్రాప్య రాజేన్ద్రో భారతే భవేత్, నగరాణాం చ నియుతం స లభే
న్నాత్ర సంశయః ౪౩. ధరా తం న జహాత్యేవ జన్మనామయుతం ధ్రువమ్, పరమై

స్త్రీదానం ప్రథమతః కృత్వా పశ్చాత్ స్త్రీభారపరిమితం సువర్ణం బ్రాహ్మణాయ దత్త్వా తాం స్త్రియం స్వయం గృహ్ణీయాదితి పతివ్రతాపదేన సూచితమ్. అన్యథా దాతృప్రతిగ్రహీత్రోరుభయోర్నరకః స్యాదితి స్పష్టమన్యపురాణే. తదుక్తం స్కాన్దే "స్త్రియం దత్త్వా తతస్తాం తు క్రీణీయాత్కాఞ్చనాదినే"తి. ౨౭—౪౮. స్వాధికారం స్వకృతరాజామాత్యాద్యధికారమ్. ౪౯-౫౦.

శ్వర్యనియుతో భవేదేవ మహీతలే. ౪౪. నగరాణాం చ శతకం వేశం యో హి ద్విజాతయే, సుప్రకృష్టం మధ్యకృష్టం ప్రజాయుక్తం దదాతి చ. ౪౫. వాపీతటాకసంయుక్తం నానావృక్షసమన్వితమ్, మహీయతే స వైకుణ్ఠే కోటిమన్వన్తరావధి ౪౬. పునస్సు యోనిం సంప్రాప్య జమ్బుద్వీపపతిర్భవేత్, పరమైశ్వర్యసంయుక్తో యథా శక్రస్తథా భువి. ౪౭. మహీ తం న జహాత్యేవ జన్మనాం కోటిమేవ చ, కల్పాన్తజీవీ స భవేద్రాజరాజేశ్వరో మహాన్. ౪౮. స్వాధికారం సమగ్రం చ యో దదాతి ద్విజాతయే, చతుర్గుణం ఫలం చాన్తే భవేత్తస్య న సంశయః. ౪౯. జమ్బుద్వీపం యో దదాతి బ్రాహ్మణాయ తపస్వినే, ఫలం శతగుణం చాన్తే భవేత్తస్య న సంశయః ౫౦. జమ్బుద్వీపమహీదాతుస్సర్వతీర్థాని సేవితుః, సర్వేషాం తపసాం కర్తుస్సర్వేషాం వాసకారిణః ౫౧. సర్వదానం ప్రదాతుశ్చ సర్వసిద్ధేశ్వరస్య చ, అస్త్యేవ పునరావృత్తిర్న భక్తస్య మహేశితుః. ౫౨ అసఙ్ఖ్యబ్రహ్మణాం పాతం పశ్యన్తి భువనేశితుః, నివసన్తి మణిద్వీపే శ్రీదేవ్యాః పరమే పదే ౫౩. దేవీమన్త్రోపాసకాశ్చ విహాయ మానవీం తనుమ్, విభూతిం దివ్యరూపం చ జన్మమృత్యుజరాహరమ్. ౫౪. లబ్ధ్వా దేవ్యాశ్చ సారూప్యం దేవీసేవాం చ కుర్వతే, పశ్యన్తి తే మణిద్వీపే సఖణ్డం లోకసఙ్క్షయమ్. ౫౫. నశ్యన్తి దేవాస్సిద్ధాశ్చ విశ్వాని నిఖిలాని చ, దేవీభక్తా న నశ్యన్తి జన్మమృత్యుజరాహరాః. ౫౬. కార్తికే తులసీదానం కరోతి హారయే చ యః, యుగత్రయప్రమాణం చ మోదతే హరిమన్దిరే. ౫౭. పునస్సు యోనిం సంప్రాప్య హరిభక్తిం లభేద్ధ్రువమ్, జితేన్ద్రియాణాం ప్రవరస్స భవేద్భారతే భువి. ౫౮. మఘే యస్స్నాతి గఙ్గాయామరుణోదయకాలతః, యుగషష్టిసహస్రాణి మోదతే హరిమన్దిరే. ౫౯. పునస్సుయోనిం సంప్రాప్య విష్ణుమన్త్రం లభేద్ధ్రువమ్, త్యక్త్వా చ మానుషం దేహం పునర్యాతి హరేః పదమ్. ౬౦. నాస్తి తత్పునరావృత్తిర్వైకుణ్ఠాచ్చ మహీతలే, కరోతి హరిదాస్యం చ తథా సారూప్యమేవ చ. ౬౧. నిత్యస్నాయీ చ గఙ్గాయాం స పూతస్సూర్యవద్భువి, పదే పదేఽశ్వమేధస్య లభతే నిశ్చితం ఫలమ్. ౬౨. తస్యైవ పాదరజసా సద్యః పూతా వసున్ధరా, మోదతే స చ వైకుణ్ఠే యావచ్చన్ద్రదివాకరౌ. ౬౩. పునస్సుయోనిం సంప్రాప్య హరిభక్తిం లభేద్ధ్రువమ్, జీవన్ముక్తోఽతితేజస్వీ తపస్విప్రవరో

సర్వాణ్యపీమాని దానాని తథా సర్వాస్తపశ్చర్యాస్తథా సర్వమన్యత్పుణ్యకర్మ దేవీభక్తేస్తులనాం నార్హతీత్యాహ—జమ్బూద్వీపమహీదాతురితి. ౫౧. మహేశితుర్మూలప్రకృతేర్భక్తస్యేత్యర్థః. ౫౨. తే దేవ్యా భక్తా భువనేశితుః భువనేశ్వర్యా మణిద్వీపే నివసన్తి తత్ర స్థిత్వా అసఙ్ఖ్యబ్రహ్మణాం పాతం పశ్యన్తి తావత్కాలపర్యన్తం వసన్తీత్యర్థః. ౫౩. తదేవస్పష్టయతి—దేవీమన్త్రోపాసకాశ్చేతి. ౫౪. లోకసంక్షయం ప్రలయం సఖండం కల్పప్రలయమిత్యర్థః. ౫౫-౬౪. యదా భాస్కరస్తపతి

భవేత్. ౬౪. స్వధర్మనిరతశ్శుద్ధో విద్వాంశ్చ స జితేన్ద్రియః, మీనకర్కటయో ర్మధ్యే గాఢం తపతి భాస్కరః. ౬౫. భారతే యో దదాత్యేవ జలమేవ సువాసితమ్, స మోదతే చ కైలాసే యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ ౬౬. పునస్సుయోనిం సంప్రాప్య రూపవాంశ్చ సుఖీభవేత్, శివభక్తశ్చ తేజస్వీ వేదవేదాఙ్గపారగః. ౬౭. వైశాఖే సక్తుదానం చ యః కరోతి ద్విజాతయే, సక్తురేణుప్రమాణాబ్దం మోదతే శివమన్దిరే. ౬౮. కరోతి భారతే యో హి కృష్ణజన్మాష్టమీవ్రతమ్, శతజన్మకృతం పాపం ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౬౯ వైకుంఠే మోదతే సోఽపి యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ, పునస్సుయోనిం సంప్రాప్య కృష్ణే భక్తిం లభేద్ధ్రువమ్. ౭౦. ఇహైవ భారతే వర్షే శివరాత్రిం కరోతియః, మోదతే శివలోకే స సప్తమన్వన్తరావధి. ౭౧ శివాయ శివరాత్రౌ చ బిల్వపత్రం దదాతి చ, తత్రమానయుగం తత్ర మోదతే,శివమన్దిరే ౭౨ పునస్సుయోనింసంప్రాప్యశివభక్తిం లభేద్ధ్రువమ్,విద్యావాన్పుత్రవా శ్రీమా న్ప్రజావా న్భూమిమాన్భవేత్. ౭౩. చైత్రమాసేఽథవా మాఘే శఙ్కరం యోఽర్చయేద్వ్రతీ, కరోతి నర్తనం భక్త్యా వేత్రపాణిర్దివానిశమ్. ౭౪. మాసం వాప్యర్ధమాసం వా దశ సప్తదినాని చ, దినమానయుగం సోఽపి శివలోకే వసేద్ధ్రువమ్. ౭౫. శ్రీరామనవమీం యో హి కరోతి భారతేపుమాన్, సప్తమన్వన్తరం యావన్మోదతే విష్ణుమన్దిరే. ౭౬ పునస్సుయోనిం సంప్రాప్య రామభక్తిం లభేద్ధ్రువమ్, జితేన్ద్రియాణాం ప్రవరో మహాంశ్చ ధనవాన్భవేత్. ౭౭. శారదీయాం మహాపూజాం ప్రకృతేర్యః కరోతి చ, మహిషైశ్ఛాగలైర్మేషైః ఖడ్గైర్భేకాదిభిస్సతి. ౭౮. నైవేద్యైరుపహారైశ్చ ధూపదీపాదిభిస్తథా, నృత్యగీతాదిభిర్వాద్యైర్నానాకౌతుకమఙ్గళమ్. ౭౯. శివలోకే వసేత్సోఽపి సప్తమన్వన్తరావధి, పునస్సుయోనిం సంప్రాప్య నరో బుద్ధిం చ నిర్మలామ్. ౮౦. అతులాం శ్రియమవాప్నోతి పుత్రపౌత్రవివర్ధనమ్, మహాప్రభావయుక్తశ్చ గజవాజిసమన్వితః. ౮౧. రాజరాజేశ్వరస్సోఽపి భవేదేవ న సంశయః, తతశ్శుక్లాష్టమీం ప్రాప్య మహాలక్ష్మీం చ యోఽర్చయేత్. ౮౨. నిత్యం భక్త్యా పక్షమేకం పుణ్యక్షేత్రే చ భారతే, దత్త్వా తస్మై ప్రకృష్టాని చోపచారాణి షోడశ. ౮౩. గోలోకే చ వసేత్సోఽపి యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ, పునస్సుయోనిం సంప్రాప్య రాజరాజేశ్వరో భవేత్.౮౪. కార్తికీపూర్ణిమాయాం తు కృత్వా తు రాసమణ్డలమ్,

---

తదేత్యర్థః. ౬౫—౭౭. మహిషైశ్ఛాగలైరితి బ్రాహ్మణాతిరిక్తవిషయం కాలికాపురాణాదిషు తథావిధబలిదానే బ్రాహ్మణస్య నిషేధాత్. ౭౮—౯౯. గాం సువర్ణాదికమితి. ఇదం నిత్యం

గోపానాం శతకం కృత్వా గోపీనాం శతకం తథా. ౮౫. శిలాయాం ప్రతిమాయాం చ శ్రీకృష్ణం రాధయా సహ, భారతే పూజయేద్భక్త్యా చోపచారాణి షోడశ. ౮౬. గోలోకే వసతే సోఽపి యావద్వై బ్రహ్మణో వయః, భారతే పునరాగత్య కృష్ణే భక్తిం లభేద్దృఢామ్. ౮౭. క్రమేణ సుదృఢాం భక్తిం లబ్ధ్వా మన్త్రం హరేరహో, దేహం త్యక్త్వా చ గోలోకం పునరేవ ప్రయాతి సః. ౮౮. తతః కృష్ణస్య సారూప్యం పార్షదప్రవరో భవేత్, పునస్తత్పతనం నాస్తి జరామృత్యుహరో భవేత్. ౮౯. శుక్లాం వాప్యథవా కృష్ణాం కరోత్యేకాదశీం చ యః, వైకుణ్ఠే మోదతే సోఽపి యావద్వై బ్రహ్మణో వయః. ౯౦. భారతం పునరాగత్య కృష్ణభక్తిం లభేద్ధ్రువమ్, క్రమేణ భక్తిం సుదృఢాం కరోత్యేకాం హరేరహో. ౯౧. దేహం త్యక్త్వా చ గోలోకం పునరేవ ప్రయాతి సః, తతః కృష్ణస్య సారూప్యం సంప్రాప్య పార్షదో భవేత్. ౯౨. పునస్తత్పతనం నాస్తి జరా మృత్యుహరో భవేత్, భాద్రే చ శుక్లద్వాదశ్యాం యశ్శక్రం పూజయేన్నరః. ౯౩. షష్టిర్వర్షసహస్రాణి శక్రలోకే మహీయతే, రవివారే చ సఙ్క్రాన్త్యాం సప్తమ్యాం శుక్లపక్షకే. ౯౪. సమ్పూజ్యార్కం హవిష్యాన్నం యః కరోతి చ భారతే, మహీయతే సోఽర్కలోకే యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ. ౯౫. భారతం పునరాగత్య చారోగీ శ్రీయుతో భవేత్, జ్యేష్ఠకృష్ణచతుర్దశ్యాం సావిత్రీం యో హి పూజయేత్. ౯౬. మహీయతే బ్రహ్మలోకే సప్తమన్వన్తరావధి, పునర్మహీం సమాగత్య శ్రీమానతులవిక్రమః. ౯౭. చిరజీవీ భవేత్సోఽపి జ్ఞానవాన్సమ్పదాయుతః, మాఘస్య శుక్లపఞ్చమ్యాం పూజయేద్యస్సరస్వతీమ్. ౯౮. సంయతో భక్తితో దత్వా చోపచారాణి షోడశ, మహీయతే మణిద్వీపే యావద్బ్రహ్మదివానిశమ్. ౯౯. సంప్రాప్య చ పునర్జన్మ స భవేత్కవిపణ్డితః, గాం సువర్ణాదికం యో హి బ్రాహ్మణాయ దదాతి చ. ౧౦౦ నిత్యం జీవనపర్యన్తం భక్తియుక్తశ్చ భారతే, గవాం లోమప్రమాణాబ్దం ద్విగుణం విష్ణుమన్దిరే. ౧౦౧. మోదతే హరిణా సార్ధం క్రీడాకౌతుకమఙ్గళైః, తదన్తే పునరాగత్య రాజరాజేశ్వరో భవేత్. ౧౦౨. శ్రీమాంశ్చ పుత్రవాన్విద్వాఞ్జ్ఞానవాన్సర్వతస్సుఖీ, భోజయేద్యోఽపి మిష్టాన్నం బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ భారతే. ౧౦౩. విప్రలోమప్రమాణాబ్దం మోదతే విష్ణుమన్దిరే, తతః పునరిహాగత్య సుఖీ దానవాన్భవేత్. ౧౦౪. విద్వాన్సుచిరజీవీ చ శ్రీమానతులవిక్రమః, యో వక్తి వా దదాత్యేవ హరేర్నామాని భారతే. యుగంనామప్రమాణం చ విష్ణులోకే మహీయతే, తతః పునరిహాగత్య సుఖీ ధనవాన్భ

ప్రతిదినం క్రియమాణం దానమ్. పూర్వోక్తం గోస్వర్ణాదికం దానం తు నైమిత్తికమితి శేషః. ౧౦౦-౧౧౭. అథ సర్వయజ్ఞాపేక్షయా దేవీయజ్ఞస్య సర్వోత్కృష్టత్వమాహ—సర్వేభ్యోఽపీతి.

వేత్. ౧౦౬. యదినారాయణక్షేత్రే ఫలం కోటిగుణం భవేత్, నామ్నాం కోటిం హరే
ర్యోఽపి క్షేత్రే నారాయణే జపేత్. ౧౦౭. సర్వపాపవినిర్ముక్తో జీవన్ముక్తో భవేద్ధ్రువమ్,
న లభేత్స పునర్జన్మ వైకుణ్ఠే స మహీయతే ౧౦౮. లభేద్విష్ణోశ్చ సారూప్యం న తస్య పతనం
భవేత్, విష్ణుభక్తిం లభేత్సోఽపి విష్ణునా దాస్యమాప్నుయాత్. ౧౦౯. శివం యః
పూజయేన్నిత్యం కృత్వా లిఙ్గం చ పార్థివమ్, యావజ్జీవనపర్యన్తం స యాతి శివ
మన్దిరమ్. ౧౧౦. మృదో రేణుప్రమాణాబ్దం శివలోకే మహీయతే, తతః పునరిహాగత్య
రాజేన్ద్రో భారతే భవేత్ ౧౧౧. శిలాం చ పూజయేన్నిత్యం శిలాతోయం చ భక్షతి,
మహీయతే చ వైకుణ్ఠే యావద్వై బ్రహ్మణశ్శతమ్. ౧౧౨. తతో లబ్ధ్వా పునర్జన్మ హరి
భక్తిం చ దుర్లభామ్, మహీయతే విష్ణులోకే న తస్య పతనం భవేత్. ౧౧౩.
తపాంసి చైవ సర్వాణి వ్రతాని నిఖిలాని చ, కృత్వా తిష్ఠతి వైకుణ్ఠే యావదిన్ద్రా
శ్చతుర్దశ. ౧౧౪. తతో లబ్ధ్వా పునర్జన్మ రాజేన్ద్రో భారతే భవేత్, తతో ముక్తో
భవేత్పశ్చాత్పునర్జన్మ న విద్యతే. ౧౧౫. యస్స్నాత్వా సర్వతీర్థేషు భువః కృత్వా
ప్రదక్షిణామ్, స తు నిర్వాణతాం యాతి న తు జన్మ భవేద్భువి. ౧౧౬. పుణ్య
క్షేత్రే భారతే చ యోఽశ్వమేధం కరోతి చ, అశ్వలోమమితాబ్దం చ శక్రస్యార్ధా
సనం భజేత్. ౧౧౭. చతుర్గుణం రాజసూయ ఫలమాప్నోతి మానవః, సర్వేభ్యో
పి మఖేభ్యోఽపి పరో దేవీ మఖః స్మృతః. ౧౧౮. విష్ణునా చ కృతః పూర్వం బ్రహ్మ
ణా చ వరాననే, శఙ్కరేణ మహేశేన త్రిపురాసురనాశనే. ౧౧౯. శక్తియజ్ఞః
ప్రధానశ్చ సర్వయజ్ఞేషు సున్దరి, నానేన సదృశో యజ్ఞస్త్రిషు లోకేషు విద్యతే
౧౨౦. దక్షేణ చ కృతః పూర్వం మహాన్సమ్భారసంయుతః, బభూవ కలహో
యత్ర దక్షశఙ్కరయోస్సతి. ౧౨౧ శేపుశ్చ నన్దినం విప్రా నన్దీ విప్రాంశ్చ కోపతః,
యద్ధేతోర్దక్షయజ్ఞం చ బభఞ్జ చన్ద్రశేఖరః. ౧౨౨. చకార దేవీ యజ్ఞం స పురా
దక్షః ప్రజాపతిః, ధర్మశ్చ కశ్యపశ్చైవ శేషశ్చాపి చ కర్దమః. ౧౨౩. స్వాయమ్భు
వో మనుశ్చైవ తత్పుత్రశ్చ ప్రియవ్రతః, శివస్సనత్కుమారశ్చ కపిలశ్చ ధ్రువ

దేవీ మూలప్రకృతిః శ్రీభువనేశ్వరీ తత్ప్రీత్యర్థం యద్యదనుష్ఠానం జ్యోతిష్టోమాద్యశ్వమేధాన్తం
తథా కోటిహోమాదికం నవరాత్రోత్సవాదికం తత్సర్వం దేవీమఖశబ్దేనోచ్యతే. స దేవీమఖో
దేవీప్రీత్యర్థం క్రియమాణో యజ్ఞః సర్వేభ్యోఽపి మఖేభ్యస్తత్తద్దేవతోద్దేశేన కృతేభ్యః సర్వయ
జ్ఞేభ్యః పరః శ్రేష్ఠో భవతీత్యర్థః. మూలప్రకృత్యుద్దేశేన కృతత్వాదితి భావః. ౧౧౮. స చ
యజ్ఞః పూర్వం విష్ణ్వాదిభిః కృత ఇత్యాహ—విష్ణునా చేతి. సా చ కథా తృతీయస్కన్ధే ఉక్తా.
త్రిపురాసురజయార్థే శివేన కృత ఇత్యర్థః. ౧౧౯, ౧౨౦. దక్షేణ తు యదాఽయం దేవీమఖః
కృతస్తదా మహాననర్థో జాత ఇత్యాహ—దక్షేణ చేతి. ౧౨౧, ౧౨౨. వృత్రప్రభృతయః అశ్వమేధస్య
సర్వేఽపి దేవీమఖకర్తారో భవన్తీత్యాహ—ధర్మశ్చ కశ్యపశ్చేతి. ౧౨౩—౧౩౨.

స్తథా. ౧౨౪. రాజసూయసహస్రాణాం ఫలమాప్నోతి నిశ్చితమ్, దేవీయజ్ఞాత్పరో
యజ్ఞో నాస్తి వేదే ఫలప్రదః ౧౨౫. వర్షాణాం శతజీవీ చ జీవన్ముక్తో భవేద్ధ్రువమ్,
జ్ఞానేన తేజసా చైవ విష్ణుతుల్యో భవేదిహ. ౧౨౬. దేవానాం చ యథా విష్ణు
ర్వైష్ణవానాం చ నారదః, శాస్త్రాణాం చ యథా వేదా వర్ణానాం బ్రాహ్మణా
యథా. ౧౨౭. తీర్థానాం చ యథా గఙ్గా పవిత్రాణాం శివో యథా, ఏకాదశీ
వ్రతానాం చ పుష్పాణాం తులసీ యథా. ౧౨౮. నక్షత్రాణాం యథా చన్ద్రః
పక్షిణాం గరుడో యథా, యథా స్త్రీణాం చ ప్రకృతీ రాధా వాణీ వసున్ధరా
౧౨౯. శీఘ్రాణాం చేన్ద్రియాణాం చ చఞ్చలానాం మనో యథా, ప్రజాపతీనాం
బ్రహ్మా చ ప్రజానాం చ ప్రజాపతిః. ౧౩౦. బృన్దావనం వనానాం చ వర్షాణాం
భారతం తథా, శ్రీమతాం చ యథా శ్రీశ్చ విదుషాం చ సరస్వతీ. ౧౩౧. పతి
వ్రతానాం దుర్గా చ సౌభాగ్యానాం చ రాధికా, దేవీయజ్ఞ స్తథా వత్సే సర్వ
యజ్ఞేషు భామిని. ౧౩౨. అశ్వమేధశతేనైవ శక్రత్వం చ లభేద్ధ్రువమ్, సహ
స్రేణ విష్ణుపదం సమ్ప్రాప్తః పృథురేవ చ. ౧౩౩. స్నానం చ సర్వతీర్థానాం
సర్వయజ్ఞేషు దక్షిణామ్, సర్వేషాం చ వ్రతానాం చ తపసాం ఫలమేవ చ. ౧౩౪.
పాఠే చతుర్ణాం వేదానాం ప్రాదక్షిణ్యం భువ స్తథా, ఫలభూతమిదం సర్వం
ముక్తిదం శక్తిసేవనమ్. ౧౩౫ పురాణేషు చ వేదేషు చేతిహాసేషు సర్వతః, నిరూపితం
సారభూతం దేవీపాదామ్బుజార్చనమ్. ౧౩౬. తద్వర్ణనం చ తద్ధ్యానం తన్నామ
గుణకీర్తనమ్, తత్స్తోత్రస్మరణం చైవ వందనం జపమేవ చ. ౧౩౭. తత్పాదోదకనై
వేద్యం భక్షణం నిత్యమేవ చ, సర్వసమ్మతమిత్యేవం సర్వేప్సితమిదం సతి. ౧౩౮.
భజ నిత్యం పరం బ్రహ్మ నిర్గుణాం ప్రకృతిం పరామ్, గృహాణ స్వామినం వత్సే
సుఖం వస చ మందిరే. ౧౩౯. అయం తే కథితః కర్మవిపాకో మఙ్గలో నృణామ్,
సర్వేప్సితస్సర్వమత స్తత్త్వజ్ఞానః ప్రదః పరః ౧౪౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే త్రింశోఽధ్యాయః.

కామనాపరత్వమప్యాహ—అశ్వమేధేతి. పృథుః పూర్వజాతో రాజా. ౧౩౩. ఇతః పరం సర్వ
కామాపేక్షయా శ్రీదేవీసేవనం సర్వోత్కృష్టమిత్యాహ—స్నానం చ సర్వతీర్థానామితి. ౧౩౪.
ఫలభూతమితి—ఏతైః సర్వైః పుణ్యైర్జ్ఞాయమానైరేవ శ్రీశక్తిసేవనం ముక్తిప్రదం లభ్యతే
నాన్యథేత్యర్థః. తస్మాత్సర్వోత్కృష్టం శ్రీమూలప్రకృతిసేవనమితి భావః. ౧౩౫. అత ఏవ సర్వ
శాస్త్రేషు పురాణాదిషు మూలప్రకృతిసేవనమేవ సర్వోత్కృష్టత్వేన వర్ణితమిత్యాహ—పురాణేషు
చేతి. ౧౩౬. తద్వర్ణనమిత్యాదౌ తత్పదేన మూలప్రకృతిః. ౧౩౭, ౧౩౮. యస్మాదేవం తస్మా
న్మూలప్రకృతిం భజేత్యాహ—భజ నిత్యమితి. పరం బ్రహ్మ నిర్గుణం ప్రకృతిం పరాం మాయా
విశిష్టబ్రహ్మరూపిణీం మూలప్రకృతిమిత్యర్థః. ౧౩౯, ౧౪౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే త్రింశోఽధ్యాయః.

—॥ సావిత్ర్యై యమకృతదేవీమూలమన్త్రాదిదానమ్. ॥—

శ్రీనారాయణ ఉవాచ:— శక్తేరుత్కీర్తనం శ్రుత్వా సావిత్రీ యమవక్త్రతః, సాశ్రునేత్రా సపులకా యమం పునరువాచ సా ౧ సావిత్ర్యువాచ:— శక్తేరుత్కీర్తనం ధర్మ సకలోద్ధారకారణమ్, శ్రోతౄణాం చైవ వక్తౄణాం జన్మమృత్యుజరాహరమ్. ౨ దానవానాం చ సిద్ధానాం తపసాం చ పరంపదమ్, యోగానాం చైవ వేదానాం కీర్తనం సేవనం విభోః. ౩. ముక్తిత్వమమరత్వం చ సర్వసిద్ధిత్వమేవ చ, శ్రీశక్తిసేవకస్యైవ కలాం నార్హన్తి షోడశీమ్. ౪ భజామి తేన విధినా వద వేదవిదాం వర, శుభకర్మవిపాకం చ శ్రుతం నౄణాం మనోహరమ్. ౫. కర్మాశుభవిపాకం చ తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి, ఇత్యుక్త్వా చ సతీ బ్రహ్మన్భక్తినమ్రాత్మకన్ధరా ౬ తుష్టావ ధర్మరాజం చ వేదోక్తేన స్తవేన చ. సావిత్ర్యువాచ:— తపసా ధర్మమారాధ్య పుష్కరే భాస్కరః పురా. ౭. ధర్మం సూర్యస్సుతం ప్రాప ధర్మరాజం నమామ్యహమ్, సమతా సర్వభూతేషు యస్య సర్వస్య సాక్షిణః. ౮. అతో యన్నామ శమనమితి తం ప్రణమామ్యహమ్, యేనాన్తశ్చ కృతో విశ్వే సర్వేషాం జీవినాం పరమ్. ౯. కామానురూపం కాలేన తం కృతాన్తం నమామ్యహమ్, బిభర్తి దణ్డం దణ్డాయ పాపినాం శుద్ధిహేతవే. ౧౦. నమామి తం దణ్డధరం యశ్శాస్తా సర్వజీవినామ్, విశ్వం చ కలయత్యేవ యస్సర్వేషు చ సన్తతమ్. ౧౧. అతీవ దుర్నివార్యం చ తం కాలం ప్రణమామ్యహమ్, తపస్వీ బ్రహ్మనిష్ఠో యస్సం

అర్థాధిక్యైః సప్తదశశ్లోకైరద మహావిభోః, మూలశక్తేర్మహామన్త్రం సావిత్ర్యై దత్తవాన్యమః. పూర్వాధ్యాయే మూలప్రకృతేః సర్వోత్కృష్టత్వేన ప్రతిపాదనం శ్రుత్వా తన్మన్త్రగ్రహణేచ్ఛయా సావిత్రీ యమం ప్రత్యాహేతి నారాయణ ఆహ— శక్తేరుత్కీర్తనమితి. శక్తేర్మూలశక్తేరుత్కీర్తనం సర్వోత్కృష్టత్వేన ప్రతిపాదనమిత్యర్థః. ౧. సావిత్రీ కిమాహేతి చేత్తత్రాహ— సావిత్ర్యువాచ శక్తేరుత్కీర్తనమితి. మూలప్రకృతేరుత్కీర్తనం సర్వోత్కృష్టత్వేన వర్ణనం సకలోద్ధారకం భవతి తథా జన్మమృత్యుజరాహరం భవతి. ౨. తథా తపసా పరమం స్థానం భవతి. తథా విభోః శక్తేః కీర్తనం యోగానాం వేదానాం చ సేవనం భవతి. ౩. ముక్తిత్వాదిఫలమపి తేనైవ కీర్తనేన సిధ్యతీత్యాహ— ముక్తిత్వమితి. కింబహునా శక్తిసేవకతుల్యః కోఽపి నాస్తీత్యాహ— శ్రీశక్తిసేవకస్యైవేతి. ౪. యస్మాదేవం తస్మాత్కేన విధినా భజామి తం విధిం శుభకర్మవిపాకకథనం వద శుభకర్మవిపాకం చ వదేత్యాహ— భజామీతి. ౫,౬. తుష్టావేతి. గురుప్రసన్నతయా లబ్ధా విద్యా ఫలాయ భవతి నాన్యథేత్యభిప్రాయేణ యమం గురుం తుష్టావేత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః "యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ, తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశన్తే మహాత్మనః" ఇతి. ధర్మం ధర్మమూర్తిం దేవమ్. ౭. సూర్యో ధర్మం ధర్మాంశం సుతం ప్రాప. తం సూర్యసుతం ధర్మాంశం ధర్మరాజసంజ్ఞకం నమామీత్యర్థః. ౮—౯. దండాయ దండనాయ శిక్షణాయేత్యర్థః. ౧౦—౧౧. తత

యమిమం సజ్జితేన్ద్రియః. ౧౨. జీవానాం కర్మఫలద స్తం యమం ప్రణమామ్యహమ్, స్వాత్మారామశ్చ సర్వజ్ఞో మిత్రం పుణ్యకృతాం భవేత్. ౧౩ పాపినాం క్లేశదో యస్తం పుణ్యమిత్రం నమామ్యహమ్, యజ్జన్మ బ్రహ్మణోఽంశేన జ్వలన్తం బ్రహ్మతేజసా ౧౪. యో ధ్యాయతి పరంబ్రహ్మ తమీశం ప్రణమామ్యహమ్, ఇత్యుక్త్వా సా చ సావిత్రీ ప్రణనామ యమం మునే. ౧౫. యమస్తాం శక్తిభజనం కర్మపాకమువాచ హ, ఇదం యమాష్టకం నిత్యం ప్రాతరుత్థాయ యః పఠేత్. ౧౬. యమాత్తస్య భయం నాస్తి సర్వపాపాత్ప్రముచ్యతే, మహాపాపీ యది పఠేన్నిత్యం భక్తిసమన్వితః. ౧౭. యమః కరోతి సంశుద్ధం కాయవ్యూహేన నిశ్చితమ్ ౧౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

నానావిధనరకకుణ్డస్వరూపమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచః—మాయాబీజం మహామన్త్రం ప్రదత్వా విధిపూర్వకమ్, కర్మాశుభవిపాకం చ తామువాచ రవేస్సుతః. ౧. ధర్మరాజ ఉవాచః—శుభకర్మవిపాకాన్న నరకం యాతి మానవః, కర్మాశుభవిపాకం చ కథయామి నిశామయ. ౨. నానాపురాణభేదేన నామభేదేన భామిని, నానాప్రకారం స్వర్గం చ యాతి జీవస్స్వకర్మభిః. ౩. శుభకర్మవిపాకాన్న నరకం యాతి కర్మభిః, కుకర్మణా చ నరకం యాతి నానావిధం నరః. ౪. నరకానాం చ కుణ్డాని సంతి నానావిధాని చ, నానాశాస్త్రప్రమాణేన కర్మభేదేన యాని చ. ౫. విస్తృతాని చ గర్తాని

ఏతత్స్తోత్రేణ స్తుతో యమస్తస్యై సావిత్ర్యై శక్తిభజనం మూలప్రకృతిమన్త్రమశుభకర్మవిపాకం చోవాచేత్యర్థః. ౧౬,౧౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

అష్టావింశతిపద్యైశ్చ పాతకానాం స్థలాని చ, నానావిధాని కుండాని ప్రోచ్యన్తే దుఃఖదాని చ. పూర్వాధ్యాయే యమస్తాం శక్తిభజనం కర్మపాకమువాచ—హేత్యుక్తమ్. తత్కీదృశం శక్తిభజనం? కథం వా కర్మవిపాక ఉక్తః? స్తత్స్పష్టీకర్తుమాహ—నారాయణ ఉవాచ—మాయాబీజం మహామన్త్రమితి. మూలప్రకృతేర్భువనేశ్వర్యా మన్త్రం దత్వేత్యర్థః. తథా చ శ్రీభువనేశ్వర్యుపాసనరూపం శక్తిభజనముక్తవానిత్యర్థః. విధిపూర్వకం చాక్షుషదీక్షావిధినేత్యర్థః. రవేస్సుతో యమః అశుభకర్మవిపాకంచోక్తవానిత్యర్థః. ౧. శుభకర్మేతి. శుభకర్మణాం వేదోక్తకర్మణాంవిపాకాన్నరకం కదాపి న యాతీత్యర్థః. కర్మాశుభేతి. కర్మణో వేదవిరుద్ధకర్మణోఽశుభవిపాకాదేవనరకం యాతితం కర్మాశుభవిపాకం కథయామీత్యర్థః. ౨. తత్ర శుభకర్మణాం ఫలాని స్వర్గానానావిధాః సన్తీతి ప్రసంగాదాహ—నానాపురాణేతి. నానాభేదేవవిశిష్టం నానాప్రకారకం స్వర్గమిత్యన్వయః. ౩. సర్వథా శుభకర్మణా న నరకః కింత్వశుభకర్మణైవేత్యాహ—శుభకర్మేతి. ౪—౬. తత్ర షడశీతి

క్లేశదాని చ దుఃఖినామ్, భయఙ్కరాణి ఘోరాణి హే వత్సే కుత్సితాని చ. ౬. షడశీతి చ కుణ్డాని చైవమన్యాని సంతి చ, నిబోధ తేషాం నామాని ప్రసిద్ధాని శ్రుతౌ సతి. ౭. వహ్నికుణ్డం తప్తకుణ్డం క్షారకుణ్డం భయానకమ్, విట్కుణ్డం మూత్రకుణ్డం చ శ్లేష్మకుణ్డం చ దుస్సహమ్. ౮. గరకుణ్డం దూషికాకుణ్డం వసాకుణ్డం తథైవ చ, శుక్రకుణ్డమసృక్కుణ్డమశ్రుకుణ్డం చ కుత్సితమ్. ౯. కుణ్డం గాత్రమలానాం చ కర్ణవిట్కుణ్డమేవ చ, మజ్జాకుణ్డం మాంసకుణ్డం నఖకుణ్డం చ దుస్తరమ్. ౧౦. లోమకుణ్డం కేశకుణ్డమస్థికుణ్డం చ దుస్తరమ్, తామ్రకుణ్డం లోహకుణ్డం ప్రతప్తం క్లేశదం మహత్. ౧౧. చర్మకుండం తప్తసురాకుండం చ పరికీర్తితమ్, తీక్ష్ణకణ్టకకుండం చ విషోదం విషకుండకమ్. ౧౨. ప్రతప్తకుండం తైలస్య కున్తకుండం చ దుర్వహమ్, కృమికుండం పూయకుండం సర్పకుండం దురన్తకమ్. ౧౩. మశకుండం దంశకుండం భీమం గరళకుండకమ్, కుండం చ వజ్రదంష్ట్రాణాం వృశ్చికానాం చ సువ్రతే. శరకుండం శూలకుండం ఖడ్గకుండం చ భీషణమ్, గోలకుండం నక్రకుండం కాకకుండం శుచాస్పదమ్. ౧౫. మన్థానకుణ్డం బీజకుణ్డం వజ్రకుణ్డం చ దుస్సహమ్, తప్తపాషాణకుణ్డం చ తీక్ష్ణపాషాణకుణ్డకమ్. ౧౬. లాలాకుణ్డం మసీకుణ్డం చూర్ణకుణ్డం తథైవ చ, చక్రకుణ్డం వక్రకుణ్డం కూర్మకుణ్డం మహోల్బణమ్. ౧౭. జ్వాలాకుణ్డం భస్మకుణ్డం దగ్ధకుణ్డం శుచిస్మితే, తప్తసూచీమసిపత్రం క్షురధారం సూచీముఖమ్. ౧౮. గోకాముఖం నక్రముఖం గజదంశం చ గోముఖమ్, కుమ్భీపాకం కాలసూత్రం మత్స్యోదం కృమికన్తుకమ్. పాంసుభోజ్యం పాశవేష్టం శూలప్రోతం ప్రకమ్పనమ్, ఉల్కాముఖ

కుండాని ముఖ్యాని తదన్యాని తూపకుణ్డాని సన్తీత్యాహ—షడశీతీతి. ౭. తత్ర చతుర్దశభిః శ్లోకైః కుండనామాన్యాహ—వహ్నికుండమితి. అత్రోత్తరాధ్యాయద్వయేన క్రమేణ కుండాని కథితాని తేనైవ క్రమేణాత్రాపి కథితాని నామాని సన్తీతి బోధ్యమ్. భయానకమితి స్వతన్త్రం కుణ్డం చతుర్థకమ్. దుస్సహమితి శ్లేష్మకుండవిశేషణమ్. ౮. దూషికాకుండం నేత్రమలకుండమ్. శుక్రకుండం బీజకుండమ్. అసృక్కుండమ్ రక్తకుండమ్. అశ్రుకుండం నేత్రాశ్రుకుండం కుత్సితమితి విశేషణమ్. ౯,౧౦. దుస్తరమితి పదద్వయం విశేషణమ్. న తు స్వతన్త్రం కుణ్డమ్. ప్రతప్తం క్లేశదం మహాదితి లోహకుండవిశేషణమ్. ౧౧. విషోదమితి విషకుండవిశేషణమ్. ౧౨. కున్తకుండం నానావిధాయుధకుండం దుర్వహమితి విశేషణమ్. దురన్తకమితి సర్పకుండవిశేషణమ్. ౧౩. మశకుండం మశకానాం కుండమ్. వృశ్చికానాం కుండమితి శేషః. ౧౪. శుచాస్పదమితి విశేషణమ్. ౧౫. మన్థానకుండం మన్థానో జీవవిశేషః తస్య కుండమ్. బీజకుండం బీజో జీవవిశేషః. దుస్సహమితి విశేషణమ్. ౧౬. మహోల్బణమితి విశేషణమ్. ౧౭,౧౮. గోకాముఖం నక్రముఖం నక్రాకారం ముఖం యస్య తత్పూర్వోక్తం నక్రకుండం తు నక్రసమూహఘటితత్వాన్నక్రకుండమ్. కృమికన్తుకమ్ కుండమ్ ఏతస్య వక్ష్యమాణాధ్యాయద్వయేఽరున్తుదమితి సంజ్ఞా. ౧౯,౨౦. కషం కషనామకం

మస్థకూపం వేధనం తాడనం తథా. ౨౦. జాలరన్ధ్రం దేహచూర్ణం దలనం శోష ణం కషమ్, శూర్పం జ్వాలాముఖం చైవ ధూమాన్ధం నాగవేష్టనమ్. ౨౧. కుణ్డా న్యేతాని సావిత్రి పాపినాం క్లేశదాని చ, నియుక్తైః కిఙ్కరగణై రక్షితాని చ సన్త తమ్. ౨౨ దణ్డహస్తైః పాశహస్తైర్మదమత్తైర్భయఙ్కరైః, శక్తిహస్తైర్గదాహస్తై శ్శూలహస్తైస్సుదారుణైః. ౨౩. తమోయుక్తైర్దయాహీనై ర్నివార్యైశ్చన సర్వతః, తేజస్విభిశ్చ నిశ్శఙ్కై రాతామ్రపిఙ్గలోచనైః. ౨౪. యోగయుక్తైస్సిద్ధియుక్తై ర్నా నారూపధరైర్భటైః, ఆసన్నమృత్యుభిర్దృష్టైః పాపిభిస్సర్వజీవిభిః. ౨౫ స్వకర్మనిరతై స్సరైవైశ్శాక్తైస్సౌరైశ్చ గాణపైః, అదృశ్యైః పుణ్యకృద్భిశ్చ సిద్ధైర్యోగిభిరేవ చ. ౨౬. స్వధర్మనిరతైర్వాపి విరక్తైర్వా స్వతన్త్రకైః, బలవద్భిశ్చ నిశ్శఙ్కైస్స్వప్న దృష్టైశ్చ వైష్ణవైః ౨౭. ఏతత్తే కథితం సాధ్వి కుణ్డసఙ్ఖ్యానిరూపణమ్, యేషాం నివాసో యత్కుణ్డే నిబోధ కథయామి తే. ౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

—॰ నరకకుణ్డపతనయోగ్యపాపలక్షణమ్. ॰—

ధర్మరాజ ఉవాచ:—హరిసేవారతశ్శుద్ధో యోగసిద్ధో వ్రతీ సతి, తపస్వీ బ్ర హ్మచారీ చ నయాతి నరకం ధ్రువమ్. ౧. కటువాచా బాన్ధవాంశ్చ బలలేపేన యో నరః, దగ్ధాన్కరోతి బలవాన్వహ్నికుణ్డం ప్రయాతి సః. ౨. స్వగాత్రలోమమానాబ్దం తత్ర స్థిత్వా హుతాశనే, పశుయోనిమవాప్నోతి రౌద్రదగ్ధాం త్రిజన్మని. ౩.

శూర్పం శూర్పాకారం కుండమ్. ౨౧. నియుక్తైరనేకైరిత్యర్థః. ౨౨—౨౪. ఆసన్నమృత్యుభిః పాపిభిః దృష్టైర్దూతైరిత్యన్వయః. ౨౫. పుణ్యకృద్భిరదృశ్యైరిత్యన్వయః. ౨౬. స్వతన్త్రకైః జ్ఞానిభిః స్వప్నదృష్టదేవరూపైః పురుషైరదృశ్యా యమదూతా ఇత్యర్థః. ఇత్థం పాపిస్థానముక్త్వా తచ్ఛ్రుత్వా పుణ్యవతాం భయం స్యాదితి తద్భయనిరాసార్థమాహ—యేషాం నివాస ఇతి. తాన్కథయామీ త్యర్థః. ౨౭,౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

షడ్వింశత్యధికైః శ్లోకైః శతసంఖ్యైరతః పరమ్, కుండేషు యే పతన్త్యేవం తేషాం లక్షణ ముచ్యతే. పుణ్యవన్తః కదాపి నరకం న గచ్ఛన్తీతి నిశ్చయార్థం పునరాహ—హరిసేవేతి. హరిపదం దేవతాన్తరస్యాప్యుపలక్షణమ్. సతీతి సమ్బోధనమ్. ౧. తర్హి కే తేషు కుండేషు గచ్ఛన్తీతి తాన్పూ ర్వోక్తకుండక్రమానురోధేన ప్రత్యేకకుండగామినః పాపిన ఆహ-కటువాచేతి. కటువాచా అప్రియ వాచా బాన్ధవాంశ్చ చకారేణ తదతిరిక్తానపి జనాన్. బలలేపేన శరీరసామర్థ్యధనవిద్యాదిరూప బలగర్వేణ దగ్ధాన్సన్తప్తాన్. ౨. కియత్కాలపర్యన్తం తత్ర తిష్ఠతి? తత్రాహ—స్వగాత్రేతి. వహ్నికుండభోగోత్తరం పునః క్వ గచ్ఛన్తి? తత్రాహ—పశుయోనిమితి. రౌద్రదగ్ధాం వనేత్యూహ్యేన సూర్యసన్తాపేన దగ్ధాం ఛాయారహితవనే ఏవ పశుజన్మత్రయం భవతీత్యర్థః. ౩. అథ ద్వితీయత ప్త

బ్రాహ్మణం తృషితం త్రస్తం క్షుధితం గృహమాగతమ్, న భోజయతి యో మూఢ స్తప్తకుణ్డం ప్రయాతి సః. ౪. తత్ర తల్లోమమానం చ వర్షం స్థిత్వా చ దుఃఖదే, తత్స్థలే వహ్నితల్పే పక్షీ చ సప్తజన్మసు. ౫. రవివారే చ సఙ్క్రాన్త్యామమాయాం శ్రాద్ధవాసరే, వస్త్రాణాం క్షారసంయోగం కరోతి కేవలం నరః. ౬. స యాతి క్షారకుండం చ సూత్రమానాబ్దమేవ చ, స వ్రజేద్రజకయోనిం సప్తజన్మసు భారతే. ౭. మూలప్రకృతినిన్దాం యః కురుతే మానవాధమః, వేదనిన్దాం శాస్త్రనిన్దాం పురాణానాం తథైవ చ. బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనాం తథా నిన్దాపరో జనః, గౌరీవాణ్యాదిదేవీనాం తథా నిన్దాపరో జనః. ౯. తే సర్వే నిరయే యాన్తి తస్మిన్కుణ్డే భయానకే, నాతఃపరతరం కుండం దుఃఖదం తు భవిష్యతి. ౧౦. తత్ర స్థిత్వానేకకల్పం సర్పయోనిం వ్రజేత్పునః, దేవీనిన్దాపరాధస్య ప్రాయశ్చిత్తం న విద్యతే. ౧౧. స్వదత్తాం పరదత్తాం వా వృత్తిం చ సురవిప్రయోః, షష్టివర్షసహస్రాణి విట్కుండం చ ప్రయాతి సః. ౧౨. తావన్త్యేవ చ వర్షాణి విడ్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి, షష్టివర్షసహస్రాణి విట్కృమిశ్చ పునర్భువి. పరకీయతటాకే చ తటాకం యః కరోతి చ, ఉత్సృజేద్దైవదోషేణ మూత్రకుణ్డం ప్రయాతి సః ౧౪. తద్రేణుమానవర్షం చ తద్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి, పునః పూర్ణశతాబ్దం చ స వృషో భారతే భవేత్. ౧౫. ఏకాకీ మిష్టమశ్నాతి శ్లేష్మకుణ్డం ప్రయాతి చ, పూర్ణమబ్దశతం చైవ తద్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి. ౧౬. తతః పూర్ణశతాబ్దం చ సప్రేతో భారతే భవేత్, శ్లేష్మమూత్రపరం చైవ పూయం భుఙ్క్తే-

---

కుండగామిన ఆహ—బ్రాహ్మణమితి. ౪. తల్లోమమానం బ్రాహ్మణలోమమానం వర్షం తావన్తి వర్షాణీత్యర్థః. అన్యత్సర్వం పూర్వవత్. ౫. క్షారకుండమాహ—రవివారే చేతి. క్షారసంయోగం మలనిష్కాసనార్థం రజకైః క్షారో దీయతే స క్షారః. ౬, ౭. భయానకకుండాధికారేణ ఆహ—మూలప్రకృతీతి. మూలప్రకృతిభిః సామ్యావస్థమాయోపాధికబ్రహ్మరూపిణీశాస్త్రనిన్దాం స్మృతిరూపధర్మశాస్త్రనిన్దామ్. ౮. శివాదీత్యాదిపదేన గణేశసూర్యాదయః వాణ్యాదీత్యాదిపదేన గాయత్రీలక్ష్మ్యాదయః. ౯. భయానకకుండస్య సర్వకుండాపేక్షయా అతిదుఃఖప్రదత్వమాహ— నాతః పరమితి. తస్మాన్నైతేషాం నిన్దా కదాపి కర్తవ్యేతి భావః. ౧౦. తత్ర బ్రహ్మాదిదేవానాం నిన్దాయాం ప్రాయశ్చిత్తం స్యాత్సర్వకారణమూలప్రకృతినిన్దారూపాపరాధస్య తు ప్రాయశ్చిత్తమేవ నాస్తీత్యాహ— దేవీనిన్దేతి. ౧౧. విట్కుండమాహ—స్వదత్తామితి. వృత్తిం యో హరేదితి శేషః. ౧౨. తావన్త్యేవ షష్టివర్షసహస్రాణ్యేవ. ౧౩. మూత్రకుండమాహ—పరకీయేతి. పరకీయే తడాగే శుష్కజలే తదనుజ్ఞాం వినా యస్తటాకం కరోతి అథ చ సజలే తటాకే దైవదోషేణ మూత్రం యద్యుత్సృజేత్ తర్హి స మూత్రకుండం ప్రయాతీత్యర్థః. కేచిత్తు పరకీయతటాకసమీపే యస్స్వతడాగం కరోతీత్యర్థ ఇతి వదన్తి. ౧౪. తద్రేణుమానం తటాకరేణుమానమ్. తద్భోజీ మూత్రభోజీ శతాబ్దీతి. శతసంవత్సరపర్యన్తం పునః పునర్వృషో భవతీత్యర్థః. ౧౫. శ్లేష్మకుండమాహ—ఏకాకీతి. ౧౬.

తతశ్శుచిః. ౧౬. పితరం మాతరం చైవ గురుం భార్యాం సుతం సుతామ్, యో న పుష్ణాత్యనాథం చ గరకుణ్డం ప్రయాతి సః. ౧౭. పూర్ణమబ్దశతం చైవ తద్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి,తతో వ్రజేద్భూతయోనిం శతవర్షం తతశ్శుచిః. ౧౮. దృష్ట్వాఽతిథిం వక్రచక్షుః కరోతి యో హి మానవః,పితృదేవాస్తస్య జలం న గృహ్ణాంతి చ పాపినః ౨౦. యాని కాని చ పాపాని బ్రహ్మహత్యాదికాని చ, ఇహైవ లభతే చాన్తే దూషికాకుణ్డమావ్రజేత్. ౨౧. పూర్ణమబ్దశతం చైవ తద్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి. తతో వ్రజేద్భూతయోనిం శతవర్షం తతశ్శుచిః. ౨౨. దత్త్వా ద్రవ్యం చ విప్రాయ చాన్యస్మై దీయతే యది, స తిష్ఠతి వసాకుణ్డే తద్భోజీ శతవత్సరమ్ ౨౩. కృకలాసో భవేత్సోఽపి భారతే సప్తజన్మసు, తతో భవేన్మహారౌద్రో దరిద్రోల్పాయురేవ చ ౨౪. పుమాంసం కామినీ వాపి కామినీం వా పుమానథ, యశ్శుక్రం పాయయత్యేవ శుక్రకుణ్డం ప్రయాతిసః. ౨౫. పూర్ణమబ్దశతం చైవ తద్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి, కృమియోనిం శతాబ్దం చ వ్రజేద్భూత్వా తతశ్శుచిః.౨౬. సన్తాడ్య చ గురుం విప్రం రక్తపాతం చ కారయేత్, స చ తిష్ఠత్యసృక్కుణ్డే తద్భోజీ శతవత్సరమ్.౨౭. తతో లభేద్వ్యాఘ్రజన్మ సప్తజన్మసు భారతే, తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి మానవశ్చ క్రమేణ హ. ౨౮. యోఽశ్రు తత్యాజ గాయన్తం భక్తం దృష్ట్వా సగద్గదమ్, శ్రీకృష్ణగుణసఙ్గీతే హసత్యేవ హి యో నరః. ౨౯. స వసేదశ్రుకుణ్డే చ తద్భోజీ శతవర్షకమ్, తతో భవేచ్చ చణ్డాలస్త్రిజన్మని తతశ్శుచిః. ౩౦. కరోతి శఠతాం తద్వన్నిత్యం సుహృది యో నరః, కుణ్డం గాత్రమలానాం చ స ప్రయాతి శతాబ్దకమ్. ౩౧. తతస్స గార్దభం యోనిమవాప్నోతి త్రిజన్మని, త్రిజన్మని చ సార్గాలీం తతశ్శుద్ధో భవేద్ధ్రువమ్. ౩౨. బధిరం యో హసత్యేవ నిన్దత్యేవాభిమానతః, స వసేత్కర్ణ

భుంక్తే ప్రేతయోనావిత్యర్థః. ౧౬. గరకుండమాహ—పితరమితి. అనాథం కంచనాన్యమ్. ౧౭, ౧౮. దూషికాకుండమాహ—దృష్ట్వేతి. వక్రచక్షుః క్రోధేన కుటిలచక్షుః. ౨౦—౨౨. వసాకుండమాహ—దత్త్వేతి. తదేవ ద్రవ్యమన్యస్మై యది దీయతే ఇత్యర్థః. ద్రవ్యమిత్యుపలక్షణం దానపత్రస్య. ౨౩. కృకలాసః సరటః. ౨౪. శుక్రకుండమాహ—పుమాంసమితి. శుక్రం పాయయతి కామానురాగాదినేత్యర్థః. ౨౫, ౨౬. అసృక్కుండమాహ—సన్తాడ్యేతి. ౨౭, ౨౮. అశ్రుకుండమాహ—యోఽశ్రు తత్యాజేతి. యో నరో దేవముద్దిశ్య సగద్గదం యథా స్యాత్తథా దేవగుణాన్గాయన్తం భక్తం దృష్ట్వా తదసహమానో ఽశ్రు తత్త్యాజ ప్రేమాశ్రు యస్య నాగతమిత్యర్థః. యద్వా తాదృశం భక్తం దృష్ట్వా తజ్జన్యం గాయనజన్యం చ హర్షసుఖమకృత్వా తస్మిన్సమయే స్వసంసారజన్యదుఃఖేనాశ్రు తత్యాజ రోదితి తథా శ్రీకృష్ణగుణసంగీతే కృష్ణేత్యుపలక్షణమ్. దేవగుణసంగీతే దేవగుణగానే ప్రచలితే సతి యో నరో వినోదాదినా హసతి సోఽశ్రుకుండే వసేదిత్యర్థః. ౨౯, ౩౦. గాత్రమలకుండమాహ—కరోతీతి. శఠతాం ధూర్తతామ్. ౩౧—౩౯. కన్యావిట్కృ

విట్కుండే తద్భోజీ శతవత్సరమ్. ౩౩. తతో భవేత్స బధిరో దరిద్రస్సప్తజన్మసు, సప్తజన్మన్యఙ్గహీనస్తతశ్శుద్ధిం లభేద్ధ్రువమ్. ౩౪. లోభాత్స్వభరణార్థాయ జీవినం హన్తి యో నరః, మజ్జాకుండే వసేత్సోఽపి తద్భోజీ లక్షవత్సరమ్. ౩౫. తతో భవేచ్ఛశకో మీనశ్చ సప్తజన్మసు, త్రిజన్మని వరాహశ్చ కుక్కుటస్సప్తజన్మసు. ౩౬. ఏణాదయశ్చ కర్మభ్యస్తతశ్శుద్ధిం లభేద్ధ్రువమ్, స్వకన్యాపాలనం కృత్వా విక్రీణాతి చ యో నరః ౩౭. అర్థలోభాన్మహామూఢో మాంసకుణ్డం ప్రయాతి సః, కన్యాలోమప్రమాణాబ్దం తద్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి. ౩౮. తస్య దణ్డప్రహారం చ కుర్వన్తి మమ కిఙ్కరాః, మాంసభారం మూర్ధ్ని కృత్వా రక్తస్రావం లిహేత్క్షుధా. ౩౯. తతో హి భారతే పాపీ కన్యావిట్కృమికో భవేత్, షష్టివర్షసహస్రాణి వ్యాధశ్చ సప్తజన్మసు. ౪౦. త్రిజన్మని వరాహశ్చ కుక్కుటస్సప్తజన్మసు, మణ్డూకో హి జలౌకాశ్చ సప్తజన్మసు భారతే. ౪౧. సప్తజన్మసు కాకశ్చ తతశ్శుద్ధిం లభేద్ధ్రువమ్, వ్రతానాముపవాసానాం శ్రాద్ధాదీనాం చ సఙ్గమమ్. ౪౨. కరోతి యః క్షౌరకర్మ సోఽశుచిస్సర్వకర్మసు, స చ తిష్ఠతి కుండం చ నఖాదీనాంచ సున్దరి. ౪౩. తద్దేవదినమానాబ్దం తద్భోజీ దండతాడితః, సకేశం పార్థివం లిఙ్గం యో వార్చయతి భారతే. ౪౪. స తిష్ఠతి కేశకుండే మృద్రేణుమానవర్షకమ్, తదన్తే యావనీం యోనిం ప్రయాతి హరకోపతః. ౪౫. శతాబ్దాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి రాక్షసస్సభవేద్ధ్రువమ్, పితౄణాం యో విష్ణుపదే పిండం నైవ దదాతి చ. ౪౬. స చ తిష్ఠత్యస్థికుండే స్వలోమాబ్దం మహోల్బణే, తతశ్శ్వయోనిం సంప్రాప్య కుబ్జస్సప్తజన్మసు ౪౭. భవేన్మహాదరిద్రశ్చ తతశ్శుద్ధో హి దేహతః, యస్సేవతే మహామూఢో గుర్విణీం చ స్వకామినీమ్. ౪౮. ప్రతప్తే తామ్రకుండం చ శతవర్షం స తిష్ఠతి, అవీరాన్నం చ యో భుఙ్క్తే ఋతుస్నాతాన్నమేవ చ. ౪౯. లోహకుండే శతాబ్దం చ స చ తిష్ఠతి తప్తకే, స వ్రజేద్రజకీయోనిం కాకానాం సప్తజన్మసు. ౫౦. మహావ్రణీ దరిద్రశ్చ తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః, యో హి చర్మాక్త

మిగస్తత్కీటోదరే జన్మ భవతీత్యర్థః. ౪౦, ౪౧. అథ నఖకుండలోమకుండకేశకుండాస్థికుండచతుష్టయస్య సముచ్చిత్య పృథక్ప్రధికారిణమాహ — వ్రతానామితి. సంగమే ప్రాప్తే తద్దినే ఇత్యర్థః. ౪౨, ౪౩. దేవదినమానాబ్దం దేవవర్షపరిమితకాలమిత్యర్థః. ౪౪. మృద్రేణుగుణమానవర్షకం మృద్రేణుప్రమాణవర్షాణీత్యర్థః. ౪౫. శతాబ్దపర్యన్తం తతో రాక్షసో భవతీత్యాహ — శతాబ్దాదితి. విష్ణుపదే గయాస్థితే. ౪౬, ౪౭. తామ్రకుండమాహ — యః సేవత ఇతి. ౪౮. తప్తలోహకుండమాహ — అవీరాన్నం చేతి. అవీరా పతిపుత్రహీనా విధవా ఋతుస్నాతా సువాసినీ చతుర్థదివసే సువాసినీకయా స్పృష్టమన్నమిత్యర్థః. ౪౯. తప్తకే లోహకుండే ఇత్యన్వయః. ౫౦. చర్మ

హస్తేన దేవద్రవ్యముపస్పృశేత్. ౫౧. శతవర్షప్రమాణం చ చర్మకుండే స తిష్ఠతి, యశ్శూద్రేణాభ్యనుజ్ఞాతో భుఙ్క్తే శూద్రాన్నమేవ చ. ౫౨. స చ తప్తసురాకుండం శతాబ్దం తిష్ఠతి ద్విజః, తతో భవేచ్ఛూద్రయాజీ బ్రాహ్మణస్సప్త జన్మసు. ౫౩. శూద్రశ్రాద్ధాన్నభోజీ చ తతశ్శుద్ధో భవేద్ధ్రువమ్, వాగ్దుష్టః కటుకో వాచా తాడయేత్స్వామినం సదా. ౫౪. తీక్ష్ణకంటకకుండే స తద్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి, తాడితో యమదూతేన దండేన చ చతుర్యుగమ్ ౫౫. తత ఉచ్చైశ్శ్రవాస్సప్తజన్మస్వేవ తతశ్శుచిః, విషేణ జీవినం హంతి నిర్దయో యో హి మానవః. ౫౬. విషకుండే చ తద్భోజీ సహస్రాబ్దం చ తిష్ఠతి, తతో భవేన్నృఘాతీ చ వ్రణీ చ శతజన్మసు. ౫౭. సప్తజన్మసు కుష్ఠీ చ తతశ్శుద్ధో భవేద్ధ్రువమ్, దణ్డేన తాడయేద్గాం హి వృషం చ వృషవాహకః. భృత్యద్వారా స్వతన్త్రో వా పుణ్యక్షేత్రే చ భారతే, ప్రతప్తే తైలకుండేఽగ్నౌ తిష్ఠతి స్మ చతుర్యుగమ్. ౫౮. గవాం లోమప్రమాణాబ్దం వృషో భవతి తత్పరమ్, కున్తేన హంతి యో జీవం వహ్నిలోహేన హేలయా. ౬౦. కున్తకుండే వసేత్సోఽపి వర్షాణామయుతం సతి, తతస్సయోనిం సంప్రాప్య చోదరే వ్యాధిసంయుతః. ౬౧. జన్మనైకేన క్లేశేన తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః, యో భుఙ్క్తే చ వృథామాంసం మాంసలోభీ ద్విజాధమః ౬౨. హరేరనైవేద్యభోజీ కృమికుణ్డం ప్రయాతి సః, స్వలోమమానవర్షం చ తద్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి. ౬౩. తతో భవేన్మ్లేచ్ఛజాతిస్త్రిజన్మని తతో ద్విజః, బ్రాహ్మణశ్శూద్రయాజీ చ శూద్రశ్రాద్ధాన్నభోజకః. ౬౪. శూద్రాణాం శవదాహీ చ పూయకుణ్డే వసేద్ధ్రువమ్, యావల్లోమప్రమాణాబ్దం యమదణ్డేన సువ్రతే. ౬౫. తాడితో యమదూతేన తద్భోజీ తత్ర తిష్ఠతి, తతో భారతమాగత్య సశూద్రస్సప్తజన్మసు. ౬౬. మహారోగీ దరిద్రశ్చ బధిరో మూక ఏవ చ, కృష్ణం పద్మం చకేయస్య తం సర్పం

కుండమాహ — యో హీతి. చర్మాక్తహస్తేన చర్మస్పర్శిహస్తేనాఘాతేన. ౫౧. తప్తసురాకుండమాహ — యః శూద్రేణేతి. అభ్యనుజ్ఞాతో నిమన్త్రితః. ౫౨, ౫౩. తీక్ష్ణకంటకకుండమాహ — వాగ్దుష్ట ఇతి. కటుకః కటుభాషీ. ౫౪, ౫౫. తతో నరకభోగానన్తరం సప్తజన్మసూచ్చైశ్శ్రవా అశ్వో భవతీత్యర్థః. విషకుండమాహ — విషేణేతి. ౫౬. నృఘాతీ భిల్లో వ్రణీ వ్రణవాన్. ౫౭. ప్రతప్తతైలకుండమాహ — దండేనేతి. ౫౮. స్వతన్త్రః స్వయమేవ పుణ్యక్షేత్రే చకారాదన్యత్రాపి. ౫౯. కున్తకుండమాహ — కున్తేనేతి. వహ్నిలోహేన వహ్నినా తప్తేన లోహరూపేణ కున్తశస్త్రేణేత్యర్థః. హేలయాపీత్యర్థః. ౬౦, ౬౧. కృమికుండమాహ — యో భుంక్తే చేతి. వృథామాంసం యజ్ఞాతిరిక్తమ్. ౬౨. తథా హరేరిత్యుపలక్షణం దేవతాన్తరస్యాపి. తద్భోజీ మాంసభోజీ. ౬౩. పూయకుండమాహ — బ్రాహ్మణ ఇతి. ౬౪ — ౬౬. సర్పకుండమాహ — కృష్ణమితి. కృష్ణం సర్పం

హన్తి యో నరః ౧౭. స్వలోమమానవర్షం చ సర్పకుణ్డం ప్రయాతి సః, సర్పైః భక్షితస్సోఽథ మమ దూతేన తాడితః ౧౮. వసేచ్చ సర్పవిడ్భోజీ తతస్సర్పో భవేద్ధ్రువమ్, తతో భవేద్దానవశ్చ స్వల్పాయుర్దుఃఖసంయుతః. ౧౯ మహాక్షేశేవ తస్మాద్యస్సర్పైణ భక్షితో ధ్రువమ్, విధిప్రదత్తజీవాంశ్చ క్షుద్రజన్తూంశ్చ హన్తి యః ౨౦ సదంశమశయోః కుణ్డే జన్తుమానాబ్దమేవ చ, దివానిశం భక్షితాస్తైరనాహారశ్చ శబ్దవాన్. ౨౧ హస్తపాదాదిబద్ధశ్చ యమదూతేన తాడితః, తతో భవేత్క్షుద్రజన్తుర్జాతిశ్చ యావనీ భవేత్. ౨౨.తతో భవేన్మానవశ్చ సోఽఙ్గహీనస్తతశ్శుచిః, యో మూఢో మధుమశ్నాతి హత్వా చ మధుమక్షికాః ౨౩. ఏవ గారళే కుణ్డే జీవమానాబ్దకం వసేత్, భక్షితో గరళైర్దగ్ధో మమ దూతేన తాడితః. ౨౪. తతో హీనమక్షికాజాతి స్తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః, దణ్డం కరోత్యదండ్యే చ విప్రే దండం కరోతి చ. ౨౫. సకుండం వజ్రదంష్ట్రాణాం కీటానాం యాతి సత్వరమ్, సతల్లోమప్రమాణాబ్దం తత్ర తిష్ఠత్యహర్నిశమ్. ౨౬. శబ్దకృద్భక్షితస్తైస్తు మమ దూతేన తాడితః, కరోతి రోదనం భద్రే హాహాకారం క్షణే క్షణే ౨౭ పునస్సూకరయోనౌ చ జాయతే సప్తజన్మసు, త్రిజన్మని కాకయోనౌ తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః. ౨౮. అర్గలోభేన యో మూఢః ప్రజాదణ్డం కరోతి సః, వృశ్చికానాం చ కుణ్డం చ తల్లోమాబ్దం వసేద్ధ్రువమ్. ౨౯. తతో వృశ్చికజాతిస్స్యాత్సప్తజన్మసు భారతే, తతో నరశ్చాఙ్గహీనో వ్యాధియుక్తో భవేద్ధ్రువమ్. ౩౦. బ్రాహ్మణశ్శస్త్రధారీ యో హ్యన్యేషాం ధావకో భవేత్, సన్ధ్యాహీనశ్చ యో విప్రో హరిభక్తివిహీనకః ౩౧.స తిష్ఠతి స్వలోమాబ్దం కారాగారే కుణ్డేషు చ శరాదిషు, విద్ధశ్శరాదిభిశ్శశ్వత్తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః. ౩౨. కారాగారకుణ్డం ప్రసాద్ధకారే ప్రణిహన్తి ప్రజాశ్చ యః, ప్రమత్తస్సర్వస్య దోషేణ గోళకుండం ప్ర

తథా యస్య కే మస్తకే పద్మకం పద్మాకారం చిహ్నమస్తి తం చ సర్పమిత్యర్థః. ఇదముపలక్షణం సర్పజాతిమాత్రస్య. ౧౭—౧౯. సర్పేణ భక్షితాత్సర్పేణ కృతేన భక్షణేనైవ తస్య మృత్యుర్భవతీత్యర్థః. దంశమశయోః కుండద్వయం సముచ్చిత్యాహ—విధిప్రదత్తేతి. విధినా దైవేన ప్రదత్తా ఉపజీవ్యా వృత్తిర్యేషాం మేతాదృశా యేఽనాథాః క్షుద్రజన్తవః. ౨౦. శబ్దవాన్ హాహేతి శబ్దం కుర్వాణః. ౨౧. క్షుద్రజన్తుజన్మోత్తరం యావనీ యవనజాతిర్భవేదిత్యర్థః. ౨౨. గరలకుండమాహ—యో మూఢ ఇతి. మధు మాక్షికమ్. ౨౩. గారలే గరలాపూర్ణే కుండే. ౨౪. మధుమక్షికాస్తతః సాపరాధే వజ్రదంష్ట్రకుండమాహ—దండం కరోతీతి. అదండ్యే ఉపరాధరహితే విప్రే చ ఆయోగ్యం దండం యః కరోతీత్యర్థః. ౨౫. ౨౬. శబ్దకృత్ హాహాదిశబ్దకృత్. ౨౭, ౨౮. వృశ్చికకుండమాహ—అర్థలోభేనేతి. తల్లోమాబ్దం ప్రజాలోమాబ్దమ్. ౨౯, ౩౦. అథ శరకుండశూలకుండ ఖడ్గకుండాని సముచ్చిత్యాహ—బ్రాహ్మణ ఇతి. ధావకో వస్త్రక్షాలకః. హరిపదమన్యదేవస్యాప్యుప

యాతి సః. ౮౩. సపఙ్కతప్తతోయాక్తం సాన్ధకారం భయఙ్కరమ్, తీక్ష్ణదంష్ట్రైశ్చ కీటైశ్చ సంయుక్తం గోలకుండకమ్. ౮౪. కీటైర్విద్ధో వసేత్తత్ర ప్రజాలోమాబ్దమేవ చ, తతో భవేత్ప్రజాభృత్యస్తతశ్శుద్ధో భవేత్క్రమాత్. ౮౫. సరోవరాదుద్ధృతాంశ్చ నక్రాదీన్హన్తి యో నరః, నక్రకణ్టకమానాబ్దం నక్రకుండం ప్రయాతి సః ౮౬. తతో నక్రాదిజాతీయో భవేన్నక్రాదిషు ధ్రువమ్, తతస్సద్యో విశుద్ధో హి దణ్డైనైవ పునఃపునః. ౮౭. వక్షశ్శ్రోణీస్తనాస్యం చ యః పశ్యతి పరస్త్రియః, కామేన కాముకీం యో వా పుణ్యక్షేత్రే చ భారతే. ౮౮. స వసేత్కాకతుండే చ కాకైస్సఞ్చూర్ణలోచనః, తతస్స్వలోమమానాబ్దం భవేదన్ధస్త్రిజన్మని ౮౯. స్వర్ణస్తేయీ చ యో మూఢో భారతే సురవిప్రయోః, స చ మన్థానకుండే వై స్వలోమాబ్దం వసేద్ధ్రువమ్. ౯౦. తాడితో యమదూతేన మన్థానైశ్ఛిన్నలోచనః, తద్విడ్భోజీ చ తత్రైవ తతశ్చాన్ధస్త్రిజన్మని. ౯౧. సప్తజన్మ దరిద్రశ్చ మహాక్రూరశ్చ పాతకీ, భారతే స్వర్ణకారశ్చ స చ స్వర్ణవణిక్తతః. ౯౨. యో భారతే తామ్రచౌరో లోహచౌరశ్చ సున్దరి, స చ స్వలోమమానాబ్దం బీజకుండం ప్రయాతి సః ౯౩ తత్రైవ బీజవిడ్భోజీ బీజైశ్చ ఛిన్నలోచనః, తాడితో యమదూతేన తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః. ౯౪. భారతే దేవచౌరశ్చ దేవద్రవ్యాపహారకః, సదుస్తరే వజ్రకుండే స్వలోమాబ్దం వసేద్ధ్రువమ్. ౯౫ దేహదగ్ధోఽపి తద్వజ్రైరనాహారశ్చ శబ్దకృత్, తాడితో యమదూతైశ్చ తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః ౯౬. రౌప్యగవ్యాంశుకానాం చ యశ్చౌరస్సురవిప్రయోః, తీక్ష్ణపాషాణకుండే చ స్వలోమాబ్దం వసేద్ధ్రువమ్. ౯౭. త్రిజన్మని చకంసోఽపి శ్వేతరూపస్త్రిజన్మని, జన్మైకం శ్వేతచిహ్నశ్చ తతోఽన్యే శ్వేతపక్షిణః ౯౮. తతో రక్తవికారీ చ శూలీ వై మానవో భవేత్, సప్తజన్మసు చాల్పాయుస్తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః. ౯౯. రైతం కాంస్యమయం పాత్రం యో హరేద్దేవవిప్ర

లక్షణమ్. ౮౧, ౮౨. గోలకుండమాహ—కారాగారే ఇతి. ౮౩—౮౫. నక్రకుణ్డమాహ—సరోవరాదితి. ఆదినా మత్స్యాదీన్. ౮౬, ౮౭. కాకకుండమాహ—వక్షః శ్రోణీతి. పుణ్యక్షేత్రే చకారాదన్యత్ర చ. ౮౮. దగ్ధోఽగ్న్యాదినా. ౮౯. మన్థానకుండమాహ—స్వర్ణస్తేయీతి. ౯౦. మన్థానైర్మన్థానదండైః. తద్విట్ మన్థానకీటవిశేషస్తస్య విట్ తస్య మల ఇత్యర్థః.' ౯౧. స్వర్ణకారోత్తరం స్వర్ణవణిక్ స్వర్ణవిక్రేతా భవతీత్యర్థః. ౯౨. బీజకుండమాహ—యో భారతే ఇతి. బీజకుండే అత్ర బీజశబ్దేనాష్టమో ధాతురోజో గృహ్యతే న తు శుక్రమ్ తత్కుండస్య పూర్వముక్తత్వాత్. యద్వా బీజో జీవవిశేషః. ౯౩. బీజరూపస్తద్భోజీ జీవపక్షే తేషాం విడ్భోజీ. ౯౪. వజ్రకుండమాహ—భారతే దేవచౌరశ్చేతి. ౯౫, ౯౬. తప్తపాషాణకుండమాహ—రౌప్యగవ్యేతి. ౯౭. కంసః కూర్మః శ్వేతరూపః పక్షీ శ్వేతచిహ్నః కృష్ణచిహ్నః శ్వేతపక్షిణో యావన్తస్తేషాం యోనిం ప్రథమం ప్రాప్నోతి. తతో మనుష్యజన్మని పక్షీభవతీతి బోధ్యమ్. ౯౮, ౯౯. తీక్ష్ణపాషాణకుండమాహ—రైతమితి. రైతం పిత్తలమిశ్రితమ్. ౧౦౦. అధికా

యోః, తీక్ష్ణపాషాణకుండే చ స్వలోమాబ్దం వసేన్నరః. ౧౦౦. స భవేదశ్వజా
తిశ్చ భారతే సప్తజన్మసు, తతోఽధికాన్గజాతిశ్చ పాదరోగీ తతశ్శుచిః. ౧౦౧. పుంశ్చ
ల్యన్నం చ యో భుఙ్క్తే పుంశ్చలీ జీవ్యఽపినః, స్వలోమమానవర్షం చ లాలా
కుండే వసేద్ధ్రువమ్ ౧౦౨. తాడితో యమదూతేన తదోఽభజీతత్ర దుఃఖితః, తతశ్చ
క్షు కుష్ఠలరోగీ తతశ్శుద్ధః క్రమేణ సః ౧౦[illegible]. మ్లేచ్ఛసేవీ మసీజీవీ యో విప్రో భా
రతే భువి, వసేత్స్వలోమమానాబ్దం మసీకుండే సదుఃఖభాక్. ౧౦౪. తాడితో
యమదూతేన తదోఽభజీ తత్ర తిష్ఠతి, తతస్త్రిజన్మని భవేత్కృష్ణవర్ణః పశుస్సతి. ౧౦౫.
త్రిజన్మని భవేచ్ఛాగః కృష్ణవర్ణస్త్రిజన్మని, తతస్స తాళవృక్షశ్చ తతశ్శుద్ధో భవే
న్నరః. ౧౦౬. ధాన్యాదిశస్యం తామ్బూలం యో హరేత్సురవిప్రయోః, ఆసనం
చ తథా తల్పం చూర్ణకుణ్డం ప్రయాతి సః. ౧౦౭. శతాబ్దం తత్ర నివసేద్యమదూ
తేన తాడితః, తతో భవేన్మేషజాతిః కుక్కుటశ్చ త్రిజన్మని. ౧౦౮. తతో భవేదా
నరశ్చ కాసవ్యాధియుతో భువి, వంశహీనో దరిద్రశ్చ అల్పాయుశ్చ తతశ్శుచిః,
౧౦౯ కరోతి చక్రం విప్రాణాం హృత్వా ద్రవ్యం చ యో జనః, స వసేచ్చ
క్రకుండేచ శతాబ్దం దండతాడితః ౧౧౦. తతో భవేన్మానవశ్చ తైలకారస్త్రి
జన్మని, వ్యాధియుక్తో భవేద్రోగీ వంశహీనస్తతశ్శుచిః. ౧౧౧. గోధనేషు
చ విప్రేషు కరోతి వక్రతాం పుమాన్, ప్రయాతి వక్రకుండం స తిష్ఠేద్యుగశతం
సతి. ౧౧౨. తతో భవేత్స వక్రాఙ్గో హీనాఙ్గస్సప్తజన్మని, దరిద్రో వంశహీనశ్చ
భార్యాహీనస్తతశ్శుచిః. ౧౧౩. తతో భవేద్గృధ్రజన్మా త్రిజన్మని చ సూకరః, త్రి
జన్మని బిడాలశ్చ మయూరశ్చ త్రిజన్మని. ౧౧౪. నిషిద్ధం కూర్మమాంసం చ
బ్రాహ్మణో యో హి భక్షతి, కూర్మకుణ్డే వసేత్సోఽపి శతాబ్దం కూర్మభక్షితః.
౧౧౫. తతో భవేత్కూర్మజన్మా త్రిజన్మనిచ సూకరః, త్రిజన్మనిబిడాలశ్చ మయూ
రశ్చ తతశ్శుచిః. ౧౧౬. ఘృతం తైలాదికం చైవ యో హరేత్సురవిప్రయోః,
స యాతి జ్వాలకుణ్డం చ భస్మకుణ్డం చ పాతకీ. ౧౧౭. తత్ర స్థిత్వా శతాబ్దం చ

౧౦౨, ౧౦౩. మసీకుండమాహ—కించిద్వస్తు
దిరోగవాన్. ౧౦౧. లాలాకుండమాహ—పుంశ్చల్యన్నం చేతి ౧౦౨, ౧౦౩. మసీకుండమాహ—కించిద్వస్తు
మ్లేచ్ఛసేవీతి. ౧౦౪—౧౦౬. చూర్ణకుండమాహ—ధాన్యాదీతి. శస్యం ప్రశస్తం చక్ర
౧౦౭—౧౦౯. చక్రకుండమాహ—కరోతీతి. విప్రాణాం ద్రవ్యం హృత్వా యశ్చక్రం కులాలాదిచక్రం యః
పూజాం కరోతి. మన్త్రశాస్త్రే ప్రసిద్ధా చక్రపూజా. యద్వా చక్రం కుటిలదృష్టిం. ౧౧౨—
కరోతీత్యర్థః. ౧౧౦, ౧౧౧. వక్రకుండమాహ—గోధనేష్వితి. వక్రతాం భస్మకుండం చ సముచ్చి
౧౧౪. కూర్మకుండమాహ—నిషిద్ధమితి. ౧౧౫, ౧౧౬. జ్వాలాకుండం ధాత్రీమామలకచూర్ణమ్,
త్వాహ—ఘృతమితి. ౧౧౭, ౧౧౮. దగ్ధకుండమాహ—సుగన్ధీతి.

స భవేత్తైలపాచితః, సప్తజన్మని మత్స్యశ్చ మూషకశ్చ తతశ్శుచిః. ౧౧౮. సుగన్ధితైలం ధాత్రీం వా గన్ధద్రవ్యాన్యదేవ వా, భారతే పుణ్యవర్షే చ యో హరేత్పురవిప్రయోః ౧౧౯. స వసేద్దగ్ధకుణ్డే చ భవేద్దగ్ధో దివానిశమ్, స్వలోమమానవర్షం చ తతో దుర్గన్ధికో భవేత్. ౧౨౦. దుర్గన్ధకస్సప్తజన్మ మృగనాభిస్త్రిజన్మని, సప్తజన్మసుమన్థానస్తతో హి మానవో భవేత్. ౧౨౧. బలేనైవ. ఛలేనైవ హింసారూపేణ వా సతి, బలిష్ఠశ్చ హరేద్భూమిం భారతే పరపైతృకీమ్. ౧౨౨. స వసేత్తప్తసూచీం చ భవేత్తాపీ దివానిశమ్, తప్తతైలే యథా జీవో దగ్ధో భవతి సన్తతమ్. ౧౨౩. శబ్దం కరోత్యనాహారో యమదూతేన తాడితః, షష్టివర్షసహస్రాణి విట్కృమిశ్చ భవేత్తతః ౧౨౪. భస్మసాన్న భవత్యేవ భోగీ దేహీ న నశ్యతి, సప్తమన్వన్తరం పాపీ సన్తప్తస్తత్ర తిష్ఠతి. ౧౨౫. తతో భవేద్భూమిహీనో దరిద్రశ్చ తతశ్శుచిః, తతస్స్వయోనిం సమ్ప్రాప్య శుభకర్తా చరేత్పునః.౧౨౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

అవశిష్టనరకకుణ్డపతనయోగ్యపాపలక్షణమ్.

యమ ఉవాచః—ఛినత్తి జీవం ఖడ్గేన దయాహీనస్సుదారుణః, నరఘాతీ హంతి నరమర్థలోభేన భారతే. ౧. అసిపత్రే వసేత్సోఽపి యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ. తేషు యో బ్రాహ్మణాన్హంతి శతమన్వన్తరం వసేత్. ౨. ఛిన్నాఙ్గస్స వసేత్సోఽపి ఖడ్గధారేణ సన్తతమ్, అనాహారశ్శబ్దముచ్చైర్యమదూతేన తాడితః. ౩ మన్థానశ్శతజన్మాని శతజన్మాని సూకరః, కుక్కుటస్సప్తజన్మాని సృగాలస్సప్తజన్మసు. ౪. వ్యాఘ్రశ్చ సప్తజన్మాని వృకశ్చైవ త్రిజన్మసు, సప్తజన్మసు మణ్డూకో యమదూతేన తాడితః ౫. స భవేద్భారతే వర్షే మాహిషశ్చ తతశ్శుచిః, గ్రామాణాం నగరాణాం హి దహనం యః కరోతి చ. ౬. క్షురధారే వసేత్సోఽపి ఛిన్నాఙ్గస్త్రియుగం సతి, తతః ప్రేతో భవేత్సద్యో వహ్నివక్త్రో భ్రమన్మహీమ్. ౭. సప్తజన్మామేధ్యభోజీ కపోతస్సప్త జన్మసు, తతో భవేన్మహాశూలీ మానవస్సప్త జన్మని. ౮. సప్తజన్మ గళత్కుష్ఠీ తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః, పరకర్ణే ముఖం దత్వా

౧౧౯—౧౨౧. తప్తసూచీకుండమాహ—బలేనైవేతి. ౧౨౨—౧౨౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైకనవతిశ్లోకైరథ సవిస్తరమ్, కుండానామవశిష్టానాం కథ్యన్తే వ్యాధికారిణః. క్రమప్రాప్తమసిపత్రకుండమాహ—ఛినత్తీతి. ౧—౩. మన్థానో జీవవిశేషః. ౪,౫. క్షురధారం కుండమాహ—గ్రామాణామితి. ౬. వహ్నివక్త్రో నిత్యం ప్రజ్వలద్వక్త్ర ఇత్యర్థః. ౭, ౮. సూచి

పరనిన్దాం కరోతి యః. ౯. పరదోషే మహోత్సాహీ దేవబ్రాహ్మణనిన్దకః, సూచీముఖే
వసేత్సోఽపి సూచీవిద్ధో యుగత్రయమ్. ౧౦. తతో భవేద్వృశ్చికశ్చ సర్పశ్చ
సప్తజన్మసు, వజ్రకీటస్సప్తజన్మ భస్మకీటస్తతః పరమ్. ౧౧ తతో భవేన్మానవశ్చ
మహావ్యాధియుతశ్శుచిః, గృహిణాం హి గృహం భిత్త్వా వస్తుస్తేయం కరోతి యః.
౧౨. గాశ్చ ఛాగాంశ్చ మేషాంశ్చ యాతి గోకాముఖే చ సః, తాడితో యమ
దూతేన వసేత్తత్ర యుగత్రయమ్. ౧౩ తతో భవేత్సప్తజన్మ గోజాతిర్వ్యాధి
సంయుతః, త్రిజన్మని మేషజాతిశ్ఛాగజాతిస్త్రిజన్మని. ౧౪ తతో భవేన్మానవశ్చ
నిత్యరోగీ దరిద్రకః, భార్యాహీనో బన్ధుహీనస్సన్తాపీ చ తతశ్శుచిః. ౧౫.
సామాన్యద్రవ్యచౌరశ్చ యాతి నక్రముఖం చ సః, తాడితో యమదూతేన వసే
త్తత్రాబ్దః త్రయమ్. ౧౬. తతో భవేత్సప్తజన్మ గోజాతిర్వ్యాధిసంయుతః, తతో
భవేన్మానవశ్చ మహారోగీ తతశ్శుచిః. ౧౭. హన్తి గాశ్చ గజాంశ్చైవ తుర
గాంశ్చ నగాంస్తథా, సయాతి గజదంశం చ మహాపాపీ యుగత్రయమ్. ౧౮.
తాడితో యమదూతేన నాగదన్తేన సన్తతమ్, స భవేద్గజజాతిశ్చ తురగశ్చ
త్రిజన్మని. ౧౯. గోజాతిర్మ్లేచ్ఛజాతిశ్చ తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః, జలం పిబన్తీం
తృషితాం గాం వారయతి యః పుమాన్. ౨౦. నరకం గోముఖాకారం కృమిత
ప్తోదకాన్వితమ్, తత్ర తిష్ఠతి సన్తప్తో యావన్మన్వన్తరావధి. ౨౧. తతో నరో
ఽపి గోహీనో మహారోగీ దరిద్రకః, సప్తజన్మాన్త్యజాతిశ్చ తతశ్శుద్ధో భవేన్నరః.
౨౨. గోహత్యాం బ్రహ్మహత్యాం చ కరోతి హ్యతిదేశికీమ్, యో హి గచ్ఛత్య
గమ్యాం చ యస్స్త్రీహత్యాం కరోతి చ. ౨౩. భిక్షుహత్యాం మహాపాపీ
భ్రూణహత్యాం చ భారతే, కుమ్భీపాకే వసేత్సోఽపి యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ.
౨౪. తాడితో యమదూతేన చూర్ణ్యమానశ్చ సన్తతమ్, క్షణం పతతి వహ్నౌ
చ క్షణం పతతి కణ్టకే. ౨౫. క్షణం పతేత్తప్తతైలే తప్తో యేన క్షణం క్షణమ్,
క్షణం చ తప్తలోహే చ క్షణం చ తప్తతామ్రకే. ౨౬ గృధ్రో జన్మసహస్రాణి
శతజన్మాని సూకరః, కాకశ్చ సప్తజన్మాని సర్పశ్చ సప్తజన్మసు. ౨౭. షష్టివర్షసహ

ముఖకుండమాహ — పరకర్ణే ఇతి. ౯ — ౧౧. గోకాముఖకుండమాహ — గృహిణాం హీతి. ౧౨ —
౧౫. నక్రముఖకుండమాహ — సామాన్యేతి. నక్రముఖం నక్రాకారం ముఖం యస్య పూర్వోక్తం
నక్రకుండం తు నక్రజన్తుఘటితత్వాన్నక్రకుండమ్. ౧౬, ౧౭. గజదంశకుండమాహ — హన్తీతి. కుంభీ
నగాన్ వృక్షాన్. ౧౮, ౧౯. గోముఖకుండమాహ — జలం పిబన్తీమితి. ౨౦ — ౨౨. వత్సీ
పాకకుండమాహ — గోహత్యామితి. అతిదేశికీం శాస్త్రవచనోక్తామ్. అగమ్యాం స్త్రియం కరో
మాణాం యో నరో గచ్ఛతి. ౨౩ — ౨౪. అధునా గోహత్యాం బ్రహ్మహత్యాం వ యః

స్త్రాణి విష్ఠాయాం జాయతే కృమిః, నానాజన్మసు స వృషస్తతః కుష్ఠీ దరిద్రకః ౨౮. సావిత్ర్యువాచః—విప్రహత్యా చ గోహత్యా కిం విధా చాతిదేశికీ, కా వా నృణామగమ్యా చ కోవా సన్ధ్యావిహీనకః. ౨౯ అదీక్షితః పుమాన్కో వా కో వా తీర్థప్రతిగ్రహీ, ద్విజః కో వా గ్రామయాజీ కో వా విప్రోఽథ దేవలః ౩౦. శూద్రాణాం సూపకారశ్చ ప్రమత్తో వృషలీపతిః, ఏతేషాం లక్షణం సర్వం వద వేదవిదాంవర. ౩౧. ధర్మరాజ ఉవాచః—శ్రీకృష్ణే చ తదర్చాయామన్యేషాం ప్రకృతౌ సతి, శివే చ శివలిఙ్గే చ సూర్యే సూర్యమణౌ తథా. ౩౨ గణేశేవాథ దుర్గాయామేవం సర్వత్ర సుందరి, యః కరోతి భేదబుద్ధిం బ్రహ్మహత్యాం లభేత్తు సః. ౩౩. స్వగురౌ స్వేష్టదేవే చ జన్మదాతరి మాతరి, కరోతి భేదబుద్ధిం యో బ్రహ్మహత్యాం లభేత్తు సః. ౩౪. వైష్ణవేషు చ భక్తేషు బ్రాహ్మణేష్వితరేషు చ, కరోతి భేదబుద్ధిం యో బ్రహ్మహత్యాం లభేత్తు సః. ౩౫. విప్రపాదోదకే చైవ సాలగ్రామోదకే తథా, కరోతి భేదబుద్ధిం యో బ్రహ్మహత్యాం లభేత్తుసః. ౩౬. శివే నైవేద్యకేచైవ హరి నైవేద్యకే తథా, కరోతిభేదబుద్ధిం యో బ్రహ్మహత్యాం లభేత్తుసః. ౩౭. సర్వేశ్వరేశ్వరే కృష్ణే సర్వకారణకారణే, సర్వాద్యే సర్వదేవానాం సేవ్యే సర్వాన్తరాత్మని. ౩౮ మాయయానేకరూపే వాప్యేకఏవహి నిర్గుణే, కరోతి భేదబుద్ధిం యో బ్రహ్మహత్యాంలభేత్తుసః ౩౯. శక్తిభక్తే ద్వేషబుద్ధిం శక్తిశాస్త్రే తథై

త్యాతిదేశికీమితి ధర్మవాక్యం శ్రుత్వా ఆతిదేశికీ గోహత్యా బ్రహ్మహత్యా చ కీదృశీ భవతి కిం వా తస్యా లక్షణమితి సావిత్రీ పృచ్ఛతి—సావిత్ర్యువాచ—విప్రహత్యేతి. కించాగమ్యాయా గమ్యాయాశ్చ లక్షణం వద తథా సన్ధ్యావిహీనస్యాదీక్షితస్య తీర్థప్రతిప్రతిగ్రాహిణశ్చ లక్షణం తథా గ్రామయాజిదేవలయోశ్చ లక్షణం వదేత్యర్థః. ౨౯—౩౧. తదర్చాయాం కృష్ణప్రతిమాయాం తథా అన్యేషాం దేవానాం చ ప్రకృతౌ ప్రతిమాయాం సూర్యకాన్తే. ౩౨. తథా గణేశే తత్ప్రతిమాయాం తథా దుర్గాయాం తత్ప్రతిమాయాం చ ఏతేషు పరస్పరం భేదబుద్ధిం యః కరోతి తథై తేషాం ప్రతిమాసు భేదబుద్ధిం యః కరోతి స ఇత్యర్థః. ఇయం వచనబోధితత్వాదాతిదేశికీ బ్రహ్మహత్యా సాక్షాద్బ్రహ్మహత్యాసమఫలైవేత్యర్థః. ఏవముత్తరత్రాపి సర్వత్ర బోద్ధవ్యమ్. ౩౩. స్వగురావితి. ఇష్టే దేవగురుపితృజననీషు పరస్పరం యో భేదబుద్ధిం కరోతీత్యర్థః. తదుక్తమ్ "గురౌ మనుష్యబుద్ధిం చ మన్త్రే చాక్షరబుద్ధితామ్, ప్రతిమాసు శిలాబుద్ధిం కుర్వాణో నరకం వ్రజేది"తి. ౩౪. వైష్ణవేష్వితి. ఇదం దేవతాన్తరాణాముప్యుపలక్షణమ్. ౩౫, ౩౬. శివనైవేద్యకే ఇతి. యథా శివనైవేద్యమహిమా తథైవ విష్ణునైవేద్యమహిమా నాత్ర తారతమ్యభావః కర్తవ్యో యది కరోతి తర్హి బ్రహ్మహత్యాం లభేదిత్యర్థః. శివమన్త్రదీక్షితానాం శివనైవేద్యభక్షణస్యావశ్యం విహితత్వాత్. శివనైవేద్యభక్షణనిషేధవాక్యాని త్వదీక్షితవిషయాణీతి హ్యప్పయ్యదీక్షితగ్రంథేషు స్పష్టమ్. ౩౭. కృష్ణే గోపాలసున్దరీరూపే. ౩౮. నిర్గుణే బ్రహ్మణి కృష్ణేన యో భేదదృష్టిం కరోతీత్యర్థః. అథవా ఈశేన మహాదేవేన కృష్ణస్య చ భేదబుద్ధిం యః కరోతీత్యర్థః. ౩౯—౪౩. కారణబ్రహ్మరూపిణీం

వ చ, ద్వేషం యః కురుతే మర్త్యో బ్రహ్మహత్యాం లభేత్తు సః. ౪౦. పితృదేవా ర్చనం యో వా త్యజేద్వేదనిరూపితమ్, యః కరోతి నిషిద్ధం చ బ్రహ్మహత్యాం లభేత్తు సః. ౪౧. యో నిన్దతి హృషీకేశం తన్మన్త్రోపాసకం తథా, పవిత్రాణాం పవిత్రం చ జ్ఞానానన్దం సనాతనమ్. ౪౨. ప్రధానం వైష్ణవానాం చ దేవానాం సేవ్యమీశ్వరమ్, యేనార్చయన్తి నిన్దన్తి బ్రహ్మహత్యాం లభన్తి తే. ౪౩. యే నిన్దన్తి మహాదేవీం కారణబ్రహ్మరూపిణీమ్, సర్వశక్తిస్వరూపాం చ ప్రకృతిం సర్వ మాతరమ్. ౪౪. సర్వదేవస్వరూపాం చ సర్వేషాం వన్దితాం సదా, సర్వకారణ రూపాం చ బ్రహ్మహత్యాం లభంతి తే. ౪౫. కృష్ణజన్మాష్టమీం రామనవమీం చ సుపుణ్యదామ్, శివరాత్రిం తథా చైకాదశీం వారే రవేస్తథా. ౪౬. పఞ్చపర్వాణి పుణ్యాని యే న కుర్వంతి మానవాః, లభంతి బ్రహ్మహత్యాం తే చాణ్డాలాధిక పాపినః. ౪౭. అమ్బువాచ్యాం భూఖననం జలశౌచాదికం చ యే, కుర్వంతి భారతే వర్షే బ్రహ్మహత్యాం లభంతి తే. ౪౮. గురుం చ మాతరం తాతం సాధ్వీం భార్యాం సుతం సుతామ్, అనిన్ద్యాం యో న పుష్ణాతి బ్రహ్మహత్యాం లభేత్తు సః. ౪౯. వివాహో యస్య న భవేన్న పశ్యతి సుతం తు యః, హరిభక్తివిహీనో యో బ్రహ్మ హత్యాం లభేత్తు సః ౫౦. హరేరనైవేద్యభోజీ నిత్యం విష్ణుం న పూజయేత్, పుణ్యం పార్థివలిఙ్గం చ బ్రహ్మహాసౌ ప్రకీర్తితః ౫౧. గోప్రహారం ప్రకుర్వన్తం దృష్ట్వా యో న నివారయేత్, యాతి గోవిప్రయోర్మధ్యే గోహత్యాం తు లభే త్తుసః ౫౨. దణ్డైర్గాం తాడయేన్మూఢో యో విప్రో వృషవాహనః, దినేదినే గోవధం చ లభతే నాత్ర సంశయః ౫౩. దదాతి గోభ్య ఉచ్ఛిష్టం భోజయే ద్వృషవాహకమ్, భుఙ్క్తే వృషవాహాన్నం స గోహత్యాం లభేద్ధ్రువమ్. ౫౪. వృషలీపతిం యాజయేద్యో భుఙ్క్తేఽన్నం తస్య యో నరః, గోహత్యాశతకం సోఽపి లభతే నాత్ర సంశయః. ౫౫. పాదం దదాతి వహ్నౌ యో గాశ్చ పాదేన తాడ యేత్, గేహం విశేదధౌతాఙ్ఘ్రిస్స్నాత్వా గోవధమాప్నుయాత్. ౫౬. యో భుఙ్క్తే స్నిగ్ధపాదేన శేతే స్నిగ్ధాఙ్ఘ్రిరేవ చ, సూర్యోదయే చ యో భుఙ్క్తే స

మూలప్రకృతిం శ్రీభువనేశ్వరీమిత్యర్థః. ౪౪, ౪౫. వారే రవేః రవివాసర ఇత్యర్థః. ౪౬. పంచ పర్వాణి వ్రతదినానీత్యర్థః. ౪౭. అమ్బువాచీ పూర్వోక్తా రజస్వలా పృథ్వీ ఆర్ద్రానక్షత్రాద్యపాదా వచ్ఛేదేన త్రిదినం పృథ్వీ రజస్వలా తిష్ఠతీతి జ్యోతిశ్శాస్త్రే ఉక్తం తస్యాం భూఖననాత్ తథా జలశౌచాదికరణాచ్చ బ్రహ్మహత్యాం లభన్తే ఇత్యర్థః, ౪౮ — ౫౧. ఇత్థమాతిదేశికబ్రహ్మహత్యా ముక్త్వా అతిదేశికగోహత్యామాహ—గోప్రహారమితి. గోవిప్రయోర్మధ్యే మార్గాన్తరే సతీతి తాత్పర్యమ్. ౫౨—౫౫. స్నాత్వాఽధౌతాంఘ్రిర్గేహం దేవగృహం యది విశేదిత్యన్వయః. ౫౬.

గోహత్యాం లభేద్ధ్రువమ్. ౫౭. అవీరాన్నం చ యో భుఙ్క్తే యోనిజీవస్య చ ద్విజః, యస్త్రిసన్ధ్యావిహీనశ్చ గోహత్యాం లభతే చ సః. ౫౮. స్వభర్తరి చ దేవేవా భేదబుద్ధిం కరోతి యా, కటూక్త్యా తాడయేత్కాన్తం సా గోహత్యాం లభేద్ధ్రువమ్. ౫౯. గోమార్గవర్జనం కృత్వా దదాతి సస్యమేవవా, తటాకే వా తు దుర్గేవా స గోహత్యాం లభేద్ధ్రువమ్. ౬౦. ప్రాయశ్చిత్తే గోవధస్య యః కరోతి వ్యతిక్రమమ్, పుత్రలోభాదథాజ్ఞానాత్స గోహత్యాం లభేద్ధ్రువమ్. ౬౧. రాజకే దైవకే యత్నాద్గోస్వామీ గాం న రక్షతి, దుఃఖం దదాతి యో మూఢో గోహత్యాం స లభేద్ధ్రువమ్ ౬౨ ప్రాణినో లఙ్ఘయేద్యోహి దేవార్చామనలం జలమ్, నైవేద్యం పుష్పమన్నం చ స గోహత్యాం లభేద్ధ్రువమ్. ౬౩. శశ్వన్నాస్తీతి యో వాదీ మిథ్యావాదీ ప్రతారకః, దేవద్వేషీ గురుద్వేషీ స గోహత్యాం లభేద్ధ్రువమ్. ౬౪. దేవతాప్రతిమాం దృష్ట్వా గురుం వా బ్రాహ్మణం సతీమ్, సమ్భ్రమాన్ననమేద్యో హి స గోహత్యాం లభేద్ధ్రువమ్. ౬౫. న దదాత్యాశిషం కోపాత్ప్రణతాయ చ యో ద్విజః, విద్యార్థినే చ విద్యాం చ స గోహత్యాం లభేద్ధ్రువమ్. ౬౬. గోహత్యావిప్రహత్యా చ కథితా చాతిదేశికీ, గమ్యాం స్త్రియం నృణామేవం నిబోధ కథయామి తే. ౬౭. స్వస్త్రీ గమ్యా చ సర్వేషామితి వేదానుశాసనమ్, అగమ్యాచ తదన్యాయా చేతి వేదవిదో విదుః. ౬౮. సామాన్యం కథితం సర్వం విశేషం శృణు సున్దరి, అత్యగమ్యాహి యాయాశ్చ నిబోధ కథయామి తాః. ౬౯. శూద్రాణాం విప్రపత్నీ చ విప్రాణాం శూద్రకామినీ, అత్యగమ్యా చ నిన్ద్యా చ లోకే వేదే పతివ్రతే ౭౦. శూద్రశ్చబ్రాహ్మణీంగత్వా బ్రహ్మహత్యాశతం లభేత్, తత్సమం బ్రాహ్మణీ చాపి కుమ్భీపాకం లభేద్ధ్రువమ్. ౭౧ శూద్రాణాం విప్రపత్నీ చ విప్రాణాం శూద్రకామినీ, యది శూద్రాం వ్రజేద్విప్రో వృషలీపతిరేవ సః. ౭౨. స భ్రష్టో విప్రజాతేశ్చ చాణ్డాలాత్సోఽధమస్మృతః, విష్ఠాసమశ్చ

స్నిగ్ధపాదేన ఆర్ద్రపాదేన. ౫౭. అవీరా పతిపుత్రరహితా. యోనిజీవ్యః కుట్టనః. త్రిసన్ధ్యావిహీన లక్షణమగ్రే వక్ష్యతి. ౫౮, ౫౯. గోమార్గేతి. యస్యార్థః పూర్వముక్త ఏవ పృథగ్వ్యాఖ్యానే. వర్జనం నాశమ్. సస్యం క్షేత్రం తథా తడాగే దుర్గే వా తడాగం దుర్గం వోపమృద్య తస్మిన్స్థానే ఇత్యర్థః. ౬౦. పుత్రలోభాదితి. పుత్రేణ కృతాయాం గోహత్యాయాం ప్రాయశ్చిత్తే ప్రాప్తే తస్య వ్యతిక్రమముల్లంఘనంపుత్రలోభాద్యఃపితా కరోతి సోఽపి గోహత్యాం లభేదిత్యర్థః. ౬౧. రాజకే రాజోపద్రవే దైవకే దైవోపద్రవే. ౬౨. లంఘయేదిత్యస్య సర్వత్రానుషంగః. ౬౩. శశ్వన్నాస్తీతి. అతిథిం ప్రతీతి శేషః. ౬౪—౬౬. ఉపసంహరతి—గోహత్యేతి. అధునా గమ్యామగమ్యాం చస్త్రియంవదతి—గమ్యామితి. ౬౭, ౬౮. అతిశయేనాగమ్యాఆహ—అత్యగమ్యాహీతి. ౬౯, ౭౦. కుమ్భీపాకే ఉభావపి శూద్రబ్రాహ్మణపత్న్యౌ గచ్ఛత ఇత్యర్థః. ౭౧—౭౪. సురాపీతిరితి. సురాపస్తథా

తత్పిణ్డో మూత్రం తస్య చ తర్పణమ్. ౨౩. న పితౄణాం సురాణాం చ తద్దత్తము
పతిష్ఠతి, కోటిజన్మార్జితం పుణ్యం తస్యాప్యుతపసార్జితమ్ ౨౪. ద్విజస్య వృషలీలో
భాన్నశ్యత్యేవ న సంశయః, బ్రాహ్మణశ్చ సురాపీతిః విడ్భోజీ వృషలీపతిః ౨౫. తప్త
ముద్రాదగ్ధదేహస్తప్తశూలాఙ్కితస్తథా, హరివాసరభోజీ చ కుమ్భీపాకం వ్రజే
ద్ద్విజః ౨౬. గురుపత్నీం రాజపత్నీం సపత్నీమాతరం ధ్రువమ్, సుతాం పుత్ర
వధూం శ్వశ్రూం సగర్భాం భగినీం సతీమ్ ౨౭. సోదరభ్రాతృజాయాం చ మాతు
లానీం పితుః ప్రసూమ్, మాతుః ప్రసూం తత్స్వసారం భగినీం భ్రాతృకన్యకామ్.
౨౮. శిష్యాం శిష్యస్య పత్నీం చ భాగినేయస్య కామినీమ్, భ్రాతుఃపుత్రప్రియాం
చైవాత్యగమ్యా ఆహ పద్మజః ౨౯ ఏతాః కామేన కాన్తా యో వ్రజేద్వై
మానవాధమః, స మాతృగామీ వేదేషు బ్రహ్మహత్యాశతం వ్రజేత్. ౩౦.
అకర్మార్హోఽస్యసంస్పృశ్యో లోకే వేదే చ నిన్దితః, స యాతి కుమ్భీపాకే చ మహా
పాపీ సుదుష్కరే ౩౧ కరోత్యశుద్ధాం సన్ధ్యాం వానసన్ధ్యాం వా కరోతి చ, త్రిస
న్ధ్యం వర్జయేద్యో వా సన్ధ్యాహీనశ్చ స ద్విజః. ౩౨. వైష్ణవం చ తథా శైవం
శాక్తం సౌరం చ గాణపమ్, యోఽహఙ్కారాన్న గృహ్ణాతి మన్త్రం సోఽదీక్షిత
స్మృతః. ౩౩. ప్రవాహమవధిం కృత్వా యావద్ధస్తచతుష్టయమ్, తత్ర నారా
యణస్స్వామీ గఙ్గాగర్భాన్తరే వసేత్. ౩౪. తత్ర నారాయణక్షేత్రే మృతో
యాతి హరేః పదమ్, వారాణస్యాం బదర్యాం చ గఙ్గాసాగరసఙ్గమే. ౩౫.
పుష్కరే హరిహరక్షేత్రే ప్రభాసే కామరూపస్థలే, హరిద్వారే చ కేదారే తథా
మాతృపురేఽపి చ ౩౬ సరస్వతీనదీతీరే పుణ్యే బృన్దావనే వనే, గోదావర్యాం చ
కౌశిక్యాం త్రివేణ్యాం చ హిమాచలే. ౩౭. ఏషు తీర్థేషు యో దానం ప్రతి
గృహ్ణాతి కామతః, స చ తీర్థప్రతిగ్రాహీ కుమ్భీపాకే ప్రయాతి సః. ౩౮. శూద్ర

విడ్భోజీ తథా వృషలీపతిస్తథా తప్తముద్రాభిర్దగ్ధో దేహో యస్య స తప్తముద్రాధారీ వైష్ణవస్తథా తప్తశూలధారీ శైవో హరివాసరభోజీ ఏకాదశీవ్రతేష్వన్నభుక్ ఏతే కుమ్భీపాకే వ్రజన్తీత్యర్థః. ౨౪. ౨౫, ౨౬. సగర్భాం కాంచనశ్రియమ్. యద్వా సగర్భాం సోదరాం భగినీమిత్యన్వయః. ౨౭. తత్స్వసారం మాతృప్రసూస్వసారమిత్యర్థః. భగినీభ్రాత్రోః కన్యకామిత్యర్థః. ౨౮. ఏతా అత్యగమ్యాః స్త్రియ ఇత్యర్థః. ౨౯—౩౧. సన్ధ్యాహీనమాహ—కరోత్యశుద్ధామితి. అశుద్ధాం శాస్త్రోక్తప్రకారరహితాం తిసృణాం సన్ధ్యానాం సమాహారః త్రిసన్ధ్యమేవం ప్రకారేణ సన్ధ్యారహితో యః స సన్ధ్యాహీన ఇత్యర్థః. ౩౨. అథాదీక్షితమాహ—వైష్ణవమితి. ౩౩. తీర్థప్రతిగ్రాహిణమాహ—ప్రవాహమవధిమితి. ౩౪. తత్ర నారాయణక్షేత్రే కాశ్యాదిస్థానేషు చ యః ప్రతిగ్రాహీ సతీర్థప్రతిగ్రాహీతి సముదాయార్థః. ౩౫. హరిహరక్షేత్రే త్ర్యమ్బకే. మాతృపురం మాతాపురసంజ్ఞకం శ్రీరేణుకాస్థానమ్. ౩౬, ౩౭. కామతః ఇచ్ఛాతో నత్వనుపపత్తితః. ౩౮.

సేవీ శూద్రయాజీ గ్రామయాజీతి కీర్తితః, తథా దేవోపజీవీ చ దేవలః పరికీర్తితః. ౮౯. శూద్రపాకోపజీవీ యస్సూపకార ఇతి స్మృతః, సన్ధ్యాపూజనహీనశ్చ ప్రమత్తః పతితస్స్మృతః. ౯౦. ఉక్తం సర్వం మయా భద్రే లక్షణం వృషలీపతేః, ఏతే మహాపాతకినః కుమ్భీపాకం ప్రయాన్తి తే. ౯౧. కుండాన్యన్యాని యే యాంతి నిబోధ కథయామి తే. ౯౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

ధర్మరాజఉవాచః—దేవసేవాం వినా సాధ్వి న భవేత్కర్మకృన్తనమ్, శుద్ధకర్మ శుద్ధబీజం నరకశ్చ కుకర్మణా. ౧ పుంశ్చల్యన్నం చ యో భుఙ్క్తే యోఽన్యాం గచ్ఛేత్పతివ్రతే, సద్విజః కాలసూత్రం చ మృతో యాతి సుదుర్గమమ్. ౨ శతవర్షం కాలసూత్రే స్థిరీభూతో భవేద్ధ్రువమ్, తత్ర జన్మని రోగీ చ తతశ్శుద్ధో భవేద్ద్విజః. 3. పతివ్రతా చైకపతౌ ద్వితీయే కులటా స్మృతా, తృతీయే ధర్షిణీ జ్ఞేయా చతుర్థే పుంశ్చలీత్యపి. ౪. వేశ్యా చ పఞ్చమే షష్ఠే పుఙ్గీ చ సప్తమేఽష్టమే, తత ఊర్ధ్వం మహావేశ్యా సాఽస్పృశ్యా సర్వజాతిషు. ౫. యో ద్విజః కులటాం గచ్ఛేద్ధర్షిణీం పుంశ్చలీమపి, పుఙ్గీం వేశ్యాం మహావేశ్యాం మత్స్యోదం యాతి నిశ్చితమ్. ౬. శతాబ్దం కులటాగామీ ధృష్టాగామీ చతుర్గుణమ్, షడ్గుణం పుంశ్చలీగామీ వేశ్యాగామీ గుణాష్టకమ్. ౭. పుఙ్గీగామీ దశగుణం వసేత్తత్ర న సంశయః, మహావేశ్యాకాముకశ్చ తతో దశగుణం భవేత్. ౮. తత్రైవ యాతనాం భుఙ్క్తే యమదూతేన తాడితః, తిత్తిరిః కులటాగామీ ధృష్టాగామీ చ వాయసః. ౯. కోకిలః పుంశ్చలీగామీ వేశ్యాగామీ వృకస్స్మృతః, పుఙ్గీగామీ సూకరశ్చ సప్తజన్మాని భారతే. ౧౦. మహావేశ్యాప్రగామీ చ జాయ

గ్రామయాజ్యాదీనాం లక్షణాన్యాహ—శూద్రసేవీతి. ౮౯—౯౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

అథాధికైకోనసప్తత్యాశ్లోకైరథ సవిస్తరమ్, కుండానామవశిష్టానాం కథ్యన్తే హ్యధికారిణః.

ఏతాదృశనానావిధదుఃఖనివృత్తిరీశ్వరసేవాం వినా న భవతీతి ధైర్యార్థమాహ—ధర్మరాజ ఉవాచ—దేవసేవామితి. సుకర్మణా తు సుకర్మ వర్ధతే న తు తస్య కర్మణో నికృన్తనమిత్యాహ—శుద్ధకర్మేతి. శుద్ధబీజం శుద్ధకర్మబీజం చేత్యర్థః. కుకర్మణా తు నరకశ్చ కారాత్కుకర్మ చ భవతీత్యర్థః. ౧. కాలసూత్రకుండమాహ—పుంశ్చల్యన్నమితి. ౨. తత్ర జన్మని కాలసూత్రభోగోత్తరజన్మనీత్యర్థః. 3. మత్స్యోదకుండగామిన ఆహ—పతివ్రతా చైకపతావితి. ద్వితీయే పత్యౌ పతి చ పత్యౌ పుంగీభవతీత్యన్వయః. సా అస్పృశ్యేతి చ్ఛేదః. ౫, ౬. చతుర్గుణం చతుశ్శతాబ్దమ్. ఏవం సర్వత్ర జ్ఞేయమ్. ౪. పంచమే షష్ఠే చ పత్యౌ వైశ్యేత్యన్వయః. సప్తమే అష్టమే కులటా. ఏవం సర్వత్ర జ్ఞేయమ్, ౭—౧౦. కృమికన్తుకుండమాహ—యో భుంక్తే ఇతి. ౧౧. అరున్తుదస్తు

తే శాల్మలీతరుః, యో భుఙ్క్తే జ్ఞానహీనశ్చ గ్రహణే చన్ద్రసూర్యయోః. ౧౧
అరున్తుదం స యాత్యేవాప్యన్నమానాబ్దమేవ చ, తతో భవేన్మానవశ్చాప్యుదరే
రోగపీడితః. ౧౨. గుల్మయుక్తశ్చ కాణశ్చ దన్తహీనస్తత శ్శుచిః, వాక్ప్ర
దత్తాం స్వకన్యాం చ యోఽన్యస్మై ప్రదదాతి చ. ౧౩. స వసేత్పాం
సుకుణ్డే చ తద్భోజీ శతవత్సరమ్, తద్ద్రవ్యహారీ యస్సాధ్వి పాంసువేష్టే శతాబ్ద
కమ్. ౧౪. నివసేచ్ఛరశయ్యాయాం మమ దూతేన తాడితః, భక్త్యా న పూజయే
ద్విప్రశ్శివలిఙ్గం చ పార్థివమ్. ౧౫. స యాతి శూలినః కోపాచ్ఛూలప్రోతే సుదా
రుణమ్, స్థిత్వా శతాబ్దం తత్రైవ శ్వాపదస్సప్తజన్మసు. ౧౬. తతో భవేద్దేవలశ్చ
సప్తజన్మ తతశ్శుచిః, కరోతి కుణ్ఠితం విప్రం యద్భియా కమ్పతోద్విజః. ౧౭. ప్రక
మ్పనే వసేత్సోఽపి విప్రలోమాబ్దమేవ చ, ప్రకోపవదనాకోపాత్స్వామినం యా
చ పశ్యతి. ౧౮. కటూక్తిం తం ప్రవదతి సోల్ముకం సమ్ప్రయాతి హి, ఉల్కాం
దదాతి తద్వక్త్రే సతతం మమ కిఙ్కరః. ౧౯. దండేన తాడయేన్మూర్ధ్ని తల్లోమాబ్దం
ప్రమాణకమ్, తతో భవేన్మానవీ చ విధవా సప్తజన్మసు. ౨౦ సా భుక్త్వా చైవ
వైధవ్యం వ్యాధియుక్తా తతశ్శుచిః, యా బ్రాహ్మణీ శూద్రభోగ్యా చాన్ధకూపే
ప్రయాతి సా. ౨౧. తప్తశౌచోదకే ధ్వాన్తే తదాహారీ దివానిశమ్, నివసేదతి
సన్తప్తా యమదూతేన తాడితా. ౨౨. శౌచోదకే నిమగ్నా సా యావదిన్ద్రాశ్చతు
ర్దశ, కాకీ జన్మసహస్రాణి శతజన్మాని సూకరీ. ౨౩. సృగాలీ శతజన్మాని శతజన్మాని కు
క్కుటీ, పారావతీ సప్తజన్మ వానరీ సప్తజన్మసు. ౨౪ తతో భవేత్సా చాణ్డాలీ సర్వ
భోగ్యా చ భారతే, తతో భవేచ్చ రజకీ యక్ష్మగ్రస్తా చ పుంశ్చలీ. ౨౫. తతః కుష్ఠ
యుతా తైలకారీ శుద్ధా భవేత్తతః, నివసేద్వేధనే వేశ్యా పుఙ్గీ చ దణ్డతాడనే. ౨౬.
జలరన్ధ్రే వసేద్వేశ్యా కులటా దేహచూర్ణకే, స్వైరిణీ దళనే చైవ ధృష్టా వై
శోషణే తథా. ౨౭. నివసేద్యాతనాయుక్తా మమ దూతేన తాడితా, విణ్మూ
త్రభక్షా సతతం యావన్మన్వన్తరం సతి. ౨౮. తతో భవేద్విట్క్రిమిశ్చ లక్షవర్షం
తతశ్శుచిః. బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణీం గచ్ఛేత్క్షత్రియం వాపి క్షత్రియః ౨౯. వైశ్యో

మర్మస్పృక్ కీటవిశేషః తస్య కుండమ్. అన్నమానాబ్దం యావన్తోఽన్నస్య అవయవాస్తావన్తి వర్షాణీ
త్యర్థః. ౧౨. పాంసుభోజ్యం కుండమాహ—వాక్ప్రదత్తామితి. ౧౩. పాంసువేష్టం కుండమాహ—
తద్ద్రవ్యహారీతి. కన్యావిక్రేతేత్యర్థః. ౧౪. శూలప్రోతం కుండమాహ—భక్త్యేతి. ౧౫, ౧౬.
ప్రకంపనం కుండమాహ—కరోతీతి. కుంఠితం కుతర్కేణ. ౧౭. ఉల్కాముఖం కుండమాహ—౨౧—౨౫.
ప్రకోపేతి. ౧౮—౨౦. అన్ధకూపకుండమాహ—యా బ్రాహ్మణీ శూద్రభోగ్యేతి. ౨౬—౨౮.
వేధనం కుండమాహ—నివసేదితి. తాడనాదిపంచకుండాన్యాహ—పుంగీ చేతి. తయా
కషాయకుండమాహ—బ్రాహ్మణ ఇతి. ౨౯. పరదారైస్సహేత్యర్థః. కషాయం యాన్తి

వైశ్యాం చ శూద్రాం వా శూద్రశ్చాపి వ్రజేద్యది, సవర్ణపరదారైశ్చ కషాయం యాన్తి తే జనాః. ౩౦. భుక్త్వా కషాయం తప్తోదం నివసేద్ద్వాదశాబ్దకమ్, తతో విప్రో భవేచ్ఛుద్ధ స్తతో వై క్షత్రియాదయః. ౩౧. యోషితశ్చాపి శుద్ధ్యన్తీత్యేవమాహ పితామహః, క్షత్రియో బ్రాహ్మణీం గచ్ఛేద్వైశ్యో వాపి పతివ్రతే. ౩౨. మాతృగామీ భవేత్సోఽపి శూర్పే చ నరకే వసేత్, శూర్పాకారైశ్చ కృమిభిర్బ్రాహ్మణ్యా సహ దీక్షితః. ౩౩. ప్రతప్తమూత్రభోజీ చ యమదూతేన తాడితః, తత్రైవ యాతనాం భుఙ్క్తే యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ. ౩౪. సప్తజన్మ వరాహశ్చ ఛాగలశ్చ తతశ్శుచిః, కరే ధృత్వా తు తులసీం ప్రతిజ్ఞాం యో న పాలయేత్. ౩౫. మిథ్యా వా శపథం కుర్యాత్స చ జ్వాలాముఖం వ్రజేత్, గఙ్గాతోయం కరే కృత్వా ప్రతిజ్ఞాం యో న పాలయేత్. ౩౬. శిలాం వా దేవప్రతిమాం స చ జ్వాలాముఖం వ్రజేత్, దత్వా దక్షిణహస్తం చ ప్రతిజ్ఞాం యో న పాలయేత్. ౩౭. స్థిత్వా దేవగృహే వాపి స చ జ్వాలాముఖం వ్రజేత్, అస్పృశ్య బ్రాహ్మణం గాం చ జ్వాలావహ్నిం వ్రజేద్ద్విజః ౩౮. న పాలయేత్ప్రతిజ్ఞాం చ స చ జ్వాలాముఖం వ్రజేత్, మిత్రద్రోహీ కృతఘ్నశ్చ యశ్చ విశ్వాసఘాతకః. మిథ్యాసాక్ష్యప్రదశ్చైవ స చ జ్వాలాముఖం వ్రజేత్, ఏతే తత్ర వసన్త్యేవ యావదిన్ద్రాశ్చతుర్దశ. ౪౦. తథాఙ్గారప్రదగ్ధాశ్చ యమదూతేన తాడితాః, చణ్డాలస్తులసీం స్పృష్ట్వా సప్తజన్మ తతశ్శుచిః. ౪౧. మ్లేచ్ఛో గఙ్గాజలస్పర్శీ పఞ్చజన్మ తతశ్శుచిః, శిలాస్పర్శీ విట్కృమిశ్చ దశహస్తప్రసప్తజన్మసు సున్దరి. ౪౨. అర్చాస్పర్శీ బ్రహ్మకృమిస్సప్తజన్మ తతశ్శుచిః, దాతా చ సర్పశ్చ సప్తజన్మసు. ౪౩. తతో భవేద్బ్రహ్మహీనో మానవశ్చ తతశ్శుచిః, మిథ్యావాదీ దేవగృహే దేవలస్సప్తజన్మసు. ౪౪. విప్రాదిస్పర్శకారీ చ వ్యాఘ్రి

శూర్పకుండమాహ—క్షత్రియో బ్రాహ్మణీమితి. ౩౨—౩౪. సహేత్యపి పాఠః. ౩౦, ౩౧. జ్వాలాముఖం కుండమాహ—కరే ధృత్వేతి. తులసీం కరే ధృత్వా కృతాం ప్రతిజ్ఞాం యో న పాలయేదిత్యర్థః. ౩౫. తథైవ గంగాతోయేఽపి జ్ఞేయమ్. ౩౬. శిలాం సాలగ్రామశిలాం దేవప్రతిమాం వా కరే కృత్వా కృతాం ప్రతిజ్ఞాం యో న పాలయేదిత్యర్థః. తథా స్వదక్షిణహస్తం తస్య హస్తోపరి దత్త్వా కృతాం ప్రతిజ్ఞా మిత్యర్థః. ౩౭. స్థిత్వేతి. దేవీగృహే స్థిత్వా కృతాం ప్రతిజ్ఞాం యో న పాలయేదితి శేషః. తథా బ్రాహ్మణం గాం చాఽస్పృశ్య స్పర్శం కృత్వా కృతాం ప్రతిజ్ఞామిత్యర్థః. ౩౮. న పాలయేదితి. పూర్వోక్తం శపథమకృత్వాఽపి కృతాం ప్రతిజ్ఞాం యో న పాలయేత్సోఽపీత్యర్థః. ౩౯, ౪౦. ఏతే శపథకారిణో జ్వాలాముఖే వసన్తి జ్వాలాముఖభోగోత్తరం కః శపథకారీ కిం జన్మ ప్రాప్నోతీతి తదుచ్యతే. చాండాల ఇతి. తులసీం స్పృష్ట్వా యేన కృతా ప్రతిజ్ఞా న పాలితా స జ్వాలాముఖభోగోత్తరం సప్తజన్మసు చాండాలో భవతీత్యేవం సర్వత్ర జ్ఞేయమ్. ౪౧, ౪౨. బ్రహ్మకృమిర్బ్రాహ్మణగృహస్థః కృమిః. ౪౩—౪౫.

జాతిర్భవేద్ధ్రువమ్, తతో భవేచ్చ మూకస్స బధిరశ్చ త్రిజన్మని ౪౫ భార్యా
హీనో బన్ధుహీనో వంశహీనస్తత శ్శుచిః, మిత్రద్రోహీ చ నకులః కృతఘ్నశ్చాపి
గండకః. విశ్వాసఘాతీ వ్యాఘ్రశ్చ సప్తజన్మసు భారతే, మిథ్యాసాక్షీ చ వక్తవ్యే
మణ్డూకస్సప్తజన్మసు. ౪౭. పూర్వాన్సప్తాపరాన్సప్తపురుషాన్హన్తి చాత్మనః, నిత్యక్రి
యావిహీనశ్చ జడత్వేన యుతో ద్విజః. ౪౮. యస్యానాస్థా వేదవాక్యే మన్దం
హసతి సన్తతమ్, వ్రతోపవాసహీనశ్చ సద్వాక్యపరనిన్దకః ౪౯. ధూమ్రాన్ధే చ వ
సేత్సోఽపి శతాబ్దం ధూమ్రభక్షకః, జలజన్తుర్భవేత్సోఽపి శతజన్మక్రమేణచ. ౫౦.
తతో నానాప్రకారశ్చ మత్స్యజాతిస్తతశ్శుచిః, యః కరోత్యుపహాసం చ దేవబ్రాహ్మ
ణయోర్ధనే. ౫౧ పాతయిత్వా సపురుషాన్దశపూర్వాన్దశాపరాన్, సోఽయం యాతి
చ ధూమ్రాన్ధం ధూమధ్వాన్తసమన్వితమ్. ౫౨ ధూమ్రక్లిష్టో ధూమ్రభోజీ వసేత్తత్ర
చతుర్గుణమ్, తతో మూషకజాతిశ్చ సప్తజన్మసు భారతే. తతో నానావిధాః పక్షి
జాతయః కృమిజాతిభిః, తతో నానావిధా వృక్షాః పశవశ్చ తతో నరః. ౫౪. విప్రో
దైవజ్ఞజీవీ చ వైద్యజీవీ చికిత్సకః, లాక్షాలోహాదివ్యాపారీ రసాదివిక్రయీ చ యః
౫౫. స యాతి నాగవేష్టం చ నాగైర్వేష్టితమేవ చ, వసేత్స లోమమానాబ్దం
తత్రైవ నాగపాశితః ౫౬. తతో నానావిధాః పక్షిజాతయశ్చ తతో నరః, తతో
భవేత్స గణకో వైద్యశ్చ సప్తజన్మసు. ౫౭. గోపశ్చ కర్మకారశ్చ రఙ్గకారస్తత
శ్శుచిః, ప్రసిద్ధాని చ కుండాని కథితాని పతివ్రతే. ౫౮. అన్యాని చాప్రసిద్ధాని
క్షుద్రాణి సన్తితత్ర వై, సన్తి పాతకినస్తేషు స్వకర్మఫలభోగినః ౫౯. భ్రమన్తి
నానాయోనిం చ కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి?

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే పఞ్చత్రింశోఽధ్యాయః.

గండక ఇతి. "గండకః పుంసి పుంసిఖడ్గే స్యాత్సఙ్ఖ్యావిద్యాప్రభేదయోః, అవచ్ఛేదేఽన్తరాయే
చే" తి మేదినీకోశాల్లక్షణయాఽన్తరాయకర్తా విఘ్నకర్తా భవతీత్యర్థః. ౪౬. మండూకః సప్తజన్మసు,
భల్లూక ఇత్యపి పాఠః. ౪౭. ఏతేషాం సర్వేషాం చతుర్దశ పురుషా అప్యధః పతన్తీత్యాహ—
పూర్వాన్సప్తేతి. ధూమ్రాన్ధకుండమాహ—నిత్యక్రియేతి. ౪౮. మన్దం హసతి కపటేన. ౪౯,౫౦.
ఉపహాస్య మిదమతినిన్ద్యం భవతీత్యభిప్రాయేణ ధనమిత్యుపలక్షణం తద్వస్తుమాత్రస్య. ౫౧, ౫౨.
చతుర్గుణమితి. శతాబ్దం ధూమ్రభక్షక ఇతి పూర్వముక్తం తదపేక్షయాఽర్థాచ్చతుర్గుణం
గ్రాహ్యమ్. చతుర్యుగమిత్యపి పాఠః. ౫౩, ౫౪. నాగవేష్టనం కుండమాహ—విప్రో దైవజ్ఞేతి.
౫౫—౫౯.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే పంచత్రింశోఽధ్యాయః.

కర్మబన్ధనివర్తనోపాయః.

సావిత్ర్యువాచ—ధర్మరాజమహాభాగ వేదవేదాఙ్గపారగ, నానాపురాణేతిహాసే యత్సారం తత్ప్రదర్శయ. ౧. సర్వేషు సారభూతం యత్సర్వేష్టం సర్వసమ్మతమ్, కర్మచ్ఛేదబీజరూపం ప్రశస్తం సుఖదం నృణామ్.౨. సర్వప్రదం చ సర్వేషాం సర్వమఙ్గళకారణమ్, భయం దుఃఖం న పశ్యన్తి యేన వై సర్వమానవాః.౩ కుణ్డాని తే నపశ్యన్తి తేషు నైవ పతన్తి చ, న భవేద్యేన జన్మాదితత్కర్మ వద సామ్ప్రతమ్ ౪.కిమాకారాణి కుణ్డాని తాని వా నిర్మితాని చ, కేచ కేనైవ రూపేణ తత్ర తిష్ఠన్తి పాపినః.౫. స్వదేహే భస్మసాద్భూతే యాతి లోకాన్తరం నరః, కేన దేహేన వా భోగం కరోతి చ శుభాశుభమ్.౬ సుచిరం క్లేశభోగేన కథం దేహో న నశ్యతి,దేహో వాకింవిధో బ్రహ్మంస్తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౭.శ్రీనారాయణఉవాచ—సావిత్రీవచనం శ్రుత్వా ధర్మరాజో హరిం స్మరన్, కథాం కథితుమారేభే కర్మబన్ధనికృన్తనీమ్. ౮. ధర్మరాజఉవాచ—వత్సే చతుర్షు వేదేషు ధర్మేషు సంహితాసు చ, పురాణేష్వితిహాసేషు పాఞ్చరాత్రాదికేషు చ. ౯. అన్యేషుధర్మశాస్త్రేషు వేదాఙ్గేషుచ సువ్రతే, సర్వేష్టం సారభూతంచ పఞ్చదేవానుసేవనమ్.౧౦.జన్మమృత్యుజరావ్యాధిశోకసన్తాపనాశనమ్, సర్వమఙ్గళరూపం చ పరమానన్దకారణమ్. ౧౧. కారణం సర్వసిద్ధీనాం నరకార్ణవతారణమ్, భక్తివృక్షాఙ్కురకరం కర్మవృక్షనికృన్తనమ్. ౧౨. విమోక్షసోపానమిదమవినాశపదం స్మృతమ్, సాలోక్యసార్ష్టిసారూప్యసామీప్యాదిప్రదం శుభమ్. కుణ్డాని యమదూతైశ్చ రక్షితాని సదా శుభే,న హి పశ్యన్తి స్వప్నే చ పఞ్చదేవార్చకానరాః. ౧౪. దేవీభక్తివిహీనా యే తే పశ్యన్తి మమాలయమ్, యాన్తి యే హరితీర్థం వా శ్రయన్తి హరివాసరమ్. ౧౫. ప్రణమన్తి హరిం నిత్యం హర్యర్చాం కలయన్తి చ, న యాన్తి తేఽపి ఘోరాం చ మమ సంయమనీం పురీమ్.౧౬. త్రిసన్ధిపూతా విప్రాశ్చ శుద్ధాచారసమన్వితాః, నివృత్తిం నైవ లప్స్యన్తి దేవీసేవాం వినా నరాః. ౧౭.స్వధర్మనిరతాచారాస్స్వధర్మనిరతా

అథాధికైస్త్రయస్త్రింశత్పద్యైర్యమపురీభయమ్, దేవీభక్త్యా నశ్యతీతి విస్తరేణోపవర్ణ్యతే. నరకకుండవర్ణనం తదధికారిణస్తద్యాతనాశ్చ శ్రుత్వాఽపి హి నరో భూత్వా తేషపాతకేష్వేకమపి పాతకం న కుర్యాత్తతశ్చ కథం గతిర్భవిష్యతీతి భీతా సావిత్రీ పృచ్ఛతి—ధర్మరాజేతి. యత్సారం సంసారోద్ధారకారకమిత్యర్థః. ౧, ౨. సర్వప్రదం సర్వంబ్రహ్మత్వప్రదమ్. ౩, ౪. కించ ప్రశ్నాన్తరమాహ—కిమాకారాణీతి. ౫. ప్రశ్నాన్తరమాహ—స్వదేహే ఇతి. దేహే భస్మని జాతే కేన దేహేన పరలోకే శుభాశుభం భోగం కరోతీత్యర్థః. ౬. కించ ప్రశ్నాన్తరమాహ—సుచిరమితి. క్షణమాత్రం వహ్నౌ పతితం వస్తు దగ్ధం భవతి. అనేకవర్షం వహ్న్యాదికుండేషు పతితో దేహః కథం న నష్టో భవతీత్యర్థః. తస్మాద్విలక్షణో దేహః స్యాత్. న చ కీదృశ ఇతి పదే త్యర్థః. ౭—౯. పంచ దేవాః శివశక్తికృష్ణగణేశసూర్యాః. ౧౦—౧౭. స్వధర్మనిరతేతి. స్వధర్మే

స్తథా, గచ్ఛన్తో మృత్యులోకం చ దుర్ధర్షా మమ కిఙ్కరాః. ౧౮. భీతాశ్శివోపాస
కేభ్యో వైనతేయాదివోరగాః, స్వదూతం పాశహస్తం చ గచ్ఛంతం వారయా
మ్యహమ్. ౧౯. యాస్యంతి తే చ సర్వత్ర హరిదాసాశ్రయం వినా, కృష్ణమన్త్రో
పాసకాశ్చ వైనతేయాదివోరగాః. ౨౦. దేవీమన్త్రోపాసకానాం నామ్నాం చైవ
నికృన్తనమ్, కరోతి నఖలేఖన్యా చిత్రగుప్తశ్చ భీతవత్. ౨౧. మధుపర్కాదికం
తేషాం కురుతే చ పునఃపునః, విలఙ్ఘ్య బ్రహ్మలోకం చ లోకంగచ్ఛంతి తే సతి. ౨౨
దురితాని చ నశ్యన్తి యేషాం సంస్పర్శమాత్రతః, తే మహాభాగ్యవన్తో హి సహ
స్రకులపావనాః ౨౩. యథా చ ప్రజ్వలద్వహ్నౌ శుష్కాణి చ తృణాని చ, ప్ర
ప్నోతి మోహస్సమ్మోహం తాంశ్చ దృష్ట్వా చ భీతవత్. ౨౪. కామశ్చ కామినం
యాతి లోభక్రోధౌ తతస్సతి, మృత్యుః ప్రలీయతే రోగో జరాశోకో భయం
తథా. ౨౫. కాలశ్శుభాశుభం కర్మ హర్షో భోగస్తథైవ చ, యేయేనయాన్తి తాం
పీడాం కథితాస్తే మయా సతి. ౨౬. శృణు దేహవివరణం కథయామి యథాగ
మమ్, పృథివీ వాయురాకాశస్తేజస్తోయమితి స్ఫుటమ్. ౨౮. దేహినాం దేహబీజం
చ స్రష్టృసృష్టివిధౌ పరమ్, పృథివ్యాదిపఞ్చభూతైర్యో దేహో నిర్మితో భవేత్.
స కృత్రిమో నశ్వరశ్చ భస్మసాచ్చ భవేదిహ, బద్ధోఽఙ్గుష్ఠప్రమాణశ్చ యో జీవః
పురుషః కృతః ౨౯. బిభర్తి సూక్ష్మం దేహం తం తద్రూపం భోగహేతవే, స దే
హో న భవేద్భస్మ జ్వలదగ్నౌ యమాలయే. ౩౦. జలేన నష్టో దేహో వా ప్రహారే
సుచిరం కృతే, న శస్త్రేణ న వాస్త్రేణ సుతీక్ష్ణకణ్టకే తథా. ౩౧. తప్తద్రవే తప్త
లోహే తప్తపాషాణ ఏవ చ, ప్రతప్తప్రతిమాశ్లేషే యత్పూర్వఽపతనేఽపి చ. ౩౨.
న దగ్ధో న చ భగ్నస్స భుఙ్క్తే సన్తాపమేవ చ, కథితో దేహవృత్తాన్తః చ కారణం
యథాగమమ్. ౩౩. కుణ్డానాం లక్షణం సర్వం బోధాయ కథయామి తే. ౩౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

నిరతో బాహ్య ఆచారో యేషాం తథా స్వధర్మే నిరతమన్తఃకరణం యేషాం తే స్వధర్మనిరతాః. ౧౮—౨౦. నామ్నామజ్ఞానాచ్చిత్రగుప్తేనాలిఖితానామ్. ౨౧. లోకం గచ్ఛన్తీతి. మణిద్వీపసంజ్ఞకం దేవీలోకం గచ్ఛన్తీత్యర్థః. ౨౨, ౨౩. యథా చ ప్రజ్వలద్వహ్నావితి. పూర్వాన్వయః. మోహోఽపి సమ్మోహం ప్రాప్నోతి. తాన్ప్రతి మోహో న గచ్ఛతీత్యర్థః. ౨౪. తతస్తస్మాత్పురుషాల్లోభక్రోధౌ గచ్ఛత ఇత్యర్థః. ౨౫. యే యే న యాన్తీతి. పంచ దేవోపాసకా ఇత్యర్థః. ౨౬. అధునా ద్వితీయప్రశ్నోత్తరం విస్తరేణాగ్రే వక్తవ్యమస్తీతి తద్విహాయాన్యప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ—శృణ్వితి. పంచభూతాత్మకే దేహే దగ్ధేఽప్యఙ్గుష్ఠపరిమితో లిఙ్గదేహో మోక్షపర్యన్తం కథమపి వహ్న్యాదికుండేషు పతితోఽపి న నశ్యతీతి తేన దేహేన భోగః సమ్భవతీతి సముదాయార్థః. ౨౮—౩౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

॥ నరకకుణ్డలక్షణమ్. ॥

ధర్మరాజఉవాచ:—పూర్ణేన్దుమణ్డలాకారం సర్వం కుణ్డం చ వర్తులమ్,
నిమ్నం పాషాణభేదైశ్చ పాచితం బహుభిస్సతి. ౧. న నశ్వరం చాప్రళయం
నిర్మితం చేశ్వరేచ్ఛయా, క్లేశదం పాతకానాం చ నానారూపం తదాలయమ్. ౨.
జ్వలదఙ్గారరూపం చ శతహస్తశిఖాన్వితమ్, పరితః క్రోశమానం చ వహ్నికుణ్డం
ప్రకీర్తితమ్. ౩. మహాశబ్దం ప్రకుర్వద్భిః పాపిభిః పరిపూరితమ్, రక్షితం మమ
దూతైశ్చ తాడితైశ్చాపి సన్తతమ్. ౪. ప్రతప్తోదకపూర్ణం చ హింస్రజన్తుసమన్వి
తమ్, మహాఘోరం కాకుశబ్దం ప్రహారేణ దృఢేన చ. ౫. క్రోశార్ధమానం తద్దూ
తైస్తాడితైర్మమ పార్షదైః, తప్తక్షారోదకైః పూర్ణం పునః కాకైశ్చ సఙ్కులమ్.
౬. సఙ్కులం పాపిభిశ్చైవ క్రోశమానం భయానకమ్, త్రాహీతి శబ్దం కుర్వద్భి
ర్మమదూతైశ్చ తాడితైః. ౭. ప్రచలద్భిరనాహారైశ్శుష్కకణ్ఠోష్ఠతాలుకైః, విడ్భి
రేవ కృతం పూర్ణం క్రోశమానం చ కుత్సితమ్ ౮. అతిదుర్గన్ధిసంసక్తం వ్యాప్తం
పాపిభిరన్వహమ్, తాడితైర్మమదూతైశ్చ తదాహారైస్సుదారుణైః. ౯. రక్షేతి
శబ్దంకుర్వద్భిస్తత్కీటై రేవ భక్షితైః, తప్తమూత్రద్రవైః పూర్ణం మూత్రకీటైశ్చ
సఙ్కులమ్. ౧౦. యుక్తం మహాపాతకిభిస్తత్కీటైర్భక్షితైస్సదా, గవ్యూతిమానం
ధ్వాన్తాక్తం శబ్దకృద్భిశ్చ సన్తతమ్. ౧౧ మద్దూతైస్తాడితైర్ఘోరైశ్శుష్కకణ్ఠోష్ఠ
తాలుకైః, శ్లేష్మపూర్ణం ప్రశమితం తత్కీటైః పూరితం సదా. ౧౨. తద్భోజిభిః
పాపిభిశ్చ వేష్టితం వేష్టితైస్సదా, క్రోశార్ధం గరకుణ్డం చ గరభోజిభిరన్వితమ్.
౧౩. గరకీటైర్భక్షితైశ్చ పాపిభిః పూర్ణమేవ చ, తాడితైర్మమ దూతైశ్చ శబ్ద
కృద్భిశ్చ కమ్పితైః. ౧౪. సర్పాకారైర్వజ్రదంష్ట్రైశ్శుష్కకణ్ఠై స్సుదారుణైః,
నేత్రయోర్మలపూర్ణం చ క్రోశార్ధం కీటసంయుతమ్. ౧౫. పాపిభిస్సఙ్కులం శశ్వ

ఏకోనవింశత్యధికైః శతశ్లోకైః సవిస్తరమ్, కుండానాం లక్షణం సమ్యగ్యథావదభివర్ణ్యతే.
అథ కుండాకారవిషయకస్య సావిత్ర్యాకృతప్రశ్నస్యోత్తరమాహ—పూర్ణేన్దుమండలేతి. అతినిమ్న
మిత్యపి పాఠః. పాషాణభేదైర్విలక్షణపాషాణరూపాంగారైః పాచితం జ్వలితమిత్యర్థః. ౧, ౨.
ఊర్ధ్వం శతహస్తపరిమితాః శిఖాజ్వాలాస్తాభిః సమన్వితమ్. ౩, ౪. తప్తకుండాకారమాహ—
ప్రతప్తోదకేతి కాకుశబ్దం తత్ర స్థితానాం ప్రాణినాం శబ్దస్యానుకరణం కాకు ఇతి. ౫. తద్దూతైరి
త్యత్ర తదితి పూర్వాన్వయి. తప్తక్షారోదకమాహ—తప్తక్షారేతి. పునః కాకైశ్చ సంకులమ్.
నక్రైశ్చ సంకులమిత్యపి పాఠః. ౬. భయానకకుండమాహ—సంకులం పాపిభిరితి. ౭. విట్కుండ
మాహ—విడ్భిరితి. ౮, ౯. మూత్రకుండమాహ—తప్తమూత్రేతి. ౧౦, ౧౧. శ్లేష్మకుండమాహ—
శ్లేష్మపూర్ణమితి. ౧౨. వేష్టితైః శ్లేష్మణేతి శేషః. గరకుండమాహ—క్రోశార్ధమితి. ౧౩, ౧౪. దూషికా
కుండమాహ—నేత్రయోరితి. ౧౫. వసాకుండమాహ—వసారనేనేతి. క్రోశతుర్యం క్రోశచతుర్థాంశ

ద్భ్రమద్భిః కీటభక్షితైః, వసారసేన సమ్పూర్ణం క్రోశతుర్యం సుదుస్సహమ్. ౧౬.
తదోభ్యజిభిః పాతకిభిర్యమదూతైశ్చ తాడితైః, శుక్రకుణ్డం క్రోశమితం శుక్రకీటై
శ్చ సంయుతమ్. ౧౭. పాపిభిస్సఙ్కులం శశ్వద్భ్రమద్భిః కీటభక్షితైః, దుర్గంధిరక్త
పూర్ణం చ వాపీమానంగభీరకమ్. ౧౮. తదోభ్యజిభిః పాపిభిశ్చ సఙ్కులం కీటభక్షి
తమ్, పూర్ణం నేత్రాశ్రుభిస్తప్తం బహుపాపిభిరన్వితమ్. ౧౯. వాపీతుర్యప్రమా
ణం చ రుదద్భిః కీటభక్షితైః, నృణాం గాత్రమలైర్యుక్తం తద్భక్షైః పాపిభిర్యు
తమ్. ౨౦ తాడితైర్యమదూతైశ్చ వ్యగ్రైశ్చ కీటభక్షితైః, కర్ణవిట్పరిపూర్ణం చ
తద్భక్షైః పాపిభిర్వృతమ్. ౨౧. వాపీతుర్యప్రమాణం చ బ్రువద్భిః కీటభక్షితైః,
మజ్జాపూర్ణం నరాణాం చ మహాదుర్గన్ధసంయుతమ్. ౨౨. మహాపాతకిభిర్యుక్తం
వాపీతుర్యప్రమాణకమ్, పరిపూర్ణం స్నిగ్ధమాంసైర్యమ దూతైశ్చ తాడితైః. ౨౩.
పాపిభిస్సఙ్కులం చైవ వాపీమానం భయానకమ్, కన్యావిక్రయిభిశ్చైవ తద్భక్షైః
కీటభక్షితైః. ౨౪. పాహీతి శబ్దం కుర్వద్భిస్త్రాసితైశ్చ భయానకైః, వాపీతుర్య
ప్రమాణం చ నఖాదికచతుష్టయమ్. ౨౫. పాపిభిస్సంయుతం శశ్వద్యమ దూతైశ్చ
తాడితైః, ప్రతప్తతామ్రకుణ్డం చ తామ్రోపర్యుల్ముకాన్వితమ్. ౨౬. తామ్రా
ణాం ప్రతిమాలక్షైః ప్రతప్తైర్వ్యాపృతం సదా, ప్రత్యేకం ప్రతిమాశ్లిష్టైరుదద్భిః
పాపిభిర్యుతమ్. ౨౭. గవ్యూతిమానం విస్తీర్ణం యమ దూతైశ్చ తాడితైః, ప్రత
ప్తలోహధారం చ జ్వలదఙ్గారసంయుతమ్. ౨౮. లోహానాం ప్రతిమాశ్లిష్టై
దద్భిః పాపిభిర్యుతమ్, ప్రత్యేకం ప్రతిమాశ్లిష్టైశ్శశ్వత్ప్రజ్వలితైర్భియా. ౨౯.
రక్ష రక్షేతి శబ్దం చ కుర్వద్భిర్దూతతాడితైః, మహాపాతకిభిర్యుక్తం ద్విగవ్యూతి
ప్రమాణకమ్. ౩౦. భయానకం ధ్వాన్తయుక్తం లోహకుణ్డం ప్రకీర్తితమ్, చర్మకుణ్డం
తప్తసురాకుణ్డం వాప్యర్ధమేవ చ. ౩౧. తదోభ్యజిపాపిభిర్వ్యాప్తం యమ దూతైశ్చ

దుర్గన్ధేతి. వాపీమానమిత్యర్థః. ౧౬. శుక్రకుండమాహ—శుక్రేతి. ద్రవద్భిర్ధావద్భిః రక్తకుండమాహ—
పాపిభిః సంకులమిత్యన్వయః. మానం ప్రమాణమ్. పూర్వముక్తం తన్మానమ్. ౧౭, ౧౮. కీటభక్షితైః
చతుర్థాంశ అశ్రుకుండమాహ—పూర్ణ నేత్రాశ్రుభిరితి. ౧౯. వాపీతుర్యేతి. పూర్వోక్తవాపీమానం
క్షత్యా... ౨౧. మానమిత్యర్థః. గాత్రమలకుండమాహ—నృణామితి. ౨౦. కర్ణవిట్కుండమాహ—
మాంసకుండ బ్రువద్భిర్హాహేతి శబ్దం కుర్వాణైః మజ్జాకుండమాహ—మజ్జాపూర్ణమితి. ౨౨.
నఖ మాహ—పరిపూర్ణమితి. ౨౩, ౨౪. నఖాదికుండచతుష్టయమాహ—వాపీతుర్యేతి. చతుష్టయం
కుండలోమకుండాస్థికుండాద్యాత్మకమిత్యర్థః. ౨౫. ప్రతప్తతామ్రకుండమాహ—ప్రతప్తేతి. ౨౬, ౨౭.
గవ్యూతిః స్త్రీక్రోశయుగమ్. లోహకుండమాహ... ప్రతప్తేతి. ౨౮—౩౦. చర్మకుండమాహ—
చర్మకుణ్డమితి. తప్తసురాకుండమాహ—తప్తసురేతి. ౩౧. కణ్టకకుండమాహ—ఆతః శాల్మలీతి.

తాడితైః, అతశ్చ శాల్మలీకుణ్డం వృక్షకణ్టకశోభితమ్. ౩౨. లక్షపౌరుషమానం చ క్రోశమానం చ దుఃఖదమ్, ధనుర్మానైః కణ్టకైశ్చ సుతీక్ష్ణైః పరివేష్టితమ్. ౩౩ ప్రత్యేకం విద్ధగాత్రైశ్చ మహాపాతకిభిర్యుతమ్, వృక్షాగ్రాన్నిపతద్భిశ్చ యమదూతైశ్చ పాతితైః. ౩౪. జలం దేహీతి శబ్దం చ కుర్వద్భిశ్శుష్కతాలుకైః, మహాభియాతివ్యగ్రైశ్చ దండైస్సమ్భగ్నమస్తకైః. ౩౫. ప్రచలద్భిర్యథా తప్తతైలజీవిభిరేవ చ, విషోదైస్తక్షకాణాం చ పూర్ణం చ క్రోశమానకమ్. ౩౬. తద్భక్షైః పాపిభిర్యుక్తం మమ దూతైశ్చ తాడితైః, ప్రతప్తతైలపూర్ణం చ కీటాదిపరివర్జితమ్. ౩౭. మహాపాతకిభిర్యుక్తం దగ్ధాఙ్గారైశ్చ వేష్టితమ్, కాకుశబ్దం ప్రకుర్వద్భిశ్చలద్భిర్దాతపీడితైః ౩౮. ధ్వాంతయుక్తం క్రోశమానం క్లేశదం చ భయానకమ్, శూలాకారైస్సుతీక్ష్ణాగ్రైర్లోహశస్త్రైశ్చ వేష్టితమ్. ౩౯. శస్త్రతల్పస్వరూపం చ క్రోశతుర్యప్రమాణకమ్, వేష్టితం తత్పాతకిభిః కున్తవిద్ధైశ్చ వేష్టితైః. ౪౦. తాడితైర్మమ దూతైశ్చ శుష్కకణ్ఠోష్ఠతాలుకైః, కీటైశ్చ శఙ్కుప్రమితైస్సర్పమానైర్భయఙ్కరైః. ౪౧. తీక్ష్ణదన్తైశ్చ వికృతైర్వ్యాప్తం ధ్వాన్తయుతం సతి, మహాపాతకిభిర్యుక్తం మమ దూతైశ్చ తాడితైః. ౪౨ ద్విగవ్యూతిప్రమాణం చ పూయకుణ్డం ప్రచక్షతే, తద్భక్షైః ప్రాణిభిర్యుక్తం యమదూతైశ్చ తాడితైః. ౪౩. తాలవృక్షప్రమాణైశ్చ సర్పకోటిభిరావృతమ్, సర్పవేష్టితగాత్రైశ్చ పాపిభిస్సర్పభక్షితైః. ౪౪. సఙ్కులం శబ్దకృద్భిశ్చ మమదూతైశ్చ తాడితైః, కుణ్డత్రయం మశాదీనాం పూర్ణం చ మశకాదిభిః. ౪౫. సర్వం క్రోశార్ధమానం చ మహాపాతకిభిర్యుతమ్, హస్తపాదాదిబద్ధైశ్చ క్షతజౌఘేన లోహితైః. ౪౬. హాహేతి శబ్దం కుర్వద్భిస్తాడితైర్మమ పార్షదైః, వజ్రవృశ్చికయోః కుణ్డం తాభ్యాం చ పరిపూరితమ్. ౪౭. వాప్యర్ధం పాపిభిర్యుక్తం వజ్రవృశ్చికదంశితైః, కుణ్డత్రయం శరాదీనాం తైరేవ పరిపూరితమ్. ౪౮. తైర్విద్ధైః పాపిభిర్యుక్తం వాప్యర్ధం రక్తలోహితైః,

---

౩౨. ధనుర్మానైః హస్తచతుష్టయపరిమితైః కంటకైరిత్యర్థః. ౩౩. వృక్షాగ్రాచ్ఛాల్మలీవృక్షాగ్రాన్నిపతద్భిః కంటకైరిత్యర్థః. ౩౪, ౩౫. తత్ర దృష్టాన్తో యథేతి. విషోదం కుండమాహ—విషోదైరితి. ౩౬. ప్రతప్తతైలకుండమాహ—ప్రతప్తేతి. ౩౭, ౩౮. కున్తకుండమాహ—శూలాకారైరితి. ౩౯. తల్పమాస్తరణమ్. కున్తం శస్త్రవిశేషః. ౪౦. కృమికుండమాహ—కీటైరితి. ౪౧, ౪౨. పూయకుండమాహ—ద్విగవ్యూతీతి. ౪౩. సర్పకుండమాహ—తాలేతి. ౪౪. మశకకుండదంశకుండగరళకుండాన్యాహ—కుండత్రయమితి. ౪౫, ౪౬. వజ్రసంష్ట్రకుండవృశ్చికకుండద్వయమాహ—వజ్రేతి. ౪౭. దంశితైర్దంష్ట్రైరిత్యర్థః. శరకుండశూలకుండఖడ్గకుండాన్యాహ—కుండత్రయమితి, ౪౮,

తప్తతోయోదకైః పూర్ణం సధ్వాన్తం గోళకుణ్డకమ్ ౪౯. కీటైస్సఙ్కులమా
నైశ్చ భక్షితైః పాపిభిర్యుతమ్, వాప్యర్ధమానం భీతైశ్చ పాపిభిః కీటభక్షితైః
౫౦. రుదద్భిః క్రోశమానైశ్చ యమదూతైశ్చ తాడితైః, అతిదుర్గన్ధిసంయుక్తం
దుఃఖదం పాపినాం సదా. ౫౧. దారుణైర్వికృతాకారైర్భక్షితం పాపిభిర్యుతమ్,
వాప్యర్ధం పరిపూర్ణం చ జలస్థైర్నక్రకోటిభిః ౫౨. విణ్మూత్రశ్లేష్మభక్షైశ్చ సంయు
తం శతకోటిభిః, కాకైశ్చ వికృతాకారైర్భక్షితైః పాపిభిర్యుతమ్. ౫౩. మన్థాన
కుణ్డం బీజకుణ్డం తాభ్యాం పూర్ణం ధనుశ్శతమ్, భక్షితైః పాపిభిర్యుక్తం శబ్దకృ
ద్భిశ్చ సన్తతమ్ ౫౪. ధనుశ్శతం జీవయుక్తం పాపిభిస్సఙ్కులం సదా, శబ్దకృద్భి
ర్వజ్రదంష్ట్రైశ్చ సాన్ద్రధ్వాన్తమయం పరమ్. ౫౫. వాపీద్విగుణమానం చ తప్త
ప్రస్తరనిర్మితమ్, జ్వలదఙ్గారసదృశం చలద్భిః పాపిభిర్యుతమ్. ౫౬. క్షురధారోప
మైస్తీక్ష్ణైః పాషాణైర్నిర్మితం పరమ్, మహాపాతకిభిర్యుక్తం లాలాకుణ్డం చ లో
హితైః ౫౭ క్రోశమాత్రం చ గమ్భీరం మమ దూతైశ్చ తాడితైః, తప్తాంజనా
చలాకారైః పరిపూర్ణం ధనుశ్శతమ్ ౫౮. చలద్భిః పాపిభిర్యుక్తం మమ దూతైశ్చ
తాడితైః, పూర్ణం చూర్ణద్రవైః క్రోశమానం పాపిభిరన్వితమ్. ౫౯. తదోఘటిభిః
ప్రదగ్ధైశ్చ మమ దూతైశ్చ తాడితైః, కుణ్డం కులాలచక్రం చ ఘూర్ణమానం చ సన్త
తమ్ ౬౦ సుతీక్ష్ణం షోడశారం చ చూర్ణితైః పాపిభిర్యుతమ్, అతీవ వక్రం నిమ్నం
చ ద్విగవ్యూతిప్రమాణకమ్ ౬౧. కన్దరాకారనిర్మాణం తప్తోదైశ్చ సమన్వితమ్, మహా
పాతకిభిర్యుక్తం భక్షితైర్జలజన్తుభిః. ౬౨. జ్వలద్భిశ్శబ్దకృద్భిశ్చ ధ్వాన్తయుక్తం
భయానకమ్, కోటిభిర్వికృతాకారైః కచ్ఛపైశ్చ సుదారుణైః ౬౩. జలస్థైస్సం

వాప్యర్ధమానం కుండత్రయమ్. గోలకుండమాహ—తప్తతోయోదకైరితి. ౪౯,౫౦,౫౧. నక్రకుండ
మాహ—దారుణైరితి. ౫౨. కాకకుండమాహ—విణ్మూత్రేతి. ౫౩. మన్థానకుండమాహ—మన్థా
నేతి. బీజకుండమాహ—బీజేతి. మన్థానబీజౌ కీటవిశేషౌ. ౫౪. వజ్రకుండమాహ—ధనుఃశత
మితి. జీవయుక్తం వజ్రాకారదంష్ట్రాన్వితజీవయుక్తమిత్యర్థః. ౫౫. తప్తపాషాణకుండమాహ—
వాపీద్విగుణేతి. ౫౬. తీక్ష్ణపాషాణకుండమాహ—క్షురధారోపమైరితి. పరం తీక్ష్ణపాషాణకుండ
మిత్యర్థః. ౫౭. లాలాకుండమాహ—లాలాకుండం చ లోహితైరితి. లోహితయుక్తైః ప్రాణిభిరన్విత
మిత్యర్థః. మసీకుండమాహ—తప్తాఞ్జనేతి. తప్తో యోఽఞ్జనాచలస్తదాకారైః పాషాణైరన్విత
మిత్యర్థః. ౫౮. యమదూతైశ్చ తాడితైర్మహాపాతకిభిర్యుక్తమిత్యనుక్తస్థలే సర్వత్ర బోధ్యమ్.
చూర్ణకుండమాహ—పూర్ణం చూర్ణేతి తప్తచూర్ణరేణుభిరిత్యర్థః. ౫౯. చక్రకుండమాహ—కులా
లేతి. ఘూర్ణమానం భ్రమమాణమ్. ౬౦. వక్రకుండమాహ—అతీవ వక్రమితి. ౬౧. కన్దరా దరీః.
౬౨. కూర్మకుండమాహ—కోటిభిరితి. ౬౩. జలస్థైః కచ్ఛపైః సంయుతం తైః కచ్ఛపైర్భక్షితైః

యుతం తైశ్చ భక్షితైః పాపిభిర్యుతమ్, జ్వాలాకలాపైస్తేజోభిర్నిర్మితం క్రోశమానకమ్. ౧౪. శబ్దకృద్భిః పాతకిభిస్సంయుతం క్లేశదం సదా, క్రోశమానం చ గమ్భీరం తప్తభస్మభిరన్వితమ్.౧౫. శశ్వజ్జ్వలద్భిస్సంయుక్తం పాపిభిర్భస్మభక్షితైః, తప్తపాషాణలోహానాం సమూహైః పరిపూరితైః ౧౬ పాపిభిర్దగ్ధగాత్రైశ్చ సంయుక్తం శుష్కతాలుకైః, క్రోశమానం ధ్వాన్తయుక్తం గమ్భీరమతిదారుణమ్. ౧౭ తాడితైశ్చ ప్రదగ్ధైశ్చ దగ్ధకుండం ప్రకీర్తితమ్, అతీవోర్మియుతం తోయం ప్రతప్తక్షారసంయుతమ్. ౧౮. నానాప్రకారైర్విరుతైర్జలజన్తుభిరన్వితమ్, ద్విగవ్యూతిప్రమాణం చ గమ్భీరం ధ్వాన్తసంయుతమ్ ౧౯. తద్భక్ష్యైః పాపిభిర్యుక్తం దంశితైర్జలజన్తుభిః, జ్వలద్భిశ్శబ్దకృద్భిశ్చ నపశ్యద్భిః పరస్పరమ్. ౨౦. ప్రతప్తసూచీకుండం చ కీర్తితం చ భయానకమ్, అసివధారాపత్రస్యాప్యుచ్చైస్తాలతరోర్గతః. ౨౧ క్రోశార్ధమానం కుండం చ పతత్పత్రసమన్వితమ్, పాపినాం రక్తపూర్ణం చ వృక్షాగ్రాత్పతతాం ధ్రువమ్. పరిత్రాహీతి శబ్దం చ కుర్వతామసతామపి, గమ్భీరం ధ్వాన్తయుక్తం చ రక్తకీటసమన్వితమ్. ౨౩. తదసీపత్రకుండం చ కీర్తితం చ భయానకమ్, ధనుశ్శతప్రమాణం చ క్షురధారాస్త్రసంయుతమ్ ౨౪. పాపినాం రక్తపూర్ణం చ క్షురధారం భయానకమ్, సూచీముఖాస్త్రసంయుక్తం పాపిరక్తౌఘపూరితమ్. ౨౫. పఞ్చాశద్ధనురాయామం క్లేశదం చ సూచీముఖమ్, కస్యచిజ్జన్తుభేదస్య గోకాఖ్యస్య ముఖాకృతి. ౨౬. కూపరూపం గభీరం చ ధనుర్వింశత్ప్రమాణకమ్, మహాపాతకినాం చైవ మహాక్లేశప్రదం పరమ్ ౨౭. తత్కీటభక్షితానాం చ సమ్ప్రాస్యానాం చ సన్తతమ్,కుండం నక్రముఖాకారం ధనుష్షోడశమానకమ్. ౨౮. గమ్భీరం కూపరూపం చ పాపినాం సఙ్కులం సదా, ధనుశ్శతప్రమాణం చ కీర్తితం గజదంశనమ్ ౨౯ ధనుస్త్రింశత్ప్రమాణం చ కుండం చ

పాపిభిర్యుతమిత్యన్వయః. జ్వాలాకుండమాహ—జ్వాలాకలాపైరితి. ౧౪. భస్మకుండమాహ—క్రోశమానం క్రోశమానమితి. ౧౫, ౧౬. దగ్ధకుండమాహ—క్రోశమానం ధ్వాన్తయుక్తమితి. పాపిభిః శబ్దాయమానమ్. ౧౭—౨౦. తప్తసూచీకుణ్డమాహ—ప్రతప్తసూచీతి. అసిపత్రకుండమాహ—అసీవేతి. తస్య తాలతరోః పత్రస్య ధారా అసివ అసిలతాధారేవ భవతి. తస్య తాలతరోః క్రోశార్ధమానాధోదేశే పతత్తాలసమన్వితం తదసీపత్రకుండం భవతీత్యర్థః. దీర్ఘస్తు ఛాందసః. క్షురధారకుండమాహ—ధనుశ్శతేతి. ౨౧—౨౪. సూచీముఖకుండమాహ—సూచీముఖేతి. ౨౫. గోకాముఖకుండమాహ—కస్యచిదితి. గోకాఖ్యస్య గోకానామకస్య కస్యచిజ్జన్తువిశేషస్య ముఖస్యేవ ముఖం యస్య తద్గోకాముఖమిత్యభిప్రాయః. ౨౬, ౨౭. తత్కీటభక్షితానాం గోకాముఖ కీటభక్షితానాం పాతకినామిత్యర్థః. నక్రముఖాకారకుండమాహ—కుండం నక్రేతి. ౨౮. గజదంశకుండమాహ—ధనుః శతమితి. పాపిభిః సంయుతమిత్యాదికమత్రాప్యుదాహార్యమ్. ౨౯. గోముఖా

గోముఖాకృతి, పాపినాం క్లేశదం శశ్వద్గోముఖం పరికీర్తితమ్. కాలచక్రేణ సంయుక్తం భ్రమమాణం భయానకమ్, కుమ్భాకారం ధ్వాన్తయుక్తం ద్విగవ్యూతి ప్రమాణకమ్. ౨౧. లక్షపౌరుషమానం చ గమ్భీరం విస్తృతం సతి, కుత్రచిత్తప్తతైలం చ తామ్రాదికుండమేవ చ ౨౨ పాపినాం చ ప్రధానైశ్చ మూర్ఛితైః కృమిభిర్యుతమ్, పరస్పరం చ నశ్యద్భిశ్శబ్దకృద్భిశ్చ సన్తతమ్. ౨౩. తాడితైర్యమదూతైశ్చ ముసలైర్ముద్గరైస్తథా, ఘూర్ణమానైః పతద్భిశ్చ మూర్ఛితైశ్చ క్షణం క్షణమ్ ౨౪. పాతితైర్యమదూతైశ్చ పతన్త్యస్మాత్క్షణం పునః, యావన్తః పాపినస్సన్తి సర్వకుండేషు సున్దరి. ౨౫. తతశ్చతుర్గుణాస్సన్తి కుమ్భీపాకే చ దుఃఖదే, సుచిరం వధ్యమానాస్తే భోగదేహా న నశ్వరాః ౨౬. సర్వకుండప్రధానం చ కుమ్భీపాకం ప్రకీర్తితమ్, కాలనిర్మితసూత్రేణ నిబద్ధా యత్ర పాపినః. ౨౭. ఉత్థాపితాశ్చ దూతైశ్చ క్షణమేవ నిమజ్జితాః, నిశ్వాసబద్ధాస్సుచిరం తథా మోహం గతాః పునః. ౨౮ అతీవ క్లేశసంయుక్తా దేహభోగేన సున్దరి, ప్రతప్తతోయయుక్తం చ కాలసూత్రం ప్రకీర్తితమ్ ౨౯. అవటః కూపభేదశ్చ మత్స్యోదస్స ఉదాహృతః, ప్రతప్తతోయపూర్ణం చ చతుర్వింశత్ప్రమాణకమ్. ౩౦. వ్యాప్తం మహాపాతకిభిర్వ్యదగ్ధాఙ్గైశ్చ సన్తతమ్, మర్దితైస్తాడితైశ్శశ్వదవటోదం ప్రకీర్తితమ్. ౩౧. యత్త్రోదస్పర్శమాత్రేణ సర్వవ్యాధిశ్చ పాపినామ్, భవేదకస్మాత్పతతాం యస్మిన్కుణ్డే ధనుశ్శతే. ౩౨ అరున్తుదైర్భక్షితైస్తు ప్రాణిభిర్యచ్చ సఙ్కులమ్, హాహేతి శబ్దం కుర్వద్భిస్తదేవారుంతుదం విదుః. ౩౩. తప్తపాంసుభిరాకీర్ణం జ్వలద్భిస్తుషదగ్ధకైః, తద్భక్ష్యైః పాపిభిర్యుక్తం పాంసుభోజ్యైర్ధనుశ్శతమ్. ౩౪. పాతమాత్రేణ పాపీ చ పాశేన వేష్టితో భవేత్, క్రోశమాత్రేణ కుండం చ తత్పాశవేష్టనం విదుః. ౩౫. పాతమాత్రేణ పాపీ చ శూలేన వేష్టితో భవేత్, ధనుర్వింశత్ప్రమాణం చ శూలప్రోతం ప్రకీర్తితమ్ ౩౬.

కారం కుండమాహ—ధనుస్త్రింశదితి. ౨౦. కుమ్భీపాకకుండమాహ—కాలచక్రేణేతి. కాలాకారభయంకరచక్రేణేత్యర్థః. ౨౧. తస్మిన్కుమ్భీపాకే ఉపాని కుండాన్యప్యన్తర్భూతాని సన్తీత్యాహ—కుత్ర చిత్తప్తతైలమితి. ౨౨. మూర్ఛితైః పాపినాం ప్రధానైః కృమిభిశ్చ యుతమిత్యర్థః. ౨౩—౨౬. కాలసూత్రకుండమాహ—కాలనిర్మితేతి. కాలేన నిర్మితమతికర్కశం సూత్రమిత్యర్థః. ౨౭—౨౯. మత్స్యోదకుండమాహ—అవట ఇతి. స ఏవ మత్స్యోద ఇత్యర్థః. తల్లక్షణమాహ—ప్రతప్తేతి. చతుర్వింశద్ధనుః ప్రమాణకం విస్తరేణేత్యర్థః. ౩౦, ౩౧. ధనుశ్శతే తత్ప్రమాణే గర్తే ఇత్యర్థః. ౩౨. కృమికన్తుకం కుండమాహ—అరున్తుదేతి. అరున్తుదం కృమికన్తుకమ్. ౩౩. పాంసుభోజ్యం కుండమాహ—తప్తపాంసుభిరితి. ౩౪. పాశవేష్టనం కుండమాహ—పాతమాత్రేణేతి, పతనమాత్రేణేత్యర్థః. ౩౫. శూలప్రోతమాహ—పాతమాత్రేణేతి. ౩౬. ప్రకమ్పనం

పతతాం పాపినాం యత్ర భవేదేవ ప్రకమ్పనమ్, అతీవహిమతోయాక్తం క్రోశార్ధంచ ప్రకమ్పనమ్. ౯౭. వదత్యేవహిమేయాతా యత్రోల్కాః పాపినాం ముఖే, ధనుర్వింశత్ప్రమాణం తదుల్కాభిశ్చ సుసఙ్కులమ్ ౯౮. లక్షపౌరుషమానం చ గమ్భీరం చ ధనుశ్శతమ్, నానాప్రకారకృమిభిస్సంయుక్తం చ భయానకమ్. ౯౯. అత్యన్ధకారవ్యాప్తం చ కూపాకారం చ వర్తులమ్, తద్భక్ష్యైః పాపిభిర్యుక్తం ప్రణశ్యద్భిః పరస్పరమ్. ౧౦౦ తప్తతోయప్రదగ్ధైశ్చ జ్వలద్భిః కీటభక్షితైః, ధ్వాన్తేన చక్షుషా చాన్ధైరన్ధకూపం ప్రకీర్తితమ్.౧౦౧ నానాప్రకారశాస్త్రౌఘైర్యత్ర విద్ధాశ్చ పాపినః, ధనుర్వింశత్ప్రమాణం చ వేధనం తత్ప్రకీర్తితమ్. దండేన తాడితా యత్ర యమదూతైశ్చ పాపినః, ధనుష్షోడశమానం చ తత్కుణ్డం దణ్డతాడనమ్ ౧౦3. నిరుద్ధాశ్చ మహాజాలైర్యథామీనాశ్చ పాపినః, ధనుర్వింశత్ప్రమాణంచ జాలరన్ధ్రం ప్రకీర్తితమ్. ౧౦౪.పతతాం పాపినాం కుండే దేహశ్చూర్ణో భవేదిహ, లోహబన్దీనిబద్ధానాంకోటిపౌరుషమానకమ్. ౧౦౫. గమ్భీరం ధ్వాన్తసంయుక్తం ధనుర్వింశత్ప్రమాణకమ్,మూర్ఛితానాం జడానాం చ దేహచూర్ణం ప్రకీర్తితమ్. ౧౦౬. దళితాః పాపినో యత్రయమదూతైశ్చ తాడితాః, ధనుష్షోడశమానం చ తత్కుండం దళనం స్మృతమ్.౧౦౭.పతనేనైవ పాపీచ శుష్కకణ్ఠౌష్ఠతాలుకః,వాలుకాసు చ తప్తాసు ధనుస్త్రింశత్ప్రమాణకమ్. ౧౦౮. శతపౌరుషమానం చ గమ్భీరం ధ్వాన్తసంయుతమ్, శోషణం కుండమేతద్ధి పాపినాంపరదుఃఖదమ్.౧౦౯ నానాచర్మకషాయోదపరిపూర్ణం ధనుశ్శతమ్,దుర్గన్ధియుక్తం తద్భక్ష్యైః ప్రాణిభిస్సఙ్కులం కషమ్. ౧౧౦. శూర్పాకారముఖంకుండం ధనుర్ద్వాదశమానకమ్,తప్తలోహవాలుకాభిః పూర్ణం పాతకిసంయుతమ్. ౧౧౧ దుర్గన్ధియుక్తం తద్భక్ష్యైః పాపిభిస్సఙ్కులంసతి, శూర్పాకారముఖం కుండం ధనుర్ద్వాదశమాత్రకమ్.౧౧౨ ప్రతప్తవాలుకాపూర్ణం మహాపాతకిభిర్యుతమ్,అన్తరగ్నిశిఖానాం చజ్వాలావ్యాప్తముఖం సదా.

కుండమాహ—పతతామితి. ౯౭. ఉల్కాముఖం కుండమాహ—వదత్యేవహీతి. ఉల్కా జ్వలత్కాష్ఠాని. ౯౮. అన్ధకూపమాహ—లక్షపౌరుషమానం చేతి. గమ్భీరమధ ఇత్యర్థః. ధనుఃశతం విస్తీర్ణమ్. ౯౯—౧౦౧. వేధనం కుండమాహ—నానాప్రకారేతి. ౧౦౨. తాడనం కుండమాహ—దండేనేతి. ౧౦3. జాలరంధ్రకుండమాహ ..నిరుద్ధా ఇతి. ౧౦౪. దేహచూర్ణకుండమాహ—పతతాం పాపినామితి. లోహబన్దీ లోహబేటీతి భాషయా. ౧౦౫. ధనుర్వింశత్ప్రమాణం విస్తృతిః. ౧౦౬. దలనం కుండమాహ—దలితా ఇతి. ౧౦౭. శోషణం కుండమాహ—పతనేనైవేతి. ౧౦౮, ౧౦౯. కషం కుండమాహ—నానాచర్మేతి. ౧౧౦. శూర్పకుండమాహ—శూర్పాకారముఖమితి. ౧౧౧, ౧౧౨. జ్వాలాముఖ కుండమాహ—ప్రతప్తవాలు

ధనుర్వింశతిమాత్రం చ ప్రమాణం యస్య సున్దరి, జ్వాలాభిర్దగ్ధగాత్రైశ్చ పాపిభిర్వ్యాప్తమేవ చ ౧౧౪.తన్మహాక్లేశదం శశ్వత్కుండం జ్వాలాముఖం స్మృతమ్,పాతమాత్రాదత్ర పాపీ మూర్ఛితో వై నరో భవేత్. ౧౧౫. తప్తేష్టకాభ్యన్తరితం వాప్యర్థం జిహ్మాకుండకమ్, ధూమ్రాన్ధకారసంయుక్తం ధూమ్రాన్ధైః పాపిభిర్యుతమ్. ధనుశ్శతం శ్వాసరుద్ధైర్ధూమాన్ధం పరికీర్తితమ్, పాతమాత్రాదత్ర పాపీ నాగైశ్చ వేష్టితో భవేత్. ౧౧౬. ధనుశ్శతం నాగపూర్ణం తన్నాగైర్వేష్టితం భవేత్, షడశీతి చ కుణ్డాని మయోక్తాని నిశామయ. ౧౧౭. లక్షణం చాపి తేషాం చ కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి ౧౧౮॥

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే నరకకుండ

లక్షణాదికథనన్నామ సప్తత్రింశోఽధ్యాయః.

దేవీభక్త్యుత్కర్షః

సావిత్ర్యువాచ—దేవీభక్తిం దేహి మహ్యం సారాణాం చైవ సారకమ్, పుంసాం ముక్తిద్వారబీజం నరకార్ణవతారకమ్.౧. కారణం ముక్తిసారాణాం సర్వాశుభవినాశనమ్, దారకం కర్మవృక్షాణాం కృతపాపౌఘహారణమ్. ౨. ముక్తిశ్చ కథితాప్యస్తి కిం వా తాసాం చ లక్షణమ్,దేవీభక్తిం భక్తిభేదం నిషేకస్యాపి ఖండనమ్. 3. తత్త్వజ్ఞానవిహీనా చ స్త్రీజాతిర్విధినిర్మితా, కిఞ్చిజ్జ్ఞానం సారభూతం

శేతి. ౧౧౩—౧౧౫. ధూమ్రాంధం కుండమాహ—తప్తేష్టకాభ్యన్తరితి. ౧౧౬. నాగవేష్టనం కుండమాహ—పాతమాత్రాదత్రేతి. ౧౧౭, ౧౧౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే సప్తత్రింశోఽధ్యాయః.

నవతిశ్లోకవర్యైశ్చ షట్పద్యైః సంయుతైస్తథా, దేవ్యాః కృత్వా మహోత్కర్షం భక్తిరూపం చ వర్ణ్యతే.పూర్వాధ్యాయే నానా యాతనాప్రదాని కుండాని శ్రుత్వా అతిభీతా సావిత్రీ దేవీభక్త్యా సర్వమిదం భయాదికం నశ్యతీతి ధర్మరాజవదనాత్పూర్వం శ్రుత్వా యయా భక్త్యా సర్వమిదం నశ్యతి సా భక్తిరేవ ప్రథమం గురుప్రసాదం వినా దుర్లభేత్యభిప్రాయేణ ధర్మరాజం గురుం ప్రతి దేవీభక్తిమేవ యాచతే—దేవీభక్తిం దేహీతి.గురుప్రసాదమన్తరా సా దుర్లభాస్తీతి త్వమేవ ప్రసాదం కృత్వా దేహీత్యభిప్రాయః. భక్తిమేవ వర్ణయతి—పుంసామితి. ద్వారసజం భక్తిరూపం వస్త్వితి శేషః. నపుంసకప్రయోగాత్. ౧, ౨. కించ ముక్తయః కతివిధాః సన్తి? తాసాం లక్షణం చ కిం? తథా భక్తేః స్వరూపం కిం? తద్భేదాశ్చ కతి సన్తి? తథా నిషేకః కృతకర్మాణాం భోగో వక్ష్యమాణలక్షణస్తస్య ఖండనం నాశనం చ కేన భవతి? తదేతత్సర్వం వదేత్యభిప్రాయేణ పృచ్ఛతి—ముక్తిశ్చేతి. 3. నను త్వమేవ బుద్ధ్యా జానీహీతి చేత్తత్రాహ—తత్త్వజ్ఞానేతి. విధినా దైవేన స్త్రీజాతిర్వేదశాస్త్రానధికారిణ్యతిమూఢా నిర్మితా. తథా చ తాదృశీ

వద వేదవిదాంవర. ౪.సర్వం దానం చ యజ్ఞశ్చ తీర్థస్నానం వ్రతం తపః, అజ్ఞాని జ్ఞానదానస్య కలాం నార్హన్తి షోడశీమ్ ౫ పితుశ్శతగుణా మాతా గౌరవే చేతి నిశ్చితమ్, మాతుశ్శతగుణః పూజ్యో జ్ఞానదాతా గురుః ప్రభో. ౬. ధర్మరాజ ఉవాచ—పూర్వం సర్వో వరో దత్తో యస్తే మనసి వాఞ్ఛితః, అధునా శక్తి భక్తిస్తే వత్సే భవతు మద్వరాత్ ౭. శ్రోతుమిచ్ఛసి కల్యాణి శ్రీదేవీగుణకీర్తనమ్, వక్తౄణాం పృచ్ఛకానాం చ శ్రోతౄణాం కులతారణమ్. ౮. శేషో వక్త్రసహస్రేణ నహియద్వక్తుమీశ్వరః, మృత్యుంజయో న క్షమశ్చ వక్తుం పఞ్చముఖేనచ ౯: ధాతా చతుర్ణాం వేదానాం విధాతా జగతామపి, బ్రహ్మా చతుర్ముఖో నైవ నాలం విష్ణుశ్చ సర్వవిత్.౧౦. కార్తికేయష్షణ్ముఖేన నాపి వక్తుమలం ధ్రువమ్, న గణేశస్సమర్థశ్చ యోగీన్ద్రాణాం గురోర్గురుః. సారభూతాశ్చ శాస్త్రాణాం వేదా శ్చత్వార ఏవ చ, కలామాత్రం యద్గుణానాం న వదన్తి బుధాశ్చ యే. ౧౧. సరస్వతీ జడీభూతా నాలం తద్గుణవర్ణనే, సనత్కుమారో ధర్మశ్చ సనందనసనాతనౌ. ౧౩. సనకః కపిలస్సూర్యో యేఽన్యే చ బ్రహ్మణస్సుతాః, విచక్షణా న యద్వక్తుం కిం చాన్యే జడబుద్ధయః ౧౪. న యద్వక్తుం క్షమాస్సిద్ధా మునీంద్రా యోగినస్తథా,

సా కథమతిసూక్ష్మం వస్తు స్వబుద్ధ్యా జ్ఞాతుం సమర్థేతి భావః. నను తాదృశ్యా మూఢయా మయాపి కిం వక్తవ్యమితి చేత్తత్రాహ—కించిజ్ఞానమితి. కేవలం సారభూతం వస్తు గుర్వనుగ్రహవశాత్ మూఢేనాపి జ్ఞాతుం శక్యతే. తర్కాదికమేవ తు బుద్ధిసాధ్యం తన్నాస్తి చేన్మాస్త్వితి భావః తథా చ శ్రుతిః—“యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ, తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః, ప్రకాశన్తే మహాత్మనః” ఇతి. వేదవిదాంవరేత్యనేన నచికేతసే బాలకాయ త్వయైవ కృపయా బ్రహ్మవిద్యోపదిష్టా తథా చ స జ్ఞానిప్రవరో జాత ఇతి కఠవల్ల్యుక్తా కథా సూచితా. ౪. మాదృశ్యాః పామరాయాః అనాథాయా ఉద్ధారే మహతీ ధర్మవృద్ధిస్తవ స్యాదిత్యాహ—సర్వ దానం చేతి. అనేన చోపదేశ్యవస్తునః సర్వసారభూతత్వం స్వస్యచ తస్మిన్నాతురతా సూచితా. ౫. నను తవ పరమేశ్వరే యద్యపి ప్రేమాస్తి తథాపి గురౌ నాస్తీతి చేత్తత్రాహ—పితుః శత గుణేతి. మనసా త్వయి ప్రేమా నిరతిశయ ఏవ మమాస్తి బాహ్యం నేహాదికం తు తవ పరమేశ్వ రస్య మయా కిం కర్తుం శక్య ఇతి భావః. ౬. ఇత్థం సావిత్రీవాక్యం శ్రుత్వా హృదయే సగద్గదో ధర్మరాజ ఆహ—ధర్మరాజ ఉవాచ—పూర్వం సర్వ ఇతి. హే వత్సే యత్త్వయా జ్ఞానం ప్రార్థ్యతే స వాంఛితస్తే మనసి విద్యమానో వరో మయా పూర్వమేవ దత్తో నాతః పరమధికం జ్ఞానమస్తి తత్రైవ విశ్వాసం కుర్వితి భావః. యస్యాః భగవత్యాః ప్రసాదేన తత్త్వజ్ఞానం జాయతే తద్భక్తిరధునా ప్రార్థ్యతే చేత్సాపి మద్వరప్రసాదాద్భవత్విత్యాహ—అధునా శక్తిభక్తిస్తే ఇతి. ౭. అథ యది మూలప్రకృతేర్జగన్మాతుర్గుణశ్రవణే తవ వాంఛా అస్తి చేత్తత్రాహ—శ్రోతుమిచ్ఛసీతి. ౯—౧౧. ౮. తస్యా గుణవర్ణనం తు మహతామపి దుఃశకమిత్యాహ—శేషో వక్త్రసహస్రేణేతి. ౯—౧౧. యద్గుణానాం యస్యా భగవత్యా గుణానామిత్యర్థః.౧౨—౧౬.లోకేషు కశ్చిన్మనుష్యః కించిద్విజా

కేచాన్యే చ వయం కేవా శ్రీదేవ్యా గుణవర్ణనే ౧౫. ధ్యాయన్తే యత్పదా
మ్భోజం బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః, అతిసాధ్యం స్వభక్తానాం తదన్యేషాం సుదుర్ల
భమ్. ౧౬. కశ్చిత్కిఞ్చిద్విజానాతి తద్గుణోత్కీర్తనం శుభమ్, అతిరిక్తం విజానాతి
బ్రహ్మా బ్రహ్మవిశారదః. తతోఽతిరిక్తం జానాతి గణేశో జ్ఞానినాం గురుః, సర్వాతి
రిక్తం జానాతి సర్వజ్ఞశ్శమ్భురేవ సః ౧౮. తస్మై దత్తం పురా జ్ఞానం కృష్ణేన పర
మాత్మనా,అతీవ నిర్జనేఽరణ్యే గోలోకే రాసమణ్డలే ౧౯ తత్రైవ కథితం కిఞ్చిత్త
ద్గుణోత్కీర్తనం శుభమ్, ధర్మం చ కథయామాస శివలోకే శివస్స్వయమ్. ౨౦.
ధర్మస్తు కథయామాస భాస్వతే పృచ్ఛతే తథా,యామారాధ్య మత్పితాపి సంప్రా
ప్తస్తపసా సతి. ౨౧. పూర్వం స్వవిషయం చాహం న గృహ్ణామి ప్రయత్నతః, వైరా
గ్యయుక్తస్తపసే గన్తుమిచ్ఛామి సువ్రతే. ౨౨. తదా మాం కథయామాస పితా
తద్గుణకీర్తనమ్,యథాగమం తద్వదామి నిబోధాతీవ దుర్గమమ్ ౨౩. తద్గుణం సాన
జానాతి తదన్యస్య చ కా కథా, యథాకాశో న జానాతి స్వాన్తమేవ వరాననే.౨౪
సర్వాత్మా సర్వభగవాన్సర్వకారణకారణః, సర్వేశ్వరశ్చ సర్వాద్యస్సర్వవిత్పరిపా
లకః. ౨౫ నిత్యరూపీ నిత్యదేహీ నిత్యానన్దో నిరాకృతిః, నిరఙ్కుశో నిరాశఙ్కో
నిర్గుణశ్చ నిరామయః ౨౬.నిర్లిప్తస్సర్వసాక్షీ చ సర్వాధారః పరాత్పరః, మాయా

నాతి తదపేక్షయాఽతిరిక్తమధికం తు బ్రహ్మా విజానాతీత్యాహ—కశ్చిదితి. ౧౭. తదపేక్షయాధికం గణేశో జానాతీత్యాహ—తతోఽతిరిక్తమితి. ౧౮, ౧౯. తత్రైవ గోలోకే ఏవ తద్గుణోత్కీర్తనం భగవతీగుణోత్కీర్తనం శ్రీకృష్ణేన శివం ప్రతి కథితమిత్యర్థః. ధర్మం చేతి. తచ్ఛ్రుత్వా తస్యాః దేవ్యాః ప్రాపకం ధర్మం తన్త్రాదిషు శివః శివలోకమాగత్య కథయామాసేత్యర్థః. ౨౦. తమేవ ధర్మం పృచ్ఛతే భాస్వతే సూర్యాయ ధర్మమూర్తిర్భగవాన్ కథయామాసేత్యాహ—ధర్మస్త్వితి. యాం భగవతీమారాధ్య మత్పితా సూర్యస్తపసా ప్రాప భగవతీస్వరూపమితి శేషః. ౨౧. స్వం విషయం యమలోకాధిపత్యం దేవైర్దీయమానం న గృహ్ణామి న గృహీతవాన్ కృతో యతోఽహం వైరాగ్యయుక్తస్తతో లోకానాం పీడాకరమధికారం కథం గ్రహీష్యామి కిన్తు తపసే గన్తుమిచ్ఛామి ఇచ్ఛాం కృతవాన్. ౨౨. తదా మామితి. యదైవ మిచ్ఛాం కృతవాంస్తదా మత్పితా సూర్యస్తస్యా భగవత్యా గుణకీర్తనం స్వరూపానుభవోయేన భవతి తథా తత్కృతవాంస్తదాహం భగవతీస్వరూపజ్ఞానేన నిర్భయో భూత్వా ఽధికారం యమలోకస్య కృతవానిత్యర్థః. తదేవ మత్పిత్రోపదిష్టం త్వాం ప్రతి కథయామీత్యాహ—యథాగమమితి. ౨౩. తద్గుణమితి. సైవ స్వయం భగవతీ స్వస్యగుణం న జానాతి తదన్యస్య తు కా కథా తథాపి యథామతి వక్ష్యామీతి భావః. తత్ర దృష్టాన్తమాహ—యథాకాశ ఇతి. మాయావిశిష్టబ్రహ్మరూపిణ్యా భగవత్యాః స్వరూపం ప్రథమతః సకలకారణకారణం వర్ణయతి—సర్వాత్మేతి. ౨౫. నిత్యో దేహః స్వరూపం యస్య ౨౬. స ఏవ పరమాత్మా మాయా విశిష్టః ప్రకృతిర్మూలప్రకృతిర్భగవతీత్యర్థః. యథా గజశరీరే ప్రవిష్టచైతన్యస్య

విశిష్టః ప్రకృతిస్తద్వికారాశ్చ ప్రాకృతాః. ౨౭. స్వయం పుమాంశ్చ ప్రకృతిస్తావభిన్నౌ పరస్పరమ్, యథా వహ్నేస్తస్య శక్తిర్న భిన్నాస్త్యేవ కుత్రచిత్. ౨౮. సేయం శక్తిర్మహామాయా సచ్చిదానందరూపిణీ, రూపం బిభర్త్యరూపా చ భక్తానుగ్రహహేతవే. ౨౯. గోపాలసున్దరీరూపం ప్రథమం సా ససర్జ హ, అతీవ కమనీయం చ సుందరం సుమనోహరమ్. ౩౦. నవీననీరదశ్యామం కిశోరం గోపవేషకమ్, కందర్పకోటిలావణ్యం లీలాధామ మనోహరమ్. ౩౧. శరన్మధ్యాహ్నపద్మానాం శోభామోచనలోచనమ్, శరత్పార్వణకోటీన్దుశోభాప్రచ్ఛాదనాననమ్ ౩౨. అమూల్యరత్ననిర్మాణనానాభూషణభూషితమ్, సస్మితం శోభితం శశ్వదమూల్యపీతవాససా. ౩౩. పరబ్రహ్మస్వరూపం చ జ్వలంతం బ్రహ్మతేజసా, సుఖదృశ్యం చ శాంతం చ రాధాకాంతమనంతకమ్. ౩౪. గోపీభిర్వీక్ష్యమాణం చ సస్మితాభిశ్చ సంతతమ్, రాసమండలమధ్యస్థం రత్నసింహాసనస్థితమ్. ౩౫ వంశీం క్వణంతం ద్విభుజం వనమాలావిభూషితమ్, కౌస్తుభేంద్రమణీంద్రేణ శశ్వద్వక్షఃస్థలోజ్జ్వలమ్. ౩౬. కుఙ్కుమాగురుకస్తూరీ చందనార్చితవిగ్రహమ్, చారుచమ్పకమాలాక్తం మాలతీమాల్యమణ్డితమ్. ౩౭. చారుచంద్రకశోభాఢ్యం చూడావఙ్క్రిమరాజితమ్, ఏవం భూతం చ ధ్యాయన్తే భక్తాభక్తిపరిప్లుతాః. ౩౮. యద్భయాజ్జగతాం ధాతా విధత్తే సృష్టిమేవ చ, కర్మానుసారాల్లిఖితం కరోతి సర్వకర్మణామ్. ౩౯. తపసాం ఫలదాతా చ కర్మణాం చ యదాజ్ఞయా, విష్ణుః పాతా చ సర్వేషాం యద్భయాత్పాతి సన్తతమ్. ౪౦. కాలాగ్నిరుద్రస్సంహర్తా సర్వవిశ్వేషు యద్భయాత్, శివో మృత్యుఞ్జయశ్చైవ జ్ఞానినాం చ గురోర్గురుః ౪౧. యజ్జ్ఞానాజ్జ్ఞానవానస్తి యోగీశో జ్ఞానవిత్ప్రభుః, పరమానన్దయుక్తశ్చ భక్తివైరాగ్యసంయుతః ౪౨.యద్భయాద్వాతి పవనః ప్రవరశ్శీఘ్రగామినామ్, తపనశ్చ ప్రతపతి యద్భయాత్సన్తతం సతి. ౪౩. యదాజ్ఞయా వర్షతీన్ద్రో మృత్యుశ్చరతి జన్తుషు, యదాజ్ఞయా దహేద్వహ్నిర్జలమేవం సుశీతలమ్. ౪౪. దిశో రక్షన్తి

గజేతి సంజ్ఞా తథా మాయాశరీరే ప్రవిష్టచైతన్యస్య మాయాప్రకృతిరితి సంజ్ఞేతి భావః. తస్యా వికారాః ప్రాకృతపదవాచ్యాః సర్వే భవన్తీత్యర్థః. ౨౭. తదేవోపపాదయతి—స్వయం పుమాంశ్చేతి స్వయమేవాత్మా ప్రకృతియోగాత్ప్రకృతిశబ్దవాచ్య ఇత్యర్థః. ౨౮, ౨౯. సా సర్వకారణభూతా మూలప్రకృతిః సృష్టిసమయే భూతోత్పత్తిక్రమేణ బ్రహ్మాండం సృష్ట్వా భక్తానుగ్రహార్థం నానారూపాణి బభార తత్ర కస్మింశ్చిత్కల్పే గోపాలసుందరీరూపమేవ ప్రథమతో బభారేత్యాహ—గోపాలసున్దరీతి. తదుక్తం తన్త్రరాజే. "కదాచిదాద్యా లలితా పుంరూపా కృష్ణవిగ్రహే"తి. కూర్మపురాణేఽపి "ప్రకృత్యాః ప్రథమో భాగ ఉమాదేవీ యశస్వినీ. వ్యక్తః సర్వమయో విష్ణుః

దిక్పాలా మహాభీతా యదాజ్ఞయా, భ్రమన్తి రాశిచక్రాణి గ్రహాశ్చ యద్భయే న చ. ౪౫. భయాత్ఫలన్తి వృక్షాశ్చ పుష్పన్త్యపి చ యద్భయాత్, యదాజ్ఞాం తు పురస్కృత్య కాలః కాలే హరేద్భయాత్. ౪౬. తథా జలస్థలస్థాశ్చ జీవన్తి యదాజ్ఞయా, అకాలే నాహరేద్వృద్ధం రణేషు విషమేషు చ. ౪౭ ధత్తే వాయుస్తోయరాశిం తోయం కూర్మం తదాజ్ఞయా, కూర్మోఽనన్తం స చ క్షోణీం సముద్రాన్సా చ పర్వతాన్. ౪౮. సర్వా చైవ క్షమారూపా నానారత్నం బిభర్తి యా, యత స్సర్వాణి భూతాని స్థీయన్తే హన్తి తత్ర హి. ౪౯ ఇన్ద్రాయుశ్చైవ దివ్యానాం యుగానామేకసప్తతిః, అష్టవింశే శక్రపాతే బ్రహ్మణశ్చ దివానిశమ్. ౫౦. ఏవం త్రింశద్దినైర్మాసో ద్వాభ్యామాభ్యామృతుస్స్మృతః, ఋతుభిష్షడ్భిరేవాబ్దం బ్రహ్మణో వైవయస్స్మృతమ్. ౫౧. బ్రహ్మణశ్చ నిపాతే చ చక్షురున్మీలనం హరేః, చక్షురున్మీలనే తస్య లయం ప్రాకృతికం విదుః. ౫౨. ప్రళయే ప్రాకృతే సర్వే దేవాద్యాశ్చ చరాచరాః, లీనా ధాతా విధాతా చ శ్రీకృష్ణనాభిపఙ్కజే. ౫౩. విష్ణుః క్షీరోదశాయీ చ వైకుణ్ఠే యశ్చతుర్భుజః, విలీనో వామపార్శ్వే చ కృష్ణస్య పరమాత్మనః. ౫౪. యస్య జ్ఞానే శివో లీనో జ్ఞానాధీశస్సనాతనః, దుర్గాయాం విష్ణుమాయాయాం విలీనాస్సర్వశక్తయః ౫౫. సా చ కృష్ణస్య బుద్ధౌ చ బుద్ధ్యధిష్ఠాతృదేవతా, నారాయణాంశస్స్కన్దశ్చ లీనో వక్షసి తస్య చ. ౫౬. శ్రీకృష్ణాంశశ్చ తద్బాహౌ దేవాధీశో గణేశ్వరః, పద్మాంశాశ్చైవ పద్మాయాం సా రాధాయాం చ సువ్రతే. ౫౭. గోప్యశ్చాపి చ తస్యాం చ సర్వాశ్చ దేవయోషితః, కృష్ణప్రాణాధిదేవీ సా తస్య ప్రాణేషు సంస్థితా. ౫౮. సావిత్రీ చ సరస్వత్యాం వేదాశ్శాస్త్రాణి యాని చ, స్థితా వాణీ చ జిహ్వాయాం తస్యైవ పరమాత్మనః. ౫౯. గోలోకస్య చ గోపాశ్చ విలీనాస్తస్య లోమసు, తత్ప్రాణేషు చ సర్వేషాం ప్రాణా వాతా హుతాశనః ౬౦ జఠరాగ్నౌ విలీనాశ్చ జలం తద్రసనాగ్రతః, వైష్ణవాశ్చరణామ్భోజే పరమానన్దసంయుతాః. ౬౧. సారాత్సారతరా భక్తి రసపీయూషపాయినః, విరాడంశాశ్చ మహతి లీనాః కృష్ణే మహావిరాట్. ౬౨. యస్యైవ లోమకూపేషు విశ్వాని నిఖిలాని చ, యస్య చక్షుష ఉన్మేషే ప్రాకృతః ప్రళయో

స్త్రీసంజ్ఞో లోకభావనః" ఇతి. గోపాలసున్దరీసఖీవేషధారీ శ్రీకృష్ణః. కృష్ణధ్యానమాహ—అతీవేతి. ౩౦—౪౯. ఇన్ద్రాయుశ్చేతి. తదుక్తం ప్రపంచసారే "యుగానామేకసప్తత్యా మన్వన్తరమిహోచ్యతే, బ్రహ్మణో దివసే ప్రోక్తా మనవస్తు చతుర్దశ. తావతీ తస్య రాత్రిశ్చ కథితా కాలవేదిభిః, తథావిధం తదబ్దానాం శతం త్వమపి జీవసీ" త్యన్తమ్. ౫౦. వయః స్మృతమితి. ఏవం శతవర్షపరిమితమితి శేషః. ౫౧—౬౧. విరాడంశాశ్చమహతీతి. క్షుద్రవిరాడ్రూపాణి మహతి మహావిరాడ్రూపే లీనానీత్యర్థః. అత్ర నవమస్కంధే ప్రథమాధ్యాయే యస్మాద్యస్యోత్పత్తిరుక్తా తస్మిన్నేవ

భవేత్. ౬౩. చక్షురున్మీలనే సృష్టిర్యస్యైవ పునరేవ సః, యావత్కాలో నిమేషేణ తావదున్మీలనేన చ. ౬౪. బ్రహ్మణశ్చ శతాబ్దే చ సృష్టేస్తత్ర లయః పునః, బ్రహ్మసృష్టిలయానాం చ సఙ్ఖ్యా నాస్త్యేవ సువ్రతే. ౬౫. యథా భూరజసాం చైవ సఙ్ఖ్యానం నైవ విద్యతే, చక్షుర్నిమేషే ప్రళయో యస్య సర్వాన్తరాత్మనః. ౬౬. ఉన్మీలనే పునస్సృష్టిర్భవేదీశ్వరేచ్ఛయా, స కృష్ణః ప్రళయే తస్యాం ప్రకృతౌ లీన ఏవ హి. ౬౭. ఏకైవ చ పరాశక్తిర్నిర్గుణః పరమః పుమాన్, స దేవేదమగ్ర ఆసీదితి వేదవిదో విదుః. ౬౮. మూలప్రకృతిరవ్యక్తా హ్యవ్యాకృతపదాభిధా, చిదభిన్నత్వమాపన్నా ప్రళయే సైవ తిష్ఠతి. ౬౯. తద్గుణోత్కీర్తనం వక్తుం బ్రహ్మాణ్డేషు చ కః క్షమః, ముక్తయశ్చ చతుర్వేదైర్నిరుక్తాశ్చ చతుర్విధాః. ౭౦ తత్ప్రధానా దేవభక్తిర్ముక్తేరపి గరీయసీ, సాలోక్యదా భవేదేకా తథా సారూప్యదా పరా. ౭౧. సామీప్యదాథ నిర్వాణప్రదా ముక్తిశ్చతుర్విధా, భక్తాస్తా న హి వాఞ్ఛన్తి వినా తత్సేవనం విభోః. ౭౨. శివత్వమమరత్వం చ బ్రహ్మత్వం చావహేలయా, జన్మమృత్యుజరావ్యాధిభయశోకాదికణ్ఠనమ్. ౭౩. దివ్యరూపధారణం చ నిర్వాణం మోక్షణం విదుః, ముక్తిశ్చ సేవారహితా భక్తిస్సేవావివర్ధినీ. ౭౪. భక్తిముక్త్యోరయం భేదో నిషేకఖణ్డనం శృణు, విదుర్బుధా నిషేకం చ భోగం చ కృతకర్మణామ్. ౭౫. తత్ఖణ్డనం చ శుభదం శ్రీవిభోస్సేవనం పరమ్, తత్త్వజ్ఞానమిదం సాధ్వి స్థిరం చ లోకవేదయోః. ౭౬. నిర్విఘ్నం శుభదం చోక్తం గచ్ఛ వత్సే యథా సుఖమ్, ఇత్యుక్త్వా సూర్యపుత్రశ్చ జీవయిత్వా చ తత్పతిమ్. ౭౭. తస్యై శుభాశిషం దత్త్వా గమనం కర్తుముద్యతః, దృష్ట్వా యమం చ

తస్యేయ ఉక్త ఇతి బోధ్యమ్. ౬౨.—౬౬. ఏతాదృశమహావైభవవాన్ కృష్ణస్తయా మూలప్రకృత్యా సృష్టిసమయే ప్రథమముత్పాదితః స ప్రలయసమయే తస్యామేవ విలీనో భవతీత్యాహ—స కృష్ణ ఇతి. ౬౭. తత్ర శ్రుతిం ప్రమాణయతి—సదేవేదమితి. ౬౮, ౬౯. ఏతాదృశ్యా మూలప్రకృత్యా గుణకీర్తనం కర్తుం కః సమర్థో న కోఽపీత్యాహ—తద్గుణోత్కీర్తనమితి. అధునా సావిత్ర్యా పృష్టాన్ ముక్తిభేదానాహ—ముక్తయశ్చేతి. ౭౦. ముక్త్యపేక్షయా భక్తిర్గరీయసీతి భక్తౌ శ్రద్ధోత్పాదనార్థముక్త్వా ముక్తిభేదానాహ—తత్ప్రధానేతి. ముక్త్యపేక్షయా ప్రధానేత్యర్థః. ౭౧. విభోర్మూలప్రకృతేః సేవనం వినేత్యర్థః. ౭౨. శివత్వాదీన్యపి నిర్వాణమోక్షస్థానాని భక్తాస్తుచ్ఛతయా విదురిత్యాహ—శివత్వమితి. ౭౩. విదుస్తుచ్ఛతయేతి శేషః. కుతో భక్తానాం ముక్త్యపేక్షయా భక్తౌ నిర్భర ఇతి చేత్తత్ర హేతుమాహ—ముక్తిశ్చేతి. అత్ర యత ఇతి శేషః. ౭౪. నిషేకఖండనస్య స్వరూపం సావిత్ర్యా పృష్టం వక్తుం ప్రథమతో నిషేకస్వరూపం వక్తి. విదుర్బుధా ఇతి. ౭౫. శ్రీవిభోర్మూలప్రకృతేః సేవనం సర్వకృతకర్మణాం నిషేకపదవాచ్యానాం ఖండనం నాశనమిత్యర్థః తస్మాత్తదేవ సర్వైః సంశ్రయణీయమితి భావః. ఉపసంహరతి—తత్త్వ

గచ్ఛన్తం సా సావిత్రీ ప్రణమ్య చ ౭౮ రురోద చరణౌ ధృత్వా సాధుచ్ఛేదేన దుఃఖితా, సావిత్రీరోదనం శ్రుత్వా యమశ్చైవ కృపానిధిః ౭౯. తామిత్యువాచ సన్తుష్టస్స్వయం చైవ రురోద హ, ధర్మరాజ ఉవాచ:—లక్షవర్షం సుఖం భుక్త్వా పుణ్యక్షేత్రే చ భారతే ౮౦ అన్తే యాస్యసి తల్లోకం యత్ర దేవీ విరాజతే, గత్వా చ స్వగృహం భద్రే సావిత్ర్యాశ్చ వ్రతం కురు. ౮౧. ద్విసప్తవర్షపర్యన్తం నారీణాం మోక్షకారణమ్, జ్యేష్ఠశుక్లచతుర్దశ్యాం సావిత్ర్యాశ్చ వ్రతం శుభమ్. ౮౨. శుక్లాష్టమ్యాం భాద్రపదే మహాలక్ష్మ్యా యథా వ్రతమ్, ద్వ్యష్టవర్షం వ్రతం చైవ ప్రత్యాదేయం శుచిస్మితే ౮౩. కరోతి భక్త్యా యా నారీ సా యాతి చ విభోః పదమ్, ప్రతిమఙ్గళవారే చ దేవీం మఙ్గళదాయినీమ్ ౮౪. ప్రతిమాసం శుక్లషష్ఠ్యాం షష్ఠీం మఙ్గళదాయినీమ్, తథా చాషాఢసఙ్క్రాన్త్యాం మనసాం సర్వసిద్ధిదామ్. ౮౫ రాధాం రాసే చ కార్తిక్యాం కృష్ణప్రాణాధికప్రియామ్, ఉపోష్య శుక్లాష్టమ్యాం చ ప్రతిమాసం వరప్రదామ్ ౮౬ విష్ణుమాయాం భగవతీం దుర్గాం దుర్గార్తినాశినీమ్, ప్రకృతిం జగదమ్బాం చ పతిపుత్రవతీషు చ. ౮౭. పతివ్రతా సుశుద్ధా సుయన్త్రేషు ప్రతిమాసు చ, యా నారీ పూజయేద్భక్త్యా ధనసన్తానహేతవే. ౮౮. ఇహలోకే సుఖం భుక్త్వా యాత్యన్తే శ్రీవిభోః పదమ్, ఏవం దేవ్యా విభూతీశ్చ పూజయేత్సాధకోఽనిశమ్ ౮౯. సర్వకాలం సర్వరూపా సంసేవ్యా పరమేశ్వరీ, నాతఃపరతరం కిఞ్చిత్కృతకృత్యత్వదాయకమ్. ౯౦. ఇత్యుక్త్వా తాం ధర్మరాజో జగామ నిజమన్దిరమ్, గృహీత్వా స్వామినం సా చ సావిత్రీ చ

జ్ఞానమితి. ౭౬—౭౮. సాధుచ్ఛేదేన సాధువియోగేన. ౭౯. ఏతాదృశీం సుశీలాం కన్యాం పునః కదాహం ద్రక్ష్యామీతి కన్యావియోగజన్యదుఃఖేన యమోఽపి రోదనం కృతవానిత్యాహ—స్వయం చైవ రురోద హేతి. తదుక్తమ్. "పుత్రాత్ప్రియతరః శిష్యో యది యోగ్యగుణో భవేది"తి. ౮౦. తల్లోకం దేవీలోకం మణిద్వీపసంజ్ఞకమ్. ఇతః పరం త్వం గృహం గత్వా అన్యత్స్వం హిత్వా దేవీవ్రతాని కుర్విత్యాహ—గత్వేతి. దేవీవ్రతాన్యాహ—సావిత్ర్యాశ్చేతి. ౮౧—౮౩. విభోః పదం మూలప్రకృతేః స్థానమ్. మంగళదాయినీం మంగళచండికామ్. ౮౪. షష్ఠీం దేవసేనాభిధామ్. ౮౫. కార్తిక్యాం కార్తికపౌర్ణమాస్యాం రాధామ్. శుక్లాష్టమ్యామితి దుర్గావ్రతమ్. తదుక్తమీశానసంహితాయామ్. "ఏకాదశీకోటిసహస్రతుల్యా జన్మాష్టమీ పర్వతరాజపుత్ర్యాః, తతోఽపి శుక్లా గుణితా శతేన పరాశరవ్యాసవసిష్ఠముఖ్యై"రితి. ౮౬, ౮౭. ఏతా దేవతాస్తదుక్తదినేషు యన్త్రేషు ప్రతిమాసు వా యా నారీ పూజయతీతి సర్వత్ర ద్వితీయాన్తపదానామన్వయః. ౮౮. విభోః పదం మూలప్రకృతేః స్థానం. ౮౯. ఇత్థం వ్రతాని కుర్వన్తి సర్వకాలం మూలప్రకృతిం శ్రీభువనేశ్వరీం భజేత్యాహ—సర్వకాలమితి. నాతః పరతరమితి. దేవీభజనాదధికం కృతకృత్యత్వదాయకం నైవాస్తి అతస్తత్కృత్వా పత్యే తిష్ఠ శాన్తా భవ అహం గురుస్త్వ

నిజాలయమ్. ౯౧. సావిత్రీసత్యవాం శ్చైవ ప్రయయౌ చ యథాగమమ్, అన్యాం శ్చ కథయామాస స్వవృత్తాన్తం హి నారద. ౯౨. సావిత్రీ జనకః పుత్రాన్సంప్రాప్తః ప్రక్రమేణ చ, శ్వశురశ్చక్షుషీ రాజ్యం సా చ పుత్రాన్వరేణచ. ౯౩. లక్షవర్షం సుఖం భుక్త్వా పుణ్యక్షేత్రే చభారతే, జగామ స్వామినా సార్ధం దేవీలోకంపతివ్రతా ౯౪. సవితుశ్చాధిదేవీ యా మన్త్రాధిష్ఠాతృదేవతా, సావిత్రీహ్యపి వేదానాం సావి త్రీ తేన కీర్తితా. ౯౫. ఇత్యేవం కథితం వత్స సావిత్ర్యాఖ్యానముత్తమమ్, జీవ కర్మవిపాకం చ కిం పునశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి? ౯౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే అష్టాత్రింశోఽధ్యాయః.

మహాలక్ష్మ్యుపాఖ్యానమ్.

నారదఉవాచ—శ్రీమూలప్రకృతేర్దేవ్యా గాయత్ర్యాస్తు నిరాకృతేః, సావిత్రీయమసంవాదే శ్రుతం వై నిర్మలం యశః. ౧. తద్గుణోత్కీర్తనం సత్యం మఙ్గళానాం చ మఙ్గళమ్, అధునా శ్రోతుమిచ్ఛామి లక్ష్మ్యుపాఖ్యానమీశ్వర. ౨. కేనాదౌ పూజితా సాపి కిం భూతా కేన వా పురా?, తద్గుణోత్కీర్తనం మహ్యం వదవేదవిదాంవర. ౩. శ్రీనారాయణఉవాచః—సృష్టేరాదౌ పురా బ్రహ్మన్కృ ష్ణస్య పరమాత్మనః, దేవీవామాంససమ్భూతా బభూవ రాసమణ్డలే. ౪. అతీవ సున్దరీ శ్యామా న్యగ్రోధపరిమణ్డితా, యథా ద్వాదశవర్షీయా శశ్వత్సుస్థిర యౌవనా. ౫. శ్వేతచమ్పకవర్ణాభా సుఖదృశ్యా మనోహరా, శరత్పార్వణ

ద్ధృదయే చైతన్యరూపేణ తిష్ఠామి తతో మద్వియోగజన్యఖేదేన రోదనం మా కుర్వితి భావః. ౯౦, ౯౧. అన్యాన్యస్వబాంధవాన్. ౯౨. జనకః పితా సా చ సావిత్రీ. ౯౩. దేవీలోకం మణిద్వీపమ్. ౯౪. సావిత్రీపదనిరుక్తిమాహ—సవితుశ్చేతి. సూర్యమండలాత్మకసవితురధిదేవీ తదన్త ర్యామిబ్రహ్మరూపిణీ మన్త్రః సూర్యాన్తర్గతబ్రహ్మప్రతిపాదకో గాయత్రీరూపస్తదధిష్ఠాత్రీ చ దేవతా యతస్తతో భగవత్యాః గాయత్ర్యాః సావిత్రీనామేత్యర్థః. సవితురియం సావిత్రీతి వ్యుత్పత్తేః. కించ వేదానాం సావిత్రీ జననీ తేషాముత్పాదనకర్త్రీ భవతి తతోఽపి సావిత్రీనామేత్యాహ— సావిత్రీహ్యపీతి. సూయతే ప్రాణిప్రసవం కరోతీతి సావిత్రీతి వ్యుత్పత్తేః. ౯౫, ౯౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ఽష్టాత్రింశోఽధ్యాయః.

అథాధికైస్త్రయస్త్రింశత్పద్యైరథ సవిస్తరమ్, మహాలక్ష్మ్యా ఉపాఖ్యాను యథావదథ వర్ణ్యతే. సావిత్ర్యుపాఖ్యానానంతరం మహాలక్ష్మ్యా ఉపాఖ్యానం పృచ్ఛతి—శ్రీమూలప్రకృతేరితి. మూలప్రకృతేర్గాయత్ర్యాశ్చ యశః శ్రుతమిత్యన్వయః. ౧, ౨. కేన కర్త్రాకింభూతా? కింస్వ రూపా? కేన మంత్రేణ? స్తోత్రేణ? చేత్యర్థః. ౩. పూర్వోక్తం వృత్తం కథయతి—సృష్టేరాదావితి.

కోటీన్దుప్రభాప్రచ్ఛదనాననా. ౬. శరన్మధ్యాహ్నపద్మానాం శోభామోచన లోచనా, సా దేవీ ద్వివిధా భూతా సహసైవేశ్వరేచ్ఛయా. ౭. స్వీయ రూపేణ వర్ణేన తేజసా వయసా త్విషా, యశసా వాససా కృత్యా భూషణేన గుణేన చ. ౮. స్మితేన వీక్షణేనైవ ప్రేమ్ణా వానునయేన చ, తద్వామాం సా మహాలక్ష్మీర్దక్షిణాంశాచ్చ రాధికా. ౯. రాధాదౌ వరయామాస ద్విభుజం చ పరాత్పరమ్, మహాలక్ష్మీశ్చ తత్పశ్చాచ్చకమే కమనీయకమ్. ౧౦. కృష్ణస్తద్గౌర వేణైవ ద్విధా రూపో బభూవహ, దక్షిణాంశశ్చ ద్విభుజో వామాంశశ్చ చతుర్భుజః. ౧౧. చతుర్భుజాయ ద్విభుజో మహాలక్ష్మీం దదౌ పురా, లక్ష్యతే దృశ్యతే విశ్వం స్నిగ్ధదృష్ట్యా యయానిశమ్ ౧౨. దేవీభూతా చ మహతీ మహాలక్ష్మీశ్చ సా స్మృతా, రాధాకాన్తశ్చద్విభుజో లక్ష్మీకాన్తశ్చతుర్భుజః. ౧౩. శుద్ధసత్త్వస్వరూపా చ గోపైర్గోపిభిరావృతా, చతుర్భుజశ్చ వైకుణ్ఠం ప్రయయౌ పద్మయా సహ. ౧౪ సర్వాంశేన సమౌ తౌ ద్వౌ కృష్ణనారాయణౌ వరౌ, మహాలక్ష్మీశ్చ యోగేన నానారూపా బభూవ సా. ౧౫. వైకుణ్ఠే చ మహాలక్ష్మీః పరిపూర్ణతమా రమా, శుద్ధసత్త్వస్వరూపా చ సర్వసౌభాగ్యసంయుతా. ౧౬. ప్రేమ్ణా సా చ ప్రధానా చ సర్వాసు రమణీషు చ, స్వర్గేషు స్వర్గలక్ష్మీశ్చ శక్రసమ్పత్స్వరూపిణీ. ౧౭. పాతాలే నాగలక్ష్మీశ్చ రాజలక్ష్మీశ్చ రాజసు, గృహలక్ష్మీర్గృహేష్వేవ గృహిణాం చ కలాంశతః ౧౮. సమ్పత్స్వరూపా గృహిణాం సర్వమఙ్గళమఙ్గళా, గవాం ప్రసూతా సా సురభిర్దక్షిణా యజ్ఞకామినీ ౧౯. క్షీరోదసిన్ధుకన్యా సా శ్రీరూపా పద్మినీషు చ, శోభాస్వరూపా చన్ద్రే చ సూర్యమణ్డలమణ్డితా ౨౦ విభూషణేషు రత్నేషు ఫలేషు చ జలేషు చ, నృపేషు నృపపత్నీషు దివ్యస్త్రీషు గృహేషు చ. ౨౧. సర్వసస్యేషు వస్త్రేషు స్థానేషు సంస్కృతేషు చ, ప్రతిమాసు చ దేవానాం మఙ్గలేషు ఘటేషు చ ౨౨. మాణిక్యేషు చ ముక్తాసు మాల్యేషు చ మనోహరా, మణీన్ద్రేషు చ హీరేషు క్షీరేషు చన్దనేషు చ. ౨౩. వృక్షశాఖాసు రమ్యాసు నవమేఘేషు వస్తుషు, వైకుణ్ఠే పూజితా సాదౌ దేవీనారాయణేన చ ౨౪. ద్వితీయే

దేవీరాధావామాంసః కృష్ణస్య వామాంశ ఇత్యపి పాఠః. ౪—౭. యత్రైవ రాధాయా గుణాస్తత్రైవ లక్ష్మ్యా అపి గుణా ఇత్యాహ—స్వీయరూపేణేతి. ౮, ౯. చకమే ద్విభుజమిత్యర్థః. ౧౧. తద్గౌరవేణ రాధాయా గౌరవేణ. ౧౧. మహాలక్ష్మీపదనిరుక్తిమాహ—లక్ష్యతే ఇతి. లక్ష్యతే దృశ్యతే యయా సా లక్ష్మీరిత్యర్థః. ౧౨—౧౪. యోగేన శక్త్యా. ౧౫—౧౭. కలాంశత ఇతి. ఏతాని రూపాణ్యంశరూపాణీత్యర్థః. పూర్ణాంశస్తు వైకుంఠే ఏవాస్తీత్యర్థః. ౧౮. సురభ్యాదయోఽపి లక్ష్మ్యంశభూతా ఇత్యాహ—గవాం ప్రసూతిరితి. ౧౯—౨౩. ఏతేషు సర్వేషు లక్ష్మ్యంశాః సన్తీత్యర్థః. కింభూతే

బ్రహ్మణా భక్త్యా తృతీయే శఙ్కరేణ చ, విష్ణునా పూజితా సా చ క్షీరోదే భారతే మునే. ౨౫. స్వాయమ్భువేన మనునా మానవేన్ద్రైశ్చ సర్వతః, ఋషీన్ద్రైశ్చ మునీన్ద్రైశ్చ సద్భిశ్చ గృహిభిర్భవే ౨౬. గన్ధర్వైశ్చైవ నాగాద్యైః పాతాళేషు చ పూజితా, శుక్లాష్టమ్యాం భాద్రపదే కృతా పూజా చ బ్రహ్మణా. ౨౭. భక్త్యా చ పక్షపర్యన్తం త్రిషు లోకేషు నారద, చైత్రే పౌషే చ భాద్రే చ పుణ్యే మఙ్గళవాసరే. ౨౮. విష్ణునా పూజితా సా చ త్రిషు లోకేషు భక్తితః, వర్షాన్తే పౌషసఙ్క్రాన్త్యాం మాఘ్యామావాహ్య మంగళే. ౨౯. మనుస్తాం పూజయామాస సా భూతా భువనత్రయే, పూజితా సా మహేన్ద్రేణ మఙ్గళే నైవ మఙ్గళే. ౩౦ కేదారేణైవ నీలేన సుబలేన నలేన చ, ధ్రువేణోత్తానపాదేన శక్రేణ బలినా తథా. ౩౧. కశ్యపేన చ దక్షేణ కర్దమేన వివస్వతా, ప్రియవ్రతేన చన్ద్రేణ కుబేరేణైవ వాయునా. ౩౨. యమేన వహ్నినా చైవ వరుణేనైవ పూజితా, ఏవం సర్వత్ర సర్వేషు పూజితా వన్దితా సదా. ౩౩. సర్వైశ్వర్యాధిదేవీ సా సర్వసమ్పత్స్వరూపిణీ ౩౪

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

లక్ష్మీజన్మకారణమ్.

నారద ఉవాచ—నారాయణప్రియా సా చ వరా వైకుణ్ఠవాసినీ, వైకుణ్ఠాధిష్ఠాతృదేవీ మహాలక్ష్మీస్సనాతనీ. ౧. కథం బభూవ సా దేవీ పృథివ్యాం సిన్ధుకన్యకా, పురా కేన స్తుతాఽఽదౌ సా తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౨. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—పురా దుర్వాససశ్శాపాద్భ్రష్టశ్రీశ్చ పురన్దరః, బభూవ దేవసఙ్ఘశ్చ మర్త్యలోకే చ నారద. ౩. లక్ష్మీస్స్వర్గాదికం త్యక్త్వా రుష్టా పరమదుఃఖితా, గత్వా లీనా చ వైకుణ్ఠే మహాలక్ష్మీశ్చ నారద. ౪. తదా శోకాద్యయుస్సర్వే దుఃఖితా బ్రహ్మణస్సభామ్, బ్రహ్మాణం చ పురస్కృత్య యయుర్వైకుణ్ఠమేవ చ. ౫ వైకుణ్ఠే శరణాపన్నా దేవా నారాయణే పరే, అతీవ దైన్యయుక్తాశ్చ శుష్కకణ్ఠోష్ఠతాలుకా ౬. తదా లక్ష్మీశ్చ కలయా పురాణపురుషాజ్ఞయా, బభూవ సిన్ధుకన్యా సా సర్వసమ్పత్స్వరూపిణీ. ౭. తథా మథిత్వా క్షీరోదం దేవా దైత్యగణైస్సహ, సమ్ప్రాప్

త్యస్యోత్తరముక్త్వా కేనాదౌ పూజితేత్యస్యోత్తరమాహ—వైకుంఠే పూజితేతి. ౨౪—౨౬. తతః పరం కేన కేన కస్మిన్కాలే పూజితేత్యత్రాహ—శుక్లాష్టమ్యామితి. ౨౭—౨౯. మంగలేన రాజ్ఞా. ౩౦. కేదారనీలాదయో రాజానః. ౩౧—౩౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

ద్వ్యధికైర్నవతిశ్లోకైర్నారదాయ సవిస్తరమ్, లక్ష్మీజన్మనిమిత్తం చ ప్రోచ్యతే భక్తిశాలినే. నారదో లక్ష్మ్యుత్పత్తిం పృచ్ఛతి—నారాయణేతి. ౧. కేన స్తుతా సతీ సిన్ధుకన్యకా జాతేత్యర్థః.

ప్తాశ్చ మహాలక్ష్మీం విష్ణుస్తాం చ దదర్శహ. సురాదిభ్యో వరం దత్త్వా వనమాలాం చ విష్ణవే, దదౌ ప్రసన్నవదనా తుష్టా క్షీరోదశాయినీ. ౯. దేవాశ్చాప్యసురగ్రస్తం రాజ్యం ప్రాపుశ్చ నారద, తాం సమ్పూజ్య చ సమ్భావ్య సర్వత్ర చ నిరాపదః ౧౦. నారద ఉవాచ—కథం శశాప దుర్వాసా మునిశ్రేష్ఠః కదాచన, కేన దోషేణ వా బ్రహ్మన్భ్రష్టాస్తత్త్వవిత్పురా. ౧౧ మమన్థుః కేన రూపేణ జలధిం తే సురాదయః, కేన స్తోత్రేణ వా దేవీ శక్రం సాక్షాద్బభూవ సా. ౧౨ కో వా తయోశ్చ సంవాదో బభూవ తద్వద ప్రభో, శ్రీనారాయణ ఉవాచ—మధుపానప్రమత్తశ్చ త్రైలోక్యాధిపతిః పురా. ౧౩. క్రీడాం చకార రహసి రమ్భయా సహ కాముకః, కృత్వా క్రీడాం తయా సార్ధం కాముక్యా హృతమానసః ౧౪. తస్థౌ తత్ర మహారణ్యే కామోన్మథితమానసః, కైలాసశిఖరే యాన్తం వైకుణ్ఠాదృషిసత్తమమ్. దుర్వాససం దదర్శేన్ద్రో జ్వలన్తం బ్రహ్మతేజసా, గ్రీష్మమధ్యాహ్నమార్తాణ్డసహస్రప్రభమీశ్వరమ్. ౧౬ ప్రతప్తకాఞ్చనాకారం జటాభారమహోజ్జ్వలమ్, శుక్లయజ్ఞోపవీతం చ చీరదణ్డకమణ్డలుమ్. మహోజ్జ్వలం చ తిలకం బిభ్రన్తం చేన్దుసన్నిభమ్, సమన్వితం శిష్యలక్షైర్వేదవేదాఙ్గపారగైః. ౧౭. దృష్ట్వా ననామ శిరసా సమ్ప్రమత్తః పురన్దరః, శిష్యవర్గం తదా భక్త్యా తుష్టావ చ ముదాన్వితమ్. మునినా చ సశిష్యేణ దత్తాస్తస్మై శుభాశిషః, విష్ణుదత్తం పారిజాతపుష్పం చ సుమనోహరమ్ ౨౦. తజ్జరారోగమృత్యుఘ్నం శోకఘ్నం మోక్షకారకమ్, శక్రః పుష్పం గృహీత్వా చ ప్రమత్తో రాజ్యసమ్పదా. ౨౧. పుష్పం సన్యస్తయామాస తదైవ కరిమస్తకే, హస్తీ తత్స్పర్శమాత్రేణ రూపేణ చ గుణేన చ. ౨౨ తేజసా వయసా కస్మాద్విష్ణుతుల్యో బభూవ హ, త్యక్త్వా శక్రం గజేన్ద్రశ్చ జగామ ఘోరకాననమ్. న శశాక మహేన్ద్రస్తం రక్షితుం తేజసా మునే, తత్పుష్పం త్యక్తవన్తం చ దృష్ట్వా శక్రం మునీశ్వరః ౨౪. తమువాచ మహారుష్టో శశాప చ రుషాన్వితః. మునిరువాచ—అరే శ్రియా ప్రమత్తస్త్వం కథం మామవమన్యసే. ౨౫. మద్దత్తపుష్పం దత్తం చ గర్వేణ కరిమస్తకే, విష్ణోర్నివేదితం చైవ నైవేద్యం వా ఫలం జలమ్. ౨౬. ప్రాప్తిమాత్రేణ భోక్తవ్యం త్యాగేన బ్రహ్మహా భవేత్, భ్రష్టశ్రీర్భ్రష్టబుద్ధిశ్చ పురభ్రష్టో భవేత్తుసః ౨౭. యస్త్యజేద్విష్ణునైవేద్యం భాగ్యేనోపస్థితం శుభమ్, ప్రాప్తిమాత్రేణ యో భుఙ్క్తే భక్త్యా విష్ణునివేదితమ్ ౨౮. పుంసాం శతం సముద్ధృత్య జీవన్ముక్తస్స్వయం భవేత్, నైవేద్యభోజనం కృత్వా నిత్యం యః ప్రణమేద్ధరిమ్. ౨౯. పూజయేత్స్తౌతి వా భక్త్యా స విష్ణుసదృశో భవేత్, తత్స్పర్శవా

౨—౬. కలయాంశేన. ౭—౧౨. తయోః శక్రదుర్వాససోః. ౧౩—౩౫. బ్రాహ్మణాన్నం

యునా సద్యస్త్రీరౌఘశ్చ విశుద్ధ్యతి. ౩౦. తత్పాదరజసా మూఢ సద్యః పూతా
వసున్ధరా, పుంశ్చల్యన్నమవీరాన్నం శూద్రశ్రాద్ధాన్నమేవ చ. ౩౧. యద్ధరేరనివేద్యం
చవృథామాంసస్యభక్షణమ్, శివలిఙ్గప్రదాన్నం చ యద్దత్తం శూద్రయాజినా. ౩౨.
చికిత్సకద్విజాన్నం చ దేవలాన్నం తథైవ చ, కన్యావిక్రయిణామన్నం యదన్నం యో
నిజీవినామ్. ౩౩. ఉచ్ఛిష్టాన్నం పర్యుషితం సర్వభక్ష్యావశేషితమ్, శూద్రాపతిద్విజానాం
చవృషవాహద్విజాన్నకమ్ ౩౪. అదీక్షితద్విజానాం చ యదన్నం శవదాహినామ్,
అగమ్యాగామినాం చైవ ద్విజానామన్నమేవ చ. ౩౫. మిత్రద్రుహాం కృతఘ్నానా
మన్నం విశ్వాసఘాతినామ్, మిథ్యాసాక్ష్యప్రదాన్నం చ బ్రాహ్మణాన్నం తథైవ చ.
౩౬. ఏతే సర్వే విశుధ్యన్తి విష్ణోర్నైవేద్యభక్షణాత్, శ్వపచశ్చేద్విష్ణుసేవీ వంశా
నాం కోటిముద్ధరేత్. ౩౭. హరేరభక్తో మనుజస్స్వం చ రక్షితుమక్షమః, అజ్ఞానా
ద్యదిగృహ్ణాతి విష్ణోర్నిర్మాల్యమేవ చ. ౩౮. సప్తజన్మార్జితాత్పాపాన్ముచ్యతే నాత్ర
సంశయః, జ్ఞాత్వా భక్త్యా చ గృహ్ణాతి విష్ణోర్నైవేద్యమేవ చ ౩౯. కోటిజన్మార్జితా
త్పాపాన్ముచ్యతే నిశ్చితం హరే, యస్మాత్సంస్థాపితం పుష్పం గర్వేణ కరిమస్తకే. ౪౦.
తస్మాద్రుష్టా పరిత్యజ్య యాతు లక్ష్మీర్హరేః పదమ్, నారాయణస్యభక్తోఽహం నబిభే
మి సురాద్విధేః. ౪౧. కాలాన్మృత్యోర్జరాతశ్చ కానన్యాన్గణయామి చ, కింకరి
ష్యతి తే తాతః కశ్యపశ్చ ప్రజాపతిః. ౪౨. బృహస్పతిర్గురుశ్చైవ నిశ్శఙ్కస్య చ
మే హరే, ఇదం పుష్పం యస్య మూర్ధ్ని తస్యైవ పూజనం పరమ్. ౪౩. ఇతి
శ్రుత్వామహేన్ద్రశ్చ ధృత్వా సచరణం మునేః, ఉచ్చై రురోద శోకార్తస్తము
వాచ భయాకులః ౪౪. మహేన్ద్ర ఉవాచ.—దత్తస్సముచితశ్శాపో మహ్యంమా
యాపహః ప్రభో, హృతాం న యాచే సమ్పత్తిం కిఞ్చిజ్జ్ఞానం చ దేహి మే. ౪౫ ఐశ్వ
ర్యం విపదాం బీజం జ్ఞానప్రచ్ఛన్నకారణమ్, ముక్తిమార్గకుఠారశ్చ భక్తేశ్చ వ్యవ
ధాయకమ్ ౪౬. మునిరువాచ—జన్మమృత్యుజరాశోకరోగబీజాఙ్కురం వరమ్, సమ్ప
త్తితిమిరాన్ధశ్చ ముక్తిమార్గం న పశ్యతి. ౪౭. సమ్పన్మత్తో విమూఢశ్చ సురామ
త్తస్స ఏవ చ, బాన్ధవైర్వేష్టితస్సోఽపి బన్ధుత్వేనైవ హే హరే ౪౮. సమ్పత్తిమదమ

తీర్థప్రతిగ్రాహిణాం బ్రాహ్మణానామిత్యర్థః. ౩౬—౪౪. మాయాపహః ప్రభో ఇత్యత్ర మహ్యాం
మత్తాయ హే ప్రభో ఇత్యపి పాఠః. మాయాపహో మోహనాశక ఇత్యర్థః. కిమేవం ప్రార్థనయా
లక్ష్మీప్రాప్తిమిచ్ఛసి నేత్యాహ—హృతాం న యాచే ఇతి. తర్హి కిం ప్రార్థ్యతే? తత్రాహ కించిజ్జ్ఞానమితి.
సంసారోద్ధారకం జ్ఞానం దేహీత్యర్థః. ౪౫. ఐశ్వర్యం కుతో న ప్రార్థ్యతే? ఇతి చేత్తత్రాహ—
ఐశ్వర్యమితి. మహాదోషకరత్వాత్తస్య ప్రార్థనా న క్రియత ఇత్యర్థః. ౪౬. ఇన్ద్రేణ సమ్పత్త్యావుక్తం
దోషం మునిరంగీకృత్య తదుక్తం దోషమేవ విశదయతి—జన్మమృత్యుజరేతి. బీజాంకురం లక్ష్మీ

త్తశ్చ విషయాన్ధశ్చ విహ్వలః, మహాకామీ రాజసికః సత్త్వమార్గం న పశ్యతి. ౪౯. ద్వివిధో విషయాన్ధశ్చ రాజసస్తామసస్స్మృతః, అశాస్త్రజ్ఞస్తామసశ్చ శాస్త్రజ్ఞో రాజసస్స్మృతః. ౫౦. శాస్త్రం చ ద్వివిధం మార్గం దర్శయేత్సురపుఙ్గవ, ప్రవృత్తిబీజమేకం చ నివృత్తేః కారణం పరమ్ ౫౧ చరన్తి జీవిపశ్చాదౌ ప్రవృత్తేర్దుఃఖవర్త్మని స్వచ్ఛన్దే చ ప్రసన్నం చ నిర్విరోధం చ సన్తతమ్. ౫౨ ఆయాతి మధునో లోభాల్లేశేన సుఖమానితః, పరిణామే నాశబీజే జన్మమృత్యుజరాకరే. ౫౩. అనేకజన్మపర్యన్తం కృత్వా చ భ్రమణం ముదా, స్వకర్మవిహితాయాం చ నానాయోన్యాం క్రమేణ చ. ౫౪. తతశ్చేశానుగ్రహాచ్చ సత్సఙ్గం లభతే చ సః, సహస్రేషు శతేష్వేకో భవాబ్ధిపారకారణమ్. ౫౫ సాధుస్తత్త్వప్రదీపేన ముక్తిమార్గం ప్రదర్శయేత్, తదాకరోతి యత్నం చ జీవో బన్ధనఖణ్డనే ౫౬ అనేకజన్మయోగేన తపసానశనేన చ, తదా లభేన్ముక్తిమార్గం నిర్విఘ్నం సుఖదం పరమ్. ౫౭. ఇదం శ్రుతం గురోర్వక్త్రాద్యత్పృచ్ఛసి పురన్దర, మునేస్తద్వచనం శ్రుత్వా వీతరాగో బభూవ సః. ౫౮. వైరాగ్యం వర్ధయామాస తస్య బ్రహ్మనివేదినే, మునేస్థానాద్గృహం గత్వా స దదర్శామరావతీమ్. ౫౯. దైత్యైరసురసఙ్ఘైశ్చ సమాకీర్ణాం ౬౦. పితృభయాకులామ్, విషమోపప్లవాం కుత్ర బన్ధుహీనాం చ కుత్రచిత్. మాతృకళత్రాది విహీనామతిచఞ్చలామ్, శత్రుగ్రస్తాం చ తాం దృష్ట్వా జగామ వాక్పతిం ప్రతి. ౬౧ శక్రో మన్దాకినీతీరే దదర్శ గురుమీశ్వరమ్, ధ్యాయమానం పరం బ్రహ్మ గఙ్గాతోయే స్థితం పరమ్. ౬౨. సూర్యాభిసమ్ముఖం పూర్వముఖం చ విశ్వతోముఖమ్, సాశ్రునేత్రం పులకినం పరమానన్దసంయుతమ్. ౬౩. వరిష్ఠం చ గరిష్ఠం చ ధర్మిష్ఠం శ్రేష్ఠసేవితమ్, శ్రేష్ఠం చ బన్ధువర్గాణామతిశ్రేష్ఠం చ జ్ఞానినామ్. ౬౪. జ్యేష్ఠం చ భ్రాతృవర్గాణామనిష్టం సురవైరిణామ్, దృష్ట్వా గురుం జపన్తం చ తత్ర తస్థౌ సురేశ్వరః ౬౫. ప్రహర్షాన్తే గురుం దృష్ట్వా చోత్థితం ప్రణనామ సః, ప్రణమ్య

రూపమ్. ౪౯—౫౧. ప్రవృత్తిలక్షణధర్మే యత్ఫలం తదాహ—చరంతీతి. నిర్విరోధమున్మత్తవదిత్యర్థః. ౫౨. ఆయాతీతి. యథా మధునో లోభాద్భ్రమర ఆయాతి కమలే తస్మిన్ ముకులితే స్వయం బద్ధో భవతీతి. న జానాతి తథా ప్రాణీ క్లేశే దుఃఖరూపే సంసారే సుఖమానితః సుఖబుద్ధిః సన్నాయాతి. నాశబీజే జన్మమృత్యుజరాస్థానే సంసారే ఇతి భావః. ౫౩—౫౭. యస్మాత్ప్రవృత్తిమార్గో న ముక్తిదస్తస్మాత్ప్రవృత్తిమార్గం విహాయ సద్గురుమాశ్రిత్య జ్ఞానాభ్యాసేన ముక్తో భవేదితి యత్తయా పృష్టం జ్ఞానం తన్మయోక్తమితి భావః. ౫౮. వర్ధయామాస ణిచ్ప్రయోగ ఆర్షః. వవృధే ఇత్యర్థః. ౫౯—౬౨. సాశ్రునేత్రమ్. ఈశ్వరే పూర్ణప్రేమ్ణో లక్షణమేతత్. ౬౩—౬౬. పునరనన్తరం వరోపలబ్ధిజ్ఞానప్రాప్తిరూపాం మునేః సకాశాజ్జాతాం చ కథయామాసే

చరణామ్భోజే రురోదోచ్చైర్ముహుర్ముహుః. ౧౬. వృత్తాన్తం కథయామాస బ్రహ్మ
శాపాదికం తథా, పునర్వరోపలబ్ధం చ జ్ఞానప్రాప్తిం సుదుర్లభామ్. ౧౭. వైరిగ్రస్తాం
చ స్వపురీం క్రమేణైవ సురేశ్వరః, శిష్యస్య వచనం శ్రుత్వా సుబుద్ధిర్వదతాంవరః.
౧౮. బృహస్పతిరువాచేదం కోపసంరక్తలోచనః, గురురువాచ—శ్రుతం సర్వం సురశ్రే
ష్ఠమారోదీర్వచనం శృణు. ౧౯. న కాతరో హి నీతిజ్ఞో విపత్తౌ చ కదాచన, సమ్ప
త్తిర్వా విపత్తిర్వానశ్వరా శ్రమరూపిణీ. ౨౦. పూర్వస్వకర్మాయత్తా చ స్వయం కర్తా
తయోరపి, సర్వేషాం చ భవత్యేవ శశ్వజ్జన్మని జన్మని. ౨౧ చక్రనేమిక్రమేణైవ
తత్ర కా పరిదేవనా, ఉక్తం హి స్వకృతం కర్మ భుజ్యత్యేఖిలభారతే ౨౨. శుభా
శుభం చ యత్కిఞ్చిత్స్వకర్మఫలభుక్పుమాన్, నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ కల్పకోటి
శతైరపి. ౨౩. అవశ్యమేవ భోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్, ఇత్యేవముక్తం
వేదేచ కృష్ణేన పరమాత్మనా. ౨౪. సామవేదోక్తశాఖాయాం సమ్బోధ్య కమలో
ద్భవమ్, జన్మభోగావశేషే చ సర్వేషాం కృతకర్మణామ్. ౨౫. అనురూపం హి
తేషాం చ భారతేఽన్యత్ర చైవహి, కర్మణా బ్రహ్మశాపం చ కర్మణా చ శుభా
శిషమ్. ౨౬ కర్మణా చ మహాలక్ష్మీం లభేద్దైన్యం చ కర్మణా, కోటిజన్మార్జితం కర్మ
జీవినామనుగచ్ఛతి. ౨౭. న హి త్యజేద్వినా భోగం తచ్ఛాయేవ పురన్దర, కాల
భేదే దేశభేదే పాత్రభేదే చ కర్మణామ్! ౨౮. న్యూనతాధికభావోఽపి భవేదేవ
హి కర్మణా, వస్తుదానేన వస్తూనాం సమం పుణ్యం దినేదినే. ౨౯. దినభేదే కోటి
గుణమసఙ్ఖ్యం వాధికం తథా, సమే దేశే చ వస్తూనాం దానే పుణ్యం సమం సుర.
దేశభేదే కోటిగుణమసఙ్ఖ్యం వాతతోధికమ్, సమే పాత్రే సమేపుణ్యం వస్తూనాం
కర్తురేవచ. ౩౧. పాత్రభేదే శతగుణమసఙ్ఖ్యం వా తతోఽధికమ్, యథా ఫలన్తి
సస్యాని న్యూనాన్యప్యధికాని చ. ౩౨. కర్షకాణాం క్షేత్రభేదే పాత్రభేదే ఫలం
తథా, సామాన్యదివసే విప్ర దానం సమఫలం భవేత్. ౩౩. అమాయాం రవి

త్యర్థః. ౧౭. సురేశ్వరః కథయామాసేత్యన్వయః. ౧౮, ౧౯. విపత్తావపి నీతిజ్ఞో ధైర్యం త్యక్త్వా
కాతరో న భవతీత్యర్థః. నీతిమేవాహ—సమ్పత్తిర్వేతి. ౨౦. పూర్వేతి. యతః సా సమ్పత్తిర్వా
విపత్తిర్వా పూర్వజన్మని కృతస్వకర్మాయత్తా తదధీనా భవతి తతస్తయోః కర్తాపి స్వయమేవ భవతి
తస్మాత్కర్మానురూపం ఫలం భవిష్యత్యేవ న కాతరతయా తన్నాశో భవిష్యతీత్యర్థః. ఏతాదృశం
దుఃఖం సర్వేషాం భవతీత్యాహ—సర్వేషాం చేతి. ౨౧—౨౪. కమలోద్భవం బ్రహ్మాణం
సమ్బోధ్య తత్ప్రత్యుక్తం కృష్ణేనేత్యర్థః. జన్మేతి. కృతకర్మణాం భోగావశేషే తేషాం కర్మణామను
రూపం జన్మ భారతేఽన్యత్ర వా భవతీత్యన్వయః. ౨౫—౨౯. దేశకాలపాత్రభేదేన కృతానాం
కర్మణాం ఫలతారతమ్యం భవతీతి సవిస్తరం వర్ణయతి—దినభేదే ఇతి. ౩౦—౩౨. యథా కర్ష

సఙ్క్రాన్త్యాం ఫలం శతగుణం భవేత్, చాతుర్మాస్యాం పౌర్ణమాస్యామనన్తం ఫలమేవచ. ౨౪. గ్రహణే శశినః కోటిగుణం చ ఫలమేవ చ, సూర్యస్య గ్రహణే చాపి తతో దశగుణం భవేత్. ౨౫. అక్షయాయామక్షయం తదసఙ్ఖ్యం ఫలముచ్యతే, ఏవమన్యత్ర పుణ్యాహే ఫలాధిక్యం భవేదితి. ౨౬. యథా దానే తథా స్నానే జపేఽన్యపుణ్యకర్మసు, ఏవం సర్వత్ర బోద్ధవ్యం నరాణాం కర్మణాం ఫలమ్. ౨౭. యథా దణ్డేన చక్రేణ శరావేణ భ్రమేణ చ, కుమ్భం నిర్మాతి నిర్మాతా కుమ్భకారో మృదా భువి. ౨౮. తథైవ కర్మసూత్రేణ ఫలం ధాతా దదాతి చ, యస్యాజ్ఞయా సృష్టమిదం తం చ నారాయణం భజ ౨౯. స విధాతా విధాతుశ్చ పాతుః పాతా జగత్త్రయే, స్రష్టుస్స్రష్టా చ సంహర్తుస్సంహర్తా కాలకాలకః ౩౦. మహావిపత్తౌ సంసారే యస్స్మరేన్మధుసూధనమ్, విపత్తౌ తస్య సమ్పత్తిర్భవేదిత్యాహ శఙ్కరః. ౩౧. ఇత్యేవముక్త్వా తత్త్వజ్ఞ స్సమాలిఙ్గ్య సురేశ్వరమ్, దత్వా శుభాశిషం చేష్టం బోధయామాస నారద. ౩౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే చత్వారింశోఽధ్యాయః.

—ఇన్ద్రాదీనాం బ్రహ్మలోకగమనమ్.—

శ్రీనారాయణఉవాచ—హరిం ధ్యాత్వా హరిర్బ్రహ్మణ్జగామ బ్రహ్మణస్సభామ్, బృహస్పతిం పురస్కృత్య సర్వైస్సురగణైస్సహ. ౧ శీఘ్రం గత్వా బ్రహ్మలోకం దృష్ట్వా చ కమలోద్భవమ్, ప్రణేముర్దేవతాస్సర్వా స్సహేన్ద్రా గురుణా సహ. ౨ వృత్తాన్తం కథయామాస సురాచార్యో విధిం ప్రతి, ప్రహస్యోవాచ తచ్ఛ్రుత్వా మహేన్ద్రం కమలాసనః. ౩. బ్రహ్మోవాచ—వత్స మద్వంశజాతోఽసి ప్రపౌత్రో మే [illegible]చతు[illegible]ః, బృహస్పతేశ్చ శిష్యస్త్వం సురాణామధిపస్స్వయమ్. ౪. మాతామహశ్చ [illegible] [illegible]ష్ణుభక్తః ప్రతాపవాన్, కులత్రయం యస్య శుద్ధం కథం సోఽహం [illegible] వేత్. ౫. మాతా పతివ్రతా యస్య పితా శుద్ధో జితేన్ద్రియః, మాతామహో మాతులశ్చ కథం సోఽహంకృతో భవేత్. ౬. జనః పైతృకదోషేణ దోషా

కాణాం క్షేత్రభేదే సస్యాని న్యూనాన్యధికాని వా ఫలంతి తద్వదిత్యర్థః. ౨౩—౨౫. అక్ష యాయాం నవమ్యామ్. ౨౬—౨౮. ఏవం కర్మాధీనత్వే సతి తన్నివృత్తిః కేన భవతి! తత్రాహ—యస్యాజ్ఞయేతి. ౨౯—౩౧. ఇష్టమిష్టదేవమ్.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే నవమస్కన్ధే చత్వారింశోఽధ్యాయః.

ఏకోనపష్టిశ్లోకైస్తు శక్రః సురగణైస్సహ, నివేదితుం నిజం దుఃఖం గతో బ్రహ్మణమీశ్వరమ్. బృహస్పతిహాస్యోత్తరం శక్రో యత్కృతవాంస్తదాహ—హరిం ధ్యాత్వేతి. హరిరిన్ద్రః. ౧—౪. కథం సోఽహమితి. కథమేతాదృశోఽహం కృతో ఽహంకారయుక్తో భవేదథాపి త్వం జాతస్తదేతదాశ్చర్యమితిభావః. ౫. ౬. హరిదోషీ దేవాపరాధవాన్భవతీత్యర్థః. ౭. సదేవ ఆత్మరూపో

స్మాతామహస్య చ, గురుదోషాత్త్రిభిర్దోషైర్హరిదోఽపి భవేద్ధ్రువమ్. ౭. సర్వా
న్తరాత్మా భగవాన్సర్వదేహేష్వవస్థితః, యస్య దేహాత్స ప్రయాతి సశివస్తత్క్షణే
భవేత్ ౮. మనోఽహమిన్ద్రియేశం చ జ్ఞానరూపో హి శఙ్కరః, విష్ణుప్రాణా చ
ప్రకృతిర్బుద్ధిర్భగవతీ సతీ. ౯ నిద్రాదయశ్శక్తయశ్చ తాస్సర్వాః ప్రకృతేః కలాః,
ఆత్మనః ప్రతిబిమ్బశ్చ జీవో భోగశరీరభృత్. ౧౦. ఆత్మనీశే గతే దేహాత్సర్వే
యాన్తి ససమ్భ్రమాః, యథావర్త్మని గచ్ఛన్తం నరదేవమివానుగాః ౧౧. అహం
శివశ్చ శేషశ్చ విష్ణుధర్మో మహావిరాట్, యూయం యదంశా భక్తాశ్చ తత్పుష్పం
న్యక్కృతం త్వయా. ౧౨ శివేన పూజితం పాదపద్మం పుష్పేణ యేన చ, తచ్చ
దూర్వాససా దత్తం దైవేన న్యక్కృతం త్వయా. ౧౩. తత్పుష్పం మస్తకే యస్య
కృష్ణపాదాబ్జప్రచ్యుతమ్, సర్వేషాం చ సురాణాం చ తత్పూజా పురతో
భవేత్. ౧౪. దైవేన వఞ్చితస్త్వం వా దైవం చ బలవత్తరమ్, భాగ్యహీనం
జనం మూఢం కో వా రక్షితుమీశ్వరః ౧౫. సా శ్రీర్గతాధునా కోపాత్కృష్ణ
నిర్మాల్యవర్జనాత్, అధునా గచ్ఛ వైకుణ్ఠం మయా చ గురుణా సహ. ౧౬ నిషే
వ్య తత్ర శ్రీనాథం శ్రియం ప్రాప్స్యసి మద్వరాత్, ఏవముక్త్వా చ స బ్రహ్మా
సర్వైస్సురగణైస్సహ. ౧౭. తత్ర గత్వా పరం బ్రహ్మ భగవన్తం సనాతనమ్,
దృష్ట్వా తేజస్స్వరూపన్తం ప్రజ్వలన్తం స్వతేజసా. ౧౮ గ్రీష్మమధ్యాహ్న
మార్తాణ్డశతకోటిసమప్రభమ్, శాన్తమనాదిమధ్యాన్తం లక్ష్మీకాన్తమనన్తకమ్.
౧౯. చతుర్భుజైః పార్షదైశ్చ సరస్వత్యా యుతం ప్రభుమ్, భక్త్యా చతుర్భి
ర్వేదైశ్చ గఙ్గయా పరివేష్టితమ్. ౨౦. తం ప్రణేముస్సురాస్సర్వే మూర్ధ్నా
బ్రహ్మపురోగమాః, భక్తినమ్రాస్సాశ్రునేత్రాస్తుష్టువుః పరమేశ్వరమ్. ౨౧ వృత్తా
న్తం కథయామాస స్వయం బ్రహ్మా కృతాఞ్జలిః, రురుదుర్దేవతాస్సర్వాస్స్వాధికా
రచ్యుతాశ్చ తాః ౨౨. స దదర్శ సురగణం విపద్గ్రస్తమ్భయాకులమ్, రత్న
భూషణశూన్యం చ వాహనాదివివర్జితమ్. ౨౩. శోభాశూన్యం హతశ్రీకం నిష్ప్ర
భం సభయం పరమ్, ఉవాచ కాతరం దృష్ట్వా భయభీతివిభఞ్జనః. ౨౪. శ్రీభగ

దేహాద్యస్య ప్రయాతీత్యన్వయః. ౮. దేహనగరస్థితస్యాత్మనో రాజ్ఞః సేవకానాహ— మనోఽహ
మితి. అహం బ్రహ్మా ఇన్ద్రియేశం మనో భవామీత్యర్థః. ప్రకృతిర్విష్ణోరాత్మనః ప్రాణస్వరూపా
రాధారూపా ప్రకృతిర్భవతీత్యర్థః. బుద్ధిస్తు సతీ భగవతీ దుర్గా భవతీత్యర్థః. ౯. నిద్రాక్షుధాదయస్తు
తస్యైవాత్మనః శక్తేః కలా భవన్తీత్యర్థః. ఆత్మనో యో బుద్ధౌ ప్రతిబింబరూపః సజీవో భోగశరీర
భృద్భవతీత్యర్థః ౧౦, ౧౧. తత్పుష్పం తాదృశమహిమావతః శ్రీగోపాలసున్దరీరూపశ్రీకృష్ణస్య
పుష్పం నిర్మాల్యభూతం త్వయా న్యక్కృతం తిరస్కృతం స ఏష మహానపరాధస్త్వయా కృత
ఇతి భావః. ౧౨, ౧౩. సురాణాం మధ్యే ఇత్యర్థః. ౧౪—౨౭. యం యం రుష్టో యం యం

వానువాచ — మాభైర్బ్రహ్మన్హేసురాశ్చ భయం కిం వో మయి స్థితే, దాస్యామి లక్ష్మీమచలాం పరమైశ్వర్యవర్ధినీమ్. ౨౫. కిఞ్చ మద్వచనం కిఞ్చిచ్ఛ్రూయతాం సమయోచితమ్, హితం సత్యం సారభూతం పరిణామశుభావహమ్. ౨౬. జనాశ్చాసఙ్ఖ్యవిశ్వస్థా మదధీనాశ్చ సన్తతమ్, యథా తథాహం మద్భక్తపరాధీనోఽస్వతన్త్రకః. ౨౭. యం యం రుష్టో హి మద్భక్తో మత్పరోహి నిరఙ్కుశః, తద్గృహేఽహం న తిష్ఠామి పద్మయా సహ నిశ్చితమ్. ౨౮. దుర్వాసాశ్శఙ్కరాంశశ్చ వైష్ణవో మత్పరాయణః, తచ్ఛాపాదాగతోఽహం చ సలక్ష్మీకో హి వో గృహాత్. ౨౯ యత్ర శఙ్ఖధ్వనిర్నాస్తి తులసీ న శివార్చనమ్, న భోజనం చ విప్రాణాం న పద్మా తత్ర తిష్ఠతి. ౩౦. మద్భక్తానాం చ మే నిన్దా యత్ర బ్రహ్మన్భవేత్సురాః, మహారుష్టా మహాలక్ష్మీస్తతో యాతి పరాభవమ్. ౩౧. మద్భక్తిహీనో యో మూఢో భుఙ్క్తే యో హరివాసరే, మమ జన్మదినేవాపి యాతి శ్రీస్తద్గృహాదపి. ౩౨. మన్నామవిక్రయీయశ్చ విక్రీణాతి స్వకన్యకామ్, యత్రాతిథిర్న భుఙ్క్తే చ మత్ప్రియా యాతి తద్గృహాత్. ౩౩. యో విప్రః పుంశ్చలీపుత్రో మహాపాపీ చ తత్పతిః, పాపినో యో గృహం యాంతి శూద్రశ్రాద్ధాన్నభోజకః. ౩౪. మహారుష్టా తతో యాతి మన్దిరాత్కమలాలయా, శూద్రాణాం శవదాహీ చ భాగ్యహీనో ద్విజాధమః. ౩౫ యాతి రుష్టా తద్గృహాచ్చ దేవాః కమలవాసినీ, శూద్రాణాం సూపకారీ యో బ్రాహ్మణో వృషవాహకః. ౩౬. తత్తోయపానభీతా చ కమలా యాతి తద్గృహాత్, అశుద్ధహృదయః క్రూరో హింసకో నిందకో ద్విజః. ౩౭. బ్రాహ్మణశ్శూద్రయాజీ చ యాంతి దేవీ చ తద్గృహాత్, అవీరాన్నం చ యో భుఙ్క్తే తస్మాద్యాతి జగత్ప్రసూః ౩౮. తృణం ఛినత్తి నఖైర్యస్తైర్వాయో విలిఖేన్మహీమ్, నిరాశో బ్రాహ్మణో యత్ర తద్గృహాద్యాతి మత్ప్రియా. ౩౯. సూర్యోదయే ద్విజో భుఙ్క్తే దివా స్వాపీ చ బ్రాహ్మణః, దివామైథునకారీ చ తస్మాద్యాతి చ మత్ప్రియా. ౪౦. ఆచారహీనో విప్రో యో యశ్చ శూద్రప్రతిగ్రహీ, అదీక్షితో హి యో మూఢస్తస్మాదేవ యాతి మత్ప్రియా. ౪౧ స్నిగ్ధపాదశ్చ నగ్నో హి యశ్శేతే జ్ఞానదుర్బలః, శశ్వద్ధసతి వాచాలో యాతి సా చ గృహాత్సతీ. ౪౨. శిరస్నాతస్తు తైలేన యోఽన్యాంగం సముపస్పృశేత్, స్వాంగే చ వాదయేద్వాద్యం రుష్టా సా యాతి తద్గృహాత్. ౪౩. వ్రతోపవాసహీనో యస్సన్ధ్యాహీనో శుచిర్ద్విజః, విష్ణుభక్తివిహీనస్తు తస్మాద్యాతి చ

పురుషం ప్రతి రుష్ట ఇత్యర్థః. ౨౮, ౨౯. శివార్చనం శివస్య శివాయాశ్చార్చనమిత్యర్థః. ౩౦—౪౧. వాచాలో ఽసద్బహుభాషణవాన్. ౪౨. యోఽన్యాంగం పురుషాన్తరస్యాంగమిత్యర్థః. ౪౩—౪౫.

మత్ప్రియా. ౪౪. బ్రాహ్మణం నిన్దయేద్యోహి తం చ యో ద్వేష్టి సన్తతమ్, జీవ హింసో దయాహీనో యాతి సర్వప్రసూస్తతః. ౪౫. యత్రయత్ర హరేరర్చా హరేరుత్కీర్తనం తథా, తత్ర తిష్ఠతి సా దేవీ సర్వమఙ్గళమఙ్గళా. ౪౬. యత్ర ప్రశంసా కృష్ణస్య తద్భక్తస్య పితామహ, సా చ కృష్ణప్రియా దేవీ తత్రతిష్ఠతి సన్తతమ్. ౪౭. యత్ర శఙ్ఖధ్వనిశ్శఙ్ఖశ్శిలాచ తులసీదళమ్, తత్సేవావన్దనం ధ్యానం తత్ర సా పరితిష్ఠతి ౪౮. శివలిఙ్గార్చనం యత్ర తస్య చోత్కీర్తనం శుభమ్, దుర్గార్చనం తద్గుణాశ్చ తత్ర పద్మనివాసినీ. ౪౯. విప్రాణాం సేవనం యత్ర తేషాం చ భోజనం శుభమ్, అర్చనం సర్వదేవానాం తత్ర పద్మముఖీ సతీ ౫౦. ఇత్యుక్త్వా చ సురాన్సర్వాన్రమామాహ రమాపతిః, క్షీరోదసాగరే జన్మ కలయా కలయేతి చ. ౫౧. ఇత్యుక్త్వా తాం జగన్నాథో బ్రహ్మాణం పునరాహ చ, మథిత్వా సాగరం లక్ష్మీం దేవేభ్యో దేహి పద్మజ. ౫౨. ఇత్యుక్త్వా కమలాకాన్తో జగామాన్తః పురం మునే, దేవాశ్చిరేణ కాలేనయయుః క్షీరోదసాగరమ్ ౫౩. మన్థానం మన్దరం కృత్వా కూర్మం కృత్వా చ భాజనమ్, కృత్వా శేషం మన్థపాశం మమన్థురసురాస్సురాః. ౫౪. ధన్వన్తరిం చ పీయూషముచ్చైశ్శ్రవసమీప్సితమ్, నానారత్నం హస్తిరత్నం ప్రాపుర్లక్ష్మీం సుదర్శనమ్. ౫౫. వనమాలాం దదౌ సా చ క్షీరోదశాయినే మునే, సర్వేశ్వరాయ రమ్యాయ విష్ణవే వైష్ణవీ సతీ. ౫౬. దేవైస్స్తుత్వా పూజితా చ బ్రహ్మణా శఙ్కరేణ చ, దదౌ దృష్టిం సురగృహే బ్రహ్మశాపవిమోచనాత్. ౫౭ ప్రాపుర్దేవాస్స్వవిషయం దైత్యగ్రస్తం భయఙ్కరమ్, మహాలక్ష్మీప్రసాదేన వరదానేన నారద. ౫౮. ఇత్యేవం కథితం సర్వం లక్ష్మ్యుపాఖ్యానముత్తమమ్, సుఖదం సారభూతం చ కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ఏకచత్వారింశోఽధ్యాయః.

—లక్ష్మీపూజామన్త్రస్తోత్రాదిః—

నారదఉవాచ:—హరేరుత్కీర్తనం భద్రం శ్రుతం తద్జ్ఞానముత్తమమ్,

ఏతేషు స్థలేషు న తిష్ఠతి చేత్ కుత్ర తిష్ఠతి? తత్రాహ— యత్ర యత్రేతి. ౪౬—౫౦. కలయ స్వీకురు ౫౧—౫౬. బ్రహ్మశాపేతి. దేవీమర్యాదాహేతోర్హి బ్రహ్మణః శాపస్తదభావే తు తస్య శాపస్య నాశనమభూదిత్యర్థః ౫౭. స్వవిషయం స్వస్థానమ్. వరదానేన బ్రహ్మణః శ్రియం ప్రాప్స్యసి మద్వరాదితి పూర్వోక్తవాక్యేన కృతేన. ౫౮, ౫౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కన్ధే ఏక చత్వారింశోఽధ్యాయః.

పంచసప్తతిపద్యైస్తు మహాలక్ష్మ్యర్చనక్రమమ్, మన్త్రస్తోత్రాదికం చైవ యథావదభివర్ణ్యతే. అథనారదో లక్ష్మ్యా ధ్యానాదికం పృచ్ఛతి—హరేరుత్కీర్తనమితి. హరేరుత్కీర్తనం గుణానువర్ణ

ఈప్సితం లక్ష్మ్యుపాఖ్యానం ధ్యానం స్తోత్రం వద ప్రభో. ౧. శ్రీనారాయణ ఉవాచ:—
స్నాత్వా తీర్థే పురా శక్రో ధృత్వా ధౌతే చ వాససీ, ఘటం సంస్థాప్య క్షీరోదే
షడ్దేవాన్పూర్వ్యపూజయత్. ౨. గణేశం చ దినేశం చ వహ్నిం విష్ణుం శివం శివామ్,
ఏతాన్భక్త్యా సమభ్యర్చ్య పుష్పగంధాదిభిస్తదా. ౩. ఆవాహ్య చ మహాలక్ష్మీం
పరమైశ్వర్యరూపిణీమ్, పూజాం చకార దేవేశో బ్రహ్మణా చ పురోధసా. ౪.
పురస్థితేషు మునిషు బ్రాహ్మణేషు గురౌ హరౌ, దేవేషు సుదేశే చ జ్ఞానాన
న్దే శివే మునే ౫. పారిజాతస్య పుష్పం చ గృహీత్వా చన్దనోక్షితమ్, ధ్యాత్వా
దేవీం మహాలక్ష్మీం పూజయామాస నారద ౬. ధ్యానం చ సామవేదోక్తం
యద్దత్తం బ్రహ్మణే పురా, హరిణా తేన ధ్యానేన తన్నిబోధ వదామి తే. ౭. సహ
స్రదళపద్మస్థకర్ణికావాసినీం వరామ్, శరత్పార్వణకోటీందుప్రభాముష్టికరాం
పరామ్. ౮. స్వతేజసా ప్రజ్వలన్తీం సుఖదృశ్యాం మనోహరామ్, ప్రతప్తకాఞ్చ
ననిభశోభామూర్తిమతీం సతీమ్. ౯. రత్నభూషణభూషాఢ్యాం శోభితాం పీత
వాససా, ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యాం శశ్వత్సుస్థిరయౌవనామ్ ౧౦. సర్వసంపత్ప్ర
దాత్రీం చ మహాలక్ష్మీం భజే శుభామ్, ధ్యానేనానేన తాం ధ్యాత్వా నానాగుణ
సమన్వితామ్ ౧౧. సమ్పూజ్య బ్రహ్మవాక్యేన చోపచారాణి షోడశ, దదౌ భక్త్యా
విధానేన ప్రత్యేకం మన్త్రపూర్వకమ్. ౧౨. ప్రశస్తాని ప్రకృష్టాని వరాణి వివిధా
ని చ, అమూల్యరత్నసారం చ నిర్మితం విశ్వకర్మణా. ౧౩. ఆసనం చ విచిత్రం చ
మహాలక్ష్మీః ప్రగృహ్యతామ్, శుద్ధం గఙ్గోదకమిదం సర్వవందితమీప్సితమ్. ౧౪.
పాపేధ్మవహ్నిరూపం చ గృహ్యతాం కమలాలయే, పుష్పచన్దనదూర్వాదిసంయుతం
జాహ్నవీజలమ్. ౧౫. శఙ్ఖగర్భస్థితం స్వర్ఘ్యం గృహ్యతాం పద్మవాసిని, సుగన్ధిపుష్ప
తైలం చ సుగన్ధామలకీఫలమ్. ౧౬. దేహసౌన్దర్యబీజం చ గృహ్యతాం శ్రీహరేః
ప్రియే, కార్పాసజం చ క్రిమిజం వసనం దేవి గృహ్యతామ్. ౧౭. రత్నస్వర్ణ
వికారం చ దేహభూషావివర్ధనమ్, శోభాయై శ్రీకరం రత్నం భూషణం దేవి
గృహ్యతామ్. ౧౮. సర్వసౌన్దర్యబీజం చ సద్యశ్శోభాకరం పరమ్, వృక్షనిర్యా

నమ్. లక్ష్మ్యా ఉపాఖ్యానం చ శ్రుతమధునా ధ్యానం స్తోత్రం పూజాదికం చ వదేత్యర్థః. ౧. తత్ర
నారాయణః ప్రథమతః పూజావిధిక్రమేణైవ సర్వమాహ—స్నాత్వేతి. క్షీరోదే క్షీరసముద్రే. షడ్దే
వాన్వక్ష్యమాణాన్ పూజితవాన్ తేషాం పూజాం వినాఽన్యకర్మణ్యనధికారాత్. ౨. షడ్దే
వానాహ— గణేశం చేతి. వహ్నిమగ్నిహోత్రహోమమ్. ౩. పురోధసా బోధిత ఇతి శేషః.
౪—౬. ధ్యానం చేతి. హరిణా సామవేదోక్తం ధ్యానం యద్బ్రహ్మణే దత్తం తేన ధ్యాత్వేత్యర్థః.
౭. ముష్టిశ్చౌర్యమ్. ౮—౧౨. ప్రశస్తానీత్యుపచారవస్తూనాముపలక్షణమ్. ఆసనాదిమన్త్రానాహ—
అమూల్యేతి. అత్ర మన్త్రా ఏవ సంగృహ్యత పూజోపచారక్రమస్తు ప్రసిద్ధ ఏవ గ్రాహ్య ఇతి

సరూపం చ గన్ధద్రవ్యాదిసంయుతమ్. ౧౯. శ్రీకృష్ణకాన్తే ధూపం చ పవిత్రం
ప్రతిగృహ్యతామ్, సుగన్ధియుక్తం సుఖదం చన్దనం దేవి గృహ్యతామ్. ౨౦. జగ
చ్చక్షుస్స్వరూపం చ పవిత్రం తిమిరాపహమ్, ప్రదీపం సుఖరూపం చ గృహ్య
తాం చ సురేశ్వరి ౨౧. నానోపహారరూపం చ నానాహారసమన్వితమ్, అతిస్వాదు
కరం చైవ నైవేద్యం ప్రతిగృహ్యతామ్. ౨౨. అన్నం బ్రహ్మస్వరూపం చ ప్రాణ
రక్షణకారణమ్, తుష్టిదం పుష్టిదం చైవ దేవ్యన్నం ప్రతిగృహ్యతామ్. ౨౩. శాల్య
న్నజం సుపక్వం చ శర్కరాగవ్యసంయుతమ్, స్వాదుయుక్తం మహాలక్ష్మీః పర
మాన్నం ప్రగృహ్యతామ్. ౨౪. శర్కరాగవ్యపక్వం చ సుస్వాదుసుమనోహరమ్,
మయా నివేదితం భక్త్యా స్వస్తికం ప్రతిగృహ్యతామ్. ౨౫. నానావిధానిరమ్యా
ణి పక్వాన్నాని ఫలాని చ, సురభిస్తనసంత్యక్తం సుస్వాదుసుమనోహరమ్. ౨౬.
మర్త్యామృతం సుగవ్యం చ గృహ్యతామచ్యుతప్రియే, సుస్వాదురససంయుక్తమి
క్షువృక్షసముద్భవమ్. ౨౭ అగ్నిపక్వమితి స్వాదు గుడం చ ప్రతిగృహ్యతామ్,
యవగోధూమసస్యానాం చూర్ణరేణుసముద్భవమ్. ౨౮. సుపక్వం గుడగవ్యాక్తం
మిష్టాన్నం దేవి గృహ్యతామ్, సస్యచూర్ణోద్భవం పక్వం స్వస్తికాదిసమన్వితమ్.
౨౯. మయా నివేదితం భక్త్యా నైవేద్యం ప్రతిగృహ్యతామ్, శీతవాయుప్రదం
చైవ దాహే చ సుఖదం పరమ్. ౩౦. కమలే గృహ్యతాం చేదం వ్యజనం శ్వేత
చామరమ్, తామ్బూలం చ వరం రమ్యం కర్పూరాదిసువాసితమ్. ౩౧ జిహ్వా
జాడ్యచ్ఛేదకరం తామ్బూలం ప్రతిగృహ్యతామ్, సువాసితం సుశీతం చ పిపాసా
నాశకారణమ్ ౩౨. జగజ్జీవనరూపంచజీవనం దేవి గృహ్యతామ్, దేహసౌన్దర్య
బీజం చ సదాశోభావివర్ధనమ్. ౩౩. కార్పాసజం చ కృమిజం వసనం దేవి గృహ్య
తామ్, రత్నస్వర్ణవికారం చ దేహభూషావివర్ధనమ్. ౩౪. శోభాధారం శ్రీకరంచ
భూషణం దేవిగృహ్యతామ్, నానాఋతుషు నిర్మాణం బహుశోభాశ్రయం పరమ్.
౩౫. సురభూపప్రియం శుద్ధం మాల్యం దేవి ప్రగృహ్యతామ్, శుద్ధిదం శుద్ధిరూ
పం చ సర్వమఙ్గళమఙ్గళమ్. ౩౬ గన్ధవస్తూద్భవం రమ్యం గన్ధం దేవి ప్రగృహ్య

బోధ్యమ్. ౧౩—౧౫. ఆమలకీఫలచూర్ణమిత్యర్థః. ౧౬—౧౯. సుగన్ధియుక్తమితి, పూర్వోక్తం
కార్పాసజం చేత్యర్ధశ్లోకావేవ మన్త్రా. ౨౦—౨౪. స్వస్తికం పక్వాన్నవిశేషః. ౨౫—౨౭. సస్యా
నాంముద్గాదిధాన్యానామ్. ౨౮. మిష్టాన్నం లడ్డుకమ్. సస్యచూర్ణోద్భవంముద్గాదిధాన్యచూర్ణోద్భవమ్.
౨౯—౩౫. అత్ర కేచిన్మన్త్రాః పునః పఠ్యన్తే తదభిప్రాయస్త్విత్థమ్. యథా జనాః గృహే సామా
న్యానుపచారాన్గృహ్ణన్తి. సభాయాం తు విశిష్టాంస్తథైవ దేవ్యై సామాన్యవిశేషభావేనోపచారా
దేయా ఇతి. ౩౬—౪౧. లక్ష్మీః శ్రీబీజం మాయా భువనేశ్వరీబీజం కామో మన్మథ బీజం వాణీ

తామ్, పుణ్యతీర్థోదకం చైవ విశుద్ధం శుద్ధిదం సదా. ౩౭. గృహ్యతాం కృష్ణకాన్తే
త్వం రమ్యమాచమనీయకమ్, రత్నసారాదినిర్మాణం పుష్పచన్దనచర్చితమ్.౩౮. వస్త్ర
భూషణభూషాఢ్యం సుతల్పం దేవి గృహ్యతామ్, యద్యద్ద్రవ్యమపూర్వం చ
పృథివ్యామపి దుర్లభమ్. ౩౯. దేవభూషార్హభోగ్యం చ తద్ద్రవ్యం దేవిగృహ్య
తామ్, ద్రవ్యాణ్యేతాని దత్వా చ మూలేన దేవపుఙ్గవ. ౪౦ మూలం జజాప
భక్త్యా చ దశలక్షం విధానతః, జపేన దశలక్షేణ మన్త్రసిద్ధిర్బభూవహ. ౪౧.
మన్త్రశ్చ బ్రహ్మణా దత్తః కల్పవృక్షశ్చ సర్వతః, లక్ష్మీర్మాయా కామవాణీజేన్తాక
మలవాసినీ ౪౨ వైదికోమన్త్రరాజోఽయం ప్రసిద్ధస్స్వాహయాన్వితః,కుబేరోఽ
నేన మన్త్రేణ పరమైశ్వర్యమాప్తవాన్. ౪౩. రాజరాజేశ్వరో దక్షస్సావర్ణి
ర్మను రేవచ, మఙ్గళోఽనేన మన్త్రేణ సప్తద్వీపేఽవనీపతిః. ౪౪ ప్రియవ్రతోత్తాన
పాదౌ కేదారో నృప ఏవ చ, ఏతే సిద్ధాశ్చ రాజేన్ద్రా మన్త్రేణానేన నారద. ౪౫.
సిద్ధే మన్త్రే మహాలక్ష్మీ శ్శక్రాయ దర్శనం దదౌ, వహ్నిశుద్ధాంశుకాధానాం విమానస్థావర
ప్రదా. ౪౬. సప్తద్వీపవతీం పృథ్వీం ఛాదయన్తీ త్విషా చ సా, శ్వేతచమ్పకవర్ణా
భా రత్నభూషణభూషితా. ౪౭. ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యా భక్తానుగ్రహకాతరా,
బిభ్రతీ రత్నమాలాం చ కోటిచన్ద్రసమప్రభామ్ ౪౮. దృష్ట్వా జగత్ప్రసూం
శాన్తాం తుష్టావ తాం పురన్దరః, పులకాఞ్చితసర్వాఙ్గస్సాశ్రునేత్రః కృతాఞ్జలిః.౪౯.
బ్రహ్మణా చ ప్రదత్తేన స్తోత్రరాజేన సంయుతాః, సర్వాభీష్టప్రదేనైవ వైదికే
నైవ తత్రచ. ౫౦. పురన్దరఉవాచః—నమః కమలవాసిన్యై నారాయణ్యై
నమో నమః, కృష్ణప్రియాయై సతతం మహాలక్ష్మ్యై నమో నమః. ౫౧. పద్మపత్రే
క్షణాయై చ పద్మాస్యాయై నమో నమః, పద్మాసనాయై పద్మిన్యై వైష్ణవ్యై చ
నమో నమః. ౫౨. సర్వసమ్పత్స్వరూపిణ్యై సర్వారాధ్యై నమో నమః, హరి
భక్తి ప్రదాత్ర్యై చ హర్షదాత్ర్యై నమో నమః. ౫౩. కృష్ణవక్షస్స్థితాయై చ
కృష్ణేశాయై నమోనమః, చన్ద్రశోభాస్వరూపాయై రత్నపద్మేచశోభనే.౫౪.సమ్పత్త్య
ధిష్ఠాతృదేవ్యై మహాదేవ్యై నమో నమః, నమో వృద్ధిస్వరూపాయై వృద్ధిదాయై
నమోనమః. ౫౫ వైకుణ్ఠే యా మహాలక్ష్మీర్యాలక్ష్మీః క్షీరసాగరే,స్వర్గలక్ష్మీరిన్ద్రగే
హే రాజలక్ష్మీర్నృపాలయే.౫౬ గృహలక్ష్మీశ్చ గృహిణాం గేహే చగృహదేవతా,
సురభిస్సాగరే జాతా దక్షిణా యజ్ఞకామినీ. ౫౭. అదితిర్దేవమాతా త్వం కమలా
కమలాలయే, స్వాహా త్వం చ హవిర్దానే కవ్యదానే స్వధా స్మృతా. ౫౮. త్వం

వాగ్భవం జేన్తా చతుర్థ్యన్తా కమలవాసినీ తదా కమలవాసిన్యై ఇతి జాతం స్వాహయాన్వితః. స్వా
హాన్త ఇత్యర్థః. ౪౨—౫౩. రత్నపద్మే స్థితాయై ఇతి శేషః. ౫౪—౬౩. స్తనాంధః స్తనపాయీ

హీ విష్ణుస్వరూపా చ సర్వాధారా వసుంధరా, శుద్ధసత్త్వస్వరూపా త్వం నారాయణపరాయణా. ౧౯. క్రోధహింసావర్జితా చ వరదా శారదా శుభా, పరమార్థప్రదా త్వం చ హరిదాస్యప్రదా పరా. ౨౦. యయా వినా జగత్సర్వం భస్మీభూతమసారకమ్, జీవన్మృతం చ విశ్వం చ శశ్వత్సర్వం యయా వినా. ౨౧. సర్వేషాం చ పరా మాతా సర్వబాన్ధవరూపిణీ, ధర్మార్థకామమోక్షాణాం త్వం చ కారణరూపిణీ. ౨౨. యథా మాతా స్తనాన్ధానాం శిశూనాం శైశవే సదా, తథా త్వం సర్వదా మాతా సర్వేషాం సర్వరూపతః. ౨౩ మాతృహీనస్తనాన్ధస్తు స చ జీవతి దైవతః, త్వయా హీనో జనః కోఽపి న జీవత్యేవ నిశ్చితమ్. ౨౪. సుప్రసన్నస్వరూపా త్వం మాం ప్రసన్నా భవామ్బికే, వైరిగ్రస్తం చ విషయం దేహి మహ్యం సనాతని. ౨౫. అహం యావ త్వయా హీనో బన్ధుహీనశ్చ భిక్షుకః, సర్వసంపద్విహీనశ్చ తావదేవ హరిప్రియే. ౨౬. జ్ఞానం దేహి చ ధర్మం చ సర్వసౌభాగ్యమీప్సితమ్, ప్రభావం చ ప్రతాపం చ సర్వాధికారమేవ చ ౨౭. జయం పరాక్రమం యుద్ధే పరమైశ్వర్యమేవ చ, ఇత్యుక్త్వా చ మహేన్ద్రశ్చ సర్వైస్సురగణైస్సహ. ౨౮. ప్రణనామ సాశ్రునేత్రో మూర్ధ్నా చైవ పునః పునః బ్రహ్మా చ శఙ్కరశ్చైవ శేషో ధర్మశ్చ కేశవః. ౨౯. సర్వే చక్రుః పరీహారం సురార్థే చ పునః పునః, దేవేభ్యశ్చ వరం దత్వా పుష్పమాలాం మనోహరామ్. ౩౦. కేశవాయ దదౌ లక్ష్మీస్సంతుష్టా సురసంసది, యయుర్దేవాశ్చ సంతుష్టాస్స్వం స్వం స్థానం చ నారద. ౩౧. దేవీ యయౌ హరేస్స్థానం హృష్టా క్షీరోదశాయినః, యయతుశ్చైవ స్వగృహం బ్రహ్మేశానౌ చ నారద. ౩౨. దత్వా శుభాశిషం తౌ చ దేవేభ్యః ప్రీతిపూర్వకమ్, ఇదం స్తోత్రం మహాపుణ్యం త్రిసంధ్యం యః పఠేన్నరః. ౩౩. కుబేరతుల్యస్సభవేద్రాజరాజేశ్వరో మహాన్, పంచలక్షజపేనైవ స్తోత్రసిద్ధిర్భవేన్నృణామ్. ౩౪. సిద్ధస్తోత్రం యది పఠేన్మాసమేకం తు సంతతమ్, మహాసుఖీ చ రాజేంద్రో భవిష్యతి న సంశయః. ౩౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయః.

స్వాహోపాఖ్యానమ్.

నారదఉవాచ:—నారాయణ మహాభాగ నారాయణసమ ప్రభో, రూపే

బాలకో మాతృహీనోఽపి జీవతి. త్వయా వినా తు జనో నైవ జీవతీత్యర్థః. ౨౪—౨౯. పరీహారం ప్రార్థనామ్. ౩౦—౩౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చతుష్పంచాశద్భిః పద్యైరనన్తరమ్, స్వాహాశక్తేరుపాఖ్యానం యథావదవ

నైవగుణేనైవ యశసా తేజసా త్విషా. ౧. త్వమేవ జ్ఞానినాం శ్రేష్ఠస్సిద్ధానాం
యోగినాం మునే, తపస్వినాం మునీనాం చ పరో వేదవిదాం వరః. ౨. మహా
లక్ష్మ్యా ఉపాఖ్యానం విజ్ఞాతం మహదద్భుతమ్, అన్యత్కించిదుపాఖ్యానం నిగూఢం
వద నాం ప్రతమ్. ౩. అతీవ గోపనీయం యదుపయుక్తం చ సర్వతః, అప్రకాశ్యం
పురాణేషు వేదోక్తం ధర్మసంయుతమ్. ౪ శ్రీనారాయణఉవాచః— నానా
ప్రకారమాఖ్యానమప్రకాశ్యం పురాణతః, శ్రుతం కతివిధం గూఢమాస్తే బ్రహ్మా
న్నుదుర్లభమ్. ౫ తేషు యత్సారభూతం చ శ్రోతుం కిం వా త్వమిచ్ఛసి, తన్మే
బ్రూహి మహాభాగ పశ్చాద్వక్ష్యామి తత్పునః. ౬ నారదఉవాచ—స్వాహా దేవీ
హవిర్దానే ప్రశస్తా సర్వకర్మసు, పితృదానే స్వధా శస్తా దక్షిణా సర్వతో వరా.
౭. ఏతాసాం చరితం జన్మఫలం ప్రాధాన్యమేవ చ, శ్రోతుమిచ్ఛామి తద్వక్త్రా ద్వేద
వేదవిదాం వర ౮. సూతఉవాచః— నారదస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రహస్యముని
సత్తమ, కథాం కథితు మారేభే పురాణోక్తాం పురాతనీమ్. ౯. శ్రీనారాయణ
ఉవాచః—సృష్టేః ప్రథమతో దేవాస్స్వాహారార్థం యయుః పురా, బ్రహ్మలోకం
బ్రహ్మసభామాజగ్ముస్సుమనోహరామ్.౧౦. గత్వా నివేదనం చక్రురాహారహేతుకం
మునే, బ్రహ్మాశ్రుత్వా ప్రతిజ్ఞాయ నిషేవే శ్రీహరిం పరమ్ ౧౧. నారదఉవాచః—
యజ్ఞరూపోహిభగవాన్కలయా చ బభూవహ,యజ్ఞేయద్యద్ధవిర్దానం దత్తంతేభ్య
శ్చబ్రాహ్మణైః ౧౨. నారాయణఉవాచః—హవిర్దదతివిప్రాశ్చ భక్త్యాచ క్షత్రియాద
యః, సురానైవ ప్రాప్నువంతితద్దానంమునిపుంగవ. ౧౩. దేవా విషణ్ణాస్తేసర్వేతత్స
భాంచయయుఃపునః, గత్వానివేదనం చక్రురాహారాభావహేతుకమ్ ౧౪. బ్రహ్మా
శ్రుత్వాతు ధ్యానేన శ్రీకృష్ణంశరణంయయౌ, పూజాంచకారప్రకృతేర్ధ్యానేనైవత

వర్ణ్యతే. ఏవమేతాసాం మహాదేవతానా మాఖ్యానం శ్రుత్వా నారదః పృచ్ఛతి—నారాయ
ణేతి. ౧, ౨. నిగూఢం గుప్తం రహస్యభూతమిత్యర్థః. ౩—౯. ప్రథమతో బ్రహ్మలోకం
యయుస్తతో బ్రహ్మసభామాజగ్ముః. ౧౦. బ్రహ్మ శ్రుత్వేతి. దేవవాక్యం శ్రుత్వా భవతాం
బ్రాహ్మణైర్హవిర్దీయతే తస్యాప్రాప్త్యా ఆహారవ్యవస్థాం కరిష్యామీతి బ్రహ్మ ప్రతిజ్ఞాయ దేవ
కల్యాణార్థం హరిం నిషేవే అస్తౌదిత్యర్థః. ౧౧. నను యజ్ఞే బ్రాహ్మణైర్హవిర్దీయతే తేన కిం తేషాం
తృప్తిర్న భవతీత్యాశంకతే—నారద ఉవాచ—యజ్ఞరూపో హీతి. పరమాత్మా "యజ్ఞో వై
విష్ణురి"తి శ్రుతేః తస్మిన్యజ్ఞే యద్యద్బ్రాహ్మణైస్తేభ్యో దేవేభ్యో హవిర్దీయతే తేన కిం తేషాం
తృప్తిర్న భవతీతి శేషః. ౧౨. నారాయణః సమాధత్తే—హవిర్దదతీతి. సత్యం హవిర్యజ్ఞే దీయతే
తథాపి తద్ధవిర్దేవాన్ప్రతి యది ప్రాప్నుయాత్తదా తేన హవిషా దేవానాం తృప్తిః స్యాన్నచ తస్య
ప్రాపకః కశ్చిదస్తి తతో న దేవానాం తృప్తిరిత్యర్థః. ౧౩. యత ఏవం తతో బ్రహ్మసభాం
ప్రతి దేవా యయురిత్యాహ—దేవా విషణ్ణా ఇతి. ౧౪. తతో దేవవాక్యం శ్రుత్వా

దాజ్ఞయా. ౧౫. ప్రకృతేః కలయా చైవ సర్వశక్తిస్వరూపిణీ, అతీవసుందరీ శ్యామా రమణీయా మనోహరా. ౧౬. ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యా భక్తానుగ్రహకాతరా, ఉవాచేతి విధేరగ్రే పద్మయోనే వరం వృణు. ౧౭. విధిస్తద్వచనం శ్రుత్వా సంభ్రమాత్సముపాచ తామ్, ప్రజాపతిరువాచ:—త్వమగ్నేర్దాహికా శక్తిర్భవ యాతీవసుందరీ. ౧౮. దగ్ధుం నశక్తః ప్రకృతీర్హుతాశశ్చ త్వయా వినా, త్వన్నామోచ్చార్యమంత్రాంతే యో దాస్యతి హవిర్నరః. ౧౯ సురేభ్యస్తత్ప్రాప్నువంతి సురాస్సానందపూర్వకమ్, అగ్నేస్సంపత్స్వరూపా చ శ్రీరూపా సా గృహేశ్వరీ ౨౦. దేవానాం పూజితా శశ్వన్నరాదీనాం భవాంబికే, బ్రహ్మణశ్చ వచశ్శ్రుత్వా సా విషణ్ణా బభూవ హ. ౨౧. తమువాచ తతో దేవీ స్వాభిప్రాయం స్వయంభువమ్. స్వాహోవాచ.—అహంకృష్ణంభజిష్యామితపసా సుచిరేణచ. ౨౨. బ్రహ్మం స్తదన్యం యత్కించిత్స్వప్నవద్భ్రమమేవ చ, విధాతా జగతస్త్వంచ శంభుర్మృత్యుఞ్జయో విభుః. ౨౩. బిభర్తి శేషో విశ్వం చ ధర్మస్సాక్షీ చ ధర్మిణామ్, సర్వాద్యపూజ్యో దేవానాం గణేషు చ గణేశ్వరః ౨౪ ప్రకృతిస్సర్వసంపూజ్యా యత్ప్రసాదాత్సురాభవత్, ఋషయో మునయశ్చైవ పూజితా యన్నిషేవయా. ౨౫. తత్పాదపద్మం నియతం భావేన చింతయామ్యహమ్, పద్మాక్షీ పాద్మమిత్యుక్త్వా పద్మనాభానుసారతః ౨౬ జగామ తపసే దేవీ ధ్యాత్వా కృష్ణం నిరామయమ్, తపస్తేపే వర్షలక్షమేకపాదేన పద్మజా. ౨౭ తదా దదర్శ శ్రీకృష్ణం నిర్గుణం ప్రకృతేః పరమ్, అతీవ కమనీయం చ రూపం దృష్ట్వా చ రూపిణీ. ౨౮. మూర్ఛాం సంప్రాప కామేన కామేశస్య చ కాముకీ, విజ్ఞాయ తదభిప్రాయం సర్వజ్ఞస్తామువాచ హ. ౨౯. సము

బ్రహ్మా తత్కల్యాణార్థం శ్రీకృష్ణం ధ్యానస్తోత్రాదినా శరణం యయౌ. తతః శ్రీకృష్ణేనైతత్కార్యార్థం మూలప్రకృతిః సమారాధనీయేత్యుక్తే తదాజ్ఞయా మూలప్రకృతిమారాధితవానిత్యాహ—పూజాం చకారేతి. ౧౫. తతో మూలప్రకృతేరంశః స్వాహారూపేణ ప్రాదురభూదిత్యాహ—ప్రకృతేః కలయేతి. ౧౬, ౧౭. శక్తిః పత్నీ చ భవేత్యర్థః. ౧౮. కిమర్థం శక్తిర్భవేతి చేత్ తస్యాగ్నేర్దగ్ధుం శక్త్యభావాదిత్యాహ—ప్రకృతిశబ్దేనాహుతయస్సృష్టికారణత్వాత్పత్నీ కిమర్థం భవేతి చేత్ దేవేభ్యో హుతహవిః ప్రాపణార్థమిత్యాహ—త్వన్నామోచ్చార్యేతి. ౧౯. సురేభ్యో దాస్యతీత్యన్వయః. తద్ధవిః సురాః ప్రాప్నువన్తి తథా కుర్వితి శేషః. ౨౦, ౨౧. స్వయమ్భువం బ్రహ్మాణం కృష్ణో మమ పతిరభిలషితస్తత స్తపసా కృష్ణం పతిం కరిష్యామీత్యాహ—అహం కృష్ణమితి. ౨౨. బ్రహ్మం స్తదన్యమితి. తస్మాత్కృష్ణాదన్యద్యత్కించిద్వస్తు స్వప్నవద్భ్రమవచ్చ మిథ్యాజానామీత్యర్థః. ౨౩, ౨౪. ప్రకృతిర్దుర్గా రాధాదిరూపా పూర్వోక్తపంచప్రకృతిప్రకారా న తు మూలప్రకృతిస్తస్యాః సర్వోత్తమత్వాత్. ౨౫. పాద్మం పద్మసమ్భవం బ్రహ్మాణమిత్యుక్త్వా పద్మనాభానుసారతస్తస్యోద్దేశేన జగామేత్యన్వయః. ౨౬. పద్మజా లక్ష్మ్యంశభూతా. ౨౭. ప్రకృతేః పరమితి కృష్ణస్తత్ర బ్రహ్మాభిప్రాయేణ. ౨౮, ౨౯. వారాహే కల్పే. ౩౦, ౩౧. మన్త్రాంగరూపా మన్త్రాన్తే

త్థాప్య చ తాం క్రోడే దక్షిణాంగే తపసా చిరమ్. శ్రీభగవానువాచ.— వారాహే వై త్వ
మంశేన మమ పత్నీ భవిష్యసి. ౩౦. నామ్నా నాగ్నజితీ కన్యా కాంతే నగ్నజితస్య
చ, అధునాగ్నేర్దాహికా త్వం భవపత్నీ చ భామినీ. ౩౧. మంత్రాంగరూపా పూ
జ్యా చ మత్ప్రసాదాద్భవిష్యసి, వహ్నిస్త్వాం భక్తిభావేన సంపూజ్య చ గృహే
శ్వరీమ్. ౩౨. రమిష్యతి త్వయా సార్ధం రామయా రమణీయయా, ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే
దేవో దేవీం సంభాష్య నారద. ౩౩. తత్రాజగామ సంత్రస్తో వహ్నిర్బ్రహ్మనిదేశతః,
సామవేదోక్తధ్యానేన ధ్యాత్వా తాం జగదంబికామ్. ౩౪. సంపూజ్య పరితుష్టావ
పాణిం జగ్రాహ మంత్రతః, తదా దివ్యం వర్షశతం స రేమే రామయా సహ. ౩౫.
అతీవ నిర్జనే దేశే సంభోగసుఖదే సదా, బభూవ గర్భస్తస్యాం చ హుతాశస్య చ
తేజసా. ౩౬. తం దధార చ సా దేవీ దివ్యం ద్వాదశవత్సరమ్, తతస్సుషావ పు
త్రాంశ్చ రమణీయాన్మనోహరాన్. ౩౭. దక్షిణాగ్నిర్గార్హపత్యాహవనీయాన్క్ర
మేణ చ, ఋషయో మునయశ్చైవ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియాదయః. ౩౮. స్వాహాం
తం మంత్రముచ్చార్య హవిర్దానం చ చక్రిరే, స్వాహాయుక్తం చ మంత్రం చ యో
గృహ్ణాతి ప్రశస్తకమ్. ౩౯. సర్వసిద్ధిర్భవేత్తస్య మంత్రగ్రహణమాత్రతః, విషహీనో
యథా సర్పో వేదహీనో యథా ద్విజః. ౪౦. పతిసేవావిహీనా స్త్రీ విద్యాహీనో యథా
పుమాన్, ఫలశాఖావిహీనశ్చ యథా వృక్షో హి నిందితః. ౪౧. స్వాహాహీనస్తథా
మంత్రో న హుతః ఫలదాయకః, పరితుష్టా ద్విజాస్సర్వే దేవాస్సంప్రాపు రాహు
తీః. ౪౨. స్వాహాం తేనైవ మంత్రేణ సఫలం సర్వమేవ చ, ఇత్యేవం కథితం సర్వం
స్వాహోపాఖ్యానముత్తమమ్. ౪౩. సుఖదం మోక్షదం సారం కిం భూయశ్శ్రో
తుమిచ్ఛసి. నారద ఉవాచ — స్వాహాపూజావిధానం చ ధ్యానం స్తోత్రం మునీశ్వర.
౪౪. సంపూజ్య వహ్నిస్తుష్టావ యేన తద్వద మే ప్రభో. శ్రీనారాయణ ఉవాచ —
ధ్యానం చ సామవేదోక్తం స్తోత్రం పూజావిధానకమ్. ౪౫. వదామి శ్రూయతాం
బ్రహ్మన్నావధానో మునీశ్వర, సర్వయజ్ఞారంభకాలే సాలగ్రామే ఘటేథ వా. స్వాహాం
సంపూజ్య యత్నేన యజ్ఞం కుర్యాత్ఫలాప్తయే, స్వాహాం మంత్రాంగయుక్తాం చ
మంత్రసిద్ధిస్వరూపిణీమ్. ౪౬. సిద్ధాం చ సిద్ధిదాం నౄణాం కర్మణాం ఫలదాం శు
భామ్, ఇతి ధ్యాత్వా చ మూలేన దత్వా పాద్యాదికం నరః. ౪౭. సర్వసిద్ధిం లభే
త్తు స్తుత్వా మూలమంత్రం మునే శృణు, ఓం హ్రీం శ్రీం వహ్నిజాయాయై దేవ్యై స్వా
హేత్యనేన చ. ౪౮. యః పూజయేచ్చ తాం భక్త్యా సర్వేష్టం సంభవేద్ధ్రువమ్.

ప్రయుజ్యమానా తదంగరూపా. ౩౨, ౩౩. సన్త్రస్తో మామియం వరిష్యతి న వేత్యభిప్రాయేణ. ౪౯. స్తోత్రమాహ—
౩౪—౪౭. మన్త్రమాహ—ఓమితి. ప్రణవమాయాశ్రీబీజాద్యో మన్త్రః.

వహ్నిరువాచ.—స్వాహా వహ్నిప్రియా వహ్నిజాయా సంతోషకారిణీ. ౫౦. శక్తిః క్రియా కాలదాత్రీ పరిపాకకరీ ధ్రువా, గతిస్సదా నరాణాంచ దాహికా దహనక్షమా. ౫౧ సంసారసారరూపా చ ఘోరసంసారతారిణీ, దేవజీవనరూపా చ దేవపోషణకారిణీ ౫౨ షోడశైతాని నామాని యః పఠేద్భక్తిసంయుతః, సర్వసిద్ధిర్భవేత్తస్య ఇహ లోకే పరత్ర చ ౫౩. నాంగహీనం భవేత్తస్య సర్వకర్మసు శోభనమ్, అపుత్రో లభతే పుత్రం భార్యాహీనో లభేత్ప్రియామ్. ౫౪ రంభోపమాం స్వకాంతిం చ సంప్రాప్య సుఖమాప్నుయాత్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః.

స్వధోపాఖ్యానమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచః— నారద శృణు వక్ష్యామి స్వధోపాఖ్యానముత్తమమ్, పితౄణాం చ తృప్తికరం శ్రాద్ధాన్నఫలవర్ధనమ్. ౧ సృష్టేరాదౌ పితృగణాన్ససర్జ జగతాం విధిః, చతురశ్చ మూర్తిమతస్త్రీంశ్చ తేజస్స్వరూపిణః. ౨. దృష్ట్వా సప్తపితృగణాన్సుఖరూపాన్మనోహరాన్, ఆహారం ససృజే తేషాం శ్రాద్ధం తర్పణపూర్వకమ్ ౩. స్నానం తర్పణపర్యంతం శ్రాద్ధం తు దేవపూజనమ్, ఆహ్నికం చ త్రిసంధ్యాంతం విప్రాణాం చ శ్రుతౌ శ్రుతమ్. ౪. నిత్యం నకుర్యాద్యో విప్రస్త్రిసంధ్యం శ్రాద్ధతర్పణమ్, బలిం వేదధ్వనిం సోఽపి విషహీనో యథోరగః. ౫. దేవీసేవావిహీనశ్చ శ్రీహరేరనివేద్యభుక్, భస్మాంతం సూతకం తస్య నకర్మార్హాశ్చ నారద. ౬. బ్రహ్మా శ్రాద్ధాదికం సృష్ట్వా జగామ పితృహేతవే, న ప్రాప్నువంతి పితరో దదతి బ్రాహ్మణాదయః ౭. సర్వే చ జగ్ముః క్షుధితాః ఖిన్నాస్తు బ్రహ్మణస్సభామ్, సర్వం నివేదనం చక్రుస్తమేవ జగతాం విధిమ్. ౮. బ్రహ్మా చ మానసీం కన్యాం ససృజే చ మనోహరామ్, రూపయౌవనసంపన్నాం శతచంద్రనిభాననామ్. ౯. విద్యావతీం గుణవతీమతిరూపవతీం సతీమ్, శ్వేతచంపకవర్ణాభ్యాం రత్నభూషణభూషితామ్. ౧౦. విశుద్ధాం ప్రకృతేరంశాం సస్మితాం వరదాం శుభామ్, స్వధా

వహ్నిరువాచ—స్వాహా వహ్నిప్రియేతి. ౫౦—౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చ షట్త్రింశత్పద్యైరథ సమాసతః, స్వధాయాః సముపాఖ్యానం యథావదభివర్ణ్యతే. స్వాహోపాఖ్యానానన్తరం స్వధోపాఖ్యానం వదతి— నారదశృణ్వితి. ౧, ౨. "సప్తపితృగణాన్ కవ్యవాహోఽనలః సోమో యమశ్చైవార్యమా తథా. అగ్నిష్వాత్తా బర్హిషదః సోమపాః పితృదేవతా" ఇతి పురాణాన్తరప్రసిద్ధాన్. ౩. తర్పణపర్యన్తం శ్రాద్ధదేవపూజనం పంచాయతనపూజనం త్రిసన్ధ్యాన్తమాహ్నికమ్. ౪. బలిం బలిహరణమ్. ౫. భస్మాన్తం మరణపర్యన్తం తస్య సూతకమశుచిత్వమిత్యర్థః. తదేవాహ—న కర్మార్హశ్చేతి. ౬. స్వస్థానం జగామేత్యర్థః. న ప్రాప్ను

భిధాం చ సుదతీం లక్ష్మీలక్షణసంయుతామ్. ౧౧. శతపద్మపదన్యస్తపాదపద్మం చ బిభ్రతీమ్, పత్నీం పితౄణాం పద్మాస్యాం పద్మజాం పద్మలోచనామ్. ౧౨. పితృభ్యశ్చ దదౌ బ్రహ్మా తుష్టేభ్యస్తుష్టిరూపిణీమ్, బ్రాహ్మణానాం చోపదేశం చకార గోపనీయకమ్ ౧౩. స్వధాంతం మంత్రముచ్చార్య పితృభ్యో దేయమిత్యపి, క్రమేణ తేన విప్రాశ్చ పిత్రే దానం దదుః పురా. ౧౪. స్వాహా శస్తా దేవదానే పితృదానే స్వధా స్మృతా, సర్వత్ర దక్షిణా శస్తా హతం యజ్ఞమదక్షిణమ్. ౧౫. పితరో దేవతా విప్రా మునయో మనవస్తథా, పూజాం చక్రుస్స్వధాం శాం తాం తుష్టువుః పరమాదరాత్. ౧౬. దేవాదయశ్చ సంతుష్టాః పరిపూర్ణమనోరథాః, విప్రాదయశ్చ పితరస్స్వధా దేవీవరేణ చ. ౧౭ ఇత్యేవం కథితం సర్వం స్వధోపాఖ్యానమేవ చ, సర్వేషాం చ తుష్టికరం కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౧౮. నారదఉవాచః—స్వధా పూజావిధానం చ ధ్యానం స్తోత్రం మహామునే, శ్రోతుమిచ్ఛామి యత్నేన వద వేదవిదాం వర. ౧౯. శ్రీనారాయణఉవాచః—ధ్యానం చ స్తవనం బ్రహ్మన్వేదోక్తం సర్వమంగళమ్, సర్వం జానాసి చ కథం జ్ఞాతుమిచ్ఛసి వృద్ధయే. ౨౦. శరత్కృష్ణత్రయోదశ్యాం మఘాయాం శ్రాద్ధవాసరే, స్వధాం సంపూజ్య యత్నేన తతశ్శ్రాద్ధం సమాచరేత్. ౨౧. స్వధాం నాభ్యర్చ్య యో విప్రశ్శ్రాద్ధం కుర్యాదహం మతిః,న భవేత్ఫలభాక్సత్యం శ్రాద్ధస్యతర్పణస్య చ. ౨౨. బ్రహ్మణో మానసీం కన్యాం శశ్వత్సుస్థిరయౌవనామ్, పూజ్యానాం పితృదేవానాం శ్రాద్ధానాం ఫలదాం భజే. ౨౩. ఇతి ధ్యాత్వా శిలాయాం వాహ్యథవా మంగళే ఘటే, దద్యాత్పాద్యాదికం తస్యై మూలేనేతి శ్రుతౌ శ్రుతమ్. ౨౪. ఓంహ్రీం శ్రీం క్లీం స్వధాదేవ్యై స్వాహేతి చ మహామునే, సముచ్చార్యచ సంపూజ్య స్తుత్వా తాం ప్రణమేద్ద్విజః. ౨౫. స్తోత్రం శృణు మునిశ్రేష్ఠ బ్రహ్మపుత్రవిశారద, సర్వవాంఛాప్రదం నౄణాం బ్రహ్మణా యత్కృతం పురా. ౨౬. శ్రీనారాయణఉవాచః—స్వధోచ్చారణమాత్రేణతీర్థస్నాయీభవేన్నరః,ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో వాజపేయఫలం భవేత్. ౨౭. స్వధాస్వధాస్వధేత్యేవంయదివారత్రయం స్మరేత్, శ్రాద్ధస్య ఫలమాప్నోతి బలేశ్చ తర్పణస్యచ ౨౮. శ్రాద్ధకాలే స్వధాస్తోత్రం యశ్శృణోతి సమాహితః, సలభేచ్ఛ్రాద్ధసంభూతం ఫలమేవ న సంశయః. ౨౯. స్వధాస్వధాస్వధేత్యేవం త్రిసంధ్యం యః పఠేన్నరః, ప్రియాం వినీతాం సలభేత్సాధ్వీం పుత్రగుణాన్వితామ్. ౩౦. పితౄణాం ప్రాణతుల్యాత్వం ద్విజజీవనరూపిణీ, శ్రాద్ధాధిష్ఠాతృదేవీ చ శ్రాద్ధాదీనాం ఫలప్రదా. ౩౧ పుణ్యరూపాసి నిత్యా త్వం సత్యరూపాసి సువ్రతే, ఆవిర్భావతిరో

భావా సృష్టౌచ ప్రళయే తవ. ౩౨. ఓం స్వస్తిశ్చనమస్స్వాహా స్వధాత్వం దక్షిణా తథా, నిరూపితాశ్చతుర్వేదైః ప్రశస్తాః కర్మిణాం పునః. ౩౩. కర్మపూర్త్యర్థమే వైతా ఈశ్వరేణ వినిర్మితాః, ఇత్యేవ ముక్త్వా సబ్రహ్మా బ్రహ్మలోకే స్వసంసది ౩౪. తస్థౌ చ సహసా సద్యస్స్వధా సా విర్బభూవహ, తదా పితృభ్యః ప్రదదౌ తామేవ కమలాననామ్ ౩౫. తాం సంప్రాప్య యయుస్తే చ పితరశ్చ ప్రహర్షితాః, స్వధా స్తోత్రమిదం పుణ్యం యశ్శృణోతి సమాహితః. ౩౬ సుస్నాతస్సర్వతీర్థేషు వాంఛితం ఫలమాప్నుయాత్. ౩౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

దక్షిణోపాఖ్యానమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ — ఉక్తం స్వాహా స్వధాఖ్యానం ప్రశస్తం మధురం పరమ్, వక్ష్యామి దక్షిణాఖ్యానం సావధానో నిశామయ. ౧. గోపీసుశీలా గోలోకే పురాసీత్ప్రేయసీ హరేః, రాధాప్రధానా సధ్రీచీ ధన్యా మాన్యా మనోహరా. ౨. అతీవ సుందరీ రామా సుభగా సుదతీ సతీ, విద్యావతీ గుణవతీ చాతిరూపవతీ సతీ. ౩. కళావతీ కోమలాంగీ కాంతా కమలలోచనా, సుశ్రోణీ సుస్తనీ శ్యామా న్యగ్రోధపరిమండితా. ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యా రత్నాలంకారభూషితా, శ్వేతచంపకవర్ణాభా బింబోష్ఠీ మృగలోచనా. ౫. కామశాస్త్రేషు నిపుణా కామినీ హంసగామినీ, భావానురక్తా భావజ్ఞా కృష్ణస్య ప్రియభామినీ. ౬. రసజ్ఞా రసికా రాసే రాసేశస్య రసోత్సుకా, ఉవాసాఽదక్షిణే క్రోడే రాధాయాః పురతః పురా. ౭. సంబభూవానమ్రముఖో భయేన మధుసూదనః, దృష్ట్వా రాధాం చ పురతో గోపీనాం ప్రవరోత్తమామ్. ౮. కామినీం రక్తవదనాం రక్తపంకజలోచనామ్, కోపేన కంపితాంగీం చ కోపేన స్ఫురితాధరామ్. ౯. వేగేన తాం తు గచ్ఛంతీం విజ్ఞాయ తదనంతరమ్, విరోధభీతో భగవానంతర్ధానం చకార సః. ౧౦. పలాయంతం చ కాంతం చ శాంతం సత్వంసువిగ్రహమ్, విలోక్య కంపితా గోప్యస్సుశీలాద్యాస్తతోభియా. ౧౧. విలోక్య లంపటం తత్ర గోపీనాం లక్షకోటయః, పుటాంజలియుతా భీతా భక్తినమ్రాత్మకంధరాః. ౧౨. రక్షరక్షేత్యుక్తవంత్యో దేవీమితి పునః పునః, యయుర్భయేన శర

వస్తీతి. పూర్వవత్ప్రకాభావాత్. ౭—౨౪. తారమాయా రమా కామబీజపూర్వో మన్త్రః. ౨౫—౩౬

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

అష్టాధికైశ్చ నవతిశ్లోకైరథ సవిస్తరమ్, దక్షిణాయా ఉపాఖ్యానం యథావదభివర్ణ్యతే. దక్షిణాఖ్యానం వక్తుం ప్రతిజానీతే— ఉక్తమితి. ౧—౩. న్యగ్రోధవృక్షవద్వటవృక్షవచ్ఛోభితా శరీరశోభయా. ౪—౬. అదక్షిణే క్రోడే వామాంకే. ౭—౧౨. దేవీం రాధాం రక్ష రక్షేత్యు

ణం తస్యాశ్చరణపంకజే. ౧౩. త్రిలక్షకోటయోగోపాస్సుదామాదయఏవ చ, య
యుర్భయేన శరణం తత్పాదాబ్జే చ నారద. ౧౪. పలాయంతం చ కాంతం చ
విజ్ఞాయ పరమేశ్వరీ, పలాయంతీం సహచరీం సుశీలాం చ శశాప సా. ౧౫. అద్య
ప్రభృతి గోలోకం సా చేదాయాతి గోపికా, సద్యోగమనమాత్రేణ భస్మసాచ్చభవి
ష్యతి. ౧౬. ఇత్యేవముక్త్వా తత్రైవ దేవదేవేశ్వరీ రుషా, రాసేశ్వరీ రాసమధ్యే
రాసేశమాజుహావ హ ౧౭. నాలోక్య పురతః కృష్ణం రాధావిరహకాతరా,
యుగకోటిసమం మేనే క్షణభేదేన సువ్రతా. ౧౮. హే కృష్ణప్రాణనాథేశాగచ్ఛ
ప్రాణాధికప్రియ, ప్రాణాధిష్ఠాతృదేవేశప్రాణా యాంతి త్వయా వినా. ౧౯. స్త్రీగ
ర్వః పతిసౌభాగ్యాద్వర్ధతే చ దినే దినే, సుఖం చ విపులం యస్మాత్తం సేవే ధర్మత
స్సదా. ౨౦. పతిర్బంధుః కులస్త్రీణామధిదేవస్సదాగతిః, పరసంపత్స్వరూపశ్చమూర్తి
మాన్భోగదస్సదా. ౨౧. ధర్మదస్సుఖదశ్శశ్వత్ప్రీతిదశ్శాంతిదస్సదా, సన్మానైర్దీప్య
మానశ్చ మానదో మానఖండనః ౨౨. సారాత్సారతరస్స్వామీ బంధూనాం
బంధువర్ధనః, నచ భర్తుస్సమో బంధుర్బంధోర్బంధుషు దృశ్యతే. ౨౩
భరణాదేవ భర్తా చ పాలనాత్పతిరుచ్యతే, శరీరేశాచ్చ సస్వామీ కామదః కాంత
ఉచ్యతే ౨౪. బంధుశ్చ సుఖవృద్ధ్యా చ ప్రీతిదానాత్ప్రియస్స్మృతః, ఐశ్వర్యదా
నాదీశశ్చ పాణేశాత్ప్రాణనాయకః. ౨౫. రతిదానాచ్చ రమణః ప్రియో నాస్తి
ప్రియాత్పరః, పుత్రస్తు స్వామినశ్శుక్రాజ్జాయతే తేన సప్రియః. ౨౬. శతపుత్రాత్ప
రస్స్వామీ కులజానాం ప్రియస్సదా, అసత్కులప్రసూతాయా కాంతం విజ్ఞాతుమ
క్షమా. ౨౭. స్నానం చ సర్వతీర్థేషు సర్వయజ్ఞేషు దక్షిణా, ప్రాదక్షిణ్యం పృథి
వ్యాశ్చ సర్వాణి చ తపాంసి చ. ౨౮. సర్వాణ్యేవ వ్రతాదీని మహాదానాని
యాని చ, ఉపోషణాని పుణ్యాని యాని యాని శ్రుతాని చ. ౨౯. గురుసేవావి
ప్రసేవావేదసేవాదికం చ యత్, స్వామినః పాదసేవాయాః కలాం నార్హంతి
షోడశీమ్. ౩౦. గురువిప్రేంద్రదేవేషు సర్వేభ్యశ్చపతిర్గురుః, విద్యాదాతా యథా
పుంసాం కులజానాం తథా ప్రియః. ౩౧. గోపీనాం లక్షకోటీనాం గోపానాం చత

త్తవన్త్యః. ౧౩—౧౫. గమనమాత్రేణ. ౧౬. రాసేశం కృష్ణమాజుహావాఽఽకారితవతీ.
౧౭—౧౯. నను త్వయాగర్వః కిమర్థం కృత ఇతి చేత్త్వయా మమ సమ్మానస్తథైవ కృతః తస్మా
దిత్యాహ—స్త్రీగర్వ ఇతి. పతిసౌభాగ్యాత్పతికృతసమ్మానాదిత్యర్థః. నను తర్హ్యధునా గర్వ ఏవ
పాల్యతాం తత్రాహ—సుఖంచేతి. త్వత్ప్రీతౌ సత్యామేవగర్వాత్సుఖంభవతి నాన్యథాయస్మాదేవం
తస్మాత్సుఖార్థం ధర్మేణ పతింసేవేదిత్యర్థః. ౨౦—౨౨. బన్ధుషు స్త్రీణాం భర్తుఃబన్ధోఃసమోబన్ధుర్నేత్య
న్వయః. ౨౩—౨౬. కులజానాం పతివ్రతానాం యా త్వసత్కులప్రసూతా సా కాన్తం విజ్ఞాతు
మక్షమా భవతీతి దూరతస్తస్య పునః సేవాదికమిత్యర్థః. ౨౭—౩౨. తం కాన్తం సర్వాపేక్షయా

థైవ చ, బ్రహ్మాణ్డానామ సంఖ్యానాం తత్రస్థానాం తథైవచ. ౩౨. విశ్వాదిగోళ కాన్తానా మీశ్వరీ యత్ప్రసాదతః, అహం న జానే తం కాంతం స్త్రీస్వభావో దుర త్యయః.ఇత్యుక్త్వా రాధికా కృష్ణం తత్ర దధ్యౌస్వభక్తితః,రుదోద ప్రేమ్ణా సా రా ధానాథనాథేతి సాబ్రవీత్. ౩౪. దర్శనం దేహిరమణదీనావిరహదుఃఖితా, అథసాద క్షిణా దేవీ ధ్వ స్తాగోలోకతో మునే. ౩౫. సుచిరం చతప స్తప్త్వా వివేశ కమలా తనౌ, అథదేవాదయస్సర్వే యజ్ఞం కృత్వా సుదుష్కరమ్. ౩౬. నాలభం స్తే ఫలం తేషాం విషణ్ణాః ప్రయయుర్విధిమ్, విధిర్ని వేదనం శ్రుత్వా దేవాదీనాం జగత్ప తిమ్. ౩౮. దధ్యౌచ సుచిరం భక్త్యా ప్రత్యాదేశమవాప సః, నారాయణశ్చ భగ వాన్మహాలక్ష్మ్యాశ్చ దేహతః. వినిష్కృష్య మర్త్యలక్ష్మీం బ్రహ్మణే దక్షిణాం దదౌ, బ్రహ్మాదదౌ తాంయజ్ఞాయ పూరణార్థం చ కర్మణామ్. యజ్ఞస్సంపూజ్య విధివత్తాం తుష్టావతదా ముదా, తప్తకాంచనవర్ణాభాం చంద్రకోటిసమప్రభామ్. ౪౦. అతీవ కమనీయాంచ సున్దరీంసుమనోహరామ్, కమలాస్యాం కోమలాంగీం కమలాయత లోచనామ్.౪౧. కమలాసనపూజ్యాం చ కమలాంగసముద్భవామ్, వహ్నిశుద్ధాం శుకాధానాం బింబోష్ఠీం సుదతీం సతీమ్. ౪౨. బిభ్రతీం కబరీభారం మాలతీమా ల్యసంయుతమ్, ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యాం రత్నభూషణభూషితామ్. ౪౩. సువే షాఢ్యాం చ సుస్నాతాం మునిమానసమోహినీమ్,కస్తూరీబిందుభిస్సార్ధం సుగంధి చందనేందుభిః. ౪౪. సిందూరబిందునాల్పేనాప్యలికాధస్థలోజ్జ్వలామ్, సుప్రశస్తని తంబాఢ్యాం బృహచ్ఛ్రోణిపయోధరామ్.౪౫. కామదేవాధారరూపాంకామబా ణప్రపీడితామ్, తాం దృష్ట్వా రమణీయాం చ యజ్ఞో మూర్ఛామవాపహ. ౪౬.ప త్నీంతామేవ జగ్రాహవిధిబోధితపూర్వకమ్, దివ్యంవర్షశతం చైవ తాంగృహీత్వా తు నిర్జనే. ౪౭. యజ్ఞో రేమే ముదా యుక్తో రామేశో రమయా సహ, గర్భం దధార సా దేవీ దివ్యం ద్వాదశవర్షకమ్. ౪౮. తత స్సుషావ పుత్రం చఫలం వై సర్వకర్మణామ్, పరిపూర్ణే కర్మణి చ తత్పుత్రః ఫలదాయకః. ౪౯. యజ్ఞోదక్షిణయా సార్థం పుత్రేణ చ ఫలేన చ, కర్మణాం ఫలదాతాచేత్యేవం వేదవిదో విదుః. ౫౦. యజ్ఞశ్చ దక్షిణాం ప్రాప్య పుత్రం చ ఫలదాయకమ్, ఫలం దదౌచ సర్వేభ్యః

నేవ్యం న జానే యతః స్త్రీస్వభావో దురత్యయో భవతి. ౩౩—౩౮. జగత్పతిం విష్ణుం దధ్యౌ చిన్తితవాన్ ప్రత్యాదేశముత్తరం తవ కార్యం కరిష్యామీత్యేవం రూపమవాప ప్రాప్తవాన్. ౩౯. మర్త్యలక్ష్మీం మనుష్యాణాం లక్ష్మీం దక్షిణానామ్నీం బ్రహ్మణే దదౌ యజ్ఞాయ యజ్ఞపురుషాయ. ౩౯—౪౮. దక్షిణాయాం దీయమానాయాం ఫలస్య జాయమానత్వేన కర్మఫలం దక్షిణాయాః పుత్ర ఇత్యర్థః. ౪౯. ౫౦. తత్పుత్రరూపం ఫలం దక్షిణాయాముత్పన్నం సర్వేభ్యోయజమానేభ్యో

కర్మణాం చైవ నారద. ౫౧ తదా దేవాదయస్తుష్టాః పరిపూర్ణమనోరథాః, స్వస్థా
నే తే యయుస్సర్వే ధర్మవక్త్రాదిదం శ్రుతమ్. ౫౨ కృత్వా కర్మ చ కర్తా చ తూర్ణం
దద్యాచ్చ దక్షిణామ్, తత్క్షణం ఫలమాప్నోతి వేదైరుక్తమిదం మునే. ౫౩. కర్తా
కర్మణి పూర్ణే చ తత్క్షణే యది దక్షిణామ్, న దద్యాద్బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ దైవేనాజ్ఞా
నతోఽథ వా. ౫౪. ముహూర్తే సమతీతే తు ద్విగుణా సా భవేద్ధ్రువమ్, ఏకరాత్రే వ్యతీతే
చ భవేచ్ఛతగుణా చ సా. ౫౫ త్రిరాత్రే తచ్ఛతగుణా సప్తాహే ద్విగుణా తతః, మాసే
లక్షగుణా ప్రోక్తా బ్రాహ్మణానాం చ వర్ధతే. ౫౬ సంవత్సరే వ్యతీతే తు సా త్రికో
టిగుణా భవేత్, కర్మ తద్యజమానానాం సర్వం వై నిష్ఫలం భవేత్. ౫౭ స చ బ్రహ్మ
స్వహారీ చ నకర్మార్హో శుచిర్నరః, దరిద్రో వ్యాధియుక్తశ్చ తేన పాపేన పాతకీ. ౫౮.
తద్గృహాద్యాతి లక్ష్మీశ్చ శాపం దత్వా సుదారుణమ్, పితరో నైవ గృహ్ణంతి త
ద్దత్తం శ్రాద్ధతర్పణమ్. ౫౯ ఏవం సురాశ్చ తత్పూజాం తద్దత్తామగ్నిరాహుతిమ్,
దత్తం న దీయతే దానం గృహీతా నైవ యాచతే ౬౦. ఉభౌ తౌ నరకే యాత
శ్ఛిన్నరజ్జుర్యథా ఘటః, నార్పయేద్యజమానశ్చేద్యాచితశ్చాపి దక్షిణామ్. ౬౧.
భవేద్బ్రహ్మస్వాపహారీ కుంభీపాకం వ్రజేద్ధ్రువమ్, వర్షలక్షం వసేత్తత్ర యమదూతేన
తాడితః. ౬౨. తతో భవేత్స చాణ్డాలో వ్యాధియుక్తో దరిద్రకః, పాతయేత్పురుషా
న్సప్తపూర్వాంశ్చ సప్త జన్మతః. ౬౩. ఇత్యేవం కథితం విప్ర కిం భూయశ్శ్రోతుమి
చ్ఛసి? నారదఉవాచ — యత్కర్మ దక్షిణాహీనం కో భుఙ్క్తే తత్ఫలం మునే. ౬౪
పూజావిధిం దక్షిణాయాః పురా యజ్ఞకృతం వద. శ్రీనారాయణఉవాచ — కర్మ
ణోఽదక్షిణస్యైవ కుతఏవ ఫలం మునే. ౬౫. సదక్షిణే కర్మణి చ ఫలమేవ ప్రవ
ర్తతే, అదక్షిణం చ యత్కర్మ తద్భుఙ్క్తే చ బలిర్మునే. ౬౬ బలయే తత్ప్రదత్తం చ వా
మనేన పురా మునే. అశ్రోత్రియశ్రాద్ధద్రవ్యమశ్రద్ధాదానమేవ చ. ౬౭. వృషలీపతి

దదావిత్యర్థః. ౫౧, ౫౨. యత ఏవం తతో దక్షిణాదానే విలమ్బో న కర్తవ్య ఇ - త్యాహ—
కృత్వా కర్మ చేతి. ౫౩—౫౫. తచ్ఛతగుణా శతగుణా దక్షిణా శతగుణితేత్యర్థః. ద్విగుణా శత
గుణా శతగుణితా దక్షిణా ద్విగుణితేత్యర్థః. ఏవమన్యత్ర వ్యాఖ్యేయమ్, ఏవం బ్రాహ్మణానాం దక్షిణా
వర్ధత ఇత్యర్థః. ౫౬. ఏవం దక్షిణాయాః అప్రదానే నిష్ఫలం కర్మ భవేదిత్యర్థః. ౫౭—౫౯.
సురాః పూజాం న గృహ్ణన్తి తద్దత్తామాహుతిం చాగ్నిర్న గృహ్ణాతీత్యర్థః. దత్తం చ న దీయత ఇతి
కర్మసమయే దత్తం మనసా సంకల్పితం దానం దక్షిణారూపం యజమానేన యది న దీయతే తథా
గ్రహీతా విప్రో యది తద్దక్షిణారూపం న యాచతే ఇత్యర్థః. ౬౦—౬౪. యజ్ఞపురుషేణ కృతం
పూజావిధిమిత్యర్థః. కర్మణ ఇతి. అదక్షిణస్య యజ్ఞస్య ఫలమేవ నాస్తి తదా తత్ఫలం కస్య భవిష్య
తీతి శంకా వస్తుతైవేతి భావః. ౬౫. ఏవకారోభిన్నక్రమః. కర్మణ్యేవేత్యర్థః. ఫలమభ్యుపేత్యాహ-
తద్భుఙ్క్తే చ బలిరితి. ౬౬. చకారేణాదక్షిణయజ్ఞఫలమిత్యర్థః. ౬౭. అసద్భిర్వైదికైర్వ్యభిచారాది

విప్రాణాం పూజాద్రవ్యాదికం చ యత్, అసద్విప్రైః కృతంయజ్ఞ మశుచేః పూజనం చయత్. ౧౮. గురావభక్తస్య కర్మబలిర్భక్ష్యః న సంశయః, దక్షిణాయాశ్చ యద్ధ్యానం స్తోత్రం పూజావిధిక్రమమ్ ౧౯. తత్సర్వం కణ్వశాఖోక్తం ప్రవక్ష్యామినిశామయ, పురా సంప్రాప్య తాం యజ్ఞః కర్మదక్షాంగ దక్షిణామ్. ౨౦. ముమోహాస్యాస్స్వరూపేణ తుష్టావ కామకాతరః, యజ్ఞ ఉవాచ—పురా గోలోకగోపీత్వం గోపీనాం ప్రవరా వరా. ౨౧. రాధాసమా తత్సఖీ చ శ్రీకృష్ణప్రేయసీ ప్రియా, కార్తికీ పూర్ణిమాయాం తు రాసే రాధామహోత్సవే. ౨౨. ఆవిర్భూతా దక్షిణాంసాల్లక్ష్మ్యాశ్చ తేన దక్షిణా, పురాత్వంచసుశీలాఖ్యాఖ్యాతాశీలేన శోభనే. ౨౩. లక్ష్మీదక్షాంసభాగాత్వం రాధాశాపాచ్చ దక్షిణా, గోలోకాత్త్వం పరిభ్రష్టా మమ భాగ్యాదుపస్థితా. ౨౪. కృపాం కురు మహాభాగే మామేవస్వామినం కురు, కర్మిణాం కర్మణాం దేవి త్వమేవ ఫలదా సదా. ౨౫ త్వయావినా చ సర్వేషాం సర్వం కర్మ చ నిష్ఫలమ్, త్వయా వినా తథా కర్మ కర్మిణాం చ న శోభతే. ౨౬. బ్రహ్మావిష్ణుమహేశాశ్చ దిక్పాలాదయఏవ చ, కర్మణశ్చ ఫలం దాతుం నశక్తాశ్చ త్వయా వినా. ౨౭. కర్మరూపీ స్వయం బ్రహ్మా ఫలరూపీ మహేశ్వరః, యజ్ఞరూపీ విష్ణురహం త్వమేషాం సారరూపిణీ. ౨౮. ఫలదాతృపరం బ్రహ్మ నిర్గుణా ప్రకృతిః పరా, స్వయం కృష్ణశ్చ భగవాన్న చ శక్తస్త్వయా సహ. ౨౯. త్వమేవ శక్తిః కాంతే మే శశ్వజ్జన్మని జన్మని, సర్వకర్మణి శక్తోఽహం త్వయా సహ వరాననే. ౩౦. ఇత్యుక్త్వా చ పురస్తస్థౌ యజ్ఞాధిష్ఠాతృదేవతా, తుష్టా బభూవ సా దేవీ భేజే తం కమలాకలా. ౩౧ ఇదం చ దక్షిణాస్తోత్రంయజ్ఞకాలే చ యః పఠేత్, ఫలం చ సర్వయజ్ఞానాం ప్రాప్నోతి నాత్ర సంశయః ౩౨. రాజసూయే వాజపేయే గోమేధేనరమేధకే, అశ్వమేధే లాంగలే చ విష్ణుయజ్ఞే యశస్కరే. ౩౩. ధనదే భూమిదే పూర్తే ఫలదే గజమేధకే, లోహయజ్ఞే స్వర్ణయజ్ఞే రత్నయజ్ఞే ఽథతామ్రకే. ౩౪. శివయజ్ఞే రుద్రయజ్ఞే శక్రయజ్ఞే చ బంధుకే, వృష్టౌ వరుణయాగేచ కండకే వైరిమర్దనే ౩౫ శుచియజ్ఞే ధర్మయజ్ఞే ఽధ్వరేచ పాపమోచనే, బ్రహ్మాణీ కర్మ యాగే చ యోనియాగే చ భద్రకే. ౩౬. ఏతేషాం చ సమారంభే ఇదం స్తోత్రం చ యః పఠేత్, నిర్విఘ్నేన చ తత్కర్మసర్వం భవతి నిశ్చితమ్. ౩౭. ఇదం స్తోత్రం చ కథితం ధ్యానం పూజావిధిం శృణు, సాలగ్రామే

దోషదుష్టైః. ౧౮—౨౨. దక్షిణాంసాద్దక్షిణస్కంధాదిత్యర్థః. ౨౩—౩౦. తం యజ్ఞపురుషం పతిం భేజే సేవితవతీ. ౩౧—౩౫. భద్రకే కల్యాణకరే యోనియాగే మూలప్రకృతియాగే అంబాయజ్ఞే ఇత్యర్థః. ఏతే చ యాగాః కేచిత్ప్రసిద్ధశాఖాయాం ప్రసిద్ధాః కేచిదప్రసిద్ధశాఖాయామితి

ఘటే వాపి దక్షిణాంపూజయేత్సుధీః ౭౭. లక్ష్మీదక్షాం సమాఖ్యాతాం దక్షిణాం కమలా కలామ్, సర్వకర్మసు దక్షాం చ ఫలదాం సర్వకర్మణామ్. ౭౮. విష్ణోశ్శక్తి స్వరూపాం చ పూజితాం వన్దితాం శుభామ్, శుద్ధిదాం శుద్ధిరూపాం చ సుశీలాం శుభదాం భజే. ౮౦. ధ్యాత్వా ఽనేనైవ వరదాం మూలేనపూజయేత్సుధీః,దత్వా పద్యాదికం దేవ్యై వేదోక్తేనైవ నారద.౮౧ ఓంశ్రీం క్లీం హ్రీం దక్షిణాయై స్వాహే తిచవిచక్షణః, పూజయేద్విధివద్భక్త్యా దక్షిణాం సర్వపూజితామ్. ౮౨. ఇత్యేవం కథితం బ్రహ్మన్దక్షిణాఖ్యానమేవ చ, సుఖదం ప్రీతిదం చైవ ఫలదం సర్వకర్మణామ్. ౮౩. ఇదం చ దక్షిణాఖ్యానం య శ్శృణోతి సమాహితః అఙ్గహీనం చతత్కర్మ న భవేద్భారతే భువి. ౮౪ అపుత్రో లభతే పుత్రం నిశ్చితం చ గుణాన్వితమ్, భార్యాహీనో లభేద్భార్యాం సుశీలాం సున్దరీం పరామ్. ౮౫ వరారోహాం పుత్రవతీం వినతాం ప్రియవాదినీమ్, పతివ్రతాం చ శుద్ధాం చ కులజాం చవధూం వరామ్. ౮౬. విద్యాహీనోలభేద్విద్యాం ధనహీనో లభేద్ధనమ్, భూమిహీనో లభేద్భూమిం ప్రజాహీనోలభేత్ప్రజామ్ ౮౭. సఙ్కటే బన్ధువిచ్ఛేదే విపత్తౌ బన్ధనే తథా, మాసమేకమిదం శ్రుత్వా ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౮౮.

ఇతి శ్రీదేవీ భాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే
పఞ్చచత్వారింశోఽధ్యాయః.

షష్ఠీదేవ్యుపాఖ్యానమ్.

నారదఉవాచ—అనేకానాం చ దేవానాం శ్రుతమాఖ్యానముత్తమమ్, అన్యాసాం చరితం బ్రహ్మన్వద వేదవిదాం వర. ౧. శ్రీనారాయణఉవాచ—సర్వాసాంచరితం విప్ర వేదేషు చ పృథక్పృథక్, పూర్వోక్తానాం చ దేవీనాం కాసాం వై శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౨. నారదఉవాచ— షష్ఠీ మఙ్గళచణ్డీ చ మనసా ప్రకృతేః కలా, ఉత్పత్తిమాసాం చరితం శ్రోతు మిచ్ఛామి తత్వతః. ౩. శ్రీనారాయణఉవాచ— షష్ఠాంశా ప్రకృతేర్యా చ సా చ షష్ఠీ ప్రకీర్తితా, బాలకానామధిష్ఠాత్రీ విష్ణు

బోధ్యమ్. ౭౬—౮౧. తారలక్ష్మీ కామమాయాబీజాద్యో మన్త్రః. ౮౨, ౮౩. అంగహీనం న భవేత్ సాంగం భవేదిత్యర్థః ౮౪—౮౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే పంచచత్వారింశోఽధ్యాయః.

త్రిసప్తతిశ్లోకవత్యాః షష్ఠ్యుపాఖ్యానమద్భుతమ్, పృచ్ఛతే నారదాయాత్ర యథావదభివర్ణ్యతే. దక్షిణోపాఖ్యానం శ్రుత్వా అన్యశక్త్యుపాఖ్యానం పృచ్ఛతి—నారద ఉవాచ—అనేకానామితి. సరస్వత్యాదిదేవీనామిత్యర్థః. అన్యాసాం షష్ఠ్యాదిదేవీనామిత్యర్థః. ౧. వేదేషు సర్వదేవీనాం పృథక్పృథగాఖ్యానముపవర్ణితమస్తి తన్మయా కియత్పర్యన్తం వక్తవ్యం తన్మధ్యే యాసాం దేవీనా మాఖ్యానం తవ ఖేక్షితం తత్పృచ్ఛేత్యాహ—సర్వాసామితి. ౨. ౩. తత్ర తిసృణాం

మాయా చ బాలదా. ౪. మాతృకాసు చ విఖ్యాతా దేవసేనాభిధా చ యా, ప్రాణాధిక ప్రియా సాధ్వీ స్కన్దభార్యా చ సువ్రతా. ౫. ఆయుః ప్రదా చ బాలానాం ధాత్రీ రక్షణకారిణీ, సతతం శిశుపార్శ్వస్థా యోగేన సిద్ధియోగినీ. ౬. తస్యాః పూజావిధిం బ్రహ్మన్నితిహాసమిదం శృణు, యచ్ఛ్రుతం ధర్మవక్త్రేణ సుఖదం పుత్రదం పరమ్. ౭. రాజా ప్రియవ్రత శ్చాసీత్స్వాయమ్భువ మనోస్సుతః, యోగీన్ద్రో నోద్వహేద్భార్యాం తపస్యాసురతస్సదా. ౮. బ్రహ్మాజ్ఞయా చ యత్నేన కృతదారో బభూవహ, సుచిరం కృతదారశ్చ న లేభే తనయం మునే. ౯. పుత్రేష్టియజ్ఞం తం చాపి కారయామాస కశ్యపః, మాలిన్యై తస్య కాన్తాయై మునిర్యజ్ఞచరుం దదౌ. ౧౦. భుక్తవత్యాం చరుం తస్యాం సద్యోగర్భో బభూవహ, దధార తం చ సా దేవీ దైవం ద్వాదశవత్సరమ్ ౧౧. తతస్సుషావ సా బ్రహ్మన్కుమారం కనకప్రభమ్, సర్వావయవసంపన్నం మృతముత్తారలోచనమ్. ౧౨. తం దృష్ట్వా రురుదుస్సర్వానార్యశ్చ బాన్ధవస్త్రియః, మూర్ఛామవాప తన్మాతా పుత్రశోకేన భూయసా. ౧౩. శ్మశానం చ యయౌ రాజా గృహీత్వా బాలకం మునే, రురోద తత్ర కాన్తారే పుత్రం కృత్వా స్వవక్షసి. ౧౪. నోత్సృజద్బాలకం రాజా ప్రాణాం స్త్యక్తుం సముద్యతః, జ్ఞానయోగం విసస్మార పుత్రశోకాత్సుదారుణాత్. ౧౫ ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర విమానం చ దదర్శ సః, శుద్ధస్ఫటికసఙ్కాశం మణిరాజవినిర్మితమ్. ౧౬. తేజసా జ్వలితం శశ్వచ్ఛోభితం క్షౌమవాససా, నానా చిత్రవిచిత్రాఢ్య పుష్పమాలావిరాజితమ్. ౧౭. దదర్శ తత్ర దేవీం చ కమనీయాం మనోహరామ్, శ్వేతచమ్పకవర్ణాభాం శశ్వత్సుస్థిరయౌవనామ్. ౧౮. ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యాం రత్నభూషణభూషితామ్, కృపామయీం యోగసిద్ధాం భక్తానుగ్రహకాతరామ్. ౧౯. దృష్ట్వా తాం పురతో రాజా తుష్టావ పరమాదరమ్, చకార పూజనం తస్యా విహాయ బాలకం భువి. ౨౦. పప్రచ్ఛ రాజా తాం తుష్టాం గ్రీష్మసూర్యసమప్రభామ్, తేజసా జ్వలితాం శాన్తాం కాన్తాం స్కన్దస్య నారద. ౨౧. రాజోవాచ.—కా త్వం సుశోభనే కాన్తే కస్య కాన్తాసి సువ్రతే, కస్య కన్యా వరారోహే ధన్యా మాన్యా చ యోషితామ్. ౨౨. నృపేన్ద్రస్య వచశ్శ్రు

మధ్యే షష్ఠ్యుపాఖ్యానమాహ—షష్ఠాంశేతి. ప్రకృతేర్మూలప్రకృతేః షష్ఠాంశత్వాత్షష్ఠీపదవాచ్యత్వమ్. ౪. దేవసేనేతి. ఆయుష్యసూక్తే తు 'షష్ఠీం చ యమిన్ద్రసేనేత్యుత ఆహుస్తాం విద్యామి'తి వాక్యే సేన్ద్రసేనేతి నామోక్తం తథా చ దేవసేనా ఇన్ద్రసేనేత్యర్థః. ౫—౧౦. చరుం భుక్త్వా స్థితా యా ఇతి శేషః. దైవం దేవానాం ద్వాదశవర్షాణీత్యర్థః. ౧౧—౧౪. జ్ఞానయోగం వివేకమ్. ౧౫—౩౧. పరముత్కృష్టం తాదృశమహాకర్మణో దాత్ర్యహమస్మీతి భావః. ౩౨—౪౬. షష్ఠ

త్వాజగన్మఙ్గళచణ్డికా, ఉవాచ దేవసేనా సా దేవానాం రణకారిణీ. ౨౩.
దేవానాం దైత్యగ్రస్తానాం పురా సేనా బభూవసా, జయం దదౌ సా తేభ్యశ్చదే
వసేనా చ తేన సా. ౨౪ శ్రీదేవసేనోవాచ — బ్రహ్మణో మానసీ కన్యా దేవసేనాహ
మీశ్వరీ, సృష్ట్వామాం మనసా ధాతా దదౌ స్కన్దాయ భూమిప. ౨౫. మాతృ
కాసు చ విఖ్యాతా స్కన్దభార్యా చ సువ్రతా, విశ్వే షష్ఠీతి విఖ్యాతాషష్ఠాంశా
ప్రకృతేః పరా. ౨౬. అపుత్రాయ పుత్రదాహం ప్రియా దాత్రీ ప్రియాయచ,
ధనదాహం దరిద్రేభ్యః కర్మిభ్యశ్చ స్వకర్మణా ౨౭. సుఖందుఃఖంభయం శోకోహ
ర్షోమఙ్గళమేవ చ, సమ్పత్తిశ్చవిపత్తిశ్చసర్వంభవతి కర్మణా. ౨౮. కర్మణాబహు
పుత్రశ్చవంశహీనస్స్వకర్మణా, కర్మణామృతపుత్రశ్చ కర్మణాచిరజీవనః. ౨౯.
కర్మణా గుణవాంశ్చైవ కర్మణా చాఙ్గహీనకః, కర్మణా బహుభార్యశ్చ భార్యా
హీనశ్చ కర్మణా. ౩౦. కర్మణారూపవాన్ధర్మీ రోగీ శశ్వత్స్వకర్మణా, కర్మణా చ
భవేద్వ్యాధిః కర్మణాఽఽరోగ్యమేవచ. ౩౧. తస్మాత్కర్మపరం రాజన్సర్వేభ్యశ్చ
శ్రుతౌ శ్రుతమ్, ఇత్యేవముక్త్వాసా దేవీ గృహీత్వాబాలకం మునే. ౩౨. మహాజ్ఞా
నేన సా దేవీ జీవయామాస లీలయా, రాజాదదర్శతంబాలంసస్మితం కనకప్రభమ్.
౩౩. దేవసేనా చ పశ్యన్తం నృపమాపృచ్ఛ్యసాతదా, గృహీత్వాబాలకం దేవీగగ
నంగన్తుముద్యతా. ౩౪. పునస్తుష్టావ తాం రాజా శుష్కకణ్ఠోష్ఠతాలుకః, నృపస్తోత్రే
ణ సా దేవీ పరితుష్టా బభూవహ. ౩౫ ఉవాచతంనృపంబ్రహ్మన్వేదోక్తం కర్మనిర్మి
తమ్. దేవ్యువాచ.— త్రిషులోకేషు త్వం రాజాస్వాయమ్భువమనోస్సుతః. ౩౬.
మమపూజాంచసర్వత్ర కారయిత్వాస్వయంకురు, తదాదాస్యామిపుత్రంతేకులపద్మం
మనోహర. ౩౭. సువ్రతం నామ విఖ్యాతం గుణవన్తం సుపణ్డితమ్, జాతిస్మరం చ
యోగీన్ద్రంనారాయణకలాత్మకమ్. ౩౮. శతక్రతుకరం శ్రేష్ఠం క్షత్రియాణాం చ
వన్దితమ్, మత్తమాతఙ్గలక్షాణాం ధృతవన్తం బలం శుభమ్. ౩౯. ధనినంగుణినం
శుద్ధంవిదుషాంప్రియమేవ చ, యోగినాంజ్ఞానినాం చైవ సిద్ధిరూపం తపస్వినామ్.
౪౦. యశస్వినం చ లోకేషు దాతారం సర్వసమ్పదామ్, ఇత్యేవముక్త్వా సా దే
వీ తస్మైతద్బాలకం దదౌ. ౪౧. రాజా చకారస్వీకారం పూజార్థం చ ప్రియవ్రతః
జగామ దేవీ స్వర్గం చ దత్త్వా తస్మై శుభం వరమ్. ౪౨. ఆజగామ సహామాత్యై
స్స్వగృహం హృష్టమానసః, ఆగత్య కథయామాస వృత్తాన్తం పుత్రహేతు
కమ్. ౪౩. శ్రుత్వా బభూవుస్సన్తుష్టా నరా నార్యశ్చనారద, మఙ్గళం కారయా
మాస సర్వత్రపుత్రహేతుకమ్ ౪౪. దేవీం చ పూజయామాస బ్రాహ్మణేభ్యో
ధనం దదౌ, రాజా చ ప్రతిమాసేషు శుక్లషష్ఠ్యాం మహోత్సవమ్. ౪౫.

షష్ఠీదేవ్యాశ్చయత్నేన కారయామాస సర్వతః, బాలానాంసూతికాగారేషష్ఠాహే
యత్నపూర్వకమ్. ౪౬. తత్పూజాం కారయామాసచైకవింశతివాసరే, బాలానాం
శుభకార్యే చ శుభాన్నప్రాశనే తథా. ౪౭. సర్వత్రవర్ధయామాస స్వయమేవ
చకారహ, ధ్యానంపూజావిధానం చ స్తోత్రం మత్తో నిశామయ. ౪౮. యచ్ఛ్రు
తంధర్మవక్త్రేణకౌథుమోక్తం చ సువ్రత, సాలగ్రామేఘటేవాథ వటమూలే౽థ
వామునే. ౪౯. భిత్త్యాం పుత్తలికాం కృత్వాపూజయేద్వా విచక్షణః, షష్ఠాంశాం
ప్రకృతేశ్శుద్ధాంప్రతిష్ఠాప్య చ సుప్రభామ్. ౫౦. సుపుత్రదాం చ శుభదాందయా
రూపాంజగత్ప్రసూమ్, శ్వేతచమ్పకవర్ణాభాం రత్నభూషణ భూషితామ్. ౫౧
పవిత్రరూపాం పరమాం దేవసేనాం పరాం భజే, ఇతి ధ్యాత్వా స్వశిరసి పుష్పం
దత్వా విచక్షణః. ౫౨. పునర్ధ్యాత్వా చ మూలేన పూజయేత్సువ్రతాం సతీమ్,
పాద్యార్ఘ్యాచమనీయైశ్చ గన్ధపుష్పప్రదీపకైః. ౫౩. నైవేద్యైర్వివిధైశ్చాపి
ఫలేన శోభనేన చ, ఓంహ్రీం షష్ఠీదేవ్యై స్వాహేతివిధిపూర్వకమ్. ౫౪
అష్టాక్షరం మహామన్త్రం యథాశక్తిజపేన్నరః, తతస్స్తుత్వా చ ప్రణమేద్భక్తియు
క్తస్సమాహితః. ౫౫. స్తోత్రం చ సామవేదోక్తం వరం పుత్రఫలప్రదమ్, అష్టా
క్షరం మహామన్త్రం లక్షధా యో జపేత్తతః.౫౬.సుపుత్రం సలభేన్నూనమిత్యాహ
కమలోద్భవః, స్తోత్రం శృణు మునిశ్రేష్ఠ సర్వకామశుభావహమ్. ౫౭. వాఞ్ఛా
ప్రదం చ సర్వేషాం గూఢం వేదేషు నారద, ప్రియవ్రతఉవాచ—నమోదేవ్యై
మహాదేవ్యై సిద్ధ్యై శాన్త్యై నమో నమః. ౫౮. శుభాయై దేవసేనాయై షష్ఠ్యై
దేవ్యై నమో నమః, వరదాయై పుత్రదాయై ధనదాయై నమో నమః. ౫౯. సుఖ
దాయై మోక్షదాయై షష్ఠ్యై దేవ్యైనమో నమః, సృష్ట్యై షష్ఠాంశరూపాయై
సిద్ధాయై చ నమోనమః. ౬౦. మాయాయై సిద్ధయోగిన్యై షష్ఠీదేవ్యై నమో నమః,
సారాయై శారదాయై చ పరాదేవ్యై నమో నమః. ౬౧. బాలాధిష్ఠాతృదేవ్యై
చ షష్ఠీదేవ్యై నమో నమః, కల్యాణదాయై కల్యాణ్యై ఫలదాయై చ కర్మ
ణామ్. ౬౨ ప్రత్యక్షాయై స్వభక్తానాం షష్ఠ్యై దేవ్యై నమో నమః, పూజ్యాయై
స్కన్దకాన్తాయై సర్వేషాం సర్వకర్మసు. ౬౩. దేవరక్షణకారిణ్యై షష్ఠీదేవ్యై
నమో నమః, శుద్ధసత్త్వస్వరూపాయై వన్దితాయై నృణాం సదా. ౬౪. హింసాక్రోధ
వర్జితాయై షష్ఠీదేవ్యై నమో నమః, ధనం దేహి ప్రియం దేహి పుత్రం దేహి
సురేశ్వరి ౬౫. మానం దేహి జయం దేహి ద్విషో జహి మహేశ్వరి, ధర్మం
దేహి యశో దేహి షష్ఠీదేవ్యై నమో నమః ౬౬. దేహి భూమిం ప్రజాందేహి

విద్యాం దేహి సుపూజితే, కల్యాణం చ జయం దేహి విద్యాం దేవ్యై నమో నమః. ౧౭ ఇతి దేవీం చ సంస్తూయ లేభే పుత్రం ప్రియవ్రతః, యశస్వినం చ రాజేన్ద్ర షష్ఠీదేవ్యాః ప్రసాదతః ౧౮ షష్ఠీస్తోత్రమిదం బ్రహ్మన్యశ్శృణోతి తు వత్సరమ్, అపుత్రో లభతే పుత్రం పరం సుచిరజీవినమ్. ౧౯. వర్షమేకం చ యో భక్త్యా సంపూజ్యేదం శృణోతి చ, సర్వపాపాద్వినిర్ముక్తో మహావన్ధ్యా ప్రసూయతే. ౨౦ వీరం పుత్రం చ గుణినం విద్యావన్తం యశస్వినమ్, సుచిరాయుష్యవన్తం చ సూతే దేవీప్రసాదతః. ౨౧. కాకవన్ధ్యా చ యా నారీ మృతవత్సా చ యా భవేత్, వర్షం శ్రుత్వా లభేత్పుత్రం షష్ఠీదేవీప్రసాదతః. ౨౨. రోగయుక్తే చ బాలే చ పితా మాతా శృణోతి చేత్, మాసేన ముచ్యతే బాలష్షష్ఠీదేవీప్రసాదతః ౨౩

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

మఙ్గళచణ్డ్యుపాఖ్యానమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ—కథితం షష్ఠ్యుపాఖ్యానం బ్రహ్మపుత్ర యథాగమమ్, దేవీమఙ్గళచణ్డీ చ తదాఖ్యానం నిశామయ. ౧. తస్యాః పూజాదికం సర్వం ధర్మవక్త్రేణ యచ్ఛ్రుతమ్, శ్రుతిసమ్మతమేవేష్టం సర్వేషాం విదుషామపి. ౨. దక్షా యా వర్తతే చణ్డీ కల్యాణేషు చ మఙ్గళా, మఙ్గళేషు చ యా దక్షా సా చ మఙ్గళచణ్డికా. 3. పూజ్యా యా వర్తతే చణ్డీ మఙ్గళోఽపి మహీసుతః, మఙ్గళాభీష్టదేవీ యా సా వా మఙ్గళచణ్డికా. ౪. మఙ్గళో మనువంశ్యశ్చ సప్తద్వీపధరాపతిః, తస్య పూజ్యాభీష్టదేవీ తేన మఙ్గళచణ్డికా. ౫ మూర్తిభేదేన సా దుర్గా మూలప్రకృతిరీశ్వరీ, కృపారూపాతిప్రత్యక్షా యోషితామిష్టదేవతా. ౬. ప్రథమం పూజితా సా చ శఙ్కరేణ పరాత్పరా, త్రిపురస్య వధే ఘోరే విష్ణునా ప్రేరితేన చ. ౭ బ్రహ్మన్బ్రహ్మోపదేశేన దుర్గతేన చ సఙ్కటే, ఆకాశాత్పతితే యానే

దివసేఽథవా ఏకవింశతితమే వాసరే. ౪౭. వర్ధయామాస పూజామిత్యర్థః. ౪౮—౫3. ప్రణవో మాయాబీజాద్యో మన్త్రః. ౫౪—౭3.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

అష్టాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ సమాసతః, కథా మంగళచండ్యాశ్చ యథావదభిధీయతే.

మంగలచండ్యుపాఖ్యానమాహ—కథితమితి. ౧, ౨. మంగలచండీనామ్నో నిరుక్తిమాహ—దక్షేతి. కల్యాణేషు కల్యాణకరణేషు యా దక్షా చండీ ప్రతాపవతీ తథా మంగలేషు తేషాం మధ్యే యా మంగలా తేన మంగలచండీతి నామేత్యర్థః. మంగలా చాసౌ చండీ చ మంగలచండీతి వ్యుత్పత్త్యా మంగలచండీతి నామ సిద్ధమ్. 3. వ్యుత్పత్త్యన్తరమాహ—పూజ్యేతి. మంగలో భూమిపుత్రస్తస్య పూజ్యా తదభీష్టదాత్రీ చ యా చండీ సా మంగలచండీత్యర్థః. ౪. ౫. దుర్గాయా రూపాన్తరమిదం భవతీత్యాహ—మూర్తిభేదేనేతి. ౬, ౭. సంకటే దుర్గతేన ప్రాప్తేన శి

దైత్యేన పాతితే రుషా. ౮. బ్రహ్మవిష్ణూపదిష్టశ్చ దుర్గాం తుష్టావ శఙ్కరః, సా చ మఙ్గళచణ్డీ యా బభూవ రూపభేదతః ౯. ఉవాచ పురతశ్శమ్భోర్భయం నాస్తీతి తే ప్రభో, భగవాన్వృషరూపశ్చ సర్వేశస్తే భవిష్యతి. ౧౦. యుద్ధశక్తిస్వరూపాహం భవిష్యామి న సంశయః, మాయాత్మనా చ హరిణా సహాయేన వృషధ్వజ ౧౧. జహి దైత్యం స్వశత్రుం చ సురాణాం పదఘాతకమ్, ఇత్యుక్త్వాన్తర్హితా దేవీ శమ్భోశ్శక్తిర్బభూవ సా. ౧౨. విష్ణుదత్తేన శస్త్రేణ జఘాన తముమాపతిః, మునీన్ద్ర పతితే దైత్యే సర్వే దేవా మహర్షయః. ౧౩. తుష్టువుశ్శఙ్కరం దేవం భక్తినమ్రాత్మకన్ధరాః, సద్యశ్శిరసి శమ్భోశ్చ పుష్పవృష్టిర్బభూవహ. ౧౪. బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ సన్తుష్టో దదౌ తస్మై శుభాశిషమ్, బ్రహ్మవిష్ణూపదిష్టశ్చ సుస్నాతశ్శఙ్కరస్తథా. ౧౫. పూజయామాస తాం భక్త్యా దేవీం మఙ్గళచణ్డికామ్, పాద్యార్ఘ్యాచమనీయైశ్చ వస్త్రైశ్చ వివిధైరపి. ౧౬. పుష్పచన్దననైవేద్యైర్భక్త్యా నానావిధైర్మునే, ఛాగైర్మేషైశ్చ మహిషైర్గవయైః పక్షిభిస్తథా. ౧౭. వస్త్రాలఙ్కారమాల్యైశ్చ పాయసైః పిష్టకైరపి, మధుభిశ్చ సుధాభిశ్చ ఫలైర్నానావిధైరపి. ౧౮. సఙ్గీతైర్నర్తకైర్వాద్యైరుత్సవైర్నామకీర్తనైః, ధ్యాత్వా మాధ్యందినోక్తేన ధ్యానేన భక్తిపూర్వకమ్. ౧౯. దదౌ ద్రవ్యాణి మూలేన మన్త్రేణైవ చ నారద, ఓం హ్రీం శ్రీం క్లీం సర్వపూజ్యే దేవి మఙ్గళచణ్డికే .౨౦. హుం హుం ఫట్స్వాహేత్యేకవింశాక్షరో మనుః, పూజ్యః కల్పతరుశ్చైవ భక్తానాం సర్వకామదః. ౨౧ దశలక్షజపేనైవ మన్త్రసిద్ధిర్భవేద్ధ్రువమ్, ధ్యానం చ శ్రూయతాం బ్రహ్మన్వేదోక్తం సర్వసమ్మతమ్. ౨౨. దేవీం షోడశవర్షీయాం శశ్వత్సుస్థిరయౌవనామ్, బింబోష్ఠీం సుదతీం శుద్ధాం శరత్పద్మనిభాననామ్. ౨౩. శ్వేతచమ్పకవర్ణాభాం సునీలోత్పలలోచనామ్, జగద్ధాత్రీం చ దాత్రీం చ సర్వేభ్యస్సర్వసంపదామ్. ౨౪. సంసారసాగరే ఘోరే జ్యోతీరూపాం సదా భజే, దేవ్యాశ్చ ధ్యానమిత్యేవం స్తవనం

నేత్యర్థః. కిం సంకటం ప్రాప్తమితి చేత్తత్రాహ—ఆకాశాదితి. దైత్యేన కేనచిద్యుద్ధసమయే రుషా పాతితే ఆకాశాద్భూ(?)సే పతితే సతీత్యర్థః. ౮, ౯. భయం నాస్తీతి అధునా నిర్భయం యుద్ధం కుర్వితి భావః. నను మమ వాహనాభావాత్కథం యుద్ధం భవిష్యతి? తత్రాహ—భగవానితి. భగవాన్విష్ణుర్వృషరూపేణ తే వాహనం భవిష్యతీత్యర్థః. ౧౦. మాయాత్మనా మూలప్రకృత్యంశభూతేన హరిణేత్యర్థః. ౧౧—౧౭. పిష్టకైః పూర్వోక్తలక్షణైః పక్వాన్నవిశేషైః. ౧౮. ౧౯. ప్రణవః మాయా శ్రీకామబీజపూర్వో మన్త్రః. సర్వపూజ్యే ఇతి స్వరూపగ్రహణం దేవిమంగలచండికే ఇత్యపి స్వరూపగ్రహణం తతోఽక్షరద్వయం కవచాత్మకం తతోఽస్త్రమన్త్రస్తతో వహ్నిజాయా సర్వమేకీకృత్యైకవింశాక్షరో మన్త్రః. ౨౦—౩౦. మంగసుఖేతి. మంగం సర్వతో విసర్పద్యత్సుఖం

రక్ష రక్ష జగన్మాతర్దేవి మఙ్గళచణ్డికే,
శ్రూయతాం మునే. ౨౫ మహాదేవఉవాచ—రక్ష రక్ష జగన్మాతర్దేవి మఙ్గళచణ్డికే,
హారికేవిపదాం రాశేః హర్షమఙ్గళకారికే. ౨౬. హర్షమఙ్గళదక్షే చ హర్షమఙ్గళదా
యికే, శుభేమఙ్గళదక్షే చ శుభే మఙ్గళచణ్డికే ౨౭. మఙ్గళే మఙ్గళార్హే చ సర్వమఙ్గళమ
ఙ్గళే, సతాం మఙ్గళదే దేవి సర్వేషాం మఙ్గళాలయే. ౨౮. పూజ్యే మఙ్గళవారే చ
మఙ్గళాభీష్టదైవతే, పూజ్యే మఙ్గళభూపస్య మనువంశస్య సంతతమ్. ౨౯. మఙ్గళా
ధిష్ఠాతృదేవిమఙ్గళానాం చ మఙ్గళే, సంసారమఙ్గళాధారే మోక్షమఙ్గళదాయిని.
సారే చ మఙ్గళాధారే పారే చ సర్వకర్మణామ్, ప్రతిమఙ్గళవారే చ పూజ్యే
మఙ్గసుఖప్రదే. ౩౦. స్తోత్రేణానేన శంభుశ్చ స్తుత్వా మఙ్గళచణ్డికామ్, ప్రతిమఙ్గళ
వారే చ పూజాం దత్వా గతశ్శివః. ౩౧. ప్రథమే పూజితా దేవీ శివేన సర్వమఙ్గ
ళా, ద్వితీయే పూజితాసా చ మఙ్గళేన గ్రహేణ చ. ౩౨ తృతీయే పూజితా భ
ద్రామఙ్గళేన నృపేణ చ, చతుర్థే మఙ్గళే వారే సున్దరీభిః ప్రపూజితా. ౩౪. పఞ్చ
మేమఙ్గళాకాంక్షీ నరైర్మఙ్గళచణ్డికా, పూజితా ప్రతివిశ్వేషు విశ్వేశపూజితాసదా.
౩౫. తతస్సర్వత్ర సమ్పూజ్యా బభూవ పరమేశ్వరీ, దేవైశ్చ మునిభిశ్చైవ మా
నవైర్మనుభిర్మునే. ౩౬. దేవ్యాశ్చ మఙ్గళస్తోత్రం యశ్శృణోతి సమాహితః, తన్మఙ్గళం
భవేత్తస్య న భవేత్తదమఙ్గళమ్. ౩౭. వర్ధతే పుత్రపౌత్రైశ్చ మఙ్గళఞ్చ దినే దినే.
నారాయణఉవాచ—ఉక్తం ద్వయోరుపాఖ్యానం బ్రహ్మపుత్ర యథాగమమ్, శ్రూ
యతాం మనసాఖ్యానం యచ్ఛ్రుతం ధర్మవక్త్రతః ౩౮ సా చ కన్యా భగవతీ
కశ్యపస్య చ మానినీ, తేనైవ మనసా దేవీ మనసా యా చ దీవ్యతి. ౩౯. మనసా
ధ్యాయతే యా చ పరమాత్మానమీశ్వరమ్, తేన సా మానసా దేవీ తేనయోగేన
దీవ్యతి. ౪౦. ఆత్మారామా చ సా దేవీ వైష్ణవీ సిద్ధయోగినీ, త్రియుగఞ్చ తప
స్తప్త్వా కృష్ణస్య పరమాత్మనః. ౪౧. జరత్కారుశరీరఞ్చ దృష్ట్వా యత్క్షీణమీశ్వ
రః, గోపీపతిర్నామ చక్రే జరత్కారురితి ప్రభుః ౪౨. వాఞ్ఛితం చ దదౌ తస్యై
కృపయా చ కృపానిధిః,పూజాం చ కారయామాస చకార చ స్వయంప్రభుః ౪౩.

౩౦—౩౭. మంగల
బహులం సుఖమిత్యర్థః. తత్ప్రదే ఇతి భావః. మగిసర్పణే ఇత్యస్య రూపమ్. ౩౮. మనసాపదస్య
చండ్యా ఉపాఖ్యానం సమాప్య మనసాయా ఉపాఖ్యానమాహ—ఉక్తమితి. ౩౮. ఆద్యాచి కృతే మన
వ్యుత్పత్తిమాహ—కన్యేతి. మనోజన్యత్వాన్మనసా దేవనాద్వా మనశ్శబ్దాదర్శ ఆద్యచి కృతే మనసేతి సిద్ధమిత్యర్థః.
సేతి సిద్ధమ్. ౩౯. మనసా ధ్యాయతే ఇతి. మనఃకరణకధ్యానకర్తృత్వాద్వా మనోఽస్తి యస్యా ఇతి వ్యుత్పత్తేః.
అత్రాప్యర్శ ఆద్యజేవ. జనకత్వేన దేవనధ్యానసాధనత్వేన వా మనోఽస్తి యస్యా ఇతి వ్యుత్పత్తేః. జరత్కారీవ్రతి
తేన యోగేన పరమాత్మసమాధిరూపేణ యతో దీవ్యతి తత ఇత్యర్థః. ౪౦, ౪౧. జరత్కారుమునివత్క్షీణం
జీర్ణం వస్త్రాదికం తద్వత్తపస్యయా క్షీణంశరీరం మనసాయాదృష్ట్వా.యద్వా జరత్కారుమునివత్క్షీణం
శరీరం దృష్ట్వా కృష్ణో మానసాయా జరత్కారురితి నామ చక్రే ఇత్యర్థః. ౪౨, ౪౩. మనసాయాః

స్వర్గే చ నాగలోకే చ పృథివ్యాం బ్రహ్మలోకతః, భృశం జగత్సుగౌరీ సా సున్దరీ చ మనోహరా. ౪౪. జగద్గౌరీతి విఖ్యాతా తేన సా పూజితా సతీ, శివశిష్యా చ సా దేవీ తేన శైవీ ప్రకీర్తితా. ౪౫ విష్ణుభక్తాతీవ శశ్వద్వైష్ణవీ తేన కీర్తితా, నాగానాం ప్రాణరక్షిత్రీ యజ్ఞే పారిక్షితస్య చ ౪౬ నాగేశ్వరీతి విఖ్యాతా సా నాగభగినీతి చ, విషం సంహర్తుమీశా యా తేన విషహారీ స్మృతా. ౪౭. సిద్ధయోగహరాత్ప్రాప తేన సా సిద్ధయోగినీ, మహాజ్ఞానం చ యోగం చ మృతసం జీవనీం పరామ్. ౪౮. మహాజ్ఞానయుతాం తాం చ ప్రవదంతి మనీషిణః, ఆస్తీకస్య మునీంద్రస్య మాతా సాపి తపస్వినీ. ౪౯. ఆస్తీకమాతా విఖ్యాతా జగతీ సుప్రతిష్ఠితా, ప్రియా మునేర్జరత్కారోర్మునీంద్రస్య మహాత్మనః. ౫౦. యోగినోవిశ్వపూజ్యస్య జరత్కారుప్రియా తతః, జరత్కారుర్జగద్గౌరీ మనసా సిద్ధయోగినీ. ౫౧. వైష్ణవీ నాగభగినీ శైవీ నాగేశ్వరీ తథా, జరత్కారుప్రియాస్తీకమా తావిషహరేతి చ. ౫౨. మహాజ్ఞానయుతా చైవ సా దేవీ విశ్వపూజితా, ద్వాదశైతాని నామాని పూజాకాలే తు యః పఠేత్. ౫౩. తస్య నాగభయం నాస్తి తస్యవంశోద్భవస్య చ, నాగభీతే చ శయనే నాగగ్రస్తే చ మందిరే. ౫౪. నాగక్షోభే మహాదుర్గే నాగవేష్టితవిగ్రహే, ఇదం స్తోత్రం పఠిత్వా తు ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౫౫. నిత్యం పఠేద్యస్తం దృష్ట్వా నాగవర్గః పలాయతే, దశలక్షజపేనైవ స్తోత్రసిద్ధిర్భవేన్నృణాం ౫౬. స్తోత్రసిద్ధిర్భవేద్యస్య సవిషం భోక్తుమీశ్వరః, నాగైశ్చ భూషణం కృత్వా సభవేన్నాగవాహనః. ౫౭. నాగాసనో నాగతల్పో మహాసిద్ధో భవేన్నరః, అంతే చ విష్ణునా సార్ధం క్రీడత్యేవ దివానిశమ్. ౫౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే సప్తచత్వారింశోధ్యాయః.

మనసోపాఖ్యానమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ—మత్తఃపూజావిధానం చ శ్రూయతాం మునిపుంగవ, ధ్యానం చ సామవేదోక్తం ప్రోక్తం దేవీవిధానకమ్. ౧ శ్వేతచంపకవర్ణాభాం రత్నభూషణభూషితామ్, వహ్నిశుద్ధాంశుకాధానాం నాగయజ్ఞోపవీతినీమ్. ౨ మహాజ్ఞానయుతాం తాం చ ప్రవరజ్ఞానినాం వరామ్, సిద్ధాధిష్ఠాతృదేవీం చ సిద్ధాంసిద్ధిప్రదాం భజే. 3. ఇతి ధ్యాత్వా చ తాం దేవీం మూలేనైవ ప్రపూజయేత్, నై

నామాన్తరాణి సనిమిత్తకాన్యాహ—భృశమితి. ౪౪—౪౬. విషం సంహర్తుమీశా స్వతన్త్రేత్యర్థః. ౪౭. మహాజ్ఞానాదికంయతోహరాత్ప్రాపతతోమహాజ్ఞానయుతాం వదన్తీత్యన్వయః. ౪౮—౫౮.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః.

పంచశ్లోకన్యూనసార్ధశతశ్లోకైరనన్తరమ్, మనసాయాః కథాస్తోత్రధ్యానాదికమిహోచ్యతే. మనసాయాః పూజాదికం కథయతి—మత్త ఇతి. ౧—౩. మూలేన మూలమన్త్రేణ వక్ష్యమాణేన

వేదైర్వివిధైర్ధూపైః పుష్పగన్ధానులేపనైః. ౪ మూలమంత్రైశ్చ వేదోక్తైర్భక్తానాం వాంఛితప్రదః, మునే కల్పతరుర్నామ సుసిద్ధో ద్వాదశాక్షరః ౫. ఓంహ్రీం శ్రీం క్లీం ఐం చ మనసాదేవ్యై స్వాహేతి కీర్తితః, పంచలక్షజపేనైవ మంత్రసిద్ధిర్భవేన్నృణామ్ ౬ మంత్రసిద్ధిర్భవేద్యస్య స సిద్ధో జగతీతలే, సుధాసమం విషం తస్య ధన్వన్తరిసమో భవేత్. ౭. బ్రహ్మన్స్నాత్వా తు సంక్రాంత్యాం గూఢశాలాసు యత్నతః,ఆవాహ్య దేవీ మీశానాం పూజయేద్యోతిభక్తితః. ౮. పఞ్చమ్యాం మనసాఖ్యాయ ద్దేవ్యై దద్యాచ్చ యో బలిమ్, ధనవాన్పుత్రవాంశ్చైవ కీర్తిమాన్స భవేద్ధ్రువమ్ ౯. పూజావిధానం కథితం తదాఖ్యానం నిశామయ, కథయామి మహాభాగ యచ్ఛ్రుతం ధర్మవక్త్రతః. ౧౦. పురా నాగభయాక్రాంతా బభూవుర్మానవా భువి, గతాస్తే శరణం సర్వే కశ్యపం మునిపుంగవమ్. ౧౧. మంత్రాంశ్చ ససృజే భీతః కశ్యపో బ్రహ్మణాన్వితః, వేదబీజానుసారేణ చోపదేశేన బ్రహ్మణః ౧౨ మంత్రాధిష్ఠాతృదేవీం తాం మనసా ససృజే తథా, తపసా మనసా తేన బభూవ మనసా చ సా. ౧౩. కుమారీ సా చ సంభూతా జగామ శంకరాలయమ్,భక్త్యా సంపూజ్య కైలాసే తుష్టావ చంద్రశేఖరమ్. ౧౪ దివ్యవర్షసహస్రం తం సిషేవే చ మునేస్సుతా, ఆశుతోషో మహేశశ్చ తాం చతుష్టో బభూవ హ ౧౫ మహాజ్ఞానం దదౌ తస్యై పాఠయామాస సామ చ, కృష్ణమంత్రం కల్పతరుం దదావష్టాక్షరం మునే. ౧౬ లక్ష్మీమాయా కామబీజం ఙేంతం కృష్ణపదం తతః, త్రైలోక్యమంగళం నామ కవచం పూజనక్రమమ్. ౧౭. పురశ్చర్యాక్రమం చాపి వేదోక్తం సర్వసమ్మతమ్, ప్రాప్య మృత్యుంజయాన్మంత్రం సా సతీ చ మునేస్సుతా. ౧౮. జగామ తపసే సాధ్వీ పుష్కరం శంకరాజ్ఞయా, త్రియుగం చ తపస్తప్త్వా కృష్ణస్య పరమాత్మనః ౧౯. సిద్ధా బభూవ సా దేవీ దదర్శ పురతః ప్రభుమ్, దృష్ట్వా కృశాంగీం బాలాం చ కృపయా చ కృపానిధిః ౨౦. పూజాం చకారయామాస చకార చ స్వయం హరిః, వరం చ ప్రదదౌ తస్యై పూజితా త్వం భవే భవ. ౨౧ వరం దత్త్వా చ కల్యాణ్యై తతశ్చాంతర్దధే హరిః, ప్రథమే పూజితా సా చ కృష్ణేన పరమాత్మనా. ౨౨. ద్వితీయే శంకరేణైవ కశ్యపేన సురేణ చ, మునినా మనునా

సర్వానుపచారాన్ దద్యాదిత్యర్థః. ౪, ౫. ప్రణవమాయాశ్రీకామవాణీబీజపూర్వకో మనసాదేవ్యై స్వాహేత్యన్తో మన్త్రః. పంచలక్షజపః పురశ్చరణమ్. హోమద్రవ్యానుక్తత్వాత్తిలైర్హోమః. ౬, ౭. ప్రయోగమాహ—బ్రహ్మన్స్నాత్వేతి. గూఢశాలాసు గుప్తశాలాసు. ౮. సాచసంక్రాన్తిః. పంచమ్యామపేక్షితేత్యాహ—పంచమ్యామితి. పంచమ్యాం వేత్యర్థః. ౯—౧౧. మన్త్రాంశ్చసర్పాదివిషహరాన్. ౧౨. మన్త్రాధిష్ఠాతృదేవీం సర్వవిషహరమన్త్రాధిష్ఠాత్రీమిత్యర్థః. ౧౩—౧౬. ఙేన్తం చతుర్థ్యన్తం కృష్ణపదం నమోన్తో మన్త్రః. ౧౭—౨౫. దేవ్యామనసాయాం జఘనేశిరసంస్థాప్యేత్యర్థః. ౨౬, ౨౭. చకా

చైవ నాగేన మానవాదిభిః. ౨౩. బభూవ పూజితా సా చ త్రిషు లోకేషు సువ్ర
తా, జరత్కారుమునీంద్రాయ కశ్యపస్తాం దదౌ పురా. ౨౪. అయాచితో ముని
శ్రేష్ఠో జగ్రాహ బ్రాహ్మణాజ్ఞయా, కృత్వోద్వాహం మహాయోగీ విశ్రాంతస్తపసా
చిరమ్ ౨౫. సుష్వాప దేవ్యా జఘనే వటమూలే చ పుష్కరే, నిద్రాం జగామ
సమునిస్స్మృత్వా నిద్రేశమీశ్వరమ్. ౨౬. జగామాస్తం దినకరస్సాయం కాల ఉప
స్థితే, సంచిత్య మనసా సాధ్వీ మనసా సా పతివ్రతా. ౨౭. ధర్మలోపభయేనైవ చకా
రాలోచనం సతీ, అకృత్వా పశ్చిమాం సంధ్యాం నిత్యాం చైవ ద్విజన్మనామ్. ౨౮.
బ్రహ్మహత్యాదికం పాపం లభిష్యతి పతిర్మమ, నోపతిష్ఠతి యః పూర్వాం నోపాస్తే
యస్తు పశ్చిమామ్. ౨౯. స సర్వత్రాశుచిర్నిత్యం బ్రహ్మహత్యాదికం లభేత్,
వేదోక్తమితి సంచింత్య బోధయామాస సుందరీ. ౩౦. స చ బుద్ధో ముని శ్రేష్ఠస్తాం
చుకోప భృశం మునే. మునిరువాచ—కథం మే సుఖసుప్తస్య సాధ్వి నిద్రాభంగః కృత
స్త్వయా. ౩౧. వ్యర్థం వ్రతాదికం తస్యా యా భర్తుశ్చాపకారిణీ, తపశ్చానశనం
చైవ వ్రతం దానాదికం చ తత్. ౩౨. భర్తురప్రియకారిణ్యాస్సర్వం భవతి నిష్ఫ
లమ్, యయా ప్రియః పూజితశ్చ శ్రీకృష్ణః పూజితస్తయా. ౩౩. పతివ్రతావ్రతార్థం
చ పతిరూపో హరిస్స్వయమ్, సర్వం దానం సర్వయజ్ఞం సర్వతీర్థనిషేవణమ్. ౩౪.
సర్వవ్రతం తపస్సర్వముపవాసాదికం చ యత్, సర్వధర్మశ్చ సత్యం చ సర్వదేవప్ర
పూజనమ్. ౩౫. తత్సర్వం స్వామిసేవాయాః కలాం నార్హతి షోడశీమ్, పుణ్యే చ
భారతే వర్షే పతిసేవాం కరోతి యా. ౩౬. వైకుంఠే స్వామినా సార్ధం సా యాతి
బ్రహ్మణః పదమ్, విప్రియం కురుతే భర్తుర్విప్రియం వదతి ప్రియమ్. ౩౭. అసత్కులే
ప్రసూతా హి తత్ఫలం శ్రూయతాం సతి, కుంభీపాకం వ్రజేత్సా చ యావచ్చంద్రది
వాకరౌ. ౩౮. తతో భవతి చాండాలీ పతిపుత్రవివర్జితా, ఇత్యుక్త్వా చ మునిశ్రేష్ఠో
బభూవ స్ఫురితాధరః. ౩౯. చకంపే తేన సా సాధ్వీ భయేనోవాచ తం పతిమ్.
సాధ్వ్యువాచ—సంధ్యాలోపభయేనైవ నిద్రాభంగః కృతస్తవ. ౪౦. కురు శాంతిం
మహాభాగ దుష్టాయా మమ సువ్రత, శృంగారాహారనిద్రాణాం యశ్చ భంగం కరో
తి వై. ౪౧. స వ్రజేత్కాలసూత్రం వై యావచ్చంద్రదివాకరౌ, ఇత్యుక్త్వా మనసా
దేవీ స్వామినశ్చరణాంబుజే. ౪౨. పపాత భక్త్యా భీతా చ రురోద చ పునః పునః, కుపితం
చ మునిం దృష్ట్వా శ్రీసూర్యం శప్తుముద్యతమ్. ౪౩. తత్రాజగామ భగవాన్సంధ్య

రాలోచనం విచారం కృతవతీత్యర్థః. తమేవ విచారమాహ—అకృత్వేతి ద్విజన్మనామ్ నిత్యామ్. ౨౮.
లభిష్యతి లప్స్యతి. పూర్వాం ప్రాతస్సంధ్యామ్. ౨౯—౪౦. శృంగారో రతిః. ౪౧, ౪౨. శప్తుము
ద్యతమితి. మదర్ఘ్యదానం వినా కథమయమస్తాచలం ప్రాప్త ఇతి కోపాత్. ౪౩—౪౬. యతో

యా సహ నారద, తత్రాగత్య మునిం సమ్యగువాచ భాస్కరస్స్వయమ్. ౪౪. విన
యేన చ భీతశ్చ తయా సహ యథోచితమ్. భాస్కర ఉవాచ—సూర్యాస్తస
మయం దృష్ట్వా సాధ్వీ ధర్మభయేన చ ౪౫ బోధయామాస త్వాం విప్ర శరణం
త్వామహం గతః, క్షమస్వ భగవన్బ్రహ్మన్ శప్తుం నోచితం మునే. ౪౬ బ్రాహ్మ
ణానాం చ హృదయం నవనీతసమం సదా, తేషాం క్షణార్ధం క్రోధశ్చ తతో భస్మ
భవేజ్జగత్. ౪౭. పునస్స్రష్టుం ద్విజశ్రేష్ఠ తేజస్వీ ద్విజాత్పరః, బ్రాహ్మణో బ్రహ్మ
ణో వంశః ప్రజ్వలన్బ్రహ్మతేజసా ౪౮. శ్రీకృష్ణం భావయేన్నిత్యం బ్రహ్మ జ్యోతి
స్సనాతనమ్, సూర్యస్యవచనం శ్రుత్వా ద్విజస్తుష్టో బభూవ హ. ౪౯. సూర్యో జ
గామ స్వస్థానం గృహీత్వా బ్రాహ్మణాశిషమ్, తత్యాజ మనసాం విప్రః పతిజ్ఞాపాల
నాయ చ ౫౦. రుదంతీం శోకసంయుక్తాం హృదయేన విదూయతా, సా సస్మార
గురుంశంభుమిష్టదేవం విధిం హరిమ్. ౫౧. కశ్యపం జన్మదాతారం విపత్తౌ భయ
కర్శితా, తత్రాజగామ గోపీశో భగవాఞ్ఛంభురేవ చ. ౫౨. విధిశ్చ కశ్యపశ్చైవ
మనసా పరిచింతితః, దృష్ట్వా విప్రోఽభీష్టదేవం నిర్గుణం ప్రకృతేః పరమ్. ౫౩.
తుష్టావ పరయా భక్త్యా ప్రణనామ ముహుర్ముహుః, నమశ్చకార శంభుంచ బ్రహ్మా
ణంకశ్యపం తథా. ౫౪. కథమాగమనం దేవా ఇతి ప్రశ్నం చకార సః, బ్రహ్మాత
ద్వచనం శ్రుత్వా సహసా సమయోచితమ్ ౫౫ ప్రత్యువాచ నమస్కృత్య హృషీ
కేశపదాంబుజమ్, యది త్యక్త్వా ధర్మపత్నీ ధర్మిష్ఠా మనసా సతీ. ౫౬. కురుష్వాస్యాం
సుతోత్పత్తిం స్వధర్మపాలనాయ వై, జాయాయాం చసుతోత్పత్తిం కృత్వాపశ్చా
త్త్యజేన్మునే. ౫౭. అకృత్వా తు సుతోత్పత్తిం విరాగీ యస్త్యజేత్ప్రియామ్, స్రవ
తేతస్య పుణ్యం చ చాలన్యాం చ యథా జలమ్. ౫౮. బ్రహ్మణో వచనం శ్రుత్వా
జరత్కారుర్మునీశ్వరః, చకార నాభిసంస్పర్శం యోజనం మంత్రపూర్వకమ్. ౫౯.
మనసా యా మునిశ్రేష్ఠ మునిశ్రేష్ఠ ఉవాచ తామ్. జరత్కారురువాచ—గర్భే
ణానేన మనసే తవ పుత్రో భవిష్యతి ౬౦ జితేంద్రియాణాం ప్రవరో ధార్మికో
బ్రాహ్మణాగ్రణీః, తేజస్వీ చ తపస్వీ చ యశస్వీ చ గుణాన్వితః. ౬౧. వరో వేద
విదాం చైవ జ్ఞానినాం యోగినాం తథా, స చ పుత్రో విష్ణుభక్తో ధార్మికః కుల
ముద్ధరేత్. ౬౨ నృత్యంతి పితరస్సర్వే జన్మమాత్రేణ వై ముదా, పతివ్రతాసుశీ

యస్మాత్క్రోధాత్. ౪౭—౪౯. ప్రతిజ్ఞాపాలనాయ చేతి. యదియంమమాజ్ఞానం పాలయిష్యతి
తదైనాం త్యక్ష్యామీతి వివాహసమయే కృతా ప్రతిజ్ఞేతి తు పురాణాన్తరే ప్రసిద్ధం తస్యాః పాల
నాయ. ౫౦—౫౯. ఏకం మునిశ్రేష్ఠేతి నారదసమ్బోధనం ద్వితీయం ప్రథమాన్తం జరత్కారో
ర్నామ. ౬౦—౬౨. ప్రియస్య పత్యుః ప్రియవాదినీ. ౬౩. యో బన్ధుః స హరిభక్తిప్రదశ్చైవ

లాయా సా ప్రియా ప్రియవాదినీ. ౬౩. ధర్మిష్ఠా పుత్రమాతా చ కులస్త్రీ కులపాలికా, హరిభక్తిప్రదో బంధుర్న చాభీష్టసుఖప్రదః. ౬౪. యో బంధుశ్చేత్స చపితా హరివర్త్మప్రదర్శకః, సా గర్భధారిణీ యా చ గర్భవాసవిమోచనీ. ౬౫. దయారూపా చ భగినీ యమభీతివిమోచినీ, విష్ణుమంత్రప్రదాతా చ సగురుర్విష్ణుభక్తిదః. ౬౬. గురుశ్చ జ్ఞానదో యో హి యజ్జ్ఞానం కృష్ణభావనమ్, ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతం యతో విశ్వం చరాచరమ్. ౬౭. ఆవిర్భూతం తిరోభూతం కిం వాజ్ఞానం తదన్యతః, వేదజం యజ్ఞజం యద్యత్తత్సారం హరిసేవనమ్. ౬౮. తత్త్వానాం సారభూతం చ హరేరన్యద్విడంబనమ్, దత్తం జ్ఞానం మయా తుభ్యం సస్వామీ జ్ఞానదో హి యః. ౬౯. జ్ఞానాత్ప్రముచ్యతే బంధాత్సరిపుర్యో హి బంధదః, విష్ణుభక్తియుతం జ్ఞానంనోదదాతి హి యో గురుః ౭౦. సరిపుశ్శిష్యఘాతీ చ యతో బంధాన్న మోచయేత్, జననీ గర్భజక్లేశాద్యమయాతనయా తథా. ౭౧. న మోచయేద్యస్సకథం గురుస్తాతో హి బాంధవః, పరమానందరూపం చ కృష్ణమార్గమనశ్వరమ్. ౭౨. నదర్శయేద్యస్సతతం కీదృశో బాంధవో నృణామ్, భజ సాధ్వి పరం బ్రహ్మాచ్యుతం కృష్ణం చ నిర్గుణమ్. ౭౩. నిర్మూలం చ భవేత్పుంసాం కర్మ వై తస్య సేవయా, మయా ఛలేన త్వం త్యక్తా క్షమస్వైవం మమ ప్రియే. ౭౪. క్షమాయుతానాం సాధ్వీనాం సత్త్వాత్క్రోధో న విద్యతే, పుష్కరే తపసే యామి గచ్ఛ దేవి యథా సుఖమ్. ౭౫. శ్రీకృష్ణచరణాంభోజే నిస్పృహాణాం మనోరథాః, జరత్కారువచశ్శ్రుత్వా మనసా శోకకాతరా. ౭౬. సాశ్రునేత్రా చ వినయాదువాచ ప్రాణవల్లభమ్, మనసోవాచ—దోషో నాస్త్యేవ మే త్యక్తుం నిద్రాభంగేన తే ప్రభో ౭౭. యత్ర స్మరామి త్వాం నిత్యం తత్ర మామాగమిష్యసి, బంధుభేదః క్లేశతమః పుత్రభేదస్తతః పరమ్. ౭౮ ప్రాణేశభేదః ప్రాణానాం విచ్ఛేదాత్సర్వతః పరః పతిః పతివ్రతానాం తు శతపుత్రాధికం ప్రియః ౭౯ సర్వస్మాత్తుప్రియః స్త్రీణాం ప్రియస్తేనోచ్యతే బుధైః, పుత్రే యథైకపుత్రాణాం వైష్ణవానాం యథా హరౌ. ౮౦. నేత్రే యథైకనేత్రాణాం తృషితానాం యథా జలే, క్షుధితానాం యథాన్నే చ కాముకానాం చ మైథునే ౮౧. యథా పరస్వే చౌరాణాం యథా జారే కుయోషితామ్, విదుషాం చ యథా శాస్త్రే వాణిజ్యే వణిజాం యథా. ౮౨. తథా శశ్వన్మనః కాంతే సాధ్వీనాం యోషితాం ప్రభో, ఇత్యుక్త్వా మనసా దేవీ పతిత్వా స్వామినః పదే.

బంధుః న కేవలమభీష్టసుఖప్రదో బంధురిత్యర్థః. ఏవం సర్వత్ర యోజ్యమ్. ౬౪—౬౭. కిం వా జ్ఞానమితి. కింశబ్దః క్షేపే కృష్ణః పరం బ్రహ్మ తస్య భావనాదన్యత్కిం జ్ఞానమస్తి న కిమపీత్యర్థః. ౬౮-౭౭. యత్ర స్మరామీతి యదా స్మరామి తదా మాం ప్రత్యాగచ్ఛేత్యర్థః. ౭౮—౮౪. క్రోడమంకమ్.

౮౩. క్షణం చకార క్రోడే తాం కృపయా చ కృపానిధిః, నేత్రోదకేన మనసాం
స్నాపయామాస తాం మునిః ౮౪. సాశ్రునేత్రా మునేః క్రోడం సిషేవ ఖేదకా
తరా, తదాజ్ఞానేన తౌ ద్వౌ చ విశోకౌ సంబభూవతుః ౮౫. స్మారం స్మారంపదాం
భోజం కృష్ణస్య పరమాత్మనః, జగామ తపసే విప్రస్స్వకాంతాం సంప్రబోధ్య చ.
జగామ మనసా శంభోః కైలాసం మందిరం గురోః, పార్వతీ బోధయామాస మన
సాం శోకకర్శితామ్. ౮౭. శివశ్చాతీవ జ్ఞానేన శివేన చ శివాలయః, సుప్రశస్తే దినే
సాధ్వీ సుషువే మఙ్గలక్షణే. ౮౮. నారాయణాంశం పుత్రం తం యోగినాం జ్ఞానినాం
గురుమ్, గర్భస్థితో మహాజ్ఞానం శ్రుత్వా శంకరవక్త్రతః ౮౯. సంబభూవ చ యో
గీంద్రో యోగినాం జ్ఞానినాంగురుః, జాతకం కారయామాస వాచయామాస మఙ్గ
ళమ్. ౯౦. వేదాంశ్చ పాఠయామాస శివాయ చ శివశ్శిశోః, మణిరత్నకిరీటాం
శ్చబ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ శివః. ౯౧ పార్వతీ చ గవాం లక్షం రత్నాని వివిధాని చ,
శంభుశ్చ చతురో వేదాన్వేదాంగానితరాం స్తథా. ౯౨. బాలకం పాఠయామా
స జ్ఞానం మృత్యుంజయం పరమ్, భక్తిరస్యధికా కాంశేఽభీష్టదేవే గురౌ తథా. ౯౩.
యస్యాస్తేన చ తత్పుత్రో బభూవాస్తీక ఏవ చ, జగామ తపసే విష్ణోః పుష్కరం
శంకరాజ్ఞయా. ౯౪. సంప్రాప్య చ మహామంత్రం తతశ్చ పరమాత్మనః, దివ్యంవర్ష
త్రిలక్షం చ తపస్తప్త్వా తపోధనః. ౯౫ ఆజగామ మహాయోగీ నమస్కర్తుం శివం
ప్రభుః, శంకరం చ నమస్కృత్య స్థిత్వా తత్రైవ బాలకః. ౯౬ సా చాజగామ
మనసా కశ్యపస్యాశ్రమం పితుః, తాం సపుత్రాం సుతాం దృష్ట్వా ముదం ప్రాప
ప్రజాపతిః. ౯౭. శతలక్షం చ రత్నానాం బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ మునేః, బ్రాహ్మణా
న్భోజయామాస సోఽసంఖ్యాఞ్ఛ్రేయసే శిశోః ౯౮. అదితిశ్చ దితిశ్చాన్యాముదం
ప్రాప పరంతప, సా సపుత్రా చ సుచిరం తస్థౌ తాతాలయే సదా. ౯౯. తదీయం
పునరాఖ్యానం వక్ష్యామి తన్నిశామయ, అథాభిమన్యుతనయే బ్రహ్మశాపః పరీ
క్షితే. ౧౦౦. బభూవ సహసా బ్రహ్మన్దైవదోషేణ కర్మణా, సప్తాహే సమతీతే
తు తక్షకస్త్వాం చ ధక్ష్యతి. ౧౦౧ శశాప శృంగీ తత్రైవ కౌశిక్యాశ్చ జలేన వై,
రాజా శ్రుత్వా తత్ప్రవృత్తిం నిర్వాతస్థానమాగతః. ౧౦౨. తత్ర తస్థౌ చ సప్తాహం
దేహరక్షణతత్పరః, సప్తాహే సమతీతే తు గచ్ఛంతం తక్షకం పథి. ౧౦౩. ధన్వం
తరిర్నృపం భోక్తుం దదర్శ గాముకః పథి, తయోర్బభూవ సంవాదస్సుప్రీతిశ్చ పర

౮౫—౯౦. శిశోః శివాయ. ౯౧, ౯౨. జ్ఞానమపరోక్షం సంజీవినీం వా. ౯౩. యస్యాః మనసాయాః.
ఆస్తీకశబ్దోఽస్మిన్నర్థే పృషోదరాదిత్వాత్సాధుః. ౯౪. మహామన్త్రం మూలప్రకృతేర్మన్త్రమ్. ౯౫–
౧౦౨. తక్షకమితి. నృపం భోక్తుం గచ్ఛన్తం తక్షకం ధన్వన్తరిర్దదర్శేత్యన్వయః. ౧౦౩. గాముకో

స్వరమ్. ౧౦౪. ధన్వంతరిర్మణిం ప్రాప తక్షకః స్వేచ్ఛయా దదౌ, సదయాత్తం గృహీత్వాతు సంతుష్టో హృష్టమానసః. ౧౦౫. తక్షకో భక్షయామాస నృపం తం మంచకేస్థితమ్, రాజా జగామ తరసా దేహం త్యక్త్వా పరత్ర చ. ౧౦౬. సంస్కారం కారయామాస పితుర్వై జనమేజయః, రాజా చకార యజ్ఞం చ సర్పసత్రం తతో మునే ౧౦౭. ప్రాణాంస్తత్యాజ సర్పాణాం సమూహో బ్రహ్మతేజసా, సతక్షకో వై భీతస్తు మహేంద్రం శరణం యయౌ. ౧౦౮. సేంద్రం చ తక్షకం హంతుం విప్రవర్గస్సముద్యతః, అథ దేవాశ్చ సేంద్రాశ్చ సంజగ్ముర్మనసాంతికమ్. ౧౦౯. తాం తుష్టావ మహేంద్రశ్చ భయకాతరవిహ్వలః, తత ఆస్తీక ఆగత్య యజ్ఞం చ మాతురాజ్ఞయా. ౧౧౦. మహేంద్రతక్షకప్రాణాన్యయాచే భూమిపం పరమ్, దదౌ వరం నృపశ్రేష్ఠః కృపయా బ్రాహ్మణాజ్ఞయా. ౧౧౧. యజ్ఞం సమాప్య విప్రేభ్యో దక్షిణాం చ దదౌ ముదా, విప్రాశ్చ మునయో దేవా గత్వా చ మనసాంతికమ్. ౧౧౨. మనసాం పూజయామాసుస్తుష్టువుశ్చ పృథక్పృథక్, శక్రస్సంభృతసంభారో భక్తియుక్తస్సదాశుచిః. ౧౧౩. మనసాం పూజయామాస తుష్టావ పరమాదరమ్, నత్వా షోడశోపచారం బలిం చ తత్ప్రియం తదా. ౧౧౪. ప్రదదౌ పరితుష్టశ్చ బ్రహ్మవిష్ణుశివాజ్ఞయా, సంపూజ్య మనసాం దేవీం ప్రయయుస్స్వాలయం చ తే ౧౧౫. ఇత్యేవం కథితం సర్వం కింభూయ శ్రోతుమిచ్ఛసి? నారదఉవాచః—కేన స్తోత్రేణ తుష్టావ మహేంద్రో మనసాం సతీమ్? ౧౧౬. పూజావిధిక్రమం తస్యాః శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః, నారాయణ ఉవాచః—సుస్నాతశ్శుచిరాచాంతో ధృత్వా ధౌతే చ వాససీ. ౧౧౭. రత్నసింహాసనే దేవీం వాసయామాస భక్తితః, స్వర్గంగాయా జలేనైవ రత్నకుంభస్థితేన చ. ౧౧౮. స్నాపయామాస మనసాం మహేంద్రో వేదమంత్రతః, వాససీ వాసయామాస వహ్నిశుద్ధే మనోహరే. ౧౧౯. సర్వాంగే చందనం కృత్వా పాదార్ఘ్యం భక్తిసంయుతః, గణేశం చ దినేశం చ వహ్నిం విష్ణుం శివం శివామ్. ౧౨౦. సంపూజ్యాదౌ దేవషట్కం పూజయామాస తాం సతీమ్, ఓం శ్రీం మనసాదేవ్యై స్వాహేత్యేవం చ మంత్రతః. ౧౨౧. దశాక్షరేణ మూలేన దదౌ సర్వం యథోచితమ్, దత్వా షోడశోపచారాన్దుర్లభాన్దేవనాయకః ౧౨౨ పూజయామాస భక్త్యా చ విష్ణునా ప్రేరితో ముదా, వాద్యం నానాప్రకారం చ వాదయామాస తత్రవై. ౧౨౩. బభూవ పుష్పవృష్టిశ్చ నభసో మనసోపరి, దేవ

గన్తుకామః. ౧౦౪—౧౨౦. ప్రణవమాయాశ్రీబీజాద్యో మనసాదేవ్యై స్వాహేత్యన్తో మన్త్రః. ౧౨౧. దశాక్షరేణ మూలమన్త్రేణ. ౧౨౨—౧౨౭. న చ శక్త ఇతి. తేః తవోత్తమస్వభావేన

ప్రియాజ్ఞయా తత్ర బ్రహ్మవిష్ణుశివాజ్ఞయా. ౧౨౪. తుష్టావ సాశ్రునేత్రశ్చ పుల
కాంకితవిగ్రహః, పురందరఉవాచః—దేవి త్వాం స్తోతుమిచ్ఛామి సాధ్వీనాం
ప్రవరాం వరామ్. ౧౨౫ పరాత్పరాం చ పరమాం న హి స్తోతుం క్షమోఽధునా,
స్తోత్రాణాం లక్షణం వేదే స్వభావాఖ్యానతత్పరమ్. ౧౨౬ న క్షమః ప్రకృతే
వక్తుం గుణానాం గణనాం తవ, శుద్ధసత్త్వస్వరూపా త్వం కోపహింసావివర్జితా.
౧౨౭. న చ శక్తో మునిస్తేనన త్యక్తుంయాచ్ఞాకృతాయతః, త్వంమయాపూజితా
సాధ్వీ జననీమే యథా దితిః. ౧౨౮. దయారూపా చ భగినీ క్షమారూపా
యథా ప్రసూః, త్వయా మే రక్షితాః ప్రాణాః పుత్రదారాస్సురేశ్వరి ౧౨౯.
అహం కరోమిత్వత్పూజాం ప్రీతిశ్చ వర్ధతాం సదా, నిత్యా యద్యపి పూజ్యా త్వం
సర్వత్రజగదంబికే. ౧౩౦. తథాపి తవ పూజాం చ వర్ధయామి సురేశ్వరి, యేత్వా
మాషాఢసంక్రాన్త్యాం పూజయిష్యంతి భక్తితః. ౧౩౧. పఞ్చమ్యాం మనసా
ఖ్యాయాం మాసాంతే వా దినే దినే, పుత్రపౌత్రాదయస్తేషాం వర్ధతేచ ధనా
ని వై. ౧౩౨. యశస్వినః కీర్తిమంతో విద్యావంతో గుణాన్వితాః, యేత్వాం న
పూజయిష్యంతినిందంత్యజ్ఞానతోజనాః ౧౩౩. లక్ష్మీహీనా భవిష్యంతి తేషాం
నాగభయం సదా, త్వం స్వయం సర్వలక్ష్మీశ్చ వైకుణ్ఠే కమలాలయా. ౧౩౪.
నారాయణాంశో భగవాఞ్జరత్కారుర్మునీశ్వరః, తపసా తేజసా త్వాం చ మనసా
ససృజే పితా. ౧౩౫ అస్మాకం రక్షణాయైవ తేన త్వం మనసాభిధా, మనసా దేవి
శక్తా త్వం స్వాత్మనా సిద్ధయోగినీ. ౧౩౬ తేన త్వం మనసా దేవీ పూజితా
వందితా భవ, యేభక్త్యా మనసాం దేవాః పూజయంత్యనిశం భృశమ్.౧౩౭. తేన
త్వాం మనసా దేవీం ప్రవదంతి మనీషిణః, సత్యస్వరూపా దేవి త్వం శశ్వత్సత్య
నిషేవణాత్. ౧౩౮.యో హి త్వాం భావయేన్నిత్యం సత్యాం ప్రాప్నోతి తత్పరః,
ఇంద్రశ్చ మనసాం స్తుత్వా గృహీత్వా భగినీవరమ్. ౧౩౯. ప్రజగామ స్వభవనం
భూషయాస పరిచ్ఛదమ్, పుత్రేణ సార్ధంసా దేవీ చిరంతస్థౌ పితుర్గృహే. ౧౪౦
భ్రాతృభిః పూజితా శశ్వన్మాన్యావంద్యా చ సర్వతః, గోలోకాత్సురభిర్బ్రహ్మంస్త
త్రాగత్య సుపూజితామ్. ౧౪౧. తాం స్నాపయిత్వా క్షీరేణ పూజయామాస
సాదరమ్, జ్ఞానం చ కథయామాస గోప్యం సర్వసుదుర్లభమ్. ౧౪౨. తయా
దేవైః పూజితా సా స్వర్లోకం చ పునర్యయౌ, ఇంద్రస్తోత్రం పుణ్యబీజం మనసాం
పూజయేత్పఠేత్. ౧౪౩. తస్య నాగభయం నాస్తి తస్యవంశోద్భవస్య చ, విషం

త్వాం త్యక్తుం మునిర్జరత్కారుర్న శక్తో యతో గమనాయ త్వాం ప్రతి యాచ్ఞాం కృతవాంస్త

భవేత్సుధాతుల్యం సిద్ధస్తోత్రో యదా భవేత్. ౧౪౪. పఞ్చలక్షజపేనైవ సిద్ధస్తోత్రో భవేన్నరః, సర్పశాయీ భవేత్సోఽపి నిశ్చితం సర్పవాహనః ౧౪౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధేఽష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః.

సురభ్యాఖ్యానమ్.

నారదఉవాచః—కా వా సా సురభిర్దేవీ గోలోకాదాగతా చ యా, తజ్జన్మచరితం బ్రహ్మఞ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి యత్నతః ౧. నారాయణఉవాచః—గవామధిష్ఠాతృదేవీ గవామాద్యా గవాం ప్రసూః, గవాం ప్రధానా సురభిర్గోలోకే సా సముద్భవా. ౨. సర్వాదిసృష్టేశ్చరితం కథయామి నిశామయ, బభూవ తేన తజ్జన్మ పురా బృన్దావనే వనే ౩. ఏకదా రాధికానాథో రాధయా సహ కౌతుకీ, గోపాఙ్గనాపరివృతో పుణ్యం బృన్దావనం యయౌ. ౪. సహసా తత్ర రహసి విజహార సకౌతుకాత్, బభూవ క్షీరపానేచ్ఛా తస్య స్వేచ్ఛామయస్య చ. ౫. ససృజే సురభిం దేవీం లీలయా వామపార్శ్వతః, వత్సయుక్తాం దుగ్ధవతీం వత్సో నామ మనోరథః. ౬. దృష్ట్వా సవత్సాం శ్రీదామా నవభాణ్డే దుదోహ చ, క్షీరం సుధాతిరిక్తం చ జన్మమృత్యుజరాహరమ్. ౭. తదుష్ణం చ పయస్స్వాదు పపౌ గోపీపతిస్స్వయమ్, సరో బభూవ పయసాం భాణ్డవిస్రంసనేన చ. ౮. దీర్ఘం చ విస్తృతం చైవ పరితశ్శతయోజనమ్, గోలోకేఽయం ప్రసిద్ధశ్చ సోఽపి క్షీరసరోవరః. ౯. గోపికానాం చ రాధాయాః క్రీడావాపీ బభూవ సా, రత్నేన్ద్రరచితాపూర్ణం భూతా చాపీశ్వరేచ్ఛయా. ౧౦. బభూవ కామధేనూనాం సహసా లక్షకోటయః, యావన్తస్తత్ర గోపాశ్చ సురభ్యా లోమకూపతః ౧౧. తాసాం పుత్రాశ్చ బహవస్సంబభూవురసంఖ్యకాః, కథితా చ గవాం సృష్టిస్తయా చ పూజితం జగత్. ౧౨. పూజాం చకార భగవాన్సురభ్యాశ్చ పురా మునే, తతో బభూవ తత్పూజా త్రిషు లోకేషు దుర్లభా. ౧౩. దీపాన్వితా పరదినే శ్రీకృష్ణస్యాజ్ఞయా హరేః, బభూవ సురభిః పూజ్యా ధర్మవక్త్రాదిదం శ్రుతమ్. ౧౪.

స్తాత్త్వముత్తమగుణాసీతి భావః. ౧౨౮—౧౩౧. పంచమ్యాం మనసాఖ్యాయామితి. మనసేత్యాఖ్యా యస్యాః సా పంచమీ నాగపంచమీత్యర్థః. ౧౩౨—౧౪౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కన్ధే ఽష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః.

త్రయస్త్రింశన్మహాపద్యైః సురభ్యాఖ్యానముచ్యతే, గావో యస్యాః సముద్భూతాయా చ గోనాయికా స్మృతా. పూర్వాధ్యాయే సురభ్యా మహిమానం శ్రుత్వా పృచ్ఛతి—కా వా సేతి. ౧. సముద్భవేత్యర్శ ఆద్యజన్తం సముద్భూతేత్యర్థః. ౨. సర్వాదిసృష్టేరితి. సర్వగవామాదావుత్పన్నాయా ఇత్యర్థః. తేన కారణేనేత్యర్థః. ౩—౫. మనోరథో యథేష్టేచ్ఛాతద్రూపస్తస్యాః సురభ్యా మనోరథో వత్సః. ౬, ౭. భాండవిస్రంసనేన హస్తాద్భాండస్య పతనేన. ౮—౧౦. యావన్తో గోలోకే గోపాః సన్తి తేషాం గృహే ఏకైకా కామధేనుర్భవత్వితీచ్ఛయా బభూవేత్యర్థః. ౧౧—

ధ్యానం స్తోత్రం మూలమంత్రం యద్యత్పూజావిధిక్రమమ్, వేదోక్తం చ మహా
భాగ నిబోధ కథయామి తే. ౧౫. ఓం సురభ్యై నమ ఇతి మంత్రస్తస్యాః షడక్షరః,
సిద్ధో లక్షజపేనైవ భక్తానాం కల్పపాదపః. ౧౬. ధ్యానం యజుర్వేదగతం
తస్యాః పూజా చ సర్వతః, ఋద్ధిదా వృద్ధిదా చైవ ముక్తిదా సర్వకామదా. ౧౭
లక్ష్మీస్వరూపాం పరమాం రాధాం సహచరీం పరామ్, గవామధిష్ఠాతృదేవీం గవా
మాద్యాం గవాం ప్రసూమ్. ౧౮. పవిత్రరూపాం పూతాం చ భక్తానాం సర్వ
కామదామ్, యయా పూతం సర్వవిశ్వం తాం దేవీం సురభిం భజే ౧౯. ఘటే వా
ధేనుశిరసి బంధస్తంభే గవామపి, సాలగ్రామే జలాగ్నౌ వా సురభిం పూజయే
ద్ద్విజః. ౨౦ దీపాన్వితా పరదినే పూర్వాహ్ణే భక్తిసంయుతః, యః పూజయేచ్చ
సురభిం స చ పూజ్యో భవేద్భువి. ౨౧. ఏకదా త్రిషు లోకేషు వారాహే
విష్ణుమాయయా, క్షీరం జహార సురభిశ్చింతితాశ్చ సురాదయః. ౨౨. తే గత్వా
బ్రహ్మలోకే చ బ్రహ్మాణం తుష్టువుస్తదా, తదాజ్ఞయా చ సురభిం తుష్టావపాక
శాసనః ౨౩. పురందర ఉవాచ:— నమో దేవ్యై మహాదేవ్యై సురభ్యై చ
నమో నమః, గవాం బీజస్వరూపాయై నమస్తే జగదంబికే. ౨౪. నమో రాధా
ప్రియాయై చ పద్మాంశాయై నమో నమః, నమః కృష్ణప్రియాయై చ గవాం మాత్రే
నమో నమః. ౨౫. కల్పవృక్షస్వరూపాయై సర్వేషాం సతతం పరే, క్షీరదాయై ధన
దాయై బుద్ధిదాయై నమో నమః. ౨౬ శుభదాయై సుభద్రాయై గోప్రదాయై నమో
నమః, యశోదాయై కీర్తిదాయై ధర్మదాయై నమో నమః. ౨౭ స్తోత్రశ్రవణమాత్రేణ
తుష్టా హృష్టా జగత్ప్రసూః, ఆవిర్బభూవ తత్రైవ బ్రహ్మలోకే సనాతనీ. ౨౮. మహేం
ద్రాయ వరం దత్త్వా వాంఛితం చాపి దుర్లభమ్, జగామ సా చ గోలోకం యయుర్దే
వాదయో గృహమ్. ౨౯. బభూవ విశ్వం సహసా దుగ్ధపూర్ణం చ నారద, దుగ్ధం ఘృ
తం తతో యజ్ఞస్తతః ప్రీతిస్సురస్య చ. ౩౦. ఇదం స్తోత్రం మహాపుణ్యం భక్తియుక్తశ్చ
యః పఠేత్, స గోమాన్ధనవాంశ్చైవ కీర్తిమాన్పుత్రవాంస్తథా ౩౧. సస్నాత
స్సర్వతీర్థేషు సర్వయజ్ఞేషు దీక్షితః, ఇహ లోకే సుఖం భుక్త్వా యాత్యంతే కృష్ణ
మందిరే. ౩౨. సుచిరం నివసేత్తత్ర కరోతి కృష్ణసేవనమ్, న పునర్భవనం తత్ర
బ్రహ్మపుత్రో భవేత్తతః. ౩౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కంధే ఏకోనపంచాశత్తమోఽధ్యాయః.

---

౧౩. దీపాన్వితేతి. దీపాన్వితా ఆశ్వినకృష్ణామావాస్యా తస్యాః పరదినే ఇత్యర్థః. ౧౪, ౧౫.
ప్రణవాదిర్మన్త్రః. ౧౬—౧౯. గవాం బన్ధనస్తంభే ఇత్యర్థః. ౨౦, ౨౧. వారాహే కల్పే. చిన్తితా
శ్చిన్తాయుక్తాః. ౨౨—౨౯. సురస్య సురసమూహస్య. ౩౦—౩౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే నవమస్కంధే ఏకోనపంచాశత్తమోఽధ్యాయః.

రాధాదుర్గావిధానమ్.

నారదఉవాచ:—శ్రుతం సర్వముపాఖ్యానం ప్రకృతీనాం యథాతథమ్, యచ్ఛ్రుత్వా ముచ్యతే జంతుర్జన్మసంసారబంధనాత్. ౧. అధునా శ్రోతుమిచ్ఛామి రహస్యం వేదగోపితమ్, రాధాయాశ్చైవ దుర్గాయా విధానం శ్రుతిచోదితమ్. ౨. మహిమా వర్ణితోఽతీవ భవతా పరయోర్ద్వయోః, శ్రుత్వా తం తద్గతం చేతో న కస్య స్యాన్మునీశ్వర. ౩. యయోరంశో జగత్సర్వం యన్నియమ్యం చరాచరమ్, యయోర్భక్త్యా భవేన్ముక్తిస్తద్విధానం వదాధునా. ౪ నారాయణఉవాచ:— శృణు నారద వక్ష్యామి రహస్యం శ్రుతిచోదితమ్, యన్నకస్యాపి చాఖ్యాతం సారాత్సారం పరాత్పరమ్. ౫. శ్రుత్వా పరస్మై నో వాచ్యం యతోఽతీవ రహస్యకమ్, మూలప్రకృతిరూపిణ్యాస్సంవిదో జగదుద్భవే. ౬. ప్రాదుర్భూతం శక్తియుగ్మం ప్రాణ బుధ్యాదిదైవతమ్, జీవానాం చైవ సర్వేషాం నియంతృప్రేరకం సదా. ౭. తదధీనం జగత్సర్వం విరాడాది చరాచరమ్, యావత్తయోః ప్రసాదో న తావన్మోక్షో హి దుర్లభః. ౮. తతస్తయోః ప్రసాదార్థం నిత్యం సేవేతతద్ద్వయమ్, తత్రాదౌ రాధికామంత్రం శృణు నారద భక్తితః. ౯. బ్రహ్మావిష్ణ్వాదిభిర్నిత్యం సేవితోఽయం పరాత్పరః, శ్రీరాధేతి చతుర్థ్యంతం వహ్నిజాయా తతః పరమ్. ౧౦. షడక్షరో మహామంత్రో ధర్మాద్యర్థప్రకాశకః, మాయాబీజాదికశ్చాయం వాంఛాచింతామణిస్స్మృతః. ౧౧. వక్త్రకోటిసహస్రైస్తు జిహ్వాకోటిశతైరపి, ఏతన్మంత్రస్య మాహాత్మ్యం వర్ణితుం నైవ శక్యతే. ౧౨. జగ్రాహ ప్రథమం మంత్రం శ్రీకృష్ణో భక్తితత్పరః, ఉపదేశాన్మూలదేవ్యా గోలోకే రాసమణ్డలే. ౧౩.

రాధాయాశ్చైవ దుర్గాయా విధానం సకలార్థదమ్, సమాసతః ప్రోచ్యతేఽత్ర శతశ్లోకైరతః పరమ్. అత్ర నవమస్కంధే తృతీయాధ్యాయే దుర్గాయాశ్చైవ రాధాయా విస్తీర్ణం చరితం మహత్ తద్వత్పశ్చాత్ప్రవక్ష్యామి సంక్షేపక్రమతః శృణ్విత్యుక్తం తత్పృచ్ఛతి నారదః-శ్రుతం సర్వమితి ౧, ౨. మహిమా తు తయోర్వర్ణిత ఏవేతి న స పృచ్ఛతి ఇత్యాహ—మహిమేతి. పరయో రాధా దుర్గయోస్తం మహిమానమ్. ౩. యయో రాధాదుర్గయోః జగత్సర్వం పూర్వోక్తరీత్యాంశో భవతీత్యర్థః. విధానం మన్త్రానుష్ఠానప్రకారరూపమ్. ౪, ౫. మూలప్రకృతిరూపిణ్యాః పరసంవిదో భువనేశ్వర్యాః సకాశాజ్జగదుద్భవే సతి సమష్టివ్యష్టిప్రాణానామధిదైవతం రాధాశక్తిరూపం తథా సమష్టివ్యష్టిబుద్ధీనామధిదైవతం దుర్గారూపమితి శక్తియుగ్మం ప్రాదుర్భూతమితి పూర్వకథా స్మారితా. ౬, ౭. యత ఏతచ్ఛక్తియుగ్మం ప్రాణబుద్ధ్యధిదైవతం తతః సర్వం నియన్తృ భవతీత్యాహ—తదధీనమితి. మోక్షో హీతి. బుద్ధిప్రాణసంయమనాధీనా హి యోగవిచారౌ తదధీనస్తు మోక్షః. తథాచ బుద్ధిప్రాణాధిదేవతాప్రసాదమన్తరాసుదుర్లభ ఏవేత్యర్థః. ౮-౧౦. ఏతస్య మన్త్రస్యాదౌ మాయాబీజం దత్త్వా మన్త్రో జప్తవ్య ఇత్యాహ-మాయాబీజేతి. హ్రీం శ్రీరాధాయై స్వాహేతి మన్త్రః. ౧౧, ౧౨. కృష్ణాయ ఆకాశవాచా

విష్వక్సేనోపదిష్టస్తు తేన బ్రహ్మా విరాట్తథా, తేన ధర్మస్తేన చాహమిత్యేషా హి పరంపరా. ౧౪. అహం జపామి తం మన్త్రం తేనాహమృషిరీరితః, బ్రహ్మాద్యాశ్చ సకలా దేవా నిత్యం ధ్యాయంతి తాం ముదా. ౧౫. కృష్ణార్చాయాం నాధికారో యతో రాధార్చనం వినా, వైష్ణవైస్సకలైస్తస్మాత్కర్తవ్యం రాధికార్చనమ్. ౧౬. కృష్ణప్రాణాధిదేవీ సా తదధీనో విభుర్యతః, రాసేశ్వరీ తస్య నిత్యం తయా హీనో న తిష్ఠతి. ౧౭. రాధ్నోతి సకలాన్కామాంస్తస్మాద్రాధేతి కీర్తితా, అత్రోక్తానాం మనూనాం చ ఋషిరస్మ్యహమేవ చ. ౧౮. ఛందశ్చ దేవీగాయత్రీ దేవతాత్ర చ రాధికా, తారో బీజంశక్తిబీజం శక్తిస్తు పరికీర్తితా. ౧౯. మూలావృత్త్యా షడంగాని కర్తవ్యానీతరత్ర చ, అథ ధ్యాయేన్మహాదేవీం రాధికాం రాసనాయికామ్. ౨౦. పూర్వోక్తరీత్యా తు మునే సామవేదే విగీతయా, శ్వేతచంపకవర్ణాభాం శరదిందుసమాననామ్. ౨౧. కోటిచంద్రప్రతీకాశాం శరదంభోజలోచనామ్, బింబాధరాం పృథుశ్రోణీం కాంచీయుతనితంబినీమ్. ౨౨. కుందపంక్తిసమానాభదంతపంక్తివిరాజితామ్, క్షౌమాంబరపరీధానాం వహ్నిశుద్ధాంశుకాన్వితామ్. ౨౩. ఈషద్ధాస్యప్రసన్నాస్యాం కరికుంభయుగస్తనీమ్, సదా ద్వాదశవర్షీయాం రత్నభూషణభూషితామ్. ౨౪. శృంగారసింధులహరీం భక్తానుగ్రహకాతరామ్, మల్లికామాలతీమాలాకేశపాశవిరాజితామ్ ౨౫. సుకుమారాంగలతికాం రాసమండలమధ్యగామ్, వరాభయకరాం శాంతాం శశ్వత్సుస్థిరయౌవనామ్. ౨౬. రత్నసింహాసనాసీనాం గోపీమండలనాయికామ్, కృష్ణప్రాణాధికాం వేదబోధితాం పరమేశ్వరీమ్. ౨౭ ఏవం ధ్యాత్వా తతో బాహ్యే సాలగ్రామే ఘటేఽథవా, యంత్రే వాష్టదళే దేవీం పూజయేత్తు విధానతః. ౨౮. ఆవాహ్య దేవీం తత్పశ్చాదాసనాది ప్రదీయతామ్, మూలమంత్రం సముచ్చార్య చాసనాదీని కల్పయేత్. ౨౯. పాద్యం తు పాదయోర్దద్యాన్మస్తకేఽర్ఘ్యసమీరితమ్, ముఖేత్వాచమనీయంస్యాత్త్రివారం మూలవిద్యయా. ౩౦. మధుపర్కం తతో దద్యాద్ధేనుంగాం చ పయస్వినీమ్,

---

మూలదేవ్యైవోపదేశః కృత ఇత్యాహ — ఉపదేశాదితి. ౧౩. తేనేత్యత్రోపదిష్ట ఇత్యస్యానువృత్తిః. ౧౪. అహమితి నారాయణోక్తిః ౧౫. రాధామన్త్రోపాసనాయా ఆవశ్యకత్వమాహ-కృష్ణార్చాయాం పూజాయామిత్యర్థః. ౧౬, ౧౭. రాధాపదవ్యుత్పత్తిమాహ — రాధ్నోతీతి. సాధయతీత్యర్థః. అత్రోక్తానామితి. దుర్గామన్త్రవ్యతిరిక్తా యేఽస్మిన్నవమస్కన్ధే మన్త్రా ఉక్తాస్తేషాం సర్వేషామహమేవ నారాయణాఖ్యో ఋషిరిత్యర్థః. ౧౮. అత్ర చ రాధికేతి. అత్రైవ రాధామన్త్రే రాధా దేవతా అన్యమన్త్రేషు తు యా దేవతా ఉక్తా సైవ గ్రాహ్యేత్యర్థః. తారో బీజమితి. సర్వమన్త్రేషు నారాయణ ఋషిః దేవీగాయత్రీచ్ఛన్దః ప్రణవో బీజమ్. భువనేశ్వరీ శక్తిరిత్యర్థః. ౧౯. సర్వమన్త్రేషు షడంగమాహ — మూలావృత్త్యేతి. మూలమన్త్రస్య షడ్వారావృత్త్యా షడంగ ఇత్యర్థః. ౨౦. విగీతయా

తతోనయేత్స్నానశాలాం తాం చ తత్రైవ భావయేత్. ౩౧. అభ్యంగాదిస్నాన విధిం కల్పయిత్వాథ వాససీ, తతశ్చచందనం దద్యాన్నానాలంకారపూర్వకమ్. ౩౨. పుష్పమాలాబహువిధాస్తులసీమంజరీయుతాః, పారిజాతప్రసూనాని శతప త్రాదికానిచ. ౩౩. తతః కుర్యాత్పవిత్రం తత్పరివారార్చనం విభోః, అగ్నిశాసుర వాయవ్య మధ్యే దిక్ష్వంగపూజనమ్. ౩౪. కృత్వా పశ్చాదష్టదళే దక్షిణావర్త తోఽగ్రతః, మాలావతీమగ్రదళేవహ్నికోణే చ మాధవీమ్. ౩౫. రత్నమాలాం దక్షిణే చ నైరృత్యే తుసుశీలకామ్, పశ్చాద్దళే శశికళాం పూజయేన్మతిమాన్నరః. ౩౬. మారుతే పారిజాతాం చ ఫ్యుత్తరే చాపరావతీమ్, ఈశానకోణే సంపూజ్యా సుందరీ ప్రియకారిణీ. ౩౭. బ్రాహ్మ్యాదయస్తు తద్బాహ్యే హ్యాశాపాలాంస్తు భూపురే, వజ్రాదికాన్యాయుధాని దేవీమిత్థం ప్రపూజయేత్. ౩౮. తతో దేవీం సావరణాం గంధాద్యైరుపచారకైః, రాజోపచారసహితైః పూజయేన్మతిమాన్నరః. ౩౯. తతస్తువీత దేవేశీం స్తోత్రైర్నామసహస్రకైః, సహస్రసంఖ్యం చ జపం నిత్యం కుర్యాత్ప్రియత్నతః. ౪౦. యఏవం పూజయేద్దేవీం రాధాం రాసేశ్వరీం పరామ్, సభవేద్విష్ణుతుల్యస్తు గోలోకం యాతి సంతతమ్. ౪౧. యః కార్తిక్యాం పూర్ణిమాయాం రాధాజన్మోత్సవం బుధః, కురుతే తస్య సాన్నిధ్యం దద్యాద్రాసేశ్వరీ పరా. ౪౨. కేనచిత్కారణేనైవ రాధాబృందావనే వనే, వృషభానుసుతా జాతా గోలోకస్థాయినీ సదా. ౪౩. అత్రోక్తానాం తు మంత్రాణాం వర్ణసంఖ్యావిధానతః, పురశ్చరణకర్మోక్తం దశాంశం హోమమాచరేత్. ౪౪. తిలైస్త్రిస్వాదుసంయుక్తైర్జుహుయాద్భక్తిభావతః. నారదఉవాచ:—స్తోత్రం వద మునే సమ్యగ్యేన దేవీ ప్రసీదతి. ౪౫. నారాయణఉవాచ:—నమస్తే పరమేశాని రాసమణ్డలవాసిని, రాసేశ్వరి నమస్తేఽస్తు కృష్ణప్రాణాధికప్రియే. ౪౬. నమస్త్రైలోక్యజనని ప్రసీదకరుణార్ణవే, బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిభిర్దేవైర్వంద్యమానపదాంబుజే. ౪౭. నమస్సరస్వతీరూపేనమస్సావిత్రిశంకరి, గంగా పద్మావతీ రూపేషష్ఠిమంగళచణ్డికే. ౪౮. నమస్తే తులసీరూపే నమోలక్ష్మీస్వరూపిణి, నమో దుర్గేభగవతి నమస్తే సర్వరూపిణి. ౪౯.

కథితయా రీత్యేర్థః. ౨౧—౩౦. తత్రైవ యస్త్రై ఏవ స్నానశాలాం తాం భావయిత్వా తస్యాం శాలాయాం నయేదిత్యర్థః. ౩౧. వాససీ ప్రథమం దత్వా తతో నానాలంకారాన్దత్వా చన్దనం దద్యాదిత్యర్థః. ౩౨—౩౪. తతోఽష్టదళేషు దేవ్యగ్రస్థితపత్రమారభ్య దక్షిణావర్తక్రమేణ మాలావత్యాద్యష్టశక్తీః పూజయేదిత్యర్థః. వహ్నికోణే ఇతి. నాత్ర వహ్నికోణః ప్రసిద్ధో గ్రాహ్యః. ప్రాదక్షిణ్యేత్యసేన విరోధాపత్తేః. కిన్తు పూజ్యపూజకయోర్మధ్యే ప్రాచీత్యనేనోక్తక్రమేణైవేతి బోధ్యమ్. ౩౫—౪౩. అత్రోక్తానాం సర్వమన్త్రాణామిత్యర్థః. ౪౪. త్రిస్వాదుసంయుక్తైః 'పయో మధు ఘృతం చేతి సమస్త్రిమధురం స్మృతమి'తి వచనోక్తైర్ఘృతమధుపయోమిశ్రితైస్తిలైర్జుహుయా

మూలప్రకృతిరూపాం త్వాం భజామః కరుణార్ణవామ్, సంసారసాగరాదస్మానుద్ధరాంబ దయాం కురు. ౫౦. ఇదం స్తోత్రం త్రిసంధ్యం యః పఠేద్రాధాం స్మరన్నరః, నతస్య దుర్లభం కించిత్కదాచిచ్ఛభవిష్యతి. ౫౧. దేహాంతే చ వసేన్నిత్యం గోలోకే రాసమణ్డలే, ఇదం రహస్యం పరమం న చాఖ్యేయం తు కస్యచిత్. ౫౨. అధునా శృణు విప్రేంద్ర దుర్గాదేవ్యా విధానకమ్, యస్యాః స్మరణమాత్రేణ పలాయంతే మహాపదః. ౫౩. ఏనాం న భజతే యోహి తాదృక్నాస్త్యేవ కుత్రచిత్, సర్వోపాస్యా సర్వమాతా శైవీ శక్తిర్మహాద్భుతా. ౫౪. సర్వబుద్ధ్యాధిదేవీయమంతర్యామిస్వరూపిణీ, దుర్గసంకటహంత్రీతి దుర్గేతి ప్రథితా భువి. ౫౫. వైష్ణవానాం చ శైవానాముపాస్యేయం చ నిత్యశః, మూలప్రకృతిరూపా సా సృష్టిస్థిత్యంతకారిణీ. ౫౬. తస్యా నవాక్షరం మంత్రం వక్ష్యే మంత్రోత్తమోత్తమమ్. వాగ్భవంశంభువనితాకామబీజం తతఃపరమ్. ౫౭. చాముండాయై పదం పశ్చాద్విచ్చే ఇత్యక్షరద్వయమ్, నవాక్షరో మనుః ప్రోక్తో భజతాం కల్పపాదపః. ౫౮. బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానా ఋషయోఽస్య ప్రకీర్తితాః, ఛందాంస్యుక్తాని సతతం గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుభః. ౫౯. మహాకాలీ మహాలక్ష్మీస్సరస్వత్యపి దేవతా, స్యాద్రక్తదంతికాబీజం దుర్గా చ భ్రామరీ తథా. ౬౦. నందా శాకంభరీ దేవ్యా భీమాచ శక్తయస్స్మృతాః, ధర్మార్థకామమోక్షేషు వినియోగ ఉదాహృతః. ౬౧. ఋషిశ్ఛందోదైవతాని మూర్ధ్ని వక్త్రే హృది న్యసేత్, స్తనయోశ్శక్తిబీజాని న్యసేత్సర్వార్థసిద్ధయే. ౬౨. బీజత్రయైశ్చతుర్భిశ్చ ద్వాభ్యాం సర్వేణచైవ హి, షడంగాని మనోః కుర్యాజ్జాతియుక్తాని దేశికః. ౬౩. శిఖాయాం లోచనద్వంద్వే శ్రుతి నాసాననేషు చ, గుదే న్యసేన్మంత్రవర్ణాన్సర్వేణ వ్యాపకం చరేత్. ౬౪. ఖడ్గచక్రగదాబాణచాపాని పరిఘం తథా, శూలం భుశుండీం చ శిరశ్శంఖం సందధతీంకరైః. ౬౫. మహాకాళీం త్రినయనాం నానాభూషణభూషితామ్, నీలాంజనసమప్రఖ్యాం దశపాదాననాంభజే. ౬౬. మధుకైటభనాశార్థం తుష్టావాంబుజాసనః, ఏవం ధ్యాయేన్మహా

దిత్యర్థః. ౪౫—౫౬. శమ్భువనితా భువనేశ్వరీ. ౫౭. చాముండాయై విచ్చే ఇతి స్వరూపగ్రహణమ్. ౫౮. అస్య మన్త్రస్య ఋషిత్రయం ఛన్దస్త్రయం దేవతాత్రయం బీజత్రయం శక్తిత్రయం చాస్తీత్యాహ—బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానా ఇతి. ౫౯—౬౧. స్తనయోరితి. బీజత్రయం దక్షిణస్తనే. శక్తిత్రయం వామస్తనే. ౬౨. చతుర్భిశ్చాముండాయై ఇత్యక్షరచతుష్టయేన. ద్వాభ్యాం విచ్చే ఇత్యక్షరద్వయేన. సర్వేణ సర్వమన్త్రేణ. జాతియుక్తాని నమఃస్వాహావషట్హుం వౌషట్ఫట్పదయుక్తానీత్యర్థః. ౬౩. వర్ణన్యాసమాహ—శిఖాయాం లోచనేతి. లోచనద్వయం శ్రుతిద్వయం నాసాద్వయం చ దక్షవామభేదేన సర్వేణ సర్వమన్త్రేణ. ౬౪. ధ్యానమాహ—ఖడ్గేతి. ౬౫. దశపాదాం దశాననాం చేత్యర్థః. ౬౬. కామబీజస్వరూపిణీం నవార్ణమన్త్రాగ్రతకామబీజదేవతారూపిణీమిత్యర్థః.

క్లీం కామబీజస్వరూపిణీమ్.౬౭.అక్షమాలాంచ పరశుం గదేషు కులిశాని చ, పద్మం ధనుష్కుండికాం చ దండం శక్తిమసిం తథా.౬౮.చర్మాంబుజం తథా ఘంటాం సురాపాత్రం చ శూలకమ్, పాశంసుదర్శనం చైవదధతీమరుణప్రభామ్. ౬౯. రక్తాంబుజాసనగతాం మాయాబీజస్వరూపిణీమ్, మహాలక్ష్మీం భజే దేవం మహిషాసురమర్దినీమ్. ౭౦. ఘంటాశూలేహలం శంఖంముసలంచసుదర్శనమ్, ధనుర్బాణాన్హస్తపద్మైర్దధానాంకుందసన్నిభామ్. ౭౧. శుంభాదిదైత్యసంహర్త్రీం వాణీబీజస్వరూపిణీమ్, మహాసరస్వతీంధ్యాయేత్సచ్చిదానందవిగ్రహామ్. ౭౨. యన్త్రమస్యాశ్శృణు ప్రాజ్ఞత్ర్యస్రంషట్కోణసంయుతమ్, తతోఽష్టదళపద్మంచచతుర్వింశతిపత్రకమ్ ౭౩. భూగృహేణ సమాయుక్తంయత్రమేవం విచింతయేత్, సాలగ్రామే ఘటేవాపి యంత్రే వా ప్రతిమాసు వా.౭౪.బాణే లింగేఽథవా సూర్యేయజేద్దేవీ మనన్యధీః, జయాదిశక్తిసంయుక్తే పీఠే దేవీం ప్రపూజయేత్. ౭౫. పూర్వకోణే సరస్వత్యా సహితం పద్మజం యజేత్, శ్రియా సహ హరిం తత్ర నైరృతే కోణకే యజేత్. ౭౬. పార్వత్యా సహితం శంభుం వాయుకోణే సమర్చయేత్, దేవ్యా ఉత్తరతః పూజ్యస్సింహో వామే మహాసురమ్. ౭౭. మహిషం పూజయేదంతే షట్కోణేషు యజేత్క్రమాత్,నందజాం రక్తదంతాం చ తథా శాకంభరీం శివామ్.౭౮ దుర్గాం భీమాం భ్రామరీం చ తతో వసుదళేషు చ, బ్రాహ్మీం మాహేశ్వరీం చైవ కౌమారీంవైష్ణవీంతథా. ౭౯. వారాహీం నారసింహీం చ ఐంద్రీం చాముండాంతథా, పూజయేచ్చ తతః పశ్చాత్తత్వపత్రేషు పూర్వతః. ౮౦. విష్ణుమాయాం చేతనాంచ బుద్ధిర్నిద్రాక్షుధా తథా, ఛాయాశక్తిః పరా తృష్ణా క్షాంతిర్జాతిశ్చ లజ్జయా.౮౧.

వాచ్యవాచకయోరభేదాత్కామబీజస్వరూపత్వమ్. ౬౭. మహాలక్ష్మీధ్యానమాహ—అక్షమాలాం చేతి. ౬౮. మాయాబీజస్వరూపిణీం నవార్ణమన్త్రాన్తర్గతమాయాబీజదేవతామిత్యర్థః. ౬౯, ౭౦. మహాసరస్వతీధ్యానమాహ—ఘంటాశూలేతి. ౭౧. వాణీబీజస్వరూపిణీం నవార్ణమన్త్రాన్తర్గతవాగ్భవబీజదేవతామిత్యర్థః. ౭౨. ఏతాసాం దేవతానాం ధ్యానవిశేషస్తు సప్తశతీరహస్యత్రయే అస్తి తద్వ్యాఖ్యానే చ మయా స్పష్టీకృతస్తత ఏవావధార్యః. యన్త్రమాహ—యన్త్రమస్యా ఇతి. త్ర్యశ్రం త్రికోణమిత్యర్థః. ౭౩, ౭౪. జయాదిశక్తీతి. జయాయై నమః. విజయాయై నమః. అజితాయై నమః. అపరాజితాయై నమః. నిత్యాయై నమః. విలాసిన్యై నమః. దోగ్ధ్ర్యై నమః. అఘోరాయై నమః. మంగలాయై నమః. ఇత్యేతాః పీఠశక్తయః. నవమస్కంధోక్తసర్వదేవతానాం బోధ్యాః. పీఠానుక్తే శక్తిపీఠమితి సామాన్యపరిభాషోక్తత్వాత్. ౭౫. ఆవరణదేవతా ఆహ—పూర్వకోణే ఇతి. దేవ్యగ్రకోణే ఇత్యర్థః. సరస్వతీసహితాయ బ్రహ్మణే నమః ఇతి ప్రయోగః. ఏవమన్యత్ర బోధ్యమ్. ౭౬. ఉత్తరతో దక్షిణదేశే వామే వామభాగే. తదుక్తం "వామభాగే తతో దేవ్యాశ్ఛిన్నశీర్షం మహాసురమ్, పూజయేన్మహిషం యేన ప్రాప్తం సాయుజ్యమీశయే"తి. ౭౭,

శాంతిశ్శ్రద్ధా కీర్తిలక్ష్మ్యౌ ధృతిర్వృత్తిశ్శ్రుతిస్స్మృతిః, దయా తుష్టిస్తతః పుష్టిర్మాతా భ్రాంతిరతిక్రమాత్. ౭౨. తతో భూపురకోణేషు గణేశం క్షేత్రపాలకమ్, వటుకం యోగినీశ్చాపి పూజయేన్మతిమాన్నరః. ౭౩. ఇంద్రాద్యానపి తద్బాహ్యే వజ్రాద్యాయుధసంయుతాన్, పూజయేదనయా రీత్యా దేవీ సా వరణాం తతః. ౭౪. రాజోపచారాన్వివిధాన్దద్యాదంబాప్రతుష్టయే, తతో జపేన్నవార్ణం చ మంత్రం మంత్రార్థపూర్వకమ్. ౭౫. తతస్సప్తశతీస్తోత్రం దేవ్యా అగ్రే తు సంపఠేత్, నానేన సదృశం స్తోత్రం విద్యతే భువనత్రయే ౭౬. తతశ్చానేన దేవేశీం తోషయేత్ప్రిత్యహం నరః, ధర్మార్థకామమోక్షాణాం మాలయం జాయతే నరః. ౭౭. ఇతి తే కథితం విప్ర శ్రీదుర్గాయా విధానకమ్, కృతార్థతా యేన భవేత్తదేతత్కథితం తవ. ౭౮. సర్వే దేవా హరిబ్రహ్మప్రముఖా మనవస్తథా, మునయో జ్ఞాననిష్ఠాశ్చ యోగినశ్చాశ్రమాస్తథా. ౭౯. లక్ష్మ్యాదయస్తథా దేవ్యస్సర్వే ధ్యాయంతి తాం శివామ్, తదైవ జన్మసాఫల్యం దుర్గాస్మరణమస్తి చేత్. ౮౦. చతుర్దశాపి మనవో ధ్యాత్వా చరణపంకజమ్, మనుత్వం ప్రాప్తవంతశ్చ దేవాస్స్వం స్వంపదం తథా. ౮౧. తదేతత్సర్వమాఖ్యాతం రహస్యాతిరహస్యకమ్, ప్రకృతీనాం పంచకస్య తదంశానాం చ వర్ణనమ్. ౮౨. శ్రుత్వైతన్మనుజో నిత్యం పురుషార్థచతుష్టయమ్, లభతే నాత్ర సందేహస్సత్యం సత్యం మయోదితమ్. ౮౩. అపుత్రో లభతే పుత్రం విద్యార్థీ ప్రాప్నుయాచ్చ తామ్, యం యం కామం స్మరేద్వాపి తంతంశ్రీఘ్వాసమాప్నుయాత్. ౮౪. నవరాత్రే పఠేదేతద్దేవ్యగ్రే తు సమాహితః, పరి

---

౬౭. వసుదలేషు. ౬౮. తత్పత్రేషు పూర్వతో దేవ్యగ్రపత్రమారభ్య. ౭౦—౭౩. తద్బాహ్యే భూపురే. ౭౪. మన్త్రార్థపూర్వకమితి. అయమత్ర మన్త్రార్థః. మన్త్రే బీజత్రయం క్రమేణ మహాసరస్వతీమహాలక్ష్మీమహాకాళీనాం వాచకం విచ్చే ఇత్యత్రాపి విల్ చ ఇ ఇతి పదత్రయం క్రమేణ చిత్సదానందానాం వాచకం తచ్చ సమ్బోధనాన్తపదత్రయస్య క్రమేణ విశేషణమ్. చాముండాపదం బ్రహ్మవిద్యావాచకమ్. తాదర్థ్యే చతుర్థీ అనుసన్దధ్మహే ఇతి శేషః. తథా చాయమర్థః. హే చిద్రూపిణి మహాసరస్వతి హే సద్రూపిణి మహాలక్ష్మి హే ఆనన్దరూపిణి మహాకాళి త్వాం చాముండాయై బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్త్యర్థమనుసన్దధ్మహే ధ్యాయామ ఇత్యర్థః. తదయం సంగ్రహః "మహాసరస్వతి చితే మహాలక్ష్మి సదాత్మికే, మహాకాల్యానన్దరూపే త్వత్తత్త్వజ్ఞానసిద్ధయే. అనుసన్దధ్మహే దేవి వయం త్వాం హృదయామ్బుజే" ఇతి. అయం చార్థః సప్తశతీగుప్తవతీటీకాయాం పదవ్యుత్పత్తిప్రదర్శనపూర్వకం భాస్కరాచార్యైః ప్రదర్శితః తత ఏవావధార్యః. ౭౫. సప్తశతీస్తోత్రం మార్కండేయపురాణే ప్రసిద్ధమ్. ౭౬. అస్య మన్త్రస్య చతుర్లక్షం పురశ్చరణమ్. పాయసాన్నేన దశాంశహోమః. తదుక్తం కాత్యాయనీతన్త్రే "జపం చతుర్లక్షమేనం పాయసాన్నేన హోమయేది"తి. ౭౭, ౭౮. అస్య మన్త్రస్య సర్వారాధ్యత్వమాహ—సర్వే దేవా ఇతి. ౭౯—౮౧. ఉపసంహరతి—తదేత

తుష్టా జగద్ధాత్రీ భవత్యేవ హి నిశ్చితమ్. ౯౫. నిత్యమేకైకమధ్యాయం పఠేద్యః ప్రత్యహంనరః, తస్య వశ్యా భవేద్దేవీ దేవీ ప్రియకరో హి సః. ౯౬. శకునాంశ్చ పరీక్షేత నిత్యమస్మిన్యథావిధి, కుమారీ దివ్యహస్తేన యద్బ్రూవటుకరాంబుజాత్. ౯౭ మనోరథం తు సంకల్ప్య పుస్తకం పూజయేత్తతః, దేవీం చ జగదీశానీం ప్రణమేచ్చ పునః పునః. ౯౮. సుస్నాతాం కన్యకాం తత్రానీయాభ్యర్చ్య యథావిధి, శలాకాం రోపయేన్మధ్యే తయా స్వర్ణేన నిర్మితామ్. ౯౯. శుభం వాప్యశుభం తత్ర యదాయాతి చ తద్భవేత్, ఉదాసీనేఽప్యుదాసీనం కార్యం భవతి నిశ్చితమ్. ౧౦౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే నవమస్కన్ధే పంచాశత్తమోఽధ్యాయః.

నవమస్కన్ధస్సమాప్తః

దితి. ౯౨. గ్రన్థశ్రవణఫలమాహ—శ్రుత్వైతదితి. ౯౩—౯౫. నిత్యం పాఠం నవమస్కంధస్య విధత్తే. నిత్యమేకైకమితి. ౯౬. అస్మిన్గ్రంథే నవమస్కంధాత్మకే కార్యార్థం కర్తవ్యాం శకునపరీక్షాం విధత్తే—శకునాంశ్చేతి. తద్విధిమాహ—కుమారీతి. ౯౭, ౯౮. తయా కుమార్యా. ౯౯, ౧౦౦.

శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నో రంగనాథాత్మజః సుధీః,
తేనతుష్యతు సా దేవీ నీలకంఠోఽభిధానతః.
దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
వ్యాఖ్యాం యః కృతవాన్ సమ్యక్ తిలకాఖ్యాం మహత్తరామ్.
నవమస్కంధవితస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః,
తేన తుష్యతు సా దేవీ పంచప్రకృతిరూపిణీ.

ఇతి శ్రీశైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజ లక్ష్మీగర్భసమ్భవనీలకంఠకృతే దేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే తిలకాభిధానే నవమస్కంధే పంచాశత్తమోఽధ్యాయః.

నవమస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీమద్దేవీభాగవతే- దశమస్కన్ధప్రారమ్భః.

స్వాయమ్భువమనోరాఖ్యానవర్ణనమ్.

శ్రీనారదఉవాచ— నారాయణధరాధారసర్వపాలనకారణమ్, భవతోదీ
రితం దేవీచరితం పాపనాశనమ్. ౧. మన్వన్తరేషు సర్వేషు సా దేవీ యత్స్వరూ
పిణీ, యదాకారేణ కురుతే ప్రాదుర్భావం మహేశ్వరీ ౨. తాన్సర్వాన్సమా
ఖ్యాహి దేవీమాహాత్మ్యమిశ్రితాన్, యథా చ యేన యేనేహ పూజితా సంస్తు
తాపి హి. ౩. మనోరథాన్పూరయతి భక్తానాం భక్తవత్సలా, తన్నశ్శుశ్రూషమా
ణానాం దేవీచరితముత్తమమ్ ౪. వర్ణయస్వ కృపాసింధో యేనాప్నోతి సుఖం
మహత్. శ్రీనారాయణఉవాచ— ఆకర్ణయ మహర్షే త్వం చరితం పాపనాశనమ్.
౫ భక్తానాం భక్తిజననం మహాసంపత్తికారకమ్, జగద్యోనిర్మహాతేజా బ్రహ్మా లోక
పితామహః. ౬. ఆవిరాసీన్నాభిపద్మాద్దేవదేవస్య చక్రిణః, సచతుర్ముఖ ఆసాద్య
ప్రాదుర్భావం మహామతే. ౭. మనుం స్వాయంభువం నామ జనయామాస మాన
సాత్, సమానసో మనుః పుత్రో బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః. ౮. శతరూపాం చ తత్ప
త్నీం జజ్ఞే ధర్మస్వరూపిణీమ్, సమనుః క్షీరసింధోశ్చ తీరే పరమపావనే. ౯. దేవీ
మారాధయామాస మహాభాగ్యఫలప్రదామ్, మూర్తిం చ మృన్మయీం తస్యా

దేవేన్ద్రమౌళిమన్దారమకరన్దకణారుణా, అరుణాచరణౌ వన్దే కరుణావరుణాలయౌ. చతుర్వింశతి
భిః పద్యైర్మనోః స్వాయంభువస్య చ, ఆఖ్యానం వర్ణ్యతే సమ్యగత్ర దేవ్యాః కథానకమ్. తత్రాష్టమ
స్కంధాదౌ జనమేజయేన రాజ్ఞా భగవత్యా విరాట్స్వరూపం పృష్టమ్. తథా 'యస్మిన్ యస్మింశ్చ
వైస్థానే యేన యేన చ పూజ్యతే. తత్సర్వం వదే'తి పృష్టో వ్యాసో నారదనారాయణసంవాదముఖేన
సర్వం వర్ణయామాస నవమస్కంధపర్యన్తమ్ తథాష్టమస్కంధే ఏవాన్యః ప్రశ్నః కృతో మన్వన్త
రేషు సర్వేషు యద్యద్రూపేణ పూజ్యతే. తత్సర్వం వదేతి తస్యోత్తరం నారాయణసంవాదముఖే
నైవ దశమస్కంధే వదతి— తత్ర నవమస్కంధాన్తే సర్వే మానవా భగవతీమేవారాధ్య తత్తత్పదం
ప్రాప్నుయురితి ప్రశ్నబీజముపలభ్య నారదః పృచ్ఛతి— నారాయణధరాధారేతి. ౧, ౨. తాన్సర్వా
సర్వానితి. తాన్సర్వానాకారానిత్యర్థః. కిం చ యేన యేన మన్త్రేణ స్తోత్రేణ వా పూజితా సతీ
మనోరథాన్పూరయతి తదపి వదేత్యాహ— యథా చ యేనేతి. ౩. శుశ్రూషమాణానామితి బహు
వచనం భక్త్యతిశయేన గౌరవద్యోతనార్థం భక్త్యతిశయేన ద్యోతనే ఏవ పర్యవస్యతి. ౪—౭.

విధాయ పృథివీపతిః. ౧౦. ఉపాసతే స్మ తాం దేవీం వాగ్భవం సజపన్ప్రహ్వః, నిరాహారో జితశ్వాసో నియమవ్రతకర్శితః ౧౧. ఏకపాదేన సంతిష్ఠన్నరాయామనిశం స్థిరః, శతవర్షం జితః కామః క్రోధస్తేన మహాత్మనా. ౧౨. భేజే స్థావరతాం దేవ్యాశ్చరణౌ చింతయన్ హృది, తస్య తత్తపసా దేవీ ప్రాదుర్భూతా జగన్మయీ. ౧౩. ఉవాచ వచనం దివ్యం వరం వరయ భూమిప, తత ఆనందజనకం శ్రుత్వా వాక్యం మహీపతిః. ౧౪. వరయామాస తాన్ప్రాప్తాన్వరానమరదుర్లభాన్, శ్రీమనురువాచ:—జయ దేవి విశాలాక్షి జయ సర్వాంతరస్థితే. ౧౫. మాన్యే పూజ్యే జగద్ధాత్రి సర్వమంగళమంగళే, త్వత్కటాక్షావలోకేన పద్మభూస్సృజగతే జగత్. ౧౬. వైకుణ్ఠః పాలయత్యేవ హరస్సంహరతే క్షణాత్, శచీపతిస్త్రిలోక్యాశ్చ శాసకో భవదాజ్ఞయా. ౧౭. ప్రాణినశ్శిక్షయత్యేవ దండేన చ పరేతరాట్, యాదసామధిపః పాశీ పాలనం మాదృశామపి. ౧౮. కురుతే స కుబేరోఽపి నిధీనాం పతిరవ్యయః, హుతభుఙ్నైరృతో వాయురీశానశ్శేష ఏవ చ. ౧౯. త్వదంశసంభవా ఏవ త్వచ్ఛక్తిపరిబృంహితాః, అథాపి యది మే దేవి వరో దేయోఽస్తి సాంప్రతమ్. ౨౦. తదా ప్రహ్వాస్స్వర్గకార్యే విఘ్నా నశ్యంతు మే శివే, వాగ్భవస్యాపి మంత్రస్య యే కేచిదుపసేవినః. ౨౧. తేషాం సిద్ధిస్సత్వరాపి కార్యాణాం జాయతామపి, యే సంవాదమిమం దేవి పఠంతి శ్రావయన్తి చ. ౨౨. తేషాం లోకే భుక్తిముక్తీ సులభే భవతాం శివే, జాతిస్మరత్వం భవతు వక్తృత్వం సౌష్ఠవం తథా ౨౩. జ్ఞానసిద్ధిః కర్మమార్గసంసిద్ధిరపి చాస్తు హి, పుత్రపౌత్రసమృద్ధిశ్చ జాయేదిత్యేవ మే వచః. ౨౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

విన్ధ్యాచలవృత్తాన్తః.

దేవ్యువాచ—భూమిపాల మహాబాహో సర్వమేతద్భవిష్యతి, యత్త్వయా ప్రార్థితం తత్తే దదామి మనుజాధిప. ౧. అహం ప్రసన్నా దైత్యేంద్రనాశనాఽమోఘవిక్రమా, వాగ్భవస్య జపేనైవ తపసా తే సునిశ్చితమ్. ౨. రాజ్యం నిష్కంటకం తేఽస్తు పుత్రా వంశకరా అపి, మయి భక్తిర్దృఢా వత్స మోక్షాంతే సత్పదే భవేత్. ౩. ఏవం వరాన్మహాదేవీ తస్మై దత్వా మహాత్మనే, పశ్యతస్తు మనోరేవ జగామ.

మానసాదితః కరణాత్. ౮. జజ్ఞే ఉత్పాదితవాన్. ౯—౧౭. మాదృశామస్మదాదీనామ్. ౧౮—౨౦. ప్రహ్వాః నమ్రాః. ౨౧, ౨౨. భవతాం జాయతామ్. ౨౩, ౨౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

అష్టావింశతిభిః పద్యైరర్థశ్లోకాధికైరథ, వరం దత్వా భగవతీ విన్ధ్యాద్రిం చ జగామహ. ౧. స్వాయమ్భువమనుస్తోత్రం శ్రుత్వా దేవీ యదగ్రే కృతవతీ తదాహ—శ్రీదేవ్యువాచ—భూమి

వింధ్యపర్వతమ్. ౪. యోఽసౌ వింధ్యాచలో రుద్ధః కుంభోద్భవమహర్షిణా, భాను
మార్గనిరోధార్థం ప్రవృత్తో గగనం స్పృశన్. ౫ సా వింధ్యవాసినీ విష్ణోరనుజా
వరదేశ్వరీ, బభూవ పూజ్యా లోకానాం సర్వేషాం మునిసత్తమ. ౬ ఋషయ
ఊచుః—కోఽసౌ వింధ్యాచలస్సూత కిమర్థం గగనం స్పృశన్, భానుమార్గనిరో
ధంచ కిమర్థం కృతవానసౌ. ౭. కథం చ మైత్రావరుణిః పర్వతంతం మహోన్నతమ్,
ప్రకృతిస్థం చకారేతి సర్వం విస్తరతో వద. ౮. నహి తృప్యామహే సాధో
త్వదాస్యగలితామృతమ్, దేవ్యాశ్చరిత్రరూపాఖ్యం పీత్వా తృష్ణా ప్రవర్ధతే. ౯.
సూతఉవాచ—ఆసీద్వింధ్యాచలో నామ మాన్యస్సర్వధరాభృతామ్, మహావనస
మూహాఢ్యో మహాపాదపసంవృతః. ౧౦. సుపుష్పితైరనేకైశ్చ లతాగుల్మైస్త
సంవృతః, మృగావరాహా మహిషా వ్యాఘ్రాశ్శార్దూలకా అపి. ౧౧. వానరా
శ్శశకా ఋక్షా స్సృగాలాశ్చ సమంతతః, విచరంతి సదా హృష్టాః పుష్టా ఏవమహో
ద్యమాః ౧౨. నదీనదజలాక్రాంతో దేవగంధర్వకిన్నరైః, అప్సరోభిః కింపురుషై
స్సర్వకామఫలద్రుమైః ౧౩. ఏతాదృశే వింధ్యనగే కదాచిత్పర్యటన్మహీమ్, దేవర్షిః
పరమప్రీతో జగామ స్వేచ్ఛయా మునిః. ౧౪. తం దృష్ట్వా సనగో మంక్షుతూర్ణ
ముత్థాయ సంభ్రమాత్, పాద్యమర్ఘ్యం తథా దత్వా వరాసనమథార్పయత్. ౧౫.
సుఖోపవిష్టం దేవర్షిం ప్రసన్నం నగ ఊచివాన్. వింధ్యఉవాచ—దేవర్షే కథ్యతాం
జాత ఆగమః కృత ఉత్తమః ౧౬. తవాగమనతో జాతమనర్ఘ్యం మమ మన్దిరమ్, తవ
చంక్రమణం దేవాఽభయార్థం హి యథా రవేః ౧౭. అపూర్వం యన్మనో వృత్తం
తద్బ్రూహి మమ నారద శ్రీనారదఉవాచ—మమాగమనమింద్రారే జాతం స్వర్ణ
గిరేరథ. ౧౮. తత్ర దృష్టా మయా లోకాశ్శక్రాగ్నియమపాశినామ్, సర్వేషాం
లోకపాలానాం భవనాని సమంతతః. ౧౯. మయా దృష్టాని వింధ్యాగనానాభోగప్ర
దాని చ, ఇతి చోక్త్వా బ్రహ్మయోనిః పునరుచ్ఛ్వాసమావిశత్. ౨౦. ఉచ్ఛ్వసంతం
మునిం దృష్ట్వా పునః పప్రచ్ఛ శైలరాట్, ఉచ్ఛ్వాసకారణం కిం తద్బ్రూహి
దేవఋషే మమ. ౨౧. ఇత్యాకర్ణ్య నగస్యోక్తం దేవర్షిరమితద్యుతిః, అబ్రవీచ్ఛ్రూ
యతాం వత్స మమోచ్ఛ్వాసస్య కారణమ్. ౨౨. గౌరీగురుస్తుహిమవాన్ శివస్య
శ్వశురః కిల, సంబంధిత్వాత్పశుపతేః పూజ్య ఆసీత్క్షమాభృతామ్. ౨౩. ఏవమేవచ

పాలేతి. ౧, ౨. సత్పదే బ్రహ్మపదే. ౩, ౪. కుమ్భోద్భవో అగస్తిః. గగనమన్తరిక్షమ్. స్పృశ
న్వ్యాపయన్. ౫—౭. మైత్రావరుణిరగస్తిః. ప్రకృతిస్థం యథాపూర్వస్వభావస్థమ్. ౮—౧౭.
ఇన్ద్రారిః శత్రుర్యస్య పర్వతపక్షచ్ఛేదకత్వాదిన్ద్రస్య పర్వతారిత్వమ్. స్వర్ణగిరేః సుమేరోః. ౧౮,
౧౯. అగ పర్వత ఇతి చోక్త్వేతి సూతవాక్యమ్. ఆవిశత్ వ్యక్తవాన్. ౨౦. శైలరాడ్విన్ధ్యాద్రిః.
దేవ ఋషే ఇత్యత్ర ఋత్యక ఇతి ప్రకృతిభావః. ౨౧. ఉక్తం వచనమ్. ౨౨, గురుః పితా ౨౩.

చ్ఛైలాసన్నివసావసథః ప్రభుః, పూజ్యః పృథ్వీభృతాం జాతో లోకే పాపౌఘదారణః ౨౪. నిషధః పర్వతో నీలో గంధమాదన ఏవ చ, పూజ్యాస్స్వస్థానమాసాద్య సర్వఏవ క్షమాభృతః ౨౫. యం పర్యేతి చ విశ్వాత్మా సహస్రకిరణస్స్వరాట్, సగ్రహర్క్షగణోపేతస్సోఽయం కనకపర్వతః ౨౬. ఆత్మానం మనుతే శ్రేష్ఠం వరిష్ఠంచ ధరాభృతామ్, సర్వేషామహమేవాగ్ర్యో నాస్తి లోకేషు మత్సమః ౨౭. ఏవంమానాభిమానం తం స్మృత్వోచ్ఛ్వాసోమయోజ్ఝితః, అస్తు నైతావతా కృత్యం తపోబలవతాం నగ. ౨౮ ప్రసంగతో మయోక్తం తే గమిష్యామి నిజం గృహమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

విన్ధ్యకృతభానుమార్గనిరోధనమ్.

సూతఉవాచ—ఏవం సముపదిశ్యాయం దేవర్షిః పరమస్స్వరాట్, జగామ బ్రహ్మణో లోకం స్వైరచారీ మహామునిః ౧ గతే మునివరే విన్ధ్యశ్చింతాం లేభేఽనపాయినీమ్, నైవ శాంతిం సలేభే చ సదాంతః కృతశోచనః ౨. కథం కింత్వత్ర మే కార్యం కథం మేరుం జయామ్యహమ్, నైవ శాంతిం లభే నాపి స్వాస్థ్యం మేమానసే భవేత్. 3. ధిగ్బలం మే పౌరుషం ధిక్కులం పూర్వైర్మహాత్మభిః, ఏవం చింతయమానస్య వింధ్యస్య మనసి స్ఫుటమ్. ౪. ప్రాదుర్భూతా మతిః కార్యే కర్తవ్యే దోషకారిణీ, మేరుం ప్రదక్షిణాం కుర్వన్నిత్యమేవ దివాకరః. ౫. సగ్రహర్క్షగణోపేతస్సదా దృప్యత్యయం నగః, తస్య మార్గస్య సంరోధం కరిష్యామినిజైః కరైః. ౬. తదా నిరుద్ధో ద్యుమణిః పరిక్రామేత్కథం నగమ్, ఏవం మార్గే నిరుద్ధే తు మయా దినకరస్య చ. ౭ భగ్నదర్పో దివ్యనగో భవిష్యతివినిశ్చితమ్,ఏవం వినిశ్చిత్య వింధ్యాద్రిః ఖంస్పృశన్వవృధే భుజైః౮ మహోన్నతైశ్శృంగ

ఆవసథో గృహమ్. ౨౪—౨౭. ఏవం మానాభిమానం తమితి. మానేనాభిమానో యస్య తమ్. న కైశ్చిదపి ప్రపంచేఽభిమానః కర్తవ్య ఇతి శాస్త్రమర్యాదా తథాపి సోఽభిమానం కరోతీతి తత్క్షణసంజాతాశ్చర్యేణ మాయోచ్ఛ్వాస ఉజ్ఝితస్త్యక్తః ఇతి భావః తపోబలవతామస్మాకమ్. ౨౮. నిజం గృహం బ్రహ్మలోకమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

పంచవింశతిభిః శ్లోకైరర్ధశ్లోకాధికైరథ, భానుమార్గనిరోధశ్చ విన్ధ్యేన కృత ఉచ్యతే. నారదాగమనోత్తరం జాతం వృత్తమాహ—ఏవం సముపదిశ్యేతి. ౧. చిన్తాం లేభే సజాతీయస్య సుమేరోరభిమానాసహిష్ణుశ్చిన్తాం ప్రాప్తవానిత్యర్థః. అన్తరభ్యన్తరే కృతం శోచనం శోకో యేన సః. ౨. అత్ర కిం కార్యం కథం వా కర్తవ్యమిత్యర్థః. 3, ౪. దోషకారిణీ అపరాధకారిణీ. ౫. తేన కారణేన సదాయం నగో దృప్యతి గర్వం కరోతీత్యర్థః. తథా చ తస్య గతినిరోధే మయా కృతే ప్రద

వరైస్సర్వం వ్యాప్య వ్యవస్థితః,కదో దేష్యతి భాస్వాంస్తం రోధయిష్యామ్యహం క
దా.౯.ఏవం సంచింతయానస్య సా వ్యతీయాయ శర్వరీ, ప్రభాతం విమలం జజ్ఞే దిశో
వితిమిరాః కరైః ౧౦. కుర్వన్ననిర్గతో భానురుదయాయోదయే గిరౌ, ప్రకాశతే
స్మవిమలం నభో భానుకరైశ్శుభ్రైః. ౧౧ వికాసం నళినీ భేజే మీలనం చ కుము
ద్వతీ,స్వాని కార్యాణి సర్వే చ లోకాస్సముపతస్థిరే ౧౨ హవ్యం కవ్యం భూతబలిం
దేవానాం చ ప్రవర్ధయన్, ప్రాహ్ణాపరాహ్ణమధ్యాహ్నవిభాగేన త్విషాం పతిః. ౧౩.
ఏవం ప్రాచీం తథాగ్నేయీం సమాశ్వాస్య వియోగినీమ్,జ్వలంతీం చిరకాలీనవిర
హాదివ కామినీమ్.౧౪. భాస్కరోఽథ కృశానోశ్చ దిశం మానం విహాయ చ,యా
మ్యాం గంతుం తతస్తూర్ణం ప్రతస్థే కమలాకరః. ౧౫ నశేకుశ్చాగ్రతో గంతుం
తతోఽనూరుర్వ్యజిజ్ఞపత్.అనూరువాచ—భానో మానోన్నతో విన్ధ్యో నిరుధ్య
గగనం స్థితః ౧౬ స్పర్ధతే మేరుణా ప్రేప్సుస్త్వద్దత్తాం చ ప్రదక్షిణామ్, సూత ఉ
వాచ—అనూరువాక్యమాకర్ణ్య సవితా వ్యాస చింతయన్. ౧౭. అహో గగన
మార్గోఽపి రుధ్యతే చాతివిస్మయః, ప్రాయశ్శూరో న కిం కుర్యాదుత్పథే వర్త్మని
స్థితః ౧౮. నిరుద్ధో నో వాజిమార్గో దైవం హి బలవత్తరమ్, రాహుబాహుగ్ర
హావ్యగ్రో యః క్షణం నావతిష్ఠతే. ౧౯. సచిరం రుద్ధమార్గోఽపి కిం కరోతి
విధిర్బలీ,ఏవం చ మార్గే సంరుద్ధే లోకాస్సర్వే చ సేశ్వరాః. ౨౦.నాన్యవిన్దన్త శరణం
కర్తవ్యం నాన్వపద్యత, చిత్రగుప్తాదయస్సర్వే కాలం జానన్తి సూర్యతః ౨౧ స
రుద్ధో విన్ధ్యగిరిణా అహో దైవవిపర్యయః,యదా నిరుద్ధస్సవితా గిరిణా స్పర్ధయా
తదా. ౨౨. నష్టస్స్వాహాస్వధాకారో నష్టప్రాయమభూజ్జగత్, ఏవం చ పాశ్చిమా
లోకా దాక్షిణాత్యాస్తథైవ చ. ౨౩. నిద్రామీలితచక్షుష్కా నిశామేవ ప్రపే
దిరే, ప్రాంచస్తథోత్తరాహాశ్చ తీక్ష్ణతాపప్రతాపితాః. ౨౪ మృతా నష్టాశ్చ భగ్నా

క్షీణాసమ్భవాదర్థాత్తస్యాభిమానో నష్టః స్యాదిత్యభిప్రాయం విన్ధ్యస్యాహ—తస్య మార్గన్యేతి.
౬, ౭. భుజైః శృంగైః. ౮—౧౧. నళినీ సూర్యవికాసినీ. కుముద్వతీ చన్ద్రవికాసినీ. ౧౨.ప్రాహ్ణేతి
ప్రాహ్ణాపరాహ్ణమధ్యాహ్నవిభాగేన హవ్యం కవ్యం చ వర్ధయన్సన్. ఏవం క్రమేణ వియోగినీం
విరహిణీం ప్రాచీం దిశం చ తథాగ్నేయీం దిశం సమాశ్వాస్యాథ భాస్కరః కృశానోరగ్నేర్దిశం
విహాయ యామ్యాం యమసమ్బన్ధినీం దక్షిణదిశం గన్తుం ప్రతస్థే ప్రస్థానం కృతవానితి సముదా
యార్థః. కథం భూతాం వియోగినీం చిరకాలీనవిరహాత్కామినీమివ జ్వలన్తీమ్. ౧౩—౧౫. న
శేకురితి. అశ్వా ఇతి శేషః. వ్యజిజ్ఞపద్విజ్ఞాపితవాన్. ౧౬. త్వద్దత్తాం ప్రదక్షిణాం ప్రేప్సుస్తస్యా
ఇచ్ఛావానిత్యర్థః. అనూరురరుణః. ౧౭, ౧౮. దైవచరిత్రమేవోపపాదయతి—రాహుబాహుగ్ర
హేతి. రాహోర్బాహుభ్యాం గ్రహేణ ఆకలనేన వ్యగ్రోఽపి యః క్షణమాత్రమపి నావతిష్ఠతే

శ్చవినాశమథజన్మద్విజాః, హాహాభూతం జగత్సర్వం స్వధాకవ్యవివర్జితమ్ ౨౫. దేవాస్సేంద్రాస్సముద్విగ్నాః కిం కుర్మ ఇతి వాదినః. ౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః

— రుద్రం ప్రతి ఇన్ద్రాదిస్వవృత్తాన్తకథనమ్. —

సూతఉవాచ—తతస్సర్వే సురగణా మహేంద్రప్రముఖాస్తదా, పద్మయోనిం పురస్కృత్య రుద్రం శరణమన్వయుః.౧.ఉపతస్థుః ప్రణతిభిస్స్తోత్రైశ్చారువిభూతిభిః, దేవదేవం గిరిశయం శశిలాలితశేఖరమ్. ౨. దేవా ఊచుః—జయ దేవ గణాధ్యక్ష ఉమాలాలితపఙ్కజ, అష్టసిద్ధివిభూతీనాం దాత్రే భక్తజనాయ తే. ౩. మహామాయావిలసితస్థానాయ పరమాత్మనే, వృషాంకాయామరేశాయ కైలాసస్థితిశాలినే. ౪. అహిర్బుధ్న్యాయ మాన్యాయ మనవే మానదాయినే, అజాయ బహురూపాయ స్వాత్మారామాయ శంభవే.౫. గణనాథాయ దేవాయ గిరిశాయ నమోఽస్తు తే, మహావిభూతిదాత్రే తే మహావిష్ణుస్తుతాయ చ ౬. విష్ణుహృత్కంజవాసాయ మహాయోగరతాయ చ, యోగగమ్యాయ యోగాయ యోగినాం పతయే నమః. ౭. యోగీశాయ నమస్తుభ్యం యోగానాం ఫలదాయినే, దీనదానపరాయాపి దయాసాగరమూర్తయే.౮. ఆర్తిప్రశమనాయోగ్రవీర్యాయ గుణమూర్తయే, వృషధ్వజాయ కాలాయ కాలకాలాయ తే నమః. ౯. సూతఉవాచ—ఏవం స్తుతస్సదేవేశో యజ్ఞభుగ్భిర్వృషధ్వజః, ప్రాహ గంభీరయా వాచా ప్రహసన్విబుధర్షభాన్. ౧౦. శ్రీభగవానువాచ—ప్రసన్నోఽహం దివిషదస్స్తోత్రేణోత్తమపూరుషాః, మనోరథం పూరయామి సర్వేషాం దేవతర్షభాః ౧౧ దేవా ఊచుః—సర్వదేవేశగిరిశశశిమౌళివిరాజిత, ఆర్తానాం శంకరస్త్వం చ శం విధేహి మహాబల. ౧౨. పర్వతో వింధ్యనామాస్తి మేరుద్వేష్టా మహోన్నతః,భానుమార్గనిరోద్ధా హి సర్వేషాం దుఃఖదోఽనఘ తద్వృద్ధిం స్తంభయేశాన సర్వకల్యాణకృద్భవ, భానుసంచారరోధేన కాలజ్ఞానం కథం భవేత్. ౧౪. నష్టస్వాహాస్వధాకారే లోకే కశ్శరణం భవేత్, అస్మాకం చ భయార్తానాం భవానేవ హి దృశ్యతే. ౧౫. దుఃఖనాశకరో దేవ ప్రసీద గిరిజాపతే. శ్రీభగవానువాచ—నాస్మాకం శక్తిరస్తీహ

స్థిరో భవతి తాదృశః స ఇత్యన్వయః. కిం కరోతి న కించిత్కర్తుం సమర్థ ఇత్యర్థః. యతో విధిర్బలీ భవతి. ౧౯, ౨౦. కోఽపి కర్తవ్యం నాన్వపద్యత న ప్రాప్తవాన్. ౨౧—౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

ఏకోనవింశతిశ్లోకైర్దేవదేవం వృషధ్వజమ్, స్తుత్వా సర్వే స్వవృత్తాన్తం కథయామాసురాదరాత్. ఏవం జగదుపద్రవే సతి తదనన్తరం జాతం వృత్తమాహ—తతః సర్వే ఇతి. ౧, ౨.

తద్వృద్ధిస్తంభనే సురాః. ౧౬. ఇమమేవం వదిష్యామో భగవంతం రమాధవమ్,
సోఽస్మాకం ప్రభురాత్మా చ పూజ్యః కారణరూపధృక్ ౧౭ గోవిందో భగవాన్విష్ణు
స్సర్వకారణకారణః, తం గత్వా కథయిష్యామస్స దుఃఖాంతో భవిష్యతి. ౧౮. ఇత్యే
వమాకర్ణ్య గిరీశభాషితం దేవాశ్చ సేంద్రాస్సరోజసంభవాః, రుద్రం పురస్కృ
త్య చ వేపమానా వైకుణ్ఠలోకం ప్రతిజగ్మురంజసా. ౧౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

రుద్రాదికృతవిష్ణుస్తుతిః.

సూత ఉవాచ—తే గత్వా దేవదేవేశం రమానాథం జగద్గురుమ్, విష్ణుం
కమలపత్రాక్షం దదృశుః ప్రభయాన్వితమ్ ౧ స్తోత్రేణ తుష్టువుర్భక్త్యా గద్గదస్వ
రసత్కృతాః. దేవా ఊచుః—జయ విష్ణో రమేశాద్య మహాపురుషపూర్వజ ౨. దై
త్యారే కామజనక సర్వకామఫలప్రద, మహావరాహ గోవిన్ద మహాయజ్ఞస్వరూ
పక. ౩. మహావిష్ణో ధ్రువేశాద్య జగదుత్పత్తికారణ, మత్స్యావతారే వేదానా
ముద్ధారాధారరూపక. ౪. సత్యవ్రతధరాధీశ మత్స్యరూపాయ తే నమః, జయాకూ
పారదైత్యారే సురకార్యసమర్పక. ౫. అమృతాప్తికరేశాన కూర్మరూపాయ తేన
మః, జయాదిదైత్యనాశార్థమాదిసూకరరూపధృక్. ౬. మహ్యుద్ధారకృతోద్యోగకో
లరూపాయ తే నమః, నారసింహవపుః కృత్వా మహాదైత్యం దదార యః. ౭. కర
జైర్వరదృప్తాంగం తస్మై నృహరయే నమః, వామనం రూపమాస్థాయ త్రైలో
క్యైశ్వర్యమోహితమ్ ౮ బలిం సంఛలయామాస తస్మై వామనరూపిణే, దుష్టక్షత్ర
వినాశాయ సహస్రకరశత్రవే. ౯. రేణుకాగర్భజాతాయ జామదగ్న్యాయ తే నమోఽ
నమః, దుష్టరాక్షసపౌలస్త్యశిరశ్ఛేదపటీయసే. ౧౦. శ్రీమద్దాశరథే తుభ్యం నమో ౧౧. భారా
క్రాంతాయ చ, కంసదుర్యోధనాద్యైశ్చ దైత్యైః పృథ్వీశలాంఛనైః ౧౧. భారా
క్రాంతాం మహీం యోఽసావుజ్జహార మహావిభుః, ధర్మం సంస్థాపయామాస పాపం
కృత్వా సుదూరతః ౧౨. తస్మై కృష్ణాయ దేవాయ నమోఽస్తు బహుధా విభో, దుష్ట
యజ్ఞవిఘాతాయ పశుహింసానివృత్తయే. ౧౩ బౌద్ధరూపం దధౌ యోఽసౌ తస్మై

పఙ్కజం కం జలం తస్మాజ్జాతం కమలం కజం పద్మమ్ 'పదంఘ్రిశ్చరణోఽస్త్రియా'మితి కోశాత్
పాదవాచి చరణకమలమిత్యర్థః. ౩—౧౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

సప్తవింశతిపద్యైర్వా పృథక్శ్లోకాధికైరథ, దేవాదిభిః కృతం స్తోత్రం మహావిష్ణోరితీర్యతే.
శివవాక్యశ్రవణోత్తరం దేవా వైకుంఠం గతా ఇత్యాహ—తే గత్వేతి. ౧—౪. అకూపార దయా
సముద్ర కూర్మరూప. ౫, ౬. కోలరూపాయ వరాహరూపాయ. ౭. కరజైర్నఖైః. ౮. సహస్ర
కరః కార్తవీర్యః. ౯. జామదగ్న్యాయ పరశురామాయ. పౌలస్త్యో రావణః. ౧౦—౧౨. దుష్ట

దేవాయ తే నమః, మ్లేచ్ఛప్రాయేఽఖిలే లోకే దుష్టరాజన్యపీడితే ౧౪. కల్కిరూపం సమాధత్స్వ దేవదేవాయ తే నమః, దశావతారాస్తే దేవభక్తానాం రక్షణాయ వై. ౧౫. దుష్టదైత్యవిఘాతాయ తస్మాత్త్వం సర్వదుఃఖహృత్, జయభక్తార్తినాశాయ ధృతం నారీజలాత్మసు. ౧౬. రూపం యేన త్వయా దేవ కోఽన్యస్త్వత్తో దయానిధిః, ఇత్యేవం దేవదేవేశం స్తుత్వా శ్రీపతివాససమ్. ౧౭ ప్రణేముర్భక్తిసహితాస్సాష్టాంగం విబుధర్షభాః, తేషాం స్తవం సమాకర్ణ్య దేవశ్శ్రీపురుషోత్తమః. ౧౮. ఉవాచ విబుధాన్సర్వాన్హర్షయఞ్ఛ్రీగదాధరః. శ్రీభగవానువాచ—ప్రసన్నోఽస్మి స్తవేనాహం దేవాస్తాపం విముంచథ. ౧౯. భవతాం నాశయిష్యామి దుఃఖం పరమ దుస్సహమ్, వృణుధ్వం చ వరం మత్తో దేవాః పరమదుర్లభమ్. ౨౦. దదామి పరమప్రీతస్త్వవస్యాస్య ప్రసాదతః, య ఏతత్పఠతే స్తోత్రం కల్య ఉత్థాయ మానవః ౨౧. మయి భక్తిం పరాం కృత్వా నరం శోకస్పృశేత్కదా, అలక్ష్మీః కాలకర్ణీ చ నాక్రామేత్తద్గృహం సురాః. ౨౨. నోపసర్గా న వేతాలా న గ్రహా బ్రహ్మరాక్షసాః, రోగా వాతికాః పైత్తాశ్శ్లేష్మసంభవినస్తథా ౨౩. నాకాలమరణం తస్య కదాపి చ భవిష్యతి, సంతతిశ్చిరకాలస్థా భోగాస్సర్వే సుఖాదయః. ౨౪. సంభవిష్యంతి తస్మాత్తద్గృహే యస్స్తోత్రపాఠకః, కింపునర్బహునోక్తేన స్తోత్రం సర్వార్థసాధకమ్. ౨౫. ఏతస్య పఠనాన్నౄణాం భుక్తిముక్తీ న దూరతః, దేవా భవత్సు యద్దుఃఖం కథ్యతాం తదసంశయమ్. ౨౬. నాశయామి న సందేహశ్చాత్ర కార్యోఽణురేవ చ, ఏవం శ్రీభగవద్వాక్యం శ్రుత్వా సర్వే దివౌకసః. ౨౭ ప్రసన్నమనసస్సర్వే పునరూచుర్వృషాకపిమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధే పఞ్చమోఽధ్యాయః.

ఇంద్రాదికృత అగస్త్యప్రార్థనా.

సూత ఉవాచ—శ్రీశస్య వచనాద్దేవాస్సంతుష్టాస్సర్వ ఏవహి, ప్రసన్నమనసో భూత్వా పునరేనమవోచత. ౧. దేవా ఊచుః—దేవదేవ మహావిష్ణో సృష్టిస్థిత్యంతకారణ, విష్ణో వింధ్యనగోఽర్కస్య మార్గరోధం కరోతి హి. ౨. తేన భానువిరోధేన సర్వ ఏవ మహావిభో, అలబ్ధభోగభాగాహి కిం కుర్మః కుత్ర యామహి. ౩. శ్రీభగవానువాచ—యా కర్త్రీ సర్వజగతామాద్యా చ కులవర్ధనీ,

---

యజ్ఞా అవిధియజ్ఞాః. ౧౩—౧౪. నారీజలాత్మసు యేన రూపం ధృతమిత్యన్వయః. ౧౬—౨౬. అణుమాత్రమపి సన్దేహో నాస్తీత్యర్థః. ౨౭. వృషాకపిం విష్ణుమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే పంచమోఽధ్యాయః.

సప్తవింశతిపద్యైర్వా ష్షర్ణ్లోకాధికైరథ, దేవైః సమ్ప్రార్థితోఽగస్తిర్విన్ధ్యావృద్ధికుంఠనే. ౹ ష్ణువాక్యశ్రవణానన్తరం జాతం వృత్తమాహ—శ్రీశస్యేతి. ౧—౩. పూజకాః అత ఏవ

దేవీ భగవతీ తస్యాః పూజకః పరమద్యుతిః ౪.అగస్త్య మునివర్యోఽసౌ వారాణ
స్యాం సమాసతే, తత్తేజో వంచకోఽగస్త్య భవిష్యతి సురోత్తమాః ౫ తం ప్రసా
ద్య ద్విజవరమగస్త్యం పరమౌజసమ్,యాచధ్వం విబుధాః కాశీం గత్వా నిశ్శ్రేయ
సఃపదీమ్.౬.సూత ఉవాచ—ఏవం సముపదిష్టాస్తే విష్ణునా విబుధోత్తమాః,ప్రతీతాః
ప్రణతాస్సర్వే జగ్ముర్వారాణసీం పురీమ్. ౭ క్షణేన విబుధశ్రేష్ఠా గత్వా కాశీపురీం
శుభామ్,మణికర్ణిం సమాప్లుత్య సచేలం భక్తిసంయుతాః. ౮. సంతర్ప్య దేవాంశ్చ
పితౄంశ్చ దత్వా దానం విధానతః,ఆగత్య మునివర్యస్య చాశ్రమం పరమం మహత్.
౯. ప్రశాంతశ్వాపదాకీర్ణం నానాపాదపసంకులమ్, మయూరైస్సారసైర్హంసైశ్చ
చక్రవాకైరుపాశ్రితమ్. ౧౦.మహావరాహైః కోలైశ్చ వ్యాఘ్రైశ్శార్దూలకైరపి,
మృగైరురుభిరత్యర్థం ఖడ్గైశ్శరభకైరపి ౧౧. సమాశ్రితం పరమయా లక్ష్మ్యా
మునివరం తదా,దండవత్పతితాస్సర్వే ప్రణేముశ్చ పునఃపునః.౧౨. దేవా ఊచుః—
జయ ద్విజగణాధీశ మాన్య పూజ్య ధరాసుర, వాతాపీబలనాశాయ నమస్తే కుంభ
యోనయే.౧౩.లోపాముద్రాపతే శ్రీమన్మిత్రావరుణసంభవ,సర్వవిద్యానిధేఽగస్త్య
శాస్త్రయోనే నమోఽస్తు తే.౧౪.యస్యోదయే ప్రసన్నాని భవంత్యుజ్వలభాంజ్యపి,
తోయాని తోయరాశీనాం తస్మై తుభ్యం నమోఽస్తు తే.౧౫. కాశపుష్పవికాసాయ
లంకావాసప్రియాయ చ, జటామణ్డలయుక్తాయ సశిష్యాయ నమోఽస్తు తే. ౧౬.
జయ సర్వామరస్తవ్యగుణరాశే మహామునే, వరిష్ఠాయ చ పూజ్యాయ సస్త్రీకాయ
నమోఽస్తు తే. ౧౭. ప్రసాదః క్రియతాం స్వామిన్వయం త్వాం శరణం గతాః,
దుస్తరాచ్ఛైలజాద్దుఃఖాత్పీడితాః పరమద్యుతే. ౧౮ ఇత్యేవం సంస్తుతోఽగస్త్యో
మునిః పరమధార్మికః, ప్రాహ ప్రసన్నయా వాచా విహసన్ద్విజసత్తమః ౧౯.ముని
రువాచ—భవంతః పరమశ్శ్రేష్ఠా దేవాస్త్రిభువనేశ్వరాః,లోకపాలా మహాత్మానో
నిగ్రహానుగ్రహక్షమాః ౨౦. యోఽమరావత్యధీశానః కులిశం యస్య చాయుధమ్,
సిద్ధ్యష్టకం చ యద్ద్వారి స శక్రో మరుతాం పతిః ౨౧. వైశ్వానరః కృశానుర్హి
హవ్యకవ్యవహోఽనిశమ్,ముఖం సర్వామరాణాం హి సోఽగ్నిః కిం తస్య దుష్క

భగవత్యా అగస్త్యోపాసితా లోపాముద్రోపాసితేతి నామ బ్రహ్మాండపురాణే తత్రైష ప్రసిద్ధ
మేవైతత్. ౪. తత్తేజోవంచకో విన్ధ్యాద్రివృద్ధిఖండకః. ౫. నిశ్శ్రేయసో మోక్షస్య పదం
స్థానమ్. ౯—౧౪. యస్యాగస్తినక్షత్రస్యోదయే. ౧౫. కాశపుష్పేతి. అగస్తినక్షత్రస్యోదయే
కాశపుష్పం మునిపుష్పమ్. భాషాయాం యస్యాగస్తిపుష్పమితి సంజ్ఞా భవతి తత్కాశపుష్పం
తస్య వికాసో భవతి. తతో హేతోః కాశపుష్పవికాసాయ లంకాయాం వాసే గమనభిలషితం
యస్య స రామచన్ద్రో లంకావాసస్తస్య ప్రియాయ గురవే శివగీతోపదేష్ట్రే శివమన్త్రోపదేశకర్త్రే.

రమ్. ౨౨ రక్షోగణాధిపో భానుస్సర్వేషాం కర్మసాక్షికః, దండవ్యగ్రకరో దేవః కింతస్యాసుకరం సురాః. ౨౩. తథాపి యది దేవేశాః కార్యం మచ్ఛక్తిసిద్ధిభృత్, అస్తి చేదుచ్యతాం దేవాః కరిష్యామి న సంశయః ౨౪. ఏవం మునివరేణోక్తం నిశమ్య విబుధర్షభాః, ప్రతీతాః ప్రణయోద్విగ్నాః కార్యం నిజగదుర్ద్విజమ్ ౨౫. మహార్షే వింధ్యగిరిణా నిరుద్ధోఽర్కవినిర్గమః, త్రైలోక్యం తేన సంవిష్టం హాహాభూతమచేతనమ్ ౨౬ తద్వృద్ధిం స్తంభయ మునే నిజయా తపసశ్శ్రియా, భవతస్తేజసాగస్త్య నూనం నమ్రో భవిష్యతి. ౨౭, ఏతదేవాస్మదీయం చ కార్యం కర్తవ్యమస్తిహి.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

అగస్త్యకృతవింధ్యవృద్ధికుంఠనమ్

సూతఉవాచ—ఇతి వాక్యం సమాకర్ణ్య విబుధానాం ద్విజోత్తమః, కరిష్యే కార్యమేతద్వః ప్రత్యువాచ తతో మునిః. ౧. అంగీకృతే తదా కార్యే మునినా కుంభజన్మనా, దేవాః ప్రముదితాస్సర్వే బభూవుర్ద్విజసత్తమాః. ౨. తే దేవాస్స్వాని ధిష్ణ్యాని భేజిరే మునివాక్యతః, పత్నీం మునివరశ్శ్రీమానువాచ నృపకన్యకామ్ 3. అయే నృపసుతే ప్రాప్తో విఘ్నోఽనర్థస్య కారకః, భానుమార్గనిరోధశ్చ కృతో వింధ్యమహీభృతా. ౪ ఆజ్ఞాతం కారణం తచ్చ స్మృతం వాక్యం పురాతనమ్, కాశీముద్దిశ్య యద్గీతం మునిభిస్తత్వదర్శిభిః ౫ అవిముక్తం న మోక్తవ్యం సర్వదైవ ముముక్షుభిః, కింతు విఘ్నా భవిష్యంతి కాశ్యాం నివసతాం సతామ్. ౬. సోఽంతరాయో మయా ప్రాప్తః కాశ్యాం నివసతా ప్రియే, ఇత్యేవముక్త్వా భార్యాం తాం మునిః పరమతాపసః ౭. మణికర్ణ్యాం సమాప్లుత్య దృష్ట్వా విశ్వేశ్వరం విభుమ్, దండపాణిం సమభ్యర్చ్య కాలరాజం సమాగతః ౮. కాలరాజమహాబాహో భక్తానాం భయహారక, కథం దూరయసే పుర్యాః కాశీపుర్యాస్త్వమీశ్వరః. ౯. త్వం కాశీవాసివిఘ్నానాం నాశకో భక్తరక్షకః, మాం కిం దూరయసే స్వామిన్ భక్తార్తివినివారక. ౧౦. పరాపవాదో నోక్తో మేన

శివగీతాయాం స్పష్టమేతత్. ౧౬—౨౨. భానో దీప్తిమాన్. ౨౩, ౨౪. ప్రతీతా హృష్టాః. ౨౫—౨౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

షడ్వింశతిమహాపద్యైరర్ధశ్లోకాధికైరథ, మునినా విన్ధ్యవృద్ధేశ్చ కుంఠనం కృతముచ్యతే. దేవవాక్యం శ్రుత్వా మునిర్యత్కృతవాంస్తదాహ—సూతఉవాచ—ఇతి వాక్యమితి. ౧—౪. ఏతస్య విఘ్నస్య కిం కారణమితి చేదథునైవ తత్కారణం స్మృతమిత్యాహ—ఆజ్ఞాతమితి. ౫—౭. కాలరాజం కాలభైరవమ్. ౮—౧౪. తప ఏవ యోగ ఏవయానం యస్య యోగశక్త్యా

పైశున్యం న చానృతమ్, కేన కర్మవిపాకేన కాశ్యా దూరం కరోషి మామ్.
౧౧.ఏవం ప్రార్థ్య చ తం కాలనాథం కుంభోద్భవో మునిః, జగామ సాక్షీ విఘ్నే
శం సర్వవిఘ్ననివారణమ్. ౧౨ తం దృష్ట్వా భక్త్యా సంప్రార్థ్య తతః పురా
ద్వినిర్గతః, లోపాముద్రాపతిః శ్రీమానగస్త్యో దక్షిణాం దిశమ్ ౧౩. కాశీవిరహసం
తప్తో మహాభాగ్యనిధిర్మునిః, సంస్మృత్యానుక్షణం కాశీం జగామ సహ భార్యయా.
౧౪ తపోయానమివారుహ్య నిమిషార్ధేన వై మునిః, అగ్రే దదర్శ తం వింధ్యం
రుద్ధాంబరమహోన్నతమ్ ౧౫ చకంపే చాచలస్త్రస్తం దృష్ట్వైవాగ్రే స్థితం మునిమ్
గిరిః ఖర్వతరో భూత్వా వివక్షురవనీమివ. ౧౬ దణ్డవత్పతితో భూమౌ సాష్టాంగం
భక్తిభావితః, తం దృష్ట్వా నమ్రశిఖరం వింధ్యం నామ మహాగిరిమ్. ౧౭ ప్రసన్న
వదనోఽగస్త్యో మునిర్వింధ్యమథాబ్రవీత్, వత్సైవం తిష్ఠ తావత్త్వం యావదాగ
మ్యతే మయా. ౧౮. అశక్తోఽహం గణ్డశైలారోహణే తవ పుత్రక, ఏవముక్త్వా
మునిర్యామ్యదిశం ప్రతి గమోత్సుకః ౧౯ ఆరుహ్య తస్య శిఖరాణ్యవారుహదను
క్రమాత్, గతో యామ్యదిశం చాపి శ్రీశైలం ప్రేక్ష్య వర్త్మని. ౨౦. మలయాచ
లమాసాద్య తత్రాశ్రమపరోఽభవత్, సాపి దేవీ తత్ర విన్ధ్యమాగతా మనుపూ
జితా. ౨౧. లోకేషు ప్రథితా విన్ధ్యవాసినీతి చ శౌనక. సూత ఉవాచ—ఏతచ్చ
రిత్రం పరమం శత్రునాశనముత్తమమ్. ౨౨. అగస్త్యవింధ్యనగయోరాఖ్యానం
పాపనాశనమ్, రాజ్ఞాం విజయదం తచ్చ ద్విజానాం జ్ఞానవర్ధనమ్. ౨౩. వైశ్యానాం
ధాన్యధనదం శూద్రాణాం సుఖదం తథా, ధర్మార్థీ ధర్మమాప్నోతి ధనార్థీ ధనమా
ప్నుయాత్. ౨౪. కామానవాప్నుయాత్కామీ భక్త్యా చాస్య సకృచ్ఛ్రవాత్,
ఏవం స్వాయంభువమనుర్దేవీమారాధ్య భక్తితః ౨౫ లేభే రాజ్యం ధరాయాశ్చ
నిజమన్వంతరాశ్రయమ్, ఇత్యేతద్వర్ణితం సౌమ్య మయా మన్వంతరాశ్రితమ్.౨౬.
ఆద్యం చరిత్రం శ్రీదేవ్యాః కిం పునః కథయామి తే ౨౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః

క్షణార్ధేన గత ఇత్యర్థః. ౧౫. కిమర్థం ఖర్వతరో జాత ఇతి చేత్తత్రోత్ప్రేక్షామాహ—వివక్షురవ
నీమివేతి. అవనీం పృథివీం కించిద్రహస్యం కర్ణే వివక్షుర్వక్తుమిచ్ఛురివ అతిశయేన నమ్రో జాత
ఇతి తాత్పర్యమ్. ౧౬. తదేవాహ—దండవదితి. ౧౭—౧౯. అవారుహత్ పృథివీం ప్రత్య
వాతరదిత్యర్థః. ౨౦. ఇత్థం విన్ధ్యకథాం సమాప్య పూర్వసంబన్ధం యోజయతి సోపి దేవీతి.
౨౧—౨౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

స్వారోచిషాదిమనుచరిత్రమ్.

శౌనక ఉవాచ — ఆద్యో మన్వంతరః ప్రోక్తో భవతా చాయముత్తమః, అన్యేషాముద్భవం బ్రూహి మనూనాం దివ్యతేజసామ్. ౧. సూత ఉవాచ — ఏవమాద్యస్య చోత్పత్తిం శ్రుత్వా స్వాయంభువస్య హి, అన్యేషాం క్రమశస్తేషాం సంభూతిం పరిపృచ్ఛతి. ౨. నారదః పరమో జ్ఞానీ దేవీతత్త్వార్థకోవిదః, నారద ఉవాచ — మే మనూనాం సమాఖ్యాహి సూత్పత్తిం చ సనాతన. ౩. శ్రీనారాయణ ఉవాచ — ప్రథమోఽయం మనుస్స్వాయంభువ ఉక్తో మహామునే, దేవ్యారాధనతో యేన ప్రాప్తం రాజ్యమకంటకమ్. ౪. ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ మనుపుత్రౌ మహౌజసౌ, రాజ్యపాలనకర్తారౌ విఖ్యాతౌ వసుధాతలే ౫. ద్వితీయశ్చ మనుస్స్వారోచిష ఉక్తో మనీషిభిః, ప్రియవ్రతసుతశ్శ్రీమానప్రమేయపరాక్రమః. ౬. స స్వారోచిషనామాపి కాళిందీకూలతో మనుః, నివాసం కల్పయామాస సర్వసత్త్వప్రియంకరః. ౭. జీర్ణపత్రాశనో భూత్వా తపః కర్తుమనువ్రతః, దేవ్యామూర్తిం మృణ్మయీం చ పూజయామాస భక్తితః. ౮. ఏవం ద్వాదశవర్షాణి వనస్థస్య తపస్యతః, దేవీ ప్రాదురభూత్తత్ర సహస్రార్కసమద్యుతిః. ౯. తతః ప్రసన్నా దేవేశీ స్తవరాజేన సువ్రతా, దదౌ స్వారోచిషాయైవ సర్వమన్వంతరాశ్రయమ్. ౧౦. ఆధిపత్యం జగద్ధాత్రీ తారిణీతి ప్రథామగాత్, ఏవం స్వారోచిషమనుస్తారిణ్యారాధనాత్తతః. ౧౧. ఆధిపత్యం చ లేభే స సర్వారాతివివర్జితమ్, ధర్మం సంస్థాప్య విధివద్రాజ్యం పుత్రైస్సమం విభుః. ౧౨. భుక్త్వా జగామ స్వర్లోకం నిజమన్వంతరాశ్రయాత్, తృతీయ ఉత్తమో నామ ప్రియవ్రతసుతో మనుః. ౧౩. గంగాకూలే తపస్తప్త్వా వాగ్భవం సంజపన్రహః, వర్షాణి త్రీణ్యుపవసన్దేవ్యనుగ్రహమావిశత్. ౧౪. స్తుత్వా దేవీం స్తోత్రవరైర్భక్తిభావితమానసః, రాజ్యం నిష్కంటకం లేభే సంతతిం చిరకాలికీమ్. ౧౫ రాజ్యోత్థాన్యాని సౌఖ్యాని భుక్త్వా ధర్మాన్యుగస్యచ, సోఽప్యాజగామ పదవీం రాజర్షివరభావితామ్. ౧౬. చతుర్థస్తామసో నామ ప్రియ

చతుర్వింశతిభిః పద్యైః స్వారోచిషమనోః కథా, అర్ధశ్లోకాధికైరేవ సంక్షేపాత్ప్రోచ్యతేఽధునా. స్వాయమ్భువమనోః కథాశ్రవణానన్తరం మనూనామన్యేషామపి శౌనకః కథాం పృచ్ఛతి — ఆద్యో మన్వన్తర ఇతి.౧.సూతస్తు యాదృశం భవతా పృచ్ఛ్యతే తాదృశమేవ నారదేన నారాయణం ప్రతి పృష్టమిత్యాహ — ఏవమాద్యస్యేతి. ఆద్యస్యాదిభూతస్య స్వాయమ్భువమనోః పరిపృచ్ఛతి నారద ఇత్యన్వయః. ౨. సనాతన హే నారాయణ. ౩—౬. కూలతః కూలే. ౭-౧౦. తారిణీతి. యాదృశమహావిద్యాసు మధ్యే తారిణీతి ప్రథామగాత్సా స్వారోచిషాయ మన్వన్తరాధిపత్యం దదావిత్యన్వయః. తారామహావిద్యోపాసకోఽయమితి భావః. ౧౧, ౧౨. తృతీయో

వ్రతసుతో మనుః, నర్మదాదక్షిణే కూలే సమారాధ్య జగన్మయీమ్ ౧౭. మహే
శ్వరీం కామరాజకూటజాపపరాయణః, వాసంతే శారదే కాలే నవరాత్రసపర్యయా
౧౮. తోషయామాస దేవేశీం జలజాక్షీం మనూత్తమామ్, తస్యాః ప్రసాదమా
సాద్య నత్వా స్తోత్రైరనుత్తమైః. ౧౯. అకంటకం మహద్రాజ్యం బుభుజే గతసా
ధ్వసః, పుత్రాన్బలోద్ధతాన్ శూరాన్ దశవీర్యనికేతనాన్. ౨౦. ఉత్పాద్య నిజభా
ర్యాయాం జగామాంబరముత్తమమ్, పఞ్చమో మనురాఖ్యాతో రైవతస్తామ
సానుజః ౨౧. కాళిందీకూలమాశ్రిత్య జజాప కామసంజ్ఞకమ్, బీజం పరమవాగ్దర్ప
దాయకం సాధకాశ్రయమ్. ౨౨. ఏతదారాధనాదాప స్వారాజ్యర్ధిమనుత్త
మామ్, బలమప్రహతం లోకే సర్వసిద్ధివిధాయకమ్. ౨౩. సంతతిం చిరకాలీనాం
పుత్రపౌత్రమయీం శుభామ్, ధర్మాంశ్చ వ్యవస్థాప్య విషయానుపభుజ్య చ. ౨౪.
జగామాప్రతిమశ్శూరో మహేంద్రాలయముత్తమమ్

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధేఽష్టమోఽధ్యాయః.

చాక్షుషమనోరుపాఖ్యానమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ—అథాతశ్శ్రూయతాం చిత్రం దేవీమహాత్మ్యముత్త
మమ్, అంగపుత్రేణ మనునా యథాప్తం రాజ్యముత్తమమ్ ౧ అంగస్య రాజ్ఞః
పుత్రోఽభూచ్చాక్షుషో మనురుత్తమః, షష్ఠస్స పులహం నామ బ్రహ్మర్షిం శరణం
గతః. ౨. బ్రహ్మర్షే త్వామహం ప్రాప్తశ్శరణం ప్రణతార్తిహన్, శాధి మాం కింకరం
స్వామిన్యేనాహం ప్రాప్నుయాం శ్రియమ్. ౩. మేదిన్యాశ్చాధిపత్యం మే స్యాద్య
థావదఖండితః, అవ్యాహతం భుజబలం శస్త్రాస్త్రనిపుణం క్షమమ్ ౪. సంతతిశ్చిరకాలీ
నాప్యఖండం వయముత్తమమ్, అంతేఽపవర్గలాభశ్చ స్యాత్తథోపదిశాద్య మే ౫.
ఇత్యేవం వచనం తస్య మనోః కర్ణపథేఽభవత్, ప్రత్యువాచ మునిశ్శ్రేష్ఠో మహాత్, శివా
స్సంరాధనం పరమ్. ౬. రాజన్నాకర్ణయ వచో మమ శ్రోత్రసుఖం మహత్, కీదృగా
మారాధయాద్య త్వం తత్ప్రసాదాదిదం భవేత్. ౭. చాక్షుషఉవాచ—కామబీజమ్.

మనురిత్యన్వయః. ౧౩—౧౬. చతుర్థో మనురిత్యన్వయః. ౧౭. కామరాజకూటం కామబీజమ్. అయముపాసక
తచ్చ దక్షిణామూర్తిసంహితాయాం, కామేశ్వర్యా ఉక్తమస్తీతి కామేశ్వర్యా యః ప్రియవ్రతసుత
ఇతి భావః. ౧౮—౨౦. అమ్బరం పరలోకమ్. తామసానుజః పూర్వోక్తో యః ప్రియవ్రతసుత
స్తామసస్తస్యానుజః. ౨౧—౨౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే ఽష్టమోఽధ్యాయః.

ఏకోనత్రింశత్పద్యైస్తు చాక్షుషస్య మనోః కథా, యథావద్వర్ణ్యతే యత్ర దేవీమాహాత్మ్య
విస్తరః. అవశిష్టషష్ఠమనోః కథామాహ—అథాత ఇతి. ౧—౪. అపవర్గలాభో మోక్షలాభోఽస్తే

రాధనం దేవ్యా స్తస్యాః పరమపావనమ్, కేనాకారేణ క ర్తవ్యం కారుణ్యాద్వక్తు
మర్హసి ౮ మునిరువాచ—రాజన్నాకర్ణ్యతాం దేవ్యాః పూజనం పరమవ్యయమ్
వాగ్భవం బీజమవ్యక్తం సంజప్య మనిశం తథా. ౯. త్రికాలం సంజపన్మర్త్యో భుక్తి
ముక్తి లభేత్తు హి, నబీజంవాగ్భవాదన్యదస్తి రాజన్యనందన. ౧౦. జపాత్సిద్ధికరం
వీర్యబలవృద్ధికరం పరమ్, ఏతస్య జాపాత్పద్మోఽపి సృష్టికర్తా మహాబలః. ౧౧.
విష్ణుర్యజ్జపతస్సృష్టిపాలకః పరికీర్తితః, మహేశ్వరోఽపి సంహర్తా యజ్జపాదభవ
న్నృప ౧౨ లోకపాలా స్తథాన్యేఽపి నిగ్రహానుగ్రహక్షమాః, యదాశ్రయాద
భూవం స్తే బలవీర్యమదోద్ధతాః.౧౩. ఏవం త్వమపి రాజన్య మహేశీం జగదంబికా
మ్,సమారాధ్య మహర్ధిం చ లప్స్యతే ఽచిరకాలతః.౧౪.ఏవం స మునివర్యేణ పుల
హేన ప్రబోధితః, అంగపుత్రస్తపస్తప్తుం జగామ విరజాం నదీమ్. ౧౫. స చ తేపే
తపస్తీవ్రం వాగ్భవస్య జపేరతః, బీజస్య పృథివీపాలశ్శీర్ణపర్ణాశనో విభుః. ౧౬.ప్రథ
మేఽబ్దే పల్లవాశో ద్వితీయే తోయభక్షణః, తృతీయేఽబ్దే పవనభుక్తస్థౌ స్థాణురివా
చలః. ౧౭. ఏవం ద్వాదశవర్షాణి త్యక్త్వాహారస్య భూభుజః, వాగ్భవం జపతో
నిత్యం మతిరాసీచ్ఛుభాన్వితా. ౧౮. తథా చ దేవ్యాః పరమం మంత్రం సంజపతో
రహః, ప్రాదురాసీజ్జగన్మాతా సాక్షాచ్ఛ్రీపరమేశ్వరీ. ౧౯. తేజోమయీ దురాధర్షా
సర్వదేవమయీశ్వరీ, ఉవాచాంగతనూజం తం ప్రసన్నలలితాక్షరమ్ ౨౦ దేవ్యు
వాచ—పృథివీపాల తే యత్త్వాచ్చింతితం పరమం వరమ్, తద్బ్రూహి సంప్రదా
స్యామి తపసా తేసుతోషితా.౨౧.చాక్షుషఉవాచ—జానాసి దేవదేవేశి యత్ప్రా
ర్థ్యం మనసేప్సితమ్, అంతర్యామిస్వరూపేణ తత్సర్వం దేవపూజితే. ౨౨. తథాపి
మమభాగ్యేనజాతం యత్తవ దర్శనమ్,బ్రవీమి దేవి మే దేహి రాజ్యం మన్వంతరాశ్రి
తమ్.౨౩.శ్రీదేవ్యువాచ—దత్తం మన్వంతరస్యాస్య రాజ్యం రాజన్యసత్తమ,పుత్రా
మహాబలాస్తే చ భవిష్యంతి గుణాధికాః.౨౪.రాజ్యం నిష్కంటకం భావి మోక్షో
ఽంతేచాపి నిశ్చితః, ఏవం దత్త్వా వరం దేవీ మనవే వరముత్తమమ్.౨౫.జగామా
దర్శనం సద్యస్తేన భక్త్యా చ సంస్తుతా, సోఽపి రాజా మనుష్షష్ఠః ప్రసాదాత్తు
తదాశ్రయాత్.౨౬. బభూవ మనుమాన్యోఽసౌ సార్వభౌమసుఖైర్వృతః, పుత్రా
స్తస్య బలోద్యుక్తాః కాయభారసహాద్భుతాః. ౨౭. దేవీభక్తాశ్చ శూరాశ్చ మహా
బలపరాక్రమాః, అన్యత్రమాననీయాశ్చ మహారాజ్యసుఖాస్పదాః. ౨౮. ఏవం
చచాక్షుషమనుర్దేవ్యారాధనతః ప్రభుః, బభూవ మనువర్యోఽసౌ జగామాంతే
శివాపదమ్.౨౯. ఇతిశ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణేదశమస్కంధే నవమోఽధ్యాయః

స్యాదిత్యర్థః.౫—౧౬.తృతీయే ఽబ్దే తృతీయే వర్షే.౧౭—౧౯.ఈశ్వరీ మహాసరస్వతీ.౨౦—౨౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే నవమోఽధ్యాయః.

వైవస్వతమనోరుపాఖ్యానమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ — సప్తమో మనురాఖ్యాతో మనుర్వైవస్వతః ప్రభుః,
శ్రాద్ధదేవః పరానందభోక్తా మాన్యస్తు భూభుజామ్. ౧. స చ వైవస్వతమనుః పర
దేవ్యాః ప్రసాదతః, తథా తత్తపసా చైవ జాతో మన్వంతరాధిపః. ౨. అష్టమో
మనురాఖ్యాతస్సావర్ణిః ప్రథితః క్షితౌ, సజన్మాంతర ఆరాధ్య దేవీం తద్వరలాభతః
౩. జాతో మన్వంతరపతిస్సర్వరాజన్యపూజితః, మహాపరాక్రమో ధీరో దేవీభక్తిప
రాయణః ౪. శ్రీనారదఉవాచ — కథం జన్మాంతరే తేన మనునారాధనం కృతమ్,
దేవ్యాః పృథివ్యుద్భవాయాస్తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి. ౫. శ్రీనారాయణఉవాచ —
చైత్రవంశసముద్భూతో రాజా స్వారోచిషేఽంతరే, సురథో నామ విఖ్యాతో
మహాబలపరాక్రమః. ౬. గుణగ్రాహీ ధనుర్ధారీ మాన్యశ్శ్రేష్ఠః కవిః కృతీ, ధనసం
గ్రహకర్తా చ దాతా యాచకమండలే ౭. అరీణాం మర్దనో మానీ సంవ్రస్త్రకుశలో
బలీ, తస్యైకదా బభూవుస్తే కోలావిధ్వంసినో నృపాః. ౮. శత్రవస్సైన్యసహితాః
పరివార్యైనమూర్జితాః, రురుధుర్నగరం తస్య రాజ్ఞో మానధనస్య హి. ౯. తదా
స సురథో నామ రాజా సైన్యసమావృతః, నిర్యయౌ నగరాత్స్వీయాత్సర్వశత్రునిబర్హ
ణః. ౧౦. తదా స సమరే రాజా సురథశ్శత్రుభర్దితః, అమాత్యైర్మంత్రిభిశ్చైవ తస్య
కోశగతం ధనమ్. ౧౧. హృతం సర్వమశేషేణ తదాఽతప్యత భూమిపః, నిష్కాసి
తశ్చనగరాత్స రాజా పరమద్యుతిః. ౧౨. జగామాశ్వమథారుహ్య మృగయామిష
తో వనమ్, ఏకాకీ విజనేఽరణ్యే బభ్రామోద్భ్రాంతమానసః. ౧౩. మునేః కస్యచిదా
గత్య స్వాశ్రమం శాంతమానసః, ప్రశాంతం జంతుసంయుక్తం మునిశిష్యగణైర్యు
తమ్. ౧౪. ఉవాస కంచిత్కాలం స రాజా పరమశోభనే, ఆశ్రమే మునివర్యస్య
దీర్ఘదృష్టేస్సుమేధసః. ౧౫. ఏకదా స మహీపాలో మునిం పూజావసానకే, కాలే గత్వా

పంచవింశతిభిః శ్లోకైరర్ధశ్లోకాధికైరథ, మనోః సావర్ణిసంజ్ఞస్య కథానకమిహోచ్యతే. సప్త
మాష్టమమన్వోః కథామాహ — సప్తమ ఇతి. ౧—౪. పృథివ్యుద్భవాయా మహీమయమూర్తే
ర్దేవ్యాః కథమారాధనం కృతమిత్యన్వయః. ౫. సురథో నామేతి. బ్రహ్మణః పుత్రోఽత్రిః తస్య
పుత్రో నిశాకరః స ఏవ రాజసూయం కృత్వా ద్విజరాజోఽభవత్తస్య పుత్రో బుధస్తస్య పుత్ర
శ్చైత్రస్తస్య పుత్రో విరథః తస్య పుత్రః సురథః. తదుక్తం బ్రహ్మవైవర్తే ప్రకృతిఖండే దుర్గో
పాఖ్యానే "తస్య చైత్రస్య పుత్రశ్చ రాజా విరథ ఏవ హి, తస్య పుత్రశ్చ సురథశ్చక్రవర్తీ
బృహచ్ఛ్రవాః" ఇతి. ౬, ౭. కోలా విధ్వంసినః కోలానామ్నా రాజ్ఞో నగరీ తస్యా విధ్వంసిన
ఇత్యర్థః. తదప్యుక్తం ప్రకృతిఖండే దుర్గామాహాత్మ్యే. "ధ్రువస్య పౌత్రో బలవాన్నుదిరుత్కల
నన్దనః, స్వాయంభువమనోర్వంశః సత్యవాదీ జితేంద్రియః. అక్షౌహిణీనాం శతకం గృహీత్వా సైన్య
మేవ చ, కోలాం చ వేష్టయామాస సురథస్య మహీపతేః. యుద్ధం బభూవ నియతం పూర్ణమబ్దం

ప్రణమ్యాశు పప్రచ్ఛ వినయాన్వితః. ౧౬. మునే మమ మనోదుఃఖం బాధతే చాధిసంభవమ్, జ్ఞాతతత్త్వస్య భూదేవ నిస్పృహ్జ్ఞస్య చ సంతతమ్. ౧౭. శత్రుభిర్నిర్జితస్యాపి హృతరాజ్యస్య సర్వతః, తథాపి తేషు మనసి మమ త్వం జాయతే స్ఫుటమ్. ౧౮. కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి కథం శర్మ లభేమునే, త్వదనుగ్రహమాశాసే వద వేదవిదాంవర. ౧౯. మునిరువాచ—ఆకర్ణయ మహీపాల మహాశ్చర్యకరంపరమ్, దేవీమాహాత్మ్యమతులం సర్వకామప్రదం పరమ్. ౨౦. జగన్మయీ మహామాయా విష్ణుబ్రహ్మహరోద్భవా, సా బలాదపహృత్యైవ జంతూనాం మానసాని హి. ౨౧. మోహాయ ప్రతిసంయచ్ఛేదితి జానీహి భూమిప, సా సృజత్యఖిలం విశ్వం సా పాలయతి సర్వదా. ౨౨. సంహారే హరరూపేణ సంహరత్యేవ భూమిప, కామదాత్రీ మహామాయా కాలరాత్రిర్దురత్యయా. ౨౩ విశ్వసంహారిణీ కాళీ కమలా కమలాలయా, తస్యాం సర్వం జగజ్జాతం తస్యాం విశ్వం ప్రతిష్ఠితమ్. ౨౪. లయమేష్యతి తస్యాం చ తస్మాత్సైవ పరాత్పరా, తస్యా దేవ్యాః ప్రసాదశ్చ యస్యోపరి భవేన్నృప. ౨౫. స ఏవ మోహమత్యేతి నాన్యథా ధరణీపతే.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధే దశమోఽధ్యాయః.

—మహాకాళ్యుత్పత్త్యాదిః.—

రాజోవాచ—కా సా దేవీ త్వయా ప్రోక్తా బ్రూహి కాలవిదాంవర, కా మోహయతి సత్త్వాని కారణం కిం భవేద్ద్విజ. ౧. కస్మాదుత్పద్యతే దేవీ కిం రూపా సా కిమాత్మికా, సర్వమాఖ్యాహి భూదేవ కృపయా మమ సర్వతః. ౨. మునిరువాచ—రాజన్దేవ్యాస్స్వరూపం తే వర్ణయామి నిశామయ, యథా చోత్పతితా దేవీయేనవా సా జగన్మయీ. ౩. యదా నారాయణో దేవో విశ్వం సంహృత్య యోగరాట్, ఆస్తీర్య శేషం భగవాన్సముద్రే నిద్రితోఽభవత్. ౪. తదా ప్రస్వాపవశగో దేవదేవో జనార్దనః, తత్కర్ణమలసంజాతౌ దానవౌ మధుకైటభౌ. ౫. బ్రహ్మాణం హంతుముద్యుక్తౌ దానవౌ ఘోరరూపిణౌ, తదా కమలజో దేవో దృష్ట్వా తౌ మధుకైటభౌ. ౬. నిద్రితం దేవదేవేశం చింతామాప దురత్యయామ్, నిద్రితో భగవానీశో దానవౌ చ దురాసదౌ. ౭. కిం కరోమి క్వగచ్ఛామి కథంశర్మ

చ నారద, జిగాయ సురథం రాజా ధ్రువవంశోద్భవస్తదేతి. ౮—౨౦. బ్రహ్మవిష్ణుహరాణాముద్భవో జన్మ యస్యాస్సకాశాదిత్యర్థః. ౨౧—౩౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

చతుస్త్రింశన్మహాపద్యైస్త్రైలోక్యక్షేమకారకమ్, మహాకాళీచరిత్రంచ సంక్షేపేణాత్ర కథ్యతే.

మునివాక్యం శ్రుత్వా రాజా పృచ్ఛతి—కా సా దేవీతి. సత్త్వాని జీవాన్. కారణం కిం మోహ

లభేయ్యాహమ్, ఏవం చింతయతస్తస్య బ్రహ్మయోనేర్మహాత్మనః ౮. బుద్ధిః ప్రాదుర
భూత్తత్ర తదా కార్యప్రసాధినీ, యస్యా వశంగతో దేవో నిద్రితో భగవాన్
హరిః ౯. తాం దేవీం శరణం యామి నిద్రాం సర్వప్రసూతికామ్ బ్రహ్మోవాచ—
దేవదేవిజగద్ధాత్రి భక్తాభీష్టఫలప్రదే ౧౦ జగన్మయే మహామాయే సముద్రశయనే
శివే,త్వదాజ్ఞావశగాస్సర్వే స్వస్వకార్యవిధాయినః ౧౧ కాలరాత్రిర్మహారాత్రిర్మో
హరాత్రిర్మదోత్కటా, వ్యాపినీ వశగా మాన్యా మహానందైకశేవధిః. ౧౨. మహ
నీయా మహారాధ్యా మాయా మధుమతీ మహీ, పరాపరాణాం సర్వేషాం పరమా
త్వం ప్రకీర్తితా ౧౩ లజ్జాపుష్టిః క్షమా కీర్తిః కాంతిః కారుణ్యవిగ్రహా, కమనీ
యా జగద్వంద్యా జాగ్రదాదిస్వరూపిణీ. ౧౪. పరమా పరమేశానీ పరానందా పరా
యణా,ఏకానేకస్వరూపా చ సద్వితీయా ద్వయాత్మికా ౧౫. త్రయీ త్రివర్గనిలయా
తుర్యా తుర్యపదాత్మికా, పఞ్చమీ పఞ్చభూతేశీ షష్ఠీ షష్ఠేశ్వరీతి చ. ౧౬. సప్త
మీ సప్తవారేశీ సప్తసప్తవరప్రదా, అష్టమీ వసునాథా చ నవగ్రహమయీశ్వరీ.
౧౭. నవరాగకళా రమ్యా నవసంఖ్యా నవేశ్వరి, దశమీ దశదిక్పూజ్యా దశా
శావ్యాపినీ రమా. ౧౮. ఏకాదశాత్మికా చైకాదశరుద్రనిషేవితా, ఏకాదశీతిథి
ప్రీతా ఏకాదశగణాధిపా. ౧౯. ద్వాదశీ ద్వాదశభుజా ద్వాదశాదిత్యజన్మభూః,
త్రయోదశాత్మికా దేవీ త్రయోదశగణప్రియా. ౨౦. త్రయోదశాభిధా భిన్నా
విశ్వేదేవాధిదైవతా, చతుర్దశేంద్రవరదా చతుర్దశమనుప్రసూః. ౨౧. పఞ్చాధిక
దశీ వేద్యా పఞ్చాధికదశీతిథిః, షోడశీ షోడశభుజా షోడశేందుకలామయీ. ౨౨.
షోడశాత్మకచంద్రాంశువ్యాప్తదివ్యకళేబరా, ఏవం రూపాసి దేవేశి నిర్గుణే తామ
సోదయే. ౨౩. త్వయా గృహీతో భగవాన్ దేవదేవో రమాపతిః, ఏతౌ దురా

నేత్యర్థః ౧—౯. నిద్రాం లక్షణయా నిద్రాధిష్ఠాత్రీం మహాకాళీం భగవతీం ప్రథమచరిత్ర
దేవతామ్. అత ఏవ సర్వప్రసూతికామితి విశేషణం సంగచ్ఛతే. ౧౦. సముద్రశయనే. సముద్భవ
త్యస్మాద్భూతజాతమితి సముద్రః పరమాత్మా స శయనం వాసస్థానం యస్యాః. బ్రహ్మరూపిణీత్యర్థః.
౧౧—౧౪. ఏకా అద్వితీయా ఏకస్వరూపా ఏకసంఖ్యారూపా సద్వితీయా ద్వితీయమాయావస్తు
సహితా. ద్వయాత్మికా ద్విత్వసంఖ్యావిశిష్టపదార్థాత్మికా. ౧౫. త్రయీ వేదత్రయీ తద్రూపా
గుణత్రయరూపా వా త్రివర్గా ధర్మార్థకామాః తుర్యా తుర్యావస్థారూపా. తుర్యపదం బ్రహ్మ తదా
త్మికా. యద్వా తుర్యా తురీయసంఖ్యారూపా. ఏవమేకాదిపదైరపి ఏకత్వాదిసంఖ్యా ఏవ లక్ష
ణయా గ్రాహ్యాః. యద్వా ప్రతిపదాదితిథయో గ్రాహ్యాః పంచమీ పంచత్వసంఖ్యారూపా షష్ఠీ
షట్సంఖ్యారూపా ఏవమేవ షష్ఠేశ్వరీ షష్ఠః షణ్ణాం పూరకః పదార్థస్తస్యేశ్వరీ. ఏవం సర్వత్ర
వ్యాఖ్యేయమ్. ౧౬—౧౯. త్రయోదశాత్మికేతి. మలమాసేన సహ త్రయోదశమాసాత్మికేత్యర్థః.

సదా దైత్యౌ విక్రాన్తౌ మధుకైటభౌ. ౨౪. ఏతయోశ్చ వధార్థాయ దేవేశం ప్రతిబోధయ. మునిరువాచ—ఏవం స్తుతా భగవతీ తామసీ భగవత్ప్రియా. ౨౫. దేవదేవం తదా త్యక్త్వా మోహయామాస దానవౌ, తదైవ భగవాన్విష్ణుః పరమాత్మా జగత్పతిః. ౨౬. ప్రబోధమాప దేవేశో దదృశే దానవోత్తమౌ, తదా తౌ దానవౌ ఘోరౌ దృష్ట్వా తం మధుసూదనమ్. ౨౭. యుద్ధాయ కృతసంకల్పౌ జగ్మతుస్సన్నిధిం హరేః, యుయుధే చ తతస్తాభ్యాం భగవాన్మధుసూదనః. ౨౮. పఞ్చవర్షసహస్రాణి బాహుప్రహరణో విభుః, తౌ తదాతిబలోన్మత్తౌ జగన్మాయావిమోహితౌ. ౨౯. వ్రియతాం వర ఇత్యేవమూచతుః పరమేశ్వరమ్, ఏవం తయోర్వచశ్శ్రుత్వా భగవానాదిపూరుషః ౩౦. వవ్రే వధ్యావుభౌ మేఽద్య భవేతామితి నిశ్చితమ్, తౌ తదాతిబలౌ దేవం పునరేవోచతుర్హరిమ్. ౩౧. ఆవాం జహి న యత్రోర్వీ పయసా చ పరిప్లుతా, తథేత్యుక్త్వా భగవతా గదాశంఖభృతా నృప. ౩౨. కృత్వా చక్రేణ వై ఛిన్నే జఘనే శిరసీ తయోః, ఏవం దేవీ సముత్పన్నా బ్రహ్మణా సంస్తుతా నృప. ౩౩. మహాకాలీ మహారాజ సర్వయోగేశ్వరేశ్వరీ, మహాలక్ష్మ్యాస్తథోత్పత్తిం నిశామయ మహీపతే. ౩౪

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

—॥ మహాలక్ష్మ్యుత్పత్త్యాదిః. ॥—

మునిరువాచ—మహిషీగర్భసంభూతో మహాబలపరాక్రమః, దేవాన్సర్వాన్పరాజిత్య మహిషోఽభూజ్జగత్ప్రభుః ౧. సర్వేషాం లోకపాలానామధికారాన్మహాసురః, బలాన్నిర్జిత్య బుభుజే త్రైలోక్యైశ్వర్యమద్భుతమ్. ౨. తతః పరాజితాస్సర్వే దేవాస్స్వర్గపరిచ్యుతాః, బ్రహ్మాణం చ పురస్కృత్య తే జగ్ముర్లోకముత్తమమ్. ౩. యత్రోత్తమౌ దేవదేవౌ సంస్థితౌ శంకరాచ్యుతౌ, వృత్తాన్తం కథయామాసుర్మహిషస్య దురాత్మనః. ౪. దేవానాం చైవ సర్వేషాం స్థానాని తరసా

౨౦, ౨౧. పంచాధికదశీ పంచదశీ కామరాజవిద్యారూపా త్రిపురసున్దరీవిద్యా తయా వేద్యేత్యర్థః. పంచాధికదశీ తిథిః పంచదశీతిథిరూపేత్యర్థః. ౨౨—౩౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

త్ర్యధికైర్నవతిశ్లోకైర్మహాలక్ష్మ్యాః కథానకమ్, తథా మహాసరస్వత్యాః సంక్షేపేణాత్ర వర్ణ్యతే. ప్రతిజ్ఞాతాం మహాలక్ష్మ్యా ఉత్పత్తిం వర్ణయతి. మహిషీగర్భేతి. ఇయం కథా పంచమస్కంధే విస్తరేణోక్తా. ౧, ౨. లోకముత్తమమితి. 'లోకస్తు భువనే జనే' ఇతి కోశాత్ భువనం కాత్యాయనాశ్రమరూపమిత్యర్థః. ౩. యత్రోత్తమౌ దేవదేవావితి. యత్ర కాత్యాయనాశ్రమే ఇత్యర్థః. అత ఏవ కాలికాపురాణే కాత్యాయనశిష్యం స్త్రీరూపేణ మోహయన్తం మహిషాసురం ప్రతి కాత్యాయనః శశాప స్త్రీ త్వాం నిహనిష్యతీతి. తద్వచనసార్థక్యాయ దేవ్యా తదాశ్రమ ఏవ

సురః, వినిర్జిత్య స్వయం భుంక్తే బలవీర్యమదోద్ధతః. ౫. మహిషాసురనామాసౌ దుష్టదైత్యోఽమరేశ్వరౌ, వధోపాయం చ తస్యాశు చింత్యతామసురార్దనౌ ౬ ఏవం శ్రుత్వా స భగవాన్దేవానామార్తియుగ్వచః, చకార కోపం సుబహుం తథా శంకరపద్మజౌ. ౭ ఏవం కోపయుతస్యాస్య హరేరాస్యాన్మహీపతే, తేజః ప్రాదురభూద్దివ్యం సహస్రార్కసమద్యుతి. ౮. అథానుక్రమతస్తేజస్సర్వేషాం త్రిదివౌకసామ్, శరీరాదుద్భవం ప్రాప హర్షయద్విబుధాధిపాన్ ౯. యదభూచ్ఛాంభవం తేజో ముఖమస్యాదభద్యత, కేశా బభూవుర్యామ్యేన వైష్ణవేన చ బాహవః. ౧౦. సౌమ్యేన చ స్తనౌ జాతౌ మాహేంద్రేణ చ మధ్యమః, వారుణేన తతో భూప జంఘోరూ సంబభూవతుః. నితంబౌ తేజసా భూమేః పాదౌ బ్రాహ్మేణ తేజసా, పాదాంగుల్యో భానవేన వాసవేన కరాంగులీః. ౧౨ కౌబేరేణ తథా నాసా దంతాస్సంజజ్ఞిరే తదా, ప్రాజాపత్యేనోత్తమేన తేజసా వసుధాధిప. ౧౩. పావకేన చ సంజాతం లోచనత్రితయం శుభమ్, సాధ్యేన తేజసా జాతే భ్రుకుట్యౌ తేజసో నిధీ ౧౪ కర్ణౌ వాయవ్యతో జాతౌ తేజసో మనుజాధిప, సర్వేషాం తేజసా దేవీ జాతా మహిషమర్దినీ. ౧౫ శూలం దదౌ శివో విష్ణుశ్చక్రం శంఖం చ పాశభృత్, హుతాశనో దదౌ శక్తిం మారుతశ్చాపసాయకౌ. ౧౬. వజ్రం మహేంద్రః ప్రదదౌ ఘంటాం చైరావతాద్గజాత్, కాలదండం యమో బ్రహ్మా చాక్షమాలా కమండలూ ౧౭. దివాకరో రశ్మిమాలాం రోమకూపేషు సందదౌ, కాలః ఖడ్గం తథా చర్మ నిర్మలం వసుధాధిప. ౧౮ సముద్రో నిర్మలం హారమజరే చాంబరే నృప, చూడామణిం కుండలే చ కటకాని తథాంగదే. అర్ధచంద్రం నిర్మలం చ నూపురాణి తథా దదౌ, గ్రైవేయకం భూషణం చ తస్యై దేవ్యై ముదాన్వితః. ౨౦. విశ్వకర్మా చోర్మికాశ్చ దదౌ తస్యై ధరాపతే, హిమవాన్వాహనం సింహం రత్నాని వివిధాని చ ౨౧. పానపాత్రం సురాపూర్ణం దదౌ తస్యై ధనాధిపః, శేషశ్చ భగవాన్దేవో నాగహారం దదౌ విభుః. ౨౨. అన్యైరశేషవిబుధైర్మానితా సా జగన్మయీ, తాం తుష్టువుర్మహాదేవీం దేవా మహిషపీడితాః. ౨౩. నానాస్తోత్రైర్మహేశానీం జగదుద్భవకారిణీమ్, తేషాం నిశమ్య దేవేశీ స్తోత్రం విబుధపూజితా. ౨౪. మహిషస్య వధార్థాయ మహానాదం చకారహ, తేన నాదేన మహిషశ్చకితోఽభూద్ధరాపతే. ౨౫. ఆససాద జగద్ధాత్రీం సర్వసైన్యసమావృతః,

---

వతారో గృహీతోఽత ఏవ దేవ్యాః కాత్యాయనీతి నామేత్యుక్తమ్. ఇత్థం వృత్తాన్తమవతారస్య హరిహరౌ జ్ఞాత్వా ప్రథమత ఏవ కాత్యాయనాశ్రమే గత్వా స్థితవన్తావితి గమ్యతే. ౪—౧౧.

తతస్స యుయుధే దేవ్యా మహిషాఖ్యో మహాసురః. ౨౬. శస్త్రాస్త్రైర్బహుధా ముక్తైః పూరయన్నంబరాంతరమ్, చిక్షురో గ్రామణీస్సేనాపతిర్దుర్ధరదుర్ముఖౌ. ౨౭. బాష్కలశ్శస్త్రప్రక్షశ్చైవ బిడాలవదనోపరః, ఏతైశ్చాన్యైరసంఖ్యాతైస్సంగ్రామాంతరసన్నిభైః. ౨౮. యోధైః పరివృతో వీరో మహిషో దానవోత్తమః, తతస్సా కోపతామ్రాక్షీ దేవీ లోకవిమోహినీ. ౨౯. జఘాన యోధాన్సమరే దేవీ మహిషమాశ్రితాన్, తతస్తేషు హతేష్వేవ స దైత్యో రోషమూర్ఛితః. ౩౦. ఆససాద తదా దేవీం తూర్ణం మాయావిశారదః, రూపాంతరాణి సంభేజే మాయయా దానవేశ్వరః. ౩౧. తాని తాన్యస్య రూపాణి నాశయామాస సా తదా, తతో௨౧తే మాహిషం రూపం బిభ్రాణ మమరార్దనమ్. ౩౨. పాశేన బద్ధ్వా సుదృఢం ఛిత్వా ఖడ్గేన తచ్ఛిరః, పాతయామాస మహిషం దేవీ దేవగణాంతకమ్. ౩౩. హాహాకృతం తతశ్శేషసైన్యం భగ్నం దిశోదశ, తుష్టువుర్దేవదేవేశీం సర్వే దేవాః ప్రమోదితాః. ౩౪. ఏవం లక్ష్మీస్సముత్పన్నా మహిషాసురమర్దినీ, రాజన్ శృణు సరస్వత్యాః ప్రాదుర్భావో యథా௨భవత్. ౩౫ ఏకదా శుంభనామా௨௨సీద్దైత్యో మదబలోత్కటః, నిశుంభశ్చాపి తద్భ్రాతా మహాబలపరాక్రమః. ౩౬. తేన సంపీడితా దేవాస్సర్వే భ్రష్టశ్రియో నృప, హిమవంతమథాసాద్య దేవీం తుష్టువురాదరాత్. ౩౭. దేవా ఊచుః — జయ దేవేశి భక్తానామార్తినాశనకోవిదే, దానవాంతకరూపే త్వమజరామరణే௨నఘే. ౩౮. దేవేశి భక్తిసులభే మహాబలపరాక్రమే, విష్ణుశంకరబ్రహ్మాదిస్వరూపే௨నంతవిక్రమే. ౩౯. సృష్టిస్థితికరే నాశకారికే కాంతిదాయిని, మహాతాణ్డవసుప్రీతే మోదదాయిని మాధవి. ౪౦. ప్రసీద దేవదేవేశి ప్రసీద కరుణానిధే, నిశుంభశుంభసంభూతభయాపారాంబువారిధేః. ౪౧. ఉద్ధరాస్మాన్ప్రపన్నార్తినాశికే శరణాగతాన్, ఏవం సంస్తువతాం తేషాం త్రిదశానాం ధరాపతే. ౪౨. ప్రసన్నా గిరిజా ప్రాహ బ్రూత స్తవనకారణమ్, ఏతస్మిన్నంతరే తస్యాః కోశరూపాత్సముత్థితా. ౪౩. కౌశికీ సా జగత్పూజ్యా దేవాన్ప్రీత్యేదమబ్రవీత్, ప్రసన్నా௨హం సురశ్రేష్ఠాస్స్తవేనోత్తమరూపిణీ. ౪౪. వ్రియతాం వర ఇత్యుక్తే దేవాస్సంవవ్రిరే వరమ్, శుంభనామా వరో భ్రాతా నిశుంభస్తస్య విశ్రుతః. ౪౫. త్రైలోక్యమోజసా௨௨క్రాంతం దైత్యేన బలశాలినా, తద్వధశ్చింత్యతాం దేవి దురాత్మా దానవేశ్వరః. ౪౬. బాధతే సతతం దేవి తిరస్కృత్య నిజౌజసా. శ్రీదేవ్యువాచ — దేవశత్రుం పాతయిష్యే నిశుంభం శుంభమేవ చ. ౪౭. స్వస్థాస్తిష్ఠత భద్రం వః

కరాంగుళీః కరాంగుళ్యః ఆర్షప్రయోగః. ౧౨—౩౦. రూపాన్తరాణి గజాదీనామ్. ౩౧—౪౯.

కంటకం నాశయామి వః, ఇత్యుక్త్వా దేవదేవేశీ దేవాన్సేంద్రాన్వయామయీ. ౪౮
జగామాదర్శనం సద్యో మిషతాం త్రిదివౌకసామ్, దేవాస్సమాగతా హృష్టాస్సు
వర్ణాద్రిగుహాం శుభామ్. ౪౯. చండముండౌ పశ్యతస్స్మ భృత్యౌ శుంభనిశుంభ
యోః, దృష్ట్వా తాం చారుసర్వాంగీం దేవీం లోకవిమోహినీమ్ ౫౦ కథయా
మాసతూ రాజ్ఞే భృత్యౌ తౌ చండముండకౌ, దేవ పర్వాసురశ్రేష్ఠ రత్నభో
గార్హ మానద. ౫౧. అపూర్వా కామినీ దృష్టా చావాభ్యాం రిపుమర్దన, తస్యా
స్సంభోగయోగ్యత్వమస్త్యేవ తవ సాంప్రతమ్ ౫౨. తాం సమానయ చార్వంగీం
భుంక్ష్వ సౌఖ్యసమన్వితః, తాదృశీ నాసురీ నారీ న గంధర్వీ న దానవీ ౫౩. న
మానవీ నాపి దేవీ యాదృశీ సా మనోహరా, ఏవం భృత్యవచశ్శ్రుత్వా శుంభః
పరబలార్దనః. ౫౪. దూతం సంప్రేషయామాస సుగ్రీవం నామ దానవమ్, స దూ
తస్త్వరితం గత్వా దేవ్యాస్సవిధమాదరాత్. ౫౫ వృత్తాంతం కథయామాస
దేవ్యై శుంభస్య యద్వచః, దేవీ శుంభాసురో నామ త్రైలోక్యవిజయీ ప్రభుః.
౫౬. సర్వేషాం రత్నవస్తూనాం భోక్తా మాన్యో దివౌకసామ్, తదుక్తం శృణు మే
దేవి రత్నభోక్తాహమవ్యయః. ౫౭. త్వం చాపి రత్నభూతాసి భజ మాం చారు
లోచనే, సర్వేషు యాని రత్నాని దేవాసురనరేషు చ. ౫౮ తాని మయ్యేవసుభ
గే భజ మాం కామజై రసైః. దేవ్యువాచ—సత్యం వదసి హే దూత దైత్యరాజ
ప్రియంకరమ్. ప్రతిజ్ఞాయా మయా పూర్వం కృతా సా వ్యవృతా కథమ్, భవేత్తాం
శృణు మే దూత యా ప్రతిజ్ఞా మయా కృతా. ౫౯. యో మే దర్పం విధునుతే
యో మే బలమపోహతి, యో మే ప్రతిబలో భూయాత్స ఏవ మమ భోగభాక్
౬౦. తత ఏనాం ప్రతిజ్ఞాం మే సత్యాం కృత్వా సురేశ్వరః, గృహ్ణాతు పాణిం
తరసా తస్యాశక్యం కిమత్ర హి. ౬౧. తస్మాద్గచ్ఛ మహాదూత స్వామినం బ్రూహి
చాదృతః, ప్రతిజ్ఞాం చాపి మే సత్యాం విధాస్యతి బలాధికః ౬౨. ఏవం వాక్యం
మహాదేవ్యాస్సమాకర్ణ్య స దానవః, కథయామాస శుంభాయ దేవ్యావృత్తాంత
మాదితః ౬౩. తదప్రియం దూతవాక్యం శుంభశ్శ్రుత్వా మహాబలః, కోపమా
హారయామాస మహాంతం దనుజాధిపః. ౬౪. తతో ధూమ్రాక్షనామానం దైత్యం
దైత్యపతిః ప్రభుః, ఆదిదేశ శృణు వచో ధూమ్రాక్ష మమ చాదృతః. ౬౫. తాం
దుష్టాం కేశపాశేషు ధృత్వా హ్యానీయతాం మమ, సమీపమవిలంబేన శీఘ్రం
గచ్ఛస్వ మే పురః. ౬౬. ఇత్యాదేశం సమాసాద్య దైత్యేశో ధూమ్రలోచనః,
షష్ట్యా సురాణాం సహితస్సహస్రాణాం మహాబలః. ౬౭. తుహినాచలమాసాద్య

ప్రథమమదర్శనం గతాం పునర్హిమాలయే సున్దరం రూపం ధృత్వా స్థితాం చండముణ్డౌ దృష్టవన్తౌ

దేవ్యాస్సవిధమేవ సః, ఉచ్చైర్దేవీం జగాదాశు భజ దైత్యపతిం శుభే. ౧౯. శుభం నామ మహావీర్యం సర్వభోగానవాప్నుహి, నోచేత్కేశాన్ గృహీత్వా త్వాం నేష్యే దైత్యపతిం ప్రతి. ౨౦. ఇత్యుక్తా సా తతో దేవీ దైత్యేన త్రిదశారిణా, ఉవాచ దైత్య యద్బ్రూషే తత్సత్యం తే మహాబల. ౨౧. రాజా శుంభాసురస్త్వం చ కిం కరిష్యసి తద్వద, ఇత్యుక్తో దైత్యపోఽధావత్తూర్ణం శస్త్రసమన్వితః ౨౨. భస్మసాత్తం చకారాశు హుంకారేణ మహేశ్వరీ, తతస్సైన్యం వాహానేన దేవ్యా భగ్నం మహీపతే. ౨౩. దిశో దశాభజచ్ఛీఘ్రం హాహాభూతమచేతనమ్, తద్వృత్తాంతం సమాశ్రుత్య సశుంభో దైత్యరాడ్విభుః ౨౪. చుకోప చ మహాకోపాద్భ్రుకుటీకుటిలాననః, తతః కోపపరీతాత్మా దైత్యరాజః ప్రతాపవాన్. ౨౫. చణ్డముణ్డౌ రక్తబీజం క్రమతః ప్రేషయద్విభుః, తే చ గత్వా త్రయో దైత్యా విక్రాంతా బహువిక్రమాః. దేవీం గ్రహీతుమారబ్ధయత్నాస్తే హ్యభవన్బలాత్, తానాపతత ఏవాసౌ జగద్ధాత్రీ మహోత్కటా. ౨౬. శూలం గృహీత్వా వేగేన పాతయామాస భూతలే, ససైన్యాన్నిహతాఞ్ఛ్రుత్వా దైత్యాం స్త్రీస్థానవేశ్వరా. ౨౯. శుంభశ్చైవ నిశుంభశ్చ సమాజగ్మతురోజసా, నిశుంభశ్చైవ శుంభశ్చ కృత్వా యుద్ధం మహోత్కటమ్. దేవ్యాశ్చ వశగౌ జాతౌ నిహతౌ చ తయాసురౌ, ఇతి దైత్యవరం శుంభం ఘాతయిత్వా జగన్మయీ. ౩౦. విబుధైస్సంస్తుతా తద్వత్సాఽఽద్యా వాగీశ్వరీ పరా, ఏవం తే వర్ణితో రాజన్ప్రాదుర్భావోఽతిరమ్యకః. ౩౧. కాళ్యాశ్చైవ మహాలక్ష్మ్యాస్సరస్వత్యాః క్రమేణ చ, పరాపరేశ్వరీ దేవీ జగత్సర్గం కరోఽతి చ. ౩౨. పాలనం చైవ సంహారం సైవ దేవీ దధాతి హి, తాం సమాశ్రయ దేవేశీం జగన్మోహనివారిణీమ్. ౩౩. మహామాయాం పూజ్యతమాం సా కార్యం తే విధాస్యతి. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—ఇతి రాజావచశ్శ్రుత్వా మునేః పరమశోభనమ్. ౩౪. దేవీం జగామ శరణం సర్వకామఫలప్రదామ్, నిరాహారో యతాత్మా చ తన్మనాశ్చ సమాహితః ౩౫. దేవీమూర్తిం మృన్మయీం చ పూజయామాస భక్తితః, పూజనాంతే బలిం తస్యై నిజగాత్రాసృజం దదత్. ౩౬. తదా ప్రసన్నా దేవేశీ జగద్యోనిః కృపావతీ, ప్రాదుర్బభూవ పురతో వరం బ్రూహీతి భాషిణీ. ౩౭. స రాజా నిజమోహస్య నాశనం జ్ఞానముత్తమమ్, రాజ్యం నిష్కంటకం చైవ యాచతిస్మ మహేశ్వరీమ్. ౩౮. దేవ్యువాచ—రాజన్నిష్కంటకం రాజ్యం జ్ఞానం వై మోహనాశనమ్, భవిష్యతి మయా దత్తమస్మిన్నేవ భవే తవ. ౩౯. అన్యచ్చ శృణు భూపాల జన్మాంతరవిచేష్టి

విత్యాహ—చండముండావితి. అత్ర పంచమస్కన్ధోక్తకథయా అత్రత్యోక్తకథయా చ క్వచి

తమ్, భానోర్జన్మ సమాసాద్య సావర్ణిర్భవితా భవాన్. ౯౦. తత్ర మన్వంతర స్యాపి పతిత్వం బహువిక్రమమ్, సంతతిం బహులాం చాపి ప్రాప్స్యసే మదనుగ్రహాత్. ౯౧. ఏవం దత్త్వా వరం దేవీ జగామాదర్శనం తదా, సోఽపి దేవ్యాః ప్రసాదేన జాతో మన్వంతరాధిపః. ౯౨. ఏవం తే వర్ణితం సాధో సావర్ణేర్జన్మకర్మ చ, ఏతత్పఠన్ తథా శృణ్వన్దేవ్యనుగ్రహమాప్నుయాత్ ౯౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

అవశిష్టషణ్మనువృత్తాన్తకథనమ్.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—అథాతశ్శ్రూయతాం శేషమనూనాం చరితముద్భవమ్, యస్య స్మరణమాత్రేణ దేవీభక్తిః ప్రజాయతే. ౧. ఆసన్వైవస్వతమనోః పుత్రాష్షడ్విమలోదయాః, కరూషశ్చ పృషధ్రశ్చ నాభాగో లిష్ట ఏవ చ. ౨. శర్యాతిశ్చ త్రిశంకుశ్చ సర్వ ఏవ మహాబలాః, తతష్షడేవ తే గత్వా కాళింద్యాస్తీరముత్తమమ్ ౩. నిరాహారా జితశ్వాసాః పూజాం చక్రుస్తతస్థితాః, దేవ్యామహీమయీం మూర్తిం వినిర్మాయ పృథక్పృథక్. ౪. వివిధైరుపచారైస్తాం పూజయామాసురాదృతాః, తతశ్చ సర్వ ఏవైతే తపస్సారా మహాబలాః. ౫. జీర్ణపర్ణాశనా వాయుభక్షణాస్తోయజీవనాః, ధూమ్రపానా రశ్మిపానాః క్రమశశ్చ బహుశ్రమాః. ౬. తతస్తేషామాదరేణారాధనం కుర్వతాం సదా, విమలా మతిరుత్పన్నా సర్వమోహవినాశినీ. ౭. బభూవుర్మనుపుత్రాస్తే దేవీపాదైకచింతనాః, మత్వా విమలయా తేషాం ఆత్మన్యేవాఖిలం జగత్. ౮. దర్శనం సంజగామాశు తదద్భుతమివాభవత్, ఏవం ద్వాదశవర్షాంతే తపసా జగదీశ్వరీ. ౯. ప్రాదుర్బభూవ దేవేశీ సహస్రార్కసమద్యుతిః, తాం దృష్ట్వా విమలాత్మానో రాజపుత్రాష్షడేవ తే. ౧౦. తుష్టువుర్భక్తిసమ్భ్రాంతఃకరణా భావసంయుతాః. రాజపుత్రా ఊచుః—మహేశ్వరి జయేశాని పరమే కరుణాలయే. ౧౧. వాగ్భవారాధనప్రీతే వాగ్భవప్రతిపాదితే, క్లీంకార

త్క్వచిద్విరోధో దృశ్యతే స వక్తృభేదాత్కల్పభేదాచ్చ పరిహార్యః. ౫౦—౭౨. వాహనేన—సింహేన. ౭౩—౯౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే దశమస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

సప్తవింశతియుక్తైశ్చ శతశ్లోకైరతః పరమ్, మనూనామవశిష్టానాం షణ్ణాం వృత్తముదీర్యతే.

అష్టమనూనాం వృత్తమభిధాయావశిష్టషణ్మనూనాం వృత్తం కీర్తయతి—అథాత ఇతి. ౧—౭. ఆత్మన్యేవ స్వాత్మన్యేవ సర్వం జగద్దర్శనం జగామ సర్వాధిష్ఠానబ్రహ్మరూపదేవ్యాః సాక్షాత్కారస్తేషాం జాత ఇతి భావః. తథా చ మనుః "సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, సమ్పశ్యన్నాత్మనా జీవః స్వారాజ్యమధిగచ్ఛ"తీతి. ౮. తదద్భుతమివేతి. యద్యోగాదిభిరపి వస్తునప్రాప్యతే తత్కేవలం భగవత్యారాధనేన ఆత్మస్వరూపం లబ్ధమిత్యాశ్చర్యం లోకానామభవదిత్యర్థః. ౯—౧౨.

విగ్రహే దేవి క్లీంకారప్రీతిదాయిని. ౧౨. కామరాజమనోమోదదాయినీశ్వర
తోషిణి, మహామాయే మోదపరే మహాసామ్రాజ్యదాయిని. ౧౩. విష్ణ్వర్కహార
శక్రాదిస్వరూపే భోగవర్ధిని, ఏవం స్తుతా భగవతీ రాజపుత్రైర్మహాత్మభిః. ౧౪
ప్రసాదసుముఖీ దేవీ ప్రోవాచ వచనం శుభమ్. శ్రీదేవ్యువాచ— రాజపుత్రా మహా
త్మానో భవన్తస్తపసా యుతాః. ౧౫ నిష్కల్మషాశ్శుద్ధధియో జాతా వై మదుపా
సనాత్, వరం మనోగతం సర్వం యాచధ్వం మా విలంబితమ్. ౧౬. ప్రసన్నాహం
ప్రదాస్యామి యుష్మాకం మనసి స్థితమ్. రాజపుత్రా ఊచుః— దేవి నిష్కంటకం
రాజ్యం సంతతిశ్చిరజీవినీ. ౧౭. భోగా అవ్యాహతాః కామం యశస్తేజో మతిశ్చహ,
అకుంఠితత్వం సర్వేషామేష ఏవ వరో హితః. ౧౮. శ్రీదేవ్యువాచ— ఏవమస్తు
చ సర్వేషాం భవతాం యన్మనోగతమ్, అథాన్యదపి మే వాక్యం శ్రూయతామాద
రాదిదమ్. ౧౯. భవంతస్సర్వ ఏవైతే మన్వంతరపతీశ్వరాః, సంతత్యా దీర్ఘయా
భోగైరనేకైరపి సంగమః. ౨౦. అఖండితబలైశ్వర్యం యశస్తేజోవిభూతయః,
భవితారో మత్ప్రసాదాద్రాజపుత్రాః క్రమేణ తు. ౨౧. శ్రీనారాయణఉవాచ—
ఏవం తేభ్యో వరాందత్వా భ్రామరీ జగదంబికా, అంతర్ధానం జగామాశు భక్త్యై
తైస్సంస్తుతా సతీ. ౨౨. తే రాజపుత్రాస్సర్వేఽపి తస్మిన్జన్మన్యనుత్తమమ్, రాజ్యం
మహీంగతాన్భోగాన్బుభుజుశ్చ మహౌజసః. ౨౩. సంతతిం చాఖండితాం తే సము
త్పాద్య మహీతలే, వంశం సంస్థాప్య సర్వేఽపి మనూనాం పతయోఽభవన్. ౨౪.
భవాంతరే క్రమేణైవ సావర్ణిపదభాగినః, ప్రథమో దక్షసావర్ణిర్నవమో మను
రీరితః. ౨౫. అవ్యాహతబలో దేవ్యాః ప్రసాదాదభవద్విభుః, ద్వితీయో మేరు
సావర్ణిర్దశమో మనురేవచ. ౨౬. బభూవ మన్వంతరపో మహాదేవీప్రసాదతః, తృతీ
యో మనురాఖ్యాతస్సూర్యసావర్ణినామకః. ౨౭. ఏకాదశో మహాత్మాహ
స్తపసా స్వేన భావితః, చతుర్థశ్చంద్రసావర్ణిర్ద్వాదశో మనురాడ్విభుః. ౨౮. దేవీస
మారాధనేనజాతో మన్వంతరేశ్వరః, పఞ్చమో రుద్రసావర్ణిస్త్రయోదశమనుస్స్మృ
తః. ౨౯. మహాబలో మహాసత్త్వో బభూవ జగదీశ్వరః, షష్ఠశ్చ విష్ణుసావర్ణిశ్చతుర్ద
శమనుః కృతీ. ౩౦. బభూవ దేవీవరతో జగతాం ప్రథితః ప్రభుః, చతుర్దశైతే
మనవో మహాతేజో బలైర్యుతాః. ౩౧. దేవ్యారాధనతః పూజ్యా వంద్యాలోకే
షు నిత్యశః, మహాప్రతాపినస్సర్వే భ్రామర్యాస్తుప్రసాదతః. ౩౨. నారదఉవాచ—
కేయం సా భ్రామరీ దేవీ కథం జాతా కిమాత్మికా, తదాఖ్యానం వద ప్రాజ్ఞ

కామరాజః ౧౩—౨౧. భ్రామరీ జగదమ్బికేతి. అనేన చైతే షణ్మనవో భ్రామర్యా ఉపాసకా
ఇతి బోధితమ్. ౨౨—౩౨. భ్రామర్యాస్తు ప్రసాదత ఇతి శ్రుత్వా పృచ్ఛతి— నారద ఉవాచ—

విచిత్రం శోకనాశనమ్. ౩౩. న తృప్తిమధిగచ్ఛామి పిబన్దేవీకథామృతమ్, అమృతం పిబతాం మృత్యుర్నాస్య శ్రవణతో యతః. ౩౪. నారాయణ ఉవాచ—శృణు నారద వక్ష్యామి జగన్మాతుర్విచేష్టితమ్, అచిన్త్యావ్యక్తరూపాయా విచిత్రం మోక్షదాయకమ్. ౩౫ యద్యచ్చరిత్రం శ్రీదేవ్యాస్తత్సర్వం లోకహేతవే, నిర్వ్యాజయా కరుణయా పుత్రే మాతుర్యథా తథా. ౩౬. పూర్వం దైత్యో మహానాసీదరుణాఖ్యో మహాబలః, పాతాళే దైత్యసంస్థానే దేవద్వేషీ మహాఖలః. ౩౭. స దేవాఞ్జేతుకామశ్చ చకార పరమం తపః, పద్మసంభవముద్దిశ్య సనస్త్రాతా భవిష్యతి. ౩౮. గత్వా హిమవతః పార్శ్వే గంగాజలసుశీతలే, పర్ణాశనో యోగీ సన్నిరుధ్య మరుద్గణమ్. ౩౯. గాయత్రీజపసంసక్తస్సకామస్తమసా యుతః, దశవర్షసహస్రాణి తతో వారికణాశనః ౪౦. దశవర్షసహస్రాణి తతః పవనభోజనః, దశవర్షసహస్రాణి నిరాహారోఽభవత్తతః. ౪౧ ఏవం తపస్యతస్తస్య శరీరాదుత్థితోఽనలః, దదాహ జగతీం సర్వాం తదద్భుతమివాభవత్. ౪౨. కిమిదం కిమిదం చేతి దేవాస్సర్వే చకంపిరే, సంత్రస్తాస్సకలాలోకా బ్రహ్మాణం శరణం యయుః. ౪౩. విజ్ఞాపితం దేవవరైశ్శ్రుత్వా తత్ర చతుర్ముఖః, గాయత్రీసహితో హంససమారూఢో యయౌ ముదా. ౪౪. ప్రాణమాత్రావశిష్టం తం ధమనీశతసంకులమ్, శుష్కోదరం క్షామగాత్రం ధ్యానమీలితలోచనమ్. ౪౫. దదర్శ తేజసాదీప్తం ద్వితీయమివ పావకమ్, వరం వరయ భద్రం తే వత్స యన్మనసి స్థితమ్. ౪౬. శ్రుతిమాత్రేణ సంతోషకారకం వాక్యమూచివాన్, శ్రుత్వా బ్రహ్మముఖాద్వాణీం సుధాధారామివారుణః. ౪౭ ఉన్మీలితాక్షః పురతో దదర్శ జలజోద్భవమ్, గాయత్రీసహితం దేవం చతుర్వేదసమన్వితమ్. ౪౮. అక్షస్రక్కుండికాహస్తం జపంతం బ్రహ్మ శాశ్వతమ్, దృష్ట్వోత్థాయ ననామాథ స్తుత్వా చ వివిధైస్స్తవైః ౪౯ వరం వవ్రే స్వబుద్ధిస్థం మా భవేన్మృత్యురిత్యపి, శ్రుత్వారుణవచో బ్రహ్మా బోధయామాస సాదరమ్ ౫౦ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశాద్యా మృత్యునా కవలీకృతాః, తదాన్యేషాం తు కా వార్తా మరణే దానవోత్తమ. ౫౧. వరం యోగ్యం తతో బ్రూహి దాతుం యశ్శక్యతే మయా, నాత్రాగ్రహం ప్రకుర్వంతి బుద్ధిమంతో జనాః క్వచిత్. ౫౨. ఇతి బ్రహ్మవచశ్శ్రుత్వా పునః ప్రోవాచ సాదరమ్, న యుద్ధేన

కేయమితి. ౩౩. అస్య శ్రవణమాత్రేణైవ మృత్యుర్నాస్తీత్యర్థః. ౩౪—౩౬. అరుణాఖ్యః అయం విప్రచిత్తివంశోద్భవ ఇతి పురాణాన్తరే స్పష్టమ్. ౩౭—౪౮. బ్రహ్మ ప్రణవం గాయత్రీం వా జపన్తమ్. ౪౯—౫౨ న పుంభ్యో నాపి యోషిత ఇతి. అత్ర స్త్రీపుంశబ్దేన మనుష్యాకారావేవ స్త్రీపుంసౌ గృహ్యేతే న పురుషమాత్రం న వా స్త్రీలింగమాత్రమ్. అన్యథా ద్విపాచ్చతుష్పదాదీనామపి స్త్రీపుంసోరేవాన్తర్భావాత్తేషాం పునర్గ్రహణం వ్యర్థమేవ స్యాదత ఏవ దేవ్యాః స్త్రీపుం

చ శస్త్రాస్త్రైర్న పుంభ్యో నాపి యోషితః.౪౩.ద్విపాద్భ్యో వా చతుష్పాద్భ్యో నోభయాకారతస్తథా, భవేన్మే మృత్యురిత్యేవం దేవ దేహి వరం ప్రభో. ౪౪. బలం చ విపులం దేహి యేన దేవ జయో భవేత్, ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా తథాస్త్వితి వచోఽబ్రవీత్. ౪౫. దత్త్వా వరం జగామాశు పద్మజస్స్వంనికేతనమ్, తతోఽరుణాఖ్యో దైత్యస్తు పాతాళాత్స్వాశ్రయస్థితాన్. ౪౬. దైత్యానాకారయామాస బ్రహ్మణో వరదర్పితః, ఆగత్య తేఽసురాస్సర్వే దైత్యేశం తం ప్రచక్రిరే. ౪౭. దూతం చ ప్రేషయామాసుర్యుద్ధార్థమమరావతీమ్, దూతవాక్యం తదా శ్రుత్వా దేవరాడ్భయకంపితః ౪౮. దేవైస్సార్థం జగామాశు బ్రహ్మణస్సదనం ప్రతి, బ్రహ్మవిష్ణూ పురస్కృత్య జగ్ముస్తే శంకరాలయమ్ ౪౯. విచారం చక్రిరే తత్ర వధార్థం తే సురద్రుహామ్,ఏతస్మిన్సమయే తత్ర దైత్యసేనా సమావృతః ౫౦ అరుణాఖ్యో దైత్యరాజో జగామాశు త్రివిష్టపమ్, సూర్యేందుయమవహ్నీనామధికారాన్పృథక్ పృథక్. ౫౧. స్వయం చకార తపసా నానారూపధరో మునే, స్వస్వస్థానచ్యుతాస్సర్వే జగ్ముః కైలాసమణ్డలమ్. ౫౨. శశంసుశ్శంకరం దేవాస్స్వస్వ దుఃఖం పృథక్పృథక్, మహాన్విచారస్తత్రాసీత్కింకర్తవ్యమతః పరమ్.౫౩.న యుద్ధే న చ శస్త్రాస్త్రైర్న పుంభ్యో నాపి యోషితః, ద్విపాద్భ్యో వా చతుష్పాద్భ్యో నోభయాకారతోఽపి వా ౫౪. మృత్యుర్భవేదితి బ్రహ్మా ప్రోవాచ వచనం యతః, ఇతి చింతాతురాస్సర్వే కర్తుం కించిన్న చక్షమాః. ౫౫. ఏతస్మిన్సమయే తత్ర వాగభూదశరీరిణీ, భజధ్వం భువనేశానీం సా వః కార్యం విధాస్యతి ౫౬. గాయత్రీజపసంసక్తో దైత్యరాడ్యది తాంత్యజేత్, మృత్యుయోగ్యస్తథా భూయాదిత్యుచ్చైస్సోష కారిణీ.౫౭.శ్రుత్వా దైవీం తథా వాణీం మంత్రయామాసురాదృతాః, బృహస్పతిం సమాహూయ వచనం ప్రాహ దేవరాట్. ౫౮. గురో గచ్ఛ సురాణాం తు కార్యార్థమసురం ప్రతి, యథా భవేచ్చ గాయత్రీత్యాగస్తస్య తథా కురు. ౫౯. అస్మాభిః పరమేశానీ సేవ్యతే ధ్యానయోగతః, ప్రసన్నా సా భగవతీ సాహాయ్యం తేకరిష్యతి ౬౦. ఇత్యాదిశ్య గురుం సర్వే జగ్ముర్జాంబూనదేశ్వరీమ్, సాస్మాన్దైత్యభయత్రస్తాన్పాలయిష్యతి శోభనా. తత్ర గత్వా తపశ్చర్యాం చక్రుస్సర్వే సునిశ్చితాః, మాయాబీజజపాసక్తా దేవీమఖపరాయణాః. ౬౧. బృహస్పతిస్తతశ్శీఘ్రం జగామాసురసన్నిధౌ,

---

రూపైర్భ్రమరైర్దైత్యస్య వధే కృతేఽపి న దోష ఇతి బోధ్యమ్. ౪౩. నోభయాద్విపాచ్చతుష్పాద్రూపనారసింహగజాననాద్యుభయాత్మకరూపాన్న పుంసకరూపాచ్చేత్యర్థః. భ్రమరాణాం షట్పదత్వాన్న ద్విపాత్త్వం వా. ౪౮—౬౦. జామ్బూనదేశ్వరీం అష్టమస్కన్ధోక్తజమ్బూనదేశ్వరీమిత్యర్థః. ౬౧.

ఆగతం మునివర్యం తం పప్రచ్ఛాథ స దైత్యరాట్. ౨౩. మునే కుత్రాగమః కస్మాత్కిమర్థమితి మే వద, నాహం యుష్మత్పక్షపాతీ ప్రత్యుతారాతిరేవ చ. ౨౪. ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రోవాచ మునినాయకః, అస్మత్సేవ్యా చ యా దేవీ సా త్వయా పూజ్యతేఽనిశమ్ ౨౫ తస్మాదస్మత్పక్షపాతీ స భవేస్త్వం కథం వద, ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా మోహితో దేవమాయయా ౨౬. తత్యాజ పరమం మంత్రమభిమానేన సత్తమ, గాయత్రీత్యాగతో దైత్యో నిస్తేజస్కో బభూవహ. ౨౭. కృతకార్యో గురుస్తస్మాత్స్థానాన్నిర్గతవాన్మునః, తతో వృత్తాంతమఖిలం కథయామాస వజ్రిణే. ౨౮. సంతుష్టాస్తే సురాస్సర్వే భేజిరే పరమేశ్వరీమ్, ఏవం బహుగతే కాలే కస్మింశ్చిత్సమయే మునే ౨౯. ప్రాదురాసీజ్జగన్మాతా జగన్మంగళకారిణీ, కోటిసూర్యప్రతీకాశా కోటికందర్పసుందరా. ౩౦. చిత్రానులేపనా దేవీ చిత్రవాసోయుగాన్వితా, విచిత్రమాల్యాభరణా చిత్రభ్రమరముష్టికా. ౩౧. వరాభయకరా శాంతా కరుణామృతసాగరా, నానాభ్రమరసంయుక్తపుష్పమాలా విరాజితా ౩౨ భ్రమరీభిర్విచిత్రాభిరసంఖ్యాభిస్సమావృతా, భ్రమరైర్గాయమానైశ్చ హ్రీంకారమనుమన్వహమ్ ౩౩. సమంతతః పరివృతా కోటికోటిభిరంబికా, సర్వశృంగారవేషాఢ్యా సర్వవేదప్రశంసితా. ౩౪. సర్వాత్మికా సర్వమయీ సర్వమంగళరూపిణీ, సర్వజ్ఞా సర్వజననీ సర్వా సర్వేశ్వరీ శివా. ౩౫. దృష్ట్వా తాం తరలాత్మానో దేవా బ్రహ్మపురోగమాః, తుష్టువుర్హృష్టమనసో విష్టరశ్రవసం శివామ్. ౩౬ దేవా ఊచుః.—నమో దేవి మహావిద్యే సృష్టిస్థిత్యంతకారిణి, నమః కమలపత్రాక్షి సర్వాధారే నమోఽస్తుతే. ౩౭. సవిశ్వతైజసప్రాజ్ఞవిరా

దేవీమఖః పూర్వోక్తో దేవీయజ్ఞః. ౨౨, ౨౩. అరాతిః శత్రుః. తథా చ శత్రుగృహే తవాగమనమనుచితమితి భావః. ౨౪—౨౬. తత్యాజేతి. నను బృహస్పతివాక్యశ్రవణమాత్రేణ కథం తేన స్వేష్టదేవతా గాయత్రీ త్యక్తేతి చేత్స్వేష్టదేవతాత్యాగో భవతు సర్వస్వనాశో వా భవతు తథాపి దేవపక్షపాతిత్వం న స్వీకరిష్యామీత్యాశయాత్. ఇత్థం దేవద్వేషేఽపి కారణం తు మోహితో దేవమాయయేతి మూలే ఏవోక్తమ్. దేవసేవయా జాంబూనదేశ్వరీ ప్రసన్నా దైత్యం ముమోహ స చ మోహితో దైత్య ఏవ మభిమానేన గాయత్రీం తత్యాజేత్యర్థః. నను దేవ్యాపి స్వోపాసకో దైత్యః కథం మోహిత ఇతి చేన్న. సకామస్తమసా యత ఇతి పూర్వోక్తవచనేన తస్య నిష్కామోపాసకత్వాభావాత్. నిష్కామోపాసక ఏవ దేవానాం ప్రియో భవతి నాన్య ఇతి తు బృహదారణ్యకే పురాణాన్తరేషు చ స్పష్టమ్. ౨౭-౩౦. చిత్రభ్రమరా ముష్టౌ యస్యాః. ౩౧—౩౩. హ్రీంకారమనుం హ్రీంకారమన్త్రం గాయమానైర్భ్రమరైరిత్యన్వయః. ఏతేన సర్వే దేవీనికటస్థా హ్రీంకారమన్త్రజపశాలినో భవన్తీతి బోధితమ్. ౩౪, ౩౫. విష్టరశ్రవసం విష్టరా విస్తీర్ణా వేదాస్తేషు శ్రవః శ్రవణం యస్యాః సా విష్టరేభ్యో వా శ్రవో యస్యాః సా తాం వేదప్రతిపాద్యామిత్యర్థః. ౩౬—౩౭

ట్యాత్రాత్మికే నమః, నమో వ్యాకృతరూపాయై కూటస్థాయై నమో నమః. ౮౮.
దుర్గే సర్గాదిరహితే దుష్టసంరోధనార్గళే, నిరర్గళప్రేమగమ్యే భర్గే దేవి నమోఽ
స్తు తే. ౮౯.నమశ్శ్రీకాళికే మాతర్నమో నీలసరస్వతి, ఉగ్రతారే మహోగ్రే తేనిత్య
మేవ నమోనమః. ౯౦. నమః పీతాంబరే దేవి నమస్త్రిపురసున్దరి, నమో భైరవి
మాతంగి ధూమావతి నమోనమః. ౯౧. ఛిన్నమస్తే నమస్తేఽస్తు క్షీరసాగరకన్యకే,
నమశ్శాకంభరి శివే నమస్తే రక్తదంతికే. ౯౨. నిశుంభశుంభదళని రక్తబీజవినాశిని,
ధూమ్రలోచననిర్ణాశే వృత్రాసురనిబర్హిణి. ౯౩. చండముండప్రమథిని దానవాం
తకరే శివే, నమస్తేవిజయే గంగే శారదే వికచాననే ౯౪. పృథ్వీరూపే దయారూపే
తేజోరూపే నమోనమః, ప్రాణరూపే మహారూపే భూతరూపేనమోఽస్తు తే. విశ్వ
మూర్తేదయామూర్తేధర్మమూర్తేనమోనమః,దేవమూర్తేజ్యోతిర్మూర్తేజ్ఞానమూర్తే
నమోస్తు తే. ౯౫. గాయత్రి వరదే దేవి సావిత్రి చ సరస్వతి, నమస్స్వాహే స్వధే
మాతర్దక్షిణే తే నమోనమః. ౯౬. నేతి నేతీతి వాక్యైర్యా బోధ్యతే సకలాగమైః,
సర్వప్రత్యక్స్వరూపాం తాం భజామః పరదేవతామ్. ౯౭. భ్రమరైర్వేష్టితాయస్మా
ద్భ్రామరీ యా తతస్స్మృతా, తస్యై దేవ్యై నమో నిత్యం నిత్యమేవ నమో
నమః. ౯౮. నమస్తే పార్శ్వయోః పృష్ఠే నమస్తే పురతేఽంబికే, నమ ఊర్ధ్వం నమ
శ్చాధస్సర్వత్రైవ నమోనమః. ౧౦౦. కృపాం కురు మహాదేవి మణిద్వీపాధివాసిని,
అనంతకోటిబ్రహ్మాండనాయికే జగదంబికే. ౧౦౧ జయదేవి జగన్మాతర్జయదేవి
పరాత్పరే, జయ శ్రీభువనేశాని జయ సర్వోత్తమోత్తమే. ౧౦౨. కల్యాణగుణర
త్నానామాకరే భువనేశ్వరి, ప్రసీద పరమేశాని ప్రసీద జగతోరణే. ౧౦౩.
నారాయణఉవాచ—ఇతి దేవవచశ్శ్రుత్వా ప్రగల్భం మధురం వచః, ఉవాచజగ
దంబా సా మత్తకోకిలభాషిణీ. ౧౦౪. దేవ్యువాచ—ప్రసన్నాహం సదా దేవా
వరదేశ శిఖామణిః, బ్రువంతు విబుధాస్సర్వే యదేవ స్యాచ్చికీర్షితమ్ ౧౦౫. దేవీ
వాక్యం సురాశ్శ్రుత్వా ప్రోచుర్దుఃఖస్య కారణమ్, దుష్టదైత్యస్య చరితం జగ
ద్బాధాకరం పరమ్. ౧౦౬. దేవబ్రాహ్మణవేదానాం హేళనం నాశనం తథా, స్థాన
భ్రంశం సురాణాం చ కథయామాసు రాదృతాః. ౧౦౭. బ్రహ్మణో వరదానం
చయథావత్తే సమూచిరే, శ్రుత్వా దేవముఖాద్వాణీం మహాభగవతీ తదా. ౧౦౮
ప్రేరయామాస హస్తస్థాన్భ్రమరాన్భ్రమరీ తదా, పార్శ్వస్థానగ్రభాగస్థాన్నానా

౮౮. అర్గలా శృంఖలా. భర్గా పాపస్య భర్జనాత్ అవిద్యాదిభర్జనా. ౮౯. కాలికాదయో దశ మహావిద్యాస్తన్త్రేషు ప్రసిద్ధాః. ౯౦. పీతామ్బరా బగళాముఖీ. ౯౧—౯౮. భ్రమరైర్వేష్టితేతి. భ్రమరాణామియం స్వామినీ భ్రామరీత్యర్థే తస్యేదమిత్యణ్ణన్తాన్ఙీప్. ౯౯—౧౦౨. జగతోరణే జగ

రూపధరాం స్తదా. ౧౦౯. జనయామాసబహుశోఽన్యైర్వ్యాప్తం భువనత్రయమ్, మట
చీయూథవత్తేషాం సముదాయ'స్తు నిర్గతః. ౧౧౦. తదాంతరిక్షం తైర్వ్యాప్తమం
ధకారః కృతావభూత్, దివిపర్వతశృంగేషు ద్రుమేషు విపినేష్వపి. ౧౧౧. భ్రమరా
ఏవ సంజాతా స్తదద్భుతమివాభవత్, తే సర్వే దైత్యవక్షాంసి దారయామాసురు
ద్గతాః. ౧౧౨. నరం మధుహారం యద్వన్మక్షికాః కోపసంయుతాః, ఉపాయో న చ
శస్త్రాణాం తథాస్త్రాణాం తదాభవత్. ౧౧౩. నయుద్ధం న చ సంభాషా కేవలం
మరణం ఖలు, యస్మిన్యస్మింస్థలేయే యే స్థితా దైత్యా యథా యథా. ౧౧౪. తత్రై
వ చ తథా సర్వే మరణం ప్రాపురుత్మ్నయాః, పరస్పరం సమాచారో న కస్యాప్యభ
వత్తదా. ౧౧౫ క్షణమాత్రేణ తేసర్వే వినష్టా దైత్యపుంగవాః, కృత్వేత్థం భ్రమరాః
కార్యం దేవీనికటమాయయుః. ౧౧౬ ఆశ్చర్యమేతదాశ్చర్యమితి లోకాస్సమూ
చిరే, కించిత్రం జగదంబాయాయస్యామాయేయమీదృశీ. ౧౧౭. తతో దేవగణా
స్సర్వే బ్రహ్మావిష్ణుపురోగమాః, నిమగ్నా హర్షజలధౌ పూజయామాసురంబి
కామ్. ౧౧౮. నానోపచారైర్వివిధైర్నానోపాయనపాణయః, జయశబ్దం ప్రకు
ర్వాణా ముముచుస్సుమనాంసి చ. ౧౧౯. దివి దుందుభయో నేదుర్ననృతుశ్చా
ప్సరోగణాః, వేదుర్వేదాన్మునిశ్రేష్ఠా గంధర్వాద్యాజగుస్తథా ౧౨౦. మృదంగముర
జావీణాఢక్కాడమరునిస్స్వనైః, ఘంటాశంఖనినాదైశ్చ వ్యాప్తమాసీజ్జగత్త్ర
యమ్. ౧౨౧. నానాస్తోత్రైస్తదా స్తుత్వా మూర్ధ్న్యథాయాంజలీంస్తదా,
జయమాతర్జయేశానీత్యేవం సర్వే సమూచిరే. ౧౨౨. తతస్తుష్టా మహాదేవీ వరాన్ద
త్త్వాపృథక్ పృథక్, స్వస్మింశ్చ విపులాం భక్తిం ప్రార్థితాం తైర్దదౌ చ తామ్. ౧౨౩.
పశ్యతామేవ దేవానామంతర్ధానం గతా తతః, ఇతి తే సర్వమాఖ్యాతం భ్రామ
ర్యాశ్చరితం మహత్. ౧౨౪. పఠతాం శృణ్వతాం చైవ సర్వపాపప్రణాశనమ్,
శ్రుతమాశ్చర్యజనకం సంసారార్ణవతారకమ్. ౧౨౫. ఏవం మనూనాం సర్వేషాం
చరితం పాపనాశనమ్, దేవీమాహాత్మ్యసంయుక్తం పఠతాం శృణ్వతాం శుభప్రదమ్.
౧౨౬. యశ్చైతత్పఠతే నిత్యం శృణుయాద్వోఽనిశం నరః, సర్వపాపవినిర్ముక్తో
దేవీసాయుజ్యమాప్నుయాత్. ౧౨౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే దశమస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

దశమస్కన్ధస్సమాప్తః.

ద్యోనే. ౧౦౩—౧౦౯. మటచీయూథవదితి. మటచీశబ్దేన శలభాశ్ఛాన్దోగ్యభాష్యే మటచీహ
తేషు కురుష్వితి శ్రుతౌ మటచీశబ్దేన కరకా గృహీతాస్తా వా మటచీశబ్దేనోచ్యన్తే. ౧౧౦—౧౧౨
మధుహారం మాక్షికహరమ్. ౧౧౩—౧౨౭.

శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నో రంగనాథాత్మజస్సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసమ్భూతో నీలకంఠోఽభిధానతః.
దేవీభాగవతవ్యాఖ్యాం తిలకాఖ్యాం ససర్జయామ్,
దశమస్కన్ధ ఏతస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః.

ఇతి శ్రీశైవోపనామకరంగనాథభట్టసుతలక్ష్మీగర్భజ
నీలకంఠభట్టకృతే దేవీభాగవతవ్యాఖ్యానే
తిలకాభిధే దశమస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః. స్కన్ధశ్చాయం సమాప్తః.

శ్రీమద్దేవీభాగవతే - ఏకాదశస్కన్ధప్రారమ్భః.

సదాచారవిధిక్రమః.

నారదఉవాచ—భగవన్భూతభవ్యేశ నారాయణ సనాతన, ఆఖ్యాతం పరమాశ్చర్యం దేవీచారిత్రముత్తమమ్. ౧. ప్రాదుర్భావః పరో మాతుః కార్యార్థమసురద్రుహామ్, అధికారాప్తిరుక్తాత్ర దేవీపూర్ణకృపావశాత్. ౨ అధునా శ్రోతుమిచ్ఛామి యేన ప్రీణాతి సర్వదా, స్వభక్తాన్పరిపుష్ణాతి తమాచారం వద ప్రభో. ౩. నారాయణఉవాచ.—శృణు నారద తత్త్వజ్ఞ సదాచార విధిక్రమమ్, యదనుష్ఠానమాత్రేణ దేవీ ప్రీణాతిసర్వదా. ౪. ప్రాతరుత్థాయకర్తవ్యంయద్ద్విజేనదినేదినే, తదహం సంప్రవక్ష్యామి ద్విజానాముపకారకమ్. ౫ ఉదయాస్తమయంయావద్ద్విజస్సత్కర్మకృద్భవేత్, నిత్యనైమిత్తికైర్యుక్తః కామ్యైశ్చాన్యైరగర్హితైః. ౬. ఆత్మనోఽసహాయార్థం పితా మాతా చ తిష్ఠతి, న పుత్రదారా నజ్ఞాతిర్ధర్మస్తిష్ఠతి కేవలమ్. ౭.

అసారే సంసారే కిమపి న హి సారం భగవతీపదామ్భోజాదన్యత్సుఖకరమహో మోక్షజనకమ్, తతో హిత్వా సర్వం ధనసుతకలత్రాదికముమాపదామ్భోజం శశ్వన్నమత జపత ధ్యాయత జనాః. అర్ధాధికోనపంచాశత్సంఖ్యైః పద్యైరతః పరమ్, సదాచారప్రసంగేన ప్రాతః కృత్యం సముచ్యతే. తత్రాష్టమస్కన్ధే "మన్వన్తరేషు సర్వేషు యద్యద్రూపేణ పూజ్యతే, యస్మిన్యస్మింశ్చ సంస్థానే యేన యేన చ కర్మణే"తిజనమేజయప్రశ్నవాక్యే చకారేణ సదాచారస్యాపి సంగృహీత్వా సదాచారస్యాపి రాజ్ఞః ప్రశ్నవిషయత్వేన తం సదాచారమపి నారదాయ నారాయణేనోక్తమేవ కథయిష్యామీత్యభిప్రాయేణైకాదశద్వాదశస్కన్ధావారభ్యేతే. తత్ర నారదోఽష్టమస్కన్ధనవమస్కన్ధోక్తప్రకారేణ శ్రీభగవత్యా మహిమానం సర్వోత్తరం శ్రీభగవత్యా ఏవ ముఖ్యత్వేన సర్వారాధ్యత్వం చ నారాయణముఖాచ్ఛ్రుత్వా తదారాధనప్రకారం జ్ఞాతుం పృచ్ఛతి—నారద ఉవాచ. భగవన్భూతభవ్యేశేతి. ఆఖ్యాతమష్టమనవమదశమస్కన్ధోక్తప్రకారేణ చరిత్రమేవ చారిత్రమ్. ౧. ప్రాదుర్భావః మహాకాళీమహాలక్ష్మీమహాసరస్వతీభ్రామర్యాదిదేవీనామ్. అసురద్రుహాం దేవానాం అధికారాప్తిర్దైత్యైర్హృతస్య తత్తదధికారస్యాప్తిః ప్రాప్తిః. యద్వా స్వాయమ్భువాదిమనూనాం మన్వన్తరాధికారస్యాప్తిః ప్రాప్తిః. ౪—౫. సకృత్కర్మకృదితి. "న హి కశ్చిత్క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృది"తి న్యాయేన వ్యాపారరహితత్వస్యాసమ్భవేన అన్యవ్యాపారం విహాయ సద్వ్యాపార ఏవాశ్రయణీయ ఇత్యర్థః. ౬. నను పిత్రాదిభిర్లాలనహాస్యవినోదేన కాలః సుఖేన గచ్ఛతి తదా తద్విహాయ కిమితి ధర్మ ఆస్థేయ ఇతి చేత్తత్రాహ—ఆత్మేవేతి. పరలోకే న పిత్రాదయః సహాయా భవిష్యన్తి. కిన్తు ధర్మ ఏవ. స చ ఆత్మనైవ జాయతే ఇతి ఆత్మైవ స్వస్య సహాయో నాన్య ఇతి స్వేనైవ స్వస్య ధర్మాచరణేన కల్యాణం కర్తవ్యమితి భావః. తదుక్తమ్. "ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బన్ధురాత్మైవ రిపురాత్మనః" ఇతి. ౭. ఏతదేవ స్పష్టయతి—తస్మాదితి. సంచిను గృహాణ.

తస్మాద్ధర్మం సహాయార్థం నిత్యం సంచినుసాధనైః, ధర్మేణైవ సహాయాత్తుతమస్తరతి దుస్తరమ్. ౮. ఆచారః ప్రథమో ధర్మశ్శ్రుత్యుక్తస్స్మార్త ఏవ చ, తస్మాదస్మిన్సమాయుక్తో నిత్యం స్యాదాత్మనో ద్విజః. ౯. ఆచారాల్లభతే చాయురాచారాల్లభతే ప్రజాః, ఆచారాదన్నమక్షయ్యమాచారో హంతి పాతకమ్. ౧౦ ఆచారః పరమో ధర్మో నృణాం కల్యాణకారకః, ఇహలోకే సుఖీ భూత్వా పరత్ర లభతే సుఖమ్. ౧౧. అజ్ఞానాంధజనానాంతు మోహితైర్భ్రమితాత్మనామ్, ధర్మరూపో మహాదీపో ముక్తిమార్గప్రదర్శకః ౧౨. ఆచారాత్ప్రాప్యతే శ్రైష్ఠ్యమాచారాత్కర్మ లభ్యతే, కర్మణో జాయతే జ్ఞానమితి వాక్యం మనోస్మృతమ్. ౧౩. సర్వధర్మవరిష్ఠోఽయమాచారః పరమం తపః, తదేవ జ్ఞానముద్దిష్టం తేనసర్వం ప్రసాధ్యతే. ౧౪. యస్త్వాచారవిహీనోఽత్ర వర్తేత ద్విజసత్తమః, స శూద్రవద్బహిః కార్యో యథా శూద్రస్తథైవ సః. ౧౫ ఆచారో ద్వివిధః ప్రోక్తశ్శాస్త్రీయో లౌకికస్తథా, ఉభావపి ప్రకర్తవ్యౌ న త్యాజ్యౌ శుభమిచ్ఛతా. ౧౬. గ్రామధర్మా జాతిధర్మా దేశధర్మాః కులోద్భవాః, పరిగ్రాహ్యా నృభిస్సర్వే నైవతాంల్లంఘయేన్మనే. ౧౭. దురాచారో హి పురుషో లోకే భవతి నిందితః, దుఃఖభాగీ చ సతతం వ్యాధినా వ్యాప్త ఏవ చ. ౧౮. పరిత్యజేదర్థకామౌ యౌ స్యాతాం ధర్మవర్జితౌ, ధర్మమప్యసుఖో

తమో దుఃఖమజ్ఞానం వా. ౮. తత్ర ధర్మస్యానేకవిధత్వేఽపి ముఖ్యరూపస్య తస్యాశ్రయణేనాపి నిర్వాహాదవశ్యం సంవిధేయ ఇతి దర్శయన్ధర్మస్య ముఖ్యం రూపమాహ—ఆచార ఇతి. ప్రథమో ముఖ్యః స చ శ్రుత్యుక్తః స్మృత్యుక్తశ్చ మాన్యః. ఆత్మనః సదాచారే ద్విజో నిత్యం సమాయుక్తః స్యాదిత్యన్వయః. ౯. ఆచారరూపధర్మస్య ముఖ్యత్వం ప్రతిపాదయతి—ఆచారాల్లభతే ఇతి. ౧౦. ౧౧. తత్ర హారీతస్మృతిమర్థతః పఠతి—అజ్ఞానాన్ధేతి. మోహితైః భ్రాన్తైః పురుషైః అజ్ఞానాం తమసాన్ధానాం భ్రామితానాం కుదృష్టిభిః. ధర్మశాస్త్రప్రదీపోఽయం ధార్యో మార్గోపదేశక ఇతి హి హారీతవచః. ౧౨. అత్రైవ మనువచనమర్థతః పఠతి—ఆచారాత్ప్రాప్యత ఇతి. తథాచ మనుః. 'ఆచారాత్ప్రథమో ధర్మ'ఇత్యాది'కర్మణోజాయతేజ్ఞానం జ్ఞానాన్మోక్షమవాప్యత, ఇత్యన్తమ్. ౧౩, ౧౪. పరాశరస్మృతిమర్థతః పఠతి. యస్త్వాచారవిహీన ఇతి. తథా చ పరాశరః 'ఆచారః పరమో ధర్మ' ఇత్యాది 'సర్వధర్మబహిష్కార్యో యథా శూద్రస్తథైవ స' ఇత్యన్తమ్. ౧౫, ౧౬. నైవ తాం లంఘయేదితి తథాచ గౌతమః 'యద్యపి స్యాత్ స్వయం బ్రహ్మే'త్యాది. 'తథాపి లౌకికాచారం మనసాపి న లంఘయేది'తి. ౧౭. సదాచారత్యాగే దృష్టదోషమాహ—దురాచారో హీతి. ౧౮. నను దురాచారత్యాగే అర్థకామావపి త్యక్తౌ స్యాతాం న హి సదాచారసక్తస్యార్థకామసమ్పాదనం సమ్భవతి. తతశ్చ పురుషార్థచతుష్టయే ధర్మమోక్షరూపార్థద్వయమేవ సంపాదితం స్యాత్. తథా చ పురుషార్థచతుష్టయావాప్తిః సదాచారిణాం భవతీతి వచనాని విరుధ్యేరన్నిత్యత ఆహ—పరిత్యజేదితి. ధర్మవర్జితావర్థకామౌ పరిత్యజేదేవేత్యర్థః. న హి పురుషార్థ చతుష్టయే ధర్మవిరుద్ధావర్థకామౌ గృహీతౌ యేన తద్విరోధః స్యాత్. కిన్తు ధర్మావిరుద్ధావర్థకామౌ సదాచారిణోఽసా

దర్కం లోకే విద్విష్టమేవ చ. ౧౯. నారదఉవాచ — బహుత్వాదిహ శాస్త్రాణాం నిశ్చయస్స్యాత్కథం మునే, కి యత్ప్రమాణం తద్బ్రూహి ధర్మమార్గవినిర్ణయే. ౨౦. నారాయణఉవాచ. — శ్రుతిస్మృతీ ఉభే నేత్రే పురాణం హృదయం స్మృతమ్, ఏతత్త్రయోక్త ఏవ స్యాద్ధర్మో నాన్యత్ర కుత్రచిత్. ౨౧. విరోధో యత్ర తు భవేత్త్రయాణాం చ పరస్పరమ్, శ్రుతిస్తత్ర ప్రమాణం స్యాద్ద్వయోర్ద్వైధే శ్రుతిర్వరా. ౨౨ శ్రుతిద్వైధం భవేద్యత్ర తత్ర ధర్మావుభౌ స్మృతౌ, స్మృతిద్వైధం తు యత్ర స్యాద్విషయః కల్ప్యతాం పృథక్. ౨౩. పురాణేషు క్వచిచ్చైవ తంత్రదృష్టం యథా తథమ్, ధర్మం వదంతి తం ధర్మం గృహ్ణీయాన్న కథంచన. ౨౪. వేదావిరోధిచేత్తంత్రం తత్ప్రమాణం న సంశయః, ప్రత్యక్షశ్రుతి

యాంసేన జాయమానావేవ గృహీతావితి భావః. నను ధర్మస్య గవాలమ్భాదిరూపస్యాపి సత్వాత్సోఽపి కర్తవ్య ఇతి చేత్తత్రాహ — ధర్మమప్యసుఖోదర్కమితి. అసుఖోదర్కం ప్రాణినాం పీడాకరం దుఃఖదాయకం లోకే విద్విష్టం గవాలమ్భాదికమపి త్యజేదిత్యర్థః. న హి స నిత్యో ధర్మో యదకరణే ప్రత్యవాయః స్యాత్కింత్వభ్యుదయార్థః. స చాభ్యుదయో బహుభిరన్యసాధనైః శాస్త్రేషూక్త ఏవేతి నాభ్యుదయార్థం ప్రాణిదుఃఖకరం లోకైర్విద్విష్టం ధర్మమాచరేదితి భావః. తథా చ పాద్మే "మధుపర్కే గవాం లమ్భో లోకవిద్విష్ట ఏవ చ, స చ నైవ ప్రకర్తవ్యో యతః స నియతో నహి" ఇతి. ౧౯. తత్ర ధర్మస్యావశ్యకర్తవ్యతాయాం ప్రతిపాదితాయాం శాస్త్రకారైర్ధర్మస్వరూపస్యానేకధా ప్రతిపాదనాత్తన్నిశ్చయస్యాసమ్భవేన కథం తన్నిశ్చయం వినా ధర్మః కర్తవ్య ఇతి పృచ్ఛతి — నారదఉవాచ — బహుత్వాదిహేతి. అనేకశాస్త్రేషు ధర్మమార్గవినిర్ణయే ధర్మనిశ్చయే కిం శాస్త్రం ప్రమాణం తద్బ్రూహీత్యర్థః. ౨౦. ఉభే నేత్రే పరమేశ్వరస్యేత్యర్థః. 'చక్షుర్వై సత్యమి'తి శ్రుతేః పరమేశ్వరేణ శ్రుతిస్మృతిరూపచక్షుర్భ్యాం దృష్టో ధర్మః సత్యః. చక్షుషాదృష్టమేవ మనసి నిశ్చినోతీతి పురాణరూపహృదయే నిశ్చితో ధర్మోఽపి సత్యఇత్యర్థః. ౨౧. నను త్రయాణామపి యత్ర కుత్రచిత్తప్తముద్రాదివిధౌ విరోధో దృశ్యతే తత్ర కిం వామితి చేత్ తత్రాహ — విరోధో యత్ర త్వితి. శ్రుతిస్తత్రేతి. స్మృతిపురాణాపేక్షయా శ్రుతిః ప్రబలేత్యర్థః. ద్వయోరితి. పురాణస్మృత్యోః పరస్పరవిరోధ ఇత్యర్థః. స్మృతిర్వరేతి. పురాణాపేక్షయా స్మృతేర్వేదమూలకత్వాత్ప్రామాణ్యమిత్యర్థః. ౨౨. శ్రుతిద్వైధం షోడశిగ్రహణాగ్రహణాదిషు ధర్మావుభౌ న తత్ర పరస్పరం బాధః. కిన్తు ధర్మద్వయమపి సత్యమిత్యర్థః. విషయః కల్ప్యతామితి. భిన్నవిషయకల్పనయా విరోధః పరిహరణీయ ఇత్యర్థః. ౨౩. నను యథా స్మృతీనాం వేదమూలకత్వాత్ప్రామాణ్యం తథా పురాణానామపి వేదమూలకత్వాదేవ ప్రామాణ్యం స్మృతిసమానమేవ కిం న స్యాదత ఆహ — పురాణేష్వితి. న కేవలం పురాణాని వేదమూలకాని కిన్తు తన్త్రమూలకాన్యపి సన్తి. తథా చ పురాణాపేక్షయా కేవలవేదమూలకత్వాత్ స్మృతీనాం ప్రాబల్యముక్తమవ్యాహతమేవ. తదుక్తం స్కాన్దే సూతసంహితాయామ్. "క్వచిత్కదాచిత్తన్త్రార్థకటాక్షేణ మునీశ్వరాః సన్తి తాని పురాణాని సోఽంశో గ్రాహ్యో న వైదికైరి"తి. ౨౪. నను తన్త్రాణామపి సాక్షాదీశ్వర

రుద్ధం యత్తత్ప్రమాణం భవేన్న చ. ౨౫. సర్వథా వేద ఏవాసౌ ధర్మమార్గప్రమాణకః, తేనావిరుద్ధం యత్కించిత్తత్ప్రమాణం న చాన్యథా. ౨౬. యో వేదధర్మముజ్ఝిత్య వర్తతేఽన్యప్రమాణతః, కుండాని తస్య శిక్షార్థం యమలోకే వసంతి హి. ౨౭. తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వేదోక్తం ధర్మమాశ్రయేత్, స్మృతిః పురాణమన్యద్వా తంత్రం వా శాస్త్రమేవ చ. ౨౮. తన్మూలత్వే ప్రమాణం స్యాన్నాన్యథా తు కదాచన, యేఽశాస్త్రాభియోగేన వర్తయంతీహ మానవాః. ౨౯. అధోముఖోర్ధ్వపాదాస్తే యాస్యంతి నరకార్ణవమ్, కామాచారాః పాశుపతాస్తథా వై లింగధారిణః. ౩౦. తప్తముద్రాంకితా యే చ వైఖానసమతానుగాః, తే సర్వే నిరయం యాంతి వేదమార్గబహిష్కృతాః. ౩౧ వేదోక్తమేవ సద్ధర్మం తస్మాత్కుర్యాన్నరస్సదా, ఉత్థాయోత్థాయ బోద్ధవ్యం కిం మయాద్య కృతం కృతమ్. ౩౨. దత్తం వా దాపితం వాపి వాక్యేనాపి చ భాషితమ్, ఉపపాపేషు సర్వేషు పాతకేషు మహత్స్వపి. ౩౩. అవాప్య రజనీయామం బ్రహ్మధ్యానం సమాచ

ప్రణీతత్వాత్ప్రామాణ్యమ్. తథా చ తన్మూలక పురాణానామపి ప్రామాణ్యం కిం న స్యాత్తత్రాహ- వేదావిరోధీతి. దేహవతా శివేన ప్రణీతస్యాగమస్య న స్వతః ప్రామాణ్యం కిన్తు వేదమూలకత్వాదేవ. తథా చ బ్రాహ్మణస్య ప్రత్యక్షశ్రుతివిరుద్ధతప్తముద్రాధారణాదిప్రతిపాదకతన్త్రస్య న ప్రామాణ్యం కిన్తు వేదావిరోధ్యంశే ఏవప్రామాణ్యమితిభావః. శ్రుతివిరుద్ధం శ్రుతివిరుద్ధమిత్యర్థః. తత్ప్రమాణంభవేన్న చేతి. వైదికస్యేతి శేషః. తథా చ తన్త్రార్థప్రతిపాదకపురాణస్య ప్రత్యక్షశ్రుతివిరోధాన్న ప్రామాణ్యమితి భావః. తదుక్తం శివేనైవ మహాకాలసంహితాదిషు "వేదావిరోధీ యోఽంశస్తు సైవ గ్రాహ్యో ద్విజోత్తమైః, అధికారిబహుత్వాచ్చాప్యనేకార్థః ప్రకల్ప్యతే. అనేకాధికారిణ ఉద్దిశ్య తన్త్రం విధీయతే. తథా చ యస్య యత్రాధికారస్తత్తేన గ్రాహ్యమితి తదర్థః. బ్రాహ్మణవిషయక తప్తముద్రాధారణాది ప్రతిపాదకతన్త్రాణాం వేదానధికారిబ్రాహ్మణమితి తు రహస్యమ్. అనేన చాధికారిభేదేన సర్వేషాం తన్త్రాణాం ప్రామాణ్యం సమర్థితమ్. తథా చ సూతసంహితాయామ్ తన్త్రం ప్రకృత్య "అధికారివిభేదేన ప్రమాణం నాత్ర సంశయః, మృషావాదీ కథం శివః" ఇతి చ తథా చ తన్త్రాణామపి స్మృతిష్వేవాన్తర్భావాద్ధర్మప్రతిపాదక చతుర్దశవిద్యాసు సంగ్రహోఽస్తీతి బోధ్యమ్. ౨౫. యస్మాదేవం తస్మాదాహ—సర్వథా వేద ఏవేతి. ౨౬—౨౯. తాదృగ్వేదవిరుద్ధాచరణవన్తః కే తాన్దర్శయతి—కామచారా ఇతి. యథేష్టాచరణవన్త ఇత్యర్థః. లింగధారిణ ఇతి పాశుపతా ఇత్యస్య విశేషణమ్. ౩౦. వైఖానసమతానుగా ఇతి తప్తముద్రాంకితా ఇత్యస్య విశేషణమ్. ౩౧. ఉత్థాయోత్థాయేతి ప్రతిదినమితి శేషః. కృతం సుకృతం కిం మయాద్య కృతమిత్యన్వయః. ౩౨. కిమిత్యస్య దత్తాదిష్వన్వయః. మహత్స్వపి పాతకేషు కిం మయా పాతకం కృతమితి విచార్యమితి భావః. ౩౩. అథాహ్నికమాహ—అవాప్యేతి. యామం చతుర్థమ్ తత్ర ధ్యానముద్రామాహ—ఊరుస్థోత్తానచరణ ఇతి. ఊరుస్థఉత్తానచరణో యస్యేత్యర్థః. కస్మిన్నురౌ కో వా ఉత్తానచరణస్తత్రాహ—సవ్యే చోరావితి. అత్ర సవ్యశబ్దేన 'సవ్యం దక్షిణవామయోరి'తి కోశాద్వామో

రేత్, ఊరుస్థోత్తానచరణస్సవ్యే చోరౌ తథోత్తరమ్. ౩౪ ఉత్తానం కించిదుత్తాన
ముఖమవష్టభ్య చోరసా, నిమీలితాక్షస్సత్త్వస్థో దంతైర్దంతాన్న సంస్పృశేత్. ౩౫.
తాలుస్థాచలజిహ్వశ్చ సంవృతాస్యస్సునిశ్చలః, సన్నిరుద్ధేంద్రియగ్రామో నాతి
నిమ్నస్థితాసనః ౩౬. ద్విగుణం త్రిగుణం వాపి ప్రాణాయామముపక్రమేత్, తతో
ధ్యేయస్స్థితో హ్యోఽసౌ హృదయే దీపవత్ప్రభుః. ౩౭. ధారయేత్తత్ర చాత్మా
నం ధారణాం ధారయేద్బుధః, సధూమశ్చ విధూమశ్చ సగర్భశ్చాప్యగర్భకః. ౩౮.
సలక్ష్యశ్చాప్యలక్ష్యశ్చ ప్రాణాయామస్తు షడ్విధః, ప్రాణాయామ సమో యోగః
ప్రాణాయామ ఇతీరితః ప్రాణాయామ ఇతి ప్రోక్తో రేచపూరకకుంభకైః, వర్ణత్రయా
త్మకా హ్యేతే రేచ పూరకకుంభకాః స ఏవ ప్రణవః ప్రోక్తః ప్రాణాయామశ్చ తన్మయః,

---

గృహ్యతే. తస్మిన్సవ్యే వామోరౌ ఇతరం దక్షిణం పాదముత్తానం విన్యస్యేత్యర్థః. తథాచ వీరాసనం సిద్ధమ్. అగ్రిమశ్లోకస్థముత్తానపదం పూర్వాన్వయి. ౩౪. కించిదుత్తానం ముఖం పృష్ఠభాగే కృత్వా తన్ముఖమురసావష్టభ్య హనునా ఉరస్స్థలం స్పృశేదిత్యర్థః. ౩౫. తాలుస్థేతి. జిహ్వాం పరావృత్య తచ్ఛిద్రద్వారా తాలుని నయేదిత్యర్థః. సంవృతాస్యోఽవివృతాస్యః. నాతినిమ్నేతి. చైలాజినకుశోత్తరే ఆసనే ఆసీన ఇత్యర్థః. ౩౬. ప్రథమం ప్రాణాయామం కృత్వా పశ్చాదియం ముద్రా కర్తవ్యా. తం ప్రాణాయామమాహ—ద్విగుణమితి. ముద్రాబంధనోత్తరం ప్రాణాయామస్యాసమ్భవాత్ ప్రథమతః ప్రాణాయామం కృత్వా ముద్రాబంధః కర్తవ్యః తతో దేవో ధ్యేయస్తదాహ—తతో ధ్యేయ ఇతి. దీపవత్స్వప్రకాశ ఇత్యర్థః. ప్రభురాత్మా. ౩౭. తస్మిన్నాత్మని కించిద్ధారణమాహ—ధారయేదితి. ఆత్మానమన్తఃకరణమ్. ఇత్థం ధారణాం ధారయేదిత్యర్థః, ఉక్తప్రాణాయామముత్తమాదిభేదేన షడ్విధం వర్ణయతి—స ధూమ ఇతి. స ధూమః శ్వాససంయుక్త ఇతి లక్షణాత్ ప్రాణాయామే ప్రథమతోఽభ్యసనీయే ఝటితి ప్రాణ ఉపరి ఆయాతి స ప్రాణాయామోఽతిలఘుః పునరతిశయాభ్యాసేన స వాయురూర్ధ్వమాయాతి స ప్రాణాయామః. పూర్వాపేక్షయా శ్రేష్ఠః. ఇమౌ ద్వౌ కనిష్ఠావేవ. చిత్తవ్యాకులతాయాః సత్త్వాత్. పునరతిశయాభ్యాసేన చిత్తే స్థిరీభూతే సతి యః ప్రాణాయామో భవతి స మధ్యమః. సోఽపి ద్వివిధః: స గర్భో మన్త్రజపసహితోఽగర్భస్తద్రహితః. ౩౮. పునరతిశయాభ్యాసేన చిత్తే స్థిరీభూతే సతి యః ప్రాణాయామః స ఉత్తమః. సోఽపి ద్వివిధః. స లక్ష్యో లక్ష్యం దేవతా తద్ధ్యానసహితోఽలక్ష్యో ధ్యాన రహిత ఇత్యర్థః. ప్రాణాయామేతి. ప్రాణాయామసమో యోగః ప్రాణాయామ ఏవ నాన్య ఇత్యర్థ. ౩౯. రేచకాదిభేదేన ప్రాణాయామత్రైవిధ్యమాహ—ప్రాణాయామ ఇతి. రేచకాదిషు క్రమేణ ప్రణవవర్ణత్రయం ధ్యేయమిత్యాహ—వర్ణత్రయాత్మకా ఇతి. ౪౦. స ఏవ ప్రసిద్ధః పరమాత్మైవ ప్రణవః ప్రోక్తస్తదాత్మకత్వాదతః ప్రాణాయామోఽపి వర్ణత్రయాత్మకత్వాత్ పరమాత్మరూప ఏవ జ్ఞేయ ఇతి ప్రాణాయామే శ్రద్ధాం వర్ధయతి—ప్రాణాయామప్రకారమాహ—ఇడయేతి. ఇడావామే స్థితా నాడీ పింగలా దక్షిణే మతేతి వచనాద్వామనాసాపుటేన ద్వాత్రింశద్వారమకారమావృత్త్య వాయుమారోప్యాకృష్య పూరయిత్వా తాదృశం పూరకం కృత్వా పశ్చాచ్చతుష్షష్టివారముకారమా

ఇడయా వాయుమారోప్య పూరయిత్వోదరే స్థితమ్. ౪౧. శనైః షోడశమాత్రాభి రన్యయా తం విరేచయేత్, ఏవం సధూమః ప్రాణానామాయామః కథితో మునే. ౪౨. ఆధారే లింగనాభిప్రకటితహృదయే తాలుమూలే లలాటే ద్వేపత్రే షోడశారే ద్విదశదశదళద్వాదశార్ధే చతుష్కే, వాసాంతే బాలమధ్యే డఫకఠసహితే కణ్ఠదేశే స్వరాణాం హం క్షం తత్త్వార్థయుక్తం సకలదళగతం వర్ణరూపం నమామి.

వర్తయన్నేవోదరే స్థితం కృత్వా కుమ్భకం కృత్వా పునర్దక్షిణనాసాపుటేన షోడశవారం మకారమావర్తయన్నేవ రేచయేత్ తం వాయుమిత్యర్థః. ౪౧. అన్యేతి పింగలయేత్యర్థః. తదుక్తం ద్వాత్రింశతా చతుష్షష్ట్యా క్రమాత్ షోడశసంఖ్యయేతి. ఇత్థం ప్రథమం సధూమం ప్రాణాయామముపసంహరతి—ఏవమితి. ఏవమేషాధికాభ్యాసేన మధ్యమోత్తమావపి కర్తవ్యావిత్యర్థాదుక్తం భవతి. ౪౨. ఇత్థం ప్రాణాయామే కృతే పశ్చాత్షట్చక్రభేదేన క్రమేణ కుండలినీం బ్రహ్మరన్ధ్రే నీత్వా హృదయే పూర్వోక్తం నిర్వాతదీపసమానమాత్మానం ధ్యాయేదితి యోగమర్యాదా. తదభిప్రాయేణ షట్చక్రస్వరూపమాహ—ఆధారే ఇతి. ఆధారో మూలాధారః తాలుమూలం కంఠః లలాటం భ్రూమధ్యమ్. లింగం చ నాభిశ్చ ప్రకటితహృదయం చేతి సమాహారద్వంద్వే ప్రాణ్యంగత్వాదేకవద్భావః. తథాచ స్థానత్రయం వివక్షితమ్. ఇత్థం షట్చక్రాణాం షట్ స్థానానీత్యుక్త్వా తేషాం పత్రసంఖ్యాం వ్యుత్క్రమేణాహ—ద్వేపత్రే ఇతి. ద్వే పత్రే యస్య తద్ద్విపత్రం ద్విపత్రమేవ ద్వైపత్రమ్. తథా చ యోగ్యత్వాల్లలాటే విద్యమానం యత్ ద్విపత్రం కమలం తస్మిన్ విద్యమానం యత్తత్త్వార్థయుక్తం తత్త్వార్థవాచకం హం క్షం వర్ణరూపం తం నమామీత్యర్థః. ఏవమేవ సర్వత్రాన్వయః కర్తవ్యః. షోడశారే అరాః పత్రమ్ తథా చ తాలుమూలే కంఠదేశే విద్యమానస్వరాణాం వర్ణరూపం నమామీత్యర్థః. తథాధారే విద్యమానే చతుష్కే చతుష్పత్రయుక్తే కమలే కథంభూతే వాసాన్తే వాసాన్తశబ్దోఽర్ధ్యఆద్యజన్తః. వేత్యకార ఉచ్చారణార్థః. వసాన్తమేవ వాసాన్తమ్. వసాన్తశబ్దే వశబ్దో వాదిపరస్తథాచ వకారాదిసకారాన్తవర్ణచతుష్కయుక్తే ఇత్యర్థః. తస్మిన్విద్యమానం యద్వర్ణరూపం తన్నమామీత్యర్థః. అథవాలమధ్యే డఫకఠసహితే ఇత్యస్య సముదాయస్య లింగనాభిప్రకటితహృదయే ద్విదశదశదళద్వాదశార్ధే ఇతి సముదాయేనాన్వయః. పశ్చాత్ప్రత్యేకం యథాయోగ్యమన్వయః. ఆద్యన్తౌ టకితౌ జలపృథివ్యోః స్నేహగన్ధావితివత్.

తథాచ లింగే విద్యమానే ద్వాదశార్ధే షడ్దలకమలే బాలమధ్యే ఆకార ఉచ్చారణార్థః. వకారాదిలకారాన్తయుక్తే విద్యమానం యద్వర్ణరూపం తన్నమామీత్యర్థః. తథా నాభౌ విద్యమానే దశదలకమలే డఫసహితే డకారాదిఫకారాన్తదశవర్ణయుక్తే విద్యమానం యద్వర్ణరూపం తన్నమామీత్యర్థః. తథా ప్రకటితహృదయే విద్యమానే ద్విదశదళే ద్వాదశదలకఠసహితే కకారాదిఠకారాన్తద్వాదశవర్ణసహితే విద్యమానం యద్వర్ణరూపం తన్నమామీత్యర్థః. అయం భావః మూలాధారలింగనాభిహృదయకంఠభ్రూమధ్యేషు చతుర్దలషడ్దలదశదలద్వాదశదలషోడశదలద్విదలాని భావయిత్వా తేషు కమలపత్రేషు ప్రాదక్షిణ్యేన పూర్వోక్తాన్ వర్ణాన్ భావయిత్వా నమేదితి. ఇదం సర్వతన్త్రవిదాం స్పష్టమ్. ఏతాని షట్కమలాని తద్గతా వర్ణాశ్చ సప్తమస్కన్ధే దేవీగీతాయాం

౪౩. అరుణకమలసంస్థా తద్రజఃపుంజవర్ణా హరనియమితచిహ్నా పద్మతంతుస్వరూపా, రవిహుతవహరాకానాయకాస్య స్తనాఢ్యా సకృదపి యది చిత్తే సంవసేత్స్యాత్స ముక్తః. ౪౪. స్థితిస్సైవాగతిర్యాత్రా మతిశ్చింతా స్తుతిర్వచః, అహం సర్వాత్మకో దేవ స్తుతిస్సర్వం త్వదర్చనమ్ ౪౫. అహం దేవీ న చాన్యోఽస్మి బ్రహ్మైవాహం న శోకభాక్, సచ్చిదానందరూపోఽహం స్వాత్మానమితి చింతయేత్. ౪౬. ప్రకాశమానాం ప్రథమే ప్రయాణే ప్రతిప్రయాణేఽప్యమృతాయమానామ్, అంతః పదవ్యామనుసంచరంతీమానందరూపామబలాం ప్రపద్యే. ౪౭. తతో నిజబ్రహ్మరంధ్రే ధ్యాయేత్తం గురుమీశ్వరమ్, ఉపచారైర్మానసైశ్చ పూజయేత్తం యథావిధి. ౪౮. స్తువీతానేన మంత్రేణ సాధకో నియతాత్మవాన్, గురుర్బ్రహ్మా గురుర్విష్ణుర్గురుర్దేవో మహేశ్వరః ౪౯. గురురేవ పరం బ్రహ్మ తస్మై శ్రీగురవే నమః. ౫౦

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

స్పష్టాః. ౪౩. ఏవం షట్చక్రభావనోత్తరం కుండలినీం ధ్యాయేదిత్యాహ—అరుణకమలేతి. అరుణకమలం మూలాధారస్థం చతుర్దలకమలం తత్ర సంస్థితా రజఃపుంజవర్ణా రజోగుణవతీత్యర్థః. హరనియమితచిహ్నా మాయా బీజావయవహకారరేఫరూపం నియమితం చిహ్నం యస్యాం సా మాయా బీజా చేత్యర్థః. పద్మతన్తుప్రసతన్తుస్తత్స్వరూపా సూక్ష్మా రవిశ్చ మిశ్రబిన్దుః హుతవహో రక్తబిన్దుః రాకానాయకశ్చంద్రః శ్వేతబిన్దుస్తద్రూపమాస్యం స్తనయుగ్మం చ తేనాఢ్యా యుక్తా. తత్ర రవిబిన్దుర్ముఖమితరద్బిన్దుద్వయం స్తనయుగ్మమితి వివేకః. ఇదం బిన్దుత్రయం రహస్యామ్నాయే ప్రకాశవిమర్శసంవాదే విస్తరేణ నిర్ణీతం తత ఏవావధార్యమ్. అతిరహస్యత్వాదత్ర న స్పష్టీక్రియతే. తదుక్తమ్. "మిహిరబిన్దుముఖీం తదధోల్లసచ్ఛశిహుతాశనబిన్దుయుగస్తనీమ్, సహహరార్ధకలారసనాస్పదాం భజత సత్యమిమాం పరదేవతామి"తి. అయమర్థో గురుముఖాదేవావగన్తవ్యః ఏవం సకృదపి ధ్యానేన సాక్షాత్కృతే జీవన్ముక్త ఏవ భవతీత్యాహ—సకృదపీతి. ౪౪. ఇత్థం దేవీం కుండలినీం ధ్యాత్వా స్వహృదయే తయా సహాత్మరూపిణీం శ్రీభగవతీం ధ్యాత్వా అగ్రే జాయమానం సర్వం కర్మ త్వదర్చనస్థానీయమేవ మమ భవత్వితి దేవం ప్రార్థయేదిత్యాహ—స్థితిః సైవేతి. ౪౫. అనన్తరమాత్మానం దేవీరూపత్వేన కృతార్థం జానీయాదిత్యాహ—అహం దేవీతి. ౪౬. పునరపి హర్షగద్గదచేతసా దేవీం కుండలినీం భావయేదిత్యాహ—ప్రకాశమానామితి. ప్రకాశమానాం ప్రథమే ప్రయాణే బ్రహ్మరన్ధ్రస్థానం ప్రతి గమనే ప్రకాశమానాం విద్యుదివ ద్యోతమానాం ప్రతిప్రయాణే పునర్మూలాధారం ప్రతి ప్రత్యాగమనే అమృతాయమానామమృతలులితామ్. బ్రహ్మరన్ధ్రస్థామృతధారాలులితామిత్యర్థః. అతః పదవ్యాం సుషుమ్నాయామనుసంచరన్తీం గచ్ఛన్తీమబలాం కుండలినీం శరణం ప్రపద్యేత్యర్థః. ౪౭. ఇత్థమాత్మానం ధ్యాత్వా గురుం ధ్యాయేదిత్యాహ—తతో నిజేతి. మానసైః మనసా కల్పితైః ౪౮, ౪౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

శౌచాదివిధిః.

శ్రీనారాయణఉవాచ:—ఆచారహీనం న పునంతి వేదా యద్యప్యధీతా స్సహషడ్భిరంగైః,ఛందాంస్యేనం మృత్యుకాలే త్యజంతి నీడం శకుంతా ఇవ జాత పక్షాః. ౧. బ్రాహ్మే ముహూర్తే చోత్థాయ తత్సర్వం సమ్యగాచరేత్, రాత్రే రంతిమయామేతు వేదాభ్యాసంచరేద్బుధః. ౨. కించిత్కాలం తతఃకుర్యాదిష్టదేవానుచింతనమ్, యోగీ తు పూర్వమార్గేణ బ్రహ్మధ్యానం సమాచరేత్. ౩ జీవబ్రహ్మైక్యతా యేన జాయతేతు నిరంతరమ్, జీవన్ముక్తశ్చ భవతి తత్క్షణాదేవ నారద. ౪. పఞ్చపఞ్చఉషఃకాలస్సప్తపఞ్చారుణోదయః, అష్టపఞ్చ భవేత్ప్రాత శ్శేషస్సూర్యోదయస్మృతః. ౫. ప్రాతరుత్థాయ యః కుర్యాద్విణ్మూత్రం ద్విజసత్తమః, నైరృత్యామిషువిక్షేపమతీత్యాభ్యధికం భువః. ౬ విణ్మూత్రేపిచ కర్ణస్థమాశ్రమే ప్రథమే ద్విజః, నివీతం పృష్ఠతః కుర్యాద్వానప్రస్థగృహస్థయోః ౭. కృత్వా యజ్ఞోపవీతంతు పృష్ఠతః కణ్ఠలంబితమ్, విణ్మూత్రంతు గృహీ కుర్యాత్కర్ణస్థం ప్రథమాశ్రమీ. ౮ అంతర్ధాయ తృణైర్భూమిం శిరః ప్రావృత్య వాససా, వాచం నియమ్యయత్నేన ష్ఠీవనశ్వాసవర్జితః. ౯. న ఫాలకృష్టేన జలేన

ద్వ్యధికైశ్చైవ చత్వారింశత్పద్యైస్తు తతః పరమ్, ప్రాతః కృత్యోత్తరం సమ్యక్ శౌచాదివిధిరుచ్యతే. తత్ర ప్రథమతః ఆచారాభావే సర్వం వ్యర్థం భవతీత్యాహ—ఆచారహీనమితి. నీడం గృహమ్. తస్మాదాచారో వక్ష్యమాణోఽవశ్యం కర్తవ్యేత్యర్థః. ౧. కస్మాత్కాలాదారభ్య సదాచారః కర్తవ్యః తదాహ—బ్రాహ్మే ముహూర్తేతి. ఉత్థాయ తతః ప్రభృతీత్యర్థః. కోఽసౌ బ్రాహ్మో ముహూర్తస్తత్రాహ—రాత్రేరన్తిమయామ ఇతి. చతుర్థయామే ఉత్థాయ ముఖప్రక్షాలనాదికం కృత్వేత్యర్థాద్బోధ్యమ్. ౨. వేదాభ్యాసమర్యాదామాహ—కించిత్కాలమితి. రాత్రిపశ్చిమయామతృతీయముహూర్తపర్యన్తమిత్యర్థః. తదుక్తం వాయుపురాణే .-''రాత్రేః పశ్చిమయామే తు ఘటికాషట్కమేవ హి, వేదాభ్యాసం ద్విజః కుర్యాత్సా వేలా పాఠదాయినీ''తి. యోగీత్వితి. తస్య వేదపాఠాభావాత్ పూర్వమార్గేణ పూర్వోక్తప్రకారేణ బ్రహ్మధ్యానమేవ తావత్ ఘటికాషట్కపర్యన్తం కుర్యాదిత్యర్థః. ౩, ౪. అగ్రిమశ్లోకోక్తప్రాతశ్శబ్దార్థం కథయతి—పంచపంచేతి. పంచపంచాశద్ఘటికోత్తరముషః కాలః. సప్తపంచాశద్ఘటికోత్తరమరుణోదయ సంజ్ఞకః కాలః. అష్టపంచాశద్ఘటికాయాం ప్రాతఃకాలః. శేషః సూర్యోదయసంజ్ఞక ఇత్యర్థః. ౫. ప్రాతః పదార్థముక్త్వా తస్మిన్కర్తవ్యమాహ—ప్రాతరితి. యః కుర్యాత్స నైరృత్యాం దిశి భువః శయనస్థానాదిషు విక్షేపపరిమితమధికం వా దేశమతీత్య కుర్యాదిత్యర్థః. ఇదం దూరదేశమాత్రస్యోపలక్షణమ్. తథా చ మనుః ''దూరదావసథాన్మూత్రం దూరాత్పాదావసేచనమి''తి. నైరృత్యామిత్యుపలక్షణం దక్షిణస్యాః. తథాచాపస్తమ్బః దక్షిణాం దిశం దక్షిణాం పరాం వేతి. ౬. ప్రథమే ఆశ్రమే బ్రహ్మచర్యాశ్రమే కర్ణస్య యజ్ఞసూత్రం కుర్యాదిత్యర్థః. నివీతమితి. యజ్ఞోపవీతం నివీతం కృత్వా పృష్ఠతో లమ్బయేదిత్యర్థః. ౭. తదేవ స్పష్టయతి—కృత్వా యజ్ఞోపవీతమితి. యజ్ఞోపవీతం పూర్వవచనాన్నివీతరూపమ్. గృహీతి వానప్రస్థస్యోపలక్షణమ్. ౮. శ్వాసవర్జితోఽధికశ్వాసవర్జితో యావత్ శౌచం న కుర్యాదిత్యర్థః. ౯. వల్మీకే సర్ప

చితాయాం న పర్వతే, జీర్ణదేవాలయే కుర్యాన్న వల్మీకే న శాద్వలే. ౧౦. న స సత్త్వేషు గర్తేషు నగచ్ఛన్న పథిస్థితః, సంధ్యయోరుభయోర్జప్యే భోజనే దంతధావనే. పితృకార్యే చ దైవే చ తథా మూత్రపురీషయోః, ఉత్సారే మైథునే వాపి తథా వై గురుసన్నిధౌ. ౧౨ యాగే దానే బ్రహ్మయజ్ఞే ద్విజో మౌనం సమాచరేత్, దేవతా ఋషయస్సర్వే పిశాచోరగ రాక్షసాః. ౧౩. ఇతో గచ్ఛంతు భూతాని బహిర్భూమిం కరోమ్యహమ్, ఇతి సంప్రార్థ్య పశ్చాత్తు కుర్యాచ్ఛౌచం యథా విధి. ౧౪. వాయ్వగ్నివిప్రమాదిత్యమాపః పశ్యన్స్తథైవ గాః, న కదాచన కుర్వీత విణ్మూత్రస్య విసర్జనమ్. ౧౫ ఉదఙ్ముఖో దివా కుర్యాద్రాత్రౌ చేద్దక్షిణాముఖః, తత ఆచ్ఛాద్య విణ్మూత్రం లోష్టపర్ణతృణాదిభిః. ౧౬. గృహీతలింగ ఉత్థాయ స గచ్ఛేద్వారిసన్నిధౌ, పాత్రే జలం గృహీత్వా తు గచ్ఛేదన్యత్ర చైవ హి. ౧౭ గృహీత్వా మృత్తికాం కూలాచ్ఛ్వేతాం బ్రాహ్మణసత్తమః, రక్తాం పీతాం తథా కృష్ణాం గృహ్ణీయుశ్చాన్యవర్ణకాః. ౧౮. అథవా యా యత్ర దేశే సైవ గ్రాహ్యా ద్విజోత్తమైః, అంతర్జలాద్దేవగృహాద్వల్మీకాన్మూషకోత్కరాత్. ౧౯ కృతశౌచావశిష్టా చ న గ్రాహ్యాస్సప్తమృత్తికాః, మూత్రాత్తు ద్విగుణం శౌచే మైథునే త్రిగుణం స్మృతమ్. ౨౦. ఏకా లింగే కరే తిస్ర ఉభయోర్మృద్ద్వయం స్మృతమ్, మూత్రశౌచం సమాఖ్యాతం శౌచే తద్ద్విగుణం స్మృతమ్. విట్ఛౌచే లింగదేశే తు ప్రదద్యాన్మృత్తికాద్వయమ్, పశ్చాపానే దశైకస్మిన్నుభయోస్సప్తమృత్తికాః. ౨౨ వామపాదం పురస్కృత్య పశ్చాద్దక్షిణమేవ చ, ప్రత్యేకం చ చతుర్వారం మృత్తికాం లేపయేత్సుధీః. ౨౩. ఏవం శౌచం గృహస్థస్య ద్విగుణం బ్రహ్మచారిణః, త్రిగుణం వానప్రస్థస్య యతీనాం చ చతుర్గుణమ్. ౨౪. ఆర్ద్రామలకమానాతు మృత్తికా శౌచకర్మణి, ప్రత్యేకం తు సదా గ్రాహ్యా నాతో న్యూనా కదాచన. ౨౫ ఏతద్దివా స్యాద్విట్ఛౌచం తదర్ధం నిశి కీర్తితమ్, ఆతురస్య తదర్ధం తు మార్గస్థస్య తదర్ధకమ్. ౨౬. స్త్రీశూద్రాణామశక్తౌ

స్థానే. న శాద్వలే న హరితతృణే. ౧౦. ససత్త్వేషు జీవసహితేషు గర్తేషు. న పథి స్థితః లోకగన్తవ్యమార్గేస్థితో న కుర్యాదిత్యర్థః. శౌచాదిసమయే మౌనమాహ—సన్ధ్యయోరితి. జప్యే జపకర్మణి. ౧౧, ౧౨. తత్ర శౌచసమయే ఉయం మన్త్రః. పఠనీయ ఇత్యాహ—దేవతా ఋషయ ఇతి. ౧౩—౧౫. తృణాదిభిరిత్యత్రాదినా ఖర్పరాదినా సూర్యకిరణస్పర్శాభావార్థమాచ్ఛాదనమ్. ౧౬. అన్యత్ర జలదూరదేశే. ౧౭. అన్యవర్ణకాః క్షత్రియవైశ్యశూద్రాః. ౧౮. శ్వేతాదిమృత్తికాభావే ఆహ—అథవేతి. అగ్రాహ్యమృత్తికా ఆహ—అన్తర్జలాదితి. ౧౯, ౨౦. మూత్రశౌచజ్ఞానార్థమాహ—ఏకా లింగ ఇతి. ఏకా ఏకం వారమిత్యర్థః. తిస్రః త్రివారం ఉభయోర్హస్తయోః ద్వివారమ్. ౨౧. విట్ఛౌచే మృత్తికావిభాగం స్పష్టమేవాహ—విట్శౌచేఇతి. ఏకస్మిన్కరే ఇత్యర్థః.
౨౨—౨౩. ఏకైకవారం గ్రాహ్యమృత్తికాయాః ప్రమాణమాహ—ఆర్ద్రామలకేతి. ౨౫—౨౭.

నాం బాలానాం శౌచకర్మణి, యథాగంధక్షయస్స్యాత్తు తథా కుర్యాదసంఖ్యకమ్. ౨౭. గంధలేపక్షయో యావత్తావచ్ఛౌచం విధీయతే, సర్వేషామేవ వర్ణానామిత్యాహ భగవాన్మనుః. ౨౮. వామహస్తేన శౌచం తు కుర్యాద్వై దక్షిణేన న, నాభేరధో వామహస్తో నాభేరూర్ధ్వంతు దక్షిణః ౨౯. శౌచకర్మణి విజ్ఞేయో నాన్యథా ద్విజపుఙ్గవైః, జలపాత్రం న గృహ్ణీయాద్విణ్మూత్రోత్సర్జనే బుధః. ౩౦. గృహ్ణీయాద్యది మోహేన ప్రాయశ్చిత్తం చరేత్తతః, మోహాద్వాప్యథవాలస్యాన్న కుర్యాచ్ఛౌచమాత్మనః ౩౧. జలాహారస్త్రిరాత్రం స్యాత్తతో జాపాచ్చ శుధ్యతి, దేశకాలద్రవ్యశక్తిస్వోపపత్తీశ్చ సర్వశః ౩౨ జ్ఞాత్వా శౌచం ప్రకర్తవ్యమాలస్యం నాత్ర ధారయేత్, పురీషోత్సర్జనే కుర్యాద్గండూషాన్ద్వాదశైవ తు. ౩౩. చతురో మూత్రవిక్షేపే నాతోఽన్యూనాన్కదాచన, అధోముఖం నరః కృత్వా త్యజేత్తం వామతశ్శనైః. ౩౪. ఆచమ్య చ తతః కుర్యాద్దంతధావనమాదరాత్, కంటకిక్షీరవృక్షోత్థం ద్వాదశాంగుళమవ్రణమ్. ౩౫. కనిష్ఠికాగ్రవత్స్థూలం పూర్వార్ధే కృతకూర్చకమ్, కరంజోదుంబరౌ చూతః కదంబో లోధ్రచంపకౌ. ౩౬ బదరీతిద్రుమాశ్చేతి ప్రోక్తా దంతప్రధావనే, అన్నాద్యాయవ్యూహధ్వం సేసోమో రాజాయమాగమత్. ౩౭. స మే ముఖం ప్రక్షాళ్యతే యశసా చ భగేన చ, ఆయుర్బలం యశో వర్చః ప్రజాః పశు వసూని చ. ౩౮. బ్రహ్మప్రజ్ఞాంచ మేధాం చ త్వన్నో దేహి వనస్పతే, అభావే దంతకాష్ఠస్య ప్రతిషిద్ధదినేషు చ. ౩౯. అపాం ద్వాదశగండూషైర్విదధ్యాద్దంతధావనమ్, సవితా భక్షితస్తేన స్వకులం తేన ఘాతితమ్. ౪౦ ప్రతిపద్దర్శషష్ఠీషు నవమ్యేకాదశీరవౌ, దంతానాం కాష్ఠసంయోగాద్దహత్యాసప్తమం కులమ్. ౪౧ కృత్వాలంపాదశౌచం హ్యామలమథజలం త్రిః పిబేద్ద్విర్వి

గన్ధలేపనాశపర్యన్తం మృత్తికాలేపనమర్యాదేత్యత్ర మనుసమ్మతిమాహ—గన్ధలేపేతి. ౨౮—౩౧. ప్రాయశ్చిత్తమాహ—జలాహార ఇతి. జాపాద్గాయత్ర్యాః. ౩౨—౩౪. 'క్షీరవృక్షాః అశ్వత్థోదుమ్బరప్లక్షన్యగ్రోధాః. ౩౫. పూర్వార్ధే అగ్రభాగే పాషాణేన కుంచితం కృత్వా గ్రాహ్యామిత్యర్థః. ౩౬. దన్తధావనే మన్త్రమాహ—అన్నాద్యాయేతి. ౩౭, ౩౮. ప్రతిషిద్ధదినేషు చేతి. తాని దినాన్యగ్రే వక్ష్యతి. ౩౯. సవితా భక్షిత ఇతి. అస్య యో దన్తానాం కాష్ఠసంయోగం కరోతి తేనేత్యుత్తరేణాన్వయః. ౪౦. దినాన్యాహ—ప్రతిపద్దర్శేతి. తథాచ వ్యాసః. "ప్రతిపద్దర్శషష్ఠీషు నవమ్యాం చైవభారత, దన్తానాం కాష్ఠసంయోగో దహత్యాసప్తమం కులమి"తి. ఏవమన్యేఽపి కాలాగ్రన్థాన్తరాదవసేయాః. ౪౧. దన్తధావనోత్తరమాచమనమాహ—కృత్వాలమితి. త్రిః పిబేత్ కేశవాదిత్రినామభిః. ద్విర్విమృజ్య వచనాన్తరానుమత్యా ఆస్యమిత్యర్థః. యద్యపి వచనాన్తరాదాస్యస్యైకవారమేవోన్మార్జనం తథాపి ఓష్ఠోన్మార్జనస్యాపి వచనాన్తరప్రాప్తత్వేన తస్మిన్కృతే ముఖస్య ద్విరున్మార్జనం జాతమేవేత్యభిప్రాయేణేయముక్తిః. అనన్తరమంగుష్ఠయుక్త్యా తర్జన్యాంగుష్ఠ

మృజ్య తర్జన్యాంగుష్ఠవత్యా సజలమభిమృశేన్నాసికారంధ్రయుగ్మమ్, అంగుష్ఠానామికాభ్యాం నయనయుగయుతం కర్ణయుగ్మం కనిష్ఠాంగుష్ఠాభ్యాం నాభిదేశే హృదయమథ తలేనాంగులీభిశ్శిరాంసి. ౪౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః

స్నానవిధ్యాదిః.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ—స్మృత్వా చోంకారగాయత్రీం నిబధ్నీయాచ్ఛిఖాం తథా, పునరాచమ్య హృదయం బాహూ స్కంధౌ చ సంస్పృశేత్. ౧. క్షుతే నిష్ఠీవనే చైవ దంతోచ్ఛిష్టే తథానృతే, పతితానాం చ సంభాషే దక్షిణం శ్రవణం స్పృశేత్. ౨. అగ్నిరాపశ్చ వేదాశ్చ సోమసూర్యోఽనిలస్తథా, సర్వే నారద విప్రస్య కర్ణే తిష్ఠంతి దక్షిణే ౩. తతస్తు గత్వా నద్యాదౌ ప్రాతస్స్నానం విశోధనమ్, సమాచరేన్మునిశ్రేష్ఠ దేహసంశుద్ధిహేతవే. ౪. అత్యంతమలినో దేహో నవద్వారైర్మలం వహన్, సదాస్త్యేతచ్ఛోధనాయ ప్రాతస్స్నానం విధీయతే. ౫. అగమ్యాగమనాత్పాపం యచ్చ పాపం ప్రతిగ్రహాత్, రహస్యాచరితం పాపం ముచ్యతే స్నానకర్మణా ౬. అస్నాతస్య క్రియాస్సర్వా భవంతి విఫలా యతః, తస్మాత్ప్రాతశ్చరేత్స్నానం నిత్యమేవ దినేదినే. ౭. దర్భయుక్తశ్చరేత్స్నానం తథా సంధ్యాభివందనమ్, సప్తాహం ప్రాతరస్నాయీ సంధ్యాహీనస్త్రిభిర్దినైః. ౮. ద్వాదశాహమనగ్నిస్సన్ ద్విజశ్శూద్రత్వమాప్నుయాత్, అల్పత్వాద్ధోమకాలస్య

యుక్తయా తర్జన్యా నాసికారంధ్రయుగ్మం సజలం యథా స్యాత్తథాభిమృశేత్ స్పృశేదిత్యర్థః. అనన్తరమఙ్గుష్ఠానామికాభ్యాం నయనయుగయుతం కర్ణయుగ్మం నయనయుగం కర్ణయుగం చాభిమృశేత్ స్పృశేత్. అనన్తరం కనిష్ఠాంగుష్ఠాభ్యాం నాభిదేశే స్పృశేత్. అత్ర తలేన హస్తతలేన హృదయం స్పృశేత్. అనన్తరం సర్వాభిరఙ్గులీభిః శిరస్యభిమృశేదితి. తథాచ యాజ్ఞవల్క్యః. "అన్తర్జానుః శుచౌ దేశే ఉపవిష్ట ఉదఙ్ముఖః, ప్రాగ్వా బ్రాహ్మేణ తీర్థేన ద్విజో నిత్యముపస్పృశేత్ త్రిః ప్రాశ్యాపో ద్విరున్మృజ్య ఖాన్యద్భిః సముపస్పృశేది"తి. ౪౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

సప్తత్రింశన్మహాపద్యైః స్నానాదివిధిపూర్వకమ్, రుద్రాక్షధారణస్యాపి మహిమాతీవ కథ్యతే.

ఆచమనోత్తరం శిఖాబన్ధమాహ—స్మృత్వేతి. ఓంకారయుక్తాం గాయత్రీమిత్యర్థః. తదుక్తం వాయుపురాణే "ఓంకారయుక్తగాయత్రీం సముచ్చార్య తతో ద్విజః, శిఖాబన్ధం ప్రకుర్వీత యేన స్యాద్విఘ్నబన్ధనమి"తి. శిఖాబన్ధనోత్తరం పునరాచమనమాహ—పునరాచమ్యేతి. ౧ ప్రసంగాచ్ఛ్రోత్రాచమనమాహ—క్షుతే నిష్ఠీవన ఇతి. ౨. దక్షిణకర్ణస్పర్శే హేతుమాహ—అగ్నిరాప ఇతి. ౩. అనన్తరం స్నానమాహ—తతస్త్వితి. ౪—౮. స్నానాదివిధేర్బాహుల్యాద్ధోమకాలస్యాల్పత్వాత్తాదృశస్నానవిధిం కృత్వా సన్ధ్యాదివిధిం కుర్వతో హోమకాలో నైవ మిలతి. తత్తస్మాత్ప్రాతః కాలే తాదృశవిధినా స్నానం నైవ కర్తవ్యం కిన్తు సంక్షేపేణ. స్నానవిధిస్తు మధ్యాహ్నే

బహుత్వాత్స్నానకర్మణః. ౯. ప్రాతర్నతు తథా స్నాయాద్ధోమకాలే విగర్హితః, గాయత్ర్యాస్తు పరం నాస్తి ఇహలోకే పరత్ర చ. ౧౦. గాయంతం త్రాయతే యస్మాద్గాయత్రీత్యభిధీయతే, ప్రణవేనతు సంయుక్తాం వ్యాహృతిత్రయ సంయుతామ్. ౧౧. వాయుం వాయౌ జయేద్విప్రః ప్రాణం సంయమన త్రయాత్, బ్రాహ్మణశ్శ్రుతిసంపన్న స్స్వధర్మనిరతస్సదా. ౧౨. సవైదికం జపేన్మంత్రం లౌకికం న కదాచన, గోశృంగే సర్షపో యావత్తావద్యేషాం న సుస్థిరః. ౧౩. న తారయంత్యుభౌ పక్షౌ పిత్రానేకోత్తరం శతమ్, సగర్భో జపసంయుక్త అగర్భో ధ్యానమాత్రకః ౧౪. స్నానాంగతర్పణం కృత్వా దేవర్షి పితృతోషకమ్, శుద్ధే వస్త్రే పరిధాయ జలాద్బహిరుపాగతః. ౧౫. విభూతిధారణం కార్యం రుద్రాక్షాణాం చ ధారణమ్, క్రమయోగేన కర్తవ్యం సర్వదా జపసాధకైః. ౧౬ రుద్రాక్షాన్కంఠదేశే దశనపరిమితాన్మస్తకే వింశతీద్వేషట్షట్ కర్ణప్రదేశే కరయుగళకృతే ద్వాదశద్వాదశైవ, బాహ్వోరిందోః కలాభిర్నయన యుగకృతే త్వేకమేకం శిఖాయాం వక్షస్యష్టాధికం యః కలయతి శతకం సస్వయం నీలకంఠః. ౧౭. బధ్వా స్వర్ణేన రుద్రాక్షం రజతేనాథవా మునే, శిఖాయాం ధారయేన్నిత్యం కర్ణయోర్వా సమాహితః ౧౮. యజ్ఞోపవీతే హస్తేవా కంఠే తుందేథవా నరః, శ్రీమత్పంచాక్షరేణైవ ప్రణవేన తథాపి వా. ౧౯. నిర్వ్యాజభక్త్యా మేధావీ రుద్రాక్షం ధారయేత్సదా, రుద్రాక్షధారణం సాక్షాచ్ఛివజ్ఞానస్య సాధనమ్.

స్నానే చరితార్థ ఇత్యాహ—అల్పత్వాదితి. ౯. కిన్తు సామాన్యస్నానోత్తరమేతాదృశప్రాణాయామేనైవ స్నానవిధిఫలమాయాతీత్యాహ—గాయత్ర్యాస్త్వితి. ౧౦. సంయుతాం పఠన్నితి శేషః. ౧౧. వాయుం ప్రాణవాయుం వాయావపానే వాయౌ జయేద్వశీకుర్యాత్ప్రాణాపానౌ సమౌ కుర్యాదిత్యర్థః. ప్రాణాయామాదిసమయే బ్రాహ్మణో వైదికమన్త్రమేవ జపేదిత్యాహ—బ్రాహ్మణ ఇతి. ౧౨. ప్రాణాయామేన వాయోరస్థిరీకరణే దోషమాహ—గోశృంగ ఇతి గోశృంగే యావత్సర్షపస్తిష్ఠతి తావదపి యేషాం ప్రాణాయామేన వాయుః స్థిరో నేత్యర్థః. తేన తారయన్తమిత్యన్వయః. ౧౩. తస్యైవ ద్వైవిధ్యమాహ—సగర్భేతి. ౧౪. స్నానాంగతర్పణమితి. తథాచ కార్ష్ణాజినిః "దేవర్షిపితృణాం చైవ ఏకద్విత్రిక్రమేణ చ, జలే దద్యాజ్జలం చాత్రాసంస్కృతానాం తటే తథే"తి. అసంస్కృతానాం మృతానామిత్యర్థః. 'అసంస్కృతప్రమీతానామేకమేవ తటే క్షిపేది'తి బౌధాయనోక్తేః. అత్ర పితృశబ్దేన స్వపితరశ్చ. తదుక్తం హేమాద్రౌ బ్రహ్మవైవర్తే "నాభిమాత్రే జలేస్థిత్వా కుర్యాత్స్నానాఙ్గతర్పణమ్, దేవానృషీన్పితృగణాన్స్వపితౄంశ్చాపి తర్పయేత్. స్నానాంగతర్పణం కృత్వా యక్ష్మణే జలమాహరేది"తి. ౧౫, ౧౬. దశనపరిమితాన్ ద్వాత్రింశత్సంఖ్యాకాన్ వింశతీద్వే వింశతిశ్చ వింశతిశ్చ వింశతిశ్చ వింశతీ ఇత్యేకశేషః ద్వే వింశతీ చత్వారింశదిత్యర్థః. కరయుగలకృతే కరయుగార్థం ద్వాదశద్వాదశైవైకైకహస్తే ద్వాదశ ద్వాదశేత్యర్థః.

౨౦. రుద్రాక్షం యచ్ఛిఖాయాంతత్తారతత్త్వమితి స్మరేత్, కర్ణయోరుభయోర్బ్రహ్మా దేవం దేవీం చ భావయేత్ ౨౧. యజ్ఞోపవీతే వేదాంశ్చ తథా హస్తేదిశస్స్మరేత్, కణ్ఠే సరస్వతీం దేవీం పావకం చాపి భావయేత్. ౨౨. సర్వాశ్రమాణాం వర్ణానాం రుద్రాక్షాణాం చ ధారణమ్, కర్తవ్యంమంత్రతఃప్రోక్తంద్విజానాం నాన్యవర్ణినామ్. ౨౩. రుద్రాక్షధారణాద్రుద్రో భవత్యేవ న సంశయః, పశ్యన్నపి నిషిద్ధాంశ్చ తథా శృణ్వన్నపి స్మరన్. ౨౪. జిఘ్రన్నపి తథావాశ్నన్ప్రలపన్నపి సంతతమ్, కుర్వన్నపి సదా గచ్ఛన్విసృజన్నపి మానవః ౨౫. రుద్రాక్షధారణాదేవ సర్వపాపైర్న లిప్యతే, అనేన భుక్తం దేవేశ భుక్తం యత్తు తథా భవేత్ ౨౬. పీతం రుద్రేణ తత్పీతం ఘ్రాతం ఘ్రాతం శివేన తత్, రుద్రాక్షధారణే లజ్జా యేషామస్తి మహామునే. ౨౭. తేషాం నాస్తి వినిర్మోక్షస్సంసారాజ్జన్మకోటిభిః, రుద్రాక్షధారిణం దృష్ట్వా పరివాదం కరోతి యః. ౨౮. ఉత్పత్తౌ తస్య సాంకర్యమస్త్యేవేతి వినిశ్చయః, రుద్రాక్షధారణాదేవ రుద్రో రుద్రత్వమాప్నుయాత్. ౨౯. మునయస్సత్యసంకల్పా బ్రహ్మా బ్రహ్మత్వమాగతః, రుద్రాక్షధారణాచ్ఛ్రేష్ఠం న కించిదపి విద్యతే. ౩౦. రుద్రాక్షధారిణే భక్త్యా వస్త్రం ధాన్యం దదాతి యః, సర్వపాపవినిర్ముక్తశ్శివలోకం స గచ్ఛతి. ౩౧. రుద్రాక్షధారిణం శ్రాద్ధే భోజయేత విమోదతః, పితృలోకమవాప్నోతి నాత్ర కార్యా విచారణా. ౩౨. రుద్రాక్షధారిణః పాదౌ ప్రక్షాళ్యాద్భిః పిబేన్నరః, సర్వపాపవినిర్ముక్తశ్శివలోకే మహీయతే. ౩౩. హారం వా కటకం వాపి సువర్ణం వా ద్విజోత్తమః, రుద్రాక్షసహితం భక్త్యాధారయన్రుద్రతామియాత్. ౩౪. రుద్రాక్షం కేవలం వాపి యత్ర కుత్ర మహామునే, సమంత్రకం వా మంత్రేణ రహితం భావవర్జితమ్. ౩౫ యో వా కో వా నరో భక్త్యా ధారయేల్లజ్జయాపి వా, సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సమ్యగ్జ్ఞానమవాప్నుయాత్. ౩౬. అహో రుద్రాక్షమాహాత్మ్యం మయా వక్తుం న శక్యతే, తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనకుర్యాద్రుద్రాక్షధారణమ్. ౩౭.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

ఇన్దోః కలాభిః షోడశసంఖ్యైరిత్యర్థః. ఏకమేకం నయనే శిఖాయామేకమిత్యర్థః. ౧౭—౨౨. నాన్యవర్ణినామితి. అత్ర ద్విజశబ్దేన బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాస్తేషాం మన్త్రతో ధారణమ్. శూద్రాదీనాంతు మన్త్రతో నధారణం కిన్త్వమన్త్రకమేవేత్యర్థః. ౨౩—౩౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే తృతీయోఽధ్యాయః.

రుద్రాక్షోత్పత్త్యాదిః.

నారద ఉవాచః—ఏవం భూతానుభావోఽయం రుద్రాక్షో భవతానఘ, వర్ణితో మహతాం పూజ్యః కారణం తత్ర కింవద. ౧. నారాయణ ఉవాచః— ఏవమేవ పురా పృష్టో భగవాన్గిరిశః ప్రభుః, షణ్ముఖేన చ రుద్రస్తం యదువాచ శృణుష్వ తత్. ౨. ఈశ్వర ఉవాచః—శృణు షణ్ముఖ తత్త్వేన కథయామి సమాసతః, త్రిపురో నామ దైత్యస్తు పురాసీత్సర్వదుర్జయః. ౩. హతాస్తేన సురాస్సర్వే బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవతాః, సర్వైస్తు కథితే తస్మింస్తదాహం త్రిపురం ప్రతి. ౪. అచింతయం మహాశస్త్రమఘోరాఖ్యం మనోహరమ్, సర్వదేవమయం దివ్యం జ్వలంతం ఘోరరూపి యత్. ౫. త్రిపురస్య వధార్థాయ దేవానాం తారణాయ చ, సర్వవిఘ్నోపశమనమఘోరాస్త్రమచింతయమ్. ౬. దివ్యవర్షసహస్రం తు చక్షురున్మీలితం మయా, పశ్చాన్మమాకులాక్షిభ్యః పతితా జలబిందవః. ౭. తత్రాశ్రుబిందుతో జాతా మహారుద్రాక్షవృక్షకాః, మమాజ్ఞయా మహాసేన సర్వేషాం హితకామ్యయా. ౮. బభూవుస్తే చ రుద్రాక్షా అష్టత్రింశత్ప్రభేదతః, సూర్యనేత్రసముద్భూతాః కపిలా ద్వాదశస్మృతాః ౯. సోమనేత్రోత్థితాశ్శ్వేతాస్తే షోడశవిధాః క్రమాత్; వహ్నినేత్రోద్భవాః కృష్ణా దశభేదా భవంతిహి. ౧౦. శ్వేతవర్ణశ్చ రుద్రాక్షో జాతితో బ్రాహ్మ ఉచ్యతే, క్షాత్రో రక్తస్తథామిశ్రో వైశ్యః కృష్ణస్తు శూద్రకః. ౧౧. ఏకవక్త్రశ్శివస్సాక్షాద్బ్రహ్మహత్యాం వ్యపోహతి, ద్వివక్త్రో దేవదేవ్యస్స్యాద్ద్వివిధం నాశయేదఘమ్. ౧౨. త్రివక్త్రస్త్వనలస్సాక్షాత్స్త్రీహత్యాం దహతి క్షణాత్, చతుర్వక్త్రస్స్వయం బ్రహ్మా నరహత్యాం వ్యపోహతి. ౧౩. పంచవక్త్రస్స్వయం రుద్రః కాలాగ్నిర్నామ నామతః, అభక్ష్యభక్షణోద్భూతైరగమ్యాగమనోద్భవైః. ౧౪. ముచ్యతే సర్వపాపైస్తు పంచవక్త్రస్య ధారణాత్, షడ్వక్త్రః కార్తికేయస్తు సధార్యో దక్షిణే కరే. ౧౫. బ్రహ్మహత్యాదిభిః పాపైర్ముచ్యతే నాత్ర సంశయః, సప్తవక్త్రో మహాభాగో హ్యనంగో నామనామతః. ౧౬. తద్ధారణాన్ముచ్యతే హి స్వర్ణస్తేయాదిపాతకైః, అష్టవక్త్రో మహాసేనః సాక్షాద్దేవో వినాయకః ౧౭. అన్నకూటం తూలకూటం స్వర్ణకూటం తథైవ చ, దుష్టాన్వయస్త్రియం వాథ సంస్పృశంశ్చ గురుస్త్రియమ్. ౧౮. ఏవమాదీని పాపాని హంతి సర్వాణి ధారణాత్, విఘ్నాస్తస్య ప్రణశ్యంతి యాతి చాంతే

చత్వారింశన్మహాశ్లోకైరుద్రాక్షోత్పత్తిపూర్వకమ్, రుద్రాక్షాణాం బహువిధం వర్ణనం సముదీర్యతే. రుద్రాక్షమహిమానం శ్రుత్వా నారదః పృచ్ఛతి—నారద ఉవాచ—ఏవంభూతేతి. ౧—౪ కపిలా అనేకవర్ణవన్తః. అత ఏవాగ్రే రక్తో మిశ్రశ్చేతి వక్ష్యతి. ౯, ౧౦. బ్రాహ్మ ఉచ్యతే. తథాచ స బ్రాహ్మణైర్ధార్య ఇత్యర్థః. ఏవముత్తరత్ర. ౧౧. ఏకవక్త్రాదిరుద్రాక్షాణాం తత్తద్దేవతారూపత్వమాహ—ఏకవక్త్ర ఇతి. ౧౨—౩౫. రుద్రాక్షధారణే పూర్వాపేక్షయా పక్షాన్తరమాహ—

పరం పదమ్. ౧౯. భవంత్యేతే గుణాస్సర్వే హ్యష్టవక్త్రస్య ధారణాత్, నవవక్త్రో భైరవస్తు ధారయేద్వామబాహుకే. ౨౦ భుక్తిముక్తిప్రదః ప్రోక్తో మమతుల్యబలో భవేత్, భ్రూణహత్యాసహస్రాణి బ్రహ్మహత్యాశతాని చ. ౨౧. సద్యః ప్రలయమాయాంతి నవవక్త్రస్య ధారణాత్, దశవక్త్రస్తు దేవేశ సాక్షాద్దేవో జనార్దనః ౨౨ గ్రహాశ్చైవ పిశాచాశ్చ బేతాలా బ్రహ్మరాక్షసాః, పన్నగాశ్చోపశామ్యంతి దశవక్త్రస్య ధారణాత్. ౨౩. వక్త్రైకాదశరుద్రాక్షో రుద్రైకాదశకం స్మృతమ్, శిఖాయాం ధారయేద్యో వై తస్య పుణ్యఫలం శృణు. ౨౪. అశ్వమేధసహస్రస్య వాజపేయశతస్య చ, గవాం శతసహస్రస్య సమ్యగ్దత్తస్య యత్ఫలమ్. ౨౫. తత్ఫలం లభతే శీఘ్రం వక్త్రైకాదశధారణాత్, ద్వాదశాస్యస్య రుద్రాక్షస్యైవ కర్ణే తు ధారణాత్. ౨౬. ఆదిత్యాస్తోషితా నిత్యం ద్వాదశాస్యే వ్యవస్థితాః. గోమేధే చాశ్వమేధే చ యత్ఫలం తదవాప్నుయాత్. ౨౭ శృంగిణాం శస్త్రిణాం చైవ వ్యాఘ్రాదీనాం భయం నహి, న చ వ్యాధిభయం తస్య నైవ చాధిః ప్రకీర్తితః ౨౮. న చ కించిద్భయం తస్య న చ వ్యాధిః ప్రవర్తతే, న కుతశ్చిద్భయం తస్య సుఖీ చైవేశ్వరో భవేత్. ౨౯ హస్త్యశ్వమృగమార్జారసర్పమూషకదర్దురాన్, ఖరాంశ్చ శ్వసృగాలాంశ్చ హత్వా బహువిధానపి. ౩౦. ముచ్యతే నాత్ర సందేహో వక్త్రద్వాదశధారణాత్, వక్త్రత్రయోదశో వత్స రుద్రాక్షో యది లభ్యతే. ౪౧ కార్తికేయసమో జ్ఞేయస్సర్వకామార్థసిద్ధిదః, రసో రసాయనం చైవ తస్య సర్వం ప్రసిద్ధ్యతి. ౩౨. తస్యైవ సర్వభోగ్యాని నాత్ర కార్యా విచారణా, మాతరం పితరం చైవ భ్రాతరం వా నిహంతి యః ౩౩. ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో ధారణాత్తస్య షణ్ముఖ, చతుర్దశాస్యో రుద్రాక్షో యది లభ్యేత పుత్రక. ౩౪. ధారయేత్సతతం మూర్ధ్ని తస్య పిండశ్శివస్య తు, కిం మునే బహునోక్తేన వర్ణనేన పునః పునః. ౩౫ పూజ్యతే సతతం దేవైః ప్రాప్యతే చ పరా గతిః, రుద్రాక్ష ఏకశ్శిరసా ధార్యో భక్త్యా ద్విజోత్తమైః ౩౬. షడ్వింశద్భిశ్శిరోమాలా పంచాశద్భృదయేన తు, కలాక్షైర్బాహువలయే అర్కాక్షైర్మణిబంధనమ్. ౩౭. అష్టోత్తరశతేనాపి పంచాశద్భిః షడాననః, అథవా సప్తవింశత్యా కృత్వా రుద్రాక్షమాలికామ్. ౩౮. ధారణాద్వా జపాద్వాపి హ్యనంతం ఫలమశ్నుతే, అష్టోత్తరశతైర్మాలా రుద్రాక్షైర్ధార్యతే యది. ౩౯. క్షణే క్షణేఽశ్వమేధస్య ఫలం ప్రాప్నోతి షణ్ముఖ, త్రిస్సప్తకులముద్ధృత్య శివలోకే మహీయతే ౪౦.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

రుద్రాక్ష ఏకః శిరసీతి. ౩౬. ఏతే చ పక్షాః శివపురాణే ప్రసిద్ధాః. ప్రయోజనాభావాత్తద్వచనాని నోదాహ్రియన్తే. ౩౭—౪౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

జపమాలావిధిః.

ఈశ్వరఉవాచః—లక్షణం జపమాలాయాశ్శృణు వక్ష్యామి షణ్ముఖ,రుద్రాక్షస్య ముఖం బ్రహ్మా బిందూ రుద్ర ఇతీరితః. ౧. విష్ణుః పుచ్ఛం భవేచ్చైవ భోగమోక్షఫలప్రదమ్, పఞ్చవింశతిభిశ్చాక్షైః పఞ్చవక్త్రైస్సకంటకైః ౨. రక్తవర్ణైస్సితైర్మిశ్రైః కృతరంధ్రవిదర్భితైః, అక్షసూత్రం ప్రకర్తవ్యంగోపుచ్ఛవలయాకృతి.౩. వక్త్రం వక్త్రేణసంయోజ్య పుచ్ఛం పుచ్ఛేన యోజయేత్, మేరుమూర్ధ్వముఖం కుర్యాత్తదూర్ధ్వంనాగపాశకమ్.౪.ఏవం సంగ్రథితాంమాలాం మంత్రసిద్ధిప్రదాయినీమ్,ప్రక్షాళ్య గంధతోయేన పఞ్చగవ్యేన చోపరి. ౫. తతశ్శివాంభసాఽఽక్షాల్య తతోమంత్రగణాన్న్యసేత్, స్పృష్ట్వా శివాస్త్రమంత్రేణ కవచేనావకుంఠయేత్. ౬ మూలమంత్రం న్యసేత్పశ్చాత్పూర్వవత్కారయేత్తథా, సద్యో జాతాదిభిఃప్రోక్ష్య యావదష్టోత్తరం శతమ్. ౭. మూలమంత్రం సముచ్చార్య శుద్ధభూమౌ నిధాయ చ, తస్యోపరి న్యసేత్సాంబం శివం పరమకారణమ్. ౮. ప్రతిష్ఠితా భవేన్మాలా సర్వకామఫలప్రదా, యస్య దేవస్య యో మంత్రస్తాం తేనైవాభిపూజయేత్. ౯ మూర్ధ్ని కంఠేఽథవా కర్ణే న్యసేద్వా జపమాలికామ్, రుద్రాక్షమాలయా చైవం జప్తవ్యం నియతాత్మనా. ౧౦. కంఠే మూర్ధ్ని హృదిప్రాంతే కర్ణే బాహుయుగేఽథవా, రుద్రాక్షధారణం నిత్యం భక్త్యా పరమయా యుతః. ౧౧. కిమత్ర బహునోక్తేన వర్ణనేన పునఃపునః, రుద్రాక్షధారణం నిత్యం తస్మాదేతత్ప్రశస్యతే. ౧౨. స్నానే దానే జపే హోమే వైశ్వదేవే సురార్చనే, ప్రాయశ్చిత్తే తథా శ్రాద్ధే దీక్షాకాలే విశేషతః. ౧౩. అరుద్రాక్షధరో భూత్వా యత్కించిత్కర్మ వైదికమ్, కుర్వన్విప్రస్తు మోహేన నరకే పతతి ధ్రువమ్.౧౪ రుద్రాక్షం ధారయేన్మూర్ధ్ని కంఠే సూత్రే కరేఽథవా, సువర్ణమణిసంభిన్నం శుద్ధం నాన్యైర్ధృతం శివమ్. ౧౫ నాశుచిర్ధారయేదక్షం సదా భక్త్యైవ ధారయేత్, రుద్రాక్షతరుసంభూత వాతోద్ధూతతృణాన్యపి ౧౬. పుణ్యలోకం గమిష్యంతి పునరావృత్తిదుర్లభమ్, రుద్రాక్షం ధారయన్పాపం కుర్వన్నపి చ మానవః ౧౭. సర్వం తరతి

షట్త్రింశద్భిరథ శ్లోకైర్జపమాలావిధానకమ్, సమ్యగుక్త్వా పునా రుద్రాక్షాణాం తు మహిమోచ్యతే. జపమాలాలక్షణమాహ—లక్షణమితి. రుద్రాక్షే భావనీయదేవానాహ—రుద్రాక్షస్యేతి. ౧. పంచవింశతిమణిమాలాపక్షమాహ—పంచవింశతిభిరితి. ౨. విదర్భితైః గ్రథితైః. ౩. గోపుచ్ఛలక్షణమాహ—వక్త్రం వక్త్రేణేతి. నాగపాశకం గ్రన్థిరూపమ్. ౪, ౫. శివాంభసా శుద్ధజలేన ఆక్షాల్యేతిచ్ఛేదః. శివాస్త్రేతి శివమన్త్రషడంగే యోఽస్త్రమన్త్రస్తేనేత్యర్థః. కవచేనేతి కవచమన్త్రో హుమితి. అవకుంఠయేదేకత్ర కుర్యాత్. ౬. మూలమన్త్రం జప్యమన్త్రమ్. ఇదమనుష్ఠానం స్వయం కుర్యాత్పూర్వవదథవా కారయేద్వా గురుహస్తేనేత్యర్థాత్. ౭—౨౦. భాగవతోత్తమాః. భగవతః శివస్య

పాప్మానం జాబాలశ్రుతిరాహహి, యశ్వో హి చ రుద్రాక్షధారణాద్యాన్తి రుద్రతామ్. ౧౮. కిము యే ధారయంతి స్మ పరా రుద్రాక్షమాలికామ్, రుద్రాక్షశ్చిరసా హ్యేకో ధార్యో రుద్రపరైస్సదా ౧౯ ధ్వంసనం సర్వదుఃఖానాం సర్వపాపవిమోచనమ్, వ్యాహరంతి చ నామాని యే శంభోః పరమాత్మనః ౨౦. రుద్రాక్షాలంకృతా యే చ తేవై భాగవతోత్తమాః, రుద్రాక్షధారణం కార్యం సర్వశ్రేయోఽర్థిభిర్నృభిః ౨౧. కర్ణపాశే శిఖాయాం చ కంఠే హస్తతథోదరే, మహాదేవశ్చ విష్ణుశ్చ బ్రహ్మా తేషాం విభూతయః. ౨౨ దేవాశ్చ స్యేతథా భక్త్యా ఖలురుద్రాక్షధారిణః, గోత్రర్షయశ్చ సర్వేషాం కూటస్థా మూలరూపిణః ౨౩. తేషాం వంశప్రసూతాశ్చ మునయస్సకలా అపి, శ్రౌతధర్మపరాశ్శుద్ధాః ఖలు రుద్రాక్షధారిణః. ౨౪. శ్రద్ధా న జాయతే సాక్షాద్వేదసిద్ధివిముక్తిదే, బహూనాం జన్మనామంతే మహాదేవప్రసాదతః ౨౫. రుద్రాక్షధారణే వాఞ్ఛా స్వభావాదేవ జాయతే, రుద్రాక్షస్య తు మాహాత్మ్యంజాబాలైరాదరేణ తు ౨౬. పఠ్యతే మునిభిస్సర్వైర్మయా పుత్ర తథైవ చ, రుద్రాక్షస్య ఫలం చైవ త్రిషు లోకేషు విశ్రుతమ్. ౨౭. ఫలస్య దర్శనే పుణ్యం స్పర్శాత్కోటిగుణం భవేత్, శతకోటిగుణం పుణ్యం ధారణాల్లభతే నరః. ౨౮. లక్షకోటిసహస్రాణి లక్షకోటిశతాని చ, జపాచ్చ లభతే నిత్యం నాత్ర కార్యా విచారణా ౨౯ హస్తే చోరసి కంఠే చ కర్ణయోర్మస్తకే తథా, రుద్రాక్షం ధారయేద్యస్తు స రుద్రో నాత్ర సంశయః. ౩౦ అవధ్యస్సర్వభూతానాం రుద్రవద్వి చరేద్భువి, సురాణామసురాణాం చ వందనీయో యథా శివః. ౩౧ రుద్రాక్షధారీ సతతం వందనీయస్తథా నరైః, ఉచ్ఛిష్టో వా వికర్మస్థో యుక్తో వా సర్వపాతకైః. ౩౨. ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో రుద్రాక్షస్య తు ధారణాత్, కంఠే రుద్రాక్షమాబధ్య శ్వాపివా మ్రియతే యది. ౩౩. సోఽపి ముక్తిమవాప్నోతి కింపునర్మానుషోఽపి సః, జపధ్యానవిహీనోఽపి రుద్రాక్షం యది ధారయేత్. ౩౪. సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సయాతి పరమాం గతిమ్, ఏకం వాపి హి రుద్రాక్షం కృత్వా యత్నేన ధారయేత్. ౩౫. కులైకవింశముత్తార్య రుద్రలోకే మహీయతే, అతః పరం ప్రవక్ష్యామి రుద్రాక్షస్య పునర్విధిమ్. ౩౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

భక్తేషూత్తమాః. ౨౧, ౨౨. మూలరూపిణో మూలపురుషాః. ౨౩, ౨౪. విముక్తిదే రుద్రాక్షధారణే ఇతి శేషః. ౨౫. జాబాలైర్జాబాలశాఖిభిః. ౨౬, ౨౭. ఫలస్యేతి. రుద్రాక్షఫలస్యేత్యర్థః. ౨౮——౩౬

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

రుద్రాక్షమహిమా.

ఈశ్వరఉవాచ.—మహాసేనకుశగ్రంథిపుత్రాజీవాదయః పరే, రుద్రాక్షస్య తునైకోఽపి కలామర్హతి షోడశీమ్. ౧ పురుషాణాం యథా విష్ణుర్గ్రహాణాంచ యథా రవిః, నదీనాం తు యథా గఙ్గామునీనాం కశ్యపో యథా. ౨ ఉచ్చైశ్శ్రవా యథాశ్వానాం దేవానామీశ్వరో యథా, దేవీనాం తు యథా గౌరీ తద్వచ్ఛ్రేష్ఠమిదం భవేత్. ౩ నాతః పరతరం స్తోత్రం నాతః పరతరం వ్రతమ్,అక్షయ్యేషు చ దానేషు రుద్రాక్షస్తు విశిష్యతే. ౪. శివభక్తాయ శాంతాయ దద్యాద్రుద్రాక్షముత్తమమ్, తస్య పుణ్యఫలస్యాంతం న చాహం వక్తుముత్సహే. ౫. ధృతరుద్రాక్షకంఠాయ యస్త్వన్నం సంప్రయచ్ఛతి, త్రిస్సప్తకులముద్ధృత్య రుద్రలోకం స గచ్ఛతి. ౬. యస్య ఫాలే విభూతిర్న నాంగే రుద్రాక్షధారణమ్, న శంభోర్భవనే పూజా సవిప్రశ్శ్వపచాధమః. ౭. ఖాదన్మాంసం పిబన్మద్యం సంగచ్ఛన్నంత్యజానపి, పాతకేభ్యో విముచ్యేత రుద్రాక్షే శిరసి స్థితే. ౮. సర్వయజ్ఞతపోదానవేదాభ్యాసైశ్చ యత్ఫలమ్, తత్ఫలం లభతే సద్యో రుద్రాక్షస్య తు ధారణాత్. ౯. వేదైశ్చతుర్భిర్యత్పుణ్యం పురాణపఠనేన చ, యత్తీర్థసేవనేనైవ సర్వవిద్యాదిభిస్తథా. ౧౦. తత్పుణ్యం లభతే సద్యో రుద్రాక్షస్యతు ధారణాత్, ప్రయాణకాలే రుద్రాక్షం బంధయిత్వా మ్రియేద్యది. ౧౧. సరుద్రత్వమవాప్నోతి పునర్జన్మ న విద్యతే, రుద్రాక్షం ధారయేత్కంఠే బాహ్వోర్వా మ్రియతే యది. ౧౨. కులైకవింశముత్తార్య రుద్రలోకే వసేన్నరః, బ్రాహ్మణో వాపి చాండాలో నిర్గుణస్సగుణోఽపి చ. ౧౩. భస్మరుద్రాక్షధారీ యస్సదేవత్వం శివం వ్రజేత్, శుచిర్వాప్యశుచిర్వాపి తథాఽభక్ష్యస్య భక్షకః ౧౪. మ్లేచ్ఛో వాప్యథ చాండాలో యుతో వా సర్వపాతకైః, రుద్రాక్షధారణాదేవ సరుద్రో నాత్ర సంశయః. ౧౫. శిరసా ధారితే కోటిః కర్ణయోర్దశకోటయః, శతకోటిర్గళే బద్ధో మూర్ధ్ని కోటిసహస్రకమ్. ౧౬. అయుతం చోపవీతే తు లక్షకోటిర్భుజే స్థితే, మణిబంధే తు రుద్రాక్షో మోక్షసాధనకః పరః. ౧౭. రుద్రాక్షధారకో భూత్వా యత్కించిత్కర్మ వైదికమ్, కుర్వన్విప్రస్సదా భక్త్యా మహదాప్నోతి తత్ఫలమ్. ౧౮. రుద్రాక్షమాలికాం కంఠే ధారయేద్భక్తివర్జితః, పాపకర్మా తు యో నిత్యం సముక్తస్సర్వబంధనాత్. ౧౯. రుద్రాక్షార్పితచేతా యో రుద్రాక్షస్తేన వై ధృతః, అసౌ మాహేశ్వరే లోకే నమస్యస్సతు లిఙ్గవత్. ౨౦. అవిద్యో వా సవిద్యో వా

చతుర్భిరధికైః పంచాశద్భిః పద్యైరనన్తరమ్, రుద్రాక్షమహిమాతీవ ప్రోచ్యతే భక్తివృద్ధయే.

అన్యమాలానాం నిన్దామాహ—మహాసేనేతి. ౧—౧౮. భక్తివర్జితః సోఽపీత్యర్థః. ౧౯—౪౧.

రుద్రాక్షస్య తు ధారణాత్, శివలోకం ప్రపద్యేత [illegible] గర్దభో యథా. ౨౧.
స్కన్ద ఉవాచ:—రుద్రాక్షాన్సంవధే దేవ గర్దభః కేన హేతునా, కకటుకేన వా దత్త
స్తద్బ్రూహి పరమేశ్వర ౨౨. శ్రీభగవానువాచ:—శృణు పుత్ర పురా వృత్తం
గర్దభో వింధ్యపర్వతే, ధత్తే రుద్రాక్షభారం తు వాహితః పథికేన తు. ౨౩.
శ్రాంతోఽసమర్థస్తద్భారం వోఢుం పతితవాన్భువి, ప్రాణైస్త్యక్తస్త్రినేత్రస్తు శూల
పాణిర్మహేశ్వరః. ౨౪ మత్ప్రసాదాన్మహాసేన మదంతికముపాగతః, యావద్వక్త్ర
స్యసంఖ్యానం రుద్రాక్షాణాం సుదుర్లభమ్. ౨౫. తావద్యుగసహస్రాణి శివలోకే
మహీయతే, స్వశిష్యేభ్యస్తు వక్తవ్యం నాశిష్యేభ్యః కదాచన. ౨౬. అభక్తేభ్యోఽపి
మూర్ఖేభ్యః కదాచిన్న ప్రకాశయేత్, అభక్తో వా సుభక్తో వా నీచో నీచతరోఽపి వా.
రుద్రాక్షాన్ధారయేద్యస్తు ముచ్యతే సర్వపాతకైః, రుద్రాక్షధారణం పుణ్యం కేన
వా సదృశం భవేత్. ౨౭. మహావ్రతమిదం ప్రాహుర్మునయస్తత్త్వదర్శినః, సహస్రం
ధారయేద్యస్తు రుద్రాక్షాణాం ధృతవ్రతః ౨౯. తం నమంతి సురాస్సర్వే యథా
రుద్రస్తథైవ సః, అభావే తు సహస్రస్య బాహ్వోష్షోడశ షోడశ. ౩౦. ఏకం
శిఖాయాం కరయోర్ద్వాదశ ద్వాదశైవ తు, ద్వాత్రింశత్కంఠదేశే తు చత్వారిం
శచ్చ మస్తకే. ౩౧. ఏకైకం కర్ణయోష్షట్షడ్వక్షస్యష్టోత్తరం శతమ్, యో ధారయ
తి రుద్రాక్షాన్రుద్రవత్స తు పూజ్యతే. ౩౨. ముక్తాప్రవాళస్ఫటికరౌప్యవైడూర్య
కాంచనైః, సమేతాన్ధారయేద్యస్తు రుద్రాక్షాన్స శివో భవేత్. ౩౩. కేవలానపి రుద్రా
క్షాన్యో ధారయతి భక్తియః, తం న స్పృశంతి పాపాని తమాంసీవ విభావసుమ్.
౩౪. రుద్రాక్షమాలయా మంత్రో జప్తోఽనంతఫలప్రదః, యస్యాంగే నాస్తి రుద్రాక్ష
ఏకోఽపి బహుపుణ్యదః ౩౫ తస్య జన్మ నిరర్థం స్యాత్త్రిపుండ్రరహితం యథా,
రుద్రాక్షం మస్తకే ధృత్వా శిరస్స్నానం కరోతి యః ౩౬. గంగాస్నానఫలం తస్య
జాయతే నాత్ర సంశయః, ఏకవక్త్రః పంచవక్త్ర ఏకాదశముఖాః పరే. ౩౭.
చతుర్దశముఖాః కేచిద్రుద్రాక్షా లోకపూజితాః, భక్త్యా సంపూజ్యతే నిత్యం
రుద్రాక్షశ్శంకరాత్మకః. ౩౮. దరిద్రం వాపి పురుషం రాజానం కురుతే భువి,
అత్ర తే కథయిష్యామి పురాణం వృత్తముత్తమమ్. ౩౯. కోసలేషు ద్విజఃకశ్చిద్గిరి
నాథ ఇతి శ్రుతః, మహాధనీ చ ధర్మాత్మా వేదవేదాంగపారగః ౪౦. యజ్ఞకృద్దీ
క్షితస్తస్య తనయస్సుందరాకృతిః, నామ్నా గుణనిధిః ఖ్యాతస్తరుణః కామసుందరః.
౪౧. గురోస్సుధిషణస్యాథ పత్నీం ముక్తావలీమథ, మోహయామాస రూపేణ
యావనేన మదేన చ. ౪౨. సంగతస్తు తయా సార్ధం కించిత్కాలం తతో భియా,

సుధిషణనామ్నో గురోః ముక్తావళీనామ్నీ పత్నీ. ౪౨. పశ్చాద్గురౌ మృతే సతి యేభే మైథునం.

విషం దదౌ చ గురవే యేథే పశ్చాత్తు నిర్భయః. ౪౩. యదా మాతా పితా
కర్మ కిం చిజ్జానాతి తత్క్షణే, మాతరం పితరం చాపి మారయామాస తద్విషాత్.
౪౪. నానావిలాసభోగైశ్చ జాతే ద్రవ్యవ్యయే తతః, బ్రాహ్మణానాం గృహే
చౌర్యం చకార స తదా ఖలః. ౪౫ సురాపానమదోన్మత్తస్తదా జ్ఞాతిబహిష్కృ
తః, గ్రామాన్నిష్కాసితస్సర్వైస్తదా సోఽభూద్వనేచరః.౪౬.ముక్తావల్యా తయా
సార్థం జగామ గహనం వనమ్, మార్గే స్థితో ద్రవ్యలోభా జ్జఘాన బ్రాహ్మణా
న్బహూన్. ౪౭. ఏవం బహుగతే కాలే మమార స తదాధమః, నేతుం తం
యమదూతాశ్చ సమాజగ్ముస్సహస్రశః. ౪౮. శివలోకాచ్ఛివగణాస్తథైవ చ
సమాగతాః, తయోః పరస్పరం వాదో బభూవ గిరిజాసుత. ౪౯. యమదూతా
స్తదా ప్రోచుః పుణ్యమస్య కిమస్తి హి, బ్రువంతు సేవకాశ్శంభోర్యద్యేనం నేతు
మిచ్ఛథ. ౫౦. శివదూతాస్తదా ప్రోచురయం యస్మిన్స్థలే మృతః, దశహస్తాదధో
భూమేరుద్రాక్షస్తత్ర చాస్తి హి. ౫౧. తత్ప్రభావేన హే దూతా నేష్యామశ్శివ
సన్నిధౌ, తతో విమానమారుహ్య దివ్యరూపధరో ద్విజః ౫౨. గతో గుణనిధి
ర్దూతైస్సహితశ్శంకరాలయమ్, ఇతి రుద్రాక్షమాహాత్మ్యం కథితం తవ సువ్రత.
౫౩. ఏవంరుద్రాక్షమహిమా సమాసాత్కథితో మయా, సర్వపాపక్షయకరో
మహాపుణ్యఫలప్రదః ౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

రుద్రాక్షలక్షణమన్త్రవిన్యాసః.

ఏవం నారదషడ్వక్త్రో గిరిశేనవిబోధితః, రుద్రాక్షమహిమానంచజ్ఞాత్వాఽఽ
సీత్సకృతార్థకః. ౧. ఇత్థం భూతానుభావోఽయం రుద్రాక్షో వర్ణితో మయా, సదా
చారప్రసంగేన శృణుచాన్యత్సమాహితః. ౨. యథా రుద్రాక్షమహిమావర్ణితోఽ
నంతపుణ్యదః, లక్షణం మంత్రవిన్యాసం తథాహం వర్ణయామి తే. ౩. లక్షం తు
దర్శనాత్పుణ్యం కోటిస్తత్స్పర్శనాద్భవేత్, తస్య కోటిగుణం పుణ్యం లభతే ధార
ణాన్నరః. ౪. లక్షకోటిసహస్రాణి లక్షకోటిశతాని చ, తజ్జపాల్లభతే పుణ్యం నరో
రుద్రాక్షధారణాత్. ౫ రుద్రాక్షాణాం తు భద్రాక్షధారణాత్స్యాన్మహాఫలమ్,

---

కృతవాన్. ౪౩, తద్విషాత్తస్మాద్విషాత్. ౪౪—౫౪.
ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే షష్ఠోఽధ్యాయః.
అర్థాధిక్యైకచత్వారింశత్పద్యైరర్ధ వర్ణనమ్, ఏకవక్త్రాదికాక్షాణాం క్రియతే భక్తివృద్ధయే.
షడ్వక్త్రః స్కన్దః. ౧—౪. తజ్జపాత్తస్య మాలయా జపాదిత్యర్థః.౫.భద్రాక్షధారణాదితి. ల్యబ్లోపే
పంచమీ. భద్రాక్షధారణమపేక్ష్య రుద్రాక్షాణాం మహాఫలం భవతీత్యర్థః. ఏతేన రుద్రాక్షాభావే

ధాత్రీఫలప్రమాణం యచ్ఛ్రేష్ఠమేతదుదాహృతమ్. ౬. బదరీఫలమాత్రం తు ప్రో
చ్యతే మధ్యమం బుధైః, అధమం చణమాత్రం స్యాత్ప్రతిజ్ఞైషా మయోదితా.
౭. బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చేతి శివాజ్ఞయా, వృక్షా జాతాః పృథి
వ్యాం తు తజ్జాతీయాశ్శుభాక్షకాః. శ్వేతాస్తు బ్రాహ్మణా జ్ఞేయాః క్షత్రియా రక్త
వర్ణకాః, పీతా వైశ్యాస్తు విజ్ఞేయాః కృష్ణాశ్శూద్రాః ప్రకీర్తితాః. ౯. బ్రాహ్మణో బిభృయా
చ్ఛ్వేతాన్ రక్తాన్ రాజా తు ధారయేత్, పీతాన్ వైశ్యస్తు బిభృయాత్కృష్ణాఞ్ఛూ
ద్రస్తు ధారయేత్ ౧౦. సమాః స్నిగ్ధా దృఢాః స్థూలాః కణ్టకైస్సంయుతాశ్శుభాః, కృమి
దష్టాఞ్ఛిన్నభిన్నాన్కణ్టకైర్హీనాంస్తథా ౧౧. వ్రణయుక్తానావృతాంశ్చ షడ్రు
ద్రాక్షాంస్తు వర్జయేత్, స్వయమేవ కృతద్వారో రుద్రాక్షస్స్యాదిహోత్తమః. ౧౨.
యత్తు పౌరుషయత్నేన కృతం తన్మధ్యమం భవేత్, సమాన్స్నిగ్ధాన్దృఢాన్స్థూ
లాన్ క్షౌమసూత్రేణ ధారయేత్. ౧౩. సర్వగాత్రేషు సామ్యేన సమానాతివిలక్షణాః,
నిఘర్షే హేమలేఖాభా యస్య లేఖా ప్రదృశ్యతే ౧౪. తదక్షముత్తమం విద్యా
త్తద్ధార్యశ్శివపూజకైః, శిఖాయామేకరుద్రాక్షం త్రింశతైవ శిరసా వహేత్.
౧౫ షట్త్రింశచ్చ గళే ధార్యా బాహ్వోష్షోడశ షోడశ, మణిబన్ధే ద్వాదశాక్షా
న్స్కన్ధే పంచాశతం భవేత్. ౧౬. అష్టోత్తరశతైర్మాల్యోపవీతం చ ప్రకల్పయేత్,
ద్విసరం త్రిసరం వాపి బిభృయాత్కంఠదేశతః ౧౭. కుణ్డలే మకుటే చైవ
కర్ణికాహారకేషు చ, కేయూరే కటకే చైవ కుక్షిబన్ధే తథైవ చ. ౧౮. సుప్తే
పీతే సర్వకాలం రుద్రాక్షం ధారయేన్నరః, త్రిశతం త్వధమం పంచశతం మధ్యమ
ముచ్యతే. ౧౯. సహస్రముత్తమం ప్రోక్తం చైవం భేదేన ధారయేత్, శిరసీశాన
మన్త్రేణ కర్ణే తత్పురుషేణ చ. ౨౦. అఘోరేణ లలాటే తు తేనైవ హృదయేఽపి
చ, అఘోరబీజమన్త్రేణ కరయోర్ధారయేత్సుధీః. ౨౧. పంచాశదక్షగ్రథితాం
వామదేవేన చోదరే, పఞ్చబ్రహ్మభిరంగైశ్చాప్యేవం రుద్రాక్షధారణమ్. ౨౨.
గ్రథితాన్మూలమన్త్రేణ సర్వానక్షాంస్తు ధారయేత్, ఏకవక్త్రస్తు రుద్రాక్షః పర
తత్త్వప్రకాశకః ౨౩ పరతత్త్వధారణాచ్చ జాయతే తత్ప్రకాశనమ్, ద్వివక్త్రస్తు

భద్రాక్షధారణే ఽనుమతిర్దర్శితా. ఉత్తమాదిభేదేన రుద్రాక్షభేదమాహ—ధాత్రీతి. ౬—౧౦.
ఛిన్నాన్ ఖండితాన్. భిన్నాన్ విదీర్ణాన్. ౧౧, ౧౨ కృతం ద్వారమితి శేషః. ౧౩. సర్వగాత్రే
రుద్రాక్షాణాం సర్వావయవేషు సమానాతివిలక్షణా చ. నిఘర్షః సువర్ణపరీక్షాపాషాణః తత్ర యా
హేమలేఖా తత్సమానా సువర్ణలేఖా యత్ర దృశ్యతే ఇత్యర్థః. ౧౪—౨౦. అఘోరబీజమన్త్రేణ.
స చ హకారసకారౌకారాత్మకః. వామదేవేనేతి. తే చ మన్త్రాః సద్యోజాతాదయః పఞ్చ బ్రహ్మ
మన్త్రాశ్చ త ఏవ. అఙ్గైరఙ్గమన్త్రైః. తే చ మన్త్రాః శివషడంగేషు ప్రసిద్ధాః. ౨౧—౩౦. అష్ట

మునిశ్రేష్ఠ అర్ధనారీశ్వరో భవేత్. ౨౪. ధారణాదర్ధనారీశః ప్రీయతే తస్యని
త్యశః, త్రివక్త్రస్త్వనలస్సాక్షాత్త్స్త్రీహత్యాం దహతి క్షణాత్. ౨౫. త్రిముఖ
శ్చైవ రుద్రాక్షోఽప్యగ్నిత్రయస్వరూపకః, తద్ధారణాచ్చ హుతభుక్తస్య తుష్యతి
నిత్యశః. ౨౬. చతుర్ముఖస్తు రుద్రాక్షః పితామహస్వరూపకః, తద్ధారణాన్మహాశ్రీ
మాన్మహదారోగ్యముత్తమమ్. ౨౭. మహతీ జ్ఞానసంపత్తిశ్శుద్ధయే ధారయేన్నరః,
పఞ్చముఖస్తు రుద్రాక్షః పఞ్చబ్రహ్మస్వరూపకః. ౨౮. తస్య ధారణమాత్రేణ సంతు
ష్యతి మహేశ్వరః, షడ్వక్త్రశ్చైవ రుద్రాక్షః కార్త్తికేయాధిదైవతః. ౨౯. వినా
యకం చాపి దైవం ప్రవదంతి మనీషిణః, సప్తవక్త్రస్తురుద్రాక్షస్సప్తమాత్రాధి
దైవతః. 3౦ సప్తాశ్వదైవతశ్చైవ మునిసప్తకదైవతః, తద్ధారణాన్మహాశ్రీస్స్యా
న్మహదారోగ్యముత్తమమ్ 3౧ మహతీజ్ఞానసంపత్తిశ్శుచిర్వై ధారయేన్నరః, అష్టవ
క్త్రస్తు రుద్రాక్షో ఽప్యష్టమాత్రాధిదైవతః. 3౨. వస్వష్టకప్రీతికరో గఙ్గాప్రీతికరః శు
భః,తద్ధారణాదిమేప్రీతాభవేయుస్సత్యవాదినః 33.నవవక్త్రస్తు రుద్రాక్షో యమ
దేవ ఉదాహృతః,తద్ధారణాద్యమభయం నభవత్యేవ సర్వథా. 3౪ దశవక్త్రస్తురు
ద్రాక్షోదశాశాదైవతస్స్మృతః,దశాశాప్రీతిజనకోధారణేనాత్రసంశయః.3౫ ఏకాదశ
ముఖస్త్వక్షో రుద్రైకాదశదైవతః,తమింద్రదైవతం చాహుస్సదా సౌఖ్యవివర్ధనమ్.
రుద్రాక్షో ద్వాదశముఖో మహావిష్ణుస్వరూపకః, ద్వాదశాదిత్యదైవశ్చ బిభర్త్యేవ
హితత్పరః. 3౭. త్రయోదశముఖశ్చాక్షః కామదస్సిద్ధిదశ్శుభః, తస్య ధారణ
మాత్రేణ కామదేవః ప్రసీదతి. 3౮ చతుర్దశముఖశ్చాక్షో రుద్రనేత్రసముద్భవః
సర్వవ్యాధిహరశ్చైవ సర్వారోగ్యప్రదాయకః 3౯. మద్యం మాంసం చ లశు
నం పలాండుం శిగ్రుమేవచ, శ్లేష్మాతకం విడ్వరాహం భక్షణే వర్జయేత్తతః ౪౦.
గ్రహణే విషువే చైవ సంక్రమే అయనే తథా,దర్శే చ పౌర్ణమాసే చ పుణ్యేషు
దివసేష్వపి. ౪౧. రుద్రాక్షధారణాత్సద్యస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౪౨

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః.

మాతరో బ్రాహ్మ్యాద్యాః. 3౨—3౯. రుద్రాక్షధారణకర్తా మద్యాదిపదార్థాన్న భక్షయేదిత్యాహ-
మద్యం మాంసమితి. శిగ్రుశబ్దేన శోభాఞ్జనః భాషాయాం శేబా ఇతి ప్రసిద్ధః. తథాచ కోశః;
"శోభాంజనే శిగ్రుతీక్ష్ణగన్ధకాక్షీవమోచకాః" ఇతి. విడ్వరాహో గ్రామసూకర ఇతి మితాక్షరా
౪౦. నిత్యం రుద్రాక్షధారణాభావేఽపి విశేషదినేషు నియతం ధారయేదిత్యాహ—గ్రహణే
విషువే చైవేతి. ౪౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః.

భూతశుద్ధిః.

నారాయణ ఉవాచ:—భూతశుద్ధిప్రకారం చ కథయామి మహామునే, మూలాధారాత్సముత్థాయ కుణ్డలీం పరదేవతామ్. ౧. సుషుమ్నామార్గమాశ్రిత్య బ్రహ్మరన్ధ్రగతాం స్మరేత్, జీవం బ్రహ్మణి సంయోజ్య హంసమన్త్రేణ సాధకః. ౨. పాదాదిజానుపర్యంతం చతుష్కోణం సవజ్రకమ్, లంబీజాఢ్యం స్వర్ణవర్ణం స్మరేదవనిమణ్డలమ్. ౩. జాన్వాద్యానాభిచంద్రార్ధనిభం పద్మద్వయాంకితమ్, వంబీజయుక్తం శ్వేతాభ్యమంభసో మణ్డలం స్మరేత్. ౪. నాభేర్హృదయపర్యంతం త్రికోణం స్వస్తికాన్వితమ్, రంబీజేన యుతం రక్తం స్మరేత్పావకమణ్డలమ్. ౫. హృదో భ్రూమధ్యపర్యంతం వృత్తం షడ్బిందులాంఛితమ్, యంబీజయుక్తం ధూమ్రాభం నభస్వన్మణ్డలం స్మరేత్. ౬. ఆబ్రహ్మరంధ్రం భ్రూమధ్యాద్వృత్తం స్వచ్ఛం మనోహరమ్, హంబీజయుక్తమాకాశమణ్డలం చ విచింతయేత్. ౭. ఏవం భూతాని సంచింత్య ప్రత్యేకం సంవిలాపయేత్, భువం జలే జలం వహ్నౌ వహ్నిం వాయౌ నభస్యముమ్. ౮. విలాప్య ఖమహంకారే మహత్తత్త్వేఽప్యహంకృతిమ్, మహాంతం ప్రకృతౌ మాయామాత్మని ప్రవిలాపయేత్. ౯ శుద్ధసంవిన్మయో భూత్వా చింతయేత్పాపపూరుషమ్, వామకుక్షిస్థితం కృష్ణమంగుష్ఠపరిమాణకమ్ ౧౦. బ్రహ్మహత్యాశిరోయుక్తం కనకస్తేయబాహుకమ్, మదిరాపానహృదయం గురుతల్పకటీయుతమ్. ౧౧. తత్సంసర్గిపదద్వంద్వముపపాతకమస్తకమ్, ఖడ్గచర్మధరం దుష్టమధోవక్త్రం సుదుస్సహమ్. ౧౨ వాయుబీజం స్మరన్వాయుం

ఏకవింశతిపద్యైస్తు భూతశుద్ధిః సముచ్యతే, యయా వినా నాధికారో జపపూజాదికర్మణి. ప్రథమతో వస్త్రపరిధానానన్తరమాసనే ఉపవిశ్య భస్మధారణం కార్యం తతో రుద్రాక్షధారణం కార్యం తతో భూతశుద్ధిః కర్తవ్యేత్యాహ—భూతశుద్ధిప్రకారమితి. మూలాధారాదితి. కుమ్భకప్రాణాయామేనేత్యర్థః. ౧, ౨. జీవబ్రహ్మసంయోజనానన్తరం కృత్యమాహ—పాదాదిమితి. సవజ్రకమితి. కోణచతుష్టయేఽపి త్రిషష్ట్యంకయుక్తమిత్యర్థః. వజ్రస్య త్రిషష్ట్యంకాకారత్వాత్. తస్య మధ్యే లంబీజం ధ్యాయేదేవమవనిమండలం పృథ్వీమండలం ధ్యాయేదిత్యర్థః. ౩. ఆనాభి నాభిపర్యన్తమర్ధచన్ద్రాస్యాగ్రద్వయే పద్మద్వయం ధ్యాయేదిత్యర్థః. వం బీజం మధ్యే. ౪. కోణత్రయాగ్రే ప్రసిద్ధస్వస్తికాన్వితమ్. ౫. షడ్బిన్దవో ధ్యేయా ఇత్యర్థః. నభస్వన్మండలం వాయుమండలం మధ్యే యంబీజయుక్తమ్. ౬, ౭. భువం జలే ఇతి పృథ్వీమండలం జలమండలే విలాపయేదిత్యర్థః. విలాపనం నామ కార్యస్య కారణరూపతాపాదనమ్. ఏవం పూర్వపూర్వకార్యస్యోత్తరోత్తరకారణే విలాపో బ్రహ్మపర్యన్తం కార్యః. అముం వాయుం నభసి విలాపయేదిత్యర్థః. ౮, ౯. భూతలయానన్తరం స్వశరీరే పాపపురుషధ్యానమాహ—చిన్తయేదితి. ౧౦—౧౨. వాయుబీజం యమితి స్మరన్ తద్బీజోద్భూతవాయునా పూరకప్రాణాయామేన దేహం సమ్పూర్య్యైవం పాపపురుషం శోషయేత్

సంపూర్ణైర్యేనం విశోషయేత్, స్వశరీరయుతం మన్త్రీ వహ్నిబీజేన నిర్దహేత్. ౧౩. కుంభకే పరిజప్తేన తతః పాపనరోద్భవమ్, బహిర్భస్మసముత్సార్య వాయుబీజేన రేచయేత్. ౧౪. సుధాబీజేన దేహోత్థం భస్మ సంప్లావయేత్సుధీః, భూబీజేన ఘనీకృత్య భస్మతత్కనకాణ్డవత్. ౧౫. విశుద్ధముకురాకారం జపన్బీజం విహాయసః, మూర్ధాదిపాదపర్యంతాన్యంగాని రచయేత్సుధీః. ౧౬. ఆకాశాదీని భూతాని పునరుత్పాదయేచ్చితః, సోఽహం మన్త్రేణ చాత్మానమానయేద్ధృదయాంబుజే. ౧౭ కుణ్డలీ జీవమాదాయ పరసంగాత్సుధామయమ్, సంస్థాప్య హృదయాంభోజే మూలాధారగతాం స్మరేత్. ౧౮. రక్తాంభోధిస్థపోతోల్లసదరుణసరోజాధిరూఢా కరాబ్జైస్పాశం కోదండమిక్షూద్భవమణిగుణమప్యంకుశం పంచబాణాన్, బిభ్రాణా సృక్కపాలం త్రినయనలసితా పీనవక్షోరుహాఢ్యా దేవీ బాలార్కవర్ణా భవతు సుఖకరీ ప్రాణశక్తిః పరా నః ౧౯ ఏవం ధ్యాత్వా ప్రాణశక్తిం పరమాత్మస్వరూపిణీమ్, విభూతిధారణం కార్యం సర్వాధి

శుష్కం కుర్యాదిత్యర్థః. పశ్చాత్స్వశరీరయుక్తం పాపపురుషం వహ్నిబీజేన రమితి బీజోచ్చారణేన తదుత్థాగ్నినా దహేదిత్యర్థః. ౧౩. కుమ్భకే పరిజప్తేన వహ్నిబీజేనేతి పూర్వేణాన్వయః. తతో వాయుబీజముచ్చార్య పాపనరోద్భవం కేవలం భస్మ బహిః స్వశరీరాద్బహిః సముత్సార్య రేచయేత్ త్యజేదిత్యర్థః. ఇయం క్రియా రేచకప్రాణాయామేన కర్తవ్యేత్యర్థః. ౧౪. అనన్తరం స్వశరీరోద్భవం యద్భస్మ తత్సుధాబీజేనామృతబీజేన వమిత్యుచ్చారణేన తదుత్థామృతేన సమ్ప్లావయేద్యథా పిండో భవతి. పశ్చాద్భూబీజేన లమితి. మన్త్రేణ తద్భస్మ ద్రవీభూతం ఘనీభూతం కుర్యాదిత్యర్థః. తచ్చ కనకాండవద్భావయేత్. పునర్విహాయస ఆకాశస్య బీజం హామిత్యుచ్చార్య తం పిండం ముకురాకారం భావయేత్. తతః కఠినపిండస్య మూర్ధాదినఖాన్తా అవయవా మనసా రచనీయా ఇత్యర్థః. ౧౬. పునర్యేన క్రమేణ పంచభూతానాం సంహారో బ్రహ్మణి కృతః తేనైవ క్రమేణ సృష్టిమార్గేణ చితో బ్రహ్మణః సకాశాదుత్పాద్య యథాపూర్వస్థానం తాని భూతాని స్థాపయేత్. తతః సోఽహమితి మన్త్రేణ బ్రహ్మణ్యైకీభూతం జీవం స్వహృదయామ్బుజే ఆనయేదిత్యర్థః. ౧౭. తత్ర ప్రకారమాహ—కుండలీతి. పూర్వం యథా కుండలిన్యా జీవో బ్రహ్మణి సంయోజితః సైవ కుండలీ తాం పరసంగాత్పరమాత్మనః సంగాత్సుధామయం జీవం హృదయామ్భోజే సంస్థాప్య మూలాధారగతాం స్మరేదితి జీవానయనప్రకార ఇత్యర్థః. తత్ర ప్రాణస్థాపనం పశ్చాత్కర్తవ్యమిత్యనుక్తమపి ప్రాణశక్తిధ్యానకథనాదర్థాద్బోధ్యమ్. తదుక్తమ్. "భూతశుద్ధిం విధాయేత్థం ప్రాణస్థాపనమాచరేది"తి. తత్ర ప్రాణప్రతిష్ఠామన్త్రః స్పష్ట ఏవాస్తీతి నాత్ర లిఖ్యతే. ౧౮. ప్రాణశక్తిధ్యానమాహ—రక్తామ్భోధిస్థేతి. రక్తామ్భోధిః శోణసముద్రః తత్ర స్థితః పోతో నౌకా తస్మిన్నుల్లసితం యదరుణసరోజం తస్మిన్నారూఢామ్. అస్య పాశమ్. ఇక్షూద్భవం కోదండమిక్షుధనుః మణిగుణం రత్నమయం సృక్కపాలం రక్తపూర్ణకపాలం ప్రాణస్థాపనమాచరేదితి శేషః. సర్వాధికృతిసిద్ధయే యద్విభూతి షడ్ఢస్తా ధ్యేయా. ౧౯. ధ్యాత్వా

కృతిసిద్ధయే. ౨౧ విభూతేస్స్వత్తరం వక్ష్యే ధారణే చ మహాఫలమ్, శ్రుతిస్మృతి ప్రమాణోక్తం భస్మధారణముత్తమమ్. ౨౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కన్ధే ఉష్టమోఽధ్యాయః

శిరోవ్రతవిధానమ్.

నారాయణఉవాచ.—ఇదం శిరోవ్రతం చీర్ణం విధివద్యైర్ద్విజాతిభిః, తేషామేవ పరాంవిద్యాం వదేదజ్ఞానబాధికామ్. ౧. విధివచ్ఛ్రద్ధయా సార్ధం న చీర్ణం యైశ్శిరోవ్రతమ్, శ్రౌతస్మార్తసమాచారస్తైస్సమనుకారకః. ౨ శిరోవ్రతసమాచారాద్దేవబ్రహ్మాదిదేవతాః, దేవతా అభవన్సర్వాః ఖలు నాన్యేన హేతునా 3. శిరోవ్రతస్య మాహాత్మ్యం పూర్వైః పూర్వతరం స్మృతమ్, బ్రహ్మావిష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ దేవతాస్సకలా అపి. ౪. సర్వపాతయుక్తోఽపి ముచ్యతే సర్వపాతకైః, శిరోవ్రతమిదం యేన చరితం విధివద్బుధః. ౫ శిరోవ్రతమిదం నామ శిరస్యాథర్వణశ్రుతేః యదుక్తం తద్ధినైవాన్యత్తత్తు పుణ్యైర్న లభ్యతే ౬ శాఖాభేదేషు నామాని వ్రతస్యాస్య విభేదతః, సత్యం తే మునిశార్దూలశాఖాస్వేకం వ్రతం హితత్. ౭. సర్వశాఖాసు వస్త్వేకం శివాఖ్యం సత్యచిద్ఘనమ్, తథా తద్విషయంజ్ఞానం తథైవచశిరోవ్రతమ్. ౮. శిరోవ్రతవిహీనస్తు సర్వధర్మవివర్జితః, అపిసర్వాసువిద్యాసు సోఽధికారీ న సంశయః. ౯ శిరోవ్రతమిదం కార్యం పాపకాంతారదాహకమ్, సాధనం సర్వవిద్యానాం యతస్తత్సమ్యగాచరేత్. ౧౦. శ్రుతిరాథర్వణీ సూక్ష్మా సూక్ష్మార్థస్య ప్రకాశినీ, యదువాచ వ్రతం ప్రీత్యా తన్నిత్యం సమ్యగాచరేత్. ౧౧ అగ్నిరిత్యాదిభిర్మంత్రైష్షడ్భిశ్శుద్ధేన భస్మనా, సర్వాంగోద్ధూలనం కుర్యాచ్ఛిరో

ధారణం కర్తవ్యమిత్యుక్తం తస్య విధిః సింహావలోకనన్యాయేనాధునా కథ్యత ఇతి శేషః. ౨౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే ఉష్టమోఽధ్యాయః.

త్ర్యధికైశ్చైవ చత్వారింశత్పద్యైర్వదత సాదరమ్. శిరోవ్రతవిధానం చ యథావదభిధీయతే. ఇదం వక్ష్యమాణం. విద్యాం బ్రహ్మవిద్యామ్. ౧—3. సకలా అపి దేవతాః శిరోవ్రతం కుర్వన్తీతి శేషః. తదుక్తం సూతసంహితాయామ్. "శివేన విష్ణునా చైవ బ్రహ్మణా వజ్రిణా తథా, దేవతాభిర్ధృతం భస్మ త్రిపుండోద్ధూలనాత్మనా. ఉమాదేవ్యా చ లక్ష్మ్యా చ వాచా చాన్యాభిరాస్తికాః, సర్వస్త్రీభిర్ధృతం భస్మ త్రిపుండోద్ధూలనాత్మనే"తి. బృహజ్జాబాలేఽపి స్పష్టమేతత్. ౪, ౫. అథర్వణశ్రుతేః శిరసి ప్రోక్తత్వాచ్ఛిరోవ్రతమేతస్య నామేత్యర్థః. ౬. శాఖాభేదేష్వితి. శాఖాభేదేన సంజ్ఞాభేదేఽప్యేకమేవ వ్రతమిదం సర్వశాఖాస్వస్తీత్యర్థః. ౭, ౮. సర్వాసు విద్యాసు యద్యప్యధికారీ తథాపి క్వచిచ్ఛిరోవ్రతమితి క్వచిత్పాశుపతవ్రతమితి క్వచిచ్ఛివవ్రతమితి ధర్మవర్జిత ఏవ స జ్ఞేయ ఇతి భావః. ౯—౧౧. అగ్నిరిత్యాదిభిరితి. అగ్నిరితి. భస్మ. జలమితి భస్మ. స్థలమితి భస్మ. వాయురితి. భస్మ. వ్యోమేతి భస్మ. సర్వం హవా ఇదం భస్మేతి షడ్భిరాథ

వ్రతసమాహ్వయమ్. ౧౨. ఏతచ్ఛిరోవ్రతం కుర్యాత్సంధ్యాకాలేషు సాదరమ్, యావద్విద్యోదయస్తావత్తస్య విద్యా ఖలూత్తమా. ౧౩ ద్వాదశాబ్ద మథాబ్దం వాతదర్ధం చ తదర్ధకమ్, ప్రకుర్యాద్ద్వాదశాహం వా సంకల్పేన శిరోవ్రతమ్. ౧౪. శిరోవ్రతేన యస్స్నాతస్తం తు నోపదిశేత్తు యః, తస్య విద్యా వినష్టా స్యాన్నిర్ఘృణ్ణస్సగురుః ఖలు. ౧౫ బ్రహ్మవిద్యాగురుస్సాక్షాన్మునిః కారుణికః ఖలు, యథా సర్వేశ్వరశ్శ్రీమాన్మృడః కారుణికః ఖలు ౧౬ జన్మాంతరసహస్రేషు నరా యే ప్రత్యుతాజ్ఞాన ధర్మచారిణః, తేషామేవ ఖలు శ్రద్ధా జాయతే న కదాచన. ౧౭. ప్రద్వేషయుక్తస్య న భవేదాత్మవేదనమ్. బాహుళ్యాద్ద్వేష ఏవ విజాయతే, అతః ప్రద్వేషయుక్తస్య న భవేదాత్మవేదనమ్. ౧౮. బ్రహ్మవిద్యోపదేశస్య సాక్షాదేవాధికారిణః, త ఏవ నేతరే విద్వన్ యే తు వ్రతం పాశుపతం చీర్ణం యైర్ద్విజైరాదరేణ తు, తేషాం స్నాతాశ్శిరోవ్రతైః ౧౯. వ్రతం పాశుపతం చీర్ణం యైర్ద్విజైరాదరేణ తు, తేషా మేవోపదేష్టవ్యమితి వేదానుశాసనమ్ ౨౦. యః పశుస్తత్పశుత్వం చ వ్రతేనానేన సంత్యజేత్, తాన్హత్వా న స పాపీయాన్భవేద్వేదాంతనిశ్చయః ౨౧. త్రిపుండ్రధారణం ప్రోక్తం జాబాలైరాదరేణ తు, త్రియంబకేన మంత్రేణ సతారేణ శివేన చ. ౨౨. త్రిపుండ్రం ధారయేన్నిత్యం గృహస్థాశ్రమమాశ్రితః, ఓంకారేణ త్రిరుక్తేన సహంసేన త్రిపుండ్రకమ్ ౨౩. ధారయేద్భిక్షుకో నిత్యమితి జాబాలికీ శ్రుతిః, త్రియంబకేన మంత్రేణ ప్రణవేన శివేన చ. ౨౪. గృహస్థశ్చ వానప్రస్థశ్చ ధారయేచ్చ త్రిపుండ్రకమ్, మేధావీత్యాదినా వాపి బ్రహ్మచారీ దినే దినే ౨౫. భస్మనా సజలేనాపి ధారయేచ్చ త్రిపుండ్రకమ్, బ్రాహ్మణో విధినోత్పన్నస్త్రిపుండ్రం భస్మనైవ

ర్వణప్రోక్తైర్మన్త్రైర్భస్మనా సర్వాంగోద్ధూలనం కుర్యాదిదం శిరోవ్రతమిత్యర్థః. ౧౨. విద్యోదయో బ్రహ్మవిద్యోదయః. ౧౩—౧౫. బ్రహ్మవిద్యాగురురితి. బ్రహ్మవిద్యాప్రదాతా హి పరమకారుణికోఽపేక్షితస్తథాచైతాదృశశిరోవ్రతకర్త్రేఽపి యది తాం నోపదిశేత్తర్హి తస్య విద్యా వినష్టా స్యాదితి ప్రచరేదిత్యర్థః. ఏతేన సకృజ్జాతాపి బ్రహ్మవిద్యా మోక్షదాయినీ భవతీతి శ్రుతిప్రాబల్యాద్వినష్టాయామపి కో దోష ఇతి శంకా పరాస్తా. బ్రహ్మవిద్యాప్రచారస్యాభిలషితత్వాత్; తస్య చ నాశప్రసంగ ఇతి దోషస్య సత్త్వాత్. ౧౬. న కదాచనేతి. అన్యథా కదాచన కదాపి నేత్యర్థః. ౧౭—౨౦. తాన్పశూన్హత్వేత్యర్థః. అతిశయోక్తిపరమిదం వాక్యమ్. ౨౧. జాబాలైరాదరేణ త్వితి. బ్రాహ్మణానామయమేవ ధర్మోఽయమేవ ధర్మ ఇత్యాదివాక్యైరిత్యర్థః. జాబాలశ్రుతౌ స్పష్టమేతత్. గృహస్థస్య భస్మస్నాపనమన్త్రానాహ—త్ర్యమ్బకేనేతి. శివేన పంచాక్షరమన్త్రేణ వా. తథా జాబాలశ్రుతిః. "త్ర్యమ్బకేన మన్త్రేణ సతారేణ శివేన వా. గృహస్థశ్చ వనస్థశ్చ ధారయేచ్చ త్రిపుండ్రకమి"తి. సూతసంహితాయాన్తు "త్ర్యమ్బకేన మన్త్రేణ "స్మరన్నమః శివాయేతి లలాటే తు త్రిపుండ్రకమి"తి.| ౨౨. సహంసేన హంస ఇతి మన్త్రసహితేన. ఇదమపి జాబాలశ్రుతౌ స్పష్టం సూతసంహితాయాం చ. ౨౩, ౨౪. మేధావీత్యాదినేతి. ఇదమపి బృహజ్జాబాలే సూతసంహితాయాం చ స్పష్టమ్. ౨౫—౨౭. ఆదిబ్రాహ్మణ

తు ౨౬. లలాటే ధారయేన్నిత్యం తిర్యగ్భస్మావకుణ్ఠనమ్, సమ్యక్త్రిపుండ్రధర్మం చ
బ్రాహ్మణో నిత్యమాచరేత్ ౨౭ అక్షబ్రాహ్మణభూతేన త్రిపుండ్రం భస్మనా ధృతమ్,
యతోఽత ఏవ విప్రస్తు త్రిపుండ్రం ధారయేత్సదా. ౨౮ భస్మనా వేదసిద్ధేన త్రిపుం
డ్రం దేవకుణ్ఠనమ్, రుద్రలిఙ్గార్చనం వాపి మోహాతోఽపి చ న త్యజేత్. ౨౯.
త్రియంబకేన మంత్రేణ సతారేణ తథైవ చ, పఞ్చాక్షరేణ మంత్రేణ ప్రణవేన తథై
వ చ. ౩౦ లలాటే హృదయే చైవ దోర్ద్వంద్వే చ మహామునే, త్రిపుండ్రం
ధారయేన్నిత్యం సన్యాసాశ్రమమాశ్రితః ౩౧ త్రియాయుషేణ మంత్రేణ మేధా
వీత్యాదినాథవా, గౌణేన భస్మనా ధార్యం త్రిపుండ్రం బ్రహ్మచారిణా. ౩౨. నమోం
తేన శివేనైవ శూద్రశ్శుశ్రూషణే రతః, ఉద్ధూలనం త్రిపుండ్రం చ నిత్యం భక్త్యై
సమాచరేత్. ౩౩. అన్యేషామపి సర్వేషాం వినా మంత్రేణ సువ్రత, ఉద్ధూలనం
త్రిపుండ్రం చ కర్తవ్యం భక్తితో మునే. ౩౪. భూత్యైవోద్ధూలనం తిర్యక్త్రి
పుండ్రస్య చ ధారణమ్, వరేణ్యం సర్వధర్మేభ్యస్తస్మాన్నిత్యం సమాచరేత్. ౩౫.
భస్మాగ్నిహోత్రజం వాథ విరజాగ్నిసముద్భవమ్, ఆదరేణ సమాదాయ శుద్ధే
పాత్రే నిధాయ తత్ ౩౬. ప్రక్షాళ్య పాదౌ హస్తౌ చ ద్విరాచమ్య సమాహితః,
గృహీత్వా భస్మ తత్పంచబ్రహ్మమంత్రైశ్శనైశ్శనైః ౩౭. ప్రాణాయామత్రయం
కృత్వా అగ్నిరిత్యాదిమంత్రితమ్, తైరేవ సప్తభిర్మంత్రైస్త్రివారమభిమంత్ర
యేత్. ౩౮. ఓమాపోజ్యోతిరిత్యుక్త్వా ధ్యాత్వా మంత్రానుదీరయేత్, సితేన
భస్మనా పూర్వం సముద్ధూల్య శరీరకమ్. ౩౯. విపాపో విరజో మర్త్యో జాయతే
నాత్రసంశయః, తతో ధ్యాత్వా మహావిష్ణుం జగన్నాథం జలాధిపమ్. ౪౦. సం

భూతేన బ్రహ్మణేత్యర్థః. ౨౮. దేహగుంఠనం దేహోద్ధూలనమ్. ౨౯. పంచాక్షరమన్త్రేణేత్యేతావ
త్పర్యన్తం గృహస్థవిషయమ్. ప్రణవేనేతి తు సన్న్యాసవిషయమ్. ౩౦, ౩౧. త్రియాయుషం జమ
దగ్నేరితి మన్త్రేణేత్యర్థః. గౌణేన భస్మనేతి. అగ్నిహోత్రజం భస్మ ముఖ్యం తదతిరిక్తం గౌణమి
త్యర్థః. అత ఏవాగ్రే వక్ష్యతి—గౌణం నానావిధం ప్రోక్తమితి. తథాచ బ్రహ్మచారిణా స్వాగ్నిజ
న్యేన భస్మనా గౌణేన త్రిపుండ్రాదికం ధార్యమిత్యర్థః. ౩౨—౩౪. తత్స్మాత్సర్వధర్మవరేణ్య
త్వాదిత్యర్థః. ౩౫. శిరోవ్రతవిధిమాహ—భస్మాగ్నిహోత్రజమితి. విరజాగ్నిసముద్భవమగ్రే వక్ష్య
మాణమ్. ౩౬. పంచబ్రహ్మమన్త్రైః సద్యోజాతం ప్రపద్యామీత్యాదిభిః. ౩౭. అగ్నిరిత్యాదిమన్త్రి
తమ్. "అగ్నిరితి భస్మ. జలమితి భస్మ. స్థలమితి భస్మ. వాయురితి భస్మ. వ్యోమేతి భస్మ. సర్వం
హవా ఇదం భస్మే"తి షడ్భిరాథర్వణప్రోక్తమన్త్రైరభిమన్త్రితమిత్యర్థః. ఏతైరన్త్రైస్త్రివారమభిమన్త్రయే
దిత్యర్థః. తైరేవ సప్తభిరితి. బృహజ్జాబాలే తేషామేవ షణ్మన్త్రాణాం మధ్యే వాయురితి భస్మేత్యస్యా
గ్రే "తేజోభస్మే"తి సప్తమో మన్త్రః పఠ్యతే. తేన సహితైరేవ సప్తభిర్మన్త్రైరిత్యర్థః. ౩౮. ధ్యాత్వేతి.
మహాదేవం ధ్యాత్వేత్యర్థః. మన్త్రానగ్నిరితి భస్మేత్యాదికాన్. ౩౯. ఇత్థం శుష్కభస్మనోద్ధూలనం
కృత్వా పశ్చాజ్జలమిశ్రితేన కర్తవ్యమిత్యాహ—తతో ధ్యాత్వేతి. ౪౦, ౪౧. స్వాత్రపాచిత

యోజ్య భస్మనా తోయమగ్నిరిత్యాదిభిః। పునః, విమృజ్యసాంబంధ్యాత్వాచ సము
ద్ధూలోర్ధ్వగ్వమస్తకమ్ ౪౧. తేన భావనయా బ్రహ్మభూతేన సితభస్మనా, లలా
టవక్షస్స్కంధేషు స్వాశ్రమోచితమంత్రతః. ౪౨. మధ్యమానామికాంగుష్ఠైరను
లోమవిలోమతః, త్రిపుండ్రం ధారయేన్నిత్యం త్రికాలేష్వపి భక్తితః ౪3.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే నవమోఽధ్యాయః

గౌణభస్మానువర్ణనమ్.

నారాయణఉవాచః—ఆగ్నేయం గౌణమజ్ఞానధ్వంసకం జ్ఞానసాధకమ్,
గౌణం నానావిధం విద్ధి బ్రహ్మన్బ్రహ్మవిదాం వర. ౧ అగ్నిహోత్రాగ్నిజం తద్వద్వి
రజానలకం మునే, ఔపాసనసముత్పన్నం సమిదగ్నిసముద్భవమ్. ౨. పచనాగ్నిసము
త్పన్నం దావానలసముద్భవమ్, త్రైవర్ణికానాం సర్వేషామగ్నిహోత్రసముద్భ
వమ్. 3. విరజానలజం చైవ ధార్యం భస్మ మహామునే, ఔపాసనసముత్పన్నం
గృహస్థానాం విశేషతః ౪ సమిదగ్నిసముత్పన్నం ధార్యం వై బ్రహ్మచారిణా,
శూద్రాణాం శ్రోత్రియాగారపచనాగ్నిసముద్భవమ్. ౫ అన్యేషామపి సర్వేషాం
ధార్యం దావానలోద్భవమ్ కాలశ్చిత్రా పౌర్ణమాసీ దేశస్స్వీయః పరిగ్రహః. ౬.
క్షేత్రారామాద్యరణ్యం వా ప్రశస్తశ్శుభలక్షణః, తత్ర పూర్వత్రయోదశ్యాం సుస్నా
తస్సుకృతాహ్నికః. ౭. అనుజ్ఞాప్య స్వమాచార్యం సంపూజ్య ప్రణిపత్య చ, పూ

మన్త్రతః. తే చ మన్త్రాస్త్రియమ్బకమిత్యాదయః. పూర్వముక్తాః. ౪౨. అనులోమవిలోమతః సవ్యా
పసవ్యేన అంగులీద్వయేన వామభాగమారభ్య దక్షిణభాగపర్యన్త మేకాం రేఖాం కుర్యాదిత్యర్థః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కంధే నవమోఽధ్యాయః.

త్రయస్త్రింశత్పద్యవర్గైర్గౌణభస్మానువర్ణనమ్, కీర్తయిత్వా కథ్యతే తద్విరజానలసమ్భవమ్.

పూర్వాధ్యాయే గౌణేన భస్మ నేత్యుక్తం గౌణం భస్మ దర్శయతి—ఆగ్నేయమితి. గౌణగుణమ
ప్యాగ్నేయం భస్మాజ్ఞానధ్వంసకమిత్యర్థః. తచ్చానేకవిధమాహ—గౌణం నానేతి. ౧. యథాగ్ని
హోత్రాగ్నిజం భస్మ తద్వదేవ సమానమాహాత్మ్యవిరజానలజమేకం భస్మాస్తీత్యర్థః. ఔపాసనసము
త్పన్నం స్మార్తం వివాహాగ్నిజన్యం గృహస్థానాం సమిదగ్నిసముద్భవం బ్రహ్మచారిణామ్. ౨. దావా
నలజన్యమేతాని గౌణభస్మానీత్యర్థః. తత్ర తద్భస్మనామధికారిభేదేన విభాగమాహ—త్రైవర్ణికానా
మితి. 3. ఉభయభస్మాధికారిణస్త్రైవర్ణికా ఇత్యర్థః. గృహస్థానాం విధురతారరహితానామిత్యర్థః.
ఔపాసనసముత్పన్నం వివాహాగ్నిజం స్మార్తం భస్మాప్యస్తీత్యర్థః. తేన పూర్వోక్తాగ్నిహోత్రభస్మనో
ఽపి సంగ్రహః. ౪,౫. విరజానలభస్మన ఉత్పత్తిమాహ—కాలశ్చిత్రేతి. చిత్రాయుక్తా పౌర్ణమాసీ
ముఖ్యః కాలః తదలాభే అన్యోఽపి కాలః బృహజ్జాబాలే ఉక్తః. "ఉపోష్య చ చతుర్దశ్యాం శుక్లే
కృష్ణే ఽథవా వ్రతీ, పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ శుచిర్భూత్వా సమాహితః" ఇతి స్వీయః పరిగ్రహః
యస్మిన్దేశే స్వయం తిష్ఠతి స ఏవ దేశ ఇత్యర్థః. పూర్వత్రయోదశ్యాం పౌర్ణమాసీతః పూర్వత్రయో

జాం వైశేషికీం కృత్వా శుక్లాంబరధరస్స్వయమ్ ౮. శుద్ధయజ్ఞోపవీతీ చశుక్లమా
ల్యానులేపనః, దర్భాసనే సమాసీనో దర్భముష్టిం ప్రగృహ్య చ. ౯. ప్రాణాయా
మత్రయం కృత్వా ప్రాఙ్ముఖో వాప్యుదఙ్ముఖః,ధ్యాత్వా దేవంచదేవీం చతత్స్వజ్ఞాపన
వర్త్మనా. ౧౦. వ్రతమేతత్కరోమీతి భవేత్సంకల్పదీక్షితః, యావచ్ఛరీరపాతం
వాద్వాదశాబ్దమథాపి వా. ౧౧ తదర్ధం వా తదర్ధం వా మాసద్వాదశకం తువా,
తదర్ధం వా తదర్ధం వా మాసమేకమథాపి వా ౧౨. దినద్వాదశకం వాపి దినష
ట్కమథాపి వా, తదర్ధం దినమేకం వా వ్రతసంకల్పనావధి ౧౩. అగ్నిమాధాయ
విధివద్విరజాహోమకారణాత్, హుత్వాజ్యేన సమిద్భిశ్చ చరుణా చ యథావిధి.
౧౪. పూర్ణాహుత్యాం తతో భూమౌ తత్త్వానాం శుద్ధిముద్దిశన్, జుహుయాన్మూల
మన్త్రేణ తైరేవ సమిదాదిభిః ౧౫ తత్త్వాన్యేతాని మే దేహే శుధ్యంతామిత్యను
స్మరన్, పశ్చాద్భూతాని తన్మాత్రాః పంచకర్మేంద్రియాణి చ ౧౬ జ్ఞానకర్మవిభేదేన
పంచపంచ విభాగశః, త్వగాదిధాతవస్సప్త పంచ ప్రాణాదివాయవః ౧౭. మనోబు
ద్ధిరహంకారో గుణాః ప్రకృతిపూరుషౌ, రాగో విద్యాకలా చైవ నియతిః కాల
ఏవ చ ౧౮. మాయా చ శుద్ధవిద్యా చ మహేశ్వరసదాశివౌ, శక్తిశ్చ శివతత్త్వం
చతత్త్వాని క్రమశో విదుః. ౧౯ మంత్రైస్తువిరజైర్హుత్వా హోతాఽసౌ విరజో
భవేత్, అథ గోమయమాదాయ పిండీకృత్యాభిమంత్ర్య చ. ౨౦. న్యస్యాగ్నౌ తం
చసంరక్ష్య దినే తస్మిన్హవిష్యభుక్, ప్రభాతే చ చతుర్దశ్యాం కృత్వా సర్వం పురో

దశ్యామిత్యర్థః. వైశేషికీంవిశిష్టామిత్యర్థః ౮,౯. తత్స్వజ్ఞాపనవర్త్మనా తత్ప్రయోగముద్ధా జాతేతి మనసా తద
నుజ్ఞాం గృహీత్వేత్యర్థః.౧౦.తత్ర వ్రతకాలమనేకవిధమాహ—యావచ్ఛరీరపాతమిత్యాది.౧౧—
౧౩ ఇత్థంసంకల్పం కృత్వా గృహ్యోక్తప్రకారేణాగ్నిస్థాపనం కుర్యాదిత్యాహ—అగ్నిమాధాయ
విధివదితి.స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణేత్యర్థః.తథాచ బృహజ్జాబాలశ్రుతిః—"స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణ
ప్రతిష్ఠాప్యాగ్నిమిజయేది"తి. ఇష్టుస్తు తాన్త్రికప్రకారస్యాగ్రే వక్ష్యమాణత్వాత్తాన్త్రికవిధిరేవాత్ర
గ్రాహ్య ఇతి. హుత్వాజ్యేనేతి.తతోఽగ్నిస్థాపనానన్తరమాజ్యేన వా చరుణా వా సమిద్భిర్వా. జుహు
యాదిత్యర్థః.౧౪. పూర్ణాహుత్యన్తర ఇతి. అయం చ హోమః పూర్ణాహుతేః పూర్వమాసీదినాత్ పూర్వ
మేవ మమ తత్త్వశుద్ధిర్భవత్విత్యుద్దేశేన కార్య ఇత్యర్థః హోమః కేన మన్త్రేణ కర్తవ్యస్తదాహ—
జుహుయాదితి. మూలమన్త్రేణ. సంఖ్యానుక్తౌ గజాన్తకసహస్రకమిమి నియమాదష్టోత్తరసహస్రం
హోమః. ౧౫. తద్ధోమానన్తరం కృత్యమాహ—పశ్చాదితి. పృథ్వీతత్త్వం మే శుధ్యతాం జ్యోతి
రహం విరజా విపాప్మా భూయాసం స్వాహేత్యాదిభిర్మన్త్రైర్వక్ష్యమాణైరేకైకతత్త్వనామోచ్చారసహి
తైర్హోమః కార్య ఇత్యర్థః. తేషాం పృథివ్యాదితత్త్వానాం నామాన్యాహ—భూతాదీతి. పంచమహా
భూతాని తథా పంచతన్మాత్రాః తథా పంచ కర్మేన్ద్రియాణి. ౧౬. జ్ఞానకర్మేతి. పంచ జ్ఞానేన్ద్రి
యాణ్యపి గ్రాహ్యాణీత్యర్థః. ౧౭. బుద్ధిశబ్దేన చిత్తస్యాపి సంగ్రహః కర్తవ్యః. గుణాః సత్త్వాదయః
౧౮, ౧౯. అథేతి. అభిమన్త్ర్య పంచాక్షరమన్త్రేణ. ౨౦. న్యస్యాగ్నావిత్యత్ర తూష్ణీం కేవలం

దితమ్ ౨౧. తస్మిన్దినే నిరాహారః కాలశేషం సమాపయేత్, ప్రాతః పర్వణిచాప్యే
వం కృత్వాహోమావసానతః. ౨౨. ఉపసంహృత్య రుద్రాగ్నిం గృహీత్వా భస్మ
యత్నతః, తతశ్చ జటిలో ముణ్డశ్శిఖైకజట ఏవ చ. ౨౩. భూత్వా స్నాత్వా పున
ర్వీతలజ్జశ్చేత్స్యాద్దిగంబరః, అన్యః కాషాయవసనశ్చర్మచీరాంబరోఽథవా. ౨౪.
ఏకాంబరో వల్కలవాన్భవేద్దండీ చ మేఖలీ, ప్రక్షాళ్య చరణౌ పశ్చాద్ద్విరాచ
మ్యాత్మనస్తనుమ్. ౨౫ సంకలీకృత్య తద్భస్మ విరజానలసంభవమ్, అగ్నిరిత్యాది
భిర్మంత్రైస్షడ్భిరాథర్వణైః క్రమాత్ ౨౬.విమృజ్యాంగాని మూర్ధాదిచరణాంతంచ
తైస్స్పృశేత్, తతస్తేన క్రమేణైవ సముద్ధూల్య చ భస్మనా. ౨౭. సర్వాంగో
ద్ధూలనం కుర్యాత్ప్రణవేన శివేన వా, తతశ్చ పుండ్రంరచయేత్త్రియాయుషస
మాహ్వయమ్ ౨౮.శివభావం సమాగమ్య శివభావమథాచరేత్,కుర్యాత్త్రిసంధ్య
మప్యేవ మేతత్పాశుపతం వ్రతమ్. ౨౯. భుక్తిముక్తిప్రదం చైవ పశుత్వం వినివ
ర్తయేత్, తత్పశుత్వం పరిత్యజ్య కృత్వా పాశుపతం వ్రతమ్. 30. పూజనీయో
మహాదేవో లిఙ్గమూర్తిస్సదాశివః, భస్మస్నానం మహాపుణ్యం సర్వసౌఖ్యకరం
పరమ్. 3౧ ఆయుష్యంబలమారోగ్యం శ్రీపుష్టివర్ధనం యతః,రక్షార్థం మఙ్గళార్థం
చసర్వసంపత్సమృద్ధయే. 3౨. భస్మస్నిగ్ధమనుష్యాణాం మహామారీభయం నచ,
శాంతికం పౌష్టికం భస్మ కామదం చ త్రిధా భవేత్. 33.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే దశమోధ్యాయః.

ఈరానాం శ్రియేతి మన్త్రేణ పిండానాన్తు చతుర్దశ కుర్యాది
న్యాస ఏవోక్తః. బృహజ్జాబాలే తు పంచానాం త్ర్యేతి మన్త్రేణ పిండానాన్తు చతుర్దశ వర్ణదేవాయ పిం
త్యుక్త్వా "షడక్షరస్య మన్త్రస్యావృతస్య తథాక్షరైః, స్వాహాన్తైర్జుహుయాత్తత్ర వర్ణదేవాయ పిం
డకాః, హోతవ్యాః పంచ బ్రహ్మాణి నమో హిరణ్యబాహవే" ఇతి సర్వాహుతీర్హుత్వేత్యనేన హోమ
ఏవోక్తః ఇత్థం పిండమగ్నౌ న్యస్య తం చాగ్నిం సంస్కృతం తస్మిన్దినే సంరక్ష్య హావిష్యభుగ్భూ
యాదిత్యాహ—న్యస్యేతి. కృత్వా సర్వమితి చతుర్దశ్యాం నిత్యకర్మసమాప్త్యనన్తరం పూర్వోక్తరీ
త్యా పంచాక్షరమన్త్రేణ హోమం తస్మిన్నేవాగ్నౌ తద్దినేఽపి కృత్వా నిరాహారః సన్ కాలశేషం
సమాపయేదిత్యర్థః. ౨౧. ప్రాతః పర్వణీతి. తదనన్తరం పర్వణి పూర్ణిమాయాం ప్రాతర్నిత్యకర్మ సమా
ప్య పునస్తథైవ పంచాక్షరమన్త్రేణ హోమం కృత్వా హోమాంగం సమాప్యాగ్నిం విసర్జయేదిత్యర్థః.
తదాహ—ఉపసంహృత్య రుద్రాగ్నిమితి. రుద్రాగ్నిమిత్యనేన శైవమతోక్తోఽయం ప్రకా
౨౨. రోఽస్తీతి బోధితమ్. తేన బృహజ్జాబాలోక్తప్రకారస్యైతత్ప్రకారస్య చ భేదేఽపి విరోధ ఇతి.
ఇత్థం భస్మ సమ్పాద్య జటావాన్వా ముండితశిఖో వా ఏకజటో వా భూయాదిత్యాహ—తత
శ్చేతి. ౨౩ ఇత్థం భూత్వా పునః స్నాత్వా వీతలజ్జస్త్యక్తలజ్జశ్చేద్దిగమ్బరో భవేదన్యశ్చేత్ కాషా
యవసనో భవేదిత్యాహ—భూత్వేతి. ౨౪. దండధారీ మేఖలాధారీ చ భవేదిత్యాహ—భవేద్దం
డీతి. ౨౫. సంకలీకృత్యైకీకృత్య షడ్భిః పూర్వోక్తైర్మన్త్రైః. ౨౬, ౨౭. త్రియాయుషసమాహ్వయం
యస్య త్రియాయుషమితి సంజ్ఞాస్తి శాస్త్రే తత్త్రిపుండ్రం వక్ష్యమాణప్రకారేణ కుర్యాదిత్యర్థః. ౨౮.
ఏతత్పాశుపతమితి. ఇదం పాశుపతం వ్రతంభవతీత్యర్థః. ౨౯—33.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే దశమోఽధ్యాయః.

భస్మత్రైవిధ్యమ్.

నారదఉవాచ — త్రివిధత్వం కథం చాస్య భస్మనః పరికీర్తితమ్, ఏతత్కథయ
మే దేవ మహత్కౌతూహలం మమ. ౧. నారాయణఉవాచ — త్రివిధత్వం ప్రవ
క్ష్యామి దేవర్షే భస్మనశ్శృణు, మహాపాపక్షయకరం మహాకీర్తికరం పరమ్. ౨. గోమ
యం యోనిసంబద్ధం తద్ధస్తే నైవ గృహ్యతే, బ్రాహ్మైర్మంత్రైస్తు సందగ్ధం తచ్ఛాం
తికృదిహోచ్యతే. ౩. సావధానస్తు గృహ్ణీయాన్నరో వై గోమయం తు యత్,
అంతరిక్షే గృహీత్వా తత్షడంగేన దహేత్తతః. ౪. పౌష్టికం తత్సమాఖ్యాతం
కామదం చ తతశ్శృణు, ప్రాసాదేన దహేదేతత్కామదం భస్మ కీర్తితమ్ ౫ ప్రాత
రుత్థాయ దేవర్షే భస్మవ్రతపరశ్శుచిః, గవాం గోష్ఠేషు గత్వా తు నమస్కృత్వాతు
గోకులమ్ ౬ గవాం వర్ణానురూపాణాం గృహ్ణీయాద్గోమయం శుభమ్, బ్రాహ్మణస్య
చ గౌశ్శ్వేతా రక్తా గౌః క్షత్రియస్య చ. ౭. పీతవర్ణా తు వైశ్యస్య కృష్ణా శూద్ర
స్య కథ్యతే, పౌర్ణమాస్యామమావాస్యామష్టమ్యాం వా విశుద్ధధీః. ౮. ప్రా
సాదేన తు మంత్రేణ గృహీత్వా గోమయం శుభమ్, హృదయేన తు మంత్రేణ
పిండీకృత్య తు గోమయమ్ ౯. రవిరశ్మిసుసంతప్తం శుచౌ దేశే మనోహరే, తుషేణ
వా బుసైర్వాపి ప్రాసాదేతేన తు నిక్షిపేత్. ౧౦. అరణ్యుద్భవమగ్నిం వా శ్రోత్రియా
గారజం తు వా, తదగ్నౌ విన్యసేత్తత్ర శివబీజేన మంత్రతః. ౧౧. గృహ్ణీయాదథ
తత్రాగ్నికుండాద్భస్మ విచక్షణః, నవపాత్రం సమాదాయ ప్రాసాదేన తు నిక్షిపేత్.
౧౨. కేతకీ పాటలీ తద్వదుశీరం చందనం తథా, నానాసుగంధిద్రవ్యాణి కాశ్మీరప్ర
భృతీని చ ౧౩ నిక్షిపేత్తత్ర పాత్రం తు సద్యోమంత్రేణ శుద్ధధీః, జలస్నానం పురా
కృత్వా భస్మస్నానమతః పరమ్. ౧౪. జలస్నానే త్వశక్తశ్చేద్భస్మస్నానం సమా

సప్తవింశతిపద్యైస్తు శ్లోకార్థేన సమాయుతైః, త్రివిధత్వం కథ్యతేఽత్ర మాహాత్మ్యం చ
విశేషతః. పూర్వాధ్యాయాన్తే శాన్తికం పౌష్టికభస్మ కామదం చ త్రిధా భవేదితి త్రివిధం భస్మ
శ్రుత్వా పృచ్ఛతి — త్రివిధత్వమితి. ౧, ౨. బ్రాహ్మైర్మన్త్రైః సద్యోజాతాదిపంచబ్రహ్మమన్త్రైః. ౩.
షడంగేన షడక్షరమన్త్రషడంగేన ఉభయత్రాపి భూమ్యస్పృష్టమన్తరిక్షే ఏవ గ్రాహ్యం గోమయమ్.
౪. ప్రాసాదేన హౌమితి మన్త్రేణ. ౫. గోమయగ్రహణప్రకారమాహ — ప్రాతరుత్థాయేతి. ౬—౮.
హృదయేన నమ ఇతి మన్త్రేణ. ౯. రవిరశ్మీతి. తం గోమయపిండం రవిరశ్మిసుసన్తప్తం రవికిరణేన
శుష్కం జాతం తుషేణ వా బుసైర్వాపి వేష్టితం ప్రాసాదమన్త్రేణ శుచౌ దేశే స్థాపయేదిత్యర్థః.
౧౦. పశ్చాదగ్నిస్థాపనం కృత్వా తం పిండం పూర్వోక్తరీత్యా జుహుయాదిత్యాహ — అరణ్యుద్భ
వమితి. అరణ్యుద్భవమగ్నిం శ్రోత్రియాగారజం వా అగ్నిమానీయ విధివత్సంస్కృతే తదగ్నౌ శివబీజేన
మన్త్రతః. శివమన్త్రేణ తం పిండం పూర్వోక్తరీత్యా న్యసేజ్జుహుయాదిత్యర్థః. ౧౧—౧౪. ఈశాన

చరేత్, ప్రక్షాళ్య పాదౌ హస్తౌ చ శిరశ్చేశానమంత్రతః. ౧౫. సముద్ధూల్యతత
పశ్చాదాననం తత్పురుషేణ తు,అఘోరేణ తు హృదయం నాభిం వామేనతత్పరమ్.
౧౬. సద్యో మంత్రేణ సర్వాంగం సముద్ధూల్య విచక్షణః, పూర్వవస్త్రంపరిత్యజ్య
శుద్ధవస్త్రంపరిగ్రహేత్.౧౭.ప్రక్షాళ్య పాదౌ హస్తౌ చ పశ్చాదాచమనం చరేత్,
భస్మనోద్ధూళనాభావే త్రిపుండ్రం తు విధీయతే. ౧౮.మధ్యాహ్నే త్ర్యంగులైర్యుక్తం
పరతో జలవర్జితమ్, తర్జన్యనామికామధ్యైస్త్రిపుండ్రం చ సమాచరేత్.౧౯.మూ
ర్ధ్ని చైవ లలాటే చ కర్ణే కంఠే తథైవ చ,హృదయే చైవ బాహ్వోచన్యాసస్థానం హి
చోచ్యతే. ౨౦.పంచాంగులైర్న్యసేన్మూర్ధ్ని ప్రాసాదేన తు మంత్రతః,త్ర్యంగులైర్వి
న్యసేత్ఫాలే శిరోమంత్రేణ దేశికః ౨౧. సద్యేన దక్షిణే కర్ణే వామదేవేన వామతః,
అఘోరేణ తు కణ్ఠే చ మధ్యాంగుల్యాస్పృశేద్బుధః.౨౨.హృదయంహృదయేనైవ
త్రిభిరంగులిభిస్స్పృశేత్, విన్యసేద్దక్షిణే బాహౌశిఖామస్త్రేణదేశికః.౨౩.వామబా
హౌన్యసేద్ధీమాన్కవచేనత్రియంగులైః, మధ్యేన సంస్పృశేన్నాభ్యామీశాన ఇతి
మంత్రతః. ౨౪. బ్రహ్మావిష్ణుమహేశానాస్తిస్రో రేఖా ఇతి స్మృతాః, ఆద్యో
బ్రహ్మా తతో విష్ణుస్తదూర్ధ్వం తు మహేశ్వరః. ౨౫. ఏకాంగులేన న్యస్తం యదీ
శ్వరస్తత్ర దేవతాః, శిరోమధ్యే త్వయం బ్రహ్మా ఈశ్వరస్తు లలాటకే. ౨౬.
కర్ణయోరశ్వినౌ దేవౌ గణేశస్తు గళే తథా, క్షత్రియశ్చతథా వైశ్యశ్శూద్ర
శ్చోద్ధూలనం త్యజేత్. ౨౭. సర్వేషామంత్యజాతీనాం మంత్రేణ రహితం
భవేత్. ౨౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే ఏకాదశోఽధ్యాయః

---

౧౯. న్యాస
మన్త్రతః. ఈశానః సర్వవిద్యానామితి మన్త్రతః. ౧౫—౧౮. పరతః సన్ధ్యాయామ్.
స్థానమ్. త్రిపుండ్రన్యాసస్థానమ్. ౨౦. సంక్షేపేణోక్తే త్రిపుండ్రవిధానే అంగులినియమమాహ—
పంచాంగులైర్న్యసేన్మూర్ధ్నితి. త్ర్యంగులైస్తర్జన్యనామికామధ్యైః పూర్వోక్తైః శిరోమన్త్రేణ
స్వాహామన్త్రేణ. అనేకకల్పోక్తప్రకారా అత్ర కథ్యన్తే ఇతి పూర్వోక్తమన్త్రాపేక్షయా అతిరిక్త
మన్త్రకథనేఽపి న దోష ఇతి బోధ్యమ్. ౨౧, ౨౨. హృదయేనైవ నమ ఇతి మన్త్రేణైవ. శిఖామ
న్త్రేణ వషణ్మన్త్రేణ. ౨౩. కవచేన హుమితి మన్త్రేణ. మధ్యేన మధ్యమాంగుళ్యేత్యర్థః. ఇతి మన్త్రత
ఇతి. అయమప్యేకః పక్ష ఇత్యర్థః. ౨౪. స్థానభేదేన స్థితస్య త్రిపుండ్రస్య దేవతా ఆహ—బ్రహ్మా
విష్ణ్వితి. ౨౫. ఏకాంగులేనేతి. ఏకాంగులేన యత్ర భస్మలాపనం మధ్యమేన స్పృశేన్నాభ్యామి
త్యత్ర తత్రేశ్వరో దేవ ఇత్యర్థః. ౨౬. ధూలనముద్ధూలనమ్. త్యజేన్న కుర్యాదిత్యర్థః. ౨౭. కిన్తు
మన్త్రేణ రహితం త్రిపుండ్రమేవ కుర్యాదిత్యర్థః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

కల్పాంతరోక్తరీత్యా భస్మధారణమ్.

శ్రీనారాయణఉవాచ:—దేవర్షే శృణు తత్సర్వం భస్మోద్ధూళనజం ఫలమ్,
సరహస్యవిధానం చ సర్వకామఫలప్రదమ్. ౧. కపిలాయాశ్శకృత్స్వచ్ఛం గృ
హీత్వా గగనే పతత్, నక్లిన్నం నాపి కఠినం న దుర్గంధం న చోషితమ్. ౨. ఉప
ర్యధః పరిత్యజ్య గృహ్ణీయాత్పతితం యది, పిండీకృత్య శివాగ్నౌ యదా తత్క్షిపే
న్మూలమంత్రితమ్. ౩. ఆదాయ వాససా చ్ఛాద్య భస్మాధానే వినిక్షిపేత్,సుకృతే
సుదృఢే శుద్ధే క్షాలితే ప్రోక్షితే శుభే. ౪. విన్యస్య మంత్రీ మంత్రేణ పాత్రే భస్మ
వినిక్షిపేత్,తైజసం దారవం చాథ మృన్మయం చైలమేవ చ. ౫.అన్యద్వాశోభనం
శుద్ధం భస్మాధారం ప్రకల్పయేత్,క్షౌమే చైవాతిశుద్ధే వా ఘునవద్భస్మ నిక్షిపేత్ ౬.
ప్రస్థితో భస్మ గృహ్ణీయాత్స్వయం చానుచరోఽపి వా, న చాయుక్తకరే దద్యాన్న
చాశుచితలే క్షిపేత్. ౭.న సంస్పృశేత్తు నీచాంగైర్నక్షిపేన్న చ లంఘయేత్,తస్మా
ద్భసితమాదాయ వినియుంజీత మంత్రితమ్ ౮. విభూతిధారణవిధిస్స్మృతిప్రోక్తో
మయేరితః,యదీయాచరణేనైవ శివతుల్యో న సంశయః. ౯. శైవైస్సంపాదితం భస్మ
వైదికైశ్శివసన్నిధౌ, భక్త్యా పరమయా గ్రాహ్యం ప్రార్థయిత్వా తు పూజయేత్.
౧౦ తంత్రోక్తవర్త్మనాసిద్ధం భస్మ తాంత్రికపూజకైః, యత్ర కుత్రాపి దత్తం చేత్త
ద్గ్రాహ్యం నైవవైదికైః ౧౧. శూద్రైః కాపాలికైర్వాథ పాఖండైరపరైస్త
తత్, త్రిపుండ్రం ధారయేద్భక్త్యా మనసాపి న లంఘయేత్. ౧౨. శ్రుత్యా విధీ
యతే యస్మాత్తత్త్యాగీ పతితో భవేత్, త్రిపుండ్రధారణం భక్త్యా తథా దేహావ
కుంఠనమ్. ౧౩. ద్విజః కుర్యాద్ధి మంత్రేణ తత్త్యాగీ పతితో భవేత్, ఉద్ధూలనం
త్రిపుండ్రంచ భక్త్యా నైవాచరంతి యే. ౧౪. తేషాం నాస్తి వినిర్మోక్షస్సంసారా
జ్జన్మకోటిభిః, యేన భస్మోక్తమార్గేణ ధృతేన మునిపుంగవ ౧౫ తస్య విద్ధి మునే
జన్మనిష్ఫలం సూకరం యథా, ఏషాం వపుర్మనుష్యాణాం త్రిపుండ్రేణ వినా స్థితమ్.
౧౬. శ్మశానసదృశం తత్స్యాన్నప్రేక్ష్యం పుణ్యకృజ్జనైః, ధిగ్భస్మరహితం ఫాలం
ధిగ్గ్రామమశివాలయమ్. ౧౭. ధిగనీశార్చనం జన్మ ధిగ్విద్యామశివాశ్రయామ్,
త్రిపుండ్రం యే వినిందంతి నిందంతి శివమేవ తే. ౧౮. ధారయంతి చ యే భక్త్యా

అర్థాధికైకచత్వారింశత్పద్యైశ్చ సవిస్తరమ్, కల్పాంతరోక్తరీత్యాపి భస్మధారణముచ్యతే,
గగనే పతదేవ న భూమౌ పతితమిత్యర్థః. ౧—౩. ఆధానే భస్మస్థానే. ౪. భస్మధారణపాత్రే
వ్యాఖ్యా—తైజసమితి. సువర్ణతామ్రాదినిర్మితమ్. చైలం వస్త్రం వా. ౫. క్షౌమే అతసీ తన్నిర్మితే
వస్త్రే వా. ౬. ప్రస్థితో మార్గే గచ్ఛన్నిత్యర్థః. ౭—౯. వైదికైః సమ్పాదితం భస్మ తాంత్రికైర్గ్రా
హ్యం తాంత్రికైస్సమ్పాదితం తు వైదికైర్న గ్రాహ్యమిత్యాహ—శైవైరితి. ౧౦—౧౭. అశివాశ్ర

ధారయంతి తమేవ తే, యథా కృశానురహితో భూధరో న విరాజతే. ౧౯.
అశేషసాధనేఽప్యేవం భస్మహీనం శివార్చనమ్, ఉద్ధూలనం త్రిపుండ్రం చ శ్రద్ధ
యా నాచరంతి యే. ౨౦. తైః పూర్వాచరితం సర్వం విపరీతం భవేదపి, భస్మనా
వేదమంత్రేణ త్రిపుండ్రస్య చ ధారణమ్. ౨౧. వినా వేదోచితాచారం స్మార్తస్యా
నర్థకారణమ్, కృతం స్యాదకృతం తేనశ్రుతమప్యశ్రుతం భవేత్. ౨౨. అధీతమన
ధీతం చ త్రిపుండ్రం యో న ధారయేత్, వృథా వేదా వృథా యజ్ఞావృథా
దానం వృథా తపః. ౨౩. వృథా వ్రతోపవాసేన త్రిపుండ్రం యో న ధారయేత్,
భస్మధారణకం త్యక్త్వా ముక్తిమిచ్ఛతి యః పుమాన్. ౨౪. విషపానేన నిత్యత్వం
కురుతే హ్యాత్మనో హింసః,స్రష్టా సృష్టిచ్ఛలేనాహ త్రిపుండ్రస్య చ ధారణమ్. ౨౫.
ససర్జ సలలాటం హి తిర్యగూర్ధ్వం న వర్తులమ్, తిర్యగ్రేఖాః ప్రదృశ్యంతే లలాటే
సర్వదేహినామ్. ౨౬. తథాపి మానవా మూర్ఖా న కుర్వంతి త్రిపుండ్రకమ్,
స తద్ధ్యానం న తన్మోక్షం న తజ్జ్ఞానం న తత్తపః. ౨౭. వినా తిర్యక్ త్రిపుండ్రం చ
విప్రేణ యదనుష్ఠితమ్, వేదస్యాధ్యయనే శూద్రో నాధికారీ యథా భవేత్. ౨౮.
త్రిపుండ్రేణ వినావిప్రో నాధికారీ శివార్చనే, ప్రాఙ్ముఖశ్చరణౌ హస్తౌ ప్రక్షాళ్యాచ
మ్య పూర్వవత్. ౨౯. ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య భస్మస్నానం సమాచరేత్,
ఆదాయ భసితం శుద్ధమగ్నిహోత్రసముద్భవమ్. ౩౦. ఈశానేన తు మంత్రేణ
స్వమూర్ధని వినిక్షిపేత్, తత ఆదాయ తద్భస్మ ముఖే చపురుషేణతు. ౩౧. అఘో
రాఖ్యేణహృదయే గుహ్యే వామాహ్వయేనచ, సద్యోజాతాభిధానేన భస్మ పాద
ద్వయే క్షిపేత్. ౩౨. సర్వాంగం ప్రణవేనైవ మంత్రేణోద్ధూలనం తతః, ఏత
దాగ్నేయకం స్నానముదితం పరమర్షిభిః. ౩౩. సర్వకర్మసమృద్ధ్యర్థం కుర్యా
దాదావిదం బుధః, తతః ప్రక్షాళ్య హస్తాదీనుపస్పృశ్య యథావిధి. ౩౪. తిర్యక్
త్రిపుండ్రం విధినా లలాటే హృదయే గళే, పఞ్చభిర్బ్రహ్మభిర్వాపి కృతేన భసితే
న చ. ౩౫. ధృతమేతత్త్రిపుండ్రం స్యాత్సర్వకర్మసు పావనమ్, శూద్రైరంత్యజ
హస్తస్థం న ధార్యం భస్మ చక్వచిత్. ౩౬. భస్మనా సాగ్నిహోత్రేణ లిప్తః కర్మ
సమాశ్రయేత్, అన్యథా సర్వకర్మాణి న ఫలంతి కదాచన. ౩౭. సత్యం శౌచం
జపో హోమస్తీర్థం దేవాదిపూజనమ్, తస్య వ్యర్థమిదం సర్వం యస్త్రిపుండ్రం న
ధారయేత్. ౩౮. త్రిపుండ్రధృగ్విప్రవరో యో రుద్రాక్షధరశ్శుచిః, స హంతి

యామళివవిషయామ్. ౧౮. కృశానురహితో ఽగ్నిహోత్రరహితో భూధరో బ్రాహ్మణః.౧౯-౨౫.
సృష్టిచ్ఛలమేవాహ—ససర్జేతి. భస్మత్రిపుండ్రలాపనయోగ్యం తిర్యగేవ ససర్జ నోర్ధ్వం నహ వర్తులం
ససర్జేత్యర్థః. తేన చ జగత్స్రష్టురనసి సర్వైః భస్మధారణం కర్తవ్యమితి వర్తత ఇతి భావః. తిర్యగ్రే

రోగదురితవ్యాధిదుర్భిక్షతస్కరాః. ౩౯. సమాప్నోతి పరంబ్రహ్మ యతో నావ
ర్తతే పునః, సపంక్తిపావనశ్శ్రాద్ధే పూజ్యో విప్రైస్సురైరపి. ౪౦. శ్రాద్ధే యజ్ఞే
జపే హోమే వైశ్వదేవే సురార్చనే, ధృతత్రిపుండ్రః పూతాత్మా మృత్యుం జయతి
మానవః ౪౧. భస్మధారణమాహాత్మ్యం భూయోఽపికథయామి తే. ౪౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

భస్మమహిమా.

శ్రీనారాయణఉవాచ — మహాపాతకసంఘాశ్చపాతకాన్యపరాణ్యపి, నశ్యం
తిమునిశార్దూల సత్యం సత్యం న చాన్యథా. ౧. ఏకం భస్మ ధృతం యేన తస్య పుణ్య
ఫలం శృణు, యతీనాం జ్ఞానదం ప్రోక్తం వనస్థానాం విరక్తిదమ్. ౨. గృహస్థానాం
మునే తద్వద్ధర్మవృద్ధికరం తథా, బ్రహ్మచార్యాశ్రమస్థానాం స్వాధ్యాయప్రదమేవ
చ. ౩. శూద్రాణాం పుణ్యదం నిత్యమన్యేషాం పాపనాశనమ్, భస్మనోద్ధూలనం
చైవ తథా తిర్యక్త్రిపుండ్రకమ్. ౪. రక్షార్థం సర్వభూతానాం విధత్తే వైదికీ
శ్రుతిః, భస్మనోద్ధూలనం చైవ తథా తిర్యక్త్రిపుండ్రకమ్. ౫. యజ్ఞత్వేనైవ సర్వేషాం
విధత్తే వైదికీశ్రుతిః, భస్మనోద్ధూలనం చైవ తథాతిర్యక్త్రిపుండ్రకమ్. ౬. సర్వధర్మ
తయా తేషాం విధత్తే వైదికీశ్రుతిః, భస్మనోద్ధూలనం చైవ తథా తిర్యక్త్రిపుండ్ర
కమ్. ౭. మాహేశ్వరాణాం లింగార్థం విధత్తే వైదికీశ్రుతిః, భస్మనోద్ధూలనం చైవ
తథా తిర్యక్త్రిపుండ్రకమ్. ౮. విజ్ఞానార్థం చ సర్వేషాం విధత్తే వైదికీశ్రుతిః, శివేనవిష్ణు
నాచైవ బ్రహ్మణావజ్రిణాతథా. ౯. హిరణ్యగర్భేణతదవతారైర్వరుణాదిభిః, దేవతా
భిర్ధృతం భస్మత్రిపుండ్రోద్ధూలనాత్మకమ్. ౧౦. ఉమాదేవ్యా చ లక్ష్మ్యా చ వాచా
చాన్యాభిరాస్తిక, సర్వస్త్రీభిర్ధృతంభస్మత్రిపుండ్రోద్ధూలనాత్మనా. ౧౧. యక్షరాక్షస
గంధర్వసిద్ధవిద్యాధరాదిభిః, మునిభిశ్చ ధృతం భస్మ త్రిపుండ్రోద్ధూలనాత్మనా. ౧౨.
బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైశ్శూద్రైరపి చ సంకరైః, అపభ్రంశైర్ధృతం భస్మ త్రిపుం
డ్రోద్ధూలనాత్మనా. ౧౩. ఉద్ధూలనం త్రిపుండ్రం చ యైస్సమాచరితం ముదా, తఏవ
శిష్టా విద్వాంసో నేతరే మునిపుంగవ. ౧౪ శివలింగం మణిస్సఖ్యం మంత్రః పంచాక్షర
స్తథా, విభూతిరౌషధం పుంసాం ముక్తిస్త్రీవశ్యకర్మణి. ౧౫. భునక్తి యత్ర భస్మాం
గో మూర్ఖో వా పండితోఽపి వా, తత్ర భుంక్తే మహాదేవస్సపత్నీకో వృషధ్వజః.

ఖాస్త్రిపుండ్రాకారాః. ౨౬. మోక్షమితి నపుంసకత్వమార్షమ్. ౨౭—౪౧. ఇదం సర్వం బృహజ్జా
బాలే స్పష్టమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చ పంచత్రింశత్పద్యైరథ సాదరమ్, భస్మనో మహిమాతీవ ప్రోచ్యతే విస్తరేణతు.
భస్మనో నానాఫలప్రదత్వమాహ—మహాపాతకేతి. ౧—౧౪. శివలింగమణిరితి. యథా పరస్త్రీవ

౧౬. భస్మసంఛన్నసర్వాంగమనుగచ్ఛతి యః పుమాన్, సర్వపాతకయుక్తోఽపిపూ
జ్యతే మానవోఽచిరాత్. ౧౭. భస్మసంఛన్నసర్వాంగం యః స్తౌతి శ్రద్ధయా
సహ, సర్వపాతకయుక్తోఽపి పూజ్యతే మానవోఽచిరాత్. ౧౮. త్రిపుండ్రధారిణే
భిక్షా ప్రదానేన హి కేవలమ్, తేనాధీతం శ్రుతం తేన తేన సర్వమనుష్ఠితమ్ ౧౯.
యేన విప్రేణ శిరసి త్రిపుండ్రం భస్మనా కృతమ్, కీకటేష్వపి దేశేషు యత్ర భూతి
విభూషణః. ౨౦. మానవస్తు వసేన్నిత్యం కాశీక్షేత్రసమం హి తత్, దుశ్శీలశ్శీల
యుక్తో వా యోగయుక్తోఽప్యలక్షణః. ౨౧. భూతిశాసనయుక్తో వా స పూజ్యో
మమ పుత్రవత్, భస్మనాపిచ రేఖాభిహి భూతిశాసనమైశ్వరమ్. ౨౨. సోఽపియాం
గతి మాప్నోతి న తాం యజ్ఞశతైరపి, సంపర్కాల్లీలయా వాపి భయాద్వాధార
యేత్తు యః. ౨౩. విధియుక్తో విభూతిం తు స చపూజ్యో యథాహ్యహమ్. శివ
స్యవిష్ణోర్దేవానాం బ్రహ్మణస్తృప్తికారణమ్ ౨౪. పార్వత్యాశ్చ మహాలక్ష్మ్యాభార
త్యాస్తృప్తికారణమ్,న దానేన నయజ్ఞేన న తపోభిస్సుదుర్లభైః ౨౫. నతీర్థయాత్ర
యా పుణ్యం త్రిపుండ్రేణ చ లభ్యతే, దానం యజ్ఞాశ్చ ధర్మాశ్చ తీర్థయాత్రాశ్చ
నారద.౨౬. ధ్యానం తపస్త్రిపుండ్రస్య కలాం నార్హంతి షోడశీమ్, యథా రాజా
స్వచిహ్నాంకంప్రజనం మన్యతే సదా. ౨౭. తథా శివస్త్రిపుండ్రాంకం స్వకీయమివ
మన్యతే, ద్విజాతిర్వాన్యజాతిర్వా శుద్ధచిత్తేన భస్మనా.౨౮.ధారయేద్యస్త్రిపుండ్రాం
కం రుద్రస్తేనవశీకృతః,త్యక్తసర్వాశ్రమాచారో లుప్తసర్వక్రియోఽపి సః. ౨౯.
సకృత్తిర్యక్ త్రిపుండ్రాంకం ధారయేత్సోఽపి ముచ్యతే,నాస్యజ్ఞానం పరీక్షేత నకులం
నవ్రతం తథా. ౩౦ త్రిపుండ్రాంకితఫాలేన పూజ్య ఏవహి నారద, శివమంత్రాత్ప
రోమంత్రో నాస్తి తుల్యం శివాత్పరమ్. ౩౧. శివార్చనాత్పరం పుణ్యం న హి తీర్థం
చభస్మనా,రుద్రాగ్నేర్యత్పరం వీర్యం తద్భస్మపరికీర్తితమ్. ధ్వంసనం సర్వదుఃఖానాం
సర్వపాపవిశోధనమ్, అంత్యజో వాధమో వాపి మూర్ఖో వా పండితోఽ వాపి ౩౩.
యస్మిన్దేశే వసేన్నిత్యం భూతిశాసనసంయుతః, తస్మిన్సదాశివస్సోమస్సర్వభూతగణై
ర్వృతః, సర్వతీర్థైశ్చ సంయుక్తస్సాన్నిధ్యం కురుతే సదా. ౩౪. ఏతాని పఞ్చ శివ
మంత్రపవిత్రితాని భస్మాని కామదహనాంగవిభూషితాని, త్రైపుండ్రకాణి రచితా
నిలలాటపట్టే లుంపంతి దైవలిఖితాని దురక్షరాణి. ౩౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

శ్యకర్మణి కంఠేఽనర్ఘ్యమణిరేకం సాధనమ్ ద్వితీయం సాధనం సఖ్యం తృతీయం సాధనం వాజీకర
ణాత్మకమౌషధం వశీకరణగుటికా వా తథా పుంసాం ముక్తిరూపస్త్రీవశ్యకర్మణి శివలింగమేవానర్ఘ్యో
మణిః. పంచాక్షరమన్త్ర ఏవ సఖ్యమ్. విభూతిరేవౌషధమిత్యర్థః. ౧౫—౨౧. మమ పుత్రో బ్రహ్మ
తద్వదితి నారాయణవాక్యమేతత్. ౨౨—౩౪. పంచ శివమన్త్రాః సద్యోజాతాదయః. ౩౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

నారాయణఉవాచ—భస్మదిగ్ధశరీరాయ యో దదాతి ధనం ముదా, తస్య
సర్వాణి పాపాని వినశ్యంతి నసంశయః. ౧ శ్రుతయస్స్మృతయస్సర్వాః పురాణాన్య
ఖిలాన్యపి, వదంతి భూతిమాహాత్మ్యం తత్తస్మాద్ధారయేద్ద్విజః ౨. సితేన భస్మనాకు
ర్యాత్త్రిసంధ్యం యస్త్రిపుండ్రకమ్, సర్వపాపవినిర్ముక్తశ్శివలోకే మహీయతే. ౩.
యోగిసర్వాంగకంస్నానమాపాదతలమస్తకమ్, త్రిసంధ్యమాచరేన్నిత్యమాశు
యోగమవాప్నుయాత్. ౪. భస్మస్నానేన పురుషః కులస్యోద్ధారకో భవేత్, భస్మ
స్నానం జలస్నానాదసంఖ్యేయగుణాన్వితమ్. ౫ సర్వతీర్థేషు యత్పుణ్యం సర్వ
తీర్థేషు యత్ఫలమ్, తత్ఫలం లభతే సర్వం భస్మస్నానాన్నసంశయః. ౬ మహాపాతక
యుక్తో వా యుక్తో వాప్యుపపాతకైః,భస్మస్నానేన తత్సర్వం దహత్యగ్నిరివేంధనమ్.
౭. భస్మస్నానాత్పరం స్నానం పవిత్రం నైవ విద్యతే, ఏవముక్తం శివేనాదౌ తదా
స్నాతస్స్వయం శివః. ౮. తదాప్రభృతి బ్రహ్మాద్యా మునయశ్చ శివార్థినః, సర్వ
కర్మసు యత్నేన భస్మస్నానం ప్రచక్రిరే. ౯. తస్మాదేతచ్ఛిరస్స్నానమాగ్నేయం
యస్సమాచరేత్, అనేనైవ శరీరేణ స హి రుద్రో న సంశయః. ౧౦. యేభస్మ
ధారిణం దృష్ట్వా పరితృప్తా భవంతి తే, దేవాసురమునీంద్రైశ్చ పూజ్యా నిత్యం న
సంశయః. ౧౧ భస్మసంఛన్నసర్వాంగం దృష్ట్వా తిష్ఠతి యః పుమాన్, తం దృష్ట్వా
దేవరాజోఽపి దండవత్ప్రణమిష్యతి. ౧౨. అభక్ష్యభక్షిణాం యేషాం భస్మధారణ
పూర్వకమ్, తేషాం తద్భక్ష్యమేవ స్యాన్మునే నాత్ర విచారణా. ౧౩. యస్స్నాతి
భస్మనా నిత్యం జలే స్నాత్వా తతః పరమ్, బ్రహ్మచారీ గృహస్థో వా వానప్రస్థో
థవా దరాత్. ౧౪. సర్వపాపవినిర్ముక్తస్స యాతి పరమాం గతిమ్, ఆగ్నేయం భస్మ
నాస్నానం యతీనాం చ విశిష్యతే.౧౫.ఆర్ద్రస్నానాద్వరం భస్మస్నానమార్ద్రవధో
ధ్రువః,ఆర్ద్రంతు ప్రకృతిం విద్యాత్ ప్రకృతిం బంధనం విదుః.౧౬.ప్రకృతేస్తు ప్రహా
ణాయభస్మనా స్నానమిష్యతే, భస్మనా సదృశం బ్రహ్మన్నాస్తి లోకత్రయేష్వపి.
౧౭.రక్షార్థం మంగళార్థం చ పవిత్రార్థం పురా సురైః, భస్మ దృష్ట్వా మునే పూర్వం
దత్తం దేవ్యై ప్రియేణతు.౧౮. తస్మాదేతచ్ఛిరస్స్నానమాగ్నేయం యస్సమాచ
రేత్, భవపాశైర్వినిర్ముక్తశ్శివలోకే మహీయతే. ౧౯. జ్వరరక్షః పిశాచాశ్చ పూత
నాకుష్ఠగుల్మకాః, భగందరాణి సర్వాణి చాశీతిర్వాతరోగకాః ౨౦. చతుష్షష్టిః

సప్తాధికైశ్చ పంచాశత్పద్యైరథ సవిస్తరమ్, విభూతిధారణస్యైవ మాహాత్మ్యమనువర్ణ్యతే.
భస్మదిగ్ధేతి. ౧—౧౫. ఆర్ద్రస్నానాదితి. ఆర్ద్రజలస్నానాద్భస్మస్నానం పరం శ్రేష్ఠమిత్యర్థః. యతో
భస్మస్నానాదార్ద్రస్య ప్రకృతిరూపబన్ధనస్య వధో నాశో భవతి తత ఇత్యర్థః. తదేవాహ—ఆర్ద్రం
త్వితి. అశుష్క-ధాన్యవదశుష్క-కర్మయుక్తత్వాత్ ప్రకృతేరార్ద్రత్వమ్. తాం చ ప్రకృతిబన్ధనం
విదురిత్యన్వయః. ౧౬, ౧౭. పురా సురైః స్వీకృతమితి శేషః. ప్రియేణ శివేన దేవ్యై దత్తమిత్య

పి త్తరోగా శ్లేష్మాస్సత్త్రిపంచకాః, వ్యాఘ్రచోరభయం చైవాప్యన్యే దుష్టగ్రహాః
అపి. ౨౧. భస్మనానేన నశ్యంతి సింహేనేవ యథాగజాః, శుద్ధశీతజలేనైవ భస్మ
నా చ త్రిపుండ్రకమ్. ౨౨. యో ధారయేత్పరం బ్రహ్మ స ప్రాప్నోతి న సంశయః,
యథావిధి లలాటే వై వహ్నివీర్యప్రధారణాత్ ౨౩. నాశయేల్లిఖితాం యామీం
లలాటస్థాం లిపిం ధ్రువమ్, కంఠోపరికృతం పాపం నాశయేత్తత్ర ధారణాత్. ౨౪.
కంఠే చ ధారణాత్కంఠం భోగాదికృతపాతకమ్, బాహ్వోర్బాహుకృతం పాపం
వక్షసా మనసా కృతమ్. ౨౫. నాభ్యాం శిశ్నకృతం పాపం గుదే గుదకృతం
హరేత్, పార్శ్వయోర్ధారణాద్బ్రహ్మన్పరస్త్ర్యాలింగనాదికమ్. ౨౬. తద్భస్మధారణం
శస్తం సర్వత్రైవ త్రిలింగకమ్, బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానాం త్రయ్యగ్నీనాం చ ధార
ణమ్. ౨౭. గుణలోకత్రయాణాం చ ధారణం తేన వై కృతమ్, భస్మచ్ఛన్నో ద్విజో
విద్వాన్మహాపాతకసంభవైః ౨౮. దోషైర్వియుజ్యతే సద్యో ముచ్యతే చ న సం
శయః, భస్మనిష్ఠస్య దహ్యంతే దోషా భస్మాగ్నిసంగమాత్. ౨౯. భస్మస్నానవిశు
ద్ధాత్మా ఆత్మనిష్ఠ ఇతిస్మృతః, భస్మనా దిగ్ధసర్వాంగో భస్మదీప్తత్రిపుండ్రకః. ౩౦.
భస్మశాయీ చ పురుషో భస్మనిష్ఠ ఇతి స్మృతః, భూతప్రేతపిశాచాద్యా రోగాశ్చా
తీవ దుస్సహాః. ౩౧. భస్మనిష్ఠస్య సాన్నిధ్యాద్విద్రవంతి న సంశయః, భాసనాద్భసి
తం ప్రోక్తం భస్మకల్మషభక్షణాత్. ౩౨. భూతిర్భూతికరీ పుంసాం రక్షా రక్షాకరీ
పురా, త్రిపుండ్రధారణం దృష్ట్వా భూతప్రేతపురస్సరాః. ౩౩. భీతాః ప్రకంపితా
శ్శీఘ్రం నశ్యంత్యేవ న సంశయః, స్మరణాదేవ రుద్రస్య యథా పాపం ప్రణశ్యతి.
౩౪. అప్యకార్యసహస్రాణి కృత్వా యస్స్నాతి భస్మనా, తత్సర్వం దహతే భస్మ
యథాగ్నిస్తేజసా వనమ్. ౩౫. కృత్వాపి చాతులం పాపం మృత్యుకాలేఽపి యో
ద్విజః, భస్మస్నాయీ భవేత్కశ్చిత్ క్షిప్రం పాపైః ప్రముచ్యతే. ౩౬. భస్మస్నా
నాద్విశుద్ధాత్మా జితక్రోధో జితేంద్రియః, మత్సమీపం సమాగమ్య న స భూయో
ఽభివర్తతే. ౩౭. వనస్పతిగతే సోమే భస్మోద్ధూలితవిగ్రహః, అర్చితం శంకరం
దృష్ట్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౩౮. ఆయుఃకామోఽథవా విద్వాన్భూతికామో
ఽథవా నరః నిత్యం వై ధారయేద్భస్మ మోక్షకామీ చ వై ద్విజః. ౩౯. త్రిపుం
డ్రం పరమం పుణ్యం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకమ్, యే ఘోరా రాక్షసాః ప్రేతా

న్వయః. ౧౮—౨౩. యామీం లిపిమ్. ౨౪. వక్షసా ధారణాదితి శేషః. ౨౫—౩౭. వనస్పతి
గతే సోమ ఇతి. చన్ద్రే వనస్పతిగతే సతీత్యర్థః స చామావాస్యాయాం గచ్ఛతీతి ప్రసిద్ధం బృహదా
రణ్యకే "తస్య రాత్రయ ఏవ పంచదశకలా ధ్రువైవాస్య షోడశీ కలా స రాత్రిభిరేవ చాపూర్యతే
ఽపచక్షీయతే సోఽమావాస్యాం రాత్రిమేతయా షోడశ్యా కలయా సర్వమిదం ప్రాణభృదనుప్రవిశ్య

యే చాన్యే క్షుద్రజంతవః. ౪౦. త్రిపుండ్రధారణం దృష్ట్వా పలాయంతే న సంశయః, కృత్వా శౌచాదికం కర్మ స్నాత్వా తు విమలే జలే. ౪౧. భస్మనోద్ధూలనం కార్యమాపాదతలమస్తకమ్, కేవలం వారుణం స్నానం దేహే బాహ్యమలాపహమ్. ౪౨. విభూతిస్నానమనఘం బాహ్యాంతరమలాపహమ్, త్యక్త్వాపి వారుణం స్నానం తత్పరస్స్యాన్న సంశయః. ౪౩. కృతమప్యకృతం సత్యం భస్మస్నానం వినా మునే, భస్మస్నానం శ్రుతిప్రోక్తమాగ్నేయం స్నానముచ్యతే. ౪౪. అంతర్బహిశ్చ సంశుద్ధం శివపూజాఫలం లభేత్, యద్బాహ్యమలమాత్రస్య నాశకం స్నానమస్తితత్. ౪౫. తన్నాశయతి తీవ్రేణ ప్రాణిబాహ్యాంతరం మలమ్, కృత్వాపి కోటిశో నిత్యం వారుణం స్నానమాదరాత్. ౪౬. న భవత్యేవ పూతాత్మా భస్మస్నానం వినా మునే, యద్భస్మస్నానమాహాత్మ్యం తద్వేదో వేదతత్త్వతః. ౪౭. యద్వా వేద మహాదేవస్సర్వదేవశిఖామణిః, భస్మస్నానమకృత్వైవ యః కుర్యాత్కర్మ వైదికమ్. ౪౮. స తత్కర్మకలార్ధమపి నాప్నోతి వస్తుతః, యః కరిష్యతి యత్నేన భస్మస్నానం యథావిధి ౪౯. స ఏవైకస్సర్వకర్మస్వధికారీ శ్రుతిశ్రుతః, పావనం పావనానాం చ భస్మస్నానం శ్రుతిశ్రుతమ్. ౫౦. న కరిష్యతి యో మోహాత్స మహాపాతకీ భవేత్, అనంతైర్వారుణైస్స్నానైర్యత్పుణ్యం ప్రాప్యతే ద్విజైః. ౫౧. తతోఽనంతగుణం పుణ్యం భస్మస్నానాదవాప్యతే, కాలత్రయేఽపి కర్తవ్యం భస్మస్నానం ప్రయత్నతః. ౫౨. భస్మస్నానం స్మృతం శ్రౌతం తత్త్యాగీ పతితో భవేత్, మూత్రాద్యుత్సర్జనాంతే తు భస్మస్నానం ప్రయత్నతః ౫౩. కర్తవ్యమన్యథా పూతా న భవిష్యంతి మానవాః, విధివత్కృతశౌచోఽపి భస్మస్నానం వినా ద్విజః. ౫౪. న భవిష్యతి పూతాత్మా నాధికార్యపి కర్మణి, అపానవాయునిర్యాతే జృంభణే స్కందనే క్షుతే. ౫౫. శ్లేష్మోద్గారేఽపి కర్తవ్యం భస్మస్నానం ప్రయత్నతః, శ్రీభస్మస్నానమాహాత్మ్యస్యైకదేశోఽత్ర వర్ణితః. ౫౬. పునశ్చ సంప్రవక్ష్యామి భస్మస్నానోత్థితం ఫలమ్, సావధానేన మనసా శ్రోతవ్యం మునిపుంగవ. ౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః

త్రిపుండ్రోర్ధ్వపుండ్రమహిమా.

నారాయణ ఉవాచః—అగ్నిరిత్యాదిభిర్మంత్రైర్భస్మ సంశోధ్య సాదరమ్, ధారణీయం లలాటాదౌ త్రిపుండ్రం కేవలం ద్విజైః. ౧. బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యాశ్చ

తతః ప్రాతర్జాయత" ఇత్యాదినా, తథా చ సోమవారస్యామావాస్యాయామిత్యర్థః. 3౮—౫౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

అష్టాదశాధికైః శ్లోకైః శతసంఖ్యైరతః పరమ్, అర్థాధికైస్త్రిపుండ్రోర్ధ్వపుండ్రయోర్మహిమో

ఏతే సర్వే ద్విజాస్స్మృతాః, తస్మాద్ద్విజైః ప్రయత్నేన త్రిపుండ్రం ధార్యమన్వహమ్. ౨. యస్యోపనయనం బ్రహ్మన్నేవ ద్విజ ఉచ్యతే, తస్మాచ్ఛ్రౌతం ద్విజైః కార్యం త్రిపుండ్రస్య చ ధారణమ్. ౩. విభూతిధారణం త్యక్త్వా యస్సత్కర్మ సమాచరేత్, తత్కృతం చాకృతప్రాయం భవత్యేవ న సంశయః. ౪. న గాయత్ర్యుపదేశోఽపి భస్మనో ధారణం వినా, తతో ధృత్వైవ భస్మాంగే గాయత్రీ జపమాచరేత్. ౫. గాయత్రీం మూలమేవాహుర్బ్రాహ్మణ్యే మునిపుంగవ, సా భస్మధారణాభావే న కేనాప్యుపదిశ్యతే. ౬. న తావదధికారోఽస్తి గాయత్రీగ్రహణే మునే, యావన్న భస్మఫాలాదౌ ధృతమగ్నిసముద్భవమ్. ౭. భస్మహీనలలాటత్వం న బ్రాహ్మణ్యానుమాపకమ్, ఏవమేవ మయా బ్రహ్మన్నేతురుక్తస్సుపుణ్యదః. ౮. మంత్రపూతం సితం భస్మ లలాటేపరివర్తతే,స ఏవ బ్రాహ్మణో విద్వాన్సత్యంసత్యం మయోచ్యతే.౯.యస్యాస్తి సహజా ప్రీతిర్మణివద్భస్మసంగ్రహే, స ఏవ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మన్సత్యం సత్యం మయోచ్యతే. ౧౦.న!యస్యసహజాప్రీతిర్మణివద్భస్మసంగ్రహే, స చాండాలఇతిజ్ఞేయోజన్మజన్మాంతరేధ్రువమ్ ౧౧. న యస్యసహజాప్రీతి స్త్రిపుండ్రోద్ధూలనాదిషు, స చాండాల ఇతి జ్ఞేయస్సత్యం సత్యం మయోచ్యతే. ౧౨. యే భస్మధారణం త్యక్త్వా భుంజతే చ ఫలాదికమ్, తే సర్వే నరకం ఘోరం ప్రాప్నువంతి న సంశయః ౧౩. విభూతిధారణం త్యక్త్వా కుర్వన్హేమతులామపి, న తత్ఫలమవాప్నోతి పతితో హి భవేద్ధి సః. ౧౪.యథోపవీతరహితైస్సంధ్యా న క్రియతే ద్విజైః, తథా సంధ్యా న కర్తవ్యా విభూతిరహితైరపి. ౧౫. గతోపవీతైస్సంధ్యాయాం కార్యః ప్రతినిధిః క్వచిత్, జపాదికం తు సావిత్ర్యాస్తథైవోపోషణాదికమ్. ౧౬. విభూతిధారణేత్వన్యో నాస్తి ప్రతినిధిః క్వచిత్, విభూతిధారణం త్యక్త్వా యది సంధ్యాం కరోతియః. ౧౭. ప్రత్యవైత్యేవ యేనాసౌ నాధికారీ తథా ద్విజః, యథా శ్రుత్వాంత్యజో వేదాన్ప్రత్యవైతి తథా ద్విజః. ౧౮. ప్రత్యవైతి న సందేహస్సంధ్యాకృద్భస్మవర్జితః, సంపాదనీయం యత్నేన శ్రౌతం భస్మ సదా ద్విజైః. ౧౯. స్మార్తం వా తదభావేతు లౌకికం వా సమాహితైః,యాదృశంతాదృశం వాస్తు పవిత్రం భస్మ సంతతమ్.౨౦. ధారణీయం ప్రయత్నేన ద్విజైస్సంధ్యాదికర్మసు,న సంవిశంతి పాపాని భస్మనిష్ఠే తతస్సదా. ౨౧. కర్తవ్యమపి యత్నేన బ్రాహ్మణైర్భస్మధారణమ్, మధ్యాంగులిత్రయేణైవ స్వదక్షిణకరస్య తు. ౨౨. షడంగులాయతం మానమపి చాధికమానకమ్, నేత్రయుగ్మప్రమాణేన ఫాలే దీప్తత్రిపుండ్రకమ్. ౨౩. కదాచిద్భస్మనా కుర్యాత్స రుద్రో నాత్ర సంశయః,అకారోఽనామికా ప్రోక్తో ఉకారో మధ్యమాంగులిః. ౨౪.

మకారస్తర్జనీ తస్మాత్త్రిపుండ్రం త్రిగుణాత్మకమ్, త్రిపుండ్రం మధ్యమా తర్జన్యనామాభిరనులోమతః ౨౫. అత్ర తే కథయామ్యేవమితిహాసం పురాతనమ్, కదాచిదథ దూర్వాసాః పితృలోకం గతోఽభవత్. ౨౬. భస్మసందిగ్ధసర్వాంగో రుద్రాక్షాభరణాన్వితః, శివ శంకర సర్వాత్మన్ శ్రీమాతర్జగదంబికే. ౨౭. నామానీతి గృణన్నుచ్చైస్తాపసానాం శిఖామణిః, కవ్యవాడాదయస్తే తు ప్రత్యుత్థానాభివాదనైః. ౨౮. ఆసనాద్యుపచారైశ్చ సంమానం బహుచక్రిరే, నానాకథాభిరన్యోన్యం సంభాషాం చక్రిరే తదా. ౨౯. తస్మింస్తు సమయే కుంభీపాకస్థానాం తు పాపినామ్, ఘోరస్సమభవచ్ఛబ్దో హా హతాస్స్మేతి వాదినామ్. ౩౦. మృతాఃస్మేతి వదంత్యేకే దగ్ధాఃస్మేతి పరే జగుః, ఛిన్నాః స్మేతి విభిన్నాఃస్మేత్యేవం రోదనకారిణః. ౩౧. శ్రుత్వా తం కరుణం శబ్దం దుఃఖితో మునిరాడ్ హృది, సప్రచ్ఛపితృనాథాంస్తాన్కేషాం శబ్దోఽయమిత్యపి. ౩౨. తే సమూచుర్మునేఽత్రైవ పురీసంయమనీ పరా, వర్తతే యమరాజోఽత్ర పాపినాం భోగదాయకః. ౩౩. నానాదూతైః కాలరూపైః కృష్ణవర్ణైర్భయంకరైః,సహితోఽత్రైవ తత్పుర్యా నాయకో విద్యతేఽనఘ. ౩౪. తత్ర కుండాన్యనేకాని పాపినాం భోగదాని చ, షడశీతిర్ఘోరరూపైర్దూతైః పరివృతాని చ. ౩౫. తత్ర ముఖ్యతమం కుండం కుంభీపాకాభిధం మహత్, వర్తతే తద్గతానాం చ యాతనానాం తు వర్ణనమ్. ౩౬. కర్తుం న శక్యతే కైశ్చిదపి వర్షశతైరపి, యే శివద్రోహిణస్సంతి తథా దేవీవినిందకాః.౩౭ యే విష్ణుద్రోహిణస్సంతి పతంత్యత్రైవ తే మునే, యే వేదనిందకాస్సంతి సూర్యస్య చ గణేశితుః ౩౮. బ్రాహ్మణానాం ద్రోహిణో యే పతంత్యత్రైవ తే మునే, కామాచారాశ్చ యే సంతి తప్తముద్రాంకితాశ్చ యే ౩౯. త్రిశూలధారిణో యేచ పతంత్యత్రైవ తే మునే, మాతృపితృగురుజ్యేష్ఠపురాణస్మృతినిందకాః. ౪౦. యే ధర్మదూషకాస్సంతి పతంత్యత్రైవ తే మునే, తేషామయం మహాఘోరశ్శబ్దశ్శ్రవణదారుణః. ౪౧. శ్రూయతేఽస్మాభిరనిశం వైరాగ్యం యచ్ఛ్రుతేర్భవేత్,ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా మునిరాట్ తద్దిదృక్షయా. ౪౨. ఉత్థాయ

చ్యతే. అగ్నిరిత్యాదిభిరితి. తే చ మన్త్రాః పూర్వముక్తాః. ౧—౨౫. అత్రేతిహాసమాహ—అత్ర తే కథయామీతి. ౨౫—౨౭. కవ్యవాడాదయ ఇతి. తే చ కవ్యవాడనలః సోమో యమశ్చైవార్యమా తథా, అగ్నిష్వాత్తా బర్హిషదః సోమపాః పితృదేవతాః. ఇతి వచనోక్తాః పితృగణస్వామినః. ౨౮—౩౪. షడశీతిరితి. తాని కుండాని నామతో రూపతశ్చ నవమస్కన్ధే సావిత్ర్యుపాఖ్యానే కథితాని. ౩౫—౩౬. కే కే తస్మిన్కుండే పతన్తి తానాహ—యే శివద్రోహిణ ఇతి. ౩౭—౩౯ కామాచారాశ్చేతి. యథేష్టాచరణపరా ఇత్యర్థః. త్రిశూలధారిణ ఇతి. తప్తత్రిశూలధారిణః శైవా

చలితసూర్ణం యయౌ కుండసమీపతః, అవాఙ్ముఖో దదర్శాథ తస్మిన్నేవ క్షణే మునే. ౪౩. తత్రత్యానాం పాపినాం తు స్వర్గాధికమభూత్సుఖమ్, హసంతి కేచిద్గాయంతి నృత్యంతి చ తథాపరే. ౪౪. పరస్పరం రమంతే తేఽప్యన్యత్రాస్సుఖవర్ధనాత్, మృదంగమురజావీణాఢక్కాదుందుభినిస్స్వనాః. ౪౫. సముద్భూతాస్తు మధురాః పంచమస్వరభూషితాః, వసంతవల్లీపుష్పాణాం సుగంధమరుతో వవుః. ౪౬. మునిస్తు చకితో దృష్ట్వా యమదూతాశ్చ విస్మితాః, శీఘ్రం తే కథయామాసుర్ధర్మరాజాయ వేదినే. ౪౭ మహారాజ మహాశ్చర్యమద్భుతం వాభవద్విభో, స్వర్గాదప్యధికం సౌఖ్యం కుంభీపాకస్థపాపినామ్ ౪౮. నిమిత్తం నైవ జానీమః కస్మాదిదమభూద్విభో, చకితాస్స్మ వయం సర్వే ప్రాప్తా దేవ త్వదంతికమ్. ౪౯. నిశమ్య దూతవాణీం తాం ధర్మరాట్ శీఘ్రముత్థితః, మహామహిషమారూఢో యయౌ తే యత్ర పాపినః ౫౦. తాం వార్తాం ప్రేషయామాస దూతద్వారామరావతీమ్, శ్రుత్వా తాం దేవరాజోఽపి ప్రాప్తో దేవగణైస్సహ. ౫౧ బ్రహ్మాలోకాత్పద్మజోఽపి వైకుంఠాద్విష్టరశ్రవాః, తత్తల్లోకాచ్చ దిక్పాలాస్సమాజగ్ముర్గణైస్సహ. ౫౨. పరివార్యస్థితాస్సర్వేకుంభీపాకమితస్తతః, అపశ్యంస్తద్గతాన్జీవాన్, స్వర్గాధికసుఖాన్వితాన్. ౫౩. చకితా ఏవ తే సర్వే న విదుస్తస్య కారణమ్, అహో పాపస్య భోగార్థం కుండమేతద్వినిర్మితమ్. ౫౪. తత్ర సౌఖ్యం యదా జాతం తదా పాపాత్తు కిం భయమ్, ఉచ్ఛిన్నా వేదమర్యాదా పరమేశకృతా. కథమ్ ౫౫. భగవాన్ స్వస్య సంకల్పం వితథం కృతవాన్కథమ్, ఆశ్చర్యమేతదాశ్చర్యమేతదిత్యేవ భాషిణః. ౫౬. తటస్థా అభవన్సర్వే న విదుస్తత్ర కారణమ్, ఏతస్మిన్నంతరే శౌరిస్సంమంత్ర్య విబుధాదిభిః. ౫౭. యయౌ కైశ్చిత్సురగణైస్సహితశ్శంకరాలయమ్, పార్వత్యా సహితం దేవం కోటికందర్పసుందరమ్ ౫౮. రమణీయతమాంగం తం లావణ్యఖనిమద్భుతమ్, సదాషోడశవర్షీయంనానాలంకారభూషితమ్. ౫౯. నానాగణైః పరివృతం లాలయంతం పరాంశివామ్, దదర్శచంద్రమౌళిం సచతుర్వేదం ననామహ. ౬౦. వృత్తాంతం కథయామాస చమత్కృతమతిస్ఫుటమ్, ఏతస్య కారణం దేవ న జానీమః కథంచన. ౬౧ వద తత్కారణం దేవ సర్వజ్ఞోఽసి యతః ప్రభో, విష్ణువాక్యం తదా శ్రుత్వా ప్రసన్నముఖపంక్తి

ఇత్యర్థః. ౩౯—౪౩. తత్రత్యానాం కుండస్థానామ్. ౪౪—౪౬. వేదినేజ్ఞానవతే. ౪౭—౫౦. అమరావతీమిన్ద్రపురీం ప్రతి. ౫౧—౫౫. స్వస్య సంకల్పం కుమ్భీపాకస్థానాం దుఃఖం భవత్విత్యేవం రూపం సంకల్పమిత్యర్థః. వితథంమిథ్యా. ౫౬—౫౯. సచతుర్వేదం చతుర్వేదైస్సహితంశివమిత్యర్థః. ౬౧-౬౩. నిమిత్తమూహ్య కుమ్భీపాకమితి. ౬౪-౬౭. పితృీశ్వరీతి. తస్మింస్తీర్థేస్థాపితా దేవీ. ౬౯-౭౪.

జః. ౬౨. ఉవాచ మధురం వాక్యం మేఘగంభీరయా గిరా, శృణు విష్ణో తన్నిమిత్తం నాశ్చర్యం త్వత్ర విద్యతే. ౬౩. భస్మనో మహిమ్నైవాయం భస్మనా కిం భవేన్నహి, కుంభీపాకం గతో ద్రష్టుం దుర్వాసాశ్శైవసంమతః ౬౪. అవాఙ్ముఖో దదర్శాధస్తదా వాయువశాద్ధరే, ఫాలభస్మకణాస్తత్ర పతితా దైవయోగతః. ౬౫. తేన జాతమిదం సర్వం భస్మనో మహిమాత్వయమ్, ఇతః పరం తు తత్తీర్థం పితృలోకనివాసినామ్. ౬౬. భవిష్యతి న సందేహో యత్ర స్నాత్వా సుఖీ భవేత్, పితృతీర్థం తు తన్నామ్నా ఖ్యాత ఊర్ధ్వం భవిష్యతి. ౬౭. మల్లింగస్థాపనం తత్ర కార్యం దేవ్యాశ్చ సత్తమ, పూజయిష్యంతి తే తత్ర పితృలోకనివాసినః. ౬౮. త్రైలోక్యే యాని తీర్థాని తత్ర శ్రేష్ఠమిదం భవేత్, పితృేశ్వరీ పూజయా తు త్రైలోక్యం పూజితం భవేత్. ౬౯. నారాయణఉవాచ — ఇతి దేవవచశ్శ్రుత్వా దేవం మూర్ధ్నా ప్రణమ్య చ, తదనుజ్ఞాం సమాదాయ యయా దేవాంతికం హరిః. ౭౦. తత్సర్వం కథయామాస కారణం శంకరోదితమ్, సాధుసాధ్వితి తే ప్రోచురమరా మౌలిచాలనైః. ౭౧. శశంసుర్భస్మమాహాత్మ్యం హరిబ్రహ్మాదయస్సురాః, పితరశ్చైవ సంతుష్టాస్తీర్థలాభాత్పరంతప. ౭౨. తత్తీర్థతీరే లింగం చ దేవ్యా మూర్తిం యథావిధి, స్థాపయామాసురమరాః పూజయామాసురన్వహమ్. ౭౩. తత్ర యే ప్రాణినోఽభూవన్పాపభోగార్థమాస్థితాః, తే విమానం సమారుహ్య గతాః కైలాసమణ్డలమ్. ౭౪. నామ్నా భద్రగణాస్తే తు వసంత్యద్యాపి తత్ర హి, పునశ్చ దూరదేశే తు కుంభీపాకో వినిర్మితః. ౭౫. నిరుద్ధం శైవగమనం దేవైస్తత్ర తు తద్దినాత్, ఇతి తే సర్వమాఖ్యాతం భస్మమాహాత్మ్యముత్తమమ్. ౭౬. నాతః పరతరం కించిదధికం విద్యతే మునే, ఊర్ధ్వపుండ్రవిధిం చైవాప్యధికారివిభేదతః. ౭౭. ప్రవక్ష్యే మునిశార్దూల వైష్ణవాగమలోకనాత్, ఊర్ధ్వపుండ్రప్రమాణాని దివ్యాన్యంగులిభేదతః. ౭౮. వర్ణాభిమంత్రదేవాంశ్చ ప్రవక్ష్యామి ఫలాని చ, పర్వతాగ్రే నదీతీరే శివక్షేత్రే విశేషతః. ౭౯. సింధుతీరే చ వల్మీకే తులసీమూలమాశ్రితే, మృద ఏతాస్తు సంగ్రాహ్యా వర్జయేదన్యమృత్తికాః. ౮౦. శ్యామం శాంతికరం ప్రోక్తం రక్తం వశ్యకరం భవేత్, శ్రీకరం పీతమిత్యాహుర్ధర్మదం శ్వేతముచ్యతే. ౮౧. అంగుష్ఠః పుష్టిదః ప్రోక్తో మధ్యమాయుష్కరీ భవేత్, అనామికా

తత్ర కైలాసే. ౭౫. నిరుద్ధమితి. యది తత్రాపి శైవగమనం స్యాత్తదా పునశ్చ కుమ్భీపాకోచ్ఛేద ఏవ స్యాదితి భియా కుమ్భీపాకమార్గే శైవైర్నైవ గన్తవ్యమితి నిరోధః కృత ఇత్యర్థః. ౭౬. అథోర్ధ్వపుండ్రవిధిమాహ-ఊర్ధ్వపుండ్రేతి. ౭౭—౮౦. శ్యామమూర్ధ్వపుండ్రమిత్యర్థః. ఏవముత్తరత్ర. ౮౧. అంగులినియమమాహ-అంగుష్ఠ ఇతి. ౮౨. ఊర్ధ్వపుండ్రాకారమాహ—వర్తిదీపేతి. వర్తి

స్నదా నిత్యం ముక్తిదా చ ప్రదేశినీ ౪౨. ఏతైరంగులిభేదైస్తు కారయేన్ననఖై
స్స్పృశేత్, వర్తిదీపావలికృతిం వేణుపత్రాకృతిం తథా. ౪౩. పద్మస్య ముకులా
కారం తథా కుర్యాత్ప్రయత్నతః, మత్స్యకూర్మాకృతిం వాపి శంఖాకారం
తతఃపరమ్.౪౪. దశాంగులిప్రమాణం తు ఉత్తమోత్తమముచ్యతే, నవాంగుళం
మధ్యమం స్యాదష్టాంగుళమతఃపరమ్. ౪౫. సప్తషట్పంచభిః పుండ్రం మధ్యమం
త్రివిధం స్మృతమ్, చతుస్త్రిద్వ్యంగుళైః పుండ్రం కనిష్ఠం త్రివిధం భవేత్.
౪౬. లలాటే కేశవం విద్యాన్నారాయణమథోదరే, మాధవం హృది విన్యస్య
గోవిందం కంఠకూపకే. ౪౭ ఉదరే దక్షిణే పార్శ్వే విష్ణురిత్యభిధీయతే, తత్పా
ర్శ్వే బాహుమధ్యే చ మధుసూదనమేవచ. ౪౮. త్రివిక్రమం కర్ణదేశే వామే
కుక్షౌ తు వామనమ్, శ్రీధరం బాహుకే వామే హృషీకేశం తు కర్ణకే ౪౯.
పృష్ఠే చ పద్మనాభం తు కకుద్దామోదరం స్మరేత్, ద్వాదశైతాని నామాని
వాసుదేవేతి మూర్ధని. ౫౦. పూజాకాలే చ హోమేచ సాయంప్రాతస్స
మాహితః, నామాన్యుచ్చార్య విధినా ధారయేదూర్ధ్వపుండ్రకమ్. ౫౧.
అశుచిర్వాప్యనాచారో మనసా పాపమాచరేత్, శుచిశ్చైవ భవేన్నిత్యం మూ
ర్ధ్వ పుండ్రాంకితో నరః. ౫౨. ఊర్ధ్వపుండ్రధరో మర్త్యో మ్రియతే యత్ర
కుత్రచిత్, శ్వపాకోఽపి విమానస్థో మమ లోకే మహీయతే. ౫౩. ఏకాంతినో
మహాభాగా మత్స్వరూపవిదోఽమలాః, సాంతరాళాన్ప్రకుర్వంతి పుండ్రాన్విష్ణుపదా
కృతీన్. ౫౪. పరమైకాంతినోఽప్యేవం మత్పాదైకపరాయణాః, హరిద్రాచూర్ణ
సంయుక్తానబ్జాకారాంస్తు వాఽమలాన్. ౫౫.అన్యేతు వైష్ణవాః పుండ్రానచ్ఛి

వృత్తిర్యో దీపస్తస్య యావలిః పంక్తిరూర్ధ్వరేఖారూపా అధః స్థూలా అన్తే సూక్ష్మరూపా తద్వ
త్కృతిరాకృతిర్యస్యేత్యర్థః. ౪౩. ఏతేషాం వినియోగో బ్రహ్మాండపురాణే. "లలాటే బాహువచ్చై
వే దండవత్కర్ణపల్లవే, హృదయే కమలాకారముదరే దీపవల్లిఖేత్. వేణుపత్రసమాకారం బాహ్వో
ర్మధ్యే లిఖేత్సుధీః, అధః పృష్ఠస్కన్ధదేశే న్యసేజ్జమ్బూపలాశవ"దితి. ౪౪. తత్రోత్తమం త్రిపుండ్ర
మంగుళిప్రమాణభేదేన త్రివిధమాహ- దశాంగులీతి. దశాంగుల ప్రమాణముత్తమోత్తమమ్. ఉత్తమే
త్రిపుండ్రే ఉత్తమమిత్యర్థః. మధ్యముత్తమే త్రిపుండ్రే మధ్యమమిత్యర్థః. అధః పరమితి. ఉత్తమే
ఊర్ధ్వపుండ్రే ఽధఃకనిష్ఠమిత్యర్థః. ౪౫. మధ్యమోర్ధ్వమపి త్రివిధమాహ- సప్తషట్పంచభిరితి. ౪౬.
ఊర్ధ్వపుండ్రే దేవతాధ్యానమాహ—లలాటే కేశవమితి. ౪౭. తత్పార్శ్వే ఉదరస్య వామపార్శ్వ
ఇత్యర్థః. ౪౮. కర్ణకే దక్షిణకర్ణే. ౪౯. కకుదితి లుప్తసప్తమ్యన్తమ్ కకుదీత్యర్థః. ౫౦. నామానీతి.
తత్ర శుక్లకృష్ణపక్షభేదేన నామభేదో బ్రహ్మాండపురాణే ఉక్తః. సంకర్షణాదిభిః శుక్లే కృష్ణే చే
తేశవాదిభిరితి. ౫౧—౫౩. సాన్తరాళాన్ రేఖాద్వయమధ్యే అవకాశసహితాన్. ౫౪.
ఊర్ధ్వపుండ్రభేదమాహ—హరిద్రాచూర్ణసంయుక్తానితి. రామానుజసంప్రదాయే స్పష్టమేతత్.౫౫.

ద్రానపి భక్తితః, ప్రకుర్వీరన్ద్విపద్మ వేణుపత్రోపమాకృతీన్ ౯౬ అచ్ఛిద్రానపి సచ్ఛిద్రాన్కుర్యుః కేవలవైష్ణవాః, అచ్ఛిద్రకరణే తేషాం ప్రత్యవాయో న విద్యతే. ౯౭. ఏకాంతినాం ప్రపన్నానాం పరమైకాంతినామపి, అచ్ఛిద్రపుండ్రాకరణే ప్రత్యవాయో మహాన్భవేత్. ౯౮ ఊర్ధ్వపుండ్రం తు యః కుర్యాద్దండాకారం తు శోభనమ్, మధ్యే చ్ఛిద్రం వైష్ణవాశ్చ నమోంతైః కేశవాదిభిః ౯౯. విమలాన్యూర్ధ్వపుండ్రాణి సాంతరాలాని యో నరః, కరోతి విపులం తత్ర మందిరం మే కరోతి సః. ౧౦౦. ఊర్ధ్వపుండ్రస్య మధ్యే తు విశాలే సుమనోహరే, లక్ష్మ్యా సాకం సహాసీనో రమతే విష్ణురవ్యయః ౧౦౧ నిరంతరాలం యః కుర్యాదూర్ధ్వపుండ్రం ద్విజాధమః, సహి తత్ర స్థితం విష్ణుం శ్రియం చైవ వ్యపోహతి ౧౦౨ అచ్ఛిద్రమూర్ధ్వపుండ్రం తు యఃకరోతి విమూఢధీః, స పర్యాయేణ తానేతి నరకానేకవింశతిమ్. ౧౦౩ ఋజూని స్ఫుటపార్శ్వాని సాంతరాళాని విన్యసేత్, ఊర్ధ్వపుండ్రాణి దండాబ్జదీపమత్స్యనిభానిచ ౧౦౪. శిఖోపవీతవద్ధార్యమూర్ధ్వపుండ్రం ద్విజేన చ, వినా కృతాశ్చేద్విఫలాః క్రియాస్సర్వా మహామునే. ౧౦౫. తస్మాత్సర్వేషు కార్యేషు కార్యం విప్రస్య ధీమతః, ఊర్ధ్వపుండ్రం త్రిశూలం చ వర్తులం చతురస్రకమ్. ౧౦౬. అర్ధచంద్రాదికం లింగం వేదనిష్ఠో న ధారయేత్, జన్మనా లబ్ధజాతిస్తు వేదపంథానమాశ్రితః ౧౦౭.పుండ్రాంతరం భ్రమాద్వాపి లలాటే నైవ ధారయేత్, ఖ్యాతికాంత్యాతిసిద్ధ్యర్థం చాపి విష్ణ్వాగమాదిషు ౧౦౮ స్థితం పుండ్రాంతరంనైవధారయేద్వైదికో జనః,తిర్యక్త్రిపుండ్రం సంత్యజ్య శ్రౌతం కథమితి భ్రమాత్.౧౦౯. లలాటే భస్మనా తిర్యక్త్రిపుండ్రస్య చ ధారణమ్, వినా పుండ్రాంతరం మోహాద్ధారయన్నారకీ భవేత్.౧౧౦ వేదమార్గైకనిష్ఠస్తు మోహేనాప్యంకితో యది, పతత్యేవ న సందేహస్తథా పుండ్రాంతరాదపి. ౧౧౧. నాంకనం విగ్రహే కుర్యాద్వేదమార్గం సమాశ్రితః, శ్రౌతధర్మైకనిష్ఠానాం లింగం తు శ్రౌతమేవహి. ౧౧౨. అశ్రౌతధర్మనిష్ఠానామశ్రౌతం లింగమీరితమ్, దేవతా వేదసిద్ధాయాస్తాసాం లింగం తు

పద్మశబ్దేన పద్మముకులం గృహ్యతే. పూర్వం తదుక్తత్వాత్. ౯౬. కేవలవైష్ణవా భాగవతా ఇత్యర్థః. ౯౭ ఏకాన్తినామేకాన్తభక్తానాం వీరవైష్ణవానాం పరమైకాన్తినామపి. వీరవైష్ణవేభ్యోఽపి మహావీరవైష్ణవానామిత్యర్థః. తే చ సామ్ప్రతం మాధ్వరామానుజాశ్చ క్రమేణ భవన్తి. ౯౮. మధ్యే ఛిద్రముభయో రేఖయోర్మధ్యే ఽవకాశం కుర్యాదిత్యర్థః. నమోన్తైః కేశవాదిభిరితి పూర్వోక్తానువాదః. ౯౯. తదేవ స్పష్టయతి విమలాన్యూర్ధ్వేతి. ౧౦౦—౧౦౫. ఇతః పరమూర్ధ్వపుణ్డ్రాదీనామధికారిణ ఆహ—ఊర్ధ్వపుండ్రమితి. ౧౦౬. వైదికస్యాధికారో నాస్తి వైదికాతిరిక్త ఏవాధికారీత్యర్థః. ౧౦౭. శ్రౌతం తిర్యక్త్రిపుండ్రమిత్యస్య పూర్వేణాన్వయః. ౧౦౯—౧౧౦. అంకితస్తప్తముద్రాదిభిః. ౧౧౧—౧౧౪. న చేతరదితి వైదికవిష్ణుభక్తస్యాపి శ్రౌతం భస్మాదికమేవ విధీయతే.

వైదికమ్. ౧౧౩. అశ్రౌతతంత్రనిష్ఠానాం భూస్త్రాసామశ్రౌతమేవహి, వేదసిద్ధో మహాదేవస్సాక్షాత్సంసారమోచకః.౧౧౪. భక్తానాముపకారాయశ్రౌతం లింగం దధాతి చ,వేదసిద్ధస్య విష్ణోశ్చ శ్రౌతం లింగం నచేతరత్.౧౧౫. ప్రాదుర్భావవిశేషాణామపి తస్య తదేవహి,శ్రౌతలింగం తు విజ్ఞేయం త్రిపుండ్రోద్ధూళనాదికమ్.౧౧౬. అశ్రౌతమూర్ధ్వపుండ్రాది నైవ తిర్యక్త్రిపుండ్రకమ్, వేదమార్గైకనిష్ఠానాం వేదోక్తేనైవ వర్తనా. ౧౧౭. లలాటే భస్మనా తిర్యక్త్రిపుండ్రం ధార్యమేవహి, యస్తు నారాయణం దేవం ప్రపన్నః పరమం పదమ్ ౧౧౮. ధారయేత్సర్వదా శూలం లలాటే గంధవారిణా. ౧౧౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కన్ధే పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

నారాయణఉవాచ—అథాతశ్శ్రూయతాం పుణ్యం సంధ్యోపాసనముత్త

తప్తముద్రోర్ధ్వపుండ్రాదికం తు తన్త్రోక్తదీక్షావతాం వైష్ణవానాం విధీయత ఇతి భావః. ౧౧౫. ప్రాదుర్భావవిశేషాణాం రామకృష్ణాద్యవతారాణాం తేషాముపాసకైరపి భస్మోద్ధూలనం భస్మత్రిపుండ్రాదికమేవ ధార్యమితి భావః. ౧౧౬. ఊర్ధ్వపుండ్రాదికమశ్రౌతమేవ భవతి న తిర్యక్ త్రిపుండ్రకమిత్యన్వయః. ౧౧౭. తస్మాత్తాన్త్రికైరేవ ఊర్ధ్వపుండ్రం ధార్యం న వైదికైరిత్యుపసంహరతియ—స్త్వితి. ౧౧౮. ఇతి సర్వం సూతసంహితాపరాశరోపపురాణకూర్మపురాణాదిషు స్పష్టమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

శతశ్లోకైః షడధికైః సన్ధ్యోపాసనముత్తమమ్, ద్విజానాం కథ్యతే యేన జగదమ్బా తుష్యతి. తిలకవిధానానన్తరం సన్ధ్యావిధిం కథయతి— అథాత ఇతి. సన్ధ్యాయాః సన్ధ్యాకాలాధిష్ఠాత్ర్యా గాయత్రీదేవ్యా ఉపాసనమిత్యర్థః. తథాచ యాజ్ఞవల్క్యః— "సన్ధ్యా సన్ధ్యాముపాసీత నోదితే నాస్తగే రవౌ" ఇతి. సన్ధ్యాశబ్దవాచ్యాం దేవీమాహ— సన్ధ్యాత్రయం తు కర్తవ్యమిత్యత్ర తు సన్ధ్యాశబ్దః సన్ధ్యాకాలికకర్మపరః. తత్ర యాజ్ఞవల్క్యవాక్యే సన్ధ్యావితి మధ్యాహ్నస్యాప్యుపలక్షణమ్. "పూర్వసన్ధ్యా తు గాయత్రీ సావిత్రీ మధ్యమా స్మృతా, యా భవేత్పశ్చిమా సన్ధ్యా సా విజ్ఞేయా సరస్వతీ. శ్వేతా భవతి గాయత్రీ సావిత్రీ రక్తవర్ణికా, కృష్ణా సరస్వతీ జ్ఞేయా సన్ధ్యాత్రయముదాహృతమి" తితదుక్తేశ్చ. అనేనైవ క్రమేణ బ్రహ్మరుద్రవిష్ణుసమానాకారత్వాద్గాయత్ర్యాదీనాం బ్రహ్మరుద్రవిష్ణురూపత్వముక్తం న త్వత్ర బ్రహ్మరుద్రవిష్ణూనాం స్త్రీరూపత్వే ధ్యేయత్వమితి బోధ్యమ్. తత్రోపాసనం నామ ధ్యానమాత్రమ్. "న భిన్నాం ప్రతిపద్యేత గాయత్రీం బ్రహ్మణా సహ, సాహమస్మీత్యుపాసీత విధినా యేన కేనచిది"తి వ్యాసవచనాదితి కేచిత్. పరే తు ధ్యానపూర్వకో మన్త్రజప ఏవాత్రోపాసనమ్."యా సా సన్ధ్యా జగత్సూతిర్మాయాతీతా హి నిష్కలా, ఈశ్వరీ కేవలా శక్తిస్తత్త్వత్రయసముద్భవా.ధ్యాత్వార్కమండలగతాం సావిత్రీం ప్రజపేద్బుధః" ఇతి కౌర్మేణ వచనేన ధ్యానస్యాంగత్వప్రతిపాదనాత్. "దేవతాం ధ్యాయన్ జపం కుర్యాది" తి శంఖస్మృతేశ్చ. ఏవం చ న భిన్నామితి వ్యాసవాక్యే అంగభూతధ్యానస్యైవోపాసనాత్వేనాభిధానమ్. నిత్యోదకః సన్ధ్యాముపాసీతే త్యుపక్రమ్య గాయత్రీజపస్యైవాశ్వలాయనేనాభిధానాచ్చ

మమ్, భస్మధారణమాహాత్మ్యం కథితం చైవ విస్తరాత్. ౧ ప్రాతస్సంధ్యావిధానం చ కథయిష్యామి తేఽనఘ, ప్రాతస్సంధ్యాం సనక్షత్రాంమధ్యాహ్నే మధ్యభాస్కరామ్. ససూర్యాం పశ్చిమాం సంధ్యాం తిస్రస్సంధ్యా ఉపాసతే, తద్భేదానపి వక్ష్యామి శృణు దేవర్షిసత్తమ. ౩. ఉత్తమా తారకోపేతా మధ్యమా లుప్తతారకా, అధమా సూర్యసహితా ప్రాతస్సంధ్యా త్రిధా మతా. ౪. ఉత్తమా సూర్యసహితా మధ్యమాఽస్తమితే రవౌ, అధమా తారకోపేతా సాయం సంధ్యా త్రిధా మతా. ౫. విప్రో వృక్షో మూలకాన్యత్ర సంధ్యా వేదశ్శాఖాః ధర్మకర్మాణి పత్రమ్, తస్మాన్మూలం యత్నతో రక్షణీయం ఛిన్నే మూలే నైవ వృక్షో న శాఖా. ౬. సంధ్యా యేన న విజ్ఞాతా సంధ్యా యేనానుపాసితా, జీవమానో భవేచ్ఛూద్రో మృతశ్శ్వా చైవ జాయతే. ౭ తస్మాన్నిత్యం ప్రకర్తవ్యం సంధ్యోపాసనముత్తమమ్, తదభావేఽన్యకర్మాదావధికారీ భవేన్న హి. ౮ ఉదయాస్తమయాదూర్ధ్వం యావత్స్యాద్ఘటికాత్రయమ్, తావత్సంధ్యామువాసీత ప్రాయశ్చిత్తం తతః పరమ్. ౯. కాలాతిక్రమణే జాతే చతుర్థార్ఘ్యం ప్రదాపయేత్, అథవాష్టశతం దేవీం జప్త్వాదౌ తాం సమాచరేత్. ౧౦. యస్మిన్కాలే తు యత్కర్మ తత్కాలాధీశ్వరీం చ తామ్, సంధ్యాముపాస్య పశ్చాత్తు తత్కాలీనం సమాచరేత్. ౧౧. గృహే సాధారణా ప్రోక్తా గోష్ఠే వై మధ్యమా భవేత్, నదీతీరే చోత్తమా

గాయత్రీజపస్యైవ ప్రాధాన్యప్రతీతేః. 'ఋషయో దీర్ఘసన్ధ్యత్వాద్దీర్ఘమాయురవాప్నుయుః' ఇతి. మనురపి-గాయత్రీజపపరతయైవ బ్రహ్మభిన్నార్థోపస్థానాదిత్యాహ—కేచిత్తు గాయత్రీమన్త్రరూపాం తత్ప్రతిపాద్యబ్రహ్మాభిన్నత్వేన గృహీతాం జపేన సాహమిత్యుపాసీతేతి వ్యాసవాక్యార్థమాహుః. సర్వథాపి అత్ర సన్ధ్యాపదేన స్త్రీరూపాణాం బ్రహ్మరుద్రవిష్ణూనాం సన్ధ్యాకాలేన గ్రహణమ్. న వా గాయత్ర్యతిరిక్తాయాః కస్యాశ్చిత్ సన్ధ్యాకాలాధిష్ఠాత్ర్యా దేవ్యా గ్రహణమ్. కిన్తు బ్రహ్మణ ఏవార్కమండలాన్తర్గతచైతన్యాభిన్నస్య గాయత్ర్యర్థభూతస్య సన్ధ్యాత్రయే గాయత్ర్యాద్యాకారధారిణో గ్రహణమ్. తథా చైకైవ గాయత్రీ సన్ధ్యాత్రయే ఆకారత్రయైరుపాస్యా. సన్ధ్యాకాలాతిరిక్తకాలే జపే కర్తవ్యే తు "ముక్తావిద్రుమహేమనీల" ఇత్యాదిధ్యానప్రకారేణోపాస్యేతి బోధ్యమ్. ఏతేన సన్ధ్యాపదేన స్త్రీరూపాణాం బ్రహ్మరుద్రవిష్ణూనాం గ్రహణం గాయత్ర్యతిరిక్తస్య దేవతాత్రయస్య కస్యచిద్వా గ్రహణమ్. గాయత్రీజపే తు గాయత్ర్యా ముక్తావిద్రుమేతి ప్రోక్తధ్యానాయా ఏవ గ్రహణమితి ప్రాఞ్చోక్తమపాస్తమ్. ౧. సన్ధ్యోపాసనకాలమాహ— ప్రాతః సన్ధ్యామితి. ౨. ఉత్తమాధమభేదేన కాలభేదమాహ— తద్భేదానితి. ౩—౫. సన్ధ్యోపాసనస్యావశ్యకత్వమాహ— విప్రో వృక్ష ఇతి. ౬—౯. ప్రాయశ్చిత్తమాహ— కాలాతిక్రమణే ఇతి. అర్ఘ్యత్రయానన్తరం ప్రాయశ్చిత్తార్థమర్ఘ్యాన్తరం దేయమిత్యర్థః. ఆదౌ ప్రథమతః ప్రాయశ్చిత్తార్థం దేవీం గాయత్రీం జప్త్వా సన్ధ్యాం సమాచరేదిత్యర్థః. అల్పకాలాతిక్రమే చతుర్థోఽర్ఘ్యో బహుకాలాతిక్రమేఽష్టశతం జప

స్యాద్దేవీగేహే తదుత్తమా. ౧౨. యతో దేవ్యా ఉపాసేయం తతో దేవ్యాస్తు సన్నిధౌ, సంధ్యాత్రయం ప్రకర్తవ్యంతదానంత్యాయ కల్పతే ౧౩.ఏతస్యా అపరం నైవం బ్రాహ్మణానాం న విద్యతే, న విష్ణూపాసనా నిత్యా న శివోపాసనా తథా, ౧౪. యథా భవేన్మహాదేవ్యా గాయత్ర్యాః శ్రుతిచోదితా, సర్వవేదసారభూతా గాయత్ర్యాస్తు సమర్చనా ౧౫. బ్రహ్మాదయోఽపి సంధ్యాయాం తాం ధ్యాయంతి జపంతి చ, వేదాజపంతి తాం నిత్యం వేదోపాస్యా తతః స్మృతా. ౧౬. తస్మాత్సర్వే ద్విజాశ్శాక్తా న శైవా న చ వైష్ణవాః, ఆదిశక్తిముపాసంతే గాయత్రీం వేద మాతరమ్. ౧౭. ఆచాంతః ప్రాణమాయమ్య కేశవాదికనామభిః, కేశవ శ్చ తథా నారాయణో మాధవ ఏవ చ. ౧౮. గోవిందో విష్ణురేవాథ మధుసూదన ఏవ చ, త్రివిక్రమో వామనశ్చ శ్రీధరోఽపి తతః పరమ్. ౧౯.హృషీకేశః పద్మనాభో దామోదర అతః పరమ్, సంకర్షణో వాసుదేవః ప్రద్యుమ్నోఽప్యనిరుద్ధకః. ౨౦. పురుషోత్తమాధోక్షజౌ చ నారసింహోఽచ్యుతస్తథా, జనార్దన ఉపేంద్రశ్చ హరిః కృష్ణోఽంతిమస్తథా. ౨౧. ఓంకారపూర్వకం నామచతుర్వింశతిసంఖ్యయా, స్వాహాం తైః ప్రాశయేద్వారి నమోఽన్తైః స్పర్శయేత్తథా. ౨౨. కేశవాదిత్రిభిః పీత్వా ద్వాభ్యాం ప్రక్షాళయేత్కరౌ, ముఖం ప్రక్షాళయేద్ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యామున్మార్జనంతథా. ౨౩. ఏకేన పాణిం సంప్రోక్ష్య పాదావపి శిరోఽపి చ,సంకర్షణాదిదేవానాం ద్వాద

ఇతి రహస్యమ్. ౧౦, ౧౧. తదుత్తమా ఉత్తమాత్ అప్యుత్తమేత్యర్థః. ౧౨. తత్ర హేతుమాహ యతో దేవ్యా ఇతి. గాయత్రీ దేవ్యా ఉపాసనాదేవ్యాః సమీపే ఏవ కర్తవ్యేత్యర్థః. ౧౩—౧౭. ప్రథమత ఆచాన్తః సన్ధ్యాక్రమమాహ—ఆచాన్త ఇతి. కేశవాదికనామభిరాచాన్త ఇత్యన్వయః. ప్రథమత ఆచాన్తః పశ్చాత్ప్రాణానాయమ్య సంకల్పం కుర్యాదితి శేషః. స చేత్థం మమోపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం ప్రాతస్సన్ధ్యాముపాసిష్యే. ఇతి. కేశవాదినామాన్యాహ—కేశవశ్చేతి.౧౮- ౨౧. స్వాహాన్తైర్నామభిరాచమనం నమోన్తైరంగస్పర్శః కార్య ఇత్యర్థః.౨౨.తదేవాహ-కేశవాదిత్రిభిరితి. ౨౩. సంకర్షణాదిదేవానాం నామభిరితి శేషః. తత్రప్రకారః. 'ఓం కేశవాయ స్వాహేతి. ఏవం త్రినామభిరపః పీత్వా గోవిన్దాయ నమో విష్ణవే నమ ఇతి కరౌ ప్రక్షాల్య మధుసూదన త్రివిక్రమేతి ద్వాభ్యామంగుష్ఠమూలేనోష్ఠౌ సమ్మృజ్య వామన శ్రీధరేతి ద్వాభ్యాం తథైవ ముఖమున్మార్జ్య హృషీకేశేతి వామకరం ప్రోక్ష్య పద్మనాభేతి పాదౌ సమ్ప్రోక్ష్య దామోదరేతిమూర్ధానం సంప్రోక్ష్య సంకర్షణేతి సంహతమన్యమాంగుళిత్రయేణాస్యం సంస్పృశ్య వాసుదేవప్రద్యుమ్నేతి ద్వాభ్యామంగుష్ఠతర్జనీభ్యాం నాసాపుటే సంస్పృశ్య అనిరుద్ధ పురుషోత్తమేతి ద్వాభ్యామంగుష్ఠానామికాభ్యాంచక్షుషీ సంస్పృశ్య అధోక్షజనారసింహేతి ద్వాభ్యాం తథైవ శ్రోత్రే సంస్పృశ్యాచ్యుతేతి కనిష్ఠాంగుష్ఠాభ్యాం నాభిం సంస్పృశ్య జనార్దనేతి పాణితలేన హృదయం సంస్పృశ్యోపేన్ద్రేతి శిరః సంస్పృశ్య హరయే నమః కృష్ణాయ నమ ఇతి ద్వాభ్యాం దక్షిణవామబాహుమూలే స్పృశే

శాంగాని సంస్పృశేత్ ౨౪. దక్షిణేనోదకం పీత్వా వామేన సంస్పృశేద్బుధః, తావన్న శుద్ధ్యతే తోయం యావద్వామేన న స్పృశేత్ ౨౫ గోకర్ణాకృతిహస్తేన మాషమాత్రజలం పిబేత్, తతో న్యూనాధికం పీత్వా సురాపానీ భవేద్ద్విజః ౨౬ సంహతాంగులినా తోయం పాణినా దక్షిణేన తు, ముక్త్వాఙ్గుష్ఠకనిష్ఠాభ్యాం శేషేణాచమనం విదుః ౨౭. ప్రాణాయామం తతః కృత్వా ప్రణవవ్యాహృతిపూర్వకమ్, గాయత్రీం శిరసా సార్ధం చతుర్వ్యాహృతిసంయుతామ్ ౨౮ దక్షిణే రేచయేద్వాయుం వామేన పూరితోదరమ్, కుంభేన ధారయేన్నిత్యం ప్రాణాయామం విదుర్బుధాః. ౨౯ పీడయేద్దక్షిణాం నాడీమఙ్గుష్ఠేన తథోత్తరామ్, కనిష్ఠానామికాభ్యాం తు మధ్యమాం తర్జనీం త్యజేత్. ౩౦. రేచకః పూరకశ్చైవ ప్రాణాయామోఽథ కుంభకః, ప్రోచ్యతే సర్వశాస్త్రేషు యోగిభిర్యతమానసైః. ౩౧ రేచకస్సృజతే వాయుం పూరకః పూరయేత్తు తమ్, సామ్యేన సంస్థితిర్యత్తత్కుంభకః పరికీర్తితః. ౩౨ నీలోత్పలదళశ్యామం నాభిమధ్యే ప్రతిష్ఠితమ్, చతుర్భుజం మహాత్మానం పూరకే చింతయేద్ధరిమ్. ౩౩. కుంభకే తు హృది స్థానే ధ్యాయేత్తు కమలాసనమ్, ప్రజాపతిం జగన్నాథం చతుర్వక్త్రం పితామహమ్. ౩౪. రేచకే శంకరం ధ్యాయేల్లలాటస్థం మహేశ్వరమ్, శుద్ధస్ఫటికసంకాశం నిర్మలం పాపనాశనమ్. ౩౫ పూరకే విష్ణుసాయుజ్యం కుంభకే బ్రహ్మణో గతిమ్, రేచకేన తృతీయం తు ప్రాప్నుయాదీశ్వరం పరమ్. ౩౬. పౌరాణాచమనాద్యం చ ప్రోక్తం దేవర్షిసత్తమ, శ్రౌతమాచమనాద్యం చ శృణు పాపాపహం మునే. ౩౭. ప్రణవం పూర్వముచ్చార్య గాయత్రీం తు తదత్యృచమ్, పాదాదౌ వ్యాహృతీస్తిస్రశ్శ్రౌతాచమనముచ్యతే. ౩౮ గాయత్రీం శిరసా సార్ధం జపేద్వ్యాహృతిపూర్వకామ్, ప్రతిప్రణవసంయుక్తాం త్రిరయం ప్రాణసంయమః ౩౯. పఞ్చాఙ్గులీభిర్నాసాగ్రం పీడయేత్ప్రణవేన తు, సర్వపాపహరా ముద్రా వానప్రస్థగృహస్థయోః. ౪౦. కనిష్ఠానామికాఙ్గుష్ఠైర్యతేశ్చ బ్రహ్మచారిణః, ఆపో హిష్ఠేతి

దితి. ఏతచ్చాచారాహ్నికే స్పష్టమ్. ౨౪. ఉదకం పీత్వేతి. ఉదకపానసమయే వామేన హస్తేన దక్షిణం స్పృశేదిత్యర్థః. ౨౫, ౨౬. ఆచమనముద్రామాహ— సంహతాంగులినేతి. మిలితాంగులినేత్యర్థః. ౨౭. ఆచమనవిధిముక్త్వా ప్రాణాయామవిధిమాహ— ప్రాణాయామమితి. తురీయపదం తుర్యపాదస్తత్సహితామిత్యర్థః. తాం జపన్ ప్రాణాయామం కుర్యాదిత్యర్థః. ౨౮, ౨౯. పీడయేదితి. దక్షనాసాపుటే అంగుష్ఠం స్థాపయేద్వామనాసాపుటే కనిష్ఠానామికే స్థాపయేన్మధ్యమాంతర్జనీం చ బహిః ప్రసారయేదిత్యర్థః. ౩౦—౩౭. తదిత్యృచం తత్సవితురిత్యాది. ౩౮. ప్రతిప్రణవేతి ప్రత్యేకవ్యాహృతౌ ప్రణవయోగః కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౩౯. ప్రాణాయామే పక్షాన్తరేణ ముద్రాన్తరమాహ—పంచాఙ్గులీభిరితి. ౪౦ మార్జనమాహ—ఆపోహిష్ఠేతీతి. తిసృభిః ఋగ్భిస్త్రివారం ప్రోక్షణమ్. యద్వా తిసృణామృచాం నవ పాదా భవన్తి తత్ర పాదాదౌ ప్రణవముచ్చార్య నవభిః

తిసృభిః ప్రోక్షణం స్యాత్కుశోదకైః. ౪౧. ఋగంతే మార్జనం కుర్యాత్పాదాంతే
వాసమాహితః, నవప్రణవయుక్తేన ఆపోహిష్ఠేత్యనేన తు. ౪౨. నశ్యేదఘం మార్జనేనసం
వత్సరసముద్భవమ్, తత ఆచమనం కృత్వా సూర్యశ్చేతి పిబేదపః. ౪౩. అంతర్జల
రణసంభిన్నం పాపం తస్య వినశ్యతి, ప్రణవేన వ్యాహృతిభిర్గాయత్ర్యా ప్రణవా
ద్యయా ౪౪. ఆపోహిష్ఠేతిసూక్తేన మార్జనం చైవ కారయేత్, ఉద్ధృత్య దక్షిణే
హస్తే జలం గోకర్ణవత్కృతే. ౪౫. నీత్వా తం నాసికాగ్రం తు వామకుక్షౌ స్మరే
దఘమ్, పురుషం కృష్ణవర్ణం చ ఋతం చేతి పఠేత్తతః. ౪౬. ద్రుపదం వా ఋచం
ః శ్వాచ్ఛద్దక్షనాసాపుటేన చ, శ్వాసమార్గేణ తం పాపమానయేత్కరవారిణి. ౪౭.
నావలోక్యైవ తద్వారి వామభాగేఽశ్మని క్షిపేత్, నిష్పాపం తు శరీరం మే సంజా
తమితి భావయేత్. ౪౮. ఉత్థాయ తు తతః పాదౌ ద్వౌ సమౌ సన్నియోజయేత్
జలాంజలిం గృహీత్వా తు తర్జన్యంగుష్ఠవర్జితమ్. ౪౯. వీక్ష్య భానుం క్షిపేద్వా
రిగాయత్ర్యా చాభిమంత్రితమ్, త్రివారం మునిశార్దూల విధిరేషోఽర్ఘ్యమోచనే.
౫౦. తతః ప్రదక్షిణాం కుర్యాదసావాదిత్యమంత్రతః, మధ్యాహ్నే సకృదేవ
స్యాత్సంధ్యయోస్తు త్రివారతః. ౫౧. ఉపసన్నః ప్రభాతే తు మధ్యాహ్నేదం
డవత్ స్థితః, ఆసనే చోపవిష్టస్తు ద్విజస్సాయం క్షిపేదపః. ౫౨. ఉదకం ప్రక్షిపేద్య
స్మాత్తత్కారణమతశ్శృణు, త్రింశత్కోట్యో మహావీరా మందేహా నామరాక్ష
సాః. ౫౩. కృతఘ్నా దారుణా ఘోరా సూర్యమిచ్ఛంతి ఖాదితుమ్, తతో దేవగ
ణాస్సర్వే ఋషయశ్చ తపోధనాః. ౫౪. ఉపాసంతే మహాసంధ్యాం ప్రక్షిపంత్యుద
కాంజలిమ్, దహ్యంతే తేన దైత్యాస్తే వజ్రీభూతేన వారిణా. ౫౫. ఏతస్మాత్కార
ణాద్విప్రాస్సంధ్యాం నిత్యముపాసతే, మహాపుణ్యస్య జననం సంధ్యోపాసనమీరి
తమ్. ౫౬. అర్ఘ్యాంగభూతమంత్రోఽయం ప్రోచ్యతే శృణు నారద, యదుచ్చారణ
మాత్రేణ సాంగం సంధ్యాఫలం భవేత్. ౫౭. సోఽహమర్కోఽస్మ్యహం జ్యోతిరా
త్మా జ్యోతిరహం శివః, ఆత్మజ్యోతిరహం శుక్లస్సర్వజ్యోతీరసోఽస్మ్యహమ్. ౫౮.
ఆగచ్ఛ వరదే దేవి గాయత్రి బ్రహ్మరూపిణి, జపానుష్ఠానసిద్ధ్యర్థం ప్రవిశ్య హృదయం

పాదైర్నవవారం మార్జనం కుర్యాదిత్యర్థః. ౪౧, ౪౨. సూర్యశ్చేతీతి. సూర్యశ్చ మామన్యుశ్చేతి
ఋచా. ౪౩. మార్జనాన్తరమాహ—ప్రణవేనేతి. సర్వం మిలిత్వైకం మార్జనమిత్యర్థః. ౪౪, ౪౫.
ఋతం చేతి. ఋతం చ సత్యం చేత్యాది. ౪౬. ద్రుపదా ద్రుపదా దివమముచాన ఇత్యాది.
౪౭—౫౦. మధ్యాహ్నే ఇతి. మధ్యాహ్నే తు సకృదేవార్ఘ్యదానం సన్ధ్యయోరుభయోస్తు
త్రివారమర్ఘ్యదానమిత్యర్థః. ౫౧, ౫౨. అర్ఘ్యదానకారణమాహ—ఉదకమితి. ౫౩, ౫౪.
తథా చ తైత్తిరీయశ్రుతిః. "తా ఆపో వజ్రీభూతాస్తాని రక్షాంసి మన్దేహారుణే ద్వీపే ప్రక్షిపన్తి"
తి. ౫౭—౫౮. ఆగచ్ఛ వరదే ఇతి. తూష్ణీం గాయత్రీప్రార్థనా. ౫౯—౬౩. ఇయం ఖేచరీముద్రా

మమ. ౫౯ ఉత్తిష్ఠ దేవి గంతవ్యం పునరాగమనాయ చ, అర్ఘ్యేషు దేవి గంతవ్యం ప్రవిశ్య హృదయం మమ. ౬౦ తతశ్శుద్ధస్థలే నైజమాసనం స్థాపయేద్బుధః, తత్రా రుహ్య జపేత్పశ్చాద్గాయత్రీం వేదమాతరమ్. ౬౧. అత్రైవ ఖేచరీముద్రాప్రాణా యామోక్తం మునే, ప్రాతస్సంధ్యావిధానే చ కీర్తితా ముని పుంగవ. ౬౨ తన్నా మార్థం ప్రవక్ష్యామి సాదరం శృణు నారద, చిత్తం చరతి ఖే యస్మాజ్జిహ్వా చరతి ఖే గతా. ౬౩. భ్రువోరంతర్గతా దృష్టిర్ముద్రా భవతి ఖేచరీ,నచాసనం సిద్ధసమంనకుంభ సదృశోఽనిలః ౬౪ నఖేచరీ సమా ముద్రా సత్యం సత్యం చనారద, ఘంటావత్ప్ర ణవోచ్చారాద్వాయుం నిర్జిత్య యత్నతః. ౬౫. స్థిరాసనే స్థిరో భూత్వా నిరహం కారనిర్మమః, లక్షణం నారదమునే శృణు సిద్ధాసనస్య చ. ౬౬. యోనిస్థానకమంఘ్రిమూలఘటితం కృత్వా దృఢం విన్యసేన్మేఢ్రే పాదమథైక మేవ హృదయం కృత్వా సమం విగ్రహమ్, స్థాణుస్సంయమితేంద్రియోచలదృశా పశ్యన్ భ్రువోరంతరే తిష్ఠత్యేతదతీవ యోగిసుఖదం సిద్ధాసనం ప్రోచ్యతే. ౬౭. ఆయాతు వరదా దేవీ అక్షరం బ్రహ్మసంమితమ్, గాయత్రీం ఛందసాం మాతరిదం బ్రహ్మ జుషస్వ మే ౬౮. యదహ్నాత్కురుతే పాపం తదహ్నాత్ప్రతిముచ్యతే, యద్రాత్ర్యాత్కురుతే పాపం తద్రాత్ర్యాత్ప్రతిముచ్యతే. ౬౯. సర్వవర్ణే మహాదేవి సంధ్యావిద్యే సరస్వతి, అజరే అమరే దేవి సర్వదేవి నమోఽస్తు తే. ౭౦. తేజో సీత్యాదిమంత్రేణ దేవీమావాహయేత్తతః, యత్కృతం త్వదనుష్ఠానం తత్సర్వం పూర్ణమస్తు మే. ౭౧. తతశ్శాపవిమోక్షాయ విధానం సమ్యగాచరేత్, బ్రహ్మ శాపస్తతో విశ్వామిత్రస్య చ తథైవ చ. ౭౨. వసిష్ఠశాప ఇత్యేతత్త్రివిధం శాప లక్షణమ్, బ్రహ్మణస్స్మరణేనైవ బ్రహ్మశాపో నివర్త్యతే ౭౩. విశ్వామిత్రస్మరణతో విశ్వామిత్రస్య శాపతః, వసిష్ఠస్మరణాదేవ తస్య శాపో వినశ్యతి. ౭౪. హృత్పద్మ మధ్యే పురుషం ప్రమాణం సత్యాత్మకం సర్వజగత్స్వరూపమ్,ధ్యాయామి నిత్యం పరమాత్మసంజ్ఞం చిద్రూపమేకం వచసామగమ్యమ్. ౭౫. అథ న్యాసవిధిం వక్ష్యే సంధ్యాయా అంగసంభవమ్,ఓంకారం పూర్వవద్యోజ్యం తతో మంత్రానుదీరయేత్ ౭౬. భూరిత్యుక్త్వాచపాదాభ్యాం నమ ఇత్యేవ చోచ్చరేత్, భువః పూర్వం

హఠప్రదీపికాయాం ప్రసిద్ధా. ౬౪. ఘంటావన్నాదవత్. ప్రణవోచ్చారాదిత్యర్థః. ప్లుతప్రణవో చ్చారవదితి తాత్పర్యమ్. ౬౫, ౬౬. యోనిస్థానకమితి. ఏకం పాదమూలం లింగమూలే ద్వితీయ పాదమూలం వృషణాధ ఇత్యర్థః. హృదయం సమం విగ్రహం శరీరం చ సమం దండవదిత్యర్థః. ౬౭. తతః ఆసనబన్ధానన్తరం గాయత్ర్యావాహనమన్త్రమాహ—ఆయాత్వితి. ౬౮—౭౪. న్యాసా త్పూర్వం పరమాత్మనః స్మరణమాహ—హృత్పద్మమధ్యే ఇతి. ౭౫, ౭౬. వ్యాహృతిన్యాసమాహ—

జానుభ్యాం స్వః కటిభ్యాం నమో వదేత్. ౭౭. మహర్నాభ్యై జనశ్చైవ
హృదయాయ తతస్తపః, కంఠాయ చ తతస్సత్యం లలాటే పరికీర్తయేత్. ౭౮.
అంగుష్ఠాభ్యాం తత్సవితుస్తర్జనీభ్యాం వరేణ్యకమ్, భర్గో దేవస్య మధ్యాభ్యాం
ధీమహీత్యేవ కీర్తయేత్. ౭౯. అనామాభ్యాం కనిష్ఠాభ్యాం ధియో యోనః పదం
వదేత్, ప్రచోదయాత్కరపృష్ఠతలయోర్విన్యసేత్సుధీః. ౮౦. బ్రహ్మాత్మనే తత్సవి
తుర్హృదయాయ నమస్తథా, విష్ణ్వాత్మనే వరేణ్యం చ శిరసే నమ ఇత్యపి ౮౧. భ
ర్గో దేవస్య రుద్రాత్మనే శిఖాయై ప్రకీర్తితమ్, శక్త్యాత్మనే ధీమహీతి కవచాయ తతః
పరమ్ ౮౨. కాలాత్మనే ధియో యోనో నేత్రత్రయ ఉదీరితమ్, ప్రచోదయాచ్చ
సర్వాత్మనేఽస్త్రాయ పరికీర్తితమ్. ౮౩. అక్షరన్యాసమేవాగ్రే కథయామి మహామునే.
గాయత్రీవర్ణసంభూతన్యాసః పాపహరః పరః. ౮౪. ప్రణవం పూర్వముచ్చార్య
వర్ణన్యాసః ప్రకీర్తితః, తత్కారమాదావుచ్చార్య పాదాంగుష్ఠద్వయే న్యసేత్,
౮౫. సకారం గుల్ఫయోస్తద్వద్వికారం జంఘయోర్న్యసేత్, జాన్వోస్తు కారం
విన్యస్య ఊర్వోశ్చైవ వకారకమ్. ౮౬. రేకారం చ గుదే న్యస్య ణికారం లింగ
ఏవ చ, కట్యాం యకారమేవాత్ర భకారం నాభిమణ్డలే. ౮౭. గోకారం హృదయే
న్యస్య దేకారం స్తనయోర్ద్వయోః, వకారం హృది విన్యస్య స్యకారం కణ్ఠకూ
పకే. ౮౮. ధీకారం ముఖదేశే తు మకారం తాలుదేశకే, హికారం నాసికాగ్రే తు
ధికారం నేత్రమణ్డలే. ౮౯. భ్రూమధ్యే చైవ యోకారం యోకారంచ లలాటకే,
న కారం వై పూర్వముఖే ప్రకారం దక్షిణే ముఖే ౯౦. చోకారం పశ్చిమముఖే
దకారం చోత్తరే ముఖే, యాకారం మూర్ధ్ని విన్యస్య తకారం వ్యాపకం
న్యసేత్. ౯౧. ఏతం న్యాసవిధిం కేచిన్నేచ్ఛంతి జపతత్పరాః, తతో ధ్యాయేన్మహా
దేవీం జగన్మాతరమంబికామ్. ౯౨. భాస్వజ్జపాప్రసూనాభాం కుమారీం పరమేశ్వ

భూరిత్యుక్త్వేతి ఓం భూః పాదాభ్యాం నమ ఇత్యేవం మన్త్రా ఊహ్యాః. ౭౭, ౭౮. అంగుష్ఠా
దిన్యాసమాహ—అంగుష్ఠాభ్యామితి. తత్సవితురంగుష్ఠాభ్యాం నమ ఇత్యేవం మన్త్రా ఊహ్యాః.
౭౯, ౮౦. హృదయాదిన్యాసమాహ—బ్రహ్మాత్మనే ఇతి. తత్సవితుర్బ్రహ్మాత్మనే హృదయాయ నమ
ఇత్యేవం మన్త్రా ఊహ్యాః. ౮౧—౮౩. వర్ణన్యాసమాహ—అక్షరన్యాసేతి. ౮౪—౯౧. ఏత
న్న్యాసకథనేన ఋషిచ్ఛన్దోన్యాసోఽపి సూచిత ఇత్యర్థాద్వేదితవ్యమ్. తే చ ఋషిచ్ఛన్దోన్యాసాః
గ్రన్థాన్తరే ప్రసిద్ధా ఏవ సన్తీతి గౌరవభియా న లిఖ్యన్తే. ఏతం న్యాసవిధిం కేచిదితి. తథా చ
గృహ్యాపరిశిష్టే శుచౌ దేశే దర్భాభ్యుపోక్షితే దర్భానాస్తీర్య వ్యాహృతిభిరుపవిశ్య ప్రాణాయామ
త్రయం కృత్వా త్వాసనం వ్యాహృతిభిరభ్యుక్ష్య సావిత్ర్యా ఋషిదైవతచ్ఛన్దాంసి అనుస్మృత్య
షడ్భిస్తదంగమన్త్రైరిత్యాది న్యసేదేషోఽంగన్యాస ఏవమప్యేకే నేచ్ఛన్తి స హి విధిరవైదిక ఇత్యుక్తమ్.
అత్రైకే ఇతి పదేనాకరణే ప్రత్యవాయో నాస్తి కృతే త్వభ్యుదయ ఇతి సూచితమ్. అన్యథా ఏకే

రీమ్, రక్తాంబుజాసనారూఢాం రక్తగంధానులేపనామ్ ౯౩ రక్తమాల్యాంబరధరాం చతురాస్యాం చతుర్భుజామ్, ద్వినేత్రాం స్రుక్స్రువౌ మాలాం కుండికాం చైవ బిభ్రతీమ్. ౯౪ సర్వాభరణసందీప్తామృగ్వేదాధ్యాయినీం పరామ్, హంసపత్రామావహనీయమధ్యస్థాం బ్రహ్మదేవతామ్ ౯౫. చతుష్పదామష్టకుక్షిం సప్తశీర్షాం మహేశ్వరీమ్, అగ్నివక్త్రాం రుద్రశిఖాం విష్ణుచిత్తాం తు భావయేత్. ౯౬. బ్రహ్మా తు కవచం యస్యా గోత్రం సాంఖ్యాయనం స్మృతమ్, ఆదిత్యమణ్డలాంతస్థాం ధ్యాయేద్దేవీం మహేశ్వరీమ్. ౯౭. ఏవం ధ్యాత్వా విధానేన గాయత్రీం దేవమాతరమ్, తతో ముద్రాః ప్రకుర్వీత దేవ్యాః ప్రీతికరాశ్శుభాః ౯౮. సంముఖం సంపుటం చైవ వితతం విస్తృతం తథా, ద్విముఖం త్రిముఖం చైవ చతుష్కం పంచకం తథా. ౯౯ షణ్ముఖాధోముఖం చైవ వ్యాపకాంజలికం తథా, శకటం యమపాశం చ గ్రథితం సంముఖోన్ముఖమ్. ౧౦౦ ప్రలంబం ముష్టికం చైవ మత్స్యం కూర్మం వరాహకమ్, సింహాక్రాంతం మహాక్రాంతం ముద్గరం పల్లవం తథా. ౧౦౧. చతుర్వింశతిముద్రాశ్చ గాయత్ర్యాస్సంప్రదర్శయేత్, శతాక్షరాం చ గాయత్రీం

ఇతి కథనస్య వైయర్థ్యాపత్తేః. ౯౨, ౯౩. చతురాస్యాం చతుర్ముఖామ్. ద్వినేత్రాం ప్రతివక్త్రం నేత్రద్వయమ్. మాలాం జపమాలామ్ కుండికాం కమండలుమ్. ౯౪. ఋగ్వేదాధ్యాయినీమృగ్వేదముద్గిరన్తీం ఋగ్వేదోత్పాదికామిత్యర్థః. హంసపత్రాం హంసవాహనాం హంసోపరి రక్తామ్బుజం తదారూఢామిత్యర్థః. బ్రహ్మదేవతాం బ్రహ్మణశ్చతుర్ముఖస్య దేవతాం తదుపాస్యామిత్యర్థః. ౯౫. చతుష్పదామితి. తదుక్తం గాయత్రీహృదయే" ఋగ్వేదోఽస్యాః ప్రథమః పాదో భవతి. యజుర్వేదః ద్వితీయః పాదః. సామవేదస్తృతీయః పాదః. అథర్వవేదశ్చతుర్థః పాదః పూర్వాదిక్ ప్రథమా కుక్షిర్భవతి. దక్షిణా దిగ్ద్వితీయా కుక్షిర్భవతి. పశ్చిమా దిక్తృతీయా కుక్షిర్భవతి. ఉత్తరా దిక్చతుర్థీ కుక్షిర్భవతి. ఊర్ధ్వదిక్పంచమీ కుక్షిర్భవతి. అధరా దిక్షష్ఠీ కుక్షిర్భవతి. అన్తరిక్షా దిక్సప్తమీ కుక్షిర్భవతి—అవాన్తరా దిగష్టమీ కుక్షిర్భవతి. వ్యాకరణమస్యాః ప్రథమం శిరో భవతి. కల్పస్తృతీయం శిరో భవతి. శిక్షా ద్వితీయం శిరో భవతి. నిరుక్తం చతుర్థం శిరో భవతి. జ్యోతిషం నయనమితి పంచమం శిరో భవతి. ఇతిహాసపురాణాని షష్ఠం శిరో భవతి. ఉపనిషదః సప్తమం శిరో భవతీ"తి. ౯౬—౧౦౧ చతుర్వింశతిముద్రాశ్చేతి. ఆసాం నామాని లక్షణాని చ బ్రహ్మకల్పోక్తాని లిఖ్యన్తే. "అథాతో దర్శయేన్ముద్రాః సమ్ముఖం సంపుటం తథా, తతో, వితతవిస్తీర్ణే ద్విముఖం త్రిముఖం తథా చతుర్ముఖం పంచముఖం షణ్ముఖాధోముఖే తతః, వ్యాపకాంజలికం చైవ శకటం తదనన్తరమ్. యమపాశం తు గ్రథితం తతః స్యాత్సమ్ముఖోన్ముఖమ్, విలమ్బో ముష్టికో మీనః తతః కూర్మవరాహకౌ. సింహాక్రాన్తం మహాక్రాన్తం తతో ముద్గరపల్లవే, చతుర్వింశతిరిత్యేతాః గాయత్ర్యాః పరికీర్తితాః. జపకాలే ప్రయోక్తవ్యా అన్యథా నిష్ఫలో జపః, న జాతు దర్శయేన్ముద్రా మహాజనసమాగమే. క్షుభ్యన్తి దేవతాస్తస్య నిష్ఫలం చ భవేది"తి. అథైతాసాం లక్షణమాహ—"సమ్ముఖం సంహతౌ హస్తావుత్తానౌ కుంచితాంగులీ, సమ్పుటం పద్మకోశాభా కారా

సకృదావర్తయేత్సుధీః. ౧౦౨. చతుర్వింశత్యక్షరాణి గాయత్ర్యాః కీర్తితాని హి, జాతవేదసనామ్నాం చ ఋచముచ్చారయేదతః. ౧౦౩. త్ర్యంబకస్యర్చమావృత్య గాయత్రీ శతవర్ణకా, భవతీయం మహాపుణ్యా సకృజ్జప్యా బుధైరియమ్ ౧౦౪. ఓంకారం పూర్వముచ్చార్య భూర్భువస్స్వస్తథైవ చ, చతుర్వింశత్యక్షరాం చ గాయత్రీం ప్రోచ్చరేత్తతః. ౧౦౫. ఏవం నిత్యం జపం కుర్యాద్బ్రాహ్మణో విప్రపుంగవః, సమగ్రం ఫలం ప్రాప్య సంధ్యాయాస్సుఖమేధతే. ౧౦౬

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

సంధ్యాదికృత్యమ్.

నారాయణఉవాచః—భిన్నపాదా తు గాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాప్రణాశినీ,

హస్తావుత్తానావాయతాంగుళీ, విస్తీర్ణంసంహతౌ పాణీ మిథో వన్యోన్యసంహతౌ! వితతం సంహతౌ హస్తావుత్తానావాయతాంగుళీ, కనిష్ఠాద్వయయోగతః, శేషాంగుళీనాం వైకల్యే ముక్తాంగుళీయకౌ. సమ్ముఖం సక్తయోః పాణ్యోః కనిష్ఠాద్వయయోగతః, శేషాంగుళీనాం సంయోగాత్పూర్వసంయోగనాశనమ్, తిర్యక్సంయుజ్యమా ద్విముఖత్రిముఖావయః. శేషాంగుళీనాం సంయోగాత్పూర్వసంయోగనాశనమ్, ఆకుంచితాగ్రౌ సంనాగ్రౌ సంయుక్తాంగుష్ఠమండలౌ హస్తౌ షణ్ముఖమిత్యుక్తాముద్రాముద్రావిశారదైః, ఆకుంచితాగ్రౌ సంయుక్తావధోముఖౌ. ఉత్తానౌ తాదృశావేవ వ్యాపకం కుంచితౌ కరౌ, అధోవక్త్రౌ తు యుక్తావర్ధాంగుష్ఠౌ స్తానాఽధోముఖౌ. ఉత్తానౌ తాదృశావేవ వ్యాపకం కుంచితౌ కరౌ, అధోవక్త్రౌ తు యుక్తావర్ధాంగుష్ఠౌ, పాణ్యోరుత్తానాం నామ తర్జనీమ్. కుంచి ముక్తాగ్రాంగుష్ఠకౌ శకటం కరౌ. బద్ధముష్టికయోః పాణ్యోరుత్తానాం నామ తర్జనీమ్. ఉత్తానసన్ధిసంలీనబద్ధాంగులిదలౌ కరౌ, సమ్ముఖోన్ముఖఘటితౌ తాన్యాం తు బధ్నాతి తర్జనీ యమపాశకమ్. ఉత్తానసన్ధిసంలీనబద్ధాంగులిదలౌ కరౌ, సమ్ముఖోన్ముఖఘటితౌ తాన్యాం తు బధ్నాతి తర్జనీ యమపాశకమ్. కుంచితోర్ధ్వాంగులిర్వామో హస్తో దక్షిణతాదృశౌ, అధోముఖేన దీర్ఘాంగుష్ఠౌ గ్రథితముచ్యతే. కుంచితోర్ధ్వాంగులిర్వామో హస్తో దక్షిణతాదృశౌ, ముష్టీ చాన్యోన్య సంయుక్తౌ సమ్ముఖోన్ముఖముచ్యతే. ఉత్తానోన్నతకోటీ చ విలమ్బః కథితః కరౌ. మీనస్తు సమ్ముఖీభూతౌ ముక్తానామకనిష్ఠకౌ, ఊర్ధ్వం సంయుక్తౌ ఉత్తానో ముష్టికో భవేత్. మీనస్తు సమ్ముఖీభూతౌ ముక్తానామకనిష్ఠకౌ, ఊర్ధ్వం సంయుక్తౌ ఉత్తానో ముష్టికో భవేత్. అధోముఖః కరో వామస్తాదృశో దక్షిణేన తు, పృష్ఠదేశే సంయుక్తనఖ్రౌ తు శేషాంగుళినతౌ కరౌ. అధోముఖః కరో వామస్తాదృశో దక్షిణేన తు, పృష్ఠదేశే సంయుక్తనఖ్రౌ తు శేషాంగుళినతౌ కరౌ. ఊర్ధ్వమన్యం వామహస్తః కక్షాయామాశ్రయేత్కరమ్. సమాక్రాన్తః కూర్మో నామాభిధీయతే. ఊర్ధ్వమన్యం వామహస్తః కక్షాయామాశ్రయేత్కరమ్. సింహాక్రాన్తం సమాక్రాన్తం కరౌ కర్ణాశ్రితావృజూ, వరాహః కథ్యతే కంఠసమీపాశ్రయకే కరే. సింహాక్రాన్తం సమాక్రాన్తం కరౌ కర్ణాశ్రితావృజూ, ఊర్ధ్వం కించిత్కృతౌ పాణీ ముద్గరో కించిత్తు కుంచితాగ్రౌ చ మహాక్రాన్తం స్మృతం హి తౌ. అధోముఖః స్థితో మూర్ధ్ని ముద్రాణామితి వామతర్జనీ. గ్రస్తౌ దక్షిణహస్తేన పల్లవో దక్షిణః కరః. అధోముఖః స్థితో మూర్ధ్ని ముద్రాణామితి ౧౦౨. జాతవేదసనామ్నామ్. వామతర్జనీ. గ్రస్తౌ దక్షిణహస్తేన పల్లవో దక్షిణః కరః. శతాక్షరాణితి. ౧౦౨. లక్షణమ్. శతాక్షరగాయత్రీస్వరూపమాహ—శతాక్షరాణితి. ౧౦౨. త్ర్యమ్బకస్యర్చం "త్ర్యమ్బకం యజామహే" "జాతవేదసే సునవామ సోమమి"తి మన్త్రః. ౧౦౩. త్ర్యమ్బకస్యర్చం తదుక్తం నిత్యాహ్నికే "గాయత్రీ ఇతి మన్త్రః. ఏతత్త్రయం మిలిత్వా శతాక్షరా గాయత్రీ భవతి. తదుక్తం నిత్యాహ్నికే "గాయత్రీ జపతః పూర్వం సకృజ్జప్యా శతాక్షరా, తేన రక్షా భవేన్నూనం పరమాత్మా ప్రసీదతీ"తి. ౧౦౪. ఏకప్రణవవ్యాహృతిత్రయ నిత్యజపనీయగాయత్రీస్వరూపమాహ—ఆకారపూర్వముచ్చార్యేతి. యుక్తగాయత్రీజప ఏవ ముఖ్యః పక్ష ఇత్యర్థః. ౧౦౫, ౧౦౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే షోడశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైః సప్తచత్వారింశత్పద్యైరతః పరమ్, సన్ధ్యాదికృత్యం యత్కించిత్తత్త్రిభాగాన్త

అభిన్నపాదా గాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాం ప్రయచ్ఛతి ౧ అచ్ఛిన్నపాదా గాయత్రీ జపం కుర్వంతి యే ద్విజాః, అధోముఖాస్తు తిష్ఠంతి కల్పకోటిశతాని చ ౨ సంపుటైకషడోంకారా గాయత్రీ త్రివిధా మతా, ధర్మశాస్త్రపురాణేషు ఇతిహాసేషు సువ్రత. ౩. పంచప్రణవసంయుక్తాం జపేదిత్యనుశాసనమ్, జపసంఖ్యాష్టభాగాంతే పాదో జప్యస్తురీయకః. ౪. సద్విజః పరమో జ్ఞేయః పరం సాయుజ్యమాప్నుయాత్, అన్యథా ప్రజపేద్యస్తు స జపో విఫలో భవేత్. ౫. సంపుటైకా షడోంకారా భవేత్సా హ్యూర్ధ్వరేతసామ్, గృహస్థో బ్రహ్మచారీ వా మోక్షార్థీ తురీయాం జపేత్. ౬ తురీయపాదో గాయత్ర్యాః పరో రజసే సావదోమ్, ధ్యానమస్య ప్రవక్ష్యామి జపాంగఫలకృంతనమ్ ౭. హృది వికసితపద్మం సార్కసోమాగ్నిబింబం ప్రణవమయమచింత్యం యస్య పీఠం ప్రకల్ప్యమ్, అచలపరసూక్ష్మం జ్యోతిరాకాశసారం భవతు మమ ముదేఽసౌ సచ్చిదానందరూపః. ౮. త్రిశూలయోనీ సురభిమక్షమాలాం చ లింగకమ్, అంబుజం చ మహాముద్రామితి సప్త ప్రదర్శయేత్. ౯. యా సంధ్యా సైవ గాయత్రీ సచ్చిదానందరూపిణీ, భక్త్యా తాం బ్రాహ్మణో నిత్యం పూజయేచ్చ నమేత్తతః. ౧౦. ధ్యాతస్య పూజాం కుర్వీత పంచభిశ్చోపచారకైః, లం పృథివ్యాత్మనే గంధమర్పయామి నమో నమః ౧౧ హం ఆకాశాత్మనే పుష్పం

ముచ్యతే. భిన్నపాదేతి పాదత్రయం భిన్నం పరేన్న తు సంలగ్నం పఠిత్వా జపేదిత్యర్థః. తదుక్తం నిత్యాహ్నికే "సావకాశతయా విద్వాన్ భిన్నపాదాం జపేన్నృపః, ఏకశ్వాసోచ్చారణాత్తు సన్నిధం త్వక్షరం భవేది"తి. ౧, ౨. సమ్పుటా ప్రణవసమ్పుటా. ఏకషడోంకారా ఏకోంకారా షడోంకారా చేత్యర్థః. 3. పంచప్రణవేతి. అయమప్యేకః పక్షోఽస్తీత్యర్థః. గాయత్రీజపే కించిద్విశేషమాహ— జపసంఖ్యేతి. యత్సంఖ్యయా జపః కర్తవ్యస్తత్సంఖ్యాయా అష్టభాగాన్తే ఇత్యర్థః. తురీయః పాదః పరో రజసేత్యాదిః. తదుక్తం నిత్యాహ్నికే. "జపసంఖ్యాష్టభాగాన్తే జపేత్పాదం తురీయకమ్, ఉన్ముఖత్వం భవేత్తేన సచ్చిదానన్దరూపిణః" ఇతి. ౪, ౫. చతుర్విధగాయత్ర్యధికారిణ ఆహ— సమ్పుటైకేతి. ఏకా సమ్పుటా ద్వితీయా షడోంకారా పంచప్రణవయుక్తా ఇదముపలక్షణమ్. ఏతద్గాయత్రీత్రితయమూర్ధ్వరేతసః భవన్తీత్యర్థః. అథ చ గృహస్థో బ్రహ్మచారీ వా తురీయాం పూర్వోక్తభేదచతుష్టయే తురీయామేకప్రణవయుక్తాం జపేదిత్యర్థః. తదుక్తం వ్యాసేన. "సమ్పుటైకా షడోంకారా గాయత్రీ త్రివిధా మతా. తత్రైకప్రణవా గ్రాహ్యా గృహస్థైర్బ్రహ్మవాదిభిః. గృహస్థో బ్రహ్మచారీ చ ప్రణవాద్యామిమాం జపేత్. అన్తే యః ప్రణవం కుర్యాన్నాసౌ వృద్ధిమవాప్నుయాత్. సంపుటాం చ షడోంకారాం గాయత్రీం ప్రజపేద్యతిరి"తి. ౬. పూర్వోక్తగాయత్ర్యాస్తురీయపాదమాహ— తురీయపాద ఇతి. ౭. తురీయపాదజపే బ్రహ్మ ధ్యేయమిత్యాహ— హృది వికసితేతి. యస్య పీఠమేతాదృశం సచ్చిదానన్దరూప ఇత్యర్థః. ౮. తురీయగాయత్ర్యా ముద్రా ఆహ— త్రిశూలేతి. ౯, ౧౦. గాయత్ర్యా మానసీం పూజామాహ— ధ్యాతస్య పూజామితి. ధ్యాతస్య చిన్తితస్య దేవస్యేత్యర్థః. ౧౧—౧౩. పంచభూతాత్మనే పరమే

చార్పయామి నమోనమః, యం చవాయ్వాత్మనే ధూపం చార్పయామి తతో
వదేత్ ౧౨. రం చవన్న్యాత్మనే దీపమర్పయామి తతో వదేత్, వమమృతాత్మనే
తస్మై నైవేద్యమపి చార్పయేత్. ౧౩. యం రం లం వం హామితి చ పుష్పాంజలి
మర్పయేత్, ఏవం పూజాం విధాయాథ చాంతే ముద్రాః ప్రదర్శయేత్. ౧౪.
ధ్యాయేత్తు మనసా దేవీం మంత్రముచ్చారయేచ్ఛనైః, న కంపయేచ్ఛిరోగ్రీవాం
దంతాన్నైవ ప్రకాశయేత్. ౧౫. విధినాష్టోత్తరశతమష్టావింశతిరేవ వా, దశ
వారమశక్తో వా నాతో న్యూనం కదాచన. ౧౬. తత ఉద్వాసయేద్దేవీముత్తే
మేత్యనువాకతః, న గాయత్రీం జపేద్విద్వాన్జలమధ్యే కథం చన.౧౭. యతస్సాగ్ని
ముఖీ ప్రోక్తేత్యాహుః కేచిన్మహర్షయః, సురభిర్జ్ఞానశూర్పం చ కూర్మో యోనిశ్చ
పంకజమ్. ౧౮. లింగం నిర్వాణకం చైవ జపాంతేఽష్టౌ ప్రదర్శయేత్, యదక్షరపద
భ్రష్టం స్వరవ్యంజనవర్జితమ్. ౧౯. తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవి కశ్యపప్రియవాదిని,
గాయత్రీచ్ఛంద ఆఖ్యాతం తర్పణం చాతః కరణీయం మహామునే. ౨౦.

పంచభూతాత్మకానేవోపచారానర్పయామీత్యర్థః. ముద్రాః గాయత్రీస్వరూపాయ
స్వరాయు గాయత్రీస్వరూపాయ సమ్ముఖం సమ్పుటకమిత్యాదయోఽస్మిన్సమయే దర్శయేదిత్యర్థః. ౧౪, ౧౫. విధినేతి.
పూర్వోక్తాః. సమ్ముఖం సమ్పుటకమిత్యాదయోఽస్మిన్సమయే దర్శయేదిత్యర్థః. మన్త్రార్థశ్చ విశ్వామిత్రకల్పే ఉక్తః. దేవస్య సవితుస్తస్య ధియో
మన్త్రార్థానుసన్ధానపురస్సరమిత్యర్థః. మన్త్రార్థశ్చ విశ్వామిత్రకల్పే ఉక్తః. దేవస్య సవితుస్తస్య ధియో
యో నః ప్రచోదయాత్. భర్గో వరేణ్యం తద్బ్రహ్మ ధీమహీత్యత ఉచ్యత ఇతి. ఇతోఽప్యధికో
మన్త్రార్థః ప్రపంచసారే శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదైరుక్తో వేదితవ్యః. అన్యత్ర సహస్రావరమామిత్యు
క్తత్వాత్ సహస్రజపో ముఖ్యః. పరో గౌణః. ౧౬. తత ఇతి. జపానన్తరం గాయత్రీం గాయ
త్ర్యస్యేకపదీ ద్విపదీ త్రిపదీ చతుష్పద్యపదసినిహాపద్యసే నమస్తే తురీయాయ దర్శితాయ పదాయ
పరోరజసే సావదో మాప్రాపదితి బృహదారణ్యకప్రోక్తోపస్థానేన తాముపస్థాప్యాన్యస్మృతిప్రోక్త
ముత్తరే శిఖరే జాతే ఇతి మన్త్రేణ తాం నమస్కృత్య విసర్జయేదిత్యర్థః. తథా చ
ముఖ్యాంగభూతం జపం సమాప్య ఆహ—న గాయత్రీం జపేదితి. తథా చ
గాయత్రీ జపో జలేన కార్య ఇత్యేకదేశిమతమత ఆహ—న గాయత్రీముదకే జపేత్, గాయత్ర్యగ్నిముఖీ ప్రోక్తా తస్మా
గోభిలః—''కదాచిదపి నో విద్వాన్ గాయత్రీముదకే జపేత్''ఇతి. ఉత్థాయ జలాదిత్యర్థాత్. అత్ర కేచిత్పదేనారుచిరోద్భావితా. సా
దుత్థాయ యః తాం జపేది''తి. ఉత్థాయ జలాదిత్యర్థాత్. ఏవం శతోత్తరం జప్త్వా సహస్రం
చేతమ్. ''నిమజ్జ్యాప్సు చపేన్నాసం శతమిష్టమవాప్నుయాత్, ఏవం శతోత్తరం జప్త్వా సహస్రం ప్రజ
సర్వమాప్నుయాత్.'' తథా ''జానుదఘ్నే జలే స్థిత్వా వీక్ష్య తోయగతం రవిమ్, గాయత్రీం ప్రజ
పేద్విద్వాన్ సర్వపాపాపనుత్తయే'' ఇతి విశ్వామిత్రకల్పవచనాత్. తథా ''ఆర్ద్రవాసా జలే
కుర్యాత్తర్పణాచమనం జపమ్'' ఇతి హారీతవచనాచ్చ జలేఽపి గాయత్రీజపో న నిషిద్ధ ఇతి. తర్హి
గోభిలవచనస్య కా గతిరితి చేత్ ఆలస్యాదినా కశ్చిదాసనం విహాయ జలే జపం కరిష్యతి తన్ని
షేధార్థం తద్వచనస్య సత్త్వాదితి. ౧౭. జపానన్తరం ముద్రా అష్టౌ ప్రదర్శయేదితి పూర్వమేవ
వక్తవ్యమత్రాహ—సురభిర్జ్ఞానేతి. ౧౮. యదక్షరేతి ప్రార్థనామన్త్రః. ౧౯. సన్ధ్యాంగతర్పణ
మాహ— గాయత్రీతర్పణమితి. ౨౦, ౨౧. భూరిత్యుక్త్వేతి తర్పణమన్త్రాః స్పష్టా ఏవ. ౨౨—

విశ్వామిత్ర ఋషి స్సవితా దేవతా ప్రోక్తా వినియోగశ్చ తర్పణే ౨౧.
భూరిత్యుక్త్వా చ ఋగ్వేదపురుషం తర్పయామి చ, భువ ఇత్యేతదుక్త్వా చ యజు
ర్వేదముఖో వదేత్. ౨౨. స్వః వ్యాహృతిం సముక్త్వా చ సామవేదం సముచ్చరేత్,
మహ ఇత్యేతదుక్త్వాఽథర్వవేదం చ తర్పయేత్ ౨౩. జనః స్వాంత ఇతి
హాస పురాణమితి తర్పయేత్, తపస్సర్వాగమం చైవ పురుషం తర్పయామి చ.
౨౪. సత్యం చ సత్యలోకాఖ్యపురుషం తర్పయామి చ, ఓం భూః భూర్లోకః పురు
షం తర్పయామి తతో వదేత్. ౨౫. భువశ్చైవ భువర్లోకః పురుషం తర్పయామి
చ, స్వస్స్వర్లోకపురుషం తర్పయామి తతః పరమ్ ౨౬. ఓం భూరేకపదాం
నామ గాయత్రీం తర్పయామి చ, భువో ద్విపదాం గాయత్రీం తర్పయా
మీతి కీర్తయేత్. ౨౭. స్వస్త్రిపదాం గాయత్రీం తర్పయామి తతో వదేత్,
ఓం భూర్భువస్స్వశ్చేతి తథా గాయత్రీం చ చతుష్పదామ్. ౨౮. ఉషసీం
చైవ గాయత్రీం సావిత్రీం చ సరస్వతీమ్, వేదానాం మాతరం పృథ్వీమజాం చైవ
తు కౌశికీమ్. ౨౯. సాంకృతిం వైసార్వజితింగాయత్రీం తర్పణే వదేత్, తర్పణాంతే
చ శాంత్యర్థం జాతవేదసమీరయేత్ ౩౦. మానస్తోకేతి మంత్రం చ శాంత్యర్థం
ప్రజపేత్సుధీః, తతోఽపి త్ర్యంబకో మంత్రశ్శాంత్యర్థః పరికీర్తితః ౩౧ తచ్ఛంయో
రితి మంత్రం చ జపేచ్ఛాంత్యర్థమేవ తు, అతో దేవా ఇతి ద్వాభ్యాం సర్వాంగ
స్పర్శనం చరేత్. ౩౨. స్యోనా పృథివిమంత్రేణ భూమౌ కుర్యాత్ప్రణామకమ్,
యథావిధిం చ గోత్రాదీనుచ్చరేద్ద్విజసత్తమః ౩౩ ఏవం విధానం సంధ్యాయాః
ప్రాతఃకాలే ప్రకీర్తితమ్, సంధ్యాకర్మ సమాప్యాంతేఽగ్నిహోత్రం స్వయం
హునేత్. ౩౪. పంచాయతనపూజాం చ తతః కుర్యాత్సమాహితః, శివాం శివం
గణపతిం సూర్యం విష్ణుం తథార్చయేత్. ౩౫ పౌరుషేణ తు సూక్తేన వ్యాహృ
త్యా వా సమాహితః, మూలమంత్రేణ వా కుర్యాద్ధ్రీశ్చ తే ఇతి మంత్రతః. ౩౬.
భవానీం తు యజేన్మధ్యే తథేశాన్యాం తు మాధవమ్, ఆగ్నేయ్యాం గిరిజానాథం

---

౨౮. పశ్చాదుషసీం గాయత్రీమిత్యాదినామభిః గాయత్రీం తర్పయేదిత్యర్థః. ౨౯. జాతవేదసమితి "జాతవేదసే సునవామ సోమమి"తి మన్త్రః. ౩౦—౩౩. ఏవమితి. ఏతావత్పర్యన్తం కర్మ కృత్వా పశ్చాద్గాయత్రీం విసర్జయేదితి తత్త్వమ్. సన్ధ్యోత్తరం కృత్యమాహ—సన్ధ్యాకర్మేతి. ౩౪. హోమోత్తరం పంచాయతనపూజామాహ—పంచాయతనేతి. పంచాయతనదేవతా ఆహ—శివామితి. ౩౫. మూలమన్త్రేణ దేవ్యా మూలమన్త్రేణ మాయాబీజాద్యాత్మకేనేత్యర్థః. హ్రీశ్చ త ఇతి. తైత్తిరీయశాఖోక్త "హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ" ఇతి. మన్త్రేణేత్యర్థః. ౩౬. దేవీపంచాయతనే స్థాపనీయదేవతాస్థానాన్యాహ— భవానీమితి. భవానీం భవానీమూర్తిం హీరకమాణిక్యేన్ద్రనీలపద్మరాగాదిరత్ననిర్మితాం సువర్ణరౌప్యతామ్రాదిధాతునిర్మితాం వా పాషాణమృదాదినిర్మితాం వా మధ్యే స్థానే యజేత్. అత్ర పూర్వాదయః ప్రసిద్ధా ఏవ గ్రాహ్యాః న తు పూజ్యపూజకయోః ప్రాచీత్యాగమోక్తా ఇతి నిబన్ధ

గణేశం రక్షసాం దిశి ౩౭. వాయవ్యామర్చయేత్సూర్యమితి దేవస్థితిక్రమః, షోడశానుపచారాంశ్చ షోడశర్గ్భిర్హరేన్నరః ౩౮. దేవీమభ్యర్చ్య పురతో యజేదన్యాననుక్రమాత్, న దేవీపూజనాత్పుణ్యమధికం క్వచిదీక్ష్యతే. ౩౯. అతఏవ తు సంధ్యాసుసంధ్యోపాస్తిశ్శ్రుతీరితా, నాక్షతైరర్చయేద్విష్ణుం న తులస్యా గణేశ్వరమ్ ౪౦. దూర్వాభిర్నార్చయేద్దుర్గాం కేతకైర్న మహేశ్వరమ్, మల్లికాజాతికుసుమం కుటజం పనసం తథా ౪౧ కింశుకం వకుళం కుందం లోధ్రం తు కరవీరకమ్, శింశపాఽపరాజితాపుష్పంబంధూకాగస్త్యపుష్పకే. ౪౨. మదంతం సింధువారం చ పాలాశకుసుమం తథా, దూర్వాంకురం బిల్వదళం కుశమంజరికా తథా ౪౩. సల్లకీమాధవీపుష్పమర్కమందారపుష్పకమ్, కేతకీం కర్ణికారం చ కదంబకుసుమం తథా ౪౪. పున్నాగచంపకస్తద్వద్యూథికాతగరౌ తథా, ఏవమాదీని పుష్పాణిదేవీప్రియకరాణి చ. ౪౫ గుగ్గులస్యభవేద్ధూపో దీపస్స్యాత్తిలతైలతః, కృత్వేత్థం దేవతాపూజాం తతో మూలమనుం జపేత్. ౪౬. ఏవం పూజాం సమాప్యైవ వేదాభ్యాసం చరేద్బుధః, తతస్స్వవృత్త్యా కుర్వీత పోష్యవర్గార్థసాధనమ్. తృతీయే దినభాగే తు నియమేన విచక్షణః ౪౬

౪౭. ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

శ్రీదేవీపూజావిశేషః.

శ్రీనారద ఉవాచః— పూజావిశేషం శ్రీదేవ్యాః శ్రోతుమిచ్ఛామి మానద, యేనాశ్రితేన మనుజః కృతకృత్యత్వమావహేత్. ౧. శ్రీనారాయణ ఉవాచః—

కారాః. ౩౭. హరేద్దద్యాత్. అయం పక్షః పురుషసూక్తేన పూజాపక్షే. ౩౮. పురతః ప్రథమతో ముఖ్యాం దేవీం పూజయిత్వా అనంతరం విష్ణ్వాదిపూజనం కర్తవ్యమిత్యర్థః. ౩౯, ౪౦. దూర్వాభిర్నార్చయేద్దుర్గామితి. అయం నిషేధో దుర్గాయా ఏవ న త్వన్యదేవీవిగ్రహేషు. అగ్రే దేవీతుష్టికరపుష్పేషు దూర్వాయా గ్రహణాత్. శమీ దూర్వాంకురాశ్వత్థపల్లవైరిత్యాదినా దక్షిణామూర్తిసంహితాయాం దూర్వాయాః పూజాయాం స్వీకారాచ్చ. దేవీప్రియకరపుష్పాణ్యాహ— మల్లికాజాతీతి. ౪౧— సర్వపుష్పేషు కుందపుష్పం ప్రియకరం దేవ్యా ఇతి తు వామనపురాణమ్. ౪౫. తిలతైల ఇతి. ఘృతదీపోఽప్యపేక్షితః. వామదక్షిణభాగయోః దీపద్వయం దేయమిత్యర్థః. ౪౬. ఇత్థం పూజాం ప్రథమదివసభాగే సమాప్య ద్వితీయభాగే వేదాభ్యాసం కుర్యాదిత్యాహ— వేదాభ్యాసమితి. పోష్యవర్గాస్తు మాతాపితృగురుతత్పత్నీభార్యాసుతానాథాదయో ధర్మశాస్త్రప్రసిద్ధాః. ౪౭.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కంధే సప్తదశోఽధ్యాయః.

ఏకసప్తసద్రైస్తు పూజాయాం తు విశేషతః, ఉపచారాః సముచ్యన్తే కించిచ్చైవ కథానకమ్. పూర్వాధ్యాయే దివసప్రథమభాగకృత్యాన్తే పూజాం సంక్షేపతః శ్రుత్వా విశేషేణ జ్ఞాతుం పృచ్ఛతి. పూజావిశేషం శ్రీదేవ్యా ఇతి. ౧, ౨. భూతశుద్ధ్యాదికమితి. తచ్చ పూర్వముక్తమేవ.

దేవర్షేశ్శృణు వక్ష్యామి శ్రీమాతుః పూజనక్రమమ్, భుక్తిముక్తిప్రదం సాక్షా త్సర్వాపన్నివారణమ్ ౨. ఆచమ్య ప్రాణాన్ సంకల్ప్య భూతశుద్ధ్యాదికం చరేత్, మాతృకాన్యాసపూర్వం తు షడంగం న్యాసమాచరేత్ ౩. శంఖస్య స్థాపనం కృత్వా సామాన్యార్ఘ్యం విధాయ చ, పూజాద్రవ్యాణి చాస్త్రేణ ప్రోక్షయేత్తు మాన్త్రికః. ౪. గురోరనుజ్ఞామాదాయ తతః పూజాం సమారభేత్, పీఠపూజాం పురః కృత్వా దేవీం ధ్యాయేత్తతః పరమ్ ౫. ఆసనాద్యైః సారైశ్చ భక్తిప్రేమ యుతాన్సదా, స్నాపయేత్పరదేవీం తాం పంచామృతరసాదిభిః ౬. పౌండ్రేక్షురస పూర్ణైస్తు కలశైశ్శతసంఖ్యకైః, స్నాపయేద్యో మహేశానీం న స భూయోఽభి జాయతే. ౭. యశ్చ చూతరసైరేవం స్నాపయేజ్జగదంబికామ్, వేదపారాయణం కృత్వా రసేనేక్షూద్భవేన వా ౮. తద్గేహం నత్యజేన్నిత్యం రమాచైవ సరస్వతీ, యస్తు ద్రాక్షారసేనైవ వేదపారాయణం చరేత్ ౯. అభిషించేన్మహేశానీం సకుటుంబో నరో త్తమః, రసరేణుప్రమాణం చ దేవీలోకే మహీయతే. ౧౦ కర్పూరాగరుకాశ్మీర కస్తూరీపంకపంకిలైః, సలిలైస్స్నాపయేద్దేవీం వేదపారాయణం చరన్ ౧౧ భస్మీ భవంతి పాపాని శతజన్మార్జితాని చ, యో దుగ్ధకలశైర్దేవీం స్నాపయేద్వేద పాఠతః ౧౨. ఆకల్పం నివసేన్నిత్యం తస్మిన్నేవ క్షీరసాగరే, యస్తు దధ్నాఽభిషిం చేత్తాం దధికుల్యాపతిర్భవేత్.౧౩ మధునా చ ఘృతేనైవ తథా శర్కరయాపి చ, స్నాపయేన్మధుకుల్యాదినదీనాం స పతిర్భవేత్. ౧౪. సహస్రకలశైర్దేవీం స్నాపయ న్భక్తితత్పరః, ఇహ లోకే సుఖీ భూత్వాఽన్యలోకే సుఖీ భవేత్. ౧౫. క్షౌమం వస్త్రద్వయం దత్వా వాయులోకం సగచ్ఛతి, రత్ననిర్మితభూషాణాం దాతా నిధిపతిర్భవేత్. ౧౬. కాశ్మీరచందనం దత్వా కస్తూరీబిందుభూషితమ్, తథా సీమంతసిందూరం చరణేఽలక్తపత్రకమ్. ౧౭. ఇంద్రాసనే సమారూఢో భవే ద్దేవపతిః పరః, పుష్పాణి వివిధాన్యాహుః పూజాకర్మణి సాధవః ౧౮. తాని దత్వాయథాలాభం కైలాసం లభతే స్వయమ్, బిల్వపత్రాణ్యమోఘాని యో

మాతృకాన్యాసః ప్రసిద్ధ ఏవ షడంగన్యాసో నామ మాస్య దేవతామన్త్రస్య షడంగన్యాసః. ౩. శంఖస్థాపనమపి ప్రసిద్ధమేవ. అస్త్రేణ అస్త్రజలేన ఫట్ మన్త్రజలేన. ౪. పీఠపూజా దేవతాయాః ఆసనపూజా ఏతే సర్వే ప్రకారాః శారదాతిలకాదినిబన్ధేషు స్పష్టాస్త ఏవ వేదితవ్యాః. ౫, ౬ రసాదిభిరిత్యత్రాదిపదగ్రాహ్యానాహ—పౌండ్రేక్షురసేతి. ౭. వేదపారాయణమితి. అనేకదివససాధ్య మనుష్ఠానమేతత్. ౮—౧౩. మధుకుల్యాదయో నద్యో దేవలోకే సన్తీతి తైత్తిరీయశాఖాయా ముక్తమ్. ౧౪—౧౬. చరణేఽలక్తపత్రకమితి. అలక్తకరసేన స్త్రియో లతాదిరూపం శోభాయ మానం చరణే లిఖన్తి తద్గ్రాహ్యమ్. ౧౭—౧౯. బిల్వపత్రత్రయే ఇతి. బిల్వపత్రస్య యత్పర్ణ

దద్యాత్ప్రకాశ_క్తయే. ౧౯. తస్య దుఃఖం కదాచిచ్చ క్వచిచ్చ న భవిష్యతి, బిల్వపత్రత్రయే రక్తచందనేన తు సంలిఖేత్. ౨౦. మాయాబీజత్రయం యత్నాత్సుస్ఫుటం చాతిసుందరమ్, మాయాబీజాదికం నామ చతుర్థ్యంతం సముచ్చరేత్. ౨౧. నమోంతం పరయా భక్త్యా దేవీచరణపంకజే, సమర్పయేన్మహాదేవ్యై కోమలం తచ్చ పత్రకమ్. ౨౨. య ఏవం కురుతే భక్త్యా మనుత్వం లభతే హి సః, యస్తు కోటిదళైరేవం కోమలైరతినిర్మలైః ౨౩. పూజయేద్భువనేశానీం బ్రహ్మాణ్డాధిపతిర్భవేత్, కుందపుష్పైర్నవీనైస్తులులితైరష్టగంధతః. ౨౪. కోటిసంఖ్యైః పూజయేత్తు ప్రాజాపత్యం లభేద్ధ్రువమ్, మల్లికామాలతీపుష్పైరష్టగంధేనలోలితైః. కోటిసంఖ్యైః పూజయా తు జాయతే స చతుర్ముఖః, దశకోటిభిరప్యేవం తైరేవకుసుమైర్మునే. ౨౫. విష్ణుత్వం లభతే మర్త్యో యత్సురేష్వపి దుర్లభమ్, విష్ణునైతద్వ్రతం పూర్వం కృతం స్వపదలబ్ధయే. ౨౬. శతకోటిభిరప్యేవం సూత్రాత్మత్వం వ్రజేద్ధ్రువమ్, వ్రతమేతత్పురా సమ్యక్ కృతం భక్త్యా ప్రయత్నతః. ౨౭. తేన వ్రతప్రభావేన హిరణ్యోదరతాం వ్రజేత్, జపాకుసుమపుష్పస్య బంధూకకుసుమస్య చ. ౨౮. దాడిమీకుసుమస్యాపి విధిరేష ఉదీరితః, ఏవమన్యాని పుష్పాణి శ్రీదేవ్యై విధినార్పయేత్. ౩౦. తస్య పుణ్యఫలస్యాంతన్న జానాతీశ్వరోఽపి సః, తత్తదృతూద్భవైః పుష్పైర్నామసహస్రసంఖ్యయా. ౩౧. సమర్పయేన్మహాదేవ్యై ప్రతివర్షమతంద్రితః, య ఏవం కురుతే భక్త్యా మహాపాతకసంయుతః. ౩౨. ఉపపాతకయుక్తోఽపి ముచ్యతే సర్వపాతకైః, దేహాంతే శ్రీపదాంభోజం దుర్లభం దేవసత్తమైః ౩౩. ప్రాప్నోతి సాధకవరో మునే నాస్త్యత్ర సంశయః, కృష్ణాగరుం సకర్పూరం చందనేన సమన్వితమ్. ౩౪. సిహ్లాకం చాజ్యసంయుక్తం గుగ్గులేన సమన్వితమ్, ధూపం దద్యాన్మహాదేవ్యై యేనస్యాద్ధూపితం గృహమ్. ౩౫. తేన ప్రస

త్రయమస్తి తస్మిన్పర్ణత్రయేఽపి మాయాబీజత్రయం రక్తచన్దనేన లిఖిత్వా 'హ్రీం భువనేశ్వర్యై నమ' ఇత్యాదికం మన్త్రముక్త్వా తద్బిల్వపత్రం కోమలం దేవ్యై సమర్పయేదిత్యర్థః. ౨౦—౨౩. కున్దపుష్పైరితి. తస్మిన్నపి పుష్పేఽష్టగన్ధేన మాయాబీజం లిఖేదిత్యర్థః. శాక్తాష్టగన్ధశ్చ "జటామాంసీ కపియుతా శక్తేర్గన్ధాష్టకం విదుః" ఇత్యనేన శారదాతిలకేఽఉక్తః. ఇమాన్యనుష్ఠానాన్యనేకదివససాధ్యాని. ౨౪—౨౬. కృతం హిరణ్యగర్భేణేత్యర్థః. ౨౭. వ్రజేద్గత ఇత్యర్థః. హిరణ్యోదరతాం హిరణ్యగర్భతాం బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదయో హిరణ్యగర్భస్యాంశాః. స చ హిరణ్యగర్భః కశ్చిత్ పూర్వజన్మని జీవః స్థితః. స చ కర్మోపాసనయా ద్వితీయజన్మని హిరణ్యగర్భో జాత ఇతి బృహదారణ్యకే స్పష్టమ్. తద్వ్యాఖ్యాయాం చాస్మాభిః స్పష్టీకృతమ్. తథా చైతాదృశానుష్ఠానేన ఏతైస్తత్పదం లబ్ధమిత్యుక్తం యుక్తమేవేతి. ౨౯, ౩౦. నామసహస్రం ద్వాదశస్కన్ధే వక్ష్యమాణం కూర్మపురాణోక్తం లలితోపాఖ్యానోక్తం వా. ౩౧, ౩౨. శ్రీపదామ్భోజం దేవీపదామ్భోజమ్. ౩౩—౪౪

న్నా దేవేశీ దదాతి భువనత్రయమ్, దీపం కర్పూరఖండైశ్చ దద్యాద్దేవ్యై నిరంత
రమ్. ౩౬ సూర్యలోకమవాప్నోతి నాత్ర కార్యా విచారణా, శతదీపాంస్తథా
దద్యాత్సహస్రాన్వా సమాహితః. ౩౭ నైవేద్యం ప్రతతో దేవ్యాః స్థాపయే
త్పర్వతాకృతిమ్, లేహ్యైశ్చోష్యైస్తథా పేయైర్భక్ష్యైస్సుసమాహితైః ౩౮
నానాఫలాని దివ్యాని స్వాదూని రసవంతి చ, షట్సహస్రశీతాన్నాని దద్యాద్దే
వ్యై నిరంతరమ్ ౩౯ తృప్తాయాం శ్రీమహాదేవ్యాం భవేత్తృప్తం జగత్త్రయమ్,
యతస్తదాత్మకం సర్వం రజ్జౌ సర్పో యథా తథా ౪౦ తతః పానీయకం దద్యా
చ్ఛుభం గంగాజలం మహత్, కర్పూరవాసనాసంయుక్తం శీతలం కలశస్థితమ్ ౪౧
తాంబూలం చ తతో దేవ్యై కర్పూరశకలాన్వితమ్, ఏలాలవంగసంయుక్తం ముఖ
సౌగంధ్యదాయకమ్. ౪౨ దద్యాద్దేవ్యై మహాభక్త్యా యేన దేవీ ప్రసీదతి, మృదంగ
వీణామురజాఢక్కాదుందుభినిస్స్వనైః ౪౩. తోషయేజ్జగతాం ధాత్రీం గాయ
నై రతిమోహనైః, వేదపారాయణైః స్తోత్రైః పురాణాదిభిరప్యుత ౪౪ ఛత్రం
చ చామరే ద్వే చ దద్యాద్దేవ్యై సమాహితః, రాజోపచారాన్ శ్రీదేవ్యై నిత్య
మేవ సమర్పయేత్. ౪౫. ప్రదక్షిణాం నమస్కారం కుర్యాద్దేవ్యా అనేకధా,
క్షమాపయేజ్జగద్ధాత్రీం జగదంబాం ముహుర్ముహుః. ౪౬. సకృత్స్మరణమాత్రేణ
యత్ర దేవీ ప్రసీదతి, ఏతాదృశోపచారైశ్చ ప్రసీదేదత్ర కః స్మయః. ౪౭. స్వభా
వతో భవేన్మాతా పుత్రేఽతి కరుణావతీ, తేన భక్తౌ కృతాయాం తు వక్తవ్యం కింతతః,
పరమ్. ౪౮. అత్ర తే కథయిష్యామి పురావృత్తం సనాతనమ్, బృహద్రథస్య
రాజర్షేః ప్రియం భక్తిప్రదాయకమ్. ౪౯ చక్రవాకో భవేత్పక్షీ క్వచిద్దేశే హిమా
లయే, భ్రమన్నానావిధాన్దేశాన్స్వయయా కాశీపురం ప్రతి. ౫౦. అన్నపూర్ణామహా
స్థానే ప్రారబ్ధవశతో ద్విజః, జగామ లీలయా తత్ర కణలోభాదనాథవత్. ౫౧.
కృత్వా ప్రదక్షిణామేకాం జగామ సవిహాయసా, దేశాంతరం విహాయైవ పురీం
ముక్తిప్రదాయినీమ్ ౫౨. కాలాంతరే మమారాసౌ గతస్స్వర్గపురీం ప్రతి, బుభు
జే విషయాన్సర్వాన్దివ్యరూపధరో యువా. ౫౩. కల్పద్వయం తతో భుక్త్వా పునః
పాపభువం ప్రతి, క్షత్రియాణాంకులే జన్మ ప్రాప సర్వోత్తమోత్తమమ్ ౫౪ బృహద్ర
థేతి నామ్నా భూత్ప్రసిద్ధః క్షితిమండలే, మహాయజ్వా ధార్మికశ్చ సత్యవాదీ జితేంద్రియః.
౫౫. త్రికాలజ్ఞస్సార్వభౌమో యమీ పరపురంజయః, పూర్వజన్మస్మృతిస్తస్య వర్త

బృహద్రథస్యేతి. అయం చ శాకాయన్యమునేః శిష్య ఇతి మైత్రాయణీయోపనిషది స్పష్టమ్. ౪౯,
౫౦. కణలోభాద్ధాన్యకణలోభాత్. ౫౧, ౫౬. క్రందన్తీం జనస్త్రీమ్. ఊషుః స్థితవన్తః ౫౭—
౬౫. నిత్యా శ్రుత్యైవ చోదితేతి. అహరహస్సంధ్యాముపాసీతేతి శ్రుత్యా దేవ్యుపాసనైవ నిత్యా

తేదుస్స్వభా భువి. ౧౬ ఇతి శ్రుత్వా కింవదంతీం మునయస్సముపాగతాః,కృతాతిథ్యా
నృపేంద్రేణ విష్టరేషూషు రేవ తే. ౧౭. పప్రచ్ఛుర్మునయస్సర్వే సంశయోఽ
స్తిమహాన్నృప, కేన పుణ్యప్రభావేన పూర్వజన్మస్మృతిస్తవ. ౧౮. త్రికాలజ్ఞాన
మేవాపి కేన పుణ్యప్రభావతః, జ్ఞానం తవేతి తజ్జ్ఞాతుమాగతాస్స్మ తవాంతికమ్.
౧౯. వద నిర్వ్యాజయా వృత్త్యా తదస్మాకం యథాతథమ్. నారాయణఉవాచ—
ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా రాజా పరమధార్మికః. ౨౦. ఉవాచ సకలం బ్రహ్మస్త్రి
కాలజ్ఞానకారణమ్, శ్రూయతాం మునయస్సర్వే మమ జ్ఞానస్య కారణమ్. ౨౧.
చక్రవాకస్థితః పూర్వం నీచయోనిగతోఽపి వా,అజ్ఞానతోఽపి కృతవానన్నపూర్ణాం
ప్రదక్షిణామ్ ౨౨. తేన పుణ్యప్రభావేన స్వర్గే కల్పద్వయస్థితిః, త్రికాలజ్ఞానతా
వ్యస్మిన్నభూజ్జన్మని సువ్రతాః. ౨౩. జ్ఞాతే వై జగదంబాయాః పదస్మృతిఫలం కియత్,
స్మృత్వా తన్మహిమానంతు పతంత్యశ్రూణి మేఽనిశమ్. ౨౪. ధిగస్తు జన్మ తేషాం
వై కృతఘ్నానాం తు పాపినామ్,యే సర్వమాతరం దేవీం స్వోపాస్యాం న భజంతిహి.
౨౫. న శివోపాసనా నిత్యా న విష్ణూపాసనా తథా, నిత్యోపాస్తిః పరాదేవ్యా
నిత్యాశ్రుత్యైవ చోదితా. ౨౬ కిం మయా బహు వక్తవ్యం స్థానే సంశయవ
ర్జితే, సేవనీయం పదాంభోజం భగవత్యా నిరంతరమ్. ౨౭ నాతః పరతరం కించిద
ధికం జగతీతలే, సేవనీయా పరా దేవీ నిర్గుణా సగుణాథవా. ౨౮. నారాయణ
ఉవాచ—ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా రాజర్షేర్ధార్మికస్య చ, ప్రసన్నహృదయా
స్సర్వే గతాస్స్వస్వనికేతనమ్ ౨౯. ఏవం ప్రభావా సా దేవీ తత్పూజాయాః
ఫలం కియత్, అస్తీతి కేన ప్రష్టవ్యం వక్తవ్యం వా నకేనచిత్. ౩౦. యేషాంతుజ
న్మసాఫల్యం తేషాం శ్రద్ధాతు జాయతే, యేషాంతు జన్మసాంకర్యం తేషాం శ్రద్ధా
నజాయతే. ౩౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే అష్టాదశోఽధ్యాయః

మాధ్యాహ్నికసంధ్యాదిః.

నారాయణఉవాచ— అథాతశ్శ్రూయతాం బ్రహ్మన్ సంధ్యాం మాధ్యా

విహితేత్యర్థః. ౨౬—౨౮. గతా మునయః. ౨౯. యదాఽజ్ఞానకృతప్రదక్షిణాయా ఇదం ఫలం
రాజర్షేర్జాతం తదా భక్త్యా యః పూజాం కరోతి తస్య ఫలం న కేనచిత్ప్రష్టవ్యం న కేనచిద్వ
క్తవ్యమిత్యర్థః. ౩౦, ౩౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కంధే ఽష్టాదశోఽధ్యాయః.

చతుర్వింశతిభిః పద్యైరహ్నో భాగే చతుర్థకే, మధ్యసంధ్యాహ్నికరణం ప్రోచ్యతేఽత్ర
సమాసతః. దివసస్య తృతీయభాగకృత్యముక్త్వా చతుర్థభాగకృత్యమాహ—అథాత ఇతి.అథ వృత్త్యా

హ్నికీం శుభామ్, యదనుష్ఠానతో పూర్వం జాయతేఽత్యుత్తమం ఫలమ్. ౧ సావిత్రీం యువతీం శ్వేతవస్త్రాం చైవ త్రిలోచనామ్, వరదాం చాక్షమాలాఢ్యాం త్రిశూలాభయహస్తకామ్. ౨. వృషారూఢాం యజుర్వేదసంహితాం రుద్రదేవతామ్, తమోగుణయుతాం చైవ భువర్లోకవ్యవస్థితామ్. ౩ ఆదిత్యమార్గసంచారకర్త్రీం మాయాం నమామ్యహమ్, ఆదిదేవీమథ ధ్యాత్వా ఆచమనాది చ పూర్వవత్. ౪. అథ చార్ఘ్యప్రకరణం పుష్పాణి చినుయాత్తతః, తదలాభే బిల్వపత్రం తోయేనామిశ్రయేత్తతః. ౫ ఊర్ధ్వం చ సూర్యాభిముఖం త్రిరర్ఘ్యం ప్రతిపాదయేత్, ప్రాతస్సంధ్యాదివత్సర్వముపసంహారపూర్వకమ్. ౬ మధ్యాహ్నే కేచిదిచ్ఛంతి సావిత్రీం తు తదిత్యృచమ్, అసంప్రదాయాత్తత్కార్యం కార్యహానిస్తు జాయతే ౭. కారణం సంధ్యయోశ్చాత్ర మందేహా నామ రాక్షసాః, భక్షితుం సూర్యమిచ్ఛంతి కారణం శ్రుతిచోదితమ్. ౮. అతస్తు కారణాద్విప్రస్సంధ్యాం కుర్యాత్ప్రయత్నతః, సంధ్యయోరుభయోర్నిత్యం గాయత్ర్యా ప్రణవేన చ. ౯. అంభస్తు ప్రక్షిపేత్తత్రైవ నాన్యథా శ్రుతిఘాతకః, ఆకృష్ణేనేతి మంత్రేణ పుష్పైర్వాంబువిమిశ్రితమ్. ౧౦. అలాభే బిల్వదూర్వాదిసూత్రేణోక్తేన పూర్వకమ్, అర్ఘ్యం దద్యాత్ప్రయత్నేన సాంగసంధ్యాఫలం లభేత్. ౧౧. అత్రైవ తర్పణం వక్ష్యే శృణు దేవర్షిసత్తమ, భువః పునః పూరుషం తు తర్పయామి నమో నమః. ౧౨. యజుర్వేదం తర్ప

పోష్యవర్గపోషణనిమిత్తార్థసమ్పాదనోత్తరమతః శ్రుతిప్రోక్తత్వాద్ధేతోరిత్యర్థః. అపూర్వం తత్సంజ్ఞకం ఫలమిత్యర్థః. ౧. అత్ర సర్వమనుష్ఠానం ప్రాతస్సన్ధ్యావదేవేతి ధ్యానమేవ విశేషమాహ—సావిత్రీమితి తన్నామ్నీం గాయత్రీమిత్యర్థః. ౨ యజుర్వేదసంహితాం యజుర్వేదముద్గిరన్తీమిత్యర్థః. రుద్రదేవతాం రుద్రోపాస్యామ్. ౩. మాయాం శాబలబ్రహ్మరూపిణీమ్. ౪ ౫. ఊర్ధ్వమర్ఘ్యం క్షిప్త్వా అన్యత్సర్వం కృత్యం జపాదికం పూర్వవత్ప్రతిపాదయేత్ సాధయేదిత్యర్థః. ౬. మధ్యాహ్నసన్ధ్యాయాం గాయత్ర్యా అర్ఘ్యదానం ప్రాప్తం నిషేధతి—మధ్యాహ్నే ఇతి. అసమ్ప్రదాయమితి. తస్మాన్న కర్తవ్యమిత్యర్థః. ౭. తత్ర హేతుమాహ—కారణమితి. అయం భావః ఉభయోస్సన్ధ్యయోః మన్దేహా నామ రాక్షసాః సూర్యం భక్షితుమిచ్ఛన్తి తేషాం నాశనం న సామాన్యమన్త్రేణ భవతీత్యమోఘాప్రతిహతగాయత్రీమన్త్రేణైవార్ఘ్యదానం యుక్తమ్. తాదృశసామర్థ్యవతోఽన్యమన్త్రస్యాభావాత్. మధ్యాహ్నే తు న దైత్యనాశార్థమర్ఘ్యం ప్రక్షిప్యతే. కిన్తు సూర్యప్రీత్యర్థమేవ. తత్ర సూర్యమన్త్రేణైవ ఆకృష్ణేనేత్యనేన హంసః శుచిషదిత్యనేన వా తస్యార్ఘ్యస్య ప్రక్షేపేణ నిర్వాహేఽమోఘగాయత్రీమన్త్రస్యాస్థానే వినియోజనే కార్యహానిరూపానర్థాదికం భవేదేవేతి కారణం శ్రుతిచోదితమిత్యన్వయః. ౮. గాయత్ర్యా ప్రణవేన చేతి. ప్రణవేన యుక్తయా గాయత్ర్యా సన్ధ్యయోరుభయోః సన్ధ్యానిమిత్తమర్ఘ్యదానం కుర్యాదిత్యర్థః. ౯. అంభస్తు ప్రక్షిపేదితి. తేన హేతునా గాయత్రీమన్త్రేణైవ సన్ధ్యయోరర్ఘ్యం ప్రక్షిపేదిత్యర్థః. ఆకృష్ణేనేతి అత్ర మధ్యాహ్నసన్ధ్యాయామితి శేషః. ౧౦, ౧౧. మధ్యాహ్నసన్ధ్యాంగతర్పణమాహ—అత్రై

యాంబి మండలం తర్పయామిచ,హిరణ్యగర్భంచ తథాంతరాత్మానం తథైవచ.౧౩
సావిత్రీం చ తతో దేవమాతరం సాంకృతింతథా,సంధ్యాం తథైవ యువతీం రుద్రా
ణీం నీమృజాంతథా. ౧౪. సర్వార్థానాం సిద్ధికరీం సర్వమంత్రార్థసిద్ధిదామ్,భూర్భువ
స్స్వః పూరుషంతుఇతి మధ్యాహ్నతర్పణమ్.౧౫. ఉదుత్యమితిసూక్తేన సూర్యోప
స్థానమేవచ,చిత్రందేవానామితి చ సూర్యోపస్థానమేవచ.౧౬ తతో జపం ప్రకుర్వీత
మంత్రసాధనతత్పరః, జపస్యాపి ప్రకారం తు వక్ష్యామి శృణు నారద.౧౭ కృత్వో
త్తానౌ కరౌ ప్రాతస్సాయంచాధః కరౌతథా,మధ్యాహ్నేహృదయస్థౌతుకృత్వా
జపముదీరయేత్. ౧౮. పర్వద్వయమనామిక్యాః కనిష్ఠాదిక్రమేణతు, తర్జనీ మూల
పర్యంతం కరమాలా ప్రకీర్తితా. ౧౯. గోఘ్నః పితృఘ్నో మాతృఘ్నో భ్రూణహా
గురుతల్పగః,బ్రహ్మస్వక్షేత్రహారీ చ యశ్చవిప్రస్సురాం పిబేత్.౨౦ స గాయత్ర్యాః
సహస్రేణ పూతో భవతి మానవః, మానసం వాచికం పాపం విషయేంద్రియసం
గజమ్.౨౧. తత్కిల్బిషం నాశయతి త్రీణి జన్మాని మానవః, గాయత్రీం యో నజా
నాతివృథా తస్య పరిశ్రమః. ౨౨. పఠేచ్చ చతురో వేదాన్ గాయత్రీం చైకతో
జపేత్, వేదానాం చావృతేస్తద్వద్గాయత్రీజపఉత్తమః. ౨౩. ఇతి మధ్యాహ్న
సంధ్యాయాః ప్రకారః కీర్తితో మయా, అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి బ్రహ్మయజ్ఞ
విధిక్రమమ్. ౨౪.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మయజ్ఞాదివిధిః.

నారాయణఉవాచ—త్రిరాచమ్య ద్విజః పూర్వం ద్విర్మార్జనమథాచరేత్,
ఉపస్పృశ్య సవ్యపాణిం పాదౌ చ ప్రోక్షయేత్తతః ౧. శిరసి చక్షుషి తథా నాసా
యాం శ్రోత్రదేశకే, హృదయే చ తథా మౌళౌ ప్రోక్షణం సమ్యగాచరేత్. ౨.
దేశకాలౌ సముచ్చార్య బ్రహ్మయజ్ఞమథాచరేత్, ద్వౌ దర్భౌ దక్షిణే హస్తే
వామే త్రీనాసనే సకృత్. ౩. ఉపవీతే శిఖాయాం చ పాదమూలే సకృత్సకృత్,
విముక్తయే సర్వపాపక్షయార్థం చైవ మేవహి. ౪ సూత్రోక్తదేవతాప్రీత్యై బ్రహ్మ

వేతి. అత్రాపీత్యర్థః. పునర్భువః పదాదనన్తరమిత్యర్థః. ౧౨—౧౪. పూరుషం తు తర్పయామీతి
శేషః. ౧౫—౨౧. త్రీణి జన్మాని జన్మత్రయోద్భవానీత్యర్థః. ౨౨—౨౪.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

అర్థాధికైశ్చతుఃపంచాశత్పద్యైస్తు తతః పరమ్, బ్రహ్మయజ్ఞాదికం సర్వముచ్యతేఽత్ర సమా
సతః. ప్రతిజ్ఞాతం బ్రహ్మయజ్ఞవిధిమాహ—త్రిరాచమ్యేతి. ౧, ౨. త్రీన్దర్భానిత్యర్థః. ౩. సకృత్స
కృదేకైకో దర్భ ఇత్యర్థః. ౪. సూత్రోక్తేతి. యస్య యస్య యత్సూత్రం తదుక్తదేవతాప్రీత్యై ఇత్యర్థః

యజ్ఞం కరోమ్యహమ్, గాయత్రీం త్రిర్వేత్యూర్ధ్వం చాగ్నిమీళే తతఃపరమ్. ౫. యదంగేతి తతః ప్రోచ్య అగ్నిర్వై ఇతి కీర్తయేత్, అథ మహావ్రతం చైవ పంథా ఏతచ్చ కీర్తయేత్. ౬. అథాతస్సంహితాయాశ్చ విదామఘవన్నిత్యపి, మహావ్రతస్యేతి తథా ఇషేత్వోర్జే ఇతీవహి. ౭ అగ్న ఆయాహి చేత్యేవం శన్నో దేవీరితీతి చ, అథైతస్య సమామ్నాయో వృద్ధిరాదైజితీవహి ౮. అథ శిక్షాం ప్రవక్ష్యామి పంచసంవత్సరేతి చ, మయరసతజభేత్యేవ గౌర్గ్మా ఇత్యేవ కీర్తయేత్. ౯. అథాతో ధర్మజిజ్ఞాసాం అథాతో బ్రహ్మ ఇత్యపి, తచ్ఛంయోరితి చ ప్రోచ్య బ్రహ్మణే నమ ఇత్యపి. ౧౦. తర్పణం చైవ దేవానాం తతః కుర్యాత్ప్రదక్షిణమ్, ప్రజాపతిశ్చ బ్రహ్మా చ వేదా దేవాస్తథర్షయః. ౧౧. సర్వాణి చైవ ఛందాంసి తథోంకార స్తథైవ చ, వషట్కారో వ్యాహృతయస్సావిత్రీ చ తతఃపరమ్. ౧౨. గాయత్రీ చైవ యజ్ఞాశ్చ ద్యావాపృథివీ ఇత్యపి, అంతరిక్షం త్వహోరాత్రాణి చ సంఖ్యా అతఃపరమ్ ౧౩. సిద్ధాస్సముద్రా నద్యశ్చ గిరయశ్చ తతఃపరమ్, క్షేత్రౌషధివనస్పత్యో గంధర్వాప్సరసస్తథా. ౧౪. నాగావయాంసి గావశ్చ సాధ్యా విప్రాస్తథైవ చ, యక్షా రక్షాంసి భూతానీత్యేవమంతాని కీర్తయేత్. ౧౫. అథోనివీతీ భూత్వా చ ఋషీన్సంతర్పయేదపి, శతర్చినో మాధ్యమాశ్చ గృత్సమద స్తథైవ చ. ౧౬ విశ్వామిత్రో వామదేవో ఽత్రిర్భరద్వాజ ఏవ చ, వసిష్ఠశ్చ ప్రగాథశ్చ పావమాన్య స్తతఃపరమ్. ౧౭. క్షుద్రసూక్తామహాసూక్తాస్సనకశ్చ సనందనః, సనాతన స్తథైవాత్ర సనత్కుమార ఏవ చ. ౧౮. కపిలా సూరినామానౌ వోహలిః పంచశీర్షకః, ప్రాచీనావీతినా తచ్చ కర్తవ్యమథ తర్పణమ్. ౧౯. సుమంతుజైమినీవైశంపాయనః పైలసూత్రయుక్, భాష్యభారతపూర్వం చ మహాభారతఇత్యపి. ౨౦. ధర్మాచార్యా ఇమేసర్వేతృప్యం

బ్రహ్మయజ్ఞే జప్యమన్త్రానాహ—గాయత్రీమితి. ౫—౯. అథాతో బ్రహ్మ ఇత్యపీతి. అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసేతి సూత్రమిత్యర్థః. బ్రహ్మణే నమ ఇత్యపీతి. "నమో బ్రహ్మణే నమో అస్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః ఇత్యాదికో" మన్త్ర ఇత్యర్థః. ఏతే చ మన్త్రాః ఋగ్వేదినాం ప్రసిద్ధా ఏవేతి నాత్ర గౌరవాల్లిఖ్యన్తే. అత్ర యస్య యా శాఖా తస్యాః క్రమేణ అధ్యాయ ఏకో ద్వౌ వా అర్ధాధ్యాయో వా నిరన్తరం పఠనీయ ఇతి తు పురాణాన్తరాత్ స్మృత్యన్తరాచ్చ బోధ్యమ్. ౧౦. తర్పణీయదేవతా ఆహ—తర్పణం చైవ దేవానామితి. అత్ర స్వస్వసూక్తా ఏవ తర్పణీయదేవతా గ్రాహ్యాః. ఉదాహరణార్థం త్వత్రాశ్వలాయనసూత్రోక్తా ఏవ ప్రదర్శ్యన్తే. ౧౧, ౧౨. ద్యావాపృథివీతి. ఏకదేవతాస్థలే తృప్యత్వితి ద్విదేవతాస్థలే తృప్యతామితి బహుదేవతాస్థలే తృప్యన్త్వితి ప్రయోగః. తృపప్రీణన ఇత్యస్య ధాతోః పరస్మైపదిత్వాత్. ౧౩. క్షేత్రౌషధివనస్పతిగన్ధర్వాప్సరసస్తృప్యన్త్విత్యేకో మన్త్రః. ౧౪. ఏవమన్తాని తృప్యన్త్విత్యేకో మన్త్రః. ౧౫—౧౯. సుమన్తుజైమినివైశమ్పాయనపైలసూత్రభాష్య భారత మహాభారతధర్మాచార్యాస్తృప్యన్త్విత్యేకో మన్త్రః. సూత్రాద్యనురోధాత్. ౨౦. ఏవం జానన్తి బాహవిగార్గ్యగౌతమశాకల్యబాభ్రవ్యమాణ్డవ్య

త్వితి చ కీర్తయేత్, జానంతి బాహవీగార్గ్యగౌతమాశ్చైవ శాకలః. ౨౧. బాభ్రి
వ్యమాణ్డవ్యయుతో మాణ్డూకేయస్తతఃపరమ్, గర్గీవా చక్రవీచైవ వడబా ప్రాతి
థేయికా. ౨౨. సులభాయుక్తమైత్రేయీకహోలశ్చతతఃపరమ్,కౌషీతకం మహాకౌషీ
తకం వైతర్పయేత్తతః. భారద్వాజం చ పైంగ్యం చ మహాపైంగ్యం సుయజ్ఞకమ్,
సాంఖ్యాయనమైతరేయం మహైతరేయమేవ చ ౨౪. బాష్కలం శాకలం చైవ సు
జాతవక్త్రమేవ చ, ఔద వాహిం చ సౌజామిం శౌనకం చాశ్వలాయనమ్ ౨౫. యే
చాన్యేపర్వఆచార్యాస్తే సర్వే తృప్తిమాప్నుయుః,పకేచాస్మత్కులేజాతాఅపుత్రా
గోత్రిణో మృతాః. ౨౬. తే గృహ్ణంతు మయా దత్తం వస్త్రనిష్పీడనోదకమ్,ఏవం
తే బ్రహ్మయజ్ఞస్య విధిరుక్తో మహామునే. ౨౭. యశ్చాయం కురుతే బ్రహ్మయజ్ఞస్య
విధిముత్తమమ్, సర్వవేదాంగపాఠస్య ఫలమాప్నోతి సాధకః. ౨౮. వైశ్వదేవం
తతః కుర్యాన్నిత్యశ్రాద్ధం తథైవచ, అతిథిభ్యోఽన్నదానం చ నిత్యమేవ సమాచ
రేత్. ౨౯. గోగ్రాసం చ తతో దత్వా భుంజీత బ్రాహ్మణైస్సహ, అహ్నస్తు పంచమే
భాగే ప్రకుర్యాదేతదుత్తమమ్. 30. ఇతిహాసపురాణాద్యైష్షష్ఠసప్తమకౌనయేత్
అష్టమే లోకయాత్రాతు బహిస్సంధ్యాం తతః పునః. 3౧. అథ సాయంతనీం
సంధ్యాం ప్రవక్ష్యామి మహామునే,యదనుష్ఠానమాత్రేణ మహామాయా ప్రసీదతి
3౨. ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య సాధకః స్థిరమానసః, బద్ధపద్మాసనో యోగీసాయం
కాలేస్థిరో భవేత్. 33. శ్రుతిస్మృత్యాదికర్మాదౌ సగర్భః ప్రాణసంయమః,అగర్భ
ధ్యానమాత్రం తుసచామంత్రః ప్రకీర్తితః. 3౪. భూతశుద్ధ్యాదికం కృత్వానాన్యథా
కర్మకీర్తితమ్. సలక్ష్ణో దేవతాంధ్యాత్వాపూరకుంభకరేచకైః. 3౫ ధ్యానంప్రకుర్యా
త్సంధ్యాయాంసాయంకాలే విచక్షణః, వృద్ధాం సర్వస్వతీ దేవీంకృష్ణాంగీంకృష్ణవాస
సమ్. 3౬. శంఖచక్రగదాపద్మహస్తాం గరుడ వాహనామ్,నానారత్నలసద్భూషాంక్వణ
న్మంజీరమేఖలామ్. 3౭. అనర్ఘ్యరత్నమకుటాం తారహారావలీయుతామ్, తాటంక
బద్ధమాణిక్యకాంతిశోభికపాలకామ్. 3౮. పీతాంబరధరాం దేవీంసచ్చిదానందరూపి
ణీమ్, సామవేదేన సహితాం సంయుతాం సత్యవర్త్మనా 3౯. వ్యవస్థితాం చ
స్వర్లోకే ఆదిత్యపథగామినీమ్,ఆవాహయామ్యహం దేవీమాయాంతీం సూర్యమణ్డ

మాండూకేయాస్తృప్యన్త్వితి తేషాం మన్త్రః. ౨౧. గార్గీ వాచక్నవీ తృప్యతు. బడబా ప్రాతిథేయీ
తృప్యతు. సులభా మైత్రేయీ తృప్యతు. ౨౨—౨౪. సూత్రాణాం బహుత్వాత్ మునేశ్చ సర్వజ్ఞ
త్వాదాశ్వలాయనసూత్రోక్తకతిచిద్దేవతాత్యాగేఽన్యాసాం చ గ్రహణేఽపి న దోషః. ౨౫. యే
కే చాస్మత్కులే ఇత్యనేనైవ పితృతర్పణం సూచితం తదపి కర్తవ్యమ్. ౨౬—30. షష్ఠసప్తమ
భాగౌ. 3౧. 3౫. సాయం సన్ధ్యాధ్యానమాహ—ధ్యానం ప్రకుర్యాదితి. 3౬—
3౮. సామవేదేన సహితాం సామవేదముద్గిరన్తీమ్. 3౯, ౪౦. అత్ర యద్యపి ధ్యానం కృత్వా
వాహనే

లాత్. ౪౦. ఏవం ధ్యాత్వా చ తాం దేవీం సంధ్యాసంకల్పమాచరేత్, ఆపోహి ష్ఠేతి మంత్రేణ అగ్నిశ్చేతి తథా వచ. ౪౧. ఇదధ్యాదాచమనాదిం శేషం పూర్వవ దీరితమ్, గాయత్రీమంత్రముచ్చార్య శ్రీనారాయణప్రీతయే ౪౨. అర్ఘ్యం దద్యాచ్చ సూర్యాయ సాధకశ్శుద్ధమానసః, ఉభౌ పాదౌ సమౌ కృత్వా హ్యాసే ధృత్వా జలాంజలిమ్.౪౩ దేవం ధ్యాత్వా మణ్డలస్థం త్రిపేషస్థం తతః క్రమాత్ అర్ఘ్యం దద్యాత్తు యో నీరే మూఢాత్మా జ్ఞానవర్జితః. ౪౪ ఉల్లంఘ్య స్మృతిమం త్రాంశ్చ ప్రాయశ్చిత్తీ భవేద్ద్విజః, తతస్సూర్యముపస్థాయ సావాకిత్యమంత్రతః ౪౫.గాయత్ర్యాశ్చ జపం కుర్యాదుపవిశ్య తతో బృసీమ్, సహస్రం వా శతార్ధం వా శ్రీదేవీధ్యానపూర్వకమ్. ౪౬. యథాప్రాతః పునస్సర్వదుపస్థానాదికం చరేత్, సాయం సంధ్యాతర్పణే చ క్రమేణ పరిత ర్పయేత్. ౪౭ వసిష్ఠో ఋషిరేవాత్ర సరస్వత్యాః ప్రకీర్తితః, దేవతా విష్ణురూపా సా ఛందశ్చైవ సరస్వతీ. ౪౮ సాయం కాలీనసంధ్యాయాస్తర్పణే వినియోగకః,స్వరిత్యుక్త్వా చ పురుషంసామవేదం తథైవ చ ౪౯. మణ్డలం చేతి సంప్రోచ్య హిరణ్యగర్భకం తథా, తథైవ పరమాత్మానం తతోఽపి చ సరస్వతీమ్. ౫౦. వేదమాతరమేవాత్ర సంకృతింతద్వదేవచ, సంధ్యాం వృద్ధాం తథావిష్ణురూపిణీముషసీం తథా ౫౧ నిర్మృజీం చ తథా సర్వసిద్ధీనాం కారిణీం తథా, సర్వమంత్రాధిపతికాం భూర్భువస్స్వశ్చ పూరుషమ్. ౫౨ ఇత్యేవం తర్పణం కార్యం సంధ్యాయాశ్శ్రుతిసమ్మతమ్, సాయంసంధ్యావిధానం చ కథితం పాపనాశనమ్. ౫౩. సర్వదుఃఖహరం వ్యాధినాశకం మోక్షదం తథా, సదాచా రేషు సంధ్యాయాః ప్రాధాన్యం మునిపుంగవ ౫౪. సంధ్యాచరణతో దేవీ భక్తా భీష్టం ప్రయచ్ఛతి ౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కన్ధే వింశోఽధ్యాయః.

సంకల్పః కర్తవ్య ఇత్యుక్తం తథాపి పాఠక్రమాదర్థక్రమో బలవానితి న్యాయేన ప్రాతః సన్ధ్యావ దేవ సంకల్పాదికం కృత్వా ధ్యానం కర్తవ్యమితి బోధ్యమ్. సాయం కాలే 'అగ్నిశ్చమామన్యుశ్చే'తి మన్త్రేణ మార్జనానన్తరమాచమనం కర్తవ్యమిత్యాహ—అగ్నిశ్చేతి. ౪౧—౪౬. అనన్తరం జపం సమర్ప్య యథా ప్రాతర్గాయత్ర్యుపస్థానాదికమనుష్ఠానం కృతం తథైవ సాయంకాలేఽపి కుర్యాది త్యాహ—యథా ప్రాతరితి. సాయం సన్ధ్యాంగతర్పణమాహ—సాయం సన్ధ్యేతి. ౪౭. దేవతేతి. విష్ణురూపా విష్ణుసమానాకారా సరస్వతీదేవతేత్యన్వయః. ౪౮. స్వరిత్యుక్త్వా చేతి. స్వః పురుషం తర్పయామీతి వక్తవ్యమిత్యర్థః. ౪౯. మండలం చేతీతి. సూర్యమండలం తర్పయామీతి తర్పయే దిత్యర్థః. ౫౦—౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కంధే వింశోఽధ్యాయః.

గాయత్రీపురశ్చరణకర్మ.

శ్రీనారాయణ ఉవాచ:—అథాతశ్శ్రూయతాం బ్రహ్మన్గాయత్ర్యాః పాపనాశనమ్, పురశ్చరణకం పుణ్యం యథేష్టఫలదాయకమ్. ౧ పర్వతాగ్రే నదీతీరే బిల్వమూలే జలాశయే, గోష్ఠే దేవాలయేఽశ్వత్థే ఉద్యానే తులసీవనే. ౨. పుణ్యక్షేత్రే గురోః పార్శ్వే చిత్తైకాగ్ర్యస్థలేఽపి చ, పురశ్చరణకృన్మంత్రీ సిధ్యత్యేవ న సంశయః. ౩. యస్యకస్యాపి మంత్రస్య పురశ్చరణమారభేత్, వ్యాహృతిత్రయసంయుక్తాం గాయత్రీం చాయుతం జపేత్. ౪. నృసింహార్క-వరాహాణాం తాంత్రికం వైదికం తథా, వినా జప్త్వా తు గాయత్రీం తత్సర్వం నిష్ఫలం భవేత్. ౫. సర్వే శాక్తా ద్విజాః ప్రోక్తా న శైవా న చ వైష్ణవాః, ఆదిశక్తిముపాసంతే గాయత్రీం వేదమాతరమ్. ౬. మంత్రం సంశోధ్య యత్నేన పురశ్చరణతత్పరః, మంత్రశోధనపూర్వాంగమాత్మశోధనముత్తమమ్. ౭. ఆత్మతత్త్వశోధనాయ త్రిలక్షం ప్రజపేద్బుధః, అథవా చైకలక్షం తు శ్రుతిప్రోక్తేవ వర్త్మనా. ౮. ఆత్మశుద్ధిం వినా కర్తుర్జపహోమాదికాః క్రియాః, నిష్ఫలాస్తాస్తు విజ్ఞేయాః కారణం శ్రుతిచోదితమ్. ౯. తపసా తాపయేద్దేహం పితౄన్దేవాంశ్చ తర్పయేత్, తపసా స్వర్గమాప్నోతి తపసా విందతే మహత్. ౧౦. క్షత్రియో బాహువీర్యేణ తరే

అర్థాధికైః పంచపంచాశద్భిః పద్యైరతః పరమ్, పురశ్చరణకం కర్మ గాయత్ర్యాః సమ్యగుచ్యతే. గాయత్రీపురశ్చరణమాహ—అథాత ఇతి. అథ సదాచారకథనానన్తరమతః సదాచారకర్తురేవాత్రాధికారో యతస్తతః. ౧—౩. పురశ్చరణకర్మాధికారసిద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తమాహ—యస్య కస్యాపీతి. ఆరభేద్యదా తదేతి శేషః. ౪. వైదికం వేదమన్త్రాణాం పురశ్చరణం కర్మ నృసింహార్క-వరాహాణాం తాన్త్రికం పురశ్చరణం కర్మేత్యర్థః. నృసింహాత్యాద్యుపలక్షణం దేవతాన్తరాణామ్. ౫. నను కిమితి నిష్ఫలం భవేత్తత్రాహ—సర్వే శాక్తా ఇతి యతః సర్వేషాం ద్విజానాం ముఖ్యా పరమేష్టభూతా దేవతా గాయత్ర్యేవ ప్రథమతో వేదేనోపదిష్టా. అతః స్వేష్టదేవతానుగ్రహం వినా తత్సర్వం కృతం నిష్ఫలం స్యాదేవేత్యర్థః. ౬. మన్త్రం సంశోధ్యేతి. ఇత్థమయుతజపేన మన్త్రం పురశ్చరణే జప్యమన్త్రం ప్రథమతః సంశోధ్య అథానన్తరం పురశ్చరణతత్పరో భవేదితి శేషః. తత్ర గాయత్ర్యా ఆయుతజపరూపమన్త్రసంశోధనస్య పూర్వాంగం ప్రథమతః సమ్పాదనీయమాత్మశోధనం దేహశోధనం భవతి. తదర్థం త్రిలక్షమేకలక్షం వా ఆత్మతత్త్వశోధనాయ గాయత్రీం జపేదిత్యాహ—మన్త్రశోధనపూర్వాంగమితి. తదుక్తం పురశ్చరణ భాస్కరే "మన్త్రశోధనతః పూర్వం దేహవిశుద్ధిర్విధీయతే, తదర్థం తు జపం కుర్యాత్త్రిలక్షం లక్షమేవ వా" ఇతి. ౭. ప్రథమతో దేహశుద్ధ్యర్థం లక్షత్రయమేకలక్షం వా జపిత్వా పశ్చాన్మన్త్రసిద్ధ్యర్థం గాయత్ర్యా అయుతం జపేత్ తతోఽభిలషితమన్త్రస్య పురశ్చరణం కుర్యాదితి భావః. గాయత్రీపురశ్చరణేఽప్యేవమేవ బోధ్యమ్. ౮. ఆత్మశుద్ధేః పూర్వోక్తాయా ఆవశ్యకత్వమాహ—ఆత్మశుద్ధిమితి. ౯. సా చాత్మశుద్ధిర్జపరూపా వా కృచ్ఛ్రచాన్ద్రాయణాదిరూపా వానేకవిధా భవతీత్యాహ—తపసేతి. ౧౦. శూద్రస్త్వితి. 'శూద్రస్తు ద్విజసేవయే'తి స్మరణాచ్ఛూద్రస్తు ద్విజసేవయా ఆపదో హరేదితి శేషః,

దాపద ఆత్మనః, ధనేన వైశ్యశ్శూద్రస్తు జపహోమైర్ద్విజోత్తమః. ౧౧. అత ఏవ తు విప్రేంద్ర తపః కుర్యాత్ప్రయత్నతః, శరీరశోషణం ప్రాహుస్తాపసాస్తప ఉత్తమమ్. ౧౨. శోధయేద్విధిమార్గేణ కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదిభిః, అథాన్నశుద్ధికరణం వక్ష్యామి శృణు నారద. ౧౩ అయాచితోంఛశుక్లాఖ్యభిక్షావృత్తి చతుష్టయమ్, తాంత్రికైర్వైదికైశ్చైవం ప్రోక్తాన్నస్య విశుద్ధతా. ౧౪ భిక్షాన్నం శుద్ధమానీయ కృత్వా భాగచతుష్టయమ్, ఏకం భాగం ద్విజేభ్యస్తు గోగ్రాసస్తు ద్వితీయకః ౧౫. అతిథిభ్యస్తృతీయస్తు తదూర్ధ్వం తు స్వభార్యయోః, ఆశ్రమస్య యథా యస్య కృత్వా గ్రాసవిధిం క్రమాత్. ౧౬. ఆదౌ క్షిప్త్వా తు గోమూత్రం యథాశక్తి యథాక్రమమ్, తదూర్ధ్వం గ్రాససంఖ్యా స్యాద్వానప్రస్థగృహస్థయోః. ౧౭. కుక్కుటాండప్రమాణం తు గ్రాసమానం విధీయతే, అష్టౌ గ్రాసా గృహస్థస్య వనస్థస్య తదర్ధకమ్. ౧౮. బ్రహ్మచారీ యథేష్టం చ గోమూత్రవిధిపూర్వకమ్, ప్రోక్షణం నవవారం చ షడ్వారం చ త్రివారకమ్. ౧౯ నిచ్ఛిద్రం చ కరం కృత్వా సావిత్రీం చ తదిత్యృచమ్, మంత్రముచ్చార్య మనసా ప్రోక్షణే విధిరుచ్యతే ౨౦. చోరో వా యది చాండాలో వైశ్యః క్షత్రస్తథైవ చ, అన్నం దద్యాత్తు యః కశ్చిదధమో విధిరుచ్యతే. ౨౧. శూద్రాన్నం శూద్రసంపర్కం శూద్రేణ చ సహాశనమ్, తే యాంతి నరకం ఘోరం యావచ్చంద్రదివాకరౌ. ౨౨. గాయత్రీచ్ఛందోమంత్రస్య యథాసంఖ్యాక్షరాణి చ, తావల్లక్షాణి కర్తవ్యం పురశ్చరణకం తథా. ౨౩. ద్వాత్రింశల్లక్షమానం తు విశ్వామిత్రమతం తథా. జీవహీనో యథా దేహస్సర్వకర్మసు నక్షమః. ౨౪. పురశ్చరణహీనస్తు తథా మంత్రః ప్రకీర్తితః, జ్యేష్ఠాషాఢౌ భాద్రపదం పౌషం తు మలమాసకమ్. ౨౫. అంగారం శనివారం చ వ్యతీపా

౧౧, ౧౨. పురశ్చరణసమయే భక్షణీయమన్నం తచ్ఛోధనం చాహ—అథాన్నేతి. ౧3. అయాచితేతి. అయాచితోంఛశుక్లభిక్షారూపవృత్తిచతుష్టయం ముఖ్యమ్. అనేన సమ్పాదితస్యాన్నస్య విశుద్ధతా న్త్రికైర్వైదికైశ్చ ప్రోక్తేత్యర్థః. ౧౪. సమ్పాదితస్యాన్నస్య విభాగమాహ—భిక్షాన్నమితి. ౧౫. స్వభార్యయోః స్వస్య భార్యాయాశ్చేత్యర్థః. ఆశ్రమస్యేతి. యస్యాశ్రమస్య యథా గ్రాసవిధిర్యత్సంఖ్యయా గ్రాసవిధిర్విహితస్తం విధిం క్రమాత్ బ్రహ్మచారిప్రభృతిభిః కృత్వా స్వీకృత్య తావత్పరిమితమన్నం పాత్రే గృహీత్వేత్యర్థః. ౧౬. ఆదావితి. తస్మిన్నన్నే ఆదౌ గోమూత్రం క్షిప్త్వా తదూర్ధ్వం గ్రాససంఖ్యా స్యాత్. గ్రాససంఖ్యా కర్తవ్యేత్యర్థః. వానప్రస్థగృహస్థయోరిత్యస్య కుక్కుటాండేత్యనేనాన్వయః. ౧౭, ౧౮. అన్నస్య ప్రోక్షణం గాయత్రీమన్త్రేణ కియద్వారం కర్తవ్యం తదాహ—ప్రోక్షణమితి. ౧౯, ౨౦. నిషిద్ధాన్నమాహ—చోరావితి. ౨౧, ౨౨. గాయత్రీమన్త్రపురశ్చరణసంఖ్యామాహ—గాయత్రీచ్ఛన్దో మన్త్రస్యేతి. ౨3, ౨౪. పురశ్చరణం నిషిద్ధదినే నారబ్ధవ్యం తన్నిషిద్ధం దినమాహ—జ్యేష్ఠేతి. ౨౫—౨౮. కుర్యాత్ప్రారభేదిత్యర్థః. ౨౯, 3౦.

తం చ వైధృతిమ్, అష్టమీం నవమీం షష్ఠీం చతుర్థీం చ త్రయోదశీమ్. ౨౬.
చతుర్దశీమమావాస్యాం ప్రదోషం చ తథా నిశామ్, యమాగ్నిరుద్రసర్పేంద్ర
వసుశ్రవణజన్మభమ్. ౨౭. మేషకర్కటతులాకుంభాన్మకరం చైవ వర్జయేత్, సర్వా
ణ్యేతాని వర్జ్యాని పురశ్చరణకర్మణి. ౨౮. చంద్రతారానుకూలే చ శుక్లపక్షే విశే
షతః, పురశ్చరణకం కుర్యాన్మంత్రసిద్ధిః ప్రజాయతే. ౨౯. స్వస్తివాచనకం కుర్యా
న్నాందీశ్రాద్ధం యథావిధి, విప్రాన్సంతర్ప్య యత్నేన భోజనాచ్ఛాదనాదిభిః. ౩౦.
ఆరభేత్తు తతః పశ్చాదనుజ్ఞానపురస్సరమ్, ప్రత్యఙ్ముఖశ్శివస్థానే ద్విజశ్చాన్యతమే
జపేత్. ౩౧. కాశీపురీ చ కేదారో మహాకాలోఽథ నాసికమ్, త్ర్యంబకం చ
మహాక్షేత్రం పఞ్చదీపా ఇమే భువి. ౩౨. సర్వత్రైవ హి దీపస్తు కూర్మాసనమితి
స్మృతమ్, ప్రారంభదినమారభ్య సమాప్తిదివసావధి. ౩౩. నన్యూనంనాతిరిక్తం చ
జపం కుర్యాద్దినేదినే, నైరంతర్యేణ కుర్వంతి పురశ్చర్యాం మునీశ్వరాః. ౩౪.
ప్రాతరారభ్య విధివజ్జపేన్మధ్యందినావధి, మనస్సంహరణం శౌచం ధ్యానం మంత్రా
ర్థచింతనమ్. ౩౫. గాయత్రీచ్ఛందో మంత్రస్య యథాసంఖ్యాక్షరాణి చ, తావల్ల
క్షాణి కర్తవ్యం పురశ్చరణకం తథా. ౩౬. జుహుయాత్తద్దశాంశేన సఘృతేన
పయోఽంధసా, తిలైః పత్రైః ప్రసూనైశ్చ యవైశ్చ మధురాన్వితైః. ౩౭. కుర్యా
ద్దశాంశతో హోమం తతస్సిద్ధో భవేన్మనుః, గాయత్రీంచైవ సంసేవ్యా ధర్మకా
మార్థమోక్షదా. ౩౮. నిత్యే నైమిత్తికే కామ్యే త్రితయే తు పరాయణః, గాయ
త్ర్యాస్తు పరం నాస్తి ఇహ లోకే పరత్ర చ. ౩౯. మధ్యాహ్నమితభుఙ్మౌనీ త్రిస్నా
నార్చనతత్పరః, జలే లక్షత్రయం ధీమానవన్యూనసక్రియః. ౪౦. కర్మణా యోజ
యేత్పశ్చాత్కర్మభిస్స్వేచ్ఛయాపి వా, యావత్కార్యం న సిధ్యేత్తు తావత్క

ప్రత్యఙ్ముఖశివస్థానే పశ్చిమాభిముఖలింగసన్నిధావిత్యర్థః. అన్యతమే అన్యేవా శివస్థానే ఇత్యర్థః. ౩౧.
తాని స్థానాన్యాహ—కాశీపురీతి. నాసికం క్షేత్రమ్. పంచ దీపాః పంచ సిద్ధిస్థానానీత్యర్థః. ౩౨.
ఏతక్షేత్రాతిరిక్తస్థలే తు కూర్మచక్రమేవ దీప ఇత్యాహ—సర్వత్రైవ హీతి. తచ్చ చక్రే శారదా
తిలకే. దీపస్థానం సమాశ్రిత్య కృతం కర్మ శుభప్రదమిత్యాదినా ప్రసిద్ధమ్. ౩౩—౩౬. అన్ధసా
క్షీరాదనేన. పత్రైర్బిల్వపత్రైః ఘృతమధుశర్కరాయుక్తైః దశాంశహోమో విశ్వామిత్రకల్పేఽ
భ్యుక్తః. శారదాతిలకప్రపంచసారాదితన్త్రేషు తు శతాంశహోమోఽప్యుక్తః. తదుక్తం శారదా
యామ్. "తత్త్వలక్షం విధానేన భిక్షాశీ విజితేన్ద్రియః, క్షీరాదనం తిలాదూర్వాః క్షీరవృక్షసమిద్వ
రాన్. పృథక్సహస్రత్రితయం జుహుయాన్మన్త్రసిద్ధయే" ఇతి. అష్టద్రవ్యైః పృథక్సహస్రత్రితయం
హోమశ్చతుర్వింశతి సహస్రైః సమ్పన్నః. ౩౭—౩౯. పురశ్చ[illegible]మాహ—మధ్యాహ్నమిత
భుగితి. జలే లక్షత్రయమితి. ఏతేన గాయత్రీమన్త్రో జలేన జప్తవ్య ఇతి వదన్తః పరాస్తాః. ౪౦.
ఇత్థం ప్రథమతః పురశ్చరణం కృత్వా పశ్చాత్కర్మణా కామ్యకర్మణా యోజయేత్. కర్మభిః

ర్యాజ్జపాదికమ్. ౪౧ సామాన్యకామ్యకర్మాదౌ యథావద్విధిరుచ్యతే, ఆదిత్య
స్యోదయే స్నాత్వా సహస్రం ప్రత్యహం జపేత్. ౪౨ ఆయురారోగ్యమై
శ్వర్యం ధనం చ లభతే ధ్రువమ్, షణ్మాసం వా త్రిమాసం వా వర్షాంతే సిద్ధి
మాప్నుయాత్. ౪౩. పద్మానాం లక్షహోమేన ఘృతాక్తానాం హుతాశనే,
ప్రాప్నోతి నిఖిలం మోక్షం సిద్ధ్యత్యేవ న సంశయః. ౪౪. మంత్రసిద్ధిం వినా కృచ్ఛ్రజప
హోమాదికాః క్రియాః, కామ్యం వా యది వా మోక్షస్సర్వం తన్నిష్ఫలం
భవేత్. ౪౫. పంచవింశతిలక్షేణ దధ్నా క్షీరేణ వా హుతాత్, స్వదేహే
సిధ్యతే జంతుర్మహర్షీణాం మతం తథా. ౪౬ అష్టాంగయోగసిద్ధ్యా చ నరః
ప్రాప్నోతి యత్ఫలమ్, తత్ఫలం శీఘ్రమాప్నోతి నాత్ర కార్యా విచారణా ౪౭.
శక్తోవాపి త్వశక్తో వా ఆహారం నియతం చరేత్, షణ్మాసాత్తస్య సిద్ధిస్స్యాద్గురు
భక్తిరతస్సదా. ౪౮. ఏకాహం పఞ్చగవ్యాశీ వైకాహం మారుతాశనః, ఏకా
హంబ్రాహ్మణాన్నాశీ గాయత్రీజపకృద్భవేత్. ౪౯. స్నాత్వా గఙ్గాదితీర్థేషు శత
మంతర్జలే జపేత్, శతేనాపస్తతః పీత్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౫౦. చాంద్రా
యణాదికృచ్ఛ్రస్య ఫలం ప్రాప్నోతి నిశ్చితమ్, రాజా వా యది వా విప్రస్తపః
కుర్యాత్స్వకే గృహే. ౫౧. గృహస్థో బ్రహ్మచారీ వా వానప్రస్థోఽథవాపి చ,
అధికారపరత్వేన ఫలం యజ్ఞాదిపూర్వకమ్. ౫౨. శ్రౌతస్మార్తాదికం కర్మ క్రియతే
మోక్షకాంక్షిభిః, సాగ్నికశ్చ సదాచారో విద్వద్భిశ్చ సుశిక్షితః. ౫౩. తపఃకుర్యా
త్ప్రియత్నేన ఫలమూలోదకాదిభిః, భిక్షాన్నం శుద్ధమశ్నీయాదష్టౌ గ్రాసాన్స్వ
యంభుజేత్. ౫౪. ఏవం పురశ్చరణకం కృత్వా మంత్రసిద్ధిమవాప్నుయాత్, దేవర్షే
యదనుష్ఠానాద్దారిద్ర్యం విలయం వ్రజేత్. ౫౫. యచ్ఛ్రుత్వాపి చ పుణ్యానాం
మహతీం సిద్ధిమాప్నుయాత్. ౫౫౪.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

వైశ్వదేవాదిః.

నారాయణఉవాచ—అథాతశ్శ్రూయతాం బ్రహ్మన్వైశ్వదేవవిధానకమ్,

శాస్త్రోక్తైః కామ్యకర్మభిర్వా స్వేచ్ఛయాభిలషితైః. కామ్యకర్మభిర్వా యోజయేదిత్యర్థః. ౪౧.
కామ్యకర్మాహ—ఆదిత్యస్యోదయ ఇతి. ౪౨. లభతే ధ్రువమితి. అయం జపో నిత్యజపాతిరిక్త
ఏవ. ౪౩—౪౭. నియతం చరేత్ జపం చ కుర్యాదితి శేషః. ౪౮—౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే ఏకవింశోఽధ్యాయః.

అర్ధాధికైః పంచచత్వారింశచ్ఛ్లోకైరతః పరమ్, వైశ్వదేవాదికం సర్వం యథావదభిధీయతే.
పూర్వం సామాన్యతో వైశ్వదేవాదికం కర్తవ్యమిత్యుక్తం తత్పురశ్చరణప్రసంగేన విశదయతి—

పురశ్చర్యాప్రసంగేన మమాపి స్మృతిమాగతమ్. ౧. దేవయజ్ఞో బ్రహ్మయజ్ఞో భూతయజ్ఞస్తథైవచ, పితృయజ్ఞో మనుష్యస్య యజ్ఞాశ్చైవ తు పఞ్చమః ౨. పఞ్చసూనాగృహస్థస్య చుల్లీ పేషిణ్యుపస్కరః, ఖణ్డనీ చోదకుంభశ్చ తేషాం పాపస్య శాంతయే. ౩. న చుల్ల్యాం నాయసే పాత్రే న భూమౌ న చ ఖర్పరే, వైశ్వదేవం ప్రకుర్వీత కుణ్డే వా స్థణ్డిలేఽపి వా. ౪. నపాణినా న శూర్పేణ నచ మేధ్యాజినాదిభిః, ముఖేనోపధమేదగ్నిం ముఖాదేవ వ్యజాయత. ౫. పటకేనభవేద్వ్యాధిశ్శూర్పేణ ధననాశనమ్, పాణినా మృత్యుమాప్నోతి కర్మసిద్ధిర్ముఖేన తు. ౬. ఫలైర్దధిఘృతైః కుర్యాన్మూలశాకోదకాదిభిః, అలాభే యేనకేనాపి కాష్ఠమూలతృణాదిభిః. ౭. జుహుయాత్సర్పిషాఽభ్యక్తం తైలక్షారవివర్జితమ్, దధ్యక్తం వాపాయసాక్తం తదభావేఽంభసాపి వా. ౮. శుష్కైః పర్యుషితైః కుష్ఠీ ఉచ్ఛిష్టేన ద్విషాం వశీ, రూక్షైర్దరిద్రతాం యాతి క్షారం హుత్వా ప్రజత్యధః. ౯. అంగారాన్భస్మమిశ్రాంస్తు నిర్హృత్యోత్తరతోఽనలాత్, జుహుయాద్వైశ్వదేవం తు సక్షారాదివిమిశ్రితమ్. ౧౦. అకృత్వా వైశ్వదేవం తు యో భుంక్తే మూఢధీర్ద్విజః, స మూఢో నరకం యాతి కాలసూత్రమవాక్ఛిరాః. శాకం వా యది వా పత్రం మూలం వా యది వా ఫలమ్, సంకల్పయేద్యదాహారం తేనాగ్నౌ జుహుయాదపి. ౧౨. అకృతే వైశ్వదేవే తు భిక్షౌ భిక్షార్థమాగతే, ఉద్ధృత్య వైశ్వదేవార్థం భిక్షాం దత్త్వా విసర్జయేత్. ౧౩. వైశ్వదేవకృతం దోషం శక్తో భిక్షుర్వ్యపోహితుమ్, నతు భిక్షుకృతం దోషం వైశ్వదేవో వ్యపోహతి ౧౪. యతిశ్చ బ్రహ్మచారీ చ పక్వాన్నస్వామినావుభౌ, తయోరన్నమదత్త్వా తు భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్. ౧౫. వైశ్వదేవానంతరం చ గోగ్రాసం ప్రతిపాదయేత్, తద్విధానం ప్రవక్ష్యామి శృణు దేవర్షిపూజిత. ౧౬. సురభి

ఆధాత ఇతి. ౧. తతః పంచయజ్ఞానాహ—దేవయజ్ఞ ఇతి. విశేఽవశ్యం కర్తవ్యా ఇతి శేషః. ౨. పంచసూనా ఇతి. తేషాం పాపస్య శాన్తయే వైశ్వదేవం ప్రకుర్వీతేత్యన్వయః. తత్స్వరూపముక్తమాశ్వలాయనేన, "యదగ్నౌ జుహోతి స దేవయజ్ఞో యద్బలిం కరోతి స భూతయజ్ఞో, యత్పితృభ్యో దదాతి స పితృయజ్ఞో యత్స్వాధ్యాయమధీతే స బ్రహ్మయజ్ఞో యన్మనుష్యేభ్యో దదాతి స మనుష్యయజ్ఞ" ఇతి. తానేతాన్యజ్ఞానహరహః కుర్వీతేతి. ఏతేషాం స్వరూపం ప్రసిద్ధమేవాస్తీతి మాఽతేనోక్తం. ౩. కుండే వా స్థండిలే వా కుర్వీతేత్యన్వయః. ౪. న చ మేధ్యాజినాదిభిరుపధమేదిత్యర్థః. కిన్తు ముఖేనోపధమేదిత్యన్వయః. తత్ర హేతుర్యతో ముఖాదేవాగ్నిర్వ్యజాయత తత ఇత్యర్థః. ౫. పటకేన పటేన నోపధమేత్. ముఖేన తు ధమనీద్వారా ముఖేనైవోపధమేదిత్యర్థః. ౬—౯. అనలాదన్నపాచకానలాదుత్తరదేశేఽంగారాన్నిర్హృత్య నిష్కాస్యేత్యర్థః. ౧౦, ౧౧. యదాహారం స్వస్యేత్యర్థః. ౧౨. భిక్షౌ బ్రహ్మచారిణి, పరమహంసే వా భిక్షార్థమాగతే ఇత్యన్వయః. ౧౩, ౧౪. భిక్షురేవాహ—యతిశ్చేతి. ౧౫—౧౬. గృహాంగణే. త్రిశ్చేదతిథిర్మోర

ర్వైష్ణవీమాతా నిత్యం విష్ణుపదే స్థితా, గోగ్రాసం చ మయా దత్తం సురభే ప్రతిగృహ్యతామ్. ౧౭. గోభ్యశ్చ నమ ఇత్యేవ పూజాం కృత్వా గవేఽర్పయేత్, గోగ్రాసేన తు గోమాతా సురభిస్సంప్రసీదతి. తతో గోదోహమాత్రం కాలం తిష్ఠేచ్చ వై గృహాంగణే, అతిథిర్యస్య భగ్నాశో గృహాత్ప్రతినివర్తతే ౧౯. తస్మై దుష్కృతం దత్త్వా పుణ్యమాదాయ గచ్ఛతి, మాతాపితా గురుర్భ్రాతా ప్రజా దాసస్సమాశ్రితః. ౨౦. అభ్యాగతోఽతిథిశ్చాగ్నిరేతే పోష్యా ఉదాహృతాః, ఏవం జ్ఞాత్వా తు యో మోహాన్న కరోతి గృహాశ్రమమ్. ౨౧ తస్య నాయం తు న పరో లోకో భవతి ధర్మతః, యత్ఫలం సోమయాగేన ప్రాప్నోతి ధనవాన్ద్విజః ౨౨ సమ్యక్పంచమహాయజ్ఞైర్దరిద్రస్తేన చాప్నుయాత్, అథ ప్రాణాగ్నిహోత్రం తు వక్ష్యామి మునిపుంగవ. ౨౩. యజ్జ్ఞాత్వా ముచ్యతే జంతుర్జన్మమృత్యుజరాదిభిః, పరిజ్ఞానేన ముచ్యేత్తేన సర్వైః పాతకకిల్బిషైః. ౨౪. విధినా భుజ్యతే యేన ముచ్యతే స ఋణత్రయాత్, కులాన్యుద్ధరతే విప్రో నరకానేకవింశతిమ్. ౨౫ సర్వయజ్ఞఫలప్రాప్తిస్సర్వలోకేషు గచ్ఛతి, హృత్పుండరీకమరణిర్మనోమంథానసంజ్ఞకమ్ ౨౬. వాయురజ్జ్వా మథేదగ్నిం చక్షురధ్వర్యురేవ చ, తర్జనీమధ్యమాంగుష్ఠైః ప్రాణస్యైవాహుతిం జుహేత్. ౨౭. మధ్యమానామికాంగుష్ఠైరపానస్యాహుతిం జుహేత్, కనిష్ఠానామికాంగుష్ఠైర్వ్యానస్య తదనంతరమ్. కనిష్ఠాతర్జన్యంగుష్ఠైరుదానస్యాహుతిం జుహేత్, సర్వాంగుళైర్గృహీత్వాన్నం సమానస్యాహుతిం జుహేత్. ౨౯. స్వాహాంతాన్ప్రణవాద్యాంశ్చ నామమంత్రాంశ్చ వై పఠేత్, ముఖే చాహవనీయస్తు హృదయే గార్హపత్యకః ౩౦. నాభౌ చ దక్షిణాగ్నిస్స్యాదధస్సభ్యావసథ్యకౌ, వాఙ్హోతా ప్రాణ

ప్రతీక్షాం కుర్వన్నిత్యర్థః. ౧౯, ౨౦. ఏతే పోష్యా భవన్తి ఏతదర్థమేవ తృతీయభాగే దివసస్యాన్నసమ్పాదనం కర్తవ్యమిత్యుక్తమ్. తస్మాదేతేభ్యోఽవశ్యమన్నం దేయమిత్యర్థః. తదన్నదానాకరణే దోషమాహ—ఏవం జ్ఞాత్వేతి. ౨౧, ౨౨. భోజనప్రకారమాహ—అథ ప్రాణేతి. ౨౩—౨౫. ప్రాణాగ్నిహోత్రసామగ్రీమాహ—హృత్పుండరీకేతి. హృత్పుండరీకశబ్దేనోదరం గృహ్యతే తదరణిం భావయేత్. మనో మన్థనసంజ్ఞకం మన్థానదండరూపం భావయేత్. ౨౬. వాయురజ్జ్వా వాయుం రజ్జుం భావయేత్. మథేదగ్నిముదరస్థమగ్నిం మన్థనజన్యం భావయేత్. ఆత్మచక్షుషమధ్వర్యుం భావయేదితి తాత్పర్యమ్. తస్మిన్ జాఠరాగ్నౌ ప్రాణాదిదేవతాతృప్త్యర్థం హోమో విధేయః, తాన్ ప్రాణాదిదేవతామన్త్రాంస్తత్రాంగుళినియమం చాహ—తర్జనీతి. ౨౭—౨౯. స్వాహాన్తానితి. ఓం ప్రాణాయ స్వాహేత్యేవం మన్త్రా ఊహ్యాః. తత్ర భోజనసమయే మూలాధారాదారభ్య ముఖపర్యన్తం జాఠరాగ్నేర్జ్వాలాస్తిష్ఠన్తి తత్ర స్థానభేదేన పఞ్చాగ్నీన్భావయేదిత్యాహ—ముఖే చాహవనీయస్త్వితి. ౩౦. అధో నాభేరధో దేశే స్వాధిష్ఠానసంజ్ఞకే సభ్యాగ్నిం తదధో మూలాధారే ఆవస

ఉద్గాతా చతురధ్వర్యురేవ చ. ౩౧. మనో బ్రహ్మా భవేచ్ఛాత్ర మాగ్నీధ్రస్థ
సవేవ చ, అహంకారః పశుశ్చాత్ర ప్రణవః పయ ఈరితమ్. ౩౨. బుద్ధిశ్చపత్నీసం
ప్రోక్తా యునధీనో గృహాశ్రమీ, ఉరోవేదిస్తు రోమాణి దర్భాస్సృక్స్రువాకరా.
౩౩. ప్రాణమంత్రస్య చ ఋషీ రుక్మవర్ణః క్షుధాగ్నికః, దేవతాదిత్య ఏవాత్ర
గాయత్రిచ్ఛంద ఉచ్యతే. ౩౪. ప్రాణాయచ తథా స్వాహా మంత్రాంతే కీర్తయేదపి
ఇదమాదిత్యదేవాయ న మమేతి వదేదపి. ౩౫ అపానమంత్రస్య తథా గోక్షీరధవ
ళాకృతిః, శ్రద్ధాగ్నిఋషిరేవాత్ర సోమో వై దేవతా స్మృతా. ౩౬. ఉష్ణిక్ఛం
దస్తథాఽపానాయస్వాహేత్యపి కీర్తయేత్, సోమాయేదం చ నమమేత్యథోహాః
పరికీర్తితః. ౩౭. వ్యానమంత్రస్య చాఖ్యాతోంబుజవర్ణహుతాశనః, ఋషిరుక్తో
దేవతాగ్నిరనుష్టుప్ఛంద ఈరితమ్ ౩౮. వ్యానాయ చ తథా స్వాహాగ్నయేదం
నమమేత్యపి, ఉదానమంత్రస్య తథా శక్రగోపసవర్ణకః. ౩౯. ఋషిరగ్నిస్సమా
ఖ్యాతో వాయురేవ దేవతాస్మృతా, బృహతీచ్ఛంద ఆఖ్యాతముదానాయ చ
పూర్వవత్. ౪౦. వాయవే చేదం నమమేవం చైవోచ్చరేద్ద్విజః, సమానవాయు
మంత్రస్య విద్యుద్వర్ణో నిరూపకః. ౪౧. ఋషిరగ్నిస్సమాఖ్యాతః పర్జన్యో దేవతామ
తాపంక్తిశ్ఛందస్సమాఖ్యాతం సమానాయ చ పూర్వవత్. ౪౨. పర్జన్యాయేదమి
త్యుక్త్వా షష్ఠిం చైవాహుతిం క్షిపేత్, వైశ్వానరో మహానగ్నిరృషిరేవ పరికీ
ర్తితః. గాయత్రీచ్ఛంద ఆఖ్యాతం దేవస్త్వాత్మా భవేదపి ౪౪. స్వాహాంతో మంత్ర ఆ
ఖ్యాతః పరమాత్మన ఉచ్చరేత్, ఇదం న మమ చేత్యేవం జాతం ప్రాణాగ్నిహోత్ర
కమ్, ఏతజ్జ్ఞాత్వా విధిం కృత్వా బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే. ౪౫. ప్రాణాగ్నిహో
త్రవిద్యేయం సంక్షేపాత్కథితా హి తే. ౪౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

పురశ్చర్యాకృన్నియమాః.

నారాయణఉవాచ— అమృతాపిధానమిత్యేవ ముచ్చార్యసాధకోత్తమః,

౩౧—౩౩. వాక్పాణ్యాదిషు ఋత్విగాదికల్పనామాహ— హోతా ప్రాణ ఇతి. రుక్మవర్ణః సువ
ర్ణకాన్తిః క్షుధాగ్నిఋషిరిత్యర్థః. ౩౪—౩౯. ప్రాణాహుతిమన్త్రాణామృషిశ్ఛన్దో దేవతా ఆహ— ప్రాణమన్త్రస్యేతి. పూర్వవదుదానాయ స్వాహేత్యేవమిత్యర్థః.
౪౦—౪౨. పర్జన్యాయేదం న మమేత్యుక్త్వా షష్ఠీమాహుతిం వక్ష్యమాణమన్త్రేణ క్షిపేదిత్యర్థః. అత్ర షష్ఠమన్త్రప్రయోగే సర్వం
౪౩. దేవస్త్వాత్మేతి. ఓం బ్రహ్మణే స్వాహేతి మన్త్రప్రయోగః. ౪౪, ౪౫.
భక్షణీయమన్నమాహుతిస్థానే భావయేదిత్యాచారదర్పణే ఉక్తమ్. ధ్యాగ్నిం భావయేదిత్యర్థః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతటీకాయామేకాదశస్కన్ధే ద్వావింశోఽధ్యాయః.

త్రిషష్టిశ్లోకవర్గైస్తు భోజనాన్తే చ యద్భవేత్, తదుక్త్వా తత్రకృచ్ఛ్రాదిలక్షణం కించి

ఉచ్ఛిష్టభాగ్భ్యః పాత్రాన్నం దద్యాదంతే విచక్షణః ౧ యేకేచాస్మత్కులే జాతా దాసదాస్యోఽన్నకాంక్షిణః, తే సర్వే తృప్తిమాయాంతు మయా దత్తేన భూతలే ౨. రౌరవేఽపుణ్యనిలయే పద్మార్బుదనివాసినామ్, అర్థినాముదకం దత్తమక్షయ్యముపతిష్ఠతు. ౩. పవిత్రగ్రంథముత్సృజ్య మణ్డలే భువి నిక్షిపేత్, పాత్రే తు నిక్షిపేద్యస్తు సవిప్రః పంక్తిదూషకః ౪. ఉచ్ఛిష్టేన సంస్పృష్టశ్శునా శూద్రేణ చ ద్విజః, ఉపోష్య రజనీమేకాం పఞ్చగవ్యేన శుధ్యతి ౫ అనుచ్ఛిష్టేన సంస్పృష్టే స్నానమేవ విధీయతే, ఏకాహుతిప్రదానేన కోటియజ్ఞఫలం లభేత్. ౬. పంచభిః పంచకోటీనాం తదనంతఫలం స్మృతమ్, ప్రాణాగ్నిహోత్రవేత్రే యో హ్యన్నదానం కరోతి చ ౭. దాతుశ్చైవ తు యత్పుణ్యం భోక్తుశ్చైవ తు యత్ఫలమ్, ప్రాప్నుతస్తౌ తదేవ ద్వావుభౌ తౌ స్వర్గగామినౌ ౮ సపవిత్రకరో భుంక్తే యస్తు విప్రో విధానతః, గ్రాసే గ్రాసే ఫలం తస్య పంచగవ్యసమం భవేత్. ౯. పూజా కాలత్రయే నిత్యం జపస్తర్పణమేవ చ, హోమో బ్రాహ్మణభుక్తిశ్చ పురశ్చరణముచ్యతే. ౧౦. అధశ్శయానో ధర్మాత్మా జితక్రోధో జితేంద్రియః, లఘుమిష్టహితాశీ చ వినీతశ్శాంతచేతసా. ౧౧. నిత్యం త్రిషవణస్నాయీ నిత్యం స శుభభాషణః, స్త్రీశూద్రపతితవ్రాత్యనాస్తికోచ్ఛిష్టభాషణమ్. ౧౨. చాండాలభాషణం చైవ న కుర్యాన్మునిసత్తమ, నత్వా నైవ చ భాషేత జపహోమార్చనాదిషు. ౧౩. మైథునస్య తథా లాపం తద్గోష్ఠీమపి వర్జయేత్, కర్మణా మనసా వాచా సర్వావస్థాసు సర్వదా. ౧౪. సర్వత్ర మైథునత్యాగో బ్రహ్మచర్యం ప్రచక్షతే, రాజ్ఞశ్చైవ గృహస్థస్య బ్రహ్మచర్యముదాహృతమ్. ౧౫. ఋతుస్నాతేషు దారేషు సంగతిర్యా విధానతః, సంస్కృతాయాం సవర్ణాయామృతుం దృష్ట్వా ప్రయత్నతః ౧౬ రాత్రౌ తు గమనం కార్యం బ్రహ్మచర్యం హరేన్న తత్, ఋణత్రయమసంశోధ్య

దుచ్యతే. భోజనాన్తే అమృతాపిధానమసీతి మన్త్రేణాచమనం కుర్యాదిత్యాహ—అమృతాపిధానమితి. ఉచ్చార్యా చామేదితి శేషః ఏతేనామృతోపస్తరణమసీతి ప్రథమత ఆచమనం కర్తవ్యమిత్యనుక్తమప్యర్థాత్సూచితమ్. అనన్తరముచ్ఛిష్టభాగ్భ్యోఽన్నం దేయమిత్యాహ—ఉచ్ఛిష్టేతి. ౧. తత్ర మన్త్రమాహ—యే కే చాస్మాదితి. తదుపరి జలమనేన మన్త్రేణ దేయమిత్యాహ—రౌరవేతి. ౨, ౩. భోజనసమయే హస్తే విద్యమానం యత్పవిత్రం తస్య గ్రన్థిం విసర్జయేదిత్యాహ—పవిత్రేతి. ౪. తేనోచ్ఛిష్టేనోచ్ఛిష్టః పురుషో యది సంస్పృష్ట ఇత్యర్థః. ఉచ్ఛిష్టేన పురుషేణోచ్ఛిష్టపురుషస్పర్శో న కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౫, ౬. పఞ్చభిః పఞ్చ ప్రాణాహుతిభిః. పంచకోటీనాం యజ్ఞానామిత్యర్థః. యస్మాదేవం తస్మాత్ప్రాణాహుతిప్రదానం తత్ఫలమిత్యర్థః. ౭. ఏవం ప్రాణాగ్నిహోత్రవిదేఽన్నదాతుః ఫలమాహ—దాతుశ్చైవ త్వితి. యత్పుణ్యం శాస్త్రే ప్రోక్తమిత్యర్థః. ౮, ౯. పునః కించిత్పురశ్చరణశేషమాహ—పూజాకాలత్రయ ఇతి. భుక్తిశ్చేతి. చకారేణ మార్జనమపి గ్రాహ్యం తదా పంచాంగం పురశ్చరణం సమ్పన్నమ్. ౧౦—౧౪. తే దేవానామితి.

త్వనుత్పాద్య సుతానపి. ౧౭. తథా యజ్ఞాననిష్ట్వా చ మోక్షమిచ్ఛన్ ప్రజత్యధః, అజాగలస్య యజ్జన్మ తజ్జన్మ శ్రుతిచోదితమ్. ౧౮. అతః కార్యం తు విప్రేంద్ర ఋణత్రయవిశోధనమ్, తే దేవానా మృషీణాం చ పిత్ర్యాణామృణినస్తథా. ౧౯. ఋషిభ్యో బ్రహ్మచర్యేణ పితృభ్యస్తు తిలోదకైః, ముచ్యేద్యజ్ఞేన దేవేభ్యస్స్వాశ్రమధర్మమాచరేత్. ౨౦ క్షీరాహారీ ఫలాశీ వా శాకాశీ వా హవిష్యభుక్, భిక్షాశీ వా జపేన్నిద్వాన్ కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదికృత్ ౨౧ లవణం క్షారమమ్లం చ గృజనం కాంస్యభోజనమ్, తాంబూలం చ ద్విర్భుక్తం చ దుష్టవాసః ప్రమత్తనమ్. ౨౨. శ్రుతిస్మృతివిరోధం చ జపం రాత్రౌ వివర్జయేత్, వృథా న కాలం గమయేద్ద్యూతస్త్రీస్వాపవాదతః. ౨౩. గమయేద్దేవతాపూజాస్తోత్రాగమవిలోకనైః, భూశయ్యా బ్రహ్మచారిత్వం మౌనచర్యా తథైవ చ. ౨౪. నిత్యం త్రిషవణస్నానం శూద్రకర్మవివర్జనమ్, నిత్యపూజా నిత్యదానమానందస్తుతికీర్తనమ్ ౨౫ నైమిత్తికార్చనం చైవ విశ్వాసో గురుదేవయోః, జపనిష్ఠస్య ధర్మా యేద్వాదశైతే సుసిద్ధిదాః ౨౬. నిత్యం సూర్యముపస్థాయ తస్య చాపి ముఖో జపేత్, దేవతాప్రతిమాదౌ వా వహ్నౌ వాభ్యర్చ్య తన్ముఖః ౨౭. స్నానపూజాజపధ్యానహోమతర్పణతత్పరః, నిష్కామో దేవతాయాం చ సర్వకర్మనివేదకః. ౨౮. ఏవమాదీంశ్చ నియమాన్పురశ్చరణకృచ్చరేత్, తస్మాద్ద్విజః ప్రసన్నాత్మా జపహోమపరాయణః. ౨౯ తపస్యధ్యయనే యుక్తో భవేద్భూతానుకంపకః, తపసా స్వర్గమాప్నోతి తపసా విందతే మహత్. ౩౦. తపోయుక్తస్య సిధ్యంతి కర్మాణి నియతాత్మనః, విద్వేషణం సంహారణం మారణం రోగనాశనమ్. ౩౧ యేనయేనాథ ఋషిణా యదర్థం దేవతాస్తుతాః, సస కామస్సమృధ్యేత తేషాం తేషాం తథాతథా. ౩౨ తాని కర్మాణి వక్ష్యామి విధానాని చ కర్మణామ్, పురశ్చరణమాదౌ చ కర్మణాం సిద్ధికారకమ్ ౩౩ స్వాధ్యాయాభ్యసనస్యాదౌ ప్రాజాపత్యం చరేద్ద్విజః, కేశశ్మశ్రులోమనఖాన్వాపయిత్వా ప్లుతశ్శుచిః. ౩౪. త్రిష్వేదవాని రాత్రౌ తు శుచిరాసీత వాగ్యతః,

---

తే ద్విజా దేవాదీనామృణినో భవన్తీత్యర్థః. ౧౯. ఋణత్రయమోచనప్రకారమాహ—ఋషిభ్య ఇతి. యస్మాదేవం తస్మాత్స్వాశ్రమం ధర్మం తదుచితం ధర్మమాచరేదిత్యర్థః. ౨౦—౩౧. తేషాం పురశ్చరణకారిణామ్. ౩౨. తాని శాన్త్యాదికర్మాణి వక్ష్యామి అగ్రిమాధ్యాయే ఇత్యర్థః. పరం తు తాని కర్మాణి ప్రథమతః పురశ్చరణం కృత్వా కర్తవ్యానీత్యాహ—పురశ్చరణమితి ౩౩. తచ్చ పురశ్చరణం ప్రాజాపత్యాదిప్రాయశ్చిత్తాని కృత్వా కర్తవ్యమిత్యాహ—స్వాధ్యాయేతి. స్వాధ్యాయాభ్యసనం గాయత్రీమన్త్రపురశ్చరణరూపం తస్యాదౌ ప్రాజాపత్యాదికం చరేదిత్యర్థః. తచ్చ ప్రాజాపత్యమపి కేశాదీన్వాపయిత్వా శాన్త్యర్థం శుద్ధ్యర్థం చ వక్ష్యమాణాన్మన్త్రాంశ్చ జపిత్వా కర్తవ్యమిత్యాహ—కేశశ్మశ్రునఖేతి. ఆప్లుతః స్నాతః. ౩౪—౪౧. విధిశ్చాన్ద్రాయణస్య చేతి.

సత్యవాదీ పవిత్రాణి జపేద్వ్యాహృతయస్తథా. ౩౫ ఓంకారాద్యాస్తు గాయత్ర్యా సావిత్రీం చ తదిత్యృచమ్, ఆపోహిష్ఠేతి సూక్తం చ పవిత్రం పాపనాశనమ్ ౩౬. పునన్త్యస్సర్వస్తిమిత్యశ్చ పావమాన్యస్తథైవ చ, సర్వత్రైతత్ప్రయోక్తవ్యమాదావన్తే చ కర్మణామ్. ౩౭. ఆసహస్రాదాశతాద్వా వ్యాహృతీరథ వా జపేత్, ఓంకారం వ్యాహృతీస్తిస్రస్సావిత్రీమథ వాఽయుతమ్. ౩౮ తత్పునీతాశ్చ యే చా ర్యాన్మృత్యుంశ్ఛందాంసి దేవతాః, అనార్జవేన భాషేత శూద్రేణాపి నగర్హితైః. ౩౯ నాపి చోదక్యయా వధ్వా పతితైర్నాన్త్యజైర్నృభిః, సదేవబ్రాహ్మణద్వేష్టైర్నచ చార్యగురునిందకైః. ౪౦. న మాతృపితృవిద్వేష్టైర్నవమన్యేత కంచన, కృచ్ఛ్రాణామేవ సర్వేషాం విధిరుక్తోనుపూర్వశః ౪౧ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య తథాసాంతపనస్య చ, పరాకస్య చ కృచ్ఛ్రస్య విధిశ్చాంద్రాయణస్య చ ౪౨ కృచ్ఛ్రైః పాతకైస్సర్వైరుపపాతకైశ్చ ప్రముచ్యతే, తప్తకృచ్ఛ్రేణ సర్వాణి పాపాని దహతి క్షణాత్. ౪౩. త్రిభిశ్చాంద్రాయణైః పూతో బ్రహ్మలోకం సమశ్నుతే, అష్టభిర్దేవతాస్సాక్షాత్పశ్యేత వరదాస్తదా. ౪౪. ఛందాంసి దశభిర్జ్ఞాత్వా సర్వాన్కామాన్సమశ్నుతే, త్ర్యహం ప్రాతస్త్ర్యహం సాయం త్ర్యహమద్యాదయాచితః. ౪౫. త్ర్యహం పరం చ నాశ్నీయాత్ప్రాజాపత్యం చరేద్ద్విజః, గోమూత్రం గోమయం క్షీరం దధి సర్పిః కుశోదకమ్ ౪౬. ఏకరాత్రోపవాసశ్చ కృచ్ఛ్రం సాంతపనం స్మృతమ్, ఏకైకగ్రాసమశ్నీయాదహాని త్రీణిపూర్వవత్ ౪౭. త్ర్యహం చోపవసేదిత్థమతికృచ్ఛ్రం

ప్రోచ్యతే ఇతి శేషః. ౪౨. ప్రసంగమస్తేషాం ఫలమాహ—కృచ్ఛ్రైరితి. ౪౩. అష్టభిశ్చాన్ద్రాయణైః. ౪౪. దశభిశ్చాన్ద్రాయణైః. కృచ్ఛ్రప్రాజాపత్యస్వరూపమాహ—త్ర్యహమితి. త్ర్యహం దినత్రయమ్. ప్రాతరితి మధ్యాహ్నస్యోపలక్షణమ్. తస్మిన్భుంజీతేత్యర్థః. తదుత్తరం దినత్రయం సాయంకాలే భుంజీతేత్యర్థః. తదుత్తరదినత్రయే అయాచితమన్నమద్యాదిత్యర్థః తదుత్తరదినత్రయం నాశ్నీయాదుపవసేదిత్యర్థః. ఇత్థం ప్రకారేణప్రాజాపత్యంద్విజశ్చరేదిత్యర్థః. తదుక్తం మనునా. "త్ర్యహం ప్రాతస్త్ర్యహం సాయం త్ర్యహమద్యాదయాచితమ్, త్ర్యహం పరం చ నాశ్నీయాత్ప్రాజాపత్యం చరన్ద్విజః" ఇతి. ౪౫. సాన్తపనస్య స్వరూపమాహ—గోమూత్రమితి. పూర్వేద్యురాహారాన్తరపరిత్యాగేన గోమూత్రాదీని గవ్యాని పంచద్రవ్యాణి కుశోదకసహితాని సంయోజ్య పీత్వా పరేద్యురుపవసేదితి ద్వైరాత్రికః సాన్తపనః కృచ్ఛ్రః జాబాలేన తు సప్తాహసాధ్యసాన్తపనముక్తమ్ "గోమూత్రం గోమయం క్షీరం దధి సర్పిః కుశోదకమ్, ఏకైకం ప్రత్యహం పీత్వా త్వహోరాత్రమభోజనమ్. కృచ్ఛ్రః సాన్తపనో నామ సర్వపాపప్రణాశనః" ఇతి. ౪౬. అతికృచ్ఛ్రం వ్రతమాహ—ఏకైకం గ్రాసమితి. ౪౭. మహాసాన్తపనమితి ఇదం చ యమేన పంచదశాహస్సమ్పాద్యముక్తమ్. "త్ర్యహం పిబేత్తు గోమూత్రం త్ర్యహం వై గోమయం పిబేత్, త్ర్యహం దధి త్ర్యహం క్షీరం త్ర్యహం సర్పిస్తతః శుచిః. మహాసాన్తపనం హ్యేతత్సర్వపాపప్రణాశనమి" తి. తథా

చరేద్ద్విజః, ఏవమేవ త్రిభిర్వ్యస్తం మహాసాంతపనం స్మృతమ్. ౪౮. తప్తకృచ్ఛ్రం
చరన్విప్రో జలక్షీరఘృతానిలాన్, ప్రతిత్ర్యహం పిబేదుష్ణా న్సకృత్స్నాయీ సమా
హితః. ౪౯. నియతస్తు పిబేదాపః ప్రాజాపత్యవిధిస్స్మృతః, యతాత్మనోఽప్రమ
త్తస్య ద్వాదశాహమభోజనమ్ ౫౦. పరాకో నామ కృచ్ఛ్రోఽయం సర్వపాప
ప్రణోదనః, ఏకైకం తు గ్రసేత్పిణ్డం కృష్ణే శుక్లే చ వర్ధయేత్. ౫౧. అమావాస్యాం
న భుంజీత ఏవం చాంద్రాయణో విధిః, ఉపస్పృశ్య త్రిషవణమేతచ్చాంద్రాయణం
స్మృతమ్. ౫౨. చతురః ప్రాతరశ్నీయాద్విప్రః పిండాన్ కృతాహ్నికః, చతురోఽ
స్తమితే సూర్యే శిశుచాంద్రాయణం స్మృతమ్. ౫౩. అష్టావష్టౌ సమశ్నీయాత్పిం
డాన్మధ్యందినే స్థితే, నియతాత్మా హవిష్యస్య యతిచాంద్రాయణం వ్రతమ్. ౫౪ ఏత
ద్రుద్రాస్తథాదిత్యా వసవశ్చాచరంతి హి, సర్వే కుశలినో దేవా మరుతశ్చ భువా
నహ. ౫౫. ఏకైకం సప్తరాత్రేణ పునాతి విధివత్కృతమ్, త్వగసృక్పిశితాస్థీని
మేదోమజ్జావసాస్తథా. ౫౬. ఏకైకం సప్తరాత్రేణ శుధ్యత్యేవ న సంశయః, ఏభిర్వ్రి
తైర్విపూతాత్మా కర్మ కుర్వీత నిత్యశః. ౫౭ ఏవం శుద్ధస్య కర్మాణి సిధ్యంత్యేవ న సం
శయః, శుద్ధాత్మా కర్మ కుర్వీత సత్యవాదీ జితేంద్రియః. ౫౮. ఇష్టాన్కామాంస్తత
స్సర్వాన్సంప్రాప్నోతి న సంశయః, త్రిరాత్రమేవోపవసేద్రహితస్సర్వకర్మణా. ౫౯.
త్రీణి నక్తాని వా కుర్యాత్తతః కర్మ సమారభేత్, ఏవం విధానం కథితం పురశ్చ
ర్యాఫలప్రదమ్. ౬౦. గాయత్ర్యాశ్చ పురశ్చర్యా సర్వకామప్రదాయినీ, కథితా
తవ దేవర్షే మహాపాపవినాశినీ. ౬౧. ఆదౌ కుర్యాద్వ్రతం మంత్రీ దేహశోధన
కారకమ్, పురశ్చర్యాం తతః కుర్యాత్సమస్తఫలభాగ్భవేత్. ౬౨. ఇతి తే కథితం
గుహ్యం పురశ్చర్యావిధానకమ్, ఏతత్పరస్మై నోవాచ్యం శ్రుతిసారం యత
స్స్మృతమ్. ౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

త్రిభిర్వ్యస్తమిత్యర్థః. ౪౮. తప్తకృచ్ఛ్రమాహ—తప్తకృచ్ఛ్రమితి. తథా
చ త్రిభిర్వ్యస్తమిత్యస్య త్రిభిర్దినైర్వ్యస్తమిత్యర్థః. ౪౮. తప్తకృచ్ఛ్రం చరన్విప్రో జలక్షీరఘృతాని
చ మనునా ద్వాదశరాత్రనిర్వర్త్యోఽయమభిహితః. "తప్తకృచ్ఛ్రం చరన్విప్రో జలక్షీరఘృతాని
లాన్, ప్రతిత్ర్యహం పిబేదుష్ణం సకృత్స్నాయీ సమాహితః" ఇతి. ౪౯. పరాకకృచ్ఛ్రమాహ—
నియతస్త్వితి. ౫౦. చాంద్రాయణమాహ—'ఏకైకం తు గ్రసేత్పిణ్డమి'తి. పిండం గ్రాసం కృష్ణ
పక్షే ఏకైకం గ్రాసం హ్రాసేన్న్యూనం కుర్యాచ్ఛుక్లే పక్షే త్వేకైకం గ్రాసం వర్ధయేత్. అమావాస్యా
యాం తూపోషణమిత్యర్థః. ౫౧—౫౫. ఏకైకమితి. ఇదం వ్రతం ఏకైకం ధాతుం సప్తరాత్రేణ
పునాతి శోధయతీత్యర్థః. తదేవాహ— త్వగసృగితి. ౫౬—౬౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కంధే త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

కామ్యకర్మవిధిః.

నారద ఉవాచ—నారాయణ మహాభాగ గాయత్ర్యాస్తు సమాసతః, శాంత్యాదికాన్ప్రయోగాంస్తు వదస్వ కరుణానిధే. ౧. నారాయణ ఉవాచ—అతిగుహ్యమిదం పృష్టం త్వయా బ్రహ్మతనూద్భవ, న కస్యాపి చ వక్తవ్యం దుష్టాయ పిశునాయ చ. ౨. అథ శాంతిః పయోక్తాభిస్సమిద్భిర్జుహుయాద్ద్విజః, శమీసమిద్భిశ్శామ్యంతి భూతరోగగ్రహాదయః ౩. ఆర్ద్రాభిః క్షీరవృక్షస్య సమిద్భిర్జుహుయాద్ద్విజః, జుహుయాచ్ఛకలైర్వాపి భూతరోగాదిశాంతయే. ౪. జలేన తర్పయేత్సూర్యం పాణిభ్యాం శాంతిమాప్నుయాత్, జానుదఘ్నే జలే జప్త్వా సర్వాన్దోషాన్ఛమం నయేత్. ౫. కణ్ఠదఘ్నే జలే జప్త్వా ముచ్యేత్ప్రాణాంతికాద్భయాత్, సర్వేభ్యశ్శాంతికర్మభ్యో నిమజ్జ్యాప్సు జపస్స్మృతః. ౬. సౌవర్ణే రాజతే వాపి పాత్రే తామ్రమయేఽపి వా, క్షీరవృక్షమయే వాపి నిర్వ్రణే మృన్మయేఽపి వా ౭. సహస్రం పఞ్చగవ్యేన హుత్వా సుజ్వలితేఽనలే, క్షీరవృక్షమయైః కాష్ఠైశ్శేషం సంపాదయేచ్ఛనైః. ౮. ప్రత్యాహుతిస్పృశఞ్జప్త్వా సహస్రం పాత్రసంస్థితమ్, తేన తం ప్రోక్షయేద్దేశం కుశైర్మంత్రమనుస్మరన్. ౯. బలిం కిరంస్తతస్తస్మిన్ధ్యాయేత్తు పరదేవ

అతః పరం శతశ్లోకైః కామ్యకర్మాణి సంగ్రహాత్, ప్రోచ్యన్తే లోకరక్షార్థం ప్రాయశ్చిత్తవిధిస్తథా. ప్రాజాపత్యాదీని కృచ్ఛ్రాణి కృత్వా దేహం సంశోధ్య పురశ్చరణోత్తరం కామ్యకర్మాణి కుర్యాదిత్యుక్తం పూర్వాధ్యాయే. తాని కామ్యకర్మాణి వక్తుం ప్రశ్నముత్థాపయతి—నారద ఉవాచ—నారాయణమహాభాగేతి. ౧, ౨. తత్ర ప్రథమతః శాన్తికర్మాహ—అథ శాన్తిరితి. కాభిః సమిద్భిః తత్రాహ—శమీసమిద్భిరితి. జుహుయాదితి. అత్ర సఙ్ఖ్యానుక్తా అనుక్తసంఖ్యాయాః. సంఖ్యాసహస్రం జపహోమయోః పలాశసమిధోఽనుక్తే ఇతి సామాన్యపరిభాషోక్తా సంఖ్యా గ్రాహ్యా. ౩. క్షీరవృక్షస్యేతి. అశ్వత్థోదుమ్బరప్లక్షన్యగ్రోధాః క్షీరద్రుమాః శారదాతిలకే ఉక్తాస్తదన్యతమస్య సమిద్భిరిత్యర్థః. శకలైర్వా క్షీరవృక్షఖండైర్వా, హోమస్తు గాయత్రీమన్త్రేణైవ సర్వత్ర. ౪. ఏతద్ధోమాదికం తర్పణాదికం చానుష్ఠానమేకోనపంచాశద్దినపర్యన్తం ప్రత్యహం కార్యమ్. సహస్రహోమో హోమస్థలే తర్పణం చ తావత్సంఖ్యం తర్పణస్థలే సామాన్యకార్యవిశేషకార్యానురోధేన తర్పయేదితి. శారదాతిలకే సూర్యమన్త్రప్రకరణే యో విధిరుక్తస్తేన విధినా గాయత్రీమన్త్రాన్తే సూర్యం తర్పయామి నమ ఇతి మన్త్రం పఠిత్వా తర్పయేదిత్యర్థః. ౫. సర్వేభ్యః శాన్తికర్మభ్యోఽధిక ఇతి శేషః. ఇదమపి మండలపర్యన్తమేవ. ౬. ప్రయోగాన్తరమాహ—సౌవర్ణేతి. సౌవర్ణాద్యన్యతమే పాత్రే పఞ్చగవ్యం స్థాపయిత్వేత్యర్థః. ౭. క్షీరవృక్షమయైరితి. తస్మిన్హోమే ఇన్ధనమన్యన్న గ్రాహ్యం కిన్తు పూర్వోక్తక్షీరవృక్షకాష్ఠైరేవేన్ధనాదికార్యం కర్తవ్యమిత్యర్థః. ౮. ప్రత్యాహుతీతి. ప్రత్యేకాహుతౌ పఞ్చగవ్యం స్పృశన్సన్ హుత్వా పశ్చాత్పాత్రస్థపఞ్చగవ్యం గాయత్రీమన్త్రేణ సహస్రం జప్త్వాఽభిమన్త్ర్య ప్రోక్షయేదిత్యన్వయః. మన్త్రం గాయత్రీమన్త్రమ్. ౯. తస్మిన్దేశే ఉపద్రవస్థలే

శాంమ్, అభిచారసముత్పన్నా కృత్యా పాపఞ్చ నశ్యతి. ౧౦. దేవభూతపిశాచా
ద్యాన్యద్యేవం కురుతే వశే, గృహం గ్రామం పురం రాష్ట్రం సర్వం తేభ్యో విము
చ్యతే. ౧౧ నిఖనే ముచ్యతే తేభ్యో లిఖనే మధ్యతోఽపి చ, మణ్డలే శూలమా
లిఖ్య పూర్వోక్తే చ క్రమేఽపి వా. ౧౨. అభిమన్త్ర్య సహస్రం తన్నిఖనేత్సర్వ
శాంతయే, సౌవర్ణం రాజతం వాపి కుంభం తామ్రమయం చ వా. ౧౩. మృన్మయం
వా నవం దివ్యం సూత్రవేష్టితమవ్రణమ్, స్థణ్డిలే సైకతే స్థాప్య పూరయేన్మంత్రవి
జ్జలైః ౧౪. దిగ్భ్య ఆహృత్య తీర్థాని చతసృభ్యో ద్విజోత్తమైః, ఏలాచన్దనకర్పూర
జాతీపాటలమల్లికాః ౧౫. బిల్వపత్రం తథా క్రాంతాం దేవీం వ్రీహియవాం స్తిలాన్
సర్షపాన్ క్షీరవృక్షాణాం ప్రవాళాని చ నిక్షిపేత్. ౧౬. సర్వాణ్యభివిధాయైవం
కుశకూర్చసమన్వితమ్, స్నాతస్సమాహితో విప్రస్సహస్రం మంత్రయేద్బుధః ౧౭.
దిక్షు సౌరాన్ సమధీయీరన్ మంత్రాన్విప్రాస్త్రయీవిదః, ప్రోక్షయేత్పాయయేదేనం నీరం
తేనాభిషించయేత్. ౧౮. భూతరోగాభిచారేభ్యస్స నిర్ముక్తస్సుఖీ భవేత్, అభిషే
కేణ ముచ్యేత మృత్యోరాస్యగతో నరః. ౧౯. అవశ్యం కారయేద్విద్వాన్రాజా
దీర్ఘజిజీవిషుః, గావో దేయాశ్చ ఋత్విగ్భ్యః అభిషేకే శతం మునే. ౨౦. దక్షిణా
యేన వా తుష్టిస్స్యాద్యథాశక్త్యథవా భవేత్, జపేదశ్వత్థమాలభ్య మన్దవారే శతం
ద్విజః ౨౧. భూతరోగాభిచారేభ్యో ముచ్యతే మహతో భయాత్, గుడూచ్యాః
పర్వవిచ్ఛిన్నాః పయోక్తా జుహుయాద్ద్విజః. ౨౨ ఏవం మృత్యుంజయో హోమ
స్సర్వవ్యాధివినాశనః, ఆమ్రస్య జుహుయాత్పత్రైః పయోక్తైర్జ్వరశాంతయే. ౨౩
వచాభిః పయసాక్తాభిః క్షయం హుత్వా వినాశయేత్, మధుత్రితయహోమేన రా
జయక్ష్మా వినశ్యతి ౨౪. నివేద్య భాస్కరాయాన్నం పాయసం హోమపూర్వకమ్,

---

బలిం చ దద్యాదిత్యర్థః. తేన పరకృతాభిచారో నశ్యతీత్యర్థః. ౧౦. యద్యేవం కురుతే తదా దేవ
భూతపిశాచాద్యాన్వశే కురుత ఇత్యన్వయః. ౧౧. నిఖనే ఇతి. వక్ష్యమాణశూలస్య చతురస్రమం
డలే లిఖనే కృతే తస్య చ భూమౌ నిఖనే కృతే ఇత్యర్థః. తేభ్యః పిశాచేభ్యః. తదేవాహ—
మండలే ఇతి. పూర్వోక్తే కృమిభూతాద్యుపద్రవరూపే సతీత్యర్థః. మండలే చతురస్రమండలే
శూలమష్టగన్ధేనాలిఖ్య తమాఘలం గాయత్ర్యా సహస్రవారమభిమన్త్ర్య భూమౌ నిఖనేదిత్యర్థః. ౧౨.
అభిషేకమాహ. ౧౩—౧౫. క్రాన్తాం విష్ణుక్రాన్తామ్. దేవీ సహదేవీ. క్షీరవృక్షా అశ్వత్థోదుమ్బర
ప్లక్షన్యగ్రోధాః. ౧౬. కుశకూర్చేతి. సప్తవింశతిదర్భాణాం వేణ్యగ్రం గ్రన్థిభూషితమితి కూర్చ
లక్షణసహితకుశకూర్చమిత్యర్థః. ౧౭. ఏనం భూతాద్యుపద్రుతం పురుషమభిషించయేత్ గాయత్రీ
మన్త్రం పఠన్ పూర్వోక్తమభిమన్త్రణమపి గాయత్రీమన్త్రేణైవ అత్ర కుమ్భస్థాపనాదివిధిః సర్వోఽపి
శారదాతిలకే దీక్షాపటలే ఉక్తో గ్రాహ్యః. ౧౮, ౧౯. శతమితి. శతం గావో దక్షిణా ఇత్యర్థః.
౨౦—౨౧. పర్వణి పర్వణి విచ్ఛిన్నాః సమిధ ఇత్యర్థః. ౨౨. ౨౩. హుత్వా క్షయ
రోగం వినాశయేదిత్యన్వయః. మధుత్రితయం ప్రసిద్ధం పయోదధిఘృతరూపమ్. ౨౪, ౨౫.

రాజయక్ష్మాభిభూతం చ ప్రాశయేచ్ఛాంతిమాప్నుయాత్. ౨౫. లతాః పర్వసు
విచ్ఛిద్య సోమస్య జుహుయాద్ద్విజః, సోమే సూర్యేణ సంయుక్తే ప్రయోక్తాః క్షయ
శాంతయే ౨౬ కుసుమైశ్శంఖవృక్షస్య హుత్వా కుష్ఠం వినాశయేత్, అపస్మారవినా
శస్స్యాదపామార్గస్య తండులైః. ౨౭ క్షీరవృక్షసమిద్ధోమాదున్మాదోఽపి వినశ్యతి,
ఔదుంబరసమిద్ధోమాదతిమేహః క్షయం వ్రజేత్. ౨౮ ప్రమేహం శమయే
ద్ధుత్వా మధునేక్షురసేన వా, మధుత్రితయహోమేన నయేచ్ఛాంతిం మసూరి
కామ్. ౨౯. కపిలాసర్పిషా హుత్వా నయేచ్ఛాంతిం మసూరికామ్, ఉదుంబరవ
టాశ్వత్థైర్గోగజాశ్వామయం హరేత్. ౩౦. పిపీలిమధువల్మీకే గృహే జాతే శతం
శతమ్, శమీసమిద్భిరన్నేన సర్పిషా జుహుయాద్ద్విజః ౩౧. తదుత్థం శాంతిమా
యాతి శేషైస్తత్ర బలిం హరేత్, అభ్రిస్తనితభూకంపాలక్ష్యాదౌ వనవేతసః. ౩౨.
సప్తాహం జుహుయాదేవం రాష్ట్రే రాజ్యం సుఖీ భవేత్, యాం దిశం శతజప్తేన
లోష్టేనాభిప్రతాడయేత్. ౩౩. తతోఽగ్నిమారుతారిభ్యో భయం తస్య విన
శ్యతి, మనసైవ జపేదేనాం బద్ధో ముచ్యేత బంధనాత్. ౩౪. భూతరోగవిషాది
భ్యస్స్పృశఞ్జప్త్వా విమోచయేత్, భూతాదిభ్యో విముచ్యేత జలం పీత్వాభి
మంత్రితమ్. ౩౫. అభిమంత్ర్య శతం భస్మన్యసేద్భూతాదిశాంతయే, శిరసా ధార
యేద్భస్మ మంత్రయిత్వా తదిత్యృచా ౩౬. సర్వవ్యాధివినిర్ముక్తస్సుఖీ జీవేచ్ఛతం
సమాః, అశక్తః కారయేచ్ఛాంతిం విప్రం దత్త్వాతు దక్షిణామ్ ౩౭ అథ పుష్టిం
శ్రియం లక్ష్మీం పుష్పైర్హుత్వాప్నుయాద్ద్విజః, శ్రీకామో జుహుయాత్పద్మై రక్తై
శ్శ్రియమవాప్నుయాత్. ౩౮. హుత్వా శ్రియమవాప్నోతి జాతీపుష్పైర్నవైశ్శుభైః,
శాలితణ్డులహోమేన శ్రియమాప్నోతి పుష్కలామ్. ౩౯. సమిద్భిర్బిల్వవృక్షస్య
హుత్వా శ్రియమవాప్నుయాత్, బిల్వస్య శకలైర్హుత్వాపత్రైః పుష్పైః ఫలైరపి
౪౦. శ్రియమాప్నోతి పరమాం మూలస్య శకలైరపి, సమిద్భిర్బిల్వవృక్షస్య పాయ
సేన చ సర్పిషా. ౪౧. శతం శతం చ సప్తాహం హుత్వా శ్రియమవాప్నుయాత్,

---

సోమే సూర్యేణ సంయుక్తే అమావాస్యాయామిత్యర్థః. ౨౬. తండులైః బీజైరిత్యర్థః. ౨౭, ౨౮. మసూరికాం పాదరోగవిశేషమ్. ౨౯. ౩౦. పిపీలిమధువల్మీకేతి. పిపీలికా వల్మీకే మధువల్మీకే చేత్యర్థః. మధువల్మీకో మోహాల ఇతి ప్రసిద్ధః. గృహే తయోరుపద్రవే జాతే సతీత్యర్థః. సర్పిర్యుక్తశమీసమిద్భిః సర్పిర్యుక్తాన్నేనౌదనేన ప్రత్యేకకార్యే శతద్వయం హోమః. ౩౧. శేషైర్హోమావశేషైః అత ఏవ పూర్వద్రవ్యయోః సముచ్చయో భవతి.న యథాసంఖ్యమ్.సమిద్భిర్బలి దానాసమ్భవాత్. అభ్రస్తనితశబ్దేన విద్యుల్లతాపాతో వివక్షితః. వనవేతసః సమిధః. ౩౨, ౩౩. బద్ధస్య శత్రుభిః కారాగృహే పాతితస్యానుష్ఠానసామగ్ర్యభావాత్తత్కల్యాణార్థమాహ—మనసై వేతి.౩౪. స్పృశన్నితి. దర్శనేనేతి విశేషః. తన్త్రాన్తరానురోధాత్. ౩౫—౩౭.యదుక్తం పుష్పైర్హు త్వేతి తదేవ స్పష్టయతి—శ్రీకామ ఇతి. రక్తైః పద్మైరపి శ్రియమేవాప్నోతీత్యర్థః. ౩౮—౪౧.

లాజైస్త్రిమధురోపేతైర్హోమే కన్యామవాప్నుయాత్.౪౨ అనేన విధినా కన్యా వర
మాప్నోతి వాంఛితమ్,రక్తోత్పలశతం హుత్వా సప్తాహం హేమ చాప్నుయాత్.
౪౩.సూర్యబింబే జలంహుత్వా జలస్థం హేమచాప్నుయాత్, అన్నం హుత్వాప్ను
యాదన్నం వ్రీహీన్వ్రీహిపతిర్భవేత్.౪౪.కరీషచూర్ణైర్వత్సస్య హుత్వా పశుమవా
ప్నుయాత్ ,ప్రియంగుపాయసాజ్యైశ్చ భవేద్ధోమాదిభిః ప్రజా.౪౫.నివేద్య భాస్క
రాయాన్నం పాయసం హోమపూర్వకమ్, భోజయేత్తదృతుస్నాతాం పుత్రం పరమ
వాప్నుయాత్.౪౬.సప్రరోహాభిరార్ద్రాభిరాయుర్హుత్వా సమాప్నుయాత్,సమిద్భిః
క్షీరవృక్షస్య హుత్వాయుషమవాప్నుయాత్.౪౭.సప్రరోహాభిరార్ద్రాభిరక్తాభిర్మ
ధురత్రయైః, వ్రీహీణాం చ శతం హుత్వా హేమచాయురవాప్నుయాత్. ౪౮.
సువర్ణకుట్మలం హుత్వా శతమాయురవాప్నుయాత్, దూర్వాభిః పయసా వాపి
మధునా సర్పిషాపి వా. ౪౯. శతం శతం చ సప్తాహమపమృత్యుం వ్యపోహతి,
శమీసమిద్భిరన్నేన పయసా వా చ సర్పిషా. ౫౦. శతంశతం చ సప్తాహమప
మృత్యుం వ్యపోహతి, న్యగ్రోధసమిధో హుత్వా పాయసం హోమయేత్తతః. ౫౧.
శతం శతం చ సప్తాహమపమృత్యుం వ్యపోహతి, క్షీరాహారో జపేన్మృత్యోర్యస్స
ప్తాహాద్విజయీ భవేత్. ౫౨ అనశ్నన్వాగ్యతో జప్త్వా త్రిరాత్రం ముచ్యతే
యమాత్, నిమజ్జ్యాప్సు జపేదేవం సద్యోమృత్యోర్విముచ్యతే. ౫౩. జపేద్బిల్వం
సమాశ్రిత్య మాసం రాజ్యమవాప్నుయాత్, బిల్వం హుత్వాప్నుయాద్రాజ్యం
సమూలఫలపల్లవమ్.౫౪.హుత్వా పద్మశతం మాసం రాజ్యమాప్నోత్యకంటకమ్,
యవాగూం గ్రామమాప్నోతి హుత్వా శాలిసమన్వితామ్. ౫౫. అశ్వత్థసమిధో
హుత్వా యుద్ధాదౌ జయమాప్నుయాత్, అర్కస్య సమిధో హుత్వా సర్వత్ర
విజయీ భవేత్.౫౬. సంయుక్తైః పయసా పత్రైః పుష్పైర్వా వేతసస్య చ, పాయ
సేన శతం హుత్వా సప్తాహం వృష్టిమాప్నుయాత్. ౫౭. నాభిదఘ్నే జలే జప్త్వా

త్రిమధురమ్. పయోదధిఘృతం చేతి సమస్త్రిమధురం స్మృతమితి సిద్ధాన్తశేఖరే. ౪౨, ౪౩. జలం
హుత్వేతి. జలేన తర్పయిత్వేత్యర్థః. జలస్థం హేమ జలే గుప్తం హేమేత్యర్థః. వ్రీహీన్హుత్వేతి శేషః.
౪౪. ప్రియంగుపాయసాజ్యైశ్చేతి. బహువచనాద్ద్రవ్యత్రయమ్. ౪౫, ౪౬. సప్రరోహాభిరితి.
ప్రరోహోఽగ్రం తత్సహితాభిః పలాశసమిద్భిరిత్యర్థః. అనుక్తే పలాశసమిధ ఇతి విశ్వామిత్రకల్పే
సామాన్యపరిభాషణాత్. ౪౭, ౪౮. సప్రరోహాభిరితి క్షీరవృక్షసమిధో విశేషణమ్. సువర్ణకుట్మలం
హేమకమలమ్. ౪౯—౫౩. సమూలఫలపల్లవం సమ్పూర్ణవృక్షమిత్యర్థః. ౫౪. యావాగూం
హుత్వేతి శేషః. ౫౫—౬౧. లక్ష్మీపుష్పైః బిల్వవృక్షపుష్పైః ౬౨. ఏతాన్యనుష్ఠానాన్యన్యముద్ది

సప్తాహం వృష్టిమాప్నుయాత్, జలే భస్మశతం హుత్వా మహావృష్టిం నివారయే
త్. ౫౮. పాలాశాభిరవాప్నోతి సమిద్భిస్త్వవభృథం, కులానాంసమిత్సు హుత్వా
సర్వమిష్టమవాప్నుయాత్ ౫౯. శయో హుత్వాప్నుయాన్మేధాం సామ్రాజ్యం బుద్ధిమ
వాప్నుయాత్,అభిమంత్ర్య పిబేద్బ్రాహ్మీరసం మేధామవాప్నుయాత్.౬౦ పుష్ప
హోమే భవేద్వాసస్తంతుభిస్సర్వథం పటమ్, లవణాం మధుసంమిశ్రం హుత్వే
ష్టం వశమానయేత్. ౬౧. నయేదిష్టం వశం హుత్వా లక్ష్మీపుష్పైర్మధుప్లుతైః, నిత్య
మంజలినాత్మాన మభిషించేజ్జలే స్థితః. ౬౨ మతిమారోగ్యమాయుష్యమగ్ర్యం
స్వాస్థ్యమవాప్నుయాత్,కుర్యాద్విప్రోఽన్యముద్దిశ్య సదైవ పుష్టిమవాప్నుయాత్.
౬౩.అథ చారువిధిర్మాసం సహస్రం ప్రత్యహం జపేత్, ఆయుష్కామశ్శుచౌ దేశే
ప్రాప్నుయాదాయురుత్తమమ్. ౬౪. ఆయురారోగ్యకామస్తు జపేన్మాసద్వయం
ద్విజః, భవేదాయుష్యమారోగ్యం శ్రియై మాసత్రయం జపేత్. ౬౫. ఆయుశ్శ్రీ
పుత్రదారాద్యాశ్చతుర్భిశ్చ యశో జపాత్, పుత్రదారాయురారోగ్యం శ్రియం
విద్యాం చ పంచభిః ౬౬.ఏవమేవోత్తరాన్కామాన్ మాసైరేవోత్తరైర్వ్రజేత్,
ఏకపాదో జపేదూర్ధ్వబాహుః స్థిత్వా నిరాశ్రయః. ౬౭. మాసం శతత్రయం
విప్రస్సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్, ఏవం శతోత్తరం జప్త్వా సహస్రం సర్వ
మాప్నుయాత్. ౬౮. రుద్ధ్వాప్రాణమపానం చ జపేన్మాసం శతత్రయమ్, యదిచ్ఛేత్త
దవాప్నోతి సహస్రాత్పరమాప్నుయాత్. ౬౯. ఏకపాదో జపేదూర్ధ్వబాహురా
రుద్ధ్వాఽనిలం వశీ, మాసం శతమవాప్నోతి యదిచ్ఛేదితి కౌశికః. ౭౦. ఏవం శత
త్రయం జప్త్వా సహస్రం సర్వమాప్నుయాత్, నిమజ్యాప్సు జపేన్మాసం శతమిష్ట
మవాప్నుయాత్. ౭౧.ఏవం శతత్రయం జప్త్వా సహస్రం సర్వమాప్నుయాత్,
ఏకపాదో జపేదూర్ధ్వబాహూ రుద్ధ్వా నిరాశ్రయః ౭౨. నక్తమశ్నన్హవిష్యా
న్నం వత్సరాదృషితామియాత్, గీరమోఘా భవేదేవం జప్త్వా సంవత్సరద్వయమ్.
౭౩. త్రివత్సరం జపేదేవం భవేత్త్రైకాలదర్శనమ్, ఆయాతి భగవాన్దేవశ్చతుస్సం
వత్సరం జపేత్. ౭౪. పఞ్చభిర్వత్సరైరేవ మణిమాదిగుణో భవేత్, ఏవం షడ్వ
త్సరం జప్త్వా కామరూపిత్వమాప్నుయాత్. ౭౫. సప్తభిర్వత్సరైరేవమమరత్వమ
వాప్నుయాత్, మనుత్వం నవభిస్సిద్ధమింద్రత్వం దశభిర్భవేత్. ౭౬ ఏకాదశభిరా

శ్యాపి కుర్యాదిత్యాహ—కుర్యాదితి. ౬౩—౬౫. చతుర్భిర్మాసైః. పంచభిర్మాసైః. ౬౬—౬౮. పరమభీష్టమ్. ౬౯. మాసం శతం జపేదిత్యన్వయః. ౭౦—౭౨. రుద్ధ్వా ప్రాణమిత్యర్థః. అమోఘా

ప్నోతి ప్రాజాపత్యం తు వత్సరైః, బ్రహ్మత్వం ప్రాప్నుయాద్దేవః జప్త్వా ద్వాదశ
వత్సరాన్. ౩౭. ఏతేనైవ జితా లోకాస్తపసా నారదాదిభిః, శాకమన్యే పరే
మూలం ఫలమన్యే పయః పరే. ౩౮. ఘృతమన్యే పరే సోమమపరే చరువృత్తయః, ఋ
షయః పక్షమశ్నంతి కేచిద్భైక్ష్యాశినోఽహని. ౩౯. హవిష్యమపరేఽశ్నంతః కుర్వం
త్యేవ నిరంతరమ్, అథ శుద్ధైరహస్యానాం త్రిసహస్రం జపేద్ద్విజః, ౪౦. మాసం శుద్ధో
భవేత్స్తేయాత్సువర్ణస్య ద్విజోత్తమః, జపేన్మాసం త్రిసాహస్రం సురాపశ్శుద్ధిమా
ప్నుయాత్. ౪౧. మాసం జపేత్త్రిసాహస్రం శుచిస్స్యాద్గురుతల్పగః, త్రిసహస్రం
జపేన్మాసం కుటీం కృత్వా వనే వసన్. ౪౨. బ్రహ్మహా ముచ్యతే పాపాదితి కౌశిక
భాషితమ్, ద్వాదశాహం నిమజ్యాప్సు సహస్రం ప్రత్యహం జపేత్. ౪౩. ముచ్యే
రన్నంహసస్సర్వే మహాపాతకినో ద్విజాః, త్రిసాహస్రం జపేన్మాసం ప్రాణానా
యమ్య వాగ్యతః. ౪౪. మహాపాతకయుక్తో వా ముచ్యతే మహతో భయాత్,
ప్రాణాయామసహస్రేణ బ్రహ్మహాపి విశుధ్యతి. ౪౫. షట్ కృత్వస్త్వభ్యసేదూర్ధ్వం ప్రా
ణాపానౌ సమాహితః, ప్రాణాయామో భవేదేష సర్వపాపప్రణాశనః. ౪౬. సహస్ర
మభ్యసేన్మాసం క్షితిపశ్శుచితామియాత్, ద్వాదశాహం త్రిసాహస్రం జపేద్ధి
గోవధోద్విజః. ౪౭. అగమ్యాగమనస్తేయ హననాభక్ష్యభక్షణే, దశసాహస్రమభ్యస్తా
గాయత్రీ శోధయేద్ద్విజమ్. ౪౮. ప్రాణాయామశతం కృత్వా ముచ్యతే సర్వకిల్బి
షాత్, సర్వేషామేవ పాపానాం సంకటే సతి శుద్ధయే. ౪౯. సహస్రమభ్యసేన్మాసం
నిత్యజాపీ వనే వసన్, ఉపవాససమం జప్యం త్రిసహస్రం తదిత్యృచమ్. ౫౦. చతు
ర్వింశతి సాహస్రమభ్యస్తా కృచ్ఛ్రసంజ్ఞితా, చతుష్షష్టిసహస్రాణి చాంద్రాయణ
సమాని తు. ౫౧. శతకృత్వోఽభ్యసేన్నిత్యం ప్రాణానాయమ్య సంధ్యయోః, తదిత్యృ
చమవాప్నోతి సర్వపాపక్షయం పరమ్. ౫౨. నిమజ్యాప్సు జపేన్నిత్యం శతకృత్వ
స్తదిత్యృచమ్, ధ్యాయన్దేవీం సూర్యరూపాం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౫౩. ఇతి
తే సమ్యగాఖ్యాతాశ్శాంతిశుద్ధ్యాదికల్పనాః, రహస్యాతిరహస్యాశ్చ గోపనీయా
స్త్వయా సదా. ౫౪. ఇతి సంక్షేపతః ప్రోక్తస్సదాచారస్య సంగ్రహః, విధినా
చరణాదస్య మాయా దుర్గా ప్రసీదతి. ౫౫. నైమిత్తికం చ నిత్యం చ కామ్యం
కర్మ యథావిధి, ఆచరేన్మనుజస్సోఽయం భుక్తిముక్తిఫలాప్తిభాక్. ౫౬. ఆచారః
ప్రథమో ధర్మో ధర్మస్య ప్రభురీశ్వరీ, ఇత్యుక్తం సర్వశాస్త్రేషు సదాచారఫలం
మహత్. ౫౭. ఆచారవాన్సదాపూతస్సదైవాచారవాన్సుఖీ, ఆచారవాన్సదా

సత్యవాగ్భవేదిత్యర్థః. ౩౩. దేవః సూర్యః. ౩౮—౩౯. రహస్యానాం పాతకానామిత్యర్థః. ౫౦.౧౦౦.

ధన్యస్సత్యం సత్యం చ నారద. ౯౮. దేవీప్రసాదజనకం సదాచారవిధానకమ్,
యదపి శృణుయాన్మర్త్యో మహాసంపత్తిసౌఖ్యభాక్. ౯౯ సదాచారేణ సిద్ధేచ్ఛ
ఐహికాముష్మికం సుఖమ్, తదేవ తే మయా ప్రోక్తం కిమన్యచ్ఛ్రోతు
మిచ్ఛసి ౧౦౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే సదాచారనిరూపణం నామ
చతుర్వింశోఽధ్యాయః. ఏకాదశస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నో రంగనాథాత్మజస్సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసంభూతో నీలకంఠోఽభిధానతః.
దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
వ్యాఖ్యాం యః కృతవాన్సమ్యక్ తిలకాఖ్యాం సముజ్జ్వలామ్.
స్కన్ధశ్చైకాదశ స్తస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః,
ప్రీయతాం తేన మే దేవీ గాయత్రీ పరమేశ్వరీ.
ఇతి శ్రీశైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజలక్ష్మీగర్భజనీలకంఠభట్టకృతే
శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ఏకాదశస్కన్ధే చతుర్వింశోఽధ్యాయః.
స్కన్ధశ్చాయం సమాప్తః.

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణాధిపతయే నమః.

శ్రీమద్దేవీభాగవతే-ద్వాదశస్కన్ధప్రారమ్భః.

గాయత్ర్యా ఋష్యాదికమ్.

నారద ఉవాచ—సదాచారవిధిర్దేవ భవతా వర్ణితః ప్రభో, తస్యాప్యతు
లమాహాత్మ్యం సర్వపాపవినాశనమ్. ౧. శ్రుతం భవన్ముఖాంభోజచ్యుతం దేవీకథా
మృతమ్, వ్రతాని యాని చోక్తాని చాంద్రాయణముఖాని తే. ౨. దుఃఖసాధ్యాని
జానీమః కర్తృభిసాధ్యాని తాని చ, తదస్మాత్సాంప్రతం యత్తు సుఖసాధ్యం శరీరి
ణామ్. ౩. దేవీప్రసాదజనకం సుఖానుష్ఠానసిద్ధిదమ్, తత్కర్మ వద మే స్వామిన్కృపా
పూర్వం సురేశ్వర. ౪. సదాచారవిధౌ యశ్చ గాయత్రీవిధిరీరితః, తస్మిన్ముఖ్య
తమం కిం స్యాత్కిం వా పుణ్యాధికప్రదమ్ ౫. యే గాయత్రీగతా వర్ణాస్తత్త్వసం
ఖ్యాతయేరితాః, తేషాం కే ఋషయః ప్రోక్తాః కానిచ్ఛందాంసి వై మునే. ౬.
తేషాం కా దేవతాః ప్రోక్తాస్సర్వం కథయ మే ప్రభో, మహత్కుతూహలం మేచ
మానసే పరివర్తతే. ౭. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—కుర్యాదన్యన్న వా కుర్యాదను
ష్ఠానాదికం తథా, గాయత్రీమాత్రనిష్ఠస్తు కృతకృత్యో భవేద్ద్విజః. ౮. సంధ్యా

ఇచ్ఛా తు సర్వజగతామధినాథతాయాం కర్తృత్వమప్యతు పునర్నరకప్రదం మే, కో వా
దయాపరధునా మధునాశకర్త్రీ శక్తేఽధికో మమ మనోరథపూరకః స్యాత్?. సప్తవింశతి
పద్యైస్తు శ్లోకార్ధేన సమాయుక్తైః, ఋష్యాదికం తు గాయత్ర్యా యథావదభిధీయతే. పూర్వాధ్యాయే
గాయత్రీవిధానం సదాచారం చ శ్రుత్వా తత్ర పృచ్ఛతి—నారద ఉవాచ—సదాచారేతి. ౧,౨.
దుఃఖసాధ్యానీతి. సదాచారవిధిస్త్వఖిలశిక్ష ఏవ. కిన్తు కృచ్ఛ్రాదివ్రతాని, దేహశుద్ధ్యర్థం కథితా
న్యశక్తస్య న కర్తుం శక్యాని. తస్మాత్తత్ర కించిదుపాయాన్తరమస్తి చేత్తత్కృపాం కృత్వా వదే
త్యేకః ప్రశ్నః శ్లోకచతుష్టయపర్యన్తమ్. ౩, ౪. ద్వితీయం ప్రశ్నమాహ—సదాచారేతి. ముఖ్య
తమమితి. మూలస్య సోఽపి విధిర్యుక్త ఏవాస్తీతి తదుపయోగ్యుపాయాన్తరం విద్యతే చేత్తదపి
వదేత్యర్థః. ౫. తృతీయం ప్రశ్నమాహ—యే గాయత్రీతి. తత్త్వసంఖ్యాశ్చతుర్వింశతిసంఖ్యాః.
౬. సర్వం తేషాం తత్పదాదికమ్. ౭. తత్ర ప్రథమప్రశ్నోత్తరమాహ—కుర్యాదితి. అనుష్ఠానా
దికం దేహశుద్ధ్యర్థం కృచ్ఛ్రాదికం కరోతు వా న కరోతు కేవలగాయత్రీమాత్రస్య నిర్వ్యాజయా
భక్త్యా నిరన్తరమభ్యాసాత్కృతకృత్యో భవతి నాన్యాపేక్షాస్తీత్యర్థః. అత ఏవ గాయత్రీప్రకరణే
పూర్వముక్తమేతాదృశజపేన కృచ్ఛ్రాదికం భవతీతి, తదుక్తం కూర్మపురాణే. "ఏకతశ్చతురో
వేదా గాయత్రీ చైకతః పరే"తి. ౮. ద్వితీయప్రశ్నోత్తరమాహ—సన్ధ్యాస్వితి. సన్ధ్యాత్రయే

సుచార్ఘ్యదానం చ గాయత్రీజపమేవ చ, సహస్రత్రితయం కుర్వన్సురైః పూజ్యో భవేన్మునే. ౯. న్యాసాన్కరోతు వా మా వా గాయత్రీమేవ చాభ్యసేత్, ధ్యాత్వా నిర్వ్యాజయా వృత్త్యా సచ్చిదానందరూపిణీమ్. ౧౦. యదక్షరైకసంసిద్ధేః స్పర్ధతే బ్రాహ్మణోత్తమః, హరిశంకరకంజోత్థసూర్యచంద్రహుతాశనైః. ౧౧. అథాత శ్శ్రూయతాం బ్రహ్మన్వర్ణఋష్యాదికాంస్తథా, ఛందాంసి దేవతాస్తద్వత్క్రమాత్తత్త్వాని చైవ హి. ౧౨. వామదేవోఽత్రిర్వసిష్ఠశ్శుక్రః కణ్వః పరాశరః, విశ్వామిత్రో మహాతేజాః కపిలశ్శౌనకో మహాన్. ౧౩. యాజ్ఞవల్క్యో భరద్వాజో జమదగ్నిస్తపోనిధిః, గౌతమో ముద్గలశ్చైవ వేదవ్యాసశ్చ లోమశః. ౧౪. అగస్త్యః కౌశికో వత్సః పులస్త్యో మాండుకస్తథా, దుర్వాసాస్తపసాం శ్రేష్ఠో నారదః కశ్యపస్తథా. ౧౫. ఇత్యేతే ఋషయః ప్రోక్తా వర్ణానాం క్రమశో మునే, గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్చ బృహతీ పంక్తిరేవ చ. ౧౬. త్రిష్టుభం జగతీ చైవ తథాతిజగతీ మతా, శక్వర్యతిశక్వరీ చ ధృతిశ్చాతిధృతిస్తథా. ౧౭ విరాట్ప్రస్తారపంక్తిశ్చ కృతిః ప్రకృతిరాకృతిః, వికృతిస్సంకృతిశ్చైవాక్షరపంక్తిస్తథైవ చ. ౧౮. భూర్భువస్స్వరితి ఛందస్తథా జ్యోతిష్మతీ స్మృతమ్, ఇత్యేతాని చ ఛందాంసి కీర్తితాని మహామునే. ౧౯ దైవతాని శృణు ప్రాజ్ఞ తేషామేవానుపూర్వశః, ఆగ్నేయం ప్రథమం ప్రోక్తం ప్రాజాపత్యం ద్వితీయకమ్. ౨౦. తృతీయం చ తథా సౌమ్యమీశానం చ చతుర్థకమ్, సావిత్రం పంచమం ప్రోక్తం షష్ఠమాదిత్యదైవతమ్. ౨౧. బార్హస్పత్యం సప్తమం తు మైత్రావరుణమష్టమమ్, నవమం భగదైవత్యం దశమం చార్యమైశ్వరమ్. ౨౨. గణేశమేకాదశమం త్వాష్ట్రం ద్వాదశమం స్మృతమ్, పౌష్ణం త్రయోదశం ప్రోక్తమైంద్రాగ్నం చ చతుర్దశమ్. ౨౩. వాయవ్యం పంచదశమం వామదేవ్యం చ షోడశమ్, మైత్రావరుణిదైవత్యం ప్రోక్తం సప్తదశాక్షరమ్. ౨౪. అష్టాదశం వైశ్వదేవమూనవింశతిమాతృకమ్, వైష్ణవం వింశతితమం వసుదైవతమీరితమ్ ౨౫. ఏకవింశతిసంఖ్యాకం

అర్ఘ్యదానం సహస్రగాయత్రీజప ఏవ ముఖ్యోఽన్యత్త్వాభ్యుదయికమితి భావః. ౯. తదేవాహ— న్యాసానితి. ౧౦, ౧౧. తృతీయప్రశ్నోత్తరమాహ— అథాత ఇతి. ౧౨. మహాతేజా ఇతి విశ్వామిత్రవిశేషణమ్. ౧౩—౧౯. దేవతా ఆహ— ఆగ్నేయమితి. అత్ర పంచమషష్ఠవర్ణయోరేకం ఆదిత్య ఏవ దేవతేత్యుక్తమ్. సప్తదశాష్టాదశాక్షరయోర్మైత్రావరుణదేవతాత్వమేవోక్తమ్. గాయత్రీబ్రహ్మకల్పే తు భిన్నా ఏవ దేవతా ఉక్తాః. తథాహి "ఆద్యో వర్ణోఽగ్నిదేవః స్యాద్వాయుదేవో ద్వితీయకః, తృతీయః సూర్యదేవత్యో ధనదేవశ్చతుర్థకః. యమః పంచమవర్ణస్య వారుణః షష్ఠ ఏవ చ, సప్తమో బార్హస్పత్యో హి పార్జన్యో నారదాష్టమః. వర్ణస్య నవమస్యేంద్రో గంధర్వా దశమస్య చ. ఏకాదశస్య వర్ణస్య దేవతా ప్రోష్ఠ ఉచ్యతే. ద్వాదశస్య తు వర్ణస్య మిత్రావరుణ దేవతా. స్యాత్త్రయోదశో వర్ణస్త్వాష్ట్రదైవతసంయుతః. చతుర్దశస్య వర్ణస్య దేవతా వాసవః స్మృతః. మరుద్దైవతకో వర్ణః పంచదశక ఏవ చ, సోమస్తు దేవతా జ్ఞేయా వర్ణస్య షోడశస్య చ

ద్వావింశం రుద్రదైవతమ్, త్రయోవింశంచ కౌబేరమాశ్వినం చాంత్యసంఖ్యకమ్
౨౭. చతుర్వింశతివర్ణానాం దేవతానాం చ సంగ్రహః, కథితః పరమశ్రేష్ఠో మహా
పాపైకశోధనః. ౨౮. యదాకర్ణనమాత్రేణ సాంగం జాప్యం ఫలం మునే. ౨౯

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః

గాయత్ర్యాశ్శక్తివర్ణాదిః.

శ్రీనారాయణఉవాచ—వర్ణానాం శక్తయః కాశ్చ తాశ్శృణుష్వ మహామునే, వామదేవీ ప్రియా సత్యా విశ్వా భద్రవిలాసినీ. ౧. ప్రభావతీ జయా శాంతా కాంతా దుర్గా సరస్వతీ, విద్రుమా చ విశాలేశా వ్యాపినీ విమలా తథా. ౨. తమోపహారిణీ సూక్ష్మా విశ్వయోనిర్జయా వశా, పద్మాలయా పరా శోభా భద్రా చ త్రిపదా స్మృతా. ౩. చతుర్వింశతివర్ణానాం శక్తయస్సముదాహృతాః, అతః పరంవర్ణవర్ణాన్వ్యాహరామి యథా తథమ్. ౪. చంపకా అతసీపుష్పసన్నిభం విద్రుమం తథా, స్ఫటికాకారకం చైవ పద్మపుష్పసమప్రభమ్. ౫. తరుణాదిత్యసంకాశం శంఖకుందేందుసన్నిభమ్, ప్రవాలపద్మపత్రాభం పద్మరాగసమప్రభమ్. ౬. ఇంద్రనీలమణిప్రఖ్యం మౌక్తికం కుంకుమప్రభమ్, అంజనాభం చ రక్తం చ వైదూర్యం క్షౌద్రసన్నిభమ్. ౭. హారిద్రం కుందదుగ్ధాభం రవికాంతిసమప్రభమ్, శుకపుచ్ఛనిభం తద్వచ్ఛతపత్రనిభం తథా. ౮. కేతకీపుష్పసంకాశం మల్లికాకుసుమప్రభమ్, కరవీరశ్చ ఇత్యేతే క్రమేణ పరికీర్తితాః. ౯. వర్ణాః ప్రోక్తాశ్చ వర్ణానాం మహాపాపవిశోధనాః, పృథివ్యాపస్తథా తేజో వాయురాకాశ ఏవ చ. ౧౦. గంధో రసశ్చ రూపం చ శబ్దస్స్పర్శస్తథైవ చ, ఉపస్థం పాయుపాదం చ పాణీ వాగపి చ క్రమాత్. ౧౧. ప్రాణం

సప్తదశస్య వర్ణస్య దేవతా అంగిరా భవేత్. అష్టాదశస్య వర్ణస్య విశ్వే దేవాశ్చ దేవతాః. ఏకోనవింశతికస్య వర్ణస్య దేవతాశ్వినౌ, వింశతికస్య వర్ణస్య పూషా దేవః ప్రకీర్తితః. రుద్రో దేవస్తు వర్ణస్యైకవింశతికస్య హి, ద్వావింశతితమో వర్ణో విద్యుద్దేవః ప్రకీర్తితః. బ్రహ్మదైవతకో వర్ణస్త్రయోవింశతికః స్మృతః. చతుర్వింశతికో వర్ణో భవేదదితిదైవత" ఇతి. ౨౦—౨౯.

అత్ర వ్యాహృతీనాం దేవతా ఋష్యాదయశ్చ ప్రసిద్ధత్వాన్నోక్తాః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః.

అష్టాదశశ్లోకపద్యైర్వర్ణానాం శక్తయస్తథా, శ్వేతపీతాదయో వర్ణా వర్ణో నామాక్షరక్రమాత్. ఉచ్యన్తే చైవ ముద్రాశ్చ ప్రోక్తా ఏవ ప్రసంగతః. వర్ణశక్తీరాహ—వర్ణానాం శక్తయ ఇతి. ౧—౩. వర్ణవర్ణాంశ్చతుర్వింశతివర్ణానాం శ్వేతపీతాకారాన్వర్ణానిత్యర్థః. ౪—౯. వర్ణతత్త్వాన్యాహ—పృథివ్యాప ఇతి. పూర్వోక్తే గాయత్ర్యక్షరన్యాసస్థలే ఇదం తత్త్వఋషివర్ణాద్యాత్మకం ప్రత్యక్షరం స్మృత్వా వర్ణాన్న్యసేదితి రహస్యం. ౧౦. పాయుపాదం చేత్యత్ర ప్రాణ్యాంగత్వాదేకవద్భావః. క్వచిత్పాయుః పాదౌ చేత్యపి పాఠః. ౧౧—౧౬. తుర్యరూపాః గాయత్ర్యాః

జిహ్వా చ చక్షుశ్చత్వక్శ్రోత్రం చ తతః పరమ్, ప్రాణోఽపానస్తథా వ్యానస్సమానశ్చ తతః పరమ్. ౧౨. తత్త్వాన్యేతాని వర్ణానాం క్రమశః కీర్తితాని తు, అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి వర్ణముద్రాః క్రమేణ తు. ౧౩. సుముఖం సంపుటం చైవ వితతం విస్తృతం తథా, ద్విముఖం త్రిముఖం చైవ చతుః పంచముఖం తథా. ౧౪. షణ్ముఖాధోముఖం చైవ వ్యాపకాంజలికం తథా, శకటంయమపాశం చ గ్రథితం సాముఖోన్ముఖమ్. ౧౫. ప్రలంబముష్టికం చైవ మత్స్యం కూర్మం వరాహకమ్, సింహాక్రాంతం మహాక్రాంతం ముద్గరం పల్లవం తథా ౧౬. త్రిశూలయోనీసురభిశ్చాక్షమాలా చ లింగకమ్, అంబుజం చ మహాముద్రాస్తుర్యరూపాః ప్రకీర్తితాః. ౧౭. ఇత్యేతాః కీర్తితా ముద్రా వర్ణానాం తే మహామునే, మహాపాపక్షయకరాః కీర్తిదాః కాంతిదా మునే. ౧౮.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

గాయత్రీకవచమ్.

నారదఉవాచ—స్వామిన్సర్వజగన్నాథ సంశయోఽస్తి మమ ప్రభో, చతుష్షష్టికళాభిజ్ఞ పాతకాద్యోగవిద్వర. ౧. ముచ్యేత కేనపుణ్యేన బ్రహ్మరూపః కథం భవేత్, దేహశ్చ దేవతారూపో మంత్రరూపో విశేషతః. ౨. కర్మతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి న్యాసం చ విధిపూర్వకమ్, ఋషిశ్ఛందోఽధిదైవం చ ధ్యానం చ విధివత్ప్రభో. ౩. నారాయణఉవాచ—అస్త్యేకం పరమం గుహ్యం గాయత్రీకవచం తథా, పఠనాద్ధారణాన్మర్త్యస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౪. సర్వాన్కామానవాప్నోతి దేవీరూపశ్చ జాయతే, గాయత్రీకవచస్యాస్య బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః ౫. ఋషయో ఋగ్యజుస్సామాథర్వచ్ఛందాంసి నారద, బ్రహ్మరూపా దేవతోక్తా గాయత్రీ పరమా కళా. ౬. తద్బీజం భర్గ ఇత్యేషా శక్తిరుక్తా మనీషిభిః, కీలకం చ ధియః ప్రోక్తం మోక్షార్థే వినియోజనమ్ ౭. చతుర్భిర్హృదయం ప్రోక్తం త్రిభిర్వర్ణైశ్శిరస్స్మృతమ్, చతుర్భిస్స్యాచ్ఛిఖాపశ్చాత్త్రిభిస్తు కవచం స్మృతమ్. ౮. చతుర్భిర్నేత్రము

చతుర్థచరణస్యేత్యర్థః. ౧౭, ౧౮. ఏతా ముద్రా ఏకాదశస్కన్ధే ఉక్తా ఏవ ప్రసంగాదత్ర కథితా ఇతి బోధ్యమ్. జపసమయే సర్వే ఋషయః సర్వాణి ఛన్దాంసి సర్వాః శక్తయః సర్వాణి తత్త్వాని సర్వే వర్ణవర్ణాః స్మర్తవ్యా ముద్రాశ్చ దర్శనీయా ఇతి సముదాయార్థః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కన్ధే ద్వితీయోఽధ్యాయః.

పంచవింశతిభిః పద్యైర్జగన్మాతుః పరాత్పరమ్, కవచం ప్రోచ్యతే సమ్యక్ సర్వమంగళకారకమ్. నారదః కవచం పృచ్ఛతి—స్వామిన్నితి. పాతకాత్కేన పుణ్యేన ముచ్యేతేత్యన్వయః. ౧—౬. తద్బీజమితి. తత్పదం బీజమిత్యర్థః. ౭. ప్రథమం చతుర్భిరక్షరైర్హృదయమిత్యర్థః. ఏవముత్తరత్ర బోధ్యమ్. ౮, ౯. ధ్యానమాహ—ముక్తావిద్రుమేతి. ప్రత్యేకమీక్షణత్రయవద్భిః పంచభిర్ముఖై

ద్దిష్టం చతుర్భిస్సాన్యత్తదన్త్రకమ్, అథ ధ్యానం ప్రవక్ష్యామి సాధకాభీష్టదాయ
కమ్. ౯. ముక్తావిద్రుమహేమనీలధవళచ్ఛాయైర్ముఖై స్త్రీక్షణై ర్యుక్తామిందునిబద్ధర
త్నమకుటాం తత్త్వార్థవర్ణాత్మికామ్, గాయత్రీం వరదాభయాంకుశకశాశ్శుభ్రం
కపాలంగుణం శంఖం చక్రమథారవిందయుగళం హస్తైర్వహంతీం భజే. ౧౦. గా
యత్రీ పూర్వతః పాతు సావిత్రీ పాతు దక్షిణే, బ్రహ్మ సంధ్యాతు మే పశ్చాదుత్త
రాయాం సరస్వతీ. ౧౧ పార్వతీ మే దిశం రక్షేత్పావకీ జలశాయినీ, యాతు
ధానీం దిశం రక్షేద్యాతుధానభయంకరీ ౧౨. పావమానీ దిశం రక్షేత్పవమాన
విలాసినీ, దిశం రౌద్రీంచ మే పాతు రుద్రాణీ రుద్రరూపిణీ. ౧౩. ఊర్ధ్వం బ్రహ్మాణి
మేరక్షేదధస్తాద్వైష్ణవీ తథా, ఏవం దశ దిశో రక్షేత్సర్వాంగం భువనే
శ్వరీ. ౧౪. తత్పదం పాతు మే పాదౌ జంఘే మే సవితుః పదమ్.
వరేణ్యం కటదేశేతు నాభిం భర్గస్తథైవ చ. ౧౫. దేవస్య మేతద్ధృదయం ధీమహీ
తి చ గల్లయోః, ధియః పదం చ మే నేత్రే యః పదం మే లలాటకమ్ ౧౬. నః
పాతు మే పదం మూర్ధ్ని శిఖాయాం మే ప్రచోదయాత్, తత్పదం పాతు
మూర్ధానం సకారః పాతు ఫాలకమ్. ౧౭. చక్షుషీ తు వికారార్ణో తుకారస్తు
కపోలయోః, నాసాపుటం వకారార్ణోరకారస్తు ముఖే తథా. ౧౮. ణికార ఊర్ధ్వ
మోష్ఠం తు యకార స్త్వధరోష్ఠకమ్, ఆస్యమధ్యే భకారార్ణో గోకారశ్చుబుకే
తథా. ౧౯. దేకారః కణ్ఠదేశేతు వకారస్స్కంధదేశకమ్, స్యకారో దక్షిణం హస్తం
ధీకారో వామహస్తకమ్. ౨౦. మకారో హృదయం రక్షేద్ధికార ఉదరే తథా,
ధికారో నాభిదేశే తు యోకారస్తు కటిం తథా. ౨౧. గుహ్యం రక్షతు యోకార
ఊరూ ద్వౌనః పదాక్షరమ్, ప్రకారో జానునీ రక్షేచ్ఛోకారో జంఘదేశకమ్.
౨౨. దకారం గుల్ఫదేశేతు యకారః పదయుగ్మకమ్, తకారవ్యంజనం చైవ
సర్వాంగే మే సదావతు. ౨౩. ఇదం తు కవచం దివ్యం బాధాశతవినాశనమ్,
చతుష్షష్టికలా విద్యాదాయకం మోక్షకారకమ్. ౨౪. ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యః
పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి, పఠనాచ్ఛ్రవణాద్వాపి గోసహస్రఫలం లభేత్. ౨౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః

యుక్తామిత్యర్థః తత్త్వార్థవర్ణాత్మికామితి. చతుర్వింశతితత్త్వాన్యర్థో యేషాం వర్ణానాం తత్సవితు
రిత్యాదీనాం తదాత్మికామిత్యర్థః. దక్షాదూర్ధ్వయోర్హస్తయోః కమలద్వయం తదధస్తనయోశ్చక్ర
శంఖౌ తదధస్తనయోః రజ్జుకపాలే తదధస్తనయోః పాశాంకుశౌ తదధస్తనయోః రభయవరౌ. కశా
పాశః గుణో రజ్జురిత్యాయుధధ్యానమ్. ౧౦. బ్రహ్మసంధ్యా బ్రహ్మణారాధ్యా సంధ్యా బ్రహ్మసంధ్యా.
౧౧—౧౩. హే బ్రహ్మాణి భవతీ మే ఊర్ధ్వం దేశం రక్షేదిత్యన్వయః. ౧౪—౨౫.
ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.

—॥ గాయత్రీహృదయమ్ ॥—

నారదఉవాచ:— భగవన్దేవదేవేశ భూతభవ్యజగత్ప్రభో, కవచంచ శ్రుతం దివ్యం గాయత్రీమంత్రవిగ్రహమ్. ౧ అధునా శ్రోతుమిచ్ఛామి గాయత్రీహృదయం పరమ్, యద్ధారణాద్భవేత్పుణ్యం గాయత్రీజపతోఽఖిలమ్. ౨ నారాయణఉవాచ:— దేవ్యాశ్చ హృదయం ప్రోక్తం నారదాథర్వణే స్ఫుటమ్, తదేవాహం ప్రవక్ష్యామి రహస్యాతిరహస్యకమ్. ౩ విరాడ్రూపాం మహాదేవీం గాయత్రీం వేదమాతరమ్, ధ్యాత్వా తస్యాస్త్వథాంగేషు ధ్యాయేదేతాశ్చ దేవతాః ౪. పిణ్డబ్రహ్మాణ్డయోరైక్యాద్భావయేత్స్వతనౌ తథా, తద్రూపే నిజే దేహే తన్మయత్వాయ సాధకః ౫ నాదేవోఽభ్యర్చయేద్దేవమితి వేదవిదో విదుః, తతోఽభేదాయ కాయే స్వే భావయేద్దేవతా ఇమాః ౬. అథ తత్సంప్రవక్ష్యామి తన్మయత్వమథో భవేత్, గాయత్రీహృదయస్యాస్యాప్యహమేవ ఋషిస్స్మృతః ౭. గాయత్రీఛంద ఉద్దిష్టం దేవతా పరమేశ్వరీ, పూర్వోక్తేన ప్రకారేణ కుర్యాదంగాని షట్క్రమాత్. ఆసనే విజనే దేశే ధ్యాయేదేకాగ్రమానసః ౮. అథార్థన్యాసః ద్యౌర్మూర్ధ్ని దైవతమ్, దంతపంక్తావశ్వినౌ, ఉభేసంధ్యే చోష్ఠౌ, ముఖమగ్నిః, జిహ్వా సరస్వతీ, గ్రీవాయాం తు బృహస్పతిః, స్తనయోర్వసవోఽష్టౌ, బాహ్వోర్మరుతః, హృదయే పర్జన్యః, ఆకాశముదరమ్, నాభావంతరిక్షమ్, కట్యోరింద్రాగ్నీ, జఘనే విజ్ఞానఘనః ప్రజాపతిః, కైలాసమలయే ఊరూ, విశ్వేదేవా జాన్వోః, జంఘాయాం కౌశికః, గుహ్యమయనే, ఊరూ పితరః, పాదౌ పృథివీ, వనస్పతయోఽంగులీషు, ఋషయో రోమాణి, నఖాని ముహూర్తాని, అస్థిషు గ్రహాః, అసృఙ్మాంసమృతవః, సంవత్సరా వై నిమిషమ్, అహోరాత్రావాదిత్యశ్చంద్రమాః ప్రవరాం దివ్యాం గాయత్రీం సహస్రనేత్రాం శరణమహం ప్రపద్యే, ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యాయ నమః, ఓం తత్పూర్వాజయాయ నమః, తత్ప్రాతరాదిత్యాయ నమః, తత్ప్రాతరాదిత్యప్రతిష్ఠాయై నమః, ప్రాతరధీయానో రాత్రికృతం పాపం నాశయతి, సాయమధీయానో దివసకృతం పాపం నాశయతి, సాయం ప్రాతరధీయానో అపాపో భవతి, సర్వతీర్థేషు స్నాతో భవతి, సర్వైర్దేవైర్జ్ఞాతో భవతి,

---

అథ శ్రీ జగదమ్బాయాః గాయత్ర్యా హృదయం పరమ్, అర్థంప్రోక్తం క్రమేణైవ గాథారూపేణ కథ్యతే. కవచశ్రవణోత్తరం గాయత్రీహృదయం పృచ్ఛతి—భగవన్నితి. ౧, ౨. తదేవేతి. ఆనుపూర్వీక్రమేణైవేత్యర్థః. 3. విరాడ్రూపామితి. విరాడ్రూపాం గాయత్రీం ధ్యాత్వా తస్యా అంగస్థానీయా వక్ష్యమాణదేవతా భావయిత్వా పిండబ్రహ్మాండయోరైక్యాన్నిజం దేహమపి శ్రీగాయత్రీరూపం విభావ్య తస్మిన్దేహే వక్ష్యమాణదేవతా న్యసేదిత్యర్థః. ౪—౭. అహమేవ నారాయణ ఋషిరిత్యర్థః. పరమేశ్వరీ గాయత్రీ దేవతా. ౮. ద్యౌర్దైవతం మూర్ధ్ని భావయేదిత్యర్థః. సర్వత్ర ఏవం యథాయోగ్యమర్థ ఊహనీయః. సవితుర్వరేణ్యాయ శ్రేష్ఠాయ తేజసే ఇత్యర్థః.

అవాచ్యవచనాత్పూతో భవతి, అభక్ష్యభక్షణాత్పూతో భవతి, అభోజ్యభోజనా
త్పూతో భవతి, అచోష్యచోషణాత్పూతో భవతి, అసాధ్యసాధనాత్పూతో భవతి,
దుష్ప్రతిగ్రహశత సహస్రాత్పూతో భవతి, సర్వప్రతిగ్రహాత్పూతో భవతి, పంక్తి
దూషణాత్పూతో భవతి, అనృతవచనాత్పూతో భవతి, అథాబ్రహ్మచారీ బ్రహ్మచారీ
భవతి, అనేన హృదయేనాధీతేన క్రతుసహస్రేణేష్టం భవతి, షష్టిశతసహస్రగాయత్ర్యా
జప్యాని ఫలాని భవంతి, అష్టౌ బ్రాహ్మణాన్సమ్యగ్గ్రాహయేత్, తస్యసిద్ధిర్భవతి, య
ఇదం నిత్యమధీయానో బ్రాహ్మణః ప్రాతశ్శుచిస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యత ఇతి, బ్రహ్మ
లోకే మహీయతే, ఇత్యాహ భగవాన్ శ్రీనారాయణః

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః

గాయత్రీస్తోత్రమ్.

నారదఉవాచ—భక్తానుకంపిన్సర్వజ్ఞ హృదయం పాపనాశనమ్, గాయత్ర్యా
కథితం తస్మాద్గాయత్ర్యాస్స్తోత్రమీరయ. నారాయణఉవాచ—ఆదిశక్తే జగన్మాత
ర్భక్తానుగ్రహకారిణి, సర్వత్ర వ్యాపికేఽనంతే త్రిసంధ్యే తే నమోఽస్తు తే. ౧.
త్వమేవ సంధ్యా గాయత్రీ సావిత్రీ చ సరస్వతీ, బ్రాహ్మీ చ వైష్ణవీ
రౌద్రీ రక్తా శ్వేతాసితేతరా. ౩. ప్రాతర్బాలా చ మధ్యాహ్నే యౌవనస్థా భవే
త్పునః. వృద్ధా సాయం భగవతీ చింత్యతే మునిభిస్సదా. ౪. హంసస్థా గరుడా
రూఢా తథా వృషభవాహినీ, ఋగ్వేదాధ్యాయినీ భూమౌ దృశ్యతే యా తప
స్విభిః ౫. యజుర్వేదం పఠంతీ చ అంతరిక్షే విరాజతే, సా సామగాపి సర్వేషు
భ్రామ్యమాణా తథా భువి. ౬ రుద్రలోకం గతా త్వం హి విష్ణులోకనివాసినీ

పూర్వాఽఽమ్నాయ పూర్వస్యాం దిశ్యుదితాయేతి ఫలితోఽర్థః. ప్రాతరాదిత్యే ఆదిత్యమండలే ప్రతి
ష్ఠా యస్యా గాయత్ర్యాస్తస్యై నమ ఇత్యర్థః. ఫలమాహ—ప్రాతరధీయాన ఇతి.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కన్ధే చతుర్థోఽధ్యాయః.

ఏకోనత్రింశతా శ్లోకైర్గాయత్ర్యాః స్తోత్రముచ్యతే, సిద్ధ్యష్టకం భవేత్సిద్ధం యేన తన్మయ
త్వాపి చ. గాయత్రీహృదయశ్రవణోత్తరం నారదః పృచ్ఛతి—నారదఉవాచ—భక్తానుకంపిన్నితి.
౧, ౨. గాయత్రీ బ్రాహ్మీ బ్రహ్మణః సమానాకారత్వాత్తేనారాధ్యత్వాద్వా. సావిత్రీ రౌద్రీ తత్స
మానాకారత్వాత్తేనారాధ్యత్వాద్వా. సరస్వతీ వైష్ణవీ విష్ణుసమానాకారత్వాత్తేనారాధ్యత్వాద్వా.
గాయత్రీ రక్తా సావిత్రీ శ్వేతా సరస్వతీ సితేతరా. కృష్ణా. ౩. తిసృణాం క్రమేణ వయోఽవ
స్థామాహ—ప్రాతరితి. యా చిన్త్యతే తస్యై నమ ఇతి శేషః. ౪. తిసృణాం దేవతానాం వాహనా
న్యాహ—హంసస్థేతి. హంసస్థా బ్రాహ్మీ గరుడారూఢా సరస్వతీ. వృషభవాహినీ సావిత్రీ. దేవతా
త్రయస్య క్రమేణ వేదత్రయోత్పాదకత్వమాహ—ఋగ్వేదేతి. ౫. భ్రామ్యమాణేతి. భువి సర్వత్ర
విద్యమానాపి రుద్రలోకం గతేత్యర్థః. ౬. రుద్రలోకే గతేతి. దేవతాత్రయస్య యథాయోగ్యం

త్వమేవ బ్రహ్మణో లోకే మర్త్యానుగ్రహకారిణీ ౭. సప్తర్షిప్రీతిజననీ మాయా బహువరప్రదా, శివయోః కరనేత్రోత్థా హ్యశ్రుస్వేదసముద్భవా. ౮ ఆనందజననీ దుర్గా దశధా పరిపఠ్యతే, వరేణ్యా వరదా చైవ వరిష్ఠా వరవర్ణినీ.౯. గరిష్ఠా చ వరార్హా చ వరారోహా చ సప్తమీ, నీలగంగా తథా సంధ్యా సర్వదా భోగమోక్షదా ౧౦. భాగీరథీ మర్త్యలోకే పాతాళే భోగవత్యపి, త్రిలోకవాహినీ దేవీ స్థానత్రయనివాసినీ. ౧౧. భూర్లోకస్థా త్వమేవాసి ధరిత్రీ శోకధారిణీ, భువో లోకే వాయుశక్తిస్స్వర్లోకే తేజసాంనిధిః. ౧౨. మహర్లోకే మహాసిద్ధిర్జనలోకే జనన్యపి, తపస్వినీ తపోలోకే సత్యలోకేతుసత్యవాక్. ౧౩. కమలా విష్ణులోకే చ గాయత్రీ బ్రహ్మలోకదా, రుద్రలోకే స్థితాగౌరీ హరార్ధాంగనివాసినీ. ౧౪. అహమోమహతశ్చైవ ప్రకృతిస్త్వం హి గీయసే, సామ్యావస్థాత్మికా త్వం హి శబలబ్రహ్మరూపిణీ ౧౫. తతః పరాపరాశక్తిః పరమా త్వం హి గీయసే, ఇచ్ఛాశక్తిః క్రియాశక్తిర్జ్ఞానశక్తిస్త్రిశక్తిదా ౧౬. గఙ్గా చ యమునా చైవ విపాశా చ సరస్వతీ, సరయూ ర్దేవికా సింధుర్నర్మదైరావతీ తథా. ౧౭. గోదావరీ శతద్రూశ్చ కావేరీ దేవలోకగా, కౌశికీ చంద్రభాగా చ వితస్తా చ సరస్వతీ. ౧౮. గణ్డకీ తాపినీ తోయా గోమతీ వేత్రవత్యపి, ఇడా చ పిఙ్గళా చైవ సుషుమ్నా చ తృతీయకా.౧౯.గాంధారీ హస్తిజిహ్వా చ పూషా పూషా తథైవ చ, అలంబుసా కుహూశ్చైవ శంఖినీ ప్రాణవాహినీ ౨౦. నాడీ చ త్వం శరీరస్థా గీయసే ప్రాక్తనైర్బుధైః, హృత్పద్మస్థా ప్రాణశక్తిః కణ్ఠస్థా స్వప్ననాయికా. ౨౧. తాలుస్థా త్వం సదాధారా బిందుస్థా బిందుమాలినీ, మూలే తు కుణ్డలీశక్తిర్వ్యాపినీ కేశమూలగా. ౨౨. శిఖామధ్యాసనా త్వం హి శిఖాగ్రే తు మనోన్మనీ, కిమన్యద్బహునోక్తేన యత్కించిజ్జగతీత్రయే. ౨౩. తత్సర్వం త్వం మహాదేవి శ్రియే

లోకత్రయం యోజనీయమ్. అమర్త్యానుగ్రహకారిణీతి చ్ఛేదః. ఏతాదృశీ తస్యై నమ ఇతి శేషః. ౭. శివయోరితి. శివయోః శివశక్త్యోః కరనేత్రేభ్యో౽వయవేభ్యో యా సఞ్జాతా దశవిధా దశరూపా దుర్గా సాపి త్వమేవాసీత్యర్థః. ఇయం కథా కాత్యాయనీతన్త్రాదౌ ప్రసిద్ధా. ౮. దశవిధదుర్గాణాం నామాన్యాహ—వరేణ్యేతి. ౯. భోగమోక్షదేత్యుక్తా. ౧౦—౧౮. తోయా కరతోయా. ౧౯. గాన్ధార్యాదయః శరీరస్థా నాడ్యః. ౨౦. స్వప్ననాయికేతి. కంఠే స్వప్న ఇతి శ్రుతేః కంఠస్థాయాః స్వప్నజనకత్వాత్. ౨౧. బిన్దుస్థా భ్రూమధ్యస్థా బిన్దుమాలినీ బిన్దురూపేణ మాలతే శోభతే ఇత్యర్థః. మూలే మూలాధారే కుణ్డలీ. కేశమూలగా చూడామూలపర్యన్తం వ్యాప్తా వ్యాపినీ. ౨౨. శిఖామధ్యాసనా. తస్యాః శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థిత ఇతి శ్రుత్యుక్తా శిఖా జ్ఞానకలా తస్యా మధ్యే ఆసనం స్థితిర్యస్యాః సా పరమాత్మరూపిణీత్యర్థః. శిఖాగ్రే తస్యా ఏవ శిఖాయా అగ్రే బ్రహ్మరన్ధ్రే మనసి గతే సతి మనోన్మనీ శక్తిరేవావతిష్ఠతే ఇతి యోగప్రసిద్ధమ్. ౨౩. శ్రియే మోక్ష

సంధ్యే నమోస్తు తే, ఇతీదం కీర్తితం స్తోత్రం సంధ్యాయాం బహుపుణ్యదమ్. ౨౪. మహాపాపప్రశమనం మహాసిద్ధివిధాయకమ్, య ఇదం కీర్తయేత్స్తోత్రంసంధ్యాకాలే సమాహితః. ౨౫. అపుత్రః ప్రాప్నుయాత్పుత్రం ధనార్థీ ధనమాప్నుయాత్, సర్వతీర్థతపోదానయజ్ఞయోగఫలం లభేత్. ౨౬. భోగాన్భుక్త్వా చిరం కాలమన్తే మోక్షమవాప్నుయాత్, తపస్విభిః కృతం స్తోత్రం స్నానకాలే తు యః పఠేత్. ౨౭ యత్రకుత్రజలే మగ్నస్సంధ్యామజ్జనజంఫలమ్, లభతే నాత్ర సందేహస్సత్యం సత్యంచ నారద. ౨౮. శృణుయాద్యోఽపి తద్భక్త్యా స తు పాపాత్ప్రముచ్యతే, పీయూషసదృశంవాక్యం సంధ్యోక్తం నారదేరితమ్ ౨౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కన్ధే పంచమోఽధ్యాయః.

గాయత్రీసహస్రనామాని.

నారదఉవాచ.—భగవన్సర్వధర్మజ్ఞ సర్వశాస్త్రవిశారద, శ్రుతిస్మృతిపురాణానాం రహస్యం తన్ముఖాచ్ఛ్రుతమ్. ౧ సర్వపాపహరం దేవ యేన విద్యా ప్రవర్తతే, కేన వా బ్రహ్మవిజ్ఞానం కింను వా మోక్షసాధనమ్. ౨. బ్రాహ్మణానాం గతిః కేన కేన వా మృత్యునాశనమ్, ఐహికాముష్మికఫలం కేన వా పద్మలోచన 3. వక్తుమర్హస్యశేషేణ సర్వం నిఖిలమాదితః. శ్రీనారాయణఉవాచ—సాధు సాధు మహాప్రాజ్ఞ సమ్యక్పృష్టం త్వయానఘ ౪. శృణు వక్ష్యామి యత్నేన గాయత్ర్యష్టసహస్రకమ్, నామ్నాం శుభానాం దివ్యానాం సర్వపాపవినాశనమ్. ౫ సృష్ట్యాదౌ యద్భగవతా పూర్వం ప్రోక్తం బ్రవీమి తే,అష్టోత్తరసహస్రస్య ఋషిర్బ్రహ్మా ప్రకీర్తితః. ౬ ఛందోనుష్టుప్తథా దేవీ గాయత్రీ దేవతా స్మృతా, హలో బీజాని తస్యైవ స్వరాశ్శక్తయ ఈరితాః. ౭. అంగన్యాసకరన్యాసావుచ్యేతే మాతృకాక్షరైః, అథ ధ్యానం ప్రవక్ష్యామి సాధకానాం హితాయ వై ౮. రక్తశ్వేతహిరణ్యనీలధవళైర్యుక్తాం త్రినేత్రోజ్జ్వలాం రక్తాం రక్తనవస్రజం మణిగణైర్యుక్తాం కుమారీమి

లక్ష్యార్థమిత్యర్థః. సన్ధ్యే ఇత్యేకవచనేనైకైవ గాయత్రీసన్ధ్యాత్రయరూపేణ ధ్యేయేత్యుక్తమితిబోధ్యమ్ ఉపపాదితం చైతదేకాదశస్కన్ధే. ౨౪—౨౮. నారదేతి. సమ్బోధనమ్. సన్ధ్యోక్తం సన్ధ్యాశబ్దేనోక్తం స్తోత్రమిత్యర్థః. ౨౯.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కన్ధే పంచమోఽధ్యాయః.

పంచషష్టిశ్లోకవద్భిర్యైః శతశ్లోకాధికైరథ, గాయత్ర్యాశ్చ మహాదేవ్యా నామ్నాం సాహస్రముచ్యతే. అథ నారదః సర్వాభీష్టప్రదం సర్వానుష్ఠానన్యూనతాపూర్తికరం గాయత్రీసహస్రనామస్తోత్రం శ్రోతుకామః పృచ్ఛతి—భగవన్సర్వధర్మజ్ఞ ఇతి. ౧. విద్యా వేదవిద్యా. ౨—౫. భగవతా బ్రహ్మణా. ౬, ౭. మాతృకాక్షరైరితి. మాతృకామన్త్రషడంగమేవాస్య షడంగమిత్యర్థః. ౮. ప్రాతఃకాలికగాయత్రీసన్ధ్యారూపాయా దేవ్యా ధ్యానమాహ—రక్తేతి. రక్తశ్వేతహిరణ్యనీలధవలైః

మామ్, గాయత్రీం కమలాసనాం కరతలవ్యానద్ధకుండాంబుజాం పద్మాక్షీం చ వరస్రజం చ దధతీం హంసాధిరూఢాం భజే. ౯. అచింత్యలక్షణావ్యక్తార్థమాతృమహేశ్వరీ, అమృతార్ణవమధ్యస్థాఽప్యజితా చాపరాజితా. ౧౦. అణిమాదిగుణాధారార్కమండలసంస్థితా, అజరాఽజాఽపరాఽధర్మా అక్షసూత్రధరాఽధరా. ౧౧. అకారాదిక్షకారాంతాఽరిషడ్వర్గభేదినీ, అంజనాద్రిప్రతీకాశాఽప్యంజనాద్రినివాసినీ. ౧౨ అదితిశ్చాజపా విద్యాఽప్యరవిందనిభేక్షణా, అంతర్బహిఃస్థితాఽవిద్యాధ్వంసినీ చాంతరాత్మికా. ౧౩. అజా చాజముఖావాసాఽప్యరవిందనిభాననా, అర్ధమాత్రార్థదానజ్ఞాఽప్యరిమండలమర్దినీ. ౧౪. అసురఘ్నీ హ్యమావాస్యాఽప్యలక్ష్మీఘ్న్యంత్యజార్చితా, ఆదిలక్ష్మీశ్చాదిశక్తిరాకృతిశ్చాయతాననా. ౧౫. ఆదిత్యపదవీచారాఽప్యాదిత్యపరిసేవితా, ఆచార్యావర్తనాచారాఽప్యాదిమూర్తినివాసినీ. ౧౬. ఆగ్నేయీ చామరీ చాద్యా చారాధ్యా చాసనస్థితా, ఆధారనిలయాధారా చాకా

నానావర్ణవిశిష్టైర్మణిగణైర్యుక్తామిత్యర్థః. ప్రాతస్సంధ్యాధిష్ఠాతృత్వాత్ పంచముఖత్వేన వర్ణనం న యుక్తమితి మణిగణైరిత్యస్యైవ విశేషణం యుక్తమ్. రక్తనవస్రజం రక్తపుష్పస్రజమిత్యర్థః. కుండం కుండికామమ్బుజం చ కరతలాభ్యాం వ్యానద్ధం ధృతం యయా సా. వరమిష్టమ్. స్రజమక్షమాలామ్. ౯. అథ మాతృకాక్షరక్రమేణైవ సహస్రనామాన్యుచ్యన్తే. తత్ర ప్రథమతో చిన్త్యలక్షణేత్యారభ్య అన్త్యజార్చితేత్యన్తాన్యకారాదీని పంచత్రింశన్నామాన్యాహ—అచిన్త్యలక్షణేతి. అబుద్ధిగమ్యలక్షణేత్యర్థః. 'యతో వాచో నివర్తన్తే' ఇతి శ్రుతేః. అవ్యక్తా అస్పృష్టా నామరూపరహితేత్యర్థః. "తద్ధేదం తర్హ్యవ్యాకృతమాసీత్తన్నామరూపాభ్యాం వ్యాక్రియత" ఇతి శ్రుతేః. అర్థమాతరః ప్రపంచరూపార్థపరిచ్ఛేదకా బ్రహ్మాదయస్తేషాం మహేశ్వరీ నియన్త్రీ. అపిశబ్దః సన్న్యభావాయా ఉపసన్దేహార్థః. అజితా నాన్యైర్జితా అపరాజితా యుద్ధే న పరాజితా న పరాజయం ప్రాప్తా. అజితాపరాజితే అష్టపీఠశక్తిస్థగతే దేవతే వా. ౧౦. అణిమాదిగుణా అణిమాదిసిద్ధయస్తేషామాధారా ఆశ్రయభూతా. అజా 'అజామేకామి'తి శ్రుతేః. న పరోఽధికో యస్యాః సాఽపరా. న ధర్మో జాత్యాదినిమిత్తో యస్యాః సాఽధర్మా. అధరా నికృష్టరూపాపీయమేవ ౧౧. అకార ఆదిర్యస్యాః క్షకారోఽన్తే యస్యాః సా. మాతృకారూపిణీత్యర్థః. ౧౨. అదితిర్దేవమాతా. అజపా గాయత్రీ. అవిద్యా జీవోపాధిస్తస్య ధ్వంసినీ. ౧౩. అజా ఛాగీ. అజముఖం బ్రహ్మముఖం తస్మిన్నివాసో యస్యాః. అర్ధమాత్రా అర్ధమాత్రా స్థితా నిత్యేత్యుక్తా. అర్థదానం పురుషార్థచతుష్టయదానం తస్య జ్ఞా జ్ఞాత్రీత్యర్థః. ౧౪. అన్త్యజా మాతంగీరూపిణీ తయార్చితా పూజితా ఆదిలక్ష్మీరిత్యారభ్యాన్తనాశినీత్యన్తాన్యాకారాదీని ద్వావింశతినామాని. ఆదిలక్ష్మీః సామ్యావస్థమాయాశబలబ్రహ్మమూర్తిః. తప్తకాంచనవర్ణాభా తప్తకాంచనభూషణేతి రహస్యోక్తా మహాలక్ష్మీః. ఆదిశక్తిర్మాయా ఆకృతిరాకారరూపిణీ. ఆయతం హాస్యేన విస్తృతమాననం యస్యాః. ౧౫. ఆదిత్యపదవీ ఆదిత్యమార్గస్తస్మింశ్చారశ్చరణం యస్యాః. ఆదిత్యేనాదితిపుత్రేణ పరిసేవితా. ఆచార్యా స్వయం వ్యాఖ్యాత్రీ. ఆవర్తనా జగద్వర్తయిత్రీ. ఆచారా దక్షిణాచారాద్యాచారరూపిణీ. ఆదిమూర్తిర్బ్రహ్మా తస్మిన్నివాసశీలా. ౧౬. ఆగ్నేయీ అగ్నిదేవతాకా ఋక్ దిశా వా. ఆమరీ అమరాణామియం పురీ

...ంతనివాసినీ. ౧౭. ఆద్యాక్షరసమాయుక్తా చాంతరాకాశరూపిణీ, ఆదిత్యమ
ండలగతా చాంతరధ్వాంతనాశినీ. ౧౮. ఇందిరా చేష్టదా చేష్టా చేందీవరనిభేక్షణా,
ఇరావతీ చేంద్రపదా చేంద్రాణీ చేంద్రరూపిణీ ౧౯. ఇక్షుకోదండసంయుక్తా చేషు
సంధాన కారిణీ, ఇంద్రనీలసమాకారా చేడాపింగళరూపిణీ ౨౦. ఇంద్రాక్షీ చేశ్వరీ
దేవీ చేహాత్రయవివర్జితా, ఉమా చోషా హ్యుడునిభా ఉర్వారుకఫలాననా. ౨౧. ఉ
డుప్రభా చోడుమతీ హ్యుడుపా హ్యుడుమధ్యగా, ఊర్ధ్వం చాప్యూర్ధ్వకేశీ చాప్యూ
ర్ధ్వాధోగతిభేదినీ. ౨౨. ఊర్ధ్వబాహుప్రియా చోర్మిమాలా వాగ్గ్రంథదాయినీ, ఋతం
చర్షిః ఋతుమతీ ఋషిదేవనమస్కృతా. ౨౩. ఋగ్వేదా ఋణహర్త్రీ చ ఋషిమండల
చారిణీ, ఋద్ధిదా ఋజుమార్గస్థా ఋజుధర్మా ఋతుప్రదా. ౨౪. ఋగ్వేదనిలయా ఋజ్వీ
లుప్తధర్మప్రవర్తినీ, లూతారివరసంభూతా లూతాదివిషహారిణీ. ౨౫. ఏకాక్షరా
చైకమాత్రా చైకా చైకైకనిష్ఠితా, ఐంద్రీ హ్యైరావతారూఢా చైహికాముష్మి
కప్రదా. ౨౬. ఓంకారా హ్యోషధీ చోతా చోతప్రోతనివాసినీ, ఔర్వా హ్యౌష

అమరీ అమరావతీరూపిణీత్యర్థః. ఆధారో మూలాధారః స నిలయో వాసస్థానం యస్యాః కుండ
లిన్యాః సా ఆధారా సర్వాధారరూపిణీ. ఆకాశాన్తోఽహంకారతత్త్వం తస్మిన్నాకాశస్య లయాత్
తస్మిన్నివాసినీ. ౧౭. అన్తరే దేహమధ్యే భవ ఆకాశో దహరాకాశస్తద్రూపిణీ. ఆన్తరధ్వాన్తమ
నిబిడాన్ధకారస్తస్య నాశినీ. ౧౮. ఇన్దిరేత్యారభ్యేన్ద్రాక్షీత్యన్తాని త్రయోదశహ్రస్వేకారాదీని నామాని
చకారాః సన్ధ్యభావార్థాః. "ఇరావతీ ఇరా భూవాక్ సురామ్బుష్వి"తి మేదినీకోశాత్ భూవాక్సురా
మ్బుమతీత్యర్థః. ౧౯. ఇక్షుకోదండః పౌండ్రేక్షుధనుస్తేన సంయుక్తా "పాశాంకుశౌ పుష్ప
బాణాన్ హస్తైర్నమస్తే జగదేకమాతః"ఇతి లలితాధ్యానే ఉక్తత్వాత్. ౨౦. ఇన్ద్రాక్షీ శతాక్షీ నామ్నా
దేవతా. ఈశ్వరీ దేవి. ఈహాత్రయవివర్జితేతి నామద్వయం దీర్ఘేకారాదికమ్. ఈశ్వరీణాం దేవి
ఈశ్వరీ దేవీ. ఈహాత్రయమేషణాత్రయం తేన వివర్జితా. ఉమేత్యారభ్యోడుమధ్యగేత్యేతాన్యష్టౌ
హ్రస్వోకారాదీని నామాని. ఉమా ప్రసిద్ధా. ఉషా రాత్రి శేషరూపిణీ బాణాసురసుతా వా. 'ఉషా
బాణసుతా రాత్ర్యోరి'తి మేదినీ. ఉడునిభా నక్షత్రసదృశీ. ఉర్వారుకం కర్కటీ. ౨౧. ఉడుపా
శీతరూపిణీ చన్ద్రరూపిణీ వా. ఊర్ధ్వాదీన్యూర్మిమాలా వాగ్గ్రంథదాయినీత్యన్తాని పంచ దీర్ఘోకారా
దీని నామాని. ఊర్ధ్వమూర్ధ్వదశరూపిణీ. ఊర్ధ్వాధోగతిరుచ్చనీచగతిస్తస్య భేదినీ. ౨౨. ఊర్మి
మాలా సముద్రతరంగమాలా తద్వద్వాచా గ్రన్థః కవితారూపో వా తస్య దాయినీ. ఋతమిత్యా
దీని ఋజ్వీత్యన్తాని త్రయోదశ హ్రస్వఋకారాదీని నామాని. ఋతం సూనృతవాణీరూపా ఋషి
దేవతారూపా. ఋతుమతీ రజస్వలా. ౨౩, ౨౪. దీర్ఘఋకారాదినామ్నామప్రసిద్ధత్వాత్తాని నోక్తాని.
ఌకారాదినామాన్యప్రసిద్ధాని యద్యపి తథాపి ఌకారే లకారస్య సత్త్వాత్తదాదికమేవ నామ
త్రయముచ్యతే. లూతా ఽరివరసమ్భూతా. భుక్తే 'లూతోర్ణనాభపిపీలికగదాంతరే' ఇతి మేదినీ
కోశాల్లూతా రోగవిశేషః తస్యారివరః శత్రుశ్రేష్ఠస్తన్నాశకో మన్త్రః స సమ్భూతో యస్యాః సా.
౨౫. ఏకాక్షరేత్యారభ్య నామచతుష్టయమేకారవర్ణాదికమర్థస్తు స్పష్ట ఏవ. ఐన్ద్రీత్యాదినామత్రయ
మైకారాదికమ్. ఐహికాముష్మికఫలస్య ప్రదాత్రీత్యర్థః. ౨౬. ఓంకారేత్యాదీని చత్వారి నామా

ధసంపన్నా ఔపాసనఫలప్రదా. ౨౭. అండమధ్యస్థితా దేవీ హుంకారమనురూపిణీ, కాత్యాయనీ కాళరాత్రిః కామాక్షీ కామసుందరీ. ౨౮. కమలా కామినీ కాంతా కామదా కలకంఠినీ, కరికుంభస్తనభరా కరవీరసువాసినీ. ౨౯. కల్యాణీ కుండలవతీ కురుక్షేత్రనివాసినీ, కురువిందదళాకారా కుండలీ కుముదాలయా. ౩౦. కాలజిహ్వా కరాలాస్యా కాళికా కాలరూపిణీ, కమనీయగుణా కాంతిః కలాధారా కుముద్వతీ. ౩౧. కౌశికీ కమలాకారా కామచారప్రభంజినీ, కౌమారీ కరుణాపాంగీ కకుబంతా కరిప్రియా. ౩౨. కేసరీ కేశవనుతా కదంబకుసుమప్రియా, కాళిందీ కాళికా కాంచీ కలశోద్భవసంస్తుతా. ౩౩. కామమాతా క్రతుమతీ కామరూపా కృపావతీ, కుమారీ కుండనిలయా కిరాతీ కీరవాహనా. ౩౪. కైకేయీ కోకిలాలాపా కేతకీకుసుమప్రియా, కమండలుధరా కాళీ కర్మనిర్మూలకారిణీ. ౩౫. కలహంసగతిః కక్షా కృతకౌతుకమఙ్గళా, కస్తూరీతిలకా కమ్రా కరీంద్రగమనా కుహూః. ౩౬. కర్పూరలేపనా కృష్ణా కపిలా కుహరాశ్రయా, కూటస్థా కుధరా కమ్రా కుక్షిస్థాఖిలవిష్టపా. ౩౭. ఖడ్గఖేటకరా ఖర్వా ఖేచరీ ఖగవాహనా, ఖట్వాం-

న్యేకారాదీని. ఓంకారా ప్రణవరూపిణీ. ఓతా మణిషు సూత్రవత్సర్వాధ్యస్తే స్థితా. 'యస్మిన్నిదమోతం చే'తి శ్రుత్యా పరమాత్మని సర్వం జగదోతం చ ప్రోతం చాస్తీతి తస్మిన్నోతప్రోతే నివసతి తచ్ఛీలా ఓతప్రోతనివాసినీత్యర్థః. ఔర్వేత్యాదినామత్రయమౌకారాదికమ్. ఉర్వ్యాం భవా ఔర్వా. ౨౭. అనుస్వారాదికమేకం నామ. విసర్గాదికమేకం నామ. అండమధ్యస్థితానాం శక్తీనాం దేవీత్యర్థః. అఃకారరూపా విసర్గరూపా యా మంత్రసద్రూపిణీ. తంత్రరాజే విసర్గస్య శక్త్యాత్మకత్వేన వర్ణనాత్. మాయాశక్త్యభిధః సర్గః సర్వభూతాత్మకః ప్రభురితి తంత్రాంతరోక్తేశ్చ. కాత్యాయనీత్యారభ్య కుక్షిస్థాఖిలవిష్టపేత్యంతాని ఏకోనసప్తతికకారాదీని నామాని. ౨౮. కరవీరపురవాసినీ. 'కరవీరం కృపాణే స్యాద్దైత్యభేదాశ్వమారయోరి'తి మేదినీకోశాత్. కరవీరో దైత్యవిశేషః తేన పూజితా సువాసినీత్యర్థః. యద్వా కరవీరం మహాలక్ష్మీక్షేత్రం తత్ర నివసనశీలేత్యర్థః. ౨౯. కురువిందదళాకారా "కురువిందం రత్నభేదే ముస్తాకల్మాషయోః పుమాని'తి మేదినీకోశాన్ముస్తాదళాకారేత్యర్థః. ౩౦, ౩౧. కామచారో యథేష్టాచరణం తస్య నాశినీ. కకుబంతా కకుభాం దిశానామంతాఽవసానరూపా. ౩౨. కేసరీ సింహరూపిణీత్యర్థః. కలశోద్భవోఽగస్త్యస్తేన సంస్తుతా. ౩౩. కుండమగ్నిహోత్రకుండం తన్నిలయా. ౩౪. కేతకీతి స్వతంత్రం నామ. కుసుమప్రియేతి స్వతంత్రం నామ. కాలీత్యత్ర క్రూరేత్యపి పాఠః. ౩౫. కక్షేత్యత్ర కుబ్జేత్యపి పాఠః. ౩౬. కృష్ణేత్యత్ర కృష్టేత్యపి పాఠః. కృష్టా ఆకృష్టా. కమ్రేతి పునరుక్తం నామ. తదర్థస్తు పూర్వత్ర కమ్రా సుందరీ. ద్వితీయే కమ్రానామ్నా కాచన దేవాంగనా కంప్రేతి పాఠే న పునరుక్తిః. ౩౭. ఖడ్గఖేటకరేత్యారభ్య ఖండేందుతిలకేత్యంతాని ఏకాదశ ఖకారాదీని నామాని. ఖడ్గఖేటకరేతి ఏకం నామ బోధ్యమ్. ౩౮. ఖండాఖ్యానప్రదాయినీ. 'ఖండః పానాంతరభేదే'ఇతి మేదినీకోశాత్ ఖండః పానశాస్త్రం భేదశాస్త్రం వా తస్యాఖ్యానదాయినీ. గంగేత్యారభ్య గుహ్యామండలవర్తినీత్యంతాని షట్త్రింశద్గకారాదీని

...ఖారిణీ ఖ్యాతా ఖగరాజోపరిస్థితా. ౩౮. ఖలఘ్నీ ఖండితజరా ఖండాఖ్యానప్రదా
...నీ, ఖండేందుతిలకా గంగా గణేశగుహపూజితా ౩౯. గాయత్రీ గోమతీ గీ
తా గాంధారీ గానలోలుపా, గౌతమీ గామినీ గాథా గంధర్వాప్సరసేవితా. ౪౦.
గోవిందచరణాక్రాంతా గుణత్రయవిభావితా, గంధర్వీ గహ్వరీ గోత్రా గిరీశా గ
హనా గమీ. ౪౧. గుహావాసా గుణవతీ గురుపాపప్రణాశినీ, గుర్వీ గుణవతీ గు
హ్యా గోప్తవ్యా గుణదాయినీ. ౪౨. గిరిజా గుహ్యమాతంగీ గరుడధ్వజవల్లభా,
గర్వాపహారిణీ గోదా గోకులస్థా గదాధరా. ౪౩. గోకర్ణనిలయాసక్తా గుహ్య
మండలవర్తినీ, ఘర్మదా ఘనదా ఘంటా ఘోరదానవమర్దినీ. ౪౪. ఘృణిమంత్రమ
యీ ఘోషా ఘనసంపాతదాయినీ, ఘంటారవప్రియా ఘ్రాణా ఘృణిసంతుష్టి
కారిణీ. ౪౫. ఘనారిమండలా ఘూర్ణా ఘృతాచీ ఘనవేగినీ, జ్ఞానధాతుమయీ
చర్చా చర్చితా చారుహాసినీ. ౪౬. చటులా చండికా చిత్రా చిత్రమాల్యవిభూషితా,
చతుర్భుజా చారుదంతా చాతురీ చరితప్రదా. ౪౭. చూలికా చిత్రవస్త్రాంతా
చంద్రమఃకర్ణకుండలా, చంద్రహాసా చారుదాత్రీ చకోరీ చంద్రహాసినీ. ౪౮.
చంద్రికా చంద్రధాత్రీ చ చౌరీ చోరా చ చండికా, చంచద్వాగ్వాదినీ చంద్రచూ
డా చోరవినాశినీ. ౪౯. చారుచందనలిప్తాంగీ చంచచ్చామరవీజితా, చారుమధ్యా
చారుగతిశ్చందిలా చంద్రరూపిణీ. ౫౦. చారుహోమప్రియా చార్వా చరితా చక్ర
బాహుకా, చంద్రమణ్డలమధ్యస్థా చంద్రమణ్డలదర్పణా. ౫౧. చక్రవాకస్తనీ చేష్టా

నామాని. గణేశగుహపూజితేత్యేకం నామ. ౩౯. గామినీ గమనశీలా. గాథా ప్రతిష్ఠారూపిణీ. గన్ధర్వాప్సరేత్యత్ర సకారలోప ఆర్షః. ౪౦. గోత్రా పృథ్వీ. గమీ 'గమో నాఙ్ఘవివర్తే స్యాదపర్యాలోచనేఽన్యవ'తి మేదినీకోశాద్గమపర్యాలోచనం తదస్యాస్తీత్యర్థే అద్యఽర్శఅచ్. తస్య స్త్రీత్యర్థే పుంయోగాదాఖ్యాయామితి ఙీష్. ౪౧—౪౩. గోకర్ణస్థానాసక్తా. ఘర్మదేత్యారభ్య ఘనవేగినీత్యన్తాని చతుర్దశఘకారాదీని నామాని. ౪౪. ఘృణిమన్త్రః సూర్యమన్త్రః. ౪౫. ఘనం నిబిడమరిమండలం దైత్యరూపం యస్యాస్సా. జకారాదినామ్నోఽప్రసిద్ధత్వాజ్జఝయోర్యోగే జ్ఞ ఇత్యక్షరం నిష్పన్నం తస్య క్వచిద్భాషాయాం జకారరూపేణోచ్చారాత్ తదాదికమేకమేవ నామ జ్ఞానధాతుమయీత్యుచ్యతే. జ్ఞానధాతుశ్చిద్ధాతుశ్చిన్మయీ. చర్చేత్యారభ్య చారుహేతుకీత్యన్తాని చకారాదీన్యేకోనపంచాశన్నామాని. చర్చా పరిభాషణక్రియారూపా. చర్చితా చన్దనాదినా. ౪౬, ౪౭. 'చూలికా నాటకస్యాంగే కర్ణమూలే చ హస్తినామి'తి మేదినీ. చన్ద్రమాః కర్ణకుండలం యస్యాః సా. చన్ద్రవదాహ్లాదకరో హాసో యస్యాః ఖడ్గరూపా వా. చన్ద్రస్య హాసినీ హాసనశీలా. చన్ద్రాపేక్షయా స్వస్యాతిశయాహ్లాదజనకత్వాత్. ౪౮. చౌరీ చురా శీలమస్యాః సా. చోరా "చోరః పాటచ్చరేఽపి స్యాచ్చోరాపుష్పౌషధావపీ"తి మేదినీకోశాదౌషధివిశేషరూపా. ౪౯. చన్దిలా కర్ణాటదేశే ప్రసిద్ధా దేవతా. చన్ద్రికేత్యపి పాఠః. ౫౦. చక్రం సుదర్శనం వాహా హస్తే యస్యాః సా. ౫౧. చన్ద్రమాస్తత్స్వరూపా. ౫౨. చోదయిత్రీ ప్రేరయిత్రీ చారుహేతుర్జగత్సర్జనే యస్యాః

చిత్రా చారువిలాసినీ, చిత్స్వరూపా చంద్రవతీ చంద్రమాశ్చందనప్రియా ౫౨.
చోదయిత్రీ చిరప్రజ్ఞా చాతకా చారుహేతుకీ, ఛత్రయాతా ఛత్రధరా ఛాయా
ఛందఃపరిచ్ఛదా ౫౩. ఛాయాదేవీ ఛిద్రనఖా ఛన్నేంద్రియవిసర్పిణీ, ఛందోనుష్టు
ప్ప్రతిష్ఠాంతా ఛిద్రోపద్రవభేదినీ ౫౪. ఛేదా ఛత్రేశ్వరీ ఛిన్నా ఛురికా ఛేదన
ప్రియా, జననీ జన్మరహితా జాతవేదా జగన్మయీ ౫౫ జాహ్నవీ జటిలా జేత్రీ జరా
మరణవర్జితా, జంబూద్వీపవతీ జ్వాలా జయంతీ జలశాలినీ ౫౬ జితేంద్రియా జిత
క్రోధా జితామిత్రా జగత్ప్రియా, జాతరూపమయీ జిహ్వా జానకీ జగతీ జరా. ౫౭.
జనిత్రీ జహ్నుతనయా జగత్త్రయహితైషిణీ, జ్వాలాముఖీ జపవతీ జ్వరఘ్నీ జితవి
ష్టపా. ౫౮. జితాక్రాంతమయీ జ్వాలా జాగ్రతీ జ్వరదేవతా, జ్వలంతీ జలదా జ్యేష్ఠా
జ్యాఘోషాస్ఫోటదిఙ్ముఖీ. ౫౯. జంభినీ జృంభణా జృంభా జ్వలన్మాణిక్యకుండలా, ఝంఝి
కా ఝణనిర్ఘోషా ఝంఝామారుతవేగినీ ౬౦ ఝల్లరీవాద్యకుశలా ఞరూపా ఞ
భుజా స్మృతా, టంకబాణసమాయుక్తా టంకినీ టంకభేదినీ. ౬౧ టంకీగణకృతాఘోషా
టంకనీయమహోరసా, టంకారకారిణీ దేవీ ఠఠశబ్దనినాదినీ. ౬౨ డామరీ డాకినీ
డింభా డుండుమారైకనిర్జితా, డామరీతంత్రమార్గస్థా డమడ్డమరునాదినీ. ౬౩.

గారాదిపాఠాత్సాధుత్వం. ఛత్రయాతేత్యారభ్య ఛేదనప్రియేత్యన్తాని చతుర్దశ ఛకారాదీని
నామాని. ఛన్దః పరిచ్ఛదః. "ఛన్దో వశేఽప్యభిప్రాయే" ఇతి మేదినీకోశాత్ కోఽపి ఛన్దోఽగ్రాహ్యః.
౫౩. ఛాయాయా దేవీ స్వామినీ. ఛిద్రనఖా. "ఛిద్రం దూషణరన్ధ్రయోః" ఇతి మేదినీకోశాత్
రన్ధ్రవన్తి నఖాని యస్యాః ఛన్నేన్ద్రియా ఉపసంహృతేన్ద్రియాః పురుషా యోగినస్తేషు విసర్పతి
గచ్ఛతి తచ్ఛీలా. ఛన్దస్సంజ్ఞకా యా అనుష్టుప్ తస్యాః ప్రతిష్ఠాయాః స్థలస్యాన్తః సమాప్తిః అను
ష్టుప్ఛన్దస్కమన్త్రబోధ్యేత్యర్థః. ఛిద్రోపద్రవాః కపటోపద్రవాస్తేషాం భేదినీ. ౫౪. జననీత్యారభ్య
కుణ్డలేత్యన్తాని చత్వారింశజ్జకారాదీని నామాని. ౫౫—౫౮. జితేన జయేన ఆక్రాన్తాః పురుషాస్త
న్మయీ. జ్యాఘోషాస్ఫోటో దిఙ్ముఖే యస్యాః సా జ్యాఘోషాస్ఫోటదిఙ్ముఖా. జ్యాఘోషవ్యాప్త
దిగన్తేత్యర్థః. ౫౯. జమ్భినీ. "జమ్భో భక్ష్యే చ దన్తే చ" ఇతి కోశాద్భక్ష్యవతీ దన్తవతీ వేత్యర్థః.
ఝంఝికేత్యారభ్య చత్వారి ఝకారాదీని నామాని. ఝిఞ్ఝికా పక్షివిశేషో యస్య భాషాయాం
ఝింగురవా ఇతి ప్రసిద్ధిరస్తి ఝణ ఇతి నిర్ఘోషో యస్యాః "ఝంఝావాతే తారవాయుః" ఇతి
కోశాత్ ఝంఝామారుతో భయంకరవాతస్తద్వద్వేగో యస్యాః. ౬౦. ఞకారాదికం నామ
ద్వయమ్. ఞరూపా. "ఞః పుమాన్ స్యాత్ బలీవర్దే శుకే వా మమతాపకీ" ఇతి కోశాత్ బలీవర్ద
రూపా. ఞః శుకో భుజే హస్తే యస్యాస్సా శ్యామలాంగికా. ఞభుజా ఞవద్బలీవర్దవద్భుజో యస్యాః
ఇతి వా. టంకబాణేత్యాదీని షట్టకారాదీని నామాని. టంకః పరశుః. ౬౧. టంకీగణవత్ రుద్రగణ
వత్కృత ఆఘోషో యయా సా. టంకనీయం వర్ణనీయం మహోరో యస్యాః సా టంకారకారి
ణీనాం టంకారశబ్దం కుర్వతీనాం దేవీనాం దేవీ స్వామినీత్యర్థః. ఠకారాదికమేకమేవ నామ. ౬౨.
డకారాదీన్యష్టౌ నామాని. డిమ్భా బాలరూపా. డుండుమారో రాక్షసః. ౬౩. డిండీరవో వాద్య

డిండిరవపుహా డింభలసత్క్రీడాపరాయణా, ఢుంఢివిఘ్నేశజననీ ఢక్కాహస్తా ఢిలి
వ్రజా. ౬౪ నిత్యజ్ఞానా నిరుపమా నిర్గుణా నర్మదానదీ, త్రిగుణా త్రిపదా తంత్రీ
తులసీ తరుణాతరుః. ౬౫. త్రివిక్రమపదాక్రాంతా తురీయపదగామినీ, తరుణాదిత్య
సంకాశా తామసీ తుహినాతురా. ౬౬ త్రికాలజ్ఞానసంపన్నా త్రివలీ చ త్రిలో
చనా, త్రిశక్తిస్త్రిపురా తుంగా తురంగవదనా తథా. ౬౭ తిమింగిలగిలా తీవ్రా
త్రిస్రోతా తామసాదినీ, తన్త్రమన్త్రవిశేషజ్ఞా తనుమధ్యా త్రివిష్టపా. ౬౮. త్రిసన్ధ్యా
త్రిస్తనీ తోషా సంస్థా తాలప్రతాపినీ, తాటంకినీ తుషారాభా తుహినాచలవా
సినీ ౬౯. తంతుజాలసమాయుక్తా తారహారావలీప్రియా, తిలహోమప్రియా తీర్థా
తమాలకుసుమాకృతిః. ౭౦. తారకా త్రియుతా తన్వీ త్రిశంకుపరివారితా,
తలోదరీ తిలాభూషా తాటంకప్రియవాహినీ. ౭౧ త్రిజటా తిత్తిరీ తృష్ణా త్రివిధా
తరుణాకృతిః, తప్తకాంచనసంకాశా తప్తకాంచనభూషణా. ౭౨. త్రైయంబకా
త్రివర్గా చ త్రికాలజ్ఞానదాయినీ, తర్పణా తృప్తిదా తృప్తా తామసీ తుంబరుస్తుతా.
౭౩. తార్క్ష్యస్థా త్రిగుణాకారా త్రిభంగీ తనువల్లరిః, థాత్కారీ థారవా థాన్తా దో
హినీ దీనవత్సలా. ౭౪. దానవాంతకరీ దుర్గా దుర్గాసురనిబర్హిణీ, దేవరీతిర్దివారాత్రి
ర్ద్రౌపదీ దుందుభిస్వనా. ౭౫ దేవయానీ దురావాసా దారిద్ర్యభేదినీ దివా,
దామోదరప్రియా దీప్తా దిగ్వాసా దిగ్విమోహినీ. ౭౬ దండకారణ్యనిల
యా దండినీ దేవపూజితా, దేవవంద్యా దివిషదా ద్వేషిణీ దానవాకృతిః.
౭౭. దీనానాథస్తుతా దీక్షా దైవతాదిస్వరూపిణీ, ధాత్రీ ధనుర్ధరా ధేను
ర్ధరిణీ ధర్మచారిణీ. ౭౮. ధురంధరా ధరాధారా ధనదా ధాన్యదోహినీ, ధర్మశీలా
ధనాధ్యక్షా ధనుర్వేదవిశారదా. ౭౯. ధృతిర్ధన్యా ధృతపదా ధర్మరాజప్రియా

విశేషరవస్తస్య సహ సహానకర్త్రీ. ఢకారాదీని త్రీణి నామాని. ఢుంఢివిఘ్నో ఢుంఢిరాజః. ఢిలి
నామకా గణాః శివపురాణే ప్రసిద్ధాస్తేషాం వ్రజః సముదాయో యస్యాః సా. ౬౪. ణకారాది
నామ్నో౽ప్రసిద్ధత్వాత్తత్స్థానే నకారాదినామపంచకమాహ—నిత్యజ్ఞానేతి. త్రిగుణేత్యారభ్య
తకారాదీని ద్విషష్టినామాని ౬౫—౬౮. త్రిస్తనీమలయధ్వజరాజ్ఞః కన్యా పార్వతీ హాలాస్య
మాహాత్మ్యే తటాకానామ్నా ప్రసిద్ధా. తోషే సన్తోషే ఆసంస్థా సమ్యక్ స్థితిర్యస్యాః సా. ౬౯,
౭౦. త్రిభిర్గుణైర్వేదత్రయేణ వా యుతా యుక్తా. తన్వీత్యత్ర తన్త్రీత్యపి పాఠః. ౭౧—౭౩.
త్రిభంగీస్థానత్రయే వక్రతా యుక్తా. తనుస్తన్వీ వల్లరీ దేహలతా యస్యాః సా. యకారాదీని
త్రీణి నామాని థాత్కారీథాదితి శబ్దం కుర్వతీ. థారవా 'థం రక్షణమంగళే చ సాధ్వనే చ నపుం
సకమ్. శిలోచ్చయే పుమానేవ క్వచిత్తు భయరక్షకే' ఇతి మేదినీకోశాత్. భయరక్షక ఆరవః శబ్దో
యస్యాః సా. థాన్తా థస్య మంగళస్యాన్తా పర్యవసానభూమిః. దోహినీత్యారభ్య దకారాదీని సప్త
వింశతినామాని. ౭౪. దివా యుక్తా రాత్రిర్దివారాత్రిః. ౭౫, ౭౬. దండినీ వారాహీ లలితోపాధ్యానే
ప్రసిద్ధా. ౭౭. ధాత్రీత్యారభ్య ధకారాదీని వింశతినామాని. ౭౮—౮౦. నన్దేత్యారభ్య నకారా

ధ్రువా, ధూమావతీ ధూమకేశీ ధర్మశాస్త్రప్రకాశినీ ౮౦ నందా నందప్రియా
నిద్రా నృనుతా నందనాత్మికా, నర్మదా నలినీ నీలా నీలకంఠసమాశ్రయా ౮౧. నారాయ
ణప్రియా నిత్యా నిర్మలా నిర్గుణా నిధిః, నిరాధారా నిరుపమా నిత్యశుద్ధా నిరం
జనా. ౮౨. నాదబిందుకళాతీతా నాదబిందుకళాత్మికా, నృసింహినీ నగధరా నృపనా
గవిభూషితా. ౮౩ నరకక్లేశశమనీ నారాయణపదోద్భవా, నిరవద్యా నిరాకారా
నారదప్రియకారిణీ. ౮౪ నానాజ్యోతిస్సమాఖ్యాతా నిధిదా నిర్మలాత్మికా, నవ
సూత్రధరా నీతిర్నిరుపద్రవకారిణీ. ౮౫. నందజా నవరత్నాఢ్యా నైమిశారణ్య
వాసినీ, నవనీతప్రియా నారీ నీలజీమూతనిస్స్వనా. ౮౬ నిమేషిణీ న
దీరూపా నీలగ్రీవా నిరీశ్వరీ, నామావలిర్నిశుంభఘ్నీ నాగలోకనివాసినీ. ౮౭ నవ
జాంబూనదప్రఖ్యా నాగలోకాధిదేవతా, నూపురాక్రాంతచరణా నరచిత్తప్రమో
దినీ. ౮౮. నిమగ్నా రక్తనయనా నిర్ఘాతసమనిస్స్వనా, నందనోద్యాననిలయా నిర్వ్యూ
హోపరిచారిణీ. ౮౯. పార్వతీ పరమోదారా పరబ్రహ్మాత్మికా పరా, పంచకోశవిని
ర్ముక్తా పంచపాతకనాశినీ ౯౦ పరచిత్తవిధానజ్ఞా పంచికా పంచరూపిణీ, పూర్ణిమా
పరమా ప్రీతిః పరతేజః ప్రకాశినీ. ౯౧. పురాణీ పౌరుషీ పుణ్యా పుండరీకనిభేక్షణా
పాతాళతలనిర్మగ్నా ప్రీతా ప్రీతివివర్ధినీ ౯౨ పావనీ పాదసహితా పేశలా పవ
నాశినీ, ప్రజాపతిః పరిశ్రాంతా పర్వతస్తనమండలా ౯౩. పద్మప్రియా పద్మసంస్థా
పద్మాక్షీ పద్మసంభవా, పద్మపత్రా పద్మపదా పద్మినీ ప్రియభాషిణీ ౯౪. పశుపాశవి
నిర్ముక్తా పురంధ్రీ పురవాసినీ, పుష్కలా పురుషా పర్వా పారిజాతసుమప్రియా.
౯౫. పతివ్రతా పవిత్రాంగీ పుష్పహాసపరాయణా, ప్రజ్ఞావతీ సుతా పౌత్రీ పుత్ర
పూజ్యా పయస్వినీ ౯౬. పట్టిపాశధరా పంక్తిః పితృలోకప్రదాయినీ, పురాణీ
పుణ్యశీలా చ ప్రణతార్తివినాశినీ. ౯౭. ప్రద్యుమ్నజననీ పుష్టా పితామహపరి
గ్రహా, పుండరీకపురావాసా పుండరీకసమాననా. ౯౮ పృథుజంఘా పృథుభుజా పృథు
పాదా పృథూదరీ, ప్రవాళశోభా పింగాక్షీ పీతవాసాః ప్రచాపలా. ౯౯. ప్రస

దని పంచపంచాశన్నామాని. ౮౧, ౮౨. నృసింహినీ నృసింహోపాసకాఽస్తి యస్యాః సా
నృసింహవేషవతీ వా. నృపనాగవిభూషితేతి ఏకం నామ. ౮౩, ౮౪. జ్యోతిర్జ్యోతిః శాస్త్రమ్.
౮౫—౮౯. పార్వతీత్యారభ్య పల్లవోదరీత్యన్తాని పంచవింశత్యధికశతనామాని పకారాదీని. పంచ
బ్రహ్మాత్మికా సద్యోజాతాదిపంచబ్రహ్మాత్మికా. పరబ్రహ్మాత్మికేత్యపి పాఠః. పరేతి స్వాతన్త్ర్యం నామ.
౯౦. పంచికా శ్రీవిద్యాయాం పంచపంచికాపూజనం దక్షిణామూర్తిసంహితాదిషు వర్ణితం తత్పం
చికా దేవతారూపా. పంచరూపిణీ ప్రపంచరూపిణీ. పరమా ప్రీతిరితి నామద్వయమ్. ౯౧.
పౌరుషీ పురుషసమ్బన్ధినీ. ౯౨. పాదసహితా కరణసహితా. ప్రజాపతిః ప్రజాపతిస్వరూపిణీ. ౯౩, ౯౪.
పురన్ధ్రీత్యేకం నామ. పురవాసినీ మాతా పురవాసినీ. ౯౫. ప్రజ్ఞావత్యాః సుతేత్యేకం నామ. పుత్ర
పూజ్యా పుత్రేణ పూజ్యేత్యర్థః. ౯౬, ౯౭. పుండరీకపురం చిదమ్బరక్షేత్రమ్. ౯౮, ౯౯. ప్రణ

వాపుష్టిదా పుణ్యా ప్రతిష్ఠా ప్రణవాగతిః, పంచవర్ణా పంచవాణీ పంచికా పంజర
స్థితా. ౧౦౦. పరమామా పరంజ్యోతిః పరప్రీతిః పరాగతిః, పరాకాష్ఠా పరేశానీ
పావినీ పావకద్యుతిః.౧౦౧. పుణ్యభద్రా పరిచ్ఛేద్యా పుష్పహాసా పృథూదరా, పీ
తాంగీపీతవసనా పీతశయ్యాపిశాచినీ.౧౦౨.పీతక్రియా పిశాచఘ్నీ పాటలాక్షీ పటు
క్రియా, పఞ్చభక్షప్రియాచారా పూతనాప్రాణఘాతినీ.౧౦౩. పున్నాగవనమధ్యస్థా
పుణ్యతీర్థనిషేవితా, పఞ్చాఙ్గీ చ పరాశక్తిః పరమాహ్లాదకారిణీ. ౧౦౪. పుష్పకాణ్డ
స్థితా పూషాపోషితాఖిలవిష్టపా,పానప్రియా పఞ్చశిఖా పన్నగోపరి శాయినీ.౧౦౫.
పఞ్చమాత్రాత్మికా పృథ్వీ పథికా పృథుదోహినీ, పురాణన్యాయమీమాంసా పాటలీ
పుష్పగంధినీ. ౧౦౬ పుణ్యప్రజా పారదాత్రీ పరమార్గైకగోచరా, ప్రవాళశోభా
పూర్ణాశా ప్రణవా పల్లవోదరీ.౧౦౭.ఫలినీ ఫలదా ఫల్గుః ఫూత్కారీ ఫలకాకృతిః,
ఫణీన్ద్రభోగశయనా ఫణిమండలమణ్డితా.౧౦౮.బాలబాలా బహుమతా బాలాత
పనిభాంశుకా, బలభద్రప్రియా వంద్యా బడబా బుద్ధిసంస్తుతా. ౧౦౯. బందీ దేవీ
బిలవతీ బడిశఘ్నీ బలిప్రియా, బాంధవీ బోధితా బుద్ధిర్బంధూకకుసుమప్రియా.౧౧౦
బాలభానుప్రభాకారా బ్రాహ్మీ బ్రాహ్మణదేవతా, బృహస్పతిస్తుతా బృందా బృందా
వనవిహారిణీ. ౧౧౧. బాలాకినీ బిలాహారా బిలవాసా బహూదకా, బహునేత్రా బ
హుపదా బహుకర్ణావతంసికా. ౧౧౨. బహుబాహుయుతా బీజరూపిణీ బహురూ
పిణీ, బిందునాదకలాతీతా బిందునాదస్వరూపిణీ. ౧౧౩.బద్ధగోధాంగులిత్రాణా బద
ర్యాశ్రమవాసినీ, బృందారకా బృహత్స్కంధా బృహతీ బాణపాతినీ. ౧౧౪.
బృందాధ్యక్షా బహునుతా వనితా బహువిక్రమా, బద్ధపద్మాసనాసీనా బిల్వపత్ర
తలస్థితా. ౧౧౫ బోధిద్రుమనిజావాసా బడిస్థా బిందుదర్పణా, బాలాబాణాసనవతీ

వానాం ప్రస్తోత్రీణాం దేవాంగనానాం గతిః. పంచవాణీ విస్తృతవాణీ. పంచికా కాచిద్దేవతా.
౧౦౦. పరప్రీతిరిత్యేకం నామ. ౧౦౧. పంచభక్షా మకారపంచకభక్షాః వామాచారిణస్తేషాం ప్రియ
ఆచారో యస్యాః సా. ౧౦౨. పూతనేత్యేకం నామ. ౧౦౩—౧౦౫. పాటలీత్యేకం నామ.
౧౦౬. ప్రణవా ప్రణవరూపిణీ. ౧౦౭. ఫలినీత్యాదీని సప్త ఫకారాదీని నామాని. ౧౦౮. బాల
బాలేత్యారభ్య బ్రహ్మకంకణసూత్రిణీత్యన్తాని పంచాశద్బకారాదీని నామాని తత్ర బవయోరభే
'దాత్ వకారాదీని నామాన్యపి కానిచిద్వర్గీయాదినామసు పఠ్యన్తే. బాలబాలా బాలాదపి బాలా.
౧౦౯. బిలవతీ బిలం కర్ణచ్ఛిద్రం తద్వతీ తద్రక్షిత్రీత్యర్థః. బడిశం కపటం తస్య హన్త్రీత్యర్థః. ౧౧౦
౧౧౧. బాలాకినీ. బలాకానాం బకపంక్తీనాం సమూహో బాలాకం తదస్తి యస్యాః సా బాలాకినీ.
బిలాహారా కర్ణచ్ఛిద్రభక్షణకర్త్రీత్యర్థః. బిలవాసా బిలే గుహారూపే వాసో యస్యాః సా. ౧౧౨.
౧౧౩. బద్ధగోధాంగులిత్రాణా. 'గోధా తలనివారకయో'రితి మేదినీకోశాత్ గోధా హస్తతలస్తస్య
త్రాణమంగులిత్రాణం చ బద్ధం యయా సా వీరలక్షణమేతత్ 'బద్ధగోధాఙ్గులిత్రాణాః కాళిన్దీమభితో
యయు'రితి మహాభారతే విరాటపర్వణి ప్రసిద్ధమ్. ౧౧౪, ౧౧౫. బడిస్థా డలయోరభేదాద్బలి

బడబానలవేగినీ. ౧౧౬. బ్రహ్మాండబహిరంతస్థా బ్రహ్మకంకణసూత్రిణీ, భవానీ భీషణ
వతీ భావినీ భయహారిణీ ౧౧౭. భద్రకాళీ భుజంగాక్షీ భారతీ భారతాశయా,
భైరవీ భీషణాకారా భూతిదా భూతిమాలినీ. ౧౧౮. భామినీ భోగనిరతా భద్ర
దా భూరివిక్రమా, భూతవాసా భృగులతా భార్గవీ భూసురార్చితా ౧౧౯. భాగీర
థీ భోగవతీ భవనస్థా భిషగ్వరా, భామినీ భోగినీ భాషా భవానీ భూరిదక్షిణా.
౧౨౦. భర్గాత్మికా భీమవతీ భవబంధవిమోచినీ, భజనీయా భూతధాత్రీ రంజితా
భువనేశ్వరీ. ౧౨౧. భుజంగవలయా భీమా భేరుండా భాగధేయినీ, మాతా మా
యా మధుమతీ మధుజిహ్వా మధుప్రియా ౧౨౨ మహాదేవీ మహాభాగా మాలినీ
మీనలోచనా, మాయాతీతా మధుమతీ మధుమాంసా మధుద్రవా. ౧౨౩. మానవీ
మధుసంభూతా మిథిలాపురవాసినీ, మధుకైటభసంహర్త్రీ మేదినీ మేఘమాలినీ.
౧౨౪. మందోదరీ మహామాయా మైథిలీ మసృణప్రియా, మహాలక్ష్మీః మహాకాళీ
మహాకన్యా మహేశ్వరీ. ౧౨౫. మాహేంద్రీ మేరుతనయా మందారకుసుమా
ర్చితా, మంజుమంజీరచరణా మోక్షదా మంజుభాషిణీ ౧౨౬ మధురద్రావిణీ ము
ద్రా మలయా మలయాన్వితా, మేధా మరకతశ్యామా మాగధీ మేనకాత్మజా.
౧౨౭. మహామారీ మహావీరా మహాశ్యామా మనుస్తుతా, మాతృ
కా మిహిరాభాసా ముకుందపదవిక్రమా. ౧౨౮. మూలాధారస్థితా ముగ్ధా మణి
పూరకవాసినీ, మృగాక్షీ మహిషారూఢా మహిషాసురమర్దినీ. ౧౨౯. యోగా
సనా యోగగమ్యా యోగాయోవనకాశ్రయా, యావనీయుద్ధమధ్యస్థా యము
నా యుగధారిణీ. ౧౩౦. యక్షిణీ యోగయుక్తా చ యక్షరాజప్రసూతినీ, యాత్రా
యానవిధానజ్ఞా యదువంశసముద్భవా. ౧౩౧. యకారాదిహకారాంతా యాజుషీ
యజ్ఞరూపిణీ, యామినీ యోగనిరతా యాతుధానభయంకరీ. ౧౩౨. రుక్మిణీ
రమణీ రామా రేవతీ రేణుకా రతిః, రౌద్రీ రౌద్రప్రియాకారా రామమాతా

స్థేత్యర్థః. బిన్దురవ్యక్తమాయాత్మా సా దర్పణో యస్యాః. తత్ర ప్రతిబిమ్బితత్వాత్. మాయాయా
బిన్దుత్వం చ "నమస్తే సమస్తేశి బిన్దుస్వరూపే" ఇతి ప్రపంచసారే స్పష్టమ్. బాణాసనవతీ ధనుష్య
హస్తేత్యర్థః. ౧౧౬. బ్రహ్మకంకణసూత్రిణీ బ్రహ్మశబ్దేన బ్రహ్మవిద్యాదానం లక్షణయా తద్విష
యకం యత్కంకణం సూత్రం తదస్తి యస్యాః సా. బ్రహ్మవిద్యాప్రచారేత్యర్థః. భవానీత్యారభ్య
భాగధేయినీత్యన్తాని ఏకోనచత్వారింశద్భకారాదీని నామాని. ౧౧౭. భారతాశయా భా స్వప్ర
కాశా సంవిత్ తస్యాం రతా యే జ్ఞానినస్తేషు ఆశయో యస్యాః సా. ౧౧౮,౧౨౦. భూతధాత్రీ
రంజితేత్యేకం నామ. ౧౨౧. మాతేత్యారభ్య మహిషాసురమర్దినీత్యన్తాని చతుష్పంచాశన్మకారాదీని
నామాని. ౧౨౨—౧౨౯. యోగాసనేత్యారభ్య యాతుధానభయంకరీత్యన్తాని యకారాదీని
వింశతినామాని. ౧౩౦. యక్షరాజస్య ప్రసూతికా ప్రసవిత్రీ. ౧౩౧, ౧౩౨. రుక్మిణీత్యారభ్య

రతిప్రియా. ౧౩౩. రోహిణీ రాజ్యదా రేవా రమా రాజీవలోచనా, రాకేశీ రూపసంపన్నా రత్నసింహాసనస్థితా. ౧౩౪. రక్తమాల్యాంబరధరా రక్తగన్ధానులేపనా, రాజహంససమారూఢా రమ్భా రక్తబలిప్రియా. ౧౩౫. రమణీయయుగాధారా రాజితాఖిలభూతలా, రురుచర్మపరీధానా రథినీ రత్నమాలికా. ౧౩౬. రోగేశీ రోగశమనీ రావిణీ రోమహర్షిణీ, రామచంద్రపదాక్రాంతా రావణచ్ఛేదకారిణీ. ౧౩౭. రత్నవస్త్రపరిచ్ఛిన్నా రథస్థా రుక్మభూషణా, లజ్జాధిదేవతా లోలా లలితా లిఙ్గధారిణీ ౧౩౮. లక్ష్మీర్లోలాలుప్తవిషా లోకినీ లోకవిశ్రుతా, లజ్జా లంబోదరీ దేవీ లలనా లోకధారిణీ. ౧౩౯. వరదా వందితా విద్యా వైష్ణవీ విమలాకృతిః, వారాహీ విరజా వర్షా వరలక్ష్మీ ర్విలాసినీ. ౧౪౦. వినతా వ్యోమమధ్యస్థా వారిజాసనసంస్థితా, వారుణీ వేణుసంభూతా వీతిహోత్రా విరూపిణీ. ౧౪౧. వాయుమణ్డలమధ్యస్థా విష్ణురూపా విధిప్రియా, విష్ణుపత్నీ విష్ణుమతీ విశాలాక్షీ వసుంధరా. ౧౪౨. వామదేవప్రియా వేళా వజ్రిణీ వసుదోహినీ, వేదాక్షరపరీతాంగీ వాజపేయఫలప్రదా ౧౪౩. వాసవీ వామజననీ వైకుణ్ఠనిలయా వరా, వ్యాసప్రియా వర్మధరా వాల్మీకిపరిసేవితా. ౧౪౪. శాకంభరీ శివా శాంతా శారదా శరణాగతిః, శాతోదరీ శుభాచారా శుంభాసురవిమర్దినీ. ౧౪౫. శోభావతీ శివాకారా శంకరార్ధశరీరిణీ, శోణా శుభాశయా శుభ్రా శిరస్సంధానకారిణీ. ౧౪౬. శరావతీ శరానందా శరజ్జ్యోత్స్నా శుభాననా, శరభా శూలినీ శుద్ధా శబరీ శుకవాహనా. ౧౪౭. శ్రీమతీ శ్రీధరానందా శ్రవణానందదాయినీ, శర్వాణీ శర్వరీవంద్యా షడ్భాషా షడృతుప్రియా. ౧౪౮. షడాధారస్థితా దేవీ షణ్ముఖప్రియకారిణీ, షడంగరూపసుమతిసురాసురనమస్కృతా. ౧౪౯. సరస్వతీ సదాధారా సర్వమఙ్గళకారిణీ, సామగానప్రియా సూక్ష్మా సావిత్రీ సామసంభవా. ౧౫౦. సర్వావాసా సదానందా సుస్తనా సాగరాంబరా, సర్వైశ్వర్యప్రియా సిద్ధిస్సాధుబన్ధుపరాక్రమా. ౧౫౧. సప్తర్షిమ

రుక్మభూషణేత్యన్తాని సప్తత్రింశద్రేఫాదీని నామాని. ౧౩౩—౧౩౭. లజ్జేత్యారభ్య లోకధారిణీత్యన్తాని త్రయోదశలకారాదీని నామాని. ౧౩౮, ౧౩౯. వరదేత్యారభ్య వాల్మీకిపరిసేవితేత్యన్తాని సప్తత్రింశద్వకారాదీని నామాని. ౧౪౦—౧౪౪. శాకమ్భరీత్యారభ్య శర్వరీవన్ద్యేత్యన్తాని ఏకోనత్రింశచ్ఛకారాదీని నామాని. ౧౪౫—౧౪౮. షడ్భాషేత్యారభ్య షడంగరూపసుమతిసురాసురనమస్కృతేత్యన్తాని పంచషకారాదీని నామాని. షడాధారా మూలాధారప్రభృతయస్తత్ర స్థితానాం దేవీనాం దేవీ స్వామినీ. షడంగరూపా యే సుమతిసురాస్తైరసురైశ్చ నమస్కృతేత్యర్థః. ౧౪౯. సరస్వతీత్యారభ్య సోమసంహతిరిత్యన్తాని సప్తవింశతిసకారాదీని నామాని. సావిత్రీత్యేకం నామ. ౧౫౦. సాధుబన్ధుపదక్రమా సాధూనాం స్వభక్తానాం యే బన్ధవో మిత్రాణి తేషు పదక్రమః పదసంచారో యస్యాః స్వభక్తభక్తేష్వపి దయావతీత్యర్థః. ౧౫౧, ౧౫౨. సరఘా మధు

ణ్డలగతా సోమమణ్డలవాసినీ, సర్వజ్ఞా సాంద్రకరుణా సమానాధికవర్జితా. ౧౫౨. సర్వోత్తుంగా సంగహీనా సద్గుణా సకలేష్టదా,సరఘా సూర్యతనయా సుకేశీ సోమసంహతిః ౧౫౩. హిరణ్యవర్ణా హారిణీ హ్రీంకారీ హంసవాహినీ, క్షౌమవస్త్రపరీతాంగీ క్షీరాబ్ధితనయా క్షమా ౧౫౪. గాయత్రీ చైవ సావిత్రీ పార్వతీ చ సరస్వతీ, వేదగర్భా వరారోహా శ్రీగాయత్రీ పరాంబికా. ౧౫౫. ఇతి సాహస్రకం నామ్నాం గాయత్ర్యాశ్చైవ నారద, పుణ్యదం సర్వపాపఘ్నం మహాసంపత్తిదాయకమ్. ౧౫౬. ఏవం నామాని గాయత్ర్యాస్తోషోత్పత్తికరాణి హి, అష్టమ్యాం చ విశేషేణ పఠితవ్యం ద్విజైస్సహ. ౧౫౭. జపం కృత్వా హోమపూజా ధ్యానం కృత్వా విశేషతః, యస్మైకస్మై న దాతవ్యం గాయత్ర్యాస్తు విశేషతః. ౧౫౮. సుభక్తాయ సుశిష్యాయ వక్తవ్యం భూసురాయవై, భ్రష్టేభ్యస్సాధకేభ్యశ్చ బాంధవేభ్యో న దర్శయేత్. ౧౫౯. యద్గృహే లిఖితం శాస్త్రం భయం తస్య న కస్యచిత్, చంచలాపి స్థిరా భూత్వా కమలా తత్ర తిష్ఠతి.౧౬౦. ఇదం రహస్యం పరమం గుహ్యాద్గుహ్యతరం మహత్, పుణ్యప్రదం మనుష్యాణాం దరిద్రాణాం నిధిప్రదమ్. ౧౬౧. మోక్షప్రదం ముముక్షూణాం కామినాం సర్వకామదమ్,రోగాద్వై ముచ్యతే రోగీ బద్ధో ముచ్యేత బంధనాత్.౧౬౨.బ్రహ్మహత్యాసురాపానసువర్ణస్తేయినో నరాః, గురుతల్పగతో వాపి పాతకాన్ముచ్యతే సకృత్. ౧౬౩. అసత్ప్రతిగ్రహాచ్చైవాభక్ష్యభక్షాద్విశేషతః, పాఖండానృతముఖ్యేభ్యః పఠనాదేవ ముచ్యతే. ౧౬౪. ఇదం రహస్యమమలం మయోక్తం పద్మజోద్భవ, బ్రహ్మసాయుజ్యదం నృణాం సత్యం సత్యం న సంశయః. ౧౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

దీక్షావిధిః.

శ్రీనారదఉవాచ—శ్రుతం సహస్రనామాఖ్యం శ్రీగాయత్ర్యాః ఫలప్రదమ్, స్తోత్రం మహోన్నతికరం మహాభాగ్యకరం పరమ్.౧ అధునా శ్రోతుమిచ్ఛామి దీక్షా

మక్షికా. ౧౫౩. హిరణ్యవర్ణేత్యాదీని చత్వారి హకారాదీని నామాని. శలయోరభేదాల్లకారాదినామభిరేవ శకారాదినామాన్యపి సంగృహీతానీతి మన్యతే మునిః. క్షౌమవస్త్రపరీతాంగీత్యారభ్య త్రీణి నామాని క్షకారాదీని ౧౫౪. గాయత్ర్యాదీని అష్టౌ నామాని మాతృకాక్షరక్రమరహితాని. ౧౫౫—౧౬౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః.

పంచపంచాశదధికైః శతశ్లోకైరతః పరమ్, దీక్షావిధిం సమాసేన వక్తి నారాయణో మునిః. అత్రాధునికపుస్తకేషు అష్టావధ్యాయా వైష్ణవతన్త్రస్థాః కేనచిత్ప్రక్షిప్తా దృశ్యన్తే. తత్ర శక్తిదీక్షాప్రకరణే తత్కథనస్యాసంగతేః ప్రాచీనపుస్తకేషు తేషామదర్శనాచ్చ సోఽపపాఠః. తతః ప్రాచీన

లక్షణముత్తమమ్, వినా యేన న సిద్ధ్యేత దేవీమన్త్రేఽధికారితా. ౨. బ్రాహ్మణానాం క్షత్రియాణాం విశాం స్త్రీణాం తథైవ చ, సామాన్యవిధినా సర్వం విస్తరేణ వద ప్రభో. ౩. శ్రీనారాయణ ఉవాచ—శృణు దీక్షాం ప్రవక్ష్యామి శిష్యాణాం భావితాత్మనామ్, దేవాగ్నిగురుపూజాదావధికారో యయా భవేత్. ౪. దివ్యం జ్ఞానం హి యా దద్యాత్కుర్యాత్పాపక్షయం తు యా, సైవ దీక్షేతి సంప్రోక్తా వేదతన్త్రవిశారదైః ౫. అవశ్యం సా తు కర్తవ్యా యతో బహుఫలా మతా, గురుశిష్యావుభావత్రాప్యతిశుద్ధావవేక్షితౌ. ౬. గురుస్తు విధివత్ప్రాతః కృత్యం సర్వం విధాయ చ, స్నానసంధ్యాదికం సర్వం యథావిధి విధాయ చ. ౭. కమణ్డలుకరో మౌనీ గృహం యాయాత్సరిత్తటాత్, యాగమణ్డపమాసాద్య విశేత్తత్రాసనే వరే. ౮. ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య గన్ధపుష్పవిమిశ్రితమ్, సప్తవారాస్త్రమన్త్రేణ జప్తం వారి సుసాధయేత్. ౯. వారిణా తేన మతిమానస్త్రమన్త్రం సముచ్చరన్, ప్రోక్షయేద్ద్వారమఖిలం తతః పూజాం సమాచరేత్. ౧౦. ఊర్ధ్వోదుంబరకే దేవం గణనాథం తథా శ్రియమ్, సరస్వతీం నామమన్త్రైః పూజయేద్గంధపుష్పకైః. ౧౧. ద్వారదక్షిణశాఖాయాం గంగాం విఘ్నేశమర్చయేత్, ద్వారస్య వామశాఖాయాం క్షేత్రపాలం చ సూర్యజామ్. ౧౨. దేహల్యాం పూజయేదస్త్రదేవతామ

పుస్తకపాఠమనురుద్ధ్యైవ వ్యాఖ్యాయతే. సహస్రనామశ్రవణోత్తరం నారదః పృచ్ఛతి—శ్రుతం సహస్రనామేతి. ౧. దీక్షాలక్షణం దీక్షావిధిస్వరూపమిత్యర్థః. బ్రాహ్మణానామిత్యర్థస్య దేవీమన్త్రే అధికారితేతి పూర్వేణాన్వయః. ౨, ౩. యయా భవేదితి. తదుక్తమ్. "అదీక్షితస్య మరణం రౌరవాయ ప్రకల్పతే, న పూజాద్యధికారోఽస్తి వినా దీక్షాం వరాననే"ఇతి. ౪. దీక్షాపదార్థమాహ—దివ్యం జ్ఞానమితి. "దాఙ్ దానే, క్షి క్షయే"ఇతి ధాతుద్వయనిష్పన్నో దీక్షాశబ్ద ఇత్యర్థః. యా దీక్షాక్రియా. ౫. అతిశుద్ధౌ మాతృతః పితృతః ఆచారతశ్చేత్యర్థః. తదుక్తం శారదాయాం 'మాతృతః పితృతః శుద్ధ' ఇతి. ౬. విధివదితి. పూర్వోక్తప్రకారేణ ౭. యాగమండపం దీక్షాస్థానమ్. మండపశబ్దేన కుణ్డమణ్డపోక్తవిధినా షోడశహస్తపరిమితః కుండమండపః కర్తవ్య ఇతి సూచితమ్. తదుక్తం పింగలామతే "కలాకరప్రమాణః స్యాన్మండపో ముఖ్య ఏవ చే"తి. తద్విధిశ్చ గ్రన్థాన్తరాదవసేయః. ౮. అస్త్రమన్త్రేణేతి. అర్ఘ్యపాత్రే జలం గృహీత్వా గన్ధపుష్పే ప్రక్షిప్య సప్తవారం ఫడిత్యస్త్రమన్త్రేణాభిమన్త్రయేదిత్యర్థః. ౯. అస్త్రమన్త్రం ఫడితి మన్త్రమ్. ద్వారం మండపద్వారమ్. ద్వారమితి జాత్యేకవచనాచ్చత్వారి మండపద్వారాణీత్యర్థః. ౧౦. ఊర్ధ్వోదుమ్బరకే ద్వారస్యోర్ధ్వఫలకే ప్రథమప్రాన్తే గణనాథం మధ్యే లక్ష్మీం ద్వితీయప్రాన్తే సరస్వతీం చ పూజయేదిత్యర్థః. నామమన్త్రైర్గణేశాయ నమః ఇత్యాదిభిః. ౧౧. గంగాం ప్రథమతః సమ్పూజ్య తద్వామభాగే విఘ్నేశమర్చయేదిత్యర్థః. తథా క్షేత్రపాలం ప్రథమతస్తద్వామభాగే సూర్యజాం యమునాం పూజయేదిత్యర్థః. ౧౨. దేహల్యామధో దేహల్యామస్త్రమన్త్రతః ఫడితి మన్త్రతః. అనన్తరం మండపమధ్యే సర్వదేవీమయమస్తీతి విభావ్యోర్ధ్వం పశ్యన్దివి భవాన్విఘ్నానుత్సారయేదిత్యర్థః. ౧౩. పాదఘాతైః

స్త్రమంత్రతః, సర్వం దేవీమయం దృశ్యమితి సంచింత్య సర్వతః ౧౩. దివ్యా
నుత్సారయేద్విఘ్నానస్త్రమంత్రజపేన తు, అంతరిక్షగతాన్విఘ్నాన్పాదఘాతైస్తు
భూమిగాన్. ౧౪. వామశాఖాం స్పృశన్పశ్చాత్ప్రవిశేద్దక్షిణాంఘ్రిణా, ప్రవిశ్య
కుంభం సంస్థాప్య సామాన్యార్ఘ్యం విధాయ చ ౧౫ తేన చార్ఘ్యజలేనాపి నై
రృత్యాం దిశి పూజయేత్, వాస్తునాథం పద్మయోనిం గంధపుష్పాక్షతాదిభిః ౧౬.
తతః కుర్యాత్పంచగవ్యం తేన చార్ఘ్యోదకేన చ, తోరణస్తంభపర్యంతం ప్రోక్షయే
న్మణ్డపం గురుః. ౧౭. సర్వం దేవీమయం చేదం భావయేన్మనసా కిల, మూలమంత్రం
జపన్భక్త్యా ప్రోక్షణం స్యాచ్ఛరాణునా. ౧౮. శరమంత్రం సముచ్చార్య తాడయే
న్మణ్డపక్షమామ్, హుం మంత్రం తు సముచ్చార్య కుర్యాదభ్యుక్షణం తతః. ౧౯.
ధూపయేదంతరం ధూపైర్వికిరాన్వికిరేత్తతః, మార్జయేత్తాంస్తు మార్జన్యా కుశని
ర్మితయా పునః. ౨౦ ఈశానదిశి తత్పుంజం కృత్వా సంస్థాపయేన్మునే, పుణ్యాహ
వాచనం కృత్వా దీనానాథాంశ్చ తోషయేత్. ౨౧ విశేన్మృద్వాసనే పశ్చాన్నమ
స్కృత్య గురుం నిజమ్, ప్రాఙ్ముఖో విధివద్ధ్యాత్వా దేయమంత్రస్య దేవతామ్. ౨౨.
భూతశుద్ధ్యాదికం కృత్వా పూర్వోక్తేనైవ వర్త్మనా, ఋష్యాదిన్యాసకం కుర్యాద్దే
యమంత్రస్య వై మునే. ౨౩. న్యసేన్మునిం తు శిరసి ముఖే ఛందః సమీరితమ్,
దేవతాం హృదయాంభోజే గుహ్యే బీజం తు పాదయోః. ౨౪. శక్తిం విన్యస్య
పశ్చాత్తు తాలత్రయరవాత్తతః, దిగ్బంధం కారయేత్పశ్చాచ్ఛోటికాభిస్త్రిభిర్నరః.
౨౫. ప్రాణాయామం తతః కృత్వా మూలమంత్రమనుస్మరన్, మాతృకాం విన్యసే
ద్దేహే తత్ప్రకారస్తథోచ్యతే. ౨౬. ఓం అం నమ ఇతి ప్రోచ్య న్యసేచ్ఛిరసి మంత్ర
విత్, ఏవమేవ తు సర్వేషు న్యసేత్స్థానేషు వై మునే. ౨౭. మూలమంత్రషడం

త్రిభిర్భౌమాన్విఘ్నానుత్సారయేదిత్యర్థః. ౧౪. అనన్తమన్తఃస్థితవిఘ్ననిర్గమనార్థం మార్గం పరి
త్యజ్య ద్వారవామశాఖాం స్పృశన్దక్షిణాంఘ్రిమగ్రే దత్త్వా మండపే ప్రవిశేదిత్యాహ—వామశా
ఖామితి. అన్తఃస్థితా విఘ్నా నిర్గచ్ఛన్తు అహం త్వన్తః ప్రవిశామీతి భావయన్ ప్రవిశేదితి తాత్ప
ర్యమ్. సామాన్యార్ఘ్యం పూర్వవత్. ౧౫—౧౭. శరాణునాస్త్రమన్త్రేణ. ౧౮. మండపక్షమాం
మండపభువమ్. ౧౯. వికిరానితి. తదుక్తం చిద్వల్లీతన్త్రే. “జలచన్దనసిద్ధార్థభస్మదూర్వాంకురాక్షతాః,
వికిరా ఇతి సన్దిష్టాః సర్వవిఘ్నౌఘనాశనాః” ఇతి. తాన్వికిరానిత్యర్థః. ౨౦. తత్పుంజమితి తస్మి
న్పుంజేఽగ్రే వర్ధనీస్థాపనం వక్ష్యతి. ౨౧. దేయమన్త్రస్యేతి. శిష్యస్య యో దేయో మన్త్రస్తస్య
దేవతామిత్యర్థః. ౨౨. పూర్వోక్తేనైకాదశస్కన్ధోక్తప్రకారేణ. ౨౩. ఋష్యాదిన్యాసస్థానా
న్యాహ—న్యసేదితి. ౨౪. తాలత్రయరవాదితి. తాలత్రయశబ్దేన దివ్యాన్తరిక్షభౌమవిఘ్నాను
త్సార్య ఛోటికాభిర్దిగ్బన్ధం కుర్యాదిత్యర్థః. ౨౫, ౨౬. ఓం అం నమ ఇతి. ఓం అం నమః ఓం ఆం
నమః ఓం ఇం నమః ఇత్యాదిప్రకారేణ శిరఆదిస్థానేషు మాతృకాన్యాసప్రకరణే ప్రసిద్ధేషు న్యసే
దిత్యర్థః. ౨౭. మూలమన్త్రేతి. దేయమన్త్రేత్యర్థః. స చ షడంగస్తత్తత్కల్పే ప్రసిద్ధః. షడంగ

గంచ న్యసేదంగేషు సత్తమః, అంగుష్ఠాదిష్వంగుళీషు హృదయాదిషు చ క్రమాత్ ౨౮. నమస్స్వాహా వషడ్వ్యుక్తైర్హుం వౌషట్ఫట్పదాన్వితైః, ప్రణవాదియుతై స్త్యంతైర్భిషడ్భిరేవం షడంగకమ్. ౨౯. వర్ణన్యాసాదికం పశ్చాన్మూలమంత్రస్య యోజయేత్, స్థానేషు తత్తత్కల్పోక్తే ష్వితి న్యాసవిధిస్స్మృతః. 30. తతో నిజే శరీరేఽస్మింశ్చింతయేదాసనం శుభమ్, దక్షాంసే చ న్యసేద్ధర్మం వామాంసే జ్ఞానమేవ చ. 3౧. వామోరౌ చాపి వైరాగ్యం దక్షోరావథ విన్యసేత్, ఐశ్వర్యం ముఖదేశేతు మునే ధ్యాయేదధర్మకమ్. 3౨. వామపార్శ్వే నాభిదేశే దక్షపార్శ్వే తథా పునః, నఞాదీంశ్చాపి జ్ఞానాదీన్పూర్వోక్తానేవవిన్యసేత్. 33. పాదా ధర్మాదయః ప్రోక్తాః పీఠస్య మునిసత్తమ, అధర్మాద్యాస్తు గాత్రాణి స్మృతాని మునిపుంగవైః. 3౪ మధ్యేఽనంతం హృదిస్థానే న్యసేన్మృద్వాసనే స్థలే, ప్రపఞ్చపద్మం విమలం తస్మిన్సూర్యేందుపావకాన్ 3౫ న్యసేత్కలాయుతాన్మంత్రీ సంక్షేపాత్తావదాస్యహామ్, సూర్యస్య ద్వాదశకళాస్తా ఇందో ష్షోడశస్మృతాః. 3౬. దశ వహ్నేః కలాః ప్రోక్తాస్తాభిర్యుక్తాంస్తు తాన్స్మరేత్, సత్వం రజస్తమశ్చైవ న్యసేత్తేషామథోపరి. 3౭. ఆత్మానమంతరాత్మానం పరమాత్మానమేవ చ, జ్ఞానాత్మానం న్యసేద్విద్వానిత్థం పీఠస్య కల్పనా. 3౮. అముకాసనాయ నమ ఇతి మంత్రేణ సాధకః,

---

న్యాసస్థానాన్యాహ—అంగుష్ఠాదిష్వితి. ౨౮. నమః స్వాహేతి. హృదయాయ నమః శిరసే స్వాహా. శిఖాయై వషట్. కవచాయ హుమ్. నేత్రత్రయాయ వౌషట్. అస్త్రాయ ఫడిత్యేవం రీత్యేత్యర్థః. ౨౯, 30. తతో నిజదేహే వక్ష్యమాణక్రమేణ దేవ్యాః ఆసనం కల్పయేదిత్యాహ—తతో నిజే ఇతి. తమేవ క్రమమాహ—దక్షాంసే ఇతి. 3౧, 3౨. నఞాదీనితి. నఞ్పూర్వానిత్యర్థః. తథా చాధర్మాయ నమః అజ్ఞానాయ నమః అవైరాగ్యాయ నమః అనైశ్వర్యాయ నమ ఇతి మన్త్రాస్సంపన్నాః. 33. తస్మిన్కల్పితే ఆసనే పర్యఙ్కకల్పనామాహ—పాదా ధర్మాదయ ఇతి. పాదాః పర్యంకఖురా ధర్మాదయో జ్ఞేయా ఇత్యర్థః. అధర్మాదయస్తు పర్యంకగాత్రాణీతి జ్ఞేయా ఇత్యర్థః. 3౪. మధ్యేఽనన్తమితి. తం చానన్తం మృద్వాసనస్థలే మృదుతూలికాస్థానే భావయేదిత్యర్థః. తస్మిన్ననన్తే ప్రపంచపద్మం భావయేత్. తస్మిన్కమలే సూర్యేన్దుపావకానుపర్యుపరి న్యసేద్భావయేచ్చేత్యాహ—ప్రపంచపద్మమితి. 3౫. కలాయుతాని మండలాని న్యసేదిత్యాహ—న్యసేత్కలాయుతానితి. కస్య కతి కాలాః సన్తీతి తదాహ—సూర్యస్య ద్వాదశేతి. 3౬. తే చ సూర్యాదయః ప్రణవస్య వర్ణత్రయపూర్వకా న్యస్తవ్యా ఇతి తన్త్రాన్తరే ఉక్తమ్. తథా చాయం ప్రయోగః. అం సూర్యమండలాయ ద్వాదశకలాత్మనే నమః ఉం సోమమండలాయ షోడశకలాత్మనే నమః మం వహ్నిమండలాయ దశకలాత్మనే నమః ఇతి ప్రయోగం కృత్వా న్యసేదిత్యర్థః. తదుపరి సత్త్వాదిగుణత్రయం న్యసేదిత్యాహ—సత్త్వం రజ ఇతి. సం సత్త్వాయ నమః రం రజసే నమః. తం తమసే నమ ఇతి ప్రయోగః. 3౭. ఆత్మానమితి. తాంశ్చ చతుర ఆత్మానో దేవీస్థానాత్ పూర్వాదిదిక్షు న్యసేదితి తు చిద్వల్లీతన్త్రాద్యూహ్యమ్. 3౮. అముకాసనాయ నమ ఇతీతి. అముక

ఆసనం పూజయిత్వా తు తస్మిన్ధ్యాయేత్పరాంబికామ్. ౩౯. కల్పోక్తవిధినా మన్త్రీ దేయమన్త్రస్య దేవతామ్, మానసైరుపచారైశ్చ పూజయేత్తాం యథావిధి. ౪౦. ముద్రాః ప్రదర్శయేద్విద్వాన్కల్పోక్తా మోదకారికాః, యాభిర్విరచితాభిస్తు మోదో దేవ్యాస్తు జాయతే. ౪౧. నారద ఉవాచ—తతస్స్వవామభాగాగ్రే షట్కోణోపరి వర్తులమ్, చతురస్రయుతం సమ్యఙ్మధ్యే మణ్డలమాలిఖేత్. ౪౨. మధ్యే త్రికోణం సంలిఖ్య శంఖముద్రాం ప్రదర్శయేత్, షడంగాని చ షట్కోణేష్వర్చయేత్కుసుమాదిభిః ౪౩. అగ్న్యాదిషు తు కోణేషు షడంగార్చనమాచరేత్, ఆధారపాత్రమాదాయ శంఖస్య మునిసత్తమ. ౪౪. అస్త్రమన్త్రేణ సంప్రోక్ష్య స్థాపయేత్తత్ర మణ్డలే, మం మం వహ్నిమణ్డలాయోక్త్వా తతో దశకళాత్మనే. ౪౫. అముకదేవ్యా అర్ఘ్యపాత్రస్థానాయ నమ ఇత్యపి, మన్త్రోఽయముక్తశ్శంఖస్యాప్యాధారస్థాపనే బుధైః ౪౬. ఆధారే పూర్వమారభ్య ప్రదక్షిణక్రమేణ తు, దశవహ్నికళాః పూజ్యా వహ్నిమణ్డలసంస్థితాః. ౪౭. తతో వై మూలమన్త్రేణ ప్రోక్షితం శంఖముత్తమమ్, స్థాపయేత్తత్ర చాధారే మూలమన్త్రమనుస్మరన్. ౪౮. అం సూర్యమణ్డలాయోక్త్వా ద్వాదశాన్తే కళాత్మనే, అముకదేవ్యర్ఘ్యపాత్రాయ నమ ఇత్యుచ్చరేత్తతః ౪౯. శంశంఖాయ పదం ప్రోచ్య నమ ఇత్యేతదుచ్చరేత్, ప్రోక్షయేత్తేన తం శంఖం తస్మిన్ద్వాదశ పూజయేత్. ౫౦. సూర్యస్య ద్వాదశకళాస్తపిన్యాద్యా యథాక్రమమ్, విలోమమాతృకాం ప్రోచ్య మూలమన్త్రం విలోమకమ్. ౫౧. జలైరాపూరయేచ్ఛంఖం తత్ర చేన్దోః కలాం న్యసేత్, ఉం సోమమణ్డలాయోక్త్వాం తే షోడశకళాత్మనే. ౫౨. అముకాఖ్యామృతాయేతి హ్యన్మన్త్రాన్తతో మనుస్మృ...

శబ్దస్థానే పూజనీయదేవతానామ గ్రాహ్యమిత్యర్థః. యథా దుర్గాసనాయ నమః గాయత్ర్యాసనాయ నమ ఇతి. ౩౯—౪౧. విశేషార్ఘ్యస్థాపనమాహ—తతః స్వేతి ప్రథమతః షట్కోణం కృత్వా తదుపరి వర్తులం కృత్వా చతురస్రం కుర్యాచ్ఛన్దనేనేత్యర్థః. ౪౨. మధ్యే షట్కోణమధ్యే త్రికోణమధోముఖం కుర్యాదిత్యర్థః. షడంగాని దేయమన్త్రస్య షడంగాని. ౪౩. కాం దిశమారభ్య షడంగాని పూజయేత్తత్రాహ—అగ్న్యాదిష్వితి. అత్ర పూజ్యపూజకయోర్మధ్యే ప్రాచీం గ్రాహ్యా, తదనురోధేనాగ్న్యాదికల్పనా కర్తవ్యా. తదుక్తం దక్షిణామూర్తిసంహితాయామ్ "అగ్నీశాసురవాయవ్యమధ్యదిక్ష్వంగపూజనమి"తి. తతః షడంగపూజనానన్తరం కృత్యమాహ—ఆధారపాత్రమితి. త్రిపాదికామిత్యర్థః. ౪౪. త్రిపాదికాయాం భావనాపురస్సరం పూజామన్త్రమాహ—మం వహ్నిమండలాయేతి. మం వహ్నిమండలాయ దశకలాత్మనే దుర్గాదేవ్యర్ఘ్యపాత్రస్థానాయ నమ ఇతి మన్త్రః. ౪౫, ౪౬. పూర్వమారభ్య పూర్వదిశమారభ్య తస్యాం త్రిపాదికాయాం వహ్నిమండలసంయుతా దశవహ్నికలాః పూజ్యా ఇత్యర్థః. తాశ్చ కలాః శారదాతిలకాదిషు స్పష్టా ఏవ. ౪౭. మూలమన్త్రేణ దేయమన్త్రేణ. ౪౮. అం సూర్యమండలాయ ద్వాదశకలాత్మనే దుర్గాదేవ్యర్ఘ్యపాత్రాయ నమ ఇతి మన్త్రః. ౪౯. ౫౦. తపిన్యాద్యాస్తపినీతాపినీధూమ్రాద్యాః శారదాతిలకాదిషు స్పష్టాః. ౫౧, ౫౨. సృణిముద్రయాంకుశముద్రయా. ౫౩. హృదా నమ ఇతి మన్త్రేణ. ౫౪. ప్రోక్షణీం

తః, పూజయేన్మనునా తేన జలం తు సృణిముద్రయా. ౫౩. తీర్థాన్యావాహ్య తత్రై
వాష్టకృత్వో జపేన్మనుమ్, షడంగాని జలే న్యస్య హృదా సంపూజయేదపః.
౫౪. అష్టకృత్వో జపేన్మూలం ఛాదయేన్మత్స్యముద్రయా, తతో దక్షిణదిగ్భాగే
శంఖస్య ప్రోక్షణీం న్యసేత్ ౫౫. శంఖాంబు కించిన్నిక్షిప్య ప్రోక్షయేత్తేనసర్వతః,
పూజాద్రవ్యం నిజాత్మానం విశుద్ధం భావయేత్తతః. ౫౬ నారాయణఉవాచ—తత
స్స్వపురతో వేద్యాం సర్వతో భద్రమణ్డలమ్, సంలిఖ్య కర్ణికామధ్యం పూరయేచ్ఛా
లితండులైః, ౫౭. ఆస్తీర్య దర్భాంస్తత్రైవ న్యసేత్కూర్చంసలక్షణమ్, ఆధారశక్తి
మారభ్య పీఠమన్త్రాంతమర్చయేత్. ౫౮. నిర్వ్రణం కుంభమాదాయాస్త్రాద్భిః
క్షాలితాంతరమ్, తంతునా వేష్టయేత్తం తు త్రిగుణేనారుణేన చ. ౫౯. నవరత్నోద
రం కూర్చయుతం గంధాదిపూజితమ్, స్థాపయేత్తత్రపీఠే తు తారమంత్రేణదేశికః. ౬౦
ఐక్యం కుంభస్య పీఠస్య భావయేత్పూరయేత్తతః, మాతృకాం ప్రతిలోమేన జపం
స్తీర్థోదకైర్ఘనే. ౬౧. మూలమంత్రం చ సంజప్య పూరయేద్దేవతా ధియా, అశ్వత్థ
పనసామ్రాణాం కోమలైర్నవపల్లవైః. ౬౨. ఛాదయేత్కుంభవదనం చషకం సఫ
లాక్షతమ్, సంస్థాపయేత మతిమానస్త్రయుగ్మేన వేష్టయేత్. ౬౩. ప్రాణస్థాపనమం
త్రేణప్రాణస్థాపనమాచరేత్, ఆవాహనాదిముద్రాభిర్బోధయేద్దేవతాం పరామ్.
౬౪. ధ్యాయేత్తాం పరమేశానీంకల్పోక్తేన ప్రకారతః, స్వాగతం కుశల
ప్రశ్నం దేవ్యా అగ్రేసముచ్చరేత్. ౬౫. పాద్యందద్యాత్తతోఽప్యర్ఘ్యం తత
శ్చాచమనీయకమ్, మధుపర్కం చ సాభ్యంగం దేవ్యై స్నానం నివేదయేత్.
౬౬. వాససీ చ తతో దద్యాద్రక్తేక్షౌమే సునిర్మలే, నానామణిగణాకీర్ణా

సామాన్యార్ఘ్యస్థానీయామ్. శంఖోదకేన విశేషార్ఘ్యః ప్రోక్షణ్యుదకేన సామాన్యార్ఘ్యః. ౫౫, ౫౬.
అర్ఘ్యస్థాపనోత్తరం కృత్యమాహ—తతస్తు పురతో వేద్యామితి. చతుష్కోణైకహస్తావేదీ. తస్యాం
సర్వతో భద్రమండలం లిఖేదిత్యర్థః. తన్మండలస్య కర్ణికామధ్యే ప్రథమతః శాలిభిః పూరణం తత
స్తండులైః పూరణమిత్యర్థః. ౫౭. కూర్చమితి. సప్తవింశతిదర్భాణాం వేణ్యగ్రం గ్రంథిభూషితమి
త్యుక్తలక్షణం కూర్చం ఆధారశక్తిమితి. "ఆధారశక్తయే నమః మూలప్రకృత్యై నమః కూర్మాయ
నమః శేషాయ నమః క్షమాయై నమః సుధాసింధవే నమః" ఇత్యాదిశారదాతిలకచిద్వల్లీతన్త్రోక్తప్ర
కారేణ. పీఠమన్త్రాన్తమితి. దుర్గాదేవీయోగపీఠాయ నమ ఇతి పీఠమన్త్రః. ౫౮. అస్త్రాద్భిః ఫట్మ
న్త్రాభిమన్త్రితైః జలైః త్రిగుణేత్యనేన తస్మింస్త్రివారవేష్టితతన్తౌ సత్త్వగుణరజోగుణతమోగుణభావ
నాకార్యేత్యర్థః. అరుణేన రక్తవర్ణేన తన్తునేత్యర్థః. ౫౯. కూర్చః పూర్వోక్తః తారమన్త్రేణ ప్రణ
వోచ్చారేణ. ౬౦. తత్ర కుంభస్య పీఠస్య చైకత్వం భావయేదిత్యాహ—ఐక్యమితి. ప్రతిలోమం
క్షకారమారభ్యాకారపర్యన్తం మాతృకామన్త్రముచ్చరంస్తీర్థోదకైః పూరయేదిత్యన్వయః. ౬౧, ౬౨.
ఛాదయేదితి. తేషు నవపల్లవేషు కల్పవృక్షభావనా కర్తవ్యేతి తు శారదాతిలకే ఉక్తమ్. వస్త్ర
యుగ్మేన రక్తేనేతి బోధ్యమ్. ౬౩—౬౪. మనునా పుటితైరితి. "హ్రీం ...మం హ్రీం హ్రీం మాం

నాకల్పాన్కల్పయేత్తతః. ౬౭. మనునా పుటితైర్వర్ణైర్మాతృకాయా విధానతః, దేవ్యా అంగేషు విన్యస్య చందనాద్యైస్సమర్చయేత్. ౬౮. గంధః కాలాగరుభవః కర్పూరేణ సమన్వితః, కాశ్మీరం చందనం చాపి కస్తూరీసహితం మునే ౬౯. కుంద పుష్పాదిపుష్పాణి పరదేవ్యై సమర్పయేత్, ధూపోఽగరుగుగ్గులూశీరచందనా ర్కరాః. ౭౦ మధుమిశ్రాస్సుఘృతా దేవ్యాః ప్రియా ధూపాత్మనా సదా, దీపాన నేకాన్దత్త్వాథ నైవేద్యం దర్శయేత్సుధీః ౭౧ ప్రతిద్రవ్యం జలే దద్యాత్ప్రోక్షణీస్థం నచాన్యథా, తతః కుర్యాదంగపూజాం కల్పోక్తావరణాని చ ౭౨ సాంగాం దేవీ మథాభ్యర్చ్య వైశ్వదేవం తతశ్చరేత్, దక్షిణే స్థండిలం కృత్వా తత్రాధాయ హుతాశనమ్. ౭౩. మూర్తిస్థాం దేవతాం తత్రావాహ్యా సంపూజ్య చ క్రమాత్ తారవ్యాహృతిభిర్హుత్వా మూలమంత్రేణ వై తతః, ౭౪ పంచవింశతివారం తు పాయసేన ససర్పిషా, హునేత్పశ్చాద్వ్యాహృతిభిః పునశ్చ జుహుయాన్మునే ౭౫. గంధాద్యైరర్చయిత్వా చ దేవీం పీఠేతు యోజయేత్, వహ్నిం విసృజ్య హవిషా పరితో వికిరేద్బలిమ్. ౭౬. దేవతాయాః పార్షదేభ్యో గంధపుష్పాదిసంయుతామ్, పంచోపచారాన్దత్త్వాథ తాంబూలం ఛత్ర చామరే ౭౭. దద్యాద్దేవ్యై తతో మంత్రంసహస్రావృత్తితో జపేత్, జపం సమర్ప్య చైశాన్యాం వికిరే ద్దిశి సంస్థితే. ౭౮. కర్కరీం స్థాపయేత్తస్యాం దుర్గామావాహ్య పూజయేత్, రక్షరక్షేతి చోచ్చార్య నాలముక్తేన వారిణా. ౭౯. అస్త్రమంత్రం జపన్దేశం సేచయేత్తు ప్రదక్షిణమ్, కర్కరీం స్థాపయేత్స్థానే పూజయేచ్చాస్త్రదేవతామ్ ౮౦. పశ్చాద్గురుస్తు శిష్యేణ సహ భుంజీత వాగ్యతః, తస్యాం రాత్రౌ తు తద్వేద్యాం నిద్రాం కుర్యాత్ప్రయత్నతః ౮౧. నారాయణఉవాచ—తతః కుండస్య సంస్కారం స్థండిలస్య చవామునే,

---

"హ్రీమి"త్యాదిప్రకారేణ దేయమన్త్రేణ పుటితైర్మాతృకాక్షరైర్దేవతాయా అంగేషు మాతృకాక్షరన్యాసస్థానేషు శిరఃప్రభృతిషు పుష్పైః పూజయేదిత్యర్థః. ౬౮, ౬౯. కున్దపుష్పాదీతి. ఆదినా పూర్వమేకాదశస్కన్ధోక్తాని గ్రాహ్యాణి. పురుర్గుగ్గులస్తస్య వ్రాతః సముదాయః. అగరుగుగ్గులూశీరచన్దనానాం చూర్ణం కృత్వా శర్కరామధుభ్యాం చ మిశ్రితం కృత్వా గుటికాం కుర్యాత్తస్య ధూపో దేవ్యా అతిప్రియ ఇత్యర్థః. ౭౦, ౭౧. ప్రోక్షణీస్థం పూర్వోక్తసామాన్యార్ఘ్యపాత్రస్థమ్. తదుక్తం శారదాయామ్. 'సర్వమేతత్ప్రయుంజీత ప్రోక్షణీస్థేన వారిణే'తి. అంగపూజాం దేవతాయాః షడంగపూజామ్. ౭౨, ౭౩. మూర్తిస్థాం కలశస్థామ్. తారవ్యాహృతిభిరితి 'ఓం స్వాహా భూః స్వాహే'తి ప్రకారేణ క్రమతో హుత్వా పంచవింశతివారం దేయమన్త్రేణ హుత్వా పునశ్చ పూర్వవత్తారవ్యాహృతిభిర్జుహుయాదిత్యర్థః. ౭౪, ౭౫. హవిషా హోమావశిష్టపాయసేన ౭౬, ౭౭. ఐశాన్యాం దిశీతి. ఐశాన్యాం దిశి పూర్వం సమ్మార్జనం కృత్వా సంస్థాపితే వికిరకే కర్కరీముభయముఖీం స్థాపయేదిత్యర్థః. ౭౮, ౭౯. దేశం మండపస్థం దేశమ్. అస్త్రదేవతాం దుర్గామ్. ౮౦. వేద్యాం మండపే ఏవ నిద్రాం కుర్యాదిత్యర్థః. అయమధివాసనప్రకారః సద్యోఽధివాసనం వా కార్యమ్. స్పష్టం చేదం చిద్వల్లీతన్త్రశారదాతిలకయోః. ౮౧. అధివాసనానన్తరమగ్ని

ప్రవక్ష్యామి సమాసేన యథావిధి విధానతః. ౭౨. మూలమంత్రం సముచ్చార్య
వీక్షయేదస్త్రమంత్రతః, ప్రోక్షయేత్తాడనం కుర్యాత్తేనైవ కవచేన తు ౭౩. అభ్యుక్ష
ణం సముత్క్షిప్తం తిస్రస్తిస్రస్తతః పరమ్, ప్రాగగ్రా ఉదగగ్రాశ్చ లిఖేల్లేఖాస్సమంతతః.
౭౪ ప్రణవేన సమభ్యుక్ష్య పీఠం దేవ్యాస్సమర్చయేత్, ఆధారశక్తిమారభ్య
పీఠమంత్రావసానకమ్. ౭౫. తస్మిన్పీఠే సమావాహ్య శివౌ పరమకారణౌ, గంధా
ద్యైరుపచారైశ్చ పూజయేత్తౌ సమాహితః. ౭౬. దేవీం ధ్యాయేదృతుస్నాతాం
కామాతురాం తయోః క్రీడాం కించిత్కాలం విభావ
సంభక్తాం శంకరేణ తు, కామాతురాం తయోః క్రీడాం కించిత్కాలం విభావ
యేత్. ౭౭. అథ వహ్నిం సమాదాయ పాత్రేణ పురతో న్యసేత్, క్రవ్యాదాంశం
పరిత్యజ్య పూర్వోక్తైర్వీక్షణాదిభిః ౭౮. సంస్కృత్య వహ్నిం రంబీజముచ్చార్య
తదనంతరమ్, చైతన్యం యోజయేత్తస్మిన్ప్రణవేనాభిమంత్రయేత్. ౭౯. సప్త
వారం తతో ధేనుముద్రాం సందర్శయేద్గురుః, శరేణ రక్షితం కృత్వా తనుత్రేణా
వకుణ్ఠయేత్. ౮౦. అర్చితం త్రిః పరిభ్రామ్య ప్రాదక్షిణ్యేన సత్తమః, కుణ్డోపరి
జపంస్తారం జానుస్పృష్టమహీతలః. ౮౧. శివబీజధియా దేవ్యా యోనౌ వహ్నిం
వినిక్షిపేత్, ఆచామయేత్తతో దేవం దేవీం చ జగదంబికామ్. ౮౨. చిత్పింగళహ
నదహ పచ యుగ్మం తతఃపరమ్, సర్వజ్ఞాజ్ఞాపయస్వాహా మంత్రోఽయం వహ్నిదీపనే.
౮౩ అగ్నిం ప్రజ్వలితం వందే జాతవేదం హుతాశనమ్, సువర్ణవర్ణమమలం సమిద్ధం
విశ్వతోముఖమ్ ౮౪ మంత్రేణానేన తం వహ్నింస్తునీతపరమాదరాత్, తతో న్యసే
ద్వహ్నిమంత్రం షడంగం దేశికోత్తమః ౮౫. సహస్రార్చిస్స్వస్తిపూర్ణ ఉత్తిష్ఠ పురుష
స్సప్తజిహ్వో ధనుర్ధర ఇతి క్రమాత్. ౮౬ జాతియుక్తాష్షడఙ్గాః
స్ఫుల్లతః ధూమ వ్యాపీ

ముఖమాహ—తతః కుండస్యేతి. అత్ర కుండస్యేతి పదేన నవకుండీవిధానం సూచితమ్. తచ్చాత్ర
స్థండిలస్య చేతి. ౭౨. మూల
సుత్రమం శారదాతిలకాదినిబన్ధోక్తరీత్యా కార్యమ్. తదభావే ఆహ—స్థండిలస్య చేతి. ౭౨. మూల
మన్త్రం సముచ్చార్య కుండం వీక్షయేదిత్యర్థః. తేనైవాస్త్రమన్త్రేణైవ ప్రోక్షణం దృఢీకరణార్థసమిదాది
భిస్తాడనం చ కార్యమిత్యర్థః. కవచేన హుమితి మన్త్రేణాభ్యుక్షణం చేత్యర్థః. ౭౩. లిఖేల్లేఖాః
సమిదాదిభిః. ౭౪ పీఠమితి. ఆధారశక్త్యై నమ ఇత్యారభ్యాముకదేవీయోగపీఠాయ నమ ఇత్యే
తత్పర్యన్తం పీఠం కుండే పూజయేదిత్యర్థః. ౭౫, ౭౬. క్రీడాం రతిమ్. ౭౭—౭౯. సప్తవారం
ప్రణవేనాభిమంత్రయేదిత్యన్వయః. శరేణాస్త్రమన్త్రేణ. తనుత్రేణ హుమితి మన్త్రేణ. ౮౦. అర్చితం
చన్దనాదిభిః పూజితం వహ్నిం కుండోపరి త్రిస్త్రివారం పరిభ్రామయిత్వా జానుభ్యాం స్పృష్టమహీ
తలః సన్ తారమన్త్రముచ్చరన్సన్ శివబీజధియా శివవీర్యధియా దేవ్యా యోనౌ వహ్నిం వినిక్షిపే
దిత్యన్వయః. ౮౧. తతో దేవాయ దేవ్యై చాచమనం దద్యాదిత్యాహ—ఆచామయేదితి. ౮౨.
హనదహపచయుగ్మమితి. హన హన దహ దహ పచ పచేత్యేవం రూపమిత్యర్థః. వహ్నిదీపన ఇతి.
అనేన మన్త్రేణ వహ్నిం ప్రజ్వాలయేదిత్యర్థః. ౮౩. అగ్న్యుపస్థానమన్త్రమాహ—అగ్నిం ప్రజ్వ
లితమితి. ౮౪—౮౬. జాతియుక్తాః నమః స్వాహావషట్ హుమ్ వౌషట్ ఫట్ షట్ప్రదిర్యుక్తా ఇత్యర్థః.

స్యః పూర్వస్థానేషు విన్యసేత్, ధ్యాయేద్వహ్నిం హేమవర్ణం త్రినేత్రం పద్మసంస్థితమ్. ౯౭ ఇష్టశక్తిస్వస్తికాభీధారకం మంగళం [illegible], [illegible]చే[illegible] కుణ్డం మేఖలోపరి మన్త్రవిత్. ౯౮. దర్భైః పరిస్తరేత్పశ్చాత్ [illegible], త్రికోణవృత్తషట్కోణం నాష్టపత్రం సభూపురమ్. ౯౯. యన్త్రం విభావయే ద్వహ్నేః పూర్వద్వారం లిఖేదథ, తన్మధ్యే పూజయేద్వహ్నిం మన్త్రేణానేన వైమునే. ౧౦౦. వైశ్వానర తతో జాతవేదః [illegible]హావహ, లోహితాక్ష వం ప్రోక్త్వా సర్వకర్మాణి సాధయ. ౧౦౧. వహ్నిజాయాన్తకో మన్త్రస్తేన వహ్నిం తు పూజయేత్, మధ్యే షట్స్వపి కోణేషు హిరణ్యా గగనా తథా ౧౦౨. రక్తా కృష్ణా సుప్రభా చ బహురూపాతిరక్తికా, పూజయేత్సప్తజిహ్వాస్తాః కేసరేష్వంగపూజనమ్. ౧౦౩. దళేషు పూజయేన్మూర్తీశ్శక్తిస్వస్తికధారిణీః, జాతవేదాస్సప్తజిహ్వో హవ్యవాహన ఏవ చ. ౧౦౪ అశ్వోదరజసంజ్ఞోఽన్యః పునర్వైశ్వానరాహ్వయః, కౌమారతేజాస్స్యాద్విశ్వముఖో దేవముఖస్తథా పరః. ౧౦౫. తారాగ్నయే పదాద్యాస్స్యుర్నత్యంతా వహ్నిమూర్తయః, లోకపాలాంశ్చతుర్దిక్షు వజ్రాద్యాయుధసంయుతాన్. ౧౦౬. నారాయణ ఉవాచ—తతస్స్రుక్స్రువసంస్కారం చాజ్యసంస్కార ఏవ చ, కృత్వా హోమం తతః కుర్యాత్స్రువేణాదాయ వై ఘృతమ్. ౧౦౭ దక్షిణార్ధఘృతభాగాత్తు వహ్నేర్దక్షిణలోచనే, జుహుయాదగ్నయే స్వాహేత్యేవం వై వామతోఽన్యతః. ౧౦౮. సోమాయ స్వాహేతి మధ్యాత్తు ఘృతమాదాయ సత్తమ, అగ్నిషోమాభ్యాం స్వాహేతి మధ్యనేత్రే హునేత్తతః. ౧౦౯. పునర్దక్షిణభాగాత్తు ఘృతమాదాయ వై ముఖే, అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహేత్యనేనైవ హునేత్తతః ౧౧౦. సతారాభిర్వ్యాహృతిభిర్జుహుయాదథ సాధకః, జుహుయా

ఓం సహస్రార్చిషే హృదయాయ నమః స్వస్తిపూర్ణాయ శిరసే స్వాహేత్యాదయః షడంగమన్త్రా ఊహ్యా ఇత్యర్థః. పూర్వస్థానేషు హృదయాదిషు. ౯౭. ఇష్టం వరముద్రా. అభీరభయముద్రా. ౯౮. త్రికోణవృత్తేతి. త్రికోణోపరి షట్కోణం తతో వృత్తం తతోఽష్టపత్రం తతో భూపురమిత్యేవం రీత్యా అగ్నిస్థాపనాత్పూర్వమేవ యన్త్రం లిఖేదథవైవ వా భావయేత్. ౯౯—౧౦౩. మూర్తీరాహ—జాతవేదా ఇతి. ౧౦౪, ౧౦౫. తారాగ్నయే ఇతి. ఓమగ్నయే జాతవేదసే నమ ఇత్యాది ప్రయోగ ఊహ్యః. ౧౦౬. వహ్నిపూజానన్తరం కృత్యమాహ—తతః స్రుక్స్రువసంస్కారానన్తరం వక్ష్యమాణరీత్యా హోమం కుర్యాదిత్యన్వయః. ౧౦౭. దక్షిణాదితి. ఆజ్యస్థాల్యాం దక్షిణవామభాగకల్పనాం కృత్వా దక్షిణభాగాత్స్రువేణాజ్యమాదాయ అగ్నయే స్వాహా ఇతి మన్త్రేణాగ్నేర్దక్షిణలోచనే జుహుయాత్తథైవ వామభాగాదాదాయ సోమాయ స్వాహేతి వామలోచనే మధ్యభాగాదాదాయాగ్నీషోమాభ్యాం స్వాహేతి తృతీయలోచనే జుహుయాదిత్యర్థః. ౧౦౮—౧౧౦. సతారాభిరితి. ఓం భూః స్వాహా ఓం భువః స్వాహా

వహ్నిమన్త్రేణ త్రివారం తు తతఃపరమ్. ౧౧౧. తతస్తు ప్రణవేనైవాహ్యష్టావష్టౌ
ఘృతాహుతీః, గర్భాధానాదిసంస్కారకృతే తు జుహుయాన్మునే. ౧౧౨. గర్భా
ధానం పుంసవనం సీమన్తోన్నయనం తతః, జాతకర్మనామకర్మాప్యుపనిష్క్రమణం త
థా. ౧౧౩. అన్నాశనం తథా చూడావ్రతబన్ధస్తథైవ చ, మహానామ్న్యం వ్రతం
[illegible]త్తథోపనిషదం వ్రతమ్. ౧౧౪. గోదానాద్వివాహాన్తాః ప్రోక్తాస్సంస్కారాశ్శ్రుతి
చోక్త్వా, తతశ్శివం పార్వతీం చ పూజయిత్వా విసర్జయేత్. ౧౧౫. జుహుయాత్పంచ
సమిధో వహ్నిముద్దిశ్య సాధకః, పశ్చాదావరణానాం చాప్యేకైకామాహుతిం
హునేత్. ౧౧౬. స్రుతం స్రుచి సమాదాయ చతుర్వారం స్రువేణ చ, పిధాయ
తాం తు తేనైవ మునే తిష్ఠన్నిజాసనే. ౧౧౭. షోడశాన్తేన మనునా వహ్నేస్తు జు
హుయాత్తతః, మహాగణేశమన్త్రేణ జుహుయాదాహుతీర్దశ. ౧౧౮. వహ్నౌ పీఠం
సమభ్యర్చ్య దేయమన్త్రస్య దేవతామ్, వహ్నౌ ధ్యాత్వా తు తద్వక్త్రే పఞ్చ
వింశతిసంఖ్యయా. ౧౧౯. మూలమన్త్రేణ జుహుయాద్వక్త్రైకీకరణాయ చ, వహ్ని
దేవతయోరైక్యం భావయన్నాత్మనా సహ. ౧౨౦. ఏకీభూతం భావయేత్తు
తతస్తు సాధకోత్తమః, షడఙ్గం దేవతానాం చ జుహుయాదాహుతీః పృథక్.
౧౨౧. ఏకాదశైవ జుహుయాదాహుతీర్మునిసత్తమ, ఏతేన నాడీసన్ధానం వహ్ని
దేవతయోర్మునే. ౧౨౨. ఏకైకక్రమయోగేనాప్యావృత్తీనాం తథైవ చ, ఏకైకక్ర
మయోగేన ఘృతేన జుహుయాన్మునే. ౧౨౩. తతః కల్పోక్తద్రవ్యైస్తు జుహుయా
దథ వా తిలైః, దేవతామూలమన్త్రేణ గజాన్తకసహస్రకమ్. ౧౨౪. ఏవం
హుత్వా తతో దేవీం సంతుష్టాం భావయేన్మునే, తథైవావృతిదేవీశ్చవహ్న్యైర్దా

త్యేవం రీత్యా. అగ్నిమన్త్రేణ. పూర్వోక్తేన. ౧౧౧. సంస్కారకృతే సంస్కారార్థ
మష్టావష్టావాహుతీర్జుహుయాదిత్యర్థః. ౧౧౨. గర్భాధానాదిసంస్కారాన్గణయతి—గర్భాధాన
మితి. ౧౧౩, ౧౧౪. ఏతత్సంస్కారాణాం స్వరూపం ధర్మశాస్త్రే స్పష్టమ్. శివం పార్వతీం చేతి.
వహ్నేః పితృభూతా దేవా ఇత్యర్థః. ౧౧౫—౧౧౭. వహ్నేర్మనునా పూర్వోక్తేన. మహాగణేశ
మన్త్రేణేతి. ఓం ఓం స్వాహా ౧ ఓం శ్రీం స్వాహా ౨ ఓం శ్రీం హ్రీం స్వాహా ౩ ఓం శ్రీం హ్రీం
క్లీం స్వాహా ౪ ఓం శ్రీం హ్రీం క్లీం గ్లౌం స్వాహా ౫ ఓం శ్రీం హ్రీం క్లీం గ్లౌం గం స్వాహా ౬
ఓం శ్రీం హ్రీం క్లీం గ్లౌం గం గణపతయే ఇత్యన్తం సప్తమః ౭ వరవరద ఇత్యన్తోఽష్టమః ౮
సర్వజనం మే వశమిత్యన్తో నవమః ౯ ఆనయ స్వాహేత్యన్తో దశమః ౧౦ ఇతి దశాహుతీర్జుహుయా
దిత్యర్థః. ౧౧౮. వహ్నౌ పీఠమితి. దేయమన్త్రదేవతాయాః పీఠం తత్కల్పోక్తం వహ్నౌ పూజ
యేదిత్యర్థః. తద్వక్త్రే దేవతాయా వక్త్రే. ౧౧౯. వక్త్రైకీకరణాయ చేతి. వహ్నిదేవతయోరేక
వక్త్రతాసమ్పాదనార్థమిత్యర్థః. ౧౨౦—౧౨౨. ఏకైకక్రమయోగేనేతి. ఏకాం దేవతాముద్దిశ్యై
కామాహుతిం జుహుయాదిత్యర్థః. ౧౨౩. గజాన్తకసహస్రకమ్. అష్టోత్తరసహస్రకమ్. ౧౨౪—

దేవతా అపి. ౧౨౫ తతశ్శిష్యం చ సుస్నాతంకృతసంధ్యాదిక క్రియం , వస్త్రద్వయ
యుతం వస్త్రాభరణేన సమన్వితమ్. ౧౨౬ కమండలుకరం శుద్ధం కుండస్యాన్తికమా
నయేత్, నమస్కృత్య తతశ్శిష్యో గురూనథ సభాసదః. ౧౨౭. కులదేవం నమస్కృత్య
విశేత్తత్రాథ విష్టరే, గురుస్తతస్తు తం శిష్యం కృపాదృష్ట్యా విలోకయేత్ ౧౨౮
తచ్చైతన్యం నిజదేహే భావయేత్సంగతం త్వితి, తతశ్శిష్యతనుస్థానామధ్వనాం
పరిశోధనమ్ ౧౨౯ కుర్యాత్తు హోమతో విద్వాన్దివ్యదృష్ట్యవలోకనాత్, యేన
జాయేత శుద్ధాత్మా యోగ్యో దేవాద్యనుగ్రహే ౧౩౦ నారాయణఉవాచ—
తనౌ ధ్యాయేత్తు శిష్యస్య షడధ్వానః క్రమేణ తు, పాదయోస్తు కలాధ్వాన
మంధౌ తత్త్వాధ్వకంపునః ౧౩౧. నాభౌ తు భువనాధ్వానం వర్ణాధ్వానం తథాహృది,
పదాధ్వానం తథా ఫాలే మంత్రాధ్వానం తు మూర్ధని ౧౩౨. శిష్యం స్పృశంస్తు కూ
ర్చేన తిలైరాజ్యైరప్లుతైః, శోధయామ్యముమధ్వానం స్వాహేతి మనుముచ్చరన్.
౧౩౩ తారాధ్యం జుహుయాదష్టవారం ప్రత్యధ్వమేవహి, షడధ్వనస్తతస్తే తు
లీనాన్బ్రహ్మణి భావయేత్. ౧౩౪ పునరుత్పాదయేత్తస్మాత్సృష్టిమార్గేణ వై గురుః
ఆత్మస్థితం తచ్చైతన్యం పునశ్శిష్యేతు యోజయేత్. ౧౩౫. పూర్ణాహుతిం తతో
హుత్వా దేవతాం కలశే నయేత్, పునర్వ్యాహృతిభిర్హుత్వా వహ్న్యంగాహుతీ
స్తథా. ౧౩౬. ఏకైకశో గురుర్దత్వా విసృజేద్వహ్నిమాత్మని, తతశ్శిష్యస్య నేత్రే
తుబధ్నీయాద్వాససా గురుః. ౧౩౭ నేత్రమంత్రేణ తంశిష్యం కుండాత్మండలంనయే
త్, పుష్పాంజలిం ముఖ్యదేవ్యాం కారయేచ్ఛిష్యహస్తతః ౧౩౮ నేత్రబంధం
నిరాకృత్య వేశయేత్కుశవిష్టరే, భూతశుద్ధిం శిష్యదేహే కుర్యాత్ప్రోక్తేన
వర్త్మనా. ౧౩౯. మంత్రోదితాంస్తథా న్యాసాన్కృత్వా శిష్యతనౌ తతః, మండలే
వేశయేచ్ఛిష్యమన్యస్మిన్కుంభసంస్థితాన్. ౧౪౦ పల్లవాఞ్ఛిష్యశిరసి విన్యసేన్మాతృ
కాం జపేత్, కలశస్థజలైశ్శిష్యంస్నాపయేద్దేవతాత్మకైః. ౧౪౧ వర్ధనీ జలసేకం

---

౧౨౮. తచ్చైతన్యమితి. శిష్యచైతన్యం నిజాత్మని ప్రవిష్టమితి భావయేదిత్యర్థః. అధ్వనాం వక్ష్యమాణానామ్. ౧౨౯, ౧౩౦. షడధ్వశోధనం కర్తవ్యమిత్యుక్తం తత్ర కే తే షడధ్వానః కుత్ర సన్తీతి సర్వమాహ—తనౌ ధ్యాయేదితి. అఙ్ఘ్రౌ లింగే తత్త్వాధ్వానం న్యసేదిత్యర్థః. ౧౩౧—౧౩౩. ఓం అస్య శిష్యస్య కలాధ్వానం శోధయామి స్వాహేతి మన్త్రేణాష్టవారం కలాధ్వానం పాదయోః స్థితం కూర్చేన వామహస్తేన స్పృశఞ్జుహుయాదేవం ప్రత్యధ్వమితరాధ్వసు కుర్యాదిత్యర్థః. ౧౩౪. తస్మాద్బ్రహ్మణఃఆత్మస్థితమితి. పూర్వంయత్స్వస్మిన్యోజితం తదిత్యర్థః. ౧౩౫. దేవతామితి. హోమార్థమగ్నావావాహితాం దేవతాం కలశే నయేత్ కలశే గతామితి భావయేద్విసర్జనమన్త్రేణేత్యర్థః. ౧౩౬, ౧౩౭. నేత్రమన్త్రేణ వౌషణ్మన్త్రేణ నేత్రబన్ధం కృత్వా తం శిష్యం కుణ్డస్థలాన్మండలం కలశం ప్రతి నయేదిత్యర్థః. ౧౩౮. ౧౩౯. మన్త్రోదితాన్వేదమన్త్రోదితాన్. ౧౪౦, ౧౪౧. వర్ధ

చ...ర్త్రద్రష్టాక్షమంజసా, తతశ్శిష్యస్సముత్థాయ వాససీఃపరిధాయ చ. ౧౪౨ కృత
భస్మావలే.. ఛ ...ంవిశేద్గురుసన్నిధౌ, తతో గురుస్స్వకీయాత్తు హృదయాన్నిర్గతాం
శివామ్. ౧౪౩ ప్రవిష్టాం శిష్యహృదయే భావయేత్కరుణానిధిః, పూజయేద్గంధపు
...ప్పాద్యైః...క్యం వై భావయంస్తయోః. ౧౪౪. తతస్త్రింశోఽదక్షకర్ణే శిష్యస్యోపదిశే
ద్గురుః, ...మహామంత్రం మహాదేవ్యాస్స్వహస్తశిరసి న్యసేత్. ౧౪౫. అష్టోత్తర
...శతం మంత్రం శిష్యోఽపి ప్రజపేన్మనే, దండవత్ప్రణమేద్భూమౌ తం గురుం దేవ
...తా...మ్. ౧౪౬ సర్వస్వమర్పయేత్తస్మై యావజ్జీవమనన్యధీః,ఋత్విగ్భ్యో దక్షిణాం
దద్యాద్బ్రాహ్మణాంశ్చాపి భోజయేత్. ౧౪౭ సువాసినీః కుమారీశ్చ వటుకాం
...చ సర్వశః, దీనానాథాన్దరిద్రాంశ్చ విత్తశాఠ్యవివర్జితః ౧౪౮. కృతార్థతాం
...స్య బుద్ధ్వా నిత్యమారాధయేన్మనుమ్, ఇతి తే కథితస్సమ్యగ్దీక్షావిధిరనుత్తమః.
౧౪౯. విమృశ్య తదశేషేణ భజ దేవీపదాంబుజమ్, నాన్యస్తు పరమో ధర్మో బ్రా
హ్మణస్యాత్ర విద్యతే. ౧౫౦. వైదికస్స్వగృహ్యోక్తక్రమేణో పదిశేన్మనుమ్,తాం
త్రికస్తంత్రరీత్యా తు స్థితిరేషా సనాతనీ. ౧౫౧ తత్తదుక్తప్రయోగాంస్తే తేతే
కుర్యుర్న చాన్యథా. నారాయణ ఉవాచ—ఇతి సర్వం మయాఖ్యాతం యత్పృష్టం
నారద త్వయా. ౧౫౨. అతఃపరం పరాంబాయా భజ నిత్యం పదాంబుజమ్, నిత్య
మారాధ్య తచ్చాహం నిర్వృతిం పరమాం గతః ౧౫౩. వ్యాస ఉవాచ—ఇతి
...ంజన్నారదాయ ప్రోక్త్వా సర్వమనుత్తమమ్, సమాధిమీలితాక్షస్తు దధ్యౌ దేవీప
దాంబుజమ్. ౧౫౪. నారాయణస్తు భగవాన్మునివర్యశిఖామణిః,నారదోఽపి తతో
నత్వా గురుం నారాయణం పరమ్. ౧౫౫ జగామ సద్యస్తపసే దేవీదర్శనలా
లసః ౧౫౬.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే సప్తమోఽధ్యాయః.

...నీయా పూర్వమీశాన్యాం స్థాపితా తస్యాం స్థితైర్జలైరభిషేకం కుర్యాదిత్యర్థః. ౧౪౨, ౧౪౩.
తయోః శిష్యదేవతయోరైక్యం భావయన్దేవతాబుద్ధ్యా శిష్యం పూజయేదిత్యర్థః. ౧౪౪. స్వహస్తం
దక్షిణహస్తం శిరసి అమృతమయం స్థాపయేదిత్యర్థః. ౧౪౫—౧౪౮. ఇతి తే కథిత ఇతి నారా
యణో నారదం ప్రత్యుపసంహారం కరోతి. ౧౪౯—౧౫౧. తత్తదుక్తేతి. వైదికరీత్యా స్వస్వ
గృహ్యోక్తరీత్యా దీక్షితో వైదికాన్ప్రయోగాన్కుర్యాత్ కుండమండపాదిపురస్సరతన్త్రోక్తప్రకా
రేణ దీక్షావాంస్తాన్త్రికాన్ప్రయోగాన్ కుర్యాదిత్యర్థః. ౧౫౨, ౧౫౩. వ్యాసో జనమేజయం ప్రతి
నారాయణనారదసంవాదకథాముపసంహరతి—వ్యాస ఉవాచ—ఇతి రాజన్నితి. దధ్యౌ నారా
యణ ఇత్యర్థః ౧౫౪-౧౫౫.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కన్ధే సప్తమోఽధ్యాయః.

కేనోపనిషదర్థవర్ణనమ్

జనమేజయ ఉవాచ—భగవన్సర్వధర్మజ్ఞ సర్వశాస్త్రవతాంవర, ద్విజాతీనాం తు సర్వేషాం శక్త్యుపాస్తిః శ్రుతీరితా. ౧ సంధ్యాకాలత్రయేఽన్యస్మిన్కాలే నిత్య

అర్థాధికైకపద్యశ్లోకైకర్క సువిస్తృతా, కేనోపనిషదుక్తిష్టా కథా ప్రస్తూయతేఽధునా. జనమేజయః పర్యస్తం సర్వదేవర్షిమానవానాం శ్రీదేవ్యారాధనమ్ముక్తం శ్రుత్వా తస్యాః శ్రీదేవ్యా ఉపాసనాం నిత్యాం విహాయ విష్ణుశివగణపత్యాదిదేవతోపాసనాయాః కాలస్య నిర్ణయో రాజా పృచ్ఛతి—జనమేజయ ఉవాచ భగవన్సర్వధర్మజ్ఞ ఇతి. ద్విజాతీనామితి. బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యానాం శక్త్యుపాస్తిః శ్రీగాయత్ర్యుపాస్తిర్నిత్యా శ్రుతిభిర్వేదవచనైరీరితా కథితా. తథా చ శ్రుతిః. అహరహస్సన్ధ్యాముపాసీతేతి. తదకరణే ప్రత్యవాయః ప్రాయశ్చిత్తం చ శ్రుత్యోక్తమ్. నైవం శివవిష్ణ్వాద్యుపాసనాయా నిత్యత్వప్రతిపాదికా శ్రుతిరస్తి. తస్మాద్గాయత్ర్యుపాసనైవ నిత్యేతి భావః. ౧. కస్మిన్కాలే తదాహ—సన్ధ్యాకాలత్రయ ఇతి. త్రిసన్ధ్యం ద్విజైర్నిత్యం శ్రీగాయత్ర్యుపాసనా కర్తవ్యా తదతిక్రమే శ్రుతిస్మృత్యాదిషు ప్రాయశ్చిత్తకథనాత్. యదా ప్రథమతః శ్రుత్యా గాయత్రీష్టదేవతా ద్విజానాముదితా ధర్మకామార్థమోక్షదా తదా తాం స్వేష్టదేవతాం పరాశక్తిం సన్ధ్యాకాలాతిరిక్తేఽన్యస్మిన్కాలే నిరన్తరం స్మరేదిదమపి శ్రుత్యైవోక్తం స్వేష్టదేవతాస్మరణం విహాయాన్యదేవతాస్మరణే ప్రయోజనాభావాత్. తథా చ శ్రుతిః—“యో వై స్వాం దేవతామతియజతే స స్వాయై దేవతాయై చ్యవతే న పరాం ప్రాప్నోతి పాపీయాన్భవతీ”తి. తథా చ మాదృశీమిష్టదేవతాం పరాశక్తిం విహాయ తాం స్వీకృత్య వా తదభిమానం విహాయ కస్మాత్ప్రయోజనాదన్యదేవతా ఉపాస్యత్వేన గృహ్ణీయుః న కించిత్ప్రయోజనమస్తీత్యర్థః. శ్రీగాయత్ర్యాః సర్వార్థదాతృత్వం చ శ్రుత్యైవాభిహితమ్. తథాచ గోపథబ్రాహ్మణే గాయత్ర్యుపనిషది—“బ్రహ్మ హేదం శ్రియం ప్రతిష్ఠామాయతనమైక్షత తత్తపస్వ యది తద్వ్రతే ధ్రియేత తత్సత్యే ప్రత్యతిష్ఠత్. స సవితా సావిత్ర్యా బ్రాహ్మణం సృష్ట్వా తత్సావిత్రీం పర్యదధాది”త్యాది. “యో హ వా ఏవం విత్ స బ్రహ్మవిత్పుణ్యాం చ కీర్తిం లభతే సురభీంశ్చ గన్ధాన్సోఽపహతపాప్మానం తాం శ్రియమశ్నుతే య ఏవం వేద యశ్చైవం విద్వానేవమేతాం వేదానాం మాతరం సావిత్రీం సమ్పదముపనిషదముపాస్తే”ఇతి. తథా సామవిధిబ్రాహ్మణే. “అథ గాయత్ర్యంగాని వ్యాఖ్యాస్యామః శిరో బ్రహ్మ లలాటం ద్యౌశ్చన్ద్రాదిత్యౌ చక్షుషీ ముఖమగ్నిర్జిహ్వా సరస్వతీ త్వష్టా గ్రీవా వసవశ్చ రుద్రాశ్చ బాహూ ఉరో వాయుః పృష్ఠమిన్ద్రో విష్ణుర్నాభిః ప్రజాపతిర్జఘనమూరూ మరుతో వేదాః పాదౌ స్మితం విద్యుచ్ఛ్వసితం వాయురక్షిణీ పర్వతాః సముద్రా వాసాంసి నక్షత్రాణ్యలంకారో య ఏవం వేద దుఃష్టుతాత్ దురుపయుక్తాన్న్యూనాధికాచ్చ సర్వస్మాత్స్వస్తిదేవ ఋషిభ్యశ్చ బ్రహ్మ సత్యం చ పాతుమా”మితి. తథా బృహదారణ్యకోపనిషది—“సా హైషా గయాంస్తత్రే ప్రాణా వై గయాస్తత్ప్రాణాంస్తత్రే తద్యద్గయాంస్తత్రే తస్మాద్గాయత్రీ నామే”తి. ఏవమేవ చతుర్షు వేదేషు విద్యమానాః శ్రుతయః ఉదాహార్యాః నను విష్ణుశివగణపతిప్రభృతిదేవతానామపి పురాణాగమాదిషు గాయత్రీప్రతిపాద్యత్వం ప్రతిపాదితమ్. తథాచ మైత్రాయణీయశ్రుతిః. “యో హ వా అముష్మిన్నాదిత్యే నిహితస్తారకాక్షిణి వైష భర్గాభ్యో భాభిర్గతిరస్య హీతి భర్గో భర్జయ

తయా విభో, తాం విహాయ ద్విజాఃకస్మాద్గృహ్ణీయుశ్చాన్య దేవతాః. ౨. దృశ్యంతే వైష్ణవాః కేచిద్గాణపత్యాస్తథాపరే, కాపాలికాశ్చీనమార్గరతా వల్కలధారిణః. 3.

... ఏష భర్గ ఇతి రుద్ర''ఇతి. అనయా చ శ్రుత్యా శివస్య గాయత్రీప్రతిపాద్యత్వముక్తమ్. ...పురాణే తన్త్రేషు చ నారాయణస్య గాయత్రీప్రతిపాద్యత్వం ప్రతిపాదితమ్. తథా చ గాయత్రీమన్త్రస్య పరాశక్తిరేవ దేవతేతి నియమో న సిద్ధ ఇతి చేన్న—గాయత్రీమన్త్రస్యాన్తర్యామిప్రతిపాదకత్వాన్తర్యామిణశ్చ సర్వపదార్థగతాన్తర్యామిత్వేన గాయత్రీమన్త్రస్య తద్దేవతాప్రతిపాదకత్వేఽపి ముఖ్యగాయత్ర్యుపాస్తౌ చతుర్షు వేదేషు స్త్రీత్వవిశిష్టదేవతాయా ఏవ. ''ఆయాతు వరదా దేవి అక్షరం బ్రహ్మసమ్మితమ్, గాయత్రీం ఛన్దసాం మాతేదం బ్రహ్మజుషస్వ మే''ఇత్యావాహనమన్త్రే. ''ఉత్తమే శిఖరే జాతే భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని, బ్రాహ్మణేభ్యోఽభ్యనుజ్ఞాతా గచ్ఛ దేవి యథాసుఖమ్''ఇతి విసర్జనమన్త్రే. తథాధ్యానమన్త్రేఽపి ''బాలాం బాలాదిత్యమండలమస్పృథామి''ఇత్యాదినా ధ్యేయత్వేన స్త్రీత్వవిశిష్ట దేవతాయా ఏవ కథనాత్పరా చిచ్ఛక్తిరేవ గాయత్రీమన్త్రప్రతిపాద్యేతి నియమాత్. అత్యల్పమిదముచ్యతే. శివవిష్ణుగణేశానామేవ గాయత్రీప్రతిపాద్యత్వమితి గాయత్ర్యా బ్రహ్మప్రతిపాదకత్వేన బ్రహ్మణశ్చ సర్వాత్మకత్వేన సర్వపదార్థగతస్యైవ గాయత్రీప్రతిపాద్యత్వసమ్భవాత్. తథాపి వేదేషూపాసనాసమయే యద్రూపం ధ్యేయత్వేనోక్తం తదేవోపాస్యమస్మాకం ద్విజానామ్. తచ్చ స్త్రీత్వవిశిష్టమేవ వేదేషూక్తమితి. తదేవ పరాశక్తిరూపమేవాస్మాకముపాస్యం న విష్ణ్వాదిరూపమ్. నను వేదేఽపి గాయత్ర్యా గాయత్రీఛన్దో విశ్వామిత్రఋషిః సవితా దేవతా. అగ్నిర్ముఖం బ్రహ్మా శిరో విష్ణుర్హృదయం రుద్రః శిఖా ఇత్యనేన సవితృరూపమేవ దేవతాత్వేనోక్తమితి చేన్న—నాత్ర సవితృశబ్దేన సూర్యమండలాధిష్ఠాతా కశ్చిత్పురుషో వివక్షితః. కిన్తు తదన్తర్గతో జగత్ప్రసవకర్తా పరమాత్మా వివక్షితస్తస్య చ స్త్రీరూపత్వేనైవ తస్మిన్నేవ మన్త్రే ధ్యేయత్వోక్త్యా విరోధాభావాత్. అన్యథా గాయత్రీమన్త్రేణ సవితుః సమ్బన్ధి వరేణ్యం శ్రేష్ఠమన్తర్యామిరూపం ధ్యేయత్వేన సాక్షాత్ప్రతిపాదితమ్. బ్రాహ్మణమన్త్రేణ తు సవితేవ ధ్యేయత్వేనోక్త ఇతి మహాన్విరోధస్స్యాత్. అత ఏవ మైత్రాయణీయబ్రాహ్మణే మన్త్రప్రపాఠకేఽపి సవితృమండలాధిష్ఠితపురుషాన్తర్గతపరమాత్మరూపమేవ గాయత్రీమన్త్రప్రతిపాద్యత్వేనోక్తమ్. తథా చ శ్రుతిః—మైత్రాయణీయబ్రాహ్మణే:—''అథ భర్గో దేవస్య ధీమహీ''తి సవితా వై దేవస్తతోఽస్య భర్గాఖ్యస్తచ్చిన్తయామీత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినః'' ఇతి. అనేనచ సవితుర్దేవస్య సూర్యస్య సమ్బన్ధి యదన్తర్యామిభర్గాఖ్యం తేజస్తద్ధీమహీత్యన్వయ ఉక్తః. అత ఏవ పురాణాన్తరేఽపి వక్ష్యతి సూర్యగం బ్రహ్మసన్ధానాదపభాగత ఇత్యుక్తమ్. సూర్యేణావిభాగతః సన్ధానాద్వర్తనాత్సన్ధ్యోపాస్తిం కరిష్యే ఇత్యాదౌ సన్ధ్యాశబ్దేన సూర్యగం బ్రహ్మోచ్యత ఇతి తదర్థః. అస్తు వా సూర్యో దేవతా తథాపి తస్య ధ్యానం స్త్రీలింగవిశిష్టమేవ కర్తవ్యమితి తస్మిన్నేవ మన్త్రేఽభిహితమ్. తథా చ స మన్త్రః సవితా దేవతాగ్నిర్ముఖం బ్రహ్మా శిరో విష్ణుర్హృదయం రుద్రః శిఖా పృథివీ యోనిః ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానా సప్రాణా శ్వేతవర్ణా సాంఖ్యాయనసగోత్రా గాయత్రీ చతుర్వింశత్యక్షరా త్రిపదా షట్కుక్షిః పఞ్చశీర్షోపనయనే వినియోగ'' ఇతి. తథాచ స్త్రీలింగవిశిష్టసూర్యరూపా పరా శక్తిరేవోపాస్యేతి సిధ్యతి. కించ శివవిష్ణ్వాదీనాం గాయత్రీదేవతాత్వే గాయత్రీ

దిగంబరాస్తథా బౌద్ధాశ్చార్వాకా ఏవమాదయః, దృశ్యంతే బహవో లోకే వేదశ్రద్ధావివర్జితాః. ౪. కిమత్ర కారణం బ్రహ్మంస్తద్భవాన్వక్తుమర్హతి, బుద్ధిమంతః పణ్డితాశ్చ నానాతర్కవిచక్షణాః. ౫ అపి సంత్యేవ వేదేషు శ్రద్ధయా తు వివర్జితాః, న హి కశ్చిత్స్వకల్యాణం బుద్ధ్యా హాతుమిహేచ్ఛతి. ౬ కిమత్ర కారణం తస్మాద్వద వేదవిదాంవర, మణిద్వీపస్య మహిమా వర్ణితో భవతా పురా. ౭ కీదృక్తదస్తి యద్దేవ్యాః పరం స్థానం మహత్తరమ్, తచ్చాపి వద భక్తాయ శ్రద్ధధానాయ మేఽనఘ. ౮. ప్రసన్నాస్తు వదంత్యేవ గురవో గుహ్యమప్యుత సూత ఉవాచ—ఇతి రాజ్ఞో వచశ్శ్రుత్వా భగవాన్బాదరాయణః. ౯. నిజగాద తతస్సర్వం క్రమేణైవ మునీశ్వరాః, యచ్ఛ్రుత్వా తు ద్విజాతీనాం వేదశ్రద్ధా వివర్ధతే. ౧౦. వ్యాస ఉవాచ—సమ్యక్పృష్టం త్వయా రాజన్సమయే సముచితమ్, బుద్ధిమానసి వేదేషు శ్రద్ధావాంశ్చైవ లక్ష్యసే. ౧౧. పూర్వం మదోద్ధతా దైత్యా దేవైర్యుద్ధం తు చక్రిరే, శతవర్షం మహారాజ మహావిస్మయకారకమ్. ౧౨. నానాశస్త్రప్రహరణం నానామాయావిచిత్రితమ్, జగత్క్షయకరం నూనం తేషాం యుద్ధమభూన్నృప. ౧౩. పరాశక్తికృపావేశాద్దేవైర్దైత్యా జితా యుధి, భువం స్వర్గం పరిత్యజ్య గతాః పాతాళవేశ్మని ౧౪. తతః ప్రహర్షితా దేవాస్స్వ

దేవతాయా అంగేషు బ్రహ్మా శిరో విష్ణుర్హృదయం రుద్రః శిఖేతి మన్త్రే శివాదీనాం విన్యాసోపవర్ణనం సర్వథా న సంగచ్ఛతే. తస్మాత్త్రిసత్త్వవిశిష్టా పరా శక్తిర్గాయత్రీ దేవతైవ గాయత్రీమన్త్రే సర్వద్విజాతిభిర్నిత్యముపాస్యేతి తాం. స్వేష్టదేవతాం గృహ్ణన్తీతి యుక్త ఏవ ప్రశ్నః. ౨. తన్త్రస్య దేవతోపాసకాః కే సన్తి తాన్దర్శయతి—దృశ్యన్తే ఇతి. వయం వైష్ణవా ఇతి కేచిద్వదన్తి. పరే వయం గాణపత్యా ఇతి వదన్తి. కేచిత్తు కాపాలికా వయమితి వదన్తి. చీనమార్గరతాశ్చనదేశీయ మార్గరతాః. ౩. ఆదినా శైవతన్త్రానుయాయినః. దృశ్యన్త ఇతి ఇమే వేదశ్రద్ధావివర్జితా గాయత్ర్యుపాస్తినిష్ఠారహితాశ్చ బహవో దృశ్యన్తే ఇత్యర్థః. ౪. న కేవలం మూఢాస్తన్మతే ప్రవృత్తాః కిన్తు బుద్ధిమన్తోఽపీత్యాహ—బుద్ధిమన్త ఇతి. ౫. స్వకల్యాణం వేదాదేవ జాయమానం న హి కశ్చిత్ స్వబుద్ధ్యా అన్యమతమవలమ్బ్య వేదమార్గం హాతుం త్యక్తుమిహేచ్ఛతి న కోఽపీత్యర్థః. ౬. తథాపి తథా బహవో దృశ్యన్తే తస్మాత్ప్రబలం కిఞ్చిత్కారణం వేదత్యాగే గాయత్రీశ్రద్ధాభావే చ వర్తతే తద్వదేత్యాహ—కిమత్ర కారణమితి. కించ తృతీయస్కన్ధమారభ్య ద్వాదశస్కన్ధపర్యన్తం మణిద్వీపస్య మహిమా బహువిధః శ్రుతోఽస్తి తత్స్థానం కీదృగస్తి తదపి వదేత్యాహ—మణిద్వీపస్యేతి. ౭—౧౦. జనమేజయవాక్యం శ్రుత్వా వ్యాస ఉవాచ—సమ్యక్పృష్టమితి. ౧౧. తత్ర సత్యయుగే సర్వే ద్విజా గాయత్రీరూపపరాశక్తినిష్ఠా వేదశ్రద్ధావన్తశ్చ స్థితాః పశ్చాత్కారణవశాత్తద్రహితా జాతా ఇతి వదన్ప్రథమతస్తలవకారోపనిషదుక్తపరాశక్తిమహిమానం కథయతి—పూర్వం మదోద్ధతా ఇతి. ౧౨, ౧౩. పరాశక్తికృపావేశాద్దేవైర్జితా దైత్యా భువం స్వర్గం చ పరిత్యజ్య పాతాళే గతా ఇత్యన్వయః. ౧౪. స్వపరాక్రమేతి. పరాశక్తిప్రసాదేన జయే లబ్ధేఽపి

స్వపరాక్రమవర్ణనమ్, చక్రుః పరస్పరం మోహాత్స్వాభిమానాస్సమంతతః. ౧౫. జయోఽస్మాకం కుతో న స్యాదస్మాకం మహిమా యతః, సర్వోత్తరః కుత్ర దైత్యాః పామరా నిష్పరాక్రమాః. ౧౬. సృష్టిస్థితిక్షయకరా వయం సర్వే యశస్వినః, అస్మదగ్రే పామరాణాం దైత్యానాం చైవ కా కథా. ౧౭. పరాశక్తిప్రభావం తేనజ్ఞాత్వా మోహమాగతాః, తేషామనుగ్రహం కర్తుం తదైవ జగదంబికా. ౧౮. ప్రాదురాసీత్కృపాపూర్ణా యక్షరూపేణ భూమిప, కోటిసూర్యప్రతీకాశం చంద్రకోటిసుశీతలమ్. ౧౯. విద్యుత్కోటిసమానాభం హస్తపాదాదివర్జితమ్, అదృష్టపూర్వం తద్దృష్ట్వా తేజఃపరమసుందరమ్. ౨౦. సవిస్మయాస్తదా ప్రోచుః కిమిదంకిమిదంత్వితి, దైత్యానాం చేష్టితం కిం వా మాయా కాపి మహీయసీ. ౨౧. కేనచిన్నిర్మితా వాథ దేవానాం స్మయకారిణీ, సంభూయ తే తదా సర్వే విచారం చక్రురుత్తమమ్. ౨౨. యక్షస్య నికటే గత్వా ప్రష్టవ్యం కస్త్వమిత్యపి, బలాబలం తతో జ్ఞాత్వా కర్తవ్యా తు ప్రతిక్రియా. ౨౩. తతో వహ్నిం సమాహూయ ప్రోవాచేంద్రస్సురాధిపః, గచ్ఛ వహ్నే త్వమస్మాకం యతోఽసి ముఖముత్తమమ్. ౨౪. తతో గత్వా తు జానీహి కిమిదం యక్షమిత్యపి, సహస్రాక్షవచశ్శ్రుత్వా స్వపరాక్రమగర్వితః. ౨౫. వేగాత్సనిర్గతో వహ్నిర్యయౌ యక్షస్య సన్నిధౌ, తదా ప్రోవాచ యక్షం తం త్వం కోఽసీతి హుతాశనః. ౨౬. వీర్యం చ త్వయి కింయ

తం ప్రసాదమున్మాదేన విస్మృత్య స్వపరాక్రమవర్ణనం చక్రురిత్యర్థః. ౧౫. కథం చక్రుస్తదాహ— జయోఽస్మాకమితి. ౧౬, ౧౭. తథాచ శ్రుతిః తలవకారోపనిషది— "బ్రహ్మ హ దేవేభ్యో విజిగ్యే తస్య బ్రహ్మణో విజయే దేవా అమహీయన్త త ఐక్షన్తాస్మాకమేవాయం విజయోఽస్మాకమేవాయం మహిమే"తి. అనుగ్రహం కర్తుమహంకారేణ విమూఢానుద్ధర్తుమిత్యర్థః. అనేన చాప్రార్థితాపి దేవీ నిజభక్తపరిపాలనం కరోతీత్యహో భక్తవాత్సల్యం శ్రీభగవత్యా ఇతి బోధితమ్. యతో దేవైరప్రార్థితాఽపి తానుద్దధారేతి. ౧౮. యక్షరూపేణేతి. యక్షం యజనీయమ్ అతిపూజ్యం తేజః పుంజరూపేణ ప్రాదురాసీదిత్యర్థః. తథాచ శ్రుతిః "తద్ధైషాం విజజ్ఞౌ తేభ్యో హ ప్రాదుర్బభూవ తన్న వ్యజానన్త కిమిదం యక్షమి"తి. తేజో వర్ణయతి— కోటిసూర్యేతి. ౧౯, ౨౦. అహో కిమిదమపూర్వం యక్షం కిమిదమపూర్వం యక్షీమితి ప్రాహురిత్యర్థః. తైః కృతాననేకాంస్తర్కాన్విశదయతి— దైత్యానామితి. ౨౧, ౨౨. ప్రతిక్రియేతి. యద్యయం ప్రబలశ్శత్రుస్తదా పలాయనం యది సమబలస్తదా యుద్ధం యద్యయమీశ్వరస్తదా భక్త్యా తదనుసరణమేవం రూపా ప్రతిక్రియేత్యర్థః. ౨౩. యతోఽసి ముఖముత్తమమితి. "అగ్నిర్వై దేవానామాస్యమితి ముఖాదగ్నిరజాయతేతి" శ్రుతేరిత్యర్థః. ౨౪. యతస్త్వం ముఖమస్మాకం తతస్త్వమేవ ముఖభవత్వాన్ముఖ్యస్తతస్త్వమేవైతద్విశిష్టం కార్యం కురుష్వేత్యాహ— తతో గత్వేతి. తథాచ శ్రుతిః— "తేఽగ్నిమబ్రువన్ జాతవేదైతద్విజానీహి కిమేతద్యక్షమి"తి. ౨౫. వేగాదితి. తేన చ వహ్నేః సాహంకారత్వం బోధితమ్. యక్షస్య సన్నిధౌ హుతాశనే గతే సతి తం హుతాశనం తద్యక్షః కోఽసి త్వమిత్యపృచ్ఛ

త్తద్వద సర్వం మమాగ్రతః, అగ్నిరస్మి తథా జాతవేదా అస్మీతి సోఽబ్రవీత్.
౨౭. సర్వస్య దహనే శక్తిర్మయి విశ్వస్య తిష్ఠతి, తదా యక్షం పరం తేజస్తదగ్రే
౨౮. సర్వస్య దహనేఽసి హి, తదా నిదధౌ తృణమ్. ౨౮. దహైనం యది తే శక్తిర్విశ్వస్య దహనేఽసి హి, తదా
నిదధౌ తృణమ్. ౨౯. న శశాక తృణం దగ్ధుం లజ్జితోఽ
సర్వబలేనైవాకరోద్యత్నం హుతాశనః. ౨౯. న శశాక తృణం దగ్ధుం లజ్జితోఽ
సర్వబలేనైవాకరోద్యత్నం హుతాశనః. ప్రోవాచ హవ్యభుక్. ౩౦.
గాత్సురాన్ప్రతి, పృష్టే దేవైస్తు వృత్తాంతే సర్వం ప్రోవాచ హవ్యభుక్. ౩౦.
గాత్సురాన్ప్రతి, పృష్టే దేవైస్తు వృత్రహా వాయుం
వృథాభిమానోఽహాస్మాకం సర్వేశత్వాదికే సురాః, తతస్తు వృత్రహా వాయుం
సమాహూయేదమబ్రవీత్. ౩౧. త్వయి ప్రోతం జగత్సర్వం త్వచ్చేష్టాభిస్తు చేష్టి
తమ్, త్వం ప్రాణరూపస్సర్వేషాం సర్వశక్తివిధారకః. ౩౨. త్వమేవ గత్వా జానీహి
కిమిదం యక్షమిత్యపి, నాన్యః కోఽపి సమర్థోఽసి జ్ఞాతుం యక్షం పరం మహః.
౩౩. సహస్రాక్షవచ శ్శ్రుత్వా గుణగౌరవగుంఫితమ్, సాభిమానో జగామాశు
యత్ర యక్షవిరాజతే. ౩౪. యక్షం దృష్ట్వా తతో వాయుః ప్రోవాచ మృదుభా
షయా, కోఽసి త్వం త్వయి కా శక్తిర్వద సర్వం మమాగ్రతః. ౩౫. తతో యక్ష
వచశ్శ్రుత్వా గర్వేణ మరుదబ్రవీత్, మాతరిశ్వాహమస్మీతి వాయురస్మీతి చాబ్ర
వీత్. ౩౬. వీర్యం తు మయి సర్వస్య చాలనే గ్రహణేఽసి హి, మచ్చేష్టయా
జగత్సర్వం సర్వవ్యాపారవద్భవేత్. ౩౭. ఇతి శ్రుత్వా వాయువాణీం నిజగాద
పరం మహః, తృణమేతత్తవాగ్రే యత్తచ్చాలయ యథేప్సితమ్. ౩౮. నోచేద్గర్వం
విహాయైనం లజ్జితో గచ్ఛ వాసవమ్, శ్రుత్వా యక్షవచో వాయుస్సర్వశక్తిసమ
న్వితః. ౩౯. ఉద్యోగమకరోత్తచ్చ స్వస్థానాన్న చచాల హ, లజ్జితోఽగాద్దేవ

దిత్యాహ—తదా ప్రోవాచేతి. తథా చ శ్రుతిః "తథేతి తదభ్యద్రవత్తమభ్యవదత్కోఽసీ"తి. ౨౬.
త్వయి కిం వీర్యమస్తి తదపి వదేత్యాహ—వీర్యం చేతి. యక్షవాక్యం శ్రుత్వా యదగ్నిరవదత్త
దాహ—అగ్నిరస్మీతి. ౨౭. స్వవీర్యమాహ—సర్వస్యేతి. సర్వవిశ్వదాహికా శక్తిర్మయి తిష్ఠతీత్యర్థః.
తథాచ శ్రుతిః—"అగ్నిర్వా అహమస్మీత్యబ్రవీజ్జాతవేదా వా అహమస్మీ"తి. తస్మింస్త్వయి కిం
వీర్యమిత్యపీదం సర్వం దహేయం యదిదం పృథివ్యామితి సాభిమానాగ్నివాక్యం శ్రుత్వా యద్యేతా
దృశీ శక్తిస్త్వయి తిష్ఠతి తర్హ్యేతత్తృణలేశం దగ్ధ్వా దర్శయస్వశక్తిమితి వదద్యక్షం హుతాశన
స్యాగ్రే తృణం దధారేత్యాహ—తదగ్రే నిదధౌ తృణమితి. ౨౮—౩౦. సర్వేశత్వాదికే తద్వి
షయే ఇత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః "తస్మై తృణం నిదధావేతద్దహేతి తదుపప్రేయాయ సర్వజవేన
తన్న శశాక దగ్ధుం సతత ఏవ నివవృతే నైతదశకంవిజ్ఞాతుంయదేతద్యక్షమి"తి. ౩౧. కార్యత్వాన
హేయ వాయుం స్తౌతి—త్వయి ప్రోతమితి. ప్రోతం గ్రథితమ్. తథాచ శ్రుతిః—"వాయుర్వై
గౌతమతత్సూత్రం వాయునా వై గౌతమసూత్రేణ సర్వాణి భూతాని సన్దృబ్ధానీ"తి. ౩౨—
౩౪. యక్షం దృష్ట్వేతి. వాయుం దృష్ట్వా కోఽసి త్వం త్వయి చ కా శక్తిరస్తీతి సర్వం మమా
గ్రతో వదేతి తద్యక్షం ప్రోవాచేత్యన్వయః. ౩౫—౩౯. ఉద్యోగమితి. స వాయుస్సర్వశక్తియుత
శ్చాలయితుం ప్రవృత్తోఽపి తత్తృణం స్వస్థానాన్నచచాల తతో లజ్జితః సన్వాయురపిజగామేత్యర్థః

పార్శ్వే హిత్వా గర్వం స చానిలః. ౪౦. వృత్తాంతమవదత్సర్వం గర్వనిర్వాపకా
రణమ్, నైతజ్జ్ఞాతుం సమర్థాస్స్మ మిథ్యాగర్వాభిమానినః. ౪౧. అలౌకికం భాతి
యక్షం తేజః పరమదారుణమ్, తతస్సర్వే సురగణాస్సహస్రాక్షం సమూచిరే ౪౨.
దేవరాడసి యస్మాత్త్వం యక్షం జానీహి తత్త్వతః, తత ఇంద్రో మహాగర్వాత్త
ద్యక్షం సముపాద్రవత్. ౪౩. ప్రాద్రవచ్చ పరం తేజో యక్షరూపం పరాత్ప
రమ్, అంతర్ధానం తతః ప్రాప తద్యక్షం వాసవాగ్రతః ౪౪. అతీవ లజ్జితో జాతో
వాసవో దేవరాడపి, యక్షసంభాషణాభావాల్లఘుత్వం ప్రాప చేతసి. ౪౫. అతః
పరం న గన్తవ్యం మయా తు సురసంసది, కిం మయా.తత్ర వక్తవ్యం స్వలఘుత్వం
సురాన్ప్రతి. ౪౬. దేహత్యాగో వరస్తస్మాన్మానో హి మహతాం ధనమ్, మానే నష్టే
జీవితం తు మృతితుల్యం న సంశయః. ౪౭. ఇతి నిశ్చిత్య తత్రైవ గర్వం హిత్వా
సురేశ్వరః, చరిత్రమీదృశంయస్య తమేవశరణంగతః. ౪౮. తస్మిన్నేవ క్షణేజాతా
వ్యోమ వాణీ నభస్తలే, మాయాబీజం సహస్రాక్షజప తేన సుఖీ భవ ౪౯. తతో
జజాప పరమం మాయాబీజం పరాత్పరమ్, లక్షవర్షం నిరాహారో ధ్యానమీలిత
లోచనః. ౫౦. అకస్మాచ్చైత్రమాసీయనవమ్యాం మధ్యగే రవౌ, తదేవావిరభూ
త్తేజస్తస్మిన్నేవ స్థలే పునః. ౫౧. తేజోమణ్డలమధ్యే తు కుమారీం నవయౌవనామ్,

---

౪౦. గర్వనిర్వాపో గర్వనాశః. సమర్థాః స్మ వయం దేవా ఇతి శేషః. తథాచ శ్రుతిః "అథ
వాయుమబ్రువన్ వాయవే తద్విజానీహి కిమేతద్యక్షమి"తి. "తథేతి తదభ్యద్రవత్తమభ్యవదత్కో
ఽసీతి వాయుర్వా అహమస్మీత్యబ్రవీన్మాతరిశ్వా వా అహమస్మీతి తస్మింస్త్వయి కిం వీర్యమిత్యపీదం
సర్వమాదదీయం యదిదం పృథివ్యామితి తస్మై తృణం నిదధావేతదాదత్స్వేతి తదుపప్రేయాయ
సర్వజవేన తన్నాశశాకాదాతుం సతత ఏవ నివవృతే నైతదశకం విజ్ఞాతుం యదేతద్యక్షమి"తి.
౪౧—౪౩. ప్రాద్రవచ్చేతి. న కేవలం సామాన్యతః ఇన్ద్రః సముపాజగామ కిన్తు వేగేన ప్రాద్రవ
చ్చేతి. తతస్తత్తేజోమయం యక్షరూపం మహోఽన్తర్ధానం ప్రాపేత్యర్థః. ౪౪. అతీవ లజ్జిత ఇతి.
మదపేక్షయా న్యూనావగ్నివాయూ తయోరనేన యక్షేణ సమ్భాషణమభూదహం తదపేక్షయా
ఽధికః సన్నపి మయా సహ యక్షేణ భాషణమపి న కృతమతో లజ్జిత ఇత్యర్థః. ౪౫. తత్ర
గత్వా మయా స్వలఘుత్వం వక్తవ్యం కిమిత్యన్వయః. ౪౬, ౪౭. నాయం కశ్చిచ్ఛత్రుః స్యాత్తర్హి
యుద్ధార్థం ప్రవృత్తః స్యాత్తథా యం న ప్రవృత్తః. కిం త్వం తర్హి తస్మాదయమీశ్వర ఏవేతి
నిశ్చిత్య తమేవ శరణం గత ఇత్యాహ—ఇతి నిశ్చిత్యేతి. ౪౮. మాయాబీజం సామ్యావస్థమాయా
శబలబ్రహ్మరూపిణీ మూల
ప్రకృతిర్భువనేశ్వరీయం ప్రాదుర్భూతా చేతి బోధితమ్. ౪౯. లక్షవర్షం నిరాహారఇత్యనేన శ్రీ
మూలప్రకృతిదర్శనం నాల్పపుణ్యేన లభ్యతే. కిన్తు బహుపుణ్యేనేతి బోధితమ్. ౫౦. అకస్మాదితి.
చైత్రశుక్లనవమ్యాం మధ్యాహ్నే ఇత్యర్థః. యస్మిన్నేవ స్థలే తేజస్తిరోభూతం తస్మిన్నేవ స్థలే
తదేవ తేజః పునరావిరాసీదిత్యర్థః. ౫౧. తస్మింస్తేజోమండలే కుమారీం కాంచిద్విలక్షణాం దదర్శ

భాస్వజ్జపాప్రసూనాభాం బాలకోటిరవిప్రభామ్. ౫౨. బాలశీతాంశుముకుటాం
వక్షోఽన్తర్వ్యాజితస్తనీమ్, చతుర్భిర్వరహస్తైస్తు వరపాశాఙ్కుశాభయాన్. ౫౩.
దధానాం రమణీయాఙ్గకోమలాఙ్గలతాం శివామ్, భక్తకల్పద్రుమామమ్బాం
నానాభూషణభూషితామ్. ౫౪. త్రినేత్రాం మల్లికామాలాకబరీజూటశోభితామ్,
చతుర్దిక్షుచతుర్వేదైర్మూర్తిమద్భిరభిష్టుతామ్. ౫౫. దన్తచ్ఛటాభిరభితః పద్మరాగీ
కృతక్ష్మామ్, ప్రసన్నస్మేరవదనాం కోటికన్దర్పసున్దరీమ్. ౫౬. రక్తామ్బరపరిధా
నాం రక్తచన్దనచర్చితామ్, ఉమాభిధానాం పురతో దేవీం హైమవతీం శివామ్.
౫౭. నిర్వ్యాజకరుణామూర్తిం సర్వకారణకారణామ్, దదర్శ వాసవస్తత్ర ప్రేమ
సద్గదితాన్తరః. ౫౮. ప్రేమాశ్రుపూర్ణనయనో రోమాఞ్చితతనుస్తతః, దణ్డవత్ప్రణ
నామాథ పాదయోర్జగదీశితుః. ౫౯. తుష్టావ వివిధైః స్తోత్రైర్భక్తిసన్నతకన్ధరః,
ఉవాచ పరమప్రీతః కిమిదం యక్షమిత్యపి. ప్రాదుర్భూతం చ కస్మాత్తద్వద సర్వం సు
శోభనే, ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా ప్రోవాచ కరుణార్ణవా. ౬౧. రూపం మదయం
బ్రహ్మైతత్సర్వకారణకారణమ్, మాయాధిష్ఠానభూతం తు సర్వసాక్షి నిరామయమ్.
౬౨. సర్వే వేదా యత్పదమామనన్తి తపాంసి సర్వాణి చ యద్వదన్తి, యదిచ్ఛన్తో
బ్రహ్మచర్యం చరన్తి తత్తే పదం సంగ్రహేణ బ్రవీమి. ౬౩. ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ తదే

తాం వర్ణయతి—తేజోమణ్డలమధ్య ఇతి. ౫౨. పాశాఙ్కుశేష్టాభయముద్రాయుక్తహస్తచతుష్టయ
సహితాతిరమణీయాం భువనేశ్వరీమూర్తిం దదర్శేతి సముదాయార్థః. ౫౩—౫౫. పద్మరాగీకృత
క్ష్మాం దన్తచ్ఛటాభిర్దాడిమీబీజసదృశదన్తపఙ్క్తిదీధితిభిః పద్మరాగమణిసన్నిభకృతభూతలామ్. ౫౬.
హైమవతీం హేమకల్పితాభరణవతీమ్. హిమవతో దుహితరం వేతి పార్వత్యభేదాదియముక్తిః.
తథా చ శ్రుతిః "అథేన్ద్రమబ్రువన్మఘవన్నేతద్విజానీహి కిమేతద్యక్షమి"తి. తథేతి తదభ్యద్రవత్త
స్మాత్తిరోదధే. స తస్మిన్నేవాకాశే స్త్రియమాజగామ బహుశోభమానాముమాం హైమవతీం తాం
హోవాచ—కిమేతద్యక్షమితి. ౫౭, ౫౮. జగదీశితుః శ్రీభువనేశ్వర్యాః. ౫౯. ఉవాచేతి. ఇదం
యక్షం కిమస్తి. ౬౦. కస్మాచ్చ కారణాత్ ప్రాదుర్భూతం తత్సర్వం వదేత్యర్థః. ౬౧. రూపం మద
యమితి. ఇదం యద్దృష్టం తన్మదీయం ముఖ్యం రూపం ఇదమేవ బ్రహ్మ సర్వకారణం భవతీత్యర్థః.
తదేవ బ్రహ్మస్వరూపం వర్ణయతి—మాయాధిష్ఠానేతి. సామ్యావస్థమాయాధిష్ఠానమిత్యర్థః. తద్విశిష్ట
మితి ఫలితమ్. ౬౨. సర్వవేదప్రతిపాద్యత్వం తస్యాహ—సర్వే వేదా ఇతి. యత్పదం పద్యతే
ప్రాప్యతే జ్ఞానిభిరితి పదం తదేకతత్ పదం బ్రహ్మ సర్వే వేదా ఆమనన్తి ప్రతిపాదయన్తి. తథా
సర్వాణి తపాంసి చాస్మాభిరాభిరేతైరిదమేవ ప్రాప్యమితి వదన్తి. తథా యదిచ్ఛన్తో బ్రాహ్మణా బ్రహ్మ
చర్యం గురుకులవాసమష్టవిధమైథునత్యాగం చ చరన్త్యాచరన్తి తదేతద్వస్తు తే తుభ్యం సంగ్రహేణ
నామ్నా బ్రవీమి కథయామి. సర్వోపాసనాకర్మఫలభూతమిదమేవేత్యర్థః. ౬౩. కిం తన్నామేతి
చేత్తదాహ—ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మేతి. సర్వవేదేష్వోమితి పదేన యదుద్ఘోష్యతే తద్బ్రహ్మేత్యర్థః.
తస్యైవ హ్రీఙ్కారమన్త్రోఽపి వాచక ఇత్యాహ—తదేవాహుశ్చ హ్రీం మయమితి. ఆహుః వేదా

వాచ్యశ్చ హ్రీంమయమ్ ద్వేబీజే మమమంత్రాస్తో ముఖ్యత్వేనసురోత్తమ. ౬౪. భాగ
ద్వయవతీయస్మాత్సృజామిసకలంజగత్, తత్రైకభాగస్సంప్రోక్తస్సచ్చిదానందనామకః.
౬౫. మాయాప్రకృతిసంజ్ఞస్తు ద్వితీయోభాగ ఈరితః, సాచ మాయాపరాశక్తిః శక్తి
మత్యహమీశ్వరీ. ౬౬. చంద్రస్య చంద్రికేవేయంమమాభిన్నత్వమాగతా, సామ్యా
వస్థాత్మికాచైషా మాయామమ సురోత్తమ. ౬౭. ప్రళయే సర్వజగతో మదభిన్నైవ
తిష్ఠతి, ప్రాణికర్మపరిపాకవశతః పునరేవ హి. ౬౮. రూపం తదేవ మవ్యక్తం వ్యక్తీ

వస్తునో ద్వే ఏతే కిమితి వాచకే జాతే తత్ర కారణమాహ—ద్వేబీజే ఇతి. ౬౪. భాగద్వయ
ఇతి. యతోఽహం మాయాభాగబ్రహ్మభాగరూపభాగద్వయవతీమాయాశబలబ్రహ్మరూపిణీ సర్వం
జగత్సృజామి తస్మాత్కారణాన్మమ భాగద్వయత్వాద్బీజద్వయం వాచకమిత్యర్థః. కౌ తౌ భాగౌ?
తత్రాహ—తత్రైకభాగ ఇతి. ౬౫. నను తర్హి బ్రహ్మభాగస్య వాచకః ప్రణవో మాయాభాగస్య
వాచకం మాయాబీజమితి పర్యవసన్నం తథాచ ప్రణవోపాసనాయా ముపాస్యే బ్రహ్మణి శక్తే
ర్భాగస్యానన్తర్భూత స్తథా మాయాబీజోపాసనాయాం బ్రహ్మభాగోఽనన్తర్భూత ఇతి ప్రాప్తమితి
చేత్తత్రాహ—సా చ మాయేతి. ౬౬. మమాభిన్నత్వమాగతేతి. న హి శక్తిః శక్తిమతః పృథగుపల
భ్యతే. వహ్న్యాదిశక్తిషు వహ్న్యాదేః శక్తేః పృథగనుపలమ్భాత్ కిన్తు మమ శక్తిమతో మాయాశక్తి
ర్మదభిన్నైవ తిష్ఠతి. తథాచాగ్నిశక్త్యా దాహో మేఽగ్నౌ దాహోమేఽర్థసిద్ధో యథావాగ్నౌ దాహో మే
ఽగ్నిశక్త్యాం దాహోమేఽర్థసిద్ధ స్తథా బ్రహ్మభాగవాచకస్య ప్రణవస్య శక్తివిశిష్టబ్రహ్మవాచకత్వం
మాయాశక్తిభాగవాచకస్య మాయాబీజస్య మాయావిశిష్టబ్రహ్మవాచకత్వం బీజద్వయస్యాపి విశిష్ట
వాచకత్వమత ఏవ హ్రీం బ్రహ్మేతి సామానాధికరణ్యం శ్రుత్యుక్తం సంగచ్ఛతే ఇతి భావః. ౬౭.
నను ప్రలయే మాయాలయాత్ కథం త్వదభిన్నా నేతి చేత్తత్రాహ—ప్రలయ ఇతి. ప్రలయే
మాయానాశే ఉత్తరసర్గానుపపత్తిప్రసంగాన్మాయానాశః ప్రలయే నాస్తి కిన్తు ప్రలయే మదభిన్నైవ
సా తిష్ఠతీత్యర్థః. నను తర్హి ప్రలయేఽపి మాయాసత్త్వే నిరన్తరం కారణసత్త్వాత్కార్యం జగత్సర్జ
నాదిరూపం నిరన్తరమేవ స్యాదితి చేత్తత్రాహ—ప్రాణికర్మేతి. న కేవలం మాయాసహాయం కర్తృ
దికం విహాయ జగత్కరోతి కిన్తు తదపేక్షమైవ కరోతి తథాచ ప్రలయే సర్వకర్మణాం పరిప
క్వానాం ఫలస్య దత్తత్వేనాపరిపక్వానాం చ కర్మణాం ఫలదానసమయాభావేన పరిపక్వకర్మరూప
సహాయాభావాత్ ప్రలయో భవతి. తదనన్తరమవశిష్టప్రాణికర్మణాంపరిపాకేసతి నైవ వ్యక్తరూపా
మాయాపరిపక్వకర్మరూపసహాయసహితా వ్యక్తీభావముపైతీతి న కారణసత్త్వేఽపి కార్యస్య జగ
త్సర్జనరూపస్య నిరన్తరముత్పత్తిరితి భావః. ౬౮. నను తర్హి మాయాయాః ప్రలయేఽపి విద్యమా
నత్వే తమ ఆసీత్తమసా గూఢోఽహమయేతి శ్రుతౌ మాయాయాః కథముత్పత్తిరుక్తేతి చేత్తత్రాహ-
అన్తర్ముఖాత్వితి. అయమర్థః. అన్తర్ముఖాయా మాయాయా అవస్థాగుణత్రయసామ్యావస్థారూపా
సా నిత్యా న తస్యా ఉత్పత్తిః శ్రుతౌ శ్రూయతే కిన్తు తస్యా గుణత్రయస్య యద్వైషమ్యముత్ప
ద్యతే తదేవ తమ ఆసీదిత్యాదినోత్పత్త్యాశ్రయత్వేన అభిధీయతే. తచ్చోత్పద్యమానం తమో
రూపం బహిర్ముఖమాయారూపముచ్యత ఇతి న మాయా ఉత్పత్తిః శ్రుతావభిహితా కిన్తు మాయా
గుణానామేవోత్పత్తిరితి. ౬౯. తత్ర ప్రథమతః కో వా గుణ ఉత్పద్యతే తత్రాహ—బహిర్ముఖా

భావముపైతి చ, అంతర్ముఖా తు యావస్థా సా మాయేత్యభిధీయతే. ౧౯ బహిర్ముఖా తు యా మాయా తమశ్శబ్దేన సోచ్యతే, బహిర్ముఖాత్తమోరూపాత్కాలేన సత్త్వ సంభవః. ౨౦. రజోగుణస్తదైవ స్యాత్సర్గాదౌ సురసత్తమ, గుణత్రయాత్మకాః ప్రోక్తా బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః. ౨౧. రజోగుణాధికో బ్రహ్మా విష్ణుస్సత్త్వాధికో భవేత్, తమోగుణాధికో రుద్రస్సర్వకారణరూపధృక్. ౨౨ స్థూలదేహో భవేద్బ్రహ్మా లిఙ్గదేహో హరిస్స్మృతః, రుద్రస్తు కారణో దేహస్తురీయాత్వహమేవ హి ౨౩. సామ్యావస్థా తు యా ప్రోక్తా సర్వాన్తర్యామిరూపిణీ, అత ఊర్ధ్వం పరం బ్రహ్మ మద్రూపం రూపవర్జితమ్. ౨౪ నిర్గుణం సగుణం చేతి ద్విధా మద్రూపముచ్యతే, నిర్గుణం మాయయా హీనం సగుణం మాయయా యుతమ్. ౨౫. సాహం సర్వం జగత్సృష్ట్వా తదంతస్సంప్రవిశ్య చ, ప్రేరయామ్యనిశం జీవం యథాకర్మ యథాశ్రుతమ్. ౨౬. సృష్టిస్థితితిరోధానే ప్రేరయామ్యహమేవ హి, బ్రహ్మాణం చ తథా విష్ణుం రుద్రం వై కారణాత్మకమ్. ౨౭. మద్భయాద్వాతి పవనో భీత్యా సూర్యశ్చ గచ్ఛతి, ఇన్ద్రాగ్నిమృత్యవస్తద్వత్సాహం సర్వోత్తమా స్మృతా. ౨౮. మత్ప్రసాదాద్భవద్భిస్తు

ఇత్యర్థః. తథాచ శ్రుతిః—“ఓమితి బ్రహ్మేతి. తథా హ్రీం బ్రహ్మేతి చాథర్వణే. నన్వేకస్యైవ దితి. ప్రథమతోఽవ్యక్తాత్తమోగుణ ఉత్పద్యతే తతస్సత్త్వగుణస్తతో రజోగుణ ఇత్యర్థః. ౨౦. ఏతద్గుణత్రయవిశిష్టచైతన్యస్య నామాన్తరాణ్యాహ—గుణత్రయాత్మకా ఇతి. గుణత్రయమధ్యే ఏకైకగుణాభిమానినో బ్రహ్మాదయ ఇత్యర్థః. ౨౧. విభాగేన తదేవాహ—రజోగుణాధిక ఇతి. యద్యపి గుణత్రయాత్మకా ఏవ బ్రహ్మాదయః సర్వం జగచ్చ తథాపి యస్య యస్య గుణస్య యత్రాధిక్యం తత్తద్గుణరూపత్వం తస్యోచ్యతే ఇతి బోధనార్థమధికపదం సర్వకారణరూపధృగితి తమోగుణాదేవ రజస్సత్త్వగుణోద్భవస్యోక్తత్వాత్ తమోగుణోపాధికరుద్రస్య సర్వకారణరూపముక్తం యుక్తమేవ. ౨౨, ౨౩. తవ తురీయరూపాయాః కో వా ఉపాధిస్తత్రాహ—సామ్యావస్థేతి. యా గుణత్రయసామ్యావస్థాన్తర్ముఖా మాయా సా మే తురీయరూపస్యోపాధిరిత్యర్థః. నను తర్హి తురీయస్య మాయావిశిష్టేఽన్తర్భావే నిర్గుణం బ్రహ్మ కిం భవిష్యతీతి చేత్తురీయాతీతం భవిష్యతీత్యాహ—అత ఊర్ధ్వమితి. మాయారహితం తు తురీయాతీతం యత్తదేవ నిర్గుణం బ్రహ్మ భవిష్యతీత్యర్థః. ఇదమవస్థాపంచకం తాపనీయశ్రుతౌ ప్రసిద్ధమ్. ౨౪. నిర్గుణసగుణభేదేన తదేవ స్వస్వరూపం విశదయతి—నిర్గుణమితి. ౨౫. అన్తర్యామిరూపాహమేవేత్యాహ—సాహం సర్వమితి. తథా చ శ్రుతిః.“తత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశ”దితి. యథా యస్య కర్మ తథా తం ప్రేరయామీత్యర్థః. ౨౬. తిరోధానే సంహారే కారణాత్మకం కారణదేహాభిమానమిత్యర్థః. తథాచ మదాజ్ఞయా తే బ్రహ్మాదయః సృష్టిం కుర్వన్తీతి ముఖ్యత్వేన సృష్టిస్థితిసంహారకర్త్రీ అహమేవాస్మీతి భావః. ౨౭. న కేవలం బ్రహ్మాదయ ఏవ మదధీనాః కిన్తర్హి సర్వే దేవా ఇత్యాహ—మద్భయాదితి. ఇన్ద్రాగ్నిమృత్యవస్తద్వన్మద్భయాదేవ వ్యవహారం కుర్వన్తీతి శేషః. తథాచ శ్రుతిః “భీషాస్మాద్వాతః పవతే భీషోదేతి సూర్యః భీషాస్మాదగ్నిశ్చేన్ద్రశ్చ మృత్యుర్ధావతి పంచమ”ఇతి. ౨౮. ఏతావత్పర్యన్తం కిమిదం యక్షమిత్యపీతి దేవేన్ద్రప్రశ్న

జయో లబ్ధోఽస్తి సర్వథా, యుష్మానహం నర్తయామి కాష్ఠపుత్తలికోపమాన్. ౨౯. కదాచిద్దేవవిజయం దైత్యానాం విజయం క్వచిత్, స్వతంత్రా స్వేచ్ఛయా సర్వం కుర్వే కర్మానురోధతః. ౩౦. తాం మాం సర్వాత్మికాం యూయం విస్మృత్య నిజగర్వతః, అహంకారావృతాత్మానో మోహమాప్తాదురంతకమ్. ౩౧. అనుగ్రహం తతః కర్తుం యుష్మద్దేహాదనుత్తమమ్, నిస్సృతం సహసా తేజో మదీయం యక్షమిత్యపి. ౩౨. అతః పరం సర్వథైవ హిత్వా గర్వం తు దేహజమ్, మామేవ శరణం యాత సచ్చిదానందరూపిణీమ్. ౩౩. వ్యాస ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వా చ మహాదేవీ మూలప్రకృతిరీశ్వరీ, అంతర్ధానం గతా సద్యో భక్త్యా దేవైరభిష్టుతా. ౩౪. తతస్సర్వే స్వగర్వం తు విహాయ పదపంకజమ్, సమ్యగారాధయామాసుర్భగవత్యాః పరాత్పరమ్. ౩౫. త్రిసంధ్యం సర్వదా సర్వే గాయత్రీజపతత్పరాః, యజ్ఞభాగాదిభిస్సర్వే దేవీం నిత్యం సిషేవిరే. ౩౬. ఏవం సత్యయుగే సర్వే గాయత్రీజపతత్పరాః, తారహృల్లేఖయోశ్చాపి జపే నిష్ణాతమానసాః. ౩౭. న విష్ణూపాసనా నిత్యా వేదేనోక్తా తు కుత్రచిత్, న విష్ణుదీక్షా నిత్యాస్తి శివస్యాపి తథైవ చ. ౩౮. గాయత్ర్యుపాసనా నిత్యా సర్వవేదైస్సమీరితా, యయా వినా త్వధః పాతో బ్రాహ్మణస్యాస్తి సర్వథా. ౩౯. తావతా కృతకృత్యత్వం నాన్యాపేక్షా ద్విజస్య హి, గాయత్రీమా

స్యోత్తరం దత్తమ్. తతః పరం ప్రాదుర్భూతం చ కస్మాత్తదితి ద్వితీయప్రశ్నస్యోత్తరమాహ—మత్ప్రసాదాదితి. ౨౯—౩౪. తతః సర్వే ఇతి. తద్దినాదారభ్యేతి శేషః. ౩౫. గాయత్రీజపతత్పరాః పూర్వమపి సర్వే గాయత్రీజపవన్త ఏవ స్థితాస్తద్దినాదారభ్య తు గాయత్రీజపనిష్ణాతా ఇత్యర్థః. ౩౬. ఏవం సత్యయుగే సర్వద్విజదేవాదయో గాయత్రీప్రణవహృల్లేఖామన్త్రాణామేవ మూలప్రకృతివాచకానాముపాసకాః స్థితా ఇత్యర్థః. ౩౭. యతో మూలప్రకృతిః సర్వేశ్వరీ సర్వోత్తమాస్తి తస్మాదేవ కారణాత్తస్యా ఏవ గాయత్రీరూపాయా దీక్షోపాసనా చ నిత్యత్వేన సర్వవేదైః ప్రతిపాదితా న శివవిష్ణ్వాదిదేవానామిత్యాహ—న విష్ణూపాసనేతి. “అహరహః సన్ధ్యాముపాసీతే”తి గాయత్ర్యుపాసనవిధివన్న తత్రాపి విష్ణ్వాదిదేవతోపాసనవిధిర్నిత్యత్వేన ద్విజానాం శ్రూయతే. తస్మాన్న విష్ణ్వాదిదేవతానాముపాసనా దీక్షా చ నిత్యా. యది చ సా నిత్యా స్యాత్తదా సర్వే శైవా వైష్ణవా వా భవేయుః న చ తథా దృశ్యన్తే. కేచిత్తు వైష్ణవాః కేచిచ్ఛైవాః కేచిద్గాణపత్యాః తస్మాదుపాసనాభ్యుదయికీ కామ్యైవేతి భావః. ౩౮. నిత్యోపాసనా తర్హి కాస్తీత్యత్రాహ—గాయత్ర్యుపాసనేతి. ద్విజో యది గాయత్రీదీక్షితో న స్యాత్తదాఽధ ఏవ పతేత్ న తథా విష్ణుగణేశదీక్షాభావేఽధఃపాతో ద్విజస్య తత్రాప్యుక్తస్తథాత్వే సర్వే శైవా వైష్ణవా గాణపత్యా వా బభూవుర్న చ కేచిచ్ఛైవాః కేచిద్వైష్ణవాః కేచిద్గాణపత్యా ఇతి. గాయత్రీదీక్షావన్తస్తు సర్వే ద్విజా దృశ్యన్తే. తస్మాద్గాయత్రీదీక్షైవ నిత్యేతి భావః. ౩౯. నన్వభ్యుదయార్థమపి ద్విజస్య శైవవైష్ణవాదిదీక్షాపేక్షితేతి చేత్ తత్రాహ—తావతా కృతకృత్యత్వమితి. గాయత్ర్యుపాసనాయాం యది కశ్చిదభ్యుదయార్థో న్యూనః స్యాత్ తదా తత్ప్రాప్త్యర్థమన్యదేవతోపాస్తిర్ద్వి

త్రనిష్ఠాతో ద్విజో మోక్షమవాప్నుయాత్. ౧౦. కుర్యాదన్యన్న వా కుర్యాదితి ప్రాహ మనుస్స్వయమ్, విహాయ తాం తు గాయత్రీం విష్ణూపాస్తిపరాయణః. ౧౧. శివోపాస్తిరతో విప్రో నరకం యాతి సర్వథా, తస్మాదాద్యయుగే రాజన్గాయత్రీ జప తత్పరాః. ౧౨. దేవీపదాంబుజరతా ఆసన్సర్వే ద్విజోత్తమాః ౧౩

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే అష్టమో౽ధ్యాయః

బ్రాహ్మణానాం గౌతమశాపః.

వ్యాస ఉవాచ—కదాచిదథ కాలే తు దశపఞ్చసమా విభో, ప్రాణినాం కర్మవశతో న వవర్ష శతక్రతుః. ౧. అనావృష్ట్యాతిదుర్భిక్షమభవత్క్షయకారకమ్, గృహే గృహే శవానాం తు సంఖ్యా కర్తుం న శక్యతే. ౨. కేచిదశ్వాన్వరాహాన్వా భక్షయంతి క్షుధార్దితాః, శవాని చ మనుష్యాణాం భక్షయంత్యపరే జనాః. ౩. బాలకం

జస్యాపేక్షితా న తు తథాస్తి తావతా కేవలగాయత్రీమన్త్రేణైవ కృతకృత్యస్స్యాద్ద్విజస్య ప్రవృత్తిరితి తస్మాద్ద్విజస్యాభ్యుదయార్థమపి నాన్యదేవతోపాస్తిరపేక్షితేతి భావః తథా చ శ్రుతిర్బృహదారణ్యకే "అష్టాక్షరం వా ఏకం గాయత్ర్యై పదమ్ ఏతదుహాస్యా ఏతత్స యావదేతేషు లోకేషు తావద్ధ జయతి యో౽స్యా ఏతదేవం పదం వేదేతి. ఏతత్సయాపతీయం త్రయీ విద్యా తావద్ధ జయతి యో౽స్యా ఏతదేవం పదం వేద ఏతత్స యావదిదం ప్రాణి తావద్ధ జయతి యో౽స్యా ఏతదేవం పదం వేదేతి తథా సా హైషా గయాంస్తత్రే ప్రాణా వై గయాస్తత్ప్రాణాంస్తత్రే తద్యద్గయాంస్తత్రే తస్మాద్గాయత్రీ నామే"తి. తథా గోపథబ్రాహ్మణే. "యో హ వా ఏవంవిత్స బ్రహ్మవిత్పుణ్యాం చ కీర్తిం లభతే సురభీంశ్చ గన్ధాన్సో౽పహతపాప్మానం తాం శ్రియమశ్నుతే య ఏవం వేద యశ్చైవం విద్వానేవ మేతాం వేదానాం మాతరం సావిత్రీసమ్పదముపనిషదముపాస్తే" ఇత్యాదిసర్వవేదేషు శ్రుతయో ద్రష్టవ్యాః నను తర్హి వేదేషు కిమిత్యన్యదేవతోపాస్తిరుక్తేతి చేదిచ్ఛయా వైచిత్ర్యాత్స్వభావత ఇతరదేవతాభక్తానామిచ్ఛావిఘాతాభావాయేతి బ్రూమః. ౧౦. మనురపి గాయత్రీమన్త్రేణైవ ద్విజస్య కృతకృత్యత్వమాహేత్యాహ—కుర్యాదన్యన్న వేతి. తథా చ మనుః—"కుర్యాదన్యన్న వా కుర్యాన్మైత్రో బ్రాహ్మణ ఉచ్యతే"ఇతి. మహాభారతే౽పి శాన్తిపర్వణి జప్యమాహాత్మ్యే గాయత్రీమన్త్రస్యైవ ప్రాశస్త్యముక్తమ్. కించ గాయత్రీమన్త్రమగృహీత్వా ద్విజో విష్ణ్వాదిదేవతోపాస్తిపరాయణో నరకమేవ సర్వథా యాతి. విష్ణ్వాదిదేవతామన్త్రమగృహీత్వా కేవలగాయత్రీమన్త్రపరాయణో మోక్షం యాతి తస్మాత్పరాశక్తేర్గాయత్ర్యా ఏవోపాస్తిర్నిత్యా సర్వోత్తమా చేత్యాహ—విహాయ తాన్తు గాయత్రీమితి. ౧౧. ఉపసంహరతి—తస్మాదితి. అత ఏవ హేతోః సత్యయుగే సర్వే పరాశక్తిగాయత్రీపాదామ్బుజరతా దేవీభక్తా ఆసన్నిత్యర్థః. ప్రథమతో ద్విజాతీనాం వేదేనోపదిష్టగాయత్ర్యుపాసనయా సకలేష్టసమ్భవే౽న్యదేవతోపాసనాయాం ప్రయోజనాభావ ఏవేతి భావః. ౧౨.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కన్ధే౽ష్టమో౽ధ్యాయః.

శతశ్లోకైర్బ్రాహ్మణానాం శాపాద్గౌతమసమ్భవాత్, అన్యదేవోపాసనాసు శ్రద్ధా జాతేతి చోచ్యతే. ఇత్థం సత్యయుగే పరాశక్తిభక్తిం పరాశక్తిమహిమప్రకాశనపూర్వకముపపాద్య

బాలజననీస్త్రీయం పురుషమేవ చ, భక్షితుం చలితాస్సర్వే క్షుధయా పీడితా నరాః.
౪. బ్రాహ్మణా బహవస్తత్ర విచారం చక్రురుత్తమమ్, తపోధనో గౌతమోఽస్తి సనః
ఖేదం వారిష్యతి ౫. సర్వైర్మిలిత్వాగంతవ్యం గౌతమస్యాశ్రమేఽధునా, గాయత్రీ
జపసంసక్తో గౌతమస్యాశ్రమేఽధునా. ౬. సుభిక్షం శ్రూయతే తత్ర ప్రాణినో బహవో
గతాః, ఏవం విమృశ్య భూదేవాస్సాగ్నిహోత్రాః కుటుంబినః. ౭. సగోధనాస్సదాసా
శ్చ గౌతమస్యాశ్రమం యయుః, పూర్వదేశాద్యయుః కేచిత్కేచిద్దక్షిణదేశతః. ౮. పా
శ్చాత్యాస్తూత్తరాశ్చ నానాదిగ్భ్యస్సమాయయుః, దృష్ట్వా సమాజం విప్రాణాం
ప్రణనామ స గౌతమః ౯ ఆసనాద్యుపచారైశ్చ పూజయామాస బాడబాన్, చకార
కుశలప్రశ్నం తతశ్చాగమకారణమ్. ౧౦. తే సర్వే స్వస్వవృత్తాంతం కథయామా
సుస్తస్మై, దృష్ట్వా తాన్దుఃఖితాన్విప్రానభయం దత్తవాన్మునిః. ౧౧. యుష్మాకమే
తత్సదనం భవద్దాసోఽస్మి సర్వదా, కా చింతా భవతాం విప్రా మయి దాసే విరాజతి. ౧౨.
ధన్యోఽహమస్మిన్సమయే యూయం సర్వే తపోధనాః, యేషాం దర్శనమాత్రేణ దుష్కృ
తం సుకృతాయ తే. ౧౩. తే సర్వే పాదరజసా పావయంతి గృహం మమ, కో మదన్యో
భవేద్ధన్యో భవతాం సమనుగ్రహాత్. ౧౪. స్థేయం సర్వైస్సుఖేనైవ సంధ్యాజ
పపరాయణైః. వ్యాస ఉవాచ— ఇతి సర్వాన్సమాశ్వాస్య గౌతమో మునిరా
ట్తతః ౧౫. గాయత్రీం ప్రార్థయామాస భక్తిసన్నతకంధరః, నమో దేవి మహా
విద్యే వేదమాతః పరాత్పరే. ౧౬. వ్యాహృత్యాదిమహామంత్రరూపే ప్రణవ
రూపిణి, సామ్యావస్థాత్మికే మాతర్నమో హ్రీంకారరూపిణి. ౧౭. స్వాహా స్వధాస్వ
రూపే త్వాం నమామి సకలార్థదామ్, భక్తకల్పలతాం దేవీమవస్థాత్రయసాక్షి
ణీమ్ ౧౮. తుర్యాతీతస్వరూపాం చ సచ్చిదానందరూపిణీమ్, సర్వవేదాంతసం
వేద్యాం సూర్యమండలవాసినీమ్. ౧౯. ప్రాతర్బాలాం రక్తవర్ణాం మధ్యాహ్నే
యువతీం పరామ్, సాయాహ్నే కృష్ణవర్ణాం తాం వృద్ధాం నిత్యం నమామ్య
హమ్. ౨౦. సర్వభూతారణే దేవి క్షమస్వ పరమేశ్వరి, ఇతి స్తుతా జగన్మాతా ప్ర
త్యక్షం దర్శనం దదౌ. ౨౧. పూర్ణపాత్రం దదౌ తస్మై యేన స్యాత్సర్వపోషణమ్,
ఉవాచ మునిమంబా సా యం యం కామం త్వమిచ్ఛసి. ౨౨. తస్య పూర్తికరం
పాత్రం మయా దత్తం భవిష్యతి, ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే దేవీ గాయత్రీ పరమా

అనన్తరమన్యదేవోపాసనాశ్రద్ధాయాం నిమిత్తం రాజ్ఞా పృష్టం కథయితుం పూర్వవృత్తమాహ—
వ్యాస ఉవాచ—కదాచిదథేతి. దశపఞ్చసమాః పంచదశవర్షాణి. శతక్రతురిన్ద్రః. ౧—౮. ఔత్త
రాహాః ఉత్తరస్యాం భవాః 'ఉత్తరాదాహ' ఇతి మాత్రేణాహఞ్ప్రత్యయః. ౯. ఆగమకారణమా
గమనకారణమ్. ౧౦—౧౫. గాయత్రీం స్వేష్టదేవతాం బ్రాహ్మణకుటుమ్బపోషణార్థం ప్రార్థయా
మాసేత్యర్థః. గాయత్రీస్తోత్రమాహ—నమో దేవి మహావిద్యే ఇతి. ౧౬—౨౩. తస్మాత్పూర్వపా

కళా. ౨౩. అన్నానాం రాశయస్తస్మాన్నిర్గతాః పర్వతోపమాః, షడ్రసా వివిధా
రాజంస్తృణాని వివిధాని చ. ౨౪. భూషణాని చ దివ్యాని క్షౌమాణి వసనానిచ,
యజ్ఞానాం చ సమారంభాః పాత్రాణి వివిధాని చ. ౨౫. యద్యదిష్టతమంభూద్రాజస్తస్మినే
స్తస్య మహాత్మనః, తత్సర్వంనిర్గతంతస్మాద్గాయత్రీ పూర్ణపాత్రతః ఆహూయాహూయము
నీన్సర్వాన్మునిర్గౌతమస్తదా, ధనం ధాన్యం భూషణాని వసనాని దదౌ ముదా
౨౭. గోమహిష్యాదిపశవో నిర్గతాః పూర్ణపాత్రతః, నిర్గతాన్యజ్ఞసంభారాన్స్రు
క్స్రువప్రభృతీన్దదౌ. ౨౮. తే సర్వే మిళితా యజ్ఞాంశ్చక్రిరే మునివాక్యతః, స్థానం
తదేవ భూయిష్ఠమభవత్స్వర్గసన్నిభమ్. ౨౯. యత్కించిత్త్రిషు లోకేషు సుందరం
వస్తు దృశ్యతే, తత్సర్వం తత్ర నిష్పన్నం గాయత్రీదత్తపాత్రతః. ౩౦. దేవాంగ
నాసమూహా రాశ్శోభంతే భూషణాదిభిః, మునయో దేవసదృశా వస్త్రచందనభూ
షణైః ౩౧. నిత్యోత్సవః ప్రవవృతే మునేరాశ్రమమండలే, న రోగాదిభయం
కించిన్నచ దైత్యభయం క్వచిత్. ౩౨. స మునేరాశ్రమో జాతస్సమంతాచ్ఛత
యోజనః, అన్యే చ ప్రాణినో యేఽపి తేఽపి తత్ర సమాగతాః. ౩౩. తాంశ్చసర్వా
న్పుపోషాయం దత్వాభయమథాత్మవాన్, నానావిధైర్మహాయజ్ఞైర్విధివత్కల్పితై
స్సురాః. ౩౪. సంతోషం పరమం ప్రాపుర్మునేశ్చైవ జగుర్యశః, సభాయాం వృత్ర
హాభూయో జగౌ శ్లోకం మహాయశాః ౩౫. అహో అయం నః కిల కల్పపాదపో
మనోరథాన్పూరయతి ప్రతిష్ఠితః, నో చేదకాణ్డే క్వ హవిర్వహా సుదుర్లభా
యత్ర తు జీవనాశా. ౩౬. ఇత్థం ద్వాదశవర్షాణి పుపోష మునిపుఙ్గవాన్, పుత్ర
వన్మునిరాడ్గర్వగంధేన పరివర్జితః. ౩౭. గాయత్ర్యాః పరమం స్థానం చకార మునిస
త్తమః, యత్ర సర్వైర్మునివరైః పూజ్యతే జగదంబికా. ౩౮. త్రికాలం పరయా
భక్త్యా పురశ్చరణకర్మభిః, అద్యాపి తత్ర దేవీ సా ప్రాతర్బాలా తు దృశ్యతే. ౩౯.
మధ్యాహ్నే యువతీ వృద్ధా సాయంకాలే తు దృశ్యతే, తత్రైకదా సమాయా
తో నారదో మునిసత్తమః. ౪౦. రణయన్మహతీం గాయన్గాయత్ర్యాః పరమాన్గుణాన్,
నిషసాద సభామధ్యే మునీనాం భావితాత్మనామ్. ౪౧. గౌతమాదిభిరత్యుచ్చైః

త్రాత్. ౨౪—౩౦. దారా మునీనామితి శేషః. ౩౧, ౩౨. శతయోజనపర్యన్తమేక ఏవాతి
విస్తీర్ణో మునేరాశ్రమో జాత ఇత్యర్థః. అన్యేఽపిప్రాణినో బ్రాహ్మణాతిరిక్తా నరా గోమహిష్యాద
యశ్చ. ౩౩—౩౫. తమేవ శ్లోకమాహ—అహో అయం న ఇతి. అహో అయమిత్యత్ర
ఓదితి ప్రగృహ్యత్వే ప్రకృతిభావః. అయం గౌతమో నోఽస్మాకమస్మిన్కాలే కల్పపాదపః కల్ప
వృక్షోఽస్తీత్యర్థః. అకాండే అతిదుర్ఘరకాలే ౩౬, ౩౭. గాయత్ర్యాః పరమం స్థానం సర్వమునీనాం
దేవీదర్శనార్థం చకారేత్యర్థః. ౩౮. తత్ర గాయత్రీస్థానే అద్యాపి వర్తమానం చమత్కారమాహ-

యశసో గౌతమస్య చ. ౪౨. బ్రహ్మర్షే
ప్రాజితశ్చాంతమానసః, కథాశ్చకార వివిధా యశసో గౌతమస్య చ. ౪౨. బ్రహ్మర్షే
దేవసదసి దేవరాట్తవ యద్యశః, జగౌ బహువిధం స్వచ్ఛం మునిపోషణజం పరమ్.
౪౩. శ్రుత్వా శచీపతేర్వాణీం త్వాం ద్రష్టుమహమాగతః, ధన్యోఽసి త్వం ముని
శ్రేష్ఠ జగదంబాప్రసాదతః. ౪౪. ఇత్యుక్త్వా మునివర్యం తం గాయత్రీసదనం
యయౌ, దదర్శ జగదంబాం తాం ప్రేమోత్ఫుల్లవిలోచనః. తుష్టావ విధివద్దేవీం.
జగామ త్రిదివం పునః, అథ తత్ర స్థితా యే తే బ్రాహ్మణా మునిపోషితాః. ౪౬.
ఉత్కర్షం తు మునేశ్శ్రుత్వాఽసూయయా ఖేదమాగతాః, యథాస్య నయశో
భూయాత్కర్తవ్యం సర్వథైవ హి. ౪౭. కాలే సమాగతే పశ్చాదితి సర్వైస్తు నిశ్చి
తం, తతః కాలేన కియతాప్యభూద్వృష్టిర్ధరాతలే. ౪౮. సుభిక్షమభవత్సర్వదే
శేషు నృపసత్తమ, శ్రుత్వా వార్తాం సుభిక్షస్య మిలితాస్సర్వబాడబాః ౪౯.గౌతమం
శప్తుముద్యోగం హాహా రాజన్ప్రచక్రిరే, ధన్యాస్తేషాం చ పితరౌ యయో రుత్ప
త్తిరీదృశీ. ౫౦ కాలస్య మహిమా రాజన్వక్తుం కేన హి శక్యతే, గౌర్నిర్మితా
మాయయైకా ముమూర్షుర్జరతీ నృప. ౫౧. జగామ సాచ శాలాయాం హోమకా
లేమునేస్తదా, హుంహుం శబ్దైర్వారితా సా ప్రాణాంస్తత్యాజ తత్క్షణే. ౫౨.
గౌర్హతానేన దుష్టేనేత్యేవం తే చుక్రుశుర్ద్విజాః, హోమం సమాప్య మునినా విస్మ
యం పరమం గతః. ౫౩. సమాధిమీలితాక్షస్సంశ్చింతయామాస కారణమ్, కృతం
సర్వైర్ద్విజైరేతదితి జ్ఞాత్వా తథైవ సః. ౫౪. దధారకోపం పరమం ప్రళయే రుద్ర
కోపవత్, శశాప చ ఋషీన్సర్వాన్కోపసంరక్తలోచనః. ౫౫. వేదమాతరి గాయ
త్ర్యాం తద్ధ్యానే తన్మనోర్జపే, భవతానున్ముఖా యూయం సర్వథా బ్రాహ్మణాధమాః
౫౬. వేదే వేదోక్తయజ్ఞేషు తద్వార్తాసు తథైవ చ, భవతా నున్ముఖాయూయం
సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః ౫౭. శివే శివస్య మంత్రే చ శివశాస్త్రే తథైవ చ, భవ
తానున్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః. ౫౮. మూలప్రకృత్యాం శ్రీదే
వ్యాం తద్ధ్యానే తత్కథాసు చ, భవతానున్ముఖాయూయం సర్వదా బ్రాహ్మణా

అద్యాపీతి. ౩౯—౪౨. నారదో గౌతమం ప్రతి దేవేన్ద్రసభాయాం జాతం వృత్తాన్తం కథ
యతి—బ్రహ్మర్షే ఇతి. ౪౩—౪౭. కాలే సమాగతే ఇతి. సుభిక్షే కాలే సమాగతే యథాస్య
గౌతమస్యాపకీర్తిః స్యాత్తథా కృత్వా గన్తవ్యమితి సర్వైర్నిశ్చితమిత్యర్థః. ౪౮, ౪౯. ఏతాదృశ
ముపకారిణం గౌతమం ప్రతి మునిభిః ప్రత్యుపకార ఏతాదృశః కృత ఇతి స్వముఖేన వ్యాసోక్తి
ర్జనమేజయం ప్రతి హాహా రాజన్ ప్రచక్రిరే ఇతి. తమేవ ఖేదం విశదయతి—ధన్యా తేషాం చ
పితరావితి. యయోః పిత్రోరీదృశీ కృతఘ్నా ఉత్పత్తిః సన్తతిరస్తీత్యర్థః. ౫౦. తదనన్తరం బ్రాహ్మణైః
కిం కృతం తదాహ—గౌర్నిర్మితేతి. ౫౧. హుం హుం శబ్దైర్గౌతమేన వారితేత్యర్థః. ౫౨—౫౫.

ధమాః. ౫౯. దేవీమంత్రే తథా దేవ్యాస్థానేఽనుష్ఠానకర్మణి, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః. ౬౦. దేవ్యుత్సవదిదృక్షాయాం దేవీనామానుకీర్తనే, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః ౬౧. దేవ్యాః సాన్నిధ్యే దేవీభక్తార్చనే తథా, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః.౬౨. శివోత్సవదిదృక్షాయాం శివభక్తస్యపూజనే, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః.౬౩ రుద్రాక్షే బిల్వపత్రే చ తథా శుద్ధే చ భస్మని, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః ౬౪ శ్రౌతస్మార్తసదాచారే జ్ఞానమార్గే తథైవ చ, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః ౬౫ అద్వైతజ్ఞాననిష్ఠాయాం శాంతిదాంత్యాదిసాధనే, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః ౬౬. నిత్యకర్మాద్యనుష్ఠానేఽగ్నిహోత్రాదిసాధనే, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః ౬౭ స్వాధ్యాయాధ్యయనే చైవ తథా ప్రవచనేఽపి చ, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః ౬౮. గోదానాదిషు దానేషు పితృశ్రాద్ధేషు చైవహి, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః. ౬౯. కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణే చైవ ప్రాయశ్చిత్తే తథైవ చ, భవతానుస్ముఖా యూయం సర్వదా బ్రాహ్మణాధమాః ౭౦ శ్రీదేవీ భిన్నదేవేషు శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితాః, శంఖచక్రాద్యంకితాశ్చ భవత బ్రాహ్మణాధమాః ౭౧. కాపాలికమతాసక్తా బౌద్ధశాస్త్రరతాస్సదా, పాఖణ్డాచారనిరతా భవత బ్రాహ్మణాధమాః. ౭౨. పితృమాతృసుతభ్రాతృకన్యావిక్రయిణస్తథా, భార్యావిక్రయిణస్సర్వే భవత బ్రాహ్మణాధమాః. ౭౩.వేదవిక్రయిణస్సర్వే తీర్థవిక్రయిణస్తథా,ధర్మవిక్రయిణస్సర్వే భవత బ్రాహ్మణాధమాః. ౭౪. పాఞ్చరాత్రే కామశాస్త్రే తథా కాపాలికే మతే, బౌద్ధే శ్రద్ధాయుతా యూయం భవత బ్రాహ్మణాధమాః. ౭౫ మాతృకన్యాగామినశ్చ భగినీగామినస్తథా, పరస్త్రీలంపటాస్సర్వే భవత బ్రాహ్మణాధమాః. ౭౬. యుష్మాకం వంశజాతాశ్చ స్త్రియశ్చ పురుషాస్తథా, మద్దత్తశాపదగ్ధాస్తే భవిష్యంతి భవత్సమాః ౭౭.కిం మయా బహునోక్తేన మూలప్రకృతిరీశ్వరీ,గాయత్రీ పరమా భూయాద్యుష్మాసుఖలు కోపితా.౭౮. అంధకూపాదికుణ్డేషు యుష్మాకం స్యాత్సదాస్థితిః. వ్యాసఉవాచ— వాగ్దణ్డమీదృశం కృత్వా ప్యుపస్పృశ్య జలం తతః. ౭౯. జగామ దర్శనార్థం చ గాయత్ర్యాః పరమోత్సుకః, ప్రణనామ మహాదేవీం సాపి దేవీ పరాత్పరా.౮౦. బ్రాహ్మణానాం కృతిం దృష్ట్వా స్మయం చిత్తే చకారహ, అద్యాపి తస్యా వదనం స్మయ

అనుస్ముఖా భవతేతి శశాప ఇత్యర్థః. అనుస్ముఖాస్త్యాగినః. ౫౬—౬౭. ప్రవచనే స్వాధ్యాయపఠనే. ౬౮—౭౬. భవత్సమాః భవద్విధాః. ౭౭, ౭౮. వాగ్దణ్డం శాపమ్. ౭౯, ౮౦. కృతిం

గను స్వాచ దృశ్యతే. ౮౧. ఉవాచ మునివర్యం తం స్మయమానముఖాంబుజా, భుజంగా
దూర్పితం మధ్యం విషాస్యైవోపజాయతే. ౮౨. శాంతిం కురు మహాభాగ కర్మణో గతి
రీదృశీ, ఇతి దేవీం ప్రణమ్యాథ తతోఽగాత్స్వాశ్రమం ప్రతి. ౮౩. తతో విప్రై
శ్వా, నగ్నోవ్విస్మృతా వేదరాశయః, గాయత్రీ విస్మృతా సర్వైస్తదద్భుతమివాభ
వత్. ౮౪. తే సర్వే మిలిత్వా తు పశ్చాత్తాపయుతాస్తథా, ప్రణేముస్తం మునివర్యం
దండవత్పతితా భువి ౮౫ నోచుః కించన వాక్యం తు లజ్జయాధోముఖాస్థితాః,
ప్రసీదేతి ప్రసీదేతి ప్రసీదేతి పునః పునః ౮౬. ప్రార్థయామాసురభితః పరివార్య మునీ
శ్వరం, కరుణాపూర్ణహృదయో మునిస్తాన్సమువాచ. ౮౭. కృష్ణావతారపర్యంతం
కుంభీపాకే భవేత్స్థితిః, న మే వాక్యం మృషా భూయాదితి జానీథ సర్వథా. ౮౮.
తతః పరం కలియుగే భువి జన్మ భవేద్ధి వామ్, మదుక్తం సర్వమేతత్తు భవేదేవ నచా
న్యథా. ౮౯. మచ్ఛాపస్య విమోక్షార్థం యుష్మాకం స్యాద్యదీషణా, తర్హి సేవ్యం
సదా సర్వైర్మాయాపదపంకజమ్. ౯౦. వ్యాస ఉవాచ— ఇతి సర్వాన్విసృజ్యాథ
గౌతమో మునిసత్తమః, ప్రారబ్ధమితి మత్వా తు చిత్తే శాంతిం జగామ హ. ౯౧. ఏత
స్మాత్కారణాద్రాజన్గతే కృష్ణే తు ధామని, కలౌ యుగే ప్రవృత్తే తు కుంభీపాకాత్తు
నిర్గతాః ౯౨ భువి జాతా బ్రాహ్మణాశ్చ శాపదగ్ధాః పురా తు యే, సంధ్యాత్రయ
విహీనాశ్చ గాయత్రీభక్తివర్జితాః ౯౩. వేదభక్తివిహీనాశ్చ పాఖండమతగామినః
అగ్నిహోత్రాదిసత్కర్మస్వధాస్వాహావివర్జితాః. ౯౪. మూలప్రకృతిమవ్యక్తాం నైవ
జానంతి కర్హిచిత్, తప్తముద్రాంకితాః కేచిత్కామాచారరతాః పరే. ౯౫. కాపా
లికాః కౌలికాశ్చ బౌద్ధా జైనాస్తథాపరే, పండితా అపి తే సర్వే దురాచారప్ర
వర్తకాః ౯౬. లంపటాః పరదారేషు దురాచారపరాయణాః, కుంభీపాకం పునస్సర్వే
యాస్యంతి నిజకర్మభిః. ౯౭. తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్సంసేవ్యా పరమేశ్వరీ, నవిష్ణూ
పాసనా నిత్యా న శివోపాసనా తథా. ౯౮. నిత్యా చోపాసనా శక్తేర్యాం వినా తు
పతత్యధః, సర్వముక్తం సమాసేన యత్పృష్టం తత్త్వయా నఘ. ౯౯. అతః పరం
మణిద్వీపవర్ణనం శృణు సుందరమ్, యత్పరం స్థానమాద్యాయా భువనేశ్వా
భవారణేః. ౧౦౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే నవమోఽధ్యాయః.

కృతేష్వితారూపామ్. ౮౧. గాయత్రీ స్వముఖేన మునిం సాంత్వయతి—ఉవాచేతి. ౮౨—౮౯.
శాపమోక్షణమాహ—మచ్ఛాపస్యేతి. ౯౦, ౯౧. కిమర్థమన్యదేవతోపాస్తిం జనాః కుర్వన్తీత్య
స్యోత్తరమేతత్పర్యన్తముక్తం నిగమయతి—ఏతస్మాదితి. ౯౨—౯౭. న విష్ణూపాసనేతి. ఇదం
పూర్వాధ్యాయే స్పష్టీకృతమ్. ౯౮. శక్తేర్గాయత్ర్యాః. ౯౯. అథ మణిద్వీపవర్ణనవిషయకస్య
ద్వితీయప్రశ్నస్యోత్తరం వక్తుం ప్రతిజానీతే. అతః పరమితి. భవారణేర్భువనేశ్వర్యాః. ౧౦౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కంధే నవమోఽధ్యాయః.

మణిద్వీపవర్ణనమ్.

వ్యాస ఉవాచ— బ్రహ్మలోకాదూర్ధ్వభాగే సర్వలోకోఽస్తి యః శ్రుతః, మణిద్వీపస్స ఏవాస్తి యత్ర దేవీ విరాజతే. ౧ సర్వస్మాదధికో యస్మాత్సర్వలోకస్తతః స్మృతః, పురా పరాంబయైవాయం కల్పితో మనసేచ్ఛయా ౨ సర్వాదౌ నిజవా

అర్ధాధికశతశ్లోకైర్మణిద్వీపస్య వర్ణనమ్, యథావత్క్రియతే ఽత్ర ద్వాదశే ఽధ్యాయ ఈర్యతే. పూర్వాధ్యాయే ప్రతిజ్ఞాతం మణిద్వీపస్య వర్ణనం ప్రస్తౌతి—వ్యాస ఉవాచేతి. నను మణిద్వీపం శ్రుతౌ క్వ ప్రసిద్ధమ్! తత్రాహ—బ్రహ్మలోకాదితి. సుబాలోపనిషది—బ్రహ్మలోకాదూర్ధ్వభాగే యః సర్వలోకః శ్రుతౌ శ్రుతః ప్రసిద్ధోఽస్తి స ఏవ నామాన్తరేణ—మణిద్వీపపదేనోచ్యతే. యత్ర సాక్షాద్దేవీ మూలకారణభూతా విరాజత ఇత్యర్థః. తథా సుబాలోపనిషది ''అథ హైనం రైక్వః సంప్రచ్ఛ భగవన్ కస్మిన్ సర్వే ప్రతిష్ఠితా భవన్తీతి తస్మై స హోవాచ—రసాతలలోకే ష్వితి హోవాచ కస్మిన్రసాతలలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి భూర్లోకేష్వితి హోవాచ''ఇత్యారభ్య సత్యలోకాన్తముక్త్వా కస్మిన్సత్యలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి ప్రజాపతిలోకేష్వితి హోవాచ కస్మిన్ప్రజాపతిలోకా ఓతాః ప్రోతాశ్చేతి బ్రహ్మలోకేష్వితి హోవాచ కస్మింశ్చ బ్రహ్మలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి సర్వలోకేష్వితి హోవాచ సర్వలోకా ఆత్మని బ్రహ్మణి మణయ ఇవఓతాశ్చ ప్రోతా''శ్చేతి. అత్ర తస్య లోకస్యైకత్వేఽపి తదన్తర్గతప్రకారాణాంబహుత్వాత్ సర్వలోకేష్వితి బహువచనముక్తమ్. ౧. నను తస్య సర్వలోక ఇతి కిమితి సంజ్ఞా? తత్రాహ—సర్వస్మాదధికో యస్మాదితి. నన్వయం లోకః కేన నిర్మిత ఇతి చేత్తత్రాహ—పురా పరాంబయైవాయమితి. శ్రీభగవత్యైవ నిజవాసార్థం స్వేచ్ఛయా సర్గాదౌ నిర్మితోఽయం లోక ఇత్యర్థః. ౨. అయం చ మణిద్వీపరూపో లోకో దేవీప్రార్థనయా శివేన నిర్మితః. తదుక్తం శివరహస్యే ద్వితీయేఽంశేఽష్టమాధ్యాయే. శ్రీదేవ్యువాచ—''దేవ దేవ మహాదేవ లీలాలాలితవిగ్రహ, విచిత్రం శక్తేర్భగవన్మత్స్థానమనుత్తమమ్. సున్దరాత్సున్దరం శమ్భో ఆనన్దామృతసాగరమ్, న క్షుత్పిపాసే నో గ్లానిర్న తృష్ణా న జరాన్తకమ్. తత్ర స్థితానాం సర్వేషాం కైలాసాదపి సున్దరమ్. సృజ విశ్వేశ దయయా మమైవాపరకౌతుకమ్, న సృష్టం న విధాత్రాపి విష్ణునా వా తదుత్తరమ్. స్రష్టుం శక్యం త్వయా దేవ మనసైవ మహేశ్వర త్వం సర్వమంగళాకారస్తస్మాత్స్థానవరం మమ, లోకోత్తరం మహాదేవ విహారం చావయోః సదా. సృజైవం మనసా దేవ మత్ప్రియార్థం మహేశ్వర. ఇతి దేవ్యా మహాదేవః ప్రార్థితస్య తదా ముదా, జాతహర్షః సశీర్ష్ణా తామోమిత్యాన్దోలయన్ముదా. పరమానన్దసన్దోహసాగరాన్తర్నిమగ్నధీః, క్షణం దధ్యౌ మహాదేవో లీలాసృష్టిప్రవర్తకః. తత్క్షణాద్భాస్వరం తేజస్సముత్తస్థౌ సుధామ్బుధేః. కోటిభాస్కరసంకాశం పార్వణేన్దుశతాధికమ్, విద్యుత్కోటిప్రతీకాశం చన్ద్రచాపాయుతోత్తరమ్, వలక్షం భాసితాకాశం జ్యోతిర్మయమనుత్తమమ్. తత్ప్రభాభాసితాలోకా భువనాని చతుర్దశే''తి. పశ్చాత్త్రయోదశాధ్యాయపర్యన్తం సవిస్తరం తదేవ ద్వీపముపవర్ణితమ్. చతుర్దశాధ్యాయే పునరుక్తమ్. ''ద్యావాభూమ్యోరన్తరాళే లోకజాలే తథా భువి, విష్ణుబ్రహ్మేశభవనే దిక్పాలానాం పురే తథా. నాగానామపి లోకేషు దైత్యేన్ద్రాణాం పురీష్వపి. కైలాసే వా మహాదేవి చిన్తామణిగృహాధికః. ఈదృక్సమ్పత్తిసమ్భారో న కుత్ర భువనేశ్వరీ''తి సర్వోత్తమసమ్పత్తిమత్త్వం చోపపాద్యాగ్రే తత్పరిమాణం చోక్తమ్. ''పంచాశల్లక్షమానోఽయం ద్వీపరత్నమిదం శివే''ఇతి. బ్రహ్మాణ్డ

సాన్థం ప్రకృత్యా మూలభూతయా, కైలాసాదధికో లోకో వైకుణ్ఠాదపి చోత్త మః ౩. గోలోకాదపి సర్వస్మాత్సర్వలోకోఽధికస్స్మృతః, నైతత్సమం త్రిలోక్యాం తుసుందరం విద్యతే క్వచిత్. ౪. ఛత్రీభూతం త్రిజగతో భవసంతాపనాశకమ్, ఛాయాభూతం తదేవాస్తి బ్రహ్మాణ్డానాం తు సత్తమ. ౫. బహుయోజనవిస్తీర్ణో గంభీరస్తావదేవహి, మణిద్వీపస్య పరితో వర్తతే తు సుధోదధిః. ౬. మరుత్సంఘట్ట నోత్కీర్ణతరఙ్గశతసంకులః, రత్నాచ్ఛవాలుకాయుక్తో ఝషశఙ్ఖసమాకులః. ౭. వీచి సంఘర్షసంజాతలహరీకణశీతలః, నానాధ్వజసమాయుక్తనానాపోతగతాగతైః. ౮. విరాజమానః పరితస్తీరరత్నద్రుమో మహాన్, తదుత్తరమయోధాతునిర్మితో గగ నేతతః. ౯. సప్తయోజనవిస్తీర్ణః ప్రాకారో వర్తతే మహాన్, నానాశస్త్రప్రహరణా

పురాణే లలితోపాఖ్యానే తు దేవాజ్ఞయా సుమేరుమధ్యశృంగే విశ్వకర్మణా నిర్మితోఽయం లోకః. తదుక్తం లలితోపాఖ్యానే సప్తత్రింశేఽధ్యాయే "భో విశ్వకర్మన్ఛిల్పజ్ఞ భో భో మయ మహోదయ, యువాభ్యాం లలితాదేవ్యా నిత్యజ్ఞానమహోదధేః. షోడశక్షేత్రమధ్యే తు తత్క్షేత్ర సముసంఖ్యయా, కర్తవ్యాః శ్రీనగర్యో హి నానారత్నైరలంకృతాః, యత్ర షోడశధా భిన్నా లలితా పరమేశ్వరీ. విశ్వత్రాణాయ సతతం నివాసం రచయిష్యతీ"తి తత్పరిమాణం చ దుర్వాసో మునికృతస్తవరత్నే ఉక్తమ్, తత్ర చతుశ్శతయోజనపరిణాహం దేవశిల్పినా రచితమ్ నానాసాల మనోజ్ఞం నమామ్యహం నగరమాదివిద్యాయా ఇతి ఇత్థం పురాణత్రయవిరోధే కల్పభేదేన కేచిద్వ్య వస్థామాహుః. వయం తు బ్రూమః లలితోపాఖ్యానోక్తం శివరహస్యోక్తం చ మణిద్వీపం శ్రీ త్రిపురసున్దర్యధిష్ఠితం భిన్నమేవ దేవీభాగవతోక్తం మణిద్వీపస్తు శ్రీభువనేశ్వర్యధిష్ఠితం సర్వలోక పదవాచ్యం బ్రహ్మలోకాధికం బ్రహ్మాండాద్బహిరేవ విద్యమానం భిన్నమేవేతి. అత ఏవ దేవీభాగ వతే ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినాం బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవానాం నియన్తారో బ్రహ్మాదయః సమష్టిభూతా అత్ర వసన్తీతి వక్ష్యమాణం సంగచ్ఛతే తదుక్తమాగమే "బ్రహ్మలోకాధికో లోకః సర్వలోకాభిధః పరః, తత్ర శ్రీభువనేశానీ పరాశక్తిర్విరాజతే" ఇతి. ౩, ౪. ఛత్రీభూతమితి. సర్వబ్రహ్మాండోపర్యేతస్య విద్యమానత్వాచ్ఛత్రసామ్యమ్. ౫. మణిద్వీపసమ్బన్ధిసుధాసముద్రం వర్ణయతి—బహుయోజనవిస్తీర్ణ ఇతి. చిన్తామణిగృహస్య సర్వప్రాకారమధ్యస్థస్య పరిమాణమగ్రే వక్ష్యతి—తత్ప్రాకారాణాం చ పూర్వస్మాత్పూర్వస్మాదుత్తరస్య పరిమాణం ద్విగుణం వక్ష్యతి తస్మాన్నైవ సర్వవేష్టనభూతసుధాసిన్ధో రపి మానమున్నేయమ్. మణిద్వీపస్య పరిత ఆసమన్తాత్. ౬. సంఘట్టనం సమ్మర్దస్తేనోత్కీర్ణా ఉచ్ఛ లన్తో యే తరంగాస్తేషాం శతైః సంకులః రత్నవాలుకాయుక్తః. ౭. మహాన్తస్తరంగా వీచయస్తేషాం సంఘర్షణసంజాతా లహర్యోఽల్పతరంగాస్తేషాం కణైః శీతలః గతాగతైరితస్తతో గమనాగమనైః. ౮. తీరే రత్నసమానకాన్తయో ద్రుమా యస్య. ఇత్థం సుధాసముద్రముపవర్ణ్యాయోధాతునిర్మితం ప్రథమం ప్రాకారం వర్ణయతి—తదుత్తరమయోధాతునిర్మిత ఇతి. గగనే గతోఽత్యుచ్చైరిత్యర్థః. నక్వత్ర మాన ఇతి. ౯. ఉచ్చైస్త్వం వర్ణయతి—సప్తయోజనవిస్తీర్ణ ఇతి. విస్తీర్ణ ఉన్నత ఇత్యర్థః. తత్రత్యగణానాహ—నానా విస్తారో వివక్షితో విస్తారస్య బహుప్రమాణస్య వక్ష్యమాణత్వాత్.

నానా యుద్ధవిశారదాః. ౧౦. రక్షకా నివసంత్యత్ర మోదమానాస్సమంతతః, చతు
ర్ద్వారసమాయుక్తో ద్వారపాలశతాన్వితః ౧౧. నానాగణైః పరివృతో దేవభక్తి
యుతైర్నృప, దర్శనార్థం సమాయాంతి యే దేవా జగదీశితుః ౧౨. తేషాం గణా
వసంత్యత్ర వాహనాని చ తత్ర హి, విమానశతసంఘుష్టఘంటాస్వనసమాకులః ౧౩.
హయహేషాఖురాఘాతబధిరీకృతదిఙ్ముఖః, గణైః కిలకిలారావైర్వేత్రహస్తైశ్చ తా
డితాః. ౧౪. సేవకా దేవసఙ్ఘానాం భ్రాజంతే తత్ర భూమిప, తస్మిన్కోలాహ
లే రాజన్న శబ్దః కేనచిత్క్వచిత్. ౧౫. కస్య చిన్నైవ శ్రూయేఽత్యంతం నానాధ్వనిస
మాకులే, పదేపదే మిష్టవారి పరిపూర్ణసరాంసి చ. ౧౬. వాటికా వివిధా రాజ
న్రత్నద్రుమవిరాజితాః, తదుత్తరం మహాసారధాతునిర్మితమణ్డలః. ౧౭. సాలోఽప
రో మహానస్తి గగనస్పర్శియచ్ఛిరః, తేజసా స్యాచ్ఛతగుణః పూర్వసాలాదయంప
రః. ౧౮. గోపురద్వారసహితో బహువృక్షసమన్వితః, యా వృక్షజాతయస్సంతి
సర్వాస్తాస్తత్ర సంతి చ. ౧౯. నిరంతరం పుష్పయుతాస్సదా ఫలసమన్వితాః,
నవపల్లవసంయుక్తాః పరసౌరభసంకులాః ౨౦. పనసా వకులా లోధ్రాః కర్ణికా
రాశ్చ శింశుపాః, దేవదారుకాంచనారా ఆమ్రాశ్చైవ సుమేరవః. ౨౧ లికుచా
హింగులాశ్చైలాలవంగాః కట్ఫలాస్తథా, పాటలా ముచుకుందాశ్చ ఫలిన్యో
జఘనే ఫలాః. ౨౨. తాలాస్తమాలాస్సాలాశ్చ కంకోలా నాగభద్రకాః, పున్నా
గాః పీలవస్సాల్వకా వై కర్పూరశాఖినః. ౨౩. అశ్వకర్ణా హస్తికర్ణాస్తాలపర్ణాశ్చ దాడి
మాః, గణికాబంధుజీవాశ్చ జంబీరాశ్చ కురణ్డకాః. ౨౪. చాంపేయా బంధుజీ
వాశ్చ తథా వై కనకద్రుమాః, కాలాగురుద్రుమాశ్చైవ తథా చందనపాదపాః. ౨౫.

శస్త్రప్రహరణా ఇతి. ౧౦, ౧౧. ఏతత్ప్రాకారస్య లోహమయస్యాన్తః ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినో యే
బ్రహ్మాదయో దేవాః శ్రీజగదీశితుర్భువనేశ్వర్యా దర్శనార్థమాగతాస్తేషాం గణా వాహనాని చ
తత్ర నివసన్తీత్యాహ—దర్శనార్థం సమాయాన్తీతి. ౧౨. తత్రైవాన్యబ్రహ్మాండస్థదేవానాం విమా
నాన్యప్యవతరన్తీత్యాహ—విమానశతేతి. ప్రాకారవిశేషణమ్. ౧౩. హయహేషేతి. దర్శనార్థమా
గతానాం దేవానాం యే హయా వాహనభూతాస్తేషాం హేషాభిః శబ్దైః ఖురాఘాతశబ్దైశ్చ బధి
రీకృతం దిఙ్ముఖం యస్మిన్ దేవ్యా గణైర్ద్వారస్థైః కిలకిలారావైః కిలకిలశబ్దం కుర్వద్భిః వేత్రహస్తై
రతిసమ్మర్దే సతి తాడితా అన్యదేవానాం సేవకా యత్ర యస్మిన్ప్రాకారే భ్రాజన్తే ఇత్యన్వయః.
౧౪. దేవగణకోలాహలం వర్ణయతి—తస్మిన్కోలాహలే ఇతి. ౧౫. అయం సమారమ్భోఽద్యాపి
రాజద్వారేషూపలభ్యతే. ౧౬. ఇత్థం లోహప్రాకారముపవర్ణ్య తదుత్తరం కాంస్యప్రాకారం వర్ణ
యతి—తదుత్తరం మహాసారేతి. మహాసారః కాంస్యం తేన నిర్మితో ద్వితీయః ప్రాకార ఇత్యర్థః.
౧౭. తేజసాస్యాచ్ఛతగుణ ఇతి. శాణే నిశితస్య నిస్త్రింశస్య యత్తేజస్తత్తేజో లోహప్రాకారస్య
తతోఽపి శతగుణం తేజః కాంస్యప్రాకారస్యేత్యర్థః. అస్య ప్రాకారస్యోచ్ఛ్రతాపి పూర్వోక్తైవ
గ్రాహ్యా. విశేషానుక్తేః. సాలః ప్రాకారః. ౧౮—౨౦. వృక్షనామాన్యాహ—పనసా ఇతి. ౨౧—

ఖర్జూరయూథికాస్తాలపర్ణ్యశ్చైవ తథేక్షవః, క్షీరవృక్షాశ్చ ఖదిరాశ్చించాభల్లాత
కాస్తథా. ౨౬. రుచకాః కుటజావృక్షా బిల్వవృక్షాస్తథైవ చ, తులసీనాం వనా
న్యేవం మల్లికానాం తథైవ చ. ౨౭. ఇత్యాది తరుజాతీనాం వనాన్యుపనాని చ,
నానావాపీశతైర్యుక్తాన్యేవం సంతి ధరాధిప. ౨౮. కోకిలారావసంయుక్తా గుంజ
ద్భ్రమరభూషితాః, నిర్యాసస్రావిణస్సర్వే స్నిగ్ధచ్ఛాయాస్తరూత్తమాః. ౨౯.
నానాఋతుభవా వృక్షా నానాపక్షిసమాకులాః, నానారసస్రావిణీభిర్నదీభిరతి
శోభితాః. ౩౦. పారావతశుకవ్రాతసారికాపక్షమారుతైః, హంసపక్షసముద్భూత
వాతవ్రాతైశ్చలద్ద్రుమమ్. ౩౧. సుగంధగ్రాహి పవనపూరితం తద్వనోత్తమమ్,
సహితం హారిణీయూథైర్ధావమానైరితస్తతః. ౩౨. నృత్యద్బర్హికదంబస్య కేకారా
వైస్సుఖప్రదైః, నాదితం తద్వనం దివ్యం మధుస్రావి సమంతతః. ౩౩. కాంస్యసా
లాదుత్తరేతు తామ్రసాలః ప్రకీర్తితః, చతురస్రసమాకార ఉన్నత్యా సప్తయో
జనః. ౩౪. ద్వయోస్తు సాలయోర్మధ్యే సంప్రోక్తా కల్పవాటికా, యేషాం తరూ
ణాంపుష్పాణి కాంచనాభాని భూమిప. ౩౫. పత్రాణి కాంచనాభాని రత్నబీజఫలాని
చ,దశయోజనగంధోహి ప్రసర్పతి సమంతతః ౩౬. తద్వనం రక్షితం రాజ
న్వసంతేనర్తునానిశమ్, పుష్పసింహాసనాసీనః పుష్పచ్ఛత్రవిరాజితః. ౩౭ పుష్పభూ
షాభూషితశ్చ పుష్పాసవవిఘూర్ణితః, మధుశ్రీర్మాధవశ్రీశ్చ ద్వే భార్యే తస్య
సంమతే. ౩౮. క్రీడతస్స్మేరవదనే సుమస్తబకకందకైః, అతీవ రమ్యం విపినం
మధుస్రావి సమంతతః. ౩౯. దశయోజనపర్యంతం కుసుమామోదవాయునా, పూరి
తం దివ్యగంధర్వైస్సాంగనైర్గానలోలుపైః. ౪౦. శోభితం తద్వనం దివ్యం మత్త
కోకిలనాదితమ్,వసంతలక్ష్మీసంయుక్తం కామికామప్రవర్ధనమ్౪౧.తామ్రసాలాదుత్త

---

౩౦. వాతవ్రాతైశ్చలన్తో ద్రుమా యస్మిన్వనోత్తమే తత్తాదృశమ్. ఇయమతిశయోక్తిర్బహుపక్షి
సద్భావదర్శికా. ౩౧, ౩౨. నృత్యన్తో యే బర్హిణో మయూరాస్తేషాం కదమ్బస్య సమూహస్య
సమ్బన్ధినో యే కేకారవాస్తైర్నాదితమ్. మధుస్రావి వృక్షమధుస్రావి. ౩౩. ఏతత్ప్రాకారనివాసినో
నానావిధాః సిద్ధాంగనాశ్చ జ్ఞేయాః. అగ్రిమప్రాకారే గన్ధర్వాదీనాం వాసస్యోక్తత్వాత్. అత
ఏవ క్వచిత్పుస్తకే "తత్ర సిద్ధాంగనా సిద్ధా గాయన్తి సతతం గుణాన్, భగవత్యా మహారాజ
జపన్తి చ రమన్తి చే"తి శ్లోకోఽపి దృశ్యతే. అథ తృతీయం తామ్రప్రాకారమాహ—కాంస్యసాలా
దుత్తరే త్వితి. చతురస్రోఽయం సాలః. ౩౪. ద్వయోస్తు సాలయోర్మధ్యే ఇతి. ఏకస్తామ్రసాలో
ద్వితీయః సీససాలస్తయోర్మధ్యే ఇత్యర్థః. కల్పవాటికా కల్పవృక్షవాటికా. ౩౫, ౩౬. తత్సాలాధి
పతిమాహ—తద్వనం రక్షితం రాజన్నితి. వసన్తర్తుధ్యానమాహ—పుష్పసింహాసనాసీన ఇతి. ౩౭.
మధుశ్రీశ్చైత్రలక్ష్మీర్మాధవశ్రీర్వైశాఖలక్ష్మీః. ఏవముత్తరత్ర ప్రతిమాసలక్ష్మ్యోఽవహ్యాః. ౩౮. సుమస్త
బకాః ప్రసూనగుచ్ఛా ఏవ కన్దుకాస్తైః. ౩౯—౪౧. అథ చతుర్థం సీససాలమాహ—తామ్రసాలా

రత్రసీససాలః ప్రకీర్తితః, సముచ్ఛ్రాయస్సమావృతోఽన్యస్య సప్తయోజనసంఖ్యయా ౪౨.
సంతానవాటికామధ్యే సాలయోస్తు ద్వయోర్నృప, దశయోజనగంధస్తు ప్రసూ
నానాం సమంతతః ౪౩. హిరణ్యాభాని కుసుమాన్యుత్ఫుల్లాని నిరంతరమ్, అమృ
తద్రవసంయుక్తఫలాని మధురాణి చ. ౪౪ గ్రీష్మర్తుర్నాయకస్తస్యా వాటికాయా
నృపోత్తమ, శుక్రశ్రీశ్చ శుచిశ్రీశ్చ ద్వే భార్యే తస్య సంమతే. ౪౫ సంతాపత్ర
స్తలోకాస్తు వృక్షమూలేషు సంస్థితాః, నానాసిద్ధైః పరివృతో నానాదేవైస్సమన్వితః.
౪౬ విలాసినీనాం బృందైస్తు చందనద్రవపంకిలైః, పుష్పమాలాభూషితైస్తు తాల
వృంతకరాంబుజైః. ౪౭. ప్రాకారశ్శోభితో రాజన్ శీతలాంబునిషేవిభిః, సీససాలా
దుత్తరత్రాప్యారకూటమయశ్శుభః ౪౮ ప్రాకారో వర్తతే రాజన్ముని యోజనదై
ర్ఘ్యవాన్, హరిచందనవృక్షాణాం వాటీమధ్యే తయోస్స్మృతా. ౪౯. సాలయోరధి
నాథస్తు వర్షర్తుర్మేఘవాహనః, విద్యుత్పింగళనేత్రశ్చ జీమూతకవచస్స్మృతః. ౫౦.
వజ్రనిర్ఘోషముఖరశ్చేంద్రధన్వా సమంతతః, సహస్రశో వారిధారా ముంచన్నాస్తే
గణావృతః. ౫౧. నభశ్శ్రీశ్చ నభస్యశ్రీస్స్వరస్యా రస్యమాలినీ, అంబా దులా నిరత్ని
శ్చాభ్రయంతీ మేఘయంతికా. ౫౨. వర్షయంతీ చిపుణికా వారిధారా చ సంమతా,
వర్షర్తోర్ద్వాదశ ప్రోక్తాశ్శక్తయో మదవిహ్వలాః. ౫౩. నవపల్లవవృక్షాశ్చ నవీనలతికా
న్వితాః, హరితాని తృణాన్యేవ వేష్టితా యైర్ధరాఖిలా. నదీనదప్రవాహాశ్చ ప్రవహంతి
చ వేగతః, సరాంసి కలుషాంబూని రాగిచిత్తసమానిచ. వసంతి దేవాస్సిద్ధాశ్చ యే దే
వీకర్మకారిణః, వాపీకూపతటాకాశ్చ యైర్దేవ్యర్థం సమర్పితాః. ౫౬. తే గణా నివ
సంత్యత్ర సవిలాసాశ్చ సాంగనాః, ఆరకూటమయాదగ్రే సప్తయోజనదైర్ఘ్యవాన్
౫౭. పంచలోహాత్మకస్సాలో మధ్యే మందారవాటికా, నానాపుష్పలతాకీర్ణా నానా
పల్లవశోభితా. ౫౮. అధిష్ఠాతాత్ర సంప్రోక్తశ్శరదృతురనామయః, ఇషలక్ష్మీరూర్జ
లక్ష్మీర్ద్వే భార్యే తస్య సంమతే. ౫౯. నానాసిద్ధా వసంత్యత్ర సాఙ్గనాస్సపరిచ్ఛదాః,

---

దుత్తరత్రేతి. అత్రాపి పూర్వపూర్వసాలాదుత్తరోత్తరసాలః శతగుణితతేజసా యుక్త ఇతి బోధ్యమ్.
౪౨. సాలయోః సీససాలపిత్తలసాలయోర్మధ్యే సన్తానవృక్షవాటికా వర్తత ఇత్యర్థః. ౪౩—౪౫.
సన్తాపత్రస్తలోకాస్త్విత్యాదినా గ్రీష్మర్తులక్ష్మీవర్ణనమ్. ౪౬, ౪౭. అథ పంచమం పిత్తలప్రాకార
మాహ—సీససాలాదుత్తరత్రేతి. ఆరకూటమయః పిత్తలనిర్మితః. ౪౮. తయోః పిత్తలసాలపంచలోహ
మయసాలయోర్మధ్యే. ౪౯, ౫౦. ఐన్ద్రం ధనుశ్చాపం యస్య. ౫౧. వర్షర్తోర్ద్వాదశాం
గనా ఆహ—నభశ్శ్రీశ్చేతి. ౫౨—౫౪. యథా రాగిణాం విషయిణాం చిత్తాని కలుషితాని.
తథా సరోజలానీత్యర్థః. ౫౫. దేవీప్రీత్యర్థం యే కర్మ యజ్ఞాదికం కుర్వన్తి తథా యై
ర్దేవీప్రీత్యర్థం తటాకవాపీకూపాశ్చ సమర్పితాస్తే జనాస్తత్ర వసన్తీత్యర్థః. ౫౬. అథ
షష్ఠం పంచలోహమయప్రాకారమాహ—ఆరకూటమయాదగ్రే ఇతి. దైర్ఘ్యవానుచ్ఛ్రితావాన్.
౫౭—౫౯. అథ సప్తమం రౌప్యప్రాకారమాహ—పంచలోహమయాదగ్రే ఇతి. ౬౦—౬౩.

ః స్ఫులోహమయాదగ్రే సప్తయోజనదైర్ఘ్యవాన్. ౬౦. దీప్యమానో మహాశృఙ్గైర్వ
ర్తతే రౌప్యసాలకః, పారిజాతాటవీమధ్యే ప్రసూనస్తబకాన్వితా. ౬౧. దశయోజ
నగంధీని కుసుమాని సమంతతః, మోదయంతి గణాన్సర్వాన్యే దేవీకర్మకారిణః. ౬౨.
తత్రాధినాథస్సంప్రోక్తో హేమంతర్తుర్మహోజ్జ్వలః, సగణస్సాయుధస్సర్వాన్రాగిణో
రంజయన్నృప. ౬౩. సహశ్రీశ్చ సహస్యశ్రీర్ద్వే భార్యే తస్య సంమతే, వసన్తి
తత్ర సిద్ధాశ్చ యే దేవీవ్రతకారిణః. ౬౪. రౌప్యసాలమయాదగ్రే సప్తయోజన
దైర్ఘ్యవాన్, సౌవర్ణసాలస్సంప్రోక్తస్తప్తహాటకకల్పితః. ౬౫. మధ్యే కదంబవాటీ
తుపుష్పపల్లవశోభితా, కదంబమదిరాధారాః ప్రవర్తంతే సహస్రశః. ౬౬. యాభి
ర్నిపీతపీతాభిర్నిజానందోఽనుభూయతే, తత్రాధినాథస్సంప్రోక్తశ్శైశిరర్తుర్మహో
దయః. ౬౭. తపశ్శ్రీశ్చ తపస్యశ్రీర్ద్వే భార్యే తస్య సంమతే, మోదమానస్సహై
తాభ్యాం వర్తతే శిశిరాకృతిః. ౬౮. నానావిలాససంయుక్తో నానాగణసమావృతః,
నివసన్తి మహాసిద్ధా యే దేవీదానకారిణః. ౬౯. నానాభోగసముత్పన్నమహానన్దస
మన్వితాః, సాఙ్గనాః పరివారైస్తు సంఘశః పరివారితాః. ౭౦. స్వర్ణసాలమయా
దగ్రే మునియోజనదైర్ఘ్యవాన్, పుష్పరాగమయస్సాలః కుంకుమారుణవిగ్రహః.
౭౧. పుష్పరాగమయీ భూమిర్వనాన్యుపవనాని చ, రత్నవృక్షాలవాలాశ్చ పుష్ప
రాగమయాస్స్మృతాః. ౭౨. ప్రాకారో యస్య రత్నస్య తద్రత్నరచితా ద్రుమాః, వనభూః
పక్షిణశ్చైవ రత్నవర్ణజలాని చ. ౭౩. మణ్డపా మణ్డపస్తంభాస్సరాంసి కమలాని చ,
ప్రాకారే తత్ర యద్యస్స్యాత్తత్సర్వం తత్సమం భవేత్. ౭౪. పరిభాషేయముద్దిష్టా
రత్నసాలాదిషు ప్రభో, తేజసా స్యాల్లక్షగుణః పూర్వసాలాత్పరో నృప. ౭౫.
దిక్పాలా నివసంత్యత్ర ప్రతిబ్రహ్మాణ్డవర్తినామ్, దిక్పాలానాం సమష్ట్యాత్మరూపా

దేవీవ్రతకారిణః దేవీప్రీత్యర్థం కృచ్ఛ్రాదివ్రతకారిణః. ౬౪. అథ అష్టమం సువర్ణసాలమాహ—
రౌప్యసాలమయాదగ్రే ఇతి. ౬౫, ౬౬. నిపీతపీతాభిర్యథేష్టం పీతాభిః. ౬౭, ౬౮. దేవీదాన
కారిణః దేవీప్రీత్యర్థం గోదానభూదానాదిదానకారిణః. ౬౯, ౭౦. అథ నవమం పుష్పరాగమయ
ప్రాకారమాహ—స్వర్ణసాలమయాదగ్రే ఇతి. మునియోజనాని సప్తయోజనాని ౭౧. రత్నాకర
వృక్షాణామాలవాలా అపి పుష్పరాగమయా ఏవ. ౭౨. అథ రత్నాదిసాలేషు సామాన్యపరిభాషా
మాహ—ప్రాకారో యస్య రత్నస్యేతి. యేన రత్నేన యః ప్రాకారో నిర్మితస్తస్మిన్ప్రాకారే యే
ద్రుమాః పక్షిణశ్చాన్యచ్చ యద్యత్సర్వం తత్ప్రాకారస్థం తత్సర్వం తద్రత్నఖచితమేవ బోద్ధ్యమ్.
౭౩, ౭౪. కించ పూర్వస్మాత్పూర్వస్మాత్సాలాదుత్తరోత్తరో రత్నప్రాకారో లక్షగుణతేజసా యుక్తః
స్యాదిత్యర్థః. ౭౫. అస్మిన్ప్రాకారే కే నివసన్తి తత్రాహ—దిక్పాల ఇతి. ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినా
మిన్ద్రాదిదిక్పాలానాం వ్యష్టిభూతానాం యే నాయకాః సమష్టిభూతా ఇన్ద్రాదయో యే శ్రీభువ
నేశ్వరీయన్త్రే భూపురే పూజ్యన్తే త ఇహాత్ర వసన్తీత్యర్థః. భువనేశ్వరీయన్త్రదేవతానామేవాగ్రే

స్ఫూర్జద్వజ్రాయుధాః ౨౬ పూర్వాశాయాం సముత్తుంగశృంగా పూరమరావతీ, నానోపవనసంయుక్తా మహేన్ద్రస్తత్ర రాజతే. ౨౭ స్వర్గశోభా చ యా స్వర్గే యావతీస్యాత్తతోఽధికా, సమష్టిశతనేత్రస్య సహస్రగుణతస్సదా ౨౮ ఐరావతసమారూఢో వజ్రహస్తః ప్రతాపవాన్, దేవసేనాపరివృతో రాజతేఽత్ర శతక్రతుః ౨౯. దేవాఙ్గనాగణయుతా శచీ తత్ర విరాజతే, వహ్నికోణే వహ్నిపురీ వహ్నిపూస్సదృశీ నృప ౩౦ స్వాహాస్వధాసమాయుక్తో వహ్నిస్తత్ర విరాజతే, నిజవాహనభూషాఢ్యో నిజదేవగణైర్వృతః. ౩౧. యామ్యాశాయాం యమపురీ తత్ర దణ్డధరో మహాన్, స్వభటైర్వేష్టితో రాజంశ్చిత్రగుప్తపురోగమైః. ౩౨. నిజశక్తియుతో భాస్వత్తనయోఽస్తి యమో మహాన్, నైరృత్యాం దిశి రాక్షస్యాం రాక్షసైః పరివారితః. ౩౩. ఖడ్గధారీ స్ఫురన్నాస్తే నిరృతిర్నిజశక్తియుక్, వారుణ్యాం వరుణో రాజా పాశధారీ ప్రతాపవాన్. ౩౪. మహాఝషసమారూఢో వారుణీ మధువిహ్వలః, నిజశక్తిసమాయుక్తో నిజయాదోగణాన్వితః. ౩౫. సమాస్తే వారుణే లోకే కరుణానీరతాకులః, వాయుకోణే వాయులోకో వాయుస్తత్రాధితిష్ఠతి. ౩౬ వాయుసాధనసంసిద్ధయోగిభిః పరివారితః, ధ్వజహస్తో విశాలాక్షో మృగవాహనసంస్థితః. ౩౭. మరుద్గణైః పరివృతో నిజశక్తిసమన్వితః, ఉత్తరస్యాం దిశి మహాన్యక్షలోకోఽస్తి భూమిప. ౩౮. యక్షాధిరాజస్తత్రాస్తే వృద్ధిబుద్ధ్యాదిశక్తిభిః, నవభిర్నిధిభిర్యుక్తస్తున్దిలో ధననాయకః. ౩౯. మణిభద్రః పూర్ణభద్రో మణిమాన్మణికంధరః, మణిభూషో మణిస్రగ్వీ మణికార్ముకధారకః. ౪౦. ఇత్యాది యక్షసేనానీసహితో నిజశక్తియుక్, ఈశానకోణే సంప్రోక్తో రుద్రలోకో మహత్తరః ౪౧ అనర్ఘ్యరత్నఖచితో యత్ర రుద్రోఽధిదైవతమ్, మన్యుమాన్దీప్తనయనో బద్ధపృష్ఠమ

వక్ష్యమాణత్వాత్. ౨౬. తత్ర ప్రథమతః పూర్వదిశి సహస్రాక్షం వజ్రధరం వర్ణయతి—పూర్వాశాయామితి. సముత్తుంగాని శృంగాణి యస్యాః సా పూర్నగరీ అమరావతీ తిష్ఠతీత్యర్థః. తస్యాం నగర్యామిన్ద్రస్తిష్ఠతి. ౨౭—౨౯. దేవాంగనాసహితా శచీన్ద్రాణ్యపి తత్ర లోకే రాజతే వహ్నిపూఃసదృశీతి. ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తిన్యో యా వహ్నిపుర్యస్తత్సదృశీ తత్సమానాకారేయం సమష్టివహ్నేః పురీత్యర్థః. ఏవం సర్వదిక్పతిపురీషు బోధ్యమ్. ౩౦. నిజదేవగణైర్వృతోఽగ్నిలోకస్థదేవగణైర్వృతః. ౩౧, ౩౨. భాస్వత్తనయః సూర్యపుత్రః. ౩౩, ౩౪. ఝషో మత్స్యం యాదోగణా జలాధిపతయః. ౩౫. వరుణానీ వరుణాంగనా తస్యా రతేనాకులః. ౩౬. వాయుసాధనం ప్రాణాయామరూపమ్. ౩౭—౩౯. యక్షసేనాపతీనాహ—మణిభద్ర ఇతి. ౪౦. ఇత్యాదయో యే యక్షసేనాన్యో యక్షసేనాపతయస్తత్సహిత ఇత్యర్థః. ౪౧. రుద్రోఽధిదైవతమితి. యో బ్రహ్మణో లలాటాత్సృష్టిసమయే ఉత్పన్నో రుద్రః సోఽత్ర వివక్షితో న తు బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాత్మకమూర్తిత్రయాన్తర్గతః కారణభూతో రుద్రః తస్య సర్వేశ్వరత్వేన దిక్పతిత్వాభావాత్. తస్య కైలాస

హేషుభిః ౯౨. స్ఫూర్జద్ధనుర్భ్యామహాస్త్రోఽధిజ్యధన్విభిరావృతః, స్వసమానైరసఙ్ఖ్యా
తైస్సన్నైర్నిశూలవరాయుధైః. ౯౩. వికృతాస్యైః కరాళాస్యైర్వమద్వహ్నిభిరా
స్యకైః, దశహస్తైశ్శతకరైస్సహస్రభుజసంయుతైః. ౯౪. దశపాదైర్దశగ్రీవైస్త్రినే
త్రైరుగ్రమూర్తిభిః, అంతరిక్షచరా యే చ యేచభూమిచరాస్సృతాః.౯౫ రుద్రా
ధ్యాయేస్మృతా రుద్రాస్తైస్సర్వైశ్చ సమావృతః, రుద్రాణీ కోటిసహితో భద్ర
కాళ్యాదిమాతృభిః ౯౬. నానాశక్తిసమావిష్టడామర్యాదిగణావృతః, వీరభద్రా
దిసహితో రుద్రో రాజన్విరాజతే. ౯౭. ముణ్డమాలాధరో నాగవలయో నాగక
న్ధరః, వ్యాఘ్రచర్మపరీధానో గజచర్మోత్తరీయకః. ౯౮. చితాభస్మాఙ్గలిప్తాఙ్గః ప్రమథా
దిగణావృతః, నినదడ్డమరుధ్వానైర్బధిరీకృతదిఙ్ముఖః. ౯౯. అట్టహాసాస్ఫోటశబ్దైస్స
ఈశాన
త్రాసితపథ స్తలః, భూతసంఘసమావిష్టో భూతావాసో మహేశ్వరః. ౧౦౦.
దిక్పతిస్సోయంనామ్నాం చేశాన ఏవచ. ౧౦౦౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే దశమోఽధ్యాయః.

కుంకుమారుణవిగ్రహాః, పద్మరా
వ్యాసఉవాచః—పుష్పరాగమయాదగ్రే
గోపురద్వార
మయసాలో మధ్యే భూశ్చైవ తాదృశీ. ౧. దశయోజనవాన్దైర్ఘ్యే
మధ్యే భువి సమాసీ
సంయుతః, తన్మణిస్తంభసంయుక్తా మణ్డపాశ్శతశో నృప. ౨.
నాశ్చతుష్షష్టిమితాః కలాః, నానాయుధధరా వీరా రత్నభూషణభూషితాః. ౩. ప్ర
త్యేకలోకస్తాసాం తు తత్తల్లోకస్య నాయకాః, సమంతాత్పద్మరాగస్య పరివార్య
స్థితాస్సదా. ౪. స్వస్వలోకజనైర్జుష్టాస్స్వస్వవాహనహేతిభిః, తాసాం నామా
నివక్ష్యామి శృణు త్వం జనమేజయ. ౫. పిఙ్గళాక్షీ విశాలాక్షీ సమృద్ధిర్వృద్ధిరేవ
చ, శ్రద్ధా స్వాహా స్వధాభిఖ్యా మాయాసంజ్ఞా వసున్ధరా. ౬. త్రిలోకధాత్రీ

ఈశాన ఏవ శేషః
సః. ౯౭—౧౦౦.
వాసిత్వాచ్చ. బద్ధాః పృష్ఠం మహేషుభయో యేన
ఈశాన రుద్ర ఇత్యేవం ఖ్యాత ఇత్యర్థః. ౧౦౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కన్ధే దశమోఽధ్యాయః.

దశాధికశతశ్లోకైః పద్మరాగాదినిర్మితాః, ప్రాకారాః సంప్రవక్ష్యన్తే చిన్తామణిగృహాన్తికాః.
అథ దశమం పద్మరాగమణిమయం ప్రాకారమాహ—పుష్పరాగమయాదగ్రే ఇతి. తాదృశీ పద్మ
రాగమయీ. ౧. దైర్ఘ్యే ఔన్నత్యే. ౨. అస్మిన్స్థానే యా భువనేశ్వర్యత్రే చతుష్షష్టికలాః
ప్రపంచసారాదితన్త్రేషూక్తాస్తాః సన్తీత్యాహ—మధ్యే భువీతి ౩. చతుష్షష్టిశక్తిషు ఏకైకస్యాః
శక్తేరేకైకలోకః స్వతన్త్రస్తస్మిన్ప్రాకారేఽస్తీత్యాహ—ప్రత్యేకలోకస్తాసాం త్వితి. యథా మధ్యస్థం
చిన్తామణిగృహం వేష్టయిత్వా దశ దిక్పాలలోకాః స్థితాస్తథా చిన్తామణిగృహం వేష్టయిత్వైవా
చతుష్షష్టిశక్తీనాం లోకాః స్థితా ఇత్యాహ—సమం తత్పద్మరాగస్యేతి. పరివార్య మధ్యగృహం

సావిత్రీ గాయత్రీ త్రిదశేశ్వరీ, సురూపా బహురూపా చ స్కన్దమాతాఽచ్యుత ప్రియా. ౭. విమలా చామలా తద్వదరుణీ పునరారుణీ, ప్రకృతిర్వికృతిస్సృష్టిః స్థితిస్సంహృతిరేవ చ. ౮. సన్ధ్యామాతా సతీ హంసీ మర్దికా వజ్రికా పరా, దేవమాతా భగవతీ దేవకీ కమలాసనా. ౯. త్రిముఖీ సప్తముఖ్యన్యా సురాసురవిమర్దినీ, లంబోష్ఠీ చోర్ధ్వకేశీ చ బహుశీర్షా వృకోదరీ. ౧౦. రథరేఖాహ్వయా పశ్చాచ్ఛశిరేఖా తథాపరా, గగనవేగా పవనవేగా చైవ తతః పరమ్. ౧౧. అగ్నేర్భువనపాలాస్యా తత్పశ్చాన్మదనాతురా, అనంగానంగమథనా తథైవానంగమేఖలా. ౧౨. అనంగకుసుమా పశ్చాద్విశ్వరూపా సురాదికా, క్షయంకరీ భవేచ్ఛక్తిరక్షోభ్యా చ తతః పరమ్ ౧౩. సత్యవాదిన్యథ ప్రోక్తా బహురూపా శుచివ్రతా, ఉదారాఖ్యా చ వాగీశీ చతుష్షష్టిమితాస్స్మృతాః. జ్వలజ్జిహ్వాననాస్సర్వా వమన్త్యో వహ్నిముల్బణమ్, జలం పిబామస్సకలం సంహరామో విభావసుమ్. ౧౫. పవనం స్తంభయామోఽద్య భక్షయామోఽఖిలం జగత్, ఇతి వాచం సంగిరన్తే క్రోధసంరక్తలోచనాః ౧౬. చాపబాణధరాస్సర్వా యుద్ధాయైవోత్సుకాస్సదా, దంష్ట్రాకటకటారావైర్బధిరీకృతదిఙ్ముఖాః. ౧౭. పిఙ్గోర్ధ్వకేశ్యస్సంప్రోక్తాశ్చాపబాణధరాస్సదా, శతాక్షౌహిణికా సేనాప్యేకైకస్యాః ప్రకీర్తితా. ౧౮. ఏకైకశక్తేస్సామర్థ్యం లక్షబ్రహ్మాణ్డనాశనే, శతాక్షౌహిణికా సేనా తాదృశీ నృపసత్తమ ౧౯. కిం న కుర్యాజ్జగత్యస్మిన్న శక్యం వక్తుమేవ తత్, సర్వాపి యుద్ధసామగ్రీ తస్మిన్సాలే స్థితా మునే. ౨౦. రథానాం గణనా నాస్తి హయానాం కరిణాం తథా, శస్త్రాణాం గణనా తద్వద్గణానాం గణనా తథా. ౨౧ పద్మరాగమయాదగ్రే గోమేదమణినిర్మితః, దశయోజనదైర్ఘ్యేణ ప్రాకారో వర్తతే మహాన్. ౨౨. భాస్వజ్జపాప్రసూనాభో మధ్యభూస్తస్య తాదృశీ, గోమేదకల్పితాన్యేవ తదావసదనాని చ. ౨౩. పక్షిణస్స్తంభవర్యాశ్చ వృక్షా వాప్యస్సరాంసి చ, గోమేదకల్పితా ఏవ కుంకుమారుణవిగ్రహాః. ౨౪. తన్మధ్యస్థా మహాదేవ్యో ద్వాత్రింశచ్ఛక్తయస్స్మృతాః, నానాశస్త్రప్రహరణా గోమేదమణిభూషితాః. ౨౫. ప్రత్యేకలోక

వేష్టయిత్ర్యేత్యర్థః. ౪—౧౭. తాసాం సేనావర్ణనమాహ—శతాక్షౌహిణికా సేనేతి. ఏకైకస్యాః శక్తేః శతాక్షౌహిణికా సేనా విద్యతే. ఏవంభూతాశ్చతుష్షష్టిశక్తయస్తత్సంఖ్యాక్షౌహిణీయుతాః సన్తీత్యర్థః. ౧౮. తాసాం సామర్థ్యమాహ—ఏకైకశక్తేరితి. అక్షౌహిణ్యన్తర్గతా యా చైకైకశక్తిస్తస్యా లక్షబ్రహ్మాండనాశనే సామర్థ్యం భవతి. ఏవంభూతశతాక్షౌహిణీయుక్తా చైకైకా శక్తిరిత్యర్థః. ౧౯. యద్యేకైకస్యాః శక్తేరిదం సామర్థ్యం తదా సర్వాపీయం సేనా కిం న కుర్యాత్తన్న వక్తుం శక్యత ఇత్యాహ—కిం న కుర్యాదితి. ఇదం భగవత్యాః సేనాస్థానమస్తీత్యాహ—సర్వాపి యుద్ధసామగ్రీతి. ౨౦, ౨౧. అష్టాదశం గోమేదమణిప్రాకారమాహ—పద్మరాగమయాదితి. ౨౨—౨౫. ప్రత్యేకలోకేతి. ఏకైకస్యాః శక్తేర్దశాక్షౌహిణికా సేనాయుక్త ఏకైకలోకః. ఏవ

వాసిన్యః పరివార్య సమన్తతః, గోమేదసాలే సన్నద్ధాః పిశాచవదనా నృప. ౨౬. స్వర్గ్లోకవాసిభిర్నిత్యం పూజితాశ్చక్రబాహవః, క్రోధరక్తేక్షణా భింధి పచ ఛింధి దహేతి చ ౨౭. వదంతి సతతం వాచం యుద్ధోత్సుకహృదంతరాః, ఏకైకస్యా మహాశక్తేర్దశాక్షౌహిణికా మతా ౨౮. సేనా తత్రాప్యేకశక్తిర్లక్షబ్రహ్మాణ్డనాశినీ, తాదృశీనాం మహాసేనా వర్ణనీయా కథం నృప. ౨౯. రథానాం నైవ గణనా వాహనానాం తథైవ చ, సర్వయుద్ధసమారంభస్తత్ర దేవ్యా విరాజతే. ౩౦. తాసాం నామాని వక్ష్యామి పాపనాశకరాణి చ, విద్యాహ్రీపుష్టయః ప్రజ్ఞాసినీవాలీ కుహూస్తథా ౩౧. రుద్రా వీర్యా ప్రభా నందా పోషణీ ఋద్ధిదా శుభా, కాళరాత్రిర్మహారాత్రిర్భద్రకాలీ కపర్దినీ ౩౨. వికృతిర్దణ్డిముణ్డిన్యౌ సేందుఖండా శిఖణ్డినీ, నిశుంభశుంభమథనీ మహిషాసురమర్దినీ. ౩౩. ఇంద్రాణీ చైవ రుద్రాణీ శంకరార్ధశరీరిణీ, నారీ నారాయణీ చైవ త్రిశూలిన్యపి పాలినీ. ౩౪. అంబికా హ్లాదినీ పశ్చాదిత్యేవం శక్తయః ప్రకీర్తితాః, యద్యేతా కుపితా దేవ్యస్తదా బ్రహ్మాణ్డనాశనమ్. ౩౫. పరాజయో న చైతాసాం కదాచిత్క్వచిదస్తి హి, గోమేదకమయాదగ్రే సద్వజ్రమణినిర్మితః ౩౬. దశయోజనతుంగోఽసౌ గోపురద్వారసంయుతః, కపాటశృంఖలాబద్ధో నవవృక్షసముజ్జ్వలః. ౩౭. సాలస్తన్మధ్యభూమ్యాపి సర్వం హీరమయం స్మృతమ్, గృహాణి వీథయో రథ్యామహామార్గాంగణాని చ. ౩౮. వృక్షాలవాలతరవస్సారంగా అపి తాదృశాః, దీర్ఘికాశ్రేణయో వాప్యస్తటాకాః కూపసంయుతాః. ౩౯. తత్ర శ్రీభువనేశ్వర్యా వసన్తి పరిచారికాః, ఏకైకా లక్షదాసీభిస్సేవితా మదగర్వితా. ౪౦. తాలవృంతధరాః కాశ్చిచ్చషకాఢ్యకరాంబుజాః, కాశ్చిత్తాంబూలపాత్రాఢ్యాః ధారయంత్యోఽతిగర్వితాః ౪౧. కాశ్చిత్తుచ్ఛత్రధారిణ్యశ్చామరాణాం విధారికాః, నానావస్త్రధరాః కాశ్చిత్కాశ్చిత్పుష్పకరాంబుజాః. ౪౨. నానాదర్శకరాః కాశ్చిత్కాశ్చిత్కుంకుమలేపనమ్, ధారయంత్యః కజ్జలం చ సిన్దూరచషకం పరాః ౪౩. కాశ్చిచ్చి

ద్వాత్రింశల్లోకాః సన్తి న్యాసికారే చిన్తామణిగృహం సమన్తతః పరివార్య స్థితా ఇత్యర్థః. పిశాచవదనా అతిభయంకరా ఇత్యర్థః. ౨౬. స్వర్లోకవాసిభిస్తత్తచ్ఛక్తిలోకనివాసిభిః. ౨౭—౨౯. సర్వయుద్ధేతి. ఇయమనన్తరంగా సేనా జగదమ్బికాయాః. ౩౦—౩౪. ఇత్యేవం శక్తయః స్మృతా ఇతి. ఏతాః శక్తయః శ్రీభువనేశ్వర్యా ఆవరణపూజాయాం దక్షిణామూర్తిసంహితాదితన్త్రేషూక్తాః. ౩౫. అథ ద్వాదశం వజ్రమణిప్రాకారమాహ—గోమేదకమయాదగ్రే ఇతి. ౩౬—౩౯. పరిచారికాః దాస్యస్తా వర్ణయతి—ఏకైకా లక్షదాసీభిరితి. లక్షదాసీనాం నాయికా ఏకా దాసీ. ఏవమష్టలక్షదాసీసహితా అష్టౌ దాస్యః సమన్తతః సన్తీత్యర్థః. ౪౦. చషకః నానాపానకరసపరిపూరితాని విశేషపాత్రాణి తద్యుక్తకరామ్బుజాః. ౪౧—౪౩. చిత్రకనిర్మాత్ర్య ఇతి. స్త్రీణాం భాలే చన్దనేన నిర్మితోఽలంకారవిశేషశ్చిత్రకస్తథా చ భగవత్యా భాలే చిత్రకాలంకారనిర్మాత్ర్యోఽతి

త్రకనిర్మాత్ర్యః పాదసంవాహనే రతాః, కాశ్చిత్తు భూషాకారిణ్యో నానాభూషాధరాః పరాః. ౪౪. పుష్పభూషణనిర్మాత్ర్యః పుష్పశృంగారకారికాః, నానావిలాసచతురాః బహ్వ్య ఏవంవిధాః పరాః ౪౫ నిబద్ధపరిధానీయా యుక్తత్యాగకలా అపి, దేవీకృపాలేశవశాత్ తుచ్ఛీకృతజగత్త్రయాః. ౪౬ ఏతాదూత్యస్స్మృతా దేవ్యశ్శృంగారమదగర్వితాః, తాసాంనామాని వక్ష్యామి శృణు మే నృపసత్తమ. ౪౭. అనంగరూపా ప్రథమా హ్యనంగమదనాపరా, తృతీయా తు తతః ప్రోక్తా సుందరీ మదనాతురా. ౪౮. తతో భువనవేగా స్యాత్తథా భువనపాలికా, స్యాత్సర్వశిశిరానంగవేదనానంగమేఖలా. ౪౯. విద్యుద్దామసమానాంగ్యః క్వణత్కాంచీగుణాన్వితాః, రణన్మంజీరచరణాబహిరంతరితస్తతః ౫౦ ధావమానాస్తుశోభంతే సర్వావిద్యుల్లతోపమాః, కుశలాస్సర్వకార్యేషు వేత్రహస్తాస్సమంతతః ౫౧. అష్టదిక్షు తథైతాసాం ప్రాకారాద్బహిరేవ చ, సదనాని విరాజంతే నానావాహనహేతిభిః. ౫౨ వజ్రసాలాదగ్రభాగే సాలో వైడూర్యనిర్మితః,దశయోజనతుంగోఽసౌ గోపురద్వారభూషితః ౫౩.వైడూర్యభూమిస్సర్వాపి గృహాణి వివిధాని చ, వీథ్యోరథ్యా మహామార్గాస్సర్వే వైడూర్యనిర్మితాః. ౫౪. వాపీకూపతటాకాశ్చ స్రవంతీనాం తటాని చ, వాలుకా చైవ సర్వాపి వైడూర్యమణినిర్మితా. ౫౫. తత్రాష్టదిక్షు పరితో బ్రాహ్మ్యాదీనాం చ మణ్డలమ్, నిజైర్గణైః పరివృతం భ్రాజతే నృపసత్తమ. ౫౬. ప్రతిబ్రహ్మాణ్డమాతౄణాం తాస్సమష్టయ ఈరితాః, బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరీ చైవ కౌమారీ వైష్ణవీ తథా. ౫౭. వారాహీ చ తథేంద్రాణీ చాముణ్డాస్సప్తమాతరః,అష్టమీతు మహాలక్ష్మీర్నామ్నా ప్రోక్తాస్తు మాతరః ౫౮. బ్రహ్మరుద్రాదిదేవానాం సమాకారాస్తు తాస్స్మృతాః, జగత్కల్యాణకారిణ్యస్సర్వసేనాసమావృతాః. ౫౯. తత్సాలస్య చతుర్ద్వార్షు వాహా

కుశలా ఇత్యర్థః. పాదసంవాహనే ఇతి. అత్ర సర్వత్ర భగవత్యా ఇతి యోజ్యమ్. భూషాకారిణ్యః భగవత్యా యోగ్యభూషాకారిణ్యః. భూషాధరా భగవత్యా భూషాపూరితరత్నకరండకధరాః. ౪౪—౪౫. నిబద్ధపరిధానీయా ఇతి. పరికరబద్ధా ఇత్యర్థః. దాసీనాం స్వభావ వివాయమ్. ౪౬—౪౯. విద్యుద్దామసమానాంగ్య ఇతి. తేజస్విన్యోఽతిచఞ్చలా ఇత్యర్థః. బహిరన్తరితస్తత ఇతి. బహిర్దేశాదన్తరం తద్దేశాద్బహిరేవం చతుర్దిక్షు ధావమానా ఇత్యర్థః. దూతీనాం స్వభావ వివాయమ్. ౫౦. ౫౧. ప్రాకారాద్బహిర్వైడూర్యప్రాకారాద్బహిరిత్యర్థః. ఏతాదూత్యః శారదాతిలకాదితన్త్రేషు భువనేశ్వర్యావరణే ప్రసిద్ధాః. తదుక్తమ్—"పశ్చాద్బహిస్సమభ్యర్చ్యాః శక్తయః పరిచారకాః" ఇతి. ౫౨. అథ త్రయోదశం వైడూర్యమణిప్రాకారమాహ—వజ్రసాలాదగ్రభాగే ఇతి. ౫౩—౫౫. అస్మిన్ప్రాకారే అష్టదిక్షు బ్రాహ్మ్యాద్యష్టమాతరః సన్తీత్యాహ.—తత్రాష్టదిక్ష్వితి. ౫౬. ప్రతిబ్రహ్మాణ్డసంస్థానాం బ్రాహ్మ్యాదీనామేతా బ్రాహ్మ్యాదయః సమష్టిభూతా ఇత్యాహ.—ప్రతిబ్రహ్మాండేతి. ౫౭, ౫౮. యథా బ్రహ్మాదిదేవానామాకారాస్తథైవ తేషాం శక్తీనామప్యాకారా బోధ్యా ఇత్యాహ—బ్రహ్మరుద్రాదీతి. ౫౯. అస్మిన్సాలే భగవత్యావాహనాని నానావిధానివసన్తీత్యాహ—తత్సాలస్యేతి.

నాని మహేశితుః, పఞ్చాని నృపతే సన్తి సాలంకారాణి నిత్యశః. ౧౦ దన్తినః కోటిశో
వాహాః కోటిశశ్శిబికాస్తథా, హంసాస్సింహాశ్చ గరుడా మయూరా వృషభా
స్తథా. ౧౧. తైర్యుక్తాస్స్యన్దనాస్తద్వత్కోటిశో నృపనన్దన, పార్ష్ణిగ్రాహసమా
యుక్తా ధ్వజైరాకాశచుంబినః ౧౨. కోటిశస్తు విమానాని నానాచిహ్నాన్వితాని
చ, నానావాదిత్రయుక్తాని మహాధ్వజయుతాని చ. వైడూర్యమణిసాలస్యాప్యగ్రే
సాలః పరస్మృతః, దశయోజనతుంగోఽసావింద్రనీలాశ్మనిర్మితః. ౧౪. తన్మధ్యభూ
స్తథావీథ్యో మహామార్గా గృహాణి చ, వాపీకూపతటాకాశ్చ సర్వే తన్మణినిర్మితాః.
౧౫. తత్ర పద్మం తు సంప్రోక్తం బహుయోజనవిస్తృతమ్, షోడశారం దీప్యమానం
సుదర్శనమివాపరమ్. ౧౬. తత్ర షోడశశక్తీనాం స్థానాని వివిధాని చ, సర్వోపస్క
రయుక్తాని సమృద్ధాని వసంతి హి. ౧౭. తాసాం నామాని వక్ష్యామి శృణు మే నృ
పసత్తమ, కరాలీ వికరాలీ చ తథోమా చ సరస్వతీ. ౧౮. శ్రీదుర్గోషా తథా లక్ష్మీ
శ్శ్రుతిశ్చైవ స్మృతిర్ధృతిః, శ్రద్ధా మేధా మతిః కాన్తిరార్యాషోడశశక్తయః. ౧౯.
నీలజీమూతసంకాశాః కరవాలకరాంబుజాః, సమాః ఖేటకధారిణ్యో యుద్ధోప
క్రాంతమానసాః. ౨౦ సేనాన్యస్సకలా ఏతాశ్శ్రీదేవ్యా జగదీశితుః, ప్రతిబ్రహ్మాణ్డసంస్థా
నాంశక్తీనాం నాయికాస్స్మృతాః. ౨౧. బ్రహ్మాణ్డక్షోభకారిణ్యో దేవీశక్త్యుపబృం
హితాః, నానారథసమారూఢా నానాశక్తిభిరన్వితాః. ౨౨. ఏతత్పరాక్రమం వక్తుం
సహస్రాస్యోఽపి న క్షమః, ఇన్ద్రనీలమహాసాలాదగ్రే తు బహువిస్తృతః. ౨౩. ముక్తాప్రా
కార ఉదితో దశయోజనదైర్ఘ్యవాన్, మధ్యభూః పూర్వవత్ప్రోక్తా తన్మధ్యేఽష్టద
ళాంబుజమ్. ౨౪. ముక్తామణిగణాకీర్ణం విస్తృతం తు సకేసరమ్, తత్ర దేవీసమా
కారా దేవ్యాయుధధరాస్సదా. ౨౫. సంప్రోక్తా అష్ట మంత్రిణ్యో జగద్వార్తాప్ర
బోధకాః, దేవీసమానభోగాస్తా ఇఙ్గితజ్ఞాస్తుపణ్డితాః. ౨౬. కుశలాస్సర్వకార్యేషు

౧౦, ౧౧. తైర్దన్తిసింహాదిభిర్యుక్తాః స్యన్దనా రథా ఇత్యర్థః. ౧౨, ౧౩. అథ చతుర్దశమిన్ద్రనీలమణి
ప్రాకారమాహ—వైడూర్యమణీతి. ౧౪, ౧౫. తస్మిన్కర్ణికారే షోడశదలం పద్మం దేవీయన్త్రావయవం విద్య
తే ఇత్యాహ—తత్ర పద్మం త్వితి. ౧౬—౧౮. షోడశశక్తయ ఇతి. ఏతా భువనేశ్వరీయన్త్రపూ
జాయాం శారదాతిలకాదిషు స్పష్టాః. తదుక్తం శారదాయాం—'ఖడ్గఖేటకధారిణ్యశ్శ్యామాః పూర్వా
శ్చ మాతరః.'' ౧౯—౨౨. అథ పంచదశం ముక్తాప్రాకారమాహ—ఇన్ద్రనీలమహాసాలేతి. ౨౩. తస్మి
న్ప్రాకారే భువనేశ్వరీయన్త్రే విద్యమానమష్టదలం పద్మం విద్యతే ఇత్యాహ—తన్మధ్యేఽష్టదలా
మ్బుజమితి. ౨౪. సకేసరమితి. పద్మవిశేషణమ్. దేవీసమాకారాః రక్తవర్ణాః దేవ్యాయుధధరాః పాశాం
కుశవరాభయధారిణ్యః. ౨౫. జగద్వార్తాప్రబోధకాః ఏతద్బ్రహ్మాణ్డే ఇదం జాతం తస్మిన్బ్రహ్మాణ్డే
తజ్జాతమితి ప్రతిబ్రహ్మాణ్డసమృద్ధివార్తానాం బోధకా ఇత్యర్థః. అమాత్యానాం స్వభావ ఏవాయమ్.
౨౬. విదన్తి జానన్తి. ౨౭—౩౧. అథ షోడశం మరకతప్రాకారమాహ—ముక్తాసాలాదగ్రభాగే

స్వామికార్యం యుతాః, దేవ్యాః ప్రియచికీర్షవః [illegible] ౨౭. [illegible] శక్తిసమాయుక్తాః ప్రత్యక్షబ్రహ్మణా [illegible] ప్రాణినాం [illegible] పదంతిచ. ౨౮. తేషాం నామాని పక్ష్యామి [illegible] ప్రాకారస్యాంతరే [illegible] ౨౯. అనంగమదనా [illegible] వాలా గగనవేగా చైవ తత [illegible] ౩౦. [illegible] ప్రాకారంపునరేవ [illegible] అరుణాపి [illegible] ౩౧. [illegible] యన్ని [illegible] ప్రత్యక్షిణమ్, ముక్తానాం [illegible] సముత్కృష్టః [illegible] యోజనదైర్ఘ్యవాన్, నానాసౌభాగ్య [illegible] నానాభోగసమన్వితః. ౩౨. మధ్యభూమావృతేప్రాకారసదనాని తథైవ చ, షట్కోణాస్తత్ర [illegible] దేవతాశ్శృణు. ౩౩. పూర్వకోణే చతుర్వక్త్రో గాయత్రీసహితః [illegible] కౌస్తుభగుణా [illegible] తదాయుధధరా [illegible] ౩౪. తదాయుధధరా [illegible] గాయత్రీ పరదేవతా, వేదాస్సర్వే మూర్తిమంతశ్శాస్త్రాణి విపిధానిచ. ౩౫. [illegible] యశ్చ పురాణాని మూర్తిమంతి వసన్తి హి, యే బ్రహ్మవిగ్రహాస్సన్తి గాయత్రీ విగ్రహాశ్చ యే ౩౬. వ్యాహృతీనాం విగ్రహాశ్చ తే నిత్యం తత్ర వసన్తి హి [illegible] కోణే శంఖచక్రగదాంబుజకరాంబుజా. ౩౭. సావిత్రీ వర్తతే తత్ర మహావిష్ణు శ్చ తాదృశః, యే విష్ణువిగ్రహాస్సన్తి మత్స్యకూర్మాదయోఽఖిలాః. ౩౮. సావిత్రీవిగ్రహా యే చ తే సర్వే తత్ర సన్తి హి, వాయుకోణే [illegible] భయవరాన్వితః. ౪౦. మహారుద్రో వర్తతేఽత్ర సరస్వత్యపి తాదృశీ, యే యేతు రుద్రభేదాస్స్యుర్దక్షిణాస్యాదయో నృప. ౪౧. గౌరీభేదాశ్చ యే సర్వే తే తత్రైవ సన్తి హి, చతుష్షష్ట్యాగమా యే చ యే చాన్యేఽప్యాగమాస్స్మృతాః. ౪౨. తేసర్వే మూర్తిమంతశ్చ తత్రైవ నివసన్తి హి, అగ్నికోణే రత్నకుంభం తథా మణికర

౩౨, ౩౩. షట్కోణమత్రేతి. అస్మిన్ప్రాకారే భువనేశ్వర్యాస్త్రాపయుపం షట్కోణం వర్తత ఇత్యర్థః. తదుక్తం శారదాయామ్—''పద్మమష్టదలం బాహ్యే వృతం షోడశభిర్దలైః, విలిఖే త్కర్ణికామధ్యే షట్కోణమతిసుందరమ్.'' ఇతి. ౩౩. పూర్వకోణ ఇతి. పూజ్యపూజకయోర్మధ్య ప్రాచీతి నియమాద్దేవ్యగ్రభాగస్థః కోణః పూర్వకోణశబ్దేన గ్రాహ్యః. తదనురోధేనైవ షట్కోణా నాం వ్యవస్థా బోధ్యా. తస్మిన్పూర్వకోణే గాయత్రీసహితో బ్రహ్మా వర్తత ఇత్యర్థః. కుండికాకమం డలుః. అక్షగుణోఽక్షసూత్రమ్. అభీతిరభయమ్. ౩౪. తాన్యేవాయుధాని గాయత్ర్యాః సన్తీత్యా హ—తదాయుధధరేతి. తదుక్తం శారదాయామ్.—''ఇన్ద్రకోణేలసద్దండకుండికాక్షగుణాభయామ్, గాయత్రీం పూజయన్మంత్రీ బ్రహ్మాణమపి తాదృశ''మితి. బ్రహ్మసన్నిధౌ వేదా మూర్తిమన్తః సన్తీ త్యాహ—వేదాస్సర్వేఇతి. ౩౫. బ్రహ్మవిగ్రహా బ్రహ్మణోఽవతారాః. ౩౭—౪౦. దక్షిణాస్యా దయో దక్షిణామూర్తిప్రభృతయః. ౪౧. గౌరీభేదాః పార్వత్యవతారాః. ౪౨—౪౪. నిధిపతి

దేశేషు. ౯౩. దధానో నిజహస్తాభ్యాం కుబేరో ధనదాయకః, నానావీథీసమాయుక్తో మహాలక్ష్మీసమన్వితః. ౯౪. దేవ్యానిధిపతిస్త్వాస్తే స్వగణైః పరివేష్టితః, వారుణేతుమహాలోకే మదనో రతిసంయుతః ౯౫. పాశాంకుశధనుర్బాణధరో నిత్యం విరాజతే, శృంగారా మూర్తిమంతస్తు తత్ర సన్నిహితాస్సదా. ౯౬. ఈశానకోణే విఘ్నేశో నిత్యంపుష్టిసమన్వితః, పాశాంకుశధరో వీరో విఘ్నహర్తా విరాజతే. ౯౭. విభూతయో గణేశస్య యాయాస్సన్తి నృపోత్తమ, తాస్సర్వా నివసంత్యత్ర మహైశ్వర్యసమన్వితాః ౯౮. ప్రత్యబ్రహ్మాణ్డసంస్థానాం బ్రహ్మాదీనాం సమష్టయః, ఏతే బ్రహ్మాదయఃప్రోక్తాస్సేవంత జగదీశ్వరిమ్. మహామారకతస్యాగ్రే శతయోజనదైర్ఘ్యవాన్, ప్రవాళసాలో ఽస్త్యపరః కుంకుమారుణవిగ్రహః. ౧౦౦ మధ్యభూస్తాదృశీ ప్రోక్తా సదనాని చ పూర్వవత్, తన్మధ్యే పఞ్చభూతానాం స్వామిన్యః పఞ్చ సన్తిచ. ౧౦౧. హృల్లేఖా గగనా రక్తా చతుర్థీ తు కరాళికా, మహోచ్ఛుష్మా పఞ్చమీ చ పఞ్చభూతసమప్రభాః ౧౦౨. పాశాంకుశవరాభీతి ధారిణ్యోఽమితభూషణాః, దేవీసమానవేషాఢ్యా నవయౌవనగర్వితాః. ప్రవాళసాలాదగ్రే తు నవరత్నవినిర్మితః, బహుయోజనవిస్తీర్ణో మహాసాలోఽస్తి భూమిప. ౧౦౪. తత్ర చామ్నాయదేవీనాం సదనాని బహూన్యపి, నవరత్నమయాన్యేవ తటాకాశ్చ సరాంసి చ. ౧౦౫ శ్రీదేవ్యా యేఽవతారాస్స్యుస్తే తత్ర నివసన్తి హి, మహావిద్యామహాభేదాస్సన్తి తత్రైవ భూమిప. ౧౦౬. నిజావరణదేవీభిర్నిజభూషణవాహనైః, సర్వా దేవ్యో విరాజన్తే కోటిసూర్యసమప్రభాః. ౧౦౭. సప్తకోటిమహామంత్రదేవతాస్సన్తి తత్ర హి, నవరత్నమయాదగ్రే చిన్తామణిగృహం మహత్. ౧౦౮. తత్రత్యం వస్తుమాత్రం తు చింతామణివినిర్మితం

ధనపతిః. ౯౩—౯౯. అథ సప్తదశం ప్రవాలప్రాకారమాహ—మహామారకతస్యాగ్రే ఇతి. ౧౦౦. పంచభూతానాం పృథివ్యాదిపంచభూతానాం నాయికాః. ౧౦౧—౧౦౩. అథాష్టాదశం నవరత్నప్రాకారమాహ—ప్రవాలసాలాదగ్రే ఇతి. ౧౦౪. ఆమ్నాయదేవీనామితి. పూర్వామ్నాయపశ్చిమామ్నాయదక్షిణామ్నాయోత్తరామ్నాయోర్ధ్వామ్నాయదేవతా ఆగమే ప్రసిద్ధాః. తాసాం దేవతానాం స్థానాని తత్ర సన్తీత్యర్థః. ౧౦౫. శ్రీభగవత్యా యేఽవతారా గృహీతా దైత్యనాశార్థం భక్తానుగ్రహార్థం చ తేఽపి తస్మిన్నేవ ప్రాకారే సన్తీత్యాహ—శ్రీదేవ్యా ఇతి. తేచ పాశాంకుశేశ్వరీ భువనేశ్వరీ భైరవీ కపాలభువనేశ్వరీ ఐశ్వర్యభువనేశ్వరీ ప్రసాదభువనేశ్వరీ శ్రీక్రోధభువనేశ్వరీ త్రిపుటాశ్వారూఢా నిత్యక్లిన్నాన్నపూర్ణా త్వరితాదయో భువనేశ్వర్యవతారా భువనేశ్వరీసంహితాయాం ప్రసిద్ధాః. మహావిద్యామహాభేదా ఇతి. కాళీతారామహావిద్యాషోడశీత్యాదయో దశమహావిద్యాః. మహావిద్యాస్తాసాం యే మహాభేదా అవతారాస్తేఽపి తత్ర ప్రాకారే సన్తీత్యర్థః. దశమహావిద్యావతారాశ్చ సన్తీత్యర్థః. ౧౦౬, ౧౦౭. అథ ముఖ్యం దేవసదనమాహ—నవరత్నమయాదగ్రే ఇతి. ౧౦౮. తత్ర చిన్తామణిగృహస్తంభానాహ.—సూర్యోద్గారోపలైరితి. సూర్యసమానకాని

తమ్, సూర్యోద్గారోపలైస్తద్వచ్చన్ద్రోద్గారోపలైస్తథా ౧౦౯. విద్యుత్ప్రభోపలైస్తమ్భాః కల్పితాస్తు సహస్రశః, యేషాం ప్రభాభిరన్తస్థం వస్తు కించిన్న దృశ్యతే. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

వ్యాస ఉవాచ—తదేవ దేవీసదనం మధ్యభాగే విరాజతే, సహస్రస్తంభసంయుక్తాశ్చత్వారస్తేషు మణ్డపాః ౧. శృఙ్గారమణ్డపశ్చైకో ముక్తిమణ్డప ఏవ చ, జ్ఞానమణ్డపసంజ్ఞస్తు తృతీయః పరికీర్తితః. ౨. ఏకాన్తమణ్డపశ్చైవ చతుర్థః పరికీర్తితః, నానావితానసంయుక్తా నానాధూపైస్తు ధూపితాః. ౩ కోటిసూర్యసమాః కాన్త్యా భ్రాజన్తే మణ్డపాశ్శుభాః, తన్మణ్డపానాం పరితః కాశ్మీరవనికా స్మృతా. ౪. మల్లికాకున్దవనికా యత్ర పుష్కలకాస్థితాః, అసంఖ్యాతా మృగమదైః పూరితాస్తత్స్రవా నృప. ౫. మహాపద్మాటవీ తద్వద్రత్నసోపాననిర్మితా, సుధారసేన సంపూర్ణా గుంజన్మత్తమధువ్రతా. ౬. హంసకారణ్డవాకీర్ణా గన్ధపూరితదిక్తటా, వనికానాంసుగన్ధైస్తుమణిద్వీపం సువాసితమ్ ౭.శృఙ్గారమణ్డపే దేవ్యో గాయన్తి

ముద్గిరన్తి వమన్తి తే సూర్యోద్గారాస్తాదృశా య ఉపలాః పాషాణాః సూర్యసమానకాన్తయస్తైస్తథా చన్ద్రోద్గారోపలైశ్చన్ద్రసమానకాన్తిపాషాణైస్తథా విద్యుత్ప్రభపాషాణైశ్చ చిన్తామణిగృహే సహస్రశః స్తమ్భాః కల్పితా ఇత్యర్థః. ౧౦౯. వస్తు కించిన్న దృశ్యతే ఇతి. ఏకవిద్యుద్దర్శనే నేత్రాన్ధ్యం భవతి కిం పునరనేకవిద్యుత్సమకాన్తిసహస్రస్తమ్భదర్శనే ఇత్యర్థః.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కన్ధే ఏకాదశోఽధ్యాయః.

త్రిసప్తతిమహాపద్మైశ్చిన్తామణిగృహస్య హి, కృత్వా తు వర్ణనం సమ్యగ్దేవ్యా ధ్యానమిహోచ్యతే. అథ చిన్తామణిగృహం వర్ణయతి.—తదేవ దేవీసదనమితి. సర్వషోడశదలాష్టదలషట్కోణమధ్యే యచ్చిన్తామణిగృహం బిన్దుస్థానభూతం తదేవ దేవీసదనం మూలప్రకృతేర్దేవ్యాస్తదేవ స్థానమ్. తత్ర చత్వారో మండపాః సన్తీత్యాహ—సహస్రస్తమ్భేతి. ౧. మణ్డపనామాన్యాహ—శృంగారమండప ఇతి. తత్ర సహస్రస్తమ్భయుక్త ఏకో మండపః ఏవం చతుర్దిక్షు చత్వారో మండపాః. తత్ర సహస్రశబ్దోఽసంఖ్యపర్యాయః. అసంఖ్యస్తమ్భాః సన్తీత్యర్థః. సభాయా అతివిస్తీర్ణత్వాత్. ౨, 3. తన్మండపానామితి. చతుర్ణాం మండపానాం పరితః ఉభయతః ఏకా కాశ్మీరవనికా ద్వితీయా మల్లికావనికా తృతీయా కున్దవనికా అస్తీత్యర్థః. ౪. యాసు వనికాసు వాటీషు అసంఖ్యాతాః పుష్కలకా గన్ధమృగా మృగమదపూరితాః తత్స్రావిణశ్చ సన్తీత్యర్థః. ౫. మండపచతుష్టయోభయభాగేఽపి మహాపద్మాటవీ వర్తతే తాం వర్ణయతి—మహాపద్మాటవీతి. ౬. ఏతద్వనికానాం వాటికానాం సుగన్ధేన సర్వమపి మణిద్వీపం వాసితమిత్యర్థః. ౭. తత్ర శృంగారమండపస్థకృత్యమాహ—శృంగారమండపే దేవ్య ఇతి. శృంగారమండపే దేవీమధ్యసింహాసనే తిష్ఠతి మణిద్వీపవాసినో దేవవరాః పూర్వోక్తాః సర్వే సభాసదః సన్తి దేవ్యో దేవాంగనా వశిన్యాదయశ్చ సర్వా అప్సరసశ్చ దేవీ

వివిధైస్స్వరైః, సభాసదో దేవవరా మధ్యే శ్రీజగదంబికా. ౮. ముక్తిమణ్డపమ
ధ్యేషు మోచయత్యనిశం శివా, జ్ఞానోపదేశం కురుతే తృతీయే నృపమణ్డపే. ౯. చ
తుర్థమండపే చైవ జగద్రక్షావిచింతనమ్, మంత్రిణీసహితా నిత్యం కరోతి జగదం
బికా. చిన్తామణిగృహే రాజచ్ఛక్తితత్త్వాత్మకైః పరైః, సోపానైర్దశభిర్యుక్తో మంచ
కోఽప్యధిరాజతే. ౧౧. బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ ఈశ్వరశ్చ సదాశివః, ఏతే మంచఖు
రాః ప్రోక్తాః ఫలకస్తు సదాశివః ౧౨. తస్యోపరి మహాదేవో భువనేశో విరాజతే,
యా దేవీనిజలీలార్థం ద్విధా భూతా బభూవ హ. ౧౩ సృష్ట్యాదౌ తు స ఏవాయం
తదర్ధాంగో మహేశ్వరః, కందర్పదర్పనాశోద్యత్కోటికందర్పసున్దరః. ౧౪. పంచ
వక్త్రస్త్రినేత్రశ్చ మణిభూషణభూషితః, హరిణాభీతిపరశూన్వరం చ నిజబాహుభిః.
దధానష్షోడశాబ్దోఽసౌ దేవస్సర్వేశ్వరో మహాన్, కోటిసూర్యప్రతీకాశశ్చంద్రకోటి
సుశీతలః. ౧౫ శుద్ధస్ఫటికసంకాశస్త్రినేత్రశ్శీతలద్యుతిః, వామాంకే సన్నిషణ్ణాస్య
దేవీ శ్రీభువనేశ్వరీ. ౧౬. నవరత్నగణాకీర్ణకాంచీదామవిరాజితా, తప్తకాంచనస
న్నద్ధవైడూర్యాంగదభూషణా. ౧౭. కనచ్ఛ్రీచక్రతాటంకవిటంకవదనాంబుజా,

పురతో గాయన్తీత్యర్థః. ౮. ముక్తిమండపే తు సర్వాన్ప్రతి బ్రహ్మాండవర్తినో భక్తాన్మోచయతి చతు
ర్విధాం ముక్తిం దదాతీత్యాహ.—ముక్తిమండపేతి. తృతీయమండపే భక్తేభ్యో జ్ఞానోపదేశం నిజ
బ్రహ్మరూపవిషయకజ్ఞానోపదేశం కరోతీత్యాహ—జ్ఞానోపదేశమితి. ౯. చతుర్థమండపస్థం కృత్యమా
హ—చతుర్థమండపే చైవేతి. మంత్రిణ్యాః పూర్వోక్తా అనంగకుసుమాద్యా అష్టదలస్థాశ్శక్తయస్తాభిః
సహితా జగద్రక్షావిచిన్తనం కరోతీత్యర్థః. మహారాజస్వభావ ఏవాయమ్. ౧౦. ముఖ్యదేవీస్థాన
మాహ—చిన్తామణిగృహే ఇతి. శక్తితత్త్వాత్మకైరితి. శక్తితత్త్వాని మూలప్రకృతేర్భువనేశ్వర్యా
స్తత్త్వాని దశసంఖ్యాని తదుక్తం శారదాయామ్.—"నివృత్త్యాద్యాః కలాః పంచ తతో బిన్దుకలా
పునః, నాదః శక్తిః సదా పూర్వాః శివశ్చ ప్రకృతేర్దశ"రితి. తాని చ దశశక్తితత్త్వాని సోపాన
రూపాణి శ్రేణీరూపాణి అత్యుచ్చమంచే ఽధిరోహణార్థం స్థితాని తైర్దశభిః సోపానైర్యుక్తో మంచ
కో వక్ష్యమాణో విరాజత ఇత్యర్థః. ౧౧. మంచకస్వరూపమాహ.—బ్రహ్మా విష్ణుశ్చేతి. బ్రహ్మాదయ
శ్చత్వారో మంచకఖురాః. సదాశివస్తు ఫలకస్థానీయ ఇత్యర్థః. ౧౨. తస్మిన్మంచే భువనేశ్వరో మహా
దేవో విరాజతే, కోఽసౌ భువనేశ్వర ఇతి చేత్తత్రాహ—యా. దేవీతి. నిజలీలార్థంయోగ్యనిజదేహాను
రూపక్రీడార్థం సృష్ట్యాదౌ స్వయం భగవతీ ద్విధా భూతా బభూవ తద్దక్షిణార్ధభాగోఽయం
భువనేశ్వర ఇత్యర్థః ఏకైవ సామ్యావస్థమాయాశబలబ్రహ్మరూపిణీ భగవతీ భువనేశ్వరీ భువనేశ్వర
రూపేణ ప్రాదుర్బభూవేత్యర్థః. ౧౩. కన్దర్పస్య యః సౌన్దర్యదర్పః తన్నాశనే ఉద్యన్త ఉత్పన్నా
యే కోటికన్దర్పాస్తద్వత్సున్దరో భువనేశ్వర ఇత్యర్థః. అభూతోపమేయమ్. నిరతిశయసౌన్దర్యవానిత్య
ర్థః. ౧౪—౧౫. త్రినేత్ర ఇతి. ప్రతివక్త్రం త్రినేత్ర ఇత్యర్థః. తస్య భువనేశ్వరస్య వామాంకే
శ్రీభువనేశ్వరీ విరాజతే ఇత్యాహ—వామాంక ఇతి. ౧౬. తాం వర్ణయతి—నవరత్నేతి. నవరత్న
గణాకీర్ణం యత్కాంచీదామకటిసూత్రం తేనాన్వితా. తప్తకాంచనసన్నద్ధాః ఖచితాః యే వైదూ
ర్యమణయస్తద్యుక్తం అంగదం భూషణం బాహుభూషణం యస్యాః సా. ౧౭. కనద్దీప్యమానం

లలాటకాంతివిభవవిజితార్ధసుధాకరా. ౧౯. బింబకాంతితిరస్కారి రదచ్ఛదవిరా జితా, లసత్కుంకుమకస్తూరీతిలకోద్భాసితాననా. ౨౦. దివ్యచూడామణిస్ఫారచంచ చ్చంద్రకసూర్యకా, ఉద్యత్కవిసమస్వచ్ఛనాసాభరణభాసురా. ౨౧. చింతాకక లితస్వచ్ఛముక్తాగుచ్ఛవిరాజితా, పాటీరపంకకర్పూరకుంకుమాలంకృతస్తనీ ౨౨. విచిత్రవివిధాకల్పాకంబుసంకాశకంధరా, దాడిమీఫలబీజాభదంతపంక్తివిరాజితా ౨౩. అనర్ఘ్యరత్నఘటితముకుటాంచితమస్తకా, మత్తాలిమాలావిలసదలకాఢ్య ముఖాంబుజా ౨౪. కలంకకార్శ్యనిర్ముక్తశరచ్చంద్రనిభాననా, జాహ్నవీసలిలావర్త శోభినాభివిభూషితా ౨౫. మాణిక్యశకలాబద్ధముద్రికాంగుళిభూషితా, పుండరీక దళాకారనయనత్రయసుందరీ. ౨౬. కల్పితాచ్ఛమహారాగపద్మరాగోజ్జ్వలప్రభా, రత్నకింకిణికాయుక్తరత్నకంకణశోభితా ౨౭. మణిముక్తాసరాపారలసత్పదక సంతతిః, రత్నాంగులిప్రవితతప్రభాజాలలసత్కరా ౨౮. కంచుకీగుంఫితాపార నానారత్నతతిద్యుతిః, మల్లికామోదిధమ్మిల్లమల్లికాలిసరావృతా ౨౯. సువృత్తని బిడోత్తుంగకుచభారాలసా శివా, వరపాశాంకుశాభీతిలసద్బాహుచతుష్టయా. ౩౦. సర్వశృంగారవేషాఢ్యా సుకుమారాంగవల్లరీ, సౌందర్యధారాసర్వస్వా నిర్వ్యాజకరుణామయీ. ౩౧. నిజసల్లాపమాధుర్యవినిర్భర్త్సితకచ్ఛపీ, కోటికోటిరవీం దూనాం కాంతిం యా బిభ్రతీ పరా. ౩౨. నానాసఖీభిర్దాసీభిస్తథా దేవాంగనాదిభిః, సర్వాభిర్దేవతాభిస్తు సమంతాత్పరివేష్టితా ౩౩. ఇచ్ఛాశక్త్యా జ్ఞానశక్త్యా క్రియా

శ్రీచక్రం తదాకారం యత్తాటంకం కర్ణభూషణం తేన విటంకం సుందరం వదనాంబుజం యస్యాః సా. లలాటకాంతివిభవేన విజితోఽర్ధసుధాకరోఽర్ధచంద్రో యస్యాః సా యయా సేతి వా. అష్టమీ చంద్రబింబసదృశలలాటవతీత్యర్థః. ౧౯. బింబకాంతేస్తిరస్కారి యద్రదచ్ఛద ఓష్ఠపుటం తేన విరాజితా. ౨౦. దివ్యో యశ్చూడామణిః శిరోభూషణం తస్మిన్ స్ఫారా విస్తీర్ణా చంచచ్చంద్రకసూర్యకా యస్యాః. చంద్రకసూర్యకా విత్యుత్రే ప్రతికృతావితి కన్. రత్నసిర్మితచంద్రసూర్యసంబద్ధచూడామణిభూషణా విరాజితేత్యర్థః. ఉద్యన్యః కవిః శుక్రనక్షత్రం తేన సమం స్వచ్ఛం యన్నాసాభరణం తేన భాసురా. ౨౧. చింతాకం కంఠభూషణవిశేషస్తస్మిన్లంబితో యః స్వచ్ఛముక్తాగుచ్ఛస్తేన విరాజితా. ౨౨—౨౪. కలంకకార్శ్యాభ్యాం నిర్ముక్తో యః శరచ్చంద్రస్తన్నిభమాననం యస్యాః. ౨౫, ౨౬. కల్పితః శాణఘర్షణేన సంపాదితోఽచ్ఛమహారాగో యస్య తాదృశో యః పద్మరాగస్తద్వదుజ్జ్వలా ప్రభా యస్యాః సా. కింకిణికా క్షుద్రఘంటికా. ౨౭. మణిముక్తాసరేషు మణిముక్తామాలాసు విద్యమానా అపారా అమూల్యా లసత్పదకసంతతి ర్యస్యాః సా. ౨౮. మల్లికాయా ఆమోదీ యో ధమ్మిల్లస్తస్మిన్ యా మల్లికా మల్లికామాలా తస్మిన్ యోఽళిసరో భ్రమరపంక్తిః తేనాన్వితా. ౨౯. సువృత్తనిబిడోత్తుంగకుచభారేణాలసా ఖిన్నా. ౩౦, ౩౧. సంలాపో వాణీ తస్యా మాధుర్యేణ వినిర్భర్త్సితా కచ్ఛపీ వీణా యస్యా యయా వా సా. ౩౨, ౩౩.

శక్త్యా సమన్వితా, లజ్జాతుష్టిస్తథా పుష్టిః కీర్తిః కాంతిః క్షమా దయా. ౩౪.
బుద్ధిర్మేధా స్మృతిర్లక్ష్మీః మూర్తిమత్యోఽంగనాస్స్మృతాః, జయాచవిజయాచైవా
ప్యజితా చాపరాజితా. ౩౫. నిత్యా విలాసినీ దోగ్ధ్రీ త్వఘోరా మంగళా నవా,
పీఠశక్తయ ఏతాస్తు సేవంతే యాం పరాంబికామ్ ౩౬ యస్యాస్తు పార్శ్వ
భాగేస్తో నిధీ తౌ శంఖపద్మకౌ, నవరత్నవహా నద్యస్తథా వై కాంచనస్రవాః. ౩౭.
సప్తధాతువహా నద్యో నిధిభ్యాం తు వినిర్గతాః, సుధాసింధ్వంతగామిన్యస్తా
[illegible]త్తమ ౩౮ సా దేవీ భువనేశానీతద్వామాంకే విరాజతే,సర్వేశత్వం
మహేశస్య యత్సంగాదేవ నాన్యథా. ౩౯. చిన్తామణిగృహస్యాస్య ప్రమాణం
శృణు భూమిప, సహస్రయోజనాయామం మహాంతస్తత్ప్రచక్షతే. ౪౦. తదుత్తరే
మహాసాలాః పూర్వస్మాద్ద్విగుణాస్సమావృతాః, అంతరిక్షగతం త్వేతన్నిరాధారం
విరాజతే. ౪౧. సంకోచశ్చ వికాసశ్చ జాయతే స్వనిరంతరమ్, పటవత్కార్యవశతః
ప్రలయే సర్జనే తథా. ౪౨. సాలానాం చైవ సర్వేషాం సర్వకాన్తిపరావధి,
చిన్తామణిగృహం ప్రోక్తం యత్ర దేవీ మహామయీ. ౪౩. యే యే ఉపాసకా
స్సన్తి ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినః, దేవేషు నాగలోకేషు మనుష్యేష్వితరేషు చ. ౪౪.
శ్రీదేవ్యాస్తే చ సర్వేఽపి వ్రజంత్యత్రైవ భూమిప, దేవీక్షేత్రే యే త్యజంతి ప్రాణా
న్దేవ్యర్చనే రతాః. ౪౫. తే సర్వే యాంతి తత్రైవ యత్ర దేవీ మహోత్సవా,
ఘృతకుల్యా దుగ్ధకుల్యా దధికుల్యా మధుస్రవాః. ౪౬. స్యందంతి సరితస్సర్వా

ఇచ్ఛాశక్త్యేతి. ఇమా మూర్తిమచ్ఛక్తిత్రయం దేవ్యాః సన్నిధావస్తీత్యర్థః. ౩౪. జయాదినవపీఠశక్తయోఽపి మూర్తిమత్యో దేవీం స్తువంతీత్యాహ—జయా చేతి. ౩౫, ౩౬. దేవీపార్శ్వభాగస్థౌ నిధీ వర్ణయతి—యస్యాస్త్వితి. శంఖనిధిః పద్మనిధిశ్చ. ౩౭. నిధిభ్యాం నిధిసకాశాద్వినిర్గతా ఇత్యర్థః. తా రత్నవహా నద్యః సుధాసింధ్వన్తగామిన్యః సన్తీత్యనేన మధ్యస్థప్రాకారాణాం నదీనిర్గమనయోగ్యాని ద్వారాణి సన్తీత్యేతదుక్తం భవతి. ౩౮. ఏతాదృశీ యా భువనేశ్వరీ సా భువనేశ్వరస్యాంకే తిష్ఠతీత్యాహ—సా దేవీతి. ౩౯. సహస్రయోజనాయామమితి. చిన్తామణిగృహం సహస్రయోజనాయామం తదుత్తరశాలాస్తు పూర్వస్మాత్పూర్వస్మాద్ద్విగుణవిస్తారా ఇత్యర్థః. ౪౦. ఇదం మణిద్వీపం న భూమిష్ఠం కిన్త్వన్తరిక్షగతమితి. ౪౧. కించాస్య మణిద్వీపస్య ప్రలయేఽపి న నాశస్తథా సృష్టిసమయే నోత్పత్తిః. కిన్తు ప్రలయే పటవత్ సంకోచో భవతి సృష్టిసమయే వికాసో భవతి. తథా చ సంకోచవికాసశాలికమలవత్ పటవచ్చాస్తీత్యాహ—సంకోచశ్చేతి. కార్యవశత ఇత్యనేన ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినాం భక్తానాం బహూనాం సంఘుష్టే తథా ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినాం దేవాదీనాం చ సంఘుష్టే వికాసో భవతి వృద్ధిం గచ్ఛతి. తదభావే సంకోచో భవతీత్యేతదుక్తం భవతి. ౪౨, ౪౩. అస్మిన్మణిద్వీపే యే వ్రజన్తి తానాహ—యే యే ఉపాసకాః సన్తీతి. ౪౪. శ్రీదేవ్యాః పరాశక్తే రుపాసకా ఇత్యన్వయః. దేవీక్షేత్రేషు సప్తమస్కంధోక్తేషు. ౪౫—౪౬. సమ

స్తథా మృతవహాః పరాః, ద్రాక్షారసవహాః కాశ్చిజ్జంబూరసవహాః పరాః. ౪౭. ఆమ్రేక్షురసవాహిన్యో నద్యస్తాస్తు సహస్రశః, మనోరథఫలా వృక్షా వాప్యః కూపా స్తథైవ చ. ౪౮. యథేష్టపానఫలదా న న్యూనం కించిదస్తి హి, న రోగపలితం వాపి జరా వాపి కదాచన. ౪౯. న చింతా న చ మాత్సర్యం కామక్రోధాదికం తథా, సర్వే యువానస్సస్త్రీకాస్సహస్రాదిత్యవర్చసః. ౫౦. భజంతి సతతం దేవీం తత్ర శ్రీభువనేశ్వరీమ్, కేచిత్సలోకతాపన్నాః కేచిత్సామీప్యతాం గతాః. ౫౧. సరూపతాం గతాః కేచిత్సార్ష్టితాం చ పరే గతాః, యా యాస్తు దేవతా స్తత్ర ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినామ్. ౫౨. సమష్టయస్స్థితాస్తాస్తు సేవంతే జగదీశ్వరీమ్, సప్తకోటిమహామంత్రా మూర్తిమంత ఉపాసతే ౫౩. మహావిద్యాశ్చ సకలాస్సామ్యావస్థాత్మికాం శివామ్, కారణబ్రహ్మరూపాం తాం మాయాశబలవిగ్రహామ్ ౫౪. ఇత్థం రాజన్మయా ప్రోక్తం మణిద్వీపం మహత్తరమ్, న సూర్యచంద్రౌ నో విద్యుత్కోటయోఽగ్ని స్తథైవ చ. ౫౫ ఏతస్య భాసా కోట్యంశకోట్యంశేనాపి తే సమాః, క్వచిద్విద్రుమసంకాశం క్వచిన్మరకతచ్ఛవి. ౫౬. విద్యుద్భానుసమచ్ఛాయం మధ్యసూర్యసమం క్వచిత్, విద్యుత్కోటిమహాధారాసారకాన్తితతం క్వచిత్. ౫౭. క్వచిత్సిందూరనీలేంద్రమాణిక్యసదృశచ్ఛవి, హీరసారమహాగర్భధగద్ధగితదిక్తటమ్. ౫౮. కాంత్యా దావానలసమం తప్తకాంచనసన్నిభమ్, క్వచిచ్చంద్రోపలోద్గారం సూర్యోద్గారం చ కుత్రచిత్. ౫౯. రత్నశృంగిసమాయుక్తం రత్నప్రాకారగోపురమ్, రత్నపత్రై రత్నఫలైర్వృక్షైశ్చ పరిమండితమ్. ౬౦ నృత్యన్మయూరసంఘైశ్చ కపోతరణితోజ్జ్వలమ్, కోకిలాకాకలీలాపైశ్శుకాలాపైశ్చ శోభితమ్. ౬౧. సురమ్యరమణీయాంబులక్షావధిసరోవృతమ్, తన్మధ్యభాగవిలసద్వికచద్రత్నపంకజైః. ౬౨. సుగంధిభిస్సమంతాత్తు వాసితం శతయోజనమ్, మన్దమారుతసంభిన్నచలద్ద్రుమసమాకులమ్ ౬౩. చిన్తామణిసమూహానాం జ్యోతిషా వితతాంబరమ్, రత్నప్రభాభిరభితో ధగద్ధగితదిక్తటమ్. ౬౪. వృక్షవ్రాతమహాగన్ధవాతవ్రాతసుపూరితమ్, ధూపధూపాయితం రాజన్మణిదీపాయుతోజ్జ్వలమ్. ౬౫ మణిజాలకసచ్ఛిద్రతరలోదరకాన్తిభిః, దిఙ్మోహజనకం చైతద్దర్పణోదరసంయుతమ్. ౬౬. ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య శృఙ్గారస్యాఖిలస్య చ, సర్వజ్ఞతాయాస్సర్వాయాస్తేజసశ్చాఖిలస్య చ. ౬౭. పరాక్రమస్య సర్వస్య సర్వోత్తమగుణస్య చ, సకలాయాద

ష్టయ ఇతి. యా యా మణిద్వీపే దేవతాస్తాః సర్వాః ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినాం దేవానాం సమష్టయః సన్తీత్యర్థః. ౫౩. మాయాశబలవిగ్రహాముపాసతే ఇత్యన్వయః. ౫౪. సముదితం మణిద్వీపం వర్ణయతి—ఇత్థం రాజన్నితి. ౫౫—౫౯. రత్నశృంగిణో రత్నపర్వతాస్తద్యుక్తమ్. ౬౦—౬౬. ఐశ్వర్యాదీనాముత్తమగుణానాం సమాప్తిరత్ర వర్తత ఇత్యాహ—ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్యేతి. ౬౭,

యథా యథాస్సు పమా సిరిహ భూపతే. ౧౮. రాజ్ఞఆనన్దమారభ్య బ్రహ్మలోకాన్త
షరాషిమ, అన్తా యే స్థితాస్సర్వే తేఽత్రైవాన్తర్భవన్తిహి. ౧౯. ఇతి తే వర్ణితం
మణిద్వీపం మహాత్తరమ్, మహాదేవ్యాః పరం స్థానం సర్వలోకోత్తమోత్తమమ్.
౨౦. ఏతస్య స్మరణాత్సద్యస్సర్వపాపం వినశ్యతి, ప్రాణోత్క్రమణసంధౌ తు
స్మృత్వా తత్రైవ గచ్ఛతి. ౨౧ అధ్యాయపఞ్చకం త్వేతత్పఠేన్నిత్యం సమా
హితః, భూతప్రేతపిశాచాదిబాధా తత్ర భవేన్న హి. ౨౨. నవీనగృహనిర్మాణే
వాస్తుయోగే తథైవ చ, పఠితవ్యం ప్రయత్నేన కల్యాణం తేన జాయతే. ౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

పురాణఫలప్రవర్ణనమ్.

వ్యాసఉవాచ.—ఇతి తే కథితం భూప యద్యత్పృష్టం త్వయానఘ, నారా
యణేన యత్ప్రోక్తం నారదాయ మహాత్మనే. ౧. శ్రుత్వైతత్తు మహాదేవ్యాః
పురాణం పరమాద్భుతమ్, కృతకృత్యో భవేన్మర్త్యో దేవ్యాః ప్రియతమో హి
సః. ౨. కురు చాంబామఖం రాజన్ స్వపితుర్ధరణాయ వై, ఖిన్నోసి యేన రాజేన్ద్ర
పితుః శ్రుత్వా తు దుర్గతిమ్. ౩. గృహాణ త్వం మహాదేవ్యా మంత్రం సర్వోత్త
మోత్తమమ్, యథావిధి విధానేన జన్మసాఫల్యదాయకమ్. ౪. సూతఉవాచ—
తచ్ఛ్రుత్వా నృపశార్దూలః ప్రార్థయిత్వా మునీశ్వరమ్, తస్మాదేవ మహామంత్రం

౧౮. తైత్తిరీయశ్రుతౌ సార్వభౌమానన్దమారభ్య బ్రహ్మలోకపర్యన్తమానన్దభేదా యే ఉక్తాస్తే సర్వేఽ
ప్యానన్దా అత్ర సన్తీత్యాహ—రాజ్ఞ ఆనన్దమారభ్యేతి. ౧౯. మణిద్వీపవర్ణనముపసంహరతి—ఇతి
తే వర్ణితమితి. ౨౦. ప్రాణోత్క్రమణసన్ధౌ మరణసమయే ఏతన్మణిద్వీపం స్మృత్వా మృతః ప్రాణీ
తత్రైవ మణిద్వీపే ఏవ గచ్ఛతీత్యర్థః. ౨౧. అష్టమాధ్యాయమారభ్య ద్వాదశాధ్యాయపర్యన్తం
పఞ్చాధ్యాయాః సన్తి తేషాం పఠనే యత్ఫలం తత్కథయతి—అధ్యాయపంచకం త్వేతదితి. ౨౨,౨౩.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కన్ధే ద్వాదశోఽధ్యాయః.

త్రింశత్పద్యైరర్థపద్యసహితైర్జనమేజయః, దేవీమఖం చకారేతి కథేయముపవర్ణ్యతే. ఏతా
వత్పర్యన్తం శ్రీదేవీభాగవతపురాణం కథితం తదుపసంహరతి—ఇతి తే కథితం భూపేతి. యత్పృ
ష్టం ప్రథమస్కన్ధమారభ్య తావత్పర్యన్తం యద్యత్పృష్టం తన్మయోక్తం తత్రాష్టమస్కన్ధారమ్భ
యద్యత్త్వయా పృష్టం తత్సర్వం నారాయణనారదసంవాదముఖేన మయైవ ప్రోక్తమిత్యర్థః. ౧,౨.
అథ యత్త్వయా తృతీయస్కన్ధే ఉక్తం మమ పితా అపమృత్యునా మృతో దుర్గతిం గతస్తదుద్ధా
రార్థం కించిద్వదేతి తత్ర తదుద్ధారార్థం దేవీమఖం కుర్విత్యాహ—కురు చామ్బామఖమితి. ౩.అథ
చ స్వస్యోద్ధారాయ పితురుద్ధారాయ చ దేవ్యా మహామన్త్రం గృహాణేత్యాహ—గృహాణ త్వమితి.
౪. దేవీప్రణవసంజ్ఞకమితి. స చ మాయాబీజాత్మకః శ్రీభువనేశ్వర్యా మన్త్రః తం జగ్రాహేత్యర్థః.
దేవీప్రణవత్వాదేవైతస్యోపదేశః కాశ్యాముక్తో రుద్రయామలే. "కాశీపురీపరిసరే సురసిన్ధుతీరే

దేవీప్రణవసంజ్ఞకమ్. ౫. దీక్షావిధివిధానేన జగ్రాహ నృపసత్తమః, తత ఆహూయ
ధౌమ్యాదీన్నవరాత్రసమాగమే. ౬. అంబాయజ్ఞం చకా[illegible]
ర్జితః, బ్రాహ్మణైః పాఠయామాస పురాణం త్వేతదుత్తమమ్. ౭. శ్రీదేవ్యగ్రే [illegible]
కాత్ప్రీత్యై దేవీభాగవతం పరమ్, బ్రాహ్మణాన్భోజయామాస [illegible]
వాసినీః ౮ కుమారీర్వటుకాదీంశ్చ దీనానాథాం [illegible] చ, [illegible]
స్తద్వృత్తాంతోఽస్య వసుధాధిపః ౯ సమాప్య యజ్ఞం [illegible]
దేవ హి, తావదేవ హి చాకాశాన్నారదస్సమవాతరత్ ౧౦ [illegible]
వీణాం జ్వలదగ్నిశిఖోపమః, ససంభ్రమస్సముత్తస్థౌ [illegible] నారదం మునిమ్.
౧౧. ఆసనాద్యుపచారైశ్చ పూజయామాస భూమిపః, కృత్వా తు కుశలప్రశ్నం
పప్రచ్ఛాగమకారణమ్. ౧౨. రాజోవాచ—కుత ఆగమనం నాథ బ్రూహి కిం కర
వాణి తే, సనాథోఽహం కృతార్థోఽహం త్వదాగమనకారణాత్. ౧౩. ఇతి రాజ్ఞో
వచశ్శ్రుత్వా ప్రోవాచ మునిసత్తమః, అద్యాశ్చర్యం మయా దృష్టం దేవలోకే
నృపోత్తమ. ౧౪. తన్నివేదయితుం ప్రాప్తస్త్వత్సకాశే సువిస్మితః, [illegible]
దుర్గతిం ప్రాప్తో నిజకర్మవిపర్యయాత్. ౧౫ సపితాయం [illegible]
నైవ హి, దేవదేవైస్సుతస్సమ్యగప్సరోభిస్సమంతతః. ౧౬ విమానవరమారుహ్య
మణిద్వీపం గతోఽభవత్, దేవీభాగవతస్యాస్య శ్రవణోత్థఫలేన చ. ౧౭. అంబా
మఖఫలేనాపి పితా తే సుగతిం గతః, ధన్యోఽసి కృతకృత్యోఽసి జీవితం సఫలం తవ.
౧౮. నరకాదుద్ధృతస్తాత త్వయా తు కులభూషణ, దేవలోకే కీర్తిరిసవాద్య
విపులాఽభవత్. ౧౯. సూతఉవాచ—నారదోక్తం సమాకర్ణ్య ప్రేమగద్గదితాం

కర్ణే జపత్యు[illegible] కల దేహభాజామ్, మోక్షార్థమేవ [illegible] శశిఖండ[illegible] శ్రీశక్తి[illegible]
ఘం సురసంఘసేవ్యమి”తి. అన్యవచనాన్యపి దుర్గాప్రదీపే ద్రష్టవ్యాని. తత్ర [illegible]
మన్త్రస్య శైవేభ్యః పంచాక్షరస్య బృహజ్జాబాలోక్త్యా [illegible] శక్తస్య భువనేశ్వరీమన్త్రస్య
యతిభ్యః ప్రణవస్యోపదేశ ఇతి వ్యవస్థా. ౫. ఇత్థం దీక్షావిధానేన తస్మాదేవ వ్యాసాద్భువనేశ్వరీ
మన్త్రం గృహీత్వా దేవీమఖసంపాదనార్థం ధౌమ్యాదిఋషీనాహూతవానిత్యాహ—తత ఆహూ
యేతి. నవరాత్రసమాగమే ఇత్యనేన కోటిహోమాత్మకో దేవీమఖః కృత ఇతి ప్రతిభాతి. ౬.
తస్మిన్యజ్ఞే బ్రాహ్మణైః కర్తృభిః దేవీభాగవతం పురాణం పాఠయామాసేత్యాహ—బ్రాహ్మణైరితి. ఏత
త్పురాణం శ్రీదేవీభాగవతం పురాణమిత్యర్థః. ౭. శ్రీదేవ్యగ్రే ఇతి. మండపస్థలస్థాపితశ్రీదేవ్యా
అగ్రే ఇత్యర్థః. ౮, ౯. యావదేవ హీతి. యస్మిన్కాలే రాజా దేవీమఖం సమాప్య స్థితస్తస్మిన్నేవ
కాలే ఇత్యర్థః. ౧౦. ససంభ్రమః సహర్షో రాజా సముత్థాయేత్యర్థః. ౧౧—౧౪. నిజకర్మవిపర్య
యాన్నిజకర్మవ్యత్యాసేన బ్రాహ్మణాపరాధలక్షణేన విష్ణుభాగవతశ్రవణేనోద్ధృత ఇతి తు కల్పాన్తరాభి
ప్రాయేణ విష్ణుభాగవతే ఉక్తమ్ ౧౫, ౧౬. మణిద్వీపం తృతీయస్కన్ధోక్తం దేవీలోకం కేన పుణ్య
ఫలేనేదం జాతం తత్రాహ—దేవీభాగవతస్యాస్యేతి. ౧౭. తాతః పితా. ౧౮, ౧౯. ఇదం సర్వం

తతః, పపాత పాదాంబుజయోర్వ్యాసస్యాద్భుతకర్మణః. ౨౦. తవానుగ్రహతో దేవ కృతార్థోఽహం మహామునే, కిం మయా ప్రతికర్తవ్యం నమస్కారాదృతే తవ. ౨౧. అనుగ్రాహ్యస్సదైవాహమేవ మేవ త్వయా మునే, ఇతి రాజ్ఞో వచశ్శ్రుత్వా ప్రత్యర్చ్యాభివాద్య చ. ౨౨ ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణం భగవాన్బాదరాయణః, రాజన్సర్వం పరిత్యజ్య భజ దేవీపదాంబుజమ్. ౨౩. దేవీభాగవతం చైవ పఠ నిత్యం సమాహితః, అంబామఖం సదా భక్త్యా కురు నిత్యమతంద్రితః ౨౪. అనాయాసేన తేన త్వం మోక్ష్యసే భవబంధనాత్, సంత్యన్యాని పురాణాని హరిరుద్రముఖాని చ. ౨౫. దేవీభాగవతస్యాస్య కలాం నార్హన్తి షోడశీమ్, సారమేతత్పురాణానాం వేదానాం చైవ సర్వశః. ౨౬. మూలప్రకృతిరేవైషా యత్ర తు ప్రతిపద్యతే, సమం తేన పురాణం స్యాత్కథమన్యన్నృపోత్తమ ౨౭. పాఠే వేదసమం పుణ్యం యస్య స్యాజ్జనమేజయ, పఠితవ్యం ప్రయత్నేన తదేవ విబుధోత్తమైః. ౨౮. ఇత్యుక్త్వా నృపవర్యం తం జగామ మునిరాట్తతః, జగ్ముశ్చైవ యథా స్థానం ధౌమ్యాది మునయో మలాః. ౨౯. దేవీభాగవతస్యైవ ప్రశంసాం చక్రురుత్తమామ్, రాజా శశాస ధరణీం తతస్సన్తుష్టమానసః. ౩౦. దేవీభాగవతం చైవ పఠఞ్ఛృణ్వన్నిరన్తరమ్.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

దేవీభాగవతమహిమా.

సూత ఉవాచ—అర్ధశ్లోకాత్మకం యత్తు దేవీవక్త్రాబ్జనిర్గతమ్, శ్రీమద్భాగ

దుర్లభం ఫలం వ్యాసగురుప్రసాదాదేవ మయా లబ్ధమితి తం వ్యాసం ప్రణమతి—పపాతేతి. ౨౦. నమస్కారాదృతే నమస్కారం వినా కిం మయా ప్రతికర్తవ్యం తవోపకారస్య ప్రత్యుపకారో మయా కః కర్తవ్యో న కథమపీత్యర్థః. ౨౧—౨౪. హరిరుద్రౌ ముఖే ప్రథమం యేషాం పురాణానాం తాని చ శివపురాణవిష్ణుపురాణప్రభృతీని. ౨౫, ౨౬. దేవీభాగవతస్యైవ సర్వోత్కృష్టత్వే హేతుమాహ—మూలప్రకృతేరేవైషేతి. మూలప్రకృతిజన్యవిష్ణుబ్రహ్మప్రభృతీనామేకైకగుణోపాధికానాం ప్రతిపాదకాని పురాణాన్యన్యాని. దేవీభాగవతం తు గుణత్రయసామ్యావస్థామాయాశబలబ్రహ్మరూపమూలప్రకృతిప్రతిపాదకం సాక్షాద్భవతి. తస్మాదిదమేవ సర్వోత్కృష్టమేతత్సదృశమన్యపురాణం కథం భవిష్యతీత్యర్థః. ౨౭—౩౦.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతతిలకే ద్వాదశస్కన్ధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

త్రింశచ్ఛ్లోకైకైర్గతే వ్యాసే తూపసంహార ఉచ్యతే, పురాణస్య సమగ్రస్య ఫలదర్శనపూర్వకమ్. శ్రీవ్యాసగమనోత్తరం శౌనకాదిఋషిభ్యః సూతోఽవదీత్. సూత ఉవాచ—అర్ధశ్లోకేతి. తృతీయస్కన్ధే "వటపత్రశయానాయ విష్ణవే బాలరూపిణే, శ్లోకార్ధేన తదా సర్వం భగవత్యాఖిలార్థదమ్. సర్వం ఖల్విదమేవాహం నాన్యదస్తి సనాతనమ్" ఇతి. ప్రోక్తవచనే యత్ శ్లోకార్ధం శ్రీభ

వతం నామ వేదసిద్ధాన్తబోధకమ్. ౧ [illegible] యన్నైమిషారణ్యవాసిభిః, శతకోటిప్రవిస్తీర్ణం తత్కృతం బ్రహ్మణా పురా [illegible] మునినా [illegible] వ్యాసేన శుకహేతవే, [illegible] దేవీభాగవతం నామ పురాణం [illegible] పురా, [illegible] దేవలోకే [illegible] ర్ణమస్తి హి. ౪. నానేన సదృశం పుణ్యం పవిత్రం [illegible], [illegible] ధస్య ఫలమాప్నోతి మానవః ౫ పౌరాణికం పూజయిత్వా [illegible] ణాదిభిః, వ్యాసబుద్ధ్యా తస్ముఖాత్తు శ్రుత్వా తత్సముపోషితః [illegible] లిఖిత్వా నిజహస్తేన లేఖకేనాథ వా మునే, ప్రౌష్ఠపద్యాం [illegible] [illegible] ౭. దద్యాత్పౌరాణికాయాథ దక్షిణాం చ పయస్వినీమ్, [illegible] కపిలాం హేమమాలినీమ్. ౮. భోజయేద్బ్రాహ్మణాం [illegible], సువాసినీస్తావతీశ్చ కుమారీవటుకైస్సహ. ౯. దేవబుద్ధ్యా పూజయే[illegible] ణాదిభిః, పాయసాన్నవరేణాపి గన్ధస్రక్కుసుమాదిభిః. ౧౦. పురాణదానేన [illegible] భూదానస్య ఫలం లభేత్, ఇహ లోకే సుఖం భుక్త్వా [illegible] దేవపురం [illegible]. ౧౧. నిత్యం యః శృణుయాద్భక్త్యా దేవీభాగవతం పరమ్, న తస్య దుర్లభం కించిత్ కదాచిత్క్వచిదస్తి హి. ౧౨. అపుత్రో లభతే పుత్రాన్ ధనార్థీ ధనమాప్నుయాత్, విద్యార్థీ ప్రాప్నుయాద్విద్యాం కీర్తిమండితభూతలః. ౧౩. వన్ధ్యా వా కాకవన్ధ్యా వా మృతవన్ధ్యా చ యాంగనా, శ్రవణాదస్య తద్దోషాన్నివర్తేత న సంశయః.

గవతీముఖామ్బుజాన్నిర్గతం శ్రీమద్భాగవతసూక్ష్మశ్లోకాత్మకం సూత్రరూపం దేవీభాగవతమిత్యర్థః. వేదసిద్ధాన్తబోధకం సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేతి వేదసిద్ధాన్తస్య బోధకమిత్యర్థః. ౧. తదేవ సూత్రరూపం దేవీభాగవతమర్ధశ్లోకాత్మకం పురా పూర్వం బ్రహ్మణా చతుర్ముఖేన శతకోటిప్రవిస్తీర్ణం కృతం తస్య సూత్రభాగవతస్య వ్యాఖ్యానరూపేణేతి భావః కృత ఇత్యర్థః. ౨. శుకహేతవే శుకశిక్షార్థమ్. ౩. తచ్ఛతకోటిప్రవిస్తీర్ణం క్వాస్తీతి చేత్తత్రాహ—అద్యాపీతి. ౪. ఏతస్య దేవీభాగవతస్యైకైకపదస్య పాఠేఽశ్వమేధఫలం భవతీత్యాహ—పదే పదేఽశ్వమేధస్యేతి. ౫. పురాణస్య విధిమాహ—పౌరాణికమితి. ప్రథమతో దేవీభాగవతం నిజహస్తేన లేఖకహస్తేన వా లిఖిత్వా తదేవ పుస్తకం వ్యాసాయ పౌరాణికాయ దత్వా తం భూషణాదిభిః సమ్పూజ్య వ్యాసబుద్ధ్యా తం మత్వా తన్ముఖాదిదం భాగవతం శ్రుత్వా సమాప్తిదినే ప్రౌష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం భాద్రపదపౌర్ణమాస్యాం దేవీతిథౌ హేమసింహాసనమన్వితం దేవీవాహనం హి సింహః పురాణం చ దేవీస్వరూపం తతో హేమసింహే పురాణం దేవీభాగవతం సంస్థాప్య పౌరాణికాయ దద్యాత్. తదుపరి దక్షిణార్థం కపిలాం గాం దద్యాదన్తే పురాణదానసాంగత్వాయ యావన్తః పురాణస్యాధ్యాయా అష్టాదశాధికత్రిశతసంఖ్యాకాస్తావతో బ్రాహ్మణాన్ సువాసినీః కుమారీశ్చ తావతీస్తావద్వటుకైః సహ భోజయేత్ పాయసాన్నేనేత్యర్థః. ౬—౧౦. ఏతాదృశస్య పురాణదానస్య ఫలమాహ—పురాణదానేనైతేనేతి. ౧౧—౧౩. కాకవన్ధ్యా సకృత్ప్రసవవతీ. తద్దోషాద్వన్ధ్యత్వదోషాత్. ౧౪—౧౭. ప్రతి

౧౪ యద్గేహే పుస్తకం చైతత్ పూజితం యది తిష్ఠతి, తద్గేహం న త్యజేన్నిత్యం రమా చైవ సరస్వతీ ౧౫. నేక్షన్తే తత్ర వేతాళడాకినీరాక్షసాదయః, జ్వరితం తు నరం స్పృష్ట్వా పఠేదేతత్సమాహితః. ౧౬ మండలాన్నాశమాప్నోతి జ్వరో దాహాదిసమన్వితః, శతావృత్త్యాస్య పఠనాత్క్షయరోగో వినశ్యతి ౧౭. ప్రతిపద్యం పఠేద్యస్తు సంధ్యాం కృత్వా సమాహితః, ఏకైకమస్య చాధ్యాయం స నరో జ్ఞానమాప్నువేత్. ౧౮. శకునాంశ్చైవ వీక్షేత కార్యాకార్యేషు చైవ హి, తత్ర ప్రకారః పురస్తాత్తు కథితోఽస్తి మయా మునే. ౧౯. నవరాత్రే పఠేన్నిత్యం శారదీయేఽతి భక్తితః, తస్యాంబికా తు సంతుష్టా దదాతీచ్ఛాధికం ఫలమ్. ౨౦ వైష్ణవైశ్చైవ శైవైశ్చ రమోమా ప్రీయతే సదా, సౌరైశ్చ గాణపత్యైశ్చ స్వేష్టశక్తేశ్చ తుష్టయే ౨౧ పఠితవ్యం ప్రయత్నేన నవరాత్రచతుష్టయే, వైదికైర్నిజగాయత్రీప్రీతయే నిత్యశో మునే. ౨౨. పఠితవ్యం ప్రయత్నేన విరోధో నాత్ర కస్యచిత్. ఉపాసనా తు సర్వేషాం శక్తియుక్తాస్తి సర్వదా. ౨౩. తచ్ఛక్తేరేవ తోషార్థం పఠితవ్యం సదా ద్విజైః, స్త్రీశూద్రో న పఠేదేతత్ కదాపి చ విమోహితః. ౨౪. శృణుయాద్ద్విజవక్త్రాత్తు నిత్యమేవేతి చ స్థితిః, కిం పునర్బహునోక్తేన సారం వక్ష్యామి తత్త్వతః. ౨౫. వేదసారమిదం పుణ్యం పురాణం ద్విజసత్తమాః, వేదపాఠసమం పాఠే శ్రవణే చ తథైవ హి. ౨౬. సచ్చిదానన్దరూపాం తాం గాయత్రీప్రతిపాది

స్య. ౧౭. సన్ధ్యాత్రయేఽపి సన్ధ్యోపాసనం కృత్వా శ్రీగాయత్ర్యా అగ్రే స్తోత్రరూపేణైతస్యైకైకమధ్యాయం పఠేత్తేన జ్ఞానం మోక్షదాయకం భవతీత్యర్థః. ౧౮. శకునాంశ్చైవేతి. కార్యాకార్యవిషయే సంకటే ప్రాప్తే నవమస్కన్ధోక్తప్రకారేణ శకునాన్వీక్షేత తతః కార్యారంభం కుర్యాదిత్యర్థః. ఇదం పద్మపురాణే శకునపరీక్షాయాం చోక్తమ్. తద్వచనం చోపోద్ఘాతే ఏవ దర్శితమ్. ౧౯, ౨౦. ఇదం చ దేవీభాగవతం పురాణం శైవైర్వైష్ణవైర్గాణపత్యైః సౌరైః శాక్తైర్వైదికైః సర్వైశ్చ పఠనీయమిత్యాహ—వైష్ణవైరితి. స్వేష్టశక్తేశ్చ తుష్టయ ఇతి. స్వస్య య ఇష్టో దేవో విష్ణుర్వా శివో వా గణేశో వా సూర్యో వా తస్య శక్తిః పార్వతీరాధాలక్ష్మీః సిద్ధిబుద్ధిశ్ఛాయారూపా వా తస్యాస్తుష్టయ ఇత్యర్థః. ౨౧. నవరాత్రచతుష్టయే. ఆషాఢాశ్వినమాఘచైత్రశుక్లపక్షనవరాత్రచతుష్టయే వైదికైరపి స్వేష్టదేవతాగాయత్రీప్రీతయే నిరన్తరమస్య పాఠః కర్తవ్య ఇత్యాహ—వైదికైరితి. ౨౨. విరోధో నాత్రేతి. అస్మిన్దేవీభాగవతే శైవవైష్ణవాదీనాం కేషాంచిదపి విరోధో నాస్తీత్యర్థః. తత్ర హేతుమాహ—శక్తియుక్తాస్తీతి. న హి కస్యాపి వైష్ణవస్య శైవస్య గాణపతస్య సౌరస్య వా ఉపాసనా శక్తిరహితాస్తి. కిన్తు శక్తిసహితైవ. రాధాకృష్ణలక్ష్మీనారాయణసీతారామపార్వతీపరమేశ్వరోపాసనాసు సర్వత్ర శక్తిసహితాయా ఏవోపాసనాయాః సత్త్వాత్. తస్మాత్తచ్ఛక్తిసన్తోషార్థం సర్వైరపి వైష్ణవాదిభిరేతత్పురాణం పఠితవ్యమిత్యర్థః. ౨౩—౨౬. గ్రన్థసమాప్తౌ

తామ్, నయామి హ్రీంమయీం దేవీం ధియో యో నః ప్రచోదయాత్. ౨౭
ఇతి సూతవచః శ్రుత్వా నైమిషీయాస్తపోధనాః, పూజయామాసురత్యర్థం
సూతం పౌరాణికోత్తమమ్ ౨౮ ప్రసన్నహృదయాస్సర్వే దేవపాదామ్బుజాశ్రయాః,
నివృత్తిం పరమాం ప్రాప్తాః పురాణస్య ప్రభావతః ౨౯. నమశ్చక్రుః పునస్సూతం
క్షమాప్య చ ముహుర్ముహుః, సంసారవారిధేస్తాత ప్లవోఽస్మాకం త్వమేవ హి ౩౦
ఇతి స మునివరాణామగ్రతః శ్రావయిత్వా సకలనిగమగుహ్యం దౌర్గమేతత్పురా
ణమ్, నతమథ మునిసంఘం వర్ధయిత్వా శివం వా చరణకమలభృంగో నిర్జగా
మాథ సూతః. ౩౧.

ఇతి శ్రీదేవీభాగవతే మహాపురాణేఽష్టాదశసాహస్ర్యాం సంహితాయాం
ద్వాదశస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

స్వస్తి ఓమ్. రామషణ్ణవ (౯౬౩) సంఖ్యాతైః శ్లోకైశ్చ వ్యాసకృతైః శుభైః,
దేవీభాగవతస్యాస్య ద్వాదశస్కన్ధపూరితః
దేవభాగవతం సమాప్తమ్.

సూతో గాయత్రీపదఘటితం మంగలం కరోతి. సచ్చిదానన్దరూపాం తామితి. హ్రీం మయీం హ్రీం బీజవాచ్యామ్. హ్రీం బ్రహ్మేతి శ్రుతేః. ౨౭—౩౦. నిర్జగామేతి. నైమిషారణ్యక్షేత్రాదన్యత్ర గతవానిత్యర్థః. ౩౧.

శ్రీమచ్ఛైవకులోత్పన్నో రంగనాథాత్మజస్సుధీః,
శ్రీలక్ష్మీగర్భసంభూతో నీలకణ్ఠాఽభిధానకః.
దేవీభాగవతస్యాస్య వ్యాఖ్యానరహితస్య చ,
వ్యాఖ్యాం యః కృతవాన్సమ్యక్ తిలకాఖ్యాం మహత్తరామ్.
ద్వాదశస్కన్ధ ఏతస్యాః సమాప్తోఽభూచ్ఛుభార్థదః,
తేన తుష్యతు సా దేవీ పంచప్రకృతిరూపిణీ.

ఇతి శ్రీశైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజలక్ష్మీగర్భసంభవనీలకంఠవిరచితే దేవీభాగవత
వ్యాఖ్యానే తిలకాభిధే
ద్వాదశస్కన్ధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.
సమాప్తమేతత్

ఉత్తుంగపీవరపయోధరభారసమ్యాద్భిన్నేంద్రగోపసకలారుణదేహకాన్తేః, కాన్తేన్దుఖండకళలాభిరణాభిరామాదన్తఃపురాత్పురరిపోరపరం న విద్మః.

ప్రత్యధ్యాయం మూలసంఖ్యా టీకాయాం సముదాహృతా, అష్టాదశసహస్రన్తు సమగ్రం మూలమీరితమ్. ౧. పంచాశచ్ఛ్లోకసహితశతపంచకసంయుతా, సహస్రసంఖ్యా టిప్పణ్యాః స్కంధే ప్రథమకే స్మృతా. ౨. చతుస్త్రింశచ్ఛ్లోకయుతశతత్రయమితా స్మృతా, ద్వితీయస్కన్ధమధ్యస్థా టీకా మంగళకారిణీ. ౩. ఏకత్రింశచ్ఛ్లోకయుతా చైకాదశశతాత్మికా, తృతీయస్కన్ధమధ్యస్థా టిప్పణీ మంగళప్రదా. ౪. పంచాశత్పద్యసంయుక్తశతసప్తకసంయుతా, చతుర్థస్కన్ధమధ్యస్థా టిప్పణీ సముదాహృతా. ౫. పంచాశత్పద్యరహితసహస్రపరిసమ్మితా, పంచమస్కన్ధమధ్యస్థా టిప్పణీ సముదాహృతా. ౬. అశీతిపద్యసహితశతసప్తకసమ్మితా, షష్ఠే స్కన్ధే సముదితా టిప్పణీ తిలకాభిధా. ౭. శతత్రయసమాయుక్తసహస్రపరిసమ్మితా. సప్తమస్కన్ధమధ్యస్థా టిప్పణీ తోషకారిణీ. ౮. పంచత్రింశత్పద్యయుతషట్ఛతశ్లోకసంఖ్యయా, అష్టమస్కన్ధమధ్యస్థా టిప్పణీ సముదాహృతా. ౯. శతసప్తకసంయుక్తసహస్రపరిసమ్మితా, నవమస్కన్ధమధ్యస్థాటిప్పణీసముదాహృతా. ౧౦. చత్వారింశత్పద్యయుతశతశ్లోకమితా పరా, దశమస్కన్ధమధ్యస్థా టిప్పణీ సముదాహృతా. ౧౧. సప్తతిశ్లోకసహితశతసప్తకసమ్మితా, ఏకాదశస్కన్ధగతా టిప్పణీ సముదాహృతా. ౧౨. సపాదత్రిశతశ్లోకయుక్సహస్రమితా పరా, ద్వాదశస్కన్ధగా జ్ఞేయాటిప్పణీ తిలకాభిధా. ౧౩. శ్రీమచ్ఛైవకులే శివార్చనరతో జాతో మయూరేశ్వరః శ్రీశమ్భోర్వరదానతోయమలభచ్ఛైవోపనామోత్తమమ్, సూనుస్తస్య శివాద్భుతః సమభవచ్ఛ్రీనీలకంఠాభిధః తత్సూనుః కవిరాజరాజముకుటః శ్రీరంగనాథాభిధః. ౧౪. తత్సూనుః ఖలు నీలకంఠ ఇతి యో నామ్నాస్తి లక్ష్మీసుతో దేవీభాగవతాభిధోత్తమపురాణస్య స్ఫుటాం టిప్పణీమ్, వ్యాఖ్యాభీరహితస్య సోఽయమకృత శ్రుత్యాగమోద్గ్రథితాం సేయం శ్రీతిలకాభిధా భవతు మే వ్యాఖ్యా శివా తుష్టయే. ౧౫. పతంజలిపరాశరాత్మజసరస్వతీసావసన్నవన్మధుసుధారసాకలనమోదమానాన్తరాః, కథం తవ సరస్వతీం శృణుయురేతదస్తీవయత్తథాపి భవతి స్ఫుటమతిమతాం శిశోర్భాషణే. ౧౬. తతో వ్యరచి టిప్పణీ యది న తే ముదం ప్రాప్నుయుస్తథాపి జగతః ప్రసూర్భువననాయికా తోక్ష్యతి, న మాతురుదరోద్భవే విమలవాచి వా పామరే సుతేత రతమాదయా న చ విభేద బుద్ధిః క్వచిత్. ౧౭. వివిచ్య సదసత్ప్రకారకమిదం యథేష్టం బుధా విహాయ మతిమత్సరం కిల వదన్తు యద్దూషణమ్, న మూర్ఖజనదూషణైః కిమపి హీయతే మామకం దినాంధశతనిందయా న హి దినేశఖేదో భవేత్. ౧౮. సహ్యాద్రిపర్వతవరామరదేశభేవమాతాపురాన్తరగతా జమదగ్నిశమ్భోః, ప్రాణప్రియా పరశురామజనన్యభీష్టం దద్యాదియం హి కులదైవతమేకవీరా. ౧౯. తవాపాంగాలోకాదమృతఝురలోకా కతిపయే న లోకాలోకానామధిపతయ ఆసన్నృగవతి, గుణం దోషం దుష్టే మయి మనసి సంచిన్తయసి చేత్తదా కా తే కీర్తిర్నిరవధికృపావారిధిరితి. ౨౦. సర్వాత్మనా తవ పదామ్బురుహావలమ్బం మాతః కదమ్బవనవాసిని తే నీతమ్బః, హాస్తద్వయేన విధృతోఽస్తి మయాధునా మాం హిత్వా గమిష్యసి తదాఽపయశో బహు స్యాత్. ౨౧. యత్కించిదారచితమేవ సుతేన చిత్రం మాతా కరోతి కుతుకం ఖలు తస్య లోకే, అస్యాం కృతౌ తు కుతుకం న తనోషి చేత్త్వం కోఽన్యస్తదా మమ కరిష్యతి మన్దబుద్ధేః. ౨౨. ఉత్తుంగ

పీవరవక్షోధరభారనమ్రాత్ ప్రభృతిదేవ్యా వర్ణనపాదద్వాత్. సత్ర్యయస్త్రింశోధికముఖా విస్తా వస్తుపురాత్పూర్వపారపరం న విష్ణుః. ౨౩.

ఇతి శ్రీశైవకులోత్పన్నరంగనాథాత్మజలక్ష్మణార్యసమ్భవనీలకంఠవిరచితం
దేవీభాగవతవ్యాఖ్యానం తిలకాభిధం సమాప్తమ్.

అత్ర ప్రథమస్కన్ధమారభ్య ద్వాదశస్కన్ధపర్యన్తం ప్రతిస్కన్ధాన్తే యస్యా యా శ్లోకసంఖ్యా సా టీకాకారోక్తప్రత్యధ్యాయమాన్యనుసారేణ బోధ్యమ్. ఏవం చ సమగ్రా సంఖ్యా అర్ధాధికసప్తమునివేదవస్విన్దుమితా (౧౮౪౭౭) జాతా. ఏతత్సంఖ్యా ద్వాదశస్కన్ధాన్తోక్తేన "ప్రత్యధ్యాయం మూలసంఖ్యా టీకాయాం సముదాహృతా, అష్టాదశసహస్రాణి సమగ్రం మూలమీరితమ్" ఇతి టీకాస్థపద్యేన సహ విరోధ ఆయాతి స సుధీభిర్విచారణీయః. తథా ప్రథమస్కన్ధే ఏకోనవింశాధ్యాయే ఏకః శ్లోకోఽధికః తృతీయస్కన్ధే షష్ఠాధ్యాయే అర్ధం న్యూనమ్. అష్టమాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. నవమాధ్యాయే ఏకో న్యూనః. చతుర్థస్కన్ధే సప్తమాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. షోడశాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. పంచవింశాధ్యాయే త్రయః శ్లోకాః అధికాః. పంచమస్కన్ధే ఏకవింశాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. షష్ఠస్కన్ధే ఏకత్రింశాధ్యాయే అర్ధం న్యూనమ్. సప్తమస్కన్ధే పంచవింశాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. ఏకోనత్రింశాధ్యాయే ఏకః శ్లోకోఽధికః త్రింశత్తమాధ్యాయే ఏకః శ్లోకోఽధికః షట్త్రింశాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. చత్వారింశాధ్యాయేఽర్ధం న్యూనమ్. అష్టమస్కన్ధే చతుర్దశాధ్యాయే అర్ధం న్యూనమ్, ద్వావింశాధ్యాయేఽర్ధమధికమ్. నవమస్కన్ధే ద్వాదశాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. ఏకోనవింశాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. సప్తత్రింశాధ్యాయే అర్ధం న్యూనమ్. ఏకాదశస్కన్ధే ఏకాదశాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. ద్వాదశస్కన్ధే సప్తమాధ్యాయే అర్ధమధికమ్. అష్టమాధ్యాయే ఏకోఽధికః చతుర్దశాధ్యాయే ఏకోఽధికః శ్లోకోఽస్తీతి అత్ర క్షేపకశ్లోకానాం గణనా న కృతాస్తీతి జ్ఞేయమ్.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1930.

